XLVI. évfolyam. *1—2. szám.* *1912. szeptember 26.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI

TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

TARTALOM:

Elnöki megnyitó beszéd. *Négyesy* Lászlótól. (1. l.) — *Közgyűlési előadások:* A középiskola gyökeres reformjának előkészítése. *Imre* Sándortól. (7. l.) — A tanulók öntevékenysége és önkormányzata. *Kemény* Ferenctől. (21. l.) — A fizikai oktatás reformjáról. *Zemplén* Győzőtől. (41. l.) — Igazgatósági és választmányi ülés július 2-án. *Sajó* Sándortól. (48. l.) — Jegyzőkönyv a közgyűlésről. (49. l.) — A közgyűlés irattárából. (63. l.) — A jegyzőkönyv mellékletei. (Főtitkár, pénztáros, segélyalap, fürdőkonviktus jelentései.) (65. l.) — Közgyűlésünk. *S*-től. (85. l.) — Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület *Németh* Józseftől. (88. l.) — *Krónika:* Morálpedagógia. *K. F.*-től. — Az új nyugdíjtörvényről. — A státusrendezés és a felsőbb leányiskolai tanárok. *Figyelő*-től. — Kitüntetések. — Igazgatók előléptetése. — Nyugdíjazás és elismerés. — Megerősítések. — Kinevezések. — Áthelyezések. — Rendes tanári kinevezések. — Meghízás. — Az 1913. évi költségvetés. — Tanszerek jegyzéke. (94—109. l.) — *Gyászrovat:* (Weinhardt János, dr. Fechtel János, Ambrus Mór, Krcselics László, Lájer Nándor, dr. Mangold Lajos, Mayer József, Szalontai Sándor, dr. Siklóssy Gyula, Magyar Gábor, Buza János, Balogh Endre Dezső, Petrányi Géza, Kelemen Ignác, dr. Kovács Zoltán, Baranyanádasdi Feichtinger Győző, dr. Jármy József.) (109. l.)

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA

1912

A KÖZÉPFOKÚ ISKOLÁK EGYSÉGES ATLASZA A

KOGUTOWICZ FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

TIZEDIK KIADÁSA

Most jelent meg és

hatvannégy főtérképet

tartalmaz. 16 térképpel bővült.

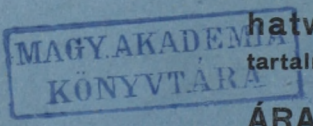

ÁRA 2 KORONA 60 F.

Új térképek: Magyarország részlet-térképei: **Északnyugati Kárpátok, Északkeleti Kárpátok, Erdélyi Medence, Nagy Alföld, Dunántúl, Dráva-Száva köze** 1 : 1,500.000 méretben. **Magas-Tátra** 1:150.000. **Fiume** 1:19.000. **Magyarország mezőgazdasági térképe** 1 : 5,000.000. **Magyarország csapadék-térképe,** továbbá **Földközi tenger** 1 : 10,000.000. Ezenkívül **Észak-** és **Dél-Amerika** külön hegyvízrajzi és politikai térképei, a **Gyarmatok és Világforgalom** térképe. Szíves figyelmébe ajánljuk a folyó év október hó 1-én megjelenő **képes nagy árjegyzékünket.** Az iskolai falitérképek beszerzésének megkönnyítésül azokat csoportosítottuk és egy-egy csoport rendelése esetén nagy kedvezményt nyujtunk.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R.-T.

Budapest, V., Rudolf-tér (Margit-híd, pesti hídfő).

ORSZÁGOS

KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI

KÖZLÖNY

SZERKESZTETTE

LÉVAY EDE

XLVI. ÉVFOLYAM

1912—1913

BUDAPEST, 1913.

AZ EGYESÜLET TULAJDONA.

302000

MAGY. AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

302000

TARTALOM.

Vezércikkek.

	Lap
Elnöki megnyitó. *Négyesy Lászlótól*	1
A tanári szolgálati idő. *Négyesy Lászlótól*	113
Jelentések a közgyülési szakosztályok működéséről	120
Kongresszus előtt	177
Az 1913. évi állami költségvetés. *Székely Istvántól*	183
Nyugdíjazások 1903—1910. *Dr. Schmidt Mártontól*	189
Tanárok küldöttsége a miniszternél	225
A tanárok szolgálatbalépésének ideje. *Dr. Schmidt Mártontól*	239
Néhány őszinte szó a mai középiskolai adminisztrációról. *Nagy Márktól*	273
A tanárok elhalálozása. *Dr. Schmidt Mártontól*	279
Helyi előléptetés. *Dr. Benisch Arthurtól*	321
A fővárosi középiskolák. *Dr. Krompaszky Miksától*	324
A nyugdíjjavaslat a pénzügyi bizottságban	331
A nyugdíjtörvény	369
A nyugdíjtörvény és a tanárság. *Gagyhy Dénestől*	395
Válasszunk! 30 vagy 35? *Diószeghy Lászlótól*	400
Mit tegyünk most? *Bakos Istvántól*	403
Balogh Jenő távozása	433
Mérleg. *Baumgartner Alajostól*	435
Közgyülési meghivó és tájékoztató	481
Közgyülési megnyitó beszéd *Gaal Mózestől*	529
Az új kultuszminiszteri államtitkár	593
Mit tegyünk? *Ries Ferenctől*	657
Beszámolás. *Dr. Schmidt Mártontól*	660
Miniszterváltozás. *Gaal Mózestől*	689
A nyugdíjügy I—II. *Dr. Schmidt Mártontól*	692
Benedek Sándor. *Gagyhy Dénestől*	721
Új tiszteleti tagjainknál	769
A miniszternél és az államtitkárnál	817

Javaslatok és tanulmányok.

A középiskola gyökeres reformjának előkészítése. *Dr. Imre Sándortól*	7
A tanulók öntevékenysége és önkormányzata. *Kemény Ferenctől*	21

	Lap
A fizikai oktatás reformjáról. *Zemplén Győzőtől*	41
A földrajzi oktatás reformja. *Vargha Györgytől*	124
Megjegyzések a latin nyelv tanításához. *Hajtai Ferenctől*	192
Hogyan képezzük tornatanárainkat? *Lenkei Leheltől*	200
A tizperces tornáról. *László Gyulától*	243
Az infinitezimális számítás bevezetésének kérdése. *Rátz Lászlótól*	250
A matematikai oktatás reformjáról. *Habán Mihálytól*	282
Gyakorlati szempontok a matematikai tanításban. *Dr. Goldziher Károlytól*	298
Jelentés a matematikai bizottság kérdéseiről. *Mikola Sándortól*	341
Iskolai conferance-ok. *Waldapfel Jánostól*	350
A kereskedelmi számtan tanítása. *Dr. Goldziher Károlytól*	408
A vetítés az irodalmi tanítás szolgálatában. *Perényi Adolftól*	412
A matematikai szakosztály ülései. *Mikola Sándortól*	443
Tájékoztató a matematikai oktatás bizottságairól. *Dr. Visnya Aladártól*	447
Az orosz nyelv és irodalom tanítása. *Dr. Bonkáló Sándortól*	455
Egy pár tanulság az értesítőkből. *Teleky Józseftől*	459
Iskolai conferance-ok. *Dr. Szilády Zoltántól*	464
A magyar nyelvi szakosztály ülése. *Gagyhy Dénestől*	488
A nyugdíjtörvény és következményei. *Tatár Balázstól*	502
A latin nyelv tanításához. *Karsai Ervintől*	507
Iskolai conferance-ok. *Szondy Györgytől*	512
Középiskoláink elhelyezése. *Dr. Benisch Arthurtól*	550
A tanári munka értékelése. *Dr. Krenner Miklóstól*	595
A státusrendezés. *Dr. Schmidt Mártontól*	620
A felsőbbleányiskolai státusrendezés. *Dr. ÁnyosÁrmintól*	629
A nem állami tanárok szolgálati ideje	634
A rajz és a magyar nyelvi dolgozatok. *Teleky Józseftől*	635
Néhány megjegyzés a magyar irodalomtörténeti tananyag beosztásához. *Vida Sándortól*	665
A klasszikai filologizmus mértéke a nevelésben. *Dr. Bodor Aladártól*	671
A felsőbb osztályok magyar írásbeli dolgozatainak tárgyköre. *Tettamanti Bélától*	730
Tanári szolgálati korhatár. *Dr. Bodor Aladártól*	738
Más tájak, más szokások. *Révész Lajostól*	773
Az ízlés nevelése vagy művészi nevelés? *Nádai Páltól*	786
Pár szó a szolgálati időhöz. *Göllner Károlytól*	793
Az új nyugdíjtörvény és a nem állami tanárok. *Figyelőtől*	796
Ifjusági könyvtáraink ügye. *Király Györgytől*	824
A jövő leányiskolái. *Szabyné Turcsányi Gizellától*	834
Individuális nevelés. *Binder Laurától*	837
A felsőbb leányiskolák reformjához. *Péteri Lipótkától*	841
Szolgálati idő és előmenetel. *Faragó Andortól*	842
A történetírás elméletének oktatása. *Dr. Vajda Györgytől*	845
Egy specialitás. *Dr. Teleki Istvántól*	847
A reáliskola régibb és újabb sérelmei. *Kardos Alberttől*	872
A reáliskolai latin tanfolyamok. *Varga Ignáctól*	875
A leányiskola kiépítése. *Otrok Mihálytól*	883
A székesfővárosi tanárok helyzete. *Demeter Dénestől*	885
A felsőbb leányiskolák reformja. *Otrok Mihálytól*	925
A felsőbb leányiskolák újjászervezéséről. *Márs its Rozinától*	928
Iskolareform. *Braun Ádámtól*	932
Észrevételek. *Szemák Istvántól*	937
Néhány megjegyzés Szemák észrevételeire. *Király Györgytől*	943
A kémia tanítása és a reáliskolai új utasítások. *Dr. Jahn Károlytól*	945
Az önképzőkörről. *Elek Oszkártól*	961
Az internátusokról. *Dr. Puhala Sándortól*	965
A francia nyelvi régi és új Utasítások. *Dr. Nagy Józseftől*	976

Krónika.

Lap

Közgyülésünk. *S.*-tól ... 85
T. Ö. és Á. S. O. E. *Németh Józseftől* 88, 170, 258, 426, 523, 585, 653, 708, 762, 808, 898, 1005
Morálpedagógia. *K. F.*-tól ... 94
Az új nyugdíjtörvényről ... 97, 159, 263
A státusrendezés és a felsőbbleányiskolai tanárok. *Figyelőtől* ... 101
Az 1913. évi költségvetés ... 108, 424
Tanárok sérelme ... 164
Levél a nyugdíjtörvényről. *Takács Gyulától* ... 166
Elnökünk szabadságon. A tanárság ügye az O. T. E.-ben ... 169
Középiskola-e a felsőbb leányiskola? ... 171, 218, 267,
Történelmi tanfolyam Budapesten. *Szőts Gyulától* ... 172
Az egyetemek köréből ... 173
Az osztrák reálgimnáziumok. *kf.*-től ... 174
Temetésre szól az ének. *kf.*-től ... 214, 265, 310, 363, 429, 648
A felsőbbleányiskolai tanárok és a VII. fizetési osztály ... 215
A VI. fizetési osztályba kinevezett igazgatók korpótléka ... 218
Kirándulások ... 219, 430, 477, 478, 591, 685
A reáliskolai utasítások. *kf.*-től ... 220
A neuchâteli egyetem ... 221
Státusrendezés ... 262, 314
Hofer Károly szobra ... 265
Nyugdíj és egészség ... 268
A drezdai rajztanítási kongresszus és a magyarok. *Dr. Székely Györgytől* ... 269
A végrehajtó bizottság ülése. *Szilágyi Sándortól* ... 310, 360, 649
Chria. *Fosch Jenőtől* ... 312
Külföldi ösztöndíjak ... 316
Az »Unio irodalmi Társulat« ... 317
A magyar gyorsírás félszázados jubileuma ... 317
Német érettségi dolgozatok. *kf.*-től ... 318
A kaposvári áll. főgimnázium jubiláris ünnepe. *Botár Imrétől* ... 361
A tanári munka értékeléséhez. *Dr. V. Gy.*-tól ... 366
Apró hírek ... 430, 478, 527, 591, 653, 687, 716, 764, 812, 863, 904
A fizikai reformbizottság megalakításához. *M. I.*-től ... 431
Az állami tanárok helyzete ... 476
A »Nemzeti Iskola«, Apponyi gróf és a tanárok ... 476
Mit ér a »doktor« cím? *Grotiustól* ... 478
Hogyan fizeti Hollandia a gyarmatok tanárait? *Grotiustól* ... 479
Balogh Jenő igazságügyminiszternél ... 520
A középoktatás nemzetközi kérdései ... 521
Szabadoktatási egyesület Léván ... 527
A korhatár. *kf.*-től ... 588
Tanulók a sportegyesületekben ... 589
Kérelem. Beszámolás. Nyugdíjtörvénymagyarázatok. *Schmidt Mártontól* ... 645
A nyugdíjügyhöz. *Botár Imrétől* ... 647
Egy fiatal élet pusztulása. *Elek Oszkártól* ... 651
Népszerű tudományos mozgófényképek az Uraniában. *Dr. Méhes Gyulától* ... 651
Tantervrevizió — Franciaországban. *kf.*-től ... 655
Az államtitkárnál ... 684
Nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszus. *Dr. V. J.*-től ... 685
Az állampolgárrá való nevelés Németországban. *Dr. Végh Jánostól* ... 686
A Magyar Tanítók Turistaegyesülete ... 686
A köteles időn túl szolgáló tanárok. *Horvay Róberttől* ... 709
Legújabb porosz iskolai statisztikai adatok. *Ms.*-től ... 711
Idegenek a porosz egyetemeken. *Dr. V. J.*-től ... 712
Archeológiai kurzus Berlinben. *Dr. V. J.*-től ... 712

Lap

Magyar diákok tanulmányútja Svájcba és Angliába ... 713
Az iskolaorvosi intézmény reformja ... 713
Tanári állás, tanári cím ... 714
Nyugdíjtörvénymagyarázatok. I—II. *Dr. Schmidt Mártontól* ... 752
Az Uránia közgyűlése ... 757
Az egyetem köréből. *Székely Istvántól* ... 758
IV. Nemzetközi Iskolaegészségügyi Kongresszus ... 759
Tanulmányutak. Szünidei tanfolyam Kaiserslauternben ... 761
Szünidei fizikai tanfolyam Budapesten ... 804
Beszámolás. *Dr. Schmidt Mártontól* ... 805
Közgyűlés ... 806
Igazgatói értekezlet Aradon. *Fischer Aladártól* ... 806
Fürdőkonviktus. A tanárság és az új nyugdíjtörvény. Debreceni hangverseny. Társasutazás Svédországba ... 811
Érettségi kormányképviselők és miniszteri biztosok ... 858
Közgyűlés. Nyári utazások ... 860
Siketnémák felvétele ... 861
Tornaversenyek Ausztriában ... 862
Az Orsz. Ref. T. E. közgyűlése ... 900
Az Ev. T. E. közgyűlése. *Dr. Magyar Győzőtől* ... 901
Diákszálló. Böttinger Studienhaus ... 903
Sok a tanár Németországban ... 904
Nemzetközi Választójogi Nőkongresszus ... 951
Londonba utazóknak ... 952
Unitárius tanárok értekezlete ... 952
A tuberkulózis a fővárosi iskolákban. *Dr. Görög Emiltől* ... 954
Az erdélyi rk. státus tanárok gyűlése ... 955
Idegen nemzetiségű tanulók a leipzigi egyetemen ... 955
Igazgatói értekezlet Komáromban ... 1002
Háromszáz éves gimnázium ... 1006
Derzeitiger Stand des internationalen Unterrichtswesens ... 1007
Iskola és egészségügy. *kf.*-től ... 1008
Tanári fizetések kölföldön ... 1008
Internátusba való felvétel ... 1009
A marburgi szünidei tanfolyam. *Gy. A.*-tól ... 1009

Kitüntetések ... 104, 213, 366, 473, 526, 587, 644, 708, 857, 951, 1004
Jubileumok ... 264, 361
Kinevezések 105, 170, 171, 214, 265, 315, 367, 473, 527, 588, 644, 708, 760, 812, 858, 903
Pályázatok 221, 270, 316, 319, 367, 368, 431, 432, 526, 528, 688, 715, 812, 862, 903, 952, 1007
Nyilvánossági jog ... 431, 588, 685, 812, 951
Áthelyezések ... 106, 171, 214, 315, 367, 474, 479, 760, 857, 951
Gyászrovat 109, 174, 222, 270, 320, 432, 480, 528, 592, 656, 688, 718, 765, 814, 863, 905, 956, 1009
Megerősítések ... 105
Megbízások ... 108, 269
Köszönetnyilvánítás ... 367, 477

Külföldi tanügy.

Még egyszer a porosz extemporale-rendeletről *kf.*-től ... 465
Porosz középiskolák. *Ms.*-től ... 467
Hogyan tanítják a történelmet Franciaországban. *Dr. Dékány Istvántól* ... 495
Reálgimnáziumok Németországban. *Ms.*-től ... 499
A svájci középiskolák vizsgálatai. *Dr. Papp Dezsőtől* ... 887
Francia nyelvi tanfolyamok. *tj.*-től ... 891

Könyvek és Lapok.

Lap

Hazai irodalom:

Juventus ... 156
Kiss: Szemere Bertalan. *Dr. Kristóf Györgytől* ... 211
Lukács. A modern dráma fejlődésének története. *Galamb Sándortól* ... 303
Király: Szép Ilonka. *Dr. Gesztesi Gyulától* ... 305
Kató: A képzőművészetek története. *Dr. Szentirmai Imrétől* ... 308
Bartos: Német-magyar szótár. *Dr. Schmidt Mártontól* ... 358
Condillac-Jancsovics: Értekezés az érzetekről. *Dr. Elek Oszkártól* 415
König: Alfred de Musset. *Dr. Vág Sándortól* ... 418
Glósz: Latin nyelvtanítási kérdések. *Székely Istvántól* ... 420
Grész: Algebra és Geometria. *Kovács J. Kandidtól* ... 422
Kéki: Tompa Mihály. *Loisch Jánostól* ... 468
Glósz-Székely: Válasz ... 471
Udránszky: Az orvos általános természettudományi műveltsége. *Dr. Szilády Zoltántól* ... 513
Az Ág. hitv. Ev. Tanáregyesület Évkönyve. *Legányi Dezsőtől* ... 515
Laurentzi: Magyarország oknyomozó története. *Dr. Marczinkó Ferenctől* ... 516
Melich: A két legrégibb magyarnyelvű nyomtatvány. *Gesztesi Gyulától* ... 583
Lechniczky: Alkotó munkára nevelés. *Dr. Nagy Józseftől* ... 641
Imre: Nemzetnevelés. *K. F.*-től ... 676
Nógrády: A gyermek és a játék. *Dr. Kemény Gábortól* ... 677
Takáts: Útmutatások. *Abaffy Bélától* ... 680
Zivuska: A filozófia története Thalestől Platonig. *Dr. Nagy Józseftől* ... 701
Bartha-Tordai: Stilisztika. *Sz—c.*-től ... 703
Csia: A nemi kérdés. *Ravasz Árpádtól* ... 704
Erdős: Görög nyelvtan a gimnáziumok felső osztályai részére és Görög olvasókönyv. *Zibolen Endrétől* ... 705
Kemény-Sármay: Francia nyelv. *Dr. Hegedüs Izidortól* ... 741
Bruckner: Közintézményeink fejlődése és történelmi összefoglalások. *Dr. Szelényi Ödöntől* ... 744
Irodalmi Segédkönyvek. *—a-tól* ... 745
Vértesy: Anthologia az újkori görög nép költészetéből. *Zibolen Endrétől* ... 749
Kmetykó: A magyar testnevelési rendszer reformálása. *Ş-tól* ... 749
Ferenczi: A magyar irodalom története 1900-ig. *Balassa Józseftől* 798
Székely: Morálpedagógiai kérdések. *Dr. Nagy Józseftől* ... 800
Athenaeum Könyvtár. *Dr. Molnár Györgytől* ... 802
Ady-Endrei: Magyar stilisztika. *Zlinszky Aladártól* ... 849
Középkori Krónikások. *Keller Imrétől* ... 852
Bartha-Tordai: Retorika. *Sz—c.*-től ... 894
Lakos-Németh: Földrajz. *B. E.*-től ... 895
Kornis: Értékelmélet és pedagógia. *Dr. Nagy Józseftől* ... 949
Moravcsik: Költészettan. *Dr. Sziklay Ferenctől* ... 982

Külföldi irodalom:

Collard: A középiskolai oktatás módszertana. *kf.*-től ... 155
Claparède: Un Institut des Sciences de l'Éducation. *K. F.*-től ... 307
Lamprecht: Einführung in das historische Denken. *Sas Andortól* 355
Report of the Commissioner of Education. *kf.*-től ... 359
Kittel: Kriegsspiele. *K. F.*-től ... 422
Kromayer-Veith: Antike Schlachtfelder. *Téglás Gábortól* ... 518
Diem: Die olympischen Spiele. *kf.*-től ... 682
Boehme: Katalin cárnő emlékiratai. *R. M.*-től ... 746

Lap

Düdiger: Deutsche Romantiker-Charakterbilder. *Sas Andortól* ... 747
Peeters: Augusto de Benedetti. *K. F.*-től ... 855
Lanszusz: Emberek vágóhídja. —*i.* —*r.*-től ... 856
Bain: Neveléstndomány. *Léber Gyálától* ... 985
Wittmann: Funktionen etc. *Dr. Goldziher Károlytól* ... 987
Lamer: Griechische Kultur im Bilde. *Dr. Endrei Gerzsontól* ... 989
Heitmann: Der Realschüler. *K. F.*-től ... 991
Dannemann: Aus der Werkstatt grosse Forscher. *Dr. Sós Ernőtől* 992
Beküldött könyvek és lapok 157, 212, 308, 359, 423, 472, 519, 584, 643, 683, 707, 751, 803, 856, 897

Egyesületi élet.

Igazgatósági ülések (Sajó Sándor, Szilágyi Sándor) 48, 137, 353, 483, 561, 662, 865, 914, 993
Választmányi ülések (Sajó Sándor, Szilágyi Sándor) ... 48, 561, 865, 914
Bányavidéki kör (Schwartz Alajos) ... 923
Budapesti kör (Ágner Lajos, Marczinkó Ferenc) 139, 405, 437, 488, 699, 823, 999
Debreczeni kör (Dr. Bessenyey Lajos, dr. U. Szabó Gyula) 152, 486, 580, 971
Eperjesi kör (Kameniczky Miklós) ... 149, 576
Fiumei kör (Dr. Kallós Zsigmond) ... 208, 440, 729
Kassai kör (Dr. Erdélyi Alajos) ... 252, 438, 578, 699, 869
Kolozsvári kör (Biró Vencel, dr. Fazakas József, Nagy Jenő) 256, 696, 994
Nagyváradi kör (Kovács J. Kandid, dr. Gedeon Alajos) ... 255, 695
Nógrádvármegyei kör (Scherer Lajos) ... 577
Pozsonyi kör (Magyar Győző) ... 206, 407, 582, 700, 769
Székelyudvarhelyi kör (Séra Kálmán) ... 150
Szepesi kör (Noszky Jenő) ... 209, 663
Temesvárkerületi kör (Bodrossy Lajos, Gál Kálmán) ... 151, 1000
Ung-Beregmegyei kör (Schor Ernő) ... 485, 574, 804
Mathematikai bizottság (Mikola Sándor) ... 820
Közgyülési tárgysorozat ... 481
Közgyülési jegyzőkönyv. (Sajó Sándor) ... 49, 561
Titkári jelentés. (Sajó Sándor) ... 55, 534
Pénztári jelentés (Müller József) ... 73, 546
Jelentés a Segélyalapról (Rados Ignác) ... 80, 544

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

XLVI. évfolyam. 1—2. szám. 1912. szeptember 26.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

TANÁRKÉPZŐ KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön

AZ ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETNEK

1912. július hó 2-án és 3-án

Budapesten tartott XLVI. rendes közgyűlése.

Elnöki megnyitó.

Mondotta NÉGYESY LÁSZLÓ.

Tisztelt közgyűlés!

Az idő vonatán akarva-akaratlan más tájak, más éghajlatok, más viszonyok felé robogunk. És nem találjuk többé teljesen azokat a viszonyokat, melyeket egyszer elhagytunk.

Mi is, amint évről évre találkozunk, egyik évtől a másikig talán alig vesszük észre a változást, és mégis egyik találkozásunktól a másikig matematikai bizonyossággal továbbmozdult az a nagy tömeg, amelynek részei vagyunk és csak egy pár év alatt is észre kell vennünk, hogy a földrajzi percek gyarapodnak és fokok alakulnak belőlük, és fölöttünk más emelkedésben mutatkoznak a csillagképek. Magunk, az utasok is apránként kicserélődünk, egy-egy társunk befejezi útját s más arcok tűnnek fel társaságunkban.

Ilyen változás minden évben föltétlen bizonyossággal megállapítható. De ha ítéletem nem csal, ebben az esztendőben a változás szembeszökőbb, mint rendesen. Úgy látom, hogy egy vízválasztón mentünk át, ahol a táj képe gyorsan megváltozik.

A tanári közéletnek egy 25 éve akút kérdése ha nem kerül is le teljesen a napirendről, de leglényegesebb részében meg van oldva. Bármily érzékeny hiányok maradtak is hátra, de

a legfőbb pontban megvan az eredmény. A tanárság státusrendezése a kívánságok teréről nem csupán az elvi kijelentés terére, hanem a valóság mezejére jutott. A tanári diploma előtt megnyilt az V. fizetési osztály; igazgatóink a VI. f. osztály javadalmi és tekintélyi előnyeit élvezik; a tanárság jelentékeny része birtokába vette a VII. fizetési osztályt s amellett megtartotta ötödéves pótlékait. A lefolyt év alatt a tanári státus nagy része előbb mozdult. Egészben véve ebben az évben valahára testet öltött a tanári pályán egy nagy elv, a többi tisztviselőkkel való egyenlő elbánás elve.

Ez az évnek nagy jelentősége. Nincs benne a tanárságra nézve semmi különleges kedvezmény, de megszünt a különleges hátratétel, melynek súlyát mint eredendő terhet kezdettől fogva s az utóbbi évtizedeken át egyre békétlenebbül viseltük. Még vannak olyan hézagok, melyeket sajnosan érzünk, de a válság tetőfokán túl vagyunk. Nem gyujthatunk örömtüzeket, hogy minden tanár küszöbéről örökre el van űzve a sötét arcú gond; a mai viszonyok közt a kiszabott összegü készpénzből élő tisztviselő sorsa mindenkép súlyos, a tanárembernek ezután is csak a legnagyobb takarékossággal és körültekintéssel lehet megélnie; de ezeket a bajokat együtt szenvedi többi tisztviselőtársaival s elhárításukra velük együtt törekedhetik. A vívmány az, hogy a tanárságra nézve megszünt rendjének javadalmi és erkölcsi lefokozása, mely eddig mintegy intézményszerüleg fennállott, még a feudális idők csökevényeképpen.

A lefolyt esztendő korszakos jelentősége ennek a középkori állapotnak a tettleges megszüntetésében áll. És ennek a dátumnak megvan a maga kulturhistóriai fontossága. Magyarország 1912-től kezdődőleg értékeli egyenlően a tanár munkáját a többi egyenlő képzettségü tisztviselőkével.

A mi egyesületünket ebben a korszakos sikerben bizonynyal fontos rész illeti meg. Egyesületünk körülbelül mióta fennáll, meg-megújuló harcot vivott a tanári státus méltó ellátásáért. De az a rendszeres erőkifejtés, melynek eredményét most látjuk, az 1889-iki kongresszus óta kezdődik. Majdnem egy negyedszázadba telt, míg az eredményt elérhettük. Az akkori idők vezéremberei közt voltak igen tekintélyesek, akik már azt elegendő vívmánynak hirdették, hogy 1893-ban az általános fizetésrendezéskor a tanárság is a fizetési osztályokba soroztatott és ezzel hivatalosan elhelyeztetett a tisztviselői hierarchiában.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Mi ifjabbak elismertük a tény elvi részének ethikai jelentőségét, de a tanárság számára juttatott helyet sérelmesnek láttuk s e viszony megváltoztatásáért küzdöttünk. És hovatovább az lett küzdelmeink alapgondolata, melyet az 1889-iki kongresszuson, mint egyik vidéki testületnek szerény küldöttje, még akkor eléggé kevesedmagammal képviseltem: az egyenlő elbánás. És a mi egyesületünk hangoztatta először, már 1895-ben, Balogh Péter fejtegetései nyomán, hogy nemcsak az állami, hanem a felekezeti tanárok fizetését is korszerüen rendezni kell, rendezni ezek közt a szerzetesrendek tanárainak fizetését is. Hogy erre akkor nem kaptunk elég bátorítást az érdekelt körök részéről, hogy e felszólalásunkban itt-ott majdnem jogtalan beavatkozást láttak, hogy egy protestáns felekezeti egyházkerületi gyüléssel szemben nekem kellett a prot. tanárok igazait a sajtóban védelmembe vennem: az mind nem akadályoz bennünket abban, hogy elégtételt ne érezzünk akkor, mikor a szerzetes tanárok és a prot. tanárok állami fizetéskiegészítésében a tőlünk először felvetett gondolat valahára megvalósult.

Most tíz éve alakítottuk meg az állami tanártestületek formális meghatalmazása alapján azt a hetes bizottságot, mely a tanári fizetések rendezése ügyében a kormánnyal tárgyalt és az egyenlő elbánás elve alapján a tanári javadalmazás egész rendszerét a senium alapján kidolgozta. Akkori elnökünknek, a halhatatlan érdemü Beöthy Zsoltnak sikerült megnyerni lelkes közoktatásügyi miniszterünket, Wlassics Gyulát annak, hogy magát a tanársággal azonosítsa és ügyünkért a minisztertanácsban a legmesszebbmenőleg exponálja. A munkában, nevezetesen a velünk, valamint a pénzügyminisztériummal való tárgyalásban elsőrendü része volt Boncz Ödön min. tanácsosnak. A rendszer, mely az akkori viszonyok közt a legjobb volt, a beállott politikai zavarok között nem vált törvénnyé s a tanárság ügye áldozatul esett a politikai harcoknak.

Az 1902-iki fizetésrendezési tervezet tételei azóta elavultak, mert hiszen időközben a birák újabb fizetésemelésben is részesültek. De kár, hogy a rendszer maga is elejtetett. Sajátságos módon a szabadelvü gondolat, mely a rendszer alapelvéül szolgált, épen oly időkben talált kormányzati szempontból ellenzésre, amikor a jogok biztositását épen felülről lehetett volna várnunk. Ahelyett felülről a tanárság hivatalos egyesületének megkerülésével, magán bizalmi emberek útján odahatottak, hogy

a tanárság kétfelé szakadjon. Ez meg is történt s a miniszterrel azt mondatták a parlamentben, hogy a tanárság maga sincs tisztában mit kérjen, tehát nincs a kormány abban a helyzetben, hogy a fizetéseket rendezze. Igy évek multak, míg végre a mi első kongresszusunk hathatós szavát gr. Apponyi Albert miniszter meghallotta s egy nagy lélek lendületével magáévá tette e gondolatot, hogy a tanári pálya különböző fokozatai előtt egy-egy felsőbb fizetési osztályt megnyit s a mellett a tanárságnak a quinquenniumot is meghagyja. Sajnos, a végrehajtás méretei nem álltak arányban a conceptio nagyságával, a hiába elmult évekre nem volt tekintet s a csak alig megkezdett végrehajtás a tanárság érthetőleg növekvő türelmetlenségével együtt az újabb politikai alakulatra maradt örökül.

Ami azóta történt, az a legújabb pár év eredménye. Nem színezzük a tényeket semmilyen irányban azzal, ha azt mondjuk, hogy a fizetésrendezés két év alatt végre van hajtva, az eredetileg hozzákötött terhek érvényesítése nélkül.

Mi, t. közgyülés, nem politizálunk, hiszen miköztünk bizonnyal minden politikai pártnak vannak hívei s a mi egyesületi életünkben nem szoktuk kérdezni, ki hova szavaz; mi itt mindnyájan egyek vagyunk: magyar tanárok. De nem tagadhatjuk meg az érdemet és az elismerést senkitől. És ha a tanárság helyzetének rendezését tekintjük, nem lesz köztünk senki, aki ma is hálával ne gondolna Wlassics Gyulára, aki először melegedett fel értünk addig a fokig, hogy miniszteri tárcáját kötötte ügyünkhöz; nem lesz senki, aki hálával ne gondolna gr. Apponyi Albertre, hogy az egyenlő elbánás elvét először elfogadtatta, és hálával ne gondolna gr. Zichy Jánosra, aki ismét a legszemélyesebb módon a maga államférfiui egyéniségét vetette közbe és az elvet két év alatt élő valósággá emelte. Jöhetnek bárminő bonyodalmak, e három miniszter nevét a tanárság elfeledni nem fogja. Ezt ugyanazzal a nyiltsággal, mint e helyen teszem, a kongresszusi végrehajtó-bizottság a mult héten elmondotta miniszterünk előtt is, kiemelvén, hogy minden alkotmányos tényező iránt hálát érzünk, és az egész törvényhozás iránt, pártkülönbség nélkül, és az egész nemzet iránt, mely a rendezés terhét viseli. Meg vagyunk győződve, hogy ez az áldozat beruházásnak fog bizonyulni.

Bocsánatot kell kérnem a t. közgyüléstől, hogy az anyagi helyzet rendezésének oly hosszú visszapillantást szenteltem. Ment-

sen ki az az ok, hogy meggyőződésem szerint a visszapillantásnak most volt az ideje, s ezután más korszak következik. Egyelőre talán még nem érezzük ezt, még a függőben maradt kérdések, a hiányok miatt nem látjuk teljesnek a fordulatot, de én azt hiszem, hogy a helyzet alapjában megváltozik és a magyar tanárság, mely a rákényszerített anyagi küzdelmek közepette is szabad egyesületi tevékenységében mindig az iskolai életnek áldozta a főbb részt, felszabadult energiáját egészen hivatása ügyeinek szentelheti.

Megvillanhat talán itt-ott a gondolat: nem vált-e a magyar tanárságra nézve túlságosan megszokott lélekállapottá a küzdelem igazaiért, anyagi és szellemi javaiért, nem rögzött-e bele túlságosan bizonyos tagadólagos és bizalmatlan álláspontba, s nem szenvedett-e túlságosan csorbát a köztekintély iránti engedelmesség és tisztelet?

Hát bizonyos, hogy minden oly küzdelem, mely évtizedeken át foly, bizonyos diszpoziciót hagy hátra a szervezetben, mely akkor is a megszokott működést végzi, mikor arra már nincs szükség. Mi már az 1890-es évek közepén hangoztattuk, hogy a tanári psyche himporát érintetlenül kell hagyni. Nem is mondhatnám, hogy ne volnának bizonyos idültségre való tünetek. De mondhatom, hogy a magyar tanárság legnagyobb része örül, ha felszabadul az anyagiakért való küzdelem kelletlen terhétől. Megvannak a kétségtelen jelek rá, hogy a tanári közszellem nem szenvedett olyan elváltozást, mely miatt aggódni kellene. Ezek a jelek a következők:

A tanárság mindig, a legreménytelenebb időkben is, foglalkozott köztanácskozásaiban az iskolai élet kérdéseivel. Nem egyszer évek során át tartotta közgyűléseit, anélkül, hogy csak szó is lett volna fizetésügyről. Foglalkoztak egyesületünk és köreink a tantervrevizió, a methodika, didaktika, a közművelődés kérdéseivel. Közlönyünk köteteinek tekintélyes sora bizonyítja azt a serény munkakedvet és szellemet, mellyel a hazai oktatásügyet előbbvinni törekedtünk. A küzdelmek koronkinti megújulása nem a tanárság telhetetlenségéből történt, hanem mert az orvoslás egyre késett.

A másik tünet az, hogy a tanárság mindenkor méltósággal küzdött igazaiért. Hivatkozom első kongresszusunk imponáló és harmonikus lefolyására, legutóbbi kongresszusunk első napjának is hatalmas egyetértésére s a lelki egyensúly hamaros visszaállására a szenvedélyek forrongása után a második napon.

A tanárság vezetői előtt soha a fizetésrendezés öncél nem volt. Ezt mindig csak eszköznek tekintettük arra, hogy az országnak olyan tanártestülete legyen, amilyent az európai színvonal megkíván. Az eszköz képzete nem foglalta el a cél képzetének helyét.

De mi sem bizonyítja inkább azt, hogy a tanárság tele van alkotó energiával, mint az a munkaöröm, mellyel most is tanácskozáshoz látunk. A tanításnak az a reformja, melyet három évvel ezelőtt is jeleztem, mind érezhetőbb szükségletté és erősbödő mozgalommá válik. A tantervreviziót eddig mindig felülről csinálták. A legközelebbi változtatás a tanárságtól fog kiindulni. Egymásután alakuló reformbizottságaink lassanként elő fogják készíteni az egész középiskolai tanítás reformját. A reális szakok mellett a modern élő nyelvek tanításának reformtörekvései is jelentékenyen előrehaladtak. Remélhető, hogy a klasszika-filológiai bizottság, melynek munkája legkényesebb, a közel jövőben szintén hozzálát feladatához.

Ez a közgyülésünk maga is erős reformtörekvések jegyében indul meg. E törekvések a tanárság kebeléből törnek elő itt is, s a reformok sorsára mérhetetlenül kedvező körülmény az, ha a végrehajtó szervek nemcsak készen kapják a megvalósítandó eszméket, hanem kialakításukban maguk is közreműködtek.

A tanárság e mozgalma a legjobb jel és a legkomolyabb figyelmet érdemli. Bízunk benne, hogy az oktatásügyi kormány e törekvések iránt figyelmet tanusít s nem fog ismétlődni az az eset, hogy míg az egyesület egyik akciója külföldön is többfelé a szakemberek elismerésével találkozik, addig arról itthon éppen a kultuszminisztérium középiskolai ügyosztálya ne vegyen tudomást. Normális viszonyok közt ily állapot elképzelhetetlen. Tanárságnak és kormányzatnak szüksége van hathatós összműködésre. Csak úgy lehet intenzív iskolai életet és magyar szellemű, erős középiskolát teremteni.

Így én nem félek az új távlattól semmilyen irányban. A tanárság dolgozni fog az iskolában és az iskolán kívül. Élni fog hivatásának, a társadalomnak, az ifjuságnak, a jövőnek.

És még egyet. A magyar tanárság nem fogja felejteni azt, amire az utolsó száznegyven esztendő története megtanított bennünket: hogy a nemzeti nagyságnak garanciái nemcsak az írott törvényekben, nem is csak a hadseregekben vannak, hanem a magyar szellemű művelődésben is. Minél inkább érezhetők a

nemzeti hatalomnak bizonyos ingásai más pontokon, mi magyar tanárok annál szentebb, annál hűbb ragaszkodással csüggünk azon a tradición, hogy a kultúra és erkölcs által a nemzet egyéniségét kifejteni és életerejét fokozni segítsünk.

Semmiféle nagy gondolatot és fenntartó erőt képviselő intézmény pedig ne tartson a magyar tanárság egyetemének szellemétől, ez a testület kifejleszteni akarja az erőket, nemhogy fenntartani ne akarná.

Ebben a tudatban köszöntöm itt egybegyűlt tagtársaimat és megnyitom az Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi XLVI. évi rendes közgyűlését.

KÖZGYŰLÉSI ELŐADÁSOK.

A középiskola gyökeres reformjának előkészítése.

I.

1. Már régen túl vagyunk azon, hogy a középiskolai reform szükséges voltát bizonyítani kelljen. A megújítást mindenik tényező egyaránt kívánja. A tanárság részéről ennek a bizonysága az országos egyesületekben és a körökben sok év óta folyó, meg-megújúló ily irányú munka, az Orsz. Középisk. Tanáregyesület 1911. évi közgyűlésének erre vonatkozó határozata, a mostani közgyűlésnek egész tárgysorozata. A közönség felfogásának világos kifejezője a nem titkolható elégedetlenség a középiskolával, melyben legtöbbször nem segítőt, hanem kellemetlen ellenfelet látnak. Az újjáalakítást a közoktatásügyi kormányzat is sürgetősnek látja. Még nem feledtük el, hogy a mai tantervet kibocsájtó miniszteri rendelet gyökeres reformot igért; 1906-ban együtt is ült egy szaktanácskozás, hogy az új középiskolával a vitás kérdéseket megoldja; ennek sikertelensége után igen hamar a kérdés nemzetközi megvitatásának kezdeményezését jelentette be egy miniszteri programmbeszéd; azóta egy másikban újra felmerült a teljes megújítás gondolata s közben számos rendelet jelenik meg kisebb-nagyobb változásokat célozva. Bizvást ki lehet mondani, hogy ma *a középiskolai reform vágya általános.*

2. Az ebből fakadó törekvések azonban igen szétágaznak. Annyira, hogy összetartozásokat nem láthatja, aki a kérdést önmaga végig nem gondolja. A kívánságok nagy tömege és sokfélesége miatt nem csodálkozhatunk azon, hogy döntő intézkedések nem történnek. Ezek elmaradását a különböző tényezők álláspontjának eltérései is indokolják. Ezenkívül pedig főként az, hogy egészen sajátos okok miatt mindenik tényező ingadozik a reform irányára nézve. Ez egészen érthető. Megértjük először is azt, hogy a kormányzat a szükséges újjáalakítás ügyében jóformán

semmit sem tehet, mert ehhez a közoktatásügy legfőbb vezetője részéről személyes elhatározás volna szükséges, hogy a személyes felelősséget hordozhassa. A minisztereket azonban nem ismeretes közművelődési politikai programmjok juttatja helyökre, hanem majdnem kivétel nélkül mindenik esetben a pártpolitika alakulásai s ezek miatt kell nemcsak egynek olyankor mennie el, amikor már megvilágosodott előtte a követendő út s így kell elhagynia helyét annak is, aki a feladatnak, viszonyoknak, sőt az embereknek és a hivatalnak is tiszta ismeretével fog munkához. Az utód aztán rendesen elülről kezd mindent vagy pedig az előde tervébe bele viszi a maga tán ellentétes szándékait. Bizonyos, hogy következetes cselekvésről, szerves alkotásról így nem lehet szó.

Megértjük, hogy a közönség felfogása nem egyöntetű. Hiszen állásfoglalása legtöbbször önző: egyesek a magok középiskolai pályájának keserűségeit érzik, mások gyermekök sorsa miatt elégedetlenek; sokszor egészen helyén való személyes balesetekből vonnak az iskolára ferdén általánosító következtetést. Szomorú, de igaz és érthető, hogy az iskoláról tárgyiasan ítélni aránylag kevesen tudnak, áttekintően tervelni még kevesebben. Ez igen is kirívó jelenség. Természetes ezért, hogy a közönség ítéletét és kívánságait kormány és tanárság irányítónak tekinteni nem hajlandó.

S megértjük végül azt is, hogy a tanárság a reformról szólva legtöbbször csak egy-egy részletről beszél, gyakran csupán a tanterv módosításáról. A részletek kikapásának számos, mélyen levő lelki oka van. Itt csak azt említem: a tanárság jóformán ránevelődött szolgálati viszonyai közben arra, hogy magát ne is nézze illetékesnek egyébben, csupán ami közvetlenül hatalmában van. A tantervet pedig a tanárképzés mai módja és a középiskola belső szervezete tette szemünkben a legfontosabbá. Az egyetemes feladatokat megvilágító pedagógiai tanulmányokat aránylag kevesen folytatnak; képzésben és iskolában annyira érvényesül a szakrendszer, hogy a középiskolai tanárság nagy része inkább szakember, semmint nevelő. S minél igazabb és értékesebb szakember, annál inkább hajlandó a saját szaktudományát nézni elsősorban, ha tán nem is egyedül — és annál jobban szeretne módot találni a szakjában levő szépségek és művelő erők kifejtésére. E kívánságát erősíti az, hogy szaktudományának a többivel való kapcsolatait látva, törekvéseit nem tekinti egyoldalunak, hanem központi értékünek. Mivel mindenik szakember így gondolkozik: nem lehet egyetértés a különböző szakemberek között, akik a magok szakja iránt érdeklődve, alapul azt vetik; nem érthetnek egyet a csak szakemberek és a rendtartási §§-ok őrei, mert ezek a hivatalos rend megtartását nézik fontosnak s ezzel önmagokat a reform gondolatától bizonyos mértékig távol tartják; de nem érthetnek egyet mindezekkel azok sem, akik mindennél inkább nevelő-lelkűek és sem az egyes tárgyaknak vagy általában a »tananyag«-nak, sem a §-nak nem akarják átengedni a korlátlan vezetést. Fejtegetés

nélkül összefoglalva: ez az oka annak, hogy a tanárság körében a reform ügyében nincs egy vélemény. Ezért aztán a kormány — még ha keresne is — nem kaphat világos tájékozást arról: milyennek akarja a reformot maga a tanárság. S ezért keletkezik a nem-szakértő közönségben az a nézet, hogy a középiskolában nincs összhangzó munka, igaza van hát annak, aki gyermekeit a rendszer áldozatának nézi.

Mert a három tényező más-más alapon áll, mert egyiknek a véleménye sem nyilatkozik határozott irányban, sőt a tanárság álláspontja maga sem egyöntetű: a reform vágya általános ugyan, de kétségtelen, hogy *a középiskolai reform módjára nézve nincs közvélemény.*

3. Ebből következik, hogy a gyökeres reform eddigi elmaradása szerencse, mert közvélemény nélkül csinálni meg épp oly káros volna, mint kialakult közvélemény ellenére. A reformtörekvések kiindulása ugyanis rendesen személyes: valami hiány megérzése. Csak e hiányérzet megszűnése veti végét a reformtörekvésnek is. Azonban közdolgokban a hiányt megszüntetni szubjektiv alapon képtelenség. Egyikünk-másikunk óhajtásának kielégítése nem jelenti szükségképpen a többiek megnyugvását, sem a kérdés megoldását. Az egyoldalú álláspontról újjáalakított intézmény működését a régihez hasonlóan zavarnák a tovább tartó reformtörekvések. Példa erre a Ratio Educationis (1777) s az Organisations-Entwurf (1859) kiadását követő időszak. A hatalmi szó is csak látszólagos és kényszerű megnyugvást tud teremteni, ideig-óráig. A reformmozgalom megszüntetése csak úgy lehetséges, ha a különböző mélységü hiányérzetek közös, tehát legmélyebben levő forrását keressük meg. Már csak iparkodva is e felé, közös alapra juthatunk, melyen sok ember akarata is közössé válhatik. Így kialakulhat az alapelvekben való egyetértés, ami feltétele a reform iránt a bizalomnak. Csak az az iskolai reform jó, amely iránt mindenik tényezőben megvan a bizalom. Tudjuk azt is, hogy a helytelen változtatás útjába áll a jónak, talán örökre. Ezért az új szervezés előtt, a siker érdekében, a reformra vonatkozóan *közvéleményt kell teremteni.* Módot kell adnunk arra, hogy közös legyen a belátás a tanárság körében s mindhárom tényezőben.

II.

1. Közvélemény kell először is arra nézve, hogy semmiféle új terv, egyeseknek bármily nagyszerüen elgondolt terve sem viheti dülőre magában a reform ügyét. Ezt bizonyítja mindenik európai állam közoktatásának története: iskolák alakulnak, egész szervezetek kifejlődnek a szükségletek szerint, de készen, egyszerre odaállítani semmit sem lehet, valamint eltörölni sem, ami már megvan. A közvélemény alakulásában egyesek tervei nem szolgálhatnak alapul, felépítésök módja miatt. Az ilyen tervek ugyanis min alapulhatnak?

Lehet az alapjok bizonyos nevelési elmélet, valamely elmélkedőnek okos és kiforrott rendszere, melynek világosak az iskola szervezetét illető következményei. Így igen szép és komoly épületet teremthetünk, mely tudományos szempontból nagyon értékes is lehet, de a papirosról a valóságba csak azok kívánnák átvinni, akik éppen azon az elméleti alapon állanak. S ez nem elég. A neveléstörténet élénken bizonyítja, hogy a nevelési elméletek nem terjednek el olyan általánosan, hogy azokra közoktatási szervezetet közmegnyugvásra lehetne építeni. Az elmélet helyességének kipróbálása, a lehető legjobb iskola megtalálása érdekében azonban nagyon szükséges, hogy így létesült tervekkel kísérletül állítsanak egy-egy iskolát.

Sokszor valamely jelszó a reformjavaslat alapja. Ezen már csak azért sem lehet egyetértéshez jutnunk, mert ugyan melyik jelszót érti egyformán mindenki, aki használja?! S melyik jelszó olyan tartalmas, hogy mindent magában foglaljon, aminek kielégítése szükséges?! Komoly a veszedelem, hogy a jelszóval létesült intézmény egyoldaluvá válik, ha tervezője nem úgy gondolta is. És főként az ilyen alapú tervnek lehet az a következménye, hogy az új alakulás pusztán formális lesz.

Az meg éppen világos, hogy valamely politikai vagy általános világnézeti irányt szolgáló tervezet közmegnyugvást nem kelthet, mert a másik irányt semmibe sem veszi; csak egyoldalú lehet, mert csak a maga érdekét tartja szem előtt s így még a jelennek sem minden szükségletét; a reá épült intézmény a fejlődésre alkalmas nem lehet, mert az ilyen álláspontok könnyen válnak merevvé, az egyszer kigondolt szervezeten változást nem engednek, ez tehát idővel az újabb feladatokhoz nem tudhat idomulni.

Minderre könnyű távol is, közelünkben is példát találnunk. Ezekért vallom, hogy tervezetek készítése helyett ma többet ér azoknak az okoknak részletes és minél nyilvánosabb fejtegetése, melyek miatt a reform kell; így válik gondolkodásunk lassanként közössé. S különösen fontos előadása azoknak az adatoknak, melyek a reform módján való gondolkodást tárgyiassá tehetik.

2. A vélemények mai szétágazásának főoka bizonyára az, hogy a reform szükségét más alapon, különböző terjedelemben látjuk, tehát a tennivalókat sem azonosan állítjuk össze. Holott meggyőződésem szerint a különböző alapokról is egyező irányba jutunk, amint a nekünk legfontosabbnak tetsző kérdéseknek másokkal való vonatkozásait megkeressük, végig gondoljuk s tervünk valósulása módján és várható hatásán nem vérmesen okoskodunk.

Így mindenki eljut arra a belátásra, hogy a szükséges reform nem vonatkozik csupán egyes tárgyak körére, azoknak a középiskolában való érvényesülése mértékére, mert azokat nem önmagokban mint tudományokat, hanem együtt, mint közös feladatú nevelő eszközöket kell néznünk. Különösen a ma kevés

órájú tárgyakra illik, de némely másikra is, hogy az egyes tárgyak részéről az új követelések olyan mértékűek, hogy a mai keretekben, mai óraszámban jóformán egyik tárgy tanárai sem férnek el.[1] Ennek vannak mélyebb, pusztán a szaktárgy pártolásán kívül eső okai is, a jogosultsága is legtöbbször érthető. Csak annál igazabb, hogy az iskola reformja nem állhat a tanterv reformjában, még kevésbbé könnyed módosítgatásában, mert a tárgyak viszonyának megállapításában, a tanterv szerkesztésében az illető iskola feladata az alap, már pedig ma a középiskolára nézve ebben sincs egyetértés. Ugyanezért a reformkérdés éppen nem szorítkozik a tanítás módszerére, amiben pedig nagyon sok a javítni valónk, sem a belső szervezetre avagy a középiskolai nevelés módjára, mert ez mind az alapból szervesen következik. A reformon való gondolkodás tehát az egész középiskolára (feladatára, külső-belső szervezetére, tanítási módszerére és nevelési eljárására) vonatkozó kérdések együttes meggondolása tartozik lenni.

S ha az, akkor világos, hogy a középiskola bajait és vitás kérdéseit lehetetlen a többi iskolafokokra és fajokra való tekintet nélkül csak vizsgálni is, nemhogy megoldani lehetne. Például a középiskola alapjáról, a tantervről szólva az elemi iskolát, — a feladatról, a tanulók minőségéről, zsúfoltságról beszélve a polgáriskolát, kereskedelmi és más szakiskolákat, — a tanulók további tanulmányairól, sőt az osztályozás és vizsgálatok rendeltetéséről tárgyalva a főiskolák mivoltát és mai állapotát kell fontolóra vennünk; amint a szükséges intézkedések módjára, nehézségeire gondolunk, a sokféle iskolafenntartó kölcsönös viszonya kíván meggondolást. Kiderül ekként, hogy bármelyik iskola reformjára törekedjünk, az egész közoktatási szervezetre kell tekintenünk.

Még tágabbá válik a kör, ha észrevesszük, ami előtt szemet hunynunk nem lehet, hogy t. i. a különböző iskolák körében mindenütt nagy a nyugtalanság: főként a polgáriskola, de a többi is sok okból helyzetének változását kívánja, munkájának kedvezőbb feltételeit követeli (még az aránylag legjobban szervezett tanítóképző is). A szervezeti kérdések kapcsolatosak, a többiek között pedig igen sok a közös probléma kivált a nevelési feladatokra nézve. Gondoljunk csak a különböző törekvésekre: az erkölcsi nevelés, a munka nevelő értéke, az élettel való kapcsolás, a tanulók önkormányzata, a fegyelmezés kinos nehézsége és sok más nemcsak valamelyik iskolában kíván megfontolást, mert ez mindenütt megoldandó. S mindenütt nyilvánvaló e kérdéseknek a nemzeti közélettel való viszonya; azt látjuk, mennyire nem elégíti ki a mai szervezet a már végbement és most is folyó nagy, társadalmi változásokból előállott mai szükségleteit a nevelésnek. Ezek a

[1] Ez előadás napján határozta el a közgyűlés földrajzi szakosztálya, hogy e tárgynak mindenik osztályban külön órákat kíván s ugyanezt határozta a természetrajzra nézve a természetrajzi szakosztály.

körülmények visznek arra a meggyőződésre, hogy ma általános köznevelési reformra van szükség.

3. Az alapgondolatra nézve közel jutnak egymáshoz mindazok, akik e gondolatmenetben belátják, hogy *a középiskola reformjáról is csak az egész köznevelés keretében lehet szó*, mert az iskola helyét, feladatát senki másként meg nem állapíthatja s e megállapítás nélkül senki a részletekről: a tanulmányi rendről, évfolyamokról, óraszámról, a középiskolai nevelés sajátos feladatairól jogosan nem beszélhet.

Igaz, hogy minden bajt csak egyéniesen lehet meggyógyítani, de ahol sok egyén betegsége közös, ott a baj közös forrását kell megkeresni. Ha a szervezet egy időben több ponton beteg, bizonyára nem elégszünk meg részlegesen gyógyítgató kuruzslással. Nem orvoslás, ha a baj megnyilatkozását gátoljuk meg s nem az okát tüntetjük el. A középiskola bajain sem lehet sem kis, sem nagy foltokkal segítenünk, hanem csupán gyökeres módon. Ennek a szüksége azt mutatja, hogy az apródonként való, állandó megújulás elmaradt, jóllehet megvolt az alap, melynek szerves továbbfejlesztése lehetséges lett volna. Ma már csak nagy reform segíthet. Ezt csak úgy tudom elképzelni, ha minden kívánságot megfontoló, a társadalom minden szükségletét egységesen, azaz harmonikusan kielégítő, *egységes köznevelési törvény* keletkezik.

E törvény alapelvére nézve lehetetlen véleménykülönbségnek lennie. Ezt az elvet így fogalmazhatjuk: *a mi köznevelési szükségleteinket csak olyan szervezet elégítheti ki, amely teljesen ezekhez a szükségletekhez, a nemzet helyzetéhez alkalmazkodik.* A gyökeres megújítás (»radikális reform«) követelésének csak ez az értelme, de ez aztán természetes feltétele minden jó változásnak.

4. Nem térve arra, ami következnék: melyek az egységes köznevelési törvény irányelvei ezen az alapon; sem arról nem szólva: hogyan lehetne az ilyen törvényt előkészíteni s az állandó fejlődést biztosítani, csupán arra utalok, hogy ezen a nyomon haladva könnyen elképzelhető a reformra nézve a kölcsönös megértés. Pusztán a középiskolát nézve: ha megvan a közvélemény abban, hogy a középiskola csak ily alapelvű törvénnyel reformálható, akkor önként nyilik meg a további gondolkodás számára is a közös út, mert szükségképpen ezek a kérdések következnek:

mi a középiskola szerepe ma, mikor nincs egységes szervezet?
mi lesz a szerepe akkor, ha a nekünk való szervezet létesül?
hogyan tudná majd jobban betölteni a maga igazi feladatát?
milyen iskola való azokra a szolgálatokra, melyeket a középiskola ma kénytelenségből végez?

Ezekben a kérdésekben épp úgy szükséges a közvélemény, mint az imént jelzett alapelvre nézve. S ezért csak tárgyias alapon szabad felelnünk rájok, hogy feleletünk igazságát mindenki felismerhesse, akiben erre a szándék és képesség nem hiányzik.

III.

1. A tárgyias alap megteremtése céljából tetemes időt kívánó és nagyon sok előkészítő tanulmányt kell végeznünk történeti, művelődési politikai és szorosan vett pedagógiai szempontból. E három tekintet ugyan e tanulmányokban szigoruan el nem választható, de a tanulmányok egyes csoportjaiban nem egyenlő mértékben érvényesül. A következő sorokban néhány példát hozok fel arra: mi mindent kell alaposan tanulmányoznia annak, aki egészen tárgyi alapon akarja megteremteni az új középiskolát.

A *történeti* tanulmányok sorában legfőbb: a magyar középiskolai reformtörekvések története. Célja: annak kimutatása, mikor, miért, mely részről keletkeztek ilyen törekvések; mi sikerök volt, miért hiusultak meg, mi volt az újabb törekvés oka. Így juthatunk el a mai mozgalom igazi megértésére, mert e történeti tanulmány befejezéséül a mostani kívánságokat kell rendszeresen összeállítanunk.

Szükséges az egyes tárgyak tanításának története. Erre nézve van némi kezdeményezés, de határozott tisztázása még nem történt meg annak: mi módon jutottak be az egyes tárgyak a magyar középiskola tantervébe, miért és hogyan tanították. Mi tehát az oka annak, hogy ma nem alaptalanul, bár gyakran túlzottan beszélünk a tanulók szellemi megterheléséről; miért vannak együtt a tantervben olyan tantárgyak, amelyek így együtt gátjai az egyes tanulók egyenletes lelki fejlődésének.

Nagyjelentőségű volna kimutatnunk a középiskolába járók társadalmi viszonyainak s a tanulók pályaválasztásának történeti alakulását. E kutatás célja annak meglátása, hogyan változott fokozatosan a középiskola szerepe a nemzet életében, mi hatása volt a közviszonyok alakulásának a középiskola népességének összetételére s ennek a nemzetre. A mai helyzet okaira innen bő fény esnék.

Természetes, hogy mindezekben lehetően messze kellene visszamennünk a magyar középiskola kialakulásának idejére s egészen a legújabb adatokig végeznünk az összevetést.

A *művelődési politikai* tanulmányok rendjén, a pedagógia és politika kapcsolatát tisztán látva, számba kell venni nemzetünk mai helyzetét minden tekintetben: külső és belső politikai, gazdasági, műveltségi viszonyainkat, a fenyegető veszedelmeket és biztató jelenségeket, kipróbált erőinket és bajba döntő gyengeségünket. E tanulmányt esetleg nem is látja mindenki idetartozónak és kétségtelen, hogy rendkívül sokoldalú vizsgálatot követel. De csak ezen az úton lehet felismerni a nevelés mai feladatát s így érhetjük el a célt: a középiskola mai rendeltetésének és a szükséges új alakulásnak meghatározását.

Pontosan meg kell vizsgálnunk, hogyan felel meg a középiskola a mai nemzeti szükségleteknek a nemzet egyes tagjainak lelki kimüvelése tekintetében. A mai állapotokat mindenben

tisztánlátó emberekre van szükség: elvezet-e az iskola azok megértésére? A nemzeti önállóságért küzdünk folytonosan: vajjon neveljük-e az egyeseket önállóságra szellemi tekintetben s előkészítjük-e őket anyagi függetlenségök megszerzésére? A nemzet annyifelé tagolódik (felekezeti, nemzetiségi és osztálykülönbségek): ugyan mit tesz a középiskola, szolgálja-e szándékosan a kölcsönös megértést, ami csak megismerésen alapul? E tanulmányok és más hasonlók tárgyi alapot adhatnak arra, hogy a nagy társadalmi ellentétekben az iskola bűneit és tennivalóit felismerjük, tehát e kérdéseket megoldhassuk.

A nemzeti szükségletek megállapítására, helyes irányú kielégítésére adna alapot, ha a történeti alapon vizsgált kérdést: hogyan alakul a középiskola népessége, egyes helységek szempontjából külön-külön tanulmányozzuk. Nem országos statisztika, mert az nem adhat kellő tájékoztatást, hanem egyes városok, községek statisztikája kell arra nézve: az egyes középiskolák mennyire szükségesek és milyen hatásuak azon a helyen; mily mértékben keresi fel a lakosság, hányan végzik teljesen, milyen sikerrel, mivé lesznek. Nagyon tanulságos lenne annak a fejtegetése, mily szerepök van egy-egy középiskola volt tanítványainak az illető vidék s az ország életében. Kivált a kisebb helyeken nyernénk így meglepő, sőt tán megdöbbentő felvilágosítást. S azt is nézhetnők: milyen a középiskola hatása a község vagyoni körülményeinek alakulásában. Csak egy gondolat erre nézve: a földmívelő lakosságú községekben az önálló kisgazda fia a gimnáziumból hányszor nem szeret visszatérni a földhöz, iparosnak még kevésbbé megy, hanem irnoki és egyéb »úri« pályán a készből pótolja a fizetését, amíg azt a kis vagyont is el nem uraskodja. Az ilyen szempontokból való megfigyelése egy-egy község életének, a birtokok gazda-cseréjének nagyon érthető utasításokat adna azoknak, akik a középiskolákat még ma is szaporítják. Kiderülne így: hol van értelme a maiak fennállásának. Bizonyos, hogy nem mindenütt!

Csak néhányat sorolok fel a szorosan értett *pedagógiai* tanulmányok közül is, amelyek a középiskola belső alakulása, a munka tudatos javítása érdekében szükségesek.

Általános szempontból rendszeres kifejtést érdemel az a kérdés: mennyiben teszünk eleget az ifjui lélek fejlődése követelményeinek, alkalmazkodunk-e ezekhez az iskola egyes fokain. E végre a középiskolai tanárságnak szükséges tanulmányoznia a serdülők lélektanát, felhasználnia a pedagógiai kísérleteknek erre alkalmas eredményeit.

Sokszor emlegetjük, hogy iskoláink csak az értelmet foglalkoztatják. Ez ugyan csak általánosságban igaz, de éppen azért kell a tények alapján tisztázni: mi akadályok vannak az értelmi, érzelmi és testi nevelés összhangja és e szempontok kellő arányú érvényesülése előtt, melyek a mellőzhetetlen követelmények. Így például annyit beszélünk nemi felvilágosításról, iskolaorvosi intézményről

stb., de hiányzik az egész munkánkból az egészségre való nevelés szempontja.

Egybe kell vetnünk egy-egy iskola tankönyveit avégre, hogy meglássuk annak a nyugtalanságnak, egyenetlenségnek az okát, amely nagyon sok ifju lelki fejlődésében ma észlelhető. Vajjon nem találjuk-e ennek magyarázatát a különböző tankönyvek ellentétes felfogásában, sőt néha ellentétes állításaiban? Épp így a nemzet különböző nyelvü tagjainak a tankönyveiben — minden hivatalos engedélyezés ellenére is — nyilván megtalálhatjuk az egyik okát annak, hogy például történeti eseményeket olyan eltérően ismerünk, olyan idegen egymásétól a gondolatvilágunk stb. Mindezek gondos vizsgálata becses tanulsággal járna.

Az egyénies nevelés lehetősége is részletes kutatást érdemel. A zsúfoltság valóban tény, de nem mindenütt egyenlő mértékü és magában véve az egyéniességet nem gátolja meg teljesen. Hozzájárul némelyik iskolában a tanulóság vegyes volta, sőt itt-ott a sok iskola-változtatás is. Az ilyen helyek jórészt megállapíthatók.

Az iskolai élet sok rejtett vonását derítné fel a középiskolai fegyelmi esetek tanulmányozása: melyek a szokott vétségek, mik ezek okai; mily kapcsolatban vannak ezek általános társadalmi viszonyokkal, az illető község közállapotaival, a hibázó tanulók társadalmi osztályának életmódjával, a középiskola tanulmányi és vizsgálati rendjével, az iskolai törvények hézagos vagy túlságosan aprólékos voltával, az iskolai rendnek kis gyermekekre és felnőtt ifjakra való egyforma alkalmazásával és így tovább. Mily tanulságos volna egy-egy osztály története a nyolcz éven végig!

Szükséges a bukási statisztikát sok évről összeállítani, hogy az újabb nemzedékek (tanulók és tanárok) különbségeit is észrevegyük. Érdekes, hogy melyik osztályban, melyik tárgyban mily mértékü a sikertelenség, sőt az is, mely körökből valók a gyenge tanulók. Főként azonban az a fontos, mi a sorsa a bukottaknak: elmaradnak-e a középiskolából, vagy tovább vergődnek, avagy az ismétlés közben megerősödnek?

A tanárképzés mai módja és a középiskola bajai között levő viszonyt is meg kell vizsgálnunk. Utóbbi időben jórészt csak a gyakorlati képzés hiányairól volt szó, holott az elméleti képzés is megfontolást érdemel éppen a középiskola szempontjából.

Általános érdekü tanulmányokon kívül számos, látszólag csak helyi érdekü kutatásra is van szükség: olyan helyzet-tanulmányokra, melyek minden egyes iskola viszonyait külön-külön bemutatják, feltárják azokat a sajátos körülményeket, melyek miatt lehetetlen a közös munkát mindenütt azonos módon végezni. A statisztika számadatait bárki feldolgozhatja, de ezeket a pedagógiai állapotrajzokat csak a viszonyokkal személyesen ismerős ember írhatja meg. Ezekből derülhet ki igazán, mi az országos és mi a helyi baj, tehát miben milyen terjedelmü intézkedés

szükséges. (Az értesítőkben szakértekezések mellett eféléknek több hely juthatna.)

A különböző iskolafajok tantervének pedagógiai alapon való összevetése szintén sok felvilágosítást adna. Az egymásra következő tanulmányi fokok anyagának helyesebb elosztására, oknélküli ismétlések kikerülésére kapnánk így indítást. Tehát arra, hogy jobban tudjuk kihasználni az időt. Nagyjelentőségű volna a bizonyos életkorú gyermekek különböző iskoláinak az összehasonlítása. Így az elemi isk. 5—6. osztálya, az ismétlő isk., felső népisk., polgárisk., gimn. és reálisk. megfelelő osztályai tananyagát egymás mellé állítva, általában a 9—13 éves gyermekek tanulmányait megvizsgálva, tanulságos fény vetődnék arra: mennyire különbözően vagy egyezően tanulják a különböző iskolákban ugyanazt. S ebből felmerülne néhány kérdés, amelynek általában a művelődési politika, de aztán éppen a középiskola szempontjából is érdemes végére járni. Többek között ezek: helyes-e, hogy a nemzet serdülő tagjai annyifelé tanuljanak, nem egyféleképpen olyasmiket, amikre mindenkinek egyaránt szüksége van s amiket igazán csak egyképpen lehet tanítani, mert azok az ismereteknek alapjai? A középiskola tudományos célzata indokolja-e, hogy növendékeit már 9 éves korukban különválasszuk azoktól, akiknél jobban ők sem adták személyes bizonyítékait tudományos pályára való voltuknak? A 9—13 éves gyermekek életkora egyáltalában megengedi-e, hogy a tudós középiskola valami sajátos módszert alkalmazzon s a tudományos munkára való előkészítést már 9 éves korban elkezdje? Mi az oka annak, hogy a határozottan gyakorlati célzatú iskola (polgárisk.) sem tudja tanulmányi rendjét és tanító eljárását ehhez a célhoz alkalmazni? Vajjon a középiskola tud-e vagy miért nem tud felső osztályaiban sem oly módon dolgozni, amely a tudományos tanulmányokra való előkészítés érdekében már kívánatos volna?

2. Ily kérdésekre felelve, gyökerére jutunk a mai félszegségnek, melyben iskolánkat és magunkat találjuk. A különböző kiindulású vizsgálódások egymáshoz vezetnek s egynek tüntetik fel a sok iskola sokféle baját. Magok az itt felsorolt kérdések az egész anyagot nem merítik ki; mindenik csoportban szaporíthatók; a tanulmányozás terve részletekig menő, pontos kidolgozás nélkül nem is lehet egészen világos. Mindenik irányú munkára szükség van, de a sorrend lehet vita tárgya. E rendszeres tanulmányozás megindítása előtt az erre vállalkozó hatóságnak vagy testületnek minderre: a részletekre, a sorrendre nézve határozottan meg kell állapodnia. A tanulmányok eredményeit aztán sorozatos kiadványokban kell közreadni, hogy mindenki hozzáférhessen s annak idejében az egésznek a következéseit egy embernek kell végül összefoglalnia. Nincs miért igazolnom itt azt, hogy a gondos munkamegosztással nyert eredményeket csak egységes feldolgozással lehet közvélemény teremtésére alkalmassá tenni. Természetes, hogy az egyes írók

személyes vélekedését mindig szigoruan el kell különíteni az adatoktól. A cél éppen az olvasók véleményének *tárgyiassá* tétele, azaz a középiskolai reform irányának közös meggondolása érdekében a tárgyi alap feltárása.

IV.

A középiskolai reform előkészítésére az ilyen tanulmányok azért alkalmasak, mert ugyanazokat a mozzanatokat világítják meg a kérdéssel törődők szemében. Mindig feltesszük, hogy teljesen elfogulatlan az, aki a tanulmányozást végzi és ennek eredményeit megállapítja; ámbár azt sem felejtjük, hogy a teljes tárgyiasságnak ellenőrizhetetlen és magunk előtt ismeretlen akadályai is vannak.

Mindenesetre kiderül, mi volt eddig a szerepe s mi a szükséges viszonya a reform három tényezőjének (tanárság, kormány, közönség, ideértve az országgyülés tagjait is). A reformtörekvések története ugyanis a nyugodt fejlődés akadályait mutatja ki s feltárja a mai kívánságokat.

Kiderül, hogy az egyetértésnek ma nevezetes gátja maga a név: középiskola, mert azon igazában csak a gimnáziumot értjük; ez van sokkal több s emiatt van legtöbb panasz. A történeti fejlődés meg a mostani szükségletek felismerése nyilván arra kényszerít aztán, hogy határozottan megtegyük a különbséget: a gimnázium = tudományos tanulmányozásra előkészítő iskola; a középiskola = általános jellegű iskola, mely semmiképpen nem ad sajátos (ó-klasszikai) készültséget, hanem a még pályát nem választott tanulók művelő intézete akar lenni.

Így világosodik meg a belső szervezetre, a tanulmányi rendre irányuló törekvések kettős forrása: egyik a gimnázium tudományos jellegéből, a másik a középiskolának szükségképpen gyakorlatias célzatából fakad.

Mindkettő bajt jelent: a mai gimnázium nem tud jó előkészítő lenni a tudományos tanulmányozásra, mert a köznevelés szervezetlensége s a minősítési törvény szerencsétlen intézkedései miatt csakugyan odajár boldog-boldogtalan (az »oda nem való elemek«!), kik a munka színvonalát mélyen lenyomják; de nem tud s nem is akar igazában középiskola lenni, mert hagyományai megkötik s a mellette álló, más jellegű iskolákra igyekszik hárítni a gyakorlatiság lenézett feladatát.

S ha ezt a régen így látott valóságot azok a tanulmányok teljesen bemutatják, remélhetően általánosabban megértjük az ebből származó súlyos erkölcsi és műveltségi veszedelmet. Az erkölcsi veszedelem az egyes tanulókra nézve akkor kezdődik, mikor kedvetlenül, céltalanul végzik az iskolai munkát, igyekeznek alóla kibujni, másutt keresik munkaösztönük kielégítését s folytatódik azzal, hogy igazságra, becsületre, kötelességre nézve kétféle mérték alakul ki bennök: egyik tanáraikkal szemben,

iskolai használatra, a másik az élet egyéb vonatkozásaira, amíg a kettő a rosszabb irányban nem egyesül (gondoljunk csak a politikai becsület és magánbecsület borzalmas megkülönböztetésére is!). A műveltségi veszedelem kezdete az a pillanat, melyben a tanár jobb meggyőződése ellenére, rosszul értelmezett emberséges érzése miatt kénytelen leszállítani a megítélés gimnáziumi mértékét, mert nem az iskola magas rendeltetése, hanem a közviszonyok kényszerítő ereje dönti el benne azt a kérdést: erre vagy arra a tanulóra nézve mi az igazságos szempont. Ha tudjuk, hányan csúsznak fokról-fokra felfelé, mily sokan mennek ezek közül főiskolára s foglalják el aztán összeköttetéseik útján a nem nekik való állásokat: megértjük ennek nagy hatását a tudományos műveltség székhelyeinek életére, a közműveltség alakulására, de megértjük azt a másik pusztító hatást is, amelyet az igazságtalanul mellőzöttek, a több munkával, több képességgel is kevésbbé érvényesülők lelkében bajos részletesen vizsgálnunk, de mindnyájunk előtt ismeretes számos adatból nagyon könnyű elképzelnünk. Csak soha se feledjük, hogy egy-egy ilyen eset mily széles körben hat vízgyűrű módjára, egy-egy nem helyén álló köztisztviselő miként válik öntudatlanul nemzeti veszedelmek fokozójává vagy felidézőjévé!

Az egész helyzet megismerése teszi mindenki előtt érthetővé, mi a jelentősége az egyes tantárgyakra vonatkozó eddigi mozgalmaknak. A középiskola egész körére néző tanulmányok ugyanis korántsem csökkentik a határozott, szűkebb térre szorítkozó reformmunkálatok értékét. Aki komolyan akarja az iskola megújulását és ebben saját szakjának igazi érvényesülését, az úgyis rájut a kérdések kapcsolataira s az így végzett munka javára válik a széles kiterjedésű előkészítő munkálatnak. Amit tehát az Orsz. Középisk. Tanáregyesület szakbizottságai (math., modern nyelvi, földrajzi stb. reformbizottságok) eddig végeztek, annak teljes értéke érvényesül az itt javasolt nagy munkában is, de csak ez tudja igazán megvilágítani mindenki előtt: mekkora az az érték. Valamint ezen az alapon jutunk kellő álláspontra a vallástan, történelem, latin nyelv, természetrajz stb. tanítása ügyében is és így nyer igazi jelentőséget mindaz, ami az általános pedagógiai követelések közül a középiskolát is érdekli (a tanulók önállóságának fejlesztése, a dolgoztatás, mint nevelési eszköz, állampolgárság, személyiség stb. stb.).

A ma egyoldaluan tárgyalt iskolai kérdések (pl. a felekezeti középiskolák jogviszonyai, az államsegély és önkormányzat viszonya, általában a nemzet mint egység érdeke a köznevelésben) tárgyias megvilágítást nyernek s előtérbe jutnak követelő erővel ma könnyelműen elhanyagolt tekintetek (a soknyelvűség művelődési politikai következményei a magyar nyelvű középiskolákra, ezek tantervére nézve).

Kiderül, mily nagyon fontos, hogy az ország mindenik részében jó, azaz éppen odavaló iskola szerveztessék, hogy az országos

érdekeket a helyi viszonyok szerint elégítsük ki, mert a köznevelés csak ekkor töltheti be rendeltetését.

És ezen a nyomon eljuttatnak ezek a tanulmányok oda, hogy a középiskola reformja csak úgy oldható meg igazán, ha ketté választják a kérdést és a gimnázium *reform*járól, meg a szükséges középiskola *megteremtés*éről beszélünk, nem különítve el egymástól a kettőt, de nem is engedve többé összezavarni. Az iskolapolitikának az a feladata derül ki, hogy gondoskodjék a nemzet szükségletének megfelelő számban a tudományos célzatú iskolák minél emelkedettebb színvonaláról és állítson az egész köznevelési szervezet közepére olyan iskolát, amely »a nemzet zömé«-nek lenne az iskolája, terjesztve és fokozva a nemzeti közmüveltséget. Milyennek képzelem ezt magam, arról itt nincs miért szólanom, mert nem egyéni gondolatok ismertetése itt a cél, hanem közszükségletek felismertetésének a vágya a vezető.

Bizonyára ilyen közszükségletnek derül majd ki az is, hogy miként a nevelést általában, akként magát a középiskolai kérdést is *nemzeti kérdés*nek tekintsük, melyet a magunk szükségletei szerint önállóan kell megoldanunk. A külföld törekvései és eredményei tanulságosak, azokat ismernünk és felhasználnunk szükséges; de nem irányadók. A nyugati müveltségtől elszakadnunk képtelenség volna, de a müvelődés formáit és útjait magunk helyzete szerint kell megszabnunk. Az az említett nemzetközi megegyezés a középiskola ügyében nem lehetséges, mert a nyugati országok a magok szükségleteit senki kedvéért nem mellőzik; ránk nézve nem is kívánatos, mert a netalán mégis létrejövő megegyezésben nem a mi érdekünk döntene. Csináljunk nekünk való iskolát s ha ennek végső bizonyítványát a külföldi bizonyítványokkal azonos értékünek el nem ismernék, abból semmi baj sem következnék. Tanuljanak a fiaink a mi főiskoláinkon, melyek a mi iskolaszervezetünknek csakugyan szerves betetőzői legyenek; az itthoni munkára itthon kell úgyis megszerezniök a minősítést. S ha — ami mindig kívánatos lesz — kimennek idegen egyetemekre: a tanulmányozásnak nem lesz semmi akadálya, amint ma is lehet bárki rendkívüli hallgató. Könnyü elgondolni: mily nagyon fokozódnék a közerő szellemi tekintetben, ha az egész iskolaszervezet a miénk volna, minket szolgálna s ha odakinn nem a jobbat, hanem csak a másformát keresnők, ami ott jó, mert oda való!

V.

A középiskolai reform ilyen előkészítésének tetemes akadályai és így súlyos feltételei vannak.

Minden magyar pedagógiai tanulmánynak akadálya, hogy nincs pedagógiai bibliográfiánk. E hiányt a legilletékesebb tényező, a Magyar Pedagógiai Társaság elnöksége, néhány év óta a Magyar Pedagógia c. folyóiratban a legújabb időkre vonatkozóan pótol-

tatja. Remélhetően valósul az egész könyvészet is, melyet szintén terveznek.

A vázlatosan előadott kérdések sok embernek gondosan szervezett, megosztott, de mégis egységes munkáját kívánják. Egy ember mindezekre képtelen; ereje sincs annyi egynek, de készültsége sem lehet egyformán mindenik ágban. Ezért bárki kezdi is meg e tanulmányok szervezését, egyesítnie kell a különböző, rokon célzatú erőket e munkára, elsősorban a Tanáregyesület mindenik körét és külön is vállalkozó, arra való tagjait; de keresni kell az együtt dolgozást a Magyar Pedagógiai Társasággal, mely a nevelés kérdéseivel legmagasabb szempontból hivatott foglalkozni; a Gyermektanulmányi Társasággal, mely az ifjak fejlődését máris bevonta érdeklődése körébe; a többi iskolák tanáregyesületeivel, a társadalomtudományi és közgazdasági egyesületekkel. Az egyes szakszerű, tudományos társulatokkal a kapcsolat a tantervi reformok érdekében részben máris megvan, ha nem hivatalosan is, de tanártársaink által.

A rendszeres tanulmányozással párhuzamosan szintén rendszeresen kell gondoskodni arról is, hogy az iskolán kívül élő társadalom a középiskola nagy kérdései iránt, az ebben majd eléje kerülő tárgyias eredmények iránt mind szélesebb körben fogékonnyá váljék. Erre a felvilágosító munkára azonban a tanárság kevéssé alkalmas, mert elfogultnak nézik. Ezért először szűkebb körben kell a mozgalom indítására olyanokat megnyernünk, akik mélyen értik a dolgot s lelkesen pártolni tudják.

Kétségtelen ugyanis, hogy a társadalom megértő érdeklődése, lassanként megerősödő akarata nélkül minden erőfeszítés hiábavaló. Csak úgy érhetjük meg a reform legfőbb feltételének megvalósulását, hogy t. i. az országgyűlés tagjai — mostaniak és ezutániak — az iskola ügyének nemzeti jelentőségével tisztába jussanak. És pedig nem a választás vagy főrendiházi igazolás után, hanem már akkor, midőn törvényhozói munkájokra előkészülnek. Ha van közvélemény, csak akkor tud ez a törvényalkotásban is érvényesülni.

Mivel a gyökeres reform előkészítése főként a legújabb kor történetének alapos ismeretét teszi szükségessé s mivel másfelől a gyökeres reformot nagyobb hatású intézkedéseknek nem szabad megelőznie: ha ilyen tanulmányozás megindul, arról a közoktatásügyi minisztériumot részletesen tájékoztatni kell s fel kell tárni a sikeres munkának azt a feltételét is, hogy a minisztérium levéltára az egyes kutatók számára megnyittassék. Az 1868 óta lefolyt idő a legfontosabb; erre nézve a minisztérium maga adhatja az igazi adatokat.

Mivel pedig a reform előkészítése is, végrehajtása is azon fordul meg, a köznevelés ügyének intézői a dolog egyetemes jelentőségét, részleteinek kapcsolatát mennyire látják: ezért teljesen tárgyi alapon állandóan hangoztatnunk kell, hogy a köznevelés igazgatásának mindenik ágában, mindenik fokán szak-

emberekre van szükség. Szakemberré valakit nem az oklevele tesz, hanem szakszerű tanulmányai és szakértelme. Ez tehát nem valami elfogult kívánság.

S végül, mivel a szakemberek véleménye csak úgy érvényesül, ha annak idegen tekintetek útját nem állják, minden komoly reformnak végső feltétele, hogy a közoktatásügyi miniszter maga és így a köznevelés ügye is minden pártpolitikától függetlenné váljék.[1]

* * *

Kivált a legutolsó kívánságok miatt nyilván ez az egész tervezet meddőnek tetszik. Ez nem változtat azon, hogy célja a középiskolai kérdés messzenyuló vonatkozásainak megvilágítása volt.

Bizonyos, hogy csak a felsorolt teendők is sok időt kívánnak, de sok ember együtt sokat végezhet s a reform hosszú időre készül. Előkészületeihez komolyan hozzá kell fognunk.

Az is igaz, hogy a tanárság a maga véleményének elfogadásában nem nagyon bízhatik, de az így létrejövő eredmény nem lesz a magunk egyoldalúnak tetsző véleménye, hanem a közös gondolkodásnak és az alkotásnak tárgyi alapja.

A munkában az vezessen, hogy a köznevelés ugyan nem csupán a szakemberek ügye, de a szakembernek mindig több a kötelessége.

Imre Sándor.

A tanulók öntevékenysége és önkormányzata.

I.

Imre Sándor dr.-nak imént elhangzott tudós előadása mintegy előkészítette a talajt és a megértést az enyémre. Ő szóvátette a közönség iskolaellenes hangulatát, rámutatott a középiskolában észlelhető diszharmóniára, a mind szélesebb rétegekben mutatkozó nyugtalanságra, melyből egy általános reformvágy fakad, mely — teszem hozzá — az élet követelményei szüntelen hangoztatásával bizony gyakran helytelen és laikus újításokra törekszik.

Ime ez a tanulóknál, tanároknál, szülőknél egyaránt lábrakapott elégedetlenség forrása egyúttal annak a mozgalomnak is, mely a tanulók öntevékenysége és önkormányzata révén — mert hisz ez a két akció szervesen összefügg — remél egészségesebb állapotokat teremteni.

Való, hogy tanítók, nevelők és szülők még mindig nem számolnak azzal a lélektanilag megokolt jelenséggel, hogy a tanterv és tantárgyak keretébe tartozó kötelességek, szóval az iskolai

[1] V. ö. a Magyar Társadalomtudományi Egyesület kiadásában sajtó alatt levő: *Nemzetnevelés* c. füzetem II. része 3. fej.-vel: A magyar nemzetnevelés előkészítése.

munka, nem elégítik ki egészen a tanuló érdeklődését, az ifjúság tettvágyát. Akik ezen elcsodálkoznak, sőt megbotránkoznak, a maguk öreg eszével gondolkoznak és nem ismerik az ifjúság lelkét, mely nem pusztán tudományra szomjazik. Ezen muszájmunkán kívül szükségük van a fiatal lényeknek szabadon választott megnyilvánulásra, önként vállalt kötelességekre, barátságra és társulásra, lelkesedésre és rajongásra. Gondoljunk csak az ifjúságnak számtalan irányban megnyilatkozó gyüjtési ösztönére, melyhez újabban (az idők jele!) még az alsó osztályokban is a saját újságírás és szerkesztés jár. Nem merném állítani, hogy azok, akik ilyesmivel bibelődnek, akiket az előírt tantárgyak egymagukban nem elégítenek ki s belső szükségletük azokon túl terjed, a legselejtesebb elemek lennének.

Az iskola kapuit folyton újabb és újabb jövevények döngetik, melyeket a reform- és reklámpedagógusok nem győznek sorompóba állítani. Még hagyján a különféle »napok«, melyeket vagy hallgatással mellőznek vagy évenként egy-egy órává zsugorítanak; de itt vannak a különböző »gyakorlatok«, az iskolai egyesületek és szakkörök, a mentőőrségek és egészségügyi csapatok, sportversenyek, kirándulások, hangversenyek és színielőadások rendezése stb. stb., melyek, ha nem érik be a papirosformával, részt kérnek egyaránt a tanár és a tanuló idejéből és munkájából. A mai iskola egy villamos kocsihoz hasonlatos, melyre a kalauz már rég kifüggesztette a »Megtelt«, »Nincs hely!« táblácskát, amelyre azonban a tolakodó és fegyelmezetlen külső jövevények mégis csak felugrálnak s elől vagy hátul szoronganak. Jó szerencse még, hogy belül eltörölték az állóhelyeket, mert a külső színtájról adandó alkalommal gyorsabban lehet majd leszállítani a kéretlen és szerénytelen vendégeket. S bizony sajnálni való, hogy ebben az utilitarisztikus hajszában komoly és jónevű szakférfiak is résztvesznek.[1] Mindez az iskolaellenes közvélemény támogatásával »*az élet követelményei*«-nek hangzatos jelszava mellett történik, miközben megfeledkeznek arról, hogy ez a külvilágból behurcolt sok és sokféle dolog az iskolában szükségképpen bizonyos nyugtalanságot, szórakozottságot és felszínességet eredményez, jóllehet az élet — ma inkább, mint valaha — komoly, becsületes munkát és higgadt idegmentes fellépést kíván.

A reformokkal üzött ilyen, megengedem jóhiszemű, játék a pedagógus jelszavaknak egész raját vetette felszínre, melyekben a németek vezetnek. »Erziehung zur Mannhaftigkeit, zur Tat, zum Gemeinsinn, zur Arbeit . . . Arbeitsschule, Lernschule, Erziehungsschule, Schulstaat, Erziehungsstaat, Selbstverwaltung und Selbstbetätigung etc.« Ennek a sok elixirnek az volna a rendeltetése, hogy a betegeskedő iskolát talpraállítsa és az iskolai

[1] *Dr. W. Toischer* »Theoretische Pädagogik« c. művében (2. kiad. 1912, 47. l.) erősen kikel ezen a nagyközönség olcsó kegyeit hajhászó »Überreformer«-ek és »wohlfeile Reklampädagogen« ellen, akik közül Löwenthalt, Haufet és Ostwaldot név szerint is felsorolja.

csömört (allgemeine Schulverdrossenheit, Klattnál 301. l.) megszüntesse.

Nem könnyű ezen követelések között eligazodni és megtalálni azt a helyes utat, mely a fejlődés követelményeivel számolva, a régi kipróbált alapokat is tiszteletben tartja. Mert immár ott tartunk, m. p. világszerte, hogy ezeknek a »körítéseknek« (Garnierung) együttvéve nagyobb fontosságot tulajdonítanak, mint a szükebb értelemben vett iskolának. Vigyázzunk tehát, hogy egyik szélsőségből ne essünk a másikba. Az irányító elv csak az lehet, hogy *a)* mi a főcélja az iskolának, *b)* mennyit bír befogadni a tanuló s *c)* a hivatalos munka mellett mennyi önkéntes munkát várhatni a tanulóktól és a tanerőktől? Nem a »Lernschule« vagy »Erziehungsschule« között kell választani, hanem arra törekedni, hogy az iskola »Lehrschule«-vé, valódi tanító iskolává legyen, mert ebben minden külön és új diszciplinák mellőzésével az őket jogosan megillető terjedelemben helyet találhatnak »az élet követelményei«. Ez azonban természetesen feltételezi az iskolának gyökeres regenerációját személyi és tárgyi tekintetben.

A kérdés tehát az, hogy ezen iskolán kívüli (külső) anyagból mit és mennyit adjon *a)* maga az iskola, *b)* a szülői ház? Erre általánosságban azt felelhetnők, hogy mindegyik tényező olyat nyújtson, ami az ő természetének, jellegének leginkább megfelel, és annyit, hogy a tanításnak és nevelésnek főcélját ne veszélyeztessék. Mert hisz világos, hogy a mellékcéloknak a főcél rovására nem szabad túltengeni.

Az iménti fejtegetések kétségkívül beigazolták, hogy az ifjúságnak szüksége és joga van az öntevékenységhez és némi önkormányzathoz. A következő kérdés immár az, hogy ennek a szükségletnek miként felelhetünk meg legjobban az iskolában?[1] Nyilván úgy, hogy az ifjúság mozgalmát magunk segítjük elő és irányítjuk jóakaró tapasztalatainkkal, anélkül, hogy túlságos gyámkodást gyakorolnánk. Ha nem, ha elfojtjuk ezt az önmagában örvendetes és dicséretes hajlamot, mely a szabadság ősforrásából táplálkozik, akkor erőszakosan maga tör magának utat és könnyen helytelen mederbe terelődik. Jól mondja egy német pedagógus, hogy a megengedett szövetkezések leghathatósabb ellenszerei a tiltott és titkos ifjúsági szövetkezéseknek.

Matthias (Praktische Pädagogik 257. lap) a következő elveket állítja fel az ifjúsági egyesületekre vonatkozólag: 1. Az egyesület feladatának és működési körének összhangban kell lennie a nevelés és oktatás legfőbb céljaival, úgy hogy idegen vagy káros dolgok ne vonassanak be az iskolába. 2. Az ilyen egyesületek nem vállalkozhatnak magának az iskolának főcéljára,

[1] Az öntevékenységre az iskolán kívül, a családban, termékeny talaj nyílik. Az önkormányzat azonban természeténél fogva jórészt csak az iskolán belül valósítható meg.

hanem csak kiegészítő munkálatra. 3. A foglalkozás legyen könnyű s az ifjúság testi és szellemi erejének megfelelő, hogy azt önállóan és kielégítő eredménnyel űzhesse. 4. Kívánatos, hogy a vezetést is egy tanuló végezhesse, különben (tanári vezetésnél) a szabad öntevékenységnek sajátos és becses jellege csorbát szenved; a külső vezetés könnyen éket ver a tanár és a tanulók közé.

A helyesen szervezett iskolai egyesületek jelentőségét általánosan elismerik. Az agg Mommsen mindvégig megküldte műveit annak a tudományos egyesületnek, melynek az altonai gimnázium felső osztályában tagja volt. Ami pedig a mi önképzőköreinket illeti, ilyen adatokkal csak nyilt kapukat döngetnék. Térbeli tekintetből nem foglalkozom itt behatóbban ezzel az intézménnyel melyet legújabban a »Magyar Középiskolá«-ban vitattak meg alaposan. Szerintem az általános önképzőkörök és a szakkörök kérdését az iskola és a vele összefüggő tényezők egyénisége és a helyi viszonyok döntik el. Vajjon egyik-másik iskolának az öntevékenység centralizálása vagy decentralizálása felel-e meg jobban, azt eleve szabályzattal eldönteni nem lehet. Ezeknek a köröknek modern szellemben való reformálása elől különben senki sem zárkózik el. (V. ö. Gidófalvy és Mazuch tanulmányait.) Sőt nekem úgy tetszik, hogy a sok tapogatódzás helyett a külföld is jól tenné, ha nagyobb figyelemre méltatná a mi bevált intézményünket.

II.

Vizsgáljuk meg immár az önkormányzati iskolaközség elvét és célját s lássunk azután néhány ilyen intézményt. Amazt így lehetne kifejezni: Megkönnyítése ama belátásnak, hogy az emberi közösségek nem állhatnak fenn törvények nélkül, s hogy ezen helyeseknek feltételezett törvények csak akkor biztosítják a rendet, ha az engedelmeskedő akaratába befogadást nyertek (Klatt 313). Ennek egyik folyománya, hogy enyhíteni igyekeznek azt a természetes (?) ellentétet, mely tanár és tanuló, nevelő és növendék között fennáll.

Ennek a reformnak gyökerei összefüggnek a polgári jogok és kötelességek tanításának mozgalmával.[1] Ezt eredetileg s már régebben a franciák kapták fel, azután a németek is erélyesen hozzáláttak a »*Bürgerkunde*«-hez. Kerschensteinernek »A német ifjuság állampolgárrá nevelése« c. pályaműve 1901-ben jelent meg. 1909-ben alakul meg a »Vereinigung für staatsbürgerliche Bildung und Erziehung« (Charlottenburg, Giesebrechtstrasse 19), mely, amint legújabb évi jelentéséből is kiderül,[2] rendkívül buzgó

[1] Már Schleiermacher mondta: Der einzelne ist für einen bestimmten Staat zu erziehen.

[2] Lásd: Monatschrift für höhere Schulen, 1912 március—áprilisi füzet 221. lap. Ugyanezen folyóiratnak májusi füzete négy cikket közöl ebből a tárgykörből.

működést fejt ki. Itt is azon fordul meg a dolog, hogy mennyiben lehetséges a rendes tanításon belül, tehát nem külön tantárgyként, a célnak eleget tenni.

Nálunk az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk a hazai alkotmánytant (polgári jogok és kötelességek) a népiskolák és a tanítóképzők tárgyainak sorába felveszi. Végül megemlítjük, hogy a székesfővárosban kerületenként készülnek foglalkozni ezzel a kérdéssel.[1]

Ma már az önkormányzat ezen állampolgári kereten túlnőtt és kiterjeszkedik a tanulók bevonására a külső rend fenntartása érdekében (amihez üdvös voltánál fogva mi is hozzájárulunk), fegyelmi hatáskörre, valóságos szervezett iskolai tanulótörvényszék útján, sőt akad olyan szervezet is, mely a tanulóknak még az osztályozásra is befolyást enged (Klatt 317). Ez az utóbbi merőben pedagógiaellenes törekvés mutatja legjobban, hogy ezzel a mozgalommal mily veszedelmes lejtőre léptünk.

Tekintsünk most végig néhány régibb önkormányzati rendszeren, úgyszintén az újabb mozgalom érlelte mai intézményen. Itt rendszerint első helyen a hires Trozendorfra (1490—1556) szoktak hivatkozni.

Iskolája, melyet Goldbergben alapított, európai hírnévre tett szert: külföldiek, főleg Magyarországból, Erdélyből, Lengyelországból nagy számmal látogatták. Trozendorf hatalmas szervező és kormányzó tehetség volt, aminek bélyegét rányomta iskolájára. Ennek hat osztálya volt, mindegyik osztálynak több csoportja *(tribus)*. A felsőbb osztályokban eleinte maga tanított, az alsó osztályokban az idősebb tanulók, akik ezáltal gyakorolták magukat és ismereteiket megszilárdították. Ezeket az idősebb tanulókat a nevelés és fegyelmezés körül is igénybe vette, m. p. annyi ügyességgel és sikerrel, hogy az intézet virágzó korában egy önmagát igazgató rendes és rendszeres közintézmény volt. Az egésznek élén ő maga állott; mint segítő tisztviselők mellette működtek az ökonomusok, ephorok és quästorok. Az *oeconomi* gondoskodtak a külső házirendről, megadták a jelet a felkelésre és lefekvésre stb. Többen voltak közös előljáróval, aki a tanárnak tett jelentést. Az *ephorok* az étkezésnél felügyeltek; figyeltek a pontosságra, rendre, tisztességes modorra és tiszta öltözködésre. Alattuk működtek a *diskophorok*, akik hetenként felváltva végezték a felszolgálást. Végre a *quästorok*, osztályonként (tribus) a munkát ellenőrizték; ezek is hetenként váltakoztak és minden hónapban egy más főnöknek voltak alárendelve. A fegyelem fenntartására Trozendorf a tanulóságból havonként egy konzult, 12 szenátort és két cenzort választott; utóbbiak a utcán ügyeltek a rendre. A szenátus, élén a konzullal, törvényszéket alkotott, mely magának a *dictator perpetuus*-nak, Trozendorfnak jelenlétében külön

[1] Sándor Domokos: A »pedagógia« legfiatalabb szülöttjéről. (Néptanítók Lapja, 1912 május 23.)

fenntartott helyiségben ülésezett. Ilyenkor védték magukat a vádlottak és történt az ítélethozás.[1]

Ime néhány adat angol iskolákról. Az 1387-ben alapított *Winchester College* egy 70 tanuló részére berendezett internátus volt, amelybe felvettek még 16 szegény családbeli kardalos fiút, akik asztalnál felszolgáltak. A legfelsőbb osztály tanulói közül 18 prefektust választottak, akik házon belül és kívül vitték a felügyeletet, a fiatalabb tanulók előkészítésénél és tanításánál közreműködtek és meglehetős fegyelmi hatáskörrel rendelkeztek.

Hogy a felügyelet a tanároknak megkönnyebbíttessék, a legfelsőbb osztályból a »*praefecti, praepositores*« meg voltak bízva azzal, hogy a hálóteremben, a játéknál és étkezéseknél a rendre és tisztaságra ügyeljenek. Minden prepostornak jogában állt a kisebb diákok közül egyet kiválasztani *(fag)*,[2] aki az ő részére kisebb szolgálatokat végzett és gazdájának *(master)* különös pártfogásában részesült.

Angliában a tanárok általában keveset foglalkoznak a fegyelemmel; a tanulók jóval szabadabban mozognak, mint nálunk. A fegyelmezést jórészt a prefektusok és monitorok intézménye pótolja. Így pl. Winchesterben 18 prefektus van, köztük tíz teljhatalmú és nyolc az intézetben és a szabadban végzi a felügyeletet. A *prefect of the hall* a főfelügyelő s a tanárok és tanulók között középállást foglal el; ugyanígy volt Rugbyban a híres Arnold Tamás iskolájában. Ezenkívül a könyvtárnak, kápolnának, iskolának megvan a külön prefektusa. Westminsterben a *monitor monitorum* mellett van még három monitor. Ezeket és a *prefects, preposters* a felsőbb osztályok tanulói közül *(upper boys)* választják. A monitorok büntetési feladatokat szabhatnak ki, sőt bizonyos határig a botbüntetést is alkalmazhatják, aminek jeléül csak ők járnatnak bottal. A kis diákoknak a nagyobbak alá való ilyen szolgai alárendelése *(fagging)* sok visszaélést, sok kegyetlenséget érlelt meg. Ezt azonban azzal mentik, hogy az ilyen spártai edzés nem árt és a szabad köztársasági szellem a férfiasság legjobb iskolája. Az újabb internátusokban azonban ezeket a régi hagyományokat legalább részben enyhítették.

Az angol *public schools* és számos német internátusban a felsőbb osztály tanulói hagyományos tekintélyben és fölényben részesülnek. Ennek egyik természetes következménye, hogy a jogszolgáltatás bizonyos mértéke is megilleti őket. Ennek értéke azonban vitás, mert az ifjúság túlszigorúan ragaszkodik a formális joghoz, már pedig a paragrafus nem mindig az igazság. Azután vannak ifjak, akik erősen kifejlett jogérzésük dacára

[1] Trozendorf mintáját követte a római államszokásoknak még szigorúbb betartásával Laurentius Ludovici görlitzi rektor († 1594).

[2] A fiatal diák gúnyneve (pl. bagó, lógyilkos).

mindig azt hiszik, hogy nekik van igazuk. Ez a morális vakság főleg a gyengébbekkel szemben vezethet kegyetlenkedésre.[1]

Az Egyesült-Államokban a tanulók önkormányzata számos alakban nyilatkozik meg. A Wilson Gill-féle iskolaközségről alább lesz szó. Egyelőre röviden két kiágazásra akarok utalni. A »*George Junior-Republic*« Treeville-ben (Tompkins grófság, N.-York állam) egy ifjúsági köztársasági szervezet, melyet egy fiatal amerikai emberbarát W. R. George 1895-ben alapított, hogy N.-York városának elhagyott és züllésnek induló gyermekseregét megmentse. Valóságos kis állam ez, melyben 9—18 éves fiúk és leányok végzik az önkormányzatot. Ez a kezdeményezés ott annyira bevált, hogy azóta az Egyesült-Államokban több ilyen kis »köztársaság« alakult.[2]

Az önkormányzat elve az amerikai iskolákban még egy irányban nyilatkozott meg, mely a békének nagy és örök ügyét szolgálja.[3] Ott arra a kitünő ötletre jöttek, hogy a választott bíróságok intézményének megismerésére a legjobb mód az, ha magában a tanuló ifjúság körében alakítanak ilyen bíróságokat, melyek a kebelükben felmerülő viszályokat elintézik.

Nézzük a szomszédos Ausztriát. »Az iskolaközség lényege és jelentősége« című a X. német-osztrák tanárgyülésen (1910 márciusban) tartott előadásában[4] dr. Prodinger polai gimn. tanár a helyes iskolai élet alapfeltételeit a szeretetben és kölcsönös bizalomban találja. Ezen nyugszik az »iskolaközség« *(School City)* néven meghonosított új rendszer, melynél a tanulók egy a tanárral együttesen megállapított szervezet és alkotmány szerint idejekorán megismerkednek polgári jogaikkal és kötelességeikkel, valamint ezeknek gyakorlati alkalmazásával. A »törvénykezés« szabályozása lehetővé teszi, hogy a tanulók és tanárok, a család és iskola közt felmerülő nézeteltérések és viszályok könnyebben legyenek orvosolhatók, mint a ma érvényben levő fegyelmi szabályokkal és eljárással. Az akaratnak és jellemnek kialakulására is jóval alkalmasabb az ifjúságnak ez az önkormányzata, mint a ma széltében uralkodó értelmi képzés. Bizonyítják ezt az eszme megpendítőjének, Wilson L. Gill volt mérnöknek, az 1897-ben életbe léptetett intézményével elért eredményei az Egyesült-Államokban és Kuba szigetén; továbbá saját

[1] Bővebbet erről l. Schmid nagy Enciklopédiájában: VII. kötet 181. lap (Salzman-nál).

[2] V. ö. Die pädagogische Zeit (Wien), 1908. július 8. — Une vraie république d'enfants (Minerva 1912. p. 91). — Une police enfantine à Council-Bluffs (Minerva 1910. p. 145.) — Mr. George Montagu kezdeményezésére most ősszel Angliában is kísérletet fognak tenni az ilyen »köztársaság«-gal; Dorsetshire-ben egyelőre tíz züllött fiúval. (Lásd még a bibliográfiát.)

[3] Az ifjúság egyesületi békemozgalmát ismertetik: Jacques Dumas, Les Origines du Mouvement pacifiste au sein de la Jeunesse (Nimes, 1911. 16 lap).

[4] »Zeitschrift f. d. Realschulwesen« XXXV. évf. (1910): 330—31. lap.

tapasztalatai a polai állami gimnáziumban. Az előadó érdekes fejtegetéseit zajosan megtapsolták.

A jobb megértés kedvéért álljon itt az amerikai minta után szervezett Prodinger-féle önkormányzati rendszer váza. A tanulók a következő tisztviselőket választják: elnök, főtitkár, ügyész, a tanács (16 tag) és a bíróság tagjai (12). A tanács nevezi ki a főrendezőt és a rendezőket, továbbá a szükséghez képest külön hivatalokat szervez az egészségügy, a sportok, az ünnepélyek, a könyvtári szolgálat és a tanulmányi előmenetel előmozdítása érdekében. A közigazgatásban összesen 24 tanuló vesz részt, kik közül 8—8 a három különböző nemzetiséghez (német, olasz, horvát-rutén) tartozik. Az igazságszolgáltatás, ezt Prodinger maga is elismeri, meglehetősen komplikált. A büntetés jogát, folytatja, a tanárok nem adják ki kezükből, mert mielőtt egy eset tárgyalásra kerülne, a vezető tanár megbeszéli az érdekelt tanárral, esetleg az igazgatóval és az így megállapított határozatot közli a tanuló-ügyésszel. — S még akadnak, akik ezt komoly dolognak tartják!

Az előadáshoz fűződő vitában elsőnek dr. Thumser igazgató szólt, aki azt vitatja, hogy mai rend- és fegyelmi szabályaink sem zárják ki a szeretetet és bizalmat; a polai tapasztalatokat pedig nem tartja kimerítőknek. Dr. Hofer tanár erős kritikát gyakorol a tízéves gyerekek ilyen hivatalos elnevezésektől duzzadó aeropagja felett, saját értesülései alapján céltévesztettnek mondja a polai kezdeményezést és helyette az ő intézetében létesített ifjúsági játékegyesületet ajánlja elfogadásra. Utána dr. Kauer főigazgató számolt be Polán szerzett helyszíni tapasztalatairól, melyek ugyan nem váltották be teljesen a kezdeményező Prodinger reményeit, de ennek oka a helyi viszonyokban rejlik és a kollegialitás hiányában, mely attól sem rettent vissza, hogy az osztálynaplóba jegyzett gúnyos észrevételekkel igyekezett megrontani és akadályozni a tervezőnek szép törekvéseit. Ennek dacára a »Schulgemeinde« olyan eredményeket érlelt, hogy a tengerparti tankerület hasonló kísérleteket más középiskolákban is engedélyezett, sőt ilyenekre buzdított. Dr. Kauer az elismerésnek meleg hangján hívta fel a jelenlevőket, hogy az intézménnyel behatóan foglalkozzanak és kísérletek alapján igyekezzenek értékéről meggyőződést szerezni. Ehhez hozzáteszem, hogy Klatt mindkét tanulmányában (l. bibliográfia) éles tárgyi kritikában részesíti Prodinger vállalkozását.

Az önkormányzatot mérsékelt hangnemben valósította meg s fejleszti 12 év óta Walter Miksa dr., a frankfurti Musterschule igazgatója. Rendszerének lényege, hogy angol mintára a legfelsőbb osztály tanulóit az iskolai felügyelet és pajtásaik kedvező nevelői befolyásolása érdekében felhasználja. Hatáskörük a következőkre terjed ki: 1. Közreműködés a tanulók felügyeletében az iskolaépületben és a játéktéren. 2. Rendezés: *a)* iskolai ünnepélyeknél, *b)* színi előadásoknál és hangversenyeknél, *c)* iskolai

kirándulásoknál, *d)* idegen nyelvű (francia és angol) színi előadások látogatásánál. 3. Színházak (és opera) látogatása. 4. Francia és angol magánolvasmányok kicserélése. 5. Általános felügyelet terve. Mindezekre a teendőkre a VIII. osztálybeliek (Primaner) szabályzatokat dolgoztak ki, melyeket a tapasztalatok figyelembevételével állandóan tökéletesítenek. A közölt szabályzatok elég ügyesek, de kiérezhető belőlük, hogy a munkába bevont tanulókat nagy mértékben veszik igénybe. Osztályonként eleinte két, most három bizalmi tanuló van, továbbá egy prefektus és helyettes. A főfelügyeletet a felső osztálybeliek végzik. Walter igazgató tiltakozik az ellen, hogy ezzel a rendszerrel mintegy kikapcsolják a tanárokat s ő is ellenzi a »Zwangsanstalt mit bureaukratisch-doktrinärer Leitung«. Az eredményekkel teljesen meg van elégedve.

III.

Honi mozgalmak. »A tanulók önfegyelmezése! önkormányzása! Deweynek ezek a gondolatai mintha egészen ismerősek volnának előttünk. Valóban, amit Amerikából mint újat akarnak behozni, az nálunk a régebbi felekezeti, különösen protestáns iskolában megvolt, csak újabban kezd onnan kiveszni. Ezekben a protestáns főiskolákban a növendékek maguk fegyelmezték egymást és az iskola ügyeinek, sokszor még anyagi ügyeinek intézésében is részük volt. Ifjusági egyesületeket alkottak és ezeket maguk vezették, kormányozták. Volt bizonyos autonómiájuk. A szabadabb mozgást és levegőt már az iskolában megszokták és készültek későbbi állampolgári hivatásukra. Említsük-e, hogy hazánk nagy szónoka, államférfia Sárospatakon mint jogász a »Páncél vármegye« című ifjúsági egyesületben tartotta első szónoklatait.«

Igaza van dr. Székely Györgynek, amikor a munka iskolájáról elmélkedve (Néptanítók Lapja 1912 ápr. 11.) ezeket írja. S valóban érdemes lenne régi iskoláink életéből mindazt összegyüjteni, ami erre a lapra tartozik. Hogy bő aratásra nyilnék kilátás, arról több tisztelt kartársamnak még a közgyülésen történt közlése meggyőzött.

Dr. Lasz Samu kiváló figyelmességéből [1] már most beszámolhatok egy ilyen eredeti magyar intézményről, mellyel jóval megelőztük a külföldet. A »*Déákkúti vármegye*« ez, melyet a soproni ev. liceum ifjúsága még 1827-ben alakított meg a tanári kar közreműködésével. Ennek eredeti célja a majálisok rendezése volt; a tisztviselőket: főispán, 1. és 2. alispán, főjegyző, főszolgabírák stb. stb. szintén csak tavasszal választották. Később komolyabb tartalmat kapott a vármegye: szavalatokat és szónoklatokat tartottak s az ifjúság kebelében felmerült viszályokat az 1. alispán elnöklete alatt működő héttagú megyei törvényszék

[1] Lásd a »Pesti Hirlap« 1909 júl. 29. és aug. 6. számát, továbbá a soproni »Nemzetőr« 1909 júl. 31. számát.

intézte el; majd pedig egy ifjusági lapot, a Bimbófüzért, adtak ki. 1848-ban megszűnik a vármegye; velünk együtt bizonyára sokan sajnálják ennek az igazi magyar intézménynek a kimulását, melyet talán nem is volna nehéz (és mindenesetre hazafias kötelesség) újból feltámasztani. [1]

Legújabb keletü a következő intézmény. Az ifjúság öntevékenysége és önkormányzása tekintetében felette tanulságosak a mi katonai nevelő- és képzőintézeteink. Újabb érdekes kapcsolat jelentkezik itt a két rendbeli intézetcsoport között. A katonaiskolák ebbeli reformjukkal a tüzvonalban vannak; mi bevárjuk az eredményeket, hogy azután esetleg hasznunkra fordíthassuk. A mult iskolaév óta a Ludovika Akadémia növendékei közül a másod- és harmadévesek ugyanolyan rendes szolgálatot végeznek, mint a csapatnál, m. p. teljes 24 óráig. Az eredmény meglepő volt s minden várakozást felülmult. Ugyanez az önkormányzati elv érvényesül a növendékek kaszinójában. Minden évfolyam 3—3 tagot küld a választmányba, mely a maga kebelében választja meg a különböző tisztviselőket. Ezeknek teljes cselekvési szabadságot engednek; a beosztott tiszt csak néha és kellő távolból folyik be.

A legújabb kezdeményezés ezen a téren az ú. n. »*bajtársi választmányok*«, melyeknek 18 pontból álló Utasításából eredeti szövegben közlöm a következő részleteket:

I. A cél.

Ez intézmény célja az egyén, valamint az egész évfolyam (osztály) becsületfogalmának felköltése és fejlesztése, továbbá az erkölcs, közszellem és egyetértés, nemes gondolkozásmód és igazi bajtársiasságnak érvényre juttatása és ápolása.

A bajtársak bizalma tisztelje meg és tüntesse ki azokat az akadémikusokat, akik koruknak megfelelő különösen érett jellemtulajdonságaikkal kitünnek.

A tudás bővítésére törekvés mellett még az önnevelés legfontosabb részei: a nemes, lovagias gondolkozásmód ápolása is kellőképpen érvényre jusson.

E választmány sikeres működésének alapfeltétele a választásban valamennyi akadémikusnak lelkiismeretes közreműködése, hogy a választás minden személyes és más befolyástól szabadon csakis azokat az akadémikusokat érje, akik bajtársaiknak e megtisztelő bizalmát minden tekintetben megérdemelték.

Jogosan következtethetnénk a választó akadémikusok még fejletlen érettségére, ha az az eset fordulna elő, hogy olyanokat választanának meg, akik feljebbvalóik tapasztalatai szerint nem éppen a legjobb

[1] Valószínű, hogy ilyen v. ehhez hasonló ifj. egyesületek más régi magyar iskolákban is voltak v. vannak. Lasz maga említi, hogy tudomása szerint a sárospataki főiskolánál is volt. Erre vall a dr. Székely cikkéből merített fenti idézet is.

elemek közé tartoznak és a reájuk jutott szavazatok nagy számát inkább személyes befolyásuknak, mintsem kiváló jó jellemtulajdonságaiknak köszönhetik.

A szavazatoknak egyes akadémikusokra való szétforgácsolása azt a gyanut kelthetné, hogy ezek az egyes akadémikusok a nyert egyes szavazatot csupán baráti ragaszkodásnak köszönhetik, vagy hogy az illetők önmagukra szavaztak.

Ily előforduló jelenségek a választó évfolyamot (osztályt) csak diszkvalifikálnák és azzal a következéssel járnának, hogy a parancsnokság a választmány közreműködésének kizárására kényszerülne.

Minden évfolyam (osztály) kitüntetésnek tekintse, ha ilyen intézményre érdemesnek találtatott.

II. A választmány feladatai.

A választmány köteles:

1. Az akadémikusokat már az iskolában, serdülő korban arra szoktatni, hogy a bajtársias és magánérintkezésben nyilvánuló gondolkozást, beszédmódot és magaviseletet kritikusan birálgassák és mindattól óvakodjanak, ami a nyilvános életben sok fiatal tisztet érzékenyen érint.

2. Az összes feljebbvalóknak azt a törekvését, hogy valóban vallásos, erkölcsös, nemesen és lovagiasan gondolkozó, jellemes, művelt és társadalmilag ügyes tiszteket neveljenek, hathatósan támogatni anélkül azonban, hogy ezeknek alárendelteik csekélyebb hibái is mindenkor tudomására jussanak.

Ily módon a választmány tapintatos eljárása mellett egyesek érzékenysége, amennyire az indokolt, lehetőleg kíméltessék, az önmegfigyelésre, magamegismerésre és önnevelésre irányuló jóakarat felköltessék és az akadémikusok belátásának fokozásával a fegyelmi büntetések nagy számának csökkentése eléressék.

3. Megakadályozni, hogy még éretlen és mi több: kétes elemek egyesekre vagy a bajtársak egy részére befolyással legyenek.

4. A parancsnokság és az akadémikusok között összekötő kapcsot képezni és ezen utóbbiak érdekében — ahol csak tehető — eljárni.

5. Az előljáró parancsnokságokat szükség esetén egyes akadémikusok gondolkozásmódja és magatartása helyes megítélésében annyiban támogatni, amennyiben a választmány — nevezetesen fegyelmi büntető esetekben — az ügy megvizsgálására vagy véleményadásra kirendelve, illetőleg felszólítva lenne.

6. A választmány két tagja által mindennemű kérelmet szolgálati úton a parancsnokság elé terjeszthet, különösen a büntetések enyhítése vagy elengedése tekintetében, ha a kérelemnek alapja van.

7. A választmány a századparancsnokság belátása szerint résztvehet a szellemi képességek, a szorgalom, magatartás és a bajtársak magaviseletének bizottsági megbírálásában és ezáltal megakadályozza, hogy ezek az osztályzatok necsak a büntetések száma vagy a büntetlenség szerint állapíttassanak meg.

8. Minden körülmények között akadályozza meg azt, hogy becsületbe vágó események, melyek kizárólag akadémikusokat vagy ezekkel érintkező személyeket érintenek, addig eltitkoltassanak, amig ezek nyilvános botránnyá, vagy pedig az illetők tönkrejutásának okává fejlődtek, ami által az állás tekintélye csorbát szenvedne.

9. A választmány ébressze és fokozza az akadémikusok ítélőképességét, nemes versengésben gyarapítsa és szilárdítsa azok erkölcsi tulajdonságait és azáltal, hogy bizonyos körülmények között némiképpen mint bírák működnek, előmozdítsák az erkölcsre és becsületre vonatkozó helyes nézetek megalapozását és megszilárdítását.

A honv. főreáliskola minden évfolyam mindkét osztályában egy-egy 3 tagból, a Lud. Akadémia mindhárom évfolyam mindhárom osztályában egy-egy 5 tagból és a két hadapródiskola valamennyi évfolyam minden osztályában egy-egy külön növendéki bajtársi választmány alakítandó, melyeket évfolyamonként egy-egy tiszt vezet. Ismétlő vagy megintés alatt álló növendékek e választmányokba nem választhatók be. A választmányok tagjait mindig a tanév elején, az I. évfolyamban csak a karácsonyi szünidő után, választják meg.

A most lefolyt iskolaév 2. felére ezeknek a növendéki választmányoknak megalakítását próbaképpen elrendelték. Részükre az intézetparancsnokságok saját hatáskörükben Utasítást állítottak össze. A választmányok ezidei működéséről és a jövőre értékesítendő tapasztalatokról a honv. minisztériumnak beható jelentést kell felterjeszteni.

A sportok terén is megtaláljuk a tanulók önkormányzatának és öntevékenységének érvényesítését a katonai nevelő- és képzőintézetekben. Egy még 1909-ben kelt honv. min. rendelet a játékok vezetését általában a tisztekre bízza ugyan, de egyúttal meghagyta, hogy közvetlen befolyásukat játék közben a legszükségesebb mértékre korlátozzák. A játékvezetőket működésükben az egyes játékcsoportok által választandó *növendéki játékválasztmányok* támogatják. Ezek a játékvezetők irányító befolyása mellett *öntevékenyen* járjanak el: ők állapítják meg a játéktervet, a játékok begyakorlásánál mint rendezők ők támogatják a játékvezetőt s végül ők gondoskodnak a játékszerekről is. A választmányba játékvezérül vagy rendezőül való megválasztás kitüntetésnek tekintendő. Hogy e téren az intelligencia és az erkölcsösség túlsúlya biztosíttassék, olyan növendékek, akiknek szorgalma vagy magaviselete nem kifogástalan, nem választhatók a választmányba és a megválasztásból eleve kizárandók.

Tanügyi folyóiratainkban két helyen akadtam ennek a kérdésnek a nyomára.

A »Kereskedelmi Szakoktatás« tavalyi évfolyamában ismertetett ilyen intézményt egy kereskedelmi iskola keretében.

A hazai tanítóképzők (internátusok) szempontjából tárgyalja a problémát *Hegedüs János* a »Magyar Tanítóképző« 1912. márciusi számában »Az internátus ujjászervezése« címen (208—

221 l.). A szerző az állami középiskolai internátusok és a protestáns jellegü internátusok egyesítéséből egy megfelelő autonómiájú új internátusi szervezetet ajánl a külföldi iskolaközség mintájára, melynek előnyei szerinte kézzelfoghatók. Egy ilyen iskolai önkormányzati szervezetnek közel 4 oldalra terjedő szabályzatát is közli. Minthogy a képzők dolgában nincs illetékességem, a szerző pedig azt vallja, hogy »a mai állapotokat fenntartani nem lehet« (221 l.), megengedem, hogy a reform ott esetleg beválhat, a középiskolákba azonban nézetem szerint nem való.

IV.

Áttérünk dolgozatunk kritikai részére s itt először meg akarjuk vizsgálni, hogy a tanulók öntevékenysége s részben önkormányzata már eddig is mennyiben és miben volt megvalósítva? Azután a modern önkormányzati törekvéseket tesszük bírálatunk tárgyává s azt. vajjon észszerüen esetleg mit vehetnénk át?

Az iskolai élet összessége mindazon jelenségeknek, megnyilatkozásoknak és törekvéseknek, amelyek együttes hatásukban hivatva vannak arra, hogy a tanulók értelmi és társas fejlődését későbbi hivatásuknak megfelelően előmozdítsák. Itt, többeknek hosszabb időn át tartó együttműködéséről lévén szó, már a puszta külsőségek is nevelőleg hatnak.

Az iskolai életben számtalan kisebb alkalom kinálkozik a tanulók öntevékenységének érvényesítésére. Már eddig is minden külön szabályzat vagy reform nélkül rendesen egy-egy tanuló van megbízva a tábla, szivacs és kréta rendben tartásával, a szellőztetéssel, az ifjúsági könyvtárak kezelésével stb. stb. Hogy az új Középiskolai Rendtartás mennyiben méltatja a tanulók öntevékenységének és önkormányzatának kielégítését, azt — sajnos — nincs módomban megállapítani.

Az ú. n. *vigyázók* (hetesek) intézménye, bár nemzetközileg és hagyományosan elterjedt, pedagógiai szempontból kétes értékü.[1] Tény, hogy nélkülök is ellehetnénk, ha az iskolában a rendnek szelleme erős gyökeret verne és a felügyeletre hivatott tanárok az óraközöket nem a tanári szobában töltenék. Ennek híján azonban és mértékkel alkalmazva, a gyakorlatban beválhatnak a vigyázók; csak arra ügyeljünk, hogy ezt a tisztséget váltakozó sorrendben megbízható tanulók töltsék be, akik lehetőleg tartózkodnak a túlzásoktól és kicsinyességektől. A tanár pedig igyekezzék jelentéseiket lehető kiméletességgel elintézni s az osztályt figyelmeztesse arra, hogy ennek távolról sincs besúgás (»feladás«) jellege, hanem, hogy az igaz tények bejelentése a köz érdekében történő kötelességteljesítés.

Az iskolai ünnepélyeknek nagy nevelési és erkölcsi értékét senki sem vonhatja kétségbe. Üdvös változatosságot hoznak az

[1] Dr. A. Matthias, Praktische Pädagogik für höhere Lehranstalten, 3. kiad. (Berlin 1908). Schüler als Klassenordner 165—6 lap.

iskola rendes munkatervébe és, esetleg kirándulásokkal bővítve, az ifjúság emlékezetében a legkedvesebb nyomokat hagyják hátra. Maga az iskola ilyenkor lép fel mint teljes egész, mely azzal, hogy szorosabbra fűzi az iskola, a tanító és a tanulók közti viszonyt, hatalmasan fejleszti és mélyíti az együvétartozás érzését. Ilyenkor érzi a tanuló is, hogy az iskolai társadalomnak szerves tagja s hogy annak érdekében maga is közreműködik, míg a tanár inkább a háttérből irányítja és látja el tanáccsal. Joggal mondhatjuk tehát, hogy a helyesen vezetett iskolai ünnepélyek az öntevékenység gyakorlására elsőrendű fontosságúak; ezért méltán teszik minden nemzet művelődéstörténetének fontos fejezetét. Tudjuk, hogy Angol- és Franciaországban a nevesebb intézetek ünnepélyei olyan események, melyeknek jelentősége messze túllép az iskola falain.

Az iskolai kisebb-nagyobb *kirándulások* testnevelési és pedagógiai értékük mellett az öntevékenység és önkormányzat tekintetében is igen értékesek. Mindenképpen érdemesek tehát a legmelegebb felkarolásra. Az ú. n. »majálisok«,[1] melyek a mi iskolás korunkban annyira virágzottak, ma — sajnos — már kihalófélben vannak, pedig jogosultságukat mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy velük más művelt országokban is találkozunk. Ilyenkor jut alkalom a tanulóknak egymásközti és a tanárral való bensőbb érintkezésre.

Vizsgáljuk meg most, hogy az ismertetett külföldi intézményeket mily érték illeti meg általában s hogy honi viszonyainkkal egybevetve, mit és mennyit fordíthatunk javunkra. De előbb újólag rá kell mutatnom a mi önképzőköreinkre, amelyek az imént felsorolt funkciókat a legtermészetesebb módon hárítják a tanulóifjúságra. Erre a speciálisan magyar, immár a hagyományok által szentesített, de különben is becses intézményre, mely nem sokáig fog már hamupipőként sinylődni,[2] mert immár a külföldnek figyelme is ráterelődött.[3] Idehaza pedig (esetleg egy tanári közgyűlés idején) az önképzőkörök vezető tanárai, talán ifjúsági elnökei is összeülhetnének, hogy szeretettel

[1] Grimm és Uhland kimutatták, hogy ezek a tavaszi ünnepélyek ősrégi eredetüek és a pogánykorba nyúlnak vissza. Európában főleg Németországban, Skandináviában és Dániában szokásosak; Angol- és Franciaországban később honosodtak meg.

[2] A Pallas Nagy Lexikona 5 sort szentel neki, melyből 3 így szól: »Ezek az ö. k., ha kellő professzori felügyelet alatt állanak, hasznára vannak az ifjúságnak«. Az Athenaeum kézi lexikona 2½ sorral végez velük, de legalább utal a nyelvművelő társaságokra, ahol részletesebben ír. A legújabb Franklin Kézi Lexikona egy szóval sem említi az önképzőköröket. Szerencsére a hivatalos »L'Enseignement en Hongrie« (1900) a 280—81. lapon »Cercles littéraires de la jeunesse« címen féloldalt szentel nekik magasztalóan s t. k. így ír: »sont une institution essentiellement hongroise«.

[3] A bécsi »Zeitschrift f. d. Realschulwesen« és a berlini »Monatschrift f. höhere Schulen« c. folyóiratokban már ismertettem és a »Bayerische Zeitschrift für Realschulwesen«-ben a szerkesztő felkérésére legközelebb sorát ejtem.

és hozzáértéssel vitassák meg ennek a régi magyar intézménynek jelenét és jövőjét.

Mellőzve azt a már említett körülményt, hogy a dolog nem új (ami önmagában véve nem baj), mégis gondolkodóba ejthet az a jelenség, hogy a mai kulturálisan jóval fejlettebb viszonyok között feltámadt. Óvatosságra int még az a valamennyi újítással és pedagógiai reformnál fellépő jelenség, mely a kellő mértéktartásról megfeledkezvén, túlzásba csap s minden meglevő bajnak orvoslását attól az egy csodaszertől reméli, melyet nem ritkán külön tantárgy keretében igyekszik az iskolába bevinni. Ily módon eltereli a figyelmet a valódi bajoktól s a lelkiismeretesség hiányát külső orvossággal igyekszik pótolni. Mert hiába: *tanulni és tanítani* ez minden idők iskolájának főfeladata. Bizonyára neveljen is (minden igazi tanítás egyúttal nevelőleg is hat!), de ebben a külvilág, a szülői ház is segítségére vannak, holott az ismeretterjesztésben az iskola rendesen önmagára van utalva.

Pedagógiai szempontból ez a maga eredeti terjedelmében megvalósított újítás több veszélyt rejt magában. Első helyen a túlterhelésnek egy újabb nemét említem, mely abból származik, hogy egy a legapróbb részletekig szabályozott hierarchikus szervezetet viszünk be az iskolába és kényszerítünk rá az ifjúságra. Hogy ez a tanulóknak figyelmét nagy mértékben fogja igénybe venni s hogy túlságosan fokozni fogja hiuságukat, az nem szorul bizonyításra. Könnyen megeshetik tehát, hogy a mellékes tényezők háttérbe szorítják a fődolgot. Minden természetesen attól függ, hogy hogyan illesztjük be az új intézményt az iskola keretébe és mai szervezetébe. Ez a túlterhelés nem csupán a tanulókra vonatkozik, hanem a tanárokra is. Hisz a Magyar Középiskolában egy kartárs heti 2 órára teszi annak a tanárnak külön elfoglaltságát, aki kellőképpen foglalkozik az önképzőkörrel.

A rendkívüli tantárgyakkal és mellékes dolgokkal való túlságos foglalkoztatás különben máris erélyes ellenmozgalmat érlelmeg, melynek hullámaival a német tanügyi sajtóban itt is, ott is találkozunk. A Morsch-Wickenhagen-féle vita [1] sok világosságot hozott ebbe a kérdésbe s bizony nem egy dologban igazat kell adnunk az előbbinek, aki a középiskolai tanulmányok koncentrációját és komolyságát félti a mind jobban ránehezedő sallangtól.

[1] Morsch első cikke: »Zerstreuung und Zersplitterung im Unterrichtsbetriebe der höheren Lehranstalten« a »Korrespondenzblatt«-ban jelent meg. Wickenhagen válasza: »Die alte und die neue Schule nach Prof. Dr. Morsch« a »Monatschrift«-ben (1912 jan.), Morsch viszonválasza »Ne quid nimis!« ugyanott (1912 márc.—ápr.), egy másik visszhang: Zu Morschs Aufsatz »Zerstreuung und Zersplitterung etc.« von Dr. Giesen-Köln, a »Deutsches Philologenblatt«-ban (Leipzig 1912, márc. 27.). Der Kampf gegen die Lernschule von Dr. Budde (1912). — Itt említem a következő munkát, mely alapvetően tájékoztat a német iskolai és ifj. egyesületekről: »Schülerverbindungen und Schülervereine. Erfahrungen, Studien und Gedanken von Prof. Dr. Max Nath, Direktor des kgl. Realgymnasiums zu Nordhausen a. H. (Leipzig, 1906).«

Hisz maga a porosz kultuszminiszter nyilt parlamenti ülésen is óva intett ezen dolgok túlhajtásától (1911 márc. 17.). Egy 1909-ből kelt miniszteri rendelet pedig helyteleníti, hogy a tanulókat a rendkívüli tárgyak tanulására szorítják.

Ezen kettős túlterhelésnél még nagyobb hiba, ha a tanár saját könnyebbségére a tanulókra bízza kötelességeinek egy részét. Vajjon mit fog ilyenkor a tanuló és a szülő a tanár példaadó kötelességteljesítéséről gondolni! A fegyelmezés átruházásától csak egy lépés választ el attól, hogy a tanár az írásbeli gyakorlatokat is egy jeles tanulóval javíttassa. Gondoljuk csak meg, hogy mit jelent az ilyen tanulói bíráskodás. Azt, hogy mi őket alkalmasabbaknak tartjuk a növendékek elbírálására mint önmagunkat. Azt, hogy önmagunk nyujtunk nekik segédkezet a szükséges kölcsönös tisztelet, bizalom és tekintély lerombolására. Szóval ez az iskolai, a tanári pedagógia csődjéhez vezet, amit pedig kiforrott tanári egyéniségek pusztán következetes udvariassággal is messze elkerülhetnek. Az ilyen pedagógiai mezbe bujtatott tekintélyrombolás máris veszedelmes gyümölcsöket érlelt, melyek szinte anarchikus ízü merényletekké fajultak.

Hogy a gyakorlatban mily elvi nehézségek támadhatnak a tanulók önkormányzatának következetes és merev megvalósításából, az azokból az esetekből derül ki, amikor tanuló (tanulók) és tanár (tanító) jutnak összeütközésbe. Ilyenkor a tanárnak mint vádlottnak kellene megjelennie az iskolaközösség (ifjúsági bíróság) előtt, mely esetleg elítélhetné vagy vele szemben rosszalását fejezhetné ki. Klatt tényleg említ egy esetet, amikor egy tanár, akinek modora nem tetszett a tanulóknak, az ifjúsági választmány közbelépésére igazgatója részéről »közvetett megróvásban« részesült.

Elismerjük az iskolai fegyelemnek nagy fontosságát, de emellett nem hallgathatjuk el, hogy az iskolának elsősorban az értelmet kell fejleszteni és ismereteket közölni. Ha az iskola, a tanár ért ahhoz, mint keltse fel az ifjúság érdeklődését, ha el tudja érni, hogy a tanulók kedvvel tanuljanak, akkor már ezzel nagyjában megoldotta a fegyelem problémáját. A közösség érzése pedig önként fakad abból, hogy az iskolában minden munka közös és a közösség javára szolgál. Istenem, milyen más légkör uralkodik ott, ahol az ifjúság a tanár ajkán csüng és ott, ahol unatkoznak, rendetlenkednek és az időt elfecsérlik! Ime ismét a tanári lelkiismeret mint minden iskolai dolog súlypontja. Ahol a tanár maga is érdeklődik a fiatalság és tantárgya iránt, ahol ő maga is kedvvel tanít, ott a fegyelem önmagától terem meg. Lelkiismeretre, jellemre és kötelességteljesítésre csak ugyanezzel lehet nevelni. Az igazi reformálást tehát itt kell kezdeni. Ezek általánosan érvényes tételek, amelyeket senki sem vehet zokon.

Teljesen jogos az a törekvés, mely az iskolát az élethez közelebb akarja vinni és amely a kiveszőfélben levő közérzést már ott igyekszik az ifjúságba beoltani. De óvakodjunk minden túlzástól: a minden áron való egyleteskedéstől és alkotmányosditól;

mindattól, ami nem való a még *tanuló* ifjúságnak. Vajjon milyen nemzedék fog kikerülni azokból, akik már az iskola padjain megkedvelték (?) és megszokták az ilyen külső közigazgatást mindenféle sallangjával, a meddő vitatkozásokat stb. stb.! A gyermek maradjon minél tovább gyermek s ne akarja elhamarkodott érettséggel a felnőtteket majmolni.[1]

Azután, ha úgyszólván mindent a tanulókra bízunk, bizony megeshetik, hogy a tanárok még ritkábban fognak velük érintkezni, még kevesebbet velük törődni s az űr kettejük között az eddiginél még nagyobb lesz. Ezt pedig még az újítók sem akarhatják.

A tanulók önkormányzata, bármily modernnek is lássék, egy visszaesés veszélyét is magában rejti. A régi iskolát, mint tudjuk, a pontos szabályok és szigorú törvények halmaza jellemezte, ami sok keserűséget támasztott s bizonyos rabszolgaszellem fejlődését mozdította elő. A jezsuiták iskoláiban, de a protestánsoknál is a 16—17. században napirenden voltak az ebből származó visszaélések, sőt besúgók és detektivek (Corycaei) szerepeltek. Ezzel szemben az új iskola folyton a szabadság és szabadabb mozgást hangsúlyozza s mi most — megengedem merő rövidlátó jóakaratból — újból a formalizmus béklyóiba akarjuk verni.

Az önkormányzat dolgában elvi különbséget kell tenni a közönséges iskolák (externátusok) és a bennlakással összekötött intézetek (internátusok) között. Ez utóbbiak — könnyű belátni — jóval alkalmasabbak erre a célra, már csak azért is, mert itt a viszályok rendesen a tanulók között fordulnak elő, csak nagy ritkán a tanulók és a tanító között, s valóban az internátusokban mindenha megvolt az önkormányzatnak bizonyos neme.[2] A katonai iskolák példája mutatja, hogy ma is ez a talaj a legalkalmasabb a reformnak megindítására. Szinte megfordított helyzetben vannak a többi nyilvános iskolák, melyeket nem szünnek meg a modern élet állítólag követelte sürgős újításokkal ostromolni. Ezeknél tehát a legnagyobb óvatosság és tartózkodás van helyén.

A dolog természetéből folyik, hogy a tanulók választotta tisztviselők és mindaz, ami az önkormányzathoz tartozik nem a tulajdonképpi tanítási órák alatt lép akcióba, hanem azokon kívül: a dolgozó órákban, a háló- és lakószobákban, játéknál és kirándulásoknál, versenyek és ünnepélyek rendezésénél, a berendezés és felszerelés karbantartásánál, pénzek és tagdíjak kezelésénél, stb.

[1] Nem tehetek róla, de nekem úgy tetszik, hogy az újabban oly gyakori *diáksztrájkok* szintén ebből a forrásból fakadnak.

[2] Es liegt auf der Hand, dass eine wirkliche Entwicklung der Schulgemeinde nur in einem Internat stattfinden kann (»Wickersdorfer Jahrbuch 1908«). Klatt is említi, hogy a *selfgovernment* leginkább az amerikai *College*-ekben van elterjedve és ott beválik. — Trozendorf iskolája is internátus volt, úgyszintén a »Fürstenschulen«, amelyekben ezt a rendszert megkísérelték.

Ám mindezekkel szemben nem hallgathatjuk el, hogy az internátusok pedagógiai életrevalósága dolgában a nézetek még ma is nagyon eltérők.[1]

Ennek a kritikai résznek végén utalok arra, hogy az önkormányzati reform hívei (természetesen) szívesen hivatkoznak tekintélyek kedvező nyilatkozataira. Most különösen Fr. W. Förster van divatban, aki 1905-ben megjelent »Jugendlehre«-jében valóban ezeket írja: »Amerikában az egész iskolai fegyelmet áthatja a selfgovernment eszméje. Ott szinte hajlandók az iskolai életnek szerepét a tanulók önkormányzatára és önkéntes alárendelésére sokkal különben értékelni, mint az ismeretek közlését. Hisz ezeket a magántanítás útján is elsajátíthatjuk, míg az iskola mint a társadalmi életre előkészítő intézmény valóban pótolhatatlan«. Ezt ki kell azonban egészíteni ugyanannak a Försternek »Schule und Charakter« (Zürich 1907) c. művével, amelyben erősen kikel »az újabb amerikai szabadságpedagógia (Freiheitspädagogik) túlzásai és tévedései s európai utánzó imádói« ellen.

* * *

Láttuk, hogy a tanulók önkormányzata dolgában rendkívül gazdag irodalmi és tapasztalati anyag áll rendelkezésre. Az elméleti pedagógia támogatásával ezt felhasználhatjuk arra, hogy végleges ítéletet mondhassunk erről a reformról. Ez az ítélet lényegben elhárító lesz. A magam részéről mindennemű választást és korteskedést kiküszöbölnék az iskolából s az egész zajos önkormányzati reformból csak egy dolgot valósítanék meg, melyet egyúttal legértékesebbnek tartok, mert az erkölcsiségre és fegyelemre, szóval a nevelésre tartozik. Ez a bizalmi tanács vagy amint már említettük: a növendékek bajtársi választmánya. Komplikált és terjedelmes szabályzat helyett itt is beérném *egy* paragrafussal: »A tanulók bajtársi választmánya képviseli az osztályt az osztályfőnökkel, az igazgatóval és a tanárokkal szemben. Jogai és kötelességei felölelnek mindent, ami az iskola (osztály) nevelő és tanító feladataival kapcsolatos«. Minthogy előadásom olyannak volt jelezve, melyhez — sajnos — vita nem fűződhetik, másrészt konkrét indítványokat sincs módomban előterjeszteni, a tanulók önkormányzatáról folytatott elmélkedéseim eredményeként a következő *tételeket* ajánlom a t. közgyűlés becses figyelmébe.

I. A tanulók öntevékenysége és önkormányzata már a dolog természeténél fogva egészen szabad szervezést és fejlődést igényel, mely számol az intézet (tanuló ifjúság, tanári kar) helyi és

[1] Augusto de Benedetti megkapó pesszimizmussal nyilatkozik róluk. Hogy mindenkit elrettentsen idézi Laprade-nak következő szavait: »Savez-vous ce que c'est un collège, ô libres penseurs? c'est un couvent; le savez-vous, ô chastes mères de famille? c'est une caserne; vous ne le savez que trop, pauvres enfants: c'est une prison«. (Lásd Edw. Peeters monografiáját Benedettiről: Nouvelle Bibliothèque Pédagogique Nos. 23—24, Ostende, p. 27—8, 82—86).

egyéni viszonyaival. Itt tehát kötelező és egyöntetű szabályozásnak nincsen helye.

II. A tanulók öntevékenységét hazánkban legjobban a hagyományos önképzőkörök biztosítják, melyeket a kor követelményeivel egyetértően lehető egyetemes alapra kell fektetni. Kívánatos, hogy a magyar önképzőköröknek monográfiája megirassék s idegen nyelven is megjelenjék, hogy a külföld tudomást vehessen ezen becses nemzeti kultúrintézményünkről. Az O. K. T. E. ennek érdekében megkeresi a v. és k. miniszter urat és a M. T. Akadémiát és az ügy végrehajtását külön bizottságra ruházza, mely záros határidő alatt tartozik jelentést tenni.

III. A tanulók önkormányzata dolgában a külföldi példákkal szemben kellő óvatosság ajánlatos. Egyelőre beérhetjük a tanulók kebeléből osztályonként alakított három tagú (bajtársi, bizalmi) választmányokkal, amelyek az osztályfőnökökkel 1—2 hetenként közös megbeszélésre összeülnek, amikor is az osztálynak kívánságai, panaszai stb. szóvátehetők.[1]

Minthogy előadásom kapcsán előreláthatólag vidéki köreink is foglalkozni fognak a tanulók öntevékenységével és önkormányzatával, legyen szabad ezt a tárgyat melegen figyelmükbe ajánlanom. Hogy minél teljesebb képet nyerhessünk arról, ami ezen irányban hazánkban már eddig is történt, arra kérem a t. tagtársakat, hogy a Közlöny szerkesztőjével vagy velem közöljék (a papirosnak csak egy oldalára írva) mindazt, amit hazai viszonyokra vonatkozólag tárgyunkról tudnak vagy olvastak. Lehetőleg a következő kérdésekre kérnénk választ: 1. Hely, idő, az iskola neve, az intézmény címe. 2. Az intézmény (kezdeményezés) lényege. 3. Meddig tartott, fennáll-e még ma is s milyen eredménnyel működik? 4. Az adat forrása (Értesítő, személy stb.) — Ezen az úton a magyar középiskola történetét becses anyaggal gyarapíthatjuk, melyet alkalomadtán a külfölddel is meg fogok ismertetni.

Bibliográfia.

A szövegben említett forrásokon kívül a következőkben felsoroljuk azokat a fontosabb cikkeket és könyveket, amelyek a tárgyalt problémával foglalkoznak.

I. Cikkek: Johann *Hepp*, Zürich: Selbstregierung der Schüler (»Ethische Kultur« 1908. dec. 1. szám). — *First international moral education Congress* (London 1908), School-government: the effective forces and their agency in the building of character: by Mrs. Bryant. — The ethical value of self-government in schools; by Sir Arthur F. Hort (Papers on moral Education, London 1908. pp. 73, 89). — *Prof. Ludw. Gurlitt:* Betragen, Aufmerksamkeit und Fleiss (Österreichische Rundschau, Wien 1909, 1. März). — *Dir. Dr. M. Walter* in Frankfurt a. M.: Erziehung der Schüler zur Selbstverwaltung (Monatschrift für höhere Schulen, Jgg. 1910, S. 243—262). Unter dem gleichen Titel auch als selbständige Broschure erschienen im Verlag der Weidmannschen Buchhandlung (Berlin 1910, 32.

[1] Ezzel a kísérlettel magam is megpróbálkozom az idén a VII. osztályban.

S.). — Die Schulgemeinde und die Schuldisziplin, von *W. Klatt* (Neue Jahrbücher f. d. klassische Altertum etc. Jahrgang 1910, XXVI. Bd. 3. Heft. S. 121—129). — *Dr. K. Prodinger*, k. k. Professor: Was ich mit der Schuldemeinde will (Pola 1909, 23 S.); — Verfassungsentwurf für eine Schulgemeinde an einer Anstalt mit Schülern verschiedener Nationalitäten (Pola 1910, 18 S.); — Die Selbstregierung der Schüler in der Schulgemeinde am Staatsgymnasium zu Pola (Mitteilungen der österr. Ethischen Gesellschaft, Wien 1910 Febr.); — Die Selbstverwaltung der Schüler in der Schulgemeinde (Tagespost, Graz, 22. Juli 1910.); — School City und Schulgemeinde (Zeitschrift für Kinderschutz und Jugendfürsorge, Wien 1911, Nr. 5); — Die Schulgemeinde: eine Lebensmacht (Der österreichische Statsbürger, Graz 1911, Nrn. 26—35). — Selbstbetätigung der Schüler, insbesondere auf dem Gebiete der Schulerziehung, von *K. Heckmann* (Monatschrift f. höhere Schulen, IX. 1910, 72. lap). — Self-government im Schulwesen der Vereinigten Staaten Amerikas und bei uns, von Prof. *Dr. W. Klatt* an der Oberrealschule zu Steglitz bei Berlin (»Jahrbuch des Vereins für wissenschaftliche Pädagogik« 1911, XLIII. S. 298—329). — *Roger Cousinet:* La méthode du »self-government« dans les écoles françaises (Revue Pédagogique 1912, 15 mars p. 214—226). — Ein Schülergespräch über das Schulgericht in einer zweiten Seminarklasse. Zum Anschluss an Trozendorfs Einrichtungen (Pädagogische Blätter 1912, április 203 l. f.). — *Ed. Spranger:* Unterrichtsschule, Arbeitsschule, Lebensschule (Neue Bahnen 1912 április). — *Dr. W. Klatt:* Kerschensteiner und die höhere Schule Deutschlands (Deutsches Philologen-Blatt, 1912, 22—26. szám). — Különböző szerzőktől: Les Associations de Jeunesse (L'Education Familiale, Bruxelles, 1912, júl. szám (392—412 lap). Bericht über den X. deutsch-österreichischen Mittelschultag Österreichische Mittelschule 1910, V—VI. Heft, S. 503—514). — A Hágában 1912 aug. havában megtartott II. morálpedagógiai kongresszus elé terjesztett értekezések közül ide tartoznak (Lásd: Mémoires sur l'Education morale, La Haye, M. Nijhoff I^e et IV parties). Dr. H. Kleinpeter: Das Ideal des moralischen Charakters etc. (I, 206—7). *Dr. K. Prodinger:* Die Bedeutung der Knabenvereine (III, 696—8). *Lilli Jannasch:* Die Schulgemeinde oder Selbstverwaltung der Schüler (III, 746—8). — Az amerikai munkatársak külön kötetéből ide tartoznak a következő dolgozatok. *W. R. George:* Self-Government as a means of moral education (69—79). *J. L. Elliott:* Relation of moral education to the self-directed group (79—84). *Mrs. E. L. Carbot:* Social service activities in connection with schools (150—162). *W. Buck:* Boy's self-governing clubs (182—3). *C. C. Scott:* Social Education (192—3).

II. Művek: *Wilson L. Gill:* The Gill System for Moral and Civic Training (New-York 1901). — *William R. Ward:* Student Participation in School Government. New Paltz. N. Y. 1906. (112 lapon alapvetően ismerteti az egész rendszert). — Die Schulstadt. Selbstregierung und Bürgertugend in der Schule. Von einem alten Deutschamerikaner. (Sammlung pädag. Vorträge, herausgeg. v. W. Meyer-Markau. Bd. XVII. Heft 5. Minden i. W., Marowsky, o. J.). — Staatsbürgerliche Erziehung der deutschen Jugend, von *Dr. Kerschensteiner* (4. Aufl. Erfurt 1909). A szerző az ú. n. »Pflichtfortbildungsschule« keretében valósítja meg az önkormányzatot az állampolgári nevelés érdekében. — *William R. George:* The Junior Republic, its history and ideals (D. Appleton & Comp., N.-York and London 1910). — Johann *Hepp*, Zürich: *Die Selbstregierung der Schüler.* Erfahrungen mit F. W. Försters Vorschlägen für eine vertiefte Charakterbildung in der Schule. (Zürich 1911, Schulthesz & Comp., 111 S.). Ismertetve a »Magyar Paedagógia« 1912 jan. számában. — Selbstbetätigung und Schaffensfreude in Erziehung und Unterricht. Von Prof. *W. Wetekamp.* Dritte, stark vermehrte Auflage nebst einem Anhang: Wie ich die Idee der Selbstbetätigung in dreijähriger Schularbeit durchzuführen suchte. Von Paul *Borchert.* Mit 20 Tafeln. Leipzig, B. G. Teubner 1912. (Az 1. kiadást B. Y. »Die Selbstbetätigung in der Erziehung« c. ismerteti a bécsi »Die Wage« folyóiratban). — *Henriette Herzfelder:* Ein amerikanischer Erziehungsstaat.

(Die George-Junior-Republik). Ein Beitrag zur Evolutionsgeschichte der Erziehung. (»Kultur und Fortschritt«, Felix Dietrich, Gautzsch bei Leipzig 1912.) *C. Burkhardt:* Klassengemeiuschaftsleben. Tagebuchblätter aus der Knabensekundarschule Basel. (Berlin-Zehlendorf 1911). — *Joh. Langermann:* Steins politisch-pädagogisches Testament. (Berlin-Zehlendorf 1910). — *Joh. Langermann:* »Der Erziehungsstaat« nach Stein-Fichte-schen Grundsätzen, in einer Hilfsschule durchgeführt (Berlin-Zehlendorf, 8. Aufl. 1911). — *L. Plass:* Praktische Erziehungsarbeit im Fürsorgeheim »Am Urban« (Berlin, K. Heymann 1910). — *Fr. Zimmer:* Erziehung zum Gemeinsinn durch die Schule (Berlin, W. Spemann 1911, 112. l.) A szerző részletesen ismerteti Burkhardt és Langermann intézményeit.

Kemény Ferenc.

A fizikai oktatás reformjáról.

Tisztelt Közgyűlés! Uraim és hölgyeim! Engedjék meg, hogy figyelmüket a középiskolai oktatás egyik legfontosabb ága, a fizikai oktatás felé irányítsam. Mindnyájan, akik hazánk jövőjét szívünkön hordozzuk, féltő gonddal ügyelünk arra, hogy a haza legdrágább kincse, középiskoláink ifjusága, mindig a kor színvonalán álló oktatásban részesüljön, melyből a különféle szaktárgyak az élet követelményeinek és a tudomány mindenkori állapotának megfelelő arányban veszik ki a maguk részét.

Nem mondom, hogy a középiskolának a tudományos irányzatok mulandó ingadozásait is híven kell követnie, sőt a konzervativizmus bizonyos fokát egyenesen a középiskola létkérdésének tartom, kétségtelen azonban, hogy az oly gyökeres változások, amelyek feltétlenül maradandó nyomot hagynak a tudomány történetében és amelyek a társadalmi életet is átalakítják, nem hagyhatók figyelmen kívül a középiskolai tanításban sem.

Nem hiszem, hogy a szakember elfogultságát lehetne szememre lobbantani, ha kijelentem, hogy a fizika a mai általános tudományos fejlődésben vezető szerepet visz, nemcsak azért, mert maga — mint részletes tudomány — a legutolsó időkben új és egészen váratlan eredményekkel gazdagodott, hanem azért is, mert az összes tudományok fejlődésükben mindjobban felhasználják a fizikának szilárdan megalapozott eredményeit és módszereit. És itt nemcsak a természettudományokra gondolok, melyek ma már kivétel nélkül fizikai alapon épülnek fel, hanem kiterjesztem állításomat a humaniorákra is. Nem vagyok barátja ama túlzásoknak, melyek már ma bizonyos fizikai fogalmaknak — teszem az energiának — egyeduralmat akarnak biztosítani az összes tudományokban, ámde bizonyos, hogy az élő lények körében és a szellemi világban sem hagyhatjuk figyelmen kívül ama hatalmas erőket, amelyek az élettelen anyagokon oly gyökeres változásokat okoznak. Sőt éppen a fizikai módszerek elhamarkodott túlkapásai és indokolatlan általánosításai ellen is a legjobb óvszer a fizikai fogalmak alapos átértése.

Végre, hogy a gyakorlati élet és az ipar terén mit köszönhetünk a fizikának, úgy hiszem felesleges bizonyítanom, ma mikor

az orvos a szó szoros értelmében a vesénkbe lát, mikor az óceánjáró hajókon napilapok hozzák a legújabb eseményeket és amikor Daedalos álma valóra vált.

Senki sem fogja tehát kétségbe vonni, hogy nemcsak kívánatos, de parancsoló szükség mindent elkövetni, hogy a középiskolai fizikai oktatás minél eredményesebb legyen.

Ezzel szemben merem állítani és minden szakembernek el kell ismerni, hogy éppen a fizikai oktatás az, amely ma a középiskolában — talán valamennyi tárgy között — a legkevésbbé gyümölcsöző. Nem én vagyok az első, aki ezt mondja és nem egyedül vallom e felfogást. Ám legyen szabad állításomat személyes tapasztalataimból merített tényekkel támogatni.

Tizenegy éven át volt alkalmam a tanári pályára készülő ifjuság gyakorlati kiképzésében közreműködni. Tudjuk, hogy a laboratórium az a hely, ahol a tanítónak legtöbb alkalma nyílik bepillantani tanítványának lelki világába és ahol leghamarabb kiderül, mennyire vált a tanulónak igazi lelki kincsévé az, amit a középiskolában tanult. Mindazok, akiket szerencsém volt a laboratóriumi vizsgálati módszerekbe bevezetni — pedig szép számmal vannak a jelenlevők között is — tanuskodhatnak róla, hogy mindig arra törekedtem, hogy a szellemi érintkezés köztem és tanítványaim között minél intenzívebb, minél bensőbb legyen; itéletem tehát nem lesz felszínes. Eme tapasztalataim érlelték meg bennem ama meggyőződésemet, hogy a középiskolából kikerülő hallgatók fizikai képzettsége nincs arányban sem a tanulók szorgalmával, sem epdig amaz elismerésre méltó buzgalommal, melyet a tanárok éppen a fizikai tanításban eddig kifejtettek. A legjobb tanulók között is elvétve akad olyan, aki annyira áthasonította volna a végigtanult fizikai ismereteket, hogy aránylag egyszerű kisérleti feladatok megoldásánál tényleg alkalmazni is tudja őket. A fizikai tételeket a tanuló nem emészti meg eléggé, a fizikai ismeretek nem válnak mindig rendelkezésére álló szellemi kincsévé.

Hasonlítsuk össze például a matematika és a fizikában elért átlagos eredményt egymással: a tanulók, akik a középiskolából kikerültek, annyira elsajátították az előírt matematikai anyagot, hogy úgy az egyetemen, valamint a müegyetemen tartott felsőbb mennyiségtani előadásokat — melyekben a teljes gimnáziumi anyagot ismeretesnek tekintik — nagyobb fáradság nélkül tudják követni. Mutatja ezt az a szép ifju matematikus gárda is, mely az utolsó időben a tudományos körök általános érdeklődését föl tudta kelteni.

Ám vajjon lehetséges volna-e egy oly főiskolai fizikai kollégiumot sikerrel megtartani, mely a gimnázium teljes fizikai anyagát ismeretesnek tekintené s fejtegetéseiben a gimnáziumban tanított tételeket már mint segédeszközöket használná fel? Azt hiszem, hogy ez ma még lehetetlen, pedig erre előbb-utóbb szükség lesz, mert a tudomány rohamos fejlődése mellett a főiskolai oktatásnak valóban nem lehet célja a középiskolai anyag átismétlése.

Nem szeretném ha félreértenének: a tanulók, amíg az iskola padján ülnek, tudják azt, amit tanultak, sőt egy részük később sem felejti el teljesen, de a tanult anyag éppen nem támogatja őket eléggé sem az életben, sem a továbbképzés alkalmával.

Azt hiszem e fogyatkozáson már azáltal is segítettünk, ha nyíltan beismerjük, hogy a fizikai oktatás eredményei valóban nem kielégítők, amit annál könnyebben tehetünk, mert senkit sem akarunk ez eredménytelenség okával vádolni; hiszen éppen a fizika tanárairól ismeretes, mennyit fáradnak, hogy a tanítást a reájuk ma kötelező kereteken belül, lehetőleg gyümölcsözővé tegyék.

Ebből tehát az következik, hogy a baj forrását másutt kell keresnünk, véleményem szerint a fizika tanításának mai rendszerében.

A fizikus ma a középiskolában ugyanazokkal a rendkívül elvont fogalmakkal dolgozik, amelyek a legmagasabb tudományos fizikában szerepelnek, anélkül, hogy a tanulónak az absztrakt fogalmak átértéséhez meglenne a kellő szellemi érettsége és birtokában volna azoknak a matematikai segédeszközöknek, amelyek ezeknek az absztrakt fogalmaknak megalkotásához nélkülözhetetlenek.

Gondoljunk csak a dinamika alapelveire, különösen pedig az »erő« és a »tömeg« fogalmára és azonnal belátjuk, hogy ezen alapvető mennyiségek igazi jelentésének megértése a mai középiskolai tanítási rend mellett szinte leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik. Nem csoda, hiszen e fogalmak, a nagy Newton fenséges alkotásai, az emberi szellem legelvontabb termékei közé sorolandók. Nekem egyenesen az a véleményem, hogy az erő fogalmának igazi szerepét a fizikai jelenségek leírásában a *differenciálegyenlet* fogalma nélkül nem lehet megérteni. Mi lesz most már a fizika egyéb fogalmaival (munka, energia, potenciál stb.), amelyek úgyszólván valamennyien az erő fogalmán alapulnak?

Beláthatjuk, hogy ez oly fonák helyzet, melynek megszüntetésére minden segédeszközt meg kell ragadnunk. Két út között választhatunk: vagy gondoskodunk róla, hogy a középiskolai tanuló birtokába jusson ama szellemi segédeszközöknek, amelyek az ily magasfokú absztraháláshoz szükségesek, vagy pedig teljesen szakítunk a mostani hagyományokkal és megelégszünk egy új, tisztán gyakorlati fizika tanításával, mely ezen elvont fogalmak elkerülésével a jelenségek külső leírására szorítkozik és lemond e jelenségek tudományos rendszerbe való foglalásáról.

Mindkét út mellett igen meggyőző érveket lehet felsorolni: az elsőre nézve pl. megjegyezhetjük, hogy az az örvendetes mozgalom, a mely világszerte a matematikai oktatás reformja körül folyik és amelyből a magyar matematikai reformbizottság sikeres munkássága révén egyesületünk is derekasan kivette a részét, hivatva van lényegesen megkönnyíteni az említett elvont fogalmak bevezetését. Másrészt a gyakorlati ember és mindazok, akik a matematika iránt mérsékelt érzelmeket táplálnak, minden-

esetre a második utat fogják választani, mely bizonyos fokú uralmat biztosít a jelenségek felett, aránytalanul kevesebb matematikai ismeret mellett.

Nem célom a jelen előadásban a fizikai oktatás reformjára nézve határozott programmot nyujtani, csak arról akarom meggyőzni a Tisztelt Közgyülést, hogy a fizikai oktatás reformjára szükség van és ha ez sikerül, felkérni a Tisztelt Közgyülést, gondoskodjék azonnal az orvoslásnak hatalmában álló módjairól is. A matematikai reformbizottság oly üdvös munkásságot fejtett ki, hogy működését bízvást mintaképül fogadhatjuk, kérjük fel tehát egyesületünk fizikai irányban munkálkodó tagjait, hogy bizottsággá alakulva közöljék velünk, miképpen képzelik az említett hiányok pótlását. A részletes teendőket eszerint e szakférfiakból álló bizottság állapítaná meg. Annyit azonban mint saját egyéni véleményemet most is kijelenthetek, hogy a középiskola céljának és feladatainak jobban megfelelőnek, mondhatnám a középiskolához méltóbbnak találom az előbb említett *első* utat; fejlesszük előzetesen a tanuló szellemi képességeit annyira, hogy az említett elvonások nehézséget ne okozzanak. Ezen első út mellett szólnak a továbbképzés szükségletei is, mert — mint említettem — hovatovább lehetetlen a felső oktatásban rendelkezésünkre álló idő alatt a középiskolai anyagot újból — hacsak összefoglalva is — előadni. Részletesebb fizikai ismeretekre pedig nemcsak a fizikus tanárnak és a mérnöknek van szüksége, hanem mind erősebben érzik a részletes fizikai oktatás szükségét az orvosok is. A második, tisztán gyakorlati utat viszont a polgári iskolák és felsőbb leányiskolák számára teljesen kielégítőnek tartom. Ámde a középiskolában is okvetlenül szükséges, hogy a »tudományos« fizikát egy igen alapos és részletes, tisztán leíró, gyakorlati fizika előzze meg, mely a tanulót megtanítaná észlelni, *látni*. Ezt az előkészítő fizikát pedig szerintem a lehető legkorábban meg kellene kezdeni, esetleg már a legelső osztályban.

Szerény véleményem szerint tehát a fizikai tanítás egész anyaga és menete gyökeres átgyúrásra szorul. Ennek részleteit állapítaná meg a kiküldendő bizottság, melynek működési körét a következőkben bátorkodom röviden vázolni.

Foglalkozni kellene a bizottságnak elsősorban a fokozat és az óraszám kérdésével. Már az előbbiekből kitűnik, hogy a magam részéről szükségesnek találom a fizika tanításának már a legalsóbb osztályok valamelyikében való megkezdését. Különös varázzsal birna — tanár és tanuló számára egyaránt —, ha mindjárt az első gimnáziumban tanítanák az előbb említett, tisztán leíró fizikának egy részét. A külső benyomások iránt annyira fogékony, amellett józanul gondolkodó gyermeki lélek fejlődésére igen kedvezően hatna a legegyszerűbb fizikai jelenségek tüzetes megismerése. A jelenleg a VII. és VIII. osztályra korlátolt felsőbb fokozatot feltétlenül három évre kiterjesztendőnek tartom, minthogy — egyenlő összes óraszám mellett — eredményesebbnek

vélem a hosszabb időre kiterjedő oktatást, különösen oly tudományágban, melyben sok az új, nehezen megemészthető fogalom.

Es most, hogy eljutottunk a legkényesebb ponthoz, az óraszámhoz, legyen szabad filológus tagtársainkhoz egy barátságos szót szólnom. A legmélyebb tisztelettel és bámulattal viseltetem az ő tudományuk iránt, ismerem és elismerem az érzelmi világ rendkívüli fontosságát az emberi életben és egyáltalában nem tartozom ama túlmodern természettudósok közé, akik a természettudományok egyeduralmát hirdetik; a jelenlegi reformmozgalom sem hadjárat a humaniorák ellen, hanem a fizikának jogos harca az őt megillető pozicióért. Arra kérném tehát filológus tagtársaimat, hogy azt a csekély óraszámemelést, melyet a tervezett reformmal kapcsolatban feltétlenül szükségesnek tartok, a közös nagy cél érdekében ne utasítsák kezdettől fogva vissza és ne mint ellenfelekkel tárgyaljanak velünk, hanem mint ugyanazon eszménykép felé más-más utakon közeledő vándortársakkal.

Ha jól tudom újabban filológián valamely nemzet vagy kor teljes kultúrájának tudományos ismertetését értik: a régi klasszikus világban egészen a középkorig a kultúrában a természettudományok alárendelt szerepet vittek, érthető tehát, hogy a régi korok filológiájának művelői a természettudományokat, saját tudományuk szempontjából, alárendelt fontosságunak tartják. De nem teheti ugyanezt a modern kor filológusa: a természettudományok a kísérlet és elmélet egyesítéséből keletkezett helyes kutató módszer felismerése után oly rohamos fejlődésnek indultak, melyhez hasonlót a humaniorák körében nehezen találunk; szédületes fejlődésüket ma is szemlélhetjük és csak szándékos rövidlátással lehetne a mai kor kultúrájának megrajzolásánál a természettudományt mellőzni vagy csak háttérbe is szorítani. Ha tehát a fizika számára igazán csekély óraszámemelést óhajtunk, mondjuk pl. a latin rovására, akkor ezáltal nem a humaniorákat támadjuk, csak a mai élethez akarjuk közelebb hozni az ifjuságot, a modern filológiát pártoljuk a klasszikus filológiával szemben; hisz úgy sem lehet teljesen megakadályozni, hogy a klasszikus kor fénye kissé el ne homályosodjék, amint tovatűnik a régmult idők homályába.

Egyébként az az óraszámemelés, amelyre én gondolok valóban igen szerény: heti 3—3 órát ajánlanék a VI., VII. és VIII. osztály számára, ami a felső osztályokban egyetlen egy heti óratöbbletet jelentene. Azt hiszem ez a térfoglalás még semmiképpen sem arányos a fizikának újabb rohamos fejlődésével, de ennyivel mindenesetre megelégednénk. Az I. osztályos leíró fizika nem jelentene lényeges óratöbbletet, mert a szükséges óraszám részben megtérülhetne a mai III. osztály fizikai földrajzából, melyet nem tartok szerencsés kombinációnak és amely a tervezett reform értelmében megszünnék.

Meg lévén adva e keretek, következnek a keretek kitöltése, tehát a felelet arra a kérdésre, mit és hogyan tanítsunk?

Erre nézve is szeretnék egy általános értékű megjegyzést tenni. Meggyőződésem, hogy az egész reform a tanítás szabadsága jegyében alkotandó meg; minél kevésbbé köti meg a tanárt a tanterv, a rendeletek és az utasítások, annál sikeresebb lesz az oktatás. Ne lássunk a tanárban állandó irányításra és ellenőrzésre szoruló eszközt és engedjünk minél tágabb teret egyénisége kifejlődésének; a tanárképzés fokozatos javítására irányuló törekvések és tanári karunk becsületérzése biztosítékot nyujt arra, hogy ez az optimizmus nem fogja magát megbosszulni. A kiküldendő bizottságnak sem volna az a feladata, hogy egy mindenkire szigoruan kötelező, könyörtelenül uniformizáló tanmenetet dolgozzon ki; csak az általános elvek kidomborítására fog szorítkozni és a tanításnak esetleg egy részletes példáját is be fogja mutatni, mely azonban nem lesz mindenkitől vakon követendő norma, hanem egy sok egyébbel egyenlő értékű lehetőség.

Hogy helyenkint külföldön mily helyesen fogják fel a tanítás szabadságát, arra jellemző példa Grimsehl német tanár eljárása, aki a tanulók minden évjáratával egész részletesen ismerteti meg a fizikának valamely fejezetét; a hallgatóság zömének hajlandósága, esetleg egyéb körülmények szerint, hol a mechanikát, hol az elektromosság tanát részesíti előnyben, míg a többi fejezetek sokkal felszínesebb tárgyalásban részesülnek. A gondolatot igen figyelemreméltónak tartom, mert egy fejezetbe való elmélyedés annyira kifejleszti a fizikai gondolkodást, hogy a tanuló a felszínesen tárgyalt fejezetekben is könnyen igazodik el. Még a vizsgák és képesítés tekintetében sem lehet ellenvetést tenni az ilyen eljárás ellen, mert hiszen a fizikai oktatás célja a fizikai gondolkodás fejlesztése, nem pedig bizonyos lajstromszerüen összeállított anyag elsajátítása, a vizsgálatok alkalmával tehát szintén a tanulóknak a fizikai gondolkodás elsajátításáról kellene számot adniok.

Bizottságunk tehát a szabadság elvének hangoztatása mellett tájékozást nyujtana az anyag kiválasztására és a tanítási eljárásra nézve. Az előbbire nézve meg akarom említeni, hogy még ha a fizika újabb rohamos haladásának eredményeit is belevonjuk a középiskolai tanításba, akkor sem kell a tanulókat a túlterheléstől félteni: az anyag kellő megrostálásával igen sok idő takarítható meg. Nagyon sok oly része van a fizikának, melyet — régi tradiciók alapján — oly részletességgel tárgyalnak, amely nincs arányban e fejezeteknek sem elvi, sem gyakorlati fontosságával; csak az elektrosztatikát említem, melynek a gyakorlatban aránylag csekély a szerepe s amely a mai tanításban túlságos időt foglal le, míg pl. a váltakozó áramok, a legtökéletesebb új technikai alkotások forrásai, melyek körül hazánk mérnökei is elévülhetetlen érdemeket szereztek, a lehető legmostohább elbánásban részesülnek.

A »hogyan tanítsunk?« kérdésre már az előbbiekben is részleges feleleteket találunk; további részletekbe ez idő szerint

nem óhajtok bocsátkozni, hiszen ennek megállapítása lenne a bizottságnak tulajdonképpeni feladata. Itt kerülne megvitatásra az elmélet és kísérlet részesedése a tanításban, a felhasználandó matematika apparátus — tekintettel a matematikai tanítás reformjára —, a kísérleteknek tulajdonítandó érték, a tanulók gyakorlatai és így tovább.

Nem hagyhatom végre szó nélkül a kémia tanítását sem. Teljesen tarthatatlan állapotnak tartom, hogy a gimnáziumokban a kémiát nem tanítják önálló tantárgyként. A természettudományok közt egy sincs, mely terjedelmében, elméleti és gyakorlati fontosságában a kémiának felette állana és íme a kémia csak úgy mellékesen kerül elő a IV. osztályban, mint a növénytan segédtudománya, a VI. osztályban pedig az ásványtannal és geológiával összeházasodva találjuk meg.

Úgy tudom Egyesületünk már kiküldött egy bizottságot, melynek célja a kémiai tanítás reformját előkészíteni. Tekintve a fizika és kémia közötti szoros kapcsolatot, a most kiküldendő bizottságnak feladata volna érintkezésbe lépni a kémiai bizottsággal és vele egyetértésben állapítani meg a fizika- és kémiatanítás programmját.

Természetszerüen foglalkoznék a bizottság a csillagászat, kozmográfia és meteorológia tanításával is.

Majd ha a bizottság munkálatai alapján világos képet nyerünk a jövendő fizikai oktatásról, reátérhetünk — az illetékes tényezők bevonásával — ama kérdés tárgyalására is, miképpen képzeljük ezen oktatásmódnak megfelelő tanári kar kiképzését is megvalósíthatónak.

* * *

Tisztelt Közgyülés! A mondottakkal iparkodtam meggyőzni tisztelt tagtársaimat, hogy a fizika tanítása középiskoláinkban reformálásra szorul; a reform szükségét a tudomány rohamos fejlődése idézte elő s érte sem személyek, sem intézmények nem felelősek. Egyesületünk kötelessége, hogy a reform előkészítésére a szükséges lépéseket megtegye: indítványozom, hogy a közgyülés hatalmazza fel az igazgatóságot egy oly bizottság alakítására, amelynek feladata a fizikai oktatás reformját tanulmány tárgyává tenni és jelentést tenni az Egyesületnek tanulmányai eredményéről.

A fizikai oktatás reformja a szakemberek tekintélyes részének régi óhajtása, sőt tudományos életünk örök büszkesége, hazánk legnagyobb fizikusa is helyesli e mozgalmat és kijelentette, hogy hajlandó a kiküldendő bizottság munkájában is részt venni.

Tisztelettel kérem indítványomnak elfogadását.

Zemplén Győző.

A szakosztályok üléseiről szóló jelentések s az azokban tartott előadások a Közlöny következő számaiban jelennek meg.

Igazgatósági és választmányi ülés július 2-án.

A közgyűlést megelőzően az igazgatóság, majd a választmány ülést tartott a folyó ügyek elintézése, illetőleg a közgyűlés előkészítése céljából.

Az *igazgatósági ülésen* jelen voltak: *Négyesy* László elnök, *Gaal* Mózes alelnök, *Müller* József pénztáros, *Lévay* Ede szerkesztő, *Rados* Ignác a segítő-alap kezelője, *Balog* Mór, *Baumgartner* Alajos, *Dóczi* Imre, *Hancsokné* Wolkenberg Ilona, *Imre* Sándor, *Mikola* Sándor és *Sajó* Sándor főtitkár igazgatósági tagok. Ries Ferenc alelnök távollétét kimentette.

Sajó Sándor főtitkár jelentést tett a folyó ügyekről. Özv. dr. Radnai Jenőné Vámossy Ilona levélben megköszönte, az egész család nevében, az édesatyja *Vámossy* Mihály elhúnyta alkalmából hozzá intézett részvétlevelünket. — A Ref. Tanáregyesület közgyűlésén Kardos Albert, az Ág. h. Ev. Tanáregyesület közgyűlésén Gaal Mózes, a Keresk. Szakiskolai Tanárok Országos Egyesületének közgyűlésén Megyesi Ferenc képviselte egyesületünket; az igazgatóság köszönetet mondott a képviseletért. — A mult igazgatósági ülésnek az Eötvös- alapnál lévő két alapítványi helyünk betöltésére vonatkozó megállapodása foganatosíttatott. — A vallás- és közoktatásügyi minisztérium kérésünkre kiutalványozta az 1912. évre szóló 2000 K. segélyt. A kiutalványozást megköszöntük, az évi segítség fölemelésére szükséges lépéseket megtettük. A Székelyudvarhelyi Kör kéri az igazgatóságot, hasson oda, hogy a családi pótlékot a községi és felekezeti tanárok is megkapják. Ez ügyben az ősszel lépéseket fogunk tenni. (Lásd a közgyűlés indítványát.) — *Müller* József pénztáros jelentette, hogy a nyomdai szerződés ügyében az Athenaeummal megállapodásra jutott. A szerződés megkötését ajánlja. Az igazgatóság ezzel az elnökséget bízta meg s köszönetet mondott Müller József pénztárosnak az ügyben kifejtett buzgóságáért. — *Rados* Ignác előterjesztésére a segítőalapból két özvegy tanárnénak egyenkint 80 K, egynek 50 K segítség szavaztatott meg. — Az igazgatóság részvéttel vette tudomásul *Ambrus* Mór, *Fechtel* János, *Nádassy* Gyula, *Körmendy* József tagtársak *elhúnytát*. *Kilépését* bejelentette négy tag; *új tagokul* jelentkeztek és fölvétettek: *Egry* Gyula, *Hegyi* József, *Schmidt* Ágoston, *Mike* Elek, *Halmos* János fehértemplomi főgimn. tanárok (aj. dr. Kausch Mihály és dr. Bodor Aladár); dr. *Kardos* Gyula kassai prem. főgimn. tanár (aj. Négyesy László), *Mattyasovszky* Kasszián, esztergomi bencés főgimn. tanár (aj. Beke Manó), Bodor József temesvári áll. főgimn. tanár (aj. Kovács Gyula), *Molnár* György makói főgimn. tanár (aj. Barczán Endre és Gebe Mihály), *Posch* Károly és *Zwickl* Pál magyaróvári főgimn. tanárok (aj. Müller József), dr. *Selök* Imre budapesti II. ker. érs. főgimn. igazgató (aj. Müller József), *Cocanu* Simon budapesti VII. ker. (Barcsay-u.) főgimn. tanár (aj. Müller László), *Gragger* Róbert budapesti VII. ker. főreálisk. tanár (aj. Király György). Összesen 14 tag.

A *főtitkár* ezután a közgyűlésre beérkezett *indítványokat* ismertette. *Fodor* János személyes természetű sérelmeken alapuló indítványaira vonatkozóan az igazgatóság abban állapodott meg, hogy az ily kérdések a *szolgálati pragmatikával* oldhatók meg, ezt kell tehát sürgetni. Az igazgatóság egyébiránt oda fog hatni, hogy hasonló esetek a jövőben ne történjenek. — Kilenc választmányi tag a szerkesztő és a főtitkár számára egyenkint 200 K, *személyi pótlék* megszavazását indítványozta a lefolyt egyesületi évre. Az elnök általában kívánatosnak jelezte a tiszteletdíjak fölemelését. Az igazgatóság megszavazta az indítványozott személyi pótlékot. — *Imre* Sándor indítványára elhatározta az igazgatóság, hogy az éppen együtt levő VII. egyetemes tanítógyűlésnek a közgyűlésből távirati üdvözlés küldessék. Ez ügyben indítvány tétetik a közgyűlésnek. — A többi indítvány a választmány elé terjesztetett.

* * *

A *választmányi ülésen* az igazgatóság tagjain kívül jelen voltak: *Mihályi* Elemér, *Beke* Manó (ig. tag), *Schürger* Ferenc, *Gömöry* János, *György* Lajos, *Gagyhy* Dénes, *Endrei* Ákos, *Horvay* Róbert, *Gedeon* Alajos, *Simonyi* Ernő, *Pintér* Jenő, *Takács* Gyula, *Müller* László, *Privorszky* Alajos, *Schmidt* Márton, *Máthé* György, *Madzsar* Gusztáv, *Bruckner* Károly, *Krenner* Miklós, *Gedai* József, *Dénes* Lajos, *Balassa* József, *Császár* Mihály, *Waldapfel* János, *Marczinkó* Ferenc, *Samu* István, *Weszely* Ödön, *Agner* Lajos, *Kosári* István, *Varannai* István, *Veress* Samu stb. választmányi tagok és vendégek. Távolmaradását kimentette Badics Ferenc.

Az ülés egyedüli tárgya az indítványok tárgyalása s közgyűlésre előkészítése volt. Ez behatóan megbeszéléssel megtörtént. Az indítványok s a rájuk vonatkozó megállapodások a közgyűlés jegyzőkönyvében olvashatók.

Sajó Sándor
főtitkár.

Jegyzőkönyv

az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek 1912. évi július hó 2-án és 3-án Budapesten tartott XLVI. évi rendes közgyűléséről.

Elnök: dr. *Négyesy* László, jegyző: *Sajó* Sándor. — Az egyesület tisztikarából jelen vannak: *Gaal* Mózes alelnök, *Lévay* Ede szerkesztő, *Müller* József pénztáros, *Rados* Ignác a segítőalap pénztárosa.

Jelen vannak továbbá:

a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr képviseletében *Matskássy* József dr. kir. főigazgató;

a budapesti kir. magy. tudományegyetem részéről dr. *Fröhlich* Izidor rektor, dr. *Beke* Manó, a bölcsészeti kar dékánja;

a honvédnevelő intézetek részéről *Burza* Károly vezérkari őrnagy és *Tóth* Sándor százados;

a különféle tanáregyesületek képviselői;

dr. *Erődi* Béla udv. tanácsos és *Fest* Aladár, a budapesti tankerület kir. főigazgatói.

Egyesületi tagok és vendégek:

Abaffy Béla (Makó),
Ágner Lajos,
Acsay István,
Andor Tivadar,
Balassa József,
Ballenegger Henrik (Arad),
Balogh Péter,
Balog Mór,
Babare Adél (Fiume),
Barczán Endre (Makó),
Baumgartner Alajos,
Biró Sándor (Arad),
Borosné Müller Auguszta,
Böhm János,
Brenndörfer János,
Breuer Géza (Brassó),
Bródy Mihály (Szeged),
Bruckner Károly (Késmárk),
Császár Mihály (Pozsony),
Csebi Pogány Kornél és fia (Nagykereskény),
Csiky György (Zalaegerszeg),
Csizik Gyula,
Czakó Adolf,
Czirbesz Dezső (Petrozsény),
Dénes Lajos,
Dóczi Imre (Debreczen),
Dobai János,
Endrei Ákos,
Erdész Ignác (Petrozsény),
Faragó Andor,
Faragó József (Sopron),
Fáj Árpád,
Fehér Miklós (Zalaegerszeg),
Fodor Ferenc (Nagyszeben),
Fodor János (Kecskemét),
Fógel József,
Franz Márton (Brassó),
Fülöp Béla (Debreczen),
Fürst Aladár (Székesfehérvár),
Gagyhy Dénes,
Gábor Áron (Szentgotthárd),
Gedai József,
Gedő Miksa (Losoncz),
Geréb József,
Gerecze Péter,
Goldziher Károly,
Glatz Ferenc,
Gömöry János (Eperjes),
Gretzmacher Jenő,
Grünhut Henrik (Debrecen),
Gyergyai J. Dezső,
Gyomlay Gyula,
György Lajos (Losoncz),
Hajtai Ferenc (Jászberény),
Hasenauer Andor (Esztergom),
Haszler Károly (Nagyvárad),
Hegedűs István.
Heller Bernát,
Héber Bernát,
Herczeg Árpád (Ujpest),
Himpfner Béla,
Horák István (Zalaegerszeg),
Horvay Róbert (Debreczen),
Huszár György (Nagykőrös),
Ignátz Ernő (Debreczen),
Imre Sándor,
Incze József,
Jakucs István (Debreczen),
Kardos Aladár (Czegléd),
Kardos Albert (Debreczen),
Kálmán János (Kolozsvár),
Kármán Ferenc,
Kárpáti Ferenc (Ungvár),
Kelemen Béla (Székesfehérvár),
Kemény Ferenc,
Kende Ferenc (Szeged),
Klauber Frigyes (Eger),
Kmoschek Elek (Gyöngyös),
Korpás Ferenc,
Kosári István,
Körber Tivadar (Békés),
Krenner Miklós (Arad),
Kronstein Béla (Debreczen),
Lasz Samu,
László Gyula (Kolozsvár),
László Ignác,
Laurentzi Vilmos (Brassó),

Laux Rezső (Zalaegerszeg),
Lenkei Lehel,
Lévay Edéné,
Lieberman Manó,
Madai Pál (Debreczen),
Madzsar Gusztáv (Makó),
Marczinkó Ferenc,
Marschalkó Gusztáv (Hajdúböszörmény),
Mattyasovszky Kasszián (Esztergom),
Máthé György,
Méhes Gyula,
Mészáros Ignác (Lőcse),
Mészáros Jenő,
Mihályi Elemér (Déva),
Miklós Ferenc,
Mikola Sándor,
Müller Emilia,
Müller László,
Nagy Dénes,
Nagy Sándor (Zilah),
Nagy Zsigmond (Debreczen),
Nemes Gusztáv (Kecskemét),
Németh Zoltán,
Pap Mózes (Székelykeresztúr),
Pásztor József (Gyöngyös),
Perényi Adolf,
Perepatits István,
Pintér Jenő,
Polgár Géza,
Priváry Géza,
Privorszky Alajos,
Puhala Sándor (Lugos),
Quint József,
Rábold Gusztáv (Hajdúböszörmény),
Rákos Adolf,
Reibner Márton,
Rell Lajos (Békéscsaba),
Rubinyi Mózes,
Samu István,
Sándor Vence (Szatmárnémeti),
Schöntheil Margit,
Schürger Ferenc (Beregszász),
Simon László (Fehértemplom),
Simonyi Ernő (Nagyvárad),
Sipőtz Pál (Újpest),
Steiner Mór (Nagyszalonta),
Szabó Ernő (Arad),
Szabó Imre (Kolozsvár),
Szabó Márton (Debreczen),
Szabó Péter,
Szarvas Arnold (Brassó),
Szántó Soma (Munkács),
Szekeres Kálmán,
Szemere Samu,
Székely István,
Székely Jenő (Rákospalota),
Szkunzevics Kornél,
Szőke Adolf,
Szőts Gyula,
Takáts Gyula (Versecz),
Telkes Sándor (Beregszász),
Tettamanti Béla (Makó),
Teveli Mihály,
Theisz Gyula,
Tompa Béla,
Urbán Endre (Munkács),
Vajda Károly,
Varannai István (Szakolcza),
Varga Bálint,
Varga Gábor (Nagyvárad),
Vargha György,
Varjú János (Kolozsvár),
Varvasovszky János (Kaposvár),
Vág Sándor (Debreczen),
Veress Samu (Rimaszombat),
Verő Leó,
Végh Kálmán,
Vidovszky Kálmán (Békéscsaba),
Volenszky Gyula,
Waldapfel János,
Weszely Ödön,
Zilahy György,
Zlinszky Aladár,
Zwick Vilmos (Selmeczbánya),
Zwick Vilmosné (Selmeczbánya).
stb.

A névsor hiányos.

A közgyűlés székhelye a kir. magyar tudományegyetem bölcsészeti karának Trefort-kerti nagyterme s több előadóterme.

Első nap.

1. *Négyesy* László elnök a tanári státusrendezés meglevő eredményeit méltató, az iskola reformját s ebben a tanárság fontos szerepét fejtegető beszéddel megnyitja a közgyűlést.

A közgyűlés tetszéssel s hosszantartó lelkes tapssal és éljenzéssel fogadja az elnöki megnyitót.

2. *Négyesy* László elnök mély tisztelettel emlékezik meg a közgyűlés nevében gróf *Zichy* János kultuszminiszter ő excellenciájáról s bemutatja a képviseletében jelenlevő *Matskássy* József kir. főigazgatót. Ő excellenciája meleghangú leiratban értesítette az egyesületet e képviseltetésről s a közgyűlés igaz örömmel és tisztelettel köszönti a kir. főigazgató urat. Kéri őt az elnök, tolmácsolja ő nagyméltóságának a közgyűlés meleg köszönetét azzal a hálás elismeréssel, hogy a tanárság anyagi javaiért senki nem tett annyit, mint ő excellenciája.

Matskássy József kir. főigazgató mint a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága képviselője nagy örömmel fogadja az elnök és a közgyűlés meleg üdvözletét, s hiven fogja azt tolmácsolni ő excellenciájának, akinek megbízásából viszont melegen köszönti a közgyűlést. A miniszter úr élénken és melegen érdeklődik a tanárság, ez egyesület szellemi és anyagi ügyei iránt s a tanárságot egyetemes szempontból nézve csak egy tábort ismer: a magyar hazáért, magyar ifjuságért munkálkodó tábort. Ha a tanárság híven teljesíti a maga hivatását, az ifjuságnak, a haza jövendőjének tesz szolgálatot. A tanári pályán nincs közvetetlen jutalom; ez a későbbi nemzedék virágzásában van. Isten vezérelje az egyesület s a jelen közgyűlés működését.

A közgyűlés hálás köszönettel fogadja az ő excellenciája nevében kifejezett meleg üdvözlést s egyhangú határozattal kimondja, hogy tisztelete jeléül táviratban is üdvözli gróf Zichy János miniszterünket.

Négyesy László elnök a közgyűlés nevében folytatólagosan üdvözli dr. *Fröhlich* Izidor ő méltóságát a tudományegyetem jelenlevő rektorát s dr. *Beke* Manó bölcsészetkari dékánt. A rektor úr ő magnificenciája személyes jelenlétével is erősíti azt a szellemi kapcsolatot, mely a középiskola s az egyetem között van; még szorosabbá s kedvesebbé tette e kapcsolatot azzal, hogy egyesületünk alapító tagjainak a sorába lépett. Az elnök örömmel jelenti ezt a közgyűlésnek. E nélkül is örömmel láttuk volna az ő jelenlétét s mély tisztelettel hajlunk meg az ő európai híre, tudománya, kötelességtudása és előkelősége előtt. — Beke Manó dékán úr ő méltósága régi és hűséges társunk: tisztelettel és meleg szeretettel üdvözöljük őt és látjuk viszont körünkben;

tisztelettel üdvözli továbbá az elnök *a tanáregyesületek* jelenlevő képviselőit, elsőül Dóczi Imrét, egyesületünknek is oszlopos tagját, az Orsz. Református Tanáregyesület képviseletében, mely

mint legrégibb felekezeti egyesület mindig meleg készséggel támogatta a mi törekvéseinket s mindenkor hűséges és értékes erőtartalékul bizonyult a tanárság országos egyetemessége számára; ugyanezt mondhatni az Ág. h. ev. Tanáregyesületről; ennek alig van tagja, aki nem volna a mi egyesületünk tagja is; tisztelettel üdvözli az elnök az egyesület képviselőjét, Gömöri Jánost; hivatásunk és céljaink egységének átérzésével melegen köszönti továbbá Zilahi Györgyöt, a Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesülete, Mészáros Jenőt, a Tanítóképző Tanárok Országos Egyesülete s Volenszky Gyulát, az Országos Polgári Iskolai Egyesület képviseletében;

melegen üdvözli a budapesti tankerület illusztris főigazgatóját, dr. *Erődi* Béla udvari tanácsost; az ő alakját rég megszoktuk ott látni munkánkban és ünnepeinkben, a régi tradiciók hűséges ápolóját tiszteljük benne, aki a tanárság küzdelmeiben is részt vett s tanuságot tett szolidaritásáról; hasonló meleg tisztelettel üdvözli az elnök Fest Aladárt, a budapesti tankerület másik főigazgatóját is.

Fölolvastatik *Hazai* Samu m. kir. honvédelmi miniszter úrnak a közgyűlési meghivóra válaszoló levele; az elnök ezzel kapcsolatosan a közgyűlés nevében tisztelettel köszönti a honvédnevelő és képzőintézetek részéről jelenlevő *Burza* Károly vezérkari őrnagyot és *Tóth* Sándor századost;

fölolvastatik továbbá az Országos *Katholikus Tanáregyesület* üdvözlő levele;

felolvastatik *Beöthy* Zsolt következő távirata, Neuenahrból:

»Hitemet jövőnkben csak a magyar tanárság munkájából meríthetem. Köszöntelek benneteket együtt és egyenkint a régi hűséggel. — Beöthy«.

Az üdvözlésekre szóló válaszok során

Fröhlich Izidor egyetemi rektor a maga és a dékán és az egyetemi tanács nevében köszöni az elnök meleg üdvözletét. Nagy örömmel vették a közgyülésre szóló szíves meghívást; az egész egyetem meleg érdeklődéssel van a középiskolai tanárság iránt, mely a maga nehéz és felelősséges munkájával nagy kulturális hivatást teljesít s ezzel ha hatósan hozzájárul a hazai közművelődés emeléséhez. Szívből óhajtja, hogy a középiskolai tanárság jogos kívánságai mennél tökéletesebb mértékben teljesüljenek, sikert kiván a közgyülésnek s Isten áldását kéri munkájára.

Dóczi Imre az Országos Református Tanáregyesület nevében hálásan köszöni az elnök üdvözlő szavait. Az általa képviselt egyesület az együvétartozás meleg érzésével vesz részt az anyaegyesület munkájában. Ha az autonóm középiskoláknak külön érdekük szerint külön területük van is, bizonyára nagy szükség van egy erős középponti szervezetre, mely a felekezeti tekinteteken felülemelkedve a hazai közoktatásügy egyetemes érdekeit képviseli s közös zászló alá, egy oltár köré, a közös nemzeti eszmények szolgálatára egyesíti, egy táborba tereli a magyar tanárságot.

Erre az Országos Középiskolai Tanáregyesület van hivatva. A Református Tanáregyesület nemrégiben is, mikor a tanárság erkölcsi és anyagi érdekeiért kellett sikra szállni, teljes erejével támogatta az anyaegyesületet; mikor ez a liberális szellem érdekében emelte föl szavát, a református tanáregyesület elsőül sietett üdvözlésére. Így lesz ez ezután is. Még sok feladat vár megoldásra: adja Isten, hogy a különféle egyesületek nemes versenyben működjenek közre e feladatok megoldásában. Isten áldását kéri a közgyülés munkájára.

Gömöri János az Ág. h. ev. Tanáregyesület nevében köszöni az elnök kitüntető és megtisztelő szavait. Helyesen mondotta az elnök, hogy a tanárságnak vannak tiszteletreméltó hagyományai; ezeket valóban mindenkor meg kell becsülnünk. A hagyományos szellem a liberális szellem; a partikularizmus mindig veszedelem, éppen ezért nagy szükség van a magyar tanárságot egységesítő Országos Középiskolai Tanáregyesületre. Az ev. tanárok szám szerint és lélek szerint itthon vannak ez egyesületben s teljesen átérzik az egységes szellem szükségét. Adja Isten, hogy ez a szellem szétáradjon minden magyar tanár lelkébe s hatalmassá és virágzóvá tegye az országos egyesületet.

Zilahi György a Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesülete részéről tisztelettel köszönti a közgyülést s egyesülete meleg együttérzéséről biztosítja a középiskolai tanárság országos egyesületét. A két egyesület együtt küzdött a harc napjaiban, e harcok emlékéből fakadó hálás elismeréssel tekinti az országos egyesület működését. De van egy más momentum is, mely általános tiszteletet követel: az országos egyesület majdnem félszázados multja. Ez magában véve valóságos nemzeti érték. E mult iránt érzett tisztelettel szívből üdvözli az egyesületet.

Mészáros Jenő a Tanítóképző Tanárok Országos Egyesületének testvéri érzését s tiszteletét tolmácsolja, annak hangoztatásával, hogy bár különbség van köztünk, találkozunk a nemzeti célokra törekvés egységes munkájában. Isten áldását kéri a közgyülésre.

Volenszky Gyula az Országos Polgári Iskolai Egyesület nevében üdvözli a közgyülést. Egyesülete adósnak érzi magát az Országos Középiskolai Tanáregyesület iránt, egyrészt a kolozsvári gyülésükre küldött meleg üdvözlő sürgönyért s a gyülésen megjelent előkelő képviseletért, másrészt a Budapesti Tanárkörnek a polgári iskolákat érdeklő munkájáért. Erdélyben tartott közgyülésükről jövet erdélyi emlékektől áthatottan kíván sikert a közgyülés munkájának.

Erődi Béla udv. tanácsos, tankerületi kir. főigazgató a maga és Fest Aladár főigazgató társa nevében is hálás köszönetet mond az elnök szíves és meleg üdvözletéért. Óhajtja, hogy az egyesület munkássága gyümölcsöző legyen, Isten áldását kéri a jelen közgyülés munkájára is és sikert kíván neki.

Négyesy László elnök hálás köszönetet mond elsősorban Fröhlich Izidor rektornak az egyetem tanácsa nevé-

ben kifejezett meleg üdvözletéért; a közgyűlés nevében általában mély tisztelettel fogadja és köszöni az elhangzott üdvözléseket; ezek mindegyike őszinte örömünkre szolgál s növeli ünnepi érzésünket. A közgyűlés köszönetét fejezi ki a Kath. Tanáregyesület üdvözlő leveléért, Beöthy Zsolt sürgönyeért s határozatilag kimondja, hogy ez utóbbira üdvözlő táviratban válaszol.

3. Az elhangzott üdvözlésekkel kapcsolatosan *Négyesy* László elnök indítványozza, hogy a közgyűlés táviratban üdvözölje az éppen együtt ülő VII. egyetemes tanítógyűlést s ünnepi érzéssel köszöntse azt a kart, amely velünk együtt dolgozik a magyar lélek képzésén.

A közgyűlés lelkesedéssel fogadja s egyhangulag határozattá emeli az elnök indítványát.

4. Dr. *Imre* Sándor előadja *A középiskola gyökeres reformjának előkészítése* című tanulmányát.

Gömöri János, *Lasz* Samu hozzászólása után a közgyűlés — jóváhagyva *Waldapfel* Jánosnak azt a kifejezett fölfogását, hogy az elhangzott két hozzászólás ne tekintessék vitának — köszönetet mond az előadónak a nagy figyelemmel hallgatott, alapos tanulmányra való, mélyenjáró előadásért.

5. *Kemény* Ferenc előadást tart *A tanulók önkormányzata* címmel.

Gerecze Péter a kérdéshez szólva az írásbeli dolgozatoknak a tanulók által való kölcsönös átnézése tekintetében óhajtana intézkedést; *Szabó* Péter a katonai iskolákat illetően megjegyzi, hogy a genie-akadémiákon már a 18. század elején tanárok és tanulók együttesen állapították meg az osztályzatot.

Az elnök megállapítván, hogy e fölszólalások sem tekintetnek érdemleges tárgyalásnak, a közgyűlés meleg köszönetét fejezi ki az előadónak e fontos kérdés tárgyalásáért.

A közgyűlés első napja ezzel véget ért.

Második nap.

6. *Négyesy* László elnök jelenti, hogy Ries Ferenc alelnök levélben kimentette távolmaradását, Szilágyi Sándor titkárt betegsége akadályozza a közgyűlésen való megjelenésben;

a *főtitkár* fölolvassa a közgyűlés megbízásából küldött üdvözlő táviratok szövegét.

Tudomásul szolgál.

7. Dr. *Zemplén* Győző előadást tart *a fizikai oktatás reformjáról*, s indítványozza: *bízza meg a közgyűlés az egyesület igazgatóságát egy fizikai reformbizottság megalakításával.*

Balog Mór szükségesnek vallja, de más nézőpontból látja a reformot, mint az előadó. A legfőbb cél a természettudományos gondolkodás fejlesztése; a meglevő legnagyobb bajon bizonyára segíteni lehet; a mai anyag nagy részét el lehet hagyni. Ennek elhagyásával elég a ma rendelkezésünkre álló idő is. Egy másik fontos dolog a fizikai kutatás módszerének a fejlesztése. Erre nézve szükségesek a fizikai gyakorlatok. Óratöbbletre nem számíthatunk: a meglevő óraszámot kell célszerűbben, jobb elosztással fölhasználnunk. Az V—VIII. osztályokban egy előkészítő s egy folytatólagos, egymással összefüggő kurzusra van szükség. Nem terjeszkedik most e részletekre; mindenekelőtt abban kell megállapodni, mi a megvalósítható, mi a megvalósíthatatlan a reformtervezetben.

Bartoniek Géza szerint mindenekelőtt az szükséges, hogy a szakemberek maguk közt tisztázzák a kérdést s jussanak megállapodásra. A közgyűléstől most csak azt kérjük, hogy járuljon hozzá az előadó határozati javaslatához.

Visnya Aladár az óraszám kérdését a legfontosabbnak tartja, ezt pedig közösen kell megállapítani. A mai keretek közt is meg kell valósítani annyit, amennyit lehet, de a további reformot is elő kell készítenünk. Szükség szerint még a mathematika is engedhet órát a fizikának.

Mikola Sándor a vita bezárását óhajtja.

Sziládi Zoltán, *Szabó* Péter, *Balog* Mór fölszólalása s az *előadó* zárószava után

az *elnök* kérdi a közgyűlést, elfogadja-e az előadó javaslatát.

A közgyűlés egyhangulag elfogadja a javaslatot s örömmel látva, hogy új téren új munka indul meg, köszönetet mond az előadónak.

8. A *szakosztályok* elnökei jelentést tesznek a közgyűlésnek a szakosztályok üléseinek lefolyásáról.

A klasszika-filológiai szakosztály ülésének elnöke Schmidt Márton, jegyzője Polgár Géza volt. Az ülésen *Hajtai* Ferenc tartott előadást. *A latin nyelv tanításának reformjához* címmel. A szakosztály a következő indítványt terjeszti a közgyűlés elé:

1. *a közgyűlés a latin nyelv reformjának kérdését a jövő esztendőre tűzze ki a köröknek a további megvitatásra;*

2., *minthogy az Országos Közoktatásügyi Tanács a jövő iskolaév folyamán szintén foglalkozni fog e kérdéssel, az egyesület kérje meg a Közoktatásügyi Tanácsot, illetőleg a nagym. vallás- és közoktatásügyi minisztériumot, hogy ez ankét tárgyalásairól szóló jelentéseket még a tárgyalás folyamán több példányban küldje meg az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek, hogy az egye-*

sület körei a Közoktatásügyi Tanács tanácskozásaival párhuzamosan foglalkozhassanak ezzel a kérdéssel.

A közgyűlés elfogadja az indítványt.

A földrajzi szakosztály Vargha György előadó indítványára kimondotta, hogy a földrajzi oktatást a középiskola mind a nyolc osztályában kívánatosnak tartja; a reform szükségességét is hangoztatva azzal a kéréssel fordul az egyesület igazgatóságához, hogy ezt a határozatot illetékes helyen hozza tudomásul. A részletekre nézve abban állapodott meg a szakosztály, hogy a ki nem dolgozott kérdéseket megsürgeti, a bizottságot kiegészíti.

A közgyűlés tudomásul veszi a szakosztály határozatát s megállapodását.

A mathematikai szakosztály tanácskozásairól szóló jelentést Mikola Sándor előadó terjeszti a közgyűlés elé. A jelentés, e jegyzőkönyv mellékleteként, külön helyen jelenik majd meg a Közlöny következő számában.

Jelentése végén Mikola Sándor meleg szavakban emlékezik meg a mathematikai reformbizottság és szakosztály elnökének, dr. Beke Manónak a reform érdekében kifejtett lelkes és buzgó munkásságáról.

Négyesy László elnök a maga és a közgyűlés nevében is csatlakozik dr. Beke Manó érdemeinek meleg elismeréséhez. A mathematikai reformbizottság büszkesége az egyesületnek, eredményes munkásságáért hálás köszönettel kell megemlékezni elnökének önzetlen buzgóságáról. Egyben meleg elismerés illeti Mikola Sándort is.

Beke Manó köszönetet mond a meleg megemlékezésért. Legnagyobb elismerésnek a munka sikerét tekinti. Ezt a tagok nagymértékű érdeklődésében látja. Az egész munka sikertelen volna az ő buzgóságuk nélkül. A reform szükségességének átérzése lelkesíti a bizottságot, egy új középiskola megteremtésének a vágya.

A közgyűlés elfogadja a szakosztály javaslatait s lelkesedéssel hozzájárul a kifejezett köszönethez.

A testnevelési szakosztály elnöke Horvay Róbert, jegyzője Andor Tivadar volt. A szakosztályban *Lenkei* Lehel *A testnevelés és tornatanítóképzés* címen, *László* Gyula pedig *a tízperces tornázásról* tartott előadást. Kmetykó János levélben jelentette az egyesület vezetőségének, hogy hivatalos megbizatásból eredő másnemű elfoglaltsága miatt nem tarthatja meg a szakosztály napirendjére tűzött előadását.

A szakosztály a következő javaslatokat terjeszti a közgyűlés elé:

1. Lenkei Lehel javaslata:

Minthogy tornatanító-képzésünk mai formájában nem megfelelő s minthogy a tárgy fontosságánál fogva föltétlenül szüksé-

ges, hogy a testnevelést is szellemi és pedagógiai tekintetben a tanártestület többi tagjaival egyenrangú s egyenlő képesítésű tornatanítói kar vezesse: fölkérendő a felsőbbség, hogy a tornatanítóképzést, akár az egyetemmel kapcsolatban, akár külön tornatanárképző intézetben, minél előbb gyökeresen újjászervezze a szakkörök véleményének meghallgatásával. A részletekre nézve majd csak a reform elvben való kimondása után lehet megállapodni.

2. László Gyula javaslata:

Tekintettel arra, hogy a mindennapi tízperces tornázás a svéd és dán iskolákban már régóta, két év óta a porosz s egy év óta a japán iskolákban is kiegészítő része a heti rendes tornaóráknak és játékdélutánoknak — s hogy e tornázás az ifjuság arányos fejlesztése tekintetében meglepő eredményeket mutat föl: mondja ki a szakosztály, illetőleg a közgyülés, hogy a mindennapi tízperces tornát, ahogy azt a svédek, dánok és poroszok a rendes tornaórák és játékdélutánok mellett tanítják, célszerünek tartja és annak egyelőre legalább próbaképpen való meghonosítását az intéző körök figyelmébe ajánlja.

3. Horvay Róbert javaslata:

Iskolai tanulmányi kirándulásokon sokszorosan bevált az a gyakorlat, hogy kevés tanuló mellé is föltétlenül két kisérő tanár kell, főleg, ha a kirándulás több napra terjed. A szülőkkel szemben ugyanis a vezető tanárok felelősséget vállalnak a gyermekekért. Azonban noha az eddigi, többszörösen ismételt miniszteri rendeletek minden 20 tanuló után egy-egy tanár költségeit igérik s e költségek az állami tisztviselőkre nézve szabályrendeletben meg vannak állapítva, — a legutóbbi tornaversenyek alkalmával a kisérő tanárok jogosan felszámítható utiköltségei erősen megcsonkítva fizettettek ki. — A szakosztály kéri a tanáregyesület vezetőségét, járjon közbe a kormánynál, hogy egy napnál tovább terjedő kiránduláson 20-nál kevesebb tanuló mellett is két tanár költségei téritessenek meg s hogy a megtérítés az állami tisztviselőkre érvényes rendeletek szerint történjék.

A közgyülés a javaslatokat a Körökhöz utasítja további tárgyalás végett.

A *természetrajz-vegytani szakosztály* elnöke dr. Szilády Zoltán, előadója s jegyzője dr. Simonyi Ernő volt. A szakosztály abban az óhajtásban állapodott meg, hogy a természetrajz valamennyi osztályban, a vegytan a gimnáziumban is külön tárgyként, az eddiginél szélesebb alapon taníttassék. mindkettő gyakorlatokkal kapcsolatban. A tervezet részletes kidolgozása céljából a meglevő bizottság kiegészíti magát s kéri a közgyülést, hogy munkálatainak referálására a Közlönyben állandó helyet nyerjen.

A közgyülés tudomásul veszi a szakosztály megállapodását s további megvitatás céljából a Körök figyelmébe ajánlja.

A *magyar nyelvi szakosztály* elnöke Gaal Mózes, jegyzője Gagyhy Dénes volt. A szakosztályban dr. *Négyesy* László tartott előadást *A magyar fogalmazástanításról*, megjelölve a középiskolai ifjuság stilusbeli tökéletesítésének fontosabb szempontjait és módjait. Tizennyolcan szólottak hozzá a kérdéshez. Tanulságos vita után abban történt megállapodás, hogy az egyesületi Közlöny hasábjain tér nyittassék a nagyfontosságú kérdés bővebb fejtegetésére.

A közgyűlés helyeslő tudomásul veszi a szakosztály megállapodását.

A jelentés meghallgatása után

a közgyűlés köszönetet mond a szakosztályok szervezőinek, vezetőinek s előadóinak.

9. *Négyesy* László elnök még a hivatalos jelentések előtt s a többi indítványtól külön ünnepies indítványt tesz báró Eötvös József születése százados évfordulójának az egyesület által való megünneplése tárgyában. 1913-ban lesz száz éve, hogy Eötvös megszületett; a magyar szellemek keveséből áradt több fény és meleg nemzetünkre, eszméi és eszményei ma is közös nemzeti kincsünk; kultúrpolitikai gondolatainak s nagy egyéniségének megelevenítése szent kötelességünk és méltó ünnepe lesz a magyar tanárságnak, egyesületünknek.

A közgyűlés egyhangú nagy lelkesedéssel fogadja az indítványt, elhatározza, hogy a jövő év folyamán méltó módon megünnepli a százados évfordulót, az ünnep előkészítésével megbízza az igazgatóságot.

10. *Sajó* Sándor főtitkár a közgyűlés elé terjeszti a lefolyt egyesületi évről szóló jelentését.

Dr. *Krenner* Miklós a jelentésnek az elnök egyesületi működését méltató részéhez szól hozzá. Szükségesnek érzi, hogy néhány egyszerű szóval a főtitkár szavai után ismételten is méltassa az elnök korszakos működését. Négyesy László valóban vezére a tanárságnak és az egyesületnek, övé a munka és küzdelem legfőbb érdeme és dicsősége. A magyar tanárság lélekben egybeforrt vele, hálásan emlékszik eddigi működésére s még sokat vár tőle, remélve, hogy tőle indul majd ki a középiskola nagy reformja is. A tanárság fő óhajtása, hogy Négyesy még hosszú ideig álljon az országos egyesület élén.

A közgyűlés tudomásul veszi a főtitkár évi jelentését, lelkes helyesléssel csatlakozik az elnök érdemeinek elismeréséhez s a maga részéről is köszönetet mond Kemény Ferencnek a titkári jelentésben szóvá tett működéséért.

11. *Müller* József pénztáros előterjeszti a lefolyt évről szóló pénztári jelentést, ennek keretében az alapszabályok módo-

sítására vonatkozó indítványát — s a jövő 1912—13. egyesületi évre szóló költségvetést.

A közgyűlés tudomásul veszi a pénztárosi jelentést, a pénztárosnak megadja a fölmentvényt, elfogadja az alapszabályoknak a jelentésben indítványozott módosítását, valamint a jövő évre szóló költségvetést.

12. *Rados* Ignác jelentést tesz a segítő-alap s a fürdőkonviktus állapotáról.

A közgyűlés tudomásul veszi a jelentést.

Az elnök a közgyűlés nevében

köszönetet mond a jelentéstevő tisztviselőknek s általában az egyesület tisztikarának a lefolyt évben kifejtett működésükért.

13. *Négyesy* László elnök — a főtitkári jelentés meg nem valósult szándéka szerint is — az egyesület meleg és hálás elismerését fejezi ki a közgyűlés nevében *Bódiss Jusztin* volt alelnökünk iránt: az ő kiváló egyénisége, fennkölt jelleme mély tiszteletünket, kartársi nagyrabecsülésünket, osztatlan szeretetünket bírja változatlanul. Kiemelte egyúttal, hogy a magyar tanárság tisztelete nemcsak az ő személyének, hanem papi karakterének is szólt.

A közgyűlés lelkes éljenzéssel fogadja az elnök kijelentéseit.

Az *indítványok* tárgyalására kerülvén a sor, ezek során

14. *Négyesy* László indítványozza, hogy megfelelő lépések tétessenek *az állami tanárok nem-állami szolgálatának a fizetésbe való beleszámítása,* továbbá — Fodor János személyes vonatkozású indítványainak elvi alapra helyezésével — *a szolgálati pragmatika mielőbbi megvalósítása* iránt.

A közgyűlés egyhangulag elfogadja az indítványt.

15. *Székely* István a következő indítványt terjeszti a közgyűlés elé:

»Az Országos Középiskolai Tanáregyesület, mint a magyar középiskolai tanárság egyetemének szervezete szomoruan tapasztalja, hogy a középponti szakszerű adminisztráció ügyében éveken át folytatott küzdelme nem vezetett eredményre; ennélfogva, tekintve egyes újabb szimptomatikus tüneteket, az eddiginél fokozottabb küzdelmet óhajt folytatni abból a célból, hogy *a közoktatásügy minden ágazatában túltengő jogászadminisztrációt egészséges és szakszerű közigazgatás váltsa föl* s e célból a nem-jogász vezetés alatt álló, de ennek visszáságait szintén érző egyesületeket hasonló eljárás megindítására szólítja. Ilyen egyesületek: a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet (IV. Reáltanoda-u. 13—15.), a Magyarországi Gyógyszerészek Egyesülete (VIII., Aggteleki-u. 8.), Ország-

gos Orvosszövetség (VIII., Szentkirályi-u. 21.), Országos Állatorvos-Egyesület (VII., Rottenbiller-u. 23,), Országos Magyar Gazdasági Egyesület (IX., Köztelek-u. 8.), Országos Erdészeti Egyesület (V., Alkotmány-u. 6.).

Indítványom megokolásául elég arra a kétségbe nem vont tényre hivatkoznom, hogy a rendszerint egyoldalú ismeretekre támaszkodó, az eleven iskolai élet helyett akták elintézéséhez szokott jogász épp oly kevéssé hivatott a mi ügyeink irányítására, mint akár a tanár a peres ügyek, a mérnök a katonai, az erdész az orvosi, vagy a gyógyszerész az építészeti ügyek intézésére.«

A közgyűlés a választmány hatáskörébe utalja az indítványt.

16. Székely István a következő indítványt terjeszti a közgyűlés elé:

»Az egyesület azzal a kéréssel fordul az illetékes közoktatásügyi és pénzügyi miniszter urakhoz, hogy — miként a vasúti tisztviselőknél és katonatiszteknél szokás — *a tanári kinevezések és előléptetések mindenkor a költségvetési törvény életbeléptetése időpontjától függetlenül bizonyos meghatározott napon, pl. január elsején és július elsején történjenek;* mert ami a szintén állami költségvetéssel megállapított pénzekből javadalmazott vasutasoknál és katonatiszteknél lehetséges, kellő méltányosság mellett lehetséges a többi tisztviselőknél s így a tanároknál is.«

A közgyűlés elfogadja az indítványt s megbízza az egyesület vezetőségét, hogy ez ügyben fölterjesztéssel éljen.

17. *Székely* István a következő indítványt ajánlja elfogadásra:

»Az egyesület a családi pótlékról szóló törvénynek azt az intézkedését, mely a nyugdíjas tanárokat, de főképp a több gyermekkel küzdő tanári özvegyeket az amúgy is jelentéktelen pótlék élvezetéből kizárja, felette igazságtalannak és méltánytalannak tartja. E mostoha bánásmód okozta bajok orvoslására *kötelességének tartja az egyesület a testvér-tisztviselőegyesületekkel karöltve az illetékes tényezőknél odahatni, hogy a megalkotandó nyugdíjtörvény esetleges előnyei nyugalomban levő kartársainkra, főleg pedig a legnagyobb nyomorral küzdő tanári özvegyekre is kiterjesztessenek.* — Ennek az indítványnak a megokolását velem együtt minden érző ember feleslegesnek tarthatja.«

Négyessy László hozzászólása után

a közgyűlés az indítvány lényegét elfogadja, kiegészítve ezt azzal, hogy a most életbe léptetett családi pótléknak a községi és felekezeti tanárokra való kiterjesztése is kérelmeztessék. A közgyűlés egyben köszönetet mond Székely Istvánnak a fontos indítványok megtételéért.

18. *Imre* Sándor, hivatkozva a titkári jelentésnek a fizetésrendezésről szóló pontjára, szükségesnek vallja, hogy arról, ami e

tekintetben történt, a jelen közgyűlés jegyzőkönyve megemlékezzék. A tanárság számontartja, a státusrendezésből mi nem valósult még meg, de elismeri, hogy ami megvalósult, az a tanárság belső békéjére s így az iskolára nézve nagyjelentőségű. Ezért indítványozza: *az Országos Középiskolai Tanáregyesület közgyűlése mondjon köszönetet a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak, Balogh Jenő államtitkár úrnak s a törvényhozásnak a tanári fizetések rendezése tárgyában legutóbb történt intézkedésekért. E köszönetet föliratban juttassa a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz és a törvényhozáshoz.*

A közgyűlés egyhangulag elfogadja az indítványt.

19. Dr. *Miklós* Ferenc és *Szerelemhegyi* Tivadar a következő indítványt teszik: »*A közgyűlés 1. kívánatosnak tartja, hogy tagjai anyagi jólétének előmozdítása céljából mozgalom induljon meg olyan telep létesítésére, mely a székesfővárosban és környékén már meglevő, vagy most keletkező tisztviselőtelepek mintájára módot nyujtson arra, hogy a tanárok (elsősorban az egyesület tagjai) jutányos évi részletfizetéssel családi lakóházakat szerezhessenek maguknak, esetleg a telepen anyagi és egészségi ügyeiket előmozdító más intézményeket is létesíthessenek. 2. E cél elérésére bizottságot küld ki s annak működését az egyesület erkölcsi támogatásában részesíti.*« E bizottság tagjai: Miklós Ferenc, Szerelemhegyi Tivadar, Schmidt Márton, Gagyhy Dénes, Gerecze Péter, Molnár István, Faragó Andor, Endrei Ákos, Lasz Samu, Vargha Bálint és esetleg még az önként jelentkezők.

A választmány azt ajánlja a közgyülésnek, utasítsa ezt az indítványt a Budapesti Tanárkör hatáskörébe s ajánlja az ő s a kijelölt bizottság együttes gondjába.

A közgyűlés az ajánlott bizottság gondjába s egyben a Budapesti Tanárkör hatáskörébe utalja az indítványt.

20. Beke Ödön, Gedai József, Szemkő Aladár, Kelecsényi Rezső, Pintér Jenő, Schmidt Márton, Ady Lajos, Lengyel Miklós, Rázsó Géza, Endrei Ákos, Baumgartner Alajos, Balog Mór indítványozzák: *mondja ki a közgyülés, hogy egyesületünk 1913. évi február hó 1.-én és 2.-án tartja a legközelebbi közgyülését.*

Az indítvány egyhangulag elfogadtatik.

21. *Számvizsgálókul* a jövő egyesületi évre

a közgyűlés a mult évi bizottságot: Balog Mór, Frőhlich Károly, Mikola Sándor és Szabó Péter tagokat bízza meg.

22. A közgyűlés napirendje letárgyaltatván, *Négyesy* László elnök az egyesület nevében köszönetet mond mindazoknak, akik az idei közgyülés sikeréhez hozzájárulni s jelentőségét emelni szívesek voltak:

egyesületünk mély köszönetét fejezi ki gróf Zichy János miniszter úrnak, személyének a közgyülésen való képviseltetéséért;

a közgyűlés hálás köszönetét tolmácsolja az egyetem méltóságos rektorának s bölcsészetkari dékánjának a rendelkezésünkre bocsátott egyetemi helyiségekért, az előbbinek külön is azért a lankadatlan türelemért, odaadó figyelemért és megtisztelő szíves érdeklődésért, mellyel tárgyalásainkat elejétől végig követte;

benső köszönetet mond a Rőser-internátus tisztelt tulajdonosának éjjeli szállások szives fölajánlásáért;

hasonlóképpen a Budapesti Tanárkörnek, minden rendezőnek a közgyűlés technikai előkészítéseért;

s megillető köszönetet végül a közgyűlés előadóinak s valamennyi résztvevőjének buzgó munkásságukért s érdeklődésükért.

A közgyűlés készséges helyesléssel fogadja az elnök kijelentéseit.

Az elnök Isten áldását kérve a közgyűlés végzett munkájára, bezárja az egyesület XLVI. évi közgyűlését.

A közgyűlés az elnök éltetésével oszlik el.

K. m. f.

Négyesy László s. k.
elnök.

Sajó Sándor s. k.
jegyző.

Hitelesítjük:

Kemény Ferenc s. k.
Máthé György s. k.

A közgyűlés irattárából.

Balogh Jenő levele elnökségünkhöz.

86256. szám.

Más irányú hivatalos elfoglaltságom megakadályoz abban, hogy az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek f. évi július 2-án megtartandó XLVI. évi rendes közgyűlésén személyesen részt vegyek, de gondoskodtam róla, hogy Matskássy József közp. tanker. kir. főigazgató személyében magamat képviseltessem és így az Egyesület működéséről, valamint a hazai oktatásügy érdekében kifejtett törekvésükről és a közgyűlés tárgyalásairól és határozatairól tudomást szerezhessek.

Midőn az Országos Középiskolai Tanáregyesület Elnökségét a képviseltetésemre vonatkozó intézkedésről értesítem, egyben biztosítom, hogy az Egyesület működését érdeklődő figyelemmel kisérem és a középiskolai oktatás felvirágzását célzó nemes törekvéseit mindenkor jóindulatú támogatásban részesítem.

Budapest, 1912 július hó 1.

A miniszter helyett
Dr. Balogh Jenő
államtitkár.

* * *

Hazai Samu honvédelmi miniszter levele:

A folyó évi július hó 2-án és 3-án Budapesten tartandó XLVI. évi rendes közgyűlésre szóló szíves meghívásért őszinte köszönetet mondva, van szerencsém a tisztelt Elnökséggel tudatni, hogy mivel a kérdéses időben Budapestről távol leszek, a közgyűlésen sajnálatomra nem jelenhetek meg.

Hazafias üdvözlettel

Budapest, 1912 június 28. *Hazai.*

* * *

A *Kath. Középiskolai Tanáregyesület* levele:

Nagyságos Elnök Úr!

Hálás köszönettel vettük az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek f. évi július hó 2. és 3. napján tartandó XLVI. évi rendes közgyűlésre szóló szíves meghívását.

Midőn erre a Kath. Középisk. Tanáregyesület nevében őszinte üdvözletünket küldjük, egyúttal a legmelegebb érzéssel kívánjuk, hogy az Orsz. Középiskolai Tanáregyesületnek több évtizedes értékes munkásságához a jelen közgyűlés újabb sikereket csatoljon s hazafias együttérzésünk a nemzeti kultúra körül való közös munkálkodásban mindnyájunkat összeforrasszon.

Fogadja Nagyságos Elnök Úr nagyrabecsülésünk és igaz tiszteletünk nyilvánítását, mellyel vagyunk

Budapest, 1912 június 25-én

a Kath. Középiskolai Tanáregyesület nevében:

Szölgyémi Ferenc ügyvivő elnök. *Dr. Bartha József* titkár.

* * *

Rados Gusztáv műegyetemi rektor távirata:

A meghívót elkésve kapván, ezen az úton üdvözlöm őszinte tisztelettel az Országos Tanáregyesület nagyérdemű elnökét és tagjait.

* * *

Dr. *Antal Géza* orsz. képviselő távirata:

Sajnálatomra a gyűlésen való megjelenésben akadályozva lévén, ez úton küldöm tiszteletteljes üdvözletemet a középiskolai tanáregyesület gyűlésén megjelent tisztelt kartársaknak.

* * *

Makoldy Viktor:

Választmányi ülésről, közgyűlésről halaszthatatlan teendők tartanak távol. Munkájukra Isten áldását kéri.

* * *

A közgyűlés üdvözlő táviratai.

1. gróf Zichy János miniszterhez:

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület közgyűlése hódoló tisztelettel üdvözli Nagyméltóságodat. A magyar középiskola tanító és nevelő munkájának szeretete, a nemzeti művelődés értékelése és előmozdítása hozott össze bennünket. Törekvéseinkhez kérjük Nagyméltóságod további hathatós támogatását. Négyesy elnök, Sajó főtitkár.

2. Beöthy Zsolthoz:

Közgyűlés fogékony szívvel fogadta az igét és lelkesedéssel, szeretettel küldi üdvözletét a mesternek. Négyesy elnök, Sajó főtitkár.

3. A VII. Egyetemes Tanítógyűlésnek:

A magyar kultúrának velünk együtt fáradozó testvérmunkásait kollégiális nagyrabecsüléssel üdvözli az Országos Középiskolai Tanáregyesület most folyó közgyűlésének lelkes határozatából Négyesy László elnök, Sajó Sándor főtitkár.

* * *

A VII. egyetemes tanítógyűlés távirati válasza (júl. 4.):

Az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek a VII. egyetemes tanítógyűlés iránt megnyilvánuló meleg kartársi és testvéri köszöntését az egyetemes gyűlés mai üléséből igaz őszinteséggel viszonozza Moussong Géza elnök, Simon Lajos titkár.

A jegyzőkönyv mellékletei.

a/ Titkári jelentés.

Tisztelt Közgyűlés! Hogy e jelentés megírására kellett gondolnom, eleinte tünődtem, milyen terjedelemben és milyen szempontból, az elmélkedés kínálkozó, sőt csábító alkalmának mily mértékű fölhasználásával szóljak a lefolyt év eseményeiről: egy évi munkálkodásunkon végigtekintve panaszoljuk-e az elért eredmények kényszerű csonkaságát, emlékezetbe újítsuk-e a tanárság lelkének részint természetes, részint mesterségesen fölkeltett viharzását, bejárjuk-e újra a már mögöttünk lévő szakadékokat? Mindezt megtenni bizonyára nem volna tanulság nélkül való, de — úgy érzem — viszont nem is szükséges: az egyesület mult évi története, működésének minden részletével és izgalmával híven tükröződik az egyesületi Közlönyben s amennyiben az eseményekhez fűződően elveinkről, meggyőződésünkről, hagyományainkról, szóval: a magyar tanárság lelkületéről kellett tanuságot tenni, ismételten megtörtént ez is a legilletékesebb oldalról s a legméltóbb módon. Nekem tehát e helyen igazán csakis az összefoglalás

lehet a feladatom: iparkodom ezt kellő röviddé tenni, s ha itt-ott egy-egy megjegyzésben akaratlanul is fölhangzik egyéni meggyőződésem egy-egy hangja, igyekszem azt is hangfogóval meghalkítani.

Eseményekben gazdag, mozgalmas és munkás volt a lefolyt esztendő is; vannak eredményei s még megvalósítatlan tervei; emezek pezsdülése, szinte egymásra torlása lüktető, zsongó életet teremtett az egyesületben. Ez az élet az egyesület szerveinek működésében: az igazgatóság, a választmány, a körök s a reformbizottságok munkálkodásában nyilvánul s természetesen mind egy célra, a magyar középiskola minél jobbá tételére törekszik. Közlönyünk cikkei, a körök üléseiről szóló tudósítások tanuskodhatnak az iskola tökéletesítésére törekvő eszmék, reformjavaslatok sokszor egymást gátló gazdagságáról. Tanulmányok, vélemények, vitatkozások főképp a helyes kultúrpolitika s az iskola szükséges reformjának útjait iparkodtak megvilágítani. Az *igazgatóság* 8, a *választmány* 2 ülést tartott az egyesület folyóügyeinek intézésére; *köreink* közül főképp a *budapesti*, *debreczeni* és *kolozsvári* körben lüktetett elevenebb élet s kívülök még a *szepesi*, *ung-beregvármegyei*, *pozsonyi*, *eperjesi*, *nagyváradi*, *temesvárkerületi*, *székelyudvarhelyi*, *fiumei*, *bányavidéki* és *kassai* kör foglalkozott az iskola vagy a tanárság életébe vágó kérdésekkel. A nagyváradi kör új hajtás egyesületünk fáján; az év elején alakult meg s már eddigi buzgó működésével is értékes erőbeli gyarapodásul bizonyult. A legelevenebb munkásságot — elnökségének s tagjainak egybeolvadó buzgóságával — az idén is a *budapesti kör* fejtette ki: 12 ülést tartott, mindig nagyszámú tag jelenlétével, iskolai és tanári fontos tárgyak megbeszélésére. A körökben elhangzott tanulságos és értékes előadásokat fölösleges egyenként fölsorolnom vagy egész terjedelmükben, vagy kivonatosan a Közlönyben olvashatók, csak a főbbeket említem e helyen. Az *érettségi vizsgálat reformjának* még egyre vitás kérdése tárgya volt már nagyváradi közgyülésünknek is, erről szólott *Dunay* Zoltán előadása a budapesti, *dr. Tárczy* Károlyé az ung-beregvármegyei körben s foglalkozott vele a debreczeni kör is. A *testnevelés* körébe tartozó előadást tartott *Nemes* Endre és *László* Gyula a kolozsvári, *Sinka* Sándor a debreczeni körben; a *túlterhelésről* értekezett *Schor* Ernő az ung-beregvármegyei körben, az *írásbeli dolgozatokról* *Gagyhy* Dénes a budapestiben; *természettudományi* tételt tárgyalt *Huber* Imre a kolozsvári, *Hronyecz* György a szepesi körben, *földrajzit* dr. *Haltenberger* Mihály a kassai körben, *történelmit* *Szabó* Márton a debreczeniben, ugyanitt dr. *Molnár* István az *orosz középoktatásról*, a szepesi körben dr. *Révay* József a *keresztény latin auktorokról* értekezett, dr. *Divéky* Adorján pedig *lengyelországi tanulmányútját* ismertette. A bányavidéki körben *Fajth* Mátyás a *német nyelv tanításáról* tartott előadást, a budapestiben *Balassa* József bemutatta a *gramofon* használhatóságát az *élőnyelvek*, *Perényi* Adolf a *vetítőgépét* az irodalom tanításának

szolgálatában. A temesvárkerületi körben *Bakos* István a *tanárképzés fejlesztéséről*, dr. *Greszler* Gyula a *nevelés főirányairól*, a szepesi körben *Gotthardt* Kornél a *középiskolai ének- és zenetanításról*, dr. *Győrffy* István a *jégkorszakbeli mohokról* tartott előadást; ugyanitt *Kalmár* Elek a *Rendtartás* új tervezetét, a nagyváradi kerületi tanári körben dr. *Móczár* József a legújabb *rangsort* bírálta. Részletező gonddal mutatott rá a rangsor tévedéseire, szabálytalanságaira. Valóban különös, hogy a rangsor szerint a zsolnai főreáliskolának két igazgatója van s hogy 39 állás van elfoglalva hivatalnokok, másnemű iskolák tanárai s hitoktatók által. Az előadás s a hozzáfűződő — Közlönyünk 957. lapján olvasható — határozatok különös figyelmünkre érdemesek. *Dénes* Lajos *a tanári állás kívánatos függetlenségéről* szólott a budapesti körben. A *polgári iskola* bennünket is érdeklő reformjának kérdését tárgyalta dr. *Görög* Imre ugyancsak a budapesti körben; egész iskolázásunk mélyreható reformjáról mutatott be értékes *tervezetet Schneller* István a kolozsváriban; ugyanitt dr. *Sárkány* Lóránd a *középiskolai reform alapelveit* fejtegette.

Reformbizottságaink a meglévő keretek között is törekszenek a középiskola helyes irányú fejlesztésére, a tanítás eredményének emelésére s a mathematikai bizottság megérdemelt sikerein fölbuzdulva nemes versengéssel buzgólkodnak a maguk külön területén. A *földrajzi* reformbizottság ülésein dr. *Vargha* György *a földrajzi előadó-teremről*, *Németh* József *a történelem s a földrajz kapcsolatáról*, dr. *Lasz* Samu *a földrajzi olvasmányokról* s dr. *Bezdek* József *a japán földrajztanításról* tartott előadást; a *modern nyelvi* bizottságban *Birkás* Géza a *francia irodalom* reáliskolai tanításáról, *Fest* Sándor pedig az *angol nyelvnek* középiskoláinkban való tanításáról értekezett. A reformtörekvéseknek külön-külön csoportokban működő energiáját látjuk e közgyűlésünkön is az egyes szakosztályokban; egyesületi tagtársaink munkakedvéből még több szakosztályt is alkothattunk volna, ha nem kellett volna tartanunk az érdeklődés túlságos elaprózódásától. E részletező munkából, ilyféle megbeszélésekből, megvitatásokból kell majd kialakulniok, kiforrniok a mindinkább szükségesnek érzett reform fő irányainak és eszméinek. A humaniórák s természettudományok egymáshoz való viszonya, a latin nyelv sorsának eldöntése, a testnevelés ügye s a modern nyelvek tanításának módja bizonyára a legfőbb problemákul jelentkeznek a gyökeres reform nagy munkájában. Ily irányú kérdések forranakbuzognak egyesületünk munkásságában is, — Közlönyünk ez évi vaskos kötetében főképp a nyelvek tanításáról olvashatók figyelemreméltó dolgozatok. Hozzáértő tagtársaink tudósításai alapján figyelemmel kísérhettük a *külföldi tanügy* fontosabb mozzanatait is. Ezek nem például, hanem csak tanulságul szolgálhatnak. Az iskola reformjának nagy kérdése szükségképp érdekli az iskolán kívül álló köröket is; de kell, hogy e nagy kérdés megoldásában hathatós szava legyen a magyar tanárságnak s általa a mi egyesületünknek

is. Bölcs és bátor legyen ez a reform; tartalmát és irányát így szeretem jelezni: a magyar iskola magyar célokat szolgáljon!

Tisztelt Közgyűlés! Bizonyára nagyobb munkásságról, dúsabb aratásról adhatnánk most számot, ha egyesületünk élete az év első felében is nyugodt mederben folyhatott volna. A mult év izgalmainak azonban át kellett csapniok e most záruló esztendőnkbe is s ez izgalmak árja jó időre eliszaposította művelésre váró mezeinket. A mult nyári szünet alatt történt ránk vonatkozó tanügyi intézkedések, az őszi, *október 21-i választmányi ülés* határozatai, egyesületünkből az ezek nyomán történt tüntető kilépések, az országos költségvetésnek ránk vonatkozó tárgyalásai mindnyájunk élénk emlékezetében vannak még: az ezekben átélt izgalmakat — ismétlem — nem szükséges e jelentés keretében újra fölelevéníteni. A történtek után immár minden magyarázat fölösleges; a magyarázgatás félig már védekezés s egyesületünknek a történteket illetően nincs miért védekeznie. A magam részéről csak egy megjegyzést akarok tenni; ennyit, úgy érzem, kell is mondani: az október 21-i választmányi ülés talán lehetett volna másmilyen lefolyású is, de magának az elvi állásfoglalásnak meg *kellett* történnie; a választmánynak oka, joga, kötelessége volt az ott elfogadott határozatokat kimondani; ha nem tette volna, kétségbe kellene vonni ennek az országos egyesületnek a létjogosultságát. Szomorúan állapítjuk meg, hogy e határozatok következményeképpen az egyesület megbontására irányuló törekvéseknek kétségbevonhatatlan jeleit kellett látnunk; annál nagyobb örömmel állapíthatjuk meg, hogy ez a törekvés — nem sikerült.

Harcról emlékezve, tisztelettel gondolunk azokra, akik az egyesületnek válságos időkben is elfogulatlan hívei maradtak s hálás köszönetet mondunk mindenkinek, aki az izgató támadásokkal szemben védelmünkre kelt. A tisztelt közgyűlés bizonyára szívből hozzájárul ahhoz a köszönethez, melyet *Szász Károlynak* írásban is megküldöttünk jogos érdekeink és igazaink hathatós és értékes védelmeért.

E krónika hűsége ha nem követelné is, szívem szerint, a harc izgalmaiban közvetetlenül szerzett tapasztalataim hatása alatt lehetetlen meg nem emlékeznem ez egyesület elnökének a válság idején tanusított vezéri kiválóságáról. Minden irányban elfogulatlan igazmondással vívta és állta a harcot: erős volt és fáradhatatlan, lehetőség szerint békés, szükség szerint bátor, mindig előkelő és imponáló. Meggyőződéssel valljuk: az ő elnöksége ereje és diadala ez egyesületnek s a közgyűlés önmagát tiszteli meg, mikor köszönetet mond neki az egyesület iránt való áldozatos hűségeért.

E tartozás örömmel teljesített lerovása után nyugodtan tesszük irattárba ennek az ügynek az aktáit, mint ahogy nyugodt megelégedéssel fogadtuk miniszterünknek *a középiskolai ügyosztály vezetésére* vonatkozó, az év folyamán tett intézkedését. Reménünk kell, hogy a tanárságot szükségképpen izgató, az iskolára

mindenképpen káros elvek nem kívánnak jogtalan érvényesülést s hogy a tanárság ügyeinek intézésében kívánatos szigorú tárgyilagosság teljesen elsimítja az ellentétek hullámait. Mult évi jelentésem óhajtását ismétlem: adja Isten, hogy a lelkek harmóniája minél előbb elkövetkezzék!

Tisztelt Közgyűlés! Az év történetének egyik legfontosabb mozzanatául kell kiemelnem a sokáig eredménytelenül sürgetett *tanári státusrendezésnek* máig beteljesedett mértékét. Nem vagyunk elfogultak, sem féktelenül követelődzők: hálás elismeréssel köszönjük miniszterünknek és minisztériumunknak igazaink megértéséből fakadó támogatását s az ennek következtében máig elért eredményt; viszont meg kell állapítanunk, hogy az országos tanárkongresszus kívánsága, az úgynevezett megharmadolás még nincsen végrehajtva. Egy évvel ezelőtt bizakodva reméltük, hogy a tanári létszámnak, még pedig az igazgatókétől elkülönített mindenkori létszámnak a IX., VIII. és VII. fizetési osztályokban való teljes megharmadolása már az 1912. évi költségvetésben megvalósul; ma már, azt hiszem, nem remélhetjük ezt az 1913. évre sem. A megharmadolás elve erősen csorbultan áll a valóságban. A tanári létszám felülről lefelé siklottan, alul természetellenes torlódottsággal helyezkedik el a három fizetési osztály kereteiben; e keretek — félő — mindjobban meg fognak merevedni s mind nehezebben lesznek szétbonthatók. A tanári pálya meglehetős zsúfoltsága, a nagy kínálat, szociális szempontból, kétségtelen gyöngítője a mi törekvéseinknek s a tanárság, úgy látszik, egyelőre bele is nyugszik anyagi ellátásáért vívott küzdelmének máig elért s bizonyára nem kicsinylendő eredményeibe. Én, tisztelt közgyűlés, az iskola felsőbb szempontjából, a legtökéletesebb rangsorozás mellett is vágyakozva gondolnék a porosz rendszerre s változhatatlan meggyőződéssel ismétlem mult évi jelentésem idevonatkozó szavait, hogy a tanári pálya, az iskolai munka természetének csak az a fizetésrendszer felel meg, amely szerint minden tanár előre és pontosan tudja, szolgálati évei szerint mikor és mennyivel növekszik a fizetése, más szóval: a tanári fizetések kérdését helyesen és igazságosan minden más módot kizáróan csakis a tiszta széniumos rendszerrel lehet megoldani. Se helye, se ideje nincs most, hiszen egyelőre a rangsorozás sem teljes még, a széniumos rendszer fejtegetésébe bocsátkoznom; csak arra mutatok rá, — s ez már belevág az év történetébe — hogy a mai rangsorozás fokozottan kirivóvá teszi fiatal tanároknak igazgatókká kinevezését s ezáltal a rangsorban való szertelen előrenyomulásukat. Nagyonnagyon fontos érdek, hogy miniszterünknek az igazgatói kinevezésekre vonatkozó s legalább 15 szolgálati évet kívánó korlátozó elve a legszigorúbban megvalósuljon. Ettől az elvtől, azt hiszem, még kivételesen sem kellene, vagy legfölebb csak nagyon ritka s nagyon megokolt kivételképpen volna szabad eltérni. Félek a kivételektől. Tetszetős érv, hogy a kiváló rátermettségnek a fiatalság ne lehessen akadálya; de viszont bizonyos, hogy a tapasztaltabb

idősebbek közt is mindenkor akadnak ugyanilyen kiváló rátermettségüek, sőt vitathatatlanul igaz, hogy éppen az igazgatói rátermettség tényezői közül nem egyet, talán nem is a legjelentéktelenebbeket rendszerint csak kellő számú év tapasztalataival s megállapodottabb életkorban lehet megszerezni.

Egyesületi évünk folyamán *helyettes tanártársaink* is mozgalmat indítottak anyagi ellátásuk javítására. E törekvésükben a tanárság anyagi törekvéseinek általános érzett baja nehezedik rájuk is: nem tudjuk megértetni, hogy a tanári pálya — sajátos természeténél fogva — nem hasonlítható össze más hivatalnoki pályával, hogy a pálya kezdetén betöltendő hivatáskör egyetlen egy tisztviselő-ágazatban sem marad ugyanaz, míg a mi pályánkon a helyettes tanár ugyanazt a munkát végzi, mint legidősebb rendes kartársa's viszont. Növeli a nehézséget, hogy mostanában feltünően nagy a helyettes tanárok száma. Elsősorban arra kell tehát törekedni, hogy ez a szám lehetőség szerint csökkentessék s hogy a helyettes állapot általában mennél rövidebb ideig tartson. Úgy tudjuk, az illetékes felsőbbség is főképp ez irányban iparkodik javítani a mai helyzeten. Emellett természetesen szükséges a helyettes tanári jutalomdíjnak némi megjavítása is. Erre is megvan a hajlandóság, az eredménnyel biztató kétségtelen jóakarat. Helyettes tanártársaink egyesületünk égisze alatt, elnökünk vezetésével és pártolásával terjesztették kérésüket a minisztérium elé, egyesületünk az év folyamán is több izben foglalkozott ez üggyel: e tekintetben is megtette tehát a maga kötelességét.

Tisztelt Közgyülés! Országos egyesületünk igazán csak akkor teljesítheti sokirányú hivatását, ha barátságos érintkezésben van az illetékes intéző hatóságokkal s kölcsönös megértéssel együttmüködhetik velük. E tekintetben tudvalevően örvendetesen megjavult a helyzet: ez annál inkább is örömre késztet bennünket, mert vannak *óhajtásaink* is s ezek figyelembevételét éppen a fentebb említett kölcsönös megértés megszilárdulásától reméljük. Ilyen óhajtás pl. hogy szeretnők ismerni a *helyettes tanárok számát és sorrendjét*. Ez az óhajtás az igazgatóság egyik ülésén is fölhangzott, sürgetve e tekintetben is a kívánatos tájékozódást. Az ung-beregvármegyei s a nagyváradi kör indítványát tolmácsolva, óhajtandónak kell jeleznünk *nyugdíjbamenő* kartársaink névjegyzékének hivatalos közzétételét is. Az iskola és a tanárság egyetemes érdeke, hogy minden tanár láthassa és számba vehesse a státus számbeli hullámzásait. Országos egyesületünk a maga erkölcsi súlyánál, irányító hivatásánál fogva általában a lehetőség szerint való mennél nagyobb nyílvánosságot óhajtana az iskola és a tanárság ügyeinek intézésében. Nem közömbös ránk nézve, kinevezés, előlépés, nyugdíjazás mikor vagy mily mértékben várható; a tanárság jogos érdeklődéssel figyeli, kikhez és mily szempontok szerint történik a gyakorló tanárok elhelyezése; kik részesülnek megbizatásokban, kik küldetnek miniszteri biztosokul az érettségi vizsgálatokra, stb. Foglalkoznunk kellett volna — már csak

a debreczeni tanárkör indítványával kapcsolatosan is — az új *Rendtartással*, de a tervezet mindmáig nem érkezett egyesületünkhöz. Hálásan köszönjük ellenben, hogy a *tanári pályázatok* hirdetésére vonatkozó kérésünk megvalósult. Az idén olvashattuk először az érettségi vizsgálatokra küldött *miniszteri biztosok* névsorát is. E névsor egy része, általános vélemény szerint, egy s más tekintetben jogos kifogás alá esik: a benne érvényesülő szempont szinte szándékosan nyugtalanító s szándéktalanul is megalázó, — mindenképpen türhetetlen.

Jótékony intézményeinkről: a segélyző alapról, a fürdőkonviktus vagyoni állapotáról *Rados* Ignác tagtársunk jelentése fog beszámolni. A *fürdőkonviktust* illetően sajnálattal vehetjük tudomásul, hogy megteremtője és eddigi gondozója, *Kemény* Ferenc tagtársunk más irányú nagy elfoglaltsága miatt lemondott e tisztéről. Az ő hozzáértése és buzgósága éveken át virágzásban tartotta ezt az intézményt; legyen szabad a közgyülés nevében meleg köszönetet mondanom neki önzetlen fáradozásáért. A fürdőkonviktus tárgyi okok miatt is szünetel ebben az évben; rajta leszünk, hogy az összel megejtendő választással az eddigihez hasonló vezetésre bízva, új életre keltsük. *Balatonparti telkünkről* nincs új mondanivalónk; a Tanulók Üdülőházának megépítésére még mindig nem gondolhatunk; örvendetes azonban, hogy a telek értéke évről-évre emelkedik. A budapesti és a kolozsvári *Tanítók Házában* létesített *alapítványaink* egy-egy ösztöndíjára az idén is mindössze 3 főiskolai hallgató pályázott; az igazgatóság a jövő iskolai évre is ugyanazoknak juttatta e jelentékeny kedvezményt, akik ebben az évben is élvezik.

Nem közvetetlen szerve ugyan egyesületünknek, de vezetésénél fogva s tagjainak nagyobb száma által mégis összefüggésben van vele, — első évi közgyülését is a mi közgyülésünk keretében tartja — a *Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.* Egy évvel ezelőtt, mikor *Theisz* Gyula tagtársunk fölvetette e segítőegyesület tervét, óhajtottuk, hogy tisztelt tagtársunk lelkes buzgósága és akarata megfelelő szilárd mathematikai alapot találjon, s a tanárság szövetkező szelleme testet ölthessen e régóta óhajtott hasznos intézményben; ma az egyesület már túl van a megalakulás, a szervezkedés nehézségein s bizón és buzgón gyüjtögeti erejét majdan kifejtendő áldásos működéséhez. Szívből kívánunk neki sikert és boldogulást: anyagi erejének növekedésével mind a maga, mind az egész tanárság erkölcsi tőkéjének a folytonos nagyobbodását.

Tennivalóink, terveink sokféleségénél, nagy számánál fogva egyesületünknek is az anyagi segítség bővebb forrását kell keresnie. Kiadásaink megszaporodtak, főképp nyomdaköltségeink az utóbbi időben aránytalanul megnövekedtek: nemcsak egy régebbi határozatunk, hanem valóban a szükség is követelte tehát, hogy eddigi 2000 koronás *államsegélyünk* jelentékeny megnövelését kérel-

mezzük. Ez megtörtént, feladatainkat és céljainkat tekintve, reméljük, nem siker nélkül.

Egyesületünk számbeli erejéről, a *tagok számának* az év folyamán tapasztalt hullámzásáról kell még röviden jelentést tennem. Az október 21-i választmányi ülés után megindított mozgalomban, részint az ülés határozatainak sérelmes voltára való hivatkozással, nagyobbrészt e hivatkozás nélkül, de mindenesetre e mozgalom alkalmából 220 tag lépett ki az egyesületből, e mozgalomtól teljesen függetlenül 31, — összesen 251 tag; belépett az év folyamán 115 rendes s 1 alapító tag, meghalt 32 tag. Meg kell jegyeznem, hogy a választmány ismert határozatai a kilépett tagok közül többeknek nem okul, hanem csak alkalmul szolgáltak a kilépésre.

Halottainkról Közlönyünk gyászrovata az év folyamán mindig megemlékezett; szomorúan s érdemüket megillető kegyelettel iktatjuk veszteségeink közé e helyen is Sebestyén Gyula, Csics Gyula, Dobos Károly, Halmi László, Hőgye János, Gaskó Gyula, Iván Béla Rezső, Radvánszky István, Szabó Dezső (földbirtokos), Vékony Sándor, Orosz Alajos, Szalay Gyula, Bausz Gyula, Rissányi Józsefné, Marcsek Andor, Csighy Antal, Zimmermann Imre, Fest László, Jankovszky Demeter, Szombathy Ignác tiszteleti tag, Pivnyik István, Kis Lajos, Révay István, Tiszó Lajos, özv. Sólyom Sándorné, Nemes Endre, Mika Sándor, Matskássy Róza, Heinrich Alajos, Nádassy Gyula, Körmendy József hűséges tagtársaink s legelső tagjaink egyikének, egyesületünk tiszteleti, sok éven át igazgatósági tagjának és segélyző alapunk elnökének Vámossy Mihálynak elhúnytát.

Tagjaink száma a mult év végén 2609 volt; e számból az ez év folyamán történt 251 kilépést és 32 halálozást levonva, viszont e számhoz 115 belépést hozzáadva, az eredmény, vagyis tagjaink mostani száma 2441. Pénztárosi számítás szerint az állapot ennél is kedvezőbb, mert a kilépettek nagy részére nézve a tagsági kötelezettség nem szünt meg a most befejezett egyesületi évvel. Én nem a tagdíjfizetés kötelezettsége, hanem az együvétartozás erkölcsi mérlege szerint állapítottam meg a föntebbi számot, — ime, egyesületünk kerek számban harmadfélezer tagot számlál a feltünést keltett kilépések után is. Én azonban egy tökéletes egységről álmodozva, keveslem ezt a számot. Pénztárosunk a Közlöny egyik utóbbi számában figyelemreméltó kimutatást közölt tagjainknak az intézetek jellege szerint s az egyes intézetek között való megoszlódásáról; szomorúan látni e kimutatásból, hogy a magyar tanárság jelentékeny százaléka, a maga kárára, közös kárunkra, még mindig hijával van a testületi érzésnek. Régi baj ez, szomorúbb és gyógyíthatatlanabb az elvek összeütközésénél. Érzés, meggyőződés egymásra támadhat, egymáshoz békélhet, — de mit lehet tenni az idült közöny ellen? Megtesszük, amit tehetünk. Egységesítő törekvésünk talán nem lesz egészen sikertelen; de ha az lenne is, egy dolog bizonyos: ez az egyesület így is,

amint most van, a magyar tanárság országos egyesülete, érdekeinek leghűbb és legilletékesebb képviselője, a magyar iskoláért, a magyar tanárságért való hivatásos működésében s céljaira törekvésében megvan s reméljük mindenkor meglesz az Arany János háromsága: a hit, jog és erő.

Tisztelettel kérem jelentésem tudomásul vételét.

Sajó Sándor.

---

b) **A pénztáros jelentése.**

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Minden egyéb előtt azt az örvendetes tényt említem, hogy egyesületünk tagjainak száma ez évben is növekedett. Az 1911/12. évben belépett 116 új tag (115 rendes és egy alapító: Héber Bernát budapesti VII. ker. Barcsay-utcai főgimnáziumi tanár), egy eddigi rendes tagunk pedig (dr. Szilágyi Sándor budapesti V. ker. főgimnáziumi tanár, egyesületünk titkára) alapító tag lett. A tagok száma az egyesületi év végén 2687 (27 tiszteletbeli, 26 alapító, 2624 rendes és 10 rendkívüli tag), 78 taggal több, mint az 1910/11. év végén. Ez év végén 58 tagnak szűnik meg a tagsága, de azért a jövő év elején mégis több tagunk lesz, mint a mostani év elején volt.

Nem örvendetes azonban, hogy a befolyt tagdíj és előfizetési díj (19.212 K 94 f.) 652 K 50 f.-rel kevesebb, mint az 1910/11. évben volt. Ennek következtében a tagdíjhátralék, mely már a mult évben 2700 koronával szaporodott, az utolsó évben újból 2456 K-val megnövekedett, úgy hogy a vagyonmérlegben a tagdíjhátralék 12.656 K-val szerepel.

Az 1911/2. évi bevételek és kiadások részletes kimutatását (melyet tagjaink közt előre szétosztottam) összehasonlítva a költségvetéssel, az tűnik ki, hogy a bevételek az előirányzatnál kevesebbet, a kiadások pedig többet tesznek ki. A bevételek összege (27.758·99 K) a költségvetés bevételeinek összegénél (25.812·88) 1945 K 11 f-rel több ugyan, de ez csak azért van úgy, mert egyrészt az idei bevételek közt szerepel az 1912. évi államsegély is (2000 K), mely az 1911/2. évi költségvetésbe nem volt bevéve, másrészt pedig szerepelnek oly összegek, melyek nem elköltésre valók (mint pl. az alapító tagdíj 400 K, a takarékpénztárból kölcsönvett 200 K és 533 K 96 f, amit a fürdőkonviktus fizetett vissza.) A költségvetésben előirányzott bevételnél kevesebbet értünk el a tagdíj és előfizetési díj tételénél 1388 K-val és a megtérülő kongresszusi költségek tételénél 222 K 60 f-rel. Ellenben kedvezőbb volt a bevétel a hirdetésekért kapott összegnél 125 K-val, a kamatok és apró bevételekből befolyt összegeknél 288 K-val.

A kiadásoknak csak két tételére akarok megjegyzést tenni.

Az ügyviteli kiadások tétele (695·28) 104 K 72 f-rel kevesebb a költségvetésben előirányzott összegnél. Ez összegben pedig

benne vannak a tagdíjbeszedéssel járó összes költségek is. Bátran merem állítani, hogy e tétel az egyesület tisztviselőkarának takarékossága mellett tanuskodik.

A Közlöny költségei 2244 K 27 f-rel többet tesznek ki, mint amennyi a költségvetésben föl volt véve.

A Közlönyt 3100 példányban nyomattuk és terjedelme a költségvetésben fölvett 54 ív helyett $62^1/_2$ ív (1000 oldal) és 22 boríték à 4 oldal (88 oldal), amelyből 66 oldal szintén fölhasználható volt. A boríték költsége nem volt a költségvetésbe fölvéve és csak tagjaink többször kifejezett kívánságára jelent meg a Közlöny — egyelőre próbaképpen — borítékban. A jövő évi költségvetésbe már a boríték költsége is fel van véve és pedig úgy, hogy a Közlöny kissé csinosabb formában jelenjék meg, mint a lefolyt évben. A boríték költségét legalább részben meg kellett takarítani más tételnél s ezért a szétküldések számát kellett csökkenteni. Ahány szétküldés megtakarítható volt, ez annyi 100 K megtakarítását jelenti. Minthogy a költségvetésben 36 szétküldés volt felvéve, tényleg pedig csak 21 volt, a szétküldésen 1500 K-t takarítottunk meg. Az 1910/1. évi Közlöny $67^1/_2$ ív volt, az 1911/2. évi csak 14 oldallal volt ennél kevesebb. Ebből 66 oldal a borítékon kapott helyet, nem véve számításba a címlapokat.

A Közlöny nagy terjedelme nemcsak nagy költséggel jár, hanem mindjárt az év elején okoz nagy kiadásokat (az 1. füzet rendesen 7—8 ív). A tagdíjak nagyobb része pedig az egyesületi év II. felében, főleg április, május és június hónapokban folyik csak be. Ennek az a következménye, hogy a kifizetetlen nyomdai számlák az év első háromnegyed részében a pénztáros kezében nagyon összegyülnek. Ezt én némileg egészségtelen állapotnak tartom, amelyen azonban könnyen segíthetünk. Az alapszabályok 18. pontja azt mondja: »*A tagsági díj december 31-ig fizetendő.*« Ha a tagok az e pontban megszabott terminust megtartják, akkor minden rendben van. Ezen terminusra azonban a tagdíjnak alig harmadrésze folyik be. Erre pedig az alapszabályok ugyanazon pontja szolgáltat okot, mely a folytatásában (elég illogikusan) így szól: »*Azoktól, akik május elsejéig nem fizettek, a pénztáros költségükre póstai megbízással szedi be a tagsági díjat.*« A 18. pont ezen utóbbi része a pénztárost arra kárhoztatja, hogy január-, február- és márciusban majdnem tétlenül lesse, ki küldi be a tagdíját. Csak áprilisban indulhat meg a komolyabb munka, még pedig azzal, hogy április elején a pénztáros azon tagoknak, kik addig tagdíjukat be nem fizették, egy postatakarékpénztári befizetési lapot küld, egyszersmind figyelmeztetve őket, hogy azon tagoktól, kiknek tagdíját május 7-ig kezéhez nem veszi, május 8-án póstamegbízás útján fogja bekérni. A vidéki körök tagjaival azonban még ezt sem teheti, mert az alapszabályok 31. pontja *f)* alpontjában azt mondja, hogy »*A kör pénztárosa szedi be a tagsági díjakat . . . . és minél*

előbb, de legkésőbb április 15-ig beküldi az egyesület pénztárosának a fizetők névsorával együtt.« Minthogy pedig ezen úgyis nagyon későre szabott terminust a köri pénztárosok nagyobb része nem tartja meg (egyik körünk pénztárosa még a mai napig sem küldte be az 1911/2. évi tagdíjat, sem hátralékot, több köri pénztáros pedig csak júniusban küldte be a tagdíjak *egy részét)*, az egyesület pénztárosa a köri tagokat illetőleg nem is felelhet meg az alapszabályok 18. pontja követelményének, mert nem is tudja, hogy esetleg ki fizetett már, vagy ki nem. Hogy e bajon segítve legyen, én már a márciusi igazgatósági gyülésen indítványoztam az alapszabályok e két pontjában megszabott terminusok megfelelő változtatását, nevezetesen hogy a 18. pontban *május 1-je* helyett *január 1-je*, a 31. pont *f)* alpontjában pedig *április 15.* helyett *január 15.* tétessék. (Lásd az 1911/2. évi Közlöny 949. old.) Ha nem is merem remélni, hogy mindenki e terminusokat pontosan fogja megtartani, mégis az az előny származik, hogy idő marad a sürgetésre és a 18. pontban előírt postai megbízás mindenkinek küldhető *(a köri tagoknak is*, ha a megszabott határidőig nem fizettek).

Tagjaink nagy része megszokta már a postatakarékpénztári befizetési lapok használatát és mind kevesebb tagdíj érkezik utalványokon. Újabban már a postamegbízást is sokan megkedvelték és egyes tagjaink állandóan ezen az igen kényelmes, bár kevéssel költségesebb módon fizetik tagdíjaikat. Remélhető tehát, hogy a fenti változtatás egyrészt csökkenteni fogja a hátralékokat s másrészt még tagjaink kényelmére is fog szolgálni.

A tagok számáról már első helyen tettem jelentést. Úgy érzem azonban, hogy mulasztást követnék el, ha külön nem jelenteném a mélyen tisztelt közgyülésnek, hogy a most elmult év végén 6 tagunknál betelt a 40. tagsági év. E tagok a következők:

Dénes Ferenc lőcsei főgimn. tanár, dr. Erődi Béla udv. tanácsos, budapesti tanker. kir. főigazgató, ki 21 évig rendes tagunk volt, 1892/3 óta pedig tisztb. tag, dr. Kármán Mór kir. tanácsos, budapesti egyet. rendes tanár, ki 20 évig rendes tagunk volt, 1890/1 óta pedig tiszteletbeli tag, Kuncz Elek kir. tanácsos, kolozsvári tanker. kir. főigazgató, Tiber Ágost a budapesti II. ker. főreáliskola ny. tanára, az egyesület segélyző alapjának sok éven át kezelője, Zsoldos Benő sárospataki főgimn. ny. igazgató.

Az Orsz. Középisk. Tanáregyesület bevételeinek és

Tétel	Bevételek	K	f
1	Pénztári maradék az 1910/11. évről	1.078	48
2	Tagdíjak és előfizetési díjak	19.212	94
3	Hirdetési díjak	1.025	—
4	Kamatok	319	94
5	Állami segély 1911-re	2.000	—
6	» » 1912-re	2.000	—
7	Megtérült postaköltségek	80	31
8	Megtérült nyomdai költségek	226	52
9	Megtérült ügyvédi költség	22	04
10	Megtérült kongresszusi költség	620	30
11	Alapító tagdíj	400	—
12	A takarékpénztárból kölcsön	200	—
13	A Fürdőkonviktus visszafizetett	533	96
14	Vegyes apró bevételek	39	50
	Összesen	27.758	99

Budapesten, 1912 június 28-án.

kiadásainak részletes kimutatása az 1911/12. évről.

Tétel	Kiadások		K	f
1	Az egyesületi Közlöny költségei:			
	a) 1910/11-re:			
	Nyomdaköltség	1925 K 05 f		
	Írói díjak	526 » — »		
	A szerkesztő külön tiszteletdíja	300 » — f	2.751	05
	b) 1911/12-re:			
	Nyomdaköltség és szétküldés	13.709 K 72 f		
	Írói díjak	2.395 » 50 »		
	A szerkesztő tiszteletdíja	900 » — »	17.005	22
2	A tisztviselők tiszteletdíja:			
	Főtitkári tiszteletdíj	800 K — f		
	A titkár és gazda tiszteletdíja	300 » — »		
	A pénztáros tiszteletdíja (20.340 kor. 29 f. után 7%)	1.423 » 82 »		
	A segélyzőalap kezelőjének	240 » — »	2.763	82
3	Ügyviteli kiadások		695	28
4	Nyomtatványok		231	10
5	A körök jutaléka		883	40
6	Ügyvédi költség		99	94
7	Az egyesületi helyiség költségei:			
	a) Házbér	1.133 K 60 f		
	b) Fűtés és világításért	182 » 44 »		
	c) Egyéb kiadások	67 » 66 »	1.383	70
8	Könyvkereskedőnek és könyvkötőnek		47	88
9	Közgyűlési kiadások		125	84
10	A 2 fiumei jutalomdíjra		40	—
11	Kongresszusi költségek		42	65
12	200 K E. B. Főv. Takarékpénzt. $4^1/_2$%-os záloglevél		195	92
13	A Fürdőkonviktusnak kölcsön		96	50
14	200 K 4% koronajáradék a tkpénztárba		200	—
15	Az E. B. Főv. Takarékpénztárnak vissza		508	—
16	Vegyes apró kiadások		38	74
17	Pénztári maradék az 1912/913. évre		649	95
	Összesen		27.758	99

Müller József, pénztáros.

Az egyesület vagyonmérlege az 1911/12. év végén.

Tétel		Vagyon K	Vagyon f	Teher K	Teher f
1	Alapítványok:				
	Budapest székesfőváros alapítv. ... K 200.—				
	A magyar nevelési társaság alapítv. » 200.—				
	† Dr. Hajnald Lajos bíbornok-érsek úr alapítványa ... » 200.—				
	† Ipolyi Arnold püspök úr alapítv. » 200.—				
	† Görög Imre úr alapítványa ... » 290.90				
	Hegyesy Károly főg. tanár úr alap. » 200.—				
	Kirchner Lajos tanár úr alapítv. » 200.—				
	Vaszary Kolozs hgprim. úr alapítv. » 200.—				
	Semsey Andor tisztb. tag úr alapítv. » 200.—				
	† Szilágyi István főgimnáziumi igazgató úr alapítványa ... » 200.—				
	† Volf György főgimnáziumi igazgató úr alapítványa ... » 200.—				
	† Baksay István kir. tanácsos, ny. főgimn. tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Rombauer Emil főigazgató és főreálisk. igazgató úr alapítványa » 200.—				
	Dr. Székely István főgimnáziumi tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Dr. Schuschny Henrik isk. orvos és egészségtani tanár úr alapítv. » 200.—				
	† Bubics Zs. püspök úr alapítványa » 200.—				
	† Dr. Tedeschi Borbála úrnő, áll. fels. leányisk. igazg. alapítv. ... » 200.—				
	Avéd Jákó ny. főgimnáziumi igazgató úr tagdíjának megváltása » 126.—				
	Dr. Takách Menyhért jászói prépost úr alapítványa ... » 200.—				
	Bódiss Jusztin pannonh. főiskolai tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Dr. Pintér Jenő, főreálisk. tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Wodianer Arthur udv. tanácsos úr alapítványa ... » 200.—				
	Dr. Hajdu Tibor pannonhalmi főapát úr alapítványa ... » 300.—				
	Török Péter debreczeni ref. főgimn. tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Dr. Szilágyi Sándor budapdsti V. ker. áll, főgimn. tan. úr alapítv. » 200·—				
	Héber Bernát budapesti VII. ker. (Barcsai-u.) áll. fög. tan. alapítv. » 200·—	5.316	90		
2	Bútorok, felszerelés stb. ...	490	—		
3	Az egyesület volt elnökei arcképeinek értéke	2.800	—		
4	A tartalékalap ...	2.400	—		
5	A pénztári maradék az 1911/12. évről ...	649	95		
6	Tagdíjhátralékok ...	12.656	—		
7	A segélyzőalap vagyona a XLII. kimutatás szer.	51.530	49		
8	A fürdőkonviktus vagyona ...	7.224	37		
9	Előre fizetett tagdíjak és előfizetési díjak ...			610	10
10	A segélyzőalap vagyona ...			51.530	49
11	A fürdőkonviktus vagyona ...			7.224	37
12	Az egyesület egyéb vagyona ...			23.702	75
	Összesen ...	83.067	71	83.067	71

Budapest, 1912 június 28-án. ***Müller József,*** pénztáros.

Tételenkint megvizsgáltuk, az eredeti okmányokkal összehasonlítottuk és helyesnek találtuk.

Budapesten, 1912 június 28-án.

Balog Mór, dr. Szabó Péter, Fröhlich Károly,
az 1911. évi közgyűlés által kiküldött számvizsgálók.

Költségvetés az 1912/13. évre.

Tétel		Bevétel K	Bevétel f	Kiadás K	Kiadás f
	I. Bevétel.				
1	Pénztári maradék az 1911/912. évről	649	95		
2	Az 1912/13. évi tagdíjakból	15.000	—		
3	Tagdíj-hátralékból	4.000	—		
4	Előfizetési díjak (200 à 8 K)	1.600	—		
5	Hirdetési díjak	1.600	—		
6	Kamatok és apró bevételek	400	—		
7	Megtérülő kongresszusi költségek	222	60		
	II. Kiadás.				
1	A Közlöny költségei:				
	53 ív à 3100 példányban nyomatása és füzése (à 170.73 K) ... 9048·69 K				
	20 boriték 3100 példányban (à 62·25 K) ... 1245·— »				
	20 szétküldés (à 100 K) ... 2000·— »				
	írói díjak ... 2200·— »				
	a szerkesztő tiszteletdíja ... 900·— »			15.393	69
2	A tisztviselők tiszteletdíjai:				
	a főtitkár tiszteletdíja ... 800·— K				
	a titkár és gazda tiszteletdíja 300·— »				
	a pénztáros tiszteletdíja (22.360 K után 7%) ... 1565·20 »				
	A segélyző-alap kezelőjének ... 240·— »			2905	20
3	Ügyviteli kiadás			700	—
4	Nyomtatványokért			150	—
5	Közgyűlési költségek			300	—
6	A körök jutaléka			1500	—
7	Az egyesületi helyiség költségei:				
	a) házbér ... 1100·— K				
	b) fűtés, világítás ... 250·— »				
	c) egyéb kiadás ... 100·— »			1450	—
8	Könyvkereskedő és könyvkötő			200	—
9	A fiumei jutalomdíjak			40	—
10	Előre nem látott kiadások			300	—
11	Pénztári maradék az 1913/14. évre			533	66
	Összesen	23.472	55	23.472	55

Budapest, 1912 július 2.

Müller József, pénztáros.

c/ Jelentés

az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület segélyző-alapjáról az 1911/12-iki egyesületi év végén.

Mélyen Tisztelt Közgyűlés!

Segélyalapunk a lefolyt egyesületi évben rendkívüli nagy mértékben volt igénybe véve. Azonkívül, hogy az Eötvös-alapnál letétbe helyezett 8000 K n. é. értékpapirjaink kamatjaiból két tanárnak fia kedvezményes ellátásban részesült, a segélyalapból 20 folyamodónak is jutott segély. Az elmult esztendőben nyujtott segélyek összege nagyobb volt minden eddiginél és több mint kétszerese a tavalyinak. 15 tanári özvegy, 3 tanári árva és két munkaképtelen tanár folyamodványa érkezett be egyesületünk igazgatóságához, mely azt találta, hogy valamennyien reászorulnak a segélyre és összesen 1566 koronát szavazott meg nekik. Eddig az igazgatóság mindig abban a kedvező helyzetben volt, hogy nem kellett soha volt pályatársaink kérését visszautasítania, sőt itt-ott, hol a szükség igen nagy volt, a rendesnél valamivel nagyobb segélyben is részesíthette az illető kérvényezőket; mert tagtársaink mindig szíves gondoskodásukban részesítették és adományaikkal gyarapították egyesületünknek ezt az intézményét, mely — mint a tények mutatják — valóban égető szükséget elégít ki. Az elmult egyesületi évben azonban úgy látszik, mintha tagtársaink érdeklődése a segélyalap iránt megcsappant volna; mert szemben avval, hogy a megszavazott segélyek a tavalyiaknak kétszeresére emelkedtek, az adományok a lefolyt évben még negyedrészét sem érték el a tavalyiaknak.

Segélyalapunk pénztári forgalmáról a t. tagok között kiosztott kimutatás nyujt felvilágosítást és azért talán felesleges itt annak részletezésébe bocsátkozni. A segélyalap vagyoni állapotáról szóló kimutatás szintén a t. tagtársak között forog. E kimutatás szerint a segélyalap vagyona 51530·49 K, és így a vagyon emelkedése a tavalyi 50743·17 K, vagyoni állapothoz képest csak 787·32 K. Hogy a segélyalap vagyonának ezidei emelkedése nem érte el az utóbbi évekéit, éppen abban a körülményben leli magyarázatát, hogy míg a megszavazott segélyek összege tetemesen emelkedett, evvel szemben az adományok összege az előbbi évekéihez képest csökkent.

A befolyt adományok összege, melyeket a jelentéseimhez hozzácsatolt mellékletben részleteztem, 90·30 K. Indítványozom, hogy a t. közgyűlés a nemeslelkű adományozóknak köszönetet szavazzon.

Jelentésemet avval a kéréssel fejezem be, hogy t. tagtársaink szíves adományaikkal a segélyalapot abba a helyzetbe juttassák, hogy működését abban a mértékben folytathassa. mint az eddig lehetséges volt és hogy ne álljon be az a helyzet, hogy az igazgatóság elhúnyt pályatársaink szükölködő hátramaradottjainak kérését ne teljesíthesse.

Rados Ignác.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

XLII. Kimutatás az Országos Középiskolai Tanáregyesület segélyalapjának pénztári forgalmáról. (1911/12.)

Folyószám	Tétel	Bevétel K	Bevétel f	Kiadás K	Kiadás f
1	A XLI. kimutatás szerint a pénztári készlet a számadási év elején	2570	67		
2	Adományokból (részletesen kimutatva a mellékleten)	90	30		
3	Kamatok	1650	—		
4	200 K névértékű kisorsolt 4%-os földhitelint. szab. és talajjav. záloglevélért	200	—		
5	Felvételi díjak	407	—		
6	Irói díjak	10	50		
7	A középiskolai Műszótár 1909—1911. eladott példányaiért	115	20		
8	Földhitelintézetből a folyószámla terhére	140	50		
9	15 tanári özvegy, 3 tanári árva és 2 munkaképtelen tanár segélyezésére			1565	—
10	Befizetés a Földhitelintézetbe a folyószámla javára			230	90
11	1800 K n. é. földhitelint. 4%-os k. é. záloglevél vásárlása			1680	50
12	Kamatmegtérítés vásárolt értékpapirok szelvényeiért			4	—
13	Jutalék a Földhitelintézetnek				80
14	Költségek megtérítése és őrzési díj a Földhitelintézetnek			7	45
15	Ügyviteli és postaköltségek			10	91
16	Pénztárkészlet a számadási év végén			1684	61
	Összesen	5184	17	5184	17

Budapesten, 1912 június hó 28-án.

Rátz László s. k.
a segélyző-alap elnöke.

Rados Ignác s. k.
a segélyző-alap pénztárosa.

Tételenként megvizsgáltuk, az eredeti okmányokkal összehasonlítottuk és helyesnek találtuk.

Budapesten, 1912 június hó 28-án.

Balog Mór s. k. **dr. Szabó Péter** s. k. **Fröhlich Károly** s. k.
a közgyűlés számvizsgálói.

Melléklet a segélyalap pénztári kimutatásához.

Az 1911/12. egyesületi évben a segélyalap részére befolyt adományok.

Folyó szám	Adományozó	K	f
1	Hornyánszky Viktor	20	—
2	Singer és Wolfner	10	—
3	Magyar Orsz. Központi Takarékpénztár	25	—
4	Hettlinger József adománya	4	—
5	Baar Madas ref. felsőbb leányiskola	2	—
6	G. G.	1	80
7	R. J.	2	50
8	Bartoniek Géza	25	—
	Összesen	90	30

XLII. Kimutatás az Országos Középiskolai Tanáregyesület segélyalapjának vagyonáról.

F.-szám	Tétel	Activum K	Activum f	Passivum K	Passivum f
1	Az Eötvös-alapnál a Tanítók házaiban létesített két alapítványi helyre letétbe helyezve:				
	a) 7200 K 4%-os magyar koronajáradék al pari	7.200	—		
	b) 800 K magy. földhitelintézeti 4%-os szab. és talajjav. záloglevél al pari	800	—		
2	A Magyar Földhitelintézetnél letétbe helyezve:				
	a) 2 drb Tisza-szab. sorsjegy al pari és kamatja június 30-ikáig	402	66		
	b) a dr. Szemák István-féle 1000 koronás alapítványból eddig átadott 700 K n. é. 4%-os magy. koronajáradék al pari és kamatja június 30-ikáig	702	33		
	c) 35.000 K n. é. magy. földhitelintézeti 4%-os kor. ért. záloglevél al pari és kamatja június 30-ikáig	35.700	—		
	d) 4600 K n. é. magy. földhitelintézeti szab. és talajjav. záloglevél al pari és kamatja június 30-ikáig	4.646	—		
3	1426·25 K takarékpénztári betét és kamatja június 30-ikáig	1.460	54		
4	Készpénz	258	36		
5	Kötelezvény	200	—		
6	Magyar Földhitelintézet folyószámlájának egyenlege	160	60		
7	Vagyonmérleg:				
	Vagyon 1912 június 30-ikán			51.530	49
	Összesen	51.530	49	51.530	49

Budapesten, 1912 június hó 28-ikán.

Rátz László s. k.
a segélyalap elnöke.

Rados Ignác s. k.
a segélyalap pénztárosa.

A letétekről szóló hivatalos kimutatást láttuk, melynek alapján a fenti kimutatást helyesnek találtuk.

Budapesten, 1912 június hó 28-ikán.

Balog Mór s. k. **dr. Szabó Péter** s. k. **Fröhlich Károly** s. k.
a közgyűlés számvizsgálói.

IV. Kimutatás a szünidei fürdőkonviktusok pénztári forgalmáról (1911/12).

F.-szám	Tétel	Bevétel K	Bevétel f	Kiadás K	Kiadás f
1	A III. kimutatás szerint pénztárkészlet a számadási év elején	251	39		
2	Adományok (részletesen kimutatva a mellékletben)	486	—		
3	Kölcsön az O. K. T. pénztárából	96	60		
4	Az O. K. T. pénztárából felvett kölcsön és kamatainak törlesztésére			533	96
5	A Gyermekvédő Liga tavalyi adománya fejében 2 tanuló nyaralására			168	—
6	Adó és átiratási illeték			97	50
7	Ügyviteli és postai költségek			24	26
8	Pénztárkészlet a számadási év végén			10	27
	Összesen	833	99	833	99

Budapesten, 1912 június hó 28-án.

Rados Ignác s. k.
a segélyalap pénztárosa.

Tételenként megvizsgáltuk, az eredeti okmányokkal összehasonlítottuk és helyesnek találtuk.

Budapesten, 1912 június hó 28-án.

Balog Mór s. k., **dr. Szabó Péter** s. k., **Fröhlich Károly** s. k.,
a közgyűlés számvizsgálói.

IV. Kimutatás a szünidei fürdőkonviktusok vagyonáról.

F.-szám	Tétel	Activum K	Activum f	Passivum K	Passivum f
1	Pénztári készlet	10	27		
2	Máriatelepi telek értéke (vételára)	7.214	10		
3	Vagyonmérleg: Vagyon 1912 június hó 30-án			7.224	37
	Összesen	7.224	37	7.224	37

Budapesten, 1912 június hó 28-án.

Rados Ignác s. k.,
a segélyalap pénztárosa.

Helyesnek találtuk.

Budapesten, 1912 június hó 28-án.

Balog Mór s. k., **dr. Szabó Péter** s. k., **Fröhlich Károly** s. k.,
a közgyűlés számvizsgálói.

Melléklet a szünidei fürdőkonviktusok pénztári kimutatásához.

Az 1910/11. egyesületi évben a szünidei fürdőkonviktusok részére befolyt adományok:

Folyószám	Adományozó	K	f
1	X. Y. ... ...

Közgyűlésünk.

Külsőségekben csöndes és szerény, tartalomban komoly és értékes volt a nyár elején tartott XLVI. évi közgyűlésünk. Budapesti közgyűléseink megszokott színhelyét, a Magyar Tudományos Akadémia heti üléstermét éppen a közgyűlés munkájának sokféleségére való tekintettel kellett az idén más, több teremmel rendelkező hellyel fölcserélnünk; így jutottunk a tudományegyetem bölcsészeti karára. A Trefort-kerti nagy előadó-terem, népszerű nevén a *gólyavár* szinte félelmesen nagynak látszott eleinte: attól lehetett tartani, hogy a nyári pihenőre siető tanárság csekélyebb érdeklődése miatt a közgyűlés tagjai szinte el fognak veszni benne. Annál nagyobb öröm volt látni, hogy a nagy terem meglehetősen megtelt: a közgyűlés olyan népes volt, hogy az akadémia heti üléstermében csak nagyon szorongóan férhetett volna el. Pedig az idei közgyűlés nem igért semmi szenzációt; azok az izgalmak, amelyek egy évvel ezelőtt fogva tartották a tanárságot, már az év folyamán elcsöndesedtek s előrelátható volt, hogy a közgyűlésen alig eshetik róluk szó. A magyar tanárság a komoly munka szeretetével és vágyával eltelten sereglett az idei közgyűlésre: ez lehet a legméltóbb jellemzője magának a közgyűlésnek s egyben megillető dicsérete a tanárságnak. Bizonysága ez egyszersmind annak is, hogy a magyar tanárság szinte ösztönszerűen fordul a komoly, hivatásos munkásság felé, mihelyt egy kissé is mentnek érezheti magát az izgalmaktól és zaklatásoktól.

* * *

Június elsején volt a szokásos ismerkedő-est az *Erzsébetvárosi Kaszinó* szép kerthelyiségében. Budapesti és vidéki kartársak egyaránt szép számmal voltak jelen s a csöndes beszélgetés fűszeréül vidáman élvezték Gaal Mózes és Kempf József és mások jókedvű és szellemes felköszöntőit. Éjfélre járhatott az idő, mire a társaság oszladozni kezdett.

* * *

A kétnapos közgyűlés komoly és értékes munkát végzett: mélyenjáró előadásai, nagyfontosságú határozatai egyaránt az iskola tökéletesítésének vágyáról tanuskodnak. A közgyűlés munkája — így lehetne talán mondani — a reform jegyében folyt le. *Imre* Sándor előadása nagy tudással szólott a gyökeres reform megalapozásáról, maga a vágy pedig, a reform vágya, az újnak, a tökéletesebbnek a keresése és kívánása sokoldalúan nyilvánult meg a közgyűlés szakosztályaiban. Vagy öt szakosztály ülésezett külön-külön; nagyon örvendetes, hogy valamennyinek volt kellő számú, érdeklődő hallgatósága. A ma még szerte ágazó s helyenkint szinte mohó reformtörekvések jogosultságát és értékét nem lehet így külön-külön megállapítani; a partikuláris irányzatoknak egy magasabb, összefoglaló, egységes szempont alá kell majd kerülniök,

a magyar nemzeti szempont alá. Nehéz, de dicső munka vár a reform leendő vezérére; kiváló elme s erős lobogású magyar lélek kell e vezérséghez.

* * *

A közgyűlés meghivott vendégekül tisztelte a tudományegyetem rektorát s bölcsészetkari dékánját. Talán most volt először, hogy a tudományegyetem ily hivatalos képviseletben vett részt egyesületünk közgyűlésén. *Fröhlich* Izidor rektor igen meleg szavakban mutatott rá az egyetem s a középiskola munkájának egységes nemzeti céljára s méltányoló szavakkal fejtegette, hogy az egyetem azon az alapon épít tovább, amelyet a középiskola nyujt neki. A közgyűlés másrészt melegen üdvözölte a magyar tanítóság egyetemes gyülését: közgyülésünkön így füződött egybe a rokonérzés szálaival a magyar közoktatás alsó, közép és felső ágazata. Ez a kis mozzanat alkalmas kiindulópontul szolgálhatna talán a három ágazat között való szorosabb kapcsolat kívánatos megteremtésére is. Örömmel láttuk ezen a közgyülésen is a katonai nevelés hivatalos részvételét *Burza* Károly vezérkari őrnagy s *Tóth* Sándor vezérkari százados urak személyében. Hálás tisztelettel láttuk, hogy, mint az egyetem rektora, ők is lankadatlan figyelemmel kísérték tanácskozásainkat. Örömmel jegyezzük ezt föl, mint a nemzeti nevelés egységének egy biztató jelét. Egészben véve megelégedéssel tekinthetünk a közgyűlés lefolyására: munkája komoly, hangulata harmonikus volt; e harmóniában meleg tónusokban nyilvánult meg ismételten is a becsülő ragaszkodás az elnök személyéhez s a hálás elismerés az ő működése iránt.

* * *

A közgyűlés első napján társas ebédre gyűltünk össze az Erzsébetvárosi Kaszinó kerti termébe. Ünnepi ebéd volt ez, ünnepi felköszöntőkkel. Ezek során az egyik, a dr. Nagy Zsigmond felköszöntője, különösen is meleg és lelkes tapsra ragadta a jelenvoltakat. Örömmel hallottuk ezt a felköszöntőt, mert meleg közvetetlenségű s őszinte szívből áradó szavakban olyan érzéseket tolmácsolt, amelyek mindnyájunk szívében élnek s mert nemhivatalosan lendületes hévvel ki tudta fejezni azt, amit hivatalosan ma még alig lehetne elmondani a félreértés veszedelme nélkül.

Dr. Nagy Zsigmond körülbelül a következőket mondotta:

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim! Méltóztassék nekem megengedni, hogy most, mielőtt figyelmünk nagyon elszóródnék, minden hivatalos megbízás nélkül, tisztán és kizárólag saját szívem ellenállhatatlan ösztönzése folytán elmondhassam azt, amiről úgy érzem, hogy mindnyájunk szívében ott van s mindnyájunk ajakáról elröppenni készül. Poharat akarok üríteni a távollevőkért, akiknek jelen nem létele mindnyájunknak annyira szokatlan, sőt merem mondani, annyira fájdalmas, hogy szó

nélkül nem maradhat. Azokra a katholikus papi férfiakra gondolok, akik ebben az esztendőben kiváltak egyesületünkből, melynek hosszú időkön át oszlopai, díszei és szeretettel körülvett tagjai voltak. Keresem szememmel ezt is, azt is, aki máskor mindig itt volt közöttünk, s bölcseségével okulásunkra, kedvességével vidulásunkra volt, de akik közül ma senki sincs jelen közöttünk. És ebben a pillanatban felújulnak lelkemben egyesületünknek azok a diadalmas napjai, midőn a magyar nemzeti művelődés egyenlő hő szerelme meleg ragaszkodásban egyesítette a magyar középiskolai tanárság minden vallású és minden fajtájú tagját. Ott látom magunkat Pannonhalmán, a magyar keresztény műveltség legősibb tűzhelyénél, a bencések utólérhetetlen vendégszeretetének szíveket egybeolvasztó tűztengerében, szemlélem századok hosszú folyamán felhalmozott kultúrkincseiket és szomjú lélekkel szívom magamba a tanulságokat és okulásokat, melyek a soraikból kikerült előadók munkáiból felénk áradnak. Azután az a másik kép villan meg lelkem előtt, mikor egy évvel később ugyanez a gyülekezet nemcsak hiánytalanul, hanem tán még tagjaiban gyarapodva jelent meg a magyar nemzeti műveltségnek egy másik ősi intézetében, a debreczeni kálvinista kollégiumban, amikor engem is, ki felavatott református lelkész vagyok, az a soha el nem feledhető kitüntetés és öröm ért, hogy két római katholikus lelkészjellegű tanártársamat fogadhattam házamba szívesen látott vendégeimül, akikhez máig és örökre a legmelegebb barátság gyöngéd szálai fűznek.

A magyar nemzeti műveltség egységének, a magyar tanárvilág egyetértésének voltak ezek verőfényes napjai.

Es ma!? Ki tudná megmondani, minő vészthozó démoni hatalom tépte meg egyességünk örök erejűnek hitt láncait. Annyi jeles, tudós, lelkes tagja egyesületünknek egyszerre kivált sorainkból. A bencések, a premontreiek, a piaristák, a cisterek, akik minden más országbeli társaiktól különbözőleg a mély vallásosság és hithűség mellett a szabadelvű haladás és tudományosság fáklyavivői is voltak a magyar nemzet szellemi világában: most egyszerre elszakadtak tőlünk. Elszakadtak pedig előttünk teljesen ismeretlen okokból. Mert egyesületünk ma is az, ami volt a multban, a különböző jellegű magyar tanárok egybekötő kapcsa, a magyar kultúra egységének záloga, a mindnyájunkat közösen érdeklő tanügyi elvek és eszmék ápolója és hű gondviselője.

Ha nem úgy volna, akkor sem én, sem velem együtt többi református felekezetű tanártársaim nem maradnánk meg olyan egyesület körében, amely a mi előttünk is minden földi kincsnél drágább és becsesebb javaink: hitünk és vallásunk ellen intézne támadást. És hogy mi itt vagyunk, szilárd biztosítékul szolgálhat más vallású tanártársainknak is, hogy amíg ez az Egyesület a mostani vezetőség szellemében halad, addig innen kiküszöbölünk minden olyan irányt vagy áramlatot, amely a magyar tanárság egységének a megbontására vezethetne.

Poharamat a körünkből nagy fájdalmunkra hiányzó római katholikus lelkész jellegű tanártársaim egészségére és jóllétére ürítem s bár nem remélhetem, hogy szavam eljuthat hozzájuk, még is feléjük fordulok és szívem teljes őszinteségével hívom őket vissza közibénk: Jertek, szeretett testvéreink. Helyetek fenn van tartva sziveinkben is, sorainkban is! Jertek és építsük újra együtt a magyar nemzeti művelődés dicső csarnokát!

Isten éltesse a magyar szerzetes tanárokat!

* * *

Természetesen, ez az emlékezetből feljegyzett beszéd nem adhatja vissza az eredetinek minden szavát s különösen nem képes éreztetni azt a melegséget, amely a szónok szívéből önként és ellenállhatatlan erővel buzogva, valamennyi jelenlevőre olyan mély hatást tett. De bizonyára érdemes ideiktatni ilyen formájában is, mint a közgyűlés egyik legjellemzőbb s legértékesebb mozzanatát.

Egyéb, különösebb följegyezni való talán nincs is az idei közgyűlésről. Zajtalan volt ez a közgyűlés; olyan, mint a csöndesen termékenyítő májusi eső. Adja Isten, hogy gazdag kalászérés, bő aratás következzék rája . . . *S.*

Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.

A magyar középiskolai tanárság idei közgyűlésének gazdag műsorát érdekesen egészítette ki az új segítő egyesület igazgatósági, választmányi és közgyűlése.

A tanügyi reformok magas vitájába új hang vegyült: a szeretet, könyörület hangja, mely vigaszt és jobb jövőt hirdet az új nemzedék sorsüldözöttjeinek.

S nemcsak igéri, hanem ha a jelek nem csalnak, várakozáson felül meg is valósítja azt. A legszebb ilyen jelek közé tartozik a folyton emelkedő taglétszám s a fiókok versengő buzgalma. Csak kettőt legyen szabad itt a legutóbbi események közül követésül fölemlíteni. A székesfehérvári főreál a lefolyt tanév alatt nemcsak az alapító (1000 korona) tagdíjat hozta össze, hanem van már 600 koronája a második alapító tagságra is. E fényes sikert buzgó tanári karának köszönheti; neves tornatanára Vörösmarthy Mihály felajánlja a tornaverseny jövedelmét, végül az intézet egy hatalmas ifjusági hangversennyel belevonja az egész város közönségét.

A másik példa egyelőre csak határozat, de valóban mintául szolgálhat. A dévai állami főreál tanári kara 1912. június 8-án a következő határozatokat hozta:

1. Belép az egyesület alapító tagjai sorába.

2. Ez összeget kisebb-nagyobb részletekben fogja az egyesület pénztárába befizetni, de úgy, hogy a kikötött öt év alatt letörleszti.

3. E célból összegyüjti a magán, érettségi és felvételi vizsgadíjak 5%-át.

4. Ide fordítja a tanári kar által rendezendő ifjusági koncertek tiszta jövedelmének $^1/_3$-át.

5. Esetleg még külön népszerű felolvasásokat, matinékat stb. rendez.

6. Az első ezer korona befizetése után elkezdi a második stb. alapítótagsági díjak gyüjtését.

Göllner Károly dévai igazgató és Mihályi Elemér fiókelnök urak eme pompás tervét itt a közgyülési beszámoló előtt ajánljuk kartársaink szíves figyelmébe.

Az 1912. július 2-án délután 6—8-ig tartott igazgatósági és a július 3-i választmányi ülés megállapította a közgyülés elé terjesztendő jelentések, javaslatok programmját.

Maga a közgyülés július 3-án d. e. 9—10 óra között a tud.-egyetem XI. sz. tantermében a következők jelenlétében folyt le: Dr. Theisz Gyula elnök, Rimpfner Béla és dr. Szekeres Kálmán alelnökök (a vidéki alelnök kimentette magát), Baumgartner Alajos, dr. Zimányi Dániel, dr. Privorszky Alajos, Haszler Károly, Schmidt Márton, Lévay Ede, Szerényi Géza, Samu István, dr. Romsauer Lajos, Szőts Gyula, dr. Varga Bálint, Andor Tivadar, Theisz Jenő, Kosári István, Heller Bernát, Békássy Sándor, Gagyhy Dénes, Bonyhádi Ede, Domokos Jenő és Németh József Budapestről, míg vidékről: György Alajos, Gedő Miksa (Losoncz), dr. Jahn Károly (Brassó), Gábor Áron (Temesvár), Kardos Albert, dr. Rorák Imre, Paulovits Károly (Czegléd), Ignátz Ernő, Csebi Pogány Kornél, Horvay Róbert, Szeremley Béla, dr. Vág Sándor, Kardos Albert, Kronstein Béla (Debreczen), Tóth Ferenc (Pozsony), Kmoschek Elek (Gyöngyös), Nagy Sándor (Zilah), dr. Erdődi Ármin (Vágujhely), Takács Gyula (Versecz), dr. Szabó Ernő (Arad), Hegedüs Árpád (Nagyvárad), Zwick Vilmos (Selmeczbánya), Mihályi Elemér (Déva), Marschalkó Gusztáv (Hajduböszörmény), Bruckner Károly (Késmárk), Faragó József (Sopron), Varvasovszky János (Kaposvár), Kiszely Géza (Bonyhád), Pap Mózes (Székelykeresztur), Varannai István (Szakolcza), dr. Fürst Aladár (Székesfehérvár), Klauber Frigyes (Eger), Sándor Vence (Szatmár), Holló Lajos (Pécs).

1. Az elnök lelkes beszéddel nyitotta meg a közgyülést. »A magyar tanárság örömmel, önbizalommal, sőt büszkeséggel tekinthet az 1911. évre, mert benne egy nemescélú, áldásos működésre hivatott új intézményt teremtett meg.

A T. Ö. és Á. S. O. E. eszméje nem volt új; 30 évvel ezelőtt szülemlett meg a Magas-Tátra alján, a lőcsei tanárság körében. De a szózat akkor nem talált visszhangra, elhangzott a pusztában.

Azóta nagyot fordult az idő kereke. Bekövetkezett az irtózatos drágaság, mely az iskola szerény munkásait is harcba

sodorta. A létért való küzdelemben kongresszus kongresszus után következett és a tanárság is megértvén az idők intő szavát, tömörülni, szervezkedni kezdett.

Ezt a kedvező pillanatot felhasználva újra lanszíroztam a Segítő Egyesület régi, 30 éve elhantolt tervezetét. És a szózat most visszhangra talált a Kárpátoktól Adriáig, Pozsonytól Brassóig úgy, hogy rövid pár hét alatt 800-an jelentkeztek tagul az egyesületbe.

Akik jelen voltak a Tanáregyesület mult évi közgyűlésén, jól tudják, hogy egyesületünk megalakulása nem ment simán. De megtörtént, mert meg kellett történnie. Az eszme elfogta volt az elméket, a lelkesedés elragadta a sziveket s a jó ügynek diadalmaskodni kellett az útjába került akadályok dacára is.

Az alapszabályok jóváhagyása is nehézségekbe ütközött. A belügyminisztérium számos kivánalmat támasztott, amelyek elfogadásával némileg túlléptük hatáskörünket. Azonban tekintve azt, hogy periculum in mora és hogy e kivánalmak nem az igazgatóság, hanem a tagok és közgyülés jogkörét igyekesznek kiszélesbíteni, elfogadtuk azokat a közgyülés utólagos jóváhagyásának reményében.

Az alapszabályok megerősítése után az egyesület megkezdte hivatalos működését. A tagok száma nőttön-nőtt, úgy hogy ma több mint 1400 tagot számlál.

Hozzá milyen tagokat! Van köztünk pl. egy főigazgató, ki valóságos apostoli buzgalmat fejt ki egyesületünk javára pozsonyi tankerületében. És a fiókelnökök mind, az igazgatók zöme, továbbá valamennyi tagtársunk mind, mind ki akarják venni részüket a munkából.

És mi itt, szerény munkásai a közügynek, könnyekig való meghatottsággal, de fölemelő önbizalommal olvassuk azokat a kedves sorokat, amelyekkel a lelkes tagtársak a nemes célra gyüjtött adományaikat kisérik.

És mégis az általános lelkesedés közepett — mint a Közlöny utolsó számában olvasom — egy vidéki tanári kör azon a ponton van, hogy szükkeblü határozatot hozzon.

Pro és contra vitatkoztak afölött, vajjon a rendelkezésre álló 1000 koronás alapítványt átadják-e a központnak, vagy speciáliter az illető kör özvegyei számára kamatoztassák azt. A döntést szerencsére őszre halasztották.

Tisztelt közgyülés! Szóba hoztam e dolgot, mert »exempla trahunt«, mert egyetlen testület önző, szükkeblü határozata alapjában megrendíthetné a testvéri szereteten épülő egyesületünket.

Teljes tisztelettel kérem tehát az illető tanári kört és kérve kérem az ország összes fiókjait, minden tagtársunkat, hogy csak jó, követésre méltó példákat statuáljanak.«

Végül megemlékezik dr. Heinrich Alajos budapesti, Körmendy József pécsi és Krcselich László soproni tagtársak elhunytáról s utána az első rendes közgyülést megnyitja.

Jegyzőkönyvhitelesítők: dr. Varga Bálint és dr. Romsauer Lajos. Dr. Varga Bálint melegen üdvözli az elnököt, kit a közgyűlés is lelkesen megéljenez.

2. Németh József titkári jelentését panasszal kezdi, mert még kevésről lehet beszámolni; mindössze 5 ülésben merült ki a tisztikar működése. Viszont a sok szép igéret, adomány mind ismeretes már vagy április 21-i választmányi ülésen felolvasott titkári jelentésből, méginkább pedig a Tanáregyesület, illetőleg dr. Lévay Ede szerkesztő úr szivessége folytán a Közlöny 14 cikkéből.

Ezért bővebben ismerteti az elnökség 30 kávéházi összejövetelét, az elnök bámulatos munkabirását. Fiókok működéséről közöl továbbá egy összefoglaló kimutatást: 17 intézet szavazta meg a vizsgadíjak 5, négy a 10%-át, míg az Orsz. Ref. Tanáregyesület zilahi közgyűlése az összes ref. gimnáziumok figyelmébe ajánlotta az 5% megszavazását. Hangversenyt, előadást, ifjusági bált rendezett több mint 30 intézet, úgy ezek, mint más 15 a jövőben is évről-évre igérik ilyenek tartását.

Alapító tagul jelentkezett összesen 9 intézet: a czeglédi, debreczeni ref., losonczi, szatmári kir. kath., szegedi áll. főgimnáziumok, a dévai, győri, székesfehérvári főreálok és a Franklin társulat.

»Az utolsó 3 hónapban részt vett a munkában az egész tisztikar, néhány magas színvonalú gyülés, a május 17-i tisztelgés a V. K. min.-ban, a hónapokig húzódó tárgyalás a bankokkal, tagsági igazolványok szétküldése, mind jelzik az intenzivebb egyesületi életet.

Ha most a nyári pihenő megszakítja is munkánkat, hisszük, hogy a f. év végére az egyesület alapjai szilárdan állnak, lesz kijavított alapszabály, ügyrend, lesz folyton gyarapodó pénztár, legalább 2000 tag, akiknek fegyelmezett kitartása, önzetlen buzgalma biztosítja majd a kitüzött nemes célt.«

A titkári jelentést a következő gondolattal végzi:

»A magyar tanárságnak alig félszázados testületi multja van. Az abszolutizmus évei utáni emberöltőben legjobbjaink erejét a tantervek, a tanárság nagy erkölcsi értékei foglalkoztatják. Ekkor alakulnak ki iskoláink, tantárgyaik, azok modern módszerei. A második emberöltőben már túlsúlyba jut az a törekvés, mely a tanárság társadalmi, anyagi helyzetét igyekszik összhangba hozni végzett tanulmányai, munkája értékével. Hisszük, hogy a magyar t nügy szervei, az orsz. közoktatási tanács, az egyes tanáregyesületek biztosítják majd mindkét téren az egészséges fejlődést.

Most a harmadik emberöltő küszöbén differenciálódik a mi egyesületünk, az Országos Tanáregyesület e testvérhajtása, hogy a tanárság legintimebb érdekeit elégítse ki, legbántóbb bajait szüntesse meg, vagy amint Paal Gusztáv, a marosvásárhelyi kollégium igazgatója nemrég írta: »hogy már valahára a saját érdekeinkért is dolgozzunk«.

3. Baumgartner Alajos olvasta fel ezután gondos számvevői jelentését, bárha be kellett vallani, hogy a pénztári kimutatást csak a polgári év végén tudja pontosan jelenteni.

Elsőben rámutat az özvegyek szomorú sorsára, mert az állam mostohán gondoskodik róluk. Az özvegyi nyugdíj nagyjában egyenlő a férj utolsó fizetésének 30%-ával; az árváknak pedig csak akkor jár pótlék, ha hárman vannak.

A régi, 30 éve fölvetett eszmét 1911 októberében már 1000-en magukévá tették. Örült, mikor látta, hogy a szenvedélyes harcok idején minden frakcióból siettek egyesületünkbe belépni.

Egy kis ellentétet azonban kénytelen kiemelni. Míg két (sőt újabban három) lelkes vidéki tanári kar egyéb tagsági kötelezettségei mellett az 1000 koronás alapító tagdíjat is összehozta s be is fizette, addig egyik budapesti tanári kar kijelenti, hogy nem lép be, mert a tagdíj nagyon drága.

Tagjaink száma *1400*; jogos a reményünk, hogy bár eleinte szerényebb, idővel talán hathatósabb segélyt adhatunk, mert ha a tanárság helyzete javult is a VII. fiz. osztállyal, családi pótlékkal, a netán megadandó lakpénzzel, az özvegyi nyugdíj csak a legminimálisabb emelkedést fogja mutatni.

Bízik a tanárság testületi, kartársi, sőt baráti szellemében; bízik azért is a jövőben, mert úgy látja, hogy mindenütt derék, buzgó kartásak lettek fiókelnökök. Köszönetet mond nekik pontos kimutatásaikért, szíves értesítéseikért.

Kéri őket és az összes tagtársakat, hogy 1912 dec. 31-ig tagsági díjaikat fizessék be.

Felhívja azon fiókok elnökeit, honnan még semmi pénz nem jött, hogy f. évi szeptember folyamán lehetőleg mind a 25 koronát, de legalább is az esedékes díjakat küldjék be.

Mivel úgy a tagok száma, mint a befolyt összegeké naponként változik, kéri a közgyűlést, hogy a következő általános kimutatással elégedjék meg:

400 koronás tagdíjrészletből befolyt	2700	kor.	— fill.
Rendes » »	6272	»	— »
Adomány, vizsgadíj stb. »	5083	»	16 »
Összesen	14.055	kor.	16 fill.

Mindkét jelentést örömmel vette tudomásul a közgyűlés.

Takács Gyula (Versecz) megmagyarázza, hogy miért nem küldték be tagdíjaikat. Ők azokat pontosan beszedték s 5%-ra kamatoztatják.

Dr. Horvay Róbert örvendetesnek tartja, hogy a befolyt pénz $^1/_3$-a mellékjövedelem.

Zwick Vilmos a selmecbányai liceum pénzgyüjtését említi fel: 190 korona már van; az ősszel egy tornaünnepély, úgyszinte a zenekör hangversenyeinek féltiszta jövedelmét a segítőegyesület javára fordítják.

Elnök bejelenti, hogy a zombori fiók 200 koronát küldött be és az Országos Tanáregyesület népszerű volt alelnöke, Bódiss Jusztin, 10 koronát.

Fölvetődött az a gondolat is, hogy a beiratási díjból kérjünk a vallás- és közoktatásügyi minisztertől. De az elnök kijelentette azt a nézetét, hogy addig, míg segélyt nem adunk, nem akarja igénybe venni a minisztérium támogatását.

4. A közgyűlés azután tudomásul vette a belügyminisztériumtól eszközölt módosításokat.

5. Ezután Samu István előadói jelentése következett, kit az igazgatóság azzal bízott meg, hogy a tanítóképzők, siketnémaintézetek stb. föl vagy föl nem vételéről tegyen indítványt.

A közgyűlés egyhangúan az eredeti alapszabály fenntartása mellett nyilatkozott.

Végül dr. Varga Bálint üdvözli a tisztikart és előadót; hiszi, hogy az elvetett magból terebélyes fa fejlődik.

Elnök megköszöni a jelenvoltak szíves érdeklődését, az egyetemi dékán úrnak a terem átengedését s a gyűlést bezárja.

* * *

Mivel a július 2-iki igazgatósági és a 3-iki választmányi ülésen elfogadott alapszabály módosítást a közgyűlés nem tárgyalhatta, mert a 63. §. szerint 100 tag nem jelent meg, az elnökség ugyanezen pont szerint július 31-ére rendkívüli közgyűlést hívott össze a budapesti II. ker. áll. főreáliskola dísztermébe.

E közgyűlésen megjelentek dr. Szekeres Kálmán elnöklete alatt Andor Tivadar, Baumgartner Alajos, Dunay Zoltán, Kunfalvi Rezső, Pintér Jenő, dr. Romsauer Lajos, Reiszig Adolf, Schmidt Márton, Zimányi Dániel, Zimányi József, Zsámboki Gyula Budapestről, Bakos István (Temesvár), Faragó Márton (Győr) Révész Lajos (Debreczen) és Németh József jegyző.

Elnök megnyitván az ülést, elmondja a rendkívüli közgyűlés összehívásának körülményeit. Majd a titkár ismertette a módosítások célját. Ha nem is nagy fontosságúak e módosítások, mégis sürgősek, mert zavarokat idéznének elő új egyesületünk életében. Ilyen sürgős intézkedést kívánt a nyugdíjasok ügye, kik a fiókoktól távol állván, nem rendes tagsági díjat tartoznak majd fizetni, hanem 400 koronát. A nőtlen és nőtagok jogait, azok kedvezményeseinek bejelentését pontosabban kellett megállapítani, ami a 19. §. teljesen új szövegezésében meg is történt. A zombori fiók indítványára elhagyta a közgyűlés a 38. §-t. A többi módosítás pedig mint a 48., 49., 51., 52. §-oké, azt célozza, hogy úgy az igazgatósági, mint a választmányi ülés határozatképes legyen mindig. Azért minden 100 tag után egy igazgatósági tagot választ; viszont a fiókelnököt elfoglaltsága esetén más megbízott helyettesítheti és 15 tagot számláló fiók két tagot küldhet a választmányba. A közgyűlés beható eszme-

csere után valamennyit elfogadta. Hisszük, hogy e módosítások jóváhagyását sikerül elérni s az új tanévvel az egyesület alapvetése teljessé, biztossá lesz nemcsak azáltal, hogy a még tartózkodó tanári karok belépnek, hanem azzal is, hogy egyes fiókjaink ragyogó példáját követik.

Németh József,
titkár.

KRÓNIKA.

Morálpedagógia.

Ezt a tekintélyt követelő kifejezést 1908 óta kapták fel, amikor Londonban tartották meg az 1. morálpedagógiai kongresszust. Nézzük csak, mit is jelent ez »morálpedagógia«. Szerintem pleonazmust, mert minden igazi pedagógia morális egyúttal — különben nem is az. Széltében erkölcsi nevelést értenek alatta, melynek óriási keretei tetszés szerint tágíthatók, olyannyira, hogy a fogalom körül még a szakemberek körében is bizonytalanság uralkodik. Beigazolta ezt a most Hágában aug. 22-től 27-ig lefolyt 2. nemzetközi morálpedagógiai kongresszus is, melynek már előzőleg megjelent vaskos jelentései[1] a legkülönbözőbb tárgyköröket felölelik. A gyermekek fogzásától a tisztek hivatásos kiképzéséig akadunk ott értekezésekre a legnagyobb változatosságban. Hogy ez a túltermelés bizonyos túlterhelésre és szétforgácsolásra vezetett, csak természetes. Szóval ez ismét olyan nagydimenziójú kongresszus volt, melyben az egyének százával valóságos tömeg-szónoki háborút vívtak. Nehéz soruk volt az elnököknek is, akik folyton osztási műveleteken törték fejüket, az idő és jelentkezett felszólalók számából megállapítván azt az 5, 7 vagy legfeljebb 10 percet, melyet egynek-egynek juttathatnak. Minthogy továbbá a tárgyalások a plénumon kívül szakosztályokban is folytak, még a passzív hallgatóval szemben is rendkívüli igényeket támasztottak. Az első kongresszus 1800 tagjával szemben a mostani csak kb. 800 tagot számlált, akik közül vagy 5—600 lehetett jelen. Eljöttek ők a világ minden tájáról; volt egy eleven miniszterünk is (Egyiptomból), azután japán, kinai, sőt hindu. Olaszország a nyelvkérdés miatt neheztelt igaz ok nélkül és távoltartotta magát. Az előkészületekhez képest Németország is aránylag gyengén jelent meg. Magyarország számban és súlyban méltóan volt képviselve. Lehettünk vagy huszan, akik közül két egyetemünk pedagógus triásza (Finácy—Kármán—Schneller) derekasan megállta a helyét. Az

[1] *Mémoires sur l'Education Morale* présentés au deuxième congrès international d'éducation morale à La Haye. Publié par Mlle A. G. Diserinck 1e — 3e partie et Supplément. (La Haye, M. Nijhoff 1912, 1072 pages.) Ehhez a négy kötethez járul még az amerikai munkatársak külön angolnyelvű kötete (195 lap). Ez az 5 kötet összesen 228 értekezést tartalmaz; a londoni jelentésben, *Papers on Moral Education* (London, D. Nutt), kb. 120 volt.

ő értekezéseik tudományos színvonala a tolakodó dilettantizmus tömegéből messze kivált. A tüzvonalban mindvégig megmaradtak Francia- és Angolország; mellettük bőven szerepelt a vendéglátó Hollandia.

Ezen külsőségek után lássuk magát a kongresszust. Minél tovább és minél figyelmesebben követtük a tárgyalásokat, annál világosabban jöttünk tudatára annak, hogy ott nem is annyira a pedagógiáról mint tudományról vitatkoztak, mint inkább az erkölcstan tanításának örve alatt a különböző világnézetekről. Egy nemzetközi kongresszus cégére alatt igazában az a régi vita folytatódott itt, vajjon az ifjúságot az erkölcsre a vallás alapján tanítsuk-e, vagy anélkül?

Ha elképzelem, hogy idehaza a parlamentben és a társadalomban, egyesületekben és a sajtóban ezek az ellentétek folyvást kisértenek és egymásba ütköznek s mintegy idült morálpedagógiai kongreszusban nyernek kifejezést, úgy ezért bizony alig volt erdemes messze földre zarándokolni. Bár az a puszta tény is vigasztaló, hogy ez a szakadozottság más kultúrállamokban is észlelhető. Mégis érdekes, sőt tanulságos volt, ezt a küzdelmet, mely nem ritkán drámai erővel tört elő, közvetetlen közelségből és a hivatott vezérek ajkáról szemlélni. Már a megnyitó ülésen feltünést keltett a kongresszus védőjének, az anyakirálynénak, képviselője útján küldött üdvözlete, mely a vallás dicsőítésében csúcsosodott ki s ezen irány hívei részéről le is foglaltatott. Azután napokon keresztül, részletkérdésektől eltekintve, *ez* volt a téma. Szinte hihetetlen, hogy az erős meggyőződésü embereket altruisztikus törekvéseikben mennyire elragadja az — önzés. Mindegyik nem a maga, hanem a mások lelki üdvösségéért és földi boldogságáért aggódott és a saját képe és feje szerint igyekezett az emberiség boldogítására. Az egyik önmagában kereste és találta meg Istent, a másik magán kívül, a harmadik meg éppen nem is kereste. De az igazságnak tartozunk annak a beismerésével, hogy talán egyetlen szónok jóakaratában és tiszta szándékában sem lehetett kételkedni. Csak ne hangoztatták volna szüntelen és nyomatékkal a kölcsönös türelmesség, lojalitás és szolidaritás elveit, ami idővel nemcsak egyhanguvá vált, hanem némi gyanúnak is tápot adott. Annak, hogy a háttérben talán itt is hatalmi kérdés lappang, mert akié az ifjúság, azé a jövő. A közeledés és egymás-megértés ezen állandó fogadalmának végeredménye pedig az lett, hogy egészen széjjelkerültek. Minden szónok a maga meggyőződését hirdette, magasztalta és akarta a többiekre ráerőszakolni, miközben a magasztalt türelmességet az ellenvélemény többé-kevésbbé éles birálatával cáfolta meg. A vita így elaprózódott s a tulajdonképpeni problémákra alig került a sor. Ezt a megfigyelést a távol Keletről jött képviselők is kifejezték, ami mély benyomást tett a kongresszusra.

A vita középpontjában az iskolai erkölcsi oktatásnak három főiránya állt: *a)* teljesen világi erkölcsi oktatás *(morale laïque)*, *b)* vallás-erkölcsi nevelés, *c)* világi erkölcstan az iskolán kívül

eső fakultativ vallástanítással. A hallgatóság a mindenkori szónok egyéni hatása alatt állt és a siker annak szónoki tehetsége és érvelése szerint hol ide, hol oda billent. Amint nem tagadták meg a vallásos irány meggyőzött híveitől az őket megillető tiszteletet, épp úgy s talán még nagyobb elismerés kisérte a vallásnélküli erkölcsi tanítás szószólóit, akik közül a francia Ferdinand *Buisson* messze kimagaslott. Viharos tapsot aratott a német Bruno *Meyer* is, amikor arra utalt, hogy a különböző vallásos irányok híveinek először önmaguk között kellene megegyezésre jutniok, mielőtt a világi erkölcs képviselőivel vitába bocsátkoznak.

Nem könnyű arra a kérdésre megfelelni, hogy miben nyilatkozik meg ezen hatnapos szónoki torna kézzelfogható eredménye? Megengedem, hogy pesszimisták a morálpedagógia csődjét fogják emlegetni. Mi azt valljuk, hogy a külső tárgyi eredmény ugyan csekély volt, de a belső szubjektív felért a befektetéssel. Ahol annyi érdeklődéssel és becsvággyal, annyi szeretettel és lelkiismeretességgel küzdenek a gyermek ügyéért, ott valamely javulásnak be *kell* következnie! Ebben az etikai imperativusban és öntökéletesítésben látom én a kongresszusnak legbecsesebb gyümölcsét. Ha más nem, úgy ez buzdíthat a folytatásra. S valóban a Párisban 1916-ban megtartandó harmadik nemzetközi morálpedagógiai kongresszus gondos előkészítése foglalta le joggal az utolsó mozgalmas ülést, melyen számos üdvös kivánság, javaslat és reform hangzott el. Mindezeket a nemzetközi végrehajtó-bizottsághoz utalták. Általában az a felfogás domborodott ki, hogy a jövő kongresszus célját és tárgysorozatát az eddiginél jobban kell körülhatárolni, megszorítani. Magam is vallom, hogy a felmerült ellentétek és ellenmondások békés kiegyenlítése belátható időn belül alig remélhető s hogy az emberiség erkölcsi egysége csak *sub specie aeternitatis* remélhető. Új alapok után kell tehát kutatni, a morálpedagógia kongresszusi fogalmának szabatosabb meghatározására, avagy egy szerencsés és a kor szellemének megfelelőbb jelszót a homloktérbe állítani. Gondolom, hogy »*a lelkiismeretes munkára való nevelés*« ezek közül nem volna a legutolsó.

Emlékezzünk meg végül a kongresszusnak három tanulságos függelékéről. Egy külön teremben láttuk összegyüjtve az utóbbi években hatalmasan megnövekedett nemzetközi morálpedagógiai irodalmat. *Gould F. J.* a »Moral Education League« tanára a hágai angol kolóniának nyolc, előtte teljesen ismeretlen gyermekével morálpedagógiai próbatanítást mutatott be, melynek eredménye meglepő volt. Ferdinand *Buisson* és dr. Stanton *Coit* a londoni »Ethical Society« elnöke külön értekezletet hívtak össze egy a *morale laïque* érdekében alakítandó egyesület érdekében, melynek folyóirata máris megjelent.[1] Egyebekben utalunk a

[1] *L'Union Morale.* Organed e la Ligue Française d'éducation morale. No 1, octobre 1912. Előfizetési ára évenként 3 frank 50. — Tiszteleti elnökök: Poincaré (†), Ribot, Lavisse, Liard, — A francia hadügyminiszter a tiszteknek rendeletileg megengedte a belépést a Ligába.

kongresszusnak terjedelmes Jelentéseire, amelyben a magyar szerzőknek dolgozatai is le vannak nyomatva. Magának a kongresszusnak tárgyalásai csak ezután fognak külön kötetben megjelenni. *K. F.*

Az új nyugdíjtörvényről. Nagy általánosságban ismertetjük az alábbiakban az új nyugdíjtörvény fontosabb rendelkezéseit. A részletekre most nem térünk ki, mert úgy hisszük, hogy a tanárság gyűlésein úgyis kénytelen lesz behatóan foglalkozni az előttünk fekvő törvényjavaslattal. Annyit előre is megállapíthatunk, hogy amily mértékben előnyös és kedvező rendelkezéseket tartalmaz ez a törvényjavaslat a többi tisztviselői ágazatokra nézve, éppen olyan szűkkeblű a tanársággal szemben. *Annak, hogy a tanárok, hogy a mi özvegyeink és árváink is részesülhessenek az új nyugdíjtörvény áldásaiban, nagy ára van.* A többi tisztviselők szolgálati idejét leszállítják öt évvel s úgy adják meg nekik az új törvény kedvezményeit; mi azonban ezeket csak azáltal biztosíthatjuk a magunk és a mieink számára, *ha belényugszunk, hogy szolgálati időnket öt évvel felemeljék.* Hol van itt az igazságosság és a méltányosság? A törvényjavaslat tervezője egyetlen elfogadható érvvel sem tudja megokolttá tenni ezt a jogfosztást, a tanárözvegyekkel és árvákkal szemben tanusított ezt a brutalitást, ellenben könnyen olyan célzat állapítható meg a javaslat indokolásából, mintha sajnálná, hogy az egyetemet végzett tanárokat nincs módjában a negyven évi szolgálatra kötelezett tisztviselők közé sorozni.

Ám lássuk, mit tartalmaz főbb vonásokban a törvényjavaslat. Ennek rendelkezése szerint minden állami alkalmazott nyugdíjra tarthat igényt, ha legalább öt évi beszámítható szolgálata van. A tanároknál be kell számítani a közvetlenül megelőzőleg eltöltött helyettes tanári, illetőleg ösztöndíjas tanárjelölti minőségben eltöltött szolgálati időnek azt a részét is, amely a középiskolai tanári oklevél, illetőleg a főiskolai képzettség megszerzése utáni időre esik. Ezt később a törvényjavaslat indokolása úgy magyarázza, hogy a tényleges szolgálatbalépést megelőzőleg nem kell már a teljes főiskolai képzettségnek a birtokában lenni, hanem a tényleges szolgálatbalépést megelőzőleg kell a főiskolai tanulmányokat befejezni (absolutorium).

A *nyugdíj* az 5—10. évig a beszámítható javadalmazásnak (ebbe a *korpótlék* beletartozik, a *lakbér* azonban nem) 40%-a, azontúl a 40-ik évig minden évnek megfelelőleg a javadalmazás 2%-a. Ennek fejében a tisztviselők beszámítható javadalmazásuk után 3% *nyugdíjjárulékot* tartoznak fizetni, amelyet havi részletekben a szolgálat egész ideje alatt hivatalból vonnak le.

A tisztviselőnek *lakbérnyugdíjra* is van igénye. Erre nézve a következő táblázat nyujt útbaigazítást:

Táblázat a lakbérnyugdíjra vonatkozólag:

Ha a törvény alapján megállapított nyugdíj összege	akkor a lakbér-nyugdíj évi
évi 2000 K-nál több, de nem több, mint évi 2200 K	480 K
» 2200 » » » » » » » 2400 »	520 »
» 2400 » » » » » » » 2600 »	560 »
» 2600 » » » » » » » 2800 »	600 »
» 2800 » » » » » » » 3000 »	640 »
» 3000 » » » » » » » 3400 »	680 »
» 3400 » » » » » » » 3800 »	720 »
» 3800 » » » » » » » 4200 »	760 »
» 4200 » » » » » » » 4600 »	800 »
» 4600 » » » » » » » 5000 »	840 »
» 5000 » » » » » » » 5400 »	880 »
» 5400 » » » » » » » 5800 »	920 »
» 5800 » » » » » » » 6200 »	960 »
» 6200 » » » » » » » 6600 »	1000 »
» 6600 » » » » » » » 7000 »	1040 »
» 7000 » » » » » » » 8000 »	1120 »
» 8000 » » » » » » » 9000 »	1200 »
» 9000 » » » » » » » 10000 »	1280 »
» 10000 » » » » » » » 11000 »	1360 »
» 11000 » » » » » » » 12000 »	1440 »

Az *özvegyi nyugdíj* a férjnek tényleges szolgálatban utoljára élvezett beszámítható javadalmazása alapján a következőképpen állapíttatik meg:

Ha a beszámítható javadalmazás összege volt	akkor az özvegyi nyugdíj évi
évi 2400 K-nál több, de nem több, mint évi 3000 K	1400 K
» 3000 » » » » » » » 3600 »	1600 »
» 3600 » » » » » » » 4200 »	1800 »
» 4200 » » » » » » » 4800 »	2000 »
» 4800 » » » » » » » 5400 »	2200 »
» 5400 » » » » » » » 6000 »	2400 »
» 6000 » » » » » » » 6600 »	2600 »
» 6600 » » » » » » » 7200 »	2800 »
» 7200 » » » » » » » 8000 »	3000 »
» 8000 » » » » » » » 8800 »	3200 »
» 8800 » » » » » » » 9600 »	3400 »
» 9600 » » » » » » » 10400 »	3600 »
» 10400 » » » » » » » 12000 »	4200 »

Abban az esetben, ha a fentiek szerint járó özvegyi nyugdíj kevesebb lenne, mint annak az összegnek a fele, amely a férjet

nyugdíj címen megilleťte, vagy megillette volna, az özvegy részére a különbözetet is ki kell utalványozni özvegyi nyugdíj címen. Az özvegyi nyugdíj azonban 8000 K-nál több nem lehet.

A tisztviselő minden egyes gyermekének *nevelési járuléka* annak az összegnek egy ötödében állapíttatik meg, melyet a gyermeknek édes vagy mostoha anyja özvegyi nyugdíj címen élvez. Szülőtlen vagy az ezekkel egyenlőknek tekintendő árvák az egy gyermeket megillető nevelési járuléknak másfélszeresére tarthatnak igényt, ha az ilyen árvák száma kettőnél több; ha pedig csak egy vagy két ilyen árva van, akkor az egy gyermeket megillető nevelési jaruléknak kétszeresére tarthatnak igényt.

Temetkezési járulék úgy a tényleges szolgálatban, mint a nyugdíjazott állapotban elhalt tisztviselő után esedékes, és pedig a következő táblázat szerint:

Ha a beszámítható javadalmazás volt	Akkor a temetési járulék
évi 2000 K-nál több, de nem több, mint évi 3000 K	600 K
» 3000 » » » » » » » 4000 »	700 »
» 4000 » » » » » » » 5000 »	800 »
» 5000 » » » » » » » 6000 »	1000 »
» 6000 » » » » » » » 8000 »	1200 »
» 8000 » » » » » » » 12000 »	1400 »

Említettük, hogy a törvényjavaslat minden egyes tisztviselőnek a szolgálati idejét 40 évben állapítja meg. Annál a tisztviselőnél azonban, akinek főiskolai képzettsége van, minden tényleges szolgálatban eltöltött hét hónapot nyolcnak számít be. Ezekre nézve tehát a szolgálati idő 40-ről 35-re szállíttatik le. Ez a törvény életbeléptetése után kinevezett tanárokra is érvényes. Nem terjednek ki azonban a törvény határozmányai azokra a tanárokra, akik a törvény hatálybalépésének idején olyan állásban voltak alkalmazva, melynek alapján igényt szereztek arra, hogy nyugdíjuk a tíz évet meghaladó szolgálat után évenként a beszámítható javadalmazásnak 3%-ával emelkedjék; kivéve azokat, akik a jelen törvény hatálybalépésének napjától számított hat hónapon belül a miniszternek hivatalos úton előterjesztett írásbeli nyilatkozatban kijelentik, hogy ennek a törvénynek a határozmányai alá akarnának jutni. Az utóbbiakra, valamint özvegyeikre és árváikra a jelen törvény összes határozmányai kiterjednek, tehát reájuk a szolgálati időt is a törvény szerint kell számítani (35 év), míg azokra a tanárokra, akik a fentebb említett határidőig nem nyilatkoztak, valamint ezeknek özvegyeire és árváira az 1885. évi XI. t.-c. összes határozmányai is érvényben maradnak.

Világosan kitünik ebből, hogy a tanárságnak a 30 évi szolgálatra nézve szerzett joga eme rendelkezéssel teljesen veszendőbe

megy, mert nem tételezhető fel, hogy akadjon családos tanár, aki özvegyének és árváinak a javát szerzett jogának fenntartásáért odadobja. Amit tehát ezeknek juttatni kíván az állam, a családfenntartó véres verejtékével szolgáltatja meg és *ezt az eljárást csakis a tanárokkal szemben követi.* Ha magánvállalkozó bánnék így az alkalmazottaival, országos megbotránkozás zúdulna fel eljárása nyomán, annyival is inkább, mert a törvényjavaslatban még arról sincsen szó, hogy az eddig eltöltött szolgálati éveket a tanárság előnyére (30 a 35 arányban) fogják átszámítani, pedig sokan legalább ebben reménykedtek s a többi tisztviselőnek tényleg olyképp tudják be eddigi szolgálatait, hogy minden 7 hónapot 8-nak tekintenek.

A törvényjavaslat indokolása erre a sérelmes pontra nézve a következőket mondja: Annak, hogy a tanárok köteles szolgálati ideje 30 évről 35 évre emeltetett fel, főoka az volt, hogy a tanárok s egyéb állami tisztviselők közt e tekintetben fennálló különbség megszüntettessék, mert különösen azóta, amióta a tanári személyzet előmeneteli viszonyai lényegesen javíttattak, ennek a megkülönböztetésnek további fenntartására ok nincsen. — Hát a többi tisztviselők előlépési viszonyai nem javultak? Még fokozottabb mértékben és korábban, mint a tanárokéi?! És mégis csak a tanároktól követelnek ellenszolgáltatást, a többiekre nézve — nagyon helyesen — még leszállították a szolgálati időt.

Hát azt hiszi a törvényjavaslat készítője, hogy a tanárok szolgálati ideje azért volt 30 évben megállapítva, mert így akarták őket kárpótolni a rosszabb előlépési viszonyokért? Majd módunkban lesz kimutatni, hogy nem ez a kicsinyes szempont, hanem az iskola érdeke vezette a régi törvények alkotóit. Különben is, ha helytálló lenne ez az okoskodás, a többi tisztviselő szolgálati idejével szemben még további leszállításnak lenne helye a tanárok szolgálati ideje tekintetében, mert hiszen előlépési viszonyaink relative most is rosszabbak, mint más tisztviselői ágazatokban. Ezt szintén ismételten is kimutattuk már.

»Nézetem szerint — mondja tovább az indokolás — ezzel teljes mértékben biztosíttattak a szerzett jogok, mert a szóban lévő tanárok csak az 1885. évi XI. t. c.-kel biztosított ellátásokra és *semmivel sem többre* szereztek igényt, úgy hogy a legkisebb sérelem sem esik azokon a tanárokon, akik nem jelentik ki, hogy a jelen javaslat határozmányai alá óhajtanak tartozni s akikre ennélfogva továbbra is az összes eddigi határozmányok maradnak érvényben«. — Hát vajjon a többi tisztviselő mivel szerzett igényt a maga, özvegye és árvái számára a jelen törvényjavaslatban biztosított több kedvezményre? Azzal, hogy — nagyon helyesen — öt évvel leszállítják a teljes nyugdíj élvezetére jogosító szolgálati idejüket? Különös bölcseség, amely éppen csak a tanárokkal szemben keresi a kibuvót a kedvezmények megadása elől. Vajjon Ausztriában, ahol a negyven évi szolgálatra kötelezett tisztviselők szolgálati idejét szintén 35 évre szállították le, jutott-e valakinek

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

eszébe, hogy a tanárok 30 évi szolgálatát felemeljék, vagy hogy őket és családjukat az új törvény kedvezményeiből kizárják?

»Azoknál a tanároknál — folytatja az indokolás — akik a jelen javaslat előnyeit többre becsülik, mint az 1885. évi XI. t.-c.-nek azt a határozmányát, amely már 30 évi szolgálat után biztosított nekik a beszámítható javadalmazásnak teljes összegével felérő nyugdíjat s akik ennélfogva kijelentik, hogy a jelen javaslat határozmányai alá óhajtanak tartozni, a szerzett jogok sérelméről már csak azért sem lehet szó, mert nagyobb előnyök reményében kisebb előnyről önmaguk mondanak le.«

Ez nem őszinte beszéd. Az erőszak leplezése csak. Szépen hangzanának e megnyugtató szavak, ha a tanárok úgynevezett *önkéntes lemondása* akkor következnék be, ha a törvényjavaslat a lemondás feltételéhez nem kötötten is megadná nekik és hozzátartozóiknak a javaslatban foglalt kedvezményeket. Így azonban e sorok csak azt bizonyítják, hogy a javaslat készítője maga is igen jól érzi, hogy itt a tanárokkal szemben jogfosztás történt.

Végül kimondja az indokolás, hogy a javaslat törvényerőre emelkedésének napjától számított *hat hónapon belül* elhalt tanárok özvegyeinek és árváinak ellátását akkor is a *jelen javaslat* határozmányai szerint kell megállapítani, ha az illető tanár a kivánt nyilatkozatot még nem is terjesztette be.

Ezen ismertetés után mindenki előtt, akiből nem halt ki a szerzett jogok tisztelete, nyilvánvaló, hogy a tanárság nem nyugodhatik meg szolgálati idejének ilyen teljesen megokolatlan felemelésében s érthető, hogy kellő nyomatékkal fogja kérni az illetékes tényezőket, hogy a reá nézve sérelmes intézkedések a törvényjavaslatból kihagyassanak.

A státusrendezés és a felsőbb leányiskolai tanárok.

A státusrendezés kérdése körül jó ideig minden csendes. Nem is csoda, mikor a küzdelemben vezérszerepet vitt gimnáziumi és reáliskolai tanárságnak majdnem fele részesült kisebb-nagyobb anyagi előnyben az 1912. évi költségvetés alapján. Az érdekelteknek az a kis csoportja pedig, amely még az igazgatóknak a tanárok közül való kivételétől várja reményeinek valósulását, nem tud olyan mozgalmat csinálni, amelynek hatása alatt a kongresszustól kiküldött végrehajtó bizottság nagyobb eréllyel és nyomatékkal léphetett volna fel az 1913. évi költségvetés megállapításakor.

Hogy ez a bizottság tett-e egyáltalán valamelyes lépést a függő kérdések megoldása ügyében, nem tudhatjuk, az a hír azonban már jár a tanárok közt, hogy az igazgatói státus visszaállítását a kormány 1914-re igérte.

Egy ezernél több tagból álló testület, amelynek óhajtott előhaladását mindössze 76 igazgató gátolja, még csak belenyugodhatik valahogy az igéretnek évről-évre ismétlődő továbbtologatásába, de már a kisebb létszámú tanári státusokra, ahol az igazgatók

száma aránytalanul nagy a tanárokéhoz képest, nagyon keservesen nehezedik a harmadolásnak eddig érvényben levő elve.

Ez az elv teljességgel reménytelenné teszi a felsőbb leányiskolai tanárok helyzetét. Mert, míg a harmadolás az 1909. évi létszám alapján történik s míg az igazgatók a VII. fizetési osztály 30 helyéből 18-at lefoglalnak, a középiskolai képesítésű tanárok nemcsak a VII., hanem még a VIII. fizetési osztályba sem léphetnek elő. Hiszen az a 12 tanár, aki a VII. fizetési osztályban van, még évekig nem megy nyugdíjba, a VIII. fizetési osztályban pedig még a régi jó időből sokkal többen vannak, mint amennyit a harmadolás elve alapján az 1912. évi költségvetés megállapított. Ilyenformán, ha az 1914-re szóló igéret továbbra is csak igéretnek marad, ami nem lehetetlen, legalább öt évbe telik, míg a VIII. fizetési osztály 36-os létszáma a költségvetés szerinti 30-ra leapad s mikor nyilik még ott azután üres hely a IX. fiz. osztályban levő 43 tanár számára?

Természetes tehát, ha ilyen kilátás mellett a felsőbb leányiskolai tanárság olyan módokat keresett és keres, amelyek segítségével sérelmei minden eshetőségre orvoslást nyerhetnek, legalább kis részben.

Már 1911-ben memorandumot nyujtott be felettes hatósága útján a minisztériumhoz, amelyben azt kérte, hogy a tanítóképzőintézetek mintájára a felsőbb leányiskoláknál is vegyék a tanári létszámba azokat a polgári iskolai képesítésű tanítónőket, akik a VIII. és IX. fizetési osztályban vannak, illetőleg állítsák vissza azt a régi rendet, amely 1908-ig érvényben volt, hogy t. i. középiskolai tanárok és polgári iskolai képesítésüek egy csoportba voltak osztva a rangsorban.

Ilyen alapon az 1909. évi létszámnak megfelelően 47 igazgató és tanár jutott volna az 1912. év elején a VII., 47 tanár a VIII. és 74 a IX. fiz. osztályba. S az egész költségtöbblet körülbelül 14000 K-t tett volna ki az 1912. évi költségvetésbe felvett személyi járandóságok összegéhez képest.

Ez ellen a terv ellen két kifogása volt a minisztériumnak: egyik, hogy a pénzügyminisztérium egy fillér költségtöbbletet sem hajlandó engedélyezni, a másik, hogy a polgári iskolai képesítésű tanítónők később jutnának be a VIII., illetőleg a IX. fiz. osztályba, mintha a polgári iskolai tanítónők státusrendezésének módja szerint 1913-ban végrehajtják náluk is a VIII., IX. és X. fizetési osztályok megharmadolását. Csakhogy ilyenformán ezek nem is jutnak be a VII. fiz. osztályba soha.

A pénzügyminisztérium rideg álláspontja ellen közoktatásügyi dolgokban nincs appelláta s a polgári iskolai képesítésű tanítónők szempontjából is igaz lehet — ámbár nem kérdezték meg tőlük —, hogy jobb ma egy veréb, mint holnap egy tuzok.

De a tanárok még nem mondtak le a reményről, hogy ekkor sikerül a minisztériumot rávenni, hogy javítson valamit azon a sérelmes helyzeten, hogy körülbelül csak 15·5% juthat a VII. fiz.

osztályba, míg a gimnáziumi és reáliskolai tanárok közül 27.3, a tanítóképzőiek közül meg 27.3% jut be oda.

Kidolgoztak tehát egy olyan tervezetet, mely szerint közülük is külön költség nélkül 19, vagyis 24.6% elérhette volna az 1912. évi költségvetés keretében a VII. fiz. osztályt, ami maga után vonta volna a IX. fizetési osztályban levők előlépésének gyorsulását is.

A mai állapot szerint az igazgatók teljesen a tanárok terhére esnek, míg a tanítónők igazságos megharmadolását az 1909. évi létszám keretén belül nem gátolják. Közülük ugyanis 1913-ban 35 jut a VIII. fiz. osztályba (amihez még hozzászámítandó az a 14 is, akik a középiskolaiak közt vannak ugyanoda sorozva), ugyanannyi a IX.-be és 49 a X.-be.

Mivel a tanítónők éppen úgy az igazgatók vezetése alá tartoznak, mint a tanárok s mivel a 18 igazgató közt 5 a polgári iskolai képesítésű nő, csak az lehet az igazságos eljárás, ha az igazgatók státusrendezésének terheit a két csoport arányosan megosztva viseli.

Azért a tanárok egy újabb felterjesztésükben azt kívánták, hogy számítsanak a 72 tanárra 8, a 104 tanítónőre 10 igazgatót s ennek megfelelőleg jusson be a végleges rendezéskor a tanárok közül a VII. fiz. osztályba 19, a VIII-ba 27, a IX-be 26, a tanítónők közül pedig a VIII-ba 28, a IX-be 38, a X-be szintén 38, nem számítva a legalsóbb fokoknál az 1909 óta mutatkozó szaporulatokat.

Ámbár e felterjesztés számszerüleg kimutatta, hogy a rendezés eme módja semmivel sem haladja túl az 1912. évi költségvetés kereteit, a minisztérium arra való hivatkozással, hogy a költségvetés kinyomatott szövegétől eltérni nem lehet (még akkor nem volt megszavazva!), meghagyta a középiskolai tanárságot sérelmes állapotában. Vigasztalásul jelezte ugyan, hogy folynak a tárgyalások az igazgatóknak a tanári létszámból való kivételéről már 1913-ra, ami egy csapásra megszüntet minden károsodást, de látjuk, hogy most már az igéret eltolódott 1914-re. S ki tudja, mi lesz akkor?

Pedig az így megnyomorított tanárok helyzetét még a költségvetésben meg nem okolt eljárás is súlyosbítja, amire szintén hiába hivatkozott memorandumában.

Az 1909. évi költségvetés határozottan 17 igazgatót említ, mégis az 1911. és 1912. évi költségvetések 18 igazgatót számítanak be, holott a gimnáziumoknál a két újonnan szervezett igazgatói állás külön tételként szerepel s nem esik a tanárok rovására. Ez az egy hely is jelentékenyen javítaná ilyen kis létszám mellett a VII. fiz. osztályba jutó tanárok arányszámát.

Hogy egy igazgató a VII.-ben s két tanár a VIII.-ban, akik nem a felsőbb leányiskolák körében működnek, évek óta itt szerepelnek a rangsorban, szintén jelentékeny veszteséget jelent azokra nézve, akiknek nincs módjukban idegen létszámban való előhaladásra.

Mivel az 1913. évi költségvetés meghagyja a régi állapotokat, legalább semmi hír sincs javulásról, a felsőbb leányiskolai tanárság tanácstalanul áll.

De nemcsak maga érzi nyomasztó helyzetét, érzi már az iskola is. Régebben a fiuiskolák tanárai szívesen jöttek a felsőbb leányiskolákhoz, ahol bizonyos tekintetben könnyebb és kényelmesebb a szolgálat, az előmenetel meg gyorsabb volt: ma, ha valahol férfitanárra van szükség, hiábavalónak bizonyul minden biztatás, sőt az itt levők is szivesen átmennének fiuiskolákba, ha az olyan könnyű volna.

Pedig a felsőbb leányiskolák e cikk keretében nem részletezhető okokból férfitanárok nélkül nem lehetnek el.

S ha azt kérdezzük, hogy hol itt a segítség, csak azt mondhatjuk, hogy ha már az érvek nem használnak, talán a kérés még segíthet. Egy kis, 3—5 tagú küldöttség személyesen tárhatná fel a miniszter előtt a helyzetet s ez a közvetlenség talán győzedelmeskednék a bürokratikus felfogáson. *Figyelő.*

Kitüntetések. A Személyem körüli minisztérium ideiglenes vezetésével megbizott magyar miniszterelnököm előterjesztésére a középiskolai oktatás terén sok évi eredménydús működéssel szerzett érdemeik elismeréseül *Góbi Imre* budapesti ágostai hitvallású evangélikus főgimnáziumi nyugalmazott igazgatónak a királyi tanácsosi cimet díjmentesen, továbbá *Weber Rezső* ugyanezen főgimnázium nyugalmazott tanárának Ferenc József-rendem lovagkeresztjét adományozom.

Kelt Bécsben, 1912. évi június hó 16-án.

Ferenc József s. k.
Lukács László s. k.

Igazgatók előléptetése.

Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére *Kemény Ferenc*, a budapesti VI. kerületi állami főreáliskolához tanári szolgálatra beosztott főreáliskolai és *dr. Vikol János* a budapesti IV. kerületi állami főgimnáziumhoz tanári szolgálatra beosztott főgimnáziumi igazgatót, továbbá *Schönvitzky Bertalant*, a temesvári állami főgimnázium igazgatóját, jelenlegi állomáshelyükön való meghagyásuk mellett, a VI. fizetési osztályba kinevezem.

Kelt Bad-Ischlben, 1912. évi augusztus hó 25-én.

Ferenc József s. k.
Gróf Zichy János s. k.

Nyugdíjazás és elismerés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Teschler György* középiskolai igazgató, körmöcbányai áll főreálisk. rendes tanárnak, 34 évi szolgálat után saját

kérelmére történt nyugdíjaztatása alkalmából, hosszú és érdemes munkásságáért, eredményes működéséért *forró köszönetét és elismerését* fejezte ki.

Megerősítések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter dr. *Szabó* Zoltán tanársegédnek az állatorvosi főiskola magántanárának a budapesti egyetem bölcsészettudományi karán a »*kétszikü növények alak- és rendszertanából, földrajzi elterjedése és fejlődéstörténetéből*, dr. *Dienes* Pál budapesti főgimnáziumi tanárnak a budapesti tudom.-egyetem bölcsészettudományi karán a függvény-tanból, dr. *Toborffy* Zoltán székesfővárosi főreáliskolai tanárnak a budapesti tud.-egyetem bölcsészettudományi karán a »kistálymorfológia« tanából, dr. *Privorszky* Alajos budapesti főreáliskolai tanárnak a budapesti tudományegyetem bölcsészettudományi karán a projektiv geometriából, dr. *Karl* Lajos felsőbb leányiskolai tanárnak a budapesti egyetem bölcsészettudományi karán a francia irodalomtörténet középkori részéből, dr. *Szabó* Dezső m. kir. állami főreáliskolai rendes tanárnak a budapesti tud.-egyetem bölcsészettudományi karán »*Magyarország története 1490—1790-ig*« című tárgykörből, dr. *Husz* Richárdnak a kolozsvári tudományegyetem bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karán a *német nyelvészetből*, dr. *Dékán* Kálmán marosvásárhelyi ref. főgimnáziumi tanárnak a kolozsvári tudományegyetem bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karán a »*középkori magyar történelem forrásai*«-ból, dr. *Imre* Sándor budapesti állami polgári iskolai tanítóképző-intézeti tanárnak a budapesti tudományegyetem bölcsészettudományi karán a pedagógiai magyar neveléstörténet című szakából egyetemi magántanárrá történt képesítését jóváhagyólag tudomásul vette s nevezetteket ezen minőségükben megerősítette, dr. *Buday* Árpádot a kolozsvári Ferenc-József tud.-egyetemhez beosztott középiskolai tanárt ugyanezen minőségben a VIII. fizetési osztályba kinevezte.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Gáspár* Károly budapesti V. ker áll. főgimnáziumi, dr. *Butorka* Száva verseczi áll. főreáliskolai, dr. *Szende* Gyula budapesti I. ker. áll. főgimnáziumi, *Konss* József losonczi áll. főgimnáziumi, *Hoffmann* János makói áll. főgimnáziumi és dr. *Kovács* Zoltán győri állami főreáliskolai rendes tanárt a VII. fizetési osztály 3. fokozatába, továbbá *Debreczeni* Géza nagyszebeni áll. főgimnáziumi, dr. *Szalóky* Róbert budapesti I. ker. áll. főgimnáziumi, *Böhm* János budapesti X. ker. tisztviselőtelepi áll. főgimnáziumi, *Forgó* György budapesti VII. ker. Barcsay-utcai áll. főgimnáziumi és *Krebsz* Ernő fogarasi áll. főgimnáziumi rendes tanárt a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába, *Szuchy* Endre budapesti II. ker. kir. kath. főgimnáziumi rendes tanárt pedig a VII. fizetési osztály 3. fokozatába kinevezte. — Ezenkívül *Fehér* Sándor helyettes tanárt a szatmárnémeti-i ref. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá, *Csüri* Bálint helyettes tanárt a kolozsvári ref. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá, *Keller* Imre mezőtúri áll. felsőbb leányiskolai r.

tanárt a VII. fizetési osztályba állami felsőbb leányiskolai igazgatóvá; *Turcsányi* Olga okl. zenetanítónőt az állami Erzsébet Nőiskola felsőbb leányiskolájához a XI. fizetési osztályba segédtanítónővé, *Krizsó* Anna polg. iskolai okl. tanítónőt az állami Erzsébet Nőiskolához a XI. fizetési osztályba bennlakó nevelőnővé, *Thomay* Béla pozsonyi ág. hitv. ev. főgimnáziumi helyettes tanárt ugyanezen főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá, *Michnay* Gyula budapesti VI. ker. áll. főreáliskolai r. tornatanítót jelenlegi állomáshelyén a IX. fizetési osztály 3. fokozatába, továbbá az állami felsőbb leányiskoláknál *Moldován* Anna kassai, *Békésy* Lila kolozsvári és *Kubacska* Emma kassai r. tanítónőket a VIII. fizetési osztályba, dr. *Pécsy* Béla pozsonyi kir. kath. főgimnáziumi rendes tanárt a budapesti, *Barkász* Lajos fiumei áll. polg. isk. rendes tanítót, okl. rajztanárt a máramarossziget, *Vargha* Ilona helyettes tanárt a budapesti és *Vizy* Dezső megbizott tanárt a lőcsei áll. felsőbb leányiskolához a IX. fizetési osztályba rendes tanárokká, *Illetskoné Hrdina* Hedvig erzsébetfalvai, *Valkovszky* Erzsébet s *Lányine Piller* Odola máramarossziget, *Kemény* Róza kassai és *Lányikné Mortenson* Gabriella mezőtúri rendes tanítónőket a IX. fizetési osztályba, továbbá *Kasselik* Malvin lőcsei, *Balogh* Anna pozsonyi, *Borosnyai* Szeréna szegedi, *Regnier* Györgyike trencséni, *Urbantsek* Ilona máramarossziget, *Mezeyné Gyurmán* Teréz mezőtúri, *Berényiné Krieg* Lenke békéscsabai, *Pillepich* Edit fiumei, *Gálosné Tedeschi* Klementina és *Cseszn*á*k* Irma temesvári, *Cserny* Etelka pozsonyi segédtanítónőket a X. fizetési osztályba rendes tanítónőkké, végül *Majsch* Mária pozsonyi, *Mészölyné Fehér* Elza budapesti, *Farkas* Anna temesvári, *Kárpáthy* Julia és *Schárbert* Sarolta trencséni, *Posgay* Piroska kassai, *Farkas* Elza és *Schmidt* Olga beszterczebányai, *Katz* Róza máramarossziget, *Kálmán* Etelka és *Kreszta* Teréz mezőtúri, dr. *Gosztonyi* Gizella trencséni, *Bak* Elza budapesti és *Dukai Takách* Mária soproni helyettes tanítónőket a XI. fizetési osztályba segédtanítónőkké, *Holéczy* Miklós nyiregyházai községi polgári iskolai rendes tanítót a rimaszombati egyesült protestáns főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte.

Áthelyezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter dr. *Lukinich* Imre dési áll. főgimnáziumi r. tanárt a budapesti VIII. kerületi áll. főgimnáziumhoz, *Sági* István makói áll. főgimnáziumi r. tanárt a budapesti VII. ker. István-úti áll. főgimnáziumhoz, dr. *Papp* Dezső szolnoki áll. főgimnáziumi r. tanárt a budapesti V. kerületi áll. főreáliskolához, *Hegedüs* Izidor győri áll. főreáliskolai r. tanárt a budapesti V. ker. áll. főreáliskolához, *Wagner* Géza pozsonyi kir. kath. főgimnáziumi r. tanárt a budapesti X. ker. kőbányai áll. főgimnáziumhoz, *Póka* Gyula makói áll. főgimnáziumi r. tanárt a budapesti VIII. kerületi áll. főgimnáziumhoz, dr. *Kovács* Gyula temesvári áll. főgimnáziumi rendes tanárt a budapesti X. ker. kőbányai áll. főgimnáziumhoz, *Réger* Béla szentgotthárdi áll. főgimnáziumi r. tanárt a pozsonyi áll. főreáliskolához, *Konda* László

sümegi áll. reáliskolai r. tanárt az ungvári áll. főreáliskolához, *Csirbesz* Dezső petrozsényi áll. főgimnáziumi r. tanárt a nagyszebeni áll. főgimnáziumhoz, *Steiner* Mór nagyszalontai áll. főgimnáziumi r. tanárt az erzsébetvárosi áll. főgimnáziumhoz, *Balogh* György czeglédi áll. főgimnáziumi r. tanárt a szegedi áll. főreáliskolához, *Funk* Gusztáv privigyei kath. főgimnáziumi r. tanárt a pozsonyszentgyörgyi kath. főgimnáziumhoz, *Ács* Károly trsztenai kir. kath. gimnáziumi r. tanárt a nagyszalontai áll. főgimnáziumhoz, *Suszter* Oszkár pozsonyi áll. főreáliskolai r. tanárt a zalaegerszegi áll. főgimnáziumhoz, *Erdős* Tivadar beszterczebányai kir. kath. főgimnáziumi r. tanárt a bártfai áll. gimnáziumhoz, *Prokopetz* József győri áll. főreáliskolai r. tanárt az újvidéki kir. kath. főgimnáziumhoz, *Varga* Antal újvidéki kir. kath. főgimnáziumi r. tanárt a győri áll. főreáliskolához, *Perepatits* István budapesti V. ker. áll. főgimnáziumi r. tanárt a szombathelyi áll. főreáliskolához, dr. *Viski* Károly nagyszalontai áll. főgimn. r. tanárt a tordai áll. főgimnáziumhoz, *Schindlberger* József szegedi városi főgimn. r. tornatanítót az egri áll főreáliskolához, *Kronberger* Miklós nagyszebeni áll. főgimnáziumi r. tanárt a nagykikindai áll. főgimnáziumhoz, *Telkes* Sándor beregszászi áll. főgimnáziumi r. tanárt a lszentmiklósi áll. főgimnáziumhoz, *Greszler* Gyula verseczi áll. főreáliskolai r. tanárt a győri áll. főreáliskolához, *Kardos* Aladár czeglédi áll. főgimnáziumi r. tanárt a soproni áll. főreáliskolához, dr. *Szegedy* Rezső pécsi áll. főreáliskolai r. tanárt a budapesti VII. ker. Barcsay-utcai áll. főgimnáziumhoz, *Turcsek* Tádé budapesti VII. ker. Barcsay-utcai áll. főgimnáziumi helyettes tornatanítót a győri áll. főreáliskolához, *Kocsis* Lajos nagykállói áll. főgimnáziumi rendes tornatanítót a jászberényi áll. főgimnáziumhoz, *Sátor* József aradi kir. kath. főgimn. r. tanárt a pancsovai áll. főgimnáziumhoz, *Szőke* Elemér győri áll. főreáliskolai r. tornatanítót a budapesti VII. ker. Barcsay-utcai áll. főgimnáziumhoz, *Kiss* Nándor egri áll. főreáliskolai r. tornatanítót a pozsonyi kir. kath. főgimnáziumhoz, *Buday* Gyula jászberényi áll. főgimnáziumi r. tornatanítót a szegedi városi főgimnáziumhoz, *Niedermann* Ignác pozsonyi kir. kath. főgimnáziumi r. tornatanítót a pozsonyszentgyörgyi kir. kath. főgimnáziumhoz, dr. *Básze*l Ernő dévai áll. főreáliskolai r. tanárt a győri áll. főreáliskolához, *Haugh* Béla szekszárdi állami főgimnáziumi r. tanárt a jászapáti kir. kath. gimnáziumhoz, *Gaidenecker* György sümegi áll. reáliskolai r. tanárt a szombathelyi áll. reáliskolához, *Perhács* Sándor szentgotthárdi áll. főgimnáziumi r. tanárt a temesvári állami főgimnáziumhoz, *Steidl* József kecskeméti állami főreáliskolai r. tanárt a szatmárnémeti kir. kath. főgimnáziumhoz, *Frey* Ferenc gyergyószentmiklósi áll. főgimnáziumi r. tanárt a kassai áll. főreáliskolához, dr. *Szentpétery* Imre lugosi áll. főgimnáziumi r. tanárt a budapesti V. ker. áll. főgimnáziumhoz, *Kuss* Gizella aradi áll. felsőbb leányiskolai r. tanítónőt a szegedi áll. felsőbb leányiskolához, *Kovalik* Rezső jászberényi áll. főgimnáziumi r. tanárt a budapesti V. ker. áll. főgimnáziumhoz, *Gaál* István dévai áll. főreáliskolai r. tanárt a budapesti X. ker. tisztviselőtelepi áll. főgimnáziumhoz, *Bakos* István temesvári

áll. főreáliskolai r. tanárt a szombathelyi áll. főreáliskolához, *Szabó* Ernő aradi áll. főreáliskolai r. tanárt a budapesti X. ker. kőbányai áll. főgimnáziumhoz, *Podhradszky* Kálmán erzsébetvárosi áll. főgimnázium rendes tanárt a jászberényi áll. főgimnáziumhoz, *Deli* Géza nagybányai áll. főgimnáziumi r. tanárt az ungvári áll. főreáliskolához, *Mende* Jenő czeglédi áll. főgimnáziumi r. tanárt a budapesti VII. ker. István-úti áll. főgimnáziumhoz, *Simon* László fehértemplomi áll. főgimnáziumi r. tanárt a budapesti X. ker. tisztviselőtelepi áll. főgimnáziumhoz áthelyezte.

Rendes tanári kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Schummer* Szilárd karánsebesi áll. főgimnáziumi, *Kiss* Zoltán kassai áll. főreáliskolai, *Fábián* Lajos nagyváradi áll. főreáliskolai dr. *Magyar* Emil lőcsei áll. főreáliskolai, *Osztián* Kálmán kassai áll. főreáliskolai, *Potoczky* Lajos pécsi áll. főreáliskolai, *Szabó* Rezső makói áll. főgimnáziumi, *Lovaghy* Dénes máramarosszigeti kath. főgimnáziumi államilag alkalmazott, *Bartók* Loránd karánsebesi áll. főgimnáziumi. *Nagy* László temesvári áll. főreáliskolai, *Vargha* Pál nagykállói áll. főgimnáziumi, *Bratu* János kecskeméti áll. főreáliskolai, *Prokopetz* József győri áll. főreáliskolai, dr. *Nagy* Dénes budapesti V. ker. áll. főgimnáziumi, *Tamás* Győző székesfehérvári áll. főreáliskolai, *Erődi* Gáspár budapesti VIII. ker. áll. főgimnáziumi, *Winter* András szolnoki áll. főgimnáziumi, dr. *Köpe* Győző brassói áll. főreáliskolai, *Szopos* Sándor gyergyószentmiklósi áll. főgimnáziumi, dr. *Dengi* János egri áll. főreáliskolai, *Császy* László kisvárdai áll. főgimnáziumi, *Magyar* Sámuel pozsonyszentgyörgyi kath. főgimnáziumi államilag alkalmazott, dr. *Szentmihályi* Gyula miskolczi, *Schwartz* Alajos beszterczebányai, *Oberle* József szakolczai, *Kerner* Pál pozsonyi, *Rézler* Gyula miskolczi és *Láng* Rezső lőcsei kir. kath. főgimnáziumi helyettes tanárt a IX. fizetési osztály 2. fokozatába rendes tanárrá kinevezte.

Megbízás. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Szabó* Péter gyakorló főgimn. r. tanárt és okl. gyorsírás tanítót a gyorsírás tanítókat és tanítónőket vizsgáló bizottságba a Nagy Sándor rendszer szerint vizsgáló bizottsági rendes taggá kinevezte.

Az 1913. évi költségvetés középiskolákra vonatkozó részét a Közlöny következő számában részletesebben fogjuk ismertetni. Most csak annyit jelzünk, hogy lényegesebb változást a mult évihez képest ez a költségvetés alig tartalmaz. A tanárságnak ama kívánsága, hogy a helyettes tanárok javadalma emeltessék, a pénzügyi kormányzat elutasító magatartása következtében hajótörést szenvedett. Szerveztek két új igazgatói állást a VII. fizetési osztályban és 60 új IX. f. osztályú r. tanári állást, valamint négy új tornatanítói állást. Az állami középiskolák személyzeti létszáma tehát így alakul: lesz 24 VI. f. o. és 54 VII. f. o. igazgató; 259 VII. f. o. (összesen 337); 334 VIII. f. o. és 526 IX. f. o. tanár.

A tornatanítók közül 28 a IX. és 38 a X. f. o.-ba van sorozva. A községi és felekezeti iskolák segélyezésére 230.000 K-val, ugyanezen intézetek fizetési kiegészítésére 200.000 K-val többet fordít az állam az 1913-ik évben, mint a megelőzőben. Ugyanezen intézeteknél a hittanárok díjazását 37 ezer K-ról 100 ezer K-ra emelte fel.

Tanszerek jegyzéke. A Marx és Mérei cég most adta ki budapesti tudományos műszergyára 9-es számú szépen kiállított árjegyzékét. Ezen árjegyzék tartalma: előadóasztalok és előadótermek berendezésére, elektromos kapcsolótáblákra és más újabb fizikai eszközökre vonatkozik, a mechanika, hidrosztatika, csillagászat és elektromosság köréből. Továbbá újabb szerkezetű vetítőgépeket is tartalmaz, különösen az iskolai gyakorlatokhoz való szerszámok és anyagok stb. gyüjteményét; amire tanulói gyakorlaton a növendékeknek szükségük van. Ezen árjegyzékben látjuk először felvéve a pszichológiai műszereket (lélektani eszközöket), továbbá diapozitiveket a fizika köréből, melyekből különösen megemlíthetjük az elektromos és mágneses erővonalak, drótnélküli távírók és repülőgépekről szóló felvételeket.

GYÁSZROVAT.

Az elmult szünidőben számos igen súlyos veszteség érte a magyar tanárságot és egyesületünket. Meghaltak:

Weinhardt János a lőcsei áll. főreáliskola helyettes tanára, az Eötvös-kollégiumnak volt jeles növendéke egy végzetes baleset következtében, életének 26.-ik évében;

Dr. Fechtel János a szatmárnémeti kir. kath. főgimnázium érdemes tanára, életének 53.-ik évében;

Ambrus Mór a losonczi áll. főgimnázium ny. tanára Szentesen, életének 67.-ik évében;

Krcselics László a soproni áll. főreáliskola helyettes tanára, életének 30.-ik évében;

Lájer Nándor főgimn. tanár, a zirczi apátság előszállási uradalmi birtokainak kormányzója, életének 53.-ik évében;

Dr. Mangold Lajos a budapesti V. ker. áll. főreáliskola ny. tanára, egyetemi magántanár, jeles történetíró, aki úgy a tankönyvirásban, mint a tudományos irodalom terén s különösen a magyar történetirodalomnak külföldi iratokban való ismertetésével ismert és becsült nevet vívott ki magának, életének 62.-ik évében;

Mayer József a budapesti II. ker. főreáliskola ny. igazgatója, egyesületünknek tiszteleti tagja közhasznú tevékenységben eltöltött életének 73.-ik évében.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület alapításától kezdve hű barátját, 16 esztendeig volt pontos pénztárosát s azontúl tiszteletbeli tagját vesztette el Mayer József elhúnytával. Már ez is többszörös ok arra, hogy e helyen emléket állítsunk neki. De reászolgált ő arra még egyébbel is.

E német név viselője ugyanis kiváló magyar tanférfiu volt. A »magyar« jelző azért is kiemelendő, mert Mayer József nem születése, tehát a véletlen, folytán lett magyarrá, hanem saját, meglett

korában történt elhatározásából. Mert az ő bölcsője Prágában ringott és ugyanott járta végig a reáliskolai tanfolyamot is. Felsőbb tanulmányait ugyan a budai József-ipartanodában végezte, csakhogy ez az iskola — a mai József- műegyetem — akkoriban teljesen német volt. Onnan jutott 1861-ben a szintén német tannyelvű budai reáliskolához. »A tanári kar idegen származású s érzésű tagjai csak imént mérték össze erejüket... Hofer Károllyal és dr. Say Móriccal, kik a magyar nyelvnek elég szerény mértékben való alkalmazása mellett buzgólkodtak. Mayer megértette az idők szavát, teljes szívvel a magyarokhoz csatlakozott. Arról azonban, hogy magyarul adjon elő, egyelőre még szó sem lehetett«: ez olvasható Jánosy Béla dr.-nak Mayer József nyugalomba vonulásakor a budapesti II. ker. főreáliskola 1905/6. évi értesítőjébe írt búcsuztatójában.

Ezt a búcsúztatót, valamint azt a méltatást, amelyet Tiber Ágost írt Mayer Józsefről tanárkodásának 40. évfordulója alkalmából (ugyanannak az iskolának 1900/1. évi értesítőjében), elolvasásra ajánlom azoknak, akik Mayer tanártársi és igazgatói működésének hivatott kezektől rajzolt képét akarják ismerni.

Hogy minő volt a katedrán, minő a tanterem falai közt, azt én akarnám itt pár szóval előadni. Jogcímül szolgáljon nekem az a körülmény, hogy éveken át voltam a tanítványa és még most is — sok év multán — élénken emlékszem Mayer tanítására, mert az felejthetetlen; még most is — három évtized ködén át — fényes színekben áll lelki szemem előtt az akkortájt ugyan java erejében levő, de járása, mozdulatai, beszédmódja folytán öregesnek látszó, mondhatnám: nagyapai alakja.

Fellépése, egész lénye tiszteletet parancsolt a serdületlen tanulóknak is. Tanítványai közt nem hiszem, hogy akadt volna egy is, aki csak megmoccant volna az ő óráján, pedig fegyelmi eszközt nem igen alkalmazott. Nem került arra a sor: a tanár tudása és komolysága imponált. Mayer József a tanulói szemében a megtestesült Igazság volt, aki kivételt soha és senkivel sem tett: úgynevezett kedvencei nem voltak. A tudással párosult buzgósága, amellyel szaktárgyát — a matematikát — tanította; türelme, amellyel azt elsajátíttatta; bölcs mértéktartása a tanulókkal szemben támasztott követeléseiben; az ifjakkal való érintkezésekor alkalmazott komoly, de jóindulatú beszéd- és bánásmódja: mindezeknek a tapasztalása tanítványaira mély hatást tett s ez a hatás a jövőben sem törlődött ki az emlékezetökből.

A tanár napról-napra végzett munkájának szemfüles megfigyelői a tanulók, akik mindent meglátnak. Nincsenek is a középiskolai tanár munkájának megbízhatóbb bírái, mint egykori tanítványai. Mayer Józsefnek volt tanítványai mind az elismerés és nagyrabecsülés hangján beszélnek róla. E sorok írója még azért is hálával adózik neki, mert tanári pályáján sokban mintának vehette őt.

Hiányos volna ez a megemlékezés, ha nem említeném Mayer Józsefnek buzgólkodását a latin nyelvnek a reáliskolákban való tanítása körül. Mikor az 1883. évi XXX. t.-c. a reáliskolai tanulóknak az egyetemre való lépését szabályozta s a jogi és orvosi fakul-

tást a latin nyelvből teendő kiegészítő vizsgálat feltétele mellett megnyitotta előttük, Mayer legott tisztában volt avval, hogy a reáliskolának — tanulói érdekében — kötelessége gondoskodni a latin nyelv rendszeres tanításáról.

A budapesti II. kerületi főreáliskolában, amelynek akkortájt: 1884-ben lett Mayer József az igazgatója, ugyan már régóta tanították a latin nyelvet mint rendkívüli tantárgyat, csakhogy ez a tanítás szervezve nem volt. Mayer csakhamar: az 1885/6. tanév elején a latinnak tanítását az eddiginél szélesebb alapon és rendszeres módon szervezte. De nem szorítkozott az igazgatására bízott iskolára, hanem a következő évben az ő, mint a fővárosi közoktatási bizottság tagjának a javaslatára ezt az intézkedését a budapesti községi reáliskolákban is hasonló módon foganatosították. (L. Mayer József: A reáliskola egykor és most; a latin nyelv tanításának célja a reáliskolában; Budapesti II. ker. főreáliskola 1886/7. értesítője.) Ezután az 1887/8. tanévtől fogva honosították meg a többi reáliskolákban a latin nyelvnek rendkívüli tanítását, aminek most már tudvalevőleg valamennyi magyarországi főreáliskolában rendes tanszéke van.

Meg vagyok győződve, hogy mindazok a reáliskolai tanulók, akik a Mayer megindította reform óta már középiskolai tanulmányaik tartama alatt tanulhatták a latin nyelvet s annak segítségével olyan pályákra mehettek, amelyekre hajlamok és tehetségök vonzotta őket, e sorok olvasásánál áldani fogják Mayer Józsefet még haló poraiban is. Épp úgy élni fog az emléke mindazoknak a szívében, akik őt ismerték s értékes egyéniségét felismerték. *Kálmán Miksa.*

Szalontai Sándor a kecskeméti ref. főgimnázium ny. tanára életének 68.-ik évében;

Dr. Siklóssy Gyula egyetemi m. tanár, iskolaorvos és egészségtan tanár, életének 44.-ik évében;

Magyar Gábor, a magyar piarista rend volt főnöke életének 70.-ik évében. Benne a magyar kegyes tanítórend egyik legérdemesebb tagja dőlt ki az élők sorából. Nagy veszteség érte halálával nemcsak a piárista rendet, hanem egész közoktatásügyünket is, amelynek a megboldogult 51 évig volt a szolgálatában. Magyar Gábor 1842-ben született Kiskunfélegyházán. Középiskoláit szülővárosában kezdte és Szegeden folytatta. 1859-ben Váczon a kegyes tanítórendbe lépett. Rendi tanulmányai végeztével Tatán kezdte meg tanári pályáját, majd a magyaróvári, szegedi és kecskeméti gimnáziumokban működött. 1867-től kezdve ismét Szegeden tanított. 1871-ben ugyanott igazgató lett és ezt a tisztséget huszonhét évig viselte. Mint szegedi igazgató kiváló érdemeket szerzett az új gimnáziumi épület létesítésével és mintaszerű berendezésével. Egyike volt azoknak, akik legtöbbet fáradoztak a Dugonics-Társaság megalapítása körül. Buzgó munkássága elismeréseül a király 1893-ban a Ferenc József-rend lovagkeresztjével, 1899-ben pedig a főigazgatói címmel tüntette ki, a város pedig harminckét évi fáradhatatlan szolgálatáért díszpolgárává választotta meg. Rendtársai 1898-ban a rendfőnöki tisztre emelték és ezt a

tisztséget egészen ez év július hónapjáig, tehát tizenegy esztendeig viselte. Körülbelül fél esztendő óta betegeskedett, súlyos szívbaj támadta meg, amely miatt júliusban rendfőnöki tisztéről is lemondott. Betegsége az utóbbi időben egyre rosszabbodott és szervezete a leggondosabb ápolás mellett is egyre gyengült, míg végre a halál megszabadította szenvedéseitől. Áldásos működése maradandó nyomokat hagyott maga után középiskolai oktatásügyünk fejlődésében.

Buza János a sárospataki ref. főgimnáziumnak 38 éven át volt nagyérdemű tanára meghalt életének 67.-ik évében.

Balogh Endre Dezső premontrei kanonok, konventi jegyző, váregyházi hitszónok, életének 40.-ik évében elhúnyt Jászóváron.

Petrányi Géza gimnáziumi tanár, meghalt életének 54.-ik évében Budapesten.

Kelemen Ignác székesfővárosi felső kereskedelmi isk. tanár 29 éves korában elhúnyt.

Dr. Kovács Zoltán, a győri áll. főreáliskola tanára életének 41-ik évében elhúnyt. Pápán 1871-ben született. Tanulmányainak elvégzése után rövid ideig Ó-Gyallán az orsz. meteorológiai intézetnél, majd 1895/96-ban mint hely. tanár a székesfehérvári főreáliskolánál működött. 1896-tól haláláig a győri áll. főreáliskolában tanított. Egyike volt azoknak a magyar tanároknak, kik a legkülönbözőbb kulturális munkából becsülettel és lelkiismeretesen kivették a részüket. Tevékeny és mozgékony szellem volt. Folyton tanult és dolgozott. Előadásaira nagy buzgalommal és lelkiismeretességgel készült. Ezekből alakult ki közkedvelt fizikai tankönyve. Írt még több ismeretterjesztő értekezést, hírlapi cikket, igen sok vonzó és látogatott népszerű, tudományos előadást tartott. A város társaságaiban élénk szelleme és szeretetreméltósága folytán mindenütt kedvelték és szívesen látták s megbecsülték kiváló tulajdonságait, amikor törvényhatósági bizottsági taggá, a kereskedelmi társaskör elnökévé és még igen sok kulturális egylet választmányi tagjává választották. A tiszteletbeli állásokat is a legnagyobb lelkiismeretességgel töltötte be. 1911-ben az újonnan alakult Győrvárosi Diák-otthon igazgatójává választották. Lelkesedéssel fogott ezen új hivatásához, melyben mintegy életcélját fedezte fel. De néhány év előtt támadt veszedelmes betegsége, melyen egy súlyos operáció sem tudott gyökeresen javítani, annyira elgyengítette testét, hogy — bár szelleme úgyszólván az utolsó percig megtartotta frisseségét — az éveken át tartó kór sírba döntötte. Gyászba borult családján kívül tanártársai tanítványai és polgártársai is kegyelettel és szeretettel őrzik emlékét.

Baranyanádasdi Feichtinger Győző Budapest székesfővárosi ny. főreáliskolai tanár, a Mathematikai és Physikai, valamint a Néprajzi társaságnak hosszú időn át volt érdemes pénztárosa, áldásos életének 53-ik évében hosszas szenvedés után, csendesen elhúnyt.

Dr. Jármy József a miskolczi ref. főgimnázium r. tanára meghalt életének 47.-ik évében Fehérgyarmaton.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

Előfizetési Felhívás

Egészen a legutóbbi időkig a legrégibb nyomtatott magyar nyelvű könyv *Heyden-Erdősi:* »Gyermeki beszélgetései«-nek 1531. évi kiadása volt. Szerencsés véletlen következtében egyszerre két régibb magyar nyelvű nyomtatvány is előkerült, mind a kettő 1527-ben, Krakkóban jelent meg s Vietor Jeromos sajtójának terméke. Az egyik *Heyden-Erdősi:* »Gyermeki beszélgetései«-nek első kiadása, a másik *Heyendorphinus-Erdősi:* »Rudimenta grammatices«. A könyvészeti értéken kívül, mely szerint most már majdnem a *mohácsi vész esztendejéből* vannak nyomtatott magyar nyelvű könyveink, rendkívül becses e két mű pedagógiai, irodalomtörténeti, nyelvészeti tekintetben is. Pedagógiai értékük szerint ezek a legrégibb nyomtatott magyar tankönyvek; irodalomtörténeti szempontból pedig azért elsőrendű emlékeink, mert az erazmista mozgalmak szellemi termékei lévén, bepillantást engednek a hazai hasonló törekvések történetébe. Az pedig, hogy a két mű magyar nyelvi anyaga Erdősi Sylvester Jánostól való, nyelvészeti tekintetben azért fontos, mert az erazmista Sylvester magyar nyelvi törekvéseire tanulságos adatokat nyujt. A két nyomtatvány eme fontosságától áthatva, *Semsey Andor* fölhívta a Magyar Nyelvtudományi Társaságot, hogy az ő költségén *hasonmásban adja ki őket.* A Társaság örömmel vállalkozott a kiadásra s megbízta nagyérdemű tagját, Melich János urat, a kiadás gondozásával. A munkálatok annyira előhaladtak, hogy a kiadvány már november folyamán megjelenik. Terjedelme 11 ív. Ára október 31-ig a Társaság kiadóhivatalánál (Budapest, V., Akadémia-utca 2. szám) megrendelve: 3 korona. Bolti ára: 4 korona lesz.

A MAGYAR NYELV SZERKESZTŐSÉGE

FEIWEL LIPÓT UTÓDAI FEIWEL MÓR és :: :: ZAITSCHEK JAROMIR

Első magyar kir. szabad. iskolapad-gyár

Mindennemü **iskolapadok,** iskola- és óvo laberendezési butorok, tornaszerek és szabad. gyermekpadoknak gyártása.

23 éremmel kitüntetve, 600 iskolában alkalmazva. — Költségvetésekkel készséggel szolgálunk. Alapitva 1846

Budapest, IX., Ipar-utcza 4. sz.

SZIKLA—SZILÁGYI | TELEFON 88—48

TANSZERKÉSZITŐ- ÉS ÁLLATKITÖMŐ-INTÉZET

BUDAPEST, VII., AMAZON-U. 13. | TELEFON 88—48

MARX ÉS MÉREI

TUDOMÁNYOS MŰSZEREK GYÁRA

Telefon: 21—06. BUDAPEST, VI., BULCSU-U. 7. Telefon: 21—06.

Készit saját gépgyártelepén mindennemű fizikai, kémiai, geometriai műszereket; vegyi fülkét, előadóasztalt, elsőrangu = vetitőgépeket. =

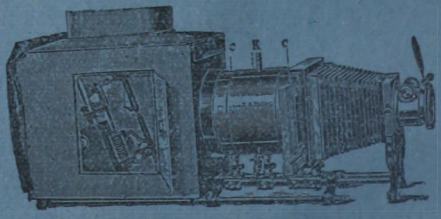

Illusztrált árjegyzékek dijtalanul küldetnek

100 MUNKÁS. 16 HP.

Magyarország legnagyobb fizikai tanszergyára!!!

CZIMBALOM

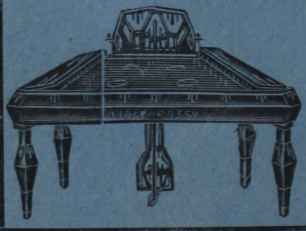

Legujabb szabadalmazott acélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, acélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kivánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,

Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.

Tanároknak 10% engedmény.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *3. szám.* *1912. október 10.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI
TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

A tanári szolgálati idő. *Négyesy* Lászlótól. (113. l.) — Jelentések a közgyűlési szakosztályok működéséről. (120—137. l.) — *Egyesületi élet.* Budapesti kör I—II. *Dr. Ágner* Lajostól. (137. l.) — Eperjesi kör. *Kameniczky* Miklóstól. (149. l.) — Székelyudvarhelyi kör. *Séra* Kálmántól. (150. l.) — Temesvári Kerületi Tanári Kör. *Budrossy* Lajostól. (151. l.) — Debreceni kör. *Dr. Bessenyei* Lajostól. (152. l.) — *Könyvek és lapok.* Collard F. A középiskolai oktatás módszertana. *kf.*-től. (155. l.) — Juventus. (156. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (157. l.) — *Krónika.* A nyugdíjtörvény és a tanárság. (159. l.) — Megjegyzések a Budapesti Kör körlevelére. *Sajó* Sándortól. (163. l.) — Tanárok sérelme. (164. l.) — Levél a nyugdíjtörvényről. *Takáts* Gyulától. (166. l.) — Elnökünk szabadságon. — A tanárság ügye az Országos Tisztviselő Egyesületben. (169. l.) — Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Egyesület. *Németh* Józseftől. (170. l.) — Kinevezések. — Középiskola-e a felsőbb leányiskola? — Az érettségi vizsgálati utasítás. — Új egyetemi tanár. — Áthelyezések. (171. l.) — Történelmi tanfolyam Budapesten. *Szőts* Gyulától. (172. l.) — Az egyetemek köréből. (173. l.) — Az osztrák reálgimnáziumok. *kf.*-től. (174. l.) — *Gyászrovat.* (Gyulányi Lajos, Acsay Ferenc. 174. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA
1912

A KÖZÉPFOKÚ ISKOLÁK EGYSÉGES ATLASZA A

KOGUTOWICZ FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

TIZEDIK KIADÁSA

Most jelent meg és
hatvannégy főtérképet
tartalmaz. 16 térképpel bővült.

ÁRA 2 KORONA 60 F.

Új térképek: Magyarország részlet-térképei: **Északnyugati Kárpátok, Északkeleti Kárpátok, Erdélyi Medence, Nagy Alföld, Dunántúl, Dráva-Száva köze** 1 : 1,500.000 méretben. **Magas-Tátra** 1:150.000. **Fiume** 1:19.000. **Magyarország mezőgazdasági térképe** 1 : 5,000.000. **Magyarország csapadék-térképe,** továbbá **Földközi tenger** 1 : 10,000.000. Ezenkívül **Észak-** és **Dél-Amerika** külön hegyvízrajzi és politikai térképei, a **Gyarmatok és Világforgalom** térképe. Szíves figyelmébe ajánljuk a folyó év október hó 1-én megjelenő **képes nagy árjegyzékünket.** Az iskolai falitérképek beszerzésének megkönnyítésül azokat csoportosítottuk és egy-egy csoport rendelése esetén nagy kedvezményt nyujtunk.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R.-T.

Budapest, V., Rudolf-tér (Margit-híd, pesti hídfő).

XLVI. évfolyam. 3. szám. 1912. október 10.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Aldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A TANÁRI SZOLGÁLATI IDŐ.

Tehát ismét benne vagyunk a bajban.

Az új nyugdíj-törvényjavaslat ránk húzza a 35 éves szolgálatot. Az ezután kinevezendő tanárokra föltétlenül, a már szolgálatban állókra nézve pedig úgynevezett szabad választás útján, amely pontosabban szólva kényszer-választás.

Két évvel ezelőtt, a kongresszus utáni hónapokban, a közoktatásügyi kormány a pénzügyminisztériummal folytatott tárgyalás (mondhatnám: harc) után biztosította azt, hogy a szerzett jogok ne sértessenek s a 35 éves szolgálat terve a jelen tanárnemzedékkel szemben elejtessék; a jövőre kinevezendő tanárokra nézve a kormány fenntartotta a későbbi elhatározás szabadságát, kijelentvén, hogy ezekre nézve a kérdést majd a készítendő nyugdíjtörvényben fogja véglegesen szabályozni.

Mint az akkori tárgyalásokról a leggyorsabban és leghitelesebben értesített tényező, akinek kezében a megállapodások hivatalos részről átengedett szövege megvan, tudom és tanuságot teszek amellett, hogy a harmincötéves szolgálat terve a már szolgálatban levő tanárokkal szemben akkor minden fenntartás nélkül elejtetett, illetőleg semmi olyan fenntartásról szó a megállapodásokban nem volt, hogy a készítendő nyugdíjtörvényben a már szolgálatban levő tanárok szolgálati idejének ügye is bármi formában revizió alá kerül; mivel pedig ennek lehetősége az ezután kinevezendő tanárokra világos kifejezésekkel fenntartatott: a már szolgáló tanárokra nézve a revizió fenntartva nincs, s nemcsak fenntartva nincs, hanem az előzmények után a fenntartás ez elmaradása a revizióról való lemondást jelenti.

Ezt a lemondást én, mint egy nagy erkölcsi testület szerény mandatáriusa *kötelező érvényűnek* fogtam fel és éreztem, annál inkább, mert a tanárság a maga akkori keserűségét e kijelentés

fejében elaltatta. Senki közülünk nem gondolt arra, hogy a nyugdíjtörvény előkészítése alkalmával a szolgálatban levő tanárok szolgálati ideje bármi formában újból szóba kerülhessen. A tanárság is ennek fejében szerelte le a maga mozgalmát.

Ismétlem, a lemondás a szolgálat felemeléséről, e tervnek nemcsak pillanatnyi, hanem a nyugdíjrevizió esetére való elejtése is az akkori körülmények közt formális *igéret* számba ment. Ezt az igéretet a közoktatásügyi miniszter úr nemcsak a maga nevében, személyes jó szándéka jeléül adta, hanem a pénzügyminisztériumnak és az egész kormánynak tudtával és hozzájárulásával is tette; ez a nyilatkozat nem mielőttünk, hanem a törvényhozó testület egyik szerve, a pénzügyi bizottság előtt hangzott el, s maga után vonta a már benyujtott törvényjavaslat megváltoztatását.

E nyilatkozattal, nézetem szerint, s azt hiszem, az érvényben levő kormányzati elvek szerint is, nemcsak a közoktatásügyi, hanem a pénzügyminisztérium és az egész kormány is lekötötte magát. A kormány azóta részben átalakult, de akkor is Ő Felsége kormánya tett igéretet. S az igéretet garantálja a *törvényhozás* is, még pedig a *jelen* ház, amely azt tudomásul vette és ahhoz hozzájárult, *kormánypárt és ellenzék*, a teljes ház, egyaránt.

És bizonyosan nem gondolt arra a közoktatásügyi kormány sem, se a kijelentés megtétele percében, se azóta soha, hogy a szolgálatban levő tanárok szolgálati ideje még egyszer valaha kérdés tárgya lehessen. Meg vagyok győződve róla, hogy miniszterünk és államtitkárunk, akik oly odaadással szálltak síkra jogaink mellett, abban a tudatban voltak, hogy a szolgálatban álló tanárok harminc évét senki többé bolygatni nem fogja. Ezekkel az úri emberekkel szemben a reservatio mentalisnak még árnyékára gondolni is megengedhetetlen képtelenség volna.

De senki az országban és a törvényhozásban sem gondolt az igéret ilyen revíziójára. Attól tartottunk mindenesetre, hogy a leendő tanárokra megkisérlik a 35 éves szolgálat kiterjesztését, gondoltuk, hogy ez ellen majd küzdeni kell s feltettük, hogy küzdeni fogunk a közügy érdekében.

Most elkészült a törvényjavaslat. Nemes, humánus szellemű alkotás, hiányai mellett is koncepciójában érző szív műve, dicsősége az elmének, mely kigondolta s a hozzávaló anyagi eszközök előteremtéséről gondoskodik. A tisztviselők szolgálati idejét átalán 5 évvel leszállítja, a nyugalomba menő tisztviselőnek is gondoskodik a szállásáról, az eddig nyomorpénzre kárhoztatott özvegyek és árvák számára türhető helyzetet biztosít, a nyugdíjképesség kezdetét 10 évről 5-re szállítja le, s ezzel a tisztviselőt vagy családját a korán kidülés esetére is, a mi emlékezetünk szerint bizony sok kartársunkkal megtörtént, oltalomban részesíti. Aldhatják a tisztviselők ezrei a törvény megalkotóit s nem lehet hőbb óhajtásunk, mint az, hogy hiányai kiküszöbölésével mielőbb legyen törvénnyé. Csak ezt is el ne nyeljék a politikai zavarok.

És a tisztviselői körök részéről felhangzó kritikák ürügyül ne szolgáljanak a javaslat visszavonására, most ugyis váratlan százmilliós kiadásba botlottunk bele.

De ezen a szép törvényen egy nagy csorba van: míg a törvényhozó minden tisztviselőnek két kézzel juttat valamit, az egyikkel 5 évet ajándékoz neki, a másikkal szálláspénzét pótolja és a hozzátartozókat gyámolítja, addig a tanárság iránt a törvény szűkkeblű, a törvényhozó a tanárságtól egyik kezével elvesz öt évet és csak úgy nyujtja a másik félkezében levő jótéteményt.

Az új törvényjavaslat nivellálni akar. A szolgálatban levő tanárt is bele akarja olvasztani a 35 éves rendszerbe. Minthogy pedig mi szerzett jogainkra hivatkoztunk, melyeket respektálni kell, s utaltunk arra, hogy a kinevező okiratunkban és eskünkben létrejött kétoldalú szerződést egyoldalulag megváltoztatni nem lehet: tehát szabad választásunkra bizzák, hogy maradjunk a régi nyugdíjnál a régi feltételekkel, vagy válasszuk az újat a 35 éves szolgálattal. Az okoskodás alapja itt az, hogy az állam nem követ el szerződésszegést, ha a tanárt a saját beleegyezésével kötelezi 35 évi szolgálatra, vagy ha a tanárnak ily nyilatkozat híján eddigi nyugdíjigényeit hagyja meg és őt az újnak előnyeiből kizárja.

Föltéve, hogy ez az okoskodás jogilag helyes volna is, kérdés: méltányos-e, összefér-e az állam méltóságával, s megegyezik-e az egész törvény humánus szellemével és célzatával, hogy egy tisztviselői ágazattal kivételt tegyen s annak a szolgálati viszonyait súlyosbítsa?

De az okoskodás jogilag sem áll meg. A pályázati hirdetmény, kinevező okirat és az eskü alapján létrejött szerződéses viszony nem egy meghatározott nyugdíjösszegre való igényt tartalmaz, hanem a *mindenkori nyugdíjra* való igényt, arra a nyugdíjra, melyet az állam általában biztosítani tud a maga tisztviselőinek. S valamint két évvel ezelőtt, illetményeink rendezése fejében nem volt szabad bennünket a 30 éves szolgálattól megfosztani, úgy nem szabad most sem, a nyugdíj fejében. Valamint az akkor a szerződés egyoldalú megváltoztatása, szerzett jog sérelme lett volna, úgy most is az lenne.

De meg a kormány a jelen tanárnemzedékre nézve a fentiek világos értelmében maga kötelezőleg lemondott a szolgálati idő felemeléséről, még a nyugdíjtörvény revíziója esetére is.

A jelen tanárnemzedékkel szemben a 35 éves szolgálat behozatalának jogalapja tehát teljességgel hiányzik, s ellenkezik a szerzett jogok elvével és országos érvényű megállapodásokkal.

A mostani tervezet anomáliáit még fokozza az, hogy ebben szó sincs többé az eddigi szolgálatnak arány szerinti átszámításáról, hanem a szó szerinti 35 esztendőről. Pedig két évvel ezelőtt átszámítás volt javasolva, hiszen éppen ez az átszámításos javaslat ejtetett el.

A jövő tanárnemzedékkel és általán a tanársággal szemben a 35 éves szolgálat behozatala olyan újítás, melyet előbb alaposan meg kellett volna vitatni és világítani. Ez egy mélyre vágó, nagyjelentésű oktatásügyi kérdés. Ezt úgy mellékesen, az érdekelt tényezők véleményének meghallgatása nélkül eldönteni nem lehet.

Nem lehetett másképp, mint hogy ez ügyben tisztán finánciális szempontok döntöttek. A merev számok, az uniformizálás elve, a 35—35 év egyöntetű rendszere. A pénzügyminisztérium bizonnyal elnyomta a kultuszminisztérium ellenvetéseit. Hogy ilyeneknek lenni kellett, arról meg lehet győződve, a ki ismeri, hogy mást ne említsek, államtitkárunk lojális szellemét és kultúrpolitikai érzékét. Nem tudhatom, milyen támogatásban részesült ezúttal a középiskolai ügyosztály részéről, mert már volt rá eset, amikor az államtitkár helyzetét nehezítette a háta megett álló ügyosztály. De ha valaki helyt állt, az államtitkár, aki már egyszer harcolt érettünk ez ügyben, bizonyosan ezúttal is helyt állt. Miniszterünk is bizonyosan exponálta magát érettünk. Úgy kell azonban lenni, hogy a kétségtelen előnyök, melyeket a javaslat nyujt, a tanároknak is, továbbá az »egyenlő elbánás« tőlünk hangoztatott elvének velünk szemben való tetszetős alkalmazása, a netáni jogsérelemmel szemben a szabad választás formulájának felállítása oly megvesztegető hatással voltak ott, a hol az állásfoglalás történt, hogy a közoktatási minisztérium álláspontja nem érvényesülhetett.

Pedig ez nem pénzügyi, hanem oktatásügyi szakkérdés; ez ügyben a közoktatásügyi miniszter szavának kell irányadónak lenni.

A 30 éves szolgálatot nem a tanárság kedvéért állapították meg, nagyszabású kultúrpolitikusok és államférfiak, Trefort Ágoston, Tisza Kálmán, olyan időben, mikor az állam pénzügyei nem voltak rózsásak, s a többi tisztviselőt 40 évvel kellett megterhelni. Megállapították azt az iskola érdekében. Mert lehetővé akarták tenni, hogy az iskolában, az emberi lélek nevelő műhelyében, lelki éberségük és erejük teljességében levő egyének munkálkodjanak. Vannak istenáldotta lelkek, a kik 40 évi szolgálat közben is üdén maradnak, de igen sok a munkába belefárad, szellemi fogékonysága észrevehetőleg tompul, s vagy a tudományszak és a pedagógia újabb haladásától elmarad, vagy a gyermeki lélekhez való alkalmazkodása csökken, vagy mind a két fogyatkozás is előáll. A törvényalkotók bölcsen látták ezt, s lehetővé akarták tenni, hogy a kormány az erejük teljességében megmaradó, kipróbált sikerrel működő tanárokat a tanítás szolgálatában megtarthassa ugyan, de az elfáradt és elmaradt elemet kicserélhesse.

Ez a kulturpolitikai koncepció volt lefektetve a törvénybe. S most előáll a pénzügyi kormány és azt mondja: én nivellálni akarok, az én szememet bántja a síma 35 éves tükör mellett a 30 év, én a tanárokra is behozom az egyetemes szolgálati időt; ez az államraison. És feldönti a régi intézményes közoktatási rendelkezést.

Azt várná az ember, hogyha ilyen gyökeres változtatás történik, akkor meghallgatják a szakköröket, a pedagógusokat, az idegorvosokat, a tanáregyesületeket, az országos közoktatási tanácsot, a szakemberek és kulturpolitikusok ankétjét, megfigyeléseket gyüjtetnek a főigazgatók utján a tanárok munkaerejének tartamáról, statisztikai adatokat állítanak össze a tanárok élettartamának, egészségi viszonyainak esetleges javulásáról a régibb állapottal szemben, stb. stb.

Mindebből mi történt? Semmi. A javaslatot a tanáregyesületnek meg sem küldték. A 30 éves szolgálat kihatása semmiféle hivatott testület tanulmányozásának tárgyául ki nem tüzetett. Ebben a kérdésben a kormány határozott egészen laikus módon.

Egyetlen dolog történt: a statisztika felhasználása. De csak egy soi-disant statisztikáé: azt mondják ugyanis, hogy hiszen minden tanár tovább akar szolgálni 30 évnél, egy sem akar nyugdíjba menni.

Erre bizonyosan vannak adatok. De ne feledjük, hogy évek óta átmeneti, illetőleg kivételes helyzet van. Várományok vannak függőben s azoknak élvezetébe akarnak az illetők eljutni, az élet is nehéz és rá vannak utalva a lakáspénzre. Ez azonban baj, amit meg kell szüntetni. A frissen maradt erőket nem kell ugyan nyugalomba kergetni, de az elfáradt elemekkel nem kell az iskolát megnyomorítani. Az érv megfordíthatóságát csak épen említem, hogy hiszen ha úgyis mindenki tovább szolgál, az államkincstárra nézve a 30 éves elv fenntartása is közömbös.

Ennél az egyetlen érvnél több elméleti előkészítése a kérdésnek tudomásom szerint nem történt.

Ezzel szemben áll a kérlelhetetlen tapasztalat. Egy személyesen nem érdekelt, objektiv férfiú, kinek módjában van egy egész kerületben megfigyeléseket tenni, a következőket irja nekem:

»Az ügy kétségtelenül országos fontosságú s szerintem első renden *nem is a tanárság személyi érdeke, hanem a magyar közoktatásügy vitális érdeke.* Hiszen jól tudjuk, hogy a tanárok a 30 évi szolgálat után — legalább legnagyobb részük — nem szivesen mennek nyugdíjba s így rájok nézve a 30 évhez kötött nyugdíj többnyire csak fiktiv jellegű. De azt nem szabad megengedni, hogy közoktatásügyünket elernyedt, decrepitus emberek megnyomorítsák, s módot kell nyujtani reá, hogy az energiáját vesztett tanártól — teljes javadalmazással való nyugdíjazás mellett — megszabaduljon. *30—35 évi tanári szolgálat alatt már oly rohamosan következik be az éberség, elevenség, fegyelmezőképesség és az összes energia fogyatkozása, hogy ha minden tanárnak ki kell szolgálnia ez időt, még az elnyütt szervezetünek is: ebből a magyar középiskolának föltétlen dekadenciája következik be.*«

Nem, a magyar közoktatási kormánynak, a magyar törvényhozásnak ezt a kulturális pozíciót feladni nem szabad. És a

magyar tanárságnak nemcsak a jelen tanárnemzedék szerzett jogaiért, hanem a magyar oktatásügy ez ideális javáért is küzdenie kell minden megengedett eszközzel.

Ennél a szónál egy kis kitérést kell tennem. A kollegialitás félreértése és gyávaság volna tőlem, ha visszafojtanám lelkembe az őszinte szót.

A Budapesti kör gyülésén az indítványtevő, értesülésem szerint, olyasmit is mondott, hogy a kormány nem gondolja meg, hogy mi tanárok, ha elkeseritenek bennünket, mit fogunk irni a gyermekek lelkének fehér lapjára. Egyik lap tudósítása szerint alkalmat adott e nyilatkozat arra, hogy egy jelenlevő hozzáfüzze: »Vörös betükkel!«

Sokért, igen sokért nem adnám, ha ez a néhány szó ott el nem röppent volna. Engem ez a mozzanat mélyen elszomorított, sőt a legnagyobb felindulásba hozott. De értesültem róla, jelenvoltaktól, többektől, hogy ez a tónus nekik sem tetszett és őket is bántotta. Azóta is igen tekintélyes, igen komoly tanügyi emberek és jóbarátaink rendkívül elítélő véleményét volt alkalmam e kérdésről hallani, fővárosból és vidékről egyaránt. Ez a nyilatkozat olyan, hogy ezzel szolidaritást nem vállalhatok én és nem vállal a tanárság óriás többsége.

Sajnos, a lapok közlései a rikító mozzanatokat tartalmazták és nem közölték az ülés elnökének mérséklő észrevételeit. De tudom, hogy ezzel a hanggal az ülés elnöke sem ért egyet. *És én kötelességemnek tartom ezennel óvást emelni mind a magam szerény nevében, mind a magyar tanárságnak, azt hiszem, túlnyomó nagy többsége nevében az ellen, hogy e nyilatkozat mint a tanárság egyetemes felfogása szerepeljen.* És felkérem minden kartársamat, hogy ilyen nyilatkozatoktól, melyek nem fejezik ki a tanárság szellemét, tartózkodjék mindenki. Senkinek sincs joga a magyar tanárságot ily nyilatkozattal kompromittálni.

Lehet, hogy ez a szenvedély túlzása volt, szeretem hinni hogy az; lehet, hogy egy kis kacérkodás a fenyegetőzéssel; de erre nincs szükség. Ennek a szellemnek nem szabad terjednie. A tanárnak nem szabad gondolni sem arra, hogy ő a gyermeki lélek fehér lapjára mást írjon, mint amit a jó erkölcs, az ízlés, az igazság megismerésének érdeke diktál. Mi azt a gyermeki lelket nem ennek vagy annak a kormánynak neveljük, hanem annak a nagy közösségnek, melyet hazának nevezünk és a társadalomnak. Boszszúnk kitöltésével azt a fehér lapot beszennyezni nem szabad. Olyan tanár, aki erre képes lenne, nem való a kathedrára. Ez az én meggyőződésem és ez igen sokunké. Ezt meg kellett mondanom. Nem azért éltem, hogy éltem delén túl ilyen irányzat pártolása egy percig is terheljen.

Ehhez még egyet. Mondjunk meg mindent bátran és nyiltan gyüléseinken, feliratainkban, a sajtóban és mindenütt. De ne használjunk olyan hangot, melyet, fájdalom, mostanában más, szent helyen is hallanunk lehet, de amelyet nekünk legutoljára

szabad, vagy akkor sem szabad megütnünk. Ne tévesszük szem elől hivatásunk erkölcsi jellegét és méltóságát, se azt az erkölcsi viszonyt, melyben a közoktatási kormánnyal szemben vagyunk, és ne éljünk olyan kifejezésekkel, melyek idegen államok közt a diplomáciai viszony megszakítását vonnák maguk után. Mi joggal megvárjuk, hogy a kormány rólunk becsüléssel nyilatkozzék; nem lehetünk olyan egyoldaluak, hogy mi viszont a becsmérlés teljes szabadságát vegyük igénybe. Lehetünk szilárdak, erélyesek, jogaink védelmében bátrak, anélkül, hogy imparlamentárisak lennénk s tanítványaink szemében rongálnók a magunk vagy a kormány, vagy mindkettőnk tekintélyét, s a közönség nagy, komoly részének szimpátiáját eljátszanók. Barátainkat a kormányzatban és a parlamentben nem kell elkedvetlenítenünk. Nem kell lehetőséget adni arra, hogy más kormányzati ágak a kultuszminisztériumnak a tanári elem fegyelmezetlenségét hányják szemére. Mi óvjuk az iskola érdekeit és a magunk tekintélyét bátran, de tartsuk tiszteletben más törvényes intézmények tekintélyét is.

Bocsánatot kérek e kitérésért; ez nyomta a szívemet, ezt meg kellett mondanom. Azt hiszem, igen sokan várták is, hogy valaki megmondja.

Tehát minden törvényes és megengedett eszközzel küzdjön a tanárság.

De kérem a közoktatási kormányt is, mely oly sokszor meghallgatta a szakemberek csendes, szerény véleményét, ne engedje azt a látszatot felülkerekedni, hogy csak a hangos szónak, a lármás fellépésnek van hatása. Kérem, kezdeményezze a szolgálatban álló tanárokra nézve a szolgálati idő felemelésének elejtését s azonnal indítson anyaggyűjtést és megfelelő tanulmányok alapján sürgős tárgyalást a szolgálati idő 35 évre emelésének oktatásügyi kihatása felől. A javaslat előkészület nélkül van téve; ne vállalja magára a felelőséget az utókor és a kultúrtörténet előtt, hogy egy kultúrpoziciót kardcsapás nélkül feladott s a pénzügyi pontok előtt egy oktatásügyi szakkérdésben kapitulált. Most még birtokon belül van; az elvesztett álláspontot visszavívni sokkal nehezebb lesz. És kérem járjon el a minisztérium oly gyorsan, hogy a nyugdíjtörvény elintézése emiatt halasztást ne szenvedjen.

A kongresszusi végrehajtó bizottság e héten összeül s dönteni fog a teendő lépések ügyében. Óhajtandó, hogy a helyzetben idején fordulat kezdődjék s a kongresszus összehívására ne legyen szükség.

Négyesy László.

JELENTÉSEK A KÖZGYŰLÉSI SZAKOSZTÁLYOK MŰKÖDÉSÉRŐL.

a) Jelentés

az Országos Középiskolai Tanáregyesület 1912. évi közgyűlése kebelében alakult klasszika-filológiai szakosztályának júl. 2-án d. u. ½5 órakor tartott üléséről.

Elnök: *Schmidt Márton dr.* Jelen voltak: Budapestről Böhm János, Geréb József, Szőts Gyula, Almásy Károly, Láng Nándor, Waldapfel János, Pintér Jenő, Polgár Géza, Gyomlai Gyula, Ince József, Négyesy László, Imre Sándor, Himpfner Béla, Samu István; továbbá: Farkas István (Czegléd), Czirbesz Dezső (Petrozsény), Hegedüs Árpád (Nagyvárad), Steiner Mór (Nagyszalonta), Abaffy Béla (Makó), Pap Mózes (Székelykeresztúr), Jármy Árpád (Jászberény), Kálmán János (Kolozsvár), Kalmár Elek (Lőcse).

Előadó: *Hajtai Ferenc* (Jászberény). Az előadás címe: »*A latin nyelv tanításának reformjához.*« Hozzászóltak:

Papp Mózes: aki mindenekelőtt dr. Geréb Józsefnek e tárgyra vonatkozó észrevételeit óhajtja hallani.

Dr. Geréb József: Megemlékezett a klassz.-fiil. reformbizottság megalakulásának nehézségeiről s reméli, hogy az ősszel mégis megalakulhat. Nem találja megfelelőnek a jelenlegi olvasmány-anyagot. Nem helyesli előadónak azt a nézetét, hogy a tanulók előzetes preparálását teljesen ki kellene küszöbölni.

Dr. Gyomlai Gyula: Az előadás minden pontját elfogadja, mint maguktól értetődő dolgokat. Az ott említett célokon kívül igen fontosnak tartja a tanulók ránevelését arra, hogy képesek legyenek minden latin szöveget önállóan megérteni, valamint a műformák összes sajátságainak megismertetését.

Kalmár Elek: Nem lelkesedik a gyakorlati latin nyelvtanításért az alsó fokon. Sajnálja, hogy a kérdést az egyesület nem készítette elő eléggé.

Gyomlay kiemeli, hogy Dent-féle *módszerről* szó sem lehet, csak arról, hogy e könyv alkalmazásánál *kénytelenek vagyunk* induktív módszert használni. Ezt az anyagot túlságosan konkrétnek tartja, a lelki életre vonatkozó olvasmányok is kellenek.

Papp Mózes: A Dent-féle könyv alkalmazását reformnak, haladásnak tekinti. Megvitatandónak tartja azt a kérdést, hogy mikor kezdjük el a latin tanítást. Ő az első osztályban óhajtja kezdeni.

Hajtai Ferenc röviden reflektált a megjegyzésekre.

Elnök ajánlja, hogy a közgyűlés plenuma elé hozandó a klasszika-filológiai szakosztály részéről a következő indítvány:

1. a közgyűlés tüzze ki a jövő esztendőre a köröknek további megvitatásra a latin nyelv reformjának kérdését.

2. Minthogy a közoktatásügyi tanács a jövő isk. évben szintén foglalkozni fog ezen kérdéssel, kérje meg az OKTE a

közoktatásügyi tanácsot, illetve a nm. minisztériumot, hogy az ezen enquêtenek tárgyalásairól szóló jelentéseket még a tárgyalás folyamata alatt legyen szíves több példányban az OKTE-nek megküldeni, hogy az Egyesület körei a Közoktatásügyi Tanács tanácskozásaival párhuzamosan foglalkozhassanak evvel a kérdéssel.

---

b) **A természetrajz-vegytani reformbizottság ülése 1912. július 2.**

Dr. Szilády Zoltán ügyvezető elnökhelyettes vezetése mellett elhatározta a bizottság, hogy legközelebb szeptemberben egy ügyvezető elnököt választ.

1. *Dr. Méhes* Gyula indítványára megállapodott a jelenlegi alkalommal is abban az óhajtásban, hogy *a természetrajz tanítása az összes osztályokban és a vegytan a gimnáziumban is külön tárgyként, az eddiginél szélesebb alapon taníttassék, mindkettő gyakorlatokkal kapcsolatban.*

2. A tervezetnek részletes kidolgozása céljából, a bizottság kiegészítette magát a rokon szakos, nem középiskoláknál működő kartársakkal, felsőbb iskolai professzorokkal. Név szerint: dr. Mágócsi, dr. Krenner, dr. Entz, dr. Koch, dr. Lengyel, dr. Fabinyi, dr. Szádeczky, dr. Apáthy, dr. Richter, dr. Böck, dr. Ilosvay, dr. Pfeiffer, dr. Rátz István, dr. Buchböck, dr. Liebermann Leo, dr. Bugarszky, dr. Papp Károly, dr. Vadász Elemér, dr. Méhely Lajos, dr. Schréter Z., Lósy József, dr. Toborffy Z., dr. Bezdek, dr. Horváth K., ifj. dr. Entz Géza, dr. Méhes, dr. Vadas Jenő, dr. Printz Gy., Jaloveczky képezdei tanár, dr. Bálint Sándor, dr. Gáspár János, dr. Tuzson János, dr. Sós Lajos, dr. Gorka Sándor, dr. Mauritz B., dr. Wágner János bizottsági tagokkal.

3. Kérést intézett a bizottság a közgyűléshez hogy munkálatainak referálására a közlönyben állandó helyet nyerjen.

Dr. Simonyi Ernő
előadó, mint jegyző.

---

c) **Jelentés**
a matematikai szakosztály tanácskozásairól.

A matematikai szakosztály tanácskozásainak tárgyát kizárólag azok a reformjavaslatok képezték, amelyekkel a matematikai reformbizottság immár hat éve foglalkozik. A bizottság tárgyalásairól szóló jelentések, a külön könyvben megjelent dolgozatok és e könyv német kiadása bőséges alkalmat adtak arra, hogy a magyar matematikusok a felvetett eszmékkel foglalkozzanak. Ennek következtében nemcsak a bizottság tagjai, hanem kívül álló szakférfiak is, magában az iskolában megpróbálták, miként lehet a javaslatokat a mai tanterv keretében megvalósítani. A kérdés a kisérletezők buzgó, önzetlen és odaadó munkássága folytán immár

bizonyos nyugvó álláspontra jutott. Elhatározta tehát a reformbizottság, hogy a tapasztalatok megbeszélése, a lehetőségek megállapítása és az eszmék fixálása végett kérdésekkel fordul a szaktársakhoz. A mi viszonyaink között, amikor minden téren oly nehézkesen mozgunk előre, valóban a legnagyobb megelégedéssel és örömmel konstatálhatjuk, hogy igen tekintélyes számú felelet érkezett be. A feleleteket a bizottság jegyzője feldolgozta és így kerültek a matematikai szakosztály tegnapi és mai nagyon látogatott ülése elé, amelyeken *Beke* tanár elnökölt. Ezekhez csatoltunk még néhány kapcsolatos fontos tárgyat, amelyekről *dr. Goldziher Károly*, *Rátz László* és *dr. Visnya Aladár* referáltak.

Örömmel jelenthetem a tisztelt közgyűlésnek, hogy a szakosztály a reformbizottság javaslatait elfogadta, aminek folytán azokat úgy lehet tekinteni, mint a magyar tanárság összességének javaslatait.

Engedjék meg, hogy e javaslatok tartalmát néhány rövid szóval jellemezzem. Az alsóbbfokú számtani oktatásunk a mi mostani tantervünkben is kiváló volt azáltal, hogy absztrakt számtani témák helyett a számfogalmat tárgyi fogalmakhoz fűzte. Mi ezt a meglevő alapot továbbfejlesztve, a számtani oktatásnak még gyakorlatibb alapot iparkodtunk adni. Tettük ezt a gyermeki lélek fejlődésének, a számfogalom kialakulásának és a gyakorlati igények kielégítésének tekintetbe vételével. Épp azért a számtan tanítását háztartási, kereskedelmi, pénzügyi, gazdasági földrajzi, statisztikai, szociális, természettudományi és fizikai ismeretek közlésével kapcsoltuk. Bevezettük a szemléltetésnek a legtágabb értelemben való gyakorlását, alkalmaztuk a grafikus ábrázolásokat és arra törekedtünk, hogy a tanuló egyszerű méréseket végezzen. Ugyanezek a szempontok vezettek az alsófokú rajzoló mértan tanításában is. Épp azért szükségesnek tartjuk, hogy ez *a két tárgy egy kézben legyen, vagyis hogy a mértan már az alsó fokon a számtannal egyetlen tárgyba olvadjon össze.* A negyedik osztályban *taníttatni szokott rajzoló mértani anyagra egyhangú a véleményünk, hogy töröltessék*, illetőleg más osztályokba eltolassék, hogy ebben az osztályban a rendszeres mértan tárgyalása megkezdődhessék.

A felsőfokú matematikai oktatást illetőleg teljesen elfogadtuk azt a javaslatot, amely szerint

1. szükségesnek tartjuk a függvény fogalmának empirikus görbék tárgyalásával való gondos előkészítését, széles alapon való kiépítését, a függvények változásának és ábrázolásának, az egész matematikai tanítás folyamán az algebrával és mértannal szoros kapcsolatban való tárgyalását;

2. szükségesnek tartjuk továbbá, hogy az analitikai síkmértan, valamint a differenciál- és integrálszámítás elemei a középiskolai oktatásban helyet foglaljanak;

3. szükségesnek tartjuk végül, hogy a közgazdasági ismeretek a felsőbbfokú tanításnak is tárgyát képezzék.

Javaslatainkban tulajdonképpen nem új anyagról van szó, hanem a meglevő anyagnak más módon való feldolgozásáról. Mi a régi sablont akarjuk megszüntetni, a tanítás szellemét akarjuk átalakítani, azt akarjuk, hogy az élethez — magasabb értelemben használva a szót — közelebb hozassék, hogy a középiskola többi tárgyaival és hasznos ismeretekkel kapcsoltassék áttekinthetőbbé, érdekesebbé és a tanuló gondolkodásához simulóbbá váljék. Épp azért mi nem választottuk a reformnak azt a könnyű, de meddő módját, amely óraszámemelés követelésében meríti ki erejét. A középiskola többi tárgyainak elnyomására nem törekedtünk, igazában egyik tantárgynak sincs oka ránk féltékenykedni, sőt számítunk az összes szakok rokonérzésére.

Reformmozgalmaink kezdetén egyáltalában nem iparkodtunk arra, hogy kormányhatósági intézkedésekkel segítsük elő működésünket, hanem vártunk, amíg a reform alapelvei átmennek a köztudatba, a tanári közvélemény birtokába. Épp azért még a tantervkészítés tetszetős műveletébe sem mentünk bele. Mi a tanártársainkat akartuk megnyerni, de még itt sem igyekeztünk arra, hogy eszméinket rájuk oktrojáljuk, vártunk, amíg saját kísérleteikből maguk jutnak az általunk helyesnek tartott útra.

Most, mikor már bizonyos nyugvó ponthoz jutottunk, eljöttnek látjuk az időt arra, hogy bizonyos kormányhatósági intézkedéseket kérjünk. A matematikai szakosztály nevében bátorkodom indítványainkat a mélyen tisztelt közgyűlés elé terjeszteni azzal a kéréssel, szíveskedjék azokat elfogadni és keresztülvitelükkel az igazgatóságot megbízni.

1. Szükségesnek tartjuk, hogy a középiskolai matematikai tanárjelölteknek kivétel nélkül alkalom adassék arra, hogy kiképzésük ideje alatt kereskedelmi, gazdasági, ábrázoló geometriai és geodetikai ismereteket szerezhessenek. Az ábrázoló geometriai szak jelöltjei számára is kívánunk mechanikai ismereteket. Ennek megfelelően a tanárvizsgálati szabályzat is megfelelően átalakítandó.

2. Javasoljuk, hogy az egyes iskolák és tanárok, amennyiben megfelelő helyi tantervet beterjesztenek, engedélyt kapjanak arra, hogy javaslataink szerint taníthassanak. Ilyen esetben a reform szerinti tanítás az érettségin is szerepeljen.

3. Javasoljuk, hogy a reform gyorsabb általánossá válása érdekében szünidei tanfolyamok rendeztessenek.

4. Történjék intézkedés arra nézve, hogy ha egyes tankönyvek a reform szerinti anyagot felveszik, akkor ez nekik az engedélyezés alkalmával ne kifogásoltassék.

5. Szükségesnek tartjuk, hogy a matematikai szertár megfelelő mérő és demonstráló eszközökkel felszereltessék.

6. Szükségesnek tartjuk, hogy a tanárság matematika-metodikai kérdésekkel foglalkozzék, miközben felhasználható tárgyi körök, grafikonok, adatok részletesen kidolgoztatnak. Kívánjuk, hogy e célra megfelelő metodikai folyóirat álljon rendelkezésre.

7. Kívánatosnak tartjuk, hogy a külföldi munkálatoknak lényeges tartalma rövid ismertetésben tanárainknak hozzáférhetővé tétessék.

Erős a meggyőződésünk, hogy javaslataink nemcsak egy speciális tantárgy, hanem az egész középiskolai oktatásügynek javára fognak szolgálni. Amikor mi a formalizmus és a régi sablonos témák kiküszöbölésével az egész középiskolai anyagot egységes szemléletes módszerrel tárgyaljuk és tanításunkat az intuitiv megismerés legegyszerűbb alapképzeteire és alapfogalmaira fektetjük, akkor az egész középiskolának teszünk szolgálatot. Beke elnök megnyitó beszédében kifejezte azt a véleményét, hogy a középiskola reformját legbiztosabban és legsikeresebben egyes tantárgyak tanításának észszerű reformjával lehet előkészíteni. Mi valamennyien kezdettől fogva mélyen átéreztük ennek a meggyőződésnek igazságát. Minden középiskolai reformnak a szaktudományból kell kiindulni, ha nem akar meddőségre kárhoztatva lenni. Az egyes szaktárgyak képviselőinek kellő mérlegeléssel és értékeléssel ki kell választani azt az értékes anyagot, amit saját tudományszakukból a középiskola számára becsesnek és hasznavehetőnek tartanak. Mi úgy érezzük, hogy elnökünk magas szempontú, széles látókörű vezetésével valójában az egész középiskola reformjának útját egyengettük. Nyugodt önérzettel mondhatjuk, hogy a középiskolának bármilyen irányú reformja minket készen talál. Alapelveink szilárdan megállapítva, kitűzve, kidolgozva vannak bármilyen tipusú középiskola számára. *Mikola Sándor.*

---

d) **Földrajzi szakosztály.**

A földrajzi szakbizottság a műegyetem V. sz. tantermében nagyszámú szaktársunk részvétele mellett megalakult.

A szakbizottság előadója dr. *Vargha György* üdvözölte a jelenlevőket s sajnálattal jelentette, hogy a reformbizottság elnöke, dr. *Erődi Béla* udv. tanácsos, főigazgató elfoglaltsága miatt meg nem jelenhetett s így azt indítványozta, hogy a bizottság ülésének vezetésére *Fest Aladár* kir. tanácsos főigazgató urat kérjük fel. Majd az előadó dr. *Vargha György* tartotta meg előadását, főbb vonásokban ismertetvén tanulmányának tartalmát, amelyet teljes egészében a következőben adunk:

Tisztelt Szakülés!

Örömmel üdvözlöm a megjelent kollega urakat abból az alkalomból, mikor most először jelenik meg a földrajzi reformbizottság a közgyűlés keretében mint földrajzi szakosztály.

Ezen alkalommal bizonyára feladatom nem lehet más, mint összegezése annak, mit végzett a reformbizottság az utóbbi időkben. Röviden akarom ismertetni munkálkodásunk eredményét, a részletek pedig a közgyűlés lefolyásáról szóló füzetünkben úgyis közölve lesznek.

A földrajz tanításának extenzív terjeszkedése már közszükségletet képez; nemcsak a szakemberek, de általában, akik a hazai kultúra

emelését szívükön viselik, elismerik a földrajz tarthatatlan állapotát középiskoláinkban s óhajtják annak kiszélesítését.

Szükségét érezzük s bizonyára megvan a hajlandóság az illetékes körökben is, hogy a földrajznak tágabb teret juttassanak.

Hogy külföldön miképpen áll a földrajz tanítása, legyen szabad a túlsó oldalon levő táblázatot bemutatni, amely a francia, porosz, osztrák és a szász iskolák tényleges óraszám- és anyagbeosztását mutatja s melléje állítom a hazai földrajzoktatásunk tervezetét, amelyet legkevésbbé sem tekintek magam részéről bevégzettnek, hisz ezt javítani, tökélyesíteni még nagyon is lehet.

Ha végignézzük a táblázatban kitüntetett államokon kívül a többi országokat, mindenütt a földrajz terjeszkedésének meglepő és bőven magyarázható képét látjuk.

Olaszországban is az új tantervben előkelő helyet nyer ta földrajz. A fentebbi összeállításokból láthatjuk azt, hogy a felső tagozatban ismétlődik az alsó tagozat földrajzi anyaga, de más szempontból tárgyalva; míg a haza tárgyalása mindenütt az anyagbeosztásnak egyik főpontja, amely két, sőt három helyen is szerepel a tanítás keretében, bizonyára avval a célzattal, hogy a szülőföld ismeretét nem lehet eléggé kimeríteni, mert kétségtelen, hogy a hazafias érzés fejlesztéséhez, az igazi általános műveltség kiépítéséhez a hazai irodalmon és történeten kívül egyik tárgy sem járul oly mértékben hozzá, mint a földrajz.

A reformbizottság ismerni óhajtotta a magyar tanárok véleményét is a leendő földrajzi anyagbeosztás dolgában s ezért az 1911. év szeptember, illetve október havában elnökünk dr. *Erődi Béla* főigazgató úr beleegyezésével úgy a helybeli, mint a vidéki kartársakhoz körlevelet intéztem abból a célból, hogy hazánk geográfiával foglalkozó tanárai mindegyikének alkalma legyen a reformbizottság feladatai közül a legfontosabbikhoz hozzászólani, véleményüket, óhajukat az óra- és tananyag beosztása dolgában a bizottsággal tudatni.

Több mint 150 körlevelet küldtem szét s belőlük visszaérkezett 70, tehát körülbelül a fele. Sajnálattal kellett tapasztalnom, hogy a budapesti kollégák jó része tartózkodó álláspontra helyezkedett, de a 70 együttlevő jelentés megerősít engem abban, hogy azok a törekvések, melyeknek úgy írásban, mint szóban kifejezést adtam, jó részben viszhangra találtak.

Ha mintegy számokkal akarnám az eredményt bemutatni, akkor a következő táblázat kerülne ki:

Osztály	Tervezetet elfogadta	Eltérő tervezet	Összesen
I.	63	7	70
II.	60	10	70
III.	58	12	70
IV.	54	16	70
V.	52	18	70
VI.	50	20	70
VII.	49	21	70
VIII.	62	8	70

Francia	Német (Porosz)	Osztrák	Magyar	Szász
Ált. ismeretek. 1½ *térkép fogalma, környék*	előkészítő osztályok			
Alapfogalmak 1½ *Globus térkép*-fali *Felfedezések*				
Alapfogalmak 3 *Öt világrész leírása*	*Alapfogalmak* 2 *Leíró Német és Európával* kezdve (könyv nélkül)			*Alapfogalmak Szászország Német röviden*
3 *Franciaorsz. és gyarmatok*	*Középeurópa* 2 *Német birodalom* globus, térkép	*Alapfogalmak* 2 *Főbb államok és városok Rajz*	*Alapfogalmak* 3 *Magyarország*	*Alapfogalmak Európa államai*
Fizikai földrajz 3 *Poláris, Amerika, Ausztrál. Oceán*	*Európa* többi része 2	*Részlet a fiz. földrajz* 2 *Ázsia-Afrika Európa ált. Déleurópa és Anglia*	2 *Európa*	*Világrészek Föld. mint csillag, math.* földrajz alapjai.
Ázsia, Afrika 3 *Szunda szk.*, tek. Európára	*Világrészek* 1—2 *Gyarmatok* (Német)	*Európa* 2 *Amerika és Ausztrália math. és fiz. ism. és kiegész.*	2 *Ázsia—Afrika*	*Eu.* kül. *Középeurópa*
3 *Európa* összeh. földr.	*Ismétlés* 1—2 *Német birodalom*	2 *Osztrák-magyar monarchia*	*Amerika-Ausztrália* 2 *Felfedezések Magyarorsz. ismétlése*	*Világrészek*
Franciaorsz. és gyarmatok (fiz. és pol.) 3	*Európa* 1—2 *math. földrajz*	*Déleurópa és Franciaorsz. Ausztrália és Amerika* 1	*Fizikai és math.* 2 földrajz	*Ism. és mélyít. math. földr. Német birodalom s gyarm.*
Térképolvasás, *fizikai* 1 *földrajz*, kultúrgeográfia	*Ált. ismétlés* (½)—1 *Fiz. földrajz és ethnogr.*	*Közép- és Északeurópa* 1 *Afrika—Ázsia*	*A föld felületi* 2 *leírása*	*Európa ált. Fizikai földrajz*
1 *Franciaorsz.* és gyarmatok	*Közlekedési utak* (reálban külön 1 óra gimn. és reálgimnáziumban 6 – 6 óra a tört. mellett)	*Tört. összefüggő részek ism.*	*A föld államai* 2 Európából kiindulva gyarmatok az anyaorsz.	*Többi világrész ált. közlekedés és gazdasági ismertet. Kartográfia elemei*
Tört. kapcsolatban 3 Britt, Belg., Ném., Svájc, Orosz. Italia, Japán, U. S. A. Brazil. *útvonalak* 12½	gimn. 9 + 1½ reál 11 + ½	3 *Osztrák-magyar monarchia* 10 + 2	2 Magyarország 17	*Emberiség Németország kultúrgeográfiája Németek elterjedése*

Vagyis azt látjuk, hogy a tervezetet a többség elfogadta, még a VII-ben is 70% a támogatója.

Legtöbben csatlakoztak az I. és VIII. osztály anyagához, a II-tól a VII-ig arányosan kisebbedik a csatlakozók száma, mert míg a II-ban 60, addig a VII-ben csak 49; ennek a csökkenésnek jó részben nem az a magyarázata, hogy a tervezetet itt lényegében kifogásolták, hanem vagy egyes osztályok anyagának kettéosztása, vagy két osztály anyagának az összevonása következtében az egy osztályon belül keletkezett változás természetesen maga után vonta a többi osztályok anyagának megváltoztatását, eltolását, ami természetes is.

Azt hiszem, hogy az eredmény összegezésének legvilágosabb képét akkor adom, ha külön osztályonként foglalom össze a tervezettől eltérő óhajokat, anélkül, hogy nevet is említenék.

I. osztály.

Az óhajok legtöbbje (34) az, hogy az első osztályban a két óra kevés s inkább helyesebb volna 3 órát felvenni; van olyan is, ki 4 órát akar, sőt ketten 1—1 órát csak az alapfogalmak begyakorlására. Az alapfogalmaknál csak egy óhajtja a csillagászati rész intenzivebb tanítását, míg a többség ennek a teljes elhagyását kívánja, mint olyant, amely elvont voltánál fogva a tanuló szellemi felfogóképességének meg nem felel. Ketten kívánják az alapfogalmak teljes elhagyását, azoknak Magyarország tárgyalásába való beolvasztását, sőt egy vélemény földrajzi olvasmányokkal és vetítéssel akarja az I. o. anyagát az ifjuság lelkébe plántálni.

Míg néhányan Magyarország tárgyalását a II. o.-ba vélik átteendőnek, addig kettő bővíteni akarja a tervet: egyik Ausztriával, másik Bosznia és Hercegovinával és Dalmáciával.

II. osztály.

A heti 3 órát megtartani óhajtja 10, míg egy óra alatt akarják egész Európát letárgyalni; akik az első osztályba csak alapfogalmakat vettek fel, azok (3) természetesen ide osztják be hazánkat; vannak, kik M. o. tüzetesebb átismétlése után óhajtják Európát tárgyalni, míg 5-en Európa anyagát kevésnek tartják s Ázsiát is hozzávenni kívánják.

III. osztály.

A harmadik osztályban a hozzászólók egy része (8) a régi beosztás alapján kíván megmaradni s itt a leíró földrajzot befejezni, vagyis a tervezett anyag bővítésével 4 világrészt adni, részben 3, részben 2 órában; kik a II. o.-ban Magyarországot vették fel, azok ide folytatólagosan Európa államait ajánlják; kik a II. o.-ban nem elégedtek meg Európával s hozzávették Ázsiát is, azok a III. o.-ban a tervezet felének Afrikának az anyagát a tervezet IV. o. anyagával igyekszenek bővíteni; van, ki csak Afrikát veszi fel s a többi időt az ó-világ etnográfiai és a fizikai földrajz fontosabb fejezeteire akarja fordítani. Itt jegyzem meg, hogy egyik kollégánk azt proponálja, hogy a tankönyvvel a térkép kapcsolatba hozandó s ne legyen több adat a térképen, mint amit a könyv felölel.

IV. osztály.

Világos, hogy az előbbi osztályokban fellépő különböző (16) kívánalmak differenciálódnak legjobban. A kívánalmak kétfélék: vagy a tervezettől eltérő leirót óhajtanak vagy fizikai földrajzot. Hárman a tervezethez a felfedezéseket szeretnék hozzávenni, van ki a fizikai földrajz elemeit kívánja (részletesen a VIII. o.-ban), egy a IV.-ből eltávozók érdekében még Magyarországot venné

újra elő, avval a célzattal hogy hazánknak az első osztályban való tanítása nem lehet elég bázisa a felsőbb osztályokban tanítandó földrajznak; végül egyik kiváló kartársunk a IV.-ben Magyarország és a szomszédos területek összehasonlító földrajzának néprajzi háttérrel való kibővítését tartaná helyesnek.

A négy világrész, illetve az alsó négy osztály anyagának az ismétlését is megpendítik. 7-en kívánják ide a fizikai földrajzot s köztük van olyan, ki a csillagászati részt mellőzi, másik Magyarországot is akarja, de a történet keretében, van ki biológiai és anthropológiai földrajzból fejezeteket akar az év második felében s egy kollégánk mellőzi teljesen az önálló földrajzot s a növénytan keretében növényföldrajzot kontemplál.

V. osztály.

Kik a IV.-be viszik le a fiz. földrajzot, azok a tervezet VI. o. anyagát óhajtják (6), kettő a IV. o. anyagát teszi ide s egy »a szárazföldek földrajzát kívánja«; csak csillagászatot kettő, csak fizikait egy; van hive M gyarországnak vagy a néprajz és statisztikának is, míg egy a tervezet mellé az etnográfiát is felvenné, más a felfedezések történetét szeretné.

VI. osztály.

Van itt 3 Magyarország hive, 5 a VII. o. anyagát veszi ide, van egy összes földségeket, egy Európát óhajtó, 3 fizika földrajzú; van, aki a geológiát, más a vizek földrajzát, nemzetgazdaságtant, állat-növényföldrajzt, és anthropológiát, ásvány- és geol. földrajzt proponál.

VII. osztály.

A fizikai földrajznak 4, csillagászatnak 3 hive van ebben az osztályban, jó sok az egyes világrészeket óhajtja tárgyalni. Van itt hive Európának külön (2); Európa és Amerika összehasonlító földrajzának különös tekintettel a népmozgalmakra (1); Európa és Magyarországnak (1), külön Magyarországnak (1); van ki a régi politikai földrajzt akarja feltámasztani; van ki a levegő és a csillagos ég földrajzát akarja itt, de legfőbb és megfontolandó óhaj, mit többen is hangoztatnak, hogy a statisztikának, szociológiának s nemzetgazdaságtannak adjunk tág teret.

VIII. osztály.

Végül a VIII. osztály. Mint előlegesen is említettem, itt majd mindenki elismerte, hogy ezen a fokon csak hazánk földrajza lehet az, mely a földrajzi oktatás betetőzője, bár egyesek (7) eltérő kívánságokat is nyilvánítottak: így négyen a többi világrészt s hárman a fizikai ill. csillagászati földrajznak a hivei. Van, ki hazánk tanításán kivül vagy a térképolvasást, vagy egy egyetemes összefoglalást, vagy a felfedezések történetét véleményezi.

Ezekben adtam elő száraz tények sorozatában azokat az eltérő óhajokat, melyek a bizottság munkájára oly értékesek. Összegezzük most az eltéréseket, lássuk, hogy miben lelik magyarázatukat.

A tervezettől eltérő vélemények jó része abból keletkezett, hogy a fizikai földrajzot többen az V. o. helyett a IV-be helyezték, vagy pedig egyesek a VII., illetve VIII. osztályba helyezték; természetes, hogy ennek következtében, ha az egymásután többi része meg is egyezik, az osztályonkint vett tárgyalásnál az eltolódás nyilvánvaló.

Hogy a IV. o-ba tették többen a fizikai földrajzot, annak az az oka, hogy az alsó osztályok tervezett anyagát összevonták s így egy osztály üresen maradván az osztályanyagok fokozatos lejjebb helyezése elkerülhetetlen volt.

Viszont vannak egyesek, kik az első osztályból eliminálták Magyarországot s így evvel az osztályok anyagának föllebbhelyezése vált szükségessé; ha ezeket az eltolódási okokat számba vetjük, azt kapjuk végeredményben, hogy a beérkezett külön vélemények legnagyobb része is alapjában a tervezet támogatására szolgál; a többi óhajok csak egyeseknek kívánalmai, kik vagy csak egyes osztályra tesznek különleges óhajt s evvel a tervezet általános egymásutánját megbolygatják, vagy pedig egész új tantervet dolgozván ki, a bizottság régebbi megállapodásait figyelembe nem vették s így merőben különböznek a tájékoztató tervezettől.

Kötelességem ez utóbbiak egynémelyikéről pár szót szólanom a nevek felemlítésével.

Balázs István dr. elaboratumával kezdem. (Budapest X. k.) Balázs az első osztályba csak az előismereteket veszi fel, természetes, hogy Magyarország s a világrészek kerülnek II—IV-ig. A felsőbb osztályok anyaga: néprajz és statisztika; Magyarország; mat. és csill. földrajz, fizikai és pol. földrajz.

Új tárgyat visz be az V.-be s ez a néprajz, szétválasztja a mat. és fizikai földrajzot s ezeket a III. o. után tárgyalja.

Lendvai János (Temesvár piarista). Beosztása az alsó fokon Balázséval azonos, csak kitolja az anyagot az V. osztályig; s utána geológia; fizikai és csill. földrajz; Magyarország következik. Alapjában megegyezik a tervezettel, csak a geológiát veszi fel új tárgynak s a felső fokon a világrészeket kihagyja, mivel a felsőbb tagozatnak erősen természettudományi arculatot ad.

Szilády Zoltán dr. egy. m. tanár (Nagyenyed). Alsó fokon teljesen a tervezet alapján áll, a felsőbb osztályok beosztása pedig hasonlít a 70-es évek reáliskolai beosztásához. Ugyanis Szilády tagozása a következő: Szárazföldek földrajza; a vizek földrajza; levegő és csillagos ég földrajza; Magyarország s a világrészek összehasonlító földrajza; az V. o.-nak függeléke lenne az állat- és növényföldrajz, VII.-nek anthropogeográfia. Ezt a beosztást később javította s a természetrajzot és földrajzot igyekszik minden osztályban korrelációba hozni. A tervezete a túlsó oldalon levő táblázaton.

Bodrossy Lajos (Temesvár) földrajztervezete alapjában a körlevélével egyezik. Az alsó fokon a III—IV. anyagának az összefoglalásával a III-ban a leírót befejezi; V-ben a fiz. földrajzot meghagyja, VII-be Magyarország és Európa, VIII. a többi világrész kerül. Nem kerül földrajz a IV. és VI-ba, így ezt pótolni akarja a természetrajz keretében levő növény- és ásványföldrajzzal. Bodrossy teljes tantervet adott az összes tárgyakra úgy a gimnázium, mint a reáliskola számára. Jelen alkalommal csak arra akarok rámutatni, hogy a gimnáziumban az V. és VII. osztályban a latin és görög, VIII-ban pedig a görög és fizika terhére akar terjeszkedni, úgy hogy a fizikából 1 órát elvesz, azt a fizikusnak pótolja a VI. osztályban, hol viszont 3 órában teret nyujt. A reálban pedig az V-ben a vegytan és természetrajztól vesz el egy-egy órát, de a vegytant rekompenzálja a VIII-ban, a természetrajzot a VII-ben új osztállyal,

Párhuzamos tervezet

a középiskolák természetrajzi és földrajzi tanítására.

Oszt.	Természetrajz	Földrajz
I.	Olvasmányok: testünkről és egészségünkről szóló rövid bevezetés után a közönségesebb és jellemzőbb hazai állatok és növények ismertetése életjelenségeik alapján, minél több szemléltetéssel a gyüjteményben és a szabad természetben. Heti 2 óra vagy 3 félóra.	I. A magyar birodalom földrajza. II. Az osztrák birodalom földrajza. Kiinduló pont a lokális tájékozódás, szobában, szabadban, a térképrajzolás elemeivel kapcsolatban. Topografiából csak annyi, amennyi önálló rajzoltatás alapján emlékezetben maradhat, Heti 3 óra vagy 4 félóra.
II.	Olvasmányok: Tanulságos és gyakorlati szempontból is nevezetes állatok és növények ismertetése az ó-világból ugyanígy. Heti 2 óra vagy 3 félóra.	Az ó-világ földrajza rajzoltató módszerrel, kevés topografiával, de mentől több fizikai és etnografiai részlettel. Heti 3 óra vagy 4 félóra.
III.	Olvasmányok: az új-világ és a sarkvidékek nevezetesebb állatai és növényei. Ugyanígy. Heti 1 óra vagy 2 félóra.	1. Az új-világ földrajza mint fent. 2. A fölfedezések története. Általános néprajz. Heti 2 óra, vagy 3 félóra.
IV.	Olvasmányok a nevezetesebb ásványokról, kőzetekről és vegyi termékekről, kisérletekkel, gyakorlatias irányban. Heti 1 óra vagy 2 félóra.	Általános földrajz, csillagászattal. Heti 2 óra vagy 3 félóra.
V.	Növénytan a jelenlegi tanterv szerint kevesebb vegytani és rendszertani részletezésnél, gyakorlatiasabb földolgozásban. Heti 2 óra.	A szárazföld földrajza: tektonika, vulkanológia, glaciológia, hidrológia stb. Növény-földrajz. Heti 1 óra.
VI.	Állattan a föntebbiekben ismertetett változtatásokkal. Heti 3 óra.	A tenger földrajza. Oceanológia. Állatföldrajz. Heti 1 óra.
VII.	Geológia és ásványtan, a legszükségesebb kőzettani, kristálytani és vegytani elemek beigtatásával. Heti 2 óra.	Klimatográfia. Meteorológia. Csillagászat. Heti 1 óra.
VIII.	Élettan és vegytan. Szervetlen és szerves vegyületek. Az élet jelenségeinek rövid áttekintése. Technológia. Laboratóriumi kisérletekkel. Heti 2 óra.	Anthropogeográfia, demológia és politikai földrajz ismétlő áttekintése. Heti 1 óra.

míg a VII. és VIII-ban, mint a gimnáziumban a fizika, illetve francia vagy a történelem terhére nyer 2—2 órát.

Talán első helyen kellett volna említenem a Kármán Mórtól a Vkm.-hoz is beterjesztett izraelita iskola földrajztervét, mert oly kiváló pedagógus mint Kármán is nagy mértékben méltányolja a földrajz terjeszkedését a középiskolában, Kármán a 9 osztályú iskolájába minden osztálynak 2—2 földrajzórát szeretne juttatni s megokolásában a következőket mondja:

»A földrajzra adnánk — az állami tanterv hiányosságát általánosan elismerték — mind a kilenc éven át heti 2 órát s nagyjában követnők azt a tervet, amelyet az orsz. közoktatásügyi tanács 1874-ben megállapított a gimnázium és reáliskolára nézve egyaránt s mely fővonásaiban az 1875. évben a reáliskolára nézve életbe is lépett.«

A Kármán-féle tervezet anyagbeosztását nem ismerem, de legyen szabad egyik régebbi dolgozatomból idézni az 1875. évben 12383. sz. a. kiadott fennebb is említett reáliskolai anyagbeosztást.

»Az I. o. Magyarország és Földközi-tenger környékén kívül az ált. fiz. tüneményeket adja.

II. o.-ban Európához a meteorológia és klimatológia járul.

III-ban Afrika és Ázsiához a math. földrajzot kapcsolták, csak a

IV. o.-ban van egyedül a két új világrész.

V. o. Európa pol. földrajza után VI-ban Magyarország és Ausztria következik.

VII-ben egyetemes összehasonlító földrajz, míg a VIII. o.-ban összehasonlító politikai földrajz a tananyag.«

Tisztelt Szakülés! Az előbbiek a tiszta tények sorozatai voltak, azt hiszem megengedik, hogy néhány szóban rámutassak azokra a véleményekre, melyek akceptabilisek egyuttal, belevegyítsem a saját gondolataimat is.

A reformbizottság júniusi határozata három irányban megköti már kezünket, mert kimondja, hogy az alsó és felső fok közt legyen a fizikai földrajz, Magyarországgal kezdődjék a tanítás s Magyarországgal végződjék is. Így három osztály anyagának volna a helye kijelölve: az I., V. és VIII-é.

Az alsó osztályban Magyarország előtt az alapfogalmak is felvétettek, mint eddig is megvoltak. Két vélemény van: egyik az alapfogalmakat külön óhajtja tárgyalni, másik Magyarország anyagába olvasztva? Melyik a helyesebb, melyik a kivihetőbb?

Nézzük csak, kik járnak az első osztályba? Sajnos, arra a meggyőződésre jutunk, hogy nagyon sok helyen nagyon is gyarló előismeretekkel kerülnek a tanulók a középiskolába s az idegen nyelvű vidékeken a köteles magyar nyelv tudása nélkül. Különösen az oláh, tót, szerb, német vidéken levő iskoláinkban, a tanárok panaszkodnak, hogy az évnek egyharmada nyelvi nehézségekkel telik el s az akkor tanultak, ha ugyan tanítni lehet, anyag, ismeret szempontjából alig eshetnek latba. Bár magyar vidékeken nyelvi nehézség nincs is, az

előismeretek csekély volta megkívánja, hogy a tanultakra támaszkodva, vagy azt elvetve, teljesen újból kezdjük az alapfogalmak tanítását a tanteremből kiindulva a környékre, tehát nemcsak az ismétlését, mi tulajdonképpen a szükségletnek megfelelő lenne.

Kérdem most, vajjon alig fél év elég-e hazánk megismerésére. Válaszom az, hogy igen elég; de ha a kérdést megfordítom, a 10 éves tanulónak elég bőséges s mély impressziói lesznek-e hazánkról, s ezekből annyi megmarad-e a további évfolyamok évei alatt, hogy azok alapul s összehasonlító anyagul szolgálhatnak a felsőbbfokú földrajzoktatásnál. Vagy eleget tud-e az I. évben tanultak alapján Magyarországból az, aki a IV. osztályból elhagyja a középiskolát?

Nem tudom, helyes-e a megfigyelésem, tapasztalatom, de úgy vélem, hogy az első osztály anyagából, ha azt részletesebben valahol újra elő nem kerül, a IV. év végén már alig marad meg valami.

S ezért helyeslem magam részéről azt, hogy a IV. osztályban adjunk összefüggő egész képet pár órában hazánkról, mit a tananyag is megenged, hisz Amerika és Ausztrália s a sarkvidékek mellett erre időt szakítni nagyon is lehetne. Ne legyen tárgy csupán M. o. mint azt egy régebbi dolgozatomban kívántam s mit kollégáim közül is többen hangsúlyoztak, de adjunk alkalmat, hogy növendékeink emlékébe újra felidézzük hazánk ismertetését; mert az, hogy minden osztályban úgyis utalnak hazánkra s minden jó tanár külföldet is Magyarország szemüvegén át tanítja s így hazánk földrajzát mindig ébren tartjuk, valljuk meg, még ha úgy is történik, csak gyenge pótlás, egy egységes összefoglalás mellett.

Ha így fogjuk fel a dolgot, akkor nagyon jól és szépen oldhatjuk meg az első osztály anyagát. Induktív módszerrel az első félévet az alapfogalmaknak szentelhetjük bő szemléltetéssel, úgy a szabadban, mint a képeken s különösen a vetítőgépek segítségével. Ilyformán nemzetiségi vidékeken is kevesebb anyaggal mégis valamire lehet jutni, de itt kell megjegyeznem azt, miben bizonyára többen is igazat adnak nekem, hogy az úgynevezett csillagászati részre, minél kevesebb időt pazaroljunk, illetve azt teljesen mellőzzük.

A második félév Magyarország általános képének megismerésére egészen elég. Azt pedig magam részéről is támogatom, hogy az első év óraszáma 3 legyen. A második osztályra, heti 2 órában elég Európa, a III. osztály anyagához hozzászólásom nincs.

A negyediknél már több. Összefoglaló órákat feltétlenül Magyarországból, mint minimumát a követelményeknek s nagyon meggondolandónak tartom azt is, hogy 5—6 óra alatt, nem lehetne-e az összes világrészek felfedezésének legfőbb vonalait megrajzolni. Nem részletesen, nem részleteket, hanem csak azt, mi volt a felfedezések oka, hogy történt, mi lett a következménye s mi haszon háramlott ebből Európára.

Hátra van egy kérdés, vajjon tisztán leíró legyen az alsó osztályokban a földrajz. Nem gondolnám. Annak az irányzatnak volnék a híve, hogy a fizikai földrajz főbb tételei a II—IV-ig az anyagba beleszőve, esetleg egyes fejezetekben külön is tárgyalhatók lehetnének.

Pl. az Alpoknál, Németközéphegységnél, Skandináviánál a hegyképződést lehetne szóba hozni, Oceániánál a szigetképződés fajait, Indiánál a monszunokkal a meteorológiából lehetne valamit s így tovább.

S ha így az anyag jó részét részletekben már az alsóbb osztályban az egyes konkrét eseteknél tényleg megismertettük. nagyon könnyű lesz a feladata a tanárnak az V. o-ban, hol csak a rendszeres összegyüjtése a hallottaknak, a kibővítés s esetleges hiányoknak pótlása várakozna reá.

Mi történjék a csillagászattal? A középiskola tervéből nem hiányozhatik, az kétségtelen, az a rész, mely a föld alakjára s nagyságára vonatkozik, feltétlenül a földrajz kereteibe tartozik s nem kétlem itt elég, ha a kutatás eredményével ismerkedik meg a tanuló. De vajjon a földnek a naphoz való viszonya, a nap, csillagok stb. vajjon a földrajz keretébe tartoznak-e vagy sem, arról nem akarok szólni — ha Cholnokynak közlönyünkbe írt cikkét vesszük tekintetbe — nem, ha külföldi államok tanterveit nézzük, azt tapasztaljuk, hogy az említettek nem tartoznak szorosabban a földrajz keretébe, hanem a fizikus hatáskörébe vannak utalva. Én meg vagyok győződve, hogy ez helyes, ezt vitattam már évekkel ezelőtt s emellett törnék pálcát most is. A fizika teret nyer kétségtelen, a térnyeréssel valamivel több kozmográfiát is megbír, mint ma s még egy jó oldala is lesz ennek, hogy a fizikus nem óhajtja a fizikai földrajzot, mert belőle a szorosabb értelemben vett fizika kikerül, mit érthetetlenül a mai tantervbe összecsaptak s ennek eredménye az, hogy a mai fiz. földrajz, vagy földrajz vagy fizika, aszerint, hogy mily szakos tanítja, de sohasem a kettőnek testvéries tárgya; másrészt a fizikus kezében a math. és fizikai ismeretek birtokában a felsőbb osztályok egyikében, sokkal jobb és tisztább megvilágításba kerül a tanuló elő, mint jelenleg.

Ez lesz bizonyára az indító ok azoknál is, kik a csillagászatot az V-ben elválasztani akarják a fizikai földrajzi résztől, de más megoldás híjában valamelyik legfelsőbb osztályba utalják.

Az ötödik osztály beosztásánál önkénytelenül Balázs István propozicióját ötlik elémbe: néprajz és statisztika.

Balázson kívül senki sem kívánta önálló tárgyként a néprajzot s csak egy kollégánk volt, ki bizonyára óhajtja, hogy a néprajzot is fel kellene venni az egyes osztályok anyagába, azon hiszemben, mert én a tervezetben oda nem írtam, hogy »a néprajzi viszonyok figyelembe vétele mellett«, úgy gondolkodott, hogy arra nem gondoltam.

Pár ethnografussal beszélgettem a néprajznak a középiskolában való térfoglalása tárgyában s arra az eredményre jutottam, hogy a vérbeli ethnografusok sem tartják szükségesnek az önállóságot.

Hogy az alsó osztályokban a mai terjedelem elég, a néprajz s amennyiben arra szükség volna esetleg az emberre nagyobb súlyt lehet helyezni, azt a mai nap tán félreértésből származott túlságos helyrajzi, statigrafiai geológia viszonyok némi egészséges korlátozásával lehetne elérni.

Vagyis a néprajzból az alsóbb osztályokba maradna a tárgyalandó anyagnak megfelelő lakosság habitusa, viselete, lakása, életmódja s

és szellemi műveltsége, majd hol összefoglalásokat lehet tenni a népek felosztása nyelvi alapon, fajok szerint való csoportosítás, vallás, életmód s így egy bizonyos képet kapunk a lakosságról.

Természetesen a felsőbb osztályokban leghelyesebbnek tartanám, mint a történelemben is oly hasznos, az intézmények fejlődését itt is, egyes fejezetek kerülnének bele a földrajzba az összehasonlító néptanból.

Hogy egy-két ilyen tételt említsek: az ember technikai szerszámainak keletkezése és fejlődése (fa, csont, kő, bronz, és vaskorszakon át), a foglalkozások fejlődése, mint lett az ember állattenyésztő, földművelő, iparos, kereskedő, nagyipar és kereskedelem. Milyen volt és milyen a közlekedés; hogy keletkezett s alakult ki a társadalom, mi a ruházat alapja, a tetoválás; az építkezés különböző formái.

Míg az anyagi kultúra teréről így egyes fejezetek nagyon értékessé tennék a földrajz tanítását, addig nem lehetne kitérni a szellemi kultúra fejlődésének megismerése elől. Vajjon a hit, mithos, vallás, művészetek, nyelv, az igazi térképek fejlődése miképpen vihetők be, de hogyha a földrajzot írás, a művelődést lényegében előmozdító s nem egyoldalú tárggyá akarjuk tenni, ezekkel is számolni kell.

Ezeket a fejezeteket a VI—VII. osztály anyagába begyúrva gondolom. A hatodik, hetedik osztály anyaga a világrészek. Tervezetben egyik osztályba Európa van felvéve, a másikba a többi világrészek. Természetes hogy nemcsak az anyag mennyiségében és minőségében, csoportosítás tekintetében is, az alsóbb osztályoktól elütőt kell felvenni. Azért úgy vélem, hogy a VI. osztályba Európa kerülne s ebben a szűk szóba belefoglalnám az európai államok gyarmatait is. Angliáról beszélni, Anglia nagyságát, kultúráját alaposan megismerni India, Ausztrália, Canada, sőt a primitívebb afrikai gyarmatok nélkül nem lehet, míg így egy teljes egységes képet kap a tanuló Angliáról, míg a VII.-ben tárgyalás alá esne a világrészek szabad államai, hogy esetleg az anyageloszoltság a VI. o.-t. jobban terhelné meglehet, s vajjon nem lehetne-e egy-két államot a VI.-ból a VII.-be átvinni, legyenek ezek az országok akár keleti államok orosz, osztrák, Balkán-államok, vagy a nyugati államok közül Anglia és Franciaország.

Hogy a világrészek általános hegy-vizrajzi s többi fizikai földrajzi ismeretei mi módon volnának ebben a keretben beilleszthetők, egyelőre nyilt kérdésnek hagynám, de mindenesetre már most jelezném azt, hogy nem ez a rész tenné az anyag kontingensét, valamint arra sem utalok most részletesen, hogy az egyes országok keretén belül az anyag milyen beosztású legyen.

Rá kell azonban mutatnom arra, hogy a földrajz irodalom terén különösen a leíró földrajz terén (Erdkunde, Erdbeschreibung) tán 5—6 éve indult meg egy új irány, mely folyton erősödik s ennek az iránynak meglesz a hatása, hogy a földrajzot a helyes irányba fogja terelni. Az irodalomba, mind bővebben találkozunk Wirtschaftgeographie, Kulturgeographie stb. címekkel és könyvekkel, sőt a régi alapos munkák Szévars, Philliposcobel stb, melyek a tektonika, geológiából oly súlyosak voltak, ebből sokat veszítettek s az írók az államok fejlő-

dését, a népek boldogulását s jólétét mutató, illetve előmozdító tényezőkre fordítják a főbb súlyt s arra törekednek, hogy megmutatják, hogy a természet-adta viszonyoknak kihasználásával mit tudnak produkálni.

Ebben az irányban vélem a VI—VII. osztály leíró anyagának a fejlesztését.

Hogy leszünk a statisztikával? Tán jobb lenne Magyarország tárgyalása után beszélni erről, mert Magyarországnál erre úgyis kitérek, de minthogy itt csak negativ álláspontra helyezkedem, itt ezt is szóba hozom. Vagyis VI. VIII-ban statisztika nem kell, abban az értelemben ahogy ezt értelmezni szokták. Nagyon messze vinne a statisztikai adatok abszolút értékének jelentőségéről itt beszélnem, másrészt arról, hogy abszolút értékeket lehet-e mindig összehasonlítani, nem ad-e ferde képet a szám maga. Hogy erről beszélek s hozzá merek szólni onnan van, mert magam is foglalkozom statisztikával, sőt pár éve ilyen irányú előadásokat is tartok, melyeknek speciálisan statisztika a neve is, a célja is. Az eddigi könyveink is adnak számokat terület, lakosság, város lakosságára vonatkozóan, a többire nézve nagyon elégnek tartanám a relativ összehasonlítást, vagyis számok nélkül, hisz így is lehet más államokkal összehasonlítást tenni, ez azonban nem zárja ki, hogy a felsőbb fokon VI—VII. o.-ban tabellák a könyvhöz csatolva ne lehessenek, hogy könnyű és összehasonlító formában a lakosságra, állattenyésztésre, földművelésre, ipar, kereskedés, ki- és bevitelre vonatkozó abszolút számadatok ne lehessenek; melyeket azután 5—5 évenkint javítani lehetne.

Végre a VIII. o. anyagát veszem számon. Anyag Magyarország. Általános rész külön vehető s uem részletezve az egyes darabokra, hanem egységes nézőpontból tárgyaljuk az egészet. Ne daraboljuk felföldekre, alföldre, tárgyaljuk egészben Magyarország felületét, hegyeit, alföldjét külön, az összes vizeket, súlyt helyezve a vizek hasznára, hajózhatására, csatornázásokra, öntözőcsatornák jelentőségére, a vizierők kiaknázására; lássuk összefoglalva az összes lakosság elosztódását, úgy nyelv, műveltség szempontjából; lássuk hazánk gazdálkodási alapjait, mit hol bányásznak, mit hol termelnek és dolgoznak fel; melyek voltak hazánk régi központjai s hol vannak jelenleg hazánk lüktető gócpontjai s minek köszönhetik ezek eddigi fejlődésüket, jövő boldogulásukat;

Így adjunk tiszta képet hazánk kulturális állapotáról.

Tisztelt Szakülés!

Az elmondottak alapján fogja a reformbizottság munkáját folytatni és kiépíteni s bizonyára törekvését támogatja a jelenlevő szaktársak egyeteme is, de minthogy a nmlt. VKM.-ban sem munkánkról, sem törekvéseinkről hivatalos tudomás nincs, javaslom azt, hogy a közgyűlést kifolyólag kérjük, hogy illetékes helyen adja tudomásul, hogy a földrajztanítását mélyíteni és bővíteni a tanárság egyetemének óhaja, hogy a földrajz az összes osztályokban behozassék és taníttassék, továbbá a szakbizottság is járuljon hozzá a reformbizottság eddigi megállapodásához.

Az előadó után felszólalt *dr. Méhes Gyula* (Budapest). A javaslatot nem fogadja el, mert a tervezetet részleteiben nem ismeri s nem találja megérettnek a dolgot. Kívánja, egészítsék ki a bizottságot s az ülést a Közlönyben jó előre közöljék. (Elfogadták.)

Az alapfogalmaknak kiküszöbölését óhajtja az I. osztályból s nem tartja kivihetőnek IV. o.-ban egy összefoglaló földrajz tanítását.

Dr. Szilády Zoltán (Nagyenyed) az előadói tervezettől eltérő tervezetét alkalmilag bővebben óhajtja ismertetni. Tervezetét avval indokolja, hogy a felső osztályok anyagát az alsókéval szemben összefoglaló általános irányú tárgyként óhajtaná tekinteni s így ne bocsátkozzunk ismétlésekbe s a tudományos földrajz ágaival is ismertessük meg a tanulót.

Dr. Szabó Márton (Debreczen) örvendve látja a reformbizottság működését és eredményeit, amelyhez a felszólaló is hozzájárult a hazai régi adatok ismertetésével, óhajtja, hogy az egyes tételekre többen vállalkozzanak, s így a bizottság munkáját a kiosztott tételek feldolgozásával előmozdítsák.

Krenner Miklós (Arad). Az előadó és a felszólalók közt a dolog meritumára vonatkozólag kevés az eltérés. Tisztában vagyunk, hogy a mai földrajzi oktatás hiányos. A földrajzi reformbizottságnak eddig is nagy érdeme van, hogy a középiskolai reform küszöbén a földrajz méltányosabb felkarolásának ügyét napirendbe hozta.

A véghatározat szellemében s hasonló indítványt terjeszt be *Dr. Balázs István* (Budapest). A földrajzoktatás reformját csak akkor tartja eredményesnek, ha az egész oktatásunkat reformáljuk. Egységes középiskola hive a felső osztályok bifurkálásával; a reális szekcióban több legyen a földrajz, mint a humanusban. Magyarországot a felső fokon okvetlen tanítani kell; a fizikai földrajzot a VIII.-ba tenné. Bár az alapfogalmak az I. osztályban nehezek, nagyobb fáradsággal mégis jól megtaníthatók.

Jelzi, hogy szeptemberben »A magyar középiskola reformja«, címen egy füzete jelenik meg, amelyben részletesen kitér a földrajz reformjára is.

Felajánlja a »Természet« című folyóiratát a reformbizottság közleményei céljaira.

Balázs ajánlatát a bizottság köszönettel vette.

Dr. Bezdek József (Budapest) szólalt fel; majd *Gömöry János* (Eperjes) nagyon óhajtaná, ha a bizottság a külföldi államok tanterveivel is megismerkedne.

Szabó Imre (Kolozsvár). A feladatok részletes kiosztását kívánja, hogy irodalmi adatok álljanak a bizottság rendelkezésére.

Végül *Balla Kálmán* (Budapest) felszólalása után *dr. Vargha György* előadó reflektált a felszólalásokra; a pedagógiai és methodikai részt most kikapcsolja, de ismerteti a reformbizottság keletkezését és munkáját. Megemlíti, hogy az egyes tételeket kiadták feldolgozásra, de alig kettő készült el vele a hosszú évek alatt. A külföldi terveket az előadó ismertette egyik ülésen. Szilády javaslatához elvileg nagyon közel áll, de soknak tartja a fizikai részt; az ember kidomborítását

óhajtja, mert csak úgy felel meg a földrajz a művelt ember mai szükségletének, hol a gazdasági irányzat nagyon is előtérbe nyomul a gyakorlati téren. Az iskolai földrajz gyakorlati iránya azonban nem befolyásolhatja a tudományos földrajz különböző, fizikai és anthropológiai irányát, amelynek eredményét használja csak fel az iskolai földrajz. Hozzájárul Krenner indítványához.

Fest Aladár elnök a vitát bezárja. Az összegyült szakemberek nagy száma bizonyítja, hogy szükséges a reform. Hogy ellentétek vannak az természetes, de ezek csak látszóan nagyok s könnyen áthidalhatóak.

Köszöni az előadónak bő és nagy fáradságú ismertetését s a közgyűlés plenumában a következő határozat felolvasását proponálja: a szakbizottság a földrajztanítás oly reformálását sürgeti, hogy a földrajz az egész középiskolán keresztül taníttassék. A vezetőség illetékes helyen szorgalmazza a földrajz extenziv tanítását a leendő tanterv keretében, amelyet a bizottság egyhangulag el is fogad, mire az ülést bezárja.

Dr. Vargha György.

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés.

Egyesületünk igazgatósága e hó 4-én, pénteken tartotta ez évi első ülését. Jelen voltak *Jancsó* Benedek és *Gaal* Mózes alelnökök, *Sajó* Sándor főtitkár, *Szilágyi* Sándor titkár, *Lévay* Ede szerkesztő, *Müller* József pénztáros, *Rados* Ignác a segítő-alap kezelője, *Balog* Mór, *Beke* Manó, *Baumgartner* Alajos, *Gulyás* István (Debreczen), *Imre* Sándor és *Mikola* Sándor igazgatósági tagok. Távolmaradását kimentette Ries Ferenc alelnök.

Az ülésen *Jancsó* Benedek elnökölt. Üdvözölvén az igazgatóság tagjait, bemutatta elnökünknek, Négyesy Lászlónak szabadságot kérő levelét. Elnökünk, már a mult nyáron kifejezett szándéka szerint is, szeptember hó 21-én kelt s Jancsó Benedek alelnökünkhöz írt levele útján, nagy elfoglaltságára, halaszthatatlan sok munkájára való tekintettel arra kérte az igazgatóságot, hogy hat hónapra mentse fel őt az egyesület ügyeinek vezetésétől. Az igazgatóság sajnálattal egyrészt, hogy az egyesület fáradhatatlan buzgóságú, kiváló elnökének működését egy időre nélkülözni lesz kénytelen, másrészt azonban a legnagyobb tisztelettel méltányolva a kérés okait, Négyesy László elnököt a kért időre készséggel fölmenti az elnöki teendőktől és szabadsága idejére Jancsó Benedek és Gaal Mózes alelnököket bízta meg az egyesület vezetésével.

Sajó Sándor főtitkár a folyó ügyek során bejelentette, hogy a *Magyar Földrajzi Társaság* debreczeni vándorgyülésén Vargha György képviselte egyesületünket. Az igazgatóság köszönetet mondott a képviseletért. — A *Múzeumok és Könyvtárak Országos*

Szövetsége meghívta egyesületünket ez évi október 20-án Budapesten tartandó évi közgyűlésére. Az igazgatóság Gaal Mózes alelnököt bízta meg egyesületünknek a közgyűlésen való képviseletével.

Új tagokul jelentkeztek és fölvétettek: *Haar* Alfréd kolozsvári egyetemi tanár (aj. Mikola Sándor), *Földváry* György kolozsvári főgimn. tanár (aj. Majthényi Géza), dr. *Alszeghy* Zsolt budapesti III. k. főgimn. tanár (aj. Sajó Sándor), *Hartmann* Rudolf nagyszebeni ág. h. ev. főgimnáziumi tanár (aj. Sinczky Géza és Székely István); az igazgatóság tudomásul vette hat tagnak a kilépését az alapszabályokban előírt határidőre. Utolsó ülésünk óta elhalálozott *Feichtinger* Győző, *Mayer* József (egyesületünknek alapítása óta tagja), *Jármy* József, *Buza* János, *Fetrányi* Géza, *Kelemen* Ignác, *Acsay* Ferenc. Az igazgatóság mély részvéttel vette tudomásul e buzgó tagtársaink elhúnytát.

Legutóbbi közgyűlésünk határozata szerint egyesületünk méltó módon, nagyobb szabású emlékünneppel óhajtja megülni *Eötvös* József báró születésének századik évfordulóját. Az igazgatóság az ünnep tervének megállapítására s a szükséges előzetes intézkedések megtételére (mint előkészítő bizottságot) *Gaal* Mózest, *Imre* Sándort és *Waldapfel* Jánost kérte meg. — Ugyancsak a közgyűlés egyik határozatának értelmében az igazgatóság bizottságot küldött ki a *fizikai szakosztály* megalakítására. E bizottság tagjai: *Eötvös* Loránd báró elnök, *Balog* Mór főreáliskolai tanár, *Bartoniek* Géza a br. Eötvös-kollégium igazgatója *Czakó* Adolf műegyetemi ny. r. tanár, *Fröhlich* Károly főreáliskolai tanár, *Goldziher* Károly pedagógiumi tanár, *Károly* Irén főgimnáziumi tanár, *Mikola* Sándor főgimnáziumi tanár, *Szabó* Gábor leánygimnáziumi tanár, *Szijártó* Miklós gyakorló főgimnáziumi tanár, *Visnya* Aladár felsőbb leányiskolai tanár és *Zemplén* Győző műegyetemi ny. r. tanár. A bizottság szükség szerint kiegészítheti magát.

Az ülés legfontosabb tárgya a *nyugdíj-tervezet* ügyében való állásfoglalás volt. A főtitkár jelentést tett a *Budapesti Tanárkörnek* a mult héten ez ügyben tartott üléséről, az innen kiküldött bizottság s a Kath. Tanáregyesület budapesti köre megbizottainak eddigi akciójáról: az intézetekhez küldött körlevélről, kérve az igazgatóságnak ehhez való hozzájárulását. Bejelentette a főtitkár, hogy több intézet tanártestülete már előzetesen is fölhívással fordult az egyesülethez, sürgős cselekvésre kérve őt a tanárságot fenyegető veszedelemmel szemben. Ez iratok a mély megdöbbenés és fölháborodás hangján szólanak s nagy elkeseredéssel követelik az országos tanárkongresszus gyors egybehívását; ezt sürgeti a *pécsi* állami főreáliskola, a *székelyudvarhelyi* tanárkör, a szükséghez képest a *lőcsei* állami főreáliskola, a *losonczi* állami főgimnázium, az *eperjesi* ág. h. ev. kollégium, az *esztergomi* közs. főreáliskola, az *eperjesi* tanárkör; a gyors intézkedést sürgeti, küldöttséget a törvényhozás valamennyi faktorához a *lőcsei* kir. kath. főgimná-

zium; sérelmeinknek memorandumba foglalását kéri s a megindítandó mozgalomhoz való lelkes csatlakozását jelenti az *Országos Református Tanáregyesület* s a *debreczeni* tanárkör. A mozgalomban való részvételét bejelentette a *Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesülete* is. Felolvasta a főtitkár a Budapesti Tanárkör s a kath. tanáregyesület budapesti köre kiküldött bizottságának *körlevelét*, jelentve, hogy e körlevélre elsőnek érkezett a budapesti kegyestanítórendi főgimnázium tanártestületének válasza, hogy a legnagyobb rokonérzéssel kiséri mozgalmunkat, bár rá nézve a kegyesrend saját nyugdíjszabályai érvényesek. Az igazgatóság tudomásul vette az ismertetett iratokat s a Budapesti Tanárkör körlevelének felolvasása után a következő megállapodásra jutott: 1. Sajnálatát fejezi ki az igazgatóság, hogy a készülő nyugdíjtervezetet annak idején előzetes tárgyalásra meg nem küldötték egyesületünknek, mint ahogy némely más egyesületnek megküldötték s hogy e mellőzéssel megfosztottak bennünket attól a lehetőségtől, hogy a tervezetben a tanárságra nézve sérelmes intézkedések előzetes kiküszöbölésére törekedjünk; 2. Az igazgatóság lényegben hozzájárul a Budapesti Tanárkör által szétküldött körlevélhez, a megindított mozgalmat jóváhagyó tudomásul veszi s az országos tanárkongresszusnak sürgősen összeülendő végrehajtó-bizottságával együttesen fogja megtenni a további szükséges lépéseket a tanárságot fenyegető veszedelem elhárítására.

Müller József pénztáros jelentette ezután, hogy az egyesületi pénztár eddigi *bevétele* 2579 K, *kiadása* 1256 K, pénztári állomány 1323 K. *Rados* Ignác előterjesztésére az igazgatóság négy tanárözvegynek egyenként 80 K, más két segélykérőnek 30 ill. 20 K segélyt szavazott meg. Az igazgatóság utasította az egyesület titkárságát, hogy az alapszabályoknak a közgyűlésen kimondott módosítása tárgyában idejében intézkedjék.

Az Állami Tisztviselők Országos Egyesülete is éppen az igazgatósági ülés idején foglalkozott a tanárság nyugdíjügyével. Szíves meghívására igazgatóságunk a maga kebeléből Gaal Mózes, Imre Sándor és Szilágyi Sándor tagokat küldötte a tárgyalásra. Nagy örömmel vette tudomásul az igazgatóság Szilágyi Sándor jelentéséből, hogy az Állami Tisztviselők Országos Egyesülete is sérelmesnek ítéli az új nyugdíjtervezetnek a tanárokra vonatkozó részét s hogy a maga részéről is hathatósan kívánni fogja a tanárság jogának elismerését. Az igazgatóság hálás köszönettel fogadta a nagyértékű támogatást.

Sajó Sándor
főtitkár.

Budapesti Kör.

I.

A *Budapesti Tanári Kör* szeptember 27-én d. u. 5 órakor a tanáregyesület helyiségében *Gaal Mózes* elnöklete alatt rendes évnyitó közgyűlest tartott.

Jelen voltak: Ady Lajos, Agner Lajos, Balog Mór, Baumgartner Alajos Balassa József, Böhm János, Beke Ödön, Bartos Indár, Császár Ernő, Cserép József, Dénes Lajos, Dengl János, Dietz Lajos, Endrei Ákos, Fest Sándor, Gagyhy Dénes, Gaal Mózes, Glatz Ferenc, Galamb Sándor, Gedai József, Hegedűs István, Heinrich János, Himpfner Béla, Incze József, Jancsó Benedek, Kemény Ferenc, Kiss Gábor, Kronberger Ede, Korpás Ferenc, Kelecsényi Rezső, Lengyel Károly, Lengyel Miklós, Lévay Ede, Lasz Samu, Máté Lajos, Müller László, Mátrai Vilmos, Marczinkó Ferenc, Mikola Sándor, Makoldy Viktor, Mende Jenő, Madai Gyula, Német József, Olgyai Bertalan, Obláth Richárd, Pintér Jenő, Petényi István, Péterfi Lajos, Rácz Jenő, Rázsó Géza, Sajó Sándor, Schuszter Alfréd, Schmidt Márton, Szabó Ernő, Szilágyi Sándor, Szabó Károly, Szemkő Aladár, Schindler Gyula, Szekeres Albert, Szende Gyula, Szemere Samu, Szabó Gábor, Szabó István, Szőcs Gyula, Schöner Ferenc, Sipőtz Pál, Vargha György, Vértesy Dezső, Verő Leó, Vass Tamás, Vonház István, Vargha Bálint, Zimay Dániel stb.

Gaal Mózes elnök megnyitván az ülést, a mult évi tisztikar nevében köszönetét fejezi ki a bizalomért, amellyel a közgyülés a választmányt és a tisztikart támogatta. A felolvasandó titkári jelentésből meggyőződhetünk, hogy az elmult évnek is voltak eredményei. Célunk nem lehet más, mint az egész tanárságot egy erős táborba terelni, hogy a tanárok minél gyakrabban találkozzanak egymással, s minél jobban megismerjék egymást és egészséges tanári közszellem támadjon. Fontos, hogy a gyakori találkozásokon, mint embert is megismerjük egymást s ebből szeretetteljes viszony keletkezzék, mely melegágya a munkának.

Marczinkó Ferenc titkár felolvassa a titkári jelentést:

Immár másodszor vagyok abban a szerencsés helyzetben, hogy a Budapesti Tanár Kör egy évi munkásságára, itt önök előtt visszatekinthessek. S miként tavaly, úgy az idén is igen könnyű az én helyzetem. A mult évben egy hosszú pihenés után fejlődésnek induló köri élet első, hatalmas fellobbanásáról számolhattam be s rámutathattam arra, hogy a magyar tanárság nagy többségének vágyai, óhajtásai, panaszai éppen körünkben kaptak hangot. A mult év folyamán oly sokszor annyira nagyarányú tanári mozgalmaknak éppen a Budapesti Kör volt a kiinduló pontja s éppen ezért köri életünk mozgalmas volt, hullámait megérezték a legtávolabbi periferiákon is s e mozgalmas voltával kötötte le körünk az egész magyar tanárvilág figyelmét.

E mozgalmak, nyugtalanságok okai legnagyobbrészt megszüntek, köri életünkbe — akárcsak a tanárság összességének a szívébe — visszatért a béke, a nyugalom. A nyugalmas idők folyamán a kör az előző évnél is intenzívebben felelhetett meg feladatának: munkálkodni a magyar középiskolaügy fejlesztése, javítása érdekében. Ez eredeti rendeltetés volt irányító elve köri életünknek. Ezt a magasabb célt tartotta szem előtt az ezévi munkaprogramm megállapításánál a mi szeretett elnökünk, Gaal Mózes, aki éppen úgy mint a mult évben is, ez idén is nagy lelkesedéssel, fáradhatatlanul vezette a kör ügyeit

s lelkesítette a kör tagjait a munkára S mi nekünk igazi örömünk telt abban, hogy az ő vezetése mellett dolgozhattunk. Értékes segítségére volt köri ügyeink intézésében a mult évben megválasztott alelnök Schmidt Márton. Schmidt Márton a maga agilitásával, mindenre kiterjedő munkásságával határozottan sokat tett a munkás köri élet érdekében.

Borongó, majdnem szomorúnak mondható hangulatban kezdtük el az idei évet. Elnökünknek előadása, melyet az iskola belső életéről tartott mindjárt a megalakulás utáni első ülésen s amelyben rámutatott az iskola belső bajaira, főleg arra, hogy a tanárság akkori széthúzásának, egymást meg nem becsülésének okvetlenül a magyar iskola fogja az árát megadni, mindnyájunkból, akik előadását végighallgattuk, szomorú érzéseket váltott ki. Éreztük a szavaiból feltörő igazságot, éreztük mi is, hogy iskolánk belső élete beteg s hogy e betegség gyógyítása érdekében mindent el kell követnünk. Tudtuk, hogy az iskola érdekében kifejtett közös munkában még a legellentétesebb gondolkodású embereknek is találkozniok kell, hogy ez a találkozás okvetlenül magával fogja hozni az egymástól távol álló embereknek kölcsönös megbecsülését, reméltük, hogy munkaprogrammunk a mi körünkben össze fogja gyüjteni a legellentétesebb felfogású embereket is. Sajnos ez még egyelőre nem sikerült, de bízhatunk abban, hogy ha körünk csak az iskola érdekeinek fog élni, az eredmény: minden budapesti tanárnak körünkben való egyesülése — el nem maradhat.

Pedig ez évben majdnem kizárólag az iskola érdekeinek éltünk. Egy választmányi és tíz rendes ülést tartottunk s mindegyiken egy-egy fontos, a magyar tanügy és az iskola életébe erősen belevágó kérdést vitattunk meg. Az előadások sorozatát, mint már említettem, Gaal Mózes elnökünknek közlönyünkben is megjelent s az iskola belső életéről tartott előadása nyitotta meg. Majd november havában Dunay Zoltán kartársunk egy igazán értékes előadást tartott az érettségi vizsgálatok reformjáról. Dunay egészen új s a gyakorlati élet követelményeivel számoló alapon akarta a kérdést megoldani. Mindnyájan nagy érdeklődéssel hallgattuk eredeti terveit, melyeknek megvalósítása annál is könnyebb lenne, mivel nem szupponálják a minősítési törvénynek megváltoztatását. Az érettségi kérdés régi idő óta fontos kérdése a magyar iskolaügynek; körünk csak örvendhet azon, hogy egy igen életrevaló s a kérdés megoldásánál okvetlenül figyelembe veendő javaslat éppen közöttünk hangzott el. A Kör éppen az előadás hatása alatt nagyobbszabású mozgalmat tervezett a kérdés megoldása érdekében s az ügy fontosságára fel akarta hívni nemcsak a kormányt, hanem társadalmunk vezető elemeinek bevonásával is óhajtotta az ügy fejlődését előbbre vinni. Buzgalmunkban szinte országos érdeklődés középpontjába szerettük volna a kérdést állítani, de ez, sajnos, nem sikerült. Tapasztalnunk kellett, hogy társadalmunknak érdeklődése a magyar közoktatásügy iránt még mindig csak felszínes, inkább a támadásokra, mint az alkotó munkára hajló s ezért jobb időkre halasztottuk a kérdés tárgyalását.

Körünk e fontos kérdéssel három egymásután következő ülésben foglalkozott, majd február havában az iskola egy részletkérdése: az írásbeli dolgozatok ügye került szőnyegre. Gagyhy Dénes kartársunk magvas előadásban adta elő az írásbeli dolgozatok terén leszűrt tapasztalatait. Előadásában új, szabadabb szellem nyilatkozott meg; vezérgondolata, hogy a tanárt az írásbeli dolgozatok írásában sem az időt, sem pedig a tárgyat illetőleg lekötni nem helyes, hanem a dolgozatok iratását rá kell bízni a tanár lelkiismeretére s számolni kell mindama körülményekkel, melyek a tanár munkáját befolyásolják. Gagyhy Dénes előadása körünk egyik értékes vitaestélyének volt a megindítója. Tanárvilágunknak az iskolai ügy iránt érdeklődő legjelesebbjei, köztük első sorban az egyesület illusztris elnöke, Négyesy László és körünk elnöke vettek részt e vitában. Az elhangzott vélemények s a leszűrt eredmények az Utasítások esetleges reformjánál bizonyára mint értékes anyag fognak szerepelni. Gagyhy Dénes előadásával kapcsolatban Kuncz Aladár kartársunk rámutatott pedagógiai irodalmunk hiányára s felvetette az eszmét, indítsa meg a tanáregyesület pályadíjak kitűzésével a pedagógiai detailkérdések szakszerű monografikus feldolgozásainak sorozatát.

Március havi ülésünkben Balassa József kartársunk a grammofonról mint segédeszközről tartott előadást. Ez előadás az iskola egyik igen nehéz kérdéséhez — a modern nyelvek tanításához — nyult hozzá s az érdeklődő tanároknak igen érdekes előadásban mutatta be a grammofont, mint a nyelvtanításnak külföldön igen elterjedt s nagyon használható segédeszközét.

Hasonló irányú, a tanár és a tanuló munkája megkönnyítésére hivatott segédeszközről tartott előadást Perényi Adolf kartársunk. Az ágostai evangelikus főgimnázium épületében élvezetes előadásban mutatta be, hogyan lehet felhasználni a vetítő gépet az irodalom tanításában.

Csak a legszenvedélyesebb harcok idejében láttunk körünkben annyi érdeklődőt, mint amennyit Görög Imre kollégánknak a polgári iskola és a gazdasági oktatás reformjáról hirdetett előadása körünkben összegyüjtött. Körünkben sokáig emlékezetes marad, hogy közoktatásunk e fontos kérdésének megvitatására a középiskolai és polgári iskolai tanárok sorából mily hatalmas tábor verődött össze a tisztviselőtelepi főgimnázium gyönyörű dísztermében s milyen és mennyi értékes gondolatot, indítványt vetett felszínre a mindenkinek figyelmét lekötő előadás utáni vita. Görög Imrének körünk egyik legsikeresebb ülését köszönheti, melynek fontossága egyébként a magas színvonalú diszkussziókon felül abban is áll, hogy közelebb hozta a magyar tanítóosztály két hatalmas osztályát s megkovácsolta egyik szemét annak a láncnak, mely hivatva lesz a magyar pedagógusok hatalmas, de szétszórtsága miatt egyelőre erőtlen tömegét, egy erős, minden téren számottevő táborba egyesíteni.

A magyar iskola fejlesztése, javítása lebegett tehát elsősorban szemünk előtt mult évi működésünkben. De másodsorbeli kötelességeinkről a tanárság anyagi jólétének, státusának emeléséről sem feledkeztünk meg. A tanári státusrendezés kérdését állandóan felszínen

tartottuk, s midőn a kormány végre az évek óta igért de oly soká nem teljesített státusrendezést nagy részben végrehajtotta, körünk szívesen hajtotta meg az elismerés, a köszönet lobogóját a rendezés végrehajtói iránt, de egyúttal több alkalommal adott kifejezést ama véleményének, hogy a végrehajtott rendezés nem felel meg teljesen az igéreteknek, hogy az úgynevezett harmadolás már a megharmadolás első pillanatában sem az, s hogy éppen azért — bár a régi nyugtalanság, forrongás lecsillapítása érdekében kétségtelenül sok történt — a teljes nyugalom, amelyre pedig a magyar iskola munkásainak oly nagyon szüksége van — még mindig nem tért vissza lelkünkbe.

Azok a hullámok, melyeket a tanárvilágban a Tanáregyesület október 21-i választmányi ülése idézett elő, természetesen körünkbe is eljutottak. S a mai napon visszatekintve az eseményekre örömmel láthatjuk, hogy az Egyesület viharos napjaiban körünk mily egyértelmüen és határozottan foglalt állást a Tanáregyesület vezetősége, főleg elnöke Négyesy László mellett.

Hogy valamit a köri életről, a budapesti tanárságnak a kör iránti érdeklődéséről, a köri életben az üléseken kívül való részvételéről is szóljak, bizony, sajnos, ez még sok kivánnivalót hagy hátra. Budapesten az ország középiskolai tanárságának egy tekintélyes része működik s ezeknek csak még jelentéktelen kis része tartja szükségesnek, hogy tanártársaival itt a körben — ismétlem a rendes üléseken kívül is — hetenkint egyszer találkozzék. Elnökünk ez állapot megváltoztatására igen sokat tett, a havonkint rendezett társas vacsorák kétségtelenül javítottak is az állapotokon, de a nagyváros szövevényes, mindenkit sok irányban lekötő élete még mindig nagy akadálya volt fáradozásunknak. Talán a munka, az iskola érdekében kifejtett lelkes munka majd meghódítja számunkra mindazokat, akik a magyar iskolát csak egy kissé is szeretik. Ennek kell élni! De van-e rá kilátás, hogy csakis ennek élhetünk? Meglesz-e a középiskola munkásainak a kultúrmunkához föltétlenül szükséges nyugalma? Egy a tanárságra majd súlyosan nehezedő, eddigi jogait erősen csorbító, a magyar középiskola jövendő kvalitására is nagy befolyással bíró törvényjavaslat, melynek részletei most jutnak napvilágra, már-már előreveti közeli jövőnk sötét árnyékát, mert nyugtalanító érzéseket vált ki belőlünk s úgy látszik újból csatasorba fog állítani bennünket jogos érdekeink megvédelmezése érdekében s evvel talán körünket ismét arra fogja kényszeríteni, hogy a mult évben követett irányától eltérjen. S mi, ha rákényszerítenek bennünket el fogunk térni s kötelességszerüen védeni fogjuk a magyar iskola s a magyar tanár érdekeit!

Ezekben számolva be mult évi működésünkről, tisztelettel kérem a közgyűlést, méltóztassék jelentésemet tudomásul venni.

Utána *Balog Mór* pénztáros olvasta fel a pénztárosi jelentést. Úgy a titkári, mint a pénztárosi jelentést köszönettel vették tudomásul. A számvizsgálók voltak: *Lévay Ede* és *Baumgartner Alajos*.

Gaal Mózes elnök köszönetet mond elsősorban Schmidt Márton alelnöknek, azután a többi tisztviselőknek is, hogy munkájában támogatták s felhívja a közgyűlést, hogy válasszon új tisztikart.

Lévay Ede azt ajánlja, hogy a közgyűlés egyhangulag válassza meg a régi tisztikart.

A közgyűlés lelkesedéssel választja meg a régi tisztikart: minek alapján a tisztikar a következőképpen alakult meg: *elnök: Gaal Mózes, alelnök: Schmidt Márton és Ravasz Árpád, titkár: Marczinkó Ferenc, jegyző: Ágner Lajos, pénztáros: Balog Mór.*

Gaal Mózes maga és tiszttársai nevében szép szavakkal köszöni meg a bizalmat.

A választmány megalakítását a közgyűlés a következő ülésre halasztotta.

Következett *Dénes Lajos* felszólalása a *tanári nyugdíjtörvényjavaslatról.* Amikor a tisztviselői kar évek óta küzd helyzete javításán, akkor a kormány most egy olyan nyugdíjtervezettel áll elő, amely bár a többi tisztviselők szempontjából progresszív, de a tanárokkal szemben határozottan retrográd. A törvénytervezet sértő, indokolása brutális. El akarják kobozni egy nagy státusnak szerzett jogait. S míg a többi tisztviselők szolgálati idejét megrövidítik, addig a tanárokét felemelik. Az új nyugdíjtörvénytervezet u. i. a tanárok szolgálati idejét harminc évről harmincöt évre emeli fel. Azt érdemlik a tanárok, hogy megrugdalják őket, ahelyett hogy javítanák a helyzetüket? Az állam üzletet akar csinálni, olyan üzletet, ahol a tanárság bőrén nyernek. A többi tisztviselőegyesületnek megküldötték ezt a törvénytervezetet, csak éppen a tanári testületnek nem küldték meg, mert tudták, hogy a tanárok jogos érdekeit súlyosan megsértik. Bírálja a közoktatásügyi minisztériumnak ez ügyben tanusított magatartását. A mi minisztériumunk nem közoktatásügyi minisztérium. Ott ki tudnak tölteni blankettákat, fehér lapokra fekete betüket írni, de meg fognak lepődni, ha mi a fehér lelkekhez nyulunk és odaírjuk be sérelmeinket. A bennünket ért támadásra mi is támadással felelünk. Végül *határozati javaslatot* terjesztett be, amely szerint: »mondja ki a Budapesti Tanári Kör, hogy haladéktalanul megteszi a szükséges intézkedéseket egy országos tanárkongresszus egybehívására, amely az új nyugdíjtörvényjavaslatnak a tanárokra vonatkozó sérelmes intézkedéseivel s azok lehető teljes orvoslásának módjaival foglalkozik. E célból küldjön ki a Budapesti Tanári Kör egy előkészítő bizottságot, amely a permanens kongresszusi bizottságot is kérje fel a szükséges teendők előkészítésére. Körirattal forduljanak az összes középiskolai tanáregyesületekhez, felkérve őket a kongresszuson való részvételre. Kérjük fel az országos tisztviselőegyletet mozgalmunk támogatására, végül kérjük fel a közoktatásügyi tanácsot, hogy tisztán az iskola és a közoktatásügy szempontjából vitassa meg, hogy mit jelent pedagógiai szempontból a tanári működésnek a munkaképtelenségig való kiterjesztése; ebbeli véleményét juttassa el az illetékes faktorokhoz és a nagy nyilvánossághoz.«

A közgyűlés egyhangulag elfogadta az indítványt s megválasztotta a szűkebb bizottságot, melynek tagjai lettek: *Balog Mór, Lévay Ede, Sajó Sándor, Dénes Lajos, Székely István, Baumgartner Alajos, Schmidt Márton, Vargha Bálint, Szabó Gábor.*

Ady Lajos indítványára a közgyűlés köszönetét fejezte ki Lévay Ede szerkesztőnek, aki mint a multban, úgy a jelenben is a tanárság ügyének lelkes és bátor harcosa volt.

Gaal Mózes elnök sikert kíván a lelkesedéssel megkezdett akcióhoz.

II.

A *Budapesti Tanári Kör* f. év június hó 1-én d. u. 1/2 6 órakor a X. ker. *Tisztviselőtelepi főgimnázium* tanácskozótermében *Gaal Mózes* elnöklete alatt rendes havi ülést tartott a tagok élénk részvételével.[1]

Gaal Mózes elnök megnyitván az ülést kívánatosnak mondotta, hogy a napirendre kitűzött tárgyhoz, t. i. *a polgári iskola reformjához* minél többen szóljanak hozzá.

Balog Mór napirend előtt jelenti, hogy a mult ülésen kiküldött bizottság megkezdte működését. A bizottság elnöke Balassa József és Zigány Zoltán, előadói Görög Imre és Volenszky Gyula lettek. A bizottság a polgári leányiskolák ügyét leveszi napirendről. Azonkívül elhatározta azt is, hogy a tervbe vett Oktatók Szövetségét a jövő iskola év folyamán megszervezi.

Gaal Mózes elnök a bizottság jelentését köszönettel tudomásul vette.

Madzsar Imre az első kérdéshez szólt hozzá. Ez ugyan a »hétosztályú« polgári iskolának a középiskolához való viszonyáról szól, mindazonáltal egyelőre el lehet tekinteni a reform konkrét formájától. Hogy a mai polgári iskola teljesen újjáalakítandó, abban mindenki egyetért. Minő kihatással lesz az új polgári iskola a középiskolára? Azt várjuk tőle mindnyájan, hogy enyhítsen a túlzsúfoltságon, amidőn magához vonzza a tanulóknak azon részét, akik ma a középiskolába tódulnak, anélkül, hogy tudományos pályákra készülnének. Hogy ez a leterhelés egész terjedelmében végbemehessen, szükséges, hogy a polg. iskola az ipari, gazdasági stb. pályákra való előkészítés mellett a középfokú hivatalnoki és közlekedési pályákra készülőkről se feledkezzék meg. Amennyiben pedig az új és életképes polg. iskola vonzóereje magában véve nem volna elegendő a társadalom hagyományos előítéleteinek legyőzésére, ki kell egészíteni egy ellentétes, a középiskolából kiinduló taszító erővel, vagyis fokozni kell a középiskolában keresztülvihető szelekciót. Nem a buktatásra gondol, mert nagy tévedés volna a polg. iskolába terelendő elemen a középiskolai tanulóság gyöngébb, tehetségtelenebb részét érteni. Hanem amíg pld. manapság csak magántermészetű tanács gyanánt mondjuk a szülőknek, hogy gyermeküket polg. iskolába vigyék, ezután testületi megállapodás alapján hivatalból lehetne ezt velök közölni, ami a dolog súlyát növelné. Ami a felmerült konkrét javaslatokat illeti, szóló azon terv mellett foglal állást, amely erősen hangsúlyozza az új polg. iskolában a szakképzést. Nem tartja oly nehéznek egy vegyes iskolatipus fel-

[1] A múlt évfolyamból térszüke miatt kimaradt tudósítás. Szerk.

állítását, amelyben általános és szakiskola egyesül. Ameddig a polg. iskola lényegében véve csak általános jellegű, addig sok a hét esztendő. Ez esetben nem lenne belőle egyéb, mint egy harmadik középiskolafaj. Vita tárgya lehet, hogy vajjon az az irány helyes-e, amely, mint Ausztriában és Németországban történik, egyre újabb középiskolatipusokat hoz létre, vagy az egységes középiskola gondolata. Mindenesetre minálunk a polg. iskolának egészen más hivatása van, az t. i. hogy közbeeső tagozat legyen a nép- és középiskola között. De ez esetben, ami időtartamát illeti, nem szabad túlközel lennie a középiskolához és túltávol a népiskolától. Egészen másként áll a dolog, mihelyt a tanuló a polg. iskolában nemcsak általános művelődését, hanem szakképzését is befejezi. Ez esetben az új hétosztályú polg. iskola egymagában oly feladatot végezne el, mint a népiskola *és* a hozzácsatlakozó szakiskolák vagy a középiskola *és* az utána következő egyetemi tanulmány. Végeredményben tehát majdnem ugyanannyit jelentene a dolog, mintha a polg. iskola megmaradna négyosztályúnak és föléje háromévfolyamú speciális szakiskolák épülnének. Legfeljebb az előbbi formában olcsóbb a dolog és amellett egy füst alatt a polg. iskola régóta vajudó kérdését is megoldaná.

Erődy Ödön: Ismertette a Deme Károly-féle tervezetet.

Wolenszky Gyula: Madzsar Imre a hivatali pályára való előkészítést is követeli az új polgári iskolától; azt ők, polgári iskolai tanárok, magától értetődőnek gondolták. Benne van a programmban, hogy a polgári iskola kifejlesztésének az az akadálya, hogy azokat a kedvezményeket, amelyeket rendeletileg megadtak, később megvonták tőle. A polgári iskolát végzettek még gazdasági akadémiára sem mehetnek. Hangoztatják, hogy kívánják az egyéves önkéntességi jogot; amit a felső kereskedelmi iskolát végzettek élveznek, azt kérik a polgári iskolát végzettek számára is. A gimnázium vonzóereje a minősítési jogosultságban rejlik. Ha az új polgári iskolának lesznek jogosítványai, akkor meglesz a vonzóereje is. A reformterveket Madzsar Imre helyesen disztingválta. A régi tervet már maguk a tervezők is elejtették; ma már a többség a Tass Ferenc-tervezete alapján áll. Nem szakiskoláról van itt szó, hanem arról hogy az alsó négy osztályban munkára neveljék a tanulókat, pl. szlöjdöt, állattenyésztést, selyemtenyésztést stb. tanuljanak. A felső három osztályban intenzivebb szakképzést akarnának, de ez is csak az óraszámok egyharmadát foglalná le. Ez idő szerint nem hiszi, hogy többet lehetne kivinni. Mindent összefoglalva ő általánosságban kvalifikacionális szakiskolát szeretne.

Reőthy Vladimir: Sajnálja, hogy ez az ötlet, hogy t. i. a polgári iskolai tanárok együtt dolgozzanak a középiskolai tanárokkal, őket, polgári iskolai tanárokat, korán érte, mert nyilvánvaló, hogy ők maguk is két irányban haladnak. A polgári iskola nem tudott helyet biztosítani magának a magyar társadalomban. Ennek oka az, hogy míg a középiskolának megvan a maga célja, t. i. a tudományos pályára való előkészítés, a polgári iskoláknak kitűzött célja, hogy ők t. i. nem olyan középiskola mint a többi, az nem fért a közönség fejébe. Ők úgy fogják fel a polgári iskolát, hogy az

válogassa ki azt az anyagot, amely a leggyakorlatibb lehet a társadalomban. Ma már a gyakorlati élet magasabb műveltséget kíván a praktikus pályát végzettektől is. A gyakorlati élet az iskolai tipusok szaporítását követeli; nemcsak mezőgazdasági, hanem ipari és kereskedelmi irányú iskolai tipusokra van szükség. A polgári iskola mint általános ismeretet nyujtó iskola nem vállalhatja magára a szakiskola szerepét. Azt a gondolatot, hogy a polgári iskolai és középiskolai tanárok együtt dolgozzanak, örömmel üdvözli.

Erődy Ödön: Úgy hallotta, hogy az új iskola időtartamát akarják megszabni; szerinte nem lehet ily határokat megszabni; nem tudni előre, mit szab elénk a gyakorlati élet.

Madzsar Imre: Félreértett szavait magyarázza. Ő is hangoztatja, hogy nem lehet pusztán gyakorlati szempontot kitűzni, hanem szükség van bizonyos iskolai tipusok megállapítására.

Vargha Bálint szerint arról van szó, hogy a polgári iskola a nemzeti oktatásnak egyik szerve legyen. Eddig az volt a baj, hogy a polgári iskola a gimnázium és reáliskola levezető csatornája volt. A szülők a polgárit kisebb hivatalra képesítő iskolának tartják. Gondolkozott a tétel felett s egy tervet bocsát közre, amely a következő: 12 éves kora előtt semmiféle középiskolába, polgáriba se lehessen a gyermeket beiratni. Kevesebb gimnázium kellene. Az maradna a gimnáziumban, aki odavaló; a többi menne a polgári iskolába. Ez az új polgári iskola magyarabb, nemzetibb és praktikusabb lenne. Ez volna a középosztálynak magasabb színvonalú, praktikus irányú iskolája, amelyet ő kibővítene nyolcosztályuvá s egyenranguvá tenné a gimnáziummal. Ő úgy képzeli az új polgári iskolát, hogy az az alsó négy osztály után szétágazna több irányban; 1. volna egy irány, amely gyakorlati pályákra képesítene pl. kezelőtiszti, számtiszti stb. pályákra készítene elő; 2. volna egy külön gazdasági ág; 3. ipari ág; 4. kereskedelmi ág. Ez megfelelne a társadalom igényeinek, s bizonyos egység is volna alkotható az iskolafajban. A gazdasági főiskolát mellőzni kívánja. Mindent összefoglalva tehát: legyen az új polgári iskola középiskola; de növendékeit minden középiskola csak 12 éves kora után vegye fel. Az új polgári iskola képezze az intelligens középosztályt. A theoretikus képzést el kell választani a gyakorlatitól. Szakirányokat óhajt.

Szőlősi Jenő: Az új iskolának olyannak kell lenni, amilyennek az élet akarja. A reform lényege az, hogy az iskola a gyakorlati életre neveljen. Ezt statisztikai adatokkal támogatja. Hogy milyen legyen az új iskola iránya, azt előre nem lehet pontosan megállapítani.

Gaal Mózes elnök felkéri a jelenlevőket, hogy még a hét osztályú polgári iskolának a gazdasági főiskolával való kapcsolatáról szóljanak.

Vargha Bálint kevés kapcsolatot lát a hét osztályú polgári iskola és a gazdasági főiskola között, ha általános jellegű iskolának tervezik. Ha szakszerű iránya lesz, akkor természetes, hogy folytatása lesz a gazdasági főiskola.

Görög Imre: Nagyon fontosnak látja azt, hogy a gazdasági irányú polgári iskola kapcsolatba jusson a fennálló, valamint a most létesülő gazdasági főiskolákkal. Nehézséget fog okozni a gazd. akadémiák szabályzata, amely már 8 osztályt, középiskolai érettségit kíván. És a vajudó »Közgazd. egyetem«, illetőleg a főiskolai gazdasági fakultások azon törekvése, hogy egyetemi szintjük és rangjuk legyen. De nem volna-e abszurdum éppen a gazdasági irányú középfokú iskolát zárni el előlük? Éppen olyan fontos az is, hogy az új polgári iskola ne szakadjon el a népoktatástól. Itt is az 1868. törvény eredeti koncepciójának kell felújulni: a teljes polgári iskolát csak a nagy községek kívánják és bírják meg. A felső népiskola akkor tervbe vett, de majdnem teljesen elejtett tagozata alkossa — kellő átalakításban — az átmenetet.

Szemkő Aladár: A mult alkalommal tartott köri ülésünkön Gagyhy Dénes kifejezte azt a véleményét, hogy a polgári iskola tervezett felsőbb osztályaiban a jelenlegi tanárok taníthassanak minden külön képesítés nélkül. Ez annyira természetes dolog, hogy szinte szükségtelen külön hangsúlyozni, hiszen eddig is ezenképpen volt a hat osztályú polgári iskolában. De csupán az általános műveltséget nyujtó tárgyak tanítása volna a jelenlegi tanárokra bizható. Azt semmiképp sem tartanám megfelelőnek, hogy a szorosan vett ipari, kereskedelmi, mezőgazdasági tárgyakat — akár valamely utólagos tanfolyam elvégzése után is — a mai tanárok taníthassák. Ezeknek a tárgyaknak oktatására feltétlenül speciálisan szakképzett tanerőket kellene alkalmazni. Képzésük érdekében pedig vagy a jelenlegi pedagógiumot kell majd megfelelő módon és mértékben kibővíteni, vagy külön tanárképzőről gondoskodni, esetleg a létesítendő gazdasági főiskolával kapcsolatban.

Még Görög Imre előbbi felszólalására kívánt pár szóval reflektálni. Beszédében megemlítette a nyolcosztályú elemi iskola létesítésének célszerűségét is. Ha a mostani polgári iskolát a tervezett módon kiépítik, előtérbe fog lépni a nyolcosztályú elemi iskola ügye is. Körülbelül 12 éve tanít polgári iskolában is és mondhatja, avval a bizonyos oda nem való elemmel, túlzsúfoltsággal, legalább a fővárosban, a polgári iskolának is küzdenie kell. Ha most hét osztályúvá teszik, emelik a színvonalát, nagyobb számmal fogják a tehetségesebb ifjak is felkeresni s a gyengébbek annál inkább elmaradnak majd társaiktól. Az ilyenek számára volna aztán célszerű és áldásos a nyolcosztályú elemi iskola.

Reóthy Vladimir: Fontosnak tartja a tanárképzést, amelyet teljesen gyakorlati férfiakra bizna. A szaktárgyakra nézve a meglevő felső iskolák bevonásával óhajtja megoldani a tanárképzést.

Gaal Mózes elnök: Elismeréssel szól a szép vitáról, melyet a tanárság a polgári iskola reformjáról tartott. Helyesli a gyakorlati irányt. Igyekezzünk oly elemeket gyüjteni az iskolába, amelyek a munkát az iskolában megszeretik, hogy legyen nálunk is intelligens polgári osztály s kell, hogy az új iskola belekapcsolódjék a mi természetes

szükségleteinkbe. A gyakorlati szellemnek a polgári iskolába való bevitelét melegen üdvözli.

Zigány Zoltán: Örömmel látja, hogy a tárgy iránt meleg érdeklődés mutatkozott, ami természetes jele a szükségleteknek. A polgári iskola mai formája anachronizmus. A nagy városok polgári eleme követeli magának az új, a gyakorlati irányú polgári iskolát. A mai érdeklődés is mutatja, hogy nincsen izolált kultúra. Tanulságot merített s örömet szerzett magának e vitából. Ajánlja a kérdést továbbra is a jelenlevők figyelmébe.

Görög Imre zárszava után *Gaal* Mózes elnök örömének ad kifejezést a kérdés iránti érdeklődés felett, s abban a reményben van, hogy a mai nem utolsó találkozása a polgári és gimnáziumok, valamint a reáliskolák tanárainak. Az egyetértésben nagy erő rejlik. Erre hívja fel szeretettel a magyar tanítói és tanári rendet.

Dr. Ágner Lajos
e. i. jegyző.

Eperjesi kör.

— Alakuló gyűlés 1912. szeptember 21-én. —

Elnök: *Perényi Vilmos*. Jelen voltak: Borsody K., Govrik S., Gömöry J., Hulyák V., Jakobei D., Janicsek J., Kameniczky M., Kletz G., Pethe F., Saguly J., Schöpflin G., Szémán I. Szutórisz F., dr. Tóth S., Vörös S., Vujsz J., Wick B.

1. *Elnök* panaszlólag emlékezett meg köri életünk mult esztendejéről, mely a pangás jegyében állott. Visszapillantott ezzel szemben körünk távolabbi multjára, mikor e kör szép sikerrel vett részt az OKTE nagy, nemzetalkotó munkájában. Időszakos hanyatlásunk egyik oka, hogy központi vezetőségünknek a fizetésrendezésért lefolytatott nagy küzdelme, bár a végcélban minden tanárt együvé forrasztott, mégis bizonyos bomlasztó jelszavakat: a radikalizmus és felekezetiség jelszavait váltotta ki, melyek a magyar tanárok közé éket vertek. Nehogy mi is belesodródjunk ez eszmeáramlatokba: ezért is intézkedett elnökségünk úgy, hogy tavaly csak ritkábban találkoztunk. Ámde másrészt saját fásultságunkat is okolnunk kell a közelmultak meddőségeért: mintha csak elfeledtük volna már a régi évek derekas munkásságát. Különösen az ifjabb kartársakat hívta fel, vessék latba minden ügyszeretetüket, akkor jövőnk szebb lesz mint multunk.

2. Egyelőre két, nálunk égetően aktuális probléma megbeszélését tűzte ki legközelebbi programmul: az idegenből bejáró tanulók és a nemi felvilágosítás kérdését. Egyúttal kérte a kartársakat később hasonló kérdések fölvetésére.

3. *Szutórisz F.* azt ajánlotta, hogy elevenítsük föl a tudományos és társadalmi munkálkodást Kisszeben és Bártfa tanárságával. Esetleg vándorgyűlések is volnának tartandók e városokban. A Kör az indítványt elfogadta s elhatározta, hogy e testvérintézetek tanártestületét csatlakozásra szólítja föl.

4. *Gömöry J.* örömmel hallotta az elnök buzdító szavait s ahhoz csatlakozva, mesterkélt kérdések erőltetése helyett az egyesületi közlönyben fölmerülő aktuális kérdések megbeszélését tartja kívánatosnak. Egykori népszerű tudományos felolvasásaink felélesztését is óhajtaná.

A Kör az indítvány első részét helyeslőleg elfogadta, felolvasóciklusunk felújítását azonban felmerült nehézségek miatt ez évre ismét mellőzi.

5. *Elnök* végül még arra buzdította a megjelenteket, hogy a Tanári Özvegyek és Árvák Segélyző Egyesületébe lépjenek be és hogy ez intézményt minden erőnkkel és buzgalmunkkal karoljuk föl.

Kameniczky Miklós,
a kör e. i. jegyzője.

Székelyudvarhelyi Kör.

A Székelyudvarhelyi Kör szeptember hó 24-én tartotta, tisztújító gyűlését. Elnök lett *Molnár* Károly, alelnökök *Tamás* Albert és *Kovács* Dániel, titkár *Dékán* Samu, pénztárnok *Luckhaub* Gyula dr., jegyző *Séra* Kálmán.

Körünk a lefolyt évben is állandóan figyelemmel kísérte a tanügyi kérdések mellett az országos egyletben végbement mozgalmakat is. Mindjárt megalakulása után sietett állást foglalni *Négyesy* László elnök személye és elvei mellett, őt bizalmáról és szeretetéről biztosította s kimondotta, hogy a Tanáregyesületben megindult bomlást, szakadást *elítéli*, hogy nem a széthúzást s az erők megosztását, de a tömörülést s az erők egyesítését tartja a magyar tanárság érdekében lévőnek. Majd a helyettes tanárok fizetése és státusának rendezése érdekében megindult mozgalmat karolta fel: de főtevékenységét a Tanárok Özvegyeit és Árváit segítő Országos Egyesület megalakítása, illetve megalapozásának — tőle telhető — előmozdítása körül fejtette ki. A budapesti tanári körből kiindult ezen szép eszme nemsokára az ország összes tanári köreiben visszhangra lelt, az egész tanárságot egy közös cél érdekében megmozgatta — s az eszme testet öltvén benne a lefolyt tanév egy szociális jelentőségében ma még alig fölbecsülhető, valóban nagyfontosságú *intézményt* alapozott meg.

A megalapozás munkájából körünk is kivette részét egy fényes fölolvasó estély erkölcsi sikere és anyagi hasznával.

A Kör a mult évi működésére való visszatekintés után, a folyó évi munkaprogramm megbeszélésébe fogott.

Molnár Károly elnök — ennek kapcsán — bemutatta a Körnek *Pál* István apátkanonok, főesperes, Udvarhely város új plébánosának hozzáintézett, meleg hangú levelét.

Pál István főesperes, ki évek hosszú során az erdélyi róm. kath. státus tanügyi előadója volt, — mint maga megvallja — annyira megszokta a tanulmányi ügyekkel való foglalkozást, hogy — bár jelen állása az iskolával nem is függ össze oly szervesen, mint az előbbi — az iskolától, annak munkájától, munkásaitól, tanárai és tanítóitól elszakadni most sem tud, de *nem is akar*. Melegen üdvözli a tanári kört

megalakulása alkalmából s fölajánlja a maga tevékenységét és támogatását s mindjárt föl is vet egy életre való eszmét az iskolán kívüli oktatás célja érdekében. Szeretné, ha az a hatalmas nagy erő, mely e városban a három középiskola és különféle szakiskolák tanári és tanítótestületében rejlik, szerves egységbe tömörülne, kiegészíttetnék a város és vidék értelmiségének és a kulturális haladás iránt érdeklődőknek szellemi erejével s e hatalmas kultúrerő mielőbb működésbe lépne a város és vidék nagyközönségének kultúrális haladása érdekében. E végből a tanári kör által a multban már megkezdett rendszeres sorozatos előadásokat mielőbb újból és még szélesebb mederben óhajtaná felújítani, megfelelő ünnepségek keretében elhelyezve, hogy ezáltal azok látogatottsága biztosíttassék.

Pál István apát, főesperes lelkes buzgalmú eszméjét a kör örömmel elfogadta, a kivitel megbeszélését egy nemsokára újból összehivandó gyűlés napirendjére tűzte ki, melyre úgy a kulturális ügyek iránt érdeklődőket, mint magát a humanus gondolkodású főpapot, a kiváló tanférfiut meghívja.

Séra Kálmán,
a kör jegyzője.

Temesvári Kerületi Tanári Kör.

A Temesvári Kerületi Tanári Kör szeptember 24-én tartotta meg ez évi alakuló gyűlését az áll. főreáliskola dísztermében.

Dr. Berkeszi István köri elnök hatásos megnyitó beszédében a nagy számmal megjelent tagokat üdvözölvén, rámutatott a Kör előtt álló feladatokra, melyeknek megoldásához az összes tanárok hathatós közreműködésére van szükség. Sajnálattal emlékezett meg dr. Kovács Gyuláról, a Körnek érdemes alelnökéről és Bakos István másodtitkárról, kik áthelyeztetésük folytán eltávoztak; érdemeiket jegyzőkönyvileg megörökítették.

Bodrossy Lajos titkár előterjesztése a *Szabad Lyceum* ezidei évfolyamára vonatkozólag egyhangulag elfogadtatott. Lesz 12 egyetemi, 2 zenei és 10—12 lyceumi előadás a legkiválóbb erők közreműködésével.

A titkár előterjesztése az *ifjusági mozgókep-színházi* előadásokról elfogadtatván, az előadások egyelőre kisérletképpen már a közel jövőben megkezdődnek.

A titkár ezután megtette szokásos évi jelentését. Megemlékezett elsősorban a végrehajtott fizetésrendezésről s az e téren még fennmaradt hiányokról. Újabb sérelem gyanánt fenyegeti a tanárokat az új nyugdíjtörvényjavaslat, mely a tanárok szolgálati idejét — ellentétben a tisztviselőével — felemeli. A tanárok helyzetén csak az összetartás s az önsegély javíthat. Ilyen önsegélyzés a megalakult »Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Orsz. Egyesület«, mely az állam mostoha gondozását kipótolni van hivatva. A Tanári Kör belső élete az elmult évben igen élénk volt; számos baráti összejövetel és hat köri gyűlés, melyek között kiemelkedik a nagysikerű verseczi vándorgyűlés, alkal-

mat szolgáltattak barátságos eszmecserékre, tanügyi és rokon kérdések megvitatására. A Kör által fenntartott szabad egyetemi és lyceumi tanfolyamról külön kiadott, a tagoknak, sajtónak, valamint az érdeklődő közönségnek rendelkezésére bocsátott nyomtatott jelentés számol be.

Dr. Gálos Rezső pénztárnok s a kiküldött számvizsgálók jelentését köszönettel tudomásul vette a gyűlés.

A régi tisztviselők megbizatása lejárván, *dr. Grósz József* kanonok, korelnök indítványára általános lelkesedéssel újból *dr. Berkeszy István* áll. főreáliskolai igazgatót választották elnökké, majd a többi állások egyhangú választással következőleg kerültek betöltésre. Lyceumvezető alelnök *dr. Both Ferenc;* köri alelnök *Farkas János;* vidéki alelnök *dr. Rákóczy Géza* (Fehértemplom); főtitkár *Bodrossy Lajos;* pénztáros *dr. Gálos Rezső;* háznagy és másodtitkár *Perhács Sándor*, végül a lyceumi választmányban megüresedett helyre *dr. Steiner Simon.*

Ezután a gyűlés az elnök köszönő és zárószavaival véget ért.

Bodrossy Lajos
titkár.

Debreceni Kör.

Október 3-ikán tartotta a Debreceni Kör ez évi alakuló ülését, amelyre a tagok nagy számban jöttek össze.

Dóczi Imre elnök szíves szavakkal üdvözölte a megjelenteket, akik ezzel is bizonyságát adták a kör ügyei iránt érzett meleg érdeklődésüknek. De a régi tisztes mult is munkára ösztönzi ezt a kört és ennek minden tagját, mivel a mi körünk a legelső, legrégebben megalakult körök közé tartozik. Azonban nemcsak az elődöktől átörökölt tradició gyüjtötte most egybe a kör tagjait, hanem a legújabban felmerült nyugdíjtörvény tervezete is, mely a magyar tanárságot folyton erősbödő nyugtalanságban tartja. Nem akar erről a törvényjavaslatról előzetesen bírálatot mondani, hiszen a mai gyűlésen ez úgyis tárgyalás alá kerül, de lehetetlen, hogy erről a valóságos kultúrellenes tényről legalább egy-két szóval meg ne emlékezzék. Ez a tervezet másfél század gyakorlatával ellentétes irányba tereli a fejlődést és alacsony színvonalát legjobban mutatja, hogy a magyar tanárság személyes ügyének deklarálja azt, ami pedig voltaképpen a magyar kultúrának sarkalatos ügye. Mert arról van szó igazában, hogy a magyar középiskola az elfáradt, energiáját vesztett tanároktól idejében megszabadulhasson ezek sérelme nélkül. Az meg, hogy ez a javaslat nem tartozik az 1894. évi XXVII. t.-c. alá sorozott tanárokra, olyan rettentő retrográd irányzat, mely megbontja a magyar tanárság között újabban nehezen megteremtett egységet. Ezenkívül számos belső ügy, szakkérdés megvitatása várakozik a kör ez évi munkásságára, úgy hogy kiki tág teret találhat a maga működésére. Ezután a gyűlést megnyitja.

Dr. Szabó Márton jegyző felolvasta a mult ülés jegyzőkönyvét, melyet a kör hitelesített. *Dr. Csürös Ferenc* titkári jelentését és *Nádasdy Alajos* pénztáros jelentését, melyet a kiküldött számvizsgálók minden tekintetben rendben találtak, a kör elismeréssel vette tudomásul.

Ezután az elnök megköszönvén a belé és tiszttársaiba helyezett bizalmat bejelentette a tisztikar lemondását. De a kör dr. Gulyás István és dr. Kardos Albert ajánlatára újólag egyhangú lelkesedéssel megválasztotta az eddigi tisztikart dr. Szabó Márton jegyző kivételével, aki elfoglaltsága miatt nem fogadta el eddigi tisztét. Helyére a kör *dr. Bessenyei Lajos* kollégiumi tanárt választotta meg jegyzőnek.

Következett *dr. Csürös Ferenc titkárnak az előadása az új nyugdíjtörvény tervezetéről.* Az új javaslat általában, de különösen az állami tisztviselőkre nézve sok üdvös dolgot tartalmaz. Így a 40 évi szolgálati időt 35-re szállítja le, özvegyek és árvák jutalékát emeli, a lakbér nyugdíját is legalább részben létesíti stb. De ugyanekkor a tanárokra nézve rendkívül sérelmes, amikor szolgálati idejüket 30 évről 35-re emeli és ezzel ősi jogaikat akarja elkonfiskálni. Az az indokolás pedig, mellyel a javaslat ezt a cselekedetét támogatni igyekszik, egyenesen kihivó cinizmus. Részletesen ismerteti ezeket a pontokat, amelyek méltatlan és jogtalan tartalmukkal méltán és jogosan háborítják fel az egész magyar tanárságot. Kérdés, minő álláspontot foglaljunk el ezekkel szemben? Kétségtelen, hogy sürgősen kell cselekednünk és minél hangosabban fel kell emelnünk a szavunkat. Hallják meg és lássák be igazainkat végre azok is, akik ezek elől idáig makacsul elzárkóztak. A Budapesti Kör már hallatta a maga tiltakozó szavát, ugyanezt cselekedjük mi is. Bemutatja erre vonatkozó határozati javaslatát.

Dóczi Imre az előterjesztéshez hozzáfűz még néhány dolgot. Az Országos Református Tanáregyesület központi igazgatósága tegnap foglalkozott evvel az üggyel. Annál inkább sürgősnek tartotta az állásfoglalást, mert az új törvény tervezetének 126. §. *g)* pontja expressis verbis kimondja, hogy ez a javaslat nem vonatkozik az 1894. évi XXVII. t.-cikk alá sorozott tanárokra. Ez az intézkedés egyfelől anomália, mivel kétféle nyugdíjtörvényt akar statuálni, másfelől a magyar tanárság egységét fogja megbontani. Ezért az Orsz. Ref. Tanáregyesület igazgatósága elhatározta: sürgősen megkeresi az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatóságát, hogy a hazai összes középiskolai tanáregyesületeket szólítsa fel együttes akcióra: ezeknek összehívott képviselői a legutóbbi kongresszus végrehajtó bizottságával kontaktusba lépvén, állapodjanak meg akár egy emlékirat szerkesztésében, melyet minden illetékes tényezőhöz személyesen juttassanak el, akár mondják ki, ha ezt látják jónak, egy újabb kongresszusnak sürgős egybehívását. Ezeket felvilágosításul közli, hogy lehetőleg kongruens határozatot hozzunk.

Dr. Kardos Albert szerint élesen el kell választani egymástól a különféle sérelmeket. Először elveszi az iskolától azt a jogát, hogy

lehetőleg mindig friss tanerőket alkalmazzon. Második az, hogy még visszamenőleg sem adja meg a most működő tanároknak a 30 : 35 arányát. Harmadik az, hogy a tanárokat nyugdíjazás szempontjából több kategóriába akarja osztani. Ő a maga részéről legjobbnak tartaná a kongresszust, amibe a kereskedelmi és tanítóképző tanárokat is belevonná.

Lescinszky Kornél szükségesnek tartja az emlékiratban annak erős hangoztatását, hogy minden újítás, minden jó ezentúl az összes tanárságra terjesztessék ki, necsak egy-egy részükre. Például újabban is a családi pótlékot is csak az állami tanárok kapták meg. Különben elfogadja az előadó javaslatát.

Dr. Gulyás István némi módosításokkal szintén elfogadja Csűrös javaslatát. A 30 éves szolgálati idő 150 éves tradició. Ismerteti az 1885. évi nyugdíjtörvény képviselőházi tárgyalását; amikor nagynevű politikusaink ezt a jogot tiszteletben hagyták, sőt védték is. Közbotrány és jogsérelem, hogy ezt most megtámadják. Erre nincs példa Európa egy kultúrállamában sem. Bevenné a határozati javaslatba azt is, hogy a magyar tanárság egységes intézkedést vár az illetékes tényezőktől, nem pedig kétféle nyugdíjtörvényt.

Ezután dr. Csűrös Ferenc újra felolvasta módosított javaslatát, amelyet a kör egyhangú helyesléssel határozattá emelt. Ez a következő:

A debreceni tanári kör fájdalommal és megdöbbenéssel értesült az új nyugdíjtörvényjavaslatnak a középiskolai tanárokra vonatkozó intézkedéséről, melyet igazságtalannak, sérelmesnek és Magyarország oktatásügyére nézve veszedelmesnek tart.

Igazságtalannak, mert míg a többi közszolgálati ágak szolgálati idejét a törvényjavaslat leszállítja, addig a testi egészségre legrombolóbb hatású közszolgálatét, a középiskolai oktatását, fölemeli.

Sérelmesnek, mert megcsorbítja a magyar középiskolai tanárságnak egy olyan évszázados szerzett jogát, melyet az nem a tanári státusnak nyujtott kedvezésből, hanem a nemzeti nevelés nyilvánvaló, jól felfogott érdekében kapott.

A magyar oktatásügyre nézve veszedelmesnek, mert e javaslat törvénnyé válása esetén fölös számmal szolgálatban maradnának oly tanárok, kikre nézve az iskolai munka már csak robot, kik tönkretett idegzetükkel az iskolának csak kárára lennének, kiket csak a családjukért való aggódás tartana vissza az iskola kényszerű szolgálatában. Veszedelmesnek már csak azért is, mert megbontja a magyar középiskolai tanárság nehezen elért egységét és lehetetlen helyzetbe juttatja a középiskolai tanári státust, midőn ugyanazon közszolgálatot teljesítő tagjairól kétféle nyugdíjtörvény alapján kíván gondoskodni.

Általában csodálkozását fejezi ki a kör azon, mily kicsinyes szempontból indultak ki az új nyugdíjtörvényjavaslat szövegének és indokolásának szerzői, midőn a középiskolai tanárokra vonatkozó sérelmes intézkedés megokolásában az egészet a tanárok személyes ügyének fogták föl, holott itt középiskolai oktatásügyünk veszedelméről s így általános nemzeti érdekről van szó.

A debreceni tanári kör ezek után abban a meggyőződésben lévén, hogy a közoktatásügyünk jövőjét fenyegető veszedelem ellen haladéktalanul sorompóba kell állania az egész magyar tanárságnak, az O. K. T. E. igazgatóságához fordul azzal a sürgős kérelemmel, hogy: akár a különböző tanáregyesületek képviselőinek sürgős összehivása útján, akár a legutóbb tartott országos középiskolai tanári kongresszus végrehajtó bizottsága útján a magyar tanárság nevében készítendő emlékirat szerkesztéséről s esetleg — ha szükségesnek látja — újabb országos tanári kongresszus összehivásáról is intézkedni szíveskedjék. Az emlékiratba az általános hazai tanügyi érdekek közé fölvenni kéri az új nyugdíjtörvénynek az 1894. évi XXVII. t.-c. alá tartozó nem állami tanárságra való kiterjesztését is. Az emlékiratot az összes hazai tanáregyesületek közös küldöttsége (vagy az esetleg összehivandó kongresszus képviselete) nyujtsa át a vallás- és közoktatásügyi miniszter és államtitkár úrnak, a pénzügyminiszter úrnak, a képviselőház elnökének, a törvényjavaslatot tárgyaló képviselőházi bizottság elnökének, juttassa el törvényhozásunk minden tényezőjéhez s gondoskodjék a sajtó útján a nagyközönség tájékoztatásáról is.

Dr. Csürös Ferenc titkár jelenti két új tagnak: *Pálffy József* főreáliskolai és *Osváth Ödön* ref. főgimnáziumi tanárnak az egyesületbe való belépését.

Végül az elnök felhívja a kör figyelmét a legközelebbi felolvasásra, amit *Nádasdy Alajos* fog tartani kísérletekkel és vetítéssel egybekötve a főreáliskola kémiai termében, azután az ülést bezárta.

Dr. Bessenyei Lajos,
jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Collard F. **A középiskolai oktatás módszertana** című művének az idegen nyelvekről és az általános módszertanról szóló része. Fordította magyar-izsépi *Isépy László* őrnagy, tanár a m. kir. honvéd Ludovika Akadémián. (Budapest, 1912. 86 és 74. lap.)

A modern nyelvek tanításának problémája csak nem akar elülni. Ime, még katonáék is komolyan, tudományosan foglalkoznak vele. A honvédelmi minisztérium megbizásából a honvédségi tisztitanári karnak egyik jeles tagja lefordította egy kiváló külföldi munkának [1] idevonatkozó fejezeteit. Nem hallgathatjuk el, hogy Collard műve sokkal magasabb célt tűz ki, mint amilyen a mi katonai nevelő- és képzőintézeteinkben a nyelvtanítást és tanulást illetőleg elérhető; sőt részben túlmegy a mi civil középiskoláink

[1] *F. Collard*, professeur à l'Université de Louvain: *Methodologie de l'enseignement moyen.* 2e édition. (Bruxelles 1911.)

reális tancélján is. Hogy ennek dacára örömmel üdvözöljük a fordítást, annak magyarázata az a rendkívüli tájékozottság, melyről a szerző és műve a modern nyelvek tanításának szövevényes útvesztőjében tanuskodik. Természetesen ő is híve a direkt módszernek; de lehetőleg távol tartja magát annak túlzásaitól és a nyelvtani megalapozást is szükségesnek vallja. Felfogása erről a módszerről nagyjában egyezik a miénkkel, de a részletekben itt-ott elválnak útaink. Így az évszakok tárgyalásának értékelésében, a fordításoknak kevésre becsülésében, a tankönyv képeit illetőleg stb.

A fordító derekasan oldotta meg nem könnyű feladatát s folyékony magyaros nyelven közvetíti szerzőjének fejtegetéseit; helyenként jegyzetekkel is kíséri. Ezekből többet és tartalmasabbakat szerettünk volna. Collard folyton a német és az angol nyelvről szól, nálunk a német mellett (a példákban is) a franciát kellett volna szem előtt tartani s itt-ott a hazai viszonyokból eredő nehézségekre és legyőzésükre utalni. Ezen igénytelen megjegyzések dacára Isépy őrnagy hasznos munkát végzett, melyről csak azt kívánjuk, hogy eredményes is legyen.

Ugyanezzel az elismeréssel szólhatunk a másik füzetről, mely az általános módszertannak sűrített kivonatát tartalmazza. A kezdő, tapasztalatlan tanár ebben megbízható tanácsadóra fog találni, melyhez nem hiába fordul. Különösen az »Előkészület az előadásra« c. fejezetet (65—74. l.) ajánljuk megszívlelésre.

Nem éppen gazdag methodikai irodalmunkban mindkét művecske még a civil-tanároknak is hasznára és segítségére lehet. Némi utánjárással talán megszerezhetnők tanári könyvtáraink részére. *kf.*

Juventus. Negyedik évfolyamát kezdte meg a Juventus szeptember 15-én. A díszesen illusztrált kis folyóirat ez aránylag rövid idő alatt bebizonyította, hogy méltó arra a meleg pártfogásra, melynek bel- és külföldön egyaránt részese és így nem tartjuk szükségesnek kartársaink előtt külön is bemutatni. A változatosságon kívül nem utolsó sorban ajánlja ezt a latin nyelvű ifjusági újságot — az egyetlent a világon — az a törekvés is, hogy jó latinság mellett is valóban modern legyen. Ezt elismerték az illetékes szakkörök messze földön, így nemcsak finn rokonaink és lengyel barátaink, kik tömegesen járatják a Juventust, nemcsak a francia közoktatásügyi kormány, mely maga is számos példányra fizet elő, hanem németek és angolok, olaszok és svájciak, Amerikában, Ázsiában, sőt Ausztráliában is, hol a Juventus latin nyelven magyar törekvésekről, még pedig önzetlen, nem anyagi érdekekre irányuló törekvésekről tanuskodik. A Juventus egész évre szóló tiszteletpéldányát kaphatja minden szaktanár, ki ezért a kiadóhivatalt (*Budapest VIII., Szentkirályi-u. 28)* megkeresi. Évi előfizetési ára 4 korona, mely a szegényebb ifjuságra való tekintettel félévi részletekben is beküldhető.

Beküldött könyvek és lapok.

A Franklin Kézi Lexikona most már teljessé lett, amennyiben a nagy szünidő kezdetén annak III. kötete is megjelent. Amint előttünk áll a teljes munka és amint vizsgáljuk, hogy megfelel-e kitűzött céljának, hogy t. i. rövid felvilágosítással szolgáljon mindazokban, amik az átlagos műveltségű olvasót érdeklik, el kell ismernünk, hogy a szerkesztők és a munkatársak érdemes munkát végeztek s céljuktól nem távolodtak el. Adatai a legújabbak és megbízhatók, a kiállítás kifogástalan, illusztrációi elég szépek és tanulságosak. A Franklin-Társulat kiadásában megjelenő teljes mű (három nagy kötet) ára 54 K.

Szülő és Gyermek — Szülők iskolája — címen családi gyermeknevelési folyóiratot indít meg október havában *Káplány Géza* szerkesztő és kiadótulajdonos (VIII., Bérkocsis-u. 29. sz.). A kéthetenként megjelenő folyóirat előfizetési ára egy évre 12 K.

Előfizetési felhívás. *Váry Rezső* kassai áll. főreáliskolai tanár előfizetési felhívást bocsátott ki a fővárosi lapok tárcarovataiban megjelent újabb novelláira, amelyeket mintegy 15 ívnyi terjedelemben, illusztrálva, önálló kötetben ad ki. A könyv ára portómentes küldéssel 3 K 20 f., mely összeget szerzőhöz Kassára kell e hó végéig beküldeni.

Világkönyvtár. A Révai-Testvérek (VIII. Üllői-út 18. sz.) kiadásában megjelenő sorozatos vállalatnak legújabb kötete *Dumas:* **Napoleon élete** címen most jelent meg. Az általános érdeklődésre számot tartó kötet ára 1 K 90 f.

Görögországi tanulmányutam. Irta *Erdős Tivadar.* Beszterczebánya 1912.

Algebra és Geometria összefoglaló érettségi tételekkel és képlettárral a középiskolák felsőbb osztályai számára. Összeállította és kiadja *Grész Leó* ciszt. r. főgimn. tanár. Ára 2 K 50 f. Budapest, 1912.

Az iskolaorvosi intézmény Magyarországon. I. kötet. Irta *Dortsák Gyula* az ungvári áll. főreáliskola igazgatója. Ungvár, 1912.

Ipari pályamutató. Budapest, 1912. Benkő Gyula (V. Dorottya-u. 2 sz.) könyvkereskedése. Ára 3 K.

Buda haláláról. Irta *Loisch János* Budapest, 1912.

Helmár Ágost. Irta *dr. Wagner Lajos.* Pozsony, 1912.

Canti populari ungheresi. Scelti e tradotti da *Silvino Gigante.* Remo Sandrom Editore. Milano—Palermo—Napoli. Ára 2 L 50 c.

Pintér Jenő: **Kármán József.** Irodalomtörténeti értekezés. Budapest, Stephaneum ny. r. t.

A szülők, a tanárok és a gyermek. Irta *dr. Kemény Gábor* áll. főgimn. tanár. Torda, 1912.

Döbrentei Gábor élete és működése. Irta Nagysarlai *Sallay Géza* áll, főgimn. tanár. Máramarossziget, 1912.

Irodalomtörténet. Szerkeszti *Pintér Jenő.* I. évf. 7—8. füzet. 1912. szept.—okt. Kiadja a Magyar Irodalomtörténeti Társaság. A gazdag tartalmú füzet főbb cikkei: *Firtos Ferenc:* A Debre-

czeni Disputa. *Versényi György*: Egy XVIII. századi kéziratos daloskönyv. *Elek Oszkár:* Skót és angol hatás Arany János balladáiban. *Baróti Lajos:* Petőfi katonáskodásáról. *Perényi József*: Arany kísújszállási tanítósága. *Rexa Dezsőné:* A Zalán Futása és a Völgyi Lakos. *Harmts Sándor:* Két jegyzet Bánk Bánhoz. *Vértesy Jenő*: Bárány Boldizsár ismeretlen drámája. *Olgyai Bertalan:* A Kamaldoliak Pusztulása. *Kohányi Menyhért:* A Nagy Sándor monda Gvadányi Rontó Páljában. *Orbán János:* Zsámboki János költeményei. *Nagy József:* Még egyszer a magyar irodalomtörténet korszakairól. — Az Irodalom rovatban és a Folyóiratok szemléjében negyven könyvbírálat és folyóirat ismertetés. A Figyelőben aktuális irodalomtörténeti cikkek. — A folyóiratnak, mely mintegy középponti szerve és állandó összegezője a magyar irodalomtörténet haladásának, egész évi előfizetési ára 15 korona. Tanárok 10 korona évi díjért rendelhetik meg *Horváth Jánosnál*, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság titkáránál. (Budapest, I., Ménesi-út 11 szám.) Előfizetési ára egy évre 15 K. — **Akadémiai Értesítő.** 1912. aug.—szept. — **Erdélyi Muzeum.** 1912. aug. — **Uránia.** 1912. szept. — **Jópajtás.** Benedek Elek és Sebők Zsigmond gyermeklapja. Negyedévre 2 K 50 f. Franklin-Társulat.

Két diáknaptár. Az 1912-13. tanév elején a *Zászlónk Diáknaptára* Ára 1 K 50 f. és Barta Lajos könyv- és ujságkiadóvállalata *Diák naptára* Ára 1 K került forgalomba a középiskolai ifjuság körében. Mind a kettő kitűnik gazdag tartalmával és csinos kiállítása mellett jutányos árával. A *Zászlónk Diáknaptára* a szokásos naptári részen kívül a matematika és fizika köréből ad ismertető közleményeket, azonkívül az orvostudománynak, a sportnak stb. szentel több-kevesebb tért. Feltétlenül élvezettel és haszonnal forgathatják tanulóink ezt a számukra nagy szeretettel készült könyvecskét. — Barta Lajos *Diáknaptárában* a naptári részen kívül *Benedek Marcell* A modern színházról, *Babits Mihály* Dante és Vergiliusról írt tanulmányt; ezt követi *Laczkó Géza* Gyula bácsi koporsója c. novellája, *Sajó Sándor* A veréb c. igen szép költeménye, *Ignotus* Fiatalok és öregek c. elmefuttatása. Érdekes jegyzeteket találunk a naptárban *A kultúra küzdelmei* c. alatt. További közlemények *Faust apja* (Ostwald előadása), *A sejt élete* dr. Péterfi Tibortól, *A számírás* és egyéb matematikai dolgok *B. A.*-tól, *A kaucsukról* Balog Imrétől, *Szólások*, *A gyorsírásról P. A.*-tól. *Sport a középiskolában* Bodor Ödöntől. Ezeken kívül igen sok hasznos tudnivaló az ifjuság tanulmányi körére vonatkozólag. Csak örvendeni tudunk annak láttára, hogy a tanulóifjuság kezébe most már ilyen gonddal készült naptárak kerülnek, holmi értéktelen fércművek helyett.

Dr. Zoltvány Irén főisk. igazgató: A pannonhalmi főapátsági főiskola Évkönyve az 1911/12. tanévről. Pannonhalma, 1912.

A fővárosi pedagógiai szeminárium előadásainak foglalatja 1912. febr. 1., máj. 30.

Biró Vencel dr.: Az erdélyi fejedelem jogköre. Kolozsvár, 1912.

A középiskolai tanszerfölszerelési jegyzék I—VI. füz. 1911—12.

KRÓNIKA.

A nyugdíjtörvény és a tanárság.

Ami előrelátható volt bekövetkezett. Az új nyugdíjtörvény sérelmes intézkedései valóságos forrongást idéztek elő a tanárság körében. Akire nézve nem közömbös dolog iskoláink munkájának a sikeressége, fájó szívvel láthatja a velünk szemben lépten-nyomon megnyilvánuló szükkeblüséget, amely nem engedi, hogy végre nyugvópontra érkezve, teljesen hivatásunknak élhessünk.

Hiszen már maga a státusrendezés is, úgy amint azt végrehajtották, mintha csak azt bizonyítaná, hogy velünk szemben nem szünnek meg módokat kitalálni, amelyek jogos igényeink megnyirbálására alkalmasak. Egyetlen más tisztviselői ágazattal sem tették meg, hogy a hivatalfőnököket a külön státusból kivéve, az alsóbb státussal összefoglalják, csak azért, hogy az előmeneteli viszonyokat rontsák. Nálunk megtörtént, hogy az igazgatókat beosztották a tanárok közé, csak azért, hogy minél kevesebb tanár juthasson be a VII. fizetési osztályba. Egyetlen ágazatban sem tették meg, hogy a státusrendezésnél ne a mindenkori létszámot vegyék figyelembe. Nálunk megtörtént, hogy a megharmadolás alapjául az 1909. évi létszámot állapították meg s innen van, hogy most már 190 olyan új IX. fiz. osztályú tanári állás szerepel a költségvetésben, amely a megharmadolásnál nem jön tekintetbe, csak majd 1917-ben.

Fájó sebek ezek, amelyek mind csak azt bizonyítják, hogy pályánk nem részesül a kellő méltánylásban. Mindamellett, minthogy valami mégis csak történt helyzetünk javítására az elmult évben, nyugodtabbak lettünk, mert azt reméltük, hogy sérelmeinket fokozatosan orvosolni fogják. Ebben az irányban azonban semmi sem történt, mert az 1913. évi költségvetés semmi javulást sem tüntet fel számunkra, hanem ahelyett jött az új nyugdíjtörvény a maga kulturális szempontból visszafejlődést jelentő és végzetessé válható; a tanárokat, a tanárözvegyeket és árvákat pedig kegyetlenül sujtó intézkedéseivel.

Ilyen előzmények után újra sorakoznia kellett a tanárságnak, hogy jogainak a védelmére keljen.

Az első gyülést a Budapesti Tanári Kör tartotta ebben az ügyben s a dolog égetően sürgős voltára tekintettel még a mult héten megindította a mozgalmat. Erről — természetesen — jelentést tett egyesületünk igazgatóságának is, amely október hó 4-én tartott ülésében jóváhagyó tudomásul vette a kör akcióját s ezzel maga az egyesület állt a mozgalom élére. *Lényegében* — nem minden szavában — hozzájárult az igazgatóság ahhoz a körlevélhez is, amelyet a budapesti kör kiküldött bizottsága a Katholikus Tanáregyesület budapesti körének kiküldötteivel való közös megállapodás alapján küldött széjjel az egyes tanári karoknak.

Ez a körlevél így hangzik:

Tisztelt Kartársak!

Az állami tisztviselők nyugdíjviszonyait szabályozó s az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny minap megjelent ez évi első számának közleményéből tudomásunkra jutott s most már megjelent új törvénytervezet az egyetemi képzettségű állami tisztviselők teljes nyugdíjra jogosító idejét 40 évről 35-re szállítja le s ugyanekkor a középiskolai tanárokét 30-ról 35-re emeli föl — az egyöntetüség kedvéért.

Megengedi a tervezet, hogy a most szolgálatban levő tanárok közül azok, akik nem akarják vállalni a 35 évet, a ma még érvényben levő 1885. évi nyugdíjtörvény szerint csak 30 évet szolgáljanak, de ezek özvegyétől és árváitól viszont megtagadja az özvegyeket és árvákat általában megillető kedvezményeket. Ezzel az intézkedéssel a tervezet kést tesz a tanárság torkára s az özvegyek és árvák nyomorának rémségesen fenyegető fegyverével valósággal rákényszerít minden tanárt, hogy a törvényes 30 évről lemondva, *ő maga kérje* szolgálati idejének 35 évben való megállapítását. Ez az intézkedés annyira megdöbbentő, sérelmes, igaztalan és erkölcstelen, hogy a tanárságnak — rendre, rangra, korra való különbség nélkül minden tanárnak s tornatanítónak — egyetemes erővel s a leghatározottabban tiltakoznia kell ellene mind a maga, mind az iskola veszedelmeztetett érdekében; mivel pedig a tervezet hamarosan tárgyalás alá kerül s mostani politikai viszonyaink között — a mi sérelmeinket észre sem vétetve s csak kétségtelenül humánus érdemeit láttatva — néhány perc alatt törvénnyé válhatik: a tanárságnak nemcsak a leghatározottabban, hanem a *legsürgősebben* is cselekedni kell, haladéktalanul megtennie mindent a végzetesen fenyegető veszedelem elhárítására.

Tisztelt Kartársak! Mérhetetlen keserűséggel kell rámutatnunk sorsunknak és pályánknak szünet nélkül való zaklatottságára. Nem engednek megnyugodni bennünket. Szolgálati időnkről szólva most csak, mélyen elkeserítő, hogy a most két éve 3000-nél több tanár részvételével tartott II. országos kongresszus nemcsak a jogosan várt státusrendezés végrehajtása, hanem ime, az akkor fenyegető teheremelés elhárítása tekintetében is eredménytelen volt. Ebben az ügyben akkor egyhangulag hozott határozatunk ez volt:

»A magyar tanárság törvényben gyökerező joga ellen való támadásnak és a magyar középiskolára nézve végzetes ballépésnek tekinti a szolgálati időnek harminc évről harmincötre és a heti órák számának tizennyolcról húszra tervezett fölemelését. Kijelenti, hogy az iskoláért való felelősségének tudatában és szerzett jogainak érzetében a legelszántabb harcot vívná ellene akkor is, ha anyagi ellátása tekintetében semmi sérelme nem volna. Kéri a miniszter úr ő nagyméltóságát, hogy a kulturális visszafejlődést jelentő kisérlettel szemben a legelhatározottabb álláspontot elfoglalni és azt a maga súlyával és a mi érveinkkel megakadályozni méltóztassék.«

Érveinket elmondottuk már a kongresszuson. Elmondottuk, hogy a 30 éves szolgálat évszázados gyakorlaton alapuló s a törvényben

megfontoltan kimondott jogunk; ismertettük a tanári munka természetét, kifejtettük, hogy a mi munkánk semmiféle más hivatalnoki munkával nem azonosítható, hogy abban a korban, mikor irodai munkát még könnyen és jól lehet végezni, jól tanítani már nem lehet s ilyen munka már az iskola rovására megy; hangoztattuk ezt azokkal a kivételes tanárokkal szemben is, akik köteles idejükön túl szolgálni akarnak s ezekről tudnivaló, hogy csak az anyagi ellátás rendezetlen volta miatt húzódoznak a nyugalomba menéstől; hivatkoztunk a tanárság kulturális tevékenységére s a halandósági statisztikának ránk vonatkozó megdöbbentően szomorú adataira, stb. Mindez hiábavaló volt. Érveinket megdönteni nem lehet, — a kormányhatalom egyszerűen meg se hallgatta. Újra, még hangosabban elő kell hát állani velük.

Tisztelt Kartársak! A kongresszus idején az akkori félhivatalos kormánynyilatkozat aláhuzottan azt jelentette még, hogy »a szolgálati idő felemelése visszaható erővel bírni nem fog«, a tanárság iránt való ellenséges érzület ma már ennél is többet tervez: a most működő tanárságot is rá akarja kényszeríteni a 35 év elfogadására. Ha csak a jövő tanárnemzedékről volna szó, akkor is tiltakoznunk kellene e terv ellen s hivatásunk szerint a legkomolyabb óvásban kellene újra kijelentenünk, hogy a mai tanárság sem a jövő tanárnemzedékkel szemben, sem az iskolával szemben nem vállalja magára a felelősséget a visszafejlődést jelentő terv veszedelmeiért; most, hogy magunkról is szó van, s valósággal a bőrünkre megy a dolog, az életösztön parancsából is cselekednünk kell.

Az önkényuralom által is elismert, törvényben gyökerező 30 éves tanári szolgálatra vonatkozóan az 1885-iki nyugdíjtörvény 65. §-a még kijelenti, hogy »az ezen törvények életbeléptetésig szerzett igények fenntartatnak és a nyugdíjazás esetén figyelembe veendők«, az új tervezet egyszerűen megtagadja e szerzett jogot s míg az állami tisztviselők többi ágazatairól, ezek özvegyeiről s árváiról megfelelően gondoskodik, a tanárokra vonatkozóan azt az elvet meri hangoztatni az indokolásban, hogy »a szóban levő tanárok csak az 1885. évi XI. t.-c.-kel biztosított ellátásokra és *semmivel sem többre* szereztek igényt, úgy hogy a legkisebb sérelem sem esik azokon a tanárokon, akik nem jelentik ki, hogy a jelen javaslat határozmányai alá óhajtanak tartozni«. Ez az elv a legnagyobb mértékben logikátlan és erkölcstelen. Igenis nagy sérelem esik rajtunk, mert ez a javaslat azt jelenti, hogy az állam valamennyi tisztviselőjének nyugdíját megjavítja, — csak a tanárokét nem.

Ha az állami tisztviselők egyeteme egy új törvényben nagyobb nyugdíjra szerez igényt, ebből nem szabad kirekeszteni a tanárságot sem. Ha az állam eddig 40 évet szolgált tisztviselőit nyugdíjkedvezményben részesíti a szolgálati idő leszállításával, e nyugdíjkedvezmény jogosan megilleti a tanárságot is a szolgálati idő felemelése nélkül. Ennek a természetes jognak a megadásáért kell most síkra szállanunk. Követelnünk kell tehát, hogy *1. a tanárok törvényben megállapított 30 éves szolgálati ideje változatlanul fenntartassék; 2. az új nyugdíjtörvénynek minden kedvezménye a tanárokra is érvényes legyen.*

Tisztelt Kartársak! Ügyünk tárgyalására *haladéktalanul* tartsatok értekezletet, *a fenti két pontot tegyétek egyhangú határozattá*, az erről szóló jegyzőkönyvet egyenkint mindnyájan írjátok alá s forduló póstával, *legkésőbb október 8-áig*, küldjétek be a tanárkongresszus végrehajtó bizottságának címezve (Budapest, VIII., Esterházy-utca 14., II. em.). Foglaljátok a jegyzőkönyvbe azt is, szükségesnek tartjátok-e az országos kongresszus sürgős egybehívását vagy sem.

Mindenesetre rövid memorandumba foglaljuk e körlevél anyagát, s a minden egyes tanár aláírásával ellátott jegyzőkönyvekkel felszerelten, monstre-küldöttség útján juttatjuk a kormányhoz. Az értekezleten jelöljétek ki a testület képviselőit is.

Nagyon közeli s végzetesen nagy veszedelem fenyeget bennünket, a tanárságot és az iskolát egyaránt: résen legyünk mindnyájan, erélyesen és gyorsan cselekedjünk!

Budapest, 1912. október 1.

A Budapesti Tanárkör
közgyűléséből kiküldött előkészítő bizottság.

* * *

A tanárikarok azóta egymásután küldik be értesítéseiket, amelyekből megállapítható, hogy országszerte a legnagyobb elkeseredéssel tárgyalják ujabb sérelmeinket s kartársaink az országos kongresszus sürgős összehívása mellett foglalnak állást. A kongresszusi végrehajtó-bizottság október hó 12.-én tart ülést s a tanárság hangulatára való tekintettel a legnagyobb valószínüség szerint a *III. Országos Tanári Kongresszus* összehívása mellett fog dönteni. Ebben az esetben a kongresszust valószínüleg október hó 20-án tartjuk meg. Erről különben a bizottság alkalmas módon értesíti majd a testületeket. Ezen a kongresszuson kell felvonultatnunk érveinket a nyugdíjtörvény kultúra ellenes és velünk szemben kegyetlen, még mai előlépési viszonyainkat is lényegesen megrontó intézkedései ellen, ott kell fegyvert adnunk barátaink kezébe, hogy az iskolának ebben a kérdésben a miénkkel kongruens érdekében harcolhassanak. Már most is örömmel jelenthetjük, hogy nem állunk egyedül küzdelmünkben. Politikusok, neves képviselők, számottevő államférfiak vitatják igazainkat; mellettünk van a napi sajtó a maga hatalmas s bennünket mély hálára kötelező támogatásával; mellettünk vannak tisztviselőtársaink, akik az Országos Tisztviselő Egyesület múlt heti gyülésén fejezték ki velünk való szolidarításukat. Bizonyára mellettünk foglal állást az iskola védelmének leghivatottabb tényezője a vallás- és közoktatásügyi minisztérium is.

Ilyen támogatás mellett, ha magunk is kellőképpen járunk el, a siker biztosítottnak tekinthető!

Megjegyzések a Budapesti Kör körlevelére.

Helyesen mutat rá e körlevél — idézve a legutóbbi tanárkongresszusnak idevágó határozatát is — hogy a tanárságnak (s természetesen minden tanáregyesületnek is) a legelemibb, legtermészetesebb, hivatásos kötelessége küzdeni a szolgálati idő fölemelése ellen még akkor is, ha ez a teheremelés csak a jövő tanárnemzedéket illetné. Viszont azonban — legyünk tárgyilagosak — az állam ezt mondhatja: nem hiszek az általatok hirdetett veszedelemben; s ha bekövetkezik is, ha az iskola általában öt évvel idősebb tanárokkal lesz is kénytelen dolgozni: vállalom érte a felelősséget; szegény állam vagyok s a kívánatos egyöntetüség elvéről nem is szólva, nem engedhetem meg magamnak azt a fényüzést, hogy tisztviselőim egy részét már 30 évi szolgálat után nyugalomba engedjem. Ezt, hacsak bürokratikus szemmel nézi a dolgot, bizonyára mondhatja az állam, de, úgy érzem, csakis a jövendő tanárnemzedékre nézve. A mai tanárságnak törvényes joga a 30 szolgálati év. Jogot adni lehet, jogot elvenni nem szabad. Úgy tudom, ez az elv egyik oszlopos, fenntartó erkölcsi törvénye minden álladalomnak. De hiszen — mondja a megokolás — ezt a jogot a mai tanárságtól a tervezet sem veszi el. Nos, nem veszi el; de kirekeszti a mai tanárságot, a tanárok özvegyeit és árváit azokból a kedvezményekből, amelyeket a szociális élet követelményeiül minden más tisztviselőnek megad. Ezen a ponton van a dolog lényege, s erre a fönti körlevél sem mutat rá kellő nyomatékkal. Nem úgy kell látni a kérdést, hogy a tervezet a mai tanárság szolgálati idejét 30 évről 35-re emeli föl, mert jogi intézkedéssel ezt csakugyan nem teszi; ellenben a törvényes 30 szolgálati év jogos alapjáról tekintve, valójában úgy áll a dolog, hogy a tervezet minden tisztviselő-ágazat nyugdíjviszonyait megjavítja, csak a mai tanárságét nem. Ezét csak külön tehervállalásért. Igazság-e ez? S vajjon igazságos-e, méltányos-e, jogos-e, hogy a nyugdíjkedvezményekből nemcsak a törvényes 30 szolgálati évhez ragaszkodó tanárok, hanem ezek özvegyei és árvái is kizárassanak? A tervezetnek ez a legkeservesebb s valóban minden erkölcs nélkül való intézkedése. Ennek lehetetlen így maradnia. A törvényben gyökerező joghoz való ragaszkodást nem lehet, nem szabad az özvegyekben és árvákban büntetni. Még ha mondhatná is az állam, hogy a 30 évet szolgáló tanárokat kizárja a nyugdíjkedvezményből, azt semmiképpen sem mondhatja, hogy ezek özvegyeit és árváit is kizárja, mert az ezeket megillető ellátás megállapítása teljesen független a szolgálati időtől s csakis a férj tényleges szolgálatban utoljára élvezett javadalmának összegétől függ. A mai tanárságnak a tervezet által is elismert joga a 30 szolgálati év; ettől minden egyes tanár csak a családját fenyegető nyomornak rémképétől megrettenve, egyenkint és megalázottan fog lemondani; de mi lenne, ha a tanárság egységbe szervezkedve testületileg kötelezné magát, hogy nem jelentkezik a 35 év elválla-

lására s az új törvény értelmében megfosztottan mutatna rá a világ előtt, hogy milyen kiváltságosan mostoha gyermeke az államnak?... Akárhogy nézzük is, a tervezet idevágó intézkedéseért semmiféle kormányzat sem vállalhatja az erkölcsi felelősséget. Valóban megdöbbentően szomorú, hogy a tanárságnak folytonosan viaskodnia kell a maga igazaiért. Mennyi becses energia megy veszendőbe, mennyi keserüség gyül meg a lelkekben! Nemes ambiciók hogy megsemmisülnek! Mekkora megértetlenségben kell vergődnünk! Hogy a nagy pazarlások e hazájában éppen a tanárokon kelljen ily módon garasoskodni! A keserüség föllobog egy percre, aztán bús fásultságba hamvad; a kéz ökölbe szorul — hogy a csalódás egy-egy könnyét legyen mivel elmorzsolni... Legföljebb sóhajtozni lehet: milyen ország ez, Istenem!...

Sajó Sándor.

Tanárok sérelme.

Sajnos a tanársággal szemben lépten-nyomon történnek olyan intézkedések, amelyek nagy sérelmeket rejtenek magukban. Ilyen alkalmakkor nem volt még rá eset, hogy a napi sajtó ne foglalt volna állást igazaink mellett. Így van ez most is, amikor az új nyugdíjtörvény mostoha rendelkezései ellen kell küzdenünk. Talán soha nagyobb rokonszenvvel nem foglalt állást mellettünk a napi sajtó, mint éppen e napokban. Nincs számottevő organum, mely tiltakozó szavát fel ne emelné a törvényjavaslat kultúra-ellenes és jogfosztó tendenciájával szemben. Nem áll módunkban valamennyi ily irányú közleményt itt lenyomatnunk. Nem tehetjük azonban, hogy az »*Az Ujság*« október 5-iki számának minden tanár hálájára számot tartó vezércikkéből a tanárokra vonatkozó részt le ne nyomassuk. Ez a rész a következőket mondja:

»Egyenesen sérelmes az, ami a tervezetben a tanárokat sujtja. Szociális reformoknak csak az lehet a céljuk, hogy a multhoz képest javítsák az egyesek sorsát, de semmi esetre sem az, hogy rontsák. Legkevésbbé pedig, hogy szerzett jogoktól fosszon meg tömérdek exisztenciát és a kedvezést, amelyet a reform az egyik oldalon nyujt, a másik oldalon súlyos teherrel tegye illuzóriussá. Már pedig ez történik a tanárokkal. Szinte érthetetlen, hogy a közoktatásügyi kormány, amely mégis csak köteles érdeklődni a tanárok iránt, minden erejével útját nem állotta annak a súlyos sérelemnek, hogy a tanároknak törvényben megállapított harmincéves szolgálati idejét öt évvel fölemeli.

Az új törvénytervezet ugyanis az egyetemi képzettségű állami tisztviselők teljes nyugdíjra jogosító szolgálati idejét 40 évről 35 évre szállítja le s ugyanakkor a középiskolai tanárokét 30-ról 35-re emeli föl az — egyöntetüség kedvéért. Megengedi a tervezet, hogy a most szolgálatban levő tanárok közül azok, akik nem akarják vállalni a 35 évet, a ma még érvényben levő 1885. évi nyugdíjtörvény szerint csak 30 évet szolgáljanak, de ezek özvegyeitől és

árváitól viszont megtagadja az özvegyeket és árvákat általában megillető kedvezményeket.

Valóban nem túlzás, amikor a tanárok úgy beszélnek erről az intézkedésről, hogy a kormány kést tesz a torkukra, amidőn özvegyeik és árváik nyomorúságának kilátásával akarja őket kényszeríteni, hogy öt évvel tovább dolgozzanak, mint amennyire őket az 1885. évi nyugdíjtörvény 65. §-a kötelezi. A tanári foglalkozás már maga is oly rettentően fárasztó, hogy a harmincéves szolgálati idő valóban a maximuma annak, amit észszerűen követelni lehet tőlük. Harminc évi tanárkodás éppen elegendő arra, hogy az idegeket megrontsa, s hogy bizonyos önkéntelen fásultságot idézzen elő, ami pedagógiai szempontból csak hátrányos lehet. Az ötévi kényszerszolgálat éppenséggel nem alkalmas arra, hogy a tanítási kedvet fokozza s azokat az ideális tulajdonságokat ébren tartsa, amelyekre a középiskolai tanárnak szüksége van, hogy eredményesen oktathasson és nevelhessen. Az az alkú, amelyet a törvénytervezet kínál a tanároknak, hogy vagy rossz családapák, vagy agyonhajszolt oktatógépek legyenek, szerintünk jogtalan, sőt erkölcstelen. A jövő tanárnemzedékre is sérelmes a szolgálati idő felemelése, éppen az imént említett pedagógiai szempontokból, de egyenes jogfosztást jelent a már működő tanári karra, mert a fent idézett 1885-iki törvény kifejezetten azt mondja, hogy »az ezen törvények életbeléptetéséig szerzett igények fenntartatnak és nyugdíjazás esetén figyelembe veendők«. Ha tehát a törvénynek van értelme, — és ez esetben világos, hogy mi az értelme — akkor a szerzett igény fenntartása nem tehető függővé a nyugdíj anyagi mértékétől. Hogy az új nyugdíjtörvény intézkedései a tanárokra is kiterjesztetnek, az csak természetes és méltányos; de a nyugdíjazást magát új és oly feltételekhez kötni, amelyek a már meglevő törvény elvét tagadják meg, oktalan és logikátlan dolog. S ezt a logikátlanságot még kirívóbbá teszi az a tény, hogy a nyugdíjviszonyok javításával együtt, minden más kategóriája az állami tisztviselőknek a szolgálati idő leszállításával is kedvezést kap; csak épp a tanárok szenvednek e részben óriási és jogosulatlan hátrányt, amennyiben az ő szolgálati idejük fölemeltetik. Ha a régi nyugdíjtörvény az állami tisztviselők negyven éves szolgálati idejét egyenlő értékünek ítélte a tanárok harminc éves szolgálati idejével, akkor a logikus következtetés az volna, hogy ez utóbbit is leszállítsa. De semmi esetre sem az, hogy felemelje.

A tanárság, amikor erős mozgalmat indít e sérelmek kiküszöbölésére a törvénytervezetből, a jog és méltányosság alapján áll s a közvélemény osztatlan támogatására számíthat. Meg kell hagyni változatlanul a tanárok harminc éves szolgálati idejét s meg kell nekik adni az új nyugdíjtörvény minden kedvezményét. Ha a kormány maga nem látja ezt be, a törvényhozásnak kötelessége a sérelmes intézkedést kiküszöbölni s a tanárokat meggyőzni arról, hogy a magyar törvényhozók európai módon gondolkoznak és éreznek kulturális kérdésekben.«

Levél a nyugdíjtörvényről.

T. Szerkesztő Úr!

Engedje meg, hogy azt a nagy sérelmet, melyet az új nyugdíjtörvénnyel rajtunk, tanárokon elkövetni akarnak, én is megvilágítsam néhány számadattal. A számok logikája előtt meg kell hajolni mindenkinek, holott a szóáradatba fuló panaszokat, bármilyen szenvedélyes hangon folyjanak is — s maradhat-e az ember nyugodt, mikor ily nagy, exisztenciáját megrendítő sérelem éri? — kétkedéssel s közönyös mosollyal fogadhatják azok, kiknek az állami providencia sorsunkat kezökbe adta s kik e sorsunkat annyira szívükön viselik, hogy ettől valóságos kalváriajárás lett az életünk, mely most a tizennegyedik stációnál tart, miután az előző tizenhármat mind bejárta.

Kezdem azon, hogy miképpen is alakulna az én nyugdíjam, ha a kényszerhelyzetnél fogva belemegyek abba, nem hogy 35 évet szolgálok, mert hiszen érzem, hogy arra képtelen vagyok, hanem hogy az új nyugdíjtörvényt rám is alkalmazzák. Megjegyzem, hogy most a 22-ik évet szolgálom s járandóságaim (fizetés, személyi és ötödéves pótlék) 5600 koronát tesznek. Ezt megvilágítja a következő táblázat:

Ha nyugdíjba megyek a	akkor nyugdíjam a régi törvény szerint		ellenben ellátásom volna az új törvény szerint		a különbség az új törvény javára
	korona	(megfelel		(lakbér) korona	korona
22 év után	76% = 4256	25 évnek)	70% = 3920	+ 760	424
23 » »	79% = 4424	26 »	72% = 4032	+ 760	368
24 » »	82% = 4592	27 »	74% = 4144	+ 760	312
25 » »	85% = 4930	28 »	76% = 4408	+ 800	278
26 » »	88% = 5632	30 »	80% = 5120	+ 880	368
27 » »	91% = 5824	31 »	82% = 5248	+ 880	304
28 » »	94% = 6016	32 »	84% = 5376	+ 880	240
29 » »	97% = 6208	33 »	86% = 5504	+ 920	216
30 » »	100% = 6400	34 »	88% = 5632	+ 920	152

Mit mond ez a táblázat? Azt, hogy nyugdíjban való veszteségem a 9 év alatt kezdetben 6%, majd évről évre emelkedve 12%-ot tesz ki. Ezt a veszteséget volna hivatva pótolni a lakbérnyugdíj, melynek hozzáadása kezdetben 424 korona relatív nyereséget ad, e nyereség azonban a 30-ik évvel 152 koronára száll le. Ha tehát a kiszolgált 30 évvel mennék nyugdíjba, 152 koronával több volna ugyan az új törvény értelmében a nyugdíjam, de arra a többletre nekem kilenc éven át fizetésem 3%-át, vagyis 168 + 168 + 168 + 170·50 + 189 + 192 + 192 + 192 + 112, összesen 1551·50 koronát kellene befizetnem, ami annyit jelent, hogy nekem a 30-ik éven túl még *legalább 10 évig kell élnem*, hogy a befizetett 3%-ot *kamat nélkül* visszakapjam. Mennyi ideig kell a nálam fiatalabb tanárnak a 30 évi szolgálat után a nyugdíjat élvezni, hogy az ezrekbe menő befizetést kamatok kamatjával a 152 korona többletben visszakapja? De álljunk meg, vajjon a többlet mindenkire

nézve 152 korona-e? Nem, mert a fiatalabb tanárok a 30-ik évvel már elérik a fizetésbeli maximumot, tehát a mai törvény szerint 7000 koronával mehetnének nyugalomba; az új törvény szerint kapnának 88% = 6160 + 960, összesen tehát 7120 koronát, többletük tehát csak 120 korona; azt a matuzsálemi kort ők tehát el nem érhetik, hogy a befizetett 3%-ot teljes értékben visszakapják.

A 3%-os megadóztatás fáj a többi tisztviselőnek is, pedig mennyivel különb azoknak helyzete a miénknél; hiszen még a 40 éves szolgálatra kötelezettek is, akik különben csak 2%-ot fizetnek be évenkint, a lakbért tiszta nyereségnek tekinthetik, pedig ez már 2000 korona nyugdíjnál 480 koronát tesz ki, 6000-nél már 960 koronát. Azok pedig, akiknek azonfelül le is szállítja a törvény a szolgálati idejüket 35 évre, a miénket sokszorosan felülmúló nyereséggel dicsekedhetnek, mint a következő táblázatból kitetszik.

Egy miniszteri titkár, törvényszéki bíró stb., ki szolgálata 21. évében került a VII. fizetési osztályba és nyugdíjba megy, az

	kapna a régi törvény szerint	az új törvény szerint	többlet
22 év után	64% = 3072 K	70% = 3360 + 680 K	968 K.
23 » »	66% = 3168 »	72% = 3456 + 720 »	1008 »
24 » »	68% = 3264 »	74% = 3552 + 720 »	1008 »
25 » »	70% = 3360 »	76% = 3648 + 720 »	1008 »
26 » »	72% = 3888 »	80% = 4320 + 800 »	1232 »
27 » »	74% = 3996 »	82% = 4428 + 800 »	1232 »
28 » »	76% = 4104 »	84% = 4536 + 800 »	1232 »
29 » »	78% = 4212 »	86% = 4642 + 840 »	1272 »
30 » »	80% = 4320 »	88% = 4750 + 840 »	1272 »

A tanár és más VII. f. osztályú tisztviselő fizetésében való különbséget az ötödéves pótlék okozza, de ezzel szemben a miniszteri titkár, törvényszéki bíró mihamar bekerülnek a VI. fizetési osztályba, mi a mérleget azonnal javukra billenti, de e táblázat szerint is az új nyugdíjtörvény 968—1272 K nyereséget jelent rájuk nézve (a VI. fiz. o. 3 fokozatában 1432 K-t), amikor a mienk 424 K-ról 152-re száll le.

A 3%-os adóval súlyosbított szolgálatmeghosszabbítás — melynek az iskolára való szomorú jelentőségének vázolását nálamnál hivatottabb kollegára hagyom — már anyagilag is akkora hátrányt foglal magában, hogy erkölcsi vonatkozásaitól eltekintve, már abból a szempontból is feltétlenül el kellene vetni, ha össze nem kötötték volna jóakaróink az özvegyi nyugdíjjal, amivel, mint a Közlöny előző száma helyesen mondja, »kést szegeztek a torkunknak«.

Pedig az özvegyi nyugdíj kapcsolata a szolgálati idővel oly jelentéktelen, hogy attól teljesen függetlennek mondható. Az új törvény rendelkezése, mely szerint az özvegy nyugdíja nem lehet kisebb a férj nyugdíja felénél, mely megillette volna, ha életben maradt volna, csak a magasabb fizetési fokozatokban s csak akkor juthat alkalmazásba, mikor a férj már hosszabb szolgálat után hal

meg, amikor tehát halála nyereséget jelent a kincstárra nézve, hiszen a férfi úgyszólván a nyugdíjazás küszöbén halt meg.

Ez kiviláglik a következőből:

Az özvegy nyugdíja, ha férje szolgálata legalább öt, beszámítható évet tesz ki, s —

ha a férj fizetése			tehát a férj fizetésének
2400—3000 K	volt,	1400 K,	58·33—46·66%-a,
3000—3600 »	»	1600 »	53·33—44·44%-a,
3600—4200 »	»	1800 »	50·——42·85%-a,
4200—4800 »	»	2000 »	47·6 —41·66%-a,
4800—5400 »	»	2200 »	45·83—40·81%-a,
5400—6000 »	»	2400 »	44·46—40·—%-a,
6000—6600 »	»	2600 »	43·33—39·42%-a,
6600—7200 »	»	2800 »	42.42—38·88%-a.

Nos, egy tanár a mai viszonyok közt 5 évi rendes szolgálat után 3100 K fizetést kap, nyugalomba vonulva 40%-ot kapna, holott özvegye 1600 K-t, tehát körülbelül 12%-kal többet; 10 év után a férj kb. 3800 K-t kap, az ő nyugdíjigénye 40%, holott az özvegyé 50—42·85% közt van, tehát még mindig több; 15 évi szolgálat után a férfi fizetése kb. 4400 K, az ő nyugdíjigénye 55%, az asszonyé, ha özvegyi állapotra jut 47·6—41·66 közt van, tehát még mindig jóval több a férj járuléka felénél; 20 évi szolgálat után a férfi fizetése kb. 5400 K, nyugdíjigénye 70%, az özvegyéé 40·81, tehát nagyobb a felénél. Körülbelül a 25. szolgálati évvel, amikor a férj fizetése 6200 K, nyugdíjigénye 85% lesz, az özvegy 2600 K nyugdíja a fele a férj nyugdíjigényének (pontosan 41·93%); ettől kezdve tehát a táblázatban közölt nyugdíját az özvegynek pótolni kell, de ez, tekintve, hogy az állam a férfi halálával a felét megtakarította, jóformán számításba sem jön, különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy a természet rendje szerint kevés tanár éri el teljes nyugdíját, s aki eléri, kevés ideig élvezi mind maga, mind özvegye.

Megjegyzem még, hogy a 35 évi szolgálati idő mellett az özvegyi nyugdíj kiegészítésének szüksége a 27. szolgálati év után állna be; a férj fizetése akkor 6800—7000 K, nyugdíjigénye 82%, míg az özvegyé 41·11—40%, tehát az állam nyerne két évet, de mi az a nyereség a teherhez képest, amit a 35 évi szolgálattal és 3%-kal ránk rakni szándékozik!

Épp olyan visszás, hogy a nyugdíjigényünk ezentúl is csak a 10. évvel kezdődne, holott a hosszabb szolgálatra kötelezetteké az 5. évvel.

Az meg abszurdum volna, hogyha az özvegyeinket a 20%-os javítástól is elütnék, mert az esetben rosszabb mértékkel mérnének a törvény után meghalt tanár özvegyének, mint a törvény előtt meghaltának.

Azt hiszem, sikerült kimutatnom, mily óriás anyagi veszteség fenyeget bennünket a 35 évi szolgálat behozatalával s másrészt,

mily csekély az állam kockázata, ha az özvegyek és árvák a 30 évi szolgálat mellett is a többi tisztviselőkével egyenlő ellátásban részesülnek. Az államkincstárnak ez utóbbi szempontból majdnem mindegy lehet, hogy 30 vagy 35 évig szolgálunk-e, s mikor özvegyeinket oly rideg kiméletlenséggel kizárással fenyegetik ama javakból, melyeket a megélhetés kényszerítő szüksége csikart ki a többiek részére, úgy erre csak azt válaszolhatjuk, hogy shyloki fanatizmussal nem lehet vitába szállni.

Ezért igyekezzünk a közvéleményt magunk részére nyerni, világosítsuk fel, mennyire abszurdum az egyenlősítés elve, melyet a törvényjavaslat megokolása hangoztat; hiszen csak rovásunkra hangoztatják, holott a valóságban maguk is vétenek ellene; mikor 35 és 40 évi szolgálati időt állapítanak meg, s a 35 évet számos, nem egyetemi képzettségű ágra is kiterjesztik, maguk is elismerik, hogy bizony van különbség a munka és munka közt; más dolog az, napnap mellett *tanítani* és egyszerüen *adminisztrálni*, különösen ott fenn a minisztériumokban, ahol annyit dolgoznak, amennyit éppen akarnak. S ha éppen egyenlősíteni akarnak, akkor tegyék nálunk is olyformán, mint az egyetemi képesítésű többi ágnál: számítsanak nálunk is három hónapot négynek, s ki fog jönni nálunk is a 40 év.

Kiváló tisztelettel *Takács Gyula.*

Elnökünk szabadságon. Egyesületünk elnöke, Négyesy László, mint az igazgatóság üléséről szóló tudósításunkban is olvasható, nagymértékű elfoglaltsága miatt hat havi szabadságot kért. Az igazgatóság méltányló készséggel teljesítette a kérelmet. A főtitkár ennek alapján tisztelettel figyelmezteti és kéri az egyesület tagjait, hogy egyesületi ügyekben ne az elnök úrhoz, hanem a titkári hivatalhoz forduljanak s ezúttal különösen a tagok figyelmébe ajánlja a Közlöny homlokán olvasható megjegyzést, hogy *egyesületi ügyekben minden irat a főtitkár nevére címzendő, Budapest, VIII., Eszterházy-u. 14—16. sz. alá.*

A tanárság ügye az Országos Tisztviselő Egyesületben. Az Állami Tisztviselők Országos Egyesületének október 4-én d. u. 5 órakor tartott bizottsági ülésén, amelynek tárgya az új nyugdíjtörvényjavaslat megbeszélése volt, a bizottság egyes tagjai a legmelegebben és leghatározottabban állást foglaltak a tanárok 30 évi szolgálatának fenntartása mellett. Az Országos Tanáregyesület részéről *Gaal Mózes* alelnök és *Szilágyi Sándor* titkár vettek részt az ülésen. A budapesti tanárkör részéről jelen volt *Schmidt Márton* alelnök és *Dénes Lajos* vál. tag. A tanárság legmelegebb hálára van kötelezve *Andor Endre* osztálytanácsos. *Ebers Károly* miniszteri tanácsos és a bizottság elnöke *Benedek Sándor* közigazgatási bíró iránt, azért az állásfoglalásért, amelyet ebben a kérdésben elfoglaltak.

Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.

A nyári szünet után f. évi október 4-én volt az első igazgatósági ülés. Jelen voltak: dr. Theisz Gyula elnök, Himpfner Béla és dr. Szekeres Kálmán alelnökök, Baumgartner Alajos, Binder Jenő, Samu István, dr. Szabó Ernő, dr. Zimányi Dániel és Németh József. Albrecht János és Ries Ferenc alelnökök kimentették távolmaradásukat.

A pénztári jelentés szerint eddig 32.500 K folyt be. A ceglédi és székesfehérvári fiókok 1000 K alapító tagdíjukat befizették.

Újabb adományok: Dénes Ferenc kartárs úr Lőcséről 40, Szabó Ferenc földbirtokos úr Ceglédről 25 K-t küldtek be. Nemes Izidor az V. ker. főgimnázium volt növendéke Majna-Frankfurtból 4 évi pártoló tagdíjul 20 K-t fizetett be. Mindahárom helyre köszönőlevelet írtunk a szíves támogatásért.

Az esztergomi községi főreál az összes vizsgadíjak 5%-ból 57 K 28 f-t gyüjtött. Ács Lajos a szekszárdi, Sincky Géza a nagyszebeni fiók elnökei jelentik, hogy a tanári kar a vizsgadíjak 10, ill. 5%-át megszavazta, azonkívül a szekszárdi fiók a rendezendő hangversenyek, mulatságok jövedelmének egy bizonyos részét is.

Az igazgatósági ülés mintegy 40 új tagot vett föl. 2 tagtársunk meghalt: dr. Kovács Zoltán (győri főreál) és Molnár Kálmán (Bonyhád).

Hosszasan foglalkozott az igazgatóság az ügyrend, és egy kibocsátandó körlevél szövegével; mindakettő a közel jövőben elkészül.

Németh József,
titkár.

Új igazgató. A székesfehérvári községi felsőbb leányiskola igazgatójává *Szepessy Géza* ottani tanárt választották meg.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter dr. *Székely* István udv. tan. budapesti tudományegyetemi nyilv. rendes tanárt az Országos Közoktatási Tanácsba előadótanácsossá, dr. *Fejér* Gerőt az erdélyi róm. kath. státus előadóját pedig ugyanoda tanácstaggá, a Tanács jelen, 1911. évi október hó 1-én kezdődött, öt évi időszakának még hátralévő tartamára, dr. *Pauler* Ákos kolozsvári tud. egyetemi nyilv. rendes tanárt a kolozsvári orsz. középiskolai tanárvizsgáló bizottság tagjává a bizottság jelenlegi megbizatásának tartamára kinevezte. Továbbá dr. *Gragger* Róbert budapesti VIII. ker. főreáliskolai tanárt az állami polg. iskolai tanítóképző-intézethez a VII. fizetési osztályba rendes tanárrá, dr. *Privorszky* Alajos egyetemi magántanárt, a budapesti II. ker. állami főreáliskola rendes tanárát, az áll. Erzsébet Nőiskola polg. isk. tanítónőképző-intézetéhez a VII. fizetési osztályba rendes tanárrá kinevezte.

Középiskola-e a felsőbb leányiskola?

Vettük a következő sorokat:

»Úgy látszik, hogy némely esetben a felsőbb leányiskola nem középiskola! Legalább a székesfehérvári felsőbb leányiskola igazgatói székének első fokon való és a vallás- és közoktatásügyi minisztérium részéről eleddig jóvá nem hagyott betöltéséből erre lehet, sőt kell következtetnünk. A székesfehérvári városi tanács ugyanis a középiskolai jellegű felsőbb leányiskolában *11*, azaz »*tizenegy*« okleveles középiskolai tanár, névszerint: Berentes Lajos, Dörnyei Károly, Gaberdeen Rezső, dr. Kristóf György, Matolcsi László, Prager Jenő, dr. Paulovits István, Rényi Albert, Szemlér János, Szilágyi Dezső és Városy Mihály mellőzésével és a saját maga által megalkotott és közzétett pályázat ignorálásával az »*előírt*« *képesítéssel nem bíró pályázót* ültette az igazgatói székbe. Ezt a felsőbb leányiskolák középiskolai jellegét erősen sértő választást szerencsére megfelebbezték s reméljük, hogy annyival inkább sem fog a közoktatásügyi minisztérium a középiskolai tanári oklevél értékét nagy mértékben leszállító választáshoz hozzájárulni, mivel a város néhány száz koronájával szemben az ezreket az állam szolgáltatja az igazgató fizetéséhez.«

Az érettségi vizsgálati utasítás, mikor 1905 végén kiadták, oly kevés számú példányban nyomatott, hogy csakhamar elfogyott s az érettségi vizsgálatokra kiküldött elnökök és miniszteri biztosok évek óta nélkülözni voltak kénytelenek. Boncz Ödön miniszteri tanácsos ügyosztályfő értesülvén egyesületünk elnöke útján e hiányról, intézkedett a szabályzat új kiadására nézve s az most már kapható az egyetemi nyomdában.

Új egyetemi tanár. A király *dr. Cserép József* gyakorló főgimnáziumi rendes és budapesti tud.-egyetemi magántanárnak az egyetemi nyilvános rendkívüli tanári címet adományozta.

Áthelyezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Kovális* Rezső budapesti V. ker. áll. főgimnáziumi rendes tanárt a jászberényi áll. főgimnáziumhoz, *Podhradszky* Kálmán jászberényi áll. főgimnáziumi r. tanárt a budapesti V. ker. áll. főgimnáziumhoz, *Deák* Ferenc jászberényi áll. főgimnáziumi r. tanárt a fehértemplomi áll. főgimnáziumhoz, *Habán* Mihály budapesti VII. ker. István-úti áll. főgimnáziumi r. tanárt a liptószentmiklósi áll. főgimnáziumhoz, *Szabó* Ernő aradi áll. főreáliskolai r. tanárt a budapesti X. ker. kőbányai állami főgimnáziumhoz, dr. *Lersch* Ernő győri áll. felsőbb leányiskolai r. tanárt a pozsonyi állami felsőbb leányiskolához és *Gerbner* Árpád petrozsényi áll. főgimnáziumi r. tanárt a nagykállói áll. főgimnáziumhoz áthelyezte.

Történelmi tanfolyam Budapesten. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium *Boncz Ödön dr.* miniszteri tanácsos kezdeményezésére tíznapos történelmi tanfolyamot rendezett az elmult szünidőben középiskolai tanárok számára. A tanfolyam július 3-tól 13-ig tartott 27 hallgató részvételével. Vezetője *Fejérpataky László dr.* egyetemi tanár volt. Ő adta elő egyúttal az oklevéltan elméleti részének, valamint legújabb irodalmának bő vázlatát. Az elmélethez járult a sokoldalú gyakorlat: az ad oculos való demonstráció. — *Angyal Dávid dr.* egyetemi tanár történetelméleti kérdésekkel foglalkozott, ismertetvén főleg Barth, Lamprecht és Lindner történetfilozófiáját. Azután a magyar történelemnek számos vitás vagy kevéssé tisztázott kérdésére világított rá a szakirodalom ismertetésével: kezdve a honfoglalástól 1867-ig. — *Áldássy Antal dr.* egyetemi tanár a középkori történelem legújabb irodalmát ismertette. Kezdte az általános műveken, azután rátért a részletkérdések irodalmára. Végighaladt az egész középkor történetén a népvándorlástól fogva a XV. század végéig. Az egyes műveket nemcsak megemlítette, hanem részletes kritikai megjegyzésekkel is kísérte és bemutatta.

A hét napig tartó elmélet után három napot a gyakorlatnak szenteltünk. Egy délutánt a Magyar Nemzeti Múzeum levél- és könyvtárában töltöttünk. Ott Áldássy dr. megismertetett bennünket a levél- és könyvtár tartalmával és berendezésével. Alkalmunk volt a Széchenyi-könyvtár állandó történeti és irodalomtörténeti kiállítását is megtekinteni. (A kiállításnak említésre méltóbb darabjai: a Pray-kodex és benne a Halotti Beszéd, a Hartvik-legenda, Korvinák, a Budai Krónika, a levéltár legrégibb oklevele Kálmán királytól 1109-ből, II. Endrének egy aranypecsétes levele stb.)

Két délelőttöt az Országos Levéltár tanulmányozására fordítottunk. Ott *Iványi Béla dr.* belügyminiszteri fogalmazó kalauzolt bennünket a különböző dikasztériumok és egyéb hiteles helyek levéltárainak labirintusában. Nagy jártassággal avatott bele bennünket a kormányszékek ügyvezetésének menetébe és rengeteg levéltári anyagának elrendezésébe. A levéltár állandó oklevélkiállítását szintéa megtekintettük. Ennek a helyszíni szemlének a közvetlen okuláson kívül még az a közvetett haszna is megvan, hogy valamennyien, akik ott voltunk, lelkes hívei lettünk olyan országos levéltár sürgős építésének mely a gazdag multhoz méltó. Mert a mostani kazamatarendszer szégyenletes.

A tanfolyam befejezéseül három előadó tanárunk vezetésével kirándultunk Esztergomba, hogy megnézzük az ottani hiteleshelyi levél- és kincstárat. *Keményffy K. Dániel* esztergom-vizivárosi plébános és káptalani könyvtáros gondoskodott esztergomi programmunk végrehajtásáról. Az ő vezetésével mentünk fel a bazilikába, ahol *Bogisich Mihály* c. püspök a kincstárat mutatta be. (A megbecsülhetetlen értékű kincsek között van Mátyás Kálváriája, Konstantinos zománcos csóktáblája a 12. századból, Szent Erzsébet koldusbotja, Szent Margit aszkéta-öve stb.) Miután a székesegyház belsejében kigyönyörködtük magunkat, fölmentünk az ugyanott lévő levéltárba, mely két részre

oszlik, úgymint hiteleshelyi és magánlevéltárra. Itt *Pauer Károly* levéltáros és *Jakubovics Emil* múzeumi tisztviselő ismertette a levéltárat, melynek sok diplomatikai értéke közül leginkább II. Gézának ólompecsétjét kell említenünk, mert ez az egyetlen magyar királyi ólompecsét, mely ránkmaradt.

Keményffy könyvtáros a káptalani könyvtár kincseit tárta fel előttünk. A könyvtár gazdag inkunabulumokban, van egy nagyértékű Bakóc-féle antifonáléja. Történeti szempontból különösen érdekes a gazdag kéziratgyüjtemény, mely magában foglalja a többi között Thököly följegyzéseit.

Rövid szemlét tartottunk a primási palotában levő képtárban, mely több száz képet tartalmaz. Ugyanott található egy gazdag gyüjtemény, mely egyházi vonatkozású díszművekből áll.

Remélhető, hogy ezt a tanfolyamot, mely — mint a rövid vázlatból is látható — tanulságokban annyira gazdag volt, több hasonló fogja követni.

Szőts Gyula.

Az egyetemek köréből. Ő felsége dr. *Némethy* Gézát a budapesti tudományegyetem kasszika-filológiai tanszékére dr. *Zemplén* Győzőt a budapesti Józsefműegyetem elméleti fizikai tanszékére, dr. *Pauler* Ákost a kolozsvári tud.-egyetem filozófiai tanszékére ny. r. tanárrá; dr. *Fináczy* Ernő, budapesti tud.-egyetemi és *Czakó* Adolf műegyetemi ny. r. tanárokat az V. fizetési osztályba kinevezte.

* * *

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a budapesti m. kir. tudományegyetemen az 1912—1913. tanévre dr. *Kiss* János nyilvános rendes tanárnak a tud.-egyetem Rector Magnificusává, dr. *Lukcsics* József nyilv. rendes tanárnak a hittudományi kar dékánjává, dr. *Földes* Béla nyilv. rendes tanárnak a jog- és államtudományi kar dékánjává, dr. *Preisz* Hugó nyilv. rendes tanárnak az orvostudományi kar dékánjává, dr. *Fináczy* Ernő nyilv. rendes tanárnak a bölcsészettudományi kar dékánjává, dr. *Udránszky* László nyilv. rendes tanárnak pedig az orvostudományi kar jegyzőjévé történt megválasztását jóváhagyólag tudomásul vette és őket ezen tisztségükben a fentebb említett idő tartamára megerősítette.

* * *

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a kolozsvári tudományegyetemen az 1912—1913. tanévre dr. *Kosutány* Ignác nyilvános rendes tanárnak a tudományegyetem Rector Magnificusává, dr. *Lukáts* Adolf nyilvános rendes tanárnak a jog- és államtudományi kar dékánjává, dr. *Buday* Kálmán nyilvános rendes tanárnak az orvostudományi kar dékánjává, dr. *Zolnay* Gyula nyilvános rendes tanárnak a bölcsészet-, nyelv és történettudományi kar dékánjává, dr. *Klug* Lipót nyilvános rendes tanárnak a mathematikai és természettudományi kar dékánjává, dr. *Marsalkó* Tamás nyilvános rendes

tanárnak pedig az orvostudományi kar jegyzőjévé történt megválasztását jóváhagyólag tudomásul vette és őket ezen tisztségükben az említett idő tartamára megerősítette.

* * *

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a budapesti m. kir. József-műegyetemen az 1912—1913. tanévre dr. *Rados* Gusztáv nyilvános rendes tanárnak rektorrá, továbbá *Nagy* Virgil nyilvános rendes tanárnak a mérnöki és építészeti szakosztály dékánjává, *Czakó* Adolf nyilvános rendes tanárnak a gépészmérnöki szakosztály dékánjává, dr. *Schafarzik* Ferenc nyilvános rendes tanárnak a vegyészmérnöki és egyetemes osztály dékánjává történt megválasztását jóváhagyta és őket ezen tisztségükben az említett idő tartamára megerősítette.

Az osztrák reálgimnáziumok. Ausztriában, mint ismeretes, a nyolcosztályú reálgimnáziumokat az 1908-9. iskolaévben kezdték felállítani. Egyik kívánsága volt ez az egy évvel előzőleg megtartott emlékezetes középiskolai ankettnek. 1907/8-tól 1911/12-ig az osztrák középiskolák száma 391 ről 465-re emelkedett. A szaporodás tehát 74, amiben a 62 új reálgimnázium bennfoglaltatik. (A klasszikus gimnáziumok száma 4-gyel csökkent.) 1908/9-től kezdve az új reálgimnáziumok tanulóinak száma 14191-gyel emelkedett, a reáliskoláké 9651-gyel, a gimnáziumoké csak 615-tel. Ezek az új középiskolai tipusra kedvező adatok arra birták az osztrák mérnökök állandó testületét, hogy a közoktatásügyi minisztériumtól felterjesztésben kérjék a nyolcosztályú reálgimnáziumok további szaporítását. *Kf.*

GYÁSZROVAT.

Gyulányi Lajos kegyesrendi áldozópap, nyugalmazott főgimnáziumi igazgató-tanár, érdemesült házfőnök életének 63-ik, szerzetesi életének 44-ik évében szeptember 25-én Kisszebenben meghalt.

Acsay Xavér Ferenc, a bencés-rend győri főgimnáziumának igazgatója négy napi szenvedés után szeptember 27-én szélhüdésben meghalt. Halála városszerte nagy részvétet keltett, mert társadalmi téren is igen sokat dolgozott, éveken keresztül egyik vezető tagja volt Győr város törvényhatósági bizottságának. Acsay Ferenc 1854-ben született. 1871-ben lépett a bencés-rendbe és 1878-ban az esztergomi főgimnázium tanára és tizenhat évi sikerekben gazdag tanári működés után 1894-ben a győri főgimnázium igazgatója lett. Irodalmi téren is nagy és eredményes munkásságot fejtett ki; megírta »A prózai műfajok elméletét«, a győri főgimnázium történetét. Beszédeit két kötetben, ifjusági szentbeszédeit három kötetben adta ki. Legutóbb »Multunk és jövőnk« címmel jelent meg egy kötete. A király Acsay Ferencet érdemei elismeréséül a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki.

A M. KIR. ÁLLAMVASUTAK TÉLI MENETRENDJE.

A vonatok INDULÁSA Budapest keleti p. u.-ról.

Délelőtt					Délután				
vonat-szám	óra	pere	vonat neme	hová	vonat-szám	óra	pere	vonat neme	hová
1110	5	40	sz v.	Balatonfüred, Tapolcza	612	12	20	sz. v.	Arad, Tövis, M.-Sziget
310	5	50	»	Hatvan	1008	12	20	»	Fiume, Róma, Eszék
302	6	25	gy. v.	Ruttka, Berlin	314	12	30	»	Hatvan
22	6	30	sz. v.	Bicske	10	12	30	»	Szombathely, Wien
8	6	40	»	Wien, Graz, Sopron	914	12	45	»	Ujvidék, Sarajevo
1502	6	45	gy. v.	Kassa, Csorba	1504	1	20	gy. v.	Kassa, Poprád-Felka
1512	6	55	sz. v.	Kassa, Csorba	316	1	30	sz. v.	Gödöllő
1002	7	00	gy. v.	Fiume, Torino, Róma, Pécs, Vinkovcze	1304	1	40	gy. v.	Fehring, Graz
					604	2	00	»	Arad, Bukarest
602	7	05	»	Arad, Brassó	4	2	05	»	Wien, Páris
906	7	10	»	Belgrád, Sofia, Sarajevo	404	2	10	»	Sátoraljaujhely, Lemberg, Kassa
402	7	20	»	Stryj, Lemberg, Máramaros-Sziget	916	2	15	sz. v.	Kiskőrös
1302	7	25	»	Fehring, Graz, Triest	304	2	20	gy. v.	Ruttka, Berlin
312	7	30	sz. v.	Gödöllő	318	2	25	sz. v.	Hatvan
					320	2	30	»	Péczel
908	7	45	»	Belgrád, Sofia, Vinkovce	26	2	30	»	Bicske
608	7	50	»	Arad, Brassó	512	2	40	»	Szolnok
406	8	10	»	Munkács, Lawoczne	1202	2	45	gy. v.	Szabadka, Sarajevo
508	8	20	»	Kolozsvár, Brassó	1902	2	55	»	Tapolcza, Eszék
1906	8	25	»	Tapolcza, Eszék, Bród	904	3	20	»	Belgrád, Konstantináp.
306	8	35	»	Ruttka, Berlin	512/II[a])	3	25	sz. v.	Nagykáta
1706	8	55	»	Máramarossziget, Stanislau	1016	3	30	»	Paks
					18	4	25	»	Komárom
2	9	20	gy. v.	Wien, Sopron	322	4	25	»	Gödöllő
22a	9	30	sz. v.	Torbágy	606	5	00	gy. v.	Arad, Bukarest
1508[b])	9	35	gy. v.	Kassa, Poprád-Felka	410	5	10	sz. v.	Miskolcz
918	10	00	sz v.	Kunszentmiklós-Tass	6	5	15	gy. v.	Győr, Sopron, Szombathely, Wien
520	10	05	»	Nagykáta					
24	11	55	»	Bicske	324	5	20	sz. v.	Gödöllő
					514[a])	5	40	»	Nagykáta, Szolnok
					308	5	55	»	Ruttka, Berlin
					920	6	05	»	Kunszentmiklós-Tass
					1004	6	15	gy. v.	Zágráb, Fiume, Róma, Napoli
					510	6	15	sz. v.	Kolozsvár, Brassó
					326	6	25	»	Péczel
					328	6	40	»	Hatvan
					920a	6	45	»	Kunszentmiklós-Tass
					28	7	00	»	Bicske
					516	7	15	»	Szolnok
					16	7	20	»	Győr, Triest
					332	7	35	»	Hatvan
					1006[d])	7	40	gy. v.	Zágráb, Fiume
					1708	7	45	sz. v.	M.-Sziget, Stanislau
					1514	8	00	»	Kassa, Csorba
					910	8	00	»	Belgrád
					1908	8	25	»	Pécs, Bród
					334	8	40	»	Gödöllő
					518[c])	9	00	»	Szolnok
					1306	9	15	»	Győr, Graz
					610	9	30	»	Arad, Brassó
					1506	10	00	gy. v.	Kassa, Csorba
					336	10	05	sz. v.	Péczel
					912	10	10	»	Bród, Belgrád, Sofia
					1010	10	25	»	Fiume, Tapolcza
					408	10	25	»	Kassa, Csorba
					12	10	55	»	Szombathely, Wien
					338	11	10	v. v.	Ruttka, Poprád-Felka
					614	11	25	sz. v.	Arad, Debreczen
					422	11	35	v. v.	Kassa

[a]) Deczember 15-től bezárólag január 31-ig közlekedik.
[b]) Csak vasár- és ünnepnapokon közlekedik.
[c]) Nagykátáról Szolnokig csak szombaton közlekedik.
[d]) Csak márczius 1-től közlekedik.
[e]) Csak szombaton közlekedik.

A vonatok **indulása**
Budapest-Józsefvárosról
Délután.

330	7	05	sz. v.	Gödöllő

A M. KIR. ÁLLAMVASUTAK TÉLI MENETRENDJE.

A vonatok ÉRKEZÉSE Budapest keleti p. u.-ra.

Délelőtt

vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan
339	5	10	v. v.	Berlin, Ruttka
645	5	20	tszsz.	Debreczen, Nagyvárad
309	5	30	sz. v.	Hatvan
1005	5	30	»	Eszék, Tapolcza
609	5	45	»	Brassó, Arad
909	5	45	»	Sofia, Bród, Belgrád
19	5	55	»	Torbágy
313	6	00	»	Péczel
17	6	05	»	Komárom
1707	6	15	»	Stanislau, M.-Sziget
11	6	25	»	Wien
1505	6	30	gy. v.	Poprád-Felka, Kassa
407	6	50	sz. v.	Lemberg, Stryj, Kassa
1007	6	50	»	Fiume
315	7	00	»	Gödöllő
1305	7	10	»	Graz, Fehring
509	7	20	»	Brassó, Kolozsvár
917*a*	7	25	»	Kunszentmiklós-Tass
317	7	30	»	Gödöllő
319	7	40	»	Hatvan
21	7	45	»	Bicske
1003	8	00	gy. v.	Róma, Triest, Fiume
911	8	10	sz. v.	Sarajevo, Belgrád
1513	8	15	»	Csorba, Kassa
1015	8	20	»	Paks
513	8	35	»	Bukarest, Kolozsvár
321	8	45	»	Hatvan
13	9	20	»	Győr
307	9	25	»	Berlin, Ruttka
1005[4])	9	35	gy. v.	Fiume, Tapolcza
913	9	55	sz. v.	Szabadka
5	10	05	gy. v.	Bruck-Királyhida / Szombathely, Sopron
409	10	20	sz. v.	Miskolcz
23	10	45	»	Bicske
605	11	30	gy. v.	Arad

[1]) Fiuméról Adony-Pusztaszabolcsig csak márczius 1-től közlekedik.
[2]) Deczember 15-től bezárólag január 31-ig közlekedik.
[3]) Csak vasár- és ünnepnapokon közlekedik.
[4]) Torbágytól Budapest-Kelenföldig csak vasár- és ünnepnap előtti köznapokon közlekedik.
[5]) Csak hétfőn, de ha hétfőre ünnep esik, a reá következő köznapon közlekedik.

A vonatok érkezése Budapest-Józsefvárosra.

Délelőtt.

517[6])	4	40	sz. v.	Nagykáta
511	5	00	»	Szolnok
311	5	50	»	Gödöllő
917	6	17	»	Kunszentmiklós-Tass

Délután

vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan
323	12	10	sz. v.	Gödöllő
611	12	30	»	Bukarest, Arad
301	12	50	gy. v.	Berlin, Ruttka
903	1	00	»	Konstantinápoly
401	1	05	»	Lemberg, Kassa
7	1	20	sz. v.	Wien, Sopron
601	1	25	gy. v.	Bukarest, Arad
1	1	30	»	London, Páris, Wien
1201	1	40	»	Saraj., Bród, Szabadka
1901	1	55	»	Eszék, Pécs
1301	2	10	»	Graz, Fehring
325	2	15	sz. v.	Hatvan
1501	2	30	gy. v.	Poprád-Felka, Kassa
919	2	40	sz. v.	Kunszentmiklós-Tass
23*a*	3	00	»	Torbágy
519	3	10	»	Nagykáta
327	4	20	»	Péczel
329	5	25	«	Gödöllő
507	6	15	»	Brassó, Debreczen
15	6	20	»	Győr
1507[2])	6	25	gy. v.	Poprád-Felka, Kassa
3	6	35	»	Wien, Graz
1705	7	00	sz. v.	Stanislau, Mszíget
907	7	20	»	Sofia, Belgrád, Bród
607	7	25	»	Bukarest, Arad
421	7	35	v. v.	Szerencs
305	7	45	sz. v.	Berlin, Ruttka
25	7	50	»	Bicske
1109	8	05	»	Tapolcza, Balatonfüred
(607/II[2])	8	10	»	Nagykáta
1009	8	15	»	Fiume, Bród
405	8	20	»	Lawoczne, M.-Szigét
9	8	45	»	Wien, Graz
1511	8	50	»	Csorba, Kassa
27	9	00	»	Bicske
331	9	10	»	Péczel
1907	9	15	»	Vinkovce, Pécs
603	9	20	gy. v.	Brassó, Arad,
29[4])	9	28	sz.v.	Triest, Torbágy
303	9	35	gy. v.	Berlin, Ruttka
1001	9	35	»	Róma, Fiume, Pécs
915	9	45	sz. v.	Kiskőrös
403	9	55	gy. v.	Lemberg, M.-Sziget
905	10	00	»	Sofia, Belgrád
1303	10	10	»	Graz, Triest
333	10	25	sz.v.	Gödöllő
515	10	40	»	Segesvár, Kolozsvár
1503	10	50	gy. v.	Csorba, Kassa

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

☛ Kérjük a tagdíjak beküldését!

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint *a tagdíj december 31-ig fizetendő.* A 17. pont szerint pedig, aki valamely körnek tagja, a tagdíjat az illető kör pénztárosánál, aki pedig nem tagja valamely körnek, egyenesen az egyesület pénztárosának fizeti. A tagdíjfizetés az utóbbi esetben legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, mellyel a t. tagok a tagdíjat az ott helyben levő postahivatalnál az egyesület javára *teljesen díjtalanul* fizethetik be. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve. A tisztelt előfizetők az előfizetési díjat szintén a befizetési lappal fizethetik. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat minél előbb befizetni szíveskedjenek.

A Körök t. pénztárosainak szíves figyelmébe ajánlom az alapszabályok 31. *f)* pontját, mely szerint a köri tagok tagdíja *minél előbb, de legkésőbb április 15-ig* küldendő be.

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912. június 7-től szeptember 20-ig ***tagsági díjat*** *fizettek:*

Alapítótagsági díjat: dr. Fröhlich Izidor (200 K).

Rendes tagsági díjat:

1900/1-re, 1901/2-re és 1902/3-ra: dr. Mosánszky Jenő.

1906/7-re: Balogh Péter (M.-Sziget), Kummergruber Emil (3 K), Porubszky Pál, dr. Schmidt Attila (5 K), Szerelemhegyi Tivadar (I.), Virág István, Wagner Manó, Zelles Lajos.

1907/8-ra: Balogh Péter (M.-Sziget), Kummergruber Emil, dr. Nagy Sándor, (H.-M.-V.-hely), Pethe Ferenc, Porubszky Pál, Virág István, Wagner Manó, Zelles Lajos.

1908/9-re: Balogh Péter (M.-Sziget), Bezdek József (3·50), Centis Henrik (2 K), Geletich Vince (6 K), Kummergruber Emil, dr. Nagy Sándor (H.-M.-Vásárhely), Pethe Ferenc, Porubszky Pál, dr. Urbanek Sándor (2 K), Virág István, Wagner Manó, Zelles Lajos.

1909/10-re: Balogh Péter (M.-Sziget), Centis Henrik, dr Herczeg Árpád, Janka Sándor, dr. Károlyi János (II.), dr. Kovács Géza (6·50), Kummergruber Emil, dr. Mohr Győző, dr. Nagy Sándor (H.-M.-V.-hely), Olti Mózes (5 K), Porubszky Pál, Szegfi Emmi, Telkes Sándor (II.), dr. Urbanek Sándor, Virág István, Wagner Manó, Zelles Lajos.

1910/11-re: Ányos Ármin, Bakóczi Endre, Balkányi Ernő, Balogh Péter (M.-Sziget), Bodnár Imre, Bucsy István, Butyka Boldizsár (1 K), dr. Csepreghy Kálmán (I.), Darvai István, dr. Galamb Sándor, dr. Gálos Rezső (3·50), Hebelt Sándor (II.), dr. Herczeg Áryád (2 K), Janka Sándor, dr. Károlyi János (I.), dr. Kovács Géza (1·50), Kummergruber Emil, Láng Sándor (5 K), dr. Molnár Samu, Mozog István, dr. Nagy Sándor (H.-M.-V.-hely), Porubszky Pál, dr. Radó Simon, Rácz Jenő (II.), Sallay Géza, Szegfi Emmi (I.), Szentmártoni Kálmán, Székely Jenő, Szidon G. Károly, Teleky József (5·50), Telkes Sándor, Varvasovszky János (5 K), dr. Váli Tibor, Várnai Ernő, Virág István, Wagner Manó, Zelles Lajos.

1911/12-re: dr. Aczél József (1·50), Ágotha Imre, Ányos Ármin (I.), Babaré Adél, dr. Badics Ferenc, Balás Ádám, Bayer Róbert, dr. Bessenyei Lajos, Bárdos Oszkár (I.), Benedek Áron, Bihari Ferenc (II.), Bittenbinder Miklós (Szeged, 2 K), Aranyné dr. Balog Szidónia, Bodrossy Lajos, Borosnyay Károlyné, Butyka Boldizsár (7 K), Carvin Piroska, Császár Ernő, Csép Miklós, Csépke Andor, Dalotti Ödön, Darvai István, Demjanovich Andor (1 K), Domokos Jenő, dr. Erdélyi László, dr. Erődi Kálmán, Forgó György, Gessler István, Gombos F. Albin, Hámos Nándor, Hebelt Sándor, Hensch Béla (I.), Horay István, Jankovics József (5 K), dr. Kallós Zsigmond (1·50), Kalmár Jenő, Kerecsényi Gizella, Király Jenő, Kohn Róza, Koncsek Kálmán, Kozacsek Sándor (2 K), Köblös Samu, Krammer József, Kronberger Ede, Kucsera Rezső, Kummergruber Emil, Láng Sándor, Lányik János, dr. Lehel István, Loósz István, Makoviczky György (2 K), Mamuzsich Benedek, Marusák Dániel, Marschalkó Gusztáv, dr. Márffy Oszkár, Medreczky István, dr. Mészöly Gedeon, Miklós Alajos, dr. Mikó Pál, Mockovcsák János, dr. Molnár Samu, Mozog István (I.), Müller Ede, Nagy Elemér (II.), dr. Nagy Sándor (H.-M.-V.-hely), dr. Nichi Lázár, Osztián Kálmán, Patak Károly, dr. Pácz Sándor, Perhács Sándor, Porubszky Pál, Pruzsinszky János, Rábold Gusztáv, Román József (II.), Sági István, Schmidt Frigyes, Schummer Szilárd, Sebestyén János (Budapest), Simonetti Klementina, Steczik Géza, Szabó András, Szabó Kálmán, Szász József, Szántó Soma, Szenes Samu, Szentmártoni Kálmán, Szeőke Kálmán, Szotyory Mária, Szuchy Endre, Tamás Albert (II.), Teleky József (2 K), Tóth Sándor (Versecz), Varvasovszky János (3 K), dr. Váli Tibor, Várnai Ernő, Vidovszky Kálmán, Virág István, Wagner Manó, Zapf László, Závodszky Levente, Zelles Lajos, dr. Zemplén Győző.

Budapest, 1912. szeptember 20.

(I.) = I. fele. *Müller József,*

(II.) = II. fele egyesületi pénztáros (II. ke., Áldás-u. 4.)

CZIMBALOM

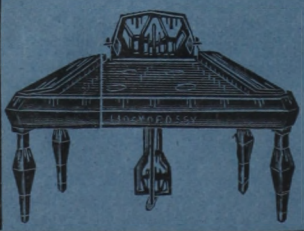

Legujabb szabadalmazott aczélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, aczélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kivánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,

Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.

Tanároknak 10% engedmény.

FEIWEL LIPÓT UTÓDAI FEIWEL MÓR és :: :: ZAITSCHEK JAROMIR

Első magyar kir. szabad. iskolapad-gyár

Mindennemü **iskolapadok,** iskola- és óvodaberendezési butorok, tornaszerek és szabad. gyermekpadoknak gyártása.

23 éremmel kitüntetve, 600 iskolában alkalmazva. — Költségvetésekkel készséggel szolgálunk. Alapitva 1846

Budapest, IX., Ipar-utcza 4. sz.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *4. szám.* *1912. október 24.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI

TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Kongresszus előtt. I. A végrehajtó-bizottság ülése. *Szilágyi* Sándortól. II. Az Állami Tisztviselők Országos Egyesületének memorandumából a tanárokra vonatkozó rész. III. Helyreigazítás a »fehér lap« ügyében. (177. l.) — Az 1913. évi állami költségvetésről. *Székely* Istvántól. (183. l.) — Nyugdíjazások 1903-tól 1910-ig. *Dr. Schmidt* Mártontól. (189. l.) — *Közgyűlési előadások.* Megjegyzések a latin nyelv tanításához. *Hajtai* Ferenctől. (192. l.) — Hogyan képezzük tornatanárainkat? *Lenkei* Leheltől. (200. l.) — *Egyesületi élet.* Pozsonyi kör. *Dr. Magyar* Győzőtől. (206. l.) — Fiumei kör. *Dr. Kallós* Zsigmondtól. (208. l.) — Szepesi kör. *Noszky* Jenőtől. (209. l.) — *Könyvek és lapok.* Dr. Kiss: Szemere Bertalan. *Dr. Kristóf* Györgytől. (211. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (212. l.) — *Krónika.* Címadományozások. (213. l.) — Kinevezések. Áthelyezés. Hubay Jenő jubileuma. Temetésre szól az ének. *kf.*-től. (214. l.) — A felsőbb leányiskolai tanárok és a VII. fizetési osztály. (215. l.) — A VI. fizetési osztályú igazgatók. Középiskola-e a felsőbb leányiskola? (218. l.) — Karácsonyi kirándulás a Magas-Tátrába. Szünidei kirándulások. (219. l.) — A reáliskolai utasítások. *kf.*-től. (220. l.) — A neuchâteli egyetem. Pályázat ösztöndíjra. (221. l.) — Gyászrovat. (Kondor József, Rózsahegyi János, Prékopa István, Prém József, Gallé Gábor. 222. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA

1912

A KÖZÉPFOKÚ ISKOLÁK EGYSÉGES ATLASZA A

KOGUTOWICZ FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

TIZEDIK KIADÁSA

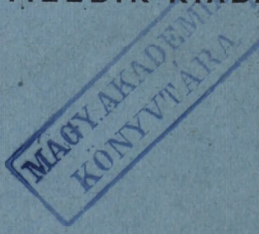

Most jelent meg és **hatvannégy főtérképet** tartalmaz. 16 térképpel bővült.

ÁRA 2 KORONA 50 F.

Új térképek: Magyarország részlet-térképei: **Északnyugati Kárpátok, Északkeleti Kárpátok, Erdélyi Medence, Nagy Alföld, Dunántúl, Dráva-Száva köze** 1 : 1,500.000 méretben. **Magas-Tátra** 1:150.000. **Fiume** 1:19.000. **Magyarország mezőgazdasági térképe** 1 : 5,000.000. **Magyarország csapadék-térképe,** továbbá **Földközi tenger** 1 : 10,000.000. Ezenkívül **Észak-** és **Dél-Amerika** külön hegy-vízrajzi és politikai térképei, a **Gyarmatok és Világforgalom** térképe. Szíves figyelmébe ajánljuk a folyó év október hó 1-én megjelenő **képes nagy árjegyzékünket.** Az iskolai falitérképeket beszerzésük megkönnyítéséül azokat csoportosítottuk és egy-egy csoport rendelése esetén nagy kedvezményt nyujtunk.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R.-T.

Budapest, V., Rudolf-tér (Margit-hid, pesti hídfő).

XLVI. évfolyam. 4. szám. 1912. október 24.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat SAJÓ SÁNDOR főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti Dr. LÉVAY EDE VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek MÜLLER JÓZSEF pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön

KONGRESSZUS ELŐTT.

A Budapesti Tanári Körnek a nyugdíjtörvény-javaslat sérelmes intézkedéseit tárgyaló körlevelét nyomon követte a tanárság állásfoglalása. Október hó 12-én 210 középiskolának és egyéb testületnek, több mint 3000 tanár nevében kiállított átirata feküdt a végrehajtóbizottság előtt s ezen átiratoknak csaknem kivétel nélkül mindenike a kongresszus sürgős összehívását kívánta.

A végrehajtóbizottság október hó 12-én d. u. 4 órától 8-ig tartó ülésében a legnagyobb körültekintéssel mérlegelte a helyzetet s bár a kongresszus összehívása mellett döntött, mindamellett a bonyolult politikai viszonyokat is figyelembe vette s a siker biztosítása érdekében a kongresszus időpontjának a kitűzését későbbre halasztotta. Elhatározta egyszersmind, hogy memorandummal fordul a miniszterekhez, amelyben kifejti a tanárság álláspontját az említett törvényjavaslattal szemben. A memorandumot *Szilágyi Sándor* titkár már el is készítette s azt az e célra megválasztott küldöttség a miniszterelnöknek *Jancsó Benedek*, a vallás- és közoktatásügyi miniszternek *Gaal Mózes*, a pénzügyminiszternek *Viszota Gyula* vezetésével ezekben a napokban nyujtja át.

Igazunk mellett mély hatást tett — mint értesülünk, illetékes helyen is — elnökünknek, *Négyesy Lászlónak* a Közlöny mult számában megjelent vezércikke. Nyilvánvalóvá lett abból, hogy két évvel ezelőtt a kormány — úgyszólván — lekötötte magát a most működő tanárok 30 évi szolgálati idejének a meghagyására s csakis az ezután szolgálatba lépő tanárokra nézve tartotta fenn a 35 éves szolgálatra vonatkozó tervet illetőleg az elhatározás szabadságát.

Küzdelmünknek egyik legmegkapóbb s egyszersmind reánk nézve legbecsesebb mozzanata az az egységes állásfoglalás, melyet

többi tisztviselőtársaink részéről ügyünk érdekében tapasztalunk. Fényes bizonyítéka annak az a memorandum, melyet az *Állami Tisztviselők Országos Egyesületének* nyugdíjbizottsága szerkesztett. Ennél őszintébben, világosabban és megokoltabban még alig mutattak rá igazainkra. Mi tanárok ezt nem fogjuk elfelejteni s minden alkalommal azon leszünk, hogy visszafizessük tisztviselőtársainknak kollégiális támogatásukat. A napi sajtóban is rokonszenves hangon tárgyalják küzdelmünket. Jól esik nekünk e tények megállapítása s bizalommal tölt el bennünket. Különben is annyira igazságos az ügy, amelyért küzdünk, hogy lehetetlennek tartjuk a siker elmaradását s e sorainkat avval zárjuk, amivel elnökünk mult számunkban megjelent vezércikkét befejezte: Óhajtandó, hogy a helyzetben idején fordulat kezdődjék s kongresszus összehívására ne legyen szükség!

A részletekre vonatkozó tudósításaink különben a következők:

I.

A végrehajtó-bizottság ülése.

A kongresszusi végrehajtó-bizottságnak f. hó 12-én d. u. 4 órakor *Négyesy* László és részben *Sajó* Sándor elnöklete alatt tartott ülésén jelen voltak a bizottság tagjai közül még *Baumgartner* Alajos, *Endrei* Ákos, *Lévay* Ede, *Mikola* Sándor, *Müller* József, *Porst* Kálmán, *Ries* Ferenc, *Rombauer* Emil, *Szabó* Dezső, *Székely* István, *Trautmann* Henrik, *Usetty* Ferenc, *Veszprémi* Vilmos, *Viszota* Gyula s alulirt mint jegyző. *Kopp* Lajos kimentette elmaradását.

Az elnök megnyitó szavaiban utalva a súlyos viszonyokra a bizottság tagjainak bölcs objektivitását és odaadó munkásságát kérte. Röviden ismertette az állami alkalmazottak, valamint özvegyeik és árváik ellátásáról szóló törvényjavaslatot; megvilágította annak általánosan ismert előnyeit és hátrányait. Utalt arra a kettős sérelemre, mely egyrészt az iskolát éri, másrészt pedig a jelenleg szolgálatban levő tanárok szerzett jogait. Megállapította, hogy bizottságunknak meg kellett várnia a javaslatnak az országban gyakorolt hatását, hogy nyomatékosan léphessen föl; s céltalan lett volna előbb lépést tennie, mig nincs kialakult közvélemény. Ez most megvan — úgymond — a tanárság testületei, országos egyesületünk körei, más egyesületek gyüléseket tartottak.

Ennek kapcsán megemlékezett az elnök a budapesti körről, mely a mozgalmat kezdeményezte s bizottságot küldött ki, mely körlevéllel fordult az ország tanártestületeihez, hogy a sérelmes rendelkezések ellen foglaljanak állást. A kör bizottsága — igen lojálisan — bizottságunkhoz irányíttatta a válaszokat. Az elnök indítványára most bizottságunk köszönetet mondott úgy a budapesti körnek, mint az általa kiküldött bizottságnak az előkészítő munka elvégzéséért. Ugyancsak az elnök indítványára a mai

ülésre tanácsadó szakértőkül meghivattak e bizottság tagjai közül: *Andor* Tivadar, *Balog* Mór, *Beke* Ödön, *Dénes* Lajos, *Faragó* Andor és *Vargha* Bálint, akik megjelenvén, szintén részt vettek a további tanácskozásokban.

Kijelentette viszont a bizottság azt is, hogy a budapesti kör bizottságának körlevelében foglalt kijelentésekért felelősséget nem vállal s az ott, bizottságunk tudta nélkül tett indítványoktól kötve nem érzi magát, hanem minden előzménytől függetlenül fog határozni a teendő lépésekről, a helyzet közvetlen mérlegelése alapján. Épp úgy kijelenti azt is, hogy a mozgalmat bevezető köri ülésen az indítvány kiséretében elmondott beszéd kitételeivel nem azonosítja magát.

A jegyző ismertette ezután a 210 különböző tanintézettől (főiskolák, középiskolák, felső leányiskolák, tanító- és tanítónőképzők, felső kereskedelmi iskolák, ipari szakiskolák) mintegy 3000 tanár aláírásával érkezett átiratokat, melyek a szolgálati idő felemelését úgy az iskola szempontjából, mint a mai tanárok szerzett jogait tekintve egyaránt sérelmesnek nyilványítják. Túlnyomó részük kongresszus egybehívását sürgeti s a teendő lépésekre nézve bizottságunknak fölhatalmazást ád.

A teendőkre nézve bizottságunk — alapos tárgyalás után — következőleg határozott:

1. *A végrehajtó-bizottság a kongresszust össze fogja hívni.*
2. *A kongresszus idejét a bizottság később fogja megállapítani.*
3. *Addig is sürgős fölterjesztéssel fordul a bizottság úgy a pénzügy-, mint a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a sérelmek orvoslása tárgyában s mindkét fölterjesztést küldöttség nyujtja át.*

Ezután a bizottság megállapodott a fölterjesztés szövegére nézve; megválasztotta ügyvezető-elnökké az ezen állásáról lemondott *Rombauer* Emil helyére *Sajó* Sándort; a pénzügyminiszter elé menő küldöttség elnökévé *Viszota* Gyulát választotta, a másik küldöttség vezetésére pedig *Gaal* Mózest, az Országos Középiskolai Tanáregyesület elnökét kérte föl; végül megválasztotta a küldöttségek tagjait *Andor* Tivadar, *Baumgartner* Alajos, *Lévay* Ede, *Sajó* Sándor, *Szilágyi* Sándor, *Trautmann* Henrik és *Vargha* Bálint személyében.

Az ülés 8 órakor ért véget.

Szilágyi Sándor,
jegyző.

II.

Az Állami Tisztviselők Országos Egyesületének memorandumából a tanárokra vonatkozó rész.

A tanárok és az 1875. évi XXX. t-c. határozmányai alá nem eső tanítók érdekeinek közvetlen képviselésére hivatott szervezetek maguk fogják a javaslat idevágó sérelmes rendelkezéseit illetékes helyen beható indokolással előterjeszteni.

Mindazonáltal az alulirott egyesület, melyet kongresszusaink ismételt állásfoglalása a tanárok és tanítók szerzett jogai mellett való erélyes kitartásra kötelez, az illetékes tényezők meggyőzése s jobb belátásra bírása érdekében rá kell, hogy mutasson két dologra.

1. *Az egyik a tanárok és tanítók 30 éves szolgálata.*

E részben le kell szögezni azt a tényt, hogy az összes művelt államokban az államok jövő nemzedékének fizikai, szellemi és erkölcsi nevelői a nyugdíjba beszámítható szolgálati idő tekintetében kiváltságos helyzetben részesültek.

Nem merő véletlen, hanem évtizedek tapasztalata nyomán az egész művelt világon leszűrődött jogbölcseleti felfogás kellett, hogy legyen az, ami a törvényhozást az 1885. évi XI. t-c. 23. és 24. §-aiban lefektetett ama rendelkezés törvénybe iktatására indította, mely szerint a tanárok és az 1875. évi XXXII. t-c. alá nem tartozó tanítóknak 30 éves szolgálata legyen.

Valóban nem is lehet közömbös az állam egészét kitevő családokra az, hogy a szülő kezéből átvett gyermek, az eljövendő nemzet, egy munkaerejét 30 vagy 35 évre felosztó nevelőnek kezébe kerül-e és ha valahol, a gyermeknevelés és tanítás terén kell távoltartani a testben és lélekben elcsigázott, a haladó kor és tudomány vivmányai iránt nem érdeklődő egyéneket.

Egyébként az, ami 1885-ben indokolt volt, a haladó kor és a tudomány fejlődése, a tanulók létszámának fokozatos emelkedése, a tanári szolgálatba lépés idejének későbbre tolódása folytán nem válhatott kevésbbé indokolttá, nem is szólva arról, hogy a tanár és tanító munkásságával szemben a kormányzat és a közvélemény az iskolán kívül is fokozottabb követelményeket támaszt, állása összeférhetetlenségére szigorúbb mértéket alkalmaz, mint azelőtt.

Az, hogy némelyek rendszerint ma is tovább szolgálnak 30 évnél, komoly érvül épp oly kevéssé hozható fel a 30 éves szolgálat ellen, mint a 40 éves szolgálat mellett, mert köztudomású, hogy a jelenség szülőoka volt eddigelé a lakbérnyugdíj elmaradása és általában tanároknál és tanítóknál pedig különösen egész a legújabb időkig az előmenetel nyomoruságos volta. Egyébként nem szabad csak azokat a keveseket látni, akik a 30 éven túl szolgálnak és nem látni azokat a sokakat akik jóval 30 évi szolgálat előtt dőlnek korai sírba, avagy lesznek testi vagy szellemi rokkantság miatt időelőtt szolgálatképtelenné.

Egyébként a túlszolgálás rendszerré válásának gát vethető azzal, ha kimondatik, *hogy a tanárok, tanítók 35 évi szolgálat, illetőleg a 60-ik életév betöltése után feltétlenül hivatalból nyugdíjaztassanak, hacsak az ellenkezőt minisztertanácsi határozat nem rendeli.*

Bár a 30 éves szolgálat általánosítása ezt tárgytalanná tenné, külön kell itt foglalkoznunk a javaslatnak a ma szolgálatban álló s itt érdekelt tanárok és tanítókra vonatkozó s látszólag a szerzett jogok respektálásának jegyében született, de a valóságban felette sérelmes rendelkezésével.

Felfogásunk szerint ezek a kartársaink, mikor az állam szolgálatába léptek, nem azzal szerződtek, hogy ők 30 éves szolgálatra

és az 1885. évi XI. t-c. szerinti ellátásokra szereztek igényt. Hanem azzal teljesen jogos s az állam mint szerződő fél részéről kétségbe sem vonható gondolattal, hogy minden ellátás megilleti őket, ami az állam többi alkalmazottait illeti vagy meg fogja illetni és ezenfelül a 30 éves szolgálat.

Ezzel szemben merev és formalisztikus a javaslat amaz álláspontja, mely a tanárokat és tanítókat egy kegyetlen alternativa elé, Scilla és Carybdis elé állítja és választást enged aközt, hogy öt évvel hamarább menjenek nyugalomba, vagy megfosszák özvegyeiket és árváikat attól a jobb falat kenyértől, melyet a javaslat azoknak biztosít.

Sem jogállamhoz, sem kultúrállamhoz nem volna méltó, hogy az ilyen alternativa törvénybe iktattassék, még akkor sem, ha a szerződési jognak magánjogi értelmezése annak formális alapot adna. A modern államok magánjoga ugyanis a római jog fenséges elvein nyugszik s azokkal szemben, kiktől egyebek közt a római klasszikusok szép elveit elsajátítottuk, külön is kötelesek vagyunk emlékezni ama tantételre: »Summum jus, summa injuria«.

Mindeme jogi fejtegetések azonban tárgytalanok abban a pillanatban, amikor a tanárok részére úgy a ma szolgálók, mint a jövőre szolgálatba lépőkre a 30 éves szolgálat törvényes kedvezménye a már előadott okok mérlegelése mellett jövőre is fenntartatik. *A mi kérésünk pedig erre irányul* — annál is inkább, mert félő, hogy a Magyarországon amúgy se nagyon népszerű s csak a legszegényebb osztályok fiai által benépesített tanári és tanítói pályára menők számában a nemzet jövője szempontjából nem kívánatos stagnáció áll be. Nekünk pedig, akik a kérdés tárgyalásánál rágondolunk a saját tanáraink és tanítóink közül kivált nagy nemzetnevelőkre — s rágondolunk saját gyermekeinkre, nem lehet melegebb kívánságunk, mint az, hogy e kérdés tárgyalásánál a törvényhozás és a kormány tagjait is ugyane gondolatok hassák át, és látva a tisztviselői kar egyetemének a tanári és tanítói kar mellett való egységes és önzetlen állásfoglalását, ez a tény egy okkal több legyen olyan elhatározáshoz, mely ezen kartársaink részére már biztosított s az egész világ által elismert súlyú indokokkal körülbástyázott kivételes szolgálati időt változatlanul fenntartja.

A 30 éves szolgálat pénzügyi kihatásaival, minthogy arra a törvényjavaslat se vet súlyt itt nem foglalkoztunk, de azt hisszük, hogy az a csekély %, mely az átlagnál a tanárok és tanítók körében inkább nagyobb lesz, mint kevesebb, mely a 30 éves szolgálatot eléri vagy meghaladja, nem fog az államra oly számbavehető terhet hárítani, melyet ne fedezne az egységesen bár alábbi kívánságaink szerint mérsékeltebben megszabandó nyugdíjjárulék, különösen ha számba vesszük a javaslatnak természetesen itt is fenntartandó ama rendelkezését, hogy a 30 éven túl szolgáló tanár, tanító jóllehet teljes fizetését megszolgálta, folytatólagos szolgálat ideje alatt is tartozik a szabályszerű járulékot fizetni.

2. A másik dolog, amire itt a figyelmet felhívni kívánjuk, az, hogy a javaslat nem teljesítette kongresszusunknak és az érdekeltségnek

azt a sarkalatos kívánságát, mely szerint *azok a kartársaink, kik nyugdíjaikat nem az állam, hanem a különböző közalapok terhére élvezik, a többi állami tisztviselőkkel minden tekintetben egyenlő elbánásban részesíttessenek.* Következőleg az állami polgári és felső kereskedelmi iskolai tanárok, valamint az állami tanítók s a többi itt érdekeltek pedig vétessenek ki az 1875. évi XXXII. törvénycikkel alkotott országos tanítói nyugdíj és gyámintézet alól és az állam terhére élvezzék nyugdíjaikat. Érdekelt kartársainknak ezen felette méltányos és az ő országos szervezeteik által részletesebben előadandó és megokolandó kérelmét ezuttal is melegen ajánljuk a mélyen tisztelt képviselőház figyelmébe és jóakaratába.

III.

Helyreigazítás a »fehér lap« ügyében.

— Dénes Lajos felszólalásának hiteles szövege. —

Dénes Lajos úr egyesületünk elnökéhez az elnök multkori cikke alkalmából okt. 12-iki kelettel levelet intézett, melyben hitelesen megírja a Budapesti Tanári Kör szept. 27-i ülésén a fehér lap metaforájával kapcsolatban mondott szavait. Beszédének illető pontja e szerint körülbelül, de lehető hűséggel így hangzott:

»Ez a minisztérium tudhat blankettákat kitölteni, fehér lapokat fekete betükkel, de nem gondolja meg, hogy mi is fehér lapokkal dolgozunk; nem tudja meggondolni, hogy amikor mi a gyermeki lélek fehér lapjára ráírjuk a magunk élettapasztalatait (itt egy közbeszólás volt: »Piros tintával!« amire mint tréfás ötletre sokan bizonyos könnyű nevetéssel reagáltak), akkor a tanári lélek mélységes elkeseredettsége kár (vagy: nyom) nélkül nem marad. És akkor hiába hivatkozunk államraisonra. Ezzel az államraisonnal szemben, mely ezt tűri, szembe kell helyeznünk a magunk államraisonját«.

A szavak intenciója pedig (optimus quisque suorum verborum interpres) — teszi hozzá a levélíró — épenséggel nem volt más, mint egy memento, mely arra figyelmeztet, hogy az állandó elkeseredettség a tanár munkáját rontja. Ha szavainak olyan veszedelmes értelme és intenciója lett volna — úgymond — bizonnyal akadt volna a jelenvolt tanártársaságban, aki akár a nyilt ülésben, akár privátim azt visszautasította volna. Hivatkozik arra, hogy tíz éves tanári működésében olyasmire senkisem mutathat rá, ami a gyermeki lélekkel és a tanári munkával való lelketlen visszaélést jelentene. Soha eddigi nyilvános szereplésében nem fenyegetőzött. Sokkal nyiltabban, minden kétszínüséget kerülve lépett fel mindig, sokkal őszintébben adta jelét, hogy ő ki és mi, semhogy fenyegetésül mondhatná azt, hogy majd ilyen vagy olyan lesz.

Az elnök e nyilatkozatot bemutatta a végrehajtó bizottságnak és ezennel itt is közzététeti, nem mint az ő cikkének helyreigazítását, amely cikk tényeket nem állított, csak a tényállásnak a köztudatban forgó és addig nem helyesbített alakjához személyek

megnevezése nélkül elvi megjegyzéseket fűzött, — hanem mint a közvéleményben részint egyes jelenvoltak benyomásai, részint a sajtóközlemények nyomán elterjedt látszatnak végre elkövetkezett helyesbítését. E látszat sokat ártott a tanárságnak; igen kívánatos volna, ha mentül szélesebb körben tudomásul vennék, hogy a hiresztelt destruktiv irányzat hiányzott a felszólalásból és az illető tanári gyűlés tanácskozásából. Az elnök ezt megnyugvással vette tudomásul.

Más, érdektelen oldalról még a levél vétele előtt értesült az elnök arról is, hogy a közbeszólásban nem »vörös betükkel«, hanem »piros tintával« történt alluzió, tehát nem radikalizmusra, hanem gyakorlatjavításra, ami a tanári gyülekezetben megfelelő derültséget keltett. Elég hiba volt, hogy ez a mozzanat a közvélemény elé más világításban került.

Elvi fejtegetéseit az elnök minden pontban fenntartja.

AZ 1913. ÉVI ÁLLAMI KÖLTSÉGVETÉSRŐL.

A folyó évi költségvetéssel szemben a jövő 1913-iki örvendetes emelkedést mutat, amennyiben az állam kulturális kiadásaira a folyó évre megszavazott 100 millió helyett jövőre 124 milliónál is többet költhet.

Ennek az óriási összegnek a beállítása a hazánk közművelődését irányító férfiak kultúrérzékének, másrészt pedig az állam kifogyhatatlan szolgáltató képességének oly fényes bizonyítéka, hogy ettől a féntől elkábítva szemünk a költségvetés apróbb árnyainak meglátására szinte elveszti képességét.

Nem is az árnyékok keresése a célom, nem is a fényoldalak ragyogtatása, hanem tárgyilagos feltüntetése azoknak az adatoknak, amelyek elsősorban a középiskola embereit érdeklik.

* * *

A *központon* kezdve, konstatálhatjuk, hogy két új osztálytanácsosi állás szervezéséről van szó, hogy »a minisztériumi ügykör folytonos fejlődésével az adminisztráció zavartalan menete biztosíttassék«.

Értesülésünk szerint az egyik osztálytanácsos a már szervezett egyházművészeti ügyosztály élére kerül, a másik állást állítólag az V. ügyosztályban rendszeresítik.

A 18 pedagógus (1 gyak. főgimn. tanár, 2 főigazgató, 2 középisk. tanár, 1 fels. leányisk. igazgató, 1 keresk. főigazgató, a többi a népoktatáshoz tartozik), ki a minisztériumban szolgál, kivétel nélkül mint »központi szolgálattételre berendelt külszemélyzet« szerepel.

A debreczeni és pozsonyi m. kir. *tudományegyetemek* felállítása költségeire átalányul, úgy mint tavaly, ismét 2,000.000 K-át vettek föl.

Az állami *középiskolák* és *internátusok* a jövő évben 9,097.755 K-át emésztenek fel, majdnem 1,400.000-rel többet, mint a folyó évben. Ez összegnek majdnem $^4/_5$ része igazgatók és tanárok pótlékaira, a többi új állások szervezésére jut.

Szerveznek pedig, mint a folyó évre, újra 60 tanári állást a IX. fizetési osztályba. »Ebből huszat a Budapest-kőbányai, gyergyószentmiklósi, karánsebesi, nagykállói, kisvárdai, liptószentmiklósi főgimnáziumok, az ungvári és szombathelyi főreáliskolák fokozatos fejlesztésére s az aranyosmaróti meg ipolysági főgimnáziumok felállítására, 40 állást pedig részben azért kellett szervezni, mert több párhuzamos osztály nyitandó, részben pedig azért, hogy a több, mint 220 főre rúgó helyettes tanári létszám apasztassék.«

Két igazgatói új állást az aranyosmaróti és ipolysági főgimnázium felállítása tesz szükségessé.

Ellentmondást látok abban, hogy a költségvetés részletezésében (75. lap) az 1913-ban *önállóan* működő középiskolák között a budapesti IX. kerületi (Mester-utca) gimnáziumot is felsorolják, holott az újonnan szervezendő tanári állások beosztásánál ez az intézet szóba sem került (Indokolás 54. lap).

Éppen olyan feltünő, hogy a még csak papiroson meglevő két új iskola *rendes* (VII. oszt.) igazgatói már megvannak a költségvetésben, a budapesti IX. ker. gimnáziumról pedig, melyet egy helyettes igazgató már ötödik éve nagy munkával, nagy felelősséggel vezet, — úgy látszik — ismét megfeledkeztek.

Különben a felsorolt 77 középiskola számára 24 *igazgató* szerepel a VI., 54 a VII. fiz. osztályban, tehát egy számfeletti is van közöttük.

Úgy gondolom és azt hiszem, mások is úgy vélekednek, hogy a »gimnázium vezetésével megbizott rendes tanár« a legkülönlegesebb állás, melyet az iskolaügyi hierarchia felette alacsony és kevés fokú létrájába illesztettek. Olyan se bent, se kint-féle helyzet. Igazgatónak még nem igazgató, a tanársággal pedig máris alig ér rá kellő mértékben törődni sok hivatalos dolga miatt. Legyen az ilyen »ideiglenes vezetésre« bizott testületben egy-két nyugtalanabb vérű tanár és a prezumtív igazgatóból, akinek a rendes kinevezéssel járó szankciója nincs meg, sohasem lesz igazgató, mert a szélsőségre hajló elemeknek, amilyenek elvégre minden hivatalos ágazatban találhatók, van gondjuk rá, hogy az »ideiglenest« lejárassák, mielőtt a kinevezése megjönne. Az ideiglenes igazgató polcáról a közönséges tanári szintre visszaesett pedagógus azután nem szívesen gondol vissza ideiglenesen viselt előkelőségére.

Nézetem szerint a tanárt, ha arra alkalmas, azonnal rendes igazgatóvá kellene kinevezni, de semmi esetre sem volna szabad ezt az állást ifju, tapasztalatlan akarnokok kezében a pedagógiai, adminisztráció kísérleti nyulává lefokozni. Aki tudja, hogy mit jelent Pozsonytól nyugatra egy középiskola vezetője, aki tudja, hogy pl. nagy Germániában milyen tudósok állottak és állanak közép-

iskolák élén és hogy ilyen tisztség milyen díszt ad viselőjének, az valóban szomorusággal telhetik el nálunk egynémely igazgatói kinevezéskor, mikor látja, hogy nem túlságos ritkán olyan emberek kerülnek a középiskolák élére, akiket nem ismer senki saját testületükön kívül, s az sem mindig valami előnyösen. (Megjegyzem, hogy ez észrevételeim nemcsak az utolsó 1—2 lusztrumnak szólnak.)

A jól megválasztott igazgató és főigazgató minden esetre képesítve lesz arra is, hogy a főhatóságnak kellő felvilágosítással szolgálhasson egy új igazgató kinevezése körül.

A részletekre áttérve, a *főigazgatók* között 3 lesz az V., 10 a VI., 2 beosztott ugyancsak a VI. díjosztályban; 10 tollnok a IX., 1 a X., 2 irnok a X., 4 a XI. osztályban.

A *gyakorló főgimnázium* igazgatója a VI. osztályban van, 9 tanár a VII., 4 a VIII. osztályban. Az osztályok számának szaporodása ellenére is a létszám változatlan marad.

A *rendes tanárok* létszáma 1913-ban így alakul: 252 a VII., 332 a VIII., 334 a IX., 191 a IX. (1911—1913. új rendszeresítés); 28 rendes tornatanító a IX., 35 a X. és 4 (újonnan szervezve szintén) a X. osztályban.

A 78 főnyi igazgatói létszámból, amint fennebb jeleztem, 24 lesz a VI. osztályban, és így a pénzügyminisztériumi matematikusok osztásába itt is hiba csuszott be. Ennél sokkal súlyosabb a tanári státus dolga. A sokat emlegetett megharmadolás második évében odajutottunk, hogy a tanároknak még csak egy negyedrésze sincsen a VII. osztályban, mert $\frac{1109}{252} = 4{\cdot}44$.

Mi tehát magunkra nézve a státusrendezést igenis nem tartjuk befejezettnek, hanem beszélünk, írunk és dolgozunk a mi igazaink elismerése érdekében, amíg nem sikerül az állami pénzügyek vezetőségét arról meggyőzni, hogy amit a tanárokkal tesz, nagyon rosszul alkalmazott takarékoskodás.

Beruházások címén fölvettek a kőbányai gimnázium épületére szükséges 950.000 K első részletéül 300.000 K-át, a liptószentmiklósi gimnázium épületére a város által adott 150.000 K-át, az aranyosmaróti gimnáziumra ugyancsak a város ad 300.000 K-át, az ipolyságira a város közönsége ugyanannyit áldoz, a kisvárdaira a város 150.000 K-át, a pozsonyi áll. főreáliskola kibővítésére az állam 40.000 K-át, a budapesti VII. ker. gimnáziummal kapcsolatos horvát internátus épületére szükséges 500.000 K-ból első részletnek 250.000 K-át, a nagykikindai főgimnázium kibővítésére 160.000 K-át.

E címnél nem hallgathatok el két észrevételt. Az egyik, melyet e helyen már tavaly is megtettem, a budapesti III. ker. gimnázium épületére vonatkozik. Ez a gimnázium, mely tudtommal egy évtized óta működik, iskolának egyáltalában meg nem felelő bérházban van elhelyezve. Az egyre dráguló fővárosi telkeket a spekuláció a maga céljaira foglalja le, úgy hogy az

intézet végleges elhelyezése annál nehezebben lesz keresztülvihető, minél később történik, nem szólva arról, hogy a magyar állam méltóságával nem egyeztethető össze, hogy ilyen fontos hivatást teljesítő iskolát ilyen állapotban hagyjon meg. Valóban igen rossz példa a többi iskolafenntartó hatóság számára! Ugyanezt lehetne mondani a budapesti IX. kerületi új gimnáziumról is, hol az iskolai építkezésre alkalmas telkek rohamosan fogynak. Egyebekben konstatálni lehet, hogy az ország vidéki városaiban a régi célszerütlen iskolai épületek helyébe rendre szép, tágas paloták kerülnek, nagyobbára az állam jóvoltából.

Másik megjegyzésem a horvát internátusnak szól. Úgy gondolom ugyanis, hogy ezt az intézetet végső elemzésben kultúrpolitikai tekintetek léptették életbe. Berendezését és vezetését nem ismerem, de szívesen elhiszem hogy jó kezekre bízták a horvát ifjak irányítását. Azonban arra a tapasztalatra támaszkodva, melyet az ország északi, déli és keleti részeiben nemzetiségi ügyekben évtizedeken szereztem, másrészt fővárosi internátusban elég hosszú ideig észlelt dolgok arra a meggyőződésre juttattak, hogy a kitüzött célt sokkal jobban és minden esetre olcsóbban is el lehetne érni, ha a horvát tanulókat nem egy csoportban tartanák, hanem külön-külön ösztöndíjakkal az ország egyes középiskoláiban neveltetnék. Ezt az intézkedést sem inhumánusnak, sem gyakorlatiatlannak nem, legfeljebb célravezetőbbnek lehetne mondani.

Felekezeti, törvényhatósági és községi középiskolák tanárainak és igazgatóinak pótlékaira 1,220.000 K-át vettek föl (tavaly 200,000-rel kevesebbet).

Ugyanez iskolák segélyei (szám szerint 114) 2,550.256 K-át emésztenek fel. A segélyezés egyenkint átlag 2000 koronával nagyobb a tavalyinál. Legtöbb állami segélyt élvez az aradi kir. kath. főgimnázium 56.000 koronáján kívül a budapesti ref. főgimnázium (42.000 koronát), majd több 40.000 K-ás, míg a legkisebb segélyt a pápai régi híres bencés iskola fogja élvezni (2000 K-át), mely eddig állami segítséget nem vett igénybe. Mint egészen új kath. gimnázium szerepel a dombovári, mely 2000 K segélyt kap.

Építési segélyt a következő felekezeti iskolák kapnak 1913-ban: székelykeresztúri unitárius g. 112.000, Nagyenyed ref. g. 500.000, Kolozsvár Mariánum leánygimn. internátus 300.000, Pápai kath. g. 200.000, Gödöllő kath. g. 400.000, Kolozsvár ref. g. 400.000, Szatmár püspöki konviktus 250.000, Halas ref. g. internátus 200.000, Marosvásárhely ref. g. internátus 57,000, Ungvár gör. kath. Szent Bazil rend internátusa 300.000, Nagybecskerek Szent Imre fiuinternátus 300.000, Újverbász g. belső berendezésére 40.000, Szeged délvidéki földmüvesgazdák internátusa 100.000, Pécs cisztercita g. 400.000, Keszthely kath. g. 200.000, Szombathely r. k. egyházközségi internátus 300.000, Tata kath. g. 300.000, Pesti izraelita alapítványi főgimnázium 400,000, Szarvas evang. g. internátus 250.000, Hajduböszörmény ref. g. 300.000, Brassó ág. ev. (szász) g. 300.000.

Országos egyesületünk eddigi 2000 K-ás segélyét 5000 K-ára emelik, mert »egész működésével hasznos szolgálatot teljesít nemzeti közoktatásunknak«. Így szól a minisztérium megokolása (57. l.). Kár, hogy a következő mondatot új bekezdéssel nem szedték. Nem szeretném az V. kerületi főreáliskolát magunkra haragítani.

A felsőbb leányiskolák személyi járandóságai 156.123 K-val emelkednek. A státusrendezés szükségessé teszi, hogy 12 tanítónő a IX. osztályból a VIII-ba, 7 pedig a X-ből a IX-be jusson. Szerveznek ezen felül 6 tanári és 6 tanítónői állást.

Mint új tétel szerepel 10.000 K ösztöndíjakra, melyekből tanárjelölteket, főleg nőket Francia- és Németországba küldenek e nyelvek gyakorlati elsajátítására.

Az esedékes magasabb »fizetések utalványozhatása végett« községi és felekezeti leányiskolák 20.000 K-val többet kapnak, mint tavaly, összesen 93.000 K-át.

A Baár-Madas ref. fels. leányiskola segélyezésére 10.000 K jut.

Mint új beruházás szerepel Kassa (szolgalakás és internátus) 50.000, Máramarossziget (internátus) 50.000, Mezőtúr (bővítés) 50.000, Fiume (építés) 550.000 K első részlete 60.000 K.

A felsőbb leányiskolai státus ily képet mutat: 6 igazgató a VI., 12 a VII., 11 tanár a VII., 30 tanár a VIII., 47 tanár a IX., 34 tanítónő a VIII., 35 a IX., 48 a X., 40 segédtanítónő a XI. fizetési osztályban lesz. A miniszteri biztos (főigazgató) tiszteletdíja 2400 K.

A felső kereskedelmi iskolák személyi járandóságai 82.154 K-val emelkednek. A testületek kiegészítésére 6 tanári állást szerveznek a IX. osztályban.

Új tételként szerepel a fiumei kiviteli akadémia 22.000 K-val, a késmárki iskola kibővítése 140.000 K-val, a pancsovai iskola építésére (400 000 K) első részlet 250.000 K.

A személyi járandóságok részletezése a következő: 2 főigazgató a VI., 7 igazgató a VI., 13 a VII., 23 tanár a VII., 43 a VIII., 64 a IX. fiz. osztályban lesz. Az igazgatók közül 7 kap működési pótlékot à 600 K, 1 helyi pótlékot à 750 K, 1 tanár helyi pótlékot à 600, 2 à 560, 1 à 440, 1 à 220 K-át.

A keresk. iskolák közül új segélyt kap: Kecskemét 10.000 K-át, Szeged 10.000 K-át.

Felső keresk. isk. tanárok és igazgatók fizetésének kiegészítésére 103.000 (tavaly 96.700 K) K-át vettek föl.

A keleti keresk. akadémiában lesz 1 igazgató a VI., 7 tanár a VII., 1 nyelvtanító a IX. osztályban.

Szűkre szabott terem nem engedi, hogy a költségvetésnek oly tételeit is bemutassam, melyek nem vágnak ugyan szorosan a középiskolák körébe, de amelyekről hiszem, hogy minden magyar tanárt érdekelnek, mert minden fillérnek, melyet az állami költségvetés feltüntet, az a rendeltetése, hogy a hazai kultúrát szolgálja.

Mint ennek a kultúrának egyik szerény napszámosát büszkeséggel tölt el az a tudat, hogy a magyar állam közművelődési

feladatainak teljesítésére már olyan hatalmas összegek állanak rendelkezésre. Azonban ez a büszkeség nem lehet elég nagy ahhoz, hogy belém fojtson két megjegyzést. Az egyik, melyet nem lehet elég gyakran hangoztatni, egyes kis- és nagyközségek megokolatlan ambiciójának szól, mellyel középiskolák, nevezetesen gimnáziumok felállítását hajszolják. Hazánk középiskolákkal tényleg túl van halmozva. Két egyetemünkön 10.000 a hallgatók száma, nem szólva más főiskoláink ifjuságáról. Félve tekintek a jövőbe, látva azt a nagyszámú diplomás embert, kiket ez intézetek termelnek és kiket elhelyezni az ország nem elég nagy. Különösen félek a tanári nemzedék túlságos elszaporodásától, mely előbb-utóbb a szellemi intelligencia csődjére vezet. És ehhez hozzájárul az a sok új középiskola, mely szakadatlanul ontja magából a diplomára éhes, hivatott és hivatlan elemeket. De nem szabad megfeledkeznünk azokról a kartársainkról sem, kik önhibájukon kívül ilyen újfajta középiskolai székhelyeken több éven át megragadnak. Egy bölcs középiskolai adminisztrációnak nemzeti középiskoláink szintje érdekében sem szabad megengednie, hogy ezekben a »városokban« egy tanár akarata ellenére hosszabb ideig maradjon, mert minden elkedvetlenedett tanári lélek a nemzeti kultúra nagy, számokban ki nem fejezhető deficitjét jelenti.

Egészen kétségtelen, hogy a szerencsétlen minősítési törvény és az önkéntességi jogosultság követelményeinek leszállítása egy csapással egészségesebb iskolai közviszonyokat teremtene. Nem gyarapodnék oly félelmetes arányokban a szellemi proletariátus, nem kellene olyan drága iskolákat fenntartani, mert be lehetne érni egyszerűbb tipusú, kisebb minősítést nyujtó, kevésbbé költséges iskolákkal, és mégis ki lehetne elégíteni a föltétlenül jelentkező csekélyebb tudományos igényeket.

Másik megjegyzésem, mellyel ez ismertetést befejezem, — last, but not least — a tanári munka honorálására vonatkozik. Tagadhatatlan ugyan, hogy a VII. díjosztály az ötödéves pótlékok megtartásával az általános tisztviselő nyomoruság közepett elég jó fizetésnek volna mondható, ha apróbb tűszúrások el nem keserítenének. Ilyen a megigért megharmadolás meg nem tartása, az igazgatók külön státusának megszüntetése, nem szólva arról, hogy a fizetés maximumát a következő nemzedék is — csak pályája végén éri el és nem szólva arról sem, hogy az évötödös pótlékok megtartása mellett is vajmi gyengén ambicionálhat egy lelkes tanárt az a tudat, hogy a VII. fizetési osztálynál többre nem viheti, mert nem mindenkiben van a VI. osztályú igazgatói pályára való rátermettség vagy akarhatnámság.

Mindent összevéve versate manu nocturna, versate diurna, ne szünjünk meg szakadatlanul hivatkozni Beöthy Zsolt pécsi beszédjére, melyben kifejezést adott annak a meggyőződésének, melyet minden gondolkodó magyarnak el kell fogadnia, hogy hazánkat katonáink legfényesebb hadi tettei sem fogják naggyá tenni,

hazánk jövendő boldogulását nem a modern vizi és légi gépszörnyetegeknek, vagy gyilkoló szerszámoknak fogja köszönni, hanem egyes-egyedül jó iskoláinak. Ott dől majd el, hogy Magyarország mennyire tud magyarrá válni és műveltté. Ezt pedig kizárólag egy megelégedett, nyugodtan hivatásának élő *középiskolai* tanári karral lehet elérni. *Székely István.*

NYUGDÍJAZÁSOK 1903-TÓL 1910-IG.

Az új nyugdíjtörvény-javaslat mellett egyik argumentumként arra, hogy a tanárok szolgálati ideje harmincról harmincötre emelendő, szerepel az a körülmény, hogy a tanárok és igazgatók eddig sem éltek azzal a jogukkal, hogy a harminc év letelte után nyugalomba mehetnek. Tagadhatatlan, hogy sokan a tanárok és igazgatók közül túlszolgálják a harminc évet, de ez a túlszolgálás ritkán terjed ki ama határig, a harmincöt évig, amelyet a törvényjavaslat mostantól kezdve minden tanárra és igazgatóra kötelezővé akar tenni. Természetes, hogy az új szolgálati határ megállapításánál nem szabad a túlszolgálás egyes eseteit az összességből kiragadva tekinteni, mint ahogy az emberi életkor megállapításánál sem vehetjük alapul a hosszú életkorú emberek eseteit, hanem az egyes eseteket bele kell állítanunk az összes esetek közé, középszámokat és százalékszámokat kell érveléseinknél alapul venni.

Az évenkénti nyugdíjazásokat a képviselőház elé terjesztett zárszámadások mellé adott Kimutatások tüntetik fel. Ezekből vettem az alantabb következő számítások adatait. Adataim csak a gimnáziumi és reáliskolai tanárokra és igazgatókra vonatkoznak. Időm nem engedte, hogy az egész anyagot feldolgozzam.

* * *

1903-ban nyugdíjba ment hat tanár (Aujedszky, Bodnár, Borostyán, Gyurits, Havas, Zsuffa), legkevesebb szolgálati idő volt 18 év, 3 hó, 24 nap, leghosszabb szolgálati idő 31 év, 1 hó. Ezeket a szolgálati időket *mind*, nemcsak a két szélső esetet véve, a nyugdíjazás 22 év, 10 hó és 26 napi szolgálat után történt. Hozzá véve még az ugyanazon évben nyugdíjba ment két igazgatót (Téglás, Vida), a nyugdíjazás 24 év, 11 hó és 7 napi szolgálat után történt. Az elhalálozásokról más alkalommal számolok be.

1904-ben nyugdíjaztatott tíz tanár (Bergmann, Deésy, Deme, Gogh, Hechinger, Lukácsi, Molnár K., Nemes I., Szongott, Vajda), igazgató ebben az évben nyugdíjba nem ment egy sem. A nyugdíjazás átlagban 27 év, 11 hó, 22 napi szolgálat után történt.

1905-ben nyugdíjaztatott tizenegy tanár és egy igazgató (Bellagh, Brózik, Forberger, Horváth J., Kiss L., Láng, Palóczy, Polgár J., Skoff, Wagner L., Weisz K. és Schurina igazgató). Az átlagos

szolgálatidő a tanároknál 32 év, 8 hó és 10 nap, az igazgatót is bele véve 33 év, 8 hó és 9 nap.

1906-ban nyugdíjba ment tizennégy tanár és egy igazgató (Ambrus, Biczó, Bodnár Zs. Fankovics, Fülöp, Hajduczky, Hann, Kardos G., Kovács M., Kurovszky, Porszász, Roediger. Tafferner, Vizy tanárok és Kuthy igazgató). A szolgálati idő átlaga a tanároknál és igazgatóknál együttvéve 30 év, 7 hó és 1 nap.

1907-ben nyugdíjaztatott húsz tanár és három igazgató (Alvinczy, Ambrus, Douvenon Gy., Fialovszky. Hlatky, Jankovszky, Kiss R., Mangold, Molnár I., Novák A. V., Pszotka, Pugin, Sinkovics, Szikla, Szterényi, Tiber, Végh, Vizy,[1] Závodszky, Zsuffa [1] tanárok és Demko, Mayer, Valkovszky igazgatók). Az átlagos szolgálati idő a tanároknál 31 év, 5 hó és 25 nap, a tanároknál és igazgatóknál közösen 32 év 1 hó és 7 nap.

1908-ban nyugdíjaztatott húsz tanár és egy igazgató (Bázel, Bodrogi Csomár, Csonka, Duda, Esztegár, Görög, Holtzman, Janell, Janka, Malonyai, Molnár J., Petrovits, Schmidt A., Simonkay, Schmigelschi, Still, Szalkay, Themak, Zerdahelyi és Danilovics igazgató) A szolgálati idő átlaga a tanároknál 27 év és 20 nap, az igazgatót is belevéve 27 év, 3 hó és 22 nap.

1909-ben huszonegy tanár ment nyugdíjba, igazgató egy sem (Alföldi, Angheben, Áldor, Baconi, Baumel, Borostyán, Domokos, Gidófalvi, Gottl, Hollós, Hornyik, Jaszencsák, Kartner, Király Pál, Layer, Molnár Alb., Müller Józs., Pekár, Pogány K, Schelling, Szabó Cir.:). A nyugdíjazás átlagban 32 év 2 hó és 9 napi szolgálat után történt.

1910-ben nyugdíjba ment tizenkét tanár és két igazgató (Bezeghi, Bóka, Csernus, Gregus, Haan Józs., Homolya, Láng Józs., Mandula, Perjéssi, Pittner, Straub és Wolf; Laukó és Ormai igazgatók). A szolgálati idő volt a tanároknál 29 év és 16 nap, az igazgatókat is bele véve 29 év, 2 hó és 20 nap.

Az 1911-ik évi nyugdíjaztatások kimutatása még nem jelent meg; az majd csak a zárszámadásokkal kapcsolatban lesz felhasználható.

* * *

A nyolc év átlagát véve kiderül, hogy az igazgatók és tanárok szolgálatideje — nem véve számításba az elhalálozásokat — 29 év, 5 hó és 8 nap.

Megengedem, hogy számításomnak az a hibája, hogy adataimat csak a gimnáziumok és reáliskolák köréből vettem, továbbá az, hogy csak nyolc esztendőnek adatait használtam fel. Elfoglaltságom, sajnos, nem engedi, hogy tágabb kört dolgozzak fel. A minisztériumnak könnyebben hozzáférhetők a kimutatások, nekem sok utánjárásomba került még csak a felhasznált kimutatásokat is előteremteni. Arról az eddigiek után meg vagyok győződve, hogy bármily széles alapon történik is a számítás,

[1] Másodszor szerepelnek, mert szolgálatidejök elsőízben nem volt helyesen megállapítva.

semmi esetre sem lehet kimutatható az, hogy a nyugdíjazottak szolgálati idejének átlaga eléri a harmincöt évet.

Ellenvetésül nem állja meg a helyét az az argumentum sem, hogy ne a nyugdíjazottakat nézzük, hanem a harminc éven túl most is szolgáló tanárokat és igazgatókat. A most szolgálatban levő túlszolgáló tanárok és igazgatók adatai nem állanak rendelkezésemre. De még ha rendelkezésemre állanának is, keveset nyomnának a latban, mert a szolgálatidőnek a jövőre való igazságos és helyes megállapítására nem volnának felhasználhatók. A szolgálatidőnek igazságos megállapítása csak a tényleg már nyugalomba vonultak kimutatásából merített tanulságok alapján lehetséges. Ha rászolgáltak a tanárok és igazgatók a harmincöt évre, mert ők átlagban csak harmincöt éves szolgálat után mennek nyugdíjba — ami, mint fennebb érintettem, nem lesz kimutatható, ha még annyi évre megyünk is vissza adatainkkal — akkor ennek a körülménynek nemcsak a mostani pillanatban kell igaznak lennie, hanem igaznak kellett lennie már 1903-ban is, amikor az időközben nyugdíjba vonult túlszolgálók még aktiv szolgálatban állottak. Más szóval, a most túlszolgáló tanárok és igazgatók is egynehány év leforgása után bele fognak kerülni a nyugdíjasok közé, s akkor épp úgy nem fogják emelni a többi nyugdíjazott tanárokkal és igazgatókkal a számot harmincötre, mint ahogy az 1903-tól 1910-ig nyugdíjazott túlszolgáló tanárok és igazgatók nem emelték a szolgálat átlagos idejét 29 év, 8 hó és 8 napnál hosszabb időre. Ezt a jövőre vonatkozó kitekintést különben éppen csak azért tettem, hogy megvilágítsam azt, hogy a most szolgálatban levő túlszolgáló tanárokat és igazgatókat nem szabad ennél az argumentációnál felhozni ellenünk.

A szolgálati idő harmincöt évre való megnyujtásának a szükségességét tehát az új nyugdíjtörvény tervezője nem vehette a mult által nyujtott tapasztalatból. Itt csak erre kivántam ráutalni.

Legyen szabad végül még egy körülményre terelni a figyelmet, amely kikerülte az új törvény szerzőjének figyelmét, akit a törvény megalkotásában az állami alkalmazottak iránt tanusított és az utóbbi időkben egészen szemünk elől tévesztett, kétségbevonhatatlan jóindulat vezetett.

Sok tanár és igazgató, aki a régi törvény szerint harminc évének letelte után nyugalomba mehetett volna és élvezhette volna a gondviselés által még neki szánt pár évet, ha elhalálozásuk beleesik abba a törvény által még reájuk rótt öt éven belőli időre s az új intézkedés folytán még szolgálatban vannak, amikor a halál eléri őket, teljességgel megfosztattak attól a pár évi pihenőtől, amelyre a régi törvény és a humanitás értelmében igényt tarthattak volna. Én meg vagyok róla győződve, hogy a törvény alkotója a szolgálat meghosszabításának kimondásánál erre nem gondolt, ebből a szempontból nem nézte a dolgot.

Dr. Schmidt Márton.

KÖZGYŰLÉSI ELŐADÁSOK.

Megjegyzések a latin nyelv tanításához.

A pedagogia célját filozofiai, különösebben társadalom- és erkölcstani meggondolások szabják meg. Ezen cél elérését bizonyos pontosan megállapított anyag és eszközök segítik elő. A nevelés eszközeit általában anthropológiai szempontok határozzák meg: az akarat-, érzésfejlesztés és ismeretszerzésnek pszichikai föltételei. Az anyagmegállapítás kultúrtörténeti vizsgálódásokat feltételez. Ha meg akarom állapítani a tanítás anyagának értékét, meg kell értenem az emberiség fejlődésében játszott szerepét s evvel a lépéssel benne vagyok a mai élet zűrzavaros forgatagában. Mert értékmegállapítások a ma elfoglalt álláspontól függnek s a mai társadalom kérdéseiben való tájékozódás miként fog dönteni az anyagkiválasztás munkájában. Az emberiség fejlődésének ezer mozzanata közül kell választanom: a fontosabb az lesz, amit célomnak megfelelőbbnek találok. Az anyagmegállapítás az elfoglalt álláspontól, ez az álláspont attól a világfelfogástól függ, amelynek talaján állok. Ezeknek a világfelfogásoknak ütköző pontján áll a latin nyelv tanításának ügye. Hogy ezt az ügyet annyi keserűséggel tárgyalják, annak talán nem legutoljára a latin tanárok is okai. Hogy általános a panasz a latin nyelv tanítása ellen, az nem is esik annyira latba, hiszen minden tantárgy tanításeredményeiről hasonlót lehet hallani. Amióta az emberiségnek egyre több rétege vesz részt tudatosan a történelem alakításának munkájában, azóta a panaszok nem némultak el az iskola ellen. Ezek a panaszok az iskolának természetéből következnek. Az iskola *jövő* célokért küzd a történelmi *mult* anyagával s nem csoda, ha így egy oldalon sem elégít ki igényeket.

Sokkal fontosabb azonban ezen panaszoknak egy másik forrása. Az emberi életértékelések lettek másokká. Az emberiség multjának ismerete — amelynek szükségességét senki sem vitatja — sokszor a mult gondolatvilágának uralma akart lenni s előre is gyanussá tett minden olyan törekvést, amely az iskola tananyagát a messze multból merítette. De maga a mult ismerete is új szempontokkal gazdagodott s ezek hija is kifogásokra nyujtott alkalmat. Idők folyamán eltolódások is állottak elő a latin nyelv tanításának céljában. Kezdetben praktikus haszon hozta be az iskolai tantárgyak közé, később mind kisebb lett a praktikus haszon köre s egyre »ideálisabb« okok szerepeltek a latin nyelv tanítási céljának megállapításánál. A klasszikus nyelvek pedagógiai értéke kevesebb lett, bár ugyanaz maradt kultúrértékük. Bármennyit adtak az ókori népek az emberiség kultúrájának, a modern kultúrák még többet termeltek. A másik oldalon a természettudományok hatalmas haladása gazdagította nemcsak a jólétet, hanem az emberi gondolkodást is. Ezek az értékeltolódások okai annak a törekvésnek is, amely a latin nyelvi oktatás időbeli tartamát

akarja megrövidíteni a tantervben s kétségtelen, hogy ezen törekvések mellett helytálló érvek szólnak. Nincs tér s nem tartozik a kitűzött feladat körébe, hogy sorra fejtsük s bírálva boncolgassuk azokat az értékelő szempontokat, amelyek elfogadják az embernevelés tudományos szempontjait s mégis ellene szólnak a latin nyelv tanításának. A jelen előadás feladata jóval szűkebb méretű. Nem akarja a latin nyelv tanításának problémáját a világfelfogások harcának tüzével megvilágítani. Még általánosabb természetű hiányokkal sem szándékozik foglalkozni. Hisz kétségtelen, hogy pl. a tanárképzés hiánya a latin oktatásra is hátrányokkal jár. De mert a tanárképzés hiánya általános természetű s minden tantárgyra áll, kétségtelen hogy külön meghatározó oknak nem lehet tekintenünk a latin nyelv tanításának sokszor hangoztatott eredménytelenségénél.

Ugyanolyan mérlegelés alá esik az osztályok túlzsúfoltságának ténye is. Túlzsúfolt osztályokban egyáltalában nem lehet eredményesen tanítani, tehát latinul sem.

Az előadás célja ezek után a következő:

A mai iskolaszervezet keretein belül akarja vizsgálni azokat a módokat, amelyek segítségével fokozni lehet a latin nyelv tanításának eredményét. Ezt is vázlatosan s különösen azokat az eljárásokat bírálva, amelyek mindenfelé divatban vannak s amelyek helyettesítése haszonnal járna.

Mert az eredménytelenség itt van. Nem kell ellenségeinkhez sem fordulni, hogy ezt megállapítsuk. Elsősorban nekünk kötelességünk tehát körülnéznünk és tájékozódnunk.

I.

A tanterv a latin nyelv és irodalom tanításának céljául az *olvasást* jelöli meg a szónak legmélyebb értelmében. Az ars dicendi és scribendi nem cél többé, de annál fontosabb az ars legendi. A latin olvasmány és olvasás kérdése ennek alapján általánosabb vonatkozású lesz. A természettudomány kísérleti részének kivételével lényegben az olvasás az ismeretszerzés forrása. De ha szükebbre is fogjuk az olvasás körét, kétségtelen, hogy a filologiai tárgyak központi feladata az olvasás. Az olvasásnak igazi célja az olvasmánytartalom átélése. Ez a tartalom meg gondolat- vagy érzés- s vágytartalom. Minden segítség, amely ehhez az átéléshez vezet, csak segítség s elhalványul minden olvasásnak igazi célja a tartalom átélése mellett. Eljuttatni egy-egy gondolat vagy érzés teljes átéléséhez a tanulót — ime, ez az olvasás célja s minden más — nyelvi, esztetikai tudás, régiségtani vagy jogi magyarázat egy-egy író olvasásánál előkészítő szerepet játszik.

Természetes hogy az olvasáshoz kellő olvasmányok kellenek s a latin nyelv és irodalom oktatásának tantervben megállapított olvasmányai s azok sorrendje jogos bírálatra adnak alkalmat. A magyar pedagógiai közvéleményben már közhelyek a latin olvasmányok ellen sorakoztatott érvek, amelyek joggal kifogásolják az idegen tárgyú (Corn. Nepos), művelődéstörténeti szempont-

ból nem világra szóló jelentőséggel bíró (Caesar) olvasmányok olvastatását s azok egymásutánját. Az olvasás természetesen a tantervben megállapított olvasmánykörből kapja anyagát, erre az anyagra azonban teljes érvényben áll metodikája.

Az olvasásnak előbb adott fogalmából a latin olvasásra is következtethetők szabályok. Ha az olvasás az egész középfokú latin tanítás célja, akkor ennek az olvasásnak kell a tanítás középpontjában állni. Vagyis egy-egy olvasó-órának igazi tárgya az olvasmány átélése. Csak mellékesen említjük — mert nem metodikai, hanem technikai kérdés —, hogy ennek a feladatnak eléréséhez a közös tanítás, amely az egész osztályt a közös cél szolgálatára sorakoztatja és az öntevékenység, mely az intenziv átélés lélektani föltétele, szükséges s így nem nélkülözhető eljárások. Az iskolai munkának tehát középpontja, alapja és tárgya az a szöveg, amelynek tartalmát át kell élni. Ebből a gyakorlatra kétségtelenül következik a szöveg tárgyalása mindenféle szempontból. Azt hisszük, hogy ez a követelés az országban szokásos átlagos eljárással ellentétben van. Úgy szokták u. i., hogy a latin szerző munkájának egy részletét feladják otthoni munkának »preparálni«, a következő óra feladata az ellenőrzés. Az olvastatás ilyen módjánál éppen a legfontosabb rész esett ki; hiányzik belőle a tartalom-megkeresés izgató és elevenítő munkája s magának a tartalomnak első közvetlen átélése. Az olvastatás igazi célját kiküszöböli az ilyen tanítás s valósággal a tanítás méltóságán ejt csorbát. Minek olvastatunk idegen nyelven író szerzőket, ha az otthon véletleneire vagy rossz fordításra bízzuk az iskolai munka legfőbb célját?

Maga a munka is veszt érdekességéből. Az első átélésnek döntő szerepe van, különösen érzésátéléseknél. Az olvastatásnak előbb leírt eljárásánál a kérődzés kínos munkáját kell a tanulóknak elvégezniök. Az olvasmány szószedetté lesz vagy grammatikai példatárrá, hiszen akkor arra irányul a tanítás figyelme, hogy vajjon a tanuló maga dolgozott-e.

Az óra hangulata romlik el ilyenformán. Pedig a tanulónak éreznie kell, hogy — ha kínlódva is, ha csepp részletben is — a tanárral közös munkában valamivel gazdagabb lesz.

Ebből a célból, az olvasás céljából, következik az olvasmányi óra berendezése. Minden, ami eszköz, annak eszköznek kell maradni s nem szabad elhomályosítania a célt. Nyelvi, nyelvtani, tárgyi megjegyzés csak lendítő alkalmak.

Az óra a célkitűzéssel kezdődik, amely szorosan beleilleszkedik a tárgy körébe, tehát konkrét, s amely éppen ezért megadja az óra hangulatát. Kérdések szorítják a figyelmet egyre szűkebb körre, felelevenítve az eddigi s különösen a legutóbbi anyagot s átéléseket. A latin szó, fordulat, mondat erősen szerepel e hangulatszerző kérdésekben, mert éppen ezen nyelvi kifejezésekben történtek meg eddig is az átélések.

A kellő ponton kerül az új anyag tárgyalására a sor. Ez az óra igazi gerince. A tanítás fokához mérten gyorsabb vagy lassúbb ütemben nyiladozik meg az olvasmányrész tartalma. A rávezető kérdések s öntevékenység útján tűnik el komoly munkával az átélés minden akadálya. A nyelvi alak és tárgyi magyarázat a legszükségesebbeket adja, tehát csak annyit, hogy az olvasmányátélést segítse s nem annyit, hogy gátolja. Ha egy alakot helyesen lefordítottak a tanulók, fölösleges nyelvtani kérdéseket fűznöm hozzá s ugyanúgy a tárgyi nehézségeknél. Az eszközöknek nem szabad a cél rovására elhatalmasodniok. A tanulók érezzék, hogy egy közösen megoldandó probléma: az idegen szöveg átélésének szolgálatában állanak s a nyelvtani és nyelvi elemzés, a tárgyi magyarázat, az analógiák az olvasmány tartalmi részének tudatosítására törekedjenek.

Az órát a tartalommal adott nyelvi kifejezés gyakorlása zárja be. Tudjuk, hogy egy-egy gondolatnak és érzésnek kapcsolata a nyelvi kifejezéssel sokkal mélyebb, semhogy elkerülhető volna maga a nyelvi kifejezés. Ez a tény indokolja meg az olvasó-óra utolsó részét. A szók, kifejezések, mondatkapcsolatok gyakorlás tárgyai, de — s itt ez a fontos — a megértett tartalom szolgálatában.

II.

A latin olvasó-óra ilyen berendezése lényegesen tér el az általános gyakorlattól, amelynek egyik legelterjedtebb alakja a preparálás és a szöveg fordításának kikérdezése.

A preparálás legelterjedtebb módja semmiképpen sem indokolható. A szó jelentése nem pontosan megszabott. A sok árnyalat közül, amely a jelentések között fennáll, csak akkor tudom a legalkalmasabbat kiválasztani, ha ismerem azt a gondolatot, amelyet azoknak a szavaknak kapcsolata fejez ki, amelyben benne van a keresett szó is. Az ismeretlen szó jelentésének megállapítása tehát az egész rész megértő fordításától függ. Ha tehát úgy preparáltatunk, hogy az előkészítő legyen majd az iskolai munkára, lehetetlent kívánunk, mert a szójelentések az egész rész megértése nélkül megállapíthatatlanok, ha pedig a megértést is kívánjuk, az iskolai tanítás legfőbb és legérdekesebb munkáját csonkítottuk meg. A gyakorlatban a preparációk hemzsegnek a hibás jelentés-megállapításoktól. Hivatkoznak az ilyen preparálás hívei a tanulók önállóságának fejlesztésére is. A preparálás most jelzett módja azonban a tanuló önállóságát nem fejleszti, mert vagy hevenyészett munkát végeztet s akkor a legrosszabbra, fél és meg nem értett munkára késztette, vagy pedig a szöveget kell előbb megértenie, ennek azonban tárgyi és nyelvi föltételei vannak, amelyek nem állanak a tanuló rendelkezésére. Egész természetes tehát, hogy odafordul, ahol a legkönnyebben szerzi meg ezeket a föltételeket: a kész fordításokhoz. Ezek meg nem növelik a tanulók önállóságát. A kész fordítások használata ellen nem a »kérlel-

hetetlen szigor« használ, mert nincs oly szigor, amelyen a tanulók túl nem járnának; hanem csak az tanítás, amely a kész fordításokat fölöslegessé teszi, amely magát az alkalmat szünteti meg. A tanulók öntevékenységének és önállóságának különben is jobb támogatója az a tanár, aki tudja azt, hogy hol kell tanítványát sokszor egy kis lendítéssel az önálló tevékenység útjára vezetni.

Ezt az önállóságot veszélyezteti a preparációnak az a módja is, amely iskolai közös munkával preparál, csak preparál az egyik órán, hogy a másikon fordítsa a már preparált szöveget. Itt is előbb van meg a szó pontosan idevágó jelentése, mint magának az egész szövegnek megértése. Ez a preparálás anticipálja a megértés munkáját s így megfosztja az öntevékenység egy alkalmától a tanulót.

Az előkészítésnek azonban van egy másik módja, amely már előre egyengeti a megértés munkáját s amely elsősorban arra szolgál, hogy többet olvashassanak a tanulók. Ez az előkészítés tulajdonképpen szócsoport-alkotás — s ezért később fogunk róla szólani.

III.

A tartalomátélés s különösen idegen nyelvi olvasás tárgyalásánál fölvetődnek még problémák. Ilyen a fordítás kérdése. Minden fordítás transzponálás, metempszichoze. Nincs gondolat, vagy érzéstartalom, amely fordításban ne lenne más, hacsak alig észrevehetőn is. Ennek a ténynek következménye az volna tehát, hogy a szöveg tartalmának átélése szempontjából ki kell küszöbölni a fordítást. Evvel szemben azonban van a fordításnak nagy előnye. Megközelítő hatásokat ad az eredeti szöveghez. Egy latin nyelven kifejezett gondolatot a magyarban sohasem fejezhetek ki az eredetivel egyenlő módon, de a magyar fordítás avval, hogy az anyanyelv minden árnyalatát érezteti, olyan finomságokra vet fényt, amelyeket a tanuló a latin szövegben csak a fordítás után kezd keresni. A lassú idegen nyelvi olvasásnál egy-egy beszéd érvelő ereje, egy leírás szépsége, egy költemény hangulata könnyen elvész a lassú ütem miatt, ilyenkor a fordítás kisegít. Evvel adva van a műfordítás használata is. Fel kell használni alkalmas pontokon. De nem szabad szem elől téveszteni, hogy a fordításoknak önálló feldolgozása magyar irodalmi feladat. Itt csak segítség az eredeti szövegtartalom átéléséhez. A szövegtartalom átélésének azonban végső ponton az eredeti szöveghez kell kapcsolódnia úgy, hogy akár nagyobb részeknek, akár az egész elvégzett olvasmánynak hangulatos felolvasása a legjobb összefoglalás. Egy olvasmánynak sem szabad befejeződnie anélkül, hogy a maga egészében s a maga szövegével egyszer ne hatott volna a tanulóra. Meg kell éreznie a tanulónak az ilyen összefoglalásban az egész olvasás célját, az olvasmány eredeti rendeltetését, amely célja szerint különböző lehetett, csak az nem, hogy példatárrá sülyedjen vagy tudákos megjegyzésekre adjon alkalmat.

IV.

A latin olvasás a latin nyelv tanításának főfeladata. Ezen cél elérésének eszközei a szókincs és a nyelvtani tájékozottság. Mindegyik a rá szánt órákban külön céllá duzzad. Ezek a mellékcélok külön-külön tartandók szem előtt a tanításban s külön órán kell foglalkozni velök.

A szókincs-szerzés feladata lehetőleg sok szó ismerete. Ezt az ismeretet a szónak sokfelé ágazó kapcsolata adja meg. Minél több asszociációra támaszkodik, annál biztosabb a szótudás. Az általában használatos szószedetek ebből a szempontból is kihívják a bírálatot. Megnehezítik a szótanulást. Kikapott, összevissza-ságban következő szavak nem alkalmasak arra, hogy könnyen emlékezetben tartsuk azokat.

Az olvasó-órának előbb jelzett eljárása a szótanulást is megkönnyíti. A szöveget az érdeklődés középpontjává, problémává, talánnyá teszi, amelyet meg kell fejteni. Ez az érdeklődés kapcsolatot teremt a szöveg ismeretlen és ismert szavai között tárgyi alapon, ez a kapcsolat csak nő a szavak feldolgozása útján, amely az olvasó órát befejezi.

Ugyanaz a szó újra felbukkan s újabb kapcsolatba kerül azonban a nyelvtani tanítás körében is. A nyelvtani eredmények és szabályok megállapítása az adatgyüjtést teszi szükségessé. Ugyanazok a szavak, amelyek az olvasó-órán a tárgyi érdeklődés fonalán sorozódtak egymás mellé, a nyelvtani kategóriák útján kapcsolódnak egymáshoz. Mindez az olvasás és nyelvtani tanítás helyes metodikájának hatását jelzi a szókincs-szerzés feladataira.

A szókincs-szerzés azonban egész önálló céllal szerepel a tisztán erre a feladatra szánt órákon. A fontos itt is még újabb kapcsolatok megteremtése. Erre a célra szolgálnak a szócsoportok, amelyek nyelvi és tárgyi alapon alakulhatnak. A nyelviek: az etimológiaiak, az utóbbiak a szorosan vett tárgyiak és jelentéstaniak. A szókincs feladatait segítik elő a szólások csoportjai és közmondások. Ez utóbbiaknál a tartalmi feldolgozás is fontos. Minden csoporton belül feldolgozandók az összes szófajok. Fontos az ilyen célú órának metodikai menete, amely a szócsoportok anyagának begyakorlásáról is gondoskodik.

A szócsoportok egy bizonyos fajához tartozik a preparáció is. Az előrehaladottabb tanulóknál van helye. A feladata az, hogy a nyelvi és tárgyi akadályokat az útból elhárítsa s hogy így az olvasást minél nagyobb mértékben tegye lehetővé. Egy mű bevezető előkészítésére szolgál. A műben előforduló ismeretlen szók és szólamok csoportokká füzendők össze akár nyelvi, akár tárgyi szempontból, úgy hogy azok a maguk egészében az olvasmány nyelvi anyagát adják.

V.

A szókincs fejlesztéséhez hasonlatosan külön feladat a nyelvtani tájékozottság megszerzése. A tanítás régi gyakorlata csak ezt

a feladatot ismerte. Ma is nélkülözhetetlennek tartjuk az idegen nyelven való olvasásnál a megfelelő idegen nyelv nyelvtani szerkezetének alapos ismeretét. De lényegesen eltolódtak felfogásaink a nyelvtan tanításának céljáról és módjáról. A nyelvtani ismeretnek a tanulóknak élénken érzett szükségletéből kell fakadnia. Az olvasott szövegen kell kipattanniok a problémáknak. Az a tanítás, amely nyelvtani abstrakciókon kezdte, a nyelvtani alakoknak sem a megértését, sem alkalmazását nem mozdította elő. A nyelvtani anyag így közös munkában épül fel egész tudományos módszerrel, kezdve az adatgyüjtésen és végezve a szabálymegállapításon. Ilyen eljárásnál a változatosabb szöveg a jobb szöveg, mert az ad nagyobb értelmi munkára alkalmat. Egyforma alakok halmozása egy-egy olvasmány keretén belül a régi módnak leplezése.

A tantervben nagyobb szabadságot kell tehát biztosítani a nyelvtani anyag tanításában, mert kötve van a szöveghez. Ezt a szabadságot követeli más szempont is. Az alaktan bármely részének betaníttatása az alakok mondattani funkciójának kellő ismerete nélkül meddő és céltalan. A participiumok, infinitivusok, coniunctivus alakjai érthetetlenek funkciójuk ismerete nélkül s mégis tanítják azokat, mert a nyelvtanban megvannak. A nyelvtannak a tanteremben előírt feladatai változtatásra szorulnának. Az előbb említett okból fontosabb az activum és passivum alakok egy évben való elvégzése s valóban semmi sem indokolja pl. az act. praes. impf. coniunctivus alakjának tanítását az első osztályban, ha az osztály olvasmányanyaga kellő alapot nem szolgáltatott az elvonásra.

Indokolatlan az a gyakorlat is, amely minden latin igealak mellé egy-egy külön magyar igealakot helyez. Nem tekintve azt, hogy a magyarban igen sokszor nem használt s a tanulóktól nem is ismert igealakokat használnak erre a célra, a tanítás nagyon kedvező serkentő alkalmaktól esik el. Éppen annak a ténynek kell a tanuló figyelmét felkeltenie, hogy sokszor a legkülönbözőbb alakot is *egy* magyar jelentéssel fordítják és sokszor ugyanazt az alakot többféleképpen. Ebből a megfigyelésből kell kinőnie annak a hangulatnak, amely a tanulót nyelvi tények megfigyelésére és megértésére sarkalja.

Fontos a nyelvtani ismeretek folytonos ébrentartása. Ennek egyik leggyakoribb eszköze az, hogy apránkint mondatják fel a nyelvtannak egymásután következő szakaszait. Véleményünk szerint ez a mód nem vezet célhoz, mert gépies s így unalmas. A fontos itt is a régi ismereteknek újabb kapcsolatokba való beleállítása. Ennek azonban nem az az eszköze, hogy a megtanult anyagot újra áttanultatjuk, hanem újabb alkalmakon biztosítjuk a régibb tudást. Előfordulhat a felső osztályokban pl. egy nyelvtani tény, mely új s így magyarázatra szorul. Ilyen magyarázatok az eddigi ismeretek gondos felébresztésével eszközlendők. De az olvasmány megértése közös munkával, az olvasott szöveg gyakorlása, az ismeretlen szók nyelvtani kategóriák szerint

csoportosító leírása mind alkalom a nyelvtani ismeretek ébren tartására.

A könyv csak arra való, hogy legyen miben böngésznie a tanulónak, könyvet azonban nem szabad tanítani, hanem magát a dolgot. A nyelvtani ismereteknek maguknak a nyelvtényeknek pontos gyüjtésén és figyelmes megvizsgálásán kell alapulnia s ebből a szempontból a nyelvek bőségesebb anyagot adnak a többi összes tantárgyaknál, mert az adatok mindenkinek a rendelkezésére állanak. A nyelvtani ismeretek ébrentartása ugyanezt az eljárást követeli.

VI.

A nyelvtani anyag szolgálatában állanak rendesen a gyakorlatíratások. Ez az eljárás a gyakorlatírás feladatának szűk körre való szorítása. Egyaránt lehet tárgya a szókincsre s a tartalom megértetésére szolgáló feladat kidolgozása. Természetes, hogy minden gyakorlatírás gondos előkészítést igényel s így nem igen alkalmas a dolgozatoknak pontos s bürokratikus megállapítása. A tanárnak ebben is nagyobb szabadságot kell biztosítani. Igaz, hogy másrészt többet kell gyakorolni, de másképp. Az egész gyakorlatírásnak megrontója a gyakorlatok osztályozása. A tanár egész öntudatlanul abba a hangulatba esik, hogy ilyen alkalmakkor a tanulót kell ellenőriznie. A gyakorlatírás pedig önellenőrzésre jó legfeljebb, de célja különben is maga a gyakorlás. A közös munka használata a feladat megoldásában nagyon is indokolt s anyagában a jól tudottat lehet és szabad csak felhasználni. Előnye éppen az, hogy mindenkit egyformán kötelez pontos s egyéni munkára, amíg az élőszóval folyó tanulásnál könnyebb a szórakozás, a feladat megoldása alól való kibujás.

* * *

A latin nyelv tanításának nagy területeit ezekben a megjegyzésekben ismertettük — nagyon hézagosan. A feladat az volt, hogy a gyakorlatból vett megállapításokkal beható vitára adjunk alkalmat. Erre a vitára szükség van s ez az előadás túlon-túl fog értékelődni, ha egy nagy vitának lett kiinduló pontjává. Az előadás kiegészítéséül még csak annyit, hogy az iskolai munkát a tanulók öntevékenységének képzeljük. Ez az öntevékenység a figyelem s érdeklődés felkeltésének legbiztosabb eszköze, ez biztosítja a tanítás eredményét s a tanulók tevékeny részvéte ismereteinek kialakításában a legfontosabb nevelő mozzanat a tanítás munkájában. Ez a részvét az út az erkölcsös jellem kifejlődéséhez is.

Hajtai Ferenc.

Hogyan képezzük tornatanárainkat.

Most, amikor minden forrong, fejlődik, halad és midőn az egész világ a rosszat jóvá és a jót jobbá óhajtja tenni, némi melancholiával értekezem egy oly témáról, mely jelenleg a külföldön a közérdeklődés centrumában áll, a testnevelés ügyének egy igen fontos kérdéséről: a *tornatanárok képzéséről*. Minden országban, hol általában a testnevelés kérdésével a szakkörök foglalkozni kezdtek, legelsősorban is a képzés kérdése nyomult előtérbe.

Ausztriában például nagyszabású vitát indított a »Verein Österreichischer Mittelschulen« az összes középiskolai tantárgyak tanerőinek képzéséről és ezen alkalommal a tornatanítók képzésének reformjával is behatóan foglalkozott.

Az elnök zárószavában megjegyezte, hogy a tornának a középiskola bizottságában a többi tantárgyakhoz hasonló tárgyalása *természetes* és azon nagy érdeklődésnél fogva, mely ezen tárgy iránt újabban megnyilatkozott, valamint azon fontosságnál fogva, melyet ezen tárgynak tulajdonítanak, a torna negligálása képtelenség volna. [1]

Tárgyalta ezután e kérdést az 1910 január hó 10—12-éig tartott bécsi testnevelési »Enquete« is.[2]

Ha figyelembe vesszük, hogy a mi képzésünk 8 hónapos és tanfolyamszerű, míg az osztrákoknak 7 egyetemük van 2 évig tartó tornatanítóképzésre berendezve, úgy elcsodálkozhatunk Jaro Pavelnek ez értekezleten mondott szavain.

»*Bármennyire is különbözők a képzést illetőleg megnyilatkozott vélemények, abban mind megegyeznek, hogy a középiskolai tornatanítóink képzésére létesített iskolaszervezeteink már meg nem felelnek és kényszerítő szükség, hogy ezen a téren is a nevelés és tanítás modern követelményeinek megfelelő reform életbelépjen.*«

Ezen »Enquete« határozata értelmében a képzésnek intenzívebbnek kellene lenni, miért is a képzési idő 2 évről 3-ra emeltetnék fel.

Nem kevésbbé intenzíven karolta fel e kérdést az osztrák német középiskolai tanárok 1910 március 21. 22. és 23-án 778 résztvevő jelenlétében tartott kongresszusa is.

Ha figyelembe vesszük a fentemlítetteket, valamint azt, hogy Svédországban a képzés egy külön e célra és három évre berendezett akadémián történik, hogy több nyugati államban egyetemen szerzik képesítésüket a tornatanárok, szomoruan látjuk a mi nyolc hónapos képzésünknek elmaradottságát. Igaz ugyan, hogy

[1] Az egyesületnek 1909 május 18-án tartott ülésén olvastatott fel és tárgyaltatott Max Guttmann »Referatuma« és Gustav Lukas »Correferatuma«, melyek, valamint az ülésen történt hozzászólások az egyesület közlönyének (Österreichische Mittelschule) 1910 I. füzetében jelentek meg.

[2] Munkásságáról egy terjedelmes kötet számol be, mely a bécsi közoktatásügyi minisztérium kiadásában jelent meg.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Ausztriában is van egy az »Allgemeiner deutsch-österreichischer Turnlehrerverein« által fenntartott hat hónapos tornatanítóképző (valamint Németországban is), de ezek heti óra száma 48 (naponta 7—12-ig d. e. és 3—6-ig d. u.), míg a mi képzésünk heti óra száma a két nem kötelező vívás órával együtt csak kilenc.

De sőt Németországban a lipcsei egyetemen is van egy oly tanfolyam, mely két előkészítő félévi (heti hét elméleti óra a tornázáson kívül, nálunk csak három elméleti) és egyhónapos tanfolyamból áll (melyen a heti óraszám nagyobb). Ezen dolgok megismerése önkéntelenül is a magyar tornatanítóképzés felé fordítja tekintetünket azzal a kérdéssel: »vajjon korszerű-e a magyar tornatanítóképzés?«

A válasz ezen kérdésekre csak tagadó lehet.

Ha szertenézünk az országban és látjuk derék tornatanítóinknak áldásos működését, mely nemcsak az iskola négy fala közé szorult, hanem a nagyközönség előtt is kedveltté tette a tornát: igazán arra kell gondolnunk, hogy hol lehetne már a magyar tornaügy, ha képzettebb, szellemi és testi erőkkel jobban felfegyverzett harcosokat képeznénk és e képzés fejlődése nem volna egyedül csak a faji intelligenciára és egyesek férfias lelkesedésére bízva.

Mert a jelen képzés hiányosságai mellett úgy az iskolai, mint az egyesületi tornaügy jóformán csak a tanítók autodidaktikai fejlődő képességétől függ.

Ha meggondoljuk, hogy a képzés jelenleg heti 3 elméleti és 6 gyakorlati órában csak 8 hónapig tart, a gyakorlati órák közül pedig a két vívásóra nem is kötelező, akkor eleve kimondhatjuk, hogy a *képzés rossz, mert csak felületes lehet.*

De a jelen képzés hiányaira nemcsak általánosan lehet rámutatni és azért pontonként fogom azokat tárgyalni.

Ami az elméleti tárgyakat illeti, azok az idő rövidsége miatt *mind csonka anyagot nyujtanak.* Heti egy óra esik tornatörténet és módszertanra együttvéve, egy tornaelméletre és egy bonc-életrendtanra és első segélyre.

Igazoljuk már most abbeli állításunkat, ha ugyan ezek után még igazolnunk kell, hogy a nyujtott anyag csonka.

Vegyük először a tornaelméletet.

Ez tulajdonképp csak tornagyakorlat- és szerisme. Hol marad a tornarendszertan? Hol marad az anyag kritikai feldolgozása? Nevetséges képzés, melyben a jelölt Jahn, Spien, Eisele, Maul és Ling rendszereiről még csak nem is hall. Vagy ha róluk tudomást is szerez, rendszerük lényegéről, mibenlétéről, céljairól, előnyeiről, hátrányairól stb. jóformán semmit sem tud.

De még az az anyag is, amit előadnak, annyira kivonatos, tömör és tárgyalása oly kevéssé pragmatikus és kritikus, hogy az idő rövidsége miatt az egész inkább ismertetésszerű.

Az ilyen előadás azután nem képezi az egyéniséget és — a mi még nagyobb hiba — nem teszi fejlődésképessé.

Pedig markáns, öntudatos egyéniség kell a tornatanításhoz, nemcsak azért, mert a tornatanító közvetlenebbül érintkezik tanítványaival, mint a többi tárgyak tanárai, hanem azért is, mert a jelenlegi középiskolai szervezet mellett a tornatanító helyzete a tanári karban meglehetősen alárendelt, címben is megkülönböztetett, fizetése kisebb, mindamellett több óraszámra van kötelezve.

Igaz, hogy ezen pedagógiai visszásságot sok tapintatos igazgató és tanári kar megszüntetni törekszik azzal, hogy az értesítőben a torna szakemberét is *tanárnak* nevezi és hogy kollégiális jóindulattal támogatja a tornatanítót nehéz hivatásában, az esetleg fiatal és fejletlen egyéniséget az önműveléssel járó erkölcsi erő megszerzésére serkenti. De hányszor kezeli viszont az emberi gyöngeség rosszindulattal ezt a dolgot és hányszor játszat a szegény fiatal és — valljuk meg — kevéssé képzett *kollégával* a tanári kar szomorú szerepet?

Ezért mondja Kemény Ferenc, a magyar tornaügy egy kiváló és még a külföldön is elismert szakférfia: »Mélyebb tudás mellett ezen uraknak egy fokozottabb általános műveltségre van szükségük, miért is mi a jövő tornatanítóképzőjében inkább három, mint két évet szeretnénk.«

Azt az igazságtalanságot azonban semmi kollégiális jóindulat megszüntetni nem képes, hogy a tornatanító csekélyebb fizetésért több órára van kötelezve, holott elfoglaltsága minden testi és lelki erejét igénybe veszi és ehhez még magába szívhatja sokszor a padlós termek tornázás közben felvert porában mindenféle kórnak a csiráit.

Mindezek a bajok csak akkor szünhetnek meg, ha akadémiai képzésben részesül a torna tanára is, mely őt minden tekintetben felemeli hivatásának és fontos szerepének megfelő nivóra, ha ezáltal a többi tanárral egyenjogusítva lesz és kötelező óraszáma a testnevelés sikerének érdekében és a humanitás nevében 15-re leszállíttatik, ami napi három óra elfoglaltságot jelent, továbbá ha a vasárnapon kívül hetenként még egy szabadnapot kap.

De folytassuk a jelenlegi képzés kritikáját.

Azáltal, hogy hiányzik az anyag kritikus feldolgozása: hiányzik a *jelöltben a tudományos szellem s ezzel a fejlődés és buvárkodás utáni vágy.*

De meg a »Nemzeti Torna Egyesület« nem is rendelkezik azon anyagi eszközökkel, hogy a fejlődést és buvárkodást könyvtárral is támogassa.

Mint pedig azt később ki fogom fejteni, szükség van arra, hogy a *jelöltek szemináriumi tevékenysége egy szakkönyvtárral lehetővé tétessék.*

A tornatörténet tárgyalása sem lehet — természetszerűleg a Nemzeti Torna Egyesület anyagi eszközei mellett — a módszertannal együtt heti egy órában — eredményes.

Minden akadémiai történettanításnak kútforrások nyomán oknyomozónak kell lennie. Ezt pedig a fenti okoknál fogva elérni nem lehet. Pedig nemcsak azért kell a történet tanításának kútforrások nyomán oknyomozónak lennie, hogy az események fejlődése eredetétől kezdve az egyidejű események hatása alatt megismertettessék, hanem azért is, hogy az ilyen feldolgozásban a kutató munka is demonstráltassék előttük, *mert a középiskolai tanárnak tárgyát nemcsak tanítania, de esetleg fejlesztenie is kell.*

Nem irónia-e továbbá az is, hogy a torna pedagógusa *semmiféle pedagógiai képzésben nem részesül* és az egyedüli a középiskolai tantestületben, akinek — ha érettségi után végezte a tanfolyamot — a pedagógiáról és melléktárgyairól fogalma sincs.

Hiányzik továbbá a kellő orvosi nevelés és az első segélynyujtás begyakorlása is.

Nézzük a gyakorlati képzést. A Nemzeti Torna Egyesületnek *játék- és sporttere sem lévén, a jelölteket sportszerü és atlétikai kiképzésben nem részesítheti, sőt őket még a tornajátékokkal, a testnevelésnek ezen legfontosabb és a kedélynevelésnek a zene mellett egyedüli tényezőjével sem ismertetheti meg* vagy legalább nem alaposan. De ha volna is játszótér, *8 hónap* alatt a jelölt sem a tornában, sem az atlétikában, sem a vezénylésben *olyan készséget nem szerezhet,* mint amilyennel a tornatanítónak birnia kellene, a játékra meg egyáltalán nem jut kellő alkalma!

Ezeknek a dolgoknak a reformálása azonban a Nemzeti Torna Egyesület keretén belül nehézségekbe ütközik.

Az egyesületnek ugyanis nincsenek meg az anyagi és ezért a szellemi eszközei sem ahhoz, hogy a képzést korszerü nivóra emelhesse.

Ha pedig az állam megadná az anyagiakat, úgy a megfelelő felszerelésre, valamint a szellemi erők megszerzésére csak fölöslegesen pénzt dobna ki és pedig oly pénzt, melyet az akadémikusan képzett tornatanerők fizetéskiegészítésére fordíthatna.

Kimondhatjuk tehát, hogy a képzés reformálandó.

A képzési idő kitolandó, a tantárgyak szaporítandók, de az egész képzést *a tanárképző-intézetre kellene bízni és az egyetemre kellene vinni,* mert csak ezen intézmények rendelkeznek azon anyagi és szellemi tőkével, melyet az akadémiai képzés megkiván.

Csak ezen intézmények nyujthatnak intenzív elméleti és gyakorlati képzést és — ami a fő — kevesebb költséggel.

Nagy hiba az, hogy nálunk minden reformtörekvésnek a vezető körök konzervativizmusával is meg kell küzdeni. Sokan kétségbe vonják az egyetemi tornatanítóképzés sikerét, mások ezt a képzést fölöslegesnek tartják.

De nézzük csak, hogy a tornatanár hivatása mily kötelességeket ró a tanárra és milyen feladatoknak kell megfelelnie.

1. Szakképzettséget kell felmutatnia és pedig *a)* tornait, *b)* orvosit.

2. Mint az ifjúság nevelőjének pedagógiai készültséggel kell bírnia.

3. Az általános műveltség mindazon eszközeivel fel kell fegyverezve lennie, melyekre minden tanárnak szüksége van, hogy tárgyát, annak minden részletkérdését tudományosan feldolgozhassa és fejlődését a jelenben figyelemmel kisérhesse.

Tárgyaljuk először az 1. pontot. A torna tanárának ismernie kell magának a testnevelésnek minden ágát: a tornát, sportot és a tornajátékokat elméletileg és gyakorlatilag.

Ismernie kell tárgyának az ifjúság fejlettségéhez és a szorgalmi időhöz mért diszpozicióját.

Ismernie kell a torna hatását az egyénre és a tömegre, a test fiziológiai szempontból vett arányos foglalkoztatásának esélyeit és módjait, az egyes tornarendszereket kritikai szempontból.

Tudnia kell felfogni az egyes testmozgások fiziológiai hatását, megismerkednie a tornaegészségtannal, a testnevelés történetével (pragmatice); gyakorlottnak kell lennie nemcsak az egész tornarendszer, de az egyes gyakorlatok pedagógiai fejlesztésében, azaz azok fokozatos betanításának módozataiban is, valamint az első segély nyujtásában. Mindezek tantárgyai volnának tehát: *a)* tornaszerisme, *b)* tornagyakorlatisme, *c)* tornarendszertan, *d)* tornamódszertan *e)* gyakorlati önképzés úgy a tornában, mint a tornatanítás vezetésében, *f)* testneveléstörténet, *g)* anatómia, *h)* fiziológia *i)* tornaegészségtan, *j)* első segélynyujtás.

A 2. pontra vonatkozólag világos, hogy mint az ifjuság nevelőjének, a többi tárgyak tanáraival azonos pedagógiai képzettséggel kell a tornatanárnak birnia.

Az erre vonatkozó készültséget a jelölt, éppen úgy mint a többi tárgyak jelöltjei, a következő tárgyakban találná meg: *a)* pszichológia, *b)* logika, *c)* neveléstan, *d)* neveléstörténet, *e)* filozófiatörténet.

Marad most még a 3. pont indokolása. Minden tanárjelöltnek az egyetemen hallgatnia kell magyar stilusgyakorlatot és irodalomtörténetet, továbbá művelődéstörténetet, a vizsgán pedig jártasságot kell felmutatni tudnia egy modern nyelvben (német, francia, angol vagy olasz).

Mindez azért van, hogy a jelölt megismerkedjék a magyar nemzet kultúrtörekvéseivel, stiluskészséget, dialektikai készséget szerezzen magának, tárgyának fejlődését más kultúrállamban is figyelemmel kisérhesse valamely modern nyelv ismerete révén. Kétségtelen, hogy erre a tornatanítónak is szüksége van, miért is ezen követelmények a tornatanárjelöltre is fenntartandók.

A fentiek eredményeképpen tehát a következő indítványnyal bátorkodom a nagy nyilvánosság elé lépni:

I. A tornatanárképzés az országos tanárképző-intézet hatáskörébe utalandó.

[1] II. Az előképzettség valamely középiskolában szerzett érettségi bizonyítvánnyal igazolandó.

III. A jelöltek elméleti ismereteiket részben a tudományegyetem filozófiai, részben orvosi karán szereznék meg. (Mint a gyógyszerészek.)

IV. Ezért szervezendő volna a filozófiai karon egy egyetemi tornatanítói állás az elméleti és gyakorlati tornatanításra.

V. A képzés ideje 3 év volna; a 6. félévben a jelölt valamely tanár mellé gyakorlatra osztandó be.

VI. A tantárgyak beosztása a következő:

I. félév	II. félév	III. félév	IV. félév	V. félév
Tornaszerisme heti 1 óra		Tornarendszertan heti 2 óra		
Tornagyakorlatisme heti 2 óra		Tornamódszertan heti 2 óra		
Gyakorlati önképzés tornában és vezetésben heti 6 óra				
Anatómia heti 5 óra		Élettan heti 5 óra		

Bármely félévben hallgatható tárgyak:

Testneveléstörténet	2	félév	heti	2 óra
Tornaegészségtan	2	»	»	1 »
Psichológia	2	»	»	2 »
Logika	2	»	»	2 »
Neveléstan	2	» kb.	»	3 »
Neveléstörténet	2	»	»	2 »
Filozófiatörténet	2	»	»	2 »
Művelődéstörténet	1	»	»	4 »
Magyar stilusgyakorlat	2	»	»	2 »
» irodalomtörténet	2	»	»	3 »

Az első segélynyujtás a mentőegyesületi tanfolyamon hallgatandó és indexláttamozással igazolandó.

[1] Ezt Josef Schantin a bécsi ankéten 1910 január 10 — 12-én a következőképp indokolta. »Azok, kik a középiskola levegőjében soha nem éltek, kik az iskolával és tanulóival szellemi közösségben nem állottak, visszatartandók. Hogy a torna olyan tekintélyes legyen, mint a többi tárgy, amire felétlenül jogot formálhat, óvakodnia kell, hogy oly tanítókat képezzen, kiknek hiányos szellemi, társadalmi és pedagógiai kvalitásuk a tanulónak is szembeötlő.« »Olyanok, akik bár jártasak a tornaügyben, de középiskolát csak részben vagy egyáltalában nem látogattak, pótolják először mulasztásaikat.«

VII. A gyakorlati kiképzés részben egy arra alkalmas tornateremben, (Nemzeti Torna Egyesület helyisége), részben a Budapesti Egyetemi Atlétikai Klub pályáján történjék.

VIII. A vizsgálat 3 részben történjék a tanárvizsgáló bizottság előtt.

1. Tanári alapvizsga (az 1. év után.)

Tárgyai: tornaelmélet, anatómia, magyar nyelv, valamilyen modern nyelv. [1]

2. Tanári szakvizsga (a 2 év után).

Tárgyai: tornaelmélet (2 rész), élettan, tornarendszer- és módszertan, vezénylés, első segélynyujtás.

Saját testi képzettségéről a jelölt tetszése szerint vagy az első, vagy a második vizsgán tehet tanuságot.

3. Pedagógiai vizsga (a 3. év után).

Tárgyai: pszichológia, logika, neveléstan, filozófia és neveléstörténet. (Mint a többi tárgyak tanárjelöltjeinél)

IX. Az ilyen képzettséget nyert tornatanárok a középiskolai tanári státusba osztassanak be és köteleztessenek esetleg az egészségtan tanítására is.

Amint látjuk, ez a képzés alig kerülne az államnak évi 5—6000 koronájába, mert a tan- és vizsgadíjakból is sok kiadása megtérülne. Jelentékeny többlet volna azonban a tornatanárok magasabb fizetése. De kövessük már mi is a müvelt Nyugatot, mely ehhez hasonló képzést már több államban meghonosított, [2] vagy reformindítványaiban tervbe vett.

Lenkei Lehel.

EGYESÜLETI ÉLET.

Pozsonyi Kör.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület pozsonyi köre f. évi október hó 9-én tartotta alakuló ülését *Albrecht János* kir. főigazgató elnöklete alatt. Az ülésen a tagok, nemcsak a helybeliek, hanem a vidékiek is nagyon szép számban vettek részt.

Elnök mindenekelőtt beszámolt a kör mult évi munkásságáról s azon reményben nyitotta meg az új tanév első közgyülését, hogy a nyugodt idők helyreálltával az eddiginél elevenebb élet fog pezsegni a körben.

Utána dr. *Herzfeld Miksa*, pozsonyi keresk. isk. tanár, pénztáros terjesztette be jelentését a pénztár állapotáról.

A pénztár megvizsgálására kiküldött dr. *Jeszenszky István* evang. liceumi és *Szmidzsár Géza* állami főreáliskolai tanárok jelen-

[1] Lehet svéd is.

[2] Svédország (3 évfolyamú külön akadémia), Dánia, Hollandia, Ausztria, Németország (a leipzigi képzés).

tették, hogy a számadásokat átvizsgálták és rendben találták. Erre a közgyűlés a pénztárosnak a felmentvényt megadta.

Következett a tisztikar lemondása. Elnök felkérte *Polikeit Károly* kir. kath. főgimnáziumi igazgatót, hogy mint korelnök vezesse a választást. Polikeit azonban ajánlotta a közgyűlésnek, hogy a lemondott tisztikar működése iránt való elismerésének kifejezéséül, válassza meg a kör eddigi tisztviselőit újra egyhangulag. A közgyűlés éljenzéssel fogadta az indítványt s a régi tisztikar tagjait mind újra megválasztotta.

E szerint elnök lett: *Albrecht János*, kir. főigazgató; alelnök: *Arató Frigyes*, áll. felsőbb leányiskolai igazgató; titkár: *Vargha Iván*, kir. kath. főgimnáziumi tanár; pénztáros: *dr. Herzfeld Miksa*, felső kereskedelmi isk. tanár; háznagy (minthogy Szmidzsár Géza az eddigi háznagy nem volt hajlandó állását megtartani): dr. *Réger Béla*, állami főreáliskolai tanár és jegyző: dr. *Magyar Győző*, ev. liceumi tanár.

Elnök a maga és az egész tisztikar nevében megköszönvén a közgyűlés bizalmát, az új év számára *munkaprogrammot* terjeszt elő.

A kör főteendőjét a didaktikai és methodikai kérdések megvitatásában látja. Felkéri tehát az egyes középiskolák igazgatóit, hogy mindazon szakkérdések fejtegetését, melyek az intézetek módszeres értekezletein nem férnek el, lehetőleg ide utalják és hassanak oda, hogy a tanárok tartsanak idevágó előadásokat körünk ülésein.

Ezzel kapcsolatosan tudatja, hogy már nyert is igéretet két felolvasásra. Az egyik dr. *Schiff József* kir. kath. főgimnáziumi tanáré lesz, aki elő fogja adni németországi tanulmányútjának a hivatalos és nem hivatalos reformiskolákra vonatkozó tapasztalatait és a másik dr. *Staud János* kir. kath. főgimnáziumi tanáré, aki a pszichológiai múzeumok felállítására vonatkozó nézeteit fogja ismertetni.

Elnök a maga részéről szükségesnek tartja, hogy a folyamatban lévő nyelvészeti reformokkal foglalkozzék a kör s rájuk vonatkozólag állást foglaljon. Nagyon fontosnak tekinti továbbá a tanárság anyagi jólétének kérdését. Végül foglalkozni kell a központtól tárgyalásra kiküldött kérdésekkel.

Márton Jenő ev. liceumi tanár felveti a vándorgyűlés tartásának eszméjét. Elnök tudatja, hogy ezt ott szokták tartani, ahol a kerület igazgatóinak értekezlete folyik. Ez az idén április 27-én lesz Komáromban. Mindenesetre megfontolás tárgyává fogja tenni, egy annakidején Komáromban tartandó vándorgyűlés kérdését.

Ezután a gyűlés egyik főtárgya, *az új nyugdíjtörvény-tervezet* megbeszélése következett. Minthogy a tanári karok már egyenkint úgyis nyilatkoztak, elnök ajánlja, hogy a kör ezen egyértelmű állásfoglalások alapján csatlakozzék a tanárság országos mozgalmához s értesítse erről a budapesti tanárkör közgyűléséből kiküldött előkészítő-bizottságot.

Hamvas József evang. liceumi tanár felveti azt az eszmét, hogy ha bekövetkeznék az a nem várt eset, hogy a tanárság jogos sérelmét az új nyugdíjtörvényből nem sikerülne kiküszöbölni, nem lehetne-e a tanárságnak külön, valamelyik biztosító-társasággal való megegyezés

alapján biztosítania a maga számára azon anyagi előnyöket, amelyeket az állam a 35 évi szolgálathoz fűz.

Elnök ajánlja, hogy a mi átiratunk ne tartalmazzon új eszmét, mert a felvetett kérdés egyelőre úgy sem aktuális.

Dr. *Jeszenszky István* elfogadja az elnök javaslatát, csak azt óhajtaná, hogy Hamvas eszméjének a jegyzőkönyvben nyoma legyen.

Ez ellen az elnöknek sem volt kifogása, viszont Hamvas sem kívánta, hogy eszméjét már most határozattá emeljék. Erre a gyűlés egyhangulag kimondotta, hogy a budapesti kör átiratának megfelelőleg kívánja 1-ször a törvényben megállapított 30 éves szolgálati idő változatlan fenntartását és 2-szor az új nyugdíjtörvény minden kedvezményének a tanárokra való kiterjesztését. Kijelentette továbbá, hogy sérelmünk orvoslása érdekében szükségesnek tartja a tanári kongresszus mielőbbi összehívását.

Ennek kapcsán *Bittera Károly*, áll. főreáliskolai igazgató felkéri az elnökséget, hogy igazságos ügyünk nagyobb veszedelme esetén intézkedjék az egész tankerület tanárságának összehívása iránt.

Ezután elnök jelentette, hogy a pozsonyi Magyar Közmívelődési Egyesület főtitkára tudatta vele, hogy az Egyesület a legnagyobb készséggel hajlandó a középiskolai tanárok felolvasásait bejelenteni a Szabadoktatási Tanácsnak, ha a felolvasó tanárok az Egyesület tagjai.

A kör a bejelentést köszönettel tudomásul vette s felkérte az egyes középiskolák igazgatóit, hogy a jövőben jelentsék be a testületükbe tartozó tanárok felolvasásait.

Végül felhívta az elnök a tagok figyelmét a *Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Orsz. Egyesületre* s indítványozta, hogy e nemes, fiatal intézmény alapjának növelésére rendezzen a kör az összes pozsonyi középiskolák közreműködésével farsang vagy bőjt idején valami nagyobbszabású ünnepséget. Indítványát a kör lelkesedéssel fogadta s felkérte *Krausz Vilmos*, kir. kath. főgimnáziumi tanárt, hogy készítsen erre vonatkozó tervezetet.

Dr. Magyar Győző
köri jegyző.

Fiumei Kör.

Az október hó 7-én tartott gyűlés Mozog István igazg. elnöklete alatt újra megválasztotta a régi tisztikart és egyhangulag csatlakozott a budapesti körnek a nyugdíjtörvény miatt indított mozgalmához. Dr. Kallós Zsigmond előadó ismertette a javaslatot.

Ha sérelmes ez a javaslat az egész középiskolai tanárság zömére, még fokozottabban az a testületnek némely csoportjára. Így a felsőbb leányiskoláknak polgári isk. képesítésü tagjai a 30 éves szolgálat fejében a velük azonos képesítésüekhez képest ez iskolák fennállásának 35 éve óta állandóan gátoltattak előmenetelükben. Ezt az így, egy emberöltőn át való nélkülözéssel *megfizetett* jogot kobozza el az új javaslat, mely e csoportot egyetemi képzettség hiján nem is 35,

hanem *40* évi szolgálatra kárhoztatja. Hasonló elbánásban részesíti a középiskolai tanításra elismert jogú, de egyetemet nem végzett tanárokat és az internátusi igazgatókat is. Ez a nivelláló egyöntetüségre törekvő — bár egyébként nagy koncepcióju — javaslat ilyen disszonánsan aránytalan tudna lenni!

Nyilván épp oly elhamarkodottnak kell ítélni az ilyen hiányokkal rendelkező törvényszerkesztést, amilyen volt a tanári fizetéseket rendező törvény, melynek hibáit nyögi most több a középiskolainál kisebb státus, azáltal, hogy — nyilván szintén utólag — rámérték az egyes tanári csoportokra az igazgatói létszámot. Így pl. a felsőbb leányiskolai tanári képesítésű csoportot úgyszólván teljesen kizárta az a törvény a VII. fizetési osztályból és fizetését — a törvény nyilvános intenciója ellen — a polgári iskolai tanárok dotációjára szállította le.

Az új javaslat a helyettesi minőségben eltöltött évek alatt szerzett nyugdíjjogot is elkolozza. Az új törvény maga sem követel ugyanis más ágakban egyebet, mint egyetemi végzettséget: absolutóriumot a nyugdíjigényhez, csak a tanároktól kíván oklevelet, melyet pedig nem is az egyetemen, hanem más fórum előtt szerez a tanár.[1]

Dr. Kallós Zsigmond,
titkár.

Szepesi Kör.

Az O. K. T. E. Szepesi Köre folyó hó 6-án Iglón tartott igen népes gyűlésén, amelyen más iskolai kartársaink közül is többen jelentek meg, a tanárságot ért sérelmekkel és betetőzőjükkel a nyugdíjtörvényjavaslattal foglalkozott.

Bruckner Károly elnöki megnyitójában röviden rámutatott arra a nagy izgalomra, mely az egész magyar középiskolai tanárságot megszállotta, amikor számos sérelmeink orvoslása helyett egy újabb, még nagyobb sérelemről értesült, mely az új nyugdíjtörvényjavaslatban foglaltatik, amikor megtudta azt, hogy míg a vele hasonló kvalifikációjú tisztviselők szolgálati idejét leszállítják öt évvel, addig az övét fel akarják emelni. Ez a tervbe vett intézkedés felszaggatta a régi sebeket is, midőn látjuk, hogy nem akarnak a mi bajainkkal foglalkozni, hogy nem értenek meg bennünket, nem tudják megbecsülni fárasztó, ideg- és egészségölő munkánkat és nem veszik észre mily mérhetetlen kárára van a tanítás ügyének az, hogy folyton anyagi gondokkal, bajokkal kell küzdenünk. Ilyen szomorú viszonyok közt sorsunk jobbra fordulását csak úgy várhatjuk, ha egy hatalmas táborrá növekedve egységesen lépünk fel és a legnagyobb eréllyel síkra szállunk sokat zaklatott tanári érdekeinkért és ha szükséges kemény harcban

[1] Ez tévedés. A tanároktól sem követeli az oklevelet, hanem csak az egyetemi végzettséget. *Szerk.*

vívjuk ki igazainkat. Hogy e harcból a szepesi tanárság együttesen is kivehesse a részét, azért hívta össze sürgősen a kört.

A tetszéssel fogadott megnyitó után *Noszky Jenő* Sérelmeink, Kívánságaink, Reményeink című előadásában kifejtette, hogy az utolsó évtized milyen gyászos, szomorú korszak volt a magyar kultúra munkásaira a tanítókra és a tanárokra egyaránt. Bőségesen ismertette a státusrendezés hiányait, ismertette a tanárság küzdelmeit. Majd rámutatott azokra a területekre, amelyeken a tanárság helyzete javulásra szorul s kijelölte a javítás módjait is. S végül a siker érdekében összetartásra és fáradhatatlan munkára hívta fel hallgatóit.

Az előadáshoz többen szóltak hozzá: *Fischer*, *Breznyák*, *Weiner*, *Bruckner* hangsulyozták, hogy itt igazán a sérelmek szakadatlan láncolata van, amelyet most orvoslás helyett még tetézni akarnak a nyugdíjtörvénnyel és ha elsősorban is a nyugdíjjavaslat ellen foglalunk állást, nem tűrhetjük, hogy ezáltal többi vitális érdekeink háttérbe szoruljanak.

A budapesti tanári kör ismert körlevelének felolvasása után, annak javaslataihoz hozzájárult a Kör és Fischer igazgató indítványára 3-ik pontul felvette, hogy az 1894 : XXVII. t.-c. értelmében nyugdíjazandó tanárokra is kötelező legyen az új nyugdíjtörvény kedvezményeinek kiterjesztése.

Kalmár igazgató hatalmas érvekkel fejtegette, hogy miért állapították meg a tanároknak már a XVIII. században a 30 évi szolgálatot. Az indokolás ama téves részére, hogy 30 évnél úgyis tovább szolgálnak a tanárok, azt jegyzi meg, hogy a 40 évre kötelezettek közt is vannak bőven ilyen túlszolgálók s ha ezeknél nem jogos a felemelés, hanem a szolgálati időt leszállítják, miért emelik éppen a tanárnak szolgálati éveit. A fellépés határozottsága és erélye érdekében elsősorban a nyugdíjügyre fordítsunk főfigyelmet, de az indokolásban okvetetlenül tereljük rá a figyelmet egyéb sérelmeinkre is.

Dénes Ferenc a 80. §-ra tesz megjegyzést, kimondandó lenne, hogy minden 1912-ben nyugdíjazottra kiterjesztessenek a nyugdíjtörvény kedvezményei.

Fischer és Kalmár magyarázó felszólalásai után a Kör ehhez hozzájárult.

Jelentések során a megyei szabadoktatási tanácsba a Kör Breznyák lőcsei kartársat küldte ki.

Hronyecz indítványát, hogy a közgyűlésre hivatalból kiküldendő elnök és választmányi tag utiköltségeit legalább részben fedezze a Kör, elfogadták.

Végül körünk két lelkes régi tagját Dénes Ferencet és Guhr Mártont érdemeik elismeréséül tiszteletbeli tagokká választotta.

Noszky Jenő.
jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Dr. Kiss Ernő: Szemere Bertalan. Kolozsvár, Stief-nyomda 1912. 255 l.

Kiss Ernő kolozsvári kartársunk, kinek többek között egy Mikszáthról írott jellemzése és több, Vörösmarty költészetét tárgyaló értekezése érdemelte ki a szakirodalom méltánylását, most egy teljes monografiát nyujtott *Szemere Bertalanról*, Borsod megye híres szülöttéről a 49-iki események egyik főintézőjéről s az emigrációnak is tevékeny, bár nem mindenben Kossuthtal haladó tagjáról.

A Szemere Bertalan pályája nagyjában egybeesik azzal a korral, amelyikben a nemzet vezére Kossuth volt. A köztudat kivált a nagy változásokkal teljes történelmet a vezérlő szellemek, a heros eponymosok, életrajzából s ezzel kapcsolatosan ismeri meg s tartja emlékezetben. Szívesen hódolunk annak a felfogásnak, hogy *hősök* alakítják a történelmet, vagy amint Berzsenyi mondta: minden kornak van istene. Az 1848-49-iki átalakulásé Kossuth volt. De mellette és mögötte a kiváló egyéniségeknek egész sora áll s kívánja a tárgyilagos megismerést a történeti igazság érdekében. Egy egyén, még ha lángelme is, nem tudhatja az eseményeket mind maga szabályozni s így a történelem ítélőszéke előtt kell kiderülnie annak, hogy kié az érdem s kit terhel a történelmi felelősség. Szemere Bertalan egyéniségénél, elméleti műveinél s az általa betöltött állások országos jelentőségénél fogva is vitt olyan fontos szerepet Kossuth mellett, hogy pályájának a megrajzolását a köteles tartozás lerovásának tekintsük.

A Kiss Ernő műve öt szakaszban tárgyalja Szemere pályáját. A *fejlődés évei*-ben elmondja Szemere származását, neveltetését és tanulmányait. Majd ismerteti Szemerének szülővármegyéje szolgálatában töltött idejét (szolgabíró, másodalispán) s követi működését. Megelevenednek előttünk a régi megyei kortesek, a bunkókrácia, de előttünk áll a világlátott reformer, Szemere is, ki a megyei életnek minden ágazatában üdvös újításokat hoz be és kezdeményez. S tekintélyben nőttön növekedve az országgyűlési reformoknak is egyik leglelkesebb és *legokosabb* sürgetőjévé válik. Mi sem bizonyítja egyéniségének gazdag tartalmát élénkebben, mint az, hogy az első felelős minisztériumnak belügyminisztere, majd a nemzet miniszterelnöke lett. És itt válik különösen érdekessé a Szemere szerepe. A Kossuth politikájának testestől-lelkestől híve, de élesen el tudja választani a személyt magától az ügytől. Jól tudja, hogy a nemzet ügye a Kossuth személyével áll vagy bukik. De azt is látja, hogy kicsinyes okok miatt gyakran nagyjelentőségű ügyek kárt szenvednek. A politikus hibáztathatja Szemerét, hogy nem szállott kellő eréllyel és őszinteséggel síkra Kossuthtal szembe. De viszont nagy kérdés marad az is: nem éppen ez a látszólagos hallgatás volt-e akkor a legokosabb eljárás? Vajjon nem ártott volna a nyilt föllépéssel magának az ügynek? Részemről sajnálom, hogy Kiss Ernő (tőle nem függő technikai okokból se) nem

terjeszkedett ki még részletesebben erre a viszonyra. E szűkszavuság miatt nem egy megjegyzése túlságosan éles. Vonzóan beszéli el szerzőnk a *száműzött* Szemere működését is. Az események igazat adtak neki Kossuthtal szemben, mert az alkotmány helyreállítása elsősorban *benső* okokból következett be s nem mint Kossuth reménylette: külső beavatkozásra. Szemere ekkor már élő halott. A nemzeti gyász, a családi csapások s az anyagi romlás megőrlik erejét s a fizikai kimulás nála is, mint a korszak annyi jelesénél már megváltás számba megy. A *művészről és emberről* nyujtott rajz zárja be a derék művet, amely egységes és világosan összefoglaló képet ad Szemeréről. De az összefoglalásból világosan kiemelkednek a maradandó értékű alkotások vagy ma is figyelmet érdemlő politikai gondolatok is. A művet tartalmi okoknál fogva a korszak vizsgálója nem nélkülözheti; de ugyancsak tartalmi és formai okoknál fogva az érett ifjúság számára is hasznos és tanulságos olvasmánynak tartom.

(Szászváros.) *Dr. Kristóf György.*

Beküldött könyvek és lapok.

Pascal gondolatai. *A Filozófiai Írók Tára, Alexander* Bernát és *Bánóczi* József kulturális jelentőségű vállalata egy kötetben kiadta Pascal leghíresebb művét, a *Gondolatokat*, olyan szemelvényekben, hogy az olvasó az író gondolatvilágáról lehetőleg teljes képet nyerjen, bevezetésül hozzáfüggesztvén Pascalnak: A tekintélyről a filozófiában c. értekezését. A fordítás, a jegyzetek s a Pascalról szóló tanulmány dr. *Nagy* József gondos és megértéssel teljes munkája. Az érdekes kötetet a Franklin-Társulat adta ki; ára 4 korona 80 f.

Magyar Dickens-életrajz. A budapesti egyetem angol tanára, dr. *Yolland* Artur, megírta Dickens életrajzát és munkásságának méltatását. A könyv az Olcsó Könyvtárban jelent meg a Franklin-Társulat kiadásában, ára 80 fillér.

A koronáért. *Coppée* drámája *Ábrányi* Emil művészi fordításában most jelent meg az Olcsó Könyvtárban. A füzetet a Franklin-Társulat adta ki; ára 60 fillér.

Parva syntaxis latina concinnata a *Bartholomaeo Bagossy*. Impensis et cura auctoris. Ára 1 korona. Kapható a szerzőnél Szatmáron.

Világkönyvtár. Ebben a Révai Testvérek (VIII. Üllői-út 18. sz.) kiadásában megjelenő gyüjteményben, mely annyi világhírű munkát tett már olcsó pénzen hozzáférhetővé, most *Franz Oppenheimer: Az állam* című könyve jelent meg, mely az állam szociológiájával foglalkozik és pedig nem közjogi elméletek alapján, hanem az állam keletkezésének a történelmi fejlődés során való kialakulásának kutatásával. A legrégibb időtől a nemzeti államok kiformálódásának küszöbéig mutatja meg Oppenheimer a gazdasági tényezők és az erőszak egyre működő hajtóerejét a népek sorsának a kialakításában. Ára tartós angol vászonkötésben 1 korona 90 fillér.

Balázs István dr: A magyar középiskolai oktatás reformja, különös tekintettel a természettudományi és nemzeti tantárgyakra. Budapest, Benkő. Ára 2 K.

Magyar Könyvtár. 671—672. Ibsen. *Ha mi holtak felébredünk.* Fordította Görögné Beke Margit. — 673. Szini Gyula. *Bolond könnyek.* Elbeszélések. 674—675. Anatole France. *Az ing.* Ford. Benedek Marcell. Egyes szám ára 30 f. Kapható minden könyvkereskedésben.

Uránia. Szerkesztik legifj. *Szász Károly* és *Mikola Sándor.* XIII. évf. 10. szám (október). Egyes szám ára 1 K. — **Akadémiai Értesítő.** Szerkeszti *Heinrich Gusztáv* főtitkár. 1912. október. — **Jó Pajtás.** Sebők Zsigmond és Benedek Elek gyermeklapja. Negyedévre 2 K 50 f. (Kiadóhivatal IV. Egyetem-u. 4. sz.) — **Nemzeti Nőnevelés.** Szerkeszti *Sebestyénné Stetina Ilona.* XXIII. évf. VII.—VIII. füzet (szept.—okt.). — **Turista Közlöny.** Szerkeszti *Moussong Géza.* XIX. évf. 9. füzet. — **Természet.** Szerkeszti *Balázs István* dr. 1912. szeptember, I. kötet, 7. füzet.

KRÓNIKA.

Címadományozások.

I.

Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére *Pintér Elek* tatai róm. kath. főgimnáziumi igazgatónak a tankerületi főigazgatói címet adományozom.

Kelt Bécsben, 1912. évi szeptember hó 16-én.

Ferenc József s. k.
Zichy János s. k.

II.

Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére *dr. Geréb József, Szijártó Miklós* és *dr. Pruzsinszky János* budapesti országos középiskolai tanárképző intézettel kapcsolatos gyakorló főgimnáziumi rendes tanároknak a középiskolai igazgatói címet adományozom.

Kelt Bécsben, 1912. évi szeptember hó 16-án.

Ferenc József s. k.
Zichy János s. k.

III.

Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére *György Lajos* losonczi áll. főgimnáziumi rendes tanárnak a középiskolai igazgatói címet adományozom.

Kelt Bécsben, 1912. évi szeptember hó 17-én.

Ferenc József s. k.
Zichy János s. k.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Nyisztor* János beregszászi áll. főgimnáziumi és *Turcsek* Tádé győri áll. főreáliskolai helyettes tornatanítókat jelenlegi állomásuk helyén rendes tornatanítókká kinevezte.

Áthelyezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Szabó* Ernő budapesti X. ker. kőbányai áll. főgimnáziumi r. tanárt a budapesti VI. ker. állami főreáliskolához áthelyezte.

Hubay Jenő jubileuma. November 3-án, vasárnap, délelőtt a magyar királyi zeneakadémia dísztermében *Hubay* Jenőnek, a nagy magyar hegedüsnek, kettős jubileumát ünnepelik: művészi pályafutásának negyvenedik, tanári működésének harmincadik évfordulóját. Az ünnepélyre a jubileum nagybizottságának elnökei: gróf *Apponyi* Albert, *Berzeviczy* Albert és *Mihalovich* Ödön lelkes hangú felhívást bocsátottak ki. Az ünnepélyen egyesületünk képviseletében *Gaal* Mózes, *Sajó* Sándor és *Lévay* Ede vesznek részt.

Temetésre szól az ének . . . Minél jobban távolodik az ember a kezdettől, annál többet gondol a végre. Jómagammal bizonyára többen vagyunk, akiknek a rúdja kifelé áll: nemcsak a szolgálatból, hanem az életből is. S bár a meglett ember maga rendesen nyugodtan néz a halál szemébe, mégis nyugtalanítja őt a *temetéssel* járó izgalom és gond, mely majd egyszer súlyosan nehezedik hátrahagyott szeretteinek gyenge vállaira. Éppenséggel nem kicsinylem a tanári özvegyek és árvák segítő egyesületének szociális jelentőségét, de úgy érzem, hogy az, amit ebben a néhány sorban szóvá akarok tenni, a család szempontjából szintén nagyjelentőségű.

Kérdem, vajjon azok a tisztelt kartársaim, akik családi, rokoni, baráti vagy akár csak felebaráti szeretetből a családfő elhúnytakor a temetés előkészületeinél kezére jártak a gyászoló özvegynek és a síró árváknak, arról milyen benyomásokat őriztek meg? Vajjon nem botránkoztak-e meg szintén a legkülönbözőbb temetkezési vállalkozók véget nem érő kilincselésén s nem döbbentek-e meg azon a lelketlen üzérkedésen, melyet azok, az amúgy is kétségbeejtő helyzettel visszaélve, a legnagyobb nyugalommal és a legridegebb számítással elkövetnek? Vajjon mitévő legyen a könnybe lábbadt özvegy, ha a temetkezési vállalkozó nyomtatott árjegyzékét azzal a szóbeli kommentárral kíséri: »Nagyságos asszonyom, ez a legolcsóbb »osztály«, de nem méltó az elhúnythoz; tessék a lakást, a lépcsőházat is bevonatni stb.« Ami megannyi 100 korona többletet jelent, mert a jó Isten tudja, hogy ezek az urak hány percentre dolgoznak. Vajjon a felravatalt férj és apa színe előtt kinek jutna ilyenkor eszébe alkudni?

Nem sokkal emberségesebb és egyuttal »praktikusabb«-e, ha ezt a keserves terhet levesszük az utódok válláról s eleve magunk igazítjuk el? Hát nem egyik része ez egyúttal az özvegyi ellátásnak s olyasmi, amiről akárhány nem-tanár ember is előre szokott gondoskodni? Kimondom hát, hogy valamiféle temetkezési biztosításra gondolok s anélkül, hogy ezúttal részletekbe bocsátkoznám, egyelőre a Közlöny útján szeretném a dolgot propagálni s hozzászólásokkal megvilágítani. A kérdés annyira — életbevágó, hogy bizonyára már vannak is ilyes vállalatok. Aki tud róluk, álljon elő s mondja meg, vajjon nekünk megfelel-e, hogy esetleg csatlakozhatnánk, beléphetnénk-e oda? Ha pedig nincs, tömörüljünk s csináljuk meg magunk. Gondolom, ha a kisebb-nagyobb életkor szerint évenként 10—15 koronát fizetnénk be erre a célra és akad néhány száz tag, akkor nyélbe lehetne ütni a dolgot. Esetleg szó lehetne arról is, vajjon a többi családtagokat ne biztosítsuk-e? Várjuk tehát az értékes, útbaigazító hozzászólásokat. *kf.*

A felsőbb leányiskolai tanárok és a VII-ik fizetési osztály.

Amikor a legutolsó közgyűlés alkalmával egyesületünk elnöke köszönetet mondott azért, hogy a középiskolai tanárság anyagi helyzetének javítását célzó státusrendezés a megigért terjedelemben befejezést nyert és hálás szavakkal emlékezett meg a státusrendezés eredményeiről: jelezte egyben azt is, hogy még lényeges és jogos kívánságok kielégítetlenül maradtak. Ezek közül egy olyan kívánságot említek itt fel, amely nem igényel nagyobb mérvű anyagi áldozatot és méltányosságánál fogva elodázhatatlan teljesítésre tart számot. Ez a felsőbb leányiskolai tanárok státusrendezésére vonatkozik, melynek végrehajtásánál az a furcsa eset történt, hogy bár az állami költségvetés indokolása előre megállapította a követendő elveket, éppen a felsőbb leányiskolák tanári státusánál kivételt alkottak és ezzel néhány tanárnak érdemetlenül érzékeny anyagi veszteséget okoztak.

Az 1911. évi költségvetés indokolása ugyanis egész határozottsággal és félre nem érthető módon kimondja, hogy a minisztérium a megkezdett státusrendezést a felsőbb leányiskolai rendes tanítónőkre nézve oly módon szándékozik végrehajtani, miként azt az állami polgári leányiskolák személyzeténél tervezi. Ezeknél pedig éppen úgy, mint a gimnáziumi és reáliskolai tanszemélyzet megharmadolásánál az igazgatók és rendes tanítók (tanítónők, illetőleg tanárok) *együttes létszáma* vétetik alapul. Ez azonban a felsőbb leányiskolák tanítónői státusánál nem történt meg, mert a felsőbb leányiskolák tanítónői létszámát megharmadolták anélkül, hogy az igazgatókat abba beszámították volna. Ha ennek a kedvező elbánásnak a tanítónők örülhettek és örülhetnek, nem úgy áll a dolog a tanári státusra nézve, amelyhez hozzákapcsolták az összes felsőbb leányiskolai igazgatókat, akik mindannyian állásuknál fogva a VII-ik fizetési osztályba tartozván, a

tanároknak megmaradó VII-ik fizetési osztályú helyeket lényegesen megapasztották.

Azért mert a felsőbb leányiskolák igazgatói személyzete és tanári személyzete heterogén elemekből áll, amelyeknek egyik részénél a középiskolai tanári képesítés, másikánál pedig csak a polgári iskolai tanítónői oklevél a kötelező és mert ezen különbözőségnél fogva a tanszemélyzetet — még női tagjaiban is — két csoportra osztották és ezzel bizonyos komplikált helyzet állott elő, mely még azzal is komplikálódik, hogy a VIII-ik fizetési osztályú helyeknek egy jó részét az oda nem tartozó internátusi igazgatónők töltik be: mindebből nem következik, hogy a státusrendező a nehézségeken egyszerüen úgy tegye túl magát, hogy a megoldások legkönnyebbikét válassza és ahelyett, hogy az igazgatókat a két csoport között arányosan felosztaná, rövidesen csak a tanárok csoportjához számítsa és ezzel őket a VII-ik fizetési osztályú helyeknek egy bizonyos számával megrövidítse.

Az 1909-iki költségvetést vévén alapul a tanári státus a felsőbb leányiskoláknál 71 tagból áll, a tanítónők csoportja pedig 104 tagból. Mindkét csoportnak van 19 igazgatója, akik közül *egy* központi szolgálatra van beosztva a minisztériumba és tulajdonképpen más költségvetési cím alá tartoznék. Minthogy azonban jelenleg ezt az igazgatót is a többi igazgatóval együtt egy státusba osztják be, a tanári és tanítónői együttes létszámban, 175-ben, minden 9 tanárra vagy tanítónőre 1—1 igazgató számítandó, vagyis a fentebbb említett két csoportban a *tanári csoport* 71 tanárral és 8 igazgatóval, összesen tehát a harmadolásnál alapul szolgáló 79 létszámmal jönne tekintetbe; a *tanítónők csoportja* pedig 104 tanítónőből és 11 igazgatóból állana és a 115-ös létszámmal lenne megharmadolandó.

Ilyen arányos megosztás mellett a 79-es létszámú tanári csoportból a VII-ik fizetési osztályba sorolandó 8 igazgató[1] és 18 tanár, a VIII-ik fizetési osztályba 26 tanár és a IX-ikbe 27 tanár. Ugyancsak az igazgatóknak arányos beosztása mellett a tanítónők csoportjába tartoznék 11 VII-ik fizetési osztályú igazgató és 27 VIII. fizetési osztályú tanítónő, akik együttesen megadják a 115-nek harmadrészét, a 38-at; a IX-ik fizetési osztályba soroltatnék 38 tanítónő és végül a X-ik fizetési osztályba a megmaradt 39.

Csakis az így végrehajtott státusrendezés tekinthető olyannak, amely a jogszerű méltányosság követelményeit kielégíti és a miniszter által hangoztatott és a többi tanári státusnál is következetesen végre is hajtott alapelveknek megfelel. Ha ebből kifolyólag a felsőbb leányiskolák tanárainak helyzete a mostaninál valamivel javul és ezen igazságos harmadolás következtében a VII-ik fizetési osztályba feljutó tanárok hányada emelkedik, azt külön kedvezménynek nem szabad tekinteni. Ez egyszerüen a tanárok anyagi helyzetének javítása, ami végső elemzésben az egész státusrendezésnek kimondott és hangosan

[1] Természetes, hogy az *igazgatók* státusában egy harmadrész a VI-ik fizetési osztályba tartozik, amire itt rövidség okáért figyelemmel nem voltunk.

hirdetett célja is volt. De viszont nem is szabadna és nem is fogják sérelemnek tekinteni, ha az igazgatói kar arányos beosztása folytán a tanítónőknek egyes fizetési osztályok szerinti számaránya a jelenleginél másképpen alakul, mert nem lehet a tanügyi kormányzatnak az a célja, hogy akármelyik státust is minden ok nélkül a másiknak a rovására és anyagi érdekeinek csorbításával meg nem érdemelt kedvezményben részesítse.

Újból és ismételten hangsúlyozzuk tehát, hogy a felsőbb leányiskolák tanszemélyzetének státusrendezésénél az igazgatóknak kizárólag a tanárok csoportjába való sorolása nemcsak méltánytalan eljárás, hanem ellenkezik a rendezés határozottan kimondott elvével is, hogy a *felsőbb leányiskolai státusrendezés igazságosan csak úgy oldható meg, ha az igazgatókat arányosan megosztjuk a tanárok és tanítónők két csoportja között.* Minden más netalán fölmerülő tervezet, mint amilyen az is, hogy az igazgatókat egészen külön státusban kellene kezelni, teljesen függetlenül a tanároktól, csak újabb bonyodalmakat idézne elő és a vele járó tekintélyes költségtöbbletnél fogva és azért is, mert más iskolák státusrendezésével kapcsolatban van, a felsőbb leányiskolai tanárok igazságos ügyét csak elodázná és eredményes megoldását kockáztatná.

* * *

Kiadtuk ezt a cikket egyrészt az írója iránt érzett tiszteletből, másrészt, mert a felsőbb leányiskolák státusrendezésénél mutatkozó nagy sérelmet magunk is látjuk és sürgős orvoslását a legmelegebben óhajtjuk s végül, mert alkalmat ad arra, hogy a státusrendezésnek egy nagy igazságtalanságára ismételten rámutassunk s annak megszüntetését szorgalmazzuk.

Az egész baj, amelyről ez a cikk szól, abból eredt, hogy az igazgatók külön státusát a felsőbb leányiskoláknál éppen úgy, mint a többi középiskolánál megszüntették s az igazgatókat a tanárok közé osztották be. Minthogy az igazgatók valamennyien legalább is a VII. fizetési osztályba tartoznak, nyilvánvaló, hogy a megharmadolásnál a tanárokat megillető magasabb helyek egy részét lekötik. Ilymódon nemcsak a felsőbb leányiskoláknak, hanem a gimnáziumoknak és a reáliskoláknak a tanárai is érzékeny és megokolatlan károsodást szenvednek. *Ezt csakis az igazgatói külön státusnak a visszaállításával lehet megfelelően helyrehozni.* Kétségtelen, hogy a felsőbb leányiskoláknál a kis létszámnál fogva szembetűnőbb a tanárok vesztesége, de egyszersmind világosabban is mutatja, hogy mennyire méltánytalanul bántak el a tanárokkal. Az orvoslásnak az a módja, amelyet a cikk ajánl, alkalmas ugyan arra, hogy egyeseket az őket igazság szerint megillető helyzetbe hozzon, de viszont másoknak a hátraszorítását eredményezi. Nekünk tehát ezzel szemben a megoldásnak azt a módját kell sürgetnünk, amely az igazságnak megfelel, senkit sem károsít meg s a többi státusnál is megszünteti a mostani beteg állapotot.

A felsőbb leányiskoláknál előállott szomorú és tovább valóban tarthatatlan helyzet, amelyet már illetékes helyen is felismertek,

kötelességünkké teszi, hogy valamennyi középiskolánál az igazgatói külön státus visszaállításának elodázhatatlan voltára rámutassunk s ennek éppúgy, mint a mindenkori létszámra kiterjedő megharmadolásnak legalább is az 1914-ik évi költségvetésbe való beleillesztését kérelmezzük.

A VI. fiz. osztályba kinevezett középiskolai igazgatók beszámítható működési pótléka.

Az 1913. évi költségvetés indokolásának 55. lapján ez az elvi természetű kijelentés olvasható:

»Amennyiben a korpótlékaik beszüntetése mellett a VI. fizetési osztályba kinevezett középiskolai igazgatóknak, az ebben a fizetési osztályban bekövetkező nyugdíjaztatásuk idejében élvezett beszámítható javadalmazásuk kisebb lenne, mint amilyet a VII. fizetési osztályban való megmaradásuk esetén a netalán még esedékessé váló magasabb személyi, illetve korpótlékaikkal együtt elértek volna: az általuk élvezett 600 K. működési pótléknak azon része, mely az ekként mutatkozó különbözettel felér, — nyugdíjazás esetén — nyugdíjba beszámítható javadalomnak fog tekintetni.«

E hosszú mondat a maga *be*szüntetéses germanizmusával mindössze annyit biztosít, hogy a VI. fiz. osztályba előléptetett igazgatónak nem lehet kisebb a nyugdíja, mint ha a VII-ben maradt volna. Fájdalom, a korpótlékoknak a VI. fizetési osztályban való meghagyásáról nincs szó, pedig arra rövidebb mondat is elég lett volna.

Középiskola-e a felsőbb leányiskola?

E kérdésre vonatkozólag Székesfehérvárról a következő hozzászólást kaptuk: E Közlöny folyó évi harmadik számában a fenti cím alatt megjelent sorokra legyen szabad — a tisztánlátás céljából — a tanárság becses tudomására hoznom a következőket.

Székesfehérvár városi tanácsa önmagát becsülte meg legszebben, amidőn azt a tanárt választotta meg a felsőbb leányiskolájához igazgatónak, aki *34 éven át* lelkes buzgalommal és nagy ügyszeretettel dolgozott a város *leánynevelése* terén. Inkább örülni és nem »felebbezni« kellene a méltányosság eme — úgyis elég ritka — diadalán; örülni, hogy az oly nehéz s ennyi éven át végzett tanári munkát, az egyetlen neki járó, kitüntetés érte.

A felsőbb leányiskola egész tanártestülete — melynek fele középiskolai tanár! — teljes erejével és egyhangú lelkesedéssel foglalt állást a tanácsnál a megválasztott érdekében. Mekkora harmónia jele és mily nagy jövőbeli együttérzés és kollegiális szeretet biztos záloga ez! Örülni kell tehát, ha a nevelés sikerességének ez alapvető értéke megvan valahol, hisz úgyis oly sokan és oly sokszor panaszkodnak hiánya miatt.

A közvélemény sem lehet a tanárság előtt mellékes tényező, ha komolyan akarja a család és az iskola barátságos együttműködését, amit annyira fontosnak mond. Már pedig itt a közvélemény határozottan és erősen a megválasztott mellett nyilatkozott meg s a választás közmegnyugvást keltett városszerte.

Egy fejlődésben levő iskola jövőjére nézve ezek lényeges tényezők, amelyek bizonyára képesek is lesznek reperálni a *formán* ejtett sérelmet.

Karácsonyi kirándulás a Magas-Tátrába és Kassára. A Magyar Tanítók Turista Egyesülete elnöksége a karácsonyi szünidőben Tátra-Lomniczra társas utazást rendez. Indulás Budapestről december hó 26-án reggel 9 ó. 35 p-kor. Érkezés Tátra-Lomniczra aznap este. Tartózkodás, kirándulások Tátrafüredre, Tarpataki vízeséshez, szánkó- és bobszlei-sport. Indulás január 1-én Kassára. A dom, Rákóczi sírjának megtekintése. Másnap a Rákóczi-múzeum és az áll. javítóintézet megtekintése. Elutazás. Budapestre érkezés január 2-án 10 ó. 50. A részvételi díj az összes költségek beleszámításával személyenkint 112 korona. Ebben foglaltatik: a vasúti jegy (féljegy kedvezménnyel), szállás, ellátás, Tátrai villamos költsége, borravalók. A szeszes ital ára nincs beleértve. Jelentkezni december 5-ig kell a titkárnál Tas József Budapesten, VI., Lehel-utca 16. a kirándulás vezetőjénél. A jelentkezéssel egyidejüleg 10 K-át kell beküldeni Gyuris Géza pénztárosnak Budapest, VII., Hernád-utca 42—44. A részvételi díjat csekken december 20-ig kell beküldeni. Részt vehet elsősorban egyesületi tag, azonkívül tanítók, tanárok és azok családtagjai. A határidőn túl semmiféle jelentkezésnek helye nincs.

Bizottság a szünidei kirándulások stb. rendezésére. Liebermann Leó dr. a közegészségtan professzora és Juba Adolf dr. egyet. magántanár egy üdvös mozgalmat kezdeményeztek, melynek szép jövőt szeretnénk jósolni. Mert nem nehéz belátni, hogy a tanulóifjuságnak szünidei gondozása elsőrendű egészségügyi, társadalmi és pedagógiai tényked és. Ez a fiatal bizottság főleg a szünidei kirándulásuk rendezése körül buzgólkodik s már e nyáron életjelt adott magáról. Eredményes működést fejt ki ezen a téren már négy év óta a »Vándordiák« című egyesület, mely az idén is két nagyobb kirándulást szervezett Erdélybe és a Vág völgyébe. Hogy azonban számbavehető eredményről szólhassunk, a heti vagy napi kirándulásokat a tanulók tömegeire kellene kiterjeszteni, továbbá alkalmas vezetőkről és felügyelőkről, az erkölcsi támogatás mellett anyagi eszközökről és könnyen hozzáférhető utazási kedvezményekről gondoskodni stb. stb. Az ezen fontos ügy iránt érdeklődőknek kis tábora a napokban értekezletre gyült össze, mely a bizottság programmjának szabatos meghatározására és a végleges szervezés ügyében a következő tanférfiakból és orvosokból áll bizottságot küldte ki: Bihari, Bély, Demjén, Gerlóczy, Juba, Kemény, Mosdósy, Pákozdy, Sziklás. A középiskolai tanárságnak ugyancsak kötelessége, hogy ezen életrevaló mozgalom

iránt melegen érdeklődjék s bízunk benne, hogy Egyesületünk, mely megteremtette a *szünidei fürdőkonviktusokat*, a bizottság munkálataiban kiveszi majd az őt jog és kötelesség szerint megillető részt.

Álljon itt még néhány adat az ifjuság kirándulásait illetőleg. A Magyar Tanítók Turista Egyesülete az elmult nyáron 56 kirándulást rendezett, amelyeken 1090 tanuló vett részt bővebbet (l. Gyermekvédelmi Lap, 1912 szept., 126. lap). A hazai felső kereskedelmi iskolák részéről szervezett tanulmányi és egyéb kirándulásokat felsorolja a »Kereskedelmi Szakoktatás« (1912 szept., 20—21. lap). Említsük meg végül, hogy a bpesti református keresztyén ifjusági egyesület serdülő alosztályának 83 tagja mostanában megalakította a cserkésző fiuk *(boys scouts)* első magyar csapatát.

A Reáliskolai Utasítások. A Trefort idejében 1879-ben kiadott gimnáziumi tantervhez az utasítások 1880-ban (1 év) jelentek meg, az 1884-ben kiadott reáliskolai tanterveket pedig 1886-ban (2 év). A ma érvényben levő, ú. n. revideált tanterveket mindkét középiskola részére Wlassics minisztersége alatt 1899-ben adták ki. A gimnáziumi utasítások megjelentek 1903-ban (4 év), a reáliskolaiak most 1912 vége felé. Minthogy a tanterv és az utasítások kibocsátása óta éppen 13 esztendő telt el, itt valóságos pedagógiai eseménnyel van dolgunk, mely a krónikást hálás kiaknázásra csábíthatná. Hisz még a laikus előtt is nyilvánvaló, hogy a magyar középiskola ezen Lucaszékének felette tanulságos históriája lehet s kell, hogy valami titkos okát sejtse annak, hogy ezt a pedagógus Nibelungkincset oly sokáig és oly féltékenyen őrizték állítólag évek óta készen valamely félreeső raktárban. De akármint történt is, most örüljünk, hogy az utasítások végre minden protekció nélkül is hozzáférhetőkké lettek és ismerjük el hálásan azt a ritka bőkezűséget, mely minden tanárnak juttat belőlük egy-egy ingyenpéldányt.

Ezúttal nem foglalkozunk érdemlegesen az 527 lapra terjedő munkával, melyhez, tudjuk, temérdek fáradság és költség tapad. Szakszerű hozzászólásokban, reméljük, nem lesz hiány. Most csak a kibocsátó rendeletnek néhány jellemző mondatát ragadjuk ki. Az utasítások »a reáliskolai tanítás tervének *kiegészítő részét*« teszik; »*teljesen újak* a francia nyelvről, az ábrázoló geometriáról és a kémia-ásványtanról szóló fejezetek«, a miniszter úr elvárja, »hogy az utasítások útbaigazító figyelmeztetéseit a tanári testületek *megszívleljék*«. Helyes, de kérdem: miért kellett akkor 13 évig a tantervnek erre a *kiegészítő részére* bennünket várakoztatni és vajjon hogyan folyhatott a munka főleg azokban a szakokban (francia stb.), melyek tekintetében *teljesen újak* az utasítások? S nem kell-e attól tartani, hogy a tanárság, miután 13 éven át arról győződött meg, hogy utasítások nélkül is »megy a dolog«, most nem igen fogja érezni azok *megszívlelésének* szükségét? Semmi kétség: ezek a kérdések és kételyek mind jogosultak, de épp oly bizonyosra veszem azt, hogy a reáliskolai tanárság nem éri be ezekkel a negativ tanulságokkal, hanem hiva-

tásának tudatában és az iskola szeretetétől áthatva, igenis komolyan tanulmányozni fogja az új utasításokat s azoknak szakszerű tanításait állandóan egybevetve az iskolai gyakorlat tanulságaival, a pozitiv továbbfejlesztő munka terére fog lépni. Jobb későn, mint soha.

kf.

A neuchâteli egyetem. A mindent magához ragadó nemzetközi mozgalom felette érdekes jelenséget érlelt meg. A főiskolák régi univerzális rendeltetésük nem csupán a tudományok egyetemessége dolgában nyilatkozik meg, hanem mind szélesebb körre terjesztik befogadóképességüket. Még nem is oly régen, legfeljebb két évtizede, hogy a nevesebb külföldi egyetemeken életbe léptették a szünidei tanfolyamokat, melyek jórészt külföldi látogatókra számítottak. Ma pedig már a téli tanfolyamokat is kezdik nemzetközien szervezni. Nem Párisról szólunk, mely mindenha nemzetközi volt s ahol ismételve s legújabban is az orvosi fakultáson erélyes mozgalom tört ki a nemzetköziség túltengése ellen — hanem a neuchâteli egyetemről, melynek hozzánk beküldött tanrendje kifejezetten foglalkozik a külföldi hallgatókkal. Így pl. bár az előadások nyelve a francia, a jogi fakultáson, a németországi hallgatók érdekében létrejött megállapodás értelmében, az előadások egy része *német* nyelven folyik. Sőt egy *magyar* nyelvű nyomtatványon ismertetik az egyetem szervezését és a különböző fakultások nyujtotta képesítéseket. A prospektus végén pedig szó szerint ezt olvassuk:

Patronage-bizottság. — A neuchâteli egyetemen Dubied tanár elnöklete alatt a magyar diákok pártját fogó bizottság alakult, amely bárkinek szívesen szolgál felvilágosítással úgy a tanulmányi rendet, mint a lakásviszonyokat, ellátást, penziók ajánlását stb. illetőleg. Megkeresések a következő címre intézendők: Monsieur le professeur Arthur Dubied, Président du Comité de patronage des étudiants hongrois. Neuchâtel, Université.

Bizonyára nem tévedünk, ha ezt a kiváló figyelmességet hazánkfiának, dr. *Máday* Andornak javára írjuk, aki a neuchâteli egyetemen a jogbölcselet és a szociális törvényhozás rendkívüli tanára s az idén a jogi fakultáson a jogbölcseletről és a békemozgalomról tart előadásokat. A jelzett kedvező körülmények bizonyára buzdítóan fognak hatni a külföldi egyetemekre zarándokló magyar ifjakra.

Ösztöndíj-pályázat. Az Orosz Antónia iskolai alapítványnál a főiskolai hallgatók részére rendszeresített két, egyenkint 500 koronás és a középiskolai hallgatók részére rendszeresített három évi 400 koronás ösztöndíj a folyó 1912/13. tanévtől kezdve betöltés alá kerül. Ezeknek az ösztöndíjaknak élvezetére hajdudorogi illetőségű, becsületes szülőktől származó közép- és felső tanintézeteket látogató, szegénysorsú, szorgalmas jó előmenetelű és jó magaviseletű ifjak jogosultak valláskülönbség nélkül. Az ösztöndíj elnyerése iránt a kellően felszerelt kérvények a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez címezve, a főiskoláknál az illetékes kar dékánjánál — illetve a műegyetem rektoránál —, a középiskoláknál a tanintézeti igazgatóságnál, 1912. október hó 30-ig nyujtandók be.

GYÁSZROVAT.

Kondor József a csurgói református főgimnázium ny. tanára hosszas szenvedés után Budapesten életének 55-ik évében elhúnyt.

Rózsahegyi János kegyesrendi gimnáziumi ny. igazgató életének 50-ik évében Privigyén meghalt.

Prékopa István a rozsnyói ág. hitv. ev. főgimnázium rendes tanára életének 50-ik, tanári működésének 12-ik évében hosszas szenvedés után Budapesten meghalt.

Dr. Prém József, a Petőfi-Társaság r. tagja, a budapesti V. ker. m. kir. állami főreáliskola nyug. tanára, tevékeny életének 62. évében, amelyből 28 évet a tanári pályán töltött, miután két évvel ezelőtt már súlyos betegen nyugalomba vonult, hosszú és fájdalmas szenvedés után meghalt.

Prém József Pesten született 1850-ben március 7-én. Gimnáziumi tanulmányai befejeztével nevelő és magántitkár lett Perczel Móric honvédtábornok házában. Majd a bécsi egyetemen művészettörténettel foglalkozott, amely tanulmányait Párisban folytatta. Hazatértekor résztvett az Iparművészeti Múzeum legelső rendezésében, mire Trefort kultuszminiszter kiküldte külföldre. Két éven át foglalkozott művészettörténeti tanulmányokkal Münchenben, Velencében, Firenzében és Rómában. Az 1876-iki évben átvette a Veszprém című lap szerkesztését. Utóbb titkára lett az Országos Képzőművészeti Társulatnak, azután a Fővárosi Lapokhoz szegődött belső munkatársnak. 1880-ban bölcsészetdoktori, két évvel később pedig tanári oklevelet szerzett és azóta a legutóbbi évekig működött a tanári pályán.

Egész fiatalon — tizennyolc éves korában — lépett fel az irodalomban versekkel. Az első kisérletek után szakadatlanul írt tárcát, regényt, novellát, színdarabot, kritikát és művészeti tanulmányt. Munkái: Külföldi költőkből (műfordítások 1872), Edith története (regény 1876), Költemények (1883), Eljegyzés után, Bertalan szerelme (két elbeszélés 1887), Cseress Gábor (regény 1889, a Kisfaludy-Társaságtól dicséretet nyert), Rozsdás címerek (regény 1890), Elbeszélések (1890). Népszerűsítő irodalmi és művészettörténeti dolgozatok, Bosnyák Anna (tragédia 1896, elnyerte az Akadémia Telekidíját), A boldogító (vígjáték, szinrekerült 1880-ban Budán), Adorján báró (színmű, 1898-ban a Nemzeti Színház Porzsolt-pályázatán ezer koronás jutalmat nyert), A vándormadár (színmű 1899, a kolozsvári Nemzeti Színház pályázatán díjat nyert; bemutatóra került a Budai Szinkörben). Legutolsó színpadi alkotása a Helikoni ünnep című színjáték volt, amelyet sikerrel adott elő a Nemzeti Színház. Esztétikai könyvei közül a legjelentősebb a Képzőművészetek története.

Gallé Gábor az eperjesi kir. kath. főgimnázium ny. tanára, ki 32 évet meghaladó munkásságából 28 évig volt azon intézet tanára, június 1-től pedig nyugalomban élt, hosszas szenvedés után, életének 56-ik évében Eperjesen elhunyt.

A M. KIR. ÁLLAMVASUTAK TÉLI MENETRENDJE.

A vonatok INDULÁSA Budapest nyugoti p. u.-ról.

Délelőtt

vonat-szám	óra	perre	vonat neme	hová
154	5	05	sz. v.	Vácz
152	5	15	»	Rákospalota-Ujpest
122	5	25	»	Érsekujvár
718	5	40	»	Szeged, Szolnok
4102	6	00	»	Esztergom
156	6	20	»	Rákospalota-Ujpest
6502	6	35	»	Lajosmizse, Kecskemét
102	6	50	k. ost. ex. v.	Wien, Páris, Ostende
506	7	00	gy. v.	Segesvár, Stanislau
1402	7	05	»	Zsolna, Berlin
104	7	55	»	Nagyszombat, Wien
158	8	00	sz. v.	Dunakeszi-Alag
708	8	10	gy. v.	Orsova, Báziás
712	8	40	sz. v.	Temesvár, Karánsebes
134	8	45	»	Nagymaros
4104	9	05	»	Esztergom
114	9	15	»	Wien, Berlin
160	9	45	»	Rákospalota-Ujpest
162	11	00	»	Rákospalota-Ujpest
6504	11	10	»	Lajosmizse, Kecskemét
116	12	00	»	Wien

[1]) Csak vasár- és ünnepnapokon bezárólag november 10-ig közlekedik.
[2]) Vasár- és ünnepnap előtti hétköznapokon közlekedik.
[3]) Minden kedden, csütörtökön, pénteken és vasárnapon közlekedik.
[4]) Minden hé fön, szerdán és szombaton közlekedik.

Délután

vonat-szám	óra	perre	vonat neme	hová
164	12	05	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
714	12	10	»	Szeged
1404	12	20	gy. v.	Zsolna, Berlin
138	12	25	sz. v.	Nagymaros
4106	12	30	»	Esztergom
166	1	00	»	Rákospalota-Ujpest
4140[1])	1	05	tvsz.	Piliscsaba
168	1	30	sz. v.	Dunakeszi-Alag
4108	1	50	»	Esztergom
106	2	00	gy. v.	Wien, Páris
504	2	05	»	Szatmár-Németi, Brassó
126	2	10	sz. v.	Párkány-Nána
170	2	15	»	Rákospalota-Ujpest
4110	2	20	»	Esztergom
108	2	30	gy. v.	Wien
120	2	35	sz. v.	Galánta
704	2	40	gy. v.	Bukarest, Báziás
722	2	45	sz. v.	Czegléd
6506	2	50	»	Lajosmizse, Kecskemét
140	3	55	»	Nagymaros
174	4	10	»	Rákospalota-Ujpest
716	4	30	»	Szeged
110	5	15	gy. v	Wien
142	5	20	sz. v.	Nagymaros
724*b*[2])	5	40	»	Czegléd
176	5	50	»	Rákospalota-Ujpest
128	6	00	»	Párkány-Nána
724*a*	6	10	»	Czegléd
144	6	15	»	Nagymaros
724	6	35	»	Czegléd, Ócsa
4114	6	40	»	Esztergom
726	6	45	»	Czegléd, Szolnok
1406	6	50	gy. v.	Pozsony, Zsolna, Berlin
130	6	55	sz. v.	Párkány-Nána
178	7	10	»	Rákospalota-Ujpest
728	7	35	»	Czegléd
6508	7	40	»	Lajosmizse
132	8	00	»	Vácz
710	8	05	»	Bukarest, Báziás
182	8	15	»	Dunakeszi-Alag
1408	8	40	»	Zsolna, Berlin
118	9	30	»	Wien, Páris
502	9	35	gy. v.	Bukarest, Stanislau
184	10	00	sz. v.	Dunakeszi-Alag
706	10	15	gy. v.	Szeged, Báziás, Bukarest
720	10	50	sz. v.	Kiskunfélegyháza
4116	11	10	»	Esztergom
902[3])	11	20	k. ost. ex. v.	Belgrád, Konstantinápoly
702[4])	11	30	»	Bukarest, Konstantinápoly
146	11	35	sz. v.	Nagymaros

A vonatok indulása Buda-Császárfürdőről.

4002	5	55	sz. v.	Esztergom	4006	12	15	sz. v.	Esztergom
4004	8	54	»	Esztergom	4040[1])	12	57	»	Piliscsaba
					4010	2	11	»	Esztergom
					4012	6	13	»	Dorog
					4016	11	03	»	Esztergom

A M. KIR. ÁLLAMVASUTAK TÉLI MENETRENDJE.

A vonatok ÉRKEZÉSE Budapest nyugoti p. u.-ra.

Délelőtt					Délután				
vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan	vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan
151	5	05	sz. v.	Dunakeszi-Alag	165	12	50	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
723	5	25	»	Czegléd	137	1	20	»	Nagymaros
725	5	35	»	Czegléd	703	1	25	gy. v.	Bukarest, Báziás
4103	5	50	»	Esztergom	103	1	40	»	Páris, Wien
133	5	55	»	Nagymaros	503	1	50	»	∫Tövis, Kolozsvár,
725*a*	6	00	»	Czegléd					\Szatmár-Németi
153	6	05	»	Rákospalota-Ujpest	167	1	55	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
6507	6	10	»	Lajosmizse	4111	2	05	»	Esztergom
721	6	20	»	Szolnok, Czegléd	169	2	40	»	Dunakeszi-Alag
901[1])	6	25	k. ost. ex.v.	∫Konstantinápoly, \Belgrád	171	3	00	»	Rákospalota-Ujpest
					6503	3	40	»	Kecskemét, Lajosmizse
701[2])	6	30	»	∫Konstantinápoly \Bukarest	713	4	05	»	Temesvár-J., Szeged
					139	4	10	»	Nagymaros
135	6	35	sz. v.	Nagymaros	4113	5	05	»	Esztergom
1407	6	40	»	Berlin, Zsolna	175	5	15	»	Rákospalota-Ujpest
4105	7	10	»	Esztergom	121	5	45	»	Érsekujvár
709	7	15	»	Bukarest, Báziás	115	5	55	»	Wien, Berlin
125	7	20	»	Párkány-Nána	1403	6	20	gy. v.	Berlin, Zsolna
727	7	25	»	Czegléd	177	6	30	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
501	7	30	gy. v.	∫Bukarest, Kolozsvár, \Máramarossziget	707	6	35	gy. v.	Orsova, Báziás
					105	6	40	»	Wien
157	7	40	sz. v.	Vácz	107	7	10	»	Wien
6501	7	50	»	Kecskemét, Lajosmizse	711	7	45	sz. v.	Báziás, Temesvár
155	7	55	»	Rákospalota-Ujpest	179	8	00	»	Rákospalota-Ujpest
127	8	05	»	Párkány-Nána	4117[3])	8	15	»	Piliscsaba
4107	8	15	»	Esztergom	143	8	20	»	Nagymaros
113	8	20	»	Paris, Wien	131	8	55	»	Párkány-Nána
719	8	40	»	Kiskunfélegyháza	109	9	05	gy. v.	Wien
129	8	45	»	Nagymaros	6505	9	30	sz. v.	Kecskemét, Lajosmizse
159	9	10	»	Dunakeszi-Alag	181	9	35	»	Dunakeszi-Alag
705	9	25	gy. v.	Szeged	1405	9	45	gy. v.	Berlin, Zsolna
1401	9	40	»	Berlin, Zsolna, Pozsony	505	9	55	»	∫Segesvár, \Kolozsvár, Stanislau
4109	9	55	sz. v.	Esztergom					
161	10	30	»	Rákospalota-Ujpest	4115	10	00	sz. v.	Esztergom
715	10	45	»	Szeged	145	10	25	»	Vácz
119	11	25	»	Galánta	6513	10	30	»	Ócsa
163	11	50	»	Rákospalota-Ujpest	117	10	35	»	Wien
					717	11	00	»	Temesvár, Báziás
					101	11	05	k. ost. ex.v.	∫London, Ostende, \Páris, Wien
					185	11	25	sz. v.	Dunakeszi-Alag

[1]) Érkezik minden kedden, szerdán, pénteken és vasárnapon.
[2]) Érkezik minden hétfőn, csütörtökön és szombaton.
[3]) Vasár- és ünnepnapokon bezárólag november 10-ig közlekedik.

A vonatok érkezése Buda-Császárfürdőbe.

4001	5	30	sz. v.	Dorog	4011	2	10	sz. v.	Esztergom
4005	7	16	»	Esztergom	4013	5	20	»	Esztergom
4007	8	20	»	Esztergom	4017[2])	8	21	»	Piliscsaba
4009	10	04	»	Esztergom	4015	10	07	»	Piliscsaba

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

☛ Kérjük a tagdíjak beküldését!

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint *a tagdíj december 31-ig fizetendő.* A 17. pont szerint pedig, aki valamely körnek tagja, a tagdíjat az illető kör pénztárosánál, aki pedig nem tagja valamely körnek, egyenesen az egyesület pénztárosának fizeti. A tagdíjfizetés az utóbbi esetben legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, mellyel a t. tagok a tagdíjat az ott helyben levő postahivatalnál az egyesület javára *teljesen díjtalanul* fizethetik be. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve. A tisztelt előfizetők az előfizetési díjat szintén a befizetési lappal fizethetik. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat minél előbb befizetni szíveskedjenek.

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912. június 7-től szept. 20-ig tagsági díjat fizettek:

1912/3-ra: Ágner Lajos, Baumgartner Alajos (5 K), Bittenbinder Miklós (Szeged), Bodrossy Lajos (0·50), dr. Bozóky Endre, Buda László, Fekete Jenő, dr. Finászy Ernő, dr. Geréb József, Goldziher Károly (5 K), dr. Görög Imre, dr. Gyulay Aladár (2·50), Jósa János, Kemény Ferenc VI. ker. főr.), Király Emma, Kronberger Ede, Lehótzky Pál, Magdics Gáspár, dr. Molnár Samu (I.), Neumann Jenő, Németh József, dr. Papp Dezső, Scherer Lajos (5 K), Szőke Béla, Szőts Gyula (1 K), dr. Tóth György, dr. Vargha György, Vida Sándor (5 K), dr. Vikol János, Wigand János.

Előfizettek:

1912/13-ra: Kecskeméti r. kat. főgimn., szombathelyi prém. főgimn., újverbászi főgimn.

Budapest, 1912. szeptember 20.

(I.) = I. fele.
(II.) = II. fele.

Müller József,
egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.)

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912. június 7-től szept. 20-ig felvételi díjat fizettek:

Dr. Aczél József, Aranyné dr. Balog Szidónia, Balkányi Ernő, Bucsy István, Cocanu Simon, Fekete Jenő, Hámos Nándor, dr. Kovács Géza, Kucsera Bezső, Láng Sándor, dr. Mosánszky Jenő, Pethe Ferenc, Sallay Géza, Szentmártoni Kálmán, Székely Jenő, Szidon G. Károly, dr. Zemplén Győző.

Budapest, 1912. szeptember 20.

Müller József.
Rados Ignác.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912 szept. 20-tól október 19-ig felvételi díjat fizettek:

Békési Gyula (Jászberény), dr. Blaskovits Ferenc, Boltizsár József, Csukovits Sándor, Fábián János, Fülöpp Jenő, Gaal Pál, Gerő László, dr. Grósz József, Gulovics Tivadar, Harsány Lajos, Hemző Lajos, dr. Jámbor György, Járosy Dezső, Kartmann Rudolf, Kiss Jenő, Klein Magdolna, Kolozsvári Aladár, dr. Kovács István (Temesvár), Kulcsár Gyula, dr. Magyar Győző (Pozsony), Malatinszky Gyula, Martin Aurél, Márton Nándor, Mikolik Imre, Orbán Károly, Révay József, Steidl József, Szabó Károly, Szalai Károly, Székely József, dr. Vörös István, Zwickl Pál.

Budapest, 1912. október 19.

Müller József, Rados Ignác.

FEIWEL LIPÓT UTÓDAI FEIWEL MÓR és :: :: ZAITSCHEK JAROMIR

Első magyar kir. szabad. iskolapad-gyár

Mindennemü **iskolapadok,** iskola- és óvo iaberendezési butorok, tornaszerek és szabad. gyermekpadoknak gyártása.

23 éremmel kitüntetve, 600 iskolában alkalmazva. — Költségvetésekkel készséggel szolgálunk. Alapitva 1846

Budapest, IX., Ipar-utcza 4. sz.

MARX ÉS MÉREI

TUDOMÁNYOS MŰSZEREK GYÁRA

Telefon: 21—06. **BUDAPEST, VI., BULCSU-U. 7.** Telefon: 21—06.

Készit saját gépgyártelepén mindennemü fizikai, kémiai, geometriai müszereket; vegyi fülkét, előadóasztalt, elsörangu = vetitőgépeket. =

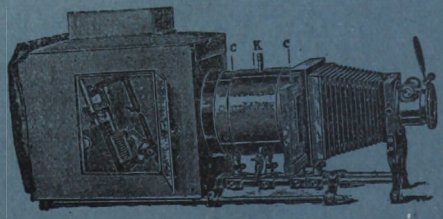

Illusztrált árjegyzékek dijtalanul küldetnek

100 MUNKÁS. 16 HP.

Magyarország legnagyobb fizikai tanszergyára!!!

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *5. szám.* *1912. november 7.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI

TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Tanárok küldöttsége a miniszterelnéknél. I. A memorandum. II. Tisztelgés a pénzügyminiszter úrnál. III. Tisztelgés a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnál. IV. Tisztelgés a miniszterelnök úrnál. V. A végrehajtó-bizottság ülése. *Szilágyi* Sándortól. (225. l.) — A tanárok szolgálatbalépésének ideje. *Dr. Schmidt* Mártontól. (239. l.) — *Közgyülési előadások.* A tízperces tornáról. *László* Gyulától. (243. l.) — Az infinitezimális számítás bevezetésének kérdése. *Rátz* Lászlótól. (250. l.) — *Egyesületi élet.* Kassai kör. *Dr. Erdélyi* Lajostól. (252. l.) — Nagyváradi kör. *Kovács* J. Kandidtól. (255. l.) — Kolozsvári kör. I—II. *Biró* Venceltől. (256. l.) — *Krónika.* Tanárok Özvegyeit és Árváit segítő Országos Egyesület. *Németh* Józseftől. (258. l.) — Státusrendezés. (262. l.) — Nem tárgyalják a nyugdíjjavaslatot. (263. l.) — Hubay Jenő jubileuma. (264. l.) — Fölhívás és kérelem köreinkhez. Hofer Károly szobra. Kinevezések. A temetkezési ügy. *kf.*-től. (265. l.) — Középiskola-e a felsőbb leányiskola? (267. l.) — Nyugdíj és egészség. (268. l.) — Iskolalátogatók. A drezdai rajztanítási kongresszus és a magyarok. *Dr. Székely* Györgytől. (269. l.) — Pályázatok. — Gyászrovat (Szappanos Péter, dr. Bagyary Simon. 270. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA

1912

A KÖZÉPFOKÚ ISKOLÁK EGYSÉGES ATLASZA A

KOGUTOWICZ FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

TIZEDIK KIADÁSA

Most jelent meg és **hatvannégy főtérképet** tartalmaz. 16 térképpel bővült.

ÁRA 2 KORONA 50 F.

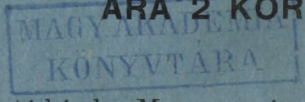

Új térképek: Magyarország részlet-térképei: **Északnyugati Kárpátok, Északkeleti Kárpátok, Erdélyi Medence, Nagy Alföld, Dunántúl, Dráva-Száva köze** 1 : 1,500.000 méretben. **Magas-Tátra** 1:150.000. **Fiume** 1:19.000. **Magyarország mezőgazdasági térképe** 1 : 5,000.000. **Magyarország csapadék-térképe,** továbbá **Földközi tenger** 1 : 10,000.000. Ezenkívül **Észak-** és **Dél-Amerika** külön hegyvízrajzi és politikai térképei, a **Gyarmatok és Világforgalom** térképe. Szíves figyelmébe ajánljuk a folyó év október hó 1-én megjelenő **képes nagy árjegyzékünket.** Az iskolai falitérképeket beszerzésük megkönnyítéséül azokat csoportosítottuk és egy-egy csoport rendelése esetén nagy kedvezményt nyujtunk.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R.-T.

Budapest, V., Rudolf-tér (Margit-híd, pesti hídfő).

XLVI. évfolyam. 5. szám. 1912. november 7.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Aldás-u 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön

TANÁROK KÜLDÖTTSÉGE A MINISZTEREKNÉL.

A kongresszus végrehajtó-bizottsága — amint már megírtuk — október hó 12-én tartott ülésében elhatározta, hogy a *III. Középiskolai Tanári Kongresszus* összehívása előtt memorandummal fordul a miniszterekhez, amelyben kifejti álláspontját a nyugdíjtörvény-javaslattal szemben.

A memorandum — *Szilágyi Sándor* munkája — a törvényjavaslat benyujtójához, a pénzügyminiszter úrhoz van intézve. Ugyanazt a memorandumot azonban a kilenc tagú küldöttség — megfelelő kisérőirattal — átnyujtotta a miniszterelnök úrnak, valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak is.

A küldöttség egy időben tett lépéseket a miniszter uraknál a kihallgatás kieszközlésére s a nyert értesítéseknek megfelelően október hó 24-én déli 12 órakor a pénzügyminiszter úrnál; október hó 25-én d. u. 4 órakor a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnál s utána *Balogh Jenő* államtitkár úrnál; október hó 27-én d. e. 10 órakor pedig a miniszterelnök úrnál tisztelgett.

A küldöttség ezzel eleget tett megbizatásának s a november hó 2-án d. e. 10 órakor tartott végrehajtó-bizottsági ülésen beszámolt eljárásának eredményéről.

A végrehajtó-bizottság tudomásul vette a történteket s tekintettel arra, hogy időközben a törvényjavaslatnak képviselőházi tárgyalását későbbre halasztották, a további lépések megtételét erre alkalmas későbbi időre odázta el. A végrehajtó-bizottság igen fontosnak tartja, hogy teljesen megbízható adatok álljanak rendelkezésére minden, a nyugdíjtörvény-javaslattal kapcsolatban felmerült kérdésre vonatkozólag. Ezen adatok összegyüjtő munkájában számít a legközvetlenebbül érdekelt testületek lelkes közreműködésére is. Rövid idő mulva kérdő-íveket küld széjjel a testületekhez s ezekre már most is felhívjuk kartársaink szíves

figyelmét, kérve, hogy a kivánt adatokat minél előbb szolgáltassák be a végrehajtó-bizottságnak.

A memorandumot, valamint a tisztelgésekről, azok időrendje szerint és végül a végrehajtó-bizottság novomber 2-án tartott gyűléséről tudósításainkat a következőkben adjuk:

I.

A memorandum.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Kegyelmes Urunk!

Midőn az állami alkalmazottak, valamint özvegyeik és árváik ellátásáról szóló törvényjavaslat kapcsán a II. országos középiskolai tanári kongresszus végrehajtó-bizottsága nevében, több tanáregyesületnek, 210 tanintézetnek (főiskolák, középiskolák, felsőbb leányiskolák, tanító- és tanítónőképző intézetek, felső kereskedelmi iskolák, ipari szakiskolák), mintegy 3000 tanárnak hozzánk beérkezett mandátuma alapján, kérelmekkel fordulunk Nagyméltóságodhoz elsősorban is kötelességünknek érezzük legőszintébb hálánkat kifejezni azon humánus elvek iránt, melyek e törvényjavaslaton keresztülvonulnak s melyek azt korszakalkotó jelentőségűvé emelik.

Kötelességünk azonban az is, hogy a legnagyobb őszinteséggel tudomására juttassuk Nagyméltóságodnak azon súlyos aggodalmakat, melyeket e javaslatnak éppen a tanárokra vonatkozó rendelkezései a magyar középiskolai tanárságban fölkeltettek.

E kötelességet teljesítjük most, midőn mély tisztelettel jelentjük Nagyméltóságodnak, hogy

1. *a ma szolgálatban levő tanárok és tornatanítók* a törvényjavaslatnak különlegesen rájok vonatkozó intézkedéseit *sérelmeseknek érzik;*

2. *a jövendő magyar nemzeti kultúra szempontjából nagy mértékben ártalmasnak tartja* a magyar tanárság *a szolgálati időnek 30 évről 35-re (a tornatanítóknál egyenesen 40-re) emelését.*

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy e két pontra vonatkozó véleményünket röviden kifejtvén, előterjeszthessük a sérelmek orvoslására irányuló tisztelettel teljes kérelmeinket.

1.

A ma működő állami tanárokat és tornatanítókat a javaslat azon alternatíva elé állítja, hogy vagy ragaszkodnak a 30 évi szolgálati időhöz és ezen esetben a javaslat jótéteményeit nem élvezhetik sem ők, sem özvegyeik és árváik; vagy pedig kötelezettséget vállalnak arra, hogy a 30 éven felül még 5, illetőleg 10 éven át szolgálatban maradnak, s ezen föltétel alatt nyerik csak el mindazon jelentékeny előnyöket, melyeket más tisztviselőtársaink részére a javaslat ilyetén áldozat nélkül, sőt teherkönnyítéssel kapcsolatosan kontemplál.

Szerény nézetünk szerint ezen alternatíva ellenkezik gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr Ő Excellenciájának az 1911. évi költségvetés tárgyalásakor a pénzügyi bizottságban s a képviselőházban a pénzügyi kormánnyal történt megállapodás alapján tett nyilatkozataival. A pénzügyi bizottságban tett nyilatkozat szerint ugyanis »a szolgálati idő csak azokra nézve fog felemeltetni, akik a törvény életbelépte után fognak kineveztetni«. Tisztelettel bátorkodunk megjegyezni, hogy annak idején a középiskolai tanárság a maga mozgalmát éppen ezen nyilatkozat alapján szüntette meg. A képviselőház 1911. évi május hó 19-én tartott ülésén pedig azt a kijelentést tette Ő Nagyméltósága, hogy a szolgálati idő fölemelését stipuláló törvény »csak azon tanárokra fog vonatkozni, akik majd a törvényjavaslat törvényerőre emelkedése után fognak kineveztetni, úgy hogy ebben az esetben senki sem fog szerzett jogok sérelméről szólhatni«.

Kegyelmes Urunk! Gróf Zichy János miniszter úr Ő Nagyméltóságának ezen két ízben a törvényhozás előtt tett ígéretével szemben a javaslat a ma működő tanárok szolgálati idejének burkolt felemelését tartalmazza. Mert lehet-e szó szabad választásról akkor, midőn a szerzett jogukhoz ragaszkodó tanárok mindazon előnyöktől elesnek, melyeket a javaslat *minden más tisztviselőnek* ilynemű áldozat nélkül biztosít? Hiszen ezen előnyöket azért helyezi kilátásba a javaslat, mert köztudomású, hogy az 1885-i törvény alapján esedékes ellátás a mai drágaság mellett a tisztességes megélhetésre immár elégtelen. Ugyane gondolatot fejezi ki az Indokolás (60. oldal, utolsó bekezdés). Nyilvánvaló, hogy az új nyugdíjrendszer előnyeiről nem mondhat le a tanár sem; s még ha lemondhatna is a maga személyére nézve, hogyan tegye ki özvegyét, árváit a nyomornak? Igy tehát a választás csak név szerint szabad; voltaképpen kényszerhelyzetben történik.

Az Indokolás szerint a tanárnak ilyetén alternatíva elé állítása nem sérti a tanár szerzett jogait. Szerény nézetünk szerint az Indokolás idevágó okoskodása téves. Az állam és tisztviselője között a kinevező okirat és eskü alapján létrejött szerződéses viszony ugyanis nem egy meghatározott nyugdíjösszegre való igényt tartalmaz, hanem *a mindenkori nyugdíjra való igényt*, arra a nyugdíjra, melyet az állam általában biztosítani tud a maga tisztviselőinek.

Hogy a törvényjavaslat egyes más tisztviselői ágaknál maga is ezen tisztultabb, emelkedettebb jogi felfogás felé hajlik: annak bizonyságául legyen szabad tisztelettel utalnunk a 23. §-hoz való indokolás 7. bekezdésére s ennek kapcsán a 84. §-ra, nemkülönben a 82. és 123. §§-ra.

De ha a jog írott betűjébe nem ütköznék is bele a javaslat intézkedése, nem nyomhatjuk el a következő kérdést: a szerzett jogához ragaszkodó tanár nem érdemli meg az ellátásnak azon mértékét, mely az álláshoz méltó megélhetéshez szükségeltetik? S ennek kapcsán kötelességünk rámutatni arra a mélységes elkeseredésre, mely a ma működő tanárságot elfogná akkor, ha ez az

alternatíva kerülne majdan a törvénykönyvbe. És itt ünnepélyesen kijelentjük, hogy nem arra gondolunk, mintha a tanárság bármikor is hajlandó volna kötelességének tudatos megszegésére. Ennek puszta föltevése is a legnagyobb mértékben sértő lenne arra a magyar tanárságra, melynek nagy, évszázados erkölcsi hagyományai vannak; mely mostohább viszonyok közt is hazafiúi érzéssel teljesítette szent kötelességeit; melynek jelentékeny része van hazánk újabb, örvendetesen nagyarányú fejlődésében. Arra a keserűségre gondolunk mi, mely a nem egyenlő elbánás tudatában önkénytelenül megszállja az egyént, csökkenti lelkesedését, megbénítja munkaképességét. Mi nevelő tevékenységünkben az áldozatkészség erényét őszinte lélekkel hirdetjük és gyakoroljuk, de nem láthatjuk okadatoltnak, hogy bizonyos áldozatot ugyanazon előnyökért csak mi legyünk kénytelenek meghozni. S köteles nyíltsággal kell kijelentenünk, hogy a tanár munkájához nem elég a kötelességtudás; ahhoz lelkesedés és harmonikus lélek szükséges. Ha ez a lelkesedés lelohad, ha ez a harmónia megbomlik: a kötelesség gépies teljesítése minden odaadás mellett sem éri el a szándékolt célt s értékes nevelő munka kifejtése lehetetlenné válik.

Különös figyelmét kérjük Nagyméltóságodnak azon körülményre, hogy a javaslat szerint a mai tanár özvegye és árvái nyomorba dőlhetnek csupán azért, mert a tanár ragaszkodott egy olyan csak a jövőben esedékessé válható joghoz, melynek élvezetétől őt a végzet elütötte. Nagyméltóságodnak humánus érzéséhez, melyet a javaslat nagy koncepciója tükröztet, teljes bizalommal appellálunk ezen kikötés ellen, melynek igazságtalan voltát a javaslat maga is érzi, midőn az özvegyek és árvák ellátását — a régi törvénnyel egyezőleg — nem a szolgálati időtől, hanem csakis a családfő utoljára élvezett fizetésének a nagyságától teszi függővé.

A szolgálati időnek tervezett fölemelése a tanárságot a státusrendezés folytán már megszerzett előnyeiben is megrövidíti. Igy a ma működő tanárságra nézve a javaslat mérlege a következő: a többi tisztviselői ágakban újabb megterhelés nélkül, sőt részben könnyítéssel kapcsolatban elért előnyöket neki, és csakis neki, kétszeresen kell megfizetnie, egyfelől munkaidejének emelkedésével, másfelől előlépési viszonyainak rosszabbodásával. Aki pedig nem akar ilyen módon fizetni, arra s annak özvegyére és árváira a nyomor vár, azonkívül az előlépési viszonyok rosszabbodása emezt is sujtja.

Végül még a szolidaritás érzésével kell megemlékeznünk azon kartársainkról, kik törvényhatósági, községi, társulati vagy felekezeti intézetekben működvén, eddig velünk egyenlő elbánásban részesültek az 1894. évi XXVII. törvénycikk alapján. E tanártársainkra a javaslat nem terjeszti ki a maga jótéteményeit, ami pedig ellenkezik a legújabb törvényhozás immár állandósult gyakorlatával, mely honorálni igyekszik azt, hogy ők ugyanazt a nemzeti hivatást töltik be, mint az állami tanárság.

2.

Kegyelmes Urunk! Igaz meggyőződéssel hirdettük már két évvel ezelőtt országos kongresszusunkon, s legyen szabad e helyen ismételten hangoztatnunk, hogy a szolgálati időnek 30 évről 35-re való fölemelését *általában is*, tehát *a jövendő tanárnemzedéket illetően is végzetesen károsnak tartjuk az iskoláru nézve.*

Erre vonatkozó érveinket szinte lehetetlen volna e helyen kimerítően előterjesztenünk. Hivatkozunk e tekintetben a múlt kongresszus idevágó fejtegetéseire. Elmondottuk ott, hogy a 30 éves szolgálat másfélszázados gyakorlaton alapuló s a törvényben megfontoltan kimondott jogunk. Ismertettük a tanári munka természetét; kifejtettük, hogy a mi munkánk semmiféle más hivatalnoki munkával nem azonosítható; hogy abban a korban, mikor irodai munkát még könnyen és jól lehet végezni, jól tanítani már nem lehet s ilyen munka már az iskola rovására megy; hangoztattuk ezt azokkal a tanárokkal szemben is, kik köteles idejükön túl is szolgálni akarnak; hivatkoztunk a tanárság kulturális tevékenységére s a halandósági statisztikának ránk vonatkozó megdöbbentően szomorú adataira stb.

Ezen és még más közismert körülményeknek bölcs mérlegelésével intézkedett az 1885-i nyugdíjtörvény olyképpen, hogy a tanároknál és tornatanítóknál a 30 évi szolgálat, mely dicső emlékű királynőnk, Mária Terézia rendelkezésében gyökerezik, továbbra is fennmaradjon. Akkoriban ez ellen egyetlen szó sem emelkedett. Mindenki egyetértett abban, hogy e munkára csak olyanok lehetnek alkalmasak, akik lelkük hajlékonyságát, ruganyosságát még nem vesztették el, s hogy elsősorban az állam érdeke az, hogy a már nem megfelelő tanárok elbocsátása a humanizmus sérelme nélkül lehetséges legyen. Hasonló megfontolás vezette mindazon külföldi törvényhozásokat és kormányokat is, melyek a tanári szolgálat idejét hasonlóan állapították meg. Legyen szabad csupán Ausztriára utalnunk, ahol nemrég szintén leszállították 35 évre a többi tisztviselők szolgálati idejét, de a tanárok 30 évének emelése szóba sem került; továbbá az annektált tartományokra, hol szintén 30 év a szolgálati idő.

Kegyelmes Urunk! A legmélyebb tisztelettel jegyezzük meg, hogy az 1885 óta lefolyt 27 esztendő a tanárságtól megkívánható munka mértékét nem csökkentette, hanem fokozta; a tanárok fizikai ereje és munkaképessége nem gyarapodott, s a kultúra fejlődése egyre fokozódó követelményeket támaszt a tanári munkának úgy minőségét, mint mennyiségét illetőleg. S míg sok más tisztviselői ágban az életkor növekedésével s a pályán való természetszerű előhaladással a teendők természete is, a részletmunkák köréből kiemelkedve, hovatovább irányító jellegű lesz: addig a mi pályánkon a dolog természete szerint mindvégig ugyanazon legaprólékosabb figyelemre, ugyanazon teljes szellemi frisseségre van szükség. Kegyeskedjék továbbá figyelemre méltatni Nagyméltóságod, hogy ma már nem három (mint 1885 előtt), hanem öt év kell ahhoz, hogy

valaki tanári oklevelét megszerezze, s így a tanári pálya kezdete későbbre tolódott ki annyival is inkább, mivel még az okleveles tanárnak is akárhányszor évekig kell várakoznia, míg álláshoz juthat.

Egy percig sem gondolunk arra, hogy az állam, mely mindnyájunk kenyerét adja s melynek javát munkálni mindnyájan legszentebb kötelességünknek ösmerjük: azt a pazarlást engedje meg magának anyagi és szellemi erőkkel, hogy az erejök teljességében levő tanerőket is föltétlenül kivonja a szolgálatból, ha a harminc év letelt. Meggyőződésünk, hogy a tanárság azon része, amely bírja, szívesen szolgál ezután is 30 éven túl is, és így a kincstárra nézve nem támad érzékeny különbség a 30 éves szolgálat meghagyásából. Nem is a tanárok, hanem elsősorban az iskola érdeke fogja a szolgálat befejezésének szükségét a legtöbb esetben megállapítani. De a kormányzatnak fenn kell tartania a lehetőséget, hogy ezen elv értelmében eljárhasson.

Illetékes szakférfiak tapasztalata szerint a tanári munkabírásra nézve a 30 éven felüli legközelebbi évek, épp 30 és 35 év közt is, kritikus korszakot jelentenek. Ez időszakban az energiának rohamos csökkenése feltűnően gyakori eset. A fáradt tanárokat továbbra is az iskola szolgálatában tartani, velök szemben kíméletlenség lenne, az iskolának pedig megnyomorítása.

* * *

Kegyelmes Urunk! A föntebbi okfejtésre támaszkodva a legmélyebb tisztelettel arra kérjük Nagyméltóságodat, méltóztassék

a koncepciójában olyannyira nemes és humánus törvényjavaslatnak említett — könnyen eliminálható — fogyatkozásait a magyar kultúra érdekében eltüntetni;

a harminc évi szolgálatnak másfélszázados hagyományban gyökerező elvét úgy a jelenlegi, mint a leendő tanárokra és tornatanítókra nézve érvényben hagyni;

a törvényjavaslat jótéteményeit a törvényhatósági, községi, társulati és felekezeti tanszemélyzetre is kiterjeszteni; — végül

a törvényjavaslatnak, így megváltoztatott alakjában, mielőbbi törvényerőre emelését kegyesen szorgalmazni.

Maradtunk Nagyméltóságod iránt a legmélyebb tisztelettel

a II. országos középiskolai tanári kongresszus végrehajtó-bizottsága s az Országos Középiskolai Tanáregyesület nevében

Budapesten, 1912. évi október hó 12-én

Négyesy László,
az Országos Középiskolai Tanáregyesület elnöke,
a végrehajtó-bizottság elnöke.

Gaal Mózes,
az Országos Középiskolai Tanáregyesület alelnöke.

Jancsó Benedek,
az Országos Középiskolai Tanáregyesület alelnöke.

Andor Tivadar,
Baumgartner Alajos,
Lévay Ede,
Sajó Sándor

Szilágyi Sándor,
Trautmann Henrik,
Varga Bálint,
Viszota Gyula,

a végrehajtó-bizottság tagjai.

II.

Tisztelgés a pénzügyminiszter úrnál.

A küldöttség vezetője *Viszota Gyula* mindenekelőtt köszönetet mondott azon humánus elvekért, amelyek kifejezésre jutnak az áll. alkalmazottakról, de különösen özvegyeik és árváikról szóló törvényjavaslatban, de egyúttal engedelmet kért, hogy a tanárságra nézve hátrányos intézkedésekre is rámutathasson a következő három pontban:

1. *A teljes nyugdíjra jogosító 30 év mindenekelőtt az állam előjoga, nem a tanárságé s az iskola, nem pedig a tanárság érdekében történt.* Mária Terézia uralkodása alatt keletkezett ez a többi tisztviselőágtól eltérő intézkedés, akkor mikor nem volt sem újság, sem vasút, sem gyülekezési jog s nem lehetett mások rovására egyes tisztviselőágnak kedvezményt elérni. Az iskola akkor a felekezetek kezében volt, a tanár addig szolgált, amíg meg nem halt. A magyar helytartótanács oktatásügyi osztályának vezetőjeé, Ürményi József, királyi kultúrpolitikusé az érdem, hogy a magyar közoktatásügy reformálását szorgalmazta s a kir. kath. iskolák keretében az oktatásügy egységesebb szempontok szerint került elbírálás alá. Az ő tapasztalata az volt, hogy az iskolai fegyelem, levegő és munka előbb használja ki az egyént s ennek következtében úgy intézkedett az uralkodó, hogy míg a tisztviselők 40, a tanárok 30 évi szolgálatra köteleztettek. Ez fennmaradt az önkényuralom alatt s ezt a szokást, mint az akkori pénzügyminiszter kifejezte, az 1885 XI. évi t-c. szentesítette. Azóta a szolgálat nem lett könnyebb s így nincs indokolva így sem a szolgálat felemelése. A statisztika is azt igazolja, hogy az utolsó 10 évben a nyugdíjba vonult tanárok átlagos szolgálati ideje 29 év 9 hónap.

2. A magyar tanárság szolgálati idejének meghatározása alkalmával ugyanígy állapították meg Mária Terézia uralkodása idejében az osztrák tanárság szolgálati idejét is. Néhány évvel ezelőtt újra rendezték Ausztriában a szolgálati időt, mégis itt, midőn a tisztviselők szolgálati idejét 35 évre szállították le, a tanárság 30 évi idejét érintetlen hagyták. Ugyanez áll Bosznia és Hercegovinában is, úgy hogy ha netán törvényerőre emelkednék a tervezet, megtörténnék, hogy a magyar állam saját fiainak 35 év után, a közös költségvetésből pedig idegeneknek 30 év után adja meg teljes fizetését.

3. A törvényjavaslat közelről érinti azonban a tanárság érdekeit is. A tanárság önti az ifjuság lelkébe a törvénytiszteletet, a törvény fogalmát. Tudja a tanárság, hogy a törvényhozás adhat jogot, de el is vehet. De tudja azt is, hogy ezt csak akkor teszi meg, ha súlyos okok kényszerítik rá. Voltak idők a multban, amikor az iskola volt a magyar hazafias érzés ápolója, a magyar tanárság, a magyar irodalom és tudomány művelője. Ez megtörténik ma is, terjeszti a magyar műveltséget, tudományt s úgy hisszük, nem adott okot, hogy szolgálati idejét 35-re emelje, amikor a többi tisztviselőét 40-ről 35-re szállítja le. A magyar jogszokás eddig minden jogot respektált s ezt a gyengébb fél javára az új törvényben érvényre juttatja. Így tesz ez a törvény-

javaslat is több más tisztviselőággal szemben, csak a tanárságnál tesz kivételt.

Ezután appellált a küldöttség a pénzügyminiszter úrban a jogtudósra és kérte őt, hogy ejtse el a tehertöbbletet s juttassa érvényre ebben a tervezetben is a százados jogszokás és törvényben is elismert 30 évi szolgálati időt.

A pénzügyminiszter úr erre rámutatott, hogy a tanárságnak történeti fejtegetése nem az ő, hanem a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatáskörébe esik. Apponyi Albert, majd Zichy János miniszteréknek nem volt semmi kifogásuk az iskola érdekében e változtatás ellen, sőt mert idegenkedtek annak idején a tanárság előtt a magasabb fizetési osztályt megnyitni, éppen ő volt az, aki ezt méltányosnak tartotta. A 35 évi szolgálati idő ennek rekompenzációja. Jogfosztás nem történt, mert a tanárság választhat a régi és az új törvény között s nem kételkedik, hogy mindenki az újat választja, mert ez mindenkinek több nyugdíjat biztosít. A tanárság eddigi érvei nem tudták eddigi álláspontjától eltéríteni.

Erre a pénzügyminiszter úr szives volt a bizottság egyéb előterjesztéseit meghallgatni. Így azt, hogy a tanárság előtt a VII. fiz. osztály megnyittatván, nem lehet úgy magyarázni, mintha a többi tisztviselők fölött előnyt nyert volna a tanárság, mert mások státusrendezés címén legalább ily kedvezéseket nyertek. Majd hivatkozás történt a tanárságnak iskolai, tudományos, társadalmi és közművelődési működésére, melyet szintén tekintetbe kellene venni. Hivatkozás történt, hogy a tanárság közül 8·4% szolgál csak tovább, hogy az előmenetel sokkal kedvezőtlenebb, mint más ágnál. Mindezen előterjesztés után kilátásba helyezte a pénzügyminiszter úr, hogy a kérdést a kormány konszideráció tárgyává fogja tenni.

III.

Tisztelgés a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnál.

Küldöttségünk vezetője *Gaal Mózes* a következő beszéd kíséretében nyujtotta át a memorandumot a miniszter úrnak:

Nagyméltóságú Miniszter Úr, Kegyelmes Urunk!

A II. Országos Középiskolai Tanárkongresszus végrehajtó bizottságának, a Középiskolai Tanáregyesület igazgatóságának, 210 középfokú, különböző tipusú iskola 3000 tanárának a nevében állunk Nagy méltóságod előtt.

Két írás van a kezemben: egyik az az emlékirat, melyet a pénzügyminiszter ő nagyméltóságához intéztünk s benne az új nyugdíjtörvényjavaslatnak a tanárokra vonatkozó sérelmes intézkedései ellen sorakoztatjuk fel komoly és tárgyilagos érveinket; a másik Nagyméltóságodhoz szól s azt kérjük benne: legyen ügyünknek hathatós támogatója, hogy mielőtt a törvényjavaslatból törvény lenne, ezek a sérelmes intézkedések a különben nemes és humánus koncepciójú törvényjavaslatból eliminálttassanak.

Kegyelmes Uram, ez a törvényjavaslat a tanároknak harminc évi szolgálatát harmincötre emeli fel, a jelenleg szolgálatban levő tanárokat olyan alternativa elé állítja, amely kényszerítő szükséggel a 35 évi szolgálatot választatja vele, hogy családja el ne essék az árvákat és özvegyeket megillető jótéteménytől. Nem intézkedik a községi és felekezeti iskolák tanárairól, s a tornatanítók szolgálati idejét 40 évre emeli fel. Midőn az új törvényjavaslat közhírré lett, mi tanárok szomorú megdöbbenéssel láttuk, hogy amiről két évvel ezelőtt, mint szándékról hallottunk, s ami ellen már akkor a meggyőződés erejével a törvényszabta keretek között fölemeltük szavunkat: most ime tény gyanánt áll előttünk. Megértettük a törvényjavaslat indokolásából, hogy a principium, amelyen ez a törvényjavaslat felépült: az állami tisztviselők szolgálati és nyugdíjviszonyainak egységes uniformizálása. Kiolvastuk belőle azt is (s ez nekünk legjobban fájt és fáj), hogy tanári munkánk meg nem értése miatt a szolgálati időnek felemelésében mintegy vád nyilatkozik meg ellenünk; az a vád, hogy nekünk az állami tisztviselők sorába és a fizetési osztályokba imhol besorozott tanító-tisztviselőknek, ezentúl tovább kell dolgoznunk, mivelhogy eddig nem dolgoztunk eleget. Amily örömmel vettük azt a humánus intézkedést, hogy az egyetemet végzett tisztviselők ezentúl 40 év helyett öt évvel kevesebbet fognak szolgálni, éppen olyan érthetetlen volt reánk nézve, hogy az ezelőtt 27 évvel megalkotott, még pedig államférfiui bölcseséggel megalkotott nyugdíjtörvénynek a tanárok szolgálatára vonatkozó intézkedése miért nem maradt meg, hiszen, Kegyelmes Uram, az imént elmult huszonhét év a tanároknak sem fizikai, sem szellemi munkaképességét nem gyarapította, a tanári munka nem könnyebbé, hanem nehezebbé vált s midőn a tisztviselők szolgálati idejét leszállítják, a tanárokét fölemelni nyilván csak az uniformitás kedvéért: arra mutat, hogy az iskola munkáját nem értékelik a maga igaz mivoltában.

Kegyelmes Uram, a tanár a társadalom óriási munka-gépezetében az ember nevelés feladatára vállalkozik. Gyermek-lelket biznak reá, a legféltettebb kincset, a jövőnek zálogát. Az állam nemcsak azt kívánja tőlünk, hogy ismereteinkből juttassunk a gyermeknek, hanem érzelmünkből is. Ez az érzelmi momentum finom és súllyal meg nem mérhető, s ez érzelem nélkül az iskolát én elképzelni nem tudom, de nem is akarom. Szerencsétlen volna az ország, melyben a tanár hivatalnok, s az iskola hivatal volna! Nekünk legnemesebb érzelmeinket, szívünk hevületét, szeretetünk áldó melegét, lelkesedésünket kell belevinnünk a munkába, s a gyermeklélek tiszta harmoniáját nem megbontanunk, hanem teljessé, igazzá, megnyugtatóvá tenni a kötelességünk. Annak az iskolának, amely a jövendő számára nevel küzdő embert a mai viszonyok között nehezebb munkát kell végeznie, mint ezelőtt 20—25 évvel, mert a tanulók száma óriási módon megszaporodott, a tanítás módszere teljesen megváltozott, s a jó tanár, mert az iskolának jó tanárra van szüksége, harminc évig testi és lelki energiájának teljét, tudása és érzése javát odaadja az ő gyermekeinek. Sokan kidőlnek fele úton, s akik megérik

az 56—58 esztendőt, azok derekas munkájuk után méltán reászolgálnak arra a néhány évi pihenésre, amely még életükből hátra van.

Kegyelmes Urunk, ebben a társadalomban olyan sok a szomorú, fáradt ember, s olyan kevés az életnek igazán örvendeni tudó! Pedig az állam-raison teljessége az volna, ha minél több ember mozogna köztünk, aki sokat és érdemesen dolgozott, s pihenése éveiben a munkában küzdőket példájával biztatná, hogy reátok is vidám öregség, megnyugvás vár. Csak dolgozzatok kedvvel és reménységgel!

Ime, Kegyelmes Uram, ez a mi munkánk, s ha azt valaki megérti a maga igaz mivoltában: bizonyára Nagyméltóságod az, a magyar oktatásügynek ez idő szerint való vezére, aki úgy is mint édes apa, úgy is mint háladatos tanítvány az iskola munkájának megbecsüléséről tanuságot tett. Minket — éppen ezt tudva — ide a köteles nagy tiszteleten kívül a bizalom is hozott. Hiszen éppen Nagyméltóságod szava volt az, ami ezelőtt egy évvel, midőn a 35 évi szolgálat emlegetése, mint eshetőség, megzavarta nyugalmunkat, a pénzügyi bizottság s aztán a parlament előtt biztosított minket arról, hogy a szolgálatban levő tanárokra ez a harmincöt évi szolgálat nem fog vonatkozni. Nagyméltóságod szava erős fundamentum volt nekünk, építeni akarunk rá, mint egy törhetetlen sziklára. A jövő iskolájának kiépítése vár reánk. Nehéz, de dicső munka ez. Békesség, megelégedés, lelkesedés és megértés kell hozzá. Lehetetlennek tartjuk azt, hogy Nagyméltóságod kiváló egyéniségének a súlya, szavának ereje az új nyugdíjtörvénynek reánk vonatkozó sérelmes intézkedését ki ne küszöbölhetné. Hittel és bizalommal nyujtom át emlékiratunkat.

A miniszter úr válaszában méltányolta a tanárság érveit, megjegyezte azonban, hogy ezek olyan imponderabiliák, melyekkel nem sikerült a legfőbb tekintetben pénzügyi szempotokat mérlegelő ellenvéleményt meggyőznie. Engednie kellett tehát, nehogy más fontos érdekeket kockára tegyen. De a bizottsági és parlamenti tárgyalások során újból megkisérli, hogy a tanárság álláspontjának érvényt szerezzen. Köszöni a tanárság bizalmát s kéri, hogy közreműködjék az illető faktorok informálásában.

A küldöttség azután *Balogh Jenő* államtitkár úrnál tisztelgett. *Gaal Mózes* közölte az államtitkár úrral eddigi lépéseink eredményeit s kérte, hogy eddig tapasztalt jóindulatával most is karolja fel a tanárság ügyét. Ezt az államtitkár úr meleghangú válaszában a legkészségesebben meg is igérte.

IV.

Tisztelgés a miniszterelnök úrnál.

Küldöttségünk vezetője *Jancsó Benedek* a következő beszéd kíséretében nyujtotta át a memorandumot a miniszterelnök úrnak.

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr, Kegyelmes Urunk!

Kétszáztíz különböző fajú középiskola 3000 tanárának megbízásából, a magyar középiskolai tanárság egyetemének képviseletében

jöttünk Nagyméltóságodhoz, mint a magyar kormány elnökéhez, hogy köszönetünket és hálánkat tolmácsoljuk azért az igazán humánus elveken fölépült törvényjavaslatért, melyet a Nagyméltóságod elnöklete alatt levő kormány az állami tisztviselők és alkalmazottak nyugdíjára, özvegyeinek és árváinak végellátására vonatkozóan a törvényhozás asztalára letett.

Igazán nehezünkre esik, hogy mikor csak köszönetünket és hálánkat szerettük volna tolmácsolni, kénytelenek vagyunk Nagyméltóságod figyelmét e javaslatnak egynémely olyan intézkedésére felhívni, amelyek a tanárságra hátrányosoknak tekinthetők és kérni Nagyméltóságodat, kegyeskedjék nagy befolyását, mint a kormány elnöke, abban az irányban érvényesíteni, hogy e javaslat az említett hátrányos intézkedések mellőzésével mentől hamarabb törvénnyé lehessen.

Ismeretes, hogy e törvényjavaslat a középiskolai tanárság kötelező szolgálatát 30-ról 35 évre emeli és ezt a jelenleg szolgálatban levő tanárokra vonatkozóan akként véli megvalósíthatónak, hogy szabad választására bízza minden egyesnek, megmaradni az eddigi 30 évi kötelező szolgálati idő birtokában, de a törvényjavaslatban kilátásba helyezett előnyök és kedvezmények nélkül, vagy ez utóbbiak birtokába jutni, de a 35 évi kötelező szolgálat önkénytes elvállalásával.

A 30 éves kötelező szolgálat, Kegyelmes Uram, a magyar tanárságnak nemcsak az 1885-iki nyugdíjtörvényben szerzett és biztosított joga, sőt az 1885-iki törvénynek ez intézkedése tulajdonképpen nem volt egyéb, mint alkotmányos úton való szankcionálása egy másfélszázad év óta fennálló törvényes állapotnak. Dicső emlékezetű királyunk, Mária Terézia kormányzati intézkedései következtében jutott a magyar tanárság a 30 évi kötelező szolgálati idő birtokába. Ez intézkedés indítékául a tanári munka sajátos és súlyos természete szolgált, amelyet az 1809-ki *Ratio educationis* a következő szavakkal fejez ki: »Aki e fáradtságos és nehéz pályán harminc évet töltött, megérdemli, hogy egész javadalmazását élvezze.«

A törvényjavaslat a kötelező szolgálat hosszabb vagy rövidebb tartamának megállapításánál nem az egyes szolgálati ágak nehezebb vagy könnyebb voltából indul ki mint alapelvből, hanem kizárólagosan a pályára való előkészületi idő rövidebb vagy hosszabb voltából, és pedig az egyöntetüség elvének az egész vonalon való érvényesítése végett. Hogy az egyöntetüség elvét a maga egész merevségében keresztülvihesse, mellőzi azt az elvet, amely a tanári munka sajátos és nehéz természetét véve kiindulópontul, már másfélszáz év előtt 30 évben állapította meg a kötelező szolgálat idejét szemben a többi tisztviselő 40 évi szolgálatával, amely elv nemcsak a szomszédos osztrák birodalomban szolgál normativumul a köteles szolgálati idő megállapításában, hanem a művelt Nyugat legtöbb államában is.

Az új törvényjavaslat jelzett intézkedései a magyar tanárságban nyugtalanságot és aggodalmat keltettek. És mi az ő mandatariusai,

hogy aggodalmait eloszlassuk, kötelességünknek tartottuk a törvényes formák szigorú tiszteletben tartásával és a legnagyobb lojalitással megtenni mindent, ami tanácsosnak és szükségesnek látszik a tanárság másfélszázados jogának megvédelmezése érdekében.

E kötelességünkből kifolyóan megjelentünk a javaslat szerzője, a pénzügyminiszter Ő Nagyméltósága előtt. Bár nem sikerült Ő Nagyméltóságát meggyőzni, hogy a javaslat említett intézkedései nemcsak sérelmesek a tanárságra, hanem a jogfosztásnak egy — bár szelidebb — nemét is magában foglalja, de azért Ő Nagyméltósága nemcsak a legnagyobb figyelemmel hallgatta meg előterjesztésünket, hanem a törvényjavaslat és a mi álláspontunk között fennforgó kontroverziákra vonatkozóan igazán mélyrehatóan eszmecserébe bocsátkozott. Ez eszmecserében nemcsak az ő fényes elméjét és ragyogó dialektikáját volt alkalmunk megbámulni, hanem széleskörű államférfiui felfogása mellett igazán humánus gondolkozását is a magyar tisztviselői kar érdekeire vonatkozóan. Ez eszmecsere folytán az a meggyőződés támadt bennünk, hogy ha nem is sikerült Ő Excellenciáját álláspontunk teljes igazságáról meggyőzni, abban az esetben, ha a kormány a javaslat parlamenti tárgyalása folyamán előadott okainkat figyelembe véve, hajlandó lenne azokat honorálni, ő nem szegülne annak mereven ellene.

Elmentünk szakminiszterünkhöz, Zichy János gróf Ő Nagyméltóságához is. Ő Nagyméltósága nemcsak kegyelmesen meghallgatta előterjesztésünket, hanem válaszában ki is jelentette, hogy ő és minisztériuma e javaslatot megelőző tárgyalásokban a 30 éves kötelező szolgálati idő elvének az álláspontján volt. Nem sikerült ugyan álláspontját érvényesítenie, de a javaslat parlamenti tárgyalásaiban újra kísérletet fog tenni álláspontjának érvényesítése érdekében, mert a 30 éves kötelező szolgálati időt a maga részéről a tanári foglalkozás természetéből és az iskola jól felfogott érdekéből folyó követelménynek tartja.

És most eljöttünk Nagyméltóságodhoz, a magyar politika jelenlegi vezetőjéhez, még pedig teljes bizalommal. Bizunk Nagyméltóságodnak államférfiui éleslátásában, amellyel az adminisztrativ szempontok egységesítő indítékai és a fiskalitási érdekek, esetleg fennforgó követelményei mellett felfogja ismerni a nemzeti élet és közművelődés érdekeinek amaz általánosabb vonatkozásait, amelyek szemben azzal az állásponttal, amelyet e törvényjavaslat kiindulásul elfogad, a mi felfogásunk és a mi álláspontunk javára esnek. Mert Kegyelmes Uram e törvényjavaslat beterjesztésével egy igen sajátságos helyzet állott elő. A 35 évi kötelező szolgálat, mint ellenszolgáltatás azért, hogy a középiskolai tanárok számára a státusrendezés folytán a VII. fizetési osztály is megnyittatott, határozott alakban az 1911. évi költségvetés indokolásában vettetett fel. A tanárság ez alkalommal a törvényes formák legszigorubb figyelembevételével ugyan, de egyszersmind a leghatározottabban is állást foglalt a rekompenzációs gondolat érvényesítése ellen. 1910 őszén tartott II. kongresszusának és azoknak az információknak következtében, amelyeket e kongresszus emlék-

irata a parlament és a kormány elé terjesztett a rekompenzációs álláspont elejtetett és a közoktatásügyi miniszter úr egy igéretet tett, nemcsak a pénzügyi bizottságban, hanem a parlament nyilt ülésében is, amelynek lényege az volt, hogy a 35 évi kötelező szolgálat kérdése nem a költségvetési törvény keretében incidentaliter fog megoldatni, hanem egy organikus törvény, a készülő új nyugdíjtörvény keretében, de oly módon, hogy az a jelenleg szolgálatban lévő tanárokra nem fog kiterjedni. És most, Kegyelmes Uram, e törvényjavaslat beterjesztésével előállott az a sajátságos helyzet, hogy egyugyanazon kormány szakminisztere által tett igéretnek biztosítékul szolgáló értéke elhomályosult és sulyos csorbulást szenvedett.

Meg vagyunk győződve, hogy Nagyméltóságodnak bölcs élettapasztalata meg fogja találni azt a helyes és kiegyenlítő álláspontot, amely hivatva van eloszlatni azt az ellentétet, amely a tanárság méltányos érdekei és a törvényjavaslat hátrányos intézkedései között fennáll. Bizalmunkat helyezzük Nagyméltóságodba, mert ismeretes előttünk a magyar közművelődés ügyének az az igaz szeretete, mely hosszú államférfiui pályájának annyi alkotásán átragyog. Mi hisszük, hogy Nagyméltóságod államférfiui bölcsesége meg fogja találni azt az utat, amelyen haladva az aggódó és nyugtalanság által háborgatott lelkű tanárságot meg lehet nyugtatni.

A tanárság megnyugtatása és aggodalmának eloszlatása talán sohasem volt sürgősebb politikai és szociális szükségesség, mint éppen e pillanatban. Egyáltalán nem lehet közömbös dolog, hogy most, mikor ezt az országot a legszenvedélyesebb közéleti, gazdasági és társadalmi harc dúlja, a magyar értelmiségnek egy oly széles rétege, mint a tanárság, nyugodt és higgadt munkása lehessen a társadalom és a közélet békéjének. A most uralkodó közéleti és politikai viszonyok között szükséges, hogy mentől többen legyenek a nemzet értelmiségében, kik ha egyébbel nem is, de legalább higgadtságukkal, a dolgok igazságos és tárgyilagos megítélésével erősíthetik azt a békés közszellemet, amely a békének és nyugalomnak helyreállításában, amelyen Nagyméltóságod és az elnöklete alatt álló kormány fáradozik, elsőrendű tényező.

Annak a többségnek, amelynek a Nagyméltóságod elnöklete alatt álló kormány a bizalmát birja és amelynek ennélfogva mandatáriusa is a kormány, az alkotó nemzeti munka a jelszava. A tanárság az alkotó nemzeti munkának igazi munkása volt és lesz mindig. Tegye lehetővé Nagyméltóságod államférfiui bölcsesége, hogy megnyugtatva és aggodalmaitól megszabadulva zavartalanul tovább dolgozhassék hivatása körében, az igazán alkotó nemzeti munka érdekében.

Ezek után bátrak vagyunk átadni azt az emlékiratunkat, amelyet a törvényjavaslat szerzőjének, a pénzügyminiszter úr ő nagyméltóságának átadtunk. Arra kérjük Nagyméltóságodat, hogy a benne foglaltakat nagybecsű figyelmére méltatva, kegyeskedjék odahatni, hogy ez a javaslat az említett sérelmes részek mellőzésével mentől előbb törvény lehessen.

Ő Excellenciája, a miniszterelnök ur lényegében a következőket válaszolta:

Köszöni a bizalmat, amellyel a tanárság hozzáfordult. E javaslat az ő pénzügyminisztersége idején készült el, ugy hogy ő tulajdonképpen kész munkálatot hagyott utódára. Ennélfogva feljogosítottnak érzi magát nyilatkozni a javaslatban megnyilatkozó intenciókra vonatkozóan is. Mikor egy ilyen, az adminisztráció összes ágazatait közvetetlenül érdeklő szabályozás történik, számos, sőt számtalan érdek és igény kerül elbirálás és méltánylás alá. A dolog természetes nehézségei okozzák, hogy ez érdekek és igények mindenike nem nyerhet teljes kielégítést. Egyiknek másiknak némi hátrányt kell szenvednie az egész javának érdekében. Csakis ez a nehézség okozta, hogy e javaslatnak vannak olyan intézkedései, amelyek a tanárságot nem elégítik ki, nem pedig valamelyes igazságtalan, vagy ellenséges célzat szemben a tanársággal.

Nem lehet szem elől téveszteni azt sem, hogy ha egy ilyen általános szabályozásnál valamely különösebb érdek figyelembevételtik, más oldalokról rögtön újabb meg újabb követelések nyilvánulnak, sürgetvén a magok számára is a figyelembevételt. Ilyen újabb kivánalmak szemben a törvényjavaslattal nemcsak a tanárok részéről, hanem más oldalról is nyilvánultak, amely körülmény komplikálja a kérdést és a helyzetet még nehezebbé teszi. A maga részéről készségesen elismeri, hogy a tanárság kivánságai már a történelmi multnál fogva is különösebb figyelmet és tekintetbe vételt érdemelnek. Ő maga is volt tanár és igy nem ismeretlenek előtte e pálya sajátos természetéből folyó figyelmet érdemlő mozzanatok.

A magyar kulturának az a nagyrabecsülése, amely őt politikai és hivatalos pályájának minden munkájában vezette és a tanítói munka értékelése, amelyre magát mint volt tanár is kötelezve érezte, biztosítékul szolgálhat a tanárságnak, hogy ő kivánságait a legjobb akarattal fogadja. Nem zárkózik el attól, hogy a javaslat újabb megfontolás tárgyává tétessék és a tanárság méltányos kivánságai, amennyiben az összesség érdeke, amelyet a javaslat szolgálni akar, megengedi, figyelembe vétessenek.

Ez idő szerint többet nem mondhat, de legyen a tanárság meggyőződve, hogy részéről a jóakarat a tekintetben nem hiányzik, hogy kérését igyekszik nemcsak komoly megfontolás tárgyává tenni, hanem amennyiben az ország pénzügyi helyzete és a javaslatban vezérlő eszméül szolgáló általános érdekek megengedik, a lehetőség mértékéig figyelembe is venni.

* * *

Ez után Ő Exciája a küldöttség tagjaival a javaslatra és a tanárság kivánságaira vonatkozóan hosszabb és nagyon szíves magánbeszélgetésbe bocsátkozott, amelynek során sikerült Ő Exciáját a kérdés kisebb részleteiről is behatóan tájékoztatni és felvilágosítani.

V.
A végrehajtó-bizottság ülése.

A végrehajtó-bizottság f. hó 2-án *Négyesy* László elnöklete alatt tartott ülésén kiegészítette magát *Gaal* Mózes és *Jancsó* Benedek egyesületi alelnökkel, valamint *Andor* Tivadar, *Balog* Mór, *Schmidt* Márton és *Varga* Bálint tagokkal.

Az okt. hó 24-én, 25-én és 27-én lefolyt kihallgatásokról a küldöttségek vezetői jelentést tettek. A bizottság megállapította, hogy már a küldöttségek s különösen vezetőik érdemes működése folytán jelentékeny erkölcsi sikert értünk el, amiért a bizottság leghálásabb köszönetét fejezte ki. Az *Állami Tisztviselők Országos Egyesületének*, mely érdekünkben olyan nemesen és meggyőzően síkra szállt, az egyesület elnökének, *Benedek* Sándor közigazgatási birónak s előadójának, *Andor* Endre osztálytanácsosnak szintén legmelegebb köszönetét fejezte ki bizottságunk.

Most a nyugdíjjavaslatnak a napirendről történt levételével előállt új helyzettel foglalkozott a bizottság. Mindenekelőtt megállapította — különféle alaptalan hiresztelésekkel szemben —, hogy a kormány ezen intézkedése éppen nem vezethető vissza kizárólag a tanárság által tett lépésekre. Kimondotta továbbá, hogy a kongresszus összehívásának időpontja még nem érkezett el; annál nagyobb buzgósággal lát azonban hozzá az adatgyüjtés munkájának és pedig két irányban. Először annak kimutatására, hogy a tanárság bármely más társadalmi osztálynál tevékenyebb részt vesz és nagyobb áldozatkészséget fejt ki a tudományos egyesületekben; másodszor pedig azon érvek cáfolatára, melyeket a 30 éves szolgálat ellen a nyugalomba vonulók statisztikája alapján fölhozni szoktak. Bizottságunk az adatszerzés munkájának intézésére albizottságot küldött ki, amely *Jancsó* Benedek elnöklete alatt *Schmidt* Márton és *Viszota* Gyula tagokból s alulírt jegyzőből fog állani; ide utalta az újabban érkezett átiratokat és kérelmeket is. Az elnökséget pedig megbizta, hogy kisérje feszült figyelemmel a helyzet alakulását és mihelyt időszerű lesz, tegye meg a kellő lépéseket — a tagoknak s a vállalkozó kartársaknak bevonásával — az illetékes tényezők informálására.

Szilágyi Sándor.

A TANÁROK SZOLGÁLATBALÉPÉSÉNEK IDEJE.

Előbbi cikkemben az 1903—1910-ben történt nyugdíjaztatások alapján kimutattam, hogy a tanárok és igazgatók szolgálatának átlagos hossza 29 év, 8 hónap és 8 nap. Időközben sikerült a zárszámadásokhoz mellékelt kimutatásokat visszamenőleg 1892-ig megszereznem, úgy hogy most már 19 év nyugdíjazásai alapján folytathatom számításaimat. A mult cikkemhez kiegészítően megjegyzem, hogy a 19 évi anyag alapján a tanárok és igazgatók szolgálati idejének hossza nem, amint a multkor megállapítottam, 29 év, 8 hónap és 8 nap, hanem 28 év, 7 hó és 5 nap.

Minthogy a harmincöt éves szolgálati időnek jelentősége összefüggésben van természetszerüleg azzal, hogy mely korban jutnak a tanári pályára készülő emberek állásba, illetve azon időponthoz, amelytől kezdve számít szolgálati idejük, továbbá, mert a harmincöt évi szolgálat szükségessége abból a szempontból is indokoltatott, hogy az állam nincs abban a helyzetben, hogy megengedhetné magának, hogy 50—55 éves ép és egészséges embereket teljes fizetésükkel nyugdíjba küldjön, szükségesnek tartottam e két tényezőt megbízható számadatok alapján bemutatni.

* * *

Az említett kimutatások 1892-től vannak meg. Az előbb nyugdíjazottak nem mutattattak ki nyilvánosan. Talán felesleges itt névszerint felsorolni az egyes esztendők nyugdíjasait. Az adatokat így is ellenőrizhetik olyanok, akik a Kimutatásokhoz hozzá férhetnek.

Az alább következő táblázatokban kimutattam, hogy évenkint mi volt 1. az átlaga a nyugdíjba mentek korának, amikor nyugdíjba mentek 2. hány évi, hónapi és napi szolgálat után mentek az illetők nyugdíjba és 3. hány esztendősek voltak az illetők akkor, amikortól számít a nyugdíjjogosultságuk, illetve mikor léptek az illetők szolgálatba.

Ami a táblázatokat illeti azokra legyen szabad azt a megjegyzést tenni, hogy a nyugdíjazott igazgatók sorában a vonalak (pl. 1893, 1894-ben) azt jelentik, hogy az illető években igazgató nem nyugdíjaztatott. Az életkor csak években van megadva, a szolgálati idő hónapokban és napokban is. A szolgálatbalépés hónapja és napja tehát nem lehet egészen pontos.

I. Nyugdijazott tanárok.

	Átlagos kor, melyben nyugdíjaztattak			Szolgálati idő átlagos hossza			A szolgálat megkezdésekor kora átlagban		
	év	hó	nap	év	hó	nap	év	hó	nap
1892	57	—	—	27	1	23	29	10	7
1893	50	—	—	22	3	18	27	8	12
1894	51	8	—	22	8	8	28	11	22
1895	49	7	—	25	9	5	23	10	10
1896	53	—	—	25	—	—	28	—	—
1897	50	7	—	25	—	—	30	7	6
1898	56	4	—	25	11	18	30	4	27
1899	55	—	—	27	9	21	27	2	9
1900	59	—	—	30	7	—	28	5	—
1901	57	4	—	32	5	15	24	11	—
1902	59	8	—	27	4	3	22	3	27
1903	58	2	—	22	10	26	35	3	4
1904	55	8	—	27	11	22	27	8	20
1905	58	3	—	32	9	10	25	5	28
1906	58	6	—	30	6	2	27	11	28
1907	59	9	—	31	5	25	28	3	23
1908	55	10	—	27	—	20	28	9	13
1909	60	4	—	32	2	9	28	1	21
1910	55	2	—	29	—	16	26	1	14
Átlag	**55**	**10**	**5**	**28**	**2**	**16**	**27**	**10**	**1**

II. Nyugdíjazott igazgatók.

	Átlagos kor, melyben nyugdíjaztatnak			Szolgálati idő átlagos hossza			A szolgálat megkezdésekor kora átlagban		
	év	hó	nap	év	hó	nap	év	hó	nap
1892	72	—	—	32	10	28	39	1	2
1893	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1894	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1895	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1896	62	—	—	33	10	12	28	1	18
1897	59	3	—	34	5	23	24	9	7
1898	59	—	—	32	—	14	26	11	16
1899	66	—	—	39	5	—	26	7	—
1900	54	—	—	31	1	6	22	10	24
1901	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1902	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1903	52	6	—	31	—	10	21	5	20
1904	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1905	67	—	—	42	8	24	24	3	6
1906	57	—	—	31	4	27	25	7	3
1907	63	4	—	36	2	18	27	1	12
1908	58	—	—	32	5	—	25	7	—
1909	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1910	57	—	—	33	9	16	23	2	14
Átlag	**60**	**7**	**2**	**34**	**2**	**28**	**26**	**3**	**2**

III. Nyugdíjazott tanárok és igazgatók.

	Átlagos kor, melyben nyugdíjaztattak			Szolgálati idő átlagos hossza			A szolgálat megkezdésekor kora átlagban		
	év	hó	nap	év	hó	nap	év	hó	nap
1892	64	6	—	30	—	11	34	5	19
1893	50	—	—	22	3	18	27	8	12
1894	51	8	—	22	8	8	28	11	22
1895	49	7	15	25	9	5	23	10	10
1896	56	—	—	27	11	15	28	—	15
1897	54	5	10	29	3	21	25	1	19
1898	56	8	—	26	7	21	30	—	9
1899	57	2	12	30	1	17	27	—	25
1900	57	4	—	30	9	2	26	6	28
1901	57	4	15	32	5	15	24	11	—
1902	59	8	—	27	4	3	22	3	27
1903	56	9	—	24	11	7	31	—	23
1904	55	8	12	27	11	22	27	8	20
1905	59	—	—	33	8	9	25	3	21
1906	58	4	24	30	7	1	27	9	23
1907	60	3	3	32	1	7	28	1	26
1908	55	9	11	27	3	22	28	5	19
1909	60	4	—	32	2	9	28	1	21
1910	55	5	4	29	2	20	26	2	14
Átlag	**56**	**7**	**20**	**28**	**7**	**5**	**27**	**5**	**20**

Az ezen táblázatokból vonható tanulságok a következők:

1. A tanárok és igazgatók nyugdíjbalépése átlagban az *56 év 7 hó és 20 napos* korban történik.

2. A szolgálati idő átlaga, mint már fentebb ráutaltam, *28 év, 7 hó és 5 nap.*

3. A szolgálatbalépés ideje a *27 év, 5 hónap és 20 napos* kor.

4. A tanárok átlagban korábban mennek nyugdíjba, mint az igazgatók, amennyiben azok átlagban 55 év, 10 hónap és 5 napos korban mennek, míg az igazgatók 60 év, 7 hónap és 2 napos korban vonulnak vissza.

5. A tanárok átlagos szolgálata 28 évet, 2 hónapot és 16 napot tesz, míg az igazgatóknál ez a szolgálat átlagban 34 év, 2 hónap és 28 napra emelkedik.

6. Akik tanári szolgálatban maradtak, megkezdték szolgálatukat 27 év, 10 hónap és 1 napos korukban, akik igazgatók lettek, azoknál a szolgálatbalépés korábban történt, t. i. 26 év, 3 hónap és 2 napos korban.

Az itt közölt számokból jelenleg a harmadik pont alatt közölt eredmény az, amely bennünket leginkább érdekel, mert a jövőben fenyegető harmincöt év a 27 év, 5 hónap és 20 nap átlagos kortól kezdve számítandó. A tanárok tehát átlagban a *hatvanharmadik évükben érik el azt az időt, amelyben nyugalomba vonulhatnak.*

* * *

Ezalatt a tizenkilenc év alatt nyugalomba vonult összesen 173 tanár és 18 igazgató, tehát együtt 191-en.

30 év előtt ment	59	tanár	—	igazgató	30·8%
30 évvel ment	39	»	3	»	21·9 »
31—34 év között	47	»	11	»	30·3 »
35 vagy annál több évvel	28	»	4	»	16·7 »

Ebből a táblázatból látható, hogy a nyugdíjba vonultak *nyolcvanhárom százalékánál valamivel több azoknak a száma, akik nem érték el azt a szolgálati időt, amelyet az új rendelkezés most mindenkire nézve kötelezővé akar tenni.*

* * *

Még egy dologra kell reflektálnom. 50—55 éves tanár és igazgató van a 191 között 32 tanár és 5 igazgató; a 32 tanár között van 19 tanár, vagyis összesen 15·7%, akik kiszolgálták a harminc évet, míg a többi 13 tanár a harmincnál sokkal rövidebb szolgálati idővel ment nyugdíjba, tehát megrokkant. Így tehát az a következtetés, hogy a tanárok 50—55 éves korban mennek még ép és egészséges állapotban nyugdíjba, minthogy ez a nyugalomba vonult tanároknak csak 15·7 százalékára áll, nem mondható a tanárságról általánosságban.

Az 5 igazgató, aki 50—55 éves korban ment nyugdíjba, mind kiszolgálta harminc évét. Ez az 5 igazgató a 19 tanárral együtt ad 24-et, vagyis a 191-nek 12·5%-t. Hogy pedig mind az

öt ide tartozó igazgató 30 évi szolgálat után már 50—55 éves korban nyugalomba vonulhatott, amellett látszik szólni, hogy az igazgatói munka jobban konzervál, mint a tanári munka, ami ezen statisztika egyéb adataiból is kitűnik, amiért igazságos már meglettebb korban levő tanárokat kinevezni igazgatókká, nem olyanokat, akik még szolgálati idejök első részében vannak.

Mindeddig még nem volt szó a tanárok elhalálozásáról. Erről legyen szabad a legközelebbi alkalommal beszámolnom.

Dr. Schmidt Márton.

KÖZGYŰLÉSI ELŐADÁSOK.

A tízperces tornázásról.

A kultúrnemzetek manapság élénk érdeklődést tanusítanak a testgyakorlatok iránt. Az egyik nemzet szeretné túlszárnyalni a másikat az ifjusági testnevelés érdekében való buzgólkodásában. Ifjak és felnőttek a legnagyobb lelkesedéssel űzik mindenütt a testgyakorlatok különböző nemeit. A különféle sportversenyekhez tódul a nép és a legélénkebb figyelemmel kíséri. Az újságok részletesen és lelkiismeretesen közlik a versenyek lefolyását és a távíró hírül adja az elért eredményeket mindenüvé, mintha egy világeseményről lenne szó. Általános az a meggyőződés, hogy az ifjuságot nemcsak szellemileg, hanem testileg is képezni kell, hogy az élet napról-napra fokozódó követelményeinek megfelelhessen és gyorsan élő korunkban a mindinkább elharapódzó idegesség ellen védekezhessék. Ezért helyez a modern testnevelés nagy súlyt a svéd tornarendszer speciális törzs- és légzési gyakorlataira, melyek lassú kivitelüknél fogva felérnek a világot meghódító német tornarendszernek rövid gyors és lendületes mozdulataival.

A fiziológia legújabb tudományos kutatásainak és kísérleteinek eredményei kétségtelenül azt bizonyítják, hogy a mellkas alakja nagy mértékben befolyásolja a benne lévő szervek funkcióját. A mellkas szabad mozgásának elérése céljából feltétlenül szükséges, hogy a be- és kilégzésre különös gondot fordítsunk és a mellet megfelelő gyakorlatokkal erősítsük. A mély légzés ugyanis csak akkor helyes, ha a mell-légzést maga a haslégzés is támogatja, melyet éppen ezért nem szabad elhanyagolnunk. Hogy ha a légzési gimnasztikának leginkább használt metodusait vizsgáljuk, nem tagadhatjuk, hogy a legtöbb ember túlnagy súlyt helyez a belégzésre, míg a kilégzésre kevés gondot fordít, ámbár ez épp oly nagyjelentőségű, mint amaz. A tüdőnek ezen tevékenysége szintén azon légzési gyakorlatok közé tartozik, melyek helyes kiválasztás és alkalmazás esetén nemcsak a mellkast erősítik, hanem a tüdőt is tudatos légzésre szoktatják. Richter Frigyes, dr. Beschorner és Jeanne van Oldenbarnevelt, a közismert szaktudósok bebizonyították, hogy a rossz, vagyis elhasznált

levegőnek a tüdőből való teljes eltávolítása céljából minden légzési gyakorlatot tulajdonképpen mély kilégzéssel kellene kezdenünk, annál is inkább, mert a gyermeknek a fejlődés stádiumában lévő mellkasa a mély kilégzést követő mély belégzés által a legjobban és legtermészetesebben fejlődik, tekintet nélkül arra, hogy mellkasa az inspiratorikus tipusok közé tartozik-e vagy sem. A rendszeres mélylégzési gyakorlatok, melyekre a svédek Ling Péter Henrik óta kiváló súlyt fektetnek, a mellkason és tüdőn kívül a szívet is erősítik, melynek működését jótékonyan befolyásolják. E gyakorlatok még azért is fontosak, mert a mellkasban elhelyezett emésztőszerveknek, valamint a májnak vérkeringését nemcsak gyorsítják, hanem a veséknek kiválasztását is elősegítik. De hangsúlyoznunk kell, hogy a helyes be- és kilégzés csakis az orron át történjék. A szájlégzés ennélfogva szigoruan tiltva van.

A porosz kultuszminiszter tanulmány tárgyává tette a helyes be- és kilégzéssel végzett törzsgyakorlatokat és a szakférfiaknak ebbeli hosszú és alapos tapasztalataira támaszkodva arról győződött meg, hogy e gyakorlatokat tagadhatatlan jó hatásuknál fogva naponta kellene végeztetni. Ezért a harmadik tornaóra mellett, melyet az 1910. évi június hó 3-án kelt rendeletével Poroszország összes iskoláiban kötelezővé tett, bevezette az úgynevezett tízperces tornázást. Ezen intézkedésével teljesült az egységes testgyakorlást sürgető szakférfiak kívánsága, kik már régóta követelték, hogy a tanulók testüket naponta erősítsék, amint ezt Spiesz Adolf, a mai iskolai tornázás módjának a megteremtője, »Die Lehre der Turnkunst« c. híres munkájában már 1847-ben hangsúlyozta, amikor azt követelte, hogy a tanulók naponta tornázzanak legalább egy órát. A porosz szakférfiak már régóta azt tapasztalták, hogy a szép testtartást és a helyes légzést előmozdító tornagyakorlatok az iskolai ülőfoglalkozást a leghathatósabban ellensúlyozzák, mely főleg a hátizmok lassankénti elernyedését okozza és hangoztatták, hogy a tüdőt erősíteni és a mellkast tágítani kell a lélekzetvétel gondosabb szabályozása által.

Még 1907. évi június hó 7-én elrendelte a porosz kultuszminiszter, hogy a különböző fokú iskolák tanulói lehetőleg azokon a napokon, amelyeken nincsen tornaórájuk, olyan törzs- és légzési gyakorlatokat végezzenek, melyek különösen a szép, egyenes testtartást előmozdítják. Ezt a rendeletet csak kísérletképpen adta ki a miniszter. Ezen kísérletekkel végzett tapasztalatok természetesen különbözők voltak egyrészt azon metodusra vonatkozólag, mellyel a gyakorlatokat végezték, másrészt pedig azon személyekre nézve, akik azokat vezették. De e kísérletekkel szerzett tapasztalatok általában véve nagyon tanulságosak és örvendetesek voltak, amennyiben a végzett gyakorlatoknak a tanulók testtartására, valamint szellemi és testi frisseségére és tevékenységére való kedvező hatását majdnem mindenütt konstatálták. Ezen elvitázhatatlan eredményért vezette be a kultuszminiszter

a tízperces tornázást az összes iskolákba azon utasítással, hogy a tanulók az előírt gyakorlatokat naponta elvégezzék.

Legyen szabad ezen gyakorlatok célszerüségét vagy jobban mondva szükségességét röviden indokolnom. A miniszteri rendelet ugyanis azt mondja hogy »e gyakorlatok hivatva vannak a tartós ülés káros következményeinek elejét venni, a légzést mélyíteni, az emésztést és a vérkeringést felelevenïteni és a testtartásnak a megjavítását elősegíteni«. Saját tapasztalatából tudja minden ember, hogy az íróasztal mellett végzett hosszú munka után valóságos jótétemény legalább egyszer nyujtózkodni, egynehány gyors mozdulattal a renyhe vért hullámzásba hozni és mély lélekzetvétellel az összeszorult mellet kitágítani. A tanulók ugyanis hasonlíthatatlanul mozgékonyabbak a felnőtteknél, de még nincsenek hozzászokva huzamosabb ideig tartó ülőmunkához. Igy tehát könnyen érthető, hogy azon izomcsoportok, melyek a testet az ülésnél egyenesen tartják, több órai ülőfoglalkozás után fokozatosan elernyednek. Mert a gyermekek még nem eléggé erősek ahhoz, hogy huzamosabb ideig ülve, nehéz, szellemi munka végzésére képesek lennének. A mell ugyanis a hosszú ülés közben összeesik és ennek következménye elsősorban a rossz testtartás és a hátgerinc elgörbülése. Éppen ezért kell a törzs izmait alkalmas testgyakorlatokkal úgy erősíteni, hogy fontos szolgálatukat tökéletesen teljesíthessék. A porosz utasítás csak nyolc törzs- és légzési gyakorlatot tartalmaz, melyek a tízperces tornázásra fölötte alkalmasak és az egész test szervezetét minden tekintetben erősítik és acélozzák, amennyiben a tizperces gyakorlatok mély légzéssel kapcsolatosak. Ezek segítségével megtanulják a növendékek a helyes légzést, szervezetünknek egyik legfontosabb funkcióját.

A mély légzés jelentőségét sokáig félreismerték az emberek és ma is keveset törődnek vele. Ezért nem csoda, hogy a minap egy kiváló higiénikus arról panaszkodott, hogy manapság az emberek legnagyobb része nem tud helyesen lélegzeni. A helyes légzés szerinte művészet, melynek megtanulásánál a tízperces gyakorlatok nagyfontosságuak, mert a tanulókat állandó mély lélekzetvételre kényszerítik, úgy hogy e gyakorlatokat naponta rendszeresen ismételve végre megszokásból mélyen, azaz helyesen lélegzenek, mely körülmény a felserdülő ifjaknak, de különösen a leányoknak nagy hasznára válik.

A miniszteri rendelet követeli, hogy az utasításban előírt nyolc gyakorlat naponta a tízperces tornázás keretében végeztessék, de nézetem szerint más épp oly használható és ugyanazt a célt szolgáló gyakorlatokat is lehetne összeállítani és épp oly sikerrel felhasználni, sőt szükséges is, hogy időnként az egyhangú, sablonos gyakorlatokba változatosságot hozzunk be, mert a tízperces gyakorlatok, melyek törzshajlítások, törzsfordítások és törzskörzésekből állanak, véleményem szerint csak akkor megfelelők, ha jótékony hatásuk nemcsak a helyes légzésre és egyenes

testtartásra, hanem az általános ügyességre és a munkaképesség fokozására is kiterjed.

A siker feltétele azonban mindenekelőtt ezen gyakorlatok szakszerű kivitelétől függ. Ennélfogva szükséges, hogy azokat a rendes tornaórán előkészítsük és begyakoroltassuk, mert a tízperces tornázás rövid idejét nem szabad a gyakorlatok betanításával terhelnünk. A tornatanító törekedjék arra, hogy a begyakorlásnál a tanulókban érdeklődést keltsen ezen észszerű gyakorlatok iránt azáltal, hogy őket felvilágosítsa azon üdvös hatásuk felől, mely különösen az izmok, a szív, a tüdő és az emésztés tevékenységét előmozdítja és meglepően fokozza.

Ha a tanulókban a tízperces gyakorlatok iránt való érdeklődést így felkeltettük, bizonyára nagyobb buzgalommal fogják azokat végezni, mintha e gyakorlatok értékét és célját csak hiányosan vagy egyáltalában nem ismernék. A gyakorlatok gondos betanítására és rendszeres ismétlésére, helyes keresztülvitelükre, fölöttük való lelkiismeretes felügyeletre különösen ott van szükségünk, ahol egy egész intézet növendékei a tízperces gyakorlatokat egy vezető parancsára végzik.

Mikor végeztessük a tízperces gyakorlatokat? E gyakorlatokat nem tanácsos a rendes tízpercnyi szünetben végeztetni, mivel ezen időszak a növendékek szabad mozgására és felüdülésére szolgál és ezen oknál fogva meg nem rövidíthető. Legcélszerűbb volna, ha e gyakorlatokat a tízpercnyi szünet előtt végeztetnők. Tíz perccel a szünet előtt csengetnének; 3 perc alatt leszaladnának a tanulók az udvarra és mindenik elfoglalná már előre kijelölt helyét. Így még 7 perc maradna az előírt gyakorlatok végzésére. Ezek befejeztével élvezhetné minden tanuló a meg nem rövidített tízpercnyi szünetet, mely testi és lelki erőinek felüdítésére szolgál.

Hogy melyik szünet elé helyeztessenek a tízperces gyakorlatok, arra nézve nem intézkedik a miniszteri rendelet. De magától értetődik hogy e gyakorlatoknál a célszerűség szempontja dönt és ezért nem tehetjük azokat közvetlen a reggeli után. Olyan intézetekben pl., ahol egyfolytában tanítanak, igen célszerűnek mutatkozik a harmadik tanóra utáni, t. i. a 10 óra 50 perctől 11 óráig való időpont e gyakorlatok végzésére, tehát a reggeli és ebéd közti idő, amikor ugyanis e gyakorlatoknak a legnagyobb hatásuk van.

Hol végeztessenek a tízperces gyakorlatok? Lehetőleg a szabadban. Zárt helyiségben azonban alapos szellőztetés után. A tízperces gyakorlatok csak akkor valóban értékesek, ha a szabadban végeztetjük, ahol minden egyes gyakorlat akadály nélkül végezhető. A szabadban az izmok zavartalanul működhetnek a hosszú ülés után; itt fürödhetik a tüdő a zárt helyiségben való huzamosabb tartózkodás után a friss, élenydús levegőben. Itt van alkalmunk a tízperces tornázást tömegtornázássá tenni, mely az iskolai tornázás igazi alapja és végcélja. Ezen fontos ok arra

indít, hogy a tömegtornázást pártoljam, mert mindenekelőtt csak ez biztosíthatja az előírt gyakorlatok feltétlen sikerét. A tízperces tömegtornázást vezesse maga a tornatanító, az osztályfőnökök vagy helyetteseik tartózkodjanak saját osztályuknál és ügyeljenek arra, hogy a bemutatott gyakorlatok helyesen végeztessenek.

A tömegtornázásnál a felállítás ne legyen körülményes és ne vegyen sok időt igénybe, hanem tíz perc alatt végeztessék nemcsak a felállítás, hanem a nyolc gyakorlat is. Minden osztálynak megjelöljük a helyét az udvaron és sorbontás útján felállítjuk megfelelő nyitott sorokba, melyekben minden tanulónak egyszer és mindenkorra megvan a maga helye. Ezt a helyet elfoglalja minden tanuló az esetleg hiányzókra való tekintet nélkül. Mondhatni, hogy minálunk az év legnagyobb része alkalmas e törzs- és légzési gyakorlatoknak a szabadban való végzésére. A hidegebb időszakban természetesen gyorsabb tempóban végzendők e gyakorlatok, melyek felerészben törzs- és légzési gyakorlatokból, felerészben pedig ügyességi és gyorsasági gyakorlatokból álljanak és váltakozzanak egymással úgy, hogy a lassú ütemű gyakorlatot a gyorsütemű kövesse. Csak túlnagy hőség, erős eső, sűrű havazás, zord hideg és nagy szél gátolhat minket abban, hogy e gyakorlatokat a szabadban ne végeztessük.

Nos, mi történjék ilyen napokon? Nem marad más hátra, mint hogy e gyakorlatokat az osztályban végeztetjük, ahogy ez a svédeknél és dánoknál történik. Némelyek borzadnak ettől a gondolattól és nem bánnák, ha a tízperces tornázás rossz időjárás esetén el is maradna. Pedig ezen gyakorlatoknak csak akkor van igazi értékük, ha naponta végeztetjük. Rossz időjárásban tehát szellőztessük alaposan a tantermet és végeztessünk ott az előírt időben olyan gyakorlatokat, melyek természetesen minden nehézség nélkül a tanteremben is kivihetők.

Távol állok attól, hogy a tízperces tornázás ezen módját a szabadban való testedzéssel egyenrangunak minősítsem. A tanteremben való tornázást csak kényszerűségből választanám azon egyszerű oknál fogva, hogy ne kelljen a gyakorlatokról a rossz időjárás miatt teljesen lemondanunk.

Most csak az a kérdés, hogy mely osztályok vegyenek részt a tízperces gyakorlatokban? A miniszteri rendelet egyszerűen azt követeli, hogy e gyakorlatok kivétel nélkül minden iskolában, tehát minden osztályban végeztessenek. És ezért egészen természetes, hogy e gyakorlatokat a tanulók korához és képességéhez kell, hogy szabjuk. Vannak Poroszországban iskolák, melyekben a tanulók minden nap egy és ugyanazon gyakorlatokat végzik, de ezek mind oly erőteljes és hathatós mozgások, melyek kizárólag a huzamosabb ülést és a szellemi megerőltetést ellensúlyozzák. Vannak, akik ezen eljárást vagyis egy és ugyanazon gyakorlatoknak az egész iskolai éven át való sablonos bemutatását pedagógiai szempontból nem helyeslik, de a rendkívüli siker mégis ezen intézkedés jósága mellett szól.

Mindezek alapján állíthatjuk, hogy célszerű, sőt az egészség és munkabírás fokozásának szempontjából szükséges, hogy minden tanuló, a fiuk és a leányok egyaránt, a rendes tornaórákon kívül naponta legalább tíz percig tornázzanak. A középiskolában heti két tornaóra és egy játékdélután korántsem elegendő a mi ifjuságunk szellemi túlterhelésének ellensúlyozására. Arról meggyőződésem szerint szó sem lehet, hogy a tízperces gyakorlatokban csak a felső osztályú tanulók vegyenek részt, ahogy ezt egynehány külföldi pedagógus kívánná.

Dr. Schmidt Ágoston Ferdinánd, bonni orvos a »Die Gymnastik an den schwedischen Volksschulen« c. művében ezeket mondja a tízperces tornáról: »A svéd és dán ifjuság minden nap tornázik. Az alsó és középfokú iskolákban a rendes tornaórák mellett még tíz percet fordítanak külön az előírt mindennapi tornázásra, mely az egész szervezet izomzatára kiterjedő, a helyes növést és a test arányos fejlődését elősegítő törzs- és légzési gyakorlatokból áll. Ezeket a tanulók vagy a tanórák előtt vagy azok végén részint a tanteremben, részint az iskola udvarán végzik«. A mindennapi tornázás mellett még igen sok orvos és pedagógus is állást foglal, de különösen Mosso Angelo, Lagrange Ferdinánd és Demeny György, olyan elismert szaktudósok, akik a testgyakorlatok terén kétségtelenül nagy tekintélyek. Ezek kivétel nélkül nagy súlyt fektetnek a helyes légzést és az egyenes testtartást előmozdító törzsgyakorlatokra, melyek mint a svéd gimnasztika speciális gyakorlatai a mindennapi tízperces tornázásnak alapját kell hogy képezzék. Hasonló nézetet vallanak még híres szaktudósok mint Liedbeck C. H., Törngren L. M., a stockholmi kir. gimnasztikai központi intézet volt igazgatója, Steinemann Jakab svájci pedagógus, du Bois-Reymond Emil, Hoffa A., Hasse C., Hueppe Ferdinánd és mások. Kötelességemnek tartom itt megemlíteni, hogy az imént felsorolt szakférfiak tudományos munkái alapjául szolgáltak felolvasásomnak. E szakmunkák minden kultúrállamban érthető feltünést keltettek és így nem csoda, hogy a tízperces tornázás, vagyis a helyes testtartásra és a helyes légzésre irányuló gimnasztika élénk eszmecserének képezte a tárgyát. Abban ugyanis megegyeznek a szaktudósok, hogy a tízperces tornázás helyes kezelés mellett az ifjuság testi nevelésében nagy fordulópontot jelent, annyival is inkább, mert most már azokra az e téren eszközölt tudományos kisérletekre is támaszkodhatunk, melyek igazolják, hogy a tízperces gyakorlatok a szellemet nemcsak pihentetik és ezáltal felfrissítik, hanem a szervezetet is erősítik és ellenállóképességét biztosítják. A tízperces tornázás ebbeli eredménye a porosz iskolákban annyira meglepő, hogy e tény a tízperces tornázásnak, mint üdvös újításnak a tekintélyét csak emelheti. Lobsien M., híres kieli pszichológus, volt az első, aki a tízperces tornagyakorlatokkal alapos kísérleteket végzett, melyek nemcsak a testre és szellemre általában, hanem különösen az emlékezőtehetségre,

mint minden szellemi processzus alapfunkciójára is kiterjedtek. Ezen fontos kísérletek megdönthetetlen tanubizonyságai annak a ténynek, hogy a tízperces tornázás a tanuló ifjuságra minden tekintetben üdvös hatással van, amennyiben a szellemet felüdíti és a szervezetet acélozza. Különben nem tartom érdektelennek megemlíteni, hogy maguk a japánok is a poroszok példáját követték és a mult évben a tízperces gyakorlatokat összes iskoláikba bevezették.

Hogy a tízperces tornának meglegyen a kellő hatása, okvetetlenül szükséges, hogy az előírt gyakorlatokat a legnagyobb precizitással végeztessük, mert csak így teszünk eleget az észszerű tornaoktatás ily irányú magasztos feladatának és e gyakorlatok vonzó kezelése által azt érhetjük el, hogy ifjuságunk észszerű és egyöntetű testedzését nemcsak a kötelező torna- és játékórákon, hanem az iskolából való kilépés után is állandó szükségletté és kedves életfoglalkozássá, vagyis életszokássá tesszük. Ez legyen a magyar nemzeti testnevelés végcélja és ha minden tanító és minden tanár művész a nevelés és oktatás mezején, akkor lesz az iskola is a művészet műhelyévé, vagyis az esztétikai és erkölcsi nevelés fundamentumává, mely a nemzetek nemcsak testi, hanem szellemi fölényének a biztosítéka.

Tisztelt Szakosztály!

Tekintettel arra, hogy a mindennapi tízperces tornázás már régóta a svéd és dán, két év óta a porosz és egy év óta a japán iskolákban a heti rendes tornaórák és játékdélutánoknak kiegészítő részét képezi és az ifjuság arányos fejlesztésére nézve meglepő eredményeket mutat fel, bátorkodom a Tisztelt Szakosztály elé a következő indítványt terjeszteni:

Mondja ki a Tisztelt Szakosztály, hogy a mindennapi tízperces tornát, ahogy a svédek, dánok és poroszok a rendes tornaórák és játékdélutánok mellett tanítják, célszerűnek tartja és annak egyelőre legalább próbaképpen való behozatalát az intéző köröknek figyelmébe ajánlja.

Irodalom:

Spiesz Adolf, Die Lehre der Turnkunst.

Dr. Schmidt Ágoston Ferdinánd, Die Gymnastik an den schwedischen Volksschulen.

Liedbeck C. H., Das schwedische Schulturnen.

Törngren, Das Lehrbuch der schwedischen Gymnastik.

Steinemann Jakab, Die Rumpfübungen nach schwedisch-dänischem System.

du Bois-Reymond Emil, Über das Barrenturnen und die sogenannte rationelle Gymnastik.

Hoffa A., Lehrbuch der orthopädischen Chirurgie.

Hasse C., Die Formen des menschlichen Körpers und die Formänderungen bei der Atmung.

Hueppe Ferdinand, Handbuch über Hygiene.

(Kolozsvár.) *László Gyula.*

Az infinitezimális számítások bevezetésének kérdése.

Igen tisztelt szakosztály!

A matematika tanításának reformjára vonatkozó nagy mozgalom, különösen pedig az infinitezimális számításoknak a középiskolába való bevezetésének kérdése, úgy látszik, nyugvóponthoz ért. Úgy a külföldön, mint nálunk Magyarországon a hosszú ideig tartó beható viták, megbeszélések és kisérletek a kérdést minden oldalról tisztázták, az ellenkező felfogások nagyjából kiegyenlítődtek, az ügyre vonatkozó eszmék és felfogások kellőképpen kialakultak s ma már általános az a meggyőződés, hogy egész matematikai tanításunk alapját, gerincét a függvény fogalmának kell alkotnia, s hogy középiskolai tanításunk az infinitezimális számítás első elemeit többé nem nélkülözheti. Természetes, hogy gondosan meg kell válogatnunk módszerünket és a tanítandó anyagot, nehogy tanítványaink emlékezőtehetségét oly eljárásokkal és oly formulákkal terheljük meg, melyekre a középiskolai tanítás keretében szükségünk nincs. Az elméleti fejtegetések mellőzésével, kizárólagosan szemléleti alapon csakis a legfontosabbat szabad nyujtanunk s minden tekintetben mértéket kell tartanunk.

A rendelkezésünkre álló idő, az osztály szellemi nivója, a a feladatok megoldásánál kitűzött cél fogják megszabni a határt, melyen belül kell maradnunk. Elvünk a reformtörekvések figyelembe vételénél is kell, hogy az legyen: többet nem szabad tanítanunk, mint amennyit a közepes tanuló is jól és alaposan elvégezhet. Matematikai tanításunk eredményességét az anyag terjedelmének megnövesztésével veszélyeztetnünk nem szabad. Hiszen a reformtörekvéseknek nem az a céljuk, hogy a matematika anyagát nagyobb mértékben megnöveljék, hanem inkább az, hogy tanításunk egységesebb legyen s hogy ama feladatokat, melyeket eddig egymástól függetlenül tárgyaltunk, ezentúl az általánosabb módszerekkel közös alapon tanítsuk.

Az infinitezimális számítások tanításában a differenciális hányados sokoldalú, változatos alkalmazására, a függvények ábrázolására és változására, az eminens értékek meghatározására, a fizika legfontosabb alapfogalmaira kell a fősúlyt helyeznünk, nem pedig a differenciálás technikájára. Tanítványainknak érezniök kell, hogy olyan módszerrel ismerkednek meg, mely a természetben lefolyó tüneményeket megértését lehetővé teszi s ezeket általánosabb szempontokból tárgyalja.

Úgy gondolom, hogy mai összejövetelünknek nem lehet az a célja, hogy a kérdés elvi oldalát újra megvitassuk s hogy a már sokszor hallottakat újból elmondjuk, hanem legfontosabb feladata az, hogy a szakosztály t. tagjai beszámoljanak eddigi tapasztalataikról, ismertessék az infinitezimális számítás tanításában követett eljárásukat, módszerüket, az elért eredményeket és egész őszintén referáljanak azokról a nehézségekről, melyekkel

találkoztak s hogy egyúttal mutassanak rá arra is, hogy a tantervben előírt anyagot egész terjedelmében jól és alaposan elvégezték-e s melyek azok a részletkérdések, melyeket mellőzniök kellett, vagy melyeket az idő rövidsége miatt el kellett hanyagolniok.

Azt hiszem, hogy fölösleges munkát végeznék, ha saját eljárásaimról is beszámolnék, hisz a matematikai reformbizottságban részletesen ismertettem azt a módszert, melyet az infinitezimális számítások tanítására alkalmasnak tartok s könyv alakjában is megjelent az a tanmenet, melyet Mikola Sándor kollégámmal együtt a budapesti ág. h. ev. főgimnáziumban már több éven át követtünk.

Örömmel jelenthetem, hogy eddigi tapasztalataink eléggé kedvezők. Tanítványaink úgy az elemző mértan, mint az infinitezimális számítás elemeit könnyen megértik, a legnagyobb örömmel tanulják s nagyobb nehézség nélkül sajátítják el. Az előírt tananyagot elvégezzük s csak néhány kevésbbé fontos részletet, mint pl. a köbgyökvonást, a polynomokkal való osztást s néhány számelméleti tételt kellett elhagynunk. Valamivel kevesebb időt fordítunk a trigonometriára, különösen a gyakorlatban elő nem forduló komplikáltabb feladatok megoldására, továbbá a régebben oly kedvelt, inkább talányszerű mesterkélt példák tárgyalására. De sajnálattal kell rámutatnom arra, hogy az idő rövidsége nem engedi azt, hogy részletesebben foglalkozzunk a trigonometria keretében a gyakorlati mérésekkel és számításokkal, hogy a stereometriában nem támaszkodhatunk az ábrázoló mértan elemeinek ismereteire s hogy kénytelenek vagyunk a valószínüségi számítást s ennek tanulságos alkalmazásait elhagyni. E bajokon csak akkor tudnánk segíteni, ha a VIII. osztályban az eddigi két óra helyett három óra állana rendelkezésünkre.

De addig is, míg ezt sikerül elérnünk, iparkodunk a reformtörekvések felhasználásával tanításunkat egységesebbé, élvezetesebbé, hasznosabbá és tanulságosabbá tenni.

Az ügy érdekében kivánatosnak tartanám, ha a t. szakosztály is magáévá tenné a matematikai reformbizottság javaslatait és a következőket határozná el:

1. Szükségesnek tartjuk a függvény fogalmának empirikus görbék tárgyalásával való gondos előkészítését, széles alapon való kiépítését, a függvények változásának és ábrázolásának az egész matematikai tanítás folyamán az algebrával és mértannal szoros kapcsolatban való tárgyalását.

2. Szükségesnek tartjuk, hogy az analitikai síkmértan, valamint a differenciál- és integrálszámítás elemei a középiskolai oktatásban helyet foglaljanak.

3. Kívánatosnak tartjuk, hogy a tanterv hivatalos revizióját megelőzőleg egyes iskolák kisérletképpen a reformtörekvések értelmében taníthassák a matematikát.

Rátz László.

EGYESÜLETI ÉLET.

Kassai kör.

(Tisztújitás. — A nyugdíjtörvényjavaslat sérelmei.)

A *Kassai Tanári Kör* f. é. október 7-én a kassai áll. felső leányiskolában tartotta XVII. évi alakuló gyűlését, melynek főcélja azonban az volt, hogy a kassai tanárság kifejezze csatlakozását az új nyugdíjtörvényjavaslat elleni országos küzdelemhez.

A tagok nagy számban jelentek meg, úgy, hogy Kassa város összes középfokú iskolái képviselve voltak a gyűlésen, melyet *Bóbita* Endre alelnök azzal a szomorú bejelentéssel nyitott meg, hogy *Karsai* Ervin pr. főgimnáziumi igazgató, érdemes agilitásával a kör új életrekeltője és legutóbbi négyéves, eredményekben gazdag életének elnöke, vezetője, a körülmények kényszerítő hatása alatt elnöki tisztéről lemondott, kijelentve azonban, hogy a körnek továbbra is munkás tagja óhajt maradni, »*mert fennmaradását — úgymond — a hazai kultúra érdekében szükségesnek, felvirágoztatását a kassai tanárság legkomolyabb feladatának, szent kötelességének tartom*«. A kör minden tagja őszinte sajnálattal vette tudomásul a lemondást s azért lelkesen fogadta el az alelnök azon indítványát, hogy a kör fejezze ki hálás köszönetét szeretett elnöke iránt és megbecsülhetetlen érdemeit jegyzőkönyvében örökítse meg.

Bóbita Endre alelnök ezután áttért a gyűlés tulajdonképpeni céljára. Főbb vonásaiban ismertette az új nyugdíjtörvényjavaslatot, mely a legtöbb állami tisztviselőre nézve haladást jelent; előnyeit azonban a tanárok csak úgy élvezhetik, ha belenyugosznak szolgálati idejüknek öt évvel való felemelésébe. Ezt a kiáltó jogsérelmet a Kassai Tanári Kör sem hagyhatja szó nélkül, neki is csatlakoznia kell azon országos mozgalomhoz, melynek célja az új nyugdíjtörvénytervezet igazságos módosítása. Mielőtt azonban a gyűlés e fontos ügy érdemleges tárgyalásába fogna, szükségesnek tartja a tanári kör újból való megalakulását. Felhívja ezért a titkárt évi jelentésének megtételére.

Erdélyi Alajos dr. XVI. évi titkári jelentésében a kör két évi működéséről számolt be. Különösen a két év előtti alakuló gyűléssel foglalkozott behatóan, amely »a mostanihoz hasonlatos szomorú körülmények között ült össze. Akkor is az egész tanárság a közeli kongresszus izgalmaitól volt áthatva, melynek akkori főkérdése, a tanári státusrendezés dülőre juttatása azóta már több tagtársunkra hozott kedvező eredményt, mellékkérdései közül azonban a tanári szolgálati idő fölemelése épp most kísért a legijesztőbben egy, már kész törvényjavaslat alakjában. Köri ülésünkön már akkor szerepelt *Pap* Ilés dr. javaslatának 2. pontjaként, hogy körünk a 30 évi, törvényekkel többszörösen biztosított, szolgálati időnek 35 évre való önkényes fölemelése ellen tiltakozik s ezért lelkesen csatlakozik az országos kongresszus eszméjéhez. Ugyancsak e gyűlésen *Beniacs* János foglalkozott igen behatóan a helyettes tanárok vigasztalan helyzetével.

A többi három gyűlés közül az első (1911. febr. 20.) *Négyesy* László dr., egyesületi elnöknek a középiskolai hitoktatók ügyében kidolgozott előadói javaslatát tárgyalta; a másik (1911. május 16.) *Czigler* Ignác előadása alapján részt kért magának amaz országos jellegű és a tanárság szociális értékelése szempontjából megbecsülhetetlen mozgalomból, melynek célja a Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Orsz. Egyesület megalapítása volt; a harmadikon (1911. jún. 7.) végül *Haltenberger* Mihály dr., miskolczi kir. kath. főgimn. tanár mint vendég tartott érdekes előadást »*A földrajzoktatás anomáliái*« címen.

A kassai kör ezenkívül résztvett a tanárság országos mozgalmaiban: az 1910. évi kongresszuson *Beniacs* János, *Bóbita* Endre, *Czigler* Ignác, *Erdélyi* Alajos dr., *Gillinger* János, *Pap* Illés dr. és *Schöner* Ferenc voltak a kör képviselői; az 1911. október 21-iki választmányi ülésen körünket *Bóbita* Endre képviselte; a helyettes tanárok f. é. áprilisi kongresszusán pedig körünk nevében *Pollner* Arnold és *Várnai* Ernő jelentek meg és *Várnai* ott »A helyettes tanárok jogi és társadalmi helyzete« címen nagyhatású előadást is tartott. Bár a kör keretén kívül mégis részben a kör munkásságából kifolyólag alakult meg a Tan. Özv. és Árv. Segítő Orsz. Egy. kassai fiókja *Várhelyi* Ferenc főreáliskolai igazgató elnöklete alatt. Egyébként a kör tagjai főleg a helyi kultúra szolgálatában fejtettek ki munkásságot: többen felolvasásokat tartottak a helyi közművelődési egyesületekben, a helyi középfokú iskolák igazgatói pedig ez években is egyetértő buzgalommal rendezték az ifj. színi előadásokat, melyek a nagy erkölcsi sikeren kívül tekintélyes összeggel járultak a kör vagyonának gyarapításához. De különösen nagy érdeme van ebben *Gillinger* János pénztárosnak, kinek buzgólkodása folytán a kör vagyona immár 1618 K 79 f.-re emelkedett.

Ez örvendetes anyagi gyarapodással szemben viszont mélyen érzi a kör azt a szellemi veszteséget, mely főleg *Mázy* Engelbert dr. tisztb. elnök lemondásával ért bennünket, kitől ez alkalommal is érdemei jegyzőkönyvi megörökítésével veszünk búcsút, úgyszintén fájlaljuk *Szmetka* Ödön pr. főgimn. igazgató, *Pap* Illés dr., *Schöner* Ferenc távozását és *Kardos* Gyula dr. lemondását. Reményt keltő ezzel szemben, hogy tagtársaink közt a köri élet új oszlopaiként üdvözölhetjük *Várhelyi* Ferenc áll. főreáliskolai, *Dancsházy* Gusztáv felső kereskedelmi iskolai és *Hegedűs* János tanítóképzői igazgatókat, *Füzyné* Czipszer Irma és *Zágróczky* Jolán felső leányiskolai tanárnőket, *Kerekes* György, *Hegedűs* Árpád, *Hocky* Károly, *Makfalvi* Ferenc és *Révész* Emil felső kereskedelmi iskolai, *Grusz* Frigyes tanítóképzői, *Vári* Rezső, *Frey* Ferenc, *Maurer* Artur és *Pollner* Arnold főreáliskolai tanárokat, kikkel a kör tagjainak száma 60-ra emelkedett fel, oly tekintélyes szám, mellyel a kör élete az eddiginél is nagyobb, szebb jövőre hivatott.

Ehhez a titkár csak arra kérte kartársait, hogy önbizalmukat a tapasztalt sérelmek ne csökkentsék, »sőt jogküzdelmünkhöz — úgymond — mely egyuttal a kultúra küzdelme, erőt merítsünk a környező

társadalomból, honnan, a szülők köréből, máris hangzanak felénk az őszinte elismerés, nagyrabecsülés hangjai.«

A jegyzőkönyvi köszönettel tudomásul vett titkári jelentés után megtörtént a tisztújítás, mely szerint a kör az elnöki tiszttel régi érdemei alapján és Kolacskovszky Elza igazgató meleghangú ajánlatára közakarattal *Bóbita* Endre főreáliskolai tanárt tüntette ki, alelnökké *Kolacskovszky* Elza felső leányisk. igazgatót, titkárrá és jegyzővé dr. *Erdélyi* Alajost, pénztárossá *Gillinger* Jánost, számvizsgálókká *Czigler* Ignác és *Kirchknopf* András tanárokat választotta meg; választmányi tagokul pedig újból *Karsai* Ervin és *Várhelyi* Ferenc igazgatókat s *Bóbita* Endre köri elnököt küldte ki.

A kör ezután nagy figyelemmel hallgatta *Vári* Rezső főreáliskolai tanár fejtegetéseit, aki széles alapon boncolgatva mutatta ki az új nyugdíjtörvényjavaslat sérelmeit, mely az összes tisztviselők szempontjából sem kielégítő, a tanárokkal szemben pedig annyira kirívó igazságtalansággal jár el, hogy még alkotásának eredő okát szinte a tanári szolgálat minőségének teljes nem ismerésében, vagy éppen bizonyos antipátiából származó korlátolt felfogásban kell látnunk. Elfogadásra ajánlja tehát következő határozati javaslatát:

»*Mondja ki a Kassai Tanári Kör, hogy a nyugdíjtörvényjavaslatnak azt a szakaszát, amely az eddigi 30 éves szolgálati időt 35-re emeli föl, a kultúrára és annak tanító munkásaira sérelmesnek tartja, törvényben gyökerező jogát fel nem adja és a javaslatban kilátásba helyezett kedvezményeket ez áron el nem fogadja. Ennélfogva hozzájárul a Budapesti Tanári Kör azon határozatához, hogy*

I. a tanárok törvényben megállapított 30 éves szolgálati ideje változatlanul fenntartassék;

II. az új nyugdíjtörvénynek minden kedvezménye a tanárokra is érvényes legyen.

Végül, hogy ne maguk a tanárok adjanak fegyvert azok kezébe, akik szerzett jogaikat csorbítani akarják;

III. a Kassai Tanári Kör a mozgalom őszintesége és sikere érdekében kívánatosnak tartja, hogy a tanárság a 30 éves szolgálati idő jogát ne csak elvben tartsa fönn, hanem éljen is vele. Ezért felhívja mindazokat, akik szolgálati idejüket betöltötték, hogy nyugdíjaztatásuk ügyében a kellő lépéseket azonnal megtegyék.«

A kör egyhanguan elfogadta Vári Rezső határozati javaslatának I. és II. pontját, a III. azonban élénk vitára adott alkalmat, melynek kapcsán felszólaltak *Valló* Vilmos, *Dörnyei* Károly és különösen *Czigler* Ignác, aki közfigyelemre méltóan kidomborította, hogy az iskolának tényleg szüksége van a gyakori felfrissülésre, ami az ifjabb tanárnemzedék alkalmazásával, az egyetemről, különböző vidékekről magával hozott új világnézetével, újabb előrehaladottabb tudományos készültségével és természetes elevenségével érhető el, de csak úgy, ha továbbra is megmarad a kultuszkormány kezében az a megbecsülhetetlen kultúreszköz, melyet már a Ratio Educationis megadott a legfőbb tanügyi hatóságnak, hogy *módjában legyen az iskolából 30 évi szolgálat után teljes nyugdíjjal, tehát anyagi sérel-*

mük nélkül, eltávolítani az igazi öregeket, akiknek jelenléte az iskolában már határozottan káros a tanulmányi és fegyelmi eredményre nézve. A 30 éves szolgálati idő tehát nem a tanárok joga, mellyel a tanároknak élniök kell, hanem az iskola joga, melyet mint kultúreszközt a kultuszkormánynak kezéből kivenni a magyar kultúra elleni merénylet volna; Vári határozati javaslatának III. pontja helyett tehát indítványozza, hogy

a Kassai Tanári Kör felhív minden művelt, jó magyar embert, elsősorban teljes bizalommal magát a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy az új nyugdíjtörvényjavaslat idevonatkozó sérelmes része elleni küzdelemmel támogassa egyrészt a tanárság önzetlen, igaz ügyét, másrészt elsősorban védje meg magát az iskolát, biztosítsa a magyar kultúra további haladását.

Bóbita Endre elnöki hozzászólása után a kör *Vári* határozati javaslatának III. pontját nagy többséggel elvetette és *Czigler* javaslatát fogadta el, mely után az elnök az ülést bezárta.

Dr. Erdélyi Lajos,
köri titkár.

Nagyváradi kör.

A nagyváradi kör f. é. okt. 20-án tartotta meg ez évi alakuló gyűlését, amelyen a tagok csaknem teljes számmal megjelentek.

Dr. Gedeon A. elnök a mult gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése után fölkérte a titkárt és a pénztárost, hogy a lefolyt évről terjesszék elő jelentéseiket.

Olti M. titkár jelentette, hogy a kör első éve úgy külső, mint főképp belső sikerekben gazdag és tartalmas volt. Az év folyamán tartott 4 gyűlés keretében pedagógiai, az iskola belső életét érintő problémák, a tanárság anyagi helyzetét javító és erkölcsi súlyát növelő kérdések kerültek napirendre. E kérdések a kör tagjainak élénk érdeklődése mellett beható megvitatást nyertek. A titkár azután ismertette az év folyamán megtartott előadásokat, melyek közül kettő a nagyközönség részére volt.

Kerekes M. pénztáros jelentését a kiküldött számvizsgálókéval együtt a gyűlés szintén tudomásul vette.

Ezután *dr. Gedeon A.* elnök tett visszapillantást a multra és megelégedéssel konstatálta, hogy bár a kör a tanárság belső forrongásának idején alakult meg, mégis a megalakulás alkalmával hangoztatott harmonikus, békés, egymás megértésére és megbecsülésére törekvő munkásságot fejtett ki s ama reményének adott kifejezést, hogy e harmonikus összműködéssel a kör a jövőben is sikeresen fogja szolgálni az iskola és a tanárság ügyét. Néhány szóval jellemezte azután az Orsz. Középisk. Tanáregyesületnek több mint 4 évtizeden át a középiskolai oktatás érdekében kifejtett munkásságát; tényekkel kimutatta, hogy a tanáregyesület az utóbbi években a tanárság anyagi helyzetének javításáért is sokat tett; ezekből levonva a következtetést azon meggyő-

ződésének adott kifejezést, hogy minden tanárnak, kivétel nélkül, szolgáljon bármilyen jellegű középiskolánál is, kötelessége volna a Tanáregyesületbe belépni. Végül köszönetét fejezte ki a maga és tisztviselőtársai nevében a bizalomért és támogatásért s bejelentette a tisztségükről való lemondásukat. Felkérte azután *Kappel Gy.* főreáliskolai tanárt, hogy mint korelnök vezesse a választást.

Az új tisztikar részint egyhangú megállapodás, részint nagy szótöbbség útján a következőképpen alakult meg: elnök lett *dr. Gedeon A.* főreáliskolai igazgató, társelnök *Tatár B.* főgimn. igazgató, alelnökök *Nosz. G.* főreáliskolai tanár és *dr. Kováts S. J.* felső keresk. isk. igazgató, titkár *Kovács J. K.* főgimn. tanár, jegyző *Varga D.* tanítónőképzőintézeti tanár, pénztáros *Kerekes M.* felső keresk. isk. tanár. A központi választmányba *dr. Gedeon A.* és *Hegedüs Á.* küldettek ki.

Dr. Gedeon A. meleg szavakkal mondott köszönetet a maga és tiszttársai nevében a bizalomért; a kör munkaprogrammját a legközelebbi ülésen fogja előterjeszteni; bejelenti, hogy két előadásra már van is igérete.

Majd a nyugdíjtörvény-javaslatról folyt élénk eszmecsere és a kör egyhangulag hozzájárult a budapesti kör javaslatához, hogy t. i. a középiskolai tanárok 30 évi szolgálati idejének fenntartása mellett az új nyugdíjtörvény minden kedvezménye kiterjesztessék a tanárokra is. Ezt a határozatot a kör megtoldotta azzal, hogy a nyugdíjkedvezmények terjesztessenek ki azokra a tanárokra is, akik az 1894 évi XXVII. t.-cikkben föl vannak sorolva s azokra is, akik bármilyen jellegű középiskolában szolgálják a tanügyet.

Az indítványok során *dr. Kováts S. J.* az ifjusági színi előadásokra hívta fel a figyelmet és azt a javaslatot tette, hogy a kör kérje fel a szinügyi bizottságot, hogy az ifjusági szini előadásokra ezentúl oly darabokat válasszanak, melyek szorosabb kapcsolatban állanak az irodalomtörténet tanításával. A kör *Petry Gy.* és *Kovács Kandid* hozzászólása után egyhangulag a magáévá tette a javaslatot és megbízta az elnököt, hogy a szinügyi bizottsághoz küldendő átiratot szerkessze meg.

(Nagyvárad) *Kovács J. Kandid.*
titkár.

Kolozsvári kör.

I.

A kolozsvári tanárkör október 7-én gyűlést tartott, amelynek tárgya a tanári nyugdíjtörvény-tervezet ügye volt. A gyűlést dr. Márki Sándor elnök nyitotta meg, röviden szólott az összehívás okáról, a tanári nyugdíjtörvény-tervezetről. A tervezet — úgymond — nem szorul bővebb ismertetésre, mindnyájan ismerjük a középiskolai tanárokra sérelmes intézkedéseit. A szolgálati évnek 30 évről 35-re való felemelésében rejlik a sérelem és ez ellen a tanárok országosan állást akarnak foglalni.

Bejelentette az elnök, hogy Dés és Szamosujvár főgimnáziumainak tanári karai, bár a gyűlésen való megjelenésben akadályozva vannak, táviratilag bejelentették, hogy a közgyűlés által elfogadott határozathoz hozzájárulnak.

Ezután dr. *Gál* Kelemen, az unitárius kollégium igazgatója a nyugdíjtörvény-tervezet sérelmes voltáról szólott. A budapesti tanári kör megküldött határozatát helyesli, a határozat pedig a 30 szolgálati évnek megtartását követeli és továbbá, hogy az új nyugdíjtörvény kedvezményei teljes egészében a tanárokra is kiterjesztessenek. A kongresszust most összehívni nem kívánja, nehogy ezzel az utolsó ütőkártyát is kiadja a tanárság a kezéből.

Holló Károly a felekezeti tanárok érdekeinek védelmét kívánta a körtől, *Kovács* Dezső, a református kollégium igazgatója, a kongresszus összehivását javasolta.

A tanítóképző tanárok nevében *Lux* Gyula kérte a tanítóképző tanárok ügyének pártolását. *Széplaky* János a kolozsvári kereskedelmi akadémia tanári karának csatlakozását jelentette be.

A tárgyhoz még többen hozzászólottak, különböző határozati javaslatokat téve. Az egyes javaslatok felett dr. Márki elnök szavazást rendelt el s végül a közgyűlés egyhangulag a következő határozati javaslatot fogadta el:

1. A tanárok törvényben megállapított 30 éves szolgálati ideje változatlanul fenntartassék.

2. Az új nyugdíjtörvény minden kedvezménye a tanárokra nézve is érvényes legyen.

3. Terjesztessék ki az új nyugdíjtörvény azokra a nem állami tanárokra, akik jelenleg az 1894: XXVII. t.-c. alapján létesített országos tanári nyugdíjintézet tagjai.

4. Kívánjuk, hogy ezekben az ügyekben a kongresszus mielőbb összehivassék és az országos tanárkongresszus végrehajtó-bizottsága az összes tanáregyesületek kiküldöttjeivel kiegészíttessék.

A határozatot felküldötték az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatóságának.

II.

A kör október 29-én újabb gyűlést tartott. Ezen gyűlés tárgyai voltak: a titkárnak a kör mult évi működéséről szóló jelentése, a pénztáros jelentése, *Varju* János kegyesrendi tanár előadása, az egyesületi közgyűlésről való jelentés, végül a tisztújítás. A gyűlésen *Gál* Kelemen dr. alelnökhelyettes elnökölt.

Fazakas József dr. titkár részletes jelentést tett a kör mult évi működéséről. Ismertette az egyes előadásokat, a kör veszteségeit s örömeit. Különös figyelemmel emlékezett meg *Márki* Sándor dr. elnökről, kit a M. T. Akadémia ez évben rendes tagjai sorába választott. Szólott róla annál inkább, mert a családban gyökerező nevelés előnyeiről, melyet a kör az egész év folyamán nagy mértékben felkarolt, saját példájával tanuságot tett. Márki is fejlődésének irányát, munkakedvét a családi nevelésre vezeti vissza s nagy

szeretettel s hálával gondol vissza édesapja, Márki János emlékére a legújabb kor története tárgyalásához tartott egyetemi bevezető előadásában. A kör a titkárnak elismerését fejezte ki egész évi buzgó működéséért. *Varjú* János az egyesületi közgyűlésen szerzett impresszióiról számolt be. Azon eszméket ismertette, amelyek figyelmét leginkább megragadták. Ezen eszmék közé tartozik a közgyűlésen elhangzott nézetek közül az, hogy a tanügyi reformoknak nem a minisztériumból, hanem a tanárságból kell kiindulnia. Továbbá, hogy a tanügyi reformok keresztülvitelére mindig a közvélemény támogatására kell építeni, tehát a felmerülő eszméknek lépten-nyomon propagandát kell csinálni. Szólott arról, hogy életrevaló eszmék hangzottak el a fizika előadásáról, az önképzőkörök történetének megírásáról, főleg a magyar nyelv tanításáról. Az előadást a hallgatóság nagy tetszéssel hallgatta végig. A jövő évi tisztikar megalakulása következett ezután. Elnök maradt *Márki* Sándor dr., ügyvezető alelnök *Rietly* Károly, a kolozsvári kegyesrendi gimnázium igazgatója, titkár *Fazakas* József dr., ellenőr *Szombathy* Kálmán, pénztáros *Deák* István, jegyzők *Biró* Vencel, *Nagy* Jenő.

Biró Vencel,
jegyző.

KRÓNIKA.

Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.

Az a páratlan buzgalom, mellyel a magyar tanárság a T. Ö. és Á. S. O. E.-t az 1911. év őszén megalapította, mellyel fiókjaink és egyesek az egyesület vagyonát gyarapították, a biztató eredmény, 1500 tag és 40.000 kor. befizetett tőke: mind fényesen igazolják, hogy az egyesületre szükség van és hogy kartársaink e tanári érdekeket szolgáló intézmény céljait, nagy hivatását megértették.

A magyar tanárság lelkében szunnyadó szociális energia végre kipattant s Athéneként teljes páncélzatban áll előttünk.

Más erkölcsi testületek sorsából mindnyájan tudjuk, hogy az eszmei célokat szolgáló egyesülés csak akkor válik jelentőssé, szilárddá, ha mögötte százezreket, milliókat érő gazdasági erők is tömörülnek.

Ebben az erős hitben nem féltjük egyesületünket azon kicsinyhitüektől, akik az új nyugdíjtervezet hallatára azt hirdetik, hogy egyesületünkre annak megvalósítása után nincs szükség.

Ha a nyugdíjtervezet sérelmes pontjait sikerül kiküszöbölni, ha az törvénnyé válik, mi a legtisztább örömmel üdvözöljük, mint humánus, céljainkkal rokon intézkedést. Az özvegyek és árvák sorsán valóban sokat lendít majd, de egyesületünk segélyét fölöslegessé nem teszi.

Vajjon a fizetésrendezés előidézte-e, hogy a tanárok mellékjövedelmükről lemondjanak? Elképzelhető-e akkor, hogy a mai megélhetési viszonyok között az új nyugdíj gondtalan életet biztosít majd minden özvegynek és árvának?

Ki fog gondoskodni az öt évig még nem szolgált tanárok — esetleg csak helyettesek — özvegyéről és árváiról? A nőtlen és nőtagok kedvezményeseiről, a rokkant tanárokról?

Nem a mi feladatunk lesz-e idővel árvaházat, internátust, tanári otthont építeni?

És hol lehet ily kevés befizetéssel aránylag akkora anyagi előnyt biztosítani? Csak a mi buzgalmunkon múlik, hogy a magunk erején, a társadalom minden megerőltetése nélkül, olyan tőkét halmozzunk fel, melynek az első nemzedék már hasznát veszi, melyért a jövő nemzedék áldani fog, s fölöttes hatóságaink s egyéb társadalmi tényezők megbecsülnek.

Mindez arra int bennünket, hogy törhetlen buzgalommal folytassuk a megkezdett munkát.

Most, miután júliusi közgyűlésünkön eldőlt, hogy csak közép és felső leányiskolai tanárok lehetnek egyesületünk tagjai, azon kell lennünk, hogy minden egyes tanári kar képviselve legyen a tagok sorában és fiókká szerveződjék.

És e törekvéseinket, vágyunkat főleg két szempont sürgeti. 1. Az alapszabályok 9. §-a szerint minden rendes tanár csak 1912. december 31-ig léphet be a rendes tagdíj mellett, 1913-ban már 100, 1914-ben 200, 1915-ben 300 korona fölvételi díjat tartozik fizetni; azontúl egyáltalán nem vehető fel.

2. Ugyanily szigorú az alapszabály a később kinevezendő rendes tanárokkal szemben is, akik a kinevezés után három hónapon belül ha be nem lépnek, három évig a 9 §. föltételei mellett vehetők csak fel.

Többször kifejtettük már, hogy évi 25 kor. tagdíjból gyors és nagy segélyt nem tudunk megvalósítani csak akkor, ha a tanárság nagy tömegei belépnek, ha minden városban, sőt tanintézetben fiók alakul és társadalmi téren is dolgozunk az egyesületért.

A fiókok sokkal nagyobb sikerrel, mint egyesek, rendezhetnek előadást, hangversenyt, bált, gyüjthetnek alapító és pártoló tagokat, vihetik keresztül a vizsgadíjak megszavazását. Megkönnyítik a pénzkezelést, az egész adminisztrációt, részt vehetnek az egyesületi életben, a választmány, igazgatóság, tisztikar megalakításában.

Az alapszabályok 9 §-a és a fiókok szervezése sarkallnak tehát minket, hogy még egyszer kérjük a be nem lépett kartársakat és tanári karokat: csatlakozzanak hozzánk, virágoztassuk fel ezt az igazán tanári érdeket szolgáló s hovatovább nagyobb jelentőségű intézményt!

Megragadjuk az alkalmat, hogy tájékoztatást nyujtsunk egyről-másról.

Belépni akaró kartársaink levélben vagy saját aláírási ívükön jelentkezzenek dr. Theisz Gyula elnöknél (II., Bimbó-u. 27.), a

tagdíj, tagsági igazolvány, csekk-lap ügyében Baumgartner Alajos számvevő (I., Pauler-u. 4) szolgál felvilágosítással, egyéb levelezési, főleg a fiókok működésére vonatkozó ügyekben legcélszerűbb Németh József titkárhoz (VI. Bajnok-u. 2. B.) fordulni.

A tagdíjfizetésnél többféle gyakorlat dívik. Magános tagoknak megfelelőbb évi 2—4 részletben beküldeni, ugyanezt, megtehetik a fiókok is, de ott helyénvaló a havonkénti befizetés is. A pénzküldés a Pesti hazai első takarékpénztár csekklapjain történik, melyeket számvevőnk a kívánt példányban rendelkezésre bocsát.

A tagdíjon kívül beküldött kamatot, adományt stb. a fiókelnök szíveskedjék közölni a számvevővel, ő minden tanintézet adományait külön lapon könyveli el, hogy világosan kitűnjék, mennyit áldozott egy-egy testület. Számos ilyen adomány a kellő kimutatás hiján kimaradt a Közlönyből is.

Kérjük egyuttal tagtársainkat és a fiókelnököket, hogy f. évi dec. első hetében összes kint levő egyesületi pénzeket szíveskedjenek póstára adni, hogy a számvevők az 1912. év mérlegét idején megcsinálhassák.

A fiókok megalakulásukat alapszabályaink 17 §-a szerint tartoznak a közvetlen politikai hatóságnál (polgármester, főszolgabíró) bejelenteni ilyenformán:

N. N. $\frac{\text{város}}{\text{járás}}$ Tekintetes $\frac{\text{polgármesteri}}{\text{főszolgabírói}}$ hivatalának N.-ben. A T. Ö. és Á. S. O. E. alapszabályait a m. kir. belügyminisztérium 34.297 sz. rendeletével jóváhagyván, nevezett alapszabályok 17 §-a szerint városunkban a főgimn. stb. tanártestülete városi (v. intézeti) fiókot alapított. »A fiókok külön vagyont nem szerezhetnek és ezen egyesületi szabályok szerint működnek«. (17. §.) Midőn a Tekintetes $\frac{\text{polgármesteri}}{\text{főszolgabírói}}$ hivatalnak fiókunk megalakulását tisztelettel bejelentem, vagyok N. N. elnök.

A jelentésre bélyeg nem kell.

Az alapszabályok módosításának jóváhagyása folyamatban van. Eszerint a nyugdíjas kartársak 400 koronát fizetnek. Az igazgatóság elvi határozatot hozott arra nézve, hogy mindenki megválthatja 400 koronával tagdíját, de csak két évi tagdíj számítható be a 400 koronába, vagyis két évig semmi nehézséget nem okoz, két éven túl már veszteséggel járhat. Ugyanily elvi határozat van a hittanárok belépése ügyében t. i. csak a rendes hittanárok vehetők fel, ahogy a 4. §. kívánja.

Az új alapszabályok szerint a fiókelnök akadályoztatása esetén mást küldhet a fiók a választmányi ülésre; 15-nél több tagú fiók pedig két tagot. Mint az országos tanáregyesület elnökségétől értesülünk, a fiókelnök, ill. választmányi tagok útiköltségeit a fiókokkal kapcsolatos tanári körök a maguk vagyonából fedezhetik, arról elszámolással nem tartoznak, de viszont a központ ebben nem is intézkedhetik.

Abban a reményben, hogy a jövő év folyamán teljes erővel folyik tovább a megértő munka, ajánljuk egyesületünket összes kartársaink jóindulatába.

Budapest 1912. október végén.

Dr. Theisz Gyula, elnök. *Németh József,* titkár.

* * *

A f. évi nov. 3-án tartott igazgatósági ülésen jelen voltak dr. Theisz Gyula elnöklete alatt Himpfner Béla, dr. Szekeres Kálmán, Baumgartner Alajos, Binder Jenő, dr. Zimányi Dániel és Németh József.

Távolmaradásukat kimentették Albrecht János és Hirschmann Nándor.

Az igazgatóság 47 tagot vett föl, köztük a brassói g. kel. román és a sárospataki ev. ref. főgimnáziumok 15—15 tanárát.

Nagy örömmel regisztráljuk e tényt, mert azt hirdeti, hogy egyesületünk nemes céljai utat lelnek az összes hazai tanárkarok szívéhez.

Dr. Privorszky Alajos titkár lemondása folytán helyét dr. Papp Dezső V. ker. áll. főreáliskolai tanárral töltötte be az igazgatóság.

Hosszan foglalkozott az igazgatóság az új ügyrenddel, melyet dr. Zimányi Dániel már teljesen elkészített. A pontonként való tárgyalásnál mindenki tetszését megnyerte az alapos tervezet, amely csak kevés módosításra szorul.

Úgy a Közlöny 3—4-ik számaiból, mint levelekből is értesülünk, hogy egyes fiókok buzgón hozzáfognak a jövedelem gyarapításához.

A körmöcbányai áll. főreáliskola tanári kara okt. 26-án az egyesület javára fényes műsorú hangversenyt rendezett. Mivel a hangverseny szereplői nagyobbrészt hölgyek, Császár Imre, a budapesti nemzeti szinház örökös tagja pedig novellát olvasott fel, bizton hisszük, hogy a hangverseny kitünően sikerült.

Kimutatás a tanárok özvegyeit és árváit segítő országos egyesület részére befolyt vizsgadíjak és egyéb adományokról:

Pécsi főreáliskola (júl. 11.) 54·10 K — beküldte Gallovich János.

Sümegi reáliskola (júl. 11.) 20 K — beküldte Konda László.

Pozsonyi felsőbb leányiskola (júl. 18.) 35·41 K — beküldte Arató Frigyes.

Zalaegerszegi főgimn. (júl. 19.) 80·78 K — beküldte Laux Rezső.

Sümegi reáliskola (szept. 5.) 1 K — beküldte dr. Kellemen Károly.

Nagyszalontai főgimn. (szept. 6.) 47·68 K (alaprészlet) — beküldte Diószeghy László.

Csurgói főgimn. szülő adománya (szept. 7.) 2 K — beküldte dr. Vida Károly.

Munkácsi főgimn. (szept. 16.) 26·17 K — beküldte Édes Jenő.

Bp. V. ker. főgimn. (szept. 16.) 39·85 K — beküldte Szőts Gyula.

Felsőlövői főgimn. tanári kar (szept. 19.) 4·50 K — beküldte Németh Sámuel.

Bp. X. k. áll. főgimn. (szept. 23.) 23 K — beküldte Széky István.

Debreczen: Farkas Andor ad. (okt. 4.) 17·60 K — beküldte dr. Horvay Róbert.

Debreczeni főreál (okt. 4.) 43·28 K — beküldte dr. Horvay Róbert.

Nagyszebeni főgimn. (okt. 7.) 23 K — beküldte Ujsághy Géza.

Zalaegerszegi főgimn. (okt. 7.) 15 K — beküldte Laux Rezső.

Nagyboroznyóról Kökössy Károly ad. (okt. 8.) 5 K — beküldte dr. Luckhaub Gyula (Székelyudvarhely).

Esztergomi főreál (okt. 14.) 57·28 K — beküldte Bellus Károly.

Beregszászi főgimn. (okt. 14.) 74·51 K — beküldte Bellus Károly.

Bp. I. k. főgimn. (okt. 16.) 4 K — beküldte Baumgartner Alajos.

Szamosújvári áll. főgimn. (okt. 25) 7·48 K — beküldte Dömötör János.

Nagybecskereki k. r. kath. főgimn. (máj. 22.) 160 K — beküldte Vajda Lajos.

Nagybecskereki k. r. kath. főgimn. (okt. 5.) 43·56 K. — beküldte Vajda Lajos.

Nagybecskerek Balázs József ad. (okt. 5.) 10 K — beküldte Vajda Lajos.

Trsztenai főgimn. 25·20 K.

Midőn nyilvánosan megköszönjük a befolyt adományokat, egyuttal szíves elnézését kérjük azon fiókelnököknek, akiknek küldeménye netalán kimaradt. Hogy ez jövőben rendben legyen, szíveskedjenek minden pénzküldeményhez pontos kimutatást csatolni.

Németh József,
titkár.

Státusrendezés. Amíg a tanárság azon fáradozik, hogy az új nyugdíjtörvényből a 35 évi szolgálat veszedelmét kiirtsa; addig a főigazgatók és az igazgatók a státusrendezés némely hiányának a megszüntetését szorgalmazzák. A főigazgatók október hó 25-én csaknem teljes számban, testületileg jelentek meg a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr előtt és kérték őt, hogy az eddiginél több főigazgatót juttasson be az V. fizetési osztályba. Az igazgatók egyelőre még csak körlevélben az iránt indítottak mozgalmat, hogy az ötödéves korpótlékot a VI. fizetési osztályban is megtartsák s ne az igazgatók egyharmadát, hanem felét nevezzék ki a VI. fizetési osztályba. A mi felfogásunk szerint ezek a kérdések csak akkor nyernek végleges és ki-

elégítő megoldást, ha a főigazgatókat kivétel nélkül az V. és az igazgatókat ugyancsak kivétel nélkül a VI. fizetési osztályba nevezik ki s azonfelül még helyi előléptetésekkel is gondoskodnak arról, hogy a paritás a tanári és más főiskolai képzettséget feltételező pályák között meglegyen. Persze, akkor még nagyobb figyelemmel kell lenni arra is, hogy ne teljesen jelentéktelen, még az érdekeltek körében is ismeretlen egyének, grófi nevelők és főpapok protegáltjai neveztessenek ki főigazgatókká és igazgatókká, mint a multban, igen sok esetben, hanem olyanok, akik a tanári pályán kifejtett jeles munkálkodásukkal kitünnek s állásuknak rátermettségükkel minden irányban tiszteletet és elismerést tudnak biztosítani. Végül talán fölösleges is megjegyeznünk, hogy a fentebb körvonalazott státusrendezéssel a tanárság jogos kívánságának, az igazgatók nélkül vett mindenkori tanári létszám megharmadolásának, egyidejüleg szintén be kell következnie.

Nem tárgyalják a nyugdíjjavaslatot. A pénzügyi bizottság mult heti ülésén *Teleszky* János pénzügyminiszter kijelentette, hogy a nyugdíjtörvény, dacára a benne foglalt igen messzemenő javításoknak és annak, hogy olyan liberális intézkedéseket tartalmaz az egész vonalon, hogy e tekintetben a nyugdíjtörvények sorában szinte páratlanul áll, az érdekeltek körében nem részesült abban a fogadtatásban, aminőt attól várt. Ellenkezőleg, a javaslat igen mélyreható elvi intézkedései tekintetében olyan észrevételek és kívánságok merültek föl, amelyekkel a kormány már a javaslatok megszerkesztése alkalmával foglalkozott és amelyeknek a javaslatban foglalt megoldásához ragaszkodnia kellett. Ezért a kormány ezt a javaslatot *nem akarja tárgyaltatni addig*, míg a parlamentben a normális viszonyok helyre nem állanak és a javaslat intézkedéseinek helyessége kontradiktórius parlamenti tárgyalások során nem lesz igazolható, nehogy a kormányt a javaslat elvi intézkedéseit kifogásolók részéről az a vád érhesse, hogy ilyen fontos kérdést, amelynek tervezett rendezése ellen az érdekeltek részéről a tapasztalt mozgalmak indultak meg, a mai parlamenti viszonyok felhasználásával tudta csak a kormány óhajtása szerint megoldani. A pénzügyi bizottság ezt tudomásul vette. Ime tehát a tisztviselői körök részéről felhangzott kritikák alkalmul szolgáltak arra, hogy a törvényjavaslatnak törvényerőre emelését elodázzák. Sajnálattal vesszük tudomásul ezt a halasztást. Egyrészt és főképpen azért, mert sokan elesnek egyelőre az új törvény-nyújtotta kedvezményektől, amelyekre pedig nagyon is rászorulnak; de meg másrészről azért is, mert tudjuk, hogy számosan, akik rendszerint rövidlátó szemmel siklanak át az eseményeken, a kormány mostani tényéért elsősorban a tanárokat s a mi köreinkből kiinduló mozgalmakat teszik felelőssé; pedig ebben nincsen igazuk. A tanárságot akkor érhetné gáncs, ha nem emelt volna óvást azon intézkedések ellen, amelyek a szá-

zados, külső országokban is helyesnek elismert gyakorlatot, a 30 évi szolgálatnak törvényben is megállapított rendjét az iskola kárára és a tanárság hátrányára megszüntetni akarják. Nekünk küzdenünk kellett és kell az ellen, hogy kifáradt elemek árasszák el az iskolát; védekeznünk kellett és kell az ellen, hogy túlzsúfolt osztályokban még további tanításra kötelezzenek s ezzel a nyugalomnak még ama pár évétől is elüssenek bennünket, amely a 30—35-ik évi szolgálati időre esik. A törvényalkotó ugyanebben a javaslatban maga is elismeri, hogy különbséget kell tenni a szolgálati ágak között, azok nehézsége szerint; csak éppen a tanári szolgálatra nézve tesz kivételt s nem akarja meglátni azt, amit a kultúrállamok legtöbbjében észrevesznek, hogy a tanári szolgálatnak 30 éven túlra kiterjesztése az iskola érdekében nem kívánatos. Meggyőző érvet a 35 évi szolgálat mellett egyet sem hallottunk s nem fogadhatjuk el helyesnek azt az okfejtést sem, hogy nekünk kötelességünk megnyirbált státusrendezésünket 5 évi túlszolgálással megfizetnünk. A státusrendezést egyetlen tisztviselői ágazattal sem fizettették meg, csak velünk akarnak kivételt tenni. Ugyanazon elmében született meg ez a gondolat, amely kitalálta, hogy az igazgatókat a külön státusból ki kell venni s a tanárok közé kell beosztani s amely nem látta szükségesnek azt, hogy a megharmadolás a mindenkori tanári létszámra terjedjen ki, hanem az új állásokat csak 8 év eltöltével sorozza az 1909. évi létszámhoz. El nem vitatható találékonyság nyilvánul meg minden téren, ahol a mi hátrányunkra módokat kell kigondolni. Nyiltan megmondjuk, hogy nem helyes beállítása a dolognak az sem, amikor csak a 30 éven túl szolgált nyugdíjasok számát emlegetik. A nyugdíjazottak átlagos szolgálati ideje, amint mult számunkban kimutattuk, a 30 évet sem éri el. Éppen úgy helytelen az az érv, hogy a tanárok 50—55 éves korukban mennek nyugalomba. A mi adataink szerint a tanárok átlag 27 éves korukban jutnak álláshoz s így 57 éves korukban érik el a 30-ik szolgálati évet. Már pedig itt megint az átlagos szám a döntő, nem az, hogy egyesek csakugyan elég szerencsések nem ugyan 50, hanem 55 éves korukban szolgálatuk végére elérkezni. Mi nyugodt lélekkel nézünk a fentebb említett kontradiktórius parlamenti tárgyalások elé. Sőt ezektől várjuk a kedvező eredményt s éppen azért, ha sajnáljuk is a tárgyalások elhalasztását azok miatt, akikre ebből veszteség hárul, a tanárság ügye érdekében nincs okunk e miatt panaszkodni. Mégis csak könnyebb a meglévő jogokat megvédeni, mint az elvesztetteket visszaszerezni.

Hubay Jenő jubileuma november hó 3-án folyt le a zeneakadémia dísztermében. A fényes ünnepélyen egyesületünk üdvözletét *Jancsó Benedek* alelnök tolmácsolta.

Fölhívás és kérelem Köreinkhez.

Legutóbbi közgyülésünk az egyesület t. Köreinek figyelmébe ajánlotta s az ő hatáskörükbe utalta az alábbi két kérdés tárgyalását s megvitatását:

1. *A latin nyelvi tanítás reformjának kérdése.* Az idevágó előadás idei Közlönyünk 192., a szakosztályról szóló jelentés pedig 120. lapján olvasható.

2. *A természetrajz-vegytani reformbizottságnak* Közlönyünk 121. lapján olvasható megállapodása (l. a közgyülésről szóló jegyzőkönyv 8. pontját).

Egyesületünk vezetősége arra törekszik, hogy a jövő közgyülésig, február 1-ig a mult közgyülés valamenyi határozata végre legyen hajtva. E célból a fönti két kérdést ezúton is Köreink figyelmébe ajánljuk.

Budapest, 1912. október 30. *A főtitkár.*

Hofer Károly szobra. A Markó-utcai áll. főreáliskola első igazgatójának, egyesületünk volt alelnökének szobrát vasárnap délben leplezték le a főreáliskola lépcsőházában. A leleplezésen a közoktatásügyi minisztert dr. *Erődi Béla* udv. tanácsos, főigazgató, egyesületünket *Rados Ignác* és *Balog Mór* képviselte. Megjelentek azonkívül a fővárosi iskolák kiküldöttei s az intézet tanári kara teljes számban, továbbá *Balogh Jenő* államtitkár, *Beöthy Zsolt*, *Beke Manó*, *Angyal Dávid* stb., igen sokan a tisztelők és volt tanítványok közül. Megjelent az ünnepélyen *Hofer Károly* özvegye is. Az ünnepélyt *Beke Manó* egyetemi tanár meleghangú megnyitó beszéde vezette be. Beszéde végén leleplezték a szobrot s azt dr. Erődi Béla szép beszéd kiséretében vette át az állam tulajdonába. Ezután a küldöttség szónokai koszorukat helyeztek el a szoborra. Egyesületünk koszoruját *Rados Ignác* tette le, emelkedett szavakban emlékezvén meg a megboldogultnak kiváló érdemeiről. Este az intézet volt iskolatársainak szövetsége tartott ünnepélyt.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Stoiber* Ottó csikszeredai rk. főgimnáziumi rendes tanárt ugyanazon főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte, illetőleg az államilag kinevezett tanárok létszámába átvette, *Thain* János érsekujvári közs. kath. főgimnáziumi okl. helyettes rajztanárt a nevezett főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte.

A temetkezési ügy, amelyet mult számunkban megpendítettünk, úgy látszik, közszükségletnek felel meg. Erre vall a következő visszhang, melyet *Székely* Sándor úrnak, az újverbászi áll. s. községi főgimnázium igazgatójának köszönünk.

Újverbászon kilenc év óta áll fenn az ú. n. »*Jóltevő-egyesület*«, melynek 1904. évről kelt és belügyminiszterileg jóváhagyott magyar- és németnyelvű alapszabályaiból közlöm az alábbi fontosabb pontokat.

1. §. A »Jóltevő« egyesület célja: elhúnyt tagja örököseinek (2000) kettőezer korona végkielégítést kifizetni. Az egyesület jogosítva van a 4. §-ban megszabott díjaknak a felét — illetve negyedét — fizető és (1000) egyezer, illetve (500) ötszáz korona végkielégítést élvező köröket (ciklus) is létesíteni.

2. §. Az egyesület egy vagy több körből (ciklus) áll, melynek mindegyike legfeljebb 601 — s legkevesebb 500 fizető tagot számlálhat.

3. §. Tagja lehet minden feddhetlen előéletű magyar honpolgár nemi különbség nélkül: 1. ha a 20. életévet betöltötte, de még nem lépett életének 56. évébe; 2. ha orvosi bizonyítvánnyal egészségi állapotát igazolja; 3. ha az igazgatóság tagul felveszi. Oly egyén, ki már hasonló egyletnek tagja, fel nem vehető, egynél több jutalékra senkisem szerezhet igényt, a tagkönyvecske s azzal a jogok és kötelezettségek másra át nem ruházhatók.

4. §. Minden tag tartozik a következő illetékeket fizetni; *a)* (4) négy korona beiratási díjat az egyesületbe való belépéskor; *b)* minden év elején (4) négy korona tagsági díjat; *c)* minden egyes tag elhalálozása esetén (4) négy korona halotti díjat.

Azon tagok, kik már (300) háromszázszor fizettek halotti díjat, ezen díj fizetése alól felmentetnek s ezután csak a (4) korona évi tagsági díjat fizetik.

8. §. Ha az egyleti tag elhal, úgy örököseinek a megfelelő végkielégítés kifizettetik. Az öngyilkos örökösei azonban két éven belül csak a befizetett halotti díjra — két éven túl az egész összegre tarthatnak igényt.

12 §. A tag önként csak az esetben léphet ki az egylet kötelékéből, ha a 4. §-ban előírt kötelezettségeinek eleget tett.

Kilépés által mindennemű jogait veszti s semminemű kárpótlást nem igényelhet. Helyébe új tag vétetik fel.

13. §. A hanyag tagot az igazgatóság a tagok sorából kizárhatja.

15. § A 4. §-ban előírt illetékek a következő célokra szolgálnak. 1. a beiratási díjak alapítási költségekre fordíttatnak, a többletből egyleti alap létesíttetik, mely alap folyvást gyarapíttatik s az alább jelzett módon használtatik; 2. a tagsági díj az igazgatás költségeinek fedezésére szolgál; 3. a halotti díj a 8. §-ban előirt végkielégítés kifizetésére fordíttatik, a többlet az egyleti alaphoz csatoltatik.

26. § Az igazgatóság a közgyűlés által (3) három évre választott (12) tizenkét tagból áll.

28. §. Az igazgatósági tagok tisztöket a jegyző kivételével, fizetés nélkül, ad honores teljesítik.

31. § Az igazgatóság állandóan kinevez: 1. a kezelőség élére egyesületi intézőt, kinek fizetését a közgyűlés határozza meg; 2. orvost, kinek minden személy két koronát fizet, orvosi vizsgálásért.

41 §. A végkielégítés semminemű hitelező által le nem foglalható.

42. §. Az egyesület feloszlása esetén a vagyon a tagok közt a befizetett összeg aránya szerint osztandó szét, a végkielégítési összegnél többet azonban egy tag sem kaphat, a netáni maradék más jótékony célokra fordíttatik.

44 §. Az egyesület kötelezettsége az egyes tagok irányában az nap kezdődik, amely napon legalább 500 tag a fenti kötelezettségeinek eleget tett.

Az Egyesületnek 1911. évről szóló zárószámadásából a főbb adatok ezek. Az I. körben halotti járulék címén befolyt 24.842 K, az év folyamán 11 halott után kifizettek 22·099 K-t; a II. körben az illető tételek 28.436 K, illetőleg 24.000 K (12 halott után). Az I. kör vagyona 33.764 K, a másodiké 20.016 K. Az igazgatási költségek 408 K-ra, illetőleg 485 K-ra rúgtak, a fizetések 1463 K-ra, illetőleg 1288 K-ra. A tagok névsorából azt látjuk, hogy azok főleg a délvidékről kerülnek ki (Újverbász, Szenttamás, Kula, Magyarkanizsa stb.), de mindkét körben budapesti tagokkal is találkozunk.

* * *

A továbbiakra nézve Székely igazgató úrnak az a véleménye, hogy az érdeklődő és érdekelt tanárok az ismertetett terv alapján szervezhetnének egyesületet, vagy — ha ez nehézségekbe ütköznék — az újverbászi egyesülethez csatlakozhatnának, mely 500 tag jelentkezése esetében, megnyitná a III. ciklust. Ugyanő közli azt is, hogy a befizetések összege tagonként és évenként átlag 36—40 K.

Bizonyára más oldalról is kapunk még idevágó közleményeket, melyeknek már most nem akarnék prejudikálni. Azért csupán két egyéni véleményt kockáztatok. Az egyik az, hogy az újverbászi egyesület realitását már eddigi sikeres működése és fennállása igazolja. A másik, hogy többet kér, de többet is ad, mint amennyit e sorok írója eredetileg csak temetkezési ellátás címen tervezett. Ez természetesen nem hátrány azok részére, akik nagyobb évi befizetésre is hajlandók, csakhogy ebben az esetben önkéntelenül is a tavaly alapitott »országos tanári özvegyeket és árvákat segítő egyesületre« kell gondolnunk. Vajjon ennek szervezői tudtak-e az ujverbászi egyesületről, s vajjon ez utóbbi alapszabályainak 3. §-a (utolsó mondat) a két egyesületi tagság között összeférhetlenséget állapít-e meg? — Erre a két kérdésre illetékes választ szeretnénk. *kf.*

Középiskola-e a felsőbb leányiskola?

E kérdésben záradékul közöljük még a következő hozzászólást:

»E kérdéssel kapcsolatban — *a még tisztábban látás céljából* — engedtessék meg a közfigyelmet az alábbiakra terelnem:

Azt hiszem minden kétségen felül álló elvi igazság, hogy kellő képesítés nélkül — kizárólag érzelmi alapon — egy középiskola igazgatói székét betölteni, közben pedig a középiskolai tanári oklevél

hiányát pusztán *a formán ejtett sérelemnek* deklarálni — nem lehet. Hiszen ellenkező esetben igen furcsa kombinációkat lehetne megalkotni a magyar középiskolák jövőjét illetőleg!

Egyébként pedig vizsgáljuk meg a székesfehérvári választás alkalmával felmerült érzelmi alapot magát is tüzetesen.

A városi tanács pályázati hirdetése »*első ízben*« a »*Hivatalos Közlöny*« f. évi 16. számában jelent meg, még pedig augusztus 21-iki lejárattal. Pályáztak négyen, köztük a »*későbben*« megválasztott »*tanár*« is!

Ámde a városi tanács a pályázat eredményével *megelégedve nem volt*, mivel a »Hivatalos Közlöny« 18. számában folytatólagosan közzétett hirdetés így szól:

». . . a városi tanács, mint betöltésre jogosult hatóságnak az intézet érdekéből megkívánt kellő széleskörű választásra *módja nincs*, stb. stb. . . .«

Legyen szabad megkérdeznem, hol voltak ekkor azok a minden körülmények között tiszteletreméltó 34 éves érdemek? Vagy az illetékes tényezők arra vártak talán, hogy az újabb hirdetések alapján pályázni fog valaki, aki már *35 éve lelkes buzgalommal és nagy ügyszeretettel dolgozott a város leánynevelése terén?* Bizonyára nem!

De azt is lehetetlenség az igen tisztelt tanácsról feltételeznem, hogy az újabb és újabb hirdetések által *a jóhiszemű pályázóknak komoly és szent törekvésével szemben csupán léha és frivol játékot akart volna űzni!*

Így tehát — jóllehet még gondolatban is távol áll tőlem, hogy a kultúra bármely munkásának érdemeiből csak egy hajszálnyit is elkonfiskáljak — a legjobb akarat mellett is csupán annyit van módomban elismerni, hogy *a város tanácsa a megengedhető határnál később kívánta a szóbanforgó választás által önmagát megbecsülni!*

Arról pedig meg vagyok győződve, hogy a »*formán ejtett sérelem*« segítségével megválasztott pályázó, mint *tanár* is a legáldásosabban s lelkületének egész melegével fog közreműködni a testületbeli harmónia és kollégiális szeretet fenntartásán és hiszem, hogy a család és az iskola barátságos együttműködését ugyancsak ápolni fogja továbbra is!

Hiszen a bevezető sorokban lefektetett *alapelv* nem »*egy*« középiskolának, hanem »*a középiskolának*« jövőjét van hivatva biztosítani s a »*kisebb*« érdekeknek — *még ha lennének is ilyenek* — a »*nagy*« érdekek mellett el kell törpülniök!

A kiváló magyar királynak, Hunyadi Mátyásnak Korvin János az uralkodásban nem lett utóda. Nevezett királyfi származása körül ugyanis »*a formán némi sérelem esett!*«

Nyugdíj és egészség címen az Országos Közegészségügyi Egyesület hivatalos közlönyében, az »Egészség«-ben többek között ezeket olvassuk: »Kötelességünk rámutatni arra, hogy a tanítók 40 évi, a tanárok 35 évi szolgálata nem vezethet jóra sem az iskola, sem az egyén érdekében. Nem hozakodunk elő ezen pályák szomorú halálozási

statisztikáival, melyekben nincs hiány; csak utalunk a rideg valóságra, azokra az időnek előtte megrokkant tanítókra és tanárokra, akikre a mi véreink legfontosabb előkészítése rá van bízva. Vajjon nem ellenkezik-e minden méltányossággal, sőt józansággal, ha ott takarékoskodunk, ahol legkevésbbé van helyén! S mit szóljunk ahhoz az érthetetlen, sőt barbár eljáráshoz, mely az utolsó szolgálati éveit lemorzsoló, megviselt tanító és tanár vállára épp akkora terhet (értsd: heti óraszámot) ró, mint az erőtől duzzadó kezdő tanítóra és a szolgálata küszöbén álló helyettes tanárra! A legkevesebb, amit itt az igazság, a higiéne, az ifjuságnak jól felfogott érdeke nevében kívánnunk kell, az, *hogy a munkaidőt bizonyos korhatáron túl arányosan csökkentsék*, mert a kényszerrobotolásban amúgy sincs köszönet. Vajjon elhihető-e, hogy elégedetlen, kimerült tanerőkkel üdvös munkát lehet végezni, s ki merné állítani, hogy a rokkant tanító, a beteg tanár az ifjuság és az iskola javára működhetik! A legjobb szerszám, a leggondosabban ápolt gép is tatarozásra szorul idővel, majd egyes alkotórészeit kell újakkal kicserélni, végre pedig, mert felmondja a szolgálatot, az egészet ki kell selejtezni. Amit az ember a léleknélküli masinával megtesz, azt lelketlenség nélkül nem mellőzheti embertársával szemben.« E megszívlelésre számot tartó sorokhoz a mi közlönyünk lapjain fölösleges kommentárt fűznünk.

Iskolalátogatók. A vallás és közokt. m. kir. miniszter az 1883. évi XXX t.-c. alapján a felekezeti középiskolák meglátogatásával s azokban az állami főfelügyelet gyakorlásával az 1912/13. tanévre azokat a tankerületi főigazgatókat bízta meg, akiknek kerületében az illető iskola van és azonfelül a görög keleti szerb pátriárka főhatósága alá tartozó újvidéki főgimnázium látogatására *dr. Margalits Ede* budapesti tud. egyetemi nyilvános rendes tanárt küldte ki.

A drezdai rajztanítási kongresszus és a magyarok. Hogy a németek a legtöbbször mily felületesen ítélnek meg minket magyarokat, arra nézve érdekes élményem volt a lipcsei híres Lehrerverein egyik gyűlésén. Lipcsében néhány napot töltve, ennek a hasznos munkát végző egyesületnek augusztus hó 29-én tartott egyik ú. n. tudományos estéjén alkalmam volt megjelenni, miután régóta tagja vagyok ezen egyesületnek és sok kiváló ismerősöm van itt, a többek között az egylet által fenntartott kisérleti-lélektani és pedagógiai intézetnek tudományos vezetője dr. Brahm Miksa egyetemi tanár. Ez estélyén előbb Wutke drezdai nemzetgazdász, előkelő tudós tartott hosszabb előadást a munkáról, majd egy lipcsei középiskolai rajztanár referált a drezdai rajzkiállítási és tanítási kongresszusról. Itt megemlékezett a magyarokról is, hogy szép számmal jelentek meg és kiállításuk feltűnést keltett. Az elméleti vitában azonban szerinte egy Cižek (Csizek) nevű magyar ember is résztvett, ki nagyon is extravagans és képtelen elméletet hirdetett s mikor ő és a többi németek vitába szállva vele az új kisérleti lélektan megállapításaira és Wundt kutatásaira hivatkoztak, Cižek úr büszkén mellére ütve hangoztatta, hogy ő nem ád

semmit a lélektanra mert ő *Cižek*. Az előadó azután a Lehrerverein közönségéből óriási hahotát váltott ki. Engem mint jelenlévő magyart nagyon feszélyezett a dolog s az elnökség engedelmével szót kértem. Kifejezést adtam azon gyanumnak, hogy az előadó úr tévedett, mert Csizek nevű magyart nem ismerünk nálunk, egyébiránt feltéve, hogy csakugyan magyar ember volt, egy embernek az elszólásából, vagy téves felfogásából nem lehet általános következtetést vonni, mert nálunk Magyarországon is vannak a modern lélektannak és különösen Wundt Vilmosnak lelkes hívei s a kisérleti lélektan nem ismeretlen nálunk. Magam is lelkes híve vagyok Wundtnak és örülök, hogy ezen gyűlésén jelen lehettem, melyen ez az egyesület Wundt nyolcvan éves születése évfordulóján őt legelső tiszteletbeli tagjává választotta. Felszólalásom eloszlatta a víg hangulatot s az elnökség utólag konstatálta, hogy Cižek csakugyan cseh és nem magyar ember.

Dr. Székely György.

Pályázatok. I. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a budapesti II. ker. állami főreáliskolánál egy mennyiségtan-ábrázoló mértani tanszékre megüresedés folytán pályázatot hirdet.

Ebből a szakcsoportból oklevéllel bíró középiskolai tanárok (tanárjelöltek) kellően felszerelt és a vallás- és közokt. miniszterhez címzett kérvényeiket, ha közszolgálatban állanak felsőbb hatóságuk útján, máskülönben közvetlenül nyujtsák be a budapesti II. ker. áll. főreáliskola igazgatójánál folyó évi december hó 1-ig.

II. Az újpesti állami főgimnáziumnál egy magyar-latin tanszék üresedett meg, melynek betöltésére pályázatot hirdet a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium. Ebből a szakcsoportból oklevéllel bíró középiskolai tanárok (tanárjelöltek) kellően felszerelt és a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez címzett kérvényeiket, ha közszolgálatban állanak felsőbb hatóságuk útján, máskülönben közvetlenül nyujtsák be az újpesti áll. főgimnázium igazgatójánál *legkésőbb* folyó évi december hó 1-ig.

Ezen állással, ha állami vagy kir. kath. középiskolai r. tanár nem helyeztetik át, helyettes tanári alkalmazás esetén a szabályszerű helyettes tanári jutalomdíj, rendes tanári kinevezés esetén a IX. fizetési osztály 2. fokozatának megfelelő törvényes illetmény jár.

Közvetlenül a minisztériumba küldött, avagy a fenti határidő leteltével benyujtott kérvények figyelembe nem vétetnek.

GYÁSZROVAT.

Szappanos Péter a szegedi áll. főgimnázium rendes tanára, életének 48-ik, tanári pályájának 25-ik évében, folyó évi október hó 30-án hosszas szenvedés után jobblétre szenderült.

Dr. Bagyary Simon szentgotthárdi áll. főgimnáziumi tanár, fehérvári egyházmegyei pap, életének 31-ik évében elhúnyt.

A M. KIR. ÁLLAMVASUTAK TÉLI MENETRENDJE.

A vonatok INDULÁSA Budapest keleti p. u.-ról.

Délelőtt

vonat-szám	óra	perc	vonat neme	hová
1110	5	40	sz. v.	Balatonfüred, Tapolcza
310	5	50	»	Hatvan
302	6	25	gy. v.	Ruttka, Berlin
22	6	30	sz. v.	Bicske
8	6	40	»	Wien, Graz, Sopron
1502	6	45	gy. v.	Kassa, Csorba
1512	6	55	sz. v.	Kassa, Csorba
1002	7	00	gy. v.	∫Fiume, Torino, Róma, \Pécs, Vinkovcze
602	7	05	»	Arad, Brassó
906	7	10		Belgrád, Sofia, Sarajevo
402	7	20	»	∫Stryj, Lemberg, \Maramaros-Sziget
1302	7	25	»	Fehring, Graz, Triest
312	7	30	sz. v.	Gödöllő
908	7	45	»	∫Belgrád, Sofia, \Vinkovce
608	7	50	»	Arad, Brassó
406	8	10	»	Munkács, Lawoczne
508	8	20	»	Kolozsvár, Brassó
1906	8	25	»	Tapolcza, Eszék, Bród
306	8	35	»	Ruttka, Berlin
1706	8	55	»	∫Máramarossziget, \Stanislau
2	9	20	gy. v.	Wien, Sopron
22a	9	30	sz. v.	Torbágy
1508[1])	9	35	gy. v.	Kassa, Poprád-Felka
918	10	00	sz. v.	Kunszentmiklós-Tass
520	10	05	»	Nagykáta
24	11	55	»	Bicske

[1]) Deczember 15-től bezárólag január 31-ig közlekedik.
[2]) Csak vasár- és ünnepnapokon közlekedik.
[3]) Nagykátáról Szolnokig csak szombaton közlekedik.
[4]) Csak márczius 1-től közlekedik.
[5]) Csak szombaton közlekedik.

Délután

vonat-szám	óra	perc	vonat neme	hová
612	12	20	sz. v.	Arad, Tövis, M.-Sziget
1008	12	20	»	Fiume, Róma, Eszék
314	12	30	»	Hatvan
10	12	30	»	Szombathely, Wien
914	12	45	»	Ujvidék, Sarajevo
1504	1	20	gy. v.	Kassa, Poprád-Felka
316	1	30	sz. v.	Gödöllő
1304	1	40	gy. v.	Fehring, Graz
604	2	00	»	Arad, Bukarest
4	2	05	»	Wien, Paris
404	2	10	»	∫Sátoraljaujhely, \Lemberg, Kassa
916	2	15	sz. v.	Kiskőrös
304	2	20	gy. v.	Ruttka, Berlin
318	2	25	sz. v.	Hatvan
320	2	30	»	Péczel
26	2	30	»	Bicske
512	2	40	»	Szolnok
1202	2	45	gy. v.	Szabadka, Sarajevo
1902	2	55	»	Tapolcza, Eszék
904	3	20	»	Belgrád, Konstantináp.
512/II[2])	3	25	sz. v.	Nagykáta
1010	3	30	»	Paks
18	4	25	»	Komárom
322	4	25	»	Gödöllő
606	5	00	gy. v.	Arad, Bukarest
410	5	10	sz. v.	Miskolcz
6	5	15	gy. v.	∫Győr, Sopron, \Szombathely, Wien
324	5	20	sz. v.	Gödöllő
514[2])	5	40	»	Nagykáta, Szolnok
308	5	55	»	Ruttka, Berlin
920	6	05	»	Kunszentmiklós-Tass
1004	6	15	gy. v.	∫Zágrab, Fiume, \Róma, Napoli
510	6	15	sz. v.	Kolozsvár, Brassó
326	6	25	»	Péczel
328	6	40	»	Hatvan
920a	6	45	»	Kunszentmiklós-Tass
28	7	00	»	Bicske
516	7	15	»	Szolnok
16	7	20	»	Győr, Triest
332	7	35	»	Hatvan
1006[4])	7	40	gy. v.	Zágrab, Fiume
1708	7	45	sz. v.	M.-Sziget, Stanislau
1514	8	00	»	Kassa, Csorba
910	8	00	»	Belgrád
1908	8	25	»	Pécs, Bród
334	8	40	»	Gödöllő
518[3])	9	00	»	Szolnok
1306	9	15	»	Győr, Graz
610	9	30	»	Arad, Brassó
1506	10	00	gy. v.	Kassa, Csorba
336	10	05	sz. v.	Péczel
912	10	10	»	Bród, Belgrád, Sofia
1010	10	25	»	Fiume, Tapolcza
408	10	25	»	Kassa, Csorba
12	10	55	»	Szombathely, Wien
338	11	10	v. v.	Ruttka, Poprád-Felka
614	11	25	sz. v.	Arad, Debreczen
422	11	35	v. v.	Kassa

A vonatok indulása Budapest-Józsefvárosról Délután.

330	7	05	sz. v.	Gödöllő

A M. KIR. ÁLLAMVASUTAK TÉLI MENETRENDJE.

A vonatok ÉRKEZÉSE Budapest keleti p. u.-ra.

Délelőtt

vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan
339	5	10	v. v.	Berlin, Ruttka
645	5	20	tszsz.	Debreczen, Nagyvárad
309	5	30	sz. v.	Hatvan
1905	5	30	»	Eszek, Tapolcza
609	5	45	»	Brassó, Arad
909	[illegible]	[illegible]	»	Soña, Bród, Belgrád
19	5	55	»	Torbágy
313	6	00	»	Péczel
17	6	05	»	Komárom
1707	6	15	»	Stanislau, M.-Sziget
11	6	25	»	Wien
1505	6	30	gy. v.	Poprád-Felka, Kassa
407	6	50	sz. v.	Lemberg, Stryj, Kassa
1007	6	50	»	Fiume
315	7	00	»	Gödöllő
1305	7	10	»	Graz, Fehring
509	7	20	»	Brassó, Kolozsvár
917a	7	25	»	Kunszentmiklós-Tass
317	7	30	»	Gödöllő
319	7	40	»	Hatvan
21	7	45	»	Bicske
1003	8	00	gy. v.	Róma, Triest, Fiume
911	8	10	sz. v.	Sarajevo, Belgrád
1513	8	15	»	Csorba, Kassa
1015	8	20	»	Paks
513	8	55	»	Bukarest, Kolozsvár
321	8	45	»	Hatvan
13	9	20	»	Győr
307	9	25	»	Berlin, Ruttka
1005[1])	9	35	gy. v.	Fiume, Tapolcza
913	9	55	sz. v.	Szabadka
5	10	05	gy. v.	Bruck-Királyhida (Szombathely, Sopron
409	10	20	sz. v.	Miskolcz
23	10	45	»	Bicske
605	11	30	gy. v.	Arad

[1]) Fiuméról Adony-Pusztaszabolcsig csak március 1-től közlekedik.
[2]) December 15-től bezárólag január 31-ig közlekedik.
[3]) Csak vasár- és ünnepnapokon közlekedik.
[4]) Tordagytól Budapest-Kelenföldig csak vasár- és ünnepnap előtti köznapokon közlekedik.
[5]) Csak hétfőn, de ha hétfőre ünnep esik, a rea következő köznapon közlekedik.

A vonatok érkezése Budapest-Józsefvárosra. Délelőtt.

517[6])	4	40	sz. v.	Nagykáta
511	5	00	»	Szolnok
311	5	50	»	Gödöllő
917	6	17	»	Kunszentmiklós-Tass

Délután

vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan
323	12	10	sz. v.	Gödöllő
611	12	30	»	Bukarest, Arad
301	12	50	gy. v.	Berlin, Ruttka
903	1	00	»	Konstantinápoly
401	1	05	»	Lemberg, Kassa
7	1	20	sz. v.	Wien, Sopron
601	1	25	gy. v.	Bukarest, Arad
1	1	30	»	London, Páris, Wien
1201	1	40	»	Saraj., Bród, Szabadka
1901	1	55	»	Eszék, Pécs
1301	2	10	»	Graz, Fehring
325	2	15	sz. v.	Hatvan
1501	2	30	gy. v.	Poprád-Felka, Kassa
919	2	40	sz. v.	Kunszentmiklós-Tass
23a	3	00	»	Torbágy
519	3	10	»	Nagykáta
327	4	20	»	Péczel
329	5	25	«	Gödöllő
507	6	15	»	Brassó, Debreczen
15	6	20	»	Győr
1507[2])	6	25	gy. v.	Poprád-Felka, Kassa
3	6	35	»	Wien, Graz
1705	7	00	sz. v.	Stanislau, Msziget
907	7	20	»	Soña, Belgrád, Bród
607	7	25	»	Bukarest, Arad
421	7	35	v. v.	Szerencs
305	7	45	sz. v.	Berlin, Ruttka
25	7	50	»	Bicske
1109	8	05	»	Tapolcza, Balatonfüred
907/11[3])	8	10	»	Nagykáta
1009	8	15	»	Fiume, Bród
405	8	20	»	Lawoczne, M.-Sziget
9	8	45	»	Wien, Graz
1511	8	50	»	Csorba, Kassa
27	9	00	»	Bicske
331	9	10	»	Péczel
1907	9	15	»	Vinkovce, Pécs
603	9	20	gy. v.	Brassó, Arad,
29[4])	9	28	sz.v.	Triest, Torbágy
303	9	35	gy. v.	Berlin, Ruttka
1001	9	35	»	Róma, Fiume, Pécs
915	9	45	sz. v.	Kiskőrös
403	9	55	gy. v.	Lemberg, M.-Sziget
905	10	00	»	Soña, Belgrád
1303	10	10	»	Graz, Triest
333	10	25	sz.v.	Gödöllő
515	10	40	»	Segesvar, Kolozsvár
1503	10	50	gy. v.	Csorba, Kassa

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

☛ *Kérjük a tagdíjak beküldését!*

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint **a tagdíj december 31-ig fizetendő.** A 17. pont szerint pedig, aki valamely körnek tagja, a tagdíjat az illető kör pénztárosánál, aki pedig nem tagja valamely körnek, egyenesen az egyesület pénztárosának fizeti. A tagdíjfizetés az utóbbi esetben legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, mellyel a t. tagok a tagdíjat az ott helyben levő postahivatalnál az egyesület javára *teljesen díjtalanul* fizethetik be. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve. A tisztelt előfizetők az előfizetési díjat szintén a befizetési lappal fizethetik. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat minél előbb befizetni szíveskedjenek.

A Körök t. pénztárosainak szíves figyelmébe ajánlom az alapszabályok 31. §. *f)* pontját, mely szerint — az utolsó közgyűlés által elfogadott változás folytán — a köri tagok tagdíjai **legkésőbb január hó 15-ig küldendők be.**

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912 szeptember 20-tól 1912 október 19-ig tagsági díjat fizettek:

1906/7-re: Szabó Wladimir (3 K), Wiesinger Károly (2 K).
1907/8-ra: Szabó Wladimir (2 K).
1908/9-re: Gelletich Vince (2 K), Klauber Frigyes.
1909/10-re: Bakos István, Borosnyay Károly, Both Antal, Bröder Gyula (II.), Gelletich Vince, Héger Ferenc, dr. Horváth Cézár, Kauffmann Aurél, Kiss Rezső, Lomoschitz Sándor, Mirkva János, Ozorai Lajos, Simonyi Béla, Sirola Ferenc (I.), dr. Szántó Kálmán.
1910/11-re: Amberg József (II.), Bakos István, dr. Barabás Ábel (Kolozsvár), Berkovits Arnold, Békési Gyula (Jászberény), Boltizsár József, Boros Jenő (II.), Both Antal, Dér István (II.), Farkas János, Fülöpp Jenő, dr. Gálos Rezső, Gebe Mihály, Gelletich Vince (6 K), Geőcze Zoárd, Gulovics Tivadar, Gulyás Károly, Harsány Lajos, Havas József, Hemző Lajos, dr. Herczeg Árpád (6 K), Hoffmann János (2 K), Hokky Károly, Horváth József (M.-Vásárhely), dr. Jámbor György, Juvancz Irenaeusné (I.), Kauffmann Aurél (2 K), dr. Kein Felix (I.), Kiss Jenő, Kiss Rezső, Koczán Aladár, Kolozsvári Aladár, Kovács Árpádné (II.), dr. Kovács Géza (6 K), dr. Kovács Gyula (II.), Kovács József, Kulcsár Gyula, Lovas Imre, Malatinszky Gyula (3 K), Marczy Béla (I.), Márton Nándor, dr. Oprisa Pál, Orbán Károly, dr. Petrich Béla (2 K), Réday János, Rubner Adolf, Saly Sándor (II.), Schill Fülöp (II.), Selmeci Adolf, Sima Dezső (II.), Steidl József (2 K), Szabó Samu (II.), Szalay Károly, dr. Szántó Kálmán, Szevera János, Székely Salamon, dr. Szigeti Gyula, Szlávik Ferenc, Szontagh Gusztáv (2 K), Takács Sándor (Lőcse), Tell Anasztáz, Sch. Trauschenfels Lucia (II.), dr. Urbanek Sándor (2 K), Vári Rezső, dr. Vida Aladár, Vig Lajos, dr. Vörös István, Zöld Ferenc (II.).
1911/12-re: Achim Károly, dr. Aczél József (6·50), Alliquander Lajos, Almássy Imre, Amberg József (I.), Angyal Dávid, Antal Áron, Antal Miklós, Aranyné dr. Balog Szidónia, Arendt Endre, Balthazár Gábor, dr. Barabás Ábel (Temesvár), dr. Bauer György, Bátori Ármin (II.), Bátory József, Benedek János, dr. Berkeszi István, Berkovits Arnold, Békési Gyula (Jászberény), Binder Jenő (Budapest), dr. Blaskovits Ferenc, Boros Jenő, Borsiczky Árpád,

Botár Imre, dr. Both Ferenc, Brandeis Mária, Brauner Ferenc, Csapó Ödön, Cserny Etelka, Csiki Lajos, Csukovits Sándor, Czira Lajos, Derzsi László, dr. Dékán Kálmán, Dér István (I.), Dózsa Jakab (I.), Dörre Tivadar, Ecsedi Jenő, Elekes Lajos, dr. Farkas Gyula, Farkas János, Fazekas Ágoston, Fábián János, Fábián Miksa, Folkmann Ervin, dr. Fried Ármin, Gaal Pál, Gálos Rezső, Gábor Áron (Temesvár), dr. Geőcze Zoárd, Gerő László, Gerő Vilmos, Gosztonyi János, dr. Görög Ferenc, dr. Grosz József, Grünhut Alfréd, Győri Gyula, Győrik Márton, Gyulai D. Kálmán, Halász Viktor, Harsány Lajos, Hausbrunner Vilmos, Hemző Lajos, dr. Herczeg Árpád (1 K), Hoffmann János (6 K), Hofmann Károly, Holló Alajos, Horváth János (Lőcse), Holszky Sándor, Hrivnák László, Illés István, Intze István, Irlinger Antal, Ivaskó Lajos, Jakab Ödön, Janovszky László, Jámbor Miklós, Járosy Dezső, Juvancz Irenaeus, Karácson Béla, dr. Kató Sándor, Kiss Jenő, Kiss Rezső, Klein Magda, Klimkó Mihály, dr. Klug Gyula, Kóbori János, Kóczán Aladár, Kolozsvári Aladár, Kovács Árpádné, dr. Kovács Gyula (Budapest), dr. Kovács István (Temesvár), König József, dr. Kresznerics Károly (6 K), Kritza István, Krizsán Béla, Kulcsár Gyula, Kunz Béla, dr. Laky Mátyás, dr. Lehmann Róbert, Liber Béla, Lomoschitz József, Lomoschitz Sándor, Lukács Béla, dr. Lukács Károly, Madai Pál (I.), Mailand Oszkár, Malatinszky Gyula (5 K), Marsits Rozina, Martin Aurél, Marton István, Mayer Márton, dr. Menyhárt Gáspár, Mezey Sándor, Mezeyné Gyurmán Riza, Miklóssy Sándor, Mikolik Imre, Misz Olivér, Molnár István, Murgas Kálmán, Nagy Aurél, Nagy Endre, Nessl Alajos, Németh Béla, Obendorf Károly, dr. Orbán Gábor, Orbán Károly, Osztroluczky Gyula, Paal Gusztáv, dr. Cs. Papp István, dr. Petrich Béla (I.), Petrik Ilona, Pfeiffer János, Pillepich Edith, Pogány Gyula, Polgár Géza (I.), Pongrácz Alajos, Prodán Gyula, dr. Puhala Sándor, Rácz Lajos (Alsókubin), dr. Révay József, (3 K), Riedl Oszkár, dr. Rigler Gusztáv, Roleizek Mátyás, Saguly József, Sallay Géza, Saly Sándor, Sárosi Ödön, Schill Fülöp, dr. Schmidt Henrikné, Schmollinger Antal (5 K), dr. Scholtz Ágoston, dr. Schönwitzky Bertalan, Schreiber Ottó, Schreiner Miklós, Schuber Mátyás, Schweighoffer Tamás, Sebes Gyula, Sima Dezső (I.), Siposs András, Skála József, dr. Sobó Jenő, Stanczel János, Steidl József (2 K), dr. Steiner Simon, Stéberl Ernő, Szabó Károly, Szabó Kázmér (I.), Szabó Lajosné, Szabó Samu (I.), dr. Szántó Kálmán (I.), dr. Szelényi Ödön, Székely József, Székely Vilmos, dr. Szigeti Gyula, dr. Szilasi Vilmos, Szontagh Gusztáv (I.), Tanco Miklós, dr. Teleky István, Tell Anasztáz, Török Sándor, Trozner Lajos, Tubán Tibor, ifj. Újházy László, Usetty Ferenc, Varga Dezső, Varga Mátyás, dr. Varga Sándor, dr. Vasadi Balogh György, Vári Rezső, dr. Vermes Lajos, dr. Verő Leó, dr. Veszprémi Vilmos, Vig Lajos, dr. Vincze Frigyes, dr. Visky Károly, Vitéz Árpád, Vörös Béla, Watzesch Janka, Wayán Ferenc, Wiedermann Gyula, Zádor Endre, dr. Zolnay Gyula, Zöld Ferenc (2 K.)

Budapest, 1912. október 19.

(I.) = I. félév.
(II.) = II. félév.

Müller József.
egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás u. 4.)

CZIMBALOM

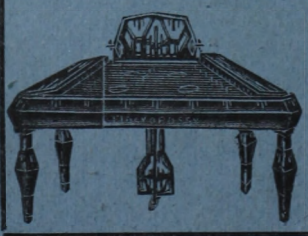

Legujabb szabadalmazott aczélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, aczélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kivánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,
Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.

Tanároknak 10% engedmény.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *6. szám.* *1912. november 21.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI
TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Néhány őszinte szó a mai középiskolai adminisztrációról. *Nagy* Márktól. (273. l.) — A tanárok elhalálozása. *Dr. Schmidt* Mártontól. (279. l.) — *Közgyűlési előadások.* A matematikai oktatás reformjáról. *Dr. Habán* Mihálytól. (282. l.) — Gyakorlati szempontok a matematikai tanításban. *Dr. Goldziher* Károlytól. (298. l.) — *Könyvek és lapok.* Lukács György: A modern dráma fejlődésének története. *Galambos* Sándortól. (303. l.) — Dr. Király György: Szép Ilonka. *Dr. Gesztesi* Gyulától. (305. l.) — E. Claparède: Un Institut des Sciences et l'Éducation. *K.* F.-től. (307. l.) — Dr. Kató Sándor: A képzőművészetek története. *Szentirmai* Imre dr.-tól. (308. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (308. l.) — *Krónika.* Köreink figyelmébe. A végrehajtó-bizottság ülése. *Szilágyi* Sándortól. A temetkezési ügy. *Gál* Kálmántól. (310. l.) — Chria. *Posch* Jenőtől. (312. l.) — A református tanárok státusrendezése. (314. l.) — Kinevezések. Áthelyezések. (315. l.) — Pályázat tanári állásra. Csere. Külföldi ösztöndíjak. (316. l.) — Az Unio Rt. ügye. A magyar gyorsírás félszázados jubileuma. (317. l.) — Német érettségi dolgozatok. *kf.*-től. (318. l.) — Az újság, mint a tanítás eszköze. *kf.*-től. Ösztöndíjpályázatok. (319. l.) — Gyászrovat. (Smigelschi Oktávián. 320. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA

1912

A KÖZÉPFOKÚ ISKOLÁK EGYSÉGES ATLASZA A

KOGUTOWICZ FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

TIZEDIK KIADÁSA

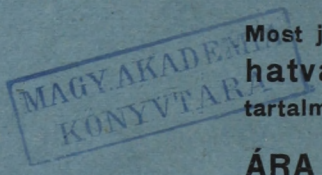

Most jelent meg és **hatvannégy főtérképet** tartalmaz. **16 térképpel bővült.**

ÁRA 2 KORONA 50 F.

Új térképek: Magyarország részlet-térképei: **Északnyugati Kárpátok, Északkeleti Kárpátok, Erdélyi Medence, Nagy Alföld, Dunántúl, Dráva-Száva köze** 1 : 1,500.000 méretben. **Magas-Tátra** 1:150.000. **Fiume** 1:19.000. **Magyarország mezőgazdasági térképe** 1 : 5,000.000. **Magyarország csapadék-térképe,** továbbá **Földközi tenger** 1 : 10,000.000. Ezenkívül **Észak-** és **Dél-Amerika** külön hegyvízrajzi és politikai térképei, a **Gyarmatok és Világforgalom** térképe. Szíves figyelmébe ajánljuk a folyó év október hó 1-én megjelenő **képes nagy árjegyzékünket.** Az iskolai falitérképeket beszerzésük megkönnyítéséül azokat csoportosítottuk és egy-egy csoport rendelése esetén nagy kedvezményt nyujtunk.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R.-T.

Budapest, V., Rudolf-tér (Margit-híd, pesti hídfő).

XLVI. évfolyam. 6. szám. 1912. november 21.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Esterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

NÉHÁNY ŐSZINTE SZÓ A MAI KÖZÉPISKOLAI ADMINISZTRÁCIÓRÓL.

A Közlöny május 23-iki számában Albu Livius figyelemre és megszívlelésre méltó cikket írt e címen: »Irodai munka a középiskolában«. Cikkének rövid foglalata körülbelül ez volt: Az igazgatót fel kell szabadítani az adminisztrativ teendők végzése alól, hogy valóban vezetője s tanulmányi felügyelője lehessen a gondjaira bizott intézetnek; az adminisztrativ teendők végzésére minden középiskolához egy irnoki állást kell szervezni.

A tanévvégi lázas munka ideje nem nagyon alkalmas az ily reformeszmék pengetésére. Sokkal alkalmasabbnak mutatkozik erre az új tanévnek nyugodt, kontemplációkra késztő kezdete; megpróbálom tehát újból ráterelni a tanári közfigyelmet az Albu Livius által fölvetett reformeszmére.

Albu Livius azon óhajtását, hogy az igazgatót meg kellene szabadítani az adminisztráció terhe alól, azt hiszem, érti és helyesli ma már a középiskola minden elfogulatlan munkása. Látja mindenki, hogy az igazgatóság mai hatáskörében megbénító nyüg, valóságos járom egy »arra való igazgató« nyakában. Az igazgató ma nem vezetője, hanem »mindenese« a vezetésére bizott intézetnek.

A tanügyi ember igazán kíváncsian kérdheti: Hogy keletkezett e fonák helyzet? Csak nem így kontemplálták, kik az igazgatói intézményt annak idején (V. ö. 1883. XXX. t.-c. 31. §.) létesítették? — Vagy lehet, hogy így kontemplálták, de akkor nem jól nevezték el! A sokféle, aprólékos, szellemtelen, sokszor egyenesen lélekölő irodai munka semmiképpen sem illeszthető be egy szellemi vezetésre hivatott ember hatáskörébe.

Lehetnek esetek, mikor az igazgató az intézet vezetése mellett el tudja végezni az adminisztrativ teendőket is, pl. egy

szűk keretek között mozgó, eldugott, vidéki kis középiskolában. Talán még örül is a direktor, hogy »iktató-könyv« is van a világon! Vagy lehetnek esetek, mikor az igazgató, mivel többre nem képes, szívesen, sőt ambicióval végzi az adminisztrációt. Ezekről az esetekről nem beszélünk. Ha a direktornak csak adminisztrativ képességei vannak, akkor csak hadd adminisztráljon, mert egy intézet irányításához egyéb is kell. Ilyen esetekben vagy vezetés nélkül folyik az iskolai munka, vagy többnyire akad a legtöbb, valamire való testületben egy-egy vezetőnek való, nagy műveltségű s köztiszteletben álló egyéniség, kit titkon mindenki önkéntelenül az intézet szellemi vezérének tekint, aki valahogy észrevétlenül az egész intézetre rányomja a maga erős egyéniségének a bélyegét, akit azonban a legfelsőbb fórum a direktori kinevezések alkalmával sehogy se akar észrevenni. Ne keressük talán most e cikk szűk keretei között a sokszor bántó mellőzéseknek nem nagyon mélyen rejlő okait. Legyünk optimisták. Próbáljuk meg menteni a követett eljárást s tegyük fel a legkedvezőbb esetet, t. i. hogy ahol a kinevezéseket intézik, a sok aktától nem látják »jól« az embereket.

Hogy egészen őszintén szóljunk, a középiskolák mai vezetősége nem ismeri a középiskola munkásait a maguk értéke szerint. Vagy formulázzuk másképp ez állítást, mert így kissé erős éle volna a közvetlen vezetőséggel szemben, holott mindenki nagyon jól tudja, hogy ezért nem a közvetlen vezetőséget terheli a felelősség, hanem az ok abban van, hogy tisztán konzervativizmusból, vagy utilitárius szempontokból továbbra is fenntartják ezt az egykor talán jól kigondolt, de ma már elavult, szerencsétlen rendszert. Formulázzuk tehát a fentebbi állítást úgy, hogy »a középiskolák közvetlen vezetősége a mai viszonyok között a legjobb akarat mellett sem ismerheti az iskola munkásait a maguk értéke szerint«. Természetes, hogy így a központi adminisztrációnak csak halvány sejtelme van (?) egyes tanárok igazi értékéről. Erre lehet következtetni a direktori kinevezésekből, de főleg az igazi középiskolai érdemek azon elismeréseiből, melyek következetesen el szoktak maradni. A középiskola igazi munkásai, akik egész életüket s minden tehetségüket tisztán tanári hivatásuknak szentelik, már rég keserüen érzik, hogy nem igazi értékük szerint értékelik őket. (Gúnnyal szokták idézni, hogy csak azt veszik észre, akinek volt már legalább 3—4 fegyelmi esete. E szavak talán túloznak, de értelmük találó.) Az iskola csendes munkása, ki nem beszél és nem beszéltet magáról az úgynevezett »magasabb körökben«, dolgozhatik 30—40 évig észrevétlenül s főleg el is mehet észrevétlenül. De megérdemli! Mért nem dolgozott modernebb, lármásabb eszközökkel, melyek jól kihallatszanak az iskola csendes falai közül? Mért ragaszkodott a régi, becsületes eszközökhöz? Nem elég a kötelességet teljesíteni! — De ne folytassuk tovább, mert még azt hiheti valaki, hogy gúnyolódunk s nem igazat beszélünk).

Minden rendszer magának való embereket nevel. A mai középiskolai rendszer is maga produkál olyan munkásokat, akik (hivatkozva a még mindig elég szomorú fizetési viszonyokra is!) elhanyagolják tulajdonképpeni kötelességeiket s más utakon és módokon igyekeznek érvényesülni. A mai rendszer maga produkálja az úgynevezett »élelmes« tanerőket. Hogy az ily élelmes tanerők aztán élelmes ifjakat is nevelnek, kik kevés tudással sokra akarják vinni, az csak természetes következménye a mai rendszernek. A középiskolai oktatás jövője érdekében minél előbb véget kell vetni e beteges állapotnak s a mai rendszeren olyan változtatást kell eszközölni, mely lehetővé teszi, hogy a középiskola azon munkásai is érvényesülhessenek, kik erre az iskolán belül érdemeket szereztek.

Albu Liviusszal együtt konstatálhatjuk, hogy a mai középiskolai rendszer egyik legnagyobb hibája éppen az, hogy úgy az igazgatóságot, mint főigazgatóságot teljesen megbénítja a túlságos adminisztráció. Idők folyamán országszerte megszaporodtak az iskolák, megszaporodott a tanárok s tanulók száma, megszaporodtak tehát az adminisztrativ teendők is. Észrevétlenül úgy az igazgatói, mint a főigazgatói állás inkább bürokratikus, mint pedagógiai intézmény lett. Az a tisztán hivatalos látogatás, melyet a főigazgatók évenként az egyes középiskolákban tesznek, azt hisszük, inkább csak hivatalos, mint pedagógiai lelkiismeretük elcsitítására való. S éppen azért, mivel sok adminisztrativ teendőjük miatt a főigazgatók egyszernél többször nem látogathatják meg az egyes intézeteket, megjelenésük szokatlanságával az iskolai munka rendes menetét néhány napra mindig megakasztják. Vagy ha nem is akasztják meg, bizonyos, hogy látogatásuk az iskolai rendes munkára egy kissé mindig zavaró hatású. Különösen az akkor, ha e látogatás szokatlanságához esetleg hivatalos, vagy pláne egyéni ridegség is járul. Ilyenkor e fontos tanulmányi felügyeletek teljesen céljukat és hatásukat tévesztik s az eredmény az, hogy a főigazgató az intézetben mint mumus szerepel. Köztudomású dolog, hogy vannak olyan emberek, kik — ha tudják, hogy bíráló szemek figyelik őket — sohse végzik olyan jól a dolgukat, mint különben. Sokszor megesik, hogy olyan osztályban, hol a zavartalan, rendes órákon úgy a tanár, mint a tanulók részéről a legintenzivebb és legeredményesebb munka folyik, a főigazgatói látogatás alkalmával általános zavar és fejetlenség uralkodik, különösen, ha a tanár vagy a felszólított tanuló kissé érzékenyebb természetű. Ily esetekben mindig furcsa és hamis benyomásokat szerez a főigazgató s könnyen megesik, hogy az iskola egyik legbuzgóbb s legértékesebb munkását teljesen félreismeri csupán azért, mert a ritka látogatás szokatlanságával az érzékeny munkást kissé zavarba hozta. Pedig ez az érzékenység inkább mellette, mint ellene szóló argumentum s igazi értékéből még az se von le semmit, ha munkájával a hamis impressziók alapján ítélő felsőbbség nincs

megelégedve s a dicséret a több színészi, mint szakképességgel bíró, úgynevezett »élelmesebb« kollégának jut. S ha e bajok konstatálásában már idáig mentünk és egész őszinték akarunk lenni, azt is ki kell mondanunk, hogy a főigazgatói látogatás az intézet számára a legtöbb esetben semmi pozitiv munkát nem jelent. Az egész hivatalos főigazgatói látogatás mostan szokásos formájában az iskola szempontjából inkább negativ természetű s egyik főhibája a közvetlenség teljes hiánya. A főigazgatók ma inkább bürokraták, mint tanulmányi felügyelők.

A főigazgatók a nagyobb tankerületekben majdnem ugyanoda jutottak a tanulmányi felügyelettel, ahová a tanfelügyelők, t. i. hogy nem végezhetik azt úgy, mint ahogy az oktatás érdekében kellene. Nagyon szerencsés újításnak igérkezik a minisztériumnak f. é. 100.000. sz. a. kiadott rendelete, mely az állami tanfelügyeletet majdnem teljesen újjászervezi. Eddig az állami tanfelügyelet is nagyrészt bürokratikus munkát végzett s a népiskolákkal nem foglalkozhatott behatóan. A tanfelügyelők ritkán látogathatták meg az egyes iskolákat s így nem igen gyakorolhattak valami nagy hatást azok beléletére. Ezen a bajon most a minisztérium az iskolalátogatók intézményének felállításával segít. Különösen szerencsés, megnyugtató és sokatigérő ezen rendeletnek azon kijelentése, hogy ilyen iskolalátogatók csak oly tanítók lehetnek, kik az elemi oktatás terén kitüntek.

Nagyon kivánatos és üdvös volna, ha a minisztérium hasonló rendelettel a középiskoláknál mutatkozó hasonló bajokat is orvosolná.

A középiskoláknál mutatkozó bajokon lehetne segíteni pl. úgy, hogy enyhítsünk a főigazgatói látogatások szokatlanságán és bürokratikus jellegén. A főigazgatói látogatásoknak sokkal gyakoriabbaknak s úgy a tanár, mint a tanulók előtt megszokottaknak kellene lenniök s nem volna szabad zavarólag hatniok senkire, mert különben nagyon sok elkedvetlenedésre adhatnak okot anélkül, hogy ennek akár a látogató főigazgató, akár a tanár vagy tanuló ifjuság tulajdonképpen oka volna. A másik módja az volna, hogy a tanulmányi felügyelet alól a főigazgatókat mentsék fel s bízzák azt teljesen az igazgatókra. Meggyőződésünk szerint a tanulmányi felügyelet csak az intézet igazgatójának a kezébe való, vagy legalább inkább az igazgató kezébe való, aki — ha csakugyan rátermett ember — úgy a tanárokkal mint tanulókkal való csaknem mindennapi s közvetlen érintkezésénél fogva az intézet egész szellemi életére oly nagy hatást gyakorolhat, amihez képest a mai főigazgatói látogatásoknak a hatása úgyszólván semmi.

Ma, amikor már évtizedeken át hozzászoktunk egy áldatlan állapothoz s annak sok bajához, nem is látjuk egészen tisztán, csak sejtjük, mekkora lenne a hatása a középiskola egész szellemi fellendülésére, ha ezt a változtatást szerencsésen meg lehetne valósítani. Úgy vagyunk vele, mint mikor valamely régi épület

szük falai között nagyon sokan s nagyon sokáig élnek együtt: némelyikünk már nem is érzi, hogy rossz a levegő. Akik pedig még érezzük, nem tudjuk, hogy kellene beereszteni a frissebb, éltetőbb levegőt. A középiskolai adminisztráció szerencsés megoldása volna — azt hisszük — az az egyik ablak, melyen keresztül a középiskola régi falai közé a legújabb kor frissebb levegőjét be lehetne bocsátani.

A szerencsés megoldás alatt természetesen elsősorban az igazgatói állásra minden tekintetben megfelelő embereknek szerencsés megválogatását értjük. Nem áltatjuk magunkat azzal, hogy e változtatás a mai középiskola minden baját orvosolná, de orvosolná legalább egyelőre azokat, melyek a mai adminisztrációval kapcsolatosak. Ha az intézet igazgatója minden héten minden tanárt meglátogathatna, könnyen elejét lehetne venni a tanítás és nevelés körül mutatkozó bajoknak. Az igazgató gyakori látogatása jó tanárra, rossz tanárra egyaránt jó hatással lenne. Jó tanárra jó hatással lenne, mert látná az a jó tanár, hogy végre van egy feljebbvalója, aki igazi értéke szerint ismeri az ő munkáját. A rossz tanárra pedig, ki a fegyelmezésben gyenge, kinek tudása nem kielégítő, vagy módszere rossz, jó hatással lenne, mert elkerülhetetlen lenne ezen hibáknak jóakaratú, de nyilt föltárása s a rossz tanárnak megjavítása, helyesebb útra való terelése. Itt kezdődik tulajdonképpen az igazgató valódi hivatása, amikor tudásával, széleskörű tapasztalataival s jó tanácsaival segítségére van az iskola azon munkásainak, kik arra esetleg rászorulnak. Ma többnyire az az uzus, hogy a tanár hibái láttára jóakaratulag szemet húny az igazgató. Sok adminisztrativ teendője mellett — be kell látnunk — ez a legkényelmesebb elintézése a különben is kényelmetlen dolognak. Így eshetik aztán meg, hogy valaki fogyatékos szakismeretekkel, vagy teljesen hibás módszer szerint taníthat egy egész életen át. Így eshetik meg, hogy akadnak tanárok, kik folytonos kapkodásaikkal, vagy vad energiájukkal egész nemzedékeket nyomorítanak meg szellemileg. De nemcsak a tanárokra, hanem a szülőkre és tanuló ifjuságra is jó hatással lenne az igazgatónak ezen éberebb őrködése a tanításra. Jó és megnyugtató hatással lenne különösen a szülőkre, kik éreznék, hogy gyermekeik nem lehetnek igazságtalan elbírálás áldozatai.

Sok középiskolánk van, de ezek annyira ugyanazon keretek között élnek, az állam annyira uniformizálta őket, hogy lényegileg valamennyien egyformák, semmi karakterük, más hasonló intézetektől megkülönböztető jellegük nincsen. Csak az intézetben uralkodó szellem adhat eredetiséget (az egyenlő keretek mellett is!) is egy-egy iskolának. Ezt a szellemet azonban csak az intézet vezetője honosíthatná meg, ha a mai rendszer nem degradálná őt szellemtelen géppé.

Ha a magasabb felügyeletet továbbra is fenn akarja tartani a minisztérium, akkor a mai főigazgatói látogatások helyébe

csakis a fejlettebb kultúrviszonyokhoz illő szakfelügyelet léphet. Szervezzen e célra a felsőbbség egy Középiskolai Szakfelügyelői Tanácsot s annak tagjaivá nevezzen ki oly igazgatókat és érdemes tanárokat, kik a maguk szaktárgyaiban igazán kiváló emberek s a középiskolai oktatás terén kitüntek. Ez a Szakfelügyelői Tanács végezhetné aztán — ha elég nagyszámú lenne — az érettségi vizsgálatok ellenőrzését is.

Az a kérdés már most, hogy kellene az igazgatót annyira szabaddá tenni, hogy az teljesen az intézet vezetésének s a tanulmányi felügyeletnek éljen? Erre semmi esetre se volna elég, hogy Albu Livius szerint egy irnokot állítsunk minden igazgató mellé. A teljes adminisztrációt ugyanis még a direktor teljes felelősségének meghagyása mellett sem lehetne egy ilyen irnokra rábízni. Az sem volna kívánatos, hogy az ilyen irnok pl. a tanári értekezleten mint jegyző jelen legyen. De nem ezeket az argumentumokat akarom felhozni Albu Liviusszal szemben, hanem azt, hogy a középiskolai életnek s főleg a tanárság érdekének is sokkal megfelelőbben lehet e kérdést megoldani: Nevezzen ki a minisztérium minden direktor mellé egy középiskolai tanárt adminisztrátorrá. Az igazgató legyen tanulmányi felügyelője, vezetője s képviselője az intézetnek, az adminisztrátor pedig végezze az adminisztrativ teendőket. Így nem kellene egy teljes fizetéssel járó egészen új állást kreálni, mert minden intézetben akadna arravaló ember, ki kevesebb óraszám mellett s egy magasabb fizetési osztállyal járó többletért szívesen elvállalná az összes adminisztrativ ügyek vezetését.

Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy az összes adminisztrativ ügyek »vezetését«, nem pedig »végzését«, mert a sok mindenféle másolási munka végzésére még az adminisztrátor mellett is szükség volna minden középiskolában egy kisebb javadalmazású irnokra. Ennek munkakörébe azonban — eltérőleg Albu Livius javaslatától — részünkről csak a következőket utalnók: aktamásolás, napi posta intézése, leltárak készítése, főnévkönyvek vezetése, félévi's évvégi bizonyítványok megírása, statisztikai táblázatok készítése s ellenőrző értekezletek után a szülők értesítése gyermekeik tanulmányi előmeneteléről. A többi adminisztrativ teendőt, így a beérkező s kimenő iratok iktatását s megfogalmazását, a tanulók beiratását, az intézeti szolgákra való felügyeletet, az iskolaépület rendbentartását, az intézeti épületeknél időnként szükséges munkálatokat, pl. a szünidei tatarozások intézését s az intézeti vagyon kezelését, mint amely teendők önálló intézkedési joggal bíró ember kezébe valók, mind az adminisztrátor hatáskörébe utalnók.

Meg vagyunk győződve, hogy a középiskola minden igaz híve szívesen venné az oly változást, mely az intézet szellemi vezetését az igazgatókra, adminisztrációját pedig egy adminisztrátori címmel felruházott tanárra bízná.

Különösen kívánatos és indokolt volna ez legalább oly esetben, mikor egy-egy intézet teljesen kinő a neki szánt keretekből

s 8 helyett 16, vagy pláne 18—20 osztály, 3—400 tanuló helyett 1000—1200 s 14—15 tanár helyett 40—50 szorong szűk falai között. Itt a fővárosban egész monstrum lett némely gimnáziumból, ahol az igazgató s a tanári kar valóságos gyári munkát végez. Az ily monstrummá fejlődött, helyesebben »fajult« intézetben az igazgatással járó teendők annyira megszaporodtak, hogy azokat egy ember nem végezheti. Nem is végzi, mert ez teljességgel lehetetlen. A legfelsőbb hatóság be is látta ezt, amikor megengedte (34.181./1893. sz r.), hogy az igazgatók irodai teendőiknek könnyítése végett az év azon szakaiban, midőn az irodai teendők nagyon összetorlódnak (pl. szept. és jún. havában), az irodai háziátalány terhére saját hatáskörükben díjnokot fogadhassanak. Sőt tovább is ment már ezen megkezdett irányban a minisztérium, mivel megengedi, hogy oly intézetben, hol az igazgató a munkát maga nem győzné, kevesebb óraszám mellett állandóan, egész év folyamán segítségére legyen valamely tanár. Így csak egy lépéssel kellene tovább menni, hogy e fontos kérdést az iskola, a tanárság és az adminisztráció érdekének megfelelően megoldjuk. Ennek a megoldásnak meglenne az az előnye is, hogy lehetővé tenné, hogy azok a tanárok, kik ily irányban szeretnének érvényesülni, gyakorlatra tehetnének szert. Az ilyen adminisztrációban jártas embereket vihetnék azután a főigazgatók mellé, valamint a minisztériumba is, nem pedig protekciós olyanokat, akik a középiskolákban bármi okból nem voltak használhatók. Így talán elérhető, vagy legalább megközelíthető lenne végre az a természetes állapot is, hogy középiskolai ügyekben az egész vonalon ilyen ügyekhez értő középiskolai emberek döntenének, nem pedig jogászok. Hogy a magyar kultuszminisztériumban még mindig jogászok kezében van a döntő szerep, természetellenes, elavult és erőszakolt állapot, mely mindig jobban közeledik ahhoz, hogy teljes abszurditásban tűnjék fel az egész magyar kulturális közvélemény előtt. Túl vagyunk azon a régi, naiv hiten, hogy a jogászok mindenhez értenek. Közoktatási ügyekben közoktatási emberek: tanítók, tanárok és egyetemi tanárok a szakemberek, nem pedig jogászok.

(Budapest.) *Nagy Márk.*

A TANÁROK ELHALÁLOZÁSA.

Az ezen cikkhez szükséges anyagot szintén a zárszámadásokhoz mellékelt Kimutatásokból vettem. Az e kimutatások által szolgáltatott anyag, sajnos, nem teljes, nem kimerítő, mert a kimutatások csak azon tanárok és igazgatók elhalálozását mutatják ki, akik után az állam özvegyi nyugdíjat, vagy nevelési járulékot ad. Itt tehát csak családos tanárról és igazgatóról van szó, még pedig tényleges és nyugalomba vonult tanárról és igazga-

tóról egyaránt. A nőtlen, illetve özvegyen és gyermektelenül elhalt tanárokról megbízható adatokat nem tudtam szerezni, de annyi bizonyos, hogy ezen utóbbiak adatainak számításba vétele csak abba az irányba billenthetné az alantabb közölt eredményeket, amely még igazságtalanabbnak tüntetné fel az új nyugdíjtörvényjavaslat által kontemplált szolgálatmeghosszabbítást, mint az már a rendelkezésemre álló anyag alapján kimutatható.

A középiskolai tanárságra az utóbbi időben mért csapások, a húsz órával és harmincöt évvel való fenyegetés, a jövőben más még eddig ismeretlen csapásokkal együtt ismétlődhetnek. A tanárság minden ilyennemű támadással szemben legyen elkészülve kellő védelemre. A védelem egyik eszköze gondosan gyüjtött és megbízható anyag. Kívánatos volna egy a tanárság minden érdekeire kiterjeszkedő anyag összehordása és elkészítése, hogy veszedelem idejében kellőképpen előállhassunk védelmezésünkre. En egy állandóan működő *statisztikai osztályra* gondolok, amely az egyesület kebelén belül fennállana és »már béke idejében« is működnék, hogy a veszedelemben ne legyünk kénytelenek kapkodni.

Az utolsó 19 év alatt 166 családos tanár és 25 családos igazgató halt meg. Ezen elhaltaknak száma véletlenül éppen annyi, mint az ugyanazon idő alatt nyugdíjba vonultaké, t. i. összesen 191. Az itt következő táblázatban összeállítottam, hogy ezen 191 tanár és igazgató hány évi szolgálat után halt meg. Tíz, illetve öt-öt évi csoportokba foglaltam össze az elhalálozottakat, mert az egyes évek szerinti feltüntetés nagyon sok helyet foglalt volna el. Az előttem fekvő kéziratban persze évek szerint vannak a halottak összeállítva. Ebből legyen szabad közölnöm, hogy aránylag kritikus évek a tanárra nézve, tehát olyan évek, amelyekben sok a halálozás a negyedik, a nyolcadik, a tizenkettedik, azután a 18-tól a 20-ig, a 24-től a 26-ig. Így pd. 18., 19. és 20. szolgálati év után meghalt összesen 25 tanár azaz 15%, 24, 25, 26 szolgálati év után 24 tanár azaz 14·8%.

Hány évi szolgálat után halt meg	tanárok		Az elhalt családos igazgatók		tanárok és igazgatók	
	száma	százalékban	száma	százalékban	száma	százalékban
1—10	33	19·9%	1	4%	34	17.8%
11—15	18	10·8 »	1	4 »	19	9·9 »
16—20	33	19·9 »	1	4 »	34	17·8 »
21—25	27	16·2 »	4	16 »	31	16·2 »
26—30	25	15·0 »	9	36 »	34	17·8 »
31—35	24	13·9 »	7	28 »	30	15·7 »
36—	7	4·2 »	2	8 »	9	4·7 »
Összesen	166		25		191	

Azt hiszem, hogy ennél a halálozási táblázatnál ékesebben nem szólhat semmi, hogy mily nagy az az igazságtalanság, amelyet az új nyugdíjtörvény a tanárságon elkövetni készül.

Vegyük még számításba azt, hogy itt együtt szerepelnek tényleges és nyugdíjas tanárok és hogy a nyugdíjban elhalt tanárok és igazgatók a sok szolgálati évüek között szerepelnek nagyobbára. Nagyon sajnálom, hogy a kimutatásokban nincs feltüntetve, ki halt meg tényleges szolgálatban, ki mint nyugdíjas. A kép, amelyet kapnánk, még elrettentőbb volna.

* * *

Hogy mi az átlagos szolgálati ideje az elhúnytaknak, a következő táblázatból kivehető, amelyben összeállítottam az évenként adódó átlagokat.

	Meghalt tanár	Átlagosan hány szolgálati év után	Meghalt igazgató	Átlagosan hány szolgálati év után	Meghalt tanár és igazgató	Átlagosan hány szolgálati év után
1892	6	16·8	—	—	6	16·8
1893	4	16·2	—	—	4	16·2
1894	6	19·1	—	—	6	19·1
1895	8	15·5	2	25·5	10	17·5
1896	11	13·7	2	20·0	13	14·7
1897	7	19·1	—	—	7	19·1
1898	3	27·0	—	—	3	27·0
1899	7	21·4	—	—	7	21·4
1900	7	20 0	—	—	7	20·0
1901	10	16·6	3	31·0	13	19·9
1902	6	29·1	4	30·2	10	29·6
1903	10	25·4	4	31·2	14	27·0
1904	13	18·4	2	21·5	15	18·8
1905	14	19·5	2	33·5	16	21·3
1906	7	20·8	—	—	7	20·8
1907	13	23·3	2	27·5	15	23·8
1908	8	22·0	1	31·0	9	23·0
1909	15	23·2	3	29·3	18	24·2
1910	11	23·3	—	—	11	23·3
Összesen	166		25		191	

A 19 év alatt elhúnyt 166 tanár 3418 évet, tehát átlagban 20·5 évet szolgált, a 25 igazgató 714 évet, vagyis átlagban 28.6 évet a tanárok és igazgatók együttesen éppen 21·6 évet. Ezeknél a számoknál is tartsuk szem előtt, hogy ezek csak családos tanárok és igazgatókról szóló adatokból vannak levonva és hogy számításaimban ténylegesen szolgálók és nyugdíjasok együtt szerepelnek. Ha sikerülne nekünk az előbb említett statisztikai osztályt megteremtenünk, jobb és hasznavehetőbb anyagot tudnánk összehordani. Addig is talán meg fognak felelni az eddig nyujtottak.

Dr. Schmidt Márton.

KÖZGYŰLÉSI ELOADÁSOK.

A matematikai oktatás reformjáról.

(Válasz a reformbizottság kérdéseire.)

A matematikai oktatás reformálására irányuló törekvéseket megindításuk óta élénk figyelemmel kísérem s a reformból igyekeztem megvalósítani annyit, amennyihez a mai tanterv keretén belül a helyi viszonyoknak figyelembe vételével elegendő időt tudtam nyerni. S a midőn most tapasztalataimról a matematikai oktatás reformálása ügyében kiküldött bizottság felhivásához képest van szerencsém beszámolni, egyes oly dolgokra is reflektálni kívánok, melyek kimondottan a bizottság részéről kiadott kérdésekben nem foglaltatnak. Éppen ezért válaszomat nem a bizottság kérdéseire szóló feleletek formájában, hanem megfelelő csoportosítás mellett összefüggő egészben adom.

Fejtegetéseim során szólni kívánok a mai tantervnek bizonyos irányban való módosításáról, helyesebben mondva a matematika egyes részeinek alacsonyabb osztályba való áthelyezéséről is, mert ezt a a tanítás érdekében még a mostani kísérleti időszakban is szükségesnek tartom. Nem volna azonban sem időszerű, de talán keresztülvihető sem, hogy ma a tantervnek olyan irányú reformálását határozzuk el, mely a heti órák számának bármely irányban való megváltoztatását célozná, mert ez a dolog természeténél fogva a többi tantárgyakat is érintené. Nem volna időszerű, mert hiszen ma nemcsak a matematikai oktatás reformálása van napirenden, hanem bizonyos forrongás észlelhető az egész vonalon, mely bizonyára — mihelyt az eszmék kellően tisztázódnak — az egész középiskola reformját fogja maga után vonni. Viszont azonban nem volna helyes, ha elzárkóznánk a reform szellemében való intenzívebb tanítás érdekében szükséges oly módosításoktól, melyek a többi tantárgy órabeosztását egyáltalán nem érintik. Nem hiszem, hogy rövid néhány éven belül a középiskola teljes újjászervezésére számíthatnánk. Mivel azonban matematikai oktatásunk reformjának kérdése legalább a főbb elvekben máris tisztázódott (hiszen lényegbe vágó ellenvéleményt sohasem hallottunk) s a részletekben is tisztázódhatik a legközelebbi tanácskozásokon, azért indokolatlannak tartanám, ha továbbra is a mai tanterv keretébe szorítanók az új anyagot. Ha a következő éveket még mindig a további kísérletezésnek szánjuk, akkor is szükségünk van a tananyag gazdaságosabb elrendezésére, mert ellenkező esetben legalább egyes osztályokban a lassú haladást, a sikernek e legfontosabb biztosítékát betartani aligha tudjuk. Ezért a Tanáregyesület idei közgyűlésével kapcsolatos matematikai szakosztály tanácskozásainak mintegy középpontja gyanánt — szerény véleményem szerint — a tanterv módosításának kérdését volna célszerű kitűzni. Éppen azért bátor leszek ebben az irányban is javaslatot előterjeszteni.

Előbb azonban a kitüzött kérdésekre kívánok válaszolni.

I. Az alsófokú számtani tanítás.

1. Tárgyi körök.

Az alsófokú számtani tanításnak a formális anyag szempontjából célja csak az lehet, hogy a tanulók az egész számokkal, a tizedes és közönséges törtekkel való számításokban teljes biztonságot szerezzenek. Nem csekélyebb fontosságú azonban, hogy a tanulók ismeretköre s felfogásbeli képessége alkalmasan választott tárgyi feladatokon fokról-fokra szélesbedjék és erősbödjék.

A tárgyi körök megválasztásánál irányadó szempont csak az érdekkeltés lehet. Ezért minden oly kör alkalmas a feldolgozásra, mely a tanuló ismeretkörébe vág s a gyakorlati élettel szoros összefüggésben van. E szempontból a tantervben megjelölt tárgyi körök tapasztalásom szerint a feltételnek nagyjából megfelelnek.

Az egész számokkal való összeadás és kivonás gyakorlásánál az iskola, a város, az ország stb. statisztikai adatait feldolgozó feladatok érdeklődést ébresztenek, ha nemcsak holt számoknak tekintjük ezeket az adatokat, hanem azokból a fejlődésre is következtetést vonunk. Különösen nő az érdeklődés, ha már ezen a fokon grafikonok készítésével füszerezzük a tanítást.

Az adás-vevés, a különböző iparágak, a háztartás és az őstermelés köréből vett feladatoknál is megvan az érdeklődés, melyet fokozni éppen a változatosság révén lehet. S e tárgyi körök már bő anyagot nyujtanak a tizedes törtekkel való számításokra is.

Már szegényebbek vagyunk a közönséges törtekkel végzendő műveletek gyakorlására szolgáló tárgyi feladatokban. Amidőn az árú mennyiségét s annak árát közönséges törtekben adjuk meg, már a gyakorlati élettől eltávolodtunk. Az $^1/_2$, $^1/_4$, $^3/_4$ és még ritkábban a nyolcadrészek a kereskedő foglalkozása körében előfordulnak ugyan, de ezek is csak az árúk mennyiségének megjelölésénél, ellenben $^1/_2$, $^1/_4$, $^3/_4$ K-ról sem beszél ma senki. A tanuló érzi az ilyen feladatok mesterkélt voltát, csappan az érdeklődés. Tényleg a gyakorlati életben ma már, mikor mindenütt a tízes rendszerű mértékegységek dominálnak, közönséges törtekkel alig számítanak. Ezért az ilyen feladatok megoldásánál nagyobb érdekkeltés céljából arra szoktam rámutatni, hogy sokszor a számítások (t. i. a szorzás és osztás) a közönséges törtekkel gyorsabban végezhetők.

Miután azonban a hosszúság s főleg a terület mérésénél még ma is a régi mértékegységek használatosak, célszerű a törtekkel való számítással kapcsolatban (vagy még előbb) ezeket is ismertetni. S új tárgyi kör gyanánt felvehetjük a telekkönyvvezetésnek legegyszerűbb eseteit, különösen az ingatlanoknak az örökösök között való szétosztását. Itt azután a legkülönbözőbb törtekkel találkozunk s változatos feladatokat oldhatunk meg. E tárgyi kör a tanulók érdeklődését — jóllehet gondolatviláguktól kissé távolra esik, — gyakorlatiasságánál fogva nagyban felkelti.

Az arányos mennyiségek és a százalékszámítás tanításánál az eddigi tárgyi körök is változatos anyagot nyujtanak. Ide tehetjük

át a mai III. osztályos anyagból az arany- és ezüstötvényekre vonatkozó számításokat, a fontosabb érmek és külföldi pénzek ismertetésével, melyeknek átszámításánál a rövidített műveletek is gyakorolhatók.

A III. osztály tárgyi köreire vonatkozólag, azt hiszem, általános a vélemény s bizonyára senki sem kél az elhagyandó részek védelmére.

A terület és köbtartalomszámítás, továbbá az idomok hasonlósága mint tárgyi kör szintén kiváló értékű.

2. *Grafikonok.*

Már fentebb jeleztem, hogy grafikonok készítése az érdeklődés ébrentartására nagyon alkalmas s emellett a függvényszerű gondolkodásnak is jó előkészítője. Grafikonok készítését már az első osztályban megkezdhetjük, hol különösen egyenlő széles és különböző magasságú derékszögű négyszögeket használunk az egyes statisztikai adatok rajzszerű feltüntetésére. Ugyanilyenekkel tüntetjük fel Magyarország egyes megyéiben a km^2-re eső lakosok számát.

A II. osztályban, hol már az arányosság fogalmát bevezetjük, a városok, megyék stb. lakosai számának 10 évenként való változtatását tüntethetjük fel, koordináta rendszerben rajzolt megfelelő törtvonal segélyével, honnan közelítőleg azt is megállapítjuk, mennyi volt a lakosok száma a közbeeső években. A százalékszámítás kapcsán a lakosoknak vallás, anyanyelv, foglalkozás szerint való megoszlását, valamint az iskolai statisztikánál a jeles, jó, elégséges és elégtelen tanulók százalékát ismét derékszögű négyszögekkel szemléltetjük. Ebben az osztályban készíthetünk grafikus menetrendet is.

A III. osztályban mérések útján a hőmérséklet és légnyomás változását feltüntető grafikonokat készíttetünk, bemutatva ezekkel kapcsolatban a baro- és thermographot is. A nappalok és éjjelek hosszát feltüntető grafikonok is ebben az osztályban tárgyalhatók és pedig legcélszerűbben a fizikai földrajzzal kapcsolatban. Az észleleti görbékről matematikai függvények ábrázolására térhetünk át a kamatszámítás során.

A grafikus ábrázolásra vonatkozólag különben úgy ezen, mint a magasabb fokon az a véleményem, hogy csak addig alkalmazzuk, míg unalmassá nem válik s itt óvakodjunk minden túlzástól.

3. *Mérések.*

Igen nagy fontosságot tulajdonítok annak, hogy a tanulók már a legalsóbb osztálytól kezdve egyszerűbb méréseket végezzenek s e mérések adatai feladatok kidolgozására felhasználtassanak. Úgy a számtan, mint a mértan tanításával kapcsolatban méréseket végeztetek a tanulókkal, többnyire házi munkának tűzve ki megfelelő feladatokat. De mérési úton határozzuk meg az iskolában is az idomok területének és a testek köbtartalmának kiszámítására vonatkozó szabályokat. E mérések természetesen mind olyanok, melyeknél a mérővesszőn

kívül egyebet alig használunk. Felszerelés hiányában már nehezebben végezhetők oly mérések, melyekhez bizonyos egyszerű készülékekre is szükség van. Mindenesetre kívánatos, hogy a szertárak részben beszerzés, részben pedig a tanulóknak megfelelő munkára való serkentése útján elláttassanak kellő számban néhány olcsó eszközzel, melyeket az alsó osztályokban is (és pedig lehetőleg az egész osztálynak foglalkoztatásával) mérések végzésére használhatnánk. Ilyenek lennének: mércés edények, hőmérők, mérlegek, közlekedő edények, mikrométerek stb.

A fizika felsőbb fokú tanításánál is az volna az ideális állapot, ha az egyes törvények megállapításához szükséges méréseket a tanítási órán megfelelő számban szétosztott készülékeken maguk a tanulók végeznék. Mindenesetre fokozatosan közelebb jutnánk ehhez az ideális állapothoz, ha iskoláink (s különösen az internátusok) műhellyel lennének ellátva, hol a fúrni-faragni amúgy is szerető tanulók ilyen hasznos eszközöket készíthetnének.

Az alsófokon végezhető mérésekre vonatkozólag Mikola Sándor bő anyagot nyújt értekezésében, ezért e kérdéssel nem foglalkozom részletesebben.

4. A tananyag redukciója.

A bizottság ama határozatait, hogy a III. osztály anyagából az összetett hármasszabály, a láncszabály és a keverési szabály, továbbá a váltószámítás hihagyandó, mindnyájan örömmel üdvözöltük. A legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többes meghatározása s ezzel együtt a törzstényezőkre való bontás szintén kihagyható az I. osztály tananyagából, bár tanítása semmi különös nehézséget nem okoz s a tanulók meglehetős kedvvel foglalkoznak vele. Mindenesetre célszerűbb, ha az algebra tanításának keretébe tesszük át ezt az anyagot körülbelül abban a terjedelemben, ahogy ma az első osztályban tanítjuk.

Az úgynevezett többnevű számokkal való műveleteket (időszámítás, régi hossz- és területmértékek, szögmérés) részemről nem mellőzném. Ezekre feltétlenül szükség van, hogy a tanulók nem tizes rendszerbeli mértékekkel is dolgozzanak.

A rövidített szorzásra és osztásra vonatkozólag eltérők a vélemények. Én a magam részéről ezt megtartanám még akkor is, hogyha a későbbiekben sohasem használhatnók, mert élénk emlékezetemben van, hogy a tanulók éppen e tárgyalások során nyertek tiszta fogalmat a tizes számrendszerről s a fejtegetések iránt nagy figyelmet és élénk érdeklődést tanusítottak.

Szükségesnek tartom továbbá, hogy már ezen a fokon tárgyaljuk a közönséges és tizedes törtek kapcsolatát, illetőleg a közönséges törteknek tizedes törtekké való átalakítását. Rá kell mutatnunk arra, hogy a közönséges tört nem ad mindig véges tizedes törtet, miközben a szakaszos tizedes törteket is megismertetjük. E tárgyalások során is belátják a tanulók, hogy a közönséges törtekre gyakorlati szempontból szükség van. A szakaszos tizedes tör-

teknek közönséges törtekké való átalakítását e fokon feleslegesnek tartom. Szükségtelen is gyakorlati szempontból, de nem is idevaló tárgyalás.

II. Az alsófokú geométriai tanítás.

A vidéki (párhuzamos osztályok nélkül dolgozó) intézetekben a rajzoló mértan tanítása mindenütt a rajztanár kezében van s így e helyen a rajzoló mértan és a számtan tanítása között szoros kapcsolat nem létesülhet. A számtantanítás keretében mint tárgyi kör itt is előfordul a terület- és köbtartalomszámítás. Rajzoló geométriát csak az utóbbi években itt Budapesten tanítottam néhány osztályban. E tanítás alkalmával főleg arról győződtem meg, hogy a mértani anyag az alsó osztályokban mindenütt redukálandó. Az I. és II. osztályban a tanítás módszere tisztán szemléleti, mondhatnám kisérleti legyen. A tárgyalt idomoknak papirosból való kivágása útján tárgyalandók az idomok legfontosabb tulajdonságai minden legkisebb elvont okoskodás kerülésével. Ugyancsak kisérleti módon határozzuk meg a terület- és köbtartalomszámítás szabályait.

Az I. osztályban egyszer tanítottam mértant s ez alatt szomorúan tapasztaltam, hogy a rajztanításnál nem csekély nehézséggel kell megküzdeni. A tanulók zöme a körző és vonalzó kezelésében kezdetben nagyon ügyetlennek mutatkozik s kielégítő eredmény legalább a budapesti népes osztályokban csak hosszú idő alatt érhető el. A II. osztályban eddig még nem tanítottam, de hiszem, hogy itt sem kisebbek a nehézségek. E tapasztalatok mindenesetre meggyőztek arról, hogy a rajztanításra az egész vonalon nagy gondot kell fordítanunk.

A III. és IV. osztály konstruktiv planimetriájának védelmére kelni, aki csak valaha tanította e tárgyakat, bizonyára nem fog. Kár azért az időért, melyet különösen a IV. osztály anyagának feldolgozására fordítunk, amikor azt sokkal hasznosabban értékesíthetjük. A rendszeres geométriának a IV. osztályban való megkezdését rendkívül üdvösnek tartom. A III. osztályban pedig megtartanék néhány egyszerűbb szerkesztést, melyek az idehelyezendő földmérési gyakorlatokkal összefüggésben vannak. Ugyancsak itt foglalhat helyet egyszerűbb épületek alaprajzának felvétele az idevonatkozó számításokkal együtt.

III. Felsőbbfokú tanítás.

A matematikának modern szellemben való tanításával a felsőbb osztályokban több alkalmam volt kísérletet tenni. Úgy előbbi állomáshelyemen (Erzsébetvároson), mint itt Budapesten kielégítő eredménnyel tanítottam a differenciál- és integrálszámítás elemeit. Tapasztalataimról a reformbizottság kérdéseire való figyelemmel a következőkben számolok be.

1. Kapcsolat a számtani és algebrai tanítás között.

Míg egyfelől az alsófokú számtani tanításban figyelemmel kell lennünk a következő algebrai oktatásra, addig viszont a magasabb

osztályokban sem szabad elhanyagolnunk a már megszerzett számtani ismereteket. Ez elv első részének figyelembe vételével a számtanról az algebrára való átmenet nem jár semmiféle zökkenéssel. Hiszen nemcsak a III. osztályban a kamatszámításnál, hanem már előbb is úgy a számtanban, de még inkább a mértanban egészen észrevétlenül megszokják a tanulók azt, hogy a betük bizonyos mennyiségeket jelölhetnek.

A képletek szolgálnak az algebrai tanítás kiinduló pontjául. Ezekkel én nagyon hosszasan foglalkozom. Kezdetben minden definició és minden szabály mellőzésével az alsó osztályokban feldolgozott körből oldunk meg feladatokat egészen általánosan, betükkel jelölve az előforduló mennyiségeket. Gondoskodom arról, hogy a betükkel már e tárgyi feladatokhoz kapcsolódó számítások során mindenféle alapműveletet végezzünk. A betük helyett aztán numerikus értékeket helyettesítünk szintén igen nagy számban. Nincsen itten semmi új, magyarázatra szoruló dolog. Csak vezetni kell a tanulókat módszeresen kiválasztott feladatok útján. A tanulók maguk jönnek rá, hogy ugyanazon betümennyiségeket össze lehet adni s bár semmiféle szabályt nem hallanak, itt még a leggyengébb tanulók is helyesen számolnak.

A zárójel használatával is már megismertetem a tanulókat az alsó osztályokban, tehát ez sem új dolog. A közös tényező kiemelése is előfordul a számtani tanításban. Összeg és különbségnek egy számmal való szorzási eljárását egymás mellé helyezett egyenlő magasságú parallelogrammák területével is szemléltetem. Hasonlóképpen derékszögű parallelogrammák felhasználásával állapítjuk meg összegek és különbségek egymással való szorzatát is. Az összes számítások, mondhatom, játszi könnyűséggel végeztetnek s mielőtt szabályt tanulnának a növendékek, már csaknem minden számműveletet végeznek többtagú mennyiségekkel is. Számításaink közben bevezetem a hatvány fogalmát a szokásos jelöléssel együtt.

Mint új dolog jelentkezik a negatív szám, melyet szintén tárgyi feladatokon vezetek be s ugyanezeken állapítom meg a negatív számok összeadására és kivonására vonatkozó eljárást. Tárgyi kör gyanánt szolgálnak főleg a hőmérséklet emelkedésével és süllyedésével (a 0^0-on keresztül) kapcsolatos számítások, a vagyon és adósság, a Krisztus születése előtti és utáni idő, mozgástani feladatok.

Midőn már elég nagy számban oldottunk meg ilyen feladatokat, akkor következik csak az egész anyagnak összefoglaló áttekintésével kapcsolatban egyfelől a műveletek definiciója, másfelől pedig a fontosabb számítási szabályok megállapítása.

Nem vehetünk fel a dolog természetéből kifolyólag tárgyi feladatot a negatív számmal való szorzási szabályok megállapítására, de könnyen nyerjük ezeket a $(a—b)\ (c—d)$ szorzat kifejtett alakjából egyes mennyiségek zérussá tételével.

Ezzel pedig az alapvetés munkáját befejeztük. A tanulók már többtagú mennyiségekkel is végzik az összes műveleteket. A mechanikus

számítás gyakorlása céljából itt azután ismét sok feladatot oldunk meg, melyeknél sűrü helyettesítések során a hatvány fogalmában is gyakorolják magukat a növendékek. A további haladás már nem okozhat semmi nehézséget. A törtekkel való számműveleteket is ismerik a tanulók az alsó osztályokból. Csak gyakorlatra van szükség.

Ami a többtagúval való osztás s az algebrai kifejezésekből való négyzet- és köbgyökvonás fenntartását vagy kihagyását illeti, ennek különös fontosságot nem tulajdonítok. A gyakorlásra e számítások feltétlenül alkalmasak s ezeknél is tulajdonképpen megint csak az invers műveletekben (szorzás, négyzetre és köbre való emelés) gyakorolják magukat a tanulók. Ezért semmi különös okát nem látom kihagyásuknak, mely által mégis bizonyos hézag keletkeznék. Az algebrának mai formális anyaga különben sem oly nagy, hogy az el ne lenne végezhető, redukciók pedig bőven eszközölhetők a mesterkélt feladatok elhagyásával.

2. *A függvényfogalom bevezetése. Grafikus ábrázolás.*

Az alsófokú számtani oktatás tárgyalásánál már szólottam arról, hogyan gondolom a függvényszerű gondolkodás előkészítését a statisztikai adatok grafikus feltüntetésével, észleleti görbék rajzolásával, a grafikus menetrend ismertetésével s az ott jelentkező matematikai függvények szemléltetésével. Magam ott, hol az alsó osztályokban módom nem volt, a magasabb osztályokban vettem fel ezeket is. Minden esetben súlyt helyeztem arra, hogy a matematikai függvények tárgyalását megelőzzék a fentebb említett grafikus ábrázolások. Ez előkészítés után a függvény fogalmának szélesbítése az algebrai anyaggal párhuzamosan halad.

Az elsőfokú egyenleteknél ábrázoljuk az elsőfokú függvényt, bevezetem a függő és független változó fogalmát. Eközben némi bepillantást nyerünk az elsőfokú, két ismeretlenű határozatlan gyenlet megoldásába is, mert hiszen a megrajzolt egyenes ponjainak oordinátái az egyenlet egymáshoz tartozó gyökeit szolgáltatják. Az elsőfokú két ismeretlenű egyenletrendszer grafikus megoldására használom még fel az ábrázolást s végül rámutatok arra, hogy az elsőfokú egyenletnek geometriai képe mindig egyenes.

A másodfokú függvényeket ismét a másodfokú egyenlettel kapcsolatban tárgyalom. Felhasználom a másodfokú egyenlet grafikus megoldására, melynél többnyire az $y = \frac{x^2}{10}$ parabolát használom. Megállapítjuk szemléleti úton is, hogy a másodfokú egyenletnek vagy két valós vagy egy valós gyöke van s hogy a gyökök képzetesek is lehetnek.

Ugyancsak a másodfokú függvénnyel kapcsolatban ábrázolunk magasabbfokú egész racionális függvényeket is s itt észrevesszük azt, hogy általában a görbén mutatkozó hegyek és völgyek együttes száma a függvény fokszámánál eggyel kisebb. De egyszersmind oly függvényeket is felveszek, melyeknél két szélső érték, tehát egy

völgy és egy hegy összeesik (pl. $y = x^3$). A harmadrendű parabolát és pedig az $y = \frac{x^3}{100}$ egyenlettel adottat nehány harmadfokú függvény közelítő megoldására is felhasználtam. Ezek után kört, ellipszist és hiperbolát szolgáltató függvényeket ábrázoltatok.

A trigonometrikus függvényeknek és a logarithmusnak ábrázolását szintén a megfelelő helyen veszem fel. A trigonometrikus függvényeknél a görbét is felhasználom a szögfüggvények közti kapcsolatok kimutatására.

A grafikus ábrázolásnál egyszerűbb esetekben ú. n. kockás, komplikáltabb függvényeknél pedig milliméterpapirost használok.

Az analitikai geometriából a függvények ábrázolásával kapcsolatban nem szoktam nagyobb anyagot nyujtani, de nagyon helyesnek tartanám, ha az analitikus mértan tanítása a függvénytani vizsgálatokkal párhuzamosan haladna. Míg az alsóbb fokon ábrázolom a függvényeket, addig az analitikai geometria tanításánál a VII. osztályban a kör, ellipszis, hiperbola és parabola egyenleteit állapítom meg s természetesen csak itt bizonyítom, hogy minden másodfokú függvény geometriai képe parabola. A függvénytan és az analitikus mértan párhuzamos tanítása esetére is azt tartom a helyes módszernek, ha a függvények ábrázolása megelőzi a megfelelő görbék egyenleteinek meghatározását.

Grafikonok készítésére a fizikában is bő alkalom kinálkozik különösen a mérések és megfigyelések eredményeinek feltüntetésénél.

3. Az infinitezimális számítás elemeinek tanítása.

A differenciálszámítás elemeinek tanítását a VII. osztályban mindjárt a tanév elején kezdem meg. Itt sorra veszem a már tárgyalt függvényeket s meghatározom először elsőfokú, majd a legegyszerűbb másodfokú ($y = x^2$) függvénynél a véges növekedések viszonyát, tehát a szelő irányszögének tangensét. A szelő és parabola metszéspontjainak fokozatos közelítésével a végtelen kicsiny növekedések viszonyához, tehát a differenciálhányados fogalmához jutok, melyről nyilvánvalóan kitünik, hogy az érintő irányszögének tangensét adja. Az egyszerűbb függvényekről fokozatosan haladok a komplikáltabb és magasabbfokú egész racionális függvények differenciálhányadosának kiszámításához. Mikor már kellő számú egész racionális függvény differenciálhányadosát, mindig a véges növekedések viszonyából kiindulva, mint határértéket meghatároztuk, akkor az egyszerűbb differenciálási szabályokat: összeg, szorzat, hányados, hatvány, gyök s függvény függvényének differenciálási szabályait állapítjuk meg. Még a trigonometrikus függvények differenciálhányadosainak meghatározását szoktam felvenni, de már az arcusfüggvényeket és a logarithmust a VII. osztályban feldolgozandó egyéb anyagra való tekintettel nem tárgyaltam.

Módszeremet illetőleg különben az erzsébetvárosi állami főgimnázium 1909. évi Értesítőjében megjelent dolgozatom bő tájékozást nyujt.

A bevezetett módszert a matematikában a függvények szélső értékeinek meghatározására használom fel s itt természetesen magasabbfokú függvényekre is kiterjeszkedem. A magasabbfokú függvényekkel kapcsolatban megállapítom, hogy a differenciálhányados eltünésének nem feltétlen következménye a szélső érték fellépése s így az inflexiós pontoknak egy maximum és egy minimum egyesülése útján való keletkezésére mutatok rá. Az analitikai mértanban a kör és az ellipszis érintője egyenletének meghatározásánál használtam fel a differenciálhányadost. Adott egyenesnek egy ponttól való távolságát, mint szélső értékek meghatározására vonatkozó feladatot tárgyaltam.

Az integrálszámításnál csak egész racionális és a trigonometrikus függvényekkel foglalkozom. Erzsébetvároson felvettem az új változó bevezetése útján való integrációt, továbbá a parciális integrálás módszerét is, melyről azonban Budapesten a szorgalmi idő rövidebb volta miatt lemondtam. Tényleg az alkalmazások szempontjából mellőzhettem is.

Az integrálszámítást a stereometriában a görbék határolta területek, a gúla és kúp köbtartalmának s a gömb és részei felszínének és köbtartalmának meghatározására használtam fel. A határozott integrál fogalmát éppen a területszámítással kapcsolatban vezettem be.

A fizikában sikerrel alkalmaztam e módszert az egyenletesen változó, a harmonikus és a hullámmozgás tárgyalásánál, tehetetlenségi nyomatékok kiszámításánál s nehány súlypontmeghatározásnál. Ezeken kívül még nehány oly fizikai tárgyú feladat megoldására, melyekre az infinitezimális számítás tárgyalt elemei alkalmazhatók. (Ebben a tanévben lett volna alkalmam s szerettem volna a VIII. osztályú fizika tanítása keretében az integrálszámítás segélyével igazolni azt a tételt, hogy homogén gömbhéj Newton-, illetőleg Coulomb-féle vonzás szempontjából úgy hat kifelé, mintha az egész tömeg a gömb középpontjában volna egyesítve, de csaknem egy hónapig tartó betegségem e szándékomtól megfosztott.)

Tárgyi nehézséget sehol sem tapasztaltam. A tanulók semmivel sem fogták fel nehezebben a tárgyalt anyagot, mint a matematikának bármely más részét. Sőt határozottan e részek iránt nagy érdeklődést mutattak. Az eredmény kielégítő volt. Még a gyöngébb tanulók is, pedig tudták, hogy e rész nem kötelező, kellő gyakorlottságot szereztek s fel tudták fogni a módszer fontosságát.

Azt a kérdést illetőleg, hogy mennyiben jelentkeztek módszertani előnyök a többi anyag tárgyalásánál, azt hiszem elegendő annyit megemlítenem, hogy dacára a felvett új anyagnak s dacára a VII. osztály csekély heti óraszámának a tantervszabta anyagot rendesen el tudtam végezni. Nagyon gyorsan és könnyű módon végezhettem a felszín- és köbtartalomszámításokkal. Mondhatom, hogy sohasem lenne kedvem a jövőben e részt a régi módon tanítani. Vezetés mellett így maguk a tanulók végzik a számításokat. Legtöbb esetben arra is maguktól jönnek reá, hogy miképpen osszuk végtelen kicsiny részekre az egészet, nemkülönben, hogy több egymástól függő változó

esetében, melyeket lesz a legcélszerűbb kiküszöbölni. A tárgyalás így világos, míg a burkolt integrációval való számítás nehézkes s kellő előkészítés hiányában a tanulók nagy része előtt érthetetlen.

De nyilvánvaló előny mutatkozott a fizikában is és pedig nemcsak éppen azoknál a részeknél, hol a differenciál- és integrálszámítás alkalmazást nyert, hanem egyebütt is tapasztaltam, hogy a függvény fogalmának szélesebb kiépítésével a tanulók a fizikai módszerek és törvények iránt fogékonyabbakká lettek.

4. Táblázatok.

Eddig nem használtam mást, mint a szokásos trigonometriai és logarithmus-táblákat (nem szólva természetesen a tankönyvekben, különösen a fizikában amúgy is előforduló táblázatokról). A négyjegyű logarithmus-táblákkal sem tettem kísérletet, de hiszem, hogy a kamatténvezők pontosabb logarithmusaival kapcsolatban ezek is jól használhatók.

5. Tárgyi körök; fizikai, geodetikai és asztronómiai mérések.

A matematika tanításával kapcsolatban fizikai méréseket eddig nem végeztem, ha azonban ilyeneket már az alsó osztályokban is bevezetünk, nagy módszertani hiba volna az algebra tanításának megkezdésével abbahagyni azokat. Ha a függvényekben való gondolkozást erősíteni akarjuk, célunkat annál jobban fogjuk elérni, minél szélesebb természettudományi alapozást adunk vizsgálatainknak. Hiszen a természettudományi és a függvényekben való gondolkozás tulajdonképpen egyet jelent.

De nemcsak a matematikai, hanem a fizikai oktatás szempontjából is sokat nyerünk azáltal, ha tanulóink egyes fizikai fogalmakat, nehány törvényt, de főleg magát a kísérleti módszert megismerik, mielőtt a fizika rendszeres tanítása megkezdődik. Nem tudom, hogy majd akkor, midőn a középiskola reformálására sor kerül, ki tudjuk-e vívni, hogy a fizikának nagyobb tér jusson? Tudom azonban azt, hogy a tananyag mostani terjedelmében a rendelkezésre álló idő alatt alig végezhető el. S ha a fizikai tananyag redukcióját határozzuk el, vajjon találunk-e sok olyan részt, melyek elhagyásában egyértelmüleg meg tudnánk egyezni? Nem arra számíthatunk-e inkább, hogy az anyag a természettudományok haladásával csak növekedni fog? Nagyon helyesen induktivvá, kísérletivé tettük a fizika tanítási módszerét, de ezáltal időben nem nyertünk semmit, mert hiszen a kísérletek mindenesetre több időt emésztenek fel, mint a matematikai dedukciók.

Mindenesetre sokat lendít a bajon, ha a fizika tanításával kapcsolatban gyakorlatokat tartunk. (Ezek az István-úti áll. főgimnáziumnál már valósággal rendszeresítve vannak. Sajnos azonban, hogy szertárunk szegényes felszerelése miatt csak szűk téren mozoghatunk.) De mennyivel szebb eredményt várhatunk akkor, ha tanulóinkat fokozatosan, több év alatt vezetjük be a természettudományok vizsgálati módszerébe.

Eddig is megtettem annyit, hogy tárgyi kör gyanánt fizikai feladatokat is dolgoztam fel a matematika tanításával kapcsolatban. De érzem, hogy ennél tovább kell mennünk. Ha a helyi viszonyok megengedik végeztessünk méréseket a tanulókkal s ha ezt nem tehetjük, legalább az osztály előtt mutassuk be azokat a jelenségeket, melyeket tárgyi kör gyanánt fel akarunk használni.

A trigonometria tanítása alkalmával távolság- és magasságméréseket minden alkalommal végeztem és pedig részben az intézet udvarán, részben pedig a szabadban. Ezek annyira érdeklik a tanulókat, hogy kötelezővé tételük nagyon kívánatos volna. A fél vagy egész napra tervezett kirándulások programmjába ily mérések nagyon szépen beilleszthetők.

A szférikus trigonometriának csillagászati alkalmazását tárgyalni szoktam. Itt is nagyszámú mérés végezhető s már egy egyszerű gnomonnal érdekes megfigyeléseket tehetünk.

IV. A tanterv módosításáról.

Eddigi tapasztalataim meggyőztek egyfelől arról, hogy a mai tantervhez való merev ragaszkodás mellett is egészen átalakíthatjuk tanításunkat s minden nehézség nélkül elérhetjük azt a célt, hogy betetőzés gyanánt az infinitezimális számítás elemeit is tanítsuk. De érzem azt is, hogy sokkal többet tudnánk tenni, ha a tananyagnak mai beosztása a feldolgozható új anyag terjedelmét illetőleg a haladásnak útját nem állná. Én azt hiszem, hogy a heti óraszámok megváltoztatása nélkül eszközölhető módosításhoz a felső tanhatóság hozzájárulását is meg lehetne nyerni s akár az egész vonalon kötelezővé tétetnék a módosított tanterv, akár pedig csak azok az intézetek tehetnék magukévá, melyek a modern szellemben való tanítást követik, minden esetben egy célszerűbb tanterv alapján még bővebb tapasztalatokat szerezhetnénk, melyeket a középiskola reformálása alkalmával javunkra értékesíthetnénk. Ott vannak azok a fontos javaslatok, mint az algebra tanításának a III. osztályban való megkezdése, a geometriánál a hármas fokozat megszüntetése, mind olyan javaslatok, melyektől igen sokat várhatunk, de melyeket ma figyelmen kívül kell hagynunk. Nem kis fontosságú a planimetria és stereometria együttes tárgyalása sem, ámde e tekintetben sem tehettünk kísérletet, mert ez egyfelől a tantervtől való eltérést jelentené, másfelől pedig a tananyagnak egy-egy osztályban való torlódását eredményezné.

Ezekre való tekintettel bátor vagyok indítványozni, hogy a legközelebbi tanácskozások tárgyalásainak egyik pontjául a Reformbizottság egy céljainknak megfelelő tanterv megállapítását tűzze ki s az ott megállapítandó tanterv szankcionálását kérje a minisztériumtól.

A Bizottság tárgyalásai és saját tapasztalataim alapján a következőkben összeállítok egy tantervtervezetet s azt azzal a kéréssel mutatom be, hogy amennyiben magát a tantervmódosítás eszméjét időszerűnek méltóztatik ítélni, s javaslatomban van valami elfogadható, sziveskedjék ezt megbeszélés tárgyává tenni.

Amint már említettem, szerény véleményem szerint a mostani tantervmódosításnál a heti órák számát lényegükben aligha lehetne megváltoztatni, ezért az anyag beosztásánál úgy erre, mint a fejlődés elvét szem előtt tartva a mai tantervre is figyelemmel voltam.

Fontos kérdés, melyről külön kell szólnom, a számtannak és a mértannak az alsó fokon való egyesítése. A Bizottság tárgyalásai során, ha jól emlékszem, valamelyik előadó úr hibáztatta, hogy sok intézetben a rajzoló mértan tanítása nem a matematikus, hanem a rajztanár kezében van. Nem vitatkozom itt arról, hogy mi a helyesebb, ha a matematikus vagy pedig a rajztanár tanítja. De erős a hitem, hogy a matematikus a mértanra, a rajztanár pedig a rajzra fekteti a nagyobb súlyt. Pedig aligha lehet eldönteni, hogy melyik a fontosabb. Különben csak kevés intézetnél párhuzamosak a felső osztályok is s így az iskolák csekély számától eltekintve a gimnáziumban csak heti nyolc órán át foglalkozhatik a rajztanár tulajdonképpeni szaktárgyai tanításával (t. i. a négy felső osztályban). Mit tanítana tehát ezenkívül a számtan és mértan egyesítése esetén? Mindenesetre kell, hogy ez az adminisztrativ szempont is figyelembe vétessék e kérdés megoldásánál.

Én a mértannak és a rajznak a tanítására egyformán súlyt helyezek s leghelyesebbnek tartom, ha előbbit a matematikus, utóbbit pedig az arra illetékes rajztanár tanítja. Ezért javaslatom a következő. Az I. és II. osztályban a mai rajzoló mértan anyagát válasszuk ketté. A számító és mérő részt (szögek összege az idomoknál, terület- és köbtartalomszámítás, hasonlóság) csatoljuk a számtan anyagához, az idomok és testek fontosabb tulajdonságainak tisztán szemléleti úton való tárgyalása, továbbá azoknak és a belőlük alkotott egyszerűbb díszítményeknek rajzolása maradjon a rajztanár kezében. Ezáltal is elérjük a kívánt redukciót, mert a számtanhoz csatolandó rész, mint tárgyi kör eddig szintén szerepelt itt is. Az ily irányú szétosztást a matematikus és a rajztanár egyformán szívesen fogadhatja. Miután ezáltal elég tekintélyes anyagtól szabadulna meg a rajz, ezért a mostani három órából mindkét osztályban 1—1 a számtanhoz csatoltatnék s a rajz számára maradna heti két óra, mely főleg tényleg rajzolásra lenne fordítható, mert az idomok tulajdonságainak kisérleti úton való megállapítása nagyon csekély időt venne igénybe.

A III. és IV. osztály mai tananyaga, a konstruktiv planimetria és a szabadkézi rajz nagyon szerencsétlenül van megválasztva. S jut reá mindegyik osztályban heti két óra. Kár volt ide nem csatolni a III. osztályos fizikát is! Igaz, hogy az anyag így még heterogénebb lenne, de legalább nem érte volna hasonló sors a földrajzot is. S ki tanítsa itt a geometriát? Nincs értelme, hogy a rajztanár foglalkozzék szerkesztésekkel, mikor később a matematikus tanítja a mértant. Vagy talán a matematikus tanítson szabadkézi rajzot? Hiszem, hogy van köztünk hozzáértő tanár. Én tanítottam, de kénytelen vagyok bevallani, hogy nem értek hozzá.

Hogy a mértan itt a számtanhoz csatolandó s anyaga is módosítandó úgy, hogy az algebrával párhuzamosan a IV. osztályban a mértan rendszeres tanítása is kezdetét vegye, mindenkinek hő kívánsága. De nem volna célszerű, ha a szabadkézi rajz tanítását törölnők, hiszen a gimnáziumi tanulók egyik csoportja később már rajzot nem is tanul. Sőt arra a szép eredményre való tekintettel, melyet a rajztanárok itt el szoktak érni, arról kell gondoskodnunk, hogy ez az eredmény még fokozható legyen. Ezért javaslom, hogy úgy a III., mint a IV. osztályban két—két heti órát kapjon maga a szabadkézi rajz. Miután azonban a mértan és számtan egyesítésével utóbbinak anyaga is bővül, ezért a heti órák számát eggyel-eggyel itt is emelnünk kell. E két osztályban tehát a heti összes órák számának eggyel való szaporítását javasolom, miután azonban ez a szaporítás nem elméleti tárgyra, hanem tényleg az elmét kevésbbé igénybe vevő rajzra esik, ezért hiszem, hogy e tervhez a felső hatóság hozzájárulna. Különben is, ha a legalsó osztályokban a heti órák száma 28, a felsőkben pedig 30, a középsőkben lehet az átmeneti 29.

E beosztás mellett a rajztanár minden osztályban heti 2 órai elfoglaltságot nyerne s így elég volna téve a fentebb említett adminisztratív szempontnak is.

A másik dolog, melyre külön ki akarok terjeszkedni a VIII. osztályú matematikai tanterv. Ebben az osztályban csak heti két óra jut mennyiségtanra. S e csekély óraszám mellett elég tetemes új anyagot kell feldolgoznunk s a matematika rendszeres áttekintését kell adnunk. A szorgalmi idő pedig hét hónapnál nem nagyobb. Rendszeres összefoglalásról ezért alig lehet szó. Pedig különösen most, midőn a matematika tanításából a formalizmust talán már sikerült kiküszöbölni, rendszeres összefoglalásra nagy szükség van. Ezért a VIII. osztályú matematikát minden új anyagtól mentesíteni óhajtanám. Így is nagy volna a végzendő munka, melyet megkönnyítene egy rövid, ennek az osztálynak számára írott tankönyv. Ilyenre véleményem szerint sokkal nagyobb szükség van, mint az alsóbb osztályok tankönyveire, melyeknek tulajdonképpen csak a példatárait használják a tanulók.

Ami már most az anyag beosztását illeti, arra vonatkozólag az alábbi összeállítás nyujt tájékozást. Itt még csak annyit, hogy a függvények vizsgálatával párhuzamosan tárgyalnám az analitikai mértant, de nem választanám egészen külön a planimetriát sem a trigonometriától, mert ezáltal is redukciót eszközölhetünk. A stereometriának a planimetriával való egyesítését pedig a Reformbizottság egyértelmüen kívánja.

Nem vettem fel a javaslatba az ábrázoló mértant. Nyilt kérdésnek hagyom, hogy a stereometriával kapcsolatban nyujtsunk-e e körből is egy keveset? Kötelező tanítását egyelőre mellőzni lehetne, azonban kivánatos voltát magam is hangsúlyozom. Különben úgy gondolom, hogy a tantervben meg kellene állapítani azt a minimumot, melyet mindenütt tanítani kell, emellett azonban megjelölni azokat a részeket, melyeknek tanítása kívánatos. Javaslatomban utóbbiakat *-gal jelölöm meg.

Tantervjavaslatom, mely csupán a gimnáziumokra vonatkozik, de csekély módosítással bizonyára a reáliskolákra is alkalmazható lenne, a következő:

Osztály	Heti óraszám	Tananyag	Tárgyi kör, mérések[1]
I.	5.	Számműveletek egész számokkal és tizedes törtekkel Hazai pénzrendszerünk. A régi és új hosszuság-, terület-, térfogat- és súlymértékek. Négyzet, parallelogramma, háromszög és sokszög területe. Kocka, négyzetes oszlop, hasáb felszíne és köbtartalma. Az idő mértékegységei. Szögmérés. Az idomok szögeinek összege. Számműveletek egyszerűbb közönséges törtekkel.	Statisztikai adatok, ipar, kereskedelem, háztartás stb. Hosszuság-, terület- és térfogatmérések. Szilárd testek térfogatának meghatározása vizzel és mércés edénnyel, a fajsúly kiszámítása a súlyból és térfogatból. Mérések a térképen. Vonatok sebessége a menetrend alapján.
II.	5.	Számműveletek ált. törtekkel. Közönséges tört átalakítása tizedes törtté. Rövidített számműveletek. Arányos mennyiségek. Százalékszámítás. A fontosabb külföldi pénzek ismertetése. Az idomok hasonlósága. Kör kerülete és területe. Gúla, henger, kúp és gömb felszíne és köbtartalma.	A telekkönyvvezetés egyszerűbb esetei. Mértékek átszámítása. Terület- és köbtartalommérések. Vastagságmérés mikrometerrel. Csövek belső átmérőjének mérése (e célra készített keskeny papirháromszög segélyével). Pontosabb súlymérések.
III.	4.	Egyszerű kamatszámítás. * Kamatos-kamatszámítás. Arányos osztás. *Az algebrából:* A négy alapművelet egy és többtagú egész alg. kifejezésekkel. A negativ szám. A hatvány fogalma. Többtaguak négyzete és köbe. *Geometria:* Néhány egyszerűbb szerkesztés földméréssel kapcsolatban. Épületek tervrajza.	Takarékpénztárak, részvénytársaságok, kereskedelem stb. Közlekedő edények. Folyadékoszlop nyomása. A levegő súlya és nyomása. Archimedes törvénye, úszás. Földterületek felvétele.

[1] E rovat alatt megemlítek néhány oly fizikai kört is, melyek feldolgozása esetén az illető helyen tárgyalt anyagnak megfelelő feladatok adhatók.

Osztály	Heti óraszám	Tananyag	Tárgyi kör, mérések
IV.	4.	*Algebra:* A tizes számrendszer s esetleg más számrendszerek. A legnagyobb közös osztó és legkisebb közös többes. Számműveletek törtekkel. Elsőfokú egyenletek egy és több ismeretlennel. Arányok. Elsőfokú függvények. *Geometria:* Planimetriai és stereometriai bevezető tételek. A sokszögek szerkesztése és egybevágósága. A sokszögek területe. A kocka és egyenes hasáb felszíne és köbtartalma.	A diatonikus hangskála hangjai. Rugalmas testek megnyúlása. Emelő, hengerkerék; csiga. Boyle-Mariotte törvénye. A hőmérők. A fajhő és meghatározása. A testek hőokozta kitágulása.
V.	3.	*Algebra:* Négyzet és köbgyökvonás. Irracionális és képzetes számok. Zérus, tört és negativ kitevőjű hatványok. A másodfokú egyenlet teljes elmélete. (Symm. függvények). * Két másodfokú egyenlet közös gyöke. Másod- és magasabb fokú függvények ábrázolása. *Geometria:* A sokszögek hasonlósága, Pythagoras tétele. A szögfüggvények értelmezése s alkalmazásuk derék- és egyenlőszárú háromszögekre s a szabályos sokszögekre. (Terület- és köbtartalomszámítás).	Esés a lejtőn, szabad esés. Hajítás fel és le. A fény visszaverődése, sík- és gömbtükrök (a kép megszerkesztése).
VI.	4.	*Algebra:* A hatvány általánosítása. Logarithmus. Számtani és mértani sor. Kamatos-kamat és járadékszámítás. *Geometria:* A kör, kerülete és területe. A trigonometria. Henger felszíne és köbtartalma. Két pont egymástól való távolsága. A kör egyenlete. Az ellipszis, hyperbola és parabola szerkesztése és egyenlete.	Értékpapirok. Erők eredője. A fény törése. Prizma. Optikai lencsék.

Osztály	Heti óraszám	Tananyag	Tárgyi kör, mérések
VII.	3.	*Algebra:* A függvények közelebbi vizsgálata. A diff. hányados fogalma. Szorzat, hányados, hatvány, gyök s függvény függvényének diff. hányadosa. Racionális s a trigonometrikus függvények diff. hányadosa. * Arcus függvények diff. hányadosa. * Logarithmus diff. hányadosa. Maximum és minimum. * Taylor-féle sor. * Végtelen sorok, de legalább a végtelen geom. sor a szakaszos tizedes törteknek közönséges törtekké való átalakításával, mint alkalmazással. Az integrálszámítás elemei. Kombinatorika. *Geometria:* A kúpszeletek érintői. A gúla, kúp és gömb felszíne és köbtartalma. Gömbi trigonometria.	Sebesség, gyorsulás. Egyenletesen változó és harmonikus mozgás. Valószínüségszámítás. Életbiztosítás. Két hely földrajzi távolságának meghatározása, A sphaerikus trig. csillagászati alkalmazása.
VIII.	2.	A mathematika összefoglaló áttekintése körülbelül a következő fejezetek szerint: I. Számrendszer. Természetes számok. A legnagyobb közös osztó és legkisebb közös többes. II. Számműveletek és a számkör fokozatos kibővítése. III. Egyenletek tana. IV. Függvénytan. V. Kombinatorika. VI. Planimetria. VII. Trigonometria (sík és gömbi). VIII. Stereometria. IX. Analitikai mértan.	

Korántsem akarom azt állítani, hogy e tervezet minden tekintetben megfelelő, sőt magam is érzem, hogy sok nyomós okot lehet ellene felhozni, de talán szolgálhat megbeszélések alapjául.

Budapest, 1912. június hó.

Dr. Habán Mihály.

Gyakorlati szempontok a matematikai tanításban.

Az első főkérdés, mely mai tanácskozásunk tárgya, mélyrehatóan kapcsolatban van a matematika tanításának *tartalmi* és *módszertani* alakításával. A gyakorlati irány, az élettel való vonatkozások kidomborítása épp úgy, mint törekvéseink sok más követelése nem mondható újnak; a reformmozgalom hatása azonban egészen új megvilágításba helyezi a szükséges teendőket és mind az iskola sajátos feladatainak, mind a tudomány mai állásának megfelelve a *részletek* kidolgozásában határozott új elemeket juttat a felszínre. A mult században az iskolai matematikai oktatás a célok és eszközök megjelölésénél az absztrakt irányt követte, ez vezetett azután a formalizmus túlbecsülésére, a szemlélet elhanyagolására és az alkalmazhatóság kérdésének háttérbe szorítására. De e nagyjában formalisztikus tanítás sem zárkózhatott el teljesen attól, hogy az utólagos szemléltetés jegyében a gyakorlati elemeket menetébe be ne illessze. Ami azonban ilyen módon gyakorlatiasnak látszott, azt mai nap már erős kritikával fogadjuk, belátván, hogy az élettel való kapcsolat sok esetben csak látszólagos volt, mert úgy a célok, mint az eszközök kitűzésénél nem ismerjük fel az exakt gondolkodás természetes kifejlődésének fokozatait és a mai tudományos apparátus hatását. Ilyen értelemben hirdetjük, hogy mindezen segítve új alapokon állunk ma, midőn a nagy nemzetközi mozgalomban cselekvően résztveszünk. Mint már említettük, a részletek kidolgozása a mai nagy feladat és e tanácskozásunk legfontosabb célját is ezek megvitatásában kell keresnünk.

A régi oktatásban a gyakorlati elem nem volt szerves része a tanmenetnek, erősen meglátszott rajta, hogy mintegy megalkuvásból külső hatások és gyenge tapasztalatok eredménye volt. A reális élettel való kapcsolatkeresés utólagos szemléltetésre, reálitással nem bíró burkolt algebrai formalizmusokra vezetett, ne is csodálkozzunk tehát, ha a tanuló szempontjából alkalmazhatónak nem volt mondható. Röviden: terhelő és nem művelő jelleget öltött. Nálunk aránylag kedvezőbbek voltak a viszonyok, amennyiben legalább papiron és azonkívül *Kármán* tanítása folytán több iskolában helyesen értelmezték a teendőket. A *Kármán*-féle Utasítások már 30 évvel ezelőtt pontosan megjelölték a tárgyi körök jelentőségét a matematikai tanításban és külföldön nagy elismeréssel fogadták újabban, hogy már 1874-ben jelentkeztek Magyarországban az új törekvések első hírnökei. Most, hogy az egész világon ugyanazok az eszmék lépnek előtérbe, megnyugvással, sőt bizonyos büszkeséggel vallhatjuk, hogy nálunk a talaj már jó előre elő volt készítve és hogy csak arról van szó, hogy tanárképzésünk gyakorlati átalakításával tényleg egyöntetüen valóvá váltsuk és a matematikus részéről helyesen kidolgozott részletekkel határozott alakban érvényre juttassuk mindazt, mit a modern reformtörekvések kivánnak. Követelésünket a matematikai tudományok nagyszabású fejlődése is támogatja; az iskolában nyomának kell lenni mindannak, mit mai nap már az álta-

lános műveltség elemének tekinthetünk. Napjainkban alakult ki az alkalmazott matematika mint önálló tudományág és midőn a tudományok nagy képviselői visszatérnek *Gauss* korának ideális harmoniájához, az iskolában is le kell raknunk a tiszta és az alkalmazott matematika közti helyes középút alapköveit. A németországi reformok élén *Klein* Felix áll, a széles látókörű matematikus, ki újabb időben a tudományos matematika terén elsőnek hirdette az alkalmazások jelentőségét. De érdekes, hogy Franciaországban az iskolai »exercices pratiques de Mathématiques" eszméjét legelőször Emile *Borel* vitatta (1904-ben a Musée Pédagogique tanácskozásain), ki a klasszikus függvénytan modern művelői közt a legkiválóbbak egyike. *Borel* nagyhatású előadásából idézzük a következőt: »Quand nos élèves auront bien compris à la fois la puissance indéfinie du raisonnement abstrait et son incapacité absolue à créer de toutes pièces une vérité pratique, ils seront mieux armés pour la vie«. Angolországban a mérnök *Perry*, Amerikában az elméleti matematikus *Moore* már régóta hangsúlyozzák a gyakorlati irányt, a »laboratory method« jelszavával sok figyelemreméltó eredményt mutatva fel és átalakítva Angolországban a megrögzött geometriai tanítást. Még a szigorúbb módszerekkel dolgozó olasz tanárok is, *Loria* vezetésével, újabban közelednek a gyakorlati irányhoz.

A középiskolai matematikai tanítás első feladata, hogy konkrétumoknak helyesen vezetett gyüjtése, mennyiségbeli feldolgozása útján, vagyis összefüggő és értékes *tárgyi körök* módszeres taglalásával megalapozza az elvonásig és a műveleti feldolgozásig vezető utat. Önálló elvonások alkotása és az absztrakt elméletekből a konkretumokhoz visszavezető eljárások túlhaladják az iskola feladatát, ez a tudományos képzés fokozatára tartozik. Az iskola sajátossága éppen abban van, hogy az exakt kutatás absztrakt elemeit jól kidolgozott konkrét elemekből vezetve le *egész menetében* mindig szoros kapcsolatban marad az alkalmazhatóság feltételeivel. Így értelmezhető az iskola szempontjából *Kármán* felfogása: »a formai dolognak csak annyiban van értelme, amennyiben valamely tárgyi dologgal van kapcsolatban«. Midőn tehát az iskolában az elvonási művelet tanítására vállalkozunk, a tárgyi kör megválasztása nem közömbös és csak önálló, tapasztalati tevékenység képezheti az elvonások szükségének természetes forrását. Ezen alapon érvényesül azután az iskolában a szigorú dedukciók módszeres felépítésénél az induktiv elem, mint nélkülözhetetlen természetes kiinduló pont; *Borel* szavaival: »que les mathématiques ne sont pas une pure abstraction«. Az exakt gondolkodás folyamatainak intuitiv alakítását a tárgyi körök fokozatos fejlődésére alapitjuk. Ezen megjegyzések során jutunk el mai tárgyalásunk problémáihoz: a tárgyi körök helyes megválasztásának, a tárgyi körből történő kiindulásnak, a tárgyi elemek helyes gyüjtésének és feldolgozásának kérdéséhez.

A gyakorlati elemek bevonása tehát más körökkel való kapcsolata alapján nemcsak élénkíti, de mélyíti is a tanítást, ha módszeres alapon a tanmenet szerves részét teszi. Így érhető el, hogy az exakt

gondolkodás természetes és logikai fokozatait követve helyesen tanítjuk tárgyunkat, hogy értéket adunk az anyagnak, vagyis, hogy alkalmazható alakban nyujtjuk. A terhelés vádja magától elesik, mivel csak az terhelő a tanulóra nézve, aminek értéktelenségét ő maga is érzi, belátja. A helyesen értelmezett feladat már az alsó fokon elszigetelt számokkal való foglalkozás helyett reális keletkezésüknél fogva összefüggő *számsorozatok* tanulmányozására vezet; az alsó foktól kezdve mindvégig egységes módszertani alapvetéssel, természetes úton jutunk el az új reformtörekvések fontos követeléseihez, melyeknek gerincét a *függvényfogalom* képezi.

Bizottságunk a felmerülő összes kérdésekkel alaposan foglalkozott; mai találkozásunk célja, hogy munkálatunkról kérjük az önök bírálatát, kiegészítését. Engedjék meg, uraim, hogy röviden megjelöljem azokat a pontokat, melyekre tanácskozásunk első főkérdésének megvitatásában különös figyelemmel kell lennünk. Hangsúlyozzuk, hogy minden egyes kérdésnél a tanítás egész folyamára kell gondolnunk, a helyes utat már a legalsó foktól kezdve egyöntetüen, céltudatosan és fejlődésképesen kell kidolgoznunk.

Az egyes kérdések, melyekhez rövid megjegyzéseket is füzök, a következők volnának:

1. *Mely tárgyi körök azok, melyeket az alsó, középső és felső fokon mint értékeseket megjelölhetünk?* Értékesek azok a tárgyi körök, melyek alapján a tanuló értelmi fokához és egyéb művelődési szükségleteihez alkalmazkodva természetes kiindulással kifejthetjük a gyakorlati élet számvetéseinek és az elemi matematikának alapvető formalizmusát.

Tekintetbe vehetjük a statisztikai, gazdasági, kereskedelmi, fizikai, mechanikai, kémiai, meteorológiai, geodetikai, csillagászati, technikai tárgyköröket. Különös gonddal kell megvitatnunk az alsófokú számtani tanítás tárgyköreit, melyek a megszámlálás és a megmérés folyamatával kapcsolatosak. Milyenek a tapasztalatok például a statisztikai adatok bevonása terén? Ezek különösen alkalmasak arra, hogy a gyakorlati matematika fontos elemeit összefüggően és fejlődésszerüen bemutassuk, még pedig gazdasági szempontból is értékes számsorozatok kimerítő tárgyalása alapján, igen sok számítással és a grafikai munkába való fokozatos bevezetéssel. Melyek a kereskedelmi ismeretek mai tárgyalásának hiányai, hogyan érhetjük el, hogy tényleg kapcsolatot létesítsünk a valós élettel? Melyek általában a tárgyi tanításnak határai, melyeket a nem szakszerű tanításnál nem szabad túllépnünk? Az algebrai tanításnak melyek az értékes tárgyi körei, melyek nyujtják a függvényfogalom bevezetésének és természetes kidolgozásának biztosítékát? A geométriai tanítás szigorú deduktiv felépítése mellett milyen terjedelemben értékesítjük a praktikus geométria elemeit? Milyen tárgyi és szemléltető segédeszközökkel alakítandó a fokozatos átmenet a propedeutikus geometria induktiv fogalomalkotásaiból a dedukciók köréhez? Milyen tárgyi elemek értékesíthetők a rajztanításban?

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Mindezeknek a kérdéseknek megvitatásánál tudatosan hangsúlyoznunk kell, hogy a tárgyi elem ne csak dekorációként szerepeljen, hanem hogy biztosítsa azt a követelést, hogy mindennek, amit tanítunk igazán *reális* vonatkozása legyen. A gyakorlati momentum tényleg az életből fakadjon és mindvégig megőrizze az élettel való kapcsolatát, alkalmazhatóságának feltételeit. A kérdések körül a tanárnak nagy egyéni szabadságot kell fenntartanunk, de meg kell állapodnunk bizonyos általános normákban és okvetlenül felveendő részletekben.

2. *Miképpen történjék a tárgyi elemek gyüjtése és közlése?* Hol és milyen terjedelemben kelthetjük fel a tanulók önálló tevékenységét? Milyen körökben lehetséges ez, milyen tapasztalatokról számolhatunk be a gyakorlati kivitel dolgában? Elsősorban a legkülönbözőbb *mérési gyakorlatokat* említjük, melyek rendszeresen kisérhetik a matematikai tanítás egész menetét és melyek biztosítják, hogy az indukciónak exakt irányú tanításunkban önálló helyet juttassunk. Vezetőnk lehet *Montaigne* mondása: »Quand la raison nous fault, nous y employons l'expérience«.

Ezen fontos kérdéssel kapcsolatban rátérhetünk a »*matematikai laboratórium*« és általában a matematikai felszerelések szervezésének részleteire. Külföldön már több helyen rendszeresítették ezeket a segítőeszközöket és gyakorlatokat, a technikai iskolák hasonló berendezéseinek mintájára és szükségesnek vélték az alapfelszerelés és a legfontosabb gyakorlatok sillabusszerű összeállítását. Arról volna tehát szó, hogy szórványosan jelentkező kísérleteinket határozott alakban összegezzük és megvitassuk.

3. *Miképpen történjék a tárgyi elemek feldolgozása?* Az alkalmazott matematika mely módszerei azok, melyekkel e feldolgozás mind az elmélet mind a gyakorlat igényeinek megfelelően történjék? Említjük a számsorozatok táblázásának, a hibaelmélet elemein alapuló numerikus (közelítő) számításoknak, megbecslési és interpoláló eljárásoknak, a grafikus módszereknek, a használandó kész táblázatoknak, a logarlécnek kérdését. A megvitatandó fontos részletek egész sorozatára jutunk így, melyek közül a két legfontosabb a következő:

a) miképpen érhető el, hogy a gyakorlati számoló és szerkesztő eljárások a tanítás egész folyamán, tehát a középső és a felső fokon is állandóan előtérben legyenek?

b) milyen terjedelemben alkalmazzuk a függvénytani oktatás legfontosabb iskolai és gyakorlati segédeszközét: a grafikus módszereket?

E kérdések megvitatása nem történhetik függetlenül az előbbi ponttól; ezektől függ általános módszertani felfogásunk helyes valóvá tétele. Azt hiszem, hogy napjainkban különösen a *b)* kérdés terén már elég tapasztalatunk van; az *a)* kérdés nálunk is, külföldön is még kezdetleges fokon lesz mindaddig, míg a középső fok és a felső fok tárgyi körének dolgában szélesebbkörű előmunkálatok nélkül szűkölködünk. Míg az alsó fokon néhány nagyobb körrel dolgozunk addig ezeken a fokokon lehetőleg sok különféle tárgykörből kell merítenünk.

Utalunk arra, hogy a grafikai munkával lehetőleg korán kell kezdenünk, a számsorozatok feldolgozásának körében nemcsak a szemléltetés, de az exakt kutatás tekintetében is fontos kisegítő momentumot látván benne. A szemléltetés didaktikai jelentősége mellett e módszernek nagy gyakorlati fontossága van (grafikai számtan), mely az algebra legkülönbözőbb fejezeteiben értékesíthető. Továbbá mint heurisztikus elem a függvénytani tanítás egész folyamán természetes vezetőként kínálkozik és az iskolai eszközökkel el nem érhető preciz alapvetések terén legalább a szemléletben pontosan felbontja a szükséges lépéseket. A fődolog az, hogy nem mint bizonyító eljárás, hanem mint módszertanilag és gyakorlatilag jól kidolgozott egyöntetü és fejlődésszerüen felépített segédeszköz a tanítás egész menetét kísérje, előbbre vigye. Megbeszélésünk tárgyát a grafikus eljárás alkalmazásának részletein kívül ezen fokozatos felépítés alapelvei is képezhetik.

4. *Milyen irányítások adhatók a tankönyvek íróinak* arra nézve, hogy a tárgyi elemeket a helyesen értelmezett módszertani és gyakorlati irányban feldolgozzák?

A tanítás menete lehetőleg független legyen a tankönyvtől és legcélszerűbben a tanulóknak az iskolában könyvalakban vezetett diáriumában foglalható össze. A diárium használata önálló tevékenységgel rászoktatja a tanulót a tapasztalati adatok helyes gyüjtésének és feldolgozásának gyakorlatilag fontos technikai ismereteire. De a tankönyvre mindamellett reászorulunk, részben a formális tárgyalások eredményeinek pontos megfogalmazása és áttekinthető egybeállítása érdekében, részben a tárgyi körök nagy bőségének tekintetében az iskolában kimerítően nem tárgyalható fejezetek és adatgyüjtések terén. Így a tankönyv megbizható és aktuális adatok közlésével is fontos feladatot teljesít. Itt említjük továbbá a tanítás menetét támogató és esetleg a házi foglalkozást élénkítő *segédkönyvek* kérdését, melyek a Középiskolai Mathematikai Lapok eredményes munkáját nagy fokban támogathatnák. A segédkönyveknek különösen a történeti és az alkalmazott matematikai fejezetek köréhez kellene tartozniok.

5. *Mik a tanárképzés feladatai a modern reformtörekvések érdekében?*

Ez az utolsónak említett kérdés — melynek megvitatásához *Beke* professzor úrnak bizottsági jelentése szolgáltatja a minden tekintetben kimerítő anyagot — mondhatnám elsősorban sürgős, mivel majdnem az egész vonalon ettől függ a követelések megvalósításának lehetősége. Ez alkalommal olyan határozatokat kellene hoznunk, melyek a *hivatalos körök* figyelmét konkrét szükségletek sürgős teljesítésére hívnák fel. Mint már többször ráutalt a bizottság, elsősorban az alkalmazott matematika (különösen a kereskedelmi és gazdasági ismeretek, az ábrázoló mértan és a geodézia) dolgában van szükség ilyen intézkedésekre.

Dr. Goldziher Károly.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

A modern dráma fejlődésének története. Írta *Lukács György.* Budapest. Franklin-Társulat 1911. Két kötet.

Az irodalom feketeingesei meglehetősen diszkreditálták már fiatalemberek munkáinak felmagasztalását. Mindamellett lehetetlen Lukács György könyvéről el nem ismerni, hogy megjelenése a magyar irodalomtörténetírás területén igen jelentős esemény. Szolgáljon ez állításnak némi enyhítésére az a körülmény, hogy a munka egy hagyományokat őrző testületnek, a Kisfaludy-Társaságnak koszorujával látott napvilágot.

Lukács György szempontja, amelyből az irodalmi jelenségeket megítéli, ekkora hangsúllyal nálunk még nem jelentkezett. Ez a forma, a stilus szempontja. Természetesen nem a külső formáról, nem a technikáról van itten szó, hanem ennél sokkal belsőbb valamiről, a művésznek a dolgokkal, az élettel, élményeivel és tárgyával szemben alkalmazott megformálási kézségéről.

Ezt a szempontot alkalmazza Lukács György nagy következetességgel a modern dráma történetének vizsgálatában. Ezért hat munkája a csak tartalmi elemzésekhez szokott irodalomtörténészeink előtt idegenül, s ezekért tartják szempontjának következetes keresztülvitelét erőszakoltnak. Pedig Lukács a tartalomelemzést éppen olyan becsületesen elvégzi mint bárki, de a művészet igazi lényegének a formát tartván, felosztásait, összefoglaló ítéleteit a formai megítélés szempontjából végzi.

Lukács György munkáját a drámának mint műfajnak elméleti fejtegetésével kezdi. Abból indul ki, hogy a dráma célja tömeghatás és ebből a megállapításból vezeti le nagy érdekességgel és mélységgel a dráma műfaji meghatározottságát. Tömegekre csak általánosságok hatnak, pusztán egyénit sohasem érzékelhet egy tömeg erősen. S a tömeg csak képekben bír gondolkodni, csak képek által lehet hatni reá. Tehát a legnagyobb általánosságokat a legérzékibb formában kifejezni, ez a drámai hatás föltétele. A dráma a maga térben és időben nagyon is korlátozott eszközeivel egy ember életének legtipikusabb eseményét a legközvetlenebb, legérzékibb erővel akarja tükröztetni. S mivel egy ember egész életét legtisztábban akaratának megfeszülése tükrözteti, ezért a dráma az akarat költészete. Az akarat legkifejezőbb megnyilvánulása a küzdelem, minden drámának tárgya tehát egy olyan helyzet, amelyben egy ember, aki a maga tipusának maximuma olyan küzdelembe kerül, amely küzdelem erejének maximumát juttatja kifejezésre. Ezért a drámai forma végiggondolása a tragédiához vezet, s a dráma mindig a tragédiában éri el csúcspontját.

Minő lesz most már ezek szerint a modern dráma? Nyujt-e lehetőséget a modern élet a dráma számára? Tragikus konfliktusokat mindenesetre termelnek a mai viszonyok, sőt az élet talán tragikusabb mint valaha volt, de ezek a tragédiák nagyon is a lélek belsejében

játszódnak le, nagyon is passzivek ahhoz, hogy drámaian kifejezhetők legyenek. A mai élet a külső életmegnyilvánulásokat erősen uniformizálta, úgy hogy mindaz, ami egyéni, behúzódott a lelki élet legelzártabb rejtekeibe. A hangos tragédiák megszüntek, a konfliktusokat nem lehet többé érzékileg megfogható jelenetekben kifejezésre juttatni. Ez csak abban az esetben lehetséges, ha a belsőbe rejtett érzések pathológikus túlzások alakjában vetődnek a felszinre és ütköznek össze a velük szemben álló erőkkel. Innen van, hogy a modern dráma annyira kedveli a pathológikus emberábrázolásokat. Neki a pathológiai technikai szükségesség. Éppen ez okok miatt a modern élet ábrázolására a regény-forma alkalmasabb, mint a drámai.

Ez volna — persze csak töredékesen — a könyv elméleti részének foglalata. A munka történeti része voltaképpen ezeknak a megállapításoknak gyakorlati alkalmazása. A modern drámát Lessingnél kezdi és az egyes stilusmegoldási kísérleteket egészen a legutóbbi évekig vizsgálja. A modern dráma főjellemvonásául, polgári voltát tartja. Amint Shakespeare és Racine drámája főnemesi, udvari dráma volt, úgy az új dráma a polgári drámáért vívott küzdelemből nőtt ki. S ha később más irányban is fejlődik tovább, mindig magával viszi keletkezésének nyomait. Az új drámát a régitől két igen jelentős körülmény különbözteti meg. Először az, hogy a modern dráma nem misztikus, vallásos érzésekből nőtt, a másik, hogy az új dráma egy régebbi drámai fejlődésben kialakult színpadra kényszerül alkalmazkodni. Emiatt a modern dráma a színpaddal sohasem tud szerves egységbe forrani.

A modern dráma történetét a könyv öt nagy szakaszban tárgyalja. Az elsőben a német klasszikus drámát (Lessingtől Hebbelig) és a francia iránydrámát. A másodikban — heroikus korszak cím alatt — Hebbelt és Ibsent. Ez a szakasz a munkának legsikerültebb része, kivált Hebbelnek mint embernek és mint drámaírónak képét rajzolja meg nagy megértéssel. Roppant érdekes, amint Ibsenről kimutatja, hogy bármilyen éles is közte és a francia dráma között az ellentét, sok technikai fogást (sokszor nagyon is olcsókat) mégis tőlük kölcsönözött. A harmadik szakaszban a naturalizmust tárgyalja, a negyedikben az impresszionizmust, a dekoratív etilizálást és a tragikomédia kialakulását foglalja össze. Ebben a fejezetben legsikerültebb rész, ahol Maeterlinck drámáinak balladás voltát fejtegeti. Az ötödik fejezetben a legújabb stiluspróbálkozásokat ismerteti, amelyek a nagy dráma megalkotása felé törekszenek. Ez a fejezet a legzavarosabb és a legkevésbbé áttekinthető. Talán az anyag nagy időbeli közelsége akadályozza meg a biztosabb és átlátszóbb tárgyalást.

Szokatlanul hatnak a könyv egyes különösségei. Egy-egy írót (így pl. Hoffmannsthalt, Hauptmannt) több fejezetekre tördel szét, aszerint, amint különböző darabjaik különböző stilusmegoldásokat mutatnak. Rostandról mint a Victor Hugo epigonjáról, Corkijról mint a Hauptmannéról még csak említést sem tesz. Tagadhatatlan azonban, hogy mindezek a különösségek szempontja következetes keresztülviteléből folytak.

Könyve végén egy fejezetben a magyar drámairodalmat tárgyalja. Ez a fejezet teljesen kiesik a munka keretéből. Egy olyan műben, amely az adatoknak minden különösebb szempont nélküli lelkiismeretes összeállítására törekszik (feltéve, hogy magyar ember a szerzője), persze helyet kívánunk a magyar dráma számára, de ebben a könyvben, amely csak eredeti stilustörekvéseket vizsgál, kár volt a magyar drámairodalomról beszélni.

Sok gáncs érte eddigelé Lukács György stilusát. Minden ellenkező véleménnyel szemben ki kell jelentenünk, hogy stilusa nem élvezhetetlen és nem annyira magyartalan, mint amennyire feltüntetni igyekszenek. Mondatainak logikai megalkotása mindig erős, ha nincs is ragyogása és ritmusa. De végre is attól, aki olyan gyakran jár metafizikai mélységek felett, nem lehet rossz néven venni, ha elfelejti leszakítani az alja mentén fakadó virágokat. Homályossága gyakran csak mélységének következménye, és ritkán történik (bár itt-ott ez is előfordul) szándékosan.

Kicsit naiv, amikor a modern dráma lehetetlenségéről szólva azt vallja, hogy elméletét a priorisztikusan állapította meg és nem a történeti tényekből levont absztrakciók segítségével. A priorisztikus tárgyalási mód néha helyes lehet (aminthogy helyén van itt is), de hogy maga a megállapítás a priorisztikusan történt volna, ahhoz legalább is fér egy-két vajjon.

Lukács György könyve hivatva van megerősíteni a magyar irodalomtörténetírásnak azt az irányát, amely úgy látszik, mintha szárnyát kezdené bontogatni, — azt az irányt, amely a stilus, a megformálás nézőpontjából szemléli az irodalmi jelenségeket. Valamivel zavarosabban és felszínesebben, de ennek az iránynak követelt jogot nemrégiben Nagy József egy felolvasása is. (A magyar irodalomtörténet korszakai. Megjelent az Irodalomtörténet 4. füzetében.) Ennek a szempontnak alkalmazása talán új életet fog vinni a magyar irodalomtörténetírásba.

Galamb Sándor.

Dr. Király György: **Szép Ilonka.** Adalékok a magyar irodalomtörténet tanításához. (A budapesti IV. ker. községi főreáliskola értesítőjében 1911/2.)

Király egy irodalomtörténeti tanóra képét szemlélteti dolgozatában. Pedagógiai okfejtése rövid és szabatos. Amint a művészi élet területén jogosultsága volt ennek az elvnek: művészet a művészetért, még több joggal követhetjük az irodalomtörténet tanításában azt az elvet, hogy olvasmányt magáért az olvasmányért. Az irodalmi olvasmány centralis jelentőségéből csak a legmagasabb fokon, az irodalomtörténet tanításánál veszíthet, ahol bizonyos magasabb egységbe foglalva értékes tanulságok megállapítására szolgálhat. Ezekből az egyedül helyes elvekből kiindulva kezdetét veszi a tanóra, melyben a tanuló már

ismeri Vörösmarty költészetének hajtásait. Mindezt eddig csak önnönmagáért élvezte, semmiféle elmélet sem zavarta. Ez az óra az »elméleti-állomás«, amely Szép Ilonka elemzésével foglalkozik. Tudjuk, hogy ez a költemény többféle tanulság kiaknázására alkalmas, de az egész gondolatmenetből már előre sejtjük, hogy az óra majd Vörösmarty s általában a költői eredetiség kérdésével fog végződni. Nemcsak azért, mert Szép Ilonka eredetének kérdéséhez maga Király is értékes adalékokkal járult (Egy. Phil. Közl. 1910), hanem azért is, mert maga a költemény szinte kínálkozik erre az elméleti tanulságra. Miután pedig így önként és magától folyólag a költemény genezisét veszi vizsgálat alá, az alapelemet: a lány szomorú hervadását, két élményre bontja fel: egy reális és egy irodalmi élményre. Az előbbi a költőnek Perczel Etelka iránti szerelmében, az utóbbi a romanticizmus nő-tipusainak hatásában leli alapját. (Itt Király alkalmat talál, hogy mindazt, amit a tanulónak a romanticizmusról s Vörösmarty költői egyéniségéről tudnia kell, összefoglalja, aminthogy ezekre az óra folyamán kitér.) A költemény tárgyának elemzése következik most. Ezt is két elemre bontva mutatja be: egy király-idill s egy vadász-idill ősi motivumaira. A két költői indítéknak történetét és fejlődését ügyesen, részben új adatokkal vizsgálja s a végén mintegy Vörösmarty tehetségének méltányolásaképpen, költői eredetiségét két alkatrészben állapítja meg: nyelvének erejében és a lirai hévben. Ennek az értékelésnek okvetetlenül fel kellett vetődnie nem is a tanár, hanem a tanuló szemléletében. Miután a költő teremtőmunkáját így darabokra szedve látta önnönmaga előtt, könnyen, sőt szükségszerüen támadt az a fogalma a költői alkotás természetéről, hogy az csak az így egybehordott anyag összeállításából áll. Nemcsak Király ügyes gondolatmenetének (az eleven előadásban nyilván sok tudós részlet elmarad), hanem Vörösmarty lángelméjének is része van abban, hogy az óra végén a tanuló tiszta képet alkothat magának a költői eredetiség mibenlétéről. Ebből az következik, hogy az ilyen elemzést csak csinyján és csak az eredetiség szempontjából ily meggyőző költeményeknél, mint pl. Szép Ilonka, szabad az iskolában alkalmazni. Általában tapasztalhatjuk, hogy a filológiának ezt a genetikai módszerét, melyet a tudományban annyi jogosultsággal alkalmaznak, mindinkább beleviszik az iskolába is. Könnyen megtörténik, hogy a tanuló így nagyon is ferde világításban látja a művészi invenció fogalmát s az irodalomtörténetből pedig termé-ketlen, rideg értékelő-tudomány válik. (Példákat erre bőven talál az olvasó Diltheynél: Élmény és költészet, l. még Brunetière: Az írói lelemény.) Ez a módszer rávezeti a tanulót a költői tárgy eredetiségének fürkészésére, pedig hogy ennek mily kevés értéke van a költemény megítélésében, azt maguk a nagy költők hirdették leginkább (Goethe, Arany). Örülünk, hogy Király gondolatokban tartalmas programm-értekezése kapcsán elmondhattuk ezeket, mert pedagógiai irodalmunkban nem igen láttuk megemlítve.

Dr. Gesztesi Gyula.

Édouard Claparède: **Un Institut des Sciences de l'Éducation** et les besoins auxquels il répond. (Genève, Librairie Kündig, 1912, 44 lap.)

A nevelés- és oktatásügy terén régóta vajudik valami. Ez a forrongás alapjában annak az elégedetlenségnek tudandó be, mellyel dilettánsok és szakemberek, m. p. világszerte, az iskola iránt el vannak telve. Ennek meggyőző képét tárja elénk a szerző tanulmányának első részében. Az állapotok javulását sokan a nevelés- és oktatásügy központi szervezésétől, mások a pedagógiai tanulmányok mélyítésétől remélik. Az előbbi, tudjuk, a mult század közepéig nyúlik vissza, azóta állandóan napirenden van és nemzetközi megmunkáltatás révén érik. Claparède genfi egyetemi tanár az előttünk fekvő értekezésében, mely eredetileg a saját szerkesztésében megjelenő »*Archives de Psychologie*« című folyóiratban (1912 febr.) látott napvilágot, mindkét feladatot szervesen egyesítve akarja megvalósítani. Az ő sok szeretettel és szaktudással kidolgozott terve voltaképpen a neveléstudományok főiskolája, mely a négy főcél szerint a következő osztályokat öleli fel: képzőiskola; központja a szaktudományi kutatásoknak; szakkönyvtárral, múzeummal és időszaki irodalmi értesítővel rendelkező tudósító és tájékoztató hivatal, végül hathatós tényező a pedagógiai propaganda érdekében (32 l. f.). Semmi kétség aziránt, hogy ilyen főiskola kellő szervezés mellett általános szükségletnek felelne meg, mert hisz ma a tanerőknek pedagógiai és pszichológiai kiképzése felette hiányos és továbbképzésükről is csak itt-ott kezdenek gondoskodni. A tervezett intézmény nem csupán a mind jobban elharapódzó dilettantizmusnak fog tehát gátat vetni, hanem pozitiv értelemben is a közjó egész vonalán üdvösen fogja befolyásolni az állapotokat. S bármennyire is legyünk az ilyenekben hívei a hivatalos (állami, hatósági) megalapozásnak, itt mégsem tartjuk hibának azt, hogy az intézményt egyelőre mint szabad egyesületet tervezik. Bizonyosra vesszük ugyanis, hogy a különböző kormányok saját jól felfogott érdekükben a kiküldendő hallgatók révén erkölcsileg és anyagilag mihamarabb hathatósan támogatni fogják a megszületendő és életrevaló intézetet.

Szerzőnknek kijutott abból a szerencséből, hogy nagyratörő eszméjének megvalósulását megérhette. Több neves munkatárs közreműködésével megalakult Genfben az *École des Sciences de l'Éducation*, mely *Institut J. J. Rousseau* néven most október 21-én fog megnyílni.[1] Kedves gondolat volt ezt az új főiskolát annak a nagy pedagógus reformátornak nevéről elkeresztelni, akinek a gyermek természetében gyökeredző tanításai ma ismét homloktérben állnak és

[1] Az 1912—13. évi előadások jegyzékével és egyéb felvilágosítással szivesen szolgál M. *Ed. Claparède* (11, Avenue de Champel, Genève). A nemzetközi bizottságban (Comité International de Patronage) Magyarországot Balogh Jenő államtitkár és Nagy László igazgató képviselik.

akinek szellemét maga a szerző is mindvégig legnagyobb tiszteletben tartja.

Osztatlan örömmel köszöntjük a pedadógia géniuszának küszöbön levő feltámadását, melytől a jövő tanító és tanuló nemzedékek javára sok áldást remélünk. *K. F.*

Dr. Kató Sándor: **A képzőművészetek rövid története.** Győr. 1912. Szerző tulajdona. Ára 1 K.

Ez a kis könyvecske a történelem tanárainak jó szolgálatot tehet.

A szerző végigkíséri az építészetet, festészetet és szobrászatot a kezdetétől a legújabb időkig. Minden korszakban és ezen a téren számottevő minden nemzetnél megemlíti a legkiválóbb mestereket és legismertebb műremekeket.

Abból indul ki, hogy a művészeteket megszerettetni, a művészetek fejlődését megértetni a tanár lelkes egyéniségének és nem a tankönyv tételeinek a dolga s ezért nem foglalkozik az egyes iskolák belső jellemzésével, összefüggéseivel, nem bocsátkozik a kimagasló művészek méltatásába sem, hanem mindenütt egyszerűen a neveket és adatokat nyujtja. Csak néhol enged meg magának egy-egy ítéletet, de ezek nem mindig szerencsések. (Pl.: Raffael Santi . . . kiben az utánzás és önállóság nagyszerűen párosult . . . (?)

A könyv beosztása céljának megfelelő, világos, könnyen áttekinthető, úgy hogy mindazon iskoláknak, ahol szerző felfogását osztják a művészeti oktatásról s ahol ezt a könyvet csak emlékezettámogatónak, adattárnak akarják használni, mindazon iskoláknak a lelkiismeretes adatok és világos beosztás miatt nagyon ajánlható ez a segédkönyv.

(Fogaras.) *Szentirmai Imre dr.*

Beküldött könyvek és lapok.

A képzőművészetek rövid története 1 műmelléklettel. Írta *dr. Kató Sándor.* Ára 1 korona. Győr, 1912.

Honvédelem. Öt ismeretterjesztő előadás a budapesti népszerű főiskolai tanfolyamon. (Szabad egyetem) tartotta *Sárói Szabó Lajos* m. kir. honvéd őrnagy. Budapest, 1912.

Gyermektanulmányi könyvtár. Szerkeszti Nógrády László dr. I. kötet. **A gyermek és a játék.** Írta *Nógrády László dr.* Kiadja A Magyar Gyermektanulmányi Társaság. Budapest, 1912. Ára 5 K.

Jegyzőkönyv a besztercebányai tankerület harmadik igazgatói értekezletéről. Fölvétetett Iglón 1912. ápr. 29—30. Lőcse, 1912.

Latin nyelvtanítási kérdések. Összeállította Glósz János gimn. tanár. Budapest, Franklin-Társulat, 1912.

Erdélyi Múzeum. Szerkeszti *Erdélyi Pál.* 1912. okt. **Ifjuságí Zenelap.** Szerkeszti *Lovas Izsó.* I. évf. 1 sz. **Irodalomtörténet.**

Szerkeszti *Pintér Jenő*. 1912. November. **A gyermek.** Szerkeszti *Nagy László* 1912. 7—8 sz. **Uránia.** Szerkesztik *Molnár Viktor* közreműködésével legifj. *Szász Károly* és *Mikola Sándor*. 1912. November. **Jópajtás.** *Sebők Zsigmond* és *Benedek Elek* lapja. Előfizetési ára negyedévre 2 K 50 f. (IV. Egyetem-u. 4.)

Francia lirikusok címen egy füzetet adott ki *dr. Barna János*, szatmári kartársunk. E füzet magában foglalja azokat a felolvasásokat, melyeket Barna a szatmári irodalmi estéken bemutatott. Victor Hugo, Alfred Musset, de Lisle, Heredia, Baudelaire és Verlaine életét mutatja be a szerző, aki e költők műveinek elemzésével finom lelkű esztetikusnak és a francia irodalom alapos ismerőjének bizonyult. A füzet a szerzőnél 3 koronáért kapható.

Névtára a kiváltságos ciszterci rend zirci, pilisi, pásztói és szentgotthardi egyesített apátságának az 1912/13. iskolai évre. Budapest, Stephaneum-nyomda rt. 1912.

Olcsó Könyvtár 1669—1671 sz. **Páris kövei.** Történeti rajzok. Írta *Karl Lajos*. Ára 60 fill. — 1672—1675. sz. **Múzeumok és Könyvtárak.** *Wlassics Gyula* elnöki beszédei. Ára 80 fill. Franklin-Társulat kiadványai.

Bibliothèque Internationale d'Education. Nouvelle Série No. 2 : *Quelques Réflexions sur les Congrès d'Education Morale*, par *Edward Peeters*. (A hágai morálpedagógiai kongresszusnak eredményeit ismerteti kritikai módon, miközben nagyjában ugyanazokra az eredményekre jut, mint az e Közlönybeli ismertetés.) No. 3 : *La 1 e Réunion Internationale du B. I. D. E.* par *Matilda Téodoresco*. (Ezen nemzetközi tanügyi középpontnak az idén Hágában megtartott első összejöveteléről számol be.) A füzetek ára egyenként 50 centimes. Megrendelések erre a címre küldendők: *Bureau International de Documentation Educative, 18 Rue de la Liberté, Ostende (Belgique).*

Az Országos Református Tanáregyesület Évkönyve az 1912/13-ik tanévre. Szerkesztette *S. Szabó József* egyesületi főjegyző. Tizenegyedik évfolyam.

Az ösztön. *Henry Kistemnekers* színműve, fordította *Ábrányi* Emil. A füzetet a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég adta ki; ára 60 fillér.

Strindberg *Történelmi miniatürjeinek* egy gondosan válogatott sorozatát: A *Szent-Gotthárd mondája és egyéb elbeszélések* címen. *Leffler* Béla fordította le és a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég adta ki; ára 30 fillér.

Értekezés az érzetekről. A *Filozófiai Írók Tárában Condillacnak* művét *Jancsovics* Ferenc fordította magyarra kiváló gonddal és megértéssel, ellátta a felvilágosító jegyzetek gazdag anyagával s alapos tanulmányban fejtegeti Condillac életét, munkáit és gondolkodását. A könyvet a Franklin-Társulat adta ki; ára 6 korona.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság Füzetes Vállalatában két füzet jelent meg. Az egyik *Szlányi Lajosné* tanulmánya: »*A nevelés lélektana*«, amely Welton J. kiváló angol pedagógus alapvető munkája nyomán készült. A másik, *Lovách József* értekezése »*A vakok érték-*

szervei«-ről. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság füzetes kiadványait *Eötvös* K. Lajos nyug. kir. tanfelügyelő szerkeszti. Eddig négy füzet jelent meg. Valamennyinek ára összesen 2 K 60 fill. Megrendelhetők Ranschburg Gusztáv könyvkereskedőnél.

Ködös napok. *Andor* József (Cyprián) novellája e címmel jelent meg a *Magyar Könyvtár* legújabb sorozatában. A novellát a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég adta ki; ára 60 fillér.

Névtára a pannonhalmi Szt-Benedek-rendnek az 1912/13. évről.

KRÓNIKA.

Köreink figyelmébe. A Közlöny legutóbbi számában köreinkhez intézett kérelem kiegészítéseül köreink szíves figyelmébe ajánljuk *a testnevelési szakosztály* három javaslatát is; a közgyűlés t. i. ezeket is a körökhöz utasította további tárgyalás végett. E javaslatok a közgyűlésről szóló jegyzőkönyvben, idei Közlönyünk 57. és 58. lapján olvashatók.

A végrehajtó-bizottság ülése.

A végrehajtó-bizottság f. hó 15-én *Sajó* Sándor elnöklete alatt ülést tartott, melyen jelen voltak *Andor* Tivadar, *Balog* Mór, *Baumgartner* Alajos, *Gaal* Mózes, *Gulyás* István, *Jancsó* Benedek, *Kopp* Lajos, *Lévay* Ede, *Mikola* Sándor, *Porst* Kálmán, *Schmidt* Márton, *Trautmann* Henrik, *Usetty* Ferenc, *Varga* Bálint, *Viszota* Gyula s alulírt mint jegyző. *Négyesy* László és *Veszprémi* Vilmos kimentette elmaradását.

A bizottság a miniszterelnöknek s a pénzügyminiszternek f. hó 10-én az Állami Tisztviselők Országos Egyesületének küldöttsége előtt tett (a nyugdíjjavaslat képviselőházi tárgyalását kimondó) s a napilapokból ismeretes nyilatkozataival előállt új helyzetben szükségessé vált intézkedéseket beszélte meg. Elhatározta, hogy *Jancsó* Benedek vezetése alatt küldöttségileg fordul báró *Láng* Lajoshoz, mint a pénzügyi bizottság elnökéhez. Megtette továbbá a kellő intézkedéseket a pénzügyi bizottság minden egyes tagjának informálására nézve.

Foglalkozott ezenkívül a bizottság a szegedi állami főreáliskola tanárkarának előterjesztésével; az ebben foglalt pontok felől azonban érdemileg csak akkor dönt, mikor a pénzügyi bizottság tárgyalásai véget érnek s az ott hozott határozatok tudomásunkra jutnak. *Szilágyi Sándor.*

A temetkezési ügy.

Az »O. K. T. Közlöny« nov. 7-iki számában szó van a temetkezési ügyről és az újverbászi »*Jóltevő-egyesület*« alapszabályairól. Ehhez az ügyhöz akarok szólni röviden magam is, annál inkább, mert ez nem is új dolog, évekkel ezelőtt már mi is javasoltuk ilyen

temetkezési szövetkezetnek a létesítését, Akkor (a 90-es évek vége felé) szavunk nem talált visszhangra, míg napjainkban a mind nagyobb tért hódító szocializmus ezt is felelevenítette.

Van ilyen szövetkezet több, különösen az ország németajkú lakosai között. Fehértemplomban kettő is létezik és szépen virágzik, mert a »Segíts magadon és Isten is megsegít«-féle elv a németek között hű istápolókra talált.

Egyik szövetkezet alapszabályait kívánom ismertetni, mert évtizedek tapasztalatai helyesnek, követésre méltónak bizonyítják a hasonló szövetkezést.

»A fehértemplomi »Erzsébet« című kölcsönös segélyző egylet, mint szövetkezet« németnyelvű alapszabályaiból álljanak itt ezek:

2. §. A szövetkezet célja kölcsönös segély korlátolt jótállással, ami abban áll, hogy a szövetkezet minden meghalt szövetkezeti tag után, ha a 10. §-ban körülírt tagilletéket a tagok befizették, a felvételi nyilatkozatban megnevezett 1000 (egyezer) koronát fizet.

3. §. A szövetkezet időtartama 50 év, de a tagok ezt tovább is fenntarthatják.

4. §. A szövetkezet 2000 tagból állhat. Tag lehet minden magyar állampolgár, *nemi* különbség nélkül: *a)* ha 20-ik évét elérte és az 50-ik évet még nem lépte túl, férjes nők 20 éven alul is; *b)* ha egy szabadon választott orvos felvételre ajánlja; *c)* ha a választmányi ülésen felvételét elhatározzák.

5. §. Ha valaki tudva vagy tudatlanul 20 éves kora előtt vagy 50 éves kora után véteti fel magát, az 1000 koronát nem fizetik ki, sem a befizetett összeget vissza nem kapja.

8. §. Az illeték vagy pótlék befizetésére mindenkit írásban vagy e célra készült nyomtatványon szólítnak fel, amelyben a fizetés *terminusa* pontosan bennfoglaltatik és a tag köteles a kitűzött napig fizetni.

9. §. Hanyag fizető tagok, akik tíz halotti illetékkel vagy pótlékkal hátralékban vannak, a választmány által minden megkérdezés vagy külön értesítés nélkül kizárathatnak s erről írásban értesítendők.

10. §. Minden tag köteles *a)* felvétel után *1* korona beiratási díjat; *b)* egyszersmindenkorra *4* koronát a tartalékalapra; *c)* 1 K 20 f.-t, mint első halotti illetéket és *d)* minden egyes tag halsla után a következő táblában kimutatott illetéket a kitűzött *terminusig* a szövetkezet pénztárába pontosan befizetni.

A tagok száma szerint:

1000-től 1100-ig	1	korona	20 fillért
1101-től 1200-ig	1	»	10 »
1201-től 1300-ig	1	»	— »
1301-től 1400-ig	—	»	92 »
1401-től 1500-ig	—	»	86 »
1501-től 1600-ig	—	»	80 »
1601-től 1700-ig	—	»	75 »
1701-től 1800-ig	—	»	70 »
1801-től 1900-ig	—	»	68 »
1901-től 2000-ig	—	»	64 »

11. §. Minden szövetkezeti tag, ha 600 K-t teljesen befizetett, tovább minden fizetés alól fölmentendő.

12. §. Ha a szövetkezet pénze az évi igazgatás és kiadások fedezésére nem elég, úgy a szövetkezet jogosítva van minden tagtól évenkint egyszer *1 koronáig* terjedhető pótlékot szedni, míg olyan helyzetben lesz, hogy ettől tagjait felmentheti.

13. §. Ha egy szövetkezeti tag bármiképpen meghal, tehát szerencsétlenség folytán, öngyilkosság útján, vagy háboruban, úgy a 2. §-ban körülírt

segély (1000 K) a tagoktól való beszedés után kifizettetik, még pedig a haláleset után sorrendjében, de legkésőbb a halálozás után 60 nappal.

15. §. Ha szövetkezeti tag meghal anélkül, hogy felvételi nyilatkozatában valamely kedvezményezettet vagy másféle intézkedést megjelölt volna, a szövetkezet köteles temetéséről gondoskodni, megfelelő síremléket állítani és ha még valami pénz megmarad, Fehértemplom r. t. város szegényalapjának átadni.

17. §. A 10. §-ban előírt illetékek következő célra fordítandók: *a)* a beiratási díj igazgatási költségekre, *b)* a 4 K kizárólag a tartalékalapra, *c)* a befolyó halotti illetékek elsősorban a 2. §-ban említett segélyezésre, másodsorban az igazgatási költségek pótlására és az ezután fennmaradó összeg a tartalékalaphoz csatolandó.

Megjegyzem még, hogy a szövetkezet élén állanak: egy elnök, egy alelnök, továbbá pénztárnok, választmányi tagok, számvizsgálók a tisztviselői. Van egy szolgája is. Fizetése csak a pénztárnok és szolgának van. Van természetesen bérhelyisége is.

Azt hiszem, hogy a szövetkezet megalakulása esetén a fennebb ismertetett alapszabályokban is lehet olyan részeket találni, amelyeket hasznosan lehet érvényesíteni. A cél annyira nemes, hogy megvalósítása épp annyira kívánatos, mint az árvák és özvegyek gyámolítása.

(Fehértemplom.) *Gál Kálmán.*

Chria.

Gyermekkori napjaimat a többi között Szvorényinek »Ékesszólástan«-a keserítette. Ebből a könyvből sehogy sem tudtam megérteni, mi is voltaképpen az a *chria*. Hiába magoltam be belőle, hogy a chria olyan írásmű, amelyben az író bizonyos kérdések körül (quis? quid? ubi? stb.) csoportosítja a tárgyra vonatkozó hozzászólásait. Örökké az járt a fejemben: hiszen mindenféle értekezést, amelyik *nem* chria is, egyes szakaszokra lehet bontani, melyeknek mindegyike azután úgyis megfelel valamilyen kérdésre. Történt azután, hogy házi írásbeli gyakorlatul éppen chria-t kellett írnunk egyikéről azoknak a tárgyaknak, amilyeneket kötelességszerű lelkesedés végett a tanulóknak fel szokás adni. Nem tudom, hogy a mienknek nem az volt-e a címe: »Az ifjukor haszna«. Én hozzáfogtam és írtam róla, ami eszembe jutott s úgy ahogy tudtam, minden tekintet nélkül a chria-szabályokra, — s íme, »jeles« lett a dolgozatom. Ebből aztán az a tanulság szűrődött le gyerek-fejemben, mely alól azóta sem tudok szabadulni, hogy íme, ha abból, ami *nem* chria-nak íródott, chria lesz, mihelyt az iskolában beadják, akkor a chria, mely a közforgalmú irodalmi műfajok között nem is szerepel, voltaképpen olyan írásmű, amilyet csak stilgyakorlat kedvéért, illetőleg azért írnak, hogy az író megmutassa, mit tud, — de aminek egyáltalán semmiféle gyakorlati haszna nincs a földön, semmit elő nem mozdít, puszta írott malaszt, írás az írás kedvéért.

Nos hát, ilyen értelemben »chriá«-k — s jó előre megjegyzem, hogy nem az írójuk hibájából — mindazok a tanügyi cikkek, legalább is a kilenctizedrészük, melyek ma minálunk napvilágot látnak.

Hogy pedig ez mennyi, megítélhetni abból a nagy szorgalommal készült jegyzékből, mely évente a »Magy. Paedag.«-ban szokott megjelenni, s amely maga is, vagyis az egyévi pedagógiai irodalomnak puszta címjegyzéke, egy tekintélyes füzetet ad.

Mindenki tudja, hogy e cikkeknek egy jókora töredéke merő akadémikus elmefuttatás; egy nagy részük azonban konkrét javaslatokat tartalmaz egyes, a tanügyi téren (sajnos) nem csekély számú fonákságoknak, tökéletlenségeknek megszüntetésére. S mit látunk? Azt, hogy e javaslatoknak legnagyobb része feledésbe megy, s legföllebb egy egészen csekély maradékukat éri az a szerencse, hogy évek multán, amikor már mások és ismét mások is felkarolták az illető kérdést (olyanok, kik igen gyakran az előttük szólókról meg sem emlékeznek), válik valósággá, megy át a tanügyi gyakorlatba az, amit az írójuk javasolt. A tanügyi cikkeknek rendes sorsa tudvalevőleg az, hogy két-három napig még beszélnek róluk a kollégák, esetleg gratulálnak az írónak, ha javaslatát helyeslik, de azután végképp napirendre tér felettük a világ, s marad minden a régiben, úgy ahogy volt. Kész chriá-k.

Ha igaz, hogy a magyar tanügy *fejlődik*, halad előre, akkor ez egyike azoknak a végtelen lassuságú mozgásoknak, amilyenek a csillagvilágban szerepelnek, ahol t. i. bizonyos csillagokról sokáig vitatkoztak, vajjon mozognak-e vagy állanak. Hogy van nálunk haladás, ez egyike azoknak a paradoxonoknak, miket kötelességszerüleg hinni kell, hogy rebellisnek ne tartsák az embert, — de látni, nem látjuk. Azt azonban igenis érezzük, hogy az iskola és az iskolát kormányzó felsőbb hatalmak között igen laza az összeköttetés. Az iskolában, a tanári testületekben, egyesületekben és az irodalomban száz mindenféle reform-gondolat, javaslat merül fel, de nem vesszük észre, hogy ebből valami meg is valósulna s hogy kárba nem veszett mind az a fáradság, melyet a tanügy emberei terveik kidolgozására fordítanak. Példákat itt nem említek, egyszerűen, mert nálunk csak annak a felsorolása a keresztülvihető munka, amit megcsináltak, de nem ama tengernyi sokaságé, amit nem csináltak meg, ami még hátra van, szóval ami baj, hiány, nyomoruság van a magyar tanügy terén. Azt hiszem, ennek az észrevehetetlenül lassú haladásnak igen nagy része van annak a, mondhatni, fásult, közömbös hangulatnak kifejlődésében, mely iskolai szolgálatunkban kezd mutatkozni (nem túlzok) s mely abba a fatalista mondásba csúcsosodik ki: »schweigen und weiter dienen! van ahogy volt, és lesz ahogy lesz«.

Én ehelyütt nem akarok rekriminálni s mindenekelőtt jól tudom, hogy a minisztertől nem lehet megkívánni, hogy amaz ezernyi pedagógiai cikkeknek mindegyikét elolvassa. De tennék egy javaslatot, mely így szól:

Bizzon meg a miniszter valamilyen hivatalnokot, akár »kebel«-belit, akár talán a közoktatási tanács tagjai közül vagy esetleg a Tanáregyesület igazgatóságát egy olyan kimutatásnak szerkesztésével, amely kimutatás a tanügyi irodalom terén nálunk az év alatt felmerült **reform**-*javaslatoknak és megokolásuknak egészen rövid, kivonatos tartalmát adná.*

Kívánatos volna azután, hogy a miniszter ezekre a javaslatokra a közoktatás állapotáról szóló évi jelentésében kitérne s rövidesen megmondaná, hogy amiket közülük nem valósított meg, miért ejtette el.

Minthogy pedig ez a javaslatom valószínüleg a többieknek sorsában fog osztozni, azaz egyszerűen csak a tanügyi cikkek számát szaporítani, ezért írtam rá címéül, hogy »chria«. Minthogy továbbá e soroknak írója hozzá van szokva ahhoz, hogy mindenféle indítványait az »illetékes körök« kivihetetlennek vagy feleslegesnek tartsák, ezért azt óhajtaná, hogy az az elitélő bírálat, mely erre a cikkére is kétségtelenül reávár, legalább ezt az egy bizonyos adomából már ismeretes formát öltené:

»Ez az egész cikk rossz és felesleges. *Először is*, mert a miniszter a tanárok nélkül is tudja, hogy mit csináljon; *másodszor*, mert afféle fáradságos kimutatások megkészítését nem lehet ráparancsolni senkire; *és harmadszor*, mert az ilyen kimutatásnak évenkinti felküldését a miniszter — már úgyis elrendelte.«

Posch Jenő.

A református tanárok státusrendezése.

Vettük a következő sorokat:

Mélyen tisztelt szerkesztő úr! A református tanáregyesület »Évkönyve« csak a napokban jelent meg. A legtöbben ebből tájékozódhattunk arról, hogy a Zilahon tartott közgyülés értelmében a tanáregyesület vezetősége milyen tartalmú felterjesztést intézett a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz a legutóbb kiadott rangsor, illetőleg a megharmadolásra vonatkozólag.

A miniszter úr méltányolta is ezen felterjesztést és értesítette a református tanáregyesület vezetőségét, hogy a harmadolást kiigazíttatja, úgy hogy már 1912. január 1-től a VIII. fizetési osztályban a legutolsó körülbelől a 214. számú tanár lesz.

Bizonyára teljesítette volna a miniszter úr a református tanáregyesület azon kérését is, ami a felterjesztésből sajnálatos módon kimaradt s mintegy 30 tanárra rendkívül súlyosan nehezedik.

Ez a harminc tanár nevezetesen a IX. fizetési osztály 2900 K-ás fokozatában van s csak 1914 július 1-én léphet be a 3200 K-ás fokozatba, holott a legtöbbnek már most több a szolgálati ideje nyolc évnél s 1914 július 1-ig valamennyien túl lesznek ezen nyolc szolgálati éven.

Ezen 30 tanár rangszáma a 215-tel kezdődik, s bezárólag a 245-ig tart.

A református tanáregyesület vezetőségének kérni kellett volna, hogy ezen tanárokra is *terjessze ki a miniszter úr a többiekre is kiterjesztett automatikus előlépés jogát* ezen fizetési fokozaton belül.

A 246. számtól kezdődőleg ugyanis ezen rangsor szerint minden tanár mihelyest nyolc szolgálati évet betöltött, bejut a 3200 K-ás fokozatba a következő félév első napján; vagy ha négy évet betöltött, azonnal kapja a 2900 K-ás fizetést.

Azon tanárokra, kik a 215—245 számok alatt vannak, valóságos szerencsétlenség volt az, hogy a fizetésrendezés 1906-ban történt. Ekkor ugyanis még nem volt automatikus előléptetés s volt olyan, aki bár már három és fél évet szolgált a 2600 K fizetéssel, mégis csak négy év mulva, tehát mint hét és fél éves tanár kapta meg a 2900 K-át s mi ma is úgy vagyunk, hogy csak 1914 július 1-én juthatunk el a 3200 K-ás fizetési fokozatba s megeshetik, hogy ezt, ha a harmadolás rajtunk nem segít, némelyek csak 11 és $^1/_2$ évi szolgálat után kapják meg.

Minthogy ezen sérelmünk orvoslásának kérése a református tanáregyesület vezetőségének felterjesztéséből kimaradt, azt hiszem, hogy valamennyi fentnevezett számok alatt levő kartársaim nevében kérhetem a mélyen tisztelt szerkesztő urat, adjon helyt lapjában eme panaszos soroknak.

Azt reméljük ezzel elérni, hogy a magas közoktatásügyi kormány figyelme mégis csak felénk fog fordulni így is, ha sérelmünk nem a református tanáregyesület vezetősége útján jut tudomására.

A dolog sürgős, mert a helyesbített rangsor kiadása már nem lehet messze, s ha most még a református tanáregyesület vezetőségét keresnénk föl előbb, bizonyára elkésnénk.

A mi kérésünk tehát ismételten az: kegyeskedjék a miniszter úr azon tanárokat is, kik a 215—245. számok alatt vannak felsorolva nyolc évi szolgálatuk után bejuttatni a 3200 K-ás fizetési fokozatba. Még pedig úgy, hogy 1912. január 1-én bejussanak azok, kik már ekkor elérték a nyolc szolgálati évet, 1912. július 1-én azok, kik ezen fél év elteltével töltötték azt be — és így tovább 1914 január 1-ig.

Csak így lesz a mi helyzetünk is olyan, mint azoké, akik a legelső rangsor megjelenése után jutottak tanári állásukhoz.

Abban a reménységben, hogy kiáltó szónk a mélyen tisztelt szerkesztő úr segítsége folytán nem fog a pusztában elhangzani vagyok mély tisztelettel

Egy érdekelt református tanár.

Kinevezések. A király a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére *Bayer* Róbert mezőkövesdi kir. kath. főgimnáziumi rendes tanárt ezen intézet igazgatójává a VII. fizetési osztály 3-ik fokozatába, továbbá a vallás- és közokt. m. kir. miniszter dr. *Kőhegyi* József pozsonyi áll. főreáliskolai r. kath. hitoktatót jelenlegi állomáshelyén a vallásalapból javadalmazott rendes hittanárok létszámában rendes tanárrá nevezte ki.

Áthelyezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Vass* Árpád és dr. *Ágner* Lajos budapesti X. ker. tisztviselőtelepi áll. főgimnáziumi r. tanárokat a budapesti III. ker. áll. főgimnáziumhoz, *Babits* Mihály újpesti áll. főgimnáziumi r. tanárt a budapesti X. ker. tisztviselőtelepi áll. főgimnáziumhoz áthelyezte.

Pályázat tanári állásra. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a kecskeméti áll. főreáliskolánál egy magyar-francia esetleg magyar-német tanszékre pályázatot hirdet. Ezen szakcsoportokból oklevéllel bíró középiskolai tanárok (tanárjelöltek) kellően felszerelt és a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez címzett kérvényeiket, ha közszolgálatban állanak felsőbb hatóságuk útján, máskülönben közvetlenül nyujtsák be a kecskeméti áll. főreáliskola igazgatójánál legkésőbb f. évi december hó 1-ig.

Csere. Állomáshelyet cserélne természetrajz-földrajz szakos áll. főgimn. r. tanár, lehetőleg Budapesthez közeli városba. Jelenlegi állomáshelye Budapesttől két órára, vasúti fővonalon fekvő nagyobb város, kedvező megélhetési viszonyokkal és társadalmi élettel. Leveleket a Közlöny kiadóhivatala továbbít.

Külföldi ösztöndíjak.

Az 1913. évi közoktatási költségvetésben 10.000 K. van külföldi ösztöndíjakra felvéve. Tanárjelöltek, főleg nők részesülnek azokban, hogy a középiskolákban tanított nyelveket Német- és Franciaországban elsajátítsák. Az új tétel régi hiányokra hívja fel a figyelmet, megszüntetésük nem csupán pénzkérdés, hanem az ösztöndíjakat adományozó minisztérium közegeinek szakismeretét és az ösztöndíjasok megválasztásában körültekintő gondosságát feltételezi.

Régebben is adtak utazási ösztöndíjakat úgy tanároknak, mint tanárjelölteknek. Az idegen nyelvek tanára épp úgy rászorul, hogy ismereteit felújítsa, kiszélesítse, mint a tanárjelölt arra, hogy azokat külföldön megszerezze. A tankerületek, az egyetemek jelölését régebben figyelembe vették, ma gyakran elejtik. Nem a nyelvtanárokat küldik ki, hanem azokat, akik kijárják vagy akiknek valamely sérelemért kárpótlást kell nyújtani. Egyesek ösztöndíját két-három évre meghosszabbítják, másoknak a félévet is szűken mérik. A mellőzöttek gyakran azok, akik komoly, hosszabb előkészületet kívánó munkásságra képesek, míg a kiváltságosak a múló napi sajtónak termelnek.

Ez az eljárás eredményezte, hogy ma kevés a német és francia tanár. A felsőbb leányiskolák érzik a hiányt mind erősebben. A működő tanerők sem felelnek meg mindig hivatásuknak, mert azokat megválogatni nem is lehet. A fogyatkozást a szülők is észreveszik és a nyelvismeret elsajátítására leánygyermekeiket külföldi intézetekbe vagy külföldről bevándorolt apácák vezetése alatt álló zárdaiskolákba küldik.

Az előkészület hiányossága okozza sokszor a külföldi utazás eredménytelenségét. A német nyelvi és irodalmi ismeret elsajátítására a tanárjelöltnek itthon is van alkalma; az idegenkedés oka politikai elfogultság. A francia nyelvet azonban gyakorlatilag alig tanulhatja meg. Az irodalomnak egyetlen tanára van, mert a kolozsvári egyetem francia tanszéke négy éve betöltetlen. Csak a budapesti tanárvizsgáló bizottság képesít francia nyelvből, miután a kolozsváriban nincs a

franciából vizsgáztató tag. A nyelv tanulására tanfolyamok szolgálnának. A *Société littéraire* anyagi eszközei elégtelenek arra, hogy a nyelvismeretet behatóan terjessze. Az *Alli'ance française*, melyet külföldön egyetemek, testületek és városok támogatnak, Budapesten nem vert gyökeret. Sokat kell tennünk az országon belül, mielőtt a külföldi kiküldetésekkel évek mulasztását pótolhatnók.

A középiskola tanári szükségletét az önkéntes és avatatlan vezetés nem biztosítja. Nemsokára oda sülyedünk, hogy Figaro szavával élve matematikusra lesz szükség és táncmestert neveznek ki. Vagy oly rég volt, amikor külföldről hazatért negyvennyolcas honvédek, pincérek, kiérdemesült nevelőnők és házitanítók foglalkoztak középiskoláinkban az idegen nyelvek tanításával? A szakszerű középponti vezetés vagy az illetékes tényezők meghallgatása biztosítaná csak a felvett összeg eredményes felhasználását. X.

Az »Unio Irodalmi Társulat Rt.« részvényjegyzőinek figyelmébe!

Ezek a mostani napok, amikor szerzett jogainkért és vitássá se tehető igazainkért már megint elszánt harcot kell megvívnunk, mindenre inkább alkalmasak, mint arra, hogy a középiskolai tanárság a maga anyagi és szellemi erőinek önzetlen fölajánlásával a tankönyvkiadás bajait orvosolja.

S ha még azt is figyelembe vesszük, hogy a kultuszminisztérium illetékes ügyosztálya a tankönyvbírálatok és engedélyezések terén éppen az utolsó hónapokban — kétségkívül üdvös célzatú — reformokat vezetett be, de amely reformok hatását és végső eredményeit kiszámítani ezidőszerint teljességgel lehetetlen: tervünket, mely szerint *Unio Irodalmi Társulat Rt.* címen tankönyvkiadóvállalatot létesítünk, alkalmasabb időre láttuk jónak — éppen az ügy érdekében — elhalasztani.

Intézkedtünk tehát, hogy a Belvárosi Takarékpénztár Rt. a jegyzett részvények után már befizetett 30%-ot a kartársaknak visszaküldje. Ennek könnyebb és gyorsabb eszközölhetése érdekében méltóztassanak a t. kartársak a befizetéskor használt »befizetési lap« szelvényét vagy a póstai feladóvevényt a nevezett takarékpénztárnak beküldeni (Budapest, IV., Koronaherceg-utca 2.), mire az a pénzt minden levonás nélkül visszaküldi.

Midőn tisztelettel kérjük kartársainkat, hogy jobb időre halasztott tervünk iránt őrizzék meg felkaroló érdeklődésüket. Kartársi üdvözlettel vagyunk az Unio alapító-aláírói nevében:

Budapest, 1912 november hó.

Ady Lajos,	*Dr. Dénes Lajos,*	*Dr. Kuncz Aladár,*
V. ker. áll. főgimn. tanár.	VII. ker. áll. főgimn. tanár.	VI. ker. áll. főgimn. tanár.

A magyar gyorsírás félszázados jubileuma. A jövő évben lesz ötven esztendeje, hogy Markovits Iván Gabelsberger Ferenc gyorsírási rendszerét a magyar nyelvre alkalmazta és ezzel a modern magyar

gyorsírást megteremtette. Ebből az alkalomból a magyar gyorsírók nagyszabású jubiláris ünnepségeket terveznek. Az ünnepélyen a külföld gyorsírói is részt fognak venni és az ünnepségekkel kapcsolatosan Budapesten két nemzetközi kongresszust is rendeznek. Az egyiken a Gabelsberger rendszerét követő gyorsírók vitatják meg a gyorsírás tudományos és rendszeri kérdéseit, a másikat a különböző gyorsírási rendszerek művelőiből alakult Nemzetközi Gyorsíró Szövetség tartja. Mindkét kongresszus 1913 augusztusában fog ülésezni. Ezt megelőzőleg a középiskolai tanulók részére gyorsírási versenyek lesznek. A magyar gyorsírás félszázados fejlődésének bemutatásáról külön kiállítás fog gondoskodni. A kiállítás vezetősége lehetőleg teljes képet akar nyujtani a gyorsírás mai állásáról, elterjedtségéről és gyorsírási oktatásunk eredményét szemléltető módon, grafikus táblák segítségével fogja bemutatni. A középiskolák tanulóit oly módon akarja a kiállításba bevonni, hogy tőlük gyorsírási tárgyú vagy gyorsírással készített munkákat, rajzokat stb. állít ki. Hogy a vezetőség a tanulók minél nagyobb részvételét biztosítsa, ezúton is felkéri a középiskolák igazgatóit, gyorsírást tanító tanárait, hogy a tanulóifjuságot kiállítási munkák elkészítésére buzdítsák és az iskola gyorsírási statisztikájának szemléltető bemutatásáról gondoskodjanak. A kiállítási bizottság (I., Böszörményi-út 2. II. 6.) készségesen nyujt bármily ügyben felvilágosítást.

Német érettségi dolgozatok Németországban. A híres berlini Weidmann-féle könyvkereskedés kiadásában egy könyv jelent most meg, mely újabb bizonysága a német iskolamester közmondásos alaposságának. A dr. Heinrich Seidel gimn. igazgató szerkesztette könyv teljes címe: »Der deutsche Aufsatz in der Reifeprüfung 1901—1910. Ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Aufsatzes bei der Reifeprüfung an den höheren Lehranstalten Preussens« (XVI + 511 lap, ára 8 márka). Anélkül, hogy ennek a könyvnek érdemleges bírálatába bocsátkoznánk, a 12 lapra terjedő tartalomjegyzék alapján felemlítjük, hogy a szerző 5573 számalá foglalta a német középiskolákban az utóbbi tíz év alatt kitűzött német érettségi tételeket, melyek közül ugyanazon szám alatt több rokontétel is szerepel. A tételek osztályozását és viszonylagos számát a következőkben tüntetjük fel. I. Az ember általában (1—527 sz.). II. Műveltség és tudomány (528—606). III. Nép, állam, haza (607—805). IV. Közművelődés (806—876). V. Természet (877—930). VI. Földrajz (931—1049). VII. Történelem (1050—2073). VIII. Művészet (2074—2103). IX. Nyelv (2104—2114). X. Irodalom (2115—5573). Ebből az utolsó leggazdagabb csoportból egyenként jut a görög irodalomra 467 szám (magára Homeroszra 183), a római irodalomra 506 sz., a francia irodalomra 3 sz., az angol irodalomra (csak Shakespeare) 347 sz., a német irodalomra 2452 sz., ebből ismét esik Goethére 993, Schillerre 852, Lessingre 307, Kleistra 115, Grillparzerre 64. Vajjon akadna-e magyar tanár, aki ilyesmire vállalkoznék? Meglehet. Hát kiadó? Aligha? *kf.*

Az újság mint a tanítás eszköze. A dolog nem mai keletű. Az Egyesült-Államokban (természetesen) már régóta csinálnak ennek propagandát, de mint a modern nyelvek tanításának egyik alkalmas eszközével, másutt is élnek vele. Fokozott jelentőséget ad a kérdésnek az a körülmény, hogy a legtekintélyesebb német tanügyi folyóirat, a porosz kultuszminisztérium közvetett szellemi irányításával megjelenő »Monatschrift für höhere Schulen« legújabb száma külön cikk keretében foglalkozik vele. Szerzője a sajtót a legfontosabb fennálló művelődési tényezőnek ismeri el és utalva arra, hogy még a felnőttek sem értenek ahhoz, hogy mint kell az újságot helyesen olvasni, eleve azt a követelményt állítja fel, hogy a középiskolai tanárok figyelmeztessék a tanulókat az állandó újságolvasás értékére, sőt szükséges voltára. Nem lehet beérni a dolgok és események iránti érdeklődéssel, hanem ismerni kell az újságolvasás didaktikáját is. Helyes módszert alkalmazva, ebből nagy nyereség hárulhat az állampolgári nevelésre. A mai lapok azonban, s ezt szerzőnk is elismeri, tartalmi túltengésük és egyoldalú politikai vagy társadalmi pártárnyalatuk miatt erre a célra nem igen alkalmasak. Szükség volna egy újfajta újságra, legcélszerűbben egy hetilapra, mely tárgyilagos szellemben közölné néhány oldalra összevonva a főbb eseményeket és így elmélkedő olvasásra szoktatná az ifjuságot. Ez az esetleg államköltségen (!) szerkesztett és ingyen terjesztett »Reichsblatt« nem igen érintené a többi újságok érdekkörét. (Mi is azt hisszük.) A mai állapotok, mondja a szerző, tarthatatlanok, mert a középiskolából az életbe kilépő (mindkét nembeli) ifjuság, minden sajtóbeli kritikára képtelen lévén, rendesen valamely pártszempontból szerkesztett újságnak befolyása alá kerül, amely őt megtéveszti.

Őszintén megvallva, nem igen rokonszenvezünk ezzel a legújabb reformmal sem, mely — igaz — közelebb viszi az iskolát az élethez, de ugyanakkor a külső világ eseményeit és ezek között szükségképpen a politikát is szinte erőszakosan betereli az iskolába. A szülők dolga, hogy az ő házi-újságjukban esetről-esetre megjelenő alkalmas közleményeket serdültebb gyermekeikkel megismertessék és esetleg szóvá tegyék a túlzott pártállásuak kirívó megnyilatkozásait. A mi iskoláinkban erre a talaj éppenséggel nem kedvező és gyönyörű állapotokat érlelhetne! Ellenkező irányban inkább lehetne, sőt kellene valamit tenni! *kf.*

Ösztöndíj-pályázatok. I. Az 1912/13. tanév kezdetétől betöltendő budai Mária Terézia-féle több 240 koronás ösztöndíjra ezennel pályázat hirdettetik.

Az említett ösztöndíjakra csak magyarországi kath. vallású és gimnáziumba, avagy reáliskolába járó jeles előmenetelű szegény tanulók bírnak igénnyel.

A kellően felszerelt folyamodványokat a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez címzendők s 1913. évi január hó 15-ig a tanintézetek előljáróságainál benyujtandók.

II. Az 1912/13. tanév kezdetétől az *Adamovits*-féle alapítványnál három 200 koronás állomás töltendő be. Ezen ösztöndíjra csak oly római katholikus vallású tanulók tarthatnak igényt, kik legalább is már a gimnázium vagy reáliskola I. osztályát jeles előmenetellel befejezték. Ez általános feltételek mellett a rokonok elsőbbségben részesülnek. A folyamodványok a következőkkel szerelendők fel: 1. a tanulók születési bizonyítványával, 2. a tanulónak mult tanévi iskolai bizonyítványával s folyó tanév I. felének végén nyerendő értesítőjével, 3. a tanuló vagyoni és családi viszonyait, valamint a származást igazoló hatósági okmányokkal. Megemlítendő a folyamodványban ama körülmény is, vajjon élvez-e folyamodó tanuló, avagy egyik testvére ösztöndíjat, vagy állandó segélyt, s mily alapból és megjelölendő a pénztár, melynél az ösztöndíj adományozás esetében kiutalványozandó volna. Az ekképp felszerelt folyamodványok Bács-Bodrog vármegyéhez mint illetékes pártfogóhoz intézendők és az illető tanintézeti elöljáróságnál az 1913. évi február hó 5-ig benyujtandó.

III. A Latinovics-féle alapítványnál az 1912/13. tanév elejétől egy 300 koronás és a Bibics-féle alapítványnál ugyancsak az 1912/13. tanév kezdetétől két 420 koronás ösztöndíjállomás töltendő be, az elsőnél Bács-Bodrog vármegye útján a család idősbike, a másodiknál Arad vármegye közönsége gyakorolja a kijelölés, illetve bemutatás jogát. A Latinovics-féle ösztöndíjat csak a Latinovics családból származó ifjak nyerhetik el. A Bibics-féle ösztöndíjra különösen a bolgár nemzetiségű s ezek közt a Tomján és Kacsmay családokból származó ifjak, továbbá az alapítónő Bibics Jakab özvegye Tomján Margit mostoha leányainak utódai, s ezek után Arad, Csanád, Csongrád és Békés vármegyében született tanulók elsőbbségi igénnyel birnak. A pályázók, kik csakis kath. vallású és legalább első gimnáziumba, vagy reáliskolába járó jeles előmenetelű tanulók lehetnek, kötelesek a Latinovics-féle ösztöndíjért, Bács-Bodrog vármegye közönségéhez, a Bibics-féle ösztöndíjért Arad megye közönségéhez címzendő folyamodványokat az 1913. évi január hó 15-ig benyujtani.

Kizárás. »A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a kereskedelemügyi m. kir miniszterrel egyetértőleg Schweiger József budapesti céget (Budapest VI., Váci-út 74. sz.) a vallás és közoktatási tárcához tartozó hivatalok részére történő mindennemű szállításokból 1912. évi szeptember hó 1-től 1917. évi augusztus hó 31-ig terjedő öt (5) év tartamára a közszállítási szabályzat 56 §-a alapján kizárta.«

GYÁSZROVAT.

Smigelschi Oktávián az erzsébetvárosi áll. főgimnázium ny. tanára életének 46-ik évében elhúnyt Budapesten.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

☛ Kérjük a tagdíjak beküldését!

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint **a tagdíj december 31-ig fizetendő.** A 17. pont szerint pedig, aki valamely körnek tagja, a tagdíjat az illető kör pénztárosánál, aki pedig nem tagja valamely körnek, egyenesen az egyesület pénztárosának fizeti. A tagdíjfizetés az utóbbi esetben legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, mellyel a t. tagok a tagdíjat az ott helyben levő postahivatalnál az egyesület javára *teljesen díjtalanul* fizethetik be. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve. A tisztelt előfizetők az előfizetési díjat szintén a befizetési lappal fizethetik. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat minél előbb befizetni szíveskedjenek.

A Körök t. pénztárosainak szíves figyelmébe ajánlom az alapszabályok 31. §. *f)* pontját, mely szerint — az utolsó közgyűlés által elfogadott változás folytán — a köri tagok tagdíjai **legkésőbb január hó 15-ig küldendők be.**

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912 szeptember 20-tól 1912 október 19-ig

tagsági díjat fizettek:

1912/13-ra: dr. Aczél József (1·50), Adamis Gusztáv, Almássy Imre, Andreánszky Olga, Angyal Dávid (2 K), Babich Pál, Bacsó Gyula, Balázsovits Norbert (I.), Balogh Péter (Szentendre), Barczán Endre, Bencsik János, Benkhard Ilona, Béndek József, dr. Bitzó Sarolta, Blau Ármin, Bodrossy Lajos (7·50), dr. Bonkáló Sándor, Borsiczky Árpád, Bruckner Károly, Bukovszky János, Cocanu Simon (I.), Csányi András, Csebi Pogány Kornél, Csép Miklós, Danilovics János, dr. Dávid Lajos, dr. Dózsa Simon, Ember József,Ényi László, Faragó József, Faragó Márton, Farkas Pál, Frenyó Győző, dr. Fürst Aladár, Gajda Béla, Gábor Áron (Szentgotthárd), Gálos Rezső (3·50), Gecsányi Gusztáv, Glósz Ernő, Gönczi Ede, dr. Győrffy István, György Lajos, Hankó Márton, Hasenauer Andor, Háber János, Hoffmann Mátyás, Hofmann Károly (2 K), Hollós János, Hortobágyi Zsigmond, Horváth Ferenc, dr. Hronyecz György, dr. Imre Lajos, Janikievits Vazul, Jenei Pál, Kartmann Rudolf, Kassai Lajos, Kiss Béla (Kecskemét), Kiss Gábor, Kiss Tamás, Kiszely Géza, Kocsis József, Kocsis Mihály, Komócsy István, Kovács Jenő, Krizsán Béla, Kuncz Elek, Láng Emil, Lengyel Károly, dr. Lipták János, Lomoschitz Sándor, dr. Lukács Károly, Madzsar Gusztáv, Mailand Oszkár, dr. Major Károly, Majoros József, Mally Nándor (6 K), Marikovszky Menyhért, Matusik István, Matyó Sándor, dr. Menyhárt Gusztáv, Mészáros Lajos, Miklósy Ferenc, Miller Gyula, dr. Mixich Lajos, Molnár Béla, Németh Sámuel, Oláh Károly, Orbán Ferenc, Orth Miklós, Paal Gyula, Pap János (Karczag 6 K), Pazár Dezső, Perger Kálmán, Petrik Ilona, Pintér Kornél, Pogány Gyula, dr. Rencz János, Rittinger Antal, dr. Scharbert Vilmos, Schlosser János, dr. Schneller István, Schwartz Kálmán, Sinckky Géza, dr. Sobó Jenő, dr. Steiner Simon (I.), Stettner Gyula, Strifler Ferenc, Szalay Jenő, dr. Szentgyörgyi László, Székely Károly, Szlimák Lajos, Szombathy Kálmán, Tantos János, Teschler György, Torday Lajos, Ughy Endre, dr. Vajda Gyula, Vakarcs Kálmán, Vecseri Imre, Vargha János (Nagykikinda 6 K), dr. Vargha Zoltán, Vendl Aladár, Vogel Richárd, dr. Wallner Ignác, Walther Béla, Wertán Pál, Zilahy László, dr, Zoltványi Irén, Zwickl Pál (II.).

1913/14-re: Berkes Ottó, Bodrossy Lajos (0·50), Mally Nándor (2 K), Molnár Béla, Pap János (Karczag I.), Rácz Soma.

Előfizettek:

1912/13-ra: dr. Burány Gergely, Toldi Lajos, békéscsabai főgimn., bonyhádi főgimn., kispesti polg. isk., körmendi polg. isk., losonczi áll. tanítóképző, nagyszebeni ág. ev. főgimn, naszódi főgimn., nyiregyházai főgimn., podolini főgimn., pozsonyi áll. polg. fiu isk., somorjai polg. isk., soproni bencés főgimn., soproni áll. főreálisk., tatai főgimn., trsztenai főgimn.

1913/14-re: oraviczabányai polg. isk.

Budapest, 1912. október 19.

(I.) = I. félév.
(II.) = II. félév.

Müller József,
egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.)

Ösztöndíjpályázat.

A Bésán József-féle alapítványból a középiskolai tanulók számára rendszeresített ösztöndíjak közül az 1912/13. tanév kezdetétől számítva egy évi 600 koronás, egy évi 500 koronás, egy évi 400 koronás és egy évi 300 koronás állomás üresedvén meg, a fokozatos előléptetések tekintetbe vételével összesen egy 600 koronás, két 500 koronás, három 400 koronás, négy 300 koronás és négy 200 koronás állomás töltendő be. Ezen ösztöndíjakra bármely középiskolába járó s bármely vallásfelekezethez tartozó jeles előmenetelű és jó magaviseletű tanulók bírnak igénnyel, azzal a megszorítással, hogy a magasabb állomásokat csak Bésán-féle ösztöndíjat élvező tanulók nyerhetik előléptetésként. E folyamodványok legkésőbb 1913. évi január hó 1-ig a középiskolai igazgatóknál benyujtandók.

SZIKLA—SZILÁGYI ■ TELEFON 88—48 ■

TANSZERKÉSZITŐ- ÉS ÁLLATKITÖMŐ-INTÉZET

BUDAPEST, VII., AMAZON-U. 13. ■ TELEFON 88—48 ■

FEIWEL LIPÓT UTÓDAI FEIWEL MÓR és :: :: ZAITSCHEK JAROMIR

Első magyar kir. szabad. iskolapad-gyár

Mindennemü **iskolapadok**, iskola- és óvo laberendezési butorok, tornaszerek és szabad. gyermekpadoknak gyártása.

23 éremmel kitüntetve, 600 iskolában alkalmazva. — Költségvetésekkel készséggel szolgálunk. Alapitva 1846

Budapest, IX., Ipar-utcza 4. sz.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *7. szám.* *1912. december 5.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI

TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Helyi előléptetés. *Dr. Benisch* Arthurtól. (321. l.) — A fővárosi középiskolák. *Krompaszky (Kardos)* Miksától. (324. l.) — A nyugdíjjavaslat a pénzügyi bizottságban. (331. l.) — *Közgyülési előadások.* Jelentés a matematikai reformbizottság kérdéseire beérkezett feleletekről. *Mikola* Sándortól. (341. l.) — *Javaslatok és tanulmányok.* Iskolai conference-ok a tanulóifjúság egyeteme előtt. *Waldapfel* Jánostól. (350. l.) — *Egyesületi élet.* Igazgatósági ülés. *Sajó* Sándortól. (353. l.) — *Könyvek és lapok.* K. Lamprecht: Einführung in das historische Denken. *Sas* Andortól. (355. l.) — Bartos: Német-magyar szótár. *Dr. Schmidt* Mártontól. (358. l.) — Report of the Comission of Education. *kf.*-től. — Beküldött könyvek és lapok. (359. l.) — *Krónika.* Meghívó. A végrehajtó-bizottság ülései. *Szilágyi* Sándortól. (360. l.) — A kaposvári főgimnázium ünnepe. *Botár* Imrétől. (361. l.) — Tanárok biztosítási ügye. I. *Székely* Sándortól. II. *Kemény* Ferenctől. (361. l.) — A tanári munka értékelése. *Dr. V.* Gy.-től. Kitüntetett tanár. (366. l.) — Kinevezések. Áthelyezések. Tanári pályázat. Pozsonyi egyetem. Köszönetnyilvánítás. (367. l.) — III. Középiskolai Tanári Kongresszus. Ösztöndíjpályázat. (368. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA
1912

A KÖZÉPFOKÚ ISKOLÁK EGYSÉGES ATLASZA A

KOGUTOWICZ FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

TIZEDIK KIADÁSA

Most jelent meg és **hatvannégy főtérképet** tartalmaz. 16 térképpel bővült.

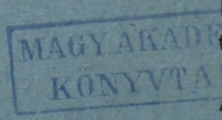

ÁRA 2 KORONA 50 F.

Új térképek: Magyarország részlet-térképei: **Északnyugati Kárpátok, Északkeleti Kárpátok, Erdélyi Medence, Nagy Alföld, Dunántúl, Dráva-Száva köze** 1 : 1,500.000 méretben. **Magas-Tátra** 1:150.000. **Fiume** 1:19.000. **Magyarország mezőgazdasági térképe** 1 : 5,000.000. **Magyarország csapadék-térképe,** továbbá **Földközi tenger** 1 : 10,000.000. Ezenkívül **Észak-** és **Dél-Amerika** külön hegyvízrajzi és politikai térképei, a **Gyarmatok és Világforgalom** térképe. Szíves figyelmébe ajánljuk a folyó év október hó 1-én megjelenő **képes nagy árjegyzékünket.** Az iskolai falitérképeket beszerzésük megkönnyítéséül azokat csoportosítottuk és egy-egy csoport rendelése esetén nagy kedvezményt nyujtunk.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R.-T.

Budapest, V., Rudolf-tér (Margit-híd, pesti hídfő).

XLVI. évfolyam. 7. szám. 1912. december 5.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Esterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

HELYI ELŐLÉPTETÉS.

A Széll-Wlassics-féle fizetésrendezési javaslat, tekintetbe véve a tanári pálya sajátos természetét s a magasabb állások csekély számát, a tanításban kiváló, de igazgatónak mégsem alkalmas, avagy ezen állásra nem is vállalkozó tanárokat helyi előléptetéssel kívánta jutalmazni. A tervezet a tanárság körében nagy megelégedést keltett; hisz a rendes tanárok 10%-a nyert volna nemcsak igazgatói titulust, hanem 600 korona évi fizetéstöbbletet is.

A tanárságnak fizetésrendezése azóta — bár egészen más formában — megvalósult, de a helyi előléptetésről, a fönti tervezet egyik igen becses vívmányáról úgy a kormány, mint a tanárság teljesen megfeledkezett. Nagyon helytelenül. Ha a fizetésrendezésnek többrendbeli hiányosságát állandóan napirenden tartjuk, nagy kár volt éppen azon kívánságunkat elejteni, mely nézetem szerint valamennyi között a legjogosabb; itt a tanárság oly döntő érvekkel léphet föl, hogy a kormány egy pillanatra sem fog kérésünk teljesítése elől elzárkózhatni.

A helyi előléptetés célja a tisztviselő jogos ambiciójának sarkalása s kielégítése oly igazgatási ágaknál, hol az érdem jutalmazására kevés magasabb állás van s ezek betöltésénél is nemcsak szakképzettség s sikerdús munkásság, hanem bizonyos ügyesség s erély — mit együttvéve adminisztrativ tehetségnek nevezünk — jön *talán elsősorban* tekintetbe. Ily viszonyok legelsősorban a középiskolai tanároknál vannak, hol rendesen 15 tanárra jut egy igazgatói s közel százra egy főigazgatói állás; sokkal jobbak már a viszonyok a felső leányiskolánál, a kereskedelmi és polgári iskoláknál, hol már félannyi, sőt kevesebb tanárra is jut egy igazgató. Hasonlíthatatlanul kedvezőbbek az előléptetési viszonyok az elemi iskolai tanítóknál s a bíróság tagjainál is. Az állami igazgatás egyéb ágainál magasabb, vezető állások mindenütt elég nagy számban vannak.

Ily viszonyok között valóban sérelmes reánk nézve, hogy a helyi előléptetés több ágazatnál életbelépett s csak éppen mi rólunk feledkeztek meg. Apponyi törvénye az elemi iskolai tanítók 10%-át részesíti igazgatói rangban s 200 korona pótlékban, hogy a tanítás vagy a közéleti hasznos működés terén kiválóak mind megjutalmaztassanak; igen kedvező e tekintetben a bírák helyzete is.

Nagy hátránya a tanári pályának, hogy az ambiciót úgyszólván semmi külső dísz, anyagi előny elérhetése nem ösztönzi. S bármily nagy legyen is soknak ideálizmusa, végül mi is csak emberek vagyunk: a gyarló embert pedig a lelkes munkára nemcsak a kötelességérzet, hanem az elismerés, a jutalom vágya is serkenti. Ahol ilyenre kilátás nincs, ahol — mint nálunk — a tanár látja, hogy a testület leghanyagabb s legbuzgóbb tagja közt a szép sorban menő előlépésnél a legritkábban történik némi eltérés, ahol az irodalomban, tudományban kiváló, társadalmi s kulturális téren néha megbecsülhetetlen szolgálatot tevő, de adminisztrativ tehetséggel nem bíró tanárt az állam, *még ha akarná is*, sem tudná egy kis ordónál, egy igazgatói címnél egyébbel jutalmazni; ott ez a rendszer a kivételes jellemekben, a munkaszeretet s kötelességteljesítés heroszaiban nem fog ugyan kárt tenni, de lehangolja, elbágyasztja a nagyobb résznek, az átlagembernek energiáját s lelkesedését. Már pedig minden rendszernek nem a kivételes egyénekhez, hanem a nagy átlaghoz kell alkalmazkodnia. S ha ez áll, úgy a tanári munka emelésére, az egész szellem felélénkítésére, ösztönzésére elkerülhetetlenül szükséges az érdemes, pedagógiai, irodalmi vagy társadalmi téren kiváló tanárokat gondos megválogatás után nemcsak az igazgatói címmel jutalmazni, hanem evvel együtt előttük a VI. fizetési osztályt is megnyitni.

Hogy ezen kívánság jogosságát még jobban megértessük, hasonlítsuk össze az állami középiskolai tanárok s a bírák és ügyészek előlépési viszonyait az 1913. évi állami költségvetés alapján.

Eltekintve a joggyakornokoktól és jegyzőktől, kiknek helyzete, előlépése valóban nagyon kedvezőtlen, a magyar bírói és ügyészi kar 2993 tagból áll, kik a következőképpen oszlanak meg:

A törvényszékeknél és járásbíróságoknál (hozzávéve az ügyészeket is):

IX. fiz. osztályban van 274 + 31; VIII. fiz. osztályban van 981 + 117; VII. fiz. osztályban van 895 + 55; VI. fiz. osztályban van 184 + 16 bíró és ügyész; továbbá a VI. fiz. osztályban van 48, az V. fiz. osztályban van 15 elnök.

A bírák és ügyészek létszáma 2553; ebből helyi előléptetést nyert 200. Az elnököknek negyedrésze kúriai bírói rangot kap.

A kir. tábláknál és főügyészségeknél:

a VII. fiz. osztályban van 11 titkár: VI. fiz. osztályban van 228; az V. fiz. osztályban van 43 táblabíró, tanácselnök, főügyészh. és főügyész; a IV. fiz. osztályban van 11 elnök.

A kir. kúriánál és koronaügyészségnél:

a VII. fiz. osztályban van 1; az V. fiz. osztályban van 70; a IV. fiz. osztályban van 11; a III. fiz. osztályban van 1; a II. fiz. osztályban van 1.

Evvel szemben a tanárság megoszlása a következő:

Tanár van a	IX.	fiz. osztályban	527
	VIII.	» »	337
	VII.	» »	270
Igazgató van a	VII.	» »	54
» » »	VI.	» »	25
Főigazgató » »	VI.	» »	12
» » »	V.	» »	3

A főigazgatók létszámából azonban hármat le kell vonnunk, mert ezek szerzetesek számára vannak fenntartva. E korrektura után a tanárok, igazgatók és főigazgatók együttes száma 1226. A két testület percentaránya az egyes fizetési osztályokban a következő:

	IX.	VIII.	VII.	VI.	V.	IV.	III.	II.
Bírák	10·19	36·69	32·14	15·9	4·28	0·735	0·033	0·033
Tanárok	42·88	27·49	26·43	2·85	0·24	—	—	—

A mindenki által automatice elérhető VII. osztályon felül a birák **20·99%**, a tanárok **3·1%**-a van.

De még jellemzőbb egy másik szembeállítás.

Osszuk a VI—II. osztályba bejutottakat három csoportba. Az elsőbe jutnak azok, kik előjutásukat adminisztrativ tehetségüknek köszönhetik (törvsz. elnökök, középisk. igazgatók); a másodikba azok, kik szakmájukban kiválván emelkedtek magasabbra (az összes táblai, kúriai bírák, tanácselnökök, elnökök, fő- és koronaügyészek, mintagimnáziumi tanárok); a harmadikba azok, kik hivatalvezetésre nem alkalmasak ugyan (vagy ilyenre nem akarnak vállalkozni), de hivatásuk lelkiismeretes s kiválóan sikeres betöltése folytán helyi előléptetést érdemeltek ki. Eszerint

Adminisztrativ tehetségnek jutó állások:

a bíróságnál a VI-ban 48, az V-ben 15 = 2·1%
a tanároknál a VI » 35 az V- » 3 = 3·1 »

A tudományban kiválóak előlépése:

a bíróságnál a VI-ban 228, az V-ben 113, a IV-ben 22, a III. és II-ben 1—1 = 12·19%

a tanároknál semmi.

Helyi előlépés

a bíróságnál a VI-ban 200 = 6·68%, a tanároknál semmi.

Hangsúlyozni kívánom, hogy e beállítás távolról sem azt jelenti, hogy nálunk az igazgatói és főigazgatói állások betöltésénél nem szerepelne az illetőknek a tanításban való kiválósága vagy tudományos téren szerzett érdemei; de jelenti azt, hogy

ezen érdemek magukban, adminisztrativ tehetség nélkül, nem nyitják meg egy tanár előtt sem a VI. fizetési osztályt. Csak legújabban történt, hogy a mintagimnázium két tanára a VI. fizetési osztályba jutott.[1] Ha ezt tekintetbe vesszük, úgy az 1226 főnyi státusból pedagógiai s tudományos érdemeiért *kettő* (0·16%) juthat be a VI. fiz. osztályba. S a rendes tanárok száma 1135.

Nem terjeszkedem ki más státusokra s csak annyit jegyzek meg, hogy a helyi előléptetés, a VI. és V. fiz. osztályba való bejuthatás kisebb-nagyobb mértékben valamennyinél megvan, egyedül a tanárság, melynek 97%-a reked meg a VII. fiz. osztálynál, van belőle — kettő kivételével — teljesen kizárva. Hogy a helyi előléptetés iránti mozgalmunk nem találna nagyobb ellenzésre, azt abból is következtethetjük, hogy a tavalyi budgetvita alkalmával a munkapárt vezető embere, gróf Tisza István, beszédében *spontán* jogosnak s megvalósítandónak tartotta a helyi előléptetés rendszerének ránk való kiterjesztését. Hogy ez az előlépés mily mérvű legyen, mily előnyökkel járjon, arról nem vagyok hivatva véleményt mondani; okvetetlenül kívánatosnak tartom azonban, hogy többi kívánságaink mellé, *sőt élére* a tanári munkásság megbecsülését jelentő, egyszer már kilátásba helyezett helyi előléptetés ügyének rendezését is mielőbb felvegyük.

Dr. Benisch Arthur.

A FŐVÁROSI KÖZÉPISKOLÁK.

— Statisztikai adatok a népesség megvilágítására. —

A statisztikus száraz számai, a közélet akármelyik mezejéről szedje is adatait, mindenkoron érdekes következtetéseknek és megfigyeléseknek szolgálhatnak alapul. A bizonyos rendszer szerint csoportosított adatok nem egy, különben alig észrevehető hiányt hoznak napfényre s viszont igen sokszor helyes törekvéseknek szolgálnak erős bizonyítékul. Így sok érdekes jelenséget hoz felszínre a fővárosi tankerület iskoláiról készült kimutatás is, mely a napokban jutott nyilvánosságra. Ennek rövid ismertetése célja e soroknak. A magyarországi középfokú oktatásnak a dolog természeténél fogva, a legerősebben lüktető területe a Budapest székesfővárosi tankerület, mely minthogy felöleli, vagy közvetlenül vagy közvetve, a főváros valamennyi középiskoláját, fokmérője lehet az egész ország tanügyi haladásának is.

A főváros természetes felszívó ereje s a minden téren észlelhető centralizáló képessége erősen érezteti hatását a fővárosi középiskolák számában és népességében egyaránt. Nem akarok itt kiterjeszkedni arra, vajjon kívánatos, örvendetes s támoga-

[1] Erről mi semmit sem tudunk. *Szerk.*

tandó-e az a jelenség, mely a centralizáció elvét propagálva, mintegy idegyüjti a fővárosba az iskolák légióját, mert annyi kétségtelen, hogy mesterséges okok nélkül a fővárosi lakosság magasabb intelligenciájából folyó kultúrszükséglet az, mely elsősorban adja magyarázatát annak, miért keletkeznek aránylag rövid időközökben folyton újabb és újabb iskolák és miért főként ebből a tipusból.

Éppen azért hiábavaló és hamis képet nyujtanék akkor, ha azt mutatnám ki, hogy hazánkban átlag hány lélekre jut egy középiskola, szemben azzal, hogy Budapesten körülbelül minden 36.000 lakosra jut egy. Hamis lenne az összehasonlítás sok egyébtől eltekintve már csak azért is, mert itt reális képet igazán csak a kereslettel való számadatok összehasonlítása adna.

* * *

A/ A nyilvános tanulók kimutatása.

A fővárosban jelenleg 17 fiugimnázium, 3 leánygimnázium, 5 reáliskola, összesen tehát 25 középiskola van. A létszám tehát az idén eggyel a ciszterci rend vezetése alatt álló I. ker. szent Imre főgimnáziummal emelkedett.

Az intézetek közül azonban az érdekesebb számadatokat a gyakorló főgimnázium kivételével csak 24 intézetről szóló statisztikából próbálom meg csoportosítani, mivel a tanárképző-intézet gyakorló főgimnáziumának kiváltságos helyzete úgy a tanulók, mint az osztályok számában, olyan irigylésreméltó szelekciót gyakorolhat, amely az egészről szóló kép hűségét csorbíthatná.

A főváros 24 középiskolájában 556 tanár 13,268 tanulót oktat 274 osztályban.

Az intézetek népességi táblázata így alakul: a vallás szerinti $^0/_0$-os kimutatással s az osztályok számának feltüntetésével.[1] (Lásd a 326. oldalon.)

A táblázat teljessége kedvéért meg kell említenem, hogy a mult tanévivel szemben a fiugimnázisták száma 190-nel, a leánygimnázistáké hasonlóképpen 190-nel, a reáliskolai tanulóké pedig 178 tanulóval szaporodott. Feltünő itt mindenesetre a leánygimnáziumi növendékek számának nagy emelkedése, mely három intézet révén annyi, mint a 16 fiugimnáziumnál. Örvendetes a reálisták aránylag nagyobb számbeli növekedése a gimnáziumi tanulókéval szemben. Ugy látszik végre is sikerül az ifjuságot a technikai pályák felé terelni, aminek nemcsak a túlzsúfolt gimnáziumok, hanem ha országos jelenséggé válnék az egész ország látná hasznát.

[1] Az adatok a dr. Erődi Béla tanker. kir. főigazgató elnöklete alatt 1912. nov. 16-án megtartott igazgatói konferencián, az elnök által előterjesztett statisztikai kimutatásból merítvék s így hitelesek.

Az intézet neve	A tanulók száma	Római kath.	Görög kath.	Görög keleti	Reform.	Lutheránus	Unitárius	Izraelita	Az osztályok száma
I. ker. áll. főgimnázium	755	62%	0·91%	1·18%	10·06%	11·66%	0·13%	12·99%	15
I. » szt. Imre főgimnázium	48	87·50	2·08	—	2 08	2·08	—	6·26	1
II. » kir. egyet. kath. főgimn.	401	72·1	1·74	0·75	11·22	9 97	0·99	3·23	8
II. » érseki főgimnázium	360	95·8	1·1	—	0·2	1·6	—	1·1	7
III. » áll. főgimnázium	398	51·7	1·0	1·5	7·7	9·7	0·2	27·8	9
IV. » kegyes tanítórendi fög.	679	88·67	0·88	1·62	2·8	1·91	—	5 30	12
V. » áll. főgimnázium	673	23·6	0·3	0·75	3·3	2·2	0·15	69·7	12
VI. » áll. főgimnázium	681	29·96	0·58	0·74	4·11	1·33	—	63·28	14
VII. » Barcsay-u. főgimnázium	942	24·31	0·63	1·91	2·77	0·85	0·25	69·32	16
VII. » István-úti főgimnázium	893	45·7	0·7	0·6	6·8	4·4	—	42·3	19
VIII. » áll. főgimnázium	950	50·32	0·63	0·95	5·90	4·32	0·3	37·47	23
X. » tisztvis.-tel. áll. főgimn.	622	57·00	1·3	0·2	9·65	9·65	0·42	21·8	13
X. » kőbányai áll. főgimn.	348	52·3	2·6	—	11·8	8·6	—	24·7	11
Ev. ref. főgimnázium	629	18·86	—	1·07	53·76	8·31	0·15	18·86	12
Ág. ev. főgimnázium	630	9·97	—	—	8·14	27·61	0·31	53·64	12
László M.-féle nyilv. j. főgimn.	76	32·6	—	1·0	14·4	3·9	1·0	23·6	8
Összesen van fiu gimn. tanuló	9085	46·04	0·90	0·97	9·63	7·96	0·16	35·73	192
Orsz. Nőképző-Egyes. leánygimn.	294	32 7	1·3	2·6	7·00	6·4	—	49·89	7
IV. ker. Váci-u. közs. leánygimn.	491	38·6	0·6	1·2	5 9	4·07	1·04	49·6	8
VI. » áll. leánygimnázium	166	39·75	1·06	0·6	9·03	7·22	0·6	42·16	4
Leánygimnáziumi tanuló összesen	951	36·07	0·84	1·58	6·97	5·67	0·21	48·75	19
Fiu- és leánygimnáziumi tanuló	10,036	45·17	0·98	1·64	8·63	6·87	0·22	37·01	211
II. ker. áll. főreál	542	64·40	—	1·30	6·06	11·8	0·37	16·76	12
IV. » községi főreál	657	42·6	0·7	0·7	5·1	5·3	0·1	45·2	12
V. » áll. főreál	814	25·67	0·12	—	3·07	3·80	0·12	67·19	14
VI. » áll. főreál	641	28·08	0·16	0 31	2·81	4·37	0·31	63·96	13
VIII. » közs. főreál	578	43·7	—	0·6	5·9	5·2	0·2	44·4	12
Összesen van reáliskolai tanuló	3232	39·28	0·22	0·52	4·45	5·71	0·22	49·68	63
A középiskolai tanulók létszáma	13,268	43·84	0 67	0 88	8·18	6·16	0·21	0·06	274
Számszerint a vallás szerinti megoszlás		5799	86	114	1086	872	28	5316	

Az egyes intézetek statisztikai adatait külön-külön vizsgálgatva a tanulók létszámában tetemesebb csökkenést csak a két VII-ik kerületi főgimnázium mutat. Mindkét helyen azonban a csökkenés nem önkényt állott elő, hanem az intézet vezetősége próbált legalább részben a türhetetlen túlzsúfoltságnak gátat vetni; s még így is mindkét helyen 6—7 olyan osztály maradt, hol a növendékek száma 60-nál, sőt 70-nél is több. Hogy mit jelent ez a tanár, a tanítvány s főleg az eredmény szempontjából, azt ehelyütt kell legkevésbbé fejtegetnem. Közismert dolog, hogy úgy a tankerület vezetősége, mint az intézetek igazgatói évek óta küzdenek az iskoláknak túltömöttsége ellen, de sajnos meglehetős kevés eredménnyel, minek legfőbb oka az iskolák számbeli elégtelen volta s szerencsétlen topografiai elhelyezésük. Évente átlag 4—500 a tanulók létszámában való emelkedés, ami körülbelül egy jól látogatott intézet népességének felel meg. S ezt a létszámot el kell helyezni, mert ebből már eliminálttattak mindazok, akik bármi címen más tipusú iskolába voltak terelhetők.

Fokozza még a helyzet súlyosságát az, hogy több intézet szűk épülete folytán a legközvetlenebb körzetének ifjuságát sem képes már befogadni szűk, levegőtlen tantermeibe s udvar nélküli épületébe. A III., V., VII. k. Barcsay-utcai, a kőbányai főgimnáziumok stb. viszonyai bizony egy cseppet sem mutogatni valók, de az illetékes faktorok minden törekvése hajótörést szenved az ország pénzügyi helyzetének súlyosságán és a sokszor tényleg megoldhatatlan telekkérdésen.

Ez a különleges helyzet szolgálhat csak mentségül a fiókintézetek keletkezésének. Ez a csodabogár-intézmény lehet szükséges rossz, de állandósulását senki jó szemmel nem nézheti. A fiókintézetbe járó tanuló, főleg ha az kilométernyi távolságra van az anyaiskolától, nem nyerhet olyan oktatást a tanítási segédeszközök elégtelen volta miatt, mint a törzsintézetbeli, a tanár pedig, ha csak mellesleg futótraininget nem tart, fizikailag képtelen óráit itt is, ott is pontosan ellátni. Az igazgatók ellenőrző szerepéről, a növendékek felügyeletéről jobb ha nem emlékezünk meg. Vagy a középiskolába nem való elem elterélésére kellene radikálisabb eszközökhöz nyulni, vagy az elhelyezhető létszámon túl semmi szín alatt nem kellene egyetlen tanulót sem felvenni, vagy szembetünőbben lehetne az iskolák elégtelenségét kimutatni; mert úgy ahogy most állanak a viszonyok: 60—70 tizenöt-husz éves ifjut öt óra hosszat bent tartani egy 40 gyermek számára sem elegendő levegőjű teremben épp oly merénylet az egészség ellen, mint a pedagógia ellen. Ilyen viszonyok között foglalkoztatni az egész osztályt, fegyelmet tartani, érdeklődést ébreszteni ideig-óráig is alig sikerülhet. Egyébként, hogy a túlzsúfoltság legfőbb oka a nem odavaló elemeknek a középiskolába való özönlése, arra megdöbbentő statisztikát szolgáltat a növendékek létszámának osztályonkinti kimutatása.

	A gimnáziumokban összesen	A leánygimnáziumokban összesen [1]	A reáliskolákban összesen
I. osztályú tanuló volt	1470	146	710
II. » » »	1243	74	631
III. » » »	1235	41	558
IV. » » »	1100	—	485
V. » » »	687	204	265
VI. » » »	660	172	213
VII. » » »	730	162	203
VIII. » » »	624	140	167

Ez a kimutatás mindennél jobban domborítja ki, hogy a főhiba abban rejlik, hogy az elemi iskolák növendékei minden szelekció nélkül mennek át a középiskolába, mert ha leszámítjuk a gimnáziumi tanfolyam alatt önkényt eltávozó és nem tanulmányi defektus miatt távozni kénytelen tanulókat, akkor is feltünő, hogy a gimnáziumi I. oszt. tanulók közül körülbelül 42%, a reáliskoláknál pedig, ami még aggasztóbb, csak 20% kerül fel a VIII-ik osztályba.

Még jobban támogatja ezt a véleményt, hogy a leányoknál, hol kétségtelenül az inkább odavaló elem keresi fel a gimnáziumokat, mert itt jobban »divatba van« még a polgári iskola s csak az intelligensebb és tehetősebb társadalmi rétegekhez tartozók gyermekei engedhetik meg maguknak a gimnáziumba járás luxusát, alig néhány %-nyi csak a különbség az I. és VIII. oszt. tanulók között.

Kétségtelen, hogy előkészítő osztály felállítása, vagy valamiféle felvételi vizsga vagy pedig a VII. osztályú polgári iskola felállítása, kapcsolatban a minősítési törvény megváltoztatásával segíthetne e bajon, mert így könnyen levezetődnék a nem tudományos pályára szándékozó elem. Egyébként nemcsak itt a fővárosban, hanem országszerte, évek óta észlelt baj ez. Gyógyítására azonban alig történt valami, mert kétségtelen, hogy az állam még a felekezetektől támogatva sem képes az ország iskolaszükségletét kielégíteni, annál kevésbbé, mert a szülők többsége még most is irtózik attól, hogy gyermekét a reális, gyakorlati s ne a nyomoruságos lateiner pályára készíttesse elő.

B) A magántanulók kimutatása.

Szükségesnek látszik még a jelen sorok kiegészítéseként a fővárosi középiskolák magántánulóinak létszámáról egyet-mást közölni, annál is inkább, mert e téren sok oly jelenség ötlik szemünkbe, mely éppen nem megnyugtató az iskola nivóját féltő tanárra nézve s olyan, mely sok ezzel kapcsolatos kérdést vet felszínre. Ilyen a magántanulás még szigorubb korlátozása, mert

[1] A VI. ker. áll. leánygimnáziumnak csak felsőbb osztályai vannak. IV-ik osztály az idén még nincs egyik leánygimnáziumban sem. III-ik oszt. csak a nőképzőben.

amíg a ranglétrán való előhaladás a bizonyítványhoz és nem a rátermettséghez van kötve, addig hiába a tanárság minden igyekezete, legfeljebb az iskolát átkozók számát szaporítjuk, de a magántanulás rendszerén és módjain változtatni nem tudunk. Egyébként itt a fővárosban, ahol egyrészt a rengeteg hivatal önmaga is csak úgy ontja a félbenmaradt egzisztenciákat és a sok nyilvános, meg zug előkészítő-intézet, lelkiismeretlen reklámaival ide csalogatja a messzi vidékről is a magasabb képesítés után törekvőket, nem lehet mást tenni, mint az eddig is gyakorolt szigorral megrostálni a vizsgálati engedélyért folyamodókat (a tankerületi főigazgatóság következetes eljárással mindent megtesz a vidéki illetékességüek távoltartására, úgy hogy a kérvényezők 20%-a a limine visszautasíttatik) s a tanári karok részéről az eddig is mindenütt tapasztalt komolysággal és pártatlan szigorral megvizsgálni a jelölt tudását. A magántanulók megoszlását, valamint a vizsgálati eredményeket %-ban az alábbi táblázatban mutatom ki. Az adatok 1911 okt. — 1912 okt. időközre vonatkoznak.

Az intézet neve	Hány magántanuló jelentkezett?	Hány % felelt meg?	Hány % nem felelt meg?
I. ker. áll. főgimnázium	26	84·61%	15·38%
II. » kir. egyet. kath. főgimn.	39	71·79	28·20
II. » érseki főgimnázium	19	100·00	—
III. « áll. főgimnázium	24	58·33	41·66
IV. » kegyes tanítórendi főgimn.	59	86·44	13·55
V. » áll. főgimnázium	71	69 01	30·98
VI. » áll. főgimnázium	19	68·42	31·57
VII. » Barcsay-u. főgimnázium	61	50·81	49·18
VII. » István-úti főgimnázium	35	65·71	34·28
VIII. » áll. főgimnázium	39	51·28	48·71
X. » tisztvis.-tel. áll. főgimn.	14	57·14	42·85
X. » kőbányai áll. főgimnázium	10	50·00	50·00
Összesen volt fiugimn. magántanuló	416	68·02	31·96
O. N. E. leánygimnázium	29	93·10	6·89
IV. ker. községi leánygimnázium	30	70 00	30·00
VI. » áll. leánygimnázium	18	72 22	27·77
Leánygimnáziumi magántanuló volt összesen	77	79·22	20·77
Fiu- és leánygimnáziumokban összesen	493	69·95	30·03
II. ker. áll. főreál	23	78·26	21·73
IV. » községi áll. főreál	11	90·90	9·09
V. » áll. főreál	43	32·55	67·44
VI. » áll. főreál	6	33·33	66·66
VIII. » áll. főreál	11	81·81	18·18
A reáliskolákban összesen	94	57·19	43·89
A gimnáziumokban és reáliskolákban összesen	587	67·79	32·19

A közölt kimutatásban első tekintetre is szembeötlik, hogy a magántanulók számának intézetenkinti megoszlása nem azt a képet mutatja, amit a nyilvános tanulóké. Ez a számbeli eltolódás

annak ellenére is mutatkozik. hogy a főigazgatóság az engedélyt mindig csak az illető intézet rayonjában lakó egyének számára adja meg, különben feltétlenül átutalja az illetékes iskolához, kivételt csak a pótérettségi vizsgálatok színhelye képez. Ez az utóbbi körülmény magyarázza pl. az V-ik ker. főgimnáziumi magántanulók nagyobb számát. A számbeli megoszlásnál még egy körülményre kell felhívnom a figyelmet. Arra t. i., hogy míg a nyilvános tanulóknál feltünő a VIII. oszt. tanulók viszonylagos kis létszáma, az I. osztály népességéhez képest a magántanulóknál viszont megfordítva áll a dolog. Az 587. magántanuló közül I. oszt. volt 53, II. oszt. 56, VII. osztályos azonban 113, VIII. oszt. pedig 144; amely körülmény nyilvánvalólag mutatja, hogy az életviszonyok kényszere utalja nagyobbrészt vissza a középiskolába azokat, akik fiatal korban mint nem odavalók azt elhagyni kényszerültek. Emellett szól az a körülmény is, hogy az 587 tanuló közül csak 63 lépett át más tipusu (leginkább kereskedelmi, polgári iskolából és tanítóképzőkből) iskolából, felvételi vizsgálat alapján s ez a szám is csak a gimnáziumi magántanulókból telik ki.

Közelebbről kell még megvilágítanunk a magántanulók statisztikáját az eredmény szempontjából, mert a fentebbi táblázatban közölt kimutatás a valóságnál sokkalta kedvezőbb képet nyujt azáltal, hogy az alsóbb osztályú tanulók, kik közül igen sok kényelemből választja a magántanulást, csökkentették az összegezésben a bukottak %-át. A magántanulók készületlenségét és felületességét a VII. és VIII. osztályú tanulókról készített kimutatás bizonyítja igazán. 75 gimnáziumi VII. osztályos magántanuló közül csak 28 felelt meg, míg 47 megbukott. Itt még a leánygimnáziumoknál sem jobb a percent. A tanári karok ebben az osztályban még iparkodnak visszatartani az érettségi felé törtetők seregét s ennek az üdvös irányzatnak meg is van a látszatja, mert a VIII. osztályban valamivel máris jobb az eredmény: 118 gimnáziumi VII. osztályos tanuló közül 74 felelt meg s csak 44 bukott meg. A végösszeg pedig úgy alakul a gimnáziumokban és reáliskolákban együttesen, hogy a VII. osztályuaknak csak 47%-a, a VIII. osztályuaknak azonban már 62%-a állotta ki sikerrel a vizsgálatot. Igaz, hogy még így is 38%-a a jelentkezetteknek nem volt érettségi vizsgálatra bocsátható, ami a nyilvános tanulók VIII. osztályú végeredményének mértékével mérve, egyenesen megdöbbentő lenne, mégis annyi megnyugtatót találunk ebben az adatban, hogy az érettségi nivója, ami mégis csak a legfontosabb, megóvható.

Az egyes intézetek népességének a kerületek lakosságához való viszonyának megvilágítására záradékul ideiktatom még a lakosság számát feltüntető adatokat, melyekből még jobban kiviláglik, hogy némelyik kerületben fölös számmal van középiskola, míg másikban éppen nincs elegendő. Az I. ker. lakóinak száma 71.501 van 2 középiskolája; a II. ker. 41.429, három közép-

iskolával; a III. ker.-ben lakik 49.412 lélek és van egy középiskolája: a IV. ker.-ben 25.268 lakóra jut négy középiskola; az V. ker.-ben. 63.700 lakónak van kettő; a VI. ker.-ben 156.284 lakóra jut három; a VII. ker.-ben 181.863-ra van 3.; a VIII. ker.-ben 151. 845 lakóra jut 3; a IX. ker.-ben 88.035-re jut 1 és a X. ker.-ben 51.034-re jut kettő.

Erdekes lenne még a magántanulók megoszlását a fentebbi szempontok szerint az ország valamennyi tankerületéből ismerni, de erről ez idő szerint nem áll rendelkezésemre elegendő anyag, pedig az előkészítő intézetek »eredményes« működése csak így lenne kimutatható s az egész kép is csak így lenne befejezett.

Budapest. *Krompaszky (Kardos) Miksa.*

A NYUGDÍJJAVASLAT A PÉNZÜGYI BIZOTTSÁGBAN.

A képviselőház pénzügyi bizottsága november 26-án és 27-én *Lukács* László miniszterelnök és *Teleszky* János pénzügyminiszter részvételével, idősb *Erdély* Sándor elnöklete alatt ülést tartott, melyen *Jakabffy* Imre belügyi, *Bartóky* József földmivelésügyi, *Karátson* Lajos honvédelmi és *Madarassy* Gábor pénzügyi államtitkárok, valamint *Kerntler* osztálytanácsos is résztvettek. A bennünket érdeklő részt a félhivatalos M. N. nyomán a következőkben ismertetjük.

Sándor János előadó részletesen ismertette a nyugdíjjavaslatot. Felsorolta annak előzményeit, az 1885. évi XI. t.-c. által nyujtott ellátásnak a változott igények, általános drágaság mellett a nyugdíjazottak megélhetési viszonyaival szemben való aránytalanságát, az alkalmazottaknak kongresszusaiból, egyesületeiből felterjesztett kéréseit, melyeket a kormány méltányolván, mint a tisztviselők érdekében tett intézkedéseinek kiegészítő láncszemét, felkarolta ezt az ügyet is és — miután a gyakorlat az adminisztrativ intézkedések megváltoztatását is szükségesnek mutatta — szerves egészet képező új törvényjavaslatot terjesztett elő. Kiemelte, hogy a javaslat külső szerkezete is mutatja, hogy a pénzügyminiszter, ki a tisztviselői pályát maga is végigjárta, annak küzdelmeit, nehézségeit s ebből folyó igényeit közvetlen tapasztalásból ismeri, általa *mindig megbecsült munkatársai iránti legnagyobb jóakarat által vezéreltetve*, nagy, gondos munkát fordított erre. A szöveg határozott, világos és ha itt-ott túl részletes, ez is csak a jogok biztosítása végett van, hogy mindenki biztosan tudhassa, mire számíthat. Az indokolás bőséges, érthető és meggyőző. A belső tartalom *az egész vonalon haladás, javulás a jelenlegi állapottal szemben.* Részletesen ismertette annak kedvezményeit.

A javaslat hatálya közvetlenül 114.038 tisztviselőre, altisztre és özvegyre terjed ki, közvetve közel 300.000 családtagot érint.

Nem csoda, ha a javaslat iránt széles körben nagy érdeklődés van. A tisztviselő egész képességét, tudását, erejét áldozza a közszolgálatnak, de vagyont nem gyüjthet. Érthető és nem vehető rossz

néven, ha küzd azért, hogy létfenntartásán kívül munkaképtelenség esetére saját, elhalálozás esetére családja ellátását biztosítsa. Egyenként is ismertette a javaslat kedvezményeinek bővítése. kiterjesztése érdekében a főiskolát nem végzettek, középiskolai tanárok, polgári iskolai és más tanítók, erdészek, bányászok, gazdászok, posta, távirda, távbeszélő tisztviselők, női tisztviselők, régi nyugdíjasok, valamint a díjnokok részéről megnyilvánult, özvegyeknek a férj kétharmad nyugdíjában részesítése és nyugdíjjárulékok leszállítása iránti kéréseket.

Előadta, hogy a költségtöbblet már az első évben 2.800.000 korona, végeredményben 12,000.000 korona. A nyugdíjszükséglet a honvédségével együtt 1913-ban 36 millió, *meg fogja tehát haladni az 50 millió koronát*, sőt ennél is többre megy majd a közigazgatási és községi reformmal.

Ismertette *a nyugdíjjárulékot*, utalt annak terhes voltára, de egyúttal fölemlítette, hogy a pénzügyminiszter már nyilatkozott oly irányban, hogy azt mérsékelni és egészben az alkalmazottak nyugdíjigényeinek segélyezésére átengedni hajlandó.

Végül utalt arra, hogy az alkalmazottak testületei és egyesületei milyen széleskörű mozgalmat indítottak a javaslat nyilvánosságra jutása óta, szóbeli és irásbeli kérvényekkel, előterjesztésekkel fordulván a kormányhoz, sőt — ami eddig szokatlan volt és rendszer sem lehet — a pénzügyi bizottság tagjaihoz. Az alkalmazottak iránti rokonszenvet, ügyük iránti meleg érdeklődést mutatja, hogy mindezek újból is megfontolás tárgyává tétetnek és az utolsó percben is figyelembe vétetik, ami tehető. Megállapítja, hogy az alkalmazottak ezen mozgalmainak vezetői, midőn egyfelől teljes hévvel szállanak sikra az általuk képviseltek érdekében, másfelől maguk is egyhangulag elismerik a kormánynak a javaslat előterjesztésében nyilvánuló jóakaratát, örömmel fogadják annak humánus intézkedéseit és maguk kérik, a parlamenti helyzetre való tekintet nélkül, jelen alakjában is mielőbbi tárgyalását.

Berzeviczy Albert: Örömmel üdvözölte a javaslat előterjesztését és azt a részletes tárgyalás alapjául elfogadja. A javaslat nagy előnyöket nyujt a tisztviselőknek és családjaiknak s az ellene elhangzott panaszok *igazságtalanok és túlzottak*. Vannak azonban az érdekeltek részéről felmerült olyan kérések is, melyek nézete szerint figyelmet érdemelnek. Ilyen elsősorban *a tanárok kivánsága*. A teljes nyugdíj alapjául szolgáló szolgálati időnek harminc évben való meghagyása nézete szerint azért lenne méltányos, mert ha a javaslat szerint ez 35 évben lenne megállapítva, az esetben a tanárok helyzete a mihoz képest rosszabbodna, A 30 éves szolgálati idő jogosultsága Mária Terézia óta el volt ismerve és sajnos, hogy most, midőn minden többi kategória csak előnyökben részesül, a tanárokat ily hátránnyal sujtják. A tornatanárok kivánsága különösen méltányos, mert ők az eddigi harminc éves szolgálat helyett negyven évre utaltatnak, itt tehát valami méltányos kiegyenlítés elkerülhetetlennek látszik. Ugyanez áll a tanítóképezdei tanároknak ama részére, kik nem főiskolai képesség alapján szolgálnak s kik ugyanazon intézeteknél

szolgáló kollégáikkal szemben kerülnek sérelmes helyzetbe. A polgári iskolai tanárok két kérése, hogy az ő szolgálati idejük is 35 évre szállíttassék le és hogy kivétessenek a külön nyugdíjintézetből, szintén figyelmet érdemel.

Nagy Ferenc: E nagyfontosságú javaslat beterjesztéséért köszönetet mondott a kormánynak. Csatlakozik Berzeviczy észrevételeihez a tanárok kívánságait illetőleg. Tény az, hogy főleg a főiskolát végzett tanárokra a javaslat visszaesést jelent, ennélfogva érthető, ha a tanárság ez ellen állást foglal s kéri a szolgálati idő tekintetében a mai állapot fenntartását. A főiskolai, egyetemi és műegyetemi tanároknál ez még indokoltabb, mert ezeknek helyzete annyiban különleges, hogy ők nem kezdik a főiskolai tanári szolgálatukat fiatalon, de sokszor oly pályáról — ügyvéd, mérnök, orvos — vétetnek át, ahol nyugdíjjogosultság nincs, s így a 35 év mellett a teljes nyugdíjjogosultságot el nem érhetik.

Münnich Kálmán: Jogosnak tartja, hogy a tanítóképezdei tanárok és polgári iskolai tanítókra terjesztessék ki a törvényjavaslat 11. §-a, valamint a selmeczi bányászati és kohászati főiskolán végzett azon bányamérnökökre, kik ezen főiskolát három év alatt végezték.

Heltai Ferenc: Utalt arra, hogy a javaslat a tisztviselők nyugdíjellátásának nagyfontosságú és szociális jelentőségü kérdését igen nagy lépéssel viszi előre. Felhozta, hogy az alkalmazottaknak 14—15%-ot, a családtagok ellátását véve figyelembe, legalább 17—18 %-ot kellene fizetniök, ha az állam egyszerüen biztosító volna, az alkalmazottak pedig a biztosítottak lennének. A tisztviselők érdekében lévőnek tartaná, ha a lakbér teljes összegében lenne beszámítva a nyugdíjba, mely esetben a tisztviselők szivesen fizetnének nyugdíjjárulékot a lakbér után is. Kivánatosnak látná, ha a tisztviselők valamennyi kategóriájára kimondatnék, hogy az a tisztviselő, aki már teljes nyugdíj élvezésére jogosító időt szolgált, *nyugdíjba köteles menni*, kivéve, ha az a hatóság, mely őt kinevezte, továbbszolgálásra szólítja fel.

Hegedüs Loránt: Csatlakozik az előtte szólók elismeréséhez és megjegyzéseihez és a következő indítványokat terjeszti elő: A polgári iskolai tanárok és tanárnők vétessenek ki a tanítói nyugdíjalapból és vétessenek be az állami nyugdíjba; az özvegyek férjük elhunyta után 3 hónapig a férj összes illetményeit megkapják; a tervezett nyugdíjjárulék tisztviselőknél $1^1/_2$%-ra, altiszteknél 1%-ra szállíttassék le. Kérdést intéz a miniszterhez, nem lehetne-e a már szolgáló tanárokra nézve valamely kompromisszumot mégállapítani?

Kenedi Géza: A javaslatot általánosságban örömmel fogadja el, azonban a középiskolai tanárok 30 éves szolgálata tekintetében Berzeviczy álláspontját támogatja, figyelemmel arra is, hogy Ausztriában szintén annyi a nyugdíjképességi idő. Figyelmezteti a bizottságot arra is, hogy bár a tanárok közül most is sokan túl szolgálnak a 30 éven, ezt még nem lehet a 35 éves szolgálat mellett érvül felhozni, mivel a szűk fizetés mellett a tanár rendesen családjára való tekintetből kénytelen tovább szolgálni. Ha netán a pénzügyminiszter

még sem volna képes a javaslatot elfogadni, kénytelenségből más méltányossági intézkedéseket is ajánl.

Tallián Béla báró: A javaslatot általánosságban örömmel elfogadja. Elismeri a miniszter nehéz helyzetét a megváltozott körülmények között, midőn az igények óriási módon való megnövekedésével is számot kell vetni.

Vadász Lipót foglalkozott azokkal a pénzügyi, szociális és disciplináris szempontokkal, melyek a nyugdíj kérdését irányítják. Támogatja azokat a kívánalmakat, melyeket Berzeviczy Albert a tanügyi pályán foglalkozók nyugdíja és szolgálati ideje tekintetében kifejtett és felvilágosítást kér a pénzügyminisztertől, mily pénzügyi kihatása lenne az ez irányban kívánt és általa is ajánlott kedvezmények megadásának?

Solymossy Ödön báró: A legnagyobb elismeréssel fogadja a javaslatot, melyet általánosságban elfogad. Nem mulaszthatja el azonban, hogy a középiskolai és tanítóképzői tanárok azon kérését, hogy a 30 éves szolgálati idő részükre meghagyassék, ne ajánlja a miniszter figyelmébe. Csatlakozik a már kifejezésre jutott azon véleményhez, hogy ha ez a kérés így a maga egészében nem lenne teljesíthető, hogy az esetben nem lenne-e lehetséges ezen kedvezményt a már bizonyos évek óta szolgáló tanárokra kiterjeszteni?

Papp Géza: és *K. Jónás* Ödön felszólalása után

Teleszky János pénzügyminiszter: Kijelentette, hogy a felmerült észrevételekre azokat tárgyak szerint csoportosítva kíván válaszolni.

A *tanári kérdés* a kelleténél nagyobb port vert fel, főleg azért, mert nem lett helyesen beállítva. A javaslatot ide vonatkozó részében főleg két szempontból tárgyalják: az egyik a szerzett jogok sérelme, a másik az az állítás, hogy a tanári pálya oly terhes, melyen 30 évnél tovább nem lehet szolgálni. *A szerzett jogokat a javaslat nem érinti*, nemcsak azért, mert szabadválasztást enged a tanárnak arra, hogy a javaslat alá tartozzék vagy sem, hanem mert az egész vonalon a 35 évi szolgálat mellett is a lakbérnyugdíjjal együtt nagyobb nyugdíjuk lesz, mint a jelenlegi állapot szerint. Szó csak arról van, hogy a javaslat kisebb előnyöket nyujt a tanári karnak, mint más tisztviselőknek, kisebbet pedig azért, mert eddig szemben a többi tisztviselőkkel, nagyobb előnyökben részesültek. A javaslat szerint minden tanár — bármely elképzelhető esetet véve a számítás alapjául — *nyerni fog a javaslattal*, mert a legkisebb fizetési többlet 280 korona, a legnagyobb 780. Így tehát kétségtelen, hogy előny származik a javaslatból reájuk nézve is, igaz, hogy kisebb előny, mint másokra, de ily kisebb előnyök fennforgása is kizárja a szerzett jogok sérelmére vonatkozó panasz jogosultságát.

Megállapítható továbbá, hogy a tanári pálya nem oly fárasztó, hogy 30 éven túl ne lennének képesek eredménnyel szolgálni. Ezt mutatja az is, hogy 1890—1910-ig terjedő 20 év alatt 314 tanár ment nyugdíjba és ebből 135, vagyis 44% 30 éven felüli szolgálati idővel. Összehasonlítva a postaalkalmazottakkal, kitűnik, hogy 10—20 évi szolgálattal a tanároknak 16%-a, a postásoknak 36%-a, 20—30

évi szolgálattal a tanároknak 40%-a, a postásoknak 31%-a és 30 évnél hosszabb szolgálattal a tanároknak 44%-a, a postásoknak 33%-a megy nyugdíjba.

E számadatok mellett önként felmerül a kérdés, hogy igazságos lenne-e a kívánalom teljesítése? A kormányt e kérdésnél nem annyira a pénzügyi szempontok, mint *igazságérzete* vezérelte, amennyiben figyelembe kell venni, hogy a tanárok helyzete az utóbbi években lényegesen javult és ekviparáltatott a többi tisztviselőkével.

Ezek a szempontok vezetik, midőn a 35 évi szolgálati idő elfogadására kéri a bizottságot, mely kérését *diszciplináris szempontok* is igen erősen támogatják. Mindent meg kell hogy adjon a kormány és a törvényhozás, amit megadhat és ami jogos és méltányos, de ezen a határon túl semmi oldalról jövő presszionak nem engedhet.

Egy módosításhoz azonban a maga részéről is hozzájárul s ez az, hogy a tanár szabad választási jogának meghagyása mellett — hogy t. i. a régi törvény alapján kíván-e tovább szolgálni — *a családtagok ellátása bármely esetben is okvetlenül az új törvény alapján fog történni.* A részletes tárgyalás során ily irányú konkrét módosítás kezdeményezéséről fog gondoskodni.

A *tornatanítók és a tanítóképzőintézeti tanárok* kérésének teljesítéséhez annyiban hozzájárul, hogy a javaslat olyan rendelkezéssé egészíttessék ki, mely szerint mindazok a tanárok, akik ma 30 évet szolgálnak, a 11. §. hatálya alá essenek. Ennél tovább azonban nem mehet.

Hozzájárul továbbá ahhoz, hogy az állami polgári iskolai és az állami gyógypedagógiai intézeti tanítók a javaslat hatálya alá vétessenek, de a jelenlegi 40 évi köteles szolgálati idővel. Még ebben az esetben is ezek az alkalmazottak nyerik a legtöbbet s ezért a szolgálati időnek 35 évre való leszállítása nem lenne indokolt.

A *negyven évi szolgálati időnek harmincöt évre való mérséklése* tekintetében arra hívja fel a bizottság figyelmét, hogy e kérdést nagy óvatossággal kell tárgyalni és minden olyan törekvést, mely a munka csökkentésére irányul, vissza kell utasítani. Utal arra, hogy a gazdag német társadalom csakis a negyvenéves szolgálati időt ismeri és ekkor is a maximális nyugdíj a fizetésnek csak 75%-a. Bár a német példát helyesnek tartja, a szolgálati időnek részben való leszállítását Ausztriára és a közös hadsereg havidíjasaira való tekintettel vette fel a javaslatba.

A javaslat elvi alapon áll: 35 éves szolgálati időt állapít meg azoknál, akik főiskolai tanulmányaik folytán öt évvel később juthatnak csak állami szolgálatba. Ez intézkedés által a javaslat nem hogy bifurkálást idézne elő, de egyenlőséget teremt. A szolgálati idő leszállítása a fegyver alatt szolgáló alkalmazottaknál azon elvi álláspontra vezethető vissza, hogy ezek szolgálata súlyosabb és kockázatosabb. De éppen, mert elvi alapon áll a javaslat, annak megbolygatása igen nehéz és ha egyes kategóriákra kiterjesztenők, alig lehetne határt találni.

A már nyugdíjazott tiszviselőkre pénzügyi szempontból nem lehetett a törvény kedvezményeit kiterjeszteni. Ha az államháztartás

helyzete megengedte volna, megtette volna, azonban a jelen pénzügyi helyzetben 3·5 millió további többletnek engedélyezése a termelő osztályok újabbi megterhelését jelentené.

Felhozták a tárgyalás során a szabad foglalkozású pályákról meghívott egyetemi és műegyetemi tanároknál a korábbi munkásságuknak figyelembevételét. Hajlandó e kívánalmat honorálni abban a formában, hogy a kultuszminiszter a kinevezéskor biztosíthassa a főiskolai képzettség megszerzésétől kezdve töltött időnek — maximum 15 évnek — beszámítását. Hasonló kedvezményben való részesítés elől nem zárkózik el az ügyvédi vagy közjegyzői pályáról kinevezett birák és ügyészekre nézve.

A nyugdíjjárulék mérvének a leszállításához hozzájárul, bár megjegyzi, hogy a leszállításnak tárgyi alapja nincs és hogy a járulék mérve Ausztriában 4·3 a tisztviselőnél, 1·6 a szolgánál. Tekintettel azonban arra, hogy a nyugdíjjárulékot tiszviselői jóléti intézményekre szándékozik fordítani, nem zárkózik el az elől, hogy az alkalmazottak erre a célra kevesebbet adózzanak és hogy a járulék tisztviselőknél 1·5, szolgáknál 1% -ra szállíttassék le. *A szolgálati díj leszállításához azonban már azért sem járulhat hozzá, mert ennek a nyugdíjjal semmi összefüggése sincs.*

A *kényszernyugdíjazásnak* az egész vonalon való kimondását célszerünek tartja. A javaslat azonban kimondja, hogy a nyugdíjjárulékot a köteles szolgálati idő betöltése után is ki kell fizetni és így ez részben azzal az eredménnyel fog járni, hogy azok, akik kiszolgáltak, nyugalombahelyezésüket kérni fogják. Ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy a 11. §. alá nem eső alkalmazottak a 30. évtől a 40. szolgálati évig nem fognak nyugdijjárulékot fizetni.

A Hegedüs Loránt által felvetett kérdésből kifolyólag hozzájárul ahhoz, hogy *az özvegyek férjük halála után 3 hónapig a férj fizetésének megfelelő ellátást kapjanak.*

Az egyetemi és műegyetemi asszisztensek és adjunktusokra vonatkozó megnyugtató kijelentése után a bizottság *egyhangú lelkesedéssel fogadta el a javaslatot* a részletes tárgyalás alapjául.

November 27-én *Sándor* János előadása mellett a nyugdíjjavaslat részletes tárgyalása következett.

A jávaslat 2. §-ánál az előadó indítványára és a pénzügyminiszter hozzájárulásával felvétetett az a határozmány, hogy az állami felső népiskoláknál és polgári iskoláknál, valamint az állami gyógypedagógiai intézeteknél alkalmazott tanítószemélyzetnek tagjai a javaslat hatálya alá fognak esni.

A 11. §-nál *Tallián* Béla báró a bányászati és erdészeti akadémiát három év alatt végzett tisztviselőknek e szakasz alá vonását kérte.

Pap Géza: A gazdasági akadémiát végzett tisztviselőkre is kérte, hogy e szakasz alá vonassanak.

Az *előadó* javaslatára a miniszter hozzájárulásával a bizottság a 11. §-hoz a következő módosításokat fogadta el:

A 2. bekezdés határozmányai kiterjesztettek azokra a tisztviselőkre, akiknek a selmeczbányai bányászati és erdészeti akadémián szerzett képzettsége van, valamint azokra, akik gazdasági akadémiát végeztek és legalább egy évig gazdasági gyakorlatot folytattak;

a 4. bekezdésnél felvétettek mindazok a tanárok és tanítók, akik eddig az 1885 : IX. t-cz. 23. §-a alá tartoztak, továbbá a határrendőrségi detektivfelügyelő és polgári biztosok.

A 30. §-nál az *előadó* javaslatára a pénzügyminiszter hozzájárulásával a bizottság elfogadta a nyugdíj-járulék mértékének olyan leszállítását, hogy a tisztviselők $1^1/_2$, az altisztek és szolgák $1^0/_0$-ot fognak fizetni, valamint azt, hogy a 11. §. alá nem eső alkalmazottak a 36-tól 40-ik szolgálati évig nyugdíj-járulékot nem fizetnek. Elfogadta továbbá a bizottság azt a kiegészítést, hogy a nyugdíj-járulék a jövedelemadó alapjából levonandó és hogy a nyugdíj-járulék címén befolyó bevétel az alkalmazottak jóléti intézményeire lesz fordítva.

A 31. §-nál elfogadta a bizottság azt a módosítást, hogy a tudomány- és műegyetemi nyilvános rendes tanár csak 70 éves korában helyezhető hivatalból nyugalomba.

A 73. §-nál az általános vita során *Hegedüs* Lóránt által felvetett kérés folytán az *előadó* javaslatára és a miniszter hozzájárulásával a bizottság a szakaszt kiegészítette egy olyan rendelkezéssel, melynek értelmében a tényleges szolgálatban elhalt alkalmazottnak hátrahagyottai az első három hónapra az alkalmazott által élvezett *fizetésnek* megfelelő ellátásra tarthatnak igényt.

A 83. §-nál azt a kiegészítést fogadta el a bizottság, hogy amennyiben annak a tisztviselőnek, aki főiskolai tanulmányait csak a szolgálatbalépés után fejezte be, az ettől az időponttól kezdve töltött időnek kedvezőbb számítása és a tanulmányok befejezéséig töltött időnek teljes figyelmen kívül hagyása mellett nagyobb nyugdíjra lenne igénye, mint összes szolgálati idejének egyszerüen való számítása mellett, az illetőnek erre a magasabb nyugdíjra lesz igénye.

A 88. §-nál a pénzügyminiszter hozzájárulásával a bizottság elfogadta azt a módosítást, hogy a tanárok és tanítók özvegyeinek és árváinak ellátása tekintetében minden esetben, — tehát még akkor is a javaslat határozmányait kell alkalmazni — ha magára a tanár vagy tanítóra nézve a javaslat határozmányait nem is lehet alkalmazni.

A 125. §. után 126. új §-ként felvétettek azok az adminisztrativ intézkedések, amelyek szükségessé váltak az állami felső nép- és polgári iskolák, valamint az állami gyógypedagógiai intézetek tanítószemélyzetének átvétele folytán.

Új 127. §. gyanánt elfogadta a bizottság az *előadó* javaslatára, a miniszter hozzájárulásával, annak kimondását, hogy tudományegyetemi vagy műegyetemi nyilvános rendes vagy rendkívüli tanárrá, illetőleg bíróvá vagy királyi ügyésszé nem olyan állásból kinevezettek részére, amely álláson töltött idő a javaslat értelmében beszámítható, az illető miniszter a kinevezésekor biztosíthatja a szabad foglalkozásban töltött időnek — legfeljebb azonban tizenöt évnek — beszámítását.

A hátralevő §§. ellen észrevétel nem merülvén fel — a bizottság a javaslatot *részleteiben is elfogadta* és ismételten meleg ovációkban részesítette Teleszky János pénzügyminisztert annak beterjesztéséért, valamint azért a jóindulatért, hogy az érdekeltek köréből felmerült méltányos kívánalmaknak a bizottsági tárgyalás során helyt adott és *Sándor* János előadót a beható ismertetés és előadásért.

Az ülés befejezése után a bizottság tagjai élénk elismeréssel adóztak a jelenlévő *Kerntler* Kálmán pénzügyminiszteri osztálytanácsosnak nagy munkásságáért, amelyet ezen világos szerkezetű és szövegű javaslat szerkesztésénél kifejtett.

* * *

A fentebb közölt tudósításból láthatjuk, hogy a végrahajtóbizottságnak vállalkozását, igyekezetét és fáradozását, mellyel a nyugdíjtörvény sérelmes intézkedéseinek a megszüntetésére törekedett — nem koszorúzta siker.

Mellettünk foglalt ugyan állást a közoktatásügyi minisztérium, megnyertük ugyan ügyünknek a pénzügyi-bizottság legnevesebb tagjait, sőt jóformán kivétel nélkül minden tagját; de ők sem tudtak a régi jogok épségben tartására irányuló törekvésüknek érvényt szerezni.

Egyetlen tényezőnek, a pénzügyminiszternek az akaratán tört meg a vállalkozás.

Akik a legpesszimisztikusabban tekintettek a dolgok fejleményei elé, azok sem gondoltak akkora eredménytelenségre, minőt most a valóság mutat.

Az egyetlen — nagyfontosságú és előnyös — változtatás az eredeti törvénytervezeten az, hogy az özvegyek és az árvák akkor is az új törvény szerint kiszabott kedvezőbb ellátásban részesülnek, ha a tanár ragaszkodik szerzett jogához a 30 évi szolgálathoz s így reá nem ezen törvény határozmányai érvényesek. Talán nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy ezt az eredményt sem annyira a mi utánjárásunk szülte, hanem inkább az a körülmény, hogy az özvegyek és árvák megrövidítésének törvénybe iktatása mégis annyira inhumánus eljárás lett volna, hogy minden kultúrember jogos megbotránkozását vonta volna maga után. Ezt a törvénykészítő maga is észrevette s így jött létre a változtatás.

Ellenben bentmaradt a törvényben a 35 évi szolgálat nemcsak az ezután kinevezendő tanárokra, hanem azokra nézve is, akik a 30 évi szolgálatra már jogot szereztek s ezeknél *nemcsak a törvény meghozatala utáni időre, hanem a múltra nézve is.*

A tanárság további állásfoglalására, esetleg még ezután teendő lépéseire nézve a f. hó 8-ára összehivott *III. Középiskolai Tanári Kongresszus* fog határozni.

Mi e sorainkkal nem óhajtunk eléje vágni az eseményeknek; mégcsak hangulatkeltésre sem gondolunk. Nem tehetjük azonban, hogy néhány megjegyzést ne fűzzünk azokhoz a kijelentésekhez, melyeket a tárgyalások folyamán a pénzügyminiszter úr a tanárság ügyében tett.

A miniszter úr úgy tartja, hogy a tanári kérdés kelleténél nagyobb port vert fel, főleg azért, mert nem állíttatott be helyesen. Itt azután hallgatással mellőzi azokat a *tárgyi szempontokat*, melyek a 30 éves szolgálat mellett szólanak, amelyeket mi is felhoztunk; nem cáfolja — amint ilyen nagyfontosságú iskolaügyi reformnál tennie kellene — azokat a *nagyon neves* kultúrpolitikusokat, akik úgy nálunk, mint a külföldön a 30 évi szolgálat mellett döntöttek. Kizárólag a tanárság ügyének tünteti fel a kérdést. Két pontra terjeszkedik ki csak: arra, hogy nincs jogsérelem és hogy az iskolai munka nem oly fárasztó, hogy a tanárok 30 éven túl ne lennének képesek eredménnyel szolgálni. Hogy nincs jogsérelem, avval igazolja, hogy az új törvény minden vonatkozásban többet nyujt a nyugdíjasnak, mint a régi. Ezt a megokolást mi helyesnek el nem fogadhatjuk. A több nyugdíjat azért kapják a tanárok is, meg mások is, mert a megélhetési viszonyok nehezebbekké lettek nem pedig, hogy régi jogot adjanak érte cserébe. Egyetlen szolgálati ágban sem kivánnak a magasabb nyugdíjért külön ellenszolgáltatást, csak a tanároktól. A többieknek a nagyobb nyugdíj mellett még le is szállítják a szolgálati idejüket, csak a tanárokét emelik fel; itt tehát legalább az átszámítás kérdésében nézetünk szerint a jogsérelemnek minden ismertető jele megtalálható.

Nem helytálló a megokolásnak az a része sem, hogy a tanári pálya előmeneteli viszonyok tekintetében egyenlővé tétetett más főiskolai végzettséghez kötött pályákkal s így a szolgálati időt is méltányos egyenlővé tenni. Ha a tanári pályát összehasonlítjuk pl. a bíróival, azonnal kitünik ezen állításnak a tarthatatlansága. Egész számokban kifejezve a IX. f. o.-ban van a bíráknak 10, a tanároknak 43%-a; a VIII-ban a bíráknak 37, a tanároknak 27%-a; a VII-ben a bíráknak 32, a tanároknak 26%-a; a VI-ban a bíráknak 16, a tanároknak nem egész 3%-a; az V-ben a bíráknak 4·28, a tanároknak 0·24%-a. Ezeken felül a bíró előtt nyitva áll még a IV.—II. f. o. is, ahová a tanárok közül senki sem juthat el. A VII. f. o.-on felül a bíráknak 21, a tanároknak 3%-a juthat. Nyilvánvaló tehát, hogy itt a pályák egyenlő értékelésétől még nagyon messze vagyunk s így ezt a szolgálati idő egyenlősítése mellett argumentumnak felhozni csak teljesen tájékozatlan társaságban lehet.

Megjegyzést kell tennünk a tanárok túlszolgálását bizonyító statisztikára is, amelyet pedig a miniszter úr egyedüli bizonyíték gyanánt hozott fel amellett, hogy a tanárok megbírják a 35 évet. Nincs módunkban magának a statisztikának a helyességét ellenőrizni, így tehát azt hitelesnek kell elfogadnunk. De egyoldalúságot látunk abban, hogy éppen az utóbbi 20 évről valók az adatok, vagyis abból az időből, amikor a fizetésrendezési kilátások igen sok tanárt a várható nagyobb javadalom reményében túlszolgálásra csábítottak. Különben is ennek a statisztikának csakis azokra lett volna szabad vonatkozni, akik 35 évet szolgáltak,

nempedig azokra is, akik mondjuk 30 évet és egy hónapot szolgáltak s most mégis a túlszolgálók %-át emelik, anélkül, hogy velük a 35 évi szolgálat könnyűségét jogosan igazolni lehetne.

A miniszter úr kijelentette azt is, hogy nem annyira pénzügyi okok, mint inkább *igazságérzete* miatt ragaszkodik a tanárok 35 évi szolgálatához. Kérdezzük, hát kinek volt kára abból, hogy a tanárok eddig 30 évet szolgáltak s kinek lesz haszna abból, hogy ezentúl 35 évet szolgálnak? Kikkel szemben kellett itt igazságot tenni s ezen igazságért a középiskolát és annak munkásait megnyomorítani? Csak nem egyes rövidlátó tisztviselők felfogását honorálta a miniszter úr, akik irígyelték a tanárok 30 évi szolgálatát, holott örülniök kellett volna, hogy van ilyen is, ami jövőben, hasonlóra irányuló jogos törekvésüknél támpontul szolgálhatott volna, mert igenis mi a 30 évi szolgálatot igen sok más tisztviselőre nézve is elégnek tartjuk.

Hogy a tanárok iránt a törvény szerkesztőjében nem a legnagyobb jóindulat nyílvánult, a következő tény is bizonyítja. A törvény kimondja, hogy azon tisztviselőknél, akik ezentúl 35 évig szolgálnak, nemcsak a törvény meghozatala után számít 7 hónap 8-at, hanem a megelőző időben is. Ellenben a tanárokra nézve ugyanezen törvény nemcsak a törvény életbelépése utáni időt számítja a 35 év aránya szerint, hanem a megelőzőt is. Tehát amíg a többi tisztviselőnél — akik pedig nyertek szolgálati időben — a multra nézve is az előnyösebb számítást látja a törvény igazságosnak; a tanárokra nézve, akik ezentúl tovább fognak szolgálni, mint ezelőtt, a kedvezőtlenebb beszámítást a multra, a törvény meghozatala és az u. n. aequiparálás keresztülvitele előtti időre is kiterjeszti. Itt valóban van helye az igazságérzet megszólalásának.

A külföldi államok közül a miniszter úr csak Németországot tekinti a 40 évi szolgálattal. Nem látja meg azokat az országokat, még Ausztriát sem, ahol 30 évet vagy még kevesebbet szolgál a tanár. Sőt nem veszi észre Horvátországot sem. Hát abban micsoda igazság lesz, ha a mi állami költségvetésünkkel kisegített Horvátország tanárai 30 évet szolgálnak, míg a magyar tanár 35 évre lesz kötelezve? Még kultúrális prémiumot is adunk a társországnak? Németországban is csak a 40 évet látja, ellenben a magasabb javadalmat, a kis népességű osztályokat, a szolgálati idő növekedésével az óraszám csökkenését, a fejlettebb kultúrviszonyokat és az élet nagyobb kényelmét már nem veszi észre, valamint azt sem, hogy már ott is elégedetlenkednek a 40 évvel s úgy lehet a közel jövőben már gondoskodnak a leszállításáról. Szüntesse meg a kormányzat a mi zsúfolt osztályainkat, tegye könnyebbé ezáltal a tanítást és a fegyelmezést; hajtsa végre az aequiparálást az igazságnak megfelelőleg; teremtsen kedvezőbb megélhetési viszonyokat, azonnal könnyebben és több jogosultsággal lehet beszélni a 35 évi szolgálatról.

Az ország egyik nagytekintélyű vezető egyénisége, akinél a pénzügyi bizottság tárgyalásai előtt kérelmeztünk ügyünkben, azt mondta, hogy olyan lesz a tanári kérdés megoldása, hogy ne maradjon keserűség a lelkekben. Nohát mi most nyiltan és őszintén megmondjuk, hogy ez a megoldás nem alkalmas arra és talán leginkább azért, mert a tanárság magával szemben elfogultságot érez benne és mert fáj látnia, hogy egyoldalú pénzügyi és adminisztrativ szempontokból döntenek oly kérdésben, mely mélyen, de mélyen belevág az oktatásügy életébe. Még van egy utolsó fórum, a törvényhozás maga; bíznunk kell a legvégső pillanatig, hogy a magyar törvényhozás, ha a tanárokat nem nézi is, de nézni fogja az oktatásügyet és nem fogja megtenni ezt a kulturális visszalépést!

KÖZGYŰLÉSI ELŐADÁSOK.

Jelentés a matematikai reformbizottság kérdéseire beérkezett feleletekről.

A középiskolai matematikai oktatás reformja ügyében kiküldött bizottság a Közlöny 1912. máj. 9-iki számában a reformra vonatkozó 25 kérdéssel fordult a szaktanárokhoz, amelyekre összesen 20 válasz érkezett be. A beküldők névsora itt következik: *Bartal Miksa*, Sopron áll. főreál, *Baumgartner Alajos*, Budapest I. ker. áll főgimn., *Beck Károly*, Balassagyarmat áll. főgimn., *Bertram Bruno*, Nagyvárad premontrei főgimn., *Debreceni Géza*, Nagyszeben áll. főgimn., *Goldziher Károly*, Budapest áll. polgári iskolai tanárképző, *Goóts Vince*, Kassa premontrei főgimn., *Grósz Ferenc*, Körmöcbánya áll. főreál, *Habán Mihály*, Budapest VII. ker. külső áll. főgimn., *Hasenauer Andor*, Esztergom áll. főreál., *Jakucs István*, Debrecen ref. főgimn., *Kopp Lajos és tanártársai (Fekete Antal, Fertig Vilmos, Lázár Szilárd, Polczer Kálmán, Szücs Adolf)* Budapest közs. főreál, *Mattyasóvszky Kassián*, Esztergom bencés főgimn, *Rátz László, Mikola Sándor, Oppel Imre*, Budapest ev. főgimn., *Resofszky Zoltán*, Erzsébetváros áll. főgimn., *Róder Pál*, Szakolca kir. kath. főgimn., *Széky István*, Budapest X. ker. áll. főgimn., *Zwick Vilmos*, Selmecbánya ev. főgimn. A feleletek lényegesebb tartalma a kérdésekkel együtt itt következik:

I. Alsófokú számtani oktatás.

1. *Mennyiben felelnek meg a tantervben felsorolt tárgyi körök az oktatás céljának gyakorlati és elméleti szempontból?*

A beérkezett feleletek a tárgyi köröket a gyermeki lélek fejlődésének, a számfogalom kialakulásának és a gzakorlati szükséglet kielégítésének szempontjaiból általában kivétel nélkül hasznosaknak és megfelelőknek ítélik. Ezzel kapcsolatban azonban a következő fontosabb megjegyzések tétettek. *Baumgartner* úgy találja, hogy a tantervben felsorolt tárgyi körök csak ötletszerű tárgyi példák, melyekben az átgondolás és a kapcsolat hiányzik. A tankönyvek sem igye-

keztek ezen segíteni. Szükség volna teljesen kidolgozott tárgyi körökre, amelyek tárgyi ismereteket, képeket és rajzokat tartalmaznak. *Debreceni* szerint a sokféle tárgyi kör szerinti tanítás ökonómiai és didaktikai szempontból káros. Csak a nélkülözhetetlenek veendők figyelembe. Olyan tárgyi körök, amelyek sem a közéletben, sem a tudományos gyakorlatban nem szerepelnek, feleslegesek. *Bartal, Mikola, Róder, Kopp és szaktársai* nem helyeslik a statisztikai adatoknak túlzott mértékű feldolgozását, mert ez a tanulók figyelmét nem köti le és a számfogalom kialakulásának pszichológiájával is ellenkezik. *Goldziher* a kereskedelmi számításokból törölni akar minden olyan feladatot, amely nem a gyakorlatot szolgálja. Többen *(Bartal, Habán, Hasenauer)* említik, hogy a közönséges törtek tanítását nem lehet jól összekapcsolni célszerű tárgyi körökkel, azért *Habán* úgy igyekszik a közönséges törtek tanítását a tanulókkal elfogadtatni, hogy megmutatja, miként lehet segítségükkel a feladatok megoldását megkönnyíteni. A referálónak az a felfogása, hogy a törtek általános használatát semmiféle tárgyi kör tanításával sem lehet a tanulókba mintegy beleönteni. Csak akkor, ha a tanulók lehetőleg sokfajta mérést végeznek sajátkezüleg, alakulnak ki bennük azok az intuitív képzetek és fogalmak, amelyek a törtek általános használatát természetessé teszik.

2. *Kívánatos-e új tárgyi körök alkalmazása?*

E kérdésre a felelet már részben az előzőben foglaltatik. *Baumgartner* kidolgozott tárgyi köröket kíván. Új tárgyi kört keres *Bartal* a törtek célszerű taníthatására. E célra ajánlja *Habán* a telekkönyv ismertetését és egyszerűbb problémáinak feldolgozását, *Hasenauer* pedig a keverési és finomsági számításokat át akarja tenni az I. vagy a II. osztályba, hogy a törtszámok tanítása és tudatos használata intenzívebbé váljék. *Habán* is azt kívánja, hogy a százalékszámítás tárgyi körei, az arany és ezüst pénzekre vonatkozó számítások a II. osztályba tétessenek át. A referálónak az a véleménye, hogy az ilyen áttétel ellen semmi kifogás sem hozható fel. Csakugyan nincs értelme, hogy a százalékszámítást ne legyen szabad a kamatszámítással bevezetni, amellyel kapcsolva a gyakorlati életben a leggyakrabban előfordul. Hogy itt az idő is előfordul, az nehézséget nem okozhat, sőt az intuitív belátást még növelheti. Új tárgyi körökül szerepelhetnek: út, idő és sebesség, különösen vonatokkal kapcsolatban *(Hasenauer)*, közlekedési feladatok *(Széky)*, egyszerű inga hosszusága és a lengési idő, gummizsinor hossza és a reá akasztott súly, köbtartalom, súly és a fajsúly *(Mikola)*. *Grósz* azt kívánja, hogy a tárgyi körökkel az illető vidék speciális viszonyait vegyük tekintetbe pl. a bányászatot, erdészetet és pénzverést Körmöczbányán és Selmeczbányán. Referáló ezt nagyon egészséges gondolatnak tartja és az a véleménye, hogy iskoláinkban csak akkor fog a tanítás igazán intenzívvé és hathatóssá válni, ha iskoláink minden tárgy tanításában simulnak az illető vidék speciális viszonyaihoz. *Zwick* azt kívánja, hogy számításainkban a tényleges kereskedelmi szokásokat vegyük tekintetbe. Ugyanezt a gondolatot *Goldziher* igen bőven és részletesen kidolgozza. Szerinte nem szabad számításokat csinálni pusztán számtani gyakorlás céljából

és nem szabad folytonosan olyan problémákat vetni fel, amelyeket pusztán a számtan diktál (pl. a fordított feladatok), de amelyek a gyakorlatban nem fordulnak elő. A tanároknak arra kell törekedniök, hogy a kereskedelmi szokásokat, a kereskedő számítási módjait, a váltótörvényeket, az értékpapirokkal való manipulációkat, a tőzsdei szokásokat, a nyilvántartási eljárásokat és rendelkezéseket megfelelő kereskedelmi tankönyvekből elsajátíthassák. Azért kívánja, hogy az iskolában előforduljon az árjegyzék, az egyszerű könyvvitel, az áruszámítást kísérő számlák, fakturák, a pénztári könyvek, váltók ismertetése.

3. *Alkalmaz-e ezen a fokon grafikus és kísérleti módszereket és minő eredménnyel?*

A hozzászólók mindnyájan helyeslik a grafikai módszereket és kultiválják is. Ilyenekül szerepelnek: statisztikai adatok, folyók hosszusága, hegyek magassága, törtek, egyenes és fordított arányosság, hasonlóság, a négyzet oldala és területe, menetrend, százalékszámítás eredményei, kamatszámítás, értékpapir árhullámzása, takarékpénztár forgalma, barometer és hőmérő állása, csapadékmennyiség, nedvesség, nappalok és éjjelek hosszusága, havi villany- és gázfogyasztás. *Bertram* és *Habán* óvnak a túlzásoktól. A kísérleti módszereket a felszólalók szintén helyeslik, de a véghezvitelt nehéznek tartják. *Baumgartner* helyesli, ideális szép hasznos dolognak tartja, de azt hiszi, hogy véghezvitele még a jövő zenéje. *Jakucs* szerint a tanulók nagy száma miatt nem lehet alkalmazni. Kisebb-nagyobb mértékben mégis alkalmazzák több helyen. *Mattyasóvszky* és *Habán* sürgetik a matematikai szertárnak megfelelő mérőeszközökkel való felszerelését.

Referáló újból felhívja a figyelmet a *mérésre*, mint a számfogalom kifejlesztésének legfőbb fogalmára. A mérés az angol iskolákban mint külön tantárgy szerepel a számtan mellett. A nehézségek nem olyan nagyok, amilyeneknek első pillanatra látszanak. Aki egyszer megpróbálta az ilyen tanítást, nem fogja többé elhagyni. A mostani viszonyok mellett osztálytanítással és házi feladatként való elvégzéssel megcsinálhatók a következők: szobák, folyosók, udvarok, utcák felmérése lépésekkel, a lépés átlagos hossza, tárgyak mérése mérővesszővel (zollstockkal), utcák, terek, vasutak, folyók mérése térképekről zollstockkal és kisebbített mérővesszővel, emelő egyensúlyának megállapítása, egyenlőkarú mérleg és rugós mérleg megismerése, ürmérés mércés edényekkel, ingalengések megfigyelése, egyszerű másodpercinga hosszának megállapítása, a kör kerületének mérése, területmérés súlyméréssel, kúp és henger felszínének közvetlen mérése, köbtartalommérés súlyméréssel, Archimedes úszási törvényének megismertetése, fajsúlymérések, súly- és köbtartalommérések fajsúly segítségével.

4. *A korlátolt pontosságú számításokra vonatkozólag mik a tapasztalatai?*

A vélemények megoszolnak. A nagyobb rész *(Goóts, Habán, Hasenauer, Jakucs, Mikola, Széky)* mai alakjában és beosztásában megtartandónak vélik. Többen *(Bartal, Debreceni)* a III. osztályba akarják eltolni, *Grósz* a VI.-ban újra akarja tanítani. Egészen elhagyandóknak tartják *Bertram, Kopp és szaktársai, Mattyasóvszky*. A VI.-ban

akarja tanítani *Baumgartner*. Referáló szerint meg kell tartani és az a véleménye, hogy a mérésekből természetszerüleg folynak és velük kapcsolatban nagyobb nehézségek nélkül taníthatók.

II. Alsófokú geometriai oktatás.

1. *Milyen kapcsolatban van a geometriai oktatás a számtanéval?*

A hozzászólók egyhanguan szükségesnek tartják, hogy az I. és II. osztály számtanja és mértanja egy kézben legyen. Ennek az elvnek követése kétféle nehézségbe ütközik. Az egyik abban van, hogy a mértan rajzolási részét a számtantanárok általában nem képesek oly sikerrel megoldani, mint a rajztanárok. A másik nehézség pedig a párhuzamos osztályokkal nem rendelkező intézetek tárgybeosztásának ökonómiájából folyik, mert az ily intézetekben a legtöbbször a rajztanár kapja a mértant. Igen figyelemreméltó megoldást ajánl *Habán*. Szerinte az I. és II. osztálynak mérő és számító részét a számtanhoz kell csatolni, aminek fejében a mértan heti egy órát átenged a számtantanárnak. A megmaradó két órában a rajztanár az idomok és a testek egyszerű tulajdonságait szemléleti úton tanítja, azonkívül megfelelő díszítményi és egyéb rajzokat is végez. Referáló ezt a véleményt magáévá teszi és azt hiszi, hogy a helyi tanterv elve alapján a mai tanterv mellett is megvalósítható.

2. *Minő szemléleti eszközöket használ?*

Erre a kérdésre új gondolatot tartalmazó felelet nem érkezett be. Akik hozzászólottak az ismeretes eszközöket sorolják fel.

3. *A geometriai rajzolás tanításában minő nehézségek merültek fel (különösen a II. osztály stereometriai rajzolásban)?*

Baumgartner és *Grósz* szerint a testek axonometrikus ábrázolása nehézségekkel jár, mert nem adja vissza a látottakat, mert az csak szkematikus másolási mód, amely legföllebb mathematikai diszkusszióra alkalmas. Igen figyelemreméltó *Oppel* hozzászólása. Szerinte az axonometrikus ábrázolás törlendő, mert a megfigyelőképességnek korlátot szab, a látási képességet nem fejleszti, sőt hamis irányba tereli és így a gyermek lelkében visszás zavart idéz elő, amely szemléletbeli önbizalmát csökkenti. Az axonometriával nyert hamis képeket később igen nehéz helyessel pótolni. Szerinte ha nem akarunk a radikális eltörlés álláspontjára helyezkedni, akkor csak egy rajzot csináltassunk axonometriával és hívjuk fel a figyelmét arra, milyen speciális esetben közelíti meg a látottakat és mi benne a puszta konvencionális szkema. Minden körülmények között hívjuk fel a gyermekek figyelmét a következőkre: 1. a távolsággal fordított arányban bekövetkező perspektiv megrövidülésekre, 2. mikor látszanak a derékszögű parallelogramma élei vízszinteseknek? 3. mi a különbség az iránypontokba való törekvést illetőleg a horizont felett és alatt? Szerinte be lehetne hozni az ábrázoló mértan szerinti ábrázolási módot a két alapsíkon és a testek perspektiv képének szabadkézzel való megrajzolását. A referáló teljesen elfogadja *Oppel* első módozatát.

4. *A tanítással kapcsolatban végeznek-e mérési gyakorlatokat, egyszerűbb kísérleteket?*

E kérdésekre újabb gondolatot tartalmazó felelet nem érkezett be. A referáló felhívja a figyelmet arra, hogy a területmérések, felszín-, köbtartalom-, súly- és fajsúlymérés] egyszerű kísérletekkel és kísérleti meghatározásokkal kapcsolható, azoban igaz, hogy ez a tárgy inkább a számtanba való. De a szerkesztési feladatok is adhatnak alkalmat kisérleti demonstrációkra, igy a súlypont, erők és elmozdulások rezultánsának, a mozgótest pályájának megszerkesztése kísérletekkel kapcsolható. A referáló kötelességének tartja továbbá újból felhívni a figyelmet a III. osztályos mértannal kapcsolható egyszerű földmérési gyakorlatokra, amelyekről a bizottság kiadványában szó van.

5. *A jelenlegi tanterv szerint a IV. osztályban feldolgozandó anyag minő sikerrel tanítható?*

A hozzászólók egyértelmüleg konstatálják, hogy a kúpszeletek tana igen kevés sikerrel tanítható, hogy tehát a IV. osztályú anyag részben a III. osztály, részben pedig a felső osztályok anyagába olvasztandó bele és hogy a IV. osztályban a rendszeres geometria megkezdhető.

III. Felsőfokú tanítás.

1. *Minő módon kapcsolja össze a IV. osztályú anyagot az alsóbb osztályokban szerzett ismeretekkel?*

A hozzászólók egyértelmüleg azon a véleményen vannak, hogy az algebra az alsóbb osztályok számtani anyagával kapcsolatban vezetendő be. Ugyanazért sokan *(Debreceni, Grósz, Habán, Róder, Széky, Zwick)* már az alsóbb osztályokban megkezdik a betük, a zárójel használatát és a közös tényező kiemelésének műveletét. Nagyon alkalmasaknak tartják e célra az alsó osztályok mértani anyagát *(Baumgartner, Habán, Mikola, Zwick)* és fizikai tárgyú problémáit *(Bartal, Mikola)*, különösen pedig a grafikai ábrázolással kapcsolatos tárgyakat *(Goots, Habán, Mikola)*, de kevésbbé alkalmasak a nagyon megszokott kamatszámítási problémák *(Baumgartner, Mikola)*. Az algebrai fogalmak (különösen a negativ szám) és az algebrai műveletek tárgyi feladatokon és szemléletesen vezetendők be *(Habán, Mikola, Széky)*. Az algebrai definiciók és tételek azután összefoglalásszerüek legyenek *(Debreceni. Goots, Habán, Mikola)*. Miden módon rajta kell lenni, hogy a tanuló a betűben számot lásson *(Baumgartner)*, erre a célra a referáló szerint legalkalmasabb a koordináta rendszernek elég korán való bevezetése és a függvények kiértékelésének kezdettől való gyakorlása. Hogy az aritmetika épületének összefüggése kitünjék, célszerű a tanítás végén definiciókon alapuló és szigorúbb logikai menetben haladó összefoglalást tartani.

2. *Helyénvalónak találja-e a IV. osztályban a többtagúval való osztást?*

A kérdésre igennel feleltek: *Bartal, Debreceni, Hasenauer, Jakucs, Mattyasóvszky, Resofszky, Róder, Széky.* Feleslegesnek és

mellőzhetőnek tartják: *Kopp Zwick.* A kérdésnek különös fontosságot nem tulajdonítanak: *Baumgartner, Grósz, Habán.* Ez utóbbi véleményhez csatlakozik a referáló is.

3. *A tanítás mely fokán kezdi a függvényfogalom bevezetését, milyen mértékben és milyen fokozatokban foglalkozik vele; mely függvények képezik részletesebb tanulmány tárgyát?*

4. *Milyen mértékben alkalmazza a grafikus ábrázolást, felhasználja-e egyenletek és egyenletrendszerek megoldására; a gimnáziumban ezekkel kapcsolatban nyujt-e, mely fokon és milyen mértékben analitika-geometriai ismereteket?*

A függvényfogalom bevezetésére, a grafikus ábrázolások végzésére, azok felhasználására és az analitika-geometriai ismeretek nyujtására vonatkozólag nagyon sokféle felelet érkezett be. Mindezek megegyeznek abban, hogy:

1. célszerű az ábrázolást és a függvényszerű gondolkozást már az alsóbb osztályokban megkezdeni és a felsőbb osztályokban fokozatosan mélyíteni;

2. szükséges a középiskolákban szereplő függvények változásának módját ábrázolással kapcsolatban részletesen megbeszélni;

3. szükséges a gimnáziumban is adni analitika-geometriai ismereteket.

A végrehajtás módját illetőleg többen *(Beck, Debreceni, Széky)* a tantervhez szorosabban ragaszkodva csak az V. osztálytól kezdve vezetik be a függvény fogalmát és a rendszeres ábrázolást. A túlnyomó nagy többség *(Bartal, Baumgartner, Bertram, Goóts, Grósz, Jakucs, Kopp, Habán, Hasenauer, Mattyasóvszky, Mikola, Rátz, Resofszky, Róder, Zwick)* azonban már ezt a negyedik osztályban megkezdik és ezután az összes felsőbb osztályokban folytatják. Némelyek csak a középiskolában tárgyalni szokott függvényekre terjeszkednek ki, mások azonban bevezetnek komplikáltabb függvényeket is, mint pl. a törtfüggvényeket *(Grósz, Kopp, Mikola, Rátz)*, összetett trigonometrikus függvényeket (sin 2 x, sin $^1/_2$ x, 2 sin x, sin x + cos x, x + sin x stb. *(Bertram, Mikola, Rátz)*, a ciklometrikus függvényeket *(Debreceni, Goóts, Mikola, Rátz)*, exponenciális függvényeket *(Bartal, Bertram, Goóts, Grósz, Kopp, Mikola, Rátz, Róder)*. Valamennyien foglalkoznak a változás leírásával, a legtöbben kiterjeszkednek az egyenletrendszerek grafikus megoldására is. *Habán* speciális pontos (mm. papiroson rajzolt) parabolát szerkeszt a másodfokú egyenlet megoldására. *Baumgartner* az egyenleteket funkcionális értelemben dolgozza fel. *Grósz* az ábrázolást felhasználja az interpoláció problémájának megbeszélésére. *Mikola* és *Rátz* sokat foglalkoznak egyenlőtlenségek megoldásával. A módszert illetőleg, úgylátszik, mindenütt uralkodik a szemlélet alapján álló tárgyalás. De vannak, akik mélyebben fekvő matematikai fogalmak mint pl. a folytonosság, a szakadásosság, a szabályos számsorok, a limes megállapítására és megbeszélésére is kitérnek *(Debreceni)*.

Vannak, akik analitika-geometriai ismereteket csak elszórtan nyujtanak. A többség azonban rendszeres analitika-geometriai összefoglalásokat tart szükségeseknek. Ennek helyéül *Jakucs*, *Resofszky* a VI. osztályt, a többség *(Habán, Mattyasóvszky, Mikola, Rátz, Róder, Zwick)* azonban a VII. osztályt tartja alkalmasnak.

A referálónak az a véleménye, hogy ezekben a kérdésekben a sorrend, az elrendezés, a feldolgozás, a felhasználás és a mérték tekintetében a tanárnak szabad kezet kell biztosítani. A feleletekből azonban megállapítható az is, hogy legcélszerübb a következő elrendezést követni: IV. oszt. koordináta-rendszer, egyenes egyenlete, elsőfokú egyenletrendszerek, elsőfokú függvény, elsőfokú egyenlőtlenségek; V. osztály kör, ellipszis, hiperbola, parabola egyenlete, másodfokú függvény, irracionális függvények, tört függvények, másodfokú egyenlőtlenségek, másodfokú egyenletrendszerek; VI. osztály trigonometrikus, ciklometrikus, exponenciális, logaritmikus függvények: VII. osztály az analitikai geometria összefoglalása, érintő probléma, diff. hányados, maximum-minimum, inflexiós pontok, a függvények összefoglalása.

5. *Melyek a tapasztalatai és melyek a kívánságai a használatban levő táblázatokra, használ-e mást is, mint logaritmus-táblázatokat?*

A mai táblázattal a többség meg van elégedve, *Grósz* azonban a beosztást praktikusabbá szeretné tenni, *Kopp* a trigonometrikus függvények értékét épp oly pontosságunak kéri, mint a trigonometrikus függvények logaritmusainak táblázatát. *Bartal* négyjegyü táblázatokat kíván. A hozzászólók a kamatozási tényezők és logaritmusainak több (nyolc) jegyü táblázatát szükségesnek tartják. *Grósz* halandósági táblázatot, *Goóts* a járadékszámítás és az életbiztosítási számítások, *Hasenauer* a fizikai számítások részére kér táblázatot. *Baumgartner* szerint csak 1. a számok logaritmusa, 2. a goniometrikus függvények, 3. ezek logaritmusai számára kell táblázat.

Referáló szerint célszerű volna, ha többfajta táblázat forogna közkézen, hogy a különböző igények ki legyenek elégítve.

6. *Közgazdasági ismereteket milyen mértékben ád e fokon (értékpapir stb.), a számtani ismereteket mennyiben eleveníti fel a magasabb osztályokban?*

A feleleteket két csoportba lehet osztani. Az egyik csoport a III. osztály anyagának átismétlésével tér át a kamatos-kamatra, a járadékszámításra és ezzel kapcsolatban beszél értékpapirokról, kölcsönörlesztésről, állampapirokról *(Hasenauer, Mattyasóvszky, Kopp, Resovszky, Széky)*. A másik csoport behatóbb tárgyalásokba is belebocsátkozik és a jelzálogkölcsönökre, sorsjegykölcsönökre, tőzsdére, a pénznemekre, a valutára, a váltókra is kitér *(Bartal, Grósz, Goóts, Róder)*. *Jakucs* panaszkodik, hogy a rendelkezésre álló csekély idő miatt keveset lehet nyujtani. *Baumgartner* az egyszerűbb viszonyokat kívánja csak ismertetni, a nagy pénzügyi tranzakciók nem érdeklik a tanulót.

A referáló véleménye szerint ebben a kérdésben is a tanárnak szabad kezet kell engedni.

7. *A kombinatorikával kapcsolatban tanítja-e a valószínüségszámítást és kiterjeszkedik-e az életbiztosítás egyszerübb feladataira?*

Többen foglalkoznak életbiztosítási számításokkal *(Bartal, Goóts, Grósz, Róder)*. Mások azon a véleményen vannak, hogy erre nincs idő *(Jakucs, Széky, Zwick)*. *Baumgartner* és *Kopp* szerint a valószínüségszámítás és életbiztosítás nem a középiskolába való, mert nem tanulságos.

Referáló az utóbbi nézethez csatlakozik, de a tanárnak ebben a kérdésben is szabad kezet akar biztosítani.

8. *Mely fokon, minő módszerekkel és milyen terjedelemben vezeti be az infinitezimális számításokat; eléggé fogékonyaknak bizonyultak-e a tanulók e tárgy iránt: a többi anyag módszertani kezelésére vonatkozólag, valamint a fizikában mutatkoztak-e előnyök; nem vonta-e el az időt a szokásos anyagtól?*

A felszólalók kisebb része *(Bartal, Bertram, Debreceni, Grósz, Mattyasóvszky)* a VI. osztályban, a nagyobb része *(Beck, Goóts, Habán, Jakucs, Kopp, Mikola, Rátz, Resovszky, Róder, Széky)* a VII. osztályban vezeti be a diff. hányados fogalmát, de az első csoportbeliek is a VI. osztályban csak az egyszerűbb függvények differenciálására szorítkoznak és a VII-ben térnek át a behatóbb vizsgálatokra.

A diff. hányados fogalmát valamennyi felszólaló az érintő problémával és a sebesség fogalmával kapcsolatban vezette be, mindnyájan a szemléletet használták a létezés kritériuma gyanánt. Az integrált a felszólalók szintén egyértelmüen a terület- és a köbtartalomszámítással kapcsolatban vezették be sokan már a VII. osztályban, mások pedig a VIII. osztályban.

A terjedelem tekintetében is a hozzászólók álláspontja meglehetősen egyező. A differenciálszámítás kiterjed a következőkre: állandó, összeg, szorzat, hányados, hatvány, trigonometrikus függvények differenciálására. Ezekhez a legtöbbnél még hozzájárul a függvény függvénye is. Néhányan bevezetik a ciclometrikus, az exponenciális és a logaritmikus függvények diff. hányadosát is. Az eredményeket felhasználják függvények változásának vizsgálatára és a szélső értékek és az inflexiós pont meghatározására. E vizsgálatok a szemléleten alapulnak és némelyek a differenciálhányadosokat is ábrázolják. Többen kitérnek fizikai feladatok megoldására és az érintő egyenletére. Az integrálszámítás terjedelme tekintetében szintén meglehetősen egyöntetüek az álláspontok. Valamennyien felhasználják a görbe alatti terület, a gömb felszínének és a forgási testek köbtartalmának kiszámítására. Ezekhez járul még többnél a súlypont és a tétlenségi momentum kiszámítása. Referáló még a potenciál forgalmára, a gömbhéj potenciáljára, elektromos áramok mágneses hatásának és az indukált elektromótoros erőnek kiszámítására is felhasználja. *Rátz* veszi Mac-Laurin sorát és a trigonometrikus függvények sorbafejtését.

A tanulók fogékonyságát az új tárgy iránt a hozzászólók kiemelik. »Az infinitezimális számítások bevezetése nagyon kívánatos mert a

rideg formalizmusba változatosságot, derüt, életet visz be« *(Debreceni)*. »A tanulók érdeklődése és fogékonysága a tárgy iránt nagyobb az inf. módszer elemeinek alkalmazása mellett mint anélkül« *(Széky)*. »E tárgyból írt dolgozatok átlaga jobb volt, mint a többieké« *(Jakucs)*.

A módszertani előnyök és a fizikában elért eredményekről is majdnem egyöntetüek a vélemények. »A fizikában óriás előnyt nyertünk. A nagy nehézségek a mechanikában elmaradtak«, írja *Bartal*.

A szokásos anyag elvégezhetésére nézve a feleletek teljesen megnyugtató adatokat tartalmaznak. »Nincs időveszteség, a szokásos anyagot túlterhelés nélkül elvégezhettem« *(Beck)*. »Az inf. számítások bevezetése időmegtakarítással jár. A fiuk gondolkodását annyira fejleszti, hogy az anyagot könnyebben lehet elvégezni, mint a régi módszerrel« *(Bartal)*. »A szokásos anyag tanítására szánt időt nem tapasztaltuk megrövidítettnek, mert nem külön tárggyal volt dolgunk, hanem a tananyag feldolgozására szolgáló jobb módszerrel« *(Kopp)*.

A feleletekből az látszik, hogy a szakférfiak túlnyomó nagy többsége a mai tanterv és óraszám mellett is az infinitezimális számításokat bevezethetőnek tartja. *Bertram* ugyan az infinitezimális számítások bevezetésének híve, azonban azt hiszi, hogy gyengébb képességű osztállyal csak akkor lehetne eredményt elérni, ha a VI. osztályban a trigonometria bevezetése után behoznók a bifurkációt. *Baumgartner* elvi szempontból nem híve az infinitezimális számítások bevezetésének. Felfogása szerint az emberek kétfélék, vagy van matematikai érzékük, vagy nincs. Ez utóbbiak vannak nagyobb számmal. Ezek számára az infinitezimális számítások is mint egyéb részei a középiskolai matematikának csak memnotechnikával legyűrhető anyagot adnak. Helyesnek tartja, ha az infinitezimális számításokat olyan irányban előkészítjük, ahogyan a bizottság tervezi, de ott meg kell állni és az inf. számításokat semmi szín alatt sem szabad bevezetni.

A referáló természetesen az infinitezimális számítások bevezetése mellett van. A részletek tekintetében most nem nyilatkozik, mert ez a kérdés a szakosztály vitájának tárgyát fogja képezni, amelyben *Rátz László* lesz az előadó.

A 9—15-ig terjedő kérdésekre nem jött be elegendő felelet.

16. *Esetleges kívánságai a matematikai tanítás reformálására vonatkozólag?*

a) A tanterv a tanárnak csak irányelveket szabjon meg, de egyébként adjon annyi szabadságot, hogy az osztály képességéhez és fejlettségi fokához képest választhassa meg a tárgyalandó anyag minőségét és mennyiségét *(Bartal)*.

b) Többen kérnek a matematikai szertár részére megfelelő szemléltető és mérőeszközöket *(Mattyasovszky, Habán, Mikola)*.

c) Kívánatos egy statisztikai, gazdasági példatár a tanár részére *(Hasenauer)*.

d) *Baumgartner* azt kívánja, hogy a tankönyvírók okuljanak mindabból, amit a mat. reformbizottság annyi meggondolással és beható tanulmánnyal megvilágított, mert a tanártól nem lehet kívánni, hogy

minden új anyagot ő maga gyüjtsön össze, meg kell követelnünk, hogy a tankönyv már tartalmazza a kész anyagot.

e) Többen a reformra vonatkozó szünidei kurzusok tartását sürgetik.

f) Többen kérik, hogy a reform szelleme szerinti tanításra másoknak is megadassék az engedelem.

Mindezeket a kívánságokat a referáló is helyesli és határozati javaslatába bele fogja olvasztani.

Sokan tantervmódosítást és vele kapcsolatos óraszámemelést kérnek. Azonban elnökünknek többször kifejezett véleménye értelmében ilyen indítványok tárgyalásába nem megyünk bele. *Habán* a reform szelleme szerinti részletes tantervet dolgoz ki és kéri, hogy annak tárgyalását tűzzük napirendra. A referáló ezt a tantervet legtöbb részében helyesli és maga is követi, de éppen előbb említett alapelvünk értelmében a mostani időt korainak tartja arra, hogy valamely tantervet szankcionáljunk. Mi még az alapelvek kitüzésénél tartunk. Kár volna magunkat máris egy szabállyal megkötnünk.

Mikola Sándor.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Iskolai conférence-ok a tanulóifjuság egyeteme előtt.[1]

Osztályaink szaporodásával[2] bizonyára mindannyian érezzük, hogy iskolánk népességének gyarapodása közvetlenül előidézi a tanulókban az *egy* iskolai közösségbe való tartozás tudatának gyengülését.

Mindazok a társadalmi, felekezeti, politikai és gazdasági különbségek és ellentétek, melyek a szülők lelkét sokfelé differenciálják, visszatükröződnek és visszhangzanak növendékeink egymáshoz való viszonyában is: a társadalom makrokozmosának képe, néha karrikaturája az iskola mikrokozmosa. Az innét eredő jelenségek mindjobban kihívják figyelmünket.

Az iskola, mint az egységes nemzeti élet egyik szerve, kelletlenül fogadja ily egységbontó erők nyilvánulását, bármenynyire láthat is bennük a külső gyarapodásból eredő természetes

[1] Az alábbiakban egy eredetileg a budapesti m. k. tanárképzőintézeti gyakorlófőgimnázium igazgatója elé terjesztett javaslatot közlök e lapok olvasóival. A javaslat egészben véve az igazgató helyeslésével találkozott, de közbejött akadályok lehetetlenné tették — legalább egyelőre — megvalósítását. Talán más középiskola hasznát veheti e javaslatnak és ha nem is egészen az itt körülírt alakban, de mégis elvi szempontból legfontosabb mozzanataiban megvalósíthatja ezt a gyakorlóiskola talaján nőtt és az ő speciális szükségletei által előidézett tervezetet.

[2] Tudvalévő, hogy a gyakorló-főgimnáziumnak, melynek régebben csak négy osztálya volt, most egy Apponyi miniszterségének idejéből származó intézkedés folytán hét osztálya van és nemsokára nyolc osztálya lesz.

iskolatársadalmi jelenségeket, melyekről ő, t. i. az iskola, tulajdonképpen nem tehet. Igaz, nem tehet róla, nem ő a hibás, de mégis igyekeznie kell arra, hogy ellene tegyen valamit.

Az egység bomlása ellen dolgozó eszközöket mindig kellő gonddal használta fel iskolánk. Ezt a célt szolgálták többékevésbbé kifejezetten közös iskolai ünnepeink, hangversenyeink, kiállításaink, kirándulásaink, játékóráink, majálisaink, zene- és önképzőköreink stb.

A növendékseregünk differenciálódási folyamatát pótló, illetőleg a kényszer-teremtette differenciálódást újból való integrálással ellensúlyozó e tényezők sorát egy újabbal lehetne gyarapítani, t. i. a *közös havi conférence-ok* intézményével.

Ezek olyképpen folynának le, hogy egyszer a hónapban összegyüjtenők a délelőtt kezdetén összes növendékeinket a legalsóbb osztálytól a legfelsőbbig, és valamely aktuális témáról rövid 20—30 percnyi előadást tartanánk nekik, melynek befejezése után rendesen minden osztály visszamenne a maga termébe. E témák évi — tehát 8—10 egyes tárgyat felölelő — sorozata teljesítse az aktualitás kellékén kívül a változatosság követelményét is. Legyen a témák között egyes személyre és egyes eseményre, nemzetre és emberiségre, tudományra és művészetre, irodalomra és technikára, történelemre és természetre vonatkozó. Tárgyban való hiánytól nem kell félni.

A témák feldolgozása olyan legyen, hogy hozzájáruljon a növendékek etikai világnézetének kialakulásához, legyen amolyan laikus prédikáció, de nem édeskés moralizálásban kimerülő, hanem a tények és gondolatok egyszerű erejével ható.

Reméljük, hogy ez az intézmény, mely tudtunkkal egészen új, kellő kivitel esetében nemes gyümölcsöt fog teremni.

A témák sorozata, illetőleg időpontja az 1912/13. iskolaév folyamán a következő lehetne:

1. 1912. október 7-én, iskolánk megnyitása napjának (1872 október 7) 40 éves fordulóján, reggel 8 órakor: *Iskolánkról. A 40 év rövid története.* (A tanulók a conférence után hazamennének, A tulajdonképpi jubileumi ünnepre, melyen hely szűke miatt nem lehet jelen az egész ifjuság, aztán visszajönne 20—30 fiu, mint a tanuló ifjuság képviselője.)

2. 1912 november 19-én: *Erzsébet királyné. Koronás fők érintkezése Goethevel és Beethovennel 1912-ben a cseh fürdőkben.* (A fiuk a conférence után hazamennek, mivel Erzsébet-napján országos szünet van).

3. 1912 december 15-én: *Rousseau* (születése évének kétszázadik fordulója alkalmából). *Napoleon oroszországi hadjárata 1912-ben.* (A fiuk a conférence után visszamennek az osztályokba, és megkezdődnek a karácsonyi összefoglalások.)

4. 1913 január 15.: *Báró Eötvös József* (születése éve 100-adik fordulójának kezdete alkalmából.) (A fiuk a conférence után visszamennek osztályaikba rendes tanításra.)

5. 1913 február 15.: *Theodor Körner* (halálának 100 éves fordulója alkalmából). (A conférence után szintén rendes tanítás.)

6. 1913 március 15.: *Március 15-ike 65 év előtt. Miben haladtunk azóta a politikai, gazdasági és irodalmi élet terén?* (Conférence után hazamennek a tanulók.)

7. 1913 április 11.: *Az 1848-as törvények.* (Utána szintén hazamennek a tanulók.)

8. 1913 május 18. (Békenap.) *Valamely természettudományi, illetőleg technikai felfedezés a legújabb időből. Béke és háboru.* (Utána rendes tanítás.)

9. 1913 június 13. (Majálisunk hagyományos napján, esetleg színhelyén is.): *Az ókori olympiai játékok és a legújabb sport. Az utóbbinak fény- és árnyoldalai.*

Hogy ki tartsa ezeket az előadásokat, arról nem kell szólani; tarthatja igazgató vagy bármelyik tanár, aki szívesen vállalkozik reá. Akárki a »conférencier«, az előadásnak tartalom és stilus dolgában olyannak kell lennie, hogy a kisebb és nagyobb fiuk figyelmét egyaránt lekösse, ami nagy nehézség ugyan, de nem leküzdhetetlen.

Az időveszteség, ha ilyenről egyáltalában szólhatunk, a fent leírt terv mellett igen kicsiny volna, de akkor sem kellene az ezekre az előadásokra fordított időt sokallanunk, ha jóval nagyobb számban tartanók is. Megvallom, hogy mikor ezekről a conférenceokról először elmélkedtem, hetenként, még pedig minden hétfőn reggel 8 órakor tartandó, körülbelül 10 perces előadásokra gondoltam. Úgy képzeltem akkor magamban a dolgot, hogy úgy mint ahogy az egész keresztény, vagy legalább is az egész katholikus ifjuság hallgat vasárnaponként együttesen exhortációt (vagy az egész izraelita ifjuság esetleg szombatonként együttesen prédikációt), úgy hallgasson az egész tanulósereg apraja-nagyja minden felekezet vagy egyéb különbség nélkül egy mindnyájuk lelkéhez szóló egységes nemzeti érzülettől, mely természetesen a látszólag legexotikusabb téma tárgyalásában is lüktethet, ihletett előadást, és ez segítse őket összeforrasztani egy majdan egységes nemzeti célokért munkálkodó közösséggé.

Erről az eredeti gondolatomról, a heti conférenceok tervéről, azonban csakhamar a gyakorlati nehézségekre való tekintettel — különösen iskolánk igazgatójának, Badics Ferenc főigazgatónak, tanácsára hallgatva — lemondtam és csak a havi összejövetelek tervével foglalkoztam. Ennek kivitele rendes körülmények között alig lehet valami nagyon nehéz és a siker is alig kétséges. Szeretném, ha tisztelt kollégáim hozzászólásaikkal ebben megerősítenének, illetőleg rám cáfolnának, vagy egyébként a terv részleteinek módosítására vonatkozó észrevételeikkel tisztelnék meg javaslatomat.

Waldapfel János.

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés.

Egyesületünk igazgatósága november hó 26-án kedden ülést tartott. Jelen voltak *Jancsó* Benedek és *Gaal* Mózes alelnökök, *Müller* József pénztáros, *Rados* Ignác a segítő-alap kezelője, *Lévay* Ede szerkesztő, *Szilágyi* Sándor titkár, *Balog* Mór, *Imre* Sándor, *Hancsokné* Wolkenberg Ilona, *Baumgartner* Alajos igazgatósági tagok és *Sajó* Sándor főtitkár.

Az ülésen *Gaal* Mózes elnökölt. Üdvözölvén az igazgatóságot, a közgyűlés előkészítését jelölte meg első teendőül. Jelentette, hogy a közgyűlés rendezését a Budapesti Tanárkör vállalja magára, a szellemi rész előkészítésére pedig egy kisebb bizottság kiküldését javasolta. Az igazgatóság e bizottság tagjaiul *Gaal* Mózest, *Lévay* Edét, *Imre* Sándort és *Sajó* Sándort jelölte ki. Ez a bizottság fog gondoskodni a közgyűlés szellemi részéről. *Gaal* Mózes alelnök jelentést tett az *Eötvös-bizottság* előkészítő megbeszéléseiről is Az igazgatóság ez előterjesztés alapján abban állapodott meg, hogy a mult közgyűlés által tervbe vett Eötvös-ünnepet egyesületünk a maga nevében fogja rendezni s valamennyi illetékes kultúrtényező bevonásával országos jelentőségű s minden tekintetben méltó ünneppé igyekszik tenni. Az igazgatóság felhívást intéz az egyesület Köreihez is, hogy az országos ünnep idején, a jövő szeptember végén vagy október elején, a maguk hatáskörében szintén üljék meg Eötvös emlékét.

Sajó Sándor főtitkár az egyesületi folyóügyekről tett jelentést. Az elnökség üdvözlő táviratot küldött a *polgári iskolai tanárok* nemrégiben tartott kongresszusának; hasonlóképpen meleghangú üdvözlő sürgönyt küldött *Csengey* Gusztáv érdemes költőnknek eperjesi ünnepeltetése alkalmából; *Hubay* Jenő jubileumán Jancsó Benedek, Lévay Ede és Sajó Sándor vett részt az egyesület képviseletében s Jancsó Benedek tolmácsolta a tanárság üdvözletét; *Hofer* Károly volt alelnökünknek az V. ker. áll. főreáliskolában fölavatott szobrára Rados Ignác tette le egyesületünk koszoruját. A balatonparti telkünk mellett elhúzódó útnak rendbehozatala közigazgatási úton hivatalosan fog megtörténni. Az igazgatóság mult ülésének határozata szerint az elnökség meleg köszönetet mondott az Állami Tisztviselők Országos Egyesületének s névszerint is Benedek Sándor alelnök s Andor Endre előadó uraknak a nyugdíjügyben harcoló tanárság jogos érdekeinek meleg támogatásáért.

A *főtitkár* jelentést tett továbbá a legutóbbi közgyűlés határozatainak sorsáról. A közgyűlés határozata értelmében 1. köszönetet mondtunk gr. Zichy János miniszterünknek, Balogh Jenő államtitkárunknak, valamint a törvényhozásnak *a tanári státusrendezés* máig megvalósult mértékeért. A képviselőházhoz intézett köszönő iratunkban hálásan emlékeztünk meg *Wlassics*

Gyuláról, aki a maga tervezetével elsőül igyekezett kiemelni a tanárságot addigi méltatlan helyzetéből, gr. *Apponyi* Albertről, aki egy új fizetési osztályt nyitott meg a tanárság számára, *Berzeviczy* Albertről, aki küzdelmeink idején megértő rokonérzéssel s hathatósan pártfogolta igazainkat s gr. *Zichy* János mostani miniszterünkről, aki az elvben kimondott rendezést az általa megigért mértékig az iskola és a tanárság szeretetéről tanuskodó buzgósággal megvalósította; kifejezetten köszönetet mondottunk a törvényhozás valamennyi tényezőjének s a képviselőház valamennyi pártjának. Köszönetünk kifejezése mellett jeleztük azt is, hogy a státusrendezés még nem teljes, hogy e tekintetben még várományaink vannak s ezt illetően appelláltunk a törvényhozás további jóindulatára, — főképp az iskola érdekében. A közgyűlés többi határozata értelmében fölterjesztéssel éltünk; 2. az *alapszabályok módosítása* tárgyában; 3. a *latin nyelv reformja* (a Közoktatásügyi Tanács idevágó jelentéseinek megküldése) ügyében; 4. az *állami tanárok nem-állami szolgálatának beszámítása;* 5. *a családi pótléknak a községi s felekezeti tanárokra kiterjesztése* tárgyában. (Ez ügyben az újverbászi főgimnázium tanártestülete is kérelemmel fordult egyesületünkhöz); 6. abban az érdekben, hogy a *tanári kinevezések és előléptetések* mindig egy bizonyos meghatározott időben, pl. január és július 1-én történjenek, egyidejű fölterjesztést intéztünk a vallás- és közoktatásügyi s a pénzügyi miniszter urakhoz; 7. *köreink figyelmét* fölhívtuk a közgyűlés által az ő hatáskörükbe utalt kérdések megvitatására; 8. kérelmeztük, a saját kezdésünkre, a helyettes tanárok vasúti arcképes igazolványát. Ezeken kívül végrehajtásra vár még a közgyűlésnek a szakszerű adminisztrációra vonatkozó s a választmányhoz utasított indítványa, továbbá a tanári telep ügyében benyujtott s a Budapesti Tanárkör gondjába ajánlott indítvány. Az igazgatóság, tekintettel a februári közgyűlést megelőző választmányi ülés közelségére, fölöslegesnek véli a választmány mostanában való egybehívását.

Új tagjaink bejelentésének során a főtitkár bemutatta *Vikol* János főgimnáziumi igazgató levelét, jelentve, hogy e rendes tagunk az alapító tagok sorába lép. »Az Országos Középiskolai Tanáregyesület buzgó és sikeres működésének méltányolásául — írja — szerény tehetségemhez képest rendes tagsági díjamat állandósítani kívánom.« Alapítványa összegét, egy 200 K névértékű koronajáradék-kötvényt tisztelt tagtársunk már meg is küldte egyesületünk pénztárának. Az igazgatóság örömmel fogadta az új alapítványt s tisztelettel köszöntve az új alapító tagot, meleg köszönetet mondott neki az egyesület iránt tanusított s követésre méltó buzgó érdeklődéséért.

Rendes tagokul jelentkeztek és fölvétettek: ifj. dr. *Dengi* János egri áll. főreáliskolai tanár (aj. dr. Horváth János), *Földváry* Mihály nagyváradi prem. főgimn. tornatanár, *Kovács* J. Kandid és *Bertram* Brunó ugyanottani prem. főgimn. tanárok

(aj. dr. Gedeon Alajos), dr. *Marcsek* Tibor soproni fels. leányisk. h. tanár (aj. Marusák Pál), *Toth* Gyula egri áll. főreálisk. tanár (aj. Klauber Frigyes), *Borcsa* Gergely, *Buszek* Gyula, *Kádár* Ferenc, *Venczel* József csikszeredai főgimnáziumi tanárok és *Fülöp* Elek u. o. tornatanár (aj. Szlávik Ferenc és Sajó Sándor), *Pozsgay* Piroska kassai fels. leányiskolai tanárnő és *Frey* Ferenc kassai főreáliskolai tanár (aj. Bóbita Endre és Gillinger János), *Szilágyi* Sándor munkácsi áll. főgimn. h. tanár (aj. Sajó Sándor), összesen 14 tag. Kilépését bejelentette 24 tag; az igazgatóság az alapszabályokban megírt korlátozásokkal tudomásul vette a kilépéseket, *Prekopa* István tagtársunk elhunytát pedig részvéttel jegyzőkönyvbe iktatta.

Müller József pénztárnok jelentette, hogy a folyó év eddigi *bevétele* 8678·95 K, *kiadása* 7989·87 K, pénzállomány 689·08 K. Az igazgatóság *Rados* Ignác előterjesztésére három tanárözvegynek egynek 80 K, egynek 60 K, egynek pedig 50 K, segítséget engedélyezett.

Balog Mór ismételten kérte az elnökséget, intézkedjék az iránt, hogy a készülő Rendtartás megküldessék az egyesületnek. Kívánatos ez egyéb tekinteteken kívül azért is, hogy az egyesület állást foglalhasson a Debreczeni Tanárkörnek a Rendtartással kapcsolatos határozata ügyében. Az elnökség a maga hatáskörében sürgősen kérni fogja a Rendtartás megküldését.

Sajó Sándor.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Karl Lamprecht: **Einführung in das historische Denken.** Leipzig, Voigtländer 1912. 164 l. (Ordentliche Veröffentlichung der Paedagogischen Literatur-Gesellschaft »Neue Bahnen«.)

A német történetirás mesterének legújabb műve, mely egy középiskolai tanárokból alakult lipcsei pedagógiai társulat könyvtárában jelent meg, a következő úton akar a történetírás problemáiba bevezetni: egyrészt a németek históriai érzékének és irodalmának fejlődéstörténetével (I. rész), másrészt a jelenkori históriai gondolkodás főfogalmainak és határkérdéseinek analizisével (II. rész). A történettudomány történetéről szóló három első fejezet (1—54 l.) Lamprecht módszeres alapvető gondolatainak, a sokkötetes Deutsche Geschichte vezető szempontjainak világos és velős foglalata s ugyancsak ezt nyujtja még behatóbban a második rész (55—164 l.) három szakasza.

Az ősgermán törzsi élet történeti érzéke a hősök tiszteletében nyilvánult. Ennek messzire ható a fontossága: ma is él belőle valami. A hőskultusz affektiv, szenvedélyes, érzéskísérte történetírás, aminthogy a művészi vonású történetirodalomban van nyoma manapság. Lamprecht a további fejlődésben mesteri módon mutatja ki, hogy minden kor

azt ismeri meg a történelemből, amit magán is ismer, illetve átél s a történetlátás hű tükre az egyes kultúrkorszakoknak. A középkor jellemzése után kifejti, hogy a renaissance egyéni életet élő embere már különbséget érez a letűnt korok között, látja a messzeségben álmainak tárgyát, az antik világot s látja ettől a maga idejéig terjengve a sötét középkort. A renaissance-történetírásnak van egy régiségkedvelő iránya, egy másik keresi a tények mögött az akarati összefüggéseket (pragma). A 16.—18. század egyéne intellektuális hajlandóságú s mint szociális lény Leibniz mondására emlékeztet: társaitól elzárt független kis világ. A XVIII. század közepén e racionális irányú személyiség érző- és cselekvőképessége fokozódik: a szentimentálizmus idején benső kapcsolatok fejlődnek ember és ember között. A mozgékonyabb, egészebb személyiség nem kuriozitások tárának látja a multat, hanem dinamikus, mozgalmas egésznek. Az új úton Herder lelkesen radikális, némely tekintetben kissé naiv tudományos személyisége tűnik ki. Herder az egész szellemi élet, Vörösmarty szavával szólva az *emberméltóság* történetét nyomozza, felfogásának van még teológiai íze is, de csirájában már az evolucionizmust melengeti. Ugyanekkor Kant erkölcstana arra nyujt ösztönzést, hogy az államok történetét (Staatengeschichte) műveljék. F. A. Wolf és Niebuhr működése idején a nagystilű forráskritika, tehát a filológiai módszer, a legmagasabbrendű történeti kapcsolatkeresés útmutatója lesz általában. Különösen 1750 tájától kezdve mutatja ki Lamprecht igen pontosan a lelki élet fejlődésének tipikus főtüneteit és egyforma nyilvánulásukat a szellemi kultúra minden terén, tehát a históriai megismerésben is. Fichte, Schelling és különösen Hegel hatását ismerteti az egyetemes kultúrtörténetre, az államtörténetre és a forráskutatásra. Ranke tárgyilagosságát és históriai eszmetanát, mint hosszú fejlődés gyümölcsét méltatja. A romantika bukása után 1830-tól körülbelül 1880-ig a német műveltség elszakad a filozófiától, a tudományok nem egyetemesítenek, hanem gyüjtik a tényeket, a történetírás bric a brac kedvelővé, antiquárius hajlamuvá szürkül, vagy Pilotyra emlékeztető elnagyolt és erőszakolt beállítású képeket fest. Nagy érdemeket szerez agitációjával a birodalmi német politika érdekében, de ezért is érzett egy Ranke Treitschke műveiben röpiratszerűséget. A Lamprecht szerint 1750 óta folyó szubjektiv lelki életű korszaknak 1880 táján egy második szakasza indul meg s ez hozza az impresszionizmust, az idegesen bővült lelki életet, mellyel együtt a történetírás köre, sőt mélysége is megnövekedik. A történelem anyagának gyarapodása a milieu elméletét lendíti előre, az időbeli korlátok hátratolódása pedig a fejlődés gondolatának kidolgozását. A közvetetlen jelen történeti tanulmányaiban Herder és Hegel egységesítő szempontjai mellett pszichológiai belátások érvényesülnek. A rengeteg anyag útvesztőiben való eligazodás az exaktság iskolája, a kapcsolatok megállapítása fejlett, a történeti leírás módja és stilusa finomodott. Domináns szerepű a fejlődés gondolata. Lamprecht azt tanítja, hogy az emberiség történetében, mint egészben a lélek fejlődési törvényei érvényesülnek, vagyis a történelem — bizonyos módosulásokkal — a tárgyiasult pszichogenezis. A marxizmus történeti felfogása

Hegelből vezethető le, dialektikus jellegű s ezért nem eléggé lélektani. A gazdasági erőkből kiinduló tájékoztatás nagy érdeme, de feledi, hogy az ökonómiai alakulások csak kiváltó tényezők egy nagy pszichológiai egységben.

A kötet második fele tárgyalja részletezve, hogy manapság hogyan gondolkozunk a történelemről? Minő eljárással lehet korszakokra tagolni a história rengeteg anyagát? A lelki relációk törvénye alapján. Amint Cuvier egy-egy ősvilági csontmaradványból egész állatot kikövetkeztetett, úgy bizonyos jelenségcsoportok kicsiben más csoportok s az egész történelem fejlődési szabályosságát magukon hordozzák. Lamprecht kiindul az ornamentika és az arckép fejlődéséből s az őskori gyermekesen jelképező, a középkori tipikus, az újkori egyéni és impresszionista ábrázolásokban oly fokozatokat lát, melyek az epikus és a drámai jellemzés, a gazdasági és az erkölcsi élet történetében is megtalálhatók. Általában minden őskor lelki élete szimbólikus hajlandóságú, minden középkoré konvenciónális. Az európai népek újkorát az individuálizmus (15.—18. század) s a szubjektiv lelki élet (1750-től máig) jellemzi. Hasonló szempontok szerint tagolható az ókori, a kínai, a japán és az ősamerikai műveltség. E lelki korok alakulása, szerveződése, bomlása törvényszerű. Bomlással mindig naturalisztikus hajlamú, szerveződéssel idealisztikus irányú periodusok újulnak meg. Minden naturalizmus újabb színeket hoz az érzékek palettájára, minden idealizmus új egységesítő fogalmak gyűrűjét kovácsolja a jelenségek közé, s e kettő nyomában minden elhaló epigon-kor a vénség bölcsességével régi élményeket szűr az intellektuson át. Lamprecht bőségesen hoz példát a német történelemből mindezekre s végső belátása az, hogy a történelem nem egyéb, mint a lelki élet állandó bővülésének folyamata. A történetíró azt tervezi, hogy felosztásainak helyességét a nemzeti fejlődések összehasonlítása útján az emberiség egyetemes történetével igazolja.[1] Az ilyen célzatú történetírás élére, mint kiindulás és tájékoztató a fantázia működésének és az érzelmi életnek, tehát az irodalomnak és a művészeteknek története kerüljön. Az ember és a természet művészi jellemzésének útja és haladása az intellektuális fejlődésnek is óramutatója. Különös érdekű az utolsó fejezet, mely a darvinizmus elveinek történettudományi alkalmazhatóságáról és értékéről, a nemzeti kultúrák kölcsönös viszonyáról: és pedig idegen műveltség befogadásáról, a különféle kultúrelemek terjedési sebességéről és útjairól szól, továbbá a renaissance-okról, melyek félszegen születtek (a Karolingok alatt), vagy frissek (XV. század), kivülről (humanizmus), vagy belsőleg (romantika) hatók lehetnek.

Ennyit vázlatosan a munka néhány főgondolatáról. Sok az elmélet e kötetben, de mind reális értékű, mert — egyéniségéről egyébként nem is beszélve — Lamprecht a legnagyobb és leguniverzálisabb kutatók egyike — aprólékosan dolgozott a művészettörténetben épp úgy, mint a gazdaságtörténetben — s teoriáit egy

[1] E cél szolgálatában dolgozik a Lamprecht alapította lipcsei Institut für Universalgeschichte.

élet munkájából szűri le. A történelmet, mint lendülő, fejlődőben lévő ismeretkört mutatja be, a maga elméleteit is sok tekintetben tökéletesítendőknek tartja s e könyv szinte első lapjától az utolsóig a feldolgozásra váró történettudományi feladatok programmja. Lamprecht a históriát irodalmi elemzésekhez méltó lélektani érzékkel, a költői műveket pedig termékeny történeti látással boncolja és értékesíti. Ezért az is sokat tanul tőle, aki csupán irodalomtörténettel foglalkozik.

(Budapest.) *Sas Andor.*

Német-magyar szótár. Iskolai használatra. Írta *Bartos Fülöp* és *Schack Béla dr.* Budapest. Lampel 1912. Ára fűzve 6, kötve 7·50 kor.

Örömmel üdvözlöm a Lampel cég ezen új kiadványát, mert ebben a könyvben egy az iskolai szükséglet kielégítését szolgáló könyvet látok, mely megfelelő iskolai tapasztalat alapján és pedagógiai érzékkel és amellett a modern könyvkiállítási technika igénybevételével készült. Németnyelvi tanításunk egyik gyakran tapasztalt akadálya az, hogy tanulóink kezében nem találunk mindig iskolai használatra készült szótárakat, hanem olyanokat is, amelyek egészen más cél szolgálatában állanak. Az előttünk levő könyv mindenképpen iskolakönyv és nem is akar más lenni, és ez egyik nagy előnye. Nagyon helyes volt a szerzők részéről, hogy minden főnévnél kitették a főnév genitivus-képzését és többesszámát, az igéknél pedig az imperfectumot és a perfectumot. A könyvet használó tanulótól tehát megkívánhatja a tanár, hogy preparációja helyes és kifogástalan legyen. Ismerve sok tanulónak végtelen ügyefogyottságát, kifogásom van az ellen, hogy nem áll minden igénél mindjárt az infinitivus után az imperfectum és a perfectum, hanem néha egy néhány más alak, pl. a prezens van közbevetve. Jobb lett volna következetesen az előbb jelzett egymásutánt követni és az egyéb alakokat csak a perfectum után közölni. Behatóbb kritika a könyvről csak hosszabb használat után lesz adható. Első átnézés közben feltünt nekem, hogy a Genuss és geniessen szavaknál nincs első helyre téve az »élvezet« és »élvezni« jelentés, sőt az előbbi szónál az élvezet jelentés csak a legvégén és zárójelben van közölve. A Juwel szó után a Juvelier sajtóhiba.

Reméljük, hogy a szótár nem marad sokáig az őt kiegészítő magyar-német rész nélkül. Már fentebb ráutaltam, hogy a könyv kiállítása dolgában a kiadócég kitett magáért. A nyomás tiszta, lényeges és nem lényeges dolgok különböző nagyságú és alakú betükkel vannak megkülönböztetve. A könyvet melegen ajánlom kartársaim figyelmébe.

Dr. Schmidt Márton.

Report of the Commissioner of Education for the year 1911. Volume I—II, 1407 lap. Washington 1912.

Az Egyesült-Államok közoktatásügyi jelentésének ez a két utolsó kötete egy új kormánybiztos, P. P. Claxton, égisze alatt jelent meg. Ez egy emlékirattal köszönt be, melyben a »Bureau« működésének kiszélesítésére kerek 140.000 dollár költségtöbbletet kér. Terjedelemben és tanulságokban egyaránt gazdag a dr. Fletcher B. Dresslar dolgozata, mely az amerikai közoktatásügyet a folyó század első tizedében öleli fel. A jelentés különben is túlnyomóan amerikai viszonyokkal foglalkozik, továbbá az exotikus államokkal (Peru, Chile, Argentinia, Mexikó stb.), az európaiak közül Német-, Angol- és Franciaországgal. Elismeréssel fogadhatjuk azt az immár meghonosodott törekvést, mely kiváló figyelemben részesíti a nemzetközi mozgalmakat (291—97. és 591—617. lap.). Ilyenek: cseretanárok Németország és Amerika, Japán és Amerika között, a perzsa-amerikai nevelésügyi társaság, az amerikai kozmopolitikus diákegyesületek, török és kínai hallgatók amerikai egyetemeken; a német kormány által 1910-ben Berlinben alapított »Amerika-Institut«; a Carnegie-féle béke-alapítvány, beszámolók nemzetközi kiállításokról és kongresszusokról (a drezdai egészségügyi kiállítás túlságos rövidre fogva, míg a Londonban tartott fajok kongresszusa Adler Félix tollából terjedelem és tartalom dolgában megfelelő).

Kérő szóval fordulunk ismételten a kultuszminisztériumhoz. A II. kötet 1372. lapján közölt nemzetközi népoktatásügyi statisztikában *Magyarország* állandóan hiányosan szerepel: hiányzik a tanulóknak és tanerőknek *nemek* szerinti megkülönböztetése, ami annál kirívóbb, mert az ott fölénk szedett Ausztriánál ezek az adatok megvannak. Vajjon nem lehetne-e ezen egy illetékes tollvonással segíteni? *kf.*

Beküldött könyvek és lapok.

A török-magyar párviadalok. Írta *Takáts Sándor.* Budapest, Franklin-Társulat, 1913. Ára 2 K 40 f.

Világkönyvtár. A Révai Testvérek irodalmi intézet r.-t. (Budapest, VIII., Üllői-út 18.) kiadásában fenti cím alatt megjelenő sorozatos vállalatnak legújabb kötete *Remy de Gourmont:* **A szerelem fizikája** c. könyve. Fordította *Vajda Ernő.* A nagyhírű mű csinos kiállításban került a magyar könyvpiacra. Ugyancsak ebben a vállalatban jelent meg *Mecsnikov* hires könyve **Optimista világnézet** címen. *Öregség, betegség és halál:* ez a három nagy problémája Mecsnikov könyvének. A lélekjavító moralistákkal szemben *Mecsnikov az emberi testet akarja megjavítani* és a kutató tudós önbizalmával hisz is ennek a javításnak a lehetőségében. Így munkája a pesszimizmus kétségbeesésével szemben *az optimizmus magasan szárnyaló zsoltárává* emelkedik. A Világkönyvtár egy-egy kötete 1 kor. 90 fillérért minden könyvesboltban kapható.

Akadémiai Értesítő. A Magyar. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti *Heinrich Gusztáv* főtitkár. 1912 november. — **»Darvin«.** Népszerű természettudományi folyóirat. Közérthetően tájékoztat a természettudományok minden ágának haladásáról. Szerkeszti és kiadja dr. *Fülöp Zsigmond*. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én. Előfizetési ára egész évre 10 korona. Egyes szám ára 50 f. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrássy-út 60. — **Jópajtás.** *Sebők Zsigmond* és *Benedek Elek* gyermeklapja. Előfizetési ára negyedévre 2 K 50 f. Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4.

KRONIKA.

Meghívó.

A végrehajtó-bizottság a következő meghívót küldte szét az összes középiskoláknak, felsőbb leány- és felsőbb kereskedelmi iskoláknak:

Tisztelt Kartársak! A II. Országos Középiskolai Tanári Kongresszus Végrehajtó-bizottságának folyó évi november hó 30-án tartott ülésén hozott határozata értelmében a *Harmadik Országos Középiskolai Tanári Kongresszust* Budapestre f. évi december hó 8-ik napjára (vasárnap) délelőtt 10 órára ezennel összehívjuk.

E kongresszus tárgya lesz: A nyugdíjjavaslat ügyében szükségessé vált teendők megbeszélése. E kongresszusra ezennel meghívjuk a fenttisztelt testület minden tagját (igazgatóját, rendes, helyettes és gyakorló tanárait és tornatanítóit). Amennyiben a testületek tagjai nem jelenhetnének meg egyenként, szíveskedjenek képviseletökkel egy vagy több kartársukat megbízni és számukra megbízó-levelet kiállítani, pontosan kitüntetvén, hogy a megbízott tag hány tanárt (és kiket) képvisel. A testületek részvételének bejelentését mielőbbre, de legkésőbb december 6-ig kérjük. E bejelentés — amennyiben a képviselők nevét és a képviseltek számát és nevét magában foglalja — fölöslegessé teszi a külön megbízólevelet. Amennyiben egy-egy iskolacsoport bármi okból elmaradna, ez a kongresszus teljességét a többiekre nézve nem érinti. A kongresszust megelőző napon (szombaton) délután 5 órakor az Országos Középiskolai Tanáregyesület helyiségében (VIII., Eszterházy-u. 14—16. sz.) előértekezletet tartunk, melyre igen tisztelt kartársainkat szintén tisztelettel meghívjuk. Budapesten, 1912. évi november hó 30-án. *Négyesy László*, a végrehajtó-bizottság elnöke. *Szilágyi Sándor*, a végrehajtó-bizottság jegyzője.

A végrehajtó-bizottság ülései.

A végrehajtó-bizottság a Közlönyünk utolsó számának megjelenése óta lefolyt időben két ülést tartott. Mindkét ülésen *Négyesy* László elnökölt.

A november 20-diki ülésen 17 tag volt jelen; meghivattak továbbá *Dénes* Lajos, *Gagyhy* Dénes, *Marczinkó* Ferenc és *Müller* László kartársak is, kik a Közlönyünk 310. lapján említett informáló tevékenységben vettek részt. *Kopp* Lajos, *Marczinkó* Ferenc, *Trautmann* Henrik és *Veszprémi* Vilmos kimentették elmaradásukat. *Bartha* József úgy is, mint a Katholikus Tanáregyesület titkára, bejelentette, hogy a Katholikus Tanáregyesület teljes erővel csatlakozik mozgalmunkhoz; a bizottság ezt őszinte örömmel vette tudomásul. *Andor* Tivadar, *Balog* Mór, *Dénes* Lajos, *Gaal* Mózes, *Gagyhy* Dénes, *Jancsó* Benedek, *Schmidt* Márton, *Usetty* Ferenc, *Varga* Bálint és *Viszota* Gyula beszámoltak az általuk bizottságunk nevében a képviselőház pénzügyi bizottsága tagjainál tett lépésekről. Bizottságunk megnyugvással állapíthatta meg, hogy nevezett társaink kiválóan teljesítették a feladatot, melyet elvállaltak; köszönettel tartozik a képviselők iránt is, kik méltóan fogadták őket s jóakaró támogatásukat kilátásba helyezték. Végül még néhány információ tárgyában tette meg a bizottság a szükséges intézkedéseket.

A november 30-iki ülésen az új taggá megválasztott *Gagyhy* Dénessel együtt 18 tag jelent meg. *Porst* Kálmán kimentette elmaradását. Az elnök bevezető szavaiban utalt arra a nagy felelősségre, mely jelenleg hozandó határozatunkhoz fűződik s kifejezte azon óhajtását, hogy ez olyan legyen, mely legjobban megfelel az iskola s a tanárság érdekeinek. Megállapította, hogy nagy államférfiak úgy a pénzügyi bizottság f. hó 26-iki ülésén, valamint magáninformációk útján is megtettek mindent, hogy a pénzügyi kormányt igazainkról meggyőzzék, de az eredmény mégis kedvezőtlenebb, mint reméltük. Mindössze az özvegyek és árvák ügyében állott el a pénzügyi kormány a maga régibb álláspontjától, valamint a tornatanítókra nézve enyhítette némileg a javaslat intézkedéseit. Egyebekben az általunk kifogásolt momentumok fönntartattak úgy a jövő, mint a jelen tanári nemzedékre nézve. A további teendőkre nézve — az újabb információkról tett rövid jelentés után — igen komoly és beható vita indult meg, melynek eredményéül kimondatott *a kongresszusnak* f. hó 8-ára való *összehívása*. A kongresszus elé bizottságunk azon indítvánnyal járul, hogy kérvényileg kerestessék meg a képviselőház sérelmeink reparálása iránt. Ezen indítványt, mint előadó, ugyancsak bizottságunk nevében *Gagyhy* Dénes fogja megokolni, s ő fogja megszerkeszteni a kérvényt is. Az előkészítés részletmunkáinak vezetésével *Balog* Mór és *Usetty* Ferenc bizattak meg.

Szilágyi Sándor.

A kaposvári áll. főgimnázium jubiláris ünnepe.

A kaposvári áll. főgimnázium száz éves fennállását az egész ország érdeklődése mellett, főképpen természetesen Somogy megye részvételével, folyó hó 5-én rendezett fényes ünneppel ülte meg.

A kaposvári gimn. 1812-ben nyerte nyilvánossági jogát s ez évben a négy osztályába beírt 71 tanulót 5 tanár vezette. A csakhamar 6 osztályuvá fejlesztett gimnáziumot alapítványokból — leginkább a somogyi urak és papok adományaiból — tartották fenn, a vármegye felügyelete alatt. Sokat küzködik, az abszolutizmus idején egy időre nyilvánossági jogát is elveszti; révbe akkor jut, amidőn az állam 1869-ben átveszi (s így a legelső állami intézetek közé tartozik). Az állam az abszolutizmus korában megszüntetett 5. és 6. osztályt rögtön visszaállítja, majd a megye nagy fia, Somssich Pál közbenjárására Trefort miniszter az intézetet nyolc osztályuvá fejleszti. Az első érettségi 1886-ban volt. Danilovics János igazgatósága idejében épül föl jelenlegi, kétemeletes, díszes épülete 1897-ben. A mostani jubiláris esztendőben 12 osztálya, 23 tanára és 476 tanulója van.

Az ünnepély nemcsak a megyéé és városé volt, hanem a volt tanároké és tanítványoké is, akik közül sokan elfáradtak a messze távolból e napra. Számosan jelentek meg olyanok, akik 30—40 év előtt voltak az intézet növendékei s e körülmény tette az ünnepélyt meleggé, bensőségessé, nemkülönben az, hogy a kartársak és tanítványok ezt az alkalmat ragadták meg, hogy a gimnázium erős oszlopait, az itt működő idősebb kartársakat — akik a külön ünneplés elől kitértek — az ünnepi lakomán felköszöntsék. E kartársak közül *Prilisauer* Adolf 30 éves szolgálatra tekinthet vissza. *Baló* Gyula immár 27 évet töltött ugyanezen intézetnél, *Bécsy* Márton pedig 25-öt.

A rendező bizottság — amelynek élén Kacskovics Lajos alispán és dr. Pongrácz Károly gimn. igazgató álltak — a jubiláris ünnepség programmját változatossá és sikerültté tette. Az ünnepély három részből állott. November 4-én este hangverseny volt a városi szinházban, november 5-én délelőtt 11 órakor az intézet tornatermében folyt le az ünnepség, d. u. 2 órakor következett az ünnepi lakoma.

Az ünnepélyen résztvettek: *Zichy János gr.* ő nagyméltósága képviseletében *dr. Boncz Ödön* miniszt. tanácsos, továbbá *Makfalvay Géza* somogymegyei, *Visy László* pécsi főispánok, *Dsida Ottó* központi és *Kárpáti Kelemen* székesfehérvári tankerületi főigazgatók, *Buzássy Ábel* pécsi főgimn., *dr. Kellemen Károly* sümegi reálisk. igazgatók, *Márffy Emil, Somssich grófok* stb.

A közoktatásügyi miniszter megbizásából *dr. Boncz Ödön* üdvözölte az intézetet. Beszédében többek közt ezeket mondta: »Szép az is, amikor az ember visszatekint hasznosan megfutott életpályájára s azokra a sikerekre, melyeket elért. Tiszteletreméltó az is, amikor valamely család büszkén mutat azokra a tettekre, amelyeket ősei véghezvittek. De még szebb és ragyogóbb az, amikor itt emlékezünk arra a felbuzdulásra, amely ezt az intézetet létrehozta, azokra a férfias harcokra, amelyeket ezért vívtak és mikor emlékezünk azokra, akik ezen falak között a kultúrát elhintették és felmutathatjuk azokat az ifjakat, akiket ők a hazának neveltek.« Majd a kultúrát magasztalta s megjelölte az iskolák hivatását, a nevelők feladatát. »Látjuk a természetben, mint jön, mint váltja föl egymást a virágfakadás, gyümölcsszedés kora és végül a tél, a

pihenés ideje. De ha ez így is van a természetben, így van, ezt látjuk a történelemben is — a kultúrának életében télnek nem szabad lennie. A kultúra nem alhatik, nem ismer mást, csak virágzást és gyümölcsszedést. Hogy csakugyan virágozzék a kultúra, ennek ápolására hivatottak a magyar középiskolák! Azon kell dolgozniok, hogy az ifjuságot jövendő feladatára előkészíthessék; de hogy az ifjuság feladatának megfelelhessen, energiára van szüksége. Az életben kétféle energiát: a jellem és a szenvedélyek energiáját találjuk. Az élvek, a vágyak szülik az utóbbit, amely képessé teheti az embert arra, hogy leromboljon mindent, ami útját állja, de hasznos mánkához, ahhoz, hogy alkosson, fejlesszen, ahhoz a jellem energiája szükséges. Én nem azt akarom mondani, hogy a szenvedélyek energiájára nincsen szükség; lehetnek olyan idők, amikor szükség van erre is — de elsősorban mégis a charakter energiájára van szükség.«

A tankerület nevében *Kárpáti Kelemen* főigazgató üdvözölte az intézetet, a tőle megszokott, emelkedett szellemű, magvas beszédben, amelynek szépségeit még jobban érvényre juttatta a nyugodt, elegáns előadásmód.

Nem akarom a krónikás részletezésével tovább pontról-pontra leírni az ünnepséget; mindössze azon jelenségeket óhajtottam kiemelni, amelyek szélesebb körök érdeklődésére tarthatnak igényt. Különben is az intézet által a tanév folyamán kiadandó Emlékkönyv a jubiláris ünnepség minden részletéről pontosan fog beszámolni.

Botár Imre.

Tanárok biztosítási (temetkezési) ügye.

I.

Alulirott, mint az újverbászi »Jóltevő-egyesület« igazgatósági tagja az *igazgatóság megbizásából* határozottan jelenthetem, hogy Egyesületünk tagja bátran az is lehet, aki a »Tanári Özvegyeket és Árvákat Segítő Országos Egyesület«-ben is benn van. Amaz temetkezési, emez pedig nyugdíjpótló-egyesület, tehát nem is vehető hasonló egyesületnek. Különben ahhoz senkinek semmi köze, hogy az egyén anyagi viszonyai szerint hogyan gondoskodik utódjairól. Ha tehetem pl. 3—4 helyen is biztosíthatom magam családom javára, ha anyagi viszonyaim engedik. Mi nem kutatjuk azt, vajjon a belépő egyén tagja-e valamely hasonló egyesületnek s nem is tagadjuk meg a kifizetést, ha elhalt, mert hiszen humánus egyesület vagyunk, amelynek határozott célja csekély hozzájárulással (halottként 4 K) tagtársunkon segíteni.

2. Ha a 3000 és néhány száz tanárból a mi egyesületünkbe 500 (ötszáz) belép, akkor az egyesület a »Tanári Özvegyeket és Árvákat Segítő Országos Egyesület« javára *egyezer K-t* (1000 K) ad egyszersmindenkorra mint gyüjtési honoráriumot. A mi »Egyesület«-ünknek ez a kötelezettsége aznap kezdődik, amikor az 500-ik tag beiratkozott.

3. Egyesületünk biztos alapon áll; ami vagyonunk van, az mind a tagoknál van, t. i. minden tag két tagtárs aláírásával a 2000 K $^1/_4$-ét kölcsönképpen kiveheti 6% kamatra, tehát tulajdonképpen kétszeresen segítjük a tagokat.

Mivel a »Biztosító-Társulatok« hasonló egyesület keletkezését minden áron meg akarják akadályozni és tudomásunk szerint a belügyminiszter a jövőben nem is engedi meg hasonló egyesületeknek a megalakítását, az »Újverbászi Jóltevő Egyesület« szívesen és örömmel látná, ha a tanárság, mint a legintelligensebb testületek egyike megalakítaná a III-ik kört, amelynek neve: »Tanári kör« volna.

Őszintén bevalljuk, hogy a már 9 év óta a leghumánusabban működő egyesületünkre és így községünkre nagy kitüntetés volna a »Tanári kör« (III.) megalakulása.

Az évenkint, rendesen husvétkor tartandó közgyülésre e kör mindig kiküldhetne 2—3 tagot, hogy személyesen is győződjenek meg az Egyesületünkben levő és az illetékes tényezőktől is (állami számvevő) elismert rendes kezelésről. Bátran állíthatom, hogy Egyesületünk nagy jótéteményben részesített már sok szegénysorsú polgárt azon csekély hozzájárulásért (halottért 4 kor. 300-ig), amely összeget talán érdekeltség nélkül is minden jólelkü egyén szívesen áldozna, ha embertársán segíthetne.

Kijelenthetem egyuttal azt is, hogy az igazgatón kívül, a többi vezető tagja minden díjazás nélkül teljesíti humánus kötelességét, tehát semmiféle anyagi érdek nem vezet bennünket akkor, amikor a »Tanári kör« megalakulását a legszívesebben látnók, mert ez mintegy fényt, díszt árasztana humánus egyesületünkre.

Alázattal kérem tehát az »Újverbászi Jóltevő Egyesület« igazgatósága megbizásából az »Országos Középiskolai Tanáregyesület«-et, méltóztatnék közlönyünkben igen t. kartársunk *kf.* mint kezdeményező közbenjárásával eme kijelentésünket közölni s hathatós s nyomós buzdításával rajta lenni, hogy a »Tanári kör« (III.) minél előbb megalakuljon.

(Újverbász.) *Székely Sándor,*
fg. igazgató.

II.

Amikor a temetkezés ügyét első ízben megpendítettük (Közlöny 214. l.), a végén két kérdést vetettünk fel. Az egyikre ime megjött a hiteles és kedvező válasz Székely Sándor t. kartársunknak nyilatkozatában, melyet néhány a dolog érdemére lényegtelen személyi részlet mellőzésével I. alatt egész terjedelmében közöltünk. A tanári együttérzésnek és a praktikus okosságnak ezt az örvendetes megnyilatkozását, gondolom, az egész tanárság hálával és megelégedéssel fogja fogadni.

Úgy jártam mint egynémely kutató, aki mást és becsesebbet fedezett fel, mint amit akart. Én eredetileg a *temetkezés* kínos ügyét óhajtottam dülőre vinni, mely mint olyan, megengedem, mindmáig nincsen elintézve, de ehelyett a különböző felszólalások a *biztosítás*

ügyét tolták előtérbe, mely bár csak közvetve szolgálja az eredeti célt, annál egyúttal többet nyujt. Azért gondolom, hogy ezentúl inkább a biztosítás címén folytassuk ennek az ügynek tárgyalását.

Az eddigi két felszólalás (l. Közlöny 265. l. és 310. l.) két életrevaló intézményre terelte figyelmünket; ehhez hozzávehetünk egy harmadikat, mely a székesfővárosi tanítóság körében áll fenn, azonban a mi céljainknak kevésbbé látszik megfelelni. Azért, bár eddig állást nem foglaltam, anélkül, hogy a fehértemplomi és budapesti tanítói intézmények érdemét és értékét bármiként is csorbítani akarnám, több már eddig is jelentkezett tagtárs nevében igaz meggyőződéssel és lelkesedéssel csatlakozom Székely igazgató úrnak terve mellé.[1] Tesszük ezt annál szívesebben, mert a »Tanári özvegyeket és árvákat segítő országos egyesület« javára önként felajánlott 1000 K még a gondolatát is száműzi annak, hogy a két intézmény között valamelyes káros versengés támadhatna. Sőt merőben úgy tetszik, hogy a »tanári biztosítási kör« megalakulása az »özvegyeket és árvákat segítő egyesületnek« volna anyagi érdeke és erkölcsi kötelessége. Ez a meggyőződés és a közügyektől tartózkodást parancsoló egyéb elfoglaltságom bírt arra, hogy az ügynek továbbvitelére az utóbbi egyesületnek t. elnökét kérjem fel, aki a vidéki fiókosztályok megbizottai révén is tervszerüen és sikeresen szervezhette volna a tagok toborzását a »tanári biztosító kör« részére. Minthogy azonban dr. Theisz elnök úr ezt a missziót elhárította magától, ennek a valóban tanári közügynek tartozom azzal, hogy legalább egyelőre, amíg nálamnál hivatottabb nem akad, tovább vezessem a szépen megindult mozgalmat. Mondanom sem kell, hogy ha leszünk ötszázan és az 1000 K esedékessé válik, ezért a köszönet csupán Székely igazgató urat illeti majd meg.

A taggyüjtést legegyszerűbben imígy képzelem. Minden intézetben (középiskola, felsőbb leányiskola) a tanári testületnek egy-egy tagja, esetleg a »tanári özvegyeket és árvákat segítő egyesület« megbizottja, vállalja magára a taggyüjtés munkáját erre a célra szerkesztett külön íven. Ennek az ívnek élén röviden közölhetők a feltételek: az alapszabályok 1., 2., 3. és 4. §. (lásd: Közlöny 266. lap). Figyelmeztetni kell arra is, hogy az aláírás egy éven belül kötelező s hogy a végleges megalakuláshoz orvosi bizonyítvány is szükséges. A jelentkezett tagok neveiket olvashatóan és sajátkezüleg írják be: az életkor a név mellé jegyzendő. **Az így kitöltött íveket szíveskedjenek mihamarabb az alulirottnak** (Budapest, VI. Bulyovszky-utca 26) **beküldeni**, aki a jelentéseket az érkezés sorrendjében fogja elkönyvelni és az eredményt időről-időre ezen a helyen ismertetni.

Ezt a felhívást minden felesleges ajánlgatás nélkül abban a reményben teszem közzé, hogy kiki meg fogja érteni, hogy itt egy valóban jó ügyről van szó, mely mindegyikünk részére kézzelfogható előnyöket biztosít és amelyről tényleg elmondhatjuk, hogy: Segíts magadon és Isten is megsegít.

Kemény Ferenc.

[1] Esetleg szóba kerülhetne a kölcsönökre vonatkozó 3. pont elejtése.

A tanári munka értékeléséhez.

Vidéki városokban, különösen kisebb helyeken, hol az iskolai év tartama alatt sem tanárjelöltek, sem más főiskolai hallgatók nem tartózkodnak, gyakran megesik, hogy intelligens szülők beteg gyermekeik, vagy leánygyermekeik magánúton való tanítására középiskolai tanárokat kérnek fel. Akinek ilyen felszólításban már volt része, bámulattal, illetőleg restelkedéssel tapasztalhata a tiszteletdíj megállapításakor folytatott kényelmetlen beszélgetések között, milyen fogalmuk van sokszor még intelligens, diplomás szülőknek is a tanári munka értékeléséről, illetőleg a tanári munkáért nyujtandó ellenértékről. Volt esetem még diplomás »tanárjelölt« koromban, midőn ügyvédszülő úgy gondolta, hogy napi 1 órai fáradozást havi 30 koronával kellően megjutalmaz, és felháborodott, hogy ajánlatát elutasítottam. Ilyen szülőkhöz így beszélnék: »Uram, Ön ugyebár orvos? Elvállalna Ön egy olyan pacienst, kivel naponként 1 óra hosszat kellene foglalkoznia, 30, de miért mondom: 30, akár 40, 50, 60, 70 . . . . K havi honoráriumért?! Vagy: ügyvéd úr, vállalná Ön olyan kliens ügyét, amely üggyel napi 1 órát kell foglalkoznia, még pedig 10 hónapon át, 300, 400, 500 vagy akár évi 600 K-ért is?! Vagy: likőrgyáros úr, elvállalna Ön olyan szállítást, mely Önnek naponként 1 órai munkát adna, havi 30, 40 de akár 100 K haszonért is?!«

De disztingváljunk. Sohasem mondanám, hogy egy tanár, ha szabad ideje van, ne foglalkozzék emberszeretetből egy szegény ördöggel, kinek 5 gyereke van és 4 osztályos bizonyítványra van szüksége egy kis állás elnyerése végett, naponként akár 2 órát is *ingyen!* De végre-valahára fel kell világosítani azt a 10—20000 koronát kereső ügyvédet vagy orvost, azt a 30—40000 koronát kereső gyárost vagy gyógyszerészt, aki a szegény kisfizetésű tanárt kineveti, hogy a tanári munka nehéz munka, hogy ő sohasem lett volna orvos, ügyvéd vagy mérnök, ha a szegény tanárság vele 8—10 évig nem bajlódott volna s hogy ha azt akarja, hogy a szegény tanárok az ő gyermekeit is hasonló szülőkké neveljék ki, azt tisztességesen meg is kell fizetnie! Akkor talán majd megszűnnek azok a 40—50 koronás honoráriumok, melyeket középiskolai működő tanároknak sem szégyelnek gazdag szülők felajánlani.[1]

Dr. V. Gy.

Kitüntetett tanár. A *Magyar Tudományos Akadémia* november hó 25-én tartott összes ülésében döntött az idei *Kóczán-pályázatról.* A huszonöt pályamű közül a »*Mátyás után*«, jeligéje »*Mohács előtt*« három egyfelvonásos darab nyerte el a pályadíjat. E darabok szerzője *Balázs Sándor* székelyudvarhelyi áll. főreáliskolai tanár. Szívből gratulálunk kartársunknak szép sikeréhez.

---

[1] Ez a kérdés feltétlenül tisztázandó lenne s nem ártana, ha kartársaink egyes gyűléseken tüzetesebben is foglalkoznának a tanárt megillető tiszteletdíjak kérdésével. *Szerk.*

Kinevezések.

Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére *dr. Károly József Irén* premontrei rendű kanonokot, főgimnáziumi rendes, tudományegyetemi magántanárt a nagyváradi jogakadémiához a bölcsészet tanszékére, *dr. Horváth Jenő* főgimnáziumi rendes, tudományegyetemi magántanárt ugyancsak a nagyváradi jogakadémiához az újkor egyetemes történelmének tanszékére nyilvános rendes tanárrá a VII. fizetési osztályba a szabályszerű illetményekkel kinevezem.

Kelt Bécsben, 1912. évi november hó 1-én.

Ferenc József s. k.
Gróf Zichy János s. k.

* * *

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *dr. Matolcsy László* debreczeni ref. felsőbb leányiskolai tanárt a győri áll. felsőbb leányiskolához rendes tanárrá kinevezte.

Áthelyezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Barajevacz* Szvetozár ungvári állami főreáliskolai r. tanárt a pancsovai állami főreáliskolához, *Visontay* Kálmán pancsovai állami főgimn. r. tanárt a szegedi állami főgimnáziumhoz áthelyezte.

Tanári pályázat. Az ungvári áll. főreáliskolánál egy rajztanszékre, megüresedés folytán pályázat hirdettetik. Ezen állással helyettes tanári alkalmazás esetén a szabályszerű helyettes tanári jutalomdíj, rendes tanári kinevezés esetén a IX. fizetési osztály 2-ik fokozatának megfelelő törvényes illetmény jár. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez címzett és kellően felszerelt pályázati kérvények *legkésőbb* folyó évi december hó 30-ig az illető intézet igazgatóságánál nyujtandók be. A már alkalmazásban állók hivatali előljáróságuk útján, más pályázók pedig küldjék el kérvényüket közvetlenül az illető intézet igazgatóságához. Közvetlenül a miniszteriumba küldött, avagy a fenti határidő leteltével benyujtott kérvények figyelembe nem vétetnek.

Pozsonyi m. kir. Erzsébet Tudományegyetem. Ő császári és apostoli királyi Felsége Bécsben folyó évi október hó 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az 1912. XXXVI. t. cz. értelmében Pozsonyban felállítandó magyar királyi tudományegyetem örök időkre a »*Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem*« nevet viselhesse.

Köszönetnyilvánítás. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter Dr. *Hollós* László nyugalmazott áll. főreáliskolai tanárnak a kecskeméti áll. főreáliskola részére tett 2000 (kétezer) korona értékű

természetrajzi és kémiai gyüjtemény adományozásáért; *Nedeczei* János uradalmi kormányzó tanácsosnak a munkácsi áll. főgimnáziummal kapcsolatos internátus szegénysorsú növendékeinek a tartásdíj fedezésére adományozott 500 koronás adományért elismerő köszönetét nyilvánította, *Szmrecsányi* Lajos egri érseknek a mezőkövesdi kir. kath. főgimnázium Szegény Tanulóit Segítő Egyesület részére tett 200 (kettőszáz) K-s adományáért, Liptó vármegye közönségének a liptószentmiklósi áll. főgimnázium részére adományozott »Liptó vármegye domborművü térképeért« köszönetét nyilvánította.

III. Középiskolai Tanári Kongresszus összehívását határozta el a kongresszusi végrehajtó-bizottság. A kongresszus tárgya: *a nyugdíjjavaslat.* Helye: *Budapest, a vármegyeház díszterme.* Ideje: *1912. évi december hó 8-ikának délelőtti 10 órája.* Megelőző napon (szombaton) d. u. 5 órakor *előértekezlet* VIII. Eszterházy-u. 14. sz. a. I. em. Az ismerkedő estélyt az előértekezlet után, valamint másnap a közebédet a belvárosi Katona-féle vendéglőben tartjuk. Közvetlenül a határozatok után arról értesültünk, hogy a képviselőház soronkívül már december hó 4-én tárgyalja a nyugdíjtörvényt. Ezen megváltozott helyzetben a kongresszus előkészítő-bizottsága december hó 4-én d. u. 5 órakor ülést tart, melynek határozatairól a napilapok útján s esetleg külön körlevélben is értesítjük kartársaikat.

Ösztöndíj-pályázat. I. Az 1912/13. tanév kezdetétől egy »Szemák István«-féle évi 200 koronás ösztöndíj-állomás töltendő be. Ez ösztöndíj-állomásra gör. kath. kántorok, tanítók, vagy kántortanítóknak, ilyenek hiányában gör. kath. papoknak, elsősorban az ungvári, munkácsi, beregszászi és eperjesi, másodsorban a bártfai, debreceni, kassai, kolozsvári, lőcsei, nagykállói, nagykárolyi, nagyváradi, rozsnyói, sátoraljaujhelyi és szatmári középiskolák valamelyikébe járó szorgalmas és jó magaviseletű tanuló fiai tarthatnak igényt. Ha gör. kath. papok és kántorok gyermekei pályáznak, előnyben részesül az, aki jobb tanuló és jobb magaviseletű, egyenlő kvalifikáció esetében az, aki szegényebb. A folyamodványok a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézendők s az 1913. évi január hó 15-ig a gimnáziumi igazgatóknál benyujtandók.

II. A Cserney-féle 100 koronás ösztöndíjra ezennel pályázat hirdettetik. Ez ösztöndíjra középiskolába, avagy felsőbb tanintézetbe járó oly szegény tanulók tarthatnak igényt, kik kifogástalan erkölcsi magaviseletet és jeles előmenetelt tanusítanak; azzal a megszorítással azonban, hogy elsősorban az alapító rokonságából született tanulók, másodsorban pozsonymegyei Bur-Szent-Péter községből származó növendékek, harmadsorban pedig az állami hivatalnokok gyermekei fognak figyelembe vétetni.

A folyamodványok *1913. évi február hó 10-éig* az illetékes tanintézeti előljáróságnál benyujtandók.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

☛ Kérjük a tagdíjak beküldését!

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint **a tagdíj december 31-ig fizetendő.** A 17. pont szerint pedig, aki valamely körnek tagja, a tagdíjat az illető kör pénztárosánál, aki pedig nem tagja valamely körnek, egyenesen az egyesület pénztárosának fizeti. A tagdíjfizetés az utóbbi esetben legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, mellyel a t. tagok a tagdíjat az ott helyben levő postahivatalnál az egyesület javára *teljesen díjtalanul* fizethetik be. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve. A tisztelt előfizetők az előfizetési díjat szintén a befizetési lappal fizethetik. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat minél előbb befizetni szíveskedjenek.

A Körök t. pénztárosainak szíves figyelmébe ajánlom az alapszabályok 31. §. *f)* pontját, mely szerint — az utolsó közgyűlés által elfogadott változás folytán — a köri tagok tagdíjai **legkésőbb január hó 15-ig küldendők be.**

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912. október 20-tól nov. 25-ig ***tagsági díjat*** *fizettek:*

Alapító tagsági díjat: dr. Vikol János áll. főgimn. igazgató (200 K).

Rendes tagsági díjat: 1895/6-ra (II.), 1896/7-re és 1897/8-ra: Lengyel Alajos.

1906/7-re: dr. Falussy Béla (5 K), dr. Wirtschafter Márk (5 K).

1907/8-ra: Fludorovics Zsigmond (II.), Gáthy Zoltán, dr. Wirtschafter Márk.

1908/9-re: Besze Mihály (II.), Fludorovics Zsigmond, Gáthy Zoltán (2 K), dr. Wirtschafter Márk (2 K).

1909/10-re: Besze Mihály, Fludorovics Zsigmond, Simon Ignác, Sirola Ferenc (II.), Zalai Márk.

1910/11-re: Besze Mihály, Bredschneider Etelka, dr. Büchler Pál, Csürös Pál, Gelletich Vince (2 K), Juvanczné Révész Irma (II.), dr. Kovács Géza (0·50), Krausz Vilmos, dr. Lázár Béla (4·50), Metz Vilmos, dr. Molnár István (Hajduböszörmény), dr. Nógrády László, Pál Mózes, Pethő Sándor (3 K), Ranczay József, Schillné Czöndör Ilona, Simon Ignác, Sirola Ferenc (I.), Szabó Rudolf, Szegfy Emmi (II.), Szentirmay Imre (1·50), Szmidzsár Géza, dr. Urbanek Sándor (2 K), dr. Vaj Miklós (II.) Zalai Márk.

1911/12-re: Baranszky E. László, Bauer Vogel Gyula, Bárdos Oszkár (II.), dr. Bereczky Imre, Besze Mihály, Boros Samu, Both István, dr. Braun Salamon, Bucsy István, dr. Büchler Pál, Csallóközi Jenő, Csetri Károly (I.), Csürös Béla, Csürös Pál, dr. Dávid Manó, Debreczeni Géza, Déri Zsigmond, Dortsák Gyula, Fodor Árpád, Fross Gizella, Galamb Sándor (7 K), Gelletich Vince (6 K), Görög Margit, Grabovieczky Margit, Halász Gyula, dr. Halmy Piroska, Hangay Oktáv, Hegedüs Árpád (Kassa), Herczegh Albert, dr. Horváth Endre, Kallós Zsigmond (1·50), Khloyber Lajos, Klatt Virgil, Klima Lajos, Kmoschek Elek, Knüppel Gyula, Kovalovszky János, dr. Kovách Gyula (Versecz), Kovács Antal, dr. Kovács Géza (1·50), Kovács István (Kassa), Krausz Vilmos, Kacrovszky Adolf, dr. László Ferenc, Lencsó János, Lenkei Lehel, Lux Ignác, Makoldy Sándor (I.), Marthy Pál, Mayer János (Szászváros).

Budapest, 1912. november 26.

(I.) = I. félév. ***Müller József,***

(II.) = II. félév. egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.)

SZIKLA—SZILÁGYI | TELEFON 88—48

TANSZERKÉSZITŐ- ÉS ÁLLATKITÖMŐ-INTÉZET

BUDAPEST, VII., AMAZON-U. 13. | TELEFON 88—48

MARX ÉS MÉREI

TUDOMÁNYOS MŰSZEREK GYÁRA

Telefon: 21—06. BUDAPEST, VI., BULCSU-U. 7. Telefon: 21—06.

Készit saját gyártelepén mindennemü fizikai, kémiai, geometriai müszereket; vegyi fülkét, előadóasztalt, elsőrangu = vetitőgépeket. =

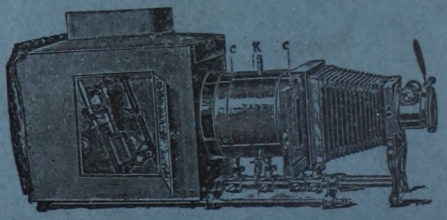

Illusztrált árjegyzékek dijtalanul küldetnek

100 MUNKÁS. 16 HP.

Magyarország legnagyobb fizikai tanszergyára!!!

FEIWEL LIPÓT UTÓDAI FEIWEL MÓR és :: :: ZAITSCHEK JAROMIR

Első magyar kir. szabad. iskolapad-gyár

Mindennemü **iskolapadok,** iskola- és óvodaberendezési butorok, tornaszerek és szabad. gyermekpadoknak gyártása.

23 éremmel kitüntetve, 600 iskolában alkalmazva. — Költségvetésekkel készséggel szolgálunk. Alapitva 1846

Budapest, IX., Ipar-utcza 4. sz.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *8. szám.* *1912. december 19.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI

TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

A nyugdíjtörvény. (369. l.) I. A végrehajtó-bizottság ülése. *Szilágyi* Sándortól. (370. l.) II. Nyilatkozat a nyugdíjügyben. (371. l.) III. A nyugdíjjavaslat a képviselőházban. (372. l.) IV. Tények és tanulságok. *Egy magyar tanártol.* (394. l.) — A nyugdíjtörvény és a tanárság. *Gagyhy* Dénestől. (395. l.) — Válasszunk? 30 vagy 35? *Diószeghy* Lászlótól. (400. l.) — Mit tegyünk most? *Bakos* Istvántól. (403. l.) — *Egyesületi élet.* Budapesti Kör. *Dr. Ágner* Lajostól. (405. l.) — Pozsonyi Kör. *Dr. Magyar* Győzőtől. (407. l.) — *Közgyülési előadások.* A kereskedelmi számtantanitás a középiskola alsóbb osztályaiban. *Dr. Goldziher* Károlytól. (408. l.) — *Javaslatok és tanulmányok.* A vetítés az irodalmi tanítás szolgálatában. *Perényi* Adolftól. (412. l.) — *Könyvek és lapok.* Condillac: Értekezés az érzetekről. *Dr. Elek* Oszkártól. (415. l.) — Kőnig: Alfréd de Musset. *Dr. Vág* Sándortól. (418. l.) — Glósz: Latin nyelvtanitási kérdések. *Székely* Istvántól. (420. l.) — Grész: Algebra és Geometria. *Kovács* J. Kandidtól. (421. l.) — Kriegsspiele. *K.* F.-től. (422. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (423. l.) — *Krónika.* Az 1913. évi állami költségvetés. (424. l.) — A T. Ö. és Á. S. E. *Németh* József és *Baumgartner* Alajostól. (426. l.) — A tanárok biztosítási ügye. (429. l.) — Tanulmányút Észak-Európába. Apró hirek. (430. l.) — A fizikai reformbizottság. Nyilvánossági jog. Áthelyezés. (431. l.) — Ösztöndíjpályázat. Gyászrovat. (Homolya István, Szász Béla, Hettlinger József.) A szerkesztőség üzenete. (432. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA

1912

A KÖZÉPFOKÚ ISKOLÁK EGYSÉGES ATLASZA A

KOGUTOWICZ FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

TIZEDIK KIADÁSA

Most jelent meg és
hatvannégy főtérképet
tartalmaz. 16 térképpel bővült.

ÁRA 2 KORONA 50 F.

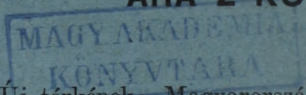

Új térképek: Magyarország részlet-térképei: **Északnyugati Kárpátok, Északkeleti Kárpátok, Erdélyi Medence, Nagy Alföld, Dunántúl, Dráva-Száva köze** 1 : 1,500.000 méretben. **Magas-Tátra** 1:150.000. **Fiume** 1:19.000. **Magyarország mezőgazdasági térképe** 1 : 5,000.000. **Magyarország csapadék-térképe,** továbbá **Földközi tenger** 1 : 10,000.000. Ezenkívül **Észak-** és **Dél-Amerika** külön hegyvízrajzi és politikai térképei, a **Gyarmatok és Világforgalom** térképe. Szíves figyelmébe ajánljuk a folyó év október hó 1-én megjelenő **képes nagy árjegyzékünket.** Az iskolai falitérképeket beszerzésük megkönnyítéséül azokat csoportosítottuk és egy-egy csoport rendelése esetén nagy kedvezményt nyujtunk.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R.-T.

Budapest, V., Rudolf-tér (Margit-híd, pesti hídfő).

XLVI. évfolyam. 8. szám. 1912. december 19.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

A NYUGDÍJTÖRVÉNY.

A képviselőházban december hó 4-ikén megszavazott nyugdíjtörvényjavaslat és annak tárgyalása tisztviselőtársainknak örömet, szolgálati években apadást, nyugdíjellátásban gyarapodást, szolgálataik fontossága tekintetében elismertetést; nekünk tanároknak keserű csalódást, indokolatlan jogcsorbítást, munkánk értékelésében semmibevevést és lekicsinylést jelent.

Ne csodálkozzék tehát senki azon, hogy e percben — habár mulólag is — megcsappant bensőnkben a lelkesedés pályánk és munkánk iránt. Hiszen másfélszázados jogunkat teperte le az *egységesítés ötlete*, azé az egységesítésé, melyen maga a pénzügyminiszter nem egy rést ütött, úgy a nyugdíjjavaslatban, mint a státusrendezésben; amelynek mi tanárok csak a hátrányát szenvedjük a szolgálati évek felemelésében, de az előnyeit a státusrendezés terén nem élvezzük. És mindezek tetejébe a tárgyalások során nyilvánított semmibevevés és lekicsinylés. Mi idáig azt hittük, hogy becsületesen megfeleltünk az elénk szabott feladatoknak, hogy munkánk eredményes is volt s most értésünkre adják, hogy nem dolgoztunk eleget, hogy örökös szünetekben éljük le életünket, tehát erővel kell arra szorítani bennünket, hogy többet és tovább dolgozzunk; hogy az iskola részére az állam által hozott áldozatok kétes értékű befektetések.

Előkészület nélkül, hangulatok és nem érvek alapján döntöttek ügyünkben, mert a pénzügyminiszter talmi-érvei, amelyek közül a nyugdíjazottak statisztikája éppen olyan kevéssé helytálló, mint a tanári és a bírói állás értékelésére vonatkozó néhány számadat, meggyőző hatásúak senkire sem lehettek.

E pillanatban vesztesek vagyunk, de igazságos ügyünk csak akkor buknék el véglegesen, ha legyőzőtteknek éreznők magunkat,

ha a csüggedés erőtelensége lenne úrrá felettünk, ha erélyes és elszánt küzdelem helyett a gyáva lemondás tétlenségébe merülnénk.

Ezt azonban nem tesszük és nem tehetjük meg. A harc folytatására kötelez bennünket állásunknak és az iskolának az érdeke s közéletünk ama kiváló férfiainak rokonérzése, akik ügyünket hozzánk hasonlóan az iskola ügyének tekintik s velünk szolidaritásban e szomorú időkben is felemelték tiltakozó szavukat a bekövetkezett kulturális botlás ellen.

Amit most megakadályozni sem nekünk, sem nekik nem sikerült, helyrehozza majd a jövő, mert az igazság nem bukhatik el véglegesen.

Miniszterek jönnek-mennek, sok esetben nevük is hamarosan a feledés ködébe vész el; a tanárság az ő igazaival fennmarad és diadalt arat!

* * *

A legutóbbi napok hiteles történetét az utókor számára a következőkben adjuk:

I.

A végrehajtó-bizottság ülése december 4-én.

A Közlönyünk 361. lapján említett november 30-iki ülés határozata szerint a végrehajtó-bizottság f. hó 5-ére összehivatott *Gagyhy* Dénes előadásának és indítványának tárgyalására. Két nappal az ülés előtt váratlanul jött az esti lapok híre, mely szerint a képviselőház a költségvetés tárgyalásának felfüggesztésével másnap tárgyalni fogja többek közt a nyugdíjjavaslatot is. Az elnökség ily körülmények közt nyomban intézkedett, hogy bizottságunk 4-ére táviratilag összehivassék.

Az ülésen *Négyesy* László elnökölt. A fővárosi tagok közül *Sajó* Sándor ügyvezető-elnök, *Andor* Tivadar, *Balog* Mór, *Bartha* József, *Baumgartner* Alajos, *Endrei* Ákos, *Gaal* Mózes, *Gagyhy* Dénes, *Jancsó* Benedek, *Kopp* Lajos, *Lévay* Ede, *Müller* József, *Schmidt* Márton, *Székely* István, *Trautmann* Henrik, *Usetty* Ferenc, *Varga* Bálint és *Viszota* Gyula, valamint alulírt jegyző, a vidékiek közül pedig — mivel az idő rövidsége miatt az értesítés nem juthatott el legtöbbjükhöz — egyedül *Ries* Ferenc volt jelen.

Az elnök jelentést tett az előző estén s aznap délelőtt tett utolsó lépésekről, melyeket részint maga, részint a jegyző tettek, de amelyek szintén eredménytelenek maradtak. A képviselőház a javaslatot immár elfogadta részleteiben is, anélkül, hogy sérelmeinket orvosolta volna. Bizottságunk tudatában volt a maga nagy felelősségének s érezte, hogy egyedül a magyar tanárság és iskola nagy érdekeitől szabad magát vezettetnie. Foglalkozott azon fölmerült gondolattal, hogy a tanárság ezek után a kongresszuson a főrendiházhoz, esetleg felségfolyamodvány útján a királyhoz forduljon. Alapos megfontolás után ezektől a bizottság *egyhangulag*

elállott, mivel alkotmányos szempontból nem tartotta helyesnek, nem is szólva arról, hogy nyilván ezen lépések is sikertelenek lettek volna. Még mindig fönnmaradt volna azonban az az út, hogy a 8-ára összehivott kongresszuson, amelyre már jelentkezések is érkeztek megfelelő számban, a tanárság határozzon a további lépésekről. Rendkívül fontos okok beható mérlegelése alapján *ismét egyhangulag* oly irányban döntött a bizottság, hogy a f. hó 8-ára összehívott kongresszus ne tartassék meg. Álláspontját bizottságunk a nyilvánossággal s a testületekkel nyilatkozat alakjában közli s a testületeket a kongresszus elmaradásáról haladéktalanul értesíti. A nyilatkozat végleges megszerkesztésére albizottság küldetett ki, melynek elnöke *Jancsó* Benedek, tagjai pedig *Viszota* Gyula s a jegyző lettek. Ezen albizottság javaslatát csekély módosítással a plénum is magáévá tette.

Kimondotta továbbá a bizottság, hogy *Berzeviczy* Albertnek a pénzügyi bizottságban, *Szász* Károlynak pedig a képviselőházban ügyünk és az iskola ügye melletti nemes és férfias állásfoglalásáért köszönetét az elnökség útján táviratilag fejezi ki; megbízta *Bartha* Józsefet, *Lévay* Edét és *Usetty* Ferencet, hogy Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánja *Fazekas* Ágoston előtt a bizottság köszönetét fejezze ki azon nagy és lekötelező szívességéért, mellyel a vármegyeház üléstermét kongresszusunk részére átengedte. Végül *Varga* Bálint indítványára köszönetet mondott a bizottság egyrészt a budapesti körnek, mely a mozgalmat kezdeményezte, valamint az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek, mely a költségeket előlegezte, helyiségét a mozgalom céljaira készségesen átengedte s a mozgalmat saját súlyával is támogatta.

Szilágyi Sándor.

II.

Nyilatkozat a nyugdíjjavaslat ügyében.

A középiskolai tanári kongresszus végrehajtó-bizottsága megállapítja, hogy

1. az iskola érdekében az egész kormányhoz intézett legfontosabb kérelme — a 30 évi kötelező szolgálati idő fenntartását illetően — meghallgatásra nem talált;

2. a jelenleg működő tanárok szerzett jogai érdekében fölemelt szava szintén hatástalan maradt; — s

3. csupán az özvegyek és árvák érdekében tett lépései jártak eredménnyel. Ez utóbbiért fogadják köszönetünket mindazok, akik jóakaratú közbenjárásukkal a javaslatot benyujtó szakminiszterre akként hatottak, hogy legalább e csekély javítás elől mereven nem zárkózott el.

A magyar tanárság a másfélszázados törvényes gyakorlaton és az 1885-i nyugdíjtörvényen alapuló 30 éves kötelező szolgálati idejének fölemelése ellen — e gondolat megfogamzásának perce óta a mai napig — minden rendelkezésére álló törvényes módot és esz-

közt felhasznált arra, hogy ezen a magyar iskola és közművelődés ügyére káros hatású terv célszerűtlen voltát világossá tegye a gondolat fölvetője és később az intézkedés tervezője előtt. Fájdalmasan érzi, hogy hiába támogatta ez álláspontját az erre leghivatottabb és legilletékesebb tényező: a vallás- és közoktatásügyi minisztérium is, mert a döntő pillanatban az iskola és a közművelődés érdekének háttérbe kellett szorulnia a bürokratikus egyenlősítő és diszciplináris tekintetek mögött.

A végrehajtó-bizottság tiszta lelkiismerettel mondhatja, hogy a magyar tanárság képviseletében legjobb tudása szerint teljesítette súlyos kötelességét. Mindent elkövetett, hogy a döntő tényezőket — az illetéktelen nyomás szándéka nélkül — őszintén és teljesen felvilágosítsa azon káros hatásról, melyet a 30 évi kötelező szolgálati idő felemelése a magyar iskolára és közművelődésre gyakorolni fog. Nem sikerült ezt a célt elérnie, mert az ellenkező álláspontot képviselő szakminiszter a legmerevebben ragaszkodott elfoglalt álláspontjához.

A tanárság által ránkruházott megbízás alapján — bár a törvény előtt a legnagyobb lojalitással és kötelességérzettel meghajlunk — ünnepélyesen óvást emelünk azon szellem ellen, amely ezen intézkedésben a nemzeti közművelődés kárára megnyilvánul; s azokért az óhatatlan károkért, melyeket a jövő iskolája ez intézkedés súlya alatt szenvedni fog, a felelősséget magunkról elhárítjuk. Pedig ez a felelősség annál súlyosabb, mert a szomszédos Ausztriában, melyet kormányférfiaink oly szívesen szoktak mintául venni, továbbá a Magyarbirodalom társországában, Horvát-Szlavonországban, sőt még az annektált tartományokban, Boszniában és Hercegovinában is a 30 évi kötelező szolgálat változatlanul fennmaradt, az utóbbi két esetben pénzügyi hozzájárulásunkkal, úgy hogy ezzel nekik kultúrális előnyt adunk a magunk rovására.

Kötelességünknek tartjuk végül köszönetünket kifejezni azon kiváló államférfiak iránt, akik ez alkalommal a tanárság álláspontját, amely a magyar iskola és közművelődés nagy érdekeit képviseli, akár a nyilvánosság előtt, akár bizalmas megbeszélésekben jóakaratulag védelmezni megkisérlették. E működésük reményt nyujt nekünk arra, hogy eljön még az az idő, amikor életbevágó közművelődési kérdésekben a kultúra szempontjai fognak dönteni, nem pedig a bürokratikus egyformásítás és megrendszabályozás ötletei. Jogos és igazi fájdalmunkat elnyomva a magyar nemzet jobb jövőjébe vetett törhetetlen hittel várjuk ezt a jobb időt!

Budapesten 1912. évi december hó 4-én.

A középiskolai tanári kongresszus
végrehajtó-bizottsága.

* * *

A Berzeviczy Albertnek küldött távirat a következő:

Nagyméltóságod államférfiui és kultúrpolitikai szellemét ismét fényesen ragyogni láttuk az iskola és tanárság ügye mel-

letti határozott állásfoglalásában. Ez a látvány a nehéz viszonyok közt is táplálja a tanárság lelkesedését a magyar kultúra céljai és hitét jövője iránt. Legmélyebb tisztelettel, igaz nagy köszönetet mondanak nagyméltóságodnak a középiskolai tanári kongresszus végrehajtó-bizottsága megbizásából Négyesy László elnök, Szilágyi Sándor jegyző.

A Szász Károlynak küldött távirat:

A kultúrpolitikus ideális lendületével mondott beszéde nem menthette meg az igaz ügyet, de segít megmenteni a tanárság hitét az idealizmusban és megnyerte a kultúra munkásainak szívét méltóságod iránt. Fogadja méltóságod a kongresszusi végrehajtó-bizottságnak a tanárság nevében kifejezett köszönetét.

* * *

Berzeviczy Albert válasza:

Nagyságos Elnök Úr! Vettem becses táviratát és biztosíthatom Nagyságodat, hogy habár az uralkodó áramlattal szemben felszólalásomnak sikere nem volt s ezért azt a képviselőházban meg sem újítottam, jól esett tudnom, hogy ebben a fontos kérdésben Magyarország tanárságával szolidaritásban álltam.

Fogadja őszinte tiszteletem kifejezését, mellyel vagyok Nagyságod

Budapest, 1912. december 10. kész híve
Berzeviczy Albert.

Szász Károly válasza:

Mélyen tisztelt Elnökség! A középiskolai tanári kongresszus végrehajtó-bizottságának elnöksége által táviratilag hozzám intézett meleghangú üdvözletért fogadják kérem mindannyian hálás köszönetemet.

A szíves megemlékezésre alkalmul szolgált képviselőházi beszédben — mit a nyugdíjtörvényjavaslat tárgyalásánál mondtam — én, mint azt tudni méltóztatik, régi meggyőződésemnek adtam kifejezést, s bár tudtam, hogy vesztett ügyet védelmezek, tudtam azt is, hogy az ügy jó és igazságos, s így amellett utolsó percig küzdeni — lelkiismeretbeli kötelességem volt.

Hiszem, lesz még idő Magyarországon, amikor a tanárok nemzetfenntartó munkáját jobban meg fogják az emberek érteni, s megfelelőbben fogják értékelni. E jobb jövő reményében nem szabad csüggednünk, hanem az eszmények lankadatlan szolgálatával azon kell lennünk, hogy azok a jobb idők mennél hamarább elkövetkezzenek!

A magam szerény közreműködését továbbra is felajánlom, — s szíves jóindulatukat továbbra is kérve, hazafias üdvözlettel maradok kész szolgájuk,

Budapest, 1912. december 6. igaz hívük
Szász Károly,
orsz. képv.

III.

A nyugdíjjavaslat a képviselőházban.

Sándor János előadó: T. képviselőház! (Halljuk! Halljuk!) Az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról a pénzügyminiszter úr által beterjesztett törvényjavaslatot van szerencsém a pénzügyi bizottság nevében és megbizásából elfogadásra ajánlani, és kérem a ház becses türelmét, hogy ezen alkalomból előadói tisztemnek megfelelően ezen javaslatot legalább főbb vonásaiban ismertethessem.

Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák nyugdíjáról ez ideig az 1885 : XI. t.-cikk intézkedett, melynek meghozatala óta 27 év telt el, de ezen aránylag rövid idő alatt is az állami és társadalmi élet terén annyi változás állott be, a gazdasági téren különösen olyan drágaság következett be, hogy a létfenntartási és megélhetési viszonyok ma már egészen más képet mutatnak. Ezen változás kihatott különösen minden olyan osztályra, amely fix jövedelmekből való megélhetésre van utalva, ezek között az állami tisztviselőkre és még inkább azokra a volt állami alkalmazottakra, akik nyugdíjba vonultak, valamint azoknak özvegyeire és árváira. A folytonos drágaság következtében ezeknek megélhetési viszonyai ma már nem állanak arányban azzal az ellátással, amelyet részükre az 1885 : XI. t.-cikk nyujt.

Ez indította arra az állami alkalmazottakat, hogy midőn egyfelől a saját anyagi helyzetük javítására törekednek, másfelől arra is igyekeznek, hogy az 1885 : XI. t.-c.-nek ezen intézkedései méltányosabbakkal pótoltassanak, és ezért a kormányhoz, a képviselőházhoz ismételten feliratokkal, emlékiratokkal fordultak. A kormány a maga részéről meghallgatta ezen kéréseket, szivesen, készséggel tette magáévá ezt az ügyet, mert ennek felkarolása beleillett az ő programmjába, amellyel az állami tisztviselők anyagi helyzetét minden téren javítani kivánja. De felkarolta a kormány ezt azért is, mert úgy tartja, hogy a közszolgálatnak is érdekében áll az, hogy az állami alkalmazottak munkaképtelenség esetére saját, elhalálozásuk esetére családjaik létfenntartásáról, jövőjéről megnyugtatva lévén, nyugodt lélekkel, könnyebben és biztosabban teljesíthessék azokat a feladatokat, melyek hivataluknál fogva reájuk várnak.

Minthogy pedig a gyakorlat egyuttal azt is mutatja, hogy az 1885 : XI. t.-c. adminisztrativ intézkedései között is sok van olyan, amely változtatást, módosítást igényel, a kormány ahelyett, hogy apró, időleges módosításokkal jött volna, arra határozta magát, hogy egész szerves új alkotással, új törvénnyel lép a törvényhozás elé, és ennek keretében veszi figyelembe az állami alkalmazottak jogos igényeit, méltányos kivánságait, egyuttal az eljárási szabályokban szükséges módosításokat.

Ilyen előzmények után jött létre ez a most tárgyalás alatt levő törvényjavaslat, amelyen első tekintetre is meglátszik, hogy annak benyujtója, a pénzügyminiszter maga is elejétől végigjárta a

hivatalnoki pályát, hogy közvetlenül, személyes tapasztalatból ismeri annak a nehézségeit, küzdelmeit és ebből folyó jogos igényeit. Azzal a jóakarattal tehát, amellyel munkatársait mindig megbecsülte, gondoskodott most is, hogy érdekeiknek védelmére egy minden részleteiben gondos, kidolgozott törvényjavaslat terjesztessék a képviselőház elé.

Ha a törvényjavaslat külső szerkezetét tekintjük, az világos és határozott. Néhol talán úgy tűnik fel, mintha túlságosan menne bele a részletekbe, de ez is csak azért van, mert szerkesztésénél nagy gond fordíttatott arra, hogy ahol jogok adatnak, azok részletesen és alaposan körülirassanak, hogy mindenki előre tudhassa biztosan, hogy e törvény alapján mire számíthat és azt, amikor reá kerül a sor, minden hosszas vita és késedelem nélkül, biztosan és azonnal meg is kaphassa.

A javaslatnak indokolása igen részletes, igen bőséges, igen tanulságos. Nemcsak az ügy előzményei, fejleményei vannak benne részletesen előadva, nemcsak az egyes intézkedéseknek alapját képező jogi indokok és elméleti fejtegetések vannak meg benne, hanem a javaslathoz csatolt kimutatásokban összehasonlítások vannak, más nyugdíjintézményeknek hasonirányú intézkedéseivel, úgy hogy a nem szakértő is könnyen és biztosan szerezhet magának felvilágosítást a javaslat lényege és egyes intézkedései tekintetében.

Első tartalmát illetőleg pedig ez a javaslat haladást és javulást jelent az egész vonalon az 1885. t.-c. intézkedéseivel szemben. Közelebbről vizsgálva pedig azt láthatjuk, hogy az állam pénzügyei által megszabott határokig, fel van véve a tisztviselőknek minden jogos igénye, minden méltánylást igénylő óhajtása és figyelmet érdemlő kérése. Egyes, különösen az özvegyek és árvákra vonatkozó intézkedések pedig már a javaslat eredeti szerkezetében is messzebb mentek, sokkal humánusabbak voltak, mint az eddig nálunk legkedvezőbbnek ismert fővárosi, állami vagy vasúti nyugdíjszabályzatok. de sokkal messzebb mentek, sokkal humánusabbak, mint a nálunk sokkal jobb anyagi viszonyok közt lévő szomszédos vagy tőlünk távol álló államoknak nyugdíjszabályzatai.

Hogy ezek közül csak néhányat emeljek ki, ilyenek, hogy a nyugdíjjogosultság megállapítása az eddigi tíz év helyett most már öt évnél kezdődik, hogy az alkalmazottak részére lakbérnyugdíj rendszeresíttetik, hogy a szolgálati idő a főiskolát végzetteknél és a fegyver alatt szolgálóknál 35 évre szállíttatik le, hogy a díjnokok nyugdíja felemeltetik, a napszámosok, munkások nyugdíja felemeltetik, az özvegyek és árvák nyugdíja felemeltetik. Az özvegyek nyugdíja oly lényegesen emeltetik fel, hogy az özvegyek a tisztviselőknél 52%-kal, az altiszteknél és szolgáknál 62%-kal többet kapnak. Továbbá ezentúl minden atyátlan árva nyugdíjat kap és — ami talán a legméltányosabb intézkedések egyike — a törvény keletkezése előtti időben, tehát a multban nyugdíjazott és igazán nehéz és sanyarú viszonyok között levő özvegyeknek régebben, jogerősen megállapított nyugdíja 20%-kal felemeltetik. A rendezett tanácsú

városok tisztviselőinek szolgálata beszámíttatik, a nevelési járulék felemeltetett és a tisztviselők árváinak 24, az altisztek és szolgák árváinak pedig 16 évig adatik meg. Sőt, ami szintén a leghumánusabb intézkedések egyike, az elhalt tisztviselők nyomorék vagy beteg árvája nemcsak ezen korhatárig, hanem egész életére terjedő járadékot kap, hogy a temetési járulékok lényegesen felemeltetnek.

A javaslatnak ezen és más humánus intézkedései pedig csak az 1912. évben is 32.657 tisztviselőre, 39.842 altisztre és szolgára, 3.693 napibéres szolgára, 2.588 útkaparóra, 1.182 egyéb alkalmazottra, 10.888 díjnokra, 810 napszámosra, 10.300 nyugdíjas tisztviselőre, altisztre és szolgára, 10.078 özvegyre, összesen tehát 113.038 személyre terjednek ki.

Ehhez még hozzá kell számítanom azokat a családtagokat, akik közvetve szintén érdekelve vannak azáltal, hogy özvegyek vagy árvák lehetnek és azon esetben szintén részesülnek ezen nyugdíjintézmény kedvezményében. Ha tehát a tisztviselőknek 60%-át vesszük nősnek és csak két gyermeket számítunk is családonként, akkor is ez 300.000 személyt tenne ki; ha pedig hozzászámítjuk azt, hogy ezen nyugdíjtörvény módosítását okvetlenül fogja követni a törvényhatósági, vármegyei, községi és más nyugdíj-intézményeknek hasonló szellemben való átalakulása, elmondhatjuk, hogy fél milliót is meghalad azoknak a száma, akiket ezen törvényjavaslat intézkedései közvetlenül vagy közvetve érdekelnek.

Nem csoda tehát, hogyha ily körülmények között ezen javaslat beterjesztése széles körben nagy mozgalmat keltett és nem lehet rossz néven venni, hogyha az állami alkalmazottak, akik egész képességüket, tudásukat, minden erejüket a közszolgálatnak szentelik, de ezen közben vagyont nem gyüjthetnek, maguk és családjuk részére a jövőt illetőleg más biztosítást nem szerezhetnek, mint amit ezen törvény nekik ad: azon igyekeznek, hogy minél nagyobbak legyenek és minél szélesebb körre terjesztessenek ki ezen törvényjavaslat kedvezményei.

Ilyen irányú jogos törekvésnek tudható be az, hogy a javaslat nyilvánosságra jutása után az érdekeltek összességének úgy, mint egyes csoportjainak testületei, egyesületei nemcsak a maguk körében és a sajtó útján élénken vitatták ezen törvényjavaslatot, hanem küldöttségek, vezetőik, emlékirataik és kérelmeik útján fordultak a pénzügyminiszterhez, a kormányhoz, a képviselőházhoz, a pénzügyi bizottsághoz és mindenüvé, ahonnan ennek a javaslatnak további javítását és kiterjesztését várhatták. Ilyen irányú jogos törekvéseknek tudjuk be azt, hogy a javaslat nyilvánosságra jutása után a főiskolát nem végzettek kérték a 35 éves szolgálati kedvezménynek általában leendő kiterjesztését, hogy bányatisztek, erdőtisztek és gazdászok kérték, hogy az ő főiskolai képzettségük az egyetemivel szintén hasonló hatásunak vétessék, hogy a polgári iskolai tanítók szintén kérték, hogy ezen törvényjavaslat hatálya alá vonassanak, hogy különösen a tanárok igyekeztek arra, hogy az 1885: XI. t.-cikk 23. §-a által nekik biztosított 30 éves szolgálati idő kedvezménye mellett ezen javaslat kedvezményeiben is részesüljenek.

Jakabffy Elemér: Ez utóbbi már nem jogosult!

Sándor János előadó: Ide sorolható továbbá a régebbi nyugdíjjogosultság emelése, a díjnoki szolgálat beszámítása, az özvegyek és árvák részére az alkalmazott három hónapi teljes illetményének megadása, a nyugdíjjárulékoknak leszállítása stb., stb. iránti kívánságok. Az alkalmazottaknak ezen és ezenkívül létező még sok más igényei, kívánságai ismeretesek voltak a pénzügyminiszter úr előtt a javaslat szerkesztése alkalmával és amint erre a javaslat indokolása több helyen rá is mutat, nagy részben figyelembe is vétettek. De azért — s ez mutatja leginkább azt, hogy milyen nagy rokonszenv van az egész vonalon az állami alkalmazottak iránt, hogy milyen meleg érdeklődéssel karolja fel mindenki az ő ügyüket — senki nekik rossznéven nem vette ezen újabb folyamodásukat, törekvéseiket és igyekezetüket, hanem elsősorban maga a pénzügyminiszter úr, azontúl pedig a pénzügyi bizottság sem zárkózott el, hanem újabb és újabb megfontolás alá vette mindezen kívánságokat.

Elismeréssel kell azonban megállapítani azt is, hogy ezen mozgalmak vezetői midőn teljes hévvel szállottak síkra az általuk képviseltek érdekeiért, másfelől elismerték azt, hogy a javaslat beterjesztésével már magában nagy jóakaratot mutatott a kormány irántuk, hogy abban az ő jogos igényeik, méltányos kívánságaik nagy részben figyelembe vétettek, örömmel fogadták annak kedvezményeit és midőn a pénzügyminiszter úr a javaslat előterjesztése alkalmával megnyilvánult aggodalmakkal szemben arra is hajlandónak nyilatkozott, hogy ám halasztassék ezen javaslat megvitatása későbbi nyugodtabb időkre, akkor ők maguk kérték, hogy ezen javaslat jelen alakjában is, mielőbb hozassék képviselőházi tárgyalás elé, mert bizonyára érezték ők is, amint hogy érezniök is kellett, hogy bármilyen jogosak legyenek is az ő törekvéseik, bármily méltányosak az ő kívánságaik, ezeknek megvalósítása parlamentünknek hosszú ideig tartó tétlensége mellett olyan viszonyok közé esett, amikor a sok irányban szorongatott, nagy gondokkal küzdő pénzügyminiszter és kormány részéről nagy bátorság kellett ahhoz is, hogy vállalja a felelősséget egy ilyen javaslat előterjesztéséért, amely az államra nézve olyan nagy és állandó megterheltetésekkel jár.

De a pénzügyminiszter úr és a kormány nemcsak, hogy előterjesztette s a megnyilvánult óhajtásnak megfelelően újból elővette ezt a törvényjavaslatot, hanem az eredeti intézkedésekhez való merev ragaszkodás helyett újból is a legnagyobb jóakarattal hallgatta meg a felújított s közben bizony nagyon megszaporodott kívánságokat. Készséggel járult hozzá ahhoz is, hogy azok a pénzügyi bizottság kebelében ismét beható megfontolás és tárgyalás alá vétessenek és ennek folytán a pénzügyminiszter úr hozzájárulásával sikerült a pénzügyi bizottságnak a javaslaton olyan módosításokat tennie, amelyekkel annak humánus intézkedései sokban bővültek és nagyban kiterjesztettek. Hogy ezek közül csak néhányat hozzak fel: az állami felső nép- és polgári iskoláknál, valamint az állami gyógypedagógiai intézeteknél alkalmazott tanszemélyzet is a javaslat hatálya alá vonatott. A selmecz-

bányai bányászati és erdészeti akadémiát végzett tisztviselőkre, valamint azokra a gazdasági akadémiát végzett tisztviselőkre, akik egyévi gyakorlatot is teljesítettek, a törvény 11. §-ában meghatározott 35 éves szolgálati kedvezmény is kiterjesztetett.

Jakabffy Elemér: Ez nagyon helyes és méltányos!

Sándor János előadó: Ez történt mindazokra a tanárokra és tanítókra, akik az 1885: XI. t.-c. 23. §-a alá tartoztak, a tanárképző intézeteknél levő tanárokra és tornatanítókra, végre a határrendőrségi, detektivfelügyelőkre és polgári biztosokra, amennyiben a nyugdíjkedvezmény reájok is kiterjesztetett.

Emellett a nyugdíjjárulék az eredetileg meghatározott magasabb $^0/_0$-ról tisztviselőknél $1^1/_2{}^0/_0$-ra, altiszteknél és szolgáknál pedig $1^0/_0$-ra szállítatott le és a törvényjavaslatba olyan intézkedés vétetett fel, amelynek alapján az ebből befolyó összes bevétel ismét visszaadatik az alkalmazottak saját jóléti intézményeinek.

Az elhalt alkalmazott hátramaradottai részére megadatott a három havi teljes fizetés, a szolgálati időnek kedvezőbb számítása bizonyos körülmények között kiterjesztetett azokra a tisztviselőkre, akik a főiskolai képzettséget később szerezték meg és a sokat vitatott tanári kérdésben kimondatott az, hogy a tanárok és tanítók özvegyeinek és árváinak ellátása akkor is ezen törvényjavaslat sokkal kedvezőbb intézkedései szerint számíttassék, ha a tanár magára a törvény által adott választási jog alapján az 1883: XI. t.-c. 23. §-ában biztosított 30 éves szolgálati kedvezményt kívánta igénybe venni, végül, hogy a magánfoglalkozásból kinevezett egyetemi tanároknál, ügyészeknél és bíráknál lehetővé tétessék a magánfoglalkozásban töltött időből a jövőben a 15, a multra nézve pedig 5 esztendő beszámítása.

Mindezek nagyban javították a törvényjavaslatnak amúgy is humánus intézkedéseit, nagy kedvezményét, de, amint erről a javaslat indokolásából, továbbá a pénzügyminiszter úr által a pénzügyi bizottságban előterjesztett részletes adatokból maga a bizottság is meggyőződött, továbbmenni, minden kívánságnak eleget tenni a legnagyobb jóakarat mellett sem lehet; meg kellett állani azon határoknál, amelyeket parancsolóan előírnak az állam pénzügyeinek ezen javaslat által már amúgy is nagy mértékben érintett érdekei, mert ezen törvény intézkedése már az első évben is körülbelül 2,800.000 K-val fogja szaporítani a nyugdíjkiadásokat, amelyek évről-évre szaporodván, végeredményben 12 millió koronára fognak emelkedni. Miután pedig a honvédséggel együtt ma már az állami költségvetésben 36 millió nyugdíjkiadás van, ennek hozzászámításával akkor közel 50 millió lesz a magyar állam nyugdíjkiadása és ebbe még nincs felvéve az a 11 millió körüli összeg, amelyet az állam az államvasutaknál és más állami üzemeknél közvetve fizet a nyugdíj és a betegsegélyző pénztári járulékok fejében. Sőt ezen kiadások még ennél is sokkal nagyobbak, mert látjuk, hogy az állami alkalmazottak száma és illetményeinek összege évről-évre szaporodik; a belügyi tárca költségvetésének tárgyalása alkalmával tegnap hallottuk illetékes helyről, hogy közel van

a közigazgatás nagy reformja, amelynek révén az államra fog áthárulni a törvényhatóságok és a községek nyugdíjterheinek nagy része is, amelyek pedig mind igen nagy összegekkel fogják az állam terheit szaporítani és kényszeríteni a kereső osztályokat arra, hogy többet produkáljanak ezen igények kielégítésére.

A pénzügyi bizottság úgy fogta fel feladatát, hogy amint minden ügyet, úgy ezt az alkalmazottakra és az államra egyaránt nagyjelentőségű ügyet is, magasabb szempontból kell tárgyalni és nemcsak azt kell vizsgálni, hogy teljesíttetik-e minden méltányos kívánság, hanem azt is, hogy a méltányos igényekből az adott viszonyok között mit és mennyit lehet teljesíteni.

És ha az állam pénzügyi ereje által megszabott határoknál meg is kellett állanunk és az állami alkalmazottaknak még szintén méltánylást érdemlő más kívánságainak kielégítését jobb viszonyok esetére, kedvezőbb időkre kellett is halasztani: megnyugvással mutathatunk reá, hogy a javaslát a lehetőség végső határáig számolt minden jogos igénnyel, minden méltányos kívánsággal és szinte páratlanul humánus intézkedéseket, széleskörű kedvezményeket nyujt.

A véletlen hozta magával, hogy ezen javaslat tárgyalását közvetlenül megelőzőleg olyan más javaslatok tárgyaltattak itt e házban, melyek önkéntelenül is komor gondolatokat, aggódó sejtéseket váltanak ki lelkeinkből idebenn a házban és künn az országban. Ilyen körülmények között maguknak az alkalmazottaknak is sokszorosan nagy és legfőbb érdeke az, hogy ezen javaslatok mielőbb törvényerőre emelkedjenek, mert bízhatunk ugyan benne, hogy állami alkalmazottaink minden körülmények között teljes odaadással, ha kell önfeláldozással is fogják teljesíteni kötelességeiket, de a közszolgálat érdekében is szükséges, hogy ezt lelki megnyugvással és azon tudatban tehessék, hogy önmaguk és családjaik sorsa biztosítva van: miért is ajánlom, hogy ezen javaslatot elfogadni méltóztassanak.

Szász Károly: Midőn az állami alkalmazottak s özvegyeik és árváik ellátásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásra kerül és én szót emelek, kizárólag azért, hogy egy pár érvet próbáljak sorakoztatni a tanári szolgálat idejének felemelése ellen, Kölcsey ismeretes és bár soha el nem mondott, de mint írásmű még mindig erősen élő és ható védőbeszédének szavaival kezdem — mutatis mutandis — felszólalásomat. Félve szólamlok meg, t. ház, látva a nevezetes többséget, amely a magyar tanárság sorsát már-már elhatározta. De mint az idéztem nagy költő és emberbarát, én is azt mondhatom, hogy az ügy, amely mellett a magyar kultúra és annak munkásai iránt érzett régi és erős meggyőződésen alapuló lelkesedéssel síkra szállok, sokkal fontosabb, semhogy érte mindent elkövetni nem kellene.

Igen t. képviselőház! Két évvel ezelőtt, a középiskolai tanárok nagy kongresszusának idejében, amikor először merült fel konkrét alakban az a terv, hogy a tanárok harminc éves szolgálati ideje harmincötre emeltetik, a tanárok megnyugtatást nyertek a közoktatásügyi miniszternek a pénzügyi bizottságban tett kijelentése nyomán: hogy a szolgálati idő felemelése a már szolgálatban levő tanárokkal

szemben semmi szín alatt sem fog megtörténni, arra nézve pedig, hogy az ezután alkalmazásba lépő tanárokkal szemben a szolgálati idő emeltessék-e, beható tárgyalások és tanulmányok fognak tétetni.

Most, mikor tárgyalásra kerül a nyugdíjjavaslat, amelyet én általában véve igen nagy örömmel üdvözlök és készséggel megszavazok, sajnálattal látom, hogy e törvényjavaslat, amelynek, hogy úgy mondjam, vezető eszméje, verbum regense az az igazán szép, igazán hamánus gondolat, hogy megnehezülvén felettünk az idők járása, az állam a maga alkalmazottainak a nehéz életviszonyok közt, az élet irtózatos drágaságával szemben az egész vonalon segédkezet nyujtson, hogy akkor az állami alkalmazottak egy osztályával szemben, a tanárokkal szemben, némi tekintetben mostohán bánik el ez a javaslat, mert az eddigi 30 éves szolgálatnak 35 évre való felemelését tervezi.

T. képviselőház! A törvényjavaslat az indokolásban a tanári szolgálat idő felemelése mellett fő indokul azt hozza fel, hogy meg kell szüntetni a különbséget tanár és egyéb tisztviselők között.

Én elhiszem, hogy ez a törvényjavaslat meg tudja szüntetni a különbséget a tanárok és egyéb tisztviselők ellátása tekintetében: de kérdem, t. ház, hogy vajjon meg tudja-e szüntetni a különbséget a tanári munka és a hivatalnoki munka között? Az én meggyőződésem szerint jaj annak az iskolának, mely hivatallá tétetik és jaj annak a nemzetnek, melynek fiait hivatalokban akarják nevelni. Én, ki egyrészt magam is két évtizedet meghaladó időt töltöttem a hivatalnoki pályán, másrészt mint öt fiugyermekkel megáldott családapa, minden áldott nap tanári munkát végzek, meg tudom ítélni azt az óriási különbséget, mely tanári munka és hivatalnoki munka közt van. Én a tanári munkát — legyen szabad ezzel a kifejezéssel élnem — valósággal művészi munkának tekintem. Mert ha az a hivatalnok, ki jó hivatalnok akar lenni, egész értelmi erejét, minden tudását, szakképzettségét, energiáját tartozik befektetni feladatának teljesítésébe, akkor ne feledjük el, hogy az a tanár ezen fegyvereknek küzdelembe vitele mellett még egész lelkét, szívét, érzelemvilágát is mozgósítani tartozik tanítványai és növendékei érdekében. Mert ne méltóztassanak hivatkozni arra, hogy a tanárok a maguk heti 18 órájával nincsenek annyira megterhelve, mint egyéb hivatalnokok, kik naponta talán öt órai hivataloskodásra vannak szorítva. Az a 18 óra a valóságban legalább is kétszeresére növekedik, ha hozzávesszük, hogy a tanár előadási kötelezettségén kívül mennyi minden munkát tartozik még teljesíteni, a nyelvészek a dolgozatok javításával, a fizikusok és a természetrajz tanárai a laboratóriumban s ami a fő, annak a tanárnak a nevelésben is erősen részt kell vennie, együtt kell éreznie, szenvednie, gyötrődnie azzal a növendékkel.

Jakabffy Elemér: Kellene!

Szász Károly: T. képviselőtársam, én az ideális tanárt tartom szem előtt, mert hiszen elismerem, hogy vannak rossz tanárok, mint ahogy rossz bíró, rossz ügyvéd, rossz orvos is számtalan van az országban. Megengedem, hogy vannak rossz tanárok, de nem szabad egyes kirivó példákból in pejus általánosítani és a tanárokkal szemben

azt a barátságtalan hangulatot és kedvezőtlen megítélést tanusítani, mely általában, fájdalom, a magyar közéletben uralkodik.

A tanárok nevelési munkájukkal, hogy ők egész lelküket tartoznak belevinni kötelességük teljesítésébe, igenis olyan munkát végeznek, melynek különbözőségét a többi hivatalnoki munkától már 140 esztendővel ezelőtt elismerték Magyarországon, mikor Mária Terézia uralkodása idejében már megtétetett ez a különbség a két osztály, a hivatalnoki és a tanári osztály közt, és ezt a különbséget az abszolut korszak — mikor 1866-ban a mostani uralkodó rendezte a dolgokat — szintén elismerte és 1885-ben, mikor nem kisebb emberek és nem kevésbbé reális emberek, mint Tisza Kálmán, Trefort Ágoston és Hegedüs Sándor voltak azok, kik e tekintetben állást foglaltak, azok is — mikor e kérdés először rendeztetett törvényhozásilag — úgyszólván minden ellenmondás nélkül és igen erős, meggyőző érvekkel helyezkedtek arra az álláspontra, hogy a tanári szolgálat egészen más, azt honorálni kell azzal, hogy a szolgálati időt rövidebbé tegyük más szolgálattal szemben, mert ezek a férfiak bizonyára tudatában voltak annak, hogy mikor a tanárok mellett síkra szállanak, akkor voltaképpen nem a tanárokért mint egyénekért beszélnek és cselekszenek, épp úgy amint én sem — hogy úgy mondjam — a tanárok szép szeméért akarok szót emelni, mert nekem is az a meggyőződésem, hogy nem a tanterv, nem a tankönyv, nem a módszer, hanem a tanár az, aki az iskolát jóvá vagy rosszá teszi.

És ha ez igaz, akkor áll az, hogy minden sérelem és minden keserüség és minden méltánytalanság, amely a tanárokat éri, érinti és rontja az iskolát, és mivel az iskola kultúra, ennélfogva a kultúrára is nagyon veszedelmes kihatással van. A tanári munkában sokkal hamarább roskad össze az ember, mint egyéb hivatalnoki pályán. Aki 35 évi szolgálat után még igen jó hivatalnok, igen jó irodai munkaerő lehet, aki még judiciumának is eléggé birtokában van arra, hogy a bírói pályán sikerrel működhessék, az mint tanár igen gyakran már a roskadtság és a kimerültség olyan fokán van, hogy ezt nemcsak ő érzi meg, hanem igenis, megérzi a gondjaira bizott gyermekek nagy száma, megérzi egy egész nemzedék, megérzi az iskola, amely a kultúrát terjeszti.

Nagyon gyakran hallom a tanárokkal szemben felhozni azt az érvet, hogy hiszen ők úgy sem mennek nyugdíjba 30 évi szolgálat után. Legyen szabad ezt az érvet a magam álláspontjának megerősítésére felhoznom. Először is utalok arra, hogy ha a tanárok valóban nem mennek igen gyakran 30 év után nyugdíjba, ennek oka abban a sajnos körülményben kereshető, hogy nem voltak úgy ellátva, hogy nélkülözhették volna a maguk és a családjuk számára azt a lakáspénzt, amelytől nyugdíjba menésük esetén elestek.

Másodszor utalok arra, hogy ha nem mennek 30 év után nyugdíjba, akkor pénzügyi tekintetben még sokkal kisebb kihatása volna az én javaslatomnak, hogy t. i. állapítsuk meg a 30 éves szolgálatot és aki 30 év után nem megy nyugdíjba, az megteszi ezt 35 vagy

40 év után. Azok a tanárok, akik bírnak szolgálni még 30 év után, akikről felsőbbségük is azt állapítja meg, hogy a további szolgálatra képesek, maradjanak meg állásukban; de akik valóban érzik erejük teljes kimerülését és — ami a legfőbb — akikről a főhatóság állapítja meg, hogy sem a maguk továbbképzése, sem a hallgatókkal való bánásmód, sem az iskolai fegyelmezés tekintetében nem képesek többé kellően megfelelni a maguk feladatának, azok a teljes fizetés és a lakbérnyugdíj megadásával a tanügyi főhatóság megállapítása után menjenek nyugdíjba, az iskola, a kultúra érdekében.

A tanári munka kivételességéről, az idő rövidsége miatt csak néhány rövid adattal akarok még megvilágítólag szólani.

A hivatalos statisztika kimutatása szerint a halandóság a tanárok között sokkal nagyobb, mint más hivatali pályán. A tanároknak csak 3.5%-a éri el a 60 esztendőt, míg a bíráknak 6.5%-a. Minthogy nagyon szeretünk külföldi példákra hivatkozni — nézetem szerint kell is külföldi példákra hivatkoznunk —, felhozom azt a körülményt, hogy a nyugati államoknak igen tekintélyes részében a tanári szolgálat nem haladja meg a 30 évet.

Hiszen Ausztriában is 30 évig szolgálnak a tanárok és amikor 1907-ben az osztrák hivatalnokok 40 évi szolgálat idejét leszállították 35 évre, az intéző körök egyikének sem jutott eszébe, hogy ebből az alkalomból a tanári szolgálatot felemelje 35 évre. Franciaországban, Belgiumban harminc esztendei a szolgálat; Oroszországban, Portugáliában csak 25 évi szolgálat van. Ezeket nagyon figyelembe kell venni és nem szabad szemelől téveszteni azt sem, hogy az annektált tartományokban, melyek most már voltaképpen hozzánk is tartoznak, osztrák minta szerint a tanárok kevesebb szolgálatra lesznek kötelezve, mint a magyar tanárok az anyaországban.

A 35 éves szolgálat, hogyha valaki igazán teljes lélekkel fekszik neki tanári hivatása teljesítésének, meggyőződésem szerint annyira kimeríti azt a tanárt, hogy vége az ő teljes használhatóságának; ha pedig azon igyekszik, hogy ne merüljön ki 35 év alatt, hanem a maga erejét takarékosan használja és bocsátja hivatásának szolgálatába, az megint oly körülmény, melyet növendékei, amelyet az iskola, melyet a kultúra s így a nemzet fog megsínyleni.

Jakabffy Elemér: A járásbíró és más tisztviselőre ez épp úgy áll!

Szász Károly: Az előbb bátor voltam megjelölni szerény meggyőződésem szerint azt a különbséget, amely a járásbíró, meg egyéb hivatalnok és a tanárok között fennáll, amely fejtegetéseim oda lyukadtak ki, hogy míg azok csak értelmökkel és energiájukkal, a tanárok ezenkívül a maguk érzésével és lelki világukkal is kötelesek hivatásukat teljesíteni!

A törvényjavaslat indokolása felemlíti még, hogy nincs ok különbséget tenni a tanárok és egyéb hivatalnokok közt, mert a tanárok előmeneteli viszonyai és illetményei az utóbbi időben tetemesen javultak. Én, aki minden egyéni lelkesedésem mellett is igyekezem megmaradni az objektivitás erős talaján, ezt készséggel elismerem,

de azt kérdezem, hogy egyéb alkalmazottak előmeneteli viszonyai és javadalmai nem javultak-e az utóbbi időkben? 15 esztendő óta a törvényhozás nem csinál mást, a sajtó alig beszél egyébről, a közvéleményben jóformán semmi másról nincs szó, mint a megélhetési viszonyokról, egyes alkalmazási ágak előretörekvéséről, igyekezetéről arra nézve, hogy illetményeik javíttassanak, és igen természetesen, a mi kormányzatunk is nagyon helyesen mindig arra az álláspontra helyezkedett, hogy az állam anyagi erejének lehető megfeszítésével segítse alkalmazottait. Segítette is, hála érte, de akkor, mikor a tanárokat segítette, akkor segítette a többi tisztviselőket is, és nézetem szerint méltányosan ezt indokul nem lehet felhozni arra, hogy ennélfogva a tanárokat ezen felfogásom szerint sérelmes intézkedés érje, hogy t. i. szolgálati idejük felemeltessék.

Azt is mondja az indokolás, hogy a legkisebb sérelem sem éri a tanárokat, mert egy alternativa elé állíttatnak, vagy megmaradnak a 30 évi szolgálat alapján, de akkor nem részesülhetnek a törvény egyéb kedvezményeiben és nem kaphatnak lakbérnyugdíjat, vagy pedig, ha lakbérnyugdíjat óhajtanak élvezni, akkor tartoznak elfogadni a 35 évi szolgálatot.

Így meggyőződésem szerint a tanárt mind a két esetben sérelem éri. Eltekintve attól, hogy egy alternativa elé állíttatik az a tanár, kinek egész erkölcsi erejére, kinek lelki egyensúlyra, kinek érzésére és — merem mondani, hangulatára is annyira szükség van az iskola érdekében, én ezt nem tartom szerencsésnek és nem tartom méltányosnak. Én sajnálattal látom és érzem, éreztem más alkalommal is, hogy a magyar közvéleményben a tanárokkal szemben, mondjuk, legalább barátságtalan hangulat uralkodik. Én találkoztam elég komoly és számottevő egyéniségek részéről oly megnyilatkozással is, hogy az iskola nem egyéb, mint szükséges rossz, amelyen gyermekeinknek bizonyos forma szerint át kell esni.

Én nem tudom magamnak eléggé megmagyarázni a magyar közvéleménynek ezt a barátságtalan hangulatát a tanárokkal szemben, szemben azokkal a tanárokkal, akikre — és itt nem akarok valami nagyhangú frázist mondani, de mégis kétségtelen tényt akarok megállapítani — mi a mi legdrágább kincseinket, gyermekeinket bízzuk és rábízzuk a hazának és a nemzetnek legdrágább kincsét, mert a jövendőjét tesszük az ő kezükbe. És ne felejtsük el azt, hogy egy — nem is mondom — rossz tanár, hanem a közvélemény barátságtalan hangulatától elkedvetlenített tanár egész nemzedékeket tehet tönkre a maga kedvetlen, a maga elborult lelki állapotával.

Mikor ezzel a közönnyel és ezzel a — mondhatnám — barátságtalan hangulattal ismételten szembeszállva, a tanárok jogos érdekeit és a magyar iskolának és a magyar kultúrának érdekeit védelmezem, szemem előtt lebeg mindig az, hogy meggyőződésem szerint ennek az ügynek kárát a magyar kultúra, a magyar iskola fogja vallani. Ezt a kárt talán nem a legközelebbi években fogjuk érezni, hanem igenis, ennek az árát meg fogja adni pár évtized mulva az iskola, és kárát fogja látni a magyar kultúra, az a magyar kultúra,

amelynek ma a tanárak nemcsak az iskolában, — és ezt nem szabad szem elől téveszteni — hanem a közélet egyéb terein is leglelkesebb és leghivatottabb harcosai.

E tekintetben is legyen szabad a külföldre hivatkoznom. A külföldi tanár helyzete sokkal könnyebb a magyar tanárénál, két okból. Az egyik az, hogy a külföldi tanár nem vesződik olyan túlzsúfolt osztályokkal, mint a magyar tanár, és ez a legfontosabb. Miért tud többre menni az a német és az a francia iskola? Azért, mert ott nincsenek 65 meg 70 főből álló osztályok, amelyekkel kielégítőleg foglalkozni, 70 gyermeket tanítani, vezetni, nevelni a lehetetlenségek közé tartozik. Azokban a külföldi előkelő államokban 30 és 35-ös létszámokkal foglalkozik a tanár és ezért mindenesetre sokkal kevesebb kincsét kell hogy pazarolja a maga életerejének.

Másodszor nehezebb a magyar tanár helyzete a külföldinél annyiban is, hogy a magyar tanár sokkal inkább kötelezve van a magyar kultúrának egyéb tereken való terjesztésére, mint az a külföldi, ahol sokkal jelentékenyebb segéderők és segédcsapatok állanak e tekintetben rendelkezésre. Hiszen nézzünk végig a vidéki városokon, legyen ott akármiféle kulturális akció, legyen ott szabad oktatás, iskolán kívüli oktatás, felolvasás, előadástartás, nálunk, a mi kulturális viszonyaink között alig vannak mások, mint a tanárok, akikre e tekintetben számítani lehetne és a vidéken úgyszólván minden kulturális teher annak a tanárnak a vállaira nehezedik, aki mély keserüséggel láthatja, — és itt nem akarok a szenvedélyekre appellálni, de a magam érzése szerinti igazságot akarom hirdetni — hogy a magyar közvélemény részéről annyi méltatlan megítéléssel és olyan barátságtalan hangulattal találkozik.

Ezekben végezvén a szolgálati időre vonatkozó fejtegetéseimmel, még egy kérdésre kivánom az igen t. pénzügyminiszter úr szíves figyelmét felhívni. T. i. ez a törvény az állami alkalmazottakról és így ezeknek keretében természetesen csak az állami tanárokról gondoskodik. Miután azonban Magyarországon a nem állami iskolák, különösen a felekezeti iskolák igen nagy számban vannak és igen nagy kulturhivatást teljesítenek, és miután nem tartanám jónak, nem tartanám a közoktatás egysége nagy elvének szempontjából megfelelőnek, hogy különbség tétessék e tekintetben állami és nem állami tanárok között, azzal a kéréssel bátorkodom a pénzügyminiszter úrhoz fordulni: méltóztassék azzal a gondolattal foglalkozni, hogy ha ez a javaslat törvényerőre emelkedik és így az állami tanárok nyugdíja új szabályozás alá esik, akkor gondoskodjék a felekezeti tanárok nyugdíjviszonyainak új rendezéséről is, mert különben az 1894. évi XXVII. t.-c., amely a nem állami tanárok nyugdíjáról szól, ellentétben fog állani ezen nyugdíjtörvénnyel és elő fog állani az az eset, hogy az állami középiskolai tanár ellátás szempontjából más elbánás alá esik, mint a felekezeti tanár.

Ennek a nagy fontosságát, azt hiszem, kiemelni nem szükséges. Az 1883. évi XXX. t.-c.-nek, amely a magyar középiskola ügyét oly kitünő mederbe terelte, egyik vezető nagy gondolata volt, hogy

a magyar közoktatást kellő színvonalra emelve, azt egységesítette, az eddigi roppantul széthúzó és különböző irányzatú tendenciákkal szemben.

Végezetül — röviden arra akarom kérni az igen t. pénzügyminiszter urat, hogy most, a 12-ik órának úgyszólván utolsó negyedében, ha még lehetséges, méltóztassék még egyszer megfontolás tárgyává tenni a tanári szolgálati idő felemelésének kérdését.

Sajnálattal nélkülözöm az igen t. közoktatásügyi miniszter úrnak a jelenlétét itten, mert meggyőződésem szerint az az egész kérdés, amelyről beszélek, nem is pénzügyi, hanem eminenter közoktatásügyi szakkérdés. Természetes, hogy a pénzügyminiszter úrnak minden ilyen kérdéshez van szava, mert kultúrát pénz nélkül csinálni nem lehet. Én tehát azzal a kéréssel fordulok a t. pénzügyminiszter úrhoz, méltóztassék ezt a kérdést még egyszer konszideráció tárgyává tenni speciális, pénzügyi szempontból, mert nekem a meggyőződésem az, hogy az a javaslat, amelyet én, t. képviselőház, teszek, az államháztartás mérlegét már alig fogja megbillenteni. Csak egy tollvonásába kerül az igen t. pénzügyminiszter úrnak, és legyen meggyőződve az igen t. miniszter úr, hogy ezzel a tollvonással a magyar kultúra történetébe aranybetükkel írná be a nevét. Ne mondassék ki legalább a ma már szolgálatban lévő tanárokra nézve a szolgálati időpontnak a felemelése, hanem hagyassék meg reájok nézve a 30 éves szolgálati idő, és emellett terjesztessék ki rájuk ennek a törvényjavaslatnak minden egyéb előnye.

Hiszen nem fogják azt mindannyian igénybe venni. Én természetesen számbeli adatokkal most nem állhatok elő és nem tudnám megállapítani, hogy pénzügyi szempontból ez milyen megterheléssel járna, de azt hiszem, az igen t. kultuszminiszteri államtitkár úr szolgálhat e tekintetben adatokkal. Legjobb meggyőződésem szerint azonban a tanári karnak csak egy töredéke fogja a 30 éves szolgálati időt igénybe venni, és ha e tekintetben egy pénzügyi kalkulust csinálunk, nem hinném, hogy az eredmény az államháztartás mérlegét megzavarná. Méltóztassék elhinni, hogy ezzel a t. pénzügyminiszter úr a magyar társadalomnak egy igen nagy, egy igen jelentékeny osztályát óvná meg az elkeseredéstől, amivel igen nagy szolgálatot tenne a magyar közoktatás ügyének.

Én, t. képviselőház, ezt a törvényjavaslatot megszavazom, sőt örömmel szavazom meg, nemcsak pártállásomnál fogva és nemcsak azon bizalomnál fogva, amellyel a kormány iránt viseltetem, hanem azért, — amit lojálisan el kell ismernem beszédem utolsó passzusában — mert ez a törvényjavaslat egy nagy koncepciójú elmének a terméke. Ez a törvényjavaslat, hogy még többet mondjak, egy igazán az emberi szeretetnek legmagasabb fokára emelkedni tudó és akaró szívnek a gyümölcse. Én tehát ezt megszavazom. De utolsó szavamban újra is kérem a t. pénzügyminiszter urat — éppen azért, hogy e javaslatból ez a pont, amely talán most már annak egyetlen számbavehető foltja, a javaslatból töröltessék.

Aprólékosságokkal most foglalkozni nem kívánok; bizonyára volnának még más olyan intézkedések, amelyek javításra szorulnának. De én tisztában vagyok azzal és teljesen igazat adok abban a t. pénzügyminiszter úrnak, hogy egy ilyen óriási nagy alkotásban minden egyéni érzékenységet kielégíteni, minden igénynek eleget tenni teljességgel lehetetlen. És ismétlem, hogy felszólalásom is nem egyéni érdekek támogatására irányul. Tessék elhinni, igazán, minden más mellékkörülmény félretételével, engem tisztán a magyar iskola és azzal kapcsolatosan a magyar kultúra érdeke késztetett erre a felszólalásra. Én ennek véltem szolgálatot tenni és azt hiszem, hogyha a pénzügyminiszter úr ebben az irányban megtenné ezt a kis módosítást a javaslaton, aránylag csekély erővel igen nagy szolgálatot tenne a magyar kultúrának. (Helyeslés és taps.)

Jakabffy Elemér: T. képviselőház! Egyáltalában nem szándékoztam ezen törvényjavaslathoz hozzászólni. Hogy mégis ezt teszem, ennek indoka kizárólag az, nehogy t. képviselőtársamnak most elhangzott beszéde úgy álljon itt, mintha a mi körünkben osztatlanul elfogadtatnék az az állítás, hogy egyedül financiális okok vezették a kormányt akkor, amikor a tanárokra vonatkozó intézkedést törvénybe iktatta. Tudom, hogy népszerűtlen dolgot cselekszem, különösen a tanári kar előtt akkor, mikor kénytelen vagyok kijelenteni, hogy igen sok tekintetben nem járulhatok hozzá azokhoz, amiket előttem szólt t. képviselőtársam mondott. (Helyeslés.) Azonban azt hiszem, hogy a képviselőnek lelkiismereti kötelessége, hogy még akkor is, mikor népszerűtlen dolgokat hirdet, kimondja azt, amit érez, úgy, amint az lelkén fekszik.

Ezek indítottak arra, hogy a következőkben bátorkodjam előttem szóló t. képviselőtársam szavaira reflektálni. Ő elsősorban arra az álláspontra helyezkedik, hogy mindig az ideális tanárt kell nézni, aki 30 esztendő alatt kétségtelenül tönkre teszi fizikumát a hazai közoktatás szolgálatában. Azt hiszem, más pályákon is az ideális tisztviselőt kell nézni és én meg vagyok győződve, hogyha azt az ideális járásbírót vagy pénzügyi tisztviselőt nézzük, azt látjuk, hogy az még inkább elnyüvi egész fizikumát, lelki és testi erejét akkor, amikor 30 esztendeig becsülettel szolgálja az államot. Nem oszthatom tehát azon felfogást, hogy csak a tanároknak adjunk kedvezményt, még kevésbbé oszthatom ezt akkor, mikor konstatálhatjuk, hogy a tanárnak egy esztendőben tényleg 140 szűnnapja, sőt egyfolytában három hónapi szünideje van. Engedelmet kérek, ha valakinek három hónapja van arra, hogy fizikumát restaurálhassa — ami annyira kívánatos minden szellemi munkás részére — s ha ez a tanberendezés által ennyire biztosíttatik, akkor az ilyen alkalmazott szellemi munkás nem igényelheti azt, hogy az ő sorsát inkább viseljük szívünkön, mint bármely más állami tisztviselőét.

De ettől eltekintve, t. képviselőház, azt hiszem hogy a tanárok sorsa más tekintetben is kedvezőbb a többi állami tisztviselőknél. Ne tessék azt hinni, mintha azt akarnám bizonyítani, hogy annak a tanárnak nem kell tanulnia, nem kell magát tovább képeznie.

A világért sem: sőt tudom, hogy tanári karunk, hála Istennek, nagyon is tanul. De, engedelmet kérek, a matematika professzorának, vagy a latin nyelv tanárának mégsem kell úgy állandóan kontaktusban maradnia az élettel, mint a birósági vagy pénzügyigazgatósági, vagy egyéb közigazgatási hivatalnoknak, akinek úgyszólván minden héten új rendeletet kell megtanulni, mert ha nem tanulja meg, a legflagránsabb jogsérelmet okozza a publikum legnagyobb részével szemben. Amellett tehát, hogy neki nem oly sürgősen, nem oly lázas munka között kell tanulnia, hanem ráér nyugodtan megtanulni a szükségeseket, erkölcsi és anyagi felelőssége sem oly imminens, mint bármely más állami tisztviselőé. Anyagi felelőssége egyáltalában nincs, az erkölcsi felelősség súlyát pedig könnyen elháríthatja magától akkor, ha higgadtan, jól megfontolva, alapos munkát végez, míg az állami tisztviselők egyéb kategóriáiba tartozó egyéneknek sokszor bizony a szükség, a kényszerüség hatása alatt el kell határozniok magukat olyanra is, aminek erkölcsi súlya van, ami erkölcsi felelősséget hárít reájuk s amit tulajdonképpen meg sem gondolhattak alaposan, mert erre idejük nem volt.

Én nem egy osztály, nem a tanári kar ellen akarok itten szólni. Elismerem mindazokat a kiváló tulajdonságokat, amelyek a tanári karban tényleg megvannak, elismerem a tanári kar hivatásának magasztosságát, ami kötelességévé teszi a törvényhozásnak, hogy a tanári karnak ezt a munkáját honorálja, de hangsúlyozni kívánom, hogy ez egyáltalán nem lehet olyan honorálás, amely minden tisztviselő felett áll. Éppen ezért a javaslatot változatlanul elfogadom.

Teleszky János pénzügyminiszter: T. képviselőház! Midőn a t. képviselőház szíves türelmét egy percre igénybe veszem, hogy válaszoljak azokra, amiket Szász Károly t. képviselő úr e javaslatnak a tanárokra vonatkozó intézkedéseire nézve felhozott, méltóztassanak megengedni, hogy mindenekelőtt biztosíthassam a t. képviselő urat, hogy mindazokat, amiket ő a tanári kar hivatásának magasztosságáról, s nemcsak a jelen, de a jövő generációk érdekében való működése szempontjából való fontosságáról kifejtett, mindazokat nemcsak én teszem magamévá, hanem természetesen a kormány is. Mindezeket a szempontokat mindig szem előtt tartotta és szem előtt fogja tartani a jövőben is.

Az az intézkedés, amely itt terveztetik, egyáltalában nem jelenti, hogy ezen szempontok bárki részéről nem vétettek volna figyelembe. És engedje meg a t. képviselő úr, hogy amennyire osztom azt a nézetét, hogy mily fontos a tanári kar működése a nemzet szempontjából, annyira nem tudom magamévá tenni azt a nézetet, hogy ez a szóban forgó intézkedés olyan fontos intézkedés, amely az egész magyar tanárság sorsára nézve döntő befolyással lesz. Ha ez így volna, akkor méltóztassék meggyőződve lenni, hogy elsősorban a kultuszminiszter úr nem járult volna hozzá ehhez az intézkedéshez, de nem járult volna hozzá a kormány sem, sőt én magam sem kezdeményeztem volna azt. Én azt hiszem, hogy a kormány ellenkezőleg nagyon is tanujelét adta annak, hogy a magyar tanárság sorsa szívén fekszik és a magyar

tanárság érdekében ez a kormány annyit tett, mint eddig egyetlen kormány sem. Tette pedig ezt azáltal, hogy a tanári státust rendezte olyan mérvben, aminő mérvben az soha azelőtt kontemplálva nem volt. Amikor a kormány a tanári státust rendezte, akkor határozta el ezzel egyidejüleg — nem azért, hogy a magyar tanárság sorsán rontson, mert hisz a célja éppen a magyar tanárság sorsának a javítása volt, hanem hogy egy régebbi törvényünkben lévő olyan divergenciát, amelynek kellő indokoltsága nem volt, megszüntessen — a tanári státusrendezéssel kapcsolatban a tanárok szolgálati idejét 30 évről 35 évre felemeli.

Hogy ez nem lehetett a magyar tanárság sorsára olyan vészthozó intézkedés, mint aminőtől a t. képviselő úr tart, annak bizonysága, hogy nemcsak a jelenlegi kormány és annak kultuszminisztere helyezkedett erre az álláspontra, de már erre az álláspontra helyezkedett az előző kormány kultuszminisztere is, amikor az 1909-iki költségvetés indokolásában egy az általunk keresztülvittnél sokkal kevésbbé messzemenő státusrendezéssel kapcsolatban már kijelentette, hogy a tanárok szolgálati idejének 30 évről 35 évre való felemelése megfontolás tárgyává teendő. Ezek voltak az indokolás szavai, a megállapodás pedig a kormány kebelében az volt, hogy a 35 évi szolgálati időt be fogja hozni. Akkor, amikor két, egyébként annyira különböző felfogású, kormány álláspontja szerint a harmincz évi szolgálati időnek 35 évre való felemelése megtörténhetik anélkül, hogy ez a tanárság sorsára vészthozó lenne, akkor ezt a kérdést quasi res judicata-nak lehet már tekinteni.

De én nem fogadhatom el azt az érvelést sem, hogy ez az intézkedés akár sérelmes, akár célszerütlen lenne. Sérelmes akkor lehetne ez az intézkedés, ha szerzett jogok sértetnének olyan értelemben, hogy az intézkedés által a tanárok vagy azoknak egy része kedvezőtlenebb helyzetbe jut, mint amilyenben volt az eddigi törvények alapján. Tulajdonképpen még ebben az esetben sem lehetne sérelemről beszélni, mert már bátor voltam a t. házban kifejezést adni annak a nézetemnek, hogy az állam és az állami alkalmazottak közötti viszony nem tekinthető munkaadó és munkás közötti közönséges viszonynak, hanem sokkal magasabb etikai kötelék az, amely az államot alkalmazottaihoz fűzi, és amely kötelékre a szerzett jogok fogalmát ilyen magánjogi értelemben egyáltalában nem szabad alkalmazni. De még ha a legszigorubb magánjogi értelemben fogjuk is fel a szerzett jogokat, még akkor sem sérti ez az intézkedés a tanárok szerzett jogait, mert bármekkora szolgálati idővel biró és bármelyik fizetési osztályban levő tanár menjen is az új nyugdíjtörvényjavaslat alapján nyugdíjba, nyugdíj és lakbérnyugdíj címén mindenképpen többet fog kapni, mint amennyi nyugdíjat az eddigi, 30 évi szolgálati időn alapuló számítás mellett kapott volna. Szerzett jogok sérelméről tehát nem lehet beszélni. A többlet, amit az eddigi törvénnyel szemben kap, 280 K-tól 720 K-ig terjed, a 30—35 évi szolgálattal biró tanárokra nézve pedig az új nyugdíjtörvény teljes előnyei érvényesülnek. Az igaz, hogy 30 vagy 30-nál kevesebb

szolgálati év esetében az új törvény alapján a tanárok nem fognak oly nagy előnyben részesedni, mint az egyéb állami alkalmazottak, de előnyben akkor is fognak részesedni. Hogy miért lehessen egy ilyen rendelkezéstől a tanárság sorsát félteni, azt belátni nem tudom.

De nem fogadhatom el azt sem, hogy ez a rendelkezés célszerűtlen volna. Ha én a tárgyalások során arról győződtem volna meg, hogy a tanári szolgálat olyan terhes, hogy egy 30 éven túl szolgáló tanár kivételszámba megy, akkor magam lettem volna az első, aki ezt az intézkedést nem kezdeményeztem volna, vagy ha kezdeményeztem is, megfelelően módosítottam volna. Hiszen éppen a nyugdíjtörvény tárgyalásánál elég tanujelét adtam annak, hogy minden olyan javaslat iránt, amely jogos és méltányos kívánságokat tartalmaz, belátással viseltetem és előle el nem zárkózom. A helyzet azonban úgy áll, hogy az utolsó huszonegy évben, 1890-től 1910-ig 315 középiskolai tanár ment nyugdíjba s közülök 134, azaz 44 százalék 30-nál hosszabb szolgálati év után s ezzel szemben pl. a postatisztviselőknél a 30 éven felüli szolgálat után nyugdíjbamenők százaléka csak 32% volt, tehát kevesebb, mint a tanároknál, dacára annak, hogy a tanárok eddig már 30 év után kaptak teljes nyugdíjat, míg a postatisztviselőknél a teljes nyugdíj csak 40 évi szolgálat után jár. Ily körülmények között nem fogadhatom el azt, hogy a tanári pálya olyan rendkívüli terhes pálya volna, amelynél a 30 évnél hosszabb szolgálat kivételszámba megy és hogy egy olyan intézkedés, amely a tanárok teljes nyugdíját szintén csak 35 évi szolgálat után adja meg, célszerűtlen lenne és az oktatás eredményét veszélyeztetné.

Utalás történt arra is, hogy a közvélemény barátságtalan a tanárokkal szemben, hogy a közvéleményben a tanárság ellen barátságtalan hangulat uralkodik. Megengedem, hogy ez egy bizonyos fokig így van, de a kormány nevében a leghatározottabban tiltakoznom kell az ellen, mintha ez a barátságtalan hangulat, vagy ez a barátságtalan irányzat lett volna az oka annak, hogy a kormány ezt az intézkedést kezdeményezte. A kormány, nézetem szerint, ilyen kérdésekben felül kell hogy emelkedjék a közvéleménynek hangulatain és ha azt látja, hogy egy ilyen, az ország érdekében igazán rendkívüli fontosságú osztállyal szemben a közvéleményben barátságtalan hangulat uralkodik, akkor nem azt kell neki tennie, hogy ezt a hangulatot felhasználja olyan intézkedéseknek a keresztülvitelére, amelyek önmagukban véve helyesek, hanem éppen ellenkezőleg a kormánynak ilyen körülmények között szembe kell szállania azzal a barátságtalan hangulattal.

Ez a kormány, amely az éppen előbb említettem státusrendezést keresztülvitte és amely a tanárok helyzetét olyan mérvben javította, hogy míg 1885-ben a bíráknak már 48%-a volt a IX. fizetési osztályon felül és a tanároknak csak 7%-a, addig 1913-ban a bíráknak számaránya 48%-ról csak 67%-ra emelkedik, a IX. fizetési osztályon felül lévő tanárok százaléka pedig 7-ről 55-re fog emelkedni, mondom ez a kormány, mely ilyen óriási mértékben javította a tanárok

helyzetét az előmenetel szempontjából, igazán nem vádolható azzal, hogy a közvélemény barátságtalan hangulatát használja fel, amikor ilyen intézkedést javasol.

Szász Károly: Ezt én sem mondtam!

Teleszky János pénzügyminiszter: Tudom, hogy nem méltóztatott mondani, de a felszólalás esetleg úgy is értelmezhető, mintha talán ennek a barátságtalan hangulatnak is befolyása lett volna a törvényjavaslat ezen intézkedésére.

T. képviselőház! Én magam is sajnálattal látom ezt a barátságtalan hangulatot, amely a középiskolai tanárokkal és általában a tanársággal szemben megnyilvánul. S anélkül, hogy ezt az ügyet itt el akarnám dönteni, felvetem a kérdést, hogy vajjon ki ennek az oka, a közvélemény-e, vagy pedig azok, akik ellen ez a barátságtalan hangulat megvan? És meg vagyok győződve, t. képviselőház, hogy ennek a barátságtalan hangulatnak egy jelentékeny tényezője éppen az a diszparitás volt, amely az állami alkalmazottak nyugellátása és a tanárság nyugellátása között fennállott, aminthogy meggyőződésem az is, hogy ennek a diszparitásnak a megszüntetése hozzá fog járulni ahhoz, hogy ez a barátságtalan hangulat megszűnjék, vagy legalább is jelentős mértékben enyhüljön.

Hogy mik az okai annak, hogy a tanítás nálunk kevésbbé eredményes, mint a külföldön, ez, t. képviselőház, olyan kérdés, amelynek taglalásába most belebocsátkozni nem akarok. Tény azonban az, hogy a tanítás eredményessége elég sok kívánni valót hagy hátra, és hogy éppen én, — aki, azt hiszem, tanujelét adtam annak, hogy a kultúra érdekei iránt bizonyos érzékkel birok, mert hiszen az 1913-iki költségvetés az, amely a kultusztárca budgetjét olyan mérvben emelte, mint eddig egy költségvetes sem — éppen én vagyok az, akinek, be kell vallanom, aggodalmaim vannak a tekintetben, hogy vajjon azok a nagy áldozatok, amelyeket azon utolsó 10—12 évben a kultúra érdekében hoztunk, megtermették-e már gyümölcseiket? Én őszintén megvallom, hogy ha nekem erre a kérdésre ma felelnem kellene, alig tudnék kedvező feleletet adni, de mindenesetre bízom abban és remélem azt, hogy a jövőben, igenis ezek az áldozatok megtermik a maguk gyümölcseit.

Végül még csak egy kérdésre, t. i. a nem állami középiskolai tanárok nyugdíjazásának kérdésére akarok kitérni. Nagyon örülök, hogy a t. képviselő úr ezt a kérdést felvetette. Az, hogy ő kívánni méltóztatik, hogy az 1894:XXVII. t.-c. — amely jelenleg a nem állami tanárok nyugdíját szabályozza — a tárgyalás alatt lévő javaslat rendelkezéseinek megfelelőleg módosíttassék, jele annak, hogy e törvényjavaslat a tanárokra talán mégsem olyan kedvezőtlen, mert hiszen akkor a t. képviselő úrnak azt kellett volna kérnie, hogy a nem állami tanárokra ez a nagyon káros, a magyar tanárság sorsára nézve veszedelmes javaslat ne terjesztessék ki!

Én azonban meg vagyok győződve arról, hogy ez a javaslat igenis igen előnyös a tanári karra nézve, és azért nagyon örülök, hogy a kultuszminiszter úrral egyetértőleg abban a helyzetben vagyok,

hogy kijelenthessem, hogy igenis, a nem állami középiskolai tanárok nyugdíjának ezen törvényjavaslat értelmében való rendezését célzó törvényjavaslat készül és legközelebb a ház elé fog terjesztetni.

Ezek után tisztelettel kérem a t. házat, hogy a törvényjavaslatot változatlanul elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Következik a részletes tárgyalás.

Sándor János előadó: T. ház! Minthogy az állami polgári iskolai tanító- és tanítónőképző intézeteknél alkalmazott tanároknál is előfordulhat, hogy helyettesi minőségben alkalmaztatnak, a 13. §-hoz a következő módosítást indítványozom:

A 13. §. hetedik bekezdésében a »valamint« szó után felveendők lennének az »az állami polgári iskolai tanító- és tanítónőképző intézeteknél« szavak.

Nagy Ferenc: T. ház! Bátor vagyok a 31. §-hoz a következő módosítványt beterjeszteni és ajánlom annak elfogadását: »A tudományegyetem vagy műegyetemi nyilvános rendes tanárnak nyugalombahelyezését hivatalból csak akkor lehet elrendelni, ha reá nézve a fenti *a)* pontban megkívánt feltétel bekövetkezett, vagy ha a hetvenedik életévét betöltötte. Elfogadtatott.

Következik a 80. §.

Sándor János előadó: T. ház! Ezen szakaszban ismét a legméltányosabb intézkedések egyike van felvéve, amikor a törvény bizonyos tekintetben visszaható erővel ruháztatik fel. Miután azonban akkor, midőn ez a törvényjavaslat benyujtatott, még nem lehetett tudni, vajjon annak a jelen évben törvényerőre emelkedése elérhető lesz-e, ezen visszahatás időpontja körülírással fejeztetett ki olyképpen, hogy a jelen törvény hatályba lépését közvetlenül megelőző január hó elseje vétetett fel a törvényjavaslatba. Ma már a tárgyalás előhaladásából bizton következtethetjük, hogy ez a törvényjavaslat még a jelen évben törvényerőre emelkedhetik. Indítványozom ennélfogva, hogy a szöveg világossága érdekében ezen szakasz *a)* és *b)* pontjaiban »a jelen törvény hatályba lépését közvetlenül megelőző« szavak helyett »az 1912. évi« szavak tétessenek.

Azonképpen a *b)* pontnál ugyancsak »a jelen törvény hatályba lépését közvetlenül megelőző« szavak helyett »az 1912. évi« szavak, valamint a *b)* pont 2. bekezdésének végén »e törvény hatályba lépését közvetlenül megelőző« szavak helyett »az 1912. évi« szavak tétessenek.

A ház a 80. §-t az előadó által ajánlott módosított szövegben fogadta el.

Következik a 81. §.

Sándor János előadó: T. ház! Ugyanazon okokból, amelyeket az előbbi szakasznál előadni bátor voltam, bátor vagyok ezúttal is indítványozni, hogy az első bekezdés elején »a jelen törvény hatályba lépését« közvetlenül megelőző szavak helyett »1912. évi« szavak tétessenek. Elfogadtatik.

Következik a 82. §.

Sándor János előadó: A következő módosítást vagyok bátor ajánlani elfogadásra: »A második bekezdés után a következő új har-

madik bekezdés tétessék: A magyar kir. államrendőrségnél főiskolai képzettséghez kötött álláson, a jelen törvény hatályba lépésének időpontjában már alkalmazásban állott tisztviselőnél az állami vagy a 2. §. szerint az államival egyenlőnek tekintendő, vagy a 16. §-ban említett törvényhatósági szolgálatban töltött időnek minden teljes hét hónapját nyolc hónapnak kell számítani. Elfogadtatik.

Kisebb stiláris módosítások után a törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben elfogadták.

* * *

A nyugdíj-törvényjavaslatot nagy sebtiben, máról holnapra megszavazta a magyar törvényhozás csonka képviselőháza. A javaslat előadója szerint az új törvény a tisztviselők minden jogos igényét kielégíti; nekünk tanároknak a hosszú sikertelen küzdelem után fájdalommal kell megállapítanunk, hogy ez az új törvény a tanárság jogos igényét távolról sem elégítheti ki, sőt két oldalról is elkeserítő kárt okoz a tanárságnak és az iskolának, mert megrontva a szolgálati viszonyokat megrontja egyszersmind az anyagi viszonyokat is: a szolgálati időt *hosszabbá*, az előlépések eshetőségét *rosszabbá* teszi. Szinte hihetetlen volna, ha nem volna szomorú valóság, hogy mindez egy *nyugdíj*-törvény keretében történjék. Egy nyugdíjtörvénynek természetes feladata csakis az lehet, hogy a tisztviselők nyugdíjellátását javítsa. A magyar nyugdíjtörvény ime máról-holnapra megtette azt, amit az utolsó percig nem tudtunk hinni: az uniformitás teljesen jogosulatlan elvének bálványozásával megnyomorította a tanárságot. A hivatalnok-észjárás az *igazság* (!) követelményének mondja e cselekedetet; a tanárság elkeserítő igazságtalanságnak érzi, a közművelődés, a sokat emlegetett magyar kultúra géniusza pedig sírva látja, hogy hivatalnok-ész intézkedik ott, ahol államférfiui belátásnak kellene intézkednie.

A tanárságnak még a státusrendezése sincs végrehajtva; a pénzügyminiszteri hatalom most ismét nagyot üt az egész renden s az uniformitás szent nevében az iskolára káros módon bánik a tánársággal. Ily körülmények közt lehetetlen, hogy a tanárság megnyugodjék, hogy föl ne jajduljon, hogy egyre és folytonosan ne hallassa panaszoló, kérő, tiltakozó szavát. Valóban a tanárságnak teljesen *lehetetlen* belenyugodnia szolgálati idejének 35 évre való fölemelésébe; jobb sorsra érdemes energiája most már egy jó ideig abba fog beleveszni, hogy folytonosan és egyre türelmetlenebbül lesse, várja azt az időt, mikor a közművelődés szempontjai újra érvényesülni fognak a bürokratikus észjárással szemben s a tanárság s az iskola sérelmét reparálni lehet. Ennek az időnek pedig minél hamarább el kell jönnie — az igazság nevében!

Falra borsóhányás volna újra meg újra fejtegetnünk, hogy az új nyugdíjtörvénynek a tanárságra vonatkozó intézkedése miért s mennyiben káros az iskolára s általában a tanárságra; ennek részletezése a magunk szempontjából unalmas is már; de

magát a tényt kötelesség szerint újra meg újra hangoztatjuk és hirdetjük: a tanári szolgálati idő felemelése igazságtalan a jövendőt illetőleg is, — a most szolgálatban levő tanárságra vonatkozólag pedig még ennél is több.

Semmiféle okoskodás meg nem győzhet bennünket arról, hogy a tanárságra vonatkozó intézkedésben nem lehet szó szerzett jogok sérelméről. A mai tanárság a 30 évi szolgálat tudatában lépett erre a pályára; ezt a mai tanárságot tehát nem szabad ebből az állapotából kikergetni. Erőszakos okoskodás, hogy a mai tanárságnak csak arra lehet igénye, amit az 1885-iki törvény megadott neki. Hát a többi tisztviselőnek mennyiben van többre igénye? A tanárságnak — ez a valóság — annyihoz van igénye 30 évi szolgálat mellett, amennyihez a többi tisztviselőnek 40 évi (pláne 35 évi!) szolgálat mellett — tehát jogos igénye van a nyugdíjtörvényben megszabott lakbérilletményhez is. A kérdés egyszerű: nyugalomba mehet-e a tanár 30 évi szolgálat után teljes fizetéssel s a lakbértöbblettel, úgy mint más (főiskolát végzett) tisztviselő 35 év után? Igen vagy nem? Ha nem, akkor nincs meg az a joga, ami eddig megvolt neki, tehát, igen is, *jogsérelem történt*. Nem arról kell itt beszélni, hogy a tanár, ha az új törvény alapján megy nyugdíjba, minden esetben többet kap valamivel a régi törvényben megszabott nyugdíjánál, hanem arról, hogy megkapja-e a régi nyugdíját s az új törvény lakbértöbbletét! Ha nem kapja meg (aminthogy pl. a 30. év végén csak 120 K-val kap többet 960 helyett), akkor az eddigi állapothoz képest bizony igen is lehet szerzett jogok csorbításáról beszélni.

Hogy a tanári pálya nehezebb s miért nehezebb más tisztviselő-pályáknál, hogy az iskola munkáját miért nem igazságos s tehát miért nem szabad hivatalnok-szemmel nézni: ennek a fejtegetése e helyen fölösleges volna; elégszer megmagyaráztuk már azt is, hogyan s miért van, hogy egyes tanárok 30 éven túl is szolgálatban maradnak. Ezek száma — csak ezt ismételjük ezúttal — nyomban megcsappan, mihelyt a státusrendezés megfelelően végrehajtatik. De hát a tanárságon e tekintetben is sérelem esett: ezt is úgy »vitték keresztül«, hogy az előlépést előlhátul elzárták s itt is szünet nélkül sürgetnünk kell: vegyék ki a tanári létszámból az önkényesen odaszámított igazgatói létszámot s a mindenkori tanári létszámot harmadolják meg.

Ami a tanárság ellen megnyilvánuló »barátságtalan hangulatot« illeti, erről érdemes lesz alkalomadtán külön szólani. Ez a »barátságtalan hangulat« valóban megvan s feleletül társadalmunk egész lelki képét meg kell rajzolni arra a kérdésre, vajjon ki ennek az oka, a közvélemény-e, vagy pedig azok, akik ellen ez a barátságtalan hangulat megvan? Egy dolog bizonyos: az államférfinak s a törvényhozásnak is az volna a hivatása, hogy e »barátságtalan hangulat« megváltoztatására törekedjék. Bizonyos továbbá, hogy az uniformitás ránk erőszakolt elve ezt

a barátságtalan hangulatot nem fogja megszüntetni, ellenben teljes bizonyossággal egyre mélyebb keserüséggel fogja eltölteni a tanárság lelkületét az iskola, a társadalom, a kultúra kárára. Ennek elkerülése végett a tanárság teljes jogú 30 évi szolgálati idejét minél hamarább vissza kell állítani! A tanárságnak az iskola s maga iránt való kötelessége ezért küzdeni. E küzdelemben az első, határozott, az új nyugdíjtörvény által megengedett, sőt szinte fölkinált lépésnek annak kell lennie, hogy a tanárság megmaradjon a 30 szolgálati év jogi alapján. »Amit erő és hatalom elvész, azt idő és szerencse ismét visszahozhatják, de amiről valaki, félve a szenvedésektől, önmaga lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz s mindig kétséges.«

— *dik* —

IV.

Tények és tanulságok.

A nyugdíjjavaslat törvénnyé lett. Ez eseménnyel kapcsolatosan nem fölösleges dolog pontokba foglalnunk néhány tényt, tételt, tanulságot magunk és mások számára. Ilyenek

I. A javaslat elleni küzdelmünk történetére vonatkozólag:

1. A végrehajtó-bizottság — közzétett nyilatkozata szerint — megtett minden lehetőt a nyugdíjtörvényjavaslat ránk nézve sérelmes intézkedéseinek megváltoztatására.

2. Minisztériumunk hivatásos megértéssel pártolta törekvéseinket.

3. A javaslatnak a pénzügyi bizottságban való tárgyalása alkalmával valamennyi fölszólaló a mi igazaink mellett érvelt, ellenünk csakis a pénzügyminiszter.

4. A pénzügyminiszter nem pénzügyi kényszerből folyónak, hanem az igazság követelményének mondotta a javaslat ránk vonatkozó intézkedéseit.

5. A képviselőház nagy hirtelenséggel, tárgyalásnak alig nevezhető gyorsasággal, egy mellettünk való meleg s egy ellenünk való furcsa fölszólalás alapján emelte törvénnyé a javaslatot.

6. A pénzügyminiszter által a pénzügyi bizottság tárgyalásán s a képviselőházban hangoztatott statisztikai adatok más alapon jöttek létre, mint a mi statisztikai adataink.

7. Az információinkra kapott biztató válaszok után a tanárság nem hihette s a legnagyobb meglepetéssel vette tudomásul a 35 évi szolgálati időnek a mai tanárságra való kiterjesztését.

8. Gróf Apponyi Albert tiltakozik a pénzügyminiszternek a képviselőházban elhangzott amaz állítása ellen, hogy ő hozzájárult volna a tanárok szolgálati idejének 35 évre való fölemeléséhez. A tanárság ismeri Apponyinak ez ügyben egy másik nyilatkozatát is, melyben szintén ellenezte a 35 évre való fölemelést.

9. Ausztria, Horvátország, Bosznia-Hercegovina tanárai nálunk is a tanári működésben levő katonatisztek 30 évig szolgálnak, — a magyar középiskolai tanárok 35 (a polgári iskolaiak 40!) évig.

II. A tanárságot és az iskolát illetőleg:

1. A most működő tanárság lelkülete (nem számítva a 30 éven túl is szolgálni képes szerencsés kivételeket) teljesen jogosan és természetesen 30 évi szolgálatra van berendezve. Ennélfogva a rákényszerített 35 évi szolgálati idő fölösleges, káros s még eltitkoltan is okvetetlenül meglevő keserüséget kelt minden magyar tanár lelkében.

2. Az új törvény valamennyi állami alkalmazott nyugdíjellátását megjavítja, — egyedül a 30 évi jogához ragaszkodó tanárokét nem.

3. A tanári státusrendezés ma is tökéletlenül s mesterséges korlátozással van végrehajtva. Az új nyugdíjtörvény még az eddig lehetséges előlépéseket is tetemesen megrontja.

4. *A tanár nem hivatalnok:* ennek az igazságnak a meg nem értése az oka meglevő nyomoruságainknak. Mennél jobban érvényesül az a törekvés, mely a tanárban csak hivatalnokot akar látni s mennél jobban meghódol e kényszerítő gondolat előtt maga a tanárság: annál jobban s egyre fokozottabban rosszabb lesz az iskola.

5. A tanárság küzdelmeinek eddigi kapacitáló módja ismételten nem vezetett eredményre.

6. Hazánkban a tanári pálya az új 35 évi szolgálati idő mellett most már az eddiginél is kevésbbé kivánatos.

A három utóbbi pont egyuttal tanulságul is szolgálhat — pro futuro.

Egy magyar tanár.

A NYUGDÍJTÖRVÉNY ÉS A TANÁROK.

Elvégeztetett.

Az új nyugdíjtörvény megszüntette a tanári kar régi jogát s a tanárságot harmincöt éves szolgálat vállalására kényszerítette.

Bizonyos lehangoltsággal ismételem a képviselőház december 4-iki határozatának megdöbbentő hirét. E kedvetlen érzés fázva huzódik meg lelkemben, szinte kétségbeeséssé fokozódik ama páratlan tragikum láttára, mely a tanári karnak jutott osztályrészül meddő küzdelmeiben, melyet az iskoláért és legelemibb életérdekeiért kellett szüntelenül folytatnia — elkoptatva, tán fel is emésztve egészen, magasabbcélú munkára szánt energiáját. Nem kevésbbé lesujtó a közállapotoknak e pillanatban majdnem vigasztalan komorsága, amely minden érdeklődést, társadalmi és

hivatalos befolyást lefoglalt a maga számára, alig hagyva nekünk egyebet, mint barátaink távoli rokonérzését és itt-ott inkább bántó, mint szíves kíváncsiságot.

Így történt, hogy érzéketlen emberek, eszményeinket nem ismerve, törekvéseinket félreértve, és félremagyarázva, az élet nagy gátversenyében oldalt szorítottak.

Ám, ha e jelenségek nem bizalomkeltők is, mégsem szabad reménytelenségbe sülyednünk. Mennünk kell előre férfiasan, és cselekedni, míg seregünk hátvédét törvény alkotja, az élén igazság, becsületes meggyőződés és józanész vezérkedik. Lehetetlen, hogy célt ne érjünk, hogy meg ne változzék, ami történt — ha ma nem, hát holnap vagy tíz esztendő mulva. Ezt követeli a lefegyverezhetetlen erkölcsi világrend.

Hiszen sikerült már egyszer, ha megakadályozni nem is, legalább elodázni az iskola ellen szőtt végzetes terv valósulását. Mert a tanári szolgálatidő kiterjesztésének kérdése nem egészen újkeletű, pár év óta kísért, sőt az 1911-iki költségvetés tartalmazta is a *harmincöt* év javaslatát. Érthető megdöbbenést keltett, minek következtében a tanári kar, tiltakozó szavának súlyt adandó, 1910. november 10-én kongresszusra gyült.

Ez alkalommal, a lefolyt tárgyalások után, a kormány belátta és elismerte, legalább nagy részben, a tanárok álláspontjának helyességét és kívánságuk méltányos voltát. Az enyhült felfogást képviselte már közoktatásügyünk ez idő szerint való vezére, gróf Zichy János is, midőn a pénzügyi bizottságnak a kongresszust követő ülésén kijelentette, hogy a *harmincöt éves szolgálatidő terve az alkalmazásban levő tanárokra nézve mellőztetett, a kinevezendőkre vonatkozólag a készülő nyugdíjtörvény intézkedik végérvényesen.*

E hivatalos nyilatkozat az országgyülés egyik bizottságában, a pénzügyiben hangzott el; ellene észrevétel senki részéről nem történt; a Ház plénuma, szintén ellenmondás nélkül, hozzájárult *és e cselekedetével másíthatatlan, rejtett és hátrányos célzat nélkül való obligót vállalt a tanári karral szemben.* Távol áll tőlünk, hogy e tényből és a jelenlegi helyzetből folyó kontroverziát szinezni törekednénk; azonban nem hallgathatjuk el, hogy a képviselőház emez állásfoglalásával *elvben* már döntött a harmincöt év *ellen*, akkori határozatának puszta kodifikációja volt hátra.

Tisztázni kívánjuk azt a balhiedelmet, mintha a tanári kart fellépésében akár egyéni önzés, akár kényelemszeretet vagy a munkától való huzódás vezette volna; egyben lelkiismeretünk nyugodt önérzetével hárítjuk el a fel-felvillanó, intencióinkkal határozottan ellenkező gyanusítást is, mintha a helyzet megvilágításában, akár a tények csoportosításában, a tárgyiasság legszükebb korlátait átlépve, inkorrektséget követtünk volna el. Lelkiismeretünk a bíránk, ennek szava pedig a legcsekélyebb szemrehányással

sem illet bennünket, amint nem fog illetni soha az ügynek egyetlen elfogulatlan szemlélője sem.

Nem a magunk érdekét védelmeztük, mert az a jog, melynek csorbítatlanságáért igénytelen szavunkat felemeltük, nem a tanárok személyes joga, hanem az *iskoláé*. Ez a jog csak közvetve, átvitt értelemben illeti a tanárt, mint a kultúra nagy harmóniájának, melybe az iskola is belé tartozik, egyik lényeges, elengedhetetlen alkotóelemét. Minthogy az iskola magában csak üres intézmény, ebbe lelket önteni, életet vinni az élő és cselekvő energia van hivatva: önként következik, hogy a tanár, ez a megelevenítő, lüktető erő képviseli minden irányban az iskola intézményét, ő a letéteményese, egyben gyakorlati birtokosa a jogoknak és kötelességeknek. De ha letéteményese, *őre* is.

És mi gondos őrzői akarunk lenni az iskolának.

Nemcsak ama kötelességek pontos végzésére vigyázunk aggodó féltékenységgel, melyet magasztos hivatása elébe szab az iskolának, hanem óvni kívánjuk azokat a jogokat is, melyek eme kötelesség teljesítésében, emelkedettebb nézőpontból vizsgálva, hathatósan támogatják.

Akinek pedig van fogékonysága a kultúra hatása és tartalmának kényessége iránt, annak éreznie kell, hogy eme jogok legfontosabbika a *harminc éves szolgálatidő* volt.

Az iskola élő organizmus, az élet egy-egy darabja, maga a zsongó-bongó, tülekedő társadalom en miniature. És ebben a zajongó, a legkülönfélébb származású, nevelésű és vérmérsékletű elemekből összetett társadalom középpontja, minden irányban szakadatlanul cselekvő erő — *a tanár*. Ő a tudomány tanítója, erkölcsnek példamutatója, szorgalomnak és igyekezetnek jutalmazója, hanyagságnak büntető bírája: édesapa és Jupiter tonnans.

Ebben a munkában minden idegszál a pendülésig megfeszül; mind az öt érzék állandó foglalkozásban van; ezt nem szabad félig vagy harmadrészben csinálni, egészen kell csinálni, ha a messzeható, nemzeti célt szántszándékkal kockára tenni nem akarjuk. Ezt a munkát nem végezheti sem érzéketlen lelkű, magát a rendeletek alaki szabványaihoz tartó hivatalnok, sem fáradt ingatag lábon álló ember. Az elsőnek nincs semmi közössége azzal a sokféle, napról-napra változó, fejlődő energiával, melynek ő a centruma; és még mindig a legszerencsésebb alakulás, ha egyáltalán hatástalan marad. A kimerült embert menthetetlenül eltaposса ez az ifju, rakoncátlan társadalom, mert nemcsak szellemi rugékonyságra van szükség a tanári katedrán, hanem imponáló izomerőre is, mely az önkéntelen tisztelet mellett bizonyos tartózkodó félszet oltson a gyakran alig fékezkető lelkekbe.

Nyilván el kell ismerni minden gondolkozó elmének, ha itéletében ellenséges érzés nem vezeti, hogy a tanár foglalkozása, bizony, *nagyon nehéz*; ráadásul csak választott egyének képesek jól végezni. Még nehezebbé téve harmincöt esztendőnek súlya által

s a tanárt közelebb vive az uniformitás jelszavával a szürke hivatalnok tipusához, az iskolát a bureauhoz — a jövendő generáció kulturális visszafejlődése már nem lesz kockajáték többé, hanem a nemzet legfőbb érdekeinek majdan nagy összegre rúgó bizonyos vesztesége.

A tanári szolgálati idő felemelésének indítóoka az a helyes nemzetgazdasági principium volt, hogy aktiv tehetségeket, teljesítőképességük megrokkanása előtt, nem szabad skartba tenni. Átlag a *hatvanadik* életévet szokták korhatárnak tekinteni, ami a tisztviselői pályán, a törvény intézkedése alapján, *általában* érvényre is jut.

De minő a helyzet a tanárokat illetőleg?

Miután minden hivatalos adat nem állt rendelkezésünkre (1892-től 1910-ig): zárszámadásokhoz mellékelt kimutatásokból állítottak össze a következő statisztikát:

1. *A szolgálatbalépés átlagos kora: 27 év 5 hónap, 20 nap.*
2. *A leszolgált idő átlaga: 28 év, 7 hónap, 5 nap.*
3. *A tanárok és igazgatók nyugdíjbalépésének átlagos kora: 56 év, 7 hónap, 20 nap.*

Ebből logikusan következik, hogy a tanárok többsége *harminc évi szolgálat előtt* megrokkan.

A tornatanítók ennél rosszabb helyzetben vannak. *Közöttük harmincöt évig vagy azonfelül 4 egyén tanított; harminc évig szintén 4, a többi harmincon alól hagyta abban a szolgálatot. Egy 61 éves kort ért, a többi 45—55 éves korában letörött.*

Még plauzibilisebb érv gyanánt hangzott a szolgálatidő emelése ellen a tanárok korai halála. *Az utolsó tizenkilenc esztendő alatt, működésének átlag 21·6-ik éveben, 166 tanár húnyt el.*

A nyugdíjtörvény 88 §-a és a hozzáfűzött indokolás választást enged a már alkalmazott tanárnak a harminc és harmincöt éves szolgálat között; előbbi esetben a törvény minden kedvezménye nélkül.

Nézetünk szerint, ez az intézkedés téves jogi következtetések eredménye, körmönfont jogi szofizma.

A fejlődés örök törvénye az, hogy minden új alakulás egy-egy lépés — legalább szándékolt lépés — a tökéletesség felé. Mennyivel inkább kell jelentkeznie e törekvésnek az országos törvényben, melynek büszkén hirdetett célja az emberek jólétének és boldogságának emelése.

Nem kétségbevonhatatlan visszafejlődést mutat-e, látszólagos jogosultsága mellett is, ez az állapot? Hiszen *a tanárok, kik az 1885-iki törvény alapján léptek az állam szolgálatába, elvonhatatlanul biztosították maguknak a harminc évi teljes nyugdíjjogosultságot; az állammal kötött szerződésben nem volt szó arról, hogy a harminc év, az állam által esetleg később végzendő, organikus változtatások után is, bárki által vitássá tehető, valamint a*

változtatással kapcsolatos előnyök természetes és jogi szolgáltatása valaha is diffikultálható.

A francia közoktatási miniszter 1902. július 19-iki rendeletéből, magyar fordításban, bátrak vagyunk a következő részt idézni: »*Az igazgatóknak kímélniök kell a tanárok idejét, mert ezeknek sok szabadságra van szükségük, nemcsak testük és szellemük pihentetésére s nem csupán a tanítási munka előkészítésére, hanem azon függetlenebb munkára is, mellyel fenntartják és felújítják ismereteiket. Ennek előnyét épp úgy élvezik a tanulók, mint a tanárok és elmondhatni, hogy a főiskolai tanításnak legnagyobb értéket az adja meg, hogy a routine-tól megóvatik és a tanárok személyes munkássága révén állandóan megifjodik és új életre kél. Ezért kell tehát részükre minden szolgálati könnyítést, a tanulmányok érdekével összeegyeztethető, minden időbeli megtakarítást biztosítani*«.

A legelső kultúrállam vezető kultúrpolitikusa tartotta szükségesnek kimondani, hivatalos formában ki is adni a fentebb lejegyzett igazságot. Mi azért tartottuk fontosnak ismételni, hogy a törvénynek és képviselőházi tárgyalása alkalmával visszautasítatlanul elhangzott, félrevezetésre alkalmas, sőt oktalanul sértő véleményeknek a tanár személyére és munkájára, általában a tanári foglalkozásra vonatkozó felfogása végképpen diszkreditáltassék, valamint a vakációra való örökös hivatkozás és annak bántó hánytorgatása megszűnjék.

A művelt külföld a francia miniszter által hirdetett elvet, szolgálatidő szempontjából is, a legtöbb államban már megvalósította, vagy a közeljövőben meg fogja valósítani. Ma a helyzet úgy áll, hogy Poroszországot (40 év) és Olaszországot (35 év) kivéve, a *harminc* éves szolgálatidő a monarchiának Lajtán-túli részét is ideértve, Horvátországnak és Boszniának pedig ezáltal valóságos kulturprémiumot nyujtva, általános; Oroszország pláne, a tanárokra nézve, ezt *huszonöt* évben szabta meg. Hozzá kell tennünk, hogy a Németbirodalomban a tanár negyven éves szolgálata mellett (egyébként is küszöbön van a leszállítása) olyan előnyöket élvez fizetésben és kiváltságokat iskolai és társadalmi helyzetében, aminőkről mi, magyarok, álmodni sem merünk.

Ide tartozik annak említése is, mellyel a törvény elsősorban okadatolja a szolgálatidő emelését: a fizetésrendezés kérdése. Teljes lojalitással ismerjük el, hogy a középiskolai tanári kar anyagi ellátása az utolsó évben lényegesen javult; azonban hangsúlyoznunk kell a valóságot is: a végleges javulás még hátra van. A harmadolás kérdése nincs megoldva, de sürgős elintézését bizonyára jogosult reménnyel várják a tanárok.

A pénzügyi bizottság november 26-iki ülésén nyiltan kijelentette a pénzügyminiszter úr, hogy *nem* pénzügyi okok gátolják a tanárok kívánságának teljesítését. *E kijelentés által tehát hiva-*

talos megállapítást nyert, hogy a harminc éves szolgálatidő fenntartása nem súlyosbítja az állam háztartását. Pedig, *kizárólag*, ez az egyetlen szempont eshetett volna akkora súllyal az igazság mérlegébe, hogy azt a mi kárunkra alábillentse; az egyetlen perdöntő fegyver az ország szegénysége lehetett volna, mely előtt meghajolva, a magunkét, szerencsésebb jövendő várásával, leraktuk volna.

A legnagyobb magyar elmék egyike, Deák Ferenc, kinek politikája nemzetünk politikai evangéliumává lett, azokban a nehéz időkben, amikor se ki, se be, se előre, se hátra nem bírt mozdulni a magyar alkotmányos élet rozzant kocsija — magát a kényszerüségnek megadva, a nagy világ-törvényszerüségekben bízva, az eljövendő időktől várt hivő lélekkel orvosságot a haza minden sebére. És nyert is.

Szabad nekünk kisebb hitüeknek lennünk?

Szabad felednünk az 1861. augusztus 8-án tartott képviselőházi beszédének befejező mondatát: »*Tűrni fogunk, reményelve a szebb jövendőt s bízva ügyünk igazságában?*«

Tűrni fogunk és tovább küzdünk.

Gagyhy Dénes.

VÁLASSZUNK! 30 VAGY 35?

Nagyban készülődtünk a harmadik országos középiskolai tanári kongresszusra, mikor váratlanul megdöbbentően kaptuk a hírt, hogy a kongresszus elmarad s röviddel utána valószínű okát, hogy a nyugdíj-törvény javaslatát a képviselőházban letárgyalták és elfogadták. Alig tudtunk felocsudni a meglepődésből, hogy befejezett tények előtt állunk. Sérelmeink — kérdés — reparálhatók-e ezután? Tehát azokról nem írok, csak rideg számokkal mutatok reá, mit válasszunk, mert a választás előtt állunk.

Legelőször rá kell mutatnom arra, hogy amit a jobbkézből az úgy ahogy megalkotott és végrehajtott státusrendezéssel kapott a tanárság, azt most balkézzel visszavették. Itt igazán nem tudja a bal, mit csinál a jobb. Vagy igen?! Mert hogy is állunk most? Úgy, hogy ha a státusrendezést folyton hangoztatott kívánságaink szerint végrehajtva, minden évben megharmadolást nyerünk, akkor a 30 éves szolgálat mellett is átlag 9—9 évet számíthatunk várakozási időnek a IX. és VIII. fiz. osztályokban. Ilyenformán a 28. rendes tanári évben, ami a helyettes tanári évekkel igen csak megfelel a 30 évi szolgálatnak, kap egy tanár 6400 K-t, melyet a 26. rendes tanári évtől kezdve élvez, ezzel mehet tehát nyugdíjba. Lesznek azonban, kik elérik ezalatt a 7000 K-t is. Ezzel szemben, ha 35 év a köteles szolgálati idő, úgy legalább is 11 év az egyes fizetési osztályokban eltöltött idő, minek folytán a 6400 K-t csak a 28—29. r. t. évben, a maximális 7000 K-t pedig a 33. évben, tehát öt évvel később

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

érheti el egy tanár. Ez természetesen erős eltolódást hoz létre a fizetés emelkedésének idejében is, amit az alábbi táblázat világosít meg:

	Fizetés a 30 éves	a 35 éves szolgálat esetén:
a 10. r. t. évben	3800 K	3400 K
15. » »	4400 »	4000 »
20. » »	5400 »	4600 »
21. » »	5600 »	4800 »
29. » »	7000 »	6400 »

s erre mondja a javaslat indokolása, hogy a tanárokra előnyös. Számítsunk utána s ki fog tünni, hogy ilyen előhaladás mellett a tanár 7200 K-val kap kevesebbet 28 r. t. év alatt 35 évi szolgálat mellett, mint 30 évi szolgálat mellett. Vegyük ehhez azt a 2157 K-t, amit $1^1/_2$%-os nyugdíjjáradék fejében kell befizetnie, akkor az ezután szolgálatba lépő tanárság 9357 K-val fizeti azt meg, hogy a minimálisan számított 6400 K helyett öt évvel később a maximálisan vett 8040 K-val mehet nyugdíjba, tehát hogy évente 1640 K-val többet kapjon. Ez egyelőre csak látszólagos többlet, mert $5^1/_2$ év szükséges, hogy e többletek útján fentebb kimutatott veszteségeit *kamatok nélkül* visszakapja. Ez időre azonban a legjobb esetben is 66 éves. Ugyan hány % éri el ezt a kort a tanárok közül? Elszomorítóan kevés, amint az a Közlönyünk ez évi okt. 24., nov. 7. és 21. számaiban közölt adatokból kiolvasható. Hát még ha a 35 évi szolgálat ereje nagy részét megőrölte?

Menjünk tovább! Ha már szolgálatban álló s öt éves r, tanár fogadná el az új törvény áldásait, akkor, mire a régi 30 éves szolgálat mellett teljes fizetéssel (vegyük mindig minimálisan) 6400 K-val mehetne nyugdíjba, — ennek nyugdíja az új törvény szerint lakbérrel együtt 5984 K (*5800 K* 88%-a + lakbér) volna, tehát 416 K-val kevesebb s ráadásul fizetett nyugdíjjárulék címén 1584 K-t, meg a fizetésveszteséget.

Ha 15 r. tanári év után fogadja el az új törvényt, akkor a fentihez hasonló körülmények közt kapna 6552 K-t (6400 K 88%-a + lakbér), tehát látszólag nyerne évente 152 K-t. De ezt 1422 K nyugdíjjárulékkal és 2800 K fizetésveszteséggel fizette meg, melyeknek kamatmentes visszafizetésére 27—28 év szükséges: hogy nyugalomban eddig éljen, ki kénytelen volt teljes szolgálati idő előtt nyugalomba menni — kétes.

Végül, ha 25 évi r. tanári szolgálat után teszi ezt valaki, többlete szintén 152 K évente, ezzel szemben csak 288 korona nyugdíjjárulék áll, amelyet két év alatt kap vissza kamatmentesen s csak azután élvezi az új törvény évi 152 K hasznát.

Ugyanezek az emberek — vegyük — elérik a 33. r. tanári, ezzel a 35. szolgálati évet, mikor teljes fizetéssel mehetnek nyugdíjba, akkor:

aki öt év után lépett át, nyugdíjul kap összesen 7400 K-t (6400 K 100%-a + lakbér), tehát 1000 K többlete van évente. De ezért tovább szolgált öt nehéz esztendőt (mert az utolsó évek a legsúlyosabbak), károsodott, mint fentebb láttuk, fizetésben 7200 K-val, befizetett 1947 K-t, tehát drágán kapja az 1000 K évi többletet: öt évi továbbszolgálás és 9177 K árán; ez összeget kamat nélkül is csak $9^1/_4$ év alatt kapja vissza. Sőt, mivel a 28. r. tanári évtől (amikor a 30 éves szolgálat alapján 6400 K-val nyugdíjba mehetett volna) a 32—33. r. tanári évig fizetése sem több semmi esetre, mint 6400 K, ez idők alatt pusztán a lakbérért szolgált.

Valamivel kedvezőbb helyzetben van, de még mindig ráfizet, ki a 15. r. t. év után fogadja el az új törvényt. Ennek 35 év után teljes nyugdíja 8040 K (7000 K 100%-a + lakbér). Többlete tehát 1640 K, de ezért fizetett 1929 K nyugdíjjárulékot és 3000 K fizetésveszteséget, összesen 4929 K-t. Így nála csak három év az az idő, amelyen túl már nem a sajátját kapja vissza. De az előbb említett 4—5 évet ez is csak a lakbérért szolgálja, amennyit egy napszámos is keres egy év alatt.

A 25 r. t. év után belépő 1640 K többlettel a többiekkel szemben nem veszít fizetésben, nyugdíjjárulékot is csak 813 K-t fizet, de a többletet ez is 5 évi nehéz továbbszolgálással szerzi meg, mely talán nemcsak azt az 5 évet, de lehet, többet is elvesz a jól megérdemelt nyugalom csendes éveiből.

Nézzük még meg, mi történik akkor, ha a 15. r. t. év után átlépő kénytelen a 20. r. t. évben, tehát 22. szolgálati évében nyugalomba menni. Kap összesen nyugdíjul 3900 K-t, míg a régi törvény szerint ekkor kapott volna 4104 K-t. Ha pedig még 5 évvel később történik ez, akkor 5392 K-val 5642 K áll szemben. (Az 5 r. t. év után átlépőre nem kell számítás, a fentiekből látszik, hogy az még rosszabbul jár.)

A 25 r. t. év után átlépőnek nyugdíja a következő évben az új szerint 5712, régi szerint 6016 K, még egy év mulva 5828, illetve 6208 K. (Mindig lakbérrel együtt az új.)

Még egy sérelmes dologra kell rámutatnom, ami, azt hiszem, sok tanárt érdekel. A javaslat 19 §-a kimondja, hogy akik az 1894. XXVII. t.-c. rendelkezése alatt álló, tehát községi, felekezeti stb. középiskolából léptek át állami középiskolába, azoknak ott eltöltött szolgálati idejét nem lehet kedvezően, tehát 7 hónapot 8 hónapnak számítani. Azonban megengedi, hogy a 10 éven felül ott töltött idő ama törvény rendelkezései szerint, tehát évi 3%-kal számíttassék. Mit jelent ez számokban? Következőt: a teljes nyugdíjért köteles szolgálni az,

akinek már	5	évi	szolgálata	volt	átlépéskor	35	évet	8	hónapot,
»	»	10	»	»	»	»	36	»	3	»
»	»	14	»	»	»	»	35	»	—	»
»	»	20	»	»	»	»	33	»	2	»

Ezt mind csak az oly erősen hangoztatott és sérthetetlen egységes szolgálati idő dicsőségére!

Ilyen és ehhez hasonló adatok alkalmasak arra, hogy pusztán a tanárok ellátására nézve a két törvény összehasonlítható legyen, mert a családtagok ellátása most már nem lehet irányadó; levették a »kést a torkunkról«, mindkét törvény alá esők családtagjai egyenlő elbánásban részesülnek, szabadon választhatunk. Azonban ne felejtsük el itt sem, hogy az özvegy nyugdíja a férj utolsó fizetéséhez igazodik, azt pedig láttuk, hogy a tanár az általános 30 éves szolgálat esetében gyorsabban haladna előre fizetésben.

Ime tárgyilagosan és túlzás nélkül, számokkal megvilágítva előttünk az új nyugdíjtörvény képe. Ezekből megközelítőleg mindenki kiszámíthatja, mi vár reá itt s mi amott. Amelyik nyomatékosabban esik a mérlegre, azt válassza! Elsietni nem kell a dolgot. A törvény életbelépése után egy fél év áll rendelkezésre.

De megálljunk!!

Mikor köztudomásuvá lettek az új törvény intézkedései, mint egy ember állott talpra a tanárság s követelte úgy a maga, mint az iskola érdekében a 30 éves szolgálati idő fenntartását. Kiáltó szavunk visszhangra talált a sajtóban, a társadalom nagy részében s egyéb tisztviselők körében, olyannyira, hogy bízhattunk az iskola érdekei miatt a régi állapot fenntartásában. Mikor azonban a javaslatot az a veszély fenyegette, hogy ez évben nem lesz belőle törvény, *magunkra* maradtunk nézeteinkkel és az iskola érdekeivel. Ez érthető is. Hiszen, kik eddig támogatták, nem ismerik az iskola belső életét, nem tehették azt oly erős meggyőződéssel. De mi, tanárok, igen is meggyőződésből hirdettük, hogy az iskola kára lesz elsősorban a felemelt szolgálati idő. S ha azt akarjuk, hogy el is higyjék nekünk, hogy amit hirdettünk, rendületlen meggyőződésünk, hogy amit az iskola érdekének vallottunk, az nem a mi érdekeink takarója volt; ha azt akarjuk, hogy komolyan vegyenek bennünket, hogy szavunk máskor nyomatékos legyen, akkor nyilvánvaló, hogyan kell választanunk . . . *Válasszatok tanárok!!*

Sorsotok s talán a jövendő tanárnemzedék sorsa is a kezeitekben van.

(Nagyszalonta.) *Diószeghy László.*

MIT TEGYÜNK MOST?

Az *egyenlőség* hívei megnyugodhatnak, ezentúl a tanárok nem 30, hanem 35 évet kötelesek szolgálni, hogy utolsó fizetésüket nyugdíjul élvezhessék; vége van a kiváltságuknak, az egyenlőtlenségnek, mert az egyenlőség elve diadalmaskodott.

Állítsuk meg egy szóra az így örvendezőket, hiszen mi is hívei voltunk az egyenlőségnek mindig és *az egyenlő elbánás* elvének

alapjára helyezkedve, kérdezzük meg tőlük: mennyi is az a bizonyos 30 vagy 35 év és tényleg hány évet kellett eddig és kell majd az új nyugdíjtörvény szerint ezután szolgálnia a tanárnak, hogy teljes fizetését nyugdíjul megkaphassa?

Vagy fordítsunk a dolgon s bizonyítsuk be mindazoknak, akiket érdekel és illet, hogy *a legtöbb tanárnak eddig sem* csupán 30 évet kellett szolgálnia és hogy az új nyugdíjtörvény szerint *minden tanárnak* nem csupán 35 évet kell majd szolgálnia, hanem volt és lesz annak föle is!

És ha ezt kézzelfogható tényekkel bebizonyítottuk, akkor, úgyebár, kérhetjük és elvárhatjuk az egyenlő elbánás híveitől, hogy az itt fennálló egyenlőtlenséget megszűntessék?

Vegyük a következőket:

1. A bírósági joggyakornok abszolutóriummal, a pénzügyi számgyakornok pedig érettségi bizonyítvánnyal lép az állam szolgálatába, de azért azonnal hivatali esküt tesz és szolgálata a nyugdíjába is beszámít, jóllehet még nincs meg a teljes képzettsége: még nincs bírói vizsgája, illetve csak később fog a számviteltanból vizsgázni és ha megbecsüli magát, a szolgálatban megszakítás nélkül halad előre.

Ezzel szemben a gyakorló tanárjelölt szintén abszolutóriummal *és szakvizsgával* lép a közoktatás szolgálatába, de esküt nem tesz; gyakorlói éve vagy évei majdani nyugdíjába nem számít, illetve nem számítanak, jóllehet közben az utolsó vizsgálatát is letette és oklevelét megszerezte; és további alkalmaztatásra semmi jogosultsága sincs, ha az igazgatója még oly megfelelőnek minősítette is.

Hol van itt az egyenlő elbánás elve? — Sehol.

Kérjük tehát a gyakorló tanárjelöltek számára az esküt, a gyakorlói évnek vagy éveknek beszámítását a nyugdíjba, megfelelő minősítés mellett a szolgálat folytonosságát, egyszóval az egyenlő elbánást!

2. A most már okleveles tanár állami iskolába nem juthatván, községi vagy felekezeti iskolába lép, szolgálja a magyar közoktatást, amit az állam *a maga feladatának* ismert el akkor, amikor a községi és felekezeti tanárok fizetését az állami tanárok fizetéséig kiegészíti. De azért a községi vagy felekezeti iskolában eltöltött éveink éppúgy nem számítanak a nyugdíjunkba, mint a gyakorlói évek.

Hol van itt a következetesség, az igazságosság? — Sehol.

Kérjük tehát, hogy a nem állami középiskolában eltöltött idő teljes egészében beszámíttassék a nyudíjba — a multra és a jövőre nézve egyaránt!

3. A sokat igért és halasztott státusrendezés és nyugdíjrevizió várásán kívül az volt tehát egyik főoka annak, hogy az öreg tanárok nem mentek nyugdíjba, mert — jóllehet tényleg már 30 évnél többet tanítottak — teljes nyugdíjra nem volt joguk.

Ezért kellett ránk róni a 35 évet!

Kérjük tehát a minisztériumot — barátaink és ellenfeleink is hadd lássanak tisztán! — teljesítse régi óhajunkat és az új rangsorban mutassa ki minden tanárnak *összes szolgálatát*, de mellette azt is, hogy *belőle mennyi számít a nyugdíjába!*

Az új nyugdíjtörvény azt mutatja, hogy: debnisset pridem. De hát ha majd egyszer még hasznát látjuk!

4. Ezzel kapcsolatban, ugyancsak a jövőre való tekintettel, kérnünk kellene a minisztériumunktól a nyugdíjas tanárok névsorának évenkénti közlését is — a szolgálatuk és nyugdíjas állapotuk tartamának kimutatásával együtt.

5. Melyik más tisztviselői státusban harmadolnak csak 9 vagy hány évenként?

Ha egyikben sem, akkor az egyenlő elbánás elvének alapján joggal kérhetjük mi is *mindenkori* létszámunk megharmadoltatását, annál is inkább, mert a köteles 35 éves szolgálati idő úgyis alaposan elrontja előlépési viszonyainkat.

Vagy éppen ezért kellet a 30 évet megtoldani?

* * *

Még csak ennyit:
Volt külön igazgatói státus, de már nincsen.
Volt 30 éves köteles szolgálatunk, de már az sincsen.
Van heti köteles 18 óránk — lesz még 20 is?
Így megyünk — előre?
(Szombathely.) *Bakos István.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Budapesti Kör.

A Budapesti Tanári Kör mult hó november 22-én d. u. 5 órakor *Gaal Mózes* elnöklete alatt a Tanáregyesület helyiségében rendes havi ülést tartott. Jelen voltak: Pintér Jenő, Szilágyi Sándor, Kelecsényi Rezső, Baumgartner Alajos, Sajó Sándor, Ravasz Árpád, Lévay Ede, Gaal Mózes, Ágner Lajos, Balog Mór, Marczinkó Ferenc, Herczeg Árpád, Szőcs Gyula, Rázsó Géza, Dietz Alajos, Usetty Ferenc, Gedai József, Korpás Ferenc, Endrei Ákos, Beke Ödön, Szemere Samu, Kosáry József, Vargha Bálint, Ady Lajos, Szabó Ernő, Obláth Richárd, Mende Jenő, Perényi Adolf, Dénes Lajos, Vargha György, Vida Sándor, Vonház István, Müller József, Schmidt Márton.

Gaal Mózes elnök jelentette, hogy a kongresszusi végrehajtóbizottság állandóan dolgozott a tanári nyugdíjügyben s a kör tisztviselőinek nagy része is evvel volt elfoglalva. Ezért nem tartott a kör október hóban ülést. De szándéka a körnek minden hónapban ülést s érdekes előadásokat tartani.

Pintér Jenő napirend előtt interpellációt intézett az elnökhöz az új nyugdíjtörvény ügyében. A tanárok nyugtalanul várják az új nyugdíjtörvény ellen intézett akció eredményét. Kéri az elnököt: adjon felvilágosítást az iránt, hogy milyen lépések történtek ez ügyben az utóbbi napokban.

Gaal Mózes elnök szívesen válaszolt a kérdésre. Érti, hogy nyugtalanság van, mert a tanárság nem minden nap kaphat értesítést a történtekről. A küldöttségek eljártak megbizatásukban. A végrehajtó bizottság kiegészítette magát s eljárt a pénzügyi bizottság tagjainál. Általános benyomás az, hogy a pénzügyi bizottság tagjai a legnagyobb jóindulattal fogadták a tanárság küldötteit s a legtöbbje megigérte, hogy a pénzügyi bizottság ülésén érdekünkben fel fog szólalni. A végrehajtó-bizottság br. Láng Lajosnál, a pénzügyi bizottság elnökénél mult hó 25-én jelent meg. Ezenfelül a parlament elnökéhez gróf Tisza Istvánhoz is megy egy küldöttség. Azt a megnyugtató érzést szerezte, hogy a végrehajtó-bizottság a reá bizott munkát tisztességgel végezte. Oly kijelentések is történtek a küldöttségek tagjai előtt, melyek alapján némi reményünk lehet a nyugdíjtörvényt illetőleg. A végrehajtó-bizottság egyik ülésén elhatározta a kongresszus megtartását. Idejét azonban akkorra halasztotta, mikor már ez az utolsó lépés; u. i. eddig még mindig biztató választ kaptunk. A kongresszus megtartása a tanárságnak még mindig rendelkezésére áll. Nem tanácsos elsietni a dolgot.

Lévay Ede: Jóleső érzéssel vette a tanárság, hogy nemcsak a pénzügyi bizottság tagjai, hanem az ellenzéki képviselők is a tanárság ügye mellett nyilatkoztak.

A napirendnél *Szilágyi Sándor* indítványt terjesztett be, melynek értelmében a kör bizottságot küldött ki azon célból, hogy az ügyrendet vizsgálja át s ennek átdolgozása, esetleg új ügyrenddel helyettesítése tárgyában javaslatait január hóban terjessze rendkívüli közgyűlésen a kör elé. E bizottság elnökévé *Balog Mór*, tagjaivá pedig *Marczinkó Ferenc* és *Szilágyi Sándor* választattak meg.

Ezután *Vida Sándor* tartott előadást, amelynek címe: *Néhány megjegyzés a magyar irodalomtörténet tananyagának beosztásához.* Szerinte helyes volna a magyar irodalomtörténet tananyagát úgy beosztani, hogy a VII. osztályban tanítsák az új irodalomtörténetet, a VIII. osztályban pedig a régit. Ezt a felcserélést az a körülmény is ajánlatossá teszi, hogy ily módon a VIII. osztályban az irodalomtörténet tanítása párhuzamosan haladhatna a magyar történelem tanításával. E csere nem magyarajkú iskolákban már engedélyezve is van.

Perényi Adolf örömmel üdvözölte a reformot; ő maga 13 év előtt Temesvárott tartott egy felolvasást ily értelemben, de akkor nem fogadták kedvezően.

Pintér Jenő: Nem tartja megokoltnak és helyesnek az előadó javaslatát, mely nem vet számot sem a gyermek lelki fejlődésével, sem a történeti és esztétikai studiumok karakterével. Hogy a mai 3—3 heti órás keretben csak félmunkát lehet végezni, azt mindenki tudja, de az előadó javaslata éppen nem nyujt orvoslást a bajok ellen. Ha a VII. és VIII. osztály óraszámát heti 4—4 órára emelhetnők, ha a VIII. osztály anyagának egy részét a VII. osztályéba átkapcsolhatnók, s ha végül a harmadrangú s negyedrangú írók tárgyalását mellőznünk lehetne: akkor méltán várhatnánk lényeges javulást.

Főleg a régi magyar irodalom tárgyalása volna kurtítandó. Ezenkívül kívánatos volna, hogy a magyar történet a két legfelsőbb osztályban taníttassék (a VII.-ben a reformországgyűlésekig, a VIII.-ban napjainkig, s befejezésül földrajzi, statisztikai és államjogi összefoglalást), hogy ilyen módon a történeti és irodalmi tanítás egymást párhuzamosan támogassa.

Dénes Lajos: Az előadó javaslatát nem tartja elfogadhatónak. A VII. o. anyagát tetemesen meg kellene rövidíteni, akkor jutna elég idő az új irodalomra is. Itt is csak a nagy alakok tárgyalását óhajtja.

Szabó Ernő: Nem tartja célszerűnek az előadó javaslatát, mert az írót nem lehet korából kiszakítani.

Ady Lajos felvetette azt az eszmét, nem lehetne-e a magyar és történet szakot koncentrálni?

Dénes Lajos: Ady javaslatát nem tartja kivihetőnek.

Gaal Mózes: Az irodalomtörténet tanítását mint történettanítást teljesen illuzioriusnak tartja. Irodalomtanítás az és nem irodalomtörténettanítás. Nagy írók műveinek közös olvasásából együttes munkával lehet az egyes íróknak a képét megrajzolni. A kor mozgató eszméit e nagy írók műveiből érezze ki az ifju. A tulajdonképpen való irodalmi tanítás a III. osztály olvasmányaival kezdődik s ettől kezdve mozaikszerüleg sorakoznak egymás mellé azok az adatok, melyekből a képet a hozzáértő tanár igyekszik a VII. és VIII. osztályban kibővített olvasmányok alapján összerakni. Helyesnek tartja a lényegtelen dolgok összevonását, sőt elhagyását is, de a nagy írókkal részletesebben foglalkozni, ezeknek a műveiből nem részleteket, hanem egész műveket olvasni, még pedig megértéssel, ez az irodalmi tanítás igazi célja.

Vida Sándor zárszava után az elnök köszönetet mondott az előadónak az érdekes előadásért s buzdította a tagokat hasonló munkásságra. Az előadás meg fog jelenni a Közlönyben s felhívjuk a vidéki köröket is, hogy foglalkozzanak ezen kérdéssel.

Lévay Ede előterjesztette az újverbászi temetkezési szövetkezet megalakítására vonatkozó javaslatot és felhívta a tagokat, hogy a kérdéssel foglalkozzanak s tegyék lehetővé a temetkezési-csoport létesítését.

Dr. Ágner Lajos
e. i. jegyző.

Pozsonyi Kör.

Az O. K. T. E. pozsonyi köre f. évi november 23-án látogatott gyűlést tartott *Albrecht* János főigazgató elnöklete alatt.

Miután elnök üdvözölte a megjelenteket s örömének adott kifejezést, hogy a kör tiszteletbeli elnökét, *Pirchala* Imre nyug. főigazgatót is üdvözölheti, átadta a szót dr. *Schiff* József kir. kath. főgimn. tanárnak, mint akinek felolvasása a gyűlés főtárgya.

Dr. Schiff »*A hivatalos és nem hivatalos porosz reformintézetek*« címén egy évi külföldi tapasztalatairól számolt be előadásában. Hiva-

talos reformintézetek neve alatt az altonai és frankfurti minta szerint létesített porosz gimnáziumokat és reálgimnáziumokat ismertette. Ezek reformtevékenységéből különösen kiemelte, hogy azon nagy különbség dacára, mely ezen intézetek között az inkább humanisztikus és az inkább realisztikus irány tekintetében fennáll, mindenütt megállapítható a nagy figyelem a tanulók öntevékenységének felkeltésére és támogatására, valamint a testi nevelésre és a kézügyességnek szlöjd által való fejlesztésére. Nem hivatalos reformiskolák gyanánt több sem gimnáziumnak, sem reálnak, sem reálgimnáziumnak nem mondható magántanintézetet, mint a Lietz-Gurlitt- és Otto Berthold-félét ismertette s beszámolt ezeknek itt-ott nagyon kétes értékű reformkísérleteiről.

Az előadáshoz *Hirschmann* Nándor lic. igazgató szólt hozzá s egyebek közt a maga tapasztalatából is megerősítette, hogy már magyarok is felkeresik a német reformiskolákat.

Végül az elnök szólt a tárgyhoz s megállapította az előadás tanulságául, hogy a porosz reformiskolák több eszméjét, mint a *munka* és az *öntevékenység* fejlesztését mi is értékesíthetjük.

Ezután köri ügyek kerültek szőnyegre.

Először is újólag felhívta elnök a kör figyelmét a Tanárok Özv. és Árv. Segítő Orsz. Egy. javára március havában rendezendő nagyszabású hangversenyre. Azután utalt reá, hogy tárgyalnunk kell az idén a latin nyelv reformján kívül a természettudományok és a testi nevelés reformját is. A fizikai tanítás reformjáról *Klatt* Román kir. kath. főgimn. tanár fog januárban felolvasni.

Dr. *Császár* Mihály felhívta a kör figyelmét azon kérdésre, hogy a pozsonyi egyetem közeli felállítása alkalmából nem kellene-e mozgalmat indítani a helybeli reáliskolának reálgimnáziummá való átalakítására.

Az elnök ajánlatára a kör felkérte dr. Császárt, hogy a januári gyűlésen fejtse ki részletesen azokat az okokat, melyek az átalakítást szükségessé teszik.

Dr. Magyar Győző
köri jegyző.

KÖZGYŰLÉSI ELŐADÁSOK.

A kereskedelmi számtan tanítása a középiskola alsó osztályaiban.

1. Hozzászólásom célja, hogy a kereskedelmi ismeretek középiskolai tanításának nehány pontját megvilágítsam. Ez alkalommal csak részleteket fogok felemlíteni, a kérdés összefüggő feldolgozását egy nagyobb értekezésben óhajtom közölni. Az I. M. U. K. német albizottsága olyan fontosnak jelölte meg a kérdést, hogy külön referátum alakjában foglalkozott vele;[1] ezt

[1] *Timerding:* Die kaufmännischen Aufgaben im math. Unt. der höheren Schulen. (Abhandlungen, herausg. von F. Klein; Leipzig Teubner. 1911.)

az értékes munkát melegen ajánljuk szaktársaink figyelmébe, mivel nagyon sok fontos észrevételt tartalmaz. Továbbá nem tárgyalom e dolgozatban a politikai számtan középiskolai tanítását, hanem kizárólagosan az alsófok szükségleteire szorítkozom.[1]

2. A kereskedelmi ismeretek az alsófokú számtani tanítás legkimerítőbb tárgyi körét képezik. A mai tanításnak legnagyobb fogyatékossága, hogy teljesen eltér a gyakorlati élet igényeitől; az arithmetikai ismeretek elméleti fejtegetésébe mesterségesen beleszőve és nem a gyakorlat szempontjait követve szerepelnek az annyira fontos kereskedelmi fejezetek. A tárgyi kör értékességét az adja, hogy a fokozatos előrehaladást a gyakorlati elemek fokozatos fejlődése szabja meg. A kereskedelmi ismeretek közlését a gazdasági élet sajátlagos fejlődési fokozataihoz kell alkalmazni, így válik a tárgyi kör egységessé és gyakorlatilag alkalmazhatóvá. A II. osztályban például a százalékszámítás tanításának gerincét az ismeretes séma képezi: négy mennyiségből hatféleképpen lehet kettőt ismeretlennek választani; formálisan letárgyalják a súlylevonások, az értéklevonások, a nyereség-veszteség, az ötvényszámítás stb. fejezetében a hat esetet, de anélkül, hogy az egyes esetek gyakorlati tartalmáról szó esnék. Ennek következménye azután, hogy nem egy eset gyakorlati megvilágításban érték nélküli fogalmazásra vezet (pl. adva van a veszteség és a veszteség $^0/_0$-a, mennyi volt a vételár és az eladóár stb, különösen a ötvözet-számításoknál fordul elő több ilyen feladat). A másik nagy fogyatékosság, hogy tanárainknak nincsen meg az áttekintésük azokon a problémákon, melyek a kereskedelmi számtanban tényleg tárgyalhatók. Így az iskolai tankönyvre vannak utalva, melynek szerzője a tárgykörrel esetleg szintén nem foglalkozott szakszerüen. Ebből a körülményből ered például az a nagy hiba, hogy a kereskedelmi *szokások* tárgyalása legtöbb esetben nélkülözi a gyakorlati alapot; utalunk pl. a váltó-fejezetre, melyben alig esik szó a törvényes nyolc kellékről, az értékpapir-fejezetre, melyben a tőzsdei szokások csak futólag érintetnek, a költségek legtöbbször elmaradnak, utalunk arra, hogy az árjegyzőlap kellő gyakorlati ismertetése nélkül a részvényekkel való számolás, a nem K-ban jegyzett papirok kamatszámítása igen sok esetben hibásan történik, vagy arra, hogy a napok kiszámításánál nem követik a szokásokat.

Mindezen a bajon pedig igen könnyű a segítés. Tanárképzésünket *ne* okoljuk vele, ez nem terjedhet ki a középiskolai mathematikai tanítás minden tárgyi körének egyenlően alapos előkészítésére. Igaz, hogy a pedagógium mintájára legalább a kereskedelmi szaktárgyak elsajátításáról a tanárképzésnek okvet-

[1] L. erre vonatkozólag szerző következő dolgozatait: 1. Der Rechenunterricht auf der Unterstufe der höheren Schulen (Zeitschr. für math. und naturw. Unt. XXXIX. 1908) V. fej. 2. Kereskedelmi és gazdasági ismeretek tanítása a középiskolában. (Keresk. Szakoktatás XV. és XVI. évf. 1907.)

lenül gondoskodnia kellene, de amíg ez nem történik meg, igen egyszerüen pótolhatók a hiányok. Egy jó tanács teljesítése az egész: a tanár ne a tankönyvből merítse az ismereteit, hanem forduljon a kiváló *Bogyó—Havas*-féle »Kereskedelmi Számtan«-hoz; innen véve a tudnivalókat, tanítása egészen más, a helyes irányban fog haladni. Ugyanezt ajánlja *Timerding* is a német tanároknak, részletes példákkal szembeállítva a rendes tankönyvek sok fogyatékosságát, szakszerüen írt kereskedelmi számtani munkák használhatóságával. Első pillanatra csodálkozni fognak, hogy mennyire eltérő ezekben a tárgyalás módja, de alapos foglalkozás után meg fogják találni a helyes középutat és így a középiskola sajátos céljait szolgáló és az élettel is párhuzamosan haladó tanmenetet.

3. Mindenekelőtt hangsúlyoznunk kell, hogy az egyes tankönyv-feladatok alapos bírálat alá veendők. Minden olyan feladat, mely tárgyi alap nélküli, vagy mely a gyakorlatban nem számít alkalmazásra, teljesen elhagyandó. Minden példában a gyakorlati élettel szoros kontaktus keresendő. A feladatot úgy kell fogalmazni, tárgyalni, megoldani és papirra vetni, mint az a praxisban történik. A középiskola nem nevelhet kereskedőket, de ha nyujtunk kereskedelmi ismereteket, akkor ezeket úgy kell tárgyalnunk, amint az életben tényleg előfordulnak. Különben az egész munka határozatlanul a levegőben lóg és egyáltalában nem lesz alkalmazható. A gazdasági élet fokozatos alakulása adja a tárgyi ismeretek egymásutánját, a praxis szokásainak és eseteinek megbeszélése tűzi ki a számítási feladatot, a kereskedő gyors számoló eljárásainak használata nyujtja az új mathematikai ismeretet, melyhez az elméleti előismeretek szolgálnak támasztékul, végül a kereskedő szokásos nyilvántartó eljárásainak bemutatása igazolja a tárgyalás gyakorlati hátterét, logikáját és ökonómiáját. Csak a praxisban már kipróbált tanmenet eredményei világosíthatnak fel arról, hogy e követelések keresztülvihetők-e tényleg? Utalunk arra, hogy az 1905—1908. években a III. ker. főgimnázium alsó osztályaiban ezen alapon állva igen megfelelő eredményeket mutathattunk fel.

Ez alkalommal — mint már említettük — nem részletes tanmenettel, hanem inkább egyes megjegyzésekkel fogjuk a fentieket megvilágítani.

A) A tárgyalást a kereskedelmi szokások ismertetése előzze meg. A hol szükséges (pl. a mértékek fejezetében, a váltó-, az érme-számításnál) a megfelelő törvényes rendelkezések összefüggően bemutathatók, ezekben sokszor benne van a számításokhoz szükséges összes előismeret. A tanulók érdeklődése, ismereti köre nagyban tágúl, ha a törvény pontos fogalmazásában látja a dolgokat.

B) A feladat a tanítás idejére, ahol lehet, a folyó napra vonatkozzék (pl. számlák írása, váltóleszámítolás, árjegyzőlap használat). Árjegyzőlapot a tanulók maguk használjanak, mindegyik hozza magával az aznapi, vagy az előtte való napi ujságból kivágott jegyzéket és abból vegye a tanítás a szükséges árfolyamokat; ezáltal a feladat aktualitása és így az érdeklődés nagy

fokban emelkedik. Elavult vagy tankönyvadatok ne használtassanak, ha a friss adatok könnyen beszerezhetők. Hosszabb időre terjedő tanításnál, vagy ismétlések idején az árfolyamok változása is megfigyelhető.

C) Közelebb hozza az élethez és igen élénkíti a tanítást a gyakorlatban használatos jegyzékek belevonása. E tekintetben értékes tanácsadóként ajánljuk a *Bogyó—Havas*-féle: Irodai munkálatok (Budapest, Lampel[1]) c. könyvet. Ezeket az irodai dokumentumokat természetesen a legegyszerűbb alakban lehet csak bemutatni és a nagy tömegből csak a legszükségesebbet kell kiválasztani. Csak néhány példára óhajtok rámutatni. Az egyszerű könyvvitel mennyiségbeli elszámolása, az áruszámítást kisérő számlák vezetése, a banküzleti jegyzékek köréből választhatók a megfelelő elemek. Így a váltószámításnál használandó a kétféle váltókönyv, hogy a törvényes kellékeket gyakorlati alapon demonstráljuk és hogy a kétféle természetű váltó (aktív és passzív) gazdasági szerepét ismertessük. Egyszerűbb skontrók bemutatása és esetleg vezetése csak élénkíti az áruszámítás fejezetét. A váltóleszámítolásnak és az értékpapirok adás-vételének tárgyalásánál a jegyzékes elszámolások okvetlenül bemutatandók, hogy a költségek szerepe kidomborodjék. Az áruszámítás köréből vett példák egyszerű súly-, érték-, költségszámlákkal, fakturákkal kiserendők; a beérkezett számlákon elvégzendő a szokásos árvetés. A költségek szerepe általában jobban kiemelendő, mint ezt rendesen szokták tenni. Továbbá már az I. osztályban az összeadás és kivonás tanításának élénkítésére igen célszerüen választhatók: a kétféle pénztárkönyv vagy egyszerűbb leltározási és mérlegkészítési feladatok. Helyet kell juttatni egyszerűbb kombinált feladatoknak, melyek elszámolását lapszámos számla alakban egyesíthetjük.

A példák számát rendkívüli módon szaporíthatnók, a fentiekben csak néhány tipikus részletet emeltünk ki. Ilyen munkálatok egyrészről természetes módon hozzákapcsolódnak a tanultakhoz, másrészt mélyítik a példákat a gyakorlat szempontjából. Továbbá bő alkalom nyílik a táblázatos dolgozás gyakorlatára.

D) Az egyes fejezeteken belül lehetőleg összefüggő körök dolgoztassanak fel. Izolált példák sorozata nem szolgálja teljesen a gyakorlati célokat. Így pl. a kamatszámítás egy nagyobb intézet, legcélszerübben a postatakarékpénztár ügykörének ismertetéséhez kapcsolható. Az osztály az év folyamára maga is aktív módon szerepelhet e munkában, ha például beiratkozik a betétivagy a csekkforgalomba és időnként végzett műveletek nyilvántartását követi és ellenőrzi.

E) A gyakorlati élet gyors számolási eljárásai nagy mértékben használandók. Itt domborodik ki a korlátolt pontosságú (helyesebben a *közelítő)* műveletek igazi jelentősége. Az arithmetikai anyag is bővül és előkészíti az algebrai tanítást, ha egyes gyors

[1] Nagyobb kiadás kereskedelmi, kisebb kiadás tanonciskolák számára.

eljárások empirikus szabályok alakjában lépnek előtérbe. Nem térhetünk ki például a kamatszámítás körében a kulcsszámok, a kamatszámok és az ezeken alapuló gyors számolási szabályok bevezetése elől. Ezek nélkül a tárgyalás teljesen elméleti marad, a legfontosabb és legérdekesebb, igazán gyakorlati feladatok nem tárgyalhatók. Pl. több váltó együttes leszámítása, a középlejárat, a legfontosabb feladat: a takarékpénztári könyv egyenlegének kiszámítása említendők elsősorban. Ezen utóbbi fontos feladat az egyenleges folyószámla egy egyszerű alakját mutatja be; a folyószámlák lezárásának ismertetése a legkönnyebb esetben (progresszív módon diszkont-tételek nélkül) különben is igen ajánlatos, mivel a tanuló érdeklődési körét és későbbi életének szükségleteit nagy fokban szolgálja.

F) A gyakorlati életben annyira fontos táblázatok alapján történő számolás csak a politikai számtanban fog előtérbe lépni. De már az alsó osztályokban előkészíthetjük e folyamatot, ha pl. a százalékszámítás és az egyszerű kamatszámítás körében a táblázatok szerkesztésének és használatának elemeit bemutatjuk.

G) Már idézett német dolgozatunkban kifejtettük, hogy az alsófokú számtani tanítás terén minő módon értékesíthetők a grafikai módszerek. A kereskedelmi számtan sok alkalmat nyujt ezen módszerek gyakorlatára; utalunk e tekintetben *Sós* dolgozatára: »Grafikai módszerek alkalmazása a kereskedelmi számtanban« (Kereskedelmi Szakoktatás XVIII. 1910.) és *Timerding* könyvének utolsó fejezetére.

Dr. Goldziher Károly.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A vetítés az irodalmi tanítás szolgálatában.

(Előadás a Budapesti Tanári Körben és a Pedagógiai Szemináriumban.)

A földrajz, természetrajz és művészettörténet már régen használja a vetítést az iskolában.

A pedagógia az ismeretközlés szolgálatában minden eszközt megragad, mely a tanítás nehéz munkájában eredményesnek igérkezik.

Miután a szemléltetés az érdekkeltésnek és ezzel együtt a tanításnak legeredményesebb eszköze, természetes dolog, hogy a vetítésnek nagy szerepe van az iskolában, sőt egyáltalán minden tanításban.

Az is kétségtelen, hogy nagyobb tömegeket, melyek az intelligencia különböző fokán állanak, ismeretek birtokába juttatni, mulattatva tanítani, szinte az egyetlen biztos sikerrel kínálkozó eszköz: *a vetítőgép és jó képek.*

A mindennapi élet szolgáltatja a tételeknek legcsattanósabb bizonyítékát. Gombamódra szaporodnak a »mozik«, és hogy napról-

napra növekedik a mozilátogatók száma, még pedig a legkülönbözőbb — a legalacsonyabb és legmagasabb — műveltségi fokon álló közönség köréből egyaránt: ezt bárki tapasztalatból megállapíthatta.

Az irodalmi tanítás is megragadja ezt a szemléltető eszközt és alkalmas módon felhasználja *az irodalmi remekek* ismertetésére.

Felette örvendetes dolog, hogy itt a multnak művészi munkája már előkészítette utunkat.

Az irodalmi remekeket a rajznak és a festésnek legnagyobb mesterei illusztrálták.

Zichy Mihály, *Lietzenmayer*, *Doré*, *Kaulbach* és újabban *Rackham*, *Dulac* és a mi mai jeles rajzosaink mind megannyian remek képekkel látták el a lángeszű költők műveit.

Az illusztrációs drága művek nem állnak rendelkezésünkre; az iskolában finomságaik nem érvényesülhetnek; tömegeknek egyáltalán be nem mutathatók; mit kell tehát tennünk? *A vetítőgépet kell alkalmaznunk.*

Örök kár volna, ha *Zichy* Mihály fenséges képei Arany balladáihoz és Madách: »Az ember tragédiájá«-hoz csak a drága albumos kiadás birtokosainak nyujtana élvezetet.

A vetítőgép segítségével ezrek meg ezrek élvezhetik.

És alkalmas előadás kíséretében, *a remek kép és előadás kettős világításában* a világirodalmi nagy alkotás belopódzik a milliók lelkébe.

Így válik a vetítés a kultúra igaz terjesztőjévé az irodalom terén, és így válik *az ízlés nemesítőjévé*, a lélek tartalmának gyarapítójává: *a képzőművészetnek az irodalommal való kapcsolatában.*

A vetítőgép tehát a képzőművészet kultuszát az irodalom kultuszával kapcsolja össze.

Manapság, mikor a műérzéknek, műizlésnek nevelését, művészeti ismereteknek terjesztését annyira hangoztatjuk és útjait, módsait annyira keressük: lehetetlen ezt az egyszerű eszközt, mely sok szórakoztatás mellett annyi haszonnal kecsegtet; mely az ízlést nemesíti, a művészetet népszerűsíti, az irodalmi alkotást megismerteti; lehetetlen — mondom — mellőznünk.

A gyermek szereti a képeskönyvet, szereti a nép is. A középkorban egy-egy templom a képeivel volt a népnek a bibliája.

A kép az elvontat megtestesíti; az illusztráció az olvasott szép gondolatnak világító lámpása.

Mennyi megértést, mennyi hangulatot közvetít a művész rajza! *A vetítés a klasszikus remekek képeskönyve lesz nagy tömegek részére.*

Iskolában a vetítéssel kapcsolatos előadás lesz a leggyümölcsözőbb összefoglalás.

Az is figyelemreméltó gondolat, hogy a nagyterjedelmű költemények olvasása vagy csak újraolvasása is sok időt kíván, sok fáradságot.

És ki olvas ma hosszú époszokat?

És csak azok ismerjék a Dante: Isteni színjátékát, Madách: Az ember tragédiáját, Homéroszt és a Niebelung-éneket, akik elolvasták?

Amint nagy áldásnak tekintjük, hogy Paulay annak idején színpadra vitte Madách művét és tette a szó szoros értelmében népszerűvé: épp úgy áldásnak kell tekintenünk, ha a Divina Comédia az Uránia színpadán alkalmat ád megannyi embernek, hogy benne *újra* gyönyörködjék, másnak pedig, hogy figyelme feléje forduljon és lelke elteljék vele.

A vetítés a nagy költők remekműveit népszerűsíti.

A világirodalom remekeinek képeit és vetítő felszerelését az Uránia szemléltető eszközök gyára r. t. készíti.

A képekhez kész előadások állanak rendelkezésre, melyeket avatott előadók segédeszköznek tekinthetnek.

Az Uránia szemléltető tanszergyár r. t. eddig elkészült képei és előadásai a következők:

Arany János balladái. V. László 7 képpel ára 8 K. Ágnes asszony 9 képpel ára 10 K. Szondi 8 képpel ára 10 K. Mátyás anyja 5 képpel ára 6 K. Pázmány lovag 20 képpel ára 20 K.

Mesesorozat. Arany János Toldi 38 képpel ára 40 K. Petőfi Sándor János Vitéz 45 képpel ára 50 K. Fazekas Mihály Ludas Matyi 21 képpel ára 25 K. Benedek Elek Jakab és a Zab 15 képpel 18 K. Reinecke Csalavér róka 57 képpel ára 70 K. Aladin csodalámpája 67 képpel ára 40 K. Rip van Winkle 51 képpel ára 55 K.

Madách Imre: Az ember tragédiája, Zichy Mihály 20 eredeti rajza után. (Az Athenaeum részv.-társ. könyvkiadóhivatala engedélyével.) A teljes sorozat 10 vetíthető üvegképpel és szövegkönyvvel ára 25 K.

Sorozatos összeállítások, amelyek alkalmasak felolvasások megtartására, minden sorozathoz teljes szövegkönyvet is adnak. Balaton vidéke 60 kép ára 60 K. Fiume és a magyar tengerpart 58 kép ára 60 K. A Magas-Tátra 60 kép ára 90 K. A Vágvölgy és vidéke 60 kép ára 60 K. Utazás Japánon keresztül 77 kép ára 80 K.

Magyarország sorozatos összeállításokban, szövegkönyv nélkül szabad előadásra. I. sorozat. Budapest és környéke 50 kép ára 60 K. II. sorozat. A Duna balpartja 50 kép ára 60 K. III. sorozat A Duna jobbpart a 58 kép ára 65 K. IV. sorozat. A Duna-Tisza köze 50 kép ára 60 K. V. sorozat. A Magas-Tátra és a téli sport 50 kép ára 60 K. VI. sorozat. A Tisza jobbpartja 53 kép ára 60 K. VII. sorozat. A Tisza balpartja 53 kép ára 60 K. VIII. sorozat. A Tisza-Maros szöge 51 kép ára 60 K. IX. A Királyhágón túli rész 70 kép ára 80 K. X. sorozat. Horvát-Szlavonország 50 kép ára 60 K. XI. sorozat. Fiume és a Quarnero 50 kép ára 60 K. XII. Dalmácia. 44 kép ára 50 K. XIII. Bosznia és Hercegovina. 51 kép ára 60 K. A sorozatok a tanterv utasításához szigoruan alkalmazkodnak, melyeket a hivatalos bírálat alapján a nagyméltóságú vallás- és közokt. minisztérium 34453/910. sz. rendeletével a gimnáziumok, reáliskolák, tanító- és tanítónőképzők, felsőbb leányiskolák, kereskedelmi valamint polgári fiu- és leányiskolák használatára engedélyezett és az engedélyezett tanszerek jegyzékébe felvett.

Jézus élete. Írta Hock János. 100 vetíthető kép szövegkönyvvel 100 K.

A levegő meghódítása. Népszerű tudományos felolvasás. Írta: Serényi Gusztáv. 60 vetíthet üvegfényképpel illusztrálva. Szöveg és a vetíthető képek az aeronautika és aviatika fejlődését egész napjainkig mutatják be. A kisérő szöveg és a 68 darab vetíthető üvegfénykép ára 66 K.

Népszerű tudományos felolvasás vetített képekkel. A délolaszországi földrengésről. Összeállította: Konkoly-Thege Miklós, 60 képben. Árn a sorozatnak szövegkönyvvel 66 K.

Népszerű csillagászat. 63 vetíthető üvegképpel. Írta: dr. Pécsi Albert tanár. A sorozat ára 65 K.

Az északi és déli sark meghódítása. Dr. Littke Aurél. A felolvasás szövegét 60 drb. üvegfénykép illusztrálja. A sorozat ára 65 K.

Homeros Iliasa. A fölolvasó szöveget írta Teveli Mihály. 36 vetíthető képpel ára 35 K.

Homeros Odysseája. A fölolvasó szöveget írta Teveli Mihály. 41 vetíthető képpel ára 40 K.

Perényi Adolf.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Condillac: **Értekezés az érzetekről.** Fordította, Condillac életrajzával, gondolkodása összefoglalásával és jegyzetekkel elátta *Jancsovics Ferenc*, **Filozófiai Írók tára.** XXVI. A Magyar Tudományos Akadémia támogatásával szerkesztik Alexander Bernát és Bánóczi József, Budapest, Franklin-T., 1913. 264 l., ára 6 korona.

A *Filozófiai Írók Tárá*-nak a magyar bölcselmi műveltség kimélyítésében és terjesztésében nagy jelentősége van. A francia filozófusok sorra megjelennek a szépen virágzó vállalatban. *Descartes, Taine, Diderot, Pascal* és *Condillac*[1] nyomon követik egymást. Alexander Bernát *A nemzeti szellem a filozófiában* c. remek tanulmányában *(Budapesti Szemle,* 1893*)* méltán utalt a francia filozófia szerkesztő, formulákat kedvelő, matematikai irányt követő jellemére. Valóban, ennek a francia szellemnek nem egy *representative man*-jét ismerheti meg a magyar olvasó a *Filozófiai Írók Tárá*-ból. Condillac csillaga régebben elhomályosodott, de újabban az éber vizsgálat kideríti, hogy e mélyen szántó író szemlélődése lenyügöző, hatása pedig sokkal szélesebb rétegekre terjed, mintsem felületes elsiklással sejteni lehetne. A szárnyra kapott Condillac-tisztelet szépen igazolja Horatius mondását:» Quidquid sub terra est, in apricum proferet aetas, defodiet, condetque nitentia.« Az érdeme szerint méltatott Condillacnak a jelentőségét Jancsovics Ferenc mély, alapos tanulmánya kitünően igazolja.

Elsősorban Condillac *Értekezés az érzetekről* c. nagyszabású munkájának a fordításáról kell megemlékeznem. Aki tudja, hogy az egyes mozzanatok árnyalatainak a megkülönböztetésére olyan könnyen simuló francia nyelv a maga kecses szépségével, előkelő csiszoltságával, a filozófiának lebilincselőbb és tetszetősebb kifejezésére alkalmas fürge könnyedségével s verőfényes tisztaságával kemény próbára teszi az olyan fordítót, ki óvakodni akar egy-egy elmés finomsággal fogalmazott gondolat vaskos szétlapításától vagy attól, hogy a homály sarába zuppanjon, őszintén üdvözli Jancsovics Ferencet, ki feladatát remekül oldotta meg. Az eredeti mű gondolatainak minden csinját-binját, legfinomabb árnyalatait is pompásan fordítja, arról győzve meg az olvasót, hogy mind a két nyelvet buzgó elmélyedéssel vizsgálta. Jancsovics Condillac-fordítása egyike a legvonzóbb olvasmányoknak.

[1] Étienne Bonnot, abbé de Condillac 1714 szept. 30-án született s 1780 aug 2-án halt meg.

Nem kevésbbé értékes a fordításhoz járuló tanulmány. Beszámol C. gyermekkoráról. Kutatja C. filozófiai érdeklődésének gyökérszálait. Jellemzi C-nak *Rousseau*-val és *Diderot*-val kötött barátságát. Utal Locke hatására. Majd C.-nak hírnévre emelkedéséről szól. Behatóan taglalja az *Értekezés az érzetekről* c. munkát. Hangoztatja, hogy C. az összes lelki jelenségeket az érzetek átalakulásának tekinti. C.-nak Locke-tól való eltérését Descartes hatásának tulajdonítja. Éles párhuzamot von Locke és Condillac között. Ügyesen jelzi a könyv nagy hatását. C. művét nemcsak a szakemberek méltatják, hanem a társaságban is szívesen foglalkoznak vele. Taglalja a munkára vonatkozó bírálatokat is *(M. Grimm, Ch. Bonnet)*. Jancsovics még mélyebbre száll s olyan hibákra is rámutat, melyeket Condillac bírálói nem vettek észre. Hibáztatja, hogy C. kiindulópontja önkényes, látja C. gondolatmenetének a hézagait s zökkenőit, de észreveszi azt is, hogy C. pazar bőségben ontja a finom megfigyeléseket s hogy számos kérdésben megsejtette a legújabb felfogásokat. Majd azt a harcot ismerteti, mely Condillac ötlete, az egymásután ébredő érzékekkel ellátott szoborember körül támadt. Buffon s barátjai plagiummal vádolták Condillacot. Ezuttal az *Értekezés az állatokról* c. dolgozatot boncolgatja Jancsovics, melyben Condillac Buffon plagium-vádja ellen védekezik. E műben Condillac szigoruan bírálja Buffon mechanisztikus felfogását. Szépen fejtegeti Jancsovics a munkának azt a részét is, mely az állatok lelki jelenségeivel foglalkozik. Condillac élesen utal arra, hogy az állat is érez, összehasonlít, mint az ember s hogy az állatokban az ösztöntevékenységen kívül észműködés is van. Jancsovics a Condillac-Buffon perben noha kiméletlennek, de igazságosnak találja Condillac modorát.

Tanulságosan ismerteti a pármai herceg részére írott *Cours d'études* neveléstani elveit: C. hangoztatja, hogy az emlékezet csodái megtévesztők, gondolkodásra is kell tanítani a gyermeket. Condillac, a pármai herceg nevelője a tanítás egyes mozzanatainak a sorrendjében az emberi művelődés tényezőinek a sorrendjét követte.

Tömötten ismerteti Condillacnak Potocki Ignác gróf felszolítására 1780-ban írott *Logiká*-ját.

A *Condillac lélektana* c. fejezet tiszta, világos képet ad a francia író pszichológiai rendszeréről. Condillac szerint a lelki alaptény az érzet, a legelvontabb és a legbonyolultabb fogalmak is az érzetekből fejlődnek ki. A fejlődést előmozdítja a készség és a képzettársítás, irányát megadja a gyönyör és fájdalom. Szabatosan, tömött határozottsággal tárgyalja Jancsovics Condillacnak az emlékezetre, az összehasonlításra, ítéletre, reflexióra, képzeletre, következtetésre, akaratra, a szükségérzet alapján a vágyra, a szenvedélyre, reményre, majd a képzetekre vonatkozó meghatározásait. Ismerteti C.-nak az egyszerű és összetett képzetekre, továbbá a szubsztancia és — erkölcsi fogalmakra vonatkozó fejtegetéseit. Jól látja, hogy C. a lelki jelenségek fizológiai alapját is éles figyelemmel vizsgálta. Valóban, C. azt hangoztatja, hogy az agyvelő rostjai megszerzik a készséget bizonyos mozgások megismétlésére. C. szerint ez a jelenség az emlékezés alapja. De C.

figyelme kiterjed a beteges hajlamú agyvelő kóros működésére is. Majd arra utal, hogy C. megtámadja a velünk született eszmék tanát, hogy csak némi megszorítással mondja szabadnak az akaratot s hogy az erkölcsi képzeteket is az érzetekből származtatja.

Szép fejezetet szentel Condillac logikájának és metafizikájának, Condillac a bizonyosság megszerzésének három módját állapítja meg, a külső észrevevést, a belső észrevevést és az észt. A felfedezések egyetlen helyes módja C. szerint az analizis. Segítségével véget lehet vetni a merész feltevések garázdálkodásának. C. ismereteinket viszonylagosaknak tartja. A testeknek abszolút tulajdonságaik vannak, de mi azokat nem ismerjük. C. álláspontja dualista. A testet és a lelket külön állományoknak tekinti: a test összetett, osztható, a lélek pedig egyszerű. C. hisz a lélek halhatatlanságában és a másvilágban. Jancsovics szigoruan kárhoztatja azt a téves felfogást, mintha Condillac materialista volna.

Behatóan foglalkozik Condillac mestereivel és iskolájával. Utal Locke, Descartes, Malebranche hatására, viszont a Condillac gyakorolta hatást is tárgyalja. Kiemeli, hogy az ideológusok különösen módszer dolgában köszönhetnek sokat Condillacnak. Cabanis és Condillac összevetése nagyon beható. »*Cabanis* — mondja Jancsovics — fiziológiai alapra állította Condillac lélektanát, számos termékeny gondolattal új célokat tűzött ki neki és kiegészítette az ösztön és belső érzetek tanával.« Tanulságosan boncolgatja azt is, hogyan mélyíti ki *Destutt de Tracy* Condillac fejtegetéseit. Majd *Laromiguière*-rel foglalkozik. Megállapítja *Comte* és Condillac gondolkozásának néhány megjegyző mozzanatát.

Jancsovics tanulmánya hű, szabatos, tiszta képet nyujt C.-ról. Ez a nyilt eszű francia író, kinek hatása a román Eliad-on is érzik,[1] bizonyára nem egy magyar elmét termékenyít majd meg. Jancsovics élesen világítja meg C. gondolkodásának egész körét, forrásait és hatását. Az író életét is gondosan rajzolja. A Condillac-irodalmat nagyon jól ismeri. Jegyzetei az elmélyedésnek, a szabatosságnak valóságos mintái. Így a figyelemről és az aktivitásról írott jegyzet kis értekezéssé bővül. Éppen ilyen mélyek az összehasonlításról, az időről és a térszemléletről közzétett jegyzetei.

Sajnos, Jancsovics egy-két mozzanatot röviden érint. Így értékes lett volna Condillac állatlélektani megfigyeléseit összevetnie *Romanes* és az újabb állatlélektankutatók eredményeivel. Ezuttal jegyzem meg, hogy *Taine* is utal Laromiguière és Condillac viszonyára *(Franciaország klasszikus filozófusai a XIX. században.)* Szerettem volna olvasni Condillacnak Taine-re tett hatásáról is. Igaz, hogy Jancsovics említi Taine éber érdeklődését Condillac iránt, de viszonyukkal nem foglalkozik. Giraud, a jeles *Essai sur Taine* szerzője, ezt írja: »Ha Taine mindig nagy fontosságot tulajdonított az érzetek tanulmányozásának, ha első bölcseleti műve, tézise, kevés hija, hogy nem új

[1] N. J. Apostolescu: *L'influence des Romantiques français sur la poésie roumaine*, 67. l.

Értekezés az érzetekről, ebben Condillac hatására lehet ismernünk«. (22. l.) Péterfy Jenő is észreveszi, hogy Taine Condillactól sokat tanult.

Kifogásaim csekélységek s mit sem vonhatnak le Jancsovics érdemeiből. Az olvasó bizonyára velem együtt követi a »non ego paucis offendar maculis« elvét, mikor látja, hogy Jancsovics kitünő fordításával és éles elméről tanuskodó tanulmányával filozófiai irodalmunk örvendetesen gyarapodott.

(Arad.) *Dr. Elek Oszkár.*

König György: **Alfred de Musset.** Költők és írók. Élet- és jellemrajzok az irodalom köréből. A Kisfaludy-Társaság megbízásából szerkeszti Ferenczi Zoltán. Budapest, Franklin-Társulat 1910. 168. l.

Kőnig György Musset-életrajza nem emelkedik felül a Kisfaludy-Társaság vállalatában eddig megjelent életrajzokon, sőt a két külföldi költő, Homeros és Petrarca életrajzának határozottan mélyen alatta áll. Musset eseményekben szegény életének megírása nem tartozik a könnyű feladatok közé. Életének története George Sand iránt való nagy szerelmében merül ki. Ebből fakad a francia irodalomban az ő koráig páratlanul mély lirája; ebből és az ő igen érzékeny lelkéből. Nemcsak lirájának tárgya ő maga, drámáinak, regényeinek, novelláinak hőse megint csak ő, örökösen ő.

König könyvét, mint valami iskolai feladatot oldotta meg. A bevezetésben a romanticizmus lényegét akarja megállapítani, de csak összezavarja a romanticizmusról való fogalmunkat. Azután öt fejezetben mondja el Musset életét és elemzi műveit. Mivel azonban Musset életének külső eseményei nincsenek, a mű legnagyobb részét műveinek tartalmi ismertetése tölti ki. Ha Musset életének nem is voltak külső eseményei, volt neki mélyen érző lelke; kevés öröme, végtelen sok fájdalma, szóval lelkének belső története, fejlődése, melyek olyan fontosak egy lirikusnál — mindezekkel König nem foglalkozik. Vannak a költőnek gyermekkori benyomásai, melyek mint egy-egy élmény, helyet foglalnak későbbi műveiben és amelyekkel egynéhány oly szép lapot töltött meg Arvède Barine a költő életrajzában, — mely életrajznak hatását Kőnig könyve is több helyen elárulja. Sokkal jobban ismerem meg a költőt életének egy-egy jellemzőbb epizódjából, mintsem abból, ha tudom, hogy hatott-e rá és mennyiben Byron és Goethe.

Egy Musset életrajz bevezetésében nem találom szerencsés gondolatnak a romanticizmus lényegével foglalkozni, de különösen nem úgy, mint ahogy azt Kőnig teszi. Tudományos értekezést ír a romanticizmusról s igyekszik azt meghatározni. Ez talán mint külön tanulmány megállná helyét, de egy a nagy közönség számára készült életrajz nem bírja meg; annál kevésbbé, mivel a romanticizmus szót nem az általános és azt a korszakot jelölő értelmében fogja fel. De aztán nem is igyekszik az életrajzzal szervesen összefűzni. Egyszer

említi Musset-t, hogy abban a korban élt, melyet a francia irodalomban a romantika korának szoktak nevezni, azután áttér az angol és német romanticizmus hatásának a kérdésére. Szóval a bevezetés úgy hat, mintha nem is az életrajz számára készült volna, hanem mintha csak utólag, hogy meglegyen a kívánt 10 ív, toldotta volna bele.

De Musset egyébként sem bűnös a dologban, hiszen ő nem is volt vérbeli romantikus. Fellépésének idején bejáratos volt ugyan, a Cénacle-ba, de hamarosan ráúnt Hugoék társaságára. Éppen abban áll az ő eredetisége, hogy nem tud belehelyezkedni a romantikus iskola kereteibe. Azok szűkek neki. Egész egyénisége merő ellentétben áll a romantikus költőkkel. Ezek melankólikusok, álmodozók, igazi nőtisztelő lovagok; Musset elégedetlen, gúnyolódó és a nőket nem nagyon tisztelő. Imádója a libertin franciáknak. Kedvenc alakjai: Régnier, Lafontaine, Molière, sőt egy ideig Voltaire is.

Az életrajzot nagy szorgalommal készítette Kőnig; sokat olvasott, majdnem mindent, de az anyagot nem jól rostálta meg. Inkább műveit ne részletezte volna annyira, hanem ahelyett a költő képét, jellemét, életfelfogását, filozófiáját fejtette volna ki bővebben. Annak a nagy és végzetes szerelemnek bonyolult, még mindig nem egészen tisztázott történetét elég világosan adja elő, bár a részletekkel itt is takarékoskodik. A hősnővel szemben annak rovására talán elfogult. A szigorú erkölcsbíró — hogy ne mondjam: nyárspolgár — szemüvegén keresztül nézi ezt a szenvedélyes, bizonyára exaltált, de a szerelem gyönyöreitől és kínjaitól immár megtisztult nőt. Én meg tudok neki bocsátani, mert jó anya volt. Nagyon szeretett, de nagyon sokat szenvedett is.

Azután következnek a Musset műveit elemző jegyzetek. Ezek között találunk több sikerültebb részt. Általában a líra (Les nuits) jobb mint a dráma. De itt is mintegy felvonulni látjuk a régi ars poétika arzenáljának minden berozsdásodott fegyverét. Sokszor szinte bosszantó, hogy ezeket a »könnyekből kristályosított gyöngyszemeket« (Musset mondta költeményeiről) örökösen a kritikus bonckésével vizsgálja és az esztétikának ósdi szabályaival méregeti. Pedig a nagyközönség, melynek a mű szánva van, nem efféle szempontokból mérlegeli a költői műveket. A kritikának a költői művel egy testnek kell lennie, belőle kell fakadnia — nem pedig az esztétikából. Kőnig könyvében nem találunk egyetlen egyéni impressziót sem akár Musset műveiről, akár magáról Mussetről.

A *Vég* megint túlságosan szűkszavú; élete végének csupán külsőségeire terjeszkedik ki; akadémiai tagságára, Lamartine-nal, Mme Jaubert-rel, Rachellel való viszonyának külső eseményeire. Hosszú, csaknem egy évtizedig tartó haldoklásáról, szenvedéseiről, lelki kínjairól, melyeket az italba igyekezett fojtani és elmulásáról — semmit sem mond. Ezek talán fontosabb és a nagyközönséget inkább érdeklő részletek, mintsem az, hogy tagja volt-e a halhatatlanoknak vagy sem. Ó, Musset halhatatlan, annak dacára, hogy a »40 halhatatlanok« maguk közé vették.

Előnye a könyvnek, hogy a költő műveit az életrajztól nem elkülönítve tárgyalja, hanem igyekszik abból levezetni. Nagyon bánt

azonban, hogy hiányzik az egész műből a melegség, több lelkesedést, több szeretetet, bizonyos rajongást vártam egy ilyen nagy lirikus életírójától. A hideg kritikai póz nem bántana egy Voltaire, egy Napoleon életrajzánál — itt nem tudom megbocsátani.

Dr. Vág Sándor.

Latin Nyelvtanítási Kérdések, összeállította *Glósz János* gimn. tanár, Budapest, Franklin 1912. Ára?

E nyelvtanítási kérdések nem is kérdések, mert az Utasítások oly pontosan körülírják a tanítás anyagát és olyan okosan a menetét, hogy az ember joggal elvárhatná attól, aki ezekről a »kérdésekről« nyilatkozik, hogy valami újat is mondjon. Ezt Glósz 64 lapos füzetéről a legjobb akarattal sem lehet megállapítani, hacsak azokat az — enyhén mondva — különlegességeket nem nézzük ujdonságoknak, melyekkel e füzetben lépten-nyomon találkozunk.

»A történetírók előadják a régi kor műveit, csodálatos tetteit és beszédeit.« »A költő inkább csak a boldogság látszatát, a történetíró magát a boldogságot szerzi meg.« »Tán nem is tudjuk Caesarnak megbocsátani, hogy öldöklő csaták közben a 260 ezer helvetiusból életben csak 110 ezer maradt.« »Phaedrus állatmeséi a görög életben gyökereznek.« »De az írónak egyéni stilusa, amelynek következtében itt ugyanazon gondolatnak más szavakkal való variánsára, ott szófölöslegre, egyesszámból többesszámba való átcsapásra bukkanunk, már nem mindennapi dolog.« »A *de* a magyarban a *ból*-nak felel meg. Ez eredetileg bél volt. Már most ha a bél kiejthető, szintén szó vagy beszédrész.« »A gyakorlat és nyelvérzék a körülmények szerint változik s éppen azért szabályokba nem foglalható.« »Csak az elénk a szerző megnevezése nélkül tett szöveg bizonyos meghitt vonásaiból s abból, hogy a fordítás könnyebb, hogy úgy mondjam, gyakorlatilag, tudjuk inkább megállapítani, hogy az illető auktor előttünk ismeretes.« »Az egyéni stilus elméleti rendszerébe való behatolás speciális irány, az egyetem dolga«. »A tanulók a jegyzetet fordítani valónak veszik, p. o. az ilyet: fordíts passive vagy praes. inf. pass.« »A római iskolákban a tanítás másra mint az ékesszólás elsajátítására nem irányult.« »A római lira utól nem értnek van elismerve.« »Az ókor minden törekvése, cselekvése, tetteinek minden motivuma, minden vívmánya tisztábban áll előttünk, mint bármely újkori népé.«

Ezeket az idézeteket folytatni is lehetne. De azt hiszem, sapienti sat.

Glósz reformtervei közül egyet azonban nem hallgathatok el. Ő ugyanis nincs megelégedve a mostani iskolai auktorokkal, azért másokat ajánl. Egyebek között M. Scaevolát. Lekötelezné a filológusokat, ha szíves volna velük is megismertetni azt a kiadást, melyből akár a jeles augur, akár a még jelesebb pontifex maximus Scaevola műveit megkedvelte, mert Glósz másik pártfogoltjának, Vitruviusnak a művei hozzáférhetőbbek. Annyi azonban kétségtelen, hogy a

szerző didaktikai reformtervéhez kevés filológus fog csatlakozni, akinek alkalma volt Vitruvius szinte leküzdhetetlen nehézségeivel megismerkedni.

Ez az irodalmi vállalkozás valóban alig fogja dülőre vinni a latin nyelv tanításának nehéz problémáját. Aki ezt a mondottak után sem hiszi, olvassa el azokat a rettenetességeket, melyeket »a szabatos fordítás és grammatizálás« fejezetében (17—34. lap) a kezdő nyelvtanítás fokán el akar követtetni.

Székely István.

Algebra és Geométria. Összefoglaló érettségi tételekkel és képlettárral, a középiskolák felsőbb osztályai számára. Összeállította és kiadja *Grész Leó*, ciszt. r. főgim. tanár. Ára 2 K 50 fill.

Ez év augusztusában hagyta el a fenntebbi címen a középiskolai tanulók számára írt matematikai segédkönyv a sajtót s úgy hiszem, ma már minden középiskolában legalább 10—20 példányban forog a tanulók kezén. Ez a körülmény elég világosan mutatja, hogy Grész Leó megsejtette, megérezte, mire van szüksége a középiskolai diákságnak a matematikai oktatás terén. Szüksége van egy rövid, szabatos, világos összefoglaló munkára, mely azonban emez előnyei mellett a teljes középiskolai anyagot nyujtja, de sallangok nélkül. Középiskolai tanulóinknak nagy része megemészti ugyan úgy ahogy az előadott anyagot, de arra már nincs elég érett matematikai gondolkodása, hogy a nagy összefoglaló ismétléseknél, pl. a vizsgálatra, de különösen az érettségire való készülésnél elválassza a lényegeset a kevésbbé lényegestől s megtudja tisztítani az egyes leckék részletezéseitől. Így azután az ismétlések alkalmával beleúl a melléktételek, az idézetek, a részletezések tömkelegébe. Grész Leó könyvét azért kapkodták nagy örömmel főképpen a gyöngébb, de igyekvő tanulók, mert benne a teljes középiskolai anyagot találták meg röviden, világósan, érthetően, könnyed előadásban. Ezzel be is fejezhetném a könyvecske ismertetését azzal az ajánlással, hogy minden érettebb középiskolai tanulónak nagyon ajánlom az összefoglaló ismétléseknél. De éppen mert erre a célra nagyon alkalmasnak találom e munkát, nem mulaszthatom el, hogy a könyvnek néhány hibájára rá ne mutassak, amelyek a jelzett cél elérését megnehezítik.

A szerző előszavában azt írja, hogy a gimnáziumok és reáliskolák *érettségire, vizsgálatokra és egyes órákra készülő tanulóinak munkáját óhajtja* jelen könyvével *megkönnyíteni*. Ez a célkitűzés helytelen. Az egyes órákra a tanár magyarázatai alapján kell a tanulónak elkészülni Ezt a munkáját csakis az órákon való figyeléssel könnyítheti meg ő maga. Összefoglaló munka, mint a Grész Leóé is, erre a célra nem alkalmas. Egyes órákon sokkal nagyobb részletezést kívánunk meg — a dolog természeténél fogva, — mint minőt a könyvben találhat. Helyenként ugyan a részletezést is megtalálja, de éppen ez a hibája a könyvnek. A bevezető részeken látszik ez meg leginkább — főképpen az algebrában, — ahol egyrészt nem tud megállapodásra

jutni a tárgyalásra kiválasztandó anyag mennyisége fölött, másrészt pedig nem találja meg a megfelelő logikus sorrendet. Az algebrában pl. nem adja sehol az összevonásnak a fogalmát, de azért az összevonást mindenütt használja, jóllehet az összevonás szabályait sem adja. A zárójeleket is használja, mielőtt azoknak jelentőségét kifejtené, azután pedig külön pontban tárgyalja a zárójelek használatát és azok felbontását. A geométriában pedig nem emeli ki, hogy a tárgyalandó geométria Euklides V. posztulátumán alapul, amikor aztán jegyzetben alkalma lett volna arra is rámutatni, hogy ennek a posztulátumnak tagadásán épített fel a legzseniálisabb magyar matematikus, Bolyai János egy új geométriát, amivel új geométriai kutatásoknak vetette meg alapját. Sőt rámutathatott volna ezzel kapcsolatban általában a geométriai kutatások módszerére. Egy összefoglaló munkában ezek igen értékes megjegyzések, mert szélesebb látókört nyitnak a gondolkodó tanuló előtt. Ilyen értékes pl. az algebrában mindjárt a 4. oldalon az inverz műveletekre tett megjegyzése.

A könyv használhatóságát azonban nem rontja az egyes órákra készülő tanulók szemelőtt tartása, de mindenesetre emelné a könyvecske értékét, ha a szerző a második kiadásban — mert bizonyosan szükség lesz rá — ezt a szempontot elhagyná s ezzel együtt az anyagot helyenként még megrostálná, összevonná s itt-ott általánosabb betekintésekkel bővítené, hogy így könyve a »jó matematikusok« előtt is kedvelt könyv legyen, akik valami újat is tanulhatnak belőle az ismétléseknél.

Használhatóságát nagyban elősegíti a könyv végén adott képlettár, amelyek különösen példák dolgozásánál sok fölösleges fáradságtól és időpocsékolástól kímélik meg a tanulót, sőt a tanárnak is sokszor nagy szolgálatára vannak.

Mindent egybevetve, Grész Leó könyve hozzá fog járulni ahhoz, hogy nagyobb eredményt mutassunk fel a matematika tanításában s így azt minden VI—VIII. osztályú középiskolai tanulónak bátran ajánlhatjuk.

Kovács J. Kandid.

Kriegsspiele. *Anleitung zu Felddienstübungen der Jugend.* Von *Dr. Karl Kittel* Gymnasialoberlehrer an der Nikolaischule zu Leipzig. (Teubner kiadása 1912, 1 márka 20.).

Ebben a 78 lapra terjedő és 21 képpel díszített könyvecskében nagy gyönyörűsége telik majd katonáéknak és azoknak a pedagógusoknak, akik az ifjuság katonai nevelésének hívei. Ez a mozgalom, melyet a »Wehrkraft durch Erziehung« jelige fejez ki csattanósan, régóta napirenden van a német birodalomban és az iskolát mind újabb oldalainál igyekszik megragadni. Némi tájékoztatást nyujt erről a 76—77. lapon felsorolt bibliográfia, melyben immár a híres »Jahrbuch für Volks- und Jugendspiele« is szerepel.

Ezzel a mozgalommal szemben a mi álláspontunk ismeretes. Az ifjuság nevelésében országos veszedelemnek tartjuk a puhultság,

kényelemszeretet és pontatlanság elharapódzását s örömmel üdvözöljük ezeknek ellenszereként a szigorubb fegyelmezést, edzést és a férfias szellem térfoglalását. Úgy látjuk azonban, hogy már itt is letértek a helyes útról és túlzásba estek. A nevelésben és oktatásban nem szabad a specializálást időnek előtte megkezdeni. Akik csak saját érdeküket tartva szem előtt, az ifjuságnak minél korábbi és minél intenzívebb katonai előkészítésére törekszenek, mitsem törődnek azzal, vajjon a meghonosítandó új katonai elem valóban beilleszthető-e a mai iskola keretébe és következményeiben nem ellenkezik-e a pedagógia elveivel? Nem gondolnak azzal, hogy az általános emberi (szociális) nevelés szükségképen felette áll a különleges (katonai) nevelésnek.

A mi buzgó szerzőnk az ifjuság részéről olyannyira kedvelt »betyár és pandur« (Räuber und Soldaten) játékra hivatkozik s, hogy annak komoly tartalmat adjon, a katonai harctéri szolgálati és gyakorlati szabályzatokra támaszkodva, egész sereg feladatot állít össze, hogy azokban az ifjuság a szabadban gyakorolja magát. Ez természetesen időt vesz igénybe, rendesen egy egész napot (18. pont); ehhez járul még a körülményes előkészítés (26. p.), mely a könyvecskének nagyobb felét (46 lap és 165 pont) foglalja le és t. k. felöleli a meglehetősen komplikált jelzési módokat. Ime ismét csak a váltig felpanaszolt túlterhelésnél tartunk, mert mindenki azt hiszi, hogy az iskolának, az ifjuságnak nincsen egyéb dolga, mint az ő kedvenc eszméjével foglalkozni.

Azért tehát, bármennyire méltányoljuk is a szerző lelkesedését, ezt az újabb katonapedagógiai vívmányt nem szeretnők minden intézetben rendszeresítve látni. Ezek a »hadijátékok« helyén vannak a katonai nevelő- és képzőintézetekben, esetleg az iskolát végzett fiatalságot tömörítő ifjusági egyesületekben, de ezeken túl és kívül egyszerűen nincs idő, sem szükség rájuk. *K. F.*

Beküldött könyvek és lapok.

A Világkönyvtár karácsonya. Valóságos meglepetés és olcsóságát tekintve — nemcsak képletesen — ajándék *Carlyle* nagy munkája: *A francia forradalom története*, melyet a Világkönyvtár karácsonyra nyujt olvasóinak. Ez a munka, mely a Baráth-féle klasszikus fordításban a mi irodalmunknak is ékessége, évek óta elfogyott és csodálatos módon nem akadt kiadó, aki új életre keltse és a magyar közönség legtágabb rétegeibe vigye a legszebb könyvet, melyet a francia forradalomról írtak. Ezt most a Világkönyvtár megtette. A munka — 1488 oldal — vászonba kötött, előkelően kiállított három vaskos kötetének ára 5 korona 70 fillér, oly olcsó, hogy hozzá hasonlót se a hazai, se a külföldi könyvpiac felmutatni nem tud. Tehát *van* olcsó magyar könyv és hozzá még olyan, mely a lelki és szellemi gyönyörüségnek és gyarapodásnak gazdag forrása, mert hiszen Carlyle nagy munkája a művészi történelemírás leg-

nagyobb alkotása. A kötetek a Révai Testvérek (VIII. Üllői-út 18.) kiadásában jelentek meg és minden könyves boltban kaphatók.

Emlékkönyv. *Dr. Schuschny Henrik* iskolaorvosi és egészségtantanári működésének huszonötödik évfordulója megünneplésére. Írták barátai, tisztelői. Budapest, Franklin-Társulat, 1912. A 282 oldalra terjedő s az ünnepelt arcképét tartalmazó kötetet *dr. Raj Ferenc* és *dr. Waldmann Fülöp* előszava vezeti be. Tartalmát szakszerű cikkek alkotják a következő szerzőktől: Alexander Bernát, Anjeszky Aladár, Balassa József, Beőthy Zsolt, Bernáth János, Berzeviczy Albert, Bihari Mór, Bíró Ede, Donáth Gyula, Feleki Sándor, Gerlóczy Zsigmond, Győri Ilona, Heim Pál, Ilosvay Lajos, Kéki Lajos, Kemény Ferenc, Laszner Rudolf, Lobmayer Géza, Mikola Sándor, Raj Ferenc, Ranschburg Pál, Rombauer Emil, Szabó Gábor, Szili Adolf, Tauszk Ferenc, Torday Ferenc, Tuszkai Ödön és Waldmann Fülöp.

Francia irodalmi olvasókönyv. II. rész. A reáliskolák VII. és VIII. osztálya számára. Szerkesztette *Macher Ede* főreáliskolai tanár. Második kiadás. Budapest, Athenaeum, 1912. Ára 4 K 80 f.

A gyakorló-iskola szelleme. 1872. okt. 7. — 1912. okt. 7. Jubileumi jelenet. A m. kir. tanárképzőintézeti gyakorló-főgimnázium megnyitójának negyvenedik évfordulójára írta *Waldapfel János*. Budapest, 1912.

Uránia. *Molnár Viktor* közreműködésével szerkesztik legifj. *Szász Károly* és *Mikola Sándor*. XIII. évf. 12. sz. 1912. dec. — **Nemzeti Nőnevelés.** Szerkeszti *Sebestyénné Stetina Ilona*. 1912. nov. — **Erdélyi Múzeum.** Szerkeszti *Erdélyi Pál*. 1912. nov. — **Természet.** Szerkesztő és tulajdonos *dr. Balázs István*. 1912. okt. — **Jópajtás.** Előfizetési ára negyedévre 2 K 50 f. (Kiadóhivatal IV., Egyetem-u. 4.)

A Gyermektanulmányi Múzeum gyüjteményeinek leírása. (4 képpel.) Összeállította *Ballai Károly* titkár. Budapest, 1912. Ára 80 f.

KRÓNIKA.

Az 1913. évi állami költségvetés képviselőházi tárgyalása.

Jelenlegi parlamenti viszonyaink között gyorsan futottak át a képviselőházban az 1913. évi vallás- és közoktatásügyi költségvetés tárgyalásán. Összesen két ülésben végeztek vele s elfogadták általánosságban és részleteiben is.

Kammerer Ernő előadó utalt arra, hogy 144 millió K-ra emelkedtek ennek a tárcának a költségei, vagyis 27 millióval többre, mint a megelőző évben. A többlet túlnyomó részét — a pénz vásárló erejének csökkenése következtében — az alkalmazottak illetményeinek a rendezése vette igénybe.

Giesswein Sándor az iskolai túlterhelés tekintetében felmerülő panaszokat tette szóvá. Felemlítette, hogy iskoláink nem tudják

lekötni a tanulóifjuság érdeklődését. Védelmébe vette a klasszikus nyelvek tanítását és az egységes középiskola gondolatát. Megemlékezett a tanári pálya nyomoruságairól is és annak az óhajtásának adott kifejezést, hogy 25 évi működés után 18-ról 12-re szállítsák le a tanár heti óráinak a számát. Ezáltal két célt lehetne elérni. Egyrészt megmaradnának azok az öreg, kipróbált tanárok, akik nagy tapasztalatokkal rendelkeznek; másrészt módot nyujtanának arra, hogy fiatalabb tanerők is kineveztethessenek, akik a modern szellemet hoznák magukkal az iskola falai közül.

Mártonffy Márton megemlékezett a nyugdíjtörvényről; hiszi, hogy a tanárok is megnyugosznak benne, remélvén, hogy mégis módot találnak szerzett jogaik épségben hagyására és egyéb kiegyenlítő eljárásra, nehogy az a látszat legyen, hogy a tanárság egyéb tisztviselői osztállyal szemben inferiorisabb helyzetbe került. Ajánlja, hogy az 1914-ik évi költségvetésben a megharmadolás teljessé legyen; továbbá, hogy a tanár a hatodik és hetedik korpótlékot is megkapja.

Farkas Pál a tanárok és tanítók elkeseredését kapcsolatba hozta azon általános helyzettel, mely Magyarországon a kulturális élet tekintetében megnyilvánul. Hazánkban a kultúra és munkásainak működése nem részesül azon általános szeretetben és komoly megbecsülésben, mely feltétlenül szükséges volna. Ez összefüggésben áll azzal, hogy nálunk a középosztály nem tud kialakulni. Külföldön a polgárság vetélkedik abban, hogy a szellemi munka kiválóságait mindazzal a megbecsüléssel fogadja, amely méltán megilleti. Hogyan kívánjuk fiatalságunktól, hogy kulturális pályára menjenek, hogy mint tanárok, mint tudósok, mint írók és művészek dolgozzanak, amikor sem a társadalom, sem a közélet nem adja meg az illő megbecsülést. Ebben leli magyarázatát a tanárok elégületlensége is, akik pedig nemcsak az iskolai tanítást végzik el, hanem 100 eset közül 90-ben a szabadoktatásnak s minden más kultúrmunkának a legkülönbözőbb feladatait is ők oldják meg, akiket ellenszolgáltatás fejében nagyon udvariasan letanáruraznak, amivel a magyar társadalom mindig azt akarja kifejezni, hogy az illetőt nem tartja egészen úrnak. A szabadoktatás jelentőségét fejtegette azután és kérte, hogy a jövő évi költségvetésben erre a célra annyi pénzt vegyenek fel, amennyit csak lehet.

Gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter röviden reflektált a vita folyamán elmondott felszólalásokra. Az erkölcsi jellem fejlesztése érdekében mindenekelőtt a középiskolában a túlzsúfoltság ellen kell küzdenünk, hogy így az individualizáció lehetővé tétessék, hogy módja legyen a tanárnak arra, hogy a jellem fejlesztésére azt a gondot fordíthassa, amely ahhoz okvetlenül szükséges. Az egységes középiskola gondolatával ő is foglalkozik. Felszólítást intézett kiváló pedagógusokhoz ebben a kérdésben s a beérkező feleleteket fel fogja dolgoztatni a kultuszminisztériumban s ezen az alapon meg fogja kérdezni az Országos Közoktatási Tanács véleményét s azután nem késik egy ankét összehívásával, hogy ez a kérdés a maga egészében kialakuljon. Majd így folytatta:

»Mártonffy t. képviselőtársam nagy melegséggel emlékezett meg a középiskolai tanárokról és én teljesen osztozom az ő felfogásában. Nem habozom kijelenteni, hogy meggyőződésem szerint a középiskolai tanárság híven teljesíti kötelességét, miért is magam is, mióta szerencsés vagyok a közoktatás ügyét intézni, mindig nagy szeretettel foglalkoztam az ő státusuk rendezésével és az akkori pénzügyminiszterrel két év előtt történt megállapodás szerint az akkor megigért ütemben és megigért módon az 1911. és 1912. évi budgetben a középiskolai tanárok fizetésjavítását keresztülvittem. Ezt a tanárok a maguk részéről a legnagyobb elismeréssel honorálták is.

A megharmadolás, t. képviselőház, ma már annyiban nem teljes, mert már 1910 óta, mint méltóztatnak tudni, új tanári állások állíttattak be a költségvetésbe és pedig mind a IX. fizetési osztályba, amint az 1910-ben kifejezetten meg is állapíttatott. Ezen én egyoldalulag segíteni nem tudok, ezt csak a pénzügyminiszter úrral egyetemben tehetem, mindenesetre azonban ma a dolog rendkívül nagy anyagi áldozatokkal jár, feltétlenül nagyobb anyagi áldozatokkal, mint ezt a t. képviselő úr gondolja.

Ami a két korpótlék kérdését illeti, amelyet méltóztatott felemlíteni, most, tekintettel arra, hogy a tanárok szolgálati ideje meghosszabbíttatik, én a magam részéről a legnagyobb készséggel fogok e tekintetben a pénzügyminiszter úrral érintkezésbe lépni. (Élénk helyeslés.)«

Egyéb kérdésekre válaszolt még a miniszter s eközben — egyik nemzetiségi képviselő felszólalására — kijelentette, hogy a liptószentmiklósi állami főgimnáziumhoz olyan igazgatót rendelt, akinek anyanyelve tót, aki a tót nyelvet tökéletesen beszéli és azt az utasítást kapta, hogy az ottani hazafias tótokkal egyetértésben dolgozzék.

* * *

A miniszter beszéde után a képviselőház a vallás- és közoktatásügyi költségvetést részleteiben is — megjegyzések nélkül — elfogadta.

A Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.

A f. évi dec. 1-én megtartott igazgatósági ülésen jelen voltak dr. Theisz Gyula elnöklete alatt Himpfner Béla, Binder Jenő, Samu István, Baumgartner Alajos, dr. Zimányi Dániel, dr. Papp Dezső és Németh József.

Távolmaradásukat kimentették Ries Ferenc és dr. Szekeres Kálmán. A jegyzőkönyv hitelesítése és számvevői jelentés után az igazgatóság 29 rendes és 2 pártoló tagot vett föl. Mivel 240 körlevél ment szét a középiskolák és felsőbb leányiskolák tanári karaihoz azon felhívással, hogy a még be nem lépett kartársak 1912. dec. 31-éig tagul jelentkezni szíveskedjenek, valószínüleg december folyamán számosan fogják belépésüket bejelenteni. Ezeket az igazgatóság az 1913. jan. 5-iki ülésen veszi majd fel.

Örömmel értesült az igazgatóság arról, hogy a vallás- és közokt. minisztérium tanártagjai külön fiókot szándékoznak alapítani.

Ries Ferenc alelnök indítványára az igazgatóság felkéri a számvizsgáló bizottság tagjait, hogy az év vége felé működésüket kezdjék meg. Egyúttal a lemondott Rados Ignác helyére Skopál István VII. k. Barcsay-utcai tanárt választja meg számvizsgálónak.

Binder Jenő indítványára az igazgatóság ez úton kéri a fiókokat, hogy az intézeteikkel összeköttetésben álló papir és könyvkereskedőket igyekezzenek arra bírni, hogy alapító tagsági díjjal, vagy valamely kisebb adománnyal egyesületünket támogassák.

Hosszabb eszmecsere indult meg betéteink gyümölcsöztetése tárgyában. Mivel a dec. tagdíjakkal kerek 50000 K-ra emelkedik az egyesületi vagyon és a jövő év folyamán ugyanennyit várhatunk, azért az igazgatóság tagjai már most ambicionálják, hogy e jótékony célú összeget kockázat nélkül minél jövedelmezőbbé tegyék. Egyelőre értékpapirok vásárlásáról lemondott az igazgatóság annál is inkább, mert a Pesti Hazai is — mint látszik — legteljesebb jóakarattal előnyös kamatot hajlandó betéteink után fizetni.

* * *

A fiókok újabb küldeményei jelzik, hogy a tavalyi buzgalom nem lankadt.

A körmöczbányai áll. főreál hangversenye 250 K tiszta jövedelmet eredményezett, míg a verseczi főreálé 100 K-t.

Mindenik helyen buzgó fiókelnökök — amott Grosz Ferenc, emitt Takács Gyula — fáradozását koronázta siker.

E két összegen kívül a következő adományok érkeztek:

	K f.
Kecskeméti főreál vizsgadíj 5%	50·—
Szegedi » » »	27·72
Felsőlövői ág. ev. fög. vizsgadíj 5%	61·44
Nagyszalontai áll. » adomány	169·11
Székesfehérvári főreál I. alapító tagdíj	1000·—
Szatmárnémeti r. kath. fög. I. alapító tagdíj I. fele	500·—
» » » » szülők adománya	70·12
» Asztalos Károly úr »	10·—
Paxner és Biron papir és k. cég Körmöcbánya	5·—
Janauschek András főerdész Szeged (fög. útján)	5·—
Kühn Péter földbirtokos Szeged (fög. útján)	5·—
Verseczi főreál: szülők ajándéka és kamat	10·—
» » Takács Gyula írói díja	8·50
Névtelen írói díja	5·—

Midőn hálás köszönetünket fejezzük ki az egyesület nevében az altruizmus ily fölemelő példáiért, további kitartásra, buzgó tevékenységre kérjük fiókjainkat, mert a mi ügyünkben különösen igaz a régi mondás: »Bis dat, qui cito dat«.

Németh József
titkár.

Az év vége közeledvén, kötelességemnek tartom, hogy én is beszámoljak egyesületi tagjainknak egyről-másról.

Mindenekelőtt a fiók-elnök barátaimnak akarom megköszönni azt a sok munkát, fáradságot, mellyel az én munkámat megkönnyítették. Egyesületünk örvendetes felvirágzása az egész magyar tanárságnak díszére válik, mert tanuságot tett kollégiális érzéséről és a kölcsönös segítség szükségességének megértéséről. A legkülönbözőbb életfilozófiáju tanárokat hozta össze a mi Egyesületünk: csak bizonyos konkolyhintők maradtak künn; kérem ezt a mondatomat úgy olvasni, ahogyan írtam, ne pedig félreérteni oly módon, hogy a künnmaradottak volnának a konkolyhintők.

A tagok legnagyobb része lefizette 1912. évi tagsági díját (néhánytól legközelebb várom), sokan a 400 K megváltási összeget fizették meg, vagy annak esedékes részleteit. Még örvendetesebb jelenség, hogy vizsgálati díjak, gyüjtések, mulatság- és hangversenyjövedelmek, alapítási tagdíjak, különböző adományok is tetemesen növelik jövedelmünket. A tagsági díjakból e pillanatig (dec. 13.) 38.424 K, az utóbb említett pénzekből 12.325·91 K gyült össze, úgy hogy egész vagyonunk 50.749·91 K, melyből összesen 824·72 K költség vonandó le, így tehát tisztán kamatozó tőkénk 49.925·19 K.

Annál bántóbb az a nem várt jelenség, melyet egyes tagok részéről tapasztalunk: akik kijelentik, hogy nem kívánnak az Egyesület tagjai lenni, noha még semmit sem fizettek be, azonban munkánkat, időnként nyomtatványainkat igénybe vették és költségeket okoztak az Egyesületnek. Nagyon kérem a fiók-elnök kollégákat, hogy az ilyenektől követeljék meg legalább az 1 K kezelési díjat; ha felszólításuk hatástalan maradna, erre vonatkozó bejelentésükre szíves készséggel írok levelet az illetőnek és eredménytelenség esetén megfizetem magam a tartozását, nehogy az Egyesület kárt szenvedjen és nehogy kitünjék a könyvekből még 30 év után is, hogy volt magyar tanár, aki kollégáinak hátramaradottjaitól megtagadott — *egy* koronát.

Még egy kéréssel fordulok a fiók-elnök urakhoz: birják rá a tagokat, kiknek az nem okoz nagyobb nehézséget, hogy fizessék le lehetőleg mindig az év elején az egész 25 K tagsági díjat. Két okom van e kérésre: egyrészt az Egyesületnek szereznek hasznot a kamatozás fokozásával, másrészt nekem könnyítik meg a munkámat, amit méltányosan kérhetek, miután mai napig már 1549 tag fizetéseit kell elkönyvelnem.

Takarékpénztárunk napról-napra értesít minden beérkezett pénzről; így tehát mindenki megnyugodhatik, hogy befizetéséről tudomást szerzek; ha valaki évvégi leszámolást kíván, szívesen szolgálok ilyennel, de kérném, csakis a legszükségesebb esetekre szorítkozni.

Amelyik fiók-elnök havonként egyenlő és a tagok számának megfelelő összeget küld, attól nem is kérek levélbeli kimutatást; ha azonban személyváltozás van, vagy tagdíjakon kívül más pénzeket küld, akkor kérek ilyet, mert ha pl. valahonnan 138·73 K összeget kapok, éleselméjüségem teljes igénybe vételével sem tudom ezt tételenként elkönyvelni.

Az 1912. évi zárószámadást a februári választmányi gyűlésen fogom előterjeszteni.

A fiók-elnök urak eddigi támogatásáért való köszönetemet, további támogatásuk iránt pedig kérelmemet kifejezve, kollégiális üdvözlettel:

Baumgartner Alajos.

A tanárok biztosítási (temetkezési) ügye.

Újabban ismét két közlemény érkezett hozzánk a tanároknak önsegélyező tevékenységéről. Ezt mindenképpen örvendetes jelenségnek tartjuk, mert a kartársi szolidaritás mellett bizonyos életrevalóságról is tanuskodik. Térbeli tekintetek, sajnos, arra kényszerítenek, hogy csak kivonatosan ismertessük ezeket az intézményeket.

1. *E. Jakab Géza* nagyszebeni főgimn. tanár írja, hogy az ottani állami főgimnázium tanári kara még 1877-ben megalakított egy »*Libitina*« c. egyesületet, melynek tagjai arra kötelezték magukat, hogy minden kartárs elhalálozásakor a temetési költségekhez 100 frttal járulnak. Evégből havi 50 kr-nyi adakozással egy alapot létesítettek. Ily módon 1883-ban már 1428 K állt rendelkezésre. Idővel a havi befizetések 60 kr-ra, a temetkezési hozzájárulás pedig 150, 200 és 300 frt-ra emelkedett. Akik a 26. életévet meghaladták, évi 15 K korpótlékot fizetnek. 35 évi fennállása óta az egyesület 13 haláleset alkalmából 6307 K-t fizetett ki, a 24 távozott tanár kamat nélkül visszakapta befizetett tőkéjét (3178 K), ennek dacára az alaptőke ma 5012 K-ra rúg. Egy másik alap, a »*Kisharang*« az előbbinek esetleges pótlására lépett életbe; 1850 K vagyonát újabban a Libitinához csatolták. Végül »*Nagyharang*« címen tanári kölcsönalap is létesült, melyből minden rendes tanár 500 K-ig terjedhető kölcsönt kaphat 6% és tetszésszerinti időben és részletekben való visszafizetés mellett. Ez az alap ma 3350 K-ra rúg. Mindezeket az alapokat az intézet volt igazgatója Veres Ignác teremtette és említésre méltó, hogy a tandíjkezelési százalékot is jórészt az alapoknak juttatták. Jakab Géza kartársunk, aki ezeket az alapokat 15 év óta kezeli, írja, hogy ezen hosszú idő óta nem akadt tanár, aki kötelezettségének eleget nem tett volna, ami mindenesetre a legnagyobb elismerésre méltó.

2. *Lenkei Lehel* székesfővárosi tanár a »Budapesti Tanítók Segélyző Egyesületére« hívja fel figyelmünket, mely 1873 óta működik. A rendes tagok 2 K felvételi, 2 K évi tagsági díjat és évi 14 K temetkezési járulékot fizetnek. Ennek fejében elhalálozás esetén a hozzátartozók 1000 K temetkezési járulékot kapnak. Ha azonban a haláleset a tagság első 5 évében áll be, a jutaléknak csak a fele fizethető ki. A tagok segélyben és kamatnélküli kölcsönökben is részesülhetnek. Mindez azonban csak olyan tagokra érvényes, akik 25 éves korukig lépnek az egyesületbe. Az ezen koron túl jelentkezők kötelesek annnyi éven át, amennyi betöltött 25 éves koruktól az egyesületbe történt belépésükig eltelt, a temetkezési

járulékot kétszeresen fizetni. 30 évnél idősebb jelentkezők tagokul egyáltalában nem vehetők fel. Az egyesületnek — mely mint a közölt adatokból kilátszik, főleg a fiatalabb kartársaknak való — ma 1210 tagja van. A jövőben nem csupán budapesti, hanem vidéki jelentkezőket is felvesznek.

Tudomásul. Az újverbászi »Jóltevő-Egylet«-be való jelentkezések során hozzánk intézett kérdésekre válaszolva, tudomásra hozzuk, hogy abba az egyesületbe nem csupán a középiskolákban (gimnázium, reáliskola) működő tanárok léphetnek be hanem a kereskedelmi, fels. leányiskolai és tanítóképzőintézeti tanárok is, nemkülönben azok, akik középiskolai oklevéllel rendelkeznek. Az orvosi bizonyítványt az intézet iskolaorvosa is kiállíthatja.

Tanulmányút és turisztikai kirándulás Észak-Európába.

Az általam vezetett mult nyári társasutazásról a tömeges jelentkezés miatt egyeseket kénytelen voltam visszautasítani. Azért most ezek kérésére elhatároztam, hogy a szerzett tapasztalatok alapján, igen kedvező feltételek mellett, az 1913. év nyarán a kirándulást megismétlem.

A tanulmányút 7 országon: Osztrák-, Lengyel-, Orosz-, Finn-, Svéd-, Dán- és Németföldön vezet keresztül. Az útirány a következő: Budapest—Oderberg—Granica—Varsó—Moszkva—Szent Pétervár—Vüborg—Helsingfors—Stockholm—Malmö — Kopenhága—Gedsler—Berlin—Budapest. Azonkívül bejárjuk Finnország nagy részét és megtekintjük a finn természeti szépségeket (Imatra-vízesés, Punkaharju-magaslat, Savonlinna-fürdő stb.).

Részletes programmot csak áprilisban bocsájtok ki. A kiránduláson csupán 30-an vehetnek részt, még pedig a jelentkezés sorrendjében. Azért jelentkezést, mely semmire sem kötelez, már most elfogadok. Ispánovits Sándor, Budapest, VIII., Rákóczi-út 11.

Apró hírek. **Tanárok a vármegyeházán.** A kongresszus előkészítő-bizottságának megbízásából *Bartha József*, *Lévay Ede* és *Usetty Ferenc* f. hó 5-én megjelentek *Fazekas Ágoston* Pest vármegyei alispán úrnál és köszönetet mondtak neki a vármegyeház üléstermének a kongresszus céljaira való átengedéséért s egyszersmind bejelentették a kongresszus elmaradását. Az alispán úr sajnálatának adott kifejezést a tanárságot ért sérelem fölött s egyszersmind kijelentette, hogy a tanárságnak bármikor készséggel átengedi az üléstermet, amikor az a vármegye céljaira lefoglalva nincsen. A küldöttség tagjai ezt a tanárság nevében hálás köszönettel vették tudomásul. — **A nyugdíjtörvény a Fiumei Körben.** Magánúton arról értesülünk, hogy *Hauszner Ignác* kartársunk a Fiumei Körben előadást tartott a nyugdíjtörvényről s amellett foglalt állást, hogy a tanárság maradjon meg a 30 évi szolgálat jogának alapján s nyugdíjpótló-egyesület létesítésével iparkodjék kártalanítani magát a részére meg nem adott lakbérnyugdíjért. Ez a

terv valószínüleg 1913. évi február hó 1-én és 2-án megtartandó közgyűlésünkön is szóba kerül. — **Ez évi közgyűlésünkről.** Amint tudjuk idei közgyűlésünket február hó 1-én és 2-án tartjuk meg Budapesten. A tárgysorozat összeállítása folyamatban van. A rendezést a budapesti kör vállalta magára. Minthogy ezen a közgyűlésen összes sérelmeink tárgyalás alá kerülnek, előreláthatólag nagyon sokan fognak benne résztvenni. A részletes programmot januári füzeteinkben tesszük közzé.

A fizikai reformbizottság megalakításához. Egyesületünk, mint ismeretes, a legutóbbi közgyűlés keretében megalakította azt a bizottságot, mely a fizikai tanítás reformtervezetét van hivatva megállapítani. Az a gazdag eredmény, mellyel a hasonló célú matematikai bizottság munkája járt, érthető érdeklődést kelt a most alakulás előtt levő fizikai reformbizottság működése iránt. A dolog természete hozza magával, hogy tevékeny szerepe a javaslatok készítésében és tárgyalásában csak kevés tagnak lehet. Minden esetre kevesebbnek, mint ahányan a kérdés iránt érdeklődnek. Ezért célszerűnek tartanám, hogy a bizottság ülésein *a tagokon kívül bárki is megjelenhessen*, természetesen csak mint hallgató, akinek felszólalni nincs joga, hacsak a bizottság fel nem kéri. Azt hiszem, ez a hallgatóság, amely bizonyosan csak érdeklődő szakemberekből fog állani, semmiképpen sem zavarhatja a bizottság munkáját. De másrészt lényegesen hozzájárul ahhoz, hogy a felvetett, megbeszélt és elfogadott reformeszmék a szakkörökben gyorsabban elterjedjenek. A tárgyalásokról kiadott jegyzőkönyvek alig pótolhatják a közvetlen eszmecsere hatását, mert csak a lényegesebb részletekre terjeszkedhetnek ki és ezekre is csak kivonatosan. Kívánatos volna tehát véleményem szerint, hogy a bizottság mindjárt megalakulásakor — ami a cél minél előbbi elérése végett bizonyára már a legrövidebb időn belül meg fog történni — az előbb említett engedélyt megadja. Ez persze nem zárja ki azt sem, hogy a bizottság, amikor éppen kívánatosnak tartja, ülését zártnak jelentse ki. Az előbbi kívánságnak természetes következménye, hogy a bizottság üléseinek időpontját Közlönyünk mindig előre jelezze. *M. I.*

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a Budapest II. ker. Oszlop-utcai kath. főgimnázium I—VII. osztályainak, valamint a ciszterci-rend budapesti I. ker. Szent-Imre főgimnáziuma I-ső osztályának az 1912—13 tanévre a nyilvánosság jogát megadta.

Áthelyezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Járó* István fehértemplomi áll. főgimnáziumi helyettes és *Riedl* Oszkár lőcsei kir. kath. főgimnáziumi rendes tornatanítókat kölcsönösen áthelyezte.

Ösztöndíj-pályázatok. I. A győri árvaalapítványoknál az 1912/13. tanév kezdetétől a következő ösztöndíjállomások töltendők be: 1. A győri kir. árvaalapítványnál két 300 koronás, hat 200 koronás és öt 160 koronás állomás. 2. A győri Dlabács-féle alapítványnál egy 200 koronás állomás. Ezen árvaalapítványbeli ösztöndíjakra csak szegénysorsú katholikus vallású, jó előmenetelű és ikolába járó, avagy iparostanonc árva fiuk és leányok tarthatnak igényt. A Dlabács-féle ösztöndíjnál az illető rokonok elsőbbséggel birnak. A folyamodványok a győri árva kir. alapbeli állomásokat illetőleg Mladoniczky Ignác győri egyházmegyei prépost-kanonokhoz, mint az alap igazgatójához, a Dlabács-félére nézve Zsolna városa tanácsához Trencsén vármegye útján címzendők *s legkésőbb 1913. évi január hó 15-ig benyujtandók.*

II. *A polgárosított magyar határőrvidék tanulmányi alapjából rendszeresített ösztöndíj*állomások közül az 1912/13. tanév kezdetétől a következők töltendők be: 1. Egy 300 koronás állomás, 2. és négy 240 koronás állomás, bármely középiskolai tanulók részére, 3. három 200 koronás állomás pancsovai áll. főgimnáziumi tanulók részére.

Ezen ösztöndíjakra elsősorban a polgárosított magyar határőrvidék kötelékébe tartozott szegénysorsú szülők gyermekei, másodsorban pedig ama szegénysorsú tanulók tarthatnak igényt, kik a polgárosított magyar határőrvidéki községek valamelyikének illetőségéhez tartoznak, tanulmányuk tekintetében pedig valamelyik középiskolába járnak s ott jeles, vagy legalább jó előmenetelt és jó erkölcsi magaviseletet tanusítanak. A kérvényeket az 1913. évi január hó 15-ig kell benyujtani.

Pályázatvisszavonás. Az ungvári állami főreáliskolánál megürült rajztanári állás betöltésére vonatkozó pályázati hirdetmény hatályon kívül helyeztetett.

GYÁSZROVAT.

Homolya István református lelkész és nyug. főreáliskolai tanár folyó hó 10-én, életének 65-ik évében Nagy-Váradon hosszas és kínos szenvedés után elhúnyt.

I. Szász Béla a sepsiszentgyörgyi Mikó-kollégium rendes tanára, életének 47-ik, buzgó és eredményes tanári működésének 22-ik évében december hó 11-én hirtelen elhúnyt.

Hettlinger József nyug. pancsovai áll. főgimnáziumi rendes tanár életének 65-ik évében, nyugalomba vonulásának 2-ik évében, f. hó 11-én elhúnyt.

A SZERKESZTŐSÉG ÜZENETE.

A felhalmozódott aktuális anyag egyéb közlemények számára alig engedett helyet a Közlönyben. Munkatársaink szíves türelmét kérjük a késedelemért. *A Közlöny legközelebbi száma január hó 9-én jelenik meg.*

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

☛ Kérjük a tagdíjak beküldését!

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint **a tagdíj december 31-ig fizetendő.** A 17. pont szerint pedig, aki valamely körnek tagja, a tagdíjat az illető kör pénztárosánál, aki pedig nem tagja valamely körnek, egyenesen az egyesület pénztárosának fizeti. A tagdíjfizetés az utóbbi esetben legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, mellyel a t. tagok a tagdíjat az ott helyben levő postahivatalnál az egyesület javára *teljesen díjtalanul* fizethetik be. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve. A tisztelt előfizetők az előfizetési díjat szintén a befizetési lappal fizethetik. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat minél előbb befizetni szíveskedjenek.

A Körök t. pénztárosainak szíves figyelmébe ajánlom az alapszabályok 31. §. *f)* pontját, mely szerint — az utolsó közgyűlés által elfogadott változás folytán — a köri tagok tagdíjai **legkésőbb január hó 15-ig küldendők be.**

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912. október 20-tól nov. 25-ig tagsági díjat fizettek:

1911/12-re: Mázy Engelbert, Metz Vilmos, dr. Metzger Márton, Mike Géza, Molnár János (6 K), Náday Pál, dr. Nógrády László, ifj. Novák Sándor (Bpest), Orbán Gyula, Osváth Gyula, Pál Mózes, dr. Peténvi Gyula, Peténvi István, Rajner Ferenc, Ranezai József, Ritókh István, Rochlitz Zoltán, Roseth Arnold, Roth Ágoston, Schnaller Bóbert, dr. Schmidt Henrik, Simonyi Gyula, Steidl József (I.), Strasser Sándor, Szabó Kázmér (II.), Szabó Rudolf, Szegfy Emmi, Szenészi Gyula, Szikla Gábor, Takáts Sándor (Bpest), dr. Theisz Gyula, dr. Toborffy Zoltán, dr. Vonház István, Waldherr Gyula, Weigl Géza, Winter András, Zalai Márk, Zlinszky Aladár (3·50).

1912/13-ra: Acsay István, Alleram Gyula, Alpár Ignác, dr. Alszeghy Zsolt, Aranyosi Miksa, dr. Atzél Károly, Bakos János, Baksay József, Balassa József, Ballenegger Henrik (Bpest), Barna Mihály, Bartoniek Géza, Bauer Mihály, Bánóczy József, dr. Bárdos György, dr. Beke Manó, dr. Beke Ödön, Benedek János, Bernáth Lajos, dr. Biatsy József, Bíró Kálmán, Bittenbinder Miklós (Bpest), dr. Bleyer Jakab, Bogyó Samu, dr. Boros Gábor, Bothár Dániel, Bournáz Ernő, dr. Braun Margit, Bricht Lipót, Buday Gyula, Bujdosó József, Csik Mária, Czencz József, dr. Czirbusz Géza, dr. Czóbel Ernő, dr. Demeczky Mihály, Dengl János, Décsei Janka, Décsi György, dr. Dudek János, dr. Entz Géza, dr. Ernyei Jenő, Fekete Mihály, dr. Fest Aladár, dr. Fodor Gyula, Fülöp Zsigmond, Gál Kálmán (3·50), Geday József, Gellért Jenő, dr. Genersich Antal, Gesztessy Gyula, Gockler György, Gohl Ödön, Goldzieher Károly (3 K), Gombocz Zoltán, dr. Goschl Péter, Guttenberg Pál, Gyertyánffy István, dr. Gyomlay Gyula, Győri Vilmos, dr. Haar Alfréd, Habán Mihály, Hajtai Ferenc, Hajtsch Sámuel, Haraszti Gyula (Budapest), Harzer József, dr. Hegedüs István (egyet. tanár), Hegedüs Károly, Heinrich Gusztáv, Heinrich Károly, Herrmann Róza, Herrmann Teréz, dr. Hoffmann Frigyes, Hofrichter József, Horger Antal, Hornyánszky Viktor, dr. Horváth Endre, C. Horváth Gyula, dr. Horváth János (Eötvös-koll.), dr. Horváth Jenő, Horváth Kálmán.

Budapest, 1912. november 26.

(I.) = I. félév.
(II.) = II. félév.

Müller József,
egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.)

SZIKLA—SZILÁGYI | TELEFON 88—48

TANSZERKÉSZITŐ- ÉS ÁLLATKITÖMŐ-INTÉZET

BUDAPEST, VII., AMAZON-U. 13. | TELEFON 88—48

MARX ÉS MÉREI

TUDOMÁNYOS MŰSZEREK GYÁRA

Telefon: 21—06. BUDAPEST, VI., BULCSU-U. 7. Telefon: 21—06.

Készit saját gyártelepén mindennemü fizikai, kémiai, geometriai müszereket; vegyi fülkét, előadóasztalt, elsörangu = vetitögépeket. =

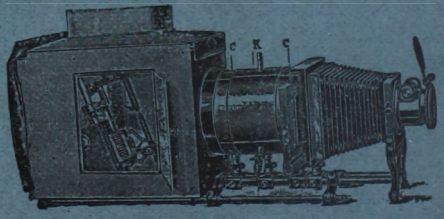

Illusztrált árjegyzékek dijtalanul küldetnek

100 MUNKÁS. 16 HP.

Magyarország legnagyobb fizikai tanszergyára!!!

FEIWEL LIPÓT UTÓDAI FEIWEL MÓR és :: :: ZAITSCHEK JAROMIR

Első magyar kir. szabad. iskolapad-gyár

Mindennemü **iskolapadok**, iskola- és óvodaberendezési butorok, tornaszerek és szabad. gyermekpadoknak gyártása.

23 éremmel kitüntetve, 600 iskolában alkalmazva. — Költségvetésekkel készséggel szolgálunk. Alapitva 1846

Budapest, IX., Ipar-utcza 4. sz.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *9. szám.* *1913. január 9.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI

TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Balogh Jenő távozása. (433. l.) — Mérleg. *Baumgartner* Alajostól. (435. l.) — *Egyesületi élet.* Tájékoztató a közgyülésről. — Budapesti kör. *Dr. Agner* Lajostól. (437. l.) — Kassai kör. *Dr. Erdélyi* Alajostól. (438. l.) — Fiumei kör. *Dr. Kallós* Zsigmondtól. (440. l.) — *Közgyülési előadások.* A matematikai szakosztály ülései. *Mikola* Sándortól. (443. l.) — Tájékoztató a matematikai oktatás bizottságairól. *Dr. Visnya* Aladártól. (447. l.) — *Javaslatok és tanulmányok.* Az orosz nyelv és irodalom tanítása az orosz középiskolákban. *Dr. Bonkáló* Sándortól. (455. l.) — Egy pár tanulság az 1911/12. évi értesitőkből. *Teleky* Józseftől. (459. l.) — Iskolai conference-ok. *Dr. Szilády* Zoltántól. (464. l.) — *Külföldi tanügy.* Még egyszer a porosz extemporale rendeletről. *kf.*-től. (465. l.) — Porosz középiskolák. *Ms.*-től. (467. l.) — *Könyvek és lapok.* Kéki: Tompa Mihály. *Loisch* Jánostól. (468. l.) — Válasz. *Glósz* János és *Székely* Istvántól. (471. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (472. l.) — *Krónika.* Kinevezések. (473. l.) — Az állami tanárok helyzete. A »Nemzeti Iskola«, Apponyi gróf és a tanárok. (476. l.) — Olaszországi út. (477. l.) — Mit ér a magyar tanár doktor címe? Apró hirek. (478. l.) — Hogyan fizeti Hollandia a gyarmatok tanárait. *Grotius*-tól. (479. l.) — Gyászrovat. (Gróf Csáky Albin, Kont Ignác, Hegedüs Béla.) (480. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA

1913

A KÖZÉPFOKÚ ISKOLÁK EGYSÉGES ATLASZA A

KOGUTOWICZ FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

TIZEDIK KIADÁSA

Most jelent meg és **hatvannégy főtérképet** tartalmaz. 16 térképpel bővült.

ÁRA 2 KORONA 50 F.

Új térképek: Magyarország részlet-térképei: **Északnyugati Kárpátok, Északkeleti Kárpátok, Erdélyi Medence, Nagy Alföld, Dunántúl, Dráva-Száva köze** 1 : 1,500.000 méretben. **Magas-Tátra** 1:150.000. **Fiume** 1:19.000. **Magyarország mezőgazdasági térképe** 1 : 5,000.000. **Magyarország csapadék-térképe,** továbbá **Földközi tenger** 1 : 10,000.000. Ezenkívül **Észak-** és **Dél-Amerika** külön hegy-vízrajzi és politikai térképei, a **Gyarmatok és Világforgalom** térképe. Szíves figyelmébe ajánljuk a folyó év október hó 1-én megjelenő **képes nagy árjegyzékünket.** Az iskolai falitérképeket beszerzésük megkönnyítéséül azokat csoportosítottuk és egy-egy csoport rendelése esetén nagy kedvezményt nyujtunk.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R.-T.

Budapest, V., Rudolf-tér (Margit-híd, pesti hídfő).

XLVI. évfolyam. 9. szám. 1913. január 9.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

BALOGH JENŐ TÁVOZÁSA.

A kultuszminisztérium politikai államtitkára: Balogh Jenő az igazságügyminiszteri tárcát vállalta el s megvált államtitkári állásától. Ez a hír, amely akkor is, mikor először fölmerült, nagy és őszinte szomorúsággal töltötte el a középiskolai tanárok szívét, valósággá vált. Elvesztettük őt s éppen akkor vesztettük el, mikor támogatóra, jóakaró és megértő barátra legnagyobb szükségünk volna.

Nagy örömmel üdvözöltük őt ezelőtt két évvel, mikor a nyugodalmas egyetemi tanszéket a mozgalmas, izgalommal és felelősséggel teljes államtitkári állással fölcserélte. Reménység szállott meg, hogy ő a középiskolai tanügypolitikának, a tanárság aktuális érdekeinek erős oszlopa, az alkotó munkának megértője, hathatós elősegítője lesz. A politikus mellett a tudomány produktív emberét is láttuk benne, akit az iskolához a hagyományon kívül belső érzés is kapcsol, aki minden alkalommal érezte és éreztette és hangoztatta, hogy ő is tanár. Volt és kellett ebben reánk nézve valami felemelőnek lennie. Legfontosabb ügyeinknek intézője érzi velünk lelkileg is a kapcsolatot: ez a mozzanat táplálta a mi beléje helyezett reménységünket.

Nem csalódtunk ebben a reményben. A két év, mely kivételesen mozgalmas volt a középiskolai tanárság életében, adott alkalmat Balogh Jenőnek arra, hogy belső érzésének tettekben is adjon kifejezést. A státusrendezés kérdése izgató mozgalommá fokozódott, amely az iskola életének belső tépettségét még inkább elősegítette. Ekkor vette át ügyeink vezetését Balogh Jenő. Bizonyára igen jelentékeny része volt éppen az ő fáradozásának abban, hogy a státusrendezés, ha teljesen nem is, de részben olyan megoldást nyert, amely a nyugtalanságot lecsendesítette

és útját egyengette a jobb megoldásnak. A középiskolai tanárok nem lehetnek hálátlanok, s minden időben értékelni fogják Balogh Jenő fáradozását, s hogy a státusrendezésben még érzékeny hiányok vannak, nem neki tudják be s nem őt teszik miatta felelőssé.

Tény az, hogy a kultuszminisztérium és a középiskolai tanárság között a Balogh Jenő államtitkársága két esztendejében közvetlenebb kapcsolat kezdődött, s bármily fájó csapás ért is minket a nyugdíjtörvénynek reánk nézve sérelmes intézkedésében, meg voltunk arról győződve, s ezt a meggyőződésünket még a csatavesztés mostani fájó bizonyosságában sem szabad megtagadnunk, hogy Balogh Jenő mindent elkövetett a mi érdekünkben s hogy a csatavesztés neki éppen úgy fájt, mint nekünk.

Láttuk szerető gondját számos intézkedésében, nemes intencióit megéreztük s éppen ezek alapján vártuk, hogy az óriási munkakörbe magát hévvel és lelkesedéssel, a tudósnak aprólékos gondjával beledolgozván, nagy koncepciójú, alapvető reformoknak lesz megteremtője. A finom lelkű, nagyműveltségű, emberérzésű államtitkár állott előttünk a hivatalszobában is, akinek jóindulata, szerény és szeretetreméltó egyénisége megnyugtató és reménységet keltő volt mindenkivel szemben.

Úgy néztünk reá, mint egy biztató igéretre, akiben nem fogunk csalódni. És ez a biztató igéret elhagy minket. Nehezünkre esik a búcsúzás. Ime nem tör ki a középiskolai tanárok szívéből a megkönnyebbülés, nem mondja senki még a veszteség érzetében, a mai lelki depresszióban sem: ám hadd menjen, hiszen akkor volt államtitkár, mikor a tanárság munkáját kevésre becsülve, a szolgálati éveit fölemelték.

Nem. Ebből az egész elkedvetlenítő érzelmi keretből kiemelkedik az ő alakja. Nincs középiskolai tanár, aki őszintén ne sajnálná, hogy Balogh Jenő elhagy minket. Búcsúznunk kell tőle. Több érzéssel, mint szóval. E sorok írója nem törődik azzal, hogy szentimentálisnak fogják ezt a búcsúztatót mondani, mert Balogh Jenő egyéniségében éppen az érzelmi rész az, melyet a csendesen és hasznosan dolgozó tudós magával vitt a hivatalba, s meg nem tagadott soha.

A jó embert szeretjük, az értékes embert becsüljük benne. Büszkén vallottuk államtitkárunknak, s áldásunk kiséri őt a miniszteri bársonyszékbe, melyre nagy tudása, egyéni kiválósága annyira méltó. És mert ilyennek tartjuk, ilyennek ismerjük őt, tudjuk, hogy az igazságügyi miniszteri székben is a miénk marad, azé a munkáé, amelyet hazánkban talán többen hangoztatnak, mint ahányan igazán megértenek és kellőképpen értékelni tudnak: a *kultúráé.*

MÉRLEG.

Tehát azért, mert a magyar tanári kar a naivitásig menő kötelességérzettel és lelkesedéssel szolgálja a legnagyobb nehézségekkel és akadályokkal küzdve az iskolát és a kultúrát, azért kellett egy, iskolaügyben teljesen laikus, jogászi felfogásában a tanárság iránt animozitást tanusító pénzügyi miniszter akaratoskodása és egy szakminiszter nagyúri nemtörődömsége miatt ezt a kulturális rendet csendes munkájából felriasztani és oly izgalomba hozni, mely nem fog lecsillapodni és így kiszámíthatatlan nagy károkkal jár a nemzet kulturális haladására.

Nagyon frivolnak kell azt a játékot kijelentenünk, melyet nálunk űznek, amikor pénzügyi nehézségek ürügye alatt Európában a legkevésbbé kielégítő, mondhatjuk bátran, a legrosszabb iskolát tartják fenn, az iskola ellen a közvéleményben joggal támadt elégedetlenséget a tanárság ellen irányítják és ezt arra használják fel, hogy a tanárságot kipellengérezzék és neki kedvezményeket csak feltételek mellett nyujtsanak, melyek jogfeladást jelentenek, holott másokat feltétlenül kedvezményekben részesítenek.

Hogy ezek mellett a parlamenti tárgyalásban egy az iskolai és kulturális téren eddig teljesen ismeretlen és így illetéktelen, pártfegyelem által megkötött — tehát a mai viszonyok között különösebb individualitással nem dicsekedhető — képviselőnek orfeumi komolysággal felhozott adataival támogatják a »kulturális politikát«, azt mindenesetre érdemes megjegyezni, de bővebben tárgyalni nem.

Ennyit a mult dolgairól.

* * *

Minthogy a diszciplináris tekintetek teljes egyenlőséget teremtenek, a legközelebbi 27 éven át háromféle szolgálati viszonyban álló tanári csoport lesz:

1. Akik önként elfogadják a 35 évet és az új törvény szerinti ellátásban részesülnek;

2. Akik megmaradnak a 30 év mellett és így rájuk nézve tárgytalan az új törvény;

3. A jövőbeli rendes tanárok, kik kötelezően az új törvény alá tartoznak.

Hogy a két első csoport közül melyik jár jobban, az oly vitatkozásokra fog alkalmat adni, mint amilyet a két hodzsa folytatott, kik közül az egyik azt vitatta, hogy az volt az okosabb teve, amelyik a mélységbe vetette magát, hogy az oroszlántól megmeneküljön, a másik szerint viszont az volt az okosabb teve, amelyik az oroszlán által felfalatta magát, nehogy a mélységben lelje halálát.

A harmadik tanári csoport jár kétségkívül a legrosszabbul mert 35 évre kötelezett és legtöbbet fizet be az $1^1/_2\%$-os levonások révén és végre a nemsokára bekövetkező előléptetési hátrányok

miatt is fog szenvedni, aminek kialakulását már Diószeghy László bemutatta e Közlöny mult számában (400., 401. lap).

Érdemesnek tartom, hogy a jövőbeli tanár pályafutását teljes egészében számokkal fejezzem ki a következő táblázatban:

Hányadik szolgálati év	Hányadik rendes tan. év	Törzsfizetés	Quinqu.	Összesen	1½ %-os levonás	Ennek értéke a 35. év végén 4% mellett
1	—	2000	—	2000	—	—
2	—	2000	—	2000	—	—
3	—	2000	—	2000	—	—
4	1	2600	—	2600	39	131·54
5	2	2600	—	2600	39	126·49
6	3	2600	—	2600	39	120·68
7	4	2600	—	2600	39	116·94
8	5	2900	—	2900	43.50	125·50
9	6	2900	200	3100	46·50	128·89
10	7	2900	200	3100	46·50	123·92
11	8	2900	200	3100	46·50	119·04
12	9	3200	200	3400	51	125·66
13	10	3200	200	3400	51	120·80
14	11	3200	400	3600	54	123·01
15	12	3600	400	4000	60	131·40
16	13	3600	400	4000	60	126·36
17	14	3600	400	4000	60	121·50
18	15	3600	400	4000	60	116·82
19	16	3600	600	4200	63	117·93
20	17	4000	600	4600	69	124·20
21	18	4000	600	4600	69	119·43
22	19	4000	600	4600	69	114·88
23	20	4000	600	4600	69	110·40
24	21	4000	800	4800	72	110·80
25	22	4800	800	5600	84	124·32
26	23	4800	800	5600	84	119·53
27	24	4800	800	5600	84	114·91
28	25	4800	800	5600	84	110·54
29	26	4800	1000	5800	87	110·05
30	27	5400	1000	6400	96	116·79
31	28	5400	1000	6400	96	110·02
32	29	5400	1000	6400	96	107·98
33	30	5400	1000	6400	96	103·83
34	31	5400	1000	6400	96	99·84
35	32	6000	1000	7000	105	105·00

Ha az utolsó oszlop számait összeadjuk: 3779 K-t kapunk eredményül; ebből pedig majdnem négy évi lakáspótlék telik, az állam tehát a nyugdíjas tanárnak csak a nyugalombalépés ötödik évében fizet tényleges kedvezményképpen lakáspótlékot. Hány tanár éri ezt meg? Minthogy igen kevesen, az állam szemmelláthatólag jó üzletet csinál a tanárok 1½ %-os befizetéseivel.

Az első csoport természetesen anyagi szempontból aránylag sokat nyer, mert jóval kevesebbet fizet be, csak az a kérdés érdemes-e ezzel szemben egyrészt elvi álláspontunkat feladni a régi jogunk tekintetében, másrészt pedig a nyugdíj megélésének rizikójába belemenni a mi iskolánk kedvet szegő sok baja mellett, mint amilyenek: a túlzsúfoltság; a társadalom részéről nevelő munkánkban való támogatás hiánya; a tanárságnak didaktikai és általános iskolai kérdések tárgyalásából való kizárása; a megértés és együttérzés hiánya a tanárság és a központi adminisztráció között; az igazgatói intézmény elhibázott szervezete kapcsolatban a kinevezéseknél alkalmazott különös eljárással; a mai alakjában szükségtelen főigazgatói intézmény és a többi.

A tanárságnak helyzetét minden legapróbb dologban jól meg kell világítania, érdekei tekintetében egyöntetű megállapodásra jutnia és jogos kívánságait a legéberebb figyelemmel érvényre juttatnia.

Ezek a jövő teendői s egyszersmind ezekkel a kérdésekkel kell majd egy új kormánynak is az objektív igazságosság alapján foglalkoznia.

Baumgartner Alajos.

EGYESÜLETI ÉLET.

Tájékoztató a közgyűlésről.

Júliusi közgyülésünk határozata szerint egyesületünk február 1-én és 2-án tartja ez évi közgyülését. E közgyülés a tanárság általános kívánságára, minden más tárgyat kizáróan, csakis az *új nyugdíjtörvény* ügyével, az ennek következtében a tanárságra nehezedő új helyzettel s ennek minél több oldalú megvilágításával fog foglalkozni.

A közgyülés helyét, idejét és részletes napirendjét a Közlöny legközelebbi számában közöljük, de már most fölhívjuk tagtársaink figyelmét e közgyülésre.

Figyelmeztetjük t. tagtársainkat egyúttal arra is, hogy esetleges indítványok a közgyülés előtt két héttel adandók be az igazgatósághoz. Ez indítványok a közgyülést megelőző igazgatósági és választmányi ülésen előzetes tárgyalás alá kerülnek.

A közgyülést ez évben is a Budapesti Tanárkör rendezi; jövő számunkban közzétesszük a közgyülés külsőségeire vonatkozó tájékoztatót is.

Budapesti Kör.

A Budapesti Tanári Kör december hó 13-án délután 5 órakor az egyesület helyiségében *Gaal* Mózes elnöklete alatt népes rendkívüli ülést tartott.

A gyülés tárgya *Obláth* Richárdnak az V. ker. főreáliskola tizennégy tanára nevében tartott előadása volt, amelyben azzal fog-

lalkozott, hogy mi a teendője a tanárságnak a december 4-iki ülésen történtekkel szemben. Kifejtette, hogy a magyar tanárságon súlyos sérelem esett, mikor a jogfosztó új nyugdíjtörvény az eddigi 30 szolgálati évet 35-re emelte fel. Ez súlyos támadás az iskola és a tanárság ellen. Bírálta a végrehajtó-bizottság működését is. Megemlékezett Jakabffy Elemér képviselőnek dec. 4-iki támadásáról is. Felvetette a passziv rezisztencia és kultursztrájk gondolatát.

Gaal Mózes: Felolvastatta Jakabffy Elemér országgyűlési képviselő levelét, amelyben azt állítja, hogy a napilapokban olvasható ominózus kifejezést nem használta s felszólalása nem azért történt, hogy a tanárság érdemeit kisebbítse vagy annak tekintélyét sértse. Elnök szerint az előadó arra sem mutatott rá érdemileg, hogy a tanárság lelkét fájón érintette az a körülmény, hogy a pénzügyminiszter — bár erre elsősorban a szakminiszter illetékes — nem méltányolta a tanári munkát. Az előadásban a végrehajtó-bizottságra vonatkozó részeket jogtalannak mondta s a végrehajtó-bizottság nevében visszautasította. Nehéz feladatok előtt állunk, egyetértésre van szükség.

Ezután élénk eszmecsere támadt, amelyben *Székely* István, *Dénes* Lajos, *Szőcs* Gyula, *Gagyhy* Dénes, *Balog* Mór, *Fischer* Izidor, *Szilágyi* Sándor, *Kovács* Gyula, *Binder* Jenő, *Marczinkó* Ferenc, *Földes* Gyula és *Schöner* Ferenc vettek részt.

Jakabffy Elemér levelét a kör tudomásul vette, de mélyen sajnálta, hogy beszédének tendenciájával alkalmat adott arra, hogy a napilapokban a tanárságot sértő közlemények jelenhettek meg s még jobban fájlalta a kör, hogy a beszéd nyomán nem akadt a parlamentben senki, aki a magyar tanárságot a jogtalan támadásokkal szemben megvédelmezte volna.

Gaal Mózes elnök előterjesztése után a kör kimondta, hogy a tanárságnak az új nyugdíjtörvény által támadt sérelmét állandóan napirenden tartja, vele a közgyűlésen méltó módon foglalkozni kíván. Addig is érleli a kérdést s gondolkozni fog rajta. Nem adja fel a harminc évhez való jogát, melynek megtartása az iskola és a magyar kultura érdeke. Cselekedeteiben ezután is komoly megfontolás fogja vezetni.

Dr Ágner Lajos
e. i. jegyző.

Kassai kör.

(A nyugdíjtörvény. — Karsai előadása a latin nyelv tanításáról. — 1000 K alapítvány az Özvegyek és Árvák Segítőegyesületének.)

A kassai kör december 13-án népes gyűlést tartott. *Bóbita Endre* elnök megnyitó beszédében a körök munkásságának a jelentőségét fejtegette és áttérve a legutolsó napok szomorú eseményeire, összetartásra buzdította a tagokat. Elhárította a kultúrsztrájk gondolatát a tanárságtól; az a szűkkeblű elbánás, melyben bennünket részesítenek, melynek következtében anyagi érdekeinkben egyre csor-

bát szenvedünk, nem szabad, hogy a magyar kultúra területén is éreztesse a káros hatását. Bemutatta ezután *Szász Károly* országgyűlési képviselőnek a kör üdvözletére küldött meleghangú köszönő levelét s indítványára a kör Szász Károlynak a tanárság érdekében tartott képviselőházi beszédéért jegyzőkönyvi köszönetét nyilvánította.

Czigler Ignác napirend előtt kívánt felszólalni. Az új nyugdíjtörvény elfogadása óta — úgymond — első izben vagyunk együtt. És ezen első alkalommal nem tehetjük, hogy kifejezést ne adjunk legbensőbb érzelmünknek. Ez a visszafojtott keserűség, foglalkozásunk megalázásának, megbélyegzésének érzete ugyanakkor, amidőn a törvényhozás más foglalkozási ágakat humánus törvényalkotással akart fölemelni, méltóképp honorálni. Ez nyilvánvalóan a tanárság iránti ellenszenvből történt. Pedig általa a tanárságot ért nagy anyagi csapásnál is jobban sujtották a magyar kultúrát, mert kivették a kultuszminiszter kezéből azt az eszközt, mellyel eddig a középiskola katedrájáról eltávolíthatta a 30 évi lelkiismeretes munkában tényleg elöregedett, tehát a kulturális haladásra már alkalmatlan, a méltányos nyugdíjat azonban valóban megérdemlő tanárokat. Ám a törvényhozás szava előtt meg kell hajolnunk s azon lennünk, hogy a műveltséget beleplántáljuk a társadalom minél nagyobb tömegébe. Mi tanárok csak így remélhetünk egy oly *műveltebb* jövő nemzedéket, mely majd méltányosabban tudja mérlegelni a nemzet való értékeit s hálásabb lesz a tanárság iránt, mely munkájával elsősorban járul hozzá a nemzet boldogulásához. Addig is a magyar tanárság anyagi sérelmeinek némi reparálását a kultuszminiszter úr bölcs belátásától reméli olyképp, hogy a megharmadolás elve szerinti fizetésrendezés ne fix időpontokban, hanem a tanárság eredeti kívánalmához mérten évről-évre a mindenkori létszám megharmadolásával hajtassék végre.

Várhelyi Ferenc, főreáliskolai igazgató, jegyzőkönyvi megörökítését is óhajtja annak, hogy körünk az új nyugdíjtörvény megalkotását a legnagyobb sajnálattal veszi tudomásul és bízik abban, hogy a jövő nemzedék jobban fogja méltányolni tanárai érdemét.

Bóbita elnök ezután a tagok egyhangú hozzájárulásával kimondta a fentiek értelmében hozott határozatot.

Utána *Karsai* Ervin, pr. főgimn. igazgató, tartotta meg előadását »A latin nyelv tanításához« címen, mellyel *Hajtai* Ferencnek hasonló előadásával a júliusi közgyűlésünkön megindított latin nyelvi vitához kívánt hozzászólani és a latin nyelv tanítása reformjának megoldásához szolgáltatott új eszméket, új alapokat. (Az előadás megjelenik a Közlönyben.)

Kardos Gyula dr. azt indítványozta, hogy a kör tagjai hozzászólásukat halasszák a következő köri gyűlésre, amig alkalmuk lesz az előadást nyomtatásban is, tehát nagyobb alapossággal tanulmányozni.

Ezután Bóbita elnök mondott jegyzőkönyvi köszönetet az előadónak tanulmányáért.

Végül *Gillinger* János, főreáliskolai tanár, köri pénztáros terjesztette elő következő indítványát: »*Mondja ki a Kassai Tanári*

Kör, hogy ezer koronás alapítvánnyal belép a Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület alapító tagjai közé«, mert bár a tiszteletreméltó lelkesedésen kívül a valóban nyomasztó közszükséglet hívta életre a T. Ö. és Á. S. O. E.-et s bár az új nyugdíjtörvény némileg enyhítette az eddig tűrhetetlen állapotokat, a nyugdíjpótló intézmény mégsem fölösleges, hanem továbbra is közszükséglet marad az özvegyi nyomor teljes megszüntetésére. A központ lelkesedése a vidéki körök lelkesedéséből táplálkozik, indítványa elfogadásával is tehát hozzájárulnak azon egészséges közszellemnek, szolidaritásnak kialakításához, amelyre a tanári közügyi kérdésekben oly égetően szükség van. Erős, öntudatos tanári közvéleményt kell szembehelyeznünk a külső társadalom ellenszenves közvéleményével. Összetartásra és a közdolgok iránti lelkesedésre van szükség, mert lelkesedés nélkül nagy dolgokat keresztülvinni lehetetlen.

A kör az elnöki hozzájárulás után a nagyfontosságú indítványt egyhangú lelkesedéssel fogadta el, *Várhelyi* Ferenc igazgató s a T. Ö. és Á. S. O. E. kassai fiókjának elnöke pedig azonnal kifejezte az orsz. egyesület hálás köszönetét a nagylelkű alapítványért és kívánja, hogy ez a derék példa az országban mielőbb és minél több lelkes követőre találjon!

Ezzel a lelkes hangulattal az elnök az ülést bezárta.

Dr. Erdélyi Alajos,
köri titkár.

Fiumei Kör.

A fiumei kör dec. 14-iki ülésének bő napirendjéből ezúttal csak a tanári nyugdíj ügyére és az angol és német középiskolák fizikai tanításának ismertetésére kerülhetett sor; mindkét esetben *Ányos* Ármin felsőbb leányiskolai tanár referált. Megállapíttatott, hogy az úgynevezett fizetésrendezés óta erős lehangoltság és elkedvetlenedés ütött tanyát a középiskola munkásainak, a tanárságnak szívében, mert több jogos és méltányos kívánságának teljesítésétől esett el hosszú időre. A mult napok képviselőházi tárgyalása csak fokozta ezt az érzést, úgy hogy most már elkeseredetten követeli egy újabb kongresszus összehívását. Rá akar mutatni, hogy csak a legnagyobb elfogultság, a bürokratikus rövidlátás, a számok tendenciózus kezelése, a tanári munka sajátos természetének nem ismerése és a kultúra érdekei iránt való érzéketlenség eredményezhette, hogy az új nyugdíjtörvény a tanárságot szerzett jogaitól a legridegebben megfosztotta. A kongresszus feladata éppen az lenne, hogy ezekről a nagy közönséget felvilágosítsuk.

De a kongresszus összehívásáig sem hallgathatja el a tanári önérzet azt a bántó hangot, mellyel egyik képviselő a tárgyalások alkalmával kívánságainkról megemlékezett. A legerélyesebben kell ezt visszautasítani. Nem hagyhatók szó nélkül a pénzügyminiszter úr kicsinylő szavai sem. Nem nehéz megkritizálni a legbecsületesebben és legeredményesebben végzett munkát sem. Objektív kritikát mondani

azonban, ugy látszik, a miniszteri székből se könnyű. Hiszen ha szükséges volt a magyar tanárság munkásságának eredményét a nyugati tanárok munkájának eredményével összevetni és ebből érvet kovácsolni mi ellenünk, a nagyobb körültekintés semmi esetre se ártott volna, mert így más lett volna az eredmény is. Ha t. i. ez a kritika igazságos képet akart volna nyujtani, nem mellőzte volna azokat a körülményeket, melyek között a tanári munka itt és ott lefolyik. Tájékozódni kellett volna, vajjon vannak-e ott is olyan zsúfolt osztályok, vajjon ott is annyit áldoznak a kultúrára aránylag mint nálunk, vajjon ott is minden egészséges reform kerékkötője a pénzkérdés, vajjon ott is minden kezdő jogász alkalmas a kultúra ügyeinek intézésére, vajjon ott is oly szempontok vezetnek a tanári kiválóság megbecsülésénél és az igazgatói kinevezéseknél, mint nálunk? Vajjon ott is annyira ölik-e a tanári idealizmust? Vagy talán az idealizmus olyan tűz, melyet táplálni nem szükséges? Ilyen kérdések figyelembevételével az a lesujtó kritika talán mégse hangzott volna el. Mert ha még így is megállja ez a tanárság az objektiv kritikát, — hiszen a keze alól kikerült egész lateiner osztályunk csak nem üres és értéktelen emberekből áll! — mi mindent érhetne el, ha kedvezőbb viszonyok között dolgozhatnék. De különben is, vajjon mikor más tisztviselőágak jogos kívánságait kielégítették, előbb szintén történt ilyen értékbecslő összehasonlítás? Avagy a magyar állami gépezetben éppen csak a tanárság nem állja ki a külföldi példával való összehasonlítást? Ezt talán a miniszter úr maga sem hiszi! Sőt azt sem gondolhatja, hogy az állítólagos »barátságtalan hangulat«-ot eloszlatja a mi 35 éves szolgálatunkkal. Nagyon rövidlátó tisztviselők ezek, akik irígykedéséről itt beszélni lehetne és akikben a hamis informálókat keresni kell, annyival kevésbbé jelentősek tehát arra, hogy szerzett jogunktól miattuk fosszon meg bennünket egy széles látókörű államférfiú. S az igazságérzet! Evvel miért nem fér össze egyik helyen a diszparitás, másikon meg igen? Utalnunk kell a tanári és bírói fizetések nagy eltéréseire, holott az egyetemi végzettség mindkét csoportban fennáll.

A gyűlés folyamán sajnálattal esett szó arról, hogy a magyar közoktatás minisztere nem talált alkalmat legalább a középiskolai tanárság megtámadott reputációjának védelmére, ha már lehetetlen volt a pénzügyi szempontból esett károkat elhárítani. A kongresszus meg nem tartását sem tudta a Kör helyeselni, hiszen a törvény még nem volt szentesítve és erélyes tiltakozásunk a megtévesztett közvélemény helyes útra terelését egyengette volna.

E kongresszusnak az önként kínálkozó gazdag tárgysorozatában foglalkoznia kellett volna azzal a kérdéssel is, milyen, lehetőleg minimális, áldozatok árán menthetjük meg a törvény által még meghagyott útat a 30 éves szolgálathoz. E kérdéssel *Hausner* Ignác foglalkozott és bár nem rendelkezik még pontos adatokkal, azt hiszi, hogy a 30 évi szolgálat biztosította *teljes* nyugdíj összege, a 15—20 éven keresztül fizetett $1^1/_2{}^0/_0$-nyi járulékkal együtt, nagyobb áldozatok nélkül is lehetségessé fogja tenni a tanárság zömének a 30 évi szolgálati idő választását.

A gyűlés még annak a kívánságnak adott kifejezést, hogy a Közlöny a régibb szokás szerint lehetőleg hetenkint jelenjék meg, mert válságos időkben, amilyen a mostani is volt, megtörténik, hogy a *vidéki* tanárság, nem lévén közel a központhoz, hosszabb időn át teljesen tájékozatlan.[1]

Ányos Ármin áll. felsőbb leányiskolai tanár a mult iskolaév folyamán a nagym. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr támogatásával a német és angol középiskola természettan tanulásának kérdését tanulmányozta, e tárgy nevezett országokban divó tanítási módjának megismerése céljából.

Erről számolván be — miután röviden érintette azokat a reformeszméket, amelyek hatása alatt nevezett országokban e tárgy tanításának úgy célja, mint módja megváltozott — rávilágított arra, hogy az angol iskolák és ezek hatása alatt született új bajor főreáliskolák és reáliskolák mily módon dolgoznak ez újabb reformszellemben kitűzött cél megvalósítása érdekében e tárgy tanításának újabb módjával. Rámutatott arra, hogy a mi iskoláink receptiv munkájával szemben az angol és bajor reáliskolák produktiv munkára nevelik a tanulót e tárgy keretében.

Részletes beszámolóját az angol iskolákkal kezdte előadó. Miután az angol iskolák szervezetének labirintusában igyekezett hallgatóit tájékoztatni és az angol iskolaélet nagy szabadságának előnyeit és hátrányait kiemelte, egy pár meglátogatott angol iskola természettani tantervét ismertette részletesen. Ezen ismertetés eredményeként kitünt, hogy az angol iskolák nem a tanítandó anyag mennyiségével, hanem a tanítási móddal törekszenek e tárgy nevelő értékének kihasználására. Ők a kezdő fokon, valamint a középső fokon nem mint tudományt tanítják e tárgyat, hanem a tárgy módszerét igyekeznek a tanulóval elsajátíttatni, mert ez teszi nevelési szempontból elsősorban értékessé.

Az angol tanuló nem nyer áttekintést a fizikai jelenségek csoportja felett, hanem inkább betekintést a fizikai kutatás módjába. Ezt a betekintést pedig a laboratóriumban nyeri, ahol alkalma van a jelenségekkel közvetlen kapcsolatba jönni. E tanítási módnak, a laboratóriumi módszernek részletes ismertetése után áttért a bajor főreáliskola illetőleg reáliskola természettani tantervének és tanítási módjának értékelésére. Szembeállítva ezek tantervét az angol iskolákéval, kiemelte, hogy bár ezen iskolákban az angol viszonyok tanulmányozása eredményeként született meg e tárgy ott dívó mostani tanítási módja — ez iskolák jóval magasabb cél felé törnek és érnek is e tárgy tanításában, mert tökéletesítették, nemcsak átvették e tárgynak az angoloknál szokásos tanítása módját. Tantervük is nagyobb

[1] A heti megjelenés mellett sem lehet minden mozzanatról azonnal számot adni. Nem is olyan nagyon fontos dolog ez. A fő, hogy kartársaink annak a tudatában legyenek, hogy van egy kiküldött bizottság, amely ügyeiben eljár s bizalommal viseltessenek ezen bizottság működése iránt. Amikor szükséges nem mulasztjuk el amúgy sem kartársaink pontos értesítését dolgaink állásáról. *Szerk.*

pedagógiai érzékkel készült akár a tanítandó anyag kiválasztását, akár elrendezését tekintjük. Míg az angol iskolák tanítási módjának tanulmányozása sok egészséges gondolat keltésére alkalmas, — a bajor főreáliskola szervezete és tanítási módja egyaránt.

Részletesen ismertetve és értékelve ezen iskolák természettani tantervét és tanítási módját, e mód technikáját, tanár és tanuló szerepét e módszer keretében, ezeknek az iskoláknak ezen irányú felszereléseit is érintve, beszámolt arról a kedvező eredményről is, amely már eddig is észlelhető e tanítási móddal kapcsolatban.

Ismertetését befejezve, a Kör legnagyobb érdeklődésétől kísérve mutatta be azokat a magával hozott füzeteket, amelyek az angol és bajor tanulók ebbeli munkásságát részletesen is feltüntetik.

(Fiume.) *Dr. Kallós Zsigmond*
titkár.

KÖZGYŰLÉSI ELŐADÁSOK.

A matematikai szakosztály üléseinek krónikája.

Az idei közgyűlés alkalmával a matematikai szakosztály tanácskozásainak tárgyául a középiskolai matematikai oktatás reformjának kérdései voltak kitűzve. E célra a már hat év óta működő matematikai reformbizottság huszonöt kérdést tűzött ki, melyeket a Tanáregyesületi Közlöny idei évfolyamának május 9-ki számában tett közzé. A bizottságnak evvel az volt a célja, hogy így minden érdeklődő szaktársnak alkalmat adjon arra, hogy a reformra vonatkozó véleményét, meggyőződését, tapasztalatait, észrevételeit közölhesse, de másrészt a kérdések ankétszerű megbeszélésének formális anyagot is akart szolgáltatni. Kétségtelenül ez volt legalkalmasabb módja annak, hogy egyrészt eszméinek minél tágabb körben híveket szerezzen, másrészt annak is, hogy a keresztülvitel lehetőségéről beható információkat kapjon.

Az eljárás helyesnek bizonyult, mert az ország minden részéből, a legkülönfélébb fajtájú középiskolákból igen tekintélyes számú s nagyon értékes hozzászólás érkezett be. A reformbizottság ezeknek átdolgozásával és a vélemények összeállításával jegyzőjét, e sorok íróját bízta meg.[1] Ez a jelentés, melyet a szakosztály tanácskozásaiban résztvevő szaktársak előzetesen nyomtatásban is megkaptak, szolgált a tanácskozás tárgyául. Ezenkívül hozzácsatoltuk még *Goldziher Károlynak*, *Rátz Lászlónak* és *Visnya Aladárnak* egy-egy előadását.

[1] A rendelkezésünkre álló hely korlátolt volta miatt e feleletek összességét teljes terjedelmükben nem közölhettük, lényeges tartalmuk megvan a róluk szóló Jelentésben. Azonban teljes terjedelmében közöltük Goldziher Károly és Habán Mihály feleletét, főleg azért, mert több új szempontot is tartalmaznak.

A matematikai szakosztály tanácskozásainak tárgysorozata tehát a következő volt:

1. Elnöki megnyitó, tartotta *dr. Beke Manó*, egyetemi ny. r. tanár.
2. Jelentés a matematikai reformbizottság kérdéseire beérkezett feleletekről, előadó: *Mikola Sándor*, főgimn. tanár.
3. A gyakorlati szempontok, előadó: *dr. Goldziher Károly*, műegyetemi magántanár, a Paedagogium tanára.
4. Az infinitezimális számítások bevezetésének kérdése, előadó: *Rátz László*, főgimn. igazgató.
5. Vita és határozathozatal.
6. Tájékoztató a Matematikai Oktatás Nemzetközi Bizottsága hazai és külföldi albizottságainak működéséről, előadó: *dr. Visnya Aladár*, főgimn. tanár.

A szakosztály ülésein mintegy 60 közgyűlési tag jelent meg, közöttük több főiskolai tanár. A szakosztály elnökké *Beke Manót*, jegyzővé *Mikola Sándort* választotta meg. *Beke* elnök megnyitóbeszédében a középiskolai matematikai oktatás reformjának valamennyi fontosabb kérdését vázolta.

»Annyiszor elmondottuk, — úgymond — hogy mit akarunk, hogy ezeknek a kérdéseknek hosszas tárgyalása immár felesleges. Annak idején, mikor működésünket megkezdtük, eszméink az újság színével bírtak, itt-ott talán visszatetszést is keltettek. A reformbizottság rendkívül örül, hogy az, ami akkor idegenszerű volt, most már majdnem teljesen átment a köztudatba. A reformbizottság annak idején nem is igen iparkodott azon, hogy kormányhatósági intézkedéseket provokáljon, hanem arra törekedett, hogy a reform szelleme menjen át a köztudatba, jusson a tanári közvéleménynek birtokába. Ez az álláspontunk megmaradt most is, ennek folyományaképpen tettük közzé a reformra vonatkozó kérdéseket. Mikor oly nehézkesen mozgunk előre minden téren, az eredménnyel a legteljesebb mértékben meg lehetünk elégedve. A reformbizottság tagjaihoz újabb 20 harcos csatlakozott és az a reményem, hogy ha legközelebb a kérdéseket megismételjük, akkorára a reformban résztvevők száma megkétszereződik. Jól tudom, hogy mozgalmunknak ellenesei is vannak, akik a régi sablón szerinti operálgatást kényelmesebbnek tartják, de igen erősen bízom abban, hogy minden iskolában akad egy-két lelkes tanár, aki mellénk áll. Mi tehát a tanárokat meg akarjuk nyerni az eszmének és eszünkben sincs, hogy véleményünket és meggyőződésünket rájuk oktrojáljuk. A nagyközönség rokonszenvére is számítunk. Mi a tanítást gyakorlatiasabbá akarjuk tenni, azt a középiskola többi tárgyaihoz és az élethez közelebb akarjuk hozni. Nem új anyagról, hanem a meglevő anyagnak más módon való feldolgozásáról, ökonomikus kezeléséről van szó. Egységes módszerrel akarjuk végezni azt, amit eddig csak álutakon lehetett elintézni. Ezzel mi az egész középiskolai oktatás megjavításán dolgozunk. Abban a véleményben vagyunk, hogy a középiskolát nem az egész iskolának, hanem az egyes tantárgyak tanításának

reformjával lehet megreformálni. Az a munka, amelyet végzünk, nem lekicsinylendő, mert mi avval a középiskolai reform útját egyengetjük.«

Ezután következett a tárgysorozat 2., 3. és 4. pontja. Az ezeket követő vita igen nehezen indult meg. Úgy látszik, hogy a felölelt tárgyak sokasága kissé megzavarta a szakosztály tagjait. *Visnya* a kereskedelmi számtan tanításához szólt hozzá oly értelemben, miként azt *Goldziher* hozzászólásában jelezte. Felhívta a figyelmet *Timerding* könyvére, amelyből a mi viszonyainkra is sok hasznos dolgot meríthetünk. Timerding is kikel az úgynevezett álfeladatok ellen, amelyeknek semmiféle gyakorlati fontosságuk nincs. Timerding megjelöli az útat, miként lehet a bajokon segíteni. A kereskedelmi számításokat fel kell venni a tanári vizsga tárgyai közé, de a külön vizsgát veszélyesnek tartja. A tankönyvekben legyen változás. — A közölt és feldolgozott feladatok legyenek reálisak, olyanok, amilyeneket az élet szolgáltat. A metodikai folyóiratoknak ily példák részletes kidolgozásával kellene foglalkozniok.

Gedő azokra a nagy nehézségekre utalt, amelyekkel a vidéki tanárnak meg kell küzdeni. Kidolgozott tárgyi körök gyüjteményének szükségességét hangoztatta. *Székely* a mérések fontosságára utalt. A III. osztályos geometriába a földfelmérések felvételét szükségesnek tartja. *Rados* szót emelt az ellen, hogy a geometriai rajzokból egy rendelet szerint gyüjteményt kell összeállítani és a rajztanárképzőnek fölülbírálat végett beküldeni *Hasenauer* a szabadkézi rajztanítás mellett szólalt fel, kiemelte annak helytelen voltát, hogy az alsóbb osztályokban a rajztanár tanítja a mértant. *Kürschák* a matematikai tanárképzés kérdéséhez szólt hozzá. Szükségesnek tartja, hogy a matematikus tanárjelöltek a rendszeres matematikai studiumokon kívül kereskedelmi ismereteket szerezzenek, ábrázoló geometriát és mechanikát tanuljanak. Az a matematikus, aki ezen három tárgy valamelyikében járatlan, egyszersmind a matematika igen lényeges részében járatlan. *Romsauer* kívánja, hogy a tanárjelöltek ábrázoló geometriát tanuljanak. *Nagy Sándor* a kereskedelmi ismeretek hiánya miatt panaszkodott, a tanárképzésben intézményesen kell erről gondoskodni. *Gedő* az axonometriát nem tartja oly nehéznek, miként azt feltüntették, a III. osztály geometriája szerkesztő legyen, a IV. osztályban előírt anyag törlendő. *Visnya* tiltakozott az ellen, hogy a matematikustól tanított mértani rajzot idegen fórum felülbírálat tárgyává tegye. *Volenszky* nagyon helyesli, hogy a sík- és a térmértan egyesíttessék. A kereskedelmi számtan tanításában óv a túlzásoktól, attól fél, hogy nagyon szakszerűvé fog válni. A földmérési gyakorlatokat helyesli, egyszerű problémák kijelölését kívánja. Az algebrának oly módon való tanítását, ahogyan a bizottság tervezi, teljes mértékben célravezetőnek ítéli. A referensek többi javaslatait a szakosztály vita nélkül elfogadja.

Beke elnök mindenekelőtt *Goldziher* felolvasására reflektált. A felmerült problémák egy része olyan, hogy így hirteleni tanácskozásban nehéz velük szemben állást foglalni. Mindenesetre olyanok, amelyek további eszmecserék tárgyát képezhetik. Hogy a tárgyi elem ne legyen puszta dekoráció, ezt rövid szóval kifejezett egész programmnak tekinti. De állást foglal azzal a véleménnyel szemben, hogy a tankönyvíróknak irányítást kellene adni. A tankönyvírónak magának határozott iránnyal kell dolgoznia, amely vagy egyezik a közvéleménnyel, vagy nem. Ha igen, akkor a tankönyv elterjedt lesz, ha nem, akkor irányítással nem segíthetünk rajta. Az irányítással készült tankönyvek nem mutatják a tankönyvíró egyéniségét, amire pedig súlyt kell helyezni.

Beke elnök azután összefoglalta a vitában elhangzott véleményeket és megállapította a szakosztály tanácskozásának eredményét. Ezekről külön referátumot nem adunk, mert benne van a szakosztály jegyzőjének a közgyűlés elé terjesztett jelentésében.

A második napi ülés tárgya a programm 6. pontja, *Visnya* felolvasása volt. A kifejlődött eszmecserék főleg a Matematikai Oktatás Nemzetközi Bizottságának munkálatai körül forogtak. Többen amellett szólaltak fel, hogy e munkálatokról iskolafajok szerint összefoglaló jelentések készüljenek és a tanárok rendelkezésére bocsáttassanak, hogy azok eredményeit tanításukban gyümölcsöztethessék. A szakosztály határozatilag is kimondotta, hogy ilyen irányú munkálatokat szükségeseknek tart. *Goldziher* felsorolta azokat az intézkedéseket, amelyek külföldön a reform végrehajtása érdekében tétettek. Csodálkozik azon, hogy nálunk az Országos Közoktatási Tanácsban nincsen középiskolai matematikai tanár. Szükségesnek tartja, hogy immár ez a hivatalos szervezet is foglalkozzék a reform kérdésével. *Beke* elnök felemlíti, hogy a minisztérium a reform kérdései iránt igen élénk érdeklődéssel viseltetik és a mozgalmat erkölcsileg és anyagilag is támogatja. Mindenesetre feltünő, hogy az egyszer már felvett és megszavazott összeget az idei költségvetésből kihagyták. Még feltünőbb az, hogy az Országos Közoktatási Tanács, amelyet mostanában újra szerveztek, erről a nagy mozgalomról tudomást nem szerzett, úgyhogy tagjai között a matematikai oktatásnak egyetlenegy középiskolai képviselője sincs. Óhajtandó volna, hogy a mozgalom a hivatalos testületek részéről nagyobb támogatásban részesüljön. *Rados* azt indítványozta, hogy az elnöknek a reform érdekében kifejtett működéséért és a szakosztályi ülés vezetéséért hálás köszönetünket fejezzük ki. *Beke* elnök köszönetét fejezte ki az előadóknak és azzal az óhajtással zárta be az ülést, hogy ez a tárgyalás a matematikai oktatás javítására eredményes és gyümölcsöző legyen.

Mikola Sándor.

Tájékoztató a »Matematikai Oktatás Nemzetközi Bizottsága« hazai és külföldi albizottságainak működéséről.

Mélyen Tisztelt Matematikai Szakosztály! Tudvalevő dolog mindnyájunk előtt, hogy az az élénk érdeklődés, mely a matematikai oktatás kérdései iránt közgyűlésünkön is megnyilvánult, nem szorítkozik pusztán hazánkra, hanem úgyszólván az összes reformtörekvések, amelyekről tegnap itt szó volt, egy széleskörű nemzetközi mozgalomnak a visszhangjai.

Ez a mozgalom nemcsak az egyes országokban van szervezve, úgy mint például nálunk a »Matematikai Reformbizottság« által, hanem az 1908-ik évi római matematikai kongresszus kezdeményezésére az egész művelt világra kiterjedő nemzetközi szervezetet is nyert.

E szervezkedés történeténél és külső körülményeinél hosszasabban időznöm talán nem szükséges, mert úgy a »*Matematikai Oktatás Nemzetközi Bizottságá*«-nak, mint e bizottság »*Magyar Nemzeti albizottságá*«-nak megalakulása annak idején a »Tanáregyesületi Közlönyben«[1] ismertetve volt. Mindazonáltal nem lesz felesleges, mintegy tájékozásul, néhány szót szólani itt is e nemzetközi bizottság magyar »Albizottságának« és tanáregyesületünk »Reformbizottságá«-nak egymáshoz való viszonyáról és a két bizottságnak egymástól eltérő feladatairól.

Mivel valamely bizottságnak a jellege elsősorban talán mégis a benne helyet foglaló személyektől függ, azon kezdem, hogy a mi középiskolai »Reformbizottságunk«-nak a tagjait mind ott találjuk a később alakult »Albizottság«-ban. (rövidség kedvéért így akarom nevezni ezentúl), de mellettük azonkívül még az összes más iskolafajok képviselőit is. Már ez is világosan mutatja az első főkülönbséget. Az »Albizottság« munkássága sokkal tágabb körű, mert nemcsak a *középiskolát* tartja szem előtt, mint a mi Tanáregyesületünk kebelében alakult »Reformbizottságunk«, hanem kiterjeszkedik a matematikai oktatás összes fokozataira, az elemi iskoláktól (sőt némely országban a gyermekkertektől, kisdedóvóktól) kezdve fel egészen az egyetemekig.

Egy második, de már inkább formai jellegű különbség az, hogy míg a »Reformbizottság« csak egy egyesületnek a szerve, az »Albizottság» mondhatni félhivatalos jellegű, mert elnökségét, tisztikarát és tagjait a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr nevezte ki.

A hivatalos jogosításnak ezt a hiányát azonban nem azért emelem ki, mintha hátrányt jelentene a Reformbizottságunkra. Sőt ellenkezőleg, azzal az előnnyel jár ránézve, hogy nem kénytelen bizonyos hivatalosan megszabott korlátokhoz tartani magát, hanem olyan messzebbmenő célokat tűzhet ki, amelyekhez az előzetes hivatalos autorizációt nem is nyerhette volna el.

Ezzel elérkeztünk a harmadik és leglényegesebb különbséghez, a két bizottság céljainak különböző voltához.

[1] XLII. évf. 436—444. lap és XLIII. évf. 285 l.

Amíg a nemzetközi bizottságnak tisztán *tanulmányozó*, informatív jellege van, a Tanáregyesület Reformbizottsága *kezdeményező* jellegű, azaz kezdettől fogva a matematikai oktatás reformjának nemcsak tanulmányozására, hanem *megvalósítására* is törekszik. De nehogy a hivatalos jogosítás hiányában ferde színben tünjék fel ez a törekvés, jól jegyezzük meg, hogy nem »csinálni« akarjuk a reformot, hanem megérlelni; nem reformált tantervet, utasításokat akarunk kidolgozni, hanem ezeknek a megjelenését előkészíteni. Hiszen az oktatás reformja sohasem a rendeletekben és utasításokban, hanem a tanítás szellemében rejlik. Nem túloztam tehát, amikor azt mondtam, hogy a reform megvalósítására törekszünk, amikor a tanári közvélemény és a hivatalos körök megdolgozásával siettetjük azt az átalakulást a matematikai oktatásban, amely a világszerte észlelhető mozgalmak után ítélve nálunk is elkerülhetetlen lesz, és amikor annak idején a reform hivatalosan életbe fog lépni, nemcsak papiroson lesz meg, hanem előmunkálataink alapján lényegileg már régebben is áthatotta a tanítás szellemét.

Hogy e feladatot miként oldotta meg a Reformbizottság és mennyire haladt munkálkodásában, arról tegnap elég világos és örvendetes képet nyerhettünk.

Legyen szabad ezek után ma a türelmüket és figyelmüket kérnem a másik, nemzetközi bizottság feladatainak és munkásságának ismertetéséhez is.

Az első feladat, amely a Mat. Okt. Nemzetközi Bizottságának egyes nemzeti Albizottságaira hárult, az volt, hogy a saját országaik összes iskolafajaira nézve csoportonkint összefoglaló jelentéseket készítsenek a matematikai oktatás jelenlegi állapotáról.

E jelentéseket a folyó év augusztus 22—28-ig Cambridgebe összehívott V-ik nemzetközi mat. kongresszusra kellett benyujtani angol, francia, német vagy olasz nyelven.

Időközben a résztvevő országok kiküldöttjei, delegátusai (így nevezik magának, a tulajdonképpeni nemzetközi bizottságnak a tagjait) összejöveteleket tartottak, amelyeken jelentést tettek az országukban folyó albizottsági munkálatok állásáról. De a Nemzetközi Bizottság hivatalos lapja, a *L'Enseignement Mathématique* is folyton hozott tudósításokat erről, illetve az egyes referátumok beérkezéséről.

Az 1910-ben Brüsszelben tartott összejövetelen *Beke* tanár úr, 1911-ben Milanóban *Rátz* igazgató úr jelentek meg a magyar delegátusok közül.

Mindkét összejövetelen az említett tájékoztató jelentéseken kívül megbeszélésre kerültek a matematikai oktatásnak egyes nemzetközi érdekű kérdései is. Ilyen kérdések megvitatása és tisztázása képezi a nemzetközi bizottság második feladatát. A tárgyalásokról bő tudósítás található a *L'Enseignement Mathématique* és a *Zeitschr. für Math. und Naturw. Unterricht* 1910. és 1911. köteteiben.

A cambridge-i kongresszusra például a következő két téma van kitűzve:

A középiskolai oktatás köréből: »Intuició és kisérlet a középiskolai mat. oktatásban«.

A főiskolai oktatás köréből: »A matematika szerepe az egyetemi fizikai tanulmányokban«.

A részletes kérdőívek alapján beérkezett feleleteket az egyes albizottságok nevében a delegátusok terjesztik be és előre kijelölt referensek *(W. Lietzmann* és *C. Runge)* dolgozzák fel a kongresszus részére.

Eredetileg evvel szemben az volt a terv, hogy a cambridgei kongresszusra már azokról a jelentésekről készüljön egy összefoglaló előterjesztés, amelyeket az egyes albizottságok készítenek a matematikai oktatás állapotáról az egyes országokban. De ehhez szükséges lett volna, hogy a szóbanforgó jelentések még a mult év közepéig elkészüljenek. Ehelyett azonban a mult ősszel Milanóban tartott összejövetelen megállapítható volt, hogy még magára a cambridgei kongresszusra sem lehetnek az összes országok jelentései készen. Ezért még ott Milanóban a delegátusok úgy állapodtak meg, hogy indítványozni fogják a Nemzetközi Bizottság megbizatásának újabb négy évvel, azaz a legközelebbi matematikai kongresszusig való meghosszabbítását.

E késedelem okai gyanánt elismerte a milanói összejövetel, hogy a munkálatok a nagyobb nemzeteknél sokkal szélesebb alapokon indultak meg és sokkal nagyobb terjedelmet öltöttek, mintsem az előre tervezve volt. A kisebb nemzeteknél pedig a lefordíttatással járó nehézségek okoznak olyan munkatöbbletet, amely a késedelmet menthetővé teszi.

A mult hét elejéig 124 többé-kevésbbé terjedelmes füzet, illetve kötet jelent meg, ami mindenesetre tekintélyes mennyiség és buzgó közreműködésről tesz számot.

Természetesen szó sem lehet arról, hogy ezt az egész kis könyvtárra menő irodalmi anyagot e röpke jelentés keretében csak futólagosan is ismertethessem.

E jelentés élő szóval való előadásánál is csak arra szorítkozhattam, hogy pár füzetet *Rátz* igazgató úr szívességéből a hallgatóság között körüztetve, néhány ország munkásságának eredményét mintegy bemutassam és a fontosabbakat röviden jellemezzem.

Itt azonban inkább helyénvalónak találom, ha megjegyzéseimet rövidebbre fogva pontos bibliografiai adatokkal is szolgálok az érdeklődőknek a főbb országok azon kiadványairól, amelyek a gimnáziumot és reáliskolát közelebbről érintik. Teljességre azonban még itt sem törekszem, mert hisz, amint említettem, a munkálatok befejezve sincsenek.

Kezdem itt is azokon az országokon, amelyek már egészen elkészültek feladatukkal. Ilyen mindössze öt van.

Első volt **Svédország**, amely 7 kis füzetben 8 jelentést adott közre német nyelven. Ezek közül középiskolára vonatkoznak:

Die Mathematik an den schwedischen Realschulen, *E. Hallgren* und *E. Göransson* (2-ik füzet, 28 lap).

Die Mathematik an den Gymnasien, von *E. Göransson* (3-ik füzet, 51 lap).

Második **Hollandia** volt, amely 151 oldalas francia nyelvű kötetben tett közzé 13 jelentést. A kötet ára 3 frank, kiadója J. Waltmann, Delft.

A harmadik **Franciaország** volt, amelynek munkálatai 5 kötetben jelentek meg *Hachette et Cie* (Páris) kiadásában.

I. kötet: *Enseignement primaire* (85 lap) 5 jelentést tartalmaz, ára 3 fr. 50 c.

II. kötet: *Enseignement secondaire*, publié sous la direction de M. *Ch. Bioche* (159 lap), ára 5 frank. Ennek a tartalomjegyzékét is megadjuk, hogy a francia munkálatok részletességét is meg lehessen ítélni belőle:

a) Rapport sur la place et l'importance des mathématiques dans l'enseignement secondaire en France, par M. *Bioche; b)* Rapport sur les classes de mathématiques spéciales et de Centrale, par M. *E. Blutel; c)* Rapport sur l'arithmétique par M. *A. Lévy; d)* Rapport sur l'algèbre, par M. *Guitton; e)* Rapport sur la géometrie, par M. *Th. Rousseau; f)* Rapport sur l'enseignement de la mécanique, par M. *H. Beghin; g)* Rapport sur l'enseignement de la cosmographie, par M. *A. Mux.rt; h)* Rapport sur l'ens. des math. dans les écoles nouvelles, par *Frank Lombard.*

III. kötet: *Enseignement supérieur* (123 lap) 11 jelentést tartalmaz, ára 4 frank.

IV. kötet: *Enseignement technique* (212 lap) 11 jelentést tartalmaz, ára 6 frank.

V. kötet: *Enseignement des jeunes filles* (95 lap) 8 jelentést tartalmaz, ára 3 fr. 50 c.

Negyedszer **Svájc** készült el, 8 vaskosabb füzetben 11 referátumot és 3 hivatalos közleményt adott ki, részint német, részint francia nyelven.

A minket leginkább érdeklő füzet a 4-ik: Der mathematische Unterricht an den schweizerischen Gymnasien und Realschulen, von dr. *K. Brandenberger* (167 lap). Georg & Cie (Genève) kiadása, ára 3 fr. 50 c.

A legutóbbi napokban pedig **Japán** küldte el kész munkálatait a delegátusoknak két kötetben angol nyelven. Az első kötet (550 lap) a különböző iskolafajokról szóló jelentéseket tartalmazza, amelyek 15 füzetben külön is kaphatók, míg a második kötet (238 lap) általános összefoglalást nyujt.

A kongresszusig természetesen minden nemzet még egy utolsó erőfeszítést tesz és így remélhető, hogy őszre már sokkal több kész munkálatról lehet beszámolni.

Így például igen közel állanak a befejezéshez **osztrák** szomszédaink munkálatai. Megjelent 15 jelentés 10 füzetben, hátra van még két füzet, illetve két jelentés. A füzetek közül, melyek »Berichte über den mathematischen Unterricht in Österreich — Veranlasst durch die I. M. U. K.« gyüjtőcím alatt *Alfred Hölder* (Wien) könyvkereskedő bizományában kaphatók, itt a következőket akarom idézni:

Heft 1: Der math. Unterricht an den Realschulen, von *F. Bergmann* (1—60 lap). — Ez a füzet (60—80 lap) még tartalmazza *Konrad Kraus* jelentését a nép- és polgári iskolákról, ára 1·80 márkában van megadva.

Heft 3: Der math. Unt. an den Gymnasien, von dr. *Erwin Dintzl.* (78 lap) ára 1·80 Mk.

Heft 6: Die math. Schulbücher an den Mittelschulen u. verwandten Anstalten, von *Ph. Freud* (53 lap) 1·20 Mk.

Heft 9: Der Unt. der darstellenden Geometrie an den Realschulen und Realgymnasien, von *A. Adler* (1—40 lap). — 40—124 lapig a füzet a technikai főiskolák ábrázoló tanításának van szentelve, ára 2·40 Mk.

Igen közel állanak a befejezéshez még az Amerikai Egyesült-Államok munkálatai, amelyekből 8 füzet jelent meg és csak 3—4 hiányzik. Az amerikai anyag — legalább első pillanatra — igen szétforgácsoltnak látszik. Ők ugyanis egy főtanácson (Advisory Council) kívül 15 bizottságot alakítottak. Mindezen bizottságoknak 2—3-tól egészen 8—9-ig terjedő albizottsága van. Minden albizottság (külön elnökkel és 3—4 taggal) külön jelentést adott ki, úgy hogy egy-egy füzetben 8—10 jelentés is van, összesen tehát mintegy 50—60. Jól tudom, hogy az amerikai közoktatás szervezete az egyes államok egyéni érvényesülése folytán igen bonyolódott, de a széttagolás helyett

(amire úgy látszik ők törekedtek) inkább az áttekinthető összefoglalás lett volna a külföld számára kívánatos.

A füzetek a *Bureau of Education* kiadásában *Bulletins of the american Commissioners* címmel jelentek meg. A középiskolákról szól a következő:

Mathematics in the public and private secondary Schools. (Comm. III. and IV.) 187 lap.

Azon külföldi államok közül, amelyek nem igen készülhetnek el a kongresszusig, csak Németországgal és Angliával akarok foglalkozni.

Németországnak kétféle kiadványa jelent meg *B. G. Teubner* kiadásában.

A) *Berichte und Mitteilungen* veranlasst durch die I. M. U. K. Tartalmazza az adminisztratív körlevelek és jelentések német fordítását és egyes kisebb cikkeket. Az utóbbiak közül kiemelendők:

Zühlke: Mathematiker und Zeichenlehrer im Linearzeichenunterricht der preussischen Realschulen. — A 4. füzetben, ára M —·50.

Schimmack: Über die Verschmelzung verschiedener Zweige des mathematischen Unterrichts. — A 7. füzetben, ára M 1·60.

B) *Abhandlungen* über den mathematischen Unterricht in Deutschland, veranlasst durch die Internationale Mathematische Unterrichts-Komission. Herausgegeben von *F. Klein.* 5 Bände, in einzeln käuflichen Heften. Gr. 8. Steif geheftet

I. Band. Die höheren Schulen in Norddeutschland. Mit einem Einführungswort von *F. Klein.*

1. *Lietzmann, W.*, Stoff und Methode im mathematischen Unterricht der norddeutschen höheren Schulen. Auf Grund der vorhandenen Lehrbücher. (XII u. 102 S.) 1909. M. 2.—

2. *Lietzmann, W.*, Die Organisation des mathematischen Unterrichts an den höh. Knabenschulen in Preussen. Mit 18 Fig. (VIII u. 204 S.) 1910. M 5.—

3. *Lorey, W.*, Staatsprüfung und praktische Ausbildung der Mathematiker an den höheren Schulen in Preussen und in einigen norddeutschen Staaten. (VI u. 118 S.) 1911. M. 2.—

4. *Thaer, A., Geuther, N., Böttger, A.*, Der mathematische Unterricht an den Gymnasien und Realanstalten der Hansestädte. Mecklenburgs und Oldenburgs. (VI u. 93 S.) 1911. M. 2.—

5. *Schröder, J.*, Die neuzeitliche Entwicklung des mathematischen Unterrichts an den höheren Mädchenschulen, insbes. in Norddeutschland. (Sajtó alatt.)

II. Band. Die höheren Schulen in Süd- und Mitteldeutschland. Mit einem Einführungswort von *F. Treutlein.*

1. *Wieleitner, H.*, Der mathematische Unterricht an den höheren Lehranstalten, sowie Ausbildung und Fortbildung der Lehrkräfte im Königreich Bayern. (XIV u. 85 S.) 1910. M. 2·40.

2. *Witting, A.*, Der mathematische Unterricht an den Gymnasien und Realanstalten nach Organisation, Lehrstoff und Lehrverfahren und die Ausbildung der Lehramtskandidaten im Königreich Sachsen. (XII u. 78 S.) 1910. M. 2·20.

3. *Geck, E.*, Der mathematische Unterricht an den höheren Schulen nach Organisation, Lehrstoff und Lehrverfahren und die Ausbildung der Lehramtskandidaten im Königreich Württemberg. (IV u. 104 S.) 1910. M. 2·60.

4. *Cramer, H.*, Der mathematische Unterricht an den höheren Schulen nach Organisation, Lehrstoff, und Lehrverfahren und die Ausbildung der Lehramtskandidaten im Grossherzogtum Baden. (IV u. 48 S). 1910. M. 1·60.

5. *Schnell, H.*, Der mathematische Unterricht an den höheren Schulen nach Organisation, Lehrstoff und Lehrverfahren und die Ausbildung der Lehramtskandidaten im Grossherzogtum Hessen. (VI u. 51 S.) M. 1·60.

6. *Hossfeld*, Der mathematische Unterricht an den höheren Schulen Thüringens. (Sajtó alatt.)

7. *Wirz*, Der mathematische Unterricht an den höheren Knabenschulen sowie die Ausbildung der Lehramtskandidaten in Elsass-Lothringen (IV u. 58 S.) 1911. M. 1·80.

Annak, akit az egyes német államok különleges viszonyai speciálisan nem érdekelnek, elég az I. kötet 1. füzetét megszerezni, amely érdekes áttekintést ad az egészről a tankönyvek alapján.

A III. kötetből azonban már érdemes minél többet tanári könyvtáraink számára beszereztetni.

III. Band. Einzelfragen des höheren mathematischen Unterrichts. Mit einem Einführungswort von *F. Klein*.

1. *Schimmack, R.*, Die Entwicklung der mathematischen Unterrichtsreform in Deutschland. (VI u. 146 S.) 1911. M. 3·60.

2. *Timerding, H. E.*, Die Mathematik in den physikalischen Lehrbüchen. Mit 22 Figuren. (VI u. 112 S.) 1910. M. 2·80.

3. *Zühlke, P.*, Der Unterricht im Linearzeichnen und in der darstellenden Geometrie an den deutschen Realanstalten. (IV. u. 92 S.) 1911. M. 2·60.

4. *Hoffmann, B.*, Mathematische Himmelskunde und niedere Geodäsie an den höheren Schulen. Mit 9 Figuren. (VI u. 68 S.) 1912.

5. *Timerding, H. E.*, Die kaufmännischen Aufgaben im mathematischen Unterricht der höheren Schulen. (IV u. 45 S.) 1911. M. 1·60.

6. *Gebhardt, M.*, Geschichte der Mathematik an den höheren Schulen. (Sajtó alatt.)

7. *Wernicke*. Mathematik und philosophische Propädeutik. (Nem kész.)

8. *Lorey, W.*, Das Studium der Mathematik an den deutschen Universitäten seit 1870. (Sajtó alatt.)

9. *Höckner*, Die Mathematik in der Lebensversicherung. (Nem kész).

A IV. kötet a szakoktatásnak van szentelve: 9 füzet közül 3 jelent meg.

Az V. kötet az elemi iskolákkal és tanítóképzőkkel foglalkozik: 6 füzet közül csak 1 jelent meg.

Az öt vaskos kötet igen becses gyüjtemény lesz, de csak kb. a fele kész: 19 füzet jelent meg, 17 hiányzik.

Ami az **angolokat** illeti, kiadványaik ha nem is olyan terjedelmesek, de hasonló sokoldaluak a különböző iskolafajok és részletkérdések tekintetében mint a németekéi. Csak az kár, hogy nincsenek olyan rendszeresen összeállítva. A *Board of Education* hivatalos kiadásában jelentek meg »*The Teaching of Mathematics in the United Kingdom*« gyüjtőcím alatt. Eddig összesen 18 füzet került a delegátusok kezébe és még 14—15 várható. Kiállításuk igen egyszerű, de ennek megfelelően áruk is rendkívülien olcsóra van szabva, többnyire csak 1—2 penny. Megrendelhető többek között a *Wyman and Sons Ltd.* (London,) cég útján. Néhány érdekesebb címet kiragadunk a megjelentek közül:

No. 1. — Higher Mathematics for the Classical Sixth Form, by W. Newbold (14 lap) ára: 1 d.

No. 5. — The Algebra Syllabus in the Secondary School, by C. Godfrey (34 lap) ára: $2^1/_2$ d.

No. 6. The Correlation of Elementary Practical Geometry and Geography, by Miss H. Bartram (8 lap) ára: 1 d.

No. 11. — The Teaching of Mathematics to Joung Childrens, by Miss J. Stephens (19 lap), ára: $1^1/_2$ d. (Gyermekkerti matematika.)

No. 12. — Mathematics with relation to Engineering Works in Schools, by T. S. Usherwood. (26 lap), ára: 2 d.

No. 13. — The Teaching of Arithmetic in Secondary Schools, by G. W. Palmer.

No. 15. — The Educational Value of Geometry, by G. St. J. Carson (17 lap), ára: $1^1/_2$ d.

No. 16. — A School Course in Advanced Geometry. (Vector Algebra) by C. V. Durell (14 lap), ára: $1^1/_2$ d.

A többi, kisebb jelentőségű nemzetek munkálatait mellőzve, áttérek most már a magyar albizottság működésének ismertetésére.

* * *

A magyar albizottság, amikor 1909 dec 16-án megalakult, 12 jelentés kidolgozását osztotta ki egyes tagjainak feladatul. A mult

év elején tartott összejövetelre ezek nagy része be is érkezett magyar nyelven és határozatba ment, hogy sorrendhez nem kötött füzetekben németül, esetleg franciául jelenjenek meg. A mult év folyamán a fordítások nagy része el is készült, kizárólag német nyelven, de sajnos úgy, hogy a legtöbbnek a reviziója rendkívül vesződséges munkát adott. A sajtó alá rendezést kezdetben dr. Goldziher Károly, pedagógiumi tanár vállalta, de a mult év végén én vettem át, a vallás- és közoktatási minisztériumtól hivatalos megbízást nyerve erre és a még hátralevő munkák lefordítására. De Goldziher úr ezután is hálára méltó előzékenységgel segédkezett nekem a revizionál, különösen speciális tájékozottságával pl. kereskedelmi oktatás, polgáriskolák terén. Úgyszintén köszönettel tartozom az egyes szerzőknek is támogatásukért.

Amíg e füzetek megjelenhettek, addig is kiosztottuk a Reformbizottság kötetének német fordítását. Ez igen szerencsés lépés volt, két okból is. Először jó reklám volt, mert a legtávolabbi országokba is elhatott, hogy nálunk már 1906 óta napirenden vannak e kérdések, másodszor pedig evvel mi is hozzájárultunk egyes általános érdekű részletkérdések fejtegetéséhez. (Például az infinitezimális számítások bevezetése a középiskolába, a grafikus módszerek, matematika és fizika kapcsolata stb., sőt Mikola S. cikke egyenesen a cambridgei kongresszus egyik témáját taglalja, az intuició és mérés szerepét a középiskolai tanításban.)

A különböző iskolafajokat tárgyaló jelentésekből eddig összesen öt jutott el a külföldi delegátusokhoz. Ezek a következők:

I. Die Ausbildung der Mittelschulprofessoren, von *J. Kürschák.* (E füzetet már teljesen kinyomatva találtam.)

II. Der heutige Stand des mathematischen Unterrichts am königlich ungarischen Josefs-Polytechnikum, von *G. Rados.*

III. Der Unterricht der Mathematik am Übungsgymnasium, von *P. v. Szabó.*

IV. Der mathematische Unterricht an den Lehrerbildungsanstalten, von *K. Goldziher.*

V. Der mathematische Unterricht an den höheren Gewerbeschulen und gewerblichen Fachschulen, von *D. Arany.*

A többi jelentések közül is már nyomdában van három: *Havasé* a kereskedelmi iskolákról és *Bogyóé* a kereskedelmi akadémiákról és kereskedelmi tanárképzésről (ezek közös füzetben fognak megjelenni) és *Volenszkyé* a polgáriskolákról.

Német fordításban kezeim között van Beke tanár úr jelentése a középiskolákról, de itt a fordítás még gyökeres átdolgozásra szorul.

Két héten belül azonban ez is nyomdába kerülhet. Ezzel július végére már 9 jelentésünk lehet meg.

Azután még csak három jelentés lesz hátra: az elemi iskolákról *(Bittenbinder)*, az egyetemekről *(Beke)* és a felsőbb leányiskolákról *(Visnya)*.[1]

[1] Pótlólag felmerült még a terv, hogy a honvédségi tisztképző intézetekről is kellene jelentést iratni és az elnökség ez iránt az illetékes körökkel érintkezésbe is lépett.

Nem tartozik ugyan hivatalosan a mi albizottságunk kiadványai közé, de a mi albizottságunk egy tagjának, dr. *Goldziher Károlynak* az érdeme, hogy egy terjedelmes *bibliográfia* fog megjelenni a matematikai oktatás reformja körébe vágó összes dolgozatokról. Az anyagi eszközök hiján mult csak, hogy ezt a nagyértékű és óriási szorgalommal összehordott anyag kiadását az *amerikaiaknak* kellett átengednünk, ahol Smith Dávid Jenő belevonásával, mint az amerikai *Bureau of Education* külön kiadványa fog megjelenni. Azt hiszem, mindnyájunk érzelmét tolmácsolom, ha a szakosztály nevében *Goldziher* kartársunknak ehhez a sikerhez gratulálok (élénk helyeslés) és a magyar presztizsre nézve veszteségnek jelentem ki, a legnagyobb sajnálattal, hogy nem a mi bizottságunk kiadványai között jelenhetett meg e munkája.

* * *

Hátra van még, hogy a nemzetközi bizottság által ily módon összegyüjtött gazdag anyag értékesítéséről szóljak néhány szót.

Tagadhatatlan ugyanis, hogy így amint van, *nyersen*, ennek az óriási anyagnak az értéke egyáltalában nincs arányban avval a nagy költséggel és fáradsággal, amely a létrehozásához kellett. Az egésznek áttanulmányozása és összefoglaló áttekintése meghaladja az egyes ember erejét, hacsak valaki nem szentelhetné *teljesen* ennek a dolognak magát, aminek nem sok értelme volna.

A nemzetközi munka tehát még nem tekinthető befejezettnek, sőt igen helyesen jegyzi meg *Klein Felix* brüsszeli megnyitó beszédében, hogy az eddigi tevékenység, az egyes országokról szóló jelentések elkészítése, tulajdonképpen nem is lépte át a nemzeti korlátokat. De azért erre nézve is tagadhatatlan a nemzetközi szövetkezés jelentősége: szó sincs róla, hogy a nemzetközi kötelezettség elvállalása nélkül akárcsak egy országban is ilyen terjedelmű munkásság jött volna létre, amely egy oly speciális ágat, mint a matematikai oktatás, az összes fokozatain át így felölelne. Csakis így jöhetett létre ez a nagy munka, amelynek — mint Beke tanár úr tegnap kiemelte — más téren sehol párja nincsen, s amire ezért minden matematikus büszke lehet.

A további teendőkre nézve is *Klein Felix* útmutatásai tekinthetők mérvadóknak. Szerinte ugyanis nem elegendő és pusztán formai elintézésnek volna minősíthető az, ha a központi bizottság amint eredetileg igérte, egy összefoglaló jelentést, összehasonlítást készíttet. Nem, ha az egyes nemzetek valóban hasznát akarják látni ennek a nemzetközi felbuzdulásnak, ezt az összefoglalást külön-külön saját maguknak kell megcsinálniok. Nemcsak azért, hogy saját szemüvegükön lássák a dolgokat, hanem főleg azért, mert minden országban mások a hiányok és kívánalmak és így mások a szempontok is, amiket ezen összehasonlítás útján nyerni és értékesíteni lehet.

A cambridgei kongresszus tehát valószínüleg el is fogja ejteni a közös feldolgozás eszméjét, hanem e helyett azt fogja kimondani, hogy kívánatos az egész szervezetnek további fennmaradása a végből,

hogy ennek keretében az albizottságok ismét iskolafajonkint, ugyanazon referensekkel vagy másokkal, feldolgoztassák nemzeti szempontból a nemzetközi anyagot. Így azután mindegyik ország nyerhet mellette.

Ez természetesen ismét hosszabb időt kíván, s hogy a gazdag anyag addig is parlagon ne heverjen, a Nemzetközi Bizottság elnöksége gondoskodni kívánt arról, hogy az érdeklődőknek az egyes munkákat minél könnyebben hozzáférhetővé tegye. E végből megállapodott egy nagyobb genfi könyvkereskedő céggel *Georg & Cie*-val az L'Enseignement Mathématique egyik kiadójával, amely szívességből elvállalta, hogy központi bizományosa legyen az összes albizottságok kiadványainak, de a minket legközelebb érdeklő német, francia, angol és osztrák munkálatokat közvetlenül a fentebb megadott kiadóktól is be lehet szerezni bármely könyvkereskedő útján. A központi bizományoshoz csak az exotikusabb füzetekért vagy a kiadványok összességéért érdemes fordulni.

Hogy e kiadványok nálunk is minél kiterjedtebben hasznosíthatók legyenek, az a tervem, hogy a kongresszus után, ha már majdnem minden együtt lesz, közzéteszem *teljes jegyzéküket* iskolafajonkint csoportosítva. Ennek az összeállításnak a felvételére legalkalmasabbnak tartanám a »Magyar Paedagogiá«-t, amely leginkább tekinthető az összes iskolafajok egyetemes közlönyének. De innen azután az őket érdeklő részeket néhány bevezető sor kiséretében átvehetnék a többi szaklapok is, mint a Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny, Nemzeti Nőnevelés, Polgáriskolai Közlöny, Iparoktatás, Kereskedelmi szakoktatás stb. Sőt ezt igen kívánatosnak is tartanám.

Igaz ugyan, hogy a külföldi munkálatoknak iskolafajok szerinti feldolgozása is a legtermészetesebben ezekben a szaklapokban foglalhatna majd helyet, de egyrészt ez még csak a jövő zenéje, másrészt pedig mégis csak azt tartom az igazi haszonnak, ha nem elégszünk meg avval, hogy valaki a minket érdeklő dolgozatokat nekünk elreferálja, hanem kívánatos, hogy legalább a fontosabbakat kiki maga is áttanulmányozza.

Így azután lehetséges lesz, hogy hazánk, amely a dicsőségből talán nem is vehette ki annyira a részét, mint más, nagyobb nemzetek, a nagy munka hasznából teljesen részesedhetik. Szívemből óhajtanám, hogy így legyen!

Dr. Visnya Aladár.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK

Az orosz nyelv és irodalom tanítása az orosz középiskolákban.

Az orosz közoktatásügyi minisztérium a vezetése alatt álló középiskolák számára f. (1912.) évi július havában új tantarvet adott ki, amelyben az orosz nyelv és irodalom tanítását új alapokra fekteti. Fontos és nagyjelentőségű mozzanat az orosz középiskola életében, mert az eddigi kizárólagosan *filológiai* oktatás helyett az anyanyelv

és irodalomnak *történeti* és *összehasonlító*, szóval *tudományos* alapon való tanítását rendeli el.

Az új tanterv egységessé teszi az orosz nyelv és irodalom tanítását a reáliskolákban s a fiugimnáziumokban és legfontosabb intézkedése, hogy a IV. osztálytól kezdve elrendeli az orosz nyelvnek *történeti alapon való* tanítását, a VIII. osztályban pedig a *világirodalom főbb remekeinek az ismertetését*. Érdekesek a tantervhez fűzött részletes utasítások, amelyeket röviden a következőkben óhajtok ismertetni.

I. A nyelvi és irodalmi tanítás mindig az olvasmányból indul ki. Az alsó négy osztály anyaga a nyelvtan, a felső négyé az irodalom. Minden egyes tanítási órán tárgyalni kell az előbbi órákon befejezett tananyagot s a példákat abból válogatják ki maguk a tanulók. Így az egész anyag mindig a tanulók emlékezetében marad s az ismétlések alkalmával csupán csak a rendszerezés munkáját végzik, mert ily eljárás mellett nem feledik el a tanultakat. Minden következő osztályban *gyakorlatilag* átismétlik az előbbi osztályok anyagát s így az első három osztályban elsajátítják a főbb nyelvtani és mondattani szabályokat, a helyesírást s a fogalmazást.

II. A tulajdonképpeni *tudományos* tanítás a IV. osztályban veszi kezdetét. Az utasításoknak az a része, amely a IV. osztály anyagát írja elő, oly fontos, hogy csaknem teljes terjedelmében közlöm. A IV. osztályban a tanulók megismerkednek az orosz nyelv három fődialektusának a nagyorosz, a kisorosz és a fehérorosz nyelvnek a főbb hang- és mondattani sajátságaival. Mind a három nyelvnek nagyobb nyelvjárásait is meg kell ismertetni. A dialektusi sajátságokat megfelelő olvasmányok alapján sajátítják el a tanulók a tanár magyarázatai és a szövegek egybevetése utján. A nyelvjárások területi megoszlásának a feltüntetésére az e célra készült térképek szolgálnak. A tanár megismerteti tanítványait a nyelv életével, a beszélés föltételeivel, törvényeivel, rámutat az orosz nyelv helyére a rokon nyelvek (szláv) között, viszonyára az összes szláv nyelvekhez, de mindenekelőtt az egyházi ószláv nyelvhez s végül az indoeurópai (indogermán) nyelvcsaládhoz. A morfológiai sajátságok ismertetésénél az egyházi ószláv (óbolgár) nyelvből indul ki s összehasonlító táblázatokba foglalja az óbolgár, orosz egyházi szláv, régi orosz s a mai irodalmi (nagyorosz) nyelv declinatio és conjugatio rendszerét. Szóval ebben az osztályban az előbbi osztályokban tanult nyelv- és mondattani ismeretek tudományos megvilágításban részesülnek. De a tudományos nyelvtan tanításánál figyelmet kell fordítani a kultúrtörténeti mozzanatokra is. Ezért amikor a tanár az óbolgár nyelvnek az oroszra való hatását tárgyalja, röviden megismerteti tanítványit az ú. n. szláv apostolok (Cirill és Method) térítői és fordítói működésével, Simeon bolgár király jelentőségével, korának kultúrális viszonyaival s végül az óbolgár irodalomnak a régi orosz irodalomra való hatásával. A tanulók megtanulják az óbolgárból átvett szavakat, fordulatokat s az isteni tisztelet terminológiáját. A IV. osztályban kell ezenkívül a legrégibb nyelv- és irodalmi emlékekkel megismerkedni s végül az irodalmi művek olvasási módját elsajátítani. E célra szolgál Puškin, Gogoly

s más írók egyes műveinek fejtegetése. (Olyanformán mint nálunk Arany Toldija.)

Amint e sorokból látjuk, az utasítások igen sokat kívánnak meg a IV. osztályban a tanulóktól de meg a tanártól is. Aki szláv nyelvészettel foglalkozott, tisztában van vele, hogy ezt egy 13—14 éves tanuló nem végezheti el s nem is áll még az éretségnek azon a fokán, hogy valóságos nyelvészeti problémákat tudjon megérteni. Igy tehát az orosz középiskola vezetői az egyik végletből a másikba estek: azelőtt semmit sem magyaráztak meg tudományosan, most meg valóságos nyelvtudósokat akarnak nevelni. Tekintve azonban azt, hogy ott nagyon hamar változik az oktatás rendszere, valószínű, hogy ez a reform sem lesz, — legalább is ilyen alakjában — hosszuéletű. De van a reformnak egy más érdekes oldala is. Nem annyira a tudomány, mint inkább a politikai érdek hozta létre. Az orosz iskolák eddig *az egységes orosz* irodalmi nyelvet hangoztatták s nem ismerték el a kisorosz és a fehérorosz nyelvet. Mivel azonban 1905-ben a pétervári Akadémia kimondta, hogy a kisorosz nyelv nem azonos az irodalmi (nagyorosz) nyelvvel, hanem attól eltérő, önálló és saját irodalommal bíró nyelv, természetesen az iskolában sem beszélhetnek többé *egy* orosz irodalmi nyelvről, hanem át kellett térni a tanítás újabb módjára s ez a *történeti* nyelvtanítás. Az ukrainisták (déloroszországi kisoroszok, kb. 25 millió) a kisorosz nyelvnek önálló tanítását kívánták a kisoroszok (ruténok) lakta vidékek iskoláiban, ezt azonban a kormány, mivel »az állam és az irodalmi nyelv egységét veszélyeztetné«, nem engedte meg, hanem ezt a megoldást választotta. (V. ö. Bonkáló: *A ruszofil agitáció s a rutén kérdés* c. ért. Magyar Figyelő 1912. 20. sz.)

III. Az alsó négy osztályban teljes befejezést nyer a nyelvtanítás, a felső négy osztály anyaga az *irodalom*. Ez felöleli a szóbeli népköltészetet s az irott irodalmat. A szóbeli népköltészet termékeinek az ismertetése arra való, hogy a tanulók megismerjék s megértsék a nép lelki világát, költői »átélését«, világfelfogását. A népköltészet emlékeinek az ismertetésénél rá kell mutatni azokra a hatásokra (hazai és külföldi), amelyek alatt fejlődött s a különbségre, mely a népies és az »irott« irodalom között van. A népköltészeten kívül különös gond fordítandó a régi irodalom tanítására. A régi irodalom ismerete a nemzeti géniusz fejlődésének, kialakulásának a megismerésére vezet, csak a régi irodalom világítása mellett értjük meg a régi kievi és moszkvai életet s a Nagy Pétert közvetlenül megelőző korszakot, azért minden olyan műnek az olvasása kívánatos, amely világot vet az említett időszakokra. A régi tantervben felvett műveken kívül olvastatni kell Vladimir szerzetes tanácsait, a Domostrojt s többi XV—XVI. századbeli munkát. De e művek csak annyiban tárgyalandók, amennyiben jellemzők korukra, a részletekbe való elmerülés nélkül. A régi irodalmon kívül igen fontos az újabbkori irodalom ismerete is, mert ez olyan eszmevilágba vezet s olyan törekvésekkel ismertet meg, amelyek még ma is mozgatják a társadalmat. A tanárnak rajta kell lennie, hogy a tanulók minél többet merítsenek az irodalom

gazdag tárházából. Az irodalom tanítását egybe kell kapcsolni az élet kívánalmaival, az irodalmi törekvéseket párhuzamba kell állítani a mai társadalmi és szellemi élet törekvéseivel s rámutatni, hogy az emberiség általános óhajainak mennyiben szócsöve s kifejezője az irodalom. De az újabb irodalom tanítása a 60-as évek íróinak a tárgyalásával véget ér, mivel a legújabb irodalmi irányzatokról még a kellő történelmi távolság hiánya folytán tiszta képet nem alkothatunk magunknak. A régi utasítások az ú. n. »epizódikus« eljárást kívánták meg, azaz csak »képeket« az irodalomból, az új tanterv azonban az irodalom *teljes és történeti* alapon való tanítását rendeli el. Ezentúl a tanulók a szó szoros értelmében vett *irodalomtörténetet* fogják tanulni, megismerkednek az irodalom keletkezésével, fejlődésével, fejlődésének föltételeivel, irányaival s összefüggésbe hozzák az illető korszak politikai életével s egybevetik az akkori külföldi szellemi élettel s rámutatnak a kölcsönhatásokra. A tanulók az irodalomból ismerkednek meg a *szellemi fejlődés* törvényeivel s az ú. n. nemzeti géniusz sajátosságaival. Tartalmi szemelvényeket a tankönyv csak olyan művekből adhat, amelyek ismeretét nem kívánja meg a tanterv, minden más munkát a maga egészében kell átolvasni a tanulónak.

Az utasításoknak ez a része is sok kivihetetlent tartalmaz. Egyrészt igen sokat ölel fel, másrészt meg lehetetlen a *mai társadalmi törekvéseket a mai* irodalom ismerete nélkül megérteni. A legújabb irodalomtól elzárják a tanulókat s mégis korunk törekvéseinek az ismeretét kívánják meg tőlük.

Az utasítások következő részét pár sorba foglalhatjuk össze.

A IV. pont szerint az írók életrajzát is meg kell tanulni a tanulóknak, de csak igen röviden s csakis főbb vonásaiban, mert a fősúlyt a művek elolvasására kell fektetni.

A V. pont az előadás módját írja elő. A tanár nem prelegál, de beszélget tanítványaival s kölcsönös elmecsere alapján fejti ki véleményét.

A VI. pont szeriut a jelen tanterv a »*követelmények minimumát*« írja elő. Azt ajánlja a középiskolák tanárainak, hogy különösen az V. és a VI. osztályban lehetőleg többet végezzenek, mint amennyi elő van írva.

A VII. pont az írásbeliekről, a VIII. pedig az órán kívüli tanításról s a világirodalom tanításáról szól. A mi önképzőköreinkben hasonló irodalmi körök szervezését ajánlja minden felsőbb osztály számára, ahol a tanulók magánolvasmányaikról számolnának be s irodalmi tételeket fejtegetnének. Az ilyen körökben való munkálkodás azonban nem kötelező. A nemzeti irodalmi tanítást a világirodalom főbb remekeinek az ismertetése fejezi be. Amint az alsófokú oktatásnál a nyelvtani és mondattani oktatást a IV. osztályban a tudományos (összehasonlító) nyelvtan, épp úgy az irodalmi oktatást is a VIII. osztályban a világirodalom tanítása fejezi be és pedig összehasonlító alapon. A kiválóbb világirodalmi művek tárgyalásánál mindig valamely annak megfelelő orosz munka is tárgyalandó párhuzamosan. A 60-as éveken túl terjedő irodalmat azonban nem szabad tárgyalni.

(Gyöngyös.) *Dr. Bonkáló Sándor.*

Egy pár tanulság az 1911/12. évi értesítőkből.

Voltaképpen nem akarok kritikát írni, hanem csak pár észrevételt. Le szándékszom vonni egy pár tanulságot — az idei értesítőkből — azok számára, akik a magyar középiskola nagy térképére kíváncsiak. Egy erős fejlődési folyamat vázlatát iparkodom adni s megmutatni a kishitű vádaskodóknak, hogy milyen sokoldalú, szociális tevékenységet fejt ki a mai középiskola, hogy mennyire szem előtt tartja a praktikus élet kuszaszövevényű követelményeit. Ugyanekkor hangsúlyoznom kell — s csak ez a kritikai rész — az egyöntetüség és pontosság hiányait is. De egymástól tanulva, a hiányt egymásból pótolva, kiegyenlítve igen szép eredmények elé néz a folyton tökéletesedő középiskola.

Feladatom keretében nem mellőzhetem egy pár pedagógiai irányelv megvitatását sem.

Az értesítők szellemi részét a programmértekezések adják meg. Kérdés, hogy ezeknek mi a céljuk? A legnagyobb válogatás mellett is itt csak kétféle szempontról lehet szó.

Az értekezés vagy tisztán a tanártársaknak, szakembereknek íródott (de akkor mire valók a szaklapok?), vagy a szülőknek s az ifjuságnak. Maga a »programm« elnevezés, valamint iskoláink nagy részében uralkodó felfogás ez utóbbi mellett szavaz. Vagyis a programmértekezések nagy része a szülők s a tanulók figyelmét iparkodik felkelteni s tán főleg a szülőkét, kik mint az iskolai élet távoli szemlélői avatatlan, rosszhiszemű források révén mondják ki lesujtó vagy legalább is fumigáló kritikájukat. S e felfogásomat egy negativ argumentummal is támogathatom. Az értesítők egy harmadrészében semmiféle értekezés sincs, hanem helyét a nyugdíjazott vagy elhalt tanárok életrajza s működésükről való kegyeletes megemlékezés tölti ki.

S ezt az egészséges felfogású, a szülők és az iskola közt kapcsolatot kereső irányt tartom a leghelyesebbnek, mely a tanítás zárt területéről küldözi ki meleg izenetét azoknak, akik évszázak óta olyan idegenek voltak hozzánk. Azért az ilyen témák — mint az alább felsoroltak vezetnek át igazán erre a mesgyére. (»Patronage és az iskola«, »A család és az iskola«, »Gondolatok a nevelésről«, »Modernek és az iskola«, »Az iskolai nevelés néhány akadálya«, »Szülők, mint nyelvtanítók«, »Testnevelés a családban és iskolában«, »Miképp segítheti elő a szülői ház az iskola munkáját?«, »A szeretet az iskolában.«) Fontosak azok a dolgozatok is, melyek didaktikai szempontok felől tájékoztatják a szülőket. (»Miért tanítjuk a klasszikus nyelveket?«, »A klasszika-filológiai oktatás«, »Újabb pedagógiai törekvések a történettanítás terén«, »Botanikai és geológiai célok«, »A német nyelv tanítási módjáról«, »Esztétikai nevelés a középiskolában tekintettel a zenére«, »A Szabad Lyceum 10 éve«, »Az angol nyelv tanítása a középiskolában« stb.). Az ifjuság érdeklődését felkeltő témákról sem szabad megfeledkezni. Ilyenekre — bár ez csak másodrangú szempont —

bőven is akadunk. (Tatai diákélet a XVIII. században« (tatai piar. főgimn.), »Olaszországi utam emlékei«, »Az elektrokémia és gyakorlati alkalmazása«, »Természettudományi gondolatok az »Ember tragédiájá«-ban«, »Oroszországban«, »Petőfi véleménye a magyar írókról«, »A növényvilág a magyar népéletben«, stb.)

De már az ilyenféléknek (»Részletek a magyar nyelvtudomány köréből«, »Incédy László versei«, »Velencei diplomaták Budán a XVI. sz. elején«, »Adalékok a »Rettung«-ok korához«, »Würtenberg Sándor költészete«, »A milyenség fogalma a kötőszókban és indulatszókban«, »A szombatos kodexek bibliográfiája tekintettel azok énektartalmára« stb.) szaklapban van a helyük, egyrészt, mert részletkérdéseikkel teljesen a szakirodalom körébe tartoznak s másrészt, mert legtöbb esetben mint értesítői értekezések olvasatlanul maradnak. Nem olvassa el a deák sem, aki a hozzávaló magasabb látókört nélkülözi, de nem olvassa el a szakemberek tekintélyesebb része sem, mert az értesítőkhöz hozzájutni elég nehéz és hosszadalmas mesterség . . .

Az pedig, hogy akárhány intézetnél a tanári és ifjuságí könyvtárkatalógusok foglalják el e pedagógiai célzatú helyet, már az izléstelenséggel határos s erősen bürokratikus ízű. Adják ki külön e katalógusokat — s ha ezzel a könyvtárak tartalmának nyilvánosságra hozatala a céljuk, küldjék el cserepéldányként az összes érdeklődő intézeteknek.

Aztán az sem ártana, ha az értesítők külső formája is ízlésesebb, művészibb kiállítású volna. Egy pár fejléc, díszítés s a helyes színmegválasztás az iskola művészi érzékét vinné ki a köztudatba. Persze ehhez miniszteri segítség is kellene.

De forgassuk át az értesítőket s vegyük vizsgálódásunk tárgyává elsősorban a tanulmányi kirándulásokat.

A kirándulások az ország különböző részei szerint oszlottak meg. A legtöbb kiránduló a Felvidéket járta meg, de azért a következő helyek is látogatottak voltak: Dalmácia, Erdély, Balaton, Alduna. A nagyobb utak pedig kiterjedtek Ausztria, Olaszországra, Franciaországra is. Persze nem minden intézet növendékeinek jutott ki a tanulmányok e praktikus, kellemes része, sokat az anyagi áldozatok akasztottak meg. De volt — sajna — olyan intézet is, hol a különben vagyonos szülők szükkeblüségén szenvedett hajótörést a már tervben előkészített kirándulás.

A legtöbb értesítő kimerítő kimutatását adja ezek minden részletének. A dévai áll. főreál pl. mozaikszerű pontossággal, egy statisztikai hivatalnak is becsületére váló lelkiismeretességgel mutatja be a kirándulás minden fázisát.

A tabella feleletadó kérdései a következők: Hová? Mikor? Vezető tanárok? Résztvevő tanulók? Időtartam? Részvételi díj? Gyalogút km-ben? Az elért legnagyobb magasság? Ez a módszer igen helyes s részletező útmutatásul, felvilágosításul szolgálhat más intézetek kirándulás-tervezeténél.

Ezzel kapcsolatban megjegyzem, hogy sokkal helyénvalóbbnak találnám, ha az utak benyomásairól nem a tanár, hanem amint a budai ev. ref. főgimnázium értesítőjében láttuk, a tanuló adna számot. Ezzel intenzivebbé, jobban átérzetté tennénk számukra minden kis mozzanatot s a szülők ambicióját is jobban felsarkalnánk. Az »Önképzőkör«-nek e célból kitűzött, pályanyertes művét lehetne megjelentetni az értesítőben.

Az erdélyi kirándulások tekintélyes percentje erdélyi intézetekre esik. Más iskoláknál aránytalanul csekélyebb az érdeklődés. Pedig a hazafias nevelés keresztülvitelénél nem szabad megfeledkezni Erdélyről. A nemzetiségi kérdés előtérbejutása, az elhanyagolt magyarság különös életviszonya, az elragadó természeti szépségek szinte megkövetelik, hogy deákjaink belenézzenek ebbe az érdekes, speciális világba, ebbe a legfájóbb országrészbe . . . Az igaz, hogy itt újból az anyagiakra kell appellálnunk.

Különösen az tünt fel nekem, — az erdélyi értesítőket forgatva — hogy ezek a tanulmányi kirándulást egy-egy elegikus sóhajjal intézik el. (Brassó, Fogaras, Székelyudvarhely, Gyulafehérvár, Gyergyószentmiklós stb.) Nekik csak helyi sétára jut, míg egyes intézetek egy évben három kirándulást is megtesznek. Ezen az aránytalanságon, ezen a rezignált magamegadáson csak az állam segíthetne — kivételes anyagi áldozattal. Hány tehetséges székelyfiu lekötött ambicióját szabadíthatná fel ezzel?

A tanulmányi kirándulások figyelme kiterjedt minden irányban; a mezőgazdasági és ipari kiállítások érdeklődő tömegében ott találjuk egyes intézetek növendékeit is.

De az iskolák kifelé irányuló tevékenységével egyenrangú szerepet tölt be a belső élet izmosabbá fejlesztése, sokoldalusága, a gyakorlati és elméleti tanulmányoknak a modern viszonyokhoz való hozzágyurása, átformálása. A matematikától az irodalmon át a természettudományokig megtaláljuk az »Önképzőkör«-ök s szemináriumok útmutatóit.

Érdekesnek találom ideiktatni a nagyszombati természettudományi kör tételeit, amelyeknek megvitatása erős készültségre s fejlett intelligenciára vall. A szakcsoportok szerint így oszlott meg az érdeklődők serege. Természetbölcseletre 14 tag, matematikára és fizikára 54, kémiára 37, biológiára 46 tag jutott. A tételek modern iránya, érdekessége, komolysága igazán meglepő (»A repülőgép szerkezeti bemutatása«, »A repülőgép ipara«, »A drágakövek a tudomány és ipar szolgálatában«, »A repülő szerv fejlődése az állatországban«). A kalocsai főgimnázium nyelvészeti, szépirodalmi, vitázó bölcseleti körei a tanulók nem kisebb készültségéről tanuskodnak s főleg abban válnak ki, hogy elkölcsjogi s szociológiai irányban is próbálkoznak.

Ma már az »Önképzőkör« (általános értelemben) szelleme megváltozott a korral, amely tudást s a sokoldalú társadalmi s tudományos kérdésekben jártasságot követel. Ma már igen kis mértékben nevel szépirodalmi csemetéket s az önképzőköri titánok

rímek helyett csendes prózába öntik be nyugtalan merész lelkük kibuggyanó fölöslegét. Ma látni, tanulni akarnak s az életábrándok ebben az irányban szövődnek tovább.

A különböző szemináriumok, körök száraz felsorolása is híven beszámol erről a változásról. Természettudományi, vitázó-bölcseleti, szociológiai, math. és fizikai, zene, francia, szavaló, bibliai körök, történeti szemináriumok adják meg az iskolai élet változatosságát. Ehhez csatlakoznak a sportkörök, sakkörök, antialkoholista körök is s van olyan intézet is, ahol a »Sorompó Liga« fejti ki hivatásos áldásait. Földmérési és mintázó gyakorlatok, laboratoriumi s műhelymunkák (slőjd) se hiányoznak. A madárvédelem emberséges intézménye pedig találhatott-e alkalmasabb talajt, mint azt iskolait?

Egy hiányra mégis akadunk. Művészettörténeti körről sehol sincs említés. Persze a felszerelés nehézsége s a gyermekek lelkében kellőleg fel nem ébresztett szépérzék renyhesége magyarázza meg a hiányt. Arra azonban, — s ez is örvendetes jelenség — hogy a tanár a művészeti érdeklődést beleviszi a tanulmányi kirándulásokba s lépten-nyomon a látás művészetét hangsúlyozza, sok példát hozhatunk fel. A körmöczbányai főreál pl. nagy súlyt fektet az esztétikai nevelésre. A városnak s vidékének műremekein látja meg a tanuló a régi művészet örök szépségeit, karakterisztikumát, stiljét. A természetrajzi kirándulást pedig arra használja fel a vezető tanár, hogy a természet után való festés technikai szabályait is megismertesse figyelmes tanítványaival. Bár — úgy hisszük — nem lett volna fölösleges fáradság, ha a műremekek skiccelésével birkóztak volna meg a tanulók. Ez kettős sikerrel és eredménnyel kecsegtető munka lett volna. A szem helyes ítélőképességét pedig azzal fejlesztik itt, hogy a tantermekben csak igazi művészi képeket tűrnek meg. Holmi avult kópiákat, émelygős tájképeket száműznek onnan. A máramarosszigeti s pancsovai gimnáziumok hasonló szellemben lopják be az iskola falai közé a művészeti elemet.

Az előadó-művészetnek valamikor olyan melegen kultivált divatja — elég kár — az »Önképzőkör«-ök keretébe olvadt. Az alsóbb osztályosak ilyenfajta igényei feledésbe mentek a legtöbb helyt. Újabban »Szavalókör«-ök létesítésével akarják enyhíteni a bajt. De a helyes metódust itt sem találják meg. Ezek a körök ugyanis inkább költemények művészi előadásával foglalkoznak, mintsem általában az olvasás művészetének gyakorlásával. A prózai szöveg tagolt, kifejező erejű, gesztusokkal kísért, mimikával mélyített előadása volna a lényeges feladat. A tárgymegkedveltetés egyik kelléke az, hogy az írás rejtelmeibe, kínálkozó szépségeibe hatoljunk s a tiszta kiejtéssel magunk alakítsuk át a feketebetüs kottát zenés beszéddé. Maradó hatást, mely egész lényün- ket foglalkoztatja, elmélyedést, idegen nyelv élvezését csak így lehet elérni.

E célra voltak jók a régi színielőadások. De az idei értesítők megvigasztalnak, hogy az a levendulás divat még nem

egészen a multé. Kisvárdán, Rozsnyón, Székesfehérvárt, Egerben (itt a színházi szertár mostani állását is közlik) akadtak nagyon kedves sikerű előadások. A székesfehérvári főgimn. pl. nyolc színdarabbal birkozott meg.

Azt azonban, hogy Kisvárdán az »Iglói diákok«-at tanultatták be az ifjusággal, nem tartom valami szerencsés gondolatnak. Végre is mért adjunk mi anyagot az amúgy is maliciára hajló deákok csufolkodó jókedvének. S vajjon nem eshetik-e meg, hogy épp a rendező tanárt viszi majd színpadra az egyik szereplő? Vagy a többi tanár nem lehet-e kitéve a publikum hangos kacagásának? Vajjon jó pedagógiai irányítás ez? S nem vezet-e magunktól szentesített konfidenciához? Hiszen lehet ellenérvelni, de csak felületes humanisztikusnak látszó érvekkel.

A művészettörténi előadásokat az 1904. december 31. sz. m. rendelet teszi kötelezővé. Hiszen ez igen szép kultúrintézmény s évenkint meg is tartódnak ezek a felolvasások. De a felszerelés hiányosságára (a legtöbb intézetben a művészi képek sincsenek, vetítőkészülékről nem is szólva) senki sem gondol. A nagy időközök pedig, amelyek az egyik előadást a másiktól elvágják, tönkreteszik az intenzivitást s csak valami igen homályos benyomást keltenek.

Egyes intézetek — a zilahi ref. gimnázium, egy pár budapesti intézet — maguk segítenek a hiányokon. Itt már sikeresen működnek az iskolai »mozi«-k.

Még csak pár apróságról szeretnék megemlékezni.

A lutheránus intézetek értesítőjéből (s a pesti mintagimn.) hiányzik a klasszifikáció. Bizonyos pedagógiai figyelmességet, finomkodást látunk benne. Bár az osztályozás kitüntető, megszégyenítő nevelő hatása — nem tudom — nem ér-e fel e tapintatos eljárás minden előnyével.

Egy-egy értesítő nemcsak az elhúnyt tanárok életrajzos képét hozza, hanem a tanulókét is (Budapest, III. ker. főgimn.). Ez mindenesetre igen kedves hatású s egyszersmind a tanár s tanuló összeforrottságának meleg kifejezője.

Sokhelyt az ifjuság szórakoztatására is kiterjed az iskola figyelme.

Korcsolyapályák, sportkörök, sakk-körök kötik le kellemes komolysággal az ifjuság szabad idejét. Az újvidéki gimnázium külön olvasótermet tart fel a tanulók számára.

Azt a szokást pedig, hogy az intézet rövid története ott húzódjék meg »petit« sorokban az értesítő legelején, minden intézetben meg kellene honosítani. A magyar tanárság műveltséghódító munkájának nyilvános bizonysága volna ez.

Végre a tanárok irodalmi működésének kitüntetéséhez volna pár szavam.

Komikusnak tartom már azt is, ha a tanár neve mellé odabigyesztődik katonai chargéja. Ezt mint kultúrához nem tartozót

mellőzni kellene. A statisztikai hivatal úgyis elkönyveli a maga aprólékos adatai közé.

De az már bántó, amikor az egyik értesítő irodalmi munkásságnak veszi egy tanár halotti búcsúztatóját. Hiszen akkor a képviselőház, az ügyvéd, az ügyész egész élete szakadatlan irodalmi működések láncolata. Egy beszéd megtartása már csak nem tudományos foglalkozás. Ilyen izetlen kicsinyességet — ha nem akarunk nevetségessé válni — kerülnünk kell.

Szakadékos tallózásom végére jutottam. Egy pár gondolat ébresztése volt csak a célom. S itt újra csak azt hangsúlyozom, hogy az egyöntetüség hiánya, hiánya iskoláinknak is. Sok általános értékelésre számot tartó dolgot tanulhatnánk egymástól. Mert az arányok nagyon különbözők. Egy-egy iskola sokoldalusága mellett nagyon feltünő egy-egy iskola szürke, bürokratikus jellege.

Persze nem külső formák egyöntetüségét értjük, hanem a belső tartalmak átszivárgását, megértését és helyes feldolgozását.

(Arad.) *Teleky József.*

Iskolai conférance-ok.

F. é. 7-ik számunkban örömmel olvastam Waldapfel János javaslatát, amely szerint bizonyos időközönként, hónaponként vagy akár hetenként is rövid ismertető előadásokat rendezhetnénk az összes osztályok ifjusága számára együttesen. Ez a terv olyan helyes és természetes, hogy jósága és szükségessége nem is lehet vita tárgya. Ha ilyen alakban új is az ötlet, de alig hiszem, hogy ne hivatkozhatnék akárhány iskolánk arra, hogy ilyen irányú kísérletek máris történtek. Embrionális alakban több helyen lappangott már ilyen terv s ez is azt bizonyítja, hogy megvalósítását kötelességünk előbbre vinni. A magam részéről annál szivesebben teszem ezt, mert abból az iskolából ered az ötlet, amelyhez engem egy kedves és tanulságos gyakorlói év hálás emlékei fűznek.

Ha főelvünk az ifjuság *együttes* munkáltatása, akkor már logikai szükségesség, hogy ezt az elvet ne rontsuk le az osztályhatárok szigorú fönntartásával, sőt adjunk mentül több alkalmat az osztályok érintkezésére, egymáshoz közelebb hozására. Még a hivatalos óraszámon belül is jogosultnak tartom, hogyha erre a célra legalább minden második héten egy órát kiszakítunk.

Hogy a conféranceok mennyire szükségesek, azt sokféleképpen lehetne igazolni és indokolni. Talán elég lesz ezúttal, ha hivatkozom tantervünknek annyiszor hangoztatott hézagosságára. Ha már az illetékes körök semmiképp sem akarnak foglalkozni a tantervnek égetően sürgös újításával, legalább a tanár-karok tegyék meg a lehetőt saját hatáskörükben.

Ami az ismertetendő tárgyakat illeti, ezek részben alkalmiak, részben tervszerüen és szakonként kiválogatottak lennének, kiváló tekintettel a középiskolákban olyan mostohán kezelt természettudo-

mányokra. Az egyes tárgyak szaktanárai ajánlatokat tehetnének saját tárgyuk köréből vett témákról.

Az alkalmi tárgyak sorában szerepelhetne például az iskolaorvos ismertetése egy-egy fenyegető betegség: kolera, tüdővész elleni védekezésről. A fizika-tanár alkalmilag a technika újabb fölfedezéseit mutathatná be — esetleg a négy fölső osztálynak külön. A természetrajz tanára elmondaná, hogy miként terjesztik a legyek a ragályos bajokat és hogyan védekezzünk ellenük. A filológusok a régészet érdekesebb leleteit mutathatnák be stb.

Sok olyan iskolánk van, amelynek egykori tanárai a kultúra történetének kimagasló oszlopai. Például a Bethlen kollégiumban: Apáthai, Alstedius, Biesterfeld, Opitz, Marosvásárhelyi Tőke István, (az első hazai fizika szerzője), Mihályi Károly, Páriz Pápai Ferenc Benkő Ferenc (az első magyar mineralógia írója), Szász Károly stb. Az ilyen iskolának legszebb kötelessége minden évben egy-két conférance-ot szánni a dicső elődök példaadó emlékének, sírjuk meglátogatásának.

A művészetek története, a tudományos földrajz, a néprajz, embertan, élettan és a többi, iskoláinkból kifelejtett tudományok száz meg száz érdekes témát kínálnak erre a célra.

Itt lehetne talán valamelyest pótolgatni azokat a hiányokat, amelyeket annyiszor eszünkbe juttat a gyakorlati élet. A mi érett ifjaink nem tudnak nyugtát, kérvényt, levelet fogalmazni, nem ismerik a pénz fogalmát, nem tudják mi a váltó, nem sejtik az ipar és a földművelés közérdekű elemeit, de bizony híres jogásznép létünkre még a legelemibb jog- és törvénytudás is terra incognita előttük. Ne mentegessük, ne szépítsük; így van.

Ezekről is lehet ott beszélni.

És majd eljön az az idő, amikor téli estékre bevonul az iskolába a mozi (Zilahon máris alkalmazzák) és vele az idegen országok ismertetése vetített képekben (Temesvár, Nagyenyed). Elvezetjük majd fiainkat városunk minden gyárába, az iparosokhoz, a nyomdába, a kertészekhez stb., mert ezekért is kell conférence. Mert így kezdődik meg a gyakorlati világgal való érintkezés: a halálos unalomban tengődő középiskola új életre ébredése. Vegyünk részt benne mindnyájan.

Dr. Szilády Zoltán.

KÜLFÖLDI TANÜGY.

Még egyszer a porosz extemporale-rendeletről.[1]

Tavalyi évfolyamunkban (390—394. lap) két cikkben is ismertettük a porosz kultuszminiszternek az iskolai dolgozatok tárgyában 1911 október 21-én kiadott rendeletét. Ha most visszatérünk rá, tesszük

[1] Ez a cikk már ki volt szedve, amikor a Matthias-féle »Monatschrift« decemberi száma megjelent, melyben O. Schroeder ugyanerről a tárgyról értekezik.

azért, mert ez a rendelet szokatlanul nagy port vert fel a porosz tanárság körében, sőt a törvényhozás mindkét házában is szóba került. Ez a nagy mozgalom arra indította a kultuszminisztériumnak egyik előadó tanácsosát, dr. Reinhardtot, aki nyilván szerzője a sokat vitatott rendeletnek, hogy a most megjelent füzetében[1] ő maga adja meg a legilletékesebb kommentárt a sokat vitatott rendelethez. Bár ez az eljárás nincs újszerűség és pikantéria híján, s bizony nem csekély pedagógiai készültségre vall, ki kell mondanunk, hogy mindenképpen férfiasnak, hasznosnak és utánzásra méltónak tartjuk. Minek a rideg elszigeteltséget tovább is fenntartani ott és akkor, ahol és amikor a közeledés a kölcsönös megértés, tehát az iskola javára van.

Miután dr. Reinhardt az előszóban kijelenti, hogy a beszőtt módszertani fejtegetések nem azt akarják mutatni, hogy hogyan *kell* a dolgot megcsinálni, hanem hogy hogyan *lehet*, az első fejezetben az extemporale keletkezését adja elő. Majd rátér az eddigi rendszer hiányaira, hogy azután az írásbeli dolgozatok különböző nemeinek jelentőségét elemezze. Itt felöleli a különböző tantárgyakat, a javítás módját és az osztályozást. A szerzőnek elvi jelentőségű fejtegetései közül adjuk a következőket. Annak kijelentése után, hogy minden tanításnak legfőbb hatása a tanár és a tanuló kölcsönös érintkezésében rejlik, így ír: »Az írásbeli tevékenységnek a legszorosabb kapcsolatban kell lennie a szóbelivel, bár ettől alapjában különbözik. A nézeteknek és fogalmaknak az a zavarossága és bizonytalansága, amely a szóbeli tárgyalásnál könnyebben leplezhető, vagy észrevétlenül maradhat, az írásbeli kifejezésmódnál kényszerítően előtérbe lép. Itt be kell számolni azzal, amit valóban megértettek. Bőséges írásbeli gyakorlás nélkül lehetetlen egy nyelvbe mélyebben behatolni, alakjaiban biztosságra szert tenni, szerkezetének finomságait megérteni.« (39. l.) Nem kevésbbé jelentős a következő bátor vallomás: »Manapság bizonyos körök maradisággal vádolják azt, aki a latinra való fordítást a tanításban és az érettségi vizsgálaton a gimnáziumi oktatás felette szükséges, nélkülözhetetlen részének vallja. Ósdi maradványnak szidják ezt, mert hisz a klasszikafilológusok szűk társaságán kívül ma már senkisem beszél és ír latinul. Ezért követelik, hogy egy letűnt időszak ezen kezdetleges függelékét mihamarabb távolítsák el. A latin szabaddolgozatot, amely 20 év előtt esett áldozatul, követte végre a latin fordítás is. Aki ezeknek a követeléseknek engedne, megfosztaná a gimnáziumot, melynek főerejét a nyelvek mívelése teszi, attól az eszköztől, mely ezen tanítás képzőerejére lényeges és nélkülözhetetlen: attól, hogy legalább *egy* idegen nyelven képesítsen a kifejezésmódoknak az elemi fokon túl terjedő utánképzésére. Ha ezt tenné, a gimnázium a nevelő-oktatás egy fontos területén a testvérintézetek alá süllyedne és az egyetlen középiskola lenne, mely nem tűrné meg ezt a valóban humanisztikus gyakorlatot«. (42. l.) Ami az írásbeli dolgozatok nemét illeti, Reinhardt azt vallja, hogy a fordítások főleg az értelmet

[1] Die schriftlichen Arbeiten in den preussischen Lehranstalten 2. kiad. (Berlin, Weidmann kiadása, 1912.) Ára 2 M.

fejlesztik, a szabad átalakítások pedig az ízlést; azért ajánlja, hogy egyik gyakorlatnemet se hanyagoljuk el.

A német tanárság nagy hálával és elismeréssel fogadta ezt a hivatalos kommentárt, mely bár a részletekre nézve nem oszlatott el minden kétséget, a dolog lényegét illetőleg nyiltan színt vallott. Mindebből, úgy érzem, mi is kivehetjük a részünket. Mintha a direkt módszer túlhajtásaival és az írásbeli gyakorlatok teljes lebecsülésével szemben egy józan, mértékletes hang azt akarná mondani, hogy a régi kipróbált módszerek mégsem olyan egészen hasznavehetetlenek, hogy helyükbe minden ízében újat kellene tenni. Mert a nyelvtanulásra is áll az az örökké igaz tétel, hogy *fáradság nélkül nincs valódi eredmény.* Ez a fáradság mindkét érdekelt félre kötelező, azért jó lesz még meggondolni ezt a kényelmes csatakiáltást: Le az írásbeli gyakorlatokkal! *kf.*

Porosz középiskolák.

A következőkben hivatkozással a legújabb statisztikai adatokra, rövid kimutatásokat óhajtok közölni a porosz középiskolákról, különös tekintettel azon körülményekre, amelyek bennünket közelebbről érdekelnek. Az összes intézetek száma 1911-re vonatkoztatva 738, ezekből teljes 551, nem teljes 187. Jelentékeny szerepet játszanak a nem állami intézetek, amelyek száma 261, tehát az összes intézeteknek mintegy 35%-a. Az iskolafenntartók ambicióval törekednek arra, hogy iskoláik minden tekintetben megfeleljenek, ezért nemcsak a berendezések és fölszerelések kifogástalanok, hanem sok helyen a tanárok fizetése is nagyobb, mint az államiaké. Egy körülmény, amelyet néhol nálunk is érdemes volna figyelemre méltatni! Nem óhajtok e kérdéssel részletesebben foglalkozni, hanem térjünk át az intézetek és tanárok létszámának viszonyát feltüntető adatokra.

	1900	1910	Növekedés	%
Intézetek száma	564	725	161	28·6
Tanárok »	6187	9009	2822	45·6
Jelöltek »	1069	2162	1093	102·2

Amíg az intézetek száma 29%-kal növekedett, a tanároké 46%-kal, a jelölteké pedig 102%-kal. Ami az egyes szakokat illeti, a reálszakok elérték legmagasabb számukat, hittan-tanár pedig alig van, e tekintetben némi hiányok merülnek föl. Az egyes iskolafajokat fejlődésök szerint összehasonlítva szintén tanulságos eredményeket nyerünk.

	1900		1910		Növekedés			
Gimnáziumok	286	341	332	364	+ 46	23	6·7	%
Progimnáziumok	55		32		— 23			
Reálgimnáziumok	64	85	125	161	61	76	89·4	»
Reálprogimnáziumok	21		36		15			
Felső reáliskolák	31	138	75	200	44	62	44·9	»
Reáliskolák	107		125		18			

Ezen dr. Pritzske hasonló kimutatásainak felhasználásával nyert eredmények a nem teljes intézetek visszaesését avagy igen gyenge fejlődését mutatják. Még szembetűnőbb ez, ha a tanulók számát vesszük figyelembe, összehasonlítva az előző évekkel, amikor is kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy ezen intézmények kezdenek kiszorulni. Míg 1900-ban a gimnáziumok az összes középiskolák 61%-át tették, addig ma 50%-ra sülyedtek. A reálintézetek erős növekedése a humanisztikus intézetekkel szemben egyrészt a középiskolák egyenjogusítására, másrészt arra vezetendő vissza, hogy a legtöbb gyakorlati pálya számára, amelyek száma folyton növekedik, határozottan megfelelőbb előképzettséget szolgáltatnak. A reálgimnáziumi és reáliskolai tanulók a latin és görög nyelvismereteket illetőleg az egyetemen is enyhébb elbírálásban részesülnek. A római jog forrásának megértéséhez szükséges ismereteket pl. egyetemi nyelvkurzusokon megszerezhetik, amelyeken korlátolt számban vehetnek részt és tanálmányaik eredményéről bizonyítványt kapnak.

A történelemszakos egyetemi hallgatók kötelesek igazolni, hogy a görög vagy latin történelmi források megértéséhez szükséges ismeretekkel rendelkeznek, a modern filológusoktól pedig a latin elemi grammatikát követelik, Reáliskolai tanulók jelentkezhetnek orvosi vizsgálatra, ha kimutatják azon latin nyelvismereteket, mint egy OII. hallgatója. Elegendő hivatalos bizonyítvány az illető intézet igazgatójától, hogy a latint mint rendkívüli tantárgyat sikerrel hallgatta. Mindezeket azért tartottam szükségesnek fölemlíteni, hogy a reálintézetek növekedésének egyik okára rámutassak. Feltünően nagy a reálgimnáziumok számának 89%-kal való emelkedése, ami ezen intézetek kétségtelen létjogosultságát igazolja. Nagy előnyük, hogy a gyermekek pályaválasztása fölött való döntést egy időre eltolják, mivel többoldalú képzettséget szolgáltatnak. A klasszikus és egyoldaluan reális kiképzés között az arany középutat képviselik, tantervükben mindinkább közelednek az annyira óhajtott egységes középiskolához, miért is a jövőben joggal számíthatnak a legnagyobb elterjedésre.

Ms.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Tompa Mihály. A Kisfaludy-Társaságtól 1909-ben a Széher Árpád díjjal jutalmazott pályamű. Írta *Kéki Lajos.* Budapest, Franklin-Társulat, 1912.

Ez a könyv a Kisfaludy-Társaságnak Költők és Írók című gyűjteményes vállalatában jelent meg. Tárgyának legteljesebb és legjobb monografiája. Mert amit régebben írtak Tompáról, részleges és egyoldalú, bár olykor igen mélyrehatő fejtegetés, vagy adomaszerű töredékes visszaemlékezés; azok a nagyobb tanulmányok pedig, amelyek újabb keletüek, szemmel látható sok jó igyekezet dacára eredménytelen

kísérletek. Kéki Lajos a meglevő irodalmat ügyesen fölhasználva arra törekedett, hogy Tompa életét és költészetét minden oldalról megvilágítsa, hogy egyéni és írói fejlődésének minden mozzanatát kellően kiemelje. Ez az egyetemesség, körültekintő figyelem és lelkiismeretes gond, ahogy én nézem, a legfőbb érdeme. Föltűnik még az egész műnek és egyes fejezeteinek arányos tagoltsága, s kedvező benyomást kelt az előadás választékos formája, tárgyszerüen mérsékelt hangja. Mind olyan tulajdonságok, amelyek Tompa nagy alakjához méltóvá teszik a munkát. A magyar irodalom tanárai jó hasznát veszik majd, de élvezettel olvashatja a művelt közönség is, amelynek tulajdonképpen szánta a Kisfaludy-Társaság a vállalatot.

Kéki Lajos négy korszakra osztva tárgyalja Tompa életét és költészetét. A gyermekkorról szóló rövid fejezet után (amelyet jelentéktelensége folytán célszerűbb lett volna a rákövetkezővel egybe olvasztani) *a pataki diák* (1832—1844) küzdelmes életét ismerteti. Folytonos nyomorgás, örökös anyagi gondok és méltatlanságok tették azt nehézzé. Patakról több ízben távozni kénytelen, hogy vidéki preceptorkodással, nevelősködéssel tanulmányai folytatására a szükséges pénzt előteremtse. Pedig akkor már, a negyvenes évek elején, ismert költő, akinek verseit a legolvasottabb folyóiratok szívesen fogadják. Költészetét a sivár, kevés örömű ifjuságnak bánata sugallja, a magyar földdel és közélettel még nem találta meg a kapcsolatot. Irodalmi mintája Bajzáék szentimentális lirája, az Athenaeum köre. E hatás alul hamar fölszabadul, mikor Patakról végleg távozik. A sanyarú diákéletre most *a pályakezdés évei* (1844—1849) következnek. Hosszabb ideig tartózkodik Bártfán, Eperjesen és Pesten, míg a gömörmegyei Beje, majd Kelemér község papjának választja. Megházasodik, de boldogságát megzavarja a szabadságharc bukása. Költői fejlődésére elhatározó befolyással volt e korszakban Petőfi és Arany barátsága. A Népregék, népmondák-ban már »új pálya rögeit törte«, a hang közvetítőnek látszik az elbeszélésnek régi retorikus módja s Petőfi és Arany népmesei stilusa között. Lirai költészete is meglepő változást és haladást mutat. Petőfi hatása alatt a magyar földben és lélekben a költői szépségeknek gazdag forrása tárul föl számára, motivumokban, érzésben, hangban, változatosabb és népiesebb, a természethez közelebb álló. A nemzeti érzés negyvennyolc előtt ritkán szólal meg benne. Hazafias ódáit, híres allegóriáit Tompa nagyrészt *a szabadságharctól fia haláláig* (1849—1857) terjedő időszakban írta. Költészete művészi erővel tolmácsolja az elnyomatás korának csüggedő gyászát és föl-föléledő lelkesedését, a magyarságnak kétség és remény árjain hányódó közhangulatát. Ez időben jelennek meg új Regéi, Virágregéi és Verseinek második kötete. Lirai tehetsége folytonos fejlődésben van, elbeszélő költeményei fokozott mértékben mutatják régi fogyatkozásait. Egyéni élete csöndes nyugalomban folyt, a hanvai paróchián könyvei és virágai közt osztotta meg idejét. Ámbár később sok zaklatás érte hazafias versei miatt a katonai hatóságok részéről és olykor önkínzó kételyei is föltámadtak, mégis talán ez volt életének legboldogabb korszaka. Nyugalmát földúlta, minden

reményét megsemmisítette egy nagy csapás, fiának halála. A testben, lélekben megtört költő hátralevő évei valóban már csak *a haldoklás évei* (1857—1868). Megrendült hittel is papi hivatásában keres vigasztalást: a biblia olvasásába mélyed, megírja Egyházi beszédeit és Halotti emlékbeszédeit. Egyszerűség és világosság prédikációinak a legfőbb ékességük; a nemes erények bensőséges kultuszáról szólanak, az ember magasztos rendeltetéséről, a lélek halhatatlanságáról. Tompa liráján is mindjobban szembetűnik a biblia hatása. Bibliai példákkal buzdítja nemzetét kitartásra, az ótestamentomi próféták ihletett szavaival hirdeti a várt nap, a szabadság napja közeledtét. Költészete általában mélyült, tartalmasabbá vált, de egyéni élete nagy szenvedései árán. Szívbaja elhatalmasodott, rettenetes fájdalmak kínozták, éjjel-nappal nem bírta szemét lehúnyni. Halálra szentenciázva gyötrődött évekig, enyhület és megnyugvás csak az utolsó napokban szállott rá.

Egy külön fejezetben a szerző összefoglalja eredményeit e cím alatt: *Tompa emberi és költői képe.* Alapjában optimista, víg bohémtermészete volt, de vígsága tépelődő komorsággal, lelkesültsége nagy lehangoltsággal váltakozott. Szerfölött érzékennyé tette keserves küzködése a szegénységgel és betegséggel. Az késztette visszavonult életre, onnan ered szemlélődő hajlama, vonzalma a természethez. Életviszonyaiból és egyéniségéből magyarázhatók költészetének jellemző sajátságai: a borongó hangulat, a mély reflexiók, a természeti képek. És némi befolyással volt a költőre életpályája, olvasottsága, közvetlen környezete. Mind e tényezők összehatása: Tompa Mihály költészete.

Ahogy már kiemeltem, Kéki Lajos könyve ez idő szerint tárgyának legjobb monográfiája Ezt föltétlenül elismerve, még csak néhány észrevételem van hátra, amelyekkel nem annyira fogyatkozásaira akarok rámutatni, mint inkább az irányát, jellegét közelebbről meghatározni.

Méltatás időrendben: ezt a formát vette Kéki a tárgyalás alapjául. Mint Gyulai Pál a Vörösmarty életrajzában, párhuzamosan tárgyalja Tompa életének egy-egy korszakát és az abba eső költeményeket. A negyedik fejezetben egybevegyül az életrajz és az irodalmi méltatás, a többiekben el van különítve. A történeti kereten belül a műfajok szerinti csoportosítást találjuk. A kétféle fölosztás keresztezi egymást: ami tartalom és műfaj szerint együvé tartozik, azt az időrend szétszakítja. Tompa regéinek ismertetése két fejezetbe ékelődik, a hazafias költészetére vonatkozó részleteket pedig háromból kell összekeresgélni. Mondhatni jobban sikerült az egyes költemények jellemzése, mint a nagyobb csoportok összefoglaló méltatása. Óvatosan stilizált közhelyek, általánosítások, melyek csak félig találnak, elég gyakoriak: »Meséjük *legtöbbször* szegényes, *nagy részük* egy-egy szentimentális történetet mond el. Cselekvényüket *ritkán* tudja érdekessé tenni, a mesealkotás *a legtöbben* fogyatékos« stb. (71. l.) Mindenesetre nehéz föladat egynéhány százra menő apró költeményt közös szempontok szerint jellemezni. S bizony, az már nem is tisztára forma kérdése.

Aki egy irodalomtörténeti vagy esztétikai munkát a kezébe fog és többé-kevésbbé tájékozott azon a területen, melyen a szerző

mozog, mindenekelőtt azt nézi, mi újat talál életrajzi adatokban, kritikai szempontokban és egyéb részletekben. Kéki könyvében van néhány jellemzés, amilyet hasonló összefüggésben és terjedelemben sehol se találni Ilyen pl. Tompa ifjukori költészetének és papi dolgozatainak a jellemzése; az utóbbi különösen jól átgondolt és szépen kidolgozott részlet. Ezek mind Tompa műveinek igen beható tanulmányozására vallanak, de mégis nem alapulnak annyira önálló kutatáson, hogy irodalomtörténeti ismereteink gazdagodását jelentenék. Más volt a szerző célja. Minthogy a Kisfaludy-Társaság vállalata általánosabb érdekű, tartózkodnia kellett bonyolult részletkérdések taglalásától, s ahelyett inkább általános jellemzésre törekedett, amire elegendő a meglevő irodalom összefoglalása. Nem állítom avval, hogy a népszerű vállalat és az olvasóközönség érdeke a nehézkes filológiai apparátussal együtt kizárná az önálló, kutatást is; de hát nem is követeli meg.

Kéki Lajos nem mutatkozik az irodalomtörténet olyan munkásának, aki egy csöndes zugba vonulva nagyobb terv és cél nélkül csupán ismeretlen adatok után kutat, olyannak sem, aki esztétikai elvekből kiindulva lépten-nyomon merész problémákat vet föl, s a maga eszméit meggyőző érveléssel bele tudja magyarázni az irodalomba. Ilyen föladatok iránt kevés érzéke van. Annál jobban ért hozzá, hogyan kell szétszórt adatokat összefoglalni, hézagokat kipótolni, ellentétes fölfogásokat egyeztetni, szóval: könnyen asszimiláló tehetség, erős gyűjtő, rendező és feldolgozó.

Loisch János.

Válasz Székely István dr.-nak Glósz János: Latin Nyelvtanítási Kérdések című füzetéről mondott bírálatára. — Székely István dr. a Latin Nyelvtanítási Kérdéseket egyszerüen gulyássá aprítja. De ez a gulyás külvárosi, mert csak úgy nagyjából aprította azzal a két bárddal, amelyek közül az egyik az *enyhéknek mondott különlegességek* bárdja, a másik a *rettenetességeké*. Mindamellett nem gondoskodik, mint egykor Dániel, a kellő fűszerről, hogy az aprította gulyást könnyebben nyelje le a Bél. Sőt ellenkezőleg még élvezhetetlenebbé akarja tenni azáltal, hogy az »enyhén mondva« kifejezéssel szépítő tapaszt rak, amely sok mindenfélét involválván magában, sokkal gonoszabb, mint az egyenes szó. Beszél továbbá — ugyanezen különlegességek szempontjából — Q. Mucius Scaevoláról olyformán, mintha azt akarná sejtetni, hogy holmi Liber Scaevolae még nem létezik. Megengedem. Csakhogy a füzetben említett Scaevola általában ama jogi elvek kifejezője akar lenni, amelyek a pandektákban foglaltatnak s bizonyára elég tartalmasak arra, hogy a Liber Sextiben legalább libellus Scaevolae címen napvilágot lássanak. A rettenetességekről, amelyeket szerinte elkövettetni akarok, csak annyit mondok, hogy talán inkább eltéréseknek volnának mondhatók attól a módszertől, amelyet a szerző követ s a róluk való ily kemény ítélet egyrészt elcsüggeszti a lebíráltat, másrészt bizalmatlanságot kelt tanári működése iránt, annál inkább, mert a bíráló semmit sem akar felfedezni a füzetben, ami csak némileg ellensúlyozná a gáncsot, sőt kifejezetten száműz 44 soros bírálatából minden jóakaratot, legázol egy 64 oldalas füzetkét s talán mégis abban a hitben van, hogy amikor így cselekszik, egyeben sem munkálkodik, mint hogy plántálja, fenntartsa és öregbítse, ha valahol, a tanári testületben szükséges egyetértés érzetét. Verbum non amplius addam.

Glósz János.

* * *

A Nyelvtanítási kérdések szerzője egyetlen állításomat sem cáfolta. Arra hivatkozni, hogy a bíráló a maga bírálatával nem plántálja, nem tartja fenn, nem öregbíti a tanári testületben szükséges egyetértés érzetét, ellenbírálatnak talán mégis kevés. Hogy én (és velem együtt nagyon sokan) nem úgy fogják fel a kollegalitást, mint Glósz, nem változtat azon a valóságon, hogy a Mucius Scaevola kiadás megnevezésével a Kérdések szerzője adós maradt. Ami a rettenetességeket illeti, kérdem: nem rettenetesség-e a latin nyelvtanítás legeslegalsó fokán (az I. osztály kezdetén) úgyszólván *minden* alaktani és igen sok szintaktikai nyelvtüneményt a következő mondatból levonni, még pedig levonni a Glósz János módszerével: »Germanico bello confecto multis de causis Caesar Rhenum transire constituit.« Nehezebbet nem talált? [1]

Székely István.

Beküldött könyvek és lapok.

Irodalomtörténet. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság havi folyóirata. Szerkeszti: *Pintér Jenő.* II. évf. 1. sz. 1913. január. — E most megjelent füzettel immár második évfolyamába lép a Magyar Irodalomtörténeti Társaság nagy elterjedésnek örvendő folyóirata. Kartársaink emlékezhetnek, hogy a gyorsan felvirágzó Társaság közlönyünk hasábjain, az Országos Középiskolai Tanáregyesület kebelében, bontott zászlót s innen indult az alapítás és szervezés útjára. Azok előtt, akik eddig is önérzettel hivatkoztak a magyar tanárság tudományos súlyára, bizonyára örvendetes jelenség, hogy ez a jelentős nemzeti kultúrmunkát végző egyesület egy év leforgása alatt ennyire megerősödhetett s pusztán a maga erejéből ilyen középponti jellegű orgánumot képes fenntartani. Mindenesetre méltán fokozhatja önbizalmunkat s növelheti erőnk és súlyunk tudatát, hogy ismét egy fontos kultúrpozicióval erősítettük a magyar tanári rendet, melynek, mint a legutóbbi hónapok eseményei mutatták, annyi tájékozatlan és igazságtalan ellensége van. Egy tudományos társaság, mely ezernél jóval több tagot számlál s melyet úgyszólván kizárólag tanárok alapítottak és tartanak fenn: ez — *magyar specialitás.* Más országokban az úgynevezett művelt nagy közönség, a mágnások, főpapok, országgyülési képviselők, előkelőbb kereskedők, tőkepénzesek s a történeti osztályok tehetős tagjai is szívesen áldoznak efféle kultúrcélra; nálunk — *a tanárok.* Bizonyos, hogy a magunk szempontjából örvendenünk kell ezen a jelenségen, a megszállott kultúrpontok egyedüli birtoklásán; bizonyos az is, hogy erkölcsi és anyagi befektetésünk fontossága előbb-utóbb gondolkodóba fogja ejteni az ú. n. irányadó tényezőket: másrészt azonban jellemző, hogy mennyire magára (illetőleg *reánk*) van hagyatva ebben az országban a tudomány és a komolyabb szellemi munka. — Örömmel üdvözöljük az Irodalomtörténet új évfolyamát, mely bizonyára nélkülözhetetlen tájékoztatója lesz a magyar irodalom tanárainak s kívánjuk, hogy feladatát, a legnemzetibb studium fejlődésének havonkénti összegezését, minél sikeresebben oldja meg. A most megjelent füzetben *Szász Károly,*

[1] A vitát ezzel Közlönyünkben lezárjuk. *Szerk.*

Marót Károly, *Tolnai Vilmos*, *Gönczy István*, *Harsányi István*, *Friedreich Endre*, *Czóbel Ernő*, *Hajnóczi Iván*, *Baros Gyula*, *Keller Imre*, *Marczinkó Ferenc* és *Bélteky László* tanulmányait és cikkeit olvassuk, melyek után gazdag folyóiratszemle és kritikai rovat következik. A folyóirat évi előfizetési ára 15 korona, a Társaság tagjainak 10 korona. Tagul jelentkezhetni *Horváth János* társasági titkárnál (Budapest I., Ménesi-út 11. sz.)

Babits Mihály: **Dante Komédiája.** Első rész: A pokol. Révai-kiadás, 1913. Ára füzve 9, kötve 12, 20, 22 K.

Magyar Könyvtár. 681. sz. Ed. de Amicis *A török nő.* Fordította *Vezsenyi Béla.* — 682—83. sz. Daudet és Belot *Sapho.* Színmű 5 felvonásban. Fordította *Ábrányi Emil.* — 684. sz. J. Futrelle *A gondolkozó gép.* Fordította *Schöpflin Aladár.* — Egy-egy szám 30 f.

A katholikus autonómia. Írta Wenninger Mátyás. Tóváros. 1912. Ára 2 K.

Évkönyve az ág. h. ev. tanárok és tanítók országos egyesületének az 1911/12. évről. Szerkesztette *Gömöry János* titkár. Eperjes, 1912.

Nemzeti Nőnevelés. 1912. dec. — **Akadémiai Értesítő.** 1912. dec. — **Jó Pajtás.** Negyedévre 2 K 50 f. Kiadóhivatal IV. Egyetem-u. 4. — **Uránia.** 1913. jan.

KRÓNIKA.

Kinevezés. Ő Felsége *dr. Riedl Frigyes* budapesti tudományegyetemi ny. r. tanárt az V. fizetési osztályba kinevezte.

Igazgatói cím. Ő Felsége a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére *Hadik Rikhárd* és *Dénes Ferenc* lőcsei katholikus főgimnáziumi nyugalmazott tanároknak, *dr. Jánosi Béla* budapesti II. ker. áll. főreáliskolai rendes tanárnak és *Bella Lajos* soproni áll. főreáliskolai nyugalmazott tanárnak a középiskolai igazgatói címet adományozta.

Az új államtitkár. Lapunk zártáig a *Balogh Jenő* távozásával megüresedett államtitkári állás betöltéséről még nem döntöttek. A napilapok közlései szerint *Antal Géza*, *Kozma Andor* és *Szász Károly* országgyülési képviselők lennének a jelöltek. Mellettük — mint az ilyenkor történni szokott — más nevek is kerülnek forgalomba. Értesülésünk szerint az új államtitkár kinevezése már a legközelebbi napokban várható.

Rendes tanári kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte: *Klimkó* Károly budapesti II. ker. áll. főreáliskolai, *Martin* Ernő zalaegerszegi áll. főgimnáziumi, *Kovács* József ungvári áll. főreáliskolai, dr. *Sobó* Jenő a nagyváradi tankerületi kir. főigaz-

gatósághoz szolgálattételre beosztott áll. középiskolai, *Fischer* Ferenc sümegi áll. reáliskolai, *Lőrik* Ernő máramarosszigeti kath. főgimnáziumi államilag alkalmazott, *Marton* Boldizsár petrozsényi, *Mráz* Aladár makói, dr. *Nichi* Lázár pancsovai, dr. *Zibolen* Endre budapesti VIII. ker. áll. főgimnáziumi, dr. *Pécsi* Jenő székesfehérvári, *Almássy* Imre ungvári áll. főreáliskolai, *Viezzoli* József fiumei áll. főgimnáziumi, dr. *Gedeon* Gyula budapesti II. ker. áll. főreáliskolai, *Nemes* Károly szilágysomlyói kath. főgimnáziumi államilag alkalmazott, *Theisz* Jenő budapesti VI. ker. áll. főreáliskolai, *Bodor* József temesvári, *Stiller* Kálmán gyöngyösi, dr. *Alszeghy* Zsolt budapesti III. ker. áll. főgimnáziumi, *Szógyi* László győri áll. főreáliskolai, *Mike* György máramarosszigeti kath. főgimnáziumi államilag alkalmazott, *Erdélyi* Béla dévai áll. főreáliskolai, *Novák* Kálmán jászberényi áll. főgimnáziumi, *Szekeres* István pozsonyi, *König* József körmöczbányai áll. főreáliskolai, *Köves* Dezső karánsebesi áll. főgimnáziumi, *Danielisz* Sándor sümegi áll. reáliskolai, *Stagl* Arthur pozsonyszentgyörgyi, *Gyurkó* János máramarosszigeti kath. főgimnáziumi államilag alkalmazott, *Dehény* József sümegi áll. reáliskolai, *Horváth* Gyula balassagyarmati, *Gesztesi* Gyula budapesti VII. ker. Barcsay-utcai áll. főgimnáziumi, *Neszveda* Károly szilágysomlyói kath. főgimnáziumi államilag alkalmazott, dr. *Pickel* Ferenc erzsébetvárosi, dr. *Szentgyörgyi* László karánsebesi, *Gyulay* Dezső budapesti X. ker. kőbányai, *Rudas* Jenő karánsebesi áll. főgimnáziumi, *Szilvási* János máramarosszigeti kath. főgimnáziumi államilag alkalmazott, *Schwingshackl* Hugó szentesi, *Balás* Géza balassagyarmati áll. gimnáziumi, dr. *Kresznerics* Károly verseczi áll. főreáliskolai, *Nagy* Ferenc újpesti áll. főgimnáziumi, *Pál* Gyula székelyudvarhelyi, *Várnai* Ernő kassai áll. reáliskolai, *Koch* Nándor budapesti VII. ker. István-úti, dr. *Kiss* Miklós tordai, *Sárkány* József czeglédi áll. főgimnáziumi, *Berenkey* Árpád brassói, *Branner* Benedek temesvári áll. főreáliskolai, *Heppner* Antal nagyszebeni, *Vasvári* István pancsovai áll. főgimnáziumi, dr. *Ernyei* Jenő szegedi, *Schenk* Gyula brassói áll. főreáliskolai, *Katona* Endre erzsébetvárosi, *Poca* Géza gyöngyösi áll. főgimnáziumi, *Benedek* Árpád szombathelyi áll. reáliskolai, *Faj* Árpád munkácsi, *Sziebelth* Sándor nagyszebeni, *Alleram* Rezső kaposvári áll. főgimnáziumi, *Magyar* Kálmán szilágysomlyói kath. államilag alkalmazott, *Milán* Flóris lőcsei áll. főreáliskolai, *Martini* József fiumei áll. főgimnáziumi, *Ritter* Jenő körmöczbányai áll. gimnáziumi, dr. *Vajda* György bártfai áll. gimnáziumi, *Szabó* Károly budapesti X. kerületi, dr. *Kallós* Ede budapesti X. kerületi tisztviselőtelepi, *Csóka* Lajos budapesti VIII. kerületi áll. főgimnáziumi, *Gerő* László pozsonyszentgyörgyi kath. főgimnáziumi államilag alkalmazott, *Hlavathy* Imre budapesti X. kerületi tisztviselőtelepi áll. főgimnáziumi, *Halász* Győző zsolnai áll. főreáliskolai és *Kölönte* Béla gyergyószentmiklósi áll. főgimnáziumi helyettes tanárt a IX. fizetési osztály 3. fokozatába rendes tanárrá; továbbá *Zander* László budapesti II. kerületi kir. kath. főgimnáziumi, *Izsépy* Béla Ferenc József-intézeti nevelő és budapesti II. kerületi, *Pázmány* Antal szakolczai, *Ágoston* Béla mezőkövesdi, *Lepsényi* István ungvári,

dr. *Oslay* Ferenc szakolczai, *Bakkay* Béla szatmárnémeti-i, *Láng* Gyula miskolci, *Tóth* Ferenc pozsonyi, *Zipser* Sándor és *Duray* Kálmán miskolci, *Benkő* Gáspár szatmárnémetii kir. kath. főgimnáziumi, *Korcsmáros* János kisszebeni kath. gimnáziumi, *Klekner* János ungvári, *Dzubay* István ujvidéki, *Selmeczi* Adolf lőcsei, *Vajdaffy* Géza lőcsei, *Bodnár* Lajos és *Juhász* Gyula szakolczai kir. kath. főgimnáziumi helyettes tanárt a IX. fizetési csztály 3. fokozatába rendes tanárrá; végül *Neidenbach* Emilt az aradi Bibich-alapi kath. főgimnáziumhoz rendes tanárrá.

Kinevezések a felsőbb leányiskoláknál. A vallás- és közoktatásügyi miniszter az állami felsőbb leányiskoláknál kinevezte *Kemenczky* Kálmán kassai r. tanárt a VII. fizetési osztályba, *Laczkovich* Ilona budapesti, *Kalmár* Jolán szabadkai, *Schuh* Kamilla soproni, *Lindner* Auguszta kolozsvári, *Koss* Gizella szegedi, *Rokszer* Ilona soproni, *Szabóné Gálffy* Anna szabadkai, *Blasovszkyné Tabódy* Sarolta aradi, *Skonyárné Schwarz* Gábriella pozsonyi, *Fehérné Fircsa* Kornélia mezőturi, *Svetschine* Georgina beszterczebányai és *Karlik* Mária soproni r. tanítónőket a VIII. fizetési osztályba, dr. *Marcsek* Tibor soproni helyettes tanárt, *Posgay* Piroska kassai, *Schmidt* Olga beszterczebányai, *Katz* Róza máramarosszigeti, *Kálmán* Etelka és dr. *Kreszta* Teréz mezőturi, valamint dr. *Gosztonyi* Gizella trencséni s. tanítónőket, okl. középiskolai tanárokat a IX. fizetési osztályba rendes tanárokká, *Mayer* Irén és *Péteri* Lipótka kolozsvári, *Borosnyayné Gyertyánffy* Adrienne szegedi, *Vargha* Beatrix aradi, *Csorjáné Nagy* Julia szegedi, *Sucher* Anna kolozsvári és *Sándorné Sólyom Fekete* Margit kolozsvári r. tanítónőket a IX. fizetési osztályba, özv. *Füredy* Lajosné szegedi, *Mogáné Czebe* Lila és *Petrik* Ilona lőcsei, *Dormány* Klára pozsonyi, *Jenny* Ágota szegedi, *Hoffmann* Erna aradi és *Mészölyné Fehér* Elza budapesti s. tanítónőket a X. fizetési osztályba rendes tanítónőkké, végül *Valkovszky* Margit máramarosszigeti internátusi nevelőnőt, *Klimkó* Vilma fiumei, *Mayer* Mária békéscsabai, *Pribis* Ilona trencséni, *Friedrich* Valéria soproni helyettes tanítónőket, *Katuna* Józsa kassai, *Markovszky* Jozefin és *Kerekes* K. Jolán lőcsei internátusi nevelőnőket, *Katona* Mária lőcsei helyettes tanítónőt, *Lábán* Mária szegedi internátusi nevelőnőt, *Horváth* Gizella aradi és dr. *Böszörményiné Kerestély* Irma aradi helyettes tanítónőket a XI. fizetési osztályba segédtanítónőkké.

Áthelyezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Márs its* Rozina temesvári áll. felsőbb leányiskolai igazgatót a kolozsvári, *Koss* Gizella szegedi áll. felsőbb leányiskolai r. tanítónőt jelenlegi minőségében a temesvári áll. felsőbb leányiskolához áthelyezte.

Tornatanítók kinevezése. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Lehoczky* József erzsébetvárosi áll. főgimnáziumi, *Csinády* István szentgotthardi áll. főgimnáziumi, *Révész* János soproni áll. főreáliskolai, *Csorba* Károly budapesti V. ker. áll. főgimnáziumi,

Faith László rózsahegyi kath. főgimnáziumi és *Balogh* Adolf debreczeni kath. főgimnáziumi helyettes tornatanítókat jelenlegi állomásuk helyén rendes tornatanítókká kinevezte.

Helyettes kartársaink figyelmébe!

A közgyűlés alkalmából vidékről feljövő helyettes kartársaink félárú jegy váltására jogosító igazolványt kaphatnak, ha ezt legkésőbb f. hó 15-én egyesületünk titkári hivatalától (levelezőlapon) kérik. Az igazolványokat az államvasutak igazgatósága fogja szétküldeni s személyenként 75 fillért fog utánvételezni.

A titkár.

Az állami tanárok helyzete. A létszám jelenleg a következő. Van 15 főigazgató, még pedig 3 az V. és 12 a VI. f. o.-ban; 78 igazgató, még pedig 24 a VI. és 54 a VII. f. o.-ban; a tanárok közül 259 a VII., 334 a VIII., 597 a IX. f. o.-ba van sorozva, 170 helyettes tanár pedig a IX. f. o.-on alul van, jutalomdíj mellett alkalmazva. Az összes létszám tehát: 1453. A százalékos megoszlás szerint a VIII. f. o.-n felül találunk 24·2, a VIII. f. o.-ban 23%-ot. Tehát a tanárságnak csak 47·2%-a van a IX. f. o.-n felül és nem 55%-a, amint azt a pénzügyminiszter hirdette. Megjegyzendő, *hogy 1917-ig ez az állapot még tetemesen meg fog romlani*, mert addig csakis a IX. f. o.-ban mutatkozhatik új állások szervezése alapján szaporodás. Ez hát a sokat emlegetett aequiparálás! Ezért kell nekünk vagy öt évvel tovább szolgálnunk, vagy pedig a drágaság miatt mindenkinek megadott lakbérnyugdíjról lemondanunk. Hát még ezek után sem látják be a pénzügyminisztériumban, hogy elérkezett az ideje az igazgatói státus visszaállításának s a mindenkori tanári létszám becsületes megharmadolásának? Hiszen máris botrányosan mostoha helyzetbe került a tanárság s ez az állapot még tovább is romlani fog. Feszült érdeklődéssel várjuk az 1914. évi költségvetést. Vajjon megint a mi bőrünkön állítják helyre az állam pénzügyi egyensúlyát?

A »Nemzeti Iskola«, Apponyi gróf és a tanárok.

A »*Nemzeti Iskola*« politikai tanügyi lap most lépett 20. évfolyamába s ezen alkalommal gróf Apponyi Albert »*Tanárok és tanítók anyagi és politikai jövője*« címen rokonszenves hangon ír a tanítók kívánságairól és kifejti, hogy a kormány tervezetéhez képest 4—5 millió költségtöbblettel teljesen rendezni lehetne a tanítók ügyét s ez bőven megtérülne a tanítói körökben teremtett megnyugvás által. »Fegyelmi szigorral ezt a megnyugvást elérni nem lehet.« — Majd így folytatja:

»Hasonlóképpen vélekedem a középiskolai tanárságnak, főleg a teljes nyugdíjélvezet új korhatára ellen irányuló mozgalmáról.

Készségesen elismerem, hogy mikor én megindítottam fizetésrendezésüket, nekem sem sikerült kielégítő megállapodásokhoz jutni, de legalább nyitva hagytam azokat a kérdéseket, amelyek helyes megoldásától függ a megnyugvás: a három fizetési osztály közt való helyes megosztás és a nyugdíjképesség korhatára. Ez utóbbi tekintetben a pénzügynek csak annyi engedményt tettem, hogy utolsó költségvetésem indokolásában »megfontolandónak« jeleztem a 35 éves korhatárt, de a »megfontolás« eredményével a magam részéről tisztában voltam már akkor is és így nem mentem be olyanba, ami a kérdésnek praejudikált volna. Nem is igen akadt tanügyi szakember, aki e tekintetben ne pártolta volna a tanárok álláspontját; a pénzügyi kérdés pedig itt valóban oly csekélységgé zsugorodik össze, hogy nem értem azt a makacsságot, mely azért szembeszáll a tanári kar elkeseredésével.«

Végül a tanári és tanítói kar politikai jövőjéről elmélkedik Apponyi. A szolgálati pragmatikának szerinte kettős célja van: biztosítani a pontosságot és szigorú fegyelmet a hivatali kötelességteljesítésben épp úgy, mint a függetlenséget az állampolgári joggyakorlásban. Apponyi cikkéből megállapítható, hogy az az állítás, mintha ő miniszterségе idején a 35 évi szolgálat behozatalához hozzájárult volna — *tevedésen alapul.*

Adományok az özvegyek és árvák országos segítő egyesületének. A Kassai Tanári Kör útján a mult év folyamán a következő adományok érkeztek be:

Zagróczky Jolán úrnő, ki nem is tagja Egyesületünknek, két ízben is, összesen 40·55 K adományt juttatott hozzánk,

Kolacskovszky Elza igazgatónő 9·08 K összeget küldött be a 400 K megváltási díján felül,

Szénássy Béla úr, budapesti papirgyáros részéről pedig 50 K adományt kaptunk.

Baumgartner Alajos.

Meghívó. A Magyar Szent Korona Országai Békeegyesületének pedagógiai szakosztálya f. hó 20-án d. u. $^1/_2$6 órakor tartja alakuló ülését a VI. kerületi áll. tanítónőképző-intézetben. (Felsőerdősor 3.) Az ülés tárgysorozata: 1. az elnök, 2. a titkár előterjesztése, 3. indítványok. Az ügy iránt érdeklődők szíves megjelenését kérik *Kemény Ferenc* elnök, *Gyulai Aladár* titkár.

Olaszországi tanulmányút. Az Országos Katholikus Szövetség (IV., Ferenciek-tere 7.) husvétkor olaszországi tanulmányutat rendez középiskolai tanárok, tanárnők, fiu- és leánytanulók, továbbá tanítók és tanítónők részvételével. Indulás Budapestről 1913. március 16-án délután, visszaérkezés Budapestre 26-án este. Az utazás alatt Nápoly, Pompeji és Róma a nagyobb állomások. Részvételi díj 230 kor.

Husvéti kirándulás. A *Rákóczi-Kollégium* a husvéti szünet alatt az idén is megtartja a szokásos olaszországi kirándulását s azt a tanárok és tanulók részére máris szervezi. Akik a részletek iránt érdeklődnek, forduljanak a Kollégium igazgatóságához (Budapest II. Oszlop-u. 35).

Mit ér a magyar középiskolai tanárok »doktor« címe?

Nagyon könnyű rá a felelet: *semmit!* Egyáltalán nem tulajdonít neki sem a laikus közönség, sem az iskolák fenntartó testülete semmi jelentőséget. Nem jár érte se erkölcsi elismerés, se anyagi jobb javadalmazás. Hajdan a doktori cím kvalifikált az egyetemi tanárságra is, ma nem jogosít még polgári iskolai tanítóságra sem. Egész bátran kérdésbe tehetjük hát: kinek vagy minek van belőle haszna azokon kívül, akik a szigorlat díján megosztoznak. Külföldön a doktori címet nagyon is megbecsülik. Előnyt biztosít a pályázatoknál a nem doktorok fölött s társadalmi megbecsültetésben is részesül. De tán sehol jobban meg nem becsülik, mint Hollandiában. Már eddig is sok anyagi és erkölcsi előny járt vele. Amely tanár (hazai egyetemen szerzett) doktorátussal rendelkezett: rendes fizetésén felül nyugdíjba is beszámított évi 100 forint pótlékot nyert; rectorrá és conrectorrá csak doktorok voltak választhatók s kinevezhetők. Most újabb lépés történt a doktori rang megbecsülése felé. A németalföldi állam belügyminisztere, akinek resszortjába tartozik a közoktatásügy is, törvényjavaslatot terjesztett a törvényhozás elé, hogy azoknak a középiskolai tanároknak, akiknek doktori képesítésük van, ez a doktoratus két rendes szolgálati esztendőül számíttassék be, azaz két évvel előbb lépjenek minden korpótléknak, sőt a *nyugdíjjogosultságnak* is a birtokába, mint azok az egyébként teljesen képesített tanárok, akiknek nincsen doktori diplomájuk.

Valamit hazánkban is kell tenni. Vagy méltányolni kell a doktori képesítés megszerzésére fordított tudományos munkásságot és költséget; vagy mint felesleges és értéktelen cafrangot, amely jelenleg csak a nálunk különben is rémes mérveket öltött címkórságot szolgálja, teljesen el kell törülni.

(Grotius.)

Apró hírek. **Szerkesztőváltozások.** Újévtől kezdve a *Magyar Paedagógia* szerkesztését *dr. Imre Sándor;* a *Magyar Középiskola* szerkesztését *dr. Friml Aladár;* a kolozsvári *Család és Iskola* szerkesztését *Elek Gyula* és *Molnár Oszkár* vette át. — **A nyugdíjtörvény hatása.** Akik a karácsonyi szünetek alatt a minisztériumban a most bekövetkezendő előléptetések után érdeklődtek, rövid, de szomorú felvilágosítást nyertek: Nincs hely! A több mint 1400 tagból álló állami tanári státusban talán 2—3 ember fog a IX. f. o.-ból a VIII-ba s ugyanannyi a VIII-ból a VII-be előlépni. Ez tehát az a nevezetes javulás az előlépésben, melyet a pénzügyminiszter ország-világ előtt annyira feldicsért; ezt kell nekünk ötévi túlszolgálással, vagy pedig a drágaság miatt mindenkinek megadott, de

tőlünk gavallérosan megvont lakbérnyugdíjjal megfizetnünk. A megrosszabbodott előlépési lehetőség a tökéletlen megharmadolás mellett feltétlenül az új nyugdíjtörvény azon intézkedésének a következménye, hogy lakbérnyugdíjat csak a 35 évet szolgálók kapnak; érthető tehát, hogy most, akik különben nyugalomba mentek volna, azok is tovább szolgálnak. — **A kis főherceg és a tanára.** Mai számunkban adunk hírt róla, hogy *dr. Jánosi Bélát* Ő Felsége az igazgatói címmel tüntette ki. Ezen alkalommal kiváló kartársunkat a II. ker. áll. főreáliskola I. A. osztálya nevében *László főherceg* — ennek az osztálynak a rendes tanulója — köszöntötte fel. — **Első Magyar Országos Gyermektanulmányi Kongresszus.** A M. Gy. Társaság 1913. évi március hónapban kiállítással kapcsolatos országos kongresszust rendez. A tagsági jelentkezések az előkészítő bizottság elnökéhez *Nagy László*hoz (VIII. Üllői-út 16/b) küldendők. Ugyancsak ide intézendő bármely irányú kérdezősködés. Rendes tagsági díj a M. Gy. T. tagjainak 3 K, nem tagoknak 5 K. Vendégjegy egy-egy előadási csoportra 1 K. Tagsági díjak és adományok *dr. Perényi József* pénztároshoz (VI. Bulyovszky-u. 26) küldendők. — **A Középiskolai Almanach** szerkesztősége ez úton is felkéri az iskolák t. igazgatóságait, hogy a tanárok névjegyzékét (IV. Egyetem-u. 4. sz. alá) mielőbb beküldeni sziveskedjenek. — **Tanári pályázat.** A pancsovai áll. főgimnáziumnál egy rajztanszékre január hó 10-iki lejárattal pályázatot hirdet a minisztérium.

Ösztöndíjpályázat. Az 1912/13. tanév kezdetétől a kincstári Mária Terézia-féle ösztöndíjak közül két 300 koronás és két 240 koronás ösztöndíj-állomás töltendő be. Ez ösztöndíj-állomásokra kizárólag csak pénzügyi hivatalnokok tanuló fiai tarthatnak igényt, ha kath. vallásuak és a középiskola I. osztályát jeles előmenetellel elvégezték. A magasabb állomást csak a 240 koronás kincstári Mária Terézia ösztöndíjat élvező tanulók egyike nyerheti el előléptetésként. A folyamodványok az 1913. évi február hó 5-ig nyujtandó be.

Hogyan fizeti Hollandia a gyarmatok tanárait.

Közlönyünk egyik mult évi számában közöltem volt a hollandiai középiskolai tanárok fizetését és láttuk akkor, hogy jóformán olyan náluk a kezdő fizetés, mint nálunk a 20—25 évet szolgált régi munkásoké. Kezdik ugyanis átlag 2300 forinton s emelkednek 3300 forintig s a maximumot 16 évi rendes szolgálat után mindenkinek el kell érnie. De eddig nem állottak hiteles adatok rendelkezésemre arról, hogyan fizeti Hollandia a gyarmataiba kiküldött középiskolai tanárokat, csak annyit hallottam, hogy nagyon jól.

A hollandus középiskolai tanáregyesület közlönyének (»Weekblad voor gymnasiaal en middelbaar Onderwijs« Amsterdam. 1912 dec. 19) legújabb számában végre hiteles adatokat találtam abban a pályázati hirdetésben, amely a Németalföldi-Indiában (Jáva szigetén) betöltendő matematikai tanszékre vonatkozólag van közzétéve.

Minthogy ez a pályázat ránk nézve nemcsak érdekes, hanem tanulságos is, tanártársaimnak nem szíves türelmére, sőt inkább élén érdeklődésére számítva közlök belőle pár adatot.

Először is: a pályázók csak »doktor«-ok lehetnek; doktorok a matematikából s lehetőleg a gyakorlati jártasságnak a birtokában levők.

A kiküldetéssel összeköttetésben levő járandóságok:

1. Felszerelésre való gratifikáció 1000 forint (2000 kor.).

2. Átkelés Batáviába mint kormányzati I-ső osztályú utas, feleségével és gyermekeivel együtt teljesen díjtalanul.

3 Ideiglenes fizetés a hajóra lépéstől a hivatal elfoglalásáig *havonként* 150 frt (300 kor.)

4. Rendes fizetés 550 frt (1100 kor.) *havonként; három negyedéves* korpótlékkal, melyek közül mindegyik *havi* 100 frt-ra (200 kor.) rúg. úgy hogy a 12-dik szolgálati év után el kell érni a maximumot, vagyis havi *850* forintot (1700 koronát).

5. Húsz esztendei szolgálat után, amelybe az otthon töltött évekből is öt beszámít, teljes nyugdíjképesség.

6. Minden öt évi szolgálat után egy évi szabadság fél fizetéssel, de a teljesen ingyen utazással haza is, vissza is, úgy a maga, mint a családja tagjai részére.

Nagyon kérem a kedves szerkesztő urat, úgy intézkedjék, hogy ezek a közlések tudomására ne jussanak valahogy Jakabffy képviselő úrnak, mert nem kívánom a halálát. Már pedig ha ő ezeket olvassa, menten megöli az irigység. *(Grotius.)*

GYÁSZROVAT.

Gróf Csáky Albin v. b. t. t. volt vallás- és közoktatásügyi miniszter, a főrendiháznak volt elnöke és egyesületünknek tiszteleti tagja 72 éves korában 1912 évi december hó 15-én Budapesten elhúnyt. Gróf Csáky 1888—1894. volt miniszter. Az ő minisztersége alatt lett a görög nyelv a gimnáziumokban fakultatív tantárggyá; ő rendeztette az első országos tornaversenyt; szabályozta az egyetemi tandíjakat és behatóan foglalkozott az egységes középiskola gondolatával. 1893-ban tárcáját kötötte a 300 frtos tanítói fizetés minimumához.

Kont Ignác, a Sorbonne egyetemen a magyar nyelv és irodalom tanára Párisban, ötvenhat éves korában meghalt. A megboldogult bokros érdemeket szerzett azzal, hogy a magyar irodalmat megismertette a franciákkal. Célját sok kitünő műfordítással is szolgálta. Halálával a külföld magyarjainak egyik legértékesebb alakja költözött el az életből.

Magyarzsákodi Hegedüs Béla a budapesti VII. ker. Barcsay-utcai áll. főgimnázium r. tanára a budapesti ref. egyház tanácsosa f. hó 4-én életének 55-ik, tanárságának 30-ik évében hosszas szenvedés után elhúnyt.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

☛ Kérjük a tagdíjak beküldését!

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint **a tagdíj december 31-ig fizetendő.** A 17. pont szerint pedig, aki valamely körnek tagja, a tagdíjat az illető kör pénztárosánál, aki pedig nem tagja valamely körnek, egyenesen az egyesület pénztárosának fizeti. A tagdíjfizetés az utóbbi esetben legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, mellyel a t. tagok a tagdíjat az ott helyben levő postahivatalnál az egyesület javára *teljesen díjtalanul* fizethetik be. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve. A tisztelt előfizetők az előfizetési díjat szintén a befizetési lappal fizethetik. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat minél előbb befizetni szíveskedjenek.

A Körök t. pénztárosainak szíves figyelmébe ajánlom az alapszabályok 31. §. *f)* pontját, mely szerint — az utolsó közgyűlés által elfogadott változás folytán — a köri tagok tagdíjai **legkésőbb január hó 15-ig küldendők be.**

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912. október 20-tól nov. 25-ig ***tagsági díjat*** *fizettek:*

1912/13-ra: Irsik József, Jancsó Benedek, Janecz Erzsébet, Janó Béla, Jánosy Boldizsár, Jászay Rezső, Kallós Zsigmond (0·50), Kameniczky Miklós (2 K), dr. Keil Alajos, dr. Kellemen Károly, Kendrella Kálmán, Kenessey Anna, Kerner Margit, Kéki Lajos, Kincs Gyula, Kiss Béla (Bpest), dr. Koch Antal, dr. Koren Dénes, dr. Kornis Gyula, Kosári István, Kovács János (tan. képző), dr. König Gyula, Körösi Henrik, dr. Krenner József, dr. Kristóf György (3 K), Kutlik Endre, Kutlik Etelka, özv. Kurz Gusztávné, Laczkovich Ilona, Lasz Samu, dr. László Mihály, dr. Lengyel Béla, Lengyel Jenő, Lenkei Lehel, Lissák Jenő, Lukácsi György, Makoldy Viktor, Mantél Armand, Marczell Mihály, dr. Matskássy József, Mauritz Matild, Mágócsy Dietz Sándor, Medveczky Lajos, Mészöly Kálmánné, Mihálik István, Mikola Sándor, Mittelmann Nándor, Moesz Gusztáv, Mohácsi Pál, Mokos Gyula, Molnár János (2 K), Moravcsik Géza, Nagy Lajos, Nagy Márk, Novotny S. Alfonz, Odor Emilia, Odor Henrietta, dr. Olgyai Bertalan, dr. Oppel Jenő, dr. Ottó József, Pap János (Szeged), Paszlavszky József, dr. Pecz Vilmos, Pécsy Béla, Péter János, Pillepich Edit, Póka Gyula, Posch Árpád, Posch János, Privorszky Alajos, özv. dr. Radnai Jenőné, Reibner Márton, Richter Rezső, dr. Riedl Frigyes, Romsauer Lajos, Róna Zsigmond, Röser János, Schlatter Alfrédné, Schmidt József, dr. Schmidt Márton, Schöntheil Margit, Schuch József, Schüsszler Albert, Sebők Imre, Simon Béla, Simonyi Jenő, dr. Simonyi Ernő (1 K), dr. Simonyi Zsigmond, Skopál István, Steiner Miklós, Szabó Kálmán, Szántó Kamill, Szárits Karola, Szemethy Béla, Szemkő Aladár, Szentimrey István, Szily Kálmán, Szinnyei József, Szkunzevics Kornél, Szőts Gyula (3·50), Szuppán Vilmos, dr. Takách György, dr. Takách Györgyné, dr. Theisz Gyula, dr. Tompa Béla, Torkos László, Tóth István, Tóth Márton, Trautmann Henrik (6 K), Tränka Anna, Tuszkai Ödön, Uferbach Jenő, Vajnóczky István, Vayer Lajos, Vángel Jenő, dr. Wagner Alajos, Widder Salamon, Wirker István, Wolfner József, Zibolen Endre, Zindl Béla, Zlinszky Aladár.

1913/14-re: Trautmann Henrik.

1914/15-re: Trautmann Henrik (6 K).

Előfizettek:

1912/3-ra: dr. Bán Aladár, budapesti II. ker. kir. kat. főgimn., IV. ker. kegyesr. főgimn., VII. ker. (Barcsay-u.) áll. főgimn., VI. ker. áll. főreálisk., VI. ker. áll. f. leányisk., Norbertinum, Magyar Földrajzi Int., Pesti Izr. Hitközség, Kereskedelmi Akadémia, Aradi áll. tan. képző, Egri r. kat. főgimn., Liptószentmiklósi áll. főgimn., Paksi áll. polg. iskola, Perjámosi polg. fiuisk. (II.). Soproni áll. polg. fiuisk., Soproni m. kir. honvédfőreálisk., Szegedi városi f. keresk. isk., Zalaegerszegi áll. f. keresk. isk., Kristóf Domokos (Érszöllős).

1913/4-re: Perjámosi áll. polg. fiuisk. (I.).

Budapest, 1912. november 26.

(I.) = I. félév.
(II.) = II. félév.

Müller József,
egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.)

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912. október 20-tól nov. 25-ig felvételi díjat fizettek:

Bredschneider Etelka, Csürös Pál, Fodor Árpád, dr. Haar Alfréd, Halász Gyula, Hegedüs Árpád (Kassa), dr. Horváth Endre, Lenkei Lehel, Metz Vilmos, dr. Nogrády László, Pál Mózes, Pethő Sándor, Posch Károly, Ranezay József, Ritókh István, Rochlitz Zoltán, Schaller Róbert, dr. Schmidt Henrik, Szabó Rudolf, Takáts Sándor (Bpest), dr. Vonház István, Weigl Géza.

Budapest, 1912. november 26.

Müller József.
Rados Ignác.

CZIMBALOM

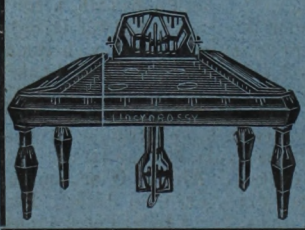

Legujabb szabadalmazott aczélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, aczélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kívánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,
Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.
Tanároknak 10% engedmény.

FEIWEL LIPÓT UTÓDAI FEIWEL MÓR és :: :: ZAITSCHEK JAROMIR

Első magyar kir. szabad. iskolapad-gyár

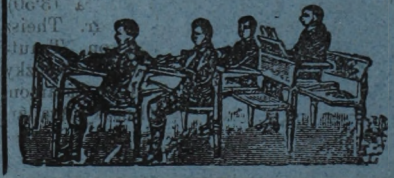

Mindennemü **iskolapadok,** iskola- és óvo laberendezési butorok, tornaszerek és szabad. gyermekpadoknak gyártása.

23 éremmel kitüntetve, 600 iskolában alkalmazva. — Költségvetésekkel készséggel szolgálunk. Alapitva 1846

Budapest, IX., Ipar-utcza 4. sz.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *10. szám.* *1913. január 23.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI

TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Közgyülési meghivó és tájékoztató. (481. l.) — Igazgatósági ülés. *Sajó* Sándortól. (483. l.) — Ung—beregvármegyei kerületi tanári kör. *Schor* Ernőtől. (485. l.) — Debreceni kör. *Dr. Bessenyei* Lajostól. (486. l.) — Budapesti kör. *Dr. Agner* Lajostól. (488. l.) — *Közgyülési előadások.* A magyar nyelvi szakosztály ülése. *Gagyhy* Dénestől. *Négyesy* László előadása a magyar fogalmazástanításról. (488. l.) — *Külföldi tanügy.* Hogyan tanítják a történelmet Franciaországban. *Dr. Dékány* Istvántól. (495. l.) — Reálgimnáziumok Németországban. *Ms*-től. (499. l.) — *Javaslatok és tanulmányok.* A nyugdíjtörvény és következményei. *Tatár* Balázstól. (502. l.) — A latin nyelv tanításához. *Karsai* Ervintől. (507. l.) — Iskolai conference-ok. *Szondy* Györgytől. (512. l.) — *Könyvek és lapok.* Udránszky: Az orvos általános természettudományi műveltsége. *Dr. Szilády* Zoltántól. (513. l.) — Az Ág. h. ev. T. és T. O. E. évkönyve. *Legányi* Dezsőtől. (515. l.) — Laurentzi: Magyarország oknyomozó története. *Dr. Marczinkó* Ferenctől. (516. l.) — *Antike Schlachtfelder. Téglás* Gábortól. (518. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (519. l.) — *Krónika.* Balogh Jenő igazságügyminiszternél. (520. l.) — A középoktatás nemzetközi kérdései. (521. l.) — A T. Ö. és Á. S. E. *Németh* Józseftől. (523. l.) — Értesítés. (525. l.) — Kitüntetés. Áthelyezés. (526. l.) — Szabadoktatási Egyesület Léván. Apró hírek. (527. l.) — Pályázat. *Gyászrovat.* (Zubriczky Flóris.) (528. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA

1913

A KÖZÉPFOKÚ ISKOLÁK EGYSÉGES ATLASZA A

KOGUTOWICZ FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

TIZEDIK KIADÁSA

Most jelent meg és **hatvannégy főtérképet** tartalmaz. 16 térképpel bővült.

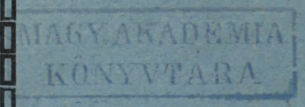

ÁRA 2 KORONA 50 F.

Új térképek: Magyarország részlet-térképei: **Északnyugati Kárpátok, Északkeleti Kárpátok, Erdélyi Medence, Nagy Alföld, Dunántúl, Dráva-Száva köze** 1 : 1,500.000 méretben. **Magas-Tátra** 1:150.000. **Fiume** 1:19.000. **Magyarország mezőgazdasági térképe** 1 : 5,000.000. **Magyarország csapadék-térképe,** továbbá **Földközi tenger** 1 : 10,000.000. Ezenkívül **Észak-** és **Dél-Amerika** külön hegyvízrajzi és politikai térképei, a **Gyarmatok és Világforgalom** térképe. Szíves figyelmébe ajánljuk a folyó év október hó 1-én megjelenő **képes nagy árjegyzékünket.** Az iskolai falitérképeket beszerzésük megkönnyítéséül azokat csoportosítottuk és egy-egy csoport rendelése esetén nagy kedvezményt nyujtunk.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R.-T.

Budapest, V., Rudolf-tér (Margit-híd, pesti hídfő).

XLVI. évfolyam. 10. szám. 1913. január 23.

ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI
KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Aldás-u 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön

EGYESÜLETI ELET.

AZ ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLET

1913. évi február hó 1-én és 2-án

Budapesten, az alább megjelölt helyeken

tartja

XLVII. ÉVI RENDES KÖZGYŰLÉSÉT

a következő rend szerint:

Február 1-én, szombaton

reggel 9 órakor *igazgatósági* ülés *Pest vármegye székházának* (IV. Városház-utca) *kistermében*; $9^1/_2$ órakor *választmányi* ülés ugyanott; 10 órakor általános *előértekezlet* ugyanott; délután 4 órakor *közgyűlés* a vármegyei székház *nagytermében*. Ennek napirendje:

I. *Gaal Mózes* elnöki megnyitó beszéde.
II. Üdvözlések.
III. Hivatalos jelentések:
1. *Sajó Sándor* titkári jelentése.
2. *Dr. Szilágyi Sándor* jelentése a végrehajtó-bizottság működéséről.
3. *Müller József* pénztáros jelentése.
4. *Rados Ignác* jelentése a segélyző-alapról.

IV. *Dr. Benisch Artur* (Pécs): Középiskoláink elhelyezése.

Február 2-án, vasárnap

délelőtt 10 órakor a közgyűlés folytatása a *Magyar Tanítók Otthona nagytermében (IX. Kinizsi-u. 16. sz.)*

I. Előadások:

1. *Dr. Krenner Miklós* (Arad): A tanári munka értékelése.
2. *Dr. Dénes Lajos* (Budapest): Középiskoláink kormányzata.
3. a) *Dr. Schmidt Márton* (Budapest): A státusrendezés.
   b) *Dr. Ányos Ármin* (Fiume): A felsőbb leányiskolai státusrendezés.

II. Indítványok.

Budapest, 1913. évi január hó 17-én.

Sajó Sándor
főtitkár.

Tájékoztató a közgyűlésről.

A közgyűlést megelőző napon, január hó 31-én este 8 órakor *ismerkedő estélyt* tartunk a váci utcai *Katona*-féle étteremben.

A közgyűlés első napján (február hó 1-én) az *előértekezlet* után, déli 1 órakor, *közös ebéd* (à la carte) ugyancsak *Katona* vendéglőjében. A *közgyűlés* d. u. 4 órakor kezdődik a közölt programm szerint. *Utána* ugyancsak a vármegyeház üléstermében, mint az első nap színhelyén, *közgyűlést tart az Özvegyek és Árvák Országos Segítő Egyesülete* is.

Február hó 2-án d. e. 10 órakor a *közgyűlés folytatása* a *Magyar Tanítók Otthonában* (IX., Kinizsi-utca 16 sz. Villamos megálló: Üllői-úti klinika; vagy Üllői-út és József-körút keresztezése). A gyűlés befejezése után ugyanitt ebédelnek a jelentkezők. A Magyar Tanítók Otthonában 3 vendégszoba (5 vendég számára) rendelkezésre áll napi 2 K-ért. Egész napi ellátás e helyen 2 K 40 fill.

Kívánatos, hogy azok a tagtársak, akik a közgyűlésen megjelennek és az ismerkedő estélyen, az első napi és a második napi ebéden is részt óhajtanak venni, ebbeli szándékukat a Budapesti Kör elnökségének levelezőlapon (VIII., Eszterházy-utca 14. sz.) bejelenteni szíveskedjenek, még pedig nemcsak a vidékről feljövő, hanem a budapesti tagtársak is, mert ilyen nagyobb összejöveteleknél elengedhetetlenül szükséges a vendéglőst a résztvevők hozzávetőleges számáról előre tájékoztatni.

Igazgatósági ülés.

Egyesületünk igazgatósága f. évi január hó 10-én ülést tartott. Jelen voltak: *Gaal* Mózes, *Lévay* Ede, *Müller* József, *Rados* Ignác, *Szilágyi* Sándor, *Balog* Mór, *Baumgartner* Alajos, *Hancsokné* Wolkenberg Ilona, *Imre* Sándor, *Mikola* Sándor és *Sajó* Sándor.

Gaal Mózes elnök utalt az új helyzetre, melybe a tanárság az új nyugdíjtörvény következtében jutott s meglevő bajaink orvoslása céljából a tanárság egyetértését jelölte meg a legfőbb követelményül. Meleg szavakban tolmácsolta az igazgatóság s a tanárság érzését Balogh Jenő államtitkár úr iránt távozása alkalmából: igaz jóbarátunkat veszítettük benne; működése nyomot hagy az iskola történetében és lelkünkben; őszinte tisztelettel és hálával vagyunk eltelve irántunk való mindenkori jóakaratáért és buzgóságáért: büszkéknek valljuk magunkat, hogy barátunknak tarthattuk őt. Szerencsét kívánunk neki pályája új magaslatán s kérjük, hogy barátságát és jóindulatát ne vonja meg tőlünk ezután sem.

Az elnök előterjesztésére az igazgatóság örömmel vett tudomást gróf *Apponyi* Albertnek a *Nemzeti Iskola* című lapba írt cikkéről, illetőleg a cikknek (Közlönyünk mult számában is olvasható) arról a részéről, melyben ismételten kifejezi, hogy miniszterségé idején nem egyezett bele a tanári szolgálati időnek 35 évre emelésébe s hogy az új nyugdíjtörvénynek ezt az intézkedését helyteleníti.

A *főtitkár* jelentette, hogy a zombori áll. főgimnázium tanártestülete az új nyugdíjtörvénnyel kapcsolatosan a státusrendezés végrehajtása ügyében szükséges lépések megtételét sürgeti. Az igazgatóság maga is a legsürgősebb teendőnek tartja a státusrendezésnek a 30 szolgálati év elvi alapján való végrehajtását; a nyugdíjügyre vonatkozó iratokat egyébiránt, valamint a kongresszus sürgős összehívása ügyében az egyesülethez intézett táviratokat is, annak idején a végrehajtó-bizottsághoz tette át. Ez életbevágó üggyel a tanárságnak a legközelebbi közgyülésen lesz alkalma foglalkozni.

Tudomásul vette az igazgatóság a Tornatanárok Országos Egyesületének a tornatanárok érdekeinek kartársias fölkarolásáért kifejezett, valamint Berzeviczy Albertnek s legifjabb Szász Károlynak az elnökség üdvözlésére küldött köszönetét.

A minisztérium jóváhagyta alapszabályainknak a mult júliusi közgyülésen elfogadott módosítását. E jóváhagyás keretében alapszabályaink 18. pontja most már így hangzik:

A tagsági díj december 31-ig fizetendő . . . Azoktól, akik *január elsejéig* nem fizettek, a pénztáros költségükre póstai megbízással szedi be a tagsági díjat. A 31. pont f) alpontja pedig így szól:

»A kör pénztárosa szedi be a tagsági díjakat . . . és minél előbb, de legkésőbb *január 15-ig* beküldi az egyesület pénztárosának a fizetők névsorával együtt.«

E módosításra e helyen is fölhívjuk tagtársaink s köreink figyelmét.

A matematikai bizottság közgyűlési javaslatainak ügyében a minisztériumhoz intézendő fölterjesztés elkészítésére az igazgatóság Mikola Sándort kérte meg. Mikola Sándor készséggel vállalta a fölterjesztés elkészítését, bár keserűséggel állapította meg s vele együtt az igazgatóság is kénytelen volt ugyanígy megállapítani, hogy fölterjesztéseink, munkálataink, terveink, avaslataink rendszerint hiábavalók, mert illetékes helyen figyelembe se veszik.

Müller József pénztáros jelentette, hogy az egyesület f. évi eddigi *bevétele* 10.906·31 K, *kiadása* 9837·63 K, készpénz 1068·68 K. Ezzel szemben azonban kifizetetlen még az Athenaeum november havi számlája, 1455·77 K. Az igazgatóság elfogadta a pénztárosnak azt az indítványát, hogy a hátralékosok a főtitkár útján szólíttassanak föl tagdíjaik befizetésére.

Rados Ignác előterjesztésére az igazgatóság két tanárözvegynek egyenkint 80 K, egynek 60 K segélyt, egy nyugalmazott kartársnak pedig 80 K kölcsönt engedélyezett.

A *szünidei fürdőkonviktus* elnöki teendőinek ideiglenes ellátására (az idei nyárra) az igazgatóság *Usetty* Ferenc tagtársunkat kéri föl; az ő szerzendő tapasztalatai s javaslatai alapján óhajt az igazgatóság annak idején véglegesen intézkedni a fürdőkonviktus ügyében.

Új tagul jelentkezett és fölvétetett *Szurmay* Lajos zombori áll. főgimn. tanár (aj. Rácz Soma), *Sátor* József pancsovai áll. főgimn. tanár (aj. Benjamin Gyula), *Pálfi* József debreczeni áll. főreálisk. tanár (aj. Kardos Albert), *Osváth* Ödön debreczeni ref. főgimn. tanár (aj. dr. Csürös Ferenc), *Fehér* Sámuel Sándor pécsi fels. keresk. isk. tanár (aj. Teszter Kálmán és dr. Potoczky Lajos), *Fürtös* Gizella fiumei fels. leányisk. tanárnő (aj. Ányos Ármin és Balog Mór), *Szántó* Ármin salgótarjáni áll. polg. iskolai, okl. középiskolai tanár (aj. Dörnyei Károly és Czigler Ignác), *Oberth* Lajos selmeczbányai kir. kath. főgimn. tanár (aj. a Bányavidéki Kör), *Jancsó* Béla és *Jaklovszky* Dénes székelyudvarhelyi r. k. főgimn. tanárok (aj. Dékán Samu és Sajó Sándor). Összesen 10 tag. Kilépését bejelentette 12 tag. Az igazgatóság az alapszabályokban megírt korlátozással tudomásul vette a kilépéseket, továbbá igaz részvéttel vette tudomásul *Hegedüs* Béla tagtársunk elhúnytát.

Végül tudomásul vette s jóváhagyta az igazgatóság a közelgő közgyülésre tett intézkedéseket s az előkészítő bizottságnak ez ügyben tett előterjesztését.

Sajó Sándor.

Ung-beregvármegyei kerületi tanári kör.

Az »Ung-beregvármegyei kerületi tanári kör« beregszászi osztálya november hó 30-án nagyszámú érdeklődő közönség jelenlétében *Schürger* Ferenc elnöklete alatt *előadó* ülést tartott.

I. Elnök üdvözölte a megjelent tagokat s örömének adott kifejezést, hogy gyűléseink iránt a kültagok is élénk érdeklődést tanusítanak, az ilyen örvendetes jelenségek nyujtanak reményt arra, hogy az iskola és közvélemény annyira kívánatos harmóniájából valóság legyen. Ezek után felkérte *Hensch* Bélát előadásának megtartására.

II. *Hensch* »*Pedagógiai problémák*« címen a társadalom és iskola kooperatív működésének több aktuális kérdését világította meg. Legelsősorban és legrészletesebben arról a hatásról beszélt, melyet a sajtó az iskola munkájára gyakorol. A sajtónak újabb időben való nagy térhódítása egészen átalakítja a gyermek gondolatvilágát, egészen más kérdések iránt érdeklődik az ma, mint akár az utolsóelőtti generáció; a gyermekszoba immár politikai, filozófiai, szociológiai fejtegetésektől hangos s mindezeknek a merész röptű fejtegetéseknek forrása az újság. Hogy milyen nehéz ilyen körülmények között az úgynevezett koncentrációra való törekvés és az egynapos tudománnyal telített ifjaknak a komoly tudományos igazságok kutatására való nevelése, amely kutatásnak útja egy cseppet sem kényelmes, csak az tudja megérteni, kinek figyelmét nem kerülik el a gyermeki lélek viszonyainak ez a nagy megváltozása s aki együtt tud érezni avval a tanárral, ki e megváltozott viszonyok közepette sem térhet ki kötelességének teljesítése elől. Talán lehetne olyanformán enyhíteni ezen a bajon, hogy a tanárság is megszólalna pedagógiai kérdésekben a lapok hasábjain s így ismertetné meg az iskolával nem érintkező közönséget, főképpen a családokat azokkal a teendőkkel, melyeknek a céljuk a gyermeki gondolkodásnak helyesebb mederbe való terelése. Még külön ilyen folyóirat alapításától sem volna szabad visszariadni. Előadó nem tévesztette szem elől azt a tényt, hogy a sajtó nagyban közreműködhetik a gyermeknek állampolgárrá való nevelésében, de a családnak és iskolának egyaránt résen kell lennie, hogy egyes lapok erősen pártpolitikai színezete, sőt pártpolitikai szenvedélyessége ne tegye eleve lehetetlenné az objektív judicium kifejlődését. Előadó ezután a szakszerű tanítás túltengésével foglalkozott. A mindenáron való diplomaszerzés s az a téves felfogás, mely az egyetemi végzettségről él a köztudatban, valósággal rákfenéje a mi kulturánknak. Mindenütt háttérbe szorul a formával szemben a lényeg. Az alapos megítélést feleslegessé teszi egy-egy okmány, pedig sok embernél hamarabb halványodnak el az okmány megszerzéséhez szükséges ismeretek, mint amennyi idő alatt elsárgul az az okmány. A tanár tudományos készültségét és munkáját bürokrata felfogással nem lehet leltározni s lelki tények megítéléséhez megértés kell, nem pedig a statisztika számaiban való megnyugvás.

III. A *földrajzi oktatás* reformját *Haba* Ferenc ismertette, de a tárgyhoz annyi felszólaló jelentkezett, hogy elnök ennek a kérdésnek tárgyalására külön gyűlés egybehivását tartotta szükségesnek.

IV. *Nyisztor* János a tornatanárok képzésének bővítése és mélyítése mellett foglalt állást s meggyőző érvekkel fejtegette a tízperces tornászás előnyeit. *Orovecz Lajos*, a tízperces tornázást sok tekintetben célszerütlennek és keresztülvihetetlennek tartja. A tíz perc annyira kevés, hogy az alatt csak levezetni és felállítani lehet az ifjuságot. Sok osztálynak az összevonása, különböző fejlettségü gyermekeknek együtttornáztatása pedagógiai szempontból sem célszerű. Ő az ifjuság testi nevelésének nagyobb áldozatokat kér, nem tíz perces morzsákat, hanem egész órákat, a tornaóráknak osztályonkénti szaporítását, mert annak semmi nagyobb akadálya sincs, van honnan venni az időt. A tagok többsége Nyisztor előterjesztéseit fogadta el.

(Beregszász.) *Schor Ernő*,
titkár.

Debreczeni kör.

A debreczeni kör január 4-ikén a tagok élénk érdeklődése mellett gyűlést tartott.

Dóczi Imre elnök a gyűlés megnyitása után jelentést tett az új nyugdíjtörvény ügyében tett lépésekről.

Ezután dr. *Csűrös* Ferenc titkár különféle előterjesztéseket tett. Jelentette, hogy *Matolcsy* László felső leányiskolai tanár áthelyeztetése következtében a debreceni körből kilépett; a hajdúböszörményi főgimnázium tanárkara október hóban az új nyugdíjtörvényjavaslat ellen a kör elnökségéhez átiratot intézett, amely lényegileg megegyezik a kör határozatával; végül felolvasta Szász Károly köszönőlevelét, melyet az elnökhöz írt a legutóbbi képviselőházi beszéde alkalmából hozzá küldött üdvözletért. Ez a köszönőlevél így végződik: »Kérem fogadják szívesen hálás köszönetemet, annak hozzáadásával, hogy én a magyar tanárság érdekeiért dolgozni is, harcolni is — mindig készen állok.«

Végül *Nádasdy* Alajos főreáliskolai tanár tartotta meg előadását »*A földrajz tanításáról a középiskola felsőbb osztályaiban*«. Az O. K. T. E. földrajzbizottsága a négy felső osztályban rendszeresiteni kívánja a földrajz tanítását. Nem szabad felednünk azt sem, hogy nagy a panasz fizikai tanításunk ellen is, mely a hetedik és nyolcadik osztályban az óriási tananyaggal alig tud megbirkózni. Ezen praemiszszákból vonja ő le azon konkluziót, hogy a hetedik osztályban egy új studiumot kellene bevezetni heti két órában, melynek tárgya lenne a föld anyagának megismertetése. Más szavakkal: tanítani kellene atmoszférát, hidroszférát, piroszférát stb., amint ez régen a protestáns iskolákban meg is volt. Ezáltal az ifjuság terhén könnyebbítenénk,

mivel hiányos ismereteiket kibővítenénk, a zavarosokat megtisztítanánk éppen azon a téren, mely az általános műveltséggel a legszorosabb kapcsolatban áll. Emellett a fizika tanítása is nagyon sokat nyerne ezzel az új tantárggyal. Fejtegetéseinek bizonyítására bemutatott egy Budapestről készített geológiai keresztmetszetet és példázta, mennyi fontos ismeretet lehet abból elvonni. De előadásának legfőbb argumentálását azon kísérletek alkották, melyeknek hosszú sorozatát mutatta be a tagok előtt. Rendre szemlélhetővé tette: a levegő nyomásának egyenletesen való terjedését minden irányba, a levegő különböző alkatrészeit, a szénsav fontos szerepét, a párolgást, a kén képződését, a + 4° C víz sűrűségét és sok más egyebet. E kísérletekben az előadónak szépen nyilatkozott meg hosszas tanári tapasztalata és legfőbb értékük az volt, hogy teljesen egyéni összeállításuak, sokszor még az egyes fizikai szerek is az előadónak saját készítményei voltak. *Végül indítványozta, hogy a geológia, mint rendes tantárgy vétessék be a VII. osztály tananyagába, legalább heti két órán keresztül.*

Maday Pál szólt hozzá először az előadáshoz. A földrajz tanításának reformálásában most két irányzat küzd egymással. Az egyik inkább humanisztikus tartalmat, a másik a természettudomány elemeit akarja belevinni a tanításba. Ő úgy látja, hogy az eladó ez utóbbi irány híve. De ennyire a középiskola nem mehet, ilyen részletesen nem foglalkozhatik az egyes studiumokkal. Ez különben is már nem a földrajz, hanem a kémia körébe tartozik, ezért nem is helyesli a maga részéről a geológiának, mint önálló tantárgynak, a létesítését. Nagy elismeréssel adózik a gyönyörködtető és tanulságos kísérletekért és azt javasolja, hogy a kör ne foglaljon igenleges álláspontot a felvetett kérdésben.

Dr. *Kardos* Albert azt a tanulságot meríti az előadásból, hogy minden reális tárgynak: fizikának, kémiának, természetrajznak nagy figyelemmel kell lenni azon elemekre, amik a földrajzzal összefüggnek. Ez pedig voltaképpen a koncentráció elve. Ennek hangoztatása, sürgetése, ápolása sohasem felesleges. Ezen szempontból örömmel üdvözli az előadást.

Nádasdy Alajos reflektálva Madaynak, azt kérdi tőle, hol tanulja meg az ifjuság azokat az ismereteket, amikre ő rámutatott? A harmadik osztály anyagában bizonyára nem, hiszen az kevés, hiányos és korai. Pedig ezeket mellőzni nem volna szabad és nem is lehet, ez a felfogás késztette őt indítványa megtételére.

Elnök az előadónak felolvasásáért, nagy élvezettel szemlélt kísérleteiért a kör nevében köszönetet mondott. Mivel ő is azt véli, hogy ilyen szakkérdésben a kör érdemlegesen állást nem foglalhat, de mellőzni sem mellőzheti az indítványt, mivel átérzi annak fontosságát, azért átteszi azt az egyesület földrajzi bizottságához. Ezután a gyűlést bezárta.

Dr. Bessenyei Lajos
jegyző.

Budapesti Kör.

A kör január hó 7-én *Gaal* Mózes elnöklete alatt rendes ülést tartott.

Gaal Mózes elnök előterjeszti, hogy e gyűlés célja a közgyűlés külső előkészítése. Erre a célra *Schmidt* Márton elnöklete alatt egy bizottság kiküldését hozta javaslatba. Elfogadtatott.

Ezután az ügyrend módosítására kiküldött bizottság nevében *Balog* Mór tette meg jelentését, amihez a kör *Pintér* Jenő módosításával hozzájárult.

Schmidt Márton a közgyűlés programmját illetőleg interpellálta az elnököt, aki a kör tudomására hozta, hogy az idei közgyűlésen kizárólag a tanárság ügyeivel (a státusrendezéssel, a sérelmes nyugdíjtörvénnyel s hasonló kérdésekkel) fog a közgyűlés foglalkozni.

Vargha Bálint felszólalása után

Marczinkó Ferenc: A tanárságra nézve sérelmes nyugdíjtörvénynek az egész tanárságot mélyen sujtó intenciója ellen szólott. Szeretné, hogy ha nem lenne a tanárságnak egyetlen egy ülése sem, amikor ezzel a sérelmes üggyel ne foglalkoznék. Ma talán eredménytelen a panasz, az akció, de jöhet s bizonyára jön is még idő, amikor a magyar tanárság jogos kérését jobban meg fogják érteni s a magyar kultúra ügye diadalt fog aratni a szűkkeblű és kulturaellenes intézkedéseken.

Gaal Mózes: Fontosnak tartja, hogy a tanárság foglalkozzék súlyos sérelmeivel, de hogy csak kizárólag ezzel foglalkozzék a kör minden gyűlése, azt nem tartja helyesnek.

Dr. Ágner Lajos
e. i. jegyző.

KÖZGYŰLÉSI ELŐADÁSOK.

A magyar nyelvi szakosztály ülése.

— *Négyesy László előadása a magyar fogalmazástanításról.* —

Elnök: *Gaal* Mózes.
Jegyző: *Gagyhy* Dénes.

Jelen vannak: Abaffy Béla (Makó), Almássy Károly, Balassa József (Bpest), Balogh Péter (Bpest), Ballenegger Henrik (Arad), Barczán Endre (Makó), Békássy Sándor, Biró Sándor (Arad), Bonyhádi Ede (Bpest), Bőhm János (Bpest), Dénes Lajos (Bpest), Dóczi Imre (Debreczen), Endrei Ákos (Bpest), Fehér Miklós (Zalaegerszeg), Fest Aladár (Bpest), Fürst Aladár (Székesfehérvár), Gedai József (Bpest), Gömöri János (Eperjes), Gretzmacher Jenő (Bpest), György Lajos (Losoncz), Hajtai Ferenc (Jászberény), Heller Bernát (Bpest), Horák István (Zalaegerszeg), Horvay Róbert (Debreczen), Huszár György (Nagykőrös), Kardos Albert (Debreczen), Kende Ferenc (Szeged), Klauber Frigyes (Eger), Kosári

István (Bpest), Loisch János (Bpest), Madzsar Gusztáv (Makó), Miklós Ferenc (Bpest), Négyesy László (Bpest), Pap Mózes (Székelykeresztur), Pintér Jenő (Bpest), Puhala Sándor (Lugos), Rákos Adolf, Réger Béla (Szentgotthárd), Rell Lajos (Békéscsaba), Sándor Vince (Szatmárnémeti), Schmidt Márton (Bpest), Steiner Mór (Nagyszalonta), Szeremley Béla (Debreczen), Tettamenti Béla (Makó), Teveli Mihály (Bpest), Waldapfel János (Bpest), Weszely Ödön (Budapest).

Elnök üdvözölve a szakosztályt, az ülést megnyitja és felkéri *Négyesy* László egyetemi tanárt, az Egyesület elnökét, hogy előadását a *magyar fogalmazásról* tartsa meg.

Az előadó előrebocsátotta, hogy a fogalmazástanítással nem elméleti, hanem tisztán gyakorlati szempontból kíván foglalkozni s konkrét viszonyokat és szükségleteket tart szem előtt.

A magyar fogalmazástanítás ügyében tapasztalat szerint élénken érezhető szükségletek vannak, s e tényből az a követelmény foly, hogy e szükségletekről gondoskodni kell.

A fogalmazás a maga lényege szerint felfogva nem jelenti a magyar tanításnak csupán valamelyes tartozékát, többé-kevésbbé szerves, vagy épen szervetlen függelékét, a kötelező számú dolgozatok megiratását, hanem jelenti a magyar tanítás egyik főteendőjét, melynek célját a tanterv a tanítás három célja közt *b)* alatt ekkép fejez ki: »írásban és szóval világos és szabatos előadó képesség«, az Útasítások pedig a magyar nyelvi és irodalmi tanítás feladatai közt ekként határozzák meg: »alkalmas gyakorlással fejleszteni minden tanítványban a nyelvi kifejezés szabatosságát és ügyességét«. Sőt a magyar fogalmazás minden tárgynak az az oldala, melyen voltaképpen *mérik* a tanítás eredményét, amikor a tanultak rendezett, nyelvileg szabatos, a kellő műkifejezések használatáról tanuskodó előadását tekintik az ismeretek elsajátításának mértékéül. A szóbeli fogalmazás művelete minden tárgyban ott szerepel, részint a közreműködés, részint a számonkérés keretében. A fogalmazás ebben az általános értelmében a tanulás közben végbemenő lelki folyamaknak az a végső mozzanata, mikor a tanuló az appercipiált vagy új kapcsolatokba lépő ismeretet nyelvi kifejezésben külsőíti. Az írásbeli fogalmazás az, ami elsősorban a magyar nyelvi tanítás feladatául van kitűzve.

A fogalmazástanítás e kétféle terjedelemben felfogott változata nemcsak legszorosabban összetartozik, hanem részben össze is esik egymással; azért az írásbeli fogalmazás fejtegetésében folyton tekintettel kell lennünk az általános értelemben vett fogalmazásra is.

Mindazáltal a szorosabb értelemben vett, vagyis írásbeli fogalmazás egy fokkal közvetettebb művelet, mert a gondolatnak ez esetben nem elég csak hangokban külsőülni, hanem betükben kell állandósulni s míg a szavakban elgondolt gondolat írásba megy át, addig egy bonyolult processzus foly le, mely, mint minden

erőátvitel, részben időveszteséget okoz s ha igaz is, hogy az írásbeli fogalmazás kedvez a kifejezés mérlegelésének, tökéletesbítésének, s a papirosra vetített gondolatsorban a térképszerű lejegyzés támogatja a diszpozíciót: de másfelől a kifejezés természetes élénksége, önkéntelensége és biztossága gyakran szenved. Ezért e külön művelethez részben külön gyakorlás szükséges, mely a magyar nyelvi és irodalmi tanításnak tétetett feladatává. Ily értelemben a magyar fogalmazás állapota mintegy képviseli a magyar nyelvi és irodalmi tanítás formális erdményét.

Mármost akár azt nézzük, hogy a magyar írásbeli fogalmazás tanítása milyen helyet foglal el a magyar tanítás szorosabb körében, akár azt, hogy az általános, a minden tárgy körében gyakorolt szóbeli tanítással milyen viszonyban van: azt hiszi az előadó, hogy a viszonyt a valóságban egyik irányban sem tarthatjuk valami szorosnak, s általán a magyar fogalmazást nem tekinthetjük tanításunk erős oldalának.

A fogalmazás a magyar tanításnak sok helyen mostohagyermeke és a rideg szakszerüség a magyar fogalmazást meglehetősen elszigetelte a többi tárgyaktól.

Pedig magyar középiskoláinkban az író-készség fejlesztésének vannak becses hagyományai. Az előadó vázolta itt a magyar fogalmazástanítás történeti helyzetét s rámutatott azokra a mozzanatokra, melyek tanulóifjuságunk önkéntes érdeklődését az irodalmi munkásság iránt hosszabb időszakokon át szitották, míg végül a középiskola tanulmányi rendje hivatalosan is felkarolta a magyar fogalmazás tanítását s az elvszerű methodikai eljárásra utasításokat is adott; a magyar írás kultusza nem egy helyen tovább öröklődött akkor is, mikor az eredeti motivum lendítő ereje a kedvezőbbre fordult alkotmányos helyzetben természetszerüleg csökkent. Közben prózai stilusunk is, lassabban bár, mint a költői, nemzeti és művészi irányban nagyot haladt s bizonyos fokú megtisztulás állapotába eljutott; ez is támogatta a középiskolai fogalmazástanítás emelkedését. De másfelől a fejlődés nem volt egyenletes. Mint minden ügy, mely hivatalossá válik, ez is veszített önkéntességéből. Az állandó kötelező munka a nálunk gyakori nagy létszám mellett sokszor a buzgó tanárra is kelletlenné vált. Nem igen támogatták őket munkájukban hazai feladatgyüjtemények és vezérkönyvek s így akárhányszor képtelen feladatok tüzettek ki. A kapcsolatosságot gyakran úgy értelmezték, hogy a dolgozatok a nyelvtani vagy irodalmi elmélet elsajátításának bizonyítékaiul szolgáljanak. A témák szükkörüek lettek. A tanulók átlaga megtanult valamennyire írni és szerkeszteni, de elég szük körben, s túlságosan elhatalmasodott a reprodukció. A tanárság stilisztikai müveltsége sem fejlődött egyenletesen. Ennélfogva iskoláink a maguk kedvező történeti helyzetét e célra ma nem aknázzák ki. Ez természetesen csak igen általános megállapítás és korántsem vonatkozik minden intézetre.

A helyzet most nagy vonásokban efféle:

Az eredmény nagyon egyenetlen és szélsőséges. Kiválóbb stiliszták is mindig akadnak, de viszont igen fogyatékos fogalmazó képességek is átbocsátást nyernek a középiskolákon. A nyelvi helyesség, magyarosság és helyesírás szempontjából általán tűrhető az eredmény, anélkül, hogy az intézetek többségében a nyelvhasználat nagyon eszméletes volna. Tárgyilag és formailag szűk határok közt nyer kiképzést a szerkesztő és előadó ügyesség. Főkép az értekezést gyakorolják be. Ebben a tanulók jó része művelt előadással hagyja el az iskolát; ítéletökben kissé iskolásak, szellemökben meglehetősen reproduktív irányuak, a kifejezésmódban kissé egyszínűek; a tanulók könnyen hajlandók a logikai fölépítés hiányait betanult irodalomtörténeti, vagy a divatos folyóiratokból elsajátított esztétikai frazeológiával leplezni és az organikus szerkesztés nem erős oldaluk; a szerkesztés, valamint a nyelvtanítás nem elég tudatos, formai változat kevés van; örvendetesen fogynak a floszkulusok a dolgozatokban, kevesebb a dagály, másrészt azonban a nagyobb szabatossággal gyakran a lendület csökkenése jár. Annak a művelésével, amit szorosabb értelemben stilusnak nevezhetünk, az iskolai dolgozatok keretében nem foglalkoznak eleget. Az iskola, melynek közös munkát kell végeznie, egyéni irányban nem igen fejlesztheti a stilusérzéket, csak az általános alapot és az alkalmat nyujthatja, de éppen azért az egész tanulóifjuság stilusérzékének kiképzésére többet tehetne.

Hogy az eredmény fokozható legyen, ismerni kell az okokat, melyek az eredmény fokozásának akadályai. Ilyen akadályozó okok és hiányok mutatkoznak mindjárt a fogalmazástanítás feltételeiben és eszközeiben.

Mindenekelőtt a tanítás erősen érzi azt, hogy nincs mögötte elég élénk stilisztikai köztudat és jelentősebb stilisztikai irodalom. Jelennek meg időnként stilisztikai vonatkozású értekezések, mint legújabban a Wundt néplélektani vizsgálódásainak eredményei alapján; az újabb nyelvesztétikai kísérletek is bizonyos mozgalom jelei, egyelőre azonban ez utóbbiak nagyrészt még elég kiforratlanok. De tudományos magyar stilisztikai kézikönyvünk nincs, aminők a németben mindig jelennek meg, s aminő pl. legújabban az Engel Eduard-féle »Deutsche Stilkunst«. Ehhez járul, hogy a tanárok stilisztikai készültsége, még a szakbelieké is, gyakran hiányos. Nem támogatja a tanárok munkáját megfelelő vezérkönyv, sem *tanárok számára* szerkesztett diszpoziciótárak. Az Utasítások idevágó része egyben-másban félreérthető. A magyar tanítás sok tekintetben még mindig formalisztikus, kevésbbé tárgyi mint elméleti, kevésbbé a gondolkodást, mint az emlékezetet foglalkoztatja, s kevésbbé produktív, mint reproduktív módon foly. Különösen az olvasmányok tanítása nem áll a kor színvonalán. Vannak a haladásnak örvendetes jelei, de ugyanazon intézet kebelében is nagy egyenetlenségeket lehet ez irányban tapasztalni. Leküzdhetetlen akadály az intézetek nagy részében

a tanulók nagy létszáma, amihez helyenkint, nevezetesen nemmagyar ajkú vidékeken, nyelvi nehézségek is járulnak. A tanárokban, a felügyeletben, a tankönyvekben is van elég hiba.

Ezenkívül a módszeres eljárás sokfelé hiányos, elvtelen és ötletszerű. Gyakran nincs a tételekben fokozatosság és tervszerűség. A tételek sokszor nem elég termékenyek. Az előkészítés vagy semmi, vagy igen is sok; az utóbbi esetben a tanuló önállóságát szükségtelenül megköti a tanár, az előbbiben pedig egészen tanácstalanul ereszti neki a talán igen nehéz feladatnak. Sok intézetben az előkészítést a vázlatszerkesztéssel törekszenek biztosítani. Sőt egész tankerületekben kötelező, hogy a vázlat a dolgozati füzetbe is belekerüljön. Ez az előadó nézete szerint felesleges, mert a dolgozat képét nem emeli, de céltalan is, mert az ú. n. vázlatok a legtöbb esetben legkevésbbé sem szolgálják az igazi célt, t. i. a gondolatsor tervszerű kifejtését. E vázlatok rendszerint teljesen formalisztikusak, önkényesek, mechanikusak és nincsenek szervesen kifejtve a feladat tárgyából és céljából. Erre nézve az előadó több diszpoziciót ismertetett, melyek gyakran humoros hatást tesznek. Pl. ha az a feladat: Petőfi elbeszélő költészete, akkor a tanuló gondolomra odaír egy ilyen diszpoziciót: 1. Bevezetés: Az elbeszélő költészet általában. 2. Tárgyalás: Petőfi elbeszélő költészete. 3. Befejezés. Petőfi és Arany elbeszélő költészetének összevetése. Az ilyen diszpozició csak látszata a diszpoziciónak. Az igazi tárgy nincs benne diszponálva, hanem oda csapva a maga egészében »tárgyalás«-nak, s eléje és utána függesztve egy-egy önkényesen választott függelék. Pedig épen a tárgyalás az, aminek a tervét ki kell dolgozni, és rendszerint ez nem történik meg. A legtöbb esetben a bírálat is elsiklik ezen a hiányon. Az egész diszpoziciókészítés ily értelemben gyakorolva meddő munka. A javításban igen sok helyen csak a külsőségekre van figyelem.

Ezek és effélék a hiányok, nagy vonásokban érintve.

Ami már most a teendőket illeti, a kormányzat is remélhetőleg intézkedni fog, de a tanárság addig is tehet valamit. Az előadó a következőkben látja a teendők főbb pontjait:

1. Tervszerűbb eljárás lenne szükséges.

2. Foglalkozzanak a magyar szak tanárai a stilisztika elméleti kérdéseivel, tanulmányaikban is, de az ahhoz értők irodalmilag is.

3. Foglalkozzanak a módszer és a tanítás segédeszközeinek kérdésével, közöljenek tanárok számára diszpoziciókat és ily diszpoziciók sorozatát, esetleg szerkesszenek diszpoziciós vezérkönyveket.

4. Alakítsák az egész tanítást egyrészt gyakorlatibbá és tárgyiasabbá, másrészt eszméletesebbé, egészben véve produktivabbá.

Az előadó szeretné e programmpontokra nézve előadni nézeteit, de e tekintetben kötve érzi magát s nem akar eléje vágni esetleg elkövetkezhető kormányzati lépésnek. Előadásával csak a tanárság érdeklődését kívánta megindítani e fontos kérdés iránt.

Örömmel hivatkozott az előadó arra az ismeretes tényre, hogy az ország számos intézetében vannak jeles stilustanító tanárok, olyanok is, akik elméletileg foglalkoznak vagy a stilussal, vagy a methodikájával. Minden szakember ismeri pl. Kulcsár Endre nagyobb elméleti munkáját, Kelemen Béla Jó magyarságát stb. Azonkívül egész sora van a tanárok közt a szépirodalmi, irodalomelméleti és nyelvész íróknak. Az írókul nem ismert tanárok közt is sok van, akik tudományosan érdeklődnek e kérdések iránt. Egyes vidéki tanároknál a külföldi stilisztikai irodalom legújabb termékeit találta. Felemlített néhány e körbe vágó legújabb jelenséget (Wigand János, Horger Antal, Fürst Aladár munkálatait). Végül kifejezte azt a meggyőződését, hogy ha e sokfelé elszórt nemes törekvés egyesül és általánossá lesz, a középiskolai fogalmazástanítás nagy lendületet vesz.

A nagy elismeréssel fogadott előadáshoz számosan szóltak hozzá.

Elsőnek *Schmidt* Márton hangoztatja, hogy a magyar nyelvet csak *magyar* szakos tanárok tanítsák, mert jelenleg sok baj származik abból, hogy kezdő fokon más szakbeli tanárokra van bízva a magyar nyelv.

Pintér Jenő ebben nem látna bajt, csak arra kell törekedni, hogy *magyarul szépen beszélő* tanár tanítsa.

Endrei Ákos specializálni szeretné a magyar nyelvi oktatást: elméleti és gyakorlati részre. Az órarendben is megszabná, hogy a fogalmazásra külön órák tüzessenek ki.

Loisch János azt kívánja, hogy ne kössék meg a tanár kezét a dolgozatírásnál. Ezt egészen a tanár tapintatára bízná. A stilisztika elméleti tanításánál több eredménnyel járónak tartja az olvasmányok tárgyalását. Hivatkozik az idegen, kivált a német fogalmazás tanítására, melyet mintául ajánl. Úgy találja, hogy az irodalmi értekezések túltengenek, ami nem egészséges.

Fest Aladár fontosnak tartja, hogy a stilus fejlesztése már az alsó osztályokban erőteljesen kezdődjék. Egy nagy hiányt tapasztalt: hogy jelentéstani tévedések fordulnak elő az iskolában, a szinonimák árnyalatait nem tudják.

Kende Ferenc egy szempontot emel ki: terjesztessék ki a fogalmazás munkája minden tanárra, a más szakbeli tanárok is vegyenek benne részt.

Weszely Ödön igazat ád az előadónak, hogy a fogalmazás egyenlőtlen; ő azonban ezt a tanári egyéniségnek tulajdonítja. Javasolja, hogy a fogalmazás metodikája se hanyagoltassék el s állapíttassanak meg a fogalmazás pszichológiai feltételei. Alapvetésül tétessenek gyermekpszichológiai tanulmányok és tanulmányozni kell a magyar gyermeknyelvet.

Balassa József a diszpoziciók könyvbe foglalt alakjait nem tartja használhatóknak. Meg kell elégedni azzal, ha a tanuló rendezett alakban elő tudja adni olvasmányait.

Gagyhy Dénes megemlíti, hogy a középiskolai tankönyvek sok kifogás alá esnek stilus szempontjából. Még a magyar nyelvi tankönyvek sem nevezhetők a stilbeli tökéletesség mintáinak. Elsőrangú szükségnek állítja az idevonatkozó reformot.

Dénes Lajos a stilustanításban alapvető fontosságunak tartja a *formálás* kérdését. Sajnos az olvasmányok többnyire töredékek és nem láttatják a mű formálódását. Helytelenîti, hogy az olvasmányok nem tárgyaltatnak teljes egészükben. Így a tanuló nem talál komoly mintát.

Kardos Albert a fogalmazás hiányát főként abban találja, hogy az olvasmányok nem dolgoztatnak fel tökéletesen. A szókincs hiányosságát a magyar érettségi írásbeli dolgozat tárgykörének megszorításával magyarázza.

Fürst Aladár kimutatja, hogy a tanár megjavíthatja mindazon hibákat, melyeket a tankönyvek és a körülmények előidéznek. Fontosnak tartja, hogy az olvasmányoknak ne annyira stilisztikai, mint stilusbeli oldalával foglalkozzunk.

Miklós Ferenc szerint a dolgozatok írásánál nagyobb súlyt kell vetni a methodikai eljárásra, melyet egy leendő methodikai folyóiratnak kell majd irányítani.

Sándor Vence az hiszi, hogy az alsó osztályokban aránytalan a grammatikai képzés, ami miatt nem jut elég idő a fogalmazás tanítására.

Barczán Endre szintén azt kívánja, hogy a fogalmazás tanításában minden tanár részt vegyen, ezért alkalmat kell adni, hogy ezek is kiképezzék stilusukat.

Madzsar Gusztáv felhívja a nem magyar nyelvi szaktanárokat: mutassák ki, mi az, amiben e téren a magyar nyelv tanárainak segítségükre lehetnek.

Waldapfel János legfontosabbnak a fokozatosságot tartja. Nemcsak az anyagban, hanem a terjedelemben is fokozatosan kell emelkedni. Csak teljesen ismert anyagról szabad tételt adni.

Klauber Frigyes indítványozza, hogy a kérdés megvitatására nyisson teret a Közlöny.

Négyesy László előadó megköszönte a hozzászólásokat, melyek nagy része megerősíti az ő felfogását s kiváló jelentőségünek mondta azt a tényt, hogy e tárgy oly élénk érdeklődéssel találkozott, az ülésen oly nagyszámú kartárs jelent meg és oly sokan hozzá szóltak a kérdéshez, még pedig sokan a részletekből kitetszőleg oly szakavatottsággal, amely a legújabb mozzanatok ismeretére is kiterjed. Ez a tapasztalat lelkesedéssel és hittel tölti el az oktatás ez ágának jövő fejlődése iránt.

Négyesy záró szavai után, elnök az ülést bezárja.

Gagyhy Dénes
a szakosztály jegyzője.

KÜLFÖLDI TANÜGY.

Hogyan tanítják a történelmet Franciaországban?

Ha az egyes tárgyak nevelő-értékét mint önálló pedagógiai problémát vizsgáljuk, két kérdést vetünk fel: minő a tanítás tényleges eredménye, amennyiben ez 1. az illető szaktárgy természetéből s 2. annak didaktikai módszerességéből folyik. Ez utóbbit kell itt vizsgálnunk. E vizsgálatot megszűntetni nem szabad. Sajnos éppen a történelemnél sajátos hiányokra akadunk; de ha nem is a hiányokból indulunk ki, megvan a vizsgálatnak a maga jogosultsága. E téren túlságosan optimisztikus gyakran a megnyugvás a meglévőben. Nézetünk szerint a kultúrának, a művelődésnek alapelve az, hogy *meg kell semmisíteni a jót*, de csak akkor, ha helyébe tudjuk állítani a jobbat. A kritikának tehát folytonosnak kell lenni, — a történelem ma gyorsan változó módszereinél különösen — folytonosnak, de nem csupán negativnek. A negativ kritikára nyomban kell következnie a pozitiv, felépítő kritikai tevékenységnek, itt is erre kell törekednünk.

1. Szomorú az a tapasztalat, amelyet a történelem tanítása mutat, s különösen fontos ezt gyakran figyelmünkre méltatnunk. — Mert a középiskolának lényegében, módszertani szempontból, két tárgyköre van: a természettudományi-rendszeres és a genetikus-irodalmi tárgykör; a genetikus tárgyak közt viszont a történelem a legfelső, legegyetemesebb s *ha a történelem didaktikájáról szólunk, úgy fénysugarat vetünk ezzel amaz egész tárgykör tanítására is.*

»Ha a történelmi tanterveket, mondja Sallwürk,[1] szorosabban megvizsgáljuk, csakhamar arra a nézetre jutunk, hogy ez a tárgy még mindig nincs eléggé méltatva; történelmi ismereteket követelünk sokszor azért, mert a nyelvoktatás kapcsán annyi történeti részlet előfordul, amelynek részletes tárgyalásába egyes esetek kapcsán nem bocsátkozhatunk és mivelhogy a művelt embernek valamit mégis tudnia kell, ami annak kora előtt lejátszódott. Ezzel azonban megfosztjuk a történelmi oktatást igazi nevelő értékétől és *nagy teherré tesszük a tanuló számára.*« A német pedagógus ezzel elismeri, hogy a náluk uralkodó módszeresség még sok kivánni valót hagy hátra maga után. Valóban a történelem — nálunk is — a »könnyű« tárgyak közé számítódik s a közvéleményben úgy szerepel, mint egy egyszerüen betanulható krónikás tárgy, egy csomó név, évszám, királyok, csaták stb. E könnyüség leple alatt azonban az rejlik, hogy a kitűzött célt, melyet a gyakorlatban ritkán tűzünk magasra, nem érjük el s ezzel meg is elégszünk. A könnyüség *nem a szaktárgy természetében van*, hanem a céltüzés, a praxis megalkuvó eljárásában.[2]

[1] Die didaktischen Normalformen, 5—6. kiad. 1912. 147. ll.

[2] Különös jelenségként mutatkozik az irodalomban az, hogy az eredménytelenség okát nem a didaktikai módszerek hiányából, hanem a szaktárgy természetéből magyarázzák. »A történet tulajdonképpeni tudományos megértésének feladata az iskola keretein túl esik (geht über den Standpunkt der Schule hinaus).« *Natorp*, Allgem. Pedagogik, 1905. 61. l. és hitelt ad Will-

Maturusaink néhol szép adattudással rendelkeznek, de az adat csak a kiindulás, a történeti megértés sokszor hiányzik[1] — hasonlókép ahhoz, midőn a matematikában a tanuló a szabály tudása mellett egy önálló egyenletet felállítani nem tud. Történetben is vannak önálló problémák, melyeket megfejteni kell tudni, mint egy algebrai vagy fizikai problémát, s itt a szabály — esetünkben a történeti adathalmaz-tudása nem elég, szükséges egy kombinativ erő, mely kapcsolat-meglelésre képesít: a történeti látás képessége.

A történelmi érzék tehát fejlesztésre szorul, s e téren nem elég érezni egyedül a történeti adat-kommentárok hiányát, amelyeket a historikustól a történeti (genetikus)-irodalmi tárgykör megkiván. Az egész tárgykör eredményessége függ tehát a történet methodológiai kérdéseitől.

Miután nem a tárgy természete határozza meg a történelemnél azt a nevelő értéket, illetőleg ennek hiányát, melyet végeredményben látunk magunk előtt a gyakorlatban, a didaktikai módszerességben kell keresnünk az okot. Ennél ismét vizsgálhatjuk a lekciót (a tanmenetet) és a tantervet. Itt ez utóbbi kérdése nyomul előtérbe: a történelem helyzete a tantervben. Alkalmunk van összehasonlító módszer útján jutni kritikai vizsgálatunk eredményéhez előttünk lévén a különböző államok tantervei. Célszerüen tesszük, ha e problémánál legelsősorban a legújabb francia tantervhez fordulunk, amely az 1902-iki nevezetes megosztásos (szekciós) rendszert létesítette.[2] Az összehasonlítás mutatja ki, hogy itt sokkal szilárdabb elv szerint állapították meg a kereteket, mint nálunk, hol annyi nehézséget érzünk a tanterv kapcsán.

2. Röviden áttekintjük az osztályok rendszerét, hogy lássuk, e rendszeren *belül* hogyan érvényesül a történelem. Franciaországban épp úgy négyéves elemi iskolára épül a középiskola, mint nálunk. Nem nyolc, hanem 7 osztálya van, I. a hatodik, II. az ötödik s így tovább negyedik és harmadik. Ezek képezik az *első ciklust;* a négy alsó osztálynak önálló jelentőssége van, a tanterv tekintettel van arra, hogy akik érettségit nem akarnak tenni, itt más kurzusokra térhessenek át.

A »második ciklus« hároméves; a mi V.-ikünknek megfelel ott a második osztály, VI.-nak az első és a felső osztály az ú. n. filozófiai-matematikai osztály.

Közismeretes, hogy a középiskola részbeni *speciálizálódását* (szekciót) 1902 óta keresztülvitték. Az alsó ciklusban két szekció, van, az *A*-ban az első évtől latin, a harmadik évtől (fakultativ) görög, a *B*-ben csak modern nyelvek vannak. A felső ciklusban sokkal

mannak, ki kereken kijelenti, die Geschichte ist keine Schulwissenschaft. Willmanu alláspontjának gyökeresen téves voltát kimutattuk »Genetikus történelem az iskolában«, Magy. Középisk. 1909. 545–6 ll.

[1] V. ö. fejtegetésünk Történelmi összefoglalás és érettségi; Magyar Középisk. 1912. jún. sz.

[2] Plan d'étude et programmes d'enseignement dans les lycées et collèges de garçons, Paris, Delalain.

fokozottabb a speciálizálás, miután itt már négy szekciót találunk; az *A*-ban latin és görög, a *B*-ben latin és szélesebb alapon a modern nyelvek; *C*-ben latin természettudományokkal; a *D*-ben latin egyáltalán nincs, csak modern nyelvek és természettudományok.

Ezen a rendszeren belül a történelem sajátságosan érvényesül. Mikor a gyermek a középiskolába lép, a francia történelmet egyszer már tanulta. Az I—II. elemiben történeti elbeszéléseket, legendás anyagot nem zárva ki, mondat el a tanító. a III.-ban a francia történelmet 1610-ig, a IV-ben 1610—1871. Utasításul adva az, hogy a tanítók csak olyan eseményeket tárgyaljanak, amelyek a tanulók érdeklődését felkeltik és képzeletét fejlesztik. Megismertetik a *helyi* legendákat és emlékeket.

A középiskola I. évében mindkét szekcióban a történelem és földrajz együttesen kap heti 3 órát. Azonnal az ókor történelmén kezdik, röviden Ős-Egiptomtól Theodosiusig, amikor a kereszténység államvallássá lett. A II. évben — ismét közösen 3 heti óra — már a régi Gallia története kezdődik (az előbbi év korhatárát is ez magyarázza meg), s ekkor a középkori történelmet tanítják a XV. századig. A III. évben (ismét közös 3 óra) a fölfedezések a renészánsztól a francia forradalomig (1500—1789); a IV. évben 1789—1889-ig tárgyalják röviden az eseményeket. Az utasítások gyakran óvják a tanárt a részletezés túlságától, különösen a római háborúknál, a harminc-éves háborúnál és középkori királyok listáinál.

A felső három osztályban érdekes munkamegoszlást látunk. A két első szekciót klasszikus, a két utolsót modern szekciónak nevezhetjük. Az elv a következő: azok, akik a felsőbb osztályokba felléptek, tehát érettségire törekednek, tanulmányozzák át *még egyszer a történelmet*, azonban az ókorit csak a klasszikus szekciók (heti 2 ó.), a modern történelmet pedig minden egyes szekció (heti 2 ó.). Tehát *A)* és *B)* szekcióban az V. év anyagában az ókori Kelet és Görögország történelme *ismétlődik* — ez ismétlés közbevetőleg legyen mondva, a történelemnél egyáltalán nem jelent fölösleges munkát, sőt új szempontokat, új anyagot, új összekapcsolást [1] — a VI. év tárgya a rómaiak történelme, de a latin kultúra utóhatásainak bemutatásával (a barbárok, a frank Gallia, a keleti egyház, a császári birodalom — Nagy Károly — visszaállítása, az arabok, a bizánci birodalom az V—X. században). Ezzel az önálló történelem a *A—B* szekcióban megszűnik.

Az összes szekciókban megvan ezenkívül a modern történelem (heti 2—2 óra). Itt is ismétlik a történelmet — az »ismétlésnek« fenti értelmében — az V. évben 987-től, vagyis az európai államok — Franciaország, Anglia, Németország, Spanyol-, Olaszország (és mi hozzátehetnők épp ily alapon ugyane korhoz: Magyarország) — alakulásától 1715-ig. A VI. évben 1715—1815 jő sorra. Az utolsó évben, a matematika-filozófiai osztályban a történelemtanítás az

[1] V. ö. fejtegetésünk: Történelmi ismeretek keletkezése és magyarázataink. Tanáregyes. Közl. 1912. ápr. (713. ll.) Amit ott a tanmenet hiányaként konstatálunk, azon eredményesen segít maga a tanterv Franciaországban.

összes szekciókra nézve *ismét közös:* tanítják a XIX. század történelmét oly részletesen, amely nagy mértékben megnyugtató és eredményes, mint más alkalommal e kérdésre ki fogunk térni. A heti órák száma az első félévben három, a másodikban négy, amelyekből az egész év folyamán hetenként egy órát átengednek — »földrajz« címén — a nagyhatalmak ismertetésére.

Azaz mindezeket röviden áttekintve a sorrend 1. Ókor, 2. Középkor, 3 Újkor 1500—1789, 4 Újkor 1789—1889. A felső osztályokban közös 1. Közép- és újkor 987—1715, 2. Újkor 1715—1815, 3. Jelenkori történelem 1815—1900. Közben a klaszszikusok átismétlik 1. a keleti és görög kultúra, 2. a római kultúra korát *is*, de ismét jelenkori történelem fokozott tanulmányára térnek vissza.

3. Hasonlítsuk össze az egész tantervet a miénkkel. Franciaországban az alsó 4 osztály elvégzi 4 év alatt az egész világtörténelmet. Nálunk az első két osztályba — a magyar olvasmányok kapcsán — epizódok és mondák, a 3—4. osztályban a magyar történelem van beosztva. *Ugyanezt Franciaországban az elemi iskola végzi hasonló módon.*

Nálunk ezenkívül a IV. osztályból távozó a világtörténelmet *egyáltalában nem tanulta*, nem még abban az értelemben sem, ahogyan azt Angolországban a nemzeti történelem keretébe némikép bekapcsolva találjuk. A felső osztályban pedig három évre összeszorítjuk a világtörténelmet, közben egy igen kevéssé indokolható elválasztással (1648), mely semmiképp sem nevezhető választópontnak Németországon kívül az államok fejlődésében. Ugyancsak a felsőosztályokban, miután történelmünk a világtörténelem keretében már másodszor előfordult, harmadszor tanuljuk a magyar történelmet. Ugyanezt a francia tanterv elvégzi úgy, hogy a nemzeti történelem *a világtörténelem keretébe* helyeztetik központul a felső három osztályban. A mi tantervünk hiányt mutat az alsó osztályokban, hogy kevés anyag tárgyaltatik, erősen összetolul a tárgy a felső osztályokban, hol azonban úgy véljük, ráérünk másodszor és harmadszor tárgyalni a hazai történelmet. Hogy fiziológiai nyelven szóljunk vérhiány a kezdeten, vérösszetolulás a végén, mindenki érezhette, hogy kevés alapismeretet kapunk az első osztályokból, elemi ismereteket a társadalmi szerkezetről (osztályok rendszere), az államélet feltételeiről (pénzügyek, közigazgatás szemléletes képe) stb. A felső osztályokban túlbő az »anyag«, hiszen világtörténelmi tanításunk — a magyar történelem is természetesen része ennek — *voltaképp három éves*, a többi mind a magyar történelem anekdotázó, narrativ és (alkotmánytörténelmi) »oknyomozó« előadására esik.

Érdekes az a kísérlet, mely Kármán nevéhez füződik a gyakorló gimnázium első éveiben. Szerinte »az ókor folytonos fejlődését is csak úgy értheti meg a gyermek, ha fejlődni látja a modern nemzeti életet is. A hazai és ókori történelmet *párhuzamosan tanították.*[1] Ugyanezt látjuk a francia középiskola *A)* és *B)* szekciójában,

[1] Pedagógiai dolgozatok I. 1909. 330. l. I. oszt. Honfoglalás — Róma alapítása. II. A királyság megalapítása nálunk és Rómában; Lykurgos,

mely hasonlít gimnáziumunkhoz, de nem az alsó, hanem a felső cikluson. Viszont a fejlődés párhuzamosságának keresése erőltetett korszak-elválasztásokhoz vezet itt, Franciaországban pedig nem.

A mi tantervünk pedagógiai mérlege nagyon kedvezőtlen; az eredmények sem biztatók. Próbálnók csak az érettségen kérdezni szószoros értelemben a világtörténelemmel *kapcsolatban* a hazait, láthatnók, mit jelent az, hogy lényegében középiskolai történelmi oktatásunk anyaga három éves (V—VII), az is igen kevéssé indokolható korszakelválasztásokkal.[1] Ami különösen e korszakelválasztásokat illeti, a mi 8 osztályos középiskolánk még előnyösebb helyzetben van, mint a francia. Ha ugyanúgy az alsó osztályok történelemoktatásbeli felhasználására gondolunk, mint ott, nálunk[2] az egész világtörténelem felosztható 1. Kelet, Görögország, Róma Caesarig, 2. Augusztustól (azaz a kereszténység kezdetétől) 1250—1300-ig.[3] 3. Újkor részletesen (Anjou-háztól) Magyarországgal. 4. Az utolsó század 1789—1889 (Magyarországon rövid áttekintés 1896-ig). A mi felsőbb négy osztályunkban most narrativ tárgyalás után oknyomozó, ill. genetikus előadásban taníthatnánk a kitünő francia beosztás szerint Ókor,[4] Középkor, Újkor,[5] Jelenkor[5] (1815—1900). Bárhogyan vegyük is, a francia tanterv e téren a legvilágosabban oldotta meg a problémát.

(Erzsébetváros.) *Dr. Dékány István.*

Reálgimnáziumok Németországban.

Kapcsolatban a *Közlöny* 9. számában közölt kimutatásommal, amelyből a reálgimnáziumok óriási föllendülése észlelhető, részletesebben óhajtok foglalkozni e modern intézménnyel tekintettel a fontosabb fejlődési mozzanatokra. Württembergben — C. Dillmann ide vonatkozó adatai szerint — már 25 évvel előbb mint Poroszországban foglalkoztak azzal a gondolattal, hogyan lehetne a gimnáziumi kiképzést a kor követelményeivel összhangba hozni. 1559 óta a humanisztikus gimnáziumok latin iskolák voltak kevés görögggel. A görög nem volt kötelező tárgy, tanulóinak száma mindinkább fogyott, a reális tudományok kezdtek tért hódítani, a társadalom, a szülők érezték a középiskola reformjának szükségességét, amikor Württemberg elha-

Solon. III. A haza védelme, tatárjárás — Róma a gall háborúkig; görög-perzsa háborúk. IV. Anjouk — Italia elfoglalása; Perikles. V. Hunyadiak — Carthago; Peloponnesosi háború. VI. Török veszedelmek — Gracchusok; N. Sándor (sic) stb.

[1] V. ö. erről megjegyzéseim a Magy. Paedagogiában, 1912. 33—34. l.

[2] Nem gyakorlati programmról szólunk; csupán logikai próbája az elméleti lehetőségnek — a mi tantervünket, mely nem egyéb apró kompromisszumok végösszegénél, úgysem lehet rövidesen revideálni.

[3] Az ú. n. későbbi középkort lényegesen megkülönböztetjük a régebbi, tulajdonképpeni középkortól. A gazdasági rendszer megváltozása mindenütt érezhetővé válik (nálunk pl. Zsigmond pénzügyei, külföldön fejedelmi háztartás stb.).

[4] Ugyanekkor az ókori irodalomtörténet és régiségtan parallelizmusa.

[5] A magyar irodalomtörténet parallelizmusa jő tekintetbe.

tározta, hogy oly gimnáziumot létesít, amelyben a teljes latin tanítás meghagyása mellett a görögöt egészen mellőzi és nagyobb súlyt helyez a természettudományokra és mathematikára, továbbá az újabb nyelvek behatóbb művelésére. Ekkor létesültek az úgynevezett barbár osztályok a gimnázium belsejében, míg végre 1867-ben a nem görög latin osztályok kiváltak a humanisztikus gimnázium kötelékéből és mint külön iskola egy rektor vezetése alá kerültek. Így jött létre az első reálgimnázium, amely a megváltozott életviszonyok szükségszerű következménye volt. A lakosság szaporodása, a városok felvirágzása, a létért való küzdelem, a technika hatalmas vívmányai megkövetelték, hogy az ifjunak, ha az életbe kilép, más szellemi felruházás álljon rendelkezésére mint a multban. Oly mélyrehatók az átalakulások, amelyeket a modern tudományok, a népek szellemi és társadalmi életében előidéztek, hogy az ifjuság nevelésében is fontos szerepet kellett játszaniok. Kellett tehát egy iskolának létesülni, amely lehetségessé teszi, hogy a tanulók a megőrzött humanisztikus kiképzést a modern tudományokban való kiképzéssel megfelelő módon összekössék, amelynek célja, hogy a megőrzött régit a szükséges újjal párosítsa, a klasszikus kiképzést az élet szükségleteivel egybeolvassza. Emellett nem lehet cél a gimnáziumok háttérbe szorítása. A gimnáziumoknak, amelyek a hellén szellemet megélénkítik, meg kell maradni és a tanárok feladata, hogy a hellén nézet közvetítői legyenek a nép szellemére. Minél élénkebb lett bennök a hellén gondolkodási mód, annál nagyobb hatást gyakorolnak a rájok bizott ifjuságra és azt képessé teszik, hogy az új kor tudományaiban szerzett ismereteket hellén szellemben az egész ember kiképzésére is értékesítse.[1] A gimnázium közvetítse és erősítse a klasszikus ismereteket. A reálgimnázium az átmeneti idő intézete, az átmeneté az ótól az újhoz, tehát a modern gimnázium, amely nem a régi gimnázium helyében, hanem amellett számíthat jogos fejlődésre.[2] Poroszországban nem ment oly könnyen a dolog; átmeneti intézkedések, kisérletezések, éles viták előzték meg végleges kialakulásukat. Poroszország eleinte meghagyta a görögöt, amelyet Württemberg egészen törölt, mivel az ifjuságnak a római világba és a római gondolkodásmódba való bevezetése kielégítő betekintés nyujt a görög világba, amely a római kultúrélet hátterét képezi. Hátrányos volt a görög megtartása elsősorban azért, mivel a reális tantárgyak jelentékeny szaporodása mellett az átlagos tanuló nem volt képes mindkettővel megküzdeni. Bebizonyult továbbá, amit dr. Mathias a berlini konferencián kifejezetten elismert és hangsúlyozott, hogy a reálgimnáziumi latin tanítás eredménye a kevés óraszám miatt nem kielégítő. Innen származott eleinte a sok szemrehányás, hogy a reálgimnázium csak fél képzettséget ad, ami ezen intézmény fejlődését kétségtelenül hátráltatta.

Az ellenségek tábora azonban csakhamar megszűnt, amint a latin nyelvi óraszám megfelelő fölemelése és a latin tantárgyak egyen-

[1] C. Dillmann: Das Realgymnasium und die württembergische Kammer.
[2] Dr. Th. Ziegler: Nothwendigkeit u. Berechtigkeit des Realgymnasiums.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

letesebb elosztása folytán az elért eredmények minden tekintetben megfelelők voltak, ami azután ezen középiskolák egyenjogusítását is maga után vonta. És azóta a reálgimnáziumok a középiskolai intézmény fontos alkotó részét képezik, úgy az iskolák, mint a tanulók számát illető folytonos fejlődésben. Míg Poroszországban a gimnáziumok, reálgimnáziumok és felső reáliskolák száma 333, 125 és 72, a többi német államban 185, 65 és 56. A tanulók számát illetőleg — csak 5 év adatait véve figyelembe — a porosz gimnáziumi tanulók száma 103.979-ről 103.643-ra esett, a reálgimnáziumoké és felső reáliskoláké pedig 31.688-ról 44.885-re, illetve 27.086-ról 37.677-re emelkedett. Még kedvezőbbek az eredmények, ha az előkészítők tanulóit hozzászámítjuk! A reálgimnáziumok kiváló szerepe tehát nem vitatható Egy tudomány sincs híjával erkölcsi elemeknek és már ezen tény elegendő, hogy a reális tudományokat humanisztikus szellemben értékesítsük. Sokáig azt hitték a gimnáziumok, hogy a nyelvek művelésében egy központtal rendelkeznek, amely körül minden sorakozik, amire a tanulónak szüksége van. Csakhogy a kör egy speciális faja az ellipszisnek, amelyben a két tudás gyujtópontjai — a tudás magunkról és beléletünkről és a tudás arról, ami rajtunk kívül van — egyesülnek. (Dillmann C.) Éppen ez érhető el a reálgimnáziumokkal. És ha a matematika a függvény fogalma által képes lesz a természettudományokat hatalmába keríteni, ha az analizis az észnek új erőt és készséget ad, hogy mindent elvi eredetére vezessünk vissza, akkor mindenesetre szükséges, hogy ezen világot a tanulókkal részletesebben megismertessük.[1]

Végre befejezésül, hogy más irányban is tájékozódjunk, nem lesz érdektelen a Dorotheenst. Realgymnasium tantárgyainak óraszámát bemutatni.

Tantárgyak	Reálgimnázium									Előkészítő		
	F I	A I	F II	A II	F III	A III	IV	V	VI	1	2	3
1. Vallástan	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2
2. Német	3	3	3	3	3	3	3	3	4	8	6	6
3. Latin	4	4	4	4	5	5	7	8	8			
4. Francia	4	4	4	4	4	4	5	—	—			
5. Angol	3	3	3	3	3	3	—	—	—			
6. Történet / Földrajz	3	3	3	2 / 1	2 / 2	2 / 2	2 / 2	— / 2	— / 2	1		
7. Matematika	5	5	5	5	5	5	4	4	4	6	7	6
8. Természetrajz	—	—	—	2	1	2	2	2	2			
9. Természettan	3	3	3	3	1							
10. Vegytan	2	2	2									
11. Írás	—	—	—	—	—	—	—	2	2	3	4	4
12. Rajz	2	2	2	2	2	2	2	2	—			
13. Torna	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	
Összeg	34	34	34	34	33	33	32	28	28	22	21	18

[1] Dr. Zange: Realgymnasium und Gymnasium.

Figyelembe véve, hogy a tanórák 45 percesek, hat tanóra a mi öt óránkhoz viszonyítva, ahol az első teljes a többi 50 perces, csak tíz perc különbséget jelent. A modern nyelvek közül az egyik elesne, a többi tantárgy helyi viszonyainknak megfelelően kisebb-nagyobb lényegtelen átalakításokat szenvedne. Ha hozzávesszük, hogy e modern gimnázium létesítése semmi különös anyagi kiadásokkal nem jár, joggal ajánlható a vezető körök szíves jóindulatába, mert szilárd a meggyőződésem, hogy úgy a gimnáziumot, mint a reáliskolát végzett szülők — ismerve azok jó és rossz oldalait — legnagyobbrészt a reálgimnáziumok mellett foglalnak állást.

Ms.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A nyugdíjtörvény és következményei.

Egészen természetes és érthető, hogy a tanári közvéleményt ma csaknem kizárólag az új nyugdíjtörvény foglalkoztatja.

Hosszú évek nehéz, magunknak nem kedves, a társadalom előtt határozottan ellenszenves harca után végre remélhettük, hogy anyagi ügyeink, előléptetési viszonyaink rendeztetni fognak. Alig indult meg vontatott tempóban a rendezés, íme egy emlékezetes pár órás képviselőházi ülés bevégzett tények elé állít bennünket, olyan tények elé, amelyekbe szomorú főhajtással, egy elégikus nyilatkozattal bele nyugodni nem lehet, nem szabad. Nekünk állani kell a harcot, tekintet nélkül arra, hogy az megint félremagyarázásokra fog okot adni, hogy ilyenekre fel is fogják használni. A vezetőség kötelessége, hogy ennek erkölcsi oldalát elintézze. A nagyközönséget fel kell világosítani, az iskola helyett a tanári testületre adresszált ellenszenvet legyőzni a mi tárgyi igazságaink kellő súlyú ismertetésével. A kellő alkalom, a közgyülés itt van, teljes bizalommal vagyok vezetőségünk iránt, hogy erre ott a kellő formát és hangot meg fogja találni.

Mi pedig itt magunk között foglalkozzunk minél különbözőbb szempontokból a nyugdíjtörvénnyel, hogy annak következményei ne találjanak semmi téren váratlanul és készületlenül bennünket. A vizsgálatok eredményei aztán a legközelebbi jövő teendőit egész határozottan meg fogják szabni.

A 30 éves szolgálati idő kérdését felszínen kell tartani, ez kétségtelen. De az is bizonyos, hogy az ezért indítandó harc egyelőre csak akadémikus értékű. A 35 év befejezett dolog s az ellen csak extra dominium küzdhetünk. Viszont a 35 évnek — hacsak idejében talpra nem állunk — már a legközelebb a szolgálati idő meghosszabbításán kívül igen keserves következményei lehetnek s majdnem bizonyos, hogy fognak is lenni. És pedig az

annyi küzdelem után anélkül is lassan megindult státusrendezésben.

Diószeghy László (400. 401. lap) és Baumgartner Alajos (437. lap) röviden már rámutattak erre, anélkül azonban, hogy részletesebben foglalkoztak volna vele, talán azért, mert Diószeghy csak a jelenleg szolgálatban lévő tanárok, Baumgartner pedig csak a lakbérnyugdíj szempontjából nézték az eredményt.

Tudjuk nagyon jól, hogy a kongresszus álláspontja az volt, hogy csakis olyan státusrendezés elégíthet ki bennünket, amelynek alapján legalább is a végső, tehát akkor még a 30-ik szolgálati évében minden tanár elérhesse a fizetési maximumot, a 7000 koronát. Ez volt a cél, ezért küzdöttünk s ha nem is túlságosan bőven, de mégis lehetett már reményünk arra, hogy ezt belátható időn belül el is érjük. S most a 35 éves szolgálati idő halomra döntheti s majdnem bizonyos, hogy intenziv harc nélkül halomra is fogja dönteni ebbeli minden reményünket. Már pedig ha ez megtörténik, agyon, de nagyon szomorú kilátások várnak a jövendő tanárgenerációra.

Teleszky János pénzügyminiszter úr ama nevezetes képviselőházi ülésen (1912 dec. 4.) a következőket mondotta: »Bármekkora szolgálati idővel biró és bármelyik fizetési osztályban levő tanár menjen is az új nyugdíjtörvényjavaslat alapján nyugdíjba, nyugdíj és lakbér címén mindenképpen többet fog kapni, mint amennyi nyugdíjat az eddigi, 30 évi szolgálati időn alapuló számítás mellett kapott volna.« Anyagi veszteség tehát nem ér bennünket s a szolgálati idő meghosszabbítását enyhítse a nyereségre való kilátás. Az új tanári generáció pedig már élvezi a teljes előnyeit a nyugdíjjavaslatnak. »Az igaz, — mondja tovább — hogy 30 vagy 30-nál kevesebb szolgálati év esetében az új törvény alapján a tanárok nem fognak oly *nagy előnyben részesedni*, mint az egyéb állami alkalmazottak, *de előnyben akkor is fognak részesedni.*«

Miután a nyugdíj az alapfizetéstől függ, nézzük, mik lehetnek a legközelebbi jövő kilátásai. Már Baumgartner is természetesnek veszi, hogy a státusrendezés a 35 évi beosztáshoz fog alkalmazkodni, így vesz ő fel helyettes szolgálatul 3 évet, a IX-re 11, a VIII-ra 10, a VII-re 11 évet. Én kétféle beosztást vettem fel. Helyettes tanári szolgálatra vettem két évet, a IX-re 10, a VIII-ra 11, a VII-re 12 évet (*A* táblázat 3. rovat); ez a kedvezőbb. A második beosztás szerint (*A* táblázat 4. rovat) helyettes-tanári szolgálatra 2 évet s az egyes fizetési osztályokra 11—11 évet vettem fel. Ez a kedvezőtlenebb, de már tetszetős számtani formájánál fogva is legfenyegetőbb s legvalószínűbben megvalósuló beosztás. A táblázat 2. rovatában feltüntettem azt az állapotot, amelynek a 30 évi szolgálat s becsületes megharmadolás alapján el kellett volna következni, tehát 11 évet a VII., 9 évet a VIII., 8 évet a IX. fizetési osztályra s 2 évet a helyettes szolgálatra vettem fel. Az eredmény az, hogy a 35 év alatt

a mai állapothoz képest a veszteség tisztán tőkében 9200, illetve 12.400 K. Ehhez jön még a befizetett nyugdíjjárulék, ami tőkében 2277, illetve 2229 koronát tesz ki s így az összes veszteség 35 év alatt 11.477, illetve 14.629 korona.

A)

1	2	3	4	5	6	7
Szolgálati év	Fizetés a 30 évi beosztás szerint	Fizetés a 35 évi beosztás szerint I.	Fizetés a 35 évi beosztás szerint II.	Veszteség — a 2. és 3. rovat között összesen	Veszteség — a 2. és 4. rovat között összesen	Veszteség + a 3. és 4. rovat között összesen
1	1600	1600	1600	—	—	—
2	1600	1600	1600	—	—	—
3	2600	2600	2600	—	—	—
4	2600	2600	2600	—	—	—
5	2600	2600	2600	—	—	—
6	2600	2600	2600	—	—	—
7	2900	2900	2900	—	—	—
8	3100	3100	3100	—	—	—
9	3100	3100	3100	—	—	—
10	3100	3100	3100	—	—	—
11	3800	3400	3400	400	400	—
12	3800	3400	3400	800	800	—
13	4000	4000	3600	800	1200	400
14	4000	4000	4000	800	1200	400
15	4000	4000	4000	800	1200	400
16	4400	4000	4000	1200	1600	400
17	4400	4000	4000	1600	2000	400
18	4600	4600	4200	1600	2400	800
19	4600	4600	4600	1600	2400	800
20	5400	4600	4600	2400	3200	800
21	5400	4600	4600	3200	4000	800
22	5400	4600	4600	4000	4800	800
23	5600	5200	4800	4400	5600	1200
24	5600	5600	4800	4400	6400	2000
25	6200	5600	5600	5000	7000	2000
26	6200	5600	5600	5600	7600	2000
27	6200	5600	5600	6200	8200	2000
28	6400	5800	5800	6800	8800	2000
29	6400	6400	5800	6800	9400	2600
30	7000	6400	6400	7400	10000	2600
31	7000	6400	6400	8000	10600	2600
32	7000	6400	6400	8600	11200	2600
33	7000	6400	6400	9200	11800	2600
34	7000	7000	6400	9200	12400	3200
35	7000	7000	7000	9200	12400	3200
Összesen	164200	155000	151800	9200	12400	3200

A második táblázatban kimutatom az előző táblázatban felvett fizetések után járó nyugdíjat.

B)

1	2	3	4	5	6	7	8
Nyugdíj							
Szolgálati év	30 éves szolgálati előlépés alapján	Az új nyugdíjtörvény szerint, ha az előlépés 30 éves szolgálat alapján történik (*A*) táblázat 2. rovat)	Nyereség a 2—3. rovat között	35 évi beosztás I. szerint (*A*) táblázat 3. rovat szerint)	Nyereség vagy veszteség — a 2—5. rovat között	35 évi beosztás II. szerint (*A*) táblázat 4. rovat alapján)	Nyereség — vagy veszteség — a 2. és 7. rovat között
10	1240	1684	444	1684	444	1684	444
11	1634	2108	574	1924	290	1924	290
12	1748	2264	516	2032	284	2032	284
13	1960	2440	480	2440	480	2200	240
14	2080	2560	480	2560	480	2560	480
15	2200	2640	440	2640	440	2640	440
16	2552	3024	472	2760	208	2760	208
17	2684	3112	428	2840	156	2840	156
18	2944	3360	416	3360	416	3080	136
19	3082	3584	502	3584	502	3584	502
20	3780	4284	504	3716	—64	3716	—64
21	3942	4394	450	3808	—134	3808	—134
22	4104	4500	396	3900	—204	3900	—204
23	4424	4792	368	4464	40	4176	—248
24	4592	5056	464	5056	464	4368	—224
25	5270	5676	406	5168	—102	5168	—102
26	5456	5800	344	5280	—176	5280	—176
27	5642	5964	322	5392	—250	5392	—250
28	6016	6256	240	5712	—304	5712	—304
29	6208	6424	216	6424	216	5828	—380
30	7000	7120	120	6552	—448	6552	—448
31	7000	7300	300	6680	—320	6680	—320
32	7000	7580	580	6976	—24	6976	—24
33	7000	7760	760	7104	—104	7104	104
34	7000	7900	900	7900	900	7272	272
35	7000	8040	1040	8040	1040	8040	1040

Az összehasonlításokból kitűnik, hogy nyereség reánk nézve csak akkor van, ha a státusrendezés a mostan megkezdett alapon folytatódik tovább. Ekkor sem valami nagy, mert a kimutatott nyereséget rontja a befizetett nyugdíjjárulék kamatja s az is, hogy a lakbérnyugdíj a valóságos lakbérnél több nem lehet s így ez a kimutatás végeredményében csakis azokra nézve helyes, akik legalább is a IV. lakbérosztályba vannak sorozva. Veszteség a többieknél sincsen, de nyereség is alig. Ha pedig a státusrendezés a 35 évi szolgálat alapján fog megtörténni, akkor a 19—33 szolgálati év között nyugalomba menő tanárok az 5 rovat 3 esetétől eltekintve a 30 évi nyugdíjszámításhoz képest vesztenek s a kimutatott veszteséget a fizetésbeli veszteség s a befize-

tett nyugdíjjárulék kamatja még sokkal nagyobbá teszi. Már pedig a közlönyben kimutatott számításokból és közvetlen tapasztalatból is tudjuk, hogy a nyugdíjba menés évének átlaga éppen a veszteséggel járó évekre esik. De legtöbbet veszít az, aki látszólag legtöbbet nyer, aki kitölti a 35 évet. Mert igaz, hogy 1040 K nyugdíjtöbblete lesz, de ezzel szemben fennáll legalább is 11477 korona tőkevesztesége s így legkevesebb 14—18 évet kell nyugdíjban eltöltenie, hogy ezt a veszteséget nyugdíjtöbbletben visszakapja.

Miután ezek szerint csak abban az esetben nem ér bennünket veszteség, ha a státusrendezés alapelveit az új szolgálati idő nem érinti, legsürgősebb teendőnknek tartom, hogy ennek tételes biztosítására minden lehetőt elkövessünk. A pénzügyminiszter úr kijelentése után erre lehet is reményünk. Miután ő kijelentette, hogy minden lehető kombináció mellett nyerünk s miután bizonyos, hogy ha a mai alaptól eltérnek a státusrendezésnél, akkor meg mindenféle kombináció mellett igen nagy lesz a veszteségünk, hinnünk kell, miszerint a pénzügyminisztériumban, tehát egyik legilletékesebb helyen már arra az alapra helyezkedtek, hogy az új nyugdíjtörvény a szolgálati időt kivéve nem érint károsan bennünket s teljesen érintetlenül hagyja előléptetési viszonyainkat.

Ezzel a kérdéssel, hitem szerint, a legsürgősebben, a közgyűlésen pedig okvetlenül foglalkozni kell.

Kijelentette a pénzügyminiszter úr azt is, hogy a befizetett nyugdíjjárulékok vissza fognak adatni tisztviselői közjóléti intézményekre. Helyes. Nekünk van ilyen intézményünk, az éppen most megalakult özvegyi és árva tanári gyámintézet. Könnyen kiszámítható a tanárok nyugdíjjáruléka, kövessünk el mindent idejében, hogy a befolyó összeget elkülönítve a mi kezdő intézményünk részére megkaphassuk. Ha lényegesen növekedik is az özvegyi nyugdíj s ezt készséggel el kell ismernünk, soha sem lesz felesleges a segítés s ennek az intézménynek keretén belül, csekély alapszabálymódosítással, minden másnemű jóléti intézkedés is megvalósítható.

Ez is egy új munka, mely sürgős megvalósításra vár.

Még egy dolgot fel kell említenem. A kedvezőbb időszámítás nincsen kiterjesztve azokra, akik nem állami középiskolából kerültek az államhoz, illetve ezeknek a nem állami szolgálati ideje csak polgári év szerint számítandó. Ez pedig minden évben egy és fél hónapot tesz ki az átlépettek vagy áttettek kárára. Nagyon sokan vagyunk, akik nem az államnál kezdettük meg a tanári szolgálatot, akik átléptek vagy az intézet államosításával átvétettek. Ezekre nézve ma úgy áll a dolog, hogy 35 év alatt nem is érik el a teljes nyugdíjat, hanem azért pl. egy olyan tanárnak, aki 10 év után lépett át, már teljes egy évvel többet, 36 évet kell szolgálni, hogy teljes nyugdíjat kapjon. Kilátásba van ugyan helyezve, hogy a nem állami tanárok nyugdíjügye is hasonlóan fog rendeztetni s akkor ez a különbség nem

lesz meg. De hányan fognak addig nyugdíjba menni ily irányú veszteséggel? Ezekért is sorompóba kell állania egyesületünknek s kiküzdeni, hogy addig is, míg a nem állami tanárok nyugdíjügye rendeztetni fog, a kedvezőbb időszámítás, a nyugdíjtörvény 11. §-a szerint alkalmaztassék mindazon átlépett és átvett tanárokra, kik előző szolgálatukban tagjai voltak az 1894. évi XXVII. törvénycikkel alkotott országos tanári nyugdíjintézetnek.

Életbevágó fontos kérdések ezek, amelyekkel foglalkoznunk kell sürgősen, lehetőleg már a közgyűlésen, egyöntetüséggel, kellő körültekintéssel s dolgozni a helyes megoldásokért kitartóan és higgadtan.

Tatár Balázs.

A latin nyelv tanításához.

Midőn a latin nyelv tanításának eredménytelenségét vizsgálódás tárgyává tesszük, az okok közül, melyek ezt az eredménytelenséget előidézik, mindenesetre azokkal kell behatóbban foglalkoznunk, amelyek nem vonatkoznak általánosan minden tárgyra, hanem különösen a latin tanításra hatnak bénítólag. E szempontból kérdés tárgya lehet, vajjon helyesen járunk-e el, midőn a mai iskolaszervezet kereteit adottak gyanánt vesszük fel s azokon belül igyekszünk utat-módot találni arra, hogy a latin nyelv tanításában több eredményt érjünk el. Mert ha a keretek avultak, ha az újabb célkitüzéssel nincsenek többé kellő összhangban, akkor előbb okvetetlenül a kereteket kell eltávolítanunk vagy átalakítanunk, hogy az eredményesebb munka alapjait megvessük.

Már pedig kétségtelen, hogy a latin nyelv tanításának célja újabb időben lényegesen módosult vagy — amint mondani szokták — eltolódott. Ennek a módosulásnak lényege úgy fejezhető ki talán a legrövidebben, hogy a latin nyelv észfejlesztő ereje helyett a mai középiskola inkább a római irodalom kulturértékére helyez súlyt. Ez ugyan kevésbé mondható el a német gimnáziumról, ahol a latint most is nagy óraszámban tanítják s ahol a »lateinischer Aufsatz« 1901 óta a tanítás kimondott célja, ami azt jelenti, hogy a hivatalos tanítás elsősorban a latin nyelv formális képzőerejét igyekszik kiaknázni s csak másodsorban a római irodalom kulturbecsét. A francia középiskola az 1902-ben behozott reformmal feladta a formális elvet s a latin nyelvet megfosztotta centrális jelentőségétől azzal, hogy tanítási óráinak számát még a latin sectionokon belül is leszállította. De íme, mi történt azóta? A francia közvélemény az utóbbi időben mindjobban sürgeti a latin nyelv intenzívebb tanítását s — amint a Figaro egyik tavalyi számában olvashattuk — a latin-görög section tanulóinak száma évről évre növekszik. Nemcsak tanférfiak és írók, hanem mérnökök, gyárosok is tiltakoznak a latin tanítás megszorítása ellen, mert az ifjabb nemzedék stiláris készségének feltünő megfogyatkozását a reform életbeléptetésének tulajdonítják.

A magyar gimnázium, mely az utraquizmus elvén épült fel s melyet újabb intézkedések szinte kivetkőztettek humán jellegéből, már a latin nyelvnek juttatott csekélyebb óraszám miatt is kénytelen a formális képzést mint elsőrendű célt elejteni s így nem marad számára egyéb hátra, minthogy teljes erejével a másik cél szolgálatába szegődjék s bő olvastatással minél alaposabb klaszszikus műveltséget adjon növendékeinek. Ilyképpen az ars legendi, a »Lateinlesen« lesz latintanításának főcélja. Hogy milyen problematikus vállalkozás ez, melyet pedig a magyar közoktatásügy vezetői annakidején merész könnyedséggel tettek meg, bizonyítja az a gazdag s terjedelmében egyre növekvő szakirodalom, mely — főleg Németországban — e kérdés körül támadt. Ránk nézve ez az irodalmi harc annyiban rendkívül tanulságos és örvendetes, mert nagyjából a mi merész kezdeményező lépésünknek látszik igazat adni. A legtekintélyesebb német pedagógiai írók: Paulsen, Schiller, Dettweiler, Budde az ars legendi irányában keresik a latintanítás jövő célját s ily szellemű újításokat sürgetnek.

E mély belátású és nagy pedagógiai műveltséggel rendelkező férfiak törekvései mindenesetre bizalmat keltők és megnyugtatólag hathatnak azokra a pedagógusokra, akik a klasszikus tanulmányok megszorításának káros következményeitől féltették a fejledező magyar kultúrát. Nem azért, mintha ezzel a reform üdvös hatása biztosítva volna, — ezt csak a jövő fogja igazolni és olyan fordulatokra, mint amilyen a francia közvéleményé, mindig el lehetünk készülve — hanem azért, mert ilyen tekintélyek nyilatkozatai után biztosabban és nagyobb önbizalommal rendezkedhetünk be az új célkitűzés alapján és nem kell ingadoznunk az eszközök megválogatásában.

De ezt a feladatunkat komolyan kell felfognunk és mindent elkövetnünk, hogy a feladott régibb elvért kárpótlásul minél többet nyerjünk a csere által.

Mindenekelőtt a helyes methodikai eljárást kell megállapítanunk, amellyel a latin nyelv tanításában legtöbb eredményt érhetünk el. Ezt azonban azzal, hogy az olvasmány teljes átéléséhez juttatjuk el tanítványainkat, még nem merítettük ki. Az olvasmánynak oly módon való taglalása és fordítása, amint azt a júliusi közgyűlésen Hajtai Ferenc tanár kifejtette, mindenesetre a kitűzött célnak teljesen megfelelő eljárás, melyet egyébként nagyjából az utasítások is előírnak. Ezzel szemben a régebbit, a preparáló módszert, mely a tanulókat házi készületre utasítja, a legerélyesebben ki kell küszöbölni az iskolából. De nem gondolnám, hogy ennek az avult módszernek még annyi sok híve volna nálunk. Csak csökönyös formalisták ragaszkodhatnak még a nyelvtannak akadémikus s az olvasmánytól elválasztott tárgyalásához, a tanulóknak házi preparálásra való utalásához s az otthon tanultaknak az iskolában való puszta ellenőrző számonkéréséhez. Aki egyszer kísérletet tett az új módszerrel s annak a tanulót izgató, elméjét fejlesztő, figyelmét ébren tartó

hatását észlelte, lehetetlen, hogy ne szakítana a régi, avult sablonnal.

De az olvasmány átéléséhez juttatás az új methodikai eljárásnak csak egyik, még pedig *lélektani* momentuma. Elismerem, hogy nevelő szempontból ez a legfontosabb. Dr. Lietz, a német Landerziehungsheim-ek megalapítója, érdekesen fejtegeti ennek az eljárásnak pedagógiai előnyeit »Die deutsche Nationalschule« c. iratában.[1] A régi, pusztán külsőleges, mechanikus fordító eljárás helyett, mely legfeljebb az emlékezőtehetség fejlesztésére hatott kedvezően, ezzel a módszerrel kihasználjuk a divináció önállóságra serkentő, szellemfejlesztő erejét a tartalom megértésében és tárgyalásában. Ennek az eljárásnak lélektani és nevelő szerepe nem kicsinylendő, mert a tanulót intenzívebb munkához szoktatja s amint Lietz mondja: Es handelt sich hier nicht bloss um Entwickelung aller Sinnesorgane und intellektuellen Anlagen, sondern vor allem um die Ausbildung aller moralischen Kräfte, um die des gesamten Willenslebens. Ezzel tehát az átéléshez vezető olvastatás egészen az új nevelési eszmény szolgálatába áll, amely szerint az iskola célja nem enciklopédikus tudás közvetítése, hanem a gyermekben szunnyadó erők harmonikus kifejtése.

A másik momentum, mely az átélést célzó olvastatáshoz kapcsolódik, *formális* jellegű s nem kevésbé figyelemre méltó. Az a munka, melyet a tanuló a latin szöveg nagyobb gondolatcsoportjainak tervszerű áttekintésére és szabatos visszaadására fordít, olyan elmeművelet, mely újabb pedagógusok nézete szerint legalább is felér a latinra való fordítás szellemi gimnasztikájának képzőerejével. Ezt a kérdést egyébként behatóan tárgyalja Paulsen, Geschichte des gelehrten Unterrichts c. művének II. kötetében. (470. s k. l.) Paulsen több formális észfejlesztő erőt tulajdonit a latin szöveg kitaláló olvastatásának, mint a nyelvtények gépies begyakorlásának, mert ez utóbbi inkább csak bizonyos frázistömegek gépies elsajátításához vezet, mely, ha kelleténél tovább üzzük, unalmat kelt a tanulóban s szellemét lomhává s a tartalom iránt közömbössé teszi. Sokkal összetettebb s szellemét termékenyen élénkítő s ezzel erősítő munkát végez a tanuló, midőn önerejére támaszkodva igyekszik az olvasmány tartalmát kihüvelyezni s a szó- és mondatfüzések hálózatában eligazodni. Ezért is igen fontos és hasznos az új olvastató módszer s aki tudatosan viszi bele ezt a szempontot, sok apró methodikai fogásra fog rájönni, mellyel a kitaláltató olvasás előnyeit szaporíthatja.

Ezekben találnám én azokat a lélektani és formális szempontból leszármaztatható indokokat, melyek a filológus tanárt arra késztethetik, hogy a latin nyelv tanításában a kitaláltató s az olvasmány átélését elősegítő módszert alkalmazza. De nézetem

[1] L. Dr. Gerhard Budde, Moderne Bildungsprobleme, 1912. — 167. lap.

szerint az igazi klasszikus műveltség a *tárgyi* tudás bizonyos tömege nélkül nem lehet el s ennélfogva a középiskolai latintanításnak, ha csakugyan gyümölcsöztetni akarja az ifjabb nemzedék javára az ókori műveltség kultúrértékeit, kell, hogy tárgyi célja is legyen. Az olvasandók tartalma, melyet az átélés szubsztrátumává teszünk, e tartalom kiválasztása és elrendezése olyan fontos kérdések, melyeket a latin nyelv reformjának tárgyalásánál figyelmen kívül hagyni nem szabad. Az ókor kultúrvilágának ismerete nem játszhatik pusztán előkészítő szerepet a római írók olvastatásánál, hanem a tartalmi átéléseknek is egy felsőbb cél szolgálatára kell egyesülniök s ez nem lehet más, mint *az ókor kultúrvilágának legalább lényeges vonásaiban való rekonstrukciója.* Az ars legendi mint eszköz felhasználásával arra fogunk törekedni, hogy tanítványainknak a római világ körében alapos kultúrtörténeti tájékozódást adjunk s a latin olvasmány segítségével rekonstruáljuk — amennyire lehet — az ókori világ és ember képét. A latin tanítás reformjának kérdése eszerint inkább az olvasmány, mint a módszer kérdése. Olyan olvasmányokat kell a humaniórakat tanuló ifjuságunk kezébe adni, amelyek tárgyuknál fogva lélekemelő átélések kiváltására alkalmasak s másrészt úgy kell azokat megválogatnunk és beosztanunk, hogy a római ókor kultúrértékei általuk tanítványaink birtokába menjenek át. Csak így lesz a latin nyelv tanítása iskoláinkban annak a nevelő processzusnak szerves részévé, melynek feladata az ifjabb nemzedék tehetségesebb elemeit az emberiség kultúrfolyamaiba bevezetni.

És ehhez a célhoz képest az eddigi iskolaszervezet keretein is változtatni kell. Egészen természetes, hogy zsúfolt osztályokban az egyes tanulók önálló munkáját, mely a tartalom átélését előkészíti, biztosítani és ellenőrizni nagyon bajos s így csak kevesen fognak ez összetett lelki folyamat minden mozzanatán végig menni. A tanulók nagyobb része kénytelen lesz — már az idő rövidsége miatt is — a kész eredményt önálló szellemi munka nélkül átvenni. De még ha aránylag apasztjuk is az egy évfolyamot látogató tanulók számát párhuzamos osztályok felállításával, ezzel nem sokat érünk el, ha nem szüntetjük meg a latin-kényszert az iskola kereteinek megváltoztatásával. Mert azzal, hogy a latin nyelv óraszámát oly tetemesen leszállítottuk, a gyengébb tehetségű tanulók boldogulásának a latinban szinte útját szegtük. A formális képzés virágkorában, midőn az alsó osztályú tanulóknak úgyszólván csak latint kellett tanulniok, a nyelvtények gépies begyakorlása s a latin nyelv szóbeli használata útján a gyengébb tehetségüek is úgy ahogy elsajátították a nyelv elemeit s némi szóbőségre tettek szert, de ma a gyenge tehetségű tanuló, aki a szöveggel nem tud megbirkózni, csak kerékkötője a haladásnak s miatta az amúgy is szűkre szabott idő, melyet a latin olvasmányra fordíthatunk, jórészt veszendőbe megy. Ezen a bajon csakis az ágazatok felállításával lehet segíteni, főleg olyan helyeken,

ahol a tanuló az intézetek között nem válogathat. Alkalmat kell adni növendékeinknek, hogy jövő előmenetelük kockáztatása nélkül más tanulmánycsoportra mehessenek át, ha a humán nyelvek tanulására nincs tehetségük. Ezzel el fogjuk érni azt, hogy egy-egy évfolyamban olyan tanulók kerüljenek össze, akikkel gyorsabban és sokat lehet olvastatni.

Szerencsére a szelekció és az ágazatok problémáját a modern pedagógiai áramlatok is folyton felszínen tartják; hiszen az individuális nevelés jelszavát soha oly sűrün nem hangoztatták, mint ma. A német és osztrák reformiskolákban már komoly kísérleteit láthatjuk a józan szelekció érvényesítésének s e kísérletek középpontjában mindenütt a latin nyelv problémája áll. Hovatovább a magyar középiskolai oktatásnak is számolnia kell a korszellem követelményeivel s minthogy nálunk magániskolák alig vannak, az államnak kell a reform ügyét a kezébe vennie. De nem remélhető, hogy az ágazatok felállításának mélyreható reformja nálunk egy-kettőre bevezethető volna. Amit a magyar közoktatásügy vezetőitől egyelőre elvárhatunk és kívánhatunk, az egy olyan kezdeményező lépés, mely legalább a két legfelső osztályban némi szabad mozgást biztosítana a tanároknak és tanulóknak egyaránt. S erre vonatkozólag csak a porosz állami közoktatás egy új és érdekes kísérletére utalok.

Tekintélyes tanférfiak sürgetésére a porosz közoktatásügyi miniszter egyes intézeteknek megengedte 1905-ben, hogy a két prima tanrendjét szabadabban és saját belátásuk szerint osszák be a tanulók individuális hajlamaira való tekintettel. Idáig négy állami gimnáziumnak a kísérleteiről van tudomásunk.[1] A strassburgi gimnázium két legfelső osztályának tanulói 1905 óta tetszés szerint választhatnak az ókori nyelvek és a mennyiségtan között. Akiknek a mennyiségtan alaposabb tanulmányozására van kedvük, azoknak elengedik a két latin nyelvtani órát s az érettségin latinból németre való fordítást kívánnak tőlük. Akik a klaszszikus nyelveket választják, azokat a mennyiségtanban csak két heti óra hallgatására kötelezik. Az elbingi gimnáziumban a tehetségesebb felsőosztályú tanulókat, ha egyes tantárgyakból kiválnak s azokból terjedelmesebb dolgozatokat készítenek, némely tanórák látogatása alól fölmentik. Legérdekesebb a hannoveri gimnázium újítása. Itt egyes tárgyakból külön tanfolyamokat szerveznek s aki ezekben részt vesz, azt két-három latin vagy két mennyiségtani óra alól fölmentik. Ezektől választott tárgyukból bővebb ismereteket kívánnak a vizsgálaton s ezt a körülményt az érettségi bizonyítványban is bejegyzik. Amellett megtartják a rendes tanmenet szerint folyó tanítást is, hogy az átlagos tehetségű tanulók meg ne rövidüljenek. Végre felemlítem még az elberfeldi reálgimnázium kísérletét, amelyben 1906 óta a két príma tanulói számára egy

[1] L. G. Budde: Moderne Bildungsprobleme, 76. l. és: Alte und neue Bahnen für die Pädagogik.

nyelvi-történelmi és egy math.-fizikai ágazatot szerveztek, amelyek közt csak az óraszámra s a követelmények mértékére nézve van eltérés.

Kétségtelen, hogy a latin olvastatás eszményi formáját mindenekelőtt a két legfelső osztályban lehet megközelíteni. Ha itt olyan növendékek verődnek össze, akiknek a latin nyelvhez tehetségük s hajlamuk van, e két évfolyom alatt rendkívül sokat lehetne velök végeztetni. Ha ezekben az osztályokban latin irodalmi olvasásra csak a tehetséges tanulókat kötelezn*ők*, míg a többieket eddig végzett tanulmányaik ismétlésére utalnók, két fontos eredményt érnénk el. Egyrészt alkalmat adnánk a felsőosztályú tanulók egyéni hajlamainak mérsékelt és üdvös érvényesülésére, másrészt sok drága percet takarítanánk meg a latin olvasmány javára.

E reform életbeléptetése nem járna leküzdhetetlen nehézségekkel; az a kevés szabad mozgás pedig, mely vele jár, nagyon elkelne a mi középiskolánknak.

(Kassa.) *Karsai Ervin.*

Iskolai conférance-ok.

Körülbelől igaza van Sziládynak (l. Közlöny 9. sz.) abban, hogy az iskolai conférance-ok eszméje mindnyájunk lelkében élt és megvalósulásuk nagy örömet szerezne azoknak, akik a heti óraszámon felül is szeretnek foglalkozni az ifjusággal, az ifjuság szellemének fejlesztésével. Arról is meg vagyok győződve,. hogy eredményök rendkívüli lenne, talán még nagyobb, mint reméljük.

Az előző két cikk megmutatta az utat, amelyen haladnunk kell, a magam részéről a részletekre vonatkozólag szeretnék néhány megjegyzést tenni.

Nálunk, a Bethlen-kollégiumban, szokásban vannak az ú. n. praeces-ek, az ifjuság egyeteme előtt tartott könyörgések. Hetenként kétszer, hétfőn és szombaton tartjuk őket, még pedig reggel félnyolctól nyolcig. A tanításra szánt időből tehát semmi sem vész el, a tanítást a rendes időben meg lehet kezdeni. Gyakorlati nehézsége tehát nincs annak, hogy hetenkint tartsuk a conférance-okat, még ott sem, ahol nincs meg az a kedvező körülmény, hogy a tanulók 90%-a bennlakó, mint nálunk. A nehézség legfeljebb az lenne, hogy nem igen akadna minden hétre előadó. Ezen persze nem lehet úgy segíteni, hogy minden tanárnak kötelességévé tesszük a conférance-okon való közreműködést. Éppen arra akarok rámutatni, hogy csakis akkor várhatunk eredményt ezen előadásoktól, ha minden közreműködő kedvteléssel, önként veszi ki részét a munkából. Ezt a munkakedvet kellene ébren tartani, jobban mondva felébreszteni akármiféle módon, ha másként nem lehet, anyagi jutalmazással is.

A conférance-ok látogatása az ifjuságra s e legyen *kötelező*. Mindnyájan tapasztalhattuk, hogy a kötelezővé tétel mennyire kedvét

szegi az ifjuságnak, hogy hatása sokkal inkább káros, mint hasznos. Legyenek a conférance-ok olyan összejövetelei az ifjuságnak, amelyekre kényszerítés nélkül gyül össze, pusztán szellemi szükségből, legyenek annyira vonzók, annyira érdekesek, hogy örömmel várják őket és önszántukból igyekezzenek bennük részt venni.

A conferance-ok vonzóerejét talán növelhetnők, ha a 20—30 percből, amit egy előadásra szánunk, 5—8 percet zenével töltenénk el. Lehetne szerepeltetni az ifjusági ének- és zenekart, vagy egy-egy magánszámot adhatna elő valamelyik tehetségesebb tanuló. Persze az illető zeneszám lehetőleg vonatkozásban állana az előadandó tárggyal.

Végül a conferanceok témái között szeretnék helyet szorítani egy-két előadásnak, amely a jó modorról, az illemszabályokról szólna. A tanulók egy részének megvan az alkalma mindezeket gyakorlatilag elsajátítani, oly időben, amikor még nem ül ki a szégyenkezés pírja az arcukra a botlások után. De a zöm jóformán csak akkor kerül bele a társaságba, amikor már az egyetem padjain ül. A gimnáziumban az internátus falai között — legalább napjainkban — nem igen tanulhatja meg az etikettszabályokat és sok-sok keserves tapasztalat árán akkor csetlik-botlik bennök, amikor egy gúnyos mosoly mindennél jobban fáj. Ezektől az apró kellemetlenségektől mentené meg az ifjuságot az a néhány előadás, nem is szólva arról a hatásról, amit ízlésükre, világnézetükre gyakorolna. Mert megint csak igaza van Sziládynak: nekünk kötelességünk lenne gyakorlati útmutatásokat is adni az ifjuságnak, megtanítani élni, de ezenfelül szépen élni is.

Szondy György.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Udránszky László dr.: **Az orvos általános természettudományi műveltsége.** A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XXXVI. vándorgyűlésén tartott Chyzer Kornél-előadás. Budapest, 1912.

Néhai Chyzer Kornél kiváló egyénisége ideális példát adott az utókornak arra, hogy miként egyesül a jó orvosban a gyakorlati tudás a természettudományi műveltséggel. Az ő emléke méltó kiinduló pontja ennek az értekezésnek, amelynek köztiszteletben álló szerzője a mai orvosképzés alapvető részének hibáit tárja szemeink elé.

Mióta az egyetem szigorlati szabályzata a három természetrajzi tárgy kötelező vizsgálatát eltörölte, kiderült, hogy e tárgyak puszta hallgatása »teljesen illuzórius értékű«, mert az ifjuságnak a középiskolában szerzett ily irányú ismeretei »sajnálatos módon és mértékben fogyatékosak«.

A szerző itt rámutat arra az elszomorító körülményre, »hogy a továbbiakra is értékes természettudományi tárgyaknak és tételeknek elemzése a középiskola legfelső osztályaiból szinte ki van rekesztve

és hogy ezekből a tárgyakból szinte csak töredékeket — és ezeket sem szerves összhangba hozva egymással — oly időben tanul a középiskolai fiatalság, amikor e tárgyaknak kellő megértésére még nem eléggé érett. Másodsorban igen kívánatos, hogy a természettudományi tárgyaknak középiskolai tanításában a fősúly a gyakorlati oktatásra fektettessék, vagyis más szóval, hogy e tárgyak tanítása a tanteremből a laboratóriumba helyeztessék át. Ez nem csupán a tárggyal való megbarátkozást, a kevésbbé tehetséges tanulónak is eredményesebb fáradozását támogatná és segítené, hanem egyben azon a sok előnyön felül, amit a természettudományokkal gyakorlati alapon való foglalkozás nyujt, még azt a hasznot is hozná, hogy a fiatalság kézi ügyességét is fejlesztené, ha talán nem is akkora mértékben, mint ahogy azt a műhelyben való foglalkoztatás révén elérni lehet.«

»Noha bármilyen tanterv megbolygatása is kényes és nagyon megfontolandó cselekedet, nem csupán az orvostanhallgatók természettudományi előképzésének javítása, hanem általában *kultúránk előbbrevitele érdekében is kétségtelenül kötelességünk óhajtani, hogy középiskoláink tanterve módosíttassék*, hogy középiskoláink oly tananyaggal és tantervvel ruháztassanak fel, amely a mai kultúrális követelményekhez az eddiginél jobban illeszkedik és amely a mai középiskoláinkban szerezhetőnél nem okvetetlenül több, de jobb tudást biztosít.«

Szerző nem barátja a középiskola szaktipusok szerinti széttagolásának, hanem az egységesség elvét hirdeti: »a természettudományoknak nagy jelentőségét éppen úgy ismerjük el eredményesen, ha a középiskolai képesítés egységességének bolygatása nélkül arra törekszünk, hogy a középiskolából kikerülő fiatalság további tanulmányaihoz a mostaninál szervesebb és értékesíthetőbb általános természettudományi műveltség birtokába érkezzék el.«

Az orvosképzés javítása érdekében a szerző háromféle megoldási tervezetet állít föl. »Az első, hogy a természettudományoknak a középiskolában a tananyag megrostálásával, a tárgyaknak tervszerűbb csoportosításával, a tanítás módszereinek megkönnyítésével és egyszerűsítésével a mainál több helyet szorítsunk és hogy *a természettudományi tárgyak tanítását az egész középiskolának valamennyi osztályán végigvezessük.*« »A másik mód az lehetne, hogy a középiskolai tanulmányokra szánt idő egy évvel megrövidíttetnék« és az így nyert év helyett az egyetemi pályákra megfelelő előkészítő és rostáló tanfolyamok szerveztetnének. A szerző harmadik tervezete az első megoldásmód mellett az egyetemi orvosi képzés módosításaiban keresi a helyzet javítását.

Ime tehát a leghivatottabb tényezők egyike állapítja meg azt a sajnálatos tényt, hogy középiskoláink a reális egyetemi pályákra nem adnak kellő előképzettséget. Alig kételkedhetünk afölött, hogy Udránszky professzornak ezt a lesujtó ítéletét a reális szakokon működő összes egyetemi tanáraink aláírnák. Hiszen az ez irányban elhangzott eddigi nyilatkozataik kivétel nélkül e mellett szólottak. A reform szükségességét és alapelvét az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület is megállapította már a mult közgyűlésén. Az Orsz. Ref.

Tanáregyesület a mult évben rendszeres tervezetet is dolgozott ki (lásd az évkönyvet). A reform mellett nyilatkozott nem egy igazgatói, sőt talán főigazgatói konferencia is.

Tehát mire várnak még az illetékes tényezők?

Dr. Szilády Zoltán.

Az Ág. H. Evangelikus Tanárok és Elemi Iskolai Tanítók Országos Egyesületének Évkönyve az 1911/12. évről. Szerkesztette *Gömöry János* titkár. Eperjes. 1912. 162 oldal.

Megváltozott címmel, megváltoztatott alapszabályokkal, tágabb körben folytatja munkásságát az 5 év előtt megalakult Országos Evangélikus Tanáregyesület, mely ma már egy közel 600 főnyi táborban tömöríti az evangelikus tanügy munkásait. És ez a gárda a magyar tanügy összes munkásaival, azok összes egyesületeivel példás jó viszonyt tart fenn. Mert az egyesület fennen hangoztatja, hogy ha a különböző jellegű és felekezetű iskolák tanárait, tanítóit világnézetek választják is el egymástól, ők, evangelikus tanárok és tanítók a magyar tanügy szeretetében egyek akarnak lenni valamennyivel.

Az évkönyv az egyesület működésének 5-ik esztendejéről számol be. Megtudjuk belőle, hogy az egyesületnek öt tiszteletbeli, 13 alapító (közülök 2 kettős alapítvánnyal), 8 pártoló és 552 rendes, vagyis összesen 578 tagja volt. A rendes tagok közül 25 főiskolai (1 egyetemi, 7 jogakadémiai, 16 theológiai, 1 erdészeti és bányászati akadémiai), 186 főgimnáziumi. 25 tanítóképzőintézeti, 46 polgári s felsőbbleányiskolai-és vallástanár, 259 tanító és 11 nem tanítással foglalkozó (püspök, lelkész stb.). Az évi gyarapodás 3 tiszteletbeli tag (dr. Meskó László ny. államtitkár, az ev. Tanáregyesület volt elnöke, báró Prónay Dezső evangelikus egyetemes főfelügyelő és Ludmann Ottó (az evangelikus tanárok nesztora), 2 alapító és 69 rendes tag, a pártoló tagok száma azonban eggyel csökkent s így a gyarapodás összesen 73 tag. Az egyesület elnöke: dr. Mágócsy-Dietz Sándor egyetemi tanár, ügyvivő alelnöke: dr. Flórián Károly jogtanár, főiskolai szakosztályi elnöke: dr. Masznyik Endre, középiskolai szakosztályi elnöke: Fischer Miklós, tanítóképzői szakosztályi elnöke: Papp József, polgári iskolai szakosztályi elnöke: Mikolik Kálmán, elemi iskolai szakosztályi elnöke: Alexy Lajos, titkára: Gömöry János, pénztárosa: dr. Szigethy Lajos, főjegyzője: dr. Rell Lajos és jegyzői: Horeczky Gyula és Nikelszky Zoltán. A tisztikart 49 tagú választmány támogatja munkájában. Az egyesület — mint az előbbiekből is kitűnik — öt szakosztályban működik. A választmányi s szakosztályi üléseken és a közgyűlésen a következő fontosabb ügyek kerültek napirendre: Az elemi iskolák tanítóinak felvétele folytán megváltoztatták az egyesület alapszabályait és ügyrendjét; az evangelikus középiskolák tanári rangsorának pontos megjelenését szorgalmazták; kifejezték azt az óhajukat, hogy az állami tanári állások nyilvános pályázat útján korlátozás nélkül töltessenek be; felterjesztést intéztek

a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz a nyugdíjtörvény reviziója és a családi pótléknak a nem állami tanárokra való kiterjesztése tárgyában; a belügyminisztériumhoz a felekezeti és községi tanárok községi és törvényhatósági pótadómentessége ügyében; az evangelikus egyetemes egyházi közgyűléshez az evangelikus tanítóképzők rendtartása, leánymagántanulóknak a tanórákon való részvétele, a polgári iskolák tanítóinak az egyház életében való részvétele, a tanítóképzőknek az egyházkormányzat valamennyi fokozatán való képviselete ügyében, továbbá az elemi iskolai tanítók érdekében és az »Evangelikus Népiskola« c. folyóirat felkarolása ügyében. Megkeresték végül az összes evangelikus középiskolák fenntartó testületeit a tanárok szellemi továbbképzése és a lakáspénzek rendezése érdekében stb. Az egyesület munkásságának bennünket közelebbről érintő tételei voltak: Szociológiai ismeretek a középiskolában. Az evangelikus középiskolák tanárainak szolgálati pragmatikája. Az iskolai kirándulások a nevelés szolgálatában. Az internátusok. A különbözeti vizsgálatok egyöntetű szabályozása. Leányok felvétele nyilvános tanulókul. A lakáspénz kérdése. A nyugdíjtörvény reviziója. A drágasági pótlék stb. Az ülések jegyzőkönyvei után a budapesti — ötödik — rendes közgyűlés leírása következik. A gyűlésen egyesületünket Gaal Mózes alelnök, Müller József pénztáros és Theisz Gyula a Tanári Özvegyeket és Árvákat Segélyző Egyesület elnöke képviselte. Majd a Gömöry János főgimn. igazgató gondosan szerkesztett titkári jelentésére s végül a közgyűlésen és szakosztályi üléseken tartott előadásokra került a sor. Ezek a következők: »A katholicizmus és protestantizmus elvi álláspontja a szociális kérdésekkel szemben. Ez elvi felfogásból eredő szociális feladataink egyházban és az iskolában« (szabad előadás) Draskóczy Lajostól; »Mi az oka az ifjuság erkölcsi romlottságának, mit tehet a család s az iskola ennek megszüntetésére?« Sass Istvántól; »Szakosztályi elnöki megnyitó beszéd« Fischer Miklóstól; »Az iskolai kirándulások (különösen turista-kirándulások) a nevelés szolgálatában« Szutórisz Frigyestől; »Szociológiai ismeretek a középiskolában« dr. Rell Lajostól. Befejezésül közli az évkönyv az egyesület ügykezelési szabályzatát.

Mindezekből kitűnik, hogy az Evangelikus Tanárok és Tanítók Országos Egyesülete sokoldalú és hézagpótló munkásságot fejtett ki az elmult esztendőben s így további működése elé a legnagyobb bizalommal tekinthetünk.

(Felsőlövő.) *Legányi Dezső.*

Dr. Laurentzi Vilmos. **Magyarország oknyomozó története.** (Hetvenöt kérdésben.) Érettségi segédkönyv. 182 l. Herz-féle könyvnyomda Brassó. Ára 2 korona.

A szerző azt tapasztalta, — az ő szavait idézve — hogy azon követelmények, amiket érettségin az oknyomozó történelemből felállítanak, csak valóban kiváló tehetségű tanulók számára teszik lehetővé a teljes sikert. Hiányzott oly segédkönyv, mely a kevésbbé tehetségeseket is, ha elég szorgalmuk van, sikerhez segítse.

Hogy az ifjuságot e cél elérésében támogassa, 75 kérdésben egy rendes történelmi tankönyv terjedelmében feldolgozta az érettségi utasítások követelményeihez mérten Magyarország történetét. Minden egyes kérdésnek az anyagát felelet alakjában kidolgozta úgy, hogy a szorgalmas tanulók, ha a kidolgozott kérdéseket betanulják, a szerző felfogása szerint magas szinvonalon álló feleletet adhatnak az érettségi vizsgálaton.

Úgy látszik Laurentzi Vilmos teljesen félreértette az érettségi vizsgálat intencióját. Az érettségi utasítások szerint a szóbeli vizsgálaton főleg arról kell a vizsgálóknak meggyőződést szerezni, vajjon a tanuló a tananyag fontosabb részei felett öntudatosan rendelkezik-e s az utasítások súlyt helyeznek arra is, hogy a tanuló a feleletet önállóan adja meg. Mindenesetre az érettségi nehéz feladat elé állítja a tanulót e követelményeivel, de mihelyest a bizottság nem az előadásbeli készséget, hogy úgy mondjuk a felelet folyékony elrecitálását s az összes adatok elsorolását veszi az ítélkezéshez mértékadó alapul, hanem azt veszi fontolóra, hogy a tanuló hogyan tud a végzett anyaggal önállóan diszponálni, tud-e önállóan gondolkozni s gondolatait önállóan ki tudja-e fejezni, akkor minden még a közepes tehetségen alul levő normális fiu, főleg ha szorgalmas volt, okvetetlenül megközelíti az érettségi vizsgálat mértékét.

Minden lelkiismeretes tanár támogatni szokta tanítványait az érettségire való előkészület munkájában. De az a támogatás, melyben őket Laurentzi részesíti, túllépi a szükséges támogatás határát. A támogatásból tökéletesen elegendő, ha pl. a nádorság fejlődéséről lévén szó, a tanár megjelöli a főbb fejlődési állomásokat s a fiukra bízza, hogy e külső vázlat keretén belül önállóan megalkossák a maguk feleletét. Felesleges a kérdésnek olyatén való kidolgozása, hogy a tanulónak a kérdést már csak be kelljen tanulnia, mert így igazán a bizottság csak arról győződhet meg, hogy ki tudta legjobban megtanulni az anyagot. A tanár ilyenformán szándékosan közreműködik abban, hogy az érettségi vizsgálat célja megkerültessék.

De Laurentzi könyvének terjedelmét tekintve a fiuk súlyos kamatokat fizetnek a könyv használatáért. Helyzetük e segítség mellett egyáltalában nem enyhül, amint ez könnyen elképzelhető. Az év folyamán átvenni egy minimálisan 200 oldal terjedelmű rendszeres tankönyvet s utána a tankönyv mellőzésével egy majdnem ugyanolyan terjedelmű érettségire előkészítő könyvet, nem tartozik a könnyebb feladatok közé s csak növeli az amúgy is alaposan igénybe vett érettségizők munkáját.

Nem tartozik e közlöny hasábjaira a könyv adatcsoportosításának kritikája tudományos szempontból. De azért mégis különös, hogy még olyan képzett hisztorikus is mint Laurentzi azt állítja, hogy Nagy Lajos idejében Magyarországhoz csatolták Lengyelországot. (170. l.) Talán a personal unio mégsem jelenti egy országnak a másikba való bekebelezését. Vagy igen s Magyarország a Jagellók alatt Csehországhoz tartozott?

Dr. Marczinkó Ferenc.

Antike Schlachtfelder. Bausteine zu einer antiken Kriegsgeschichte. III. Band. Antike Schlachtfelder in Italien und Afrika. Mit Unterstützung der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien herausgegeben von J. Kromayer und G. Veith. Erste Abtheilung: Italien, von J. Kromayer. Mit 10 lithographischen Karten und 35 Abbildungen im Text gr. 8., XV. u. 494 S. Geh. 20 M. Zweite Abtheilung: Afrika von G. Veith. Mit 11 lithograph. Karten, 23 Abbildungen im Text und den Registern für das ganze Werk, gr. 8. (XII. u. S. 495—935). Geh. 18 M. Verlag der Weidmannischen Buchhandlung Berlin 1912.

Kromayer János tudvalevőleg a bécsi tud. Akadémia megbízásából az ókor csatamezőit tanulmányozva már két kötetet bocsátott közre búvárlatai eredményéből. A legújabb harmadik kötet az 1907/8. folyamán Veith kapitány kíséretében Itáliában és a rómaiak Afrikájában meglátogatott csatahelyeket tartalmazza. Az olasz kormány Itáliában Pittaluga V. vezérkari őrnagyot rendelte ki topográfiai útmutatóul, míg Afrikában Bleudout H. kapitány teljesíté a kalauzolást, úgy amint azt a tud. Akadémia 1908 október 14-ki ülésén Kromayer részletesen kifejtette. A szemben foglalt kötet a pún háborukkal a második polgárháború színtereit öleli fel. Szerzőket itt az a szempont irányította, hogy ezekre a csatákra rendelkezünk éppen legkimerítőbb ókori forrásokkal s ezeket a csatamezőket szakemberek még alig tették volt vizsgálat tárgyává.

De még itt sem terjeszkedhettek ki mindenre, mert jóformán csak Polybios és Caesar feljegyzéseire szorítkozhattak. A többi író, Liviust sem véve ki, katonailag annyira értéktelen részleteket tartalmaz, hogy pusztán ezekből a csaták lefolyására, sőt színhelyére sem lehet következtetni.

Ily módon a második pún háborunak még a Cannae körül lefolyt részleteit kénytelenek valának mellőzni, miután Polybius feljegyzései pár töredék kivételével idevonatkozólag elvesztek s Livius és a későbbi görög források nem nyujtanak biztos támpontokat az ideszámítható katonai események biztos rekonstrukciójához. Annál behatóbban kiterjeszkedhettek szerzők a hasznosítható adatok hadtörténelmi megvilágítására. És itt nem érték be a felkutatott csatahelyek puszta leírásával, hanem a sztratégiai helyzetből kiindulva az összes hadműveleti mozzanatokat igyekeztek kifejteni azok politikai hatására és következményeire is figyelemmel valának mindenütt.

Az adatok töredékessége miatt sem a pún háboruk, sem Caesar polgárháboruja nem kerekedhetett teljes egésszé, mert mindenütt a helyi viszonyok irányíták a tárgyalás menetét s csak nagy általánosságban sikerült az egyes csaták leírásával az előzmények kapcsolatát felderíteniök.

A kronológiai tájékozódást a kötet végére illesztett táblázat igen előnyösen megkönnyíti. Ezen táblázat segítségével a kötetben

tárgyalt összes hadjáratok és csataesemények egymásutánjáról egy szempillantás alatt tájékozódást nyerhetünk. A Veith kapitány által készített fényképfelvételek és csataképek az olvasó nagy segítségére járulnak szintén.

A kötet használatát a gazdag irodalmi lajstrom és az I—III. kötet értékes indexe egyaránt rendkívül megkönnyítik.

A díszes kiállításával, szép rajzaival és térképeivel egyaránt vonzó kötet felettébb megkönnyíti középiskolai munkánkat s a pún háboruk és Caesar polgárháborujának tanítását felettébb gyümölcsözővé teheti. Melegen ajánljuk azért az előbbi két kötettől függetlenül is megszerezhető munkát középiskolai könyvtárainknak, mert a filológusokkal együtt az ókori történet tanítói egyaránt nagy haszonnal értékesíthetik annak sokágú tanulságait.

Téglás Gábor.

Beküldött könyvek és lapok.

A sárkányok országában. *Cholnoky* Jenő khinai utazásának leírása. A legérdekesebb magyar utazási könyvek egyike ez, melyet a szerző saját fényképei után készült nagyszámú illusztráció díszít. A »Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára« című vállalatban jelent meg és a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég adta ki. — Ára 12 korona.

Néhusztán meséiből. A nyár elején elhúnyt kitünő írónknak, *Cholnoky* Viktornak egy posthumus könyve viseli ezt a címet. A könyvet a Franklin-Társulat adta ki; ára 4 korona.

Kóbor Tamás új novellái. *Furcsa tragédiák* az érdekes kötet címe. Kiadta a Franklin-Társulat; ára 4 korona.

Az Olcsó Könyvtár legújabb sorozatában három érdekes füzet jelent meg. Az egyik *Byron* hatalmas lendületű drámai költeményét, a *Transzformációt* adja *Mayné Marczali* Erzsi gondos és megértő fordításában. A másik füzetben *Bogáti* Adolf *Schopenhauer* zeneesztétikáját fordította le, a világirodalom egyik legszellemesebb és gondolatokban leggazdagabb művét a zenéről. A harmadik füzet végül a finnek egyik nemzeti drámáját, *Erkko* János Henrik *Ajno* című, a Kalevalából vett tárgyú művét adja *Somkuti* kitünő fordításában. Mindegyik füzet ára 40 fillér. Az Olcsó Könyvtárt *Heinrich* Gusztáv szerkeszti és a Franklin-Társulat adja ki.

Újkori híres utazók. A tudomány történetének legérdekesebb fejezete az ember drámai küzdelme azokkal a nehézségekkel, melyek közt lakóhelyét, a föld kerekségét megismerte. Ennek a harcnak érdekes leírását adja *Williams Archibald*, kinek könyve most jelent meg magyarul dr. *Mikes* Lajos fordításában a Franklin-Társulat »Ismeretterjesztő Könyvtár« című vállalatában. A könyv azokat az újabbkori utazásokat és felfedező expedicziókat írja le, melyeket a mi korunkban végeztek oly kitünő férfiak, mint Livingstone, Stanley, Sven Hedin stb. Ázsia sivatagai, Tibet borzalmas hegyrészei, Afrika őserdei, nagy

tavai között. A sok szép képpel díszített könyvet a Franklin-Társulat adta ki; ára 8 korona.

A modern villamosság. A Franklin-Társulat »Ismeretterjesztő Könyvtár« című szép és nagy kulturális hasznú vállalatában most jelent meg *Charles R. Gibson* munkája a modern villamosságról. Igazi angol szellemű praktikus könyv: oly világos, hogy bárki minden előismeret nélkül megértheti. A jeles könyvet, melyet sok érdekes kép is szemléletessé tesz, *Hajós* Rezső fordította angolból s a Franklin-Társulat adta ki. Ára díszes vászonkötésben 8 korona.

A Magyar Shakespeare-tár V. kötete (1912) évkönyv alakjában 20 ív terjedelemben megjelent Ferenczi Zoltán szerkesztésében, mint a Kisfaludy-Társaság Shakespeare-bizottságának kiadványa. Nyomatott a Franklin-Társulat nyomdájában. Ára kötve 6 korona. A kötet Shakespearenak kortársaival, a Shakespeare-irodalommal, a költő magyar vonatkozásaival foglalkozik. Általános tartalmú dolgokat írtak a kötetbe *Berzeviczy* Albert, *Beöthy* Zsolt, *Alexander* Bernát, *Radó* Antal és mások.

Evkönyv az erdélyi róm. kath. státus tanárai XVI. közgyűléséről. Kézdivásárhely. 1912.

A svédtorna lényege. Irta *Bernáth János* a középisk. tornatan. képzőint. igazgatója. Budapest, 1912. Ára 1 K.

Gyöngyösi Kalendárium az 1913. évre; a »Hanusz Imre Közművelődési Egyesület« évkönyve. Szerkeszti *Stiller* János áll. főgimn. tanár. Ára 1 korona.

Ifjusági testnevelés. A tanuló ifjuság testnevelésével és sportjával foglalkozó képes hetilap. Szerkeszti *Hámos Nándor* kegyesrendi főgimn. tornatanár. Negyedévre 1 K 50 f. Szerkesztőség Budapest, IX. Ráday-u. 16. sz. — **Jó Pajtás.** Gyermeklap. Előfizetési ára negyedévre 2 K 50 f. Kiadóhivatal Budapest, IV. Egyetem-u. 4. — **A gyermek.** VI. évf. 1912. 9—10. szám. Szerkeszti *Nagy László*. — **Magyar Irók.** 128. füzet Irta *Szinnyei József* kir. tanácsos. XIV. kötet. Wass-Wittmann. Budapest, 1912. Ára 1 K. Kiadja Hornyánszky Viktor.

KRÓNIKA.

Balogh Jenő igazságügyminiszternél.

F. hó 16-án déli 12 órakor *Gaal Mózes* vezetése alatt *Jancsó Benedek*, *Lévay Ede*, *Sajó Sándor*, *Szilágyi Sándor* és *Gagyhy Dénes* tagokból álló küldöttség jelent meg egyesületünk nevében *Balogh Jenő* igazságügyminiszternél, hogy tőle, mint volt vallás- és közoktatásügyi államtitkártól búcsút vegyen s egyúttal őt új méltóságában üdvözölje.

Gaal Mózes szívből jövő szavakkal tárta fel a tanárság szeretetét és tiszteletét, mellyel *Balogh Jenő* személye iránt viseltetik s azokat a reményeket, melyeket államtitkári működéséhez

fűzött. Az idő rövid volt különösebb eredmények létrejöttéhez s mi tanárok nem is a mutatkozó eredményeket mérlegeljük ebben a pillanatban, hanem fájó szívvel látjuk távozni Balogh Jenőt a tudóst, akinek vezetése alatt örömmel dolgoztunk; a megértő, együttérző embert, akit minden cselekedetében jóakarat és igazságszeretet vezetett. Másfelől — szomoruságunkat elfojtva — örülünk emelkedésének és vigasztalást keresünk abban, hogy a magyar kultúra emelésében továbbra is egy területen munkálkodunk. Áldást és sikert kíván működésére.

Balogh Jenő igazságügyminiszter megköszönte tisztelt barátjának, a küldöttség vezetőjének meleg szavait. Kijelentette, hogy nem szeret búcsúzni, mert a munka terén együtt marad élete utolsó percéig azokkal, akik szívesen dolgoznak. Sajátszerű véletlen folytán eddigi pályafutása alatt mindig akkor kellett elhagynia egy-egy megkezdett munkakört, amikor még nem végezhette el mindazt, amit tervezett. Így történt az most is. Amikor megismerte a középiskolák állapotát s bizonyos üdvös újítások, időszerű reformok létesítésére megtette a kezdő lépéseket, más feladatot kellett vállalnia. De figyelemmel fogja kísérni s tőle telhetőleg elő fogja mozdítani a középiskolák ügyét. Mint volt tanár őszinte szeretettel viseltetik a tanárság és a tanári pálya iránt s hiszi, hogy lesz még alkalma, akár az egyetemi katedrára visszatérve, akár nyugalomban, az íróasztalnál, fiatalkori törekvéseinek megfelelőleg tanárként működnie. Ez az oka, hogy most, mikor a tanárok küldöttsége felkereste őt, nem búcsúzik, hanem azzal szorít kezet a küldöttség tagjaival: a *viszontlátásra!*

A küldöttég tagjai lelkesen megéljenezték a minisztert.

A középoktatás nemzetközi kérdései.

Még nem is oly régen szánalmas mosollyal és bizalmatlansággal fogadtak nálunk mindent, ami a közoktatásüggyel kapcsolatban »nemzetközi« köntösben megjelent. Csak amikor külföldi kezdeményezés folytán Apponyi Albert gróf minisztersége idejében kezébe vette ezt az ügyet és 1909 március havában személyes elnöklése mellett két napra terjedő szaktanácskozást szentelt neki, kezdték nálunk ezt a »kétes« dolgot szakkörökben is komolyan venni. Azon az emlékezetes anketten, mely sajnos azóta magára maradt, kiváló szerep jutott *Finály* Ernőnek is, az egyik kinyomatott és általános elismerésben részesült emlékirat szerzőjének, akit a tanácskozás végeztével Apponyi miniszter azzal bízott meg, hogy a továbbiakra nézve részletes tervezetet dolgozzon ki. Úgy sejtjük, hogy ennek a munkálatnak sok éven át forgatott és leszűrt eredményeit hozta nyilvánosságra elnöki megnyitójában a *Magyar Paedagogiai Társaságnak* minapi nagygyűlésén. A téma szerencsésen volt megválasztva, akár a tárgynak időszerüségét és fontosságát tekintjük, akár belső tartalmát, mely

egyetemes pedagógiai tájékozottságot és a részletekig menő biztos tudást feltételez. S valóban a nagy számban megjelent igen előkelő közönségnek nem gondatlanul odavetett épp oly felszínes, mint merész jelszavakban volt része (mint egyébkor gyakran), hanem egy mindenben az igazságot és méltányosságot kereső éber pedagógiai lelkiismeret tanításaiban, melyek a hallgatóban mély nyomokat hagytak, őt további gondolkodásra kényszerítették. Meggyőződésünk, hogyInáczy az ő mélyen és messzejáró gondolataival pozitive előbbrevitte ezt az európai kultúrügyet és hogy az ő értékes fejtegetései a külföld illetékes tényezőinek tudomására jutva, kellő méltatásban fognak részesülni, ha majdan a tervezett nemzetközi értekezlet összeül.

Maga az előadás két részből volt felépítve. Az első inkább az intellektuellek nagy közönségének szívéhez szólt, a másik a szűkebbkörű szakemberek értelméhez. Amott kijelentette, hogy mily messze állunk ma még az emberiség szolidaritásának megvalósításától s hogy az ellentétek kiegyenlítéséből fakadó testvéresülést főleg kulturális téren, a lélek kimüvelésétől remélhetjük. A kétféle kultúra, a nemzeti és az egyetemes, azonban nem homályosítják el egymást. Minthogy minden nemzeti intézménynek a nemzet életében és életéből kell kifejlődnie, szükséges pontosan megvizsgálni és megállapítani, hogy nemzetközi irányban meddig mehetünk el a nemzeti jelleg veszélyeztetése nélkül. Ezen céltudatos megalapozás után az előadó azzal foglalkozott, hogy a középiskolai oktatásügynek mely kérdései alkalmasak nemzetközi megvitatásra. Három csoportban a szervezet, jogosítás és oktatás körében számos kérdést vetett fel, amelyek jórészt felölelik mindazt, ami a középső oktatás terén elvi tekintetben nálunk és egyebütt vitás és vajudik. Hogy ezt a tárgykört nem merítette ki teljesen, annak magyarázata az, hogy merőben a közoktatásügyet tartotta szem előtt, míg a modern értelemben vett »nemzetközi oktatásügy« az egyetemes kultúra alapjára helyezkedve, mindent felölel, amit ennek érdekében alkalmasnak vél (nemzetközi iskolák, nemzetközi egységes jogosítás, tanár- és tanulócsere stb., stb.). Az, amitInáczy nyujtott, így is hatalmas és kerek anyag és évtizedekre kiterjedő programm. Kérdései a középiskolai oktatásügynek egy-egy óriási területét ölelik fel s akad közöttük olyan, amely egy külön kongresszust napokig képes volna foglalkoztatni. Jóllehet az előadó a felvetett kérdésekkel csak anyagot akart szolgáltatni az elmélkedésre, ennél jóval többet ért el, mert a kérdések fogalmazása egyben oly tárgyi és elmés, hogy nemzeti jelentőségük mellett szembetünővé lesz a nemzetközi jogosultság, perspektivájukban pedig nemcsak az előadó felfogását sejtetik, hanem mintegy utalnak a probléma gyengéjére, nehézségeire. Az abstrahálásnak ez a franciákra emlékeztető készsége tette a látszólag száraz anyagot élvezetessé a laikusoknak, de még becsesebbé a hozzáértők előtt.

Vajjon a szép ige mikor fog testet ölteni, a tervezett nemzetközi értekezlet mikor fog összeülni, arra nézve záradékul biztató

hírrel szolgálhatunk. W. Scott, az amerikai tanférfiu és az *International Education Conference* titkárának közlése szerint az Egyesült-Államok mindkét törvényhozó testülete előtt ezidőszerint egy törvényjavaslat fekszik, mely az amerikai kormányt egy ilyen értekezlet összehívására felhatalmazza. illetőleg utasítja. Ennek eszméjét a közoktatásügyi kormánybiztos, M. Claxton máris magáévá tette. A kilátások tehát felette biztatók.

Előfizetési felhívás.

Folyó évi április havában megjelenik *Pintér* Jenő tüzetes magyar irodalomtörténetének folytatása: *A magyar irodalom története Bessenyei György fellépésétől Kazinczy Ferenc haláláig. (1772—1831.)* Két kötet. Bolti ára harminc korona.

E két kötetes munka f. évi március hó 1-ig *huszonkét korona előfizetési árért* rendelhető meg a szerzőnél. (Budapest. I., Várfok-utca 8 szám.) Az előfizetési ár beküldési határideje: f. évi március hó 15. (Ugyancsak a szerző címére.) E határidőn túl a munka csak harminc korona bolti áron szerezhető meg.

A nyomda a két kötetet a megjelenés után azonnal szállítja.

Kérelem. A Magyar Paedagogiában, mint annak szerkesztője, lehetően teljes jegyzékét óhajtom adni havonként az újon megjelent pedagógiai munkáknak. Kérem a t. kartársakat, hogy ebben b. műveik beküldésével támogatni szíveskedjenek. Imre Sándor, I., Mozdony-utca 23., II. 3.

A Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.

Az 1913-iki újév épp oly biztatón indul meg, mint a tavalyi. Akkor a zilahi Wesselényi-kollegium első adománya nyitotta meg az altruizmus zsilipjét, melyen át — hogy csak a főbbeket említsem — 10 alapító díj, mintegy 25 nagyobb hangverseny 4000 K tiszta jövedelme és vagy 25 intézet vizsgadíjának 5 és 10%-a gyarapította az Egyesület jótékony célú vagyonát.

Az idei újév még nagyobb arányú meglepetéseket hozott.

Az 1912 dec. 7-i, 20-i, és az 1913 január 5-i igazgatósági ülés éppen 100 új tagot vett föl, kikkel tagjaink száma az 1600-at meghaladja; a befizetett összeg pedig 55.000 K-ra nőtt.

Ha a nyári közgyűlésen mintául állíthattuk oda a székesfehérvári főreáliskola eljárását, mellyel nemcsak az I. alapító tagdíjat összehozta, hanem 600 K-t. a II-ra is: úgy most a győri áll. főreáliskola nagyszerű példája ragadja meg lelkünket elsősorban.

Ez iskolának tanári kara ugyanis abból a szomorú alkalomból kifolyólag, hogy derék kartársunk, dr. Kovács Zoltán, férfikorának delén elhúnyt, egy 3000 K-ás alapítványt tett Egyesületünk részére.

A tanári kar két feltételhez kötötte az alapítvány átadását, 1. hogy az mint *dr. Kovács Zoltán emlékalapítvány* külön kezeltessék; 2. hogy az Egyesület megszűnése vagy átalakulása esetén az alapítvány visszaszálljon a győri áll. főreáliskola mindenkori tanárkarára. Addig az Egyesület viszont az alapítvány kamataival teljesen rendelkezik.

Az 1912 dec. 20-i igazgatósági ülés a legnagyobb készséggel fogadta el mind a két feltételt s hálás köszönetét fejezte ki a kegyeletes célú alapítványért, mely méltán szolgálhat követendő mintául.

Egy másik kimagasló esemény a Kassai Tanári Kör 1912 dec. 9-i határozata, melyet a kör Gillinger János pénztáros indítványára egyhangú lelkesedéssel hozott meg, t. i. a Kassai Tanári Kör belép az Egyesület alapító tagjai közé s az 1000 K tagdíjat azonnal be is fizeti.

Bár a gyűlésen Várhelyi Ferenc igazgató, mint a kassai fiók elnöke, azonnal kifejezte az Országos Egyesület hálaját a nagylelkű alapítványért s megtoldotta azon óhajjal, hogy e »derék példa mielőbb és minél több lelkes követőre találjon«: mégis az igazgatóság megbízta az elnökséget, hogy külön levélben mondjon köszönetet a Kassai Tanári Körnek.

A vizsgadíjak 5%-át újabban a mezőkövesdi kir. kath. főgimnázium és a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó-kollégium tanári kara szavazta meg, ez utóbbi egyuttal az összes intézeti hangversenyek, előadások tiszta jövedelmének 5%-át is. A mezőkövesdi igazgató, Bayer Róbert lelkesen igéri: »Biztosíthatom az Egyesület vezetőségét arról, hogy mindent, amit szerény viszonyaink mellett megtenni lehet, azt meg is teszem.«

A legutóbb fölvett 100 tag nagy részét az eddigi fiókelnökök jelentették be. Nagyobb számmal léptek be a brádi g. kel. román gimnázium, a budapesti VI. ker. felsőbb leányiskola, az újverbászi községi és az újvidéki szerb főgimnázium tanárai.

Ez örvendetes jelentkezések során különös örömmel említjük fel, hogy a nmlt. vallás- és közoktatásügyi minisztérium hét tanár tagja szintén belépett, külön fiókot alapított, melynek elnöke dr. Szücs István miniszteri titkár lett.

A december hó folyamán számos adomány, százalékdíj, hangversenyjövedelem érkezett.

a) *Magánosoktól:*

	K f.
Fazekas Sándor c. főigazgató (Debreczen)	20·—
Ármós Sándor (Érkörtvélyes) a debreczeni ref. főgimn. útján	15·—
Kolacskovszky Elza igazgató (Kassa, fels. leányiskola)	9·08
Zagróczky Jolán tanárnő » » »	3·08
Kiss József főreáliskolai tanár (Pécs)	4·58
Arnhold Nándor főreáliskolai tanár (Pécs)	4·58
Egy jóakaró (soproni ág. ev. liceum, Hollós útján)	20·—
Mészáros Mihály főgimnáziumi tanár (Újvidék)	4·—
Ócsvár Rezső kir. kath. főgimnáziumi tanár (Szatmár)	4·60

b) *Intézetektől:*	K f.
Budapesti V. ker. áll. főgimnázium 5% (Szőts Gy.)	7·22
Bonyhádi ág. ev. főgimnázium 1. tanári testület adománya	100·—
2. koncert tiszta jövedelme	454·—
3. 5% (Beke A.)	24·—
Brassói g. kel. román főgimnázium (Ciortea A.)	4·80
Debreczeni főreáliskola tanári kara (Horvay R.)	5·—
Fehértemplomi áll. főgimnázium 5% (Rákóczy-Sziklay)	23·26
Lőcsei áll. főreáliskola 10%	12·—
Munkácsi áll. főgimnázium adománya (Édes J.)	116·64
Nagyszebeni áll. főgimnázium 5% (Ujsághy)	8·50
Soproni áll. főreáliskola adománya (Török M.)	7·—
Szolnoki áll. főgimnázium adománya (Wollek G.)	11·20
Temesvári áll. főreáliskola adománya (Berkeszi J.)	54·40
Zentai községi főgimnázium 1. ifj. hangverseny jövedelméből	57·—
2. 5%	23·—
3. kamat	4·74

A Közlöny legutóbbi 8-ik számába tévesen került a kecskeméti áll. főreál az ottani ref. főgimn. helyett.

E tisztes számsor már maga ékesen beszél, egyuttal sejteti, hogy Egyesületünkbe felekezeti, sőt nemzetiségi különbség nélkül egyesül az egész magyar tanárság, hogy a saját humánus céljait szolgálja.

Végül legyen szabad az igazgatóság megbízásából a fiókelnököket felkérni 1., hogy az újonnan kinevezett r. tanárokat, amennyiben még nem volnának Egyesületünk tagjai, a belépés feltételeire figyelmeztetni, szíveskedjenek, nehogy a 10. és 11. §. szigorú határozmányainak figyelmen kívül hagyásával hozzátartozóikat az Egyesület segélyétől majdan megfosszák.

2. A 15 tagú vagy népesebb fiókok (a 48. és 49. §. módosított 2-ik kikezdése szerint) ezentúl két tagot küldhetnek a választmányba. Kérjük tehát a fiókelnököket, hogy január 30-ig jelentsék be őket, mert a február 1-én d. u. 6 ó.-kor tartandó választmányi ülés feladata lesz, hogy közülök (az 51. § 1. pontja szerint: minden 100 egyesületi r. tag után) az igazgatóság eddigi 4 tagjához még 12-t válaszszon — föltéve, hogy akkorra a módosított alapszabályok a várostól, hol már egy hónap óta vannak, visszaérkeznek.

Németh József
titkár.

Értesítés tanár- és tanítótársainkhoz!

Évenként legalább egyszer, általában azonban többször is, vidéki tanár- és tanítókartársaink hivatalos vagy egyéb ügyeik elintézésére a fővárosba utaznak. Ismerve a körülményeket, tudjuk, hogy csak 1—2 napos itttartózkodás is nagyobb pénzösszeget emészt fel, az ilyen áldozatot pedig legkevésbbé mi tanítók, tanárok tudjuk meghozni.

Ez indította arra a Magyar Tanítók Otthonát, hogy az Otthon kiépítése alkalmával vidéki kartársaink részére tanító-szobákat építsen, melyeket a Budapestre utazó kartársaink számára szállószobákul rendeztünk be. Külön el tudunk helyezni magános egyéneket, külön családokat. Szobáink — dacára annak, hogy hasonlíthatatlanul olcsóbbak, mint a szállodák szobái — mégis kényelemmel (fürdő, villanyvilágítás, gázfűtés stb.) vannak felszerelve. Legfőbb előnyét azonban abban látjuk, hogy a hozzánk forduló kartársakat nem tekinti senki idegennek, ellenkezőleg rendelkezésükre áll a Magyar Tanítók Otthona többi helyisége is, és az Otthon vendéglőjében olcsóbban nyerhetnek ellátást. Ha tagja a Magyar Tanítók Otthonának, úgy az e réven megszerzett (színházi, sok cégnél vásárlási, fürdő, villamos és egyéb) kedvezményeket is igénybe vehetik, ami szintén jelentékeny megtakarításokat jelent. (Az Otthon vidéki tagjai — tagja lehet tanár, tanító és más értelmiség soraiból bárki — évi 4 korona tagsági díjat fizetnek.)

Mindezek mellett Otthonunk gondoskodik arról is, hogy a vidéki kollegáknak a vezetőség felvilágosításokkal, útbaigazításokkal szolgáljon. A szobák árai: tagoknak személyenként 1 kor. Nemtagoknak 1·50 kor. Fűtés szobánként és naponként 50 fillér. Fürdő személyenként 1 kor.

A tanév folyamán csak kevesebb szoba áll rendelkezésre, de a karácsonyi, husvéti és a nagy szünetre több helyiséget rendezünk be, mikor — főleg gyűlések idején — több kartársunk nyerhet az Otthonban elhelyezést. Akik e szobákat igénybe óhajtják venni, legyenek szívesek a Magyar Tanítók Otthona gondnokához (Háhn Zsigmond úrhoz, Budapest, IX., Kinizsy-utca 16. sz.) fordulni. Elsősorban vidéki tagtársaink jelentkezését vesszük figyelembe, másodsorban a jelentkezés sorrendjében helyezzük el a hozzánk forduló kartársainkat.

Megjegyzés. Vidéki kartársaink is, akár az Otthonban laknak, akár nem, az Otthon gondnokánál (vendéglősénél) igen olcsó árak mellett ellátást is nyerhetnek. Napi ellátás például I. egy napra rendelve (reggeli: kávé, sütemény vajjal; ebéd 3 tál étel; vacsora friss sült kenyérrel) 2·40 korona. Napi bérlet nélkül sültek 1 korona, nagy tészta 40 fillér, kis tészta 30 fillér, kávé 30 fillér stb. Ugyanilyen olcsó árak mellett szolgálunk italokkal is.

Budapest, 1913 január 1.

A Magyar Tanítók Otthona nevében:

Ágotai Béla s. k. elnök. — *Sternichky Lajos* s. k. titkár.

Kitüntetés. A király *Riegler Sándor* fiumei áll. felső kereskedelmi iskolai igazgatónak kiváló érdemei elismeréséről a királyi tanácsosi címet díjmentesen adományozta.

Áthelyezés. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter *Szalkay* Alfonz szolnoki áll. főgimnáziumi r. tanárt az újpesti áll. főgimnáziumhoz áthelyezte.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter *Gross* Albert kolozsvári, szalóki *Krivácsy* Elek győri, *Bencze* István székesfehérvári, *Laczkó* Ferenc beszterczebányai és *Zerdahe'yi* Ferenc közp. szolgálattételre beosztott tanker. kir. főigazgatósági tollnokot a IX. fizetési osztály 3. fokozatába, továbbá *Dezső* B. Antal nagyszebeni és *Both* Béla beszterczebányai tanker. kir. főigazgatósági írnokot a X. fizetési osztály 3. fokozatába kinevezte.

A Rákóczi-Kollégium husvéti tanulmányútja, melyről mult számunkban megemlékeztünk — Budapest—Fiume—Róma—Nápoly—Pompeji és vissza (ellátás Budapestől Budapestig) — 190 koronába kerül. Prospektust kívánatra küldenek (II., Oszlop-utca 35 szám).

Szabadoktatási egyesület Léván. Volt és megszűnt. Miért? A »Bars« című lap szerint a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak az alapszabálytervezetre leérkezett következő rendelete miatt: »Az elém terjesztett lévai alapszabálytervezet azt a látszatot kelti, mintha annak szerkesztői tulajdonképpen a felolvasásokat és előadásokat tartó tanároknak zárt társaságát az értelmiségnek néhány más élethivatású tagjával csak azért akarnák társadalmi egyesületnek látszó egyesületté átalakítani, hogy ily módon jogcímük legyen a már idézett rendeletem alapján tartandó előadások után tiszteletdíjra igényt tartani.« A választ a rendelet ezen pontjára a főgimnázium és a tanítóképző-intézet tanári kara a következőkben határozta meg: »Megdöbbenéssel hallottuk a rendelet ama föltevését, mintha a két tanári testület azért alakított volna a testületeken kívül álló egyének bevonásával társadalmi egyesületet, hogy a felolvasásokért, előadásokért járó 10—20 K díjakat megkaphassa. Magunk iránt való kötelességnek tartjuk a méltatlan, sértő feltevést visszautasítani; hisz ha minket az a 10—20 K vezetne, nem pedig a nemzeti kultúra terjesztéséért való hazafias buzgóság, akkor nem vállalkoznánk olyan előadások tartására, amelyek hetekig tartó tanulmányozást, előkészületet kívánnak, hanem azt az időt pénzbelileg eredményesebb foglalkozással töltenők. Kijelentjük, hogy tiszta szándékunk és munkára való készségünknek e meggyanusítása után reánk nézve erkölcsi lehetetlenség tovább is részt vennünk a szabadoktatási egyesület megalakításában és működésében, azért a már megállapított programm végrehajtásától is visszalépünk.« A nem tanár tagok szolidaritást vállaltak a tanárokkal. Így szűnt meg Léván a szabadoktatási egyesület.

Apró hírek. **Az új nyugdíjtörvény hatása** nemcsak a tanároknál, hanem más tisztviselői ágazatoknál is kezd mutatkozni. Csakhogy amíg nálunk olyan értelemben hogy teljesen megakadt minden előlépés, addig a többi tisztviselőnél éppen ellenkezőleg. A bíróságnál átlag 3 évvel előbb jutnak el a magasabb fizetési osztályba, mint eddig. Érthető a dolog, hiszen most 40 helyett 35 év a teljes nyug-

díjra jogosító szolgálat s igen sokan élnek a nyert kedvezménnyel és a kitöltött 35 év után nyugalomba mennek, helyet engedve az utánok jövőknek. A bírák tehát s hozzájuk hasonlóan más főiskolát végzett tisztviselők is, nemcsak szolgálati időben nyertek 5 évet, hanem előlépési viszonyaik is kedvezőbben alakultak. A tanári pályát az új nyugdíjtörvény minden vonatkozásban a legkevésbbé kívánatos pályává sülyesztette. Ezt a pályaválasztás előtt álló fiatal emberek feltétlenül figyelembe veszik s aligha döntenek a filozófiai kar látogatása mellett. — **Öt új leánygimnázium** felállításáról emlékeznek meg a napilapok. Ezek az új intézetek már a legközelebbi jövőben, a következő városokban létesülnének: Arad, Pozsony, Szeged, Fiume és Temesvár. — **Uj egyetemi magántanár.** *Dr. Győrffy István* a lőcsei áll. főreáliskola r. tanára a kolozsvári tudományegyetem mennyiségtan-természettudományi karán a növénytan egy részéből egyetemi magántanári képesítést és megerősítést nyert. — **Mi a szerzett jog?** A tanároké a 30 évi szolgálat után nyerendő teljes nyugdíjképességre, bár 150 éves gyakorlaton és törvényen alapult, nem volt olyan szerzett jog, amit tiszteletben kellett volna tartani. Ellenben noha az új választási törvényjavaslat szerint a passzív választói jog a 30 éves korhatárhoz van kötve, ez a korlátozás a mostani képviselőkre nem érvényes, mert ezek újból képviselővé választhatók abban az esetben is, ha még nem érték el a 30 évet, holott másokat csak 30 éves korukban, vagy azon felül érhet ilyen szerencse. —

Pályázat. Az állami polgári iskolai tanitóképző-intézetnél ujonnan rendszeresített nevelői állásra ezennel pályázat hirdettetik. Pályázhatnak oly okleveles képzőintézeti középiskolai vagy polgári iskolai nőtlen tanárok, akik az internátusi felügyelői teendők ellátására magukban hajlandóságot éreznek és a számadási dolgokhoz is értenek. A kinevezendő nevelő kötelessége lesz ugyanis a Házi szabályzat értelmében az internátusban a felügyeletet gyakorolni és az intézet köztartásvezetői és egyéb számadási dolgait végezni. Ezen állással a XI. fizetési osztálynak megfelelő javadalom, természetbeni lakás és teljes ellátás van egybekötve. Pályázati határidő 1913. február hó 15. A kellően felszerelt (születési anyakönyvi kivonat, oklevél, életrajz, nyilvános szolgálatokat feltüntető okmányok stb.) és a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett kérvényeket a kitűzött határidőig a közszolgálatban lévőknek előljáróságuk utján, másoknak közvetlenül az áll. polgári iskolai tanítóképző-intézet igazgatóságánál Budapest, I. Győry-út 13. sz. kell benyujtani.

GYÁSZROVAT.

Zubriczky Flóris premontrei kanonok, nyugalmazott főgimnáziumi tanár életének 85-ik évében Leleszen elhúnyt.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

☛ Kérjük a tagdíjak beküldését!

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint **a tagdíj december 31-ig fizetendő.** A 17. pont szerint pedig, aki valamely körnek tagja, a tagdíjat az illető kör pénztárosánál, aki pedig nem tagja valamely körnek, egyenesen az egyesület pénztárosának fizeti. A tagdíjfizetés az utóbbi esetben legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, mellyel a t. tagok a tagdíjat az ott helyben levő postahivatalnál az egyesület javára *teljesen díjtalanul* fizethetik be. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve. A tisztelt előfizetők az előfizetési díjat szintén a befizetési lappal fizethetik. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat minél előbb befizetni szíveskedjenek.

Alapszabályaink 18. §-ának azon terminusát, mely a tagdíjnak postamegbízással való beszedésére vonatkozik, az utolsó közgyűlés megváltoztatta és a minisztérium e változtatást helybenhagyta. Ennek folytán azon tagoktól, kiknek tagdíját március 6-ig kezemhez nem veszem, *március 7-én postamegbízás útján fogom a tagdíjat bekérni.*

A Körök t. pénztárosainak szíves figyelmébe ajánlom az alapszabályok 31. §. *f)* pontját, mely szerint — az utolsó közgyűlés által elfogadott és (legújabban) a minisztérium által helybenhagyott változtatása folytán — a köri tagok tagdíjai **legkésőbb január hó 15-ig küldendők be.** Minthogy pedig e terminus már el is mult, kérem a t. köri pénztárosokat, hogy *a köri tagok tagdíjait február 15-ig küldjék be.*

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912 november 26-tól 1913 január 16-ig
tagsági díjat fizettek:

1906/7-re: Wiesinger Károly (2 K).

1908/9-re: Káplány Antal, Pap Domokos.

1909/10-re: Földessy Gyula, Káplány Antal (2 K).

1910/11-re: dr. Chovancsák István, Csuday Jenő, Faragó László (5 K), dr. Farkas József, Földessy Gyula, Földiák Lipót, dr. Károlyi János (II.), Roboz Andor (II.), Sebők Samu (4·50), Szerényi Géza (II.).

1911/12-re: Bakos István (I.), Bruck Ferenc, dr. Chovancsák István, Cserefalvy Farkas Andor, Csuday Jenő, Demjanovich Andor (2 K), Gaal Lajos, dr. Herczeg Árpád (7 K), Hervanek Ödön, Iványi Antal, dr. Kemény Ferenc (ny. tan.), Kempf József, dr. Kiss Miklós, Körösi Sándor, Kővári Andor (6 K), Madai Pál (II.), Makoldy Sándor (II.), dr. Oprisa Pál, Orovecz Lajos, dr. Pápai József, Perényi Adolf (1·50), Steidl József (II.), Steck Károly (3 K), Szerényi Géza, Telkes Sándor (I.), dr. Terebesi László, Tester Kálmán, Uj Gyula, Verébi Antal.

1912/13-ra: Adámy Gyula, Ambrózy Pál, Andor Tivadar, Altmann Jakab, Bagossy Károly, Bak Elza, Balázs Sándor (I.), Balázsi József, Balogh Dezső, dr. Bartal Kornél, Baumgartner Alajos (2·50), Bayer Artur. dr. Bálint Aranka, Bálint Károly, Bányai Sándor, dr. Bäumel Ede, Becker Nándor, Benda Jenő, dr. Benisch Artur, Berencz György, Bertram Brunó, dr. Bessenyei Lajos, dr. Bezák István, Binder Jenő, Biró István (I.), Biró Sándor (I.), Bóbita Endre, Bodor István, Bokor László, Bonyhádi Ede, Borsodi Miklós, Botár Imre (I.), Brenndörfer János, Budaker G. Károly, Bujk Béla, Cserey Adolf, Csincsák Endre, Csukás Géza, Csürös Béla, dr. Csürös Ferenc, Czigler Ignác, Danczer Béla, dr. Darkó Jenő, Dávid István, Deli Géza, Dergáts Sándor, Dékán Sámuel (I.), Dénes Ferenc (I.), Diószeghy László, Dobó Zoltán (I.), Dörner István, Dudinszky Emil, Dunay Zoltán, Edelstein Elemér, Egan Lujza, dr. Elek Oszkár (7·50), Eltscher Simon, Embery Árpád (I.), Fazekas Gáspár (I.), Fazekas Sándor, Fejér Lajos, Fekete István (II.), Félegyházy Antal (I.), Finály Gábor, dr. Fiók Károly, dr. Fodor László, Fogarasi Géza, Friedländer Jakab (I.), Fröhlich Károly, Fröhlich Ottó (I.), Fülöp Béla, Fülöp Elek, Garda Samu, dr. Geréb József (2·50), Gerő Árpád, Gillinger János, Goldberger Salamon, Göbl Lajos, Gönczi Ede (Keszthely), Gönczy Lajos (I.), Graggér Róbert, Grosz Leopoldina, Gróza Ferenc, Grusz Frigyes.

(Folytatás a következő számban.)

(I.) = I. fele.
(II.) = II. fele.

Müller József,
egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.)

CZIMBALOM

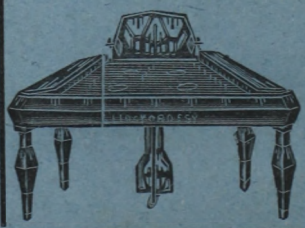

Legujabb szabadalmazott acélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, acélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kívánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,
Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.
Tanároknak 10% engedmény.

FEIWEL LIPÓT UTÓDAI FEIWEL MÓR és :: :: ZAITSCHEK JAROMIR
Első magyar kir. szabad. iskolapad-gyár

Mindennemü **iskolapadok,** iskola- és óvoi laberendezési butorok, tornaszerek és szabad. gyermekpadoknak gyártása.

23 éremmel kitüntetve, 600 iskolában alkalmazva. — Költségvetésekkel készséggel szolgálunk. Alapitva 1846

Budapest, IX., Ipar-utcza 4. sz.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *11. szám.* *1913. február 6.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI
TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Egyesületi élet. Közgyűlési megnyitó beszéd. *Gaal* Mózestől. (529. l.) — *Hivatalos jelentések. a)* Titkári jelentés. *Sajó* Sándortól. (534. l.) — *b)* Jelentés a Segélyalapról. *Rados* Ignáctól. (544. l.) — *c)* Pénztári jelentés. *Müller* Józseftől. (546. l.) — *Közgyűlési előadások.* Középiskoláink elhelyezése. *Dr. Benisch* Artúrtól. (550. l.) — Igazgatósági és választmányi ülés; előértekezlet. *Szilágyi* Sándortól. (561. l.) — A közgyűlés jegyzőkönyve. *Sajó* Sándortól. (561. l.) — A közgyűlés irattárából. (573. l.) — Ung-beregvármegyei kör. *Schor* Ernőtől. (574. l.) — Eperjesi kör. *Kameniczky* Miklóstól. (576. l.) — Nógrádmegyei tanári kör. *Scherer* Lajostól. (577. l.) — Kassai kör. *Dr. Erdélyi* Alajostól. (578. l.) — Debreczeni kör. *Dr. Bessenyei* Lajostól. (580. l.) — Pozsonyi kör. *Dr. Magyar* Győzőtől. (582. l.) — *Könyvek és lapok.* A két legrégibb magyar nyelvű nyomtatvány. *Gesztesi* Gyulától. (583. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (584. l.) — *Krónika.* A T. Ö. és Á. S. O. E. *Németh* Józseftől. (585. l.) — Az új államtitkár. Igazgatói cím. Új egyetemi tanár. Tanárok kitüntetése. (587. l.) — A korhatár. *kf.*-től. (588. l.) — Tanulók a sportegyesületekben. (589. l.) — Kérelem. *Dr. Schmidt* Mártontól. Husvéti kirándulás. Apró hirek. (591. l.) — *Gyászrovat.* (K. Kiss József, Zimmermann Gusztáv, Matirkó Konrád, Balázsovics Norbert, Polgár György. 592. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA
1913

A KÖZÉPFOKÚ ISKOLÁK EGYSÉGES ATLASZA A

KOGUTOWICZ FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

TIZEDIK KIADÁSA

Most jelent meg és
hatvannégy főtérképet
tartalmaz. 16 térképpel bővült.

ÁRA 2 KORONA 50 F.

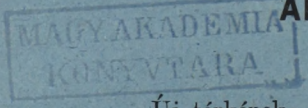

Új térképek: Magyarország részlet-térképei: **Északnyugati Kárpátok, Északkeleti Kárpátok, Erdélyi Medence, Nagy Alföld, Dunántúl, Dráva-Száva köze** 1 : 1,500.000 méretben. **Magas-Tátra** 1:150.000. **Fiume** 1:19.000. **Magyarország mezőgazdasági térképe** 1 : 5,000.000. **Magyarország csapadék-térképe,** továbbá **Földközi tenger** 1 : 10,000.000. Ezenkívül **Észak-** és **Dél-Amerika** külön hegyvízrajzi és politikai térképei, a **Gyarmatok és Világforgalom** térképe. Szíves figyelmébe ajánljuk a folyó év október hó 1-én megjelenő **képes nagy árjegyzékünket.** Az iskolai falitérképeket beszerzésük megkönnyítéséül azokat csoportosítottuk és egy-egy csoport rendelése esetén nagy kedvezményt nyujtunk.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R.-T.

Budapest, V., Rudolf-tér (Margit-híd, pesti hídfő).

XLVI. évfolyam. 11. szám. 1913. február 6.

ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI
KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

AZ ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETNEK

1913. évi február hó 1-én és 2-án

Budapesten tartott XLVII. rendes közgyűlése.

Elnöki megnyitó.

Mondotta GAAL MÓZES.

Tisztelt közgyűlés!

Egyesületünknek szabadságon levő érdemes elnöke helyett reám hárult a hivatalos kötelesség, hogy ez évi közgyűlésünkön az elnöki tisztet betöltsem. Mindenképpen érezem e kötelesség teljesítésének nehézségét, különösen érezem a mai viszonyok között, midőn egyesületünk hét hónapi működésére visszatekintve — mert ennyi idő telt el legutóbbi közgyűlésünk óta — örvendetes eredmény, biztató előhaladás, tettre serény készség helyett: nem várt visszaesést, az elégületlenségnek méltán megokolt, sajnálatos jelenségeit, a buzgóság meglankadásának elszomorító képét látom a magyar tanárság lelkében.

Még hét hónappal ezelőtt egyesületünk elnökének ajkáról a megnyugvásnak és reménységnek igéi hangozhattak el, midőn a státusrendezés kérdésével kapcsolatosan hálával adózott mindazoknak, akik a multban és a jelenben a középiskolai tanárság anyagi ügyeinek rendezése körül érdemeket szereztek; rámutathatott arra a munkásságra, mely a középiskolai reform előkészítésében nyomról-nyomra biztatóan előre halad, és nem sejtette sem ő, sem közülünk senki, hogy néhány hónap mulva a magyar

törvényhozás elé olyan törvényjavaslat kerül, amely a középiskolai tanárságnak immár hova-tovább színbe verődni kezdő lelki nyugalmát megbolygatja, s az iskola életének annyira kívánatos békességét kockáztatja.

A nyugdíjtörvénynek — mert erről van szó — minden kiválóságát, s főleg az özvegyekről és árvákról való humánus gondoskodását, a főiskolai képesítésű állami tisztviselők szolgálati idejének 40 évről 35 évre leszállítását, s az ebben megnyilatkozó okos belátást sem tagadni, sem érdeménél kevesebbre becsülni nem fogja senki a magyar tanárok közül. Méltán nagy és nemes koncepciónak valljuk, korszakos jelentőségét elismerjük, de higgadt megfontolással, elfogultságtól ment mérlegeléssel az iskolára nézve károsnak, a tanári munkával szemben méltánytalannak tartjuk a nyugdíjtörvénynek azt az intézkedését, hogy a tanári szolgálat idejét, a tanárok nevelőtevékenységének meg nem okolt kisebbítésével, 30 évről 35 évre emeli fel. Lett légyen bárminő egységes elv a törvény alapja, — nevezzük azt az állami tisztviselők egyenlővé tétele gondolatának — mégis méltánytalan, a multtal szemben visszafejlődés s magán hordja a tanári munka sajátos jellemének meg nem értését s implicite magában foglalja a tanári hivatásnak a hivatalok közé sorolását; nem veszi tekintetbe azt, mire pedig éppen nálunk oly gyakran gondolnak, hogy Európa országainak legnagyobb részében a tanári szolgálati időt 30 évben állapították meg s ezt a nyugdíjtörvények reviziói alkalmával is érintetlenül hagyták.

Tulajdonképpen nem is a szerzett jog elvesztésén sarkallik csupán a kérdés igazi súlypontja, hanem a tanár lelki munkájának értékbeli lefokozásán.

Ennek a lelki munkának figyelembe nem vétele, merev hivatali sablonba szorítása s a többi tisztviselők foglalkozásával egyenlő elbírálása az iskolának veszedelmét jelenti, melytől félni s melyre rámutatni erkölcsi kötelességünk nekünk, s megérteni kötelessége mindazoknak, akik tudják, hogy mi a jó iskolának a munkája. Távol áll tőlünk a gondolat, hogy bármely munkát lekicsinyeljünk s azzal a célzattal állítsuk a magunkéval szembe, hogy a mienknél alsóbbrendünek minősítsük. Tudjuk, valljuk és tanítjuk, hogy a társadalom, az állam életének ezerféle összhangzatos, egymást kiegészítő, egymást elősegítő tevékenységből kell állania s e tevékenységek mindenikére szükség van, ámde nyomatékosan hangsúlyozzuk, hogy az iskola munkájában a szellemi energián kívül

érzelmi tényezők is működnek közre s hogy éppen ezek adják meg a mi tevékenységünknek sajátos jellegét és ezért nem lehet, nem szabad az iskolát hivatalnak s a tanárt az ő tevékenységében semminemű uniformitás kedveért hivatalnoknak tekinteni.

A hivatal-iskola képtelen gondolata kísért a keserűséggel teljes lelkekben, de sehogy sem tud beleilleszkedni és nem szabad beleilleszkednie a magyar tanár lelkébe. A 35 évi szolgálat motiválásába a pénzügyi szempont érvül a *sok munkát* emlegette, holott az iskola, ha jó iskola akar lenni, a *jó munkát* hirdeti. Már pedig a hivatal-iskola ismerhet rendszabályt, anyagbeosztást, kiszabott heti órát, csöngetést, osztályozást — de idegen tőle a *lélek*. Ó, a lélek más törvények szerint működik! Belső megnyugvás vagy nyugtalanság, kedv, nemesebb hevület kormányozzák. Keresem ezt a megnyugvást ma a tanárlélekben, keresem a hevületet, amely szárnyat ad a szónak, finomabb rezzenést a hangnak, melegebb sugarat a szemnek, nevelő-erőt a szónak és elménck: de nem találom meg.

Ezt a megnyugvást kívánta áldozatul az új nyugdíjtörvény megokolásában a tanári munkának értékbeli lefokozása. E finom imponderabiliák iránt nem volt érzéke azoknak, akik a törvényjavaslatot készítették; ezt a lelki megnyugvást veszélyezteti a társadalom helyeslésére számító, de illetéktelenül elhangzott lesujtó kritika, mely a középiskolai tanárságnak a multban végzett munkájáról az ország színe előtt felelősségtelenül elhangzott, s amely belevágott, mint egy éles kés a tanárság tisztes önérzetébe.

Ha éreznők az ítélet igazságos voltát, belső megdöbbenéssel hallgatnánk; magunkba szállva keresnők a módját annak, hogy miképpen tehetnők eredményesebbé a mi munkánkat, hogy a hangoztatott pénzügyi áldozatoknak megfelelő legyen; s akkor is azt kellene mondanunk, hogy a jó és eredményes munkához kevesebb gond, több lelkesedés; friss, tettre kész erő, megértés méltányolás és buzdítás kell. A lekicsinylés nem járul hozzá a lelki összhang megteremtéséhez, pedig a lelki összhang az iskolának egyetlen, egészséges levegője. Ahhoz, hogy tanítsunk: tudás, a tanítás készsége és képessége kell, de ahhoz, hogy neveljünk: a lélek harmoniája. És mindenekfelett ez. Lelki összhangon épülhet fel az iskola munkájának teljessége.

Ez lehet a tanári munkának erőforrása még akkor is, ha az állam és társadalom hathatós támogatása, buzdító elismerése

megvan; mert minden munkát egyenlő értékű pénzzel meg lehet váltani, de a neveléshez szükséges szeretetet s e szeretet megnyilatkozását, a hivatásos tanár lelki építő munkáját pénzértékkel fölmérni nem adatott még senkinek.

Van abban valami szomorú visszásság, midőn halljuk, hogy a társadalom hangulata a tanárság, tehát az iskola iránt nem kedvező, ami azt jelenti, hogy a társadalom az ítélőbíró szerepét játssza s nem az együtt nevelő társát az iskolával szemben. Tartalmatlan szóvirággá zsugorodik össze minden ünnepi szólam, amely a kulturális munkát hangoztatja, s adott alkalmakkor el-elcikázik, mint egy színes rakéta, hogy gyönyörködtesse színével a szemet, sustorgásával a fület, de utána hideg sötétség marad. Munkája nehézségével, felelőssége terhével magára hagyatott az iskola, és nekünk, az iskola munkásainak, meg kell elégednünk azzal a tudattal, hogy kötelességünket jól teljesítettük, íme, most az elénkbe szegezett »kedvezőtlen hangulat« vádjával szemben is csak önmagunkban, lelkiismeretünk erejében kell a védelmet keresnünk.

Azokkal szemben, akik nem látják a magyar kultúra mezején a középiskolai tanárok ugarhasító és úttörő munkáját a multban, tudománygyarapító, ismereteket népszerűsítő tevékenységét a jelenben: hiába mutatnánk reá a lépten-nyomon szembeötlő tényekre. Mi tudjuk, hogy dolgoztunk és dolgozunk, s tudják azok, akik e munka eredményének megállapításában illetékesek.

És mert ezt tudjuk, nem érezhetjük magunkat egy pillanatig sem a vádlottak padján. Védekezésre sincs szükségünk.

A mi lelkünk szeme előtt az a nemzedék áll, mely gyermeki hittel, bizalommal, a tudás kívánságával néz ránk az iskolában, akik közé a bántó disszonanciából bevinnünk egy szemernyit sem szabad. Nekünk még a jelen körülmények között is le kell küzdenünk a keserüséget, mert érezzük, hogy nem *hivatal*, hanem *hivatás* hozott az iskolába, nem a rangosztályok mértéke szerint küldjük elménket és szívünket a nemzetnevelő műhelybe, hol a jövendő nemzedék acéloslelkü küzdő katonáit vértezzük fel tudással, erősítjük meg akaratában, hozzájárulunk jellemének nemesirányú kialakulásához, erkölcsben tiszta állampolgárokat igyekezvén belőlük nevelni, hanem a nemzet nagy céljait tisztán látó nemesebb hevület örökké szent törvényei szerint.

Érzik-e, megértik-e kellőképpen az ítélkezők, hogy minő lelki erő, a nemzet legnemesebb javaiért minő lelkesedés kell az ilyen munkához? Érzik-e azt, hogy éppen a jövő nemzedék, az

értelmével dolgozó társadalmi rétegnek nevelése szempontjából ennek a megértésére minő égető szükség van?

Nincs addig igazi kultúra egyetlen országban sem, míg az iskola nem válik a legtiszteltebb, a leghasznosabb, a legféltettebben őrzött s a legnagyobb gondban részesülő intézménnyé. Az iskola pedig mi vagyunk: tanárok. A mi lelkünk: az iskola lelke, a mi nyugalmunk: az iskola nyugalma, a mi hitünk: az iskola hite. A magyar tanár lelkéből kitörhet a meg nem értés miatt ideig-óráig a keserű felpanaszlás érzése, de sohasem fog megfeledkezni arról, hogy a nemzet-lélek őrzését, nevelését és erőkifejtését választotta életének hivatásául. Ahhoz, hogy ennek a hivatásnak élhessen, a megbolygatott lelki egyensúly helyreállításán kívül külső feltételek is vannak: a tanárság anyagi helyzetének méltányos javítása, a természetes és jogszerű előhaladás biztosítása, hogy egyszer s mindenkorra lekerüljön napirendről a fizetésrendezés izgató gondja, melynek a nevelő munkára gyakorolt káros hatásáról olyan szomorú meggyőződést szerezhettünk. Vissza kell adni a tanárt egészen az iskolának, a megbénult, szárnyaszegett kedvet bölcs államférfiui belátással erőre és szárnyalásra kell segíteni.

Nekünk hivatásunk és az iskola érdekében törhetetlen hittel, a közös célokban teljesen eggyé forrva, a törvények szigorú keretében megmaradva dolgoznunk kell azon, hogy a nyugdíjtörvénynek a tanárok szolgálati idejére vonatkozó intézkedése novelláris úton módosíttassék. És hogy ez meg fog történni, arra reményt törekvésünk igazságának érzetén kívül az ügyeinket intéző legfelsőbb hatóságnak a tanári szolgálatidőre vonatkozó velünk egységes véleménye nyujt, melyről ténybeli adataink vannak, s melyre minden időben bizalommal hivatkozunk.

El fog jönni az idő, mikor a társadalom és a törvényhozás az iskola nevelő munkájának óriási fontosságát a lelki motivumok teljes figyelembe vételével mérlegelve belátják, hogy sem pénzügyi sem diszciplináris szempont nem lehet irányadó a lelkes, hatékony, a jövendő alapját lerakó kulturális munka megítélésében, hogy a magyar középiskola fejlődése, felvirágzása és áldásos munkája a tanárok lelkesedésében gyökerezik, a tanárok lelkesedése pedig a tanári állás megbecsülésétől, a tanári állás kívánatossá tételétől függ.

Mi pedig, tanártársaim, akik most összegyültünk, hogy lelki és anyagi javaink megbeszélésében egyetértő és együttérező

határozatokat hozzunk: e kötelesség nagy komolyságától áthatva, hivatásunk magaslatán állva nézzünk elébe a jövőnek. Ha lesz törekvésünkben egység, végzendő munkákban céltudatos lelkesség: a jövő meghozza azt, amit a jelen csak ideiglenesen vehetett el tőlünk.

Ennek a törhetetlen hitnek a nevében kollégiális meleg szeretettel üdvözlöm összesereglett tanártársaimat s megnyitom az Országos Középiskolai Tanáregyesület XLVII-dik közgyűlését.

Hivatalos jelentések.

a) Titkári jelentés.

Tisztelt közgyűlés!

Szokatlan időben, zaklatott lélekkel gyültünk össze egyesületünk XLVII. rendes közgyűlésére. Hónapokkal ezelőtt bizakodással, nagy munkakedvvel kezdettük meg egyesületünk 47-ik évét: ápolgattuk, javítgattuk meglevő vetéseinket, új vetésekre készültünk, — s egyszerre hirtelenül elborult az ég, nagy vihar pusztított végig minden vagyonunkon s mi magunk — egész magyar tanárság — megcsapzottan állunk munkásságunk és reményeink megtarolt mezején.

Ha azt várná valaki, hogy részletes ismertetést adjak egyesületünk félévi munkájáról, az egyesület szerveinek működéséről, köreink életéről, az ezekben elhangzott előadásokról: tisztelettel utalom az érdeklődők figyelmét Közlönyünk hasábjaira. Itt, száraz adatképpen csupán tagjaink számáról közlök annyit, hogy júliusi közgyűlésünk óta belépett 37 tag, kilépett 48 tag, meghalt 15 tag, egyesületünk tagjainak összes száma 2651. Az igazgatóság és az elnökség munkásságára vonatkozóan tisztelettel jelentem továbbá, hogy restanciánk nincsen: buzgó és becsületes komolysággal iparkodtunk végrehajtani legutóbbi közgyűlésünk határozatait. Erről egyébiránt jelentést tettem már az igazgatóság egyik üléséről szóló tudósításomban. Külön is meg kell említenem, hogy alapszabályainknak a mult közgyűlésen elhatározott módosítása felsőbb helyen jóváhagyatott s hogy egyesületünk évi szubvenciója az 1913-iki állami költségvetésben 5000 K-ra emeltetett. Az egyesület életéből fölsorolható, különben ismert adatokat a szokástól eltérően s a tisztelt közgyűlés engedelmével ezúttal mellőzöm. Ne kérdezzék a lótó-futó athenaeiek: *mi újság?* — *Fülöp az újság!* — dörgi közéjük a görög szónok; nem kérdi a magyar tanárság érdeklődése: *mi újság?* — keserülten érzi, sujtottan tudja: *az új nyugdíjtörvény az újság . . .*

Ez a törvény több tekintetben is végzetesen káros a tanárságra, az iskolára. Egyesületünk s illetőleg a vele eléggé szoros

kapcsolatban volt kongresszusi végrehajtó-bizottság minden lehetőt megtett e veszedelem elhárítására. Írt és beszélt, kért és magyarázott, küldöttségekben járt, hivatkozott multra és jövőre, fáradságos munkájában úgyszólva permanenciában volt, bízott is, mert biztatást kapott: — munkája ha mégis eredménytelen maradt, igazán nem ő az oka. Földrengés ellen nem lehet védekezni. Megértem, mert meg tudom magyarázni a vádat, mely egy csatavesztés keserűségéből áradón föl-fölhangzik a végrehajtó-bizottság ellen; hiszen való: az események egymásra torlódása közben, a hirtelenül ránk zúduló veszedelem zavarában a bizottság nem ért rá, hogy gyorsan és kellőképpen tájékoztassa a tanárságot a maga működéséről. Az események befejeződése után pedig a már készülő jelen közgyűlés kínálkozott a legjobb alkalmul a jogosan várt beszámolóra. Ez meg is fog történni e közgyűlés folyamán. Én magam, ki e nagy csatavesztés keserűségét igen közvetetlenül érzem, mint a végrehajtó-bizottság tagja, jó lélekkel mondhatom, hogy semmiféle mulasztás nem terhel bennünket s alig volt még bizottság, mely oly fáradhatatlan buzgósággal működött volna, mint éppen ez. Az év történetének egyik fontos mozzanataképpen már előbb kellett volna említenem, hogy elnökünk, *Négyesy* László félévi szabadságolást kért és kapott az igazgatóságtól, halaszthatatlan munkájának nyugodtabb elvégzése céljából; mint a végrehajtó-bizottság elnöke azonban a veszedelem komolyságát látva igen nagy mértékben és hathatósan résztvett a bizottság munkájában. E működésében is újra bebizonyosodott, amit eddig is tudtunk róla, hogy hivatott vezére a tanárságnak s egész lélekkel egybeforrott a tanárság érdekeivel.

A magyar tanárság a maga jogos küzdelmeiben, ebben a végzetes legutóbbiban is, megértő pártfogót s melegszívű jóbarátot bírt Balogh Jenő volt államtitkár tiszteletreméltó személyében. Fényes pályáján való emelkedése nagy veszteség mireánk nézve; e veszteség érzetében szinte irígykedve nézhetnők igazságügyi tisztviselőtársaink szerencséjét: hogy miniszterül nyerték azt a kiváló férfiut, akit mi mint államtitkárt elvesztettünk. Irígység nélkül gondolunk az ő szerencséjükre, hálás emlékezéssel az új miniszter úr irántunk érzett barátságára; magunknak pedig nem kívánhatunk jobbat: legyen az utódja ôhozzá hasonló . . .

Tisztelt közgyűlés! Az új nyugdíjtörvény az új bajok egész komplexumát zúdította ránk. A tanárság egy jó része ma még talán nem is látja e bajok mindenikét; igen sokakban megvan a naiv készség, hogy csak abban a megvilágításban nézzék a kérdést, amelyben a törvényjavaslat *indokolása* elénk tárta: hogy t. i. az új törvény 35 évre emeli ugyan az eddigi 30 évi szolgálati időt, de viszont ez új törvény szerint bárki bármikor megy is nyugalomba, minden esetben *többet kap*, nagyobb nyugdíjat kap, mint a régi törvény szerint kapott volna. Ez igaz. De akiket ez a tény megnyugtat, már e megnyugvással öntudatlanul is lesiklottak a kérdés elvi és jogi alapjáról s már magában ebben a

lesiklásban elkerülhetetlenül benne van a teljes vereség. Akiket ez a tény megnyugtat, azok nem látják, hogy az új törvény egy nagyon nagy teheremeléssel szemben aránytalanul kicsi kárpótlást ad és nem látják, hogy a szolgálati időnek ez az ötletszerű fölemelése rettenetesen megrontja az eddig is szánalmas státusrendezést is. Az új nyugdíjtörvénynek ez irányú hatásáról külön előadás fog szólani; én a magam részéről csak elkeseredéssel beszélhetnék róla. Az új nyugdíjtörvény megengedi továbbá, hogy a most működő tanárok megmaradjanak a 30 évi szolgálati idő jogi alapján, azonban kizárja őket az új nyugdíjellátás kedvezményeiből. Ez az intézkedés, valamint az a föntebb említett körülmény, hogy a 35 évi szolgálatra jelentkező tanár egy igen kicsi kedvezményt igen drágán s többszörösen meg fog fizetni — s ezzel szemben az a tagadhatatlan valóság, hogy minden más tisztviselő a szolgálati idő emelése nélkül, az egyetemet végzett tisztviselő ennek éppen jelentékeny csökkenésével igen nagy kedvezményekben részesül az új nyugdíjtörvény szerint: mindez a maga meztelenségében annyit tesz, hogy az új nyugdíjtörvény valamennyi állami tisztviselő nyugdíjellátását megjavítja, csak a középiskolai tanárét nem.

A tanárság 30 évi szolgálati idejének évszázados jogát védelmezve szakadatlanul hangoztattuk, hogy ez a szolgálati idő nem a tánárság, hanem az iskola privilégiuma, hogy ezt az iskola érdeke, az iskolai munka természete követeli. Nem vállalkoznám rá, hogy erre vonatkozó érveinket eddigi küzdelmeink után újra és még egyszer csoportosítsam és megismételjem. Meddő munka volna. Az új nyugdíjtörvény meg van róla győződve, hogy a tanári munka természete megbírja a 35 évi szolgálatot s a hivatalos gondolkodás a szolgálat idejét csakis jogi szempontból volt hajlandó tekinteni. Jogi szempontról pedig a jövőt tekintve nem, csakis a jelenre nézve lehet szó. A tanárság e nagy küzdelemben talán túlságosan is csak a jövőbe nézett s ezzel egy kissé megfeledkezett a jelent illető jogi szempontról; talán túlságosan is csak erkölcsi elvekért harcolt s ezzel egy kissé megfeledkezett a jelent illető anyagi érdekekről. Pedig ezek nem alábbvalók amazoknál s amazok csak ez utóbbiakon erősödhetnek meg. Természetes, hogy a jövendő csak a jelenen át izgathat; nem lehet kívánni, hogy a mai tanárnak egy ma még meg sem levő jövő tanárnemzedék baja fájjon, valamint azt sem, hogy egy leendő nemzedék jobb sorsának a reménye a jelenben kellő vigasztalásul szolgáljon. Mindezt szerény tiltakozásul mondom az ellen a lehetséges okoskodás ellen, hogy a mai tanárság jogos érdekeinek kellő hangoztatása meggyöngítené küzdelmünk általános erkölcsi alapját. A nyugdíjtörvény maga is különbséget tesz a ma szolgálatban levő s a jövendő tanárság között; az iskola érdekeit teljesen figyelmen kívül hagyva, a jövő tanárnemzedék helyzetét teljesen megrontja, de a mai tanárságnak is csupán azt az egyetlen engedményt teszi, hogy a 30 évi szolgálathoz ragaszkodó tanár özvegyétől és árváitól nem tagadja meg a kedvezőbben megszabott illetményeket. Ezt az engedményt,

őszintén megvallom, sose tudtam s ma sem tudom küzdelmünk valamelyes eredményeül tekinteni. Elismerni a 30 évi szolgálathoz való ragaszkodás jogát s ugyanekkor e ragaszkodást megbüntetni az özvegyekben és árvákban: ez valóban annyira kiáltó ellenmondás volna, hogy semmiféle jogi magyarázat és okoskodás el nem csitíthatná és semmiféle törvényben meg nem maradhatna. Ez — akárhogy nézzük is — lehetetlenség lett volna még törvénybe iktatva is: ennek tehát ki kellett maradnia, nem a tanárság kedveért, hanem magának a törvénynek erkölcsi reputációja érdekében. Egyébiránt is ez a *kedvezmény* csakis azokra a tanárokra nézve aktuális, akik valóban megmaradnak a 30 évi szolgálat joga mellett, a 35 évi szolgálatra jelentkezőket egyáltalán nem érdekli. Mindenesetre el kell ismernünk, hogy az özvegyek és árvák nyomorának a javaslatban fenyegető rémképe a törvényben most már nem fenyegeti a tanárságot. Akiket tehát valóban csakis az ettől való félelem tartott volna vissza attól, hogy a 30 év jogához ragaszkodjanak, ezt most már szabadon megtehetik.

A nyugdíjtörvénynek magukra a tanárokra vonatkozó intézkedései a törvényjavaslat indokolásában hangoztatott azon az elven sarkallanak, hogy a ma működő tanárok »csak az 1885. évi XI. t.-c.-kel biztosított ellátásokra és *semmivel sem többre* szereztek igényt, úgy hogy a legkisebb sérelem sem esik azokon a tanárokon, akik nem jelentik ki, hogy a jelen javaslat határozmányai alá óhajtanak tartozni«. Nem vagyok jogász, de van jogérzékem, ezen alapuló s jogászok véleménye alapján is megerősödött meggyőződésem: sohasem fogom elismerni ennek az elvnek a helytállóságát. Vitatkozni talán lehet róla; bizonyos, hogy van olyan jogászi meggyőződés is, amely azt vallja, hogy ez az elv meg nem állhat, és — bár a törvény törvény, bármily ridegen és mereven bánik is velünk — mindenekfölött bizonyos, hogy lesznek tanárok igen sokan, akik mostantól kezdve pályájukon, egész életükön át megfosztottaknak fogják érezni magukat, akik abban a keserű tudatban fognak élni és dolgozni tovább, hogy egy új törvény, ha nem jogtalanul, mindenesetre ok nélkül, nemhogy meg nem javította, hanem valósággal rosszabbá tette a helyzetüket — ugyanakkor, mikor az egyetemi végzettségű többi tisztviselőknek kétszeresen is jelentős s tagadhatatlanul elismerésreméltó kedvezményt adott. Itt jegyzem meg, hogy az időn túl szolgáló tanárokra való hivatkozást nem lehet komoly érvül tekinteni a 30 évi szolgálat ellen, de eltüntetése végett nem kellene visszariadni a kényszer-nyugdíjazás kérelmezésétől sem. Ezt egyébiránt elvben kimondotta a végrehajtó-bizottság is. Az az érvelés, hogy az új törvény szerint a 35 évre jelentkező tanár is minden esetben több nyugdíjat kap valamivel, mint a régi törvény szerint kapott volna, a dolog erkölcsjogi vonatkozásának pénzkérdésbe burkolása csak. Az, hogy egy ilyen tanár pl. 30-ik szolgálati éve végén 120 K-val többet fog kapni, mint a régi törvény szerint kapott volna, nem ölheti el benne azt a keserű

gondolatot, hogy nem ennyivel, hanem a 30 évi szolgálat alapján is 960 K-val kellett volna többet kapnia. Ezen az alapon azonban egy fillért sem kap. Akárhogy forgatjuk is a kérdést, újra meg újra elénk tolul a szomorú valóság: az új nyugdíjtörvény minden tisztviselő helyzetén javít, csak a középiskolai tanárén nem. Nemcsak hogy nem javít, hanem — ismétlem — valósággal ront is. Es itt újra elénk tolul s itt tünik föl egész vigasztalanságában a *státusrendezés* egyrészről befejezettnek és nagyon kedvezőnek hirdetett, a tanárság részéről csöndesen és eredménytelenül panaszolt eddig is szomorú állapota. A *megharmadolás* mai »befejezett« állapotában, az 1913-iki költségvetés szerint, van a VII. f. o.-ban 259, a VIII.-ban 334, a IX.-ben 526 tanár. S hogy lesz még ezután! Mennyire meglassul az előlépés, mennyire megcsökken a magasabb fizetési osztályokba való kinevezések száma! A tanárnak, és pedig minden tanárnak — a 30 és 35 évi alapon egyformán — károsodnia kell az új nyugdíjtörvény értelmében ezen a téren is: károsodnia nemcsak a maga fizetését, hanem — tessék csak átgondolni a dolgot! — halál esetén igen sok esetben özvegye ellátását illetően is. Az új nyugdíjtörvénynek a státusrendezéssel való ez a szomorú kapcsolata teszi szerintem ránk nézve a helyzetet a legkárosabbá. A tanárt illető nyugdíj kérdése sok esetben csak akadémikus jelentőségű, de a fizetés mindenkire nézve életbevágó. Tegyen számítást kiki a saját helyzetében! Van bennünk idealizmus, önzetlenség, — de nem lehet keserűség nélkül gondolni arra a valóságra, hogy mily sokan vagyunk, akik — nem is szólva a mult veszteségeiről — csupán ebben az évben életünk munkájának díjából 1100 K-t fogunk veszíteni csak azért, mert nincs hely az előlépésre. És minden tanár később fog előbbre jutni, tehát minden tanár károsodik. Az ilyen károsodást sohasem lehet jóvátenni, ez személy szerint való veszteség marad az egész életen át s az ilyen veszteségért senkit meg nem vigasztalhat az a gondolat, hogy pl. 10 év mulva majd megjavul a tanárság helyzete.

Tisztelt közgyülés! Az új nyugdíjtörvény tehát nagy nyugtalanságot keltett a tanárságban. Meg kell állapítanunk, hogy csakis bennünk, középiskolai tanárokban. Ez a körülmény csak súlyosbítja szerencsétlenségünket. Ellentétbe hozott bennünket a tisztviselői közvéleménnyel, annyira, hogy szinte jóakarat kell a tanárság iránt megnyilvánuló rideg bánásmódban nem keresni némi animozitást. Az ország tisztviselő-serege nagy örömmel fogadta az új törvényt. Értjük és méltányoljuk az örömöt, készséggel elhisszük azt is, hogy ez a törvény általánosságban a legjobb nyugdíjtörvénye Európának: annál szomorúbb, hogy velünk és csakis velünk olyan mostohán bánik, valamint szerencsétlenség ránk nézve az is, hogy mennél kiválóbb s mennél nagyobb általános megelégedést kelt az új törvény, annál jobban elsikkad benne és általa a mi bajunk és elégedetlenségünk.

Titkári jelentésül írt elmélkedésem folyamán szólnom kell most már a nyugdíjtörvényjavaslat képviselőházi tárgyalásáról. E törvénynek az előadó szavai szerint az a célja, hogy az állami alkalmazottak »nyugodt lélekkel, könnyebben és biztosabban teljesíthessék azokat a feladatokat, melyek hivataluknál fogva reájuk várnak«. Ha e célkitűzés talán a tanárságra is vonatkozik, könnyű megállapítani, hogy az őreá vonatkozó rendelkezések lehetetlenné teszik e cél elérését. A javaslat tárgyalásra tűzése — ezt a végrehajtó-bizottság igazolására mondom — a szó szoros értelmében máról holnapra történt; maga a tárgyalás főképp velünk foglalkozott egy mellettünk való igen meleg s egy ellenünk való igen avatatlan beszéd alapján. Legifj. *Szász Károly* fölszólalása az egész tanárság meleg szívéből fakadó külön méltánylást érdemel; az ellenünk elhangzott, magában jelentéktelen fölszólalást pedig azért kell jelentősnek tekintenünk, mert nem egy embernek, nem egy csoportnak, hanem bizonyára a képviselőház s az egész társadalom nagy részének rólunk való gondolkodását kell benne látnunk. A pénzügyminiszter úrnak ellenünk való érvelése is nem ennek belső igazságánál fogva, hanem az ellenünk való *barátságtalan hangulat* következtében lehetett hatásos és eredményes. Maga a pénzügyminiszter úr is megállapítja, hogy ez a barátságtalan hangulat megvan s fölveti a kérdést: »vajjon ki ennek az oka, a közvélemény-e, vagy pedig azok, akik ellen ez a barátságtalan hangulat megvan?« Megállapíthatjuk mi is, hogy e barátságtalan hangulat nagyon is megvan s megállapíthatjuk egyszersmind azt is, hogy az új nyugdíjtörvény nem fogja enyhíteni e barátságtalan hangulatot, mert ennek merőben más, egész társadalmi berendezkedésünkben mélyen meggyökerezett, az iskolai munka természetében rejlő, nagyrészben természetes, rajtunk kívül eső olyan okai vannak, amelyeket a tanárság sem ma, sem a belátható jövőben meg nem szüntethet. Nem lehet célja e jelentésnek, hogy az okok rendszeres és filozófiai elmélyedést kívánó fejtegetésébe bocsátkozzék, ezt nálamnál hivatottabbakra óhajtanám bízni; — én csak fölszínesen, mintegy futó pillantásokkal veszem szemügyre az elém tünő okokat, abban a meggyőződésben, hogy még így futólagosan is érdemes s legalább így futólagosan másrészt szükséges is róluk szólani.

Barátságtalan a hangulat a tanárság iránt, mert barátságtalan általában az iskola iránt. A mai élet nagyon is gyakorlati és önző; ennek a társadalomnak a szemében az iskola, bár megszokásból kultúrintézmény a neve, valójában szükséges rossz. Szükséges az érettségi bizonyítvány s ezt a tanárok csak nagy gyötrődések árán adják kézbe. Az iskola — tudjuk — reformra szorul; a tanárságnak legértékesebb elemei tudják ezt a legjobban s éppen ők dolgoznak a reformon a legnagyobb hévvel; ezt sürgeti a nagyközönség is, de félő, egészen más szempontból. Az iskolát nem az épület falai, hanem a tanárok teszik: nekik kell viselniök az iskola ellen támadó minden fajtájú akár jogos, akár jogtalan

odiumot, nemcsak azért, hogy *hogyan*, hanem azért is, hogy *mit* tanít. Való, hogy a mai iskolának sok hibája van, ezek a hibák egy ítéletbe foglalhatók: az iskola nem tud az életre nevelni. S mert a társadalom nyügnek érzi az egész iskolarendszert, — nem szereti a tanárokat sem. Így lesz az egyén a rendszer mártirjává. Az iskola csak tanít, tanít, de nem nevel, — hangzik százszorosan; de éppen mikor legfőbb nevelő tisztét gyakorolja, mikor a tanulók nagy tömegét úgyahogy rászorítja a legszükségesebb erény gyakorlására, a kötelességteljesítésre: ezt rossz néven veszik — a tanártól. Az egyesek, a szülők — s végre is ezekből alakul a társadalom — ezt a legértékesebb elemet róják föl a legnagyobb hibául és — nem szeretik a tanárokat. Tragikus dolog, de való, hogy gyakran épp a legjobb tulajdonságaink által sodródunk bajba. És ez a társadalom valósággal kényszeríti a tanárságot, hogy beleernyedjen ez erény gyakoroltatásába, a maga kötelességének hívebb teljesítésébe. Szóljunk-e az egész társadalomnak, egyeseknek, szülőknek száz alakban jelentkező, elnézést kérő s a tanárt álhumanizmusba hajtó presszióiról? S a tanár hibás ha enged, hibás, ha nem enged, — s mert általában bizonyos kellemetlen megalázkodás okául tűnik föl: mindenképpen kellemetlen ember. A társadalomnak más része pedig, amely nincs ilyen viszonyban az iskolával, nagyrészt nem igen törődik vele, nem ismeri az iskola munkáját, nem is érdeklődik iránta, közönyös tehát a tanár iránt is, ennélfogva nem is ellensúlyozza a *barátságtalan hangulatot.*

Az iskola belső életét, a tanár munkáját egyébiránt alig ismeri valaki az iskola emberein kívül. Az iskolából kinőtt férfiak bizonyára gyűlölettel vagy — ellenkezően — lenéző kicsinyléssel gondolhatnak egy-egy rossz tanárukra, — mert voltak, vannak és lesznek ilyenek; ezeket az emlékeket gyakran emlegetik és szívesen terjesztik s mivel ilyen emlékeik a dolog természete szerint csakis tanárokról lehetnek, könnyen kialakul a lelkükben valami torzkép a tanárról; fölfedezik, hogy azoknak is, akikre szeretettel gondolnak, volt valami furcsaságuk, vagy bogaruk; de különben is látják kint az életben a más pályákon való haladást, egybevetik az iskolai munka taposó malmával s e külön kis világ finom szövedékeit nem ismerve arra a meggyőződésre jutnak, hogy tanárnak lenni nagyon szükkörű, tehát jelentéktelen, szegényes és nem úri foglalkozás.

Valóban, a tanárság a társadalom szegényebb, alacsonyabb rétegeiből kerül ki. Minden tanár nyomában ott jár az ókori rabszolga árnyéka. Még nem haltak ki teljesen bizonyos társadalmi osztályok kiváltságai; a történeti fejlődés természetes következménye, hogy az előkelőbb hivatalokat a születés és vagyon kiváltságosai töltik be. A szegény tanárság nem tud hozzájuk fölemelkedni, a fönt levők viszont minden rokonsági kapcsolat híján idegenül, megértés nélkül s ebből fakadó ellenérzéssel nézik az alant levők vergődéseit. Ime egy másik, egészen természetes oka a *barátságtalan hangulatnak.* A tanár továbbá

már születésénél, társadalmi elhelyezkedésénél és szegénységénél fogva is kevésbbé becsült tagja a mi arisztokratikus társadalmunknak. A *filozopter* fogalma kint az életben is tovább él és hat az uribb foglalkozásuak körében. Bizonyos félszegség, szükkörűség, csiszolatlanság, bátortalanság és naivitás nem lényegtelen jegyei ennek a fogalomnak. Ha pedig a tanár nem ilyen, nyilván azt mondják róla: olyan, mintha nem is tanár volna. És tessék megfigyelni az irodalmat: ki olvasott regényt, ki látott vagy ki tud elképzelni drámát, amelynek szeretettel megrajzolt, komoly hőse tanárember lehetne? A tanár csak mulatságos epizód-alak, nevetséges és szánalmas figura, félszegen alázatos, sőt bárgyú, mint *Ikiczky tanár úr* egyik képeslapunk idei karácsonyi albumában.

A tanári munka már természeténél fogva háttérben marad a felületesen ítélkező társadalom értékelésében: látszat szerint nem életbevágó, nincs közvetetlenül ható, kézzelfogható eredménye. Az orvos az egészség, a mérnök a gazdasági élet, a vagyonosodás szolgálatában áll, a bíró az élet legfőbb javaiban, a pénz és becsület dolgaiban ítél; a tanár ezekhez képest kicsiny és jelentéktelen körben, gyerekekkel foglalkozik: tanít, tanít deklinációkat, képleteket, száraz és unalmas elméleteket, amelyek csak gyötrődésre vannak s a való, küzdő élet szempontjából nézve minden haszon nélkül valók. És ha nem így van is, ha az iskolai munka elsőrangú fontossága általánosan elismert volna is: ki képes megítélni a tanári munka nehézségét? Senki, csak az, aki maga is tanít. És ki képes helyesen megítélni az egyes tanár munkájának értékét? Csak nagyon kevesen. A tanulónak van érzése róla, de ítélete nem lehet; a nagyközönség pedig gépiesen ismételgeti a nagy kulturátlanságra való ítéletet: napi 3 órai munka, évi 3 hónapi vakáció. Pedig csak egy kis jóakarat kellene annak a megértéséhez, hogy a tanítás és fegyelmezés a legnehezebb munka, hogy a jövendő nemzedékek emberré és magyarrá nevelése, tehát éppen a középiskola munkája a legnemzetibb, a legfontosabb munka, hogy pl. ha egy tanár egy mindennapos fegyelmi esetet helyesen, igazságosan, — s ehhez pedig türelem, hangulat, sőt ihlet szükséges — szeretetre és erkölcsre nevelőn tud elintézni: ezzel érdemesebb és fontosabb munkát végzett bármiféle akta elintézésénél.

Valóban, mindenfajta munka ellenőrizhető, mérlegelhető, csak a tanítás munkája nem. Ezt nem lehet aktaszerüen számonkérni, az erkölcsre nevelés készségét még kevésbbé. A tanár munkájának egyetlen ellenőrzője van: a lelkiismeret, a kötelességérzet, a hivatás szeretete. Az iskola embere enélkül csak dologtalan, sőt kártevő rossz hivatalnok. Lehetnek ilyenek is, mert az erkölcsi érzületből, sajnos, nem lehet vizsgálatot követelni. Az iskolának ez erkölcstelenjei árnyékot vetnek a csöndes, becsületes munka érdemére is s csak növesztik a *barátságtalan hangulatot*. Ennek a táplálására szolgálnak egyéb, részben az iskolai munka idegemésztő természetéből

fakadó hibák is: az élet nem-ismerése, egyoldalúság, türelmetlenség, túltengő önérzet és modortalanság. És az apró hibák is kirívó foltokként mutatkoznak az egyhangú szürkeségben.

Ugyancsak fokozza a barátságtalan hangulatot talán az is, hogy a közvélemény nem ismervén a tanárság páratlanul nehéz és mostoha helyzetét, a tanári munka fontossága és megbecsülése közt meglevő aránytalanságot, nem ismeri el az emiatt való elégedetlenség és panaszkodás jogosultságát sem; rossz néven veszi, hogy a tanárság mindig mozog, mindig jajgat, egyre nyughatatlankodik. A tanárság sorsa hasonló e tekintetben a rossz mostohájú gyermekéhez: sír, mert verik, — verik, mert sír. És sajátságos: ezzel ellentétben a tanárság egy része éppen azt kifogásolja, hogy a tanárság a maga egészében nagyon is csöndes és alázatos. Nyilvánvaló, hogy akik a tanár hivatását és helyzetét igazán ismerik, inkább az utóbbiaknak adnak igazat. Hogy más tisztviselőágak sokkal kevesebbet zúgolódnak, ez csak azt bizonyítja, hogy sokkal kevesebb okuk van rá; viszont a tanárnak, akinek a jellemnevelés a legeslegfontosabb hivatása, nem is volna szabad önérzet nélkül való, gerinctelen bábnak lennie. A jogos panasz még nem lázongás, a jogos elégedetlenség még nem féktelenkedés. Meg lehet mondani, meg is kell mondani mindent, nyugodtan, önérzetesen és határozottan. De — s ezt a magunk számára bátorkodom mondani — a küzdelemnek e nyugodt és önérzetes, tettel fölérő határozottságát csak az egész tanárság együttérzése, apró kibúvókat és kicsinyes önérdekeket nem kereső szolidaritása adhatja meg. Megvan-e ez az együttérzés, egyetakarás a tanárságban? Nincs meg, tisztelt közgyülés. Voltak, akik a nyugdíjjavaslat törvénnyé válásának utolsó perceiben is a kongresszus sürgős egybehívását követelték; megengedem, hogy az a kongresszus talán hangos lett volna, de nem tudom, micsoda határozatot tudott volna hozni. A nagy hang még nem munka, nem cselekedet. De könnyen meglehet, hogy az a kongresszus népes se lett volna s külső sikere is belefúlandott a tanárság egyetemének halálos közönyébe. Tíz sürgöny érkezett az egyesülethez a kongresszus ügyében; de, tisztelt közgyülés, nem tíznek, hanem tízszer tíznek és mégegyszer ennyinek kellett volna érkeznie. És ha a tanárságban nincsen meg a sikerhez szükséges egységes érzés, az elégedetlenek ne az egyesület vezetőségét okolják érte. A vezetőség az egyetemes vágyak és törekvések tolmácsolója, de nem arra való, hogy ezek sugallója és mesterségesen szítója legyen. Senkit sem lehet akarata ellen boldogítani. Ily egységes elhatározás hiányában valóban kár lett volna a kongresszust egybehívni. A tanárságban nincsen testületi szellem: bizonyság rá e közgyülés látogatottsága is, még inkább az a szomorú valóság, hogy a tanárság egy jókora része még ez országos egyesületbe sem tömöríthető. *Dante* a pokol kapujába tette a közönyöseket, akikben »nincsen sem erény, se vétek...« akik »nem kellenek sem égnek, sem pokolnak«, — »megveti őket igazság és részvét«, a magyar

tanárság közönye jó helyen volna mélyebben is, a VII. körben, ahol az önmaguk ellen vétkezők tanyáznak. Három nagy hibát, önmaga ellen való bűnt követett el a tanárság az utolsó tíz esztendőben. Az első az volt, hogy — nem tudom micsoda megtévelyedésben, most már sokáig helyrehozhatatlanul — lemondott a tanári pálya természetének egyedül megfelelő, a ránézve egyedül helyes és igazságos senium-rendszerről; e rendszer mellett nem érezné a mai rangsorozás nyomoruságait és bosszantásait s nem kellene elviselnie az új nyugdíjtörvénynek az előhaladás nagymértékű megromlásában nyilvánuló s elkeserítő következményeit sem. A három hiba közül ez az első a legnagyobbik. A másodikat azzal követte el a tanárság, hogy felekezeti érzékenységből megoszlott, tehát meggyöngült; a harmadikat — most fogja elkövetni.

Mindezek után, tisztelt közgyülés, rátérve jelentésem végső részére, meggyőződéssel vallom s részben ismétlem a következőket. A magyar tanárság nem érdemelte meg az új nyugdíjtörvényben iránta megnyilvánult bánásmódot. A szolgálati időnek 35 évre emelése nem az igazság követelménye. Az egyenlősítés elvének merev alkalmazása csak még inferiorisabbá tette a tanárság helyzetét. Ez elv alapjában ellenkezik a tanári munka természetével. A tanár nem hivatalnok; mennél jobban annak tekintik s mennél jobban meghódol e kényszerítő gondolat előtt maga a tanárság, annál jobban s egyre fokozottabban megromlik az iskola. A tanítás a legnehezebb foglalkozás; erről sejtelme sincs a *barátságtalan* hangulat táplálóinak, s ezek nem gondolják meg, hogy az irigyelt vakáció nélkül a tanár nem harminc, hanem tíz évig sem bírna tanítani. Egyébiránt, akiknek csak valamelyes fogalmuk van a tanár vesződséges munkájáról, ha sárga irígységgel nézik is különben a vakációját, rendszerint bevallják, hogy nem lennének tanárok a világért sem. A társadalomnak a mai középiskolával való elégedetlensége igazságtalanul nyilvánul meg a tanárság iránt táplált barátságtalan hangulatban. Az új nyugdíjtörvény nemcsak hogy meg nem szünteti, hanem a tanárság elkeserítésével szinte új erőre kelti e hangulatot, A tanárság elkeseredé-e pedig tagadhatatlanul jogos és tagadhatatlanul kárára van az iskolának. És éppen ezért, tisztelt közgyülés, lehetetlen meg nem állapítanunk, hogy az uj nyugdíjtörvénynek a tanárságra vonatkozó intézkedése *nem jó kultúrpolitika*. A rossz tanárt nem teszi jobbá, a jót ellenben megrontja. A közönyösek még közönyösebbé lesznek általa, a lelkeseket pedig elidegeníti hivatásuktól s örvényt ás benső érzésük s kötelességük között. A mostoha bánásmód természetesen a tanárság legértékesebb elemeire hat a legsujtóbban. Az elkedvetlenedés, a csüggetegség, az a bús alázat, mely ezek lelkét eltölti, valóban megdöbbentő hatással lehetne, ha könnyen látható volna. A leglelkesebb, a legműveltebb tanárok valami szomorú megnyugvással mondják, hogy nem érdemes lelkes odaadással dolgozni, s tünődésre késztő filozófiával állapítják meg, hogy a tanári munkának

ez újabb lekicsinylése nem egyéb, mint valami általános romlásnak, egész társadalmunk gyöngülésének egyik tünete. És ha szabad a magam érzését is említenem: az iskola becsületes szeretetében töltött húsz év után most, ennek az új nyugdíjtörvénynek a hatása alatt érzem először pályám keserűségét, — és ha alkalmam volna pálya választás dolgában tanácsot adni, mindenkinek azt mondanám: menjen másfelé...

Egyetlen egy könnyítője, tűrhetővé tevője volt ennek a nagyon nehéz pályának: a 30 évi szolgálat, — ez is elveszett; elveszett nemcsak a jövő tanárnemzedék számára, hanem a maira is, holott a mai tanárság egész élete, egész lelkülete, teljesen jogosan, a 30 évi szolgálatra rendezkedett be. Volna bár az iskola sokkalta rosszabb, mint amilyen, volna bár a társadalomnak a tanárság iránt érzett barátságtalan hangulata még oly jogos: a kormányzatnak e hangulat enyhítésére kellene törekednie az iskola érdekében. Volna bár a tanárságnak nagyobb része teljesen érdemetlen, ezek miatt nem volna szabad sujtani az érdemes kisebb részt. Föl kell emelni a tanárságot, nem lesujtani; jól kell bánni vele, — ha nem jó, azért, hogy jobbá legyen! »A magyar iskola a magyar jövendő!« — ezt hallani lépten-nyomon, ezt a jövendőt pedig kétségkívül főképp a középiskola, tehát a középiskolai tanárság neveli. Ennek a jövendőnek a nevében könyörgünk a társadalomtól egy kissé barátságosabb hangulatot, a kormányzattól egy kissé megértőbb méltánylást; mindenesetre kérnünk kell az új nyugdíjtörvény ránk vonatkozó intézkedéseinek visszajavítását s ennek megtörténtéig is a státusrendezésnek tökéletes és haladéktalan végrehajtását.

Ezzel, tisztelt közgyűlés, befejezem jelentésemet. Szomorú helyzetünknek, tudom, sok vonatkozása lehet még, amelyekre nem terjeszkedhettem ki; viszont, amit elmondtam, igaz meggyőződésből mondtam, úgy hogy szt. Ágoston szavaival végezhetem: »Uram, te tudod, hogy szóltam; te tudod, hogy nem hallgattam; te tudod, hogy lelkemből szóltam; te tudod, hogy sírtam, amikor szóltam«.

Tisztelettel kérem jelentésem tudomásul vételét.

Sajó Sándor.

---

b) Jelentés

az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület segélyző-alapjáról az 1911/12-iki egyesületi év végén.

Tisztelt közgyűlés!

Nem telvén még el az egyesületi év, ez alkalommal nem zártuk le a segély-alap számadásait és ezért ez alkalommal csak rövid áttekintést kívánok nyujtani az utolsó lezárás óta befolyt bevételekről és teljesített kiadásokról:

Bevételek:

Pénztári készlet a számadási év elején	K	1684·61
Földhitelintézetből a f. számla terhére	»	189·20
Befolyt kamatok	»	1624·12
Felvételi díjakból	»	145·—
Adományokból	»	137·—
1 drb. kisorsolt m. földhitelintézeti 4% k. é. záloglevélért	»	10.000·—
Összesen	K	13.779·83

Kiadások:

Értékpapirok vásárlására	K	11.587·50
Vásárolt értékpapirok szelvényeiért	»	3·34
Segélyekre	»	1255·—
Egy megszorult tagtársunk kölcsöne	»	80·—
Befizetés a földhitelintézeti f. számla javára	»	149·60
Ügyviteli kiadások	»	14·13
Összesen	K	13.089·57

A segély-alap vagyoni állapotát a következő adatok tüntetik fel:

Az Eötvös-alapnál a Tanítók házaiban létesített alapítványi helyekre letétbe helyezett értékpapirok névértéke	K	8000·—
A Magyar Földhitelintézetnél letétbe helyezett értékpapirok névértéke	»	43.500·—
Takarékpénztári betét	»	686·61
Magyar Földhitelintézet f. számlájának egyenlege	»	121·—
Készpénz	»	3·79
Összesen	K	52.311·40

A számadások utolsó lezárása óta a segélyalapból 16 tanári özvegy meg árva és egy teljesen elszegényedett és nyugdíj nélkül maradt tanár összesen 1255 K segélyben részesült és azonkívül még egy megszorult nyugdíjas kartársunk is 80 koronányi kamat nélküli kölcsönt nyert. Ezekből az adatokból kitetszik, hogy segély-alapunk egyesületünknek olyan intézménye, mely a kartársak figyelmére és támogatására érdemes. Évről-évre nagyobb azoknak a száma, kik az alap támogatására szorulnak, és eddig még nem történt meg, hogy az igazgatóság a segélyért folyamodók közül valakit kénytelen lett volna elutasítani. Ámde az alapnak mindinkább növekedő igénybevételével szemben adományok az alap javára mindig gyérebben és gyérebben folynak be, úgy hogy félő, hogy beáll majd az a helyzet, hogy az igaz-

gatóság a segélyeket nem folyósíthatja majd abban a mértékben, amint az eddig történt. Kérem a t. tagtársakat, hogy adományaikkal támogassák a segély-alapot, nehogy az igazgatóság kénytelen legyen nyomorban sínylődő tanárözvegyeket és árvákat elutasítani vagy a segélyek mértékét leszállítani.

Az eddig befolyt adományokról a következőben adok számot:

Rátz László	100 K
R. J.	7 »
Hornyánszky Viktor	20 »
Singer és Wolfner cég	10 »

Fogadják az adományozók e helyről is legforróbb köszönetünket.

Rados Ignác,
a segély-alap pénztárosa.

---

c) A pénztáros jelentése.

Mélyen tisztelt közgyűlés.

Idei közgyűlésünk nem esik össze az egyesületi év végével, a pénztári könyveket nem lehetett hivatalosan lezárni s így a t. közgyűlésnek nem adhatok tiszta képet egy egész évről, hanem csak az év elmult részéről (7 hónap).

Felemlítésre méltó, hogy az idén befolyt tagdíjak összege (11,007·50 K) 3766·94 K-val több a mult év ugyanezen idő pontjáig befolyt tagdíjaknál. Ez az örvendetes változás főleg az alapszabályok mult évi megváltoztatásának tulajdonítandó. A folyó évben már a legtöbb köri pénztáros küldött tagdíjakat, míg az előző években többnyire csak júniusban kaptam az elszámolásokat, s nem volt már idő rá, hogy a hátralékok beszedése iránt intézkedjem. A folyó egyesületi év elején is még 740 egyszerű és 153 ajánlott (póstamegbízásokat tartalmazó) levél szétküldésével kellett a tagdíjhátralékok beszedését megkísérelni, ami annyiban sikerrel is járt, hogy a hátralékokból befolyt összeg a f. évben már 3984 K-t tesz ki.

Ezzel szemben nem mulaszthatom el arra rámutatni, hogy az 1912—3. évi Közlöny minden valószínűség szerint nagyobb terjedelmű lesz, mint az idei költségvetésben fel van véve s ennél fogva természetesen költségei is nagyobb összeget fognak igénybe venni. A Közlöny eddigi 10 száma 33 ivet vett igénybe, s minthogy az év hátralévő részében legalább még 10 szám megjelenésére kell számítani, alig hihető, hogy a költségvetésben felvett 53 ív elég legyen. A mostani kimutatásban a közlöny nyomdai költségei gyanánt szerepelő összegben (4398 K 56 f. csak az 1—6. szám költségei foglaltatnak.

Költségvetés az 1913/14. évre.

Tétel		Bevétel K	Bevétel f	Kiadás K	Kiadás f
	I. Bevétel.				
1	Pénztári maradék az 1912/913. évről	533	66		
2	Az 1913/14. évi tagdíjakból	15.000	—		
3	Tagdíj-hátralékból	3.000	—		
4	Előfizetési díjak (200 à 8 K)	1.600	—		
5	Hirdetési díjak	1.600	—		
6	Kamatok és apró bevételek	400	—		
7	Államsegély	5000	—		
	II. Kiadás.				
1	A Közlöny költségei:				
	60 ív à 3000 példányban nyomatása és füzése (à 175·— K) ... 10500·— K				
	20 boriték 3000 példányban (à 62·30 K)	1246·— »			
	20 szétküldés (à 100 K)	2000·— »			
	írói díjak	3040·— »			
	a szerkesztő tiszteletdíja	900·— »		17.686	—
2	A tisztviselők tiszteletdíjai:				
	a főtitkár tiszteletdíja	800·— K			
	a titkár és gazda tiszteletdíja	300·— »			
	a pénztáros tiszteletdíja (21.200 K után 7%)	1484·— »			
	A segélyző-alap kezelőjének	240·— »		2824	—
3	Ügyviteli kiadás			800	—
4	Nyomtatványokért			250	—
5	Közgyűlési költségek			500	—
6	A körök jutaléka			1600	—
7	Az egyesületi helyiség költségei:				
	a) házbér	1100·— K			
	b) fűtés, világítás	250·— »			
	c) egyéb kiadás	100·— »		1450	—
8	Könyvkereskedő és könyvkötő			200	—
9	A fiumei jutalomdíjak			40	—
10	Előre nem látott kiadások			300	—
11	Pénztári maradék az 1914/15. évre			1483	66
	Összesen	27.133	66	27.133	66

Budapest, 1913 febuár 1.

Müller József, pénztáros.

Kimutatás az Orsz. Középisk. Tanáregyesület 1912/13. évi

Tétel	Bevételek	K	f
1	Pénztári maradék az 1911/12. évről	649	95
2	Tagdíjak és előfizetési díjak	11.007	50
3	Hirdetési díjak	—	—
4	Kamatok	167	26
5	Megtérült postaköltségek	46	—
6	Megtérült nyomdai költségek	74	65
7	Megtérült kongresszusi költség	132	36
8	Alapító tagdíj	400	—
9	A takarékpénztárból kölcsön	377	10
10	A budapesti körtől	400	—
11	Vegyes apró bevétel	48	60
	Összesen	13.303	42

Budapesten, 1913 január 27-én.

bevételeiről és kiadásairól 1912. jul. 1-től 1913. jan. 28-ig.

Tétel	Kiadások			K	f
1	Az egyesületi Közlöny költségei:				
	a) 1911/12-re:				
	A szerkesztő külön tiszteletdíja		200 K — f		
	b) 1912/13-ra:				
	Nyomdaköltség és szétküldés		4.398 K 56 f		
	Írói díjak		1.348 » 50 »		
	A szerkesztő tiszteletdíja		450 » — »	6.396	06
2	A tisztviselők tiszteletdíjai			1.300	—
3	Ügyviteli kiadások			429	62
4	Nyomtatványok			81	60
5	A körök jutaléka			1.178	47
6	Ügyvédi költség			17	86
7	Az egyesületi helyiség költségei:				
	a) Házbér		850 K 20 f		
	b) Fűtés és világításért		145 » 60 »		
	c) Egyéb kiadások		257 » 42 »	1.253	22
8	Könyvkereskedőnek és könyvkötőnek			36	—
9	Közgyűlési kiadások			262	26
10	Kongresszusi költségek			526	07
11	400 K E. B. Főv. Takarékpénzt. 4½%-os záloglevél			377	10
12	200 K 4% koronajáradék a tkpénztárba			200	—
13	Az E. B. Főv. Takarékpénztárnak vissza			542	50
14	Vegyes apró kiadások			94	60
15	Pénztári maradék			608	06
		Összesen		13,303	42

Müller József, pénztáros.

KÖZGYŰLÉSI ELŐADÁSOK.

Középiskoláink elhelyezése.

A magyar középiskolák ellen az iskolán kívüli tényezők között gyakran hangzik fel a panasz, sőt kemény kritika: legutóbb parlamentünk több tagja örvendeztetett meg bennünket annak kijelentésével, hogy nem állunk hivatásunk magaslatán s az iskoláinkra fordított nagy áldozatok nem állanak arányban az elért eredményekkel. Nem akarom most vitatni, mily mértékben van igaza ezen vádaknak; elismerem, hogy voltak és vannak hiányok minálunk is; ezekért azonban elsősorban nem minket tanárokat terhel a felelősség. Nem mi szabtuk meg — tudtommal — hogy *mily ismereteket*, milyen terjedelemben, nem mi tőlünk kérdezték, *hol, milyen miliőben tanítsunk?*

Mellőzve az első kérdést, a tanítási anyag reformját, melyet egyesületünk egyes szakosztályai próbálnak megoldani, kizárólag az utóbbival a miliő, az iskolák elhelyezésének kérdésével óhajtok ez alkalommal foglalkozni s itt már minden fenntartás nélkül elismerem, hogy középiskoláink területi elhelyezkedése igen szerencsétlen, jó részük holt tőkét képez, mely a nemzet javára igen-igen szerény kamatokat hoz, sőt — attól tartok — szociális és nemzeti szempontból fennállásuk *határozottan káros és veszedelmes*. Érzem, hogy állításom merész, de hiszem, sikerülni fog igazságát bebizonyítani. Mindenekelőtt rá kell mutatnom, hogy minisztereink s politikusaink már régen észrevették azon anomáliákat, melyek e téren fennállanak. Gróf Csáky Albin miniszteri programmbeszédében, gróf Apponyi Albert is hangoztatták azt, mit a képviselőház közoktatási bizottsága 1890-ben úgy fejezett ki: »Jóllehet középiskoláink száma az *általános* területi és népességi viszonyoknak megfelel, a *relativ* területi viszonyok szempontjából sok tekintetben nem szerencsés. Egyes vidékeken közel egymáshoz sok a középiskola, míg máshol nagyon is kevés. De reményli a bizottság, hogy a különböző iskolafenntartó tényezők, az ügy érdeke által vezérelve *és bizonyos féltékenységek eltüntetésével* a középiskolák arányosabb területi megoszlására fognak hatni. Azonkívül óhajtandó az is, hogy középiskoláink két neme, a gimnáziumok és reálok közt az utóbbiak rovására még mindig meglevő kedvezőtlen arány jobbra forduljon.« E diagnózis kitünő s *ma is* helytálló, mert a konstatált baj a helyes s a két évtized óta szinte évről-évre ismétlődő diagnózistól magától bizony meg nem gyógyult, sőt a közelmult néhány évében észrevehetően súlyosodott. A magyar középiskolai ügy eddig, sajnosan, nélkülözte a határozott, nehézségektől vissza nem riadó erőskezű politikust, ki a baj megállapításával meg nem elégedve s a vicinális felzúdulással bátran szembeszállva minden tőle telhetőt *meg is tett volna* a súlyos százezrek és milliók évenkint visszatérő terhének csakugyan gyümölcsöző felhasználására. Saj-

nos, az előbb aposztrofált iskolafenntartó tényezők, elsősorban éppen maga az állam, javítás helyett hibát hibára halmoztak s ma már ott állunk, hogy az állami szerződésekkel körülbástyázott, új épületbe költözött, de azért még mindig néptelen és fölösleges iskolákat egy vasminiszter se tudná helyükből kimozdítani. — Ha most keressük az *okokat*, melyek nálunk a káros elhelyezkedésre vezettek, úgy ezeket *négy* csoportba oszthatjuk. Az első, a leghatalmasabb köztük a *történeti tradició*, az a csöppet sem üdvös konzervativizmus, mely a népesség számában és vallási megoszlásában az idők folyamán beállott óriási eltolódásokat tekintetbe nem véve, makacsul ragaszkodott a sokszor századok előtt megállapított székhelyhez. Hiába remélte a közoktatási bizottság, hogy a felekezeti iskolafenntartók az ügy érdekének »bizonyos féltékenységek eltüntetésével« áldozatul hozzák egyikmásik iskolájukat. Végre is nem lehet rossz néven venni, ha a felekezetek konzervativizmusból s régi iskoláik iránti anyai szeretetükkel ragaszkodnak — amíg csak lehet — vérszegény, csenevész sarjaikhoz is s még azt sem csodálhatjuk, hogy az igenis fennálló féltékenykedésből az ország ama *17 városában, hol két-két felekezetnek állt fel gimnáziuma*, a maga jószántából egyik konkurrens se hagyja ott a küzdőteret, sőt arra fog törekedni, hogy csonka intézetét lehetőleg az erősebb, teljes intézetet fenntartó fél ellensúlyozására szintén kiegészítse. Hinc prima mali labes; ennek köszönhetjük, hogy Brassóban 6, Székelyudvarhelyt 3, a jelentéktelen Selmecen, Rozsnyón és Besztercebányán két-két gimnázium van, hogy apró egy-kétezer lakost számláló falvakban, hol semmiféle hivatal, semmiféle kultúrintézmény sincs, hol az iskola munkáját szükségszerüen kiegészítő, tanárra s deákra egyaránt kívánatos kulturális impulzusok, a művelt társaság, könyvtár, színház teljesen hiányzanak, ahol nincsen vasút s ahová még a mozi se jár, szóval abszolút kultúramentes helyeken a két-három osztályú elemivel szemben ott emelkedik a *négy*-, sőt legújabban immár nyolcosztályú gimnázium épülete, melyben könnyen elférne az egész »városka«, teszem azt az 1060 lakost számláló *Felsölövő* (hol nemrégiben gimnázium, reál és tanítóképző volt együtt), vagy a rohamosan fogyó lakosságú, ma 1500 lelket számláló *Podolin*nak apraja-nagyja is. S ha még csak az illető vallásfelekezet pénze bánná, hogy Gyönkön, Kisszebenben, Hajdunánáson 10—12, sőt 7, azaz hogy *három* tanuló szorong egy-egy tanteremben, akkor a köznek nem volna beleszólása e drága mulatság ellen; a dolog azonban úgy áll, hogy a díszes tantermek legalább felerészben az állam költségén épültek, a prelegáló tanárok egy részét egészen az állam fizeti, sőt tisztán közpénzeken építik az internátusokat is, melyek nélkül még azt a 8—10 tanulót se lehetne egy osztályba összetoborozni. Sok példát lehetne erre felhozni, de megelégszem. Felsőlövő ismételt említésével, melynek főgimnáziumában összesen tizennyolc helybeli jár s ami talán az egész országban példátlanul áll — a két

felső osztályban már egyetlen egy helybeli se. Majdnem ilyen rosszul áll a dolog a felvidéki kisgimnáziumokban is: a vidékre nincs vonzóerejük, székhelyük meg 25—35 tanulónál többet nem tud szállítani.

E mizériákon — minden erőszak s beavatkozás nélkül — az államnak *kellett* s *lehetett* volna segíteni. A középiskolai törvény módot adott kormányainknak arra, hogy az iskolafenntartókat a rendes felszerelésre, épületállításra, tanári fizetésrendezésre szorítsák, az állami segélyt a köz szempontjából fölösleges intézetektől megtagadják s így a fenntartókat vagy az intézet megszüntetésére, vagy megfelelő helyre való áttételére rákényszerítsék.

Ugyanakkor módjában lett volna oly intézetek átvételére, melyeknek felekezeti jellege az idők folyamán anachronizmussá vált: hiszen köztudomású, hogy számos felekezeti középiskola máshitű környezetben áll fönn s így tanulói is túlnyomó többségükben más vallásuak. Ezen intézeteknél úgy a fenntartó, mint a segélyező állam *elveszti hivatását*: a fenntartó azáltal, hogy a hitbuzgóság forrásából fakadó pénzen tulajdonképp idegen célt szolgál, az állam pedig akkor, mikor lehetővé teszi, hogy a tanulók 70—80%-a az *ő beleegyezésével, az ő nagy támogatásával* egy nekik idegen vallás szellemében neveltessenek. Az állam azáltal, hogy minden kritika nélkül bármely felekezeti iskolát segélyezett, azt akarta elérni, hogy a felekezeti érzékenység abszolút respektálásával még az *állami érdek meg nem engedhető mellőzése árán is* bebizonyítja pártatlanságát; nem kifogásolta, hogy pl. Szabolcs megye egyetlen főgimnáziuma, a nyiregyházai lutheránus jellegű, bár a megye őt felekezete közül éppen ezen vallásra jut a legkisebb, alig *hat* százaléknyi töredék; nem látta, hogy a gyönki ref. gimnáziumot összesen 29, az aszódi lutheránust — 126 tanuló közt! — 35 hitsorsos látogatja. S bár tulajdonképp nem tartozik tárgyamhoz, mégis megemlítem, hogy néhány, a közelmultban keletkezett gimnázium felekezeti jellege még súlyosabb s hozzá még a tradició támogatását is nélkülöző *ellentétet* mutat fel környezetével szemben: így a szilágysomlyói főgimnázium, a mezőkövesdi kir. kath. főgimnázium s még inkább a teljesen új nyirbátori minorita-gimnázium, melynek úgy székhelyén, mint környékén a reformátusok többszörösen felülmúlják a római katholikusokat. (Az I-ső osztály 36 tanulója közt 11 volt róm. kath.) Mint a nemrégen folyt, ma már szerencsésen elült harock mutatják, az állam az ily kritikátlan támogatással nemcsak az állami céloknak árt, hanem azt a célt, melyért az indokolatlanul súlyos áldozatokat is hozta, t. i. a felekezeti béke megóvását sem tudta elérni.

Kétségtelen, hogy mikor 1867 után az állam is az iskolafenntartók sorába lépett, igyekezett az ő iskoláival pótolni a fennálló hiányokat. Ez az igyekezete azonban csak részben sikerült. Ez elvi szempontokat nem egyszer keresztüllyukasz-

totta *a politika*, a pártérdek, s az *iskolaállítás elvei se voltak mindig szerencsések*. Eltekintve a politikai szempontok fanyar gyümölcseitől, melyek közül a régebb multból egyedül a szentgotthárdi al-, később főgimnáziumot említem az ő 147 tanulójával, Trefort politikája túlzásba vitte a nemzetiségi vidékek favorizálását, elhanyagolta a színmagyar vidékeket s néptelen iskolákkal tömte meg a már azelőtt is jól ellátott felvidéket. Itt legföllebb avval vigasztalhatjuk magunkat, hogy a politika rejtett célját, a *magyarosítást* el is érte: az új népszámlálás egyszerre hat felvidéki, középiskolákkal biró város megmagyarosodását mutatja ki.

A legújabb állami középiskoláknak, így Liptószentmiklósnak, Aranyosmarótnak, Ipolyságnak szintén meg nem felelő környezetbe való állításánál már nem a közoktatásügyi kormányzat, hanem az egész magyar politika patópálkodása a hibás. Mert nemcsak a konzervativ felekezetek ragaszkodnak tradicióikhoz, hanem a magyar kormányzat is érthetetlen maradisággal fetisként tisztelte az ősöktől reánk szállott s így igen tiszteletreméltó, de a múzeumba s a históriába való *vármegyei beosztást*, melyhez az állami középhatóságok is kénytelenek voltak alkalmazkodni. Egy helyt 50.000, másutt félmillió, sőt e székházból több mint egy millió lelket kormányoz a vármegye, s a szegény magyar állam nagy pénzpocsékolással pénzügyigazgatóságot, törvényszéket s minden egyéb oly intézményt létesít 100.000 ember számára, melyek az erők okosabb felhasználásával három-négyszerannyi polgár ügyeit is elintézhetnék. Igy az apró faluk, egy Alsókubin, Liptószentmiklós, Aranyosmarót stb. megtelnek nagyszámú tisztviselővel, kiknek számára csakhamar valami iskola is kell. Igy jutottak a falvak, ha szerényebbek voltak, polgárihoz, kereskedelmihez, újabban pedig a föntemlített három székhely teljes nyolcosztályú főgimnáziumhoz, melyeknek évi, tán félmillióra is tehető költségeit egy idején végrehajtott okos megyerendezés a kultúra legparányibb kára nélkül mellőzhetővé tette volna s amellett egy csomó tisztviselőt s tanárt nem temetett volna el nem hozzájuk való, sivár falusi környezetbe.

Az elkövetett hibák utolsó, *negyedik* forrásául egy túlzásba vitt *pedagógiai elvet* kell megjelölnöm, mely különösen az előző s a mai kormányzat alatt talált sürü alkalmazást; *értem a csonka iskolák kifejlesztését teljes nyolcosztályuakká*. Teljesen érthető, hogy nálunk, hol 1864-ben 59 teljessel szemben 77 s még 1890-ben is 91 teljessel szemben *60* csonka gimnázium volt, az életképes, jelentékenyebb tanulóseregre támaszkodó iskolákat igyekeztek teljesen kiépíteni. S még ha elvi szempontból minden csonka iskola ellen állást foglalunk is, akkor sem volna szabad ebből azt következtetni, hogy *minden fennálló* iskolát ki kell fejleszteni, tekintet nélkül helyére s látogatottságára. Pedig nálunk most ez történik. A lefolyt 5 év alatt nem kevesebb, mint huszonnyolc egészült ki s ma mindössze

tizenegy csonka középiskolánk van (ha Bártfának s Sümegnek már kilátásba helyezett kifejlesztését is tekintetbe vesszük) s ezek közül is 3 szász és 2 oláh. Evvel szemben a gazdag Poroszország nem tartja végzetes bajnak, hogy 551 teljes középiskola mellett 187 nem teljes van s más államok is azon az állásponton vannak, hogy lehet 4 osztályú iskolában is tanítani s nem kell okvetlenül minden mezővároskát teljes középiskolával boldogítani. S ha már semmiképen sem akarjuk a régi kisgimnáziumokat megtűrni, melyekkel pedig úgy fenntartóik, mint székhelyük meg volt elégedve, melyeknek fejlesztésére a *viszonyok bölcs mérlegelésével ők egyáltalán nem is gondoltak*, úgy ám fejlesztették volna ki a népesebbeket, de viszont *be kellett volna szüntetni, esetleg polgárivá átalakítani a néptelen faluhelyeken működőket.*

Nagy baj az, hogy nem úgy történt. Szerény számítással is *tizenkettő* azon iskolák száma, melyeknek fejlesztését semmi sem indokolja; különösen súlyos kritika alá esnek 4 felvidéki piarista-algimnázium Szentgyörgy, Podolin, Privigye és legújabban Kisszeben fejlesztésének körülményei. Tanulóik száma — 4 osztályban — 60—80 közt ingadozott; a negyedik osztályba feljutott 10—15, kiknek java része különböző szakiskolákba ment s alig 4—5 akadt, ki tanulmányait folytatni akarta volna. Most egyszerre megjelent az állam s ahelyett, hogy saját iskoláiban igyekezett volna párhuzamosításokkal a legnagyobb pedagógiai mizérián, a 70 tanulós osztályokon segíteni; *beavatkozott a békés iskolafenntartó hatáskörébe*, elrendelte az V. osztály megnyitását s állami tanárokat rendelt ki a nagy nehézséggel, az utolsó pillanatban valósággal összefogdosott s minden jóval kecsegtetett tót gyerekek tanítására. S míg a nagyvárosok tanársága testet-lelket megőrlő munkával kénytelen 60—70 vásott pesti gyerekkel vesződni, míg a délvidék ötnyelvű ifjuságának magyarosító kohójában, Szegeden egy izben 80 tanuló ült együtt egy osztályban, mert új tanerőkre nem volt fedezet, itt az állam jóvoltából úgyszólván előbb volt meg a tanár, mint a nagy utánjárással beszállított tanítvány. Nem akarom önöket a részletes felsorolással untatni, de állításaimat igazolni is akarom s így két példát fogok felhozni. Az egyik a *kisszebeni* algimnázium, a két virágzó eperjesi főgimnázium szomszédságában, néptelenedő vidéken, fogyó lakosságú 3000 lelket számláló városkában összesen 73 tanulóval, kik közül **heten** jutottak föl a negyedik osztályba. E körülmények indokolttá tették volna az intézet megszüntetését, vagy polgárivá való átszervezését; e helyett azonban megtörtént az a hallatlan eset, hogy az ősszel hirtelen, miniszteri parancsra megnyitották az *ötödik* osztályt azon hét tanuló számára, kik a negyediket elvégezték. Másik példám a podolini kath. főgimnázium. A község az ország határszélén, Szepes megyében fekszik, hol 100.000 írni tudó ember 4 teljes középiskola, 5 polgári, 1 tanítóképző, 1 kereskedelmi 3 középfokú szakiskola között válogathatott. A faluban semmiféle hivatal nincs, lakossága 10

év alatt 250 fővel fogyott. Vonzóereje egy 17.000 lakosú járás, mely arról nevezetes, hogy az egész országban itt fogyatkozott meg legjobban a lakosság. Hozzáteszem még, hogy vasúton félórányira, 17 kilométernyire, van a jól felszerelt, internátussal is biró *késmárki* főgimnázium, mely éppen nem túlzsúfolt, hisz a legnépesebb osztályban, az elsőben is csak 35 tanuló volt. A podoliniak nagy áldozata — **20.000 koronát** adtak Deák-asztal létesítésére — indokolttá tette azonban a nemrég még 60 tanulót számláló intézet kifejlesztését. A dolog sikerült s az V. osztályba tavaly nem kevesebb, mint 16 tanuló iratkozott be. De vajjon kik lehettek ezek? Mondhatom, páratlanul álló osztály jött össze. A normális életkorban, 14—15 év között *négyen* voltak; 16 éves volt 4, 17 éves 2, 18 éves 3 s akadt még 19, sőt 20 éves is!

Ha az ilyen iskolafejlesztéseket látjuk, azt kellene hinnünk, hogy a mi hazánkban, mint Bulgáriában 30 év előtt, teljesen hiányzik a tanult elem, vagy hogy a tótság az államfenntartó nép, melyet a legmesszebbmenő áldozatkészséggel kell az iskola padjaiba csalogatni, hogy néhány év mulva legyen kivel a sok hivatalt betölteni. Ha ilyen példát látunk, nem akarjuk elhinni, hogy nálunk már 20 év előtt a gimnáziumok túltengéséről beszéltek s hogy a végzett ifjak százai évekig kénytelenek kilincselni, míg egy szerény állást elnyerhetnek. Nem gondolták meg azok, kik ilyen fejlesztéseket keresztülvittek, hogy a százezrek kiadása nemcsak tisztára fölösleges, hanem nemsokára *szociális s nemzeti veszedelmet is zúdit ránk*, mert biztosak lehetünk arról, hogy az így kinevelt s az államnak fejenkint ezrekbe kerülő szegény tót parasztfiuk a mi protekciós világunkban elhelyezkedni nem tudnak s így kész prédái s tanultságuknál fogva csakhamar vezetői lesznek az állambomlasztó, főképen pánszláv izgatásoknak. Én nagyon sötéten látom a helyzetet s félek, hogy a magyar pénzen épülő podolini, kisszebeni, privigyei, szakolcai stb. főgimnáziumok *drága* ifjusága, ha a bajnak a visszafejlesztéssel idejekorán elejét nem vesszük, sok-sok bajt fog még nekünk okozni. S mit szóljunk ama jobb sorsra érdemes tanártársaink mártiriumáról, kik munkájuk meddőségének kínos tudatában élik ott számüzetésük napjait, várva a megváltó áthelyezési dekrétumot? Nem habozom kijelenteni, hogy az adott viszonyok között még jobbnak tartom, ha ezen intézetek néptelenek maradnak; tartok azonban tőle, hogy a baj s a költség még fokozódni fog idővel. A hirtelen szerencséhez jutott mezővároskák, ha látni fogják, hogy szép, új intézeteik falai konganak az üresség től, a most dívó példa szerint internátusokkal próbálják majd a hiányt ellensúlyozni; mondanom se kell, hogy ezen internátusok költségeit is az utolsó fillérig a gavallér állammal fogják megfizettetni. Az idei költségvetésben ily internátusépítő segélyeket tucatszámra találhatunk.

Mélyen tisztelt közgyülés! Azt hiszem, sikerült rámutatnom azon hibaforrásokra, melyekből a középiskolák elhelyezésére vonat-

kozó félszeg és káros intézkedések fakadtak. De azt tartom, hogy meddő az a kritika, mely a fennállót csak ócsárolni tudja, de a kifogásolt régi rend helyébe nem tud újat, jobbat javasolni. Éppen azért röviden ki kell terjeszkednem arra is, mily változtatásokat tartok középiskoláink elhelyezésénél szükségeseknek s mily módon vélem e változtatásokat keresztülvinni?

Tekintve azt, hogy nálunk ma 49.000 írni-olvasni tudóra esik egy középiskola s így jobban el vagyunk látva, mint Németország és Ausztria, középiskoláink számát legalább is elégnek, ha nem soknak kell tartanunk. Ámde azért mégis el kell ismernünk, hogy sok helynek jogos igénye van új középiskolára s a fejlődő lakosság, a terjedő műveltség a közel jövőben ismét újabb iskolaalapításokat tesz szükségessé. Hogy ezen szükségletek kielégítése, a túlzsúfolt osztályok sokszor igért megszüntetése az állampénztár nagyobb megterhelése nélkül is meg legyen valósítható, arra nézve a kultuszkormánynak egy másik tárcának kitünően bevált eljárását ajánlhatjuk. Az igazságügyminisztérium az újabban fellendült helyeket évek óta úgy látja el járásbírósággal, hogy ugyanannyi régi, csekély ügyforgalmú s így könnyen nélkülözhető járásbíróságot *beszüntet;* néhány évtized előtt ugyancsak az igazságügyminiszter egy tollvonással egész csomó törvényszéket szüntetett meg. Tudom, hogy nálunk a sok autonom s ma már állami szerződéssel s segéllyel támogatott s biztosított iskola miatt nehezebb a változtatás; nem is tudnám megjelölni a módot, amellyel e kényes ügyet jogsérelem nélkül megoldhatnók; én az alábbiakban röviden, az országot öt vidékre osztva fogom bemutatni azt a sok részletében meg is valósítható utópiát, melyet magamnak középiskoláink tervszerű elhelyezéséről megalkottam.

A legműveltebb országrész, a *Dunántúl*, a közelmultban történt számos fejlesztés s három új középiskola megnyitása ellenére sincs középiskolákkal megfelelően ellátva: átlag 66.000 írnitudóra jut egy középiskola. A már említett két teljes középiskola, Felsőlövő s Szentgotthárd néptelensége azt mutatja, hogy 1—2000 lakosú falvak középiskolái még akkor is fölöslegesek, ha tulajdonképp messze nagy vidék szükségleteit kellene is szolgálniok: hiszen kétségtelen, hogy a Szombathely nélkül is 400.000 lakost számláló Vas megyében három gimnáziumot nem lehet sokallani. Csakhogy e két iskolát inkább a színmagyar vidéken levő, rohamosan fejlődő *Körmenden* (6970 l.) s *Sárváron* (1869: 4468, 1910: 9052 lakos) kellett volna elhelyezni; ez utóbbinak négyosztályú polgárijába 204, tehát 57-tel több tanuló jár, mint Szentgotthárdon a nyolc osztályba.

Két tengődő intézetnek megfelelő áthelyezéssel lehetne új, virágzó életet biztosítani. A *sümegi* áll. alreálnak fejlesztéséről szállnak a fenyegető hírek. Az intézetnek 87 tanulója van, kik közül 17 járt a negyedikbe. Ha tekintetbe vesszük, hogy a reáliskolai tanulóknak átlag a fele sem megy a negyedikből felsőbb

osztályba, úgy világos, hogy 6—7 tanuló számára lehetetlenség intézetet fejleszteni. Sajnos, elkéstem azon javaslatommal, hogy az iskolát az állam Dombovárra helyezze át, hol az országnak egyik legnagyobb vasutastelepe az alreálnak legalább 200 tanulót biztosított volna; a dombováriak szeptemberre kath. főgimnáziumot fognak kapni. Igy legföllebb azt lehetne ajánlani, hogy az alreál helyet cseréljen a stagnáló Sümeggel szemben szépen fejlődő, hatalmas kereskedelemmel biró szomszédos Tapolca polgárijával, mely szintén állami. A gyönki ref. algimnázium tarthatatlan helyzetét a fenntartók is belátták; nagyon kevés a tanulója, azoknak is több mint kétharmada nem református. Kitünő cserét csinálna az iskola, ha átmenne a református Ormánság központjába, a teljesen városias jellegü *Siklósra*, melynek középiskolai célra egy több százezres alapja is van. Az iskola ott, a Dráva mentén a közeleső szlavóniai magyar telepekre is végtelenül üdvös vonzóerőt gyakorolna.

Ugyanezt a nagy célt szolgálná a déli határ két más pontján *Csáktornyán* és *Barcson* felállítandó s internátussal összekapcsolt középiskola. Mindkettőnek körzetébe magyar földön is hatalmas, több járásra kiterjedő s ma középiskola nélkül álló területek tartoznak; internátusaik minden politikai intézkedésnél többet tennének az összekuszált horvát-kérdés kedvezőbb megoldására. Csáktornyán mindjárt fel kellene állítani a középiskolát, míg Barcson egyelőre polgári iskolával is megelégedhetnénk.

A *Felvidéken* ma fennálló tarthatatlan állapotokat, a tótok veszedelmes favorizálását már tüzetesen szóvátettem. Miután az új épületek emelésére szerencsére nem került még a sor s a szerződések sincsenek még megkötve, talán nincs még késő s a jól informált miniszter elveheti azt, amit a rosszul informált megadott. Helyre kell állítani a status quot, vagy talán helyesebb volna a podolini gimnáziumot teljesen beszüntetni, a kisszebenit, privigyeit, szentgyörgyit és szakolcait 4, esetleg 7 osztályú polgárivá átalakítani. Örömmel kell üdvözölnünk a minisztérium azon tervét, hogy az állami tanárság Szibériájából, a tavaly teljesen elpusztult Trsztenából, hol a tanárok még lakást sem tudnak kapni, Alsókubinba helyezi át az algimnáziumot. A szentgyörgyi gimnáziumnak is jobb helye lenne s magyar érdekeket szolgálna, ha a Csallóköz központjába, Dunaszerdahelyre költözne át. Semmi se állna útjába, ha Hont megye központján Ipolyságon nem új gimnázium nyilnék meg az ősszel, hanem az állam csak áttenné a selmecbányai kir. kath. főgimnáziumot. A régi bányaváros most a gyors hanyatlás útján van, rossz összeköttetése folytán a déli hontmegyei községekre semmi vonzóerőt nem gyakorol s így egy gimnázium teljesen kielégítheti, annál is inkább, mert most a kettőbe együttvéve sem jár 300 helybeli tanuló. Viszont Besztercebányáról a néptelen ág. ev. algimnázium átmehetne a közeli *Zólyomra*, melynek lakossága 40 év alatt megnégyszerezödött; e körülmény, valamint az a tény, hogy a zólyomi polgári-

nak 200 tanulója van, biztosítja, hogy az áthelyezés az intézetre s vele együtt egy szépen fejlődő városra is csak előnyös lehetne.

A két új állami gimnázium Liptószentmiklós s Aranyosmarót megszüntetését csak a megyerendezéssel kapcsolatban lehetne kívánni, mely esetben e helyek bizonyára megszünnének — Rózsaheggyel s Lévával szemben — megyeszékhelyek lenni.

Sajnálattal kell látnunk, hogy a 88 tanulót számláló bártfai algimnáziumot is, melynek IV. osztályában 16 tanuló van, a miniszter úr fejleszteni akarja; Bártfa éppen tipusa annak a kisvárosnak, melynek szellemi igényeit legpontosabban egy algimnázium elégíti ki. Mielőtt a felvidéktől elbúcsúznánk, egy merész, de föltétlenül indokolt s keresztül is vihető áthelyezési tervet kell még ajánlanom: kivánatos ugyanis, hogy a túlterhelt Szepességből a podolini mellett még a tengődő lőcsei állami reáliskola is egy neki nagyszerüen megfelelő környezetbe *Miskolcra* vitessék át. Lőcsén úgy a gimnázium, mint a reáliskola vérszegény s a kettőbe *együtt* e kriptaszerüen csöndes városkából 147 tanuló jár; a reálnak első osztályában is csak 30 tanuló van. Ezzel szemben Miskolc virágzó bányavidék központja, melynek a vele összenőtt Diósgyőrrel együtt ma már 70.000 lakosa van; ha valahol, úgy itt van jogosultsága egy reáliskolának. Két gimnáziumának alsó osztályaiba 696, polgárijába, mely a vidéken a legnépesebb, 600 deák járt: kell e több bizonyíték arra, hogy a lőcsei reál Miskolczon, egy pusztuló városból pezsgő ipari életbe csöppenve, az ország legnagyobb vasgyára mellett legalább is háromszorannyi tanulót fogad majd falai közé.

Az északkeleti felföld szegénysége s analfabéta lakossága miatt csak gyéren van középiskolákkal benépesítve. Nincs is kifogásunk ez ellen s csak azt kívánjuk, hogy majdan egy vagy két évtized mulva a müveltség terjedése folytán beálló kereslet a két legalkalmasabb ponton, *Homonnán* (mely akkora vidék központja, mint a 4 középiskolával bíró Sáros megye) s a szintoly nagy vidékre támaszkodó *Huszton* elégíttessék ki.

Áttérve a *Nagyalföldre*, kikerülhetetlennek kell jeleznünk nemcsak a folyton fejlődő fővárosnak, hanem Ujpest mintájára a külvárosoknak tekinthető rohamosan emelkedő községeknek a szükséglethez képest újabb középiskolákkal való ellátását is, valamint a túlnépes mammuth-intézetek immár folyamatban is levő kettéválasztását. Lehetetlen lesz kitérni a megbecsülhetetlen nemzeti missziót teljesítő *Szegednek* (hol most épül egy újabb, 150 tanulót befogadó szerb internátus) s *Nagyváradnak* újabb gimnázium felállítására vonatkozó kérései elől is: iskoláik túlzsúfoltak s mindkettőnek — saját rohamosan szaporodó lakosságán kívül — oly óriási vidék szükségletét is kell kielégíteniök, melyre más vidéken 4—5 középiskola is esik. Ugyanez a helyzet Aradon is. E két vármegyében (Arad és Bihar), mely a magyarságnak és oláhságnak érintkező vonalán fekszik, hallatlan állapotok vannak. A két-két középiskola mely Aradon, Váradon van,

tulajdonképp csak e városok szükségletét elégíti ki; már pedig ezeken kívül e két vármegye területén 930.000 lakos számára mindössze *két* középiskola van, melyek közül az egyik oláh. Nagyon szerény igényü e két vármegye, ha az Alföldön lassan előnyomuló *magyarság megerősítésére s óriási, jelenleg még polgári iskolával sem biró vidékek jogos szükségleteinek kielégítésére egy-egy* középiskolát kíván: egy tekintet a térképre elárulja, hogy *Margitta* és *Borosjenő* volnának a megfelelő központok. Egy harmadik középiskola, még pedig *főreál* az északkeleti vidék hatalmasan gyarapodó központjában *Szatmárban* kivánatos versenyt okozna a két gimnáziumnak, melyek alsó osztályait 681 deák látogatja.

E szükölködő vidékek mellett — az uralkodó tervtelenség illusztrálására — a bőség szaruja ömlött a környező három vármegye Jász, Hajdú és Szabolcs boldog lakosságára. Most nyilt meg a *jászapáti* kir. kath. főgimnázium Jászberény tőszomszédságában, mely, ha már létesíteni kellett e vidéken új iskolát, sokkal jobban prosperált volna a minden középiskolával bíró várostól egyformán messzeeső *Tiszafüreden;* 8 osztályura fejlesztették a karcagi, böszörményi s nánási gimnáziumokat; ezek közül a nánási néptelensége ellen a fenntartók is panaszkodnak s így polgárivá való átszervezése mindenképpen indokolt volna. Szabolcs megye az eddigi másfél gimnázium helyett egyszerre négy teljes gimnáziumot kapott; a nagykállóinak fejlesztését, a nyirbátorinak ugy felállítását, mint jellegét a körülmények sehogy sem indokolják. A normális fejlődés a másfél gimnáziumról négyre való ugrást sehogy sem akceptálhatja.

Az Alföld déli, *bánáti* részeiben a középiskolák terén ideális állapotok vannak. Számuk éppen annyi, helyük éppen ott van, ahol a kulturális s nemzeti szempontok követelik. Igaz ugyan, hogy pl. Krassó-Szörényben közel félmillió lakosra csak két középiskola jut; de tekintve a lakosság szegénységét, a szegedi internátusokba való gravitálás igen helyes tendenciáját, valamint azt a tényt, hogy Fehértemplom gimnáziuma elég néptelen, a legnagyobb mértékben helyeselnünk kell miniszterünk elhatározását, mellyel a több oldalról forcirozott oravicabányai előbb felekezeti, majd állami, most községinek tervezett gimnázium ellen foglalt állást. Krassó-Szörénynek idővel szüksége lesz egy, sőt két középiskolára is; ez a szükség azonban tán 20 év mulva áll be s addig a kulturát ott a jó sikerrel működő polgári iskolák sokkal jobban s sokkal szélesebb körre terjedőleg szolgálják.

Legtarkábbak a középiskolai viszonyok Erdélyben. Három nemzetiség s a magyaron belül ismét három vallás verseng itt egymással s mivel a koncertbe az állam is beállott, itt, az analfabetizmus legvirágzóbb talaján van aránylag a legtöbb középiskola: 29.000 írnitudóra jut egy. De azért egyet sem mernék itt halálra ítélni; szükség van itt minden magyar középiskolára.

De két változtatást nagyon indokoltnak tartanék. Az egyik abban állna, hogy a dévai reál helyet cseréljen a petrozsényi gimnáziummal; hazánk legnagyobb s szédületesen fejlődő bányavidékének sokkal jobban megfelel a reál, a kis megyei székhelynek pedig a lateiner elemnek kedvesebb gimnázium. A megdöbbentően néptelen székelyudvarhelyi főreálnak (138 tanuló, az V—VIII-ban *nyolc* helybeli!), melybe még az internátus se tudott lelket önteni, *Kolozsvárra való áthelyezése* oly jogosult óhaj, melyet bővebben kifejteni nem szükséges. Épp oly jogosult, de viszont nehéz dolog a magyar vidéken fekvő Szászrégen szász algimnáziumának egy magyarral való helyettesítése. Semmi esetre se volna indokolt egy oly nemzetiségnek, mely e megye területén (Maros-Torda) a lakosságnak 3%-át alkotja s összesen 4 falura szorítkozik, középiskoláját bárminemű állami segítségben is részesíteni.

Mélyen tisztelt közgyűlés! Álmomnak végére jutottam s most befejezésül utópiám megvalósítására néhány konkrét javaslatot is teszek. Azt kívánnám ugyanis, hogy a középiskolák elhelyezésének ügyével mi is foglalkozzunk behatóan s kérjük meg a miniszter urat, hogy a középiskoláknál tervezett minden változtatásnál kérje ki előbb a közoktatásügyi tanács s egyesületünk véleményét. Javaslatom nem beavatkozás a miniszteri jogkörbe s egyáltalában nem novum: ismeretes, hogy a legtöbb miniszternek véleményező országos tanácsok állnak oldalán, melyeket minden fontos esetben konzultálnak is. Egy nagy előny is származna ezen újításból: a miniszter, kit annyi különböző befolyás igyekszik megnyerni sokszor éppen nem közérdekű intézkedéseknek, egy komoly testület megokolt véleménye által fedezve könnyebben állhatna ellen a jogosulatlan kívánságoknak s a megtagadás keltette ódiumot ráháríthatná másokra, kik azt — megosztva — igen könnyen elviselhetik. Világosítsunk fel mindenkit, elsősorban miniszterünket, hogy a magyar kultúra mindenekfölött álló érdekei a jövőben nemcsak az építést, hanem az erélyes kézzel végrehajtott rombolást is megkövetelik: az a miniszter fog legnagyobb szolgálatot tenni a középfokú oktatásnak, ki a régmultnak megmaradt iskoláit a nekik való helyre, az iskolázás *históriájába* számüzi, vagy megfelelő áttelepítéssel biztosítja új életre való éledésüket. A mi hazánk oly szegény, hogy kulturális célra csak bő kamatokat hozó tőkéket szabad áldoznia.

Dr. Benisch Arthur.

A közgyűlés második napján tartott előadások a Közlöny következő számában jelennek meg.

Igazgatósági és választmányi ülés; előértekezlet.

Február 1-én d. e. 9 órakor tartotta az igazgatóság, 9½ órakor pedig a választmány a közgyülés előtt szokásos ülését *Gaal* Mózes elnöklete alatt számos tag jelenlétében. Az igazgatóság előkészítette a választmány tanácskozásának anyagát. Az igazgatóság előterjesztését több rendbeli indítvány összefoglalása és szövegezése tárgyában a választmány csekély módosítással magáévá tette; egy indítvány végleges szövegezésével pedig *Jancsó* Benedek alelnököt és *Dénes* Lajost bízta meg azzal, hogy másnap az indítványok tárgyalása során terjesszék elé a megállapítandó szöveget. Az indítványok a közgyülés jegyzőkönyvének illető számai alatt olvashatók.

A főtitkár bemutatta *Boncz* Ödön min. tan. üdvözlő iratát, melyet a választmány tisztelettel vett tudomásul. — Jelentette továbbá, hogy a kath. tanáregyesület meghívta egyesületünket mai napon tartott közgyülésére. Egyesületünk meleg hangú átiratban köszönte meg az igaz baráti érzésről tanuskodó meghívást és Isten áldását kívánta a kath. egyesület munkájára. — Örömmel vétetett tudomásul a *Nógrádvármegyei tanárkör* megalakulása. — *Usetty* Ferencet fölkérte az igazgatóság, hogy a nyár folyamán a szünidei fürdőkonviktust igazgassa. *Usetty* szíves készséggel vállalta el e föladatot.

Új tagokul jelentkeztek s fölvétettek: *Sztehlo* Nándor V. k. áll. főgimn. órad. t. (aj. Kelecsényi Rezső); *Mihály* Bálint podolini áll. fög. t. (aj Noszky Jenő); *Wertán* Pál marosvásárhelyi rk. fög. tan. (visszalépés); *Erdödi* Gáspár X. k. (Mester-u.) áll. fög. t. (aj. Póka Gyula és Lévay Ede); *Ritter* Jenő körmöcbányai áll. för. t. (aj. Sajó Sándor); *Milán* Rezső lőcsei és *Jamrich* Béla iglói fög. t. (aj. a szepesi kör); *Guelmin* József, *Kiss* Jenő, *Kölönte* Béla gyergyószentmiklósi áll. fög. t. (visszalépők); *Szemerey* Gergely, *Néder* Gyula, dr. *Csech* Arnold és dr. *Székely* József u. o. (aj. Sajó Sándor); *Halász* Viktor zsolnai főreálisk. t. (aj. Hebelt Sándor); és *Theisz* Jenő VI. k. för. t. (aj. Szabó Ernő). (Összesen 16 tag.) Kilépett 4 tag.

11 órakor a közgyülés tárgysorán szereplő kérdések előzetes megbeszélése végett előértekezlet tartatott, mely 1 órakor fejeződött be.

Szilágyi Sándor.

Jegyzőkönyv

az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek 1913. évi február hó 1-én és 2-án Budapesten tartott XLVII. évi rendes közgyüléséről.

Elnök: *Gaal* Mózes, jegyző: *Sajó* Sándor. Az egyesület tisztikarából jelen vannak: *Jancsó* Benedek dr. és *Ries* Ferenc alelnökök, *Lévay* Ede dr. szerkesztő, *Rados* Ignác, a segítő-alap pénztárnoka, *Szilágyi* Sándor dr. titkár. Az egyesület iránt való érdeklődésből megjelent a közgyülésen szabadságon levő elnökünk *Négyesy* László dr. is.

Jelen vannak továbbá a különféle tanáregyesületek képviselői s a következő egyesületi tagok és vendégek:

Acsay István,
Ady Lajos,
Andor Tivadar,
Ágner Lajos,
Ányos Ármin (Fiume),
Bálint Elemér,
Balassa József,
Balog Mór,
Barák Imre (Érsekujvár),
Barczán Endre (Makó),
Baros Gyula,
Barthos Indár,
Baumgartner Alajos,
Bászel Ernő (Győr),
Bán Aladár,
Beke Ödön,
Benisch Artur (Pécs),
Bessenyei Lajos (Debreczen),
Binder Jenő,
Bóbita Endre (Kassa),
Baranszki E. László,
Boltizsár József,
Bőhm János,
Bonyhádi Ede,
Borsos Károly (Mezőtúr),
Both István (Zilah),
Bőhm János,
Bruck Ferenc,
Bruckner Károly (Késmárk),
Bruckner Paula (Rákosliget),
Czigler Ignác (Kassa),
Császár Gyula (Ujvidék),
Császár Gyuláné (Ujvidék),
Cseley József,
Dalotti Ödön (Pozsony),
Danilovics János,
Dengl János,
Décsi György (Székesfehérvár),
Dékány Mihály,
Dénes Lajos,
Dietz Lajos,
Diószeghy László (Nagyszalonta),
Diószeghy Lászlóné (Nagyszalonta),
Dömötör János (Szamosujvár),
Dörnyei Károly (Kassa),
Dunay Zoltán,
Ember József (Esztergom),
Endrei Ákos,
Eyszrich György (Félegyháza),
Fábián Lajos (Nagyvárad),
Faragó Andor,
Farkas Ignác,
Fest Sándor,
Finta Ferenc (Érsekujvár),
Frencz Géza,
Gagyhy Dénes,
Galamb Sándor,
Gedai József,
Gedeoa Alajos (Nagyvárad),
Gerecze Péter,
Gergely Adolf (Pancsova),
Goschi Péter (Székesfehérvár),
Gotthardt Kornél (Késmárk),
Göllner Károly (Déva),
Görög Imre,
Gratzer Antal (Pozsony),
Gyergyay J. Dezső,
Gyetrei János,
Gyomlai Gyula,
György Zsigmond (Versec),
Győri János (Trencsén),
Háber János (Esztergom),
Hajtai Ferenc (Jászberény),
Hancsokné Wolkenberg Ilona,
Haszler Károly,
Hajdu József (Kecskemét),
Hannauer Andor (Esztergom),
Hébelt Sándor,
Héber Bernát,
Hegedűs István,
Himpfner Béla,
Holló Károly (Kolozsvár),
Horvay Róbert (Debreczen),
Horvay Ede,
Imre Sándor,
Jakobi Károly,
Jakobinyi Károly (Máramarossziget),
Janikievits Vazul (Székesfehérvár),
Jenei Pál (Kecskemét),
Kallós Ede,
Karai Sándor,

Kardos Albert (Debreczen),
Kassai Nándor,
Kaufmann Aurél (Lőcse),
Kelecsényi Rezső,
Kemény Ferenc,
Kende Ferenc (Szeged),
Kéki Lajos,
Kiss Albert (Igló),
Koncz Aurélné (Debreczen),
Korpás Ferenc,
Kosári István,
Kovács Gyula,
Kovács Kálmán (Kolozsvár),
Kőszegfalvy Endre,
Krenner Miklós (Arad),
Kriza Dezső (Arad),
Krompaszky Miksa,
Kronstein Béla (Debreczen),
Kuntner Róbert (Kolozsvár),
Lasz Samu,
Lehr Andor
Lengyel Károly (Ujpest),
Létmányi Nándor,
Lévay Edéné,
Lindenschmidt Mihály (Brassó),
Lutz Ignác (Zsolna),
Madzsar Imre,
Majoros Béla (Szamosujvár),
Makoldy Viktor,
Marczinkó Ferenc,
Marót Károly (Czegléd),
Mayer Márton (Szeged),
Márffy Oszkár,
Márton Jenő (Pozsony),
Mátrai Vilmos,
Méhes Gyula,
Mende Jenő,
Mikola Sándor
Miklóssy Sándor (Czegléd),
Mirkva János (Lőcse),
Müller László,
M. Szabó Gyula (Debreczen),
Nádai Pál,
Németh József,
Nessl Alajos (Lőcse),
Novotny S. Alfonz,
Nyáry Béla (Debreczen),
Olgyay Bertalan,
Oravecz Károly (Kolozsvár),
Oroszi József (Debreczen),
Paiss Dezső (Czegléd),
Pálfi Márton (Kolozsvár),
Papp János (Fogaras),
Paulovics István (Selmeczbánya),
Pázmán József (Losoncz),
Perényi Adolf,
Perényi Vilmos (Eperjes),
Pethő Sándor,
Petényi István,
Pintér Jenő,
Póka Gyula,
Polgár Géza,
Posch Jenő,
Priváry Géza,
Privorszky Alajos,
Quint József,
Rácz Jenő,
Rácz Soma (Zombor),
Raymann János (Esztergom),
Romsauer Lajos,
Róna Jenő (Pécs),
Roseth Arnold,
Sági István,
Scherer Lajos (Losoncz),
Schindler Gyula,
Schmidt Márton,
Schuster Alfréd,
Sebestyén Dávid (Pápa),
Sebestyén Károly,
Simsay Lajos,
Sipőcz Pál (Ujpest),
Stiller János (Gyöngyös),
Stiller Kálmán (Gyöngyös),
Szabó Ernő,
Szabó Károly,
Szabó Márton (Debreczen).
Szabó Péter,
Szalóki Róbert,
Szántó Soma,
Székely Jenő (Rákospalota),
Székely István,
Széky István,
Szemere Samu,
Szemkő Aladár,
Szigethy Lajos,
Szigeti Gyula (Ujpest),

Szombathy Kálmán (Kolozsvár),
Szóts Gyula,
Szuppán Vilmos,
Theisz Gyula,
Theisz Jenő,
Tompa Béla,
Trautmann Henrik,
Ulmanek Gyula (Gyöngyös),
Unger Barnabás,
Usetty Ferenc,
Vasadi Balogh György (Szeged),
Vág Sándor (Debreczen),
Varga Bálint,
Varga Máté (Kassa),
Vargha György,
Várdai Béla,
Vayer Lajos,
Verő Leó,
Végvári István (Debreczen),
Végvári Istvánné (Debreczen),
Vértesy Dezső,
Vida Sándor,
Vincze Frigyes (Kolozsvár),
Viszota Gyula,
Vujsz János (Eperjes),
Weber Arthúr,
Winkler József,
Zelenka Gyula (Szekszárd),
Zibolen Endre,
Zimányi Dániel

és még sokan mások.

Első nap.

A közgyűlés székhelye Pest vármegye székházának nagyterme.

1. *Gaal* Mózes elnök az új nyugdíjtörvénynek a tanárságra s ezzel az iskolára káros hatását fejtegető, melegen átérzett és hatásos beszéddel megnyitja a közgyűlést.

A közgyűlés nagy tetszéssel és hosszantartó lelkes tapssal fogadja az elnöki megnyitót.

2. *Gaal* Mózes elnök bejelentette, hogy gróf *Zichy* János vallás- és közoktatásügyi miniszter úr levélben válaszolt a közgyűlésre szóló meghívásunkra. A levél így szól:

»Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter. 9286. szám.

Köszönettel vettem az Országos Középiskolai Tanáregyesület 1913. évi február hó 1-én megtartandó közgyűlésére vonatkozó szíves meghívóját. Biztosítom az Egyesületet arról, hogy mindabban a munkálkodásában, amely hazánk középiskolai oktatásügyének felvirágzását és előmozdítását célozza, törekvéseit készséggel támogatom.

Budapest, 1913. január hó 29-én. Zichy.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület elnökének.«

Az elnök kijelenti, hogy a közgyűlés mély tisztelettel és köszönettel fogadja a miniszter úr levelét; a tanárság bizalommal fordul ő excellenciájához mostani égető bajaiban is, abban a tudatban, hogy mind ő maga, mind ez az országos egyesület híven ápolja multjának legbecsesebb hagyományait s hogy anyagi jogos érdekekért folyó küzdelmei is az iskola felvirágzását célozzák.

Az *elnök* folytatólagosan meleg szavakban üdvözli az *Országos Református Tanáregyesület*, az *Evang. Tanárok és*

Tanítók Országos Egyesülete megjelent képviselőit; fölolvastatja a *Kath. Középiskolai Tanáregyesület* üdvözlő levelét; hasonlóan meleg szavakkal köszönti továbbá a *Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesületének s a Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületének* a közgyűlésén jelenlevő képviselőit. Jelenti, hogy az *Országos Polgári Iskolai Egyesület* képviselőjét betegsége akadályozta a közgyűlésünkön való megjelenésben.

Szabó Márton az Orsz. Református Tanáregyesület nevében hálásan köszöni az elnök üdvözlését, újabb tanuságot kíván tenni egyesületének mindenkor testvéries szelleméről: arról az átható gondolatról, hogy az erők egyesítésére van szükségünk. Ezt most nyomatékosan hangsúlyozza; az Orsz. Ref. Tanáregyesület együttérez az egyetemes tanárság egyesületével ebben az új küzdelmében is, azzal a mélységes meggyőződéssel, hogy a tanárság új bajainak megszüntetése a magyar iskola érdeke.

Trautmann Henrik a Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesülete nevében mély tisztelettel és szíves barátsággal üdvözli a közgyűlést. Ügyünket — úgymond — ne tekintsük elveszettnek, mert akkor nem is fog az elveszni! Egyesülete szívvel-lélekkel csatlakozik a küzdő tanársághoz. E teremből, melyben most vagyunk, sok igazság ment már közre; a mi ügyünk is igaz, tehát győznie kell!

Szigethy Gyula dr. az Evang. Tanárok és Tanítók Országos Egyesülete nevében meleg együttérzéssel csatlakozik a közgyűlés törekvéseihez: szeretettel üdvözli és sikert kíván munkájának.

Quint József a Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületének üdvözletét tolmácsolja. Sikert kíván a tanárság és egyesületünk küzdelmének, bejelentve az általa képviselt egyesület közreműködését és támogatását.

A közgyűlés nagy tetszéssel fogadja a fölszólalásokat; az elnök a közgyűlés nevében meleg köszönetet mond értük, azzal az óhajtással, hogy necsak szóval, hanem szív szerint is egyesüljünk, jussunk mennél közelebb egymáshoz, hogy annál erősebbek legyünk.

3. Az *elnök* bejelenti a közgyűlésnek, hogy dr. Dénes Lajosnak a napirendbe iktatott előadása — ennek el nem készülte miatt — egy köri ülésen kerül sorra. Sajnálattal tudatja továbbá, hogy egyesületünk buzgó pénztárnoka, Müller József, betegsége miatt nem lehet jelen a közgyűlésen; helyette Rados Ignác fogja a pénztári jelentést előterjeszteni.

A közgyűlés tudomásul veszi az elnök jelentéseit.

4. Napirend előtt *Székely* István arra hívja föl a közgyűlés figyelmét, hogy a másfél százalékos nyugdíjilletéket, értesülése szerint, sok helyen már tanároktól is levonták, ezek megkérdezése nélkül, tehát anélkül, hogy tudnák, hogy az érdekelt tanár egyáltalán hajlandó-e a 35 évi szolgálatra. Ez a levonás

lehet tévedés, de lehet szándékosság is. Bárhogy van is, a közgyülésnek ezt határozottan vissza kell utasítania: ez ellen tiltakozunk!

Az *elnök* szerint előbb meg kell tudnunk, tévedésről vagy szándékosságról van-e szó; csak ez utóbbi esetben fejezzük ki tiltakozásunkat.

A közgyülés az elnök álláspontjára helyezkedik s megbízza az egyesület igazgatóságát, hogy ez ügyben sürgősen tájékozódjék.

5. *Lévay* Ede szintén a napirend előtt kér szót: az indítványok tárgyalásától külön, közgyülésünk ez első napján indítványt tesz két kiváló férfiu tiszteleti taggá választásáról. A tanárság igaz tisztelettel s benső szeretettel öleli magához azokat, akik a barátságtalan hangulatú közvéleményből kiváltan meleg megértéssel és rokonérzéssel védelmezik és támogatják jogos törekvéseit. Így érez azok iránt is, akik a saját soraiból kiváltan az iskolában és az iskoláért dolgoztak s így szereztek zajtalan, de annál mélyrehatóbb érdemet. A tanárság nem adhat fényes jutalmat; de amit adhat, azt szíve szerint juttatja az érdemnek: ennek megnyilatkozásául indítványozza a felszólaló a választmány nevében, hogy a közgyülés *legifj. Szász Károly* orsz. képviselőt és *Pirchala Imre* tankerületi kir. főigazgatót válassza meg egyesületünk tiszteleti tagjává.

A közgyülés nagy lelkesedéssel és éljenzéssel fogadja az előterjesztést s az elnök kimondja a határozatot: A közgyülés legifj. *Szász* Károlyt és *Pirchala* Imrét egyhangulag és lelkesedéssel egyesületünk tiszteleti tagjává választja.

Lévay Ede indítványára

még a közgyülésből üdvözlő sürgöny küldetik az új tiszteleti tagoknak.

A napirend szerint

6. *Sajó* Sándor főtitkár előterjeszti az egyesületi ügyekről s főképp az új nyugdíjtörvény következményeiről szóló jelentését.

A közgyülés nagy tetszéssel fogadja és tudomásul veszi a jelentést.

Scherer Lajos felszólalására

az elnök kimondja a közgyülés határozatául, hogy a Közlönynek a jelentést magában foglaló száma szélesebb körökben terjesztessék, egyszersmind a közgyülés meleg köszönetét fejezi ki a főtitkárnak a jelentés megírásáért.

7. *Szilágyi* Sándor fölolvassa a kongresszus végrehajtóbizottságáról szóló s a közgyülés tájékoztatására szánt jelentését.

Köszönettel tudomásul vétetik.

8. *Rados* Ignác a beteg pénztárnok helyett előterjeszti a pénztár állapotáról szóló jelentést s az egyesület jövő évi költségvetését. Az igazgatóság és a választmány határozatából egyúttal indítványozza, hogy az egyesület elismerésének jeléül a főtitkár, a szerkesztő és a pénztárnok költségvetésbeli tiszteletdíja a folyó egyesületi évre egyenkint 200 K-val fölemeltessék.

A közgyűlés köszönettel tudomásul veszi a jelentést s a költségvetést s a három tisztviselő tiszteletdíjának fölemelésére vonatkozó indítványt egyhangulag határozattá emeli.

9. *Rados* Ignác jelentést tesz a segítő-alapról.

A közgyűlés köszönettel tudomásul veszi a jelentést.

10. Dr. *Benisch* Artur előadja *Középiskoláink elhelyezése* című tanulmányát.

Vujsz János az előadás egyik pontjára vonatkozóan megjegyzi, hogy a kisszebeni gimnázium kiegészítése az eperjesi főgimnáziumok zsúfoltsága miatt mutatkozott szükségesnek. A célt azonban nem érték el. Podolinban a tanulók létszáma nem követelte ugyan a kiegészítést, de az ottani lakosság jó magyar érzése és történeti értéke megengedhetővé teszi, sőt megkívánja az iskola fejlesztésére való áldozatot.

Gerecze Péter ily természetű tanügyi kérdések szempontjából is szükségesnek tartja a sokszor hangoztatott Országos Oktatószövetség megalakulását; a maga részéről meleg köszönetet mond az érdekes és értékes előadásért.

Az *előadónak* a Szepességre vonatkozó s megnyugtató megjegyzése után az elnök

a közgyűlés meleg köszönetét fejezi ki az előadónak a nagyon érdekes és nagyon tanulságos előadásért. Az előadás végén levő javaslatot a közgyűlés további tárgyalás végett a Körök figyelmébe ajánlja.

11. Az *elnök* az egyesület nevében hálás köszönetet mond Pest vármegye alispánjának a vármegyei székház nagytermének első napi közgyűlésünk céljaira való készséges és szíves átengedéséért.

A közgyűlés együttérző helyesléssel fogadja az elnök kijelentését.

A közgyűlés első napja ezzel véget ért.

Második nap.

A közgyűlés színhelye a Magyar Tanítók Otthonának nagyterme.

Gaal Mózes elnök megnyitván a közgyűlést,

12. a *főtitkár* fölolvassa Pirchala Imre tiszteleti tagunknak a tegnapi közgyűlés távirati üdvözlésére küldött távirati válaszát.

Örvendetes tudomásul szolgál.

13. *Krenner* Miklós dr. előadást tart *a tanári munka értékeléséről.*

A közgyűlés sokszor megújuló tapssal fogadja, egyhangú lelkesedéssel magáévá teszi az előadást s meleg köszönetet mond érte az előadónak.

Imre Sándor dr., Scherer Lajos tegnapi indítványának kiegészítéseül azt kívánja, hogy az elnök megnyitó beszéde, a főtitkár jelentése s Krenner Miklós előadása necsak a Közlönyben, hanem külön füzetben is sürgősen megjelenjék és terjesztessék.

A közgyűlés ily értelemben határoz.

15. a) *Schmidt* Márton dr. a *státusrendezésről* s ezzel kapcsolatosan

b) *Ányos* Ármin a *felsőbb leányiskolai tanárokat illető státusrendezésről* tart előadást. Schmidt Márton határozati javaslatot terjeszt a közgyűlés elé.

Gagyhy Dénes, *Benisch* Artúr, *Székely* Jenő, *Szombathy* Géza rövid hozzászólásai után

a közgyűlés egyhangulag elfogadja az alább olvasható határozati javaslatot s köszönetet mond az előadóknak.

15. *Gaal* Mózes elnök a tárgyalás folyamát megszakítva, tisztelettel s meleg szavakkal üdvözli a közgyűlés nevében a Magyar Tanítók Otthonának a terembe lépő igazgatóját, *Ágotai Bélát,* megragadva ezt az alkalmat, hogy egyesületünk nevében a közgyűlés színe előtt mondjon neki szíves köszönetet a tanítók otthonának közgyűlésünk színhelyéül való kartársias s előzékeny átengedéséért.

Ágotai Béla hasonló meleg közvetlenséggel köszöni a szíves üdvözletet. Örömére szolgál, hogy az Országos Középiskolai Tanáregyesületet a Tanítók Otthonának falai között üdvözölheti. A tanárságnak ez itt való megjelenésében megnyilvánuló barátságos érzületét köszöni az Otthon igazgatóságának nevében is. Tekintse a tanárság a maga otthonának is e szerény házat addig is, míg neki magának ennél szebb épülete lesz. Kéri az országos tanáregyesület, a középiskolai tanárság érdeklődését és támogatását a jövőre nézve is, azzal a gondolattal, hogy a kultúra s egyben a magunk ereje úgy gyarapszik a legjobban, ha minden kultúrmunkás kezet fog és megérti egymást.

A közgyűlés meleg rokonérzéssel és éljenzéssel fogadja a szíves üdvözletet.

Schmidt Márton dr. előadása alapján a választmány és a közgyűlés által egyhangulag elfogadott s az e tárgyban alapszabályszerűen benyujtott indítványok figyelembevételével készült javaslat a következő:

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület XLVII. évi rendes közgyűlése az új nyugdíjtörvénynek a középiskolai tanárságot illető intézkedéseivel szemben nemcsak a maga nevében, hanem kétségbevonhatatlanul az egész tanárság jogos érdekeinek, meggyőződésének és lelkületének kifejezéseképpen egyhangulag hozott határozatul kimondja, hogy

1. a magyar tanárság az iskolára nézve általában veszedelmesnek, a szolgálatban lévő tanárságra ezenfelül az erkölcsjog szempontjából is helytelennek, anyagi tekintetben nagyon károsnak s éppen ezért szándéktalanul is nagyon igazságtalannak tartja eddigi harminc évi szolgálati idejének harmincöt évre emelését; a tanárság tántoríthatatlanul ragaszkodik a harminc évi szolgálati idő jogához, ennek visszaszerzésére erős meggyőződéssel minden törvényes módon szüntelenül törekedni fog; egyes tanárok időn túl való szolgálatban maradása, valamint az a körülmény, hogy a tanárság egy része — kiki a maga legszemélyesebb viszonyainak mérlegelése alapján — a harmincöt évre jelentkezik, e törekvésének erkölcsi jogosultságát és igazságát semmiképpen sem csorbíthatja; sőt a tanárság az iskola érdekét annyira mindenekfelett állónak vallja, hogy ezzel szemben az egyesek egyéni érdekének feltétlenül háttérbe kell szorulnia; ezért a közgyülés szükségesnek tartja törvényben való kimondását annak, hogy mindazok, akik a teljes nyugdíj megállapítására igényt adó szolgálati időt betöltötték, nyugdíjazásukat kötelesek kérni és nyugdíjazandók is, hacsak további szolgálatukat az iskolafenntartó az iskola érdekében kívánatosnak nem tartja;

2. a tanárság az új nyugdíjtörvénytől függetlenül is kívánná, annak tudatában pedig, hogy az új nyugdíjtörvény a szolgálati idő fölemelésével nemcsak az előlépési viszonyokat, hanem ennek következtében az özvegyi nyugdíjellátást is tetemesen megrontja: még fokozottabban és halaszthatatlanul kívánja a státusrendezésnek az 1914-ki költségvetésben való teljes végrehajtását, vagyis az igazgatók nélkül számított mindenkori tanári létszámnak évről-évre történő megharmadolását;

3. az egyesület igazgatósága e határozatokat memorandumba foglalva sürgősen, még az 1914-iki költségvetés előkészítését megelőzőleg hathatós kérelemképpen terjessze a vallás- és közoktatásügyi, valamint a pénzügyminiszter úrhoz, annak hangoztatásával, hogy e kérelem teljesülése nélkül a tanárság — az iskola kárára — meg nem nyugodhatik; kérje egyszersmind, hogy szolgálati idő tekintetében a községi és felekezeti intézetektől átvett tanárok nem állami szolgálata is beszámíttassék, hogy a szerzetesrendű intézeteknél alkalmazott világi tanárok, valamint a magánintézeteknél működő tanárok nyugdíjügye az állami tanárokéhoz

hasonlóan rendeztessék; hogy az ötödéves pótlékra nézve a helyettes tanári minőségben eltöltött idő is beszámíttassék; hogy a tornatanítók s felsőbb leányiskolai tanítónők nyugdíjügye is méltányosan rendeztessék. A helyettes tanárokra nézve kívánatos, hogy azok minél rövidebb ideig maradjanak helyettes tanári minőségben; rangosztályba ne osztassanak be, de szolgálatba lépésükkor tegyenek esküt, hogy legalább a félárú vasúti jegy kedvezményében részesülhessenek;

4. a közgyűlés kéri a vallás- és közoktatásügyi miniszter urat, hogy az új nyugdíjtörvény 13. szakasza 7. bekezdésének magyarázatára tegyen olyan elvi kijelentést, amely szerint a rendes tanároknak helyettes tanári minőségükben eltöltött szolgálati ideje a nyugdíjba minden esetben beszámítandó legyen.

A föntebbi határozat kimondása után az *indítványok* tárgyalására kerülvén a sor.

16. *Székely* István dr. a következő indítványt terjeszti a közgyűlés elé:

»Az egyesület igazgatósága utasíttatik, hogy e hó végeig keresse meg a nem-jogász vezetés alatt álló egyesületek vezetőségét, hogy a szakszerű adminisztrációnak valamennyi minisztériumban való meghonosítása ügyében a tanáregyesülettel karöltve a szükséges lépéseket tegyék meg.«

A közgyűlés a választmány javaslatára egyhangulag elfogadja az indítványt.

17. *Dénes* Lajos dr. a következő indítványt terjeszti a közgyűlés elé:

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület 47. közgyűlése mély sajnálkozását fejezi ki azon, hogy a nyugdíjtörvény képviselőházi tárgyalásakor a magyar tanárságot és munkáját alaptalan támadások érték és ezekkel szemben nem találhatta meg a parlamentben az illetékes tényezők részéről a megérdemelt védelmet.

A közgyűlés a választmány javaslatára egyhangulag elfogadja az indítványt.

18. *Dénes* Lajos dr. a maga részéről az előbbi határozat kiegészítéseül a következő javaslatot terjeszti a közgyűlés elé:

»Az Országos Középiskolai Tanáregyesület 47. közgyűlése mély sajnálattal állapítja meg, hogy bár a közoktatásügyi minisztérium illetékes tényezői többször is biztosítottak bennünket arról, hogy a nyugdíjtörvény tekintetében a tanárság álláspontját helyesnek ismerik el, a pénzügyminiszter a képviselőházi tárgyalás alkalmával mégis azt a kijelentést tehette, hogy a közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg terjeszti elő javaslatát.«

Imre Sándor dr. szól a javaslathoz. Az ebben foglaltakat kötelességünk egyszer már megmondani. Mikor a mult közgyűlésen köszönetet mondtunk a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak

s a törvényhozásnak a státusrendezés eddig megvalósult mértékeért, kifejeztük azt is, hogy a tanárság számontartja a még meglevő hiányokat. Meg kell állapítanunk, hogy e tekintetben baj van s nincs okunk ki nem mondani, hogy e baj forrását az iskola sorsát intézők közt kell keresnünk. Elfogadja a javaslatot.

Jancsó Benedek dr. más szövegezésünek látja a javaslatot, mint amilyenben a választmány elé került, ilyen alakjában elfogadhatónak tartja. E hozzászólások után

a közgyűlés egyhangulag határozattá emeli a javaslatot.

19. A főtitkár bemutatja a közgyűlésnek a Szepesi kör által benyujtott s a tanárságot a 30 évi szolgálati idő választására fölhívó határozatot s jelenti, hogy a választmány e javaslatot ebben a formájában nem ajánlja elfogadásra.

Mirkva János más szövegezésü javaslatot terjeszt a közgyülés elé, amely szerint a közgyülés kívánatosnak tarja, hogy szerzett jogaink s a 30 évi szolgálat érdekében minden tanár maradjon meg a 30 évi szolgálat alapján s az egyesület ez ügyben sürgős fölhívással forduljon valamennyi középiskolai tanártestülethez.

A főtitkár e helyett a következő szövegezést ajánlja:

»A közgyülés abban a meggyőződésben van, hogy a tanárság a maga egészében — a szolgálati idejük végén levő tanárok kivételével — nemcsak az iskola érdekében, hanem kiki a maga személyes érdekeinek kellő megfontolása alapján is akkor cselekszik helyesen, ha nem jelentkezik a 35 évi szolgálatra.«

Bruckner Károly, *Székely* István, *Jancsó* Benedek, *Obláth* Rikárd fölszólalásai után szavazásra kerülvén a sor,

a közgyülés szótöbbséggel a főtitkár által szövegezett javaslatot fogadja el.

20. A *főtitkár* a közgyülés elé terjeszti a választmány megállapodását a Szepesi Körnek arra az indítványára vonatkozólag, hogy a *Közlöny* a tanárságnak a mai nehéz helyzetben való kellő tájékoztatása céljából *hetenkint* jelenjen meg.

A közgyülés jóváhagyja a választmánynak azt a határozatát, hogy a Közlöny ezentúl is kéthetenkint jelenjen meg.

21. A *főtitkár* jelenti, hogy a *szegedi két középiskola* tanártestülete a következő két *interpellációt* terjeszti az egyesület vezetősége elé:

»*a)* Mivel okolja meg a Középiskolai Tanáregyesület azt, hogy az ország középiskolai tanárainak egységes követelésével szembe helyezkedve a nyugdíjtörvény sérelmes rendelkezései ellen tiltakozó kongresszus összehívását elmulasztotta?

b) Minthogy a költségvetésben még mindig ott látjuk a Középiskolai Tanáregyesület részére szánt 4400 korona szubven-

ciót, kérdezzük: miért nem hajtja végre a vezetőség a II. kongresszus ama határozatát, hogy az állami szubvenciót nem fogadja el? Ez már csak azért is kötelessége a vezetőségnek, mert a tanárok tömeges belépése az egyesületbe, ami a kongresszus után történt, kárpótlásul szolgált azért a veszteségért, amely az egyesületre a szubvencióról való lemondás következtében háramlott volna.«

Sajó Sándor főtitkár az elnökség, az igazgatóság s a választmány nevében feleletül az első interpellációra utal a közgyűlés által tudomásul vett titkári jelentésre s a végrehajtó-bizottság működéséről szóló jelentésre. A második interpellációra azt feleli, hogy a kongresszus nem hozott olyan határozatot, amilyenre az interpelláció hivatkozik; ilyet ki sem mondhatott volna, mert a kongresszus nemcsak egyesületi tagokból állott. A kongresszus utáni első közgyűlés titkári jelentése egyébiránt nyomatékosan hangoztatta, hogy az egyesületnek akkori 2000 K-s államsegélyéről nemcsak hogy lemondania nem szabad, hanem ellenkezőleg: ez összeg jelentékeny fölemelését kell kérnie. Ez meg is történt s éppen ennek következtében van fölvéve az idei költségvetésbe — most első évben — 4400 + 600 = 5000 K egyesületünk javára. Ezért, valamint a költségvetés indokolásának egyesületünk működését illető méltányló és elismerő kijelentéseiért köszönettel tartozunk.

A közgyűlés egyhangulag tudomásul veszi a két interpellációra adott választ.

22. A közgyűlés jegyzőkönyvének a hitelesítésére az elnök *Kemény* Ferenc és dr. *Vida* Sándor tagokat kéri föl.

Az elnök zárószavaiban mély érzéssel és nyomatékos komolysággal figyelmezteti az egyesület tagjait arra, hogy mindannak a megvalósításához, mikről a közgyűlésen szó esett: komoly, egységes munkára van szükség. Legyen ez a munka az iskolára nézve áldásos, legyen alapvetője a jövőnek. Neveljen az iskola olyan nemzedéket, amely a tanári munkát igaz meggyőződése szerint becsesnek és értékesnek tartja. Tegyük az egyesületet erőssé, egységessé s a középiskolai tanárok közvéleménye épüljön fel az érzések és törekvések teljes harmóniáján. És értse meg jól a tanárság, hogy az egyesület vezetősége nem tapsokra, hanem lelkiismeretének ítélő szavára hallgat.

K. m. f.

Gaal Mózes s. k.
elnök.

Sajó Sándor s. k.
jegyző.

Hitelesítjük:

Kemény Ferenc s. k.
Dr. *Vida Sándor* s. k.

A közgyűlés irattárából.

A Katholikus Középiskolai Tanáregyesület levele:

39/1913. sz.

Nagytekintetű Elnökség!

Nagy köszönettel vettük az Orsz. Középisk. Tanáregyesületnek f. é. február hó 1-én és 2-án tartandó közgyűlésére szóló meghívást.

Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesületnek, mint az egész magyar tanárság képviseletének munkásságát mindenkor nagyrabecsültük s most, mikor a magyar középiskolai oktatásnak és a magyar tanárság egyetemének közös érdekeiért folytat küzdelmet, a Kath. Középisk. Tanáregyesület teljes erejével és egységes érzéssel áll melléje. E kijelentést nyomatékosan hangsúlyozva, az Orsz. Középisk. Tanáregyesület közgyűlésének szíves üdvözletünket küldjük és munkásságára Isten áldását kérjük.

Fogadja a Nagytekintetű Elnökség kiváló tiszteletünk és nagyrabecsülésünk kifejezését, mellyel vagyunk

Budapest, 1913. január 26-án.

A Kath. Középisk. Tanáregyesület nevében:

Szölgyémi Ferenc ügyvivő alelnök. — *Dr. Bartha József* titkár.

* * *

A közgyűlés üdvözlő távirata legifj. *Szász* Károlyhoz:

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület 47-ik évi mai közgyűlése egyhangú lelkesedéssel az egyesület tiszteleti tagjává választotta Méltóságodat. Addig is, míg az erről szóló oklevelet átnyujtani szerencsénk lesz, szívből üdvözöljük Méltóságodat s kérjük, hogy a megválasztást elfogadni méltóztassék. Gaal Mózes elnök, Sajó Sándor főtitkár.

Hasonló tartalmú táviratban üdvözöltük *Pirchala* Imre új tiszteleti tagunkat is.

* * *

Pirchala Imre távirata Gaal Mózes elnökhöz:

Közgyűlésnek megtisztelő határozatáért tolmácsold, kérlek, hálás köszönetemet. Kartársaim elismerését legszebb jutalmul őrzöm életem fogytáig.

* * *

Legifj. *Szász* Károly ezt a táviratot intézte Gaal Mózeshez:

A tanáregyesület tiszteleti tagjává történt megválasztásomért hálás köszönetet mondok. Ez közpályám egyik legszebb kitüntetése, mely fokozott lelkes munkára készt a magyar iskola és derék tanárai érdekében.

Ung-beregvármegyei kerületi tanári kör.

— *A latin tanítás reformja.* —

Az »Ung-beregvármegyei kerületi tanári kör« beregszászi osztálya január hó 11-én *Schürger* Ferenc áll. főgimn. igazgató elnöklete alatt ülést tartott.

Az ülés megnyitása után *Szútor* Zoltán tanár Hajtai Ferenc »*Megjegyzések a latin nyelv tanításához*« c. közgyűlési előadásával foglalkozott. Előadásának lényege a következő:

A latin tanítása a III. osztályban kezdődjék, amikor a tanulók a magyar nyelv szerkezetével már megismerkedtek. A latin a némettel cserélhetne helyet. A grammatikai tanítás fokára olyan céllal, hogy az a klasszikusok olvasásának a propedeutikája legyen, két év elegendő. A III. osztályban elvégezhető és elvégzendő az alaktan, a verbum infinitum kivételével, a IV. osztályban pedig az igenévi szerkezetek és csak azok a mondattani sajátosságok, melyeknek megértésére a magyar mondattani ismeretek alapot nem nyujtanak. Magától értetődő, hogy az alaktani ismeretek szerzése is mondatbeli funkciójuk megértésével történik. Ami a grammatikai tanításban követendő módszert illeti, bár előadónak volt alkalma az induktív tanítás nagy mestereit megfigyelnie s e módszer kiválóan elmefejlesztő hatását méltányolja is, felfogása mégis az, hogy — a III. oszt.-ban kezdve a latin tanítását, midőn a tanuló nyelvérzékét már kétévi német tanulás is fejlesztette — a módszer, ahol lehet deduktív s induktív csak ott, ahol kell. A nyelv rendszere ugyanis nem változik nyelvenként s ha már egyszer a tanuló anyanyelvének szerkezetével megismerkedett s így a nyelvtani keretek tudásában kialakultak, idegen nyelvek tanulásánál nagyobbrészt már csak az új tartalommal tölti ki a szellemi birtokát képező kereteket, mely keretek új tartalmának közlésénél a perceptióval legtöbbször már az apperceptió együtt jár. Előadó szerint nem szükséges tehát pl. a névragozás vagy igeragozás rendszerének induktív felépítése, hiszen a latin nyelvtan tanításának mégsem a formális képzés, a problémák kipattantása az első célja, hanem annyi nyelvtani tudás közlése, amennyi az olvasás szempontjából elengedhetetlen. Az alaktani ismeretek legnagyobb részének elsajáttítatásánál célravezetőbb a paradigmák előzetes megtanultatása és a sok-sok gyakorlás latinból magyarra és magyarból latinra való fordítás által. Lehet, hogy előadó e kijelentése az induktív módszer ifjabb bajnokai előtt ósdinak fog feltűnni, meggyőződése azonban többirányú próbálkozás és tizenkét évi becsületes latin tanítás eredménye. Továbbra is fennmaradna természetesen az Utasítások ama rendelkezése, hogy a tanítás összefüggő olvasmányból induljon ki, nem tévesztendő azonban szem elől, hogy annak a bizonyos ars legendinek még csak az alapozását végezzük s most még nem a művelődéstörténeti tárgy és tartalom vagy erkölcsi mozzanatok képezik a célt — bár előadó ismételten hangsúlyozza, hogy a kiindulásnak ezen az alapon kell történnie —, hanem az olvasmánnyal kapcsolatosan a távolabbi célnak megfelelő fogalomkör szavaival alapos nyelvtani gyakorlást, szinte dresszurát kell végezni. Előadó nem akar szerénytelen lenni, midőn megemlíti, hogy deduktív módszerű nyelvkönyvek segítségével három nyelvet tanult meg és kezel nehézség nélkül s meggyőződésből állítja azt is, hogy nemcsak a művelődéstörténeti tárgy és erkölcsnemesítő tartalom tapasztja a nyelvhez a tanuló figyelmét, hanem az új ismeret birtokbavételében is van lélekfrissítő elem és egy elszigetelt mondat sikerült fordítása is jóleső érzéssel tölti el a tanulót. S ez a jóleső érzés éppen a nyelvtanítás kezdő fokán nyilvánul inkább, amikor a tanuló tudásának gyarapodását szinte szemmel látja, amely körülményben magában is van annyi lendítő erő, hogy a tárgy deduktív kezelése miatt éppen nem kell az érdeklődés csappanásától tartanunk. Előadó is azt vallja, hogy az iskolai munkának a tanuló irányított öntevékenységének kell lennie, de hát ha a tanuló deduktív úton szerzett nyelvtani ismeretekkel hatol be valamely szövegbe vagy fordít magyar mon-

datokat latinra, ez is öntevékenység bizonyára. A deduktív eljárás azonban csak addig célravezető, amíg a tanulók magyar nyelvtani ismeretei elegendő alapot nyujtanak az apperceptióhoz; már pl. az igenévi szerkezetek elsajátíttatása jól megalapozott indukciót igényel. Az alaktan biztos tudása az olvasás conditio sine qua nonja. A mondattanról ez már nem állítható ilyen mértékben. A mondattanból csak azt kell tanítani, aminek megértéséhez a tanuló magyar nyelvtani tudása és nyelvérzéke már nem elegendő. A IV. osztályban mindenekelőtt az igenévi szerkezeteket kellene nagyon alaposan begyakorolni. Utána az esetek tana volna áttekinthető, nem azért, hogy a különféle genitivusokat és ablativusokat összeszakatulyázza a tanuló, hanem hogy az esetfajok kapcsán sok kifejezést megtanuljon. Az időviszony, a mellérendelő és alárendelő kötőszavak gyakorlása és a függő beszéd volnának még azok a legfontosabb dolgok, amelyek a IV. osztály anyagát képeznék. Rendszeres mondattani kézikönyvet nem is kellene a tanulókkal használtatni, ügyesen szerkesztett gyakorlókönyv felölelheti mindazokat a mondattani ismereteket, melyekkel bármelyik szerzőhöz nyugodtan hozzáfoghatnak a tanulók. A IV. osztályban a verbum infinitum megismerése után a gyakorlókönyv mellett már Phaedrus meséi is olvashatók volnának. A nyelvtani ismeretek megrögzítésénél nem kell azt a »régi módot« olyan nagyon leplezni, mert itt a legcélszerűbb, sőt egyetlen célravezető mód mégis a sok gyakoroltatás, ami pedig nemcsak egyforma alakok halmozása által történhetik. El kell azonban térni a régi módtól — és itt Hajtai Ferenc szép és okos fejtegetéseit majdnem mindenben osztja — az olvasmányok kezelésében. Hogy az olvasás célja az olvasmánytartalom átélése, hogy minden segítség, mely az olvasmány átéléséhez vezet, csak segítség, hogy az átélésnek a szöveg mindenféle szempontból való tárgyalása által az iskolai munka folyamán kell végbemennie stb., mind olyan dolgok, amelyek akár az olvasás kánonja lehetnek. Ami Hajtainak a preparálásra vonatkozó aggodalmait illeti, annak ma már magától értetődő dolognak kellene lennie, hogy a latin óra célja nem feladott olvasmányrész kikérdezése vagy ellenőrzése, az az álláspont azonban, hogy a tanuló még az ismeretlen szavak kiböngészése céljából se nézze át otthon az iskolában olvasandó részt, előadó szerint már túlzott. Az a körülmény, hogy a szó jelentése nem pontosan megszabott és az árnyalatok közül a tanuló a szöveg megértése nélkül nem választhatja ki az alkalmasat, nem szól ellene a szókeresetésnek, mert az iskolai munkának az sem méltatlan feladata, hogy a tanár a tanuló által kikeresett jelentés és a szövegben levő árnyalat közötti űrt ügyesen áthidalja és ezáltal a tanulók szókincsét mélyítse. Tömegolvastatásnál, midőn 40—50 különböző készültségű és képességű tanulóval áll szemben a tanár, annyi bázisának már kell lennie, hogy a tanulók nagy átlagának — ha nem is árnyalatos finomságú — szótudását feltételezze. Ami a szerzők sorrendjét illeti, a művelődési anyag szerves összefüggésének és a történeti folytonosságnak elvénél erősebbnek kellene lennie a didaktikai fokozatosság elvének, mert a tanulók a történeti egymásutánt úgysem olvasmányaikból alakítják ki, hanem a római történelem tanulásakor s ha már egyszer a római birodalom történetét áttanulták, az a tanulók tudására egyáltalán nem fog zavarólag hatni, ha pl. előbb a Marius korával ismerkednek meg részletesebben Sallustius alapján és csak azután foglalkoznak a pún háboruk eseményeivel. A latin nyelv tudásának fokozását tartva szem előtt, a főelvnek annak kell lennie, hogy Phaedrustól fel Tacitusig nehezebb olvasmány könnyebbet ne előzzön meg. A gyakorlatírás kérdésében előadónak álláspontja az, hogy a III. és IV. osztályban a gyakorlatok tárgya magyarból latinra való fordítás legyen, az V. osztálytól kezdve azonban a latinra való fordításnak már semmi helye. Ha az érettségi vizsgálat megelégszik azzal, hogy a tanuló latin szöveget megért és szabatosan fordít, akkor nincs szükség arra, hogy a VI. és VII. osztályban a föltételes körmondat obliquaján rágja a tollat gyakorlatíráskor. Latin szöveg megértésére elég a nyelvtények felismerése, latinra való fordításhoz ellenben már nyelvtények alkotása szükséges s hogy a kettő között mi a különbség, érzi minden nyelvtanulással foglalkozó ember, midőn idegen szöveget már nagyjában megért és gondolatot akar kifejezni az illető nyelven. Az V. osztálytól kezdve már csak a latin szöveg pontos megértése

és szabatos fordítása a cél, amely pedig latinra való fordítás nélkül is elérhető. Következésképpen a dolgozatok tárgya megfelelő latin szöveg fordítása magyarra.

Az előadást rendkívül beható és élénk eszmecsere követte. A hozzászólások sorát *elnök* nyitotta meg, ki reámutatott azokra az új irányelvekre és lényeges változtatásokra, melyeket ez az előadás az eddigi eljárással szemben magában foglal, éppen azért szükségesnek tartja az előadásból leszűrődő főbb kérdéseknek külön és minden oldalról való megvitatását, nevezetesen: 1. Melyik osztályban kezdődjék a latin nyelv tanítása? 2. Milyen legyen a módszer a kezdő fokon? 3. Milyen szempont érvényesüljön az olvasmányok sorrendjében? 4. Szükséges-e a magyarból latinra való fordítás a dolgozatírásnál a felső négy osztályban? A legtöbb kérdéshez hozzászólott elnökön kívül a latin nyelvnek minden jelen levő szaktanára s ezeknek a részleteket még jobban kidomborító hozzászólásoknak alapján az ülés az összes kérdésekre vonatkozólag egyhangulag hozzájárult előadó előterjesztéseihez avval a természetes hozzátevéssel, hogy az esetben, ha a német nyelv az I. és II. osztályban a latinnal helyet cserél, a német nyelv óraszáma kisebb legyen, mint a latin nyelv régi óraszáma. *Elnök* indítványára az értekezlet előadónak alapos, a kérdést teljesen kimerítő előadásáért az ülés jegyzőkönyvi köszönetet szavazott.

A körbe való belépését bejelentette *Valló* Albert, ungvári kir. kath. főgimn. tanár.
(Beregszász.)

Schor Ernő,
titkár.

Eperjesi Kör.

Jan. 11-én tartott gyűlésünkön *Perényi* Vilmos elnök f. évi alakuló gyűlésünk határozata értelmében beszámolt a helybeli iskolákba a vidékről bejáró tanulók viszonyaira vonatkozólag gyüjtött észleleteiről. Az egyes intézetek hatóságainak szíves közreműködésével kimutatható volt, hogy előmenetelük és erkölcsi magaviseletük is megfelelő. — Ennélfogva semmi különös megszorító intézkedésnek nem látja szükségét.

Dr. *Tóth* Sándor igazgató és *Vujsz* János hozzászólása után a gyűlés tudomásul vette az előterjesztést.

Elnök ezután jelentette, hogy a multkori, a nyugdíjtörvénnyel foglalkozó gyűlésünk határozati javaslatát fölterjesztette egyesületünk elnökéhez, ki ezt a kongresszusi végrehajtóbizottsághoz származtatta át. Mindkét helyről válasz érkezett, melynek összehangzó tartalmát *Gömöri* János igazgató ismertette; kitűnt, hogy a kongresszusnak, amelyet körünk is követelt, semmi eredménye nem lehetett volna, az csakugyan nem tudott volna a vis majorral megküzdeni, mindamellett kívánnunk kell, hogy a közgyűlés foglalkozzék ez üggyel.

Elnök kiegészítésül jelezte, hogy a közgyűlés csakugyan napirendre tűzte e tárgyat. Addig is konstatálja, hogy: 1. férfiasan kifejeztük elégedetlenségünket a történtek fölött, 2. elértük, hogy

a közgyűlés foglalkozni fog ez üggyel. 3. a kongresszusi végrehajtó bizottság is méltányolta fáradozásunkat. Ezért köszönet illeti meg *Gömöri* Jánost, a memorandum szerzőjét. — Jelentette továbbá, hogy Berzeviczy Albert és Szász Károly az üdvözlésre válaszoltak.

A kör a febr. 2-iki közgyűlésre *Gömöri* Jánost, *Vujsz* Jánost és *Perényi* Vilmost delegálja. A kiküldöttek a megbízást elfogadták.

Elnök ezután indítványozta, hogy a nemi felvilágosítás kérdésének megvitatása, amit körünk ezidén programmjába vett, a szokottnál tágabb keretek között, körünk tagjain kívül más tanférfiaknak, tanügybarátoknak, orvosoknak, esetleg nőknek, szóval a helybeli társadalom intelligenciájának minél szélesebb körű bevonásával történjék. — Több hozzászólás és a részletek megbeszélése után a kör az indítványhoz hozzájárult.

Kameniczky Miklós
jegyző.

Nógrádmegyei Tanári Kör.

Január hó 19-én tartotta meg alakuló közgyűlését a losonczi áll. főgimnázium dísztermében az O. K. T. E. nógrádmegyei tanári köre *György* Lajos c. igazgató elnöklete alatt. Jelen voltak: a losonczi és balassagyarmati áll. főgimnázium tanárain kívül küldöttségileg: Losoncz r. t. város polgármestere, a losonczi polgári leányiskola, a nógrádvármegyei tanítóegyesület, az ág. h. evangélikus, a református, az izraelita és a római katholikus egyház és elemi iskoláik tanítósága, az áll. elemi iskola tanítói kara. Írásban üdvözölte az új kört az O. K. T. Egyesület nevében Sajó Sándor főtitkár.

György Lajos c. igazgató, mint a szervezőbizottság elnöke, szívélyes szavakkal üdvözölte a megjelenteket. Majd ismertette a kör keletkezésének körülményeit és azokat a nehézségeket, amelyekkel a szervezőbizottságnak megküzdenie kellett. Eleinte »Nógrád-gömörmegyei kör«-t óhajtottak létesíteni, de a gömörmegyei középiskolák tagadó válasza után a nógrádmegyei két állami főgimnázium magára maradt. De így sem tettek le kitűzött céljukról, abban a reményben, hátha idővel sikerül a kör tagjaiul megnyerni a rozsnyói, rimaszombati és ipolysági főgimnáziumok tanárait. Hiszen — mint mondá — nagyon sokan fájlalón érezzük, amit egyik kiváló pedagógusunk »Széchenyi és a magyar nevelés jövője« magvas cikkében a nagy látnok szavai idézésével megdöbbentő igazsággal fejteget, hogy a magyar fajnak léte korántsincs biztosítva még; a magyarság éppen nem kőszikla, melyen az idők és körülmények eseménye habként könnyen szétpattanna. Fülünkbe kell csendülni ebben az emésztő aggodalmakat sugalló bizonytalan időben a mult század negyvenes éveinek ébresztő szava: »veszély fenyegeti a magyart!«

Az elnöki megnyitó után a megjelent intézetek és egyesületek üdvözölték az alakuló kört, működésére áldást és sikert kívánva.

Majd *Scherer* Lajos, a szervező-bizottság jegyzője ismertette az ügyrendtervezetet, amelynek elfogadása után az új tisztikart a következőképpen alakították meg:

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Elnök: *Beniczky* Kálmán főgimn. igazgató; alelnök: *Jaskovics* Ferenc igazgató; jegyző: dr. *Endrei* Gerzson; helyettes jegyző: *Koltay* Gyula; pénztáros: *Konss* József; helyettes pénztáros: *Frenyó* Győző; ellenőrök: *Ondrus* Pál és dr. *Mikó* Pál. Az O. K. T. E. választmányába kiküldetnek *Scherer* Lajos Losonczról és dr. *Mikó* Pal Balassagyarmatról.

A körnek jelenleg 34 tagja van; székhelye ez évben Losoncz.

Beniczky Kálmán igazgató a tisztikar megválasztása előtt két fontos körülményre hívta fel az új kör tagjainak figyelmét, 1-ször: a körnek működése csak akkor lesz sikeres, ha az általános tanári és közművelődési érdeken kívül speciális célként Losoncz és Balassagyarmat kulturális érdekeit is igyekszik előmozdítani; 2-szor ha a tisztikar összeállításánál a vezetést függetleníteni fogja a hivatalos vezetéstől s lehetőleg tanártagot állít a kör élére.

Ezután dr. *Endrei* Gerzson, losonczi főgimn. tanár, tartott előadást, amelynek címe: »*A jövő iskolája*«. Bevezetésében a mai gimnázium fejlődését mutatja be, hol századokon keresztül a klasszikus nyelvek tanítása állott előtérben, majd a mai gimnáziumi oktatást jellemzi, melynek középpontjában a magyar nyelv és irodalom, továbbá a nemzeti történelem tanítása áll. Ezután a mai középiskola több hiányára mutat rá (anélkül, hogy az egyes tárgyak metodikájával foglalkoznék), így a túlzsúfoltságra, melyen a két középiskola egyenjogusítása is némileg segítene. Az érettségi színvonalának emelése végett kívánja a minősítési törvény megváltoztatását. Fontosnak tartja az egyéni nevelés szempontjából azt, hogy a legfelső osztályban a tanulóknak több szabadság adassék tanulmányaikban. Nagyobb súlyt kíván helyezni a művészi, továbbá a munkára való nevelésre. A történelem keretében alkotmányjogi és gazdasági ismeretek megszerzését óhajtja, továbbá a történelemmel kapcsolatban a felsőbb osztályokban a földrajz átismétlését, a természetrajzzal kapcsolatban biológiai ismeretek megszerzését. — Végül, mint a mai iskola egyik rákfenéjére mutat arra a hadiállapotra, mely a tanárok és tanulók, továbbá az iskola és a szülők között fennáll; melynek megszüntetése egyik legfontosabb feladata a jövő iskolájának. Kívánja továbbá, hogy a tanároknak az oktatásban több szabadság biztosíttassék.

A gyűlés után megtekintették az intézeti szertárakat, majd társas ebédre gyűltek a tagok össze a Városi Vigadóban.

(Losoncz.) *Scherer Lajos.*
az alakuló közgyűlés jegyzője.

Kassai Kör.

Vita a latin nyelv tanításáról. — Várnai Ernő felolvasása a természetrajz tanításáról.

A kassai tanári kör január 24-én ülést tartott. *Bóbita* Endre elnök az ülést megnyitván jelentette, hogy a T. Ö. és Á. S. O. E. lelkes szavakkal köszönte meg a kör 1000 koronás alapítványát; majd meleg szavakkal emlékezett meg Balogh Jenő igazságügyminisz-

terről, kinek távozása a kultuszminiszteri államtitkárságból a tanárságra határozott veszteséget jelent. Indítványára a kör jegyzőkönyvében örökítette meg Balogh Jenő volt államtitkár érdemeit.

Ezután *Karsai* Ervinnek »*A latin nyelv tanításához*« c. előadása alapján élénk vita indult meg, melyet az elnök felszólítására Karsai vezetett be, rekapitulálván előadásának főbb pontjait, különösen azon részek kiemelésével, melyekben felfogása eltér Hajtai Ferencétől.

A tételhez elsőnek *Pohlner* Arnold szólott hozzá. Alig tartja lehetőnek, hogy a kitaláltató módszert, mely az átéléseket elősegíti, a reáliskolában a négyévi tanfolyam és csekély óraszám mellett sikerrel lehessen alkalmazni s kérdi, vajjon a reáliskolában nem alkalmasabb-e a preparáló módszer?!

Czigler Ignác szerint az ágazatos tanításnak a két legfelső osztályba való behozatalával visszatérünk a régi rendszerű iskolához Ezt a közeledést a maga részéről csak helyeselni tudná, sőt az kivánná, hogy necsak a latinra, hanem a többi tárgyakra nézve is némi szabad választást biztosítsunk a tanulóknak már az V. osztálytól kezdve. Az ókori világ rekonstrukciója nézete szerint nem lehet olyan értékes cél, melynek annyi időt és tanulmányt érdemes szentelni. A multat csak a jelenre való vonatkozásában érdemes tanulmányozni.

Kardos Gyula dr. nem helyesli, hogy a latin tanítás eredménytelenségét maguk a tanárok hirdetik a leghangosabban. A latinban is átlag olyan az eredmény, mint más tárgyakban. Sokat lendítene a latin nyelv ügyén, ha csak a III. osztályban kezdenők el a tanítását s egy más idegen nyelvét bocsátanák előre, mely a magyartól átmenetül szolgálna hozzá. Ilyen volna a német nyelv.

Kolacskovszky Elza azt tapasztalta a felsőbb leányiskolában, hogy a német nyelv előrebocsátása nem sokat lendít a franciának eredményes tanításán. Úgy véli, hogy ez volna az eset a latinnál is. Az első osztályban egyedül a magyar nyelv által kellene a nyelvi érzéket kifejleszteni.

Elnök szerint az előadó tárgyalásának célja odairányul, hogy az iskola kereteinek megváltoztatásával az egységes középiskolának egyengessük az útját. Ennek az eszmének ő is lelkes híve.

Karsai Ervin válaszol az elhangzott megjegyzésekre. A latin nyelv kérdése mindenféle más problémákkal kapcsolatos. Nekünk egyelőre csak arra kell törekednünk, hogy a latin nyelv tanítását minél eredményesebbé tegyük. A fölvetett vitának is csak ez lehet a célja. Ha az olvasmány átéléséhez juttatás nevelő és tanító szempontból a legüdvösebb, akkor a reáliskolában is alkalmazni kell. Különben ott már fejlettebb ifjakkal van dolgunk, akiket az első évfolyamban úgyis szelekciónak vethetünk alá, mert hiszen rájuk nézve nem kötelező a latin nyelv tanulása. Csatlakozik Czigler felfogásához s azt tartja, hogy a Thun-rendszerhez való közeledés nem volna retrográd lépés. Az ókori tanulmányok kultúrértékét illetőleg komoly vitának nem lehet helye. A fejlődő nemzedék tehetséges elemeinek lehetővé kell tennünk, hogy egy régibb kort eredeti

okmányok alapján tanulmányozzanak s erre egyszerű viszonyainá befejezettségénél fogva az ókor a legalkalmasabb, mert benne mint egy mikrokozmoszban szemlélhetjük és tanulmányozhatjuk az embert. S ha a formális célt elejtjük, úgy sincs más választásunk, mint a reális cél biztosítása. Köszönetet mond a szíves érdeklődésért.

Az elnök ezután mégegyszer megköszönvén az előadónak, hogy ily élénk vitára alkalmat adott, fölkéri *Várnai* Ernő főreáliskolai tanárt előadásának megtartására.

Várnai »*A természetrajz tanításának módszere és anyaga a középiskolában*« címen értekezve, bírálat alá vette a legújabb tanterv és Utasítások idevágó rendelkezéseit és vázolta az eredményesnek igérkező módszereket. Híve a sok szemléltetésnek, a gyakori kirándulásnak és főleg a rajzoltatásnak. E kérdésekben több reformszerű módszert ajánlott. Konkrét javaslatot ezúttal nem kívánt tenni, de híve több természettudományi szak bevezetésének; így *a geológia, fiziológia, kémia és fejlődéstan* tudományainak nemcsak a szakismeret, hanem az általános műveltség szempontjából is. Így a természetrajz tanítása végigkísérné a tanulót a nyolc osztályon át. Mindezt azonban nem a mai középiskolák keretén belül tartja megvalósíthatónak.

A végig általános érdeklődéssel kísért előadásért *Bóbita* elnök mondott köszönetet, mely után a kör a február 1-ére összehivott orsz. közgyűlésünkre egyhangulag Bóbita Endre elnököt és Czigler Ignác fels. leányisk. tanárt küldte ki, azzal a közóhajjal, hogy a közgyűlés által a sérelmes nyugdíjtörvénnyel szemben legalább az igazságos státusrendezés biztosíttassék. Ezzel az elnök az ülést bezárta.

Dr. Erdélyi Alajos
titkár.

Debreczeni kör.

A debreczeni tanárkör január 25-én délután tartotta nagyszámú tag jelenlétében ez iskolai évben harmadik ülését. *Dóczi* Imre elnök a gyűlés megnyitása és a mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után felhívta *Révész* Lajos kollegiumi tanárt előadásának megtartására.

Felolvasó »*Más tájak és más szokások*« címen a mult iskolai év értesítőiből »képeket és üzeneteket« szedegetett össze. 14 csoportba foglalta ezeket az adatokat: 1. értesítők alakja és kiállítása, 2. tanulók felvétele, 3. fegyelmi szabályok és iskolai rendtartás, 4. tantárgyak (csak a maga szakcsoportjára: latinra és görögre terjeszkedett ki), 5. valláserkölcsi viszonyok, 6. kézi ügyesség, 7. torna és sport, 8. vizsgálatok, 9. alapítványok, 10. ellátás, 11. iskolai jótétemények, 12. szertárak, 13. specialitások, 14. T. Ö. és Á. S. E. Ezt a nagy területet csodás fürgeséggel járta be és mélyrelátó éles szemekkel vette vizsgálat alá, az arra érdemes dolgokat azután humoros, sokszor hangos derültséget keltő formában tárta fel. Csak a végén, mikor barangolásából hazatért, vált melegen érzővé és komollyá a hangja. Két üzenetet hozott. Az egyik: *tegyük javítóvizsgálatainkat díjassá,*

de a befolyt összeget fordítsuk szegény tanulóinkra, amint ez néhány intézetben már tényleg meg is van. A másik: *a T. Ö. és Á. S. E.-nek minden erőnkből való istápolása.* Ajánlja erre a célra, hogy kevesebbet bankettezzünk és amit a fehér asztalnál megtakarítunk, adjuk erre a humánus egyesület fejlesztésére, hogy abból valamikor hatalmas tanári közjóléti intézmény fejlődhessék.

Dr. *Csürös* Ferenc rendkívüli élvezettel hallgatta ezt a felolvasást, mely valósággal egy színes mozaik gyönyörködtető hatásával volt reá. Az első üzenetet teljes készséggel elfogadja, a másodikat azonban olyan formájában, ahogy a felolvasó felvetette, nem. Hiszen itt, ebben a városban, ahol az egyes kartársak alig érintkezhetnek egymással a hivatalos helyiség falain kívül, nagyon is szükségét érezzük annak, hogy néha a fehér asztalnál is összejöjjünk. Szerinte tehát más modus vivendit kellene keresni. Felveti egy tavaszi diákmajális eszméjét, ahol a tanárság, diákság, szülék összejöhetnének és amiből tisztességes jövedelmet lehetne remélni.

Dr. Gulyás István őszinte örömmel üdvözli Révészt, akit idáig mint komoly és pontos tanártársat ismert, most pedig mint kiváló humorista mutatkozik be. Az első javaslatát előadónak igazán senki sem kifogásolhatja, ha az olyan céllal történik, mint előadó proponálja. A másikra vonatkozólag jelzi, hogy a T. Ö. és Á. S. E. helyi elnöksége tervbe vette egy tavaszi mulatságnak a rendezését, ami, ha sikerülne, mindenesetre jövedelemmel járna. És ha a közönség azt pártolólag fogadná, más években is meg lehet próbálni.

Dr. Horvay Róbert néhány módot említ fel, ahogyan gyüjteni lehetne a T. Ö. és Á. S. Egyesületre. Jó alkalom erre az érettségi tíz, húszéves stb. találkozók; a banketteken, helyesebben a tanári összejöveteleken például tósztmegváltás címen gyüjthetünk; az egyes intézetek volt növendékeiket szólíthatják fel adakozásra stb. Köszönetet érdemel Révész, hogy ezt az ügyet ilyen melegen pártolja

Elnök szintén élvezettel hallgatta az előadást. Az első javaslat megvalósítható, állami intézeteknél a minisztérium engedélyével, nemállamiaknál a fenntartó testületek hozzájárulásával. Két intézetet is ismer, ahol az így befolyt jövedelmet arra fordítják, hogy belőle szegény tanulókat küldjenek el a tanulmányi kirándulásokra. Ezt az első javaslatot tehát a kör ajánlhatja az egyes tanárkarok figyelmébe. A másik propozició, a T. Ö. és Á. S. E. támogatása, fejlesztése, olyan kérdés, amely természetszerüleg minden jóakaratú, nemesszívű törekvésnek a méltó tárgya. Hogy azonban ezt az egyes intézetek milyen úton-módon valósítják meg, azt teljesen az alkalomra és az illetők invenciójára kell bíznunk. Mi tehát nem tehetünk mást, mint hogy ezt az ügyet az egyes tanártestületek legbuzgóbb gondozásába ajánljuk. Végül a kör nevében a felolvasónak köszönetet mond és a gyűlést bezárja.

Dr. Bessenyei Lajos,
jegyző.

Pozsonyi kör.

A pozsonyi kör január 25-én *Albrecht János* tanker. főigazgató elnöklete mellett ülést tartott.

Klatt Román kir. kath. főgimn. tanár tartott előadást »*A fizikai tanítás reformja*« címén. Ismertette benne a megindult reformmozgalom jelen állását s a maga részéről a sikeresebb tanítás érdekében főleg a következőket ajánlotta. 1. Az óraszámot emelni kell, mert az anyag folytonos szaporodása miatt a mostani kevés. 2. A tanítást korábban kell megkezdeni, mert most a gimnáziumban csak a VII. osztályban veszi kezdetét, míg alább csak mint a földrajz függeléke szerepel. 3. Több gyakorlat kell, mint elmélet s ezért elmaradhatatlan a fizikai praktikumok szervezése.

Főleg az utóbbi kérdéssel foglalkozott részletesen s a tanulók öntevékenységének (kísérletezés, mérés) fontosságát mutatta ki. A praktikum szervezését úgy gondolja megvalósíthatónak, hogy azt mint külön tárgyat kellene szervezni az önként jelentkezők számára külön díjazás mellett. Egyébként is az iskola szertárát ne csak a tanár, hanem a tanuló is használja. Még a magántanulók is kötelezendők volnának a szertárak látogatására.

Az előadáshoz többen hozzászóltak. *Vargha Iván* kir. kath. főgimn. tanár azon gondolatot pendítette meg, hogy e praktikumok az ifj. önképzőkörök keretében is megvalósíthatók lennének, ha azokban szakosztályok alakulnának, így egy fizikai is. Ez alapon munkájuk sokkal változatosabb és eredményesebb volna, mint jelenleg.

Az elnök utalt arra a tényre, hogy a praktikumok berendezése lassankint úgyis megtörténik. Látogatásai alkalmával meggyőződött róla, hogy néhol a kísérletek előkészítésébe a tanulókat is bevonják és felelés közben a tanuló megismétli — legalább a könnyebb esetekben — a tanár által az előző órán bemutatott kísérletet.

Hirschmann Nándor líc. igazgató elismerését fejezte ki az előadónak s indítványára a kör kimondotta, hogy szükségesnek tartja a fizikai praktikumok életbeléptetését.

Ezután bejelentette az elnök, hogy a tervezett hangversenyt az idő rövidsége és a viszonyok kedvezőtlen alakulása miatt a jövő tanévre kellett halasztani.

A febr. 1-én és 2-án tartandó egyesületi közgyűlésre a kör a maga képviseletében kiküldte *Krausz Vilmos* kir. kath. főgimn. és *Márton Jenő* ev. líc. tanárokat.

Dr. Magyar Győző
jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

A két legrégibb magyar nyelvű nyomtatvány. Adalék Sylvester János működéséhez. Semsey Andor adományából hasonmásban közzéteszi s bevezetéssel kíséri *Melich* János. Budapest. Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Társaság 1912.

A fenti büszke címet két pedagógiai munka viseli: *Hegendorf* Krisztoforus: Rudimenta Grammatices Donati és *Heyden* Sebald: Puerilium Colloquiorum formulae. Mindkét mű az irodalmunk történetében oly nevezetes Victor Jeromos nyomdájából került ki Krakkóban 1527-ben és mindkettő magyarítója *Erdősi Szilveszter* János volt. A két nyomtatvány felfedezésének története a Magyar Könyvszemle 1912. évi 2. füzetében olvasható. Heyden Gyermeki beszélgetéseit Romer fedezte fel 1875-ben s Dézsi Lajos adta ki 1897-ben. Az 1527-iki kiadást a Hegendorf-féle nyelvtannal együtt a danzigi városi könyvtárban találták meg s ez igazolta Melich sejtetését, hogy Heyden régebben felfedezett művének kell már egy előbbi kiadásban is léteznie. Ez a két munka tartalmazza tehát a legrégibb magyar szöveget. De ezen 1527-iki kiadás *iam denuo* szavából remélhető, hogy a szerencsés véletlen ennél régibb kiadást is napfényre hoz.

A két munka fontosságát az alábbiakban foglalhatjuk össze: Hogy a humanista-erazmista elveknek mily nagy hatása volt hazánkban a protestantizmus elterjedésére, közvetve igazolható a két könyv magyarítójának, Erdősi Sylvesternek működésével is. Vagy amint Melich formulázza: »A magyar erazmistáknak nagy és sikeres munkássága alapján módosítanunk kell majd azt a ma eléggé elterjedt nézetet, mintha a reformáció nálunk először a határszéleken, a szász királyföldön és a német Szepességen terjedt volna el, vagy azt, hogy német kereskedőink útján ismerkedtünk volna meg a reformáció tanaival.« Még világosabban mutatja Rotterdami Erasmusnak pedagógiai s általában a filológiát megújító tevékenységét ez a két nyelvtani munka. Ennek »a legbölcsebb és mindenek véleménye szerint legtudósabb« embernek tevékenysége hamar követőkre talált hazánk pedagógusaiban. Erasmusnak a Ratio studii-ban kifejtett elvei: minél kevesebb nyelvtani szabály, inkább világos, könnyed példák a nyelvi készség gyors elsajátítására — ma is helyeselhetők. Adagiumai, sokáig kedvelt tankönyve (nálunk Honterus alkalmazta először az iskolákban), melyekben érthetően s a tanuló képzeletéhez alkalmazkodva dolgoz át egy-egy hálás közmondást (pl. Ibyci grues), szintén megérdemlik a latin nyelv tanítása iránt érdeklődők figyelmét. Az ő elveit követi a két tankönyvíró: Hegendorf és Heyden s a hazai iskoláztatás történetére fontos, hogy Sylvester sietett a kiadó felszólítására ezeket az erazmusi eszméket nálunk is megvalósítani. Az irodalomtörténet pedig Erdősi életrajzához és jellemzéséhez fogja felhasználni az újabb adatokat. A nyelvészetet is érdekli egypár hang-, alaktani és szófejtésbeli tanulság (a hasonmást pontos szómutató egészíti ki) s a

felső-tiszai nyelvjárás nyomtatott emléke így még régebbre vezethető vissza és egy új munkával bővült ki.

Melich rövid előszóval bocsátja útra a két tankönyvet. Először Hegendorf nyelvtana következik. Ez a nyelvtan a Donatus-féle Ars minor alapján készült, amely leginkább megegyezett az erazmisták elveivel, mert a latin nyelv elemi szabályait egész röviden tárgyalja. A Rudimenta voltaképen az octo partes orationist foglalja magában. (Sylvester a műszókat, a szabályokat még nem fordítja le magyarra, csak a paradigmákat.) A végén a magyarítónak rövid latin distichonjai, a My athyank és az Idwezlígy előzik meg a kolofont. Hegendorf műve korában nagyon népszerű volt s ez az 1527-i már a negyedik kiadása volt, de csak ekkor jelent meg először magyar nyelvi értelmezéssel Sylvestertől, aki a krakkói egyetem hallgatója volt. Erdősi Sylvester János azonban nemcsak ezt a pars minort dolgozta fel, hanem az egész Donatus-féle grammatikát. Az ars maiornak első részét, amely már bővebben tárgyalja a latin nyelv szabályait, vette alapul latin-magyar nyelvtanának megírásához és nem lehetetlen, hogy a második rész, amely a stilisztikát tartalmazza s amelyet ugyancsak feldolgozott (l. Szegedy Rezső Egy. Phil. Közl. 23 : 141), szintén elő fog kerülni.

Még ennél is kedveltebb tankönyv volt protestáns iskoláinkban Heyden Sebald könyve, melynek művelődéstörténeti jelentősége is fontos (A Dézsi és Melich közölte szöveg, azaz a különböző kiadások közt van ugyan némi eltérés, de ez lényegtelen.) Ennek a könyvnek nagy népszerűségét beszélgetéseinek a gyermeki lélekhez alkalmazott naiv üdesége okozhatta. Amint a mester az iskolai dolgok felől kérdezősködik, vagy a német nevű diákok párbeszédeiben az asztal megvetéséről, az adósságon való civakodásról kedves közvetetlenséggel tárul föl előttünk a XVI. század tanulóinak világa. Ezt a könyvet is Sylvester rövid latin verse zárja be.

A két könyv sokoldalú vonatkozásában bizonyára hálára fogja kötelezni olvasóit Melich iránt, aki fejtegetéseiben s a kiadás rendezésében a tőle megszokott filológiai éleslátással és lelkiismeretes pontossággal járt el.

Végül — épen napjainkban — nem lesz fölösleges újra hangoztatni, hogy a két legrégibb magyar nyomtatott könyv — műveltségünknek ez a fontos emléke — tanári buzgóság eredménye az iskolai oktatás fellendítésére s így a magyar tanárság mindenkori kulturális törekvésének jelentős okmánya. *Gesztesi Gyula.*

Beküldött könyvek és lapok.

Kivonat a magyar nyelvtan-, stilisztika-, retorika- s poetikából. Összeállította *dr. Tordai Ányos* ciszt. r. főgimn. tanár. Harmadik kiadás. Megrendelhető Baján, a szerzőnél. Ára 70 f.

Tinódi. Ifjusági színjáték 3 felvonásban. Irta *dr. Tordai Ányos* ciszt. rendi főgimn. tanár. Budapest, a Szent-István-Társulat kiadása. Ára 50 f.

KRÓNIKA.

A Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.

Az Orsz. Tanáregy. népes közgyűlésével kapcsolatban Egyesületünk is igazgatósági és választmányi ülést tartott. Némi zavart okozott, hogy a Közlönyben megjelent Tájékoztató *közgyűlésünkről* szólt s délután hat órára tette idejét, ami aztán számos tagtársunkat, köztük két alelnökünket, Himpfner Bélát és dr. Szekeres Kálmánt is megtévesztette.

Az igazgatósági ülés a vármegyeház nagytermében d. e. 11-kor kezdődött. Jelen voltak dr. Theisz Gyula elnöklete alatt Ries Ferenc, Baumgartner Alajos, Binder Jenő, dr. Szabó Ernő, dr. Zimányi Dániel, dr. Papp Dezső és Németh József. Az ig. ülés 12 tag fölvétele után a már jóváhagyott alapszabálymódosítások értelmében 12 új igazgatósági tag jelölésében állapodott meg.

A folytatólag megtartott választmányi ülésen a fentieken kívül jelen voltak: Barák Imre (Érsekujvár), Bruckner Károly (Késmárk), Dalotti Ödön (Pozsony), Décsi György (Székesfehérvár), Dömötör János (Szamosujvár), Czigler Ignácz (Kassa), dr. Erdődi Ármin (Vágujhely), Fábián Lajos (Nagyvárad), dr. Horvai Róbert (Debrecen), Majoros Béla (Szamosujvár), Márton Jenő (Pozsony), Papp János (Fogaras), Perényi Vilmos (Eperjes), Rácz Soma (Zombor), Mayer Lajos, Póka Gyula, Ravasz Árpád, dr. Romsauer Lajos, Skopál István, Széky István, Varga Bálint és még 40—50-en az Orsz. Tanáregy. tagjai közül.

Az elnök megnyitójában hálás köszönetét fejezi ki a fiókok s azok elnökei iránt, kiknek páratlan buzgalma idézte elő az első év kedvező eredményét (1650 tag). Külön kiemeli a Kassai Tanári Kör és a győri áll. főreáliskola követendő példáit. Hangsúlyozza a további kitartást, egyetértést, annál is inkább, mert egyesületünkben felekezeti és nemzetiségi különbség nélkül az összes kartársak tömörülhetnek.

Az új nyugdíjtörvény előnyös rendelkezései az özvegyekre és árvákra vonatkozólag nem teszik egyesületünket fölöslegessé. Innen fognak jelentős segélyt kapni nemcsak az özvegyek és árvák, hanem azok is, kikről az új nyugdíjtörvény nem gondoskodik: a nőtlen tagok kedvezményesei, az ötévi szolgálat előtt elhalt kartársak özvegyei és árvái, a rokkant tanárok. Kifejezi abbeli reményét, hogy talán sikerülni fog kieszközölni, hogy az új nyugdíjtörvény szerint befizetendő $1^1/_2\%$-os járulékból egyesületünk is részesedhetik és így távolabbi céljainkat hamarább elérhetjük (Tanári otthon, árvaház.)

Ügyrendünk tervezete kész, az igazgatóság kinyomatja és megküldi a fiókoknak s azok véleményének meghallgatásával állapítja meg majd a végleges szöveget.

A jövő közgyűlés idejéül az igazgatóság Ries Ferenc indítványára f. évi nov. 2-át tűzte ki, amikor az 1914. évi segélyösszeg nagyságát is meg kell állapítani.

Végül buzdítja a fiókokat, hogy társadalmi úton agitáljanak az egyesület érdekében.

Baumgartner Alajos számvevő számadásait a számvizsgáló bizottság Skopál István elnöklete alatt átvizsgálta és azt teljesen rendben találta.

A pénztári állapot 1912. végén 55,776 K 06 f. volt, ebből tagdíj 32,092 K, 400 K befizetés 9175 K alapító tagdíj, adományok összege 14,509 K 06 f. Ezenkívül van még 3000 K kötvényben. A f. évben befizetett összeg 7500 K körül van. (= 66,000 K.)

A számvevő jelentése végén kérte a fiókelnököket, hassanak oda, hogy a tagdíjhátralékok lehetőleg egyszerre az I. évnegyedben folyjanak be; továbbá az újonnan kinevezett rendes tanárokat szólítsák fel a belépésre.

Ries Ferenc ajánlja, hogy a tagdíjhátralékosokkal szemben az egyesület az alapszabályok szerint járjon el, vagyis 6 havi hátralék után 5% kamatot vegyen.

Perényi Vilmos azt óhajtaná, hogy a fiókok a tagdíjakat lehetőleg már az I. évnegyedben előre fizessék, mert így nemcsak kamatot hozna az Egyesületnek, hanem az adminisztrációt is megkönnyítené. Dr. Szabó Ernő szerint az alapszabályok erre jogot nem adnak. A sok hátralék oka, hogy az egyesület csak 1912. júliusban kezdte meg működését és így számos helyen már a $^1/_2$ évi hátralékot nem hozták azonnal rendbe. Ehhez járult a később belépők nagy száma, kiknek az egész mult évi tagdijat kellett volna egyszerre befizetni. Végül számos tantestületben fiók sem alakult. Javasolja, hogy az igazgatóság a f. év végéig ne járjon el az alapszabályok rendelkezései szerint.

Dr. Horvai Róbert elégnek tartja, ha a hátralékosok f. évi június 30-ig kapnak haladékot és csak azután fizetnek kamatot a hátralék után. A választmány ily értelemben dönt.

Dalotti Ödön indítványára a választmány elhatározza, hogy az igazgatóság a kinevezendő rendes tanároknak alapszabályt küld és őket belépésre felszólítja.

Varga Bálint indítványát, hogy az igazgatóságnak nagy és fáradságos munkájáért köszönetét fejezze ki, a választmány osztatlan lelkesedéssel fogadta.

Faragó Márton győri fiókelnök írásbeli indítványát, mely szerint az igazgatóság tegyen lépéseket az $1^1/_2$%-os nyugdíjjárulékból való részesedés ügyében, a választmány helyesléssel elfogadja.

A választmány igazgatósági tagokul egyhangulag megválasztja a fővárosból: Póka Gyula (VIII. ker.), dr. Romsauer Lajos (VI. főg.), Széky István (X. tisztv.), Szőts Gyula (V. főg.), Varga Bálint (IX. ref.), a vidékről: Barák Imre (Érsekujvár), Benkő István (Szeged), Décsi György (Székesfehérvár), Grosz Ferenc (Körmöcbánya), Faragó Márton (Győr), Scherer Lajos (Losonc), Várhelyi Ferenc (Kassa) vál. tagokat.

Végül Németh József titkár kérte a fiókokat, hogy a megalakulásukról szóló *jegyzőkönyvet* a polgármester v. alispán útján a belügyminiszteriumhoz terjesszék fel, mert oda, mint személyesen meggyőződött — eddig alig 15—20 fiók bejelentése érkezett.

Németh József
titkár.

Az új államtitkár.

A napilapok híradása szerint a Balogh Jenő távozásával megüresedett vallás- és közoktatásügyi minisztériumi politikai államtitkári állást dr. *Jankovich* Béla, a képviselőház alelnöke vállalja. *Jankovich* Béla nemcsak mint politikus, hanem mint tudós is számottevő alakja közéletünknek. Egyetemi magántanár s a Filozófiai Társaságnak választmányi tagja. Lapunk zártáig államtitkárrá való kineveztetése a hivatalos lapban még nem jelent meg.

Igazgatói cím.

Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére *Prilisauer Adolf* kaposvári állami főgimnáziumi rendes tanárnak a középiskolai igazgatói címet adományozom.

Kelt Bécsben, 1912. évi december hó 29-én.

Ferenc József s. k.
Gróf Zichy János s. k.

Új egyetemi tanár.

Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére *dr. Karl Lajos* budapesti tudományegyetemi magántanár és felsőbb leányiskolai tanárt a Nevemet viselő kolozsvári tudományegyetemhez a francia nyelv és irodalom tanszékére nyilvános rendes tanárrá a VI. fizetési osztályba a törvényszerű illetményekkel kinevezem.

Kelt Bécsben, 1913. évi január hó 13-án.

Ferenc József s. k.
Gróf Zichy János s. k.

Tanárok kitüntetése. A debreczeni *Csokonai-kör* szatirapályázatán főtitkárunknak *Sajó Sándor*nak *Dacos magyarok* és *Szabados Ede* szatmári ref. főgimnáziumi tanárnak *Az új múzsa* c. szatirája 100—100 korona pályadíjat nyert. *Sajó Sándor*nak ez már a tizedik és *Szabados Edé*nek sem első pályakoszoruzott munkája. Örömmel adunk hírt derék kartársainknak szép sikeréről.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az újverbászi községi főgimnázium V—VIII. osztályainak az 1912—1913-ik tanévre a nyilvánosság és érettségi vizsgálatok tartásának jogát, továbbá a hajdunánási ref. főgimn. VII. és VIII. osztályainak a nyilvánossági jogot, úgyszintén a nevezett középiskolának az érettségi vizsgálatok tartásának jogát az 1912—1913. tanévre megadta.

Kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Neidenbach* Emilt az aradi Bibich-alapi katholikus főgimnáziumhoz rendes tanárrá, *Weinmann* Sándor kézdivásárhelyi róm. kath. főgimnáziumi rendes tanárt a székelyudvarhelyi róm. kath. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte.

A korhatár. A világsajtót mostanában egy érdekes probléma járja be, mely a hirhedt 35-tel kapcsolatban mireánk tanárokra is szomorúan tanulságos. Azt a kérdést vitatják, vajjon a férfi milyen korban van szellemi munkabirásának teljében. E sorok írója úgy látja, hogy ez a kérdés nem igen alkalmas az általánosításra, az egyetemes döntésre, mert ha az emberben van valami, ami egészen egyéni elbírálás alá esik, úgy ez bizonyára az ő értékelése, szellemi esetleg testi munkabírása. Az öröklött tulajdonságok, a gyermekkori élet, az ifjúság küzdelmei, a pálya nehézségei stb. stb. megannyi számba veendő tényező. Csodálatosképpen azonban az ötven éves férfi került ki győztesként ebből a körkérdésből, ami már első tekintetre sem igen szól ezen tömegvélemény megbízhatósága mellett. Hisz, hogy egyebet ne említsünk, itt vannak a katonai sorozóbizottságok megcáfolhatatlan adatai, amelyek a jelentkező fiatal aggok és rokkantak miatt kénytelenek követelményeiket folyton lejebb szállítani. S különben is az egész vonalon bizonyos szellemi és testi elcsenevészedés észlelhető; a munkakedv és bírás, az ellenállóképesség csökkenése, melyet az utóbbi évtizedekben a testiek nagyobb figyelembevétele révén igyekeznek kiküszöbölni, vagy legalább is ellensúlyozni. Ennek egyik élő dokumentuma az új nyugdíjtörvény is, mely arra kényszerült, hogy a szolgálati időt 40 esztendőről 35-re szállítsa le, de ugyanakkor fel is borítja ezt a nemzeti és nemzetközi tapasztalatokból leszűrt elvet, amikor épp a tanárok szolgálati idejét 5 évvel kitólja. Ennek észszerűen és jogosan csak akkor volna értelme, ha a többi pályákon működőkkel szemben kiderült volna, hogy a tanárok munkabírása, ellenállóképessége tetemesen meggyarapodott. Bár így lenne, de — sajnos — a halomra gyült statisztikák ennek ellenkezőjét bizonyítják, s így félő, hogy ezt a mennyiségbeli többletet a minőség, a gyakorlatban az iskola, az ifjúság fogja megsínyleni. Ugyan kérdezze meg kiki önmagától, vajjon 40 éves korában tanított-e jobban, szívesebben, avagy 50 éves korában.

A napokban azután hatalmas és hivatott ellenfele akadt az ötvenesztendős szellemi emberideálnak. Megszólalt Eulenburg Albert dr. titkos tanácsos, a híres berlini orvostanár és valóságos riadót fujt az

ember teljesítőképességének ezen téves és káros túlbecsülése ellen. A kiváló pszichiáter, aki egyetemes nézőpontból szól ehhez a »divatkérdéshez«, nekünk felette kapóra jön, amiért néhány gondolatát ide iktatjuk. A létérti küzdelem súlyosabb lett — így kezdi a 70 éven felül levő tudós — és ez elsősorban az idősebbekre nehezedik. Ne szépítsük a dolgot, hanem ismerjük el, hogy a férfinak jobb és értékesebb munkája az ötvenen innen esik; ezen a Moltke iskolájához tartozó kivételek sem változtatnak. Schopenhauerrel vallom, hogy a szellemi teremtő erő maximuma a 40 év körül van. Az aggkornak felhalmozott tapasztalatairól és bölcseségéről sem tartok sokat; inkább nyissanak utat a fiatal nemzedéknek. Mily boldog lehetne az emberiség, ha idejében juthatna pihenéshez, az élet élvezéséhez! A létérti küzdelem sokkal békésebben bonyolódnék le, a végzett munka pedig különb és eredményesebb lenne. »*Az államnak, a politikusoknak feladata, hogy ezt az állapotot előkészítsék.* Hogy ma még sokan, akik arravalóságukat (Tauglichkeit) már rég elveszítették, még mindig az irodában, a hivatalban, egyenruhában továbbdolgoznak, annak oka az, hogy csak az ötvenen túl jutnak olyan jövedelmi és nyugdíjviszonyok közé, mely részükre a nyugalmas pihenést megengedi. Lehetővé kell tenni, hogy tisztviselők, tisztek, tanítók, tanárok stb. vagy egy évtizeddel hamarabb kerüljenek ezen viszonyok közé. Ennek első tekintetre az a látszata, mintha az államnak terhét nyugdíjakban stb. megnövelné, ámde ez kiegyenlítődik a nemzeti vagyon gyorsabb gyarapodása révén, mely be fog állni, mihelyt nagyobb tér jut a fiataloknak minden erejük teljes kifejtésére. Ez itt a legfontosabb szempont, amelyet csak a maradi felfogás nem vesz észre. Ezért nem rajongok én az 50 éves férfiért, akit könnyhullatás nélkül bátran nyugdíjba küldhetünk . . . .«

Ez a szókimondó vallomás, amelyet bátran az életben megkovácsolt tudományos igazságnak vehetünk, nem szorul bővebb magyarázatra. Benne van a mi kultúr- és finánepolitikánk megbélyegzése is. Hiszen kedvező esetet feltételezve, ma átlag 23 éves korban jutnak az emberek tanári álláshoz, 23+ 35 pedig 58! A reparáció tehát nem késhetik, mert megvan rá a tudományos, sőt ennél több: az *erkölcsi* alap. Amíg azonban ez az igazságos visszacsinálás megtörténik, sürgősen kellene valamit tenni az öregebb tanárok méltányos tehermentesítése érdekében. Mert aki a szent egyenlőség nevében a fiatalokat és a véneket ugyanazon mértékkel méri, — lehet, hogy jóhiszeműen — emberi és pedagógiai érdekek ellen vét és az iskola tartalmát károsítja. Ez pedig talán mégis fontosabb — a keretnél. *kf.*

Tanulók a felnőttek torna-atlétikai és sportegyesületeiben.

Minthogy úgy a társadalomban, mint a tanügyi körökben egyre több komoly panasz hangzik el az ifjuságnak a különféle testedző- és sportegyesületekben való szereplése ellen, a miniszter, szemelőtt tartva, hogy a középiskolai ifjuságnak a felnőttek egyesületeiben való ilyen szereplése számos veszélyt rejt magában, rendeletet adott ki,

melynek az a célja, hogy amíg az ifju iskolába jár, maradjon és éljen az iskola légkörében és ne ragadtassék ki onnan a felnőttek társadalmi életébe, ahol nagyon is idő előtt érett ifjuvá lesz, ami testi-lelki fejlődésének nagy kárára, olykor valósággal vesztére van. Éppen azért elrendeli a miniszter, hogy a középiskolai rendtartás ama rendelkezéseit szigoruan kell alkalmazni, mely a középiskolai tanulóifjuságot a felnőttek torna-atlétikai és mindennemű sportegyesületeiből szigoruan eltiltja. Elrendeli, hogy a középiskolai tanuló semmiféle torna-atlétikai vagy sportklubnak semmi néven nevezendő tagja még szülői engedéllyel sem lehet. Utasítja az intézetek igazgatóit és tornatanítóit, hogy e rendeletének végrehajtásáról személyes felelősség terhe alatt gondoskodjanak s ezt jövőben is tenni el ne mulasszák. A rendeletnek szigorú végrehajtása érdekében az ehhez esetleg nem alkalmazkodó középiskolai tanulók fegyelmi elbánás alá vonandók. Midőn ekképpen a középiskolai tanulókat a felnőttek testgyakorlataiból kizárja a miniszter, viszont alkalmat óhajt nekik nyujtani arra, hogy az iskola falain belül is kellő mérséklet és megfelelő vezetés mellett az egymással való nemes vetélkedés révén, a tanulóifjuság tömeges kiképzésével párhuzamosan hathatósabb egyéni testi kiképzésben részesüljenek. Evégből óhajtja, hogy azon állami iskolákban, amelyekben ezt a viszonyok és körülmények megengedik, intézeti testgyakorló körök alapszabályszerüen szerveztessenek, hogy ezek működésüket lehetőleg mielőbb megkezdhessék. Felhívja az intézeti igazgatókat, hogy a vezetésük alatt álló intézetekben ily ifjusági testgyakorló körök létesítése s felvirágoztatása céljából járjanak el s e körök belső életét s testgyakorlati munkásságát éber figyelemmel ellenőrizzék. Közelebbi tájékoztatásul megjegyzi, hogy az intézeti testgyakorló kör tagja a harmadik osztálytól fogva minden intézeti tanuló lehet, akit az intézeti igazgató a tornatanító ajánlatára arra alkalmasnak talál. Művezető rendszerint mindig az intézetnek tornatanítója legyen, az ettől netán szükséges eltérést jóváhagyásának tartja fenn. A kör hetenkint egyszer $1^1/_2$—2 órai gyakorlatot tart. Ezek közé a gyakorlatok közé ott, ahol erre alkalom nyílik és azon tanulók részére, akiket erre a művezető és az intézet igazgatója alkalmasoknak tart, a céllövészet is beveendő. A céllövészet a katonai oktatók bevonásával, a katonai hatóságokkal való közös megállapodás alapján tanítandó. Evégből felkérte a miniszter a honvédelmi miniszter urat, utasítsa a katonai hatóságokat, hogy ezek az iskolai céllövészet tanításánál kívánatra az iskolai hatóságoknak szakszerű útbaigazítás végett katonai oktatókat adjanak segítségül s az iskolákat a céllövészethez szükséges kölcsönpuskákkal és töltésekkel is díjtalanul ellássák. Ha a körnek 50-nél több rendes tagja van, úgy a tagok eredményesebb gyakorlás céljából 2 csoportra osztandók be s minden csoport hetenkint egyszer külön-külön részesüljön testgyakorlati képzésben. Az ifjusági gyakorló körök gyakorló órái a délutáni játékokkal egyidőben nem tarthatók. Az ekként megalakítható intézeti testgyakorló körök alapszabályai jóváhagyás végett hozzá felterjesztendők s ugyanakkor ezen rendelete végrehajtásáról is jelentés teendő.

Kérelem.

Alulirott kérem azon állami gimnáziumokban és reáliskolákban, továbbá kir. kath. gimnáziumokban működő tanárokat, **akik a harminc szolgálati év mellett megmaradnak,** legyenek szívesek ezen elhatározásukról engem értesíteni. Ha ezen felszólításomnak lesz foganatja, egy idő mulva számszerinti kimutatást szeretnék közölni azokról, akik a régi nyugdíjviszonyok mellett megmaradnak. Azt hiszem valamennyien érdeklődünk az itt kifejezésre jutó számarányok iránt. Ezért kívánatos volna, hogy mindenki közölje elhatározását.

Budapest, I., Attila-u. 1—3, 1913 február 5.

Dr. Schmidt Márton
főgimn. tanár.

Husvéti kirándulás Veneziába és Firenzébe. A magyar Tanítók Turista Egyesülete elnöksége tíz napos társas utazást rendez a husvéti szünidő alkalmából. Útirány: Budapest—Fiume—Venezia—Firenze—Venezia—Fiume—Abbázia—Cirkvenica—Fiume—Budapest. Vasúton II. és hajón I. osztályon utazunk. Indulás március 15-én, visszaérkezés 25-én. Az utazás költségei személyenkint 145 koronába kerülnek, melyben a vasúti és hajójegy ára (arcképes igazolvánnyal) a teljes ellátás (szállás, reggeli, ebéd, vacsora) benfoglaltatik. Nincs benne a szeszes ital ára és a borravalók. Jelentkezni lehet február ¦25-ig; azontúl nem fogadunk el jelentkezést. Jelentkezni 10 K beküldésével egyesületünk titkáránál (VI., Lehel-u. 16. Telefon: 65-35) kell. Mivel 30-nál több nem vehet részt a kiránduláson, úgy a jelentkezés sorrendje irányadó. Részt vehet elsősorban egyesületi tag és hozzátartozói, másodsorban minden tanítással foglalkozó egyén.

Apró hírek. **Külföldi egyetemekről.** *Dr. Kármán Tivadart, Kármán Mór* nagyérdemű tiszteletbeli tagunknak fiát, meghívták az aacheni műegyetemre, az aerodinamikai laboratórium vezetőjéül. — A párisi egyetem tanácsa úgy határozott, hogy a *Kont Ignác* halálával megüresedett magyar irodalmi tanszék ne töltessék be. — **A tanítók fizetésrendezése** a megoldás felé közeledik. A vallás- és közoktatásügyi miniszter az erről szóló törvényjavaslatot már a képviselőház elé terjesztette. Az érdekeltek több kifogást emelnek a javaslat rendelkezései ellen. Az első kifogás az, hogy a törvényjavaslat különbséget tesz a férfi- és a nőtanító között. Az utóbbiak javadalmát kisebbre szabja. A második kifogás az, hogy a javaslat különbséget tesz az állami és nem állami tanítók között, az utóbbiak hátrányára. A harmadik kifogás, hogy nem hajtja végre a javaslat a tanítóságnak a IX., X. és XI. f. o.-ba való beosztását és megharmadolását. A negyedik kifogás, hogy az egyes magasabb fizetési osztályokba való előléptetést a javaslat a tanfelügyelők *titkos minősítésétől* teszi függővé. Az óvónőkről meg éppenséggel teljesen megfeledkezik a törvényjavaslat.

Látjuk, hogy elég sok és elég súlyos akadálya van annak, hogy a tanítók körében a kívánatos megnyugvás helyreálljon. — **Politika és kultúra.** Hogy a politikai szolgálatok és a kulturális téren szerzett érdemek értékének megállapításánál milyen nagymérvű eltérés mutatkozik, arra nézve érdekes és meglepő adatokat szolgáltat az 1911. évi állami zárószámadás, melyet az állami számvevőszék elnöke a napokban tett közzé. A nyugdíjemelésekről és kegydíjakról szóló részben a többi között a következő adatokra bukkanunk. *Bornemissza* Ádám a Fejérváry-kormány idejében 3 hónapig és 15 napig volt főispán. Mivel azonban ifjukorában 13 évig megyei tisztviselő volt, a király kegyelméből 4416 korona nyugdíjat rendelt neki. — *Pongrácz* Ferenc gr. 5 hónapig és 18 napig volt Abaújmegye főispánja a Fejérvári-kormány idejében. Mivel ifjabb éveiben két megszakítással összesen tíz évig szolgált mint katona, évi 3840 korona kegydíjat kapott. — *Rudnay* Béla volt budapesti rendőrfőkapitány, utóbb királyi biztos 5520 korona törvényszerű nyugdíj helyett évi 8640 korona nyugdíjat kapott. — *Erkel* Gyulának, a zeneszerzőnek leánya, Róza, tekintettel atyja nagy érdemeire és a saját keresetképtelenségére, évi 360 korona kegydíjat kap. — *Felméri* Lajos, a hírneves pedagógus, kolozsvári egyetemi tanár árvája, Ilona, tekintettel atyjának a hazai közművelődés terén szerzett kiváló érdemeire, továbbá tekintettel munka- és keresetképtelenségére, nemkülönben arra, hogy igen szűkös anyagi viszonyok közepette gyógyíthatatlan betegségben szenvedő agg nagyanyját is el kell tartania — *évi háromszáz korona* kegydíjat kap. Mennyivel jobban jártak volna Erkel és Felméri hátramaradottjai, ha ők nem a magyar kultúrát szolgálták volna maradandó alkotásokkal, hanem a politika muló, napi érdekeinek a szolgálatába szegődtek volna.

GYÁSZROVAT.

K. Kiss József a debreczeni református kollégium főgimnáziumának nyugalmazott tanára, a kollégium igazgatótanácsának tagja, 32 évi érdemes tanári munkásság után, nyugalmazott állapotának 10-ik, életének 70-ik évében f. évi január hó 20. napján elhúnyt.

Zimmermann Gusztáv, a kanizsai róm. kath. főgimnázium tanára élete 29., tanári működésének 4. évében rövid szenvedés után elhúnyt.

Matirkó Konrád, a podolini kegyes-tanítórendi társház másodfőnöke, nyug. főgimn. tanár, január hó 22-én, korának 63-ik, szerzetesi életének 45-ik, áldozópapságának 38-ik és 40 évi tanárkodás után nyugalomba vonulásának 3-ik évében elhúnyt.

Balázsovics Norbert a szentesi áll. főgimnázium nyugalmazott igazgatója, Szentes város képviselőtestületének és Csongrád vármegye törvényhatósági bizottságának választott tagja, az állami elemi iskolák gondnokságának éz a Csongrádvármegyei Történelmi és Régészeti Társulatnak tagja stb. életének 66-ik évében elhúnyt.

Polgár György nyug. tanker. kir. főigazgató, a miskolczi kir. kath. főgimnázium volt igazgatója életének 63-ik évében, hosszas szenvedés után Mohácson elhúnyt.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

☛ Kérjük a tagdíjak beküldését!

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint **a tagdíj december 31-ig fizetendő.** A 17. pont szerint pedig, aki valamely körnek tagja, a tagdíjat az illető kör pénztárosánál, aki pedig nem tagja valamely körnek, egyenesen az egyesület pénztárosának fizeti. A tagdíjfizetés az utóbbi esetben legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, mellyel a t. tagok a tagdíjat az ott helyben levő postahivatalnál az egyesület javára *teljesen díjtalanul* fizethetik be. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve. A tisztelt előfizetők az előfizetési díjat szintén a befizetési lappal fizethetik. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat minél előbb befizetni szíveskedjenek.

Alapszabályaink 18. §-ának azon terminusát, mely a tagdíjnak postamegbízással való beszedésére vonatkozik, az utolsó közgyűlés megváltoztatta és a minisztérium e változtatást helybenhagyta. Ennek folytán azon tagoktól, kiknek tagdíját március 6-ig kezemhez nem veszem, *március 7-én postamegbízás útján fogom a tagdíjat bekérni.*

A Körök t. pénztárosainak szíves figyelmébe ajánlom az alapszabályok 31. §. *f)* pontját, mely szerint — az utolsó közgyűlés által elfogadott és (legújabban) a minisztérium által helybenhagyott változtatása folytán — a köri tagok tagdíjai **legkésőbb január hó 15-ig küldendők be.** Minthogy pedig e terminus már el is mult, kérem a t. köri pénztárosokat, hogy *a köri tagok tagdíjait február 15-ig küldjék be.*

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912 november 26-tól 1913 január 16-ig tagsági díjat fizettek:

1912/13-ra: dr. Gulyás István, dr. Gulyás József, Haba Ferenc, dr. Halmos Béla, Hamrák Béla, Handmann Adolf, Harsia Jusztinián (I.), Hassák Vidor, Hámos Nándor, Hegedűs István (VIII. ker. főg.), Hegedűs János (Kassa), Hegyi Ferenc, Heinrich János, Heller Bernát, Hennyei Emil, Hetvényi Lajos, Himpfner Béla, Hlatky Miklós (I.), Hollósy Kálmán, Hornyánszky Gyula, dr. Horvay Róbert, Horváth Lajos (Kassa), Horváth Viktor, Husz Ödön, Ignátz Ernő, dr. Illyefalvi V. Aladár, Jaeger Imre, Jaklovszky Dénes, Jakuts István, Jancsó Béla (I.), Jankovics I. Mihály (2 K), Jánosy Béla, Jánosy Péter, Juhász Károly, Kalmár Jenő (I.), Karai Sándor, Karch Kristóf, dr. Kardos Albert, Karsai Ervin, Kassai Nándor, Kádár Ferenc, Kárpáti Kelemen, Kellner Rezső, Kerber János, Keresztes Miklós, Király Ernő, Kirchknopf András, Klaniczay Sándor, Koch Nándor, Kohlbach Bertalan, Kolacskovszky Elza, Kollwentz Rezső (I.), Koncz Aurélné, Konss József, Korpás Ferenc, Kovács Dániel (I.), Kovács Gergely, Kovács István (Debreczen), dr. Kovács Lajos (Nagykőrös), Kovács Stefánia, dr. Kőrösi György, Kőszegfalvi Endre, Kővári Andor (2 K), Krantz Béla, Kratochwill Péter, Krizsán Gyula, Krizsán István, Kronstein Béla, Kulcsár Endre, Kuthy Erzsébet, Künsztler János, Laukó Albert, Laux Rezső, Láng Sándor, Lányi Béla, Lányi Kornél, László Pál, Lencsó János, Lengyel Imre, Lengyelné Gonda Irén, Leszczinszky Kornél, dr. Lindenschmidt Mihály, dr. Lóky Béla, Lőrinczy Géza (Torda), Madzsar Imre, Major Sándor, Majtényi Géza, Maller Sándor, dr. Marcsek Tibor, Marosi Arnold, dr. Matolcsi László, dr. Mattyasovszky Kasszián, Márton Jakab, Mátics M. András (I.), Medgyesi Lajos,

Mende Jenő, dr. Mitrovics Gyula, Moldován Anna, Molecz Béla, Molnár György, Molnár Károly (I.), Moravszky Ferenc, Moruan Jakab (I.), Morvay Győző, Muzsi János, dr. Müller József (Sopron), Müller Lajos, Nagy Elemér (I.), dr. Nagy István (Mezőtur), Nagy János (Lugos), dr. Nagy József (Székesfehérvár) (7·50), Nagy Kálmán, Nagy Lajos (Békés), Nagy Miklós, dr. Nagy Zsigmond, Nádasdi Alajos, dr. Neiser Mária, Németi József, Nikodémusz János, Nyáry Béla, Oberth Lajos, Oblath Richárd, Olasz Gyula (I.), Osváth Ödön, dr. Pap Illés, dr. Papp László, Papp Ferenc, dr. Papp Károly, Parcsetics Vince, dr. Paulovics István, Pál Gyula (I.), Pálla Jenő, Pázmán József, Peczkó Ernő, Perényi Adolf, dr. Petz Gedeon, Pintér Pál, Plenczner Lajos, Poór Sándor, Pozsgay Piroska, Pőcz János, Proschinger János, Puzman Rezső, Radványi Gyula, Raksányi Samu, dr. Rauchbauer József, dr. Rayman József, dr. Reichenhaller Kálmán, Révész Lajos, Révfi Zoltán, Ries Ferenc, Rodt Lajos, Román József (I.), Rózsa Vitál, Sailer Gyuláné, Sas Andor (6 K), dr. Sárkány Loránt, Sátor József, Scherer Lajos (3 K), Schidella István, Schill Salamon, Schmidt Frigyes (Beszterczebánya), dr. Schmidt Mariska, Schürger Ferenc, Seemann Kálmán, Séra Kálmán (I.), Simon Mihály (Budapest), dr. Solymossy Lajos, Somosi Vilmos, Spanner Géza, Spillenberg Mária, Steller Ignác, Stettner Aurél, Stiller Kálmán, Stock Károly, Straub L. Gyula, Strauch Béla, Suhajda Lajos, Svetschine Georgine, Szabados Gyula, Szabó András (I.), Szabó Árpád (I.), U. Szabó Gyula, S. Szabó József, Szabó Lajos (Aszód), Szakács Béla, Szalóky Róbert, Szántó Soma, Szegedy Rezső, Szekeres Kálmán, Szeleczky Mihály, dr. Szende Gyula, Szendrői Gyula, dr. Szeremley Béla, Szever János, Szever Pál, Szirák János, Szőke Adolf, Szőts Mihály, dr. Szűcs István, Tamás Viktor, Tárczy Károly (I.), Teleky Endre.

(Folytatás a következő számban.)

(I.) = I. fele.
(II.) = II. fele.

Müller József,
egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.)

CZIMBALOM

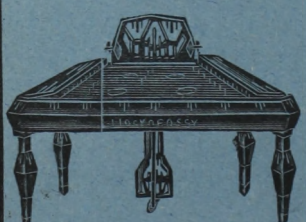

Legujabb szabadalmazott aczélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, aczélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kívánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,
Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.
Tanároknak 10% engedmény.

FEIWEL LIPÓT UTÓDAI FEIWEL MÓR és :: :: ZAITSCHEK JAROMIR
Első magyar kir. szabad. iskolapad-gyár

Mindennemü **iskolapadok,** iskola- és óvodaberendezési butorok, tornaszerek és szabad. gyermekpadoknak gyártása.

23 éremmel kitüntetve, 600 iskolában alkalmazva. — Költségvetésekkel készséggel szolgálunk. Alapitva 1846

Budapest, IX., Ipar-utcza 4. sz.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *12. szám.* *1913. február 20.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI
TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Az új kultuszminiszteri államtitkár. (593. l.) — *Közgyűlési előadások.* A tanári munka értékelése. *Dr. Krenner* Miklóstól. (595. l.) — A státusrendezés. *Dr. Schmidt* Mártontól. (620. l.) — A felsőbb leányiskolai státusrendezés. *Dr. Ányos* Ármintól. (629. l.) — A nem állami tanárok szolgálati ideje. (634. l.) — *Javaslatok és tanulmányok.* A rajz és a magyar nyelvi dolgozatok. *Teleky* Józseftől. (635. l.) — *Könyvek és lapok.* Lechniczky: Alkotó munkára nevelés. *Dr. Nagy* Józseftől. (641. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (643. l.) — *Krónika.* Felhívás. (643. l.) — Kitüntetés, kinevezés, előléptetés. (644. l.) — Kérelem és leszámolás. *Schmidt* Mártontól. (645. l.) — Nyugdíjtörvénymagyarázatok. *Schmidt* Mártontól. (646. l.) — A nyugdíjügyben. *Botár* Imrétől. (647. l.) — Tanárok biztosítási ügye. *Székely* Sándortól. (648. l.) — A végrehajtóbizottság ülése. Egy fiatal élet pusztulása. (650. l.) — Tudományos mozgófényképek az Urániában. *Dr. Méhes* Gyulától. (651. l.) — Kimutatás. Apró hírek. (653. l.) — Tantervrevizió Franciaországban. *kf.*-től. (655. l.) — *Gyászrovat.* Teleky József. (656. l.)

MELLÉKLET: Belépő nyilatkozat a temetkezési egyesületbe.

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA
1913

A középfokú iskolák egységes atlasza

KOGUTOWICZ:
FOLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

(Ára 2 korona 50 fillér)

MAGY. AKADÉMIAI KÖNYVTÁR

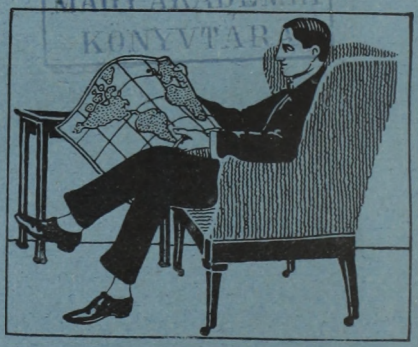

XI. KIADÁSÁRÓL

— miután kiadványaink terjesztésében ügynökökkel nem dolgozunk — ezúton értesítjük a mélyen tisztelt szaktanári kart azon kérésünk mellett, hogy amennyiben intézetük földrajzi és történelmi térképeinket ezideig még nem vezette volna be, azokat a közeli tankönyvelhatározó konferencián javaslatba hozni méltóztassék. ***Ilyen intézeteknek készséggel szolgálunk tiszteletpéldányokkal*** s kívánságukra egyik tisztviselőnk a továbbiak megbeszélése érdekében fel fogja keresni.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R. T.
BUDAPEST, V., RUDOLF-TÉR.

XLVI. évfolyam. 12. szám. 1913. február 20.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat SAJÓ SÁNDOR főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti Dr. LÉVAY EDE VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek MÜLLER JÓZSEF pénztárnok (II., Aldás-u 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

AZ ÚJ KULTUSZMINISZTERI ÁLLAMTITKÁR.

Balogh Jenő utódja a kultuszminiszteri államtitkári székben dr. Jankovich Béla belső titkos tanácsos, a képviselőház volt alelnöke lett. Fényes poziciót hagyott ott, hogy jóval nehezebbet foglaljon el. Mert tagadhatatlan, hogy a kultuszminisztériumi államtitkárnak nehéz és nagy felelősséggel teljes az állása.

Minket középiskolai tanárokat az új államtitkár személye iránt bizalom tölt el, mert mindaz, amit róla tudunk, méltán följogosít bennünket erre a bizalomra. Tudjuk, hogy életének java részét a komoly tudásnak szentelte, pedig vagyoni helyzete, társadalmi köre módot nyujtottak volna arra, hogy már régen a politikai élet gyakran korai s még gyakrabban hívságos babéráért küzdjön, ő pedig e helyett belső kívánságból, nem divatból tanult. E sorok írója jól emlékszik arra az időre, mikor az egyetemi aranyifjukor éveiben az a kör, melyben Jankovich Béla élt, váltig csodálkozott azon, hogy milyen különös egy ifju ez, lám egész nap nem tesz egyebet, mint tanul. Ugyan mi szüksége van reá?

Bizonyára szokatlan dolog is volt ez akkor, talán ma sem olyan gyakori nálunk.

A komoly szellemi munka emberét látjuk benne s ezért kell iránta bizalmunknak lenni. Aki maga is tudományosan foglalkozott, az tudja a mi munkánkat értékelni. Ez a mi erős hitünk. Megnyugvással gondolunk erre s a legutóbbi idők lehangoló tapasztalatai után feléled bennünk a reménység, hogy az új államtitkár, aki éppen úgy, mint elődje, az egyetem falai között tudásra vágyó ifjuságot látott: velünk tanárokkal némi szellemi közösséget érez, ismeri törekvéseinket, mérlegeli munkánk nehézségét, megérti annak a szükségét, hogy a tanári lélek békességét nem szabad sem anyagi gondnak, sem belső elégedetlenségnek megzavarnia, hogy az iskola

minden időben olyan építő munkának a szentélye, hova egész ember, még pedig nagyon lelkes ember kell.

Teljes őszinteséggel mondjuk mindezeket, mert tudjuk, hogy a megértéshez az őszinteség a legbiztosabb út s hogy a középiskolai tanárság lelkében ma sok és méltó keserüség van. Ezért mondottuk nehéznek a helyzetet, amely az új államtitkárra vár.

Égető szükségét érezzük nagy reformoknak, mert a korszerü fejlődés éppen a középiskola intézményének sürgős ujítását szorgalmazza, a társadalom sok olyan változást teremtett, amelyek a középiskola mai szervezetében megfelelő támogatást nem találhatnak. A reform munkájának jó megoldásához lelkes, buzgó, hozzáértő tanártáborra van szükség, amely át van hatva e munka korszakos jelentőségétől és ereje legjavát szánja rá, hogy az új középiskola megalapozásában szívvel-lélekkel részt vegyen.

Nos hát, arról kell gondoskodni, hogy a tanárság erre a szép munkára kedvvel és igazi lelkesedéssel gondolhasson. Érezze, hogy élhet ennek a munkának, lássa, hogy buzgóságát méltányolják, ne nyügözze le erejét a mindennapi élet százféle gondja, ne mondhassa a jól és buzgón dolgozók közül egyik sem, hogy nálunk nem ez a boldogulás, az érvényesülés útja.

Az anyagi ellátás kérdése, az előhaladás biztosítása sohasem volt annyira égető szükség mint most. A nyugdíjtörvény minden tisztviselőt fölemelt, csak a tanárokat sujtotta le, midőn a szolgálati időt az iskola kárára fölemelte; a státusrendezés csonkán maradt, mert a megharmadolás az egyes fizetési osztályokban nem hajtatott úgy végre, amint azt a tanárság jogoi előhaladása megkívánná. A mindenkori létszám helyett nyolc évs időköz állapota vétetett alapul, s így az igazgatókkal együtt megállapított tanári státus keretén belül az előhaladás oly lassú, hogy a tanár a legfelsőbb fizetési fokozatba még a 35 szolgálati év mellett sem juthat el.

Bármily odiózusnak lássék is a helyzetünket nem ismerők előtt a fizetés kérdésének ez az állandó hangoztatása, mi tudjuk, hogy az elégületlenségnek ez az egyik főforrása és az iskola nyugodt munkájának olyan lényeges föltétele, hogy evvel számot vetni az okos kultúrpolitikának elsőrangú feladata.

Az új államtitkár, amint tudjuk, a középiskola reformja iránt kiválóan érdeklődik, ez a törekvés minket a legnagyobb mértékben örömmel tölt el, mi középiskolai tanárok, akiknek ez a törekvés éppen olyan értékes, mint amilyen közös lelkesedéssel segődünk buzgó munkatársaivá, mert jobbá, hasznosabbá és a célnak megfelelőbbé tenni a mai középiskolát erkölcsi kötelességünk, de éppen e nagyfontosságú célnak érdekében kérjük az államtitkár urat, hogy hathatós szavát a mi anyagi és erkölcsi javaink érdekében emelje fel, a lelki nyugalom megszerzéséhez így járuljon hozzá. A magyar középiskolát okosan fejleszteni, belső munkájában minél értékesebbé tenni, az államnak munkát szerető, eszményekért lelkesülni tudó polgárokat nevelni: oly

magasztos cél, melynek érdekében semmiféle áldozattól sem szabad az államnak visszariadnia, már pedig a jelen esetben nem is áldozatról, csak méltányos és jogos kívánságok teljesítéséről, adott igéretek beváltásáról van szó.

Arra kérjük az új államtitkár urat, hogy a tanügyi kormány és a középiskolai tanárság között a kapcsolatot államférfiui bölcseséggel, mint kiváló elődje tette, fenntartani kegyeskedjék, mert ebből a kapcsolatból sarjad ki a megértés, a kölcsönös bizalom, e kettő az iskola jó munkájának legerősebb biztosítéka. Hadd érezzük mi középiskolai tanárok, hogy minden törekvésünkben, amely az iskola munkájának javítását, a tanári állás tisztességének emelését célozza: legerősebb támaszunk maga a minisztérium.

Ezekkel az érzésekkel üdvözöljük a közös munka mezején új államtitkárunkat.

KÖZGYŰLÉSI ELŐADÁSOK.

A tanári munka értékelése.

T. közgyülés! A tanári munka értékelése és a társadalomnak a tanárság iránt mutatkozó »barátságtalan hangulata« tegnap Sajó Sándor főtitkári jelentésében oly mesteri megrajzolásban adódott, hogy most szinte szerénytelenség az igazság és érzés e művészi hangjai után nekem ugyanazon tárgy útján megindulnom. De tisztemmé lett. És ha nem is cselekszem mást, mint néhány erős szeget ütök a falba, felfüggesztem a főtitkár nagyszabású festményét, elmondom az érdeklődőknek, miben áll e kép jelentősége, igazsága, szépsége, vagyis tanár leszek és kommentálok, talán nem végzek hiábavaló munkát. Azért e csekély munkálkodáshoz is tiszteletteljesen kérem a közgyülés szíves figyelmét és türelmét. Sokszor kell elmondanunk ugyanazt, hogy kellő megértést és elterjedést kapjon osztályul.

T. közgyülés! Mindannyian ismerjük a komoly fiut, ki az iskola padjain a tanár-pálya kívánatosságáról és a tanító-munka gyönyörüségeiről álmodik. Sokszor tehetséges, majd mindig szorgalmas. Többnyire a szegényebb néprétegekből rekrutálódik; a dús tehetségü magyar nép lelkén rejtett művelődési ösztön szunnyad; gyermeke emelkedésének legjobb, legdrágább lépcsőjét a kultúrvagy ahhoz hasonlító munkában látja; szemében a tanári és papi pálya jelenti a kimagasodást. A szegény szülő gyermekének a tanulás mellett tanítania kell. A komoly, nehéz játékban mimeli tanárát és az idő ezt folytonosan érő álmok között makacs élethivatássá szenteli fel. Sokat olvas, sokat tanul. Szeretettel pillant a kathedra magasságára, hová vágyai emelgetik. Tiszteli tanárát, mert már önmagát is látja benne; boldog, ha olvassa Nagy Sándor mily forró szavakba öntötte hódolatát a tanító-

rend iránt és fáj szívének, hogy bohózatírók, élclapok olcsó és alacsony tréfák szennyét locsolják reá. Látja, tudja, érzi, hogy ezt a képet torztükör veri vissza és félszeg, korlátolt, hibázó tanár mellett félszeg, korlátolt, hibázó embert bőviben látni mindenfelé.

Az egyetemre jut. A főiskola és város forgatagától csak súrolva komoly hivatásán nyugszik tekintete. Talán a technikus és medikusnál is többet dolgozik, fárad, órákat görget e mellett. A sok betü megeszi látását. Miopsz szemével alig veszi észre, hogy körülötte az éretlen társadalom máris hamis mérlegelést gyakorol vele, hátrateszi. Ezalatt a sorokban elől álló jogász, orvosnövendék már gyakorlati, vagyongyüjtő gondolatokkal, külső díszek, gyors érvényesülés puha reményeivel ágyazza meg jövendőjét. Ha a filozopter lelke verőfényes, úgy ideális eszmék párolognak benne: úgy gondolja, hogy komoly, nemzeti, emberi, tudományos munkája majdan megszerzi számára az élet diadalmas elismerését; szép és jó jár ki a szép és jó munkának. Nem-e szép és jó az ő hivatása: gyúrható lelkekben megállítása a mult bevált értékeinek és megépítése egy igazságosabb jövendő őrállomásainak? No meg tudós lesz, hisz erre idomítják az egyetemen és ha sorsa egy kis városba vetné is, oázis lesz az elmaradottság sivó homokjában. Ha pedig már az élet és léhaság rápontozta lelkére a foltokat, ugy érzi, hogy a tanári pálya kényelmes, hamárosan meghozza a teljes nyugdíjat, sok a vakáció, kevés az ellenőrzés és a mai világban megalkuvással felkínálkozással, laza erkölcsi érzékkel, kegyek hajszolásával egész csinos karriért lehet befutni.

A nagy többség lelke azonban egy megfordított Janus-templom: mindig nyitva áll, mert a béke szerzeményeire várakozik, nem a harc prédáira emlékeztet. Egy utálatos szellem azonban, a hamis remény észrevétlen ráborítja egy új szerzetesség kenetjét és ismertető jeleit: a magyar státusrendezés szegénységi kényszerét, a holtigtanulás szigorú engedelmességét, a szűzies megtartóztatás parancsát a jó és szép élet méze, fűszerei, kenőcsei iránt, — a cella-élet szegletes mozdulatait, gyakorlatiatlanságot, ügyefogyottságot. És a szellem nem Ariosto tündére, ki először torz, ijesztő alakban jelentkezik, hogy majdan gyönyörű formában visszatérve megjutalmazza, kik rút alakjától nem fordultak el és megbüntesse, kik eliszonyodtak tőle. A barát többnyire barát marad, a biborkalap másoknak jut. Mikor az új nemzeti napszámos megúszta a nehéz vizeket a messzi ködlő, barátságtalan éghajlatú V. ügyosztály felé, a gyakorló év, helyettesi esztendők immár megkövesedett jutalomdíjának lelkesítő talapzatára állva, esküt nem téve, függő, bizonytalan helyzetben, tanításra kellőképp elő nem készítve és mégis kész tanár munkájára kötelezve, teli tudománynyal (melyből sajnos elvonnia kell sokat, hogy egykor jó tanár lehessen), de teli nehézségekkel körültekint a világban, barátságtalan, gyülölködő szemekbe kapcsolódik tekintete és egy-kettőre

tudatára ébredt, hogy hamis munkájának értékelése, hamis már a vasúti jegypénztárnál is.

... Úgy-e, tisztelt közgyűlés, az igazságra törekvő emberi társadalomtól elvárjuk, hogy minden munkának legalább megközelítő csereértékét megadja. A társadalmi haladásnak, a szociális harcoknak ez a váromány a szülője. Bölcs, egyenlő igazság nincs. Résein keresztültör a születési, hatalmi, nepotisztikus, protekciós igaztalanságok talajvize. Küzdeni lehet ellene, elzárkózni ki tudja hogyan és mikor? De kiáltó botlások az értékelésben nem szentesíthetők, sőt nem maradhatnak megtorlás nélkül sem a morális pilléreket, szociális javakat, munkamegosztást kívánó társadalmi szervezetben, mert ez megtagadná célját, rendeltetését. A szervezetlen, vagyis alig látható erőktől összefüzött, hogy úgy mondjuk *külső* társadalom erkölcsi elismeréssel, a szervezett társadalom, az *állam* tételes intézkedésekkel tartozik az elfogadott, felhasznált munka legtermészetesebb, megfelelő, javító, sugalló jutalmát megtalálni és megadni. Elsősorban a hasonlónak vehető teljesítmények párhuzamos elbánási módjának alkalmazásával, de a megállapítható különbségek gondos mérlegelésével is, tehát a kiegyenlítés igazságos eszközlésével és a különbségek méltánylásával, hogy politikai kifejezést használjunk, a különbségek szinte kisebbségi képviseletével. Mert súlyos bűn, kábító igaztalanság, óriási tévedés, a társadalom szükségszerű és célszerű rendeltetésével üzött frivol játék, azonos alapzatú becsületes és szükséges egyik tisztviselő munkát hátrább tenni a másiknál és az állami vezérlet kezében hamis, mérgezett kataszter az, mely különleges terheket betáblázva lelketlenül, tiszta ész kritikája hiján, könnyű sommázás alapján uniformizálna minden munkát a megcsinálás természetét meg nem figyelve és a méltánylás mérlegét a számításból kirekesztve.

Minden munka — munka, de munka és munka között különbség van. Az egyikhez talán több lemérhető időveszteség tapad, a másikhoz a lelki erőnek le nem mérhető, de a következmények hamujában nyomozható nagyobb elégése. Azt hiszem, felesleges dolog rámutatnom, t. közgyűlés, hogy az első alatt a szokványos tisztviselői munkát, az utóbbi alatt a tanárit értettem. És ha a tanári munkát most hirtelen a fentebbi gondolatok láncolatának végére kapcsolom, már itt kell megállapítanom, ami beszédem minden főrészének szomorú zárótételeként felbukkan, hogy *a magyar társadalom bűnözött abban a pillanatban, mikor tanári rendjének munkáját becsülésben, hierarchikus sorozásban más tisztviselői ágazatok mögé helyezte, de visszaesően és szomorú előre megfontolt szándékkal bűnözött, mikor munkája különlegességét nem különlegesen mérlegelte.*

Szálljunk le kissé körülményesebben, t. közgyűlés, e dolgok mélyire, sötét és dohos ászokjaiba.

A tanár munkája érdemes, súlyos munka, nem tehető másodsorba. Sem a jogász, sem az orvos, sem a mérnök, sem senki nem

követelheti, hogy az ő tiszteletreméltó munkája értékesebbnek vagy nehezebbnek minősítessék, mint a miénk. A tanár munkájában mindegyikből van valami. Nekünk is bírói pálca van kezünkben, vizsgálunk, ítélünk; közigazgatási ügyekkel, statisztikákkal mi is vesződünk. Dolgunk van beteg gyerekekkel, beteg szülőkkel; lelki sebeket sokszor kell gyógyítanunk, fájdalmas operációkat végeznünk az egészség érdekében. Építünk, rombolunk, erőket irányítunk, nagyszerű, eleven gépeket töltünk meg nehéz percek között nehezen átszármaztatható hajtóerőkkel. Egyhangú aktáink nekünk is vannak: a szellemi erőket megsanyargató, sőt elsorvasztó dolgozatjavítások formájában. Vannak az iskolában is egyletek, ünnepélyek, van közélet, publicitás, melynek vezető, gondokkal, problémákkal küzködő államférfiai mi vagyunk. Vannak magtáraink, a szertárak, melyek gondos forgalmi irányítást, vigyázatot, leltározást igényelnek és anyagi felelősséggel terhelnek. A katona fegyelmező munkájából is jutott osztályunk, a lelketlen, de könnyű és hatásos kínzóeszközök nélkül, csupán idegpusztító lelki fegyverekre korlátozva és katonai pontosságra és rendre a csengettyű szüntelen hangja figyelmeztet. Tanácskozótermeinkben ott van az önkormányzat szépségei mellett a sok nehézség: temérdek bonyolult dolog és a konferenciáknak hosszú sorozata. De hol van az egész társadalmi élet eme átéléseért, más egyszerű módra való intenzív átformálásáért a megfelelő értékelés?

Kétségtelen, *csak* erkölcsi és szellemi javakat termelünk, de azért abban a bizonyos és »szerénytelen« meggyőződésben élünk, hogy a tanári munka nem szubordinálható a gyakorlati munkának sem. Ha nem volna szüksége a társadalomnak a mi munkánknak szellemi javakba való átformálására, ha merő fiskalitást kellene hajszolnia az állam üzemének, nem söpörték volna el már régesrégen a tanítóosztályt a föld színéről? Vajjon a tudás és világosság nem kényelmetlen-e egyes koroknak és egyes társadalmi osztályoknak? És nem-e sokszor az iskola szürke embereiből kerülnek ki új igazságok és új tüzek gyujtogatói, kik eleven nehézségei a megállásoknak és a haladás ellenségeinek? Ha az iskola nem volna ezeknek a szemében is legalább szükséges rossz, e szükség nélkül nem jutott volna-e már gyakran a szüségtelenségek temetőjébe? Valóban, t. közgyülés, nem fogadhatjuk el igazságos értékelésnek, hogy munkánkkal szembeállítva a bírói szervezet az állami rend, az anyagi és erkölcsi javak negatív védelmével hasznosabb, az orvosi osztály az erő, egészség, munkaképesség helyreállításával reálisabb, a mérnöki és más gyakorlati pálya produktivabb, a hivatalnoki szakma a szervezett állami feladatok elvégzésével utilitarisabb. Hányszor kell a lekicsinylés mellékzöngéivel kísért ilyszerű összehasonlításokat állanunk és mily szégyenletes, hogy e hangokat erélyes szavakkal kell elhárítanunk! Hát megállhat-e a társadalom ama szellemi javak nélkül, amiket az iskola szolgáltat, mint szülőseregét minden egyéb lehetséges értékek megfogantatása számára? És a művelődési érték nem olyan szoci-

ális tényező, mint minden egyéb, csak azért, mert nincsen zálogházi értéke és vásárló ereje kifejezhetetlen? Lehetséges volna az intelligens munkakörök kiképzése iskolai bázis nélkül, kaphatna rendszert a tanult rétegek szellemi világa, az iskola, igaz sokszor meddőnek és sokszor nyomorgatónak tetsző, de hiányos alakjában is nélkülözhetetlen szellemi tornája és idomítása nélkül?

A haladás útja a tanultság felé vezet, az iskolázottság paradicsomát keresi. Amióta a munka a közgazdasági bölcselet gerince, a legnyersebb izommunka alapjává is a lehető belterjes tanultságot igyekeznek tenni. Erősebb szellem gyorsabbá, találékonyá, méltóságosabbá teszi az izmok játékát. A modern államok ragyogó címere az iskola; a sok iskola büszkeséget jelent, az analfabétaság a szégyenpad. És kérdezzük, lehet-e bárhol az iskolát és tanítót egymástól szétválasztani? És kérdezzük, a mai forrongó, egymásba akaszkodó társadalmi harcok idején nem éppen az iskola csapott fel a politikai programmok első pontozatai közé? Magyarországon a történeti osztályok úgynevezett nacionalista irányzata nem a tanártól vár segítséget és új seregeket az iskolától, a mai hivatalos világszemlélet nem igyekszik minden eszközzel megnyerni, sőt olykor kényszeríteni is erre? És a haladó világszemlélet nem igyekszik kivülről az iskolába hatolni, a szabad tudomány egyesületei, szabadkőműves-páholyok, választójogi társulások nem legbecsesebb toborzójuknak tartják a tanárság, tanítóság soraiban végzettet? A vallás-erkölcs jelszava alatt szervezkedő társadalmi mozgalom curulisi magistratustól támogatva nem indult meg hatalmas mozdulatokkal az iskola megszerzésére és elfelejtettük-e azokat a nagy és ideges hullámzásokat, amiket a magyar közélet vizein szétterjesztett? És nem jelent ez egyoldalú értékelést, nem szinte túlbecsülést az egyik oldalon, mikor a leértékelés és lebecsülés a másik oldalon a szembeállítás pillanataiban fülsiketítő diszharmoniát okoz? Úgy van, a mai lázas, vulkánikus órákban a tanárság a legexponáltabb, legégetőbb helyre szorult és lehet-e csodálkozni, ha már nemcsak szerényen kéri, hanem joggal, igazsággal követeli: adjatok meg minden becsülést, adjatok meg minden elismerést, adjatok meg a tanári munka értékelésére mindent, amit adni kell és szabad-e álmélkodni azon, ha harcos jelentőségének tudatára ébresztve, nem is ébredve, önérzetes ajakkal hirdeti: nekem a jogok mezőjén is oda kell kerülni, ahova nemcsak munkám értéke utasít, de ahova harci besorozottságom rangszáma mutat?

Tisztelt közgyülés! Amiként a tanári munka nem sorozható másod-harmadsorba, éppen úgy nem uniformizálható egyéb munkák szerint. Röviden kell csak érintenem e kérdést, mert fényes elmék bizonyították a tanár munkájának különlegességét. A legteljesebb idegmunka. A tanító nemcsak gondolatokat, hanem érzelmeket fogyaszt. Nemcsak a folyton gyülekező idegerőt, a lelki élet kamatait emészti fel, jobban mint más, amiért sürü telítésre szorul, mint a villanytelep, hanem lassanként önmagát is feldarabolja,

pusztítja belső tőkéjét, amit semmiféle holnap többé vissza nem fizethet. A tanár, miként a teremtő művész, elajándékozza önmagát. Ha hat osztályban tanít, hat különféle nivót kell teremtenie lelkében, hat különböző alakba kell öltöznie. Nemcsak gyerekké, de gyerekekké válik és mégis önmagát és másokat figyelő tanítónak kell maradnia. E kettős szellemi munkában, mint Alexander Bernát mesterien vázolta, összetett, erőltető művészetet gyakorol. Mily kínos és izgatott erőfeszítéseket kell tennie, hogy e művészet romboló hatását idegzetén eltakarja. Olykor 60—70 gyereket, kiknek tömege már magában véve szétfejtő erőket képvisel, kell összefognia, annyi nyugtalan lelket kell közös zenére összehangolni. Hacsak tanítani kellene! De a sok gyereket meg kell ismerni és kiismerni, számon kell tartani pillanatokként annyi lelki tényező hatását a tanterem összéletében. Állandóan és habozás nélkül fegyelmezni kell és az őrködő figyelmet sokfelé kifeszíteni. A nyugtalanság perceiben önuralom és türelem erényét gyakorolni. Serkenteni, buzdítani, korholni: gondolatot és érzést állandóan összeházasítani. Minden szó fontos, előre kell kiszámítani, hova hull és aggodalmasan helyrehozni, ami hibásan született e kis világra. Ott a kikérdezés, feleltetés kínzó keresztje, melyen a tanár annyi reménye, annyi jó szándéka, annyi lelkes közlése pusztul el, anélkül, hogy percek multán a keserűségnek élnie szabadna. A kathedra mögött őrt áll az erkölcsi és a jogi felelősség. A jó tanár, mikor kinyilatkoztatott tudást kell közölnie, holott lelke már a jövőben jár, sokszor látja a messze ködében az ítélet szaját. Ilyenkor reszketni kell, mit fog a tanítvány szólni, ha ember lesz belőle? De mennyi mindenféle ismeretlen ellenőrző virraszt még körülötte. Munkája a teljes időbeli lekötöttség fegyelme alatt áll. Óra, esztendő pontosságra inti, szüksége van általános és részleges ökonomiára, mindent és ismételve kell tanítania. Nem lehet restanciája. Mialatt lelke elszóródik, teste is megszenved. A folytonos emelt beszéd kimeríti beszélő szerveit. Milyen fáradt és elfáradó a jó tanár!

De a tisztelt társadalom ellenvetéseket hangoztat. A bíró azt mondja, ő is sokat beszél, neki is sok ember gondolatvilágához kell alkalmazkodnia. Igaz. De jegyezzük meg, hogy mint joggyakornok, jegyző inkább ír, mint beszél, mikor idősebb bíró, a tárgyalásokon hallgat és ha megint beszél, már a tekintélyes elnöki, táblabírói, kuriai széken ülve cselekszi. A tanár pályája első pillanatától az utolsóig, 30—35 éven át beszél. Azt mondja a járásbíró, mennyi féllel kell neki, olykor bagatell dolgokban tárgyalnia. Igaz. És a 60—70 tanuló nem elegendő fél? Csakhogy rettenetes nehézség van az esküdtszéki ciklussal. És az érettségi meg osztályvizsgálatok kellemes szórakozások? Mindenként pedig az élet számtalan változatos esetei között a tanító élete alapjában véve alig változó. Ha ezt az érvünket kijátszottuk, bizonyosan az 5 éves pótlékot szegzik ellenünk, mint a megerőltető beszéd fájdalomdíját. Csakhogy pótlék áldásaiban részesedik minden sokat

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

beszélő bíró is: a vizsgálóbíró és ügyész és ugyanezt az elvet követi a katonai szervezet, mikor a tiszt-tanárt külön illetménnyel jutalmazza. Jelentkezik azonban az orvos is külön kifogásokkal: hivatása közben a legrettenetesebb helyiségben és éjszaka idején kell megjelennie. Igaz. De a tanár naponként órákat tölt el felélt levegőjű, sokszor közegészségügyi tényezőktől kifogásolt termekben és hány éjszakát virraszt könyvek és írásbeli dolgozatok felett. A hivatalnok az aktatengerre, a sok látogatóra, referálásra hivatkozik. De az akta nem él, a hivatalszobában szabad munkafelfogás, mozgás honol, holott nekünk mindenekfelett elég sok értekezésünk van látogató felekkel, a szülőkkel. És ha halljuk, hogy a módosuló törvény, rendelet mennyi munkát okoz, mi tanárok bízvást hivatkozhatunk arra, hogy a tudomány is halad, sőt előtte jár olykor az életnek és a tudományt mi toljuk előre önmagunk formális kárára. A mi számos mellékkifogást még tehetni, sommásan tudjuk elhallgattatni azon mérhetetlen szomorú kiváltságunkkal, hogy a tanárság szolgáltatja a betegségek, tébolyok és halálozás leggazdagabb százalékait. Míg a bírák 6·5%-a éri meg a 60. életévet, addig a tanároknak csak 3·5%-a jut e szigorú mesgyéhez. A betegségek és pszichozisokra pedig a nürnbergi orvoskongresszus szolgáltatott megdöbbentő táblázatokat. A tanárság tehát legkészségesebb készfizető. Fizet súlyos munkával, fizet idegeivel, fizet életével. De hogyan fizet vissza a társadalom? Nézzük meg minden lehető kapcsolatban, hová a tanári munka szálai csak elnyúlnak, milyen becsülésben, milyen értékelésben részesedik a tanár, mint munkálkodó, munkálkodva robotoló egyéniség.

Kísérjük el a tanári szobába és azt fogjuk tapasztalni, hogy még ott is, hol az egyesnek a köz részéről megértésben és méltánylásban kellene részesedni. hiszen amit a társnak adok, azt magamnak adom vissza tranzitó, még ott is sűrűn találkozunk beteges tünetekkel. A tanítás sajátos természete (talán éppen a művészethez hasonlító tényezői útján), a legfőbb tudomány hirdetése, az ex kathedra méltósága nagy adag hipokrizist tenyészett ki. Egyik tanár bölcsebb a másiknál és kritizál mindenkinél jobban. A skarlátszínű tentától befuttatott tollat tartja kezében nemcsak kifelé, de tanártársa lelke elé is. A tanári szobában a nagy élet kisszerüségei összesűrítve, ezért robbanó, taszító feszültséggel vannak jelen. A sok szünetben pongyolán állunk egymás előtt és a távolság távlataitól is függő méltóságnak ritkasága miatt könnyű prédái vagyunk egymásnak. A tanári pálya régi lefokozottsága, a kevés elismerés, munkánk bő eredménytelensége, anyagi nehézség sok cinizmust, keserűséget, kicsinyességet megannyi kelést fejlesztettek és ezekből ferde életszemlélet fakadt ki. Néhol mesterségesen elszürkítik a jó, gondos, haladó tanárt. A tehetséges nem büszkeség, hanem teher, a modern veszedelmes és nagy bűn, ha valakire a szélső áramlatok valamely bélyegét sütni lehet. (Közbeszólások.) Úgy vélem, ha

igazságot keresünk kifelé, meg kell találnunk befelé is és el kell mondanunk a magunk súlyos tévedéseit is. Sokszor felébred egy-egy érzékeny, magasba hajló tanító lélekből ez a szemrehányó kérdés: magunkba esve, se felülről, se alantról nem méltányolva, egymás tüzére és egymás aggodalmaira utalva a jó emberek elismerésével és a bajtársak szívességével vagyunk-e egymás iránt? Nem-e surlódunk többet, nem szakadunk-e szét jobban, mint másutt, más státusokban? Az együttes élet bünei nem nyersebbek-e, mint szabadna? Kiemelünk-e annyi értékest magunk közül, mint szokásos, lehetséges és jogszerű, és vajjon ki-hányat tolt előre a tanárság a maga puszta tanári erejével? Minde szomorú dolgok kiszürődnek a tanterembe, az életbe és e mérgek gyarapítják a társadalom kész méreganyagát. Nemcsak a társadalom mostohasága, nemcsak az állam balkeze, nemcsak a rossz felszerelés, a hiányos iskola, szegénység, balítélet és ezer egyéb körülmény, hanem a magunk elgörbült lelke is fontos okozója hátulállásunknak. És felteszem a kérdést: hát a sok konferencia, tanácskozó, igazgatási, ítélő, egyesületi alkalom dacára eléggé fejlett-e közéleti érzékünk, politikai iskolázottságunk? Szegénységünk és nyomottságunk dacára van-e szociális érzékünk? Teremtettünk-e annyi jóléti intézményt, mint a tanítók? Egyesületeinknek száma-e sok vagy sok-e az erejük? És magasabbrendű tanárlelkek-e azok az igazgatók, kik frissen, üdén tüneményes nagy lépéssel hágtak fejünk felé, sáfárjaiul olykor nagyon fiatalon a gyermekek százainak és a tanárok tucatjának? Bölcseséggel kormányoznak és nagy pedagógiai tudással vezetnek? Hát főigazgatóink, kiknek kivívtuk az V. fizetési osztályt, szilárdan érzik-e mindenkor a tanári szoba emlékeit és futólagos tapasztalataik alkalmából elkerülik-e a katonai előljárók ismeretes sablonját, mely aggodalmas kínnal hibákat keres az alantasnál és elismerésre méltót csak a maga rangosságából tud meríteni? Egy nagy fájdalom azonban mindezt elmossa szemem elől. A legsötétebb szeplő a tanárság terén, t. közgyülés, az, hogy a mi becsületes, lemondást kívánó harcainkat, melyeket a tanári munka igaz értékeléseért vívunk meg, éppen azok bírálják, gyanusítják közülünk a legjobban, kik a csatában félreállanak, de ütközet után minden prédát besöpörnek, kik tiltakoznak, amíg küzdelmünk tárgya csak remény, elégedetlenkednek, mikor már eredmény. A mai tanárság alakulási folyamatát végignézve, csak egy melegítő, gyönyörű eredményt látunk, amely körünkből fényt sugározva ki a társadalom szeme elől, ami úgy sem tartozik reá, elzárja a mi belső sötétségünket: a morális megtisztultság, a maig hozzáférhetlen, megközelíthetetlen becsület. Magunk olvasztottuk ki magunkból. De a bajok a mi bajaink. A társadalomra nem a lelkünknek ez a kis része, de egész lelkünk egész, nagy munkája tartozik. És csüggedt érzésekkel kell bevallanunk, hogy a társadalom nagy főkönyvében a munkánk adta bevétel rovata össze-

hasonlíthatlanul színesebb és gazdagabb, mint a kiadásé, mely szívünk és tárcánk felé kanyarog.

A nagy társadalom tükre a kis társadalom; és az ifjuság ma már kevésbbé tiszteli tanárát, mint egykoron. Sokkal kevesebbet vetít vissza a tanár lelkének adalékaiból, mint amennyit panasz nélkül elviselhetünk. Az iskolába tóduló áradás egyre több iszapot hoz magával. Iskolába küldenek olyan tanulókat, kikkel a szülői ház nem képes megbirkózni, kikről a szülők elismerik a tehetetlenséget: olykor bomlott idegzetet is. Nem a tudás vágyára, de a bizonyítvány, diplomaszomjúságra nevelt elembe a külső világ beteges hatásai állandóan ömlenek. A tanuló akárhányszor pontosan értesül a külső világ bűnös üzelmeinek egész rendszeréről. A gyermek alig néhány köteles szállal kapcsolódik az iskolához és az iskolát jelentő tanárhoz; néha egyenesen felbujtogatva nyers szülői indulatoktól ellenséges szemmel pillant az oktatóra. Mily ritka a hálás tanítvány és milyen szapora a tipus, mely a tanulmány végével nem az életbe való lépés édességét, hanem az iskolától való fel-megszabadulás gyönyörét érzi. Igaz, mi tanárok is sokszor és sokat hibázunk. A gyermeki lélekkel való hivatásszerű összefonódásunk meglazult. Több tudománnyal, de kevesebb érzéssel, csiszoltabb elmével, de csiszolatlanabb szívvel lépünk a dobogóra. Sokat tanítunk és keveset nevelünk. Az iskolán kívül alig törődünk fiainkkal. Sok hiba történik a kathedráról, mert idegeink viselősek; a zárkózottság modortalanságunkat növeli, kitárakozásunk keserűségünket bocsátja szabadra. Megfeledkezünk arról, hogy a gyermeki szem a legélesebb megfigyelő, egészséges és finom műszerek szegződnek reánk olykor nagyszerű csillagvizsgáló állomásokról. A nagy tömeggel szemben könnyen lemondunk a helyes ítélet kényes pontosságáról, a ritka ellenőrzés miatt az önellenőrzésről, a nagyvilág kétségtelenül sivár igazságszolgáltatása miatt a magunk igazságérzetéről. Az okos szigor és bölcs szelidség, a szoros fegyelmezés és vidám jóság kiveszőben vannak, mindezt tetézi, hogy külső befolyások nyomása alatt az egyenlő elbánás elvén is égő sebeket ejtünk. E ponton önmagunk vagyunk önmagunk ellenségei: valósággal egy lelki polgárháború okozói. És sajátszerű tragikum, másodsorban éppen az a tényező nehezíti helyzetünket, mely a mi legjobb barátunk, küzdelmeink első megértője, immár kipróbált szövetségese, a sajtó, mely gyakran az iskolával eteti a szenzáció rettenetes molochját. Meg kellene gondolni nagyon gyakran a magányos alkonyati órákban egy karosszék támlájára dőlve a megbékülő, megértő jóindulatú elmélkedés között, mily romboló hatása van olykor a meggondolatlan tanár egy elejtett szavának, egy-egy kiszínezett cikk szépen folyó sorainak. Iskola és sajtó, e két nagy oktató és nevelő intézmény olykor közös munkásokkal, adjátok vissza az ifjuságot újból és egészen a tanárnak!

Tisztelt közgyűlés! A mondottakban némileg már megfeleltem arra is, hogy a tanári munkát a szülői ház sem értékeli. A szülő

nagyon eltávolodott az iskolától, megkezdette már tanulókorában. Gyermekei kapcsán remegve, hidegen, lenézőn, gyülölséggel tekint reá. Korunk egy nagy erénye a gyermek kultusza. Korunk egy nagy gyöngesége a majomszeretet. Igaza van a nagy angol költőnek: ha a megbántott gyermek sír, eltorzul a mindenség arculata, de éppen úgy igaz, amit mi tanárok állíthatunk: ha az elnevelt gyerek görbe szája miatt szitok hull az iskolára, elborul az igazság szemgolyója. Nem különös jelenség, hogy Rákosi Viktor, Szász Károly nyomatékosan hangsúlyozzák: gyermekeik ellenére mindenkor a tanárnak adnak igazat és mi ujjongva jelentjük ki: ez ritka érdem, ez szórványos erény. Mi tanárok napról-napra nemcsak a tanulóanyagnak a komolyság, fegyelem, céltudatos munkakedv szellemében való rosszabbodásáról panaszkodhatunk, hanem a szülői anyagnak sivár romlásáról is. A szülői beleegyezéssel való mulasztások ijesztő emelkedése, hazugságokon alapuló vizsgálatlan maradások és azok a fegyelmi esetek, melyekben a tanulók nyilvánvaló bünét a szülők magukra igyekszenek hárítani, bizonyítják, hogy a tanárt nemcsak a tanuló, hanem a szülő is könnyen megcsalható siralmas alaknak fogja fel. A szülő a megnehezedett viszonyok között gyermekének nem annyira tanultságot, mint végzettséget, nem annyira készültséget, mint diplomát akar biztosítani. Éveken át remegve várakozik a bizonyítványra; drága pénzt hord az iskolába, könyvesboltba; mind nehezebben helyezi el a kenyérkereső pályán gyerekét. Lehet-e csodálni, hogy szívére epe ömlik, mihelyt az iskola gátat emel keserves törekvéseinek, ha alázkódásának vagy hetvenkedésének előtte a tanár, mint egy kérlelhetetlen szociális torlasz szilárdan megáll. Szerencsésen vagy szerencsétlenül távozik gyermeke az iskolából, mindegy, a szülő a tanárban mindig a bajok forrását látja: költségek, izgalmak, reménytelenségek, pályaeltolódások okozóját. Hogy milyen gyilkos munkában ég el a tanár, azt jóformán nem is tudja. A sietős, nyargaló életküzdelemben ma már kevés szülő segít az iskolának; kevesen tanulnak gyermekeikkel, rábízzák ezt a nehéz tevékenységet házi oktatókra; így nem is tudják mi a tanítás, ki a tanár. Amelyik ellenőrzést gyakorol gyermeke felett, elégedetlen az iskolával, mert az túlterhel a párhuzamosan zenét, nyelveket, sportokat, társasági könnyedséget is hajszoló otthonnal együtt, elégedetlen az iskolával, mert keveset szolgáltat ki és elégedetlen mindenekfelett, mert az élet számára kevés, rosszul csomagolt podgyásszal bocsátja el tanítványait. Természetes, a felelősség a tanárt illeti. Pedig a zsúfolt osztályok, a tantervek, az iskolapolitika, a tanárképzés hiánya, a megrendített tanárlélek miatt talán mégsem a tanárság hibás, mely a visszásságokat elsősorban ostorozza és az iskola reformját a maga kényelme és nyugalma ellenére is harcos elszántsággal kiküzdeni igyekszik. És ha szidalmazni kell, csakugyan mindenki tudja, amit nem tud, mikor megértést, méltánylást, igazságot illenék szolgáltatni, hogy az iskola a tanár; és a tanárság a társadalom e fogalom összeadó erőszakával a Prügelknabe siralmas

sorsára jut. Talán nem lépünk át a tárgyilagosság demarkacionális vonalán ama keserű megállapítással, hogy a mai szülő, a ki nem forrt, alaktalan, felületes benyomásoktól összekuszált gyermeki lelken keresztül nézi a tanárt, miért nem lát belőle mást, mint a komédiázó és szatirizáló kisérletek hálás anyagát. Így olcsó derültség között a család ebédlőasztala a tanár boncolóasztalává lesz, melyen egy nagy hivatásban égő eleven szervezet rostjait, idegeit kéjes gyönyörűséggel szabdalják széjjel. Nincs e sivár lejtőn megállás, amíg a szülő és tanár egymással kapcsolatba nem lép, a mai tanár, mint a régi, ki nem száll jobban az életbe, a szülői értekezletek intézménye jobban ki nem épül, a látogató szülő a tanári szoba ajtaját természetes tisztelettel át nem lépi, tudva azt, hogy erély és tapintat, igazság és szilárdság várakoznak reá, mindaddig, míg reformált iskolától megrostált gyermekeknek megváltozott szülői semmi mást, csak igazi tudást és tudó igazságszolgáltatást várhatnak. Ábrándok után nem futhatunk. A mi érdekeink kedveért a világ alapzata nem módosulhat gyökeresen. De az iskola újjászületése bizonyára maga után vonja a tanárság elhelyezkedésének kedvező módosulását. Botorok lennénk, ha ezt nem óhajtanánk, nem követelnénk, ki nem erőszakolnánk.

De nem értékeli a tanári munkát a nagy társadalom sem. Hogyan értékelje, mikor nem tudja leméri, mikor az súlytalan, elvont értékekből gyakorlatilag kifejezhetetlen értékeket produkál? A nagy társadalom csak azt tudja, hogy a közművelődési munka kinos fényűzés, hogy e munka bajnoka kevés jutalomban, kevés méltánylásban részesedik, hogy az állami gond legkevésbbé fordul feléje, hogy — mint Sajó Sándor mesterien festette — a gúnyolt filozopter tanárrá szürkült alakja mögött ma is felbukkan az ókori rabszolga sápadt árnyéka. A társadalom nem becsülheti a közművelődés munkásait, mert maga is kevéssé művelt. Becsülni azt szoktuk valójában, aminek birtokában vagyunk. A mai társadalom könnyen hajlik felszínes, könnyű munkára, nagy lendületek, nagy stilusok, nagy hevülések hamujában ballag, hogyan tudná felfogni és megérteni hivatásunk szociális, nemzeti, emberi nagy jelentőségét? Ami azonban személyes kisszerűségünk, szerénységünk, gyakorlatiatlanságunk mellett legjobban megaláz, a szegénység és iskolán kívül való olcsó vagy egészen ingyen munkálkodás. A magyar tanárság mai társadalmi helyzete hanyatló és emelkedő, egymástól távolodó folyamatok eredménye. A régebbi szegény világban a szegény tanár könnyebben elhelyezkedett és ismerjük tanárok nevét, kik tanári tevékenységük útján lettek híresek, míg ma túlnyomóan csak a hirhedt tanárok jutnak a közvélemény ajkára. A társadalom jó része mint szülő, más része mint siralmas multú tanuló nézi — természetesen barátságtalan szemmel — a tanító-osztályt és kedvezőtlen ítéleteit mint szapora mikróbákat szívja az egészséges levegőbe. A társadalom érdektelen része inkább a jogászt, orvost, mérnököt becsüli, akit látnia, észrevennie kell és a kire régtől fogva az élet több kegye háramlik,

mint a tanító emberre. Külső díszek és vagyon ékesíti őket és miért ne ítélnének az emberek külsőségek után? Nézzünk be a törvényhatóságok közgyűléseire, hány oktató ül a székeken, holott sűrűn szerepelnek a napirenden tanügyi kérdések is. Hány tanár jutott be a magyar képviselőházba és azok között is hány volt középiskolai tanár? Míg Németországban ez napirenden van, Franciaország mai képviseletében 32 tanár foglal helyet és a szomszédos Ausztria szabadságra bocsátja a tanárt, ha a választóközönség bizalma, ami sűrű volt, feléje fordul. Hát csak a magyar tanár érdemel kevesebbet? Csak a magyar tanár méltatlan arra, hogy polgártársai boldogulását a köztéren szolgálja? Vagy talán a tanárság erkölcsi tisztasága az a veszedelmes tényező, amit az önzések, megalkuvások eme nagy edényeibe nem tanácsos ereszteni?

És mivel védekezik a t. társadalom, mikor nagy ritkán egy-egy erélyes interpellációval a sarokba szorítják? Azzal, hogy rossz az iskola. De kérdezem, nem vádolható-e az igazságszolgáltatás, hogy merő formalitásba süllyedt? A legutóbbi jogfejlődés egyik legfontosabb alkotását, a kuriai bíráskodást nem-e ölték meg azok, akiknek kezére bizatott? Dicsérjük a magyar közigazgatást, a minisztériumok kodifikáló osztályait? Ipar, kereskedelem, mezőgazdaság jól áll-e? Minden iránt panasz, elégedetlenség. De, úgy látszik, mindennek mi tanárok vagyunk az okai és az általános nemzeti erőtlenségnek a levét minekünk kell meginni. És úgy látszik azért, hogy erősebbé lehessen a jövendő, azért kell a magyar tanárságot erőtleníteni. Amiért a mi kezünkön levő iskolával elégedetlen a társadalom, hát nekünk meg kell bünhődnünk, de bár az állami tevékenységek egyéb területein is baj van, az igazság azt követeli, hogy oda azért nyugodtan meg lehet adni a megfelelő javadalmazást, parlamenti védelmet, rangot, címet, társadalmi elismerést. A tizedelés igazságtalan és barbár ítélkezés, a bünbak keresése férfiatlan és léha megoldás. És a tanárság ellenére hízlalt barátságtalan hangulat mi egyéb, mint megtizedelés és bünbak-keresés; mily gőzölgő gyönyörűséggel kiáramló védekezése a félművelt és korrumpált társadalomnak a tanári munka művelődési és tisztító sugallása ellen. Vajjon a tanítóréteget annyira tisztelő Németországban gondol-e valaki a pedagógusok megvesszőzésére, amiért a társadalom ott is elégedetlen az iskolával? És vajjon Angliában, mely szenvedélyesen panaszkodik az iskolára, mert tápot ad a sportszenvedelemnek és fényűzésnek, gondol-e valaki arra, hogy ezért nem a társadalmat kell okolni, hanem a tanárságot kell lesujtani?

Nem tudok t. közgyűlés, keserű száj nélkül szólani arról, hogy a társadalom mily sárga, irígy alantas érzéssel hánytorgatja fel a tanár napi három óráját és gyakori vakációját. Azt hiszem, ezt szárazon és gyorsan elintézhetem. Értékes tanítás csak három órán át folyhatik, ez nem kedvezés, hanem szükségesség. Nem is

bolygatta meg ezt a gyakorlatot a mai évtizedig senki, még gondolatban sem, mert megbolygathatlannak látszott. Hogy a tanítás három órán túl mily gyötrelmes munkát zúdít az idegzetre, arról beszélni tudna az a tanár ki — nevetséges díjazásért, amit orvos, ügyvéd pillanatok alatt megkeres — kénytelen azt vállalni nyomoruságos helyzete miatt és így igazán saját vérével táplálja háza követelő kis népét. De a háromórai tanítás különben is töredéke a tanár egész munkájának. Az órára készülés, tudományos önképzés, adminisztráció, szertár, kísérlet előkészítése, dolgozatjavítás, tanácskozás, helyettesítés, kirándulás stb. megkétszerezi legalább is a látszólag háromórás munkaidőt. A szünidő pedig az amúgy is túlterhelt tanulóért van, igaz a tanárnak is jutaléka, de ha valaki, a tanár szolgált rá elsősorban, hogy idegeivel pazarul bánván, idegeit rendbe is hozhassa. Szünidő van mások számára is, sőt, mikor egy vezető magyar államférfiu nemrégiben csunyán fejünkre olvasta a szünidő nagyszerű kiváltságát, mint egy könynyed eszmetársítás szárnyán eszembe ötlött, van egy népszerű és vezető státus, melyet joggal vádolnak meg azzal, hogy munkálkodása alig megszakított, szabadalmazott — szünidőzés Ám jól van, sok a pihenőnapunk, de mit adunk ezért cserébe? Honnét kerülnek ki a felolvasók, szónokok, írók, tudósok, a tudományos egyletek és folyóiratok fenntartói, a szabadtanítás munkásai? Ha hirtelen szükség van valakire, ki tömegérzéseket és gondolatokat megszólaltasson, mit szoktak mondani az intézők, úgy-e azt, hogy szívesen vállalkozik reá valamelyik tanár, a tanár urak értik az ilyesmiknek módját? Az iskola katedrájáról valamely dísterem emelvényére állván, csakugyan mi tanárok a nemzet konyhájára adott tápláló hús és fűszer mellé még gyönyörű nyomtatékot is dobunk, legyen ízes, üdítő, mi a nemzeti lélek számára életfenntartó anyagcserére szükséges.

Mindezért sokszor forró köszönetet mond nekünk a nemzet képviselete, mint azt az utolsóelőtti költségvetési vita bizonyítja, mely heteken át tárgyalta az iskolapolitikai és tanítói kérdéseket. 1911-ben állottunk, tanárok az érdeklődés előterében. A II. tanárkongresszust megelőző felszél, a tanácskozásainkból kitörő vihar felrázta a társadalmat. Tartottak tőlünk, tartani kellett minket sok beszéddel. Milyen sötét, epés közbeszólások cikkáztak a budget vitájakor a tanárpárti beszédekre, mennyi olcsó élc futott világgá! Csak két szónok megjegyzésére mutatok rá, mint főtanuságra. Cserny mondta ezeket: »Itt oly közbeszólásokat és megjegyzéseket hallok, melyekkel szembe kell szállanom.« Szász Károly szintén indulatos félbeszakításokra jegyezte meg: »Valóban nem tudom megérteni a társadalom és közvélemény, hogy úgy mondjam gyülöletét . . .« ; később pedig: »én igen nagy szomorusággal látom egyes családokban, hogy milyen tervszerű és öntudatos izgatás folyik a tanárok ellen.« Idéztek-e többet és mutassak arra is, hogy még a jóindulatú beszédekben is mily téves, menynyire ferde, a tanár munkáját és az iskola természetét jóhisze-

müen meg nem értő, félreértő szempont tolongott. Rövid háromnegyed év után, romoktól zárt környezetben a nyugdíjtörvény vitája alkalmából kaptunk ismét egy csomó útszéli címet és jelleget a nemzet képviseletétől és hivatalos ajkról végre kinyilatkoztatást nyert, amire a társadalom úgy látszik már epedve várakozott: a tanárság iránt való barátságtalan hangulat szigorú tétele. Ez a miniszteri kijelentés volt a bíborszínű vérpad, melyen a tanárság legrégibb, sarkalatos jogát a törvényhozás ketté vágta. Igaz, a képviselők, akik egykor együtt dolgoztak a tanársággal, kiknek ezerszeres alkalmuk volt a társadalom e félreértett, erős kőzetű rétegét megvizsgálni, kik szemtől-szembe megismerhették gyönyörű munkánkat az iskolában, izgató küzdelmeinket a tudományos közéletben, azok rákiáltottak az öldöklő szenvedélyre, az ittasult gőgre és mi mindenkor hálás szívünkbe zárjuk Berzeviczy Albert és Szász Károly nevét, rászórjuk érzéseink legillatosabb szirmait . . ., de egyetemünk e mai gyűlésén keserű és panaszos vádat emelve a bűnös magyar társadalom ellen, lázongva és nyomatékosan kérdezzük, vajjon a tanárság ügye mellett való igazságos feltárokozás nem-e elégséges ok már arra is, hogy egy politikai karrier hamvába omoljon? És kijelentjük, hogy bármilyen síp-dobon át üldözni fog bennünket a miniszter-bárd éneke.

A hatalom útjai sokszor kiszámíthatatlanok, t. közgyülés. Igaz, körültekintő és bölcs kormányzat az állami gépezet minden elemének megadja az igazat, mint a kereskedő a jó szövet minden oldalát forgatja, hogy a ráeső fény megvilágítsa és a mai államrendszerekben minden minisztérium a maga munkásai érdekét a végletekig képviseli. Ne kérdezzük hangosan a tanító osztályt, milyen érdekképviselete van neki odafent! A felelet nem volna talán egészen artisztikus, a legsimább felelet is csak az lenne, a mi minisztériumunk jóindulata legtöbbször csak tisztelgési, alkalmazott jóindulat. Tud-e a minisztérium eleget rólunk, tud-e akkor is, ha nem feljelentő szülő, főispán vagy pártiroda értesíti? Tudja-e ki a jó, ki a rossz tanár? Ha tudná, talán önkénytelen fordulna is a jó tanárhoz és elvonná az iskolától a rosszat, ki egész nemzedék mellén ülő gonosz lidérc lehet. Ad-e és ha ad, milyen segélyeket ad, mikor szerencsétlen helyzetek a tanár család létének alapját fenyegetik! Méltók-e a tanári munkához azok a díjak, melyekkel a szakszerű helyettesítéseket és ideiglenes igazgatást »jutalmazzák«? Vajjon, ha tudná ezt a nagy közönség, mint hiteles fémjelzését a tanári munkák állami értékelésének, vajjon nem törne-e rá még súlyosabb lenézéssel? Van-e elismerés, remuneráció, mint van az ipariskoláknál is, mint van a földmívelésügyi tárca területén, hol a legkisebb különleges fáradozás bőséges jutalomban részesül. Másutt találták-e ki, vagy nálunk az igazgatói értekezletek résztvevői útszámlájának csökkentésére a kontingentálást?

És járunk-e szívesen, hányan nem járunk az ügyosztályba? Iskolaügyeket tanárok-e vagy jogászok végzik és ha jogászok,

azok-e, kik az iskolában már tanítva, bőséges iskolai tapasztalatok után szerezték meg a jogvégzettséget, ezzel kétségtelenül a jogot is a központi igazgatásba való elhivatásra? Hát az elfogulatlan ítélkező a tanári munka megbecsülését fogja kiolvasni abból a különös tényből, mely csak a mi minisztériumunk egyik sajátos alkotójegye, hogy több mint egy évtizeden át, megméretvén a középiskolai tanárság és könnyűnek találtatván, az ügyosztály élére három ízben csak jogász kerülhetett? És kérdezzük, nem különösen festenének a honvédelmi minisztérium katonák, a vízügyi osztály folyammérnökök, a vasúti és hajózási főfelügyelőség technikusok és az igazságügyi minisztérium — jogász osztályvezetők nélkül? Szolgálattételre beosztott főigazgatóinknak milyen helyzetük és milyen munkakörük van? Ellenben hogyan igazgat az ifjabb jogásznemzedék, mely iskolai levéltáraink nem egy vidám esetét adja, amiről a közbenjáró, informáló, kinevezéseket nyélbeütő minisztériumi látogatók is odakünt közvetlen tapasztalatból szoktak mesélni? Igen, itt, ez érdekes világban született meg a II. tanárkongresszus előestéjén a híres félhivatalos kommüniké, mely a tanárlelket hamisan rajzolta, a tanári munkát lekicsinyelte és más ágazatok tisztviselőit a tanárság ellen hangolta, igen itt, hol az iskola és az iskolai munka erős és tapintatos diplomáciai képviseletének is ülni kellene.

Csakugyan »nil admirari«. Immár semmi se különös a következő száraz felsorolásban, a sérelmek ez egyszerű sommázatában: a tanárságot nem kérdezik meg didaktikai dolgokban; az igazgatókat nem a tanügy érdekei szerint választják ki és a meglepő ifjú karriérek után csak nemrégiben állapíttatott meg a 15 éves bevezetés és előszó, királyi kinevezés azonban most is egyszer nagyon gyorsan, máskor nagyon lassan jön létre; érettségi elnökségek és biztosságok a tanárság rovására történnek; a megüresedett helyek pályázatra és a tantestületek kandidálás alá bocsátása csak újabban állott vissza. Folytassam, ne folytassam? Hiszem, szomorú dolog a gravamenekben való elmerülés, mert mély, nagyon mély e széles folyam áradata. Csak halkan és szerényen kérdezem még, volt-e bölcsésztanár egyen kívül, az is csak egy pár hónapig miniszter, volt-e egyen kívül államtitkár, ki a középiskolai kathedrát színről-színre ismerte? De álljunk meg . . . Messze nem nézünk, messze nem akarunk vándorolni se panasszal, se illuziókkal, sok egyéb közel eső bajunk között nem nagyon hánytorgatjuk, hogy a tanári munka értéke, az alkotmányos időszak annyi évtizede alatt, nem forrott fel abba a magasba, hol miniszteri tárcák születnek és mi igazságosak is akarunk lenni: lelkes megelégedéssel, hódoló tisztelettel ismerjük el, hogy igenis a jogász-miniszterek megértettek, méltányoltak bennünket, fenkölt lelkük felszívta a tanári munka értékének minden sugarát, ha — tanárok voltak előbb, — mert tanárt csak tanár ismerhet meg igazán, Wlassics Gyula, Berzeviczy Albert a tanárság emlékezetében, bármily egyszerű, kis birodalom ez, fényesen, szeretve ragyognak...

Tisztelt közgyűlés! A koaliciós kormány utolsó költségvetése megnyitotta egyik fejezetét a társadalomnak a tanári munkára nézve sujtó ítélete előtt. A csalódások, megrövidítések, kisebbítésekbe eltörődött természetünk dacára sem tűrhettünk szenvtelenül tovább: ez az ítélet sarkalatos jogainkra fenekedett. Szikrázó szenvedéllyel méregettük a beborult égboltozatot, és az elnyelt keserűségek miatt túlfeszített hevességgel készülődtünk nagy, kemény próbatevésre, mikor egyszerre kitisztult a horizont. Új minisztert kaptunk: ama kevesek közül származónak bizonyult az első percben, kik életük nagy fordulópontján hívséggel emlékeznek meg egykori tanáraikról. Zichy János gr. hivatalbalépése után a középiskolai tanárság két küldöttsége előtt nagyon túlfűtött, piros szavakat mondott: »A tanári foglalkozás egyike a legnehezebb foglalkozásoknak, az a legtöbb önfeláldozást, legtöbb önzetlenséget igénylő, úgyszólván rendkívül nagy és fáradságos munka. Kevés hála, kevés elismerés az, amit az élet a tanárok számára ad. Óhajtom, hogy a magyar állam megtehesse kötelességét azokkal szemben, akiknek legtöbbel tartozik, a magyar tanári karral szemben.« Továbbá: »szeretném, ha nem hallaná meg Európa azt, hogy a magyar tanárság nap-nap után, évről-évre kénytelen mindig megismételni ezt a jogos kérését..., mert szégyenleni kellene magunkat tulajdonképpen Európa előtt amiatt, hogy nálunk a magyar tanárság ilyen anyagi viszonyok között kénytelen élni«. E szavak tropikus heve alatt szívünk a remény virágaiba borult. Úgy éreztük, hogy a nagy társadalom komor értékelését, az erkölcsi megvesszőzöttség annyi forradását le fogja törölni az államhatalom tételes intézkedésekkel és felülről kezdeményezve megindul lefelé a megértő, megbecsülő tisztulási folyamat. Amikor a magyar műveltség fáját az égig készülnek sarjasztani, néhány dús ág lehajol majd hozzánk és zamatos gyümölcsét ölünkbe szórja. Álom volt elmult. A virágokat a dér leforrázta és a törvény ment a társadalom mutatta sivár úton, a barátságtalan, kisommázó keskeny vágányokon, vicinális szellemben tovább.

Ha vádat kellett emelnünk, t. közgyűlés, a társadalom megannyi tényezője ellen, vádat, hogy a tanári munkát nem ismeri, félreismeri, nem érzi, nem becsüli, úgy ezt a vádat a magyar törvényhozással és kormányzattal szemben még nyomatékosabban kell megismételnünk. A törvény a kor lelkének tükre, mely ábrázatokat mutat akkor is, ha kor és emberek elmultak. Státusrendezés és nyugdíjtörvény a mi legnagyobb megcsalatkozásaink emléktáblája, levetett jelmezei, kellékei annak a kínos színjátéknak, melyben világgá mondották: a tanár hátra való, a tanárt a legtörpébb jó illeti, a tanár kevesebbet verejtékezett mint kellett volna. Bármennyire is visszaéltem a közgyűlés türelmével, ki kell emelnem néhány szempontot a státusrendezés és nyugdíjtörvény történetéből, mint a tanári munka értékelésének negatív jeleit.

1893-ban, mert a tanárságot a IX. és VIII. osztályban elhelyezték, el akarták venni az addigi egyenlőtlen elbánás némi

fájdalomdíját, az ötödéves pótlékot. Megfonódott a vörös szál, mely sorsunkon azóta végighúzódik: a tanárságnak csak úgy szabad valami keveset adni, ha valami sokat elvesznek tőle. Mikor a Széll-kormány megkomponálta a tisztviselők fizetésrendezési javaslatát, majd elvesztettük Wlassics Gyulát, mert a tanárság egyenlő munkán és szabadkormányzaton dajkált lelkének egyes-egyedül megfelelő szenniumos rendszert erőszakolta. A politikai angyalcsinálók ezt is eltemették. Megindult az egész vonalon a státusrendezések félmunkája. Aránylag kevés küzdelemmel, gyorsan és egyszerre jutottak hozzá a többi tisztviselői ágazatok, a tanárság legkésőbben, legrosszabban és a legnagyobb küzdelem árán. A szenniumos alapról elcsalogatták a VII. fizetési osztály bűbájával, igazgatók számára a VI.-nak igéretföldével és nem gyanu, de következtetés sugallja nekünk: bizonyára már akkor azzal a hátsó gondolattal, hogy jogállományunkat így megcsonkíthatják. Három esztendei halogatás után, 1908-ban végre a státusrendezés vajudni kezdett és megszült 30 VII. fizetési osztályos helyet a több mint ezerfejű státus számára. 1910-ben már kimerült e nagy alkotás az új kormány miniszterének megnyilatkozása után is, aligha Európa kibékítésére, a folytatás 1912-től kezdődőleg 3 évre kontempláltatott. E lomhán hosszú, kiskeretű rendezés már magában véve is kisebbítő, megalázó volt, de semmi ama frivol számlához képest, melyen a heti 18 óra és 30 szolgálati év elvételét, a 20—35-ös reformot kézbesítették. Adni és elvenni, a kis virágcsokorban a merénylő fegyver, íme teljes mezítelenségében — a magyar tanár érdemes munkájának meg nem érdemelt mérlegelése. De megtudtuk, hol sáfárkodnak anyagi javunkkal ilyen szeretetteljes módon. Zichy János gr. a II. tanárkongresszus tisztelgő küldöttsége előtt leplezetlenül feltárta, hogy a heti 18 órát és 30 szolgálati évet a pénzügyi minisztérinmnak kellett áldozatul felkínálnia, mert ez »staatsraison« és másként a 3 évre kiszabott kisméretű rendezést sem lehetett volna biztosítani. Emlékezünk e szavakra mindannyian, nem idézem fel ujból azt a keserű érzést, mely akkor támadt egész egyetemünkben, érzése nemcsak annak, hogy a státusrendezések minden kényelmetlenségét velünk tanárokkal éreztetik, de érzését annak is, hogy a mi minisztériumunk a legerőtlenebb valamennyi között.

Tűrt a magyar tanárság, de tovább már nem tűrhetett. Jogos törekvéseinek igazságos tudatában, polgárjogainak tudatos érzésével, zavaros, de erős, itt-ott túlcsapó, de azért méltóságos hangon, a sajtó páratlan szövetségétől, sőt a pillanatra megfordult közvélemény rokonszenvétől is kísérve a II. tanárkongresszuson ünnepélyesen tiltakozott a státusrendezés tehetetlensége és a 20—35 formula, a tanári munka és iskola megalázása ellen. A nagy felkiáltás némi eredményekkel járt. A státusrendezés 3 évre kitolása, a 20 óraszám kérdése elejtetett és a jelenlegi tanárnemzedék 30 szolgálati évének szerzett joga biztosítottnak látszott. A miniszter hivatalos kijelentéseit nem idézve, csak egy

bizonyítékra utalok. Az 1911. év derekán szélesen hömpölygő vallás- és közoktatásügyi budget-vitában, a mai magyar politika középpontjából, Tisza István gr. szájából hangzottak el a következő kijelentések: »Én magam részéről nem habozom kijelenteni, hogy mélyen óhajtom, miszerint azon kulcs, neveztessék harmadolásnak vagy akárminek, amely mellett a középiskolai tanári kar a különböző fizetési osztályokba beosztatott, alkalmazkodjék évről-évre a létszámemelkedéshez, vagyis ne tolódjék a tanári kar hátrányára a létszám emelkedése folytán. Melegen óhajtom azt is, hogy amint az állam pénzügyei engedik, a lehető legrövidebb idő alatt jusson a tanári karból is — itt már természetesen betudva az igazgatói és főigazgatói állásokat is — a VI. és V. fizetési osztályba körülbelül annyi percentje a tanári karnak, amely más foglalkozási ágaknak megfelel«. És csakugyan az 1912. évben megtörtént a »harmadolás«, olyképpen, hogy az »igazgatók« egy részét betudták a »tanárok« közé és »a mindenkori létszám« harmadolása 8—8 évi ciklusokra bizatott. Hogy tehát ezúttal is ügyvédi furfanggal csavarták el az egyes államférfiaknak a nemzethez intézett igéretei világos tartalmát, ott hol a költségvetési tételek határait kimérik, már nem csalódás volt, csak a csalódások hosszú sorozatának újabb gazdagodása. Eltekintve attól, hogy a helyi előléptetések rendszere a tanárság világában ismeretlen fogalom, a státusrendezés egyszerre való végrehajtása után 1912-ben már így fest a tanári státús a IX., VIII., VII. fizetési osztályokban: 253, 334, 467 és az 1913. évben 259, 334, 597. A VI. fizetési osztályba sorozott igazgatóknak ötödéves pótléka, mely megmaradt a még külön működési pótlékkal is javadalmazott ipariskolai igazgatóknál, elveszett és előre meg lehet jósolni, hogy esetleges rendezésnél a tanárságot is e ponton éri majd újabb veszedelem. Az igazgatók tehát a VII. fizetési osztályból a VI.-ba átlépve, anyagilag semmit sem nyernek és a magasabb fokozatba alig, az elsőbe pedig körülbelül igazgatóságuk ezüstmenyegzője alkalmából juthatnak be. Nyitva vérzik továbbra is a tanárság egyik legfájdalmasabb és legszégyenletesebb sebe: a helyettesi intézmény antiszociális jutalomdíja és kapcsolt részei. Sehol a paritás a bírákkal, mert az ötödéves pótlék nem hidalhatja el ez ellentétes számok nagy szakadékát: a bírák státusában a IX. fiz. osztályban 10%, a VIII-ban 37%, a VII-ben 32%, a VI-ban 16%, az V-ben 4·28% van, a tanári státusban a IX. fiz. osztályban 43%, a VIII-ban 27%, a VII-ben 26%, a VI-ban 3%, az V-ben 0·24% van, vagyis az elsőben a VII. fok felett 21%, a másikban a VII. fok felett van 3%. Ime az egyenlő elbánás elve és íme a tanári munka anyagi értékelése az államhatalom részéről.

A tanárság azonban a hatalmas kongresszus után ebben is megnyugodott. A hősi állásból hamar visszahajolt az iskola csendes világának igénytelen szerénységébe, kárpótlást keresve a lelkek építésének csakugyan felséges munkájában. De más is okozta.

Az erkölcsi haszon sem volt megvetendő. Tetőzött a magyar tanárság jelentősége. A társadalom is felmelegedett kissé iránta. A tisztviselőtársak előtt is öregbedett tekintélye, mert birtokában maradt az ötödéves pótléknak, az eddigi előnytelen mázsálás némi súlykiegyenlítésének és mert harca tüzes volt, erős volt, szolidaritása rokonszenves és szokatlan. A kelleténél azonban egy kissé mámorosabbak lettünk, a küzdés gyönyörűségeibe mohóbban kóstoltunk. A szokatlan energia-többlet levezetést kívánt. Természetes dolog, hogy ezt az egészséges többletet egymás ellen fordítottuk. A szolidaritás szokatlan páncélként fogott össze, tehát lazítani kellett rajta. Es mi boldogan engedtük, hogy a világnézletek szétfejtsenek bennünket. Kettészakadtunk és e szakadás hosszú lármájában tudtul adódott minden barátságtalan tényezőnek, íme széthullva kitünő alanyai vagyunk megint a letárgyalás, a lesujtás bajnokai számára új alapos tréningre. Ellenfeleink észre is vették. Hiszen a tanárkongresszus keserű hangulata még ott zsongott a fülekben, az egy és más kérdésben engedni kényszerült hatalomnak még forrt a haragos szenvedélye. A nyugdíjrendezés kérdése meghozta a kitünő alkalmat, a belpolitikai és diplomáciai felfordulás a nagyszerű díszleteket. Ránk tört tehát a fergeteg és földre sujtott bennünket.

T. közgyülés! Az 1910/11-es harcok után biztonságban voltunk, hogy a már szolgáló tanárnemzedék számára a szerzett jogok — a 30 éves szolgálat — csorba nélkül megóvatnak és csak a jövendő kartársak fejéről kell az esetleges veszedelmet elhárítanunk. Hittük, mint a 20—35-ös formulával nem kellett megfizetnünk a státusrendezést, úgy nem kell majd honorálnunk egy új nyugdíjtörvény ajándékait se. Hiszen miniszterünk kijelentette 1911. május 19-én a képviselőházban: »A szolgálati időnek 30 évről 35 esztendőre való felemelésétől azonban, nagy sajnálatomra, nem tekinthetek el, hanem gondoskodni fogok arról, hogy ez egy külön törvényben mondassék ki, amely törvény csak azon tanárokra fog vonatkozni, akik majd a törvényjavaslat törvényerőre emelkedése után fognak kineveztetni, úgy hogy ebben az esetben senki sem fog szerzett jogok sérelméről szólhatni.« Kevéssel azután a vitában Tisza István is hasonlóképpen nyilatkozott: »másik törekvés, mely a 30 éves nyugdíjazási periodusnak meghosszabbítása ellen szegült. Itt is ugyan a szerzett jogok már teljesen megvédettek . . . Pro futuro, a jövőbeli rendezésre nézve annak az erős meggyőződésnek adok kifejezést, hogy Magyarország sem szellemileg, sem pénzügyileg nem elég erős arra, hogy 30 évi szolgálat után 50—55 éves egészséges, erőteljes férfiakat teljes fizetéssel nyugdíjba küldjön.« Es e második részében kedvezőtlen, adalékaiban pedig hibás, de fontos és súlyos kijelentés dacára egy rakás nyilatkozat kívánta a 30 év abszolút biztosítását (Szász K., Apponyi, Bakó, Sághy, Rakovszky, Cserny; utóbb a nyugdíjtörvény bizottsági tárgyalásakor Berzeviczy, Nagy Ferenc, Hegedüs Lóránt, Kenedi, Solymossy). Tehát kötelező

erejü nyilatkozatok édes kábítása közt álmodtunk a kétszázados jog, az iskola szempontjából annyira nélkülözhetetlen 30 éves szolgálati idő legalább a ma szolgáló nemzedék számára, a tanári munka egyedül igazságos értékjelzőjének további életképességéről és abban bizakodtunk, hogy majd az utolsó órában, miként az osztrák új nyugdíjtörvény érintetlen hagyta a 30 esztendőt, nálunk is »a pro futuro« kilátások papiron maradnak és a 35 év az új tanárnemzetről is elhárul.

De tanár tervez, pénzügyminiszter végez. A ház asztalára került az új nyugdíjtörvényjavaslat és mi tanárok az érzések egyik végletéből a másikba sodródtunk, mint egy tragikus forgószélben. Magával ragadott e nagy mű általánosságban, gyönyörüen szociális jellege és a köztisztviselők, valamint családtagjaik anyagi érdekeinek a magyar törvényalkotásban szokatlanul meleg felkarolása. De összetört a tanárságra vonatkozó különleges és páratlanul elfogult rendelkezéseivel. Az alkotó ész feltárakozott tisztviselőtársainknak, a rendező szív elzárkózott a tanári munka értékei előtt. Rideg, furfangos vonások nevettek rá a megsápadt tanárarcokra. Hová lett szerzett, ősi jogunk? A javaslat a szabad választás bozótjába hurcolta és meghurkolta. Megmaradhat a tanár a 30 éves szolgálat jogalapján, mert ezt beigérték neki, de akkor az új nyugdíjtörvény áldásaiból özvegyestül, árvástul kireked. A tanárok — mondja az indokolás — csak az 1885. évi XI. cikkel biztosított ellátásokra és *semmivel* sem többre szereztek igényt«, vagyis az új Józsua-jogász visszahatólag megállította számunkra és egyes-egyedül a mi számunkra a napot 1885-ben. Ha pedig a tanár számára kívánatosabb az új áldás, akkor meg kell nyugodnia a 35 évi szolgálatban, annak dacára, hogy szerzett joga védelmét annyiszor hangsúlyozták. Kérdezem, becsületes megóvása a szerzett jognak a szabadválasztás biztosításának furfangja? Nem nyilvánvaló tanárellenes tendenciára mutat a fogás, hogy a szerzett jog biztosítását hangoztató kijelentéseket megkerülték a szabadválasztás keserü próbájának felállításával? A szerzett jog csak úgy maradt volna fel becsületesen és nyilván, ha a törvény azt minden kikötés és feltétel nélkül biztosította volna a mai tanárnemzedéknek, sőt igazában csakis akkor, ha egyszersmindenkorra meghagyta volna. Mert ugyanaz a kodifikátor tisztában volt a szerzett jog természetével, mikor a főispánok szerzett jogát a nyugdíjra megvédte, vagy mikor a választójogi javaslat a mai képviselők passzív választójogi korhatárát érintetlenül hagyta.

Eltekintve attól, hogy a törvény vagylagos kinyilatkoztatásai általában a rossz szerkesztés, a jogász elfogultsága vagy gyengesége mellett bizonyítanak, a nyugdíjtörvény-javaslat immoralitásának kiáltó bizonyítéka az indokolás ama jogászilag abszurd részlete, mely szerint a tanárság csak az 1885. évi XI. cikkel biztosított ellátásokra és semmivel sem többre szerzett igényt. Mindenki más többre szerzett igényt? Az életnek joga van hala-

dásra, minden törvény változást szolgálhat, de a 30 évet választó tanár joga 1885-ben megállott, mint Loth asszonya? És ha ez így van, miért módosította utólag ugyanaz a jogász lángelme a javaslatot a 30 évig szolgáló tanár özvegye és árvái számára is kedvezően, egyformán a többi tisztviselőéivel? Hát ugyanazon tanár özvegye és árvái számára több igényt szerzett az 1885. évi XI. cikk határozmányainál, mint saját magának, vagyis az élő tanár nem jogszerző alany, ellenben a halott — nyugodjék békében — a jogok gyarapodását fakasztja poraiból? Az indokolás ama pontja is, mely a 35 éves szolgálatot a tisztviselőkkel való egyforma elbánás elvével, az uniformizálás vágyával igazolja, csak ilyen gyenge alapzatú és közellátású. Hiszen harminc évig lesznek olyan tanárok, kik a 30 éves szolgálat alapján maradnak, hol marad tehát 30 évig az uniformizálódás? Sőt lesznek 40 éves tanárok is az új törvény alapján (tanítóképző, polgári), sőt az egyenlősítés nincs meg a tisztviselői táborban sem, hol 35 és 40 éves szolgálati ágazatok vannak. De talán e törvény 30—40 esztendőnél hosszabb életre is számít? Élhet-e anyagi ellátásokat szabályozó alkotás hosszú időkig? Nem, bizonyára nem, azt az egyet kivéve, mely a helyettes tanárok nyomorult jutalomdíját megállapította és immár négy évtizednél hosszabb multra tekinthet vissza, mint egy kikezdhetlen remekmű.

A célzat nyilvánvaló volt. Le kellett sujtani a tanárokra mosolygó furfangot alkalmazva. Falnak kellett szorítani a gyámoltalanságából erőre kivánkozó, kényelmetlen új igazságot kereső elemet és kodifikálni kellett a társadalom, a tisztviselői kar barátságtalan érzületét. Ha a tanár a 30 évet választja, akkor hallgatagon lemond minden további javításról, ha a 35-öt választja, lemond szerzett jogáról és akkor az ötödéves pótlék és heti 18 óraszám is kikezdhető lesz. Az egykori joghallgató szembekerült tehát a filozopterrel. És amint sikerült leénekelnie a státusrendezésnél, hogy a »tanári« harmadolásba beszorította az igazgatókat, úgy sikerült most lefokoznia intézményesen a tanárt, ki előtt a VI. és V. fiz. osztály is megnyilt, a nyugdíjtörvény sérelmeivel, sőt kigúnyolnia a »szabadválasztás« nyomorult csapdájával. E szellem fészke a pénzügyminisztérium, hol az elfogultság könnyen megvonulhat a pénzügyi tekintetek, rideg számok, nyers igazság frázisai mögött. Hivatkozok illetékes vallomásokra: Zichy miniszternek a II. tanárkongresszus küldöttsége előtt tett kijelentésére, hogy a 20—35 formula a pénzügyminisztérium erőszaka és hivatkozom a koaliciós miniszter, Apponyi nyilatkozatára, mely szerint a státusrendezést csak a 20—35-ös formula »megfontolásának« igéretével tudta kivívni. Hivatkozok arra, hogy mikor a nyugdíjtörvényjavaslat ellen a tanárság felzúdult, a pénzügyminiszter azt a bizottsági tárgyalás elől elvonta, a tisztviselői közhangulat ellenünk szítására és az érdekelt képviselők megdolgozására. Hivatkozom arra, hogy mikor a tisztviselők országos képviseletének sürgetésére aztán mégis

bizottsági tárgyalásra került a javaslat, a pénzügyminiszter a tanári 35 év védelmére tendenciózus statisztikát, 44% továbbszolgáló tanárt hozott fel (melybe 30 év és néhány hónapig szolgáló is benne volt), holott a 35-öt elérők száma ennél lényegesen kevesebb és nem vette tekintetbe a státusrendezésre várakozókat és azt, hogy a tanárságnak van borzalmasan pontosan harmadoló státusrendezője, a halál és betegség. Hivatkozom arra, hogy míg miniszterek és képviselők óhajtásaink felé hajoltak, a pénzügyminiszter minden érv előtt: az elől, hogy az iskola öreg, tehetetlen tanárokat nem tűrhet, hogy sokáig szolgáló tanárok a státust megrontják, a tisztviselőkkel egyenlősített, elkeseredett tanár majd tisztviselőmunkát szolgáltat az iskolában, tehát minden nagy érv előtt mereven elzárkózott. Hivatkozom arra, hogy a pénzügyi bizottság legkiválóbb tagjai ellene mondtak a tanárság lefokozásának, olyanok, kik a tanügy, jog, közgazdaság szakemberei, mint Berzeviczy, Nagy Ferenc, Hegedüs Loránt és a miniszter mégis szembeszállva mindezzel fenntartotta eredeti rideg álláspontját és kijelentette, »a kormányt nem annyira pénzügyi szempontok, mint igazságérzete vezette« és a dolgot »diszciplináris érdekek is támogatják«. Azt hiszem, joggal állíthatjuk egy intézmény, a pénzügyminisztérium és egy ember, Teleszky pénzügyminiszter érthetetlen és a közkormányzatban ritka makacs álláspontján vérzett el a tanárság sarkalatos joga. Kirivóan bizonyítja ezt a váratlanul képviselőházi tárgyalás alá fogott nyugdíjtörvényjavaslatnak egyszerüen nevetséges rövid vitája is. Hogy a tanárérdeket mindössze egy szónok képviselte és e meleg fejtegetésekkel ugyanazon párt részéről — hiszen csak egy pártból került ki akkor is a képviselőház — azonnal szembeszállott egy furcsa vértezetü lovag, ez magában véve csak szomorú dolog volt. De hogy a pénzügyminiszter miként mondotta ki az utolsó szót a tanárság ügyéről, az reánk kétségbeejtő, szégyenletes volt. El fogjuk-e valaha felejteni, hogy mikor a mi pörünk folyt, hivatalos védőink, miniszter és államtitkár talán távol voltak, de bizonyos, hogy elnémultak? Hiába mondotta néhány nap mulva a kultuszminiszter, válaszolva egy képviselőnek, ki a tanárság számára a 35 év balzsamául a 6. és 7. korpótlék, tehát 400 K megadását kérte, »nem habozom kijelenteni, hogy meggyőződésem szerint a középiskolai tanárság híven teljesíti kötelességét«, hiába minden, mi zenén, lármán keresztül mindig hallani fogjuk a kincstár lordjának néhány borsos kijelentését és mi nem fogjuk elfelejteni a megalázás emésztő keserüségét, mi nem felejtjük el soha 1912 december 4-ének emlékezetes szerdáját.

T. közgyülés! Tudom én jól, e hely, melyről szólok, a vezetőség megbízatása e kérdés fejtegetésére, bizonyos megtartóztatást, önfegyelmet, méltóságot parancsol reám. De tudom azt is, hogy mint tanár tartozom becsületes őszinteséggel feltárni szívemet mindenütt és mindenhol, iskolában és közéletben egyaránt, tudom, vallom, hirdetem megalkuvás nélkül, ami lelkemben

meggyőződés, agyamban igazság. És tudom magamról, hogy az útszéli szavak szótára sohasem volt kezemben, de ajkamon méz és méreg nélkül mindig az igazság szeretete lángolt. Éppen ezért, anélkül, hogy vérem felforrna, anélkül, hogy idegeim nyugalmán erőt vehetne a szenvedély, felelőségem tudatában minden szót komolyan mérlegelve, a magyar tanárság e közgyülésén ünnepélyesen óvást emelek ama kormányzati politika ellen, mely miniszteri szájon át kijelenti: »igaz, hogy 30 vagy 30-nál kevesebb szolgálati év esetében az új törvény alapján a tanárok nem fognak oly nagy előnyben részesedni, mint az egyéb állami alkalmazottak«; és ünnepélyesen tiltakozom a magyar tanárság néma mandátuma alapján ama államférfiui megfeledkezés ellen, mely a felelős állás mérlegét kiejtve kezéből, oly helyről, honnan minden szó messzire hangzik és sokáig él, a miniszteri fauteuilről hivatalosan megállapította a közvélemény barátságtalan érzületét a tanárokkal szemben és ahelyett, hogy ezt a hangulatot ostorozta volna, újból visszatérve reá, felvetette a kérdést, »vajjon ki ennek az oka, a közvélemény-e, vagy pedig azok, akik ellen ez a barátságtalan hangulat megvan?« Óvást emelek a magyar tanárság egyeteme nevében a hatáskörök ama mesterséges összezavarása ellen, melyben halászva, illetékes minisztériumunk háta mögött idegen szerv hivatalos megnyilatkozásban állapította meg, »hogy a tanítás eredményessége elég sok kívánni valót hagy hátra« és óvást emelek a legnyomatékosabban és leghatározottabban, hogy a tanárság munkáját a hideg számok világában mérlegeljék és bírálják, ott, hol a tanár-ellenes politika nyilvánvalóan székel és nem ott, hol az egyedüli törvényes fórumunknak lennie kell. És utoljára, de nem utolsó helyen, nem utolsó érzéssel az elkeseredett, megroppant magyar tanárság nevében és hiszem, hogy szíve szerint, de a magyar közművelődés minden munkása nevében is habozás nélkül ellene kiáltok annak a kultúrpolitikának, melyet a pénzügyminiszter képvisel, annak a lehetetlen kultúrpolitikának, mely összecsapott kezekkel az utolsó 10—12 év áldozatait a közművelődés területén aggodalmas beruházásnak minősíti! De a vetón túl kérdezem azt is, mindannyiunk nevében, hol maradt mindezekre a nemzet képviseletének válaszadása, kérdezem, ha a magyar tanárság az adsza-nesze elvére helyezkedvén, választ kér majd e hivatalos megalázás vállalóitól, meglesz-e a felelősség őszinte vállalása, meglesz-e szilárd azonosodás esetén a merészség, kint, otthon, hogy az elhangzott vádakat ismét és férfiasan szemünkbe mondják? És kérdezem utoljára, szabad-e majd védekezni akkor, azzal, hogy a pénzügyminiszter merev ellenállását, szilárd meggyőzhetetlenségét, végig következetes álláspontját kellett magasabb érdekekből fedezni, mikor ugyanez az ellenállás, meggyőzhetetlenség, következetesség csakhamar más téren, igaz nem szellemi, de anyagi téren magára maradt és immár összetörve és összetépve, szégyenletesen, foszlányokban hever a fórumon?

Tisztelt közgyűlés! Ime hiányosan és halványan megrajzolva minden fontosabb vonatkozásban a magyar tanárság becsületes, jóakaratú munkájának értékelése, kezelése, sorsa, multja és jelene. Bár az idő múlása megállásra késztet, mégis felteszem a kérdést, tudomásul vegyük-e egyszerüen, mint annyiszor a rosszat, ezt a szomorú eredményt is, vagy pedig tegyünk, cselekedjünk-e valamit egy jobb, szebb jövendő érdekében. Bevallom, 1912. december 4-én megrendült bennem a lélek. Először inogtam meg pályám feltétlen, megalkuvás nélkül való forró szeretetében. A 30 éves szolgálat előnye mindig arra intett, hogy sem iskolában, sem kint a világban ne kiméljem erőimet, de pazaroljam lelkemet minden önadminisztráció nélkül, mert ha idő előtt kiégek, kirabolva is jut majd nyugvóra egy kis időszak és a munka így legalább szép, magasztos és kiélt lehetett. És lám, gonosz varázslat, a 30 év válságba került, ki adja vissza, amit erőimből reáköltöttem? A csüggedés első perceiben úgy gondoltam, e zuzmarás fagyasztó társadalomtól mindenként vissza kell húzódni, a tisztviselőileg ellátandó szürke iskolába és ridegen teljesíteni a megmérgezett hivatást. Ha mi tanárok csak az 1885. évi XI. cikk határozmányaira szereztünk igényt, miért szolgáljuk a társadalmat, tudományt rendkívüli munkával, holott mi csak egyszerű tanároknak esküdtünk fel? Miért kell szívünk vérével tanítani, holott csak szimplán tanítanunk kell? És rövid időre rá, most, a vallomások e szent perceiben, mert tanítónak sem tudok más lenni, mint aki eddig is voltam, íme most mégis azt hirdetem törhetetlen hittel és akarattal, folytassuk harcunkat és munkánkat tovább, társadalomban, tudományban, mindenütt, még fokozottabb erővel, hogy új társadalom adja meg, adja vissza, amit megtagad, amit elvett a régi, hogy azokat, akik szemben állanak velünk és meggyőzni nem tudtunk, folytonosan sarjadzó erővel diadalmasan meghódítsuk, akik nem hajoltak hozzánk, hajlítsuk magunkhoz. Ne a társadalom, mi kezdjük el az új helyzet megalapozását. Hirdetem ezért: tegyük az iskolát kedves, könnyü, vidám hellyé; legyünk mind jó tanárok; ember- és igazságszeretet vezéreljen bennünket. Ne legyen elsáncolt vár az iskola, eresszük be az életet falai közé, legyünk megannyi apák, kik nemcsak tanítanak, hanem nevelnek is. Sürgessük, erőszakoljuk az iskola reformját. Legyünk jó, szerető, összetartó kollégák, emeljük ki az érdemet, tépjük ki magunk a maszlagot. Ne dolgozzunk ingyen vagy olcsón, mert rosszul helyeztetünk az élet versenyén. És hirdetem: mindenekfölött folytassunk öntudatos tanárpolitikát. Küzdjünk meg új státusrendezésért, szolgálati pragmatikáért, a központi adminisztráció szakszerű ellátásáért. Szervezzük meg, ha már annyi tanáregyesület van, az összes tanáregyesületek szövetségét, sőt foglalkozzunk az összes oktatók szövetségének gondolatával is. Lassú, de nem lankadó munkával tegyünk szert tanárméltóságra. Igyekezzünk arra, hogy tanárok nagy számban jussanak a törvényhatóságokba, hogy tanárok is jussanak képviselői

mandátumhoz. Legyen a tanárság mindenütt, hol társadalmi és politikai tőkét lehet gyüjteni, mert amit az egyes szerez, az a köz javait gyarapítja. A körülmények kedvezőek: Magyarország sorsa fordulópontra ért, a magyar idő terhes; a vizek megváltoztatták futásukat, a hatalmi tényezők eltolódnak; más világ születik a régi helyén, hiszem, hogy jobb, igazságosabb, melytől a tanárság csak nagyobb megértést remélhet. Botorság volna, bármely világnézlethez és politikai táborhoz is tartozzunk, nem jelentkeznünk lángoló lélekkel és égő sebeinkkel e kérdező és sorsfordító pillanatokban.

Végeztem, t. közgyülés. Mindenkor félreismerve, annyiszor megcsalatkozva, az utolsó nagy csatát elvesztettük. De keljünk fel a földről, hová letiportak, lássuk el egyelőre gondosan az egészségügyi szolgálatot, de aztán habozás nélkül szereljük fel magunkat új fegyverekkel, állítsuk helyre a csapatok fegyelmét, moráljat, új gyakorlat után, új erőket mutassunk. Legyünk olyan, mint a pálma, mely belülről nő és magasabbra fejlik, ha nagy teher meghajlította. És hogy újból emmersoni gondolatot kölcsönözzek, legyen harcunk alapzata egy erkölcsi, bíboros világ. Válasszuk túlnyomó többségben a 30 esztendős szolgálatot, még némi anyagi áldozatot hozva is, hogy Deák Ferenc törvénye szerint a jogot, melyről nem mondottunk le, visszaszerezhessük, majd mikor új parlamentben a községi és felekezeti tanárok nyugdíjkérdése szőnyegre kerül. Ha nem, a tanárság egyszer és mindenkorra elvesztette a csatát és talapzata nem egy erkölcsi világ lesz, hanem »két cipősarok«. Én egész erővel a harc és küzdelem szószólóinak hiszek és engedelmeskedek. Csak akkor némuljon el a tanárság, ha kivívta a tanári munka igaz értékelését, mint a költő halásza, ki gyönyörüen tudott mesélni a tenger szépséges sellőjéről, míg álmodozott róla, de elhallgatott, mikor egyszer valóban meglátta. Legyen minden tanár Dárius szolgájához hasonlatos: »Uram, ne feledkezz meg az atheniekről«; dörögje ő is a hatalom fülébe: ne feledkezz meg a tanárokról, kiktől elvettél egy régibb, mint amilyen idős a mai társadalom és akik ezt a becsületes kiváltságot vissza akarják szerezni. Nem azért, mert osztályuk ékszere, arisztokratikus címerlevele, de mert a tanári munka becsületes értékjelzője és az iskola nélkülözhetetlen érdeke.

Akiknek kezére van adva a jövendő, mi magyar tanárok ma ünnepélyesen bejelentjük jogigényeinket nemcsak egy jobb korszakkal szemben, de a jelenre is, annak édességeire és szépségeire.

Fel akarjuk emelni lehajolt fejünket, sugárzó szemmel a nap felé akarunk nézni és vidáman nevetni.

Ünnepélyesen fellebbezünk a ma sötét, epés társadalmától a holnap igazságosabb, szélesebb társadalmához is.

Hisszük és reméljük, hogy egy új Magyarország a bemutatott semmiségi okok alapján megsemmisíti a ma ítéletét és igazságosabbat fog kimondani.

Dr. Krenner Miklós.

A státusrendezés.

Tisztelt közgyűlés!

Azok után a lendületes előadások és jelentések után, amelyeket szerencsénk volt ezen közgyűlésen tegnap és ma hallani, kötelességem lehetőleg minden egyéni színezettől menten azon tényeket a t. közgyűlés elé terjeszteni, amelyek anyagi helyzetünket tekintve sérelmesek és orvoslásra szorulnak.

A megunásig ismételten hallottuk már az itt hangoztatandó sérelmeket. Ha mégis újból el kell mondanunk az alantabb mondandókat, legyen szabad Goethenek egy mondására hivatkoznom: az igazságot mindég ismételnünk kell, mert ellenkezőjét körülöttünk mindég újból hangoztatják.

A középiskolai tanárok anyagi helyzetére vonatkozó összes kérdések közül jelenleg legelső helyre került az ugynevezett harmadolásnak végrehajtása.

A harmadolás kérdésében tudvalevőleg elvi eltérés van a közoktatásügyi miniszter állásfoglalása és a tanárság felfogása között.

A miniszter az 1912. évi költségvetésben befejezettnek jelentette a harmadolás alapján végzett státusrendezést. A tanárság evvel szemben nem tarthatja befejezettnek a tanári státus megharmadolását, mert igazságtalannak és helytelennek tartja az igazgatóknak beleszámítását a tanári státusba és harmadolásról nem beszélhet mindaddig, amíg nincs tényleg a tanárok és csakis a tanárok egyharmadrésze a VII-ik, egyharmadrésze a VIII. és egyharmadrésze a IX-ik rangosztályban.

A sérelem tehát kettős: az *első* az, hogy az igazgatók a VII. fizetési osztályban 79 olyan helyet tartanak lefoglalva, amely jogszerű harmadolásnál a tanárokat illeti meg; a második pedig az, hogy az újonnan rendszeresített és 1917-ig rendszeresítendő állások mind a IX rangosztályba soroltatnak ugyan, de az úgynevezett harmadolásnál nem létezőknek vétetnek.

Az igazgatók a legrégebb időktől 1910-ig külön státust alkottak, soha a tanárok státusába tartozóknak nem tekintettek és így nem csekély meglepetést okozott az 1911-ik évi költségvetés ama része, amely az igazgatókat beleszámította a tanárok létszámába és hozzá még a harmadolás alapjául felvette azt a létszámot, amelyet a státus 1909-ben feltüntetett.

Az igazgatók státusának a tanárok státusával való összefoglalása mindenesetre nem a mi közoktatásügyünket ismerő és megértő, hanem a mi közoktatásügyünkbe újabban mindinkább beleavatkozó pénzügyi kapacitásnak agyában szülemlett meg, mert aki közoktatásügyünket és iskolánkat ismeri, tudja, hogy az igazgató munkaköre, elfoglaltsága más, mint a tanároké és az igazgatóságra való alkalmatosság feltételei mások mint a tanárságra való alkalmatosság feltételei. Valaki lehet jó igazgató és rossz tanár, valamint fordítva lehet valaki jó tanár de rossz

igazgató. Sokan a tanárok közül *nem* aspirálnak igazgatóságra, legalább nem az igazgatói munkakörre, vagy ha az igazgatóságra aspirálnak, bevallottan nem az igazgatóságra való hivatottságuknál fogva aspirálnak arra, hanem azért, mert részesülni akarnak azokban az anyagi előnyökben, amelyekben jelenleg csak az igazgatónak lehet része, de a tanárnak nem. Az igazgatói állás eszerint nem tekinthető a tanári pályán működő és buzgó tanár előléptetésének és kitüntetésének.

Én meg vagyok győződve, hogy akárhány igazgató szívesen cserélné fel munkakörét a tanáréval és ha ezt nem teszi, semmi más nem vezeti állásához való ragaszkodásában mint állásának anyagi előnyei. Még így is ismerünk eseteket, hogy igazgatók elhagyták igazgatói állásukat és visszatértek tanári állásukba. Aki különben nem ismeri az iskola belső életét és azt a különbséget, amely az igazgatói állás munkaköre és a tanárok munkaköre között fennáll, vessen egy pillantást a Rendtartásba, amely erre vonatkozólag felvilágosítással szolgál.

A közoktatásügyi miniszter az utolsó esztendőkben több fiatal tanárt nevezett ki igazgatókká, ami, mint tudjuk, a tanárság köreiben nagy elégületlenséget okozott. Ezen eljárásnak magyarázatául azt hallottuk, hogy idősebb tanárokat megkináltak igazgatói állásokkal, ezek azonban az igazgatóságot nem vállalták el és inkább megmaradtak továbbra is tanároknak. Igaz ugyan, hogy többször az igazgatói állás el nem fogadásának magyarázata az volt, hogy az igazgatói állással megkinált tanár működése helyét, t. i. azt a várost nem akarta elhagyni, amelyben működött, és inkább lemondott a felkinált igazgatói állásról. A miniszter szerette volna ezt vagy azt a tanárt megjutalmazni, de a tanár a felkinált jutalmat nem fogadta el, mert a jutalom elfogadása az ő részéről oly áldozatokat involvált volna, amelyek hozatalát az illető tanár nem tartotta a maga részéről megadhatóknak.

Az igazságügyminiszter a bírákra nézve már húsz évvel ezelőtt belátta és megértette ezeket az itt körülvonalozott viszonyokat és rendszeresítette a *helyi* előléptetéseket. — A mi helyzetünk a bírákéval teljesen azonos és ezért mi is elvárjuk a közoktatásügyi kormánytól, hogy magáévá teszi a tanárságnak ezen irányban kifejezett óhaját. Ha erre nézve jelenleg még határozott indítványt nem terjesztek a t. közgyűlés elé, teszem ezt azért, mert egyelőre közelebb álló és égetőbb kérdések várnak megoldásra.

Minthogy tehát a tanárság nem tekintheti az igazgatóvá való kinevezést a tanári pályán végzett buzgó és sikeres működés jutalmazásának, a minisztérium ama eljárása pedig, hogy a tanári státus számára fennálló legmagasabb fizetési osztály első 79 helyét igazgatókkal tölti be és ezáltal éppen azon álláspontot látszik lenni, hogy az igazgatói állásokat buzgó és lelkiismeretes tanárok jutalmazására alkalmasnak tekinti, első sorban arra kell kérni a miniszter urat, hogy ezen álláspontját hagyja el. Ezen álláspont

elhagyásának első következménye az lesz, hogy az igazgatók státusa megint mint különálló státus megalakíttatik, úgy amint az a ránk nézve végzetes 1911-iki költségvetésig mindég volt. Mi tehát nem új dolgot kérünk, hanem egy régi jó intézménynek restituálását.

Mi nem látunk az igazgatói állásra nézve semmi sérelmet és visszásságot abban, hogy egy érdemes régi tanár nagyobb fizetést kap, mint egy újonnan kinevezett igazgató. Ez az eset különben a mai fizetési rendszer mellett is fennáll, anélkül, hogy ennek valami káros befolyása volna akár az igazgatói intézményre, akár az iskolára.

Az ú. n. harmadolásnál a másik sérelmünk az, mint ismeretes, hogy a tanári státus megharmadolásánál egy már fenn nem álló létszám — az 1909-ik évi létszám alapján — történik annak megállapítása, hogy hány tanár lehet a hetedik rangosztályban és hány a nyolcadikban. Méltóztatnak észrevenni, hogy én a miniszteri értelemben vett harmadolást »úgynevezett« harmadolásnak nevezem. És nemde egyetértenek velem, hogy mi a tanárok mai elosztását a három rangosztályban nem nevezhetjük harmadolásnak? Eszembe jut egy volt matematika professzor kollegám, akivel a többi matematikusok állandó hadilábon állottak, mert a legnagyobb lelki nyugalommal felírta a táblára 4=10, értve az alatt, hogy 4 alma egyenértékű 10 krajcárral és egyízben egy kis eleven eszű diákot meglehetős nyers hangon és a tanári tekintélyre való hivatkozással leültetett, amikor ez a kis diák lehetetlennek merte mondani azt az esetet, hogy egy apa három fia között úgy osztotta el a vagyonát, hogy az egyikre hagyta vagyonának $^2/_3$ részét, a másikra $^3/_4$ részét, a harmadikra $^3/_5$ részét. Ettől a matematika professzortól kellett tanulnia matematikát annak, aki a tanárok mai elosztását a IX., VIII. és VII. fizetési osztályban harmadolásnak nevezheti.

A miniszteriális számvevőség nem fogja velünk megértetni azt, hogy x *egy* állandó szám lévén, a tanárok létszáma, $\frac{x}{3}$ lehet egyszer egyenlő 270-nel, azután — x ugyanaz lévén mint fennebb — $\frac{x}{3}$ egyenlő 337-tel, azután meg 527-tel, — szóval merem el nem hinni, hogy 270 egyenlő 337-tel és 527-tel. Én úgy tudom, hogy ha egy számot három egyenlő részre osztok — mi mást jelenthet a harmadolás? —, akkor a nyert harmadrészek egymással egyenlőek.

A középiskolai tanárság — a miniszter úr felfogásával szemben — nem tekintheti a tanári státus rendezését befejezettnek mindaddig, amíg az egyetlen igazságos megharmadolás nem egy elmult esztendőnek ma már irreális létszáma alapján történik, hanem mindég a mindenkori létszám alapján. Az 1913. évi költségvetésből a következő számadatokat vettem. Igazgató van

összesen (beleszámítva ezen számadatokba a minisztériumba beosztott tanszemélyzetet is) 79; tanár összesen 1134 (VII-ben 270, VIII-ban 337; IX-ben 527). Minthogy 1134-nek harmadrésze 378; ezen év január elsejével igazságos harmadolás esetét véve fel, ki kellett volna nevezni a VII-ik fizetési osztályba 108 tanárt, a VIII-ik fizetési osztályba 108 + 41 = 149 tanárt. E helyett a 108 + 149 = 257 tanári kinevezés helyett *egyetlen* egy kinevezés sem történt.

Amikor mi a tanárok mindenkori létszámának egyenlő részre elosztását kérjük, nem kérünk semmi új dolgot. Míg a tanárság csak a VIII. és IX. fizetési osztályba volt sorolva, a minisztérium a tanárokat a mindenkori létszám szerint az igazgatók beletudása nélkül osztotta be két egyenlő részre. Igaz ugyan, hogy ez az igazságos megfelezés a tanárok nyolc esztendei küzdelmébe került.

Tekintettel arra a rengeteg drágaságra, amely a megélhetést napról napra nehezebbé teszi és amelyet a mi anyagi helyzetünkről gondoskodni hivatott kormánynak épp úgy ismernie kell, mint ahogy mi ismerjük, amelynek ellensúlyozására nyujtott családi pótlék — bár nemes gondolkodásra vall annak kiutalása — távolról sem elegendő, legsürgősebben kell kérnünk, még pedig már az 1914-ik évi költségvetés keretén belől, az 1914-ik évi létszám haladéktalan és nem évekre elosztott harmadolásának keresztülvitelét.

Kell ezt kérnünk annál inkább, mert a státusrendezésünkkel kapcsolatban egy *harmadik* sérelmünk is van, amely az új nyugdíjtörvény által a következő generációra kötelezően kimondott harmincöt évi szolgálattal áll összefüggésben.

Mindenki tudja, hogy míg az állam többi, felső iskolát végzett tisztviselői több irányban részesültek kedvezményben, így szolgálati idejök megrövidíttetett és így előlépési viszonyaik megjavíttattak, addig a tanárok helyzete több irányban rosszabbodott: szolgálatidejök meghosszabbíttatott, illetve megfosztattak a lakbérnyugdíjból és előlépési viszonyaik megrontattak. A miniszteriális felelet erre a mi sérelmünkre körülbelől ez lehet: Az új nyugdíjtörvény a nyugdíjba menés *tényleges* állapotján egyáltalában nem fog változtatni, mert sem a többi tisztviselők nem fognak 35 évvel nyugdíjba menni, jóllehet mehetnének, sem a tanárok eddig nem mentek 30 évvel nyugdíjba, hanem szolgáltak 35 évig, sőt még tovább is.

Evvel szemben áll először az a tény, hogy — ha voltak is eddig harminc évnél tovább, sőt harmincöt évig szolgáló tanárok — mégis sokan tényleg nyugdíjba vonultak harminc évvel mindazon előnyök dacára, amelyekkel a továbbszolgálat kecsegtette őket. A Közlönyben közölt cikkemben ráutaltam arra, hogy a nyugdíjazott 173 tanár közül 39 ment 30 évi szolgálattal nyugdíjba, vagyis 22·5%. Hogy nem vették többen igénybe a harminc évi szolgálat után a nyugdíjbavonulás előnyét, ennek oka főleg az

volt, hogy ezen tanárok egy-két év alatt egy magasabb fizetési fokozatba való jutás által magasabb nyugdíjat biztosíthattak maguknak. Az új nyugdíjtörvény még több előnnyel kecsegteti azt, aki tovább marad szolgálatban: nemcsak magasabb fizetési fokozatba juthat el egy pár évi rászolgálás által a továbbszolgáló, nemcsak a teljes lakbérét élvezi az, aki szolgálatban marad, hanem azonfelől családi pótlékot is kap, amely csak addig jár, míg a tanár aktív szolgálatban van (vagy meghalt) és 35 évig való szolgálása által nagyobbítja az illető a nyugdíjban is élvezendő lakbérnyugdíjat.

Én itt röviden rá akartam utalni arra, hogy az új nyugdíjtörvény *legelső* következménye az lesz, hogy nálunk nyugdíjazás következtében beálló üresedések a VII. fizetési osztályban egyelőre, azaz egynehány esztendeig nem lesznek, azok a korosabb tanárok, akik tavaly, vagy 2—3 év előtt jutottak a VII. fizetési osztályba, okvetetlenül tovább szolgálnak 2, 3, 4 évig még, amíg eljutnak a VII-ik rangosztály 2-ik fokozatába, ami tudvalevőleg 600 koronával több fizetést jelent, a VIII. és IX fizetési osztályokban levő tanárok mostani rangosztályokban megrekednek, a felsőbb fizetési osztályok magasabb fokozatainak előnyébe később kerülnek be és így a VII. fizetési osztály legmagasabb fokozatába vagy egyáltalában soha nem jutnak vagy csak későn. A VII. fizetési osztályba való késő bejutás legerősebben sujtani fogja a tanárok közül azokat, akik megmaradnak a régi nyugdíjtörvény által nekik biztosított harminc évi szolgálat mellett, akiknek számát én a kormány várakozása ellenére *tekintélyesnek* merek hinni, mert lehetetlennek tartom, hogy a harmincöt évi szolgálat feletti nagy és elkeseredett felháborodásnak vége egy önönmagunkat kipellengérező megalkuvássá silányulna. Erkölcsi súlya fellépésünknek csak akkor lehet, ha a harminc évi nyugdíjjogosultságunk mellett túlnyomó számban megmaradunk. Akkor reményünk lehet, hogy vissza fogjuk hódíthatni az új nyugdíjtörvény által elvesztett jogunkat.

De nemcsak a harminc év mellett megmaradó tanárok károsodnak a harmincötre megnyujtott szolgálati idő által, hanem azok is, akik a harmincötévet önként elvállalják és akikre a harmincöt év már kötelezővé lesz. Hiszen kétségtelen, hogy a pénzügyminiszteren kívül mindenki belátja, hogy az előlépési viszonyok csak megrosszabbodhatnak, az egyes alsó fizetési osztályokban való megmaradás csak meghosszabbodhatik, ha a mostanig harminc évi szolgálatra kötelezett tanárok szolgálatideje harmincöt évre nyujtatik. Az utóbbiakra csak annyiban némileg kisebb a károsodás, amennyiben ezek a károsodás helyébe nyerni vélik a lakbérnyugdíj előnyét.

Azoknak száma, akikre nézve az új nyugdíjtörvény által biztosított lakbérnyugdíj tényleges és föltétlen előny, nem olyan nagy, amint azt általánosságban hiszik.

Hiszen a lakbérnyugdíj teljes előnyét csak azok élvezik, akik már most betöltötték a harmincötévi szolgálatot és bár-

mikor nyugalomba vonulhatnak. A többieknél a lakbérnyugdíj élvezete évenkénti $1^1/_2$ százalékos fizetés-levonást jelent és hozzá még öt évig terjedhető továbbszolgálást. Közlönyünk hasábjain Baumgartner Alajos, Tatár Balázs, Diószeghy és mások kétségbevonhatatlan számokkal kimutatták, hogy a lakbérnyugdíj — az államra nézve eléggé előnyös üzlet. Fontolja meg mindenki jól, mielőtt a harmincötéves szolgálatra elhatározza magát, hogy vajjon nem károsodik-e ő vagy özvegye azok által az új feltételek által, amelyeknek a harmincötévi szolgálat elfogadása által aláveti magát.

A mi pénzügyminiszterünk által kínált kedvezménynél jusson eszünkbe a »*timeo Danaos et dona ferentes*«.

Az a tanár, aki most aláveti magát a 35 évi szolgálatnak, — mondta a pénzügyminiszter úr a törvény tárgyalásakor tartott beszédében — a 30 és 35 évi szolgálat közötti időben 280-tól 720 K-ig terjedő többletet fog kapni a régi nyugdíjtörvénnyel szemben, ámde arra a pénzügyminiszter úr nem gondolt, hogy az új nyugdíjtörvény által előlépési viszonyaink megrosszabbodtak és hogy a 35 éves szolgálatot önkéntesen vagy kényszerülten elfogadó tanár özvegye, ha a tanár a 30 és 35 évek közötti szolgálat alatt hal meg, kevesebb nyugdíjat kap, mint akkor, ha férje a 30 évi szolgálat mellett megmaradt volna. Hiszen az özvegyi nyugdíj a férjnek rendes fizetése után megállapított nyugdíj szerint állapíttatik meg, ez pedig a 35 évet elfogadó, de 30 évvel nyugdíjba menő tanárnál fizetésének csak 88 százalékát teszi ki, míg a régi nyugdíj mellett megmaradónál 100%.

Minthogy közeledik az az időpont, amelyben a tanároknak ki kell jelenteniök, hogy vajjon alávetik-e magukat az új nyugdíj-törvény által kimondott 35 évi kötelező szolgálatnak, legyen szabad ehelyen rámutatni az új nyugdíjtörvény egyik nem kellőképpen világos pontjára, amely a szolgálati időnek meghatározására vonatkozik.

Az új nyugdíjtörvény egyéb, ránk nézve hátrányos intézkedései közé tartozik a törvény 13-ik szakaszának 7-ik bekezdése, amely arról szól, hogy a rendes tanároknál szolgálati időnek be kell számítani a helyettes tanári és ösztöndíjas tanárjelölti minőségben eltöltött szolgálati időnek azt a részét, amely a tanári oklevél, illetőleg a főiskolai képzettség megszerzése utáni időbe esik. Az új nyugdíjtörvénynek ezen kikezdése egymagában elegendő ok arra, hogy azok a tanárok, akik oklevelüket későn szerezték meg, vakon és gondolkodás nélkül a 30 évi szolgálat mellett megmaradjanak. Az új törvény idézett szakasza határozottan megrosszabbítja az oklevelüket későn szerzett tanárok helyzetét, mert ezekre nézve az 1883. évi XXX-ik törvénycikk 34-ik szakasza érvényben marad, ha a 30 év mellett megmaradnak. Ez a szakasz így szól: »A tanári képesítő vizsgálatot tett rendes tanároknak helyettes tanári minőségben töltött éveik nyugdíjaztatásuknál beszámíttatnak«. Míg ha ezek a 35 évi szolgálatnak vetik magu-

kat alá, elvesztik mindama éveiket, amelyeket az oklevél kelte előtt mint helyettes tanárok töltöttek el.

Minthogy az új törvénynek idézett szakaszában az »illetőleg« szó értelmezése igen sok olyan tanárnál, akik már az alapvizsga vagy a szakvizsga letétele után kerültek állandó helyettes tanári állásba, de oklevelüket legkorábbi *egy* esztendő mulva, sok esetben azonban csak három, négy, sőt több esztendő mulva szerezték meg, — minthogy, mondom, ezen tanároknál egy, három, négy, sőt több szolgálatban töltött év veszendőbe megy, ha a hivatal megkezdése az eskületétel napjától vagy az oklevél keltétől számíttatik, a napokban a pénzügyminisztériumban jártam, hogy megtudjam ezen homályos kifejezés azon magyarázatát, amelyet az ezen törvényre legilletékesebb tényező ad.

Én itt előadtam 1. azt, hogy a törvény ezen — reánk nézve — oly fontos bekezdésének az a része, amely szerint: »beszámítandó az ösztöndíjas tanárjelöltnek azon szolgálati ideje, amelyet az illető oklevél birtokában töltött szolgálatban«, részben egy általában értelmetlen, részben igazságtalan, egyeseknél pedig a legjobb esetben egynéhány hónapot jelent.

Értelmetlen azért, mert ösztöndíjat tanárjelölt, ha már oklevél birtokában van, nem kaphat. Hiszen ösztöndíjat csak az a tanárjelölt kap, aki még nem tette le a pedagógiai vizsgálatot; kapja az ösztöndíjat azért, hogy a pedagógiai vizsgálat letételéhez megkívánt egyéves gyakorlatot valamely iskolában némi anyagi segéllyel támogatva megszerezhesse. Ha valaki már megszerezte az oklevelet, megszűnik az ösztöndíj megadásának oka. Igazságtalan az intézkedés, mert előnyben akarja részesíteni azt a tanárjelöltet, aki oly szerencsés, hogy gyakorlati évét ösztöndíjjal töltötte el, avval a gyakorló tanárral szemben, aki a saját költségén tölti el a gyakorlati tanári évet. És végül legfeljebb egynehány hónapot jelenthet azon egynehány tanárjelöltnél, akik ösztöndíjas gyakorló tanári évöknek május havában letették a pedagógiai vizsgálatot és közvetetlenül ezen év letelte után mint helyettes tanárok kaptak alkalmazást.

Előadtam továbbá itt

2. Azt, hogy **erősen** meg vannak károsítva ezen intézkedés által t. i. azáltal, hogy a szolgálat ideje csak az oklevél keltétől kezdve számít, azok a tanárok, akik a pedagógiai vizsgálatot a köteles egy gyakorlati évnek letelte után — néha csak sok év után tették le, *de mindenképpen hátrányban vannak az összes tanárok a jogászokból lett és a technikából kikerült tisztviselőkkel szemben, mert ezen utóbbiak szolgálatideje kezdődik a negyedik év után közvetlenül letehető államvizsga idejével, míg a tanárok szolgálatideje legfeljebb az ötödik év végén megszerezhető oklevél keltének idejével kezdődhetik.* Ami azon tanárokat illeti, akik oklevelüket nem egy, hanem két-három vagy több évvel a szakvizsgálat letétele után szerezték meg, ezekre nézve legyen szabad megjegyezni, hogy a pedagógiai vizsgálatnak ezen késői letétele

lehet ugyan, hogy néha hanyagság következménye, de kétségtelen, hogy igen sok esetben onnan származott, hogy az állam maga — tanárhiány idejében — elcsábította a szakvizsgás tanárokat helyettes tanári állások elfoglalására, amely állás, mint tudjuk, nem enged kellő időt az illetőknek arra, hogy a pedagógiai vizsgálatra elkészülhessenek, sőt gyakran kényszerítette a tanárjelölteket az állások elfoglalására — fenyegetésekkel és esetlegesen az élvezett ösztöndíjra való hivatkozással. Hogy a nyugdíjtörvénynek mostani szövegezése által ezen, így állásba kényszerített tanárokon sérelem esik, hogy az állam hálátlan ezen neki szolgálatot tett tanárokkal szemben, azt hiszem további magyarázatra nem szorul. Nekem legalább sikerült az informált magasrangú tisztviselőt meggyőzni arról, hogy itt nincs minden rendjén.

Minthogy pedig a nyugdíjtörvénynek mindazon intézkedései, amelyek a tanári és tanítói személyzetre vonatkoznak, a közoktatásügyi minisztérium beleegyezésével vagy kezdeményezésére állapíttattak meg, azt a tanácsot kaptam, hogy ezen sérelmes ügyben írjunk fel a közoktatásügyi minisztériumhoz, amely majd ezen ügyben átír a pénzügyminiszterhez.

A törvénynek mai szövegezésében fennálló ezen pont a törvénymagyarázat szerint ezt jelenti: A szolgálati idő számít az oklevél keltétől; — akiknek oklevelük nincs, a főiskolai képzettség megszerzésétől.

Azon kérdésemre, hogy vajjon főiskolai képzettség alatt mi értendő, vajjon a szakvizsgálat letételéhez megkívánt négy év-e, az abszolutórium megszerzéséig tanulmányokkal eltöltött idő, vagy az oklevél szerzéséig eltelt idő, oly feleletet kaptam, amely elárulta azt, hogy a nyugdíjtörvény végleges szövegezői nem ismerik a mi oklevélszerzésünk módozatait és a törvénynek a tanárokra vonatkozó részeiben a közoktatásügyi minisztérium útbaigazítása szerint jártak el.

Minthogy az új nyugdíjtörvénynek idézett szakasza az 1883. évi XXX-ik törvénycikk 34 szakaszával szemben minden kétséget kizáróan a tanárok helyzetét — eltekintve még a 35 évi szolgálattól — rosszabbította, minthogy továbbá a törvény idézett szakasza a tanárokat a jogi vagy technikai képzettséggel bíró tisztviselőkkel szemben is kedvezőtlenebb helyzetbe juttatja — és minthogy szintén kétségbevonhatatlanul ezen szakasz a tanári oklevél szerzési módjának nem ismerése folytán szövegeztetett úgy, amint szövegezve van, a törvény reviziójáig pedig nem várhatunk, mert ezen törvényszakasz értelmében szándéktalan károsodásban részesül a tanárság azon része, amelyre nézve a 35 év akár önkéntes választás folytán, akár kényszer alatt érvényes, — kötelessége az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek felkérni a miniszter urat, hogy a *főiskolai képzettség* fogalmának tisztázása körül olyforma elvi megállapodást adjon, hogy főiskolai képzettségét megszerzettnek tekintendő az, aki sikeres eredménnyel tette le a szakvizsgálatot, amely fogalmazás annál is helyesebb, mert

a pedagógiai vizsgálatnak letételéhez nem kivántatik meg több főiskolai tanulmányidő, mint a szakvizsgálatnak letételéhez, vagy kéressék meg a miniszter úr, hogy az új törvény nevezett szakaszának helyes interpretációjának jelentse ki az 1883-iki középiskolai törvény 34-ik szakaszát, annál is inkább, mert ezen törvény ezen szakasza nincs felemlítve az új nyugdíjtörvény 129-ik szakaszában azon név szerint megnevezett régebbi intézkedések között, amelyek hatályukat vesztik.

Itt még csak azt akarom felemlíteni, hogy a pénzügyminisztérium részéről, biztos értesülésem szerint, ezen kérésünk ellen fel fogják hozni érvül azt, hogy a mi kérésünk tárgya nem lényeges, nem aktuális, mert hiszen a jogi képzettséggel bíró fiatal emberek a mai viszonyok között nem jutnak jogi képzettségük megszerzése után közvetlenül állásba.

Bocsánatot kell kérnem, t. közgyülés, hogy én nem terjeszkedem ki a községi és felekezeti iskoláktól átvett tanárok, továbbá a szerzetesrendü intézeteknél alkalmazott világi tanárok és a tornatanitók nyugdíjügyére. Nem mintha az itt felsorolt tanárok ügyét nem tartanám épp oly fontosnak, mint a többi tanárok státus- és nyugdíjügyét, de tudomásom van arról, hogy az itt felsorolt három csoport képviselői az ő reájuk vonatkozó és az én előadásom végén felolvasandó indítványuk során nálamnál beavatottabban kívánnak hozzászólni.

Nekem még két tárgyhoz kell hozzászólnom: az egyik a helyettes tanárok ügye, a másik a hatodik, illetve hetedik ötödéves korpótlék ügye.

A helyettes tanárok, mint ismeretes, a mult esztendő folyamán önállóan akciót indítottak anyagi helyzetük javítása ügyében, amely, amint tudjuk, eredményre nem vezetett. Díjazásuk maradt a régi. Nem lehet feladatom e helyen részletesen elsorolni azokat az okokat, amelyek a helyettes tanárok tarthatatlan helyzetének javítása mellett szólanak, másfelől nem hagyhattam a helyettes tanárok ügyét szó nélkül, amikor mi a *mi* státusrendezésünkről tanácskozunk.

Minthogy tartani kell attól, hogy a pénzügyminiszter, ha a helyettes tanárok díjazásának javításába belemegy, esetleg oly áldozatokat követel ellenértékül, amelyek a nyujtott előnyökkel nem állanak arányban, vigyáznunk kell ebbeli kívánságaink szövegezésében. A fősúlyt egyelőre arra kell helyeznünk, hogy a helyettes tanári minőségben eltöltött idő legyen minél rövidebb, rangosztályba ne soroltassanak be, de tegyenek szolgálatbalépésükkor esküt, úgy hogy legalább a félárú vasúti jegy élvezetében részesülhessenek.

Az ezévi költségvetés tárgyalásakor a közoktatásügyi miniszter úr a tanárok jövő generációjára rákényszerített 35 évi szolgálattal kapcsolatban kijelentette, hogy a hatodik, illetve hetedik

quinquennium rendszeresítése ügyében hajlandó a pénzügyminiszterrel érintkezésbe lépni. Ezen quinquenniumok ügyében azt hiszem, helyes állásfoglalásunk ez:

Mindaddig, amíg státusrendezésünk az igazságos megharmadolás alapján végrehajtva nincs, addig kérjük a miniszter urat, ne foglalkozzék a hatodik, illetve hetedik quinquennium rendszeresítésének gondolatával. Szükség esetén szembe kell helyezkednie az összes tanárságnak a hatodik quinquenniumot kérő egyes tanárokkal — sajnos voltak már ilyenek —, szembe kell helyezkednünk először azért, mert az igazságos megharmadolás imminensebb kérdés, amely az összes tanárságot érdekli, továbbá mert a rendszeresített hatodik quinquennium megadására a miniszter inkább hajlandó, mert egy ilyen »engedmény« kevesebbe kerül az államnak és mégis »engedmény«, amelyet az elégületlenkedő tanárságnak szemére lehet vetni, — és végül és főleg nem szabad a hatodik vagy pláne hetedik quinquenniumot kérni, mert ezáltal a 35 évbe belenyugvásunkat kifejezzük és megnehezítjük a 30 évért folytatandó további küzdelmünket.

Másfelől azonban kérnünk kell az ötödéves pótlékokra nézve azt, hogy azok ne a rendes tanárrá való kineveztetés idejétől kezdve, hanem a helyettes tanári alkalmaztatás időpontjától számított öt-öt évi időközökben utaltassanak ki.

Ezek után legyen szabad az elmondottakat összefoglalva indítványaimat előadni. (L. Közlöny 569. l.)

Dr. Schmidt Márton.

A felsőbb leányiskolai státusrendezés.

Igen tisztelt közgyűlés!

Előttem szóló igen tisztelt kartárs úr világosan önök elé tárta legutóbbi státusrendezésünk mérlegét. Ha én mindamellett külön is igénybe óhajtom venni rövid időre szíves türelmüket, teszem ezt egyrészt, mert nekünk felsőbb leányiskolai tanároknak az elhangzott általános sérelmeken kívül, vannak még a felsőbb leányiskolák különleges viszonyaival összefüggő külön sérelmeink is, másrészt pedig, ha e sérelmekre itt rámutatok, ki fog tünni, hogy az igazgatóknak a tanári státusba való sorozása, a mindenkori harmadolás elvének elejtése a mi iskolanemünknél hihetetlennek tetsző sérelmeknek lett forrása. Oly drágán fizettették meg velünk állásunk úgynevezett erkölcsi értékeltetését ezzel a státusrendezéssel, hogy ha választanunk lehetne a mult rendezetlen és a jelen rendezett állapot között, az előbbit választanók.

Az igazgatóknak a tanári státusba való sorozása, a mindenkori harmadolás elvének negligálása és a 35 éves nyugdíjjogosultság annyi ellenérték azért a néhány VII. fizetési osztályú helyért, hogy bizony ezért nem áldoztunk volna fel annyit, ha megkérdeztek volna minket.

Mielőtt azonban sérelmeink felsorolásába fognék, engedtessék meg nekem igen rövid kitéréssel a felsőbb leányiskolák speciális viszonyait érintenem, annál is inkább, mert a később mondandók megértésének szükséges feltétele e viszonyok érintése.

Meg kell ugyanis említenem, hogy a felsőbb leányiskolák kétféle képesítésü személyzetének rangsorozásánál a felsőbb leányiskolák fennállása óta az volt a gyakorlat, hogy a polgári iskolai képesítésüeket a XI., X. és IX. fizetési osztályokba sorozták, a középiskolai képesítésüeket pedig úgy mint a középiskoláknál a IX. és VIII. fizetési osztályokba. A IX. fizetési osztályban a kétféle képesítésüek együtt voltak. Közvetlenül a státusrendezés előtt azonban szakítottak a régi renddel és csináltak ebből az egy státusból két státust, olyképpen, hogy kivették a tanítónőket a IX. fizetési osztályból a tanárok közül és IX b) csoport néven a XI. és X. fizetési osztályok felé helyezték, mint harmadik tanítónői csoportot, a IX. fizetési osztályban maradt tanárok IX. a) csoport néven és az egész VIII. fizetési osztály alkotta a tanári státust.

De annak, hogy a VIII. fizetési osztályban nem csináltak ilyen kétféle képesítésü a) és b) csoportot, az lett az eredménye, hogy míg a IX. a) tanári csoport a régi számának körülbelül a felére redukálódott, a VIII. fizetési osztály teljes egészében megmaradt. Pedig a VIII. fizetési osztályban is voltak polgári iskolai képesítésü tanítónők, az internátusok vezetői, eltekintve azoktól, kiket régi érdemes működésük alapján a miniszter úr tanári rangra emelt. De az internátusok igazgatónői ezek közé nem tartoznak, így nyilván csak a tanítónői csoportok felé lettek volna helyezhetők. Ezzel őket sérelem nem érte volna, de a tanárságra a harmadolás itt is valamivel előnyösebb helyzetet teremtett volna, mert azzal, hogy a VIII. fizetési osztály teljességében megmaradt, a IX. fizetési osztály pedig felényire apadt, a IX. fizetési osztályú tanárok közül nemcsak a harmadoláskor nem jutott senki a VIII. fizetési osztályba, hanem 1917-ig sem juthat oda bárki is, mert még most a harmadolás után is jóval többen vannak a VIII a) fizetési osztályban, mint amennyien az 1909-iki költségvetés adatai szerint lehetnének. Amig a tanítónőknél a harmadolásokra az 1907-ben és 1908-ban kinevezettek is bejutottak a VIII. fizetési osztályba, a középiskolai képesítésü ugyanazon év ugyanazon napján kinevezett tanárok ugyanoda legjobb esetben csak 1917-ben juthatnak be. A középiskolai diplomának ilyen értékelése, hogy annak birtokosa $6^1/_2$ évvel többet várjon egyik fizetési osztályban, mint polgári iskolai képesítésü kartársa, talán még sem lehet igazságos.

De félreértések kikerülése céljából rögtön e helyen egy kijelentést kell tennünk. Azzal, hogy a mi polgári iskolai képesítésü kartársaink helyzetét a mienkkel szembeállítjuk, semmiképpen sem akarjuk az ő érdemes működésüket lebecsülni, valamiképp az ő előnyösebb helyzetüket sem irígyeljük. De kívánja a tényeknek

ezt a szembeállítását az igazság azért, hogy rámutathassunk arra a méltánytalan elbánásra, amelyben minket középiskolai képesítésű tanárokat ennél az iskolanemnél részesítettek. Mi csak örülni tudnánk kartársaink minden előnyös helyzetének, ha ez nem történnék a mi rovásunkra, a középiskolai diploma devalválásával.

De ezt az előbb kifejezett sérelmes intézkedést nyomon követte egy másik olyan is, mely már nemcsak a IX. fizetési osztályú tanárok sérelme, hanem az egész tanári csoporté.

Ugyanis, minthogy a státusrendezés elve a tanárok harmadolását az igazgatók beleszámításával kívánja végrehajtani, a felsőbb leányiskoláknál olyanformán oldották meg e kérdést, hogy az egész személyzet igazgatóit, csupán a státus egy kisebb részének, a tanári csoportoknak terhére rangsorozták, ellenben polg. iskolai képesítésű kartársainkat legteljesebb harmadolásban részesítették.

Pedig nyilvánvaló, ha a mi iskolanemünk speciális viszonyai dacára is az igazgatók beleszámításával kellett ennek a harmadolásnak megesnie, úgy ennek csak egyetlen méltányos megoldása lett volna, ha az igazgatók terhét a két csoport számának arányában viselte volna — nem pedig csupán a kevesebb számú tanári csoport.

Mert, hogy ez mennyire kirivó sérelmünk, annak jellemzésére legyen szabad megemlítenünk, hogy míg a középiskoláknál majd $^1/_3$ rész jutott át a VIII. fizetési osztályból a VII.-be, addig náluk kb. $^1/_7$ rész csupán, eltekintve attól, amiről előbb volt szó, hogy a VIII. fizetési osztályú állások $^1/_4$ részét is a polgári iskolai képesítésű internátusi igazgatónők foglalják el a tanárok elől.

Az igazgatók ezen arányos elosztásával sem érvényesült volna az egyenlő elbánás elve, de legalább ez a kirivó sérelem sem ért volna minket. Mert a tanítónőképzőknél, holott sem a tanárok, sem a tanítónők semmiképpen sem nagyobb képesítésüek, a harmadolás úgy esett meg, hogy a IX. és VIII. fizetési osztályban levő tanárok és tanítónők együttes létszámát harmadolták meg az igazgatók beleszámításával. A méltányosság azt kívánta volna nálunk is, annál is inkább, mert a felsőbb leányiskoláknál aránylag több a középiskolai képesítésű tanár, másrészt kevesebb az elemi iskolai képesítésű tanítónő és épp úgy mint itt, ott is a tanítónők polgári iskolai képesítésüek. Másrészt a gyakorlat is azt kívánja, hogy az alkalmazás minősége dönti el végeredményben az elbánási módot. Mert legyen valaki pl. középiskolai diplomával is polgári iskolánál, csak abba a rangsorozatba nevezik ki első alkalmaztatásakor, mint polgári iskolai képesítésű kartársát, valamint épp úgy halad előre, mint polgári iskolai képesítésű kollégája. Ezt kívánta volna a felsőbb leányiskolai tanítónőkkel szemben is a méltányosság elve, akik épp oly érdemes működést fejtenek ki, mint tanítónőképzőknél működő kartársaik. A képesítés alacsonyabb volta azzal ugyanis eléggé kidomborodik,

hogy őket épp úgy, mint a tanítónőképzőknél működő kartársaikat első alkalmaztatásukkor a XI. fizetési osztályba nevezik ki. De mikor már átjutnak a IX. fizetési osztályba, semmi értelme ezt a különbséget továbbra is ily formában kidomborítani.

De a tanárságnak ez a hátraszorítása, hogy az ő kisebb csoportjának terhére rangsorozzák az összes igazgatókat, semmiképpen sem jogosult.

Nem jogosult, mert a törvény a felsőbb leányiskolák középiskolai képesítésű tanárainak a középiskoláknál működő kartársaikkal egyenlő elbánásmódot biztosít. Már pedig a középiskoláknál sem a státus egy részét terhelték meg az igazgatókkal, hanem az egész státust.

Az 1911-iki költségvetési törvény indokolásának az a része, mely viszont a felsőbb leányiskolai tanítónőknek a polgári iskoláknál működő kartársaikkal biztosít egyenlő elbánást, szintén nem ronthatja le a tanároknak ugyanezen törvényben biztosított jogát, hogy a középiskoláknál működő kartársaikkal egyenlő elbánásra tartsanak igényt. Még az esetben sem ronthatná le a tanárságnak ezt a jogát, ha a polgári iskoláknál az igazgatótanítók beleszámítása nélkül történt volna tényleg a harmadolás, — ami tudvalevőleg nem úgy történt — mert ha a költségvetési törvény két egymásnak ellentmondó intézkedést is követelne, akkor sem lenne méltányos ennek hátrányát akár egyik, akár másik csoporttal is viseltetni. Annál kevésbbé, amikor valóban a törvény e két intézkedése között legfeljebb csak látszólagos ellentmondásról lehet szó.

Mert egyrészt a felsőbb leányiskolai tanárok — képesítésük dacára — azzal, hogy felsőbb leányiskolákhoz lettek kinevezve, nem polgári iskolai tanítónők többé. Emellett szól az is, hogy míg polgári iskoláknál működő kartársaik 40 éves szolgálatra vannak kötelezve, ők csupán 35 évre, másrészt pedig a felsőbb leányiskolák nem polgári iskolák. A felsőbb leányiskoláknak és így felsőbb leányiskolai tanítónőknek igenis vannak kinevezett igazgatóik, épp úgy, mint a középiskoláknak. De nyilvánvaló akkor, hogy ezek az igazgatók nem a státus egy részének igazgatói csupán, hanem az egész státusé, épp úgy, mint a középiskoláknál. Így az igazgatók is csak az egész státust terhelhetik, nem pedig a státus egy részét, vagy más szóval: az igazgatói állások terhével az a) és b) csoportok számuk arányában terhelhetők meg igazságosan.

Világos ebből, hogy a státusrendezési törvénynek az az elvi intézkedése, hogy a tanítónők polgári iskolai képesítésű kartársaikkal egyenlő elbánásban részesítendők, csak azt jelentheti, hogy ők csupán a X., IX. és VIII. fizetési osztályok között harmadolhatók meg és nem a IX., VIII. és VII. fizetési osztályok között, mint középiskolai képesítésű kartársaik.

Az igazgatók ezen arányos elosztása mellett szól az a körülmény is, hogy az igazgatók sem okvetlen az a) csoportból

kerülhetnek ki, mert egyrészt kikerülhetnek a b) csoportból is, avagy más középiskolai státusból, amint ez megtörtént a multban és semmi biztosítékunk sincs arra, hogy nem fog megtörténni a jövőben.

Mindamellett, hogy ennek az állapotnak igazságtalan voltát sikerült illetékes tényezőkkel is beláttatni, semmi eredményes gondoskodás sem történt eddig ennek az igazságtalanságnak megszüntetése céljából.

Nem kisebb sérelmünk ennél az sem, hogy a VIII. fizetési osztályú helyek $^1/_4$ részét a tanári csoportban polgári iskolai képesítésű internátusi igazgatónők foglalják le.

A középiskolai tanároknak ezt a háttérbe szorítását az sem indokolja, hogy a törvény az internátusi igazgatónőknek a tanárokkal egyenlő elbánást biztosít. Mert ez csak azt jelentheti, hogy őket is megilletik a VII. fizetési osztályú helyek, de nem azt, hogy ezek az állások, valamint a VIII. fizetési osztályúak a tanárok rovására töltendők be, illetve, hogy ők is tanárok volnának. A nagyméltóságú miniszter úr őket nem emelte tanári rangra soha, mint egynéhány ugyancsak polgári iskolai képesítésű érdemes kartársat, sem tanári diplomát nem szereztek, úgy nyilvánvalón nem tartozhatnak a tanári a) csoportba, hanem a b) csoportba, esetleg egy nekik külön szervezendő c) csoportba.

Sérelmeink felsorolását nem zárhatjuk le annak megemlítése nélkül, hogy ezen kedvezőtlen előlépési viszonyok mellett még más státus keretében szolgáló igazgatót, tanárt, tanárnőket is a mi kis státusunk terhére rangsoroztak. Ily viszonyok mellett minden hely is nagy veszteség. A méltányosság legelemibb követelménye lenne, ha ezeket végre illető státusaikba tennék át. Hisz csak természetesebb is, ha mindenki ott nyeri munkájának elismerését, ahol azt teljesíti és nem más státus körében.

Ha végül még megemlítjük, hogy bár a státusrendezési törvényben világosan ki van fejezve, hogy minden 1909 után kinevezett tanár, igazgató részére új állás szervezendő, mégis megtörtént nálunk, hogy egy 1909 után kinevezett új igazgató részére az 1909-iki költségvetésben szervezett VII. fizetési osztályú helyet foglaltak le, tehát egyet a tanárokat megillető helyekből — sérelmeink felsorolását be is fejezzük.

Nyilvánvaló, hogy ezeknek a felsorolt sérelmeknek egyetlen igazi orvoslása a külön igazgatói státus visszaállítása, és a mindenkori harmadolás. Ezt kívánná a méltányosság, ezt kívánná az igazság, ezt az iskola érdeke. Mert a jelenlegi állapot csak arra alkalmas, hogy egy és ugyanazon iskolanemnél szolgáló kartársak egymás ellen hadakozhassanak igazaik vagy vélt igazuk orvoslása végett. Már pedig ez semmiképen sem kívánatos, de legkevésbbé az iskola szempontjából.

Dr. Ányos Ármin.

A nem állami tanárok szolgálati ideje.

(Pótlás a közgyűlés jegyzőkönyvéhez.)

Közgyülésünk második napján, az indítványok tárgyalásának során *Holló* Károly kolozsvári róm. kath. főgimn. tanár tagtársunk szóvá tette a nem állami tanárok nyugdíjkérdését s erre vonatkozó javaslatot is terjesztett a közgyülés elé. A közgyülésnek ez ügyben való megállapodása tévedésből hiányzik a jegyzőkönyvből. E tévedésnek megvan az a jó következménye, hogy a hiányt pótolva, módunkban van most a javaslatot megelőző s nagyon jelentős szempontokat fölvető felszólalást is terjedelmesebben közölni. Ime a pótlás jegyzőkönyvi formában:

Holló Károly a tanárok nyugdíjügyének rendezését még nem tartja befejezettnek. A most vitatott sérelmes törvény csak az állami középiskolák tanáraira vonatkozik. Ezek az iskolák azonban az ország középiskoláinak csak körülbelül kétötödrészét teszik s a nem állami iskolákban tanító tanárok létszámából a felekezeti iskolák szerzetesrendi tanárait (mint akik nem tagjai az országos nyugdíjintézetnek) leszámítva is az egész középiskolai tanárságnak még mindig csak körülbelül a felét, az állami tanárokat érinti az új sérelmes törvény.

A tanárság másik felének a *nem-állami* tanároknak nyugdíjügyét az 1894. évi tanári nyugdíjtörvény rendezi a VKM vezetése alatt álló országos tanári nyugdíjintézet révén. Ez a törvény még most is érvényben van és szabályzata, súlyos befizetési feltételek mellett, a tanárságnak a 30 éves szolgálat utáni teljes nyugdíjat biztosítja. A középiskolai tanárság fele tehát fizetés után évenként 2%-os nyugdíjlevonással biztosította magának a 30 éves szolgálat után a megérdemelt nyugdíjat. Az iskolát fenntartó testületek a tanár fizetése után évenként 3%-kal, az iskolába járó tanulók pedig fejenként és évenként 50—100 fillérrel járulnak állandóan a nyugdíjalap megteremtéséhez.

Ily módon az életbe léptetett 1894. törvény egyes részei a fenntartó hatóságok autonómikus jogaival kapcsolódtak össze és esetlegesen a saját nyugdíjalapjuk megszüntetését vonták maguk után.

Másrészt a felekezetek tanárai az ő autonómikus rendtartásaik és szabályzataik révén ezután is csak 30 éves szolgálatra kötelezhetők. Ezek a jogok Ő Felsége, mint legfőbb kegyúr által megerősített külön statutumokban vannak lefektetve és így megváltoztatásuk hosszas, esetleg 1—2 éves munkálatot igényelne és még így is bajosan valósítható meg, hogy a nagymérvű nyugdíjbefizetésekkel biztosított 30 éves szolgálati kötelezettség jogát megszüntetve, e helyett a 35 éveset kényszeríthessék a felekezetekre és a tanárokra.

Illetékes helyen tudvalevőleg most folynak az előtanulmányok az 1894. törvény revizióját illetőleg és így még mindig van

alkalma a tanárságnak, hogy jogainak, igazságának és a tanítás érdekének védelmére keljen.

Azért kívánatos az összes középiskolák tanárainak egyöntetű eljárása, mert így még mindig van rá alkalom, hogy a jelenlegi sérelmes új nyugdíjtörvény novelláris úton való megváltoztatásának erőteljes szorgalmazásával az állami tanárok is elérhessék sérelmeik orvoslását, a 30 éves szolgálati idő visszaállítását. Ezek értelmében benyujtja a következő javaslatot:

A nem állami tanárok nyugdíjügyét a még most is érvényben lévő és a 30 szolgálati év alapján álló 1894. évi nyugdíjtörvény rendezi. Mivel az e törvény megváltoztatását célzó új törvény tervezetének előmunkálatai most folynak: a tanáregyesület — a közgyűlés egyhanguan kifejezésre jutott kívánsága alapján — intézzen az illetékes tényezőkhöz fölterjesztést az iránt is, hogy a nem-állami tanárok számára készülő nyugdíjtörvény hagyja meg a 30 évi szolgálati időt.

A közgyűlés az igazgatósághoz utalja a javaslatot azzal, hogy a fölterjesztendő memorandumba ez is belefoglaltassék.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A rajz és a magyar nyelvi dolgozatok.

A nagy habozások, próbálgatások, lázas keresések idejét éljük. S ez az általános elégedetlenség, mely kesernyés szájjal hirdeti, hogy mindennek meg kell változni, a középiskolai oktatás terén is megtalálta a maga útját. A reformálás megindult. A cél a modern élethez idomítani a régi szabású elveket, biztos irányokat kijelölni s megreformálni az avult világfelfogást. Finomodni érzésben, megértésben, felfogásban és emellett elsajátítani a reális élet követelte okos körültekintést, tájékozottságot, otthonosságot. Az esztétikus müveltség és a praktikus tudás kettős vértje az, amit tanulóinknak akarunk adni az élet megkisértő, bizonytalan támadásai ellen.

Sok-sok apró karikából kapcsolódik egységessé ez a védőpáncéling. Még nem találtuk meg azt a legbiztosabb anyagot, mely erőre, tartósságra, értékre megközelíthetetlen volna, de útban vagyunk már. Ma már munkánk finom, részletekre kiterjedő, ma már minden atómot a nagy egység szempontjából mérlegelünk. Azért van, hogy kis kérdéseknek nagy az irodalmuk. Mert a kérdések — bármily csekélyeknek is látszanak — szerves részként belefonódnak a nagy egységbe.

* * *

Egy ilyen, sokszor megbolygatott kérdés: a magyar dolgozatok tárgyának és céljának kérdése. Különösen az alsóbb osztá-

lyokban. Itt homlokegyenest egymásra zúduló felfogások ütköznek össze. Egyik pedagógus a dolgozatok írásában nem lát egyebet a helyesírás begyakorlásánál s a nyelvtan elemeinek elsajátításánál; a másik ellenben mindent a pszichológia még eléggé nem pontos szalagjával mér s általános megfigyelések földjébe veri be az útjelző póznákat, amerre a kis karaván nak kanyarodni kell.

S mindkét pedagógus érzi, hogy ingoványos a talaj, amelyen állnak, remegős a kéz, amely irányít s tétovázó, kétségtől árnyékos a mosolygó gyermekarc, amely csak az új utak okozta szorongást érzi.

Az egyik pedagógus belátja lassan, hogy rendszere sivár volt, elmulasztotta a jó alkalmat, a legbiztosabb közeledési módot a gyermek lelkéhez — sőt nem is kereste —; a másik meg hűs józansággal tapasztalja, hogy a nagy nekibuzdulásból hiányzott valami, az igazi, egyének lelkén végzett pszichológiai boncolás s ennek alkalmazható közvetlensége. S mindkét részről csak a félsiker okozta bosszúság, töprengés marad meg a nemes nekilendülésből.

S mindez akkor jutott eszembe, mikor a drezdai magyar rajzkiállítás termeit jártam végig magyar önérzettel, meleg csodálattal és látnivágyó, nyitott szemmel.

Mert, mintha a rajztanítás terén is ezt a bizonyos határozatlanságot tapasztaltam volna. S megvontam az analógiát a *meglátás* kifejezésének módszere: a rajz, aztán meg a *megértés* és *megértetés* nehezebb mestersége közt: az írás közt.

A rajzoktatás módszere, akárcsak a magyar nyelvi dolgozatoké, a kezdőfokon kettős irányban halad. Az egyik — amely legalább következetes — az alapformákon, síkelhelyezéseken, gömbfelületeken, árnyékon, színen komplikáltabb térbehelyezéseken át jut a figurális rajzhoz, a másik — amely általánosan gyakorolt, de még kétes értékű — a fántázia, az egyéniség szabad kibontakozásának nyit utat, s a maga-megszerezte megfigyeléseket, az ellesett tapasztalatokat tartja lényegesnek. Annyi azonban bizonyos, — ezt mutatta a drezdai kiállítás fizionómiája is — hogy ezé lesz a jövő, ha egyszer biztosabb járásuvá válik, ha a nyers anyag átdolgozódik vérré. Az egyéniségnek a művészetekben, az életben megszólaló érvényesülési vágya — az idők jele szerint — közeledik már iskoláink kapuihoz is.

És épp ezért, ami az »Utasítások«-at elridegíti, ami a sápadt pergamen hűvös érintését juttatja eszünkbe, nem lehet más, mint hogy a szófukar paragrafusokban sohse esik szó az »egyéniség« fejlesztéséről, hanem mindig a legsemlegesebb általánosságok körében mozognak.

Az egyes tárgyak tanítása megtűri, sőt tán megköveteli az internacionális türelmességet, a tudomány magaelmélyedő pártatlanságát, de az anyanyelvi dolgozatok — amelyek épp úgy, mint a *rajz* a művészi vagy mondjuk esztétikai érzés bátor villanásai — nem nélkülözhetik minden művészet leglényegesebb

alkotórészét: az egyéniség kidomborodó kényszerüségét: a jellegzetességet. Ezt pedig se itt, se ott sablonra kényelmesen megcsinálni nem lehet.

S a drezdai kiállításon számtalan példáját láttuk ennek az egyéniség- s fántáziafejlesztő irányzatnak. Az igaz, hogy következetesen keresztülvíve csak egy-egy nemzetnél találjuk. A legtöbb csak a megkedveltetést, a megkönnyítést akarja vele elérni s kisebb sikerekkel is beéri.

Az említett irány a képzelet mellett — mely az emlékezet dúsan megrakott éléskamrájából táplálkozik — különösen az utóbbit pártfogolja. A rajzok emlékezetből készülnek, minden erejük, sikerük a megfigyelés pontosságában, alaposságában rejlik. Így pl. láttunk egy budapesti polgári iskola rajzai közt ilyen felírásuakat: *Versenyfutás* (emlékezetből); *Bleriot felszállása* (emlékezetből); *Az iskolában* (fejből); *Vasárnap délelőtt* (fejből); stb. S ezeken a bágyadt szárnypróbálgatásokon mégis észrevehetni pár finom megfigyelést, perspektivikus törekvést s főleg erősen meglódított, korlátlan fantáziát.

A látottaknak, tapasztaltaknak rajzban való kifejezése régibb keletű az írásnál. Erre mutatnak a különböző képírások, az ősember kezdetleges kőbe vésett vázlatai s a gyermek első ceruzavonásai. Ezt az ismert pszichológiai jelenséget használták fel a pedagógusok is a kifejezésmód megkönnyítésére s egyszersmind a minden gyermekben potencialiter rejtőző fantázia fejlesztésére, megizmosítására s öntudatos működésére.

De nemcsak könnyebb, apróbb történetkéket mondanak el e rajzok, hanem belekapcsolódnak a magasabb régiókba is, összekapcsolódnak, a komolyabb ismeretekkel is. A számtan, a földrajz, természetrajz stb. és a rajz barátságos érintkezésbe jutnak. A kettes, a négyes szám mintegy együtt jár a gyermek kódorgó képzeletében a két, a négy szilva, alma, ló, kutya stb. képzetével. A gyermek tehát lerajzolja adott mennyiségben ezeket a kedvenc, édesen kísértő velejárókat. A földrajz élettelen adatai, meghatározásai mindjárt felélénkülnek, ha a tanuló maga pingálja le — ha mindjárt dahoméji fantáziával is — a falut, a várost, a csillagos eget stb. stb. A természet mozgalmas életének halk visszatükrözése csillan meg a tanuló lelkén, ha maga próbálja visszaadni a vihart, a sárga búzaföldet, a madarak repülő ékeit S ha Henry Bing nem is válik belőle, de tán egy titkos gondolattal, egy melegebb érzéssel, valami kezdetleges, belső megértéssel közelebb jutott nagy mesterünkhöz: a természethez s ezzel a kifejezés készségének megsejtető tudatához.

S ami aztán ezekből következik, az önkéntes útja a fejlődésnek.

A rajzból kell eljutni a fogalmazás elsajátításához. De hogyan? Miféle közös és egyéni vonás van e kétféle kifejezésmódban? A rajz a tanulónak — legtöbb esetben — könnyebb a fogalmazásnál. Miért? Mert a dolgokat közvetlenebbül látja,

azoknak szabadabb szemléletét nyujtja, mint a fogalmazásnál, mely megkötöttebb s láthatatlan, megülepedett emlékezetkincsre támaszkodik.

Aztán nem végez-e a gyermek az első időkben kettős munkát a fogalmazásnál? A betük lepingálása nem rajz-e számára s nem vonja-e el a másik értelmi munkától: az írásos kifejezésmódtól?

A rajzok természete s a gyermek hozzákötött fantáziája vezet át a fogalmazások megkezdéséhez. A tanuló pl. lerajzol valamit — akár emlékezetből, akár természet után — s nevet ad neki. Egy rövid szóval, egy rövid mondattal kereszteli meg. Pingál pl. iromba, vastag függőleges vonalakat s valamiféle állatot — tőlem függ, hogy halnak vagy rókának nézem-e — szúr a fényesre feketített vonalak közé s aláírja a meglepő magyarázatot: »Az oroszlán üldözői elől az erdőbe menekül«. Szóval, amit nem tudott a rajzzal teljesen kifejezni, azt pótolta az illusztrátorok rövidségével. S így most már elválhatatlanul összecsomósodik a kétféle kifejezésmód: a rajz és a fogalmazás.

A kifejezésnek e kettős, rokon közvetítése szépen nyilvánult meg a svájci iskolák rajzkiállításán.

E módszer mesterei egy másik pszichológiai tényről sem feledkeznek meg.

Abból a principiumból indulnak ki, hogy úgy a gyermekek, mint a felnőttek szeretik az illusztrált könyveket és folyóiratokat . . . De vajjon nem állíthatnák maguk elő ezeket? Nem volna ez nekik értékesebb, kedvesebb, dédelgetettebb? S így készít magának a svájci tanuló képeskönyvet. A rajz s a hozzáírt szöveg az ő munkája, az ő lelkéből cseppent kis csillogás.

A képeskönyvek lapjai egyszerűek; a szöveg, a rajz nem nagyigényűek, de bájosak, közvetlenek, önállók. Körülbelül ezek a kezdet témái: »In der Schule«; »Der fleissige Schüler«; »Das Brot«; »Wie das Brot entsteht«; »Das Tischmesser«; »Ehrlichkeit«; »Einzug des Frühlings« stb. A szövegezés eleinte diktált olvasmány lemásolása s az illusztrációk ehhez simulnak. Később — mint apró pallók — kérdések vezetnek át a feleletekhez s az ezeket magyarázó, kiegészítő illusztrációkhoz. Az év harmadik felében az önálló témákat már jókedvű könnyűséggel írják és festik meg a gyermekek. A III. elemi megfejtett témái: »Der Garten«; »Die Tulpe«; »Der Hase«; »Mein Traum« stb. már bizonyos jóízlést, önálló stilizálást árulnak el s akad — nem is olyan szórványosan — egy-egy meglepően sikerült illusztráció is.

Az a kapocs, ami a rajz s a többi tantárgyak közt létesült, tisztán a rajzkészség alapján a legkezdetlegesebb fokon, most felújul magába olvasztva a kifejezés módjának másik lényeges eszközét: a fogalmazást is. Az egyes tárgyak a rajzzal szövetkezve magasabb sikert, szélesebb alapot biztosítanak. Különösen az esztétika és a művelődéstörténet látja szívesen új ismerősét. S általános érdeklődésre tartó feladatok kerülnek munkába:

»Wie die Pfahlbauern ihre Wohnungen errichteten«; »Der Greifensee«; »Betrachtung auf einer heimatkundlichen Wanderung« stb.

Néhol már a középiskola alsóbb, máshol felsőbb osztályaiban nyom nélkül megszakad a megkezdett irány. Hogy igazuk van-e az intéző köröknek vagy sem, azt most nem vitatom, csak az ő elvi álláspontjukba próbálok bevilágítani. Szerintük e módszer jó az elemista gyermek számára, akit a rendszeres rajzoktatás kifárasztana, aki azt meg sem értené, akinek a csapongás, az eltévelyedő ötletszerüség gyermekes karakteréhez tartozik. Aztán az az áldásos hatása is megvan e módszernek, — vélik ők — hogy a gyermek a sok rajztechnikai dolgon kívül egy-egy fontosabb színelméleti érdekességet is elsajátíthat — tapasztalatilag. Magától jő arra a színes ceruzáiról, festékeiről, mik az alapszínek s mik a másodlagosak. Ha pl. valami élénkebb tárgyat rajzol, azt vörössel, zölddel, kékkel kenegeti ki, majd, ha ez nem fedi izlését, átfesti s ezzel akaratlan megtanulja a keverés kiváltotta különböző színeket s í. t. A német középiskolákban a »Farbenlehre« előzi meg az első ecsetvonást, mintegy összefoglalva, átismételve, elméletbe rögzítve a már elemiben tapasztaltakat. Persze erősen kibővül a szűk anyag és bizonyára sok érdekes dolog akad majd, ami az elemista nyugtalan figyelmét s korlátolt érdeklődését kikerülte.

Ez előzetes alapletétel után kezdődik meg a »komoly« rajztanítás, amelynél a fantázia megépített korlátok között működik s merész ugrások, ívelések helyett a reális talajt járja végig tapogatózva, lassan, lépést tartva.

A megkezdett, szabadabb, játékosabb módszert csak a svájci és a belga iskolák viszik át következetesen. A belga felső leányiskolák magasabb osztályainak essayi — melyeknek minden sora egy finom gonddal, megalapozott tudással s egyéni ízléssel megrajzolt vagy megfestett illusztráció tartalmas kompendiuma — a végig kitartó módszer eredményes sikeréről beszélnek.

A »Ville de Liège« c. dolgozat minden igyekezete pl. oda konkludál, hogy e város nevezetes épületeit megrajzolva necsak önként kinálkozó frázisokkal magyarázza meg azok stilusát, stilusbeli érdekességét, hanem szemléltetve, a pontos rajzhoz tapadó alapossággal, könnyedén, de nem felületesen, festőiesen, de nem rikító ecsetvonásokkal, homályos elnagyolással. Egy másik dolgozat tárgyául meg a kőkorszakot választja ki. S leheletfinom tollrajzzal illusztrálja meg a már magában véve is érdekes tárgyat. Az őslények — a leletekből megkonstruáltan — megelevenednek előttünk meseszerű méreteikkel, körülvéve a buja flórától, amelybe olyan pompás fenséggel illenek bele. A hatalmas izmokkal dolgozó ősember mellett ott látjuk a kezdetleges, majd finomodó, csinosodó kőbárdot, fejszét, s az élet kezdetleges szükségeinek első, suta, robosztus eszközeit is.

S a különböző tanulmányoknak e kutatásokon, rajzokon alapuló kibővítése s a kidolgozás módjának esztétikai formája a tudás mélyítésén kívül abba az irányba gravitál, amit mi az »esztétikai nevelés« hangzatos címén, mint valami értékes kirakatdíszet mutogatunk, említgetünk csak.

A belga pedagógia útban van célja felé, e téren legyűrve minden más nemzetet, megelőzve a sopánkodásba, szóáradatba fuló törekvések kifáradt zászlóvivőit.

S ami az esztétikai nevelés főcélja, azt is eléri, ha most még tapogatózva is, de idővel határozott irányba terelődik útja.

Tanulóinkat ugyanis azért akarjuk főleg esztétikai ismeretekkel gazdagítani, hogy a lépten-nyomon eléje bukkanó műkincsekről, festményekről, szobrokról, irodalmi művekről önálló, igazán átértett s a lelke mélyéig átérzett kritikát tudjon mondani s maga találja meg a bujkáló szépet, ne kelljen azt neki a Bädekerek, katalógusok hivatalos lelkesedésén át megismerni.

A rajz és fogalmazás együttes munkája önként, tudatosan fejleszti ki a szépérzéket. Ha művészt nem is csinál a tanulóból, — amire szükségünk nincsen — de világnézetét megfinomítja, művészi érzékét fogékonyá, szélesebb skálájuvá, biztosabbá teszi.

S csakugyan a belga felső leányiskola növendékei kiváló festők képeiről mondanak kritikát. Mosolygós arcukra magatudatos komolyság vet árnyékot s e bájos műkritikusok ritka találó észrevételei kellemes csodálatba ejtik az embert. Az illető leány ugyanis a megbírálásra választott festő lefotografirozott művét feladatos füzetének homlokára ragasztja. Ezt szemlélve folyton, a hangulatkeltés folyton előtte lebeg, s épp ezért sokkal közvetlenebbül, melegebben és pontosabban jellemezhet, mint egy-két lejegyzett ötletből s az emlékezet csillogó foszlányaiból.

Egy pár érdekes dolgozatcímet lejegyzek. »Taureau« de H. Bource; »Napoleon Bonaparte« de B. Ingres; »Le berceau vide« de H. Bource stb.

Mindezekből látszik, hogy a rajz és a fogalmazás párhuzamos együttműködése mennyire kívánatos volna nálunk is, ha igazán komoly szándékunk az esztétikai nevelés következetes, eredményes keresztülvitele.

Nálunk az elemi iskolában már megkezdték ezt a »fantáziafejlesztő« módszert. Mesék illusztrálását próbálják meg. (Vörösbegy, Hófehérke, Törpeország stb.) A tanító elmondja a a mesét, többen a tanulók közül megismétlik azt a maguk kedves stilusukban s amikor az így minden részletében közkinccsé vált, le is kell rajzolni. Megvallom, ezt kissé nehéz dolognak tartom s azt hiszem, egy pár élénkebb fantáziájú gyermeken kívül nem igen akad ügyes megoldója e csak látszatra könnyű témáknak. Sokkal több eredménnyel biztat az egyes tárgyaknak fokozatosan nagyobb egységekbe illeszkedő megrajzolása (Amerika.) A ház, amely az utcába olvad, az utca, amely kapcsolódik, új házsorokkal, a fa, mely erdővé sűrűsödik, a felhő, mely

gomolyódik, szétszakad, érdekes formákba tagolódik — ez, vagy legalább is ilyen fajtájú a rajzolás fokozatos fejlesztése.

Még csak pár konzekvenciát szeretnék levonni a magunk hasznára.

Nem volna vajjon helyes, ha az elemiben alkalmazott könnyebb módszert a középiskolában is megpróbálnánk. És pedig úgy, hogy évenkint két-három magyar dolgozattémát választanánk, amelyet a gyermek könnyen, érdeklődő szeretettel illusztrálna, illetve kiegészítené rajzban azt, amit írásban kifejezni kellőleg nem tudott.

Az alsó osztályok szabad dolgozattémái — melyek napról-napra nagyobb tért hódítanak — volnának e célra legalkalmasabbak. Magam is pl. sokszor tapasztaltam, hogy IV. o. növendékeim »Toldi«-jukat telerajzolták a hős viselt dolgaival. Megillusztrálták maguknak azt, ami fantáziájukat leginkább foglalkoztatta, ami a legmélyebb benyomással volt lelkünkre. Milyen bő alkalom nyílna itt eredetien megillusztrált képeskönyvek készítésére.

A felsőbb osztályok egy-egy otthoni dolgozata szinte belecsempészhetne pár rajzot a szöveg közé.

Ami végül a belga esztétikai dolgozatokat illeti, ezeknek tantervünkbe való bevonását feltétlenül szépnek, érdekesnek, szükségesnek tartanám.

Eleinte persze még csak kísérleti jellege volna az egésznek s csak lassan válhatnék frissen lüktető vérévé a magyar közoktatásügy megújult vérkeringésének.

(Arad.) *Teleky József.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Lechnitzky Gyula **Alkotó munkára való nevelés.** Budapest, 1912. Athenaeum. Ára 5 korona.

Ennek a könyvnek nemcsak roppant hosszú, magyarázgató alcíme, hanem a szelleme is a reformáció korára emlékeztetett. Az újítási vágy, a meggyőződés heve uralkodik benne elejétől végig. De maga a szerző szerényen bevallja, hogy nem akart benne újat mondani, csupán a mai napság előtérbe nyomult reformpedagógiai eszmékről, törekvésekről kívánta tájékoztatni a pedagógusokat s az iskola iránt érdeklődő modern közönséget. Erre csakugyan alkalmas a könyve, mert minden lapját valami friss, üde levegő, a gyermeknek és a társadalmi közösségek szeretetének a jelei járják át. Műve gondolatokat ébreszt s ezzel elérte célját.

A nevelés feladatát Ostwald felfogásához híven az energia növesztésében látja, amelyet a személyiség kifejlesztésében és az alkotó munkára való képességben tart megvalósítottnak. Végezetül pedig a nemzetnevelés és a modern tanítóképzés főbb irányító elveit akarja megállapítani.

Logikus eszmemenetben tör célja felé, azonban kár, hogy oly igen nagy anyagot ölel fel, hogy igazi részletes kifejtésbe nem igen bocsátkozhat és még ott is, ahol ezt többé-kevésbbé megteszi dogmatikus, szaggatott s mindenekfelett a meggyőződés hevétől izgatott stilusa a kifejtetlenségnek, bizonyítás hiányának a benyomását kelti. Emiatt aztán sokszor értékes mondanivalói a szónoki frazeológiába vesznek, amelyből az olvasónak magának kell kihámozni az objektív tételt. Így pedagógiája első tételét így fogalmazza meg: »Nemzetünk jövendő sorsa, dicső álmaink teljesülése, hatalma, gazdagsága, előrehaladása attól függ, hogy megértjük-e az újkor parancsoló szózatát, ki tudjuk-e fejleszteni gondolkozásunk önállóságát és produktivitását, mely képessé tesz bennünket az alkotó munkára és tudjuk-e akaratunkat kitartóvá, erőssé tenni, összes fejlődő készségeinkre öntudatos, erős nemzeti egyéniségünk sajátos bélyegét ráütni.«

Ime, formában és tartalomban szinte az egész könyv! Ez a mondat hű tükre Lechnitzky munkájának.

Termelő tevékenységre van hát szükségünk, amely az önmaga és a társadalom tökéletesítésén öntudatosan működő személyiségben (egyéniségben) valósulhat meg. Ezért az egyéniség nevelésére kell fordítanunk legtöbb gondot. Lechnitzky nem szereti a rendszereket, hanem mindenkitől igyekszik tanulni. Mikor aztán leírja a személyiségre való nevelést, a tapasztalatszerzés folyamatát, ott is a legjobb vezetőket követi. Leginkább Meumann, James, Höfding, Ach, Ebbinghaus és Alexander meg Ranschburg nyomán jár. Végeredményben a mostani szinthetikus pedagógia helyett egy analitika-szinthetikus pedagógia megalkotásában keresi a jövő feladatát, mely képessé fogja tenni az egyént az önálló alkotásra.

Ennek elérésére — nagyon helyesen — sürgeti az ész mellett a kéz nevelését; kívánja, hogy a nevelő merev sablon helyett a gyermek egyéniségéhez alkalmazkodjék, s az alkotó játéktól haladjunk az alkotó szellemi tevékenység felé. Örömmel látom az írás és fogalmazás (melyeket sokan hajlandók semmibe venni) nagy öntudatbővítő szerepének hangsúlyozását, továbbá azt, hogy a sok ismeret helyett tipikus ismereteket kíván taníttatni. Sajnos, még ma is sok tanítót kell figyelmeztetni rá, hogy a nevelés célja a módszer megtanítása és az érdeklődés fölkeltése, nem pedig az emlékezet túlterhelése. Adatokat magunk is találunk, ha kellenek, csak azt kell tudnunk hol és hogyan keressük. Azért volt Sokrates a legideálisabb nevelő, mert ő nem kész tételeket tanított, hanem az érdeklődést fölkeltve alkotó gondolattevékenységre serkentett. Nem a kérdés és felelet az ő módszerében a fontos, hanem az egymásba fonódó folyton előre haladó *párbeszéd*. Ilyen legyen a mi tanításunk. Ha minden óra egy-egy kis dráma, s a tankönyv nem adat —, hanem feladattár lesz, akkor az iskola igazán nevelni fog.

Az elmélet alkalmazása részletesebben csak a tanítóképzőkre terjed ki. Itt csak annyit, hogy a reális szakok jelentőségét szerző alighanem túlozza.

Nagyon szép és a mai tanárellenes időben sokak által elolvasandó és megszívlelendő az, amit könyvünk a tanítói munka természetéről és a tanítói egyéniségről mond (208. skk. ll.). Ezek a lapok a könyv fénypontjai, de az egészből is egy lelkes, sokat olvasott, világos fejű és meleg szívű pedagógus szól hozzánk, akivel érdemes volt megismerkedni.

Dr. Nagy József.

Beküldött könyvek és lapok.

Magyar Könyvtár. *689. sz.* Marcel Prévost **Missette**, fordította *Császár Ernő.* — *690—691. sz.* **Gróf Bethlen Miklós önéletírása.** Szemelvények, kiadta *dr. Károlyi János.* — *692—693. sz.* Henry Bernstein **Édes otthon.** Színmű 3 felvonásban. Fordította *Ábrányi Emil.* — Egy-egy szám ára 30 f. Lampel R. könyvkiadóvállalata. Kapható minden könyvesboltban.

Akadémiai Értesítő. Szerkeszti *Heinrich Gusztáv* főtitkár. 1913. január. — **Erdélyi Múzeum.** Szerkeszti *Erdélyi Pál.* 1912. december. — **Jópajtás.** Sebők Zsigmond és Benedek Elek gyermeklapja. Előfizetési ára negyedévre 2 K 50 f. Kiadóhivatal IV. Egyetem-utca 4. sz.

Sáros vármegye monográfiája. Írta *dr. Tóth Sándor.* III. kötet. Budapest, 1912.

Morálpedagógiai kérdések. Írta *dr. Székely György.* Néptanítók Könyvtára 46-47. füzet. Ára 2 K. Budapest, Lampel R. 1913.

Széchenyi és a magyar nevelés jövője. Írta *dr. Imre Sándor.* Budapest, 1913.

Ifjusági könyvtárjegyzék. 39. sz. *Szerkeszti dr. Szemák István* (IX., Mátyás u. 18).

Uránia. Molnár Viktor közreműködésével szerkesztik legifj. *Szász Károly* és *Mikola Sándor.* 1913. január.

Gyulay Pál: **Bírálatok.** (1861—1903.) Budapest, Franklin-Társulat, 1912. Ára 5 K.

Az iskola és a társadalom. Írta *John Dewey.* Fordította és bevezető tanulmánnyal ellátta *dr. Ozoray Frigyes.* Ára 1 K. Budapest, Lampel R. 1912. Néptanítók Könyvtára 45. füzet.

KRÓNIKA.

Felhívás.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1913. évi 420. eln. szám alatt a nyugdíjügyben a következő felhívást tette közzé a Hivatalos Közlönyben:

»A állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról szóló 1912. évi LXV. t.-c. 88. §-a értelmében ezen törvény határozmányai *nem terjednek ki* azokra a

tanárokra és tanítókra, akik a jelen törvény hatálybalépésének időpontjában olyan állásban vannak alkalmazva, mely állás után az 1885. évi XI. t.-c. 24. §-a alapján igényt szereztek arra, hogy nyugdíjuk a 10 évet meghaladó szolgálat után évenként a beszámítható javadalmazásnak 3%-ával emelkedjék, *kivéve azokat a tanárokat és tanítókat, akik az új törvény hatályba lépésének napjától számított 6 hónapon belül a miniszternek hivatalos úton előterjesztett írásbeli nyilatkozatban kijelentik, hogy ennek a törvénynek a határozmányai alá óhajtanának tartozni.*

Az utóbb említett tanárokra és tanítókra az új törvény összes határozmányai kiterjednek, tehát a multban eltöltött szolgálati időt is a jelen törvény határozmányai szerint kell számítani, míg azokra a tanárokra és tanítókra, akik a fentebb említett záros határidőig nem nyilatkoztak, az 1885. évi XI. t.-c. összes határozmányai továbbra is érvényben maradnak.

Az ezen törvényszakaszban említett tanárok és tanítók özvegyeinek és árváinak ellátását mindenesetre az új törvény határozmányai szerint kell megállapítani.

Midőn az 1912. évi LXV. t.-c. fentközölt rendelkezését ismertetem, egyben felhívom az érdekelt tanárokat (igazgatókat) és tanítókat, hogy amennyiben az új nyugdíjtörvény rendelkezései alá tartozni óhajtanak, erre vonatkozó írásbeli nyilatkozatukat legkésőbb folyó évi június hó végéig hivatalos úton terjesszék elém.

Budapest, 1913. évi január hó 28.«

Kitüntetés.

A személyem körüli minisztérium ideiglenes vezetésével megbizott magyar miniszterelnököm előterjesztésére *dr. Badics Ferenc* királyi tanácsosnak, főigazgatónak, a budapesti országos tanárképző-intézeti gyakorló főgimnázium igazgatójának, a középiskolai oktatás terén szerzett érdemei elismeréseül III. osztályú vaskoronarendemet díjmentesen adományozom.

Kelt Bécsben, 1913. évi január hó 11-én.

Ferenc József s. k.
Lukács László s. k.

Kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter *Csányi* András felsőlövői ág. hitv. ev. főgimnáziumi rendes tanárt a rozsnyói ág. hitv. ev. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte.

Előléptetés. A fővárosi tanács a közoktatásügyi bizottság hozzájárulásával *Gruber* Nándor IV. kerületi főreáliskolai tanárt címzetes igazgatóvá léptette elő.

Kérelem és beszámolás.

A Tanáregyesületi Közlöny mult számában azon kéréssel fordultam kartársaimhoz, hogy legyenek szívesek velem közölni abbeli elhatározásukat, hogy a régi nyugdíjtörvény által biztosított *harminc évi szolgálat mellett megmaradnak*. Midőn ezen kérelmemet e számban ismétlem, egyuttal beszámolok azokról a jelentkezésekről, amelyek eddig kezeimhez jutottak. Az első jelentkezést február 11-én kaptam. Az első jelentkező Balázs István gyakorló főgimnáziumi tanár volt. Az első napon jelentkezett 19 tanár, a másodikon 81, a harmadikon 60 stb. Eddig február 16-ig, amely napon le kellett zárnom az első kimutatást, hogy a nyomda kellő időben megkapja a kéziratot, van összesen 251.[1]

Egyszerre, *egy* íven vagy levélben jelentkezett: Nagyszeben 16, Székesfehérvár főreál 17, Szentgotthárd 10, Karánsebes 10, Budapest, I. ker. 13, III. ker. 11, VIII. ker. 17, Debreczen főreál 9, Szeged állami főgimnázium 21 (22 közül) Sajnálom, hogy egyes iskoláktól csak összesített kimutatást kaptam. Jobb volna, ha a jelentkezések lehetőleg egy közös íven, saját kézaláírással történnének. Beregszász 15 (mind), Lőcse főreál 12, Lőcse kir. kath. 12, Szakolcza 12, Losoncz 14, Gyöngyös 14, Eger, főreál 11, Budapest X. (Kőbánya) 11, Balassagyarmat 16. Eddig 18 iskola jelentkezett (összesen van 90), tehát az összes állami és kir. kath. gimnáziumok és reáliskolák egyötödrésze.

Az eddigi eredményből azt lehet következtetni, hogy az idősebb tanároktól eltekintve a tanárok **túlnyomó** része megmarad a harminc év mellett.

A mult számban közölt kérelmemben csak az állami és kir. kath. gimnáziumok és az állami reáliskolák tanáraihoz fordultam. Tévedésből maradtak ki a felsőbb leányiskolák. Azokhoz, illetve azok tanáraihoz is van e kérés intézve.

A közös érdek szempontjából kívánatos, hogy *mindenki*, aki a harminc év mellett megmarad, belekerüljön a kimutatásba, és azért e kérelemmel külön fordulok azokhoz, akik talán azon az állásponton vannak, hogy ez a dolog az ő magánügyük, és ezek legyenek tekintettel arra, hogy *ez a* magánügy egyuttal közérdek.

Hasonlóképpen külön fordulok azokhoz, akik nem tagjai az OKTE-nek. Itt nincs arról szó, hogy tag-e vagy nem; hanem arról, hogy megmarad-e a harminc év mellett vagy nem.

Dr. Schmidt Márton,
Budapest, I. ker. Attila-utca 1—3.

[1] Február 19-ig a 90 érdekelt intézet közül 30-ból összesen 388 tanár jelentkezett a 30 évi szolgálat mellett való megmaradásra. Még 60 intézetből nem érkeztek be a jelentkezések.

Nyugdíjtörvény-magyarázatok.

Az új nyugdíjtörvény eddigi áttanulmányozása kétségtelenné tette, hogy a törvény egyik-másik intézkedése helyesbítésre, kiegészítésre szorul. Az eredeti törvényjavaslatba közvetlenül a képviselőházi tárgyalás előtt egyes pontokat be kellett venni, az egész törvényjavaslat pedig ezen toldalékoknak megfelelőleg már nem volt átdolgozható. Innen magyarázhatók egyes egyenetlenségek, amelyek elsimítása egyes konkrét panaszokkal kapcsolatban rendeleti úton lesznek elintézendők. A pénzügyminisztériumban megvan a készség e hiányok pótlásánál méltányosan eljárni, ha a közoktatásügyi minisztérium az egyes eseteket megfelelően felkarolja. Az új nyugdíjtörvénynek egészben véve kétségtelenül humánus szelleme — eltekintve attól, hogy a tanárok szolgálatidejét meghosszabbítja — senkinek helyzetét az előbbihez képest megrontani nem akarja, és minden olyan magyarázatot megenged, amely az egyesnek nagyobb előnyt biztosít.

Egy, az utolsó pillanatban a törvénybe került pont az, amely kimondja azt, hogy az özvegy nyugdíja a férjet megillető nyugdíj felénél nem lehet kisebb. Minthogy egyeseknek aggodalmai voltak aziránt, hogy ez a pont érvényes-e a harminc év mellett megmaradó tanárok özvegyeire, akik ilyformán nagyobb özvegyi nyugdíjat kapnak, mint a harmincöt évet választó, de harminc évvel nyugdíjba menő tanárok özvegyei, ez irányban információt kértem a pénzügyi minisztériumban, ahol erre nézve a harminc évet választó tanárokat megnyugtató feleletet kaptam. Midőn pedig egy konkrét esetből kifolyólag azt kérdeztem, hogy mit tegyen az az 1912 folyamán nyugdíjazott tanár (akire mint tudjuk érvényben van az új nyugdíjtörvénynek az özvegyekre vonatkozó része), aki nem akarja elfogadni a maga számára az ú. n. lakbérnyugdíjat, mert az özvegyének nagyobb nyugdíjat akar biztosítani, szóval az a nyugdíjas tanár, aki meg akar maradni a harmincévi szolgálati alapon, azt a tanácsot kaptam, hogy az esetet terjesszem be, hogy az illető (vagy illetők) kívánságának meg lehessen felelni, mert a törvény erre az eshetőségre nem terjeszkedik ki. A pénzügyi minisztérium nem akarja útját állani annak, hogy az 1912-ben nyugdíjazott tanárok választhassanak a harminc és a harmincöt évi alternativák között, amire nekik kétségkívül joguk van, mert hiszen ezen tanárok olyanoknak tekintendők, mint akik 1912 január elsején még szolgálatban állottak. Másfelől pedig a törvény az 1912-ben nyugdíjazottakra nézve úgy intézkedik, hogy ezek ellátásainak helyesbítése iránt az eljárás hivatalból indítandó meg (80 §.) Ezeknek ügyében az egyesület kötelessége sürgősen felterjesztést tenni.

Nemkülönben kötelessége az Egyesületnek felterjesztést tenni abban a kérdésben is, hogy a helyettes tanároknak, akiket a törvény életbeléptetése állásban talált, nem szabad-e szintén a harminc és harmincöt év között választani. A döntés ebben az

ügyben is a közoktatásügyi minisztérium kezében van. Minthogy — amint fennebb ráutaltam — az új nyugdíjtörvény szelleme az, hogy a legliberálisabb szellemben nem akar senkit érdeke ellenére megrövidíteni, egyes helyettes tanárok pedig, azok t. i. akik a harminc évi szolgálati viszonyban meg akarnak maradni, megrövidítve érezhetik magukat jogaikban, hiszen oklevél birtokában vannak és ugyanazt a munkát teljesítik, mint a rendes tanárok, nem felelne meg az új törvény szellemének, ha ezektől megvonnák a szabad választás jogát. Megszünik a szabad választás joga azokkal a helyettes tanárokkal, akik 1913. január elseje után alkalmaztattak. Az 1913. január elsején kinevezett rendes tanárok kétségtelenül olyanoknak veendők, mint akik a törvény életbeléptetése alkalmával már szolgálatban voltak. Ezek tehát kétségkívül még választhatnak harminc és harmincöt év között.

Schmidt Márton.

A nyugdíj-ügyhöz.

Akik Egyesületünk közgyűlésén résztvettünk, úgy az előértekezleten, mint magán a közgyűlésen, hallottuk az új törvény reánk nézve »előnyös« intézkedéseinek boncolgatását. Így *Balog* Mór megmagyarázta, hogy a 30 éves szolgálat mellett megmaradó tanár *özvegye* semmiképp se veszít, sőt bizonyos esetekben kedvezőbb lesz a nyugdíja, mint a 35 évet elfogadónak; dr. *Schmidt* Márton felvilágosított, hogy míg a régi törvény az *összes* helyettes tanári éveket beszámítja a nyugdíjba, az új csak az *oklevéllel* eltöltötteket; ugyancsak ő, de már előző nap a főtitkári jelentés is rámutatott arra, hogy előlépési viszonyaink teljesen megromlanak a 35 éves szolgálat mellett.

Ezek a dolgok így megvilágíttatván, valóban mindenki előtt a kérdés most már eléggé tisztán áll, a választás könnyebben megtörténhetik a 30 és 35 év között. Én nem is ezekről a már ismert dolgokról óhajtok szólni, hanem ez ügynek még egyáltalában meg nem tárgyalt részéről.

T. i. mi történik azzal a tanárral, aki nem tudja kiszolgálni a 30 évet sem, hanem ez előtt rokkantság, betegség miatt kénytelen nyugdíjba menni? E kérdés bizonyára sok, különösen *fiatalabb* kartárs lelkében felvetődött. Mert ez esetben, egy kelletténél hamarább nyugdíjba kényszerült tanárnál jobban számít néhány száz korona differencia, amivel az új törvény alapján esetleg többet kapna, mint annál, aki teljes penzióval mehet el. Pl. egy a 20. évében nyugdíjba kényszerült tanár kapna a régi törvény szerint 3780 K-át, az új törvény szerint 4284 K-át[1], tehát 504 K-ával többet. A mai drága életviszonyok között még ez utóbbi is oly minimális összeg, hogy egy családos ember alig élhet meg belőle; tehát még kevésbbé a 3700 K-ából. Azért csakugyan nem érdemes tovább szolgálni, hogy

[1] Tatár Balázsnak a Közlönyben megjelent számítása szerint.

az ember ne 7000 K, hanem, mondjuk 7500 K nyugdíjat kapjon, és már ezért — a fiatalabb generációra gondolok — 20-30 évig nagy összeget ($1/2\%$-*ot) fizessen.* De talán ezért volna érdemes a 35 évet elfogadni, hogy ilyen előre nem látható esetben is, ha t. i. idő előtt kellenék nyugdíjba menni, biztosítva legyen a magasabb nyugdíj, amire ez esetben valóban rászorul az ember?

Hát csakugyan, a magam részéről azt hiszem, hogy különösen családos embernek erre az eshetőségre is kötelessége gondolni s magát biztosítani.

Éppen ez a célja e cikkemnek, hogy egy olcsó (azt hiszem a legolcsóbb) ilyenforma intézményre hívjam fel a figyelmet, amely éppen a *rokkantság* esetére alakult. Ez a *Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíjegylete*, amely valami 20 évvel ezelőtt alakult, jelenleg 10 millió K vagyona van s alapszabályai értelmében *minden* állami *tisztviselőt* is felvesz tagjai közé. Hetenkint 30 fillért, vagyis évenkint *15 K 60 fillért* kell a tagoknak fizetniök, hogy ennek fejében tíz évi tagság esetén a tag hetenkint 11 K 90 fillért vagyis évenkint *618 K 80 fillért* kapjon. Aki 40 évig tag, az többet nem fizet és minden orvosi vizsgálat nélkül *kap hetenkint 17 korona, évenkint 884 korona nyugdíjat.* Akik érdeklődnek ez intézmény iránt, bővebb felvilágosítást kaphatnak magától az intézet igazgatóságától (VIII. ker. József-utca 23) vagy az ország minden nagyobb városában működő fióktól.

Tehát jóval olcsóbban, mintha a 35 éves szolgálatot elfogadná s az évi $1\,1/2\%$-ot fizetné, mindenki úgyszólván fillérekért biztosíthatja magát, nemcsak rokkantság esetére, hanem nyugdíjpótlást is kap; sőt a tag halála esetén özvegye végkielégítést kap az egylettől, tehát a befizetett összeg semmiképp nem vész kárba.

Talán nem volt felesleges a kérdést ez oldalról is megvilágítani; ha a kérdés aktualitásától eltekintünk, azt hiszem, hogy egy humánus intézmény ismertetése olyanok előtt, akik még nem ismerték, csak helyeselhető — s ez a körülmény bátorított engem e cikk megírására.

Kaposvár. *Botár Imre.*

Tanárok biztosítási (temetkezési) ügye.

Kemény Ferenc kartársunknak Közlönyünk 1912. évi 4-ik számában »Temetésre szól az ének« c. humánus cikkére ajánlottam az »*Ujverbászi Jóltevő-Egylet*«-et, ennek miniszterileg *megerősített alapszabályait ismertettem az 1912-évi 5-ik számban* és azt is ajánlottam, hogy III. v. »*Tanári Kör*« címen lépjünk be legalább 500-an. Ennyi tag szükséges ugyanis ahhoz, hogy az elhalálozott kartárs özvegye v. gyermekei 2000 K-t kapjanak. Aki komolyan érdeklődik, legyen szíves az alapszabályokat újból átnézni és *a mai számunkhoz mellékletként csatolt nyilatkozatot aláírva megküldeni az »Ujverbászi Jóltevő-Egylet« igazgatóságának.* Minden középiskolai tanár, működjék bár polgári, kereskedelmi, vagy tanítóképzőintézetben is, tagja lehet az egyesületnek;

sőt ha az 500 tagból hiányzanék is egynéhány, e hiányt a már jelentkező tisztességes polgárokból pótolnók. Azért a kör, mivel a többsége tanárokból áll, »*Tanári Kör*« lenne. Egyesületünk biztos alapon áll. Eddig, 9 évi működés után, 274,000 K-t fizettünk ki; vagyonunk 52.000 K. — A vagyon a tagoknál van kölcsönképpen; t. i. minden tag, két tag aláírásával, a 2000 K negyedrészét, kölcsönkaphatja 6% mellett. Így tehát a pénzünk biztosítva van maguknál az egyleti tagoknál.

Nagyon ajánlom tehát kartársaimnak ez egyletbe való lépést, különösen azoknak, akik már a negyven évet elérték, de 56 évnél nem idősebbek, mert egy biztosító intézet sem nyujt annyi előnyt, mint a mi »Jóltevő«-nk. Itt minden nyerészkedés ki van zárva; tulajdonképpen segítjük egymást, hátramaradottjainkat, 4 koronával. Hogy mily üdvös intézmény ez, azt persze csak az özvegy vagy a gyermekek fogják érezni, amikor a 2000 K-t megkapják és amikor a nagy bánatban még az anyagi gondok is reájuk súlyosodnak.

Egy évben átlag 8—9 tag halálozik el; minden alkalommal 4 K-t kell befizetnünk. *Az a tag, ki már háromszázszor fizetett halotti díjat,* (vagyis 1200 K-t befizetett), az alapszabályok 4. §-a értelmében *a további ily díj fizetése alól föl van mentve* s csak *a* 4 K évi tagsági díjat fizeti.

Az alapszabályok ismertetését lásd idei Közlönyünk 5. számában a 266—267. lapon.

Hogy a »III. v. *Tanári Kör*« minél előbb megalakulhasson, tisztelettel kérem az igazán érdeklődő kartársakat, legyenek szívesek a mellékelt »Belépő nyilatkozat«-ot *négy héten belül* aláírni és beküldeni. A jelentkezők számát négy hét mulva közöljük s akkor egyúttal nyilatkozunk arról, vajjon megvan-e a kellő szám arra nézve, hogy a »Tanári Kör« megkezdje a működését; ez esetre a tagokat fölkérjük a szükséges összeg (4 K beírási és 4 K évi tagsági díj) befizetésére.

Az Egylet a Kör megalakulása esetén minden tanártag után 2 K-t ad a Tanári Özvegyek és Árvák egyesülete javára.

Igen t. kartársunknak, Kemény Ferencnek humánus eszméjét nagyon ajánlom tehát kedves kartársaimnak megszívlelésre.

Ujverbászon, 1913. II. 16.

Kartársi üdvözlettel

Székely Sándor

főgimnáziumi igazgató,
a »Jóltevő-Egylet« igazgatósági tagja.

Elutasítás. A helyettes tanároknak félárú vasúti jegyek váltására jogosító arcképes igazolványai ügyében Egyesületünk nemrég újból kérelemmel fordult az illetékes miniszteriumhoz. Kérelmünket a folyó hó 19-én hozzánk érkezett leirat szerint most is elutasították.

A végrehajtó-bizottság záróülése.

A végrehajtó-bizottság január hó 18-án *Négyesy* László elnöklete alatt tartotta záróülését, melyen *Andor* Tivadar, *Balog* Mór, *Baumgartner* Alajos, *Endrei* Ákos, *Gaal* Mózes, *Jancsó* Benedek, *Lévay* Ede, *Mikola* Sándor, *Müller* József, *Usetty* Ferenc, *Varga* Bálint, *Viszota* Gyula s alulírt jegyző volt jelen. *Sajó* Sándor *Schmidt* Márton kimentette elmaradását.

Az elnök végig tekintve a bizottságnak több mint két éven át kifejtett tevékenységén, az összes jelenvoltakkal egyértelmüen megállapította, hogy a bizottság működésében holt pontra jutott, és hogy a további teendők intézését az országos középiskolai tanáregyesület immár megfelelőbben eszközölheti. Indítványára a bizottság kimondotta, hogy mandátumát megbizóinak: az 1910. évi november havi kongresszuson képviselt tanártestületnek visszaadja s ezen lépéséről, valamint egész működéséről a testületnek bizalmas körlevélben beszámol.

Irattárát a bizottság a tanáregyesületnél deponálja, s köszönetet mond annak minden irányú buzgó támogatásáért.

Befejezésül az elnök köszönetet mondott a bizottság valamennyi tagjának buzgóságáért, melyet főleg 1910 végén s az utóbbi hónapokban kifejtett. A bizottság nevében viszont *Varga* Bálint emlékezett meg meleg hangon arról a fáradhatatlan munkásságról, melyet elnökünk a bizottságot érdeklő ügyekben még az egyesülettől nyert szabadsága idején, tömérdek elfoglaltsága közepette, állandóan tanusított.

Szilágyi Sándor.

Egy fiatal élet pusztulása. *Dálnoki Teleky József* az aradi állami főreáliskola jeles tehetségü tanára, Közlönyünknek kedvelt munkatársa nincs többé. Fiatalon, 28 éves korában távozott el körünkből, őszinte, mély részvétet keltve mindazokban, akik ismerték s tehetségét és tudását nagyrabecsülték. Hozzánk beküldött utolsó, kedves és okos dolgozatát a Közlöny jelen számában tesszük közzé. Ebből is megítélheti mindenki, hogy Teleky József elhúnyta nagy vesztesége a magyar középiskolának és irodalomnak. Gyászrovatunkban egyik gyermekkori barátja emlékezik meg róla; közvetetlen kollégáinak szomorú érzéseit pedig az alábbi sorok fejezik ki méltóképpen. Nyugodjék békével!

»Megdöbbent a lelkünk, mikor szeretett barátunknak, Teleky Józsefnek elhúnytáról repült hozzánk a lesujtó hír. Fájdalmunkról könnyeink beszélnek, melyeket szívünk őszinte bánatával sírunk el. Mindannyian erős hittel néztünk jövője elé, de a végzet reményeinket sivár ridegséggel gázolta le.

Teleky József a fiatal tanárnemzedék egyik legkiválóbbja volt. Iskolai működésében rajongó lelkesedés s a gyermek őszinte szeretete vezette. Tanári munkájának a lelki finomság bűvös varázst adott. Kitünő eredménnyel tanított s remek példát mutatott arra, hogyan

lehet az ifjuságot lelkiismeretes munkára nevelni. Tanítványai rajongva szerették s olyan tisztelettel tekintettek reá, mint ahogyan a kiváló emberekre szokás.

Irodalmi munkásságával a legszebb reményeket keltette. Közlönyünk és az *Élet* magvas dolgozatokat közöltek tőle. Nagyon értékesek a buddhizmusról és a másvilághitről az *Urániá*-ban közzétett értekezései. Nemrégen küldött szép cikket az *Ethnographia*-nak az alma népköltészeti jelentőségéről, az *Urániá*-nak pedig a boszorkányokról. Nagy anyagot gyüjtött az istenítéletekről tervezett tanulmányához s egyéb dolgozatokhoz. Folklore-terveinek se szeri, se száma. Eszméi józanok, egészségesek és elmemozdítók voltak. Stilusának sajátos zamatát, egyéni színét s kedves varázsát e folyóirat olvasói előtt felesleges dicsérgetnem. Csaknem az utolsó percig kutatott, a *furor divinus* sugalmain lelkesülve, mohón, lázasan dolgozott. Mennyire illenek erre a villám-kettéroppantotta életre a költőnek Tóth Edére mondott szavai:

Mohón sietve, — lázban égve,
Már félig sírban — már halott,
Az alkotásnak gyönyörébe
Fuladt el végső sóhajod.

Elröppent utolsó sóhajod, elszállott nemes, szép lelked, édes, jó barátunk, mindannyiunk dédelgetett kedveltje s mennyire sivár, menynyire rideg a fogadkozás, hogy emlékedet éltünk utolsó percéig a lelkünkbe zárjuk.

(Arad.) *Elek Oszkár.*«

Népszerű tudományos mozgófényképek az Urániában.

Minden újítást örömmel üdvözlünk, melynek az a célja, hogy s közművelődést szolgálja, s melyből valami módon nemzeti haszon azármazik. Kétszeres örömmel kell üdvözölnünk az »Uránia Magyar Tudományos Színházat, mert olyan újításba fogott, melynek nagyon messze kiható eredményei lehetnek tudományos művelődésünk terén.

Tudományos mozgófényképeket mutat be hetenkint a természettudományok (biológia, kémia, fizika) köréből, melyeket folyton fokozódó figyelemmel és érdeklődéssel néz végig a közönség, s hogy a terv életrevaló és hasznos, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy eddig minden előadáson zsúfolásig megtelt a színház. Elragadóan szép és érdekes képek vezetnek be bennünket a fenséges természet örökké nyüzsgő műhelyébe. Ott pergett le a vásznon szemeink előtt a petesejtből kibontakozó élet (csirke fejlődése) csodás szépségével. Az újra éledő, feltámadó életet láttuk a káposztalepke, halálfejű pillangó stb. fejlődésében, az örökké nyüzsgő, forrongó, küzdő életet (skorpió élete), az ivadékgondozás önfeláldozó példáit (szent scarabeus, tüskös pikó); a tenger csodás állatvilágát láttuk több szép képen, melyek közül különösen szépek voltak az átlátszó testű lassan imbolygó meduzák. Gyönyörű képek mutatták be az állatok családi életét egy bájos cinegecsalád kapcsán, valóságos zsúrt a remete-

rákok közt. A növénybiológiából láttuk a virág- és rügyfakadást, a champignon fejlődését, a növények mozgástüneményeit. Igen érdekesek voltak a kémia köréből vett képek (O. fejlesztése, cseppfolyós levegő, Co_2 stb.), melyek az elemek keletkezését, átalakítását, a természetben való fontos szerepét ismertették.

A természet nagy országából való eme kis színes mozaikok valóságos forrongásba hozták a közönséget, melynek némán figyelő soraiból nem egyszer hangzott fel a bámulat, csodálat morajа, a szánalom fájdalmas érzése, mikor a tudomány némán tűrő névtelen martirját látta a »salvarsan« bemutatásakor, az öröm vidám kacaja a tücsök bohókás házasságánál.

Ezen tudományos mozgófénykép-előadásoknak igen nagy jelentőségük van úgy az iskola, mint a nagyközönség érdekében, s igen helyesen tette az Uránia, hogy ezt az újítást behozta, mellyel tulajdonképpen eredeti céljához tért vissza, hiszen a tudományok népszerűsítése a célja, nem a pesti zsúrok, kávéházi, nappali, meg estéli élet stb. bemutatása, mert ezekben minden van, csak tudomány nincs. Hogy pedig a tudomány vívmányait minél szélesebb körben tehesse ismeretessé, rendszeresítenie kell ezen előadásokat, s alkalmat kell nyujtania arra, hogy a tanulóifjuság is megismerhesse ezen darabokat. Azért e helyen is kérjük az Uránia igazgatóságát, hogy adjon alkalmat az ifjuságnak az őt legtöbb esetben nem érdeklő darabok helyett ezen tanulságos képek megnézésére. Ezeket az ifjuság örömmel, élvezettel fogja végignézni, s nagy tapasztalattal s gazdag ismerettel és tudással fogja elhagyni az Urániát s vágyakozik megint odamenni, ahol iskolai tanulmányait kiegészítheti s tökéletesítheti.

Erős bennem a remény, hogy ha az Uránia ezen előadásokat rendszeresíti s pl. délutáni előadásokat is rendez, úgy a közönséget, mint a tanulóifjuságot el fogja hódítani a 2500 m. hosszú mozi rémdrámák látogatásától, s ha ezt csak részben is sikerül elérnie, nemzeti kulturális szempontból hervadhatatlan érdemeket szerez. Mindenki örömmel fogja e képeket nézni, a laikusoknak gyönyörüség mellett tanulságos lesz, a szakembereknek látókörét bővíti, ismeretét erősíti meg.

Amennyiben az Uránia igazgatósága az ifjuság számára is hajlandó volna, hozzáférhetővé tenni ezen előadásokat, az a kérésem volna, hogy lehetőleg egy összefüggő egységes előadást rendezne, ne pedig mozaikszerűen mutatná be a képeket minden tudományágból. Így talán nem volna olyan változatos, de mindenesetre tanulságosabb s eredményesebb. Ez azonban csak úgy volna kivihető, ha nincs technikai akadálya.

Az pedig föltétlenül megkivántatik minden esetben, hogy a képek felírása, illetve magyarázó szövege kivétel nélkül magyar legyen (hibátlan magyarsággal!) annál is inkább, mert már minden mozinak magyar szöveget kell adnia főkapitányi rendelet alapján. Ez elől az Urániának sem szabad kitérnie.

* * *

A képek bemutatása előtt igen érdekesen magyarázza meg a mozgó képek készítésének technikáját, a kinematográfia fontosságát a tudományos és gyakorlati életben dr. Hankó Béla egyet. tanársegéd, ki a képeket is igen érdekes, lebilincselő s tudományos magyarázatokkal teszi érthetőkké.

Dr. Méhes Gyula.

Kimutatás. A Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület részére december hó közepe óta a következő adományok érkeztek:

	K. f.
Ung-beregi tanári kör adománya (Bellus Károly)	50·—
Zsolnai főreál ifj. hangverseny jöv.-nek $^1/_3$-a (Csipkés György)	200·—
» » felolvasások jöv.-nek 10%-a »	23·—
Gyulai r. k. főg. vizsgadíjak 5%-a (Csura Miklós)	17·56
Budapesti V. k. főg. vizsgadíjak 5%-a (Szőts Gyula)	7·24
Ujvidéki m. főg. dr. Szabó Lajos ad. (Hoffmann Mátyás) ...	2·—
» » Ábrahám János könyvker. ad. (Hoffmann M.)	5·—
Budapesti X. tisztv. t. főg. vizsgadíjak (Széky István)	4·06
Brassói g. k. román főg. vizsgadíjak (Ciortea Aurél)	10·14
Dévai főreál tanári kar ad. (Mihályi Elemér)	2·50
Bpest I. k. főg. volt növendékek hangvers. (Baumgartner A.)	75·70
» » vizsgadíjak (Baumgartner Alajos)	6·—
Szamosújvári főg. felvételi vizsgadíjból (Dömötör János) ...	1·—
» » magán » » ...	2·62
Sárospataki főg. vizsgadíjból (Csontos József)	8·97
Esztergomi k. főreál vizsgadíjból (Gedeon Endre dr.)	5·—
Debreczeni r. főg. tanári kar ad. (Révész Lajos)	3·80
» » bankett megváltása (Révész Lajos)	15·—
Nagyszebeni áll. főg. vizsgadíjak (Ujsághy)	6·—

Pénztári állapot jelenleg 70.000 K körül van.

Németh József
titkár.

Apró hírek. **A nyugdíjilleték** levonását február hó 1-én a tanárok fizetéséből is megkezdték az állampénztárak és adóhivatalok egy részében. Közgyűlésünkön *Székely* István szóvá tette volt ezt a sérelmes és korai eljárást s fölszólalásának volt is foganatja. Gróf *Zichy* János vallás- és közoktatásügyi miniszter értesülvén a téves eljárásról, a pénzügyminisztèrrel egyetértve rendeletileg utasította az állampénztárakat és adóhivatalokat, hogy a további levonásokat szüntessék be és a már levont összegeket térítsék vissza. Jó lenne most már a nagyobb tévedésnek a kiigazításáról, arról is gondoskodni, hogy a tanárok 30 évi szolgálati ideje novelláris úton mielőbb visszaállíttassék. Annak felemelése 35-re úgyis csak makacsságnak a következménye; hátralépés, melyért szégyenkeznünk kell az iskola munkáját megértő és megbecsülő nyugat előtt; az állam pénzügyi érdekét nem

szolgálja s az iskolának mérhetetlen kárára van. Aki ezt visszacsinálja, érdemes kultúrmunkát végez. Ha ez megtörtént, akkor azután az állampénztárak és adóhivatalok is újból megkezdhetik a nyugdíjilletékek levonását. — **Dolgoznak a tanárok.** A Budapesti Ujságírók Otthona által hirdetett Halmos Izor-féle tárcapályázaton dr. *Vasadi Balogh* György szegedi állami főreáliskolai tanár *Március* c. elbeszélése díjat nyert. A Kisfaludy-Társaságban a Széher Árpád-féle pályázatra beérkezett pályamunkák közül dr. *Gyöngyössy* László beregszászi főgimn. tanár munkája jutalmat, *Hangh* Béla gimnáziumi igazgató munkája pedig dicséretet nyert. A Magyar Történelmi Társulat az utolsó öt év alatt megjelent legjobb történelmi értekezés jutalmát dr. *Gombos* Albin budapesti főg. tanárnak ítélte oda, »*Történelmünk első századaiból*« c. dolgozatáért. Dolgoznak a tanárok, nemcsak az iskolában, hanem az iskolán kívül is szolgálják a magyar kultúrát. Tudják is ezt jól mindenütt széles e hazában, csak a pénzügyminisztériumban nem akarják észrevenni. Ott az *egyenlősítés elve* elfödi a szemhatárt s így még azt sem látják meg, hogy éppen ők magán az egyenlősítés elvén is nagyon sok csorbát ejtettek. — **A magyar fogalmazás tanításáról** tartott előadást elnökünk dr. *Négyesy* László mult közgyűlésünk egyik szakosztályában. Amint tudjuk annak idején a tanárok körében nagy érdeklődést keltett ez az előadás s nem volt hiány a hozzászólásokban sem. Most örömmel állapíthatjuk meg, hogy az érdeklődés nem szorítkozott arra a szűkebb körre, amelynek az előadás tulajdonképpen szánva volt. Dr. *Lőte* József a kolozsvári tudományegyetem tanára érdemesnek találta ezt a kérdést arra, hogy — egyik napilapban — a nagyközönség elé vigye. Bő kivonatban ismertette az előadást s a hozzákapcsolódó véleményeket. »Egyenesen kötelességünk — úgymond — gondos figyelemmel kísérni: hogyan készítik fel az ifju nemzedéket a jövő nagy feladataira és a helyes irányú törekvésben az iskolának kitelhetőleg segítségére lenni.« Ezt óhajtjuk mi is s ezen az úton reméljük, hogy a jövőben még a magas helyekről jövő dilettáns-kiszólások is hatástalanul és kártevés nélkül fognak elhangzani társadalmunkban és — *parlamentünkben!* — **Tanító képviselő.** Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület a most készülő választói törvényben a bírák számára is reklamálja a passzív választói jogosultságot, oly módon, hogy a mandátum elvesztése után az ilyen volt képviselő visszatérhessen előbbi állásába. Ausztriában és Franciaországban s bizonyára némely más országban is a tanárok és tanítók képviselőkké választhatók s mandátumuk megszűntével zavartalanul folytathatják elhagyott foglalkozásukat. Nálunk ez eddig nem volt így s a most beterjesztett javaslat sem gondoskodik rólunk előnyösebben. Dr. *Laurentzi* Vilmos hosszabb cikket írt erről a B. H.-ban. Megállapítja, hogy: »A parlamenti élet színvonalának mai sülyedése épp abban keresendő, hogy az ország legkülönbözőbb ügyeihez hozzáértő lelkes szakemberek helyett jóformán csupa dilettáns nagy úr ül ott benn . . . akik az iskolával és a tanítással foglalkozókkal szemben legutóbb is a rideg közönyösségnek, a nevettető tudatlanságnak és épp ezért a sértő rosszakaratnak oly kiabáló példáit mutatták.«

A majdan összeülő országgyűlés összetételéről szólván, kifejtette, hogy abban a magyar tanítóságnak és tanárságnak szintén ott kell lennie. Ámde a tanítóság és tanárság passzív választójogának érvényesülését lehetetlenné teszik a fennálló tiltó és korlátozó rendelkezések. »Ha a (mostani) javaslat a haladás ügyét őszintén akarja szolgálni, akkor szüntessék meg a jövőre ezeket. Minden fellépni akarónak adjanak egy hónapi szabadságot. Az illető helyettesíttethesse magát saját költségén. Ha képviselősége megszűnik, térhessen vissza státusába. A rangsorban foglalhassa el azt a helyet, melyet elhagyott. Sőt kollégái talán az ellen sem tennének kifogást, hogy az illető oly rangszámot kapjon, minőt rendes körülmények között ugyanazon idő alatt elért volna. (Föltéve, hogy mint képviselő érdemes munkát végzett és nem kompromittálta a tanárságot, mint akárhányan a multban. *Szerk.)* Az új népparlamentben foglalják el az őket jogosan megillető helyet a tanítóság és tanárság is. Legyenek ott azok, kik egész életükön át a nemzet kulturájának naggyátevésén dolgoznak. Nem saját, de a magyar iskola, a szabad haladás, a nemzeti művelődés hasznára. Legyen a tanító és a tanár végre respektált, fönt és lent, az iskolában és azon kívül.« Nagyon természetes, hogy ennek így kellene lennie. És mert természetes — vajjon így lesz-e csakugyan? — **Tanársors.** Egyik nem régen elhúnyt kartársunk önéletírásában olvassuk a következő jellegzetes sorokat: »Küzdelmes munkálkodás és nehézségekkel teljes működés közben jutottam el a 60-ik évhez, honnét: nyugodt lelkiismerettel, fölemelő öntudattal és tanulságos emlékekkel tekintettem vissza lefutott pályámra, azzal az édesbús tapasztalattal, hogy *amiket* szolgáltam *virulnak*, akiket szolgáltam: azok *elfelejtettek*. Míg az első fölemel, az utóbbi nem bánt, mert: így szokott az lenni! Egyedüli vigaszom és jutalmam a hűen és lelkiismeretesen betöltött hivatás.« Ez a legjobb esetet véve a tanár sorsa.

Tantervrevizió — Franciaországban. A párisi Sorbonne nagytermében a napokban nevezetes értekezlet volt. Egy bizottság, amelynek élén *Bonvalot Gábor* áll és amelyhez számos kultúregyesület csatlakozott, a középiskolai tantervek reviziójának szükséges voltát tűzte napirendre. Elsőnek *Jean Richepin* szólalt fel, kifejtvén, hogy az 1902. évi tantervek a tanításba egy halom haszontalan, szétszórt és összefüggés nélküli fogalmat vittek be és a gyermeki elme felette káros túlterhelésére vezettek. Szerinte a klasszikus kultúra éppenséggel nem összeférhetetlen a cselekvő ember eszményével. Ezután *Gallois dr.* a szülői egyesületek szövetségének elnöke fejtette ki ezen egyesületeknek a célját, mely abból áll, hogy a szülőknek is alkalom adassék gyermekeik érdekében szavukat hallatni. Ezek az egyesületek a legutóbb Marseille-ben tartott kongresszuson a tantervek könnyítése mellett foglaltak állást és azoknak olyan revizióját követelték, amely a heti órák számát minden osztályban 20-ban állapítja meg. *Bonvalot*, a kezdeményező »*Comité Dupleix*« elnöke közölte, hogy ez a bizottság *Jules Lemaître* és *Ernest Lavisse* közreműködésével máris elérte azt, hogy *Ribot* elnöklésével megalakult

egy parlamenti bizottság. Az eredmények azonban mindmáig késnek és a lycée-beli kis diáknak napi 11 órát kell dolgoznia, holott a javítóintézetbeli növendékeket csak napi nyolc órai munkára kötelezik. (Élénk taps).

Ez a mozgalom nem csupán azért tanulságos, mert egy annak idejében nagy garral hirdetett reformnak alkonyát jelenti be, hanem azért is, mert — mint már oly gyakran — ismét a nem-céhbeliek köréből indult ki. Nehogy azonban valaki azt higyje, hogy ettől kedvet kaptunk egy magyar tantervrevizióhoz. Nem, mert úgy tapasztaltuk, hogy a tantervek minden revizióból — jól meghízva kerülnek ki.

kf.

Igazgatósági ülés. Egyesületünk igazgatósága f. hó 25-én (kedden) d. u. 5 órakor az egyesület helyiségében (VIII. Esterházy-u. 14. sz. II. em.) ülést tart. Ezen a gyűlésen fog határozni a miskolczi és kecskeméti tanári karok körlevelében tett indítványokról, valamint a kiadandó füzetnek, amelyben az idei közgyűlés elnöki megnyitója, titkári jelentése és Krenner Miklós előadása lesznek egybefoglalva, a példányszámáról és egyéb folyó ügyekről.

GYÁSZROVAT.

TELEKY JÓZSEF.

(1884—1913.)

A jövő nagyra hivatott nevelői közül újra kidőlt egy nemes, ideális egyéniség, akinek csak siratói vannak. Kicsi, de arisztokratikusan finom alakja eltünt a kathedráról, amelyre lelkesedést, kiapadhatatlan szeretetet és költői varázst vitt. Csodálkozó gyermekszemeiből az erdélyiek kitartó hazafisága és ábrándos nagyot-látása csillogott tanítványaira, akik — kicsinyek, nagyok — olyan odaadó testvéri bizalommal voltak hozzá. És ebben találta meg szűkös pályánkon minden jutalmát. Otthon lehetett volna vicispán, mint az apja, kint kedves egyéniségével, tapintatával, műveltségével híres diplomata, mint egyik közeli rokona — de ő családja ellenzésére is a tanári pályára lépett: »Ez a legszebb — mondta rajongással —; nekünk magyaroknak az a legnagyobb bajunk, hogy mindent *felülről* kezdünk építeni.« Sajnos, csak öt évet tölthetett pályáján, három és felet a pécsi, másfelet az aradi reáliskolánál. Most kezdett emelkedni: az *Uránia* és *Közlönyünk* több ragyogó stílusú, mély dolgozatát, néhány tekintélyes szépirodalmi lap pedig verseit és kritikáit hozta. És a dicsőséges út elejéről — kínos operáció után — meg kellett térnie szülei, rokonai közé a csendes alvinci kriptába. De az ilyen lélek hatása nem veszhet el nyomtalanul.

Dr. Pitroff Pál.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

Pályázat. A debreceni ref. főgimnáziumban egy rendes tanári állásra pályázat hirdettetik, amely az 1913. év tavaszán tartandó egyházkerületi közgyülésen természetrajzra és földrajzra képesített ref. vallású tanárral töltetik be. Évi javadalmazás 2400 K alapfizetés, 800 K lakáspénz és öt 200 K-ás ötödéves korpótlék. A korpótlék alapjául szolgáló időbe a másutt töltött rendes tanári évek beszámíttatnak. Az alapfizetés később 2800, 3200 és 3600 K-ra emelkedhetik. A megválasztott tanárnak emellett igénye van az idevonatkozó feltételek szerint az állami fizetéskiegészítésre és az országos tanári nyugdijintézetbe való felvételre. Ha az alapfizetés és a fizetéskiegészítés összege a 3200 K-t meghaladja, a lakáspénz ezen összegnek negyedrészében fog folyóvá tétetni. A pályázati kérvényt a tiszántúli ref. egyházkerület közgyüléséhez kell címezni s fel kell szerelni a következő okmányokkal: keresztlevél, érettségi bizonyítvány, tanári oklevél, az előbbi alkalmazásról szóló bizonyítványok, az esetleges irodalmi működés igazolása, a katonai kötelezettség irányában fennálló viszony igazolása, közhatósági orvosi bizonyítvány a pályázónak a tanári pályára alkalmas voltáról. A kérvényt 1913. évi március 15-ig a tiszántúli ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debrecenbe kell beküldeni. A megválasztott tanár köteles tanszékét az 1913-14. tanév elején székfoglalóértekezés tartásával elfoglalni. Debrecen, 1913 február 15.

Dr. Baltazár Dezső püspök.

Új GÖRÖG nyelvi tankönyvek:

ERDŐS TIVADAR

bártfai gimnáziumi igazgató szerkesztésében most hagyta el a sajtót:

GÖRÖG NYELVTAN

a gimnáziumok felső osztálya számára. Miniszteri engedélyezési szám: 274/1913.

Ára **3.20** Korona.

GÖRÖG OLVASÓKÖNYV

számos képpel. I. rész. A gimnázium V. osztálya részére. Engedélyezésre felterjesztve. Az olvasókönyv II. kötete 1913. végén jelenik meg.

Ára **2.40** Korona.

Mutatványpéldányokkal kívánatra készséggel szolgál a kiadó

Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. Budapest, VII., Rákóczi-út 54.

MARX ÉS MÉREI

TUDOMÁNYOS MŰSZEREK GYÁRA

Telefon: 21—06. BUDAPEST, VI., BULCSU-U. 7. Telefon: 21—06.

Készít saját gyártelepén mindennemű fizikai, kémiai, geometriai műszereket; vegyi fülkét, előadóasztalt, elsőrangu = vetítőgépeket. =

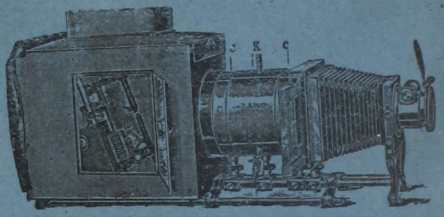

Illusztrált árjegyzékek díjtalanul küldetnek

100 MUNKÁS. 16 HP.

Magyarország legnagyobb fizikai tanszergyára!!!

CZIMBALOM

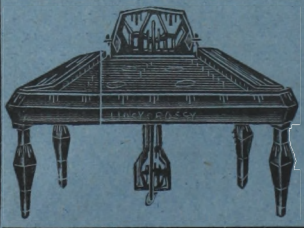

Legujabb szabadalmazott aczélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, aczélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kivánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,

Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.

Tanároknak 10% engedmény.

SZIKLA—SZILÁGYI ■ TELEFON 88—48 ■

TANSZERKÉSZITŐ- ÉS ÁLLATKITÖMŐ-INTÉZET

BUDAPEST, VII., AMAZON-U. 13. ■ TELEFON 88—48 ■

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyómdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *13. szám.* *1913. február 28.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Mit tegyünk? *Ries* Ferenctől. (657. l.) — Beszámolás. *Dr. Schmidt* Mártontól. (660. l.) — *Egyesületi élet.* Igazgatósági ülés. *Sajó* Sándortól. (662. l.) — Szepesi kör. *Noszky* Jenőtől. (663. l.) — *Javaslatok és tanulmányok.* Néhány megjegyzés a magyar irodalomtörténet tananyagának beosztásához. *Vida* Sándortól. (665. l.) — A klasszikai filológizmus mértéke a nevelésben *Dr. Bodor* Aladártól. (671. l.) — *Könyvek és lapok. Imre S.:* Nemzetnevelés. *K. F.*-től. (676. l.) — *Nógrády:* A gyermek és a játék. *Dr. Kemény* Gábortól. (677. l.) — *Takáts:* Útmutatások a magyarról latinra való fordításhoz. *Abaffy* Bélától. (680. l.) — Die olympische Spiele. *kf.*-től. (682. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (683. l.) — *Krónika.* Miniszterváltozás. Az államtitkárnál. (684. l.) — Nyilvánossági jog. Olaszországi út. Nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszus. (685. l.) — Az állampolgárrá való nevelés Németországban. *Dr. Végh* Jánostól. Magyar Tanítók Turistaegyesülete. (686. l.) — Apró hírek. (687. l.) — Ösztöndíjpályázat. Gyászrovat. (Fehér Alfréd, Kocsis József, Szádváry János. 688. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA
1913

A középfokú iskolák egységes atlasza

KOGUTOWICZ:
FOLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

(Ára 2 korona 50 fillér)

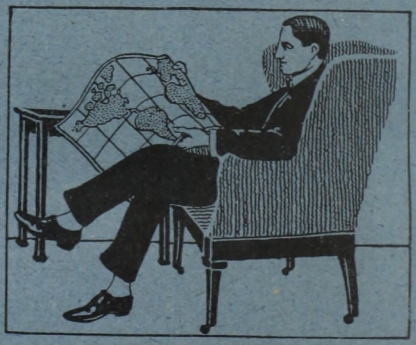

XI. KIADÁSÁRÓL

— miután kiadványaink terjesztésében ügynökökkel nem dolgozunk — ezúton értesítjük a mélyen tisztelt szaktanári kart azon kérésünk mellett, hogy amennyiben intézetük földrajzi és történelmi térképeinket ezideig még nem vezette volna be, azokat a közeli tankönyvelhatározó konferencián javaslatba hozni méltóztassék. ***Ilyen intézeteknek készséggel szolgálunk tiszteletpéldányokkal*** s kívánságukra egyik tisztviselőnk a továbbiak megbeszélése érdekében fel fogja keresni.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R. T.
BUDAPEST, V., RUDOLF-TÉR.

XLVI. évfolyam. 13. szám. 1913. március 6.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

Az alább következő cikket, mely egyesületünk igazgatóságának az álláspontját is híven kifejezi s melyet az igazgatóság legutóbbi ülésén a magáévá tett, minden középiskolai tanárnak a figyelmébe ajánljuk.

MIT TEGYÜNK?

Megjelent tehát a minisztériumnak a rendelete, mellyel az új nyugdíjtörvény 88. §-a alapján felhív bennünket, hogy a régi és az új nyugdíjtörvény között válasszunk. Választanunk tehát kell, s bár véleményem szerint a választás eredménye éppenséggel nem lehet kétséges, mégis szükségesnek érzem, hogy a döntés előtt mindegyikünk teljesen tisztán lássa a helyzetet, nehogy az előreláthatő eredményt bárkicsoda is félrevezetés és nem határozott meggyőződés kifolyásának mondhassa. Szükségesnek érzem ezt különösen azért is, mert véleményem szerint az eddig megjelent közlemények általában nem tárgyalják sem eléggé világosan, sem eléggé helyesen az új törvény előnyeit és hátrányait.

Nincs szándékom ezekkel a közleményekkel vitatkozni, sőt a vitát feltétlenül kerülendőnek tartom, azért csak arra utalok, hogy az eddigi cikkek túlnyomó nagy része már csak azért sem alkalmas a választás előtt állók tájékoztatására, mert általában csak olyannak a helyzetét teszik vizsgálat tárgyává, aki teljes 30, illetőleg 35 évig van a régi, illetőleg az új törvény hatálya alatt. Már pedig azok közül, akiknek választaniok kell, egyik sincsen ennyi ideig e törvények hatálya alatt, miért is mindegyikünkre nézve más-más számítás kellene.

De e számítások részint feleslegesek, részint irreálisak. Bármily számítást végzünk azonban, kétségtelen tények a következők:

1. Bárhogyan választunk is, az özvegyek és árvák ellátására ez befolyással nincsen.

2. Az 5, 10 évi szolgálattal megrokkantak részére az új törvény biztosít állandó ellátást, a régi nem. De ezek közül a 9 éves tanároknak a régi törvény is juttat állandó ellátást, minthogy a 9 évi szolgálattal megrokkant egy évi szabadságra megy és szabadságolt állapotban várja meg a nyugdíjjogosultság elérését. Érintve tehát tényleg csak az 5—9 évi szolgálattal birók vannak. Amde tapasztalati tény, hogy az ebben a korban levők közül ugyan elég gyakran hal meg valaki rövidebb vagy hosszabb betegség után, de olyanfajta rokkantság, mellyel valaki még hosszú évekig elél, e korban igen ritka kivétel. A valószínüség erre az eshetőségre oly csekély, hogy a választásnál komolyan számba nem jöhet.

3. Az új törvény bárkinek is, bármennyi szolgálat után a nyugalomban nagyobb összilletményt biztosít, mint a régi, viszont az aktív szolgálatban nyugdíjjárulékot szed, míg a régi nem. Ebből a két kétségbevonhatatlan tényből következik a következő tétel: Minél rövidebb ideig van valaki aktív szolgálatban és minél hossszabb ideig nyugalomban, annál nagyobb anyagi előnynyel jár az illetőre az új törvény, ellenben minél hosszabb ideig van aktív szolgálatban és minél rövidebb ideig nyugalomban, annál nagyobb anyagi veszteséggel jár reá nézve az új törvény. (Az első esetben ugyanis kevesebb lesz a fizetett nyugdíjjárulék értéke az élvezett nyugdíjjárulék értékénél, a második esetben pedig nagyobb lesz a befizetett nyugdíjjárulék értéke az élvezett nyugdíjilletmény-különbözet értékénél.) Azt hiszem, e tétel helyességét bizonyítani fölösleges. Már pedig ha e tétel helyes, akkor a választás előtt álló minden egyes embernek, aki tudni akarja, melyik törvény jelent reá nézve anyagi előnyt, a következő kérdésre kell válaszolnia: *Mennyi ideig lesz aktív szolgálatban és mennyi ideig nyugdíjas állapotban?* Ha kevés ideig lesz aktív szolgálatban és hosszú ideig nyugdíjas állapotban, akkor az új, ha pedig hosszú ideig lesz aktív szolgálatban és kevés ideig nyugdíjas állapotban, akkor a régi törvény az anyagilag előnyösebb. Minthogy azonban e kérdésre senki emberfia meg nem felelhet, mindegyikünknek választania kell teljes tudatában annak, hogy az anyagi előny kérdése eldönthetetlen — az egyes személyekre nézve. Az összességre nézve már némi útbaigazítást ad az a tapasztalati tény, hogy a tanárok túlnyomó nagy része aktív szolgálatban hal meg, vagy röviddel nyugalomba vonulása után, míg a hosszabb ideig nyugalomban élő tanár ritkaság.

Míg ezek szerint az anyagi előny szempontjából a helyzet bizonytalan, morális szempontból éppenséggel nem az. Nem tudok elképzelni tanárt, akit — mikor a 30 évnek szerzett jogáról ellenérték nélkül lemondva a kívánt nyilatkozatot aláírja — a keserűség és a megalázás lesujtó érzete nem töltene el és nem tudok elképzelni tanárt, akit — mikor a maga személyére nézve a szerzett joghoz ragaszkodik — a megnyugvás, az elégtételt kapott önérzet felemelő érzete nem hatna át. És élénken áll

lelki szemeim előtt az a köznevetség, melynek tárgyai lennénk mindnyájan, ha a tanárság jelentékeny része az előzmények után minden ellenérték és komoly ok nélkül önként lemondana a 30 év jogáról, de látom lelki szemeimmel azt az imponáló, tiszteletet gerjesztő és parancsoló mély hatást is, melyet gyakorolni fog minden tényező előtt az, hogy a tanárság egyénenkint megkérdezve sem adja oda bizonytalan értékű anyagi előnyökért régi jogát.

Mikor tehát feltesszük magunknak a kérdést, hogy mit tegyünk, látjuk, hogy kettő között van választásunk. Az egyik oldalon van a 35 év, az $1^1/_2\%$-os új kiadás, egyéb anyagi előny vagy hátrány tekintetében bizonytalanság, az egyénre nézve a keserűség, és megalázás érzete, az egész tanárságra nézve a köznevetség, erkölcsi súlyának úgyszólván teljes elvesztése. A másik oldalon van a 30 év, az $1^1/_2\%$-os új kiadás elmaradása, egyéb anyagi előny vagy hátrány tekintetében bizonytalanság, az egyénre nézve a megnyugvás, a kielégített önérzet érzete, az egész tanárságra nézve imponáló tiszteletkeltés, erkölcsi súlyának jelentékeny megnövekedése.

Lehet-e ezek szerint egyáltalában kérdés tárgya, ki mit tegyen?

Az a testület, melyhez tartozom, a czeglédi állami főgimnázium tanári testülete, már felelt is a kérdésre. *Valamennyi tagja kivétel nélkül (összesen 20) kijelentette, hogy nem fogadja el az új törvényt, hanem a régit választja, ragaszkodva a 30 év jogához,* ***még pedig feltétlenül, még akkor is, ha a tanárság bármily kis vagy nagy része másként cselekednék.***

Biztosra vesszük, hogy ez lesz a választás eredménye úgyszólván mindenki részéről. Azoknak a kartársaknál mégis, akik egészen biztosak abban, hogy a nyugdíjjárulékot csak igen kevés ideig fizetik, akik tehát 1—2 vagy mondjuk 3 éven belül teljes bizonyossággal nyugalomba vonulnak, az új törvénynek választását nem lehetne helyteleníteni, viszont természetes, hogy a választás összeredményének erkölcsi megbírálásánál ezek a kartársak teljesen figyelmen kívül hagyandók a tanárságon kívül eső tényezők részéről is.

Ezzel kapcsolatban nehány megjegyzést óhajtok tenni, mint az országos egyesület vezetőségének egyik tagja. Egyéni véleményt fejezek ki, melyet a vezetőség egyik tagjával sem beszéltem meg, de melyről meggyőződésem, hogy a vezetőség véleménye is. E megjegyzésekkel némileg felelni óhajtok a kecskeméti áll. főreáliskola tanári testületének körlevelére is, mely irányítást kér és vár. Az irányítás tényleg a vezetőség kötelessége, amit természetesen a főtitkár sem tagad, aki csak a mozgalmak szitását nem vállalja, még pedig igen helyesen. A vezetőség irányított is, mikor a közgyűlésen megakadályozta annak kimondását, hogy a 30 év választása mindenkinek erkölcsi kötelességévé tétetik. Ezzel elejét vette annak, hogy az egyébként is előrelátható választás morális

értékét bárkicsoda is kétségbevonhassa és a bojkottól való félelemnek tulajdoníthassa. Irányított a vezetőség akkor is, mikor a főtitkár javaslatára a közgyűlés azon meggyőződésének adott kifejezést, hogy helyesen csak az a tanár cselekszik, aki a 30 év mellett megmarad.

Ebben a pillanatban a vezetőség tétlenségre van kárhoztatva. Addig, míg elméletileg megvan annak a lehetősége, hogy a tanárság egyénenkint megkérdezve más álláspontra fog helyezkedni, mint amilyent eddig elfoglalt, addig várakoznia kell. A leghathatósabb törvényes eszköz, mellyel a vezetőség a küzdelmet tovább folytathatja, éppen a tanárok egyénenkinti válasza lesz. Ha ez a válasz a 30 évhez való tántoríthatatlan ragaszkodást fogja kideríteni, akkor a vezetőség a tanárság megnövekedett erkölcsi súlyának latbavetésével az eddiginél nagyobb siker reményével folytathatja a küzdelmet, nem pusztán a nyugdíjtörvény reviziója, hanem a tanárság minden egyéb anyagi vagy erkölcsi ügyének érdekében is; azokkal a fegyverekkel, melyek *egyedül* állanak rendelkezésre: a felvilágosítás, a kérelmezés, a kapacitáció útján. Ha azonban egészen váratlanul és érthetetlenül a tanárság jelentékeny része önként lemondana a 30 év jogáról, akkor a további küzdelemre több fegyver nincs: a 35 év elleni harcban véglegesen és tökéletesen elbuktunk s a morális értékét elveszített tanárság más érdekeiért sem folytatható semmiféle komoly küzdelem.

Mindenesetre mindnyájunknak fontos érdeke, hogy mielőbb tisztán lássunk. Kívánatos tehát, hogy minden testület, illetőleg minden tanár mielőbb döntsön és a döntésről az országos egyesület elnökségét azonnal értesítse. Az egyesület elnökségét, illetőleg a Közlöny szerkesztőjét pedig kérem, hogy e testületi döntéseket a Közlönyben érkezésük sorrendjében azonnal közölje.

Ries Ferenc.

BESZÁMOLÁS

a harminc év mellett megmaradók jelentkezéséről.

Közlönyünk 11-ik számában az 591. lapon tudvalevőleg kérelmet intéztem azokhoz a tanárokhoz, akik a harminc évi szolgálat mellett meg akarnak maradni. A kérelmet egy kis beszámolással kapcsolatban ismételtem a rákövetkező számban a 645-ik lapon. Az első jelentkezés február 11-én jutott hozzám; azóta tizenöt nap mult el és a *kilencven állami és kir. katholikus* gimnázium, illetőleg reáliskola közül eddig még csak *negyvenből* érkeztek meg a jelentkezések. Még ötven iskolából várom a jelentkezéseket. Az itt említett tény egyfelől kedvező jelenség, másfelől tanulságos azokra a vidéki kartársakra, akik a központi

vezetőséget lassusággal hajlandók vádolni. Még *ötven* iskola nem jelentkezett. Ez nem azt jelenti, hogy ebben az ötven iskolában nem volnának a harminc év mellett lelkesen megmaradó tanárok, hanem egyszerűen azt, hogy az iskolák ötkilenced részében nem sietnek a központot tájékoztatni arról, hogy hányan vannak a harminc év mellett. Az ilyenfajta lassú nyilatkozásoknak megvan azután az a káros következménye, hogy a központ nincs tájékoztatva az összesség állásfoglalása felől.

Eddig (február 26.) jelentkezett negyven iskolából 519 tanár.

Ebbe a negyven iskolába nincs beleszámítva, amint ez az alább következő kimutatásból látható, Miskolc és Kecskemét, amelyeket csak azért nem vettem még fel, mert nem tudom a tanári kar létszámát. Jelentkeztek a következők:

Nagyszeben	16	Versecz	14
Székesfehérvár	17	Szekszárd	11
Szent-Gotthárd	10	Ujpest	15
Karánsebes	10	Budapest Tisztviselőtelep	20
Budapest I. ker.	13	Szentes	10
» III. ker.	11	Makó	7
» VIII. ker.	24	Petrozsény	7
Debrecen	9	Budapest VI. főgimn.	15
Szeged főgimn.	21	Budapest V. főgimn.	7
Beregszász	15	Zalaegerszeg	9
Lőcse főreál	12	Dés	11
Lőcse főgimn.	12	Sopron	11
Szakolcza	12	Pancsova	7
Losoncz	14	Szamosujvár	15
Gyöngyös	14	Kaposvár	9
Eger	11	Munkács	12
Budapest-Kőbánya	11	Nagyszalonta	14
Balassagyarmat	16	Czegléd	20
Nagykálló	4	Szeged reál	13
Zsolna	6	Külön jelentkezett	13
Beszterczebánya	11	Összesen	519

A legközelebbi napokra várom az itt még hiányzó iskolák jelentkezéseit, amelyekkel a szám remélhetőleg meg fogja haladni az ezret. Mihelyt e számot elérjük, póstán értesíteni fogom az összes tanártestületeket. Az eddigi jelentkezéseket az elnökség tudomására hoztam s így ezeknek az intézeteknek nem szükséges újból jelentkezniök.

Dr. Schmidt Márton,
Budapest, I., Attila-utca 1—3.

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés.

Egyesületünk igazgatósága február hó 25-én ülést tartott. Jelen voltak *Gaal* Mózes alelnök, *Lévay* Ede szerkesztő, *Müller* József pénztárnok, *Sajó* Sándor főtitkár, *Szilágyi* Sándor titkár, *Rados* Ignác a segítőalap kezelője, *Usetty* Ferenc, a fürdőkonviktus intézője, *Balog* Mór, *Baumgartner* Alajos, *Beke* Manó, *Hancsokné* Wolkenberg Ilona, *Imre* Sándor, *Mikola* Sándor igazgatósági tagok és az igazgatóság meghívására *Schmidt* Márton. Az ülés egy részén jelen volt elnökünk, *Négyesy* László is.

Az ülésen *Gaal* Mózes elnökölt. Bejelentette az igazgatóságnak, hogy az egyesület elnöksége tisztelgett és bemutatkozott új államtitkárunknál s őszintén föltárta a tanárság mai helyzetét. Az államtitkár úr készséges figyelemmel hallgatta meg előterjesztéseinket s kifejezést adott jóakaratú szándékainak a tanárság helyzetének megjavítása s az iskola reformja ügyében egyaránt. Ezt, valamint a két új tiszteleti tag díszoklevelére tett elnöki intézkedést örvendetes tudomásul vette az igazgatóság.

A *főtitkár* jelentette, hogy Fazekas Ágostonnak, Pest vármegye alispánjának az egyesület nevében köszönetet mondtunk a vármegyei székház nagytermének közgyűlésünk számára való átengedéséért. Hálás köszönettel vette tudomásul az igazgatóság, hogy a *Magyar Országos Központi Takarékpénztár* 25 K-t adományozott segítőalapunknak. Az Országos Polgári Iskolai Egyesület tantervkészítő ankétjén való képviseletünkre az igazgatóság Gaal Mózes alelnököt és Balog Mór igazgatósági tagot kérte meg. Az igazgatóság a maga elhatározásából, egyszersmind a Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesülete elnökségének kérésére is, elhatározta, hogy az egyesület nevében sürgős kérelmet intéz a képviselőházhoz *a középiskolai tanárok passzív választójoga* tárgyában. Sajnálattal vette tudomásul az igazgatóság, hogy miniszterünk a kereskedelmi minisztériumnál tett ismételt közbenjárásával sem tudta kieszközölni a helyettes tanárok vasúti arcképes igazolványát. Mivel e már sokszor megismételt kérés teljesítésének nyilvánvalóan az az elvi akadálya, hogy a helyettes tanárok nem tesznek esküt; arra fogunk törekedni, hogy az esküt pótló valamelyes fogadalom alapján szerezzük meg helyettes kartársaink számára e jelentékeny kedvezményt.

Új tagokul jelentkeztek és fölvétettek dr. *Róth* János és *Obermüller* Ferenc esztergomi főreáliskolai tanárok (aj. Grúsz Ede), dr. *Pitroff* Pál győri főreáliskolai tanár (aj. Lévay Ede), *Csóka* Lajos budapesti VIII. k. áll. főgimn. tanár (aj. Székely István), összesen 4-en; kilépését visszavonta *Dassievicz* Gyula miskolci kir. kat. főgimn. igazgató. *Kilépését* bejelentette 4 fels. leányiskolai tanítónő; az igazgatóság az alapszabályokban megjelölt korlátozással tudomásul vette bejelentésüket. Részvéttel

emlékezett meg az igazgatóság *Polgár* György, *Balázsovits* Norbert, *Kocsis* József és *Teleky* József tagtársaink elhúnytáról.

Müller József pénztárnok jelentette, hogy a f. egyesületi év eddigi *bevétele* 16120·82 K, kiadása 14917·19 K, pénzmaradék 1202·63 K; az Athenaeum január havi nyomda számlája, 1424·75 K azonban még nincs kifizetve. *Usetty* Ferenc jelentette, hogy a szünidei fürdőkonviktus kezelését átvette s a szükséges előmunkálatokat megindította. Mind a két jelentés tudomásul vétetett.

Az igazgatóság ezután a *miskolci kir. kat. főgimnáziumnak* s a *kecskeméti áll. főreáliskolának* az egyesülethez intézett s körlevélként az intézeteknek is megküldött fölhívásával foglalkozott. Ezekhez való csatlakozását bejelentette a sümegi reáliskola, a székelyudvarhelyi ref. főgimnázium is; hasonló fölhívással fordult az egyesülethez a dési áll. főgimnázium. A mezőtúri ref. főgimnázium kongresszus sürgős egybehívását kéri. A körlevelek egy oly irányú mozgalom megindítását s annak a propagálását várják az igazgatóságtól, hogy a tanárság maradjon a 30 évi szolgálat jogi alapján. E körlevelek ügyében az igazgatóság utalt a közgyűlésnek idevágó határozatára, továbbá teljes egészében magáévá tette *Ries* Ferenc alelnökünknek e kérdésről éppen most írt cikkét. **E cikk méltó irányítóul szolgálhat az egész tanárságra nézve**, s ez okból az igazgatóság intézkedett, hogy a tanárság minél előbb olvashassa. *E cikk e számunk elején van; az igazgatóság e helyen is fölhívja minden tanár figyelmét: olvassa el mindenki s aszerint cselekedjék.* Az igazgatóság abban a meggyőződésben van, hogy most a tanárságnak, minden egyes tanárnak magának kell cselekednie; a vezetőség munkája a 30 év jogáért csak azután következhetik, ha a tanárság elhatározása erre nézve megteremtette az erkölcsi alapot.

Az igazgatóság tudomásul vette a főtitkárnak és Schmidt Mártonnak a közgyűlés határozatait magában foglaló memorandumra s egyéb szükségessé vált fölterjesztésekre vonatkozó jelentéseit; végül intézkedett aziránt, hogy a közgyűlés határozata értelmében az elnöki megnyitót, titkári jelentést és dr. Krenner Miklós előadását magában foglaló külön füzet 1000 példányban sürgősen elkészüljön. *Sajó Sándor.*

Szepesi kör.

Az O. K. T. E. szepesi köre jan. 19-én Iglón nagyszámú tag részvételével *Bruckner Károly* elnöklete alatt rendkívüli közgyűlést tartott. Ezúttal a podolini főgimnázium képviselői is jelen voltak. A gyűlés célja az új nyugdíjtörvény következtében a tanárságra nehezült bajok megbeszélése volt és tanácskozás, hogy miképp kelljen a bennünket és a magyar iskolát ért súlyos bajokat elfordítani, az összes rendelkezésünkre álló törvényes eszközök felhasználásával küzdeni jogainkért és igazainkért, amint ezt az elnök megnyitójában előterjesztette.

Breznyák János főreáliskolai tanár volt az első előadó, aki megcáfolhatatlan okokat és súlyos argumentumokat sorolt fel, amelyek a szolgálati idő felemelése ellen szólnak és a következő határozati javaslatot terjesztette elő, amelyet a kör egyhangulag elfogadott:

»A szepesi tanárság szolgálati idejének 35 évre való felemelésébe soha bele nem nyugodhatik: 1. mert minden más véleménnyel szemben szilárd meggyőződése, hogy ez a teheremelés végzetessé válható károsodást zúdít az iskolai tanítás eredményességére, ezzel a magyar kultúrára, 2. mert semmiféle közérdek, de egyedül csak az indokolatlan uniformizáló hajlam (amely mégis triformitást idézett elő) és a tanárok, általában a kultúra munkásai és munkásságuk ellen táplált ellenszenv szülte a sérelmes intézkedést, 3. mert az intézkedésben jogfosztást lát, oly jog elvételét, melyet másfél századdal ezelőtt királyi szó biztosított, s azóta számos nagy belátású és valódi kultúrpolitikustól iniciált törvény intézményesen megerősített, s továbbá, mert következményei még az eddigi rossz előléptetési viszonyokat is megrontják; holott a többi tisztviselőknél a jobbakat még jobban megjavítják s így nekünk kétszeresen is anyagi károsodást okoznak, 4. mert sajnálattal konstatálja, hogy oly nagyfokú elkeseredést okoz a tanárságban, amely mindenre alkalmas, csak a pedagógiai és társadalmi haladás előrevitelére nem.«

A következő előadó *Mirkva János* főgimn. tanár rámutatott arra a felháborító és jogtalan kritikára, amely a parlamentben »39 ember előtt« elhangzott, amely ezáltal fényes tanujelét adta, hogy nincs érzéke a kulturális munkák megbecsülésére. E szégyenletes kulturaellenességnek okaira is rámutatott — itt nálunk csak azok érvényesülhetnek és szerezhetnek »magas protektorokat«, akik előretolakodnak, feltünést keresnek, kortesszolgálatokat tesznek, de az iskola csendes, békés valódi munkásaira annál rosszabb idők járnak. Reputációnk érdekében önérzetesen, energikusan tiltakoznunk kell mindezek ellen és energikusan vissza kell utasítanunk a jogtalan, rosszakaratú, a tényekről való teljes tájékozatlanságot eláruló kritikát. Határozati javaslatát a kör hosszabb vita után a következőkben fogadta el:

»A tanárság felháborodva utasítja vissza azt a lebecsülést, amely a nyugdíjjavaslat parlamenti tárgyalása alkalmával az ott tartott egyes beszédekben elhangzott és azt az illetéktelen, bántó kritikát, amelyet ott felette teljes rosszakarattal és ellenérzéssel gyakoroltak.«

A következő referens *Mészáros Ignác* azokkal a kérdésekkel foglalkozott, hogy mit is tehetünk most már mi jogainkban megcsorbított tanárok; hol és miképp küzdhetünk.

Három térre mutat rá, ahol a küzdelmet folytatnunk kell: ezek az iskola, a társadalom és a politikai érvényesülés.

Az iskolában az ifjuságnak demokratikus és a kultúra valódi szellemét megértő szellemben való nevelése által; a társadalomban egyrészt éreztetni, hogy sokszor a mi munkánk, fáradozásunk nélkül mozdulni se tudnak (esetleg visszavonulással is), másrészt kivenni

részünket intenziven és céltudatosan mindennemű akcióból. Végül pedig politikailag erős szervezkedés, jogainkhoz való törhetetlen ragaszkodás, elveinknek terjesztése és a politika tényezőivel való érintkezés keresése, szóval minden lehető befolyásunk érvényesítése.

A nehéz kérdések beható eszmecserére adtak alkalmat, amelyben az előbbiekre is visszatértek; ebben az előadón kívül Fischer, Takács, Kardeván, Mirkva, Bál, Nessl, Bruckner, Noszky kartársak vettek részt. Pro és kontra hangzottak fel érvek és ellenérvek. Végül is egy a közgyűlés elé terjesztendő konkrét javaslatban történt megállapodás:

»A tanárság kívánatosnak tartja, hogy a küzdelem súlya érdekében is, de saját jól felfogott érdekükben is tagjai lehetőleg minél számosabban a 30 éves szolgálati időt válasszák, mely a jelen körülmények közt a 25 évnél rövidebb szolgálati idővel rendelkező kartársaknak még pozitiv reális előnyt is többet nyujt, mint az új törvény és kulturális szempontból pedig végtelen fontosságú az iskolára, mert biztosítja az elernyedt erők távozhatását«.

Noszky Jenő, a már egyszer a szepesi körből kiindult, de a közöny és opportunizmus miatt meg nem alakult Magyar Országos Oktató Szövetség szükségességét tárta fel.

Az indítványok során *Nessl Alajos* indítványára elhatározta a kör, hogy felkéri az elnökséget, hogy az előbbieken kívül egyéb vitális érdekeinket is, mint a helyettes tanárok ügye, a tanári kezdőfizetések és fizetésrendezés alapos és igazságos keresztülvitele, jogi viszonyaink intézményes rendezése stb. a legnagyobb energiával szorgalmazza, mert az elkeseredés pohara már betelt.

Végül pedig a Közlönynek hetenkint való megjelenése mellett emeli fel szavát a kör, hogy a tanári közvélemény a nehéz időkben idejekorán tájékozott legyen az ügyek állásáról és a készülődő vagy folyamatban levő akciókról.

Elnök még bejelentette, hogy Milán Rezső lőcsei, Jamvich Béla iglói és Mihály Bálint podolini tanárok beléptek az Országos Egyesületbe s így a körbe is. Őket üdvözölve kívánja, hogy együttműködésünk áldásos és sikeres legyen.

Noszky Jenő,
e. i. jegyző.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Néhány megjegyzés a magyar irodalomtörténet tananyagának beosztásához.[1]

Az 1899-ben kiadott gimnáziumi tanterv a magyar irodalomtörténet tanítását, melynek azelőtt csak egy évet szenteltek, két évre terjeszti ki, hogy ezáltal az irodalom közvetlen megismerését nagyobb mértékben tegye lehetővé. A fősúlyt a korszakok mű-

[1] Felolvastatott a Budapesti Körben.

velődéstörténeti jellemzésére s a legkiválóbb íróknak olvasmányokon alapuló fejtegetésére kívánja fektettetni. A részletes utasítások is annak hangsúlyozásával kezdődnek, hogy az irodalomtörténeti tanításnak főelve, hogy olvasmányokon alapuljon, s ne történet és kritika legyen, hanem magának a magyar irodalomnak ismertetése azokban a jól megválogatott művekben, melyek irodalmunkat magát s kiváló íróink egyéniségét jellemzik. Az olvasmányok — folytatja tovább az Utasítások szerkesztője — lehetőleg ne töredékek, hanem egész művek legyenek, mert mind az egyes munkák esztétikai ismertetésére, mind az írók lelki világának megítélésére komoly alapot csak így szolgáltatnak. A tanulóktól akár otthon, akár az iskolában olvasott munkák bőven megbeszélendők keletkezésük körülményei, más ismert hazai vagy idegen irodalmi művekkel vagy irányokkal való kapcsolatuk és esztétikai sajátságaik tekintetéből. Természetes, hogy a nagyobb terjedelmű vagy könnyű művek inkább házi olvasmányul szolgálhatnak (pl. Az új földesúr, Toldi estéje, Kérők, Pályám emlékezete, Falu jegyzője, Zord idő, Vörösmarty életrajza), más kitűzött darabok ellenben nyelvi vagy tárgyi nehézségeiknél fogva (legalább nagyobbrészt) iskolai tárgyalásra szorulnak (Felirati javaslat, Arany balladái, Ember tragédiája). Magától értetődik annak feltétlen szüksége, hogy a tanár számonkérje a magánolvasmányt.

Szükségesnek tartottuk az Utasításokat idézni, hogy segítségükkel mondanivalóinkat megvilágítsuk. Vessünk egy pillantást a jelzett követelményekre s vizsgáljuk meg, mennyiben felelhet meg azoknak, a tananyag elvégzésére kiszabott időben, az irodalomtörténet tanára.

Négy alapvető követelményről van itt szó, melyek a következők: minél többet olvastassunk; az olvasmányok ne kiszakított darabok, hanem összefüggő egészek, lehetőleg teljes művek legyenek; a nehezebb munkák az iskolában közösen olvasandók; a házi olvasmányok is bőven megbeszélendők.

Valamint a háboruhoz három dolog szükséges, t. i. pénz, pénz és pénz, hasonlóképpen a jelzett négy követelmény betöltéséhez is három dolog kell: idő, idő és idő. Sőt még negyedszer is hangoztathatjuk e követelést ha meggondoljuk, hogy az irodalomtörténet tanításának kitűzött céljait úgy közelíthetjük meg legjobban, ha a fősúlyt az iskolai olvasásra fektetjük. Az otthoni olvasás ugyanis, hacsak nem valami különösen érdekes műről van szó, rendesen elhamarkodott, felületes, tisztán a pillanatnyi szükségnek szóló s így eredményében megbízhatatlan. Másrészt általánosan megállapítható tapasztalat, hogy az otthoni feldolgozásra kijelölt munkákat, még a legszigorubb ellenőrzés mellett is, a tanulóknak csak egy része olvassa el, a többi vagy csak itt-ott fut át belőlük egy-egy lapot, vagy meg sem nézi őket, hanem leírja vagy megtanulja tartalmukat azokból a ma már bőven csurgó forrásokból, melyeket minden diák igen jól ismer.

Már kissé súlyosabb tartalmú olvasmányok körében, mint az egész osztály szellemi tulajdonát alkotó, biztos és gyümölcsöző irodalmi anyagra, úgyszólván csak arra számíthatunk, amit az iskolában együtt olvastunk és tárgyaltunk. Minél több közös olvasás tehát, annál nagyobbmérvű megközelítése a kívánatos célnak!

Az iskolai olvasás azonban egyike a legkevésbbé gazdaságos, sőt legidőtékozlóbb iskolai műveleteknek. A behatóbb fejtegetésre szoruló munkák olvasása, magyarázása, összefoglalása szinte észrevétlenül tünteti el azt a 45—50 percnyi időt, amennyiből egy-egy tanulmányi óra áll s amelyet ugyancsak másodpercnyi pontossággal kell beosztanunk, ha a tanultak számonkérése s némi életrajzi vagy művelődéstörténeti magyarázat mellett valamely irodalmi műből nagyobb, összefüggő darabot akarunk közös munkával elvégezni. S hány órát emészt fel egy nehezebb munka, vagy egy termékenyebb író tárgyalása?! Különösen nyomasztóvá válik az idő rövidségének érzete irodalmunk második, fontosabb részének végzésénél, a VIII. osztály anyagánál, mely éppen napjaink műveltségének közvetlen előkészítője, s amely kellene hogy eszményi irányú kultúránknak legmaradandóbb, terjedelemben és hatékonyságban elsőrendű tényezője legyen. A VIII. osztály olvasmányi anyaga hasonlíthatatlanul nagyobb s jelentősebb reánk nézve, mint a VII. osztályé s az elvégzésére rendelkezésünkre álló idő még a VII. osztályú anyagéra kiszabottnál is jóval kevesebb. Míg ugyanis a VII. osztályban teljes kilenc hónapunk van (kb. szeptember 10-től június 10-ig), addig a VIII. osztály magyar irodalomtörténeti anyagára alig jut több hét hónapnál, amennyiben május közepe felé már megkezdődnek az osztályvizsgálatok, melyek bekövetkezte előtt legalább három hetet kell szánnunk a VII. osztályos anyag átismétlésére. Így éppen fordított viszony van a két osztály tananyagának egyrészről terjedelme és fontossága, másrészről az elvégzésükre fordított idő mennyisége között.

Aki tanított a VIII. osztályban magyar irodalomtörténetet, az tudja, hogy ez a tanítás, egy-egy fontosabb irodalmi munkának közös olvasása s elmélyedő, belefelejtkező, részletesebb tárgyalása után, micsoda rohanvást-rohanó lépéseket s micsoda kihagyásokat tesz szükségessé; az tudja, hogy a legtakarékosabb időbeosztás mellett is az év vége felé már csak a gyorsaság s nem az alaposság a tanári munka burkolt célja.

Ha már egyelőre nincs módunkban az időnek és tananyagnak megfelelő megváltoztatása, de lehetne és kellene is változtatni a jelzett aránytalanságon. Ha veszíteni kell az egyik osztálybeli irodalmi anyag feldolgozásának normális idejéből s így alaposságából, akkor — nézetem szerint — inkább szenvedjen megrövidülést a VII. osztály anyaga, mint a VIII-é, inkább a régi irodalom, mint az új.

Az aránytalanság megszüntetésére kétféle mód kínálkozik. Az egyik az volna, hogy a VIII. osztály anyagából csatolnánk egy részt a VII. osztályéhoz. Ezt a megoldást azonban kevésbbé szerencsésnek tartanám, egyéb, a továbbiakban kifejtendő okokon kívül már csak azért is, mert az újabb irodalom Kisfaludy Károlytól kezdve fejlődésében oly szorosan összefüggő egészet alkot, hogy megbontása, szétszakítása előttem sokkal erőszakosabbnak látszik, mint a másik mód kívánta változtatás. Egyébként kissé nagyobb arányú ilynemű módosítás már tantervi változtatást is követelne, amit éppen ki akarunk kerülni. A másik, szerintem alkalmasabb megoldás, melynek hallatára némelyek tán az első pillanatban felszisszennek, a két osztály anyagának felcserélése volna oly módon, hogy a VII. osztály tanulná az új irodalmat, a VIII. a régit.

Szinte hallom rögtön az ellenvetést, hogy ez vétség volna a fejlődés elve ellen, melynek nevében mondottam épp az imént kevéssé ajánlatosnak az új irodalom egy részének a VII. osztályos anyaghoz való csatolását. Nézzünk szemébe ez ellenvetésnek s vizsgáljuk meg, vajjon igaz-e, hogy újabb irodalmunkat a régibbel oly erős szálak és oly sokoldalú vonatkozások kötik össze, melyek szétszakítása veszélyes lehet az irodalomtörténet tanítására s amilyenek pl. a Kisfaludy Károllyal kezdődő irodalmi korszakot oly szerves egységgé teszik.

A Kisfaludy Károllyal meginduló s a XIX. század utolsó évtizedeiig tartó, fejlődésében egy vonalban haladó irodalmi irány főjellemvonásait a romanticizmus és demokratizmus szelleme adja meg. A romantika, hazánkban való meghonosodásának mindjárt első éveiben, hajlik, bár eleinte kissé félénken, a népies elem felvétele felé. Költészetünk továbbhaladásának és emelkedésének útját pedig a népszellemnek fokozatos kiterjedése és mind művészibb alakban való jelentkezése jelöli meg. A romanticizmus és demokratizmus szellemében folyó követelmények határozzák már most meg az új irodalmat tartalmában, valamint alakjában, ezek vezetik az írót tárgyának megválasztásában, felfogásában és kidolgozásában egyaránt. Ez a szellem pedig Kisfaludy Károly föllépte előtt úgyszólván ismeretlen; amennyiben itt-ott feltünedezik is, inkább még csak külsőség vagy egyéni hajlam megnyilatkozása, nem az irodalom lelkének irányító mozzanata, nem a korszellem tényezője. Ez az oka azután annak, hogy az új irodalom a régitől, a közvetlen megelőzőtől is teljesen elütő képet mutat. Politikai és társadalmi eszméi, esztétikai izlése és ítéletei nemcsak különbözők a régi irodalomeitól, hanem sokszor azok egyenes ellentétei.

Az előbbi időszakok politikai és társadalmi eszménye a nemesi előjogok sértetlen fenntartásán alapuló rendi Magyarország, az újé egy, a nemzet minden rétegét az alkotmány sáncai közé fokozatosan bevonó demokratikus és parlamentáris Magyarország. A Kisfaludy Károly korának esztétikai nézetei a régi

felfogásokkal szemben a romanticizmus és klasszicizmus, az irodalmi realizmus és idealizmus ellentétességéből természetszerüleg folyó különbségeket mutatják. Még legszorosabban fűzik Kisfaludy Károly korát a Kazinczyéhoz a nyelvújítás eredményei, melyek az új költészetben találják először méltó érvényesülésüket. Valóban alig szakítunk el néhány, a megértés szempontjából fontosabb történelmi összekötő fonalat, ha a magyar irodalomtörténet tanítását a klasszicizmus néhány jellemző vonásának ismertetése után a romantikus korral kezdjük meg, mely teljesen újszerű és önálló szellemével, a tanuló korábban szerzett irodalmi, stilisztikai, retorikai és poetikai ismereteinek segítségével önmagában is jól megérthető. Sőt azt a néhány eltépett szálat is összeköthetjük, mikor a VIII. osztályban az egész anyagot összefoglalóan átismételjük. Így az a kevés számú utalás is, amelyek eddig csak puszta szavakat jelentettek, amilyen pl. Irénénél a Mikesre, a Peleskei nótáriusnál a Gvadányira, Csongor és Tündénél az Argirusra, Toldinál az Ilosvaira való hivatkozás, megkapná a maga tartalmát, a romantikus kor megjelennék mint ellenhatás a klasszicizmusra s a történelmi fejlődés rendje is hozzájutna a maga jogaihoz.

Míg így, az előadott okoknál fogva, az időrend megbolygatását nem tartjuk semmiféle különösebb veszedelemmel járónak, vannak viszont szempontok, melyek a tananyag és az elvégzésére fordítandó idő arányosításán kívül is ajánlatossá teszik a jelzett cserét. Ilyen mindenekelőtt az irodalomnak a magyar politikai élettel és műveltséggel való kapcsolatára vetendő tekintet. Annak a korszaknak a történelme, amelybe az új irodalom esik, a VII. osztályú tanuló előtt bármely más történeti időszaknál ismeretesebb, mert a Széchenyi, Kossuth és Deák korával eddigi irodalmi tanulmányai közben leggyakrabban találkozott. Így itt nincs semmi különösebb nehézsége annak, hogy a politikai, általános kulturális és irodalmi történet jelenségeinek kölcsönhatását rövid történelmi bevezetés után megértessük és éreztessük. De már a régebbi korszakok irodalomtörténeti ismertetése elé állított vázlatos történelmi korképek így magukban kevéssé olvadnak össze az azon korszak irodalmának sajátosságairól adott fogalmakkal. Azok mindig többé-kevésbbé különálló fejezetek lesznek a tanulóra nézve, nem pedig az irodalmi jelenségek magyarázói, mert nem elégségesek a korszellembe való mélyebb betekintésre. Ha a régi irodalom átkerülne a VIII. osztályba, akkor az irodalmi, politikai és művelődési történet tanítása körülbelül párhuzamosan haladna s így a kölcsönös vonatkozások világosabbakká, megfoghatóbbakká válnának s azok ismerete elősegítené a nemzeti életfolyamat különböző képeket mutató, de alapjában egységes mivoltának tudatát. Emellett az oknyomozó történelem tanulása erősítené a tanuló történeti érzékét, élesítené a fejlődésbe való belátását s ezáltal az jobban bele tudna helyezkedni a régibb korok gondolat- és érzésvilágába, helyesebben ítélné

meg s jobban tudná méltányolni azok tökéletlenebb kifejezésbeli formáit, mert tisztábban is látná helyüket az általános művelődés történetének keretében. Az új irodalom eszméi, törekvései oly közel vannak hozzánk, közülük még ma is annyi él vágyként megvalósításra váró gondolatként bennünk, hogy még történelmi szemüveg nélkül is kellőleg tudjuk értékelni őket; de ha már előbbre haladunk a multban, akkor csak az irodalomnak a történeti élet többi tényezőivel való kapcsolata derítheti fel előttünk az akkori gondolat- és érzésvilág nemzeti és kulturális jelentőségét.

Az újabb irodalom előzetes alapos ismerete továbbá mértéket szolgáltatna a tanulónak, melyhez hasonlítsa, mellyel mérje régibb irodalmi alkotásainkat; melynek segítségével megállapítsa, hogy a máig elért fejlettség melyik lépcsőfokának képviselői az illető művek. A pragmatikus történelem tanulmányozásából nyert történeti belátása meg fogja óvni attól, hogy a kezdetlegességeket lenézze.

Úgy hiszem, némi pedagógiai jogosultsággal hivatkozhatom arra is, hogy az újabb irodalmi munkák nagyobb mértékben keltik fel maguk iránt s így általában az irodalomtörténet iránt is a tanuló érdeklődését, jobban lekötik figyelmét, élesztik olvasási vágyát, tüzelik lelkesedését, mint a nehezen érthető, gyakran megfejtésre és sokoldalú magyarázatra szoruló egykori alkotások. A tények körében sokkal jobban érdeklődünk a fejlődés által befutott út iránt, ha már ismerjük ama fejlődés eredményét, mint ha csak lassan-lassan haladunk feléje.

Ezek volnának azok az elméleti megfontolások, melyek a két osztály irodalomtörténeti tananyagának felcserélését ajánlatosnak tüntetik fel. Ami most már a gyakorlati kivitelt illeti, úgy hiszem, ez sem ütköznék nagyobb akadályokba, amennyiben e változtatás a középiskolai tanterv minden egyéb részének érintése nélkül, a régóta sürgetett s még valószínüleg sok tintafogyasztásba kerülő középiskolai reformtól függetlenül, egyszerű miniszteri engedéllyel megvalósítható. S hogy közoktatásunk legfőbb vezetősége elvileg nem ellensége az irodalomtörténeti tanításunk e tervezett anyagbeosztásának, arra nézve legyen szabad hivatkoznom azon miniszteri rendeletre (77.948/1904), mellyel a vallás- és közoktatásügyi minisztérium már évekkel ezelőtt minden fenntartás nélkül megengedte, hogy a nem magyar tannyelvű középiskolákban e csere, természetesen jórészt más indítékokból kifolyólag, megtörténjék. S ha vannak, aminthogy bizonyára vannak igen tisztelt kartársaink között olyanok, kiket a megelőző fejtegetések nem győztek meg a szándékolt reform helyességéről, az ő reájuk való tekintetből úgy volna a változtatás megengedése kérelmezhető, hogy további intézkedésig, amíg t. i. a tapasztalat kézzelfogható eredményeket mutat fel, szabad kéz engedtessék a VII. osztály irodalomtörténet-tanárának a két osztálybeli tananyag sorrendjének megállapításában. Azok után, amiket magam tapasztaltam

hazánk egy nem magyar tannyelvű középiskolájában az ajánlott tanításmód mellett, bizton remélem, hogy a huzamosabb gyakorlat tanulságai a végleges elhatározást az itt javasolt irányba fogják téríteni.[1]

Vida Sándor.

A klasszikai filologizmus mértéke a nevelésben.

Egy rövid gondolatsort óhajtanánk itt hozzáfűzni a nemrég ugyanitt Imre Sándortól alapvetésül megrajzolt gondolatkomplekszumhoz, melyben ő a középiskolai reform munkálatainak mibenállását és feladatait rendszeresen kitűzte.

Azt az eszmei szempontot óhajtanók megvilágítani, hogy a tervezett nemzeti nevelésben milyen alapja és mértéke legyen a filológiai gondolatnak.

Minden autonom természeti lényen megfigyelhetjük, hogy míg a maga családjának, fajának autonom egyedévé válik: megteszi — legalább kivonatosan — a maga fajának elejétől való fejlődési útját, megéli fázisról-fázisra annak történelmét s így fejlődik a maga fajával egynemű tartalmú és rendszerű egyeddé.

Az ember-embrió is megszületéséig megteszi kivonatosan az egész emberfaj fejlődési útját.

Az újszülött: már ember; de innen kezdve a nemzetnek többé-kevésbbé öntudatos és tervszerű nevelése gondoskodik róla, hogy az újszülött növendéket a nemzettestbe homogén tartalmú s rendszerű nemzeti egyeddé — sőt legfelsőbb autonómiáját tekintve: nemzetfenntartó *egyénné* — nevelje.

A nemzetek ehhez képest, többé-kevésbbé öntudatosan, rendszerint olyanformán szervezték a nevelési rendszerüket, hogy az egyénnel fázisonként rendre megélették a maguk addigi fejlődéstörténetét, míg aztán a jelenkorig elvezetve átadhatták a nemzet közéletének, hogy aztán annak már ismert életébe belépve, a maga egyéni és a közbe beletagolható közéleti tartalmát kifejthesse s ezáltal a nemzet történelmét a maga erővel is előbbvihesse.

Így a spártaiaknál azt látjuk, hogy még a nemzet addigi kormányformáit is megélették. A mai görög ifju érthetőleg az ógörög klasszikus világtól a mai újgörögig éli meg nemzete élettörténetét, hogy a mai nemzetét megérthesse és beletagolódhassék. A római nemzet a görög kultúrán át fejlesztette ki a maga önálló nemzeti egyéniségét, tehát így a római ifju nevelése is a göröggel kezdődött.

Ma is a bármi gyökérből való fejlődést mellőző doktrinértervezetek ellenére világszerte a többé-kevésbbé történelmi végigélést tervező nevelési rendszer dívik.

[1] *Arany János, kinek kezét az irodalomtörténet tanítása tekintetében sem tanterv, sem utasítás nem kötötte, nagykőrösi tanárkodása alatt szintén előbb* (a VI. o-ban) *tanította az új irodalmat s azután* (a VII. o-ban) *a régit.*

Csakhogy újabban világszerte nyugtalanít a kérdés e történelmies nevelésre vonatkozólag a történelmiesség s éppen a filologizmus mértéke tekintetében. Mind általánosabban, mind türelmetlenebbül, s hozzátehetjük máris: a haladó időhöz képest mind helyesebben kifogásolják, hogy a művelődésünknek egyetlen lépcsőfokát képező görög-latin műveltségi fázisnál az ifjuság tanulmányozását hosszadalmasan és meddőn túltengetik (míg pl. a történelmi fejlődést épp a legérdeklőbb fázisban agyonmetszik: a jelenkor küszöbénél a legnagyobb zavarban cserben hagyják a növendéket, úgy hogy emiatt az egész multat alig tudja a jelenhez kapcsolni és értékesíteni).

Kérdés, hogy mily arányú legyen általában s aztán éppen nemzeti oktatásunkra vonatkoztatva a klasszikai-filológiai anyag és szellem alkalmazása.

Általában akkora mértékben találjuk természetes okszerüséggel alkalmazandónak, amennyiben a klasszikus kultúra a nemzet jelen kultúrállapotának a jövő céljához mérve mellőzhetetlen megértetője, amennyiben a klasszikai kultúra fázisa implicite a jövőhöz irányuló jelen kultúrállapotban bennfoglaltatik.

Itt mindjárt föltűnik, hogy a mai, mind modernebb tartalmat és formákat öltő, pl. teljesen új találmányokban és új fajokban, területekben szinte maga-nemzette modern kornak mind kevésbbé bennfoglalt tartalmazottja a klasszikai kultúra. És ehhez képest a klasszikai kultúra megélése is mind kivonatosabb, úgyszólva mind stilizáltabb jellegben történjék.

Továbbá minden egyes nemzetegyéni kultúrának is más-más jelentőségü a multjában a klasszikai lépcső, adalék, a nemzet esetleges történelméhez, a jelenig elért kulturai tartalmához-formáihoz, fajiságához, autochton sajátságaihoz s a jövőbe irányuló törekvéseihez képest. Például más intenzitással kötelezi rá magát a mai új-görög vagy olasz ifjura, és más arányban, sokkal kevésbbé a mai magyarra, amerikaira, vagy pláne japánira.

Hogy csak anyagának néhány részét érintsük, vegyük először is a legtúltengőbb elemét: a görög és latin nyelvet. Az újgörög, olasz, sőt a német s bármely árja nyelvü középoktatás a maga nemzeti nyelvének megértő birásához nélkülözhetetlen formaképző erőt bír a klasszikus nyelvekben, ami alig szabad, hogy mértékben irányt adjon minálunk, kiknek nyelve annyira távoleső formarendszerü, hiszen nálunk a klasszikus nyelvek tanítása ha ad is jelentős finom nyelvformai megkülönböztetésekre eszközt (de ilyet a mai élő árja nyelvek még inkább adnak), még károsabb nyelvformai zavarok, a középiskolákban aligha elrendezkedő kontaminációk forrása. (Hát még ha tekintetbe vesszük nyelvünk nehezebb voltának s a nemzetiségek magyarul tanulásának kikerülhetetlen, oktalanul le nem nézhető gyakorlati szempontjait.) Ezért, ha nehezen nélkülözzük is a klasszikus nyelv eredeti előterjesztésének lélektanilag fontos értékeit, helyesebben: ha ezt inkább a felsőbb tanulmányozás munka-

körébe utaljuk, mégis nálunk magyaroknál még különösebben ráutaljuk a reformált középiskolát, hogy inkább a klasszika-filológia kincseinek nemzeti nyelven való közlése rendszerét legyen kénytelen keresni. (Arra, hogy a tudományok alapvető forrásművei koncizen csak az illető görög-latin eredetiekben találhatók föl fordíthatatlanul: erre nem is pazarolnánk érveket: ezt az értéket és szempontot megfelelő tudományszakok, illetőleg a sajátképpeni klasszika-filológiai tudomány területére utaljuk.)

Vagy említsük például a klasszika-filológiai oktatás elemei közül a klasszikai földrajzot, melyet mindenütt oly cél szerint szabtak bele, éppen hogy csak a klasszikai szellem megérthetését kiszolgálja. Érthető, hogy a mai olasz vagy görög ifju ezen túlmegy, mikor Róma vagy Athén tüzetes ókori topografiáját beemlézi, de fölösleges ez a mellékszempont a magyar ifjunál, kinek a magyar filológiában nem jut ideje megismerni pl. a rá oly érdeklő Budapest fejlődéstörténetét.

Egyáltalán ott legáltalánosabbak a filologizmus túlságai, mikor túlozzák azt a magában helyes elvet, hogy induktive tényi adatokra építse általánosításait. Túloznak abban, hogy a »kellő« (vagyis az általánosításhoz minimumként szükséges számú) adat helyett töméntelen adat halmozásába vesznek (s mily gyakran látjuk iskoláinkban a szánalmas hibát, a gyermekelme elleni bűnt, hogy nem is törődnek a gyötrő adatkáoszba adandó általánosításokkal, az egységes képbe foglalással!).

Ilyen adathalmozó részletekben elvesző túlságnak kell találnunk pl. az ókori mértékek, naptárak, családfák, történelmi adatok stb. bemagolását. Sok tekintetben ott tartunk, mint a középkor tanítása, mikor a tanulók roppant kapacitásuvá fejlesztett emlékezőtehetsége kellett hogy pótolja a nagyárú könyveket.

És mi a magunk részéről, tekintetbe véve a magyar nyelv és kultúra annyira másforrású s a klasszikus eredetű elemeket is annyira közvetve átminősítve tartalmazó voltát: ilyen adathalmaznak, anyagiasnak, sőt gyakorlatban gyakran éppen a klasszikai szellemet gyilkolónak látjuk magának a klasszikai nyelveknek betanulását is szótanulásaival, kényszerű nyelvtanoztatásával, kivált abban a tíz éves korban kezdve, mikor a magyar ifju elméje még gyakran a maga nehéz nyelve gyakorlatában sincs eléggé megszilárdulva, mikor még a maga saját világában sem képes a helyes általánosításokig emelkedni, nemhogy egy távoli ismeretlen világképet összehasonlítva megismerni, sőt éppen adatokra építve, reálisan rekonstruálni volna képes.

A mód, melyen át az ilykorú gyermek-elme a klasszikai világot megismerheti, megélheti: különben is csak az egyszerüsített, alapjaira stilizált lehet, amint a klasszikai világot a művészet — s jórészt éppen a *mai* tudomány és művészet — stilizáltan, a gyermektől is átláthatóan, igazi érdekekkel megélhetően közvetíteni tudja. Ha a maga közvetlenségében végigvezetnők ifjainkat a valamely csodával visszavarázsolt Athénen, Román, azoknak

milliónyi adatot zsibongató tényleges életén: az ifju lelkek a legidegmegviselőbb benneélés dacára is mit sem tudnának belőle appercipiálni, egyáltalán nem tudnának belőle semmit fölhasználhatón megélni.

Igy vagyunk az adattömegek használhatóságával gyakorlati tekintetek miatt is; jórészt ez az oka, hogy mai nevelésünkben, még jobb, sőt az elképzelhető legjobb tanárok s a legjobb diákanyag-átlag mellett is: a nevelésünkben ma alkalmazott klasszikai elem ma inkább stagnáltató, terhes fázist jelent, nemhogy a jelen megértése felé vezető, egyszerű megoldásokhoz segítő, ifjuilag növekedtető energia-gyüjtést jelentene. Ne csodáljuk hát, sőt szuverén tudós gőggel egy csöppet is le ne nézzük a felületesen is megnyilvánuló mai általános középosztálybeli kedvetlen és rosszalló közfelfogást a mai klasszikai kényszertanulmányoztatásokról.

De hiszen — hogy már most a célgondolat irányításához visszatérjünk — azt kell a klasszikai filologizmus alkalmazása mértékeül elfogadnunk, hogy csak annyiban kell a növendéknek e fejlődésfokot szintén átélnie s annyira visszastilizáltan, amint az elölről máig fejlődhetés képlete egyfelől követeli, másfelől mérve megengedi.

Hogy a mai, technikai okokból is stagnáltatássá kényszerülő filologizálás mértéke igen sok, másrészt nem eléggé szervezetig bevehető, megélhető, az kétségtelen.

A reáliskolákbeli majdnem teljes kiküszöbölése a klasszikai kultúrfok megélésének viszont igen durva kisérlet néhány ezer ifju lélekkel, kik szinte lemérhetően magukban fogják hordani egész életükben a szerves fejlődésnek e tátongó űrt átugró zökkenőjét. Az emberiségnek s a magyar nemzetnek csak *egy* történelme van, ezt lehet többféleképp stilizálni, éppen appercipiáltatás céljából, de ma megmásítani, pl. néhány évszázad történetét kihagyni, meg nem történtté tenni, abszurd gondolat.

Az emberiség s a nemzetünk *egyetlen* történeten át fejlődött máig, ezért kell egységesnek lennie a nemzeti nevelésünknek. Tárgyilagosan megállapítható, szinte megmérhető, hogy mai kultúrállapotunknak *mily* mértékben bennfoglalt eleme a klasszikai kultúrfok: ezt, ennyihöz mértet kell aránylag ifjuságunk nevelésében átadni.

Az is aránytalan képtelenség, hogy középiskolai nevelésünk egész nyolc évét, az elsőtől az utolsóig, mind a görög-latin kultúrfok ismertetésére foglaljuk le, holott előtte is már elég differenciált kultúrállapotokát kellett volna átaléletni, de kivált az utána következőket mind behatóbban, amint a jelenhez közeledünk. Például a középkori embernek s éppen a magyarnak kultúrállapota, a renaissance, az újkor eleje, a francia forradalom, a mi annyira jellemző, négy századot magába stilizáló kuruc világunk, a Kossuth-Petőfi kor, melyet már külső okokból egészen kikapcsolunk, az azutáni fölfedezések korának természettudományos tartalmú ismertetése stb. Pl. csak az utóbbi három kultúrfázisunknak anyaga

és formái is mennyire döntőbben és jellegzetesebben determinálják a mai és jövő kor magyar életét, melybe a növendékünket beletagolni és munkakörével nemzetünket előrevinnünk legfőbb feladatunk. S mind e kultúrvilágok ismertetésében a magyar filológiánk jóformán csupán a legkülsőbb vázformának, a politikai történelemnek és a legintimebb formanyelvnek, az irodalomtörténetnek ismertetését veszi föl, míg a magyar filologia többi tárgykörei, e korszakbeli »magán és közéleti régiségei« ismeretlenek, átaléletlenek maradnak.

A görög-latinon kívül a többi, mai kultúránk átalakulásába befolyt kultúrnépek életéből, olasz, török, francia, német népek életéből, nemzetiségeinkről — alig haladunk át egyeben, mint egy kis külsőséges politikai történeti s itt-ott egy kis irodalmit ízelítő szemlélésen. Pedig jórészt még a klasszikai világ kultúrkincseit is ezek a kultúrák közvetítették, oly átfestetten, hogy ilyenkor néha többet vettünk e közvetítőkből, mint ősi klasszikaiból.

És nem csupán az átadandó klasszikai nevelési anyag mértékében, hanem megválasztásában s mikéntjében — s épp így a többi, átélendő kultúrfázisoknál is — mindig irányadó legyen a jelenkorba való bevezetésnek s a jövő munkálásának a gondolata, még az egész ellentétes alakok nem-mellőzésében is. Ez a szempont tehetne lehetővé a közkivánatos klasszikai anyagcsökkentésben igen sok áthidaló összevonást, appercipiálhatóbbá stilizálást és a napi érdekbe el nem tévedő jelenkori érdekünkbe kapcsolással igazi mozgató életet, a nemzedék szellemébe átmenő közkedveltséget, a mai vértelen s oly idegennek maradó fél-asszimilálással ellentétben.

Mert amennyire idegenkedünk attól a már Amerikában is sekélyesnek lenézett vezérgondolattól, hogy az iskola magát a mai életet tanítsa, kiszolgálja, hogy a jelenkori életmesterség szakiskolája legyen, akárcsak hogy a mai államrendészet nevelője vagy politikai párt kortesiskolája legyen: épp oly határozottan megköveteljük, hogy a mai nevelés a mai nemzeti kultúrállapotig való genetikus elvezetést, jelenkornak eredetéig belátó, megélő és a jelen kincseit értve megbecsülő, a jövőt híven szeretni és kellő látókörrel munkálni tudó, erőben s szépségben harmónikus egyénné fejlesztést tartsa céljául. Ehhez a célhoz képest keresi föl, osztja be s szerkeszti össze nevelési rendszerét. Ehhez a szemponthoz kell a mai középiskolánkban öntudatlan és hitében megingottan nevelt klasszikai életfázist az örökölt s megkorhadott szempontoktól és következményeiktől megtisztítani, megreformálni.

Ez a reform persze csak a *mai* kultúrállapotunkhoz való módosulást hozhatná, mely folyton haladó nemzeti életünk ezutáni fejlődési állapotaival hajlékonyon mindig tovább módosulna, jövőben bizonyára hivebben, korszerűbben, mellékszempontoktól függetlenebbül, mint a mai nehézkes, mozdulni nem tudó, nem bíró, nem merő állapotunkban.

(Fehértemplom.) *Dr. Bodor Aladár.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Nemzetnevelés. Jegyzetek a magyar művelődési politikához. Írta dr. *Imre* Sándor. (Budapest 1912, kiadja a Magyar Társadalomtudományi Egyesület, 234 lap.) Benkő Gyula bizománya. Ára 3 K.

Valamely ország köznevelésének fogalmát elméletileg megállapítani, ennek következményeként a szervezésnek szempontjait, a feltételeket és tennivalókat kijelölni és a meglevő állapotokat helyesen felismerni és elbírálni, — valljuk meg, nagy és nehéz feladat. Aki ilyesmire vállalkozik, annak bő tudás mellett legyen kiforrt, egységes pedagógiai világnézete, az legyen otthonos minél több iskolanemben, legyen becsületes és független. Mert csak az ilyentől telik ki becsületes munka. Imre Sándor ebben a könyvében ezeket a követelményeket és reményeket kielégíti. Olyasmire vállalkozott, aminek derekasan meg tudott felelni. Az I. részben (5—101. l.) kivált német és hazai források után a nemzetnevelés fogalmát állapítja meg, miközben széleskörű tájékozottságról tesz tanuságot a modern pedagógiai mozgalmak útvesztőjében s főleg a szociális pedagógia terén (9., 16., 42. l.) Ezen jobbadán elméleti részt követik »*Jegyzetek a magyar nemzetneveléshez*«, ahol a szerző a statisztikai adatok világossága mellett mintegy kritikai körutazást tett a magyar iskolaügy különböző területein. Hogy a szó jó értelmében liberálisan gondolkodó szerző, aki vallási és politikai meggyőződését sem rejtegeti (lásd pl. 123. l.), sőt egy helyen »a törvényhozás összetételében való gyökeres változásra utal«, másutt meg a nemzetnevelés álláspontjától a felekezeti vallástan mellőzését kívánja (174. l.), a mai állapotoktól nincsen elragadtatva, csak természetes. A kívánatos egységet főleg a felekezeti iskola és a pártpolitika által látja veszélyeztetve és összefoglaló ítéletét imígy fejezi ki: »Köznevelésünk nem általános, nem egységes, egyénies eljárásra módot nem ad, a szükséges változatosságot nem biztosítja, önállósága nincsen és a fejlődést nem segíti rendszeresen.« (150. l.) Nem hinném, hogy erre a szigorú, de igazságos ítéletre rá lehessen cáfolni. Mellőzve könyvünknek számos becses részletét, figyelmünket kiváltképpen az ragadta meg, ami a közoktatásügyi miniszterség kívánatos jövő kialakulását illeti (196—200. l.), amely gyanánt egy önálló köznevelési minisztérium szerepel.

Imre Sándor szerényen »Jegyzeteknek« nevezi bő megfontolásból eredő reformeszméit. A bíráló ugyancsak néhány megjegyzés keretében szeretné jelezni azt, ami nem is annyira kritika, mint egyéni véleménye, óhajtása. A nemzetnevelés fogalmának megállapításánál bizonyára tanulságos lehet az is, hogy ebben más művelt nemzetek milyen megállapodásra jutottak; továbbá az, hogy ez a nemzetnevelés hogyan kapcsolódik, illeszkedik bele az általános embernevelésbe. Hisz a 213. lapon a szerző maga idézi irányító gondolatként Széchenyinek szavait: »az egész emberiségben minden nemzetnek külön feladatai vannak, ezek teljesítésével szolgál az egésznek«. S noha egyik szomorú külön-

legességünkről, a nemzetiségekről szól (146. l.), nekem úgy tetszik, hogy megfeledkezett egynémely más faji tulajdonságunkról, amelyek — sajnos — mind a tanulóságban, mind a tanítóságban megnyilatkoznak. Annyira bele mélyedt a nemzet*nevelés* problémájába, hogy nem emlékezik meg kellőképpen a nemzet*nevelőkről*, akiket pedig alig lehet amattól elválasztani. Nem hinném, hogy ennek a darázsfészeknek veszedelmei tartották volna vissza s inkább azt gondolom, hogy azoknak külön kötetet juttat majd. Ezért is kell kifogásolnom ezt a mondatot; »A belső szervezet tekintetében a *tanulmányok tervezete* a legfontosabb kérdés« (168. l.), melyre önmaga rácáfol a 221. lapon, mondván: »hogy a legfőbb követelmény, hogy legalább a tanítók nevelése legyen egységes«. Igen, egységes tanítóképzés és éber tanítói és tanári lelkiismeret, ezek a nemzetnevelésnek legbiztosabb alapjai. A derék könyv értékét bizonyára csak fokozta volna, ha a szerző a társadalmi és nemzeti alapot interszociális és nemzetközi irányban kibővíti, ami egyúttal felette termékeny perspektivát tárt volna elénk. S bár nem vagyok híve a jóslatoknak, ez a mondat: »A nemzet helyzete a döntő a nevelésben« (183. l.), önkéntelenül rátereli a figyelmet a nemzetnek *jövő* helyzetére és annak előkészítése módjára. A gimnáziumok túltengéséről és a reális iskolákról szólva (122., 130., 137. l.), szerettük volna, ha kissé jobban megnyomja a tollat és kifejti, hogy miért kellene nekünk ez utóbbiakból több; itt esetleg kitérhetett volna a reálgimnáziumra, mint olyan iskolatipusra, mely hivatva lehet arra, hogy a nemzetnevelés egységét különben szolgálja, mint a meglevő középiskolák. Azután a szakiskolákat és főiskolákat (új egyetemek!) is a nemzetnevelés egyeteméhez tartozónak véljük.

Ezeket az igénytelen észrevételeket abban a biztos meggyőződésben írtam le, hogy ezzel Imre Sándor könyvén a legcsekélyebb csorba sem esik. Egy mindvégig becsületes és minden ízében magyar munka ez, amely azoknak a kezébe való, akik komolyan gondolkodni tudnak, akarnak is. Kívánatos, hogy ezt az őszinte szózatot meghallják, megértsék és megszívleljék azok, akiknek első kötelességük, hogy a magyar kultúra ügyét becsületesen vigyék előre.

A szerző könyvét Schneller Istvánnak ajánlotta, amire ez méltán rászolgált.

K. F.

Nógrády László dr.: »A gyermek és a játék«.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság, mely néhány évvel ezelőtt alakult meg, működése kezdetén kizárólag elméleti kérdésekkel foglalkozott. A gyakorlati térre való lépését azzal kezdte meg, hogy megalapította a pedagógiai osztályt, mely az elemi és középiskolákat érdeklő gyakorlati kérdéseket tette — többnyire nyilvános értekezleteken — tanulmány tárgyává. A Társaság régen megindított füzetes vállalata, a Gyermektanulmányi Múzeum megalakítása és kiadványai, mind egy-egy fontos, gyakorlati értékű lépést jelent a Tár-

ság történetében. De céljában és hatásában a legjelentősebb lépést tette meg, mikor megindította a Gyermektanulmányi Könyvtárat. Ezzel nemcsak a hivatott pedagógusoknak, hanem minden művelt embernek érdekét akarja és fogja is szolgálni. A Gyermektanulmányi Könyvtárat Nógrády László dr. szerkeszti s ő a szerzője az első kiadványnak is, mely: »A gyermek és a játék«[1] címen jelent meg s mely gyermektanulmányi alapon fejtegeti a gyermekjáték sokat vitatott kérdését.

A bevezetésben vázolja a szerző a játékról szóló elméleteket, melyek mind hipotézisszerűek, mert a gyermektanulmányi szempontot nem vették figyelembe. A M. Gy. T.-ban a játék problémája először akkor vetődött fel, mikor a gyermek érdeklődésének adatait kezdte a Társaság kutatni kérdései alapján. Legutóbb 1911-ben indított gyüjtést s az adatgyüjtők két kérdést tettek fel a gyermekeknek:

1. Miféle játékot szoktatok játszani?

2. Ezek közül melyiket szeretitek jobban játszani és miért? E kérdésre körülbelül 6000 adat érkezett be s ezen adatok feldolgozása a tárgya Nógrády munkájának. A második fejezet az *esztétikai játékelmélettel* foglalkozik. A kérdéssel foglalkozók legnagyobb része eddig minőségük szerint osztályozta a játékokat. Nógrády felosztása azon alapul, hogy 1. mit szeret játszani a gyermek? 2. miért? Tanulmánya eredményét táblázatokban foglalja össze. Az első három táblázat a játékfajokra vonatkozik, a negyedik ezek százalékszerű összegezése. A következő táblázatok *kor szerint* adják a játék variációit. Az adatokból az tűnik ki, hogy a 3—4—6 éves gyermek a legszegényebben, a 8—14 éves a legtöbbféleképpen okolja meg a játékát. A megokoló adatokat külön csoportosítja Nógrády s megállapítja, hogy a gyermekben a játéktevékenységgel kapcsolatban érzelmi hangulat is van, de viszont nyilt kérdés marad, vajjon ez az érzelem, mint a játékra indító, vagy mint a játékkal járó hangulatmotivum jelentkezik-e.

A III. fejezetben vita tárgyává teszi *Spencer* nézetét, mely szerint a játékban az *erőfölösleg* jut kifejezésre s cáfolja *Lazarust* is, ki az *üdülés* elméletét hirdeti. *Lamarck* és *Groos* elméleteinek ismertetése és cáfolása után a gyermektanulmányi adatok alapján azt állapítja meg Nógrády, hogy *a játék nem esztétikai, hanem biológiai jelenség.* A gyermek ugyanis főleg azon játékokat kedveli, melyek fizikai tevékenységével kapcsolatosak.

A IV. fejezetben, melynek címe »A gyermek fejlődése és a játék« a játék két korát ismerteti meg: első a csecsemőkor vagy artikulátlan játék kora, másik az artikulált játékkor. Ugyanezen fejezetben ismerteti a játéktipusokat s a játék motivumait a fejlődés különböző fokozatain. Szerinte a játék motivumai háromféle ösztönből fakadnak és pedig fizikai, érzelmi és értelmi ösztönből.

[1] Nógrády László dr: A gyermek és a játék. Kiadja a Gyermektanulmányi Társaság. 301 o. Ára 5 K. Megrendelhető a szerkesztőnél, X., Tisztviselőtelep, Delej-u. 1. sz.

Érdekesen fejtegeti Nógrády a szuggesztiót s arra az eredményre jut, hogy a gyermeknek szuggerált állapotában *nincs illuziója*, hanem mindig a *valóság érzése* van benne; hogy a gyermek csalódása mindig teljes s ezen csalódásból származik az a teljes öröm, mely minden játék tevékenységét jellemzi. »A játék kritikája« című fejezetben nagyon megszívlelni való dolgokat mond Nógrády a játék s a civilizáció viszonyáról, a gyermekirodalomról s azon igényekről, melyeket a gyermekeknek szánt képes könyvekkel szemben támaszthatunk.

A könyv második része — A játék pedagógiája — szintén értékes fejezetekben bővelkedik. Érdekes adatokat s megfigyeléseket találunk benne a játéknak az érzelmi, értelmi s művészi neveléssel való összefüggéséről, a *mese értékéről*, a báburól stb. Minket a könyv második részéből főleg »A játék értéke a nevelésben« című fejezet érdekel. Történeti visszapillantásban mutatja ki, hogy már a régi művelt népek is felismerték a játék szerepét. Nagyon érdekel bennünket gyakorlati pedagógusokat azon fejezet is, mely az értelmi nevelésnek a játékkal való összefüggését tárgyalja. Itt természetesen pozitiv eredményhez nem tud a szerző jutni. »Felhasználjuk — mondja Nógrády — a gyermek intelligenciájának nevelésére a gyermek utánzó hajlamát, melyet különböző játéktevékenységében tapasztalhatunk.« Szóval: a játék tanulmányait felhasználjuk értelme fejlesztésére. E kérdésnek bővebb kifejtése nem volt feladata Nógrádynak, de az iskola szempontjából nagyon lényeges, hogy minél pontosabban megállapíttassanak azok a módozatok, melyekkel a játékot eszközévé lehet tenni az értelmi nevelésnek s a karakterképzésnek, persze úgy, hogy a játék mégse öltsön mesterséges színezetet.

Nógrády könyvében a játék történeti fejlődését s gyermektanulmányi szempontból való eredeti megvilágítását kapjuk; hogy az általa megállapított igazságoknak a gyakorlati nevelésben való használhatósága is tanulmány tárgyává tétessék, azt tekintsük a M. Gy. T. legközelebbi feladatának.

Nagyon fontos és értékes — főleg »magyar« pedagógiai szempontból — a »Nemzeti szempont és a játék« című fejezet is. A játék ugyan internacionális eszköze a gyermektársadalomnak, mégis azt látjuk, hogy a gyermekjátékban is megnyilvánulhat a nemzeti jelleg. Nagyon jogosan követeli tehát Nógrády, hogy »tanítsuk meg játszani az ifjuságot, de fejlesszünk ki egy játékot, melyre azt mondhatjuk: Ez a miénk egészen. Ezt a magyar játékvágy teremtette.« Ilyen ősmagyar játékul ismeri el Nógrády a labdajátékot.

Nógrády könyvének elolvasása után a legnagyobb reményekkel gondolhatunk a Gy. T. K. következő kiadványaira. Megemlíthetjük itt, hogy a nemrégen megalakult M. Gy. T.-ról a külföldiek ma a legnagyobb respektussal beszélnek. A brüsszeli »Faculté internationale de Pèdologie« kifejezetten Nagy Lászlónak, a M. Gy. T. megalapítójának tervezete szerint alakult meg. A párisi »Société libre pour l'ètude psichologique« igazgatója őszinte elragadtatással beszél a Magyar Gyermektanulmányi Múzeumról.

Nógrády László alapos, új utakon haladó, nagy szeretettel megírt könyve nemcsak a szerző elmélyedő tanulmányáról tesz tanuságot, hanem örvendetes megnyilatkozása a M. Gy. T. életképességének is.

Páris, 1912. dec. hó. *Dr. Kemény Gábor.*

Útmutatások a magyarról latinra való fordításhoz. Összeállította: *Takáts Lajos.* Jászberény 1912. 1—42, l.

Újabb időben a latin nyelv és irodalom tanítása — épp úgy, mint pl. az érettségi vizsgálat ügye — egyike lett azoknak a tárgyaknak, kérdéseknek, melyekhez hozzászólni mindenki hivatottnak érzi magát. Szakfolyóiratokban, a napisajtónak nem mindig valami nagy alapossággal vezetett tanügyi s nem tanügyi rovataiban boldog-boldogtalan megoldani próbálkozik ezt a — szerintük is — nehéz kérdést, amelyhez természetesen — valamennyien tudnak, értenek. A megoldás, elintézés persze a legtöbb esetben agyonütés, kivégzés, a latin nyelvnek a középiskolából való kidobatása, latin-pótlóvá változtatása, vagy — ha a kérdéshez szóló műértő kegyes hangulatban van — négy osztályra szorítása, a heti óraszám felének elvétele stb. Az ilyen hangú, célzatú, tartalmú cikkek ellenében jóval kevesebb felszólalást látunk azok táborából, akik a latin nyelv és irodalom tanítását — csakhogy *jó, alapos, intenzív* tanítását — még mindig igen is szükségesnek, hasznosnak tartják.

A latin nyelvi tanítás mikéntjére nézve maguk között a latin nyelv tanárai között is — igen természetesen — nagyon sokféle felfogás uralkodik, de talán mégis leginkább szemben áll ezek közül az a kettő, melyek közül az egyik a magyarról-latinra való fordítást elengedhetetlennek s a másik, mely ezt csak időrabló, lélekölő, céltalan munkának tartja. Sajnos, arra a cikkre, mely Közlönyünk ez évi, egyik májusi számában ez utóbbi felfogás jogosságát vitatja, a megfelelő választ arra illetékes tollból még nem olvashattuk.

A magyarról latinra való fordításnak nem jogosultságát, hanem genis szükségességét maguk az Utasítások is hangoztatják s mindenki, aki nemcsak arra törekedett, hogy tanítványai az érettségi vizsgálaton — mert ez a mumus — úgy ahogy lefordítsák azt a bizonyos, legtöbbször szerény sallustiusi szöveget, érezte, hogy a latinra való fordítás nélkül latin nyelvi tanításunk nem lehet teljes, nem lehet igazán eredményes. Le a grammatizálással! — helyes, mi is azt mondjuk, de azért grammatikai kategóriák, szabályok, szerkezetek tudatos átértésére mindenkor szükségünk lesz s ezt a tudatosságot, hiába, pláne a holt latin nyelvnél elsősorban a magyarról latinra való fordítás fogja megadni.[1]

[1] A napokban beszélgettem egyik ismerősömmel, világotjárt művelt emberrel, ki franciául, angolul tökéletesen beszél. Ő említette épp, hogy mindig érez valami hiányt a maga francia, angolnyelvtudásában, éppen mivel az iskolai dolgozatoknak, az e nyelvekre való rendszeres fordíttatásnak — mint ő mondta — szükséges torturáját nem csináltatták vele keresztül.

Annak a kis könyvnek a szerzője, melynek ismertetése kapcsán ezek az itt elmondottak tollamra jöttek, bizonyára a magyarról latinra fordíttatók pártjához tartozik. Rövid bevezető soraiban maga mondja, hogy munkáját ép e cél szolgálatában írta. Nem pályázik tudományos babérra, könyve nem akar nyelvtan lenni, hanem csak hasznos segítőeszköz a tanulóifjuság kezében a magyarról latinra való fordításnál. A magyar nyelvű szövegből indulva ki, gyakorlati útmutatásokat akar adni, mit kell megnézni, meglátni, figyelembe venni, ha azt akarjuk, hogy bármely szöveg fordításánál el tudjunk igazodni s fordításunk korrekt legyen. Ilyen útmutatások valóban nem feleslegesek. Nyelvtanaink a latin nyelv rendszerét adván, nem azt nézik elsősorban, hogyan fordítsuk ezt, vagy azt latinra. Finály Henrik, illetőleg Gábor tanulmánya arra ad igen okos tanácsokat, hogyan fordítsunk latinról magyarra.[1] A magyarról latinra való fordításra találunk ugyan újabb nyelvtanainkban elszórtan egyetmás praktikus megjegyzést, vagy éppen valami kis összefoglalást is, mint pl. a hamar nagy népszerűségre jutott *Liber Sexti*-ben egy egész kis függeléket, — de ezek mellett nagyon szükségesek olyan munkák is, melyek speciálisan *ezt* a célt szolgálják, mint pl. a Pirchala-féle, ezelőtt sok intézetben használt Latin stilisztika. Tudjuk, hogy a tanár fordíttatás közben igen sok helyes, okos megjegyzést, hasznos útbaigazítást mond, de ezek a legtöbb esetben elröppennek a tanulók zömére nézve s épp ezeknek kell valami olyan könyv, mely ezeket a figyelmeztetéseket, útbaigazításokat összefoglalva adja. Ilyennek készült a szóban forgó *Útmutatás* is.

Általánosan tájékoztató résszel kezdődik, mely a tanulónak azt a nagyon fontos és eléggé sohasem ismételhető tételt ajánlja figyelmébe, hogy mikor fordít, vezetője mindig a mondattani elemzés legyen; nem szókat kell fordítania, hanem gondolatokat, a mondat értelmét. Fordítsuk le az összetett mondat *vázát, keretét, gerincét* s az így megkapott keretbe rakjuk, illesszük bele a még szükséges részleteket. Arra, amit kissé alább az esettannal kapcsolatban mond, hogy t. i. az esettel járó állandó vonzatú igék és melléknevek emlékezetben tartása nagyon kétes értékű tudás, csak azt jegyezhetjük meg, hogy viszont közepes latinistát sem tudunk elképzelni, ki a legtöbbször előforduló vonzatokat ne tudná s pl. utitur után ne mondaná oda egészen önkéntelenül is: aliqua re. (Vagy: cupidus, avidus, studiosus *alicuius rei;* dignus *aliqua re;* poenitet, miseret *aliquem alicuius rei;* minatur *alicui aliquid* etc.) Az igeidőkről és a cselekvés állapotairól (actio) szóló rész eléggé világos, legfeljebb talán *írék* alak helyett lett volna jobb az írok vala alak annak feltüntetésére, hogy a cselekvés folyamatos, tartós. Világos és érthető, amit az igeidők használatáról mond — az egyszerű mondatban, főmondatokban és mellérendelt mondatokban. (A fut. perf.-ra vilá-

[1] Hogyan kell latinból magyarra fordítani. Írta dr. Finály Gábor. Budapesti VII. ker. áll. főgimn. 1903—4. isk. évi Értesítője. — Folytatása és kiegészítése F. Henrik ugyanilyen című, félbenmaradt tanulmányának.

gosabb példa lehetne az első helyett.) A latin syntaxisok állandó rémét — (pedig dehogy is olyan rémes dolog), a consecutio temporumot egyszerűen, világosan magyarázza, érthetően szétszedett példákon. Az infinitivusokról beszélvén, a vidi speculatores ad castra appropinquare mellett megjegyezhette volna, hogy mivel a két történés teljesen egyidejű, használható appropinquantes alak is. A következő lapokon a 41. §-ban megemlíthette volna az ilyen *tiltó* kifejezést: ne hoc *feceris.*

Sorra veszi ezután a kis füzet a mellékmondatok igéjének módját, a módok használatát (nem egészen világos, amit a *cum narrativumról* mond), a jelzői, a határozói (röviden intézi el a verba timendi, dubitandi, impediendi etc. mellékmondatait), alanyi, tárgyi (acc. c. inf. vagy coniunct.) mellékmondatokat. Ezt követik a mondatrövidítések, az igeneves szerkezetek. (Szép, minden tanulónak érthető magyarázatok; de minek verba *volendi*ról beszélni!) Igen praktikus rész, amely arról szól, hogy fordítsuk latinra a magyar műveltető, visszaható, ható igét és a »kell« szót. Itt a necesse est + acc. c. inf.-nál mért nem *omnes* necesse est emori-t mond, miért *omnibus*-t? Aztán: hogyan fordítható a kell est + gerund*iummal?* Ez, hogy hic omnibus vincen*dum* aut morien*dum est* — nem gerun*dium.* Arra, amit az állandó vonzatokról, a különféle határozóknak puszta esettel való fordításáról mond, nincs különösebb megjegyeznivalónk, legfeljebb a 101. §-hoz az, hogy poenitet stb. igéknek a magyartól annyira elütő s a tanuló előtt eleinte érthetetlen vonzatai magyar analógiákkal könnyen megmagyarázhatók. (*Valakit* elfog *valaminek a* megbánása stb.) — Még csak a jelző és kiegészítő latinra fordításának tana van hátra s ezután egy kis függelék (oly praktikus figyelmeztetésekkel, mint pl. a dolgozat címének latinra fordítása) fejezi be az Útmutatásokat.

Értékelésénél csak azt mondhatjuk, hogy örömmel olvastuk; magyarázatai helyesek, elemzései oly részletesek, világosak, hogy minden valamire való tanuló könnyen megérti. Sok olyan praktikus dolgot mond, amit a diák nem talál meg nyelvtanában. Szeretnénk azonban itt-ott még több példát látni, egyetmást részletesebben hallani s több olyat is, amit nem is említ. E szempontból legyen szabad Pirchalának már említettem Latin Stilisztikájára hívnunk fel a szerző figyelmét. Munkáját így is szívesen üdvözöljük, mint oly kísérletet, mely a latin nyelvi tanításnak egyik igen fontos tényezőjét, a magyarról latinra való fordítás ügyét szolgálja, — akarja a tanulóifjuság előtt megkönnyíteni. —

(Makó.) *Abaffy Béla.*

Die olympischen Spiele. Von Carl Diem (Neukölln, 1912, 204 lap, 2. kiadás). Ma, a rekordimádás korában, méltán feltehető, hogy azok, akik a testi nevelés iránt érdeklődnek, a sporteseményekkel szemben sem közönyösek, jóllehet a kettő között lényeges különbségek vannak. Ezek az érdeklődők szivesen forgatják majd az előttünk

fekvő kötetet, mely számos sikerült képet hoz a stockholmi versenyekről. A szerző, aki elnöke a német atletikai sportszövetségnek, természetesen német szemüvegen keresztül lát és ítél, ami főleg művének első részében jut kifejezésre. A másodikban részletesen ismerteti a különböző versenyek eredményeit. Végül a harmadikban visszatekint az ókorra, szól a nemzetközi és a német birodalmi olimpiai bizottságról és felsorolja az eddigi olimpiai mérkőzéseknek rekordjait. Már ezen tartalmi felsorolásból is kitünik, hogy könyvét nemcsak szakembereknek, hanem amatőröknek is szánta, akiknek kezében tényleg rendkívül kedvező fogadtatásban részesült. Rólunk t. k. így ír: »Die Ungarn glänzten im Säbelfechten ... eine temperamentvoll vollendete Angriffsweise« (144. l.). A céllövő Prokop győzelméről pedig: »Eine Ausnahme, die nichts besagt« (152. l.). Ugyebár kedves, de — érthető. *kf.*

Beküldött könyvek és lapok.

Anthologia az újkori görög nép költészetéből. Száz görög dal. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Vértesy Dezső*. Budapest, Franklin-Társulat, 1913 ára 4 K.

Hazánk selyemtenyésztése és selyemipara. Írta *Valló Albert*. Ungvár, 1913.

Ungarische Sprachlehre von Prof. *Dr. Josef Szinnyei*. Sammlung Göschen, Berlin und Lipzig, 1912.

Iskola-egészségi könyvtár. Szerkeszti *dr. Tuszkai Ödön*. Forduló pontok a nők életéből. (Felvilágosító előadás.) Írta dr. Tuszkai Ödön. Budapest, 1913.

Akadémiai Értesítő. Szerkeszti *Heinrich Gusztáv* főtitkár. 1913. február.

Kultúra és tudomány. Új irodalmi vállalatot indított e címmel a Franklin-Társulat. Tetszetős, ügyes formájú kis kötetekben, olcsó áron bocsát a művelt emberek kezébe olyan könyveket, melyek a mai gondolkozást legélénkebben foglalkoztató tárgyakról szólnak s tudományos és irodalmi színvonal mellett népszerüek. A vállalatnak most jelent meg az első sorozata. Első kötete: *Széchenyi eszmevilága*. A legkiválóbb magyar Széchenyi-ismerők fejtegetik benne Széchenyi egyéniségét, szellemi és erkölcsi világát, eszméit, pályájának eredményeit. *Gaal* Jenő, *Beöthy* Zsolt, *Prohászka* Ottokár, *Kenessey* Béla, gróf *Vay* Gáborné, gróf *Andrássy* Gyula tanulmányai vannak benne. Ára 1 K 60 fillér. A vállalat egy másik kötete egy kitünő modern angol közgazdasági író, *J. A. Hobson* könyve: *A vagyon tudománya*. A könyvet *dr. Sidó* Zoltán fordította, ára 2 K. A 3-ik kötet A. Slaby tanárnak a német császár előtt tartott előadás-sorozata a *szikratáviróról*, melyet *Kreuzer* Géza mérnök dolgozott át magyarra. Ára 1 K 20 f.

A Murányi Vénus új kiadása jelent meg a Magyar Könyvtárban *Palágyi* Lajos előszavával. A füzetet a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég adta ki ára 30 f.

Vége a szerelemnek. Roberto *Bracco* vígjátéka, melyet *Radó* Antal fordított magyarra. Megjelent a Magyar Könyvtárban. A füzetet a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég adta ki; ára 60 f.

Hol a Maros vize folyik. Írta *Kiss* Menyhért. Megjelent a Magyar Könyvtárban. A füzetet a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég adta ki; ára 30 f.

KRÓNIKA.

Miniszterváltozás. Lapunk zártakor — amely most külső okoknál fogva a rendesnél korábban következett be — *Gróf Zichy János* miniszter lemondásának a hírét vettük. Utódjául Ő Felsége *Jankovich Béla* államtitkárt nevezte ki. A változásnak a tanárság ügyeire való kihatásáról következő számunkban emlékezünk meg.

Az államtitkárnál.

Február hó 24-én egyesületünk képviseletében küldöttség jelent meg *Jankovich Béla* belső titkos tanácsos államtitkárnál, hogy őt új állásában üdvözölje s a tanárság helyzetével megismertesse. A küldöttség tagjai *Gaal Mózes* alelnök, *Sajó Sándor* főtitkár és *Lévay Ede* szerkesztő voltak. *Gaal Mózes* üdvözlő beszédében kifejezést adott annak a bizalomnak, mellyel a magyar középiskolai tanárság az államtitkár működése elé tekint s felajánlotta a tanárság odaadó közreműködését minden olyan munkához, mely az iskola jobbá tételére, a magyar közművelteség emelésére irányul. Őszintén feltárta egyszersmind, hogy a tanárság nyugodt munkálkodását csakis azoknak a nagy sérelmeknek a megszüntetésével lehet biztosítani, amelyek a tanárokat egyrészt a nyugdíjtörvényben, másrészt a státusrendezés terén a legutóbbi időkben érték. Részletesen kifejtette a nyugdíjtörvény sérelmes intézkedéseit s rámutatott arra, hogy ezek az intézkedések nemcsak a tanárokat sujtják, hanem végzetes hatásuak lehetnek az iskolára nézve is. Ismertette a státusrendezés hibáit és hiányait is s kérte az államtitkárt, hogy úgy erre, mint a 30 évi szolgálati idő visszaállítására nézve a tanárság jogos kívánságait figyelembe vegye s hathatós szavával támogassa. Az államtitkár válaszában megköszönte a tanárság bizalmát. A középiskolai reform ügyében tényleg tenni, cselekedni óhajtana. Külföldön sok alkalma volt tanulmányozni az oktatásügyet s szerzett ismereteit itthon a magyar iskola javára értékesíteni óhajtaná. Ebben feltétlenül számít a tanárság közreműködésére. A nyugdíjtörvény ellen a tanárok részéről tett kifogásokat ismeri. Különbséget tud tenni a tanári és a hivatalnoki munka között s maga is abban a véleményben van, hogy a tanári foglalkozás különleges természetét

figyelembe kell venni. Hiszi, hogy sikerül majd megoldást találni, olyan megoldást, amely alkalmas lesz a tanárok megnyugtatására. A státusrendezés részletkérdéseit még nem ismeri, de tájékozódni fog ezen a téren is. A tanárságot legnagyobb jóakaratáról biztosítja s hiszi, hogy a tanárság minden körülmények között lelkiismeretesen teljesíti kötelességét s nyugodtan várja be ügyeiben a fejleményeket. Ezután még barátságos beszélgetés közben felvilágításokat kért a tanárság ügyeiről, különösen pedig a tanárságnak a státusrendezés terén felmerülő kívánságairól.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az esztergomi községi főreáliskolának, mint nyolc osztályú középiskolának a nyilvánossági jogot, úgyszintén az érettségi vizsgálat tartásának jogát a f. 1912—1913. tanévre, továbbá a *szilágysomlyói* róm. kath. főgimnázium V., VI. és VII. osztályainak a nyilvánossági jogot az 1912—1913. tanévre megadta.

Olaszországi tanulmányút. Az Országos Katholikus Szövetség a husvéti szünidő alatt tanárok, tanárnők és tanulók számára olaszországi tanulmányutat rendez, mely Budapestről március 17-én indul és Nápolyon, Pompein, Monte-Cassinon s Rómán át 26-án érkezik vissza. A szövetség az ilyen utazások közművelődési hatására való tekintettel vette föl programmjába ennek rendezését. Már eddig erős érdeklődés mutatkozik iránta, úgy hogy jelentős eseményként fog beilleszkedni a tanítással foglalkozók és a tanulók életébe.

Nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszus.

A negyedik nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszust az idén augusztus 25-től 30-ig tartják meg Buffaloban (New-York, Egyesült-Államok). A kongresszus elnöke Charles W. Eliot, a Hervard-egyetem volt elnöke, főtitkára dr. Thomas A. Storey a College of the City egészségtantanára New-Yorkban. Németország nagy előkészületeket tesz a kongresszuson való minél számosabb és kiválóbb képviseltetésre. Már megalakult a bizottság is ennek érdekében dr. Kirchner berlini orvostanár elnöklete alatt.

A »Zeitschrift für Schulgesundheitspflege« már közli is azon előadások címeit, amelyeket Németország képviselői fognak a kongresszuson tartani. Ezek: 1. »Az iskola és a szem viszonya.« 2. »A fűtés és szellőztetés az iskolában.« 3. »A tantermek tisztogatása.« 4. »Psychopathikusok számára való gyógypedagógiai intézetek.« 5. »Állami és községi iskolaorvosi szervezetek.«

Dr. V. J.

Az állampolgárrá való nevelés Németországban.

Az állampolgárrá való nevelés eszméjének mind több és több híve akad Németországban, különösen azóta, mióta G. Kerschensteiner »Staatsbürgerliche Erziehung der deutschen Jugend« (1901. 4-ik kiadás 1909) című munkájában világosan meghatározta annak célját, feladatát s egész területét.

Ez eszme propagálására alakult egyesületnek intéző-bizottsága újabban elhatározta, hogy március elején Berlinben megtartja első kongresszusát, amelyre eddig a következő előadások vannak biztosítva: »Az egyesület célja és feladatai«, »Az állampolgári nevelés és oktatás mint állami szükségesség és jelentősége a nemzetgazdaságra«, »A katonai szolgálat mint az állam nevelője«, »Állampolgártan az egyetemeken«, »A sajtó mint állampolgári nevelőhatalom«. Előadók: Bär szemináriumi igazgató Delitsch, dr. Ludwig Bernhard egyet. tanár Berlin, dr. Hanns Dorn egyet. tanár München, dr. Heinrich Rauchberg egyet. tanár Prága, dr. Vollerth főszerkesztő Berlin, a berlini sajtóegyesület elnöke.

A bizottság elhatározta, hogy a német és osztrák illetékes minisztériumokhoz, a parlament tagjaihoz, a nyilvános élet vezető embereihez, valamint a kereskedelem, ipar, irodalom és sajtó vezető egyéniségeihez külön meghívókat küld. Elhatározta továbbá az egyesület, hogy az iskolában való állampolgári oktatás végzésére szolgáló tanerők képzését támogatja.

Az új egyesületnek már eddig is sok kiváló intézménye van, pl. irodalmi tudakozó, előadásokat közvetítő helye. A tél kezdete óta ingyenes előadásokat is rendez, amelyeken kiváló szakemberek a nyilvános élet alapvető kérdéseiről beszélnek s amelyeket a társadalom minden rétege látogat. Az egyesület ezidén is nyolc napos szünidei kurzust tart Jenában. Minden idevágó kérdésre díjtalanul válaszol az egyesület ügyvezetősége Charlottenburg, Giesebrechtstr. 19.

Dr. Végh János.

A Magyar Tanítók Turista Egyesülete a husvéti szünidőben 9 napos társasutazást rendez *Velencébe*. Ebből az időből 6 napot Velencében töltünk a múzeumok és műkincsek megtekintése céljából. Indulás Budapestről márc. 17. reggel 8 órakor, érk. Fiume este 7 óra 54 perckor, hajóraszállás, hálófülke, reggel érk. Velencébe 6 órakor. Tartózkodás márc. 23, este hajóval, hálófülke, Fiumába érk. reggel 7 órakor. Hajókirándulás Abbáziába, este indulás 8 órakor, Budapestre érkezés 25-én reggel 9 óra 30 perckor. Az utazás összes költsége személyenkint 117 korona, melyben a teljes ellátás: szállás, reggeli, ebéd, vacsora szeszes ital nélkül, a vasúti és hajójegy, valamint a hálófülke ára benfoglaltatik. Akinek nincs joga féljegyre annak 130·60 koronába kerül az egész. Részt vehet minden tanítással foglalkozó egyén és annak hozzátartozója, hölgyek is. Az utazáshoz március hó 8-ig kell jelentkezni 10 korona beküldésével Tas

József titkár, a társaság vezetőjénél Budapest, VI. Lehel-utca 16, aki mindennemű felvilágosítással szolgál. Az előbb tervezett kirándulás, melynek célja volt Firenzét is megnézni, elmarad. Helyette ezt az utazást óhajtanók megtartani.

Apró hírek. **Díszdoktor.** A budapesti tudományegyetem bölcsészeti kara *Bayer József* V. ker. állami főgimnáziumi tanárt folyó hó 24-én díszdoktorrá avatta. Kiváló tudóst ért az egyetem kitüntetése, akinek érdemeit a díszdoktori oklevél átadásakor *Finánczy Ernő* kari dékán méltóképen kiemelte. — **Kinevezések.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter Grosschmid Margit állami Erzsébet nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt jelenlegi állomáshelyén kinevezte a IX. fizetési osztályba. Erkel Ilona állami Erzsébet nőiskolai felsőbb leányiskolai segédtanítónőt jelenlegi állomáshelyén kinevezte a X. fizetési osztályba tanítónővé. Egan Ilona okleveles polgári iskolai segédtanítónőt és Kostyál Ilona okleveles tanítónőképzőintézeti tanárnőt az állami Erzsébet nőiskolához a XI. fizetési osztályba nevelőnővé. — **Mibe kerül a lakbérnyugdíj?** Attól függ, kinek adják! A tanárnak sokba kerül, más tisztviselőnek még más kedvezmény is jár mellé. A tanár a másfélszázalékos nyugdíjjárulékon kívül megromlott előlépési viszonyai következtében — minthogy minden magasabb fizetési osztályba később kerül — összilletményének egy részével is megfizet érte. Hiszen az előléptetések már most is teljesen szünetelnek. De ez még nem elég! Még öt évet rá kell szolgálnia eddigi 30 évére. *Ezen 5 év alatt ingyen munkát végez*, mert hiszen — ha nem fogadta volna el a 35 évet — erre az időre teljes fizetését úgyis megkapta volna, mint nyugdíjat. Ezt az öt évet tehát pusztán azért szolgálja, hogy utána — ha megéri — legjobb esetben néhány évig lakbérnyugdíjat kapjon, vagyis visszaszerezze azt az összeget, amit nyugdíjjárulék címén már előzetesen befizetett. Valóban kecsegtető kilátások a tanárra és az iskolára egyaránt. Más tisztviselő szintén fizeti a másfélszázalékos nyugdíjjárulékot, de előlépési viszonyai már most javulnak, mert már 35 évi szolgálat után elmennek előle idősebb társai, ő maga 5 évvel kevesebb idő alatt szerzi meg a teljes nyugdíjképességet, mint a törvény meghozatala előtt s általában 5 évvel kevesebb ideig kell szolgálnia, mint ezelőtt. Tehát kap lakbérnyugdíjat, a másfélszázalékos befizetéssel szemben kap 5 évi kedvezményt a szolgálati időben s gyorsabb előléptetési lehetőséget is. Íme így fest *az egyenlő elbánás elve*. Tanárok válasszatok! — **Politikai téren változás készül.** Nekünk tanároknak készen kell lennünk arra, hogy az esetleges új alakuláskor ne feledkezzenek meg az új emberek a mi sérelmünkről. A nyugdíjtörvényt vita nélkül, hevenyészve hozták. Minden számottevő szakértő ellene volt a szolgálati idő felemelésének. Csakis a rendkívüli viszonyokból magyarázható, hogy az ellenkező felfogás megokolatlanul győzedelmeskedhetett. *Nekünk az új alakulás első pillanataiban jelentkeznünk kell sérelmünkkel* s az iskola, de meg a magunk érdekében is követelnünk kell, hogy a jogsérelem reparál-

tassék. Minden tanár idején használja fel minden összeköttetését a tanárság és az iskola érdekében. A lakbérnyugdíjra, melyet a drágaság miatt adtak meg, nekünk is szükségünk van. De régi jogunkat nem adjuk oda érte. Ki kell vívnunk, hogy a lakbérnyugdíjat a maga egészében megkapjuk a 30 évi szolgálat mellett. Legyünk résen, közeledik a mi sérelmünk orvoslásának az ideje! Az alkalmat nem szabad elszalasztanunk! — **A budapesti kör** február hó 28-iki ülésén *Nádai Pál* tart előadást a következő érdekes kérdésről: *Izlésre nevelés, vagy művészi nevelés?* — **Szász Károly** tiszteleti tagunkat a képviselőház alelnökévé választották.

Ösztöndíj-pályázat. Az idősb erdődi gróf Pálffy János iskolai ösztöndíjalapítványból arra szorult magyar középosztálybeli családok fiugyermekei számára rendszeresített ösztöndíjak közül a folyó 1912/3. tanév kezdetétől számítva egy, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium fenhatósága alá tartozó főiskolák hallgatói részére rendszeresített és négy, a földmívelésügyi minisztérium fennhatósága alá tartozó főiskolai hallgatóknak járó évi 1000 koronás ösztöndíj, továbbá a vallás- és közoktatásügyi minisztérium fennhatósága alá tartozó középiskolák tanulóinak rendszeresített két 700 koronás és a kereskedelemügyi minisztérium fenhatósága alá tartozó középfokú tanintézetek tanulói részére rendszeresített három 700 koronás ösztöndíj kerül betöltés alá.

Mindezen ösztöndíjakra valláskülönbség nélkül oly fiugyermekek birnak igénnyel, akik magyar érzelműek és oly magyar középosztálybeli magyar családból származnak, amely szorult anyagi viszonyai folytán fiai neveltetését illetőleg ösztöndíjra van utalva s akik kifogástalan magaviselet mellett a középiskolában jeles osztályzatot nyertek, a felső iskolában pedig azoknak a kellékeknek teljes mértékben megfelelnek, melyekhez a felsőbb iskolákban az illető miniszter által adományozott ösztöndíj elnyerése, vagy megtartása kötve van.

A folyamodványok legkésőbb 1913. évi február hó végéig a pályázati tanulók intézeti előljáróságánál nyujtandók be.

GYÁSZROVAT.

Fehér Alfréd minorita-rendű áldozó pap, rendes hittanár az aradi kir. főgimnáziumban, életének 48-ik és tanári működésének 25-ik évében rövid szenvedés után elhúnyt.

Kocsis József a nyitrai kath. főgimn. rendes tanára életének 33-ik, buzgó tanárkodásának 9-ik évében hosszas szenvedés után csendesen elhúnyt.

Szádváry János a jászberényi m. kir. áll. főgimnázium rendes tanára f. évi február 24-én életének 52-ik, működésének 26-ik évében, hosszú szenvedés után elhúnyt.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

☛ Kérjük a tagdíjak beküldését!

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint **a tagdíj december 31-ig fizetendő.** Azoktól, akik január elsejéig nem fizettek, a pénztáros költségükre postai megbízással szedi be a tagsági díjat. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat a küldött postatakarékpénztári befizetési lapokkal minél előbb befizetni szíveskedjenek. Azon tagoktól, kiknek tagdíját március 6-ig kezemhez nem veszem, *március 7-én postamegbízás útján fogom a tagdíjat bekérni.*

A Körök t. pénztárosainak szíves figyelmébe ajánlom az alapszabályok 31. §. *f)* pontját, mely szerint — az utolsó közgyűlés által elfogadott és a minisztérium által helybenhagyott változtatása folytán — a köri tagok tagdíjai **legkésőbb január hó 15-ig küldendők be.** Minthogy pedig e terminus már el is mult, kérem a t. köri pénztárosokat, hogy *a köri tagok tagdíjait minél előbb küldjék be.*

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912 november 26-tól 1913 január 16-ig tagsági díjat fizettek:

1912/13-ra: Teveli Mihály, Tokaji Aladárné, Tompa Árpád (I.), dr. Tordai Ányos, dr. Tóth András, Tóth Károly Gyula, Tóth Mihály (Debreczen), Tuczy János, dr. Tuzson János, Udvardy Sándor, Ujházi László, Ujsághy Géza, Valló Vilmos, Varannai István, Varga Dénes (Torda), Varga Mihály, Vargha István, Várhelyi Ferenc, Váró Ferenc, Vértes O. József, dr. Vitális István, Waczulik László, Wagner Géza, dr. Wagner Lajos, Walló Albert (II.), Wolf Ágost, Wünschendorfer Aladár, Zacher György, Zayzon Ferenc, Zágróczky Jolán, Zimányi Dániel, dr. Zipser Jakab, Zsitvay János, Zwick Vilmos.

1913/14-re: Barabás Jenő (Torda), dr. Besenyei Lajos (6 K), Fekete István (I.), dr. Fülöp Adorján, Putnoky Miklós, Stock Károly, Walló Albert (I.).

1914/15-re: Stock Károly (5 K).

(I.) = I. fele.
(II.) = II. fele.

Müller József,
egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.)

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1912 november 26-tól 1913 január 16-ig felvételi díjat fizettek:

Ambrózy Pál, Bertram Brunó, Csuday Jenő, Földiák Lipót, Fülöp Elek, Gragger Róbert, Jaklovszky Dénes, Jancsó Béla, Kádár Ferenc, Lányi Kornél, dr. Marcsek Tibor, Molnár György, Osváth Ödön, Pozsgay Piroska, Szilágyi Sándor, Uj Gyula.

Budapest, 1913. január 16.

Müller József,
Rados Ignác.

Új GÖRÖG nyelvi tankönyvek:

ERDŐS TIVADAR

bártfai gimnáziumi igazgató szerkesztésében most hagyta el a sajtót:

GÖRÖG NYELVTAN

a gimnáziumok felső osztálya számára. Miniszteri engedélyezési szám: 274/1913.

Ára 3.20 korona.

GÖRÖG OLVASÓKÖNYV

számos képpel. I. rész. A gimnázium V. osztálya részére. Engedélyezésre felterjesztve. Az olvasókönyv II. kötete 1913. végén jelenik meg.

Ára 2.40 korona.

Mutatványpéldányokkal kívánatra készséggel szolgál a kiadó

Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. Budapest, VII., Rákóczi-út 54.

CZIMBALOM

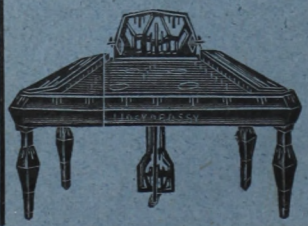

Legujabb szabadalmazott aczélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, aczélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kívánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,

Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.

Tanároknak 10% engedmény.

SZIKLA—SZILÁGYI ■ TELEFON 88—48 ■

TANSZERKÉSZITŐ- ÉS ÁLLATKITÖMŐ-INTÉZET

BUDAPEST, VII., AMAZON-U. 13. ■ TELEFON 88—48 ■

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *14. szám.* *1913. március 20.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI
TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Miniszterváltozás. *Gaal* Mózestől. (689. l.) — A nyugdíjügy. I—II. *Dr. Schmidt* Mártontól. (692. l.) — *Egyesületi élet.* Nagyváradi kör. *Dr. Gedeon* Alajostól. (695. l.) — Kolozsvári kör. I. *Biró* Venceltől. II. *Dr. Fazakas* Józseftől. (696. l.) — Kassai kör. *Dr. Erdélyi* Alajostól. Budapesti kör. *Dr. Marczinkó* Ferenctől. (699. l.) — Pozsonyi kör. *Dr. Magyar* Győzőtől. (700. l.) — *Könyvek és lapok. Zivuska:* A filozófia története. *Dr. Nagy* Józseftől. (701. l.) — *Bartha:* Stilisztika. *Sz-c*-től (703. l.) — *Dr. Csia:* A nemi kérdés. *Ravasz* Árpádtól. (704. l.) — *Erdős:* Görög nyelvtan. *Zibolen* Endrétől. (705. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (707. l.) — *Krónika.* Felhívás. Kitüntetés. Kinevezés. A T. Ö. és Á. S. E. *Németh* Józseftől. (708. l.) — A köteles időn túlszolgáló tanárok. *Horvay* Róberttől. (709. l.) — Legújabb statisztikai adatok. *Ms*-től. (711. l.) — Idegenek a porosz egyetemeken. Archeológiai kurzus Berlinben. *Dr. V.* J.-től. (712. l.) — Magyar diákok tanulmányútja. Az iskolaorvosi intézmény reformja. (713. l.) — Tanári állás, tanári cím. (714. l.) — Pályázat. Ösztöndíj. (715. l.) — Apró hírek. (716. l.) — Gyászrovat (Lahner Géza, dr. Herald Ferenc, dr. Lengyel Béla, Frankl István. (718. l.) — Tagdíjfizetések. *Müller* Józseftől. (719. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA
1913

A középfokú iskolák egységes atlasza

KOGUTOWICZ:
FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

(Ára 2 korona 50 fillér)

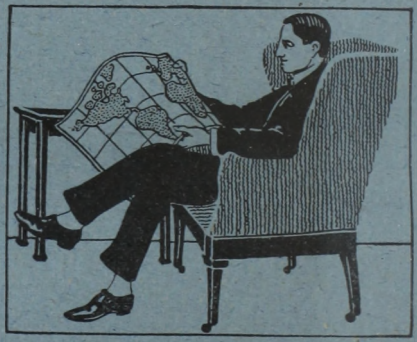

XI. KIADÁSÁRÓL

— miután kiadványaink terjesztésében ügynökökkel nem dolgozunk — ezúton értesítjük a mélyen tisztelt szaktanári kart azon kérésünk mellett, hogy amennyiben intézetük földrajzi és történelmi térképeinket ezideig még nem vezette volna be, azokat a közeli tankönyvelhatározó konferencián javaslatba hozni méltóztassék. ***Ilyen intézeteknek készséggel szolgálunk tiszteletpéldányokkal*** s kívánságukra egyik tisztviselőnk a továbbiak megbeszélése érdekében fel fogja keresni.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R. T.
BUDAPEST, V., RUDOLF-TÉR.

XLVI. évfolyam. 14. szám. 1913. március 20.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Aldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

MINISZTERVÁLTOZÁS.

Zichy János gróf a vallás- és közoktatási miniszteri tárcától megvált s helyébe a király Jankovich Bélát nevezte ki. Gyors és váratlan egymásutánban jött a változás. Nem egészen három esztendőt töltött el Zichy János gróf a miniszteri székben. Balogh Jenő államtitkársága még ennél is rövidebb ideig tartott. Ezeket a tényeket azért állítjuk egymásmellé, hogy komoly elmélkedés tárgyává tegyük.

A kultuszminiszternek nálunk alkotó munkára volna szüksége, nagy és mélyreható alkotó munkára s íme néhány nyugtalan esztendő adatik nekik erre. Ez a néhány esztendő jóformán arra sem elég, hogy e fontos munkakör egyes ágazatait és munkatársait alaposan megismerje, hogy a magyar oktatásügy bonyolult szövevényébe belepillantson s a kellő biztos tájékozódást megszerezve, újabb alkotásoknak alapkövét rakja le. Határozott kultúrpolitikai munkássághoz, a következetes továbbépítéshez az ügy fontosságának megértésén kívül idő kell. Ez az idő hiányzik s ennek a hiánya még a legderekasabb szándék mellett is pótolhatatlan veszteség.

Ebből kell kiindulnunk, ha igazságosak akarunk lenni, a távozó miniszter három évi sáfárkodásának megítélésében. És mi igazságosak akarunk lenni.

Zichy János gróf sok nemes érzéssel vette át a miniszteri tárcát ezelőtt három évvel. A magyar kultúrának emelése volt kitűzött és hévvel hangoztatott célja. Minket, középiskolai tanárokat az ő miniszterségе kezdetén súlyos kérdések aggasztó érzéssel foglalkoztattak. Szó volt a kötelező heti 20 órának behozataláról, kilátásba helyezték a 35 évi szolgálatot; rendezetlen volt a státus. A laikusok előtt talán közömbös, a tanárok előtt igen

fontos kérdések, amelyek következményeikben belevágtak az iskola életébe. Nyugtalanság szállotta meg az elméket, aggodalom és keserüség a szíveket. A középiskolai tanárság impozáns kongresszusra gyült össze, sürgős kérésével a miniszterhez fordult, a státusrendezés izgató kérdése nyomult homloktérbe. És Zichy János grófot a tanárságnak ez az elégületlensége nem érintette kellemesen. Nem csodáljuk, új ember volt, akit abban az időben nem tájékoztattak eléggé a mi helyzetünkről. Midőn azonban Balogh Jenő, az új államtitkár elfoglalta állását, az első lépés a megnyugtatás felé megtörtént: a státus rendezésének egy részét végrehajtották. Ezt a magyar középiskolai tanárság Zichy János gróf érdemének tudja be s nem zárkózott el soha ennek elismerése elől.

A kötelező heti 20 óra szintén elmaradt, nem a tanárság, hanem az iskola érdekében. Az iskola belső békességének helyreállítására tett amaz intézkedését is ide kell iktatnunk, midőn a mi ügyosztályunk vezetésében a személyváltoztatást létesítette. Ámde a 35 évi szolgálat fenyegető réme, mint egy Damokles kardja fejünk fölött lebegett. Az igazság érdekében ismételten konstatáljuk, hogy a 35 év behozatalának szándéka már meg volt, mikor Zichy János gróf a miniszteri széket elfoglalta. Neki ebben a szándékban része nem volt s éppen ő volt az, aki a pénzügyi bizottság ülésén kijelentette, hogy a most szolgálatban levő tanárokra nézve a 30 évi szolgálat megmarad.

Azután jött az új nyugdíjtörvény s ez meghozta a harmincöt évet azzal a bizonyos választhatási joggal.

Zichy János gróf kijelentette, még pedig teljes őszinteséggel, hogy velünk egy értelemben az iskola érdekében állónak tartja, hogy a harminc évi szolgálat megmaradjon. Neki érzéke van a »finom imponderabiliák« iránt, de a pénzügyi szempontot védő szakminiszter ellenében elvesztette a csatát.

Ez reánk nézve csalódás volt, melynek keserűségét minden magyar tanár érezte, de meg kellett vallanunk, hogy Zichy János gróf jóakarata nem hiányzott s a kultuszminisztérium álláspontja a tanárság további törekvésére a 30 évi szolgálat jogának visszaszerzésében egyik nyomós érv lészen, melyre annak idején támaszkodni fogunk. Nyilvánvaló az is, hogy Zichy János grófot méltán elkedvetlenítette, hogy az adott viszonyok között jó szándékát, melyet mi soha egy percig sem vonhattunk kétségbe, nem valósíthatta meg.

E jó szándék mérlegelése magyarázza meg, hogy mi középiskolai tanárok a legnagyobb keserűség idejében sem okoltuk miniszterünket, hanem másutt kerestük és találtuk meg az iskolát sujtó csapás okozóját.

Az eltávozott miniszter a személyes érintkezésben finom, előkelő s mindenekfelett jóakaratú volt. A körülmények nem kedveztek neki abban, hogy e három esztendő alatt a közép-

iskolai oktatás terén új alkotásnak az alapját rakja le. Ez a munka sürgető szükségességével utódjára vár, aki már kifejezést adott abbeli szándékának, hogy a reformot komolyan kívánja s becsületes nyiltsággal kijelentette azt is, hogy ügyeinkkel minden vonatkozásban behatóan akar foglalkozni. Ezt ő mint államtitkár mondotta s mint miniszter teljesebb hatalommal és hathatósabb eszközökkel meg is valósíthatja.

Egyesületünk vezetősége az államtitkárnál tett tisztelgése alkalmával különösen arra kérte az akkor még államtitkár, most pedig miniszter urat, hogy ügyeink intézése idején hallgassa meg kegyesen az ügy különös érdekében az Országos Középiskolai Tanáregyesület vezetőségét, mert ez egyetlen hivatott képviselője az ország összes középiskolai tanárainak s ebben belefoglalva az iskola érdekének. Higgadt tárgyilagossággal kell itt reámutatnunk arra a tényre, hogy sem a legutóbbi státusrendezésnél, sem a nyugdíjtörvényjavaslat tervezetének előkészítésénél az Egyesület vezetőségétől, mint a tanárság egyetemének képviselőjétől informatív jellegü tájékozódást nem szereztek, pedig erre nagy szükség lett volna, mert számos apró, sőt komolyabb természetü kérdésben ez a mostani homályosság nem maradhatott volna benne a nyugdíjtörvényben. De meg úgy véljük: természetes is ez a kapcsolat főleg az iskolát érintő kérdésekben, ha nagyobb fontosságú reformok küszöbén állunk. A reformok megteremtői, a valóságba bevivői a tanárok; reájuk vár az eszmék megtestesítése s az összhangzatos munkának lelkesebb küzdő katonái lesznek a tanárok, ha velük együtt történik az elvek megállapítása is.

Ime nyiltan, mély tisztelettel fordulunk az új miniszter úr ő kegyelmességéhez; vele együtt érezzük és valljuk, hogy nagy és jelentős javításra, újításra szorul a mai középiskolai oktatás ügye. Reámutatunk eddig kifejtett törekvéseinkre és munkásságunkra, meleg szeretettel gondolunk a középiskolát minél jobbá és hasznosabbá tevő reform-munkára, de egyúttal kérjük, hogy éppen ennek a nagy és komoly munkának az érdekében tegye lehetővé a még fokozottabb lelkesedést. Vegye megértő lélekkel fontolóra mindazokat a jogos sérelmeket, melyek még a legjobbaknál is bénítólag hathatnak az építő-cselekvésben; változtassa át a magyar tanárság csüggetegségét bátor és jogos bizalommá, orvosolja az államférfiunak bölcsességével az orvoslandókat, hadd verjen gyökeret minden magyar tanár szívében az a meggyőződés, hogy a kultúra mezején szántogatva napszámos sorban, a jóakaró gazdának gondos szeme rajta pihen s az iskola csöndes munkája nem lesz híjával méltánylásnak és megbecsülésnek.

Gaal Mózes.

A NYUGDIJÜGY.

I.

Nyugdíjtörvény-magyarázatok.

Hogy vajjon azon tanároknak, akik 1913-ban helyettes tanári állásban voltak, lehet-e a harminc és harmincöt év között választani, az OKTE. igazgatósága felterjesztést adott be a pénzügyminiszter úrhoz, amelyben azt az álláspontunkat védtük, hogy nekik igenis van joguk a harminc évet választani. A döntés mindeddig nem érkezett le. De még abban az esetben, ha a minisztérium ellenkező irányban döntene, nyitva áll előttünk az út a közigazgatási bírósághoz, mely nézetünk szerint nekünk ad igazat.

A balassagyarmati főgimnáziumtól levél érkezett hozzánk, hogy az ottani adóhivatal a tiltakozás dacára levonta a nyugdíjjárulékot azon tanároktól, akik 1912-ben neveztettek ki, mert »a törvénynek az 1912. jan. 1-ig visszamenő ereje van«. Hivatkozik ezen balassagyarmati levél a Közlöny 12-ik számában közölt törvénymagyarázataimra. Én ezen magyarázatokat a pénzügyminisztériumban a nyugdíjreferenstől kapott információk alapján írtam meg. Hogy maradandó nyoma legyen a pénzügyminisztérium döntésének, egy újabb felterjesztést adtunk be a pénzügyminiszter úrhoz, amelynek szövege a következő:

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Kegyelmes Uram!

Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület igazgatósága azzal a tisztelettel kéréssel fordul Nagyméltóságodhoz, kegyeskedjék az új nyugdíjtörvény 88-ik szakaszának helyes értelmezése ügyében minket megnyugtató elvi kijelentést tenni a következő esetből kifolyólag: A balassagyarmati állami főgimnázium egyik tanára azzal a panasszal fordul hozzánk, hogy nekik (bizonyára többen vannak hasonló helyzetben), akiknek nem is 1913. január 1-én, hanem 1912. dec. 31-én kelt a kinevezésük, tiltakozásuk ellenére levonták az $1^1/_2\%$ nyugdíjjárulékot, mivel »a törvénynek az 1912. jan. 1-ig visszamenő ereje van.«

A nyugdíjjárulékot levonó hivatal kétségkívül nem jár el a törvény szellemében, amikor levonja a nyugdíjjárulékot azoktól, akik 1912-ben neveztettek ki rendes tanárokká.

Kérjük egyúttal Nagyméltóságodat, kegyeskedjék kijelenteni azt is, hogy azon tanárok is, akik január 1-én (1913. január 1-én) neveztettek ki, olyanoknak tekintendők, akikre az új nyugdíjtörvény csak akkor terjed ki, ha azt június 30-ig magukra kiterjesztendőnek kérik.

Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület igazgatósága egy idővel ezelőtt a helyettes tanárokra nézve hasonló tartalmú felterjesztést

tett. A döntés erre a felterjesztésére még nem jött le. Annak kedvező elintézése ezen felterjesztést feleslegessé teszi.

Nagyméltóságod jóakaró döntését kérve maradunk mély tisztelettel

Budapest, 1913. március 13-án.

Gaal Mózes, alelnök. *Schmidt Márton,* előadó.

A szolnoki főgimnázium tanártestületétől és a nagyváradi tanári körtől hozzánk intézett kérdésekre vonatkozólag a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz a következő felterjesztés ment fel:

Nagyméltóságú Miniszter Úr!
Kegyelmes Uram!

Minthogy az új nyugdíjtörvény értelmében az 1913. január 1-én alkalmazásban volt tanároknak f. é. június 30-ig választaniok kell, hogy a régi nyugdíjtörvény alapján akarnak-e megmaradni vagy nem, és minthogy ezen választás igen sok tanárnál attól függ, hogy az új törvény egyes pontjai miképpen magyarázandók, minthogy továbbá igen sokan a tanárok közül nincsenek tisztában azzal, hogy a különböző helyeken eltöltött szolgálatok beszámíttatnak-e vagy sem, ha beszámíttatnak, milyen kulcs szerint, az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület igazgatósága azzal a kéréssel fordul Nagyméltóságodhoz, kegyeskedjék lehetőleg rövid időn belül a vita tárgyát képezhető kérdésekben bennünket félremagyarázhatatlanul felvilágosítani, nehogy alapja lehessen ama felfogásnak, hogy a tanárok nem ismervén a törvénynek a minisztérium által elismert magyarázatát hátrányukra választottak.

Egyes kérdésekben, amelyekre nézve a pénzügyminiszter úr döntését tartottuk illetékesnek, egyenesen ő hozzá folyamodtunk. A következő kérdésekre nézve Nagyméltóságodhoz fordulunk Nagyméltóságod jóindulatú döntését kérve.

1. Mit jelent az új nyugdíjtörvény e kifejezése: »egyetemi végzettség«, az abszolutórium megszerzésig eltelt időt, a szakvizsgálat letételét vagy az oklevél megszerzését?

Legyen szabad itt ráutalnunk arra, hogy a régi nyugdíjtörvényben nincsen szó az oklevél szerzésének időpontjáról, hanem csak helyettes tanári minőségben töltött évekről.

2. Beszámíttatnak-e a szerzetesi és autonóm felekezeti, magán- és községi középiskoláknál, a különféle polgári iskoláknál oklevéllel, abszolutóriummal vagy anélkül eltöltött szolgálati évek? Ha igen, milyen arányban?

Mielőtt Nagyméltóságod ezen kérdésekben döntene, kérjük Nagyméltóságodat, kegyeskedjék az Orsz. Tanáregyesület vezetőségének alkalmat adni véleményadásra.

Ügyünket Nagyméltóságod jóindulatára bízva maradunk
mély tisztelettel

Budapest, 1913. március 13-án.

Gaal Mózes alelnök. *Schmidt Márton* előadó.

A majd beérkező válaszokról azonnal értesítjük kartársainkat.

II.

Beszámolás

a harminc év mellett megmaradók jelentkezéseiről.

Utolsó beszámolásom óta, amelyet február 26-ikán zártam le, felment a jelentkezők száma 918-ra. ezek a jelentkezések 76 középiskolát képviselnek.

A felsőbb leányiskolák tanárai közül a harminc évi szolgálat mellett megmaradnak: Budapest 10, Arad 6, Szabadka 7, Besztercebánya 11, Fiume 6, Szeged 3, Egyéb helyekről 2.Eddig: **45.**

Egyes iskolákban félreismerték a jelentkezések értelmét és célját, azért az első kérelmemből ideiktatom, hogy én a magunk tájékoztatására azoknak a tanároknak nevét vagy számát akarom megtudni, akik a *harminc évi szolgálat mellett megmaradnak. Tehát nem azokat írom össze, akik csak elvben helyeslik a harminc év mellett való megmaradást, sem azokat, akik a harminc évi szolgálat után nyugdíjba mennek, hanem azokat, akik véglegesen elhatározták magukat arra, hogy nem kérik június 30-ig azt,* hogy az új nyugdíjtörvény intézkedései ő reájuk is kiterjesztessenek.

Ezért jobban szerettem volna, ha a jelentkezésekben ilyen kifejezéseket nem találtam volna: a harminc év mellett nyilatkoztunk, a harminc év mellett óhajtunk megmaradni stb., hanem ezt: *mi a harminc év mellett megmaradunk.*

Az 1913-ik évi március 15-én kiadott rangsor szerint az állami és kir. kat. (valamint a Bibics-alapból fenntartott) gimnáziumokban és reáliskolákban van összesen 1346 rendes tanár (az igazgatók, a helyettes- és tornatanárok nélkül).

Azoknak a számát, akik mint igazgatók, tornatanítók, helyettes tanárok az én kimutatásomba belekerültek, pontosan most nem állapíthatom meg, mert sok jelentkezésnél ezek az adatok nincsenek feltüntetve. Hozzávetőleges becslésem szerint ezek száma 60. Ha ezeket levonjuk a fentjelzett számból, másfelől az olyanokat, akik megmaradnak a harminc évi alapon, de ezt nem jelentették be, a számhoz hozzáadjuk, azt lehet mondani, hogy a harminc évi alapon megmaradó tanárok száma eddig: 850—900. Ha már most számításba vesszük még azt, hogy az 1346 tényleg szolgáló tanárból van harminc éven túl szolgáló talán 120, az eredménnyel meg lehetünk elégedve.

Nem jött jelentkező a következő iskolákból: Erzsébetváros, Liptószentmiklós, Lugos, Nagybánya, Temesvár (főgimnázium), Szombathely, Jászapáti, Mezőkövesd és Ujvidék. A fentjelzett számba nem vettem fel a kisvárdaiakat, akiknek számát nem tudom és más 11 jelentkezőt, akik csak a küzdelem sikeressége esetére igérték megmaradásukat a harminc év mellett. A budapesti István-úti és a gyakorló főgimnáziumból, továbbá a II. ker. kir. kat. főgimnáziumból csak egyenkénti jelentkezéseket kaptam, összesen hatot.

Lezártam 1913. március 15-én.

Dr. Schmidt Márton,
Budapest, I., Attila-utca 1—3.

EGYESÜLETI ÉLET.

Nagyváradi kör.

A Nagyváradi kör f. é. február hó 16-án *dr. Gedeon Alajos* elnöklete alatt 23 tag részvétele mellett ülést tartott. Az ülés megnyitása után az elnök bejelentette, hogy *Mellau István* és *Straub Ferenc* tanítóképzőintézeti tanárok belépnek a körbe.

Az *elnök* röviden referált a közgyűlésen való részvételéről s felemlítette, hogy a nagyváradi kör által tett javaslatokat úgy a választmányi ülésen, mint a közgyűlésen elfogadták.

Tatár Balázs igazgató felszólalásában részletesen foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy vajjon a 30 vagy a 35 szolgálati év választása előnyösebb-e a tanárra nézve. Előrebocsátotta, hogy a kérdés eldöntése annyira egyéni dolog, hogy senkit sem lehet kényszeríteni, hogy ezt vagy azt válassza; tegye meg mindenki a számításokat és csak azután válasszon; mindamellett szükségesnek tartja, hogy a kérdést néhány szóval megvilágítsa. Felszólalásának célja nem a kapacitálás, hanem a felvilágosítás. — Kiemelte elsősorban a kérdés legfontosabb mozzanatát, az erkölcsi szempontot. Ha t. i. a tanárok többsége a 35 évet választja, akkor ezzel azt fogja dokumentálni, hogy lemond a 30 évi szolgálati időhöz való jogáról és elismeri azt, hogy az új nyugdíjtörvény rá nézve kedvezőbb. Ha ez az eset bekövetkeznék, akkor a tanárságnak a 30 szolgálati évért folytatott küzdelme teoretikussá válik, mert hiábavaló dolog küzdeni olyan jogért, melyről az ember önként lemond. Ha küzdelmünkben az a legerősebb érvünk és fegyverünk, hogy az iskola, közoktatásügy érdeke kívánja a 30 év fenntartását, akkor a tanárság csakis a 30 évet választhatja, mert ha nem, akkor kiadja a kezéből a legjobb fegyvert és a felsőbb hatóság joggal mondhatja nekünk: A tanárok önként lemondtak a 30 évi szolgálati időhöz való jogukról; a tanárok nem is az iskola érdekében kardoskodtak a 30 év mellett, mert hiszen az új nyugdíjtörvény nyujtotta anyagi kedvezmény mellett eszükbe sem jut az iskola érdeke? »A tanár tehát jól fontolja meg, midőn a kérdésben határozni akar. Majd számadatokkal mutatta ki, hogy az új nyugdíjtörvény nem nyujt olyan kedvező anyagi előnyt, amint azt az ember az első pillanatban gondolná. Ha pl. valaki a 35 évet választja és 30 évi működés után kénytelen nyugdíjba menni, akkor nyugdíja csak egy csekélységgel lesz nagyobb, holott ezen csekély nyugdíjtöbblet fejében éveken át fizette be az $1^1/_2\%$-ot. A nyugdíjkérdésnél elsősorban az özvegyekre és árvákra kell tekintettel lenni, már pedig ha valaki a 30 évet választja, akkor a 16-ik évtől a 30-ikig az özvegy a legtöbb esetben nagyobb nyugdíjat kap, mint a 35 év választása esetén. Igaz, hogy 35 szolgálati év után a férj nyugdíja nagyobb, de meggondolandó dolog az, hogy ezzel szemben az éveken át befizetett $1^1/_2\%$ idővel a kamatos kamattal együtt akkora összegre nő, hogy midőn 35 év után a tanár nyugdíjba megy, még néhány éven át csak a befizetett összeget kapja vissza és csak azután (körül-

belül 65—66 éves korától kezdve) élvezi a tulajdonképpeni nyugdíjat. Azzal szemben, hogy az új nyugdíjtörvény már 5 évi szolgálat után biztosítja a nyugdíjat, holott a régi csak 10 évi szolgálat után, azt hozta fel, hogy a tanár 5—10 évi szolgálat alatt meghal, akkor özvegye mindenképpen megkapja a magasabb nyugdíjat, akár a 30, akár a 35 évet választja; ha pedig az 5—10 év alatt szolgálatképtelenné válnék, akkor a 35 év választása előnyösebb rá nézve ugyan, csakhogy kétségtelen tény, hogy ebben a korban a szolgálatképtelenné válás olyan ritka eset, hogy 1000 közül talán egy fordul elő.

Horváth István rámutatott arra, hogy a 35 évi szolgálat mellett az előléptetési viszonyok sokkal rossszabbak lesznek, mint eddig.

Diószeghy László azt indítványozta, hogy a kör egy köriratban kérje fel a tanári testületeket, hogy nyilatkozzanak a 30 vagy 35 év kérdésében; a nyilatkozat küldessék be az egyesületi vezetőségnek, úgy hogy április elejére már tiszta képet lehessen nyerni a tanárok állásfoglalásáról.

Hegedüs Árpád szintén a 30 év mellett foglal állást; mivel nézete szerint a 35 évi szolgálati idő mellett az előléptetési viszonyok rosszabbodni fognak, mindent el kellene követni, hogy a tanárok mindenkori létszáma (igazgatók nélkül) megharmadoltassék.

Petry Gyula elvben helyeselte a 30 év választását, rámutatott azonban arra, hogy lehetnek olyan esetek, midőn a 35 év választása előnyösebb; áll ez különösen az idősebb tanárokra, akiktől nem lehet kívánni, hogy saját és családjuk érdeke ellen a 30 évet válasszák.

Bátori Ferenc, *Tatár Balázs*, *dr. Szilas Izidor*, *Nagy Vilmos* és *Hegedüs Árpád* hozzászólása után a kör elfogadta Diószeghy indítványát.

Dr. Gedeon A. elnök konstatálta, hogy a kör a 30 évi szolgálati idő mellett foglalt állást; kimondta a kör határozatát, hogy t. i. körirat fog küldetni a tanári testületekhez; a körirat kinyomatásáról és szétküldéséről maga fog gondoskodni.

Dr. Gedeon Alajos
köri elnök.

Kolozsvári kör.

I.

A kolozsvári kör febr. 21-én *Márki Sándor dr.* elnöklete alatt gyűlést tartott, amelynek tárgya Szentkirályi Ákos dr. ny. gazdaságakadémiai igazgató előadása volt *Mezőgazdasági felső szakoktatásunkról.*

Az előadó kifejtette, hogy a gazdasági akadémiák mai alakjokban nem felelhetnek meg azon követelményeknek, melyeket tőlük elvárunk. Egyik sem tudott kellőképp kifejlődni, ami világos jele annak, hogy öt gazdaságakadémia fenntartására az állam kellő pénzt nem adhat. Ennyi iskola szakszerű berendezéséhez sok pénz kell, amit államháztartásunk ez idő szerint el nem bír. Pénz nélkül meg nem lehet az akadémiákat úgy felszerelni, hogy a tanulóifjuság képzése

a kívánalmaknak megfelelő lehetne. Felsorolja azon hiányokat, amelyek elhárítása nélkül az akadémiák sikerrel nem működhetnek. A beható tanulmányozás szempontjából nagy hiba az, hogy az intézetek nem fejthetnek ki laboratóriumi munkásságot. Enélkül pedig alapos ismeretszerzés el sem képzelhető. A laboratórium, a laboratóriumi személyzet pedig sok pénzbe kerül, amit az állam nem bocsájt az intézetek rendelkezésére. Nagy hiány az is, hogy az akadémiában a tanárképzés nem megfelelő. A tanárságnak csak 20%-a rendelkezik tanári oklevéllel, a többi akadémiai hallgatókból küzdi fel magát. A tanárképzésnek ezen módja az akadémiák hiányos felszerelése mellett nem lehet megfelelő. Továbbá a mai rendszer mellett a hallgatók a gyakorlati oktatásban nem kellőleg kiképzettek, mivel gyakorlatokra kevés idő jut, a régebben divatos egyévi gyakorlatidő nincs alkalmazásban. Ezen hiányok miatt gyökeres átalakításokra van szükség. Az előadó úgy véli, hogy az öt akadémia számát redukálni kellene kettő esetleg háromra s ezen megmaradt akadémiák kellőképpen felszerelhetők lesznek. Kellő felszerelés mellett intenzív laboratóriumi munkásság fog kifejlődni. A tanárképzést úgy akarja megoldani, hogy amely tárgyakból az egyetemeken lehet képesítést szerezni (kémia, mérnöki tudomány, növénytan) a leendő tanárok ott nyerjenek képesítést. Amely tárgyak pedig speciálisan gazdaságakadémiai tárgyak (becsléstan, növénytermesztéstan, állattan) azok tanárai a gazdaságakadémiából kerüljenek ki, de ezek is hallgassanak az egyetemen tárgyukkal összefüggő tudományokat. A gyakorlat kérdését úgy akarja megoldani, hogy állíttassék vissza az előzetes egyévi gyakorlati év. Visszaélések kikerülése végett e célra kijelölt privát birtokon gazd. tisztviselők ellenőrzése mellett (gazd. felügyelő, földmívelésiskola felügyelő) gyakorlatozzanak az ifjak. Az ilyen módon átalakított akadémiák összeköttetésbe hozandók az egyetemmel, mint ahogy Németországban így is van, ahol a mezőgazdaságtan a filozófiai fakultás egyik tárgya. Így azután sikeres megoldást nyerne azon kérdés is, hogy a jogászok, mint leendő közigazgatási tisztviselők, akik arra vannak hivatva, hogy a mezőgazdasági törvényeket végrehajtsák, miképpen nyerhessenek bepillantást a mezőgazdasági életbe. Ezért az akadémiák megmaradásánál előnyben részesülnének azon helyek, melyek egyetemi városokban vannak, vagy azok közelében.

A mindvégig érdekes előadást a hallgatóság nagy tetszéssel fogadta s az elnök köszönetét fejezte ki az előadónak, ki e kérdéseket külön füzetben tárgyaló értekezésében (Mezőgazdasági felső szakoktatásunk, Kolozsvár, 1912) már eddig is rámutatott a gazdasági intézetek hiányára. E füzetből az előadó sokat szétosztott a hallgatóság között.

Biró Vencel,
jegyző.

II.

A kolozsvári tanári kör ülésén f. évi február 26-án *dr. Márki Sándor* egyetemi tanár elnöki megnyitójában melegen üdvözölte a tordai kartársakat, akik most jelentek meg először nagyobb számmal

körünk gyűlésén. Utalt Torda város történelmi szerepére, hazafias, szabad szellemére. Megemlítette Brassai Sámuelt, aki az ottani régi algimnáziumban kezdte tanulását s aki az első tanári kör megalkotója volt ezelőtt 70 évvel, éppen itt Kolozsvárt. Végül kérte szíves támogatásukat körünk részére.

Szabó Imre a budapesti pedagógiai szemináriumot ismertette nagy vonásokban, s felhívta a figyelmet egy Kolozsvárt, tanárok és tanítók számára létesítendő továbbképző tanfolyamra. A kör megbízta az előadót, hogy Schneller István, Csengeri János és Posta Béla egyetemi tanárok szíves közreműködésével készítsen erre vonatkozóan javaslatot.

Kovács Kálmán részletesen beszámolt a tanáregyesületi közgyűlésről, ismertette a tanárság helyzetét az új nyugdíjtörvény életbelépése után, állásfoglalásra hívta fel a kört s erre vonatkozóan indítványt tett. Indítványát *Pallos István* s utána *Lőrinczy Géza* a tordai kartársak nevében pótló indítványokkal egészítették ki. *László Gyula* a tornatanárok csatlakozását jelentette be. A kör a különböző indítványok figyelembevételével a következő határozatot hozta:

1. A kolozsvári tanári kör megnyugvással veszi tudomásul a Tanáregyesület közgyűlésének az új nyugdíjtörvény sérelmes intézkedéseivel szemben hozott határozatát.

2. Körlevélben felhívja az összes tanártestületeket a 30 éves szolgálat jogi alapján maradásra. (E pont az egyesület igazgatóságának febr. 25-én hozott határozata és Ries Ferenc alelnök cikkének megjelenése után tárgytalanná vált.)

3. Felkéri az egyesület igazgatóságát a következőkre:

a) a legerélyesebben indítsa meg s irányítsa a küzdelmet a nyugdíjtörvény sérelmes szakaszainak novelláris úton való megváltoztatásáért;

b) a nem állami iskolai tanárok nyugdíjügyének még országgyűlési tárgyalása előtt, minél előbb keressen összeköttetést a különböző felekezeti tanáregyesületek vezetőségével s azokkal egyetértően kérje fel az egyházi főhatóságokat, hogy nyomatékosan lépjenek fel a vallás és közoktatásügyi miniszter úrnál a 30 éves szolgálat megmaradása mellett;

c) vegye fel munkatervébe a tanárságnak azt az óhajtását, hogy a minisztérium évről-évre tüntesse fel a rangsorban (mely minden esztendőben meghatározott időben jelenjék meg), hogy kinek mennyi a nyugdíjba beszámító szolgálati ideje.

A gyűlés hálásan emlékezett meg *Krenner Miklós*-ról, a közgyűlésen elmondott lelkes beszédéért mely a tanárságnak lelki világát, hivatását, erényeit és hiányait híven tükrözi s őt ezért táviratban üdvözölte.

Szabó Imre tett ezután jelentést a testnevelésügyi bizottság működéséről Varga Sándor nevében is, akivel együtt az illetékes tényezőknél eljártak Kolozsvár testnevelésügye érdekében. Indítványukra felkérte a gyűlés *dr. Szentkirályi Ákost*, hogy vezessen

küldöttséget a polgármesterhez s kérjen a várostól céllövőtért s kérje a Tornavívó visszaadását a testnevelés céljára vagy biztosítson helyette egy másik, megfelelő teret. *Dr. Fazakas József.*

Kassai kör.

A *Kassai Tanári Kör* f. é. február 28-án ülést tartott. *Bóbita* Endre elnök megnyitó beszédében az országos tanári közgyűlésen szerzett impresszióiról számolt be. A közgyűlés — úgymond — egész kialakulásában ünnepélyes, méltóságos tiltakozás volt az új nyugdíjtörvény sérelmei ellen azon remény kifejezésével, hogy jönni fog egy jobb kor, kell jönnie oly időnek, mely a maga kulturális közfelfogásával visszahozza a tanárok évszázados jogát, mely egyszersmind a magyar kultúra joga.

Ezután *Czigler* Ignác felső leányisk. tanár saját tanulmánya alapján érdekesen fejtegette a régi nyugdíjtörvényhez való ragaszkodás előnyeit az újjal szemben, kimutatva hogy a *35 éves szolgálat választása még az özvegyi nyugdíjra is hátrányos a huszas évek után;* mert a huszas szolgálati évek után hátramaradt özvegy nyugdíjának minimuma, a férj fizetési nyugdíjigényének feléig kiegészíttetvén, nagyobb a 30 éves, mint a 35 éves szolgálati idő mellett.

Mindezen megbeszélések után a kör tagjaiban általánossá lett a hangulat a 30 éves szolgálati idő választása mellett és egyszersmind kifejezésre jutott az a közóhaj, hogy a kör tagjai a T. Ö. és A. S. O. E. fejlesztését minden erejükkel támogassák.

Bóbita elnök ezután jelentette, hogy *Jankovich* Béla dr.-t államtitkárrá, majd kultuszminiszterré történt kinevezése alkalmából a kör nevében táviratilag üdvözölte, melyek közül az elsőre ő excellenciája már küldött is választ. Megemlékezett az elnök végül *Zichy* János gróf távozásáról, aki legutóbbi elkedvetlenedésével ügyeinket sem vitte előbbre, de kinek emléke iránt hálátlanok volnánk, ha távozása alkalmából el nem ismernők azon érdemeit, melyeket a tanárok fizetésrendezésével szerzett. Hogy magas színvonalú ambiciójával még több sikert nem érhetett el, okát a benső állapotokban kell keresnünk. Azért az elnök indítványára a kör egyhangulag jegyzőkönyvi sajnálkozásának adott kifejezést a Zichy miniszter távozása fölött.

Ezzel az ülés véget ért. *Erdélyi Alajos dr.*
köri titkár.

Budapesti kör.

A Budapesti kör 1913. február hó 28-án, délután 5 órakor az egyesület helyiségében *Ravasz* Arpád köri alelnök elnöklete alatt ülést tartott.

Az elnök megnyitván az ülést bejelentette, hogy az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület megküldte a körnek a polgári iskolák tantervének tervezetét s hogy ezt *Gaal* Mózes elnök tanulmányozás céljából kiadta *Görög* Imre tagtársunknak, aki majd az Orsz. Polgári

Iskolai Tanáregyesület husvéti gyűlésén a mi álláspontunkat képviselni fogja.

A kör az elnöki bejelentést tudomásul vette, mire az elnök felkérte *Nádai* Pált a mai ülésre hirdetett előadásának megtartására.

Nádai Pál »Művészi vagy ízlésnevelés?« című előadásában igen érdekes és értékes gondolatokat vetett felszínre. A középiskolai s általában véve az egész magyar oktatás vonalán eddig csak a művészi ízlésre való nevelés fontosságát hangoztatták, ellenben a mindennapi társadalmi érintkezésben oly nagyon szükséges jó ízlésre való neveléssel egyáltalában nem törődtek. Pedig ez a műveltség egyik legszembetünőbb kelléke s nálunk föltétlenül szükséges. Nádai különösen angol, francia és német példákkal bizonyította, hogy ez államokban úgy az iskolában mint az iskolán kívül mily sok tényező működik közre a jó ízlés nevelésében. Az előadás egyébként a Közlönyben is meg fog jelenni.

Ravasz Árpád elnök a kör köszönetét tolmácsolta Nádainak a szép előadásért.

Székely István: Nádai előadása annyi élvezetet nyujtott, abból olyan mélységes bő okulást meríthetünk, hogy kénytelen felvetni a kérdést, lehetségesnek tartja-e az előadó, hogy ha másutt ily előadás elhangzanék, az illetékes s elsősorban érdekelt tényezők annyira távol tartanák magukat, amint azt ma itt láttuk? A maga részéről hálásan köszöni a sok tanulságot.

Marczinkó Ferenc: Székelynek igaza van, hogy ez az előadás sokkal nagyobb tanári hallgatóságot érdemelt volna, de nem szabad elfelejteni, hogy itt elsősorban nem a tanárság a hibás, hanem a viszonyok. A tanárságot néhány év óta a sérelmes intézkedések egész sorozatával szinte megakadályozzák abban, hogy feladatához képest elsősorban tanügyi kérdésekkel foglalkozzék és jóformán mesterségesen irányítják érdeklődését az anyagiak felé.

Dr. Marczinkó Ferenc
titkár.

Pozsonyi kör.

A pozsonyi kör márc. 12-én *Albrecht* János tanker. főigazgató elnökletével ülést tartott, melyen a tagok rendkívül nagy számban jelentek meg.

Az ülés tárgysorozatának csak egy pontja volt: *állásfoglalás az új nyugdíjtörvénynek a tanárokra sérelmes intézkedése, a szolgálati időnek 35 évre való felemelése ellen.* A nagyfokú látogatottság tehát már magában bizonyságául szolgált annak az óriási érdeklődésnek, mellyel e tárgy iránt a tanárság egyeteme viseltetik, a felszólalások hangja pedig a sérelem keltette mélységes elkeseredésről tanuskodott.

Az elnök az ülés elején bejelentette, hogy távollétében az alelnöknél, *Arató* Frigyes felsőbbleányiskolai igazgatónál a kör hét tagja az ülés összehívását kérelmezte. Minthogy óhajtásuk teljesült, felkéri az összehívás kezdeményezőjét, hogy tegye meg előterjesztését.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Szmidzsár Géza áll. főreáliskolai tanár utalt az ülés összehívására okul szolgáló ügy fontosságára s egyúttal arra, hogy ez az ügy annyira ismeretes minden tanár előtt, hogy ez bővebb tárgyalását feleslegessé teszi. De azért el nem mulaszthatja, hogy reá ne mutasson, mily sérelmes az új nyugdíjtörvénynek a tanárokra vonatkozó intézkedése úgy az iskola, mint a jelen és jövő tanárság érdeke szempontjából. Midőn ezt megtette, felhívta a pozsonyi kört, hogy szaporítsa azok táborát, akik a törvény reviziójáért akarnak küzdeni. Erre vonatkozólag határozati javaslatot terjesztett elő.

Szmidzsár előterjesztése felett rendkívül élénk eszmecsere indult meg. Ebben az elnökön, alelnökön és előadón kívül részt vettek Belányi Tivadar, Hamvas József, dr. Jeszenszky István, dr. Magyar Győző, Márton Jenő, dr. Pfeifer János és Vargha Iván tanárok. Az ügy lényegében minden felszólaló egyetértett s a vita csak a határozati javaslat szövege körül forgott.

Végre az ülés Szmidzsár javaslatának némi kifejezésbeli módosításával *egyhangulag* elfogadta a következő határozati javaslatot:

A pozsonyi tanári kör az új nyugdíjtörvény ama rendelkezését, mely a középiskolai tanárok szolgálati idejét 30 évről 35-re emeli, sérelmes és az iskolára veszedelmes intézkedésnek tartja s minthogy a lakbérnyugdíj kedvezményében csak azokat a tanárokat részesíti, akik a 35 évi szolgálati idő mellett nyilatkoznak, a tanárságban meghasonlásra vezet. Ez okokból ősi jogunk visszaszerzése s a tanárság erkölcsi reputációja érdekében hajlandó a küzdelemben résztvenni s mert sikerre csak a tanárság egyöntetű állásfoglalása esetén lehet kilátás, felkéri az Orsz. Középisk. Tanáregyesület vezetőségét, hogy a küzdelemnek irányt szabni szíveskedjék.

Erre az elnök örömének adott kifejezést az egyhangú állásfoglalás sikeréért s egyúttal reményét nyilvánította az iránt, hogy a tanárság hő óhajtása teljesülni fog.

A legközelebbi ülés idejét a kör ápr. 12-ére tűzte ki.

Dr. Magyar Győző,
jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

A filozófia története Thalestől Platonig. Összeállította *Zivuska Jenő*. Besztercebánya, 1912.

Ennek a könyvnek szerzője, Zivuska Jenő maga sem támasztott munkájával szemben valami nagy igényeket, mikor egyszerűen összeállításnak nevezte, s arra szánta, hogy a tanárjelöltek haszonnal forgathassák. Ha egyéb célja nem volt, el kell ismernünk, hogy tisztességes és megbizható munkát végzett, mert a görög filozófia tárgyalt szakaszát a tárgy megértő, alapos ismeretével, nagyon világos, érthető nyelven írta le s különösen ki kell emelnünk jó magyar műszavait, ezeket a bölcseleti irodalmunkban, sajnos, még mindig

elég ritka vendégeket. Az a vezető, akinek Zivuska teljes hódolattal elmondhatja a dantei *tu se lo mio maestro*-t, Zeller Eduárd. Az ő nagy bölcsészettörténetét követi nemcsak tárgyalása anyagában, hanem beosztásában is, úgy hogy a könyv jó részéről bátran elmondható, hogy Zeller kivonata. Különösen a pythagoreusok és az eleaták tárgyalása nagyon önállótlan.

De Zeller mellett haszonnal forgatta szerzőnk Gomperz klaszszikus *Griechische Denker*-jét és — ami a legfontosabb — H. Diels remek fragmentum-gyüjteményét (*Die Fragmente der Vorsokratiker*, 2 kötet).

Mentegetőzik érte, pedig nagyon helyesen teszi, hogy a görög értelemben vett filozófiáról ír, de részint fordított, részint eredeti filozófia-történeti kézikönyveink miatt mégsem lehet túlzás nélkül munkáját »csaknem előzmények nélkül való kísérletnek« nevezni. Hiszen van néhány érdemes monográfiánk is e korból (pl. Hornyánszky műve, hogy egyebet ne említsek), aztán meg a tudomány terén leomlanak a nemzeti válaszfalak. Ott a magyar könyv írójának is arra kell törekedni, hogy — ha nem jobbat — legalább olyan jót adjon, mint a német tudós.

Zivuska nagy szeretettel merül el a görög filozófia szellemébe, de hangja Sokratesnél válik csak igazán meleggé. Itt valami jóleső szubjektivitás üti meg fülünket, amely az ideális lendület hevében is komoly, erkölcsi mértéket tud tartani. Ez a rövid, de szép fejezet a könyv fénypontja. Mintha a többi csak ennek a bevezetése lenne. Nagy kár, hogy a Sokrates-fejezet szinte kiesik a mű összefüggéséből, mert a szofisztikával Zivuska is — Zeller nyomán — lezárja a görög filozófia első korszakát. Pedig jobb lett volna ezt Sokratessel tenni. Hogy miért? Mert a görög filozófia eredetisége nem a természetfilozófiai kutatásokban rejlik, hanem az ethikai fogalom teljes kialakításában. Ami természettudomány volt a görög filozófiában, arról túlzás nélkül elmondhatjuk, hogy a keletről származott, s a filozófia története egész Sokratesig éppen ezzel a természettudományos adatokkal szemben haladó küzdelem volt *a fogalomért*. A fogalom kialakulása, s így a nyugati kultúra értelmében vett filozófia megszületése Sokrates nevéhez fűződik, s utódaira már a fogalmak rendszerezése várt. Mert nem tagadható, hogy a filozófia a fogalmak világa, konstrukciója, s mint tudomány, azoknak az elveknek foglalata, amelyeken egy-egy korszak kultúrája nyugszik.

Éppen azért a filozófia történetének a fogalmi gondolkodás fejlődésének kell lenni, s ha a görög filozófia története az ethikai fogalom kialakulása, a középkor a theológiai fogalomé lesz; Kanttal befejeződik a mathematikai természettudomány fogalomalkotásának munkája s reánk a szellemi tudományokénak kialakítása vár, amely felé hatalmas lépés volt a Hegel-Bergson korszak: a küzdelem az evolució fogalmáért.

Lehet, hogy ez konstrukció, de hiszen minden filozófia az s csak így lehet meg az események szétszórt szálai közt a kívánatos összefűző egység, mely nélkül nincs történet, csak filológus szatócskodás.

Kár, hogy Zivuska fél az összefogó, nagy szempontoktól, pedig úgy látszik van rá képessége, de talán a lenézett Hegel emlékezete riasztja tőle vissza. Pedig ez helytelen, mert Hegelnek nem ugyan a rendszere, de a gondolkodásiránya a filozófiának egyetlen pozitív, célravezető útja.

* * *

Nagyon jó szolgálatot tesz kezdőknek a könyvben két helyen található bibliográfia. Jó lett volna a címek mellé pár tájékoztató, bíráló szót tenni, mert csak így van értelme a laikus elé adott könyvcímeknek. Szívesen láttam volna több magyar címet és Sokratesnél okvetetlenül meg kellett volna említeni Boutroux kiváló essaijét, mely az *Études d' histoire de la philosophie*-ben jelent meg s talán Sokratesnek legszebb és legjobb értékelése. V. Cousin bölcselettörténete pedig nem »jelesebb mű«.

Mindent összevéve ez alapos, józan könyv után kíváncsian várjuk a folytatást. A Sokrates-fejezet és szerző egy régibb Platon-tanulmánya remélni engedi, hogy ott több lesz a szubjektív értékelés, több lesz a helyes bátorság.

Dr. Nagy József.

Stilisztika a középiskolák IV. osztálya számára. Szerkesztették *Bartha György* dr. kegyesrendi főgimn. tanár és *Tordai Ányos* dr. cisztercita főgimn. tanár. Budapest, Lampel R. kk. (Wodianer F. és fiai) r.-t. könyvkiadó vállalata 1912. Ára 3 korona 40 fillér.

Az Utasítás szerint »a stilisztika tanulásának célja a tanulóra nézve, hogy a stilisztikai hagyománynak, a mai stiluskészletnek ismeretébe belenevelkedjék s a közös stiluskincs egyéni használatában kellő biztosságra tegyen szert«. A stilisztikai törvények megállapításának mindig olvasmány alapján kell történnie. Ennek a követelménynek eddigi stilisztikáink is többé-kevésbbé megfeleltek, rendesen úgy, hogy megelégedve a műfajok szerint csoportosított olvasmányoknak tartalmi vagy tárgyi feldolgozásával, azok stilisztikai feldolgozását a tanár és tanuló közös, de annál nehezebb munkájának hagyták. Igy is lehet stilust tanulni, így is meg lehet figyeltetni a nevezetesebb stilusbeli sajátságokat; de könnyen abba a hibába eshetünk, hogy merő szabálytanítás mellett tanítványaink érzékét kevésbbé tudjuk felkelteni a stilus-sajátságok iránt.

Bartha-Tordai stilisztikája szintén olvasmányokból indul ki; de szembetűnő különbséggel a többiekhez képest. Újítása, hogy teljesen induktív alapon áll s az olvasmányt a legszorosabb kapcsolatba hozza az elméleti résszel. Az összes olvasmányokat az elmélet menete szerint rendezték. Minden egyes olvasmányhoz annyira kimerítő magyarázat járul, hogy az ú. n. összefoglaló elmélet valóban az lesz, amit a szerzők akartak: az olvasmányok alapján megállapított eredmények rövid, szabatos foglalata.

A szerzők ezzel az eljárással mintha az olvasmányokat alárendelték volna az elméletnek; de ez csak látszólag van így, mert

az olvasmányok összeállításában az általános irodalmi képzettség gyarapítását is szem előtt tartották. Változatos tárgyú szemelvényeikben, melyek között földrajzi, természetrajzi, történelmi és művelődéstörténelmi olvasmányok is vannak — a java íróknak nem mindig java termékei —, a stilus fejlődésének menetét is bemutatják.

Ha még megemlítjük, hogy felvett olvasmányaikat világos tömörséggel igyekeznek megmagyarázni s a lényegesebb stilusbeli szépségek és hibák megfigyeltetésével közös munkában állapítják meg a stilus sajátságait — mindent elmondottunk, amit csak e derék tankönyv szerzőinek javára írhatunk. Egyébként pedig az érdemes munka jelességeinek méltányló elismerése mellett részletes és alapos bírálatot írt e könyvről annak hivatalos bírálója (H. K. 1912. 11. sz.), s főleg nyelvi szempontból mutatott rá több kisebb-nagyobb fogyatkozásra. Ebben a pár soros ismertetésben hát ne legyen ezekről szó. Különben is e hiányokat a szerzők az illusztris bíráló észrevételei alapján javarészt helyesbítették is.

A könyvnek gondos átlapozása után örömmel állapíthatjuk meg, hogy szerzők érdemes és értékes munkát végeztek.

Éppen azért kívánatos, hogy retorikájuk is hasonló szempontok szemmeltartásával készüljön: sok példa, helyes, találó magyarázat, rövid, szabatos összefoglaló elmélet.

Sz—c.

A nemi kérdés orvosi s bibliai szempontból. Irta férfiaknak *dr. Csia Sándor* idegosztályi orvos. Kiadja a Bethánia-egylet, Budapest, VIII., Főherceg Sándor utca 23/a. *Ára 2 K 40 fill.*[1]

Ez a könyv, mely egy az ifjuságot szerető, nagyon képzett, fiatal orvos tollából néhány héttel ezelőtt hagyta el a sajtót, elsősorban a főiskolai diákság számára készült, de minden felnőtt és 16 évnél idősebb fiatalember rendkívüli haszonnal olvashatja.

A kérdés általános szociális és pedagógiai vonatkozású nagy jelentőségére való tekintettel nagyon illendőnek és fontosnak tartom, hogy az eredeti ilyen tárgyú magyar irodalomban párját ritkító könyvről szó essék a Közlöny hasábjain, annyival is inkább, mert egyébképpen erről a tartalmilag is érdemes, kiállításban is csinos és ízléses, de reklám nélkül, szerényen megjelent munkáról az érdeklődők közül talán többen nem vehetnének tudomást.

Szerző az első fejezetben a *nemi szervek és életfolyamatok* leírását adja röviden és világosan.

A második fejezetben a *helyes nemi élettel* foglalkozik. Abból indulva ki, hogy mit mond a természettudomány s hangoztatva, hogy a fajfenntartási ösztönt az önfenntartási ösztönnel összezavarni nem lehet és nem szabad: határozottan a házasság előtt való teljes abstinencia mellett foglal állást s meggyőző érvekkel bizonyítja, hogy az

[1] Megrendelés a Bethánia iratterjesztéséhez (Budapest, VIII., Főherceg Sándor-utca 23/a) küldendő. Aki egyszerre öt példányt rendel s a pénzt előre beküldi, 9 K-ért bérmentve kapja az öt példányt.

ezzel ellentétes, régi álláspont ma már tudományos szempontból teljesen indokolatlan és tarthatatlan. S annak bizonyítására, hogy az abstinencia sem fiziológiai, sem pszichológiai szempontból nemcsak hogy nem káros, hanem az egész szervezetre előnyös — természetesen a házassági életet véve ideálul, lehető körülmények között — több világhírű, nagy orvos véleményét idézi.

A harmadik fejezet címe: *A helytelen nemi élet.* Ebben szól a nemi ösztön sűrű kielégítésének szükségességéről elterjedt hamis nézetekről, a kétféle morálról közszellemben és társadalmi életben; a művészet és irodalom szerepéről, stb.

A negyedik fejezetben »*A helytelen nemi élet következményei*« kerül sorra. Ebben szól a paráznaság rettenetes következményeiről és bűneiről, melyek a test korai megvénülésétől s a lélek szárnyaszegettségétől egészen a gyilkosságig vezethetnek; az önfertőzés következményeiről; stb.

Az ötödik fejezet címe: »*Hogyan élhetünk helyes nemi életet?*« Ebben szól a csecsemők és gyermekek ápolásáról; a nemi felvilágosítás kérdéséről és időpontjáról; a helyes életmódról; a tiszta gondolatvilág jelentőségéről; a táplálkozásról, alvásról; a házasságralépés koráról; a házasság lelki és anyagi oldaláról; a társadalmi reformokról (prosztitució, nemi betegségek ellen való küzdés, cseléd-nevelés, népotthonok).

Az utolsó fejezet: »*Az igazi és teljes győzelem titka*«. Ebben a szerző, aki a természettudományok emlőjén nevelkedett és polgári hivatásában orvos: azt mondhatnók lelki orvossá lesz, az igazi megoldás kulcsát, a fennebb felsoroltakon kívül, főképpen s egyedül a szó nemes értelmében (s nem felekezetileg) vett keresztény lélek biztos egyensúlyozottságában és erejében látja s őszintén és meggyőződéssel vallja, hogy itt nemcsak testi dolgokról van szó, hanem éppen olyan mértékben lelkiekről is, s éppen ezért a külső, társadalmi intézkedések *magukban* mindig csak félmunkát végezhetnek és foltozhatnak, — de igazi eredményt nem érhetnek el.

Az egész könyven az az intelligens, nemesen tartózkodó túlságos szinezés és reklám nélkül való szerény s mégis okos, meggyőződéssel teljes hang húzódik végig, ami ezt a művet az ifjuságra nézve is igen értékessé teszi.

Ravasz Árpád.

Görög nyelvtan a gimnáziumok felső osztályai részére. Irta *Erdős* Tivadar gimnáziumi igazgató. Budapest, 1912. Az Athenaeum kiadása. Ára 3 kor. 20 fill.

Görög olvasókönyv. I. rész a gimnázium V. osztálya részére. Megjelent az Athenaeumnál ugyanattól a szerzőtől. Ára 2 kor. 40 fill.

Általános tapasztalat szerint a gimnáziumi oktatásban aránylag sokkal nagyobb eredményt érünk el a görög nyelvben, mint a latin nyelvben, pedig az óraszáma kevesebb. Ennek a körülménynek minden-

esetre megvan a maga oka, egyrészt a tanulók alaposabb grammatikai készségében, másrészt a tanulók anyagának minőségében és a tanulók kisebb számában. Ezek különben is közismert dolgok. Nem érdektelen azonban az a tény, hogy egyetlen egy szakban sincsenek annyira jó tankönyveink, mint éppen a görög nyelvben. Az attikai dialektuson kezdődő görög tanításnak a módszertana rendkívül fejlett, a legapróbb részletekig filológiai pontossággal ki van dolgozva, úgy hogy egyik-másik görög tankönyvünk valóságos mesterműi.

Erdős Tivadar tankönyvei joggal sorolhatók a többi jó görög könyveink mellé, magukban foglalván egyrészt a tradíció által megszabott anyagot, másrészt a fejlődést szolgáló egyéni kezdeményezést. Nyelvtana, mely előbb jelent meg, a hivatalos bírálat szerint (megj. a H. K. XXI. évf. 3. számában) nagy gonddal készült »jól használható tankönyv«. Nagy körültekintéssel, kellő beosztással készült; a tanár és a tanuló egyaránt könnyen kezelheti. Minden nyelvtani jelenségre sok paradigmát közöl, ami a könyv értékét föltétlenül emeli. A hivatalos bírálatban említett kívánalmakhoz részünkről még azt tesszük, hogy ez a filológiai akribiával és nagy tudással készült könyv szebb és finomabb kiállítást érdemelne.

A nyelvtannal párhuzamosan halad a hasonlóképpen értékes olvasókönyv. Minden egyes nyelvi szabály az olvasókönyvben foglalt túlságosan is bő anyagból induktive megalkotható, anélkül, hogy a nyelvtani szempont szemmeltartása bármit is rontana a tartalom érdekességén. Ezt az érdekességet biztosítja az érdeklődési kör szélessége, a történelmen kívül a földrajzra, mithológiára, műtörténeti leírásokra s más egyebekre is kiterjed. S ebbe az érdekes anyagba majdnem észrevétlenül jut bele a tanuló, ha a tanár ügyes vezetése őt a sok készséget nyujtó bevezető részen átsegíti. A műtörténetnél előforduló képek is bent vannak az olvasókönyvben, s ez is nagyban emeli a tanulók érdeklődését.

A legnagyobb lelkiismeretesség mellett is mindig akad néhány hiba, ami a görög szövegnél el nem kerülhető és érthető. Ilyenek pl. 12. olv. 3. sor Σπάρτῃ h. Σπάρτῃ; 30. olv. 11. mondat ὁμοίῳ h. ὁμοίω; 57. olv. αριστός ἐστιν h. ἄριστός ἐστιν. stb. Azonkívül igen jónak tartjuk azt az eljárást, melyet Maywald követett könyvében, t. i. hogy az egyes olvasmányok elé odaírta röviden a nyelvtani szabályt is, s magukhoz az olvasmányokhoz itt-ott magyarázó megjegyzéseket is fűzött.

Mind a két könyv komoly studium eredménye; a tárgyban való föltétlen jártasság és a görög lélek őszinte szeretete és megértése érzik ki belőlük. Azonkívül a szerző ismeri és követi is azokat a tradiciókat melyeket úgy a külföldi mint a hazai tankönyvszerzők hoztak létre; emellett azonban egyéni tudását és tapasztalatait is érvényre juttatja.

Zibolen Endre.

Beküldött könyvek és lapok.

Kultúra és tudomány. Mult számunkban már hírt adtunk a Franklin-Társulat új vállalatáról, mely fenti címen gyors egymásutánban, tetszetős kiállítású, olcsó kötetekben olyan munkákat juttat a magyar olvasóközönség kezébe, melyek a mai embert legközelebbről érdeklő kérdésekkel tudományosan s mindamellett minden művelt embertől megérthető módon foglalkoznak. A vállalatban legutóbb a következő kötetek jelentek meg: *A természettudományok fejlődésének története.* Írta Wilhelm *Bölsche.* Fordította *Schöpflin* Aladár, I—II. kötet. A két kötet ára 2 K 40 f. — *Kant breviarium.* Kant világnézete és életfelfogása. Összeállította dr. *Gross* Félix. Fordította dr. *Polgár* Gyula. Ára 1 K 60 f. — *A szociológia vázlata.* Írta G. *Palante.* Fordította dr. *Mikes* Lajos. Ára 1 K 60 f. — *Az emberiség jövője.* Írta Heinrich *Lhotzky.* Fordította *Schöpflin* Aladár. Ára 1 K 20 f. Kaphatók minden könyvesboltban.

Világkönyvtár. A Révai-Testvérek ezen ismert vállalatának legújabb kötete a nagy angol esztétikusnak, *Pater Walter*-nek »A renaissance« című munkája, melyet *Sebestyén* Károly ültetett át magyarra, kilenc tanulmányt foglal együvé. A renaissance művészeti és irodalmi életét, nagy írói és művészi egyéniségeit művészi portrékban állítja elénk Pater Walter. Könyvében a renaissance csodálatos és nagy korszaka elevenedik meg. A könyv vászonkötésben 1 K 90 f-ért minden könyvesboltban kapható.

Magyar történelmi érettségi összefoglaló tételek összeállította dr. *Benisch* Arthur pécsi áll. főreálisk. tanár. II. bővített kiadás. Megrendelhető a szerzőnél. Ára 90 f.

Varjú István. Elbeszélés. Írta *Gyulai* Pál. Ezt a teljesen feledésbe ment munkát a Kisfaludy-Társaság adta ki. A könyv a Franklin-Társulatnál jelent meg. Ára fűzve 2 K, kötve 2 K 50 f.

Olcsó Könyvtár. *1685—1688. sz.* **Gritti.** Eredeti szomorújáték öt felvonásban. Írta *Szigligeti* Ede. Ára 80 f. — *1688—1692. sz.* **Szilágyi Mihály.** Mátyás király nagybátyja. Írta *Fraknói* Vilmos. Ára 80 f. Franklin-Társulat kiadása.

Középiskolai Almanach. 1913. XV. évf. Kiadja a Franklin-Társulat.

Anatole France **Az istenek szomjaznak.** Regény. Fordította *Bölöny* György. Az Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. kiadása. 1913. Ára 1 K 90 f.

A piramisoktól a felhőkarcolókhoz. Útleírás. Írta dr. *Bezdek* József. Több képpel. Vácz, 1913. Kiadja a Váczi Muzeum Egyesület.

A Fermat-féle tétel általános bizonyítása. Írta *Bournáz* János. Kolozsvár, 1913.

Magyar Paedagógia. Dr. *Fináczy* Ernő közreműködésével szerkeszti dr. *Imre* Sándor. 1913. február—március. — **A Gyermek.** Szerkeszti *Nagy* László. 1913. 2. sz. — **Irodalomtörténet.** Szerkeszti *Pintér* Jenő. 1913. március. — **Természet.** Szerkeszti és kiadja dr. *Balázs* István. 1913. 1. sz. — **Szegedi Gyorsíró.** 1913. 6. sz. —

Jó pajtás. Kiadóhivatal IV. Egyetem-u. 4 sz. Negyedévre 2 K 50 f. — **Uránia.** *Molnár* Viktor közreműködésével szerkesztik legifj. *Szász* Károly és *Mikola* Sándor. 1913. március.

KRÓNIKA.

Fölhívás.

Az *Ujverbászi Jóltevő Egyesület* tanári körének megalapítása érdekében fölhívást tettünk közzé Közlönyünk 12. számában a 648—649. lapon. Ugyane számhoz belépő nyilatkozatot is mellékeltünk. Ismételten fölhívjuk kartársaink figyelmét erre az egyesületre: ez a jótékony és virágzó intézmény bármely biztosítótársaságnál kedvezőbb föltételek mellett biztosít 2000 K-t hátramaradottainknak. *A belépő nyilatkozatokat legkésőbb április 5-dikéig a Jóltevő Egyesület címére Ujverbászra kell küldeni.* Az alakuló kör tagjául jelentkezhetik *minden tanárember*, bármely iskolafaj kötelékébe tartozzék is. Belépő nyilatkozatok egyesületünk irodájában is kaphatók. Több fölhívást ez ügyben már nem teszünk közzé; jószándékú akciónk eredményét (vagy eredménytelenségét) valamelyik áprilisi számunkban fogjuk tudatni.

Budapest, 1913 márc. 16. *Sajó Sándor*,
főtitkár.

Kitüntetés. Ő Felsége *dr. Bozóky Endrének*, az Országos Közoktatási Tanács titkári teendőivel megbizott középiskolai igazgatónak buzgó és érdemes működése elismeréséül a királyi tanácsosi címet díjmentesen adományozta.

Kinevezés. A király *Arató* Frigyes pozsonyi állami felsőbb leányiskolai igazgatót és *Várhelyi* Ferenc kassai állami főreáliskolai igazgatót a VI. fizetési osztályba kinevezte.

Hittanári kinevezés. A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Krywald* Ottó budapesti VI. ker. áll. főreáliskolai róm. kath. hitoktatót a vallásalapból javadalmazott rendes hittanárok létszámába a IX. fizetési osztály 2. fokozatába rendes hittanárrá kinevezte.

A Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.

Az 1913. márc. 9-én tartott igazgatósági ülésen jelen voltak: dr. Theisz Gyula elnöklete alatt Albrecht János (Pozsony), Himpfner Béla, Baumgartner Alajos, Binder Jenő, Barák Imre (Érsekújvár), Décsy György (Székesfehérvár), Póka Gyula, dr. Romsauer Lajos, Széky István, Szőts Gyula, Varga Bálint, dr. Zimányi Dániel és Németh József.

Elnök jelenti, hogy a belügyminiszter 165.792/1912. sz. alatt alapszabályainkat jóváhagyván, azokat kinyomatta s a napokban minden tagtársunknak megküldjük a fiókelnökök útján. A számvevői jelentés szerint a vagyoni állapot 73.000 K körül van; a tanári özvegyek száma 11.

Az igazgatóság a következő új tagokat vette föl: Ágner Béla, Borcsa Gergely, Wenzel József (Csikszereda), Dzubay István (Újvidék), Fáj Árpád (Munkács), Hlatky József (Körmöczbánya), Kocza Géza (Arad), Martin Ernő (Zalaegerszeg), Milán Flóris, Selmeci Adolf (Lőcse), Schenk Gyula (Brassó), Szőgyi László (Győr), Várnai Ernő (Kassa), Wagner Ferenc (Felsőlövő) (= 14).

Az indítványok során Décsy György terjesztett elő egy szépen megokolt indítványt az egyesület jövedelmének gyarapítása érdekében, melyet az igazgatóság helyeslőleg elfogadott s előkészítését az elnökségre bízta.

Február eleje óta a következő adományok érkeztek:

	K. f.
Fiumei áll. főg. Corvin Mátyás köre által rendezett táncestély tiszta jövedelmének $^1/_4$ része (Hausner Ignác)	500·—
Csurgói ref. főg. ifj. koncert jöv.-éből 10% (Vida K. ig.)	50·—
Gyöngyösi áll. főg. ifj. koncert jöv.-éből (Stiller János)	50·—
Rimaszombati » » » » (Kerekes Dezső) ...	20·—
Nagyváradi főg. testgyakorló köre jöv.-éből (Földvári Mihály)	10·—
Debreczeni ref. főg. több tanár bankettváltsága (Révész L.)	30·—
Nagyváradi főreál vizsgadíjak 5%-a (Hegedüs Árpád)	55·60
Budapesti V. k. áll. főg. vizsgadíjak 5%-a (Szőts Gyula) ...	7·60
Zalaegerszegi főg. vizsgadíjak 5%-a (Laux Rezső)	4.04
» » Kummer Gyula ad. »	3·50
Soproni ág. ev. főg. az intézet egy jóakarója (Hollós János)	10·—
Csurgói ref. főg. egy úr adománya	2·—

Ez a szép számsor felelet egyúttal Földvári Mihály kartársunk meleghangú levelére is, melyben ezt írta: »Nem tudom megállani, hogy ne adjak kifejezést abbeli óhajomnak, hogy mily helyes és üdvös volna, ha minden iskolai ünnepély jövedelméből juttatnánk az Egyesületnek.« Sok ilyen buzgó kartárs kell csak, akkor az Egyesület vonzóereje meghatványozódik!

Németh József
titkár.

A köteles időn túl szolgáló tanárok száma.

Az új nyugdíjtörvényt előkészítő parlamenti és egyéb tárgyalások során többször hallottuk azt a nyilatkozatot, hogy a 35 évi szolgálat kimondása nem sérelem a tanárokra, mert nagyon sokan úgyis önként tovább szolgálnak 30 évnél. Nem egyszer hangzik fel más tisztviselők körében az a nézet, hogy a tanároknak több mint fele szolgál tovább. Tudjuk azonban, hogy bármennyien szolgálnak tovább, az nem *önkéntes*, hanem igenis kényszerű maradás. Az egyik pótlékemelkedést vár, mert hiszen ma még egy tanár sem érte el az

elérhető legmagasabb fizetést; a másik az ötödéves pótlékkal maradt el valami okból, a legtöbbnek pedig a lakbérre van szüksége.

Meg akarván győződni, hogy állunk ebben a sokat bolygatott kérdésben részletes összeállítást készítettem a tanárok szolgálati idejéről a következő elvek szerint. 1. Az adatokat, minthogy az évi értesítők nem közlik mind, a Kalmár-féle Tanári névkönyvnek 1909—1910-iki kiadásából vettem. Így számításom 1909 dec. 31-ikére vonatkozik, de azt gondolom, ilyen nagy létszám mellett 3 év alatt a személyi változások az arányszámot nem igen változtatják meg; legfeljebb a túlszolgálók százaléka az új iskolák folytán valamivel lejjebb száll. Az utóbbi három évben megnyilt vagy kiegészült iskolák adatait a legutóbbi értesítőkből vettem. Ezek adatai tehát 1912 júniusra vonatkoznak, ami azonban csak szépséghiba, de nem lényeges. 2. A tornatanítókat nem vettem számításba, mert a nem állami iskolák nagy részében ezeknek szolgálati viszonyaik mások. 3. A felsőbb leányiskolákat is ki kellett hagynom, mert Kalmár könyve a nőknél nem közöl életkort, sem szolgálati időt; így a férfiakat sem vettem számításba. A tanítóképzőintézeteket is elhagytam, mert ott részben mások a szolgálat előfeltételei. 4. A helyettes tanárokat mind felvettem, mert a helyettesi évek a szolgálati időbe beszámítanak.

Azt is akarván tudni, hogy a különböző jellegű iskolák szerint van-e számbavehető eltérés a túlszolgálók aránya tekintetében, három csoportba osztottam az intézeteket. 1. Állami és kir. kath. gimnáziumok, áll. reáliskolák. 2. Községi és felekezeti nem szerzetes intézetek. 3. Szerzetesrendi gimnáziumok. A kath. intézetekben található világi tanárokat benne hagytam az illető iskolacsoportban. Összeállításomban az 1—10 és a 11—20 szolgálati éveket egy-egy csoportba foglaltam össze, a többi év mind külön van. Itt azonban helykimélés céljából további összevonást tettem. Kilenc embernél Kalmár könyve nem közli a szolgálati időt. Ezek külön rovatba kerültek. A táblázat a következő:

szolgálati év	1 Áll. és kir. kath. gimnáziumok, áll. reáliskolák		2 Községi, protestáns, róm. kath., gör. kath. iskolák		3 Szerzetesrendi gimn.		1—3 Összesítés	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
helyettesek	205	14·0	136	13·9	53	9·5	394	13·1
1—10	561	38·3	349	35·7	217	38·3	1127	37·5
11—20	332	22·7	272	27·8	161	28 5	765	25·4
21—25	140	9·5	74	7·6	41	7·3	255	8·5
26—30	114	7·8	77	7·9	44	7·8	235	7·8
31—35	76	5·2	49	5·0	13	2·3	138	4·6
35—40	25	1·7	11	1·1	30	5·4	66	2·2
41—	6	0·4	7	0·7	5	0·9	18	0·6
ismeretlen	6	0·4	3	0·3	—	—	9	0·3
összeg	1465	100	978	100	564	100	3007	100
túlszolgálók százaléka	7·3		6·8		8·6		7·4	

Az eredmény az, hogy a 3007 számba vett tanár közül összesen 222 van túl a 30-ik szolgálati éven és pedig 138-nak van 31—35 éve, 66-nak 36—40 és 18-nak van 40-nél több szolgálati éve. Ez kitesz 7·4%-ot. Ez az arány nagyjában 1909 december 31-re érvényes. A három csoportba tartozók között lényeges eltérés nincsen. Ha azokat nézzük, akik a 35 évnél is tovább szolgálnak, akkor az 1. csoportban 2·1%, a 2-ikban 1·8%, a 3-ikban 6·3%, az összes közül 2·8%.

Tekintettel arra, hogy az újabb iskolák alapítása a fiatal tanárok arányszámát nagyon felszöktette, a túlszolgálókét pedig lenyomta, az összeállítást úgy is megcsináltam, hogy a 30 évnél fiatalabb intézetek tanárait nem vettem számításba. De a túlszolgálók százaléka így is csak 8·1-re emelkedik.

Ezekkel az adatokkal is tisztul a kérdés.

Horvay Róbert.

Legújabb statisztikai adatok a porosz középiskolákról.

Ámbár ilyen statisztikai adatokat már közöltek, mégis célszerű a fejlődés tanulmányozása céljából, a legújabbakkal is megismerkednünk, amelyekből a külföldi viszonyokról tiszta képet nyerhetünk. A közölt számadatokhoz talán fölösleges bővebb magyarázatot fűzni, csak külön ki akarom emelni a középiskolákkal egybekötött előkészítő osztályokat, amelyek, ámbár a tandíj sokkal magasabb, mint a mi középiskoláinkban, általános látogatottságnak örvendenek. Egy intézmény, amelyet érdemes volna közelebbről megismerni!

Gimn. előkészítő osztályok száma 371, tanulók száma 13.447. Reálgimn. előkészítő osztályok száma 267, tanulók száma 9.958. Felsőreálisk. előkészítő osztályok száma 193, tanulók száma 7.272.

Itt már feltünő a reálgimnáziumok szerepe; úgy látszik, hogy megfelelő átalakítás mellett a mai kor igényeit legjobban kielégítik.

Gimnáziumok száma 342, tanerők száma 6.596, tanulók száma 103.314. Progimnáziumok száma 30, tanerők száma 262, tanulók száma 3.787. Reálgimnáziumok száma 168, tanerők száma 2.752, tanulók száma 50.319. Reálprogimnáziumok száma 44, tanerők száma 280, tanulók száma 4.346. Felsőreáliskolák száma 102, tanerők száma 2.148, tanulók száma 41.986. Reáliskolák száma 177, tanerők száma 1.524, tanulók száma 32.421. Összesen: intézetek száma 863, tanerők száma 13.562, tanulók száma 236.173.

Érettségi vizsgálatok eredménye. Gimn. jelentkezett 7.249, szóbelire bocsáttatott 6.607, érett 6.286, bukott 321, bukottak %-ban 4·9, Reálgimn. jelentkezett 2.636, szóbelire bocsáttatott 2.404, érett 2.250, bukott 154, bukottak %-ban 6·4. Felsőreálisk. jelentkezett 1.717, szóbelire bocsáttatott 1.507, érett 1.406, bukott 101, bukottak %-ban 6·6

Tanárjelöltek vizsgálatai a mult iskolai évben. I. vizsgát letette 1.287, bukott 772; II. vizsgán megfelelt 256, bukott 50. Összesen

2.365. Kitüntetéssel vizsgázott 41, akik közül 17 reálgimnáziumi, illetve reáliskolai érettségivel rendelkezik.

Az alapvizsgán megfelelt jelöltek szakok szerint. Vallástan 85, latin-görög 363, angol-francia 273, math.-fizika 250, természetrajz-vegytan 59, német-történet 257. Összesen 1.287. A latin-görög szakon 12-en, az angol-francia szakon 5-en, a math.-fizikai szakon 16-an vizsgáztak kitünő eredménnyel.

Próbajelöltek akik a facultas docendi-t elnyerték, szakok szerint. Vallástan 23, latin-görög 133, angol-francia 88, math.-fizika 95, természetrajz-vegytan 45, német-történet 190. Összesen 574. A tanárjelöltek nagyszámú gyarapodásáról és egyes szakok szerint való megoszlásáról már több ízben volt szó; külön ki kell emelnünk a német-történet szakos jelöltek aránytalanul nagy számát, amíg hittantanárokban határozott hiány mutatkozik. *Ms.*

Idegenek a porosz egyetemeken.

Mostanában tárgyalja a porosz képviselőház egyik bizottsága a kultusztárca költségvetését. E bizottság egyik gyűlésén minket is érdeklő kérdést tárgyaltak, az idegen hallgatóknak a porosz egyetemekre való bocsátását. Nagy ugyanis a panasz, hogy az idegenek, akiknek többször nincs a németekkel egyenlő előképzettsége s a német nyelvet sem bírják eléggé, ellepik a porosz egyetemeket, különösen Königsberget Breslaut, Berlint és Hallet s elveszik főleg a klinikákon a németek helyét, sőt a doktori vizsga letevésénél olyan kedvezményben is részesülnek, hogy vizsgájokat anyanyelvükön tehetik le. A miniszter kijelentette, hogy az idegenek a német egyetemeken mindenkor messzemenő vendégjogot élveztek, amelynek megvan az értéke Németország számára, mivel ezek később hasznos viszonyt tartanak fönn a németséggel. Mindenesetre ez a vendégjog csak addig terjedhet, amíg az a hazaiak tanulmányait károsan nem befolyásolja. A külföldiek csökkentésére felvételi díjukat megkétszerezte és föltétlen megkívánja a hazai hallgatókkal egyenlő fokon álló előképzettséget, különösen az oroszoktól, az orosz gimnázium elvégzését. A bizottság a külföldi hallgatók korlátozására teendő további intézkedések szükségét megfontolás tárgyává teszi. A bizottságból ajánltatott az is, hogy a külföldieknek csak bizonyos százalékát bocsássák a porosz egyetemekre, mint pld. Münchenben, ahol csak három százalék külföldi diákot vesznek fel. *Dr. V. J.*

Archeológiai szünidei kurzus Berlinben.

Március 27-től április 3-ig a berlini múzeumokban tanárok számára archeologiai kurzust fognak tartani, melyen a következő előadások lesznek: Prof. dr. Erman: »A régi egyiptomról«, Prof. dr. Delitsch: »A Babylonban és Assurban folytatott német ásatások legfontosabb archeológiai eredményeiről«, Prof. dr. Loeschke:

»A kréta-mykenei kultúra és a homéroszi költészet«, Prof. dr. Freudeleburg: »Olympia régiségeiről«, dr. Regling: »A görög pénz mint műremek«, Prof. dr. Schuchardt: »Római és germán telepek Németországban«, Prof. dr. Zailn: Az antik kisművészet«. Prof. dr. Winnefeld: »A királyi múzeumok újabb kisázsiai ásatásairól«. Az előadásokkal kapcsolatban múzeumi bemutatások is lesznek. Így például megnézik a papyrus-gyüjteményt, az előázsiai osztályt, a néprajzi múzeumban található régiségeket a történetelőtti időből, továbbá a trójai gyüjteményt.

Dr. V. J.

Magyar diákok tanulmányútja Svájcba és Angliába.

Az a rendezőbizottság, melynek élén magyar részről Berzeviczy Albert díszelnök, Erődi Béla dr. és Spitkó Lajos tankerületi főigazgatók, budapesti és vidéki középiskolai és felső kereskedelmi iskolai igazgatók állanak, elhatározta, hogy az eddigi svájci tanulmányúttal párhuzamosan tanulmányutat rendez középiskolai és felső kereskedelmi iskolai tanulók számára Angliába is. A már eddig rendezett két svájci tanulmányút tanulságai leszűrődtek és a bizottság e tanulmányutak szervezetét a következő irányelvek szerint állapította meg. Hogy a résztvevők látóköre minél jobban szélesedjék, azért résztvehetnek a tanulmányúton hollandus, német, osztrák és magyar diákok, akik vegyesen 10—12-es csoportokra osztatnak egy-egy hazai tanár felügyelete mellett. A csoportokat már jól kipróbált fiunevelő-intézetekben helyezik el külön-külön, állandó hat heti tartózkodásra. Minden csoport kap egy francia, illetve angol fiatal tanárt, aki a csoport nyelvi kiképzését vezeti és az egész idő alatt egész nap a csoport más foglalkozásaiban is részt vesz. A nap nagy része ésszerű sportok űzésével, kisebb-nagyobb környékbeli kirándulásokkal és lehetőleg a szabadban tartott 2—3 órai tanulással telik el. Gondoskodás történik kellő pihenésről és szórakozásokról is. Tervbe van véve gyárak, műintézetek, bányák, gyüjtemények és nevezetes épületek meglátogatása is. Szemelőtt tartandó mindig az a gyakorlati elv, hogy a hasznosat össze kell kapcsolni a kellemessel.

A tanulmányutak július közepén kezdődnek és augusztus végén végződnek. Részvételi díj körülbelül 500 K. mely összegben az összes költségek bennfoglaltatnak. A tanulmányutakra vonatkozólag részletes felvilágosítással szívesen szolgál Makoldy Viktor budapesti III. ker. áll. főgimn. tanár.

Az eddigi működésről részletes beszámoló jelent meg, mely a Lampel-féle könyvkereskedésben megrendelhető.

Az iskolaorvosi intézmény reformja. Bár Magyarország a művelt államok közül az elsők egyike volt, ahol ezt a fontos intézményt meghonosították, az nálunk évek óta kezdetleges állapotában tesped. Most azonban, úgy látszik, hogy a régóta vajudó reform döntő stádiumba

lépett. Ezen irányban két, meglehetősen párhuzamos mozgalomról kell beszámolnunk. A közoktatásügyi minisztérium elé több reformtervezet került részint orvosi, részint tanügyi körökből. *Erődi* Béla dr. főigazgató a tankerületi középiskolák iskolaorvosainak és igazgatóinak meghallgatása után részletes tervezetet dolgozott ki, melyet az igazgatók értekezlete jóváhagyott és amely megvitatásra az e hó 10—12. megtartott főigazgatói értekezlet elé került. Viszont az *Országos Közegészségügyi Egyesület* sem maradt tétlen, melynek iskolaegészségügyi szakosztálya az iskolaorvosok és egészségtantanárok szakbizottságával szövetkezve, e hó 6-án *Kemény* Ferenc elnöklésével szaktanácskozást tartott; ezen az orvosok és a tanférfiak nagy számmal jelentek meg. Előadók voltak pedagógiai szempontból *Pruzsinczky* János dr., orvosi szempontból *Schuschny* Henrik dr. Felszólaltak: *Erődi* Béla dr., *Rombauer* Emil, *Morvay* Győző dr., *Máthé* György, *Tuszkai* Ödön dr., *Bexheft* Ármin dr., *Devecis* Ferenc. Az épp oly mélyreható vita felölelte az iskolaorvosok és egészségtantanárok kiképzését, javadalmazásukat és hatáskörüket s mind a három irányban az eddigi szerény kereteken jóval túl óhajt menni. Az értekezlet elhatározta, hogy kívánságait felterjeszti a középiskolai ügyosztály vezetőjének, akinek jóindulatáról már eleve meggyőződést szerzett; egyben felkérte *Erődi* főigazgatót, hogy az elhangzott reformoknak szószólója legyen a főigazgatói értekezleten, amelynek határozatai elé az érdekelt tényezők nagy várakozásokkal tekintenek.

Tanári állás, tanári cím. Vettük a következő sorokat: Igazán nem vagyok bizonyos abban, hogy melyik örvendetesebb: ha nem hirdetnek pályázatot a tanári állásokra, mint azelőtt az állam; vagy ha úgy hirdetnek, mint a napokban olvastam. Egy *felekezeti* tanítóképző hirdetése a többek közt így szól: »E tanszékhez a *pedagógiai* tárgyak tanításának ellátása tartozik, azonban a választandó tanár heti *20* óráig a *magyar* és *német* nyelv tanítását is köteles teljesíteni. Pályázhatnak olyan magyar-német szakból *középiskolai vagy tanítóképzőintézeti* tanári oklevéllel bíró egyének, kiknek a pedagógiai tantárgyakból *legalább jó* minősítésük van. Továbbá olyan *lelkészi* oklevéllel bíró egyének, akiknek *tanítói* oklevelük van és a német nyelvet beszédben és írásban bírják. *Egyenlő körülmények között a lelkészi oklevéllel bírók előnyben részesülnek.*«

Senkinek sem lehetne szava hozzá, sőt. felekezeti iskoláról lévén szó, természetesnek és helyesnek lehetne tartani, hogy ha a fenntartó a *tanári* oklevéllel bírók közt előnyben részesítené azt, kinek lelkészi oklevele *is* van. Így azonban majd minden szó a tanári oklevél lekicsinyléséről tesz bántó bizonyságot. Mióta elég a tanítóképzőintézeti *tanársághoz* a lelkészi oklevél, még ha fűszerezi is a tanítói oklevél? Mióta van a fenntartóknak az a joguk, hogy tanári címet osztogathassanak a tanárképesítő bizottságokkal párhuzamosan, sőt azok képesítésének mellőzésével? Mióta nyujt annyira kevés garanciát a tanári oklevél, hogy csak a »*jó*« pedagógiai minősítésüek

pályázhassanak oda, hol a pedagógiából *semmiféle vizsgát* nem tett egyének *teljes bizalmat, sőt előnyt* nyernek? Mióta képesít a lelkészi + tanítói vizsga valakit arra, hogy a legfontosabb tárgynak, a magyarnak tanítására eo ipso jogosítva legyenek? Vagy mióta minősít valakit a német nyelv módszeres, iskolai tanítására az, hogy tud (?) németül beszélni és írni? Mik lehetnek azok az »egyenlő körülmények« melyek közt — iskolai szempontból — összehasonlíthatók a tanári és a lelkészi + tanítói képesítés? És vajjon a lelkészi oklevéllel bírók miért részesülnek előnyben ez állásnál a tanári oklevél felett? A »pedagógiai tárgyak« tanításánál miféle pedagógiai érdekek teszik kívánatossá a jövendő tanítóképzés szempontjából?...

Folytathatnám még a kérdéseket, melyek keserüen fakadoznak lelkemben. De minek? Ime, egy újabb bizonyság a tanári oklevél és tanári munka értékeléséről!

Tanár.

Pályázati hirdetmény.

A m. kir. Ferenc József nevelőintézetben megüresedett orvosi állásra és az intézettel kapcsolatos II. ker. kir. egyetemi kath. főgimnáziumban megüresedett egészségtantanári és iskolaorvosi állás betöltésére. Erre oly r. kath. vallású orvosok pályázhatnak, kik egészségtantanári képesítéssel bírnak. Kötelezettségek: a m. kir. Ferenc József nevelőintézetben minden napi orvosi látogatás, a helyzethez képest naponkint több ízben is és minden irányú orvosi intézkedés végzése. Díjazása évi 1200 kor. tiszteletdíj és 800 kor. lakásbér. A főgimnáziumnál az iskolaorvosi és egészségtantanári munkakör betöltése. Díjazása évi 400 kor. tiszteletdíj. A pályázati határidő: 1913. évi május hó 15-ike. A felszerelt és a nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi miniszterhez címzett pályázati kérvények a m. kir. Ferenc József nevelőintézet kormányzójánál nyujtandók be.

Katonaorvosi ösztöndíjak végzett gimnáziumi tanulók részére. Az 1913/14. évi téli félév kezdetével, a cs. és kir. hadügyminisztérium által *már az első tanfélévtől kezdve*, a belföldi egyetemek oly *orvostanhallgatói* részére fognak ösztöndíjak adományoztatni, kik magukat kötelezik, hogy *hat éven át* mint hivatásszerű katonaorvosok a cs. és kir. hadseregben ténylegesen szolgálnak. Az ösztöndíj az első tanfélévtől kezdve az első szigorlat letételéig évenkint 480 K-t, az első szigorlat letétele után 720 K-t és a kilencedik tanfélévtől kezdve 1008 K-t tesz ki. Az ily ösztöndíjra pályázók, kik kérvényüket az érettségi vizsga letétele után és valamely egyetemre való beiratás előtt beterjeszteni kívánják, azt folyó évi augusztus hó 1-ig közvetlenül a katonaorvosi alkalmazó iskolába Bécsbe (Währingers-strasse 25. szám) tartoznak benyujtani.

Apró hírek. **A király a bírák internátusáért.** E cím alatt a következő tudósítást olvashattuk az elmult héten a napilapokban: »Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület a bírák és ügyészek gyermekeinek nevelésére internátust állított fel még a mult év folyamán. Az Egyesület vezetősége attól a szemponttól vezéreltetve, hogy internátusának anyagi megerősbödése minél több alapítványi hely létesítését tegye lehetővé, felségkérvényt adott be a királyhoz az iránt, hogy az állami sorsjáték tiszta jövedelmének egy része a bírói és ügyészi egyesület részére fordíttassék. A felségfolyamodványt még Székely Ferenc igazságügyminiszter juttatta el rendeltetési helyére. Mint most értesülünk, a kérelem igen kedvező fogadtatásra talált, miután az előterjesztett kérést az összes illetékes tényezők pártolták.« Örömmel vettük e hírt s elgondolkoztunk fölötte. Milyen szépen, tanári füleknek milyen idegenül hangzik: »*a kérést az összes illetékes tényezők pártolták*«. Szokták-e ilyen egyértelmű támogatásban részesíteni a mi kérelmeinket? A tények nem igazolják. *Megkaptuk-e mi csorbítatlanul a státusrendezést, mint a bírák?* Leszabdalták biz azt alul-felül s mint a kinőtt ruhából, kitárul belőle a nyomoruságunk itt is, amott is. *Van-e nálunk helyi előléptetés, mint a bíráknál?* Van kizárólag tanárok számára feltalált *mesterséges hátraszorítás;* hiszen tudjuk, a tanári státust csak nyolc évenként harmadolják meg. *Vannak-e nálunk kellő számban magasabb állások, mint a bíráknál?* Még az igazgatók külön státusát is megszüntették: beosztották őket a tanárok közé, hogy ezekből minél kevesebben juthassanak a magasabb fizetési osztályokba. *Leszállították-e a lakbérnyugdíjért a mi szolgálati időnket, mint a bírákét?* Ellenkezőleg, öt évvel felemelték, még pedig — ezt kénytelenek vagyunk elismerni — *az összes illetékes tényezők hozzájárulásával.* Az igazság kedvéért még csak azt kell itt hangsúlyoznunk, hogy nekünk nem az fáj, amit a bírák vagy mások kapnak, hanem nagyon fáj, amit az *egyenlő elbánás* jegyében tőlünk megvonnak! — **A mi vívmányaink.** Hasonlatos a mi sorsunk a hegymászóéhoz, aki társaihoz a csúcsra törekszik s mikor egy lépést akar tenni célja felé, két lépéssel hátracsuszamlik. Kívántuk a velünk egyenlő képesítésű más tisztviselőkének megfelelő státusrendezést s mi történt? A heti 20 órát és a 35 évi szolgálatot szegezték a mellünknek. A heti 20 óra követelményét elejtették. Ez volt a mi első »*vívmány*«-unk. De már a 35 évet nem bírtuk elkerülni. Ám kétségtelen, hogy önfeláldozó, tartós küzdelem árán ez a második »*vívmány*« sem fog elmaradni. *S akkor ott leszünk, ahonnan kiindultunk!* Sokan persze csodálkozni fognak, hogy ezen *hatalmas eredmény* után sem fog megbékülni sorsával a tanárság. Pedig nem fog mindaddig, míg állásának a megfelelő helyet ki nem küzdötte. Ennek elérése *igazi vívmány* lesz, mely után bőséges aratást várhat a magyar iskola és a magyar kultúra! — **Nem kell sietni** senkinek a 35 évi szolgálati idő elfogadásával. A törvény hat hónapot enged a meggondolásra. Nincs miért elhamarkodni a dolgot. Az idősebb kartársak vessenek számot azzal is, vajjon az új törvény szerint (oklevél kelte) van-e ma tényleg annyi szolgálati évük, mint amennyi a régi törvény alapján? Nehogy úgy járjanak,

hogy az új törvényt fogadva el, csak a szolgálati években kapják meg az öt évi többletet, a nyugdíjak összegében pedig a többlet egy vagy más okból elmaradjon. A fiatalabb kartársaknak már kevesebb meggondolásra van szükségük. Reájuk nézve, amint azt többen is kiszámították, az új törvény sokrészt kedvezőtlen. Különben is ők feltétlenül elérik azt, hogy egy még újabb törvény lesz reájuk nézve irányadó. Az eddigi nyugdíjtörvény 27 évig volt érvényben. A mostani, a gyorsan változó életviszonyok között, ilyen magas korra semmiképpen sem tarthat számot. A fiatalabb tanároknak tehát — az özvegyek és árvák jobb ellátása biztosítva lévén — szükségtelen ehhez a — szolgálati éveinket tekintve — reánk nézve visszafejlődést jelentő törvényhez kötni a sorsukat. — **Nem volt frázis** a tanárok beszéde, mikor javarészben az iskola érdekében valónak tüntették fel a szolgálati idő felemelése ellen indított mozgalmukat. Voltak, akik mosolyogtak ezen s azt mondták, hogy: »*egy-két makacs ember kivételével minden tanár az új törvényt fogja elfogadni.*« A 30 év mellett megmaradók jelentkezéséből most az tűnik ki, hogy sok a tanárok között a *makacs* ember. S milyen hatalmas erkölcsi erő rejlik ebben az állásfoglalásban! Ha majd ez a *Schmidt* Márton összegyüjtötte ezerfejű tábor kongresszusra jön össze, milyen bátran állhat ki a közvélemény itélőszéke elé s milyen büszkén mutathat rá, hogy önzetlenül védte a magyar középoktatás érdekeit, még pedig hathatósabban mint azok, akik a retrograd irányzat szóvivőit helyesléseikkel és tapsaikkal ünnepelték! — **Eötvös-ünnepély Sopronban.** A Frankenburg Irodalmi Kör Eötvös József báró születésének százados évfordulója alkalmából a Kaszinó kistermében zene- és énekelőadással egybekötött emlékünnepélyt rendezett. Az emlékbeszédet *Marusák* Pál felsőbb leányiskolai igazgató mondotta s nagy hatást ért el, a zenei és énekszámokat *Kárpáti* Sándor tanár kisérte, a rendezésben pedig *Rezner* Tibold tanárnak volt kiváló érdeme. — **A történettanítás reformjáról** *Madzsar* Imre kartársunk előadást tartott a Magyar Paedagógiai Társaságban. — **Első magyar országos gyermektanulmányi kongresszus és kiállítás** kezdődött március 16-án Budapesten s gazdag programmja négy napra terjedt ki. — **Új egyetemi magántanárok.** A budapesti tudományegyetem bölcsészeti karán újabban a következők nyertek magántanári képesítést: dr. *Doby* Géza, dr. *Weszelszky* Gyula és dr. *Hevesy* György a kémia, dr. *Terkán* Lajos pedig a csillagászattan köréből. — **Egy kis tévedés.** A *B. H.* most, hogy báró *Barkóczy* Sándor miniszteri tanácsos nyugalomba vonult, külön cikkben méltatja működését s alaptalanoknak tünteti fel az ellene intézett támadásokat, melyek miatt a középiskolai ügyosztályból áthelyezték. »*Barkóczy* báró önérzetét — úgymond a *B. H.* — sértette az áthelyezés, maga kérte nyugalombahelyezését, jóllehet szolgálati éveiből még hiányzott egynéhány. Ezzel is megmutatta, hogy különb ember azoknál, kik országos lármát csaptak a harmincöt évi professzori szolgálati idő ellen, — jóllehet jómaguk 30 évi munkásság után sem mentek nyugalomba.« A mi »támadásaink« szomorú tények nyilvánosságra hozatalában állottak.

Mint ilyenek nem lehettek s nem is voltak alaptalanok. Ezekről tehát nincs mit beszélnünk. Csak a közölt utolsó — félreérthetetlenül a 30 éven túlszolgáló tanárokra vonatkozó — megjegyzésre kívánunk egy kis észrevételt tenni. Ez a pár sor világosan elárulja, hogy a *B. H.* cikkírója nem ismeri a valódi tényállást. Az igazság az, hogy báró *Barkóczy* elérte az általa elérhető legmagasabb fizetést; az új nyugdíjtörvény leszállította öt évvel a teljes nyugdíjra jogosító szolgálati idejét, tehát most már kitelt a 35 éve (1878. elején lépett a minisztérium szolgálatába) s így teljes, lakbérnyugdíjjal megfejelt fizetésével mehetett nyugalomba s különben is — mint vagyonos ember — könnyen lemondhatott a mindenkinél előálló pár száz korona évi jövedelem-különbözetről. Ezzel ellentétben a 30 éven túlszolgáló tanárok csak 8—10 év mulva érhetik el legmagasabb fizetésüket, most csak lakbérnyugdíj nélküli csonka fizetéssel mehetnének nyugalomba s legtöbb esetben anélkül, hogy magánvagyonra is támaszkodhatnának. Ezek a dolgok magyarázzák meg, hogy ők a nyugalombamenés tekintetében az avatatlanul ítélő előtt nem mutatkoznak olyan derék embereknek, mint a báró. Pedig ha ők is a báróhoz hasonlóan megkaphatnák teljes fizetésüket és lakbérnyugdíjukat — elhiheti a cikkíró — semmivel sem maradnának mögötte, jóllehet magánvagyon híján nehezebben nélkülöznék az évi pár száz korona jövedelemkülönbözetet. Az öreg nárokban is él a nyugalombamenés vágya és bátorsága! Kár őket alaptalanul kigúnyolni! — **Előfizetési felhívás.** Dr. *Kiss* Ernő kolozsvári főgimn. tanár Croce Benedek Esztétikáját a nagynevű bölcselő jogosításával a *negyedik* kiadás alapján magyarra fordította s kiadja abban az esetben, ha megfelelő számú megrendelője akad. A 37 ivre (590 oldalra) terjedő mű ára 10 korona.

GYÁSZROVAT.

Lahner Géza a szentbenedekrendi kőszegi Ferenc József kath. főgimn. rajztanára hosszabb szenvedés után életének 32., az intézetnél való tanárkodásának 5. évében március 2-án elhúnyt.

Dr. Herald Ferenc középiskolai igazgató, főiskolai tanár, életének 55-ik évében március hó 7-én Budapesten meghalt.

Dr. Lengyel Béla, a budapesti tudományegyetemen a vegytan nyilvános rendes tanára, miniszteri tanácsos, az egyetemi II. számú kémiai intézet igazgatója, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, egyesületünknek 43 év óta nagyrabecsült, buzgó tagja f. hó 11-én hatvankilenc éves korában hirtelen meghalt.

Frankl István nyug. kir. főgimn. igazgató, a Ferenc József rend lovagja, egyesületünknek nagyérdemű tiszteleti tagja f. évi március hó 10-én, életének 78. évében Szabadkán jobb létre szenderült.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1913. jan. 17-től febr. 10-ig ***tagsági díjat*** *fizettek:*

1907/8-ra: dr. Málly Ferenc (2 K), Tőkés Lajos (II.).

1908/9-re: dr. Bezdek József (0·50), dr. Málly Ferenc, Tőkés Lajos.

1909/10-re: dr. Bezdek József, Popovics M. Miklós (8 K), Tőkés Lajos, Wirker Ernő.

1910/11-re: dr. Bezdek József, dr. Csepreghy Kálmán (II.), Fülöp Árpád, Novák Kálmán, dr. Philipp Kálmán, Popovics M. Miklós (6 K), dr. Radó Endre, Sirola Ferenc (II.), Tőkés Lajos, dr. Urbanek Sándor (II.).

1911/12-re: Adameszk Jusztin (II.), dr. Bezdek József, Csorba Károly, Fülöp Árpád, Gáspár Károly, Gelletich Vince (2 K), dr. h. Hazslinszky Rezső (II.), Jánosy Gerő, dr. Kovács Géza (2·50), Lomniczer Róbert (II.), Mazuch Ede (1 K), Máté György, Mozog István (II.), Nagy Sándor (Bpest), Nemes Mór (2 K), Novák Kálmán, dr. Petrich Béla (II.), Polgár Géza (II.), dr. Radó Endre, Riegler Sándor, Teleky József (6 K), Tőkés Lajos, R. Vozáry Gyula (3·56).

1912/13-ra: Ady Lajos, Alliquander Lajos, Aranyné dr. Balog Szidi, dr. Ágh Lajos, Babaré Adél, Bakcsy Gergely (6 K), Baky István, Balassa János, Balázs Lajos (6 K), Balkányi Ernő, Barabás Lajos, dr. Baros Gyula, Bartoss Ferenc, Baumgartner Alajos, Bárdos Oszkár, Benedek Áron, dr. Benedek Marcel, Benkó Imre, Bereczky Sándor, dr. Bezdek József, Bécser János, dr. Békefi Remig, Bodnár Bertalan, Bodola László, Bónis Károly, Borhy Gizella, Borosnyay Szeréna, Borsos Károly, Bőhm Dezső, Bőhm Gyula, dr. Bürner Sándor, Carvin Piroska, dr. Cserép József, Csépke Andor, Csokán Lajos, Csontos József, Csopey László, Csorba Károly, Czékus Kálmán, Czikker Ferenc, Dala Jenő, Danóczy Antal, Dassievicz Gyula, Dávid Zoltán, Dezsy Zoltán (I.), dr. Dékány István, dr. Dittrich Vilmos, Dobay László, Dombi Lajos, Elekes Imre, dr. Erődi Kálmán, Esztergályos Ágoston, Farkas Ignác, Fazekas Gyula, Fábián Lajos, Fehér Miklós (I.), Fehér Sámuel, K. Galli Lajos, Gáspár Károly, dr. Gedeon Alajos, Gelletich Vince (2 K). Glatz Ferenc, Goltner Lajos, Gombocz Miklós, dr. Görög Emil, Greck Lajos, Grosz Ferenc, Grusz Ede, Halász Zsiga, Hancsokné Wolkenberg Ilona, Hausbrunner Vilmos, Hazai Olivér, dr. h. Hazslinszky Rezső (I.), Hehelein Károly, Hittrich Ödön, Horváth József (Nagykőrös), Hosszú Lajos, Huszár György, Humpfnerné dr. Keresztély Olga, Iványi Pám M. István, Jacobi Károly, Jeanplong József, Jónás Frigyes, dr. Joó Imre, Józsa Menyhért, j. Kalmár Jolán, Kappel György (I.), dr. Karádi György, dr. Kardos Gyula, Katona Mihály, Kárpáti Kelemen, Kelecsényi Rezső, Kemény Ferenc (nyug. tan.), Kemenszky Kálmán, Kerecsényi Gizella (I.), Kiss Dénes (Alsólendva), Kiss József, dr. Klein József, Kliment Jenő, Kmoschek Elek, Koch István, Kovács Ferenc (Nagykőrös), Kovács János (ág. ev. főgimn.), Kozacsek Sándor, Kőnig József, Krompaszky Béla, Krompaszky Miksa, Kubacska András, Kurimay Mihály, Laurovics Ferenc, dr. Láng Nándor, Lányik János, Legányi Dezső, Lengyel Miklós, Lindtner Mátyás, Liska János, Lilyán Viktória, Loisch János, Lomniczer Róbert (I.), dr. Madai Gyula, Major Aladár, Marczinkó Ferenc, Mathiasz Arthur, Mazuch Ede, Márkusz Silviusz, (7 K) dr. Mentovich Ferenc, Mihálovich Alajos, Miklóssy István, Mozog István

(I.), Mutschenbacher Gyula, Müller László, Nagy Dénes, Nagy Sándor (Bpest) (2 K), dr. Nagy Sándor (Szászváros), Nagy Sándor (Zilah), dr. Nemes Béla, Nemes Gusztáv. Nemes Mór (2 K), dr. Német Gábor, Nyusztay Antal, Olasz József, Oppel Imre, Orosz György. dr. Pauer Imre, Pál Károly, Perlaky Gábor, Pesti Balázs, dr. Petrich Béla (I.), dr. Pólay Vilmos, Pósch Károly (II.), dr. Radó Endre, Ravasz Árpád, dr. Rácz Lajos (Sárospatak), Rácz László, Rákos Adolf, dr. Réthei Prikkel Marián, Ritter Jenő, Roch Gyula, dr. Ruhmann Jenő, Samu István, Saskó Sámuel, dr. Schindler Gyula, Schneider Mátyás, Serédi Lajos, Seyfert Ottó, Séra István, Simon Mihály (Gyöngyös), Simonetti Klementina, dr. Simonyi Ernő (0.50), Spániel Vince, dr. Stuhlmann Patrik, Sulek József, Szabó Gábor, Szabó István, Szabó József (Sopron), dr. Szántó Zsigmond, Szegfi Emmi, Szekeres Albert, Szemerjay Károly, Szentiványi Albert, Szentpétery Imre, Szeőke Kálmán, Szepessy István, Szeremley Barna, dr. Szigethy Lajos, dr. Szilády Zoltán (7 K), Sziráczky Gyula, Szmetana Ágost, Szolár Ferenc, Szűcs Lajos, Teleky József, Téglás Gábor (3 K), dr. Thóth Rezső, Tokaji Nagy Kálmán, Tóth Kálmán, dr. Tóth Mihály (Nagyvárad), Tőkés Lajos (I.), Török Mihály, Török Tivadar, Ujvári Mihály, Ullrich Sándor, Ulmanek Gyula, dr. Unger Barnabás, dr. Varga Bálint, dr. Végh Sándor, Végh Kálmán, dr. Vértessy Dezső, Vidovich Béla, R. Vozáry Gyula (4·44), Weisz Miksa, Wiedermann Gyula, Zalay Mihály.

1913/14-re: dr. Ágh Lajos (2 K), Bakcsy Gergely (2 K), dr. Bezdek József (5·50), dr. Bürner Sándor (2 K), Faith Mátyás, Fazekas Gyula (2 K), Jósa János, dr. Karádi György, Lehótzky Pál, Petry Gyula, Pillepich Edit, dr. Radó Endre, dr. Simonyi Ernő (7·50), Teleky József (1 K), Török Mihály.

Előfizettek:

1911/2-re: Ideges gyermekek alsó- és középfokú intézete (II.), mezőturi f. leányisk.

1912/3-ra: budapesti V. ker. áll. főgimn., IX. ker. ref. főgimn. ciszt. hittud. és tanárképző intézet, ideges gyermekek alsó- és középfokú intézete, honvédelmi minisztérium (2 pld.), v. és k. minisztérium X. ü. o., Tisza testv. (1/4 év), balázsfalvai főgimn., beregszászi áll. főgimn., breznóbányai polg. isk., csurgói ref. főgimn., fehértemplomi főgimn., gyulai kat. főgimn, gyulafehérvári r. kat. főgimn., k.posvári áll. főgimn., karczagi ref. főgimn., kecskeméti f. keresk isk., kisszebeni kat. főgimn., kisujszállási ref. főgimn., liptószentmiklósi polg. isk., marosvásárhelyi r. kat. főgimn., ref. főgimn., máramarosszigeti kat. főgimn., nagyenyedi Bethlen-főiskola, orosházai polg. isk., rózsahelyi kat. főgimn. sátoraljauljhelyi r. kat. főgimn., szegedi áll. főreálisk., szentgotthardi áll. főgimn., székelyudvarhelyi r. kat. főgmin., áll. főreálisk., temesvári f. keresk. isk., veszprémi f. keresk. isk., zalaegerszegi áll. főgimn., zentai főgimn.

1913/4-re: lőcsei f. leányisk.

Budapest, 1913 febr. 10.

(I.) = I. félév. (II.) = II. félév.

Müller József,
egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.).

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

MARX ÉS MÉREI

TUDOMÁNYOS MŰSZEREK GYÁRA

Telefon: 21–06. BUDAPEST, VI., BULCSU-U. 7. Telefon: 21–06.

Készít saját gyártelepén mindennemű fizikai, kémiai, geometriai műszereket; vegyi fülkét, előadóasztalt, elsőrangu = vetitőgépeket. =

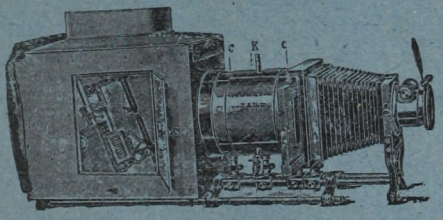

Illusztrált árjegyzékek díjtalanul küldetnek

100 MUNKÁS. 16 HP.

Magyarország legnagyobb fizikai tanszergyára!!!

Pályázat

tanári állásokra!

A kaposvári községi felső kereskedelmi iskola igazgató-választmánya pályázatot hirdet az 1913—14. tanévtől kezdődően betöltendő három helyettes tanári állásra. Betöltés alá kerül: 1. magyar, német, történelem; 2. földrajz, vegytan, árúismeret; 3. könyvvitel, levelezés, kereskedelmi ismeret szakos tanári állás. Pályázhatnak az említett szaktárgyakból kellően képesített tanárok, vagy oly tanárjelöltek, kik megválasztásuk esetén tanári oklevelüket az 1913—14. iskolai év alatt megszerzik. Az évi javadalmazás 1600 korona fizetés és 500 korona lakáspénz. A pályázatok benyujtásának határideje 1913 március 31., a kérvények elintézéséről a pályázók áprilisban értesülnek. Az iskola igazgató-választmányához intézett kérvények Rádai Gyula igazgatóhoz címzendők. A megválasztott tanárok tanszéküket 1913 augusztus hó 30-án kötelesek elfoglalni. Kaposvár, 1913. évi március hó 9-én.

Vései Sándor elnök

Új GÖRÖG nyelvi tankönyvek:

ERDŐS TIVADAR

bártfai gimnáziumi igazgató szerkesztésében most hagyta el a sajtót:

GÖRÖG NYELVTAN
a gimnáziumok felső osztálya számára.
Miniszteri engedélyezési szám: 274/1913.
Ára 3.20 korona.

GÖRÖG OLVASÓKÖNYV
számos képpel. I. rész. A gimnázium V. osztálya részére. Engedélyezésre felterjesztve.
Az olvasókönyv II. kötete 1913. végén jelenik meg.
Ára 2.40 korona.

Mutatványpéldányokkal kívánatra készséggel szolgál a kiadó

Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. Budapest, VII., Rákóczi-út 54.

CZIMBALOM

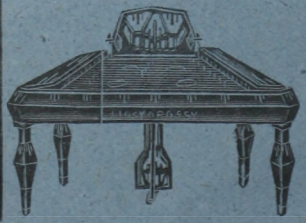

Legujabb szabadalmazott acélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, acélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kívánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,
Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.

Tanároknak 10% engedmény.

SZIKLA ÉS SZILÁGYI

TANSZERKÉSZÍTŐ-INTÉZET

BUDAPEST, VII., AMAZON-U. 13.

TELEFON: JÓZSEF 16-36. TELEFON: JÓZSEF 16-36.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *15. szám.* *1913. április 10.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI

TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Benedek Sándor. *Gagyhy* Dénestől. (721. l.) — *Egyesületi élet.* Memorandum. (723. l.) — Fiumei kör. *Dr. Kallós* Zsigmondtól. (729. l.) — *Javaslatok és tanulmányok.* A felsőbb osztályok magyar írásbeli dolgozatainak tárgyköre. *Tettamanti* Bélától. (730. l.) — Tanári szolgálati korhatár. *Dr. Bodor* Áladártól. (738. l.) — *Könyvek és lapok. Kemény-Sármay:* Francia nyelv. *Dr. Hegedüs* Izidortól. (741. l.) — *Bruckner:* Közintézményeink fejlődése. *Dr. Szelényi* Ödöntől. (744. l.) — *Madzsar:* Irodalmi segédkönyvek. —*a*-tól. (745. l.) — *Beohme:* Katalin cárnő emlékiratai. *R. M.*-től. (746. l.) — *Rüdiger:* Deutsche Romantiker-Charakterbilder. *Sas* Andortól. (747. l.) — *Vértesy:* Anthológia az újkori görög nép költészetéből. *Zibolen* Endrétől. (748. l.) — *Kmetykó:* A magyar testnevelési rendszer reformálása. *§*-tól. (749. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (751. l.) — *Krónika.* Nyugdíjtörvény-magyarázatok. I—II. *Dr. Schmidt* Mártontól. (752. l.) — Az Urânia közgyűlése. (757. l.) — Az egyetem köréből. *Székely* Istvántól. (758. l.) — IV. Nemzetközi Iskolaegészségügyi Kongresszus. (759. l.) — Kinevezések. Áthelyezés stb. (760. l.) — Tanulmányút. Szünidei tanfolyam. (761. l.) — A T. Ö. és Á. S. E. *Németh* Józseftől. (762. l.) Apró hírek. (764. l.) — Gyászrovat (Koller Károly. 765. l.) — Tagdíjfizetések. *Müller* Józseftől. (766. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA
1913

A középfokú iskolák egységes atlasza

KOGUTOWICZ:
FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

(Ára 2 korona 50 fillér)

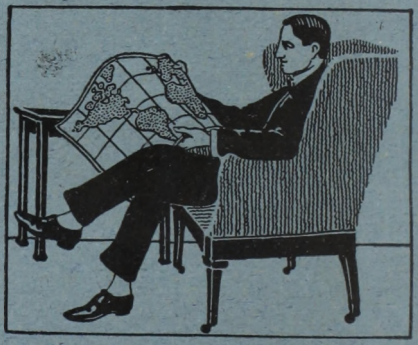

XI. KIADÁSÁRÓL

— miután kiadványaink terjesztésében ügynökökkel nem dolgozunk — ezúton értesítjük a mélyen tisztelt szaktanári kart azon kérésünk mellett, hogy amennyiben intézetük földrajzi és történelmi térképeinket ezideig még nem vezette volna be, azokat a közeli tankönyvelhatározó konferencián javaslatba hozni méltóztassék. ***Ilyen intézeteknek készséggel szolgálunk tiszteletpéldányokkal*** s kívánságukra egyik tisztviselőnk a továbbiak megbeszélése érdekében fel fogja keresni.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R. T.
BUDAPEST, V., RUDOLF-TÉR.

XLVI. évfolyam. 15. szám. 1913. április 10.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

BENEDEK SÁNDOR.

A tanári közvélemény régóta és gyakran erélyesen hangoztatja, hogy a közoktatásügyi minisztérium vezetésében — ha szabad úgy kifejezni magunkat — bizonyos szakszerüség, a jóakaratú dilettantizmus helyett elmélyedő és szélesebb látású hozzáértés érvényesüljön. Jámborul és eredmény nélkül szüntelen azt kívánja, hogy a kultúra és az iskola ne legyen időtlen-időkig a politika ötleteinek és szeszélyének játéka, hanem a legkiválóbb elmék munkatere, akik ne éppen személyes becsvágyból, hanem magasabb szempontok szerint igazodó hivatottságból szegődjenek a magyar művelődés szolgálatába.

Rosszul ismer azonban bennünket, aki ezekből azt következtetné, hogy az elhivatás és rátermettség sine qua non-jának a tanári diplomát vagy állást tekintjük.

Ó nem!

Igaz ugyan, hogy a tanári foglalkozás hajlik legközelebb a kulturális munkásság minden rendű és rangú ágához; maga a foglalkozás — úgyszólva — össze van szőve, szinte szervesen belékapcsolva a művelődés egyetemességébe, melynek — ha nem is mindig a középpontján — határain belül áll a tanár s tekintete egyformán belepi a kultúra birodalmának még rejtettebb szigeteit is. Tanulmányainál, természetes egyéni vonzalmánál fogva és ami fő, tapasztalatai segítségével gyorsan, az átmenet szokásos rázkódása nélkül képes elhelyezkedni s műértő kézzel ragadni meg a gyeplőt, hogy egyenes úton tartsa és előbbre hajtsa, ha nem is vágtatva, a közoktatásügy szekerét.

Viszont el kell ismernünk, hogy ez nem minden. Inkább gyakorlati jelentősége van, mint magasan szárnyaló, eszmei tartalma. Mert az ingeniumot, a kezdeményező és feltaláló erőt nem lehet sem az oklevél, sem a hivatalos állás sablónjába belé-

szorítani vagy belőle kipréselni. Ez egyéni tulajdon, ezzel kell a világra jönni; eltanulni vagy utánozni lehetetlen. Aki mégis megpróbálja, előbb-utóbb bosszut állnak rajta az istenek, hogy illetéktelenül az ő dolgukba avatkozott.

A tanárok kétségkívül szívesen látták volna, ha a kultuszminiszter úr közülök választja első munkatársát. Már azért is, mert jobban ismerte volna, maga is érezvén, a legutóbbi idők nagy igazságtalanságainak fájdalmát és tudná, melyik sebet milyen írral kell és lehet gyógyítani. Azonban lojálisan meghajlanak intézkedése előtt és örömmel, őszinte Istenhozottal köszöntik az új államtitkár urat, kinek személyében a komoly, férfias munka, a tisztviselőtársaiért hajthatatlanul és hátrálás nélkül küzdő tisztviselő diadalát látják.

Ennyit tud Benedek Sándorról a napi közvélemény.

E sorok írója azonban többet tud, miután jobban ismeri Benedek Sándort a közvéleménynél. Aki nem a forum görögtüzének fényében sütkérezik, nevét nem a néptömeg lármája vagy az újságok bülbül szava repíti szerteszét, arról a nyilvánosság nem szokott tudomást venni. De a becsületes, tisztaszándékú cselekvés, melynek egyéb célja nincs, hogy felebarátainak, az emberek nagy közösségének használjon, nem is keresi soha az úgynevezett népszerüséget.

Akinek élete útján más támogatója nem volt önmagánál, eszénél, akaraterejénél és fáradságot nem ismerő igyekezeténél, mégis egyik legdíszesebb pályát futotta meg — az méltányolni fogja államtitkári székében, hol hatalom adatott neki jót és igazat tennie, a tudomány és iskola zajtalanul dolgozó, szerény munkását a kilincselőkkel, kapaszkodókkal és mindenáron érvényesülni akarókkal szemben. És meg fogja találni munkatársait is, kikben az ügybuzgalom és ügyszeretet nem hamis tettetés és nem arra való csupán, hogy lendítsen egyet rajtuk a hivatalos létra fokán felfelé.

Ki a hivatalnoki állás minden megpróbáltatásán keresztülment, annak visszásságait, jogi és anyagi hiányosságait kipróbálta — lesz fogékonysága a mi sérelmeink meglátására és megszüntetésére. Hiszen Benedek Sándor volt, mint az *Állami Tisztviselők Egyesületének* elnöke, aki teljes megértéssel, őszinte és erélyes támogatásban részesítette a tanárok igazságos érdekeit a nyugdíjtörvényjavaslat tárgyalásai alkalmával.

Igaz, hogy Benedek Sándor nem tanárember; de elméjének kulturális készsége, a kultúra szubtilitásait megfigyelő és könnyen észrevevő, finom érzéke akadálytalanul túlsegítik a szakszerü előtanulmányok hézagain. Legalább nem lesz dogmatikus, a betü rabja, hanem intézményeknek eleven lelke.

De nem szeretnénk banálisakká lenni.

Őszintén sajnáltuk Balogh Jenő távozását, mielőtt terveit végrehajthatta volna, de erősen hisszük, hogy az iskola és a tanári kar ügyei Benedek Sándornál jó kézben van.

Gagyhy Dénes.

EGYESÜLETI ÉLET.

Memorandum.

XLVII. évi közgyűlésünk megbízásából a következő kérvényt terjesztettük a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr elé:

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Kegyelmes Urunk!

Mély tisztelettel s benső bizalommal Nagyméltóságodnak a magyar művelődés javára irányuló s a magyar iskola munkásainak jogos érdekeiket megértéssel s jóindulattal fölkaroló működése iránt, egyben a magyar nevelésügynek s hivatásunknak meleg szeretetéből s a magyar középiskolai tanárság lelkületének ismeréséből fakadó őszinteséggel bátorkodunk egyesületünk, az Országos Középiskolai Tanáregyesület f. é. február 1-én és 2-án Budapesten tartott XLVII. évi rendes közgyűlésének határozatait, illetőleg a magyar középiskolai tanárság egyetemének e határozatokban kifejezett s minden magyar tanárt a lelke mélyéig érdeklő kéréseit Nagyméltóságod elé terjeszteni.

Kegyelmes Urunk! Az állami alkalmazottak, valamint ezek özvegyeinek és árváinak ellátásáról szóló 1912. LXV. törvénycikk, vagyis az új nyugdíjtörvény nagy és jogos nyugtalanságot keltett az ország középiskolai tanárságában. Egy nyugdíjtörvénynek egyedüli és természetes célja csakis az lehet, hogy javítson az érvénye alá tartozó alkalmazottak helyzetén, a mindegyre megnehezülő életviszonyok közt is elviselhetővé tegye számukra a nyugalom szomorú idejét s e megnyugtató gondolattal mintegy új erőt adjon nekik tisztük és hivatásuk pontos és lelkiismeretes betöltésére. Ez új nyugdíjtörvénynek is — előadója szavai szerint — az a célja, hogy az állami alkalmazottak »nyugodt lélekkel, könnyebben és biztosabban teljesíthessék azokat a feladatokat, melyek hivatásuknál fogva reájuk várnak«. Mély szomorúsággal kell megállapítanunk, hogy a tanárságra nézve az új nyugdíjtörvénynek reá vonatkozó intézkedései teljesen lehetetlenné teszik e cél elérését. Az új nyugdíjtörvény az igazság hangoztatott követelménye szerint s az egyenlő elbánás elvének egyoldalú és merev alkalmazásával 35-re emelte a középiskolai tanárságnak eddigi, évszázados multban gyökerező 30 évi szolgálati idejét, és pedig nemcsak a jövendő tanárnemzedékre, hanem a most működő tanárságra vonatkozóan is: mély szomorúsággal s elfojthatatlan keserűséggel kell megállapítanunk, hogy ez az intézkedés nem az igazság követelménye, az egyenlő elbánás elvét nemcsak hogy meg nem valósíthatja, hanem ellenkezőleg, *a ma működő tanárságra nézve erkölcsi és anyagi tekintetben annyira megrontja, a tanárság szolgálati s előlépési viszonyait az eddig is tökéletlen állapothoz képest annyira rosz-*

szabbá teszi, hogy valóban emberfölötti hősiséget kívánna a tanárságtól, aki azt kívánná tőle, hogy ez új helyzetben nyugodtan, panasz és zokszó nélkül maradjon.

Kegyelmes Urunk! Mióta az új nyugdíjtörvény tervezete köztudomásuvá lett, az ország tanársága egy akarattal követelte az országos tanárkongresszus egybehívását s ennek végrehajtóbizottsága csakis *abban a tudatban s azzal a megnyugtatással kerülhette el* e követelés teljesítését, hogy a készülő új törvénynek a fölemelt szolgálati időt kimondó rendelkezése *a most szolgálatban levő tanárságra nem fog vonatkozni.* Ezt mi valóban hittük s jogosan hihettük a javaslat törvénnyé válásának utolsó percéig. Ennek megtörténte után a tanárság a mélységes csalódottság hangulatában sereglett össze egyesületünk legutóbbi közgyülésére s a maga helyzetének komoly mérlegelése alapján hozta meg határozatait a szolgálati idő, az ezzel végzetesen összefüggő státusrendezés s a nyugdíjtörvénynek a tanárságot illető egyéb sérelmes vagy homályos intézkedései tárgyában. E határozatok ismertetéséül mély tisztelettel s meggyőződésünk teljes komolyságával terjesztjük Nagyméltóságod elé, hogy

1. a magyar tanárság tántoríthatatlanul ragaszkodik a 30 évi szolgálati idő jogához, ennek fölemelését a jövőre nézve is károsnak s az iskolára veszedelmesnek tartja; azt az intézkedést pedig, hogy *az új törvény a most működő tanárságot is 35 évi szolgálatra kényszeríti vagy amennyiben ezt nem teszi, e helyett megfosztja őt az új nyugdíjellátás kedvezményeitől,* — nemcsak az iskola, hanem az igazság és a jog szempontjából is helytelennek és tarthatatlannak érzi és vallja. A ma működő tanárságnak — a jövőt illető bármily komoly s bármennyire figyelembe veendő tekinteten felül — föltétlenül joga van a 30 évi szolgálati időhöz s e szolgálati idő alapján mindahhoz a kedvezményhez, melyet a törvény az egyetemi képzettségű többi tisztviselőknek megad. A tanárság e meggyőződésének erkölcsi és jogi alapját semmi okoskodás meg nem ingathatja s mi csak komoly kötelességet teljesítünk, amikor mély tisztelettel s őszintén megállapítjuk Nagyméltóságod előtt is, hogy a tanárság az új nyugdíjtörvény által teremtett mai helyzetben jogfosztottnak érzi magát s hogy 30 évi szolgálati idejének visszaszerzésére, kimondott határozata szerint, minden törvényes módon szüntelenül törekedni fog.

Ennek tiszteletteljes bejelentése kapcsán legyen szabad itt szóvá tennünk a nem állami tanárok szolgálati idejét. A tanárság jókora felének, a *nem állami* tanároknak nyugdíjügyét az 1894. évi nyugdíjtörvény rendezi. Ez a törvény befizetéssel, évi 2%-os nyugdíjlevonással is biztosítja a nem állami tanárnak a 30 évi szolgálat után való teljes nyugdíjat, maguk az iskolák évi 3%-kal, az intézetek tanulói pedig fejenkint és évenkint 50—100 fillérrel járulnak ugyane célhoz, úgy hogy e törvény egyes részei valósággal a fenntartó hatóságok autonómikus jogaival kapcsolódtak össze. A felekezeti intézetek tanárai továbbá éppen autonómikus

rendtartásaiknál és szabályzataiknál fogva csak 30 évi szolgálatra kötelezhetők. Ennek megváltoztatása hosszas munkálatokkal és sok bajjal járna; mindenesetre nehezen volna megvalósítható, hogy olyan tanárnak a szolgálati ideje is 35 évre emeltessék, aki *hosszú évek során teljesített nyugdíjbefizetéseivel is biztosította magának a 30 évi szolgálati időt.* Minthogy az e törvény megváltoztatását célzó előmunkálatok most vannak folyamatban, mély tisztelettel ajánljuk Nagyméltóságod figyelmébe e szempontokat is, azzal a kéréssel, hogy a nem állami tanárok számára készülő nyugdíjtörvény ne bolygassa meg a 30 évi szolgálati időt s ennek alapján az állami tanárok szolgálati ideje is, — az itt igazán szükséges egyenlő elbánás elvének s a tanárság törekvésének megfelelően — legalább a ma szolgálatban levő tanárságra vonatkozóan, minden korlátozás nélkül 30 évben állapíttassék meg.

Lelkünk mélyéből óhajtjuk, hogy e jogos törekvés hathatós támogatóra találjon Nagyméltóságod megértő és méltánylásra kész vezérlő szellemében; bizakodva reméljük, hogy Excellenciád hathatós ereje s fennkölt lelkülete rövid idő alatt meg tudja s meg is akarja gyógyítani a magyar tanárság s ezzel egyetemben a magyar középiskola eltitkolhatatlanul fájdalmas sebét.

Kegyelmes Urunk! Az a sokszor szemünkre vetett körülmény, hogy a tanárság egy része a 30 évi időn túl is szolgálatban marad, egyrészt épp oly természetes, mint az a valóság, hogy sok tisztviselő még 40 évi szolgálat után sem akar nyugalomba menni; másrészt érthető okát leli abban a szomorú valóságban, hogy a *tanári státusrendezés még ma sincs végrehajtva.* E két körülménynyel szemben is a tanárság az iskola érdekét annyira mindenekfelett állónak tartja, hogy meggyőződése szerint ez elől bármily egyéni érdeknek föltétlenül háttérbe kell szorulnia. Ennek alapján — közgyűlésünk idevágó határozatának értelmében — a jövőre nézve szükségesnek tartjuk törvényben való kimondását annak, hogy »mindazok a tanárok, akik a teljes nyugdíj megállapítására igényt adó szolgálati időt betöltötték, nyugdíjazásukat kötelesek kérni s nyugdíjazandók is, hacsak további szolgálatukat az iskolafenntartó az iskola érdekében kívánatosnak nem tarja«.

Természetes továbbá, hogy a tanárság egy része — kiki a maga legszemélyesebb viszonyainak mérlegelése alapján — főképp a 30 évi szolgálati idő vége felé járó tanár készséggel jelentkezik a 35 évi szolgálatra; meg kell állapítanunk, hogy *ez a körülmény a 30 évi szolgálati időhöz ragaszkodás erkölcsi jogosultságát és igazságát egyáltalában nem csorbíthatja.* A magyar tanárság a maga egészében, az iskola érdekében is tántoríthatatlanul ragaszkodik a 30 éves szolgálati idő évszázados jogához; *nem bűne, hanem erénye, hogy e jogról le nem mond;* e joghoz való ragaszkodásának az iskola, a magyar művelődés szempontjából mélységes s megszívlelni való erkölcsi értéke van; a ma szolgálatban levő tanárság szempontjából pedig ezenfelül még külön méltánylást kívánó az az oka is, hogy *a mai tanárnemzedék a 30 évi szol-*

gálati idő tudatában és birtokában kezdte működését s egész lelkülete, egész élete erre a szolgálati időre rendezkedett be.

2. Az új nyugdíjtörvénynek a ma működő tanárságra való legkétségbeejtőbb hatása az úgynevezett státusrendezésben, az előlépések és kinevezések végzetes megakasztásában nyilvánul. A tanárság e tekintetben eddig is nagyon mostoha helyzetben volt; a törvényesen megigért s jogosan várt státusrendezés ma is nagyon tökéletlen: az igazgatóknak a tanári létszámhoz való erőszakos odaszámítása, a IX. fizetési osztálynak mesterséges elrekesztése — mindkettő példa nélküli intézkedés — elkeserítően szánalmassá teszi a megharmadolás képét. Az új nyugdíjtörvény pedig azzal, hogy az eddigi 30 évi szolgálati időt betöltött idős tanárokat továbbra is szolgálatban tartja, ma szinte kiszámíthatatlan időre, mindenesetre évekre *megakaszt minden előlépést.* Kegyelmes Urunk! Teljesen elviselhetetlen a gondolat, hogy a IX. és VIII. fizetési osztályban levő minden egyes tanár, az egész tanárságnak nem is kétharmad, hanem háromnegyed része *élete munkájának díjazásában évekre hátra legyen vetve* egy, a lélek megelégedettségének s nyugalmának növelésére hivatott új nyugdíjtörvény miatt.

Ily módon veszendőbe megy a tanárságnak az a már megszerzett joga, fontos és jogos érdeke is, hogy ha már előbb nem lehet, legalább szolgálatának 30. évében minden tanár eljusson a VII. fizetési osztály első fokozatába! A tanárság ez új nyugdíjtörvénytől függetlenül is jogosan kívánta az úgynevezett megharmadolást; annak tudatában pedig, hogy e törvény a szolgálati idő fölemelésével nemcsak a tanárok előlépését, hanem ennek következtében az özvegyi nyugdíjellátást is tetemesen megrontja: még fokozottabban s jogosabban kéri *a státusrendezésnek az 1914-iki költségvetésben való teljes végrehajtását,* vagyis az igazgatók nélkül számított mindenkori tanári létszámnak megharmadolását. A tanárság, az iskola nyugalma függ e kérés teljesítésétől s midőn a tanárság egyetemének e kérését mély tisztelettel Nagyméltóságod elé terjesztjük, legyen szabad teljes őszinteséggel, lelkületünk egész erkölcsi komolyságával a magunk részéről is rámutatnunk a státusrendezésnek *immár halaszthatatlan* voltára. A tanárság lelkülete nagyon megroppanna egy újabb csalódás súlya alatt: kérve kérjük Nagyméltóságodat ennek elkerülése céljából a megharmadolás végrehajtására.

3. A tanári szolgálati idő fölemelésén s a státusrendezés ennek következtében tetemesen megnövekedett bajain kívül az új nyugdíjtörvény más új bajokat is teremtett, illetőleg már régebbi sebeket is új sajgásba hozott a tanárságra vonatkozóan. Olyan hiányok ezek, melyek a különféle tanári ellátás szövevényes voltában sokszor szándék nélkül is észrevétlenül maradnak, különleges tanári bajok, más tisztviselőségazatoknál elő sem fordulhatók. Mély tisztelettel bátorkodunk ezekre is ráirányítani Nagyméltóságod jóindulatú figyelmét, kérve orvoslásukat. Kérjük nevezetesen, hogy

a) szolgálati idő tekintetében a községi és felekezeti tanárok

nem állami szolgálata is beszámíttassék. Minden magyar tanár, bármily jellegű középiskolában működjék is, egyképpen a magyar művelődés szolgálatában áll: természetes kívánság, hogy az állam úgy bánjék vele, mintha kezdettől fogva közvetetlen állami alkalmazásban lett volna. Az ily tanárokra vonatkozóan a megfelelő rangsorozás tárgyában már bátorkodtunk kérést intézni Nagyméltóságodhoz: ennek megismétlésével kérjük ezúttal, hogy nyugdíjellátás tekintetében se legyen különbség köztük s a kezdettől fogva állami alkalmazású tanárok között;

b) ugyanez alapon mély tisztelettel kérjük, hogy a szerzetesrendű intézeteknél alkalmazott világi tanárok nyugdíjügye az állami tanárokéval teljesen azonos elvek szerint rendeztessék; kérjük továbbá, hogy a magánintézeteknél működő tanárok szolgálati ideje, ha ily tanárok állami vagy az államhoz hasonló nyugdíjellátású intézet kötelékébe lépnek, a maga teljességében beszámíttassék;

c) kérjük a tornatanítók és a felsőbb leányiskolai tanítónők nyugdíjügyének méltányos rendezését. A középiskolai tornatanítók 1868-tól 1895-ig nem voltak rendszeresített állásban: ilyenbe csak 1895-ben jutottak, midőn miniszteri szabályzat fölvette őket a tisztviselők sorába. Ám az így kinevezetteken új sérelem esett: az 1895 előtti szolgálatuk nem vétetett figyelembe. Ezek közül 11 tornatanító még ma is szolgálatban van. Ezekre nézve tisztelettel kérjük nyugdíjigényük s korpótlékuk tekintetében az 1895. évet megelőző szolgálati idő beszámítását. Minthogy pedig a tornatanítás a legnagyobb mértékben testet-lelket emésztő munka, s ennek ellenére is az új nyugdíjtörvény azon az alapon, hogy a tornatanítók nem egyetemi képzettségüek, a középiskola e munkásainak eddigi 30 éves szolgálati idejét egyenesen 40-re emeli: mély tisztelettel kérjük Excellenciád intézkedését az irányban, hogy a magyar testnevelés készülő és szükséges reformjának kívánalma szerint is — minél előbb állami tornatanárképző intézet szerveztessék, melyben a tornatanárok főiskolai képzettséget nyerhessenek s ennek alapján a középiskola többi tanáraival minden tekintetben egyenlő elbánásban részesüljenek.

A felsőbb leányiskolai tanítónők szolgálati ideje is, épp úgy, mint a tornatanítóké, minthogy ők nem tartoznak az 1875. évi XXXII. t. c. intézkedései alá, az 1885. évi XI. t. c. 23. §-a szerint, eddig 30 év volt. Az új nyugdíjtörvény 11. §-a a jelenleg alkalmazásban levő tornatanítók és felsőbb leányiskolai tanítónők számára a szerzett jog alapján biztosítja a 35 évi kedvezőbb időszámítást, a jövőben alkalmazást nyerők számára azonban már nem: ezek szolgálati idejét az eddigi 30 helyett már nem is 35-ben, hanem 40-ben állapítja meg! Kegyelmes Urunk! Azt hisszük, minden fejtegetés mellőzésével elég egyszerüen rámutatnunk ez intézkedésre, hogy tarthatatlansága nyilvánvalóvá legyen s elég egyszerüen hivatkoznunk a tényre, hogy a most szolgálatban levő tornatanítók és felsőbb leányiskolai tanítónők számára is *szerzett jog* a 30 évi szolgálati idő.

d) a középiskolai helyettes tanárok mai rendezetlen állapotát különösen is bátorkodunk Nagyméltóságod hathatós figyelmébe ajánlani. A helyettes tanárok a rendes tanárokkal minden tekintetben azonos hivatást és munkakört töltenek be: ennek alapján mindenekelőtt méltányos, hogy az ötödéves korpótlékot illetőleg minden egyes tanárnak helyettes tanári minőségben teljesített szolgálata is beszámíttassék, mint ahogy e tekintetben a tanítóképzőintézeti tanárok segédtanári ideje számításba esik. Tekintettel továbbá arra, hogy az egyetemi tanulmányok elvégzése után sok mai tanár helyettes tanári alkalmazást nyert, mielőtt még tanári oklevelét megszerezhette volna s minthogy a multban, a nagy tanárhiány idején, igen sok esetben maga az állam kínálta meg helyettes tanári tanszékkel a még nem okleveles tanárjelölteket s minthogy általában is a méltányosság elemi követelménye, hogy az államtól ily alapon elfogadott szolgálat a nyugdíjjogosultság szempontjából is elfogadtassék s minthogy végül a régi nyugdíjtörvény is az oklevél keltétől függetlenül a föntebbi alapon biztosította a nyugdíjjogosultságot: mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, kegyeskedjék az új nyugdíjtörvény 13. szakasza 7. bekezdésének magyarázatául olyan elvi kijelentést tenni, amely szerint a rendes tanároknak helyettes tanári minőségben eltöltött szolgálati ideje a nyugdíjba nemcsak az oklevél keltétől, hanem ettől függetlenül *minden esetben* beszámíttassék. Ennek hiányában az új nyugdíjtörvény igen sok tanárnak a szolgálati idejét még a 35 évnél is feljebb emeli.

Kegyelmes Urunk! Mély tisztelettel ismételjük legbensőbb bizalmunk nyilvánítását Nagyméltóságod megértő és segíteni kész lelkülete iránt. A tanárság mai helyzete sürgős segítségre szorul. Egyfelől Nagyméltóságod iránt érzett bizalmunk, másfelől a tanárság helyzetének s az iskola érdekeinek ismerése alapján kérjük Excellenciádat e felterjesztésünk méltányló figyelembe vételére. A tanárság nyugalma, az iskola munkája érdekében kérve kérjük Nagyméltóságod hathatós közreműködését az irányban, hogy

1. a nyugdíjtörvénynek a tanárok szolgálati idejére vonatkozó intézkedése novelláris úton módosíttassék,
2. ezt megelőzően is intézkedés történjék a tekintetben, hogy a ma szolgálatban levő tanárságra nézve a 30 évi szolgálati idő szerzett joga a jövő tanárnemzedék szolgálati idejétől függetlenül meghagyassék;
3. a státusrendezés, a teljes megharmadolás, mint legsürgősebb s immár halaszthatlan intézkedés az 1914-iki költségvetésben minden kétséget kizáróan biztosíttassék.

Az új nyugdíjtörvény kára az iskolának, keserűsége a tanárságnak; ennek ellenkezőjét tanári ajakról csak a rideg önzés, nem tanárok részéről csak a viszonyok nem ismerése hirdetheti. Mi nemcsak egyesületi hivatalos kötelességünk teljesítéseképpen, hanem lelkünk legbensőbb érzéseivel tárjuk föl a magyar tanárság panaszait, abban az erős megyőződésben, hogy egy egész művelő-

désünkre kiható nagy cselekedet érdeme és dicsősége illeti azt az államférfiut, aki a meglevő bajokat és nyugtalanságot megszünteti s ezzel a magyar tanárságot, magyar iskolát képessé teszi nemzetnevelő hivatásának méltó betöltésére.

Fogadja Excellenciád legmélyebb tiszteletünk nyilvánítását, mellyel vagyunk

Budapesten, 1913. március havában

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület nevében:

Gaal Mózes alelnök. *Sajó Sándor* főtitkár.

Fiumei kör.

Mozog István főgimn. igazgató elnöklete alatt igen látogatott gyülése volt március 4-én a fiumei körnek. *Ányos* Ármin, felsőbb leányiskolai tanár, aki a kört a közgyűlésen képviselte, beszámolt küldetéséről, szerzett impresszióiról; kifejtette, hogy a Tanáregyesület vezetősége részéről mennyire politikus dolog volt a kongresszus helyett közgyűlésen tájékozódni az iránt, hogy a tanárság zöme kész kitartani a 30 éves szolgálat mellett áldozatok árán is és végül rávilágított azokra a szempontokra, amelyek a tanárságot kell hogy vezessék, mikor állást akar foglalni az új nyugdíjtörvényt illetőleg. A mondottakból kitünt, hogy míg az új nyugdíjtörvény úgynevezett előnyös intézkedései a legproblematikusabbak, addig a 30 éves nyugdíjjogosultságról való lemondás konkrét értékek feláldozásával járna.

Ha pedig még tekintetbe vesszük, hogy ha a tanárság küzdelmének eddigi elvi alapjáról lesiklanék, ezzel oly morális értéket áldozna fel csekély és csak esetleges előnyökért, hogy a további küzdelem lehetőségét is veszélyeztetné — állásfoglalását illetőleg egy percig sem habozhatik a tanárság. Minthogy az új nyugdíjtörvény egyébként is elsősorban csak az idő előtt rokkantakra nézve előnyösebb — ellenben az özvegyekre és árvákra semmiképpen sem hátrányosabb — sok esetben pedig úgy lehet előnyösebb a 30 éves nyugdíjjogosultság alapján való megmaradás —, az előadó befejező szavaiban a tagok figyelmébe ajánlja a Rokkantak Orsz. Nyugdíjegyesületét, mely a rokkantság esetére jóval nagyobb nyugdíjat olcsóbban biztosít mindenkinek, ki legalább 10 évig volt tagja az egyesületnek, mint amilyet az új nyugdíjtörvény nyujtana neki úgynevezett lakbér nyugdíjából.

Az előadás nyomán keletkezett eszmecsere azt a reményt érlelte meg, hogy a tanárság zöme másutt is kitart igazaink mellett és hogy nemcsak a gimnáziumi és reáliskolai kollegák, hanem a felsőbb leányiskolák és főként *a f. kereskedelmi iskolák és tanítóképzők* testületeinek java is követni fogja a példát, melyet a fiumei kereskedelmi iskola, valamint a tengerészeti akadémia testülete is nyujtott állásfoglalásával.

Fiume. *Dr. Kallós Zsigmond.*

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A felsőbb osztályok magyar írásbeli dolgozatainak tárgyköre.

I. A fogalmazás tanításának problémája azon kérdések egyike, amelyeknek sokoldalú megvilágítása középfokú oktatásunk szempontjából igen fontos. Hogy az alapos meggondolás szükségét sokan érezzük, annak egyik kétségbevonhatatlan jele többek között az is, hogy az O. K. T. E. legutóbbi közgyűlésén az irodalmi szakosztály — elnökünk alapos és mélyreható tanulmánya kapcsán — foglalkozott e kérdéssel. A szakosztály üléséről mindnyájan avval a meggyőződéssel távoztunk, hogy a fogalmazás tanítása mai alakjában nem kielégítő, néha még közepes eredményt sem biztosít.

A kérdés elméletével igen nagy irodalom foglalkozik; a fogalmazás tanításának általános lélektani alapvetése, a módszer fölépítése igen fontos feladat.

Mindezt azonban tegyük félre, feledkezzünk meg egyelőre a kérdés irodalmáról is s forduljunk a tanítói eljárás gyakorlatához. Nem végez talán az sem egészen fölösleges munkát, aki a mai iskolai eljárásmódot vizsgálja. A statisztikus adatgyüjtő és csoportosító munkája is a fejlődést szolgálja; alsórendű, napszámosmunka talán, de gyüjtött nyersanyaga nélkül a magasabb szempontokat kereső, nagyobb látókörű elméletíró sem tud boldogulni.

Adatgyüjtés s a gyüjtött anyagnak hevenyészett rendezése lesz célja ennek a dolgozatnak is. Feleletet keresek arra a kérdésre, hogy milyen irányban halad a fogalmazás tanítása középiskoláink felsőbb osztályaiban.

E megfigyelő gyüjtésnek kettős korlát szab határt. Az anyagot az 1911—12. évi iskolai értesítők szolgáltatják, amelyek majdnem kivétel nélkül közlik (186 közül 15 nem) a felsőbb osztályok írásbeli dolgozatainak címét. A fogalmazás tanításának gyakorlatát így tehát csak a felsőbb osztályokban vizsgálhatom; szempontom pedig — szükségképpen — csakis a tárgykijelölés eléggé fontos szempontja lehet. A megszokottnak, elismertnek bírálatát ez alkalommal elhagyom.

Még egy megjegyzést! A cím abban a nyers alakjában, amint az az értesítőben előttem áll, néhol talán keveset mond. Megütközést kelt, kihívja a kritikát. Pedig így távolról, nem hatolhatva bele a konkrét valóságba, abba a környezetbe, amelyből a dolgozat kisarjadt, elzárva előlünk — a dolog természeténél fogva — az illető iskolának légköre a tanár és tanítvány egymásrahatásával együtt, hibát találhatunk ott, ahol csak egyéni sajátság vagy éppen termékeny és termékenyítő egyéniség lappang. Talán sikerülni fog e hiányos szemléletből eredő hibát elkerülni.

II. A vizsgálódó előtt egy dolog mindenesetre már az első pillanatban is feltűnik: a dolgozatoknak majdnem teljesen irodalmi jellege a középiskola mindkét fajában. Különösen tisztán irodalmi, esztétikai értekezéssé fejlődik a dolgozat a felsőbb osztályban a VII. osztálytól felfelé. Megszokott és a régi gyakorlat által igazoltnak vélt eljárás. Rendesen az irodalmi olvasmányból kiinduló értekezés-kisérletek ezek, amelyek egy vagy más szempontból számolnak be az olvasottakról. E szűk körben mozgó sablonok nem szolgálják a fogalmazás tanítását a maga teljességében, mert a tanulót stilusbeli fejlődésében egyoldalú esztétizálásra, bírálgatásra szoktatják; a tisztán elméleti tárgynak most már magasabb szempontból való feldolgozását nem kívánják meg. Állást azonban mégsem foglalhatunk el vele szemben, már csak azért sem, mert hiszen mégis csak valami szemléleti, valami konkrét a dolgozat alapja. A majdnem kizárólagosan filológiai jellegű középiskola keresve sem találhatna ezen jellegének jobb kifejezőt, mint éppen ezeket a felsőbb osztályú dolgozatokat. Az irodalmi tanítás szolgálatában állanak épp úgy, mint az önképző-kör; nem biztosítanak egyenletes eredményt, nem szolgálják a stilisztikai készség harmonikus kiképzését; de a maguk egyoldalúságában kétségtelenül alkalmasak arra, hogy bizonyos fogalmazási készségeket kifejlesszenek a tanulóban. Rászoktatják a diákot az olvasottakról való pontos beszámolásra, szempontokat és irányokat nyujtanak irodalmi jelenségek — de csakis ezeknek — bizonyos szempontból való szemlélésére; szóval az irodalmi képzést szolgálják, — de csakis azt.

Az az elvétve felmerülő jelenség, hogy itt-ott nem irodalmi tárgyat is feldolgoz a tanuló, hogy évenkint egy-egy természettudományi vagy történelmi tárgyat is találunk egy-egy értesítő dolgozat-programmjában; nem általános gyakorlat. Az irodalmat tanító tanár az esetek nagy százalékában érzi az ilyen témák feladásának legalább is egy nagy félszegségét. Az irodalom tanára ugyanis ezen a fokon már képtelen az ilyen dolgozat lelkiismeretes és beható tárgyi megbírálására. Történelmi, de különösen természettudományi kérdések nem foglalkoztatják s így termékeny, ösztönző útmutatásokat az ilynemű tárgyak feldolgozására nézve maga sem tud adni. Az efféle magyar dolgozatok tárgyi megítélését az illető szaktanárra bízni pedig bajos. Az általános gyakorlat, amint ez az értesítőkből megállapítható, tisztán irodalmi dolgozatok készíttetése.

III. A megbeszélendő dolgozatokat a következő nagyobb csoportokba lehet sorakoztatni: 1. *Beszédek.* Majdnem kivétel nélkül minden intézet V. osztályának dolgozatai között van legalább egy beszéd, de elvétve a felsőbb osztályokban is találunk ilyen feladatot.

Olyan beszéd, amelynél a tárgyválasztást a tanár teljesen a tanulóra bízza, meglehetősen ritka; általánosságban a tanár megjelöli a dolgozat tárgyát is. Leggyakoribb a hazafias beszéd, amely

vagy valamely nagy nap (márc. 15., okt. 6. stb.) alkalmára, vagy valamely nagy férfiu emlékezetére készül; van közöttük olyan is, amely a csatába készülő katonákat buzdítja, vagy a csatában elesetteket gyászolja. A gyászbeszédek közül különösen szokásosak azok, amelyek egy-egy tanulótársat parentálnak el. A beszédek másik nagyobb csoportjának tárgya egy-egy életigazság (*Az erkölcs ereje tartja fönn a nemzeteket.*), egy-egy életszabály (*Legyünk mértékletesek!*) vagy buzdítás valamely iskolai vagy egyéb közintézmény felállítására (*Beszéd egy ifjusági könyvtár megalapítása érdekében.*). A nagy tömegben akad egy törvényszéki beszéd s egy védőbeszéd evvel a címmel: *Pártütő volt-e Hunyadi László?*

Érdekesebb feladatok még: *A katholikus szervezkedés. Beszéd egy kivándorolni készülő tömeg előtt. Vigasztalás.*

2. A második csoportba tartozó dolgozatok tárgya valamely *stilisztikai, retorikai vagy poétikai elméleti kérdés;* az illető osztályok elméleti tanulmányának egy-egy fejezete — a tankönyv egy-egy részlete.[1] Kisebb csoportok itt is vannak. Általánosabb, összefoglaló kérdésekkel a dolgozatok kisebbik része foglalkozik. Nagyobbrészt a tanult elméleti anyag valamely kisebb fejezetének összefoglalását kívánja a tanár a tanulótól; egy-egy prózai vagy költői műfaj jellemzését rendesen *egy* olvasott műfaj alapján. A csoportok tipikus példái: a) *A retorika tárgya és rokon tudományok.* (V. o.) b) *A főnév mint különböző mondatrész.* (IV.) *A hangsúlyos és idegen verselés* (IV. o.) vagy *A költői elbeszélés.* (VI. o.) c) *Az óda, Csokonai A magánossághoz c. ódája alapján* (VI. o.)

3. Nagyon változatos a következő csoport, amelyet úgy lehetne talán jellemezni, hogy *fölötte áll a tanuló értelmi színvonalának*, olyant követel tőle, ami látókörét meghaladja. Ennél a csoportnál legalkalmasabb, ha az anyagot osztályok szerint csoportosítjuk. A IV. osztály dolgozatai közül[2]: *Arany Toldi-jának forrása és az epikai hitel. Latinizmus a régi és a mai nyelvben.* Az V. osztály ilynemű dolgozatainál már kialakul két csoport. Az egyikhez (a) azok a dolgozatok tartoznak, amelyeknél a tanulóknak a tárgyról való tudása szükségképpen nem elegendő, ahol *inkább* a tárgyi nehézség a szembeötlő; a másiknál (b) az általános értelmi színvonal áll alatta a dolgozat követeményeinek. a) *Anonymus, Kézai és Márk krónikájának egybevetése. A magyar történetírás fejlődése.* b) *Próza és költészet. A magyar nyelvtan és irodalom művelő hatása. Arany János mint époszíró. Szubjektív részek Toldi szerelmében.* Erdekesebb dolgozatok még ebben az osztályban: *A dolgozat belső rendje. Minő szabályokat tartsunk szem előtt a dolgozatírásnál?*

[1] Ezen hol tárgyi, hol pedig formai szempontból végrehajtott felosztás nem tart logikai következetességre vagy teljességre számot. Itt is és a későbbiekben is sokhelyt egymásba folynak a kategóriák, de a felosztás célja csakis tájékozódás. A dolgozat tulajdonképpeni célja nem ez.

[2] Ez osztály dolgozatait alig egy-két értesítő közli.

A VI. osztályban találjuk a legtöbb ilyen dolgozatot. Tájékozásul itt is megtarthatjuk az V. osztálynál alkalmazott felosztást. a) *A regény fejlődése. A romantikus dráma sajátságai Vörösmarty költészete alapján. A magyar népdal keletkezése és sorsa.* b) *A költészet az emberiség történetében. A költészet mint művészet. A költészet a legtökéletesebb művészet. A művészet anyaga és tárgya közötti összefüggés. A művészet és az erkölcs viszonya.*[1] Ide tartoznak még a következők is: *Meg lehet-e állapítani a népdalból a nép tulajdonságait. A magyar nemzeti líra lélektana. A magyar népképzelet sajátos vonásai a hún és magyar mondákban. Antigone összes drámai méltatása külön csoportokban kifejtve.* (?) *Coriolanusban a szenvedélyek taglalása külön tételekben.* (?) *A tragikum lényege. A költő és műve. Az író és színész.* stb.

Sokkal kisebb e dolgozatok száma a két legfelsőbb osztályban, ahol az irodalomtörténet és főleg az irodalmi olvasmány különböző szempontú megbeszélése a dolgozatok tárgya; de azért itt sem hiányzik. VII. o.: a) *A Halotti Beszéd nyelvi sajátságai. A magyar népköltészet nyomai Csokonaiig. A középkori világnézet hatása a művészetekre. Ősköltészetünk anyaga és forrásai. Nyelvünk összes idegen elemei.* b) *Miféle jelentősége van a magyar nyelv kutatásának az irodalomtörténeti oktatásban? A sajtó hivatása és szerepe. Minő szociális átalakulások volnának szükségesek, hogy a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméi megvalósuljanak? Miféle eszközzel él a nyelvészet a nyelvek rokonságának kimutatásában? A létrehozó körülmények az irodalmi mű tartalmának megvilágításában.* VIII. o. *Petőfi és a szocializmus. Faust (!) és Az ember tragédiájának eszménye a keresztény világnézet szempontjából. A tragikum elméletének igazolása Bánk-bánon.*

4. Szinte minden további osztályozás lehetetlenné válik a dolgozatok azon csoportjánál, amelynek tárgya valamely *általános erkölcsi igazság, életbölcseleti axioma.* A gyüjtött esetek száma még úgy is jóval meghaladja a százat, ha azokat, amelyek szónoki beszéd formájában jelennek meg, nem is sorozzuk ide. Semmiféle tárgyi kapcsolatban az iskolában tárgyalt olvasmányi vagy elméleti anyaggal nincsenek. Ilyenek: *Ora et labora! A tudás csak nemes lélekkel párosulva felelhet meg céljának. A mértékletesség. A képmutatás. Mire figyelmeztet az óra?*[2] *Milyen a valóban művelt ember? Milyen erények ékesítik az ifjut? Egy apa buzdító levele fiához. Szabadon választott közmondás fejtegetése.* Ez a szemelvényes felsorolás talán fogalmat ad a tárgykör nagy változatosságáról.

5. Az utolsó csoportba soroztam azokat a dolgozatokat,

[1] Ez utóbbiak közül mindegyik csak egy-egy tipikus példa. Az ilyen nemű — a közöltekkel sokszor teljesen azonos című — dolgozatok a VI. osztályban, még pedig rendesen az iskolaév elején (1. dolg.!) feltünően gyakoriak.

[2] Ugyanabban az intézetben még: *A temető leírása. A halálbüntetésről;* mindmegannyi fiatal gyermeknek való reflexió! (IV. és V. oszt.)

amelyeket nem tudtam osztályozni; ezeket minden további megjegyzés nélkül közlöm. *Szabadon választott tárgyú elbeszélés valamely erkölcsi eszme feltüntetésére.* (VII. o.) *A gyermek és az iskola.* (Tárca. V. o.) *Egy elbeszélés az ifjui életből.* (V. o.) *Költői elbeszélés prózában és versben.* (VI. o.) *Húmoros rajz az iskolai életből.* (VIII. o.) *Egy elrablott karácsonyfa panaszkodása.* (VI. o.) *Verskisérlet.* (VI. o.) *Gyertya, őszirózsa, temető.* (Elmélkedés IV. o.). *A tanár és tanítvány beszélgetése a nevelésről.* (!) (V. o.) *Minden órádnak leszakaszd virágát!* (VI. o.) *A lélektani elemzés lényegének ismertetése a fejtegetett regények és drámák alapján.* (VI. o.)

IV. A figyelmes olvasót, azt hiszem, már ez egyszerű felsorolással is meggyőztem arról, hogy a felső osztályok írásbeli dolgozatainak gyakorlata megbeszélésre szorul. Kis összeállításomnak és a következő reflexióknak nem tulajdonítok nagyobb jelentőséget, de egyet nagyon óhajtanék. Nagyon szeretném, ha ez igénytelen sorok a figyelmet ráterelnék erre a kérdésre, ha az írásbeli dolgozatok módszertanának ez a fejezete egy kis érdeklődést ébresztene. Szeretném, ha hivatottabbak, nagyobb tapasztalattal bírók is hozzászólnának a pedagógiai gyakorlat ez igen fontos fejezetéhez.

Szerény nézetem szerint az a majdnem általános gyakorlat, hogy diákjainkkal beszédet iratunk az V. osztályban, olyan évről-évre megismétlődő kisérlet, amelynek eredménye — ha a dolgozatok átlagát vizsgáljuk — nagyon siralmas és leverő lehet. Nem beszélek most arról, hogy a beszédek egy jó részének tárgya általános erkölcsi reflexió, — most csak a formát vizsgálom.

A beszéd már bizonyos művészi készség eredménye; ez a prózai műfaj dacol a legjobban minden retorikai rendszerezéssel, ebben van a legtöbb tisztán művészi elem. Nem tudományos tételeket közöl, hanem egyéni érzelmeket szólaltat meg. Az alkalom szüli, egy adott helyzet szükségéből fakad, közvetlen hatást keres; ez célja s ennek elérésére művészi eszközökkel él, az egyéni ráhatás szuggesztiv erejét veszi igénybe. Meg vannak-e ezen pszichológiai feltételek a gyermekben? Megkívánhatjuk-e a tanulók nagy átlagától, — mert hiszen nemcsak a tehetségesebbek írnak dolgozatot — hogy az emlékezésnek, a buzdító szózatnak, a gyász levertségének hangulatába beleéljék magukat? Ugyebár nem! Már most két eset állhat elő; a beszéd vagy fejtegető értekezéssé halványul, vagy pedig — s ez a rosszabbik eset — csupa hamis hangot hallunk, a tanuló frázishalmozásba téved, groteszk, naiv és bosszantóan ügyetlen lesz. A dolgozat eredménye pedig nekünk bosszuság, egy pár keserves óra, egy kellemetlen tapasztalat (amelyet azonban nem szívlelünk meg), a diáknak pedig keserves napok kinos gyötrődésének emléke, elégedetlenség úgy saját maga, mint tanárja részéről a dolgozattal szemben s mindezekhez még az a benyomás is, hogy a képességet, arravalóságot és tárgyi nehézséget el lehet sikkasztani — úgy ahogy — akként, hogy frázisok s

értelem nélkül szűkölködő bombasztok tengerébe fullasztjuk tehetetlenségünket. Bármily szerény mértékkel mérjünk is, komoly, de igen szerény és kis igényű kritikát kiálló beszédkisérlet kevés lesz; egy két ügyesebb gyerek kedvéért pedig a többit céltalanul gyötörni, igazán nem érdemes. Arra meg ugyancsak kiváncsi vagyok, hogy hogyan kerül ki egy tanuló kezei közül egy védő- vagy vádbeszéd.

Tárgyi szempontból tekintve a felsorolt dolgozatokat elsősorban szembetünik azoknak a dolgozatoknak sora, amelyek célja valamely az iskolában tanult elméleti kérdésről beszámolni. Nagy nehézséget ez a dolgozat nem okoz a tanulónak, sok fejtörésébe nem kerül az ilyen dolgozat elkészítése; legföljebb az érzi az ilyen munka kellemetlen terhét, akit arra nevelt az iskola, hogy az írásbeli dolgozat, gondolatainknak írásban való megrögzítése, nem lehet a tankönyv megfelelő fejezetének vagy annak, amit tanárjától hallott, egyszerű reprodukálása. Ne keressük a dolgozatnál a nehézségek halmozását, ne kívánjuk a gyerektől azt, hogy problémákat oldjon meg, de legyen annak — különösen a felsőbb osztályokban — mégis csak valamivel nagyobb jelentősége, mint a közönséges szóbeli beszámolónak, a felelésnek. Érezze a tanuló, hogy az, amit írásba foglal fontosabb a röpke szónál, lássa meg azt, hogy a dolgozatnál valami pluszt kívánunk ahhoz, amit az iskolában hallott, s ez a plusz bizonyos egyéni szemléletnek, saját tapasztalatának viszonylagosan önálló feldolgozása legyen. A stilisztikai, retorikai és politikai elmélet az olvasottak által leszűrődött általánosabb tételek komprimált, összefoglaló rendszere. Az egyes tapasztalatoknak, a tanár vezetése és irányítása mellett történő feldolgozása által nyert tételek ezek, amelyeknek célja bizonyos szempontú általános tájékoztatás. Ehhez a diáknak hozzátenni valója nincsen, ez elméleti ismeretanyagot a magáéból semmivel sem egészítheti ki. De van még egy szempont is. Ahhoz, hogy valamely kérdésről írjunk, — legyen az bár az írásba foglalásnak az a primitiv formája, amit írásbeli dolgozatnak nevezünk —, bizonyos szélesebbkörű tárgyi ismeret, nagyobb tájékozódás szükséges; tisztában kell lennünk az anyaggal. Ez előttünk, akik hébe-korba szintén írunk egyről-másról, egészen világos. A IV. V., illetőleg VI. osztályba járó diák magyar nyelvi tanulmányaiban a megfelelő irányban most teszi meg az első tájékoztató lépéseket, amelyek eredménye az lesz, hogy irodalmi jelenségeket majdan értékelni tud. De egyelőre, tanulmányai közben, az éppen most tanultnak szűk látókörével ilyen áttekintő összefoglalásra nem képes; s még akkor sem fogjuk dolgozatát kielégítőnek találhatni, hogy ha a kisigényű kritika lefokozott követelményeivel bíráljuk el munkáját.

Sok tekintetben érdekes és figyelemreméltó ezen dolgozatok között az írásbeli feladatok egy kisebb, de elég szép számmal képviselt csoportja, melynek tipikus példája a már idézett cím: *Az óda, Csokonai A magánossághoz c. költeménye alapján.*

A dolgozat igen helyesen az olvasottra támaszkodik, de nekem úgy tetszik, mintha ezen eljárással, hogy t. i. egy már megállapított műfaji kategóriának jellemző sajátságait mintegy rekonstruáltatjuk *egy* adott példa — egyes tapasztalat — alapján, hibás logikai eljárásra adunk példát. Az elhamarkodott indukció, itt talán nagyobb veszéllyel nem fog járni, hiszen a fiu nagyjából már tisztában van az óda jellemző sajátságaival, de az eredmény az lesz, hogy vagy a meghatározás nem fog az adott költeményből fakadni, vagy pedig a levont összefoglaló tételek nem *az* óda, hanem *ezen* költemény sajátságait foglalják össze. Tárgyi szempontból értékes dolgozat lehet, szépen beleilleszkedik az irodalmi tanítás programmjába, de csak akkor, ha a tanuló csakis beszámol az illető költeményekről; nehogy az a benyomása támadjon a tanulónak, hogy bárhol is, a tudomány bármely ágában vagy a komoly szemlélődés bármely esetében is megengedett dolog *egy* adott esetből összefoglaló tételeket megállapítani.

A dolgozatok tárgyának megválasztásánál sohasem szabad megfeledkeznünk arról a — már ismételten hangsúlyozott követelményről — hogy a tanuló a dolgozat anyagához a sajátjából is adjon valamit a sajátjává tett és többé-kevésbbé feldolgozott tapasztalati ismerettömegből. Lehet, hogy ez közhely, de szerintem sohasem hiba, ha közhelyeket ismételünk; hibát csak akkor követünk el, ha az ilyen közhelyekről megfeledkezünk. Különösen pedagógiai axiomáknak a sorsa az elfeledtetés; az individualitás egyedüli üdvösségét hangoztató pedagógiai gyakorlat sokszor az ilyen elemi megállapításokon is túlteszi magát. Pedig hát a legzseniálisabb matematikusnak is szüksége van az egyszeregyre. Ilyen egyszeregyünk nekünk az a tétel, amelyet az imént elevenítettünk föl. Hogy föleleventettük arra éppen a dolgozati tételek megítélésének ügyében elfoglalt álláspontunk kényszerít. Lehet, hogy ez álláspont szükkeblű, de a következőkben talán meg fogjuk találni igazolását. A gyermeki lélek az iskola által szerzi meg lassanként a maga viszonylagosan elég szükkörű tapasztalati világát; az iskolai élet a benyomások szerzésének termékeny időszaka. Itt az iskolában szerzi meg a gyermek a külvilággal való kontaktus vázát; lelki világa azonban még elég szegény. Jobbára csak egyes tapasztalatai vannak, a szemléleti képek szintézise még primitiv. Általánosabb, a tárggyal csak lazán összefüggő kérdések egységesebb felfogására ritkán képes. Képtelen pedig erre különösen akkor, hogy ha a tárgyi tájékozottság hiánya is hozzájárul ehhez. Tárgyi tájékozatlanság fogja meghiúsítani a dolgozatok eredményes megoldását a 3. csoportba sorozott dolgozatoknál. A címek ismétlése és hozzájuk fűződő magyarázó elmélkedések szükségtelenek, mert hiszen az ott közölt címek elég világosan beszélnek. Ezeknél a dolgozatoknál az V. osztálytól kezdve megkülönböztetést tettünk. Elválasztottuk azokat a dolgozatokat, amelyeknél *inkább* a tárgyi nehézségre esik a súlypont, a többiektől, ahol még az értelmi fejlettség hiánya is fokozza a nehézségeket.

A VI. osztály első dolgozatainál majdnem általános szokás, hogy a diáknak a művészetről, a művészet és a költészet vagy a művészet és erkölcs viszonyáról kell értekeznie. Erre vonatkozólag nem akarom a föntebb mondottakat ismételni, csak a következőket jegyzem meg. Az említett és hibásnak tartott tárgykijelölést semmiképp sem enyhíti az az ellenvetés, hogy hiszen a diák órákon keresztül hallott dologról; a tanár — talán éppen a tervbe vett dolgozatra való tekintettel — sokat »magyarázott« a kérdésről. A diák az ilyen művészetelméleti kérdésekről még sohasem hallott; a költészet — de csakis ez egy művészeti ág — összefoglaló elméleti méltatása pedig majd csak egy esztendei tanulmányainak eredménye lesz. Általánosan elfogadott gyakorlat — helyesen-e vagy sem? — az, hogy a poétika tanításának bevezetéséül egy-két szó esik a művészetekről, a költészet és a művészet közötti általánosabb vonatkozásokról. Az említett dolgozatok ezekről a magyarázatokról számolnak be. Nehéz, sok esetben szubtilis és bizony egy-két vonatkozásában érthetetlen elméleti fejtegetéseket hall a tanuló ezeken a bevezető órákon. Alig van anyaga, amihez ezeket a reflexiókat kapcsolhassa, legfeljebb egy-két már olvasott költői munka, vagy a szerencsésebbeknél a görögpótló órákon bemutatott, leírt s talán értékelt műtárgy. Csak most vagyunk azon az úton, hogy a tanulót a költészet termékeinek műfajilag csoportosított ismertetése által bepillantassunk az esztétikai szemlélet elemeibe. Elméleti dolgozatot föladni ezen tanítás menetének éppen a kezdetén, pedagógiai tévedés, hogy ne mondjuk hiba.

Van azonban még egy másik szempont is. A munka iránt ébresztendő érdeklődés termékeny hangulata a tanítás eredményességének egyik eléggé nem hangsúlyozható tényezője. Ne feledjük el, hogy a munka szeretetére való nevelésnél igen hatalmas tényező a feladat természetében rejlő vonzóerő. Oly feladatnál, amely a legjobb esetben a tanár tájékoztató szavainak reprodukálása, ez a hatalmas tényező hiányzik. A diák kedvetlenül dolgozik, lélektelen munkát végez és az eredmény siralmas, a hatás pedig maradandóan kellemetlen lesz reá nézve.

Ha az eddigiekben azt kellett megállapítanunk, hogy a tanuló tárgyi tudása elégtelen ahhoz, hogy a dolgozatot sikeresen meg tudja írni, úgy a következő csoport tételeiről azt kell mondanunk, hogy a tanuló a témáról semmit sem tudhat. Azokról a dolgozatokról szólok, amelyeknek tárgya valamely életigazság vagy erkölcsi axioma. Egész felsőbb oktatásunk tulajdonképpeni célja *erkölcsös embereket* nevelni az *életnek;* ez kétségtelen. Az ilyen irányú nevelésnek megvannak a maga eszközei, amelyek a tárgyi tanulmányi anyag feldolgozásának módjában, irányában, az egyéni ráhatásban és az egész tanítói eljárás minden fázisában ott vannak. Mindez természetes és magától értetődő, de azt kívánni a tanulótól, hogy ő ezekre az erkölcsi és életbölcseleti eszmékre ráeszméljen, olyanformán, hogy azokat bizonyos vonatkozásaiban ismertesse vagy propagálja, semmiképpen nem tartozik a tanító-

nevelés munkájához. A gyermeket hozzászoktathatjuk bizonyos erkölcsi irányelvek vagy életbölcseleti axiomák követéséhez, de nem követelhetjük meg tőle, hogy a szoktatás irányelveiről bármilyen nézetei is legyenek. Gazdag és nem is egyéni, hanem történelmi időkben végbement kollektiv tapasztalatok alapján leszűrődött tételek azok, amelyek az erkölcsös ember életét irányítják. A gyermek a nevelés folyamán nemcsak intellektuális, de ethikai vonatkozásaiban is átéli — komprimált alakban — a faj életét. Az iskolából bizonyos potenciális készségeket visz magával az életbe, amelyek annak viszonyaiban nagyjából tájékoztatják. De vajjon gyakorlati bölcsességük, élettapasztalatuk egész világa nem fog-e talán mindjárt az első lépésnél csődöt mondani? Vajjon nem szükséges-e még ezer és ezer egyéni élmény arra, hogy bizonyos praktikus életfilozófia elméleti körvonalai kibontakozzanak? Mi csak bizonyos — ismételve mondom — potenciális készségeket nevelünk belé, bizonyos irányokat, amelyek valószínüvé teszik, hogy *bizonyos* behatásokra *bizonyos* határozott reakciók fognak neveltünk lelkében bekövetkezni; a szubjektiv élmény sokszor gorombán vaskos argumentumai nem állanak rendelkezésünkre. Nem valószínü tehát, hogy az ilyen témákat kellően fel tudja fogni, nem valószínű, hogy ezek felől csak némileg is önálló tapasztalata lenne. Mindenképpen korai tehát a tanulót ilyen, egyelőre még nagyon is elméleti reflexiókra kényszeríteni.

V. Felfogásom talán nagyon is szükkeblü. Talán túlságosan színtelenné, egyhanguvá lesz a dolgozatok programmja, ha ezeket a korlátozásokat figyelembe vesszük. De ettől, azt hiszem, nem kell félnünk; az irodalmi olvasmány, a tanuló saját tapasztalati világa, az iskolai élet a maga változatosságában elég tárgyat nyujt. Olyan tárgyat, amely a tanuló erejének, teljesítő képességének jobban megfelel, mint az említettek. Nem hiszem ugyanis, hogy bárkinek is az a benyomása támadhatna, mintha a címben oglalt tartalmi lehetőségek teljes kimerítésének követelményét tettem volna megjegyzéseim alapjává. Tudjuk, hogy a tanuló gondolatvilágának természetes korlátai vannak s nem hisszük semmiképpen sem, hogy a közölt címek, a feladott dolgozatok bármily szerény igényü értekezés követelményével lépnének fel. Felfogásom szerint a közölt dolgozatok átlaga még azoknak az ismételten hangsúlyozott legszerényebb követelményeknek sem felelhet meg.

(Makó.) *Tettamanti Béla.*

Tanári szolgálati korhatár.

Ezúttal nem a tanárok haszna vagy kára szempontjából óhajtunk hozzászólni a tanárok szolgálati idejéhöz, hanem az ügy elbírálásában legfontosabb szempontból, a nemzet nevelendő ifjusága, a nevelés célja, az állam érdeke szempontjából.

Bárhogyan fogalmazzuk meg a nevelés célját, a legdoktrinérebb utópiás elmélettől a leglealkudottabb élet gyakorlati ténylegességéig:

mindenütt azt találjuk benne, hogy a középiskolai nevelésnek a nevelendő ifjuságot a jelen kultúrájába kell belevezetni s bele kell nevelni annyi érettséget, hogy ezt a kultúrát majd anyagával s formáival egyénien elsajátítani és sajátjául továbbművelve a maga jövő korszakában is korszerüen továbbgyarapítani tudja. Ez a nevelés célja még ama két gimnáziumi osztályra beadott kis diákra nézve is, kinek feladata majd az apja ötholdas földje javítása, vagy egy versenyképes cipészműhely vezetése leszen, mert a nyelvi formák öntudatosítása vagy a számtan elvontságokra nevelése is bizonysággal szükséges és meg fog látszani abban a látókörben, ítélőképességben, modernségben és bátorságban, mellyel majd egy új trágyázást vagy kaptafát kell bevezetnie, vevőpiacot teremtenie, stb.

Tehát a leggyakorlatibban, a rőffel és garassal mondjuk legalacsonyabban mért nevelési célt tekintve is szükséges, hogy a tanár *személye* olyan idegzet és lélek legyen, amely képes arra a hajlékonyságra és ruganyosságra, hogy a tanulók lelki képességéhöz, gondolkodásához, hangulataihoz hozzáhajoljon, a tudományszakjában életszerű termékenységgel bírjon, mindenekfölött a folyton haladó kor igényeihez, közszükséges benyomásaihoz szorgalmasan alkalmazkodni bírjon, aki tehát főleg ama jövőt is, melyben növendékei élni és boldogulni akarnak, megérteni és számukra bevezetni, lelküket ama jövő befogadására és fölhasználására kiképezni tudja.

Nem oly elvont, tudákos követelmény ez, mint amilyennek bármily előkelő nemértők gondolnák. Mert pl. ha az ilyenek nem igen látnák fontosnak a nevelő tanár személyiségét, ajánljuk nekik annak elképzelését, hogy a drága tanárok helyett tartassanak egyszerű, jó tankönyvekből felolvasásokat a katedrán egy-egy jóhangú falusi dobossal vagy pláne még olcsóbb grammofonnal, legfeljebb melléállítva egy-egy nádpálcás hajdut, aki csendet és rendet tartson. A tanár szellemi-kedélyi ruganyos frissesége tekintetében a leglaikusabb is képzeljen el egy friss, fiatalosabb kedvű tanárt s utána egy kimerült öreget s képzelje el a kettőnek hatása különbségét akár a tanulmányi eredményben, akár az ifjuság kedélyében, amelyet az ifjuság lelke egész életére felszív és sírigtartó frissítő vagy keserű emlékekként életében, sorsában is hordozni fog. Hiszen egy legalább is rendőrállam-ideálú laikusnak is borzadnia kell attól a zavargó, törvényt és tekintélyt gúnyoló hajlamtól, melyet egy-egy elöregedett, fegyelmezésben már kifáradt tanár alatt az ifjuság egész életre fölszív. Tudunk iskolákat, amelyekből egy-egy korszakon át tízszeres számú léha, svihák elemek kerültek ki egy-két ilyen tanár kezéből.

Aki tudományszakjában az életkorral velevénülő életszerű termékenységgel már nem bír, az beleverhet nagyszámú és pl. vizsgákra eldarálható dogmákat az ifjuság fejébe, talán szívébe is, de ezek élettelen anyagul maradnak a megterhelt lelkekben, egyenesen kerékkötőiül az életbeli haladóképességnek. Az egykori patriarchákul tisztelt őszszakálú történettanárok nevelhettek tán tanítványaikba bájos elfogultságokat, *a multat a jelennél tökéletesebbnek elhitető* áhitatokat s más ily tudásbeli vagy érzelmi dogmákat, — de a történelemben

a *fejlődő élet* folyamatát éreztetni, vele a jövőt előkészíteni ezek az élettel már vele nem hajló, a jövő előtt értetlenül álló tisztes öregek nem birhatták. Tudunk lelkes öreg klasszikus filológus és magyar irodalomtörténész tanárokat, kiknek kezéből kikerült nemzedékek egész életükre megállottak izlésükkel és hitükkel Horatius és Szigligeti tekintélyeinél és legtöbben sohasem fognak éppen a maguk korától hasznot és meghatódó gyönyörüséget nyerni, csakis lenézést és undort.

És érintsük a tanároknak szaktárgyukbeli korralhaladását. Lehetnek kivételesen késő korig tanuló és haladó tudósaink, kiket ám le is kötnek katedráikra egyetemeink, — de általában élettanilag megállapítható, hogy bizonyos életkoron túl az agy- és idegrendszer új képzetkapcsolási pályák képzésére, új elméleti rendszerek, új gyakorlati eljárások befogadására képtelenebbé válik. Gondoljunk csak középiskoláinkban a nemzetgazdaságilag annyi anyagi hasznot hozó vagy elejtő természettudományi oktatásunkra. Tisztelet-becsület az öreg tanároknak is, de általában tény, hogy a természettudományi oktatás föllendülése a fiatalkorú tanárnemzedék munkájának eredménye (pedig a természettudományok legujabbi nagy föllendülése sok öreg tanárt is katedrában talált). Ki az, aki a fáradságos új kisérletekkel, új fölfedezések friss értékelésében, továbbképzésben magát s az ifjuságot minden új poziciróra friss új rohamokban vezeti? — általánosan a fiatalkorú tanárt ismerjük ilyennek; a kiöregedett tanártól nem is vehetni rossz néven a kényelemszeretetet, a nyugtalan új jövők közvetítni nem tudását, — pedig ez végtelen kárú mulasztásokat jelent az ifjuság közszellemében; általában a természettudományosabb — tehát nemzetgazdaságosabb — közszellem úgyszólván minden iskolánkban csak ifjú tanárok terméke lehet.

Ime csak nehány, külsőségeiben a laikusoknak is lemérhetőbb kárra és haszonra mutattunk rá az oktatásnál, korszerű munkára nevelésnél, de az értelmes gondolkozó még jelentékenyebbnek látja a kérdést az elvontabb tárgyak sorsában. Mi tudjuk, hogy pl. a magyar nyelvtan éltető üdeségű tanításával mennyire lehet az ifjuságnak kiapadhatatlan drága energiaforrást adni, a dogmatikus öreg tanításával mennyire lehet a lelkeket megbénítani. Az ifjú és vén lelkű irodalomtörténet- vagy filozófia-tanár közt mennyire lényegesebb és következményeiben mekkora hasznokat vagy károkat jelentőbb a különbség, mint egy fiatal ruganyos testű modern tornatanító s egy kedvetlen, kiöregedett tornatanító között.

Mert az agy-, idegrendszer, a szellem vénülése is épp úgy elkövetkezik bizonyos korral, mint a derék hajlékonyságának, az izmok puhaságának és munkabiró ruganyosságának elmulása, a test új mozdulatokra való beidegzésének impotenciája. Ahol megvénítik a nemzedék nevelőit, ott megvénítik a nemzetet, a kort. Maradivá, tétlenné teszik a szellemet, a nemzeti munkát; a nemzetnek épp úgy kellene ettől óvakodni, mint hogy pl. csupa vén közkatonákra ne bízza háboruját. Sehol sem oly vének a tanárok, mint Törökországban s a régebbi Kinában, ahol nyomukban megvénült, az új munkákhoz, föladatokhoz alkalmazkodni nem tudó lett az egész nemzetfaj.

A tanári foglalkozás amúgy is túlságosan egy-egy rendszerbe, elfogult egyoldalúság veszélyeibe ejti gyakran a maga munkásait, amúgy is ritka a korral és új feladataival mindig velehaladó hajlékonyság; még a mainál is inkább arra kellene törekedni, hogy az 55. év táján túl, amelyet orvosok állapítanak meg a férfiaknál a munkai termékenység hanyatlási korának, a tanárok ne maradjanak szolgálatban, ne veszélyeztessék a fiatalság — fiatalságát, kedvét, életerejét, munkáját, jövőjét, a nemzeti munka értékét. Bár a harminc év utolsó öt évét is — ne közvetlen nevelői munkában töltenék; ültetnék be őket könyvtárakba, központi irodákba, múzeumokba, ott azután, mondjuk, akár 35 évig is eldolgozhatnak. Csak tanárkodniuk ne legyen szabad; a nemzet szellemi egészsége követeli így.

Ha a nemzetek törvényhozói, fönnen és áhítatosan hangoztatva, finoman disztingváló lelkiismerettel gondoskodnak róla, hogy a nemzet sorsának intézésébe bele ne szabadítsák a bizonyos korhatáron alul levőket, kötelességük a csak félannyira finom lelkiismeretüeknek is, hogy a nemzet életenergiájára, szellemi egészségére és a jövő sorsának is intézésére ne terheljék rá a véneket. Póstát, vasutat igazgatni, pénzügyeket vezetni, talán törvénykezni és közigazgatni, egyetemen tudományt közvetíteni és talán bármire is inkább alkalmas lehet az aggok túlérett bölcsessége, de az ifjuságnak még a barbárok korában se ők tanították a lovaglást, a kenyérszerző harcot, a jövő védő és szerző munkáit.

Bármennyire fináncéssel is, bármennyire is a pénzben kiszámítható kamathaszon célpontjával is nézzem a dolgot, be kell látnom, hogy a kiöregedett tanárok kevesebb s kisebb kamatú munkaerőt termelnek ki ugyanabból az ifjuságból, akik így majd egész bizonyosan (a tanári fizetéstöbbleteket messze fölülmulón) kevesebb szellemi, sőt anyagi hasznot fognak teremteni, kevesebb adót fognak fizetni, — és itt máris meg lehet döbbenni az üzleten, pedig még csak ezután jönnek a kárhozatosabb következtetések.

És ha történetesen olyan tanár volnék, aki tömérdek magánadósságom miatt minden fillérre rászorulnék és máris 30 éve szolgálnék s még tíz évig szolgálni kényszerülnék, akkor is azt kérném, hogy helyezzenek már be könyvtárba, múzeumba, minisztériumba, akárhová, — de szabadítsák meg tőlem az ifjuságot!

Fehértemplom. *Bodor Aladár dr.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Francia nyelv. A m. kir. honvéd nevelő- és képzőintézetek számára. A m. kir. honvédelmi miniszter megbizásából irták *Kemény* Ferenc, áll. főreáliskolai igazgató és *Sármay* József dr., nyugalmazott százados. I. rész, a m. kir. honvéd hadapródiskolák és a m. kir.

honvéd főreáliskola I. évfolyama számára és IV. rész, a m. kir. honvéd Ludovika Akadémia I. évfolyama számára.

Két nagyon érdekes és kitünő tankönyvről kell ezúttal megemlékeznünk, melyek a honvédelmi minisztérium megbizása alapján készültek.

A könyvek szerzői nehéz feladat előtt állottak, amennyiben a honvéd főreáliskolában mindössze heti három órában, az akadémia I. évfolyamában pedig csak heti két órában tanítják a francia nyelvet és erre a csekély óraszámra való tekintettel kellett a tanterv által követelt tananyagot feldolgozni és úgy beosztani, hogy könnyen elsajátítható legyen. Megnehezítette a feladatot még az a természetes törekvés, hogy a szókincset lehetőleg a katonai életből vegyék. A nehézségekkel szerzők valóban eredményesen birkóztak meg és két olyan könyvet kapnak a növendékek, amelyekből örömmel fognak tanulni és amelyeket mindig szívesen fognak lapozgatni a tanári parancs kényszere nélkül is.

A könyv a direkt módszer szerint készült, de nem követi a direkt módszert a maga merevségében, némi kompromisszumra lép és igen helyesen használja fel néha a régi módszernek az előnyeit is. Igen ügyesen és leleményesen alkalmazza többször a szemléltetést, amely nagyon megkönnyíti a tanuló apercipiáló munkáját. A szemléltető rajzok mindenütt nagyon találók, igen elmés pl. a nemzetek szemléltetése a különböző katonai egyenruhákkal, amelyeket hiszem a növendékek jól ismernek, nagyon okos az időjárás, a kalendárium szemléltetése, egyes történeti képek stb., stb. Kár, hogy a pénzdarabokat elavult régi rajzzal mutatja be a könyv, hogy egy helyen, az 53. l. az olvasmány gyertyáról beszél és a kép lámpát mutat, valamint kifogásolnám azt is, hogy az Európát ábrázoló térképen Magyarországot nem választja el Ausztriától a határvonal, bár egyébként a könyv mindig nagyon ügyel a helyes közjogi terminológiára, pl. mindig Autriche et Hongrie-ről beszél stb., stb. Ezektől a csekélységektől eltekintve azonban a szemléltetés mindenütt valóban kitünő.

Az első részben, tehát a francia tanítás kezdőfokán a szerzők nagyon helyesen a minimumra szorítják a nyelvtani anyagot és tényleg a nyelvet tanítják elsősorban és nem a grammatikai szabályokat. Fokozatosan, aránylag azonban gyors tempóban haladnak a növendékek az ismerttől az ismeretlenhez. Mindjárt a könyv elején a közkeletű francia szavakat állítja össze és azokon gyakorolja a kiejtést, az olvasást, majd az iskolai szólásformákat és köszöntéseket adja, amelyeket azonban csak az alkalomnak megfelelően kíván tanítani és amelyek egyébiránt talán teljesebbek is lehetnének és azután 27 lecke következik, amelyekben rendesen a képre vonatkozó összefüggő szöveg van, a szövegben alkalmazott nyelvtani jelenségeknek rövid áttekintése, a szöveg francia feldolgozása, rendesen kérdések és feleletek alakjában és végül magyar szöveg fordításra a tanult szókincs és nyelvtan begyakorlására (Thème). A magyarból franciára való fordítást a kezdő fokon, pláne a tanítás legelején korainak

tartom. Ezekhez fűződnek olvasmányok, Lectures grammaticales, kis versikék, párbeszédek, adomák és tárgyi szócsoportok. A szójegyzéket és szótárt külön füzetkében adják a szerzők. Kár, hogy itt nem adják a szók fonetikai átírását.

A IV. rész, amely haladó növendékek számára készült, már inkább olvasókönyv. A könyv elején rövid 2—3 soros adomák vannak, amelyekhez társalgási gyakorlatok fűződnek a gyakorlati életből, a többi olvasmányokat pedig azokból a tárgykörökből merítik, amelyeket a tanterv előír, így vannak olvasmányok a katonai életből, Lectures militaires, adomák, Anecdotes, olvasmányok a természettudományok és sportok köréből, Sciences naturelles, sports és költemények, Poésies. Az olvasmányok megválogatásában a szerzők a legnagyobb változatosságra törekedtek és arra igyekeznek, hogy a növendék érdeklődését felkeltsék és mindig ébren tartsák, ami feltétlenül sikerül is majd nekik. Így találunk olvasmányokat a rádiumról, az aviatikáról, automobilról stb., stb. és mindezeket igen csinos képek szemléltetik. A költemények nagy része a katonai életből veszi tárgyát, köztük találjuk Gyulai Pál Hadnagy uram c. költeményének sikerült francia fordítását és a »Marseillaise«-nek szövegét és dallamát. Az olvasmányokkal kapcsolatosan vannak tárgyi magyarázatok, utalás a nyelvi és nyelvtani sajátságokra, szócsaládok és szinonimák összeállítása és feladatok, könnyebb átalakítások, fordítások és fogalmazások. A könyvecske végén van azután egy nyelvtani összefoglalás, Résumé de la Grammaire, amely talán túlságosan rövid. Az olvasmányok szójegyzékét sajnálattal nélkülözöm ebben a részben, éppen ilyen csekély óraszámnál (heti két óra) lényegesen megkönnyíti a munkát.

Mind a két könyvecskének a nyelvezete kitünő és igazán csak nagyon elvétve találni olyan kis hibát, mint a 12. lapon »il est ici«, »le voilà« helyett.

A két tankönyv nyomdai kiállítása nagyon sikerült; a papiros jó, a betük szépek és a képek kifogástalanok. Kevés olyan tetszetős, kedves tankönyvet ismerek. Kár, hogy nincs az »œ« betüre külön tipusa, *oe*-t szedtek és kár, hogy oly sok a sajtóhiba és különösen oly bántó sajtóhibák mint *les oliviers donne*, e helyett donnent az 52. oldalon, vagy *à l' heures* heure helyett az 55. oldalon vagy grande nombre, grand helyett és le jours fériés, *les* helyett a IV. rész 12. oldalán stb., stb.

Mindent összefoglalva bátran állíthatjuk, hogy a honvédelmi minisztertől szerencsés gondolat volt a két szerzőt a francia tankönyvek megirásával megbízni, mert így a fennhatósága alá tartozó intézetek valóban kitünő tankönyvekhez jutottak és minden bizonnyal elvárható, hogy a francia nyelv tanítása a honvéd nevelő- és képzőintézetekben ezeknek a tankönyveknek a segítségével sokkal eredményesebb és sikeresebb lesz, mint eddig volt.

Dr. Hegedüs Izidor.

Dr. *Bruckner* Győző: **Közintézményeink fejlődése és történelmi összefoglalások.** Érettségi segédkönyv. Kókai Lajos bizománya. Budapest, 1913. 148 l. Ára 2 K 40 f.

Kétségtelen, hogy az érettségi vizsgálati utasítás nehéz feladatot ró a tanárra, midőn a tanulótól nem egyszerüen Magyarország történetének az ismeretét kívánja meg, hanem az egyetemes történet megfelelő kapcsolataira és a földrajzi vonatkozásokra is súlyt helyez. A történelem előbbi korszakait és a földrajzot ugyanis már előző osztályokban tanulták és bizony sokat elfelejtettek belőle. Mivel pedig részletes ismétlésről a VIII. osztályban a magyar történelmi anyag nagy terjedelme miatt nem lehet szó, igazán a tanár arravalóságának a tűzpróbája, hogyan tud e követelményeknek eleget tenni. Bizonyára nemcsak a vizsgálatok előtt, hanem már jóval előbb kell a tanulókat arra szoktatni, hogy tanuljanak összefoglalni, mert máskülönben nem fogják a sok anyagot elbírni. Ilyen összefoglalásoknak tanárok és tanulók egyaránt érzik a szükségét, és bizonyos, hogy az összefoglaló jegyzetek és diktumoknál sokkal jobb szolgálatot tehetnek rövid, igazán csak a lényeget kiemelő összefoglaló segédkönyvek.

Ilyen könyvet készített dr. *Bruckner* Győző iglói kartársunk. Előttünk fekvő kis munkája egy komoly, tárgya felett tudatosan rendelkező tudósnak és amellett filozófus szellemű pedagógusnak a munkája. Nem a történeti események száraz, rövid kivonatát nyujtja, nem statisztikai adatokkal és történelmi évszámokkal akarja a rendesen bőbeszédű kézikönyv tanulásában fáradozó növendék emlékezetét még jobban megterhelni, hanem a közintézmények fejlődését foglalja nagy szakavatottsággal össze és így ügyesen összetömörítve Magyarország történelmét, plasztikus képét nyujtja a magyar közlélek fejlődésének is. A művecske 30 cikkben és IX. fejezetben foglalja össsze az óriási anyagot és igazán szép sikerrel oldja meg nehéz feladatát. A 9 fejezet címe a következő: I. Hazánk lakóssága és területe, II. Közgazdaság, III. Közoktatás, IV. Vallásügy, V. Hadügy, VI. Alkotmány, közjog és jogtörténet, VII. Társadalom, VIII. Igazságügy, IX. Külfölddel való összeköttetéseink. A tankönyv minden izében modern a szó legjobb értelmében. Az anyagot napjainkig terjeszti ki, számot vet a reális élet követeléseivel és egyformán tekintettel van a történeti ismereteknek gyakorlati hasznára, erkölcsi és nemzetnevelő jelentőségére. Ezenkívül kitünő példája e könyv annak is, hogyan lehet a történettanítás terén legújabban támasztott követeléseket érvényesíteni a nemzeti szempont sérelme nélkül, mert a tanuló itt nemcsak politikai történelmet kap, hanem a hazájára vonatkozó legfőbb művelődéstörténeti, szociális és gazdasági ismereteket is, úgy hogy a mai Magyarország küzdelmeinek és eszmeáramlatainak megértésére is képessé válik.

A szerző előadása általában keresetlen, világos, minden cicomától és frázistól ment nyugodt stílusban folyik. Általában annyira sikerült benne különösen az intézmények fejlődésének a leírása, hogy nemcsak a középiskolai ifjuság, de a művelt közönség is bő okulást

meríthet belőle. Meg vagyok róla győződve, hogy az illetékes szakemberek mint hasznos pedagógiai segédeszközt érdeméhez mérten meg fogják becsülni.

Dr. Szelényi Ödön.

Irodalmi Segédkönyvek.

»Az irodalomtörténeti tanításnak főelve, hogy *olvasmányokon alapuljon.* Ne történet és kritika legyen, hanem magának a magyar irodalomnak ismertetése *azokban a jól megválogatott művekben,* melyek irodalmunkat magát és kiváló íróink egyéniségét jellemzik. *E művek ismeretének* a fejlődés rendjébe való foglalása: a középiskolai irodalomtörténeti tanítás igazi feladata és módszere.« Ezt mondják az *Utasítások* a középiskolai irodalomtörténettanítás lényegéről. Mi magunk is lépten-nyomon hangoztatjuk ezt; az olvasmányok alapján való tanítás szükségessége oly álláspont, oly elv, melyet mindenki elfogad, helyesel s követ — elméletben, de amely még a gyakorlatban ma sem érvényesül kellőképpen. Sok mindenből láthatjuk ezt, de talán legjobban az érettségi vizsgálatok alkalmával. A tanulók még igen sok helyt nem arról adnak számot, hogyan, mily eredménnyel dolgozták fel közös munkában egy-egy kiváló költőnk, írónk örökérdemű alkotását, hanem arról, hogyan tudták megtanulni kézikönyvüknek egyik-másik fejezetét, — legtöbbször az illető író életrajzát s *nem is olvasott* műveinek tartalmát. Pedig amellett, hogy az ilyen munka teljesen céljatévesztett s minden haszon nélküli, még lélekölő is s a tanulóra sokkal fárasztóbb. Manapság már tanárnak, tanulónak oly sok mindenféle segédeszköz áll rendelkezésére s könnyíti meg az egyedül helyes eljárást, az olvasmányok pontos, beható feldolgozásán alapuló tanítást is. E sorokat is épp abból az alkalomból írjuk, hogy megjelent az Irodalmi Segédkönyvek II. kötete s ebben ismét jó segítőeszközt kaptunk az igazán eredménnyel járó irodalmi tanításra. A vállalat (Madzsar G. szerkesztésében) I. kötete a III. osztály magánolvasmányait adta részletes, minden szempontra kiterjedő feldolgozásban (lásd a hivatalos bírálat méltányló, elismerő sorait!), a most megjelent II. kötet az V. osztály házi olvasmányait dolgozza fel ugyanazok szerint az elvek szerint, amelyek az I. kötetben oly szépen beváltak.[1] Hogy a házi olvastatást már a III. osztályban meg kell kezdeni, ennek szükségességét látta mindenki, ki már felsőbb osztályokban irodalomtörténetet tanított.

Az *Irodalmi Segédkönyvek* épp arra valók, hogy megkönnyítsék már ezen a fokon is tanár, tanuló munkáját. *A tanár az összefoglaló kérdésekben együtt kapja mindazt,* aminek ismeretét a tanulótól meg kell kívánnia, *viszont a tanuló is* feleletet talál mindazokra a kérdésekre, melyek az olvasmány tanulmányozása közben felmerülhetnek. (Szó- és tárgymagyarázatok, gondolatmenetek, tartalmi vázlat — *de nem kész*

[1] Tartalmazza a következőket: Faludi, Téli éjszakák és versek. Kisfaludy S. Regék. Kisfaludy K, Szilágyi M. szabadulása stb. Tompa, Elbeszélő költ. Petőfi, Táj- és életképek. Arany, Az első lopás stb. Toldi estéje Jókai Kedves atyafiak.

tartalom! — jellemzés, *pár szó az íróról* s művéről, összefoglaló kérdések, írásbeli dolgozati tételek egypár vázlattal.)

Ha ezt a sok szempontra kiterjedő segítőeszközt felhasználjuk, igazán *olvasmányokon alapuló* irodalmi tanítást végzünk; a tanuló nem tanul robotban, hanem élvezettel olvas, megtanulja szeretni a könyvet, megtanulja, hogy kell *értékes műveket haszonnal olvasni.*

Mivel az *Irodalmi Segédkönyvek* e célt szolgálják s mivel I. kötetük oly szépen bevált, a II. kötet megjelenésére kötelességünknek tartottuk az irodalom tanításával foglalkozók figyelmét felhívni.

— *a.*

Katalin cárnő emlékiratai. Memoiren der Kaiserin Katharina II. Nachdem von der Kaiserlich Russischen Akademie der Wissenschaften veröffenlichte Manuskripten überzetzt und herausgegeben von Erich Boehme. Leipzig. Insel-Verlag két testes kötet. 1913.

Történetszakos kartársainkat bizonnyal érdekelni fogja ez a két testes kötet, mely a világtörténelem egyik legérdekesebb és legromlottabb hősének személyes följegyzéseit először teszi közzé tudós apparátussal, az eredeti kéziratokból. Katalin cárnő emlékiratai közkézen forognak többféle többé-kevésbbé hiteles formában. De eddig nehezen volt hozzáférhető két oroszul írt kézirata (hármat franciául írt), melyet Szentpétervárott a cári család titkos levéltárában őriznek. Most Erich *Boehme*, berlini főiskolai tanár, az orosz nyelv és irodalom egyik legalaposabb ismerője, az összes fennmaradt kéziratokat lefordította és e két kötetben gyönyörű kiállításban, bő, parallelákat felölelő jegyzetekkel, szép arcképekkel kiadta. Csinosan írt előszóban mondja el röviden II. Katalin cárnő trónra jutásának előzményeit, emlékiratainak külső történetét. Közli a függelékben pár életrajzi vallomást tartalmazó levelét, testamentumát. A második kötetet három pompás filológusmunka zárja be: életrajzi adatokkal megbővült névjegyzék, egy az egyes kéziratok egymáshoz való viszonyát lapszámadatokkal jelző számsor s végül források (főként orosz és francia művek) jegyzéke.

Nincs az a zseniális történettudós, aki jobb képet tudna festeni II. Katalin cárnőről, mint ő maga festett magáról emlékirataiban. Szinte látjuk, mint lesz abból a kis beteges, vézna, német hercegnőből, ki maga volt az igénytelenség, Európa egyik leghatalmasabb s tegyük hozzá legkegyetlenebb uralkodója. Látjuk a kicsinyes német viszonyokat, majd midőn Pétervárra kerül, hogy egy lehetetlen házasság rettenetes körülményei a végsőig feszítsék rossz hajlamait: előttünk bontakozik ki a *nő,* amint kilenc esztendeig tűri a legmegalázóbb megpróbáltatásokat, mert egy abnormis gyerekférj mellett nem bírja megörvendeztetni az anyacárnőt unokával. Szinte megdöbbenünk, midőn a nagy cél érdekében, állítólag felsőbb parancsra dobja oda magát a férfiak egész sorának s lehetetlen életének, erőszakos trónrajutásának, férje megöletésének oly ügyesen igyekszik erkölcsi alapot

nyujtani nagy közvetlenséggel írt soraiban. Hogy levelei cáfolják emlékiratait, hogy szépíti gonosz tetteit, azt ő jól tudja. Bizonyos művészettel siklik el a legrémesebb örvények fölött, melyek a cári udvarban akkoriban olyan mindennaposak valának s a számüzetések rövid megemlítését a kosztümök bő leírásával fűszerezi. Nevezetes, hogy minden sorát átlengi az isteni rendelésben vetett vak bizodalom s ez a frivol jelenség nála nem hat bántóan. Talán azért van ez, mert kitünően tud írni. Mennyi gúnnyal írja detronizált férjéről, hogy csak négy dolgot kért, mikor biztos helyre internálták (honnan pár nap mulva a legbiztosabb helyre küldték): a szeretőjét, a kutyáját, a néger játszó társát és a hegedüjét, melyen mindennap játszott, de két tiszta hangot nem tudott összehozni.

Érdekes magyar vonatkozás e műben a mi kalandor *Benyovszky* Móric grófunk, a madagaszkári király, ki *Baturin* orosz urral, ennek számkivetése után, együtt menekült Kamcsatkából a Csendes-óceánon át Macaoba. Épp e dolog megemlítésénél ragyogtatja különös módon Katalin cárnő tán legfényesebb tulajdonságát: alkalmazkodó képességét. Meghatott lélekkel emlékszik meg arról, hogy a Baturin — Benyovszky-csapat pár kalandora később amnesztiát kapott s haza is jöttek, mert az orosz csak orosz földön lehet boldog. Ő mondja ezt, kinél nagyobb megvetéssel senkisem beszélt az oroszokról s kinél nagyobb ravaszsággal soha senki be nem csapott egy egész országot.

R. M.

G. v. Rüdiger: **Deutsche Romantiker-Charakterbilder.** München 1912. G. Müller u. E. Reutsch. 203 l. (Pandora, geleitet von O. Walzel 9. Bd.)

Igen szerencsés gondolata e kötet szerkesztőjének, hogy a romantika szigoruan rendszeres irodalomtörténetét előfutáraitól kezdve az epigonokig finom és gondos mozaikmunkával egykorú nyilatkozatokból (levelek, kritikák, önjellemzések) állította egybe. Mint régi mozaikképek nem fakuló kövecskéi, oly elevenek és színesek ezek az egykorú nyilatkozatok. Mitől nyerik ezt a fényüket? A romantikusok az interpretálásban s így egymás jellemzésében is mesterek. Valamennyiben maradt azután valami elröppent, valami ki nem mondott. Önmagukat megváltó mesterművet alig alkotnak, s belső forrongásuk sokkalta erősebb, mint stilizáló és teremtő erejük. Az ilyen lények, akik életükben vonzóbbak, mint alkotásaikban, az őket közvetlenül látó s még hozzá jószemű kortársak leírásaiból lépnek elénk kellő igazsággal. Rüdiger könyvének kitanulmányozása sok friss kostolót ad az eredeti forrásokból (melyekre igen részletes jegyzetek külön is utalnak), járunk Jémában a romantikus tudósok dolgozószobáiban, követjük Heidelberg derüs költőinek vándorlását és lelki kalandjait, Kleisttel és Hoffmann-nal a romantikus Berlint; mint vivódások és ördöngösségek színhelyét látjuk. Az anyag e nagyobb egységeken belül személyek szerint van csoportosítva és nem feledkezik meg

a szerző még a gazdag festő Rungeról, vagy a germanistákról sem.

Külön méltánylást érdemel az avatott tollal írt bevezetés, mely gazdag találó megjegyzésekben a romantika lélektanához s az élet egységben látásának, az univerzalizmusnak termékeny fogalmát elemzi különösen szépen. A saisi fátyol alatt — olvassuk Novalisban — a kíváncsiak majd önmaguk mását, majd kedvesüket találják, ami csak képes kifejezése annak, hogy a romantikusok önmagukat és a nőt a világegység jelképének, abbreviaturájának látják. Az univerzum szerves műalkotás, melynek minden izében van szépség, egészében pedig fokozatosság (»progressive Universalpoesie«). Örökös belső keresés, sovárgás külső elevenséggel, vándor kedvvel párosul a romantika íróiban. Az állandó belső hullámzás szülí a romantikus iróniát és öntudatot. Művészi elveik szerint szeretnék az életet átteremteni. Ám e téren is dilettánsok maradtak. Örök érdemük azonban, hogy szenvedélyes intelligenciájukkal magukba ésegymásba mélyedve megalapozzák az emberiség fokozott lélektani érzékét az individualitás iránt. A világ gazdagságát akarják megismerni s közben érdeklődésük az emberegyén sokoldalusága, összetettsége és önmagáért való értékei felé fordul. Ezért találjuk közöttük az írói egyéniség első nagy megértőit és jellemzőit.

Sas Andor.

Anthologia az újkori görög nép költészetéből. Száz görög dal. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Vértesy Dezső.* Budapest, 1913. Franklin-Társulat.

A nyilvánosság mint értékalkotó sokszor kérlelhetetlen zsarnok, egyoldalú, elfogult s meggyőződéséhez makacsul ragaszkodik. Olyan, mint az önfejű gyermek, amelyik a világért sem hajlik az okos szóra, sőt minél többet beszélünk neki, annál megátalkodottabb. Valamilyen kedves csekélység, egy-egy ügyes fogás hirtelen eltéríti fölfogásától. A vén gyerek, a közvélemény többek között az újkori görögséggel bánt ilyen mostohán. Amióta néhány tudós az ókori görögség fényétől elkápráztatva kimondta a szentenciát erre a törekvő, acélos akaratú, sorsverte népre, azóta úgy tekint rá az európai közvélemény mint epigónra, aki nem méltó rá, hogy a kultúrát termő földet tapossa. Nem használ itt semmi tudományos érv, hiábavaló a népnek öntudatos, büszke hitvallása, hatástalan az a meggondolás is, hogy akinek nagy kő van a mellén, annak nincs kedve dalolni. A vélemény nem változik, a kedvezőtlen ítélet továbbra is csak megmarad.

Hova-tovább azonban mindig többen és többen lesznek, akik az újkori görög népet megszeretik, mert közte éltek és megismerték. Törekvő, egészséges nép. Tele életkedvvel és élő reménnyel, komoly a büszke mult tudatával. Ezt a vallomást olvassuk mi Vértesy Dezső Anthologiájában. Ő nagyon jól ismeri az újgörög népet, s éppen azért nagyon szereti. A szeretet legtermészetesebb és legszebb kifejezésformája a dal, s azért ő is dalol. Nem egyedül dalol, hanem a néppel együtt. Versek és költemények egyszerű fordítása nagyon

száraz dolog; az együttérzés és megértés s mind a kettő dalbaszökellése a költői lélek világa. Népdalok fordítása két psziche eredője, s a fordított népdal értéke a két lélek világának értékétől függ.

Az újkori görög nép lelki világa szép és színes világ, szépségét a kék égtől, tarkaságát és mélységét a sorstól nyerte. A derült, tiszta ég, a meleg napsugár élteti a kedélyt, fölfakasztja a szívet, s mindent, amihez csak a népfantázia ér, átlátszó, világos színekkel von be. Az újgörög nép pszichéje nem örvénylő, sötét lélek, melyben komor tragikumú tetterők szunnyadnak, hanem világos tónusú színek össztétele. Ősi nagy örökség ez, még talán a homerosi derű kicsinyített mása, amely végigömlik a görög nép költészetének minden alkotásán. Ez teszi meg a szabadságharcok bátor szabadlegényeit ideális hősökké, akik egy nagy eszme szolgálatában halálmegvetéssel harcoltak hazájuk elnyomója, a török ellen. A derült ég láttatja meg a szerelmes legénnyel és leánnyal a napfényben fürdő természetet; ez teszi őket meghitt barátokká, akik egymás érzelmeit kölcsönösen értik, s bizonyára ki is beszélnék, ha a nagy természet tudna emberi nyelven szólni. Még a halál csontvázas alakja is elveszti hideg lehelletét, amikor a nap fényözönébe kerül, s öreg szolgája, Charon egyáltalában nem félelmetes alak, akivel a nép bizalmasan természetes hangon beszél. Az anyaföldből is kikivánkoznak a rügyek, amint a tavaszi nap kisüt, épp úgy kívánkozik ki az újkori görögből mind az ő mondanivalója. A hallgatás mély értelmű szavát nem nagyon érti; ami a szívében van, az van a nyelvén is. Mindent elapróz, s mindent részletez, igen gyakran az erő rovására. Nem az ő bűne; valószínüleg ez is apai öröksége. Az idők sora azonban a görög nép fölött sem repült el nyomtalanul. A török elnyomatás a dolgok mélyebb, tragikusabb látásához szoktatta; a vérkeveredés, a szláv elem fölszívódása »szentimentális ábrándosságot« vitt be a görög nép hangulati skálájába, s így a pesszimizmusra is hajló görög lélek sok színüve és sok érzelművé lett.

Ezt a tartalmas, értékes görög lelket ismertette meg a magyar közönséggel Vértesy Dezső. Sok szeretettel s még több rátermettséggel fordította a görög dalokat; komoly tanulmányban elemezte s értékelte azok összetételét és mindezt azért, hogy a görög világ szépségét minél több ember lelkébe belopja. S ehhez mi neki őszinte sikert kívánunk.

Zibolen Endre.

A magyar testnevelési rendszer reformálása. A Budapesti Torna Club javaslata a magyarországi testedző egyesületek szövetségéhez. Külföldi tanulmányok nyomán írta *Kmetykó János* pedagógiumi tornatanár, a MOTESz és a BTC művezetője. Sajtó alá rendezte *Iszer Károly* a MOTESz alelnöke és a BTC társelnöke. A Budapesti Torna Club kiadása. Ára 3 K.

Nagyjelentőségűnek tartom, hatásában és következményeiben ilyennek remélem e közel 100 oldalas füzet megjelenését. Abból a

célból készült, hogy új irányt szabjon, új lendületet adjon a magyar testnevelés ügyének. Annyira eljutottunk már, hogy iskola és társadalom nálunk is kezd érdeklődni a testnevelés iránt; ez is eredmény, egyik legjelentősebb mozzanata az utóbbi évek történetének. De még nagyon sok a tennivaló. Ezek sorában valóságos cselekedetszámba megy ennek a füzetnek a megjelenése. Nem kevesebbről: *egy új magyar testnevelési rendszer megalapozásáról* van benne szó. Ennek szükségét hangoztatja a füzet elején a Budapesti Torna Club elnökségének a magyarországi testedző egyesületek szövetségéhez intézett ajánlása. E szerint reformálni kell mindenekelőtt a tornatanító-képzést, ennek nyomán a tornatanítást. A pályát kívánatosabbá, tekintélyesebbé, emezt természetesebbé, egészségesebbé kell tenni. Az iskolai helyes testnevelés alapjául a dán-svéd tornarendszer kínálkozik a legajánlatosabbnak, mert ez foglalkoztatja az *egész* testet a legharmónikusabban. A helyes testnevelés meghonosítása érdekében mennél előbb létesíteni kell egy állami tornatanárképző intézetet. Ennek létesüléséig is gondoskodni kell az új rendszer terjedéséről. Általában a magyar testnevelés ügye szükségessé teszi a tornaórák számának szaporítását s az intenzív szakfelügyeletet. Ez elvek alapján ajánlja a bevezető cikk *Kmetykó* Jánosnak a füzet legnagyobb részét betöltő s az új magyar testnevelési rendszert tárgyaló dolgozatait.

Az első dolgozat K. A. *Knudsen*, a dán tornatanárképző-intézet világhírű igazgatója népszerű fejtegetéseinek fordítása: *A pedagógiai testnevelés célja, értéke és hatása, szembeállítva a mindennapi munka egyoldalú, káros hatásával.* Megszívlelésreméltó főtétele: hogy a szépség — az egészség. A mi *szépség* iránt való valódi érzékünk elfajult, — majdnem kizárólag a ruházkodásra terjed. Ezzel szemben a saját szervezetét alig ismeri az ember. A torna a test — s ezzel a lélek — egészségessé s széppé nevelésére való. A mindennapi munka megmerevíti a tagokat, a nevelő tornászat ügyessé teszi a testet. Ez utóbbi a mindennapi munka káros hatásával szemben a törzs megnyujtására s mérsékelt hátrahajlítására törekszik, az egészség érdekében. Egy helyesen végzett tornaóra valósággal gyógyítja a szervezetet, elősegíti a tüdő, a szív és a gyomor működését. A helyes testnevelés nem vet ügyet az artista-gyakorlatokra, ezekre nincs szükség, hanem az egész testet harmonikusan edző mozgásokat végeztet. E gondolkodni késztő s meggyőző fejtegetések után Kmetykó az *északi népek tornarendszerét* állítja össze Knudsen és Törngren nyomán. E rendszer magában foglalja a dán, a svéd, az angol és a német testnevelő rendszernek pedagógiai, fiziológiai s esztétikai értékű gyakorlatait a tornacsarnokban, a szabadtéren való testnevelés számára. Vannak bevezető gyakorlatok, főgyakorlatok s befejező gyakorlatok. Ezek ismertetése után útmutatásokat ad Kmetykó *óratervek készítésére*, majd, a legkiválóbb külföldi művek nyomán, megrajzolja az *új magyar testnevelő-rendszer alapját* s végül *minta-óraterveket* közöl — Knudsen idevágó művének fordításában — a magasabbfokú fiuiskolák felső osztályai számára s az egyesületekben folyó testgyakorló órák lebonyolítására. Tizenöt órára beosztott anyagot közöl, fokozatos egymásutánban.

A tartalom e száraz ismertetése is felkoltheti az érdeklődést e könyv iránt; maga a könyv, tartalmának komolyságánál, egyszerű és meggyőző igazságainál fogva, méltán tarthat számot a legszebb sikerre. Reméljük, hogy ezt el is fogja érni: hogy megvalósul a magyar testnevelés helyes reformja, s *Kmetykó* János lelkes munkája nem lesz eredmény nélkül való.

A könyv Berzeviczy Albertnek, mint a MOTESz elnökének van ajánlva. Mi is a legmelegebben ajánljuk minden érdeklődő figyelmébe. *§.*

Beküldött könyvek és lapok.

Műveltség Könyvtára. Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. e nagyszabású és nagyértékű vállalatának most jelent meg a 11-ik (utolsóelőtti) kötete. Ennek címe: **A magyar irodalom története 1900-ig.** *Ferenczi* Zoltán szerkesztése mellett írták: *Simonyi* Zsigmond, *Pintér* Jenő, *Kardos* Albert, *Endrődi* Sándor és *Ferenczi* Zoltán. Budapest, 1913. A díszes kiállítású kötet ára 24 K.

Nagy László emlékkönyv, szerkesztette *Nógrády* László dr. A Gyermektanulmányi Társaság megalapítóját munkatársai emlékkönyvvel tisztelték meg. A szerkesztő meleghangú cikkben méltatja Nagy László, Náray Szabó Sándor, Teleki Sándor gróf, Bárczy István, Ranschburg Pál dr. munkásságát, kik nagy érdemeket szereztek a társaság körül. Ballai Károly a Társaság történetét írja meg. A könyvbe emléksorokat írtak közéletünk jelesei s az ünnepelt tanítványai. Ezenkívül huszonhárom érdekes tanulmány van Ranschburg Pál dr., Gaal Mózesné, Nógrády László dr., Náday Pál s másoktól. Az emlékkönyv kiállítása is nagyon szép.

A magyar irodalom története Bessenyei György fellépésétől Kazinczy Ferenc haláláig. (1772—1831.) Írta: *Pintér* Jenő. Két kötet. Budapest, 1913. Ára 30 K. Megrendelhető a szerzőnél; Budapest, I., Várfok utca 8.

Enyedi György. Tancredus király leánya Gismunda és Gisquardus széphistóriája. Összehasonlító irodalomtörténeti bevezetéssel és jegyzetekkel kiadja *Henrich* Arnold. Ára 3 K. Kolozsvár, 1912. A kolozsvári m. kir. Ferenc József tudományegyetem magyar irodalmi szemináriumának kiadása. Megrendelhető ugyancsak a szemináriumnál.

Repertoriuma a hazai középiskoláink 1911/12. tanévi értesítőiben megjelent értekezések s egyéb közleményeknek. Szerkesztette *Dobján* László. Budapest, Franklin-Társulat. 1913.

Irodalomtörténet. A Magyar Irodalomtörténeti társaság havi folyóirata. Szerkeszti *Pintér* Jenő. 1913. évf. 4. sz. április. A gazdag tartalmú füzet nagyobb közleményei: *Négyesy* László: Elnöki megnyitó beszéd a M. Irodt. Társaság I. rendes közgyűlésén. *Horváth* János; Titkári jelentés a M. Irodt. Társaság I. évi munkásságáról. *Beöthy* Zsolt: A Zrinyiász magyarázatához. *Zsigmond* Ferenc: Scott és Jósika, Az Irodalom, Folyóiratszemle és Figyelő rovatokban számos könyvbírálat és kisebb közlés. A folyóirat, mely jelenleg középponti szerve

a magyar irodalomtörténet tudományának, évi tíz korona árban megrendelhető *Horváth* János titkárnál: Budapest, I., Ménesi-út 11. — **Nemzeti Nőnevelés.** *Berta* Ilona. közreműködésével szerkeszti *Sebestyénné Stettina* Ilona. 1913. II—III. — **Az Erdélyi Múzeum Egyesület Évkönyve** az 1913. évre. Szerkeszti *Erdélyi* Pál főtitkár. — **Akadémiai Értesítő.** Szerkeszti *Heinrich* Gusztáv főtitkár. 1913. március. — **Jó pajtás.** Kiadóhivatal IV. Egyetem-u. 4. Negyedévre 2 K 50 f. **Magyar Paedagógia.** Dr. *Fináczy* Ernő közreműködésével szerkeszti dr. *Imre* Sándor. 1913. április. — **Erdélyi Múzeum.** Szerkeszti *Erdélyi* Pál. 1913. Március. — **Uránia.** *Molnár* Viktor közreműködésével szerkesztik legifj. *Szász* Károly és *Mikola* Sándor. 1913. április.

Magyar Könyvtár. *698. sz. Krúdy* Gyula Piros és a többiek. Elbeszélések. — *699. sz. Conan* Doyle: A brigadéros házassága és egyéb elbeszélések. Fordította *Benedek* Marcell. — *700. sz.* Írói arcképek IV. Gvadányi József, Szabó Dávid, Ráday Gedeon. Írta *Arany* János. — *701. sz. Michel* Provins. Hogyan fognak meg bennünket. Fordította *Benedek* Marcell. — Budapest, Lampel R. Kk. könyvkiadóvállalata. Egy-egy szám ára 30 f.

KRÓNIKA.

Nyugdíjtörvény-magyarázatok.

I.

Özvegyi nyugdíj.

A Közlöny 646-ik oldalán a pénzügyminisztériumban szerzett információ alapján utaltam arra, hogy a 30 évet választó tanárok — ha már ki is zárja őket az új törvény a lakbérnyugdíj kedvezményéből — abban az előnyben részesülnek, hogy özvegyeik kedvezőbb nyugdíjat kapnak, mert hiszen magasabb az ő tényleges nyugdíjuk, mint a 35 évet választó tanároké. Időközben három eset jutott tudomásomra, amelyekben az özvegyi nyugdíjat a minisztérium nem az itt jelzett kulcs szerint állapította meg, hanem olyformán, hogy az illető tanároknak ténylegesen már élvezett nyugdíját előbb a szolgált évek szerint redukálta és csak ez után a redukált nyugdíj után állapította meg az özvegyi nyugdíjat.

Ez a nyugdíj-megállapítás téves és éppen úgy rektifikáltatni fog, mint ahogy téves volt a nyugdíjilleték $1^1/_2$ százalékos levonása február 1-én, épp úgy téves, mint a mult közleményben idézett »balassagyarmati eset«, épp oly téves, mint volt a hatodik fizetési osztályba kinevezett igazgatók quinquenniumának beszüntetése, amelyet a közigazgatási bíróság ítélt csak oda az érdekelt igazgatóknak.

Az egyik itt fennebb jelzett esetre vonatkozólag *Rombauer* főigazgató úrtól lapunk szerkesztőjéhez a következő cikk érkezett, amelyet a cikkíró engedelmével itt közlünk:

Az igazság érdekében.

Schmidt Márton tanár úr a Tanáregyesületi Közlöny egyik utóbbi számában állítólag teljesen illetékes oldalról vett értesülés alapján azt közölte, hogy azon tanárok özvegyei, kik a 30 évi szolgálat alapján maradnak, férjük nyugdíjigényének felét fogják nyugdíjul kapni, ami esetleg nehány száz koronával magasabb nyugdíjat jelent, mint amennyit kapnának, ha férjeik a 35 évi szolgálatra vállalkoznak.

Midőn e hírt olvastam, azonnal kijelentettem, hogy Schmidt kartárs úr információja okvetetlenül téves, mert némi erőlködéssel kimagyarázható ugyan a törvény betüjéből, de ellenkezik annak szellemével.

Miután egy konkrét eset e kérdést eldöntötte[1] szükségtelennek tartom fenti állításomnak a törvény alapján való bizonyítását; nehogy azonban bárki is hiú reményeket tápláljon Schmidt kartárs úrnak ezen téves információja alapján, kötelességemnek tartom a szóban forgó, az elvi kérdést eldöntő esetet közölni.

X. Y. nyugdíjas középiskolai tanár 1912 július havában meghalt. Az illető 1874. évi július hó 1-től 1907. évi március hó 1-ig, tehát összesen 32 évig és 8 hónapig szolgált, minek alapján, teljes — és az akkori maximális tanári fizetéssel, azaz 5400 K-val nyugdíjaztatott.

Özvegyének 1912-ben az 1885. évi XXX. t.-c. alapján kiutalt ellátása 1440 K volt, e helyett a miniszter úr f. é. március hó 7-én 33113. sz. a. kelt rendeletével nevezett özvegy részére az 1912. évi LXV. t.-c. alapján 2538 K évi özvegyi ellátást folyósított.

X. Y. özvegyét az 1912. évi LXV. t.-c. 53. §-ában foglalt táblázat szerint 2400 K nyugdíj illetné meg, miután azonban néhai férjének *az új törvény alapján számított* nyugdíjigénye 5076 K, a 2400 K ezen összeg felére azaz 2538 K-ra egészíttetett ki.

Közlöm a számítást, hogy bárki utánszámíthassa.

X. Y. 32 év és 8 havi szolgálata az új törvény alapján a 40 évi szolgálati időre átszámítva tesz:

$$32 \times 12 = 384 + 8 = 392 \text{ hónapot.} \quad \frac{392}{7} \times 8 = 448 \text{ hónapot.}$$

$$448 : 12 = 37 \text{ év.}$$

Tehát X. Y. szolgálati ideje az új törvény alapján 37 évnek volt számítandó; 37 szolgálati év után pedig az illetőt 5400 K fizetéséből nyugdíjképpen csak 5076 K illette volna meg,[2] és ezen

[1] Nem döntötte el, mert a felhozott eset nem vonatkozik a 30 év mellett megmaradó tanár özvegyére. Ilyen eset csak 1913. jún. 30-ika után merülhet fel s döntésről csak majd az akkor hozott érvényes határozat után lehet beszélnünk. *Szerk.*

[2] Az első 10 év után 40% (2160 K) és minden további szolgálati év után 2% (108 × 27 = 2916 K), tehát összesen 2916 + 2160 = 5076 K.

összeg fele utalványoztatott özvegyének nyugdíjképpen. Ha Schmidt Márton kartárs úr informátorának lett volna igaza, úgy özv. X. Y.-né asszonynak 2700 K özvegyi nyugdíjat kellett volna folyósítani.

Tehát nem igaz, hogy a harminc évi szolgálat alapján megmaradó tanárok özvegyei nagyobb nyugdíjba részesülhetnek, mint a 35 évi szolgálatra vállalkozottak özvegyei, mert a férj nyugdíjigényének fele mindkét esetben az új törvény alapján állapíttatik meg, mint ahogy a törvény 88. §. utolsó bekezdéséhez képest másképp nem is lehetséges. *Rombauer Emil.*

Csodálkozom azon, hogy *Rombauer* főigazgató úr a törvény szellemével ellenkezőnek tartja az özvegyi nyugdíjnak az én információm szerint való megállapítását, mert hiszen mindketten (Rombauer főigazgató úr és én) megegyezünk abban, hogy az új nyugdíjtörvény — eltekintve a tanárokat ért bánásmódot — egyik legszebb, altruisztikusabb alkotása az újabb törvényhozásnak, hiszen oly kedvezményekben részesíti a kiszolgált tisztviselőket és özvegyeiket, amilyeneket egy rövid idővel ezelőtt nem remélhettünk még. Ellenkezik-e egy ilyen nemes gondolkodásra való törvénnyel az, hogy — ha már nem adja meg a 30 éves alapon megmaradó tanárnak a lakbérnyugdíjat — legalább megadja kárpótlásként a valamivel magasabb özvegyi nyugdíjat?

Csodálkozom azon, hogy helyesnek tartja Rombauer főigazgató úr a minisztériumnak számítását, amelyet én csak erőltetéssel tudok a törvényből kimagyarázni. Hiszen Rombauer főigazgató úr legjobban tudhatja, hogy a közokt. minisztérium számításai, még ha a pénzügyminiszter kívánságára történnek is a számítások, nem olyanok, amelyeket a közigazgatási bíróság — minden esetben helyeseknek fogad el.

De csodálkozom azon is, hogy Rombauer főigazgató úr az ő cikkének Az igazság érdekében címet adja, amelyből én egy kis élt is vélek kiérezhetni.

Én feltétlenül szintén az igazság érdekében dolgozom, soha senkit a legtávolabbról sem akartam a törvénynyujtotta 35 éves kedvezménytől elcsábítani. Bizonyságul felhozhatnám azokat a leveleket, amelyeket az utóbbi időben azokhoz intéztem, akik aggodalmaskodtak, hogy a 30 vagy a 35 évet válasszák. Ha valaki tollal a kezében és számításokat végezve áll elém, hogy mi *anyagilag* a kedvezőbb, akkor azt mondom neki, hogy az illető csak menjen a 35 évesek közé. Az öt éves kényszertúlszolgálatot nem lehet koronákban és fillérekben kifejezni, valamint teljesen kifejezhetetlen koronákban és fillérekben egy engem megillető jogról való lemondás.

Épp úgy teljesen félreértettek engem azok, akik az özvegyi nyugdíj megállapítása körül végzett közléseimet olyasvalaminek tekintették, amivel én hiveket akarok toborozni a harminc év mellett való megmaradásra.

Napról-napra erősbödik bennem az a meggyőződés, hogy a

harminc év mellett megmaradók száma június 30-ig mindinkább emelkedni fog, mert mindinkább átmegy a tanárság köztudatába amaz igazságtalanság nagyságának érzése, amelyet elkövettek, amikor a 35 évi szolgálatot kimondották az új törvényben. Bármennyire ráncigálják is elénk a 35 évig szolgálók számát — amely távolról sem olyan nagy, hogy számbavehető volna[1] — mind ez nem fog sohasem meggyőzni arról, hogy a 30 éves szolgálatot kibírjuk.

Napról-napra erősbödik bennem az a meggyőződés, hogy a 30 évet vissza fogják állítani és avval együtt meg fogják nekünk adni a többi tisztviselőknek megadott lakbérnyugdíjat.

Késik a felekezeti és községi tanárok nyugdíjtörvényének a pénzügyminiszter által igért novellája, mert a felekezeteket és a községeket nem lehet oly könnyen rávenni a 35 éves szolgálatra és az azokkal járó teheremelésekre. Így pedig nem állhat fenn a törvény, hogy az államiak 35 évig szolgálnak, a többiek 30 évig. A mi nyugdíjunkat — értem az állami tanárok nyugdíjügyét — *csak a községi és felekezeti tanárok nyugdíjügyével egyszerre lehet rendezni;* mi állami tanárok közelebb állunk a községi és felekezeti tanárokhoz, mint állunk a többi állami hivatalnokokhoz. *Ez* az a pont, amelyen a mi nyugdíjügyünk revizióját meg kell kezdeni és ki kell vívni.

Az állami tanárok jelentékeny részének pályafutása a községi és felekezeti iskolákban kezdődött. Az ilyen tanárok nagy része nem tudja, hányadán van szolgálati éveinek beszámítását illetőleg, nem tudja, mennyi a nyugdíjjogosultsága. »Majd ha aktuálissá válik az ön nyugdíjaztatása, fogjuk megállapítani ezeket a függő kérdéseket«, a sokszor kapott és továbbra is bizonytalanságban hagyó felelet a minisztériumban.

Még csak azt se tudhassam meg, hogy mennyi a nyugdíjigényem?

Ezeknek a felekezetektől és községektől átkerült állami tanároknak más sérelmük is van. Nem kapják meg a szolgálati idejök után nekik járó rangot és fizetést. Itt is segíteni kell. Adják meg nekik személypótlékként azt, ami nekik szolgálatidejök szerint járna. Ami pedig Rombauer főigazgató úr cikkében az én »tévedésben levő« informátoromat illeti, legyen szabad arra nézve azt a felvilágosítást adni, hogy információmat a nyugdíjtörvény referensétől magától kaptam, tehát a pénzügyminiszter után a legkompetensebb tényezőtől. Ő persze nem állhat minden adóhivatalnok és számvevőségi tiszt háta mögött, amikor ez a törvényt a maga belátása szerint interpretálja, de másfelől ő az, akinek kezén megy át minden a nyugdíjtörvény helytelen magyarázatából kifolyó felterjesztés. Ő volt az, aki legutolsó felterjesztésem átadásánál első ízben figyelmeztetett arra, hogy »úgy látszik, hogy tévednek azok a tanárok, akik azért választják a

[1] Lásd Horvay cikkét a mult számban.

30 évet, mert ezáltal nagyobb özvegyi nyugdíjat vélnek biztosíthatni, mert consideratio tárgya, vajjon a nyugdíj nem fog-e az új törvény értelmében megállapíttatni«.

Más szóval, a referens volt az első, aki engem az özvegyi nyugdíjszámításnak ama módjára figyelmeztetett, amelyet Rombauer cikkéből látunk.

A referens tehát az első ízben adott információval ellentétben álló számításra figyelmeztetett.

Úgy látszik ezek után, hogy a harminc év mellett megmaradók váratlanul nagy száma gondolkodóba ejtette a felettes hatóságokat és most az özvegyi nyugdíjnak fent ismertetett módjával kívánnak az új törvény üdvözítősége mellett represszáliákat gyakorolni. Nem hiszem, hogy nagy sikerrel. Először mert az ügy még nincs eldöntve; téves Rombauer főigazgató cikkének ezen kifejezése: »egy konkrét eset a kérdést *eldöntötte*«. Ez nem döntés. Ez csak téves (és rosszakaratú) számítás, amely ellen orvoslást fogunk keresni, ha nem kapjuk meg a minisztériumnál, a közigazgatási bíróságnál.

Egyelőre legyen szabad még közölni, hogy a nevezett X. Y. özvegy ügyében felment már az özvegyi nyugdíj helyesbítését kérő folyamodvány, amelynek elintézéséről számot fogunk adni a nyilvánosság előtt; a két másik tudomásomra jutott esetre vonatkozólag — úgy tudom szintén felmentek már a folyamodványok —, amelyek az 53-ik szakasz utolsó bekezdésére támaszkodva nézetünk szerint kedvező elintézést fognak nyerni.

Másodszor. Szem előtt tartandó, hogy mi, nem is az özvegyi nyugdíj ilyen vagy olyan számításáért maradtunk meg a 30 év alapján, hanem azért, mert sérelmesnek tartjuk szolgálatunknak meghosszabbítását 35 évre és mert fellépésünknek és a régi jog visszaállításának egyetlen létalapja, a régi jogok mellett megmaradó kitartás. De megjegyezhetjük azt is, hogy a 30 év mellett megmaradók özvegyei semmiképpen sem járnak rosszabbul (legrosszabb esetben nem járnak jobban) a 35 évesek özvegyeinél, sőt ellenkezőleg, erős a hitünk, hogy nekik feltétlenül a törvényből világosan megállapítható s a férj nyugdíjának felét kitevő nyugdíjat fogják megítélni.

II.

Beszámolás

a harminc év mellett megmaradók jelentkezéseiről.

A március 15-én lezárt kimutatás szerint volt 918 jelentkező. Időközben jött Nagybányáról 8, Erzsébetvárosból 2, Kaposvárról még 7, Pozsonyból (kir. kath.) még 8, Lugosról 8, Makóról 7, Losonczról még 2, egyéb helyekről 3, összesen tehát van: 963.

A felsőbb leányiskolákból március 15-ig a jelentkezők száma 45 volt; hozzájött Sopronból 12, tehát van összesen 57.

Lezártam április 2-án.

Dr. Schmidt Márton,
Budapest, I., Attila-utca 1—3.

Az Uránia közgyűlése.

Március 29-én tartotta az Uránia Magyar Tudományos Egyesület rendes évi közgyűlését, melyen az egyesület tagjai nagy számmal jelentek meg. *Molnár* Viktor ny. államtitkár, az egyesület elnöke hosszabb beszéddel nyitotta meg a közgyűlést. Kifejtette, hogy a 14 évvel ezelőtt megalakult Uránia csak akkor fogja a jövőben is megtartani az iskolán kívül való tanítás terén kivivott vezérszerepét, ha a bámulatos iramban haladó kultúra azon új ösvényeire vezeti el társadalmunkat, amelyeken a nyugati és különösen északnyugati nemzetek igazi eredményeket és értékes sikereket értek el. Hazánkban — sajnos — az iskolai és az iskolán kívüli oktatásnak éppen az a része a legszervezetlenebb, amely a nép anyagi és különösen gazdasági érdekeit volna hivatva szolgálni. Nemcsak a természettudományi oktatás hiányos, hanem az egész közoktatásügyi rendszerünk is annyira elméleti és elvont, hogy az önálló gondolkodást és gyakorlati érzéket eltompítja. Csak így magyarázhatjuk meg magunknak, hogy egyes találmányok és készülékek, amelyek már évtizedek óta meghódították a világot, hazai közintézeteinkben és iskoláinkban még egyáltalában nincsenek vagy csak szórványosan vannak bevezetve. A szemléltető oktatásnak majdnem nélkülözhetetlen eszköze, a vetítőkészülék, még nincs meg minden iskolában, legföllebb az iskolák egy százalékában. A mozgófénykép, mint tanítási eszköz, teljesen ismeretlen tanintézeteinkben; arra sem gondoltunk, hogy fontos politikai, történelmi stb. mozgófénykép-gyüjteménnyel gazdagítsuk egyik-másik múzeumunkat. A zeneoktatás idegenkedik a grammofonlemezek felhasználásától, holott kézzelfogható a kitünő éneknek és zenekarok hangjának, előadási modorának stb. instruktív becse. Közoktatási rendszerünk egy további nagy hiánya, melyet nemcsak a műveltebb társadalmi rétegekben vehetünk észre, de sokszor vezetőférfiainknál is sajnosan nélkülözünk, az, hogy nálunk (néhány szakiskolát kivéve) a nemzetgazdaság legelemibb ismereteit sem tanítják.

Kétségtelen, hogy a viszonyainkban rejlő abnormitásokat meg kell változtatnunk, mert különben teljesen elmarad az iskola a való élettől, sőt ellentétbe kerül egymással. Az élethez is közelebb kell hoznunk az iskolát. Sajnos, nálunk még az iskola nagyban és egészben, lent és fent annyira az idealizmus, az abstrakt elmélet, az általános szép és jó szolgálatában áll, hogy annak, aki az iskolából az életbe lép, úgy tünik fel, mintha egy új, egy más és hamis, rosszabb és sivárabb világba lépne át. Az élet acélozó ereje, bölcs realitása, emberi józansága hiányzik még az iskolából. A mai állapot sok helyen tisztán iskolai szempontból is tarthatatlan.

Természetes, hogy az iskola első sorban a nemzet ifjuságáé, de egyúttal egy olyan nemzeti közintézmény is, mely végső céljában az egész nemzetet, az egész társadalmat is köteles szolgálni. Az iskolának társadalmi tevékenysége csak korlátolt lehet és ezért az iskolai laboratóriumok első sorban az iskolát és a tanárt szolgálják. A nagyközönség igényeinek számára még különálló természettudományi

kisérletező állomásokat kell szerveznünk. A legnagyobb kultúrális jelentőséggel bírna egész közgazdasági életünkre, ha sikerülne bárcsak szerényebb mértékben is egy olyan múzeumot létesítenünk, mint amilyent a társadalom nagymérvű áldozatkészsége és az állam bőséges támogatása létrehozott Münchenben a »Deutsches Museum« nagyszerű alkotásában. Végül az Uránia közelebbi feladatairól szólott.

A közgyűlés az elnök megnyitó beszédét zajos éljenzéssel fogadta. Ezután *Szász* Károly, az Egyesület főtitkára terjesztette elő főtitkári jelentését. Majd pedig dr. *Finály* G. titkár a tudományos felolvasásokról szóló reformot terjesztette elő. A munkásgimnáziumról dr. *Déri* Gyula titkár adott számot. Az összes előadásokon és tanfolyamokban 2800 hallgató volt. A közgyűlés a jelentést egyhangulag tudomásul vette. Tudomásul vették Böngérfy igazgatónak József főherceg szobrára vonatkozó gyüjtési eredményéről szóló jelentését és a pénztáros jelentését, amelyből kitünik, hogy az egyesületnek 93.000 korona vagyona van. Ezután az Egyesület vezetőségét újból 3 évre megválasztották és köszönetet szavaztak odaadó munkásságáért. A napirend végeztével az elnök meleg üdvözlésben részesítette Szász Károly főtitkárt, a képviselőház alelnökévé történt megválasztása alkalmából. Ezzel a közgyűlés véget ért.

Az egyetem köréből.

Nehéz volna, különösen a mi viszonyaink között, az egyetem bölcsészeti karának célját és rendeltetését megállapítani. Hogy t. i. csak tudósokat kell-e a fakultásnak képeznie vagy a középiskolai katedrára való tanítókat hivatásukra képesíteni; mert hogy a kettő nem azonos, kétségtelen. Száz tanárjelölt közül talán 70 lesz középiskolai tanár, de talán egy sem lesz tudós. Mondják, hogy az egyetem a tudóst képezi, a tanárképző az oktatót. Hogy mi az egyetemi képzés, azt mindenikünk tudja, hogy mi a tanárképző, azt senkisem tudja. Legalább nem tudott felvilágosítást adni sem az a sok középiskolai tanár — magamat sem véve ki — aki valaha e képzőnek tagja volt, sem az a sok jeles egyetemi tanár, kitől erre vonatkozólag felvilágosítást kértem. Tény az, hogy a jelölt négy évet tölt az egyetemen, hallgat egy csomó előadást korlátolt válogató szabadság mellett és leteszi a vizsgálatokat egy külön bizottság előtt, melynek a tagjait a miniszter nevezi ki. Más szóval: aki mint rendes egyetemi professzor egy tudományszaknak előadója, még nem okvetetlenül tagja a tanárvizsgáló bizottságnak. Ez lehet helyes a jogászoknál, lehet helyes az orvosoknál, de nem tartom helyesnek az iskola szempontjából a mi fakultásunkon. Ha ugyanis a tanárjelöltnek nincs módjában — nem mondom: kiismerni a professzor fortélyait, hanem — abban a nyugalmas tudatban végezni az egyetemi tanfolyamot, hogy az a professzor, akinek előadásait hallgatja, egyúttal cenzora is lesz a vizsgálaton, a fiatal embernek esetleg kétszeres, *felesleges* munkára van szüksége, hogy a követelményeknek megfelelhessen. De másrészt előállhat az az eset is, hogy az a nyilvános rendes professzor, ha látja, hogy ez

az állása, az akadémiai rendes tagsággal súlyosbítva, nem elegendő arra, hogy a tanárvizsgáló bizottság tagja legyen, — fogja magát és heti hat órában előadja — mondjuk: Euhemerust és Lygdamust. A jelölt hogyan vizsgázhatik ezután, megint más kérdés.

Mindezt pedig abból az ötletből írom, hogy Némethy Géza egyre-másra egy éve budapesti egyetemi ny. r. tanár, de nem tagja a tanárvizsgáló bizottságnak.

Székely István.

IV. Nemzetközi Iskolaegészségügyi Kongresszus.

Megemlítettük, hogy az északamerikai Buffalóban (Newyok-állam) f. évi augusztus hó 25—30. napjain tartja a IV. nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszus üléseit és hogy arra a németországi tudományos körök nagyban készülnek. Ugyancsak közöltük a németek részéről beterjesztett vitatételek címeit is. Most a kongresszus »*Preliminary Bulletin*«-jából közölhetjük az alább következőket: A bulletin 47 lapból áll 10 fejezettel. Az I. fejezet, a »Preceding congresses« szerint az első kongresszust Nürnbergben, 1904-ben, a másodikat Londonban, 1907-ben, a harmadikat Párisban, 1910-ben tartották. A II. fejezetben »The Objects Of This Congress Are« cím alatt öt pontban a tárgysort adja elő. A III. fejezet a »Honorary Presidents« címmel az elnökségi 24 tag nevét foglalja magában. (A többiek között Andrew Carnegie, J. Pierpont Morgan; Ausztriából két tag: dr. Leo Burgerstein és dr. S. Exner; *hazánkból* dr. Liebermann Leó. A IV. fejezet címe: »Officers Of The Fourth International Congress On School Hygiene«. Közli az elnökség három tagjának nevét, a tiszteleti alelnökség 15 tagjáét. Az V. fejezet különböző bizottságokról szól. A VI. fejezet a »Permanent International Committee« tagjait sorolja fel. Elnöke dr. Albert Mathieu Párisból, a »Permanent Council«-nek 14 tagja van. Azután a »Members of the Permanent International Committee« cím alatt következnek a kongresszusi állandó bizottsági tagok államonként. Ausztriából 8 tag van, Belgiumból 3, Bulgáriából 2, Dániából 4, Angliából 9, Finlandból 2, Franciaországból 8, Németországból 5, Görögországból 2, *Magyarországból* 3 (Liebermann Leó, Schuschny Henrik és Szuppan Vilmos), Olaszországból 4, Japánból 2, Luxembourg nagyhercegségből 2, Mexikóból 2, Norvégiából 2, Svédországból 3, Németalföldről 4, Portugáliából 3, Romániából 1, Oroszországból 3, Szerbiából 1, Spanyolországból 3, Svájcból 3, Egyesült-Államokból (Unió) 8 tag. A VII. fejezet a »Foreign Committees« cím alatt a 15—33. lapokon 23 államból a tagok neveit közli. Ausztriából elnökségi 4 tag és 34 tag van, Franciaországból egy elnökségi tag és 35 tag mint »Comité de Patronage« szerepel, azonfelül van mint »Comité d'Organisation«-nak elnökségi 2 tagja és 34 tagja; Németországból elnökségi 2 tag és 39 tag; a lengyelek külön mint »Polish Societies« szerepelnek elnökségi 3 taggal és 35 taggal; *Magyarországból* van dr. Liebermann Leó tud.-egyetemi tanár mint elnök, dr. Fenyvessy Béla tud.-egyetemi tanár, Kemény Ferenc áll. főreálisk. igazgató, dr. Schuschny Henrik áll. főgimn. iskolaorvos és

egészségtantanár és dr. Szuppán Vilmos keresk. akad. igazgató mint alelnökök, dr. Szigszovszky László és dr. Waldman Fülöp titkárok Budapestről és 33 tag, ezek között 12 tud.-egyetemi tanár, 2 tornatanár (Bernáth János és dr. Ottó József), 9 középiskolai iskolaorvos és egészségtantanár (dr. Bexheft Ármin, dr. Juba Adolf, dr. Lessner Rezső, dr. Lobmayer Géza, dr. Pákozdi Károly, dr. Párdányi Emil, dr. Tuszkai Ödön (a cserkészőcsapatok első szervezője), dr. Győri Ilona és dr. John Szidónia), egy tanfelügyelő (Mosdósy Imre), dr. Vángel Jenő áll. ped. igazgató, Nagy László igazgató, dr. Weszely Ödön főigazgató és a középiskolai igazgatók közül Dortsák Gyula, az ungvári áll. főreáliskola igazgatója, akit dr. Fletser B. Dresslar, a kongresszus »Committee on Scientific Exhibit« tagja hosszabb levélben felhivott, hogy az iskolaegészségügyről szóló művét épp úgy annak módszerét, a nézeteit és javaslatait összefoglalólag feltüntető kivonatolását küldje be, amit nevezett igazgató készséggel teljesített. A IX. fejezet címe »Rules Governing The Fourth International Congress On School Hygiene«. 16 bekezdésben általános tájékoztatót nyujt.

A szóban forgó IV. nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszussal kapcsolatban iskolaegészségügyi kiállítást is rendeznek Buffalóban. Ebben a kiállításban való részvételre az amerikai végrehajtó-bizottság dr. Liebermann Leó professzor útján felkérte a magyar Országos Közegészségügyi Egyesületet is. Az erre vonatkozó előkészületek Kemény Ferencnek, az iskolaegészségügyi szakosztály elnökének közreműködésével most vannak folyamatban.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Göltl* Arnold nagyszebeni és *Auer* István a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium számvevőségéhez szolgálattételre beosztott tanker. kir. főigazgatósági tollnokot a IX. fizetési osztály 3. fokozatába, továbbá *Murarik* Antal budapesti székesfővárosi tanker. kir. főigazgatósági és *Bredl* István a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumba szolgálattételre beosztott tanker. kir. főigazgatósági irnokot a X. fizetési osztály 3. fokozatába, továbbá *Dezső* B. Antal nagyszebeni és *Both* Béla beszterczebányai tanker. kir. főigazgatósági irnokot a X. fizetési osztályban való meghagyással tanker. kir. főigazgatósági tolnokká kinevezte.

Áthelyezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Kresznerics* Károly dr. verseci áll. főreáliskolai r. tanárt a budapesti II. kerületi áll. főreáliskolához áthelyezte.

Lemondás. Egyesületünk titkára — dr. *Szilágyi* Sándor — egyéb elfoglaltsága miatt lemondott ezen állásáról. A lemondás elfogadása, valamint a titkári teendők folytatólagos ellátása tekintetében a legközelebbi igazgatósági ülés fog határozni.

Nyugalombavonulás. *Dortsák* Gyula ungvári állami főreáliskolai igazgató, ki betegsége miatt a folyó tanév elejétől szabadságon van, március 14-én benyujtotta kérvényét nyugdíjaztatásáért.

Érdemes tanügyi és irodalmi munkában eltöltött 34 évi szolgálat után lép Dortsák Gyula a jól megérdemelt nyugalomba.

Adományok a segélyalapnak. *Hornyánszky* Viktor könyvkiadó úr segélyalapunknak 20 koronát, *Singer és Wolfner* könyvkiadó urak 10 koronát és a *Magyar Országos Központi Takarékpénztár* 25 koronát adományoztak. Fogadják a nemeslelkű adományozók e helyen is a vezetőség hálás köszönetét.

Tanulmányút Budapest-Berlin-Köln-Amsterdam-Haaga-Bruxelles-Gaud-Ostende-London-Páris-München-Bécs Budapest közt.

Indulás 1913. július 4-én. Részvételi díj 550 K, melyben bennfoglaltatik utazás gyorsvonat II-ik osztály Budapesttől Budapestig, Németországban nappali utazásnál gyorsvonat III-ik osztály, ellátás Berlintől-Bécsig, elszállásolás mindenütt előkelő szállodákban, szállodai borravalók, belépti díjak.

Berlinben három napot, Amsterdam, Haaga, Brüsszell, Gaudban mindenütt két napot, London-Párisban öt-öt napot és Münchenben három napot töltünk. Gaudban, világkiállítás, Hollandiában pedig országos kiállítások lesznek. Az éjtszakai utazást lehetőleg minimumra redukáljuk. Bécsbe július 31-én érkezünk. Jelentkezni 1913. június 10-ig lehet. Jelentkezéskor 50 K előleg fizetendő, a hátralékos összeget pedig június 30-ig kell befizetni.

A napokra beosztott részletes programmot a jelentkezések lezárta után, a szállodák címét pedig június 30-ig minden jelentkező megkapja.

A jelentkezők csoportokra lesznek osztva és minden csoportnak egy vezetője lesz.

Jelentkezéseket elfogad, felvilágosítással szolgál az »Országos Középiskolai Tanáregyesület« főtitkársága (Budapest, VIII. Eszterházy-utca 14. szám.)

Szünidei tanfolyamok Kaiserslauternben. Ezek a külföldieknek rendelt tanfolyamok, amelyekről már tavaly megemlékeztünk (l. Közlöny 750. lap), immár a VIII. évfolyamba lépnek. Az előkészítő tanfolyam júl. 15-től aug. 2-ig tart (3 hét), díja 25 márka. A főtanfolyam aug. 4-től 30-ig (4 hét), díja 40 márka. A pótló tanfolyam szept. 1-től 13-ig (2 hét), díja 20 márka. Ezek a tanfolyamok német, francia és angol előadásokat és gyakorlatokat tartalmaznak ugyanilyen anyanyelvű tanerők részéről. Lesz az idén azonkívül egy nemzetközi békeszeminárium is (aug. 4—30.), ahol a békemozgalom európai kiválóságai fognak előadásokat tartani. Havi ellátás lakással együtt 90—120 márkáért kapható. Bővebb részleteket tartalmaz az igen ügyesen szerkesztett prospektus, melyet készséggel megküld a tanfolyam vezetője: Ludwig *Wagner*, Kaiserslautern (Pfalz), Hackstrasse 22.

Tanulmányút Észak-Európába. Az útirány a következő: Budapest, Oderberg, Granica, Varsó, Moszkva, Szent-Pétervár, Vüborg,

Helsingfors, Stockholm, Malmö, Kopenhága, Gedsler, Berlin. A nagyobb városokban 2—3 napot időzünk. Azonkívül bejárjuk Finnország nagy részét és megtekintjük a finn természeti szépségeket (Imatra vízesés, Punkaharju magaslat, Savonnia fürdő stb.).

Budapestről indulunk s az utazás Berlinben, annak megszemlélésével ér véget.

A részvételi díj 575 korona, mely magában foglalja a vasúthajó (mindenütt gyorsvonat), az elszállásolás, az étkezés, az útlevélért járó láttamozás, a múzeumok belépődíját és a borravalót is. Szóval az összes költségeket.

A társasutazásban 30-an, legfeljebb 35-en vehetnek részt, mégpedig a jelentkezés sorrendjében.

Felkérem tehát a már korábban bejelentetteket, valamint az újonnan jelentkezőket, hogy mielőbb jelentsék be résztvételüket. Ugyanakkor 100 korona előleget küldjenek be a »Magyar Tanítók Takarékszövetkezetébe (VIII., József-körút 8. sz.). A részvételi díj június 1-én lesz esedékes. Az összeg részletekben is törleszthető.

Közvetlenül az utazásra vonatkozó bővebb tanácsot, tudnivalót, menetrendet magában foglaló prospektust csupán a résztvevőknek küldök. Ispánovits Sándor tanár, Budapest, VIII., Rákóczi-út 11.

Csere: Természetrajz-vegytan-földrajz szakokra képesített r. tanár családi okokból állomáshelyet cserélne bármely gimnáziumban vagy reáliskolában működő hasonló szakos kartárssal. Cím: Állami főgimn. természetrajz-földrajz szaktanára, Szentgotthárd (Vas m.). Szentgotthárd Szombathelytől 1, Graztól 2 órányira fekszik a budapest—grazi fővonalon; kedvező megélhetési és társadalmi viszonyokkal. Levegője és ivóvize kitünő.

A Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.

Az 1913. április 4-én tartott rendkívüli igazgatósági ülésen megjelentek dr. Theisz Gyula elnöklete alatt Ries Ferenc, Baumgartner Alajos, dr. Szabó Ernő, Szőts Gyula, dr. Papp Dezső és Németh József.

Az igazgatóság Ries Ferenc indítványára megbízta az elnököt és számvevőt, hogy a Pesti Hazai útján az új $4^1/_2\%$-os magyar koronajáradékból 50.000 K értékű kötvényt vásároljanak. Indítványozó szerint a mostani magas kamatláb valószínüleg hamar alászáll, míg a kötvények révén 5% jövedelem lesz biztosan.

Megállapította továbbá az igazgatóság a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez benyujtandó kérvény szövegét; eszerint az Egyesület állandó évi segélyt kér a minisztériumtól.

Beható megbeszélés tárgya volt az erzsébetvárosi áll. főgimnázium tanártestületének felszólítása az Országos Tanáregyesület, illetőleg a T. Ö. és Á. S. O. E. elnökségéhez.

Erzsébetvárosi kartársaink ugyanis abból az alkalomból, hogy a 30, ill. 35 évi szolgálati idő mellett kell döntenünk, szeretnék a 30 évet választó azon kartársakat biztosítani, akiknek még 9 évi szolgálati idejük nincs.

Igen ügyes számítással kimutatják, hogy azon esetben, ha mind a 600 kartársunk, akinek 3—9 évi szolgálata van, évi 48 K befizetés ellenében több mint 100.000 K-t hozna össze, annak kamataiból 4 rokkant tanár is megkaphatná a fizetése 40%-ának megfelelő nyugdíjat. De még akkor is, ha több tanár lenne rokkant, jelentős összeg szállna át idővel egyesületünkre.

Az igazgatóság ez érdekes gondolat megvalósításához azonban csak akkor fogna, ha tudná, hogy mennyien óhajtanák magukat így biztosítani. Felszólítja tehát az igazgatóság az összes 3—9 évet szolgáló kartársakat, hogy *f. évi április végeig kötelező, igazgatóilag hitelesített aláírásukkal* megerősített szándékukat az egyesület elnökségének bejelenteni szíveskedjenek.

Az ujonnan kinevezett rendes tanárokat felszólítottuk a belépésre; egyuttal a fiókelnökök szíves tudomására hozzuk, hogy az új rendes tanárok belépését április 18-i ig. ülésünkig minden megokolás nélkül bejelenthetik.

Március folyamán beérkezett adományok:

	K f.
Budapest VI. k. áll. főgimn. hangverseny jöv.-ből (Romsauer Lajos)	105·—
Budapest VII. k. ág. ev. főgimn. hangverseny jöv.-ből (Koch István)	400·—
Egri áll. főreálisk. intézeti hangverseny jövedelmének 20%-a	165·02
» » » ismeretterjesztő előadás jövedelmének 20%-a (Vigh Béla)	55·44
Erzsébetvárosi áll. főgimn. hangverseny jöv.-ből (Herczeg Albert)	50·—
Lőcsei kir. kath. főgimn. három működv. előadás jövedelme (Kalmár Elek)	500·80
Zentai közs. főgimn. hangverseny jöv.-ből 15% (Veress Árpád)	39·43
Zsolnai áll. főreál » » 1/3-ad (Csipkés György)	300·—
Aradi áll. fels. leányisk.: színielőadás jöv.-ből (Gúta József ig.)	350·—
Szőts Gyula műv. tört. előadás jöv.-ből	24·90
Schmidl Miklós adománya az V. k. áll. főg. útján	30·—

A két első tétel bizonyítja, hogy fővárosunkban is lehet eredményt elérni — erős akarattal. Különösen szembetünő az egri, lőcsei, zentai és zsolnai fiókok buzgalma, amelyek még az idei nyomasztó gazdasági viszonyaink között is bámulatosan kitartanak a tavalyi szép kezdet mellett. Szőts Gyula és Schmidl Miklós urak adománya szintén tartós pártolásra vall. Nem csekély munkát végezhetett az aradi áll. fels. leányiskola tanári kara, különösen Gúta József igazgató, Horváth Gizella, Ballenegger Henrik és Polgáry Miklós kartársak, akik f. évi márc. 11. és 12-én színielőadásokat rendeztek részben egyesületünk, részben az aradi »Nők otthona» javára.

Végül Frank István igazgató és Miklósy Ferenc fiókelnök bejelentették, hogy a nyitrai kath. főgimn. tanári kara minden beléptidíjas ünnepély vagy előadás jövedelmének 10%-át egyesületünknek juttatják.

Németh József,
titkár.

Apró hírek. **A római földrajzi kongresszus** március 25-én nyilt meg több, mint 300 bel- és külföldi tag részvételével. Az elnöki üdvözlést a tagok nevében dr. *Erődi* Béla budapesti tanker. kir. főigazgató köszönte meg olasz beszédben s méltatva az olasz földrajzi társaság kiváló munkásságát, annak a hitének adott kifejezést, hogy ez a kongresszus szintén eredményes működést fog kifejteni a földrajzi tudomány előbbrevitelében. A kongresszuson a magyarok is szép számban jelentek meg s kiváló működést fejtettek ki. Dr. *Erődi* Bélát a földrajzi pedagógia szakosztályának elnökévé választották s a középiskolai földrajzi oktatás reformjára vonatkozó javaslatait, melyeket külön előadásban fejtett ki, egyhangulag elfogadták. Kívüle *Kövesligethy* Radó, *Lóczy* Lajos, *Cholnoky* Jenő, *Teleky* Pál gróf stb. tartottak előadásokat. — **Dolgoznak a tanárok.** Az akadémia a Farkas—Raskó-díjat *Sajó* Sándor egyesületi főtitkárunk *Vagyunk még magyarok* c. hazafias költeményének ítélte oda, amelyet *Pekár* Gyula az ülésen nagy tetszés mellett fel is olvasott. A pozsonyi Toldy-Kör pályadíját dr. *Császár* Mihály ottani áll. főreáliskolai tanár nyerte meg *A tudományos akadémia alapítása Pozsonyban* c. dolgozatával. Szívből köszöntjük kitüntetett kartársainkat. — **Kinevezés.** A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter dr. *Karl* Lajost a kolozsvári tudományegyetemen a francia nyelv és irodalom rendes tanárát a kolozsvári m. kir. középiskolai tanárképzőintézet r. tanárává kinevezte. — **A pénzügyminiszter, a kultúra és a tanárok.** A pénzügyminiszter a Polgári Iskolai Egyesület egy küldöttsége előtt tiltakozott ama híresztelések ellen, melyek őt kultúra-és tanárellenesnek tüntetik fel. Nagyon helyes. Kívánatos azonban, hogy e kijelentést most már olyan cselekedetek is kövessék, melyek egyszersmindenkorra elnémítják, alaptalanná teszik a híresztelésseket. Ilyenekre gondolunk: Elégítsék ki a kultúra szükségleteit — *felpanaszolás nélkül!* Az állam annyi mindenre ad ki pénzt, bajos elhinni, hogy *csak* a kultúra részére tett befektetései kétes értékűek. Sőt ellenkezőleg. Magyarország adófizetőinek számottevő tömege éppen ezeket tartja a leggyümölcsözőbb elhelyezéseknek. Az országgyűlés is készséggel megszavaz minden ilyen célú kiadást. Tehát, aki felpanaszolja ezeket a kiadásokat, nem mondható a kultúra barátjának. Azonfelül adják meg a tanároknak *is*, ami őket megilleti — *jogaik sérelme nélkül!* A 30 évi szolgálat százados jog, az iskola érdeke — vissza kell állítani. Erről a tanárság nem hajlandó lemondani. Különben is a 35 év behozatala a községi és felekezeti tanárokra kivihetetlen. Könnyű tehát ezt novelláris úton az állami tanárokra nézve is megszüntetni. Végül adják meg a tanároknak az őket megillető anyagi ellátást — *igazságtalan korlátozások nélkül!* A tanárság lelkesen szolgálja a magyar iskolát és a magyar kultúrát, de az önzetlenségben, áldozatra készségben és lemondani tudásban nem mehet el odáig, hogy háttérbe szoruljon az egyenlő tanultságú tisztviselőkkel szemben. Pedig a tanárokat *mesterségesen* hátraszorították boldogulásukban, mikor megszüntették a külön igazgatói státust s a megharmadolást nem terjesztették ki a mindenkori létszámra. Ezen

segíteni kell. Aki ezt be nem látja, nem barátja a tanárságnak. A pénzügyminiszternek a feladata feltárni azokat a jövedelemforrásokat, amelyek a jogos kívánságok kielégítésére szükségesek. A magyar kultúra szükségleteire *kell*, hogy legyen fedezete a pénzügyminiszternek s ezeket a szükségleteket *sopánkodás nélkül* ki kell elégítenie. Ha megteszi, a tanárság fog első sorban a kultúra- és a tanárellenességéről fel-felbukkanó híreszteléseket szembeszállani. — **Mit tegyünk?** Most, mikor a tanárság abba a kritikus helyzetbe került, hogy egyénenként választania kell régi joga vagy az ötévi túlszolgálással megfizetendő drága lakbérnyugdíj között, érthető, hogy nagy a keserűség a tanárok lelkében s módokat gondolnak ki, hogy a 30 év megtartása mellett hogyan lehetne a szükségből eredő *s másoknak ellenszolgáltatás nélkül megadott* kedvezményeket a maga számára is biztosítani. Többféle terv merült fel egyrészt a lakbérnyugdíj, másrészt a korai rokkantság esetében kijáró nyugdíj miként való megszerzése tekintetében. Legújabban az erzsébetvárosi áll. főgimnázium tanárainak egy terve került körlevél útján forgalomba. Ez a korai rokkantságból beálló bajon kíván segíteni. A Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület április 4-iki igazgatósági ülése foglalkozott a felvetett gondolattal s mi most nem kívánunk hosszasabban kitérni annak részleteire. Felfogásunk szerint nekünk most az a teendőnk, hogy élve törvényadta jogunkkal, maradjunk meg a 30 évi szolgálat alapján s ezen az alapon szerezzük mindazt meg, ami az el nem vitatható igazság szerint bennünket megillet. Ha — amit kötve hiszünk — küzdelmünk nem vezetne sikerre, akkor azután teljes erővel hozzáfoghatuuk ahhoz, hogy önsegély útján kártalanítsuk magunkat. Egyelőre azonban ne forgácsoljuk szét az erőnket s bízzunk ügyünk diadalában. — **A budapesti kör** jövő heti ülése az ifjusági könyvtárjegyzék ügyében kiadott miniszteri rendelettel fog foglalkozni. — **Tiszteleti tagjainknak,** *Szász* Károlynak és *Pirchala* Imrének tagsági oklevelét már elkészítette *Baransky* E. László festőművész kartársunk. A nagyon sikerült, művészi alkotású oklevelek közül a Pirchala Imréét április hó 12-én Pozsonyban, a Szász Károlyét a rá következő hét valamelyik napján küldöttségek útján fogjuk új tiszteleti tagjainknak átnyujtani. — **A tanárság és az új nyugdíjtörvény** c. alatt — a közgyűlés határozatának megfelelőleg — kiadtuk Gaal Mózes, Sajó Sándor és Krenner Miklós közgyűlési előadását egy csinos füzetben összefoglalva. A füzetek szétküldését — képviselőknek, főrendeknek stb. — a napokban foganatosítjuk. — **Egy döntés.** Az 1913. január 1-én kinevezettek Balassagyarmaton április 1-én visszakapták a tőlük levont nyugdíjjárulékot. Ezzel el van döntve az a vitás kérdés, hogy vajjon joguk van-e választani az 1913 január 1-én kinevezetteknek a 30 és 35 év között.

GYÁSZROVAT.

Koller Károly késmárki nyugalmazott liceumi tanár 89 éves korában meghalt.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni szíveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1913. febr. 10-től márc. 10-ig ***tagsági díjat*** *fizettek:*

1898/9-től 1905/6-ig: Lengyel Alajos.

1906/7-re: Prőhle Vilmos.

1907/8-ra: Herczeg Antal (5 K), Kallós Béla (2·60), Prőhle Vilmos, Románecz Endre (2 K).

1908/9-re: dr. Alexics György, Csenkey Ágost (II.), Demeter Dezső, Incze Lajos, Ipoly Henrik (1 K), Kallós Béla, Prőhle Vilmos, Podhorszky Győző, Romanecz Mihály.

1909/10-re: dr. Alexics György (2 K), Bakóczy Károly, Demeter Dezső, Hekinger István (6 K), Ipoly Henrik, Klauber Frigyes (I.), Prőhle Vilmos, Romanecz Mihály (2 K).

1910/11-re: Banner Benedek (I.), Bredurán Miklós, Bröder Gyula, Demeter Dezső (I.), Fischer Ferenc (2 K), Hekinger István, Ipoly Henrik (1 K), Kalvoda Ferenc, Kardeván Károly (II.), Kein Félix (II.), Kujáni Gábor (6 K), Márczy Béla (II.), Ozoray Lajos, Prőhle Vilmos, dr. Szabó Mózes.

1911/12-re: Amberg József (II.), dr. Ányos Ármin (II.), Bakos István (II.), Biela Mária, Böhm János (II.), Bredschneider Etel, Butorka Száva (6 K), Csetri Károly (II.), Dér István (II.), Fischer Ferenc, Fodor Ferenc (3·50), Füssy József (3 K), Gebe Mihály, dr. Gockler Lajos, dr. Gonda József, Greszler Gyula, György Zsigmond, dr. Hacker Kálmán (II.), Havas József, Hekinger István (6 K), Kardeván Károly (I.), Kiss Albert (Karánsebes) (II.), Korber Ernő, Kovács József (Ungvár), dr. Krcsméry Károly, dr. Krenner Miklós (II.), Kresznerics Károly (2 K), Labdavszky János, Lukinich Imre (II.), Martos János, Miskovits Ferenc, Németh Kelemen, Palmer Kálmánné, Puschmann Ida (II.), Radó Simon, dr. Rátvay János (II.), Réday János (I.), dr. Révészné Szabó Hanna, Rubner Adolf, Schusztek Adolf, Schwartz Alajos (6 K), dr. Szabó Mózes, Tirczka Klotild (II.), dr. Tüske Béla, dr. Vass János, Vucskits Jenő, dr. Vida Károly, Wagner Adolf.

1912/13-ra: dr. Alexander Bernát, Alexy Lajos, Amberg József (I.), Antalfi Artur, Arany Dániel, Arendt Endre, Arnhold Nándor, dr. Artbauer Gizella, Ács Károly, Ács Lipót, Ádám József, Ányos Ármin, Bacherné Goldziher Ilona, Bakos István (I.), Balás Ádám, Balázs Sándor (II.), Balázsy Ciril, Balló Emil, Balthazár Gábor, dr. Banczik Samu, dr. Barabás Ábel (Temesvár), Barcza József, Barla Szabó Titusz, Bartsch Aurél, Basch József (I.), Bauer György, Bauer József, Bauer Vogel Gyula, Bálint Elemér, Benedek Árpád, Berkeszi István, Berzeviczy Béla, Békési Lila, Binder Jenő (Késmárk), Binder Laura, Biró István (II.), Biró Sándor (II.), Biró Vencel, Biscontini Tibold, Blaskovics Ferenc, Bodis Ferenc, Bogdány Ferenc, Bogsch László, Borbély György, Borcsa Gergely, Borosnyay Károlyné, dr. Borzsák József, Botár Imre (3 K), Both Ferenc, Bottyán József, Bőhm János, Bőhmann József, Brandsch Gyula, dr. Braun Salamon, Breznyák János, dr. Bruckner Győző, Brundl Ödön, Burián János, Buszek Gyula, Butorka Száva (2 K), Csajkásné Fetsch Aranka, Csapó Ödön, Cser Gyula, Csép Miklós (I.), Csik Dániel, Csilcser Ernő, Csorba György, Csukovits Sándor, Czakó Adolf, Darvas Vilmos, Dániel Viktor, Deák István, Debreczeni Géza, Dekán Sámuel (II.), Derzsy László, Derzsy Zoltán (II.), Dénes Ferenc (Lőcse), Dobai Sándor (Zilah), Domby László, Dongó Orbán, Dvorzsák Katalin (4 K), Ecsedi Jenő (I.), Eisert Árpád, Elekes Lajos, Embery Árpád (II.), Erdész J. József, dr. Ernyei István, Eyszrich György, Falábú Jenő, Farkas János (I.), Farkas Vilma, Fazakas Gáspár (II.), dr. Fazakas József, Fazekas Ferenc, dr. Ferencsik

Lajos, Félegyházi Antal (II.), Ficsór József, dr. Fischer Izidor, Fischer Miklós, Fodor Árpád, Fodor Ferenc (4·50), Foris Miklós, Förster Rezső, Frank Dezső, Freitag János, Friedländer Jakab (II.), Fröhlich Ottó (II.), dr. Futó Mihály, Fűrész Róza, Füssy József (5 K), Gaal Pál, dr. Galambos Dezső, dr. Garzó Béla, dr. Gál Kelemen, Gálfalvi Samu, dr. Gálos Rezső (4·50), Gáspár János, Gerő Vilmos (I.), Gidró Bonifác, Glósz János, Gludovácz Ilona, dr. Gombocz Endre, Gotthard Kornél, Göllner Károly, Gönczy Lajos (II.), Graiziger Kornél, Grósz József, Gruber Gyula, Grűnhut Alfréd, Gschweng Mátyás, Gyergyai I. Dezső, Gyertyánffy Ernő, dr. Gyiszálovics Veszelin, Gyökössy Lajos, dr. Györke Margit, Guhr Márton, dr. Hacker Kálmán (I.), Hajdu József, Hang Dániel, Hantos László, dr. Haraszti Sándor, Harsányi Gyula, Harsia Jusztinián (II.), Haszlinger József, Haverda Mátyás, Hegedüs Árpád (Kassa), Hensch Artur, dr. Heppner Antal, Herkely Irén (I.), Hirka Balázs, Hlatky Miklós (I.), Hoch Ferenc, Hoffmann Miksa, Holló Károly, Horváth Lajos (Szeged), Hölszky Sándor, Hraskó Kálmán, Hrivnák László, Huszár Frigyes, Incze József (7 K), Intze István (I.), Jamrich Béla, Jancsó Géza, Jancsovics Ferenc, Jámbor Miklós, Járosy Dezső (I.), Jendrassák József, Jókay Lajos, Junker László, Karátsony Zsigmond, dr. Karl Lajos, dr. Kauffmann György, Károsy Mária. Kárpáthy Gusztáv, Kárpáti Ferenc, Kegyes István, Kende Ferenc, Kengyel Miklós, Kerekes Dezső, Kerekes Ernő, Kerekes György, Kerekes Sándor, Khloyber Lajos, Király Lajos, Király László, Kiss Albert (Igló), Kiss Albert (Karánsebes) (I.), Kiss Lajos (Miskolcz), Kiss Pál, Klimkó Károly, Kóczán Aladár, dr. Kohlmann Dezső, Kollwentz Rezső (II.), Konrád Teréz, Kontz Gizella, dr. Kopp Lajos, Korber Ernő (I.), dr. Kordos Gusztáv, Kossutány Ignác, dr. Kosztolányi Zoltán, Kovaliczky Antal, Kovács Dániel (II.), dr Kovács Gyula (Bpest), Kovács Gyula (Versecz), Kovács István (Temesvár), Kovács János (Székelyudvarhely), Kovács Kálmán, özv. P. Kováts Árpádné, dr. Köpe Viktor, Körber Tivadar, Kövesdi Elvira, Králik Gusztáv, dr. Krcsméry Károly, dr. Krenner Miklós, Kresznerics Károly (6 K), dr. Krécsy Béla, Krix András, Kronberger Béla, Kucsera Rezső, Kuntner Róbert, Kutrucz Rezső, Laczkóné Körmendy Erzsébet, Laky Mátyás, Lang János, dr. Laurentzi Vilmos, Lauringer Ernő, dr. Láng Margit (I.), László Gyula, Lenk Dóra, Lernerné Nendtwich Paula, Léber Gyula, dr. Létmányi Nándor, Lichtenegger Győző, Lindner Augusztа, Lomoschitz József (I.), Loósz István, Lotz Jakab, dr. Luckhaub Gyula, Lukács István, Lukinich Imre, Madai Pál (I.), Magassy Antal, dr. Magyar Emil, Magyar Kálmán, Marcsek Andor, Martin Aurél, Mayer János (Csikszereda), Mayer Margit, Mazár Sándor, dr. Márki Sándor, Márkos Albert, Mártonffy Józsefné, dr. Metzger Márton, dr. Méhes Gyula (I.).

(Folytatjuk.)

Budapest, 1913. márc. 10.

(I.) = I. félév.
(II.) = II. félév.

Müller József,
egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.).

☛ *Kérjük a tagdíjak beküldését!*

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint **a tagdíj december 31-ig fizetendő.** Minthogy pedig e terminuson már erősen túl vagyunk s minthogy az egyesület kiadásainak, különösen a Közlöny megnövekedett költségeinek fedezésére a tagdíjakra mulhatatlanul szükségünk van, kérem a még hátralékos tagokat, hogy a tagdíjakat minél előbb befizessék.

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

MOST JELENT MEG

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRA

LEGÚJABB KÖTETE

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE 1900-IG

FERENCZI ZOLTÁN

szerkesztése mellett írták:

ENDRŐDI SÁNDOR, SIMONYI ZSIGMOND, KARDOS ALBERT, PINTÉR JENŐ ÉS FERENCZI ZOLTÁN

Az első magyar irodalomtörténet, mely a teljes anyagot egyetlen kötetben nyujtja. Megemlékezik minden munkáról, melynek jelentősége van és minden íróról, aki maradandót alkotott a magyar irodalomban. A szépirodalmat éppen olyan alaposan tárgyalja, mint a tudományosat és a régi irodalmat éppen olyan gondosan tárgyalja, mint 1900-ig a legújabbat. A szaktudóst éppen úgy kielégíti, mint a nagyközönséget, mert alapossága mellett mindvégig érdekes. Sehol sem feledkezik meg az összefüggésekről, mindenütt rámutat arra a kölcsönhatásra, melyben nálunk a közélet és az irodalom állottak. 298 szövegképpel, 54 fekete és 4 színes mümelléklettel van illusztrálva.

A teljes mű ára díszkötésben: **24 korona**

Ugyanaz két kötetbe kötve: **30 korona**

KIADTA AZ „ATHENAEUM" R.-T. BUDAPEST

RÉSZLETFIZETÉSRE IS MEGRENDELHETŐ MINDEN HAZAI KÖNYVKERESKEDÉSBEN!!

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

GÖRÖG nyelvi új tankönyvek:

ERDŐS TIVADAR

bártfai gimnáziumi igazgató szerkesztésében most hagyta el a sajtót:

GÖRÖG NYELVTAN

a gimnáziumok felső osztálya számára.
Miniszteri engedélyezési szám: 274/1913.

Ára **3.20** Korona.

GÖRÖG OLVASÓKÖNYV

számos képpel. I. rész. A gimnázium V. osztálya részére. Engedélyezésre felterjesztve.
Az olvasókönyv II. kötete 1913. végén jelenik meg.

Ára **2.40** Korona.

Mutatványpéldányokkal kívánatra készséggel szolgál a kiadó

Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. Budapest, VII., Rákóczi-út 54.

MARX ÉS MÉREI

TUDOMÁNYOS MŰSZEREK GYÁRA

Telefon: 21—06. **BUDAPEST, VI., BULCSU-U. 7.** Telefon: 21—06.

Készít saját gyártelepén mindennemű fizikai, kémiai, geometriai műszereket; vegyi fülkét, előadóasztalt, elsőrangu = vetitőgépeket. =

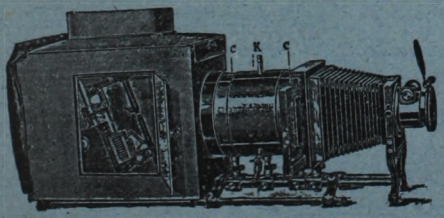

Illusztrált árjegyzékek díjtalanul küldetnek

100 MUNKÁS. 16 HP.

Magyarország legnagyobb fizikai tanszergyára!!!

SZIKLA ÉS SZILÁGYI

TANSZERKÉSZÍTŐ-INTÉZET

BUDAPEST, VII., AMAZON-U. 13.

TELEFON: JÓZSEF 16-36. TELEFON: JÓZSEF 16-36.

CZIMBALOM

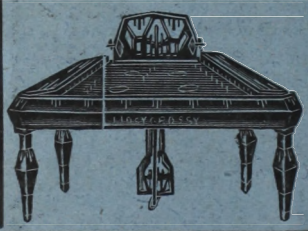

Legujabb szabadalmazott aczélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, aczélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kivánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,

Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.

Tanároknak 10% engedmény.

Új magyar stilisztika!

◎ Most jelent meg! ◎

MAGYAR STILISZTIKA

ARANY JÁNOS „TOLDI"-JA ALAPJÁN

olvasmányokkal és gyakorlatokkal
a középiskolák IV. oszt. számára.
Szerkesztették: ***Ady Lajos*** és
Endrei Ákos főgimn. tanárok.
Engedélyezésre felterjesztve.

Ára 3 korona 20 fillér.

Mutatványpéldányokkal a m. t. Szaktanár urak részére készséggel szolgál a kiadó Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. könyvkiadóosztálya, Budapest, VII., Rákóczi-út 54.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *16. szám.* *1913. április 24.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI
TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Új tiszteleti tagjainknál. (769. l.) — *Javaslatok és tanulmányok.* Más tájak, más szokások. *Révész* Lajostól. (773. l.) — Az ízlés nevelése vagy művészi nevelés? *Nádai* Páltól. (786. l.) — Pár szó a szolgálati időhöz. *Göllner* Károlytól. (793. l.) — Az új nyugdíjtörvény és a nem állami tanárok. *Figyelő*-től. (796. l.) — *Könyvek és lapok. Ferenczi:* A magyar irodalom története 1900-ig. *Balassa* Józseftől. (798. l.) — *Székely:* Morálpedagógiai kérdések. *Dr. Nagy* Józseftől. (800. l.) — Athenaeum Könyvtár. *Dr. Molnár* Györgytől. (802. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (803. l.) — *Egyesületi élet.* Ungberegvármegyei kör. *Schor* Ernőtől. (804. l.) — *Krónika.* Szünidei fizikai tanfolyam Budapesten. (804. l.) — Beszámolás. *Dr. Schmidt* Mártontól. (805. l.) — Közgyűlés. Igazgatói értekezlet Aradon. *Fischer* Aladártól. (806. l.) — A T. Ő. és Á. S. E. *Németh* Józseftől. (809. l.) — Fürdőkonviktus. A tanárság és a nyugdíjtörvény. Debreceni hangverseny. Társasutazás Svédországba. (811. l.) — Kinevezés. Nyilvánossági jog. Ösztöndíjpályázat. Apró hírek. (812. l.) — Gyászrovat. (*König Gyula.* 814. l.) — Tagdíjfizetések. *Müller* Józseftől. (814. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA
1913

A középfokú iskolák egységes atlasza

KOGUTOWICZ:
FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

(Ára 2 korona 50 fillér)

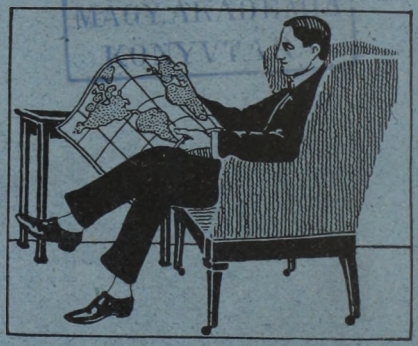

XI. KIADÁSÁRÓL

— miután kiadványaink terjesztésében ügynökökkel nem dolgozunk — ezúton értesítjük a mélyen tisztelt szaktanári kart azon kérésünk mellett, hogy amennyiben intézetük földrajzi és történelmi térképeinket ezideig még nem vezette volna be, azokat a közeli tankönyvelhatározó konferencián javaslatba hozni méltóztassék. ***Ilyen intezeteknek készséggel szolgálunk tiszteletpéldányokkal*** s kívánságukra egyik tisztviselőnk a továbbiak megbeszélése érdekében fel fogja keresni.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R. T.
BUDAPEST, V., RUDOLF-TÉR.

XLVI. évfolyam. 16. szám. 1913. április 24.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

ÚJ TISZTELETI TAGJAINKNÁL.

Felejthetetlen emlékként őrizzük bensőnkben annak a kitörő lelkesedésnek az egyértelmű megnyilvánulását, mely legutolsó közgyűlésünkön *Szász* Károly ny. miniszteri tanácsos, országgyűlési képviselőnek, azóta a képviselőház alelnökének és *Pirchala* Imre udvari tanácsos, ny. tankerületi kir. főigazgatónak tiszteleti tagokká történt megválasztásában kifejezésre jutott. Igazgatóságunk ugyancsak ennek a lelkesedésnek a hatása alatt elhatározta, hogy a tiszteleti tagságról szóló okleveleket nem sablonos formájukban, hanem művészi kivitelben készíttteti el s úgy nyujtja át a megválasztottaknak. Az okleveleket *Bránsky* E. László festőművész kartársunk e hó elejére elkészítette s a *Pirchala* Imréét április hó 12-én, a *Szász* Károlyét április hó 19-én juttattuk el rendeltetési helyére. Most az átadásokról számolunk be e sorokban.

Pirchala Imre oklevelének átnyujtása a pozsonyi kör rendkívüli ülésén történt. Erről dr. *Magyar* Győző ottani köri jegyző a következő tudósításban emlékezik meg.

A pozsonyi kör ápr. 12-én ünnepet ült. *Albrecht* János tanker. főigazgató elnökletével *díszgyűlést* tartott azon alkalomból, hogy díszelnökét *Pirchala* Imre udvari tanácsos, nyug. főigazgatót az Országos Középiskolai Tanáregyesület XLVII. közgyűlése *tiszteletbeli tagjává választotta* s az erről szóló oklevelet az egyesület küldöttsége átadás céljából Pozsonyba hozta.

Nincs a pozsonyi tankerületnek egyetlen a kör kötelékébe tartozó tanintézete, mely kisebb-nagyobb küldöttséggel ne képviseltette volna magát, a helybeliek és a közeli vidékről valók tanári testülete pedig szinte teljes számban jelent meg. Az ülés fényét továbbá díszes vendégkoszorú növelte. Az országos egyesület küldöttségében ott voltak: *Négyesy* László elnök, *Gaal* Mózes alelnök, *Sajó* Sándor főtitkár, *Lévay* Ede szerkesztő, *Balassa* József, *Bránszky* E. László

és *Schmidt* Márton választmányi tagok. Jelen volt a róm. kath. és az ág. h. ev. egyház több vezető egyénisége, amazok élén *dr. Komlóssy* Ferenc prépost, emezekén *dr. Dobrovits* Mátyás kir. tanácsos, felügyelő és *Pröhle* Henrik alesperes. Képviseltették továbbá magukat a pozsonyvármegyei tanfelügyelőség, az ág. h. ev. theol. akadémia, a szőlészeti és borászati szakiskola és az ág. h. ev. népiskola. A rendkívüli látogatottságra való tekintettel a gyűlést a kör nem a szokott helyiségben, az ev. liceum tanári szobájában, hanem ugyanazon tanintézet tornacsarnokában tartotta meg.

Az *elnök* megnyitó beszédében örömmel utalt a felemelő alkalomra, mely ezt a fényes közönséget egybehozta s üdvözölvén a kör tagjait és a vendégeket, főleg pedig a központ vezetőségéből álló küldöttséget, mely megjelenésével fényt kölcsönöz az ünnepségnek, megnyitotta a gyűlést.

Ezután pár meleg szóban ismertette az ülés összehívásának okát s felhívta a kört, hogy az ünnepeltet küldöttség útján hívja meg. A küldöttség tagjaiul a kör az elnök ajánlatára *Arató* Frigyes felsőbbleányisk. igazgató, alelnök vezetésével *Fallenbüchel* Ferenc, *Flaszik* Ágost és *Márton* Jenő tanárokat küldte ki. Visszaérkezésükig elnök az ülést felfüggesztette.

Nemsokára lelkes éljenzés hangzott fel. A küldöttség visszaérkezett s hozta az ünnepeltet.

Négyesy László emelkedett szólásra, hogy a tanárság egyetemének üdvözletét tolmácsolja. Nem akarja az új tiszteletbeli tag érdemeit hozzáméltó tüzetességgel ismertetni, mert ezt más fogja az Országos Tanáregyesület megbízásából elvégezni. Csak egy mozzanatát emeli ki *Pirchala* Imre áldásos működésének s ez az, hogy állandóan az összetartást, a harmóniát ápolta a kartársak közt, azt az összetartást, mely egymás megbecsülésén alapszik. Közszellemet tudott teremteni ebben a tankerületben, melynek tündöklő vezércsillaga volt személyes példájával. Átadja a szót *Gaal* Mózesnek, mint akinek elnöklete alatt választotta meg a közgyűlés *Pirchala* Imrét tiszteletbeli tagjának.

Gaal Mózes hatalmas beszéde nagyszerű méltatása volt az ünnepelt ideális pályafutásának. Megkapó szavakban utalt *Pirchala* Imre dísztaggá való választásának alkalmára, az Országos Középiskolai Tanáregyesület 47. közgyűlésére. Az ország tanársága keserűséggel csordultig telt szívvel sereglett ott egybe s keserűségét nem igyekezett a tárgyalásokon sem palástolni. S mégis ez a csaknem 3000 háborgó indulatokkal telt tanár egy szívvel-lélekkel iktatta tiszteletbeli tagjainak sorába azt a férfiút, aki soha kitüntetés után nem járt.

Gyönyörű szép kitüntetés volt ez. De erre nem Pirchala Imrének, hanem a tanárvilágnak volt szüksége. A tanárnak magának van szüksége reá, hogy a társadalomtól meg nem értett fáradalmai között feltekintsen arra, ki ezt a tanári munkát épp úgy elvégezte mint ő, lásson melegítő példát arra, hogy a tanári munka is megtalálja áldott jutalmát, kartársai elismerésében, tiszteletében.

Azután méltatta Pirchala életét, az ideális ember, ideális tanár pályafutását, melynek folyamán belső értékei mind magasabbra emelték őt úgy hivatali állásban, mint köztiszteletben, míg végre ahhoz a kevesek által elérhető díszes tisztséghez juttatták, melyből a közelmultban nyugalomba lépett. A tárgyilagos méltatást azzal a szubjektiv nyilatkozattal egészíti ki, hogy a nagy tiszteletet és csodálatot 24 évvel ezelőtt érezte először szeretett igazgatója és mestere iránt s az oldalán töltött 9 év csak halmozni, növelni tudta szívében az érzelmeket.

Pirchala tiszteletbeli taggá való megválasztásában az az eszme jut kifejezésre, hogy a tanárság a legizzóbb harc tüzében se feledkezzék meg egyről, hogy kiemelje és megbecsülje a benne élő kincseket. Erről tesz tanuságot a tiszteletbeli tagságról szóló oklevél, mint egy nemesen eltöltött élet bizonyságlevele. Aki ezt az életet élte, ahhoz az igaz, egyszerű, jó emberhez hozzák az ország tanárságának kitüntetését, kérve a Mindenhatót, hogy élte végén juttasson neki az ő nagy szeretetéből sok meleg sugárt, adjon szép alkonyt, majdan szép véget, hogy elmondhassa: »Áldassék az Úr neve, nem éltem hiába!«

Az egész gyülekezet szünni nem akaró tapsa és éljenzése követte a nagyhatású beszédet, melynek végeztével Gaal átadta az ünnepeltnek az Országos Középiskolai Tanáregyesület tiszteletbeli-tagsági oklevelét. A Pozsony látképével és címerével, a pozsonyi kir. kath. főgimn. régi és új épületének képével és a tankerülethez tartozó városok címerével diszített oklevél *Baránszky* E. László tanár és festőművész, a budapesti küldöttség tagjának remek alkotása.

Az oklevél átadása után *Pirchala* Imre szólalt fel meghatottan, hogy a kitüntetést megköszönje. Szerényen kijelenti, hogy ha a róla elmondott dicséretekből valamit elfogadhat, úgy az csak annyi, hogy szerette hivatását. Ez nem érdem, hanem szerencse. A munka u. i. nem nyüg, hanem élvezet és örömök forrása volt számára. De ne róla legyen itt szó. Nem egy személy ünnepe ez, hanem elismerése a tanári pályának, egyúttal dokumentuma annak, hogy a tanárság maga meg tudja jutalmazni kartársait. Ily értelemben fogadja el e rendkívüli kitüntetést, mely akkor érte, mikor a hivatal láncai már elszakadtak, de nem a szeretetéi, mert hosszú pályáján sok jó barátot szerzett.

Ajánlja magát emlékükbe. Köszönetet mond, amiért ide fáradtak s igéri, hogy ezt a napot soha el nem fogja felejteni.

Ismét felharsant a lelkes éljenzés, melynek elhangzásával az elnök bezárta a díszgyűlést. Záró szavaiban felkérte a jelenlevőket, hogy az ünnepelt iránti tiszteletből mindnyájan írják alá a díszoklevelet.

Ezzel véget ért a díszgyűlés, de még nem *Pirchala* Imre ünneplése. Az még folytatódott a fehér asztalnál, a Magyar király szálló nagytermében, hol közel másfélszáz tisztelője, köztük sok nő is, gyült egybe a szép est méltó befejezésére.

* * *

Szász Károlynak — előre nyilvánított óhajtása szerint — egy kisebb bizottság vitte el s nyujtotta át a képviselőházban április hó 18-án a tiszteleti tagságról szóló oklevelet, melynek művészi motivumai közül az Országház képe és a Szász-család címere emelkedik ki.

A küldöttség tagjai a következők voltak: *Négyesy* László, *Jancsó* Benedek, *Gaal* Mózes, *Sajó* Sándor, *Lévay* Ede, *Schmidt* Márton és *Baránsky* E. László.

Maga az ünnepély külső kereteiben, az ünnepelt határozott kívánságára, nem volt ugyan olyan méretű, mint a pozsonyi, de bensőséges érzésben semmivel sem maradt mögötte.

Mindannyian, akik jelen voltak, tudatában éltek annak, hogy itt 3000 magyar középiskolai tanárnak a mélyen érzett hálája nyilvánul meg egy nemesen gondolkodó, a tanárság helyzetét megértő és bajait átérző férfiuval szemben, aki nem késett védelmező szózatát felemelni abban a válságos pillanatban, mikor a tanárság és az iskola érdekében ezt tenni senki sem volt hajlandó.

A küldöttség szónoka *Négyesy László* volt.

Tartalmi és formai tekintetben egyaránt méltóan szólaltatta meg a tanárság elismerését és rokonszenvét. Beszédében utalt arra a kapcsolatra, mely Szász Károlyt születésénél, családi tradicióinál, végzett tanulmányainál, majd a minisztériumban viselt állásánál, fenkölt gondolkodásánál és a magyar knltúra felvirágoztatásának vágyánál fogva a tanársághoz fűzi. Ahhoz a tanársághoz, mely az ő közéleti tevékenységét mindenkor bizalommal és megértő lélekkel kísérte, s melyet utolsó fellépésével, mikor a tanárság igazaiért annyi nemes hévvel szállott síkra, soha el nem muló hálára kötelezett. Kérte, hogy a tanárok elismerésének és nagyrabecsülésének a kifejezéseként nyujtott tiszteleti tagságot szívesen fogadja s egyszersmind a tanárságnak és az iskolának az ügyét fényes tehetségével, eddig tapasztalt lelkesedésével és hathatós befolyásával továbbra is pártfogolja.

Szász Károly meghatottan mondott köszönetet ünnepeltetéseért. A tanárság kitüntető bizalmát mindenkor élete legszebb sikerei közé fogja sorolni. Ismeri a tanári pálya nehézségeit s teljes mértékben méltányolja azokat a kiválóan fontos szolgálatokat, melyeket a magyar tanárok a magyar iskola és a magyar kultúra érdekében végeznek. A képviselőházban a nyugdíjtörvény tárgyalásánál történt felszólalásakor is ettől az őszinte érzéstől vezéreltetve járt el. A tanárok elismerését felette nagyra becsüli. Kezdetben, mikor a közgyülés határozatáról értesült, csak a megtiszteltetésnek és az örömnek a nagyságát érezte megválasztatása fölött. Utóbb azonban tudatára jutott annak is, hogy a tiszteleti tagsággal kötelezettségek járnak. Szívesen vállalja azokat s mint a multban, ezentúl sem szűnik meg benső meggyőződésének a szavát követni s azon lesz, hogy a tanárságnak és az egyesületnek, melynek most már ő is tagja, a javát tőle telhetőleg minden kinálkozó alkalommal előmozdítsa. Egyszersmind kéri a

megjelenteket, hogy tagtársainak, a tanároknak, a megválasztás tényében megnyilvánult bizalmukért hálás köszönetét tolmácsolják.

A küldöttség tagjai lelkesen megéljenezték Szász Károlyt, aki még hosszasabban elbeszélgetett a tanárság ügyeiről és jövő teendőiről.

* * *

Befejeztük tudósításunkat s e percben az az érzésünk: bármennyire örvendetesnek és megtisztelőnek mondják is ünnepeltjeink a maguk személyére nézve a tanárság bizalmát, a tény az, hogy ezen alkalommal tulajdonképpen egyesületünk gazdagodott. Óhajtandó, hogy valamennyi közgyűlésünknek minden határozata olyan szerencsés és közmegelégedést keltő legyen, mint a mostani volt, melynek alapján *Pirchala Imrét* és *Szász Károlyt* tiszteleti tagjaink sorába igtathattuk!

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Más tájak, más szokások.

(Képek és üzenetek az Értesítők országából.)

— Felolvastatott a debreceni tanári körben. —

Akár »a mai pénzügyi piac feszültsége«, akár pedig más volt az ok, a rideg valóság az, hogy az elmult nyári szünidő alatt le kellett mondanom »a kristálytiszta hegyi patakok andalító zúgásáról«. No, de van ám nemcsak »m. kir. ész,« amely az ismeretes »tapintattal« a 35 éves tanári szolgálatot is kitalálta, bizonyára álmatlan éjszakák és »egyenlőtlenségi« rémlátások izgalmai után, hanem van tanári ész is, s ez az impraktikusnak csúfolt tanárész kritikus helyzetemben megmutatta nekem a »modus vivendit« s elvitt engem üdülni szép hazánk elragadó bércei helyett — a Középiskolák, főleg pedig a Gimnáziumok mult tanévi Értesítőinek szintén gyönyörködtető országába.

Itt, e tanulságos és szép országban jártam-keltem tehát két hónapig.

Állottam bolyongásom közepett magasabb és mélyebb pontokon; sokszor éreztem különböző irányú szellőket; élveztem ragyogó fényt, de kisebb világosságban is volt részem. Azonban a *tantermek levegője*, amerre csak megfordultam, *mindenütt magyar* volt; s a *tanári szobák klímáját*, ahol csak jártam, *mindenfelé napsugarasnak, melegnek* és *éltetőnek* tapasztaltam.

Először az Alföldön állapodtam meg. Porát gyülölöm, de iskoláját szinte rajongva szeretem. Pedig igen egyszerű az egész dolog, amit ez iskolában mívelnek. Nagyok vezetik a Kicsiket,

a Kicsik meg a Nagyokat; sürögnek-forognak Csűrösök, Gulyások, Kulcsárok; a Szabók meg, mint mindenütt, itt is mesterkednek. Hát mi különös van mindebben? Éppen semmi. De hiszen nem is különös dolgot cselekesznek ők és társaik, hanem nemzeti kötelességet: a *magyar* kultúra terjesztését.

Aztán a Duna tájékára vetődtem. Sokkal szebb kép, mert hegykoszorú is terpeszkedik a fejedelmi víz mellett. Éppen nekem való panoráma! El is andalgok rajta, s mint a hanyag diák, jómagam is lelkiismeretem második csengetyűszavára megyek az iskola — mellé. No, de innen is látok és hallok én! Ez itt — jól látom — főtisztelendő Szulpicz tanár úr; az pedig főtisztelendő Antonin; jól hallom főtisztelendő Marián, Kasszián, Nárcisz tanár urak tanítását is. S ugyan mit hirdetnek oly tiszta, igaz meggyőződésre való hévvel ezek a főtisztelendő urak? Hát, uramfia, névmagyarosításra buzdítják a hallgatókat s csakhamar meg is magyarosítja a nevét nyolc tanuló. Vajjon hát ez nem a *magyar* kultúra terjesztése?

»E duabus (scholis) disces omnes.« Amit mível a debreceni református iskola színmagyar tanárkara, amit cselekszik az esztergomi katholikus, névben talán idegenszerűbb, de lélekben éppen olyan derék magyar tanárság, ugyanazt végzi e hazának minden középiskolája: Apolja, erősíti, terjeszti a *magyar* kultúrát.

Ezekből: a középiskolákból árad ki az éltető, erősítő, jó magyar levegő. Ezt élveztem én mindenütt két hónapos jártomban-keltemben. És *ezt* nem *érzi ma* s talán nem is érezte soha mindaz, aki a magyar iskolákra fordított ezreket sajnálja, vagy egyenesen felpanaszolja, mint igazi »jókedvű adakozó«.

Két hónap hosszú idő, talán unalmas is egy kissé. Az unalom pedig mire rá nem visz bennünket? Hát bizony illik vagy nem illik, betekintgettem én utamban a tanári szobákba is: az iskolai titkokhak sokat emlegetett rejtekhelyeibe. Borzalmakat vártam, szenzációt kerestem; fürkésztem, kutattam s mohón felkaptam minden elhangzott szót, mint a tanári szobákba került szemfüles diák. Hiszen — gondolám magamban — nem jogászok ezek a tanárok. Csak lesz hát köztük egy kis futkározás valamely régi vesszőparipácskán; mint joghoz, igazsághoz nem értő egyének a jól ismert kanapék felett is könnyen támaszthatnak egymás ellen igénypereket. Esetleg — mert mindig a klasszikusokkal gyötrik a gyenge ifjuság fejét — »béka-egérharc« is kerekedhetik köztük valamely, jogászelme előtt azonnal világos kérdés körül, bennem pedig — akit egyébként valami elavult fogalom, a hála is kötne némileg az iskolához — támadhat »homéri kacaj«, hogy megint a tanári klasszikus nyelvezeten szóljak. Valami vasból készült nagy kalapról is sokat hallottam, mint a tanári fejeket erősen szorító és nyűgöző szükséges felszerelésről. Korunk legújabb kultúrnapja: a magyar pénzügyminiszter bizonyára sok ilyet őriz külön, tanári relikviákból álló értékes múzeumában; mert csak így érthető, hogy másokra áldásos sugarai oly ferdén s oly kevés melegséggel ragyogják körül a tanárfejeket. Egy-két ilyen tanári vaskalapot s az alulok

tóduló sötétséget is érdekes lenne saját szemeimmel felfedezni. Olyanfélét is olvastam mostanában elég sűrűn, hogy a tanárság fegyelmezetlen, féktelenségre hajló és önző elem, amely okvetetlenül mögötte áll egy másik társadalmi osztálynak. Hol leshetném mindezt jobban és hívebben el, mint éppen a tanári szobákban, ahol a »kedves« tanár urakat nem talárban, hanem pongyolában találhatom. És — csodák-csodája — ebből a mindenkit izgató témából: tanári egyenetlenségből, rút versenyzésből, gonosz önzésből, értelmi és szívbeli homályból egy szemernyit sem találhattam sehol. Ellenkezőleg tanár és tanár, igazgató és tanár között mindenütt oly szembeszökő egymásnak megértése, hogy ennél nagyobb egyetértés már csak a kormányokban lehet, amelyeknek tagjai tudvalevőleg mindenkor a legnagyobb harmóniában vannak egymással — a hivatalos lapokban. Ennek a tanárkari egyetértésnek, a tanári és igazgatói szobák szép harmoniájának kifejezője Kiskunhalas Értesítője is, amely ezt hirdeti a címlapon: »A tanárkar közreműködésével szerkesztette Pataky Dezső igazgató«.

Őszinte magyar érzésnek tiszta levegője, becsületes kollégialitásnak napsugaras melege száll tehát felénk az összes középiskolákból.

De hát akkor hol vannak iskolai életünkben és berendezkedésünkben a »Más tájak, más szokások«?

Jogos kérdés. Ezért hát — megköszönvén az eddigi szíves türelmet, amely lehetővé tette nekem a mindnyájunk előtt oly értékes tiszta magyarság és meleg kollégialitás egyetemességének konstatálását — rátérek a tulajdonképpeni tárgyra.

Utamban sok képet gyüjtöttem; de itt — inkább példákként — csak azokat elevenítem fel, amelyek ránk, a mi viszonyainkra nézve valóban »más tájak, más szokások«.

Ha költő volnék, talán »bokrétába kötném« e képeket mint »virágszálakat«; így azonban, mint közönséges prózai ember, tárgyak szerint csoportosítva rideg adatok alakjában számolok be úti tapasztalataimról. De fenntartom természetesen szerzői jogomnak itt-ott esetleges »sajtóhibák« elkövetését is, amelyekért azonban mint minden, még legkisebb ferdítő, sértő, kicsinylő, gúnyolódó szándékot már elvből kizáró véletlen jelenségekért előre is »veniampeto«, de egyúttal kritikusaimmal szemben én is »do vicissim«.

1. Az Értesítők alakja és kiállítása.

Általában igen vonzó és kedves. Egy helyen azonban — különben igen tekintélyes intézetnél — az Értesítőben »felfordult világ« van, mert vagy 10—12 levél fordítva van bekötve, ami ugyancsak zavaró. Egy másiknál pedig önkénytelenül is a »lapos bugyelláris« jut eszünkbe, annyira jelentéktelen és kicsi az egész Értesítő, s ha kinyitjuk, rémülve látjuk, hogy csakugyan üres is. Sok Értesítő közli az intézet képét is, ami által élővé és beszédessé válik előttünk az az iskola. A képek közlése terén unikum számba megy a budapesti III. ker. áll. fögim-

názium, amely arcképet közöl egy elhalt tanárról, két elhúnyt tanulóról, Berczik Árpádról, mint az intézet jóltevőjéről, az intézeti zenekarról és az atletikai gyakorlatokról.

2. Az iskolába való felvétel.

A nagy szünet alatt beküldött folyamodásokat figyelmen kívül hagyja az esztergomi bencés főgimnázium. A budapesti I. ker. áll. főgimn. a levél útján való felvételi jelentkezést nem veszi tekintetbe. Ugyanott úgynevezett »előjegyzésnek« nincs helye. Más intézetből való bukott vagy kevésbbé szabályszerű viseletű tanulót csak feltételesen fogadnak be Verbászon. Mezőtur azt kívánja az újonnan beiratkozott tanulótól, hogy az iskolai rendtartást irassa alá atyjával, továbbá kötelezi a szülőt, hogy gyermekét az osztálytanárnak is bemutassa, illetőleg nemcsak az igazgatónál, hanem az osztálytanárnál is irassa be. A nagyszombati érseki főgimnázium még szigorubb, mert jogot formál magának arra, hogy a gyengébb bizonyítványú új tanulót felvételi vizsgálat alá vesse s esetleg alsóbb osztályba sorozza. Végül: »A tanulók tartozásai miatt bizonyítványaikat visszatartani nem szabad«. Ezt a felsőbb hatósági rendeletet pedig, amely elég éles ellentétben áll több iskolának gyakorlatával, a csikszeredai róm. kath. főgimnázium közli.

3. Fegyelmi szabályok és iskolai rendtartás.

Az intézet rend- és fegyelmi szabályai a szünidőben is kötelezők, s ha kihágás történik, büntetést von maga után, s ezt az osztálynaplóba is bejegyzik. (Szegedi áll. főgimn.) Ezt mondja Baja is, Karánsebes is. Sőt ez utóbbi nemcsak fenyeget, hanem irányít is ilyen cikkében: »Hogyan töltsük a szünidőt?« Az egri ciszterci főgimnázium esetleg fel sem veszi azt a tanulót, aki vakációban megsérti a fegyelmet. Az esztergomi bencés főgimnázium növendéke más intézet növendékével nem lehet együtt szálláson. »A napról napra való hazautazást az igazgatóság engedélyezi, érte folyamodni kell s csak a legritkább esetben adja meg«. (Temesvári áll. főgimn.) Igen érdekes a dési áll. főgimn. következő dekrétuma: »Utazó vakációs diákok arcképes és külön anyakönyvbe iktatott szünidei igazolványt kapnak a jövőben, mert egy felmerült és ügyészi beavatkozást igénylő eset kétségkívül igazolta, hogy a szünidei igazolványok vétel útján illetéktelen kezekbe is kerülhetnek«.

4. Tanulmányok.

Bocsánat rút önzésemért, de nekem is magam felé hajlik a kezem. Más tárgyaknak nem is lehetvén bírája, a szokrateszi »Ismerd meg tenmagadat« utasítás nyomán csak tárgyaim körére terjesztettem ki megfigyeléseimet.

A latin nyelvi tananyagnál tulajdonképpen a Dent-olvasó kihasználását vizsgáltam. Ime néhány adat, amelyekből aztán mindenki képet és tervet alkothat magának és iskolájának! A bpesti gyakorló

főgimnázium, amely édesatyja az egész újításnak, így használta Dentet: Az I. osztályban az 1—29. olvasmányt végezték a megfelelő nyelvtani anyaggal; a II. osztályban 29—59-ig; a III-ban végig, tehát 77-ig. Így hát használták Dentet a III. osztályban is, ami annyit jelent, hogy nemcsak a nyelvtant, hanem a mondattant is azon építették fel. A III. oszt. többi olvasmányait pedig úgy rendezte a gyakorló főgimnázium, hogy olvastatott Phaedrusból 10 mesét és Szemelvényeket Liviusból. Olvastatta Dentet a III. osztályban a szegedi áll. főgimnázium is, amely szintén egyik úttörője volt a Dent-rendszernek. Böszörmény kissé radikális is volt, mert úgy olvastatta Dentet a III-ban, hogy Phaedrust teljesen kihagyta, csak Corneliusból olvastatott még. Aradnak ez volt latin olvasmánya a III-ban: Dent, Phaedrusból három mese és Cornelius. Kisujszállás az I. félévben fordíttatta a III. osztállyal Dentet, a II. félévben pedig Corneliusból Miltiadest, a többi részt Phaedrusból. Igen feltünő, hogy Mezőtur az I. osztályban elvégeztetett Dentből 35 olvasmányt, mindenütt az oda tartozó magyar részekkel s ezenkívül beszédgyakorlatokkal együtt. Olyan eredmény, amelyhez gratulálni lehet!

A görögöt általában az attikai nyelvjárással kezdik. De van elég sok intézet, több, mint gondolnók, ahol a homeroszi dialektuson tanítják a görög nyelvet, ami kétségtelenül igen érdekes, valószínüleg értékes, de egyúttal fáradságos munka is lehet.

Nem éppen érdektelen dolog, hogy a görögpótlóról kissé melegebben emlékszik meg egy pár intézet. Így a temesvári áll. főgimnázium is, s szerinte, de több intézet szerint is a görögpótló papi pályára is képesít szemináriumokban, tehát csak az egyetemen nem. A kecskeméti ref. főgimnázium így ír a görögpótlóról: »A görögpótló tanfolyam, úgy látszik, folyton emelkedik népszerűségben főgimnáziumunkban«.

Besztercebányán a kir. kath. főgimnáziumban a rendkívüli tárgyak közt szerepel az új-görög is heti két órával. E tanítás modern dolgokról is szól s beszélgetésekkel volt összekötve. Érdekes a statisztikája: Az V-ik osztályban 41 tanuló közül görögös volt 18, új-görög nincs; a VI-ban 25-ből görögös 9, ezekből új-görög 4; a VII-ben 27-ből görögös 16, új-görög 1; a VIII-ban 21-ből görögös 12, új-görög közülök 2. Bár egészen érthető és természetes oka van az új-görögösök elhelyezkedésnek, mégis önkénytelenül eszünkbe jut a »Luna mendax« és rövid latin versecskéje s akaratlanul is szelid tréfára visz bennünket. Csakhogy itt a »Luna«, ez esetben Erdős Tivadar görög tanár, nem »mentitur«, hanem — mint a tenger apályánál és dagályánál történik — vonz vagy taszít. Ahol ő van a görög nyelvnek rendes tanáraként a derült égboltozaton, így: a VI. VII. VIII. osztályban, ott az új-görögösök száma crescit; ahol pedig nem ő tanít mint rendes tanár, ott az új-görögösök száma teljesen: decrescit.

Budapesten a VIII. ker. főgimnáziumban latin színi előadás volt a VII. osztály tanulóival. Rendezte dr. Székely István. Előadták Plautus »Captivi« című darabját. Az előadást (1911. nov. 18.) nagyszámú és válogatott közönség hallgatta végig.

5. Vallási, erkölcsi, felekezeti viszonyok.

A vasár- és ünnepnapi templombajárás általános és helyes szokás. Éppen ilyen helyesnek mondható szokás az is, hogy egyes intézetek csak tanári kiséretről gondoskodnak, míg a többi tanárok szabadon követhetik lelkiismeretök hívó szózatát s felekezetöknek abba a templomába és abban az órában mehetnek, amelyet egyéni körülményeiknél és vonzódásuknál fogva legmegfelelőbbnek találnak. Ezért a temesvári áll. főgimnáziumban »az istentiszteletre 1—1 tanár és a hitoktató kisérte az ifjuságot«. A református Pápa pedig így intézkedett: »Vasárnaponként a tanulók a vallástanár vezetése alatt templomba mentek«.

A kongregációk sok helyen virulnak; de viszont nem egy helyen keresztyén ifj. egyesületek is működnek.

Csikszereda, Dés, Kassa alkoholellenes egyesületet alakított, vagy alakít, s a tagok fogadást tesznek.

A hitfelekezetek közt Böszörmény a baptistákat is felsorolja s közli a vallástani anyagukat is.

Igazán felekezeti iskola — s ez nem célzatosság, hanem csak való tény konstatálása a kedvelt intézetnél — az egész országban csak egy van, Kalocsán, ahol 466 katholikus tanuló mellett csak egy református (V. osztályban), egy evangélikus (III. osztályban) és tizenhat izraelita volt mindössze.

6. Kézi ügyesség.

Meghonosította ez újabb praktikus tudományt több iskola, pl. Enyed, Kolozsvár. Pápán pedig gépírást tanítottak a ref. főgimnáziumban.

7. Torna és sport.

Az élet nagy harcát megvívni s a támadható gordiusi csomókat ketté vágni több iskola tanítja növendékeit, pl. Kisujszálás, Budapest, ahol a vívás külön tárgy. De talán a bpesti. ref. főgimnázium jár a sport terén legelül, mert ott úsznak, korcsolyáznak, bokszolnak, ródliznak s még — tanulnak is a diákok, mint a sok jeles bizonyítvány fényesen igazolja. A kolozsvári ref. főgimnázium pedig, hogy igazán előkészítő legyen az élet minden problémájára, tanítja a táncot is, még pedig olyan életrevaló s ötletes módon, hogy I—VII. osztályaiból 76 tanuló járta a csárdást a tornacsarnokban az áll. polg. leányiskola ugyanannyi növendékével. Cegléd és Enyed hazánknak két legklasszikusabb pontja, mondhatnók: Athenje és Rómája. A tornaversenyről hazatért győztes csapatát mind a kettő díszes küldöttséggel, koszorús leányokkal várta s valóságos diadalmenetben vezette a városba. Sőt Enyed még 100 koronát is dobott »az igazság mérlegébe«, mint külön elismerést és jutalmat a tornatanárnak.

Viszont a bpesti VII. ker. István-úti főgimnázium felszólal a túlságba vitt sport ellen, mint amely hanyagságot, a környéken lévő korcsmák miatt erkölcstelenséget, sőt sokszor testi bajokat is okoz. A kecskeméti ref. főgimnázium is keményen szól, midőn ezt mondja:

»A tanulmányi visszaesés okát a felsőbb osztályokban a szorgalomhiányban véljük feltalálni, mely szorgalomhiányt a tanuló ifjuságban szinte az őrületig elharapózott football-mániának tulajdonítjuk.« Mintha csak hozzánk is szólna a két őszinte hang!

8. Vizsgálatok.

A budapesti ref. főgimnázium — felsőbb engedéllyel — behozta az ú. n. kikérdező-vizsgálatot, amely abból áll, hogy május 30-tól június 7-ig a rendes tanítási órák keretében alaposan kikérdezik az igazgató és két szaktanár jelenlétében az összes kétes vagy elégtelen tanulókat, — s ezek után év végén a vizsgálat egyszerüen díszvizsgálat. Böszörményben az egy elégtelenes tanulók is folyamodnak a javíthatásért, de csak a tanári karhoz. A brassói r. kath. főgimnáziumban is a tanári kar ad engedélyt a javítóra, de csak úgy, »ha célszerünek látja«. A temesvári áll. főgimnáziumban csak olyan egy elégtelenes folyamodik engedélyért, akinek »kevésbbé szabályszerű« jegye van, még pedig a főigazgatóhoz. Javítóvizsgálatért 4 koronát fizetnek tárgyanként Verbászon, Kisujszálláson és a kecskeméti ref. főgimnáziumban, de mindig valamely iskolai jótékony célra. — Aki szeptemberben pótló vizsgálatot akar tenni, annak a betegség igazolására hatóságilag megerősített orvosi bizonyítványt kell mellékelni több helyen, pl. Aradon és Nagyszombatban. — A pápai ref. főgimnáziumban az 1911. aug. végén tartott javító vizsgálaton 111 tanuló közül osztályismétlésre utasíttatott 30, vagyis 27%. Oka: »A tanulók csak formalitásnak nézik a javító vizsgálatot s a szülők se törődnek vele«. Így mondja ezt az Értesítő.

9. Alapítványok.

Itt csak két alapítványt hozok elő »más tájakról«. A temesvári áll. főgimnáziumban az 1912. évben végzett VIII. oszt. tanulók 100 koronát adtak egyik iskolai alapra. A mezőturi ref. főgimnáziumban pedig Hajdu József, fia szerencsés érettségi vizsgálatának apai örömére 1000 koronás tápintézeti alapítványt tett. A legtöbb iskolában hol vagyunk mi ettől? Arra, hogy az iskolától megváló tanítvány, vagy annak szülői ily nemes módon kifejezést adnának hálájoknak, igen kevés esetet tudunk. Ellenben azt csaknem mindnyájan tapasztalhattuk, hogy tanítványaink egy része, mihelyt kilép az iskola falai közül, azonnal belép a »Kalapvédő« egyesületbe s megszakít velünk minden köszönő és egyéb viszonyt, vagy csak úgy integetnek felénk, mint egyik-másik képviselő úr, akik, csakhogy a köteles hálának sugarai ne sérthessék politikai éleslátásukat, egyetlen könnyed legyintéssel a tanárság elé helyeznek egy másik társadalmi osztályt.

10. Ellátás.

Általában a legnagyobb humanizmus nyilvánul meg mindenfelé a tanuló ifjuság anyagi ellátását illetőleg. Felekezetek, városok és egyesek mintha csak versenyeznének abban, hogy minél több szegény diákot láthassanak el olcsó vagy ingyenes élelmezéssel. Erősen szapo-

rodnak a konviktusok. Különösen Szegeden sok a konviktus s mind tanári felügyelettel.

Azonban mégis csak Szatmár az igazi Eldorádó, mert ott a ref. főgimnáziumban a délelőtti 11 órai két kifliért egész évre csak nyolc koronát fizet egy-egy tanuló s nem tizenkettőt.

11. Iskolai jótétemények.

A brassói róm. kath. főgimnáziumban az, aki igazolja, hogy három fia jár egy időben közép- vagy felsőiskolába, féltandíjat fizet, még ha nem is egészen szegény, ha fia bizonyítványa általános jó. A szatmári ref. főgimnáziumban pedig egész tandíjmentességet kap az olyan tanuló, akinek még két testvére jár a gimnáziumba.

E két hely tehát törvényben biztosítja a több gyermekes apának segítését s így első alapítói a »Családi pótléknak«.

12. Szertárak.

Nyitott ajtókat döngetnék, ha a szertárak jelentőségéről akarnék szólani; s a felhőtelen, tiszta égen gyönyörüen ragyogó nap éltető erejét is bizonyítanom kellene, ha középiskolai szertárainknak általában elég bő és célszerű felszerelését is kétségbe vonná valaki. Nem is szólok tehát rólok; de egyet mégis ide kell állítanom, még pedig követésül. Ez a budapesti I. ker. áll. főgimnázium »Lélektani szertára«, amely tartalmaz hideg- és melegérző, idegvéget kutató készüléket, vérnyomásmérőt, világossági skálát, színskálát.

13. Egyes, csoportosíthatatlan specialitások.

a) Igen sok Értesítő közli a nyugalmazott tanárok névsorát s róluk mint a tanári testület tagjairól emlékezik meg. Még lakásukról is informál bennünket.

b) Egyik fiatal tanárnak, aki a tanári szék jegyzője, a könyv- és régiségtár őre, a VIII. osztály főnöke, heti 9 órája volt a Kiskunhalasi főgimnáziumban, mind a VIII. osztályban.

c) Ugyancsak Halason mind a négy osztályban egy tanár tanította a görögöt, aminek, ha ez ott esetleg nem véletlen szükség, hanem rendszer, előnye mellett az a hátránya lehet, hogy a görög nyelv s vele együtt a tanár is lassanként ú. n. »mellékessé« degradálódhatik — a diák szemében.

d) Böszörmény a Duna alsó vidékére tett kirándulást s elvitte oda már az első osztálytól kezdve a vállalkozó tanulókat.

e) Az esztergomi bencés főgimnázium névmagyarosításra buzdítja a tanulókat.

f) A tanulók számának osztályonként való ingadozását — sajátságos véletlen — éppen a földrengések központjában: Kecskeméten láthatjuk legnagyobb mértékben, ahol a református főgimnázium I. osztályában 60-as a létszám, míg a II-ban már csak 28; a III-ban és IV-ben ismét 40-es, míg felfele már csak 20-as.

g) Több iskola csak a tanuló nevét, születése helyét és idejét, vallását közli, de az érdemjegyeket nem. Viszont a budapesti ref.

főgimnáziumban a kiváló tanulókat külön felemlíti és megdicséri a tanári kar. Sok intézet feltünő nagy betükkel nyomatja a jelesek neveit. Gyulafehérvár pedig a VIII. osztályon kezdi a névsor közlését.

14. Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.

Nunc venio ad fortissimum. Szólanom kell »de nobis«, azonban nem »sine nobis«. Együttesen figyeljük meg, hogy mit tettünk e nemrég alakult szerény Egyesületünkért? A debreceni áll. főreáliskola Értesítője közli, hogy egy volt növendékük 17 K 60 f gyüjtött Egyesületünk céljaira. Részint »Ismertetés«, részint »Ajánlás«, majd pedig »Kérelem« címen szerepel Egyesületünk — az átböngészett Értesítők közül — a budapesti I. V. VII. kerületi, gyöngyösi, jászberényi, szegedi, tordai állami, továbbá a mezőtúri és székelyudvarhelyi református, nyitrai katholikus, selmecbányai evangélikus főgímnáziumok Értesítőjében. Egyes intézetek külön lapot mellékelnek az Értesítőhöz, talán hogy így magándolognak s nem hivatalos ügynek tüntessék fel az Egyesület kérelmét. Rendesen élénk színüek e különlapok, ami által feltünnek — igaz e — kérőlapok, de az is igaz, hogy könnyen el is tünnek, kihullanak az Értesítőből s így célra nem vezetnek. A többi közül Mezőturt említem fel, mint amelynek eljárása előttem legpraktikusabbnak látszik. Mezőtur ugyanis nem külön lapon, hanem mindjárt az Értesítő első lapján ismerteti szép, nagy, öreg betükkel az Egyesületet s közli az alapító és pártoló tagsági felvételt és feltételt. Nem panaszkodik, nem kér, nem rimánkodik s mégis szolgálja az egyesület célját. Hogy aztán milyen eredménnyel, azt állapítsák meg majd a jövő nagy vakáció »remanensei« a folyó tanév Értesítőiből.

* * *

Utazásomból, mely alatt folyton a »más háza előtt sepergettem«, szerencsésen itthon vagyok. Nagyjában be is számoltam róla, inkább csak kivonatban, példákban. Tollamat hát le kellene tennem, de nem lehet. Mintha »törököt fogtam volna«, nem ereszt el kopott pennám. Igaza is van. Hiszen üzeneteket is hoztam a »más tájakról« s azokat — jó magyar szokás szerint — még nem adtam át.

Az egyik üzenetet Kecskemét, Kisujszállás és Verbász küldi. Azt kérdi tőlünk ez a három hely, hogy vajjon nem tehetnők-e mi is díjassá a javító vizsgálatot, mint ahogy ők tették? Természetesen csakis iskolai célra. Úgyszólván egész energiánkat az ifjuságnak hanyag, munkát megvető s a kényszermunka miatt iskolát és tanárt egyaránt gyülölő eleme meríti ki. Intés, sokszori »hivatalos« feleltetés, állandó bíráskodás mind az iskolába nem való, csak oda hajtott anyagnak külön joga. Hát a reményökben csalódott, sokszor elfogult, vagy egyenesen érdekeikben sértett szülőkkel való, perlekedés számba is vehető »barátságos« tárgyalás nem a hanyag, munkátlan tanulók érdekében történik? Az ügyvéd jogi, az orvos egészségügyi tanácsadásra szóba áll-e velünk

csak egy pillanatra is — díjtalanul? Csak mi tanárok töltünk úton, útfélen igen sok időt örökös tanácsosztogatással, vigasztalással s a fizetés érte az, hogy »a tanárok nem dolgoznak semmit«. A munkátlan tanulókkal szemben nemcsak tanítónak, nevelőnek, hanem folyton résen álló fogas prókátornak is kell lennünk, hogy csak némileg is megvédhessük magunkat és iskolánkat ártalmas működésöktől. De senyved mellettök az iskolának tehetséges és munkás része is, sőt a gyenge, de becsületes elem is. Vajjon nem tartoznának ezek a hanyag, spekuláns, szimuláns diákurak némi rekompenzációval — nem nekünk, hanem az iskolának, illetőleg az iskola nemesebb, akár észben, akár érzületben kiválóbb elemeinek? Tapasztalás szerint tanulóinknak éppen a jobbik része törik le leghamarabb a munkában, esetleg az élet küzdelmeiben. Vajjon nem fizettethetnők meg mi is a javító vizsgálatoknál a négy vagy öt koronát a munkában le nem tört, sőt »törhetetlen« elemmel, s nem csinálhatnánk — csak úgy például említem — betegsegélyző alapot szegény, szorgalmas, megrongálódott tanulóink tüdejének, vagy idegrendszerének renoválására? Igaz — végelemzésben — a szülőket sujtanók a javító vizsgálatok megfizettetésével. De tegyük hozzá azt is, hogy szerényebb tehetségű, de jó érzésű munkás tanulót nem szoktunk megbuktatni, csak igazán végső szükség esetében, mert abból még igen hasznos tagja lehet a társadalomnak. Ha tehát a vagy teljesen tehetségtelen, vagy pedig munkakerülő diákot megakasztjuk s a javíthatásért tőle — az iskolának valamely jótékony céljára — díjat követelünk, ezzel belátó szülőnek, vagy pláne a társadalomnak haragra okot éppen nem adunk igazságos birálat szerint, mert munkánk ránk nézve továbbra is anyagi haszon nélkül való lesz; míg a rossz tanulót a vizsgálat nehezítésével esetleg komolyabb gondolkozásra, a szülőt pedig vagy több gondosságra, vagy pedig arra visszük, hogy gyermekét olyan téren helyezze el, ahol pályája természete szerint meg kell tanulnia erejéhez képest dolgozni s ezáltal emberi feladatát betölteni. Becsületes, nevelhető, munkás tanuló ifjusággal szemben szívünket-lelkünket, agyunkat, szóval minden erőnket szívesen, örömmel felajánljuk; mert ezzel emberi, nemzeti és egyéni érdekeket, célokat egyaránt szolgálunk. De a munkától irtózó sereget éppen az iskolában összegyüjteni, dédelgetni s a természetének, erejének megfelelő munkától mintegy erővel elvonva a munka kerülésében, sőt gyülöletében teljesen megerősíteni, mindez nem lehet sem célja, sem hivatása az iskolának, hanem mindez csak bűne lenne az iskolának. Már pedig éppen e bűn fenyegetne bennünket, ha a végleg kipróbált munkakerülő és munkagyülölő iskolai elemet csak könnyedén engedjük, úgyszólván hurcoljuk tovább, kényszerítjük feljebb. A debreceni ref. főgimnázium adatai szerint az egy és két elégtelenesek után négy koronájával 360 s öt koronájával számítva 450 korona folyt volna be ily úton az iskola pénztárába az 1911/12 tanévről. Vajjon nem lett volna *jogosabb* is, *humánusabb* is e 360, esetleg 450 koronán egy

derék, szegény tanulót családjának, egyházának, hazájának, általában az emberi társadalomnak esetleg megmenteni, mint 90 szekundának hanyag és értéktelen birtokosát *ingyen*, a humanizmus nevében éppen a humanizmus ellen átsegíteni — mindenkinek, néha még önmagának is kárára?

Ezt kérdi tőlünk Kecskemét, Kisujszállás, Verbász.

A másik üzenetet Budapestről hoztam. Onnan meg, a »Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesületnek« központjából ezt kérdezik tőlünk: Vajjon az évi 25 korona lefizetésénél nem tehetnénk mi többet is Egyesületünk javára?

Bár e kérdéssel tulajdonképp szemérmes kéregető áll ajtónk előtt, ne dugjuk be füleinket a kérés hallatára, se szemeinket ne húnyjuk be a szükség láttára, hanem nyiltan nézzünk szemébe az egész kérdésnek.

Hogy is áll a dolog? Tagadhatatlan tény, hogy apákká lettünk, midőn új Egyesületünket megteremtettük; már pedig az apaság nemcsak jogot, hanem kötelességet is jelent. Él a kis újszülött, élni is akar, tehát táplálnunk kell, mert hiszen még a törvény is elmarasztalna bennünket »gyermektartás« címen. Hát eddig talán nem teljesítettük apai kötelességünket? De igen s azt is megmondom, hogy körülbelül milyen mértékben? Számításom nem matematikus munkája, csak laikus agy hozzávetése, tehát, ha nagyot tévednék, ne kísérjen a ferdítés vagy hamisítás vádja. De lássuk hát ezt a futólagos kombinációt. A nyilvánosságra került legújabb adatok szerint van Egyesületünknek — kerek számot véve — 1600 tagja, amely szám, ha iskolánként átlagban 16 tagot számítunk, legalább 100 iskola érdekeltségét jelenti. Vagyis, ha összegezünk, 100 iskolát, azaz: 1600 tanárt tekinthetünk eddig Egyesületünk apjának. Lássuk most az apák anyagi helyzetét! A lakásbért nem számítva s a tagok közt bizonyára csak kis számmal lévő helyettes tanárokat sem véve külön számtani fejtegetésbe, a törzsfizetést és korpótlékot együttesen összegezve a *mai* állapotok szerint a tanári fizetés 2600 és 5800 korona közt ingadozik, amiből azt következtetem, hogy a tanári fizetést és korpótlékot — középértékben — tehetjük 4000 koronára. Akkor pedig, ha e számítás megállhat, mi: az 1600 tanár 6 millió és 400.000 koronának vagyunk évenként urai, mert ennyire megy az 1600-szor 4000 korona. Szóval irigyelt »vagyonos« osztály számba mehetünk, de csak így együttesen. S mit fordítunk ebből gyerekünkre, szerény Egyesületünkre? Évi 40.000 koronát, mert ennyit tesz, ha jól számítottam, 1600 tanár után a 25 koronás tagsági és kezelési díj. Minden évben 40 000 korona valóban szép összeg s így még legádázabb ellenségünk sem mondhatná rólunk, hogy elhanyagoltuk kis »újszülöttünket«.

De akkor hát miért zaklatna bennünket Budapest üzenetével, kérdésével?

Azért, mert ez a 40.000 K csak a törvényes, köteles tartásdíj, amely elég a létfenntartásra, esetleg a tengődésre, de éppen nem

elég arra, hogy Egyesületünk úri papáinak rangjához méltó ifjuvá serdülhessen, s majdan jóságos, áldást osztogató aggastyánná lehessen. Pedig minden lehetséges és tisztességes eszközzel *erre kell* törekednünk. De hát honnan vegyük e fejlesztő, erősítő táplálékot? Közönséget zaklassunk; minisztert, kormányt, képviselőket puhítgassunk? Ezt is megtehetjük, de ez csak külső gyarapodást ad, míg belsőleg egyenesen gyengít, mert lekötelezettséget jelent s erkölcsi függetlenségüket eo ipso bénítja. A természetes fejlődés mindig belülről jön, s ha igazán hatalmassá, erőssé, valóban életrevalóvá akarjuk tenni Egyesületünket, akkor *magunknak* és *magunkból* kell adni neki azt a több, a törvényesnél nagyobb táplálékot, az éltető, nevelő anyagot. De hogyan? Több adóra nem vagyunk képesek, mert még a hatmillióból sem igen telik s ha erőnkből pazarul, meggondolatlanul, mértéken felül osztogatunk, magunk veszünk el. Igaz; ne is ezt tegyük. Ne emeljük az évi tagsági díjat, hanem magunkat emeljük fel — egy kis lemondás által. Ne módosítsuk alapszabályainkat sem, hanem egyik-másik szokásunkat módosítsuk — alapjában. Nemcsak a természetben vesznek el erők haszontalanul, hanem a mi kezeink közül is kisiklik évről évre sokszor szükségtelen, máskor esetleg egyenesen káros szokásainkra oly sok fillér, hogy azok egy kis meggondolás és lemondás mellett lassanként nagy erővé: hatalmas tőkévé nőnének! Ezen eldobált, feleslegesen, sokszor oktalanul kiadott filléreket szeretném én egybegyüjteni, tömöríteni, még pedig nem sokfele vergáló tervekre — ha még oly szépek és helyesek is, mint a többször ismertetett verbászi és szebeni egyesületek —, hanem egyes-egyedül most alakult Egyesületünk javára, felvirágoztatására, mert itt csakugyan beválik a régi osztrák elv, hogy csak »unitis viribus« lehet bármire komolyan törekedni. Röviden szólva: ha van — és kell lenni — öntudatos tanárpolitika, miért ne lehetne egy nemes cél érdekében öntudatos tanári gazdálkodás? S ugyan melyik szokásunkat kellene ennek érdekében *alapjában* módosítani? Hagyjuk el az *évi banketteket*. Egyszer az igazgató gavallér, máskor meg a tanári kar. Ha ez évenként szokásos gavalléria, még pedig mind a kettő, kölcsönös lemondás útján egyesíthetné *megtakarított* erejét új intézményünknek a törvényesnél hathatósabb gyámolítására, akkor anélkül, hogy magunkat csak egy fillérrel is megterhelnők, anélkül, hogy másokat zaklatnánk, igazán a magunk belsejéből, a magunk nemeslelkű, erősen céltudatos lemondásával okvetlenül előállana a fentvázolt gyarapodás. S ha van a világon kepe-, kupa-, koszorú-, újévmegváltás — ki kell mondanom kereken a szót, mint Achilleüsz tette a sokat kertelő Odysszeüsz előtt —, akkor miért ne lehetne egy jól átgondolt, s teljes melegséggel átérzett cél érdekében *bankettmegváltás*? S ha ezt nem látja jónak, kivihetőnek minden tanártestület, miért ne tehetné meg az a néhány, amelyik esetleg erre rá tudná magát szánni? Vagy ha tanári kar egyáltalában nem akarja e tervet megvalósítani — amihez kétségtelenül a leg-

teljesebb joga is van —, miért ne válthatnák ki magukat a bankett-obligó alól egyesek, akiket talán testi s egyéb okok is támogatnak ilyen irányú lemondásukban? Ha célunkat, Egyesületünk erősödését komolyan, férfiasan s nem lágymelegen, hanem izzó szívvel akarjuk, minden fillérre szükségünk van. És hacsak néhányan csinálnók is meg — másoknak ellenkező gondolkozását teljes tiszteletben tartva, amit természetesen a magunk részére mi is kérnénk szeretettel — a bankettmegváltást, már akkor is százakkal, sőt évek forgása alatt ezrekkel erősödnék új Egyesületünk.

Van vasúti, bírói, jegyzői stb. jóléti intézmény. Csak tanári nincs sehol. Van — ha állami támogatással is talán, de van — Tanítói Árvaház s van Tanítók Otthona Budapesten, amely gyűlésünk idejére minket is hív barátsággal. Hol vannak a tanári intézmények? Eddigelé — tudtommal — sehol. Pedig lehetnének, csak akarnunk kellene, még pedig felekezeti, rang- és korkülönbség nélkül, nemes versennyel is minden *becsületes* eszközzel. És e becsületes eszközök keresésénél nem visszavonást, nem társadalmi kiválást, sem kasztrendszert nem akarunk mi; csak egyszerüen filléreinket kívánjuk okosan megmenteni, egy nemes cél érdekében gyümölcsöztetni, hogy mi is élhessünk, erősödhessünk, mert ha okosan nem gazdálkodunk, erőinkkel helyesen nem tömörülünk, a mai nagy versenyben s nagy árukinálat mellett teljesen értéktelen portékává sülyedünk. Lebegjen hát a mi lelki szemeink előtt is egy erős, vagyonos, hatalmas, senkire nem szoruló tanári egyesülés, amely majdan igen sok tanárözvegyet fog tisztességes létfenntartáshoz juttatni! Állítsunk mi is képzeletünk elé egy szép, korszerű, impozáns, az igazi kartársi összetartásban rejlő hatalmas erőt nem szavakkal hirdető, hanem alkotásban hathatósan dokumentáló árvaházat, amely már nem lesz elröppenő »verbum«, mint »a fehér asztaloké«, hanem örökké fennmaradó »factum«, mely minden szónál szebben beszél. S ha e képen csak néhány pillanatig is elmerengünk s ha e képhez még hozzágondoljuk azt az egyedül nemesítő és boldogító tudatot, hogy mindez — Istennek segítségével — saját munkánk, tulajdon lemondásunk útján állott elő, akkor — nem kétlem — egytől egyig Phaedrus szavaival tartunk: »Cedo invidiae, dummodo absolvar cinis«. Itéljenek el bennünket most oktalannak, túlzottnak látszó lemondásunkért, csak utódaink, alkotásunknak örökösei emeljenek bennünket porainkban magasra — a hála szárnyain.

Segítsünk hát magunk magunkon s az Isten is megsegít!

* * *

Ezennel átadtam a két üzenetet. Igaz, hogy saját szavaimmal, de megbizóim szándékaihoz hiven. A többi tőlünk függ. Talán »notis sum derisui« mind a kettővel. Vállalom, mert tiszta meggyőződés vezetett, a meggyőződés pedig mindent, még a gúnyt is állja. Azonban mivel e hitet, e meggyőződést csak magamra nézve tarthatom kötelezőnek, sem az egyik, sem a másik üzenet kérdé-

sénél nem teszek határozott, formulázott indítványt. Csak *anyagot* hoztam ide, hogy — ha érdemes reá — hadd forrjon mindnyájunk lelki kohójában s teremtsen belőle kiki saját képére és hasonlatosságára *alakot,* olyat, amilyet tud vagy akar. Én tehát egyszerüen, csak a magam nevében »censeo«, még pedig Kecskemét, Kisujszállás és Verbász javítóvizsgálati gyakorlatát »probandum«, évi bankettezésünket »delendum«, vagy ha e törlés akadályokba ütközik, avagy a nagy többség érzületével ellenkezik, akkor egyeseknek a bankett-megváltást »concedendum esse«.

Most pedig a mondottak után, *a)* hogy miként lehetne a hanyag és romlott érzékü tanulókat a jobbak javára némileg gyümölcsözőkké tenni, továbbá *b)* hogy új egyesületünknek nagy és nemes céljai érdekében mi lenne jobb, észszerübb és kivihetőbb? — mindazt »videant consules«.

»Ego dixi et salvavi animam meam.«

(Debreczen.) *Révész Lajos.*

Az ízlés nevelése vagy művészi nevelés?[1]

A nevelés mivoltának az évszázadok folyamán sokféle meghatározását adták a pedagógusok. Nem e meghatározások számát óhajtjuk szaporítani, csak a cél megértését közelebbről jelezni, amikor a nevelés munkáját egyénekre is, társadalmakra nézve is bizonyos hiányok pótlására való tudatos vagy öntudatlan törekvésnek fogjuk fel. Hasonlatos ez ahhoz a biológiai folyamathoz, mely a szervezetben megy végbe, amikor a fehér vérsejtek antitoxinokat váltanak ki a szervezetbe került méreg ellensúlyozására. Csak egy futólagos szemlét kell tartanunk ama pedagógiai problémák felett, melyek ma Európa leguagyobb államait foglalkoztatják s menten meg fogjuk érezni, hogy a nevelés súlypontja oly irányba terelődik, ahol egy-egy társadalom strukturájában bizonyos fogyatkozások vannak. Franciaországban az erkölcsi nevelés problémájának előnyomulása csak a felszínes szemlélet számára jelentkezik úgy, mint bizonyos politikai törekvések lecsapódása. Sokkal mélyebb vágyak szunnyadnak e törekvésben: az a történeti remény, hogy a francia erkölcsi felfogás végre egy egységes világnézet és egységes államforma irányában jegecesedjék ki s a szeszélyes fellobbanásokat belső konszolidáltság váltsa fel. Angliában az intellektuális nevelés elmélyítését hangoztatják újabban, ellensúlyozásául az eddig túlsúlyra vergődött testi és fizikai nevelésnek, melynek megvolt az évezredes jelentősége addig, amíg csupán a klima okozta kártékonyságot és az állandó hadsereg nélkül való hódítóország céljait kellett szolgálni, de amely nem lehet elegendő ma, a Németországban oly differenciálódottan jelentkező művelődési eredményekkel szemben. Németországban viszont ama törekvések csatakiáltásait halljuk, amelyek a szisztematikus formák nyügei

[1] A Budapesti Tanári Körben febr. hó 28-án tartott előadás.

helyett az intuitív nevelés jogait kívánják: a tudós száraz doktrinái helyett a nevelő-művész ötletes formáit, könnyűséget, praktikusságot, a gyermeklélek felvillanásaihoz s a kedélyhez való simulást. Németországnak ma ötletes feltalálókra, a levegőbe emelkedő szellemekre, könnyed és finom ízlésű termelőkre van szüksége, hogy technikájával és indusztrializmusával háttérbe szorítsa versenytársait.

De nézzük, mi az, amire nekünk van leginkább szükségünk a nevelésben? Aligha vétünk nagyot az igazság ellen, ha azt mondjuk: mindezekre a törekvésekre együttesen. Vagyis: a franciák erkölcsi renassiance-szára, az angolok ideálisabb elméletápolására és a németek praktikusság felé törekvésére. A mi helyzetünk geografiailag és kulturális szempontból is hasonlatos annak a helyzetéhez akit balsorsa egy golyósor utolsó tagjai közé iktatott. Minden lendületet mi egy hatalmas kilengéssel vagyunk kénytelenek tudomásul venni s minden felfogásváltozás, mely a nyugateurópai társadalmak életét megváltoztatja, minálunk egy vehemens földindulás jelentőségéig fokozódik. Így valójában az amott csak egyenként s elszórtan jelentkező tünetek itt összegomolyodnak s olykor elviselhetetlen erejüek. De oktalanság volna ezen kétségbeesni s meg nem látni az árnyék mögött a fényt is: paradox helyzetünknek vigasztaló momentumait is. Egy példával úgy lehetne azt megvilágosítani, hogy nekünk három-négyféle világnyelvvel felvértezve, három-négy féle művelődési szférába behatolva szükségszerüen a magunk nyelvének s irodalmának szűzessége rovására kellett kifejlesztenünk kulturánkat. A Mátyás-korabeli magyar szellemen a renaissance lehellete csaknem minden nemzeti fényt idegen emaillal von be, a tizennyolcadik század magyarja még ha Debreczen kollégiumában mint segédtanító tanítja is a poétai osztályt: megszenvedi a rousseaui szellem összeütközését a konzervativ, régimódi magyar nyugalommal. De ami gyötrelme forrása: soknyelvüsége, sokstilüsége, nem válik-e az egyúttal gyönyörévé, mikor duskálhat Voltaireben, Metastasióban, Herderben és Horatiusban. És a tizenkilencedik század első évtizedei magyarjainak érzelmes és gyengéd romantikája, németes ízlése, klasszicizálása lassan egy belső megbékélés harmóniáját adja meg a léleknek. Így soknyelvüségünk, mely ma is kényszerítő erejü, egyúttal bizonyos sokoldaluságot is lehetővé tesz s lehetővé teszi azt is, hogy sokfelől válasszuk ki a nekünk hasznos és értékes művelődési anyagot.

S ha e sokfélének, e sokirányú összetevőnek egy közös eredővonalát keressük a nevelésre nézve, talán egy olyan gyüjtőnév elgondolásában állapodhatnánk meg, amelyet tág keretei mind e feladatok egyesítésére lehetővé tesznek s azt mondhatjuk: a mai magyar középosztály számára az ízlés fokozását kell tudatosan keresztülvinnünk. S az ízlés szónak itt lényegesen más lesz az értelme, mint amit általában eddig a művészi nevelés programmjával kapcsolatban e szón értettünk. Talán két évtizede, hogy —

német mintára — nálunk is forgalomba került a művészi nevelés jelszava s mint német földön, úgy itt is, követelni kezdték, hogy nagyobb súly essék a műtörténet tanítására akár a régiségekkel, akár az esztétikával kapcsolatban, akár pedig önálló módon, bizonyos szkioptikonos bemutatásokkal, amikor egy erre vállalkozó tanár feladata lenne egy-egy művészi korszak vagy egyéniség demonstrálása. A dolog további fejlődése az volt — s ezen a célszerűbb amerikai hatás érzik meg —, hogy a rajztanár módszerében állt be üdvös változás s a rajz került az ízlésfejlesztő motivumok homlokterébe. Ugyanekkor felmerült a műtörténeti séták s múzeumlátogatások emlegetése és meg sok minden egyéb, amiről csak most — a meg nem valósulásuk után — látjuk, hogy mennyire az elmélet légváraiban laktak. A karcagi iskolától műteremlátogatást kívánni éppen olyan — enyhén szólva — utópia, mint a fővárosi gyerekek lelkébe természetrajongást csepegtetni. Emitt is, amott is sikerülhet ez a tanulók bizonyos hányadával, de ezekben bizonyára oly fogékonyságok lappanganak, amelyek a művészet felé sodorják őket akkor is, ha az iskola műtörténetileg nem képezi is ki őket. Talán nem csalódunk, ha ez eredménytelen felbuzdulásban is ama doktrinér német szellem művét látjuk, mely mint mindent, úgy a művészetet is, az élet, a természet, a szépségek élvezését is a formák jármába töri. A mi közelségünk a német nyelvterülethez oly közeleső, sok-százados hagyományaink oly görcsösen tapadnak a német kultúrához, hogy művészetszeretetet, finomságápolást sem tudtunk másként elképzelni, mint így. S közben oly kitünő rajzolókat, oly pompás régiségismerőket, olyan Baedekerműveltségű utazókat neveltünk, akik cselekedeteikben, viselkedésükben, az élet esztétikus megnyilvánulásaihoz való viszonyukban félszegek maradtak; oly társadalmunk van, amely milliókat költ művészetre, de csak a legédesebb és leghazugabb festők műveiben tud gyönyörködni; oly folyóirataink vannak, amelyekben a művészet még a cinkográfia gyermekcipőiben tipeg; oly várospolitikánk, amely a legszebb régi épületeket egy tollvonással semmisíti meg, hogy a helyükre a vakolatnak és műmárványnak krematoriumait emelje. És olyan amatőreink vannak, akik francia kecsességgel öltöztetik feleségeiket és úgy kötik a nyakravalóikat, mint egy-egy lord Byron, de a villamos megállónál még úgy használják az öklüket, mint egy-egy Robinetti.

A szégyenkezés vádja nélkül megállapíthatjuk hát, hogy az a módszer, mellyel a német művészi nevelést akartuk magyar talajba átültetni, csődöt mondott már a kezdetén. A német doktrinérizmus itt úgy fest, mint magyar tehetetlenség, mely míg a csillagokon járatja tekintetét, a göröngyökön megbotlik és hanyattvágódik. A német életformák, a német fegyelmezettség, a német szorgalom egészen mássá fejlesztette ugyanazt a palántát, mint a magyar föld, melyet mindössze negyven éve forgatunk, művelünk, rigolozunk ilyen exotikus virágok számára és — úgy látszik — azóta sem elég jól.

Az ízlésről való fogalmaink kialakulása egészen más lett volna, ha a francia műveltség légköréhez közelebb esnénk. Hiszen szó sincs róla, Franciaországban is megvan a művészi nevelés iskolás diszciplinája. Ott is van egy olyanféle szövetség, mint amilyen a hamburgi tanítók szövetsége, amely egészen határozott programmot tűzött maga elé a művészi oktatás reformjára. A munkát, melyet a németeknél Lichtwark vállalt, itt Roger Marx és társai végzik s szövetségük címe Société Nationale de l'Art à l'Ecole. Ők is óhajtják »az ízlés nevelését a külső dísz segítségével, a gyerekek bevezetését a formák világába, a színek, a hangok, a mozdulatok szépségének megéreztetését«. Ők is tanítanak modern szellemű rajzolást, műtörténetet, de a művészet náluk nem a rendszeres oktatás principiumaival nő nagyra, hanem azt lehetne mondani »a levegőben lóg«. Megérzik már az iskola külsején, mely modern iskolaépületeknél sohasem hivalkodó, kaszárnyaszerű, hanem jó kerttel, egyszerű, ízléses tantermekkel bír. Egész sereg iskola, sőt óvoda is van, amelyek falait a legjobb nevű festők: Besnard, Rivière, Testard díszítették s a berendezéseket is gyakran elsőrangú tervezők: Plumet, Simmen készítik. Elég az École Alsacienne-re hivatkozni ebben a tekintetben, mely végig egységes és finom iskolaművészet bizonysága. De egynéhány párisi elemi iskola is megmutatja az ízlésfejlesztés praktikus eszközeit, a virágokat, melyeket maguk a gyerekek ápolnak cserepeikben és a kertben, a sokféle játékot, modellt, melyet kartonból ők maguk vagdalnak s ragasztanak, a galambokat, madarakat, melyeket a kertben dédelgetnek. Franciaországban is megvannak egy-egy vidéki városban *Les amis des fleurs* (a virágok barátai), akik a szegények szobáit, kis kertjét a szépség ez ajándékaival díszítik fel. Ott is vannak nagy cégek, melyek, mint Németországban a Dürerbund, Kunstwart, olcsó, jó litográfiákat adnak az iskoláknak s a munkásegyleteknek, hogy a falakról is mindig ízlés áradjon.

De Franciaországban mégsem e szándékosságokon van az ízlésre való nevelés súlya, hanem azon ezerféle apró véletlenen, melyek végül mind egy nagy ízlésbe futnak össze. Megtaláljuk ezt — félig szándék nélkül — egy nyelvi órán is, amelyen a tanár a Heine »Zwei Grenadiere«-ját nemcsak elénekelteti grammofon-kísérettel az ő kis növendékeivel, de a mozgóképet is beviszi szómagyarázóul az idegen nyelvi órára. Megtaláljuk a költészeti órán, melyen Corneille, Racine egy-egy pár soros drámarészlete a nyelvnek, a nyelvben rejlő musicalis elemeknek hihetetlen cizellőrtevékenységét jelenti. S nem szűnik meg persze az iskolán túl sem, mert hiszen a színház, a Louvre, minden történeti palota, sőt a városkép csodálatos ködfátyolai mind úgy árasztják magukból a szépség hangulatát, mint a fák az illatot.

És ez az, ami mind együttesen projiciálódik az emberek lelkébe s ami a történeti hagyományok kötelező nobilitásával kiváltja belőlük a megfinomodását. Az életük válik műtárggyá,

amelyet tudatosan, ízléssel formálnak a végéig. S az egyén a focusa a művészetnek, nem az intézmények.

Belgiumban is megvan a társadalom éber figyelmessége mellett az állam gondos művészetnevelő programmja, talán legfejlettebben Európa valamennyi állama közt. A budget évi tízezer franc-t fordít arra, hogy egyetlen egy művész, aki a mesteriskolát mint legjobb növendék befejezte, egyetlen iskola falait kívül és belül művészi dísszel lássa el. Egy-egy ilyen iskolában egész művészi nyelven kifejezett kultúrtörténelem vonul el a néző előtt: a bruggei csipkekészítés, az ázsiai szőnyegcsomózás, a görög fazekasművészet képe mind a művészet és a munka szentségével itatják át a gyermekek lelkét. Van egy felsőbb leányiskola, melynek minden iskolaszobája más-más gyakorlati feladathoz simul: az egyikben a ruházkodás történetére, a másikban a lakásberendezésre, harmadikban a gyermekek táplálására, tovább a növények ápolására kapnak tanulságokat falakról, állványokon és üvegesszekrényben. S ennek az iskolának függönyeit, ablakait, vestibulejét maguk a lányok látták el véges-végig dísszel. De mint Franciaországban, úgy itt is a színek, a hangulatok kiáradnak az utcára s legalább is ugyanannyi művészi impulzussal szolgál az élet, mint az iskola. Ott vannak erre például a nemzeti ünnepek, melyek az iskolásnövendékek légióit viszik ki az utcára, hogy nemzeti zászlóik alatt lombfüzérekkel, zeneszó és ének hangjainál örüljenek a színek, hangok s a mozgásokozta esztétikai benyomásoknak.

S ha azután Angliába megyünk példákért, ott még inkább azt látjuk, hogy a művészet elválik az iskolától s az ízlés egészen más dolgokban reflektálódik, mint az iskolafal és a rajztábla. Nem azért, mintha ott is meg ne volnának a jó rajztanítók és sok helyütt a fának, fémeknek, kartonnak feldolgozására az iskolai műhelyek, melyekben a gyermekek praktikus tárgyak készítésén gyakorolják az ízlést. Ott is megalakult már 1883-ban a ruskinista mozgalommal egyidejüleg az *Art for Schools Association*, mely London iskoláit és szegényebb munkásnegyedeinek népművelő intézményeit olcsó művészi illusztrációkkal, az ú. n. Fitzeroy-képekkel látta el s csakhamar oly érdeklődést tudott kelteni, hogy ma egész sereg műkereskedés foglalkozik az e célra való mappák — 12 litográfiából álló gyüjtemények — terjesztésével. De Angliában is maga az élet az, mely lépten-nyomon az ízlésnek más és más megnyilvánulásával üdíti fel az emberiséget. Az ízlésnek ott egész más jegecesedési pontjai vannak s ezeket éppen úgy meg lehet találni a cottagek és kertvárosok külső architektúráján, mint a nagyszerű színeikkel szinte japáni metszetek pompáját reveláló garden-partykben, sportünnepélyeken felvonulásokban. S meg lehet találni egyetlen mozdulatban, egy csöndes szenzációban, mely a napi munka után asztalánál vagy kandallója mellett összegyülő családot szoros közelségbe hozza — éppen az esztétikájával. Az angol gyerek ízlése tudatosan az életnek ezen enyhe szépségei felé

van irányítva, egy nemes és erőteljes élettartalom felé. A Tate-Gallerieben járva, a preraffaelita-festők képei közt, fel fog tünni bizonyára minden figyelmes szemlélőnek, hogy a szónak festői értelemben vett szépségeit e művek legnagyobbrészt nélkülözik. De igen mély benyomást keltenek mégis ,csakhogy egy másfajta: azt mondhatnám »etikai« szépséggel. A férfi, a hős, a Lancelot, a szerecsenhódító, a sárkányölő mindig valami naiv egyszerüséggel áll a nővel szemben, aki többnyire emeltebb helyen ül s maga is átszellemül a férfi hódoló gyengédségétől. E képeknek azonnal megérezzük Angliában szimbolikus és kifejező erejét. Csakugyan, ezt a kékszemü, szőke és régi értelemben lovagias fajt ismerjük meg ott, mely szigoruan külön tudja választani a maga intim ízlését az élet anyagi harcaitól. S míg egyfelől ott találjuk a legbiztosabb útmutató példákat arra, hogyan kell sok pénzt szerezni, gyarmatok uraivá lenni, a világ politikáját irányítani, ott látjuk a gyermeknevelés legfinomabb szubtilitásait is lépten-nyomon. S ott érezzük meg legjobban azt, hogy minden egyéni művészetismeret eltörpül ama jótéteményhez képest, melyet egy ilyen társadalomban érzünk, ott, ahol mindenki tapintatos, figyelmes, ahol az öltözködésben, viselkedésben, örömben s az élet minden akcentusán egy faj történeti nyugalma érzik meg.

Ha már most e futólagos nemzetközi szemle után a magunk viszonyaira térünk vissza, akkor — ugyebár — nem szükséges bővebben megmagyaráznunk, hogy mi az, amit mi itt az »ízlés« szó fogalma körébe be akarunk kapcsolni. Olyasvalamit fog ez jelenteni, aminek a voltaképpeni művészi nevelés csak egy részletkérdésévé fog válni s ami mélyen bele fog nyúlni az erkölcsi kérdések szomszédos mesgyéjébe. Az ízlés szót nemcsak esztétikai, hanem etikai és szociális árnyalataival együttesen óhajtanók a nevelés domináló tényezőjévé tenni.

És itt valóban nincs olyan kicsinek látszó feladat, amelynek meg ne volna a jelentősége. Mindannak, ami a tanulót a középiskolában körülveszi, legyen az az épület, a kert, a berendezés, az iskolaszer, az ember, annak minden mozdulata, beszéde, kell hogy az ízlés tudatos megnyilatkozása legyen. Nem kell itt azt hinni, hogy az ízlés valami különösebb művészeti igényt jelent. Egy kis példából indulok ki. A gyerek a kezébe kap könyveket, amelyek szürkék, színtelenek és többnyire egyáltalában semmi vonzó sincs rajtuk, ami a külsőt illeti. Füzetet kap, amelynek a tábláján történeti vagy irodalomtörténeti tanulságokat ad ugyan a kép vagy a szöveg, de a matéria annál silányabb. Már most mi azt kívánjuk a gyerektől, hogy ezeket a könyveket, füzeteket szeresse, tisztán tartsa, megbecsülje, piszoktól, szamárfülektől óvja, meg is cirógassa. De hogyan kívánjuk ezt tőle, mikor a könyv mindent elkövet, hogy megutáltassa magát gazdájával, hogy valósággal ellenséges viszony fejlődjék ki köztük minél hamarább s hogy ebben az állandó harcban mind a kettő megsebesüljön: a könyv is, a gyermek is? . . . Vagy ott van az iskolafal, a folyosó, a

kövezet, az iskolapad. A fegyelmi szabályzat dörgő hangon figyelmezeti rá, hogy halálnak halálával hal, ha e falak, e padok érintetlenségét tiszteletben nem tartja. (Mellesleg szólva e fegyelmi szabályoknak is sokkal enyhébb hangon kellene írva lenniök, de sokkal inkább az okos és nyugodt meggyőzés hangján magyaráznia a gyerekeknek a tisztaság, a rend, a jóviselet szépségét és szükségszerű voltát.) De vajjon hogyan tartsa tiszteletben, mikor e falak többnyire a börtönfal ridegségével merednek eléje és a padok kopott, színtelen mivolta egyenesen csábítja rá, hogy bicskával támadjon ellene. Hogy milyennek képzeljük egy jó iskolaszoba berendezését, azt csak nagyobb fáradság árán tudnók bemutatni, de hogy a jó iskolakönyvtől mit várunk, azt egy pár német, de még inkább angol példák nagyon hozzáférhető módon megmondják nekünk. A kötés, a papiros, a nyomás, a betük megválasztása, az elrendezés, mindez szolid és nyugodt. Semmi fakóság és semmi oktalan, ú. n. nyomdászati dísz, amely csak az oldalak nyugalmát zavarná meg. Ott, ahol illusztráció van, ez vagy magyarázat vagy külön — a maga művészi nyelvén — szól a témához, de akkor lehetőleg a nyomdaművészet legtökéletesebb eljárásaival — többnyire réznyomattal vagy háromszíneljárással — készül. Ha már most a tanuló kilép az osztályból, akkor is ízlésre kellene mindenütt bukkannia. Mily kár, hogy legalább a tantermek ridegségét nem ellensúlyozzák a folyosók s az udvarok. Még a legjobb s legcélszerübben vezetett iskolákban is uralkodik az a felfogás, mely az iskolának legszebb szemléltető tárgyait külön múzeumokban gyüjti össze. Vajjon nem természetesebb volna-e, hogy a folyosóra kerülnének egy-egy üvegesszekrénybe vagy falipolcra az esztétikai, természetrajzi s egyéb gyüjtemények legszebb darabjai? Hogy egy-egy színes lepke- vagy ásványgyüjtemény, egy pár jóformájú edény, néhány gipszszobrocska vagy a növendékek gyüjteményéből való fotográfiák, képeslapok díszítsék a folyosó falait, nem is szólva arról, hogy néhány cserép virágnak mindenütt ott kellene lennie. S ha a tárgyakról az egyénekre megyünk át, itt is ezernyi apró, de fontos szempont nyomul elénk. Általában mily kevés fontosságot szoktunk tulajdonítani például az írásbeli dolgozatok külső alakjainak. Pedig nem túlzok, ha azt mondom, hogy ennek olykor egy egész életsorsra van döntő fontossága, amikor állásokat töltenek be, emberekről való véleményt formálnak meg egy-egy levélből. De az esztétikai szempontnak itt etikai visszahatás ereje is lesz. A lassú, gondos írás fegyelmező erővel fogja a tanuló gondolatait, mondanivalóját, stilusát is szabályozni. S ugyanez van ama kicsinek tetsző kérdés mögött is, hogy nem kell-e a tanulók öltözködését, megjelenésük formáit, gesztusaikat, ülésüket is szigorubb kritikával kísérni, mint ez általában történik, mindenkor megmagyarázva nekik e figyelmeztetés mögött rejlő tendenciákat. Vegyük csak azt, hogy az iskolaéletnek az a helye, mely e célra szinte predesztinálva van, az önképzőkör, mily kevéssé szoktatja a tanulókat az efajta — úgynevezett — külsőségek megszokására.

Ott főleg szavalók, felolvasók és szónokok képzése történik, meg amire nálunk legkevésbbé van szükség — debatterekké. De mily ritka az alkalom, amikor valaki a parlando való beszédben, a helyes hangsúlyozás, a tiszta kiejtés és a közönséges társalgás ízléses formáiban kap oktatást. Magát az illemkérdést sem volna szabad oly magas fölénnyel elutasítani, mint ahogy azt általában szokás, kivált azóta, hogy bizonyos osztályok és illemkáték túlhajtott smokksága ezt a kérdést diszkreditálta. Mert az illemkérdés mögött komoly társadalmi elvek vannak: a tapintatosság, az embermegbecsülés, a magunk indulatainak leküzdése s itt is minden azon múlik, ki és miként tárgyalja a kérdéseket. S e vázlatosan felvetett szempontok — amelyeknek sorát kiki kiegészítheti a nevelés egész vonalán — talán eléggé bizonyítják, hogy itt nem az ízlésre való oktatásról, hanem az ízlésre való szoktatásról van szó. Hogy ez nem egy vagy több tanár dolga, hanem egy iskola egész intelligens szellemének a kisugárzása. És hogy amint az erkölcsnevelés sem oldható meg pusztán a vallástani vagy erkölcstani vagy filozófiai órán, hanem ott kell lebegnie minden disciplina felett, láthatatlanul, de érezhetően, úgy vagyunk az ízlés nevelésével is. Nem az esztétikai órák s nem a rajzgyakorlatok, nem az iskolai műhelyek és nem a műtörténeti séták fogják e kérdést megoldani, hanem egy ideális nagy akarat, amelynek a mi tűrhetetlenné váló társadalmi surlódásaink idején azokból kell kiáradniok, akik az ideális lendületeknek történeti letéteményesei: a magyar tanárságból.

Nádai Pál.

Pár szó a szolgálati időhöz.

(Az új rangsor alapján.)

A tanárok szolgálati idejének kérdése mindig élénk érdeklődést keltett. Ez az érdeklődés most, mikor a 30 és 35 év izgatja a kedélyeket: még hatványozottabb. A státusrendezés kérdése szorosan összefügg azzal, milyen korban, hány szolgálati évvel éri el a rendes tanár a magasabb fizetési osztályt: akkor, ha bizonyos százalék, esetleg a harmadrész, bizonyos fizetési fokba soroltatik.

A kérdés rendkívül nehéz, képtelenek vagyunk egészen tisztán, pontosan látni: épp ezért nem egészen megbízhatók a számítások, melyek a legkülönfélébb alapból kiindulva történtek.

Az alábbiakban kísérletet teszek, egy eddig nem ismertetett módon, de, nézetem szerint, egyedül megbízható számítást végezni.

Az állami tanárok száma az 1893. évi első rangsor óta az 1913. évig majdnem megháromszorozódott; 1893-ban volt 467, most van 1207 r. tanár. E gyarapodás az elmult 20 év alatt fokozatos volt, de egészen egyenletesnek nem mondható. Egy-egy évben több, másikban kevesebb rendes tanári kinevezés volt. De ha e kinevezések száma változott is, azért az egész státus állapota, a rendes tanári évek számát véve, majdnem ugyanaz maradt.

A mi rangsorunknak nagy hiányossága, hogy az egyes nevek után nincs meg a szolgálatba lépés kelte: így csak a legfiatalabb a rangsor végén levő kartársakról tudjuk biztosan mikor lettek rendes tanárokká. A többieknél vagy még inkább az igazgatóknál, különkülön, személyenként kell megállapítani a rendes tanárrá kinevezés keltét. Ez pedig unalmas munka.

A mostani rangsor megjelenésénél felhasználom a már egy ízben elkészített kimutatást. Egybeállítottam az összes igazgatók és rendes tanárok lajstromát a rangsor alapján a rendessé kinevezés keltje után.

Ebből egy táblázatot készítettem, melyben az egész tanári kar szolgálati évek szerint csoportosítva fordul elő. Hasonlít e táblázat a Közlöny egyik számában megjelent, Horvay Róbert kartársunk által készített, kimutatáshoz. Csakhogy ő nem a hivatalos rangsor alapján dolgozott és nem a rendes tanári szolgálati éveket vette; azonkívül tízéves csoportokat állított be.

Ime a táblázatom:

Kimutatás a tanárok szolgálati idejéről.

A r. tanárok közül	1893. VI. 1. I.		1898. I. 13. II.		1903. I. 14. III.		1909. III. 15. IV.		1912. III. 15. V.		1913. III. 15. VI.	
	-dikén lezárt rangsor szerint											
szolgálati éve volt:	hány	%	hány	%	hány	%	hány	%	hány	%	hány	%
0 több, 3 kev.	78	16·7	118	18·2	137	17·0	163	17·1	262	23·0	263	21·7
3 » 6 »	72	15·4	103	16·0	131	16·3	152	16·0	162	15·2	192	15·8
6 » 9 »	49	10·5	65	10·1	104	13·0	129	13·6	143	12·5	176	13·0
9 » 12 »	45	9·6	73	11·3	82	10·3	119	12·5	127	11·1	124	10·1
12 » 15 »	35	7·4	48	7·4	64	8·0	101	11·6	115	10·1	110	9·8
15 » 18 »	89	19·0	56	8·7	52	6·5	79	8·3	91	8·0	102	8·4
18 » 21 »	50	10·7	54	8·4	47	5·9	40	4·2	68	6·0	76	6·3
21 » 24 »	27	5·8	69	10·7	42	5·3	39	4·1	30	2·7	41	3·4
24 » 27 »	10	2·1	40	6·2	75	9·4	29	3·0	30	2·7	22	1·8
27-en felül	12	2·6	19	2·9	64	8·0	99	10·4	100	8·7	101	8·3
összesen	467	100	645	100	798	100	950	100	1128	100	1207	100
0 évtől 9-ig	199	42·6	286	44·3	372	46·3	444	46·7	567	50·7	631	51·6
9 » 18 »	169	36·0	177	27·4	198	24·8	299	32·4	333	29·2	336	28·5
18 » 27 »	87	18·6	163	25·3	164	20·6	108	11·3	128	11·4	139	11·6
27-en felül	12	2·6	19	2·9	64	8·0	99	10·4	100	8·7	101	8·3

A táblázatból sok érdekes következtetés vonható. Az *első:* a tanárság létszáma nem oszlik meg egyenletesen az évek között. Előfordul ugyan, hogy valamelyik hároméves csoportban több van, mint a megelőzőében, különösen feltünő ez az I. és II. oszlopban: de azért mégis kilenc szolgálati éven alól több, mint fele van a rendes tanároknak.

Érdekes, hogy miként emelkedik ez a százalékszám az ötéves oszlopokban: 42·6%, 44·3%, 46·3%, 46·7%, 50·7%, 51·6%, más szavakkal: szemmel láthatóan fiatalodik a tanári létszám. Ez nem-

csak a természetes csökkenés következménye, hanem, hogy több és több állást szervezvén, az egy évben újonnan kinevezettek száma állandóan emelkedik.

Mutatja ezt a táblázat első sora, amelyben a három évnél fiatalabb rendes tanárok vannak: ezek száma 1912-ben háromszorosa volt az 1893-ban működőkének.

Nagyobb áttekinthetőség okáért kilenc éves csoportokat is állítottam össze; ebből, a táblázat alsó részein levő sorokból látjuk, hogy a 18 rendes tanári évvel működő tanárok létszáma az egésznek 70%-át teszi ki. Míg a 18 évnél idősebbek száma 30%-nál kisebb, sőt jelenleg még a 20%-ot sem éri el.

Ebből önkénytelenül folyik a *második* nevezetes következmény: ha a tanári státust, igazgatókkal együtt, mert a táblázatban az igazgatók is bent vannak, három egyenlő részre osztom és kor szerint a IX, VIII, és VII. fizetési osztályba sorozom, akkor a 0—6 évesig jutnak a IX., 6—15 évig a VIII. osztályba s a 15 éven felüliek a VII. osztályba. Vagyis hat szolgálati év után a VIII., 15 szolgálati év után mindenki a VII. fizetési osztályba lépne elő.

Ez adatok helyessége mind a hat különböző időben összeállított rangsor eltérő létszámai mellett is érvényes: a 645-ös létszámnál, éppúgy mint a 950 vagy 1207-esnél az arányszám ugyanaz, legfeljebb igen kis %-ban van némi hullámzás. Így biztosan várhatjuk, hogy jövőben ugyanilyen lesz az arányszám.

A tanár 15 évvel a VII. fiz. osztályban levén: 25 rendes tanári évvel eléri a 6000 K legmagasabb fokot és 1000 K ötödéves pótlékkal együtt 7000 K-ás maximális fizetése lesz.

Ime a *harmadik* fontos tanuság: a mostani rossz előlépési viszonyok dacára 30 éven belől is eléri a tanár a legmagasabb fizetési fokot. E kedvezményből azonban kiesnek a 30 éves szolgálat mellett azok, akik az 1913. rangsor (VI. oszlop) szerint 21 évnél idősebbek, tehát összesen 164-en, 13·5%, ők nem érhetik el a VII. fiz. első osztályát.

Táblázatomban 27 éven felül csak egy sor van; ennek magyarázata: én csak a rendes tanári éveket vettem számítási alapul, mert csak ezeket tudtam megállapítani. A rendes tanári évek előtt azonban mindenkinek még legalább három, a nyugdíjba betudható éve van. Azért mondom legalább három, mert általán több van; a rendes tanárság előtt sokan voltak felekezeti iskolánál, polgári iskolánál, esetleg más pályán: főigazgatóságnál, tanfelügyelőségnél stb., de ha itt nem, de vagy tanársegéd vagy helyettes tanár volt mindenki. Ezért a 27 rendes tanári év = 30 nyugdíjba beszámítható szolgálati évvel.

Számításomban az igazgatókat be vettem a létszámba; ha sikerül kivívnunk az ő státusuknak különválasztását s anélkül a megharmadolást, akkor a javulás körülbelől $^1/_2$ évnek felel meg. Erre is elkészítettem a táblázatot. Az 1913. évi rangsorban előfordul 71 igazgató és 10 gyak. főgimnáziumi tanár. Ezeket a VI. oszlop számaiból kivonva maradt 1126 tanár.

Ezek közül 40% van hat éven alól és 66%-a 12 éven alól; ha tehát az igazgatók leszámításával történne meg a harmadolás: úgy már 13 rendes tanári év után bejutna mindenki a VII. fizetési osztályba.

Érdekes lenne végül megállapítani a tanárság megoszlását, ha 35 évi szolgálatról volna szó. E számítás azonban nem biztos: nem tudhatjuk kik akarnak 35 évig szolgálni. A táblázatot tekintve, bármely oszlopot is nézzük, többre, mint 10%-ra sohasem fog rúgni a 27 éven (rendes tanári évet értve) túl szolgálók száma.

Így az általános kép akkor sem változik.

(Déva.) *Göllner Károly.*

Az új nyugdíjtörvény és a nem állami tanárok.

Az 1912. évi 65. tc. hatálya tudvalevőleg nem terjed ki azokra a tanárokra, akiknek nyugdíját az 1894. évi 27. tc. biztosítja. Ennélfogva ma úgy áll a dolog, hogy a felekezeti, törvényhatósági, községi, valamint társulatok által fenntartott középiskolák tanárainak megvan a törvényben biztosított joguk a 30 évi szolgálatra, de nincs meg az új nyugdíjtörvényben foglalt anyagi kedvezményekre.

Ebből a helyzetből kettős küzdelem támad: az állam vagy helyesebben mondva a kormány kívánja majd az egyöntetüség kedvéért, hogy a szolgálati időt ott is emeljék fel 35 évre, az érdekelt tanárok pedig a 30 évi szolgálat mellett is az anyagi előnyöket fogják követelni.

A tanárok eme kívánságával szemben a betükön rágódó pénzügyminisztérium még könnyebb helyzetben lesz, mint az állami tanárokkal szemben, mert hiszen az 1894. évi 27. törvénycikk 2. § ában határozottan az 1885. évi 11. tc. vonatkozó rendelkezéseit állítja zsinórmértékül a szolgálati idő és az illetmények megállapításában s az ismert logika szerint ezekre a tanárokra nézve a nyugdíjrendezés kérdése az 1885. évi 11. törvénycikkel örök időkre lezárult, hacsak a 30 évi szolgálatra vonatkozó jogukról önként le nem mondanak.

Csakhogy ez a lemondás nem olyan könnyű dolog, mint talán első pillanatra látszik. Itt a kormánynak nem a tanárokkal, mint egyénekkel van dolga, hanem az iskolafenntartó testületekkel, amelyeknek az érdekeltsége éppen olyan nagy, mint az egyes tanároknak, nemcsak erkölcsi, hanem anyagi tekintetben is.

Ezektől a jogot elvenni nem, legfeljebb elalkudni lehet. S nagy kérdés, tud-e a pénzügyminisztérium olyan ellenértéket találni, amely az iskolafenntartó testületeket rábírná, hogy még ha erkölcsi és pedagógiai aggodalmaikat félretennék is, hajlandók legyenek magukra vállalni a tanári szolgálatnak 35 évre emeléséből rájuk háramló anyagi terheket.

Az 1894. évi 27. tc. 3. §-ának b) pontja ugyanis az iskolafenntartókra rója, hogy az igazgatói, tanári, tanítói, igazgatónői

vagy tanítónői állások törzsfizetése és e törzsfizetés szaporulatai után évenként 5, illetőleg az ugyanezen szakaszban megengedett 2%-nyi áthárítás figyelembevételével 3%-nyi összeget fizessenek nyugdíjjárulék címén.

Ha számba vesszük, hogy ez a 3%-os hozzájárulás a tanárok szolgálati idejének emelkedésével több irányban is arányosan növekszik, világos, hogy az iskolafenntartóknak az idősebb tanárok után jelentékenyen több nyugdíjjárulékot kell fizetniök, mint a fiatalabbak után.

A nem állami középiskolák tanárainak fizetése a régibb állami segítség elfogadásával közelebb jutott az állami tanárokéhoz, újabban pedig az állami fizetéskiegészítéssel nagyban és egészben egyenlővé válik ezek illetményeivel, úgy hogy 30 évi szolgálatuk alatt ezen tanárok is körülbelül elérik a 7000 K összjárandóságot. Ha már most ők is kénytelenek lennének még 5 évig szolgálni, fenntartó hatóságaik kötelesek volnának egy-egy ilyen tanár után évenként 210 K nyugdíjjárulékot fizetni, míg ha 30 évi szolgálat után nyugalomba vonulnak, a helyükbe választott tanárok 2600 K kezdő fizetése után csak 78 K évi nyugdíjjárulék esik.

Továbbá, ha az új nyugdíjtörvénynek a 35 évi szolgálatra vonatkozó rendelkezése végérvényessé válnék és ezzel kapcsolatban a közoktatásügyi miniszternek a hatodik ötödéves pótlékot illető igérete megvalósulna, ez megint új terhet jelentene az iskolafenntartó testületekre, mert az ötödéves pótlékok fedezésére az állam nem ad segítséget, ők pedig azokat meg nem tagadhatnák.

S azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a 30 éven túl szolgáló tanároknál sokkal nagyobb a valószínüség, hogy betegeskedés miatt hosszabb szabadságokat kell kérniök, mely esetben helyetteseiknek fizetése is természet szerint a fenntartó testület terheit növeli. Mert azt a lelketlenséget egyetlen ilyen testületről sem lehet feltételezni, hogy akár ezt a költséget a betegeskedő, tehát anyagilag úgyis nagyobb mértékben sujtott tanárra hárítsa, akár kényszerítse azt, hogy teljes fizetésre jogosító szolgálatának betöltése előtt nyugdíjba menjen, ha még remény van rá, hogy szolgálatba állhat — nem számítva persze, hogy milyen eredménnyel munkálkodhatik.

Mindezek megfontolásával [1] az iskolafenntartó testületek aligha lesznek egykönnyen rávehetők, hogy törvényadta jogukból engedjenek s az 1894. évi 27. törvénycikket hagyják úgy megváltoztatni, hogy a tanárok szolgálati idejét felemeljék.

Sőt azt hisszük, hogy még ha nagy többségük hajlandó volna is lemondani jogáról, a kisebbség ellenszegülése is megakadályozhatja a kormány törekvésének megvalósulását.

Az idézett törvény ugyanis 4. §-ában kimondja, hogy a nyugdíj- és gyámintézetből kilépésnek nincs helye. Ez nemcsak azt

[1] Egy-egy tanárnál csak az ötödéves pótlékokat (6×200 K) és a nyugdíjjáruléknál mutatkozó többletet számítva 132 K 5 év alatt 5×1332=6660 K-val lenne a fenntartó hatóságnak több kiadása, mint ha az illető 30 évi szolgálattal menne nyugalomba.

jelenti, hogy az egyes iskolafenntartó testületek nem léphetnek ki belőle (a tanárokról, mint egyénekről szó sincs), hanem azt is, hogy ki sem lehet őket onnan zárni. Még új törvénnyel sem, hiszen a réginek az alapján a nyugdíjintézettel szemben elkobozhatatlan jogot szereztek maguknak. Az 1894. évi 27. tc. ugyanis megszüntette az egyes nem állami iskolák tanárai számára azelőtt fennállott nyugdíjalapokat s az idestova 20 éven át történt befizetések mind azokat az alapokat gyarapították volna. Honnan vennék most ezek e testületek, ha kizárhatnák őket az országos nyugdíjintézetből, a tanároknak törvény követelte nyugdíjazására szükséges összegeket? Talán visszatérítné nekik a nyugdíjintézet befizetéseiket? Ebbe ugyan, ha meg lehetne is tenni, alig egyeznének bele az érdekelt iskolafenntartók, mert az esetleg megvolt nyugdíjalapokat már régen más célra fordították, újnak a szervezésére pedig a 20 évi befizetés nem volna elegendő kamatos kamatjaival sem.

S még úgy sem tehetne a kormány az ellenszegülő iskolafenntartó testületekkel, mint a most szolgálatban álló állami tanárokkal, akik ragaszkodnak a 30 évi szolgálathoz. Mert ezek, mint egyének, lassankint mégis csak kilépnek a szolgálatból s idővel önmagától megszünik az az abszurdum, hogy egy általános szükségleten segíteni akaró törvény a tisztviselők egy kategóriájára csak jogfosztás árán terjesztené ki problematikus értékű előnyeit, de az iskolafenntartó testületek örökéletüek. Lehetetlen volna tehát örök időre kimondania, hogy azon iskolák tanárai pedig, amelyeknek fenntartó testületei nem járulnak hozzá a tanári szolgálatnak 35 évre emeléséhez, csak az 1885. évi 11. tc.-ben biztosított nyugdíjra tarthatnak igényt. Hiszen éppen az annyira hangoztatott egyöntetüség elvébe ütköznék, hogy ugyanazon nyugdíjintézet kötelékébe tartozó testületek ne egyforma elbánás alá essenek.

Meg nem becsülhető erősségük van tehát az állami tanároknak jogaikért való küzdelmükben az 1894. évi 27. tc.-ben, melynek megváltoztatása nem egyedül a kormánytól függ, hanem olyan tényezőktől is, amelyekkel szemben nem áll nyitva a jogfosztásnak az az útja, amelyen az állami tanársággal elbántak. S feltételezhetjük, hogy ezek úgy anyagi, mint erkölcsi érdekekből megállanak a talpukon az iskola érdekeit mélyen sértő finánepolitika ellenében.

Figyelő.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

A magyar irodalom története 1900-ig. *Ferenczi* Zoltán szerkesztése mellett írták *Simonyi* Zsigmond, *Pintér* Jenő, *Kardos* Albert, *Endrődi* Sándor és *Ferenczi* Zoltán. Budapest, Athenaeum.

A Műveltség Könyvtárának legújabb kötete a magyar irodalom történetét sorozta be ez elterjedt vállalat kötetei közé, amit csak örömmel üdvözölhetünk, mert remélhető, hogy ezáltal nagyobb közönség

fog a magyar irodalom multja iránt érdeklődni. Ez a kötet is osztozik az ilyen gyüjteményes vállalatok rendes sorsában, hogy több szerző közös munkája, pedig szívesebben láttuk volna a magyar irodalom egész történetét egy író egységes felfogásában és kidolgozásában. Hiába fordul a szerkesztő egyes korok legalaposabb ismerőihez; egy-egy rész lehet alapos, kimerítő, az egész mű mégis egyenetlen lesz. Még jó, hogy e kötetben Simonyi Zsigmondnak kitünően tájékoztató bevezető tanulmányán kívül (A magyar nyelv eredete és története), mindegyik szerző egy-egy nagyobb kor történetét dolgozta fel, így legalább nem aprózódott el a munka. De még így is megesett, hogy a magyar nyelv eredetével és legrégibb történetével Pintér Jenő ismét foglalkozik, s Budenz József arcképe kétszer is megvan a kötetben.

A régibb irodalom történetén Pintér Jenő és Kardos Albert osztozkodtak oly módon, hogy Pintér írta meg a középkori magyar irodalom történetét 1526-ig, azután Kardos folytatja a protestáns kornak és az ellenreformáció korának történetét 1664-ig; ekkor ismét Pintér veszi át a szót s folytatja a hanyatlás és a megújhodás korának történetét 1825-ig. E két író munkája eléggé összevág felfogásban, gondolkodásmódban és a kidolgozás módjában; mindegyik alapos ismerője a kornak, melyről szól s világosan tárja az olvasó elé az irodalomtörténeti kutatások eredményeit, s igen gyakran jól megválogatott szemelvények is segítik a régi írók megismertetését a mai olvasóval. A XIX. század irodalmát Endrődi Sándor dolgozta fel három részben. Az első rész címe (bizonyosan tévedésből): »A XIX. század magyar irodalma Széchenyi fellépésétől *a kiegyezésig*«, noha ez a szakasz csak a forradalomig terjed. A következő két rész azután: »Forradalom« és »Forradalom után« s ezekben jut el Endrődi a kiegyezésig. A régibb és újabb irodalom felfogása és tárgyalása módjában már nagy a különbség. Pintér és Kardos a korok és társadalmi állapotok jellemzése mellett nagy gondot fordítanak az egyes írók életrajzának elmondására és műveik részletes fejtegetésére. Endrődi pedig minden egyes fejezetében egy-egy külön képet ad, mely önálló, az előbbiekhez alig fűződő essay. Az írók életrajzával nem sokat törődik, egy-egy korképet ad, néha novellisztikus keretben s megelégszik az írók főbb műveinek fejtegetésével. Nem akarunk értékelő összehasonlítást tenni e két rész között, csak rá akartunk mutatni a tárgyalásmód feltünő különbségére.

A legnehezebb feladat Ferenczi Zoltánnak jutott, aki a kiegyezés korától kezdve tárgyalja a szépirodalmat és külön szakaszban a tudományos irodalmat. A legújabb, ma még forrongó irodalom tárgyalása mindenesetre nehéz feladat s még nehezebbé tette Ferenczi e feladatát azáltal, hogy az 1900-ik évet tette korhatárrá. De csak a szépirodalomban, mintha ezzel szabadulni akart volna attól a kényes feladattól, hogy a ma divatos és népszerű írókat is tárgyalja, munkásságukat értékelje. A tudományos irodalomban nem vette figyelembe ezt az évszámot s néha eljut a fontosabb munkák felemlítésében egész a mai napig. A szépirodalmat három fejezetben tárgyalja, külön szólva

a lirai és elbeszélő költészetről, a színpad irodalmáról s végül a regényről és elbeszélésről. E csoportosításban nem jutott hely az ifjusági irodalomnak s csak így eshetett meg az a hiba, hogy pl. Gaal Mózesnek még a neve sem került bele ebbe a kötetbe.

A legújabb kor költészetével Ferenczi nagy jóakarattal igyekszik foglalkozni és mégis mintha idegenül állana vele szemben. Mindig a multhoz vagy idegen írókhoz méri az újabb törekvéseket, ezért nem tud kialakulni tárgyalásából az újabb magyar irodalmi törekvéseknek áttekinthető képe, habár lehető legnagyobb teljességre törekszik az írók és műveik elsorolásában. Gondos áttekintést nyujt végül az utolsó 30—40 év tudományos irodalmáról is, de csak a humaniorákat veszi figyelembe; természettudósaink közül csak azt a kettőt említi meg, Herman Ottót és Szily Kálmánt, akik nyelvészeti munkásságukkal is szereztek érdemeket. A kötetet 58 külön melléklet és 298 szövegkép díszíti.

Balassa József.

Dr. Székely György: **Morálpedagógiai kérdések.** Ára 2 korona.

Nincs napjainknak emberibb és fontosabb kérdése, mint az erkölcsi nevelés. Bármily nagy csodálat tölt el bennünket korunk tudományos és technikai vívmányainak szemléletekor, a rideg értelem józan megfontolása után lehetetlen nem látnunk, hogy a természet lenyügözéséért folytatott küzdelem reánk nézve nemcsak diadalokat, hanem vereségeket is tud felmutatni. Igaz, hogy az élet biztosabbá, könnyebbé, kényelmesebbé lett, de a civilizáció — e szellemi kultúra — egysége megtörött és az önmagát kutató lélek nyugtalanabbá lőn. Könnyen hihető, hogy a renaissance furcsa világa a maga kezdetleges anyagi kultúrája és fékevesztett ösztönei dacára a szellemiek terén nagyobb mélységeket rejtegetett és emberhez méltóbb jövő perspektiváját tudta a kiváncsi értelem szeme elé varázsolni. Az élet sok nehézsége ellenére jobban *embereknek* érezték magukat ama kor szereplői, mint a mai demokrácia legkipróbáltabb bajnokai.

A XIX. században éppen az emberi méltóság, a szabadság öntudata veszett ki belőlünk s hajlandók lettünk ezt önmagunkon kívül keresni. Ezzel járt együtt az erkölcsi érzés megrendülése. A filozófia, mely képes lenne az emberiség egy igen-igen csekély részének életét kormányozni, maga is nehéz utakon keresi az ethika principiumait, a vallásos hit pedig, mely a nagy tömegeknek legjobb irányítója, a folytonos támadások miatt nagyon szűk területre szorult. A nagy tudományos vívmányok mellett az emberiség faji és vallási széttagoltsága egy cseppet sem enyhült, legfeljebb eltünt a szemek elől, mert a szív mélyére húzódott. A tudomány amúgy sem adhat, legalább ma még nem, az *embernevelésre* kellő alapot, valamint az a pantheisztikus jellegű filozófia sem, mely a nyomában jár. Hiszen, ha Spinoza módjára az emberek cselekedeteit is úgy lehetne tekinteni, mint a vonalakat, síkokat és a geometriai testeket, akkor maguk

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

az emberek is mathematikai figurák volnának. S ez a spinozismus πρῶτον ψεῦδος-a: emberei nem a természet, hanem az emberi ész alkotásai. Létezésük törvényei szabják meg cselekedeteiket, holott az ember nem a létezés, hanem a kötelesség, az ideálok kedvéért cselekszik. Itt van a mi gondolkodásunk, e természettudományos gondolkodás hibája, hogy ledöntve a természet és az ember között lévő válaszfalat a kettő azonosságát tanítja s ezzel megszünteti a létezés és a kötelesség, az eszményi világ ellentétét is. Pedig csak e megkülönböztetésre támaszkodhat minden pedagógia, mely embereket azaz: erkölcsi lényeket akar formálni.

A könyvnek, melynek címét e pár sor élére tűztem, szerzője, dr. Székely György szintén ezen a véleményen van. Ezt örömmel állapítom meg, annyival inkább, mert munkája olyan gyüjteményben, a *Néptanítók Könyvtárában* (46—47. füzet) jelent meg, amely remélhetővé teszi minél szélesebb körben való elterjedését.

Ez a mű reflexiók gyüjteménye. Gondolatai tárgyául azonban Székely csupa olyan kérdést választott, amelyik összefügg az erkölcsi nevelés nagyfontosságú problémájával. Egyes fejezetei teljesen önálló jellegüek s némelyik szinte a nevelő ajkára kívánkozik, ha tanítványaival együtt van. De nem ajánlom senkinek, hogy egyfolytában olvassa el: részint azért, mert az ilyet jobb lassanként olvasni, részint pedig, mert bántani fogja az a bosszantóan sok ismétlés (pl. 27—35. 39. l.; 46—70. l. stb.), mely a gondolkodás fegyelmezetlenségére vall. Egyébként a könyv felfogásának komolysága és világnézetének mélysége miatt minden elismerésre érdemes. Alaphangja a léleknek (a szellemnek) a test fölött való előnye. »A test — írja (45. l.) — fontos, mégis csak alárendelt jelentősége van a lélekkel szemben. Bár tehát valljuk azt az elvet, hogy meg kell adnunk a testnek azt, ami őt illeti és a léleknek a magáét, mégis a test nevelésének, ápolásának nem lehet más célja, mint az, hogy kész és engedelmes szolgája legyen a léleknek, hogy tehát ne akadályozza a lelket a maga égfelé törekvő működésében.«

Székely mesterei Kant, illetve a marburgi iskola meg Foerster de sohsem érezzük, hogy nem a szerző volna az, aki szól hozzánk műve lapjairól. Teljes elismerésünk illeti kivált a pár utolsó fejezetet, hol a vallás és erkölcs, a vallás pedagógiai jelentősége, az egoizmus és altruizmus, az erkölcsi törvény, a pedagógiai antinómiák és az erkölcsi oktatás antinómiáinak nehéz kérdései vannak érintve. Itt érzik meg írójukon legjobban a tapasztalt és tanult nevelő, aki a szélsőségek örvényeitől bölcs mérséklettel tudja magát távol tartani. Világnézetének egyik sarkalatos eleme, hogy »bizonyos társadalomnak vagy magának az emberiségnek egészséges állapota, normális fejlődése azon alapszik, hogy béke, harmónia, egyensúly uralkodjék az anyagi és szellemi kultúra, a hasznos és a jó kultusza, a természettudományi és az erkölcsi világnézet között, hogy egyik se essék túlságba a másik rovására, egymás területeit kölcsönösen respektálják és elismerve a közöttük lévő különbséget, ne vindikáljanak

olyan jogokat, olyan célokat, amelyek csak a másikat illetik meg, vagy amely célokat ők meg nem valósíthatnak«.

A harmónia, mely mindeneket kibékít, éltet és széppé tesz: ez Székely ideálja. Harmóniát keres a vallás és tudomány, a hit és a bölcsészet, a tudomány és a haladás, a szív és az ész, az anyagi és szellemi kultúra között, melyek modern társadalmunkban sokszor mint ellenséges erők, mint széthúzó hatalmak állanak egymással szemben.

Ezért nem híve az ú. n. laikus morálnak sem, mert jól tudja, hogy támasz és élő példa nélkül ez a morál meg nem állhat s nincs benne a tömegekre vonzóerő. Valami interkonfeszionális erkölcstanítást akar, mely a személyes istenfogalom alapján igyekezzék eljuttatni mindenkit az emberi méltóság nagy öntudatára. De nagy erővel mégis ama szociális ideál felé vonzódik, amely az igazságosságot akarja egy egyéni lélekben, a politikai társadalomban és a népek egymásközti viszonyaiban. Ideáljának állandósága az *ember* fogalmában rejlik.

Még csak egyet: a könyv értékét növelik azok a helyes tapintattal megválasztott vázlatok és példák, amelyeket »egy ifjusági erkölcsi olvasókönyvhöz« szánva a függelékben találunk.

Dr. Nagy József.

Athenaeum Könyvtár.

Valamivel több, mint egy éve már, új irodalmi vállalat indult meg a fenti cím alatt azzal a biztató programmal, hogy kötetei tartalomban a legjobbat, külső kiállításban a legszebbet és árban a legolcsóbbat fogják a magyar olvasóközönségnek nyujtani.

A gyüjteményből a mai napig 18 kötet jelent meg és megállapítható, hogy minden újabb kötet fokozza a vállalat népszerüségét s egyre nagyobb és nagyobb elterjedésre tart számot.

Az *Athenaeum Könyvtár* szerkesztői és kiadói érdemes munkát végeznek, amikor nemcsak a java hazai irodalomból, hanem a különböző idegen nemzetek irodalmaiból is becses műveket válogatnak össze s azokat 320—576 oldalra terjedő vaskos kötetekben, tartós, könnyű papirra tisztán nyomtatva s ízléses angol vászonkötésbe foglalva, kötetenként 1 K 90 f-ért bocsátják közre s így lehetségessé teszik, hogy az eme tetszetős darabokból alakuló értékes könyvtárt a kevésbbé vagyonos emberek is megszerezhessék.

Az *Athenaeum Könyvtár*-ban eddig a következő munkák jelentek meg: Kóbor Tamás: *Komédiák* (novellák); Biró Lajos: *Glória* (novellák); Balzac Honoré: *A szamárbőr;* Zola Emil: *Pascal orvos* (regény); Dickens: *Két város* (regény); Anatole France: *A pinguinek szigete* (regény); Csehov: *Az orvos felesége* (regény); Bölsche: *Szerelem az élők világában* (teljes kiadás, két kötet); Tolsztoj: *Hadzsi Murát* (regény); Voss Richárd: *A költő és az asszony* (regény); Tóth Béla: *A boldogasszony dervise* és más elbeszélések; Maupassant: *Egy élet*

(regény); C. F. Meyer: *A barát nász a;* Heltai Jenő: *Hét sovány esztendő* és egyéb elbeszélések; Geierstam: *Az öcsike. Az örök rejtély* (két regény); Anatole France: *Az istenek szomjaznak* (regény); D' Annunzio: *A tűz* (regény).

Láthatjuk, hogy itt komoly törekvéssel állunk szemben s amit a vállalat igért, azt be is váltja. Minden hónapban egy kötet jelenik meg s a legközelebbiek *Murger*, *Heijermans*, *Schnitzler*, *Sudermann*, *Szemere* György, *Gorkij* Maxim, *Daudet* Alphons, *Hugo* Viktor stb. munkáit fogják tartalmazni.

Ez a felsorolás maga is biztosítékot nyujt arra, hogy az *Athenaeum Könyvtár* az eddig kivívott kedveltséget nemcsak elveszíteni nem fogja, hanem még fokozottabb mértékben megszerzi a maga számára. És ez — mert érdemes vállalkozásról van szó — helyesen van így.

Dr. Molnár György.

Beküldött könyvek és lapok.

Világkönyvtár. A világirodalom kitünő munkái között, melyek a Révai Testvérek jeles vállalatában, a Világkönyvtárban, az ismeretek legváltozatosabb területeire vonatkozólag már eddig is megjelentek, alig van olyan, mely a modern gondolkozás számára érdekesebb volna, mint Darwinnak »*Egy természettudós utazása a föld körül*« című most megjelent két kötetes műve. A klasszikus, nagy útleírások közé tartozik ez a munka, mely új vidékeket ír le. Darwin híres világkörüli útján gyüjtötte mindazt a rengeteg anyagot, adatot és megfigyelést, amikből később nagy elmélete: a darwinizmus született meg. Ez a könyv foglalja magában a darwinizmus első gondolatait. A fordítást dr. Fülöp Zsigmond végezte nagy tudással. A Világkönyvtár egy-egy vászonkötésü vastag kötete 1 K 90 f-ért minden könyvesboltban kapható.

A »**Darwin**« Fülöp Zsigmond dr. népszerü természettudományi folyóiratának április 15-iki száma gazdag és változatos tartalommal jelent meg. Az első cikkben *Dominik* fejtegeti a hő szerepét a földkéreg kialakulásában. *Molnár* Elek dr. a vakok és siketnémák áloméletét ismerteti. A szerkesztő a béka tavasszal megfigyelhető érdekes fejlődését ismerteti. Cikk mutatja be *Ewald* dán írót, a természettudományok népszerüsítőjét. Érdekes dolgokat olvashatunk még a szervezet túlérzékenységéről, a szélső hőmérsékletek méréséről, a petróleum történetéről stb. A kéthetes folyóirat előfizetési ára félévre 5 K. Mutatványszámokat küld a kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrássy-út 60.

Eckehart mester élete és tanítása. Írta dr. *Szelényi* Ödön. Pozsony, 1913.

Akadémiai Értesítő. Szerkeszti *Heinrich* Gusztáv. 1913. április.

EGYESÜLETI ÉLET.

Ung-beregmegyei kerületi tanári kör.

Az Ung-beregmegyei kerületi tanári kör beregszászi osztálya 1913. évi február hó 14-ik napján az érdeklődő közönség bevonásával *Schürger* Ferenc főgimn. igazgató elnöklete alatt *előadó* ülést tartott.

Az ülés egyetlen tárgya *Walló* Albert ungvári kir. kath. főgimn. tanárnak »*Az alkoholizmus és utódaink*« címen tartott előadása volt. Előadó áttanulmányozta a kérdésnek az irodalmát s egyúttal számos személyes megfigyelését is felhasználta előadásában. Legnagyobb része látszólag semmi összefüggésben sem áll a pedagógiával, tulajdonképpen azonban annak a nagy kérdésnek volt mintegy a háttere, hogy milyen munkát végezhet az iskola az alkoholizmus ellen való küzdelemben. Életet és tartalmat kell adni elsősorban azoknak a miniszteri rendeleteknek, melyek az iskola feladatát ezen a téren körvonalazzák, de ez nem elég, hanem az ifjuság önképzőköri munkásságának egy része irányuljon ennek a veszedelemnek és e veszedelem horderejének felismerésére s e munkásság révén érlelődjék meg ifjuságunkban az erős elhatározás a józan abstinenciára. Egész generációk megmentésének dicsősége fűződnék az iskolának ehhez a spontán, a mindennapi élet viszonyainak megértéséből fakadó munkájához.

Schürger Ferenc elnök hosszasabban szólott az előadáshoz s azokra a túlzásokra mutatott rá, melyek a küzdők mindkét táborában feltalálhatók s melyek alkalmasak arra, hogy a felületesebben gondolkodók előtt az egész küzdelem komolyságát diszkreditálják. Mindenben egyetért előadónak teljesen objektív érveivel, a maga részéről is szükségesnek tartja az iskolának az előadó által kijelölt irányú munkáját s a kör tagjai nevében köszönetet mondott az alapos, mindenre kiterjeszkedő előadásáért.

(Beregszász.) *Schor Ernő,*
titkár.

KRÓNIKA.

Szünidei fizikai tanfolyam Budapesten.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a középiskolai tanárok részére rendezendő szünidei kisérleti fizikai tanfolyam tárgyában a következő rendeletet adta ki.

»Hogy középiskoláink természettani szakos tanárai a fizika újabb vívmányaival megismerkedhessenek, továbbá az előadási kísérletezésben és a tanulók fizikai gyakorlatainak vezetésében mentül nagyobb jártasságot szerezhessenek, a folyó 1912/13. tanévet követő nagy szünidőben gimnáziumi és reáliskolai természettani szakos tanárok részére július hó 2-tól július hó 12-ig tartó *kisérleti fizikai tanfolyamot* rendeztetek.

A tanfolyam vezetésével dr. *Klupathy* Jenő tud.-egyetemi ny. rendes tanárt, a II. sz. fizikai intézet igazgatóját bíztam meg, az elméleti és gyakorlati előadások tartásával, továbbá a műhelygyakorlatok vezetésével pedig a nevezetten kívül még dr. *Kövesligethy* Radó tud.-egyetemi ny. rendes tanárt, a kozmográfiai intézet igazgatóját, dr. *Zemplén* Győző műegyetemi ny. rendes tanárt, *Mikola* Sándor budapesti ág. h. ev. főgimnáziumi tanárt és *Somogyi* Antal egyetemi tanársegédet bíztam meg, akik közül dr. *Klupathy* Jenő 6 órában az újabb fizikai vizsgálatok néhány eredményét mutatja be gyakorlatokkal, 6 órában a fontosabb fizikai mérésekről, előadási kísérletekről és eszközökről tart gyakorlati előadásokat, végül ugyancsak 6 órában, Somogyi Antal tanársegéddel együtt, a radioaktivitás köréből tart kísérleti előadásokat; dr. *Kövesligethy* Radó a csillagászati és geofizikai alapismereteket 6 órában adja elő bemutatásokkal és gyakorlatokkal; *Mikola* Sándor előadásainak folyamán (összesen 4 óra) a tanulók laboratóriumi dolgozataira vonatkozó mintaösszeállítás bemutatása kapcsán megvitatásra kerül ezen laboratóriumi gyakorlatok egész kérdése. Lesznek azonkívül félnapon át műhelygyakorlatok az egyetemi II. sz. fizikai intézet műhelyében, amelyeknek tárgya: szerszámkezelés, fém- és famegmunkálás, esztergályozás, forrasztás, üvegfuvás elemei különös tekintettel a középiskolai laboratórium igényeire. Tervbe van véve végül egy gázcseppfolyósító gyár, a budai meteorológiai intézet, az Orsz. Tanszermúzeum, esetleg az ógyallai csillagvizsgáló megtekintése.

A tanfolyam *július 2-án d. u. 4 órakor* nyilik meg a tud. egyetemi II. sz. fizikai intézet nagy előadó termében, ahol a gyakorlatok beosztása és egyéb részletesebb megbeszélések meg fognak történni.

A tanfolyamban részt vehetnek a fizika tanítására képesített gimnáziumi és reáliskolai tanárok, akiknek száma legföllebb 30 lehet; közülük 17 vidéki tanár, aki a rendelkezésem alatt álló középiskoláknál működik, 100-100 K utazási segélyben fog részesülni.

A felvételért hozzám intézendő kérvények a szabályszerű úton *április 25-ig* nyujtandók be.

Ezen kérvényekben a vidéki folyamodók arra vonatkozólag is nyilatkozzanak, hogy óhajtanak-e azon esetben is felvétetni a tanfolyamra, ha utazási segélyben nem volnának részesíthetők.

Budapest, 1913. április hó 2.

Jankovich sk.«

Beszámolás

a harminc év mellett megmaradók jelentkezéseiről.

Az április 2-án kimutatott 963 jelentkezőhöz a mai napig újabb jelentkezés jött Szatmárnémetiből még négy, Ujvidékről kilenc és Temesvárról (főgimn.) egy. Van tehát összesen 977.

A Közlöny 14-ik számában (692-ik lapon) említést tettem arról, hogy felterjesztés ment a pénzügyminiszter úrhoz abban a vitás kérdésben, vajjon a helyettes tanároknak megadatik-e a választás a 30 és 35 év között vagy nem. Mind e mai napig a döntés ezen felterjesztésre nem jött le, pedig a felterjesztés a pénzügyminisztériumból már hat héttel ezelőtt átküldetett a közoktatásügyi minisztériumba. Sajnálattal kell tudomásul vennünk, hogy ebben a sokat érdeklő elvi kérdésben a közoktatásügyi minisztérium eddig még nem döntött.

A felsőbb leányiskolák részéről újabb jelentkezés nem történt, az ápr. 2-áig történt jelentkezések száma 57 tehát marad.

Lezártam 1913. ápr. 20-án. *Dr. Schmidt Márton,*
Budapest, I., Attila-utca 1—3.

Közgyűlés. Az Országos Református Tanáregyesület 1913. évi május hó 13. és 14-ik napjain Budapesten tartja XII-ik rendes közgyűlését a dunamelléki református egyházkerület székházának dísztermében (IX., Ráday-utca 28., II. em.) a következő rend szerint: Május 13-án d. e. 10 órakor: 1. A közgyűlést megnyitja Dóczi Imre elnök. 2. Üdvözlések. 3. Egyházi törvényeink és a tanárok. Felolvassa dr. Kun Béla, debreczeni jogakadémiai tanár. 4. A modern pedagógia reformjai és a prot. iskolák. Felolvassa dr. Székely György, az Erzsébet nőiskola tanára Budapesten. Május 14-én szerdán d. e. féltíz órakor a közgyűlés folytatása. 1. A mai kor és a vallástanítás. Felolvassa S. Szabó József, debreczeni főgimn. tanár. 2. A feltevés (hypothesis) szerepe a természettudományban tekintettel az iskolai oktatásra. Felolvassa Nyáry Béla, debreczeni főgimn. tanár. 3. A felsőbb leányiskolák reformjának ügye. 4. Jelentések és indítványok.

Igazgatói értekezlet Aradon.

A nagyváradi tankerület középiskoláinak igazgatói *dr. Vass* Bertalan kir. főigazgató elnöklete alatt ápr. 2. és 3-dikán tartották meg az aradi líceumban harmadik értekezletüket.

Dr. Vass Bertalan megnyitó beszédében a tanár társadalmi helyzetével s annak javításával foglalkozván a kerület tanárságának szerető, megértő, de egyúttal elfogulatlanul igazságos vezéréül mutatta be magát. Örömmel ismerte el, hogy a kerület tanársága a nevelés fenséges tudatától van áthatva, ami »annál fölemelőbb, mert a külső körülmények nem éppen olyanok, hogy azok az önzetlen lelkesedés tüzét táplálhatnák«, de azt is nyíltan hangoztatta, hogy »ha a tanár el akarja érni, aminek a hiánya legjobban fáj neki: a megillető elismerést, a munka megbecsülését, az állás tiszteletét, a társadalmi súlyt és tekintélyt, akkor először neki kell hivatása magasztosságára eszmélnie s lágy panasz, szenvedélyes kifakadás, fásult közöny, minden

tekintély elvetése, az egész világ megvádolása helyett erőinek egész teljét hivatásának mennél méltóbb betöltésére fordítania«.

Miután *Burián* János aradi kir. főgimn. igazgató, mint házigazda üdvözölte az egybegyülteket, egyes igazgatók felolvasása alapján kezdetét vette az értekezletre kitüzött tételek megvitatása.

I. »*Miként volna elérhető a német nyelv intenzívebb s eredményesebb tanítása?*« Előadó: *Bukovszky* János. Közös megállapodás: A német nyelv tanításának gyönge eredménye személyi, tárgyi és methodológiai okokra vezethető vissza. Nagyobb eredmény ez okok megszüntetése által érhető el. 1. Neveljen az egyetem a német nyelvben teljesen jártas s gyakorlatilag is képzett tanárokat. Ha egyik-másik helyen kénytelenségből nem szakos tanár is tanít, úgy ennek módot kell nyujtani, hogy külföldön tanulmányúton egészítse ki ismereteit. A tanulók önmunkásságának helyet kell engedni az önképzőkörben is. 2. Az utasítások a tanításnak kettős célt: a gyakorlatit s az irodalmit tűzvén ki, nem szabad a tanítás súlypontját kizárólag az egyikre helyezni, inkább meg kell elégedni mérsékeltebb, de mindkét irányban elért eredménnyel. Ez elv azonban nem zárja ki azt, hogy az alsóbb osztályokban a gyakorlati cél legyen előtérben s az V. oszt.-tól kezdve kellő és fokozatos átmenettel az ifjuság irodalmi műveltségének kiszélesítése és mélyítése váljék a tanítás főfeladatává. A célnak meg nem felelő iskolai könyvek a használatból kivonandók. Fontosabb nyelvtani szabályok szemléltetésére alkalmas volna fali tabellák összeállítása. A német nyelv megkedveltetését, ismeretek megszilárdítását s szerzését nagyban előmozdítaná egy a Juventus mintájára szerkesztett német folyóirat. 3. A tanítás módszere legyen direkt, de ne zárkózzék el a fontosabb nyelvtani szabályok levonásától. Kívánatos a direkt módszer utasításainak elkészítése. Nagyobb tömegek foglalkoztatására, kivált a kiejtés gyakorlására jól beválik a kórusban való beszéltetés. Elavult nyelvű, régi irodalmi emlékek olvastatása mellőzendő.

II. »*A művészeti oktatás fejlesztése.*« Előadó: *Stefanica* László. Közös megállapodás: Az esztétikai műveltség alaposabbá tételére elsőrendű fontosságú a *műízlés* kifejlesztése céltudatosan vezetett esztétikai nevelés által és megfelelő *műértés* elsajátítása szakszerűen eszközölt művészeti oktatás által. 1. A műízlés teorizálás helyett esztétikai nevelés útján oly alapelvvé fejlesztendő, mint az erkölcsi elv *a)* tisztaságra és rendre való szoktatás, *b)* az osztályfők vezetése alatt a melegebb hónapokban tisztán szórakozás céljából tett kirándulások, *c)* az esztétikai nevelés szempontjából megfelelő ifjusági könyvek olvastatása, *d)* a felsőbb osztálybeli tanulóknak időnkint esetleg évenkint tanári vezetés mellett nagyobb képtárakba való látogatása, *e)* műremekek reprodukcióinak az intézet látogatottabb helyein való kifüggesztése *f)* kizárólag tanulóifjuság számára adandó színdarabok megtekintése *g)* rendszeresebb ének- és zenetanítás által. Az ének- és zenetanítás, illetőleg a legszükségesebb elméleti ismeretek közlése, a hang és kedv kipuhatolása már az I. osztályban történnék, s akik alkalmasak, a következő évben az ének- és zenekarba sorozhatók. 2. A műértést elősegítő művészeti oktatás gyümölcsözőbbé

válhat, *a)* ha az irodalmi és történeti órákon adott idevágó felvilágosításokon kívül az erre legilletékesebb tanerő: a rajztanár megfelelő illusztrációkkal ellátott új tankönyvek alapján a műtörténet intezív s rendszeres ismertetésére köteleztetik; *b)* ha a művészeti oktatás céljaira minden intézet szobor- és képmásolatokat tartalmazó művészeti múzeumot állít föl, sztereoszkópot szerez hozzávaló fényképekkel s minél többször módját ejti a szkioptikonnal egybekötött előadásoknak; *c)* ha a szabadkézi rajz általánosan kötelezővé lesz s az önképzőkörben tért kap az ifjak művészeti önképzése; *d)* ha minden iskolánál rendszeresíttetik egy ének- és zenetanári állás, mely — a jó fegyelemre való tekintetből — a tanári kar egy arra való tagja által töltessék be, akinek a zenetanári vizsgák követelményeinek a célnak megfelelő lefokozásával, vagy szünidei kurzusok nyitásával módot kell nyujtani arra, hogy oklevelet szerezhessen. Kívánatos az ének- és zenetanítás utasításainak megszerkesztése is.

III. »*Az önképzőkörök reformja.*« Előadó: *Jancsovics* Ferenc. Közös megállapodás: 1. Az önképzőkör reformja gyökeresen csak a középiskola általános reformjával kapcsolatosan lesz alkalmasan keresztülvihető. 2. A tanártestület minden tagja, valahányszor az ő szakkörébe vágó tárgy van műsoron — külön meghívásra — tartsa nobile officiumnak az ülésen való megjelenést. A tárgyra, irányelvekre s fölhasználható forrásokra vonatkozó útbaigazításokkal mozdítsa elő a tanulók önmunkásságát. 3. Az önképzőköri munkásságnak javarészt a verselésre, szépirodalomra s irodalmi tanulmányokra szorítkozó keretei kitágítandók. Tárgyalásra kínálkoznak: földrajzi, történelmi, természetrajzi, vegytani, fizikai, mennyiségtani, művészettörténeti, néprajzi, egészségtani s talán szociológiai tanulmányok; ismertethető egy-egy vidék flórája, faunája, geológiai és szociális viszonyai, fordíthatnak a tagok a klasszikus és modern nyelvekből, előadhatnak ének- és zeneszámokat, bemutathatnak rajzokat, festményeket, slöjdmunkákat és egyéb készítményeket, természetrajzi preparátumokat és gyüjteményeket, fényképeket, terepfölvételeket, térképeket; gyüjthetnek és ismertethetnek etnografiai érdekű tárgyakat, mondákat, meséket, dalokat, népszokásokat, babonákat, megfigyelhetik, leírhatják helységek, falvak, gyártelepek, társadalmi osztályok életét, szokásait, megbeszélhetik a tudomány és technika új fölfedezéseit, a sport, színház, művészet, irodalom aktuális eseményeit, felolvashatnak idevonatkozó újság- és folyóiratközleményeket, beszámolhatnak kirándulásaikról, nevezetességek, múzeumok stb. meglátogatásáról és az ott tapasztaltakról, bemutathatók kiválóan sikerült iskolai gyakorlatok, magánolvasmányoknak kiváló gonddal készült kivonatai. 4. Az önképzőkörök autonómiája fönntartandó.

IV. »*A középiskolai internátusok ügye.*« Előadó: *Németi* József. Az internátus elhelyezésének, fölszerelésének, koszt és ruházat kérdésének, szervezetének, nevelőinek, fegyelmének, felügyeletének megbeszélése után a főbb megállapodások: 1. internátusok fölállítása; a V. K. M. által szerkesztendő mintaszervezet alapján történjék; 2. a magáninternátusok tulajdonosai maguk választják meg és fizetik

alkalmazottaikat, azonban az állami felügyelet kiterjesztendő ezekre az internátusokra is; 3. az internátusok álljanak tisztán a nevelés szolgálatában s ne alacsonyodjanak jól jövedelmező üzletekké; 4. növendékeinek száma legyen korlátolt; 5. kívánatos, hogy egy-egy internátusban homogén elemek kerüljenek egybe s nem vegyest gimnazisták, reálisták, kereskedelmi iskolások stb.; 6. kivált nemzetiségi vidéken minél több állami internátus létesítése kívánatos.

V. »Az egységes középiskola megoldási módja.« Előadó: *Pongrácz* Alajos. Közös megállapodás: 1. Időszerű volna, ha a minisztérium egy szakbizottságot küldene ki, melynek kötelessége volna záros határidő alatt megalkotni a reformtervezetet. 2. Gondoskodjék a minisztérium arról, hogy az 1883-dik évi I. t.-c. a köztisztviselők minősítéséről megváltoztattassék. 3. Az egységes jogosítás mind a két középiskolának már most meg volna adandó. 4. Addig is, míg ezek az intézkedések foganatosíthatók lesznek, kívánatos volna, hogy a reáliskolai tanulók a latin nyelvi érettségi vizsgálatot saját intézetükben tehessék le. 5. A reáliskolában a latin nyelv tanítására alkalmaztassanak a tanításban már jártas, rendes tanerők. 6. Kísérletképpen egyelőre csak egy-két helyen állítassék föl reformiskola. 7. A középiskola tanügyét illető mindenféle reformtervezetek, törvény- vagy szabályjavaslatok tanulmányozás és hozzászólás végett küldessenek meg minden tantestületnek.

A kérdések letárgyalása s az elnök záróbeszéde után *Jancsovics* Ferenc aradi főreálisk. igazgató az értekezlet nevében hálás köszönetet mondott *dr. Vass* Bertalan főigazgató elnöknek a tapintatos s magas szellemű vezetésért.

Arad, 1913. ápr. 3. *Fischer Aladár*,
kir. főgimn. tanár; az értekezlet jegyzője.

A Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.

Márciusi igazgatósági ülésünk Décsi György indítványára elhatározta, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztériumtól már az 1914. évi költségvetésbe fölveendő állandó évi segélyt kér.

E határozathoz híven f. évi április 18-án dr. Theisz Gyula vezetése alatt Himpfner Béla, Andor Tivadar, dr. Szabó Ernő, dr. Zimányi Dániel, Szőts Gyula és Németh József tagokból álló küldöttség tisztelgett dr. Jankovich Béla miniszter úrnál.

Elnökünk röviden ismertette az egyesület megalakulását, önérzettel mutatott rá az eddigi eredményekre (közel 1700 tag és 80.000 K), melyek erős, életképes egyesületre vallanak. Különösen hangsúlyozta, hogy az új nyugdíjtörvény kedvező volta sem teszi fölöslegessé egyesületünk hivatását, mely számos esetben olyanoknak is juttat segélyt, akikről a nyugdíjtörvény nem gondoskodik.

Nem hallgatta el ideális céljainkat: tanári árvaház és internátus, otthon, melyek megvalósítása a magyar tanárságot vallás és nemzetiségi különbség nélkül erős társadalmi és gazdasági érdekszálakkal egyesíti.

Hogy egyesületünk minél gyorsabban megszilárdulhasson és célját érhesse, szükségesnek látjuk, hogy legfőbb hatóságunknak, ő nagyméltóságának anyagi támogatását megnyerjük, miként azt a mienknél sokkal erősebb hasoncélú tisztviselői intézmények is sikerrel megtették.

A miniszter úr örömét fejezte ki, hogy az egyesület vezetőit, törekvéseit megismerhette; igérte, hogy a legjobb indulattal rajta lesz, hogy kívánságunkat teljesítse.

Elnökünk és Baumgartner Alajos főszámvevőnk egy másik, régóta vajudó kérdést is szerencsésen elintéztek, t. i. a $4^1/_2{}^0/_0$-os magyar koronajáradékból előjegyezték a megfelelő összeget. Minden jel arra vall, hogy ez az előjegyzés a lehető legjobb megoldása volt készpénzünk elhelyezésének.

Számos jó hír érkezett a fiókok működéséről is. A nyomasztó gazdasági, politikai és háborús viszonyokban beállott csendet mintha siettek volna egyes nagy energiájú tagtársaink kihasználni. A nagykőrösi ref. főgimnázium igazgatója, dr. Kovács Lajos örömmel jelenti, hogy a tanári kar f. évi április 12-én elhatározta, hogy alapító tagul belép és az 1000 K tagdíj felét be is küldötte. Bizony jogosan írta: »mi is megteszünk minden tőlünk telhetőt az egyesület anyagi erejének növelésére«.

Külön ki kell emelnem még 1. a nagykikindai fiók zeneestélyét, mely hála a kisszámú tagtársnak és az intézet buzgó igazgatójának, 200 K-t jövedelmezett; 2. az V. ker. áll. főreáliskola hangversenyét, hol a rendezés körül főleg elnökünk fáradozott, szinte 200 K tiszta jövedelemmel; 3. a budapesti ref. főgimnázium intézeti hangversenyét, hol főleg dr. Ravasz Árpád igazgató és dr. Varga Bálint fiókelnök buzgalmának 220 K 90 fill. lett a tiszta jövedelem $50{}^0/_0$-a; végül 4. a Pesti Hazai mérlegpénzéből juttatott 200 K adományát.

Egyéb adományok:	K f.
Dési áll. főgimn. diákmulatság jöv. (dr. Körösy György ig.)	100·—
Fogarasi » Szabad Lyceum jövedelme (Papp János) ...	87·13
Nagyszebeni főgimn. ifj. estély jövedelme (Ujsághy Géza) ...	23·43
Szolnoki főgimn. ifj. mozielőadás » (Wollek Géza) ...	26·84
Brassói román főgimn. vizsgadíj $5{}^0/_0$ (Ciortea Aurél)	4·80
Budapesti V. k. főgimn. vizsgadíj $5{}^0/_0$ (Szőts Gyula)	3·10
Dévai áll. főreál adománya (Mihályi Elemér)	13·14
Zalaegerszegi főgimn. tanári kar adománya (Laux Rezső) ...	11·70
Dr. Singer Jakab (Temesvár) adománya (Bodrosy Lajos) ...	20·—
Dalotti Ödön (Pozsony) adománya	7·—

Midőn buzgó kartársaink fáradozásainak eredményét az egyesület nevében megköszönjük, azt kívánjuk, hogy szolgáljon az ő sikerük buzdításul azon kartársainknak, akik az ismert magyar szalmatűz fellobbanása után keleti nyugalmukat készülnek felölteni.

A korszellem int, az ügy pedig megéri még akkor is, ha egyénileg semmi hasznunk nem lesz belőle.

Németh József,
titkár.

Fürdőkonviktus. Egyesületünk kebelében a fürdőkonviktus ügyét ez idő szerint *Usetty* Ferenc intézi. Az idén, a nagy szünidőben, *Siófokon* szándékozik a tanulók megfelelő elhelyezéséről gondoskodni. Minthogy azonban a költségekről végérvényesen csakis a jelentkezők számának pontos megállapítása után tárgyalhat, felkérjük mindazon kartársainkat, akiknél — felszólítás után — a fürdőkonviktusban való részvételre tanulók jelentkeznek, szíveskedjenek a jelentkezők névsorát *Usetty* Ferenc címére (Budapest, VIII., Eszterházy-utca 14—16. sz.) legkésőbb *május hó 15-ikéig* beküldeni. A Közlöny június hó elején megjelenő számában már minden részletesebb tudnivalót közzéteszünk.

A tanárság és az új nyugdíjtörvény cím alatt a közönség tájékoztatására kiadtuk *Gaal* Mózes, *Sajó* Sándor és *Krenner* Miklós közgyűlési előadásait egy csinos füzetbe összefoglalva. Felkérjük kartársainkat, hogy amennyiben olyan ismerősük volna, akinek a füzetet a tanárság ügye érdekében elküldendőnek gondolják, szíveskedjenek az illető nevét és lakását titkári hivatalunkkal közölni (VIII., Eszterházy-utca 14—16. sz.) s az, amíg a készlet tart, bérmentve s díjtalanul elküldi a füzetet a kijelölt címre.

Debreceni hangverseny a tanári özvegyek és árvák javára. A tanárok özvegyeit és árváit segítő egyesületnek debreceni két köre (egyik a ref. gimnáziumban, másik az állami reáliskolában) megmozdult, hogy a kitüzött nemes célt hathatósabban szolgálja. Nemcsak maga mozdult meg, hanem megmozdította a debreceni társadalmat, amely ritka lelkesedéssel és áldozatkészséggel sietett a tanárság felhívó szózatára. Nagyobbára a társadalomból, a szülők köréből vett erők közreműködésével egy rendkívül érdekes, magasabb színvonalú hangverseny jött létre, amelynek hallgatói is jórészt a nagyközönség színe-javából kerültek ki s amelynek anyagi eredménye körülbelül *600 korona* tiszta jövedelem az országos segítőegyesület részére.

Társas utazás Svédországba, Norvégiába. Útirány: Budapest—Berlin — (Malmő) — Stockholm — Trondhjem — Bergen—Kristiania—Koppenhaga—(Kiel)—Hamburg—Berlin—Budapest. Indulás július 4-én. Az út 26 napig tart s 580 koronába kerül.

Minden városban két-három napot töltünk s nemcsak a városok nevezetességeit tekintjük meg, hanem a környékére is kirándulásokat teszünk. Stockholmból kirándulunk Upsalába, Saltsjöbadenbe. Trondjemből Lerfosba s a fjordok közé. A fjordok közt 40 órás hajóútat teszünk s Christiansund, Molde, Aalesund érintésével érkezünk Bergenbe. Innen Norvégia legszebb vasúti vonalán fjordok, hóval borított hegyek, gleccserek, tavak közt 1300 m. magasságig emelkedve érkezünk Krisztiániába. Innen is teszünk kirándulást Holmenkolkenbe és Bygdő tengeri fürdőbe.

Az 580 koronába nemcsak az út és ellátás, hanem az összes apróbb kirándulás költségei, a vezetők díja, belépőjegyek, borravalók,

podgyászszállítás is be van számítva, úgy hogy a résztvevőnek, ha a programmtól el nem tér — más kiadása csak privát szórakozásra lesz. *Jelentkezni lehet május 20-ig Makfalvi* Ferenc áll. felső keresk. isk. tanárnál (*Kassa*, Mikes-utca 10.), aki szívesen küld programmot s ad mindenre felvilágosítást.

Kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter Buday Gerő zombori állami főgimnáziumi rendes róm. kath. hittanárt a magyarországi katholikus vallásalapból javadalmazott középiskolai rendes hittanárok létszámába a VIII. fizetési osztály 3-ik fokozatába kinevezte.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a kolozsvári Marianummal kapcsolatos kath. leánygimnázium I. és II. osztályának a folyó 1912/13. tanévre a nyilvánossági jogot megadta.

Ösztöndíj-pályázat. Az 1912/13. tanév II. felétől kezdve betöltendő öt 600 koronás fiumei középiskolai ösztöndíjra ezennel pályázat hirdettetik. Az említett ösztöndíjakra, vallászkülönbség nélkül, csak fiumei illetőségű és budapesti vagy más túlnyomólag magyar város középiskolájába járó jeles, jó előmenetelű, jó magaviseletű szegény fiutanulók tarthatnak igényt. Ha ilyenek nem jelentkeznének kellő számmal, az ösztöndíj egy év tartamára a mondott előfeltételeknek megfelelő középiskolai női tanulónak adományozható. A folyamodványok a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez címzendők s 1913. évi május hó 15-ig az illető tanintézetek igazgatóinál nyujtandók be.

Apró hírek. **A tankönyvbírálatok** ügyét pár év óta az összes iskolakönyvekre nézve a dr. *Makay* Béla miniszteri tanácsos vezetése alatt álló ügyosztály intézte. Most a miniszter oly értelmű rendeletet adott ki, hogy — mint régebben — megint külön-külön lássák el az egyes ügyosztályok a bírálatokkal kapcsolatos teendőket. Úgy értesülünk, hogy a miniszternek ezen intézkedése általános megelégedést keltett az érdekelt írók és kiadók között, mert kétségtelenül beigazolódott a multak tapasztalatai alapján, hogy ezen ügykörben az egyes ügyosztályok célszerűbben tudnak eljárni. Egyrészt talán, mert jobban ismerik s megfelelőbben válogathatják meg a bírálói tisztre alkalmas egyéneket, másrészt, mert a maguk iskoláinak szánt tankönyvek végleges megjelenését gyorsabban dülőre juttathatják, mint az olyan külön ügyosztály, amelynek nem áll módjában, hogy a tanügyi körökkel elég szoros kapcsolatot tartson fenn. Bármi legyen is az ok, tény az, hogy a közvetetlenül érdekeltek felette üdvösnek tartják a miniszter rendelkezését. — **A pályaválasztás kérdése** az egyénre nézve talán a legfontosabb, de egyúttal a legnehezebb feladat. Különösen érzik ezt azok a fiatalemberek, akik az érettségi vizsgálat előtt állanak. Most kell nyilatkozniok hivatalosan először, hogy milyen pályára kívánnak lépni. Ilyenkor, a tanév vége felé, bizalmas megbeszélések folynak a családokban is, de a nyolcadik osztályú tantermekben mindenesetre. A tanulók fontos elhatározásuk előtt támogató útbaigazítást kérnek

tanáraiktól, akiknek jóakaró együttérzését éveken át volt alkalmuk tapasztalni. Kíváncsian kérdezzük, ugyan micsoda tanáccsal látja el mostani lelkiállapotában a tanár azt a tanítványát, aki a tanári pályára lépés szándékával áll eléje? Biztathatja-e őt nyugodt lelkiismerettel szándékának megvalósítására? A legtöbb tanár előtt előtérbe nyomul ilyenkor életének rövid története, kezdve attól az időtől, mikor, mint az első tanulók egyike, idealizmusát követve, a tanári pályára lépett, a mai napig, amikor azt kell látnia, hogy az élet küzdőterén osztálytársai között az első sorból az utolsóba került. Az a tiz, tizenöt, húsz vagy több év, mely pályája kiindulópontja és a mai nap közé esik, keserű tapasztalatoknak, lebecsülésnek, elmaradásnak, jogvesztésnek a láncolata. Teheti-e, hogy tanítványát, aki bizalommal fordul hozzá, annak a Kálváriának a végigjárására biztassa, amelynek ő már néhány stációját maga mögött hagyta? És ha azt a tanácsot adja a pályaválasztás előtt álló ifjunak: menjen másfelé! Mi következik ebből? . . . Elárvul a tanári pálya, elkerülik azt a legjobbak, a hivatottak s jönnek majd a hivatalnokok, a lélek nélküli gépemberek, akik megnyomorítva az iskolát, csendes megadással vállalják a 35, ha kell még több évi szolgálatot. És ki viseli ezért a felelősséget? . . . *Micsoda naiv kérdés ez most, az egyenlősítési elv és a diszciplináris szempontok győzelmének a fényes korszakában?* — **Horvátországban is** útban van a tanárok szolgálati idejének 35 évre való felemelése. Az ottani középiskolai tanárok zágrábi kongresszusa a közelmult napokban hevesen tiltakozott a tervbe vett *reform* ellen. Memorandumot nyujtottak át a közoktatásügyi osztályfőnek, aki *jóakaratú megfontolást* igért. Mi már tudjuk, hogy ez mit jelent. Nemsokára horvát kartársaink is tisztában lesznek vele! — **A nyugdíjtörvény kiterjesztése** a községi és felekezeti tanárokra, a végzett számítások szerint, óriási anyagi terhet róna az egyes iskolafenntartókra. Kérdés hajlandók lesznek-e ennek viselésére és ha hajlandók lennének is, elbírják-e? Ezekre a kérdésekre a választ nemsokára meg kell adni az érdekelteknek. — **A nyugdíjtörvény hatása** a bíráknál a mult héten egész sereg előléptetésben, a pénzügyminisztérium alá tartozó tisztviselők körében pedig abban nyilvánul, hogy a fogalmazói karból 127 tisztviselőt küldenek nyugdíjba, mivel már 35-ik szolgálati évüket betöltötték. A számvevőségnél is sokan nyugalomba vonultak. Mindezek utat nyitnak az előlépésre. Nálunk teljesen megakadt a haladás. Még akik nyugalomba mentek volna, az új törvény következtében azok is kénytelenek tovább szolgálni. Ha tehát nem segítenek valamiként a tanárság helyzetén, teljesen reménytelen a fiatalabb kartársak kilátása. A pénzügyminiszter most még azt is keresztülviszi, hogy valamennyi pénzügyigazgatót azonnal a VI. fizetési osztályba fognak kinevezni. Másutt van helyi előléptetés is bőven. Igazán kívánatos lenne már az egyenlő elbánás elvének előnyeit is kiterjeszteni a tanárokra is. — **Jogakadémiai Szemle** cím alatt dr. *Kiss* Albert kassai jogakadémiai tanár szerkesztésében igen tartalmas havi folyóirat jelent meg, mint a jogakadémiai tanárok országos egyesületének hivatalos lapja. Örömmel látjuk, hogy

a nyugdíjtörvény sérelmes intézkedéseinek feltüntetésében laptársunk sem kíván hátramaradni s így a sérelmek orvoslásának sürgetésében derék segítő társat nyertünk benne.

GYÁSZROVAT.

Kőnig Gyula ny. műegyetemi tanár, akadémiai osztálytitkár és a Franklin-Társulat igazgatója életének 64-ik évében meghalt. Súlyos csapás érte ezzel a magyar tudományos világot és egyesületünket, melynek *Kőnig* Gyula 33 éven át hűséges, nagyrabecsült tagja volt. Közlönyünkben 1909. évi december hó 16-án méltattuk részletesen *Kőnig* Gyula tüneményes pályafutását, születésének 60-ik évfordulójára irott megemlékezésünkben. Ki hitte volna akkor, hogy ily hamar elveszíti őt a magyar tudomány, amelynek vasszorgalommal párosult lángelméje soha el nem enyésző tiszteletet szerzett a külföld előtt is. Családján kívül különösen mélyen gyászolja őt a magyar középiskolai tanárságnak jelentékeny része, amely mesterét tisztelte és szerette benne, hiszen úgyszólván ő nevelte a mai magas színvonalú matematikai tanárgeneráció minden egyes tagját. A munka embere volt, aki még utolsó napjaiban is állandóan dolgozott. Nagy tervei voltak még. Új könyvet akart kiadni s erről tárgyalt egy neves német kiadóval. Ezt a nagy munkáját, amely csekély részének kivételével teljesen készen van, mint lángelméjének kiadatlan kincsét hagyta örökül régibb munkáin kívül a tudománynak. Temetésén a tudományos egyesületek a főiskolák képviselői, nemkülönben közéletünk kiválóságai mellett egyesületünknek is számos tagja vett részt.

☞ *Kérjük a tagdíjak beküldését!*

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint **a tagdíj december 31-ig fizetendő.** Minthogy pedig e terminuson már erősen túl vagyunk s minthogy az egyesület kiadásainak, különösen a Közlöny megnövekedett költségeinek fedezésére a tagdíjakra mulhatatlanul szükségünk van, kérem a még hátralékos tagokat, hogy a tagdíjakat minél előbb befizessék.

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

NEVSORA

azon tagoknak, kik 1913. febr. 10-től márc. 10-ig tagsági díjat fizettek:

1912/13-ra: Mészáros Ignác, Mihályi Elemér, dr. Miklósy Zoltán, Misik Erzsébet, Mocskonyi József, dr. Molnár Evelin, Molnár Károly (Székelyudvarhely) (II.), Molnár Szaniszló, Morán Fülöp, Nagy Aurél, H. Nagy Elek, Sz. Nagy Gyula, Nagy János (Ujverbász), Nagy Károly (Kecskemét), dr. Nagy Károly (Kolozsvár), Nádasdi Dániel, Neiszer István, Németh Illés, Németh Kelemen, Nikházy Frigyes, Noszky Jenő, dr. Novák Róza, ifj. Novák Sándor, dr. Nyiredy Géza, Olasz Gyula (II.), Orlovszky Frigyes, Orovecz Károly, dr. Osváth Gedeon, Osváth Gyula, Osztié József, Pais Elek, Pallein János, dr. Pap Stefánia, Papp János (Fogaras), dr. Cs. Papp József,

Pataki Jákó, dr. Patay József, Paulovics Károly, Pál Gyula (II.), Pálfi Márton, Pálfy József (I.), Palla Jenő (II.), dr. Pásztory Endre, dr. Perepatits István, Petényi István, Péter Lajos, Péter Mózes, Péter Pál, Péteri Lipótka, Pfeiffer János, Pichler Pál, Polgár Sándor, Pongrácz Alajos, Porcs Kálmán, Potoczky Lajos, Pózna Lajos, Prodán Gyula, Prónai Antal, Radlinszky József, Radó Simon, Rácz Viktor, Rásó Ferenc, dr. Rátvay János (I.), Rázsó Géza, Reissig Adolf, Resovszky Zoltán (I.), Rés János, dr. Rozák Imre, dr. Rosenberg Mór, Rosta Ferenc, dr. Róth János, Roth Márton, dr. Rubinyi Mózes, Saly Sándor (I.), Sándor Vence (II.), Sárosi Ödön, Shermann Samu, Schill Fülöp, Schmidt Fülöp, dr. Scholtz Ágoston, Schönwitzky Bertalan, Schreiner Miklós, Schwartz Alajos (2 K), Schweighoffer Tamás, Schwirián József, Serédy Ilona, Séra Kálmán (II.), Sille István, Siposs András, dr. Soltész Gyula, dr. Solymossy Lajos (II.), Soós József, Soós Mihály, Stéberl Ernő, dr. Stodolni Gyula, Stoiber Ottó, Strompf József, Strompf László, Szabad Ferenc, Szabó András (II.), Szabó Árpád (II.), Szabó Ferenc (Szekszárd), Szabó Gizella, Szabó Imre, dr. Szabó Lajos (Ujvidék), dr. Szabó Mózes, Szabó Batancs István, Szakács György, Szakács Ödön, Szarvas Arnold, Szántó Ármin, Szász József, Sz. Szász Béla, Szegfi Ilona, Szenes Samu, Szentirmay Ottó, Szeybold Károly, Székely Sándor (Ujverbász), Széll Sándor, Szénfy Zoltán, Szépréthy Béla, Szirtes Henrik, Szluika Ervin, dr. Szolga Ferenc, Sztehló Nándor, Sztoja Miklós, Szurmay Lajos, Takács Gyula, Takács József, Takáts Lajos, Tamás Albert, Tarján Kristóf, Tatár Balázs, Taupert Alfréd, Telmán Gyula, Tester Kálmán, Tettamenti Béla (I.), Téry József (7·50), Theisz Frigyes, Thern László, Thiering Gyula, Thirring János, Thurzó Ferenc, Tiber Ágost, Tolnai Artur, Topperczer Rezső, S. Tóth Gyula, Tóth Irén, Sz. Tóth József, Tóth Sándor (Versecz), Török Sándor, Tubán Tibor, Turcsek Tádé, Tüdős István, dr. Tüske Béla (2 K), Urbántsek Ilona, Uzoni Imre, Vadai Ferenc, Vajda Károly, Vajnóczky Ferenc, Valkovszky Erzsébet, Varga Ferenc, Varga Gábor (Mezőtúr), Varga Ignác, dr. Varga Kálmán, Varjú János, dr. Vasáry Dániel, Vág Sándor, dr. Váradi Mihály, dr. Várady Erzsébet (I.), Vári Albert, dr. Verő Leó, Végvári István, Vértessy Sándor, Vidovszky Kálmán, Villányi Andor, Volenszky Gyula, Vonház István, dr. Vutskits György, Wagner Ferenc, Waldherr József, Weiszer Róbert, dr. Werner Adolf, Wiese Gyula, Winter József, Wollek Géza, Zalka Zsigmond, Zádor Endre, Závodszky Adolf, Zimányi József, Zoltán Lipót, Zólyomi Simon, Zvarinyi Lajos.

1913/14-re: Barcza József, Bodrossy Lajos (7·50), Bottyán József (2 K), Lang János (2 K), dr. Lechner László, Lomoschitz Sándor, (I.), dr. Miklósy Zoltán, Orosz György, Róth Márton (3 K), Sándor Vence (I.), Szombathy Kálmán, Telmán Gyula, Téri József (0·50), Tompa Árpád (I.).

1914/15-re: dr. Miklósy Zoltán (I.).

Előfizettek:

1911/12-re: soproni ág. ev. főgimn.

1912/13-ra: budapesti VII. ker. áll. főgimn., X. ker. kőbányai főgimn., Orsz. Közoktatási Tanács, aradi kat. főgimn., békési ref. főgimn., békéscsabai áll. polg. isk., budafoki áll. polg. isk., debreczeni áll. főreálisk., dévai áll. főreálisk., erzsébetvárosi áll. főgimn., gyulai áll. polg. leányisk., hajdunánási ref. főgimn. (II.), hódmezővásárhelyi ref. főgimn., kevevárai polg. isk., kisvárdai áll. főgimn. (II.), kolozsvári keresk. Akadémia, komáromi kat. főgimn., lévai kat. főgimn., losonczi áll. főgimn., mohácsi áll. polg. isk., nagykanizsai áll. fiuisk., nagyszebeni áll. főgimn., nagyszombati érs. főgimn., nyitrai főgimn., pécsi ciszt. r. főgimn., pozsonyi áll. polg. isk., pozsonyszentgyörgyi kat. főgimn., privigyei k. r. főgim., sepsiszentgyörgyi ref. Székely Mikó kollégium, székelykereszturi főgimn., székesfehérvári f. leányisk., áll. főreálisk. (II.), ungvári kat. főgimn., váczi k. r. főgimn., Antalfy József, Buzás Ferenc, Gansel Lipót, Kilián Frigyes.

(Folytatjuk.)

Budapest, 1913. márc. 10.

(I.) = I. félév.
(II.) = II. félév.

Müller József,
egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.).

MOST JELENT MEG
A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRA
LEGÚJABB KÖTETE

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE 1900-IG

FERENCZI ZOLTÁN
szerkesztése mellett írták:
ENDRŐDI SÁNDOR, SIMONYI ZSIGMOND, KARDOS ALBERT, PINTÉR JENŐ ÉS FERENCZI ZOLTÁN

Az első magyar irodalomtörténet, mely a teljes anyagot egyetlen kötetben nyujtja. Megemlékezik minden munkáról, melynek jelentősége van és minden íróról, aki maradandót alkotott a magyar irodalomban. A szépirodalmat éppen olyan alaposan tárgyalja, mint a tudományosat és a régi irodalmat éppen olyan gondosan tárgyalja, mint 1900-ig a legújabbat. A szaktudóst éppen úgy kielégíti, mint a nagyközönséget, mert alapossága mellett mindvégig érdekes. Sehol sem feledkezik meg az összefüggésekről, mindenütt rámutat arra a kölcsönhatásra, melyben nálunk a közélet és az irodalom állottak. 298 szövegképpel, 54 fekete és 4 színes mümelléklettel van illusztrálva.

A teljes mű ára díszkötésben: **24 korona**

Ugyanaz két kötetbe kötve: **30 korona**

KIADTA AZ „ATHENAEUM" R.-T. BUDAPEST
RÉSZLETFIZETÉSRE IS MEGRENDELHETŐ
MINDEN HAZAI KÖNYVKERESKEDÉSBEN!!

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

GÖRÖG nyelvi új tankönyvek:

ERDŐS TIVADAR

bártfai gimnáziumi igazgató szerkesztésében most hagyta el a sajtót:

GÖRÖG NYELVTAN

a gimnáziumok felső osztálya számára. Miniszteri engedélyezési szám: 274/1913.

Ára **3.20** korona.

GÖRÖG OLVASÓKÖNYV

számos képpel. I. rész. A gimnázium V. osztálya részére. Engedélyezésre felterjesztve. Az olvasókönyv II. kötete 1913. végén jelenik meg.

Ára **2.40** korona.

Mutatványpéldányokkal kívánatra készséggel szolgál a kiadó

Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. Budapest, VII., Rákóczi-út 54.

MARX ÉS MÉREI

TUDOMÁNYOS MŰSZEREK GYÁRA

Telefon: 21—06. **BUDAPEST, VI., BULCSU-U. 7.** Telefon: 21—06.

Készít saját gyartelepén mindennemű fizikai, kémiai, geometriai műszereket; vegyi fülkét, előadóasztalt, elsőrangu. = vetítőgépeket. =

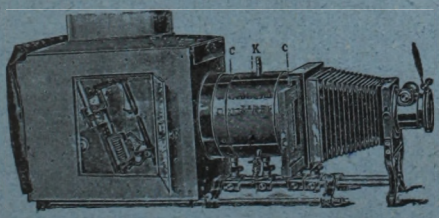

Illusztrált árjegyzékek díjtalanul küldetnek

100 MUNKÁS. 16 HP.

Magyarország legnagyobb fizikai tanszergyára!!!

SZIKLA ÉS SZILÁGYI

TANSZERKÉSZÍTŐ-INTÉZET

BUDAPEST, VII., AMAZON-U. 13.

TELEFON: JÓZSEF 16-36. TELEFON: JÓZSEF 16-36.

CZIMBALOM

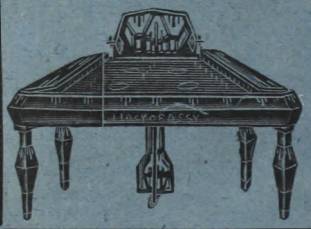

Legujabb szabadalmazott acélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, acélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kívánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,

Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.

Tanároknak 10% engedmény.

Új magyar stilisztika!

◎ Most jelent meg! ◎

MAGYAR STILISZTIKA

ARANY JÁNOS „TOLDI"-JA ALAPJÁN

olvasmányokkal és gyakorlatokkal
a középiskolák IV. oszt. számára.
Szerkesztették: ***Ady Lajos*** és
Endrei Ákos főgimn. tanárok.
Engedélyezésre felterjesztve.

Ára 3 korona 20 fillér.

Mutatványpéldányokkal a m. t. Szaktanár urak részére készséggel szolgál a kiadó Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. könyvkiadóosztálya, Budapest, VII., Rákóczi-út 54.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *17. szám.* *1913. május 8.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI

TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

A miniszternél és az államtitkárnál. (817. l.) — *Egyesületi élet.* A középiskolai matematikai bizottság ülése. *Mikola* Sándortól. (819. l.) — Eperjesi kör. *Kameniczky* Miklóstól. (820. l.) — Budapesti kör. *Dr. Ágner* Lajostól. (823. l.) — *Javaslatok és tanulmányok.* Ifjúsági könyvtáraink ügye. *Király* Györgytől. (824. l.) — A jövő leányiskolái. *Svábyné Turcsányi* Gizellától. (834. l.) — Individuális nevelés. *Binder* Laurától. (837. l.) — A felsőbb leányiskolák reformjához. *Péteri* Lipótkától. (841. l.) — Szolgálati idő és előmenetel. *Faragó* Andortól. (842. l.) — A történetírás elméletének oktatása. *Dr. Vajda* Györgytől. (845. l.) — Egy specialitás. *Dr. Teleki* Istvántól. (847. l.) — *Könyvek és lapok. Ady-Endrei:* Magyar stilisztika. *Zlinszky* Aladártól. (849. l.) — Középkori Krónikások. *Keller* Imrétől. (852. l.) — *Peeters:* Augosto de Benedetti. *K. F.*-től. (855. l.) — *Lanszusz:* Emberek vágóhídja. *—i —r*-tól. (856. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (856. l.) — *Krónika.* Meghívó. Címadományozások. Kitüntetés. Áthelyezés. (857. l.) — Érettségi kormányképviselők és miniszteri biztosok. (858. l.) — Közgyűlés. Nyári utazások. (860. l.) — Pályázat. Tornaversenyek Ausztriában. (862. l.) — Apró hírek. *Gyászrovat.* (Jankó Gyula, dr. Horváth Balázs. 863. l.)

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA
1913

A középfokú iskolák egységes atlasza

KOGUTOWICZ: FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

(Ára 2 korona 50 fillér)

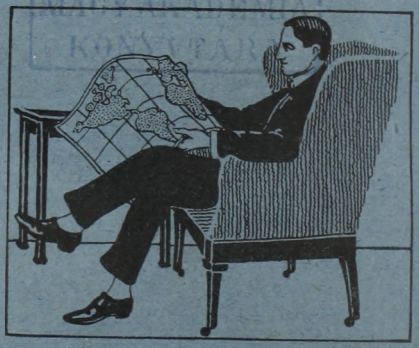

XI. KIADÁSÁRÓL

— miután kiadványaink terjesztésében ügynökökkel nem dolgozunk — ezúton értesítjük a mélyen tisztelt szaktanári kart azon kérésünk mellett, hogy amennyiben intézetük földrajzi és történelmi térképeinket ezideig még nem vezette volna be, azokat a közeli tankönyvelhatározó konferencián javaslatba hozni méltóztassék. ***Ilyen intézeteknek készséggel szolgálunk tiszteletpéldányokkal*** s kívánságukra egyik tisztviselőnk a továbbiak megbeszélése érdekében fel fogja keresni.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R. T.
BUDAPEST, V., RUDOLF-TÉR.

XLVI. évfolyam. 17. szám. 1913. május 8.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

A MINISZTERNÉL ÉS AZ ÁLLAMTITKÁRNÁL.

Az 1914-iki költségvetés most folyó összeállításának alkalmából az egyesület vezetősége szükségesnek látta, hogy a tanárság sürgős kívánságait, melyeket memorandumában már előbb a miniszter úr elé juttatott, mind a miniszternél, mind az államtitkárnál küldöttségileg is lehető nyomatékkal képviselje.

A küldöttség április 25-ikén jelent meg a miniszter úrnál, akinél mint államtitkárnál az első tisztelgést annak idején Gaal Mózes vezetése alatt az igazgatóság, mint miniszternél pedig Négyesy elnök az egyesület nevében, már előzőleg elvégezte volt. A mostani küldöttség tagjai voltak: Négyesy László, Jancsó Benedek, Gaal Mózes, Ries Ferenc, Sajó Sándor, Lévay Ede, Müller József, Rados Ignác, Schmidt Márton, Usetty Ferenc.

A miniszterhez Négyesy László elnök intézett beszédet. Az elégtétel érzelmének adott kifejezést, hogy a közoktatási miniszteri székben tudós ember ül; felajánlta az egyesület támogatását és közreműködését, kérte a miniszter érdeklődését a tanárság és az egyesület munkássága iránt. Majd előterjesztette a tanárság két legfőbb kérdését a nyugdíjtörvényre és a státusrendezésre vonatkozólag. Fejtegette, hogy az új nyugdíjtörvény az iskolára nézve káros, a tanársággal szemben nem igazságos; kérte a miniszter urat, hogy az első kedvező alkalmat ragadja meg a törvény novelláris módosítására, illetőleg a 30 éves szolgálat visszaállítására. A státusrendezésnél kérte az igazgatók nélkül számított tanári létszámnak 1914-től kezdve mindenkori megharmadolását és a rendezés kiterjesztését minden jellegre (felekezet, község stb.) és minden fokozatra (helyettes tanároktól főigazgatókig). Hivatkozott arra, hogy a tanárság a nagy küzdelemmel létrejött és a pálya sajátos természetéhez egyedül simuló seniumos rendszerről annak fejében mondott le, hogy a létszám megharmadolása

volt igérve, mert csak így közelíthető meg az első folyamodású bírákkal való méltányos és igazságos paritás; egyúttal feltüntette, hogy a megharmadolásnak egy régi létszámhoz való és nyolc évre előirányzott megkötése zsilipszerűleg felduzzasztja a IX. fiz. osztály létszámát. Hangoztatta kéréseink elvi alapját, a tanárság munkájának nemzeti és társadalmi értékét. Rámutatott a már negyedszázados tanárkérdés gyökeres megoldásának szükségére s arra a veszedelemre, mely az idült izgalom előidézése által a tanári közlélek egészséges fejlődését fenyegeti; megemlítvén, hogy már majdnem egy egész tanárnemzedék él abban a kényszerhelyzetben, hogy lelki világa az állása méltó elismeréséért való küzdelemre legyen berendezve, kiemelte, minő végzetes erkölcsi kár következnék ennek az innervációnak állandósításából. A bajon még lehet segíteni, a tanárságban van lendület, aminek napról-napra jeleit láthatni, kérte a szóló a minisztert, hogy ezt a lendületet tegye a kormányzat szabaddá és az oktatásügy javára mentül gyümölcsözőbbé. Végül a miniszter működéséhez szerencsét kívánt.

Jankovich Béla miniszter válaszában köszönetet mondott az üdvözletért és a személye iránt megnyilvánult bizalomért. Kijelentette, hogy oktatásügyi kérdésekben élni kíván az egyesület tanácsával és számít is közreműködésünkre. Ami a konkrét kérelmeket illeti, a nyugdíjügyre nézve egy most meghozott törvénnyel szemben jelen állásában nem áll módjában nyilatkozatot tenni; ami személyes felfogását illeti e tárgyban, arra nézve megemlíti, hogy a nyugdíjtörvény képviselőházi tárgyalásakor fel akart szólalni a tanárság álláspontja mellett s e szándékát tisztán azért nem valósíthatta meg, mert képviselőházi alelnöki minőségében készen kellett magát tartania az elnöklés esetleges átvételére; a megharmadolás kérdése tisztán pénzügyi kérdés; mihelyt az ország pénzügyi helyzete lehetővé teszi, szívesen tesz eleget a jogos óhajoknak; sajnos, a pénzügyi helyzet a jelen időpontban éppen nem kedvező, sőt jelentékeny javulására a legközelebbi jövőben sem lehet biztosan számítani. Azonban teljes jóindulattal van a tanárság törekvései és érdekei iránt s ismétli, hogy mihelyt az államháztartás viszonyai lehetővé teszik, készséggel hozzálát a helyzet javításához. A kihallgatás vége mintegy eszmecserévé alakult, amennyiben Gaal Mózes alelnök a miniszter úr beszéde folyamán azt az észrevételt tette, hogy egyik-másik intézkedés nem kívánna észrevehető pénzügyi áldozatot, pl. az igazgatók kivétele a tanári létszámból, s mégis sokan megéreznék a hatását. A miniszter úr érdeklődvén e részlet iránt, Gaal Mózes, majd Négyesy elnök illusztrálták a jelen állapot fonákságát. A miniszter bemutattatta magának a küldöttség tagjait, akiktől szives kézfogással búcsúzott el.

A küldöttség ezután dr. Benedek Sándor államtitkárnál tisztelgett. Négyesy elnök üdvözölte az államtitkárt, tiszteletet tolmácsolva az államtitkár puritán egyénisége, bizalmat megértő szelleme iránt és rokonszenves várakozást a tisztviselői ügyekben

kifejtett nagysikerű munkássága alapján. Megkérte az államtitkárt is a miniszternél előterjesztett kérelmek hathatós támogatására; itt főleg azokat a mozzanatokat emelte ki, amelyek megvilágítása a miniszternél való kihallgatás után szükségesnek mutatkozott, pl. a pénzügyi nehézségekkel szemben rávilágított arra, hogy a tanárság nem új kedvezményt sürget, hanem régi biztosítások beváltását, megadását a tanárság számára is annak, amit a többi hasonló minősítésű tisztviselőknek tud nyujtani az állam. A nyugdíjügyre nézve kiemelte az új rend kulturális veszélyeit és azt a méltánytalanságot, hogy határozott kormányzati biztosítás ellenére kiterjesztették a 35 éves szolgálatot a szolgálatlan álló tanárokra is.

Benedek Sándor államtitkár megköszönte az egyesület üdvözletét s a kifejezett elismerést, melynek annál nagyobb jelentőséget tulajdonít, mert oly nagy erkölcsi és értelmi tőkét képviselő testület részéről jön, mint a magyar középiskolai tanárság s oly férfiak tolmácsolják, mint a küldöttség tagjai. Kifejezte az egyesület és a tanárság iránt nagyrabecsülését és rokonszenvét. A konkrét kérdésekre vonatkozólag állásában, minthogy az ő álláspontja nem lehet független, érthető tartózkodással lehet csak nyilatkoznia. A nyugdíjtörvényről — anélkül, hogy a tanárság kérésének érdemi részét ezzel érinteni akarná, csupán általánosságban — megjegyzi, hogy az, ha vannak is hiányai, kétségtelenül igen becses alkotás és jelenleg Európa legjobb nyugdíjtörvénye. Ami a státusrendezést illeti, a maga részéről, amint lehetőség lesz rá, szívesen mozdítja elő a tanárság érdekeit, melyeket méltányolni tud. Ismételten is igérte jóindulatát és kérte a tanárság támogatását és szeretetét. A tisztelgés itt is a tagok bemutatásával ért véget.

A helyzettel a május 6-iki igazgatósági ülés foglalkozik.

EGYESÜLETI ÉLET.

A középiskolai matematikai oktatás reformja ügyében kiküldött bizottság ülése április 10-én.

Beke elnök megemlékezett arról a nagy csapásról, mely a magyar tudományt König Gyula halálával érte. Sokat köszönhet neki a középiskolai matematikai oktatás. A matematikai tanárképzést oly magas színvonalra emelte, amilyenen a külföldi nagy kultúrállamokban van, a középiskolai matematikai tanítás tantervébe és az utasításokba, továbbá tankönyvébe már a 80-as években bevette a másodfokú függvény tárgyalását. Az újabb reformmozgalmakat is figyelemmel és érdeklődéssel kísérte és készséggel vállalta a nemzetközi bizottság magyar albizottságának vezetését. Emlékét kegyelettel őrizzük meg.

Az elnök azután a bizottság elé terjesztette azokat a kritikákat és ismertetéseket, melyek a külföldi szaklapokban a bizottság német kiadványáról megjelentek és amelyeket a Teubner cég volt szíves rendelkezésre bocsátani. Több helyen igen részletes és beható ismertetések jelentek meg, a legtartózkodóbb referálók is elismerik, hogy munkásságunk méltó, alapos és alkalmas módon alkalmazza a honi viszonyokra a külföldi reformmozgalmak eredményeit. Lietzmann a Mathem. naturw. Blätterben különösen kiemeli a függvényfogalom bevezetésére és a grafikai ábrázolásokra vonatkozó határozatainkat. O. Richter a Neue Jahrbücherben »bámulattal látja, hogy az új törekvések mily erővel törekszenek arra, hogy az ósdi dolgokat kiküszöböljék«. E. Dintzl a Monatshefte d. Mathematik u. Physik-ben, K. Kraus a Zeitschrift f. d. Realschulwesen-ben az osztrák körök figyelmét hívják fel törekvéseinkre. Wieleitner a Blätter f. d. bayer. Gymnasialschulwesenben különösen a formalizmus elleni fellépésünket tartja nagyra. E. Löfler a Südwestdeutsche Schulblätterben munkánk olvasását a német szaktársaknak nagyon ajánlja. Többen különösen a tanárképzésre vonatkozó törekvéseinket emelik ki.

A bizottság köszönettel vette az elnök közléseit és elhatározta, hogy ámbár informatív jellegű munkáját befejezettnek tartja, egyelőre nem oszlik fel, hanem gyakorlati célzattal továbbra is működik.

Mikola Sándor.

Eperjesi kör.

Az Eperjesi Tanári Kör április hó 12-én orvosok, szülők és tanügybarátok bevonásával nagyobbszabású értekezleten az ifjuság nemi felvilágosításának kérdését vitatta meg.

Bevezetőül *Perényi* Vilmos elnök ismertette a kérdés történetét. Majd kifejtette, hogy véleménye szerint az idevágó nézetek e tételek körül csoportosíthatók:

1. A szülő vagy az iskola végezze a felvilágosítást? 2. Szóbelileg vagy olvasmány útján? 3. Mely életkorban? 4. Tömegesen vagy egyénenkint? 5. Milyen eszközökkel: tantárgy körében, rendszeresen vagy alkalomszerűleg? Azután üdvözölte a föladat tárgyalására összegyült szépszámú közönséget s átadta a szót a két előadónak: dr. *Hartmann* Imre gyakorló orvosnak és *Wick* Béla gimn. hittanárnak.

Az első orvosi tapasztalatai alapján megállapította, hogy korunk uralkodó betegsége, az idegesség, 100 közül legalább 70 esetben örökölt vagy szerzett vérbajjal függ össze s talán 99%-ban szekszuális háttérrel bír. Vázolta a nemi visszaélések borzalmas következményeit. Megvilágította, hogyan szerzi a tanuló első ferde, hibás ismereteit a nemi életről Ezzel szemben a szakszerű, komoly felvilágosítás csak áldás lehet. Az első felvilágosítás csak a szülői háztól indulhat ki, még pedig akkor, mikor a gyermek kérdezősködni kezd. Persze a feleletnek csak a gyermek értelmi fejlettségéhez mérve kellene a fátyolt föllebbenteni. Nagy pedagógiai tapintatot kívánna meg a

szülő részéről a gyermek ilynemű nevelése, amit aztán az iskola vinne tovább. A felvilágosításnak a pubertás idejében kell történnie. Mivel ez nálunk a 13—16. életkorban lép föl, a bajok meggátlása szempontjából az előadó az alsó korhatárban való felvilágosítás mellett foglal állást.

Végül még sok előnyös hatást vár a koedukáció behozatalától, amely megszüntetné a női nemnek misztikusságát, természetesebb világnézetet teremtene.

Wick Béla figyelmeztet arra, hogy szekszuális bajok a felnőtteknél is vannak, ahol pedig a tudás hiányáról nem lehet szó. Lám sokan nagyon is tisztában vannak az alkoholizmus minden veszedelmével s mégis iszákoskodnak. Nem a tudatlanság tehát a sok szekszuális nyomoruság oka, sőt a tudás bizonyos foka szükséges ahhoz, hogy rosszat elkövessünk. Ezzel azonban nem akarja a nemi felvilágosítás szükségességét kétségbe vonni. Erre igenis szükség van, mint részleteszközre. Amint ellátjuk a növendéket tanáccsal arra nézve, hogyan védekezzék pl. az időjárás viszontagságai ellen, ugyanúgy nem szabad felvértezetlenül hagynunk a nemi élet veszélyeivel szemben sem. Ebben tehát egyetért az előbbi előadóval. A felvilágosításhoz nagy pedagógiai tapintat és erkölcsi érzék szükséges. A családi élet bensősége elég alkalmat nyujt a szülőknek a felvilágosításra. Csak másodsorban folytassák a szülői ház e tevékenységét a tanítók (orvosok, papok). E fokon is *egyéni* legyen a növendékek kezelése. Ha pedig tömeges fölvilágosítást kísértünk meg, akkor álljunk a valláserkölcs alapján. A felvilágosítás ne terjedjen ki fölösleges területekre, csak amit a tanuló amúgy is sejt, azt magyarázzuk meg neki kellő tapintattal. Nagy veszedelem a tömeg-felvilágosításnál, hogy ami az egyik növendéknek még kevés, a másiknak már sok; továbbá, hogy a közöltek alapján a gyermek esetleg kísérletezni fog, ennek ellenőrzésére pedig nincs mód. Az iskolaorvos föladata volna többek közt a kitombolás, kiélés elméletének tarthatatlanságát bizonyítani a tanulóifjuság előtt. A *mikor?* kérdésre azt feleli: a sejtések idején. Így sok bajt előzünk meg. Ám csak módjával. Nem szabad a felvilágosítást túlbecsülni. Az ösztön ellenében a tudás nem elég, hanem lelkierőre van szükség. A védekezés az *egész* ember nevelésén múlik. Rend, nélkülözéshez szoktatás, mértékletesség, kevés hús, fűszer, sok sport! Az ideális javak, zene, rajz iránti szeretet fölkeltése. Akarat, önuralom, felelősség Isten előtt! Fontos itt a lelkipásztor szerepe, kinek kivált a katolikus egyházban a legtökéletesebb alkalma nyílik az egyéni kezelésre a gyónásban. *Akarat nevelése!* Ez a titka a nemi pedagógiának!

Dr. Baumöhl Zsigmond a felvilágosítás céljául a venereás betegségek leküzdését tekinti. Példákat hoz föl a tudatlanság borzasztó következményeire. A nemi nevelés módozataira nézve megjegyzi, hogy a fiuk felvilágosítását 14—15 éves korukban az iskolaorvos végezhetné, esetleg tömegesen is; a leányoknál csak az anya illetékes e kényes föladatra, de a tanítónőnek is meg kell tennie ez irányban a kötelességét, föltéve hogy növendékeiben kellő bizalmat tudott ébreszteni.

Dr. Janicsek József a nemi betegségek elleni küzdelmet az erkölcsi nevelés körébe sorolja. Megállapítja, hogy e tekintetben a mai iskola hátrább áll a réginél, kivált az önuralom, önmérséklet csökken a mai ifjuságban. Ha a nemi felvilágosítást kikapcsolják az erkölcsi eszmekörből, akkor csak didaktikai inyenckedés lesz belőle, mely inkább csábít a bűnre, mint visszatart. Az egészségtant be kellene olvasztani az erkölcstanba. Az ifjuság elébe minduntalan a történelem nagy alakjait, az erények ragyogó példáit kellene mintául állítani.

Dr. Hartmann Imre az előzőkre reflektálva kijelentette, hogy ideális állapotokat a felvilágosítástól sem vár senki, ez sem mindent gyógyító panacea, ámde idézi a latin mondást: Dixi et salvavi animam meam. Az alkoholizmus és nemi aberráció között vont egybevetés nem helyes, mert az alkoholizmus nem akarati elhatározáson, hanem betegségen múlik, többnyire terheltség következménye. Vannak a nemi visszaélések körében is terheltségen alapuló jelenségek. Ezek ellen csak a terhelteknek elkülönítésével lehetne megküzdeni.

Gömöry János megállapítja, hogy minden hozzászóló az akarat nevelését sürgeti. Nem gondolja, hogy a terheltség oly nagy mértékben predesztinálná életünket, hogy csakis attól függnénk, milyen életet éltek őseink. Akaratot igenis lehet nevelni, hiszen az antialkoholizmus némely külföldön elért nagy sikerei is csak az akarat nevelésén alapulnak. Az iskola keretein túllépő, szociális kérdés ez. A fölvilágosítás egyenesen a szülő föladata; s éppen ezért sajnálattal látja, hogy a szülők távol maradtak értekezletünktől.

Vujsz János: A felvilágosításban a biológiai és az erkölcsi szempont egyaránt részt kell hogy vegyen Emberi, nemcsak lelkiatyai felvilágosítás kell. A természetrajz tanárán kívül mások is foglalkozzanak e kérdéssel. Óvatosan és minél előbb végezzük el ez irányú teendőinket!

Molitor Gusztáv: Mi nagyon kesztyűs kézzel nyúlunk e kérdéshez, pedig ime a napi sajtó és az egész köznapi élet, melytől pedig az ifjuságot elrekeszteni nem lehet, nagyon is brutálisan kezeli. Kicsit több merészség, kevesebb álszemérem volna helyén. Az iskolában elsiklanak némely kényes részletek fölött, pedig éppen minden alkalmat meg kellene ragadni a tanulók szellemi fejlettségéhez mért felvilágosításra.

Gerbery Sándor g.-kat. plébános szerint az érzéki vágy oly erős, hogy ha hajszálnyira bebizonyítjuk károsságát, az sem fog visszariasztani. Az erkölcsi ragály ellenébe a vallás szellemét kell mindenütt szembe állítani. Intenzivebb vallásos nevelést sürget.

Villecz János kétségbevonja, hogy a felvilágosítás visszafelé sülhetne el, növelve a szenzibilitást. Ellenkezőleg a kellő bizalommal és komolysággal végrehajtott felvilágosítás a szenzibilitást csak letompítja.

Ezek után *Perényi Vilmos* elnök összegezte az elhangzott előadások eredményét és mint egyhangú megállapodást kimondta, hogy:

1. az ankét szükségesnek tartja a nemi felvilágosítást úgy, hogy az iskola ebben a szülőkkel karöltve járjon.

2. Minthogy a szülők műveltségük különbözőségénél és pedagógiai tapasztalatlanságuknál fogva a felvilágosításra nem mindig alkalmasak, a fősúly az iskolára esik.

3. A felvilágosítást az iskola egyes szervei (igazgató, osztályfő, tanárok, hitoktató, iskolaorvos) harmonikus egységben eszközöljék. A részletesebb módokat a viszonyokhoz képest maga az iskola állapítsa meg.

4. Az iskola felvilágosítása a mai tömegnevelésnél természetesen csak tömeges lehet; de a tömeges felvilágosítás sohasem teszi fölöslegessé az egyéni felvilágosítást.

Ezek után az elnök megköszönve az előadók fáradozását, az egybegyülteknek közremunkálkodását és érdeklődését, a tárgyalást berekesztette.

Kameniczky Miklós,
jegyző.

Budapesti kör.

A *Budapesti Tanári Kör* f. év április 19-én *Gaal* Mózes elnöklete alatt ülést tartott. Jelen voltak:

Gaal Mózes, Balassa József, Velledits Lajos, Király György, Ágner Lajos, Kelecsényi Rezső, Sipőtz Pál, Beke Ödön, Szabó Ernő, Schmidt Márton, Széky István, Harmos Sándor, Szemák István, Kovács Gyula, Baumgartner Alajos, Riegler Ernő, Marczinkó Ferenc, Vonház István, Perényi Adolf, Vargha Bálint, Szabó Károly, Baros Gyula, Szilágyi Sándor, Balog Mór, Brenndörfer János, Gedai József.

Elnök megnyitván az ülést, üdvözli a tagokat s felkéri *Király Györgyöt* előadása megtartására. (Az előadás a Közlöny jelen számában olvasható.)

Szemák István: Király azon megjegyzésére reflektálva, hogy hiányos a jegyzék, azt válaszolja, hogy egy ifjusági könyvtárjegyzék sohasem kész. Ami nincs benne, azt még bele lehet venni. Jókai, Jósika idézett műveiből oly szemelvényeket tud idézni, amelyek szerinte pornografikusak. A klasszikusokat nem vette fel, mert a külföldi jegyzékekben sem olvashatók. Különben is amely külföldi klasszikusnak nincs magyar fordítása, azt ő nem vette be. A modern irodalom nincs benne; ő ugyan szívesen bevesz mindent, ami nem ellenkezik a pedagógia elveivel. A kasztigációra vonatkozólag azt mondja, hogy ő nem akarja a műveket kasztigálni. Hoffmann, Pájéken, Schmidt Kristóf műveit szívesen kihagyja. Jósikát azonban nem tartja erkölcsös írónak. Hivatkozik a népiskolai könyvtárakat intéző bizottság elismerésére.

Balassa József: A Király által hangoztatott elveket helyesli és igaznak vallja. Szerinte külön kellett volna a Szemák-féle jegyzékben választani a klasszikusokat és az ifjusági írókat. Az előbbieket kicsinyes szempontokból bírálni nem lehet. Az ifjusági iratoknál azonban azt kell keresni, értékes mű-e? Ő úgy tudja, hogy a *Nikib*

sem fogadta el a Szemák-féle könyvtárjegyzéket. Szemák fáradságát nem kicsinyeljük, elismerjük munkásságát, de az elvekben nagy különbségek vannak. Rá kell arra térni, hogy a klasszikusok minden felső osztályú tanuló számára sértetlenül maradjanak meg.

Perényi Adolf hozzászólása után a kör *Gaal Mózes* elnök indítványára az érdekes és tanulságos eszmecserét elhalasztotta s abban is megállapodott, hogy a vidéki körök figyelmét is felhívja az ifjusági könyvtárjegyzékek fontos ügyére.

Dr. Ágner Lajos
e. i. jegyző.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Ifjusági könyvtáraink ügye.

(A Budapesti Tanári Körben április hó 19-én tartott előadás.)

Nem szükséges talán sok szót vesztegetnem arra, hogy mi a fontossága az ifjusági olvasmányoknak mind a nevelés általános kereteiben, mind szorosabban az oktatásüggyel kapcsolatban. Akár a nevelés erkölcsi vagy művészeti oldalát nézzük, akár speciálisan az irodalmi tanítást, az ifjusági irodalomnak sokszor jelentősebb szerepe jut benne, mint az iskola bármely más tényezőjének. Külföldön, kivált Németországban, már rég belátták ennek nagy jelentőségét, amiről a róla szóló hatalmas irodalom tanuskodik (l. pl. az Ellendt-féle *Katalog für die Schülerbibliotheken höherer Lehranstalten* XV—XXI. lapjait), annál csodálatosabb az a csekély érdeklődés, amellyel nálunk ezt az ügyet fogadják. Hivatalos rendelkezés ifjusági könyvtáraink tartalmát illetőleg a f. évi legutóbbi miniszteri rendeletig nincs is, hacsak annak nem tekintjük a még Bach-korszakbeli *Organisations-Entwurf* 55. §-át, amely *az anyanyelvi klasszikusok olvasását* tűzi ki elsősorban az ifjusági könyvtárak céljául. Hangsúlyozom e 60 év előtti osztrák rendelkezés szavait, mert lesz alkalmam rámutatni, hogy mind a pedagógia, mind a magyar nemzeti kultúra szempontjából sokkal modernebbül határozza meg az ifjusági könyvtárak rendeltetését, mint a legújabb miniszteri rendelet. Egyedül a Tanáregyesület foglalkozott időről-időre ifjusági könyvtáraink ügyével s hívta föl iránta az érdeklődést. Lechner László hangoztatta először 1878-ban egy kánonszerű ifjusági könyvtárjegyzék szükségét, mely hamarosan el is készült s megjelent a Tanáregyesületi Közlönyben. A 80-as évek végén újból fölvetődött az eszme, a Tanáregyesület külön bizottságot küldött ki, mely megállapította az elveket s a jegyzék szerkesztésével Szemák Istvánt bízta meg. Több kiválóbb pedagógusunk

közreműködésével készült jegyzéket az 1891-i közgyülésen mutatta be Szemák nagyobb előadás keretében. Hosszabb vita után a közgyülés a jegyzéket elfogadta s alapos munkájáért Szemáknak köszönetet szavazott. Meg kell azonban említenem, hogy a jegyzéket már akkor túlszigorunak tartották klasszikusainkkal szemben, így pl. Alexander Bernát, aki elismerte, hogy »ebben a jegyzékben meg van adva az alap, melyen tovább haladhatni«, mégis kinyomtatása előtt még egy bizottság revíziójának kívánta alávetni. Ugyanígy Balassa József, aki azt hangoztatta, hogy a remekírókat a két felső osztály számára minden korlátozás és csonkítás nélkül teljes kiadásukban kell meghagyni.[1] Azóta 20 év telt el, a minisztérium és a közoktatásügyi tanács ugyan ajánlotta az iskoláknak a Szemák-féle jegyzéket, de hivatalos megbízást csak 1912. adott neki egy újabb *Ifjusági könyvtárjegyzék* szerkesztésére; ez azzal az ismert rendelettel kapcsolatban jelent meg, mely kiköti, hogy csak e jegyzékben foglalt müvek maradhatnak meg ifjusági könyvtárainkban, kivéve azokat, melyekre nézve a tanári kar egyik tagja gondos átolvasás után felelősséget vállal.

Húsz év hosszú idő, mely úgy az általános pedagógia terén, mint az ifjusági könyvtárak ügyében mélyreható változásokat hozott létre. Németországban különösen Heinrich Wolgast folyóirata: *Jugendschriftenwarte* (1893. óta, Leipzig, Wunderlich), főképpen pedig híres könyve: *Das Elend unserer Jugendliteratur* (1896, Teubner, azóta több kiadás) indított heves küzdelmet ez ügyben az ifjuság müvészi nevelése érdekében. Eszméi annyira átmentek a köztudatba, hogy 1905-ben már 65 német tanár- és tanítóegyesületektől kiküldött bizottság kíséri állandó figyelemmel az ifjusági irodalmat s működése eredményeiről időről-időre jegyzékeket bocsát ki *(Verzeichniss empfehlenswerter Jugendlektüre zusammengestellt von den vereinigten deutschen Prüfungsausschüssen*, Hamburg), sőt elveit átvette a Rein-féle pedagógiai lexikon is (l. a *Privatlektüre* és a *Schülerbibliotheken* cikket). Ezekről az eszmékről azonban, sajnos, Szemák István nem vett tudomást, s a magyar irodalomtörténeti oktatás újabb céljait sem vette figyelembe, amint erre már az *Irodalomtörténet* c. folyóirat áprilisi számában egy cikkemben rá is mutattam. Ezúttal is polemikusan, de általánosabb szempontból kívánok vele foglalkozni s kérem a kör tisztelt tagjait, vitassák meg alaposan ezeket a szempontokat, mert csak így alkothatunk magunknak tiszta képet azokról a követelményekről, melyeket ifjusági könyvtáraink ügyében végérvényesen meg kell állapítanunk. Főleg arra akarok utalni: ha Szemák még 1892-i jegyzéke érdekében azzal érvelhetett, hogy az akkori német jegyzékekkel szemben (kül. az Ellendt-félével) sokkal liberálisabb álláspontot foglal el, úgy a jelenlegi jegyzék nemcsak, hogy a modern pedagógia követelményeinek meg nem

[1] Lásd Közlöny XXVI. évf.

felel, hanem még a régibb álláspontú német jegyzékekkel szemben is hanyatlást mutat.[1]

Jegyzéke bevezetésében Szemák a *valláserkölcsi* szemponttal foglalkozik a legbehatóbban. Olyan szempont ez, melynek jelentőségéhez kétség sem fér, de lássuk hogyan érvényesül Szemáknál a gyakorlatban! Szerinte »nem erkölcsrontó, nem ingatja meg a valláserkölcsinevelés alapjait a tárgyaknak, fogalmaknak puszta megnevezése, ha tehát nevén nevezzük a gyermeket. Különben nem tanithatnók a tízparancsolatot, nem lehetne imádkozni, nem olvashatnók a bibliát.« Pl. non desiderabis uxorem proximi tui, — si seduxerit quis virginem dormieritque cum ea stb. Veszedelmes azonban: 1. »a két nemnek egymásközti viszonyát illető eseményeknek, tetteknek elbeszélése« (pl. Jókai: *Fortunatus Imre, Rákóczi fia*, Haller: *Hármas História*); 2. »az érzékcsiklandoztató, érzéki vágyakat ébresztő helyzeteknek, jeleneteknek, képeknek, alakoknak leírása« (pl. Jókai: *A tengerszemű hölgy, Damokosok*); 3. »bizonyos dolgoknak részletező meghatározása, fejtegetése« (Shakespeare: *János király*). »Az ilyen munkákat természetesen semmi szín alatt sem vettük be a jegyzékbe, ha máskülönben műbecsüket tekintve még oly jelesek, értékesek voltak is (l. Jegyzék, 7. lap).

Ha áll ez a hármas kikötés, akkor bele kell nyugodnunk, de valóban nem olvashatjuk a bibliát, mert mind a három esetre számos példát tudnék belőle idézni. Csak általában az előbbi két latin idézetre hivatkozom, melyek, ha jól értem, a két nemnek egymásközti viszonyára vonatkoznak vagy a második pontnál József és Putifárné ismert esetére, vagy az Énekek énekére kell emlékeztetnem, vagy a harmadik pontnál a nemi betegségek és tisztulások részletes leírására Mózes III. könyvében. S így valóban csodálkozom azon, hogy a protestáns ember minden kasztrálás nélkül meri fia, leánya kezébe adni a bibliát. De citálhatnék ilyen »pornográf mondatokat« halomszámra a katholikus szentek legendáiból (pl. a Legenda Aureában szent Pelagia, szent Thaïs, Egyiptomi Mária stb.), imádságokból, sőt hittankönyvekből is, csak egy kis ízléstelenség kellene hozzá.

Mindebből pedig, azt hiszem, kitünik, hogy efféle megkülönböztetéseknek nincs semmi értéke. Mert nem egyes kiszakított kifejezések, mondatok, részletek szolgálnak kritériumul egy munka erkölcsös vagy erkölcstelen voltára, hanem az egész mű összbenyomása és tendenciája. Nincsenek »pornografikus mondatok«, hanem csak pornografikus művek. Nem szabad az ilyen részeket izoláltan tekinteni, kiszakítani az egész alkotásból s aszerint ítélni róla; ezek a részek, ha kitépve milieujükből aggályosaknak tünhetnek is fel, az egész műalkotás erkölcsi értéke mellett elvesztik vesze-

[1] Félreértések elkerülése végett meg kell jegyeznem, hogy azok a dicsérő nyilatkozatok, melyeket Szemák jegyzéke 6-ik lapján és a boríték hátlapján közöl Riedl, Alexander, Benedek Elek stb. tollából, nem az új jegyzékre, hanem a 20 év előtti első kiadásra vonatkoznak.

delmöket vagy asszimilálódnak annak a katarzisnak tüzében, melyet egy nagy dráma vagy regény lelkünkben felidéz. Mert különben az egész erkölcsi szempont lesülyed kényesebb mondatok és kifejezések komikus hajhászásává s a legfurcsább megtévedésekre vezet. Így kijelenti Szemák a 48. lapon Jósika regényeiről: »Alig van köztük egy-kettő, melyek pedagógiai szempontból többékevésbbé nem esnének kifogás alá. Még Abafiban is (melynek olvasását a Tanterv előírja) sok a sikamlós, érzékcsiklandoztató leírás, helyzet, trágár, illemsértő kifejezés stb. »Minden hatodikus gimnázista úgy tanulja, hogy Jósika regényei egyenesen moralizáló regények s az Abafi kiválóan nevelő értékű regény. Csak Szemák nem vette észre az egész műalkotás kifejezetten erős morális és jellemképző tendenciáját, annyira lekötötték figyelmét a »pornografikus mondatok«. Csak prüdéria az, ami megütközhet Jókai *Damokosok* című regényében, melyben szintén erős erkölcsi tendencia érvényesül. Ez áll a *János király*-ra is, mely egyike Shakespeare legjobb történeti drámáinak s Arany János művészi fordításában olvashatjuk. Shakespeare-rel általában nagyon mostohán bánt el Szemák, csak nyolc drámáját engedélyezi, holott példát vehetne a német pedagógusoktól. Shakespeare-nek a modern német tantervek[1] az irodalmi oktatás keretében centrális szerepet juttatnak: ő képviseli a kapcsolatot a reformáció irodalma s a modern irodalom között. Főképpen pedig történeti drámáit olvastatják. (*Még az Ellendt-féle katalógus újabb kiadása is 1905-ből*, bár főképpen a Coriolant, Julius Caesart, Macbeth-t, Lear-t, Velencei kalmárt, Hamletet és III. Richardot ajánlja, *fölveszi jegyzékébe a Schlegel—Tieck-féle 12 kötetes teljes kiadást!* 84 l. 508. sz.) Angliában pedig a *King John* egyenesen vizsgálati anyagul szolgál a middle school class-okban!

Fölvetődik azonban az a kérdés, nem lehetne-e ezen a bajon a klasszikusoknak iskolai, in usum delphini készült kiadásával segíteni, amint ezt Szemák különös nyomatékkal kívánja? (L. Jegyzék 8—9 l.) Sőt a jegyzékben több munkánál megemlíti, »hogy iskolai kiadásuk *feltétlenül* szükséges«. Erre nézve igen eltérők a vélemények s a kérdés sok szempontból vitatható. Magam részéről Balassa József nézetéhez csatlakozom: ha az alsóbb osztályokban sokszor meg is felel a szemelvényes kiadás, a két felsőbb osztályban remekíróinknak csonkítatlan, teljes kiadásukban kell meglenniök. Mert hiszen nevetséges dolog elzárni egy fiu előtt olyan munkát, amellyel esetleg pár hónap mulva szakszerűen kell foglalkoznia. Sokszor pedig a kasztrálás egyenesen veszedelmes, mert fölhívja a figyelmet az elhagyott részletekre, melyekhez könnyen hozzáfér a gyerek — s így éppen izoláltan, kiszakítva kapja azt, ami a műalkotás egészébe illesztve föl se tünnék neki. Végül irodalmi oktatásunk mindinkább érvényesülő új iránya is

[1] L. Rudolf Lehmann kiváló módszeres kézikönyvét: *Der deutsche Unterricht*. 1909. 3. kiadás, 260 l.

ellenkezik a szemelgetés szükségességével:[1] ha nem annyira az irodalomtörténet, mint az irodalom tanítása lép mindinkább előtérbe, ha nem az a cél, hogy nevek, címek, számok tömegével halmozzuk el a tanulókat, hanem olvasókedvüket felébresszük és mélyítsük, ha az irodalmi olvasmánynak juttatjuk a legnagyobb jelentőséget, akkor igazán nem elégségesek a tankönyvek szemelvényeik, akkor a modern irodalmi oktatás elengedhetetlen föltétele: *klasszikusainknak minél nagyobb számban és minél teljesebb kiadásokban való képviselete az ifjusági könyvtárakban.*

És ez a legsúlyosabb hiánya Szemák jegyzékének. Eltekintve attól, hogy vannak íróink, kiknek neve is hiányzik (Arany László, Bessenyei, Bolyai, Vajda), *összes műveivel egyedül Arany János van fölvéve*, a többitől csak részletek vagy kasztigált kiadások szerepelnek (hiányzanak többek közt Vörösmarty drámái, Kisfaludy *Himfyje*, Kemény *Gyulai Pálja, Özvegy és leánya!*)[2] Nem akarok ezúttal kitérni számos nem éppen klasszikus, de irodalmi olvasmányainkban mégis fontos munkára, amelyek sokszor éppen az iskolák céljára készültek (így a Magyar Könyvtárban Balassa József és Katona Lajos kiadványai, az Olcsó Könyvtár, a Régi Magyar Könyvtár a Jeles Írók Iskolai Tára stb. számos kötete). Újabb szépirodalmunkat egyenesen »erkölcstelennek, léhának, eszményekben szűkölködőnek« bélyegzi rövidesen (8. l.) a Pesti Hirlap és a Neue Freie Presse két cikke alapján, tudományos (irodalomtörténeti és esztétikai) irodalmunk alig van képviselve. Az Akadémia népszerű kiadványai, a Kisfaludy Társaság Könyvtára, melyek célja pedig »a közízlés fejlesztése, a nemzeti szellem ápolása, az olvasóközönségnek nemesebb értelemben szórakoztatása« — ismeretlen terület előtte.

De hogyan kívánhatnók ideális törekvéseink támogatását attól, aki még a Tanterv szellemével sincs megelégedve, aki sok könyvet csak azért vett föl jegyzékébe, hogy »összeütközésbe ne kerüljön a tantervvel és didaktikai követelményekkel? (L. Bevezetés, 9. l.) Sőt hiányzanak is belőle nagy számmal olyan munkák, miket a Tanterv névszerint fölsorol. A reáliskolai francia olvasmányok közül csak a következőkre hivatkozom:[3] Fénelon *Télémaque*-ja, Mme de Sévigné levelei. Racine *Britannicus*-a Corneille: *Horace, Cinna* stb. Hogyan várhatnók akkor tőle, hogy a világirodalom többi klasszikusait is tekintetbe vegye? A Tanáregyesület Budapesti Köre éppen tavaly indított propa-

[1] Nem is annyira új irány ez, mert az eszmék már igen régiek, csak még a teljes megvalósulásuk késik egyre l. Névy László (Közlöny 1873. VII: 59.), Volf György (uo. IX: 60), Bleyer Jakab (uo. XXXVI: 200.), újabban Weszely Ödön (Magy. Paed. XII.) és Horváth Cyrill cikkeit (Belvárosi főreálisk. Értesítője, 1909.).

[2] Az Irodalomtörténet-ben közölt cikkemben a hiányzók között említettem Eötvöstől *A nővérek*-et és Salamon tanulmányait. Ez tévedés. Föl vannak véve Szemák jegyzékébe.

[3] A jegyzék e hiányára már 1892-ben rámutattak a minisztérium részéről. L. Közlöny: XXVII. 337. l.

gandát a világirodalmi oktatás kereteinek tágítása érdekében. Igen hű és költői fordításokkal dicsekedhetik ma már irodalmunk (Radó Ariosto-ja, Musset-je, Leopardi-ja, Lévay Burns-a, Endrődi Heiné-je, Babits Danté-ja), miért vonakodik hát ezektől Szemák?

Kiveszem közülök a legkényesebb példát, Boccacciot. Boccaccio nevét sokszor hallja a magyar tanuló az irodalmi oktatás keretében (az V. és VI. osztályban a novellánál, a VII-ben a magyar széphistóriáknál, a németben Lessingnél), tudja róla, hogy a novella legnagyobb mestere, hogy az olasz irodalom egyik alapítója, hogy óriási hatása volt a világ összes irodalmaiban, hall valamit a három gyűrűről, a szép Grizelda történetéről, a két hű barátról, — szóval feltámad iránta az érdeklődése, szeretne megismerkedni vele közelebbről. Ha a tanára nem adja a kezébe, ha olvasmány helyett csak adatokat és számokat kap tőle, ha hiába keresi az ifjusági könyvtárban — könnyen rá fog akadni valami múzeum-körúti antikváriumban igazán pornográf formában, mint Boccaccio száz pikáns elbeszélése. Holott van egy kis válogatott magyar kiadása a Magyar Könyvtárban, Radó kitünő fordításában, amivel kiváncsiságát veszély nélkül kielégíthetni. Szemelvényes kiadás ellen csak nincs kifogása Szemáknak.

E tekintetben a német klasszikusok jártak legrosszabbul. Goethe *Götz*-e, *Werther*-e, *Faust*-ja, *Önéletrajza*, *Olaszországi utazásai*, Schiller ifjukori drámái (a *Don Carlos*-t is beleszámítva), Lessing *Nathan*-ja indexre kerültek. Miért? Azért, mert a 20 évvel ezelőtti német könyvjegyzékek se veszik föl! Arra persze nem gondol Szemák, hogy azóta a német irodalmi oktatás nemcsak, hogy fölvette, de éppen az oktatás előterébe helyezte őket, mivel szubjektív voltuknál fogva leginkább alkalmasak alkotóik egyéniségének megvilágítására.[1] Egyedül a *Faust* iskolai tárgyalásától vonakodtak eddig. nem erkölcsi szempontból, hiszen ez az emberi munkának és tökéletesedésnek leghatalmasabb költői kifejezője, hanem tisztán azért, mert túlnehéznek tartották még a tanulók számára. Újabban azonban mindinkább állást foglalnak emellett is, így különösen Rudolf Lehmann már idézett művében egész értekezést szentel neki (315. l.). Ugyanő a *Dichtung und Wahrheit*, a *Götz* olvasását a legbehatóbb tárgyalásra találja alkalmasnak. A Werther-ről pedig ezt mondja: »*Auf die Privat-*

[1] Szemák erre azt felelte, hogy ez nem lehet, mivel nincsenek meg *Ellendt*-ben! Szemák úgy látszik még Ellendt-tel sem haladt együtt, mert ennek már idéztem *legújabb kiadásában (IV. kiad. 1905.) mindezek a művek ajánlva vannak: 77. l. Goethe: Götz von Berlichingen. Faust. Aus meinem Leben. Italienische Reise. — 79. l. Schillers Sämtliche Werke. 16 Bde. — Lessing: Nathan der Weise.* A legújabb porosz tantervek (1901.) bár részletesebben nem térnek ki az egyes olvasmányokra, de ebben a szellemben készültek. A *Götz* pl. a 19. lapon határozottan meg van említve azon művek közül, melyek: »*eingehender zu behandeln sind*«.

lektüre des Werther sind die Schüler dringlich zu verweisen«. (306. l.)[1]

Pedig hát e téren még a szemelvényes kiadásoknak is egész tömege állott Szemák rendelkezésére, úgy a német, mint a francia íróknál. (Pl. a Velhagen & Klasing cég német, francia, angol iskolai kiadásai, vagy nálunk a Theisz-Matskássy-féle Német és Francia könyvtár.) Még Szemák saját elvei szempontjából is fölötte hiányos ez a jegyzék.

S ha ezekkel a hiányokkal szemben azt kérdjük, mit nyujt mégis a Szemák-féle jegyzék, nem kell csak fölületesen lapozgatnunk benne s máris a legfelbőszítőbb eredményre jutunk. Ez a jegyzék, mely féltő gonddal zárja ki a könyvtárból klasszikusainkat egy-két kényes kifejezés vagy mondat miatt, nem átallja fölvenni a német szenny- és rongyirodalom (ők maguk nevezik így: Schundliteratur) összes képviselőit, kezdve a jámbor Hoffmanntól és Nieritztől le Pajekenig és May Károlyig. Ezeket pedig maguk a német pedagógusok is kivétel nélkül, a régiek és modernek, a szemétre dobták, mert ezek mételyezik meg az ifjuság ízlését, ítéletét, nyelvérzékét.[2] Nem éppen kicsavarása ez annak a helyes elvnek: Für die Jugend ist das Beste gut genug, — amely klasszikusainkat túlkönnyünek találja ott, hol May Károly és társai esnek a mérleg másik serpenyőjébe? Ez lehet egy rendőrtisztviselő szempontja, aki kiszedeti a kirakatból a kapitoliumi Venus képét, de nem egy kultúremberé.

Vegyük csak példának az annyira vitatott May Károlyt.[3] Ő kimondottan a valláserkölcs képviselője, aki a maga becsületességével s erényeivel minden gazságon (a legképtelenebb kalandok között) diadalmaskodik. Regényeit elsőszemélyben mondja el, ő a a főhőse. Nincs Jókainak az a regényhőse, aki többoldalú, aki hatalmasabb volna Maynál, nincs az a Münchhausen aki nevetségesebb kérkedéssel adná elő a maga hőstetteit. S mindezt nem

[1] Lehmann annyira liberális, hogy pl. az újabb irodalomnál, *Hebbel és Ibsen drámáit*, ha iskolai tárgyalásra nem is találja alkalmasnak, olvasásuk elől még sem akarja a tanulókat elzárni. (346. és 347. l.) Hol marad ettől a felfogástól Szemák, akinek még Renan is erkölcstelen író? (Közlöny, XXVI: 72.)

[2] L. Ellendtnél XXII—XXXXI: »*Jugendschriften«, welche für Schülerbibliotheken nicht geeignet sind.* Szemáknak az a védekezése, hogy ezeket csak azért tartotta meg, mert sok könyvtárban megvannak s kizárásukkal ezeket nem akarta megkárositani, nem áll meg akkor, mikor klasszikusainkkal szemben ilyen aggodalmai nincsenek. Arra az érvére pedig, hogy ezek (csak Hoffmann, Nieritz, Schmid, a kevésbbé veszélyesek!) már nincsenek könyvárusi forgalomban maga cáfol rá legjobban, mikor *Ifjuságí könyvtárjegyzék* c. *folyóirata legújabb füzete (37.) hirdetési rovatában Kun antikvárius eladásra ajánlja őket Szemák védelme alatt, May Károlyt pláne külön keretezéssel!*

[3] Lásd mindezek behatóbb jellemzését Wolgast könyvében. Hogy még Jules Verne-ről, aki magasan kiemelkedik ezek közül s velök egy lapon nem is említhető, mi a véleményt saját hazájában, hivatkozom Anatole France könyvére: *Le livre de mon ami (Livre de Suzanne).*

humorosan, hanem a legnagyobb komolysággal, hiszen hazugságot a vallás és erkölcs lovagjától csak nem tételezhetünk föl. Pedig nincs az a romlott és beteges fantáziájú, gyöngetehetségű gyerek, aki ezt a hencegést komolyan tudná venni, aki felülne neki. S itt rejlik a veszély, itt inog meg az annyira fölhánytorgatott vallási alap: ha nevetséges a főhős, nevetséges lesz s elveszti komolyságát a tőle hirdetett eszmény is: így lesz az erkölcsi tendencia egy ostoba író kezében komikussá, így lesz a morál önmaga mérgévé, így ássa meg magának a sírját. Éppen az ellenkezőjét éri el annak, amire céloz. S itt van az a veszélyes és csúszós lejtő, amelyet a Szemáktól összeválogatott könyvek nyujtanak: egy gyerek, kinek ízlését elrontották, fantáziáját beteggé tették a May-regények, Sherlock Holmesban, Nick Carterben és társaiban éppúgy gyönyörűséget fog találni s kerüljön egy ilyen gyerek kezébe egy ilyen stilü szexuális irányú könyv — nincs a múzeum-körúti antikváriumoknak az a pornografikus rongyuk, amit az végig nem fog falni, kezdve a már százados Szófi vallomásaitól, egészen a legújabb Nászutazásig az aeroplánon.

Így nincs értelme annak a küzdelemnek sem, melyet Zichy miniszter indított a pornográfia ellen s melynek jegyében áll Szemák jegyzéke is (l. Előszó). Nevetséges ezért klasszikusainkat elzárni a tanulók elől, mikor az utcán pár garasért igazi szennyirodalmat kap a kezébe. Aminthogy betegség ellen sem lehet úgy küzdeni, hogy a szimptomákat gyógyítsuk, holott a betegség okait kellene elfojtanunk. A tanulót is nevelni kell a nemesebb olvasásra, ízlését kell fejleszteni, hogy utálattal s megvetéssel forduljon el a pornográfiától, ha kezébe kerül. Ezért kell ifjusági könyvtárainkból kiselejtezni minden olyan munkát, mely nem műalkotás, mely rontja az ízlést és megmételyezi a fantáziát. Nevelni kell arra, hogy az ízlés, a művészet igazi forrásait: a klasszikusokat tudja élvezni és érteni. Mert melyik gyerek áll közelebb vagy jut közelebb a pornográfiához: az-e, aki Vörösmartyn vagy Shakespeare-en nevelkedett, vagy az, akinek idegzete May és társai ópium-barlangjaiban ment tönkre?

Ezek után nem kell bővebben fejtegetnem, hogy a Szemák jegyzékében képviselt elvek éppen homlokegyenest ellenkeznek azokkal a modern pedagógia támasztotta követelményekkel, melyeket leghatározott formában a hamburgi bizottság állított föl az ifjusági könyvtárak ügyében:

1. *Az ifjusági olvasmány főcélja az esztétikai nevelés.*
2. *A szépirodalmi olvasmány műalkotás legyen.*
3. *A speciális ifjusági olvasmánynak nincs meg a jogosultsága.*

A mondottak után talán nem szükséges e három szempontot bővebben fejtegetnem. Csak a félreértések elkerülése végett jegyzem meg, hogy a művészi szempont nem azért előzi meg az erkölcsit (mely mint magától értetődő nincs is külön kiemelve), mivel ez utóbbi kevésbbé fontos volna, hanem tisztán azért, mert

a nevelés fokozatossága ezt úgy kívánja éppen az erkölcsi nevelés érdekében.

Az esztétikai nevelés természetesen beleilleszkedik abba a nagyobb keretbe, melyet a művészi nevelésnek, az ízlésre való nevelésnek a modern pedagógiában mindinkább érvényesülő irányzata képvisel. Jelenti itt elsősorban a műalkotás, a klasszikusok esztétikai élvezésére való nevelést. E tekintetben iskolai olvasókönyveink megreformálására volna elsősorban szükség, melyek mindenféle tudományos és praktikus szempontból készülnek, csak éppen a l'art pour l'art elvével nem számolnak. Ne az legyen a fontos, hogy a történet, a földrajz, a régiségek, a madarak és fák, az antialkoholizmus, eszperantó, örökbéke s nem tudom én mi mind megtalálja a maga helyét a magyar olvasóban, hanem az, hogy az olvasmányok fokozatosan az ízlés, az irodalmi és esztétikai műveltség, a mélyebb és nemesebb olvasókedv fölébresztésének ügyét szolgálják. Tanítsák meg a gyermeket elsősorban a művészi olvasásra, a műalkotások élvezésére. Ez legyen a kiválogatásnál az első szempont. Addig is azonban legyen szabad fölhívnom a figyelmet egy olyan kisegítő eszközre, amely Németországban már mindenütt tért hódított, t. i. a *felolvasóórákra*. A magyar tanár a hivatalos tananyag elvégzése mellett mindig keríthet havonként, két-hetenként egy-egy órát, melyet a kiválóbb művek ismertetésére szentelhet. Olvasson föl egy jól kiválasztott részletet kiválóbb műalkotásainkból azzal a céllal, hogy fölébressze iránta a figyelmet, feléje irányozza a gyermekek olvasókedvét minden iskolai kényszer mellőzéséből. Saját tapasztalatomból tudom, (nemcsak tanár-, hanem gimnazista-koromból), hogy különösen az alsóbb osztályokban egy-egy ilyen fölolvasásnak rendkívüli hatása és eredménye van a gyerekekre.

Igaz azonban, ha az említett elveket igen szigoruan alkalmazzuk, és csak klasszikus alkotásokat tűrünk meg ifjusági könyvtárainkban, akkor igazán radikális selejtezésre van szükség s félő, hogy könyvanyagunk igen meg fog csökkenni. Itt azonban csak az lehet az elv: inkább kevés, de jól megválogatott könyveket adjunk tanulóink kezébe. Összefügg ez természetesen a modern nevelés más követelményeivel: a munkára való neveléssel, a testi nevelés intenzívebb ápolásával stb. A mai gyerek túlsokat olvas más foglalkoztatás hiányában; van gyerek, aki valóságos olvasási dühhel napi két-három órát is haszontalan könyvek társaságában veszteget el. Ha tudnók a gyereket más irányban kellőképpen foglalkoztatni elég volna heti két-három óra is s akkor nem kellene félnünk attól, hogy nem tudunk elegendő jó könyvet nyujtani a gyerekeknek.

Ami a speciális ifjusági regényeket illeti, e téren nem annyira a priori, mint inkább tapasztalati okok vezették a pedagógusokat, hogy ellenük állást foglaljanak. Kevés író van, aki igazán az ifjuságnak tudna írni s amint láttuk, nincs az irodalomnak területe, amely gyászosabb képet mutatna, mint éppen ez. A Pajekenek és Nieritzek riasztó példája szolgál itt főképpen

argumentumul. Nálunk e téren, ha kirekesztjük az idegen importot, sokkal kedvezőbb a helyzet. Két írónk van, aki nagyobb termékenységgel műveli az ifjusági irodalmat: Gaal Mózes és Benedek Elek. Mindkettő azonban vérbeli író és igazi művész, akik nem egy munkájukban megmutatták, hogy meg tudnak birkózni a legnehezebb feladattal is: az ifjuságnak úgy írni, hogy megnyerjék a szeretetét s emellett egy csöppet se vétsenek a művészeti követelmények ellen. Műveiket a felnőttek is élvezettel olvashatják s ha ezt kritériumnak fogadjuk el, akkor álláspontunk fenntartásával nyugodtan kivehetjük őket a speciális ifjusági regényirók dísztelen seregéből.

Érdemesnek tartom itt megemlíteni C. Kühner kitünő cikkét: *Jugendlektüre, Jugendliteratur (Schmids Encyklopädie des gesamten Erziehungs- und Unterrichtswesens)*, melyben nem is a művészi nevelésből, hanem tisztán a vallásos, erkölcsi és intellektuális nevelés elveiből kiindulva, szintén arra a végső eredményre jut, hogy az ifjuság olvasmányainak az egész specifikus ifjusági irodalom kirekesztésével *csak a bibliára s klasszikusokra kell szorítkoznia.*

Szemák nemcsak a szépirodalom, hanem a tudományos irodalom szempontjából is annyira az ellentétes nézetet képviseli, hogy még az Akadémiának és többi tudományos társulatainknak is szemére veti: miért »nem gondoskodnak olyan munkákról, melyek kifejezetten az iskola szükségletét tartják szem előtt«. Mind az Akadémia, mind más tudományos társulataink elsősorban a művelt közönség igényeit, ennek képzését, nevelését tartják szem előtt: a középiskolának sincs más célja, mint egy magasabbfokú általános műveltséget közvetíteni.

Bármennyire részleteztem is a Szemák-féle katalógus elveit s ezek praktikus megvalósulását, mégis csak egyoldalú szempontból vizsgáltam: általános pedagógiai elvek szerint ugyan, de szorosabban az irodalmi oktatás szögletéből. Hátra volna még a tudományos oktatás, a fokozatosság stb. szempontja. Ezekre azonban nem terjeszkedhettem ki, úgyis sok időt vettem igénybe az eddigiekkel. Hogy azonban e téren is, mily hiányokat fedezhet föl a hozzáértő, azt csak a bevezetés egy nyilatkozatából sejthetem: »*A tudományos szempontot, a munka nyelvét, stilusát tekintve, erészben nem jártunk el szigoruan. Ezen szempontok figyelembe vételének erőltetése nem egyéb kicsinyes fontoskodásnál.*« Ha az egész könyvanyagot két csoportra osztom: tudományosakra és szépirodalmiakra, akkor az eddigiek után világos, két kritériumot kell alkalmaznunk elsősorban: a szépirodalmiaknál a nyelvet és stilust a művészi forma szempontjából, a tudományosoknál: állnak-e a tudomány mai színvonalán. Szemáknál mindkettő: kicsinyes fontoskodás.

Természetesen ezek a követelmények meghaladják egy ember munkabírását és képességeit. S itt hiba történt a minisztérium részéről, amely ezt a nagy és fontos munkát egy emberre bízta

s a megbízott részéről, aki ezt elfogadta.[1] Csak egy szakemberekből álló bizottság vállalkozhatnék ilyen munkára. Mert vagy fontosnak tartotta ezt az ügyet a minisztérium s akkor miért nem járt el olyan szakszerüen, mint például a tanterv megállapításánál, vagy nem fontosnak, akkor egyáltalában minek ez a katalógus?

Azt azonban elismerem, kötelességem elismerni, hogy a katalógus nagy gonddal, lelkiismeretességgel s egy ember erejét szinte fölülhaladó igyekvéssel készült. Ezért köszönettel tartozunk Szemáknak: az alapot megvetette, de katalógusa egyrészt még alapos pótlásra szorul, másrészt sok benne a kivetni való. S igazán itt az ideje, hogy ehhez a munkához hozzáfogjuk, de minél előbb, mielőtt még a katalógus mostani alakjában veszélyt hozna könyvtárainkra s közoktatásunkra. Sovány vigasztalás számunkra a miniszteri rendeletnek az a része, mely a katalógusban nem foglalt könyvek megtartását vagy kiselejtezését tanári lelkiismeretünkre bízza. Mert itt az a kérdés, s ez egyszersmind kultúrkérdés számunkra, szabad-e hivatalos szankciót adni egy munkának, mely ellenkezik, ha nem is betüszerint, de szellemében tantervünk elveivel, ellenkezik a modern pedagógia követelményeivel, ellenkezik irodalmi oktatásunk régi hagyományaival és új ideáljaival.

(Budapest.) *Király György.*

A jövő leányiskolái.

A »Pesti Hirlap« két cikke fekszik előttem; ápr. 11. »A nőnevelés reformja« és ápr. 25. »A jövő felsőbb leányiskolája«. Mind a két cikk megegyezik abban, hogy a mai felsőbb leányiskola idejét multa; korhadt intézmény. Igazuk van! Örvendek rajta, hogy ezt már elismert igazságnak tekintik és ekképpen tárgyalják. Hogy a nőnevelés komoly haszonnal járjon, újjá kell szervezni, de evvel egyidejüleg egypár más eltagadhatatlan igazságot is szem előtt kell tartani. Például ezt: Az emberiségnek a női fele éppen olyan nélkülözhetetlen és éppen olyan értékes magára az emberiségre nézve, mint a férfiu fele, de — s ezt valószínüleg a női jogok legelfogultabb harcosa is elhiszi — sem testalkata, sem lelki, sem szellemi világa nem olyan mint a férfié. Éppen olyan értékes, de másféle. Hogy teljes kifejlődését elérje, más nevelésben kell részesülnie mint a fiunak, kivéve azt az esetet, amikor mint felnőtt, munkaképes nőnek a férfival egyenlő munkát

[1] Szemák arra hivatkozik az *Ifjusági könyvtárjegyzék* c. folyóirata legújabb (37.) számában, hogy ez a Jegyzék alapos és szigorú bírálaton ment keresztül. Kik bírálták? A minisztérium szokott hozzáértésével a középiskolák számára készült katalógust kiadta bírálatra a Népiskolai könyvtárak intéző-bizottságának! Három bíráló (Mosdossy, Farkas, Quint) elragadtatással nyilatkozott a katalógusról, a negyedik azonban (Gyulai Ágost) nem fogadta el: így ezt a katalógust a polgári iskolák és tanítóképzők számára nem is alkalmazták.

kell végeznie. Pl. az egyetemre menő leány ugyanazt hallgatja, tanulja mint a férfi, tehát ugyanúgy is kell neki oda elkészülnie, mint az egyetemre menő ifjunak.

Egy másik megdönthetetlen igazság: nem minden leány léphet tudományos pályára, azaz nem minden leány mehet az egyetemre. Milyen iskola kell ezeknek? Nagyon sokféle; annyiféle, ahány módon a szülői házból kikerülve megélni fognak, A vagyonos szülők leányainak, akik valószínűleg sohasem fognak kenyeret keresni, széles alapokra fektetett általános műveltség kell, amely nemcsak idegen nyelvek tudásából és némi zongorázásból áll. Az úgynevezett »művelt középosztály« — amelyet bátran lehetne az élet gondjait nehezen viselő középosztálynak nevezni — leányainak olyan iskolák kellenek, ahonnan ha kilépnek, magukkal vigyék azt a tudást, amivel kenyeret, jólétet szerezhetnek maguknak. Eszerint a leányközépiskolának három főtipusát különböztetném meg.

1. Tudományos pályára előkészítők.

Ez mindaddig, amíg a műegyetem kapui meg nem nyílnak a leányok előtt, nem lehet más, mint leánygimnázium. Ugyanavval a tanítási anyaggal, éppen olyan terjedelemben, mint a fiugimnázium. Latin nyelvvel, göröggel, franciával, a gimnázium minden tárgyával. Addig is, amíg a fiu nyolc éven át tanul latinul, tanuljon a leány is, ámbár meg vagyok róla győződve, hogy a fiu is elvégezhetné ugyanazt az anyagot hat év alatt. Különbséget tennék a két iskola között a francia és angol nyelvben. A leány nem lesz önkéntes; a tiszti csillag nem függ a német nyelv tudásától, tehát választani engedném a német, francia vagy angol nyelvek közül mely kettőt akarja tanulni? De a választott nyelvre adnék annyi időt, hogy azt igazán megtanulja.

A másik különbség lenne a leánygimnáziumban az iskolaorvos szerepe, aki nemcsak egészségtant tanítana, de szemmel tartaná a leánykák egészséget és a tanártestülettel egyetértőleg szükség esetén 1—2 évi pihenést parancsolna a 12—15 éves leányra. Tudjuk, hogy némely leány életében ez a pár év nehéz, veszélyes idő. Ha ezt csak szervezete erősítésével tölti és 18 év helyett 19—20 éves korában megy az egyetemre, evvel nem veszít. A korhatárt is 9 évre tenném, mint a fiuknál. A 9 éves leány van olyan érett, mint a 9 éves fiu; lehet tőle is éppen annyi munkát kívánni. Ha nem birja, világos, hogy nem tudományos pályára való. Sok leánygimnáziumra a világért sincs szükség. Elég volna Budapestre, Kassára, Kolozsvárra, Debreczenbe, Székesfehérvárra, vagy a Dunántúl más magyar városába. Nemzetiségi vidékre sehová sem kell. Ha már a fiuk nevelésével megtörtént az a végzetes tévedés, hogy minden nemzetiségi vidéken nevelt magának Magyarország ellenséges intelligenciát, legalább a nőknél mentsük meg azt, amit lehet. A magyar nőket neveljük; a magyar intelligenciát erősítsük. Mostanáig mindig a magyar vidékek maradtak parlagon.

2. A második tipusú női középiskola az általános műveltséget adó. A mai felsőbb leányiskola kibővítve VIII osztályúvá, a magyar irodalomnak, történelemnek, természettudományoknak, idegen nyelveknek, zenének komolyabb tanításával. A heti 28—30 órát fel kellene emelni 32—36 órára. A mai felsőbb leányiskolás növendékek ennél többet kapnak, mert az iskolán kívül zongora és különböző nyelvi órákat, úgynevezett magánórákat vesznek. A német, francia és angol nyelven kívül még az olaszt is lehetne tanítani. De úgy a négy idegen nyelv, mint a kézimunka, rajz, festés, háztartástan között szabad választást engedni; a már egyszer választott tárgy aztán kötelezővé legyen. A magyaron kívül egyszerre csak két nyelvet lehessen tanulni s a nyelvtanítás nem osztályonkint, hanem csoportonkint történjék. Aki valamely nyelvet elsajátított, választhasson helyette mást, tekintet nélkül a reáfordított évekre.

Fontosnak tartom az ilyen új felsőbb leányiskola anyagi oldalát is. Ez volna a vagyonos leányok iskolája. Csak általános műveltséget ad, de kenyeret nem. Ebből sem kellene túlsokat felállítani, mert a tandíj legyen akkora, hogy az iskola költségei körülbelül kiteljenek belőle; éppen azért csak addig legyenek állami iskolák, amíg — mint külföldön — magánvállalkozás nem teremt annyi ilyen iskolát, amennyire szükség van. A keletkező magán felsőbb leányiskolákat tartsa az állam szigorú felügyelet alatt addig, amíg — amint külföldön — a közönség veszi ellenőrzés alá, t. i. ha rossz az iskola vagy intézet, nem tarthatja fenn magát.

A mai fényűzéssel berendezett felsőbb leányiskola csekély tandíjával és tandíjmentességével nem hajmeresztő dolog-e nálunk, ahol még analfabeták teszik a népesség nagy százalékát? És ha elgondoljuk, hogy némely szülő 50—100 koronát is fizet havonkint magánórákért! Ezek megfizethetik a magasabb tandíjat is. Egyetlen mentsége a mai felsőbb leányiskolának, hogy olyan szülők is kénytelenek voltak más híján oda járatni leányaikat, akik évi 500—1000 koronát nem áldozhatnak leányaik tanításáért.

3. Az iskolák harmadik tipusa a kenyérkeresetre nevelő iskola.

A négy polgári iskola német nyelv, azaz idegen nyelv nélkül; a természettudományok, földrajz alaposabb tanulásával, s e polgári iskolákkal kapcsolatban s folytatólag szükség szerint, 1—2—3 osztályú kereskedelmi iskola, ipariskola, gazdasági, kertészeti, háztartási, szövő-, rajzolóiskola; ezen nem művészi, hanem ipari rajzot értek. — Ezen iskolák minden iparág tanítását, mely a női és férfiruházat, házberendezés, táplálkozás körébe vág, előállítja. A gyakorlati tárgyakon kívül tanítanák az illető iparágra vonatkozó tudományt, pl. a kertészetnél a kémiát, növénytant stb. Hetenkint 2—4 órában alkalmat adnának a polgári iskolában szerzett általános ismeretek felelevenítésére is. Ezen iskolák természetesen olcsók, részben tandíjmentesek volnának, hogy mindenki hozzáférhessen.

Mindezen iskolák részletes tanítási anyagbeosztása, tanterve nem fér el egy újságcikk keretében és nem is hiszem jól elkészíthetőnek anélkül, hogy mások is hozzászólnának. És pedig azok a tanárok, akik nemcsak fiukat, hanem leányokat is tanítottak, azok a tanítónők, akik hosszú évek munkájával megtanulták, miből mennyit képes a leányagy haszonnal befogadni, végül azok az asszonytanítónők, akik anyák is, mert ezek nemcsak a leány szellemi képességét ismerik, de a leánylélek és test természetrajzát is.

Svábyné Turcsányi Gizella.

* * *

E cikkhez kiegészítésül a következők szolgáljanak.

A leányok középfokú oktatása terén nagyjelentőségű átalakulások jelei észlelhetők; a tanerők, a szaktestületek, a társadalom sok felé mozognak. Megmozdultak a városok, melyek leánygimnáziumok felállítását tervezik vagy követelik; felsőbb leányiskolai körök a fels. leányiskolai intézmények reformját sürgetik; a társadalom oly középfokú leányiskolákat akar, melyek kenyérpályákhoz segítik a növendékeket. E szociális és tanügyi tekintetben egyaránt igen fontos kérdésekre felhívjuk t. tagtársaink és különösen *köreink* figyelmét. Célszerű lenne e kérdéseket mielőbb, de legkésőbb ősszel napirendre tűzni, esetleg a helyi társadalom illetékes tényezőinek (pl. a nőegyletek képviselőinek is) a bevonásával értekezleteket tartani és tájékozódni afelől: mik a *valódi* szükségletek? Valószínű, hogy az igazgatóság ez ügyre vonatkozólag kérdőpontokat fog közzétenni, melyek köreink tanácskozásainak vezérfonalául szolgálhatnak. Az ügy megvitatására Közlönyünk is nyitva áll. A jelen cikkben említett egyik tervezet Révy Ferenctől, a másik Otrok Mihálytól való.

Szerk.

Individuális nevelés.

A nyolcosztályos felsőbb leányiskola kérdése.

Az emberi fejlődés romokon halad. Romok jelölik az emberiség kulturális haladását úgy a külső világban, valamint a szellem világában.

Ha csupán a pedagógiát és a vele kapcsolatban álló ismereteket vesszük, s áttekintjük a kultúrnépek évszázados törekvéseinek láncolatát: látjuk, hogy az ember rendszereket alkotott, amelyekben egy ideig bízott, néha vakon hitt, s később ugyanezeket a rendszereket lerombolta, elvetette, mint kárhozatos, vagy legalább hasznavehetetlen lomot.

Ez a feltünő változás egyrészt az emberi élet tragikuma, de másrészt reménye is, mert egy szebb, nagyobbszerű jövő felé törekvő hiten és bizalmon alapszik! Minden eldobott rendszer hajnalhasadását jelentheti egy jobb, célszerűbb, tökéletesebb rendszernek.

A kutató emberi szellem ég és föld között lebegve keresi a legszebb utat, a legjobb megoldást.

Keresi évszázadok óta és olyan nehéz megtalálni azt a szent középutat, amelyet úgy az előre törekvő szellem, valamint a gyakorlati élet is a legszebbnek, a legjobbnak, a legcélszerűbbnek tartson!

Csaknem minden rendszerbe beleszövődik valami a homályból, az árnyak birodalmából: kishitüségből, félreértésből, néha rosszakaratból, s ezek döntik meg idővel a legjobb rendszert is.

Azok például, akik a Herbárt-féle individuális nevelést hangoztatják, vagy az Ellen Key-féle axiómák hívei (»A gyermek százada«), rendesen túlzásba, szertelenségbe csapnak át és pedig, sajnos, éppen az ifjuság, a jövő legnagyobb kárára! Minden lélektani megfigyelés, a gyermek, az ifjuság szellemének, természetének tanulmányozása nélkül, az ilyen elvek célhoz nem vezetnek. Az individuális nevelés számára is a *pedológiának* kell az utat egyengetnie, előkészítnie. Enélkül nincs siker. Nem lehet céltudatos a nevelés!

Mert kárba vész a legnagyobb bölcsek pedagógiája is, ha nem figyeli meg a szülő, a nevelő, a tanító, a tanár a gyermek veleszületett diszpozicióit, vagy elsajátított természetét és képességeit! S még a megfigyelés is kárba vész, ha a szülői ház vagy az iskola rosszul alkalmazza a rendszert, az elveket, vagy az osztályok túlzsúfoltsága miatt az elvek, a rendszer individuális alkalmazása is a lehetetlenséggel határos.

Ha az olyan intelligens családok nevelési eljárását nézzük, akik tudnak valamit az individuális nevelésről: a legnagyobb bámulattal az tölt el, hogy milyen módon magyarázzák az egyéni nevelést?!

Rendesen így fordítják magyarra: »*A gyermeknek minden szabad!*« »*Nem kell korlátozni a gyermeket vagy a serdülőt a maga akaratában!*«

És körülveszik aztán azt a gyermeket bálványozó szeretetük egész imádatával; követik minden szeszélyét, akaratának, illetve makacsságának minden hullámzását s mindig csak azt cselekszik, amit a gyermek óhajt, tekintet nélkül a következményekre s a gyermek jövőjére!

Azt hiszem, hogy mindannyian, akik megfigyelő lélekkel és érdeklődéssel nézzük a társadalmi és családi életet: néven nevezhetnők meg azokat a szerencsétleneket, akik áldozatai lettek az individuális nevelés *ilyetén* való magyarázatának.

Ahhoz, hogy valakinek magasfokú egyéni szabadsága legyen, ahhoz magasfokú műveltségre, sok, nagyon sok és alapos ismeretre, belátásra, megkülönböztető (disztingváló) erőre, tiszta ítélőképességre van szüksége!

Természetes, hogy ezek a sarkalatos jellembeli tulajdonságok, elsőrangú lelki tehetségek a gyermek- és ifjukorban még korántsem lehetnek kifejlődve. (Számos felnőttnél sem találhatók mind föl.)

Hogy hasonlattal éljek, az a szertelen egyéni szabadság oda vezet, ahova a nap fia, Phaeton jutott, midőn a nap istene elég gyönge volt arra, hogy megengedje rimánkodó, könyörgő fiának: hadd

kormányozza ő egyszer a nap szekerét. De Phaeton karjai még erőtlenek voltak az erős munkához, a tüzes lovak elragadták a nap szekerét; majd a csillagok fölé vitték, majd a földet súrolták; a sziklák megolvadtak, Lybia ekkor lett sivataggá; egész emberi nemzedékek szénné égtek, folyók, források kiapadtak; végre a föld maga Zeuszhoz fordult segítségért s a nagy isten villámával sujtott le Phaetonra, aki az Eridánosz folyóba zuhant; a nimfák eltemették és nővérei addig sírtak amíg szomorú füzekké váltak.

Ez a poétikus rege azt is demonstrálja, hogy a szülőknek, a nevelőintézeteknek a gyermekekkel, az ifjusággal szemben elkövetett minden gyöngeségét a következmények erősen megbosszulják; pusztulás és bűn jár rendesen az ilyen gyöngeségek nyomában.

És ha nehéz eltalálni a helyes utat a családnak; nagyon nehéz munka vár e tekintetben az iskolára is, bármilyen rangú és fokú legyen az az iskola.

A tömeges tanítás és nevelés megnehezíti az individuumhoz való alkalmazkodást. S minél nagyobb a tömeg, annál inkább. A tanítás és nevelés rendszerint fordított arányban áll a tömeg nagyságával. Minél népesebb az osztály, annál kedvezőtlenebb az arány, de az elemi iskolában kevésbbé, mint a szakrendszerrel tanító magasabbfokú tanintézetekben.

Főleg csekély óraszámmal ellátott tárgyak eredményén látszanak meg a nagy tömegben való tanítás hátrányai.

Az idegen nyelvek tanítását a csoportrendszerrel könnyítik meg, amivel az egyénhez való alkalmazkodás elvét is szolgálja az iskola és a tanítás is sikeresebb.

Az ilyen s ehhez hasonló csoportosítás nevelési szempontból is (nemcsak oktatási szempontból) figyelemreméltó. Ha csekélyebb számú tanulóhoz szól az ember, nemcsak jobban megismerheti a tanuló képességeit; de mélyebb bepillantást nyer a fiatalság lelki világába.

Másrészt az a tanuló individium is inkább fölvidul, ragaszkodóbb, hálásabb lesz, ha érzi, hogy az, aki tanítja, érdeklődik az ő *énje* iránt. Kedve is több lesz a tanuláshoz s ez lényeges elem az iskolai életben, ez a jókedv.

A gyermek s az ifjuság lelke általában ne legyen a búbánat tanyája, melyet fölver a panasz és elkeseredés tövise! Legyenek meg az ártatlan örömei. S örömmel tanulja 1. megszeretni a munkát; 2. megbecsülni és értékelni a munka gyönyörüségeit; 3. élvezni és boldogságnak tartani a becsületes munka sikereit!

A *csoportosítás* és bizonyos fokig az *individuális* nevelés elveit szolgálja az a terv is, amelyet a felsőbb leányiskolák főigazgatója, Révy F. dolgozott ki s mely terv a hatosztályos felsőbb leányiskolát nyolc osztályra akarja kiegészíteni; bizonyos tekintben hasonlóvá szervezni a fiu-főreáliskolához.

Olyan iskolát akar teremteni, amely egyrészt éréttségi bizonyítványt ad a leány kezébe, képesítést a tovább haladáshoz; másrészt speciális hivatása volna a nevelőnőképzés. De azok, akik ezzel sem volnának kielégítve, az V-ik osztálytól kezdve latin nyelvet is

tanulnának, mint a fiu-főreáliskolában. És mindezek mellett a nő és anya különös hivatását is szem előtt tartaná ez a nyolcosztályos felsőbb leányiskola.

Ha ez a terv életbe lép, egészen más irányt fog adni a magasabbfokú leánynevelésnek. S bizvást hihetjük, hogy szerencsésebb irányt, mint amilyet a jelenlegi hatosztályos felsőbb leányiskola szükségképpen adhat.

Az az ú. n. »*általános műveltség*«, amelytől ezelőtt 20—30 évvel az intéző körök olyan sokat vártak, az ma már nem elégíti ki a polgári társadalom aspirációit s a nőnevelés jogos követeléseit!

A hatosztályos felsőbb leányiskola már sok tekintetben túlélte önmagát.

Azok a fiatal leányok, akik a hatosztályos felsőbb leányiskolát végezve, készülnek az egyetemre, csak számos nehézséget legyőzve, érik el céljokat. Az érettségi bizonyítvány megszerzése ezek részére sokkal több küzdelemmel jár, mint azoknak, akik rendes nyolcosztályos tanintézetben tanulnak, amely érettségi bizonyítványt is ad a kezökbe.

A nőnek ma épp úgy küzdenie kell azért »a mindennapi kenyér«-ért, mint a férfiunak s ha már küzdenie kell, amellett kedvet és tehetséget is érez magában a küzdelemhez és a magasabbfokú szellemi munkához: ne legyen az a szellemi munka, az a küzdelem mesterséges úton sokféleképpen megnehezítve és megkeserítve.

Az új rendszer új missziót fog teljesíteni; a pályaválasztást, a célhoz való törekvést megkönnyíti a nők számára és *céltudatosabbá* teszi a felsőbb leányiskolák munkatervét.

Az individuális nevelés és tanítás elvét is szem előtt tartja a Révy-féle nyolcosztályos felsőbb leányiskola terve, amennyiben többféle módot nyujt a fiatal leánynak ahhoz, hogy célját elérje, hogy ismereteket, műveltséget szerezzen, s akár valamely önálló pályán, akár mint családanya teljesíthesse hivatását.

Minden leány azt a módot, azt a pályát választhatja, amely tehetségének, aspirációinak leginkább megfelel. Hiszen az *individuális nevelésnek egyik főcélja éppen az, hogy minden egyén a maga tehetségéhez mérten érvényesüljön az emberi társadalomban.* S ez egyszersmind a természetes fejlődés és *kiválasztás* principiuma is.

Igaz, hogy az eszmények irányt adnak az életnek; azonban *értéket* és komoly tartalmat csak a komoly munka ad életünknek! A hatosztályos felsőbb leányiskola főleg az eszményekért élt és küzdött. Ámde ne sirassuk a letünt eszményeket ott, ahol a *jövőért* való munkáról és küzdelemről van szó!

A jövő generáció érdeke és fejlődése legyen az a szent eszmény, amelyért dolgozni és küzdeni érdemes!

(Kolozsvár.) *Binder Laura.*

A felsőbb leányiskolák reformjához.

Révy Ferenc felsőbbleányiskolai főigazgatónak reformtervezete a nyolcosztályú reális irányú felsőbb leányiskolát illetőleg az Országos Közoktatási Tanács előtt fekszik és remélhetőleg a közel jövőben megvalósul. Örömmel és bizalommal üdvözöljük e reformtervezetet, mely hivatva van eleget tenni az élet követelésének, előkészítvén a leánynövendékeket az egyetemi tanulmányokra és ezzel mintegy megújítani létjogosultságát a mostani formájában már-már meg nem felelő felsőbb leányiskoláknak. De a mű csak akkor lesz teljes, ha a felsőbb leányiskola reformjával együtt a kapcsolatos internátusok megreformálása, illetve megszervezése is meg fog történni; ami annyival is aktuálisabb, mert lassanként tért hódít az az egyedül helyes és bővebb magyarázatra itt nem szoruló felfogás, hogy az internátus, bár szellemben, nevelési célzatban a legszorosabban kapcsolódik az iskolához, mégis önálló igazgatói vezetés alatt álljon.

Felsőbbleányiskolai internátusaink ez idő szerint minden szervezet nélkül dolgoznak; mindegyik úgy, ahogy az igazgatónő kényekedvre, egyéni felfogása és a körülmények éppen magukkal hozzák. Pedig ha szükséges a tanítási munkát minden részletében körvonalozni, mennyivel inkább szükséges a sokkal tágabb mezejű nevelési munkát precizirozni, mert ebben az irányban a hibák a gyermek jövője szempontjából sokkal végzetesebbek lehetnek. Ebből a szempontból — és egyedül ez fontos és irányadó — az internátusé az életbevágóbb és döntőbb, de egyúttal a nehezebb, nagyobb felelősséggel járó és még több odaadást kívánó munka. És mégis nélkülözzük értékelését minden oldalról. Szülőnek, gyermeknek szemében sokkal nagyobb tekintély a tanár, ki a bizonyítványban sujthat és emelhet, mint a nevelőnő, ki a testi-lelki fejlődést irányítja. Sőt, általános a tapasztalat, hogy maga az internátusi nevelőnő — tisztelet a kivételnek — sem becsüli eléggé internátusi működését. De ez nagyrészt onnan ered, hogy — nem lévén szervezetünk — a nevelőnő is ki van téve az igazgatónő kénye-kedvének; jogainak megvédéséről szó sem lehet, mert a felettes hatóság hivatalosan alig értesül az internátus belső életéről. Ily körülmények közt idősebbek nem igen vágyódnak internátusi szolgálatra; a legfiatalabbja, a legtapasztalatlanabbja kerül oda, kik az internátusi foglalkozást csak átmenetnek tekintik és eszköznek arra, hogy a felsőbb leányiskolai státusba belekerülhessenek. Amint lehet, szabadulnak is tőle s mint bejárók szánakozással tekintenek a szegény bennlakókra. Rájuk nézve mindenesetre haszonnal jár az internátusban szerzett tapasztalat, de nevelési szempontból nem kívánatos folytonosan új erők alkalmazása. Megnehezíti ez az igazgatónő munkáját is, akinek gyakran több bajt okoznak a járatlan nevelőnők, mint a gyermekek. S amennyire megoldatlan a szellemi része az internátusi munkának, éppen annyira megoldatlanok a gazdasági, háztartási kérdései is. Hány nevelő, milyen képesítésű segédszemélyzet (gondnoknő, betegfelügyelő), mennyi és milyen cselédség alkalmazandó: ezt mind meg kellene állapítani.

Általában, hogy az internátus nagyfontosságú, életbevágó feladatát jól megoldhassa, ahhoz föltétlenül szükséges a megszervezése. Elsősorban teljesen el kellene választani az internátust az iskolától *az egész vonalon*, mert szórványosan ugyan így van, de sok helyt még a leglehetetlenebb módon van iskola és internátus egymásba szövődve; az internátus egyetlen helyes viszonya az iskolához, ha olyan álláspontra helyezkedik vele szemben, mint egy pedagógiailag helyesen gondolkozó, az iskolához alkalmazkodó szülői ház. Körvonalozni kellene mindazoknak a jogait és kötelességeit, kik az internátus nevelői munkájában részt vesznek: tehát igazgatónőét, nevelőnőkét, betegfelügyelőnőét, ruhatárosnőét és gondnoknőét. Megállapított időközökben hivatalos gyűlések lennének tartandók az internátusban épp úgy, mint az iskolában, melyeknek jegyzőkönyvei mindenkor értesíthetnék a miniszteri biztost az internátus belsőbb ügyeiről is. Ez az internátusi miniszteri biztos okvetetlenül csak nő lehet, aki maga is volt internátusi nevelőnő, igazgató, ismeri annak életét minden csínjával-bínjával és egyedül hivatott a leányneveléssel járó intim dolgok irányítására. Nevelési utasításokat kellene kiadni, melyeken belül minden internátus a maga egyénisége szerint fejlődhetik, mint ahogy a didaktikai utasítások megengedik az egyéniség érvényesülését a tanításban. Meg kellene továbbá állapítani azokat a házszabályokat, melyeknek megtartására az ügy érdekében minden internátus egyformán kötelezhető lenne és melyek kiterjeszthetők lennének nevelőnőkre, gyermekekre és közönségre egyaránt. Mindennek részletes megállapítását pedig rá kellene bízni egy összehivandó internátusi igazgatói gyűlésre, az ott hozott határozatok keresztülvitelét az internátusok női miniszteri biztosára, *internátusi munkákban tapasztalatot szerzett* igazgatónőkre és szakképzett, munkájok értékének tudatában levő nevelőnőkre, kik épp úgy haladhassanak a megszervezendő nevelői státusban, hová az internátusi miniszteri biztos és igazgatónők is kerülnének, mint a tanítónők a tanítói státusban.

Az internátus megszervezése kiemelhetné azt ma még, sajnos, nagyon is másodrangú helyzetéből. Bízunk a felsőbb leányiskolák felettes hatóságában. Aki az iskolában is annyira homloktérbe állítja a nevelést, mint *Révy Ferenc* főigazgató, az bizonyosan nem fogja figyelmét, szervező erejét az internátus belsőbb, de életrekihatóbb működésének irányításától megvonni.

(Kolozsvár.)

Péteri Lipótka,
fels. leányisk. rend. tanítónő,
intern. nevelőnő.

Szolgálati idő és előmenetel.

Göllner igazgató úr e Közlöny előbbi számában megjelent fejtegetésében különböző évi rangsorok egybevetéséből arra az eredményre jut, hogy

1. a legfeljebb 18 r. tanári évvel működő tanárok létszáma az egész státusnak 70%-át, a 18 r. tanári éven felül működő tanárok

létszáma az egész státusnak 30%-át teszi ki, jelenleg azonban még 20%-át sem éri el;

2. 6 r. tanári évvel a VIII. fiz. o.-ba, 15 r. tanári évvel a VII. fiz. o.-ba kell előlépnie a tanárnak.

E következtetések alapjául azonban ama *kellőleg nem hangsúlyozott feltevés* szolgál, hogy a fiatalabb illetőleg idősebb tanároknak 1. alatt megállapított arányszáma ugyanilyen lesz, »mert eddig is ilyen volt«.

Hogy eddig így volt és esetleg még pár éven belül ez az arány megmaradhat, annak természetes oka *csakis* azon körülmény, hogy új intézetek felállításával és a meglevőknek párhuzamos osztályokkal való fejlesztése folytán a *tanári létszám emelkedett.* Mi állott volna elő azonban abban az esetben, ha a státus állandó nagy maradt volna? Erre elegendő felvilágosítással szolgál a Göllner igazgató úr által összeállított táblázat; és ha az abban föllépő számokat elég nagyoknak vehetjük, hogy — a nagy számok törvénye szerint — empirikus következtetéseket vonjunk, érdekes és fontos eredményekhez jutunk.

A táblázat szerint az 1898-iki státusban *645* r. tanár volt. Ezen 645 közül az 1913-iki státusban csak azok szerepelhetnek, akik 15 szolgálati éven felül vannak; ezek száma *342.* Meg kell engednünk azonban, hogy utóbbi számban olyanok is vannak, akik időközben más státusból jöttek át, viszont nincsenek köztük azok, akik ma más státusban szolgálnak, vagyis bizonyos számú egyén a megfigyelés számára nem jöhetne tekintetbe. Feltéve azonban, hogy ezek a hibák kiegyenlítik egymást, adatot kapunk a tanárok aktivitási valószínűségére nézve: 645, különböző korú r. tanár közül 15 év mulva aktív marad 342, azaz 53%; az aktivitásból kiválik, részben szolgálatképtelenség miatt nyugdíjazás, részben elhalálozás folytán 15 év alatt 47%, azaz *évenként átlag 3·1%.* Közel áll ehhez egy másik esetből vonható eredmény: az 1903-iki 798 főből álló státusból 9 év mulva 1912-ben 561 marad meg; kivált 237 egyén, vagyis 29·7%, ebből egy *évre eső átlag 3·3%.*

Az 1898-iki és 1913-iki státusok egybevetése még részletesebben történhetik, ha az 1898-iki státust két csoportba osztjuk, a 12 r. szolgálati éven aluliakra és fölüliekre. 1898-ban legfeljebb 12 r. szolgálati évvel bírt 359; ezek közül 1913-ban 15—27 szolgálati évvel *241* bírhat, azaz 67·1%. Tegyük fel már most, hogy a r. tanári kinevezéshez szükséges átlagos életkor 27 év; akkor a 27—39 éves egyénekből álló csoportból 15 év alatt 67·1% marad aktív.

A Zimmermann-féle aktivitási táblázat szerint pedig

27 éves egyének közül 15 év mulva 86·17% aktív
39 » » » » » » 71·3% »

(ezen korok között az aktivitás valószínűsége 86·17% és 71·3% között változik), tehát 27—39 éves egyénekből álló csoportból 15 év mulva még 71·3%-on felül kellene lenniök az aktivoknak, tényleg 67·1% aktív. Látható tehát ebből is, hogyan nyujtja meg a tanári pálya az életkort!

1898-ban 12 r. szolgálati éven felül volt *286* tanár; ebből a csoportból való az 1913. státus utolsó sorában szereplő 27 éven felüli *101*. Ebből a számból, tekintettel arra, hogy a szolgálati idő felső határát nem mutatja meg a táblázat, az előbbihez hasonló következtetést nem lehet megállapítani. Azonban kaphatunk egy másik jellemző számot. *A 12 éven felüli 286-ból kiválik* 15 év alatt 185 azaz 64·7%, ebből *egy évi átlag 4·3%; a 12 éven aluli csoportból* 15 év alatt megmaradt 67·1, *kiválik 32·9%, azaz évenként 2·2%*.

Tekintettel azonban már most éppen arra, hogy az utóbbi 10 év alatt a fiatalok száma nagyon megnövekedett, ezekből tehát 15 év mulva, ugyancsak arányosan több lesz az idősek száma, de mivel a státus most már nem gyarapodhatik olyan mértékben, mint előbb, az idős tanárok %-száma növekedni fog. Csak egy tekintetet kell vetni a táblázatra és látható, hogy a nagyobb számok mindig mélyebben nyomulnak előre az egymásután következő státusokban!

Az előbb megállapított aktivitási, illetőleg kiválási valószínüségszámaival következőket találhatjuk:

1. 1903-ban 12 éven alul van 454; ebből 1918-ban (15—27 évvel) aktív ... 305
   1903-ban 12 éven felül van 344; ebből 1918-ban (27-en felül) aktív ... 122
   Összesen 427

lesz aktív 1918-ban az 1903-iki státusból; az új nyugdíjtörvény hatása alatt többen. Hogy ez a 427, 15 éven felüli tanár mind a VII-ben legyen, a státusnak 1281 főből kell állnia. Ez remélhető! De ezen létszám mellett még nem kerülnének IX-ből a VIII-ba a 6 r. évvel bíró tanárok valamennyien; az utolsó *45* kimaradna már! Ugyanis az 1912. státus 1128 főből áll; ezek közül 1918-ban 899 leszen aktív; ezek közül 427 lenne a VII-ben, 427 a VIII-ban. (899 — 854 = 45) (Ezek 1350 főnyi státus mellett kerülnének a VIII-ba.)

2. 1909-ben 12 éven alul van 563; ebből 1924-ben (15—27 év) aktív ... 378
   1909-ben 12 éven felül van 381; ebből 1924-ben (27-en felül) aktív ... 134
   Összesen aktív 512

tehát 1924-ben 1536 főnyi státusnak kellene lennie, hogy a 15 évet kiszolgált tanárok a VII-be jussanak.

3. A legfiatalabb r. tanárok esélyei:
   1913-ban 12 éven alul 755 van; ebből 1928-ban aktív 507
   » 12 » felül 452 » ; » » » » 159
   Összesen aktív 666

tehát *2000* főnyi státusnak kellene lennie 1928-ban, hogy a 15 évet kiszolgáltak mind a VII-be kerüljenek, de ez is csak úgy lehet, ha a harmadolás állandó és nem ugrásszerű.

4. 1913-ban az egész státus 1207. Ebből hat év alatt kiválik 246, aktív marad 961. Hogy ezek közül az utolsó is a VIII-ba kerüljön, 1443 főnyi státusnak kell 1919-ben lennie, a státusnak hat év alatt 236-tal kell szaporodnia és a harmadolásnak is folytonosnak kell lennie.

Jelenleg pedig nincs kilátás a harmadolásra, 1917-ig. Előmenetel csak az aktivitásból való kiválás eseteihez fűződhetik. Ha a 12 évet kiszolgált tanárok 4·3%-os kiválását vesszük alapul, a legidősebb harmadból kiválik évenként 15—20; ennyi léphet elő évenként 1917-ig a VII-be; tehát 1916 végén még biztosan lesznek a VIII. elején olyanok, akik 1908 végén kerültek a VIII-ba.[1] A VIII és VII-ből együtt kiválhatik évenként átlag 30—35, tehát 1916 végén a IX. elején lesznek még olyanok, akik 1907. áprilisban neveztettek ki (10 év a IX-ben).[2]

Kiki megítélheti ebből, vajjon kedvezőek-e az előmeneteli viszonyok?

Másrészt pedig felvethetjük vezérlő kultúrpolitikusaink előtt azt a kérdést: szabad-e a tanároknak szűk korlátok között haladó előmenetelét attól tenni függővé, hogy szaporodik-e a létszámuk vagy sem? Míg más hivatalnoki státusokban, mint pl. a bíráknál, az előmenetelt — a természetes kiválás esetein kívül — kedvezőbbé teszi, hogy magasabb fiz. osztályokba is aránylag nagyobb számban kerülhetnek a státusok állandó nagysága mellett is, addig a tanároknál, *ha a státus állandó lesz*, olyan viszonyok lesznek, hogy 11—12 r. tanári évvel lépnek a VIII.-ba, további 8—9 év mulva a VII-be, tehát 20 rendes, összesen 23 szolgálati év után 47—48 éves korukban kerülnek a VII-be. A státus állandósága pedig pár év alatt bekövetkezhetik.

(Budapest.) *Faragó Andor.*

A történetírás elméletének oktatása középiskoláinkban.

A tanítás intenzivitásának, mélyreható voltának feltételei közül mindenesetre legelső az, hogy a tanár tárgyát alaposan, behatóan ismerje, hogy az illető tárgy a tanárnak szaktárgya legyen. A szakszerű beosztás tökéletlenségei, hiányosságai mindig megbosszulják magukat. Szaktudásáért lelkesedő tanár nem szívesen vállalja el idegen tárgy tanítását, nem mintha a saját tárgyát látná a középiskolai szellemi munka éltető elemének, hanem egyszerüen azért, mert úgy érzi, hogy olyan tárgyat, mely szakjába nem tartozik, sem megfelelő kedvvel, sem megfelelő eredménnyel nem volna képes tanítani. Középiskoláink rendtartása kellően hangsúlyozza is a szakszerű tárgyfelosztás szükségességét.

De a szakszerűtlenség hátrányai nemcsak a tárgyfelosztás tökéletlenségében, hanem gyakran az egyes tárgyak anyagrészleteiben is

[1] Ezek 17—18 r. tanári szolg. évvel (összesen 20—21 szolg. év után) kerülnek a VII-be.

[2] 1917 után a helyzet még kedvezőtlenebb lesz.

mutatkoznak. A tárgyfelosztás körül forgó megbeszélésekben gyakran vitatott kérdés a gimnázium III. osztályos földrajzának tanítása. A földrajz-természetrajz szakcsoportú, de különösen a földrajz-történelem szakos tanárok húzódoznak elvállalásától a fizikai földrajzi anyag miatt, a matematika-fizika szakos tanárok, akikre nagyobb iskolákban rendesen rábízzák, nem szívesen vállalják a leíró földrajzi anyag miatt. Egy népes budapesti főgimnáziumban egyszer úgy akarták a kérdést megoldani, hogy tanítsa az I. félévben a leíró földrajzi anyagot egy földrajztanár, a II. félévben a fizikai földrajzi anyagot egy fizikatanár; de a felsőbb tanhatóság nem engedélyezte ezt a tervezetet.

Ilyen vitás anyagrészletnek tekinthetjük a középiskoláink V. oszt. magyar irodalmi tanításának egyik elméleti részletét, a történetírás elméletét is. Minden nemzet irodalmában a művészies tudományos próza két legjobban művelt legfontosabb műfaja a történetírás és a szónoki beszéd. Az irodalom tanításának keretébe tartozik a kiváló történeti és szónoki művek beható tárgyalása, de főleg stiláris, szerkezeti, művészi szempontból. Amit azonban tankönyveink a történetírás elméletéről, módszereiről, segédtudományairól, kútfőiről előadnak, az messze eltávolodik az irodalmi tanítás céljától, az magában rejti a szakszerűtlenség hátrányait.

Megfelelő tankönyveink eme anyagrészletének átolvasása után megállapíthatjuk, anélkül, hogy az érdekelt tanárokat, a magyar irodalmi tanárokat megkérdeznők, a következőket. Az irodalmi tanárok legnagyobb része saját középiskolai tanulmányai óta nem hallott semmit és nem olvasott semmit a történetírás elméletéről. Aki olvasott is valamit erről a tárgyról vagy ennek a diszciplinának valamely részletéről, nem bír az egészről áttekintéssel és semmi esetre sem otthonos ebben a tárgyban. Így tehát tanítása kedvetlen, felületes, hiányos lesz és kimerül a kihagyásokkal és kijegyzésekkel tarkított leckefeladásban.

Nem lenne érdektelen ennek az anyagrészletnek szakszerű elhelyezéséről gondolkozni. Szerintem legcélszerűbb volna, ha az egyetemes történet tanítását vezetné be a történetírás elméletének, módszereinek, kútfőinek, segédtudományainak ismertetése. Az V. oszt. történelemtanítását a tanév kezdetétől november hónap elejéig ez foglalhatná el, ezzel párhuzamosan pedig a magyar irodalmi tanításban történeti munkákat olvastathatnánk. A világtörténelem tanításának eme bevezető elméleti részét befejezvén, a történelem tanára rátérhet az előírt ókori történeti anyag előadására, az irodalom tanára pedig a történetírás művészi, szépprózai oldalának méltatására. Így a történelmi oktatás is teljesebbé lenne, az irodalmi tanárok is megszabadulnának a nekik kellemetlen nyügtől és hogy ennek az anyagrészletnek a tanítása is sokkal intenzívebb és gyümölcsözőbb lenne, azt bizonyítani is felesleges.

Bártfa. *Dr. Vajda György.*

Egy »specialitás«.

Közlönyünk legutóbbi számában (773—786. l.) egy érdekes tanulmányt olvashattunk Révész Lajos debreczeni kartársunktól, ki az Értesítők nyomán gyüjtött össze egy csomó megkapó mozzanatot a hazai középiskolák életéből. Jóllehet majd az egész tanulmány specialitások gyüjteménye, van benne mégis egy külön fejezet a »csoportosíthatatlan specialitások« számára. E fejezet *b)* pontjában olvasom, hogy »egyik fiatal tanárnak, aki a tanári szék jegyzője, a könyv- és régiségtár őre, a VIII. osztály főnöke, heti kilenc órája volt a kiskunhalasi főgimnáziumban, mind a VIII. osztályban«.

Ez a néhány sor különösen megragadta figyelmemet, mert ez már igazi »specialitás«. Egy tanár, aki magyar középiskolában heti kilenc órát tanít! Ehhez hasonlót nem is talált még egyet Révész kartársunk, aki pedig — tanulmánya után ítélve — alaposan átforgatta az összes Értesítőket. Sajnálom, hogy ő maga semmiféle egyéni észrevételt nem fűzött ehhez a különlegességhez, mert ez esetben talán nem kellett volna nekem visszatérni rá s nem lett volna alkalmam, hogy ennek megfelelőleg én is a nyilvánosság elé hozzak egy »specialitást« — az ellenkező végletből. Előre kell bocsátanom, hogy amit el akarok mondani, az nem akar rekrimináció lenni s csupán tényeket adok elő.

Én szintén őre vagyok a tanári könyvtárnak (állománya 13.083 drb.), főnöke vagyok egy 44 tagú osztálynak s jegyzője vagyok a tanári karnak. Eddig tart a hasonlóság köztem s halasi kartársam közt. Most következnek a különbségek: jegyzője vagyok az érettségi vizsgáló bizottságnak (három éve), vezetője vagyok az önképzőkörnek (négy év óta), a gyorsírókörnek (két év óta), a tanári könyvtár szakkatalógusának az intézet Értesítőjében a mult évben megkezdett közlését folytatom ez évben is és tanítok heti 21 órát (a gyorsíráson kívül). Mindezek az intézet Értesítőjében hivatalos hitelességgel ki lesznek mutatva, de én már most kiváncsi vagyok arra, vajjon akad-e majd a jövőben egy Révész kartársunkhoz hasonló buzgó tarlózó, aki észreveszi ezt a specialitást.

E tények regisztrálásával nem szándékozom a munkamegosztásnak az én esetemben megnyilvánuló ezen egyoldalusága ellen szót emelni, hiszen a huszas évek alkonyán, a megtoldott köteles szolgálati évek egyötödének eltöltése után még szívesen vállal az ember efféle munkát, különösen ha kari és intézeti érdekek úgy kivánják, a speciális helyi viszonyok pedig megkövetelik. De csodálkoznunk kell azon az anomálián, hogy az intézeti mellékteendők végzéséért semmiféle kedvezményre nem tarthatunk számot, mert sem jelenleg érvényben levő Rendtartásunk, sem a készülő új nem tartalmaz oly intézkedést, mely erre törvényes jogcímet adna. Volt ugyan egy miniszteri rendeletünk — az 1878. évi 28.179. számú —, mely a tanárkari jegyző részére némi kedvezményt állapított meg, — az is elveszett. Mostanság az ily mellékteendők végzéséért legfeljebb méltányosság okából tarthatunk számot némi kicsi-kis kedvezményre, de sokszor azt kell tapasztalnunk,

hogy a méltányosság elve is csorbát szenved valami melléktekintet miatt. Innen van az, hogy mikor aztán valakivel szemben a méltányosság egy kicsit tán gavallérosabban nyilatkozott meg, mint pl. halasi kartársunkkal szemben is, akkor azt a »csoportosíthatatlan specialitások« rovatába kell könyvelnünk.

Azt a kedvezményt, amiben halasi kartársunk részesült a magam részéről nemcsak méltányosnak, hanem többnek: igazságosnak tartom. Ezt megérdemelte volna akkor is, ha csupán a tanári könyvtárt kezelné. Aki valaha életében szakszerüen kezelt egy nagyobb tanári könyvtárt, rövid időn belül meggyőződhetett arról, hogy ez mily aránytalanul sok időt felemésztő s nem kicsinylendő terhet okozó munka. Már maga tehát a kezelés funkciója megérdemelne bizonyos díjazást. Ám — mondhatná valaki —, ha egy iskola másnemű gyüjteményének kezelőjét nem illeti semmiféle kedvezmény, természetszerüleg a tanári könyvtár kezelője se tarthat számot effélére. Azonban a tanári könyvtár kezelőjét más gyüjtemények kezelőivel szemben oly szembeszökő nehézségek terhelik, hogy azokra feleslegesnek is tartom kiterjeszkedni, elég, ha utalok ezekre. Sem az osztályfőnökséget, sem a jegyzőséget nem tartom olyan súlyos tehernek — ámbátor ezek sem csekély terhet rónak viselőjükre —, hogy ezek oly mértékben volnának kedvezményezendők, mint a tanári könyvtár kezelése. E tekintetben hosszasabb részletezés helyett csak azt említem meg, hogy a jegyzőség sorba mehet egy-egy kar minden egyes tagján s ezért egy életen át alig két-három ízben kerülne a sor egyre-egyre; az osztályfőnökséget meg már nem is említem, mert ez a filológusoknak a köznyomorához szorosan hozzátartozik. (Quem dii oderunt, *philologum* fecerunt.) De a tanári könyvtárak kezelésében aligha lehet váltógazdaságot üzni, mert egyrészt az átadás és átvétel oly nehéz, hogy azt évenként ismételni nem igen lehet, másrészt egy nagyobb könyvtárt csak úgy lehet jól kezelni, ha az illető annak anyagát jól ismeri, ami pedig esetleg éveken keresztül eltarthat. Sőt vannak egyes tankerületek, melyekben a főigazgatók a gyüjtemények őrének váltakozását nem is engedik, ami mellesleg szólva helyes is.

Kívánatos volna tehát intézményes úton gondoskodni arról, hogy az intézeti mellékteendők végzéséért valami kárpótlás nyujtassék. Mivel a heti óraszám redukálása esetleg a kartársak terheinek növelésével jár, kivánatosabb volna az anyagi kárpótlás. Volna bár ez a külön jutalomdíj bármi csekély, sokkal szívesebben vállalná mindenki e munkákat, különösen kezdő korában, csekélyebb fizetés mellett. De kellene arról is gondoskodnunk, hogy új Rendtartásunknak legyen egy szakasza, mely annak részére, aki bármely ily intézeti gyüjteményt valami kényszerítő ok hatása alatt a használhatóság érdekében kénytelen újra rendezni, leltározni, vagy pl. annak, ki a tanári könyvtár katalógusát sajtó alá készíti, szóval a rendes kezelési munkán kívül más nagyobb munkát is végez, külön jutalomdíj adathassék. Úgy tudom, hogy az államnál ez a szokás régebben meg is volt s csak újabban részesülnek a tanári könyvtárak rendezői jutalomdíj helyett »miniszteri elismerésben«. Ez esetben tehát csak egy

régibb szokás feleleventéséről, illetőleg annak intézményesítéséről van szó. Természetes, hogy ez esetben a községi tanárok is könnyebben tudnának kieszközölni a maguk részére ily esetben jutalomdíjat, de így a községek is az államtól eltanult »fedezethiányra« hivatkozva útasítják el a kérelmezőket. Megvan ez a jó szokás még — hála Istennek — a felekezeteknél, különösen a protestáns iskoláknál, ahol talán még nem annyira igyekszenek ingyenmunkával boldogítani a hazát, mint más iskolákban. Erre enged következtetni az a tény hogy egy kartársam a kunszentmiklósi ref. főgimnázium tanári könyvtárának kezeléséért évi 200 kor. külön jutalomban részesül s a rendezés munkájáért egyszersmindenkorra 1000 kor. tiszteletdíjat kapott s erre enged következtetni halasi kartársam »specialitása« is.

Zenta. *Dr. Teleki István.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Magyar stilisztika Arany János »*Toldi*«-ja alapján olvasmányokkal és gyakorlatokkal. A középiskolák IV. osztálya számára szerkesztették Ady Lajos és Endrei Ákos. Budapest Athenaeum. 3 K 20 f.

Újabb stilisztikáink két tekintetben visszaesést mutatnak a régiekkel szemben. Az egyik az, hogy az olvasmányokat nem tárgyi, még csak nem is műfaji, hanem mereven formalisztikus stiláris szempontok szerint állítják össze. Így a Bartha-Tordai féle, ahol olvasmányok vannak pl. a vidékiességre, a hibásan képzett szavakra, a németességre, a szabatosságra, a jó hangzásra és legújabban az Ady-Endreiéké, akiknél az olvasókönyv ily fejezetekre oszlik: A stilus *mivoltát* magyarázó olvasmányok. A stilus *világosságát, szabatosságát és magyarosságát* megvilágító olvasmányok. A stílus *szemléletességét, elevenségét és jóhangzását* feltüntető olvasmányok. A *ritmus és a vers* megértésére való olvasmányok. Hát pl. Petőfi *Jó öreg kocsmárosa*, mely véletlenül a 2. fejezetbe jutott, nem magyarázza a stilus mivoltát vagy szemléletességét, elevenségét éppen úgy, mint világosságát és szabatosságát? Vagy a ritmust és verset nem lehet megértetni rajta? Az olvasmányokat a stilus szempontjából így osztályozni nem lehet, mert majdnem valamennyi, ha nem is az összes, de a stiláris sajátságoknak igen nagy részét együtt és egyszerre feltünteti — a dolog természete szerint. Ha másképp járunk el, a stilus fogalmáról adunk helytelen képet. Odáig már eljutottunk, hogy az olvasókönyvet nem tekintjük nyelvtani példatárnak; ne tekintsük stilisztikai és verstaninak se. Ezért én csak két fejezet tartalmával értek egyet s ezek az *Arany Toldijával kapcsolatos olvasmányok* és *A magyar stílus fejlődését szemléltető olvasmányok*. Különben az olvasókönyv legnagyobb része régi jó ismerősünk. Eredetisége azonban, hogy Ady

Endrétől, Babits Mihálytól, Móricz Zsigmondtól és Sajó Sándortól is vesz fel darabokat, ami mindenesetre modernségre mutat, csakhogy az Ady-féle *Szeretném ha szeretnének* e szakát meg tudja-e majd értetni a tanár: Vagyok, mint minden ember, fenség, Észak-fok, titok, idegenség, Lidérces messze fény? A Babits-féle költemény a leoninust lenne hivatva bemutatni, csakhogy ez a fajta leoninus Babits specialitása, amennyiben a sorok végét a páratlan sorokban a harmadik láb tézisének első szótagával rímelteti, nem az arsisával, mint azt az e néven ismert vers szokta. Sajó költeménye (Magyarnak lenni) igen szép, de nehéz e fokra, Móricztól pedig tán értékesebb darabot is lehetett volna választani, bár ez író az iskola számára nehezen hozzáférhető.

A másik szempont, amiben nem osztozom az, hogy újabb stilisztikáink — épp úgy mint a legrégibbek — nem választják el a jelentéstani részt a szorosabb értelemben vett stilisztikaitól, amint azt már Négyesy megtette volt. Így történik aztán, hogy igen heterogén dolgok kerülnek egymás mellé. *A stilus világossága* c. fejezetben van pl. szó az archaismusról a szavak világossága, az asyndetonról a mondatok világossága s az idézetről a beszéd világossága címén. A szóképeket *A stilus szabatossága* c. fejezetben találjuk s *A stilus rövidségében* a szimbolikus kifejezésekről esik szó. *A stilus szemléltető eszközei:* az ellentét, a paradoxon s a *gúny*, továbbá: a nagyítás, a kicsinyítés, a túlzás és a *látomás* (103 l.) Hol itt az egységes fölosztási alap? Nem szerencsés e fokon a *A stilus esztétikai tulajdonságairól* sem beszélni.

Az elméleti részben egyébiránt megvan mindaz az anyag, amire a stilisztika tárgyalásában szükség lehet. A szerzők igyekeztek a legújabb eredményeket is felhasználni; a szólásokat bővebben tárgyalják, mint mások; azt is helyeselhetjük, hogy főleg a Toldi alapján dolgoztak. De általában mégis azt kell mondanunk, hogy az anyagot biztos szempontok szerint rendezni és szabatosan meghatározni nem tudták. Definicióik közt felette sok az ingadozó, zavaros, önkényes, sőt hibás. Legfeltünőbbek a következők:

A szerzők beszélnek a *jelentés bővüléséről es szűküléséről.* Ezeknek a terminusoknak Hermann Paul óta konkrét és elfogadott értelmük van; érteni kell rajtuk nevezetesen a szavak *fogalmi* bővülését és szűkülését, ők azonban az *átvitelt* nevezik bővülésnek (folyik az idő 83. l.), szűkülésnek pedig azt, amit *tapadásnak*, vagy régebben *ellipszisnek* volt szokás nevezni. »Az átvitelnek másik faja, az értelem szűkítése, úgy történik, hogy valamely jelzős kifejezés mellől a jelző elmarad pl. szárnyas (állat) fogas (hal) stb. (84. l.).« Világos, hogy itt a fogalmi szűkülést az alakbeli szűküléssel tévesztették össze. Hibás a metafora meghatározása is. »A *szókép* vagy *metafóra* (így! másutt: pleonázmus, hiperbóla, pátosz) olyan képes kifejezés, amelyben az *elvont gondolat* helyébe a hozzá hasonló *érzékelhető kép* nevét tesszük (106. l.). Ez valóban a metafóra egyik faja, bár akkor is a ‚gondolat' helyébe a ‚fogalom' szót kell tennünk. De hát mikor érzékit érzékivel vagy éppen érzékit gondolati foga-

lommal fejezünk ki? Ilyen a nyomban következő példák közt sok van, de a meghatározás nem illik rájuk! És ez a hiba a *hasonlat* tárgyalásánál ismétlődik, mikor céljának ismét csak azt vallják, hogy »az abstrakt, elgondolható dolog, tulajdonság és cselekvés konkrétté, kézzelfoghatóvá váljék.« (103. l.) Sikerült azonban a hasonlatok tárgyi köreinek összeállítása a Toldiban. Nagyon furcsa *A stilus arányosságá*-nak fejezete. Ez könyvünk szerint abban áll, hogy »a nyelvbeli kifejezés a tartalomhoz illő, vele arányos legyen«. Ezt eddig ‚összhangnak', ‚stilszerűségnek' mondták; az arányosság, mint mértani fogalom, a mondat arányaira vonatkozik, nem a tartalmára. Ezt az arányosságot »előmozdítják a *velős mondások*, különösen a *közmondások*, mely utóbbiak a szabatosan arányos stilusnak valóságos példaképei.« S utána ily példák a Toldiból: *Tűvé tettem* érted ezt a tenger rétet. *Szakmánymódra* van rám mérve minden óra. El sem búcsúzott csak a *kapufélfától*. Mind e szólások tehát mint velős mondások előmozdítják a stílus arányosságát! Legfeltünőbb pedig ezek után az, hogy az arányosságot a 125. lapon egész helyesen magyarázzák. Nincs igazuk, mikor a mellé- és alárendelésről szólva hibáztatják ezt a mondatot: »Egyszerre visszafordult, édesanyja jutott az eszébe, tőle akart elbúcsúzni. Helyesebben: Egyszerre visszafordult, *mert* édesanyja jutott az eszébe, *akitől* el akart búcsúzni«. (73. l.) Határozottan az első fogalmazás a jobb s alább maguk is azt tanítják: »Igen egyszerűvé, tehát világossá tesszük a magyar mondatszerkezetet, hogyha mellérendelt mondatokkal élünk«. (75. l.) Az is furcsa ugyan e fejezetben, hogy a kötőszóhalmozás ünnepiességet, felindulást tud kifejezni, meg *részvétet* e sorban: Halvány is, piros is volt az ábrázatja. Hol itt egyáltalán a részvét s azt az is-is fejezné ki? Nem helyes, mikor a *szójátékot* figura etymologicának nevezik s még helytelenebb reá ez a példa: *Tűrte* Miklós, *tűrte*, ameddig *tűrhette*. Meg: Itt van immár a *had*, Lacfi Nándor *hada*. (117. l.) Ezek egyszerű szóismétlések kiemelés céljából. Helytelen a *kötőszóismétlésre* (polysyndeton) ez a példa: Akkor is oly csendes, méla éjszaka volt. Akkor is oly tisztán csillogott le a hold, mert *akkor* nem kötőszó, hanem határozószó. (117. l.) Összezavarják a *körülírást* és a *leírást*, mikor Berzsenyinek e sorait: Hervad már ligetünk, díszei hullanak, Tarlott bokrai közt sárga levél zörög stb. a körülírásra hozzák fel példának. (110. l.) Viszont csak hibás asszociáció és *nem vizió*, mikor Toldi a feketeruhás özvegyasszonyban édesanyját véli látni nehány pillanatig. (114. l.) Az allegória fogalmát megzavarják, mikor az állatmesét, rejtvényt, közmondást, példabeszédet is hozzáveszik. (109. l.) Feleslegesen sokat vesződnek a *díszítő jelzőkkel*, de nincs igazuk, mikor ebben: Nagy tetszés követte a király beszédét, Zsenge korához ily ritka bölcseségét a *nagy*-ot és *ritká*-t díszítő jelzőknek veszik »mert el is lehetne őket hagyni«. (76. l.) Ezek szükséges jelzők, amelyek nélkül a mondat értelme csonka lenne. A díszítő jelzők egyébként sem a stilus ‚világossága' hanem szemléltetésére szolgálnak. (76. l.) Önkényes és helyét meg nem álló szétválasztás, mikor azt tanítják, hogy: »Az érzelem a gondolat *külső alakját*

változtatja meg, a képzelet a *belső tartalom* megváltoztatását eredményezi«. (115. l.) Ez a kettő együtt jár.

Kevesebb kifogást lehet tenni a verstani rész ellen, ahol pld. az értelmi és versbeli hangsúly magyarázata sikerült. (128. l.) De különködés, mikor a tiszta rímet *teljes* rímnek nevezik s a *tiszta* rímet arra foglalják le, »ha nem ugyanazon nyelvtani alakok rímelnek, hanem különböző beszédrészek (rendkívüli — keserüli)«. (132. l.) Erre nincs szükség. Az ősi nyolcasról ezt tanítják: »Ez a legrégibb és leggyakoribb verssor; a legtöbb magyar népdal ezt a versformát követi, mely a magyar táncnak: a csárdásnak taktusával egyez«. Hát csak a nyolcas felel meg a csárdásnak, a más szótagszámú már nem? Vagy a csárdást tartják olyan ősi táncnak? Teljesen hamis tanítás, amit a versek zenei méréséről adnak. Szerintük ennek a sornak: ‚És elámul rajta mind egész hadával' zenei jelzése ez:

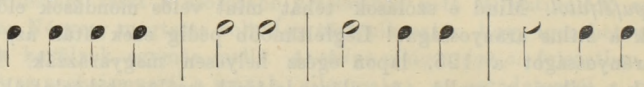

Eszerint a magyar vers időmértéke $^4/_4$ volna, holott tudvalevőleg $^2/_4$. Valamennyi kótát tehát fele értékével le kell szállítani. Még hibásabb, mikor azt mondják, hogy ebben a sorban: ‚Ezrivel terem a fán a | meggy' az egyszótagú ütem »hasonló a zenében előforduló egész kótához 𝅝«. (130 l.) Az egyszótagú ütem voltaképp ellenkezik az ütem fogalmával, melynek lényege, hogy egy hangsúlyos és egy hangsúlytalan félből áll, s így még prosodiai alapon is csak úgy érthető meg, hogy itt az ütem hiányzó felét szünet pótolja, azért állhat csupán sor végén. Zenei jelzése tehát csak ez lehet: 𝅗𝅥 𝄽.

A könyvnek aránylag legsikerültebb része az első, amelyben Arany Toldiját tárgyi és nyelvi szempontból fejtegetik énekről énekre. Ebben Lehr Toldiját követték, amelyet könyvükkel, úgy látszik, feleslegessé akarnak tenni.

Zlinszky Aladár.

Középkori Krónikások.

Tizenkét éve annak, hogy a »Középkori Krónikások« című vállalat első köteteként Paulus Diaconusnak: »A longobardok története« című műve megjelent. Azóta 11 kötet hagyta el a sajtót. Dino Compagni, Jordanes, Menander Protector, Küküllei János, Liudprand, a három Villani stb. történeti műveinek kitünően sikerült fordításai gazdagították a magyar történelmi irodalmat.

Most XII—XIV. kötet gyanánt Freisingi Ottó krónikáját kapjuk dr. Gombos F. Albin, Irsik József és dr. Vajda György fordításában.[1] Mindjárt sietünk leszögezni azt az örvendetes tényt,

[1] Középkori Krónikások. A magyar tudományos akadémia támogatásával (a Flór-alapítvány kamataiból) szerkeszti: dr. Gombos Ferenc Albin. XII—XIV. Freisingi Ottó krónikája. Fordították: dr. Gombos F. Albin,

hogy bár hárman fordították, maga a fordítás mégis annyira egyöntetű, a stilusa annyira egységes és egyenletes, hogy semmi zökkenést sem venni rajta észre és szinte úgy hat, mintha egy ember kezéből került volna ki az egész fordítás.

Tagadhatatlan, hogy a »Középkori Krónikások« legújabb kötete igen érezhető hiányt pótol, mert a magyar történetírók az árpádházi királyok uralkodásának első éveire egyik legfontosabb forrást kapják Freisingi Ottó krónikájában, amelyet elmellőzniök, figyelmen kívül hagyniok, nem lehet. Növeli a kötet értékét az is, hogy nem egyes fontosabb részt ád, mint a németek teszik, hanem magát a munkát teljes egészében nyujtja.

Előszót és bevezetést Gombos írt a könyvhöz. Az »Előszóban« megígéri Gombos, hogy Ottó életének és korának vázolását, — hely hiányában — valamint műveinek méltatását, a magyarokra vonatkozó híreinek beható tárgyalását Freisingi Ottó egy másik munkájának a »Gesta Friderici«-nek bevezetésében fogja adni. Az előttünk fekvő kötethez írt bevezetésében Ottó családjával, a család birtokával: az osztrák határgrófsággal ismertet meg bennünket. Két okból teszi ezt. Először a magyar történelemnek néhány homályos kérdésére akart rávilágítani azáltal, hogy a kútfők helytelen értelmezését felfedi; másodszor a közállapotoknak s a Babenbergek családi ügyeinek megismertetésével Ottó jellemének megrajzolásához kívánta az alaptónust megadni. Fejtegetéseinek azok a legérdekesebb és legbecsesebb részei, ahol Huber, Stein, Giesebrecht, Schmit német történetírókkal szemben kimutatja, hogy Liutpold és Berchtold a régi Babenbergektől származnak. Ennek a Liutpoldnak I. Henrik és I. Adalbert nevű fiai vetették meg a határgrófság nagyságának és jelentőségének alapját. Adalbert uralkodásának derekán az új német császár, II. Konrád, országának határait Magyarország és Lengyelország rovására nagyobbítani törekedett. Tervével azonban felsült, mert 1030-ban a magyaroktól csúfos vereséget szenvedett.

Igen becses része tanulmányának »Péter trónraléptének s bukásának körülményei« című fejezete is, amelyben a hazai kútforrásokkal, Szabó Károly, Horváth Mihály, Szalay László, Pauler Gyula, Marczali Henrik magyar és Büdinger, Giesebrecht, Riezler stb. német történettudósokkal polemizál s kimutatja, hogy Péter nem volt olyan ledér, kicsapongó, felháborítóan kéjenc, amilyennek általában rajzolják, hanem erőskezű, hódító, aki szt. István példáján indulva, nagy tettekre vágyott, akit alulról megindult forradalom buktatott meg, mert a nemzet zöme Péterben trónbitorlót látott, ki az árpádházi hercegek jogos igényeinek rovására jutott a hatalomhoz. Az a tény, hogy Gombos F. Albin mindezen következtetéseit Freisingi Ottó művével kapcsolatosan tárja elénk, írónknak igen nagy fontosságát igazolja, kinek nyolc könyvre osztott krónikáját, amely

Irsik József és dr. Vajda György. Bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel ellátta: dr. Gombos F. Albin. Budapest, az Athenaeum irod. és nyomdai részvénytársaság kiadása, 1912. N. 8° 500 l. Ára 14 korona.

»az első teremtett embertől, Ádámtól egészen a mi korunkig viselt dolgoknak rendjét[1]« adja elő, — a legmelegebben ajánljuk az összes iskolák figyelmébe és pártfogásába.

De nemcsak erre az egy műre hívjuk fel a tanári testületek meleg érdeklődését, hanem a »Középkori Krónikások« összes megjelent köteteire, magára az egész vállalatra is. Magyarországon a tudományos munkálkodásnak egyik leghatalmasabb ellensége, sőt bátran ki merjük mondani: hátráltatója, hogy az igazán tudományos célt szolgáló, a reklám nagy dobjával nem dolgozó vállalatok nem részesülnek úgy az egyesek, mint a testületek, iskolák részéről akkora támogatásban, mint azt tudományos előrehaladásunk megkívánja, mint ez a művelt nyugaton történik. Akár közönyből, rosszakaratból, akár a tudományos cél megértéséhez szükséges előképzettség, tanultság hiányából történik is ez, mindenféleképpen szomorú bizonyságot tesz arról, hogy nagyon elmaradtunk.

Ez a közöny, ez a pártfogáshiány nehezíti meg a »Középkori Krónikások« meggyökerezését, megerősödését is, pedig számított az iskolák támogatására, hisz legelső sorban az ő szükségleteiket kivánta kielégíteni. A krónikák révén az előadó tanár mélyebb bepillantást nyerhet a kor legintimebb részeibe is és a naivul megírt események kitünő fordításai igen alkalmas történelmi olvasmányokul kinálkoznak a növendékeknek. Ezen le nem tagadható előnyöket minden iskolának a legnagyobb örömmel kellene a maga hasznára kiaknáznia, különösen akkor, ha ezáltal egy minden tekintetben érdemes magyar tudományos vállalat megizmosodását segítjük elő. Németországban ugyanilyen célt szolgáló vállalat IV. Frigyes Vilmos porosz király védelme alatt indult meg, nálunk csak úgy tud bármely kulturális intézmény boldogulni, ha a tanárok és iskolák veszik védőszárnyaik alá. Ezt a védelmet ne vonják meg a »Középkori Krónikások«-tól, mert rászolgált a leglelkesebb pártfogásra!

Keller Imre.

Peeters Edward: **Augusto de Benedetti et son Oeuvre.** Nouvelle Bibliothèque Pédagogique Nr. 23—24. (Ostende 1912, 172 lap.)

Ma már nem tagadhatni, hogy a nemzetközi összehasonlító és közvetítő tevékenység a nevelés és iskolaügy terén is értékes eredményeket ért el. Hisz az ifjuság minden országban a legbecsesebb kincsek egyike, melynek javáért a legkiválóbb erők buzgólkodnak. Jog és kötelesség tehát egyaránt amellett szólnak, hogy az emberképzés terén bárhol felmerülő jót az egész emberiség javára értékesítsük. Ebben a kötetben egy fáradhatatlan belga tanférfiu egy

[1] III. Konrád ném. róm. császár (1138—1152) uralkodásának kilencedik évéig.

kiváló olasz író, költő, történetíró és pedagógus életét és műveit ismerteti kiváló gonddal, sőt szeretettel.

De Benedettinél, aki legutóbb a kairói olasz líceum tanára volt, ez a bámulatos sokoldalúság egy magasabbrendű egységgé forrta ki magát, melynek jótékony és ritka előnyeit főleg nevelésügyi munkái tükröztetik vissza. Az immár öt kiadásban megjelent *Verso la Meta*, mely az első kiadás 133 lapjáról 550 lapra duzzadt és megbízható vademekuma a középiskolai tanulónak, úgyszintén az *Affetto*, egy internátusbeli tanulónak naplójegyzetei, melyek emlékeztetnek de Amicis híres *Cuvre*-jére, a szerzőnek nevét hazáján kívül is ismertté tették. Radó Antal már régebben (Budapesti Szemle 1910 augusztus) utalt arra, hogy az első munkának magyar átdolgozása nagy hasznára lenne ifjuságunknak. Ezt a műnek javított és bővített kiadásáról magam is fokozottan vallom. Peetersnek hálásak lehetünk azért, hogy könyvében bő kivonat alakjában megismertet ennek az írónak műveivel. Oda utalom tehát az olvasót is s ezen a helyen a közeledő békenapnak megfelelően egy alkalmi részletet ismertetek csupán.

Augusto de Benedetti »*Affetto*« c. munkájának »*Pro pace*« című fejezetében egy tanuló szemüvegén át írja le egy ilyen békeóra lefolyását. Épp a történelem tanárának volt az utolsó órája. A régi egyiptomiakról és aszirokról volt szó, amikor a tanár a figyelmet ráterelte Micha prófétának arra a jóslatára, amikor a háborúk el fognak tünni a föld színéről. Ebből kiindulva megmagyarázta a választott bíróságok lényegét s megokolta a békés együttlét szükségét a természettel szemben, mely állandó küzdelemre kényszeríti az emberiséget. Rámutatott néhány újabbkori háború pusztításaira és borzalmaira és költői idézetekkel (Leopardi, Carducci) is igyekezett az ifjú kedélyekre hatni. A közelmult viszonyokra (Tripolisz!) visszapillantva, kétszeresen érdekes az, hogy mint vélekedik Benedetti a háborúról. »Állítólagos civilizációnk eléggé barbár, semhogy szükség volna arra, hogy a vad ösztönöket a háborúval még fokozzuk. A hiuságnak vagy elbizakodottságnak semmiféle ürügye alatt sem engedhető meg a hatalmaknak az ilyen rablóhadjárat. Ma még, minthogy szükség kényszerít rá, a hadseregek nem nélkülözhetők, de egyedüli rendeltetésük az legyen, hogy az ország különböző vidékei fiatalságának iskolázására és testvérisülésére szolgáljanak és a polgártársakat a veszély óráiban támogassák. Egy népnek csak két esetben szabadjon a háborúhoz folyamodni: amikor elnyomják vagy megtámadják; amikor tehát az erőszakkal szemben erőszakot kell alkalmazni. Amig tehát a párviadalok és a háborúk a sötét középkor lomtárába kerülnek, csak a szabadságért és függetlenségért való küzdelem, avagy a védelem a támadó ellenféllel szemben igazolja még szomoruan a háború létjogosultságát«. Ezek az elmélkedések ugyan kiáltó ellentétben vannak a valósággal, mégis a legnagyobb méltánytalanság lenne az eseményekért a tudós szerzőt felelőssé tenni.

K. F.

Emberek vágóhídja. Írta Lamszusz Vilmos. Fordította *Brestovszky* Ede.

Ez a fantasztikusan és mégis félelmetes reálizmussal megírt munka a háború borzalmait tárja fel. Sötét színeivel megráz és fellázítja szívünket, elménket a háború ellen. A könyv egy katonának története, aki végigküzd egy modern véres hadjáratot. A mozgósítás izgalmainak leírásával kezdődnek az események. A nép követeli a háborút, a béke fenntartása lehetetlen. A katonák mennek a bizonytalan sors elé. Még egy utolsó gyakorlatot tartanak, egy utolsó imádságot mondanak feleségeikért, gyermekeikért és magukért. A végzetes vonat aztán elviszi őket.

A következő kép a csatamezőt mutatja. »Mint májusban a fű«, holttestek borítják a mezőt. Alig van azonban a friss csapatnak ideje e szemlélődésre, gyilkos golyózáporba kerül. A láthatatlan ellenség leteríti az egész csapatot, amelyből egyedül marad életben. Háromszor kísértik meg újabb csapatok az előrenyomulást. Azután vad menekülés támad, egyenesen bele — a mocsárba...

Az ellenségnek vissza kell kapni a kölcsönt. Törbe csalják. Az erdőt dinamitárkokkal töltik meg és aztán színlelt meneküléssel csabdába ejtik az üldözőket. Adott jelre felrobban az egész erdő, elpusztítva minden élő lényt a közelben. Emberi testrészek röpülnek szerte, fejek, karok, lábak hullanak alá a táborra. A katonák nyilt rosszalásban törnek ki. Víziót lát hősünk: ellenségeket, akik eldobják fegyvereiket és egymás karjaiba sietnek. Amikor e vízióból felébred és látja, hogy ő az egyetlen életben maradt ember, golyót röpít agyába. A hős katonák a sír ölében Németország nagyságáról álmodnak.

Ez röviden Lamszusz könyvének tartalma. Szaggatott, drámai előadása mindvégig leköti az olvasó figyelmét.

A könyvet, melynek ára 1 korona, a békeegyesület hivatalos lapjának a »Nemzetközi Életnek« szerkesztősége (II. Zárda-u. 50.) tanítóknak és tanároknak ingyen küldi meg, ha erre nézve megkeresik.

—*i.* —*r.*

Beküldött könyvek és lapok.

Költészettan középiskolák használatára. Írta *Moravcsik Géza* az Orsz. m. kir. Zeneakadémia tanára. Budapest, 1913. Rozsnyay Károly könyv- és zeneműkiadóhivatala, IV. Múzeum-körút 15. Ára 4 K.

Iskola-egészségi Könyvtár. Szerkeszti *dr. Tuszkai Ödön.* III. Fordulópontok a nők életében. IV—VI. *Életutak.* Adatok a pályaválasztás kérdéséhez. Szülők, tanárok és a fejlettebb ifjuság részére. Az érdekesen megírt, tanulságos füzeteknek *dr. Tuszkai Ödön* a szerzője.

Athenaeum Könyvtár. *Murger:* Bohémvilág. (Scènes de la vie de Behème). Fordította *Komor Gyula.* Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r. t. kiadása. 1913. Ára az 500 oldalra terjedő

kötetnek kék angol vászonkötésben 1 K 90 f. Kapható minden könyvesboltban.

Algebra. Írta *Somogyi István* főgimnáziumi tanár. Budapest, 1913, az Athenaeum kiadása, ára 1 K. Érettségire készülő tanulóknak szánt segédkönyv.

KRÓNIKA.

Meghívó

az Országos Középiskolai Tanáregyesület választmányának f. évi május hó 25-én vasárnap d. e. 9 órakor a Természettudományi Társulat első emeleti dísztermében (VIII., Eszterházy-utca 14—16.) tartandó ülésére.

Napirend:

1. Tisztviselői jelentések.
2. Az igazgatóság jelentése a nyugdíjügyről és a státusrendezés állapotáról s intézkedés a további teendőkről.
3. A felsőbb leányiskolák reformja.
4. Esetleges indítványok.

Budapest, 1913. május 6. *Az igazgatóság.*

Külön meghívókat sem a köröknek, sem a választmány tagjainak nem küldünk. A választmányi ülés előtt, $8^1/_2$ órakor az igazgatóság is ülést tart.

Címadományozás.

Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére dr. *Reichenhaller* Kálmán budapesti V. kerületi állami főreáliskolai, dr. *Ottó* József a vallás- és közoktatásügyi minisztériumba központi szolgálattételre berendelt állami főreáliskolai, *Rados* Ignác budapesti VI. kerületi állami főreáliskolai és *Szőke* Adolf budapesti I. kerületi állami főgimnáziumi rendes tanárnak a középiskolai igazgatói címet adományozom.

Kelt Bécsben, 1913. évi április hó 9-én.

Ferenc József s. k.
Jankovich Béla s. k.

Kitüntetés. A király dr. *Zoltvány* Irénnek, a pannonhalmi szent benedekrendi főiskola igazgatójának, sok évi kiváló és buzgó működésével szerzett érdemei elismeréséül, a III. osztályú vaskoronarendet adományozta.

Áthelyezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter dr. *Mohr* Győző budapesti VII. ker. István-úti áll. főgimnáziumi rendes tanárt a budapesti I. ker. áll. főgimnáziumhoz áthelyezte.

Kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Bárdos* Lajost a XI. fizetési osztály 3. fokozatába tankerületi főigazgatósági irnokká kinevezte.

Érettségi vizsgálati kormányképviselők.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az autonóm felekezeti középiskolák f. évi rendes érettségi vizsgálataihoz az 1883 : XXX. t.-c. 23. §-ából kifolyólag a következő *kormányképviselőket* küldte ki:

1. *A dunamelléki ref. egyházkerületben:* a budapesti főgimnáziumhoz dr. *Hegedüs István* budapesti tud.-egyet. ny. r. tanárt, a kecskeméti főgimnáziumhoz *Fejes Áron* nagyenyedi ref. tanítóképző-intézeti igazgatót, a kiskunhalasi főgimnáziumhoz dr. *Antal Géza* orsz. képviselő, pápai ref. teol. akad. tanárt, a nagykőrösi főgimnáziumhoz dr. *Szádeczky Lajos* kolozsvári tud.-egyet. ny. r. tanárt.

2. *A dunántúli ref. egyházkerületben:* a csurgói főgimnáziumhoz dr. *Ferenczy Zoltán* budapesti tud.-egyet. könyvtárigazgató, tud.-egyet. c. ny. rk. tanárt, a pápai főgimnáziumhoz dr. *Erdélyi Pál* kolozsvári tud.-egyet. c. ny. rk. tanárt.

3. *A tiszáninneni ref. egyházkerületben:* a miskolci főgimnáziumhoz dr. *Szádeczky Gyula* kolozsvári tud.-egyet. ny. r. tanárt, a rimaszombati egyes. protest. főgimnáziumhoz dr. *Gerőcz Kálmán* sárospataki ref. jogakadémiai tanárt, a sárospataki főgimnáziumhoz *Csiky Lajos* debreceni ref. teol. akad. tanárt.

4. *A tiszántúli ref. egyházkerületben:* a békési főgimnáziumhoz *Ravasz Árpád* budapesti ref. főgimn. igazgatót, a debreczeni főgimnáziumhoz dr. *Ilosvay Lajos* udv. tanácsos, műegyet. ny. r. tanárt, a hajdúböszörményi főgimnáziumhoz dr. *Darkó Jenő* debreceni ref. bölcs. akad. ny. r. tanárt, a hajdunánási főgimnáziumhoz dr. *Szász Károly* orsz. képviselő ny. miniszteri tanácsost, a hódmezővásárhelyi főgimnáziumhoz dr. *Joó Gyula* kecskeméti ref. jogakadémiai igazgatót, a karcagi főgimnáziumhoz dr. *Kacsóh Pongrác* fő- és székvárosi középiskolai szakfelügyelőt, a kisujszállási főgimnáziumhoz *Hamar István* budapesti ref. teol. akad. tanárt, a máramarossziget főgimnáziumhoz *Bilkei Pap István* budapesti ref. teol. akad. tanárt, a mezőturi főgimnáziumhoz *Baló Gyula* kaposvári áll. főgimnáziumi tanárt, a szatmárnémeti főgimnáziumhoz dr. *Ballagi Aladár* budapesti tud.-egyet. ny. r. tanárt.

5. *Az erdélyi ref. egyházkerületben:* a kolozsvári főgimnáziumhoz dr. *Császár Elemér* budapesti gyak. főgimn. tanár, tud.-egyet. m. tanárt, a marosvásárhelyi főgimnáziumhoz dr. *Pruzsinszky Pál* budapesti ref. teol. akad. tanárt, a nagyenyedi főgimnáziumhoz dr. *Szádeczky Béla* múzeumi könyvtárőr, kolozsvári tud.-egyet. m. tanárt, a sepsiszentgyörgyi főgimnáziumhoz *Jakab Ödön* budapesti ny. áll. főreálisk. tanárt, a szászvárosi főgimnáziumhoz *Téglás Gábor* dévai ny. áll. főreálisk. igazgatót, a székelyudvarhelyi főgimnáziumhoz *Szőts Farkas* budapesti ref. teol. akad. tanárt, a zilahi főgimnáziumhoz *Balthazár Gábor* kecskeméti ref. főgimn. tanárt.

6. *A dunáninneni ág. h. ev. egyházkerületben:* a poszonyi főgimnáziumhoz *Wiesinger Károly* balassagyarmati áll. főgimn. tanárt, a selmecbányai főgimnáziumhoz dr. *Pruzsinszky János* igazgató, budapesti gyak. főgimn. tanárt.

7. *A dunántúli ág. h. ev. egyházkerületben:* a bonyhádi főgimnáziumhoz dr. *Hornyánszky Gyula* budapesti I. ker. áll. főgimn. tanár, tud.-egyet. m. tanárt, a felsőlövői főgimnáziumhoz dr. *Melich János* magyar nemz. múzeumi igazgató-őr, budapesti tud.-egyet. c. ny. rk. tanárt, a soproni főgimnáziumhoz *Rombauer Emil* főigazgató, budapesti V. ker. áll. főreálisk igazgatót.

8. *A bányai ág. h. ev. egyházkerületben:* a békéscsabai főgimnáziumhoz *Mikola Sándor* budapesti ág. h. ev. főgimn. tanárt, a budapesti főgimnáziumhoz dr. *Szlávik Mátyás* eperjesi ág. h. ev. jogakad. tanárt, a szarvasi főgimnáziumhoz *Raffay Sándor* budapesti ág. h. ev. lelkész, teol. akad. tanárt.

9. *A tiszai ág. h. ev. egyházkerületben:* az eperjesi főgimnáziumhoz *Fischer Miklós* iglói ág. h. ev. főgimn. igazgatót, az iglói főgimnáziumhoz *Leffler Sámuel* nyiregyházai ág. h. ev. főgimnáziumi igazgatót, a késmárki főgimnáziumhoz dr. *Haendel Vilmos* debreceni ref. jogakad. tanárt, a nyiregyházai főgimnáziumhoz dr. *Mágócsy Dietz Sándor* budapesti tud.-egyet. ny. r. tanárt, a rozsnyói főgimnáziumhoz dr. *Szelényi Ödön* pozsonyi ág. h. ev. teol. akad. tanárt.

10. *Az erdélyrészi ág. h. ev. egyházkerületben:* a besztercei főgimnáziumhoz *Nosz Gusztáv* nagyváradi áll. főreálisk. tanárt, a brassói főgimnáziumhoz *Hirschmann Nándor* pozsonyi ág. h. ev. főgimn. igazgatót, a medgyesi főgimnáziumhoz dr. *Schneller István* kolozsvári tud.-egyet. ny. r. tanárt, a nagyszebeni főgimnáziumhoz és főreáliskolához *Schuster Alfréd* budapesti III. ker. all. főgimn. tanárt, a segesvári főgimnáziumhoz dr. *Gombocz Zoltán* budapesti Eötvös-kollég. tanár, tud.-egyet. m. tanárt.

11. *A kolozsvári unit. főgimnáziumhoz: Máthé György* budapesti V. ker. áll. főgimn. tanárt.

12. *A gör. kel. szerb patriarcha* egyh. főhatósága alatt álló ujvidéki főgimnáziumhoz dr. *Margalits Ede* budapesti tud.-egyet. ny. r. tanárt.

13. *A gör. kel. román érsek-metropolita* egyh. főhatósága alatt álló brassói főgimnáziumhoz *Kalkbrenner Antal* karánsebesi áll. főgimn. igazgatót.

Érettségi miniszteri biztosok.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az alább megnevezett középiskoláknak f. évi rendes érettségi vizsgálataihoz *miniszteri biztosokul* a következő tanférfiakat küldötte ki:

1. *A beszterczebányai tankerületben* a beszterczebányai kir. kath. főgimnáziumhoz dr. *Ottó* József központi szolgálatra berendelt áll. főreáliskolai tanárt, a selmeczbányai kir. kath. főgimnáziumhoz pedig dr. *Wagner* Alajos főigazgató, nyg. áll. főgimn. igazgatót.

2. *A budapestvidéki tankerületben* az ujpesti áll. főgimnáziumhoz dr. *Lévay* Ede budapesti VIII. ker. áll. főgimn. tanárt.

3. *A debreczeni tankerületben* a miskolczi kir. kath. főgimnáziumhoz *Szijártó* Miklós igazgató, budapesti gyakorló főgimn. tanárt, a nagykárolyi kath. főgimnáziumhoz pedig dr. *Károly* Irén nagyváradi kir. kath. jogakadémiai tanár, tud.-egyet. m. tanárt.

4. *A győri tankerületben* a győri áll. főreáliskolához *Rados* Ignác budapesti VI. ker. áll. főreáliskolai tanárt.

5. *A kassai tankerületben* a munkácsi áll. főgimnáziumhoz dr. *Finály* Gábor budapesti VII. ker. Barcsay-utcai áll. főgimn. tanárt.

6. *A kolozsvári tankerületben* a dési áll. főgimnáziumhoz dr. *Szörényi* József budapesti II. ker. kir. kath. főgimn. tanárt.

7. *A nagyszebeni tankerületben* a nagyszebeni áll. főgimnáziumhoz *Sajó* Sándor budapesti III. ker. áll. főgimn. tanárt.

8. *A nagyváradi tankerületben* a temesvári áll. főgimnáziumhoz dr. *Lippay* György szegedi áll. főgimn. tanárt.

9. *A pozsonyi tankerületben* a pozsonyi kir. kath. főgimnáziumhoz *Ujházy* László budapesti gyakorló főgimn. tanárt.

10. *A szegedi tankerületben* a bajai kath. főgimnáziumhoz *Andor* József közp. szolgálatra berendelt áll. főgimn. tanárt.

11. *A székesfehérvári tankerületben* a székesfehérvári kath. főgimnáziumhoz *Miklóssy* István budapesti VII. ker. István-úti áll. főgimn. tanárt.

Közgyűlés. Az Evangélikus Tanárok és Tanítók Országos Egyesülete f. évi május 13-ikán és 14-ikén Szarvason tartja VI. rendes közgyűlését, a következő rend szerint: I. Szakosztályi ülések május hó 13-dikán d. e. 9 órakor. II. Választmányi ülés május hó 13-dikán d. u. 3 órakor a tanítóképző-intézet dísztermében. III. Közgyűlés május hó 14-ikén szerdán d. e. 9 órakor a főgimnázium tornacsarnokában. Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó. 2. Üdvözlések. 3. Payr Sándor (Sopron): Teleky-Roth Johanna emlékezete. 4. Pukánszky Mariska (Modor): Idegennyelvüeknek tartott szünidei tanfolyam a külföldi egyetemeken. 5. Mocskonyi József (Szarvas): A szarvasi ev. egyház és főgimnázium néhány jelese. 6. Jelentések. 7. Indítványok.

Nyári utazások.

A Magyar Tanítók Turista Egyesülete elnöksége a nyári nagy szünidőben négy társas utazást rendez. Ez utazások célja a tanító és tanárságnak módot nyujtani, hogy olcsó és jól megszervezett útitervek alapján a bel- és külföldet megismerhesse. Különösen a külföldi út azáltal is értékes lesz, hogy az ottani tanító- és tanárvilággal való közvetlen érintkezés és megismerkedés révén sok értékes és

becses ismeretre teszünk szert. Az elnökség gondoskodik arról, hogy a külföldi városokban megfelelő szállás és jó ellátásban részesüljön az utazó társaság. A részvételi díjban mindenhol benne foglaltatik a gyorsvonat (arcképes igazolvány) II., külföldön III. és a hajón I. osztályú jegy ára a teljes ellátás (háromszori étkezés naponta), a podgyász szállítása és a borravaló. A kirándulásokon elsősorban egyesületi tag vehet részt, de szívesen látjuk azonkívül a tanítással foglalkozó nemtag kartársakat, hölgyeket és családtagjaikat is. A kirándulásokra 10 korona beküldésével Tas József egyesületi titkárnál, Budapest, VI., Lehel-utca 16. szám alatt kell jelentkezni f. év június 3-áig. Aki valamely oknál fogva nem vehetne részt a kiránduláson és ezt a szándékát indulás előtt 10 (tíz) nappal bejelenti, visszakapja pénzét. A részletes útiterveket a jelentkezők idejekorán megkapják.

I. Ötnapos kirándulás a Magas Tátrába és a Dobsinai jégbarlang megtekintésére. Útirány: Budapest, Miskolc (vasgyár), Kassa, Poprádfelkán letelepedés, részben kocsi-, részben gyalogturák. (Hölgyek is részt vehetnek, nem fárasztó.) Tátrafüred, Tarajka, Nagytarpataki vízesés, Tátralomnic, Csorba-tó, Dobsinai jégbarlang. Indulás Budapestről július 3-án. 6-án este Felkán a társaság feloszlik. A részvételi díj 90 korona. Vezető Tas József.

II. Ötnapos kirándulás a magyar tengerpartra. Útirány: Budapest, Fiume, Abbázia, Cirkvenica. Indulás Budapestről július 3-án. Július 6-án a társaság feloszlik. A részvételi díj 75 korona. Vezető: Kun József.

III. Ötnapos kirándulás az Al-Dunára. Útirány: Budapest, Újvidék, Zimony, Belgrád, hajóval Orsova, Ada-Kale török sziget, Herkulesfürdő, Temesvár. Indulás Budapestről július 3-án, 6-án este Temesvárott a társaság feloszlik. A részvételi díj 76 korona. Vezető: Petik Kálmán.

IV. Huszonegynapos kirándulás: Németország, Dánia, Svédország és Ausztriába. Útirány: Budapest, Breslau, Berlin, Warnemünde, a Keleti-tengeren át gőzkomppal Gjedser Wordinborg, Kopenhága, Helsingőr, Hesinbourg, Malmő Korsör, Kiel, Hamburg, Magdeburg, Drezda. A szász Svájcon keresztül Prága, Wien, Budapest. Indulás Budapestről augusztus 2-án. A részvétel díja 400 korona. Vezető: Tas József.

Siketnémák felvétele. A siketnémák budapesti áll. intézetébe felvételt nyernek teljesen siketnéma, — avagy részleges hallású — továbbá némi beszédmaradvánnyal bíró, előrehaladottabb korban megsiketült gyermekek. A szegénysorsúak az intézeti képzés egész idejére eltartási segélyt kaphatnak az intézettől. A felvételi folyamodványok május 25-ig küldendők be az intézet igazgatóságához: Budapest, VIII. ker. Mosonyi-utca 8. szám alá. Az igazgatóság az érdeklődőknek díjtalanul küld felvételi nyomtatványokat.

A Magyarországi Kárpátegyesület eperjesi osztályának központi irodája a tanulmányi kirándulások előkészítését és támogatását az idén is végezni óhajtván, felkéri a kirándulásra készülő intézeteket, hogy a fent megjelölt célból hozzáfordulni szíveskedjenek.

Pályázati hirdetés.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület pályázatot hirdet a budapesti *Tanítók Ferenc József Házában* és a kolozsvári *Tanítók Hunyadi Házában* betöltendő egy-egy ösztöndíjállomásra, mellyel lakás, fűtés, világítás, reggeli, ebéd, vacsora, mosás és orvosi kezelés van egybekötve. Ez ellátásért havi 22 K fizetendő.

Ez ösztöndíjakra egyesületünk tagjainak főiskolát látogató, jeles előmenetelű és jó erkölcsi magaviseletű tanuló fiai pályázhatnak.

A születési bizonyítvánnyal, a középiskola VII. osztályának évvégi bizonyítványával, a VIII. osztály félévi Értesítőjével (esetleg *index*-szel) fölszerelt s egyesületünk igazgatóságához intézett folyamodványok f. é. **május hó 22-éig** küldendők be titkári hivatalunknak.

Minden folyamodványhoz egy pontosan megcímzett és 45 filléres póstabélyeggel fölszerelt, az okmányok visszaküldésére alkalmas *levélboríték* is melléklendő.

A fölvétel egy évre szól, de ugyanaz az ifju több éven át is élvezheti az ösztöndíjat.

Budapesten, 1913. május 7.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatósága.

Tornaversenyek Ausztriában. Különös végzet kíséri a magyar tanügyi kezdeményezéseket. Ismert szalmalelkesedésünk a legértékesebb reformoknak is csak rövid életet biztosít s amikor mi a lekicsinylés vagy semmibevevés terére lépünk, szomszédaink a gyakorlatban már bevált intézményeket sorra megvalósítják. Így jártunk legutóbb az országos és a kerületi tornaversenyekkel, melyeket utánunk először Németország szervezett önállóan (!), most pedig Ausztria készül a a terv megvalósítására. Május 23—24. rendezik az alsóausztriai országos iskolaügyi hatóság jóváhagyásával a bécsi Athletiksportklub práteri versenypályáján az alsóausztriai középiskolák tizes-atletikai versenyét. A nevezési határidőig (ápr. 20.) a 60 középiskola közül 41 jelentette be részvételét. A Windisch-Graetz Ottó herceg díszlobogójáért körülbelül 500 tanuló 1500 nevezéssel küzd. Ezenkívül az ifjusági csapatok (Knabenhorte) 1200 tanulóval lesznek képviselve, ami az egyéni versenyekkel együtt 2000 tanulónak a felvonulását helyezi kilátásba. Olyan hatalmas részvétel ez, mondják oda át büszkén, amilyenre az ifjusági sport tekintetében Ausztriában még nem volt példa.

Apró hírek. **Dolgoznak a tanárok.** A Magyar Tudományos Akadémiának a gyűlései rendszerint bizonyítékai szoktak lenni annak, hogy a magyar középiskolai tanárok iskolai munkájuk mellett a tudományoknak is szorgalmas művelői. A nagygyűlések meg éppen évről-évre fényes tanuságot tesznek erről. A legutóbbi nagygyűlésen is számos kartársunkat tüntette ki az Akadémia. Egyesületünk tagjai közül érdemes munkásságuk alapján akadémiai tagokká választották *dr. Darkó Jenőt*, *dr. Schneller Istvánt* és *Viszota Gyulát*. A Sámuel-díjat *dr. Beke Ödön* gimnáziumi tanár nyerte meg nyelvtudományi értekezésével. A Lehr Albert-féle díjat *dr. Kéki Lajos* és *dr. Nagy Sándor* gimnáziumi tanároknak ítélték oda »*Petőfi János vitézének hatása Arany Toldijára*« c. értekezéseikért. A Marczibányi-díjat a »*Mondatban él a szó*« jeligéjű munka nyerte meg; szerzője *dr. Kertész Manó* székesfővárosi tanár. A Vigyázó-díjat pedig *dr. Gombocz Endre* tanár munkája kapta meg. Itt említjük meg azt is, hogy *dr. Divéky Adorján* kartársunkat egy lengyel tudományos társulat történelmi kutató munkásságáért tagjává választotta. Szívből köszöntjük kitüntetett kartársainkat, akik munkásságukkal maguknak elismerést, a tanárságnak pedig becsületet szereztek. — **Az 1914. évi állami költségvetést** aggódó türelmetlenséggel várja a középiskolai tanárság. Az előléptetések teljes elmaradása fájóan érinti azokat, akik biztosan és méltán várták helyzetük javulását. Az új nyugdíjtörvény ezen a téren kérlelhetetlenül lesujtott a várakozókra. Most már csakis a költségvetés hozhat javulást, ha t. i. visszaállítják az igazgatók külön státusát s a megharmadolást kiterjesztik a teljes létszámra. Egyesületünk vezetősége ebben az irányban dolgozik s teljes erővel azon van, hogy az igazságos megharmadolás keresztülvitelére megnyerje az illetékes tényezőket. Hogy lesz-e eljárásának eredménye, a költségvetésből fog majd kitünni. — **Kapcsolatot** akar létesíteni a miniszter a különböző iskolák munkásai között. Ennek a részleges megvalósítására elrendelte, hogy a *Néptanítók Lapját* ezentúl a középiskoláknak is megküldjék, hogy a középiskolai tanárok megfelelő figyelemmel kísérhessék az elemi iskolai tanítók pedagógiai működését. — **Harminc év.** Amint értesülünk, a tanítóképzőintézeti tanároknak mintegy 80%-a nyilatkozott úgy, hogy megmarad a 30 évi szolgálat mellett.

GYÁSZROVAT.

Jankó Gyula, a szakolczai kir. kath. főgimnázium nyug. tanára életének 70. évében, 37 évi buzgó működése után nyugdíjaztatásának 9. évében f. évi április hó 22-én hirtelen elhúnyt.

Dr. Horváth Balázs premontrei-rendű kanonok, kassai konviktusi kormányzó a Ferenc József-rend tiszti keresztjének tulajdonosa, életének 55-ik évében f. hó 2-án Budapesten elhúnyt.

PÁLYÁZAT

A hajdunánási református főgimnázium fenntartó testülete pályázatot hirdet egy

helyettes rajztanári állásra

mellyel ez idő szerint a rajzoló geometriának, a szabadkézi rajznak s az alsóbb osztályokban — az egyházi törvényekben megszabott óraszámig — más rokontárgyaknak a tanításra van egybekötve. Csak református vallású s megfelelő képesítésű pályázók kérvényei vétetnek figyelembe. — Az állás javadalma 1600 kor., negyedévi előleges részletekben. A tanszék az államsegély növekedésével, minden valószinűség szerint már az 1914—15. iskolai évtől kezdődőleg, rendessé válik. — A pályázók kérvényükkel együtt keresztlevelüket, érettségi bizonyítványukat, képesítésüket, esetleges szolgálatukat, hadkötelezettségi viszonyukat és egészségi állapotukat feltüntető okmányaikat **folyó évi június hó 10-ig** az igazgatósághoz küldjék be. — Az állást 1913 augusztus hó 31-én kell elfoglalni.

Hajdunánás, 1913. évi április hó 28-án.

BENKŐ LAJOS, lelkész-elnök.

PÁLYÁZAT. **A pozsonyi ág. hitv. evang. államilag segélyezett liceumnál** a jövő 1913/14. iskolai évvel az államal kötött szerződés értelmében **egy állandó helyettes tanári állás** töltendő be, mely a liceummal kapcsolatos internátusban rendszeresített alpraefectusi állással van egybekapcsolva. Mint helyettes tanár a megválasztott a liceumban heti 10—12 órát köteles adni, mint internátusi alpraefectus az internátusban levő liceumi tanulók felett tanulmányi és fegyelmi tekintetben az internátus főpraefectusával egyetemben az összes felügyeletet tartozik gyakorolni, mely kötelességeit külön szabályzat állapítja meg. Javadalmazása 1600 (ezerhatszáz) korona, havi részletekben előre fizetve és az internátusban teljes ellátás (butorozott lakás, fűtés, világítás, mosás és a tanulókkal élelmezés). — Pályázhatnak ez állásra oly nőtlen ág. hitv. evang. tanárjelöltek, kiknek **mennyiségtan** és **természettan** a szakmájuk és legalább szakvizsgájukat már letették és akik az internátusban való működéshez magukban kedvet és képességet éreznek. — A kellően felszerelt és a pozsonyi ág. hitv. evang. egyházközség elöljáróságához címzett folyamodványok 1913. évi június hó 21-ig a liceum igazgatóságánál nyújtandók be. — A megválasztott állását f. évi augusztus hó végén tartozik elfoglalni. Pozsony, 1913 május hó 4. **DR. DOBROVITS MÁTYÁS**, kir. tanácsos, egyházi és iskolai felügyelő.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

PÁLYÁZAT

A Budapesti Kereskedelmi Akadémiában

kereskedelmi és politikai számtanból az 1913—14. iskolai év kezdetén elfoglalandó

rendes tanári állásra

pályázatot hirdetünk. A megválasztandó tanár heti 18 órai tanítási kötelezettség ellenében a Budapesti Kereskedelmi Akadémia fizetési szabályzatának elsőfoku illetményeit (3200 K fizetés és 800 K. szállásbér) fogja kapni és ötévenkinti pótlékok helyett automatikus előléptetés révén itteni 30 éves működéssel ez idő szerint 7040 K fizetés és 1760 K szállásbérig emelkedhetik. Nyugdíj szempontjából jogos és köteles tagja lesz az 1894. évi XXVII. t.-c.-kel létesített országos tanári nyugdíjintézetnek. A születési, tanulmányi és eddigi működési okmányokkal fölszerelt kérvények **f. évi május hó 31-ig** az alulírt vezérlő-bizottság elnöksége címére, Budapest, V. ker., Alkotmány-utca 9. szám alá küldendők.

Budapest, 1913. évi május hó 1-én.

A Budapesti Kereskedelmi Akadémia
vezérlő-bizottsága.

Új magyar stilisztika!
◎ Most jelent meg! ◎

MAGYAR STILISZTIKA

ARANY JÁNOS „TOLDI"-JA ALAPJÁN

olvasmányokkal és gyakorlatokkal
a középiskolák IV. oszt. számára.
Szerkesztették: ***Ady Lajos*** és
Endrei Ákos főgimn. tanárok.
Engedélyezésre felterjesztve.

Ára 3 korona 20 fillér.

Mutatványpéldányokkal a m. t. Szaktanár urak részére készséggel szolgál a kiadó Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. könyvkiadóosztálya, Budapest, VII., Rákóczi-út 54.

SZIKLA ÉS SZILÁGYI

TANSZERKÉSZÍTŐ-INTÉZET

BUDAPEST, VII., AMAZON-U. 13.

TELEFON: JÓZSEF 16-36. TELEFON: JÓZSEF 16-36.

CZIMBALOM

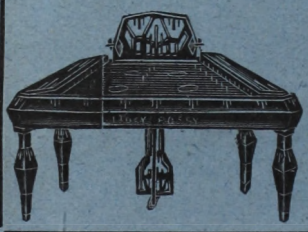

Legujabb szabadalmazott aczélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, aczélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kivánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,

Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.

Tanároknak 10% engedmény.

MARX ÉS MÉREI

TUDOMÁNYOS MŰSZEREK GYÁRA

Telefon: 21—06. **BUDAPEST, VI., BULCSU-U. 7.** Telefon: 21—06.

Készit saját gyártelepén mindennemü fizikai, kémiai, geometriai müszereket; vegyi fülkét, előadóasztalt, elsőrangu = vetitőgépeket. =

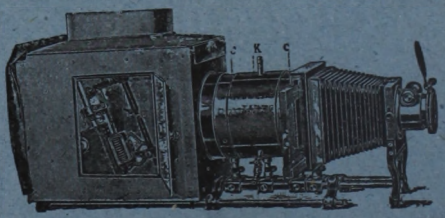

Illusztrált árjegyzékek dijtalanul küldetnek

100 MUNKÁS. 16 HP.

Magyarország legnagyobb fizikai tanszergyára!!!

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *18. szám.* *1913. május 22.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI

TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Egyesületi élet. Választmányi és igazgatósági ülés. *Sajó* Sándortól. (865. l.) — Pirchala Imre levele. (868. l.) — Kassai kör. *Dr. Erdélyi* Alajostól. (869. l.) — Debreceni kör. *Dr. U. Szabó* Gyulától. (871. l.) — *Javaslatok és tanulmányok.* A reáliskola régibb és újabb sérelmei. *Kardos* Alberttől. (872. l.) — A reáliskolai latin tanfolyamok és a kiegészítő latin érettségi vizsgálat. *Varga* Ignáctól. (875. l.) — A leányiskola kiépítése. *Otrok* Mihálytól. (883. l.) — A székesfővárosi tanárok helyzete. *Demeter* Dénestől. (885. l.) — *Külföldi tanügy.* A svájci középiskolák vizsgálatai. *Dr. Papp* Dezsőtől. (887. l.) — Francia nyelvi szünidei tanfolyamok. *tj.*-től. (891. l.) — *Könyvek és lapok.* Bartha—Tordai: Retorika. *Sz—c*-től. (894. l.) — Lakos—Németh: Földrajz a gimnáziumok és reáliskolák részére. *B. E.*-től. (895. l.) — Beküldött könyvek és lapok. (897. l.) — *Krónika.* A T. Ö. és A. S. O. E. *Németh* Józseftől. (898. l.) — Az Orsz. Ref. Tanáregyesület közgyűlése. (900. l.) — Az Evang. Tan. és Tanítók O. Egyesületének közgyűlése. *Dr. Magyar* Győzőtől. (901. l.) — Kinevezések. Diákszálló. Pályázat. Böttinger Studienhaus. (903. l.) — Sok a középiskolai tanár Németországban. *Dr. V. J.*-től. Apró hírek. (904. l.) — Gyászrovat. (Prilisauer Adolf. 905. l.) — Tagdíjfizetések. *Müller* Józseftől.

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R. T. NYOMÁSA
1913

A középfokú iskolák egységes atlasza

KOGUTOWICZ:
FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

(Ára 2 korona 50 fillér)

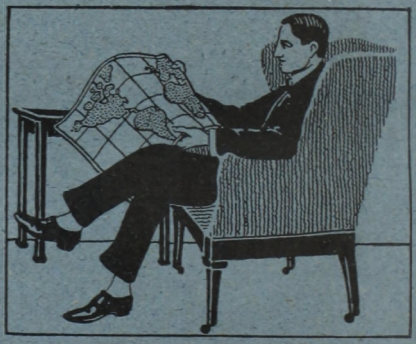

XI. KIADÁSÁRÓL

— miután kiadványaink terjesztésében ügynökökkel nem dolgozunk — ezúton értesítjük a mélyen tisztelt szaktanári kart azon kérésünk mellett, hogy amennyiben intézetük földrajzi és történelmi térképeinket ezideig még nem vezette volna be, azokat a közeli tankönyvelhatározó konferencián javaslatba hozni méltóztassék. ***Ilyen intézeteknek készséggel szolgálunk tiszteletpéldányokkal*** s kívánságukra egyik tisztviselőnk a továbbiak megbeszélése érdekében fel fogja keresni.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R. T.
BUDAPEST, V., RUDOLF-TÉR.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

XLVI. évfolyam. 18. szám. 1913. május 22.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

EGYESÜLETI ÉLET.

Választmányi ülés.

F. évi május hó 25-én d. e. 9 órakor egyesületünk *választmánya* a Természettudományi Társulat nagytermében (VIII., Eszterházy-u. 14. sz. I. em.) s ezt megelőzőleg $^1/_2$9 órakor az egyesület *igazgatósága* az egyesület helyiségében (II. em.) ülést tart. Ezekre az ülésekre külön meghívót nem küldünk szét. A választmányi ülés tárgysorozatát a Közlöny 17. számában részleteztük.

Igazgatósági ülés.

Egyesületünk igazgatósága május 6-án ülést tartott. Jelen voltak: *Négyesy* László elnök, *Gaal* Mózes és *Jancsó* Benedek alelnökök, *Sajó* Sándor főtitkár, *Lévay* Ede szerkesztő, *Müller* József pénztáros, *Schmidt* Márton h. titkár, *Usetty* Ferenc, a fürdőkonviktus megbizott intézője, *Rados* Ignác, a segítő alap kezelője, *Baumgartner* Alajos, *Imre* Sándor, *Mikola* Sándor igazgatósági tagok. Távollétét kimentette Balog Mór ig. tag.

Négyesy László elnökölt az ülésen. Köszönetet mondott az igazgatóságnak, hogy lehetővé tette számára a szabadságot, s az egyesület alelnökeinek, hogy szabadsága idején szíves készséggel helyettesítették. Elfoglaltsága megokolttá tenné a további szabadságot is, de a mostani viszonyok között helyt akar állni az egyesület vezetőségében s részt kíván venni a tanárság küzdelmében. Óhajtja, hogy a tanárság helyzetéért folytatandó küzdelem mellett az egyesület általános teendőivel is foglalkozhassunk.

Sajó Sándor főtitkár jelentést tett a folyóügyekről. *A tanárok passzív választójoga* tárgyában a törvényhozáshoz terjesztett kérésünk sikertelen maradt. Sikerre az első lépéssel nem is számíthattunk; fontos, hogy a kezdő lépést ez irányban is megtettük. A minisztériumtól kérelmeztük az 5000 K *évi államsegély* kiutalványozását. Egy régibb határozatnak foganatosításaképpen egyesületünk tagul jelentkezett az *Állami Tisztviselők Országos Egyesületébe.* Mult közgyülésünknek a *matematikai tanítás reformjára* vonatkozó határozatait és kéréseit Mikola Sándor tagtársunk memorandumba foglalta, ezt fölterjesztettük minisztériumunkhoz. Az *Országos Polgári Iskolai Egyesület* ez évi március hó 29-én tartott reformanketjén Gaal Mózes alelnök képviselte egyesületünket. Az igazgatóság köszönetet mondott a képviseletért. Egyesületünk titkára, *Szilágyi* Sándor bejelentette tisztéről való lemondását; ezt tudomásul véve az igazgatóság köszönetet mondott neki eddigi működéséért. Teendőit az elnökség kérésére ideiglenesen Schmidt Márton látja el; az üresedésben levő tisztségek végleges betöltéséről a választmány fog intézkedni. *Pirchala* Imre új tiszteleti tagunk meleghangú köszönőlevelet intézett az igazgatósághoz tiszteleti taggá választása s az erről szóló oklevélnek ünnepies átadása alkalmából. Az ezzel kapcsolatos pozsonyi tanárünnepről s Szász Károly tiszteleti tagunk tagsági oklevelének átadásáról megfelelő tudósítást közöltünk Közlönyünkben. Az igazgatóság tudomásul vette a föntebbi jelentéseket; a tiszteleti tagoknak átnyujtott díszoklevelek művészi elkészítéséért köszönetet mondott *Baranski* E. László kartársunknak. Pirchala Imre levelét más helyen közöljük.

Az igazgatóság gondoskodott egyesületünknek az Orsz. Ref. Tanáregyesület, az Ev. Tanárok és Tanítók Orsz. Egyesülete, a Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesülete s az Országos Polgári Iskolai Egyesület közgyülésén való képviseletéről.

Új tagokul jelentkeztek s fölvétettek: *Varga* Sándor kolozsvári ref. főgimn. tanár (aj. a Kolozsvári Kör), *Belházy* Ernő, *Katona* Gyula és *Pócza* Géza gyöngyösi áll. főgimn. tanárok (aj. Luz Ignác és dr. Bonkáló Sándor), *Sucher* Anna kolozsvári fels. leányisk. tanítónő és *Rietly* Károly kolozsvári kegyesr. főgimn. igazgató (aj. a Kolozsvári Kör), *Szilasy* Herminius eperjesi kir. kat. főgimn. hely. tanár (aj Kameniczky Miklós), dr. *Zivuska* Jenő beszterczebányai kir. kat. főgimn. tanár (aj. Schmidt Frigyes), dr. *Harmos* Sándor budapesti tanítóképzőint. tanár (aj. Beke Ödön), *Riegler* Ernő budapesti IV. ker. leánygimn. tanár (aj. Baros Gyula), dr. *Kocsis* János kaposvári áll. főgimn. tanár (aj. Botár Imre), *Hettesheimer* Ernő debreczeni ref. felső leányiskolai tanár (aj. dr. Horvay Róbert és dr. Csűrös Ferenc), dr. *Nagy* József kiskunhalasi ref. fg. tanár (aj. Müller József), *Koltai* Gyula és *Wiesinger* Károly balassagyarmati fg. tanárok (aj. Konss József és dr. Barta Mór) özv. *Sváby* Pálné sz. Turchányi Gizella és *Blasovszky* Miklósné sz. Tabódy Sarolta aradi felsőleány-

iskolai tanítónők (aj. Négyesy László), Basch József kaposvári áll. főgimn. tanár (aj. a Temesvári Kör), összesen 18-an.

Visszaléptek az egyesület tagjai sorába: *Jánosy* Gerő, *Polgár* József, *Marthy* Pál, *Wagner* Sándor, *Rimeg* Ödön és dr. *Büchler* Pál marosvásárhelyi róm. kat. főgimn. tanárok, összesen hatan.

Kilépését bejelentette 27 tag, ezek közt 16 felsőbbleányiskolai tanítónő. Az igazgatóság az alapszabályokban megjelölt korlátozással tudomásul vette a kilépéseket. Részvéttel és megilletődéssel emlékezett meg az igazgatóság *Teleki* József, *Szádvári* János, továbbá *Lengyel* Béla, *Frankl* István tiszt. tag és *König* Gyula régi és nagyérdemű tagtársaink elhúnytáról.

A főtitkár jelentései után *Müller* József előterjesztette a pénztár állapotát. Egyesületünk ez évi *bevétele* 23.377·48 K, *kiadása* 22.806·67 K; *pénztári készlet* 570·81 K. Ezzel szemben 1904·92 K nyomdai számla még a multra nézve kifizetetlen; viszont az egyesületnek 1100 K-t meghaladó összeg járna a hirdetésekért. Az egyesületi év hátralevő részére még jókora fedezetre lesz szükség. *Négyesy* László elnök a pénztárosi előterjesztéssel kapcsolatosan bejelentette, hogy a miniszter úr kiutalványozta 5000 K államsegélyünket. Az igazgatóság örömmel vette ezt tudomásul s írásos köszönetet fog érte mondani. Elnökünknek főrésze volt a megnövelt államsegély kieszközlésében; egyesületünk elvi okokból ez összegnek is a fölemelésére fog törekedni, abban a meggyőződésben, hogy az állam évi költségvetéseibe foglalt anyagi segítség egyáltalán nem érinti egyesületünk szükséges függetlenségét. Az igazgatóság tudomásul vette a pénztáros jelentését s jóváhagyta azt az előterjesztését, hogy a megrögzött hátralékosok tagdíja *bírói úton hajtassék be*. *Rados* Ignác előterjesztésére egy beteg kartársunknak 80 K segítség, egy özvegy tanárnénak pedig — jótállás mellett — 200 K kölcsön szavaztatott meg. *Usetty* Ferenc bejelentette, hogy a fürdőkonviktus az idén, érdeklődés hiányában, aligha fog megalakulni.

A *új nyugdíjtörvény és a státusrendezés* ügyét tárgyalta ezután az igazgatóság az egyesülethez érkezett írásos megkeresések számbavételével. Ezek egytől egyig a 30 évi szolgálati időhöz való jogunkat hangoztatják s a státusrendezés erélyes sürgetését kívánják. Erre vonatkozó határozatain kívül a *Kolozsvári Tanárkör* arra kéri az igazgatóságot, hogy minél előbb, a nemállami tanárok nyugdíjügyének még országgyűlési tárgyalása előtt keressen összeköttetést a felekezeti tanáregyesületek vezetőségével s ezekkel egyetértően kérje az egyházi főhatóságokat, hogy nyomatékosan lépjenek föl a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnál a 30 éves szolgálat megmaradása érdekében; kéri továbbá az igazgatóságot, vegye föl munkatervébe a tanárságnak azt az óhajtását, hogy a minisztérium évről-évre tüntesse föl a tanári Rangsorban, kinek mennyi a nyugdíjba beszámító ideje. Az igazgatóság az előbbi határozatot a sürgősen össze-

hivandó választmány tárgyalása körébe utalta; az utóbbit illetően pedig elhatározta, hogy fölterjesztést intéz a minisztériumhoz, kérve, hogy a Rangsorban minden tanár neve mellett meg legyen jelölve *a nyugdíjjogosultság kezdete.*

Az igazgatóság a választmányi ülés idejét május 25-ére tűzte ki. Ez ülés napirendjének megállapításával kapcsolatosan *Négyesy* László elnök előterjesztést tett a tanárság mostani helyzetéről. Erről szóló s a legutóbbi közgyűlés határozatait felölelő memorandumunkat fölterjesztettük. Nemrégiben küldöttségben tisztelegtünk miniszterünknél és államtitkárunknál s föltártuk bajainkat. A miniszter úr azt válaszolta, hogy a nyugdíjügyben nincs módjában nyilatkozni, a státusrendezés pedig — pénzkérdés. Ily értelemben nyilatkozott az államtitkár úr is. Nekünk harcolnunk kell mind a kettőért. Napirenden kell tartanunk igazainkat, kívánságainkat a sajtóban s a nyilvánosság minden terén lehetőség és alkalom szerint. Nyilván kell tartanunk, hogy volt minisztereink *nem fogadták el* a 35 évi szolgálati időt, rá kell terelnünk a figyelmet arra a nagy erkölcsi alapra, hogy a tanárság nagy része nem jelentkezik a 35 év elvállalására. Legsürgősebb ránk nézve a *megharmadolás*, erre kell elsősorban törekednünk. Helyzetünket minél előbb a választmány elé kell tárnunk s gondolnunk kell egy új országos tanárkongresszus összehívására is.

Az igazgatóság helyesléssel fogadta elnökünk ez előterjesztéseit, egyben azt a meggyőződését is, hogy mai küzdelmünkben sem szabad megfeledkeznünk az egyesület egyéb feladatairól, az iskola reformkérdéseiről s rajta kell lennünk, hogy e fontos kérdéseket velünk s ne nélkülünk oldják meg. E szempontnak érvényesülnie kell a választmányi ülés napirendjének megállapításánál is.

Elnökünk egyébiránt magára vállalta, hogy a választmányi ülés idejéig lehetőleg megnyugtató nyilatkozatot iparkodik szerezni miniszterünktől a nyugdíjtörvényre s főképp a megharmadolásra vonatkozólag; a választmány e nyilatkozatok alapján fog határozni a további teendőkről.

Az igazgatóság végül megállapította a választmányi ülés napirendjét.

Sajó Sándor
főtitkár.

Pirchala Imre levele.

Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület Tekintetes Igazgatóságának
Budapest.

Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület XLVII. közgyűlése abban a nagy kitüntetésben részesített engem, hogy egyesületünk tiszteleti tagjainak sorába iktatott. Ezt a kitüntetést a Tekintetes Igazgatóság azzal tetézte, hogy a közgyűlésnek ezt a határozatát

művészi kivitelű, díszes oklevélbe foglaltatta és ezt egyesületünk elnöksége és több nagyérdemű tagja személyesen hozta el és adta át fölötte megtisztelő módon.

Ez a kitüntetés, amely azok részéről ért, akik az én működésem megítélésére a legilletékesebbek, rendkívül becses előttem és életem munkájának legszebb jutalma. Ha csekély érdemeimhez képest aránytalanul nagy is ez a jutalom, mégis fölemel az a tudat, hogy egyesületünk ily imponáló módon tud jutalmazni és ezzel azt a nagy erkölcsi tőkét, amelyet félszázados munkájával fölhalmozott, így is gyümölcsözteti a közoktatás javára.

Fogadják forró köszönetemet és kiváló tiszteletem kifejezését, amellyel vagyok

a Tekintetes Igazgatóságnak

Pozsony, 1913. évi április hó 16-án

lekötelezettje

Pirchala Imre.

Kassai kör.

(Frey Ferenc felolvasása az alsóosztályú magyar nyelvi olvasmányokról.)

A Kassai Tanári Kör április 30-án ülést tartott.

Bóbita Endre elnök jelentette, hogy a tanári kör nevében táviratilag üdvözölte *Benedek Sándor* kultuszminiszteri államtitkárt, kitől, mint az Orsz. Tisztvis. Egyesület volt elnökétől, a magyar tanárság sokat vár. Az államtitkár válaszában kifejezte, hogy alkalmat fog keresni a tanárság ügyének elősegítésére.

Az elnök ezután a központi vezetőség működését méltatta s a legutóbbi memorandummal is behatóan foglalkozott s indítványozta, hogy a kör ez alkalommal is fejezze ki bizalmát a központi vezetőség iránt, amelynek további működését ezáltal is elősegíteni óhajtja.

Miután még *Czigler Ignác* felsőleányiskolai tanár jelentette, hogy a minisztérium a memorandum egyik pontját már teljesítette is, amennyiben leiratban értesítette a felső leányiskolák igazgatóságát, hogy a felsőleányiskolai tanítónők és tornatanítók ugyanoly elbírálásban részesülnek, mint a többi egyetemi végzettségű tanárok; a kör mindkét bejelentést örömmel vette tudomásul és az elnöki indítványt egyhangú lelkesedéssel iktatta jegyzőkönyvbe.

Ezután *Frey Ferenc* főreáliskolai tanár felolvasásában bírálat tárgyává tette a középiskolai alsó osztályok magyar nyelvi olvasmányait. Fejtegetései szerint az általában használt olvasmányok nem felelnek meg az alsófokú magyar nyelvi oktatás azon természetes céljának, hogy a tanulóknak stiláris érzéke kifejlődjék, mert a nagy részben XVIII. és XIX. századi írók műveiből közölt szemelvények az eredeti nyelvi és stiláris sajátságaikkal csak hátráltatják az alaki kiképzést. Nem ért egyet azok törekvésével, akik már az alsó osztályokba akarják az irodalomtörténeti szellemet bevinni. Az alsó osztályok részére az alaki képzés elősegítésére teljesen modern nyelvezetű olvasmányokat kíván, szem előtt tartva a reális élet követelményeit.

Ugyancsak ebből a szempontból bírálta az olvasmányok tartalmi sajátságait. Ezek nézete szerint alig támogatják a tanár jellemképző törekvéseit. Olyan tartalmú olvasmányokat kíván, amelyek főleg polgári erényeket példázzanak és szükségesnek tartja, hogy az alsó osztályok számára egy De Amicis: »Il cuore«-féle könyv szerkesztessék.

Karsai Ervin pr. főgimn. igazgató elismerését fejezte ki, hogy a felolvasó érdekes és értékes tárgyat fejtegetett, mert a saját tapasztalataiból indult ki; a felolvasóval szemben mégis szükségesnek tartja, hogy a tanulók már az alsó osztályoktól kezdve olvassák és megismerjék a magyar irodalom legértékesebb alkotásait, de úgy, hogy az irodalomtörténeti szempontok számonkérése, mintegy összefoglalásképp, csak a VIII. oszt.-ban történjék. Az irodalmi olvasmányok főcélja tehát főleg az alsó osztályokban az alaki kiképzés, a tanuló stilusérzékének fejlesztése, de arról nem tehetünk, hogy a magyar stilus legújabb irodalmi korszakában teljesen átalakult. Elismeri, hogy nagy hátránya ez a magyar ifjunak az angol, francia és német ifjuval szemben, kinek ezért nagyobb is a stiluskészsége, de azért az irodalmilag becses olvasmányokhoz való ragaszkodást az induktív irodalmi és stilisztikai képzés szempontjából feltétlenül szükségesnek tartja.

Általánosságban tartalmi szempontból is igazat ad Frey felolvasónak; a németországi olvasókönyvekben már tényleg gyönyörű jellemképző, kedélynevelő olvasmányokat találunk, de hát nálunk ilyentartalmú s egyszersmind irodalmilag becses olvasmányok nincsenek, azért tanulóink legalább a költőileg szép, irodalmi értékű olvasmányokba mélyedjenek bele.

Czigler Ignác felsőleányiskolai tanár úgy tudja, hogy már az első utasítás irodalmi olvasmányokkal akarja elérni a tanulók alaki kiképzését. Tartalmilag helyes is, hogy már az első olvasókönyv a krónikák naiv hangjával kezdi, mert ez felel meg leginkább a gyermek naiv lelki világának és ebből vezeti tovább nyolc osztályon át az éretté lett ifjut a mai fejlettség koráig; a hiba csak az, hogy a tartalmilag helyesen megválasztott olvasmányokkal együtt átvették a formáit is. Igaza van tehát a felolvasónak, hogy ez a régies, idegenszerű forma nem felel meg az olvasmány stilusképző céljának, ezt a stilusformát kellene tehát valamiképp modernizálni, másrészt azonban igaza van az előtte szólónak is, hogy olvasókönyveinkben csak tartalmilag nagyon becses, irodalmi értékű olvasmányok foglalhatnak helyet.

Hozzászóltak még *Beniacs János* és *Pollner Arnold* főreáliskolai tanárok is, *Frey* felolvasó pedig ismételte, hogy a székelyföldi személyes tapasztalata szerint a tősgyökeres székely fiuk az alsó osztályokban még szinte hibátlan magyarsággal beszéltek, míg a felsőosztályú magyar gyakorlataikban már szinte hemzsegtek a nehézkes idegenszerűségek, így tehát az alsóosztályú olvasókönyvek rendszere radikális reformra szorul.

Miután *Bóbita* elnök a kör köszönetét fejezte ki a felolvasónak értékes és becses felszólalásokra alkalmat adó felolvasásáért, *Karsai* Ervin, mint az ifj. színi előadások megbízott rendezője bejelentette,

hogy a rendezett 10 ifj. szini előadás a nagy erkölcsi sikeren kívül a Tanári Kör vagyoni alapja céljára 54 K 30 f.-t jövedelmezett, amit a kör örvendetes tudomásul vett.

Bóbita elnök ezután a kör köszönetét fejezvén ki Karsainak a buzgó rendezésért, az ülést bezárta.

Dr. Erdélyi Alajos,
köri titkár.

Debreczeni kör.

A debreczeni tanári kör május 3-án délután tartotta *Dóczi Imre* elnöklete alatt ez iskolai évben negyedik gyűlését. A mult gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítése után *Nyári Béla* kollégiumi tanár olvasott fel »*A genfi kollégium*« címmel.

Felolvasó a mult nyáron szünidei tanfolyamon vett részt s ez alkalommal megtekintette a kollégiumnak fizikai szertárát, melynek felszerelése minden tekintetben kielégítő. Mellé mechanikus is van alkalmazva s a tanulók maguk is végeznek fizikai gyakorlatokat. A kollégium két tagozatra oszlik. Az alsó tagozat *(Division inferieure)* három osztályból áll; a felső tagozat *(Division superieure)* mind a négy tagozata négyosztályú. A négy tagozat a következő: *a) section classique, b) section reale, c) section technique, d) section pédagogique.* Az alsó tagozat többé-kevésbé befejezettnek tekinthető. Tárgyai: francia, német, latin nyelv, világtörténelem, Svájc történelme, földrajz, természetrajz, természettan és vegytan elemei, a számtan bezárólag az elsőfokú egyenletek megoldásáig, a mértan, a rajz, a torna. A felsőbb tagozatban a történelmet ismét a maga egészében tanítják. Új tantárgyak a görög, angol vagy olasz nyelv, ábrázoló mértan, kereskedelmi számtan, zene, egészségtan, neveléstan. A vallástan nem tartozik a tantárgyak közé, mert a vallásos nevelést a szülők magánügyének tekintik.

A leányok középiskolája a fiukéhoz hasonló. A *division inferieure* hároméves, a *division superieure* három tagozatú: *a) section litteraire* (négyéves), *b) section pédagogique* (négyéves), *c) section commerciale* (hároméves). Az elmondottakból azt a következtetést vonja le, hogy a svájciaktól középiskolánk újjászervezése terén sokat tanulhatunk.

Dr. Kardos Albert köszönetet mondott a felolvasónak. Az egységes középiskola ideájának legbuzgóbb hirdetői nálunk a teljes egységet hirdetik. A felolvasásból kitünik, hogy a genfi kollégiumban is az egység csak három esztendőre szorítkozik. A felsőbb osztályok tagozottsága voltaképen csak technikai kérdés.

Dóczi Imre örömének adott kifejezést, hogy a kör tagjai a külföldi viszonyokkal foglalkoznak. A most felvetett kérdés: a furcatiós s az iskolatipusos rendszer az európai tanügynek nagy kérdése. A mi stagnáló középiskolai ügyünknek is el kellene már valamerre dőlni. A kör nevében köszönetet mondott a felolvasónak tanulságos ismertetéséért.

Azután *dr. Horvay Róbert* számolt be a gyermektanulmányi kongresszusról. Egy pár előadássorozatról, melyeken maga is részt vett, részletesen referált. Ilyenek: a kisdedek alkotó foglalkoztatása, egyéni nevelés, tanulók osztályozása, a gyermek erkölcsi világáról, ideges gyermekekről. Ismertette a különösen kézügyesítő tárgyakban gazdag kiállítást is, melyben a földrajzi szemléltető eszközök csoportja igen tanulságos volt.

Beszélt a gyermek egészségügyi kiállításról s az ugyanott bemutatott pszichológiai laboratóriumról.

Dr. Kardos Albert ezt az ismertetést is köszönettel fogadja, mert a felvetett kérdések igen sok ponton érintkeznek a középiskolai oktatás kérdéseivel.

Dóczi Imre igen érdekes kérdésnek tartja a gyermektanulmányi kérdéseket. Az egyéni nevelésnek úgyszólván elkerülhetetlen corollariuma, hogy a gyermek egyéniségét tanulmányozzuk még a középiskolákban is. Megköszönte a kör nevében a felolvasónak mindvégig élvezettel hallgatott előadását.

Dr. Csürös Ferenc titkár jelentette még, hogy a tanárok által a nagy közönség bevonásával rendezett hangverseny 654 koronával járult a T. Ö. és Á. S. E. alaptőkéjéhez. *Hettesheimer Ernő* felsőbb leányisk. tanár a kör tagjai közé belépett.

Ezek után az elnök a gyűlést bezárta.

Dr. U. Szabó Gyula.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A reáliskola régibb és újabb sérelmei.

A reáliskola kezdettől fogva mostohagyermeke volt a kormánynak és a társadalomnak egyaránt. Mi sem bizonyítja ezt inkább, mint hogy az utóbbi 30 évben, az 1883. évi középiskolai törvény óta, a gimnáziumok folyton szaporodnak, a reáliskolák száma pedig legfeljebb, hogy nem apad. Magában a fővárosban háromannyi gimnázium van most, mint a középiskolai törvény létrejöttekor, számuk 7-ről 22-re szökött, ellenben új reáliskola csak egyetlen egy állott elő, a VI. kerületi, úgy hogy a budapesti reáliskolák felsorolásához még most is elég az egyik kezünk öt ujja; volt négy, van öt. A társadalom szeretete sem növekedett; a budapesti reáliskolákat kivéve a többiek gyéren vannak látogatva és a felső osztályokban a nyolc-tíz tanulóból álló létszám elég gyakori. Mindezekkel a jelenségekkel pedig akkor találkozunk, mikor egymást felváltó közoktatásügyi miniszterek egyértelműen elítélik a *febris gymnasialis*-t, és amikor a társadalomnak elég széles rétegei, tudományos egyesületek majdnem irtó hadjáratot hirdetnek a klasszikus tanulmányok ellen.

Közoktatásunk ezen bajaival, a gimnáziumok túltengésének betegségével, mondhatnám a gimnáziumok *osztályuralmával* kap-

csolatos a reáliskolának néhány régibb és újabb sérelme, amelyek mind azt bizonyítják, hogy a reáliskola sehogy sem tud kivergődni a maga elnyomott, legjobb esetben tűrt helyzetéből. Az 1883. XXX. törvény a gimnáziumot és reáliskolát egyformán középiskolának minősíti, de maga a törvény is rést üt az egyenlőség elvén, a gyakorlat, az élet pedig valósággal kiforgatja a reáliskolát törvényadta jogaiból is. Szűkkeblűség a törvénytől, hogy reáliskolai tanárjelöltektől még akkor is követeli a latin nyelv némi ismeretét, ha természettudományi szakon vannak; még nagyobb szűkkeblűség a reáliskolának meg nem adni azt a jogot, hogy tanítványait maga vizsgálhassa a latinból is az érettségi vizsgálaton.

A gyakorlat aztán a törvényben biztosított kevés jogot is megnyirbálja; a reáliskolai tanuló elé különböző akadályokat gördít, ha a latinból érettségi vizsgálatot akar tenni. A középiskolai törvény 26. §-a megengedi, hogy a reáliskolai tanuló a maga érettségi vizsgálata után bármely gimnáziumnál jelentkezzék kiegészítő érettségi vizsgálatra. A gyakorlatban mégis mi történik? Megkövetelik tőle, hogy bélyeges folyamodvánnyal kérjen főigazgatói engedélyt, hogy mutassa ki a latin nyelvből a reáliskolában kapott érdemjegyeit, holott a törvény erről a feltételről mit sem tud.

Azt nem is teszem szóvá, hogy sok gimnázium minden testvéri érzés nélkül fogadja a reáliskolának ezen jövevényeit, valamint azt sem említem, hogy egy-két főigazgató valóságos bűnnek, megrovandó multnak tekinti reáliskolai tanuló-voltukat és legalább egyszer elbuktatja még a praematurus reálistákat is. Arra azonban ismét meg ismét föl kellene hívni a gimnáziumi vizsgáló-bizottságok és főképp az érettségi vizsgálóbizottsági elnökök figyelmét, hogy a latin vizsgálaton más mérték alá vonandók a reáliskolaiak, mint a gimnáziumiak. Ezt határozottan kifejezi a latin nyelvnek a reáliskolában való tanításáról szóló szabályzat az utolsó pontban (10. §.), amely szerint a reáliskolai tanulóktól nem szabad többet követelni, mint amennyit a reáliskola négyévi tanfolyamában elsajátíthatnak. Ugyanerre céloz az érettségi vizsgálati utasítás 37. §-a is, mely szerint a reáliskolai tanulókat a gimnáziumiaktól elkülönítve kell vizsgálni.

Ezt a rendelkezést a legritkább esetben tartják szem előtt a gimnáziumok; a reáliskolai tanulók együtt és ugyanazon anyagból vizsgáznak, mint gimnáziumi társaik. Arról pedig ne is álmodozzanak a jámbor reálisták, hogy még júniusban szerezhessék meg érettségi vizsgálatuk kiegészítését. A reáliskolai érettségi vizsgálat után közvetlenül ha jelentkeznék a legelkészültebb reálista is latin vizsgálatra, mint rendzavaró tolakodó utasíttatnék vissza; várjon a szeptemberi határidőig, bármilyen érdeke volna is a már kiegészített érettségi bizonyítványhoz hozzájutnia.

Mindezek már régi dolgok, szinte megszokott sérelmek. Ehhez járult a folyó iskolai év kezdetétől fogva egy súlyosabb sérelem, egy még bántóbb jogcsorbítás. Okozta pedig ezt az egye-

temek és jogakadémiák tanulmányi és vizsgarendjéről szóló legújabb szabályzat, amelyet a közokt. minisztérium 12800/1911. sz. a. tett közzé a király ő felsége legfelsőbb elhatározása értelmében.

E szabályzat mit sem tud a rendkívüli joghallgatók féléveinek a beszámításáról. E szabályzat kibocsátása előtt a reáliskolából lett jogász nyugodt lélekkel készülhetett a latin érettségi vizsgálatra; ha letette decemberben, beszámították I. félévét; ha letette a reáliskolai érettségi vizsgálat után egy évvel, akkor sem volt baj: két szemeszterét is beszámították és mehetett alapvizsgálatra. Az új szabályzat fenntartotta az önkénteseknek és a katonai szolgálatot teljesítőknek járó könnyítéseket, még a külföldi egyetemekre beiratkozottakat is különféle kedvezményben részesíti, csak a reáliskolából lett rendkívüli hallgatóról feledkezik meg. Az önkéntesnek megengedi, hogy a rendes határidőn kívül vizsgázhassék, a külföldön járt jogásznak lehetővé teszi, hogy a külföldön nem hallgatott tárgyat utólag hallgassa időveszteség és jogcsorbítás nélkül, de arra nem ad módot, hogy a reáliskolai érett tanuló alaposan elkészüljön latin vizsgálatára, mert ha szeptemberben nem tudja felmutatni kiegészített érettségi bizonyítványát, elveszít egy félévet, sőt ha decemberben, esetleg júniusban sem sikerül a latin vizsgálat, elveszít egy egész évet. Tudomásunk van róla, hogy a kolozsvári egyetem így értelmezi az új szabályzatot, főképp annak 51. §-át, amely helytelen szórenddel, de drákói szigorúsággal következőképp szól:

»*Jelen szabályzatban megállapított tanulmányi és vizsgarend alól felmentésnek helye nincs.*«

Az elutasított és eddigi jogától megfosztott reálista aztán futhat Pontiustól Pilátusig, dékántól jogi karig, jogi kartól minisztériumig, minisztériumtól kabinetirodáig. Ha nagy a szerencséje, felségfolyamodvánnyal elérheti a vizsgálatra bocsáttatást, de aközben megeshetik vele, hogy egy másik féléve megy veszendőbe, mert aki a harmadik félév elején neki nem megy az első alapvizsgálatnak, annak ezt a félévét, valamint a későbbieket nem számítják be a tanulmányi időbe.

Helyes, már itt volt a legfőbb ideje, hogy a jogi pálya áradatát kormányzati eszközökkel visszaszorítsák és még helyesebb, hogy a tanulmányi és vizsgálati feltételeket megszigorítják, de nem lett volna szabad az előadáskerülő és vizsgálatmulasztó joghallgatókkal egy kalap alá fogni a reáliskákból lett rendkívüli hallgatókat, akik járnak is előadásokra, le is tennék az alapvizsgálatokat, csak számítanák be féléveiket és bocsátanák őket vizsgáló-bizottság elé.

Mindezeken a visszásságokon, a gimnáziumok és reáliskolák aránytalan népességén, a gimnáziumok és reáliskolák közötti kicsinyes huzalkodásokon, a reáliskolát végzettek sokféle sérelmén egy csapásra segítene a reáliskola egyenlőjogosítása, még pedig fenntartás nélküli, teljes egyenlőjogusága. A magyar közoktatás munkásai 20 év óta hirdetik ennek a rendszabálynak a szüksé-

gességét, közben a német császár meg is valósította; a gyakorlat szentesítette az elméletet, a német tudományegyetemek falai nem dőltek össze attól, hogy kapuikon szabadon beeresztették a reáliskola érettjeit. Meg vagyok győződve, hogy ez a felszabadító rendelkezés, a reáliskolának ez a végleges recepciója a mi főiskolai oktatásunknak sem válnék kárára, a középiskolai tanügynek pedig mérhetetlen hasznot hajtana.

(Debreczen.) *Kardos Albert.*

A reáliskolai latin tanfolyamok és a kiegészítő latin érettségi vizsgálat.

A reáliskolai latin tanfolyamok évi 70—80 ezer koronával terhelik a közoktatásügyi költségvetést anélkül, hogy az eléjük tűzött célt elérnék, vagy mai szervezetükben egyáltalában el is érhetnék. — Az 1899. évi 100109. sz. min. rendelet szerint, amely az ezen intézményre vonatkozó Szabályzatot közli, a tanfolyamok célja »az oly reáliskolai tanulókat, akik a középiskolákról szóló 1883. évi XXX. tc. 26. §-a alapján a reáliskolai érettségi vizsgálaton felül tudományegyetemre jogosító latin nyelvi vizsgálatot kívánnak tenni, ebbeli tanulmányaikban elősegíteni«. (1. §.) — »E cél tekintetéből — mondja tovább a 2. §. — megkívántatik, hogy azon reáliskolai tanuló, aki a reáliskolai latin nyelvi tanfolyamot kellő házi szorgalom kifejtése mellett elvégezte, *a)* alaposan ismerje a nyelvtant; *b)* értse és szabatosan fordítsa a tanfolyamban olvasott klasszikus írók műveit; *c)* képes legyen könnyebb magyar szöveget írásbelileg latinra fordítani; *d)* ismerje az ókori római régiségeket és irodalmat, amennyire ez az ókori történet s az olvasott klasszikus írók művei alapján elvárható.« A 4. §. közli a tanfolyam tantervét, amely 4 évfolyamnak összesen heti 13 órájára beosztva néhány könnyebb auktor (Nepos, Caesar, Livius) kivételével a gimnáziumi latin studium egész anyagát felöleli. Végre a 10. §. röviden annyit mond, hogy a kiegészítő latin érettségi vizsgálat követelményeire nézve a Szabályzat 2. §-ában jelzett követelmények irányadók. — Hogy a továbbiakban a bizonyítás eszközei mind kéznél legyenek, iktassuk még ide a gimnáziumi tanulók latin érettségi vizsgálatán előírt követelményeket. Ezen követelmények: »A latin nyelvnek oly fokú tudása, hogy a tanuló valamely iskolai auktornak nem olvasott részletét megértse és lefordítsa; továbbá a tantervi olvasmányokon alapuló tájékozottság a római nép állami, társadalmi és művelődési viszonyaiban«. (Éretts. vizsg. ut. 21. §.)

Látnivaló, hogy a Szabályzat a reáliskolai tanulók érettségi vizsgálatának követelményeit semmivel sem szállítja lejjebb a gimnáziumi követelményeknél, sőt, hogy ilyenféle kedvezésről még csak szó se essék, külön hangsúlyozza, hogy a nyelvtani tudás alapos, a fordítás szabatos legyen. A tanfolyamban mellőzhető

néhány könnyebb auktor igazán nem számít, hisz senki előtt sem titok, hogy amely tanuló Cicerót, Vergiliust, Horatiust, Sallustiust és Tacitust, a legnehezebb latin auktorokat fordítani (hozzá még szabatosan fordítani) tudja, az játszva bánik el a könnyebbekkel. A Szabályzat tehát semmi igazságtalan kedvezményt nem nyujt a reáliskolai tanulóknak. Tanuljon és tudjon a reáliskolai tanuló annyit, amennyit a gimnáziumi s tehet a latinból érettségi vizsgálatot —, ezt mondja a Szabályzat s közöl egy tantervet, amelyet a tanfolyamban tanárnak, tanulónak szem előtt kell tartania, hogy a végső célhoz, a sikeres érettségi vizsgálathoz eljuthassanak.

A reáliskolai tanuló azonban azon célhoz, *hogy a tanfolyam keretében a gimnáziumi tanulóéval egyenlő színvonalú latin tudásra tegyen szert*, miként mindjárt látni fogjuk, semmiképen el nem juthat. Aránytalanul kevesebb tudása mellett is eljut azonban a reá nézve egyedül fontos célhoz: a sikeres érettségi vizsgálathoz, ami egyedül úgy lehetséges, hogy a gimnáziumi tanulókra nézve érvényes érettségi követelményeket a reáliskolai tanulónál mégis csak erősen leszállítják. Aki a négy évfolyamot némi szorgalommal végigjárta, az csaknem kivétel nélkül »átmegy«. Átmennek azonban a gyengébbek közül is azok, akiknek egy kis szerencséjük van. A követelményeknek ezen leszállítása másra, mint a tanfolyamokra való tekintetből, nem történhetik. A tanfolyamokat ugyanis a felsőbbség kifejezetten azért állította fel, hogy az érettségi vizsgálatra előkészítsenek. A tanfolyamról egyenesen az érettségi vizsgálatra mennek a tanulók abban a természetes feltevésben, hogy amennyit a tanfolyamon tanultak, az nekik az érettségihez is kell hogy elég legyen. Pedig vajmi könnyen be lehetne bizonyítani, hogy közülük a legjobbak tudása sem ér fel (hacsak nem ritka kivételképpen) az elégséges gimnáziumi tanuló tudásával. Megbuktatni azonban még sem igen szokás ezeket a kevés tudású, de jóhiszemű fiatalembereket, mert az egy drága pénzen fenntartott intézmény dezavuálása volna. Nincs más hátra, mint a mértéket leszállítani. Így oka a tanfolyam annak, hogy a kiegészítő latin érettségi vizsgálatok színvonala mélyen a gimnáziumi tanulók érettségi vizsgálatának színvonala alatt marad, ellenére a törvény és a rendeletek intencióinak, sérelmére igen sok fontos pedagógiai érdeknek.

Mindezen végső következtetések azonban csak akkor igazak, ha bebizonyul, hogy a latin tanfolyamok nem tudnak megfelelni az eléjük tűzött célnak, vagyis: hogy a tanfolyamok mai szervezetükben nem képesek megadni a gimnáziumokéval egyenlő színvonalú képzettséget. Ez pedig kétségtelenül beigazolható.

A felsőbb osztályú reáliskolai tanuló ép úgy, mint a gimnáziumi, heti 30 órán át tanul rendes tárgyat. Hétfőtől szombatig reggeli nyolc órától déli egy óráig az iskolában ül. A latin intenzív szellemi munkát kívánó, nem éppen könnyű tárgy, amelyet ép ezért a gimnáziumban a délelőtti első órákra

szokás tenni; a reáliskolai tanuló öt rendes óra fáradalmai után csak délután juthat el a rendkívüli tárgyak óráira, köztük a latinra is és figyelmét ezen délutáni időben is vajmi sokszor inkább a reá nézve pillanatnyilag sokkal fontosabb holnapi rendes tanulnivalók, mintsem a súlyosabb következmények nélkül is elhanyagolható latin foglalják el. Egy igen nagy előnye van a reáliskolai tanulónak: az, hogy két idegen nyelv ismeretével, a nyelvtanulás bizonyos fokú módszeres gyakorlottságával és fejlettebb ésszel fog a latin nyelv tanulásához. Szemben áll azonban ezzel az, hogy a rendes tárgyaknál semmivel sem könnyebb latin studiumra fizikai idejének és szellemi erejének csak megmaradó fölöslegét használhatja fel. Mindezen körülmények figyelembe vételével a reáliskola egy-egy rendkívüli latin óráját optimista felfogással is legfeljebb annyi eredményt lehet várni, amennyit nyujt a gimnáziumnak kötelező, kikerülhetetlenül házi szorgalommal járó, bukás veszélye nélkül el nem hanyagolható latin órája. Képzelhető-e már most, hogy a rendes tárgyakban való egyformán nehéz elfoglaltság mellett ráadásul és heti 13 rendkívüli órában egy tantárgyat a reáliskolai tanuló ugyanolyan jó eredménnyel tanuljon meg, mint aminő eredménnyel ugyanazt a gimnáziumi tanuló 8 éven át összesen heti 44 órában megtanulja? Hogy a dolgot annál világosabban láthassuk, képzeljünk el egy hasonló esetet a gimnáziumi tanuló részéről. Ki ne tartaná a priori abszurdumnak egy gimnázista részéről azt a vállalkozást, hogy a rendes tárgyakhoz ráadásul a felső négy osztályban s összesen 13 rendkívüli órán a reáliskolai franciát (24 óra), kémiát (8), ábrázoló geometriát (8) és két osztály szabadkézi anyagát (4) fogja megtanulni és pedig a reáliskolai tanulók átlagos eredményével? Érvényben levő középiskolai tanterveink készítőiről feltételeznünk kell azt a bölcseséget, hogy a tárgyak heti óraszámait az illető tárgyak viszonylagos fontossága és nehézsége szerint állapították meg s azért az itt említett reáliskolai tárgyak együttvéve egyenértékei jelentőség és nehézség tekintetében a gimnázium 44 órás latin tanulmányainak. Honnan van az mégis, hogy amíg 44 órás reáliskolai studiumnak a gimnázista részéről rendkívüli tárgyként való eredményes elvégzését lehetetlennek tartjuk, addig a Szabályzat nemcsak hogy lehetetlennek nem tartja a latin studiumnak 13 órában való elvégzését, hanem intézményszerüleg is gondoskodik egy ezen cél szolgálatában álló tanfolyamról? Ez a Szabályzat pl. az I. évfolyam heti 4 órája számára a következő tananyagot írja elő: »A teljes alaktan; a mondattanból az egyszerü mondat gyakorlása (vagyis az egész esettan, mivel a II. évf. számára már a mondattan »befejezését« írja elő) szemelvényes olvasmányokkal; megfelelő szókincs gyüjtése és ennek felhasználása szóbeli fordításoknál.« Ez a gimnáziumban az I—III. osztály heti 18 órájának tananyaga; feldolgozása heti 4 órában egyszerü és bizonyításra sem szoruló didaktikai lehetetlenség. Ha a tanulók mindegyikében egy Mezzofanti nyelvészeti lángel-

méje volna egyesülve Demosthenes vasakaratával, akkor lehetne szó ilyen nem közönséges emberi elmékhez mért tantervről, de ezen esetben meg talán úgysem volna szükség se tanfolyamra, se tanárra! Föltételezi persze a Szabályzat, hogy a »megfelelő szókincs« megszerzése végett a tanulók olvassák Liviusnak Róma régibb történetére vonatkozó fejezeteit, Phaedrus néhány meséjét, esetleg még Corn. Neposból és Caesarból is szemelvényeket, úgyhogy a következő évfolyamok heti 3 óráira már *csak* ez az anyag marad: II. évfolyam: »A mondattan befejezése szemelvényes olvasmányokkal. Ilyenek Cicero válogatott levelei; könnyebb e célra szolgáló költői anthológia, amely utóbbival párhuzamosan a prozódia főbb szabályai is ismertetendők. III. évfolyam: Sallustius, Cicero (beszédek), Vergilius műveiből vett olvasmányok; IV. évfolyam: újra Cicero, továbbá Tacitus Agricolája és Horatius. A heti 3 órácskákból azután mindenre telik: nyelvi és tárgyi fejtegetésekre, megfelelő számú írásbeli dolgozatra, római régiségekre és irodalomtörténetre s természetesen nem maradhat el az ismétlés sem, a mater studiorum. Így osztja be a Szabályzat a gimnáziumnak csekély kivétellel egész latin tananyagát heti 13 *olyan* órára, amelyeket a tanuló akár a rendes tantárgyakból felhalmozódott teendői miatt, akár százféle más elfogadható vagy elfogadhatatlan okból bármikor tetszése szerint és fegyelmi következmények nélkül elmulaszthat. Egy másnap beadandó rajz vagy írásbeli dolgozat elegendő ok arra az egyes tanulónak, hogy ne menjen latin órára. Iskolai ünnepségek előkészületei, önképzőköri s más efajta gyülések, ifjusági előadások, a többi rendkívüli tantárgy, ének- és zenepróbák stb. stb., amelyek mind csak a délutáni órákban eshetnek meg, unos-untalan zavarni szokták a latin órákat. Akik a tanórák látogatását 2 héten át igazolatlanul elmulasztják, a tanfolyamból kitiltandók — ennyi mindössze a Szabályzat büntető szankciója a mulasztásokra nézve. Arra mindenesetre jó ez az utasítás, hogy az esetleg időszakos restségben szenvedő tanuló részére a kimaradás legegyszerűbb útját megmutassa!

Elméleti megfontolás és gyakorlati tapasztalás tehát egyaránt arról győznek meg, hogy *ilyen* keretekben és heti 13 órában a tanfolyam számára előírt anyagot elegendő eredménnyel feldolgozni merőben lehetetlen. S ámbár a szellemi javakat nem rőfszámra szokás felbecsülni, annyit a mondottak alapján mégis megállapíthatunk, hogy a tanfolyam egy-egy órája legfeljebb annyi tanultságot eredményezhet, amennyit a gimnázium egy-egy latin órája s hogy tehát *a reáliskolai tanfolyamot végzett tanuló összes tudása legfeljebb úgy aránylik a gimnáziumi tanuló összes tudásához, mint 13 : 44, vagy némi engedménnyel, mint 1 : 3!*

A reáliskolai latin tanfolyamok tehát nem felelnek és mostani szervezetükben nem is felelhetnek meg azon célnak, amelyet a Szabályzat 1. §-a eléjük tűz. Mint egyszerűen ismeretkiegészítő, hézagpótló rendkívüli tárgy nagyon jól beválnék ez az intézmény

a reáliskolában, akad is ritka kivételképpen egy-egy tanuló, aki az érettségi bizonyítványra való aspiráció nélkül tanulja a latint; azonban mint kiegészítő érettségi vizsgálatra előkészítő intézmény, helyét meg nem állhatja s ha egyéb anomáliákról nem is szólanánk, magával a latin érettségi színvonalának leszállításával többet árt a középiskolai érdekeknek, mint amennyit töredékes, siettetett, meg nem emésztett s a tanulóra maradandó hatást nem gyakorló tanulmányaival a közműveltségnek használ.

A tanfolyam ezen alaphibájából szükségszerűleg sok más baj is származik. Mivel az anyag túlságos sok, az óra meg kevés, egyéb utasítás híján minden latin tanárnak magának kell kiválogatnia a latin studium anyagából azt a bizonyos $^1/_3$ részt, amelynél többre a tanfolyam szűk keretében a tanulókat megtanítani nem lehet. Ez pedig (vagyis egy kényszerűség-parancsolta tantervet és módszeres eljárást megállapítani) igen nehéz dolog, sőt felül is haladja egyetlen-egy pedagógus képességeit. Egyik tanár talán a szabatos nyelvtani ismereteket tartja elsősorban fontosaknak, a másik mennél többet fordíttatna, a harmadik talán a reáliák kimerítőbb tárgyalásával akar úgy-ahogy célt érni. Aztán azon manapság már mindenképpen megokolhatatlan rendszer mellett, hogy a reáliskolai tanulónak a gimnáziumi érettségi bizottság előtt kell vizsgálatot tennie, a gimnáziumi vizsgáló tanár sem tudja, mi is az az $^1/_3$ rész, aminek tudását a leszállított követelmények mellett is a tanulótól joggal elvárhatja. Nincs és sok esetben nem is lehet tisztában azzal, mit tartott fontosabb fejezeteknek a reáliskolai tanár és ezen tájékozatlanságában, hogysem igazságtalannak lássék a jóhiszemű tanuló iránt, kénytelen a követelményeket is *még lejjebb* szállítani.

Így szálldogál a kiegészítő érettségi vizsgálat színvonala lejjebb-lejjebb. Manapság már ott tartunk, hogy egyes reáliskolát végzett fiatalemberek, még ha latin tanfolyamot nem végeztek is, 2 hónap alatt el tudnak készülni az ilyen vizsgálatra. Ez a kéthónapos készülés helyenkint egész rendszerré fejlődött. Ezek a fiatalemberek a reáliskolai érettségi után 1—2 évvel felismerik igazi hivatásukat s pl. jogászok akarnak lenni. Szeptemberben beiratkoznak a jogra, de hogy egy félévet ne veszítsenek, még december elején meg kell szerezniök a latin érettségi bizonyítványt. A tanulásra rászánnak 2 hónapot, októberben s novemberben privátórákat vesznek valamely gimnáziumot végzett úriembertől, jelentkeznek a decemberi érettségire és vizsgálatuk — mi tagadás? — többször mint nem sikerül. Valóban szép haladás a szellemi erők kifejtése terén. Megjavítják a tanfolyambeliek rekordját is, mert össze-vissza két hónap alatt végeznek azzal a studiummal, amely mellett csak magában az iskolában 1500 órát (egyfolytában számítva két hónapnál több időt) ülnek azok a lassú gimnázisták, akik közül nem egynek diákpályája több tudás mellett is egyesegyedül a nehéz latin studium miatt derékban törik ketté! Egy V—VI. osztályú gimnáziumi tanuló nem tud tovább jutni a latin miatt,

nem lehet tehát a latin miatt orvos, jogász stb. Mindez azonban lehet a reáliskolai tanuló, jóllehet latin tudása kevesebb ama bukott tanulóénál. Ez egymagában is bizonyítja, mennyire igazságtalan dolog a kiegészítő latin érettségi vizsgálat színvonalának leszállítása szociális szempontból. Ha már ez a vizsgálat egyedül az egyetemre való kvalifikálás kedvéért létesült, akkor követelmények tekintetében éppenséggel semmi különbséget nem volna szabad tenni a képesítendők között. Nem-e megszégyenítő magukra a maturandusokra nézve ez a szinte nevetségesen enyhe elbírálás, mikor még a leány-magántanulók osztály- és érettségi vizsgálataira nézve is szigoruan egyenlő mértékü elbírálást követel az 1895. évi 72039. sz. min. rendelet: »Vizsgálataik *teljesen ugyanazon* tanulmányi mérték szerint tartandók meg, mely a középiskolák fiu-tanulóira nézve a tantervekben is ki van szabva. . . . Külön hangsúlyozni kívánom, hogy miként a fiuk, úgy a leányok vizsgálatainál sem lehet helye *semminemü enyhe elbírálásnak, vagy könnyítésnek*«. A könnyü érettségi vizsgálat rendkívül károsan hat vissza magára a reáliskolai tanfolyamra is. Azon intézetben pl., amelyben már negyedik éve töltöm be a reáliskolai latin tanár nem sok gyönyörüséget nyujtó hivatását, kiirthatatlanul meg van gyökeresedve a tanulók közt az a hit, hogy a reáliskolai tanulók latin érettségije rendkívül könnyü, diáknyelven: semmi. Persze ők is tudják, mért hiszik; számtalan példáját látják évről-évre a reménytelenül próbálkozó társak *sikeres* vizsgálatainak. Hát ilyen példák nyomán a beiratkozottak sem igen erőltetik a tanulást, sokan pedig egyáltalában be sem iratkoznak, jóllehet latin végzettséghez kötött életpályára igyekszenek. »Ha kezemben lesz az érettségi, majd rászánok pár hónapot . . .«

Így vesz el a kultúra érdeke a kiegészítő latin érettségi vizsgálatban s az annak kedveért létesített reáliskolai latin tanfolyamban. Bizony-bizony csekély köze vagyon ezen kettős intézménynek a gimnáziumi latin tanulmányok ismeretgyarapító, észfejlesztő, szívnemesítő, nemzetnevelő hivatásához. S mikor a gimnáziumok százai már amúgy is régóta fölös számban ontják az ifjuságot a latin nyelv ismeretéhez kötött életpályákra, kétszer is meggondolandó dolog volna, érdemes-e drága pénzen s a kultúra érdeke nélkül még több és több kvalifikációt gyártani.

Nem tudom, számon tartja-e a tanügyi felsőbbség, hogy mennyibe kerül évenkint a tanfolyamok fenntartása és van-e valamely összegező kimutatása arról, minő eredménnyel dolgoznak a tanfolyamok, hányan és minő eredménnyel tesznek évenkint kiegészítő érettségi vizsgálatot a gimnáziumokban, a vizsgálatra jelentkezők közül hány % végzett tanfolyamot stb. Ha az iskolák minden apró-cseprő ingóságáról pontos leltárak készülnek, az sem volna hálátlan munka, hogy a tanfolyamok pontos mérlegét elkészítsük.

Az 1910. évi állapot szerint a 23 áll. főreáliskolában alkalmazott ugyanannyi latin tanár fizetése, korpótléka és lakbére

többre ment 85 ezer koronánál. A heti 13 latin órán felül a tanár rendesen még egy három órás rendes tárgyat is tanít (többet rendszerint nem igen taníthat, mert akkor meg már óratöbblete lenne); az ezért járó kb. 14 ezer koronát levonva, a latin tanfolyam csupán maguknak a tanároknak ellátásában is 71 ezer koronába kerül. Ehhez járul némi dologi kiadás, az igaz, hogy nem sok, mert a nagyigényű tanfolyamnak az odarendelt tanáron és a kézikönyvtárban megtalálható 2 db latin szótáron kívül más berendezési tárgyai, könyvtára, szemléltető eszközei stb. nincsenek. Utóvégre azonban a kréta- és szivacsfogyasztás, fűtés és világítás is kerül annyiba, hogy a tanárok folyton ingadozó ellátásával együtt az évi költséget 70—80 ezer koronában megállapítsuk. Ennyibe egy derék, nagy középiskola szokott kerülni. Hogy mit nyujt ennek ellenében az intézmény, a fentebbiekben láttuk.

A latin tanfolyamokat kísérő sok anomália közül csak egyet akarok még itt szóvátenni: *a hivatásos és okleveles latin tanároktól tanított reáliskolai tanulónak gimnáziumi érettségi bizottság előtt kell érettségi vizsgálatot tennie.* Ezen furcsa kis körülmény vizsgálatánál tűnik csak ki igazán, hogy egyenesen pedagógiai érdekek ellenére mily szemetszúró ferde állapotok tudnak, talán csupa nemtörődömség folytán, állandósulni.

Ezen nemtörődömség folytán pl. még ezelőtt 8 évvel megeshetett az a lehetetlennek látszó tréfa, hogy egyik főreáliskolánkban egyik évfolyamot egy magyar-német szakvizsgálattal évek óta adós h. tanár, a másik évfolyamot egy történet-földrajzi szakvizsgálatot tett h. tanár tanította, ellenben az ugyanazon intézetnél helyettes tanárnak alkalmazott *okleveles magyar-latin* tanár egy évfolyamot sem kapott, ehelyett egy felekezeti gimnáziumban eltöltött év után az áll. főreáliskolában magyart és *németet* tanított! Az eset megértéséhez tudni kell, hogy akkor még nem voltak rendszeresítve a reáliskoláknál a latin tanárok, a tanfolyam vezetése a heti 18 órába be nem számított mellék elfoglaltság volt, amelyért — s ez a fő — évfolyamonkint 400 korona tiszteletdíjat utalt ki a minisztérium. *Ilyen* szakszerű latin oktatás mellett természetesen nem is lehetett másképp, mint hogy a reáliskolai tanuló arra hivatott szaktanár előtt a gimnáziumban tegyen érettségi vizsgálatot. Immár azonban 6—7 éve annak, hogy a felsőbbség minden főreáliskolában csupa szaktanárokat rendszeresített a latin tanfolyamok vezetésére, megkétszerezve ezzel azok fenntartási költségeit. Ezeknek a tanároknak főteendője heti 13 órán át a latint tanítani s a tanítványok még sem előttük, hanem egy idegen intézet érettségi bizottsága előtt tesznek vizsgálatot. Mi szól továbbra is ezen rendszer mellett? Semmi. És ellene? Számos főbenjáró pedagógiai érdek, amelyek egyenesen azt parancsolják, hogy a reáliskolai tanuló a maga latin tanárával ad hoc (csupán a latinból érettségizőkre vonatkozólag) kiegészített reáliskolai érettségi bizottság előtt tegyen vizsgálatot. A mai rendszer a maga

megokolatlanságában páratlanul álló középiskolai különlegesség, amely mélységesen megalázó a latin tanárra és egész tanfolyamára; a reáliskolai fakultativ latin érettségi ellenben feltétlenül csak emelhetné a tanfolyam s a kiegészítő érettségi vizsgálatok színvonalát. De lássuk az emellett szóló pedagógiai érdekeket. Ha csak az ellenőrzés és elbírálás pontosságáról van szó, a tanuló a reáliskolában eggyel több szakember (nyelvész) előtt tesz vizsgálatot, mint a gimnáziumban. A mindkét bizottságban közös tagokon kívül ugyanis a gimnáziumban egy magyar és latin, a reáliskolában ellenben magyar, latin és német szaktanár előtt tesz vizsgálatot s ha igaz az, hogy több szem többet lát, akkor a tanuló készültsége az utóbbi helyen még pontosabb elbírálás alá jut, mint amott. Holmi slendriántól tehát nem kell tartani, sőt ellenkezőleg. S hát az fontos dolog-e, hogy a vizsgálóbizottság lehetőleg tetőtől-talpig ismerje a tanulót, annak előképzettségét és tehetségeit, tanulmányi rendszerét és erkölcsi viseletét? S ha ez az 52.077—1890. sz. r. értelmében igen is fontos, akkor mért megy a reáliskolai tanuló az őt izig-vérig ismerő s szakemberek tekintetében teljesnél is teljesebb vizsgálóbizottság elől, nem ritkán sok költséggel és sok akadállyal, egy merőben idegen tanárokból álló bizottság elé? Azért-e, hogy az ő tanulmányai felől tájékozatlan gimnáziumi szaktanártól véletlenül ugyanazon Sallustius-fejezetet kapja írásbeli dolgozatul, amelyet ő már a III. évfolyamban tőrül-hegyre feldolgozott, miként ez egy helyütt a legutóbbi júniusi vizsgálatokon megesett? (A nem várt jó írásbeli miatt teljes lett a zavar, a vizsgálatot *a bizottságtól elkövetett formahiba* miatt felfüggesztették és szeptemberre odázták el.) S ami végül a latin tanárra egyenesen kinos és szégyenletes dezavuálás, mikép gondolkodik a tanuló a maga tanáráról, aki szaktárgya oktatását megkezdi az alfán, de az ómegáig a tanulóval együtt el nem juthat? Aki elől a tanulónak, példátlanul az egész középiskolai oktatásban, más szaktanár elé kell mennie felülvizsgálatra? A tanfolyam és tanár nagyobb dicsőségére — ha már száz okos fej sem tud egyetlen okot felhozni a rendszer magyarázatául — a tanuló nem gondolkodhatik másképp, mint hogy az ő tanára egy gimnáziumi tanárhoz képest csak afféle lógós, kiselejtezett szakember. Rendkívül imponáló tanári egyéniség legyen, aki ily dicstelen körülmények között ügyesen és haszonnal akarja forgatni a jóravaló pedagógiának egyik hatalmas fegyverét, a tekintélyt.

Sok fonákságról lehetne még írni e tárggyal kapcsolatban s éppen azért csodálandó, hogy már annyi ideje hallgatnak mindezekről az augurok. Jó volna pedig ezen kettős intézményről hallani mindazok véleményét, akik az ügyhöz közelebb állanak. Én az intézményről *mostani* szervezetében másképp nem igen tudok vélekedni: Censeo esse delendam . . . vel reformandam!

(Déva.) *Varga Ignác.*

A leányiskola kiépítése.

A felsőbb leányiskolák befejezetlen volta, amit egyre jobban érzünk, arra indította ezen iskolák miniszteri biztosát, hogy fejlesztési javaslatot tegyen a közoktatásügyi miniszternek. Tervét a Pesti Hirlap április 11-iki számában a közönséggel is megismertette s miután erre két hétig senkisem reflektált, kénytelen voltam ezen javaslattal szemben érzett aggodalmaimat a Pesti Hirlap április 25-iki számában kifejezésre juttatni, mert erős a meggyőződésem, hogy az ajánlott megoldás nem felel meg a követelményeknek sem a női mozgalom, sem az általános műveltség szempontjából s ha az megvalósulna, véleményem szerint, megakasztaná a természetes fejlődést.

Az említett helyen kifejtettem nézeteimet s nem akarván azokat ismételni, most csak azt hangsúlyozom, hogy a szóbanforgó megoldásnak az a színezete, hogy *a női mozgalom ellen irányul*, mert a *női reáliskolának nevezett* iskolatipus alig képesítene valamilyen pályára, leánygimnáziumot pedig csak kivételesen szán egy-két városnak. Már pedig a felsőbb leányiskolát sem az általa nyujtott általános műveltség keveslése miatt kifogásolják, hanem mivel semmire se képesít.

Értsük meg, hogy nagyrészt a kenyérkereseti módok szaporítása miatt sürgetik az új iskolát s ennek a mozgalomnak kielégítést kell szerezni, mert az erőszakosan gátat emelő megoldások úgy sem lehetnek életképesek. A kenyérkereső nővel szemben emlegetett sajnálkozás ma már nem időszerű, a felfogás ebben a tekintetben kezd teljesen átalakulni. Az áradatot pedig nem lehet torlasszal megállítani, mert megkerüli azt, hanem rendes medret kell neki biztosítani s akkor nyugodtan lefolyik. Szóval az új iskolatipussal vagy tipusokkal alig haladnánk valamit; aki magasabb képesítést akarna szerezni, egy-két várostól eltekintve, megint csak a magántanulás keserű kenyerére volna utalva. Pedig nem kell azoktól a magasabb pályákra tóduló nőktől annyira félni. Eleinte talán, amikor iskolát kapnak, ellepik majd azokat, de az élet kiselejtezi az oda nem valókat, egy részük pedig férjhez menvén, abba hagyja tanulmányait. Egyébként pedig természetes, hogy lassanként több-több pályát kell megnyitni, a nők előtt.

Tehát csináljunk a felsőbb leányiskolából igazi modern leányiskolát, amelyben a modern általános műveltségnek, de megszorításokkal az egyes magasabb pályákhoz megkívánt klasszikus műveltségnek is teret adjunk. Ez lenne az említett cikkemben már szóba hozott leányliceum, amelyben a III. osztálytól a VIII.-ig tanulhatnának szabad választás szerint franciát vagy latint, aszerint, hogy modern vagy klasszikus irányú műveltségre akarnának szert tenni. A végbizonyítvány mindkét esetben egyenlő értékű volna a fiuközépiskolák végbizonyítványaival. Természetes, hogy a modern irányú leányiskola előtt aztán a technikai pályák megfelelő ágait meg kell nyitni.

Ide mellékelem a javasolt iskola óratervét.

Óraterv
a leányliceum számára.

Osztály	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Heti órák
Vallástan	2	2	2	2	2	2	2	1	15
Magyar	5	5	3	3	3	3	3	3	28
Német	5	5	3	3	3	3	3	2	27
Francia	—	—	5	5	4	4	4	5	27
Latin	—	—	5	5	4	4	4	5	27
Történelem	—	—	2	3	3	3	3	3	17
Földrajz	2	3	2	—	—	—	—	—	7
Természetrajz	2	2	—	—	2	2	—	—	8
Vegytan[1]	—	—	—	—	2	3	2	—	7
Természettan	—	—	2	2	—	—	4	4	12
Számtan	4	3	3	3	4	3	3	3	26
Mértan és rajz	3	3	—	—	—	—	—	—	6
Szab. rajz	—	—	2	2	2	2	2	2	12
Lélektan és log.	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Egészségtan	—	—	—	1	—	—	—	1	2
Kézimunka	2	2	2	2	2	2	1	1	14
Ének	1	1	1	1	1	1	1	1	8
Torna	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Szépirás	1	1	—	—	—	—	—	—	2
	29	29	29	29	30	30	30	30	

Jegyzet: A háztartási ismeretek részben a vegytan, részben a természetrajz keretén belől taníthatók.

A klasszikus irányzatnál a görög nyelvet a rendes óraterv keretén belül figyelmen kívül hagytam, ami ma már könnyen megtehető. Rendkívüli tárgyként azonban bevezethető.

Feltétlenül szükségesnek tartom azonban egy-két igazán leányoknak való tárgy meghagyását, így a kézimunkáét és énekét; ugyancsak szerepelnie kell a rajznak is minden osztályban, mert hiszen a nőben nagyobb a művészi hajlam, valamint nem hagyható ki az egészségtan sem, azokon a fokokon, amelyeken megjelöltem. A háztartási ismereteket sem szabad elhanyagolni, de ezeket könnyen felölelheti a vegytan és természetrajz.

Ilyen beosztás mellett túlterhelés sem állhat be, mert minden napra jut az elméleti órák közé pihenésül rajz, torna stb.

Midőn még megemlítem, hogy a különböző iskolafajokat gyakorlatból is ismerem, mert hiszen csak az szólhat igazán az ügyhöz, javaslatomat az illetékes tényezők figyelmébe ajánlom.

Otrok Mihály.

[1] Vegytannal kapcsolatban ásványtan és geológia.

A székesfővárosi tanárok helyzete.

Budapest székesfőváros tanárainak a fizetésrendezését, mely már 1911. január elsejével lépett életbe, az utólagos változtatások miatt csak most, március hó folyamán hagyta véglegesen jóvá a belügyminiszter.

Magát a fizetésrendezést pontosan az alábbi táblázat tünteti fel.

Régi fizetés					Uj fizetés					
Régi fokozatok	Várakozási idő	Fizetés és korpótlék	Lakáspénz	Összesen	Fizetés	Lakáspénz	Összesen	Különbség	Várakozási idő [1]	Fokozat
		2860		2860	2400	900	3300	440	3	VIII.
III.	3 év	2860	720	3580	3000	1000	4000	420	3	VII.
II.	4 »	3320	840	4160	3600	1000	4600	440	4	VI.
I.	5 »	4010	1020	5030	4300	1300	5600	570	4	V.
I. korpótlék	5 »	4350	1020	5370	4600	1300	5900	530	4	IV.
II. »	5 »	4690	1020	5710	4800	1600	6400	690	4	III.
III. »	5 »	5030	1020	6050	5200	1600	6800	750	4	II.
IV. »		5370	1020	6390	5600	1600	7200	810		I.

A középiskolai igazgató[2] ugyanazon fizetés élvezetében marad, illetőleg továbbra is úgy lép elő, mintha tanár maradt volna.

A tanári fizetésen felül azonban 1600 K a fizetés, 400 K a lakáspénz pótléka. Tíz évi igazgatói működés után még 600 K a nyugdíjba is beszámítandó pótlékban részesül.

A középiskolák igazgatói sorából kiváló működés és magatartás alapján a tanács legfeljebb hármat főigazgatóvá léptethet elő.

Ezzel az előléptetéssel a nyugdíjba is beszámítandó további évi 1600 K fizetési és 400 K lakáspénzpótlék jár.

Technikailag lehetetlen, hogy az egész fizetésrendezést ezen a helyen ismertessük, csak arra akarunk utalni, hogy ezen fizetésrendezéssel egyidejüleg a székesfőváros egyéb tanítószemélyzetének fizetése is rendezés alá került s valamennyi közt éppen a középiskolai tanároké a legkevésbbé előnyös. Mert míg a fizetésrendezés kapcsán Budapest székesfőváros óvónőinek fizetése 48%-kal, elemi iskolai tanítóinak fizetése 18%-kal javult, addig polgári és középiskolai tanárainak a fizetése csak kb. 10%-kal.

Magának a fizetésrendezésnek száraz számbeli adatain kívül ismertetnünk kell a fizetésrendezési szabályrendeletnek még egy-

[1] A várakozási időt a tanács a fővároshoz történt megválasztás után a 10. szolgálati évtől kezdődőleg legfeljebb két ízben és legalább 8 évi időközben egy-egy évvel megrövidítheti kitüntetésképpen.

[2] A tanács tanárokat címzetes igazgatókká léptethet elő és pedig a középiskoláknál a megválasztott tanárok számának 5%-a erejéig. Ezzel az előléptetéssel 600 K fizetési pótlék jár, mely a nyugdíjba beszámítandó.

néhány pontját, melyek mellett szó nélkül elhaladni nem lehet. Nevezetesen ilyen a 2. §. mely a következőket mondja:

»Ennek a szabályrendeletnek életbeléptetése után megválasztott polgári és középiskolai tornatanítók, ha tanszékük már szervezésénél fogva más rendes tárgy tanításával összekapcsolva nincs, az elemi iskolai tanítók részére megállapított illetményekben részesülnek. Ezenfelül megilleti őket évi 600 K állandó és a nyugdíjba is beszámítható pótlék.«

Ha figyelembe vesszük, hogy az említettek eddig polgári iskolai fizetésben részesültek, akkor világos, hogy ennél a pontnál inkább *fizetéskisebbítésről* kellene beszélnünk. Az itt említett lefokozás indítóoka valószínüleg a »képesítés« körülményeiben rejlik. De akkor van a dolognak fonákja is. Mert hiszen a polgári iskola a szabadkézi rajz és mértani rajzi (illetőleg ábrázoló geometriai) tanszékeire csak középiskolai képesítésű egyéneket kap.

Ha tehát a tornatanító *kisebb képesítésénél fogva* elemi iskolai fizetésben részesül némi pótlékkal, úgy a polgári, mint a középiskolánál, miért nem kap a polgári iskolában működő rajztanár *nagyobb képesítésénél fogva* középiskolai fizetést?

De ennél még sokkal élesebb ellenmondások rejlenek a 9. §-ban.

»Ha a tanács olyanokat választ meg igazgatói, tanári, tanítói vagy óvónői állásra, akik megválasztatásukat közvetlenül megelőzőleg az illető állásra előírt törvényes képesítéssel más nyilvános vagy nyilvánossági joggal fölruházott iskoláknál vagy a fővárosnál a közigazgatási tiszti személyzet sorában rendszeres alkalmazásban voltak, azokat abba a fizetési fokozatba kell beosztani, amelyben a fizetés legalább annyi, mint az illetőknek a fővároshoz történt megválasztásukat megelőzőleg legutóbb a lakáspénz kivételével élvezett összes rendszeres illetményei voltak.

Ha fővárosi rendes elemi iskolai, szeretetházi vagy polgári iskolai tanítót választ meg a tanács elemi, illetőleg ennél magasabb iskolához rendszeres állásra, akkor a rendes óvónői, illetőleg tanítói minőségben eltöltött szolgálati időből hat év a fizetési fokozatba sorozás szempontjából beszámítandó.

Megjegyzendő, hogy az illetmények szempontjából való beszámításnál általában csak oly szolgálati időt lehet figyelembe venni, amely a nyugdíjba is beszámítható s amennyiben az illető a magasabb iskolához való megválasztásához szükséges magasabb képesítést a főváros szolgálatába lépése után szerezte meg, ez esetben az óvodánál illetőleg alsófokú iskolánál eltöltött szolgálati idejéből csakis azok az évek számíthatók be, amelyeket az illető a magasabb képesítés megszerzését követő iskolaévtől megkezdődőleg töltött be.«

Hát most már igazán azt kérdjük, hogy milyen indítóok vezette a tanácsot akkor, amikor bármilyen *idegen* iskolánál működő tanárt vagy esetleg közigazgatási hivatalnokot annak székesfővárosi középiskolához való átlépése után a volt fizetését közvetlen meghaladó fizetési osztályba hajlandó besorozni, míg a *saját* polgári iskolájától,

a *saját* középiskolájához átlépő tanárnak csak maximum hat évet hajlandó beszámítani?

Ami pedig azt illeti, hogy »az alsóbbfokú iskolánál eltöltött szolgálati időből csakis azok az évek számíthatók be, amelyeket az illető a magasabb képesítés megszerzését követő iskolaévtől kezdődőleg töltött be«, nem egyéb akadékoskodásnál. Ez az intézkedés ahelyett, hogy a magasabb képesítés megszerzésére serkentené az egyéneket, attól egyenesen elriasztja; mert hiszen törekvésüket jutalom helyett még szinte megbüntetik. Így pl. ha valaki 15 év mulva kerül magasabb iskolához, akkor, tekintve, hogy szolgálati idejéből csak hat évet számítanak be, fizetésének egy nagy részétől elesik.

Nem is indokolt az intézkedés, mert hiszen más nem székesfővárosi iskolától vagy közigazgatási pályáról átlépő egyéneknél, akik pedig éppen magánál a székesfővárosnál érdemeket nem szerezhettek s utóbbiak pedagógiai érdemeket nem is szerezhetnek, *ez a kikötés nincs.*

Látjuk ebből mennyire szűkkeblüen jár el a székesfőváros, éppen a saját alkalmazottaival szemben.

De szűkkeblű eljárásnak kell mondanunk azt is, hogy a fizetésrendezéssel kapcsolatosan éppen a középiskolai tanárokat részesítette a legmostohább elbírálásban, tehát éppen azokat, kik állami és egyéb kollegáikkal együtt Magyarországon a tudományoknak, tudjuk, majdnem egyedüli ápolói? Miért nem ad a székesfőváros középiskolai tanárainak, kik Magyarország legdrágább városában laknak, legalább annyi fizetést mint az állam?

Miért nem ad alkalmazottainak *családi pótlékot*, holott egyre hirdeti szociális érzékét, sőt még szociálpolitikai ügyosztályt is létesített, pedig minden *szociológiai tanfolyamnál* többet ér az a kenyértöbblet, melyet a pótlék révén a családfönntartó gyermekei szájába tehet, emelvén ezáltal fizikai fejlesztésükben a jövő generációk szociális értékét, mert bizony mondom, nem szociális ügyosztályok és tanfolyamok működésére van itt szükség, hanem egy kis . . . szociális belátásra.

Magyarország kultúrájának támogatására legtöbbet tesznek akkor, ha előmozdítják ezen kultúra leghivatottabb ápolóinak szociális boldogulását.

Demeter Dénes.

KÜLFÖLDI TANÜGY.

A svájci középiskolák vizsgálatai.

A vizsgálatok ez idő szerint még fontos szerepet játszanak a svájci középiskolák életében. Mindazonáltal egységes rendet és eljárásokat ezen a téren nem találunk. Az a szertelen sokféleség és változatosság, ami az egyes kantonok oktatásügyét jellemzi, nemcsak az iskolaszervezetben, tantervben, hanem a rendtartásban, az iskola belső

életében is megnyilvánul. Éppen ez a legfőbb oka annak, hogy a svájci iskolákról külföldön oly keveset tudnak.

A *német kantonokban* az évvégi vizsgálat alig van befolyással az előmenetel megállapítására. Sok helyen nem is terjed ki minden tárgyra. A vizsgálaton rendesen vagy általános áttekintést adnak a tárgyalt évi anyagról, vagy egy fejezet összefoglaló ismétlését nyujtják. *Zürichben* a vizsgálati óra olyan, mint egy rendes tanítási óra. Tárgya a tanulók előtt teljesen új anyagnak feldolgozása, vagy valamely régi anyagnak új szempontok szerinti összefoglalása. A megjelent szülők és a tanügy iránt érdeklődők így képet kapnak az iskola, tanár és tanuló munkájáról. Szép és megfelelő befejezése ez a tanévnek. Szokatlan a *Frauenfeldben* divatos eljárás. Itt a tanár közvetlen a vizsgálat előtt kapja meg a vizsgálati témát a végzett anyagból a felügyelő bizottság illetékes tagjától. Ez az eljárás nem valami szerencsés, mert a vizsgálat így közönséges ismétlési órává lesz. Legfeljebb azt mutatja meg, hogy mit tud a tanuló s nem hogy mire képes. A tanár itt csak kérdez, de nem dolgozik együtt a tanulókkal, nem boncolja, fejtegeti s fejleszti ki az anyagot vagy kérdést.

A tanulók évvégi elbírálása, felsőbb osztályba való bocsátása (promotio) német Svájcban tehát az évközi bizonyítványok s az egész évi munka és viselkedés alapján történik. Általában hat érdemjegyet használnak. Értelmezésük nem egységes. Leggyakrabban 6 igen jó, 5 jó, 4 elégséges, 3 alig elégséges, 2 rossz, 1 nagyon rossz; vagy 4 elég jó, 3 elégséges, 2 rossz, 1 nagyon rossz, néhol 4 elégséges, 3 elégtelen, 2 és 1 mint fentebb. A gyengébb előmenetel elbírálásának tehát tágabb keretei vannak.

Néhol az előmeneteli jegy megállapításában nemcsak egész számokat, hanem tizedeseket is használnak. A felbocsátáshoz rendesen valamennyi érdemjegyből megállapított bizonyos átlagjegy szükséges pl. Zürichben 3·5, St. Gallenben 3·8.

Olyan javító vizsgálatok, mint nálunk, nincsenek szokásban. Valamennyire hasonló eljárás van divatban *Burgdorfban*, *Bernben*, és *Luzernben*, hol azon tanulók, akik egy főtárgyból vagy két melléktárgyból rossz, illetve két főtárgyban vagy három melléktárgyban alig elégséges jegyet kaptak, csak azon esetben bocsáttatnak tovább, ha ezen tárgyakból a következő tanév elején vizsgálatot állnak ki. *Zürichben* feltételes felbocsátás is van. De ha a feltételesen tovább eresztett tanuló az első negyedévben nem tanusít megfelelő előmenetelt, visszahelyeztetik előbbi osztályába. Megvan ez a szokás néhol francia Svájcban is, így pl. Laussanneban.

Szigorú, de a nem megfelelő elem eltávolítására igen praktikus azon egész Svájcban általános eljárás, hogy az ismétlő tanulók, ha az első negyed, harmad vagy félév végéig (különböző intézetek szerint) javulást nem mutatnak, az intézetet elhagyni kötelesek.

Francia Svájcban a vizsgálatok fontos tényezői az előmenetel megállapításának. Nemcsak év végén, hanem minden harmad vagy félév végén írásbeli és szóbeli vizsgálatok tartatnak. Itt a *lausanne*-i

collège et gymnase scientifique (collège 4 osztályos, gymnase 3 osztályos) évvégi vizsgálati eljárását mutatom be főbb vonásaiban.

A közoktatási ügyosztály *(Departement de l'instruction publique)* a vizsgálatokra bizottságot küld ki, amelynek tagja valamennyi vizsgáló tanár; többi tagjai az iskola felügyelő bizottságából a szakinspektorokból és városbeli honorateurokből kerülnek ki. A Departementnek joga van egyes osztályokat bizonyos tárgyakban a vizsgálat alól felmenteni. Ez esetben az évvégi jegy az évközi bizonyítványok jegyeiből állapíttatik meg. Elengedhetetlen azonban a vizsgálat a collège negyedik osztályában, amelynek elvégzése után külön bizonyítvány, a certificat d'etudes secondaires, adatik.

A vizsgálat a nyelvekben és matematikai tárgyakban írásbeli és szóbeli. A történet, földrajz, természetrajz, vegytan és fizikából csak szóbeli. A kézimunkában, szabadkézi és geometriai rajzban egy-egy feladatot kell megoldani. A tornában együttes és egyéni gyakorlatok szerepelnek.

Az írásbeli dolgozatok tárgyát a szaktanárok jelölik ki s az igazgató hagyja helyben. Tárgyuk a francia nyelvben egy tollbamondás és egy fogalmazás, a többi nyelvekben nem preparált szöveg fordítása, vagy egy kis fogalmazás, a számtanban, algebrában és geometriában 2—2 példa. A dolgozatok kijavításában és elbírálásában a bizottság illető tagjai is résztvesznek.

A szóbeli vizsgálatokra a bizottság 3 tagú albizottságokra oszlik, melyeknek tagja az illető vizsgáló tanár. A kérdéseket a tanár adja, de a bizottság tagjai is kérdezhetnek. A vizsgálatok nyilvánosak. Minden vizsgálat után a bizottság megállapítja a jegyeket. Tizenegy érdemjegyet használnak; egy-egy fokozatban megkülönböztetésül két jegyet is. 10 igen jó, 9 és 8 jó, 7 elég jó, 6 elégséges, 5 és 4 alig elégséges, 3 és 2 rossz, 1 és 0 nagyon rossz. Amely tanulónak a három évközi bizonyítvány érdemjegyeiből nyert középjegye 6-on alul marad, az nem bocsáttatik vizsgálatra. A végső jegy megállapítása számítás utján történik. Az évközi bizonyítványokból nyert középjegy $^3/_4$-t, a vizsgálati jegy $^1/_4$-t számít. Az utóbbi az írásbeli és szóbeli jegyből állapíttatik meg. A tanulók felbocsátását egy külön konferencia eszközli. A végső jegyek meg lesznek szorozva a tárgyak óraszámával s aztán a szorzatok összeadatnak s elosztatnak az összes órák számával. A felbocsátásnak feltétele az, hogy az így nyert szám az elérhető maximumnak 0,65%-a legyen. Hogy a kiegyenlítés az egyes tárgyak közt így túlságos ne legyen, a felbocsátáshoz még az is szükséges, hogy két tárgynál többől ne legyen 5-nél kisebb jegy. Itt is van feltételes promócio a fentebb már leírt feltételekkel. A fel nem bocsátott tanuló a következő osztályban mint hospitáló hallgathatja azon tárgyakat, amelyekben az egységek maximumának legalább felét elnyerte.

Ha a tanuló a collège IV-ik osztályának (megfelel kb. a mi IV. osztályunknak) vizsgálatán nem érte el a promóciohoz szükséges érdemjegyeket, nem kapja meg a certificat d'études secondaires-t.

Meghatározott időben egyszer még megismételheti a vizsgálatot s ha azon sem felel meg, nincs többé joga hozzá.

Az érettségi vizsgálatok köre, lefolyása nagyon különböző az egyes kantonokban. Mindazonáltal azon intézetek érettségi bizonyítványai, amelyeknek vizsgálata megfelel a szövetségi érettségi programm követelményeinek, egyenlő joguaknak tekintetnek. A gimnáziumok, litteraris vagy klasszikus tagozatok érettségi bizonyítványai s a francia iskolákban a baccalaureat latin-grec vagy bac. è lettres nemcsak az egyetemre, hanem az ábrázoló és analitikus geometriából, fizikából és kémiából tett kiegészítő vizsgálat után a politechnikumra is jogosítanak, viszont a reális intézetek és tagozatok érettségi bizonyítványai, továbbá a baccalaureat latin sciences vagy bac. è sciences nemcsak a politechnikumra, hanem az egyetem jogi és filozófiai karára, sőt latin kiegészítővel az orvosira is képesítenek.

Valamennyi iskolának 8—12 tagú érettségi bizottsága van, melyet a Departement 4 évre nevez ki. A bizottság hatásköre igen különböző. Néhol eléje se terjesztik az írásbeli tételeket, másutt ezeket formálisan jóváhagyja; néhol több tételt küldenek be hozzá választás végett, másutt a bizottság maga is tűzhet ki tételeket. A vizsgálat rendesen a legutolsó — ritkábban még az utolsó előtti év — tanulmányaira terjed ki. Nem annyira az ismeretek mennyiségére, mint a szellemi érettségre, az önálló gondolkodásra fektetik a súlyt. Az érettségi jegy megállapításánál nemcsak a vizsgálati eredmény, hanem az utolsó év előmenetele s az egész iskolai pálya is figyelembe vétetik. Egyebekben a vizsgálat tárgyai, lefolyása nagyon különbözők az egyes intézetekben. Ezuttal csak néhány nagyobb iskola érettségi vizsgálati eljárásának, szabályzatának néhány jellemzőbb vonására terjeszkedünk ki.

A *berni gimnázium litteráris tagozatában* az írásbeli áll: német fogalmazásból, anyanyelvből modern nyelvekre való fordításból vagy fogalmazásból és két matematikai dolgozatból. A szóbeli tárgyai: német, francia, görög v. angol v. olasz, fizika és történet. A *reális tagozatban* az írásbelihez még ábrázoló geometriai tétel járul, a szóbelin pedig elmarad a latin. Az írásbeliek tárgyát a tanár és a bizottságnak arra a szakra delegált tagja állapítja meg, a szóbeli kérdésekben is előre megállapodik a tanár a delegálttal. A minősítés 6 jegy szerint történik. Az érettségi jegy aritmetikai közép a vizsgálati és tapasztalati jegy között, amely törtszám esetén az utóbbi felé kerekíttetik ki. A nem érettségi tárgyakból a tapasztalati jegyek kerülnek be a bizonyítványba. A tapasztalati jegy az utolsó négy időszak jegyeiből megállapított középjegy. Ha a két utolsó időszak jegyei jobbak vagy rosszabbak, mint a két elsőé, akkor ezek kétszer számíttatnak. A végeredmény igen jó, jó vagy kielégítő. Egy tárgyból 1-es, két tárgyból 2-es, négy tárgyból 4 alatti jegy mellett avagy 3·5-en alul maradó középjegy mellett érettségi bizonyítvány nem adatik. Javítani hat hó, de legkésőbb egy éven belül lehet; az ismétlő vizsgálaton felmentés csak az 5-ös jegyű tárgyakban adatik. Kétszer javítani nem lehet.

Luzernben az utolsó évfolyam minden tárgyából van szóbeli vizsgálat, így tehát filozófiából, természetrajzból, földrajzból és vegytanból is, a reális tagozatban algebrából, geometriából és ábrázoló geometriából külön.

Zürichben az érettségi vizsgálatra nem fektetnek oly nagy súlyt mint másutt. A gimnáziumban az írásbeli tárgyai: német, latin, francia, angol vagy görög és matematika. A természetrajzban, fizikában és vegytanban az írásbelit az utolsó félévben készített két-két osztály feladat pótolja. A szóbelin időnkint más-más kiválasztott két nyelv, két matematikai vagy természettudományi tárgy és történet szerepel. Az industrieschule-ban az írásbeli vizsgálat a nyelvekből és matematikából a második, a többi tárgyakból már az első negyed végén megtartatik. A szóbelin a történelem és három, a felügyelőbizottság által kijelölt tárgy, egy nyelvi, egy matematikai és egy természettudományi szerepel.

Lausanneban a Gymnase classique diplôme de bachelier ès lettres-t, a gymnase scientifique pedig dipl. de bach. mathematiques spéciales-t vagy dipl. de bach. sciences-lanques modernes-t nyujt. Szóbelire csak az bocsáttatik, kinél az írásbeliek átlagos eredménye a fentebb részletezett 11 érdemjegy mellett legalább 5. A föltételek, hogy valaki érettségi bizonyítványt kapjon, ugyanazok mint a promóciónál. A bacc. math. spéc. tárgyai francia, német, angol vagy olasz, algebra és geometria, analitikus geometria, trigonometria, fizika és mechanika írásbelivel és szóbelivel, filozófia, leíró geometria, természetrajz, kémia csak szóbelivel. Fizikából és kémiából gyakorlati feladat is van. A bacc. sciences et langues modernes tárgyai ugyanazok, csakhogy angol és olasz egyformán kötelező s elmarad a descriptiv geometria.

A *fribourgi Collège Saint Michel* kétféle baccalaureatust tart, u. m. latin grec és latin sciences-t. A baccalaureatus azonban két részből áll u. m. a gimnázium és a reális tagozat VI. osztálya utáni vizsgából és egy második vizsgából a latin grec érettséginél a liceum II. és a latin sciences-nél a liceum I. osztálya után.

Dr. Papp Dezső.

Francia nyelvi szünidei tanfolyamok.

Mint minden évben, úgy az idén is Franciaország és Svájc leghíresebb egyetemei az idegen hallgatók részére francia nyelvi szünidei tanfolyamokat rendeznek, melyek közül néhányat röviden ismertetni akarunk.

Eme kurzusok közül a leghíresebb és leglátogatottabb a párisi »*Alliance Française*« nevű társulat által rendezett tanfolyam, melynek székhelye Páris No. 186 Boulevard Saint Germain. Ennek élén Franciaország legkiválóbb írói mint Claretie, Lavisse stb., legnagyobb tudósai, mint Brèel, Leger, továbbá híres diplomaták és tanárok állanak.

Az *Alliance Française* ez évben is két szünidei kurzust rendez, az első július 1-től július 31-ig, a második augusztus 1-től augusztus

31-ig tart. Mind a két kurzuson majdnem ugyanazon tárgyakat fogja előadni *Rousselot* abbé, ki a gyakorlati fonetikát, *Fayolle Faylis* kisasszony, a »Theatre français« tagja, kiejtési és szavalati előadásokat, továbbá *Carl* szobrász, ki művészettörténeti előadásokat fog tartani. Ami a többi előadásokat illeti, az első — júliusi — tanfolyamon kiemeljük a következőket:

Huguet Henrik tanár Molière: »Les femmes savantes«-ről; *Radouant*, a lycée Henri IV tanára, Corneille tragödiájának stilusáról és nyelvezetéről; *Frey* tanár, a »lycée Michelet« tanára, Gautier Teophile »Le capitaine Fracasse« c. művéről; *Jaquinot* tanár a francia irodalom történetét »Malherbe«-től a »Cid« »megjelenéseig« c. témáról és *Pichon*, a »lycée Henri IV.« tanára, a XVIII. század irodalmáról fognak egy-egy nyolc leckéből álló előadást tartani.

Különösen kiemelendőnek tartom Renée *Doumie* az »Academie Française«-tagjának és a híres irodalomtörténésznek előadásait, amelyek Alfréd de Musset költészetéről fognak szólani.

Privot-Deschanel tanár a régi Franciaország néhány régi tartományát fogja ismertetni.

Az augusztusi kurzus legérdekesebb előadásai ezek lesznek.

Huguet Henrik Corneille »Le monteur« c. művét, *Frey* tanár Hugo Viktor »Ruy Blas« c. drámáját, *Roy* dijoni egyetemi tanár Molière néhány vígjátékát, *Delaruhelle* toulousi egyetemi tanár a francia irodalom legkiválóbb bölcsészeit fogja ismertetni. René *Doumie* pedig a francia irodalom legújabb koráról fog egy nyolc előadásból álló fölolvasási ciklust tartani. Ezen előadásokon kívül grammatikai és a francia nyelv elsajátítására vonatkozó gyakorlati tanfolyamok is lesznek, melyekben a résztvevők 20—20 tagból álló csoportokra lesznek osztva, melyeket főleg a párisi leányiskolákban működő tanárnők fognak vezetni. Minden kurzus végén írásbeli és szóbeli vizsgálatokat is tartanak, melyek sikeres elvégzése után a résztvevők diplomát kapnak, mely vagy a »Certificat d'aptitude à l'enseignement du français usuelle« vagy »Diplôme superieure« lehet.

Rouenba, valamint Versailles és Saint-Denysba való a tanárok vezetése mellett történendő kirándulások ezen előadásokat igen változatosakká és hasznosakká fogják tenni. A kurzuson való részvétel díja havonként 55 frank, mind a két előadásra 100 frank.

A *dijoni* egyetem tanárai is egy július 1-től október 31-ig tartó szünidei kurzust rendeznek és az ezen kurzusba beírt tanulók az egyetemen előadott minden előadáson részt vehetnek.

Magától értetődik, hogy az idegen tanulók részére az egyetem tanárai még külön előadási órákat is rendeznek, melyeknek hetenkinti száma: 15; még pedig hét grammatikai, egy fonetikai, két irodalmi, 3 filológiai, egy régi és egy modern irodalomtörténeti órát. A dijoni élet — amint a programm is említi — igen olcsó, amennyiben teljes ellátás 100 frankért kapható. Bővebb értesítést az egyetem rektora Lambert, a dijoni egyetem dékánja és Martenot, az egyetem titkára (címe: 3 Rue de Metz, Dijon) ad.

A *svájci* egyetemi tanárok által rendezett szünidei tanfolyamok közül a *neuchâteli* »Seminaire de français moderne pour étrangers«-ét említjük elsősorban. Itt is két tanfolyam lesz, az első július 14-től augusztus 9-ig, a második augusztus 11-től szeptember 9-ig tart. Az összes tanulók négy csoportra osztatnak, ezek közül az elsőbe az előrehaladottak, a többibe a kezdők soroztatnak.

Az első tanfolyamban az előadások ezek lesznek:

Vitatkozási előadások, melyek tárgyát maguk a tanulók fogják kiválasztani, ezen előadásokat *Lombard* tanár vezeti, fordítási és szerkesztési gyakorlatok, vezetik *Cart*, *Breuil* és *Baumann* egyetemi tanárok. A francia irodalom középkorában élt írók közül: Guillaume de Machan, Othon de Grandson, Christine de Pisan és Gerson fognak magyaráztatni, ezen előadásokat *Piaget* levéltárnok és neuchâteli egyetemi tanár fogja vezetni. A modern irodalom köréből a résztvevők Balzac »Eugenie Grandet«. Musset Alfréd »Le romantisme«; Molière »Le malade imaginaire«; Bernardin de Saint-Pierre »La chaumière indienne« c. műveivel fognak foglalkozni. Ezen előadásokat is *Lombard* tanár fogja tartani.

A *második* tanfolyam érdekesebb előadásai ezek lesznek.

Felsőbb grammatika (szinonimák is gallicizmusok), tartja *Junod* egyetemi tanár; analitikai olvasmányok Jules Lemaître fölött, tartja *Reymond* Arnold tanár; irodalmi csevegések Sevigné asszonyról, tartja *Ragonod* György tanár; irodalmi előadások Donnay, Hervieux, Lavedan és Brieux munkái alapján tartja, *Nouga* felsőkereskedelmi iskolai tanár.

A résztvevők hetenkint kétszer a tanárok társaságában kirándulásokat fognak tenni a közelebb eső városokba és a Jura-hegységbe. Részvételi díj: minden kurzus 30 frank, mind a kettő együtt 50 frank. Felvilágosításokkal a tanfolyam igazgatója dr. Dessonlavy Pál szolgál.

A *genfi* egyetem tanárai is 1913. július 16-tól 1913 augusztus 28-ig tartó francia nyelvi szünidei tanfolyamot rendeznek, melyből az egy hétre eső 12 órának beosztása ez lesz:

Klasszikai irodalom egy óra. Modern irodalom egy óra. Modern francia írók analitikus olvasása egy óra. Pedagógia két óra. Nyelvtan két óra. Fordítási gyakorlatok két óra. Szavalat, fonetika két óra. Összesen 12 óra. Ezen tantárgyak speciális témái ezek lesznek:

A klasszikus írók közül Racine és Boileau művei közül egykettőt tárgyal *Budny* tanár. A modern írók közül a XIX. század filozófiai lirikusok közül Lamartine, A de Vigny, Sully-Prudhomme műveit fejtegetni fogja hasonlóképp *Budny* tanár. Analitikai olvasmányul a XIX. század regényírói fognak szerepelni, melyek olvasását szintén Budny tanár fogja vezetni.

A pedagógiai előadások témái ezek lesznek:

Az új Sorbonne »Agathon L'esprit de la nouvelle Sorbonne« c. művének alapján. Az erkölcs tanítása Devolvé: Rationalisme et tradition, továbbá Payot »Cours de la morale« c. művek alapján, végül a gyermek lélektana Claparède Ed: Psychologie de l'enfant«

és Binet: »Les idées sur l'enfant« c. művek alapján. Ezen előadásokat *Bovet* Peter tanár fogja tartani. Általános nevelési kérdések, vitatkozási tételek és gyakorlatok, melyeket *Cellérier* Lucien tanár fog vezetni. A nyelvtani előadások *Sechehaye* tanár vezetése alatt állanak. Ami a fordítási gyakorlatokat illeti, a résztvevők nemzetségök szerint a következő csoportokba fognak osztatni; lesz egy német, angol, olasz lengyel, porosz skandináv és mit örömmel regisztrálok egy külön magyar csoport is, mely Ignotus »Gondolatok« és »Olvasás közben« c. műveit fogja fordítani. Különösen érdekesek a genfi előadások közül Thudichum tanár szavalati és fonetikai gyakorlatai, melyek Thudichum tanár híres módszere által világhírűvé váltak.

Az összes előadásokon való részvételéért 40 frank fizetendő, de lehet egyes gyakorlatra, pl: kiejtési, szavalati, vagy fordítási gyakorlatra is iratkozni melyért csak hat frank fizetendő. A tanfolyam élén *Tojetti* egyetemi tanár áll, ki az egyetemen, vagy pedig a »Bureau du Comité de patronage des étudiants étrangers (Université)« c. iroda ad a lakásra penzióra vonatkozó mindenféle útbaigazítást.

tj.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Retorika. A középiskolák V. osztálya számára. Szerkesztették *dr. Bartha György* kegyesrendi főgimn. tanár és *dr. Tordai Ányos* cisztercita főgimn. tanár. (Magyar tankönyvek sorozata. Szerkeszti *dr. Acsay István* főgimn. igazgató.) Budapest. Lampel R. kk. (Wodianer F. és Fiai) r. t. 1913. Ára 3 K 80 fill.

A szóban forgó tankönyv módszertani tekintetben szorosan kapcsolódik szerzőknek mult évben megjelent *Stilisztikájához*, melyet Közlönyünk 12. száma ismertetett. Szerzőknek ez a könyve is szerencsésen újít. Szerzett tapasztalataik és eddig bevált módszerük alapján olyan retorikai tankönyvet szerkesztettek, mely az Útasítások szellemében ragaszkodva, a retorika általános részét a műfajok tárgyalásába olvasztja s a szerkesztéstan szabályait így ismerteti meg. Stilisztikájukban is olvasmányok alapján vonták el az elmélet rövid, összefüggő szabályait. Retorikájukban még szorosabb a kapcsolat az olvasmány és az elmélet között. Az induktív eljárást azonban nem alkalmazzák kizárólagosan, mert az olvasmányokhoz kapcsolt feladatokkal módot nyujtanak a deduktív eljárás alkalmazására is. A legnagyobb elismerés illeti a szerzőket ilyen szempontok szerint való eljárásukért.

A tárgyalt olvasmányok bőséges, új szempontok szerint való magyarázása és több oldalról való megvilágítása mindenkor érdekes, figyelmet keltő és eredményesnek látszó. Az olvasmányok átlapozása után a retorika egész elmélete felépül előttünk. Az *összefoglaló elmélet* pedig — mindenkor utalással a megfelelő olvasmányokra, itt meg

az elméletre — röviden és szabatosan foglalja össze a szorosan megtanulásra szolgáló anyagot.

Egy prózai és egy költői olvasmányon magyarázzák meg a szerzők az írásmű belső sajátságait. Ezután következik a tankönyv tulajdonképpeni anyaga így: I. Leírások. (6 olvasmány.) II. Elbeszélések a szépprózа és a történelem köréből. (13 olv.). III. Szónoki beszédek. (9 olv.) IV. Értekező művek. (9 olv.) És V. 11 költemény. Minden olvasmány után megmagyarázzák a műfaj tárgyát, fejlődését forrásait, szerkezetét, előadását és fajait.

Az anyag ilyen beosztása és tárgyalásmódja mellett a könyvnek használhatósága mindenesetre csak növekedni fog. A gondosan összeszedett olvasmányok és a belőlük levont fejtegetések részletezőbb ismertetésével és méltatásával nem óhajtunk elébe vágni a hivatalos bírálatnak; de annyit már most is megállapíthatunk, hogy a szerzők egyrészt eltalálták a helyes utat és szerencsés kézzel válogatták ki mindazt, ami a retorikai tanításanyag iránt érdeklődést kelthet a tanulókban; másrészt meg módszerük alkalmazásával módot nyujtanak arra, hogy még több elevenséget és lelkesedést vihessünk bele a tárgy tanításába. Azt is csak helyeselni lehet, hogy a szavalásra alkalmas költemények felvételével a tanulók verstani ismereteinek ébrentartására törekedtek, másrészt helyes a költemények felvétele azért is, mert az V. osztályos tanulókat a költemény külső formáján kívül a belső tartalom is érdekli. Hogy egyik-másik olvasmány kissé terjedelmesebb, a magyarázat meg bővebb és itt-ott a kelleténél részletezőbb, — mindez alig von le valamit ennek a céltudatos módszerrel megszerkesztett könyvnek értékéből. Véleményünk szerint ilyen módszer segítségével eredményes munkát végezhetünk.

Sz—c.

Földrajz a gimnáziumok és reáliskolák részére. Írták *dr. Lakos Béla* és *Németh József*. I. kötet: A magyar birodalom. 120 képpel. Budapest, 1913. A magyar földrajzi intézet kiadása. 100 oldal.

A legutóbbi esztendő örvendetes pangást hozott tankönyvirodalmunkba. Örvendetesnek mondom, mert ez a jóleső nyugalom remélhetőleg a gondolatok megérésének, a pedagógiai érzék fejlődésének a kora volt. Ezen pihenő után örömmel látom *Lakos* és *Németh* kartársainknak sok jóindulattal, rokonszenves buzgósággal szerkesztett földrajzkönyvét. Az anyag megválasztásában talán egyedül álló ez, amennyiben megtartja a mértéket: mennyit kell okvetetlenül tudnia a tanulónak s mi terhelné feleslegesen az emlékezetét. Főleg áll ez az alapismeretekre. Itt nincsenek magas definiciók, tudományos fizikai földrajzba mélyedő ismeretközlések, mert helyes észjárással lehetetlen is volna ezeket adnunk, mikor még az elemi geográfiai ismeretek is hiányoznak. De épp e szempontból én a földgömb megismertetését csak az év végére hagynám, mikor céltudatosabban lehetne azt használni.

Érdekes újítás, hogy Horvát-Szlavonország földrajza mellett Dalmáciát, Boszniát s Hercegovinát is letárgyalja a könyv. Nem ügyetlen gondolat! Ha már csak régi történeti dicsőségünk romjairól tekintünk is e területekre, legalább a búcsúpillantásnak legyen az ifjuban maradandóbb emléke!

Sokallom a községnevek nagy számát. A nomenclatura még hazánk földrajzában is korlátozandó, van emlékezetfárasztó tárgyunk a középiskolában úgyis elég.

Az anyag feldolgozásában s módszeres elrendezésében helyes tapintattal járnak el, azonban az egyes egységek tárgyalásánál én általánosságban jellemeztetném előbb a térképről a terület fekvését, felszínét; azután adnám a geológiai keletkezés leírását, utána a részletes vízrajzot, majd a hegyrajzot. Nem következetlenség ez, mert az általános felszíni képet már úgyis ismerik a tanulók, tehát nemcsak hogy nem fognak meglepődni, ha a hegyek előtt rajzoljuk be a folyókat, sőt ezek ismerete igen meg fogja könnyíteni számukra a hegységek elhelyezését, vonulatuk irányának emlékezetben tartását s a rajzolva tanításnál nélkülözhetetlen eszközzé lesz. Ez utóbbi tekintet tenné célszerűbbé a városoknak is folyóvidékek szerint való tárgyalását; a vármegyék beosztása maradna az év végére, mikor már egy évi tanulmány úgyis megérleli őket az egyes közigazgatási s kormányzati intézmények megértésére.

Az egyes vidékek, helyek jellemzésére ügyesen alkalmazott összehasonlítások szolgálnak, pontosan kiemelve, minő foglalkozással válik messze ki társai sorából egy-egy város. Gondot fordítanak a szerzők a nép gazdasági életére, a természeti viszonyok behatásának kiélezésére s itt nagyon jól használhatók a mellékelt egészen új fényképfelvételek. E célt szolgálják a grafikonok, összehasonlító ábrák s számadattáblák, melyek megválogatása dicséretes gondosságra vall; bár több volna, kivált az elsőkből!

Nem kerüli ki a szerzők figyelmét, hogy néha a tehetségesebb tanulótól olyat is kívánhatunk, mit az átlag bátran elmellőzhet. Ezért különböző nyomással gondoskodnak a kevésbbé fontos dolgok közléséről. Nem az sem, hogy egy-egy fejezet végén a tanuló általános képet tudjon összeállítani a maga számára a szerzett ismeretekről. Erre szolgálnak az összefoglaló kérdések. De itt egy megjegyzést kell tennem. Ha igazán ez a cél: akkor a kérdések összeállításának rendszerezettnek, állandó szempontok szerint vezetettnek kellett volna lennie, mert így vagy ötletszerűnek látszik, vagy csak például akar szolgálni a tanár összefoglaltató munkásságához; már pedig ne tételezzünk fel magunkról akkora gyarlóságot, hogy magunk erejéből ne volnánk képesek e szempontok összeállítására.

Végül még pár dologra felhívom szerzők figyelmét. Mily jó lett volna pl. a bányamívelés miként jének, úgy itt, mint más foglalkozásnál a használati eszközök, munkaformák nevének megemlítése; egy kis néprajzi sajátság becsúsztatása. Mennyivel többet mutathatnának a városok képei, ha a durva fametszetek helyét fényképek foglalnák el!

De ezek csekélységek; nem rontják le azt a kellemes hatást, melyet ránk tesz annak érzete, hogy tárgyukat szerető, a földrajztanítás célját tisztán átértő emberek sikerült műve áll előttünk.

B. E.

Beküldött könyvek és lapok.

Erdélyi Múzeum. Szerkeszti *Erdélyi Pál.* 1913. május 1. — **Magyar Paedagogia.** *Dr. Finászy Ernő* közreműködésével szerkeszti *dr. Imre Sándor.* 1913. május. Tartalma: *Schneller István* Universitas Magistrorum. *Balla István* A fizika történeti tanítása. *Dékány István* Értékelés a történelemben. *Marót Károly* Filmek és az alsófokú történelmi olvasmányok. *Fürst Aladár* A reálisk. utasítások: Német ny. és irodalom. *Irodalom-Szemle* stb. — **Irodalomtörténet.** Szerkeszti *Pintér Jenő.* 1913. Május. Tartalom: *Dézsi Lajos:* Egy elveszett magyar verses Boccaccio-novella. *Király György* Mikes Kelemen levélformája. *Szinnyei Ferenc* Jósika húmoros életképei. *Kisebb közlemények. Irodalom. Folyóiratok szemléje. Figyelő.* — **Nemzeti Nőnevelés.** *Berta Ilona* közreműködésével szerkeszti *Sebestyénné Stettina Ilona.* 1913. *Április.* — **Jó Pajtás.** Kiadóhivatal IV. Egyetem-utca 4. Előfizetési ára negyedévre 2 K 50 f.

A biológiai iskolakert berendezése a kiskunfélegyházi m. kir. áll. tanítóképzőintézetben. Írta *Pinkert Zsigmond* tanár. 9 ábrával. Ára 3 K. Megrendelhető a szerzőnél.

Ferenczi István levelei. Rimaszombat rend. tanácsú város közönségének megbízásából közzéteszi *dr. Wallentinyi Dezső.* Rimaszombat, 1912. 523 oldal.

Az egészség könyvtára. Szerkeszti *dr. Gerlóczy Zsigmond.* XV. A sportok egészségtana. Írta *dr. Dalmady Zoltán.* Pfeiffer Ferdinánd-féle könyvkereskedés. Ára 2 K.

Magyar Könyvtár. *702—703. sz.* Heltai Jenő: Kis komédiák. — *704. sz.* Edmond Rostand: A két Pierrot. Verses egyfelvonásos. Fordította *Kosztolányi Dezső.* — *705—710. sz.* Homeros Odysseiája. Fordította *Kemenes* (Kempf) *József.* Egy-egy szám ára 30 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben.

Geometria. Írta *Somogyi István* főgimnáziumi tanár. Budapest, az Athenaeum kiadása, 1913. Ára 1 K. Érettségire készülőknek szánt segédkönyv.

A kassai Kazinczy-kör 1912—1913. évi jelentése. Szerkesztette *dr. Kardos Gyula* titkár. Kassa, 1913.

A Gyermek. 1913. 3—4. szám. Szerkeszti *Nagy László.* — **Akadémiai Értesítő.** Szerkeszti *Heinrich Gusztáv* főtitkár. 1913. május. — **Uránia** 1913. május. Molnár Viktor közreműködésével szerkesztik *legifj. Szász Károly* és *Mikola Sándor.*

KRÓNIKA.

A Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.

Az 1913. május 2-án tartott igazgatósági ülésen jelen voltak dr. Theisz Gyula elnöklete alatt dr. Szekeres Kálmán, Barák Imre, Baumgartner Alajos, Póka Gyula, dr. Romsauer Lajos, Szőts Gyula, Samu István, dr. Varga Bálint, dr. Zimányi Dániel, dr. Papp Dezső és Németh József.

Elnök bejelenti, hogy a pesti hazai közvetítésével a $4^1/_2{}^0/_0$-os koronajáradékból 48.000 korona árát vettünk 90·20 árfolyam mellett. Új tagokul beléptek: Bakkay Béla (Szatmár, kir. kath.), Borger Vilmos (Nagyszeben, ág. ev.), Duray Kálmán és Láng Gyula (Miskolcz, kir. kath.), dr. Hepper Antal (Nagyszeben, áll. főg.), Izsépy Béla és Zander László (Budapest, II. k. egyet. főg.), Klekner János és Lepsényi István (Ungvár, kir. kath.), Klimkó Sándor (Budapest, II. k. főr.), Korcsmáros János (Kisszeben), Kövecses János (Karánsebes), dr. Marcsek Tibor (Sopron, fels. leányisk.), Pál Gyula (Székelyudvarhely, főreál.), Tóth Ferenc (Pozsony, kir. kath.), Vajdafy Géza (Trsztena), dr. Vajda György (Bártfa), Viezzoli József (Fiume, áll. főg.), Barenkey Árpád (Brassó, áll. főr.), Hettesheimer Ernő (Debreczen, fels. leányisk.). Összesen 20-an.

Örömmel vette tudomásul az igazgatóság a nagykőrösi ref. főgimnázium tanári karának alapító tagságát s a mindenünnen beérkező jó híreket. Még óvatos számvevőnk is elismerte, hogy az egyesületi vagyon sokkal jobban gyarapodik, mintsem eleinte számította, úgy hogy most már reméli, hogy az özvegyek és árvák jövő évi segélyét jelentősebb összegben állapíthatjuk meg. Az igazgatóság ajánlotta is — főleg matematikus tagtársainknak, hogy a novemberi közgyűlésre, amely az évi segély nagysága felett dönteni fog, igyekezzenek minél alaposabb számításokkal felkészülni.

Reményeinket fokozza nemcsak az a körülmény, hogy a minisztériumban már foglalkoznak kérvényünkkel vagy, hogy egyik tankerület igazgatói gyűlése üdvös indítványt fogadott el egyesületi vagyonunk gyarapítása érdekében, de sokkal inkább bízunk abban a buzgó kartársi szellemben, amelynek Révész Lajos debreczeni kartársunk a Közlöny 781—5. lapjain olyan pompás kifejezést adott. E kartársi szellem néhány fényes eredményéről van szerencsénk ezúttal is beszámolni.

Kezdjük mindjárt Debreczennel. Az ottani áll. főreál és ref. főgimnázium tanáraiból álló fiók hangversenye 654 K 63 f.-t hozott egyesületünknek. E szép összeget Révész Lajos még megtoldotta 30 K írói díjával.

A másik jó hírt Selmeczbányáról jelenti Suhajda Lajos fiókelnök; itt ugyanis a május 1-én dísztornával egybekötött hangverseny tiszta jövedelme 785 K 54 fill. lett. Ehhez hozzáadva az eddigi gyüjtés eredményét, nemcsak az első alapító tagdíjat tudták befizetni, hanem a második 1000 K-hoz is maradt még 487 K 51 fill. s van

remény, hogy a vizsgadíjakból, adományokból ez is hamarosan együtt lesz. Ime a székesfehérvári, győri és még számos fiók fölemelő példájának egy méltó társa.

A nagysikerű hangverseny tíz számából négy a tornagyakorlatokra esett, melyeket Künsztler János lic. tornatanár vezetett; más öt számban tanárok és hozzátartozóik szerepeltek, közülök különösen Zwick Vilmos lic. tanár fáradozott a hangverseny érdekében.

A buzgalom okát érdekesen világítják meg a fiókelnök úr eme sorai: »Úgy éreztük, hogy abból a munkából, amelyben szinte vetekedve és lelkesedéssel veszik ki részüket, mi sem vonhatjuk ki magunkat. Ha valakinek, akkor elsősorban a felekezetek szolgálatában álló tanárok özvegyeinek és árváinak van szükségük gyámolításra, akikre az új nyugdíjtörvény előnyösebb intézkedései kiterjesztve nincsenek s a fenntartó hatóságokra háramló óriási anyagi terhek miatt kiterjesztve, úgy látszik, nem is lesznek. Nekünk tehát szinte életérdekünk e humánus intézmény támogatása és felvirágzása.«

Nagyobbszabású hangversenyt rendeztek még a jászberényi és a budapesti VII. ker. Barcsay-utcai áll. főgimnázium. A székesfehérvári közs. felső leányiskola tanári kara pedig, amely megalakulásunk után az elsők között küldött be 100 K-t, céljaink helyes ismeretében megismételte adományát. Igen érdekes, követendő példát nyujtott dr. Krenner Miklós aradi kartársunk, akinek az aradi kereskedők körében tartott előadása fejében a kör titkára, Faragó Rezső 25 K-t küldött be az ottani fiókelnökünk útján.

A legutóbb beérkezett adományok:	K f.
Nagykőrösi ref. főg. alapító tagdíj I. fele (dr. Kovács L. ig.)	500·—
Budapesti V. ker. áll. főreál	200·—
Debreczeni fiókunk	654·63
Jászberényi áll. főg. ifj. hangv. és felolv. (dr. Szomathy S. ig.)	250·—
Budapesti VII. ker. Barcsay-utcai főg. ifj. hangv. (Samu I.)	207·—
» VI. ker. főg. vizsgadíj (dr. Romsauer Lajos)	16·—
Székesfehérvári k. felső leányisk.	100·—
Körmöczbányai áll. főreál ifj. előadás $^0/_0$-a (Grosz Ferenc)	50·—
Szolnoki áll. főg. ifj. koncert $10^0/_0$-a (Wollek Géza)	50·—
Aradi áll. főreál (Elekes Pál)	25·—
Dr. báró babarczi Schwartzer Ottó adománya	50·—
Révész Lajos debreczeni ref. főg. tanár adománya	30·—

Újabban beérkezett adományok:

1. *Hangverseny, előadás:*

Budapesti ref. főg. ifj. önképzőkör irod. estélye után (Ravasz Árpád igazgató)	10·—
Fogarasi áll. főg. kamarazene-társaság ajánd. (Papp János)	80·—
Hódmezővásárhelyi ref. főg. prot. estély jöv. (Csépke Andor)	42·35
Nagykikindai áll. főg. zeneestély tiszta jöv. (Major Lajos)	200·—
Zsolnai áll. főreál líceumi előadás $10^0/_0$-a (Csipkés József)	10·—

2. *Vizsgadíj:*

Budapesti VI. ker. áll. főg. (dr. Romsauer Lajos) ... ... 16·—
» X. » tisztv. főg. (Széky István) ... ... 21·—
Szegedi áll. főreál (magánvizsgák 5%: 63 K, érettségi díj: 8·76 K, felvételi díj: 0·26 K) (Dózsa N.) ... ... 72·02

3. *Egyéb adomány:*

Brassóból özv. Günther Frigyesné ... ... 10·—
Debreczeni ref. főg. igazgató és több tanár majális-váltsága 32·—
Nagyszalontai áll. főg. Diószeghy László ... ... 5·—
» » » Borbély Imre (vívóverseny jöv.-ből) ... 20·20

A Közlöny április 10-iki számában tévesen közöltük, hogy a lőcsei kir. kat. főgimnázium küldött be 500 K 80 fillért; e szép összeget ugyanis, mint Kalmár Elek ig. fiókelnök és Takács Sándor jegyző jelentik, a lőcsei fiók, vagyis a kir. kath. főgimnázium, az áll. főreál és a felsőbb leányiskola tanárainak egyesített munkája hozta össze. Ugyancsak utólagosan értesültünk arról, hogy a budapesti V. ker. áll. főreál hangversenyét különösen dr. Földessy Gyula és Binder Jenő kartársaink fáradozása tette sikeressé.

Az Egyesület nevében hálás köszönetet küldünk azoknak, akik Révész Lajos szerint »minden becsületes eszközzel« fáradoznak, »hogy Egyesületünk úri papjainak rangjához méltó ifjuvá serdülhessen s majdan jóságos, áldást osztogató aggastyánná lehessen«.

Németh József,
titkár.

Az Orsz. Ref. Tanáregyesület közgyűlése.

Pünkösd harmadik napján, folyó hó 13-ikán tartotta Budapesten az országos református tanáregyesület idei közgyűlését a dunamelléki egyházkerület Ráday-utcai székházában, melyben a ref. teológiai akadémia és internátus van ez idő szerint elhelyezve. Jelentőséget adott e gyűlésnek az elnöki megnyitó beszéd, melyben *Dóczi Imre* a tanárságot legközelebb érdeklő új nyugdíjtörvényről is megemlékezett, melyre nézve bátran megmondta azon határozott szilárd meggyőződését, hogy az elsősorban nem is annyira a tanárságnak, mint a magyar oktatásügynek legnagyobb, legégetőbb sérelme. Sajnos — mondta Dóczi — a tanár munkáját nemcsak a kormány, hanem a felekezeti fenntartó hatóságok, sőt maga az egész magyar társadalom sem becsüli és értékeli a megfelelő módon. Azután helyesen utalt arra, hogy a protestáns iskolákban az internátusok a nevelésnek leghatalmasabb focusai, azért ezeket kell nagyobb mértékben felkarolni. Az elnöki megnyitó beszédet követő frenetikus taps után az üdvözlések következtek. *Négyesy László* orsz. tanáregyesületünk, *Hittrich Ödön* az evangélikus tanáregyesület részéről üdvözölték a közgyűlést. A kath. tanáregyesületet *Szölgyémy Ferenc Ferenc József*-intézeti kormányzónak kellett volna képviselni, de ő elfoglaltságával mentette ki távol-

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

maradását. Az előadások sorát dr. *Kun Béla* jogtanár nyitotta meg, ki az egyházi törvényeknek a tanárokra nézve sérelmes pontjaira mutatott rá s az orvoslás módozatait igyekezett megállapítani. Majd dr. *Székely György* értekezett a munkaiskoláról és az állampolgári nevelés modern jelszavairól protestáns szempontból. Sürgette a cselekvés hajlamának az iskolákban való nagyobb igénybevételét, mert iskoláinkban még mindig túlteng a verhalismus, az ifjusági egyesületeknek lelkesebb felkarolását, a kollektív szellemnek ápolását és különösen pedig a történelem tanítási módszerének a reformálását. Ezután bankett volt a *Gundel János* városligeti vendéglőjében, melyet a dunamelléki egyházkerület, mint vendéglátó adott a közgyűlés tiszteletére. Másnap az egyesület főjegyzője *S. Szabó József* értekezett a vallástanítás reformjáról, majd *Nyáry Béla* a hipotézis szerepéről a természettudományokban. Kár, hogy a közgyűlés tagjai az érdekes és értékes felolvasások iránt kelleténél kevesebb érdeklődést mutattak s az egész közgyűlési közönséget bizonyos ideges nyugtalanság jellemezte. A főváros, úgy látszik, a vidéki tagoknak annyi új látnivalóval és élvezettel kínálkozik, hogy az elmélyedésre, a tanulásra alig marad idő és kedv. Azért az ilyen összejövetelek nem mulnak el minden nyereség nélkül s azért nem baj már csak a változatosság kedvéért sem, ha egy-egy decenniumban az ilyen közgyűlést az ország szívében tartják meg.

Az Evangelikus Tanárok és Tanítók Országos Egyesületének közgyűlése.

A hazai tanügy harcosainak ezen egyik legvirágzóbb egyesülete f. é. május 13-án és 14-én tartotta Szarvason óriási érdeklődés mellett VI. rendes közgyűlését *dr. Mágócsy-Dietz Sándor* egyetemi tanár elnökletével.

A tanácskozások május 13-án délelőtt kezdődtek meg az ú. n. szakosztályi ülésekkel. Az egyesület ugyanis a hazai egyetemes evang. egyház mindenfokú iskoláinak munkásait egyesíti s azért van benne öt szakosztály, úgymint a főiskolai, a középiskolai, a tanítóképzői, a polgári iskolai és az elemi iskolai szakosztály. Ezeknek gazdag munkaprogrammjából ehelyt csak a bennünket közelebbről érdeklő *középiskolai szakosztály* ülésének tárgysorozatát ismertetjük. E szakosztályban Fischer Miklós iglói igazgató elnöklete mellett a következő előadásokat tartották:

Németh Sámuel, felsőlövői igazgató: A tanuló aktivitása a középiskolában.

Dr. Rell Lajos, békéscsabai tanár: Szociológiai ismeretek a középiskolában. A szociológia tanítástervezete.

Király Ernő, selmecbányai igazgató: A zsinati bizottság javaslatának az iskolákra és tanárokra vonatkozó részei.

Kutlik Endre, szarvasi tanár: Szabályrendeleti javaslat az ev. középiskolai tanárok szolgálati viszonyáról és végül

Bruckner Károly, késmárki igazgató: Az ev. középiskolák Rendtartásának reviziója.

A magvas, alapos előadások egytől-egyig nagy tetszést keltettek és élénk eszmecserére indították a szakosztály tagjait.

Délután választmányi ülést tartott az egyesület. Majd fényesen sikerült hangverseny és kedélyes ismerkedési este fejezte be az érdemes munkában töltött napot.

Május 14-én délelőtt folyt le a tulajdonképpeni közgyűlés. Ezt istentisztelet előzte meg, melyen Mendöl Lajos szarvasi főgimn. vallástanár buzgó, áhitatot keltő imában kérte az Isten áldását a közgyűlés munkásságára. Az ótemplomban tartott istentisztelet után az egész díszes közönség átvonult a főgimn. tornacsarnokába, a közgyűlés szinhelyére.

A gyülés első tárgya *Mágócsy-Dietz Sándor* hatalmas elnöki megnyitója volt, melyben a tagok és vendégek üdvözlése után az egyesület kettős irányú: hazafias és vallásos hivatását fejtegette. Az elnök szavai után sorra megköszönték és viszonozták az üdvözlést: *Veres József*, békési esperes, az egyházkerület és egyházmegye nevében, *Kellő Gusztáv*, szarvasi igazgató-lelkész, az egyházközség, *dr. Lévay Ede*, lapunk szerkesztője, az Orsz. Középisk. Tanáregyesület, *Borsos Károly*, mezőturi igazgató, az Orsz. Református Tanáregyes.. *Vörös Béla* budapesti tanár a Róm. Kath. Tanáregyesület, *Haviár Dániel*, egyházmegyei és iskolai felügyelő, a szarvasi tanítóképző és főgimnázium, *Uchrin Károly*, csabai igazg.-tanító, a Békésvárm. Áll. Tanítóegyesület s végül *Dankó Soma*, szarvasi igazg.-tanító, a helybeli tanítói kar nevében.

Ezután az előadásokra került a sor.

Payr Sándor, soproni theol. tanár Teleky-Roth Johanna emlékezetét elevenítette fel híres alapítványa keltének és halálának századik évfordulója alkalmából.

Pukánszky Mariska, modori polgári iskolai tanárnő az idegennyelvüeknek a külföldi egyetemeken tartott szünidei tanfolyamokról olvasott fel.

Az utolsó felolvasás volt *Moczkonyi József*, szarvasi főgimn. igazgatóé, a szarvasi ev. egyház és főgimnázium néhány jeleséről, mint Tessedik Sámuel, Boczkó Dániel, Haviár Dániel lelkészekről és Vajda Péterről, az országos nevű íróról és tanárról.

Ezután *Gömöry János*, eperjesi főgimn. igazgató, egyesületi titkár felolvasta a beérkezett üdvözleteket, így *Jankovich Béla* vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter táviratát, melyet a közgyűlés üdvözlő távirattal viszonzott, továbbá *Scholtz Gusztáv* bányai egyházkerületi püspök és *dr. Zsilinszky Mihály* volt egyházkerületi felügyelő táviratát, az erdélyi róm. kath. státus tanáregyesületének átiratát s végül *dr. Meskó László* tiszt. elnök, volt egyesületi elnök levelét.

Majd sorra letárgyalta a közgyűlés tárgysorozatának hátralevő pontjait, ú. m. a titkári jelentést, a pénztári jelentést, a választmányi és szakosztályi ügyeket.

Utoljára az indítványok következtek s az egyesület az elnök indítványára Scholtz Gusztáv püspököt, Haviár Dániel felügyelőt és Benka Gyula nyug. főgimn. igazgatót tiszteletbeli tagjai közé igtatta.

A mindvégig magas színvonalú tanácskozás után az Árpád-vendéglőben Szarvas város és a gyülekezet fényes közebéden látta vendégeiül a gyűlés tagjait.

Dr. Magyar Győző.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter *Thirring* János, *Séra* István és *Kovács* Jenő felsőlövői ág. h. ev. főgimnáziumi rendes tanárokat ugyancsak a felsőlövői evang. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárokká; továbbá *Murarik* Antal budapesti tanker. kir. főigazgatósági írnokot a X. fizetési osztályban való meghagyással tanker. kir. főigazgatósági tollnokká nevezte ki.

Diákszálló. A Magyar Tanítók Turista Egyesülete igazgatása alatt a fővárosban a vidékről felránduló tanulóifjuság számára egy 100 ággyal berendezett diákszálló van. (VII. Hernád-utca 42—44. szám alatt lévő fővárosi elemi iskolában.) Nevezett egyesület 20 év óta foglalkozik a vidéki iskolák budapesti tanulmányútjaiknak rendezésével. Az elmult évben 70 tanintézet 2765 személlyel vette igénybe ezt az áldásos intézményt. A szállás ingyenes, csak a takarításért és az ágyneműmosásért 20 fillér fizetendő személyenként. Akik a szállást igénybe óhajtják venni, bélyegtelen folyamodványon forduljanak a székesfőváros tekintetes tanácsához (IV. Központi városház), megjelölvén a kirándulók pontos számát és a szállás igénybevételének idejét.

Pályázat a m. kir. Ferenc József-nevelőintézetben megüresedő fizetéses helyekre. A budapesti II. ker. kir. kath. főgimnázium mellett fennálló »Ferenc József-nevelőintézet«-ben az 1913/1914. tanévre üresedésbe jövő több fizetéses és félfizetéses helyre pályázat nyittatik. A pályázat alá bocsátott helyekre, vallászkülönbség nélkül, minden kellő magaviseletű és előmenetelű tanuló folyamodhatik, aki a gimnázium I—VII. osztályának valamelyikébe belépni kíván. A kérvények a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez címezve, az intézet kormányzójánál legkésőbb folyó évi június hó 30-ig nyujtandók be. Az 1 K-ás bélyeggel ellátott folyamodványhoz születési bizonyítvány, a mult tanévről szóló iskolai bizonyítvány, a folyó tanévi I. félévi értesítő, egészségi és himlőoltási bizonyítvány melléklendő. A teljes ellátási díj 1800 K (félfizetéses helyen 900 K), amely díj félévenkint előre fizetendő. Gimnáziumi tandíj fejében évi 72 K, felvételi díj fejében évi 10 K fizetendő. A zenéért, vívásért, lovaglásért, táncért és úszásért a résztvevők külön mérsékelt díjat fizetnek.

Böttinger-Studienhaus. Ezzel a címmel Berlinben két év előtt alapítvány útján egy közhasznú intézmény létesült avégből, hogy a külföldieknek lehetővé tegye a német nyelv elsajátítását és a német kultúra megismerését. Ennek szolgálatában állnak a neves közép- és főiskolai tanerők részéről tartott előadások, továbbá írásbeli gyakor-

latok, tanulmányi kirándulások és társas összejövetelek. Ez a »Deutsches Institut für Ausländer« az egyetem közvetetlen közelében van és német részről mintegy ellensúlyozni igyekszik a mindinkább elszaporodó francia tanfolyamokat és az *Alliance Française* serény tevékenységét. Részt vehet minden feddhetetlen külföldi, nemre és korra való tekintet nélkül, akinek megelőző iskoláztatása elegendő biztosítékot nyujt a tanfolyam sikeres látogatására. Olyanok részére azonban, akik még nem bírják a németet, legfeljebb hat résztvevőből álló külön tanfolyamokat is rendeznek. A négyhetes tanfolyam részvételi díja 70 márka, a 32 tanítási órára terjedő nyelvi tanfolyamé 50 márka. Szoba havi 30—50, teljes ellátással havi 100—150 márkáért kapható. A legközelebbi (8—11.) tanfolyamokat a következő időben tartják: márc. 31-től ápr. 26-ig, máj. 19-től jún. 14-ig, júl. 7-től aug. 2-ig, okt. 20-tól dec. 13-ig. Bővebb felvilágosítással és részletes tervrajzzal készséggel szolgál az intézet igazgatója: Prof. dr. Wilhelm Paszkowski (Berlin NW 7, Universitätsstrasse 8.).

Sok a középiskolai tanár Németországban. A porosz képviselőház kultusztárcájának tárgyalása alkalmával több képviselő kiemelte a középiskolai tanári állás túlzsúfoltságát. A kultuszminiszter beszéde szerint is a túlzsúfoltság iránti aggodalom igen nagy, ez már 1912-ben szomoruan megnyilatkozott, azóta azonban a helyzet még rosszabb lett. Jelenleg 1550 állásképes tanárjelölt vár alkalmazásra, közülök körülbelől csak 400 nyerhet állást. A következő esztendőben a zsúfoltság még növekedni fog. Inti az ifjuságot a tanári pályára való tódulástól.

A felsőbb leányiskolai oktatás javítása céljából alakult egyesület Halleban tartott gyűlése azzal a javaslattal fordult az államkormányhoz, hogy a felső líceumok érettségi bizonyítványa ne csak az egyetemek filológiai fakultásainak látogatására jogosítson, hanem mindazon fakultásokra, amelyekre a felsőreáliskolai érettségi bizonyítvány.

Dr. V. I.

Apró hírek. **Beöthy Zsolt ünneplése.** A Magyar Pedagógiai Társaság, amely ez év januárjában tartott nagygyűlésén tiszteleti tagjává választotta *Beöthy* Zsolt egyet. tanárt, a választásról szóló díszes oklevelet e hó 15-én *Fináczy* Ernőnek, a társaság elnökének vezetése alatt küldöttségileg adta át az ünnepeltnek. Fináczy kiemelte üdvözlő beszédében, hogy a társaságot főképpen az a meggyőződés vezette választásában, hogy kevesen vannak jeleseink között, kiknek nagyobb része volna közoktatásunk ügyének fejlődésében, mint éppen neki. Beöthy Zsolt meghatottan mondott köszönetet az ünneplésért. — **Tanári közgyűlések hete.** A pünkösdi ünnepek alatt és után több tanáregyesület tartott ülést, részint a fővárosban, részint vidéken. Egyesületünk a gyűlések legtöbbjén képviseltette magát. Ilyen megbízással a Ref. Tanáregyesület gyűlésén *Négyesy* László elnök és

Gaal Mózes alelnök, a Kereskedelmi iskolai tanárok egyesületének gyűlésén *Rados* Ignác segélyalapunk kezelője, a Polgári iskolai egyesület gyűlésén *Gaal* Mózes alelnök, az Evangélikus tanáregyesület gyűlésén *Lévay* Ede szerkesztő vettek részt. Az erdélyi kath. státus tanárainak gyűlésére meghívó nem érkezett hozzánk. — **A Gyakorló főgimnáziumi egyesület** mult heti közgyűlésének első felét báró Eötvös József emlékének szentelte. Róla szólt az elnöknek, dr. Petz Gedeon egyetemi tanárnak megnyitója, valamint dr. Császár Elemér ünnepi beszéde. A közgyűlés második felében a tanárképző-intézeti gyakorló főgimnázium negyvenéves fennállását ünnepelték. Az intézet tanárai és nagyszámú tanítványai jelenlétében leleplezték dr. Kármán Mórnak, a gyakorló főgimnázium megalapítójának és negyedszázadon át vezető pedagógusának, kőrösfői Krisch Aladár által festett művészi arcképét. Az intézet igazgatója, dr. Badits Ferenc, meleghangú beszédben üdvözölte a nagy pedagógust, mint a modern magyar középiskoláknak megalapítóját és oly sok tanárnak mesterét, A közgyűlés után a jelenvoltak Kármán Mór ünneplésére társasvacsorára gyűltek egybe. — **Az állami tisztviselők egyesülete** mult vasárnapi közgyűlésén fontos, a tisztviselők szempontjából életbevágó kérdéseket vitatott meg. Sürgette a szolgálati pragmatikát, a lakbérek felemelését, a várakozási idő megrövidítését, a nyugdíjilletékek megfelelő felhasználását stb. Az államnak is elsőrangú érdeke, hogy a felpanaszolt bajokat orvosolja s a tisztviselők tisztességes exisztenciáját biztosítsa. Az erre szükséges összeg korántsem oly jelentékeny, hogy másfélmilliárdos költségvetésünkben túlságosan számba jöjjön. Ami minket tanárokat illet, még az általános tisztviselői bajok mellett különleges sérelmeket is szenvedünk. Ezek az igazgatói külön státus megszüntetéséből s a tökéletlen megharmadolásból erednek. Orvoslásuk igazán elodázhatatlan szükség a tanárság nyugodt munkálkodása szempontjából. Vasárnapi választmányi gyűlésünkön ezek a kérdések is napirendre kerülnek. — **Előléptetés.** Ő felsége dr. *Petz* Gedeon budapesti egyetemi tanárt és dr. *Ferenczi* Zoltán budapesti egyetemi könytárigazgatót az V. fizetési osztályba nevezte ki. — **Kedvezmény.** Dr. *Weltmann* Mór pöstyéni fürdőorvos beteg tagjaink gyógykezelésénél 50% engedményt ad. — **Jubileum.** A vágujhelyi áll. segélyezett izr. reáliskola 1913. évi május hó 25-én ünnepli fennállásának 50-ik évfordulóját.

GYÁSZROVAT.

Prilisauer Adolf c. igazgató, a kaposvári áll. főgimn r. tanára, életének 55. évében, 31 évi buzgó működése után folyó évi május hó 13-án hirtelen elhúnyt. A megboldogult az önmagával szemben kíméletet nem ismerő kötelességteljesítés áldozata lett. Elhúnytát sokan fájlalják; volt kartársai és tanítványai egyaránt. Büszkesége volt az intézetnek, melynél 28 éven át példás munkásságot fejtett ki. Béke poraira.

☞ Kérjük a tagdíjak beküldését!

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint **a tagdíj december 31-ig fizetendő.** Minthogy pedig e terminuson már erősen túl vagyunk s minthogy az egyesület kiadásainak, különösen a Közlöny megnövekedett költségeinek fedezésére a tagdíjakra mulhatatlanul szükségünk van, kérem a még hátralékos tagokat, hogy a tagdíjakat minél előbb befizessék.

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni szíveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1913. március 10-től 1913. április 9-ig tagsági díjat fizettek:

1907/8-ra: Farkas István.

1908/9-re: Békési Gyula (Czegléd) (6 K), Farkas István (2 K), Polgár József (I.), dr. Zalai János (I.).

1909/10-re: dr. Alexics Görgy (6 K), Békési Gyula (Czegléd) (I.), dr. Káplány Antal (6 K), dr. Szele Róbert, Szmodits Zoltán (II.).

1910/11-re: dr. Alexics György (I.), Balás Géza, Bodin Mihály, Borbély Imre, Borosnyay Károly, Frey Ferenc, Holosnyai Ambrus, dr. Káplány Antal, Popovics M. Miklós (2 K), dr. Szele Róbert, Szmodits Zoltán, Wetzenkircher Mór.

1911/12-re: Balás Géza, Barta Miksa (1 K), Báthory Gyula, Bodin Mihály (2 K), Braun Ádám (3·50), Einzig Miklós (II.), Faragó Alfréd (II.), Fekete Antal, Hahóthy Sándor, Hajkó László (2 K), Holosnyay Ambrus, Kalkbrenner Antal (3 K), dr. Káplány Antal (6·50), dr. Károlyi János (I.), Magyar Rezső, Popovics M. Miklós (I.), Simon Ferenc (2 K), Szalai Károly, dr. Szele Róbert (I.), Szmodics Zoltán, Szontagh Gusztáv (II.), Teplánszky Sándor (5 K), Udvardy Ödön, dr. Weber Artur.

1912/13-ra: Andor Antal, Antal Áron, Bagossy Bertalan, Ballenegger Henrik (Arad), Banga Samu, Baradlay Bertalan, Baranyó András, Barbierik Titusz, Barla Kálmán, Barta Miksa, Bál Jeromos, dr. Bászel Ernő, Báthory Andor, Báthory Gyula, Bátori Ármin (I.), Bebesi István, Belóczy Sándor, Bemács János, Beniczky Kálmán, Benjamin Gyula, Benkő Gáspár, Besze Mihály, Birkás Géza, dr. Bodor Aladár, Bóka Péter, Boleszny Antal, Bolla Lajos, Boros Samu, Braun Ádám, Buday Géza, Csalóközy Jenő, Csiky Paula, Csutak Vilmos, Csürös Pál, Czirbesz Dezső, Demeter Béla, Demeter István, Déri Zsigmond, Dobos Ferenc, Donner Lajos, Döme Bálint, Dörnyei Károly, Durnyi Boldizsár, Einzig Miklós, dr. Erdélyi Alajos, dr. Erdélyi László, Erdész Ernő, Fail Jagelló, Faragó Alfréd (I.), Faragó Andor, Fejes Áron, Fekete Antal, Fekete Ipoly, Fellegi Alajos, Fodor János, Földes László, dr. Fried Ármin, Fülep Imre, Füzyné Zipser Irma, Garzó György, Gazdag Lajos, dr. Gärtner Henrik, dr. Gedeon Endre, Gergely Adolf, Görög Margit, Grabler Ida (6 K), dr. Gräf Gusztáv, dr. Gréb Gyula, Groh Béla, Hahóthy Sándor, Hajkó László, dr. Halmi Piroska, Handlos Gyula, Happ József, Hauser Ignác, Havas Vilmos, Hirschler József, Holló Alajos, Homor István, Horay István, Horváth Rezső, dr. Hunyady József, Illés István, Jakab Ödön, Jéger József, Jólesz Béla, dr. Kacsóh Pongrác, Kalkbrenner Antal, Karádi Győző, Karlik Mária, dr. Kató Sándor, Katona Ferenc, dr. Kárpáthy Károly, Király György, Kiss Rezső, Kolosy Mór, Komáromy Géza, Koncz Erzsébet, Konrád Ferenc, Konsch Jenő, Kornis Dezső, Kosztolányi Árpád, Kovalszky

Lajos, Kovács Antal (Zombor), dr. Kovács Dezső (Szolnok), Kovács Gyula (Szatmár), Kovács Sándor (Nagykikinda), Kováts Antal (Nagykanizsa), Kubass Aranka, Kunz Béla, Lajos Ferenc, Lakner József, Lányi Emil, dr. László Ferenc, Lähne Vilmos, Leffler Sámuel, Lengyel Endre, Loysch Ödön, Lux Ignác, Magi Antal, dr. Magyar József, Magyar Rezső, Major Lajos, Mamuzsich Benedek, Manger Irén, Marer József (I.), Marusák Pál, dr. Málnai Mihály, Márk Imre, Márton István, Megyesi Ferenc, Mérey Gyula, Mészöly Gedeon, Mihály Bálint, Mike Géza, Mikolik Imre, Moczkovcsák János, dr. Moczár József, Molnár Károly (Nagyenyed), Morocz Emilián, Nagy Antal (Esztergom), Nagy Elek (Hajdúnánás), Nagy József (Nagyszeben), Németh Béla, dr. Nyilasi Lajos, Orbán Károly, Osztián Kálmán, Papp Imre, Papp István (Fogaras), Pásthy János, Pásztor József, Pásztor Mihály, Perényi Ferenc, dr. Petényi Gyula, Petrogalli Géza, Péterfi Gyula, Pfeiffer Mihály, Pfiszter József, Prager Jenő, dr. Prónai Lajos, dr. Puhala Sándor, Raidl Sándor, Rácz Sándor, dr. Rell Lajos, Répásy Marietta, Richter Nándor, Riegler Sándor, Roleizek Mátyás Roseth Arnold, Róth Ágoston, Safáry Irma, Sallay Géza, Sárkány József, Schreiber Ottó, Schummer Szilárd, Sebes Gyula, Sidlovits Kálmán, Simon Ferenc, Somló Károly, Spitkó Lajos, Steiner Szilárd, Stettner Markó, Strasser Sándor, Strauch Jenő, Sucher Anna, Surányi Gyula, Svehla Antónia, Szabó Adorján, Szabó Kázmér (I.), Szabó Sándor (Félegyháza), Szabóné Gálfi Anna, Szalay Gyula (Félegyháza), Szekeres Fábián, Szenczy Győző, Szentmártoni Kálmán, Szerényi Géza, Székely József (Karczag), Székely Vilmos (Békéscsaba), Szokol Károly, dr. Szombathy István, Szontagh Gusztáv, Szőke Dezső, Táby Andor, dr. Teleky István, dr. Toborffy Zoltán, Tóth Zoltán, Valker Ágnes, Varga Antal (Győr), dr. Vass János, dr. Várady Erzsébet (II.), Venczel József, Gy. Veress Árpád, Vidovszkyné Kiss Lujza, dr. Vietorisz József, Vig Lajos, Vizy Lénárt, dr. Wagner József, Wagner Manó, Wayán Ferenc, dr. Weber Artur, dr. Weszely Ödön, dr. Zsigmond Ferenc (6 K).

1913/14-re: Grabler Jola (2 K), Horváth Ferenc, Vendl Aladár, dr. Zsigmond Ferenc (2 K).

Előfizettek:

1911/12-re: sárospataki főiskola.

1912/13-ra: belényesi főgimn., gyönki főgimn., kecskeméti ref. főgimn., késmárki ev. lic., kőszegi polg. isk., lippai f. keresk. isk., medgyesi ág. ev. főgimn., nagykikindai áll. főgimn., rimaszombati prot. főgimn., rozsnyói prem. főgimn., sárospataki ref. főisk., szatmári ref. főgimn., szászrégeni ev. főgimn., szegedi f. keresk. isk., szentesi áll. főgimn., szolnoki áll. főgimn., zsolnai áll. főreálisk., Holczinger Imre, Soós Károly, Zeidner Henrik (2 pld.).

1913/14-re: budapesti VIII. ker. áll. főgimn., békéscsabai all. polg. isk. (I.), hajdúnánási ref. főgimn. (I.), kisvárdai áll. főgimn. (I.), pécsi ciszt. r. főgimn., szatmárnémetii polg. fiuisk. (I.), székesfehérvári áll. főreálisk. (I.).

Budapest, 1913. április 9. (Folytatjuk.)

(I.) = I. fele. ***Müller József,***

(II.) = II. fele. egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.)

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1913. január 17-től április 9-ig felvételi díjat fizettek:

Barta Miksa, dr. Bezdek József, dr. Bodor Aladár, Borcsa Gergely, Buszek Gyula, Csorba Károly, Czékus Kálmán, dr. Erődi Kálmán, Fehér Sámuel, Frey Ferenc, Handlos Gyula, Kallós Béla, Kalvoda Ferenc, dr. Krcsméry Károly, Márkus Szilviusz, Mészöly Gedeon, Mihály Bálint, dr. Nagy József (Halas) (I. fele), Novák Kálmán, Pálfy József, dr. Radó Endre, Répássy Marietta, dr. Roth János, Sátor József, Sucher Anna, Venczel József, dr. Szabó Mózes, Szántó Armin, Sztehló Nándor, Szurmay Lajos.

Budapest, 1913. április 9.

Müller József.
Rados Ignác.

A vonatok **indulása** Budapest keleti pályaudvarról.

Érvényes 1913 május hó 1-től.

Délelőtt					Délután				
vonat-szám	óra	perc	vonat neme	hová	vonat-szám	óra	perc	vonat neme	hová
1110	5	40	sz.v.	Balatonfüred, Tapolcza	612	12	20	sz. v.	Arad, Tövis, M.-Sziget
310	5	49	»	Hatvan	914	12	20	»	Újvidék, Sarajevo
302	6	25	gy. v.	Ruttka, Berlin	314	12	30	»	Hatvan
22	6	30	sz. v.	Bicske	10	12	30	»	Szombathely, Wien
8	6	40	»	Wien, Graz, Sopron	1008	12	45	»	Fiume, Róma, Eszék
1502	6	45	gy. v.	Kassa, Csorba, Bártfa	24a[4])	1	00	»	Bicske
1512	6	55	sz. v.	Kassa, Csorba	1504	1	20	gy. v.	Kassa, Poprád-Felka
1002	7	00	gy. v.	∫Fiume, Torino, Róma, \Pécs, Vinkovcze	316	1	25	sz. v.	Gödöllő
					1304	1	40	gy. v.	Fehring, Graz
602	7	05	»	Arad, Brassó	404	2	00		∫Sátoraljaujhely, \Lemberg, Kassa
906	7	10		Belgrád, Sofia, Sarajevo					
1302	7	20	»	Fehring, Graz, Triest	4	2	05	»	Wien, Páris
402	7	25	»	∫Stryj, Przemysl, \Lemberg	604	2	10	»	Arad, Bukarest
					916	2	15	sz. v.	Kiskőrös
312	7	30	sz v.	Gödöllő	304	2	20	gy. v.	Ruttka, Berlin
908	7	45	»	∫Belgrád, Sofia, \Vinkovcze	318	2	25	sz. v.	Hatvan
					320	2	30	»	Péczel
608	7	50	»	Arad, Brassó, Bukarest	26	2	30	»	Bicske
1102[1])	8	05	gy. v.	Balatonfüred, Tapolcza	518	2	40	»	Szolnok
406	8	10	sz. v.	Munkács, Lawoczne	1202	2	45	gy. v.	Szabadka, Sarajevo
512	8	20	»	Kolozsvár, Brassó	1902	2	55	»	Tapolcza, Eszék
1906	8	25	»	Eszék, Bród	904	3	20	»	Belgrád, Konstantinap.
306	8	35	»	Ruttka, Berlin	520[3])	3	25	sz. v.	Nagykáta
1706	8	55		∫Máramarossziget, \Stanislau	1016	3	30	»	Paks
					18	4	25	»	Komárom
2	9	10	gy. v.	Wien, Sopron	322	4	25	»	Gödöllő
22a	9	30	sz. v.	Bicske	606	5	00	gy. v.	Arad, Bukarest, Msziget
1508[2])	9	35	gy. v.	Kassa, Poprád-Felka	410	5	10	sz. v.	Lawoczne Lemberg
918	10	00	sz. v.	Kunszentmiklós-Tass	6	5	15	gy. v.	∫Győr, Sopron, \Szombathely, Wien
516	10	05	»	Nagykáta					
1112	10	45	»	Balatonfüred, Tapoloza	324	5	20	sz. v.	Gödöllő
24	11	55	»	Bieske	522[5])	5	40	»	Nagykata, Szolnok
314a[2])	12	00	»	Gödöllő	308	5	55	»	Ruttka, Berlin
					920	6	05	»	Kunszentmiklós-Tass
					1004	6	15	gy. v.	Fiume, Róma, Nápoly
					514	6	15	sz. v.	Kolozsvár, Brassó
					326	6	25	»	Péczel
					328	6	40	»	Hatvan
					920a	6	45	»	Kunszentmiklós-Tass
					28	6	55	»	Bicske
					524[2])	7	10	»	Nagykáta, Szolnok
					16	7	20	»	Győr, Triest
					332	7	35	»	Hatvan
					1006	7	40	gy. v.	Zágráb, Fiume
					1708	7	45	sz. v.	M.-Sziget, Stanislau
					1514	8	00	»	Kassa, Csorba, Bártfa
					910	8	05	»	Belgrád Sarajevo
					1908	8	30	»	Pécs, Bród
					334	8	40	»	Gödöllő
					526[6])	9	00	»	Szolnok
					1308	9	15	»	Győr, Graz
					610	9	30	»	Arad, Brassó
					1506	10	00	gy. v.	Kassa, Csorba, Bártfa
					336	10	05	sz. v.	Péczel
					1010	10	25	»	Fiume, Tapolcza
					408	10	25	»	Kassa, Csorba, Lemberg
					12	10	55	»	Szombathely, Wien
					338	11	10	v. v.	Ruttka, Poprád-Felka
					912	11	15	sz. v.	Bród, Belgrád, Sofia
					614	11	25	»	Arad, Debreczen
					422	11	35	v. v.	Miskolcz, Kassa
					14a	11	55	sz. v.	Bicske

[1]) Junius 1-től közlekedik.
[2]) Junius 15-től bezárólag **szeptember** 15-ig közlekedik.
[3]) Csak vasár- és ünnepnapokon közlekedik.
[4]) Vasár- és ünnepnapokon május 15-től bezárólag szeptember 15-ig közlekedik.
[5]) Nagykátáról Szolnokig csak szombaton és ünnep előtti köznapokon közlekedik.
[6]) Csak szombaton és ünnep előtti köznapokon közlekedik.

A vonatok indulása Budapest-Józsefvárosról Délután.

330	7	00	sz. v.	Gödöllő

A vonatok **érkezése** Budapest keleti pályaudvarra.

Érvényes 1913 május hó 1-től.

Délelőtt					Délután				
vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan	vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan
339	5	10	v. v.	Berlin, Ruttka	323	12	10	sz. v.	Gödöllő
645	5	20	tszsz.	Debreczen, Nagyvárad	611	12	30	»	Bukarest, Arad
309	5	30	sz. v.	Hatvan	301	12	50	gy. v.	Berlin, Ruttka
1905	5	30	»	Eszék, Tapolcza	903	1	00	»	∫Konstantinápoly, \Belgrád
609	5	45	»	Brassó, Arad					
909	5	45	»	Sofia, Bród, Belgrád	401	1	05	»	Lemberg, Kassa
19	5	55	»	Torbágy	7	1	20	sz. v.	Wien, Sopron
313	6	00	»	Péczel	601	1	25	gy. v.	Bukarest, Arad
17	6	05	»	Komárom	1201	1	30	»	Saraj., Bród, Szabadka
1707	6	15	»	Stanislau, M.-Sziget	1	1	40	»	London, Páris, Wien
11	6	25	»	Wien	1901	1	55	»	Eszék, Pécs
1505	6	30	gy. v.	∫Lemberg, Poprád-\Felka, Kassa	325	2	10	sz. v.	Hatvan
					1501	2	20	gy. v.	Poprád-Felka, Kassa
407	6	50	sz. v.	Lemberg, Stryj, Kassa	1301	2	25	»	Graz, Fehring
1007	6	50	»	Fiume, Zágráb	919	2	40	sz. v.	Kunszentmiklós-Tass
1003	7	00	gy. v.	Róma, Triest, Fiume	23*a*	3	00	»	Bicske
315	7	05	sz. v.	Gödöllő	521	3	10	»	Nagykáta
513	7	20	»	Brassó, Kolozsvár	1111	4	00	»	Tapolcza, Balatonfüred
917*a*	7	25	»	Kunszentmiklós-Tass	327	4	20	»	Péczel
317	7	30	»	Gödöllő	329	5	25	»	Gödöllő
319	7	40	»	Hatvan	511*a*[1]	6	00	»	Szolnok
21	7	45	»	Bicske	511	6	15	»	Bukarest, Debreczen
1309	8	00	»	Graz, Fehring	15	6	20	»	Bruck-Királyhida
911	8	10	»	Sarajevo, Belgrád	1507[2]	6	25	gy. v.	Poprád-Felka, Kassa
1513	8	15	»	Bártfa, Csorba, Kassa	3	6	35	»	Wien, Graz
1015	8	20	»	Paks	1705	7	00	sz. v.	Stanislau, Msziget
519	8	35	»	Bukarest, Kolozsvár	907	7	20	»	Sofia, Belgrád
321	8	45	»	Hatvan	607	7	25	»	Bukarest, Arad
13	9	20	»	Győr	421	7	35	v. v.	Szerencs
307	9	25	»	Berlin, Ruttka	305	7	45	sz. v.	Berlin, Ruttka
1005	9	35	gy. v.	Fiume, Tapolcza	25	7	50	»	Bicske
913	9	55	sz. v.	Szabadka	1109	8	05	»	Tapolcza, Balatonfüred
5	10	05	gy. v.	∫Bruck-Királyhida \Szombathely, Sopron	523[3]	8	10	»	Nagykáta
					1009	8	15	»	Fiume, Bród
409	10	20	sz. v.	Miskolcz	405	8	20	»	Lawoczne, Msziget
23	10	45	»	Bicske	329*a*[3]	8	35	»	Gödöllő
605	11	30	gy. v.	∫Nagyvárad, \Debreczen, Arad	9	8	45	»	Wien, Graz
					1511	8	50	»	Csorba, Kassa
					27	9	00	»	Bicske
					331	9	10	»	Péczel
					1907	9	10	»	Vinkovce, Eszék, Pécs
					603	9	20	gy. v.	Brassó, Arad,
					29[4]	9	28	sz.v.	Triest, Torbágy
					303	9	35	gy. v.	Berlin, Ruttka
					1001	9	35	»	Róma, Fiume, Pécs
					915	9	45	sz. v.	Kiskőrös
					403	9	55	gy. v.	Lemberg, Przemysl
					905	10	00	»	Sofia, Belgrád
					1303	10	10	»	Graz, Triest
					333	10	25	sz.v.	Gödöllő
					525	10	35	»	Segesvár, Kolozsvár
					1503	10	45	gy. v.	Bártfa, Csorba, Kassa
					1101[5]	11	00	»	Tapolcza, Balatonfüred
					25[6]	11	10	sz. v.	Bicske
					335[6]	11	15	»	Hatvan

[1]) Minden vasárnap és kettős ünnep második napján közlekedik.
[2]) Junius 15-től bezárólag szeptember 15-ig közlekedik.
[3]) Csak vasár- és ünnepnapokon közlekedik.
[4]) Torbágytól Budapest-Kelenföldig csak vasár- és ünnepnap előtti köznapokon közlekedik.
[5]) Junius 1-től közlekedik.
[6]) Vasár- és ünnepnapokon május 15-től bezárólag szeptember 15-ig közlekedik.
[7]) Csak hétfőn és ünnep utáni köznapokon közlekedik.

A vonatok **érkezése** Budapest-Józsefvárosra.

Délelőtt.

515[7])	4	40	sz. v.	Szolnok
517	5	00	»	Nagykáta
311	5	50	»	Gödöllő
917	6	17	»	Kunszentmiklós-Tass

A vonatok **indulása** Budapest nyugoti pályaudvarról.

Érvényes 1913 május hó 1-től.

Délelőtt				
vonat-szám	óra	perc	vonat neme	hová
154	5	00	sz. v.	Vácz
152	5	15	»	Rákospalota-Ujpest
122	5	25	»	Érsekujvár
718	5	40	»	Szeged, Szolnok
4102	6	00	»	Esztergom
6502	6	30	»	Lajosmizse, Kecskemét
156	6	35	»	Rákospalota-Ujpest
102	6	50	k. ost. ex. v.	Wien, Páris, Ostende
510	7	00	gy. v.	Segesvár, Stanislau
1402	7	05	»	Zsolna, Berlin
104	7	55	»	Nagyszombat, Wien
158	8	00	sz. v.	Dunakeszi-Alag
708	8	25	gy. v.	Orsova, Báziás
712	8	40	sz. v.	Báziás, Karánsebes
134	8	45	»	Nagymaros
4104	9	05	»	Esztergom
114	9	15	»	Wien, Berlin
160	9	45	»	Rákospalota-Ujpest
162	11	00	»	Rákospalota-Ujpest
6504	11	10	»	Lajosmizse, Kecskemét
136[1])	11	35	»	Nagymaros
730[2])	11	55	»	Czegléd
116	12	00	»	Wien

[1]) Vasár- és ünnepnapokon május 15-től közlekedik.
[2]) Csak vasár- és ünnepnapokon közlekedik.
[3]) Vasár- és ünnepnap előtti hétköznapokon közlekedik.
[4]) Vasár- és ünnepnapokon május 15-től bezárólag szeptember 15-ig közlekedik.
[5]) Minden kedden, csütörtökön, pénteken és vasárnapon közlekedik.
[6]) Minden hétfőn, szerdán és szombaton közlekedik.

Délután				
vonat-szám	óra	perc	vonat neme	hová
164	12	05	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
714	12	15	»	Szeged
1404	12	20	gy. v.	Zsolna, Berlin
138	12	25	sz. v.	Nagymaros
4106	12	30	»	Esztergom
166	1	00	»	Rákospalota-Ujpest
4140[3])	1	05	tvsz.	Piliscsaba
168	1	30	sz. v.	Dunakeszi-Alag
4108	1	50	»	Esztergom
106	2	00	gy. v.	Wien, Páris
126	2	10	sz. v.	Párkány-Nána
170	2	15	»	Rákospalota-Ujpest
4110	2	20	»	Esztergom
506	2	25	gy. v.	Szatmár-Németi, Brassó
108	2	30	»	Wien
120	2	35	sz. v.	Galánta
704	2	40	gy. v.	Bukarest, Báziás
6710	2	45	sz. v.	Czegléd, Szolnok
6506	2	50	»	Lajosmizse, Kecskemét
172	3	10	»	Rákospalota-Ujpest
140	3	55	»	Szob
174	4	10	»	Rákospalota-Ujpest
716	4	30	»	Szeged
110	5	15	gy. v.	Wien
142	5	20	sz. v.	Szob
176	5	50	»	Rákospalota-Ujpest
128	6	00	»	Párkány-Nána
722	6	10	»	Vecsés
144	6	15	»	Nagymaros
724	6	20	»	Monor, Ócsa
4114	6	40	»	Esztergom
726	6	45	»	Czegléd, Szolnok
1406	6	50	gy. v.	Pozsony, Zsolna, Berlin
130	6	55	sz. v.	Párkány-Nána
726a[3])	7	00	»	Czegléd
178	7	15	»	Rákospalota-Ujpest
180[4])	7	25	»	Vácz
728	7	35	»	Czegléd
6508	7	40	»	Lajosmizse
132	7	55	»	Párkány-Nána
710	8	05	»	Bukarest, Báziás
182	8	20	»	Dunakeszi-Alag
1408	8	40	»	Zsolna, Berlin
118	9	30	»	Wien, Páris
502	9	35	gy. v.	Bukarest, Stanislau
184	10	00	sz. v.	Dunakeszi-Alag
706	10	15	gy. v.	Szeged, Báziás, Bukarest
504	10	50	»	Maros-Vásárhely
720	10	55	sz. v.	Kiskunfélegyh., Szeged
4116	11	10	»	Esztergom
902[5])	11	30	k. o. ex. v.	Belgrád, Konstantinápoly
146	11	35	sz. v.	Nagymaros
702[6])	11	45	k. o. ex. v.	Bukarest, Konstantinápoly

A vonatok **indulása** Buda-Császárfürdőről.

4002	5	55	sz. v.	Esztergom
4004	8	54	»	Esztergom
4006	12	15	sz. v.	Esztergom
4040[3])	12	57	»	Piliscsaba
4010	2	11	»	Esztergom
4012	6	20	»	Dorog
4016	11	02	»	Esztergom

A vonatok **érkezése** Budapest nyugoti pályaudvarra.

Érvényes 1913 május hó 1-től.

Délelőtt

vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan
149	3	51	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
151	5	05	»	Dunakeszi-Alag
721	5	15	»	Czegléd
723	5	35	»	Vecsés
725	5	45	»	Monor
4103	5	50	»	Esztergom
133	5	55	»	Nagymaros
6701	6	00	»	Szolnok, Czegléd
901[1])	6	10	k. ost. ex.v.	Konstantinápoly, Belgrád
701[2])	6	10	»	Konstantinápoly Bukarest
153	6	25	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
6507	6	30	»	Lajosmizse
135	6	35	»	Nagymaros
1407	6	40	»	Berlin, Zsolna
503	6	50	gy. v.	Maros-Vásárhely
4105	7	10	sz. v.	Esztergom
709	7	15	»	Bukarest, Báziás
155	7	20	»	Rákospalota-Ujpest
125	7	25	»	Párkány-Nána
727	7	30	»	Czegléd
501	7	35	gy. v.	Bukarest, Kolozsvár, Máramarossziget
157	7	40	sz. v.	Vácz
6501	7	50	»	Kecskemét, Lajosmizse
127	7	55	»	Párkány-Nána
113	8	10	»	Páris, Wien
4107	8	15	»	Esztergom
719	8	40	»	Kiskunfélegyháza
129	8	45	»	Párkány-Nána
159	9	10	»	Dunakeszi-Alag
705	9	25	gy. v.	Szeged
1401	9	40	»	Berlin, Zsolna, Pozsony
4109	9	55	sz. v.	Esztergom
161	10	30	»	Rákospalota-Ujpest
715	10	45	»	Szeged
119	11	25	»	Galánta
163	12	00	»	Rákospalota-Ujpest

[1]) Érkezik minden kedden, szerdán, pénteken és vasárnapon.
[2]) Érkezik minden hétfőn, csütörtökön és szombaton.
[3]) Vasár- és ünnepnapokon május 15-től közlekedik.
[4]) Vasár- és ünnepnapokon közlekedik.
[5]) Vasár- és ünnepnapokon május 15-től bezárólag szeptember 15-ig közlekedik.

Délután

vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan
165	12	50	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
137	1	20	»	Nagymaros
703	1	25	gy. v.	Bukarest, Báziás
167	1	45	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
505	1	50	gy. v.	Tövis, Kolozsvár, Szatmár-Németi
103	2	00	»	Páris, Wien
4111	2	08	sz. v.	Esztergom
169	2	40	»	Dunakeszi-Alag
171	3	00	»	Rákospalota-Ujpest
6503	3	40	»	Kecskemét, Lajosmizse
173	3	50	»	Rákospalota-Ujpest
713	4	05	»	Temesvár-Józsefváros
139	4	10	»	Nagymaros
4113	5	05	»	Esztergom
175	5	15	»	Rákospalota-Ujpest
121	5	55	»	Érsekujvár
115	6	10	»	Wien, Berlin
1403	6	20	gy. v.	Berlin, Zsolna
177	6	30	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
707	6	35	gy. v.	Orsova, Báziás
105	6	40	»	Wien
107	7	10	»	Wien
711	7	45	sz. v.	Báziás, Temesvár
179	8	00	»	Rákospalota-Ujpest
731	8	05	»	Vecsés
141[3])	8	10	»	Nagymaros
4117[4])	8	15	»	Piliscsaba
143	8	20	»	Nagymaros
131	8	55	»	Párkány-Nána
109	9	05	gy. v.	Wien
729[4])	9	20	sz. v.	Czegléd
4119[3])	9	25	»	Piliscsaba
6505	9	30	»	Kecskemét, Lajosmizse
181	9	35	»	Dunakeszi-Alag
509	9	40	gy. v.	Segesvár, Stanislau
1405	9	45	»	Berlin, Zsolna
4115	10	00	sz. v.	Esztergom
183[5])	10	15	»	Vácz
145	10	25	»	Nagymaros
6513	10	30	»	Ocsa
117	10	35	»	Wien
717	11	00	»	Temesvár, Báziás
101	11	05	k.ost. ex.v.	London, Ostende, Páris, Wien
185	11	25	sz. v.	Dunakeszi-Alag
123	11	50	»	Érsekujvár

A vonatok **érkezése** Buda-Császárfürdőbe.

4001	5	30	sz. v.	Dorog	4011	2	10	sz. v.	Esztergom
4005	7	16	»	Esztergom	4013	5	20	»	Esztergom
4007	8	20	»	Esztergom	4017[4])	8	21	»	Piliscsaba
4009	10	04	»	Esztergom	4019[3])	9	31	»	Piliscsaba
					4015	10	07	»	Esztergom

Pályázat.

A **hajduböszörményi** ref. Bocskay-főgimnázium igazgatótanácsa pályázatot hirdet egy rendes tornatanítói állásra. A tornatanító javadalmazása évi 1600 korona törzsfizetés, melyhez járul az állam által megállapítandó fizetéskiegészítés, öt, egyenként 200 korona korpótlék és lakáspénz, mely az első esztendőben 400 korona, azontúl a mindenkori törzsfizetés negyedrésze. A megválasztott köteles a főgimn. összes osztályaiban a tornát tanítani, a játékdélutánokat vezetni, a céllövészetnél a felügyeletet gyakorolni s általában mindazokat a teendőket ellátni, melyek az iskolai testi nevelés körébe tartoznak. Pályázhatnak protestáns vallású, a középiskolákra képesített, okleveles tornatanítók, akik a hajduböszörményi ref. Bocskay-főgimnázium igazgatótanácsához címzett pályázati kérvényeiket a főgimnázium igazgatóságához **folyó évi június hó 10-ig** küldjék be. A kérvényhez mellékelendők: a pályázó korát, vallását, végzett tanulmányait, eddigi alkalmaztatását, teljesített katonai kötelezettségét feltüntető okmányok. A megválasztott a tanári nyugdíjintézet kötelezett tagja s állását 1913 szeptember hó 1-én tartozik elfoglalni. Kelt a hajduböszörményi ref. Bocskay-főgimn. igazg.-tanácsának 1913 május 5-én tartott üléséből.

Somossy Béla főgondnok, az igazgatótanács elnöke.

PÁLYÁZAT.

A pozsonyi ág. hitv. evang. államilag segélyezett liceumnál a jövő 1913/14. iskolai évvel az államal kötött szerződés értelmében **egy állandó helyettes tanári állás** töltendő be, mely a liceummal kapcsolatos internátusban rendszeresített alpraefectusi állással van egybekapcsolva. Mint helyettes tanár a megválasztott a liceumban heti 10—12 órát köteles adni, mint internátusi alpraefectus az internátusban levő liceumi tanulók felett tanulmányi és fegyelmi tekintetben az internátus főpraefectusával egyetemben az összes felügyeletet tartozik gyakorolni, mely kötelességeit külön szabályzat állapítja meg. Javadalmazása 1600 (ezerhatszáz) korona, havi részletekben előre fizetve és az internátusban teljes ellátás (butorozott lakás, fűtés, világítás, mosás és a tanulókkal élelmezés). — Pályázhatnak ez állásra oly nőtlen ág. hitv. evang. tanárjelöltek, kiknek **mennyiségtan** és **természettan** a szakmájuk és legalább szakvizsgájukat már letették és akik az internátusban való működéshez magukban kedvet és képességet éreznek. — A kellően felszerelt és a pozsonyi ág. hitv. evang. egyházközség előljáróságához címzett folyamodványok 1913. évi június hó 21-ig a liceum igazgatóságánál nyújtandók be. — A megválasztott állását f. évi augusztus hó végén tartozik elfoglalni. Pozsony, 1913 május hó 4. **DR. DOBROVITS MÁTYÁS**, kir. tanácsos, egyházi és iskolai felügyelő.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

Pályázat.

A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémiában német-francia nyelvből, jogi és közgazdasági ismeretekből rendes, magyar-német nyelvből helyettes tanári állásokra pályázatot hirdetünk. A rendes tanár megválasztása egyévi próbaidő kikötése mellett történik, a helyettes tanár egyelőre csak az 1913—14. évre alkalmaztatik. A rendes tanár javadalmazása: 2900 K fizetés, ami automatikus előléptetés révén itteni 30 éves működéssel 6000 K-ig emelkedhetik, öt izben 200—200 K ötödéves korpótlék és 900 K szálláspénz. Az okleveles helyettes tanár javadalmazása: 2400 K. A német-francia és magyar-német állásra pályázhatnak középiskolai tanári oklevéllel bíró tanárok; a jogi és közgazdasági ismeretekre jog- és államtudományi tudorok, azon megjegyzéssel, hogy más szolgálatot, vagy ügyvédi gyakorlatot nem folytathatnak. A születési, tanulmányi és eddigi működési okmányokkal felszerelt kérvények folyó év június 7-ig az alólírt felügyelő-bizottság elnöksége címére (Kolozsvár, Kereskedelmi Akadémia) küldendők. Kolozsvár, 1913 május 10.

A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia felügyelő-bizottsága.

Új magyar stilisztika!
◎ Most jelent meg! ◎

MAGYAR STILISZTIKA

ARANY JÁNOS „TOLDI"-JA ALAPJÁN

olvasmányokkal és gyakorlatokkal
a középiskolák IV. oszt. számára.
Szerkesztették: ***Ady Lajos*** és
Endrei Ákos főgimn. tanárok.
Engedélyezésre felterjesztve.

Ára 3 korona 20 fillér.

Mutatványpéldányokkal a m. t. Szaktanár urak részére készséggel szolgál a kiadó Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. könyvkiadóosztálya, Budapest, VII., Rákóczi-út 54.

SZIKLA ÉS SZILÁGYI

TANSZERKÉSZÍTŐ-INTÉZET

BUDAPEST, VII., AMAZON-U. 13.

TELEFON: JÓZSEF 16-36. TELEFON: JÓZSEF 16-36.

CZIMBALOM

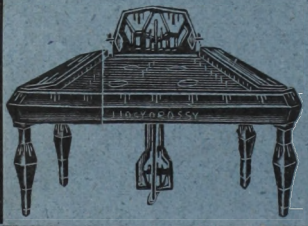

Legujabb szabadalmazott aczélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, aczélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kívánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,

Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.

Tanároknak 10% engedmény.

MARX ÉS MÉREI

TUDOMÁNYOS MŰSZEREK GYÁRA

Telefon: 21—06. **BUDAPEST, VI., BULCSU-U. 7.** Telefon: 21—06.

Készit saját gyártelepén mindennemü fizikai, kémiai, geometriai műszereket; vegyi füiket, előadóasztalt, elsőrangu = vetitőgépeket. =

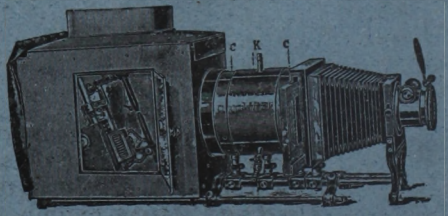

Illusztrált árjegyzékek dijtalanul küldetnek

100 MUNKÁS. 16 HP.

Magyarország legnagyobb fizikai tanszergyára!!!

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *19. szám.* *1913. június 5.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Egyesületi élet. A választmány ülése. *Sajó* Sándortól. (913. l.) — Bányavidéki kör. *Schwartz* Alajostól. (923. l.) — *Javaslatok és tanulmányok.* A felsőbb leányiskola reformja. *Otrok* Mihálytól. (925. l.) — A felsőbb leányiskola újjászervezéséről. *Mársits* Rozinától. (928. l.) — Iskolareform stb. *Braun* Ádámtól. (932. l.) — Észrevételek. *Szemák* Istvántól. (937. l.) — Néhány megjegyzés Szemák István észrevételeire. *Király* Györgytől. (943. l.) — A kémia tanítása és az új reáliskolai Utasítások. *Dr. Jahn* Károlytól. (945. l.) — *Könyvek és lapok.* Kornis: Értékelmélet és paedagógia. *Dr. Nagy* Józseftől. (949. l.) — *Krónika.* Főigazgatói cím. Áthelyezés. Nyilvánossági jog. Leánygimnáziumi miniszteri biztosok. A Nemzetközi Választójogi Nőkongresszus. (951 l.) — Londonba utazók figyelmébe. Pályázatok. Az unitárius tanárok értekezlete. (952. l.) — A tuberkulózis a fővárosi iskolákban. *Dr. Görög* Emiltől. (954. l.) — Az erdélyi rk. státus tanárok gyűlése. —*k*-tól. (955. l.) — Idegen nemzetiségű tanulók a leipzigi egyetemen. *Dr. V. I.*-től. (955. l.) — *Gyászrovat.* (Járvás Mihály.) — Tagdíjfizetések. *Müller* Józseftől. (956. l.)

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA

1913

A középfokú iskolák egységes atlasza

KOGUTOWICZ: FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

(Ára 2 korona 50 fillér)

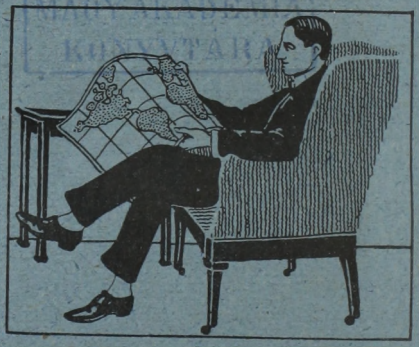

XI. KIADÁSÁRÓL

— miután kiadványaink terjesztésében ügynökökkel nem dolgozunk — ezúton értesítjük a mélyen tisztelt szaktanári kart azon kérésünk mellett, hogy amennyiben intézetük földrajzi és történelmi térképeinket ezideig még nem vezette volna be, azokat a közeli tankönyvelhatározó konferencián javaslatba hozni méltóztassék. ***Ilyen intézeteknek készséggel szolgálunk tiszteletpéldányokkal*** s kívánságukra egyik tisztviselőnk a továbbiak megbeszélése érdekében fel fogja keresni.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R. T.

BUDAPEST, V., RUDOLF-TÉR.

XLVI. évfolyam. 19. szám. 1913. junius 5.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Esterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

EGYESÜLETI ÉLET.

A választmány ülése.

— *Igazgatósági és választmányi ülés.* —

Egyesületünk *választmánya* május hó 25-én ülést tartott a Természettudományi Társulat üléstermében. Ezt megelőzően *igazgatósági ülés* is volt az egyesület helyiségében.

Az ülés két fontos megállapodásra jutott: a választmány magáévá tette az igazgatóságnak azt a véleményét, hogy őszre össze kell hívni a tanárkongresszust és kimondotta, hogy az egyesület a társadalom bevonásával foglalkozzék a felsőbb leányiskolák reformjával.

* * *

Az *igazgatósági* ülésen jelen voltak *Négyesy* László elnök *Jancsó* Benedek és *Gaal* Mózes alelnökök, *Sajó* Sándor főtitkár, *Lévay* Ede szerkesztő, *Müller* József pénztárnok, *Rados* Ignác, a segítőalap kezelője, *Schmidt* Márton, a titkár helyettesítője, *Balog* Mór, *Baumgartner* Alajos, *Mikola* Sándor és *Imre* Sándor igazgatósági tagok. Ries Ferenc alelnök kimentette magát.

Az igazgatóság főképp a választmány elé terjesztendő ügyekkel foglalkozott, ezenkívül a saját hatáskörébe tartozó ügyekben is intézkedett. A főtitkár jelentéséből tudomásul vette az igazgatóság, hogy 5000 K-ás államsegélyünk kiutalványozásáért az elnökség írásos köszönetet mondott miniszterünknek s hogy sürgönnyel üdvözölte a vágujhelyi izr. reáliskolát fennállásának 50 éves fordulója alkalmából; az ungvári kir. kat. főgimnázium 300 éves fennállásának június 10-én tartandó ünnepén az igazgatóság kérésére Jancsó Benedek alelnök és Lévay Ede szerkesztő fogják egyesületünket képviselni, a június 8-án tartandó késmárki Hunfalvy-

ünnepen való képviseltetésre pedig Kalmár Elek lőcsei igazgatót kérjük meg. Egyesületünknek a *budapesti Tanítók Házában* levő ösztöndíjas helyére az igazgatóság — a beérkezett hét folyamodvány körültekintő átvizsgálása után — *Schermann Szilárd* leendő bölcsészethallgatót, iglói tornatanár kartársunk fiát jelölte; a kolozsvári ösztöndíjas helyre az igazgatóság *Kátay Lajos* joghallgatót jelölte. *Nyolc kilépés* — az alapszabályokban megírt korlátozással — tudomásul vétetett; egy tag töröltetett. *Wilheim* József kereskedelmi akad. tanár halálát az igazgatóság részvéttel vette tudomásul. A nyugdíjtörvény s az ezzel szoros kapcsolatban levő státusrendezés ügyében az igazgatóság, elnökünknek erre vonatkozó jelentései alapján — abban állapodott meg, hogy országos tanárkongresszus összehívását fogja javasolni a választmánynak.

* * *

A *választmányi* ülésen az igazgatóság tagjain kívül jelen voltak: Ady Endre, Ágner Lajos, Balassa József, Both István (Zilah), Czigler Ignác (Kassa), dr. Dénes Lajos, Endrei Ákos, Faragó Andor, Gagyhy Dénes, Gömöry János (Eperjes), Incze József, Kelecsényi Rezső, Korpás Ferenc, Kiss Gábor, Kosári István, dr. Lengyel Miklós, Marczinkó Ferenc, Makoldy Viktor, Marusák Pál, Müller László, Nádai Pál, Odor Emilia, Otrok Mihály (Trencsén), Rácz Jenő, Rázsó Géza, Samu István, dr. Schindler Gyula, Schürger Ferenc (Beregszász), Szemkő Aladár, dr. Székely István, Szőts Gyula, Szilágyi Sándor, Vida Sándor stb. választmányi tagok és vendégek. Távolmaradását bejelentette Horvay Róbert (Debreczen) és Bóbita Endre (Kassa).

Négyesy László elnök megnyitván az ülést, rámutatott ennek szükségességére és ismertette a napirendet. Életérdeke a tanárságnak s az iskolának egyaránt, hogy a nyugdíjtörvény reviziója s a státusrendezés ügyében komoly és erélyes állást foglaljunk; viszont a felsőbb leányiskolák készülő reformja is kell hogy foglalkoztassa a tanárság országos egyesületét; mindenkor ügyelnünk kell rá, hogy az iskola reformkérdései a mi közreműködésünkkel s ne nélkülünk oldassanak meg. Üdvözölte a választmányt, főképp a vidékről érkezett tagokat.

A *főtitkár* jelentést tett az egyesületi élet főbb mozzanatairól. Az igazgatóság végrehajtotta a legutóbbi közgyűlés határozatait. Az ezeket magában foglaló memorandumon kívül a nyugdíjüggyel kapcsolatos kérdésekben több más fölterjesztéssel éltünk, döntés azonban még egyikben sem történt. Nincs értesülésünk a mult évi júliusi közgyűlés határozatából az állami tanárok nem-állami szolgálatának beszámítására, a tanári kinevezések idejére, a helyettes tanárokra stb. vonatkozó fölterjesztéseink sorsáról sem. Végrehajtásra vár még az igazgatóságnak a Kolozsvári Kör indítványára kimondott az a határozata, hogy kérelmezzük a nyugdíjjogosultság kezdetének a Rangsorban min-

den egyes tanárra nézve személy szerint való feltüntetését. A közgyűlés fontosabb előadásait tartalmazó s ezer példányban készített külön füzet nagy részben szétküldetett. Az igazgatóság működéséről külön tudósítások olvashatók a Közlönyben; a főtitkár ezek főbb adatait a választmánynak is előterjesztette. Közölte továbbá, hogy a folyó évben az ülés napjáig *belépett* az egyesületbe 66 új tag, *kilépett* 83 (ezek között az utóbbi időben 21 felsőbbleányiskolai tanár v. tanítónő), *meghalt* 19 tag. Ez adatok számbavételével az egyesület tagjainak mostani száma 2651, 36-tal kevesebb, mint a mult egyesületi év végén volt. *Köreink* közül a budapesti 7, a kassai 5, a debreczeni, kolozsvári és pozsonyi 4—4, az eperjesi, fiumei, ung-beregvármegyei 3—3, a nagyváradi és szepesi 2—2, a temesvárkerületi, székelyudvarhelyi és nógrádvármegyei kör 1—1 ülést tartott. Iskolaügyi kérdések tárgyalásán kívül természetesen valamennyi kör foglalkozott meglevő bajainkkal is. A főtitkár ezenkívül jelentést tett a választmánynak a Tanítók Házaiban levő ösztöndíjállomások betöltéséről. Az idevágó intézkedés az igazgatóság üléséről szóló tudósításban föntebb olvasható.

A jelentéshez szólva *Székely* István szomorúsággal emlékezett meg a tanárság elnyomott helyzetéről, a tanársággal való bánásmódról. Fájdalmas például említette, hogy a tanár szolgálati idejébe nem számítják be a nem állami iskolánál eltöltött éveket, holott pl. az ügyvédből lett igazságügyi államtitkárnak hivatalba lépése pillanatában 15 szolgálati éve van. A választmány egyébiránt tudomásul vette a titkári jelentést.

Müller József jelentést tett a pénztár állapotáról.

Mélyen tisztelt választmány!

Minthogy az egyesületi évből még öt hét hátra van, e jelentés nem nyujthat még végleges képet az év pénzügyi eredményéről, mégis a bevételek és kiadások részletes kimutatásából már ma is több érdekes és fontos tényt lehet kiolvasni. 1. Az 1912/3. évi költségvetésben előirányozott bevételeknél már eddig is több folyt be (különösen a tagdíjak- és előfizetési díjakból 316 K 20 f.-rel több folyt be). A további részletezést az évvégi jelentésemben fogom véghez vinni. 2. Már az eddigi (valódi) kiadások is (22.507 K 15 f.) majdnem annyit tesznek ki, mint amennyi a költségvetésben az egész évre előirányozva volt. Elsősorban a Közlöny nagy terjedelme okozza ezt. A költségvetésben 53 ív (és 20 boríték) volt felvéve, pedig már eddig is 57 ív jelent meg. Nem panaszképpen, csak tény gyanánt említem! Egy másik körülmény, mely kiadásainkat növelte, a tervezett III. O. K. Kongresszus. Kongresszus nem volt, de kongresszusi kiadásunk volt 799 K 77 f. A kiadások 2. tétele: »1400 K E. B. F. takarékpénztári $4^1/_2\%$ záloglevélért 1323 K 33 f és 1440 K $4^1/_2\%$ koronajáradékért 1306 K 40 f« nem tényleges kiadás, ezek az egyesület vagyonában megvannak és meg is maradnak. A kiadások között »nyomtatványokért« szereplő 296 K 65 f.-ből

csak 60 K 20 f. az egyesület tényleges kiadása, mert 236 K 45 f. abból megtérült és mint bevétel van bevezetve.

Az O. K. T. E. bevételei 1912. júl. 1-től 1913. május 24-ig:

	K	f
Pénztári maradék 1911/2-ről	649	95
Tagdíj és előfizetési díj	20.916	20
Megtérült postaköltség	114	40
» (II.) kongresszusi költség	153	56
» nyomdaköltség	236	45
» ügyvédi »	26	40
Kamatok	275	26
Alapító tagdíj	400	—
A budapesti körtől	400	—
A takarékpénztárból	1323	33
Államsegély 1913-ra	5000	—
Vegyes	48	60
Összesen	29.544	15

A egyesület kiadásai ugyanazon idő alatt:

A Közlöny költségei (nyomda 11.338·11, írói díj 2186·50 és szerkesztői tiszt. díj 900·—)	14.424	61
Tisztviselők tiszteletdíjai	2112	50
Ügyviteli kiadások	748	04
A körök jutaléka	1692	52
Ügyvédi költség	31	14
Könyvkereskedő és könyvkötő	43	10
Közgyűlési költség	302	64
A helyiség költségei	1590	98
Kongresszusi költség	799	77
A takarékpénztárba	1723	43
1400 K E. B. F. Takarékpénztári $4^1/_2{}^0/_0$-os záloglevélért	1323	33
1440 K $4^1/_2{}^0/_0$-s koronajáradékért	1306	40
Orsz. tisztviselőegyesületi tagdíj	20	—
Nyomtatványokért	296	65
Vegyes kiadás	445	20
Összesen	26.860	31

A 29.544 K 15 f bevételből levonva
a 26.860 » 31 » kiadást, marad

készpénz 2683 K 84 f

A még várható bevétellel együtt ez összeg a még várható kiadások fedezésére valószínüleg elég.

Már évek óta szoktam közgyűléseinken bejelenteni az egyesület azon érdemes tagjait, kik az egyesületnek 40 teljes éven át hű tagjai maradtak. A közgyűlés e jelentéseimet mindenkor örömmel vette tudomásul és e jubiláris tagokat üdvözölte. Minthogy az idei közgyűlés nem az év végén volt, ez üdvözlés (az én bejelentésemmel együtt) eddig elmaradt. Kérem

a mélyen tisztelt választmányt, hogy az igazgatóságot megbízza, hogy ez év utolsó igazgatósági üléséből az idei jubiláris tagokat üdvözölje. E jubiláris tagjaink a következők: Hlatky Miklós középiskolai igazgató, a székelyudvarhelyi áll. főreálisk. ny. tanára, Horváth Lajos kassai polgári isk. tanár és főgimn. tornatanár, Jánosi Boldizsár budapesti VII. ker. Barcsay-utcai főgimnáziumi tanár, H. Nagy Elek debreczeni ny. főiskolai tanár és Závodszky Adolf budapesti V. ker. áll. főreáliskolai ny. tanár.

A jelentéssel kapcsolatosan indítványozta, hogy a körök, mostani 20%-os részesedésük meghagyása mellett, az után az összeg után, melyet január végeig beküldenek az egyesület pénztárába, 25%-t kapjanak. A választmány szótöbbséggel elfogadta az indítványt s egyhangúlag tudomásul vette a jelentést. Elhatározta a választmány azt is, hogy azoknak a tagjainknak, akik ez évben töltik be tagságuk 40-ik évét, emléklevél küldessék.

Négyesy László a jelentés pótlásául közölte, hogy 5000 K-ás államsegélyünk az állami költségvetésben szerepel s már ezért sincs ártalmára egyesületünk szükséges függetlenségének. Az állami segélynek az állami költségvetésbe iktatása Beöthy Zsolt volt elnökünk érdeme. Nyilván kell tartanunk azt a gondolatot is — ennek megvalósítása különben a közgyűlés hatáskörébe tartozik —, hogy az egyesületi tiszteletdíjakat megjavítsuk s a változott életviszonyoknak megfelelően a tagsági díjat is fölemeljük 8 K-ról 10 K-ra. 5000 K-ás évi segélyünk fölemelésére mindenesetre törekednünk kell már abból az elvi okból is, hogy egyetemes jellegű tanáregyesületünket nagyobb segély illeti meg bármely részleges jellegű tanáregyesület segélyénél. A régen tervezett pedagógiai folyóirat megteremtése is szükséges volna már. Ez természetesen az állam segítségével történnék. Az elnök előterjesztése alapján a választmány megbízta az igazgatóságot, hogy tegye meg a szükséges lépéseket az e célra szolgáló államsegélynek a jövő évi költségvetésbe való fölvétele érdekében.

Rados Ignác megismételte a segélyalap állapotáról a mult igazgatósági ülésen tett jelentését. *Samu* Istvánnak azon a gondolatán, hogy a segélyalap vagyona átadassék a Tanári Özvegyek és Árvák Országos Egyesületének, a választmány napirendre tért s egyszersmind tudomásul vette a jelentést.

Négyesy László elnök bemutatta *dr. Pácz Sándor* volt nagyváradi prem. főgimnáziumi tanár, most kiskaposi plébános tagtársunk üdvözlő levelét, mint az ő kartársi meleg szeretetének s egyesületünk iránti hűségének tanuságát. A választmány örömmel fogadta s táviratban viszonozta az üdvözletet.

Négyesy László elnök ezután az igazgatóság nevében előterjesztette jelentését a nyugdíjtörvény és a státusrendezés ügyében. Ebben az ügyben elnökünk az igazgatóság megbízásából még pünkösd előtt előterjesztéssel élt az államtitkár úrnál, bejelentvén azt, hogy a minisztérium válaszának átvételére a jelen választmányi ülés előtt ismét fel fogja keresni az államtitkárt. Ez meg

is történt. Legsürgősebb kívánságunkra, a státusrendezésre vonatkozóan azt a választ kapta, hogy mivel a költségvetési év megváltoztával a legközelebbi költségvetés összeállítása csak az ősszel fog megtörténni, ennélfogva a kormány most még nem foglalkozik a költségvetést érintő kérdésekkel; az igazgatóknak a tanári státusból való kivételéről is ősszel lehet majd beszélni; a minisztérium egyébiránt a legjobb akarattal van a tanárság iránt. Ez a helyzet. A jóakarat meglétét a maga részéről is megerősíti. Értesülése van róla, hogy április havi tisztelgésünk óta a közoktatási minisztérium kezdeményező lépést tett a megharmadolás fejlesztése érdekében, de e lépése ellenzésre talált azon megállapodásra való hivatkozással, mely szerint a megharmadolás aránya nyolc évig változatlan marad. Mindamellett az a benyomása, hogy a tanárság sorsa: minden kormányváltozás után elülről kezdeni a felvilágosítást és meggyőzést, s az iránt unk eleve barátságosan hangolt tényezőket is legtöbbször nagy fáradsággal kell megnyernünk annak a felfogásnak, hogy nem új kedvezésről van szó, melynek teljesítése legfeljebb jóakarattal lehetséges, hanem külön hátratétel megszüntetéséről, külön sérelmek orvoslásáról, évtizedek óta folyó küzdelmek gyümölcséről, ami méltányosság és igazság kérdése. Az igazgatóságnak ily viszonyok közt az a felfogása, hogy annyi félsikerű vagy éppen meghiusult küzdelem után erélyesebben és hangosabban kell kérnünk igazaink figyelembevételét. E célból az ősszel össze kell hívnunk a harmadik országos középiskolai tanárkongresszust. Ennek két föltétlen tárgya: 1. a státusrendezés: a teljes megharmadolás követelése a mindenkori létszám alapján s a megfelelő intézkedések kiterjesztése a középiskolai és felsőbb leányiskolai szolgálat minden fajára és fokozatára; 2. a nyugdíjtörvény ránk vonatkozó rendelkezésének a megváltoztatása: a 30 éves szolgálati időnek teljes épségben novelláris úton való visszaállítása. Törvénnyel állunk szemben, de törvény megváltoztatására törekedni törvényes úton szabad. Erre újabb nagy erkölcsi alapunk is van: a tanárság nagy része a kínált kedvezéssel sem fogadja el a 35 évi szolgálati időt. Az új törvény szaktestületek véleményének meghallgatása nélkül, egyoldalú financiális és adminisztratív szempontok alapján jött létre s létrejöttétől a bizottsági tárgyaláson is, a Ház nyilt ülésén is a közoktatási kormány távoltartotta magát.

Székely István azt hangoztatta, hogy a most szolgáló tanároknak joguk van a 30 évhez minden megszorítás nélkül. Ezt a számunkra elhangzott miniszteri igéret alapján is követelhetjük.

Endrei Ákos szerint őszintén be kell vallanunk, hogy eddigi küzdelmünk eredménytelen s éppen szelidsége miatt nem érhetett célt; energikusabban kell tehát folytatnunk a küzdelmet, más harci eszközöket kell keresnünk. A következő határozati javaslatot terjesztette elő:

A választmány mély sajnálattal állapítja meg, hogy a tanárságnak az iskola érdekében folytatott küzdelme kellő eredményre

nem vezetett, sőt a viszonyok legújabb alakulása szerint alig van remény arra, hogy az eddig használt eszközökkel számbavehető sikert lehessen elérni.

Ezért elérkezettnek látja az időt arra, hogy a tanárság az eddigi enyhe és körültekintő eljárást, mint célra nem vezetőt elhagyva az energikusabb cselekvés terére lépjen.

E célból sürgősen összehívja az egyesületet rendkívüli közgyűlésre, amelyen őszintén beszámolva a sikertelenségről, az egész vezetőség beadja lemondását és az energikusabb cselekvésre mandátumot és irányítást kér.

A közgyűlés által megállapítandó programmpontok közé kettőt okvetetlenül felveendőnek itél ú. m.:

1. az állandó szövetségre lépést az összes többi iskolák tanáraival, közös kongresszusok tartását, közös irodalmi organum létesítését;

2. a szövetség összes tagjainak ösztönzését arra, hogy a magyar iskola veszélyeztetett ügyének érdekében tervszerű és nagyarányú politikai akcióba lépjenek.

Müller József megvalósíthatatlannak tartva a javaslat tartalmát, a kongresszus gondolatát pártolta.

Gagyhy Dénes szerint a javaslatban említett szélesebbkörű egyesülés a kongresszus határozata alapján történhessék meg.

Dénes Lajos szerint a kongresszus szükséges, de nem elég. Küzdelmünknek mindig az volt a hibája, hogy nem vettük számításba az ellenfél természetét s az igéretekben mindig megnyugodtunk. Elég volt már az igérgetésekből. Lássuk tisztán a helyzetet: a tanügy semmi, a tanár semmi a közvélemény szemében. Lebecsülés a sorsunk, mert nem fejtettük ki erőnket. Közüggyé kell tennünk az iskola ügyét, kényszerítenünk a közvéleményt, hogy másképp foglalkozzék velünk, — tömörülnünk kell! Általános tanügyi kongresszust kell tartanunk, közös erővel kell ügyeinket a fórumra vinnünk: hívjuk össze a tanítók, polg. iskolai tanárok s középiskolai tanárok egységes kongresszusát.

Czigler Ignác szerint a háromféle javaslat összeegyeztethető: az összehivandó középiskolai tanárkongresszuson készítsük elő az egyetemes tanügyi kongresszust.

Both István a középiskolai tanárkongresszus mellett emelt szót; elsősorban az állami s nem-állami, külön nyugdíjtörvények rendelkezése alatt álló középiskolai tanárság egységesítésére kell törekednünk.

A *főtitkár* az igazgatóság nevében itt terjesztette elő a *Kolozsvári Tanárkör indítványát*, hogy egyesületünk a felekezeti tanáregyesületek vezetőségével egyetértően kérje meg az egyházi főhatóságokat, lépjenek föl nyomatékosan a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnál a 30 éves szolgálati idő megmaradása érdekében. A választmány elfogadta az indítványt.

Lévay Ede az igazgatóság javaslata mellett emelt szót: az egybehivandó kongresszus intézkedjék a további javaslatokról.

Négyesy László azt fejtegette ezután, hogy a kongresszus erejét fokoznunk kell, ahogy csak lehet. Tűzzük tehát a tanárkongresszus napirendjére ezt a kérdést is: hogyan lehet s hogyan kell a tanügyet közüggyé tenni. Ez a kongresszus így előkészítője lehet a későbbi egyetemes tanügyi kongresszusnak. A lehetséges előkészületeket természetesen már előbb meg kell tenni.

Endrei Ákos erre visszavonta határozati javaslatát s a választmány egyhangúlag elfogadta az igazgatóság javaslatát abban az értelmezésben, amint az elnök utóbbi felszólalása jelezte. E szerint az ősszel — később meghatározandó időre — összehívjuk a középiskolai tanárok harmadik országos kongresszusát.

A napirend harmadik pontja *Otrok* Mihály trencséni állami felsőbbleányiskolai igazgató előadása volt *A felsőbb leányiskolák reformjáról.* Ezt megelőzően az előadó köszönetet mondott az egyesületnek az előadással való megbizatásért s a felsőbb leányiskolák miniszteri biztosának hivatalos kívánságára kijelentette, hogy előadását nem hivatalos minőségben tartja. A választmány ezt, mint természetes dolgot, tudomásul vette. Az előadás, ennek kérdőpontjai a Közlöny más helyén olvashatók.

Czigler Ignác köszönetet mondva az előadásért főképp arra irányította a figyelmet, hogy a mi egyesületünk a multban is folyton foglalkozott a leányiskolák ügyével, több közgyülésen volt már előadás erről a kérdésről. Nyomatékosan fölhívja ezekre az előadásokra az érdeklődők s a reformmal foglalkozók figyelmét. A dolog érdemére vonatkozólag ezúttal csak egy a megjegyzése: az iskola arra való, hogy mindenki egyaránt tanulhasson benne.

Endrei Ákos szerint olyan pályákat kell megnyitni a leányok előtt, amelyeken nincs túlprodukció, pl. a technikai pályákat.

Balassa József egyetlen helyes álláspontul azt jelölte meg, hogy teljes egyenlőség legyen férfi és nő közt s tehát fiu- s leányiskola közt se legyen semmi különbség.

Incze József szerint aggodalmat keltő a diplomás nők nagy száma. A meglevő három leánygimnáziumból már ma is a kelleténél többen tódulnak az egyetemre.

Nádai Pál a kérdéseknek a körökhöz utasításában a fontos ügynek elodázását látná. Az országos egyesület véleményének ebben világosan és sürgősen meg kell nyilvánulnia. Tény, hogy egyesületünknek nincs hivatalos befolyása az iskolaügyek intézésére: az ehhez való hozzájutás szintén tárgya legyen a kongresszusnak. Ne pusztán a körökhöz utasítsuk hát a szóban levő reformkérdést, hanem az igazgatóság maga gondoskodjék megfelelő előadókról.

Schindler Gyula szerint a reformmozgalom szélesebbkörű, mint amennyire ez az előadó előadásából kitünik. Az Országos Nőképző Egyesület tervezete a felsőbb körök tetszését is megnyerte; e tervezetnek az a lényege, hogy minden fajta iskola legyen a lányok számára is. Az előadó tervezete csak számokon,

de nem elég logikusan épül föl. Az egyesületnek mindenesetre foglalkoznia kell a reformkérdésekkel.

Székely István nem helyeselné, hogy ez a kérdés a kongresszus tárgya legyen. Leányiskolákat csak magyar vidékeken kellene állítani. Utalt a koedukáció kérdésére: ezt egyes vidéki, néptelenebb középiskolákban szépen meg lehetne valósítani.

Mikola Sándor csak azért szólalt fel, hogy a koedukáció fontosságára s helyességére fölhívja a figyelmet.

Otrok Mihály a maga részéről hozzájárult e kérdésnek a többi kérdés közé való fölvételéhez. E fölszólalások után *Négyesy* László elnök a választmány nevében köszönetet mondott az előadónak s összefoglalta a kérdés tárgyalásánál fölmerült fontosabb szempontokat. A reform ügyét a társadalmi s tanügyi közvélemény elé kell vinnünk. Az ősszel szétküldjük a határozott s kellően megformulázott kérdéseket, ezeket a körök *a társadalom bevonásával* tárgyalják majd, hogy így megtudjuk, *mit kíván az élet*. A társadalom véleményének a kialakulására a mi egyesületünk nyujtson módot. A kérdések megszövegezésére s a reformtárgyalások intézésére egy bizottság alakítandó.

A választmány megbízta az igazgatóságot, hogy az előadásban tárgyalt kérdéseket, esetleg más kérdésekkel együtt, tűzze ki tárgyalásra a köröknek és tanártestületeknek. A szükséges bizottság megalakítása is az igazgatóságra bizatott. E megbízás alapján tehát már itt is *fölhívjuk köreink s a tanártestületek figyelmét a felsőbb leányiskolák reformjára vonatkozó s e Közlöny más helyén olvasható kérdésekre, egyben ráirányítva figyelmüket egyesületünknek e reformról szóló, főképp az 1892—1898. évek közt tartott tárgyalásaira is.* E tárgyalás sürgős, legkésőbb szeptemberben, október közepéig be kell érkezni a válaszoknak.

Az ülés végén a felsőbb leányiskolák reformjáról szóló tárgyalás *után* a főtitkár az igazgatóság határozata szerint — nehogy elhallgatásról lehessen a vezetőséget vádolni — előterjesztette a szegedi, a temesvári és a pozsonyi áll. felsőbb leányiskolák tanártestületeinek egyesületünkhöz érkezett jegyzőkönyveit.

A szegedi jegyzőkönyv azt mondja:

»Minthogy az országos tanáregyesület választmányában a felsőbb leányiskolák nincsenek kellő számban képviselve, sőt a tisztikarból kibuktatták az ország összes felsőbb leányiskoláinak főigazgatóját, ki egyedül ismerheti alaposan a mi iskoláinkat: a testület abban a véleményben van, hogy a felsőbb leányiskolák ügyét a választmány Révy Ferenc közreműködése nélkül alaposan nem is tárgyalhatja. — Kérjük a tanáregyesületet, hogy főigazgatónknak oly elégtételt adjon, mely neki lehetővé teszi, hogy ily fontos kérdésekben irányító s felvilágosító véleményét nyilváníthassa, mert lehetetlen, hogy más iskolák a mi döntő szavunk nélkül határozzanak iskoláink jövője felett.« — A temesvári felsőbb leányiskola testülete arra kéri az egyesületet, hogy »f. évi május 25-én tartandó ülésén ne tárgyalja a felsőbb leányiskolák reformjának kérdését dombovári

Révy Ferenc főigazgató úr meghallgatása nélkül, mert az ujjászervezés munkájára a legilletékesebb tényező a főigazgató úr, aki a reformnak kezdeményezője s immár részben megvalósítója is.« — A pozsonyi felsőbb leányiskola testülete kivánatosnak tartja a személyi sérelemnek, ha történt ilyen, jóvátételét, azt is, hogy a reform tárgyalásában a felsőbb leányiskolák gyakorlati munkásai és legilletékesebb képviselői szóhoz jussanak, de a szegedi testület határozatát nem tartja alkalmasnak e kettős cél elérésére.

Incze József előadván, hogy pusztán a jegyzőkönyvek ismerete alapján esetleg azt lehetne gondolni, mintha a mozgalom a főigazgató óhajtására indult volna meg, kijelentette, hogy a főigazgató ettől a mozgalomtól távol áll, a szegedi jegyzőkönyvet az ő iskolájuk is megkapta ugyan, de tárgyalás nélkül ad acta tette.

Székely István nyomatékosan hangoztatta, hogy a felsőbb leányiskolák reformjával nem »más iskolák« foglalkoznak, hanem a tanárság egyetemét magába ölelő tanáregyesület; Révy Ferencet semmiféle sérelem nem érte a választmány részéről; buzgó működése és érdemei iránt igaz elismeréssel voltunk és vagyunk, hivatalosan jelöltük is az alelnöki tisztségre; őszintén sajnáljuk, hogy nélküle kell dolgoznunk, de tenni nem tudunk róla, mert a választás az egyesületi tagok joga s ezt semmiféle bírálatnak sem vethetjük alá; amennyiben a szavazók többsége a mostani alelnököket állította az egyesület élére, az valószínüleg annak előérzetében történt, hogy a bekövetkezett küzdelmes időkben az ő munkájukra lesz szükség.

Czigler Ignác is megállapította, hogy sérelemről szó sem lehet; hangoztatta egyúttal, hogy a felsőbb leányiskolák az egyesület választmányában kellőképpen képviselve vannak.

Müller József szám szerint kimutatta, hogy ez a képviselet arányon felül is megvan.

Négyesy László elnök örömmel állapította meg a felszólalásokból, hogy a választmányban nemcsak hogy ellenséges érzület nincs, hanem a legőszintébb elismerés nyilvánult meg a volt alelnök iránt s a maga részéről már régebben sajnálatát fejezte ki, hogy a választmány nélkülözni kénytelen az ő értékes közreműködését, melyet bármikor szívesen is látna. Kijelentette azt is, hogy a mai tárgyalás célja nem döntés ez ügyben, hanem csak a tárgyalás megindítása. A választmány nem is foglal állást egyik tervezet mellett, vagy ellen sem; hanem azt akarja, hogy a tanári közélet egészen elfogulatlanul tárgyalja meg e fontos kérdést s a megoldásra vonatkozó tervezeteket. Neki személyesen alkalma van e kérdésről egy szaktestületben tanácskozni a főigazgató úrral és más fontos tényezőkkel; a cél most az, hogy mindazok az eszmék szóhoz jussanak, amelyek a gyakorlat emberei körében a tapasztalat, az élet hatása alatt megérlelődnek.

Az elnök végül a választmány nevében köszönetet mondott az egyesület tisztviselőinek buzgó működésükért s az ülést bezárta.

* * *

A választmányi ülésről egyes lapokban ezúttal is avatatlanságra valló, inkább csak »incidensekre« hajhászó, zavaros tudósítások jelentek meg. Egyes tudósítók minden áron *érdekes* tudósításra törekszenek, mohón kapnak egy-egy közbeszóláson, sokszor még alá is festik (így lett a multkoriban is a tréfás *piros tintával!* közbeszólásból a tendenciózusan beállított *vörös betükkel!*), ellenben az előterjesztések lényegét s a tárgyalás vezető elveit és menetét nem mindig látják tisztán. A helytelen tudósítás jogos bosszúságot okoz az elnökségnek, mert káros félreértések okozója lehet. Ezen az ülésen is, a hirlapírókkal való incidens egyáltalán nem volt fontos, maga az ülés egyáltalán nem volt *viharos* s nem olyan módon voltak *tanárok a kormány ellen*, ahogy egyik-másik kicsi lap nagybetüs címe hirdette. Izetlenség, hogy — noha a főtitkár szóval is, írásban is tudatta az előadó nevét — több lapban mégis Potroh volt olvasható *Otrok* helyett. Fontosabb ennél, hogy az államtitkár nem azt mondta, s az ő szavaiul az elnök az ülésen nem azt jelentette, hogy a státusrendezés nem aktuális, hanem azt, hogy most tavasszal nem az, mivel a költségvetés összeállítása csak az ősszel fog megtörténni; tehát az ősszel lesz aktuális. És az elnök jelentésében csak az államtitkárról volt szó s nem az államtitkárról és a miniszterről. A határozat sem az volt, amit a lapok kiírtak, mintha az igazgatóság eredeti javaslata fogadtatott volna el, hanem az elnöknek egy későbbi formulázása. Az elnök óvatosságát teljesen igazolták a következmények: a hibás tudósítások.

Sajó Sándor,
főtitkár.

Bányavidéki tanári kör.

A »Bányavidéki tanári kör« május hó 4-én tartotta Beszterczebányán felolvasó ülését a tagok élénk érdeklődése mellett.

A kör elnöke: *dr. Fodor László* főbányatanácsos családi okok miatt nem jelenhetett meg s így *Király Ernő* selmeczbányai ág. h. ev. liceumi igazgató elnökölt az ülésen.

Az ülés első pontja *Eaksányi Samu* selmeczbányai ev. líceumi főgimn. tanárnak »A fizika tanításának reformjáról« című felolvasása volt.

A felolvasó kifejtette, hogy a természettudományok kutatásmódszerei: az indukció, a dedukció és a kritika, a pozitív ismeretek gyüjtése, a fizikai tananyag helyes megválasztása, a szemlélet és kísérlet azok a főbb pedagógiai elvek, amelyek a tanárt a fizika oktatásánál a kitűzött cél — a természeti tünemények és törvények megismerése — érdekében szükségszerüleg irányítják. Az elért eredmény nem kielégítő. Ennek az az oka, hogy azt a pedagógiai követelést, hogy a tanuló maga is tevékeny részt vegyen a tanításban, csak a szemlélet és kísérlet segélyével nem lehet megvalósítani. A tanuló a fizikai oktatásnál igazi tevékenységet akkor fejthet ki, ha megfigyelőképességét saját maga végzette kísérleteken s méréseken fejleszti ki. A külföldön — különösen a nagy ipari országokban — már régebben meggyőződéssé vált, hogy sikeres fizikai tanítás a tanulók praktikus foglalkoztatása nélkül nem is lehetséges. Az ismeret igazi tudássá akkor válik, ha az ember ismereteit alkalmazni is tudja. Az igazi tudáson alapuló oktatásvágy változtatta meg a külföldön a fizika tanítását olyanformán, hogy a

fizikai oktatás súlypontja a kísérlet mellett a fizikai gyakorlatokra esik. A külföldi reformtörekvések nem lehetnek hatás nélkül a mi fizikai oktatásunkra sem, az Orsz. Tanáregyesület által kiküldött fizikai reformbizottság máris tanulmány tárgyává tette e reformokat. Ezek a reformok a fizika tanításának mind a három fokát érintik. A fizika alsófokú tanításánál a gimnáziumi tantervet összhangba kell hozni a reáliskola megfelelő tantervével. A felolvasó véleménye szerint a fizika alsófokú tanítását a kis diák előtti érdekességénél fogva már a II. osztályban lehetne kezdeni, heti két órában s folytatni a III.-ban, ugyancsak heti két órában. Az előálló három órai többletről a latin óraszám redukálásával lehetne gondoskodni. A fizika felsőfokú tanítására vonatkozólag az a vélemény alakult ki, hogy az három osztályra, VI—VIII.-ig terjesztessék ki, mind a három osztályban heti három órában. Méltányos e kívánság azért, mert két év — megszakítva a nagy szünidővel — aránylag kis idő ahhoz, hogy az új fizikai fogalmak a tanuló sajátjává lehessenek. A fizika felsőfokú tanításának kérdésébe szorosan kapcsolódik bele a fizikai gyakorlatok kérdése. A felolvasó bővebben foglalkozott a fizikai gyakorlatok formáival s a fizikai gyakorlatok jelentőségével. Majd azt a kérdést taglalta, vajjon a fizikai gyakorlatok ezután is csak az önként jelentkező tanulók számára rendeztessenek-e, avagy minden tanulóra kötelezők legyenek-e? Az utóbbi mellett foglalt állást s akkor a gyakorlatra szánt időnek a rendes óraszámból ki kell kerülnie. A felolvasó ezután a selmeczbányai ev. líceumban eddig rendezett fizikai gyakorlatok módját ismertette. A gyakorlatokat vezető tanárnak ezekre fordított órái — tekintve a gyakorlatokkal járó fáradságot — díjazandók. A tananyag ne szisztematikusan, mint eddig, hanem bizonyos egységes szempontok szerint volna tárgyalható, mely eljárás mellett a tárgyalás nem lesz csak ismétlése az alsófokú fizikai tanulásnak, hanem annak sikeres kibővítése. A tananyag kevésbbé fontos részei redukálandók, más részei kibővítendők. A felolvasó ezután rámutatott a matematikának, mint segédeszköznek, a fizikában való alkalmazhatóságára s a kettőnek szoros kapcsolatára. A differenciál- és integrálszámítás fizikai problémák megoldásánál előnnyel alkalmazhatók. A tanulók minél előbb ismerkedjenek meg e szimbolumokkal, mert annál inkább elveszítik titokszerűségüket a tanulók előtt, amelyet azok hajlandók hozzájuk kötni. A felolvasó ezután a fizika legmagasabbfokú, egyetemi oktatásával s a tanárképzés kérdésével foglalkozott. A tanárjelölt az egyetem tudományos kiképzése mellett nagyobb gyakorlati kiképzést is nyerjen, melyet gyakorló tanár korában már értékesíteni tudjon. Rámutatott a szünidei tanfolyamok szükségére s örömének adott kifejezést, hogy már minálunk is lesz ezidén ilyen fizikai szünidei tanfolyam. Végül ama óhajának adott kifejezést, hogy a külföldön célszerűnek talált reformok a mi fizikai oktatásunkban is minél előbb vitessenek keresztül.

A tárgysorozat második pontja *dr. Mátray Ferenc* selmeczbányai kir. kath. főgimn. tanárnak »Az iskola és az élet közelebbi kapcsolatáról« szóló tanulságos és meleg érdeklődést keltett felolvasása volt.

Az új tisztikar megválasztása után az indítványokra került a sor. *Szentiványi Albert* a tanárok anyagi helyzetét illetőleg indítványozta, kérjük föl a budapesti központot, sürgesse meg ismételten a megharmadolást és az igazgatóknak külön státusba való sorozását.

Petrogalli Géza indítványozta és a gyűlés egyhangulag elhatározta, hogy felkéri az Orsz. Tanáregyesületet, hogy úgy mint eddigelé, ezután is buzgón szorgalmazza az új nyugdíjtörvény által a tanárságot ért sérelmek orvoslását mindaddig, amíg jogos kívánságunkat, a 35 évi szolgálati időnek 30-ra való leszállítását el nem érjük.

Ezek után a gyűlés véget ért.

Schvartz Alajos
jegyző.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A felsőbb leányiskola reformja.

— *Felolvastatott az 1913. évi május hó 25-én tartott választmányi ülésen.* —

Az országos középiskolai tanáregyesület már régebben is többízben foglalkozott a középfokú nőoktatás kérdésével s miután az most különösen aktuális, az igazgatóság szükségét látta, hogy azt újra napirendre tűzze. A május 25-i választmányi ülésen tartott előadásnak és megbeszélésnek egyelőre nem határozathozatal, hanem az ügy előkészítése volt a célja. Bizonyos, az ügy érdemét kimerítő kérdéseket kellett megállapítani, amelyeket megvitatás végett a választmány sürgősen kiad majd a vidéki köröknek, testületeknek, hogy azokat különösen nagyobb városokban enquête-szerűleg is tárgyalják. A tárgyalások anyaga és eredményei aztán a döntő tényezők rendelkezésére fognak állni ezen ügy megvitatásánál. Az alábbiakban a választmány által megállapított kérdéseket s az előadó által hozzájuk fűzött ismertetéseket adjuk.

1. Szükséges-e a mai hatosztályú felsőbb leányiskolának nyolcosztályúvá fejlesztése?

Itt a kérdés megvilágítására először egyes külföldi államok leányoktatását mutatjuk be.

Franciaországban igen konzervativek ebben a tekintetben. Még mindig beérik az ötosztályú *lycéevel*, amelyet 1881-ben alkottak a híres *Loi Camille Sée*-vel. Csak a napokban engedte meg a *Conseil supérieur*, hogy három évfolyamban a latin nyelvet is taníthassák a leányiskolákban.

Meg kell azonban említenünk, hogy Franciaországban igen sok a szakiskola, különösen ipariskola s hogy az ő fejlett iparuk és kereskedelmük mellett elsősorban a gyakorlati foglalkozásokra irányul a nők figyelme is.

Németországban néhány évvel ezelőtt németes alapossággal oldották meg a kérdést, amennyiben megengedték, hogy minden felsőbb leányiskola kiegészíthető gimnáziális és reáliskolai irányú felső tagozattal, vagyis minden leányiskolában a IV. osztály fölébe négy gimnáziális vagy reáliskolai osztály állítható az érettségitartás jogával.

Úgy látszik Németországban el tudják helyezni a pályákra tóduló nőket.

Svájcban még megvan a hatosztályú felsőbb leányiskola, de van mellette egy igen gyakorlati megoldás is. Vannak ugyanis hétosztályú leányiskolák, amelyeknek alsó tagozata három osztályból áll s teljesen egyforma, a felső tagozat azonban (négy osztály) három irányra (section) oszlik, t. i. irodalmira, kereskedelmire és pedagógiaira.

Itt a nőnevelés három legfőbb ágát egyesítették egy iskolában.

Ausztriában körülbelül ugyanaz a helyzet, mint nálunk. Van hatosztályú felsőbb leányiskola s némelyik meg van toldva négy

gimnáziumi osztállyal (Reformlyceum mit Gymnasialkursen und Maturitätsberichtigung).

Nálunk elhamarkodták a dolgot azzal, hogy a tetején kezdték a reformot; megnyitották az egyetemet a nők előtt, mielőtt a teljes középfokú oktatásról gondoskodtak volna. Ezzel az addig öntudatlan ambiciókat kicsalták a rejtekükből s valóságos ragályként terjed azóta a gimnáziális láz.

Sehol nem követelték oly mohón a fiuközépiskolákkal egyenlő iskolák létesítését, mint nálunk s ezt legnagyobbrészt az egyetem előzetes megnyitásának köszönhetjük. Ma már a pesti leánygimnáziumokba alig lehet bejutni, s minden vidéki város leánygimnáziumot követel.

Mindenesetre hozzájárulnak ehhez szánalmas állapotaink az ipar és kereskedelem terén is, mert sem az egyik, sem a másik foglalkozási ág nem köt le elég munkaerőt még a férfiakból sem. Azért töri magát mindenki a biztos kenyeret nyujtó hivatal után s így természetesen a nők is. A hivatal azonban képesítéshez van kötve, amit az iskolák nyujtanak s az is természetes, hogy azt az iskolát keresik fel legtöbben, amelyik a legtöbbre képesít. A felsőbb leányiskolák viszont lassan elnéptelenednek, mivel semmiféle pályára nem képesítenek s eredetileg tisztán az általános műveltség megadása a céljuk.

Ilyenformán az eredeti hatosztályú felsőbb leányiskola ma már teljesen idejét multa s a fejlesztése vagy átalakítása feltétlenül szükséges. De szükséges a fejlesztés az általános műveltség szempontjából is. A leányiskolában ugyanis a nyolcosztályú középiskola anyaga hat osztályba van belepréselve, amit ilyen módon képtelenség becsületesen elvégezni és sokszor szemfényvesztésre kell vetemedni. Ugyanahhoz az anyaghoz a leányoknál is kell annyi idő, mint a fiuknál, mert csak úgy válhatik az igazi műveltséggé.

2. *Ha megállapítottuk, hogy a nyolcosztályúvá fejlesztés az általános műveltség, de meg a pályára képesítés szempontjából is szükséges, vajjon elég-e, ha csak a felsőbb leányiskola mai keretei között maradunk?*

Nem tartom elégnek, mert a pályákra képesítés szempontjából ez az iskola is keveset nyujtana, legfeljebb annyit, mint a mai fiureáliskola, már pedig ennél is folyton azt kifogásolják, hogy kevés pályára képesít, a nők előtt pedig még ezek sem állanak mind nyitva. Másfelől azonban óvatosaknak kell lennünk, nehogy túlnagy számban keletkezzenek olyan iskolák, amelyek a nőket is valósággal csalogassák a magasabb pályákra s aztán az állam vagy társadalom nem tudván nekik állást adni, a szellemi proletáriátus nagymérvű szaporodását segítsük elő. Hiszen a fiugimnáziumok száma is túlsok s hiba volt a szaporításuk. De itt is a politika játszott közre, mindenesetre módot kell nyujtani a legmagasabb képzettség megszerezhetésére is, vagyis legyen a fiugimnáziumnak megfelelő leányiskola, de korlátoltabb számban, másfelől azonban szükségesnek tartom olyan iskolák, vagy mondjuk

tanfolyamok létesítését is, amelynek felsőbb ipari és kereskedelmi kiképzés volna a céljuk.

3. *Tehát egységes leányiskolát alkossunk-e vagy különböző tipusokat és milyenek legyenek azok?*

De Gerando Antónia a kolozsvári felsőbb leányiskolának 32 éven át volt igazgatója s a hazai középfokú nőnevelés egyik megteremtője a mai felsőbb leányiskolát akarja nyolcosztályúvá fejleszteni s gimnáziális kurzusokkal kiegészíteni, mert szerinte a a nőnél a nevelés a legfontosabb s a pályára készülés inkább kivételes. (L. Pesti Hirlap május 25. szám.)

Más hivatalos terv van a Közoktatási Tanács előtt. Ez általában női reáliskolát akar létesíteni, kivételesen pedig a mai felsőbb leányiskolával kombinált leánygimnáziumot, milyen a mostani budapesti VI. ker. állami és IV. ker. községi.

A magam részéről, amint már más helyen is kifejtettem, az egységes, a III. osztálytól felfelé bifurkációs leányiskola híve vagyok, amit azonban csak a mai felsőbb leányiskola gyökeres átalakításával tartok megvalósíthatónak. Az eddigi tervek ugyanis legnagyobbrészt a mai keretek közt akarnak maradni.

Ez idő szerint 36 állami felekezeti vagy községi felsőbb leányiskola van. Ezek közül elsősorban azon városok felsőbb leányiskolái volnának ilyen a III. osztálytól bifurkációs iskolákká átalakítandók, amelyekben egyetem van vagy egyetem lesz, másodsorban azok, amelyek kulturális központok vagy exponáltabb nemzetiségi vidéken feküsznek, ahol az iskola hódító eszköz lehetne.

Megemlítem még, hogy a ref. tanáregyesületnek most pünkösdkor megtartott közgyülése elé is terjesztettek ez ügyben javaslatot, amelyet a ref. felsőbb leányiskoláknak külön e célra kiküldött bizottsága szerkesztett.

Ezen javaslat teljesen egységes leányiskolát óhajt, amelynek tantervében a latin is, a modern nyelvek is rendes tárgyként szerepelnek, vagyis három idegen nyelvet tanulnának bizonyos fokon túl egyszerre, de a specifikusan leányiskolai tárgyak elhagyásával. Ennek célja az volna, hogy minden leányiskola képesítsen minden pályára.

Foglaljuk tehát össze az ismert javaslatokat: az első terv a mai leányiskola mellett van nyolc osztállyal és parallel gimnáziális kurzussal. A gimnáziális kurzusra csak arra való tehetségüek vehetők fel.

A második általában női reáliskolát akar s egy-két nagy városban a mai felsőbb leányiskola négy osztályára épített gimnáziumot.

A harmadik mint főtipust egységes, de bifurkációs (latin és modern irányú) leányiskolát, mint melléktipust a modern irányú nyolcosztályos leányiskolát.

A negyedik teljesen egységes, a klasszikus és modern irányt egyesítő és minden pályára jogosító nyolcosztályos leányiskolát kíván.

5. *Hogyan oldható meg a szakiskolák kérdése?*

Az ipari és kereskedelmi szakiskolákat a négyosztályú polgári leányiskolákkal kapcsolnám, miután a most javasolt leányiskoláknak alapfeladata mégis csak bizonyos általános műveltség megadása volna, épp úgy, mint a fiuközépiskoláknál.

Az eddigi tapasztalat azt mutatja, hogy a felsőbb leányiskoláknak gyakorlati kurzusokkal való kiegészítése nem igen válik be.

6. *Elegendők-e a nők számára az eddig megnyitott pályák?*

Ha a középoktatást alaposan megreformáljuk, úgy mindenesetre több pályát kell megnyitni a nők előtt. Így elsősorban technikai pályákat is, pl. építészetit, vegyészmérnökit, iparművészetit stb.

7. *Koedukáció.*

Ezen kérdés a vita alatt merülvén fel, azt mint előadó nyitva hagyom, azonban jelzem, hogy ezzel szemben igen tartózkodó álláspontom vagyunk. Bajos is ebben az ügyben nyilatkozni, mivel még nincsenek tapasztalataink. A külföldi példákra hivatkozni nem elég, mivel itt két tényezőt kell figyelembe venni: a vérmérsékletet és az általános műveltségi fokot. Egyik se igen biztató a koedukációra. Ezek után az ügy intézését a választmány jó indulatába ajánlom.

Otrok Mihály.

A felsőbb leányiskolák ujjászervezéséről.

— *Különös tekintettel Kolozsvár helyi viszonyaira.* —

A felsőbb leányiskolák első szervezése 1875-ig vezethető vissza, mikor is az ideálisan gondolkodó Molnár Aladár a parlament elé vitte az iskola szükségességének a kérdését. Felszólalásából kifolyólag megalakult a felsőbb leányiskola, de nem a parlamenti törvényhozás révén, hanem egyszerüen rendeleti úton. Azóta. fennállásának 38 éve alatt, hét ízben ment át szervezeti változáson, de fennállását mind máig nem biztosítja törvényes intézkedés. A Molnár-féle felsőbb leánynevelést és oktatást célzó intézet szükséges voltát bizonyítja az iskolák szaporodása s fennállása; ma már 36 felsőbb leányiskola van az országban. Viszont az, hogy 38 év óta hét ízben szervezeti változáson ment az intézmény keresztül, az arról tanuskodik, hogy az élet kényszerítő körülményei nem elégedhettek meg az első szervezet tisztán ideális célzatosságával, hanem mindinkább a gyakorlati élet követelményeihez kívánták azt illeszteni. Hogy azonban majd négy évtized alatt nem alakult ki a felsőbb leányiskola tényleg olyan iskolává, mint aminőre az ország társadalmának szüksége van, bizonyítja azon országos mozgalom, mely most megint reformot sürget és oda törekszik, hogy a felsőbb leányiskolák rendszeres, érettségit nyujtó középiskolákká fejlődjenek ki.

Minden újjászervezés vagy átalakulás alkalmával kidomborodott az a tendencia, hogy a felsőbb leányiskolát a gyakorlati élet, a családi körülmények gazdasági viszonyaihoz kell alkalmazni, vagyis a leánygyermeket is kenyérkereső pályára kell nevelni, ellentétben Molnár Aladár nagy idealizmusával, aki a nőnek csak általános, gyakorlati értékelést kizáró nevelést és oktatást kívánt adni. Ámde Molnár Aladárja s vele együtt érző s gondolkozó lelke kevés van az országnak, de a nehéz anyagi viszonyokkal küzködő családok száma egyre szaporodik s mindjobban tudatára ébred az asszony, hogy lealázó a kegyelemkenyér, s testi és lelki erőinek kifejlesztésével ő is beállhat a becsületesen dolgozó emberek közé.

Éppen a művelt középosztály családjai körében szemlélhetjük mindjobban azon kívánság kialakulását s megerősödését, hogy leánygyermekeiket önállósítsák. A nehéz gazdasági viszonyok, az ideális életfelfogás pusztulása következtében mind nehezebbé válik a családalapítás és számtalan eset bizonyítja, hogy az asszony keresetére is rászorul a család.

Mi, felsőbb leányiskolai igazgatók, a legközvetlenebb közelből látjuk ezt a körülményt. Legtöbb szülő tanácsot kér tőlünk gyermeke gyakorlati kiképeztetésére. Még többen kiveszik a IV. osztályt végzett növendéket s gyakorlati pályára taníttatják még nehéz anyagi és a gyermekek részéről súlyos szellemi áldozatok árán is. A felsőbb leányiskola V—VI. osztálya majd mindenütt üres vagy gyéren látogatott, mert művelt középosztályunk szegény, vagyontalan s más módon alig bírja a leánygyermek jövőjét, testi-lelki függetlenségét biztosítani. A Temesvárt 1910-ben tartott felsőbbleányiskolai igazgatói kongresszus, melyen 24 igazgató vett részt, kimondotta, hogy a felsőbb leányiskolák jelen szervezetükben túlélték magukat, a közönség igényeinek nem felelnek meg és a tanári testületek is látják, hogy nem végezhetnek teljes munkát, mikor a szervezet értelmében tanítanak. Ugyanezen értekezlet elhatározta, hogy még az évben testületileg kéri a minisztert, hogy rendelje el a felsőbb leányiskolák gimnáziummá való átalakítását, mert az volt az általános vélemény, hogy érettségi vizsgálatot nyujtó iskolára van szüksége azon leányoknak, akik társadalmi állásuknál fogva eddig a felsőbb leányiskolák népességét alkották.

Az 1910.-i értekezlet határozata nem jutott azon módon és időben a miniszter elé, amint azt az igazgatók kívánták. De helyette egy új tipusú iskolaszervezetet dolgozott ki Révy Ferenc főigazgató. Ez az új iskola három célt szolgálna: 1. általános műveltséget nyujtana a férjhez menendő leányoknak; 2. érettségit adna az önálló kereseti pályákra készülőknek; 3. nevelőnőket nevelne a felsőbbleányiskolai internátusok számára.

Ezen új tipusú iskola bővebb megismeréséhez még nem juthattunk mi, felsőbbleányiskolai igazgatók s tantestületek. Állítólag a Közoktatásügyi Tanács előtt van a tervezet. A Köz-

oktatásügyi Tanács és a Középiskolai Tanáregyesület részvétele mellett majd a jövő őszön fog megindulni a tanácskozás az új iskola megszületése fölött s eszerint bizonyára még 3—4 évbe is beletelik, míg az elöregedett felsőbb leányiskolák ezen a réven új életre kapnak.

Vannak a vidéki népesebb városokban olyan felsőbb leányiskolák, amelyek talán életképesen állják ki ezt a krizist, ha 3—4 évig tart is még. Komoly fontolóra kell azonban vennünk, hogy a kolozsvári felsőbb leányiskola életére minő befolyással lenne ez a halogatás.

Amint én eddig betekinthettem a körülmények lényegébe, azon vélemény alakult ki bennem, hogy éppen itt életkérdéssé alakult ki az iskolának gimnáziummá való átalakítása, mert úgy a helybeli, mint a közel és távol vidéki városok közönsége szinte követeli leányai számára a komoly gimnáziumi oktatást. A helybeli Marianum geniális megteremtője finom érzékről s a gyakorlati élet teljes ismeretéről tett tanubizonyságot, midőn abba a sokágú intézetbe annyiféle gyakorlati irányú iskolatipust állított be, de a felsőbb leányiskolát mellőzte.

Magánosok, községek, felekezetek az utolsó években nem szaporították a felsőbb leányiskolák számát. Mindenütt gimnáziumok létesültek. Az állam mindössze két gimnáziumot létesített, mióta az egyetemek kapui megnyiltak a nők előtt. Egyik a budapesti Andrássy-úti, a másik a mult évben alakult fiumei. Egyik sem önálló, hanem felsőbb leányiskolával bifurkált intézmény; ugyanis a IV. osztályig felsőbbleányiskolai irányban dolgozik. Attól kezdve szétválik s felsőbbleányiskolai és gimnáziumi irányban halad tovább és érettségire jogosít.

Csodálatos, majdnem érthetetlen következetlenség, hogy az egyetemnek a nők előtt való megnyitása óta mind máig éppen a tanügyi kormány idegenkedett és idegenkedik a leánygimnáziumok felállításától, holott a közvélemény azt annyira kívánja s felekezetek s községek életrevalósága által majdnem kiengedi a kezéből venni ez irányban a gyakorlati vezető szerepet.

Pedig az Andrássy-úti bifurkált gimnázium bevált. Bizonyítják a törvényes formák előtt jól s kifogástalanul lefolyó érettségi vizsgálatok s az onnan kikerült egyetemi hallgatók kiválósága úgy nevelői, mint tanítónői szempontból.

Nem áll tehát annak egyelőre semmi sem útjában, hogy a kolozsvári állami felsőbb leányiskola is megkapja az eddig elfogadott és jónak bizonyult kettéválás jogát, legalább addig, mint átmeneti állapotot, míg az új leányközépiskolát, remélhetőleg már törvénybe iktatva, megkapja az ország.

Hogy milyen legyen ez az új leánygimnázium, arról részletesen, rövid szerrel nem lehet beszélni. Mindenesetre általános műveltséget és érettségit nyujtó iskolára van szükség. Nem ajánlatos az iskolát több cél szolgálatába beállítani. Az országra éppen olyan fontos széles látókörű édesanyák s művelt, hivatásukat

okosan betöltő feleségek s háziasszonyok nevelése, mint az önállóan, saját tisztességes munkájukból megélni tudó nőké. Az egyikből lesz a családi élet erős talpköve, a másik útján fog tisztázódni a közerkölcsösség, együttvéve a női nem felemelése az emberi méltóság magaslata felé. Mert tagadhatatlan, csak az a család, az a társadalom áll egészséges alapon, amelyben a férfi és nő egyaránt megfelelni képes emberi hivatásának.

Egyenlő, általános műveltséget nyujtó iskolára van tehát szüksége 18 éves koráig éppen úgy a leendő anyának és feleségnek, mint az önálló munkára vállalkozó leánynak. 18 éves koruk után képezzük őket tovább kettéválasztva vagy családi hivatásra vagy szakmunkára.

Minden tárgyilagosan gondolkozó embernek az már manapság a meggyőződése, hogy a leendő feleségnek és édesanyának is van annyi általános tudásra szüksége, mint amennyit a férfiak a középiskolákból kivisznek magukkal az életbe. A férj és feleség közös lelki életéhez, egységes gondolkodásukhoz, a gyermek okos és harmonikus neveléséhez szükséges ez az egyenlő alapon álló általános műveltség.

És családi szempontból éppen olyan fontos, mint gazdasági szempontból az érettségi megszerzésének lehetősége, hogy a leány anyagilag függetleníthesse magát a tisztességes megélhetés által a családdal szemben. Érettségire senkit sem kötelez a középiskola, de akinek szüksége van reá, az elérheti általa a tovább tanulásra és boldogulásra való lehetőséget.

A mai gimnázium tipusaihoz hasonló középiskola fakultative a francia és latin nyelv beillesztésével Kolumbus tojásaként könnyűséggel megoldaná a kérdést, ha elejtenénk mellette a multból reánk ragadt sok ósdi sallangot és előítéletet, ami után a főgimnáziumok vezetői is vágynak. Mert az iskoláknak a korszellem haladásához kell alkalmazkodniok, s a társadalom és az iskolát felkereső közönség értelmi s gyakorlati igényeinek kell megfelelniök. Igaz ugyan, hogy elméletileg az iskolák nevelik az embert, de a gyakorlati élet nagyon sok új értéket s követelményt teremt viszont az életben, amit megint az iskoláknak kell megtanulniok a gyakorlati élettől. Ha ezt nem teszik úgy járnak, mint a felsőbb leányiskolák, melyek kényszeredve tanultak ugyan az élettől hét ízbeni átalakulásuk kényszerhelyzete közben egyet-mást, de azért mindeddig nem számoltak bátran és nyiltan a valóság követelményeivel s ezért ma a népszerűtlenség útjára tévedtek.

Hinni akarom, hogy a most megszületendő leányközépiskola egyesíteni fogja az elmélet s gyakorlat követelményeit. De mivel annyiféle jövője felett a vélemény, oly intenziven küzd létesülése felett a mult tradiciója s a modern élet egymással, nem remélhető, hogy hamar elérjük kibontakozását. Bizonyára eltart a szervezés munkája 3—4 évig. A kolozsvári közönség s állami felsőbb leányiskolája nem várhat tétlenül erre a munkára.

Napról-napra új jelentkező szülő sürgeti a gimnázium felállítását, a fiatal leányok egész serege vágyódik ébredező lelkét a tudás fényével megvilágosítani és megerősíteni.

Ma már a serdülő leány is tudja, érzi az élet súlyának bekövetkezendő nehézségeit. Emberi függetlenség után vágyódik, nem akarja a családtól való anyagi függőségben odaadni énjét, egyéniségének szent, testi és lelki értékeit. Maga akar dolgozni. A saját lábára akar állni, ha nem választhatja meg szíve, lelke szerint a párját. Nem szabad megengedni, hogy ezek a felszabadulás felé törekvő lelkek zárt ajtók előtt kopogtassanak, éppen Kolozsvárott, ahol előttük a kiválóan erősek és küzdelemre képesek élvezik már az egyetemi tanítás áldásait.

Ezért s *azért*, mert Kolozsvár egyetemi város, nem szabadna késedelmeskednie a tanügyi kormánynak a helybeli leánygimnázium megteremtésével, annál inkább sem, mert egyelőre még anyagi áldozattal sem járna az átalakulás.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak egy egyszerű rendeletébe kerülne, hogy addig, míg az általános újjászervezés munkája megkezdődik s befejeződik, a helybeli állami felsőbb leányiskola éppen úgy, mint a budapesti s fiumei bifurkációval gimnáziumi irányban fejlődjék tovább. Ha meglesz az új szervezet, beilleszkedik azután ez az intézet is úgy az új szervezetbe, mint a budapesti és fiumei beilleszkedni fog.

Ezt az átalakítást kérte az állami felsőbb leányiskola tanári testülete a miniszter úrtól.

Megmozdított minden tényezőt az ügy érdekében. Sok jóakaratra talált mindenütt. Minthogy azonban a felsőbb leányiskolák újjászervezése és jövője felett sok elvi s gyakorlati kérdés került összeütközésbe: a város közönségének kellene magát hatalmasan közbevetnie, hogy az elvek tisztázására szükséges három-négy esztendőig ne kelljen várni az új iskolatipusra, hanem amint a folyó tanévben Fiume kivételesen megkapta a bifurkált gimnáziumot, így megkapja azt Kolozsvár is az 1913/14 tanévben.

Részemről arra kérem a kolozsvári kerületi tanári kört és a Középiskolai Tanári Egyesület központját, hogy tekintettel a város egyéni jelentőségére s körülményeire, elvi álláspontjukat oda módosítsák, hogy ebbeli törekvéseinkben segítségünkre lehessenek.

(Kolozsvár.) *Márs its Rozina.*

Iskolareform, kapcsolatban földrajzoktatásunk reformjával.

A szakemberek és a közönség egyaránt szükségesnek tartják középfokú oktatásunk reformját. Ez a szükségérzet egyesek szerint gimnáziumi tantervünkből fakad, mely klasszikus hagyományokkal telített multra támaszkodva ma is a legtöbb óraszámot juttatja a latin, görög, valamint az ezekkel kapcsolatos

studiumoknak és mégsem tudunk e tárgyakból a reájuk fordított időnek és munkának megfelelő eredményt felmutatni. Talán azért, mert e tárgyak társadalmi életünk fejlődésével mindjobban veszítenek gyakorlati értékükből?! Mindinkább kisért az az eszme, hogy a nevezett tárgyakat modern nyelvekkel és a gyakorlati élethez közelebb álló tantárgyakkal kell helyettesíteni. Fölöslegesnek látszik ezzel kapcsolatban megállapítani, hogy a reáliskolai tipus, amely ennek a követelménynek igyekszik megfelelni, nem tudta a gimnázium népszerűségét és túlzsúfoltságát csökkenteni. Közkeletű szólás lett már a »minek a latin és görög«, — sajnos már gimnázista tanulóktól is lehet hallani, — de azért a reáliskolák száma még mindig jóval kevesebb, mint a gimnáziumoké,[1] sőt az újabban keletkezett középiskolák is túlnyomó többségben gimnáziumok. Sőt arra is van példánk, hogy — elegendő tanulószámmal — gimnázium virágzik ott, ahol tanulóhiány miatt a reáliskola fenntartása nem látszott indokoltnak.

Ennek a körülménynek okát abban a hagyományos tekintélyben látjuk, amellyel középiskoláink közül csak a gimnázium rendelkezik. Népünk konzervativizmusa köztudomású és ezt a kizárólagos tekintélyt egyoldalú törvényeink még szilárdították. A laikus úgy tudja, hogy a gimnáziumban nyolc év alatt úgy ki lehet tanulni, hogy azzal az érettségi bizonyítvánnyal, amelyet ott kiállítanak, minden lehet az ember, főképpen pedig — úr. Ezért kerül ki belőle annyi proletárjelölt. Itt tehát úgy látszik, hogy a minősítési törvény és a pályaválasztás nehéz kérdése tereli a gimnázium felé a tanulóifjuság azon részét is, amelynek későbbi hivatása közben eszébe juthat az a kérdés: mire való volt nekem nyolc évig annyi heti órában latint tanulni? Mintha az ilyen esetek a latin tanítás mértéke és az élet követelménye közt bizonyos visszásságot tüntetnének fel, amelyből igen sok esetben a gimnáziumi tanterv és tanítás ismeretes kritikája fakad.

Reformtervünk is van már szép számmal, legalább részletterv, és lehet, hogy ezek nem egyformán állják ki az illetékes kritika tűzpróbáját, de mindenesetre ébren tartják a reformálás szükségességének gondolatát és a bennük felvetett eszmékből előbb-utóbb ki fog kristályosodni az a terv, amely a középiskola hivatásának legjobban megfelel.

Az eddig ismeretes vélemények és tervek nagyjában megegyeznek abban, hogy a reális tárgyak számára nagyobb teret és óraszámot kivánnak. Ezzel gimnáziumunk tanterve szükségszerüleg közeledne a reálgimnázium tantervéhez, ami ilyen alakban különös figyelemre méltó. Mert miről van itt szó? Arról, hogy gimnáziumunk fejlődését oly iskolatipus felé irányítsuk, amely a külföldön is nemrégen, de kultúrszükségletből fakadt és életrevalónak bizonyult.[2] Ez az út talán az egységes közép-

[1] 1912-ben reáliskola 32, gimnázium 180 volt.

[2] Lásd: Kf. Az osztrák reálgimnáziumok. O. K. T. E. Közl. 1912 okt. 16. — 3. sz. (174. l.)

iskola eszméjének megvalósításához is vezet. Másképp, mint a gimnáziumnak a mai kultúrigényeknek irányítása mellett való reformálásával, középfokú oktatásunk eredményét fokozni aligha tudjuk. Tanulóifjuságunk legnagyobb része a gimnáziumot népesíti be és amennyire a mai viszonyokból következtetni lehet, más, esetleg újabb iskolatipus, a gimnázium mellett felvirágozni nem tudna, még abban az esetben sem, ha az a bizonyos minősítési törvény megváltoznék. Ennek főokát közönségünk konzervativizmusában és abban a nemtörődömségben látjuk, amelyet oktatásügyünk lényege, belső értéke iránt tanusít. Fölöslegesnek látszik itt példákat felvonultatni arra, hogy a szülők mily kevéssé ismerik és akarják ismerni azt az intézetet, amelyre gyermekük neveltetését bízzák, vagy arról írni, mily kevés őszinteséggel segítik az iskolát nehéz és jelentőséggel járó munkájában. (Ennek a munkának »nehéz« és »felelőséggel járó« jelzőjét nálunk igen kevesen tartják indokoltnak. Pedig, ha a tanítók és tanárok munkájukat e viták szuggesztív hatása alatt »könnyű«-nek fognák fel, ennél nagyobb nemzeti veszedelmet alig-alig tudna elképzelni az, aki társadalmunk életjelenségeit megértő figyelemmel kíséri.).

Azután az érthetetlen szeretet, amellyel a szülő a saját hiuságának szolgálatára kényszeríti gyenge tehetségű gyermekét. Hányszor kerül a tanár abba a helyzetbe, hogy legjobb lelkiismerete szerint arról kellene a szülőt meggyőznie, hogy a tudományos pályára való neveléshez nem elég egy gyermek meg a gimnázium. Hiába küldi gyermekét a gimnáziumba, ha abban nincs meg a szellemi képesség, amely nélkül a gimnáziumban folyó nevelő oktatás mellett sem fejlődhetik oly egyénné, akit nyolc évi vezetés és irányítás után az egyetemi tanulmányokra érettnek lehetne minősíteni. Csak gimnáziumi érettségi bizonyítványt akar mindenki! Ha pedig mégis több irgalommal, mint tehetséggel eléri ezt, a »pályadíj«, mint lidércfény, villan egyet és nem marad más, csak az egyéves önkéntességi jog és egy — probléma. De azért ne adj' Isten, hogy a szülők gondolnának gyermekük képességével és kitartásával! Láthatunk példát arra is, hogy a gyermek kéri szüleit: adják kereskedelmi iskolába, ott hamarabb lenyelheti a tanulás keserű falatját. Nem ér semmit; a szülők azért csak a gimnáziumba adják, amely leghosszabb úton vezeti növendékeit ahhoz a keresztúthoz, amelyről a megélhetésre még igen sivár kilátás nyílik, de igazán reménye-vesztetten kell körülnézni annak, aki a tanulástól már a középiskolában szeretett volna szabadulni. Micsoda ambicióval indulhat el az ilyen fiatal ember valamely tudományos pálya felé, amelynek elérése még fokozottabb testi és szellemi energiát kíván?! Az önképzés és továbbképzés micsoda zálogát viheti magával az életbe, a munkakörébe? Pedig de gyakran találkozunk ezekkel a jelenségekkel!

Az adott körülmények közt aligha találunk oktatásunk eredményesebbé tételére más módot, mintha gimnáziumi tan-

tervünket reális irányba fejlesztjük. Ezzel elejét vesszük annak, hogy a gimnázium megmaradván mai tantervével a közvélemény elégedetlensége és a természettudományokra támaszkodó művelődésünk hatása alatt egy új — a gimnázium és reáliskola között helyet foglaló — iskolatipus szerveztessék csak azért, hogy az a fentebb vázolt közfelfogás miatt a reáliskola sorsában osztozzon.

A mai viszonyok közt a reális szakú gimnáziumi tanárok mind érzik, hogy a gimnáziumi tanterv szerint kevesebb idő áll rendelkezésükre, mint amennyi alatt azokat az ismeretelemeket feldolgozhatnák, amelyeket az élet ma már, mint nélkülözhetetlen alapot, akár a felsőbb tanulmányokra szükséges előképzettség címén a reális tantárgyakból megkíván. Ez a körülmény a reformbizottságban és a tankerületi főigazgatói konferenciákon elhangzott vélemények után megállapított ténynek vehető, amely után csak a reformálás módja és mértéke lehet a vita tárgya.

* * *

A földrajzi reformbizottságban ismertetett tervek és vélemények alapján azt megállapíthatjuk, hogy nemcsak az óraszám szaporítása szükséges, hanem a földrajz tanításának a felsőbb osztályokra való kiterjesztése is. E mellett szól — többek közt — az a körülmény, hogy a földrajz formális nevelő értéke mellett még praktikus ismeretet is nyujt és e tekintetben ma már nagy igényeket támasztunk a középiskolai oktatással szemben. Hogy ezeket az igényeket a mostani tanterv keretében a minimális mértékben is alig tudjuk kielégíteni, az nem egy szaktanár vallomása, hanem laikusok előtt sem titok. Lehetetlenség, hogy ez az állapot ne javuljon, hogyha az érettebb gondolkozású, nagyobb látókörű felsőbb osztályos tanulóknak is alkalom adódik e tárggyal való foglalkozásra; nem is szólva arról, hogy az óraszám szaporításától nem lehet elzárkózni.

Itt megfontolandónak látszik, hogy a felmerült tervek, óra és anyag összeforgatása, új csoportosítása helyett nem volna-e jobb az alsóbb osztályokban a földrajzórák számát és az anyag beosztását úgy hagyni, amint most van, csak a szükség szerint redukálni, meghagyván a földrajzi alapelemek elsajátításához és a mindennapi életben is nélkülözhetetlen topográfiai ismeretek megszerzésére szolgáló részeket. Ezzel párhuzamosan épülne fel a felsőbb osztályok földrajztanítása körülbelül így:

Osztály	Óraszám	Anyag
V.	2	Európa kultúrföldrajza (néprajzi, gazdasági, keresk. közlekedés szempontból).
VI.	2	Ázsia, Afrika, Amerika ugyanígy.
VII.	2	Geológiai áttekintés, math. és fizikai földrajz.
VIII.	2	Magyarország helyzete a kultúrállamok sorában. (Összehasonlítás s statisztika. Közlekedés.)

Tehát a mai I—III. o.-ban 8 heti órához
az új V—VIII. o.-ban 8 heti óra, összesen 16 óra hetenkint.

Formailag e tervezet szerint a felsőbb osztályok földrajza az alsóbb osztályos beosztás ismétlődése, de talán fölösleges is hangsúlyoznom, hogy ez a látszat rögtön eloszlik, ha őszintén mérlegeljük azt, amit a földrajzoktatásban ma adni tudunk és adni szükségesnek látszik. Most majd úgy áll a dolog, hogy meg kell elégednünk a topográfiával; amit azonfelül elérünk vajmi kevés. De ha alkalom adódik, hogy ezt bővítsük, kiegészítsük, erre mint vázra egy idő mulva húst és formát rakjunk, megelevenedhetik a merev anyag. A felsőbb osztályokban nem kell időt vesztegetni arra, amiről meg vagyunk győződve, hogy az alsóbb fokon szilárd alappá válhatott úgy, hogy súlyt lehet helyezni a néprajzi, gazdasági, kereskedelmi és közlekedési viszonyokra. Ezek persze egyképpen figyelemre tarthatnak igényt olyanformán, hogy mindig az részesülne bővebb méltatásban, amely kultúrhistóriai szempontból is nagyobb jelentőségre tett szert, vagy fokozottabb érdeklődésre számíthat.

Magasabb osztályos tanulóknál nem is lehetne a statisztikai adatok illusztrálását nélkülözni. Erre szolgálhatna egy statisztikai segédkönyv, amelynek adatai nem az emlékezet megterhelésére, hanem az összehasonlító tájékozásra valók. Akkor gondoskodhatnánk a nevezetesebb jelenségeknek arányos nagyságú ábrákban való feltüntetéséről, mint azt statisztikai adatok szemléltetésénél tenni szokás. Ebből önmunkásság útján is megtanulná a tanuló, hol és hogyan kell az érdekesebb problémák megfejtéséhez a bizonyító számadatokat keresni. Ahol csak lehetne mindenütt vázlatos térképrajzoláshoz füződne a tanítás. A földrajzi olvasókönyv eszméjét sem ejtenők el, sőt a természetrajz-földrajzi képatlaszok is nagyobb figyelmet érdemelnének.

Erős a hitem, hogy az alsóbb osztályos földrajztanítás megbolygatása nélkül is elérhetnők az óhajtott célt. Hitemnek két erőssége van. Az egyik az, hogy az alsóbb osztályokra eső földrajz egyszer felölelvén az egész földrajzi anyagot, ha mindjárt vázlatosan is, de megismerteti a csak négy osztályt végző tanulóval az egész földet. A másik ok, amely ehhez a régi alaphoz való ragaszkodást indokolja, a gyakorlat próbáját ki nem állott újtól való idegenkedés, noha a felmerült tervek egyik-másika már első formájában is tetszetős. A mostani földrajztanításunk tervének elődje szerint a gimnázium I. és II. osztályában összesen heti nyolc órára esett körülbelül az az anyag, amely most az I., II., III. osztályra oszlik, ugyancsak heti nyolc órában. A reformálással tehát az óraszám megmaradásával három osztályra »terjeszkedett« földrajz-oktatásunk. De mert a tanítási anyag előbb is lehetetlenül sok volt, redukálódott a földrajznak természetrajzi része és hogy talán ezt is pótolhassuk, meg természetrajz-oktatásunk is legyen, a két alsó osztályban kaptunk heti 2—2 óra természetrajzot. Ez mindenesetre nyereség. De ha őszintén számot vetünk az előállott helyzettel, most körülbelül úgy vagyunk vele, hogy a földrajz-oktatásunkban a tankönyveink mostohán kezelik a természetrajzi vonatkozásokat; magunk sem merünk belemelegedni, mert kifogyunk az időből. A szárazon odavetett nevek pedig, ha a tudás részeivé is lesznek, oly sivár képet nyujtanak, hogy

reprodukálásukat borzalom hallgatni. Valami kétségbeejtő kapkodást mutatnak, különösen a gyengébb tanulók, a könyv vázlatos adatai és a tanár magyarázata közt, amelyeket nem tudnak összhangban tartani. De, hogy a földrajzi eseményeket, jelenségeket vezető szempontok szerint csoportosítva a tanulók ismeretkörébe maradandóan tudnánk átplántálni, e reprodukálások nyomán alig merném állítani.

Ha módot találtunk volna annak idején arra, hogy a földrajztanítás mellett a természetrajzi alapismeretekkel is kissé behatóbban foglalkozzunk itt az alsóbb fokon, pl. a földrajzi anyaghoz alkalmazkodó természetrajzi olvasókönyvvel és rendelkezésünkre állana a mai földrajzi 3 + természetrajzi 2 = 5 óra, hiszem, hogy munkánk eredményesebb lenne. Igaz, hogy akkor a földrajztanítás természetrajzszakos tanár kezébe kívánkoznék, de úgy hisszük a történelem szakosnak most is gondot okozhat a természetrajzi hézagok kitöltése. A külön természetrajzi óra pedig a természettudományos gondolkozás fejlesztése mellett igen csábít a korai szisztematizálásra. Pedig úgy tudjuk, hogy ezen a fokon az induktiv tanításmenethez szükséges anyagnak, mint alapnak a gyüjtése a főcél. Így hoztunk áldozatot a földrajz biológiájából a természetrajz induktiv tanmenetének.

Nagykálló. *Braun Ádám.*

Észrevételek

dr. Király Györgynek az Ifjusági Könyvtárjegyzékről tartott előadására.

Az O. K. Tanáregyesület budapesti köre is foglalkozott dr. Király György előadása alapján az Ifjusági Könyvtárjegyzékkel. Jele ez annak, hogy igen fontos ügyről van szó. Megelégedéssel konstatálhatom, hogy akik eddig foglalkoztak a Jegyzékkel, általában elismeréssel nyilatkoztak róla. Azt mondja ugyan Király úr, hogy azok az elismerő nyilatkozatok, amelyekre hivatkozom, csak az alapvető Jegyzékre vonatkoznak. Téved: Riedl nem az alapvető Jegyzéket, hanem a későbbi füzeteket bírálta a Közoktatási Tanács megbízásából. Benedek Elek is a későbbi füzeteket ismertette 1898-ban a Magyar Kritikában. Hasonlóképpen Gaal Mózes is 1898-ban nyilatkozott következőképpen a Jegyzékről a Tanulók Lapjában: »Szemák István lelkiismeretes gonddal és szakértelemmel vizsgálja meg azokat a műveket, melyek a középiskolai könyvtárakba valók«. Ha az egyes füzetek jók voltak, lehetetlen, hogy az azokat összefoglaló új Jegyzék kevésbbé jó legyen. És tényleg az új Jegyzéket is kedvezően fogadták, akik ismertették azt. Így a Tanáregyesületi Közlöny szerkesztője ezt írta róla: »Szükséges és így hasznos és érdemes munkát végzett dr. Szemák István. A Jegyzék igen jeles tulajdonságokat mutat, könnyen áttekinthető és könnyen kezelhető.« Nem kevesebb elismeréssel nyilatkozott ugyancsak az új Jegyzékről a Magyar Középiskola. »Még a legkényesebb kritikus is«, írta többek közt, »alig találhatna valamit, mi a Jegyzékben kifogásolható. A Jegyzék minden iskolára nézve nélkülözhetetlen.« Még csak a Nikib egyik hivatalos bírálójának zárószavait

idézem: »Mindezek alapján a Jegyzéket gondos, lelkiismeretes, az ifjuság hazafias, valláserkölcsös és gyakorlati művelődésének legszentebb érdekeit szem előtt tartó, alapvető és nagy horderejű kiváló munkának tartom és nemcsak engedélyezendőnek, de a *középiskolai* ifjusági könyvtárak szervezésénél követendő gyanánt való *elrendelését* is véleményezem.«

Ily előzmények után joggal hihettem azt, hogy Király úr kritikájának is nyugodtan nézhetek elébe. Sajnos, az előjelek éppenséggel nem voltak biztatók. Így pl. ő maga közlé velem, hogy »utasításai vannak, hogy jó lesz, ha megvédem a Jegyzéket, mert minden a beállítástól függ«. De nem tulajdonítottam e nyilatkozatnak nagy jelentőséget, és, úgy látszik, helyesen értékeltem azt, mert íme a Közlönyben megjelent bírálatában »elismeri, kötelességének tartja elismerni, hogy a katalógus nagy gonddal, lelkiismeretességgel és egy ember erejét szinte felülhaladó igyekvéssel készült«.

Helyre kell itt igazítanom Királynak azt a téves állítását, mely szerint a Nikib a polgári iskolák és a tanítóképzők szempontjából bírálta meg a Jegyzéket. Csak a tanítóképzők szempontjából. Polgári iskolákról a miniszter rendeletében nincs szó. Abból pedig, hogy a tanítóképzők számára nem alkalmas a Jegyzék, következtethetni-e azt, hogy a középiskolák számára sem használható. Már pedig elsősorban azok számára készült. Megvádolja Király a minisztériumot, hogy »*szokott hozzáértésével*« a középiskolák számára készült katalógust a Nikibnek küldte meg bírálatra. De hiszen nem abból a célból küldte azt oda, hogy a középiskolák szempontjából bírálják meg, hanem csupán csak a tanítóképzők szempontjából. Igaz, általánosságban is, és így a középiskolák szempontjából is, mondtak róla véleményt a bírálók. De, remélem, nem vonja kétségbe Király úr arravaló képességüket és illetékességüket.

De lássuk már az egyes kifogásokat.

Felhozta Király úr, hogy hiányzanak a Jegyzékből Eötvöstől »A nővérek« és Salamon tanulmányai. Ebben, mint utólag maga is beismerte, tévedett. Felhozta, hogy nincs meg a Jegyzékben Babits Dante-fordítása. Igaz; de hát a Dante-fordítás még nem született volt meg akkor, mikor a Jegyzék már a világon volt. Felhozta, hogy hiányoznak: Fénelon Télémaque-ja, Mme de Sévigné levelei, Racine Britannicusa, Lessing Nathanja stb. Ez is igaz. De hát ne feledjük, hogy én magyar könyvjegyzéket állítottam össze, nem németet és franciát, és eredetiben is csak azokat a műveket vettem be a Jegyzékbe, melyeket magyar fordításban adok. De azért ne higgye Király úr, hogy én azokat a felsorolt műveket nem ajánlom az ifjusági könyvtárak számára. Úgy látszik, nem tudja, hogy van tőlem egy másik könyvjegyzék is, a német és francia művek Jegyzéke, melyet ugyancsak a minisztérium megbízásából állítottam össze 1894-ben. Megtalálja abban a füzetben a kérdéses műveket az egy Cinna kivételével mind. Alaptalanul vádol meg tehát azzal, hogy mellőzöm a világirodalom klasszikusait. Mutasson nekem egy ifj. könyvtárjegyzéket, melyben a világirodalom oly gazdagon volna képviselve, mint az én Jegyzékemben.

Még ha a szemelvényes kiadásokat tekintjük is, hiányos a Jegyzék, mondja Király úr, és felfedezi előttem a Velhagen & Klasing-féle német és francia kiadásokat. Nem tehetek mást, mint hogy ismét utalok a már említett német és francia könyvjegyzékemre. Megtaláljuk ott nemcsak a Velhagen & Klasing-féle kiadásokat, hanem a berlini Friedberg & Mode — sőt a párisi Hachette-féle klasszikus könyvtárt is. Figyelmembe ajánlja a Theisz-Matskássy-féle Német és Francia Könyvtárt, a Jeles írók iskolai tárát stb. Itt sem mondhatok mást, mint tessék utána nézni (Das Nibelungenlied. Das Gudrunlied. Chateaubriand, Atala stb.) A Jeles írók iskolai tárában kiadott magyar műveket is egytől-egyig megtaláljuk a Jegyzékben.

Az Akadémia, a Kisfaludy-Társaság és más tudományos társulatok kiadványai is állítólag ismeretlen terület előttem. Felkerestem az Akadémia és a Természettudományi Társulat könyvtárosait vagy titkárait, átnéztük a kiadványok jegyzékét és megbeszéltük, mit lehetne a Jegyzékbe bevenni. És sikerült egyet-mást találni, ami az ifjusági olvasmány szempontjából megfelel. Sajnos, sok elfogyott, sok annyira szakszerű, oly széleskörű tudományos képzettséget igénylő munka, hogy nem találtuk azokat az ifjuság számára ajánlhatóknak. Azt hiszem, ez is fontos szempont, melyet nem szabad figyelmen kívül hagyni. Ez okból nem vettem fel a Jegyzékbe Kemény Zsigmond összes műveit sem. Azokra vonatkozólag íme egy klasszikus tanu. Gaal Mózes így ír Magyar Irodalomtörténetében Kemény munkáiról: »K. Zs. művei rengeteg tudásról, mélységes históriai tanulmányról tesznek tanuságot; azért csak azok méltányolhatják és élvezhetik azokat eléggé, kik műveltség, tudás dolgában nem sokkal állnak alacsonyabb színvonalon az írónál«. Kérdem, lehet-e egy középiskolai tanulóról ily magasfokú képzettséget feltenni?

Felhozza Király úr, hogy hiányoznak: Ariosto, Leopardi, Musset, Heine, Boccaccio. Igaz; de nincsenek azok az Ellendt-féle jegyzékben sem; hangsúlyozom, Heine sincs benne; pedig Heine német költő volt.

Több művet mellőztem, mert állítólag túlszigoruan jártam el az erkölcsi elv alkalmazásában. Vonatkozik ez különösen Jókainak néhány regényére. Én azokból bő szemelvényeket közöltem egyszer az Ifj. Könyvtárjegyzék nehány számában. Sajnos, nem közölhetem azokat a Közlöny hasábjain is. Nem marad tehát más hátra, mint önálló füzetben adni ki azokat és minden középiskolának megküldeni, hogy tisztán lássunk és ne ítéljünk vaktában. Nyilatkozzék a tanárság, nyilatkozzanak a körök, túlszigorúan jártam-e el. És akkor módjában lesz a közoktatási kormánynak is alaposan megismerni azokat a műveket, és ha engedélyezhetőknek fogja találni azokat, ám rendelje el azoknak az ifjusági könyvtárakban való beszerzését.

Érvelt Király úr álláspontja mellett a bibliára hivatkozással. De erről a két dologról még beszélni sem lehet egy napon. A bibliában a fogalmaknak egyszerű megnevezésével találkozunk, a szóban levő művekben pedig a fajtalanságnak, az érzéki képeknek részletes, gyakran lapokra terjedő leírásával és oly elbűvölő, megvesztegető stilusban, aminőre csak egy Jókai volt képes. A biblia ezt mondja:

»Non moechaberis«, tehát tilt; azok a regények pedig érzéki vágyakat ébresztenek, bűnre csábítanak, a bűnt szépítik, mentegetik, sőt glorifikálják.

Nagyon szerencsétlen a József és Putifárné esetére való hivatkozás. Hisz József fut, menekül a bűn elől, tehát jó példát ad, ellenben pl. Jókai egyik hőse egyenesen buzdítja, bátorítja magát a bűn elkövetésére, »nem akar szent, nem akar bibliai József lenni, mert igazi húsból és vérből alkotott Ádám-fia«. Épp oly kevéssé találó az Énekek énekére való hivatkozás. Üsse fel csak Király úr a Káldi-féle bibliát, azt fogja ott olvasni, hogy Salamonnak ez az éneke »a legszebb, legfönségesebb, legjelesebb és betüszerinti értelemben egy jegyespár tiszta szerelmének leírása«. De jelképes műnek tartották azt úgy a zsidó, mint a keresztény exegéták. Nincs abban sehol semmi nuditás, semmi obscénitás. Mózes III. könyvében is a fogalmaknak, a nemi betegségeknek és tisztulásoknak egyszerű megnevezését találjuk. Így például: amely asszony szült, az hét napig tisztátalan legyen? Hol itt a bűn vagy éppen bűnre való csábítás?

Azzal is érvel Király úr az én állitólag túlszigorú kritikám ellen, hogy a tanuló az utcán is hozzájut a szennyirodalomhoz. Hát következik-e ebből az, hogy nyissunk ajtót annak az iskolába, az ifjusági könyvtárakba is? És aztán mindegy-e az, vajjon az iskola háta mögött jut-e a tanuló valamely erkölcsrontó könyvhöz, vagy az iskola, a tanár adja-e azt a kezébe? Azt is mondja Király úr, hogy nem az egyes részletek után kell megbírálnunk valamely művet, hanem az egész műnek tendenciája után. Eszerint az egyes, olykor több lapra terjedő sikamlós részletek kevésbbé veszélyesek, ha a mű tendenciája máskülönben kifogástalan? Az egyes részletek magukban véve nem mételyezik meg az ifju erkölcsi érzületét, nem zavarják meg erkölcsi elveit, nem ébresztenek benne érzéki vágyakat és nem fogja esetleg a bűnt elkövetni, még mielőtt a regényt végigolvasta.

Nevetségesnek mondja Király úr, klasszikusainkat elzárni a tanulók elől. Teljesen igaza van. Dehát ki akarja azt? Én csak azt vitatom, hogy nem kell a klasszikusok összes műveit bevenni a Jegyzékbe s igazolásomra a művelt nemzetek példájára hivatkozom. Így pl. a német Ellendt-féle katalógusban és pedig a IV. kiadásban is, amelyre Király úr hivatkozik, Goethének, Lessingnek, Herdernek műveit csak válogatva találjuk meg (Ausgewählte Werke); Wieland meg éppen csak egy művével van képviselve: az »Oberon«-nal. Hasonlóan jártak el klasszikusaikkal a franciák is (Classiques français à l'usage des elévés. Voltaire, Lamartine, Buffon stb. Morceaux choisis). Hogy így gondolkoznak a mi pedagógusaink is, bizonyságom a Jeles írók iskolai tára. (Kölcsey válogatott szónoklatai, Pázmány válogatott beszédei stb.)

Tiltakozik Király úr a remekíróknak kasztrálása ellen. Én egyetlen egy művet sem kasztráltam. Megjegyzem itt, hogy az ülésen, amint a jegyzőkönyvből kitűnik, a kasztigáció szót használtam; de tettem ezt pusztán azért, mert Király úr is azt használta és használja azt a Közlönyben is felváltva a kasztrálás szóval. Úgy-

látszik, egyértelműeknek tartja azokat, pedig nagyon különböző a jelentésük.

Újabb irodalmunkat nem én bélyegzem »erkölcstelennek, léhának, eszményekben szűkölködőnek«, hanem annak egyik kiváló ismerője és bírálója, és elítélőleg nyilatkozott arról egyszer a Pesti Hirlap is és a Neue Freie Presse is így jellemezte azt: »Bármerre néz az ember, csak szarvak, szarvak, semmi más, csak szarvak«. Megcáfolta-e ezt Király úr? Legújabban Kerr Alfréd az ismert német kritikus mondott megsemmisítő véleményt az újabbkori magyar irodalomról, különösen Herczeg Ferenczről (L. Világ, május 25.) Ez az oka, hogy újabbkori irodalmunkat aránylag szegényen látjuk Jegyzékemben képviselve. De azért mégsem mondhatni, hogy elhanyagoltam azt. Ime néhány név: Bársony, Molnár F., Rákosi V., Tábori R., Eötvös Károly, Garádi, Gárdonyi, Herczeg F., Jakab Ö., Lovik, Lőrinczy, Tömörkény, Andor, Sebők Zs. stb.

Király csaknem kizárólag a Jegyzék hiányaival foglalkozik, tehát azzal, ami nem módosítja, nem minősíti annak az értékét, ami benne van, vagyis a Jegyzék tartalmáét. Pedig kétségenkívül ez a fődolog. Azt kell eldönteni: jó-e, helyes-e az, amit a Jegyzék nyujt. Ez ellen pedig nem tud számbavehető kifogást emelni. Amit felhoz, az igazán szóra sem érdemes. Nem tetszenek neki a Hoffmannok, Nieritzek, a Mayk, Schmidek. Helyes. Ellendtnek sem tetszenek. De legalább is olyan nagy azoknak a száma, akiknek tetszenek. Az osztrák Középiskolai Tanáregyesület bevette Jegyzékébe a Hoffmannokat. Megtaláljuk azokat és a Nieritzeket Theden Jegyzékében (Hamburg). Dicsérőleg nyilatkozik azokról sok pedagógus és pedagógiai egylet (Binder, Pädagogischer Verein, Berlin; Jugendschriften-Kommission, Schweiz stb.). Ez tehát vitás kérdés. Mit tehettem ilyen körülmények közt? Bevettem azokat a Jegyzékbe; akinek nem tetszenek, mellőzze azokat. Több is van még olyan mű a Jegyzékben, melyeket én nem szántam minden intézet számára. Bevettem azokat a Jegyzékbe, mert számot kellett vetnem a különböző felfogásokkal. Azokra nézve is fennáll a választás szabadsága. A miniszteri rendeletnek is, legalább nézetem szerint, nem az az értelme, hogy minden a Jegyzékben foglalt munkát meg kell szereznünk; amelyik nem felel meg felfogásunknak, ízlésünknek, mellőzzük. Más, a Jegyzékben nem foglalt munkákra is felelősség mellett teljes szabadságot enged a miniszteri rendelet.

Megütközik Király úr azon, hogy a tudományos szempontot, a mű nyelvét, stilusát tekintve nem jártam el szigorúan. Ugyan kérem, hány tudományos munkánk van, melyet meg nem kritizáltak volna s amelyben hibákat, tévedéseket nem konstatáltak volna. Hiszen még tankönyveink sem mentek azoktól. Ami pedig a stilust illeti, bizony Arany Jánosok és Gyulay Pálok nem teremnek minden bokorban. Arany János már 1863-ban kifigurázta a »Koszoru«-ban a magyartalan stilust, még Petőfinek sem kegyelmezve. Ha erészben szigorú mértéket alkalmaznánk, akkor bizony nagyon soványra zsugorodnék össze a Jegyzék.

Király úr szerint a speciális ifjusági műveket ki kell rekeszteni az ifjusági olvasmányok köréből. Miért? Tán csak nem azért,

mert becsületességre, hazaszeretetre, türelmességre, igazságszeretetre, felebarátaink megbecsülésére tanítják, nevelik az ifjuságot. Gaal Mózesnek és Benedek Eleknek mindazonáltal megkegyelmez; de hát azok szerinte nem is speciális ifjusági írók. Eddig még minden ember eminenter ifjusági íróknak tartotta őket. A többi ifjusági író mind »a speciális ifjusági írók dísztelen serege« és »az egész ifjusági irodalomnak nincs meg a jogosultsága«. Köszönjék meg Király úrnak azt a díszes *dísztelen* jelzőt: Pósa L., Tábori R. és a Hazafias Könyvtár, Kis Könyvtár, Filléres Könyvtár többi munkatársai. És köszönjék meg azt más kiváló íróink, akik ugyan nem speciális ifjusági írók, de kitünő ifjusági műveket is írtak, aminők pl. Mikszáth (Magyarország lovagvárai), Rákosi V. (Egy tutaj története, Hős fiuk, A császárok sírjai), Jakab Ö. (A két imposztor), Rákosi J. (A kis Kelemen története) stb.

Egy Jegyzék összeállítása Király úr szerint meghaladja egy ember munkabírását és képességeit. Arra csak egy bizottság képes. De hát Ellendt, D. Theden, A. Péter stb. és jó magam is egyes emberek vagyunk. És az Ellendt-féle Jegyzéket kétségenkívül jónak tartja Király úr, az enyémnek is elég elismerésben volt része, ő is elfogadja azt alapul. Másfelől meg tudunk bizottság által készített Jegyzékről, melyben illetékes helyen szintén találtak sok kifogásolni valót. Általában vastag elfogultság azt hinni, hogy egy elaboratum feltétlen garanciát nyujt, mihelyt bizottság készítette azt. Nagyon sokan vannak, kik a bizottságokat speciális magyar kórságnak minősítik. Emlékezzünk csak vissza, hogyan fogadta annak idején a Népiskolai könyvtárakat intéző bizottság (a Nikib) szervezését a sajtó. A napilapok egyértelműen elítélték a minisztérium intézkedését. Az egyik pl. így írt arról:

»Nem vagyok barátja a Nikibnek, »mert igen különböző tehetségekből összegezett tömegtekintélyt és felelőtlenséget látok benne. Az ily bizottságok tömegtekintélyével szemben a legokosabb igazság sem tud érvényesülni; és viszont legbosszantóbb dolgaiért sincs kit elővenni, pellengérre állítani és minden jövő időre lehetetlenné tenni. Szerintem ez a bizottságozó, roppant tekintélyű, de felelőtlen munkásság igazi nemzeti átok. Sajnálom a Nikib megszületését és minden dicséretreméltó jóakarat mellett is elhibázottnak tartom az egészet. Kivihetetlenség, sértő bizalmatlanság, egymásra utaló felelősség és mégis mindenhatóság, ezek kísérik a Nikib születését; a rések közt majd futkároz a csak anyagi sikerét kereső spekuláció, míg a derekak tehetetlenül vergődnek az egész vonalon. Ezért óhajtjuk, hogy a Nikibet mihamarább oly intézkedés váltsa fel, mely helyébe az előzetes bizalommal találkozó, saját kis körében szabadon dolgozó, de épp ezért dolgaiért osztatlanul felelős és hiba esetén felelősségre is vonandó *egyént* állítsa. Erre van hazánknak különben is minden téren szüksége, *melynek bizottsága van sok, de felelőséggel járó munkára vágyó embere kevés.*«

Azzal végzem be észrevételeimet, amivel Király is fejezte be a Jegyzékről írt bírálatát. A Jegyzékben meg van adva az alap,

pótoljuk hiányait, javítsuk meg, ha vannak, hibáit. A kritika, ha talán túlszigorú sőt olykor elfogult is, mindég hasznára van az ügynek. Ami pedig az egyént illeti, mind Király, mind Balassa József, aki az ülésen szintén felszólalt, elismerték, hogy becsületes, nagy gonddal, lelkiismeretességgel készült munkát adtam, melynek összeállítására egy ember erejét szinte felülhaladó fáradságot fordítottam.

Szemák István.

Néhány megjegyzés Szemák István észrevételeire.

Nem akarom a vitát túlságosan hosszúra nyujtani, azért csak néhány megjegyzésre szorítkozom:

1. Riedl, Benedek, Gaal bírálata 1898-ból való. Azóta 15 év telt el. Előadásomban elég világosan rámutattam, hogy azóta úgy az általános pedagógia, mint az ifjusági könyvtárak terén mélyreható változások történtek. Megváltoztak maguk a tantervek is, nálunk 1899-ben, Ausztriában 1909-ben, Oroszországban 1901-ben. Ezekkel szemben pedig a könyvtárjegyzék elavult — erre elég példát hoztam föl.[1]

2. Semmiféle »utasításokról« nem beszéltem Szemáknak. Engem a tanári kör elnöksége levélben egyszerűen fölkért előadásom megtartására. Erről beszéltem Szemáknak. De senkitől semmiféle utasítást nem kaptam, nem is fogadtam volna el s ha Szemák ezzel valami burkolt vádra gondol, ezt a leghatározottabban visszautasítom.

3. *a)* Ha a Nikib bírálatai csak a tanítóképzőkre vonatkoznak, akkor Szemák minek hivatkozott rá? Most nem tanítóképzőkről van szó, hanem középiskolákról! *b)* Viszont tíz sorral följebb maga közli az egyik Nikib-bíráló szavait: »nemcsak engedélyezendőnek, de a *középiskolai* ifjusági könyvtárak szervezésénél követendő gyanánt való *elrendelését* is véleményezem«. *c)* Ha az idézett bíráló csupán privát passzióból szólt bele a középiskolák dolgába hivatalos fölszólítás nélkül, akkor ismételten kérdem, *kivel bíráltatta meg tehát ezt a jegyzéket a minisztérium a középiskolák szempontjából?* Hiszen éppen azt kifogásoltam a minisztérium részéről, hogy ebben az ügyben nem járt el szakszerűen! A tankönyveknél is előírja a rendelet 9. pontja, hogy az új kiadás megbírálandó! Ez a jegyzék pedig 15 éve látta az utolsó hivatalos bírálatot.

4. Szemák magyar könyvjegyzéket állított össze s azért nem vette föl a német és francia nyelvű klasszikusokat. Minek vett föl mégis közülök többet? Csak azért, mert magyar fordításaik vannak? S ha már fölvett néhányat, akkor miért nem vette föl legalább mindazokat, miket a tantervek előírnak?

[1] Az Előadásomban fölhozottakhoz pótlásul hivatkozhatom még az osztrák Normallehrplan-ra (1909.). Realschulen, 9 l. *Goethe: Götz. Schiller: ein Jugenddrama.* 10 l. *Lessing: Nathan. Von Grillparzer möglichst viel. Hebbel!* Ugyanígy a gimnáziumoknál 9—10 l.

5. Az Akadémia, Kisfaludy-Társaság kiadványai, közt sok a »szakszerű, széles tudományos képzettséget igénylő munka« stb. Előadásomban szószerint idéztem a Kisfaludy-Társaság könyvtárának szavait: célja »a közízlés fejlesztése, a nemzeti szellem ápolása, az olvasóközönségnek nemesebb értelemben szórakoztatása«. Ez a célja az Akadémia könyvkiadó vállalatának is. Amit pedig Kemény műveiről hoz ki Szemák, szintén nem áll, mert igenis a középiskolák ideális célja: a legmagasabbfokú műveltség, ami ezen túl van, az már szakképzettség. Csak nem akarja Szemák Keményről állítani, hogy olvasásához bizonyos irányú szaktudás kell. Különben is, ha a tanterv előírja Kemény olvastatását, mit okoskodik tovább Szemák?

6. Örvendetes haladás Szemák részéről, hogy míg eddig már »pornografikus szavakon és mondatokon« is megütközött, most csak »több oldalra terjedő sikamlós részleteket« tart veszélyeseknek.

7. Csak nem gondolja Szemák, hogy Kölcseyből, Pázmányból azért adtak ki szemelvényeket, mivel sikamlós részek volnának műveikben?

8. Jól tudom, mi a különbség kasztrálás és kasztigálás között.

9. Megcáfoltam-e a Pesti Hirlap és Neue Freie Presse Szemák előtt szaktekintélynek látszó bírálatait? Affirmanti incumbit probatio! Addigra is köszönöm ezt a kedves ítéletet Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza, Eötvös Károly, Ambrus Zoltán, Tóth Béla, Szabolcska Mihály, Kis József stb. nevében, kik vagy teljesen hiányoznak a Jegyzékből, vagy éppen, hogy mutatóba vannak egy-két munkával.

10. Megtaláljuk Hoffmann és társait Theden jegyzékében (utolsó kiadása 1893-ból!), sőt a Berliner Pädagogischer Verein jegyzékében is (1870-ből). Sok pedagógus és egylet dicsérőleg nyilatkozik róla? Ezeket én is ismerem, nem mintha eredetiben olvastam volna Binder úrnak és a berlini és svájci ifjusági könyvtárbizottság kiváló pedagógusainak a 70-es évekből való szakvéleményét, hanem onnan ismerem, ahonnan Szemák: az Ellendt-féle katalógus bevezetéséből (XXXI. l.), ahol Hoffmannról szólva teszi őket nevetségessé! Eddig azt hittem, hogy Szemák csak Ellendttel szemben maradt el, most kisül, hogy neki Ellendt is túlságosan modern s előtte még azok is kiváló pedagógusok, akiket Ellendt már a 90-es években kifigurázott?

12. Mutasson nekem Szemák egy modern jegyzéket, amely ezeket oly szép számban fölveszi, mint az ő jegyzéke 1912-ből? Mutasson nekem egy jegyzéket, mely fölveszi May Károlyt összes műveivel!

13. Becsület hazafiság, vallásosság stb., bármilyen vastagon fölkenve, még semmiféle munkát nem jogosít föl arra, hogy az ifjuság olvasmányai közé kerüljön. Sőt éppen a hazafiság, a vallás nevében a leghatározottabban tiltakoznunk kell az ellen, hogy ezek az ideálok akármilyen kontár kezekben és silány formában nevetségessé váljanak!

14. Ne tessék ferdíteni! Én a »speciális ifjusági regényírókról«, nem Mikszáthról, Rákosiról stb. beszéltem.

15. Az Ellendt-féle jegyzéket nem tartom jónak, csak azért hivatkoztam rá, mert Szemák folytonosan vele védekezett s ki akartam mutatni, hogy Szemák még ennek a színvonalát sem közelíti meg.

16. Nem az a fontos, hogy egy ember készíti-e a jegyzéket vagy sem, hanem az, hogy egy ilyen katalógust szakbizottság vizsgáljon fölül és javítson meg.[1]

Király György.

A kémia tanítása és a reáliskolai új utasítások.

Végre tizenhárom év mulva megjelentek az utasítások a már 1899-ben kötelezővé tett reáliskolai tantervhez, akkor, mikor már a legnagyobb része az ország tanárainak saját maga erejéből és belátása szerint készített magának tanmenetet, amelyen már a megszokás elvénél fogva is keveset fog változtatni az új utasítás.

Itt az új utasítások csak a *kémia és ásványtanra* vonatkozó részével kivánok foglalkozni. Nem ismertetést akarok írni. Erre nincs szükség, mert minden szaktanár ismeri ezeket. Bírálatnak sem tekintendők megjegyzéseim, mert erre nem tartom magam elég hivatottnak, hanem egy tantárgya iránt lelkesedő tanár gondolatai ezek. Szükségesnek tartom e gondolatokat szaktársaimmal közölni, mert az 1912-iki közgyűlésünk kimondta a kémiai tanítás reformját és e fontos ügyet, mely úgyis igen lassan halad előre, kívánom szolgálni jelen soraimmal.

Nehéz feladata volt az új utasítások írójának. Egy a középiskolai tanításmódjának meg nem felelő, hogy ne mondjam rossz tantervhez kellett jó utasításokat adni; ezenfelül tekintetbe kellett venni a nagy átalakulást, melyen éppen az utolsó évtizedeken ment át a kémia. E nehéz feladatnak derekasan felelt meg az író, de nézetem szerint, ha már változtatott a tanterven, vagy jobban mondva, ha már nem ragaszkodott szorosan a tantervhez, már adhatott volna egész újat, egész modern utasítást.

Már a *cél* kitűzésében van eltérés. A jelenlegi kémia tanításának már nem lehet a célja az elemek és vegyületek ismertetése. Ez csak eszköz. Már a tanterv is e mellé tűzi igen helyesen a fogalmak és tünemények ismertetését. Sokkal jobban fejezi ki az új utasítás a kémia tanításának célját, mikor a testek anyagi mivoltának és az anyagukban történő változások megismerését tűzi ki feladatnak. A természettudományoknak célja a természet megismerése. A középiskola feladata az eddig ezen a téren elért általános érvényességű alapfogalmak és törvények ismertetése. Mai nap már ismerjük az anyagátalakulás törvényeit s ezért ezek tanítása feladata a középiskolának is. Nincs helyes fogalma a természet jelenségeiről annak, ki nem ismeri a fizika törvényeit, épp így nem nélkülözheti a kémia törvényeinek megismerését sem. Ez utóbbiak ismertetése a középiskolai kémiának főfeladata, épp úgy, mint az előbbiek ismertetése a közép-

[1] Ezzel a vitát lezárjuk. *Szerk.*

iskolai fizika feladata. Igen helyesen tűzi ki az utasítás a kémiai tanítás másik, formális céljának az induktív gondolkozás és következtetés módjának begyakorlását. Ezzel a kémia igen nagy szolgálatot tesz az iskola észfejlesztő hatásának.

A kémia tanításának *módszere* nagyjában általánosan ismert. Ez a már mindenütt elfogadott induktív kísérleti módszer. A régi utasítás által ajánlott módszer is már mintaszerű volt és az új utasítás írója, ki a célt oly helyesen tűzi ki, természetesen a módszert is helyesen fejti ki. De itt egy sajátságos jelenséggel találkozunk. Tankönyvíróink, kik ismerték a régi utasítást és a régi gyakorlatot, amikor még a negyedik alreálosztályban egy kémiai előkurzus volt, nyilván az új tanterv helytelen anyagfelosztása által tévútra vezetve elhagyták ez előkurzust, e szükséges bevezetést a kémiába s az ötödik osztály tananyagát félig rendszeresen, félig módszeres fejezetekben tárgyalják, pedig itt van helye az induktív módszer szigorú betartásának. Szívesen láttuk volna, ha az új utasítás egész határozottan és világosan követeli az induktív bevezetést a kémiába, mely úgyszólván az egész ötödik osztályú tananyagot felöleli. A később felsorolt tananyag sorrendjéből különben kitünik, hogy az tényleg a követelménye. Helyes és már általános szokás is a víz és levegőből kiindulni, mint legjobban ismert testekből. Ezeken állapítjuk meg az anyag fogalmát. Most következik a testek osztályozása anyaguk szerint, vagyis az egynemű és egységes anyagú testek megkülönböztetése a keverékektől. A helyes módszer itt megkívánja az oldás és halmazállapotváltozás tüzetes tárgyalását, mert ezt sehol sem kapják a tanulók és ezek a tüneményeket tulajdonképp a legegyszerűbb anyagváltozások s modern felosztás szerint ezek a kémia és nem a fizika tárgyai. Örömmel olvastuk tehát ezek részletes említését a tananyag új felsorolásában.

Ezek után következnek csak a kémiai változások. Igen helyesek az új utasítások további megjegyzései, különösen annak kiemelése, hogy előbb a molekula és atómsúly tényleges fogalmát nyujtsuk a tanulóknak s nem mindjárt a hipotézis és elméletet, melyekre e nevökből következtetni lehet.

Nagyon nélkülözzük az új utasításokban annak kiemelését, hogy az anyagváltozások tárgyalásánál vegyük figyelembe mindjárt a velejáró energiaváltozásokat is. Már a harmadosztályú fizika sem nélkülözheti az erő és energia fogalmát. A hő pedig oly közismeretű energiaalak, hogy sokan — talán nagyon helyesen — a hőtüneményekkel kezdik a fizika módszeres tanítását. De ha a fizika tárgyalásánál erről lehet vitatkozni, úgy semmi esetre sem a kémia tárgyalásánál. Az egész kémia nem egyéb, mint a hőtan egy fejezete. A hő hatása a testekre ez kell kiindulópontja legyen a kémia tanításának. Az oldás és halmazállapotváltozásoknál fellépő és eltünő hő szerepe nélkülözhetetlen. Ez adja a legközvetlenebb példát a hő és állapot vagy anyagenergia egymásba való átalakulásra pl. több energiát tartalmazó víz, azaz gőz bír új állapot vagy anyagenergiával, a gőz feszítőerővel. Az energiatartalom az, mely meg-

szabja a halmazállapotok létezési határait. Csak így fogjuk megérteni a hőfok befolyását a halmazállapotokra és majd a vegyekre. Ha megismertük a halmazállapotok létezési határait, jobban megértjük a vegyek létezési határait. Mai nap már nem taníthatjuk a vegyrokonság elavult fogalmát. Már középiskolai tanuló is meg kell értse pl. a salétrom természetes képződését, mesterséges előállítását, dacára annak, hogy a nitrogén az oxigénnel változatlanul együtt lehet a levegőben. Ha már elejétől fogva mindig tekintettel vagyunk a kísérleti körülményekre, akkor megszünik csodálatosnak lenni, hogy ugyanazon anyagokból hogyan kaphatunk különböző termékeket, hogy miért sikerül egyszer egy átalakítás másszor nem.

A körülmények befolyásához tartozik azon nagy különbség is, melyet a testek anyaga mutat szárazon és oldatban. Pl. a szalmiak hevítésnél ammoniakgáz és hidrogénkloridgázra bomlik, ellenben oldatban ammonium- és klorionokra; a kénsav bomlik hevítésnél kéntrioxid és vízre, oldatban hidrogén- és szulfationokra. Az ionelmélet elemeit nem nélkülözhetjük a középiskolában sem. Csak ez érteti meg pl. miért vörösíti meg minden sav a lakmust, miért hat a szódaoldat lúgosan; miért mennek oly könnyen végbe a csapadékokat adó folyamatok? Csak a ionok és oldatok új felfogása érteti meg a kettős és komplexsók képződését, tehát a legtöbb ásvány és kőzet keletkezését, a legközönségesebb anyagváltozások lefolyását.

A modern középiskolai kémia, ha nem akar csak élettelen adathalmaz és képletgyüjtemény lenni, nem nélkülözheti az oldatok elméletét, a fázistörvényt és a tömeghatás törvényeit. Ezeknek kísérleti alapjai megadandók már az ötödik osztályban, míg elméleti levezetésök esetleg képletbe való foglalásuk a hetedik osztályban a kémia befejezése gyanánt nyujthatók.

Nagyon helyes és megszívlelendő, mit az új utasítások az elérhető eredményről mondanak, valamint a tankönyvről és a tananyag kiválasztásának szempontjairól.

Az V-ik osztály *tananyaga* természetesen a kémiába való bevezetés, tehát az alapfogalmak és alaptörvények kísérleti levezetése, induktív tanfolyam. E követelménynek megfelel az új utasítás és éppen ezért nem követhette a tanterv sorrendjét. Szerintem csak kissé változtatott, talán még helyesebb felosztás lenne a következő:

A víz és vizek ismertetéséből megkülönböztetjük a különnemű, egynemű és egységes anyagú testeket, a keverék, oldat és oldást.

Az egységes anyagok, melyek három halmazállapotban ismeretesek, rávezetnek ezek ismertetésére. A szilárd állapotok tárgyalásánál ismertethetők röviden az ásványok fizikai tulajdonságai és a kristály rendszerek.

A halmazállapot változások és ezek törvényei.

A víz és más testek bontása hő által, meg elektromos árammal. Vegy és elem megkülönböztetése.

A levegő és az égés. Ez utóbbinál úgy az anyag- mint az energiaváltozások, meg a hő- és fénytüneményekre is kiterjedve.

Az égés termékei a széndioxid és kéndioxid átvezetnek a savakhoz. Ezek megint a sók- és bázisokhoz.

Ha így kellő mértékű tárgyi ismereteket megszereztünk, körülbelül annyit, amennyit a tanterv is megkíván s egypár mennyiségi elemzést (gáztérfogatokkal) is végeztünk, áttérhetünk a vegysúlytani állandók és törvények meg a képletek levezetésére.

Befejezésül említhetjük a molekula és atomelméletet és periodikus törvényt.

A VI-ik osztály tananyagának felsorolása a tantervben rendszeres ásványtant látszik követelni s így fogták fel tankönyvíróink és az új utasítás is, de igen helyes válogatással és rövidítéssel. A régi rendszeres ásványtan élettelen adathalmaz, lelketölő munka ennek tanítása és oly vidéken, hol kevés az ásvány, haszontalan időfecsérlés. Igen helyesen másképp fogja fel a VI-ik osztály tananyagát az új utasítás, sok szabad választást engedve a tanárnak és nagyon redukálván az anyagot.

Szerintem miután az ötödik osztályban főképp a hőokozta kémiai változásokkal foglalkoztunk (oxidáció, redukció, disszociáció), a hatodik osztályban tárgyalhatjuk bővebben az oldatokban végbemenő tüneményeket. A sav, bázis és sók bővebb ismertetése, melyre az ötödik osztályban nem juthat elég idő, rávezet az elektrolizis és ionelméletre. Ez megint megadja az alapot a minőségi és mennyiségi elemzés alapelveinek ismertetésére. Ily kapcsolatban megismerjük a legfontosabb elemeket, vegyeket és ásványokat rendszeres ásványtan-tárgyalás nélkül.

Az analitikai kémia eljárásainak tárgyalása nem előadásra való tárgy. Ez a gyakorlatokba való. Elég arra egy pár példa az V. osztályban. Nincs is idő rá. A képlet megállapítása és stöchiometriai feladatok is az V. osztályba tartoznak és a VII-ikben bővebben ismételtetnek.

Igen fontosnak tartom az ásványokon észlelhető természetes változások ismertetését, az elmállás és geológiai hatások tanítását. Tehát a geológia képezheti a VI-ik osztály egész második félévének tananyagát, mit befejez a föld fejlődésének vázlatos története.

A VII-ik osztály tananyaga tekintve a rendelkezésre álló idő rövidségét tényleg csak deduktive tárgyalható. Itt is főképp a kísérleti körülmények részletes ismertetése adja meg a kapcsot a táblán leírt egyenlet s a valóság közt. Ez osztály tárgyai a részlegesen végbemenő kémiai változások, melyek megértése csak a kémiai egyensuly tanai alapján lehetséges. Az egész középiskolai kémia méltó befejezése a kémiai átalakulások törvényeinek tüzetes ismertetése lenne, de ez alig vihető keresztül a fizikai hőtan nélkül, melyet most csak a nyolcadik osztályban tanulják.

Összefoglalva azt hiszem a kémia tanárai köszönettel tartoznak az új utasítások írójának, hogy felszabadította őket a tanterv régi szellemétől s remélem meg fog látszani az új utasítások hatása a nagyon várva-várt új kémiai tankönyveken is.

(Brassó.) *Dr. Jahn Károly.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Kornis Gyula: **Értékelmélet és paedagogia.** Budapest, 1913. (Különlenyomat a *Magyar Paedagogia* 1913. évfolyamából.)

Mikor körülöttem napról napra azt hallom, hogy csak a gyakorlati irányú, természettudományos nevelésnek van értéke, minden más »a sötét középkor hagyománya«, s a tanítást játékká kell tenni, jól esett olvasnom Kornis szavait: »Mindinkább paralogizmussá válik azon okoskodás, mely szerint, mivel a pszichológia azt mutatja, hogy az érdekes dolog kelti fel és köti le a figyelmet, azért az iskolában elsősorban a gyermeket érdeklő dolgokat kell tanítani. Mellőzve azon figyelembe nem vett pszichológiai tényt, hogy nem azért hívja fel valami a figyelmet, mert érdekes, hanem éppen azért érdekes, mert önkénytelenül felkelti a figyelmet: honnan vesszük a jogot annak kijelentésére, hogy a gyermeket arra kell figyeltetni, ami neki tetszik, képzeletét foglalkoztatja, fejletlen ízlésének kellemes, érzékeit csábítja s távol kell tőle tartanunk azt, ami neki nem tetszik, fejletlen ízlésének nem kedvez, fantáziájának nem ad táplálékot s érzékeinek nem okoz gyönyörűséget? Összeférhet-e az iskolának ezen a pszichológiai bölcseségen nyugvó eszménye a kultúra posztulátumával, az abszolút értékek megvalósításának kategorikus imperativuszával? Hol volna a mai kultúra, ha mindenkor az iskolákat a természetes érdekek szerint rendezték volna be és ha sohasem történt volna semmi pedagógiai erőfeszítés a figyelem olyan tárgyakra való szegezésére, amelyek éppen nem kedvesek a fejlődő tudat előtt?«

Bocsásson meg a t. olvasó e rövid ismertetésben ily hosszú idézetért, de ezek a szép és okos szavak az egész füzet szellemét magukon viselik. Amint látható, szerzőnk az ú. n. pszichologizmus ellen vonul hadba, melynek a pedagógián való uralmát jogtalannak és károsnak vallja. Az egész dolgozat eleven, vitatkozó, itt-ott gúnyos hangja ennek a küzdelemnek a kedvéért van. Az ellenfél komoly s az érvek, amelyeket ellene felvonultat, tiszteletet érdemelnek. A magam részéről szívesen igazat adok a szerzőnek s melléje állok, mert kétségtelen, hogy a mai pedagógiában kelleténél jobban tisztelik a »tényeket«. Már pedig »a tényeknek csak a végső célok szolgálatában van értékük«. Hiszem, hogy a lélektan a célokra nézve a maga ténytörvényeivel taposó malommá teszi a pedagógiát és a nevelést eredménytelen körbenforgássá változtatja. Annyival inkább, mert a nevelésnek egységes világkép kialakítására kell törekednie, ilyen alkotásra pedig nemcsak a pszichológia, hanem mindenféle tudomány képtelen, mert a tudomány, mind töredékes és alapjait nem immanens módon magából veszi, hanem kénytelen a filozófiától kölcsönözni. Ezért nem tud a tudomány igazi kultúrát sem teremteni, csupán testi, anyagi jólétet. A filozófiához, más szóval az értékelmélethez kell a pedagógia alapvetéséért fordulnunk, mert a filozófia az egyetemes értékek elmélete. Így lesz a nevelés az eszmények (értékek) megvalósítására való készségek fejlesztése. A filozófia fogja kitüzni a pedagógia céljait; ezek

szempontja alá kell fognunk a tényeket, a lelki élet tényeit pedig mint pszichikai eszközöket a megismert és óhajtott célok szolgálatában fogjuk felhasználni.

Én egyetemes értékeket írtam, Kornis abszolút értékekről szól. Bár nem vagyok híve sem a pszichologizmusnak, sem a relativizmusnak, az abszolút értékekkel szemben mégis bizonyos szkepzissel viseltetem. Mert mit is jelent az *abszolút?* Valami önmagában lévő, időn és téren kívül létező valóságot. Nos, akkor elkerülhetetlen az a hit, hogy ezek az abszolút értékek a régi szubstancia modern visszhangjai, ami ellen mit sem ér azt mondani, hogy »az értékesség nem reális létezést jelent, hanem helyességet, az igaz, szép és jó irányában való érvényességet«. (8. l.) Az érvényesség itt csupán a lét kategóriájának megkerülése, de nem tagadása. Valamely gondolat igazsága független ugyan azon élménytől, mint pszichológiai aktustól, melyben empirikusan, mint tudatjelenség felmerül, de nem függetlenül a szellemtől, mely őt létrehozta. A Pythagoras-tétele nem volt igaz, mielőtt az elme felismerte volna, mert nem volt miről igaznak lennie, de megszületése és igazsága összeesnek, mert amikor az emberi szellem azt a viszonyt megteremtette, amelynek ez a tétel kifejezése, vele együtt megszületett ennek az igazsága is. Szóval én — mivel a szellem és anyag dualizmusa semmiképp sem szüntethető meg — hiszek a szellem érték*termelő*, nem csupán érték*felismerő* voltában. Éppen ezt az értéktermelést végzi a filozófia, mely a szellem tevékenysége. Szerintem még mindig a kanti kriticizmus szellemében maradunk, ha a valóságban keressük értékelésünk támpontjait s az értékeket is fejlődőknek és változóknak fogjuk fel, mint a kategóriákat.

Eddig a szellem, a filozófia tanítása szerint, három főértéket termelt: az igazat, a szépet és a jót. Ez értékek konkrét megvalósulhatásának útját írják le az ú. n. filozófiai rendszeres tudományok: a logika, melynek kérdése: hogyan lehetséges a tudomány? aztán az esztétika, mely azt kutatja, hogyan lehetséges a művészet és végül az etika, melynek tárgya az erkölcsi *(emberi)* lét. Kant ugyanis egy percig sem kételkedett benne, hogy a tudományban az igaz, a művészetben a szép s az erkölcsös életben a jó valósággal realizálódik.

A pedagógia célját is ebben az értékek megvalósításában kell keresnünk. De melyikében? Bármelyik irányba döntünk, az egyoldalúság veszedelme fenyeget. Tehát valamennyi érték megvalósítását kell céljául választani. Mivel pedig ez értékek foglalata, melyben mind a három megvalósul, a *kultúra*, azért a nevelésnek erre kell törekednie. Ki kell az emberben fejlesztenie e három legfőbb eszmény megvalósítására való készséget.

Mégis van valami különbség a három érték között. Ezt már Platon észrevette, mikor a Jó ideáját minden ideák fölé emelte. Pauler Ákos nyomán — aki Kornisnak egyik mestere — szerzőnk szintén hangsúlyozza, hogy az etikai érték megvalósítása minden egyéb érték megvalósításának feltétele. »Minden, ami kívüle még abszolút értékkel bír, csak általa valósulhat meg. Épp ezért kívánjuk is meg minden

embertől, hogy etikai érzületű legyen: tudományt és művészetet nem követelhetünk bárkitől, de erkölcsiséget igen.« (Pauler.)

Miután a pedagógia alapjait az értékelmélet segítségével megvetettük, a megvalósítás munkájában igénybe vesszük a pszichológia segítségét, mert ez az eszmények megvalósításának feltételeit és eszközeit feltáró diszciplina. A nevelés igazi művészete pedig »az *eszmény* és *valóság* legmegfelelőbb módon, legalkalmasabb eszközökkel s a kellő időpontban való kiegyeztetése«.

Nem terjeszkedhetem itt ki azokra a finom elemzésekre, melyeket Kornis a biológizmusnak, a pragmatizmusnak és a szociálpedagógiának szentel, sem azokra, ahol a logika és pedagógia kapcsolatát ügyesen megmutatja. Mindezeket olvasni kell. Részemről jobban hangsúlyoztam volna a szép, jó és igaz formális jellegét, melyek konkrét megvalósulása: a kultúra a pedagógia végső célja. Így a dolgozat (ez nem hibája!) szükségképpen annyira abstrakt marad, hogy sok olvasójára nézve hatástalan lesz. Pedig ezt a kis füzetet, melynél szebbet és mélyebbet még nem írt a fürge tollú szerző, minden pedagógusnak figyelmesen el kellene olvasni, ha az öntudatos és mestersége elméletén gondolkozó nevelő címére számot akar tartani. *Dr. Nagy József.*

KRÓNIKA.

Főigazgatói cím. Budapest székesfőváros tanácsa dr. *Kacsóh* Pongrácnak a főigazgatói címet adományozta.

Áthelyezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Mráz* Aladár makói áll. főgimnáziumi és *Juhász* Gyula szakolczai kir. kath. főgimnáziumi rendes tanárt kölcsönösen áthelyezte.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a nyirbátori kath. algimnázium első és második osztályának az 1912—1913-ik tanévre, a gödöllői kath. főgimnázium I. és II. osztályának a folyó 1912—13. tanévre a nyilvánossági jogot megadta.

Leánygimnáziumi miniszteri biztosok. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a folyó 1912/13. tanév végén tartandó érettségi vizsgálatok miniszteri biztosául a budapesti áll. felsőbb leányiskolával kapcsolatos leánygimnáziumhoz dr. *Sutták* József budapesti tud.-egyetemi ny. r. tanárt, az Orsz. Nőképző Egyesület budapesti leánygimnáziumához pedig dr. *Alexander* Bernát budapesti tud.-egyet. ny. r. tanárt küldötte ki.

A Nemzetközi Választójogi Nőkongresszus ez évben Budapesten hozza össze a nők jogaiért küzdő férfiakat és nőket 27 országból. A kogresszus június 15—20-a között fog lefolyni s a megelőző napon, június 14-én d. u. 4 órakor a magyar tanárság és tanítóság számára

előadássorozatot tartanak a kongresszusra ideérkező kiváló előadók a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumban. Ez alkalommal Lukács György volt közoktatásügyi miniszter elnököl. A magyar kormányt a kongresszuson a közoktatásügyi miniszter, a székesfővárost dr. Bárczy István polgármester képviseli. Tájékoztató nyomtatványokat minden érdeklődőnek szívesen küld a Választójogi Nőkongresszus irodája VII. István-út 67. A kongresszus tagsági díja 10 korona.

Londonba utazóknak melegen ajánlható a »Hotel Westbourne« magánszálloda (137 Westbourne Terrace, Hyde Park W.) a város legszebb, legegészségesebb részében, a gyönyörű Hyde Park közelében, a földalatti vasutak állomásainak és több omnibuszvonal közvetlen közelében. Igen ízléses és kényelmes berendezés, kitünő ellátás. A lakás és teljes ellátás naponta hat, hetenként 35 schillingnél kezdődik. A szálló tulajdonosa magyar ember, de a vendégek túlnyomóan angolok.

Pályázat internátusba. Az erzsébetvárosi állami főgimnáziummal kapcsolatos internátus igazgatósága az 1913/14-ik tanévre megüresedő hat teljes díjas, hét kedvezményes helyre pályázatot nyit. Azon szülők vagy gyámok, akik gyermekeiket vagy gyámoltjaikat az internátusba felvétetni óhajtják, kellően felszerelt kérvényeiket a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumhoz címezve, az erzsébetvárosi állami főgimnázium igazgatóságához nyujtsák be. A kérés beküldésének határideje: július hó 10. Az internátus díja (10 hónapra számított) egy iskolai évre 400 (négyszáz) korona. A kedvezményes helyek a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium által megszabott módon $^3/_4$ és $^1/_2$ díjra szólnak. A kedvezményes helyeket elsősorban kisküküllőmegyei, jó magaviseletű és jeles előmenetelű tanulóknak adományozza a felső tanhatóság.

Ösztöndíj-pályázat. Az Alapy-féle ösztöndíjaknál az 1912/13 tanév kezdetétől betöltendő: A nagyváradi lat. szert. káptalan adományozásához tartozó egy 420 K-ás állomás. Ezen ösztöndíjat, melyre első sorban tiszántúli származású tanulók tarthatnak igényt, csakis kath. vallású, szegény sorsú és jeles előmenetelű tanulók nyerhetik el. A folyamodványok az illető tanintézeti előljáróságnál legkésőbb 1913. évi június hó 10-ig nyujtandók be.

Unitárius tanárok értekezlete.

Az unitárius tanárok május hó 9-én tartották meg szokásos évi értekezletüket *Pap* Mózes igazgató elnöklete alatt a székelykereszturi unitárius gimnáziumban. Helyből és vidékről számos vendég is volt jelen. A rendes értekezletet előértekezlet előzte meg. Ezen a tanári testületek belső ügyeit beszélték meg. A jövő évi értekezlet elnökévé *dr. Gál Kelemen* kolozsvári főgimnáziumi igazgatót, jegyzőjévé *dr. Borbély István* ottani főgimnáziumi tanárt választották meg.

A rendes értekezleten az *elnök* megnyitójában főként azokat a feltételeket fejtegette, amelyek árán a társadalom jóindulatú támogatása az iskola részére megszerezhető.

Sándor János kolozsvári főgimnáziumi ének- és zenetanár »A zene és az énektanítás középiskoláinkban« címen tartott tartalmas felolvasást. Ismertette a zene és ének szerepét a multban a

középiskolákban, különösen a felekezeti intézetekben. Rámutatott azon napirenden levő országos törekvésre, mely az esztétika szolgálatára az ének és a zene felkarolását sürgeti. Foglalkozott ezek tanítása methodikájával, tantervével. Kiemelte, hogy a felekezeti intézetek lelkesedéssel igyekeznek tanterveikben ezeknek a megfelelő helyet megadni, a kolozsvári unitárius főgimnáziumunk az elsők közt áll, amely mindjárt a mozgalom kezdetén fokozott figyelemben részesítette e tárgyakat és felkarolásukra tetemes áldozatot hozott.

E felolvasást élénk eszmecsere követte. Ezek során *Lőrinczy* Géza, dr. *Boros* György, dr. *Gál* Kelemen, dr. *Jankovich* Pál, *Vári* Albert és *Pap* Mózes szólaltak fel.

Kialakult véleménye az értekezletnek, hogy örömmel látja az egyházi főhatóság készségét, mellyel a középiskolai oktatás terén a szépérzék fejlesztése érdekében megindult mozgalmat felkarolta és meghozta azért azt az áldozatot, hogy kolozsvári főgimnáziumunkban az ének- és zenetanításnak rendes tanszéket szervezett, erre szakképzett embert állított be. Óhajtja és kéri, hogy a keresztúri középiskolánál is minél előbb hozza meg ugyanezt az áldozatot.

Dr. *Szolga* Ferenc »Természettudományok és a középiskola« címen tartott felolvasást. A rohamos haladást a természettudományoknak tulajdonítja. Több nevelő erőt tulajdonít azoknak, mint a human tárgyaknak. Szerinte ezek vannak hivatva vezetni, irányítani a nevelést, ezeknek tulajdonít ő nagy pedagógiai és didaktikai értéket, ezeket a tudományokat kell az oktatás sarkpontjává tenni, ezek készítik elő az ifjut az életnek. A természettudományok ismeretét jelenleg hiányosnak és fogyatékosnak látja a középiskolában, azért megfelelő helyet követel azok számára.

Az ő felolvasása is élénk visszhangot keltett.

Szentmártoni Kálmán, *Péter* Lajos, *Lőrinczy* Géza, *Lőrinczy* István, *Kovács* Kálmán, *Vári* Albert, *Gálfi* Lőrinc, dr. *Boros* György, dr. *Kis* Elek és *Pap* Mózes szólaltak fel.

Kialakult vélemény: Az iskolának idomulnia kell az élethez, tagadhatatlan, hogy az exakt tudományok az életre nevelésre a középiskolának jó alkalmat adnak. Szívesen látja tehát az értekezlet is, hogy e tudományok megfelelő mértékben helyet foglaljanak a középiskola tantervében, de úgy, hogy a human tárgyaknak rovására ne essenek, e tárgyaknak ily irányú térhódítása látható is, tehát nagy panaszra ok nincs.

Gálfalvi Sámuel a külföldiek számára Kaiserslauternben rendezett VII. szünidei tanfolyamot, melyen résztvett, ismertette kedvesen, tudományosan, megkapóan és tanulságosan. E kurzusok célja, hogy a különböző népek kölcsönösen ismerjék és értsék meg egymást. A sok ismeretszerzés mellett az lepte meg főképpen e kurzuson levő tanár lelkét, hogy a németek nevelés- és oktatásügyében a főcél ideális gondolkozású ifjakat nevelni, életideálokat tűzni ki követésre példákul az ifjak elé és hogy az ifju egész életén át ideális, nemes gondolkozású maradjon, életideálokért küzdjön. Im, itt a fényes példa, hogy a human tárgyaknak mekkora képző erejük van és hatásukban

teljesen akkor érvényesülnek, hogyha az exakt tudományok is az ő munkájukat elősegítik, megerősítik, kiegészítik. Jó lesz e példát követni nekünk is.

»A lerajzolás tanítása« című felolvasás *Nagy* Lajostól a jövő évi értekezletre maradt.

Pap Mózes ismertette a kolozsvári tankerület igazgatói által e hó 5—6-án Marosvásárhelyen tartott értekezletet.

Az értekezlet csatlakozik a tanárok 30 évi szolgálatának fenntartására irányuló mozgalomhoz.

Mindezek után elnök köszönetet mondott a felolvasóknak lelkes buzgóságukért, fáradozásukért, miként az értekezlet tagjainak is a meleg érdeklődésért, a tárgyilagos hozzászólásokért és az értekezletet bezárta.

A tuberkulózis a fővárosi iskolákban.

Ez a pusztító vész, amely hazánkban több embert öl meg évente, mint a legborzalmasabb csata, iskoláinkban is egyre terjed.

Ha a tanári kar, különösen a fővárosi iskolákban, pontosan megállapítaná azoknak a tanulóknak a számát, akik tuberkulózisban szenvednek, bizonyára megdöbbentő képet nyerne ennek a bajnak terjedéséről.

Nem állanak rendelkezésünkre statisztikai adatok e baj elterjedéséről a fővárosi iskolákban általában. De nem megdöbbentő tény-e, hogy egyetlen fővárosi felső kereskedelmi iskola 400 növendéke közt legalább tíz kezdő vagy előrehaladott tuberkulózisban szenved és legalább tíz más tüdőcsúcshurutban szenvedett!

Van oly osztály intézetünkben, amely 38—40 tanulóból áll és 3—4 tuberkulotikus tanuló találkozik köztük. Négy növendékünk kénytelen volt az intézetet elhagyni tüdőbaja miatt ez év folyamán.

Mit tesz az iskolában a tuberkulózis leküzdése ellen a társadalom? Úgyszólván semmit.

Pedig kétségtelen, hogy ennek a bajnak gyógyítására egyetlen sikeres mód: a preventív intézkedés idejekorán. Ha az iskolaorvos csak kétszer évente megvizsgálná a tanulókat, sok szerencsétlenségnek vehetné elejét.

Az orvos az ő tekintélyével és a tanárral karöltve megmagyarázná a szülőknek, hogy gyermekük egészséges lehet, ha idejekorán vidékre vagy szanatóriumba küldik, ellenben élete forog kockán, ha idején nem gondoskodnak gyógyításáról.

Oly esetben, ha egy tanuló osztálytársainak egészségét veszélyeztető bajban szenved, indokolt volna az orvos diagnózisa alapján az illetőt arra kötelezni, hogy az osztályt magánúton végezze.

Elsőrendű kötelessége tanároknak és szülőknek odahatni, hogy az iskolaorvos mielőbb kezdje meg e téren üdvös működését, nemcsak a betegek — de elsősorban az egészségesek érdekében.

Dr. Görög Emil.

Az erdélyi rk. státus tanárai egyesületének közgyűlése.

Az erdélyi r. kath. státus tanárai egyesülete f. évi május hó 13-án Brassóban tartotta meg XVII. rendes közgyűlését, melyen a státus hét gimnáziumának és a csiksomlyói tanítóképzőnek tanárai közül mintegy hatvanan voltak jelen. A státust a közgyűlésen dr. *Fejér* Gerő előadó képviselte.

A gyűlés a főgimn. tornacsarnokában folyt le és a tanárokon kívül számos érdeklődő hallgatta végig a tárgysorozat értékes pontjait. *Zlamál* Ágost elnök megnyitó beszédében visszapillantást vetvén az egyesület 20 éves multjára br. Eötvös Józsefnek az oktatás- és nevelésügy fejlesztése érdekében tett intézkedéseiről értekezett kegyeletes megemlékezésképpen születésének 100 éves évfordulója alkalmából. Végezetül melegen üdvözölte a státus képviselőjét, aki válaszában buzdította a tanárokat, hogy a jövőben is teljes lélekkel munkálkodjanak a vallásos és hazafias nevelés érdekében. A gyűlés sürgönyileg üdvözölte gr. *Majláth* G. Károly erdélyi püspököt, br. *Eötvös* Loránd egyetemi tanárt, br. Eötvös József fiát és *Pál* István apát-kanonok, ny. státusi előadót s ez utóbbit érdemei elismeréséül örökös dísztaggá választotta.

A titkári jelentés tudomásulvétele után az indítványok tárgyalására tértek át. Így a többek közt visszautasították az ifjusági Mária-Társulatok ellen illetéktelen helyekről jövő támadásokat, tiltakoztak a szolgálati időnek felemelése ellen s határoztak az ifjusági tornakörök megalakításáról, az elemi és középiskola közti kapcsolat létesítésének módjáról stb.

Az indítványok letárgyalása után a következők tartottak előadást: 1. *Bujáki* Domokos (Gyulafehérvár): A latin nyelv eredményesebb tanításáról; 2. dr. *Szilveszter* Ferenc (Kézdivásárhely): Szociológiai oktatás középiskoláinkban; 3. *Kolozsvári Sillye* Béla (Brassó), A magyar és latin nyelvnek az alsóbb osztályokban való szétválasztatásáról; 4. *Biró* Lajos (Kézdivásárhely), Az önképzőkör reformjáról; 5. *Török* Sándor Kézdivásárhely): A fizika tanítása a vallás szolgálatában; 6. *Ágner* Béla (Csikszereda): Foerster pedagógiája; 7. *Emberv* Árpád (Székelyudvarhely): A fegyelmi eljárás egységes tervezete; 8. *Reithofer* Jenő (Gyulafehérvár): A rendkívüli tárgyak tanításának szabályzatáról és 9. dr. *Péter* János (Kézdivásárhely): A nagyszebeni tankerület IV. igazgatói értekezletének jkve címen. Egyik-másik felolvasással kapcsolatban tartalmas vita volt. Kár volt azonban, hogy a terjedelmes műsor miatt sok értékes eszmét, melyeket a felolvasások rendjén felvetettek, nem lehetett elég alaposan megvitatni. Így is azonban a felvetett gyakorlati eszmék termékenyítő hatással lehettek a jelenvoltakra.

Gyűlés után közös ebéd volt, amelyen gr. *Mihes* Zsigmond főispán, a brassói főgimn. világi gondnoka is megjelent. — *k.*

Idegen nemzetiségű tanulók a leipzigi egyetemen. Közlönyünk 14-ik számában megírtuk, hogy a porosz képviselőház tanügyi bizott-

sága védekezni óhajtván a külföldi, különösen orosz diákok beözönlése ellen, akik főleg a klinikákon foglalják el a helyet a németek előtt, úgy határozott, hogy a külföldi hallgatók korlátozására teendő intézkedéseket megfontolás tárgyává fogja tenni. Még részletesebben tárgyalta a kérdést a képviselőház plénuma április 4-én tartott gyűlésén, ahol v. Trott zu Solz porosz kultuszminiszter újból kijelentette, hogy az idegenek a német egyetemeken mindig vendégjogot élveztek s fognak élvezni, de ez a vendégbarátság csak addig szólhat, míg az a német diákok jogait nem korlátozza. Megigérte, hogy a kérdést az egyetemi hatóságokkal karöltve oldja meg. A kérdés a leipzigi egyetemen, ahol a hallgatók 44·4% külföldi, máris megoldást nyert. Hivatalos tudósítás szerint már a következő nyári szemesztertől kezdve az orosz gimnáziumot végzett növendékek az egyetem összes fakultásaira csak abban az esetben vétetnek fel, ha már egy esztendeig valamelyik orosz egyetemen immatrikulálva voltak. Továbbá mindazon idegen tanulók, kik a német nyelvet nem bírják abban a mértékben, amely az előadások sikeres látogatására szükséges, jövőre nem immatrikuláltatnak. München és Leipzig után bizonyára a többi egyetemek hasonló intézkedései következnek.

Dr. V. I.

GYÁSZROVAT.

Járvás Mihály, a sátoraljaujhelyi piarista főgimnázium tanára, május 27-én életének 60-ik, papi működésének 40-ik és tanári működésének 39-ik évében meghalt. Az elhúnytat Kecskemétre szállították s ott helyezték örök nyugalomra.

☛ *Kérjük a tagdíjak beküldését!*

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 16. pontja szerint az egyesületi év július 1-től június végéig tart. A 18. pontja szerint **a tagdíj december 31-ig fizetendő.** Minthogy pedig e terminuson már erősen túl vagyunk s minthogy az egyesület kiadásainak, különösen a Közlöny megnövekedett költségeinek fedezésére a tagdíjakra mulhatatlanul szükségünk van, kérem a még hátralékos tagokat, hogy a tagdíjakat minél előbb befizessék.

MÜLLER JÓZSEF pénztáros,
II. kerület, Áldás-utca 4.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni sziveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1913. április 9-től május 26-ig tagsági díjat fizettek:

1907/8-ra: Szabó Vladimir (6 K), Versényi Gábor.

1908/9-re: Cseley József, Polgár József (II.), Sümeghy Ferenc (2 K), Szabó Vladimir, Versényi Gábor.

1909/10-re: dr. Barta Mór, Olti Mózes (2 K), Sümeghy Ferenc, Szabó Vladimir (3 K), Versényi Gábor, Vörös Sándor.

1910/11-re: dr. Alexics György (II.), Csapkay Sándor (1 K). Erdélyszky Mihály, Fridrich András, Halász Dénes, Olti Mózes (6 K), Prokopetz József, Simonyi Béla, Sümeghy Ferenc (6 K), Versényi Gábor, dr. Wallentiny Samu (5·83).

1911/12-re: dr. Alexics György (6 K), Apáthyné Sebesi Laura (II.), Ágoston Béla (2 K), Bellus Károly (II.), Bohner Jákó (7 K), Borsody Károly (3 K), Csapkay Sándor (2 K), Dánielisz Sándor, dr. Dávid Lajos, Dienes Pál, Fülöpp Jenő, Govrik Sándor (1·40), Gömöry János, Gulovics Tivadar, Haraszthy Gyula, dr. Hegedüs Izidor (5 K), Hensch Béla (II.), Jakobei Dezső, id. Janka Sándor, Juvancz Irenaeusné, Keller Imre (5 K), Láng Rezső, Pókász Béla, Prokopetz József, Rózsa Kálmán, Schmollinger Antal (3 K), Selmeci Adolf, Simonyi Béla, Szmetka L. Ödön, Telkes Sándor (II.), dr. Váczy János, Vándor József, Versényi Gábor, dr. Wallentiny Samu (2·17).

1912/13-ra: Abaffy Béla (még 0·50), Albu Livius, dr. Antal Géza, Antal Miklós, Apáthyné Sebesi Laura, Ágoston Béla, Badics Ferenc, Balás Géza, Balló Aurél, dr. Balog Mór, Baranszky E. László, Barcsi József, dr. Barthos Kálmán, Beck Károly, Bellus Károly, dr. Benedek Róza, Besse Dávid, Blanár Ödön, Blasovszky Miklósné, Bohner Jákó (2 K), Borsody Károly (5 K), Borsos István, dr. Cholnoky Jenő, dr. Császár Elemér, dr. Cseh Arnold, Cserefalvy Farkas Andor (2 K), Csizik Gyula, Csóka Lajos, Csürös István, Dancsházy Gusztáv, Dánielisz Sándor, Demjanovich Andor, Domanovszky Sándor, Erdődi Gáspár, Erdős Tivadar, Édes Jenő, Faragó János, dr. Farkas Gyula, Farkas Kálmán (6 K), Fazekas Ágoston, Fejes Zsigmond, Frencz Géza, Fuxhoffer Dezső, Fülöpp Jenő, dr. Gerecze Péter, Gosztonyi János, Govrik Sándor (6·60), Guelmino József, Gulovics Tivadar, dr. Gyulai Aladár (2 K), Hangay Oktáv, Haraszthy Gyula, Harsányi Lajos, Havas József, Hensch Béla (I.), Horváth Zoltán, Hulyák Valér, Incze József (1 K), Ivánesits János, Ivaskó Lajos, Jakobei Dezső, Jankovich J. Mihály, dr. Janovics Jenő, Jaskovics Ferenc, Kallós Ede, Kallós Zsigmond (7 K), Kalmár Elek, Kalmár Jenő (II.), Kameniczky Miklós (5 K), dr. Kapossy Lucián, Kármán Ferenc, Kecskeméthy M. Lajos, Kemény Róza, Kirner Dezső, Kis Ernő, Fr. Kiss Károly, Klemens T. János, Klimkó Mihály, dr. Klug Lipót, Kmetykó János, dr. Kocsis János, Koltay Gyula, Kovács Kandid (6 K), dr. Körös Endre, Kreiger Kornél, Kun Gyula, Kurovszky Adolf, dr. Lakos Béla, dr. Liebermann Manó, Losonczy Jenő, Lux Lajos, Madai Pál (II.), Makfalvy Ferencz (II.), Makoviczky György, Marer József (II.), Marthy Pál, Martos János, dr. Mázy Engelbert, Medreczky István, Méhes Gyula (II.), dr. Mikó Pál, Milán Flóris (I.) Misz Olivér, dr. Mohai Lajos, Molnár Gyula, Murgas Kálmán, dr. Nagy József (Halas) (II.), Nagy Lajos (Sárospatak), Nádai Pál, Nessl Alajos, Néder Gyula, Obermüller Ferenc, Ondrus Pál, Orovecz Lajos (I.) Otrok Mihály (5 K), dr. Papp Dezső (5 K), Pap Zoltán, Patak Károly, dr. Pácz Sándor, Pálfy József (II.), Pályi Gyula, Pályi Sándor, Párkányi Gyula, Perényi Vilmos, Peskó Ödön, dr. Pitroff Pál, Prokopetz József, Pruzsinszky János, Riethly Károly, Ritókh István, Román József (II.), Rózsa Kálmán, Saguly József, Samu János, Sarudy György, Sándor Irma, Schickl Izabella, dr. Schmidt Henrik, dr. Schmidt Henrikné, Schmollinger Antal (I.), Schor Ernő, Schöpflin Géza, Sebestyén Dávid. (Folytatjuk.)

Előfizettek:

1911/12-re: Egyet. közegészségtani int.

1912/13-ra: Egyet. közegészségtani int., bpesti gyak. főgimn., brassói r. k. főgimn., lőcsei kir. kat. főgimn., nagybecskereki polg. isk., szombathelyi áll. főreál isk., Hiemesch Vilmos (II.).

1913/14-re: Hiemesch Vilmos (II.).

Budapest, 1913. május 26.

(I.) = I. félév. (II.) = II. félév.

Müller József,
egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.).

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A M. KIR. ÁLLAMVASUTAK NYÁRI MENETRENDJE.

A vonatok **indulása** Budapest keleti pályaudvarról.

Érvényes 1913 május hó 1-től.

Délelőtt					Délután				
vonat-szám	óra	perc	vonat neme	hová	vonat-szám	óra	perc	vonat neme	hová
1110	5	40	sz.v.	Balatonfüred, Tapolcza	612	12	20	sz. v.	Arad, Tövis, M.-Sziget
310	5	40	»	Hatvan	914	12	20	»	Újvidék, Sarajevo
302	6	25	gy. v.	Ruttka, Berlin	314	12	30	»	Hatvan
22	6	30	sz. v.	Bicske	10	12	30	»	Szombathely, Wien
8	6	40	»	Wien, Graz, Sopron	1008	12	45	»	Fiume, Róma, Eszék
1502	6	45	gy. v.	Kassa, Csorba, Bártfa	24a[4])	1	00	»	Bicske
1512	6	55	sz. v.	Kassa, Csorba	1504	1	20	gy. v.	Kassa, Poprád-Felka
1002	7	00	gy. v.	Fiume, Torino, Róma, Pécs, Vinkovcze	316	1	25	sz. v.	Gödöllő
602	7	05	»	Arad, Brassó	1304	1	40	gy. v.	Fehring, Graz
906	7	10		Belgrád, Sofia, Sarajevo	404	2	00		Sátoraljaujhely, Lemberg, Kassa
1302	7	20	»	Fehring, Graz, Triest	4	2	05	»	Wien, Paris
402	7	25	»	Stryj, Przemysl, Lemberg	604	2	10	»	Arad, Bukarest
					916	2	15	sz. v.	Kiskőrös
312	7	30	sz v.	Gödöllő	304	2	20	gy. v.	Ruttka, Berlin
908	7	45	»	Belgrád, Sofia, Vinkovcze	318	2	25	sz. v.	Hatvan
					320	2	30	»	Péczel
608	7	50	»	Arad, Brassó, Bukarest	26	2	30	»	Bicske
1102[1])	8	05	gy. v.	Balatonfüred, Tapolcza	518	2	40	»	Szolnok
406	8	10	sz. v.	Munkács, Lawoczne	1202	2	45	gy. v.	Szabadka, Sarajevo
512	8	20	»	Kolozsvár, Brassó	1902	2	55	»	Tapolcza, Eszék
1906	8	25	»	Eszék, Bród	904	3	20	»	Belgrád, Konstantinap.
306	8	35	»	Ruttka, Berlin	520[3])	3	25	sz. v.	Nagykáta
1706	8	55	»	Máramarossziget, Stanislau	1016	3	30	»	Paks
					18	4	25	»	Komárom
2	9	10	gy. v.	Wien, Sopron	322	4	25	»	Gödöllő
22a	9	30	sz. v.	Bicske	606	5	00	gy. v.	Arad, Bukarest, Msziget
1508[2])	9	35	gy. v.	Kassa, Poprád-Felka	410	5	10	sz. v.	Lawoczne Lemberg
918	10	00	sz. v.	Kunszentmiklós-Tass	6	5	15	gy. v.	Győr, Sopron, Szombathely, Wien
516	10	05	»	Nagykáta					
1112	10	45	»	Balatonfüred, Tapolcza	324	5	20	sz. v.	Gödöllő
24	11	55	»	Bicske	522[5])	5	40	»	Nagykáta, Szolnok
314a[3])	12	00	»	Gödöllő	308	5	55	»	Ruttka, Berlin
					920	6	05	»	Kunszentmiklós-Tass
					1004	6	15	gy. v.	Fiume, Róma, Nápoly
					514	6	15	sz. v.	Kolozsvár, Brassó
					326	6	25	»	Péczel
					328	6	40	»	Hatvan
					920a	6	45	»	Kunszentmiklós-Tass
					28	6	55	»	Bicske
					524[5])	7	10	»	Nagykáta, Szolnok
					16	7	20	»	Győr, Triest
					332	7	35	»	Hatvan
					1006	7	40	gy. v.	Zágráb, Fiume
					1708	7	45	sz. v.	M.-Sziget, Stanislau
					1514	8	00	»	Kassa, Csorba, Bártfa
					910	8	05	»	Belgrád Sarajevo
					1908	8	30	»	Pécs, Bród
					334	8	40	»	Gödöllő
					526[6])	9	00	»	Szolnok
					1308	9	15	»	Győr, Graz
					610	9	30	»	Arad, Brassó
					1506	10	00	gy. v.	Kassa, Csorba, Bártfa
					336	10	05	sz. v.	Péczel
					1010	10	25	»	Fiume, Tapolcza
					408	10	25	»	Kassa, Csorba, Lemberg
					12	10	55	»	Szombathely, Wien
					338	11	10	v. v.	Ruttka, Poprád-Felka
					912	11	15	sz. v.	Bród, Belgrád, Sofia
					614	11	25	»	Arad, Debreczen
					422	11	35	v. v.	Miskolcz, Kassa
					14a	11	55	sz. v.	Bicske

[1]) Junius 1-től közlekedik.
[2]) Junius 15-től bezárólag szeptember 15-ig közlekedik.
[3]) Csak vasár- és ünnepnapokon közlekedik.
[4]) Vasár- és ünnepnapokon május 15-től bezárólag szeptember 15-ig közlekedik.
[5]) Nagykátáról Szolnokig csak szombaton és ünnep előtti köznapokon közlekedik.
[6]) Csak szombaton és ünnep előtti köznapokon közlekedik.

A vonatok indulása Budapest-Józsefvárosról Délután.

330	7	00	sz. v.	Gödöllő

A M. KIR. ÁLLAMVASUTAK NYÁRI MENETRENDJE.

A vonatok érkezése Budapest keleti pályaudvarra.

Érvényes 1913 május hó 1-től.

Délelőtt

vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan
339	5	10	v. v.	Berlin, Ruttka
645	5	20	tszsz.	Debreczen, Nagyvárad
309	5	30	sz. v.	Hatvan
1905	5	30	»	Eszék, Tapolcza
609	5	45	»	Brassó, Arad
909	5	45	»	Sofia, Bród, Belgrád
19	5	55	»	Torbágy
313	6	00	»	Péczel
17	6	05	»	Komárom
1707	6	15	»	Stanislau, M.-Sziget
11	6	25	»	Wien
1505	6	30	gy. v.	Lemberg, Poprád-Felka, Kassa
407	6	50	sz. v.	Lemberg, Stryj, Kassa
1007	6	50	»	Fiume, Zágráb
1003	7	00	gy. v.	Róma, Triest, Fiume
315	7	05	sz. v.	Gödöllő
513	7	20	»	Brassó, Kolozsvár
917a	7	25	»	Kunszentmiklós-Tass
317	7	30	»	Gödöllő
319	7	40	»	Hatvan
21	7	45	»	Bicske
1309	8	00	»	Graz, Fehring
911	8	10	»	Sarajevo, Belgrád
1513	8	15	»	Bártfa, Csorba, Kassa
1015	8	20	»	Paks
519	8	35	»	Bukarest, Kolozsvár
321	8	45	»	Hatvan
13	9	20	»	Győr
307	9	25	»	Berlin, Ruttka
1005	9	35	gy. v.	Fiume, Tapolcza
913	9	55	sz. v.	Szabadka
5	10	05	gy. v.	Bruck-Királyhida, Szombathely, Sopron
409	10	20	sz. v.	Miskolcz
23	10	45	»	Bicske
605	11	30	gy. v.	Nagyvárad, Debreczen, Arad

[1]) Minden vasárnap és kettős ünnep második napján közlekedik.
[2]) Junius 15-től bezárólag szeptember 15-ig közlekedik.
[3]) Csak vasár- és ünnepnapokon közlekedik.
[4]) Torbágytól Budapest-Kelenföldig csak vasár- és ünnepnap előtti köznapokon közlekedik.
[5]) Junius 1-től közlekedik.
[6]) Vasár- és ünnepnapokon május 15-től bezárólag szeptember 15-ig közlekedik.
[7]) Csak hétfőn és ünnep utáni köznapokon közlekedik.

A vonatok érkezése Budapest-Józsefvárosra.

Délelőtt.

515[7])	4	40	sz. v.	Szolnok
517	5	00	»	Nagykáta
311	5	50	»	Gödöllő
917	6	17	»	Kunszentmiklós-Tass

Délután

vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan
323	12	10	sz. v.	Gödöllő
611	12	30	»	Bukarest, Arad
301	12	50	gy. v.	Berlin, Ruttka
903	1	00	»	Konstantinápoly, Belgrád
401	1	05	»	Lemberg, Kassa
7	1	20	sz. v.	Wien, Sopron
601	1	25	gy. v.	Bukarest, Arad
1201	1	30	»	Saraj., Bród, Szabadka
1	1	40	»	London, Páris, Wien
1901	1	55	»	Eszék, Pécs
325	2	10	sz. v.	Hatvan
1501	2	20	gy. v.	Poprád-Felka, Kassa
1301	2	25	»	Graz, Fehring
919	2	40	sz. v.	Kunszentmiklós-Tass
23a	3	00	»	Bicske
521	3	10	»	Nagykáta
1111	4	00	»	Tapolcza, Balatonfüred
327	4	20	»	Péczel
329	5	25	»	Gödöllő
511a[1])	6	00	»	Szolnok
511	6	15	»	Bukarest, Debreczen
15	6	20	»	Bruck-Királyhida
1507[2])	6	25	gy. v.	Poprád-Felka, Kassa
3	6	35	»	Wien, Graz
1705	7	00	sz. v.	Stanislau, Msziget
907	7	20	»	Sofia, Belgrád
607	7	25	»	Bukarest, Arad
421	7	35	v. v.	Szerencs
305	7	45	sz. v.	Berlin, Ruttka
25	7	50	»	Bicske
1109	8	05	»	Tapolcza, Balatonfüred
523[2])	8	10	»	Nagykáta
1009	8	15	»	Fiume, Bród
405	8	20	»	Lawoczne, Msziget
329a[2])	8	35	»	Gödöllő
9	8	45	»	Wien, Graz
1511	8	50	»	Csorba, Kassa
27	9	00	»	Bicske
331	9	10	»	Péczel
1907	9	10	»	Vinkovce, Eszék, Pécs
603	9	20	gy. v.	Brassó, Arad,
29[4])	9	28	sz.v.	Triest, Torbágy
303	9	35	gy. v.	Berlin, Ruttka
1001	9	35	»	Róma, Fiume, Pécs
915	9	45	sz. v.	Kiskőrös
403	9	55	gy. v.	Lemberg, Przemysl
905	10	00	»	Sofia, Belgrád
1303	10	10	»	Graz, Triest
333	10	25	sz.v.	Gödöllő
525	10	35	»	Segesvár, Kolozsvár
1503	10	45	gy. v.	Bártfa, Csorba, Kassa
1101[2])	11	00	»	Tapolcza, Balatonfüred
25a[6])	11	10	sz. v.	Bicske
335[6])	11	15	»	Hatvan

Pályázat.

A **hajduböszörményi** ref. Bocskay-főgimnázium igazgatótanácsa pályázatot hirdet egy rendes tornatanítói állásra. A tornatanító javadalmazása évi 1600 korona törzsfizetés, melyhez járul az állam által megállapítandó fizetéskiegészítés, öt, egyenként 200 korona korpótlék és lakáspénz, mely az első esztendőben 400 korona, azontúl a mindenkori törzsfizetés negyedrésze. A megválasztott köteles a főgimn. összes osztályaiban a tornát tanítani, a játékdélutánokat vezetni, a céllövészetnél a felügyeletet gyakorolni s általában mindazokat a teendőket ellátni, melyek az iskolai testi nevelés körébe tartoznak. Pályázhatnak protestáns vallású, a középiskolákra képesített, okleveles tornatanítók, akik a hajduböszörményi ref. Bocskay-főgimnázium igazgatótanácsához címzett pályázati kérvényeiket a főgimnázium igazgatóságához **folyó évi június hó 10-ig** küldjék be. A kérvényhez melléklendők: a pályázó korát, vallását, végzett tanulmányait, eddigi alkalmaztatását, teljesített katonai kötelezettségét feltüntető okmányok. A megválasztott a tanári nyugdíjintézet kötelezett tagja s állását 1913 szeptember hó 1-én tartozik elfoglalni. Kelt a hajduböszörményi ref. Bocskay-főgimn. igazg.-tanácsának 1913 május 5-én tartott üléséből.

Somossy Béla főgondnok, az igazgatótanács elnöke.

PÁLYÁZAT. A **pozsonyi ág. hitv. evang. államilag segélyezett liceumnál** a jövő 1913/14. iskolai évvel az államal kötött szerződés értelmében **egy állandó helyettes tanári állás** töltendő be, mely a liceummal kapcsolatos internátusban rendszeresített alpraefectusi állással van egybekapcsolva. Mint helyettes tanár a megválasztott a liceumban heti 10—12 órát köteles adni, mint internátusi alpraefectus az internátusban levő liceumi tanulók felett tanulmányi és fegyelmi tekintetben az internátus főpraefectusával egyetemben az összes felügyeletet tartozik gyakorolni, mely kötelességeit külön szabályzat állapítja meg. Javadalmazása 1600 (ezerhatszáz) korona, havi részletekben előre fizetve és az internátusban teljes ellátás (butorozott lakás, fűtés, világítás, mosás és a tanulókkal élelmezés). — Pályázhatnak ez állásra oly nőtlen ág. hitv. evang. tanárjelöltek, kiknek **mennyiségtan** és **természettan** a szakmájuk és legalább szakvizsgájukat már letették és akik az internátusban való működéshez magukban kedvet és képességet éreznek. — A kellően felszerelt és a pozsonyi ág. hitv. evang. egyházközség előljáróságához címzett folyamodványok 1913. évi június hó 21-ig a liceum igazgatóságánál nyújtandók be. — A megválasztott állását f. évi augusztus hó végén tartozik elfoglalni. Pozsony, 1913 május hó 4. **DR. DOBROVITS MÁTYÁS**, kir. tanácsos, egyházi és iskolai felügyelő.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

Pályázat.

A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémiában német-francia nyelvből, jogi és közgazdasági ismeretekből rendes, magyar-német nyelvből helyettes tanári állásokra pályázatot hirdetünk. A rendes tanár megválasztása egyévi próbaidő kikötése mellett történik, a helyettes tanár egyelőre csak az 1913—14. évre alkalmaztatik. A rendes tanár javadalmazása: 2900 K fizetés, ami automatikus előléptetés révén itteni 30 éves működéssel 6000 K-ig emelkedhetik, öt izben 200—200 K ötödéves korpótlék és 900 K szállaspénz. Az okleveles helyettes tanár javadalmazása: 2400 K. A német-francia és magyar-német állásra pályázhatnak középiskolai tanári oklevéllel bíró tanárok; a jogi és közgazdasági ismeretekre jog- és államtudományi tudorok, azon megjegyzéssel, hogy más szolgálatot, vagy ügyvédi gyakorlatot nem folytathatnak. A születési, tanulmányi és eddigi működési okmányokkal felszerelt kérvények folyó év június 7-ig az alólírt felügyelő-bizottság elnöksége címére (Kolozsvár, Kereskedelmi Akadémia) küldendők. Kolozsvár, 1913 május 10.

A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia felügyelő-bizottsága.

Új magyar stilisztika!
◎ Most jelent meg! ◎

MAGYAR STILISZTIKA

ARANY JÁNOS „TOLDI"-JA ALAPJÁN

olvasmányokkal és gyakorlatokkal
a középiskolák IV. oszt. számára.
Szerkesztették: ***Ady Lajos*** és
Endrei Ákos főgimn. tanárok.
Engedélyezésre felterjesztve.

Ára 3 korona 20 fillér.

Mutatványpéldányokkal a m. t. Szaktanár urak részére készséggel szolgál a kiadó Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. könyvkiadóosztálya, Budapest, VII., Rákóczi-út 54.

SZIKLA ÉS SZILÁGYI

TANSZERKÉSZÍTŐ-INTÉZET

BUDAPEST, VII., AMAZON-U. 13.

TELEFON: JÓZSEF 16-36. TELEFON: JÓZSEF 16-36.

CZIMBALOM

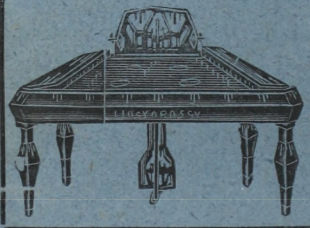

Legujabb szabadalmazott acélszerkezettel, melynek hangja, hangtartása csodásan jónak bizonyult, részletfizetésre is kapható. **Gramofonok** kiváló művészi lemezekkel, **hegedük, fuvolák, harmoniumok** stb. Számos kitüntetés aranyérmek stb., a jó munkáért kezeskedve. A modern szegtakaró pedál, acélszerkezetek stb. feltalálója. Árjegyzéket kívánatra ingyen küld

Mogyoróssy Gyula királyi szab. hangszergyár,

Budapest, VIII., Rákóczi-ut 71.

Tanároknak 10% engedmény.

MARX ÉS MÉREI

TUDOMÁNYOS MŰSZEREK GYÁRA

Telefon: 21—06. **BUDAPEST, VI., BULCSU-U. 7.** Telefon: 21—06.

Készit saját gyártelepén mindennemü fizikai, kémiai, geometriai müszereket; vegyi fülkét, előadóasztalt, elsőrangu = vetitőgépeket. =

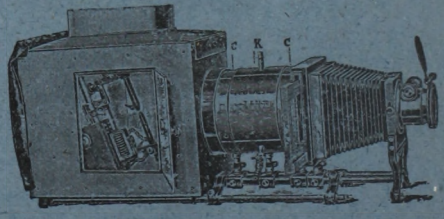

Illusztrált árjegyzékek dijtalanul küldetnek

100 MUNKAS. 16 HP.

Magyarország legnagyobb fizikai tanszergyára!!!

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.

XLVI. évfolyam. *20. szám.* *1913. junius 19.*

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI
TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

DR LÉVAY EDE.

TARTALOM:

Javaslatok és tanulmányok. Az önképzőkörről. *Elek* Oszkártól. (961. l.) — Az internátusokról és az internátusoknak. *Dr. Puhala* Sándortól. (965. l.) — A francianyelvi régi és új Utasítások. *Dr. Nagy* Józseftől. (976. l.) — *Könyvek és lapok. Moravcsik:* Költészettan. *Dr. Sziklay* Ferenctől. (982. l.) — *Bain:* Neveléstudomány. *Léber* Gyulától. (985. l.) — *Wittmann:* Funktionen etc. *Dr. Goldziher* Károlytól. (987. l.) — *Lamer:* Griechische Kultur im Bilde. *Dr. Endrei* Gerzsontól. (989. l.) — *Heitmann:* Der Realschüler. *K. F.*-től. (991. l.) — *Dannemann:* Aus der Werkstatt grosser Forscher. *Dr. Sós* Ernőtől. (992. l.) — *Egyesületi élet.* Igazgatósági ülés. (993. l.) — Kolozsvári kör. I—III. *Nagy* Jenőtől. (994. l.) — Budapesti kör. *Dr. Ágner* Lajostól. (999. l.) — Temesvárkerületi kör. *Gál* Kálmántól. (1000. l. — *Krónika.* Igazgatói értekezlet Komáromban. (1002. l.) — T. Ö. és Á. S. E. *Németh* Józseftől. (1005. l.) — Háromszáz éves főgimnázium. (1006. l.) — Tanárok biztosítási ügye. Pályázat. (1007. l.) — Iskola- és egészségügy. *kf.*-től. Tanári fizetések külföldön. (1008. l.) — Felvétel internátusba. A marburgi szünidei tanfolyam. *Gy. A.*-tól. (1009. l.) — *Gyászrovat.* (Dr. Boros Gábor. 1009. l.) — A szerkesztőség üzenete. Tagdíjfizetések.

*

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., ÁLDÁS-UTCA 4.

*

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA
1913

A középfokú iskolák egységes atlasza

KOGUTOWICZ:
FÖLDRAJZI ISKOLAI ATLASZ

(Ára 2 korona 50 fillér)

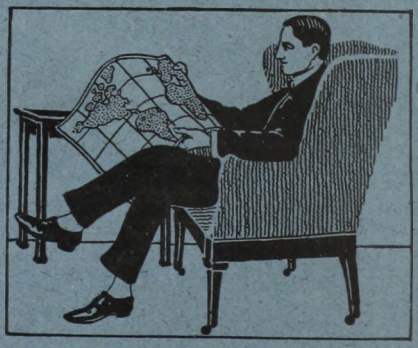

XI. KIADÁSÁRÓL

— miután kiadványaink terjesztésében ügynökökkel nem dolgozunk — ezúton értesítjük a mélyen tisztelt szaktanári kart azon kérésünk mellett, hogy amennyiben intézetük földrajzi és történelmi térképeinket ezideig még nem vezette volna be, azokat a közeli tankönyvelhatározó konferencián javaslatba hozni méltóztassék. ***Ilyen intézeteknek készséggel szolgálunk tiszteletpéldányokkal*** s kívánságukra egyik tisztviselőnk a továbbiak megbeszélése érdekében fel fogja keresni.

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R. T.
BUDAPEST, V., RUDOLF-TÉR.

XLVI. évfolyam. 20. szám. 1913. junius 19.

ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI
KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
SAJÓ SÁNDOR
főtitkárhoz küldendő, VIII., Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
Dr. LÉVAY EDE
VI., Nagy János-utca 37.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (II., Áldás-u. 4. hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 korona. — Évi tagdíj 8 korona.

Megjelenik a nyári szünetet kivéve, minden 2-ik csütörtökön.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Az önképzőkörről.

Az önképzőkör reformja egyike a legégetőbb iskolai kérdéseknek. Nem egy kiváló írónk igazolja, hogy költői készségük nevelésében jelentős szerepe van ennek az intézménynek. Sajnos, éppen az a jelenség, hogy az önképzőkör eddig nagyrészt csak irodalmi iskola volt, egyoldalú munkásságot teremtett.

Az önképzőkör tevékenységének az irányításában három tényezőre utalok, *a tanulók, a vezetés* és *az ellenőrzés* szempontjaira.

A tanulók vagy, mondjuk, a tagok munkásságában egy *alanyi* és egy *tárgyi* mozzanatot kell megkülönböztetnünk, ha reformokra gondolunk. Az alanyi tényező a hajlam, bizonyos készség valamely meghatározott irányban. Míg maga a középiskolai oktatás kitűzött céljának megfelelően többé-kevésbbé egyformásító munkát végez s kénytelen mellőzni olyan mozzanatokat, melyek egyes növendékek egyéni hajlamainak körülményesebb, hosszabb időt kívánó foglalkoztatását követelnék, addig az önképzőkör alkalmat nyujtana arra, hogy ezek az egyéni hajlamok minél közvetlenebbül s minél biztosabban érvényesüljenek. A középiskolai oktatás keretén belül nem igen dédelgethetjük ezeket az egyéni hajlandóságokat, mert bizony mindannyian megkívánjuk, hogy növendékeink mindannyiunknak a lehető legjobban megfeleljenek. Arra kell gondolnunk, hogy a középiskolai oktatás követelte cél felé haladjunk. Mikor általános műveltséget nyújtunk s az egyetemi oktatásra készítjük elő az ifjuságot, paedagógiai kötelességünk országútjáról nem igen lehet lesiklanunk. De éppen ezuttal bonyolódik a kérdés. Megfelelünk-e ennek a célnak, ha törik-szakad egyformásítást követünk? Nyerhet-e, teszem, zenei művelt-

séget a botfülü? Lehet-e bíznunk az általános műveltségnek olyan elemeiben, melyeket egyes tanuló-tipusok önmagukat kinzó s tanáraikat kínzóbb, keserves munkával s akkor is nem annyira az általános műveltség, mint inkább az érdemjegy szempontjából szereznek meg? Végeztünk-e az egyetemre vagy a műegyetemre nézve jelentős munkát, ha nem ápolgatjuk az egyéniséget, mert hiszen az a természetes, hogy mindenki hajlama és tehetsége szerint választja meg főiskolai pályáját. Egy kis körültekintéssel is beláthatjuk, hogy a mi célkitüzésünk a főiskola célkitüzésével s néhány egyszerü lélektani igazsággal is farkasszemet néz. *Az önképzőkör reformját éppen ennek a helyesen értelmezett főiskolai célnak és a természetesen felmerülő lélektani igazságoknak a szellemében kell intéznünk.* Az egyes tanuló-tipusokkal való elmélyedő foglalkozásokra kitünő alkalmat szolgáltat az önképzőkör. Nem gondolok génie-tenyésztésre, de arra igen, hogy tudományunk és társadalmi műveltségünk komoly eredményeket vár a középiskolától. Volt már alkalmam megfigyelni, az a növendék, ki tanubizonyságot, mintegy nyilvános vallomást tehet arról, hogy a maga tehetségének a sugallatára, a maga útján a maga eredményére jutott, nemcsak az önbizalom izmosodásának jóleső érzését élvezte, hanem a maga fóruma véleményáramlásának a sodrában is megállott. Példaképpen említem, hogy intézetünk önképzőkörének (aradi főreáliskola) idei munkássága éppen ennek az egyéni hajlandóságnak néhány szép példájáról tanuskodik. Az egyik Homerosról, a másik egy matematikai kérdésről, a harmadik a hullám- és napmotorokról, a negyedik festészeti problémákról értekezett. Ez így nem sokat bizonyít, mert Homerost vagy a hullámmotorokat tárgyalhatja sekélyesen bármilyen átlagtag is, de az a Homerosszal foglalkozó szenvedélyesen érdeklődik az irodalom iránt, az a hullám- és napmotorokat taglaló pompás rajzzal világította meg boncolgatásait, mi a szerető és türelmes elmélyedésnek van olyan értékes bizonysága, mint maga a dolgozat. A festészeti problémákat éles elmével s őszinte szeretettel elemző növendék már az ötödik osztályban feltünt szép képeivel. Most két kérdést vetek fel. Rendes tanítási órán nyilt volna-e alkalmuk arra, hogy mintegy vallomást tegyenek önmagukról? Bizonyára nem. Ha az önképzőkör munkássága a régi csapáson halad, merészeltek volna-e előállni mennyiségtani és fizikai tárgyakkal? Bizonyára nem. Valóban, eléggé kiderült a hajlam, az egyéniség jelentősége.

De hogy a növendékekkel foglalkozom, nem szabad megfeledkeznem a *tárgyi* tényezőről sem. Ezuttal két mozzanatra utalok. Elsősorban a középiskolai tárgyak olyan széles kört nyitnak meg a növendékek előtt, melyre a tanítás, úgyszólván, csak rámutat. Sokszor felkeltjük a kiváncsiságot, anélkül, hogy kielégítenők. Ha nagyon terjengősek vagyunk, könnyen tarthatunk attól, hogy az anyagot nem fejezzük be. Az önképzőkörben egy-egy felolvasás vagy előadás könnyen segíthet. Szerepelhet elő-

adóul maga a tanár is. (A mult tanévben az irodalomtörténeti kutatás módszereit fejtegettem önképzőkörünk egyik ülésén.) A másik pont korunk nagy ismeret- és tudásgyarapodásával függ össze. Az értelmesebb tanuló szivesen foglalkozik olyan kérdésekkel is, melyeket nem tanítanak a »tudós professzorok«. Önképzőkörünk egyik tagja élénken érdeklődik társadalomtudományi kérdések iránt. Nem egy tag figyelmét nyügözi le a folklore. Természetes, itt van egy támogató és egy romboló érvünk. A támogató az, hogy becsüljük meg az érdeklődést, a romboló, hogy eleve bizalmatlanok lehetünk, ha a serdülő ifju olyan területre lép, melyről még tájékoztatást sem nyujt a középiskola. De én azt hiszem, hogy béka-perspektivából szemlélnők a dolgokat s kissé érdes eljárást követnénk, ha a romboló érv győzne. A növendéket nemcsak mi, oktatók tanítjuk, neveli az élet, a kor szelleme is. Hatalmas lendülettel száll fejlődő lelkük elé korunk tudományának fuvallata, növeli emberi méltóságukat s izmosítja önérzetüket. Ennek az érdeklődésnek gátat nem vethetünk. *Ha kellő keretek között s megfelelő formában* nyilatkozik ez az érdeklődés, hadd nyilatkozzék, kiforrott munkákat serdülő ifjaktól nem várhatunk.

A második probléma a *vezetés* kérdése. Hogy a vezető tanártól nagyon sok függ, bizonyításra nem szorul. A vezetés ügye is elemezhető. Ez elsősorban irányító. A tagok tanácsot kérnek a tanártól. Ez meg is jelölheti a tárgyakat, melyeket a tagok feldolgoznak. De ezúttal is reformra szorul az önképzőkör. Ha a vezető tanár a maga szakjában el is mélyed, ha a maga területén biztosan irányíthatja is a hozzá fordulókat, más disciplinákkal már másképpen áll a dolog. Ha a tudomány óriásléptű haladását figyeljük, úgy a polihisztorkodás viszketegén csak mosolyognunk lehet. Ebből kiderül, hogy az önképzőkörnek *nem vezetőre, hanem vezetőkre* van szüksége. Úgy a humanisztikus, mint a természettudományi tárgyak körében pontosan meg kell jelölnünk a szempontokat és megneveznünk azokat, kik az önképzőkört vezetnék. Így az adminisztrativ teendőket elintézné az igazgatónak felelős ifjusági elnök s *a vezető tanárok munkássága párhuzamosan haladna egymás mellett.* De nemcsak a vezetésben, hanem a birálatban is érvényesülne ez, a szakszerüség súlyos komolyságával fellépő ellenőrzés. De ezzel a harmadik pontot, az ellenőrzés kérdését érintjük már.

Az ellenőrzés kérdése négy részre osztható. Hogyan ellenőrzik a tagok társaik munkásságát? Hogyan végzik ezt a munkát a vezető tanárok? Hogyan vizsgálja az igazgató és a főigazgató az önképzőkör tagjainak a tevékenységét? Hogyan figyelik ugyancsak ők a vezető tanárok munkáját?

Óvakodniok kell a tagoknak, társaik munkásságának a megbirálásában a kicsinyes személyeskedésektől. Törekedjenek tárgyilagosságra s inkább az érdemeket keressék, mintsem hiányokat vadászgassanak vagy fogyatkozások után cserkészgessenek.

Ha az édemeket láttatták, ha a kérdést a maguk szempontjából megvizsgálták, utalhatnak a hiányokra is, de inkább buzdítva a *dolgozót*, mintsem akadékoskodó gyötrelmekkel zaklatva a *tévedőt*. Nem árt, ha a bírálatok nyomán egészséges eszmecsere támad. Hangoztatom, hogy egészséges legyen ez a vita, mert a vélemények mérkőzésének férfias komolysága nemcsak egy-egy kérdés tisztázásának szempontjából érdekes és értékes, hanem megacélozza az akaratot s mintegy megvillantja a jövőt, mikor a vélemények és felfogások zúgó forgatagában, sokszor a létért való küzdelemnek természetes követelésével kell megvédenünk a magunk igazát. Megvédenünk különösen akkor, ha érezzük és tudjuk, hogy ez a magunk igaza nagyon sok más embernek az igaza is, míg annak a másiknak az álláspontja talán istápja olyan idolumoknak, melyeknek le kell omlaniok.

A serdülő ifjuság hajlik a túlzásokra s rokon- vagy ellenszenve sugalmainak nem egyszer szánalmas rabszolgájává törpül. Érzelmi élete sokkal erősebb, mintsem itélkezésére ne hatna. Akarata sokkal hajlékonyabb, értelmi készsége zsengébb, mintsem tiltó gátakkal tudná elzsilipelni az érzelmek torlódó áramlását.

A vezető tanárok az érzelmeknek ezt az elemi kirobbanását a tekintély vetójával fékezhetik. De nemcsak ezzel. Az utolsó szó mindig a vezető tanároké legyen. A dolgozók érdemeire s fogyatkozásaira ők is utaljanak, de az ifjuság érezze, hogy a vezetők a munkát magasabb szempontból vizsgálják és komolyan mérlegelik. A vezető tanárok összefoglalhatják a vita anyagát, rámutathatnak az eszmecsere értékesebb mozzanataira s kiélezhetik, hogy ez vagy az a megállapítás, észrevétel vagy megjegyzés elmemozdító, az a másik felesleges, felületes vagy elhamarkodott.

Az igazgató és a főigazgató nagy hatással lehet az ifjuságra már azzal is, hogy a kört látogatásával megtiszteli. Az a tudat, hogy az iskolai élet főbb intézői érdeklődnek az ifjuság öntevékenysége iránt, büszkeséggel tölti el a lelkeket. Munkájuk értékelésében biztató jelenségnek tartják ezeket a látogatásokat. Fáradozásuk figyelemébresztő komolyságának természetes nyilvánulását látják bennök. Egy-egy buzdító beszéd az igazgató vagy a főigazgató ajkáról még fokozza ezt a hatást. Ezúttal nem szabad a közönséges paraenesisek taposó malmában vesztegelniök, hanem egy-egy egyéni utalással, lebilincselő példákkal, esetleg a régi önképzőkörök eredményeire való hivatkozásokkal kell a lelkeket felvillanyozniok.

A felügyelet kiterjed a vezető tanárokra is. Ezt a felügyeletet az igazgató és főigazgató gyakorolja. A vezető tanárok legyenek az igazgató bizalmi emberei. Abban a pillanatban, amikor a vezető tanár eljátszotta ezt a bizalmat, akár az irányítás lazaságával, akár az ellenőrzés sekélyességével vagy kóros jelenségek felburjánzásának megtürésével, akkor az igazgatónak vagy a főigazgatónak arra kell törekednie, hogy más vezetőről gondoskodjék.

Ime ezek a főbb szempontok, melyekre rámutathatunk. Bizonyára hézagosak és vázlatosak ezek a fejtegetések, de őszinte meggyőződésből támadtak s az a vágy a forrásuk, hogy ez, a magyar középiskolák életében oly jelentős intézmény még szebben virágozzék és az eljövendő műveltebb s boldogabb Magyarországnak egyik legerősebb bástyája legyen.

(Arad.) *Elek Oszkár.*

Az internátusokról és az internátusoknak.

Az 1913. évi állami költségvetésben 1,807.000 K van felvéve csak a középiskolai felekezeti internátusokra, ami világos bizonysága annak, hogy az internátusok jelentékeny hivatalos támogatásban részesülnek. Azonkívül naponkint látjuk és halljuk, hogy nagy buzgalommal fáradoznak internátusok szervezésével testületek és magánosok is, ami nyilvánvalóvá teszi, hogy a hangulat az internátusok mellett van. Viszont annak ellenére, hogy a működő intézetek a maguk jó hírneve érdekében jóformán csak a kényszerüségnek engedve hallatnak hírt a falaik közt történő súlyosabb természetű eseményekről, mégis tudjuk, hogy a mult évben nagy és méltán felháborító botrány történt legelőkelőbb internátusunkban, hogy nem régen az abszolúthírű Theresianumban fordult elő egy különös haláleset, hogy a budai Pedagógiumban felnőtt ifjak léptek sztrájkba nevelőjük ellen, s elég sűrűn olvashatunk »üzembeli« zavarokról, ételek okozta mérgezésekről, ragályos betegségekről stb. Ha most ezekhez a tényekhez sorakoztatjuk a pedagógiai irodalomnak az internátusok ügyében elfoglalt álláspontját, amelyről most csak annyit jegyzünk meg, hogy határozottan az internátusok ellen van, akkor megállapíthatjuk, hogy a tények és az elmélet mintha nem fednék egymást, hogy itt olyan kérdésről van szó, amellyel tüzetesen nem foglalkoztunk, nem akartunk, talán nem mertünk foglalkozni a probléma sokoldalú és egyben kényes természete miatt.

Az internátusokról szólva ugyanis számításba kell vennünk politikai, sőt pártpolitikai szempontokat, mert az állam, a felekezetek, a testületek, a nemzetiségek nem ok nélkül létesítenek internátusokat, s ehhez kapcsolódik bizonyos szociális és gazdasági szempont is, mert sokan anyagilag vannak érdekelve.

Nem választható el az érdekeltség ama pedagógusoktól sem, akik az internátusok körül kifejtett munkájukért jutalmazásban részesülnek és azoktól sem, akik ilyen természetű elfoglaltságot keresnek vagy várnak.

Ha most meggondoljuk, hogy ezeknek a szempontoknak a nevelő-oktatás összes irányító szempontjaival kellene harmóniába jönniök, akkor valószínünek látszik az a felfogásunk, hogy az

internátusok ügyében a különböző szempontok keresztezhetik egymást, összeegyeztetésük nehéz.

Éppen azért fejtegetéseink során, amelyekben tapasztalat és elmélet egyaránt segített minket, még csak sok részletre sem terjeszkedhetünk ki, hanem megelégszünk elvi álláspontunk határozott megjelölésével, s igyekszünk egyszersmind a meglévő keretek közt könnyebben megvalósítható javításokra felhívni a figyelmet.

Az internátusnak nevelnie kell elsősorban. Csak így van jelentősége, csak ilyen szempontból mérlegelve válik kulturális tényezővé. Az iskola — mondják — nem nevelhet hatékonyan, mert a tanuló az iskolában naponként összesen 4—5 órát töltve, túlnyomó részben az iskolán kívül nyer benyomásokat, s ezek nem mindig egyeznek az iskolában tapasztaltak szellemével. Ámde az internátusban, ahol a tanulónak minden az iskolán kívül töltött ideje és cselekedete szabályozható és ellenőrizhető, sokkal inkább van meg a hatékony nevelés lehetősége.

Ezt a lehetőséget a legnagyobb mértékben és eredménnyel használják fel a meghatározott életpályára készítő intézetek, különösen a papnevelő és katonai intézetek, melyek a falaik közt uralkodó szellemet gyorsan, biztosan tudják a növendékekbe átültetni. Ezek az intézetek éppen a bennök uralkodó szellem miatt oly hatékonyak és a hagyományos szellem, amely nem is csupán az intézeté, hanem azé a rendé, amelyre az intézet előkészít, a jól ismert céloknak megfelelően alakul ki és hat nagy biztossággal.

Kevésbbé van ily hagyományos, jótékony szellem a szakiskolákkal kapcsolatos intézetekben, tanítóképzőkben, gazdasági, ipariskolai otthonokban stb. Mégis az egy célra való felkészítés, a későbbi foglalkozásnak megfelelő környezet, a testi munka mindmind nevelő erejü is.

De van-e hagyományos, egységes szellem középiskolai internátusainkban? Ha van, kívánatos-e az a szellem?

Van a felekezetiekben, mert itt a vezetők tudatosan, egy pontosan meghatározott világszemlélet részére toborozzák jövendő seregüket. Vallásos embereket akarnak nevelni, ami, ha egyszersmind nem felekezeti embereket akarnak nevelni, nagyon érdemes munka.

Más kérdés az, hogy a legideálisabb pedagógiai szempontoknak megfelelő-e, helyes dolog-e belenevelni a világszemléletet az ifju, a szüzies lélekbe? Azt jól tudjuk, hogy napjainkban mindinkább szervezkedő küzdelem folyik a különböző világnézetek győzelme érdekében. Értjük, ha a küzdők könnyü és hálás eszközöket keresnek s e buzgalmukban az internátusok s általában a nevelés jelentőségét felismerik és felhasználják. Erre a kérdésre tehát a legegyszerübben mindenki ezt felelheti: Legyen győzedelmes az én világfelfogásom! Mások meg azt mondják, hogy nincs szükség irányzatosságra, erőszakoskodásra, alakuljon ki a világszemlélet a belátás, a megismerés, a meggyőződés alapján, mert csak az így szerzett világnézet maradandó, megdönthetetlen. Ez a felfogás azonban

egyelőre keveseké s a küzdelem a világnézet diadaláért heves és hosszantartó marad még sokáig.

Pártos érdek vezérli a nemzetiségi internátusok szervezőit, akik a maguk politikai seregét akarják intézeteikben kiképezni. Szellemök a legtöbbször nem kívánatos.

A magánosok intézetei nálunk üzleti alapokra vannak fektetve. Sokan ezeket szükséges rossznak tartják, a vagyonos, de tehetségtelen vagy nagyon kényelmes ifjak menedékhelyének, holott nem volna emberfölötti dolog ezeket az iskolákat kellő színvonalra emelni s nem is volna szabad könnyelmüen pálcát törni fölöttük. A külföld elég sok példát nyujt arra, hogy a magánintézetek, minthogy ott a reformok könnyen megvalósíthatók, jelentékeny tényezői a kulturális haladásnak, sokszor úttörői is.[1]

A nevelés lehetősége tehát megvolna különösen a felekezeti internátusokban, fel is használják, de tagadhatatlanul egyoldalú célokra is. Valószínü különben, hogy amint valláspolitikai okok idézték fel az internátusok ügyében kifejtett buzgalmat, azonképpen a harc megszüntével nemcsak a lázas szervezkedés fog abbamaradni, hanem az internátusok mellett megnyilatkozó hangulat is el fog tünni.

Gondoljuk meg itt mindjárt azt is, hogy sok internátusnak sok növendékre van szüksége, s ámbár erősen hirdetjük a lateiner pályákra való tódulás veszedelmeit és beszélünk szellemi proletariátusról, ugyanakkor az érdek emelte internátusokkal könnyen meg-megakaszthatjuk az annyira kivánatos kiválasztást és könnyen szaporíthatjuk a diplomás, de állásba nehezen jutó emberek számát. Van arra példa ugyanis, hogy nemzetiségi vidéken nem lenne elég tanulója a középiskolának, ha előzetesen sok ingyenes és félingyenes internátusi hellyel nem kötnék le a tanulókat. Természetesen, ez politika és nem pedagógia.

Az egyes középiskolai internátusokban meglévő szellem dacára megállapíthatjuk, hogy a középiskolával, tehát eminenter nevelőiskolával kapcsolt nevelőintézetek sokkal kevésbbé nevelnek, mint az ú. n. szakiskolák internátusai.

Vizsgáljuk meg azonban azt, hogy mit szól a pedagógia az internátusokról. Felhasználja-e az internátus kellő és kimerítő módon a nevelés lehetőségét?

Az internátusi testi nevelés körül is vannak aggodalmaink. Egész társadalmunk bünös a higiena elhanyagolásában. Sem kellő ismereteink nincsenek saját szervezetünkre vonatkozóan, sem elegendő akaraterőnk ahhoz, hogy történetesen az ismeretek birtokába jutva, azok szerint éljünk is. Pedig a testi nevelés minden

[1] Gute Privatanstalten sind durchaus wünschenswert und vermögen bei verständiger Leitung selbst für das öffentliche Schulwesen nutzbringend zu sein. Die Erfahrung beweist, dass namentlich auf dem Gebiete der Erziehung in diesen Anstalten reformierende Bestrebungen eher und leichter sich verwirklichen lassen, als im öffentlichen Schulwesen. H. Schiller, Handbuch der prakt. Päd. 1894. 23. o.

más nevelésnek az alapja, az egészséges, az erős, a szép test, mely a lélek hordozója, feltétele a későbbi sikernek.[1]

Kétségtelen, hogy ily szempontból internátusaink a javulás útjára léptek, de azt a legjobb akarat mellett sem állíthatni, hogy minden lehetőt megtettek. Kerékkötő az anyagiakban való hiányosság. Szinte szabályképpen állíthatjuk fel, hogy minél olcsóbb az internátus, annál kevésbbé érvényesülnek benne a higiénikus követelmények. A drágább internátusban pedig nincs kifejlődve a helyes, a tudatos érzék a test szeretete iránt. Hiszen vannak vidéki internátusok, ahol nincsen vízvezeték és vannak drága intézetek, ahol tömegekben alszik az ifjuság!

Sok baj van mindjárt az élelmezéssel. Súlyos és igazolt panaszokat sorolhatnánk fel, amelyeket meglett, szavahihető emberektől és most is internátusban lévő ifjaktól hallottunk s amelyeket a magunk tapasztalataival is megerősíthetünk. Elég azonban, ha annyit mondunk, hogy az élelmezés nem az orvosi tudomány eredményeinek felhasználásával, hanem pusztán az intézeti költségvetés alapján történik, hogy a táplálék egyhangú és ízetlen, kevés húsból és sok tésztaneműből áll, tehát hizlal, de nem erősít. Ezt azután véleményünk szerint súlyosbítja az, hogy a tanulók a legtöbb helyen étkezés közben el vannak tiltva a jókedvtől, csaknem szótlanul kell a rend miatt étkezniök, így aztán örömtelenül, hivatalosan folyik az ebéd, a vacsora, nem lesz belőlük pihenés és erőszerzés, hanem szürke, álmos, csaknem szomorú nyelegetés, aminek a rossz emésztés a következménye, de csak később ben, amiért persze az internátus nem felelős.

Kellene fürödniök a tanulóknak, de sok helyen nem fürödhetnek, s ahol erre gondolnak, ott csak percnyi pontossággal szabad a fürdőszobákat használni, mert sokan vannak a tanulók. Van-e olyan internátusunk, amelynek úszásra használható medencéje van? A kádfürdő nem elegendő.[2] A tanulóknak nem kellene nyártól nyárig várniok arra, hogy hideg vízben fürödjenek. Az úszás is fontos, nemcsak a tisztálkodás. A tisztálkodásra pedig a legnagyobb szigorusággal kell felügyelni. Felülvizsgálja-e valaki komolyan a mosakodást reggel, a haj, a fogak ápolását, a kézmosást étkezések előtt? A tisztaság szeretetéhez csak szoktatás útján juthatunk és csak az ifjabb években. Magának az intézetnek a tisztántartása is nehéz és drága munka, de az alkalmazottak is szeretik a kényelmet és takarékoskodni kell.

A mozgással lennénk a legjobban. Itt legfeljebb az a baj állhat elő, hogy szigorú felügyelők a gyermeki és az ifju szerve-

[1] Tout pour l'esprit, rien pour le corps, comme si le corps n'etait point le support de l'âme. Paul Gaultier, La vraie éducation (1911.) 14 o.

[2] Eine der Grösse der Anstalt entsprechende Badeanstalt (Schwimmbassin) ist unentbehrlich. Die blosse Einrichtung einiger Badezimmer für Wannenbäder genügt desshalb den Bedürfnissen nicht... Baginsky, Handbuch d. Schülhigiene. I. 730. o.

zetnek ezt az ösztönszerű megnyilatkozását a kelleténél jobban akarják fegyelmezni.

Különös, hogy a tömeges, párosával való sétát még sok helyen jónak tartják, holott nincsen öröm abban, sőt robotszerű, a növendékek rendesen utálják, nem is használ a testnek s nem frissül fel tőle a szellem

Örvendetes dolog a sportoknak az internátusba való bevonulása. Csak óvakodjunk minden túlzástól.[1]

Fontos a szabadabb mozgások helye. Tágas, nagy udvarokra van szükség, melyeknek levegőjét nem fertőzi meg nyitott illemhely, konyhaszag, füst, por, korom. Mennyire kívánatos lenne, hogy szép, lombos fák is legyenek az udvaron, amelyek árnyékot nyujtanának melegebb időben s javítanák mindig a levegőt! És az lenne a legjobb, ha a tanulók a szabadban, erdős, hegyes vidéken tartózkodnának mindig. Azért a jövő internátusai nem a nagy városokban, hanem a városokon kívül fognak épülni, ami a szellemi nevelés érdekében is jobb lesz.[2]

A testi nevelésnek internátusokban legnagyobb veszedelme az önfertőzés. Ez a baj mindenütt megvan, ahol több tanuló sokat van együtt felügyelet nélkül, járványszerüvé azonban főleg internátusokban válik, ahol a tapasztalatlan jövevényeket hamarosan beavatják az idősebbek.[3] Ezzel az üggyel annál nagyobb figyelemmel és szigorubb lelkiismeretességgel kell foglalkozni, minél világosabbá válnak előttünk az említett baj következményei. Csak a következményeket világosan látók fognak erélyesen harcolni e veszedelem ellen. Mert igen sokan nem törődnek vele. Természetesnek, kikerülhetetlennek tartják s nem is nagyon veszedelmesnek. Hallgatással mellőzik, mintegy beleegyezésüket adják hozzá. Pedig nincsen igazuk! Az ideges emberek óriási tömege milyen hálás lenne ma, ha valaki megakadályozta volna őket ifjukorukban e bűnben, ha segítette volna őket abban, hogy arról leszokjanak! Mennyi könnyelmüen elpazarolt erő és életöröm pusztult el az internátusok hálótermeiben, illemhelyein, sőt tanulásra szánt helyiségeiben is! Bizony, meg kell azt menteni! És nemcsak az idegesek, hanem a perverz emberek közül is sokan az előbb említett úton haladnak a szomorú élet, a korai sír felé.[4] Zárjuk el ezt az utat előlük!

[1] Reddie szerint az »athletic mania«, mely egy időben hasznos volt, megtette kötelességét, most már mehet! Erkölcsi hasznuk eltünt, modern eredményei: hiuság és brutális erő. Weszely, A modern pedagógia útjain 392. o.

[2] Nirgends ist die Regierung schwerer als bei Instituten in Städten, — die man zwar Erziehungsinstitute nennt, aber schwerlich mit vielem Rechte; denn wo schon die Regierung so mühsam ist, was wird da aus der Erziehung? Herbart, Allg. Päd. Werke, X. 26., 27. lap Idézi (Weszely).

[3] Keine Anstalt wird vermutlich völlig frei sein, aber an einzelnen Schulen erreicht das Übel eine sehr grosse Ausdehnung. H. Schiller, Handb. d. pr. P. 175. o.

[4] Presque toutes les névroses ont leur principe dans les desordres erotiques, et presque tous ces désordres leur principe dans une mauvaise hygiène morale à l'epoque de la puberté. Paul Bourget, Psychologie de l'Amour moderne. 77. o.

Azt hisszük, hogy a Theresianum mostani halottja is perverzitás áldozata. Úgy értesültünk, hogy a szerencsétlen tanuló hallván azt, hogy az akasztott ember kéjt érez, azt meg akarta próbálni már másodszor s rajtavesztett. Ezt nem tény gyanánt, csak mint egyéni felfogásunkat közöljük, melyet értesülésünk alapján konstruáltunk.

E baj ellen hathatós védelemnek látszik az állandó, pillanatra sem lankadó és el nem maradó felügyelet. Tüntessük el a bűnre késztető alkalmakat! Ne érezzék a tanulók sohasem a teljes zavartalanság csábító érzetét. Nem szabad a növendékeknek egyedül aludniok. Az illemhelyeknek hosszabb ideig vagy szokatlan időben való felkeresését nem szabad megengedni. Azt sem, hogy a tanulók a studium idején nadrágzsebükben tartsák kezüket, vagy hogy ülés közben sokáig tartsák keresztbe lábaikat. Szükséges, bár nem biztos eredményü, az ágyneműek szorgos megvizsgálása. A kezdő négyszem közt megintendő és felvilágosítandó, kitartó ellentállásra ösztönzendő, a hajlamos tanuló feltünés nélkül eltávolítandó. Különös figyelmet fordítsunk azokra, akik gyakran meghülnek, fázósak, fölkeléskor bágyadtak, kedvetlenek. Szoktassuk hozzá növendekeinket, hogy fölébredés után azonnal hagyják el az ágyat. Ajánlatos lefekvés előtt és felkelés után a hideg ülőfürdő, stb. Mindennél fontosabb azonban az, hogy állítsunk össze olyan táplálkozási és életrendet, hogy a szervezet érzéki izgalmaknak kitéve ne legyen, ellenben foglalkoztassuk a testet és a lelket egyaránt oly módon, hogy érzéki gerjedelmek fölkeltésére és kielégítésére se ok, se alkalom ne származzék.

Vonjuk be az orvost is a tudatosan és tervszerűen eszközlendő intézkedésekbe, melyek során nehezen nélkülözhetők a tapasztalt orvos tanácsai. És ezenkívül is internátusainkban adjunk nagyobb teret az orvos működésének, mert az valóban tarthatatlan állapot, hogy csak betegség vagy járvány idején jelentkezzék az orvos az internátusban, holott a növendékeknek állandó orvosi felügyelet alatt kellene állaniok.

Az internátus testi nevelésének értékét mérlegelve, megállapíthatjuk, hogy a nagy előnyök mellett, melyeket a rendszeres élet nyujt, vannak nagy hátrányok is, amelyek főként a tanulók nagy számából, az állandó felügyelet és kellő orvosi beavatkozás hiányából, a táplálkozás és életrend nem mindig megfelelő voltából, a városi élet természetéből származnak. A hátrányok csökkentése azonban nem lehetetlen, hassunk tehát oly irányban, hogy a már működő internátusok egészséges, erős és szép ifjakat nevelhessenek. Ha pedig az internátus erre sem anyagi viszonyainál, sem vezetőinek képességénél fogva nem képes, akkor mondjon le a nevelőintézet címeről, s írja ki kapujába vagy ablakába: Ebben a diákkaszárnyában koszt és kvártély jutányos áron kapható.

Az internátus nevelő értékének keresésében tovább haladva, foglalkozzunk azzal, hogy az oktatás milyen módon folyik ez

intézetekben. Az volna az egyedül helyes mód, ha ugyanazok vezetnék az oktatást az internátusban is, akik az iskolában. Iskola és internátus ugyanis nálunk el van választva egymástól, ami világos jele annak, hogy az internátus inkább ellátási feladatokkal foglalkozik mint neveléssel. Szerényen vagy kevésbbé szerényen húzódik meg az iskola védő szárnyai alatt sokszor abban a meggyőződésben, hogy minden nevelési eredmény az ő munkásságának az okozata, a sikertelenségnek pedig az iskola az oka. Váljanak el tehát az internátusok az iskolától, s akkor lefoglalván a maguk feladatául az oktatást is, irányítsák minden más tényezőtől függetlenül az ifjuság nevelését. Ebben az esetben megvolna a lehetősége annak, hogy a nevelő megismerje a növendék egyéniségét és aszerint alkalmazná módszerét. Az internátusokban azonban csak ismétlik azt, amit az iskolában tanulnak, a növendékek egyéniségével senki sem törődik abban a tekintetben, hogy az oktatás az egyéniséghez igazodjék. Az ú. n. új reformiskolákban sikerült azt az elvet megvalósítani, hogy oktatás és nevelés szét ne választassék, hanem maguk az intézetek végzik az oktatás és nevelés munkáját is.[1]

Nincs is szorosan vett oktatás az internátusban. A tanulóknak nincsen segítségük az oktatás körül a vezetőség részéről, rekapitulálnak tehát magukban, vagy segítenek egymáson. Mennyivel megnyugtatóbb lenne, ha a tanulókat legalább a kezdőfokon bevezetnék abba, hogy hogyan kell tanulni! Helyesen vezetett nevelőintézetben nem volna szabad annak megtörténnie, hogy tíztizenkét éves tanulók magukra maradjanak tanulásukban. Bizony, sok kis tanuló veszti el a kedvét, az önbizalmát elhagyatottságában, mert kénytelen megértés nélkül a homályban tapogatódzni. De ami tanulást az ifjak magukban végezhetnének, azt is megzavarhatja néhány tanuló fegyelembontásra hajló természete. A studiumok nem folynak le kifogástalan rendben a felügyelet hiányos volta miatt. A jobb tanulók zaklatásnak vannak kitéve, a gyengébbek meg nem folytatják rendszeresen a zaklatást, tehát sokszor készületlenek. Jobb és magasabb osztályba járó tanulók helyzetét lehetetlenné teszi néhol az az intézkedés, hogy kell foglalkozniok — parancsra — a kisebbekkel, a gyöngébbekkel. A munkamegosztás, sőt az öntevékenység nagyon helyes elv, de nem úgy, hogy a munkát olyképpen osztjuk el, hogy a nehéz, robotszerű munkát másokra bízzuk, magunk pedig inkább a jövedelmező foglalkozást választjuk. Az internátusokban uralkodó oktatási állapotokra fölötte jellemző, hogy a felügyelők külön is foglalkoznak a gyengébb tanulókkal — külön jutalmazásért. Ha aztán a szülők ehhez a kisegítő eszközhöz nem fordulnak, akkor a rendesnél több tanuló tanulmányi előmenetele nem kielégítő Önkéntelenül a katonaiskolák jutnak eszünkbe, ahol nincs bukott növendék, mert mielőtt ez megtörténhetnék, a növendék már az intézet kötelékéből kibukott. Nem is helyes,

[1] L. Weszely, A modern pedagógia útjain 380—410 o.

hogy a bukott tanulók bennmaradnak az intézetben. Példának semmi esetre sem jó s a szülőknek sem érdeke. Nem lenne semmi különös akadálya annak, hogy a legalább elégséges tanulmányi eredményt fel nem mutató ifju az intézetből eltávolíttassék. Ez éles sarkantyú, időnyerés is lenne. Az internátusi privátórákat pedig szüntesse be a vezetőség és rendezze úgy az oktatás ügyét, hogy minden tanuló külön díj nélkül kaphassa meg a szükséges instrukciót, de nem tanulótársától csupán, hanem hivatott szakemberektől.

Az önképzés ügye elég gyarló állapotban van a nevelőintézetekben, mert a tömegnevelés természete nem kedvez az önmüvelésnek. Kevés a szabadon felhasználható idő és alkalom, a szükséges eszközök sincsenek meg. A rend kedvéért történő nagy és fárasztó egyformaság az önképzéshez szükséges kedvet is lohasztja. Bajosan találja meg az internátusban a tanuló a komoly, elmerülő munkát támogató nyugalmat. A nagy gépezet egyhangú mozgása nem tür egyéni diszpoziciónak kedvező állapotokat.

Idegen nyelvek tanulására még akad mód, a zenében, énekben való kikepzésre már nehezebben, ami a modern pedagógia szemüvegén át tekintve, súlyos mulasztás. Az önképzőkörök, matinék írói nem az internátusokból kerülnek ki, hacsak valamely rendkívül szerencsés helyzet azt elő nem segíti. Arra gondolunk, hogy az internátusi nevelők között is akadnak lelkes emberek, a növendékek között kivételes képességüek. Különösen protestáns intézetekről tudjuk, hogy szívesen adnak alkalmat az önképzésre.

Nem volna nehéz jobb állapotba juttatni az önképzés ügyét az internátusokban. Magának az internátusnak a keretében is lehetne önképzőkör. Lehetne megvitatásokat, zeneestélyeket rendezni. Egyetlen internátusnak sem volna szabad nélkülöznie a jól összeállott, bő könyvtárt. Csakhogy a könyvtárt ne tömjük meg csupán az ú. n. ifjusági irodalommal, hanem tudományos tartalmú könyvekkel, amelyek a tanulmányok kiegészítéséül és forrásokul szolgálhatnának. Csak arra ügyeljünk, hogy az önképzés rúgója ne a hiuság, hanem a tettre való készség, ne az üres, szájas szereplés hanem, a lélek mélyéből fakadó őszinte munkaszeretet legyen. Meg kell azt próbálni, hogy az ifjak tekintetét magasra irányítsuk, éreztessük velök a tudományok nagyszerüségét, az egész emberiség megjavítására, boldogabbá tételére irányuló törekvését, láttassuk velök a fejlődés nagy törvényét, kapassuk őket az igazság szeretetére, hogy megsejtsék, megérezzék a gondolkodó, a kutató elmének minden gyötrődését és boldogságát.

Összegezve az internátusi oktatásról mondottakat, megállapítjuk, hogy az internátusok azt a követelményt, hogy a tanulók állandóan egyforma hatások alatt fejlődjenek, nem valósítják meg, mert csak kiegészítő részei valamely iskolának. A zavartalan és sikeres tanulás, az önképzés akadályokba ütközik, amelyek eltávolítása a mai kaszárnya-intézetekben csaknem lehetetlen. Az oktatás ügye a testi nevelés ügyénél rosszabbul áll.

Meg kell még vizsgálnunk azt, hogy az internátus milyen szerepet tölt be az érzület kialakításában, vagyis az akarat nevelésében, a jellemképzésben. Ha annak a felfogásnak lennénk a hívei, amely szerint a jellemképzés lehetetlen, úgy egyszerüen annak a kijelentésére szorítkozhatnánk, hogy tekintettel a jellemképzés kizárt voltára az internátusnak ilyen tekintetben nincsen szerepe. Ámde különösen Payot óta, aki figyelemreméltó okokkal erős ösztönzést nyujt a nevelni akaróknak,[1] nem szabad pesszimistáknak lennünk. Hinnünk kell a jellemképzés lehetőségében nemcsak az elmélet, hanem főleg a gyakorlatban elért sikerek alapján.

A jellemre tényleg nem közömbös a környezet s az abban jelentkező példa. A környezetet, amelybe már diszpozíciókkal kerül a gyermek, először a család alkotja. A család életén belül pedig az anyának van pótolhatatlan szerepe, kivált amíg érzéki életet él a gyermek. Mélyen a lélekbe vésődik az anyai szeretet melegsége. Akinek nem volt szerető édesanyja, annak az érzülete megsínyli azt. A kegyetlenek, a keserűek, a durvák, a rideg, az embergyűlölő emberek aligha kaptak útravalót életük útjára az anyai szeretet mélységes, megható tartalmából. Ne engedjétek el ez útravaló nélkül a gyermeket! Ne szakítsátok el idő előtt e kiapadhatatlanul buzogó forrás mellől! Hadd védje törékeny, sebezhető szívét legalább élete kezdetén a legigazibb, az anyai szeretet![2]

Valóban, nem tudjuk menteni azokat, akik szükségtelenül, időelőtt szakítják el a gyermeket anyjától. És ne gondoljuk, hogy a kis gimnázista már megérett az elszakításra. A tíz-tizenkét éves gyermek internátusba nem való. Az internátus tulajdonképpen a család szerepét is elvállalja a kisebb gyermekeknél, de betölteni nem tudja. Mert a kis fiú az internátusban gyengédség helyett a házi rend szigoruságát, a közömbös adminisztrációt, a névtelenséget érzi. Senki sem érdeklődik iránta igazán, ízlése, hajlamai iránt, nincs bizalmasa: egyedül marad fájó lelkével:[3]

A ces creatures naissantes
Il manque un indicable soin.
Sully Prudhomne, Première Solitude.

Eléggé hasonló helyzetben van az idősebb növendék is. Az ő egyéniségével sem törődik senki. Olyan mint a többi, egy a sok közül. Nemcsak családjától, hanem a társadalomtól, az élettől is el van szakítva. Beletörődik s egész érzelmi világa tápláló erők híján sorvadásnak indul.

Tagadhatatlan, hogy a jellemképzés szuggesztív eszközei közül leginkább a szeretet hiányzik az internátusokban.

[1] Payot, Az akarat nevelése.

[2] »Par la vigilance, l'affection dont elle est l'objet, l'air de tendresse, en un mot, qui règne au sein d'une même famille, la sensibilité de l'enfant se dilate de soiméme, à l'abri des indifferences, des contagion et des jalousies. Rien ne vient prècocement la rabuter ou la passionner de ce qui ne devrait pas«... Paul Gaultier, La vraie éducation 37. o.

[3] Numero dans une troupe. P. Gaultier. Id. m. 35. o.

Nagy szerepe volna az internátusi nevelőnek, ha kötelességeinek szigorú teljesítésével, tudásával, az ifjui psyche-hez való alkalmazkodásával tekintéllyé nőné ki magát az ifjak szemében. Ámde azt tapasztaljuk, hogy a nevelők vagy felügyelők több bajt okoznak mint hasznot. Rendesen fiatalabb, nagyon kevéssé tapasztalt embereket állítanak e fontos helyre, akik hivataloskodnak, sőt fontoskodnak is, de tekintélyekké nem válhatnak. Szerencse még az is, ha jó hivatalnokok, ha jó mesteremberek, művészek aligha akadnak köztük. A választottak nem hivatottak. Ellenben van köztük brutális,[1] aki jól irányzott pofonokkal vagy ügyesen suhogtatott bottal akarja elérni — a belátást.

Nagyon meg kellene válogatni a nevelőket. Nem volna szabad a véletlenre bízni azt, hogy kinek a gondozása alá kerülnek az ifjak. Csak jól kipróbált, nemes lelkületü és alapos tudású embereket volna szabad ilyen helyre állítani. Elvégre nem tűrhető, hogy a növendékek kísérleti nyulak szerepét játsszák a felügyelők pedagógiai kísérletei számára. Alaposan kell gondoskodni a felügyelők felügyeletéről, valamint az egész internátus nevelési eljárásának felülbírálatáról, s legyen a megbírálás kötelessége intézkedési joggal is egybekötve.

A vallási nevelés eszközeiről örömmel ismerjük el, hogy azokat különösen a felekezeti intézetekben általában helyesen választják meg és helyesen alkalmazzák. Itt sem mellőzhetjük azonban azt a figyelmeztetésünket, hogy óvakodjunk a túlzástól, a szertelenségtől, hogy reakció ne származhassék. Ne feledjük el, hogy amily épületes és szuggesztív erejű minden vallásos ember, hogy amennyire drága kincs a hit szegénynek, gazdagnak egyaránt, éppen olyan szuggesztív erejű ellentétes irányban a felekezeti ember, éppen olyan értéktelen magasabb műveltség esetén az a hit, amely nem a meggyőződésből fakad.

Minthogy a tanuló az internátusban a társadalmi hatásoktól nagyobbára el van zárva, s az egyformaságban a szociális érzelmek (rokonszenv, részvét, könyörületesség, adakozás, bajba jutott érdemes társunk segítése stb.) fejlesztése nehezebben történhetik, adjunk az ifjaknak alkalmat arra, hogy ők maguk szervezzenek az internátusban egy kis társadalmat, egy kis államot, hadd kormányozzák kissé önmagukat. Erre az internátus inkább alkalmas mint az iskola. Egybehangzó állítások szerint ez jó hatással van az önérzet és a felelősségérzet kifejlődésére és megerősítésére.[2] A gyakorlat mutatja meg, hogy meddig lehet e téren elmenni, mert az nem tűrhető, hogy a tanulók a reájuk bizott bármilyen kis hatalommal is visszaéljenek.

[1] Pedagógium botránya.

[2] Kemény Ferenc, A tanulók öntevékenysége és önkormányzata. O. K. T. K. 1912. szept. 26.-i sz. 21.—41. l. Weszely, Új reformiskolák. A modern pedagógia útjain. Orsz. Ref. Tanáregyesület Évkönyve, 1912., Csűrös, Kálvinista tradiciók és modern nevelés.

A tanulók öntevékenységének teret kellene adni munkával is. A munka szeretete annyira fontos társadalmi erény, hogy annak elősegítése elsőrendű feladat. Műhelyekre gondolunk, amelyekben értelemre és izomerőre egyaránt szükség van. Miért ne lehetne az internátust asztalos-, esztergályos-, lakatosműhellyel ellátni? Vagy műveljék a tanulók maguk az internátus kertjét! Munkára munkával kell nevelni. És a munka megszeretéséből nemcsak ügyesség, testi erő, tettrekészség, az alkotás öröme származik, hanem bajok elkerülése is. A tétlenségre kárhoztatott tanuló ugyanis örömest foglalkozik olyan gondolatokkal, amelyeknek a keresztülvitele megrontja egészségét.

Végül szükséges, hogy necsak a kényszerítő eszközök (dreszszúra) szerepeljenek az internátus nevelésében, hanem a szuggesztív eszközök felhasználásával együtt hassunk az értelemre, a belátásra is, hogy a cselekedetek tudatosak legyenek, származzanak meggyőződésből.

A jellemképzés problémájánál tehát több olyan részletet találtunk, amelyek megoldásra várnak. Kevés a szeretet, kevés az »ember« az internátusokban. A nagy gépezetben gyengül a növendék egyéniségének tudata, avatatlan felügyelők keze alatt könnyen sülyed testi és lelki restségbe, olykor visszaélésekbe, géppé lesz maga is, amit nem tud kellően egyensúlyozni a vallásos nevelés eszközeinek helyes felhasználása.

Miután az internátusok testi neveléséről, a falaik közt folyó oktatással és jellemképzéssel foglalkoztunk, rámutatván a hiányokra és veszedelmekre is, hátra van még, hogy igéretünkhöz képest, az elmondottak alapján megjelöljük elvi álláspontunkat.

Mai szervezetükben az internátusok nem érdemlik meg azt a bizalmat, amellyel kormány, testületek és szülők az internátusok iránt vannak. »A régi internátus a maga kaszárnya-rendszerével diszkreditálta a nevelő-intézetet.«[1] A mai, tömegek befogadására szolgáló internátusra gondol Paul Bourget is, amikor így szól: »Oui, l'internat est impie«.[2] Mégis megvan a hajlandóság nálunk arra, hogy kaszárnya-rendszerű intézeteket állítsunk fel, mert gazdaságos, sőt nyereséges vállalkozás is. Azt jól tudjuk, hogy »nevelő«-intézetekre szükség van, de nem új internátusokra. A vidéki, az árván maradt gyermekek, a rossz példát mutató otthon gyermekei részére kell nevelőintézeteket emelni, de nem kaszárnyákat. A szülők kényelme vagy hiusága nem lehet ok előkelő internátusok állítására, üzletet sem kell azokból csinálni. A nevelőintézetnek nem lehet az a rendeltetése, hogy érettségi bizonyítvánnyal ellátott gépeket szállítson az egyetemek részére éppen a mai viszonyok közepette, mikor a lateiner pályák nyomorusága egyre kirivóbbá lesz. A mai internátus helyett jobb a magánnevelés.

[1] Weszely, Új reformiskolák. I. m. 385. o.
[2] Nouveaux essais de psichologie contemporaine. 59. o.

Kénytelenek vagyunk tehát bizalmatlansággal fogadni minden olyan mozgalmat, amely a régi rendszer keretében, annak fogyatkozásaival együtt nevelőgyárakat óhajt létesíteni. A régi internátus a régi kor tartozéka, az újabb kor teremtsen magához méltó alkotást. Olyat, hogy az a pedagógiai elmélet és gyakorlat megállapításai szerint jöhessen létre. Lesznek nehézségek, mert a nevelőintézet súlyos anyagi áldozatot kíván, de nehézségek mindig voltak és lesznek. A hiányzó anyagi javak előteremtését segitse elő olyan gazdasági politika, mely a vagyonosodást lehetővé teszi, a szükséges szervezés és vezetés pedig jusson szakavatott, lelkes férfiak kezébe, akik a nevelésnek valóban nagy jelentőségét átérzik és értik, a rájuk bizott ifjak neveléséből lelkiismereti kérdést csinálnak. Amíg tehát a kivánt szebb jövendő a pedagógiai életben is beáll, javítsuk működő internátusainkat, fokozzuk a lehetőségig teljesítőképességüket, új kaszárnyák építése helyett pedig törekedjünk olyan nevelőintézetek felállítására, amelyek a »nevelő« nevet meg is érdemlik. A haladásnak, a fejlődésnek ezen a téren is meg kell indulnia.

Puhala Sándor dr.

A francia nyelvi régi és új Utasítások.

A régi tantervben a francia nyelv és irodalom tanítása elé kitűzött célt egészben véve az új tanterv is megtartotta, de tömörebb fogalmazásban s azzal a módosítással, hogy a franciára való fordítás követelményét helyettesítette egy tágabb körű célnak, a francia nyelv írásbeli használatában való gyakorlottságnak kitűzésével. Hogy a jelenlegi tantervben ekként megszabott kétféle célt, az újabb francia irodalom megértését s a francia nyelvnek szóbeli és írásbeli használatában való gyakorlottságot mai viszonyaink között a tanulóknak átlagával elérjük-e, ez olyan kérdés, amelyre magunk általtása nélkül aligha lehet igennel felelni. Mert még ha a tantervben foglalt »irodalom« kifejezésen csak a szépirodalmat értjük is, s kirekesztjük belőle a tudományos irodalom fogalmát, akkor sem mondhatjuk tanítványainkról általánosságban, hogy a reáliskola elvégzése után pusztán az iskolában szerzett ismereteik alapján megértenek, azaz folytonos szótárforgatás nélkül el tudnak olvasni egy francia novellát, regényt vagy drámát. A megértés feltételezi a szókincsnek minél nagyobb gazdagságát, evvel pedig tanítványaink általában véve éppen nem dicsekedhetnek, mert a szókészletük gyarapításáról való gondoskodás nyelvtanításunknak igen gyenge oldala. Kétségkívül része van ebben az új tantervnek is, amely a megértés alapjául csak a biztos nyelvtani tudást említi s nem mutat rá a szóbőségnek éppen a megértés szempontjából való döntő fontosságára, részük lesz benne az új Utasításoknak is, amelyek nem hangsúlyozzák kellő nyomatékkal a rendszeres szógyüjtésnek az iskolai nyelvtanulásban való nagy jelentőségét.

Ami a kitűzött célnak második pontját, a francia nyelvnek szóbeli és írásbeli használatában való gyakorlottságot illeti, ennek eléréséről még nagyobb pesszimizmussal kell nyilatkozni. De természetes is, hogy ezt a célt nem érjük el. Ha nem tanítjuk rendszeresen és állandóan a társalgási nyelvet — aminthogy nem tanítjuk —, hogyan lehet remélni, hogy tanítványaink franciául — nem mondom, hogy beszéljenek, de legalább csak valamit »kotyogjanak«. Az idegen nyelven való írás képessége pedig a nyelvtudásnak oly magas fokát jelenti, aminőt a mi iskoláinkban, a mi tantervünk keretei között még csak megközelíteni is képtelenség.

Eszerint azt kell megállapítanunk, hogy a tanterv eszményi magasságban álló, elérhetetlen célt tűz elénk, másrészt voltaképpen többféle célt halmoz egymásra s ezzel fokozottabb mértékben megnehezíti akármelyik célnak elérését. Mindazáltal el kell ismerni, hogy az új Utasítások jobban számolnak a valósággal s nem kívánnak a tanártól olyan kézzelfogható lehetetlenséget, mint aminő pl. a régi Utasításoknak ebben a szószerint idézett helyében foglaltatik: »Amely tanár a tanfolyam végeig odáig vitte tanítványainak nagyobb részét, hogy képesek valamely elbeszélést, levelet franciául hibátlanul megírni, megfelelt feladatának«. (59. l.) Habozás nélkül el lehet mondani, hogy nincs tanár, aki evvel a mértékkel mérve megoldotta volna feladatát. Az írni-tudást elérhetjük az anyanyelvi stílustanításban, de a francia nyelv tanárától mínálunk ilyesmit követelni merőben lehetetlen. A régi Utasítások még a »szabatos francia stílus« megszerzéséről ábrándoznak (59. l.), holott örülnünk kell, ha a jó stílus megszerzését az anyanyelvi tanításban el tudjuk érni. Az új tanterv és Utasítások már nem esnek ilyen szélsőségbe, de még most sem elég reálisak. Még többet kívánnak, mint amennyit nálunk a legjobb igyekezettel átlag meg lehet valósítani. Az ethikában megvan a jogosultsága az ideálok felállításának, de a tantervben, mint gyakorlati alkalmazásra szánt alkotásban nem indokolt olyan céloknak kitűzése, amelyek elérésének lehetőségét megcáfolja a tapasztalás. A porosz gimnáziumok tanterve heti 20 órával csak *némi* gyakorlottságot kíván a francia nyelvnek szóbeli és írásbeli használatában. A mi heti négy óra többletünk mellett is bízvást meg lehetett volna elégedni a célnak evvel a szerényebb formájával.

Magát a tananyagot az új tanterv a réginél sokkal jobban részletezi s rendszeresebben csoportosítja. Minden osztályra nézve külön szól a nyelvtanról, olvasmányról, beszédgyakorlatokról és írásbeli dolgozatokról. Az anyag felsorolásának ez a nagyobb teljessége s a nagyobb áttekinthetőség mindenesetre előny a régi tanterv szűkszavúságával s homályos általánosságaival szemben. Ugyanez áll az új Utasításokra is. Ezek is bővebbek, több szempontra kiterjeszkedők, mint amilyenek a régiek voltak. Ami szerkezetüket illeti, két-két osztály anyagát összefoglalva ugyanazt a beosztást követik, mint az új tanterv, vagyis egymásután adnak módszeres útbaigazításokat a nyelvtani oktatáshoz, az olvasmányok tárgyalásához, a beszédgyakorlatokhoz s a dolgozatok íratásához.

A régi Utasításoknak az a mesterkélt törekvése, hogy a francia nyelvi oktatásban három fokozatot különböztessenek meg, a nyelvtani (III., IV., V. oszt.), stilisztikai (VI. oszt.) és irodalmi fokot (VII., VIII. oszt.), mint teljesen céltalan s erőltetett tagolás el van ejtve az új Utasításokban. Ez természetes következménye a nagyobb gyakorlatiasságnak, amely az új Utasításokat a régiekkel szemben előnyösen jellemzi. Az új Utasításoknak ez a gyakorlatiasabb szelleme két irányban nyilvánul: egyfelől abban, hogy részben kiküszöbölték azokat az elméleti ballasztokat, amelyek a régi Utasításokat feleslegesen és haszontalanul megterhelték, másfelől és főként abban, hogy legalább az alsó fokon önálló és elég tekintélyes helyet biztosítottak a direkt módszer főeszközének, a beszédgyakorlatoknak. Ugyanis a régi Utasítások a francia nyelv tanárára is ráerőszakolták a VI. osztályban a stilisztikai elmélet tanítását, illetőleg átismétlését s a francia olvasmányokra való alkalmazását, azonkívül olvastatni kívánták Buffonnak a stílusról írott akadémiai székfoglaló értekezését, melynek elvont gondolatai feltétlenül meghaladják a serdülő ifju értelmi fejlettségének színvonalát. Az új Utasításokban ennek már semmi nyoma. Azonban az új Utasítások sem szorítják kellő mértékre a VII. és VIII. osztály irodalmi olvasmányaihoz fűzhető poetikai és irodalomtörténeti magyarázatokat. Pedig azokra az irodalomtörténeti képekre, amelyeket a tanterv megkíván, szintén érvényes az a megokolás, amellyel az Utasítások a rendszeres francia irodalomtörténetet kizárják a középiskolából. Ezek az irodalomtörténeti képek sem egyebek a tanulóra nézve, mint — az Utasítások szavaival élve — »idegen ítéletek és nézetek egyszerű átvétele és reprodukciója«. (81. l.) Az a néhány töredék, amit a tanuló Voltaire rengeteg munkásságának termékei közül vagy Rousseau műveiből megismerhet, bizonyára nem lehet komoly alapja az Utasításokban említett »beható méltatásnak« (82. l.). Hogy ez a követelmény mennyire ideális, arról legjobban tanuskodik az a tény, hogy az Utasításokból elénk táruló nagyszerű perspektiva a valóságban rendszerint egy-két író vázlatos életrajzának és jellemzésének betanulásává zsugorodik össze.

A főkülönbséget a régi és új tanterv és Utasítások között a *beszédgyakorlatokban* lehet megjelölni. A régi Utasításokban a beszélgetésre vonatkozó módszeres megjegyzések mintegy függelékül a végére csapva néhány sorban szerényen húzódtak meg. Azóta nagyot fordult a pedagógiai világ s a direkt módszer a mi Utasításainkba is bevonult győzelmes előrenyomulása közben. A mi új Utasításaink nem rendelik ugyan el kötelezőleg a közvetlen módszer használatát, mint pl. a francia Utasítások, sőt külön megjegyzik, hogy nem óhajtják megkötni a tanár kezét a módszer megválasztása dolgában, de minthogy a tanterv minden osztály tananyagában külön kiemeli a beszédgyakorlatokat, ezzel közvetve mégis szentesíti a közvetlen módszert. Csak az a baj, hogy a III. és IV. osztályban megkezdett beszédgyakorlatok az V. osztálytól kezdve mindinkább a feledés zsákmányai lesznek. Egyre jobban előtérbe nyomul az irodalmi oktatás s kénytelenek

vagyunk tapasztalni annak a mondásnak igazságát, hogy két úrnak egyszerre nem lehet szolgálni. A valóságban úgy fest a dolog, hogy a társalgási nyelvnek csak a III. és IV. osztályban tanítjuk egy csekély töredékét, azután a beszédgyakorlat átsiklik az olvasmányokra s a társalgási nyelv tanításának ezzel vége. Az Utasítások említik ugyan, hogy az V. osztálytól kezdve a beszédgyakorlatokban »a különböző életviszonyokra is kiterjeszkedhetünk« (80. l.), de hogy ez mennyire csak írott malaszt, legjobban bizonyítja az, hogy nincs is tankönyvünk, amely felsőbb osztályoknak való beszédgyakorlatokat foglalna magában.[1] Egyébiránt maguk az Utasítások is nagyon fukarkodnak a szóval a felső osztályok beszédgyakorlataira vonatkozólag s ezzel ellentétben mégis azt a lehetetlen kívánságot hangoztatják, hogy a tanulók már az V. osztálytól kezdve »franciául is saját szavaikkal tudják kifejezni gondolataikat« (80. l.).

A *nyelvtani oktatás* berendezésében az új tanterv és Utasítások azt a célszerű változtatást tették, hogy a nyelvtani szabályoknak rendszeres összefoglalását, amely a régi tanterv szerint egész súlyával az V. osztályra nehezedett, megosztották az V. és VI. osztály között. Az is nagy érdemük az új Utasításoknak, hogy nyomatékosan óvják a tanárt a túlságos grammatizálástól s erősen kiemelik, hogy csak a legfontosabb és leggyakrabban előforduló nyelvtani ismereteket kell tanítani. Viszont bizonyára csak kevesen lesznek, akik helyeslik az új Utasításoknak azt a tanácsát, hogy a felsőbb osztályokban franciául tárgyaljuk a rendszeres nyelvtant. Ez igen nagy teher a tanulókra nézve, a beszélés szempontjából pedig, amit hívei fel szoktak hozni mellette, semmi gyakorlati haszna nincsen, mert a mindennapi életben a nyelvtani szabályok nem szerepelnek beszédtárgyként.

Az *olvasmányok tárgyalásában* az új Utasítások nagyjában megegyeznek a régiekkel, de mégis eltérnek tőlük annyiban, hogy hangsúlyozzák a nyelvtani szabályoknak az olvasmányokból induktív úton való elvonását s az olvasmány szövegéből vett apró mondatokon való begyakorlását. Már az V. osztálytól kezdve házi előkészületet tesznek fel, tehát az úgynevezett preparálásra számítanak, pedig az evvel járó szókeresgélés minden bizonnyal nagyon haszontalanul eltöltött idő. Sokkal gyümölcsözőbb volna, ha a tanítás megfelelő segédeszközök útján gondoskodnék a tanulók szókincsének tervszerű bővítéséről és megszilárdításáról. A szótanulásnak jóval nagyobb fontossága van, mint aminőt az Utasításoknak néhány idevonatkozó észrevétele sejteni enged. Hiszen ez az alapja az egész nyelvtudásnak! Minél több szót és szókapcsolatot tudunk úgy, hogy bármely pillanatban felidézhetjük őket, annál jobban tudjuk az illető nyelvet. A tantervben célul kitűzött megértést nem lehet még csak némileg megközelíteni sem, ha beérjük azzal, hogy az olvasmányokban éppen véletlenül előforduló, semmi esetre sem túlságosan sok szóra támaszkodunk. Ezekből nem kerekedik ki olyan gazdag, sokoldalú és szilárd szókészlet, amelyet

[1] Csak segédkönyveink vannak, mint pl. a Kálmán-féle *Francia társalgó*.

jogosan nyelvtudásnak lehetne nevezni. Az Utasítások csak a IV. osztályban ajánlják a tárgyi és etimológikus csoportokban való szótanulást, a IV. és V. osztályban a szinonimákat, holott a módszeres szótanulásnak az egész tanulmányi idő alatt jelentőségéhez mért előkelő helyet kellene elfoglalnia. Van azonban az új Utasításoknak egy figyelemreméltó pontja, amely arról szól, hogy a szavakat ne úgy kérdezzük ki, mint általában szokás, t. i. hogy a tanuló szófüzetéből kérdezzük a magyar szót, amire a tanuló a megfelelő idegen szóval felel, hanem olyan kérdést intézzünk hozzá, hogy az erre adandó feleletben kénytelen legyen a puhatolt francia szót használni.

A régi Utasítások sokat beszélnek a fordításról, míg az újakban már érvényesül az a modern, szintén a direkt módszer elvei közül való felfogás, hogy az V. osztálytól kezdve az egészen könnyű és egyszerű szövegrészletek fordítása elmaradhat. Ilyenkor azonban minden másféle ellenőrzés dacára mindig ott alkalmatlankodik az a kérdés, hátha nem értette meg mindegyik tanuló.

Az olvasmányok tartalmának elmondására vonatkozólag az új Utasítások átveszik a régieknek megjegyzéseit, de ezt a néhány sornyi útbaigazítást is az V. és VI. osztály írásbeli dolgozatairól szóló bekezdésbe rejtik. A tanulók nyelvi készségének túlságosan optimista megítélésére vall az új Utasításoknak az a kívánsága, hogy a VII. és VIII. osztályban »a tartalmi összefoglalások több önállósággal történjenek« (81. l.). Ezen a fokon az olvasmányok tárgyalására nézve általában túlzott követelményeket támasztanak az új Utasítások, midőn »magasabb szempontok« érvényesítéséről beszélnek, eszthetikai méltatást várnak s a francia »stílus« sajátságait akarják elemeztetni.

Ami az olvasmányok kiszemelését illeti, az a régi tantervben nagyon általános keretek között mozgott, míg az új tanterv ebben a tekintetben is részletes útmutatással szolgál. Azonban kétségkívül sokan nem értenek egyet az új Utasításoknak az úgynevezett *grand siècle* íróira vonatkozó eme kijelentésével: »Elengedhetetlen, hogy a tanulók a XVII. század klasszikus drámaíróinak legalább egy-egy egész darabját elolvassák« (81. l.). Corneille és Racine darabjai csak azokat érdekelhetik, akik hivatásszerűen foglalkoznak irodalmi tanulmányokkal. A középiskolai tanuló nem lát bennük egyebet, mint azokat a nagy tárgyi és nyelvi nehézségeket, amelyek eléje tornyosulnak. Ha mindenáron ragaszkodunk ezeknek a műveknek olvastatásához, csak azt érjük el vele, hogy a tanulók még jobban elidegenednek mindentől, amit klasszikusnak szokás nevezni.

A nem szépirodalmi olvasmányok kiszemelése is módosult egy kissé. A régi tanterv a VIII. osztály számára jelölt ki olvasmányokat a tudományos irodalom, nevezetesen a történetírás, filozófia, eszthetika és természettudományok köréből. Az új tanterv a filozófiai és eszthetikai olvasmányoknak csaknem teljes mellőzésével ezen a ponton is mérsékli a követelményeket, s az V. és VI. osztályba utalja a természettudományi olvasmányokat, a VI.-ba a történeti prózát s az iparra és művészetre vonatkozó szemelvényeket.

Az *írásbeli dolgozatok*ra nézve adott utasítások nagy változáson mentek keresztül. Először is a régi Utasítások a III. és IV. osztályban hetenként egy házi vagy iskolai dolgozatot kívántak, az V. és VI.-ban kéthetenkint egy házi dolgozatot, a VII.-ben és VIII.-ban havonként egy önálló dolgozatot. Az új Utasítások ezzel szemben igen helyesen az iskolai dolgozatokba helyezték a gyakorlatírás súlypontját, s csak a VI. osztálytól kezdve kívánnak egyelőre az iskolaiakkal felváltva házi dolgozatokat. Továbbá a régi Utasítások szerint a dolgozatnak kivált az alsó fokon legfőbb és majdnem kizárólagos formája a magyarból való fordítás volt, még pedig eleinte külön a nyelvtani szabályok illusztrálására, illetőleg begyakorlására összeállított összefüggéstelen mondatok alakjában, míg a két legfelső osztályban már extemporálék, azaz diktálás utáni rögtönzött fordítások szerepeltek. Ezeken a thème-eken kívül az V. osztályban egy-két tartalomelmondás volt ajánlva, a VI. osztálytól kezdve pedig a régi Utasítások szabad dolgozatokat követeltek, amelyeknek a VII. és VIII. osztályban történeti vagy elmélkedő tárgyúaknak és önállóan kidolgozottaknak kellett lenniök! Sőt a régi Utasítások annyira mentek, hogy — bár kivételesen — még összehasonlító jellemrajzok íratását is lehetségesnek hitték! Az új Utasítások természetesen óvakodnak ilyen utópiák hajszolásától. Hangsúlyozzák a dolgozat alapos előkészítésének a siker szempontjából való nagy szükségességét, s a direkt módszer szellemétől vezetve már az alsó fokon nagyobb változatosságot teremtenek a dolgozatok formájában. A fordítást csak egyes alkalmakra korlátozzák s ajánlják a tollbamondást, átalakítást, kérdéseket és feleleteket, az olvasmány szövegének kevés eltéréssel való reprodukálását, a felső osztályokban pedig a tartalomnak előzetes szóbeli elmondás után való írásbafoglalását és levelek iratását. Ez utóbbi az V. osztályban feltétlenül korai dolog, mert a tanuló kétévi tanulás után még nem vihette annyira, hogy franciául fogalmazni tudjon. A VII. és VIII. osztályra nézve az új Utasítások sem bírnak lemondani a szabad dolgozatok íratásának tetszetős eszméjéről, pedig a tanulóknak francia nyelvi tudása még ezen a fokon sem lehet annyira széleskörű, hogy meg tudjanak birkózni olyan tárgyakkal, aminőket az Utasítások ajánlanak. (»Könnyebb leírások, rövidebb történeti elbeszélések, jellemrajzok, párbeszédek és levelek, főleg az iskolai életből!« 82. l.)

Egészben véve az új Utasítások kétségkívül haladást jelentenek a régiekkel szemben, ami természetes is, mert a módszertani irodalom, amelyre támaszkodnak, a régi Utasítások megjelenése óta sokat fejlődött, sok életrevaló gondolatot merített részint az iskolai munka gyakorlatából, részint a kiváló pedagógiai elmélkedők műveiből. A gyakorlat emberei megelégedéssel fogják konstatálni, hogy az új Utasítások mellőzik a régieknek nem egy túlzott követelményét s jobban alkalmazkodnak a tényleges viszonyokhoz. De az elismerés mellett meg kell állapítani azt is, hogy az új Utasítások kívánalmai se mindig teljesíthetők. Annál feltünőbb ez, mert éppen magukban az új Utasításokban olvashatjuk az írásbeli dolgozatokra vonatkoztatva

a következő arany tanácsot: »A tanár igyekezzék a tanulók nyelvtudásának határain belül maradni s tartózkodjék attól, hogy ismereteiket meghaladó követelményeket támasszon«. (82. l.) Ezt a nagyon helyes elvet elsősorban az Utasításoknak nem lett volna szabad soha szem elől téveszteniök.

(Székesfehérvár.) *Dr. Nagy József.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Néhány észrevétel Moravcsik Géza „Költészettan"-ára.

Költészettan. Középiskolák használatára írta *Moravcsik Géza*, az Orsz. M. K. Zeneakadémia tanára Budapest, 1913. Rozsnyai K. könyv- és zeneműkiadóhivatala. 8⁰ 335 l. Ára 4 K. Eng. középisk. használatra 43.471/1913.

Szép és dicséretes vállalkozás az előttünk fekvő könyv szerzőjéé, hogy a VI. osztályos poetikatanítás keretében, melybe az általános művészeti tájékoztatás is beletartozik, a zenei műformákról is ad képet s a zenével, evvel a legutóbbi időben rendkívül fejlődő művészeti ággal eddigi poétikáinknál bővebben foglalkozik. Evvel nemcsak a középiskolák tanulmányait akarja szélesebb mederbe terelni, hanem mint zeneakadémiai tanár az ő növendékei számára a poézist és muzsikát, ezt a két sokban ölelkező művészetet, szorosabb kapcsolatba akarja hozni.

Ezt ő maga kifejezi előszavában, de feladatának nem tud teljesen megfelelni. Mert szerény nézetem szerint eltévesztette az utat ott, ahol a művészetek felosztását és jellemzését a zenétől úgyszólván teljesen idegen poétikaíróktól átveszi. A zene és költészet találkozó pontja nemcsak a *ritmusban*, tehát a zenei és költészeti kifejezés egyik eszközében és nem is csak a zenemű és a költészeti alkotás *felépítésének* analóg jelenségeiben van, hanem legelsősorban a kifejezettben, a költészetnek és zenének tárgyat adó *érzelemben* van. A zene nem *tárgyatlan* művészet (a tankönyv írója Greguss és Riedl nyomán tárgytalannak nevezi, pedig ezt a szót másra foglalta le a közhasználat), mert ez esetben nem lehetne az ember intellektuális művészetvágyának kielégítője. A szöveges zenében a zene csak külsőség, cifraság lenne s így alárendeltje a szövegnek, pedig éppen fordítva van a dolog s a szöveg csak a modern szöveges zene törekvéseiben éri el egyelőre csak az egyenjoguságot a dallammal. A zenének van tárgya, amit kifejez: az érzelem, mely azonban még nem alakult szavakba. A zene ott kezdődik, ahol a költészet kifejező ereje megszűnik az érzelmi világ tolmácsolója lenni. Az ember lelkét átfogó legtranszcendentálisabb érzelmek a zenének tárgyai. Beethoven azt mondja: »A zene minden bölcseségnél és filozófiánál magasabb megnyilatkozás.« Mindezt kellene tanítani összes poetikáinkban, mert

zenésznél, nem zenésznél ez a zenei élvezésnek, megértésnek alapgondolata.

E szempont nélkül *a poétikai és zenei rész szétesik*, ha az író az egyes költészeti ténynél a párhuzamos zenei tényt meg is említi. Így pl. a költői mű szerkezetének magyarázatában a zenei kompozíciót veszi alapul. (90. old.) »A bevezetés, tárgyalás és befejezés természetes, szükséges követelményei az összhang kívánta egységnek az oly szellemi alkotásoknál, amelyeknek anyaga (a hang és a nyelv) időben jelen meg. A zenei műfajok formái: a dal,- rondó- és szonátaforma, szintén a hármas szerkezetre vihetők vissza. Például a szonátaforma bevezetése: a témák (fő- és melléktéma) bemutatása; a befejezés: a témák visszatérése.« Itt *metodikai* hibát követ el a tankönyv írója, — ami a középiskolát illeti — mert egy félig-meddig már ismert dolgot egy teljesen ismeretlennel akar megvilágítani! Hisz bármennyire intenzív a zenei oktatás, a VI. középiskolai osztályban kevés az ifju, aki a zenei formaelemekkel, a zenei műfajokkal és azok szerkesztésével tisztában van.

Hogy a könyv zenei részénél maradjunk, nem lehet szó nélkül hagyni a *Függeléket* (311 old.), mely a zenei műformákat ismerteti meg. A zenei műfajok felsorolása itt olyan bő, hogy bővebb egy zenei formatanban sem lehet. A dalformában szerkesztett műfajokra 15 példát hoz fel, köztük egy-egy zeneszerzőnek címötleteit is műfajnak véve föl bagatelle, moment musical, novellette stb. A táncok alatt 32 alfajt különböztet meg, köztük sok olyant is, melyeket a XVIII. század utáni zeneszerzőknél, csak ha kuriózumnak találunk meg.

Ezek szerint a könyv zenei alapra törekvése legalább a középiskolák szempontjából nem mondható a legsikerültebbnek.

Van azonban a könyvnek a poétikai részt illetőleg is hibája, tévedése. Legelsősorban az, hogy előbb adja a felosztást és magyaszázatot, azután a példát. Ha el is tekintünk attól, hogy a középiskolai oktatás minden lehető téren az önálló gondolkozást fejlesztő szemléltetéshez fordul s hogy pl. Riedl Frigyes a Poétika *induktív* módszerére gyönyörű példát adott,[1] a szabályok előrehelyezése azt a hibás nézetet alakíthatja ki a középiskolai tanulóban, hogy a költészet a priori megállapított szabályok szerint alkotott szellemi produktum. Tapasztalatom van arra nézve, hogy még a Riedl könyvének használata mellett is figyelmeztetni kell az ifjuságot, hogy a *poétika nem kánon*, nem abszolút igazságok halmaza, mely szerint írnak, hanem az örökké változó, fejlődő költészetnek megfigyeléséből vonatkoztatták el. Ha másutt nem, a szatira fejlődésén, s az elégiának, mint névnek jelentésváltozásán bizonyosodik ez be.

Így metodikai hibának tartom azt is, hogy a műfajok teljesen kimerítő, táblázatos *felosztását* előbb adja mielőtt magát a *felosztandó* anyagot a tanuló megismerné. (98. o.)

[1] Ebben nem lesz mindenki a bíráló pártján. Az induktív módszer hívei között is sokan vallják, hogy ne a tankönyv legyen induktív, hanem a tanítás. A tankönyv az eredmények összefoglalására, megrövidítésére való. A poétikában az indukcióra az olvasókönyv szolgál. *Szerk.*

Hibáztatnunk kell azt is, hogy az előre megállapított kereteket a rendszerezés túlhajtása miatt nem tudja kitölteni. A költői elbeszélésnél mint alfajt felveszi a mitoszt és például hozza föl rá — a *Buda halálának VIII. énekét*. Nem ferde fogalma lesz evvel a tanulónak a műfajról, ha egy *részlet önálló műfaj gyanánt* szerepel? (239. old.)

Túlságosan elvont és nem gimnazistának való továbbá a *Szünetek* (46. o.) című fejezet, mely $7^1/_2$ *oldalra* terjed! Ebben szintén a zenész lép előtérbe és a nem muzsikus hatodikosnak a motivumoknak frázisokká, periodusokká, témává, műfajjá való kibővülésén kell megértenie, hogy »a versbeli egységek kiemelésére a szünetek vannak hivatva«. Az egész hosszú fejtegetés fölösleges, mert szünet tulajdonképpen *nincs*, csak *előáll*. A szünet csak az *analitikus* elkülönződés eredménye és nem a *szintézis* előre fölvett kelléke! A szünetekre szükség van, hogy egy gondolat földolgozása után a produktív és receptív ész megpihenjen, a sorok elkülönzését, a cezurát pedig a lélekzetvétel teszi szükségessé, de ezek fejtegetése, valamint az ellene elkövetett hibák tárgyalása nem középiskolai tankönyvbe való. A gondolategységek utáni szünetre úgyis rá van vezetve a tanuló, hisz hozzászoktatták kis diák korától az *enjambement*-t, vagyis az értelemátvitelt egyik sorból a másikba, a cezurák sajátságait úntig elég a verssorok és szakok tárgyalásánál említeni.

Egészen hibás a verstani részben *a rím* keletkezésének magyarázata. Ezt így *képzeli:* »A sor végi rím fejlődésében a következő fokozatokat tünteti föl. Először jelentkezik a magánhangzók összecsengése tekintet nélkül a mássalhangzókra pl. *apa* — *szalag* — *sír* — *híd*.

Midőn a hallás finomul, a fül megkívánja, hogy az ismétlődő magánhangzókat követő mássalhangzók legalább rokonok legyenek. Ez az asszonáncia tökéletesebb alakja, pl. *nap* — *hab*, *gróf* — *óv*, *konty* — *rongy*.

Végül a fejlődés harmadik fokán mind a magánhangzók, mind a mássalhangzók azonosak. Ez a valódi rím.

Hát ez tisztán alaptalan képzelődés. Amint a példákból láthatjuk, *légből vannak kapva*, de amúgy is tudja ma már mindenki, hogy a rím a gondolatpárhuzamok egyformaragú szavainak esetleges sorvégi összecsengéséből fejlődik ki a középkori latin egyházi költészetben. Csak később finomul úgy, hogy ma ugyanazon szófajták azonos raggal ellátott alakjainak tökéletes összecsengését sem találjuk helyes rímnek. Ezeket a rímeket a megúntság küszöbölte ki, mint — zenei hasonlattal élve — az örökös összhangot vagy a párhuzamos quint és oktáv meneteket. A rím fejlődése tehát az összecsengésben tökéletlenebb, de *értelmileg* differenciálódottabb asszonánc felé halad és nem fordítva!

Nagyon problematikus dolog a magyar verselésnél az ütemek keretén belül a *szótagok időmértékes kifejezése*. (28. és 52. o.) Minden olyan kísérlet, mely arra törekszik, hogy a hosszuságot és rövidséget a görög-latin metrikából átplántált szabályok szerint lekottázzuk,

erőszakolt és zeneileg megoldhatatlanná tenné a legegyszerűbb népdalt is éppen a dal *zenei* sajátságai miatt. Pl. »Az, uccu bizony, megérett a meggy« verssort így kottázta le:

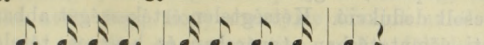

A második sornak, a dal-elmélet szerint mint *imitációnak* ismételnie kell az első sort, ha azonban lekóttáznók ilyen lenne:

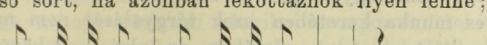

Uccu bizony, *rájta maradt* egy.

A második ütemben tehát homlokegyenest ellenkező ritmust látunk. A nép bizony kiegyenlíti ezt, nem nézve hosszú szótagot, rövid szótagot így:

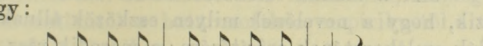

A szótagszám, az aprózódás a fő, nem az időmérték. Nem tudom továbbá megérteni, mi különbség van a »bánatát« és »vélemény« szavak ritmusa közt, miért az egyik és miért a másik? Az ilyen ellentmondások, erőszakolások csak összezavarhatják a tanuló tisztánlátását s még a zeneszerzésre készülő növendék felfogását is, aki *szabályszerűnek* fogja képzelni az *esetlegességeket.*

Ezek a legfeltűnőbb hibái a Moravcsik-féle költészettannak, de van ezenkívül több kisebb fogyatkozása is, melynek felsorolására nem elég a rendelkezésünkre álló hely és idő. Így nem hozhatok példákat fel arra sem, de meg kell említenem, hogy stílusa sokszor nehézkes, erőszakolt: a felölelt óriási anyag miatt rövidségre törekszik és »brevis esse volo obscurus fio«; az általános esztétikai rész a VI. osztályos középiskolai tanulók átlagának nehéz stílusban van tartva. Általában az író nem szállítja le tudását a tanuló látóköréhez, tankönyve inkább szolgálja az *ismeretterjesztés*, mint a *tanítás* célját.

Ki kell azonban dicsérően emelnünk a könyvnek rendkívül széles világirodalmi tárgyismeretét és feltűnő csinos, tiszta kiállítását.

Szakemberre nézve nagyon tanulságos a könyv elolvasása, zeneakadémiai növendékek számára is egészben megfelelő, de középiskolában használni csak *kellő kritikával* és *módszeres eljárással* lehet.

(Fehértemplom.) *Dr. Sziklay Ferenc.*

Neveléstudomány. Irta: *Alexander Bain*, angolból fordította s bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta dr. Szemere Samu. A fordítást átnézte dr. Sebestyén Károly. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása. Két kötet.

Alexander Bain (1818—1903) hosszú és sokoldalú pedagógiai működése révén jogot formálhat magának ahhoz, hogy a nevelés-elmélete terén szaktekintélynek ismerjük el. Tanári működése alatt tanított erkölcsfilozófiát, fizikát, mathematikát, logikát és angol nyelvet.

Az így szerzett gyakorlati tudását használta fel a neveléstudomány elméletének megalapozására. Gondolatmenete logikus, okoskodása végig meggyőző alapelve, a gyakorlati haszon s módszere az indukcióval összekapcsolt dedukció. Kétségtelen értékességét abban a töméntelen gyakorlati útmutatásban, tanácsban és hasznos tételeiben kell keresnünk, amelyeket minden pedagógus szívesen vehet és hasznára fordíthat. Igaz, hogy Bain gyakorlati elvei közt ismerteket is találunk, de rendszeres munka keretében ezek tárgyalását nem nélkülözhette.

Munkájának első részében az alsó és középfokú oktatásra vonatkozólag az értelmi neveléssel foglalkozik, utolsó fejezeteiben pedig az erkölcsi és esztétikai nevelés alapelveit adja. Az értelmi nevelésre vonatkozó vizsgálatai ismét két részre oszthatók: az első részben — ami a munka lélektani részét teszi — azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy a nevelőnek milyen eszközök állnak a rendelkezésére a növendék emlékezetének erősítésére; a második rész, amely a nevelési elmélet analytikai vagy logikai ága, a tantárgyak természetes sorrendjét állapítja meg.

Bain pszichológiája szerint az emberi értelem három nagy funkciója: a megkülönböztetés, az összekapcsolás és a megtartás vagy emlékezet, melyek közül a nevelésnek főleg az utolsó teljes kifejtésére kell irányulnia, mert éppen a megtartás képességén nyugszik oly tehetségek gyarapodása, melyek nem a természet adományai, hanem a nevelés eredményei.

Vizsgálatainál, amelyekben azokat a tényezőket keresi, amelyek a legalkalmasabbak a megtartás támogatására, az az eszme vezeti, hogy a legkisebb szellemi erő pocsékolással a lehető legnagyobb eredményt kell elérni. Ez az elv: a *gazdaságos tanulás elve* egész munkáján keresztül megtalálható. A fegyelmi büntetések értékelésénél is ez az irányadó. Bain szerint minden, ami a fájdalom érzését váltja ki, bizonyos fokú erőveszteséggel jár, ellenkezőleg minden gyönyörérzés a szellem erejét növeli. Ennélfogva bármilyen alakú fegyelmi büntetés tisztán a tanulás szempontjából káros, mert erőveszteséget okoz. Ellenben mindazok a motivumok, amelyek a gyönyör érzését váltják ki, mint az önbecsülés, becsvágy, az elért tudás, a kielégített kíváncsiság, öntevékenység stb. az értelmi nevelés hathatós eszközei.

Az erkölcs szempontjából Bain a nevelésnek csak másodrangú szerepet tulajdonít, mert a tapasztalat szerint az átlagos morális képesség 75%-a pusztán az akarat visszahatása a társadalom fennálló büntetéseire és jutalmazására. Tehát inkább a tanítás céljából kell elfojtanunk a fegyelmetlenséget, semmint az erkölcsi hatásáért. A fegyelmezésnél az alkalmazásba vett büntetések legjobb formája a hibáztatás, megrovás, gáncs stb., erősebb a játéktól való eltiltás, bezárás; normális tanulóknál a testi fenyítéket nem kell alkalmazni.

Az egyes tantárgyak nevelő értékeinek tárgyalása alkalmat nyujt Bainnek a tudományok osztályozására. Eszerint a mathematika, fizika, kémia, biologia és lélektan képezik az öt alapvető tudományt, melyekhez a három osztályozó tudomány: ásványtan, növénytan, állattan

járul. Ezeknek legnevezetesebb közös nevelő értékük abban áll, hogy megtanítják a növendéket az igazság iránt való odaadásra. Bain a nyelveket csaknem kizárólag hasznossági szempontból nézi: egy nyelv megtanulásának értéke attól függ, hogy mennyire akarjuk az életben annak hasznát venni. A retorika és grammatika pedig fölöslegesek, mihelyt azokat fölösleges nyelvekre alkalmazzuk.

A VI. és VII. fejezetben arról szól, hogy a komoly nevelés mily korban kezdődjék és hogy lélektani s logikai szempontból tekintve a dolgot, a tantárgyak mily sorrendben kövessék egymást. Lélektanilag a sorrendre a következő két alapelv irányadó: 1. a megfigyelés megelőzi a reflexiót; 2. a képzelet korábban jelentkezik, mint az ítéleterő. A tárgyak logikai sorrendjének a főszabályait a következőkben foglalja össze: egyszerűtől kell az összetetthez haladnunk, részlegestől az általánoshoz, határozatlantól a határozotthoz, empirikustól a tudományoshoz, anyagitól a szellemihez.

Bain munkájának második kötetét jórészt az egyes tantárgyak módszerének szenteli. Kétségtelenül ez a rész az, amely a különböző nézeteket valló pedagógusok részéről a legkevesebb vitára ad alkalmat, mert valóban sok értékes megfigyelés eredménye. Részletesen szól a szemléltető oktatás alapelveiről s a példák egész során mutatja be azok alkalmazását; pl. öt oldalon keresztül beszél arról, hogy a »harmat«-ról miként lehet előadni. Ellenben munkájának a legtöbb támadást provokáló része az, amelyben a klasszikus nyelvek értékéről szól. Bain tisztán a természettudós szempontjából tekinti a kérdést; cáfolja a klasszikus nyelvek mellett felhozott érveket, ellenben egész sereget hoz fel ellene. Okoskodása józan, meggyőző s bizonyára nagy fegyver a természettudományi irányú oktatás harcosai kezében. Érvelése nem a klasszikus szellem, hanem csak a klasszikus nyelvek ellen irányul s tanterv vázlatában igyekszik is a klasszikus szellem befolyását a növendékre érvényre juttatni. Új tantervének lényeges vonása, hogy a nyelveket a második helyre teszi, míg az első helyet a tárgyismeretnek tartja fenn.

Kolozsvár. *Léber Gyula.*

---

1. *Wittman W.:* **Funktionen und graphische Darstellung für den neueren Arithmetikunterricht** (Leipzig, Göschen 1912.) 48 o. M 1·20.

2. *Schoy C.:* **Beiträge zur konstruktiven Lösung sphärisch-astronomischer Aufgaben** (Leipzig, Teubner 1910.) VIII + 40 o. + 8 melléklet M 1·60.

A Közlönyben már többször volt alkalmunk arra, hogy a grafikai módszerek irodalmának újabb termékeiről röviden beszámoljunk. A címben jelzett első munka megjelenéséről érdemes megemlékeznünk, mivel mai nap mindenfelé érvényesülő kívánságok teljesítőjének tekinthető. Az új gondolatok tényleges valóra váltása sok helyen azon akad meg, hogy hiányzik az útbaigazító tankönyv és míg ilyennel nem

rendelkezünk, örömmel kell üdvözölnünk azokat a segédkönyveket, melyek a modern törekvések egyes részletkérdéseinek körét feldolgozzák. Angliában és Amerikában a grafikai módszerek terén már igen sok hasonló segédkönyv jelent meg, Németországban most kezdik az ilyen munkák kiadását. *Wittmann* könyve voltaképpen tanítóképző-intézetek számára készült és különösen azoknak a szempontoknak kidolgozását kísérli meg, melyek a württembergi tanítóképzők új (1911-es) tantervét a régi tantervtől megkülönböztetik. A magyarországi elemi képzők helyzete teljesen hasonló és nálunk is szükség volna ilyen átmeneti segédkönyvekre, melyek kizárólagosan az új követelések részleteit mutatják be. A jövő feladata, hogy egyes ilyen kísérletekből leszűrődő tapasztalatok alapján *egységes*, új irányzatú kézikönyvek irassanak.

Wittmann könyve nem számít teljességre, különösen a hatványozás, gyökvonás, logaritmus, az első- és másodfokú egyenletek körében szükséges grafikai elemek kifejtését adja, nem térve ki a négy alapművelet arithmetikai alapvetéséből kiindulva, az algebrai tárgyalás grafikai részleteire, továbbá a számfogalom fokozatos bővítésének grafikai kapcsolataira. Ismeretes, hogy épp ebben a körben a grafikai módszerek a felmerülő nehézségek leküzdésére a középiskolai fokon igen alkalmasak. A könyvben az arithmetikai alapműveletek függvénytani vonatkozásai is csak futólag vannak tárgyalva, a közölt néhány gyakorlati alkalmazás sem teljes. Hiánya továbbá a könyvnek, hogy a »grafikai számolás« tényleges gyakorlatára aránylag kevés súlyt helyez, e téren sok kiegészítésre szorulna. Jó az a táblázat (39. o.), mely a hét műveletnek függvénytani és grafikai hátterét összefoglalóan szemlélteti; a másodfokú és a határozatlan egyenlet tárgyalásánál a grafikai diszkusszió jó példáját nyujtja; részletesebb és gyakorlatiasabb lehetne a számtani és mértani, grafikai vizsgálata; hiányzik az elsőfokú rendszer grafikai diszkussziója.

Wittmann munkájának sok a fogyatékossága, de mindazonáltal felöleli a legszükségesebb minimumot, mely a középiskolai tanítás szempontjából is okvetlen tekintetbe veendő. Azért azok, kik az új irányban óhajtanak első kísérletet tenni, haszonnal forgathatják e kis könyvet, mely inkább a formális kérdéseket fejtegeti és nagyjában megjelöli azt a keretet, melyben az új módszereket sikeresen használhatjuk.

A címben említett második munkáról e helyen csak röviden emlékezhetünk meg. Ez az igazán szép könyv a szerkesztő módszerek egy egészen új alkalmazására hívja fel figyelmünket. Példát ad ugyanis arra, hogy geometriai szerkesztő eljárással hogyan lehet nehezebb analitikai tárgyalásokat pótolni, kiegészíteni. Kiinduló pontja, hogy szferikus és az asztronomiai tárgykörök sok gyakorlatilag fontos kérdését a régi időkben nem számítással, hanem szerkesztéssel oldották meg, részben a számítások összetettsége és így nehéz gyakorlati alkalmazhatósága miatt, részben azért, mivel az analitikai elméletet csak jóval később dolgozták ki. Számos önálló eljáráson kívül épp ezekkel a régebben igen elterjedt szerkesztésekkel foglalkozik és e téren nagyon értékes anyagot állít össze. Mindenekelőtt az ábrázoló geometria,

azután a sík- és gömbi trigonometria tanítása szempontjából az értékes tárgyi feladatok egész új körét ismerjük meg; ezek igen nagy mértékben élénkíthetik, mélyíthetik a tanítás menetét és a térbeli képzeletet igazán hasznos irányban fejleszthetik. A szerkesztő módszerek jelentősége és alkalmazhatósága világosan kialakulhat a magasabb fokon, melyek mai nap, különösen a gimnáziumban, háttérbe szorulnak. A könyv elsősorban a reáliskolai ábrázoló mértani tanítás érdekeit szolgálja, számos fejezete azonban a gimnáziumi stereometriai tanításban is sikerrel volna alkalmazható. Ezen a nyomon indulva, természetesen alapos iskolai átdolgozással, a felsőbb osztályok mathematikai tanításának egészen új, értékes tárgyi körét állapíthatnók meg. A *Schoy* munkájában felvetett problémával mindenesetre érdemes volna az iskola szempontjából részletesen foglalkozni.

Dr. Goldziher Károly.

Lamer, Hans, **Griechische Kultur im Bilde.** Quelle u. Meyer, Leipzig. (Wissenschaft u. Bildung 82. sz.) 1·25 M.

Szerzőnk e művében a görög kultúrát akarja bemutatni különféle megnyilvánulásaiban, még pedig tankönyvekben nem látható, kevésbbé ismert képekben, azért a vallást és kultuszt, szinházat, középületeket, hadügyet, magánépítkezést, művészetet és iparművészetet, a magánéletet, tudományt és technikát, kereskedelmet, hajózást és ipart főbb megnyilvánulásaiban állítja elénk. Mindegyik fejezetben tud érdekes dolgokat elmondani; sokszor hasonlítja össze a mai viszonyokkal. Általában mintha azt akarná mondani: »Lássátok, ti hitetlenek, mennyi szépet, eredetit és kiválót tudott a görög kultúra alkotni!«

A könyv két részből áll: az *első* rész az *illusztrációkat* mutatja be, java része nehezen hozzáférhető könyvekből, angol amerikai, francia, görög stb. folyóiratokból véve, szám szerint: 145 ; a szövegmagyarázat 62 lapra terjed.

Először (5—12. l.) a *kréta-mykenaei* kultúrát mutatja be, melynek szép fejezetet szentel; benne a tudomány legújabb kutatásait foglalja össze. *Evans* szerint a krétai kultúrában *három* korszakot kell megkülönböztetnünk: *early*, *middle* és *late minoan* (Minosról elnevezve). A *legrégebbi* kor a harmadik évezredet foglalja magában, a *középső* 2000—1600-ig K. e. tart, a *későbbi* 1600—1000-ig terjed. Minos valószínüleg ökörfetis volt, a Minotaurus pedig középfokozat az isten és az ember között. A sziget neve az ótestamentumban *Kaphtor*, a sziget lakóit pedig az egyiptomi nyelv *kefti*nek mondja. A homerosi költemények kora különbözik a kréta-mykenaei kultúrától. A homerosi költemények nem ismerik a kréta-mykenaei kultúra következő sajátságait: 1. falfestészet; 2. kőedények; 3. vésett kövek; mindkettő nagy mennyiségben található a krétai kultúrában; 4. az írás (melyről Homerosnál alig történik említés);

5. arany halotti álarc; 6. vallásos tisztelete a kettős szekercének és a bikaszarvaknak, melyek a krétai kultusz főszimbolumai stb.

Érdekes a 9-ik képen ábrázolt *agyagkorong*, melyet Phaistosban találtak és jelenleg Herakleionban látható a Museion Kretikon-ban. Itt egyes jelek az agyagba benyomattak, és ez egyuttal legrégibb példája a külön is elhelyezhető betük alkalmazásának.

A 14-ik kép az aeginai *Aphaia* templom romjait mutatja be, mely megállapítás Furtwänglertől ered. (Aphaia Artemissel rokon istennő).

A középületekről szóló fejezetben Curt *Merkel* szavait idézi, aki az »Ingenieurtechnik im Altertume« c. művében azt mondja: »Az utak építése, úgy a csatornázás, híd- és kikötőépítés, valamint a vízvezetékek a maiak mellett is megállják helyüket«.

A 6-ik fejezetben, mely a művészetről és iparművészetről szól, kiemeli azt, hogy régebben nem vették figyelembe a művészi tárgyaknál azt, hogy *eredeti-e*, vagy *utánzat*, hanem csak magát a műtárgyat tekintették; így a firenzei *Uffizi*-gyüjteményben rengeteg sok a szobormű, de nem eredeti, hanem csak másolat. Kis könyvünk igyekszik mindig a legújabb leletek reprodukcióját bemutatni: így a 69-ik képen bemutatott *Niobida*, melyet a Horti Sallustianiban találtak Rómában (a Banca Commerciale Italiana területén), jelenleg Milanoban látható a Banca Commercialeben. Eredeti szobor, mely a 450—425 között alkotott oromcsoporthoz tartozott; más kettő Kopenhágában látható. A firenzei Niobidák csak másolatok.

A legutolsó évtizedben két az ókorban elsülyedt hajóból (a tuniszi Mahedia mellett és déli Görögországban Antikytheránál), melyek műtárgyakkal gazdagon valának megrakva, több szobrot emeltek ki. A 70. 71. és 119. sz. kép ábrázolja e szobrokat, melyek közül a 70. sz. *Erost* ábrázolja; a szobor meglep a fiatal test finom vonalaival. (Másolat). A 71. kép Hermaphroditát ábrázol, amint fáklyát visz. Mindkét szobor a tuniszi Musée Alaoniban látható. A 119. képen bemutatott szobor értelmezésére vonatkozólag — melyet egy Antikythera mellett elsülyedt hajóból emeltek ki — az archeológusok nem értenek egyet. *Perdrizet* francia tudós birkozó embert lát benne, mert nincs a fején sisak. *Svoronos*, görög régész szerint ez a szobor 300 spártainak 300 argosival való viadalára vonatkozik, melyben csak *két* argosi és *egy* spártai maradt életben.

A 7-ik fejezetben az irást és könyveket tárgyalván, felemlíti, hogy csak legújabban kezdték méltányolni a régi *könyvillusztrációkat*. Felismerték, hogy a középkori kéziratok képei csak a régieknek átalakítása. Hosszasabban méltányolja *Heron*nak, a híres alexandriai fizikusnak munkásságát. (Bizonytalan, hogy mikor élt; valószínüleg 150—250 között K. u.) Ő maga inkább csak népszerüsítette a technikát; munkássága leginkább *Ktesibios*, alexandriai tudóséra vezethető vissza. (Heron mechanikája csak arab fordításban ismeretes.) A 125—130-ik számig bemutatott illusztrációk mind mutatják, hogy a régi technika is elég fejlettségnek örvendett. Hogy a gőz erejét is ismerték, mutatja a 129-ik kép, csak nem használták ki, mert úgyis

volt elég munkaerejük a rabszolgákban. Szerzőnk úgy magyarázza, hogy az 1792-iki francia forradalom után az alsóbb néposztályok erejüket felismervén, az előállítási árak is emelkedtek és így keresni kellett olcsóbb munkaerőt, melyet a gőzben találtak meg.

Szerzőnk nem kímélt sem munkát, sem fáradságot; mindenféle nehezen megszerezhető angol, amerikai, görög és más folyóiratokból kikereste a legmegfelelőbb és eddig nem igen ismert képeket. Így nagyon sok *vázát* is mutat be, melyek úgy festészetre, mint az antik élet egyéb megnyilvánulásaira élénk fényt derítenek. Az illusztrációk általában igen sikerültek; a szöveg élvezetesen és könnyen van megírva, azért e kis könyvet kartársaim figyelmébe ajánlom.

(Losoncz.) *Endrei Gerzson dr.*

Der Realschüler. Von *L. Heitmann* (Lipcse, Eger Pál kiadása 1912, 36 lap, ára 60 Pf.)

Ez a füzet a »Die Entwicklungsjahre c. sorozatos vállalatban jelent meg, mely a 14—25 év közötti fiatalkoruakról közöl lélektani tanulmányokat. Nyomban észrevesszük, hogy ilyesmi nem csupán »érdekes« közkeletű értelemben, hanem egyúttal felette tanulságos a részes tényezőkre. Bizonyos ugyanis, hogy mindegyik iskolafajra megállapítható egy átlagos tipus, mely mintegy végeredménye a tanulóra gyakorolt külső és belső (családi, társadalmi, iskolai) behatásoknak és jellegénél fogva eltér egy másik iskolafaj tipusától. Hisz akadnak olyanok, akik ezen jellegbeli különbséget még a tanárok között is felismerik. Azért s bár a német reáliskolai tipus már nemzeti alkatánál fogva is elüt a magyartól, az előttünk fekvő kritikai és lélektani jellemkép nem egy honi vonást is vet felszínre. A szerző határozott rokonérzéssel szól a realistáról és iskolájáról; a reáliskola — mondja — korunknak legelőrehaladottabb iskolája, mert munkája és tanulóanyaga leghívebben tükrözi vissza az újabbkori közgazdasági fejlődést, s bár tanulói különböző vagyoni és műveltségű rétegekből kerülnek ki, bizonyos, hogy egységes szellemi áramlat tereli őket oda (5—6. l.). »A reáliskola a modern középosztálynak iskolája.« Ez a meghatározás helyreigazításra szorul, mert abból a középosztályból a gimnáziumnak is jókora rész jut. További fejtegetéseiben két csoportot különböztet meg: a kereskedői és a tisztviselői középosztály gyermekeit. Hogy ezeket igaz valójukban élénk állítsa, igen helyesen, belevonja a családi tűzhelyet, a szülőket, akikről az élet után épp oly eleven, mint körültekintő leírást ad. Valóságos kultúrtársadalmi kabinettképek ezek, melyek az olvasó figyelmét mindvégig lekötik. Magunk előtt látjuk a szüntelen munkálkodó szülőket, akik gyermekeikért minden áldozatot meghoznak, hogy majdan náluknál egy fokkal magasabbra emelkedhessenek; a tehetséges, de időnek előtte blazirt ifjut és a tehetségnélkülit, akik szüleikkel lépten-nyomon ellenkezésbe jutnak és a belső kultúra

hiányát mindvégig megsínlik. A szülők kultúrája tekintetében jóval kedvezőbb a tisztviselőgyermekeknek a helyzete, »ezek szolgáltatják a jelenkornak legderekabb nemzedékét« (25. l.), de az ellentétek a pályaválasztás idején itt sem maradnak el. A legkedvezőbb nevelői viszonyok között nőnek fel, szerzőnk szerint, a tanítóságnak a gyermekei. Egy utolsó fejezetben a hiányok pótlásáról és a nehézségek elhárításáról olvasunk komoly fejtegetéseket. Az iskolai barátságok és a testületi szellem csökkenése az ifjuság jellemfejlődésének kárára vannak. Ezt a helyesen vezetett és működő ifjusági egyesületek egyensúlyozhatják, amelyek mellett nagy szerep vár a józan testgyakorlásra, mely azonban ne legyen katonai jellegű, hanem főleg szabad játékokban nyilatkozzék meg. Itt örömmel állapíthatjuk meg, hogy iskolaegyesületi dolgokban mi előbbre vagyunk. A józan testgyakorlás formái ellenben nálunk most vajudnak.

Kritikailag csak annyit, hogy a szerző az ő tipusának analizisénél és szintézisénél a szülő befolyása mellett nem juttat kellő teret és fontosságot a tanterv okozta különbségeknek, úgyszintén a tanárok és a tanulótársak befolyásának, jóllehet az utóbbira két helyen (14. és 29. l.) is kitér. A füzetnek elolvasása szülőknek és tanférfiaknak egyaránt ajánlatos, mert olyan megfigyelésekre és összehasonlításokra fogja őket ösztönözni, amelyekből az ifjuságra csak előny hárulhat. Kiváncsian várjuk a realistának testvérbátyját, a »*Gymnasialschüler*«-t és azt, vajjon ennek természetrajzában és lélektanában benne lesz-e az a bizonyos *admiratio sui gymnasialis*, mely nálunk nemcsak a tanulókban terem meg.

K. F.

Dannemann: **Aus der Werkstatt grosser Forscher.** — Leipzig. W. Engelmann.

Csak nemrég jelent meg Dannemann »Grundriss einer Geschichte der Naturwissenschaften« című művének harmadik, utolsó kötete, s ezt az alkalmat fel akarjuk használni arra, hogy olvasóinkat reá és különösen annak első kötetére figyelmeztessük. Míg a két utolsó kötet a természettudományok történetét tartalmazza a legrégibb kortól a jelenkorig, addig az első e történetnek kútfőit adja meg. Ez oly módon történik, hogy az olvasónak mintegy bepillantást enged a kutató műhelyébe, közölvén az eredeti értekezéseknek legkiemelkedőbb részleteit. Amiképp előnyösebb a tudós személyes megismerése műveinek olvasásánál, úgy e művek olvasása tanulságosabb és érdekesebb az eredmények puszta megismerésénél, mint amilyet a reprodukáló tankönyv nyujt. Az olvasó úgyszólván maga is élvezi a felfedezés örömeit, s maga éli végig ezt a folytonos fejlődési folyamatot, mely a természettudományok története. Rendkívül érdekes a stilus változását megfigyelni, meddig tart az, míg a régiek naív, csodálkozással és csodálkoztatással tele irálya a mai hideg tudományos közléssé válik. Az előbbire jellemző példák a könyvben: Guericke magdeburgi kísérletei.

Pascal magasságmérései, Newton fényvizsgálatai egyrészt, továbbá Hales növényélettani, Saremmerdam állatboncztani, Trembley biológiai kutatásai. Az utóbbira csaknem kivétel nélkül bármelyik értekezést említhetnők, mely a 18-ik század közepe után íródott. A tudósok lassanként leszoktak arról, hogy eredményeik közlésénél emelkedettebb vagy érdekfeszítőbb hangon beszéljenek s az érdekkeltést tisztán a tárgyukra bízzák. Csak akkor, ha nagyobb közönségnek szólnak, tűnik ki, hogy sokaknak megvan még a képességük ahhoz, hogy érdekesen írjanak. Gyönyörű példák erre a könyvben a Humboldt kozmosának közölt részlete és a befejező: Hertz értekezése a fény és a villamosság viszonyáról.

Olvasóinkat, úgy gondoljuk, e könyv több különböző szempontból érdekelheti. A természettudományok tanárai amúgy is ritkán jutnak ahhoz, hogy a nagy anyaghalmaz mellett szakuk történetével is foglalkozzanak. Hogy ily foglalkozás fontos és szükséges is, mutatja az oly nagy elterjedésnek örvendő Ostwald-féle »Klassiker der exakten Wissenschaften« c. gyüjtemény. Különösen hasznosnak gondolnók a könyv egyes szakaszainak olvastatását az óra folyamán. De a fizikai vagy biológiai gyakorlatok alkalmával azok a tanulók, kik inkább irodalmi vagy történelmi hajlandóságuak, bizonyára szívesebben olvasnák ezeket a tanulmányokat, minthogy a nem kedvükre való mérésekkel vagy egyéb kézimunkával foglalkozzanak.

Természetes, hogy magyar iskolánál a könyv fordítása válnék szükségessé; úgy gondolom, hogy az illető, ki erre vállalkoznék, érdemes munkát végezne, s amúgy is természettudományi irányú művekben szegény ifjusági irodalmunkat becses művel gazdagítaná. A értekezések kiválasztása, valamint a hozzájuk írt rövid és találó jellemzés nagyjában megmaradhatna; a mi viszonyainknak megfelelőleg kívánatos volna egy-két magyar szerző (a Bolyaiak, Hermann Ottó stb.) műveiből is közölni, másfelől célszerű volna az anyagot két kötetben olyképp csoportosítani, hogy az egyik a matematikai, fizikai és vegytani, — a másik a biológiai, fiziológiai és geológiai részeket tartalmazná, a német eredeti kronológikus sorrendben adott össze-vissza-sága helyett. Remélhető, hogy akad majd erre vállalkozó fordító és — vállalkozó kiadó.

Dr. Sós Ernő.

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés.

Egyesületünk igazgatósága június hó 13-án ülést tartott. Mivel az ülés legfőbb tárgya az ősszel tartandó Országos tanárkongresszus tervezetének a megbeszélése volt, az elnökség az igazgatóság tagjain kívül meghívta dr. *Viszota* Gyula, dr. *Dénes* Lajos, dr. *Pintér* Jenő és *Endrei* Ákos tagtársainkat is. Az igazgatóság tagjai közül jelen voltak: dr. *Négyesy* László elnök, dr. *Jancsó* Benedek és *Gaal* Mózes alelnökök, dr. *Lévay* Ede

szerkesztő, *Sajó* Sándor főtitkár, *Rados* Ignác, a segítő alap kezelője, *Müller* József pénztáros, *Usetty* Ferenc, a fürdőkonviktus intézője, *Hancsokné* Volkenberg Ilona, *Imre* Sándor, *Balog* Mór, *Baumgartner* Alajos. Távolmaradását bejelentette *Schmidt* Márton h. titkár.

A *főtitkár* jelentette, hogy a Tisztviselők Országos Egyesületének választmányában egy hely egyesületünk számára van fenntartva. Ennek betöltésére az igazgatóság Baumgartner Alajos ig. tagot kérte meg. *Új tagokul* fölvétettek özv. *Petrányi* Gézáné és dr. *Czebe* Gyula budapesti leánygimn. tanárok (aj. Szabó Gábor), dr. *Gosztonyi* Gizella trencséni fels. leányisk. tanár és *Vlahovitsné* Indali Sarolta ugyanottani tanítónő (aj. Otrok Mihály), összesen 4-en. *Kilépését* bejelentette két tag; a kilépés az alapszabályok értelmében tudomásul vétetett. Igaz részvéttel vette tudomásul az igazgatóság dr. *Boros* Gábor tagtársunk elhúnytát.

Rados Ignác előterjesztésére egy özvegynek — már a jövő egyesületi év terhére — 80 K segély szavaztatott meg. Örömmel és köszönettel vette tudomásul az igazgatóság, hogy az Országos Balneológiai Egyesület 200 K-t adományozott fürdőkonviktusunk céljaira. Ez intézmény anyagi viszonyairól a székesfőváros tanácsa számadást kért és kapott. A Temesvár-kerületi Tanárkör táviratban üdvözölte az egyesületet, kitartást és sikert kívánva új küzdelmünkhöz. A Kolozsvári Körnek a minisztériumhoz intézett azt a kérését, hogy a kolozsvári felsőbb leányiskola leánygimnáziummá fejlesztessék, elnökünk az igazgatóság jóváhagyásával pártolólag fogja fölterjeszteni.

Négyesy László elnök előterjesztései alapján az igazgatóság tárgyalta az új nyugdíjtörvénynek a tanárságot érdeklő egy s más rendelkezését, tennivalóinkat, a készülő kongresszus napirendjét. A részletes tervezet elkészítésére, Jancsó Benedek elnöklete alatt egy kisebb bizottság küldetett ki. E bizottság még ezen a héten megkezdi működését, hogy az Országos tanárkongresszus kellő időben, a jövő iskolaév elején meg legyen tartható.

Sajó Sándor,
főtitkár.

Kolozsvári kör.[1]

I.

A kolozsvári tanári kör folyó év január havában tartotta meg első felolvasó ülését, ezt dr. Márki Sándor egyetemi tanár meleghangú megnyitója vezette be, melyben a magyar nevelésügynek három kiváló munkásáról emlékezett meg: *gróf Csáky Albin* volt közoktatásügyi miniszterről, *Zubriczky Flóris* a nagyváradi premontrei gimná-

[1] Az I—II. alatt kiadott tudósítások csak májusban küldettek be. *Szerk.*

ziumnak érdemes tanáráról és *Hangay Oktávról*, aki a volt vallás- és közoktatásügyi miniszternek, gróf Zichy Jánosnak volt a nevelője. A jelenlevő Hangay Oktáv meghatottan mondott köszönetet a nem sejtett kitüntetésért. — A titkár bejelentette a körnek az újonnan jelentkezett tagokat. Ezek: Boda Béla ref. kollégiumi tanár, dr. Szökefalvy Nagy Gyula, dr. Thirring Oszkár ipariskolai igazgató. Sajnálattal jelentette, hogy Förstner Tivadar ipariskolai tanár, körünknek szorgalmas munkatársa megválik városunktól és így körünktől is. Végül jelentette, hogy alelnököknek egyhangúlag és véglegesen *Rietly Károly* kegyesrendi főgimn. igazgató és *dr. Gaál Kelemen* unitárius koll. igazgató választattak meg. Ezután *Varju János* »Reformgondolatok a görögpótló tantárgy megszüntetésével kapcsolatban« címen előadást tartott. Varju János határozott állást foglalt a mai középiskolai tanterv ellen. Nem helyesli azt az eljárást, hogy pótló, kisegítő tantárgyakat állítunk be a középiskolai tantervbe, amellyel menedékhelyet adunk a gyenge és a középiskolába nem való elemeknek. Sokkal helyesebb a középiskolának felső tagozatát bifurkálni, esetleg trifurkálni. Ennek helyességét a nyugati államok már régen belátták s keresztülvitték. Németországban például megtaláljuk a különféle hajlamoknak megfelelő középiskolákat. Ott vannak gimnáziumok, reáliskolák, reformgimnáziumok és reálgimnáziumok. Sőt Franciaországban megvan a quadrifurcatio, ami mind annak a magyarázata, hogy a mi állapotunknak megfelelő középiskola nem volt kielégítő.

Márki Sándor elnök és utána Gál Kelemen igazgató szóltak hozzá a kérdéshez, köszönetet mondván azért a határozott fellépésért, melyet az előadó tanusított a nyelvek tanításának kérdésére vonatkozólag. A kör egyelőre érni hagyja a kérdést, határozatot nem hoz.

Másodiknak *Varga Sándor* ref. kollégiumi tornatanár tartott előadást a testnevelési bizottság működéséről. Előadásában a kolozsvári Tornavivoda helyiségének kérdésével foglalkozott.

Kovács Kálmán az unitárius főgimnázium tanára a nyugdíjtörvényre vonatkozólag tett indítványt.

Ezzel a gyűlés véget ért.

II.

A kör április hó 24-én tartotta V. rendes felolvasó ülését.

Rietly Károly elnök felkérte *László Gyula* unitárius főgimnáziumi tornatanárt előadásának megtartására. Ez a testgyakorlatok szociálpedagógiai fontosságáról szólt.

Előadó a következő indítványt terjesztette a kör elé:

1. Mondja ki a kör, hogy hazánk jelenlegi testnevelési rendszere és módja nem felel meg az emberi szervezet szükségletének, vagyis, hogy lényeges reformálásra szorul. Az új iskolai tornarendszernek alapját képezze mindenekelőtt az orvostudományon álló dánsvéd tornarendszer, mely kiegészítendő a magyar nemzetnek megfelelő angol szabadtéri sportokkal, valamint a német tornarendszernek a

testhez alkalmazkodó ügyességi gyakorlataival. Szóval a kör csatlakozzék a »Budapesti Torna Club« azon javaslatához, melyben az új magyar testnevelési rendszer alapelvét, »A magyar testnevelési rendszer reformálása« című memorandumában körvonalazta.

2. Mondja ki a kör, hogy a tízperces torna pedagógiai, fiziológiai és esztétikai értékkel bír és ezen kiváló tulajdonságainál fogva az új magyar testnevelési rendszernek elengedhetetlen kiegészítő része, mert mindenekelőtt arra van hivatva, hogy egyfelől a tanulóifjuságnak az iskolapadban ülve végzett, több órai szellemi munka alatt majdnem teljesen elhanyagolt testére kiegyenlítő és korrigáló befolyást gyakoroljon, vagyis a rossz testtartást megjavítsa, hogy másfelől a légzést, szervezetünk egyik legfontosabb funkcióját mélyítse, szóval a tanulókat önfegyelemhez szoktassa. Szóval a kör ajánlja a tízperces tornát jótékony hatása miatt az illetékes fórumnak az iskolákban egyelőre próbaképpen való bevezetés céljából.

A kör mindvégig nagy érdeklődéssel hallgatta az előadást. Az indítványt tárgyalásra kiadta a kolozsvári tornatanároknak és kimondta, hogy a legközelebbi gyűlésen ezt a kérdést és az azzal kapcsolatos indítványt részletesen kívánja tárgyalni. Az elnök köszönetét fejezte ki az előadásért.

Dr. Gál Kelemen igazgató az órák között való tornázásról tartott előadást. Előadásának elején felemlítette, hogy az unitárius főgimnázium próbaképpen bevezette a tízperces tornát. Majd a tantervi rendelkezésekkel foglalkozott, amelyek a testgyakorlati órák elhelyezésére vonatkozólag intézkednek.

Visszapillantván a testgyakorlás kérdésének multjába, az előadó azt a következményt vonta le, hogy a testgyakorlás üdítő hatására vonatkozólag a vélemények megoszlanak. Eddig az általánosan hangsúlyozott vélemény szerint a szellemi munka által okozott fáradságot a testgyakorlás ellensúlyozta. Újabb időben ez ellen határozottan állást foglalnak s azt hangsúlyozzák, hogy mindenféle testgyakorlás káros hatású, fárasztó.

Megkezdődtek az ú. n. fáradtságmérések, amelyek azt célozták, hogy megállapítsák a tantárgyak sorrendjét a kifárasztás szempontjából. Akadtak olyan vélemények is, melyek a tornát és éneket első helyre teszik, mint amely tárgyak leginkább kifárasztók.

A két szélső vélemény mellett akadtak olyanok is, melyek közvetítőszerepet játszottak, s amelyek azt kívánták, hogy ha már a tornaórákat az elméleti órák közé kell ékelni; akkor okvetetlenül szükséges követelmény, hogy az ilyen tornaórákon csakis mérsékelt gyakorlatok végeztessenek.

Majd ezután kifejtette az előadó, hogy az említett fáradtsági méretek nem megbízhatók. Először azért nem, mert a felmérésnél egészen figyelmen kívül hagyták azt a körülményt, hogy a felméréseket milyen helyen, mennyire kihasznált levegőben eszközölték.

Másodsorban pedig egyáltalán nem vették figyelembe a tanulóknak az illető tantárgyak iránt tanusított diszpozicióját, vagyis azt a körülményt, hogy mennyire érdeklődik egyik vagy másik tan-

tárgy iránt. Mert bizonyos dolog, hogy amelyik tantárgy iránt nagyobb érdeklődést tanusít, annak hallgatásába kevésbbé fárad bele. Egyszóval a fáradtsági felmérések nem készültek egyéni szempontok figyelembevételével.

Végül is megállapította az előadó, hogy a különféle tornarendszerek közül egyedül a svéd rendszer elfogadható.

Javasolta tehát, hogy a testgyakorlati órák délutánra maradjanak. Amennyiben ez nem volna lehetséges, akkor a délelőttre helyezett testgyakorlati órák okvetetlenül az utolsók legyenek és azon csakis mérsékelt gyakorlatokat végezzenek a tanulók.

A német tornarendszer gyakorlatai közül kihagyandók azok, amelyek nem a test szervezetét ápolják, hanem inkább a tornaszer kedvéért gyakoroltatnak.

A 10 perces torna kísérletképpen behozandó, de a gyakorlatokat sohasem szabad máshol végezni mint a szabadban.

A tornatanári képesítés főleg az anatómiai ismeretek szempontjából újból szabályozandó.

Az internátusokban helyesen állítandó össze a napirend, az alvásra és kellő táplálkozásra nagy súlyt kell fektetni.

Végül a középiskola felső tagozata trifurcatióval három irányú legyen; ú. m. *a)* görög-latin, *b)* modern nyelvi, *c)* reális tantárgyak.

A kör a nagy tetszéssel fogadott tanulságos előadásért köszönetét fejezvén ki, elhatározta, hogy e kérdés felett is a legközelebbi gyűlésen kíván tovább tárgyalni. Az elnök a gyűlést bezárta.

III.

Május hó 24-én tartotta a kolozsvári kör ez idei VI., igen népes felolvasó ülését. Ez alkalommal *Márs its Rozina*, az állami felsőbb leányiskola igazgatója tartott előadást. A kör gyűlését a vidéki és eddig először megjelent tagok üdvözlésével kezdte meg. Külön üdvözölte *Márki Sándor dr.* elnök *Schneller Istvánt*, az egyetem kiváló, tudós professzorát, abból az alkalomból, hogy a magyar tudományos akadémia egyhangú lelkesedéssel választotta tagjai sorába. Körünknek, városunknak, de az egész magyar tudományos életnek dísze, büszkesége Schneller István szerényen munkálkodó egyénisége, a beválasztással a legméltóbbnak juttatta a régóta megérdemelt kitüntetést. Egyhangú, meleg és őszinte lelkesedéssel adott a kör azon óhajtásának kifejezést, hogy a kitüntetést minél hosszabb ideig élvezze. Új tagokul bejelentetnek az anyaegyesületbe *Márs its Rozina* igazgató és *Valentini Antal* könyvtártiszt. Ezután *Márs its Rozina* felolvasása következett. (L. Közlöny 19. sz.)

A kérdéshez *Schneller István*, *Csengeri János*, *Boross György* és *Veress Vilmos* szóltak hozzá, akik mindnyájan nagy elismerésöket fejezték ki. A hozzászólások után az elnök meleg hangon köszönte meg a felolvasást.

Ezután *dr. Sárkány Loránd* deési állami főgimn. tanár előadása következett az új nyugdíjtörvényről. Legelőször arra a kér-

désre adott feleletet, hogy az új nyugdíjtörvény mily előnyöket biztosít?

a) hogy 10 év helyett már 5 szolgálati év után nyugdíjképei az alkalmazott. (E kedvezmény azonban csak az 5—10 szolgálat éven belül érdekli a tanárokat; s mivel ily korban csak kb. 0.2% válik rokkanttá, az özvegyek nyugdíjigénye pedig a régi nyugdíjtörvény alapján is 5 évnél kezdődik, ezen előny komolyan nem jöhet figyelembe.)

b) a 120 K — 1040 K-ig skálázott lakbérnyugdíj. (Azonban ez is csak a IV. és magasabb lakbérosztályba sorozott helyeken ennyi, mert a nyugdíj és lakbérnyugdíj összege sohasem lehet több, mint a legutoljára élvezett összes javadalmazás.)

2. Milyen áldozatokat kíván ezért tőlünk az új nyugdíjtörvény?

a) a régi nyugdíjtörvénnyel ellentétben csak az oklevéllel töltött h. tanári éveket számítja be, ami egyeseknél, különösen a középkorú generációban, melynek nem egy tagja a tanárhiány folytán alapvizsgával ment ki tanítani, nagy hátrány.

b) a $1^1/_2$%-os nyugdíjjárulékok elég tetemes összegre rúgnak: 35 év alatt kamatos kamatokkal körülbelül 4000 K.

c) a teljes szolgálati idő kitöltése, vagy a 60-ik életév betöltése előtt ideiglenes nyugdíjazást ismer, s a nyugdíjazott tisztviselő nemcsak bármikor felülvizsgálható, újból szolgálattételre berendelhető, hanem fegyelmi hatósága által a nyugalomba helyezés után elkövetett cselekményért nyugellátásának elvesztésére is ítélhető (44. §. 8.)

d) a 35 évi szolgálati kötelezettség folytán nemcsak a nyugdíj emelkedik lassúbb tempóban (a mai 3% helyett 2%-kal évenként a 10-ik év után), hanem az előlépési viszonyok annyira megrosszabbodnak, hogy a magasabb fizetési osztályokba való késedelmes előlépés folytán körülbelül 13.000 K, illetőleg kamatos kamatokkal körülbelül 16.000 K vesztesége lesz egy tanárnak. E veszteséget tehát körülbelül csak 16 évi lakbérnyugdíjjal nyerheti vissza — ha t. i. elél *75 éves koráig!*

3. *Mivel pedig özvegyeink és árváinkra vonatkozólag* választásunktól függetlenül csakis az új nyugdíjtörvény intézkedései érvényesek (88. §. 3.) s ennélfogva bizonyos esetekben özvegyeink még előnyhöz is jutnak a 30 éves alapon számított magasabb nyugdíjhányadnak folytán (mert a törvény szövege és szelleme Schmidt M. okoskodásának ad igazat), semmi okunk, hogy ne a régi nyugdíjtörvény alapján maradjunk, amely álláspont mellett eddig az állami tanároknak körülbelül 75%-ja nyilatkozott. Ezt az állásfoglalásunkat különben már előbbi álláspontunk, hogy t. i. a 30 éves szolgálati időt elsősorban az *iskola érdeke* megköveteli.

Tekintettel arra a körülményre, hogy éppen Sárkány Loránd előadó javaslatára a kör már eddig állást foglalt ebben a kérdésben, előadását tisztán informatív jellegűnek kívánja tekinteni és azért javaslatot nem tesz. A kör Márki Sándor elnök indítványára hálás köszönetét fejezi ki a világos előadásért.

Márki Sándor elnök arra való tekintettel, hogy a folyó 1913. évben telik le 300 esztendeje annak, hogy Bethlen Gábor Erdély-

ország fejedelme a trónra lépett; ugyancsak ebben az évben telik le 100 esztendeje annak, hogy báró Eötvös József született, indítványozza, hogy következő gyűlésünket a kolozsmegyei tanítótestület rendes évi közgyűlésével kapcsolatban tartsuk meg, amelynek tárgya a Bethlen Gábor — báró Eötvös József-féle emlékünnep legyen.

Az indítványt egyhangú lelkesedéssel és avval a hozzátoldással fogadják el, hogy az összes erdélyi, mindenféle tanügyi testületek bevonassanak. A programm megbeszélésére bizottság küldetik ki, melyben való részvételre a nagyenyedi Bethlen-kollégiumnak jelenlevő érdemes igazgatója, Molnár Károly és történettanára, Bodrogi János is felkéretnek.

Ezzel a gyűlés véget ért.

(Kolozsvár.) *Nagy Jenő,*
köri jegyző.

Budapesti kör.

A *Budapesti Tanári Kör* május hó 30-án d. u. 6 órakor *Schmidt Márton* elnöklete alatt ülést tartott.

Jelen voltak: Balassa József, Király György, Obláth Richárd, Szabó Ernő, Kiss Gábor, Gedai József, Kovács Gyula, Szántó Soma, Beke Ödön, Szilágyi Sándor, Marczinkó Ferenc, Lévay Ede, Széky István, Végh Kálmán, Kelecsényi Rezső, Heller Bernát, Szemere Samu, Németh József, Baumgartner Alajos, Mende Jenő, Balog Mór, Ágner Lajos.

Napirendre került az ifjusági könyvtárjegyzék folytatólagos tárgyalása.

Beke Ödön: A kiadott könyvtárjegyzék káros az ügyre, amelyet szolgálni akar, mivel szempontjai helytelenek. Egy ember nem képes ilyen munka végrehajtására; azért sok mű hiányzik is a tudományos irodalomból. A miniszteri rendelet pedig egyenesen kivihetetlen. Sürgősen meg kellene keresni az igazgatóságnak a minisztériumot, hogy egy új könyvtárjegyzék szerkesztését rendelje el.

Lévay Ede: Jelezte, hogy *Szemák*nak *Király* előadására vonatkozó észrevételei a Közlönyben meg fognak jelenni.

Balassa József: Helyesli az igazgatóságnak megkeresését, hogy ez sürgősen kérje a minisztériumot a rendelet hatályon kívül helyezésére. Nem helyes, hogy a könyvtárjegyzéket egy ember csinálja; s a jegyzék összeállításának elvei ellen is kifogása van. A miniszter egy bizottságot bízzon meg a könyvtárjegyzék szerkesztésével.

Király György: Egész röviden él a zárószó jogával, mert a Közlönyben úgyis meg fog felelni Szemáknak. Most csak azt említi meg, hogy Szemák a népiskolai könyvtárak intéző bizottságának bírálatára hivatkozik, de hisz a könyvtárjegyzék a középiskolák könyvtárainak használatára van ajánlva. Szemák hivatkozik még hivatalos dicsérő bírálatokra is. Ezek azonban az 1891-ben megjelent jegyzékre vonatkoznak. Főbaja éppen az, hogy nem tart lépést a

korral. Szemák legújabb jegyzéke még a legújabb osztrák gimnáziumi és reáliskolák részére készült jegyzékekkel szemben is elmaradt. Hiábavaló tehát 15 év előtti bírálatokra hivatkozni. Hiba az is, hogy sok, a tanításnál nélkülözhetetlen könyvet nem vesz be s így az irodalmi tanításban nem használható. Végül kijelentette, hogy ő nem utasításra szólalt fel ez ügyben, hanem mert behatóan foglalkozott a könyvtárjegyzék dolgával. Csatlakozott *Balassa* javaslatához.

Elnök: Köszönetet mondott Királynak a tanulságos, szép előadásért. Ezután *Obláth Richárd* előadta »Alakítsunk nyugdíjpótlót« c. dolgozatát. Előadásában rámutatott arra, hogy az alakítandó nyugdíjpótló intézet mindenkinek a nyugdíját kiegészítheti arra az összegre, amely neki az új nyugdíjtörvény szerint járna, ha tagjai évenkint fizetésük $2^1/_2\%$-ával, de legalább is 80 koronával járulnának az intézet fenntartásához. A részletekre nézve a tanárság további munkásságát tartja szükségesnek. Akik már kérték a 35 év alapján való elbánást, azok is visszavonhatják még ebbeli kérelmüket.

Schmidt Márton, Lévay Ede, Balog Mór, Szabó Ernő, Kovács Gyula, Szántó Soma, Faragó Andor, Marczinkó Ferenc hozzászólása után a kör abban állapodott meg, hogy ezt az ügyet a kongresszus utáni időre hagyja. Végül az elnök *Obláth* előadónak tervezetéért köszönetet mondott.

Dr. Ágner Lajos
e. i. jegyző.

Temesvár-kerületi kör.

Az Orsz. Középisk. Tanáregyesület temesvár-kerületi köre június 1-én *Fehértemplomban* tartotta évi közgyűlését. Jelen voltak: dr. Berkeszy István elnök, dr. Rákóczy Géza alelnök, Bodrossy L. titkár, Pongrácz M., Bauer-Vogel Gy., Lomosicz S., Már O., Brauner F., Farkasfalvi K., Schmidt Á., Gáspárics L., Grovics T., Hegyi F., Halmos F., Mike E., Patz F., Hegyesi K., dr. Bodor A., dr. Sziklai F., dr. Kausch M., Egri Gy., Deák F. egyleti tagok, Vácz János polgármester, Schenk F. polg. leányisk. igazg., Erdély F. áll., Zsuthy B. közs. isk. igazgatók és több vendég.

A kaszinó nagytermében tartott vándorgyűlést dr. *Rákóczy* G. igazgató, a kör vidéki alelnöke nyitotta meg. Beszédében azokról a kapcsolatokról szólt, melyek a kerületi körök működését az orsz. egyesület működéséhez kötik s kifejtette az újabban mind sűrűbben tartott *vándorgyűlések* feladatát és jelentőségét. Majd meleg szavakkal üdvözölte a ker. kör elnökét, a gyűlésen megjelent tagtársakat, a város polgármesterét és a szép számban megjelent vendégeket.

Vácz J. polgármester a város közönsége és tanácsa nevében üdvözli a kerületi kört és annak tagjait, mint a kultúra terjesztésének elsősorban való harcosait. A kultúra iránt érzékkel nem birók elpusztulnak, azért a kultúrát terjeszteni kell és terjesztőit az egész ország figyelemmel kíséri. Akik a modern kultúra egyik betegségét, az egyéni kultusz túlzásban tengését megakadályozzák, a fattyuhajtások kiirtását

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

eszközlik s így a kultúra terjesztésével a haza érdekeit istápolják, azok mindenki tiszteletét megérdemlik. Szívből üdvözli a kör megjelent tagjait.

Dr. Berkeszy köszönettel fogadta a polgármester üdvözletét.

Ezután dr. *Rausch* Mihály tartotta meg felolvasását, amelynek címe:

Az egyéniség és nevelésének akadályai. Eszmemenete következő: Az egyéniség csirái lelki sajátságaink átszármazott alapvonásai. A gyermeknek nincsen egyénisége, de vannak egyéni hajlamai, melyek fejlesztése alapján egyéniséggé lehet. Ismerteti az energetikai fölfogást, mely nyers energiát (individualitás) és földolgozott vagy alkalmazott energiát (egyéniség) különböztet meg. A nyers energia transzformálása feldolgozott energiává = egyéniségfejlesztés, eredménye az egyéniség. Ezen fokon az ember maga szabja meg gondolatainak rendjét, egyéni életet él; ezzel elérheti saját boldogságát és előmozdíthatja a köz boldogulását. Ez pediglen az emberi élet célja. Így az egyéniség nevelése kötelességünk. Azonban a nevelői tényezők inkább az egyéniség elfojtására vannak berendezve. A szülői ház rendesen nélkülözi azon szellemi kívánalmakat, melyekkel céltudatosan hatna az egyéniségre. Az iskola nem egyéneket nevel, hanem a hazának polgárokat, a társadalomnak hasznos tagokat. »Valláserkölcsi egyéniség« ellenmondás, mert a vallás és erkölcs tömegeszmékkel tipusokat termel. A nevelő-tanár, ha van is annyi intelligenciája és művészi készsége, mely az egyéniség nevelésére szükséges, csak a neveléssel megbízó intenciója szerint nevelhet. A tanítási menet a mult eszméit adja, nem képesíti a növendéket arra, hogy később kora eszméit megértse és fejlessze. A tömegtanítás, tantervek, iskolai szabályok, konviktusok is hátrányosan befolyásolják. Az ily nevelés produktuma a tipus, önállótlan, egyéniség nélküli utánzó, tekintélynek hódoló, mások tetszéséért törtető tucatember.

A jövő iskola feladata az emberiség e legnemesebb örökségét a társadalmi telhetetlenség karmaiból kiszabadítani. Ez teszi hivatásunkat magasztossá, ez a tanítás-nevelés művészete, a legeszményibb művészet. Fogjunk lázas tevékenységgel-e munkához, hogy a sivár életnek új tartalmat, az emberi kebelnek életörömet adjunk, pedagógia és az emberiség renaissance-szát előkészítsük.

A felolvasáshoz hozzászóltak *Bodrossy* L., dr. *Bodor* Aladár, akik az előadóval sok tekintetben egyetértenek; de volt hozzátenni valójuk is. Végül dr. *Rákóczy* elnök köszönetet mondott a tartalmas, mindvégig érdemes felolvasásért. Ezután *Bodrossy* L. szabad előadást tartott az egyéniség egyik alapvető feltételéről: *az agyvelő kapacitásá*-ról. Az agyvelőnek is van kapacitása, befogadó képessége. Szellemi életünk legfontosabb eszköze. Ismereteink mennyiségét csökkenti a felejtés; mert az agy kibocsátja magából, amire nincs szüksége. Egyik ismeret értékes, megmarad, a másik jelentéktelen. A neveléssel pótoljuk az eltávozó ismereteket. 25—30 év között van szellemi fejlődésünk képessége tetőpontján. Az iskola nem kedvez az agy egyéniségének kiképzésére, pedig az egyéniségére szükségünk van. Előadását sok érdekes és értékes példával világosította meg, amiért elnök előadónak köszönetet mondott.

A vándorgyűlés dr. *Vass* Bertalan főigazgatót és dr. *Négyesy* Lászlót, orsz. egyesületünk elnökét táviratilag üdvözölte.

A következő gyűlés helye *Karánsebes*. Dr. *Berkeszy* I. megköszönte a gyűlés iránt való érdeklődést és a vendégek szíves fogadását s ezzel a gyűlés véget ért.

Gál Kálmán.

KRÓNIKA.

Igazgatói értekezlet Komáromban.

A pozsonyi tankerület középiskoláinak igazgatói április hó 28. és 29-én tartották meg negyedik értekezletüket Albrecht János tankerületi kir. főigazgató elnöklete alatt a szent Benedek-rend komáromi főgimnáziumában.

Az értekezlet lefolyásáról a következőkben számolunk be:

Elnök üdvözölte az összegyült igazgatókat, hosszabb beszédben fejtegette az igazgatói értekezletek célját, fontosságát. Helyesnek tartaná, ha ezekre az értekezletekre a minisztérium tűzne ki megvitatandó tételeket, még pedig minden kerület részére ugyanazokat. Felkérte az igazgatókat, hogy az előadók tanulmányait kimerítően vitassák meg, hogy a vitából leszűrődő megállapodás az egész kerületre mértékadónak elfogadható, esetleg felsőbb jóváhagyás céljából felterjeszthető legyen.

A megnyitó beszéd után *Móróczy Emilián*, a komáromi szent Benedek-rendi főgimnázium igazgatója, mint házigazda, meleg szavakkal köszöntötte az értekezletet rendtársai és a vezetése alatt álló, 100 éves multú intézet nevében.

Az értekezletre a következő tételek voltak kitűzve:

I. »*Miképpen biztosíthatja a magyar középiskola eredményes munkásságát nemzetiségi vidéken?*« Előadó: *Resch Aurél dr*, a szakolcai kir. kath. főgimnázium igazgatója. Közös megállapodás. 1. Azoknál a középiskoláknál, amelyeknél a tanulók gyenge vagy meg nem felelő készültséggel és magyar nyelvi tudással jelentkeznek a felvételre, a tanári testület javaslatára előkészítő tanfolyam állíttassék fel vagy pedig helyi tantervvel az I. osztály anyaga úgy módosíttassék, hogy az elemi iskolai nem kielégítő eredmény már egy féléven belül megjavítható lehessen. 2. Abban az esetben, ha előkészítő osztály szervezése nem volna lehetséges, úgy egy osztályba legfeljebb 35 tanuló vétessék fel. Azonfelül már párhuzamosítandó legyen az osztály. 3. A nemzetiségi vidékek középiskoláiban erre különösen alkalmas tanárok alkalmazandók. 4. Az iskola legyen a szorosan vett tanításon kívül is gyülekező helye az ifjuságnak; felügyelete fizetéses gyakorló tanárokra bízható. 5. Óhajtandó, hogy a nemzetiségi vidékek középiskolái mellett olcsó állami internátusok létesíttessenek.

II. »*Az ifjuság mozgószínház-látogatása*«. Előadó: *Frank István*, a nyitrai kegyesrendi kath. főgimnázium igazgatója. Megállapodás: 1. Az értekezlet a mozgószínház látogatásának ügyét az egész vonalon rendezni óhajtja s e végből a kormányhatóság sürgős intézkedésének kikérésére a tanker. kir. főigazgató külön felterjesztését kéri. 2. Szükségét látja az értekezlet annak, hogy a középiskolák vetítőgépekkel és kinematográfokkal láttassanak el s ott, ahol ez a fölszerelés megvan, a tanulóifjuság a nyilvános mozgószínházelőadásokról eltiltassék. Ott pedig, ahol ennek beszerzése akadályba ütközik, csak olyan előadások látogatására nyerjen az ifjuság enge-

délyt, melyen minden tekintetben megfelelő tanulságos és szórakoztató előadásban részesülhet.

III. »*Tantervi különbözetek.*« Előadók: a gimnázium részéről *Hirschmann Nándor*, a pozsonyi ág. ev. liceum, a reáliskola részéről *Bittera Károly*, a pozsonyi áll. főreáliskola igazgatója. Közös megállapodás: 1. Szükségesnek mutatkozik az átlépés országos rendezése és a tantervi különbözet pontos megállapítása minden iskolára nézve. 2. A tantervi különbözés úgy állapítandó meg, hogy az átlépést megkönnyítse. Ebből a célból 3. a tanuló abból a tárgyból, amelyet elhagyott iskolájában tanult, nem vizsgálandó meg. 4. Ha a tantervkülönbözeti vizsga több tárgyra terjed ki; a vizsgálat díja felemelendő.

IV. »*A latin nyelv tanításáról.*« Előadó: *Simonides Károly*, a trencséni kir. kath. főgimnázium igazgatója. Megállapodás: 1. A latin nyelvnek középiskolai oktatása szükséges, mert: *a)* a latin kultúra nemzeti műveltségünk egyik legerősebb alapja s különben is egyik legszorosabb kapocs közöttünk s a nyugati kultúra között, *b)* képzőerővel bír az értelmi és érzelmi pedagógia terén egyaránt. 2. A latin nyelvi oktatás megkezdése legcélszerűbben a III. osztályban történik, mert *a)* csakis itt válhat a magyar nyelv a latin nyelvi oktatás alapjává; *b)* a latin, mint a középiskolai oktatás legnehezebb tárgya, magasabb nivón álló, némileg már megrostált osztályt kíván. A felszabadult óraszám főleg a magyar, azután a földrajz, a német írás és olvasás s a tornatanításra fordítandó. 3. A túlzsúfoltság megszüntetésére az egész középiskolai, de különösen a latin oktatás céljából ajánlatos minél több polgári iskola felállítása. 4. A latin oktatás eredményének fokozására elkerülhetetlenül szükséges, hogy a tanárképzőintézet minél több, tisztán a latin nyelvi tudást és készséget célzó s minden latin szakos hallgatót egyformán kötelező studiumot tartson, hogy ezen az alapon a vizsgálatokon a latin nyelvi tudást és készséget alaposabb és szigorúbb elbírálás tárgyává lehessen tenni.

Ezeken a tételeken kívül szabad diszkusszióra ki volt tűzve: 1. »*A javítóvizsgálatok kérdése*«. Elnöklő főigazgató a vita folyamán kialakult megállapodást a következőkben foglalta össze: *a)* Egy tárgyból bukott tanuló mindig bocsátandó javítóvizsgálatra. A rekompenzációs elv alapján különös méltánylást érdemlő esetekben a tanári testület javítóvizsgálat nélkül is átbocsáthatja az egy tárgyból bukott tanulót. *b)* Ha a két tárgyból bukott tanulót a tanári testület javítóvizsgálati engedélyre nem ajánlja, ez indokolandó. Nem ajánlható az olyan tanuló, aki az előző tanévben is két tantárgyból tett javítót. 3. Rendkívüli időben tett vizsgálat csak egy esetben javítható két hónap mulva, ha az illető december hóban tesz érettségi vizsgálatot; különben csak különös méltánylást érdemlő esetekben főigazgatói engedély alapján. 4. Célszerű volna, ha a javítóvizsga díja 10 K-ban állapíttatnék meg s a befolyt összeg tanári jóléti (pld. Tanárok özvegyeit és árváit segítő orsz. egyesület) intézményekre fordíttassék. 5. A javítóvizsgálat az igazgató vagy helyettese elnöklete alatt összeállított szakbizottság előtt történjen.

A vizsgálat egy tanulónál, egy tárgyból 20 percnél tovább nem tarthat. Minden javítóvizsgálatról jegyzőkönyv vezetendő, mely az intézet irattárában őrzendő, soha ki nem selejtezhető.

2. »*Tanulmányi kirándulások rendezése.*« Közös megállapodások: *a)* Kívánatos, hogy minden intézet készítsen egy állandó kirándulási tervet, lehetőleg minden egyes tantárgy körébe eső ismeretek szemléltetésére. Ezek fél, vagy egész naposak legyenek a tanítási idő lehető megrövidítése nélkül. *b)* Az ország egy-egy nevezetesebb részének megtekintése öt évre készült beosztás alapján tervszerűen történjen; ezen kirándulások időtartama legfeljebb öt napra terjedjen, június 20—30. között. A magyar kultúra központjaiba, főleg az ország fővárosába minél többször vezetendő az ifjuság. *c)* Külföldre csak rendkívüli esetben rendezendő kirándulás.

Ha még megemlítjük, hogy az igazgatók az értekezlet első napjának déli óráiban a főgimnázium egyes osztályaiban hospitáltak, a délutáni tanácskozást megelőzőleg pedig az intézet helyiségeit, szertárait, felszerelését, berendezését tekintették meg, — kivonatosan hű képét rajzoltuk meg az értekezletnek.

A tárgysorozat letárgyalása után elnöklő főigazgató jóleső örömmel konstatálta, hogy az értekezlet lelkes ambicióval, a vezetésére bízott ifjuság jóléte, tanítása, nevelése iránt érzett hivatásszeretettel foglalkozott a középiskolai oktatás fontos kérdéseivel, ezért az értekezlet tagjainak köszönetét nyilvánította. Megállapította, hogy az értekezlet tárgyainak a tanári értekezleteken történő előkészítése bevált módszert nyujt a jövőre is. Kívánja, hogy az eddig tapasztalt munkakedv, kitartás ne lankadjon a jövőben sem s midőn még a vendéglátó főgimnázium igazgatójának buzgó fáradozásáért is köszönetet mondott az értekezletet bezárta.

Az értekezlet tagjai nevében *Polikeit Károly*, a pozsonyi kir. kath. főgimnázium igazgatója mondott hálás köszönetet az elnök széles látókörű, tapintatos eljárásáért, az értekezlet eredményes vezetéséért.

Bozzay Zoltán, zsolnai áll. főreáliskolai igazgató, indítványára az értekezlet elhatározta, hogy legközelebbi tanácskozását, 1915-ben, Zsolnán tartja meg. Ezzel az értekezlet április 29-én délben véget ért. Délután az igazgatók a közeli Ógyallára rándultak ki, ahol Konkoly-Thege Miklós miniszteri tanácsos személyes vezetése mellett megtekintették az asztronómiai és meteorológiai intézetet.

Igazgatói cím. Ő Felsége a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére *dr. Hollós László* nyugalmazott kecskeméti állami főreáliskolai rendes tanárnak a középiskolai igazgatói címet adományozta.

A tanulók svájci és angliai útjára a jelentkezési határidő június 30. Ismertetést szívesen küld és jelentkezést elfogad *Makoldy Viktor* III. ker. főgimn. tanár, Budapest.

A Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület.

A június 6-iki igazgatósági ülésen jelen voltak dr. Theisz Gyula elnöklete alatt Barák Imre, Baumgartner Alajos, dr. Póka Gyula, dr. Romsauer Lajos, Széki István, dr. Szabó Ernő, Szőts Gyula, Binder Jenő, dr. Papp Dezső és Németh József.

Elnök jelenti, hogy az igazgatósági határozat értelmében megvett 48.000 koronányi korona-járadékkötvényeket a Pesti hazai díjmentesen kezeli.

Új tagok: Simcsák Endre (Zenta) és Keil Alajos (Budapest, VI. ker. áll. főgimn., 100 K felvételi díjjal).

Ehrmann Ferenc nyugdíjas kartársunk az alapszabályok 22. §-a értelmében a tagdíjfizetés alól fölmentetik.

Elnök meleg szavakkal emlékezett meg Prilisauer Adolfról, nemrég elhúnyt tagtársunkról.

Az ügyrendre vonatkozólag megbízza az igazgatóság az elnököt, dr. Zimányi Dánielt és dr. Szabó Ernőt, hogy azt felülvizsgálják és annyi példányban kinyomassák, hogy az igazgatósági tagok és fiókelnökök mind megkaphassák, lehetőleg még a nyár folyamán. Az ősszel azután az első üléseinken végleges szövegét állapítanók meg.

Dr. Romsauer Lajos kéri azon adatokat, amelyek az évi segélyösszeg nagyságának kiszámításához szükségesek. Ilyenek: a tagok száma, életkora, a feleség, ill. kedvezményes életkora, a vagyoni állapot stb.? Az igazgatóság megkéri dr. Romsauer Lajost és dr. Zimányi Dánielt, hogy a megfelelő adatokat együttesen szerezzék be.

Újabb adományok:	K f
Budapesti I. ker. főgimn. magánvizsg. (Baumgartner Alajos)	18·—
» » » egy tanár adom. (Baumgartner A.)	10·—
» VI. ker. főgimn. vizsgadíj (dr. Romsauer Lajos) ...	98·63
Aradi kir. kath. főgimn. Uránia adom. (10%) (Lindner S.)	11·10
Brassói g. kel. v. főgimn. vizsgadíj (Ciortea A.)	10·—
Czeglédi áll. hangverseny jöv. (Ries Ferenc)	269·90
Nagybecskereki k. kath. főgimn. diákmulatság (5%) (Vajda L.)	50·—
» » » adomány (Vajda Lajos)	10·—
Nagyszalontai áll. főgimn. vizsgadíj (Diószeghy László)	19·—
Soproni ág. ev. főgimn. tanári kar adom. (Hollós János) ...	30·—
Rákospalotai főgimn. Vágner Manó főgimn. ig. adom.	73·43

Az igazgatóság hálás köszönetét küldi ez adományokért.

Németh József,
titkár.

Adomány. Az Országos Balneológiai Egyesület fürdőkonviktusunk céljaira 200 K-t adományozott. A konviktusi alap kezelője ezúton mond érte hálás köszönetet.

Háromszáz éves főgimnázium. Június hó 10-én és 11-én megkapóan szép kultúrünnepet ült Ungvármegye és Ungvár városa abból az alkalomból, hogy a kir. kath. főgimnázium alapításának 300-ik évfordulójához ért. Az ünnepély a díszesen fellobogózott városban az egész ország érdeklődése mellett folyt le, mert alig van hely a hazában, ahol ennek az iskolának tanítványai ne lennének, akik őszinte ragaszkodással viseltetnek az intézet iránt, amit fényesen igazol a volt tanítványok körében most összegyüjtött több mint 30.000 K-t kitevő alapítvány is. Egyesületünk részéről *dr. Jancsó Benedek* alelnök és *dr. Lévay Ede* szerkesztő vettek részt az ünnepélyen s ezt megelőzőleg az ismerkedési estélyen is. A közoktatásügyi minisztert *dr. Mázy Engelbert* kassai tankerületi kir. főigazgató, az Akadémiát *Vikár Béla* levelező tag képviselte. Erre az alkalomra Ungvárra érkeztek *dr. Boromissza Tibor* szatmári, *Drohobeczky Gyula* kőrösi és *Miklósy István* hajdudorogi püspökök is. A volt tanítványok közül mintegy 500-an vettek részt az ünnepélyen öregek, középkorúak és fiatalok, akik az ország legkülönbözőbb részeiből sereglettek össze, hogy lerójják hálájukat az intézet iránt. Közöttük láttuk *Paszlavszky József* érdemes kartársunkat, aki már 1860-ban növendéke volt az intézetnek, *Schürger Ferencet*, *Bóbita Endrét* és sok más érdemes munkását a magyar közéletnek. A fényesen sikerült ünnepély rendezésében *Romanecz Mihály* igazgatónak és *Gulovics Tivadar* tanárnak jutott ki legtöbb a munkából s így az édemből is. Maga az ünnepély a róm. kath. és gör. kath. templomokban tartott istentisztelettel kezdődött s a gimnázium ízléssel díszített udvarán folyt le. A tanulóifjuság énekkara nyitotta meg a Himnusz eléneklésével. Utána *Burger Miksa* tanuló *Romanecz Mihály* Prologját szavalta el; *Mázy Engelbert* nagyhatású ünnepi beszédet mondott; *Romanecz Mihály* röviden ismertette az intézet alapításának történetét s e közben leleplezték az alapító gróf Drugeth Györgynek az arcképét; a volt tanítványok nevében *Drohobeczky Gyula* kőrösi püspök magas szárnyalású, tartalmas beszédben fejezte ki elismerését a volt s a most működő derék tanároknak; *Szathmáry László* pedig a jelenlegi tanítványok hálaját tolmácsolta. A hatóságok, testületek és intézetek üdvözlő beszédei közül kiemeljük *Papp Antal* ungvári gör. kath. püspöknek a főrendiház, *Kende Péternek* a képviselőház, *Vikár Bélának* az Akadémia, *Lőrinczy Jenő* alispánnak a megye, *Fincicky Ferenc* polgármesternek a város, *Jancsó Benedeknek* az Országos Középiskolai Tanáregyesület, *Szűcs István* esperesnek a ref. egyház nevében mondott beszédét. Az ünnepély utolsó pontja az alapítást megörökítő emléktábla leleplezése volt. A táblát *Papp Antal* püspök állíttatta, az ünnepi beszédet itt *Blanár Ödön* tanár mondotta. Délben 300 terítékű ebéd, este díszelőadás volt, melyen *Somló Sándor*nak az intézet volt tanulójának színművét adták elő. A szép ünnepély hosszú ideig emlékezetes lesz mindazokra nézve, akik részt vettek benne, különösen pedig ránk tanárokra nézve, mert itt a tanári munka széleskörű megbecsüléséről volt alkalmunk tudomást szerezni.

Tanárok biztosítási (temetkezési) ügye. A *Kemény Ferenc* kartársunktól jó lélekkel ajánlott humánus ügy a tanárok részvétlensége miatt (nagyon kevesen jelentkeztek) nem sikerült. Az »*Ujverbászi Jóltevő*« nevében arra kérem tehát a *már jelentkezett* kartársakat, hogyha be akarnak iratkozni a már meglevő körbe, szíveskedjenek ezen szándékukat a »Jóltevő igazgatóság«-ával közölni. A »Jóltevő« az elhalt tagok helyére első sorban a kollegákat fogja beírni. Kiváló tisztelettel

Ujverbászon, 1913. VI. 7. *Székely Sándor,*
igazg. tag.

Pályázat tanári állásokra.

A jövő 1913/14. tanév elejével a budapesti V. ker. áll. főreáliskolánál egy matematika-ábrázoló; a fiumei áll. főgimnáziumnál egy matematika-fizika; a nagyszebeni áll. főgimnáziumnál egy történelem-földrajz; a liptószentmiklósi áll. főgimnáziumnál egy magyar-latin, német-latin és rajz; a karánsebesi áll. főgimnáziumnál egy német-latin; a fogarasi áll. főgimnáziumnál egy magyar-latin; a kaposvári áll. főgimnáziumnál egy matematika-fizikai és a kecskeméti áll. főreáliskolánál egy magyar-francia, esetleg magyar-német szakcsoportú tanszék töltetik be, amelyekre ezennel pályázat hirdettetik. Ezen állásokkal, ha azokra állami vagy királyi katholikus középiskolai rendes tanár nem helyeztetik: helyettes tanári alkalmazás esetén a szabályszerű helyettes tanári jutalomdíj; rendes tanári kinevezés esetén a IX. fizetési osztály 2. fokozatának megfelelő törvényes illetmények járnak.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez címzett és kellően felszerelt pályázati kérvények legkésőbb folyó évi *június hó 25-ig* az illető tanintézetek igazgatóságánál nyujtandók be. A már alkalmazásban állók hivatali előljáróságuk útján, más pályázók pedig küldjék el kérvényüket *közvetlenül* az illető intézet igazgatóságához.

A fiumei áll. főgimnáziumnál pályázat alá bocsátott állás elnyerésénél előnyben részesülnek azok, akik — az általános pályázati feltételeken kívül — az olasz nyelvben is jártasak.

Közvetlenül a minisztériumba küldött, avagy a fenti határidő leteltével benyujtott kérvények figyelembe nem vétetnek.

Derzeitiger Stand des internationalen Unterrichtswesens. Ez a címe egy hosszabb cikknek, mely *Kemény* Ferenc tollából a bécsi »*Zeitschrift für das Realschulwesen*« júniusi számában vezető helyen megjelent. A szerző dolgozatának első felében hiteles adatok alapján nagy körültekintéssel rajzolja meg a nemzetközi oktatásügynek mai állapotát, majd pedig bő kivonatban ismerteti Finászy Ernő dr.-nak a középoktatás nemzetközi kérdéseiről a Magyar Pedagógiai Társaság idei naggyűlésén tartott előadását, amelyről annak idejében mi is megemlékeztünk.

Iskola és egészségügy. Örömmel jegyezzük fel, hogy az iskolának és az egészségügynek viszonya az utóbbi években nagyot haladt és mindkét rendbeli tényezőnek buzgó közreműködése révén határozottan megszilárdult. Tanítók, tanárok és iskolaorvosok kollegiális egyetértő tevékenységet fejtenek ki *egy* közös cél érdekében, mely az ifjuság testi-lelki jóléte. Annál érthetetlenebb a következő eset, amelyet nem hagyhatunk szó nélkül.

Az *Országos Közegészségi Egyesület*, mely hazánkban legelső és legbuzgóbb tényezője a közegészségügyi és iskolaegészségügyi mozgalmaknak, évek óta egy üdvös és kedves hagyománynak hódol. Azokat a középiskolai tanulókat, akik az egészségtan tanulásában legjobban kiváltak, oklevéllel tünteti ki és könyvekkel jutalmazza meg: az »Egészség«-nek folyó és következő évfolyamával és az ifjuságnak való egészségügyi művekkel. Ezen »Fodor-féle jutalomkönyvek« ügyében az Orsz. Közegészségi Egyesület az idén is ajánlott levélben fordult 15 középiskola igazgatóságához, arra kérvén őket, hogy az iskolaorvos meghallgatása után a jutalmazásra érdemes tanulók neveit hozzák az egyesületnek tudomására. És ime az idén elsőízben megesett, hogy a május 20. határidőre kért válaszok közül június 10-ig is csak öt érkezett be, 10 intézet tehát nem is felelt. Érthető, hogy ez a — figyelmetlenség kinos feltünést keltett a közegészségi egyesület választmányában, mely elhatározta, hogy a késedelmes intézeteket a tanulók bejelentésére újból fel fogja kérni.

E sorok írója pedig ezen a helyen abban a reményben közli leplezetlenül ezt a tényt, hogy az érdekeltek módját találják annak, hogy mulasztásukat legalább utólagosan jóvá tegyék s hogy ilyesminek a jövőben egyáltalán elejét vegyék. Egy országos egyesületnek kiváló figyelmessége és anyagi áldozatkészsége utóvégre megérdemli, hogy legalább a köteles előzékenységgel viszonozzuk. *kf.*

Tanári fizetések külföldön. A német és az osztrák középiskolai oktatásügynek alapvető munkája H. Morsch »*Das höhere Lehramt in Deutschland und Österreich*« c. könyve, melynek második kiadásához nemrég jelent meg a pótkötet. Ebben a legújabb szabályzatok és rendeletek mellett felette tanulságos összehasonlító táblázatokat találunk a két állam középiskolai alkalmazottainak fizetési viszonyairól. Azt látjuk, hogy Németországban a hamburgi igazgatók 13.000 márka és a hamburgi tanárok 11.000 márka (24 év után!) évi fizetéssel vezetnek. Berlinben az igazgatónak maximális fizetése lakáspénzzel együtt 9600 márka, a tanároké 8500 márka. Ezzel szemben egy bécsi középiskolai igazgatónak lakáspénzzel együtt 9720 K = 8269 márka maximális fizetése van; a VII. rangosztályban levő tanár pedig szolgálati idejének végén 7810 K-t = 6644 márkát kap. Említésre méltó még, hogy Németországban a középiskolai tanár és a törvényszéki bíró fizetése között kezdetben ez utóbbiak javára 300 márka különbözet van, mely azonban a végső fizetésnél kiegyenlítődik.

Internátusba való felvétel. A nagykállói állami főgimnázium tanulói számára létesített internátusban megüresedő helyekre az 1913/14. évre I—VII. osztályos gimnáziumi tanulókat vesznek fel. A teljes ellátás évi díja: 340 K, kedvezményes helyen 260 K. Ezenkívül erre érdemesek — korlátolt számban — ingyenes ellátásra felvétetnek. A felvételre vonatkozó kérvények az internátus igazgatótanácsához címezve julius 31-ig küldendők be.

A marburgi szünidei tanfolyam. 1913. XVII. évfolyam. A marburgi tanfolyam egyike a leglátogatottabbaknak az elég nagy számú hasonló német intézmények közt. Így a mult évi tanfolyamnak 300 hallgatója volt. Az előadások főcélja a német, francia és az angol nyelvben való jártasság megszerzése. Ajánlatos kezdők számára is. Az első kurzus július 9—30-ig, a második augusztus 6—27-ig tart. Az előadások nyelve francia, angol és német. A főbb előadások előadói közt szerepelnek: Vietor (német fonétika), Glaser (a modern nyelvtanítás módszertana), Hauck (angol), Natorp (a felsőbb oktatás Poroszországban), Knabe (Németország közoktatásügye), Unwerth, Bojunga (történeti német grammatika), Spengel, Keller, Bock egyet. tanárok és Blanckensee Elza (német irodalom), Lohmann (a beszéd fiziológiája), Bonhoff, Schmidt, Diels egyetemi tanárok (természettudományok), Jaensch (kísérleti lélektan), Andreas (keleti kérdés). Francia nyelv és irodalom előadói Beouin, Mouillet tanárok, angol nyelvet és irodalmat adnak elő Savory, Glover, Noel és Strachau egyetemi tanárok. Egy tanfolyamért 40, kettőért 60 márka fizetendő. Közelebbi felvilágosítást nyujt *Fr. v. Blanckensee*, Marburg, Deutschhausstrasse 34. *Gy. A.*

GYÁSZROVAT.

Borosjenői Boros Gábor dr. címzetes középiskolai igazgató, az erzsébetvárosi áll. főgimnázium rendes tanára, kolozsvári tud.- egyetemi magántanár, életének 58-ik évében, f. évi június hó 1-én súlyos szenvedés után jobblétre szenderült. A magyar tanügy 30 éves lelkes munkását, az intézet díszét és büszkeségét vesztette el benne.

A SZERKESZTŐSÉG ÜZENETE.

Közlönyünknek ebben az évfolyamban ez az utolsó száma. Az évzárás pillanatában hálás köszönetet mondunk munkatársainknak és olvasóinknak szíves támogatásukért s egyben kérjük azt a jövőben is. A következő (47-ik) évfolyam első száma szeptember hó közepén jelenik meg. Tisztelettel felhívjuk munkatársainkat, hogy nagyszünidei tanulmányaikról és tapasztalataikról Közlönyünkben beszámolni szíveskedjenek.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1913. április 9-től május 26-ig tagsági díjat fizettek:

1912/13-ra: Simon László, Sipőtz Pál, özv. Sváy Pálné, dr. Szabó Ernő, dr. Szabó György, Szabó Péter, Száva Kristóf, dr. Szentmihályi Gyula, Szerémi Alajos, Szerényi Károly, dr. Székely József, Széky István, dr. Szidarovszky János, Szíjártó Miklós, Szilágyi Benő, dr. Szilárd Kata, Szmetka K. Ödön, Szotyory Mária, Szutor Zoltán, Szutorisz Frigyes, dr. Tárczy Károly (II.), Teltsch Kornél, Terebesi László, Tettamanti Béla, Theisz Jenő, Thomay János, dr. Tóth Sándor (Eperjes), Trozner Lajos, Udvardy J. Ödön,

Varga Dezső (Nagyvárad), Varga Mátyás, Vargha Ferenc, Vargha Ida, dr. Vas Antal, dr. Vass Bertalan, Vass Tamás, Váczy József, Vándor József, Vincze Frigyes, Visky Károly, Vitéz Árpád, Vozáry Miksa, Vujsz János, dr. Waldapfel János, Watzesch Janka, Wiesinger Károly, Zipser Sándor.

1913/14-re: dr. Bessenyei Lajos (2 K), Farkas Kálmán (2 K), Kameniczky Miklós (3 K), dr. Major Károly.

Budapest, 1913. május 26.

(I.) = I. félév. *Müller József,*

(II.) = II. félév. egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.).

NÉVSORA

azon tagoknak, kik 1913. május 26-tól június 15-ig ***tagsági díjat*** *fizettek:*

1900/1 és 1901/2-re: dr. Gyaluy Farkas.

1904/5-re: Katona József (Bpest).

1905/6-ra: Katona József (Bpest), Wagner Adolf.

1906/7-re: Katona József (Bpest), dr. Strommer Viktorin, Vranesits Gyula.

1907/8-ra: Katona József (Bpest).

1908/9-re: Katona József (Bpest), Szalai Mátyás (II.).

1909/10-re: Katona József (Bpest), Szabó Vladimir (5 K), Szalai Mátyás (I.), Vajsz Gyula.

1910/11-re: Fórika János, Gedő Miksa, Kauffmann Aurél (6 K), Kubicsek Albert (7 K), dr. Mohr Győző, Polgár József (I.), Róna Jenő (2 K), Szabó Vladimir (5 K), Takáts István (Losoncz).

1911/12-re: Albert József (1·75), dr. Alexics György (2 K), Arató Amália, Csapkay Sándor (3 K), Endrei Ákos (5 K), Fórika János (I.), Jaross Béla, Kauffmann Aurél (I.), dr. Károlyi János (II.), Kubicsek Albert (1 K), Macher Ede, dr. Mohr Győző, Nagy Gyula (Losoncz), Nyers Károly, Pázmány Antal, Resch Aurél, dr. Riesz Frigyes, Róna Jenő (6 K), Szmidzsár Géza, Tirscher Berta, Vass Károly.

1912/13-ra: Albert József (6·25), Albrecht János, dr. Alexics György, Antos Mihály, Arató Frigyes, Balogh Anna, Barák Imre, Belányi Tivadar, dr. Benes István, dr. Bexheft Ármin, Bielek Dezső, Bittera Károly, Bucsy István, Bukovinszky István, Colland Ferenc, Csáky Irma, Cserny Etelka, Csiskó Dezső, Czakó Emil, Czárán Dániel, Cziriák Béla, Czóbel Gyula, Dach János, Dalotti Ödön, Dörre Tivadar, Dortsák Gyula (3 K), dr. Endrei Gerzson (5 K), dr. Erdődy Ármin, Fail Márta, dr. Fényes Mór, Finta Ferenc, Forgó György, Frosch Gizella, Gretmacher Jenő, Győri János, Győri Jánosné, Győrik Márton, Gyulai Kálmán, Hirschmann Nándor, Holch Ottó, Huszák József, dr. Jeszenszky István, Katona Gyula, Katona Lajos (Trencsén), Klatt Román, Klatt Virgil, Knüppel Gyula, Kolbai Arnold, dr. Kovács Ignác, Kovács Lajos (Zsolna), Krammer József, dr. Losonczy Lajos, Magyar Győző (Pozsony), dr. Mahler Miksa, Makó Irén, Martinyi Kálmánné, Márton Jenő, Mészáros Gyula, Mildner Gyula, dr. Mohr Győző, Nagy Károly (Szakolcza), Nemes Mór (6 K), dr. Noszkay Ödön, Otrok Mihály (2·50), dr. Pfeifer János (Pozsony), Pirchala Imre, Rajner Ferenc, dr. Réger Béla, Régnier György, dr. Riesz Frigyes, Sándor Stefánia, Schrödl József, Schwalm Nándor, Skala József, dr. Szántó Károly, Szeglethy István, dr. Szelényi Ödön, Szép Rezső, Szkotinczky Géza, Theisz János, Thomay Béla, dr. Tóth Ferenc, Ulreich Ede, Vargha Iván, Vályi Tibor, Zala Miksa, Zorkóczy Sámuel.

1913/14-re: Kamenitzky Miklós (5 K), Mazár Sándor, Márkus I. Szilviusz (1·50), dr. Mohr Győző, Otrok Mihály (5·50), Sebestyén János (Érsekújvár), Téri József (6·50).

Előfizetett:

1912/13-ra: trencséni fels. leányiskola.

Budapest, 1913. június 15.

(I.) = I. fele. ***Müller József,***

(II.) = II. fele. egyesületi pénztáros (II. ker., Áldás-u. 4.)

A vonatok **indulása** Budapest nyugoti pályaudvarról.

Érvényes 1913 május hó 1-től.

Délelőtt					Délután				
vonat-szám	óra	perc	vonat neme	hová	vonat-szám	óra	perc	vonat neme	hová
154	5	00	sz. v.	Vácz	164	12	05	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
152	5	15	»	Rákospalota-Ujpest	714	12	15	»	Szeged
122	5	25	»	Érsekujvár	1404	12	20	gy. v.	Zsolna, Berlin
718	5	40	»	Szeged, Szolnok	138	12	25	sz. v.	Nagymaros
4102	6	00	»	Esztergom	4106	12	30	»	Esztergom
6502	6	30	»	Lajosmizse, Kecskemét	166	1	00	»	Rákospalota-Ujpest
156	6	35	»	Rákospalota-Ujpest	4140[2])	1	05	tvsz.	Piliscsaba
102	6	50	k. ost. ex. v.	Wien, Páris, Ostende	168	1	30	sz. v.	Dunakeszi-Alag
510	7	00	gy. v.	Segesvár, Stanislau	4108	1	50	»	Esztergom
1402	7	05	»	Zsolna, Berlin	106	2	00	gy. v.	Wien, Páris
104	7	55	»	Nagyszombat, Wien	126	2	10	sz. v.	Párkány-Nána
158	8	00	sz. v.	Dunakeszi-Alag	170	2	15	»	Rákospalota-Ujpest
708	8	25	gy. v.	Orsova, Báziás	4110	2	20	»	Esztergom
712	8	40	sz. v.	Báziás, Karánsebes	506	2	25	gy. v.	Szatmár-Németi,Brassó
134	8	45	»	Nagymaros	108	2	30	»	Wien
4104	9	05	»	Esztergom	120	2	35	sz. v.	Galánta
114	9	15	»	Wien, Berlin	704	2	40	gy. v.	Bukarest, Báziás
160	9	45	»	Rákospalota-Ujpest	6710	2	45	sz. v.	Czegléd, Szolnok
162	11	00	»	Rákospalota-Ujpest	6506	2	50	»	Lajosmizse, Kecskemét
6504	11	10	»	Lajosmizse, Kecskemét	172	3	10	»	Rákospalota-Ujpest
136[1])	11	35	»	Nagymaros	140	3	55	»	Szob
730[3])	11	55	»	Czegléd	174	4	10	»	Rákospalota-Ujpest
116	12	00	»	Wien	716	4	30	»	Szeged
					110	5	15	gy. v.	Wien
					142	5	20	sz. v.	Szob
					176	5	50	»	Rákospalota-Ujpest
					128	6	00	»	Párkány-Nána
					722	6	10	»	Vecsés
					144	6	15	»	Nagymaros
					724	6	20	»	Monor, Ócsa
					4114	6	40	»	Esztergom
					726	6	45	»	Czegléd, Szolnok
					1406	6	50	gy. v.	Pozsony, Zsolna, Berlin
					130	6	55	sz. v.	Párkány-Nána
					726a[4])	7	00	»	Czegléd
					178	7	15	»	Rákospalota-Ujpest
					180[4])	7	25	»	Vácz
					728	7	35	»	Czegléd
					6508	7	40	»	Lajosmizse
					132	7	55	»	Párkány-Nána
					710	8	05	»	Bukarest, Báziás
					182	8	20	»	Dunakeszi-Alag
					1408	8	40	»	Zsolna, Berlin
					118	9	30	»	Wien, Páris
					502	9	35	gy. v.	Bukarest, Stanislau
					184	10	00	sz. v.	Dunakeszi-Alag
					706	10	15	gy. v.	Szeged,Báziás,Bukarest
					504	10	50	»	Maros-Vásárhely
					720	10	55	sz. v.	Kiskunfélegyh., Szeged
					4116	11	10	»	Esztergom
					902[2])	11	30	k. o. ex. v.	{Belgrád, \Konstantinápoly
					146	11	35	sz. v.	Nagymaros
					702[4])	11	45	k. o. ex. v.	{Bukarest, \Konstantinápoly

[1]) Vasár- és ünnepnapokon május 15-től közlekedik.
[2]) Csak vasár- és ünnepnapokon közlekedik.
[3]) Vasár- és ünnepnap előtti hétköznapokon közlekedik.
[4]) Vasár- és ünnepnapokon május 15-től bezárólag szeptember 15-ig közlekedik.
[5]) Minden kedden, csütörtökön, pénteken és vasárnapon közlekedik.
[6]) Minden hétfőn, szerdán és szombaton közlekedik.

A vonatok **indulása** Buda-Császárfürdőről.

4002	5	55	sz. v.	Esztergom	4006	12	15	sz. v.	Esztergom
4004	8	54	»	Esztergom	4040[2])	12	57	»	Piliscsaba
					4010	2	11	»	Esztergom
					4012	6	20	»	Dorog
					4016	11	03	»	Esztergom

A M. KIR. ÁLLAMVASUTAK NYÁRI MENETRENDJE.

A vonatok **érkezése** Budapest nyugoti pályaudvarra.

Érvényes 1913 május hó 1-től.

Délelőtt					Délután				
vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan	vonat-szám	óra	perc	vonat neme	honnan
149	3	51	sz. v.	Rákospalota-Ujpest	165	12	50	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
151	5	05	»	Dunakeszi-Alag	137	1	20	»	Nagymaros
721	5	15	»	Czegléd	703	1	25	gy. v.	Bukarest, Báziás
723	5	35	»	Vecsés	167	1	45	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
725	5	45	»	Monor	505	1	50	gy. v.	{Tövis, Kolozsvár, Szatmár-Németi
4103	5	50	»	Esztergom					
133	5	55	»	Nagymaros	103	2	00	»	Páris, Wien
6701	6	00	»	Szolnok, Czegléd	4111	2	08	sz. v.	Esztergom
901[1])	6	10	k. ost. ex.v.	{Konstantinápoly, Belgrád	169	2	40	»	Dunakeszi-Alag
					171	3	00	»	Rákospalota-Ujpest
701[2])	6	10	»	{Konstantinápoly Bukarest	6503	3	40	»	Kecskemét, Lajosmizse
					173	3	50	»	Rákospalota-Ujpest
153	6	25	sz. v.	Rákospalota-Ujpest	713	4	05	»	Temesvár-Józsefváros
6507	6	30	»	Lajosmizse	139	4	10	»	Nagymaros
135	6	35	»	Nagymaros	4113	5	05	»	Esztergom
1407	6	40	»	Berlin, Zsolna	175	5	15	»	Rákospalota-Ujpest
503	6	50	gy. v.	Maros-Vásárhely	121	5	55	»	Érsekujvár
4105	7	10	sz. v.	Esztergom	115	6	10	»	Wien, Berlin
709	7	15	»	Bukarest, Báziás	1403	6	20	gy. v.	Berlin, Zsolna
155	7	20	»	Rákospalota-Ujpest	177	6	30	sz. v.	Rákospalota-Ujpest
125	7	25	»	Párkány-Nána	707	6	35	gy. v.	Orsova, Báziás
727	7	30	»	Czegléd	105	6	40	»	Wien
501	7	35	gy. v.	{Bukarest, Kolozsvár, Máramarossziget	107	7	10	»	Wien
					711	7	45	sz. v.	Báziás, Temesvár
157	7	40	sz. v.	Vácz	179	8	00	»	Rákospalota-Ujpest
6501	7	50	»	Kecskemét, Lajosmizse	731	8	05	»	Vecsés
127	7	55	»	Párkány-Nána	141[3])	8	10	»	Nagymaros
113	8	10	»	Páris, Wien	4117[4])	8	15	»	Piliscsaba
4107	8	15	»	Esztergom	143	8	20	»	Nagymaros
719	8	40	»	Kiskunfélegyháza	131	8	55	»	Párkány-Nána
129	8	45	»	Párkány-Nána	109	9	05	gy. v.	Wien
159	9	10	»	Dunakeszi-Alag	729[4])	9	20	sz. v.	Czegléd
705	9	25	gy. v.	Szeged	4119[3])	9	25	»	Piliscsaba
1401	9	40	»	Berlin, Zsolna, Pozsony	6505	9	30	»	Kecskemét, Lajosmizse
4109	9	55	sz. v.	Esztergom	181	9	35	»	Dunakeszi-Alag
161	10	30	»	Rákospalota-Ujpest	509	9	40	gy. v.	Segesvár, Stanislau
715	10	45	»	Szeged	1405	9	45	»	Berlin, Zsolna
119	11	25	»	Galánta	4115	10	00	sz. v.	Esztergom
163	12	00	»	Rákospalota-Ujpest	183[3])	10	15	»	Vácz
					145	10	25	»	Nagymaros
					6513	10	30	»	Ócsa
					117	10	35	»	Wien
					717	11	00	»	Temesvár, Báziás
					101	11	05	k. ost. ex.v.	{London, Ostende, Páris, Wien
					185	11	25	sz. v.	Dunakeszi-Alag
					123	11	50	»	Érsekujvár

[1]) Érkezik minden kedden, szerdán, pénteken és vasárnapon.
[2]) Érkezik minden hétfőn, csütörtökön és szombaton.
[3]) Vasár- és ünnepnapokon május 15-től közlekedik.
[4]) Vasár- és ünnepnapokon közlekedik.
[5]) Vasár- és ünnepnapokon május 15-től beszárólag szeptember 15-ig közlekedik.

A vonatok **érkezése** Buda-Császárfürdőbe.

4001	5	30	sz. v.	Dorog	4011	2	10	sz. v.	Esztergom
4005	7	16	»	Esztergom	4013	5	20	»	Esztergom
4007	8	20	»	Esztergom	4017[4])	8	21	»	Piliscsaba
4009	10	01	»	Esztergom	4019[5])	9	31	»	Piliscsaba
					4015	10	07	»	Esztergom

Budapest. Az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája, Rákóczi-ut 54. szám.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Pályázat
helyettes tanári állásra.

A rimaszombati egy. prot. főgimnázium igazgató tanácsa pályázatot hirdet egy szabadságolás folytán üresedésben levő rendes tanári tanszék ellátása céljából egyelőre egy évre betöltendő

helyettes tanári állásra,

melynek évi javadalmazása 1600 korona előleges havi részletekben. Az alkalmazandó tanár a class. phil. tárgyak *(görög-latin)* heti 18 órán való tanítására köteles. Pályázhatnak a görög-latin nyelvből alap- vagy szakvizsgálatot tett *református* tanárjelöltek. A megválasztott tanárnak az oklevél megszerzése esetén már egy év letelte után is kilátása lehet a rendes tanári kinevezésre. Folyamodványok beadásának határideje *1913 július 10.* A megválasztott helyettes tanár szeptember 1-én állását elfoglalni tartozik. A rimaszombati egy. prot. főgimnázium igazgató tanácsa nevében

1913 június 10.

Dr. Veress Samu, főgimn. igazgató.

Lukács Géza, ig. tan. elnök.

MARX ÉS MÉREI

TUDOMÁNYOS MŰSZEREK GYÁRA

Telefon: 21—06. BUDAPEST, VI., BULCSU-U. 7. Telefon: 21—06.

Készít saját gyártelepén mindennemű fizikai, kémiai, geometriai műszereket; vegyi fülkét, előadóasztalt, elsőrangu = vetítőgépeket. =

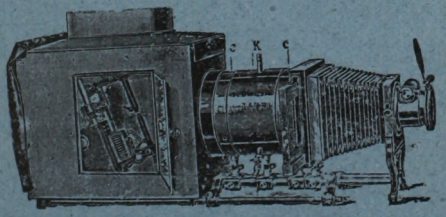

Illusztrált árjegyzékek díjtalanul küldetnek

100 MUNKÁS. 16 HP.

Magyarország legnagyobb fizikai tanszergyára!!!

Pályázat.

A pécsi ciszt. r. róm. kath. főgimnázium igazgatósága pályázatot hirdet egy egyelőre helyettes tornatanári állásra. A tornatanár javadalma helyettesi ideje alatt 2000 korona fizetés, 400 korona lakáspénz, a játék és céllövészet felügyeléséért csoportonkint 88—88 korona, összesen 352 korona. Ha a helyettes tanár rendessé lesz, javadalmazása teljesen az állami tanárok fizetésével lesz egyenlő a Pécsett szokásos lakáspénzzel együtt. A kinevezett tanár köteles lesz a főgimnázium összes osztályaiban a tornát tanitani, a játékdélutánokat vezetni, a céllövészetnél felügyelni s általában minden azt elvégezni, ami az iskolai testnevelés körébe tartozik. Pályázhatnak római vagy görög katholikus vallású, a középiskolára képesített, okleveles tornatanítók, akik a pécsi ciszt. r. róm. kath. főgimnázium igazgatóságához küldjék be méltóságos és főtisztelendő dr. Békefi Remig zirczi apát úrhoz címzett folyamodásukat június hó 29-ig. A folyamodáshoz melléklendők: a pályázó korát, vallását, végzett tanulmányait, eddigi alkalmaztatását, teljesített katonai kötelezettségét feltüntető okmányok. A kinevezendő tanár a tanári nyugdíjintézet kötelezett tagja és állását 1913 szeptember hó 1-én tartozik elfoglalni.

Pécs, 1913 június hó.

Buzássy Ábel,
a pécsi ciszt. r. róm. kath. főgimn. igazgatója.

EVANGÉLIKUS KÖNYVTÁRA

Pályázat tanári állásra.

A nyiregyházi ág. h. ev. főgimnázium kormányzó tanácsa a lemondás folytán megüresedett **földrajz-természetrajzi** rendes tanári tanszékre pályázatot hirdet. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium által kinevezendő rendes tanár évi javadalmazása 2400 korona törzsfizetés, 600 korona lakáspénz és 200—200 koronás ötödéves korpótlék, továbbá a nem állami tanárok részére miniszteri rendelettel megállapított állami fizetéskiegészítés. Az e tanszéken alkalmazott tanár egyszersmind a földrajzi és természetrajzi szertár őre. A mindenesetre protestáns, elsősorban ág. h. ev. hitvallású pályázók megfelelő okiratokkal fölszerelt s katonai szolgálati viszonyukat is feltüntető és a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz intézendő pályázati kérvényüket **f. évi június hó 30-ig** Nyiregyházára, **Leffler Sámuel főgimn. igazgató** címére küldjék be. A kinevezett tanár állását f. évi szeptember hó 1. napján tartozik elfoglalni. Nyiregyházán, 1913. évi június hó 8. napján.

Dr. Meskó László,
főgimnáziumi felügyelő.

Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvnyomdája.